PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS, ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD *CONCILII* USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM, AMBÆ PARTES JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT : GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TOMIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM ATTINGIT ; DUM HUJUS VERSIO MERE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8, UNUMQUODQUE MERE LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. IDEO, SI QUIS TANTUM EMAT LICET INTEGRE, SED SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIEI, PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIUM TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPECIALIBUS SUBJICIENTUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NOBIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXXVIII.

THEODORUS BALSAMON.

PARISIIS

APUD J.-P. MIGNE ET GARNIER FRATRES EDITORES, SUCCESSORES

IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE, 208*

1904

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIII. ANNUS 1205.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΘΕΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

THEODORI BALSAMONIS

PATRIARCHÆ THEOPOLIS MAGNÆ ANTIOCHIÆ

OPERA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA,

CANONICA, JURIDICA, DOGMATICA.

ACCEDUNT

JOANNIS ZONARÆ ET ARISTENI

COMMENTARIA IN CANONES SS. APOSTOLORUM, CONCILIORUM ET IN EPISTOLAS CANONICAS SS. PATRUM.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS SECUNDUS.

VENEUNT 2 VOLUMINA 22 FRANCIS GALLICIS.

APUD J.-P. MIGNE ET GARNIER FRATRES, EDITORES SUCCESSORES
IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 208

1904

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIII. ANNUS 1205.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXXVIII CONTINENTUR

THEODORUS BALSAMON.

* Textum contulimus cum editione Atheniensi anni 1835.

Clichy. — Ex typis PAUL DUPONT, 12, via dicta Bac-d'Asnières. — 111.9.1904.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ

ΕΝ ΚΑΡΘΑΓΕΝΗ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ

ΣΙΖ' ΜΑΚΑΡΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ.

—

CANONES

CCXVII BEATORUM PATRUM

QUI CARTHAGINE CONVENERUNT.

—

Ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος (1) γέγονε βασιλεύοντος ἐν μὲν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ Ὀνωρίου, ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, συνελθόντων ἐν Καρχηδόνι θείων Πατέρων διακοσίων δεκαεπτὰ ἐξ Ἀφρικῆς καὶ τῶν ταύτῃ ὑποκειμένων χωρῶν. Ἡ γὰρ Καρθαγένη μέρος τῆς Καρχηδόνος ἐστίν· ἡ δὲ Καρχηδὼν ἐπαρχία τῆς Ἀφρικῆς· ἡ δὲ Ἀφρικὴ εἰς πολλὰς μεμέρισται μοίρας, ὧν μία ἡ Καρχηδών. Συνῆσαν δὲ τοῖς τὴν σύνοδον ταύτην πληροῦσι Πατράσι καὶ τοποτηρηταὶ ἐκ τοῦ πάππα τῆς Ῥώμης ἀποσταλέντες. Ἀποστολικὴν γὰρ καθέδραν τὸν τῆς Ῥώμης θρόνου ὠνόμασαν, ὡς τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου ἐν αὐτῇ διαπρέψαντος, καὶ πρῶτον ἀρχιερέα τὸν Λίνον ἐν αὐτῇ καταστήσαντος. Ἐξῆρχε δὲ τῆς συνόδου Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρχηδόνι Ἐκκλησίας, ὃν καὶ B πάππαν ὠνόμαζον, καὶ Βαλεντῖνος τῆς πρώτης καθέδρας τῆς Νουμιδικῆς χώρας· καὶ ἄλλοι τῶν ἐπισκόπων, τῶν τε Νουμιδιῶν τῶν δύο, τῆς τε Βυζανῆς καὶ τῆς Μαυριτανίας καὶ Καισαρειανῆς, καὶ Τριπόλεως τῆς Ἀνθυπατιανῆς· μοῖραι δὲ καὶ αὗται τῆς Ἀφρικῆς. Τοποτηρηταὶ δὲ τῆς Ἐκκλησίας

509 Carthaginensis synodus habita fuit imperante quidem veteri Romæ Honorio, Constantinopoli vero Theodosio juniore, ducentis septemdecim divinis Patribus ex Africa et illi subjectis regionibus Carthagine congregatis. Est enim Carthago pars Carchedonis; at Carchedon est provincia Africæ. Africa autem in multas provincias dividitur quarum una est Carchedon. Porro in hanc quoque synodum cum Patribus legati a papa Romano missi convenerunt. Apostolicam enim sedem Romanam cathedram nominarunt, quod Petrus apostolorum princeps ibi claruerit, Linumque primum pontificem in ea constituerit. Huic autem synodo præfuit Aurelius Carthaginensis Ecclesiæ episcopus, quem etiam papam nominabant; et Valentinus, primæ sedis provinciæ Numidicæ, et alii episcopi duarum Numidiarum et Byzacenæ et Mauritaniæ et Cæsariensæ et Tripolis Anthypatianæ: hæ sunt enim partes Africæ. Ecclesiæ autem Romanæ legati erant Faustinus episcopus Piceni Italorum provinciæ; Potentinæ Ecclesiæ, Philippus et Asellus presbyteri. Quinetiam alii e dictis Africæ provinciis legati

Guill. Beveregii notæ.

(1) *Ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος*. Carthago olim totius Africæ caput fuit, ut testatur divus Augustinus epist. 162. Hinc plurima ibidem habita fuerunt concilia, ex omnibus Africæ provinciis collecta. Aurelio præsertim archiepiscopalem istam sedem tenente frequentes ibi celebrati sunt episcoporum conventus; a quibus etiam ad stabiliendam ecclesiasticam in Africa disciplinam multi C canones editi fuerunt. Tandem autem post consulatum Honorii XII et Theodosii VIII Augustorum, VIII Kal. Junias, hoc est, anno Dom. 419, Maii 25, aliud ibidem concilium habebatur, in quo omnes ante constituti canones in medium prolati sunt, et magna eorum pars synodali rursus auctoritate confirmata. Canones igitur ab hoc concilio confirmati, codex canonum Ecclesiæ Africanæ, ab eo usque tempore dici meruerunt. Hi autem canones non Græce, sed Latine primo constituti et confirmati sunt. Hoc Dionysius Exiguus diserte testatus est in præfatione sua ad codicem canonum ecclesiasticorum, quibus hi etiam comprehenduntur, dicens, *Ne quid præterea notitiæ vestræ credar velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis concilii atque Africani, quæ Latine sunt edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta*. Quo tempore in Græcum sermonem conversi sunt hi synodi istius Carthaginensis canones incertum est. Hoc tantum certum, quod Græce versi sunt ante concilium Trullanum, a quo, canone secundo, in Græcum Nomocanonem recepti, et istius etiam synodi auctoritate confirmati sunt: adeo ut ab eo demum tempore omnes hi canones in Ecclesia Orientali, pariter atque alii quivis, obtinuerint.

aderant, eorum locos, qui in synodum convenire non poterant, implentes. Unde et τοποτηρητῶν (id est loci servatorum) nomen adepti sunt, a verbo τηρεῖν, quod est, servare sive implere locum eorum a quibus mittuntur. Cum convenisset autem synodus,

A Ῥώμης ἦσαν Φαυστῖνος ἐπίσκοπος Πικένου, τῆς Ποντεντίνης Ἐκκλησίας τῆς χώρας τῶν Ἰταλῶν, Φίλιππός τε καὶ Ἄσελλος οἱ πρεσβύτεροι. Καὶ ἄλλοι δὲ τοποτηρηταὶ τῶν ἤδη ῥηθεισῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀφρικῆς παρῆσαν, τοὺς τόπους ἀναπληροῦντες τῶν μὴ δυνηθέντων συνελθεῖν εἰς τὴν σύνοδον. Ὅθεν καὶ τὸ τῆς τοποτηρησίας ὄνομα ἐξελήφθη, ἐκ τοῦ τηρεῖν δηλαδὴ, ὅ ἐστι φυλάσσειν ἤτοι ἀναπληροῦν τοὺς τόπους τῶν στελλόντων αὐτούς (2). Συνελθούσης δὲ τῆς συνόδου (3),

Aurelius episcopus dixit :

« Post diem synodi definitum, ut meministis, beatissimi fratres, multa quæsita sunt, dum exspectaremus fratres nostros, qui nunc ad præsentem synodum legati convenerunt; quæ in acta referri necesse est. Quamobrem Domino nostro de hujus congregationis conventu restat gratias agere; partim quidem, ut Nicænæ synodi exemplaria, quæ nunc habemus, et a Patribus[1] constituta sunt, partim et quæ hic ab iis, qui nos præces-

Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν·

« Μετὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν (4) τῆς συνόδου, ὡς μέμνησθε, ἀδελφοὶ μακαριώτατοι, πολλὰ ἐζητήθη ἐν τῷ ἀναμένειν ἡμᾶς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν, τοὺς νῦν εἰς τὴν παροῦσαν σύνοδον τοποτηρητὰς συνελθόντας· ἃ τοῖς πεπραγμένοις ἀνάγκη ἐστὶν ἐντεθῆναι. Διὸ τῷ Δεσπότῃ ἡμῶν περὶ B τῆς συνελεύσεως τοῦ τοιούτου ἀθροίσματος ὑπολέλειπται χάριτας ἀναπέμψαι, ἵνα τοῦτο μὲν τὰ ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ἃ νῦν ἔχομεν καὶ ἀπὸ

Guill. Beveregii notæ.

(2) *Τῶν στελλόντων αὐτούς*. Post hæc verba in codice Amerbachiano σχόλιον additur, his verbis, Πίκενον πόλις Ἰταλίας· λέγεται δὲ καὶ θηλυκῶς Πίκενος, ὡς Ἀρίμηνον καὶ Ἀρίμηνος· ὁ οἰκήτωρ Πικηνὸς καὶ Ἀριμηνὸς, ὡς τὸ Αἴκανον, Ἄκανος. Πικέντος πόλις Ἰταλίας, λέγεται δὲ καὶ Ποντεντός· ὁ πολίτης Ποτεντῖνος· ὡς Πικεντία, Πικεντὸς, Πικεντῖνος. Ἰστέον ὅτι τῆς Ἀφρικῆς μοῖραί εἰσιν ὀκτώ· πρώτη μὲν, ἣν ἡ Ἀλεξάνδρεια, καὶ ἡ Πεντάπολις Λιβύης, καὶ ἡ προσαγορευομένη ἔρημος Τριπολῖτις συμπληροῦσι· δευτέρα δὲ ἡ τοῦ Βυζακίου· τρίτη δὲ ἡ τῆς Καρχηδόνος, ἡ καὶ Προκονσουλαρία, ἤτοι Ἀνθυπατικὴ καλουμένη· εἶτα Νουμηδίαι δύο παλαιά τε καὶ νέα· ἔπειτα Μαυριτανίαι τρεῖς, Καισαρηνσία, ἡ καὶ Καισαρειανὴ καλουμένη παρὰ τοῦ τῆς μητροπόλεως αὐτῆς τῆς Καισαρείας ὄνομα· Σιτιφενσία, ἧς ἡ μητρόπολις Σιτιφῆνσα· Τιγγιανὴ ἡ μητρόπολιν ἔχουσα Τίγγην. *Picenum urbs Italiæ; dicitur autem et genere feminino, Picenus; quemadmodum Arimenum et Arimenus : incola Picenus et Arimenus, ut Æcanon, Æcanus. Picentus urbs Italiæ; dicitur vero et Potentus, civis Potentinus, velut Picentia, Picentus, Picentinus. Sciendum est; quod octo sunt partes Africæ. Prima quidem est, quam Alexandria et Pentapolis Libyæ et desertum Tripolitanum dictum complent. Secunda est, Byzacena; tertia Carthaginensis, quæ etiam proconsularis dicitur. Deinde Numidiæ duæ, vetus et nova; postea Mauritaniæ tres, Cæsarensia, quæ et Cæsariana dicitur a metropoli ipsius nomine Cæsarea; Sitifinsia, cujus metropolis est Sitifensa; et Tingiana, quæ metropolim habet Tingin.* Verum in Divi Augustini explanatione Psal. 36 quinque tantum D partes sive provinciæ toti Africæ diœcesi adscribuntur : *Sanctissimis fratribus atque collegis per universam Africam, hoc est, per provinciam proconsularem, Numidiam, Mauritaniam, Byzacenam, et Tripolim constitutis.* Aug. in Psal. 36. Totidem etiam recensentur can. 128 hujus concilii. Alias Mauritania in duas partes divisa est; unde Rufus Festus sex ibi provincias numerat, *Per omnem*, inquit, *Africam sex provinciæ factæ, ipsa ubi Carthago est proconsularis, Numidia, Byzacium, Tripolis, et duæ Mauritaniæ.* Ruf. Fest. in breviario. Sic etiam in notitia imperii, ubi Mauritania in *Sitifensem* et *Cæsaream* distribuitur, quemadmodum et in præfatione ad hos canones, qua sex etiam numerantur. Sic etiam et Numidia postea in duas provincias divisa est, παλαιάν τε καὶ νέαν, ut cum scholiaste supra laudato Matthæus Blastares, Balsamon, Zonaras aliique asserunt. Quinetiam Mauritaniam in tres provincias postea divisam esse, Cæsariensem, Sitifensem, et Tingitanam, geographi testantur; ac propterea totam Africæ diœcesin octo constitisse partibus, sive provinciis, scholiastes non inepte tradidit. Sed de antiqua Africæ divisione mox plura dicemus.

(3) *Συνελθούσης δὲ τῆς συνόδου*. In Parisiensi Zonaræ editione post hæc verba, et ante Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε, Præfatio quædam ad canones habetur, his verbis, Μετὰ τὴν ὑπατείαν τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ὀνωρίου τὸ δωδέκατον καὶ Θεοδοσίου τὸ ὄγδοον, τῶν Αὐγούστων, τῇ πρὸ ὀκτὼ Καλανδῶν Ἰουνίων, ἐν Καρχηδόνι εἰς σήκρητον τῆς C ἐκκλησίας Φαύστου συνελθόντων Αὐρηλίου τοῦ πάππα, ἅμα Βαλεντίῳ τῆς πρώτης καθέδρας τῆς Νουμιδικῆς χώρας, Φαυστίνῳ ἀπὸ Πικένου τῆς Ποτεντινῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἰταλῶν χώρας τοποτηρητῇ τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης· ἀλλὰ καὶ διαφόροις τοποτηρηταῖς τῶν Ἀφρικανῶν ἐπαρχιῶν, τοῦτ' ἔστι τῶν δύο Νουμιδιῶν, τῆς Βυζακηνῆς, Μαυριτανίας Σιτιφένσης, καὶ Καισαρειανῆς, καὶ Τριπόλεως· καὶ Βικεντίῳ Κολουσιτάνῳ, Φουρτουνατιανῷ Νεοπολίτῃ, καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις τῆς Ἀνθυπατιανῆς χώρας, διακόσιοι δεκαεπτά· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Φιλίππῳ καὶ Ἀσέλλῳ τοῖς πρεσβυτέροις τοποτηρηταῖς τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης· ταῦτα ἅπερ καὶ αὐτοῖς ἤρεσεν προσεστώτων τῶν διακόνων. *Post consulatum gloriosissimorum imperatorum, Honorii XII et Theodosii VIII Augustorum, octavas kal. Junias, Carthagine in secretario basilicæ Fausti, convenientibus Aurelio papa, una cum Valentio primæ sedis provinciæ Numidiæ, Faustino Ecclesiæ Potentinæ,* D *provinciæ Italiæ Piceni legato Ecclesiæ Romanæ : sed et diversis legatis Africanarum provinciarum, id est, Numidiarum duarum, Byzacenæ, Mauritaniæ Sitifensis, et Cæsarianæ, atque Tripolitanæ : item Vincentio Colusitano, Fortunatiano Neopolitano, et cæteris episcopis provinciæ proconsularis numero 217, necnon Philippo et Asello presbyteris legatis Ecclesiæ Romanæ. Hæc sunt quæ etiam illis placuerunt, astantibus diaconis.* Et hæc quidem est ipsius concilii præfatio ad sua acta et decreta, sed in nullis e Balsamonis codicibus, nec etiam in Amerbachiano Zonaræ codice habetur; at quæ in ea leguntur Balsamon et Zonaras in communem utrique præfationem ad canones a se expositos inseruerunt; quæ ipsorum præfatio his verbis desinens, συνελθούσης δὲ τῆς συνόδου, non admittet alia inter ipsam et verba sequentia ab Aurelio prolata interponi.

(4) *Μετὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν*. In Parisien-

« τῶν Πατέρων κατέστησαν· τοῦτο δὲ, καὶ ὅπερ A « ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν προηγησαμένων ἡμᾶς, τὴν « αὐτὴν σύνοδον βεβαιωσάντων, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν « τύπον ἀνὰ πάντας τοὺς τῶν κληρικῶν ἕως « βαθμοὺς ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ἐσχάτου σωτηριωδῶς « ταχθέντα, εἰς μέσον προενεχθῶσιν. « Ἀπὸ πάσης « τῆς συνόδου ἐλέχθη· « Προενεχθῶσιν. »

Δανιὴλ νοτάριος ἀνέγνω·

« Τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως, « ἤτοι τὰ ὁρισθέντα, οὕτως ἔχει. » Καὶ ἐν τῷ λέγειν, Φαυστῖνος ἐπίσκοπος Πικένου, τοῦ λαοῦ τοῦ Ποτεντήνου, τῆς Ἰταλῶν χώρας, τοποτηρητὴς τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, εἶπεν· « Ἐπετράπη ἡμῖν « ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας τινὰ ἐγγράφως « τρακταϊστεία, ὡς αὐτῶν μεμνήμεθα ἐν τοῖς ἀνω- « τέρω πεπραγμένοις· τοῦτ' ἔστι περὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ B « κανόνων, ἵνα φυλαχθῶσι καὶ ὁ ὁρισμὸς αὐτῶν καὶ « ἡ συνήθεια, ἐπειδή τινα τάξει καὶ κανόνι κρατοῦν- « ται, τινὰ δὲ συνηθείᾳ ἐτυπώθη. Περὶ τούτων « τοίνυν ἐν πρώτοις, ἐὰν ἀρέσκῃ τῇ μακαριότητι « ὑμῶν, συζητήσωμεν, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ λοιπὰ « πεπραγμένα καὶ ἐναρχθέντα ἐντασσόμενα βεβαιω- « θῶσιν, ἵνα καὶ πρὸς τὴν ἀποστολικὴν καθέδραν « ἀντιγράφοις ὑμετέροις ἐμφανίσαι δυνηθῆτε, καὶ « τῷ αὐτῷ προσκυνητῷ πάππᾳ δηλώσητε, ὡς « ἐπιμελῶς ἀνεμνήσθημεν, εἰ καὶ ὅτι τὰ κεφάλαια « τῶν πράξεων ἤδη τοῖς πεπραγμένοις ἐνεβλήθησαν. « Περὶ τούτων τοίνυν, ὡς προεῖπον, τί ἀρέσκει τῇ « ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ καὶ μακαριότητι πρᾶξαι ὀφείλο- « μεν. Ἐλθέτω τοιγαροῦν εἰς μέσον τὸ κομμονιτώ- C « ριον, ἵνα δυνηθῆτε γνῶναι, τί ἐν αὐτῷ περιέχε- « ται, ὅπως πρὸς ἕκαστα ἀπόκρισις δοθῇ. »

Αὐρήλιος εἶπε· « Προκομισθήτω κομμονιτώριον (5) « ὅπερ οἱ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ ἡμῶν τοῖς πε- « πραγμένοις ἔναγχος ἐνεφάνισαν, καὶ τὰ λοιπὰ « ἀκολούθως, τά γε πεπραγμένα καὶ τὰ πρακτέα. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν ἐπίσκοπος Αὐρήλιος, τοῦ λόγου προκαταρξάμενος, εἶπεν ὅτι εὐχαριστεῖν δεῖ τῷ δεσπότῃ Θεῷ ὑπὲρ τῆς συνελεύσεως τῶν Πατέρων ἵνα τά τε παρὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων δοκιμασθέντα καὶ ὁρισθέντα, ἃ ἔχομεν ἀπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν Πατέρων, καὶ ἅπερ οἱ προηγησάμενοι Πατέρες ἐβεβαίωσαν, ἀντὶ τοῦ, βέβαια ἡγήσαντο, καὶ ὅσα ἐκεῖνοι ἐτύπωσαν περὶ πάντων τῶν ἐν τῷ

A « serunt, eamdemque synodum confirmarunt, et « quæ ex eadem forma per omnes clericorum « gradus a summo usque ad ultimum salubriter « constituta sunt, in medium proferantur. Ab « universa synodo dictum est, « Proferantur. »

Daniel notarius legit :

« Nicænæ synodi professio fidei seu decreta sic « se habent. » Et dum diceret, Faustinus Piceni, Italiæ provinciæ, episcopus, populi Potentini, Ro- « manæ Ecclesiæ legatus, dixit : « Commissa sunt « nobis a sede apostolica quædam in scriptis tra- « ctanda, prout in actis superioribus meminimus, « id est, de canonibus Nicææ factis, ut serventur B « et decretum eorum et consuetudo : quandoqui- « dem quædam ordinatione et canone observantur; « quædam autem consuetudine informata sunt. De « his ergo in primis, si vestræ placeat beatitudini « inquiramus; et postea reliqua, quæ acta vel incho- « ata sunt, ordinata confirmentur : ut apostolicæ ca- « thedræ vestris rescriptis ostendere possitis, et « eidem venerando papæ declaretis, quod diligen- « ter eorum recordati sumus; siquidem et actionum « capitula gestis jam inserta sint. De his ergo, si- « cut superius dixi, quid vestræ placeat dilectioni « et beatitudini, facere debemus. **510** Veniat « ergo in medium commonitorium, ut possitis « cognoscere quid in eo comprehenditur, ut ad C « singula detur responsio. »

Aurelius dixit : « Proferatur commonitorium, « quod fratres et comministri nostri in actis nuper « allegarunt, et reliqua consequenter, quæ et acta « et agenda sunt. »

BALS. Episcopus quidem Aurelianus, orationem inchoans, dixit quod Domino Deo pro Patrum conventu gratiæ agendæ sunt, ut quæ a Patribus, qui Nicææ convenerunt, examinata et decreta sunt, quæ a Patribus nostris habemus, et quæ Patres qui præcessere confirmarunt, id est firma existimarunt, et quæcunque illi expresserunt de omnibus qui in clerum relati sunt, in medium proponantur,

Guill. Beveregii notæ.

sibus Balsamonis et Zonaræ editionibus, necnon D in codice Amerbachiano primus hujus concilii canon ab his verbis incipit; sed codex canonum Ecclesiæ Africanæ a Justello editus, atque etiam ipsius Dionysii Exigui collectio in primo statuendo canone cum Bodleiano nostro ms. conveniunt; et recte quidem. Nihil enim a synodo decernitur, donec eo ventum est, ubi Κανὼν α', *Primus canon* in hac editione collocatur, quo primo decretum est ut Nicæna statuta observentur.

(5) *Κομμονιτώριον*. Ad hanc vocem in margine codicis Amerbachiani notatur, κομμονιτώριον λέγεται τὸ ὑπόμνημα, τὸ ἔγγραφον, ἢ ἡ ἐντολή. Sic etiam Suidas κομμονιτώριον ἐπιστολὴ προστακτικὴ ἀποστελλομένη εἰς χώρας. Quæ eadem verba habentur et in veteribus glossis verborum juris : ubi etiam additur, Κομμονιτώριον, ἐπιστολὴ ἀποστελλομένη μετὰ προστάξεως. Hoc sensu vox ista usurpatur a Justiniano, dicente, μηδὲ εἰ πραγματικὸν, ἢ ἄλλον τύπον, ἢ θεῖον κομμονητώριον λάβοι, ἐπιτρέπον αὐτῷ τι τοιοῦτον. Justin. Novell. 128, cap. 17, et ab Anastasio in Gregorio 2. *Rescriptis commonitoriis, nisi ad catholicam converteretur fidem, etiam extorrem a sacerdotali esse officio mandavit*. Et in codice Theodosiano, *Commonitoriis competentibus atque mandatis instructi*. l. λ, C. Th. de Curiosis. Sic passim usurpatur hoc vocabulum pro litteris sive epistolis, quibus nuntius aliquis aut legatus descriptum habet, quidquid a se faciendum est.

Faustinus autem dixit : Quædam nobis a papa commissa sunt tractanda, id est, consideranda, examinanda, discutienda (Latini enim tractatum vocant propositum et consilium), et ut serventur Nicænorum canonum decretum et consuetudo. Cum autem dixisset canonum decretum et consuetudinem, subjunxit, quod quædam ordinatione et canone corroborantur, quædam vero consuetudine informata sunt : utpote quod consuetudo tempore probata et confirmata debet observari. Deinde petivimus, ut in medium proferretur commonitorium, seu scriptis mandatus commentarius eorum quæ facta et dicta sunt (mos enim erat ea, quæ in congressionibus fiebant et dicebantur, scribere); vel commonitorium dicit papæ mandatum, per quod in scriptis mandaverat quænam quæri deberent, ut ea scirent, et nihil eos lateret : quod est magis verisimile. Adjicitur enim : Daniel notarius legit commonitorium, et quæ sequuntur, fratri Faustino, et filiis Philippo et Asello presbyteris :

« Res quæ vestræ fidei creditæ sunt non latent : vos « ergo ita, ut vestra illic, vel potius quoniam nostra « in vobis est præsentia, omnia peragite; maxime « cum et hoc mandatum nostrum habeatis, et verba

A κλήρῳ κατειλεγμένων, προτεθῶσιν εἰς μέσον· ὁ δὲ Φαυστῖνος ἔφη, ὅτι Ἐπετράπη ἡμῖν ἀπὸ τοῦ πάππα τινὰ τρακταϊστέα, τουτέστι σκοπητέα, ἐξεταστέα, δοκιμαστέα· (οἱ γὰρ Λατῖνοι τρακτάτον τὸν σκοπὸν καὶ τὸ βούλευμα λέγουσι·) καὶ ἵνα φυλαχθῶσι τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνων καὶ ὁ ὁρισμὸς καὶ ἡ συνήθεια. Εἰπὼν δὲ κανόνων ὁρισμὸν καὶ συνήθειαν, ἐπήγαγεν ὅτι τινὰ τάξει καὶ κανόνι κρατοῦνται, τινὰ δὲ συνηθείᾳ ἐτυπώθη· ὡς καὶ τὰ τῆς χρόνῳ δοκιμασθείσης καὶ βεβαιωθείσης κρατεῖν ὀφείλει. Εἶτα ἐζητήσαμεν εἰς μέσον προσενεχθῆναι τὸ κομμονιτώριον, ἤτοι τὸ ἔγγραφον ὑπόμνημα τῶν πραχθέντων καὶ λαληθέντων (ἔθος γὰρ ἐν ταῖς συνελεύσεσι τὰ λαλούμενα καὶ τυπούμενα καὶ ὅσα ἐπράχθησαν γράφεσθαι). Ἡ κομμονιτώριον τὴν ἐντολὴν τοῦ
B πάππα φησὶ, δι' ἧς ἐνετείλατο ἐγγράφως τίνα ὤφειλον ζητηθῆναι, ὡς ἂν γινώσκωσι ταῦτα, καὶ μηδὲν λανθάνῃ αὐτῶν, ὅπερ μᾶλλον ἔοικεν εἶναι. Πρόσκειται γάρ· Δανιὴλ νοτάριος ἀνέγνω κομμονιτώριον, καὶ τὰ ἑξῆς, τῷ ἀδελφῷ Φαυστίνῳ καὶ τοῖς τέκνοις Φιλίππῳ καὶ Ἀσέλλῳ τοῖς πρεσβυτέροις.

« Τὰ καταπιστευθέντα ὑμῖν (6) πράγματα οὐ « λανθάνουσιν· ὑμεῖς οὖν οὕτως, ὡς ἵνα ἡ ὑμε« τέρα ἐκεῖσε, μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα ἐν « ὑμῖν παρουσία ἐστὶ, πάντα ἐκτελέσατε· μάλι-

Guill. Beveregii notæ.

(6) *Τὰ καταπιστευθέντα ὑμῖν*. Ante hæc verba in codice Ætoniensi et Parisiensi Balsamonis editione præfigitur, Ζώσιμος ἐπίσκοπος εἶπε. Sed vox εἶπε saltem superflua est. Nam quæ hic dicuntur, Zosimi papæ Romani commonitorium ad legatos suos, Faustinum, Philippum et Asellum, in præsenti synodo residentes, continent; ac proinde Ζώσιμος ἐπίσκοπος ad commonitorii istius inscriptionem pertinent, quæ plene sic habuit, ἀδελφῷ Φαυστίνῳ καὶ τοῖς τέκνοις Φιλίππῳ, καὶ Ἀσέλλῳ τοῖς πρεσβυτέροις, Ζώσιμος ἐπίσκοπος. Ipsum itaque commonitorium ab his verbis τὰ καταπιστευθέντα ὑμῖν incipit. Verum inter hæc verba, et Ζώσιμος ἐπίσκοπος, alia interseruntur, in codice Amerbachiano, quæ hic apponantur necesse est. Sunt autem quæ sequuntur. Καὶ προέθετο ζήτημα παρὰ τῶν καταδικαζομένων ἐπισκόπων ὑπὸ συνόδου τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν, καὶ εἰσήγαγε κανόνα τὸν λέγοντα, Ἤρεσεν ἵνα εἴ τις ἐπίσκοπος κατηγορηθῇ, καὶ κρίνωσιν οἱ συνελθόντες ἐπίσκοποι τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπαρχίας, καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ καθέλωσιν αὐτὸν, καὶ ὅσα ἐφεξῆς ὁ κανὼν διατάττεται περὶ ἐκκλήτων· ὃν εἰσαγαγὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου ἔλεγεν εἶναι, ἕτεροι δὲ μὴ εὑρεῖν τοῦτον ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων Πατέρων εἶπον, καλῶς λέγοντες· οὐ γὰρ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐστὶν ὁ κανὼν, ἀλλὰ τῆς ἐν Σαρδικῇ πέμπτος. Διὸ καὶ ἀμφιβολίας ἐμπεσούσης ἐζήτησαν γραφῆναι τοῖς πατριάρχαις τῷ τε Κωνσταντινουπόλεως δηλαδὴ, καὶ τῷ Ἀλεξανδρείας, ἵνα τὰ ἴσα τῶν ἐν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Νικαίᾳ πραχθέντων καὶ ὁρισθέντων στείλωσιν αὐτοῖς, ὑπογραφῇ αὐτῶν βεβαιωθέντα. Εἶτα περὶ ἐκκλήτων ἐζητήθη παρὰ κληρικῶν, αἰτουμένων κατὰ ἀποφάσεως ἐπισκόπων αὐτῶν. Καὶ εἶπεν ὁ Ὅσιος ἐπίσκοπος, Τὸ ἔτι κινοῦν με σιωπῆσαι οὐκ ὀφείλω. Ἐάν τις τύχῃ ἐπίσκοπος ὀργίλος, ὅπερ οὐκ ὀφείλει, ταχέως ἢ τραχέως κινηθεὶς κατὰ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἰδίου, ἀφορίσαι τοῦτον τῆς ἰδίας θελήσῃ ἐκκλησίας, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ κανόνος, ὃς τεσσαρεσκαιδέκατος ὢν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ἐξηγήθη ἐκεῖ. Ἐπὶ τούτοις ἀναγνωσθέντος τοῦ εἰρημένου κανόνος, Αὐγουστῖνος ἐπίσκοπος εἶπε· Καὶ τοῦτο φυλάξαι ὁμολογοῦμεν, σωζομένης τῆς ἐπιμελεστέρας ζητήσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Καὶ ἡ σύμπασα σύνοδος εἶπε. Πάντα τὰ ἐν τῇ Νικαέων συνόδῳ διορισθέντα πᾶσιν ἡμῖν ἀρέσκουσιν. *Et proposuit quæstionem episcopis, qui a synodo provinciæ suæ condemnantur,*
C *citavitque canonem dicentem, Placuit, ut si quis episcopus accusatur, et episcopi suæ ipsius provinciæ convenientes eum judicaverint, et gradu suo eum deposuerint, et quæ deinceps canon iste de appellationibus constituit: quem qui citavit, primæ Nicænæ synodi esse asseruit; alii autem istum, inter canones a Patribus Nicææ congregatis non inveniri recte asseverarunt, dicentes, hunc non esse canonem synodi Nicænæ, sed quintum synodi Sardicensis. Mota itaque controversia postularunt, ut ad patriarchas Constantinopolitanum scilicet et Alexandrinum et Antiochenum scriberetur, ut eorum, quæ in synodo Nicæna acta et decreta sunt, exemplaria, illorum subscriptione confirmata, ad ipsos mitterent. Postea quæstio orta est de appellationibus a clericis factis, qui a sententia suorum episcoporum provocant. Et Osius episcopus dixit, Quod me adhuc movet tacere non debeo. Si quis forte episcopus, ad iram cum sit propensus, quod esse non debet, cito*
D *aut vehementer contra presbyterum suum aut diaconum commotus, a sua illum ecclesia arcere voluerit, et quæ sequuntur in eo canone, qui, ut decimus quartus synodi Sardicensis, ibi expositus est. Adhæc, cum dictus canon lectus fuisset, Augustinus episcopus dixit: Hoc etiam nos servaturos profitemur, salva diligentiori synodi Nicænæ disquisitione. Et universa synodus dixit, Omnia quæ a synodo Nicæna decreta sunt nobis omnibus placent.* De his autem clarissimus vir, Joannes Rudolphus Wetstenius, qui ea ex ms. Amerbachiano descripsit, recte observavit, quod a posterioribus, sive iis quæ sequuntur, reipsa non differunt; nisi quod forte is, qui utrumque commentarium congessit, alterum Zonaræ hoc loco contractum dederit. Post hæc in eodem codice sequitur scholium istud Zonaræ, quod incipit, Καὶ ὁ κανὼν εἰρημένος p. 514, quo finito repetitur Ζώσιμος ἐπίσκοπος εἶπε· Τὰ καταπιστευθέντα ὑμῖν.

στα καὶ τοῦτο ἡμῶν ἔχοντες τὸ ἔνταλμα καὶ τὰ ῥήματα τῶν κανόνων, ἅτινα πρὸς πλείονα βεβαίωσιν τῷ παρόντι κομμονιτωρίῳ ἐνετάξαμεν. Οὕτως γὰρ εἶπον, ὦ ἀδελφοὶ, οἱ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ὅτε περὶ τῆς τῶν ἐπισκόπων ἐκκλήτου ἐψηφίζοντο· Ἤρεσεν δὲ ὥστε, ἐὰν ἐπίσκοπος κατηγορηθῇ, καὶ κρίνωσιν οἱ συνελθόντες ἐπίσκοποι τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπαρχίας, καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ καθέλωσιν αὐτὸν, καὶ δόξῃ ἐκκαλεῖσθαι καὶ καταφεύγειν πρὸς τὸν μακαριώτατον ἐπίσκοπον Ῥώμης, καὶ αὐτὸς θελήσῃ ἀκουσθῆναι τοῦτον, καὶ τὸ τοιοῦτον δίκαιον νομίσῃ, ὥστε ἀνανεωθῆναι τὴν ἐξέτασιν, γράψαι καταξιώσει πρὸς τοὺς ἐν τῇ ὁμορούσῃ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπους, ἵνα αὐτοὶ ἐπιμελῶς πάντα συζητήσωσι, καὶ κατὰ τὸ ἀληθὲς περαιώσωσι. Διὸ, ἐάν τις ἀξιοῖτο πρᾶγμα αὐτοῦ πάλιν ἀκουσθῆναι, καὶ οἰκείᾳ δεήσει κινήσοι τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης, ἵνα ἐκ τοῦ πλευροῦ αὐτοῦ πρεσβύτερον ἀποστείλῃ, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ εἴη, ὅπερ βούλεται, καὶ ὅπερ ὑπολαμβάνει. Καὶ ἐὰν ψηφίσηται ὀφείλειν πεμφθῆναί τινας, ὥστε παρόντας αὐτοὺς μετὰ τῶν ἐπισκόπων κρῖναι, ἔχοντες τὴν αὐθεντίαν τοῦ ἀποστείλαντος αὐτοὺς, ἐν τῇ κρίσει αὐτοῦ εἴη. Ἐὰν δὲ καὶ νομίσῃ ἀρκεῖν τοὺς ἐπισκόπους, ἵνα πέρας τῷ πράγματι ἐπιθῶσι, ποιήσει τὸ τῇ συνετωτάτῃ αὐτοῦ βουλῇ παριστάμενον. »

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ καθέλωσιν ἐπίσκοπον ἐπίσκοποι, ἐὰν τῷ Ῥώμης ἔκκλητον ἐπάγοιτο, ἤτω εὐάκουστος, τοῦ Ῥώμης γράφοντος ἢ ἐπιτάττοντος. »

Δίδωσι καὶ ὁ κανὼν οὗτος, καθὼς καὶ ὁ τέταρτος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου κανὼν, ἐξουσίαν τῷ Ῥώμης προσερχομένῳ παρὰ τοῦ καθαιρεθέντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρους ἀποστέλλειν ἰδίους, καὶ τηρεῖν μετὰ τῶν ἐπισκόπων κατ' ἔκκλητον τὴν ἐξενεχθεῖσαν παρ' αὐτῶν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἐκκαλεσαμένου καθαίρεσιν· ἢ γράφειν τοῖς γειτνιάζουσιν ἐπισκόποις τῇ ἐπαρχίᾳ, καὶ παρ' ἐκείνων τὰ τῆς Ἐκκλησίας τηρεῖσθαι.

Καὶ τούτων ἀναγνωσθέντων, Ἀλύπιος ἐπίσκοπος τῆς Θαγαστέων ἐκκλησίας, τοποτηρητὴς τῆς Νουμιδικῆς ἐπαρχίας, εἶπε· « Περὶ τούτου ἤδη καὶ τοῖς ἀνωτέρω γράμμασι τῆς συνόδου ἡμῶν ἀντεγράψαμεν· καὶ τοῦτο ἡμᾶς φυλάξειν ὁμολογοῦμεν, τὸ ὁρισθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· ὅμως ἔτι ἐμὲ κινεῖ, ὅτι ἐν τῷ ἐπισκήπτειν ἡμᾶς τοῖς Γραικικοῖς ἴσως ταύτης τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ταῦτα ἐκεῖ οὐκ οἶδα ποίῳ λόγῳ οὐδαμῶς εὕρομεν· ὅθεν αἰτοῦμεν τὴν τιμιότητα τὴν σὴν, ἁγιώτατε πάππα Αὐρήλιε, ἐπειδὴ τὰ αὐθεντικὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐν Κωνσταντινουπόλει λέγεται εἶναι, τινὰς μετὰ γραμμάτων τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης πέμψαι καταξιώσατε· καὶ μὴ μόνον πρὸς αὐτὸν τὸν ἁγιώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας τοὺς προσκυνητοὺς ἱερεῖς, οἵτινες τὴν αὐτὴν σύνοδον ἡμῖν μεθ' ὑποσημειώσεως τῶν οἰκείων γραμμάτων ἀποστείλωσιν, ὥστε πᾶσαν μετὰ ταῦτα ἀμφισβήτησιν ἀφαιρεθῆναι· ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς οὕτως, ὡς ὁ ἀδελφὸς Φαυστῖνος ἤγαγεν,

canonum, quæ ad majorem confirmationem præsenti commonitorio inseruimus. Sic enim dixerunt, fratres, qui in Nicæna synodo fuere, quando de episcoporum appellatione sententiam tulerunt: Placuit autem ut, si episcopus accusatus fuerit, et propriæ ejus provinciæ congregati episcopi judicaverint, et ipsum e gradu suo moverint, et visum sit appellare, et ad beatissimum Romæ episcopum confugere, et ipse eum audiri voluerit, et æquum existimaverit ut renovetur examen, scribere dignetur ad episcopos qui sunt in finitima provincia, ut ipsi diligenter omnia inquirant, et [ex vero] et æquo peragant. Et ideo si quis rogat causam suam rursus audiri, et episcopum Romanum sua supplicatione moverit, ut a latere suo legatum mittat, in sua sit potestate, quid velit et quid melius existimet. Et si decreverit mittendos esse aliquos, qui præsentes cum episcopis judicent, auctoritatem ejus a quo missi sunt habentes, ejus relinquatur judicio. Sin autem ad terminandam litem episcopos sufficere putaverit, faciet quod prudentissimo ejus] consilio visum fuerit. »

ARIST. « Si episcopum episcopi deposuerint, si ad episcopum Romanum appellaverit, benigne audiendus est, rescribente aut jubente episcopo Romano. »

Et hic canon, quemadmodum canon quartus, Romano, quem episcopus depositus appellat potestatem **511** dat, aut suos mittere presbyteros, et cum episcopis episcopi appellantis depositionem, de qua fit appellatio, ab ipsis illatam examinare, aut ad vicinos provinciæ episcopos scribere, ut ab illis illa quæ ad Ecclesiam pertinent observentur.

Et his lectis, Alypius Tagastensis Ecclesiæ episcopus, Numidicæ provinciæ legatus, dixit: « De hoc jam et in superioribus synodi nostræ litteris rescripsimus, et id nos servaturos profitemur, quod a Nicæna synodo decretum est: me tamen adhuc movet, quod dum vetera hujus synodi Nicænæ exemplaria consulimus, ea illic, nescio qua ratione, nequaquam invenimus. Unde reverentiam tuam rogamus, sanctissime papa Aureli, ut, cum Nicænæ synodi authentica Constantinopoli esse dicantur, aliquos cum sanctitatis vestræ litteris mittere digneminí: et non solum ad ipsum sanctissimum fratrem nostrum Constantinopolitanum episcopum, sed etiam ad Alexandriæ et Antiochiæ venerabiles sacerdotes, qui nobis hanc synodum cum suarum litterarum obsignatione mittant, ut omnis dehinc dubitatio tollatur; quandoquidem hæc ita, ut frater noster Faustinus attulit, non invenimus. Nos tamen, ut ante dixi, tantisper servaturos, donec integra et perfecta exemplaria venerint, profitemur. Petendus est autem litteris nostris etiam venera-

A « bilis Ecclesiæ Romanæ episcopus Bonifacius, ut ipse « quoque dignetur ad memoratas Ecclesias aliquos « mittere, qui eadem exemplaria, juxta illa quæ ab « ipso scripta sunt, afferant. Nunc autem dictæ Nicænæ synodi, quæ habemus, exemplaria actis istis con« jungemus. »

« οὐδαμῶς εὕρομεν ταῦτα. Ὅμως ἡμᾶς πρὸς ὀλίγον « φυλάξοντας, ὡς προεῖπον, ἕως οὗ τὰ ἐντελῆ ἴσα « ἔλθωσιν, ὁμολογοῦμεν. Ὀφείλομεν δὲ αἰτῆσαι « γράμμασι ἡμετέροις καὶ τὸν σεβασμιώτατον τῆς « Ἐκκλησίας Ῥώμης ἐπίσκοπον Βονηφάτιον, ἵνα « καὶ αὐτὸς ὁμοίως καταξιώσῃ πρὸς τὰς μνημο« νευθείσας Ἐκκλησίας στεῖλαί τινας, ὀφείλοντας τὰ αὐτὰ ἴσα κατὰ τὰ παρ' αὐτοῦ γραφέντα ἀγα« γεῖν. Νῦν δὲ τῆς μνημονευθείσης ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ἅπερ ἔχομεν, ἴσα τοῖς πεπραγμένοις τούτοις « συζεύξομεν. »

Faustinus, Ecclesiæ Romanæ legatus, dixit: « Vestra sanctitas nullum Romanæ Ecclesiæ facit præ« judicium, sive de hoc capitulo, sive de aliis: « quandoquidem censuit frater noster et commini« ster Alypius dubios esse canones. Sed hæc sanctis- B « simo et beatissimo papæ nostro scribere dignemi« ni, ut sic, cum vestra sanctitate integros canones « conquirens, de omnibus decretis tractet. Sufficit « enim ut, quemadmodum vestra sanctitas apud se « tractat, sic et ipse per seipsum conquirat, ne in« ter Ecclesias aliqua contentio exoriatur; sed potius « fraterna dilectione consulatis, eo rescribente, quid « melius observari debet. »

Φαυστῖνος τοποτηρητὴς τῆς Ῥώμης εἶπε· « Οὐ« δὲν ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη πρόκριμα ποιεῖ τῇ Ἐκ« κλησίᾳ Ῥώμης, εἴτε περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου, « εἴτε περὶ ἄλλων· ἐπειδὴ ἠξίωσεν ὁ ἀδελφὸς καὶ « συλλειτουργὸς ἡμῶν Ἀλύπιος ἀμφιβόλους εἶναι « τοὺς κανόνας. Ἀλλὰ ταῦτα πρὸς τὸν ἁγιώτατον « καὶ μακαριώτατον πάππαν ἡμῶν γράψαι κατ« αξιώσατε, ἵνα καὶ οὕτως ὁλοκλήρους τοὺς κανόνας « συζητῶν μετὰ τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης περὶ « πάντων τῶν ὁρισθέντων τρακταΐσῃ. Ἀρκεῖ γὰρ « ἵνα καθὼς ὑμετέρα ἁγιωσύνη παρ' ἑαυτῇ τρα« κταΐζει, οὕτω καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν συζητήσῃ, « μή πως φιλονεικία μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τις « ἀναφυῇ· ἀλλὰ μᾶλλον ἀδελφικῇ ἀγάπῃ βουλεύσασθαι, ἀντιγράφοντος αὐτοῦ, τί ὀφείλει κρειτ« τόνως φυλαχθῆναι. »

Aurelius episcopus dixit:

« Præter ea, quæ in actis proposuimus, necesse « est, ut litteris quoque nostræ parvitatis sanctissi« mo fratri nostro et sacrorum comministro Boni« facio omnia, quæ tractamus, plenissime significen- C « tur. An ergo nostra omnibus placeat consequentia, « ex ore omnium discamus. »

Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε·

« Ἐκτὸς ὧν προτεθείκαμεν ἐν τοῖς πεπραγμένοις, « ἀνάγκη ἐστὶ καὶ γράμμασι τῆς ἡμετέρας βρα« χύτητος τῷ ἁγιωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ « ἡμῶν Βονηφατίῳ πάντα, ὅσα ψηλαφῶμεν, εἰς « πλῆρες ἐμφανίσαι· ἐὰν τοίνυν πᾶσιν ἀρέσκῃ ἡ « ἡμετέρα ἐπακολούθησις, μάθωμεν στόματι « πάντων. »

Universa synodus dixit. Placet.

Σύμπασα ἡ σύνοδος εἶπεν· Ἀρέσκει·

Novatus episcopus, Mauritaniæ Sitifensis legatus, dixit: « Meminimus equidem hoc commonito« rium de presbyteris, et præterea de diaconis for« ma continere, qualiter debeant a propriis episco« pis, vel ab iis qui sunt finitimi, audiri; quod in « Nicæna synodo nequaquam legimus. Propterea id « jubebit vestra sanctitas legi. »

Ναυᾶτος ἐπίσκοπος, τοποτηρητὴς Μαυριτανίας Σιτιφένσης, εἶπε· « Μεμνήμεθα τοίνυν τοῦτο τὸ « κομμονιτώριον περὶ πρεσβυτέρων, ἔτι μὴν δια« κόνων ὡς περιέχειν, πῶς ὀφείλουσιν ἀπὸ τῶν « ἰδίων ἐπισκόπων ἢ ἐκ τῶν ὁμορούντων ἀκούε« σθαι, ὅπερ ἐν τῇ Νικαέων συνόδῳ οὐδαμῶς ἀνέγνω« μεν· διὸ τοῦτο αὐτὸ κελεύσει ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη « ἀναγνωσθῆναι. »

Aurelius episcopus dixit: « Coram legatur hoc quo« que quod quæritur. »

Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· « Ἀναγνωσθήτω ἐπὶ « τόπου καὶ τοῦτο τὸ ζητούμενον. »

Daniel notarius legit:

D « De appellationibus autem clericorum, hoc est, « minoris loci, certa est synodi responsio: de qua « quid velitis agere inserendum existimamus, quoniam « sic dictum est. »

Δανιὴλ νοτάριος ἀνέγνω·

« Περὶ ἐκκλήτων δὲ κληρικῶν, τοῦτ' ἔστι, τοῦ « ἥττονος τόπου, τῆς συνόδου βεβαία ἐστὶν ἀπό« κρισις· περὶ ἧς τί μέλλετε πράττειν ἡγησάμεθα « ὀφείλειν ἐναγῆναι, ἐπειδὴ οὕτως λέλεκται. »

512 Osius episcopus dixit: « Quod me adhuc « movet, tacere non debeo. Si quis forte iracundus « episcopus (quod esse non debet) adversus presbyte« rum vel diaconum suum cito vel etiam aspere mo« tus, eum a propria ecclesia segregare voluerit, pro« videndum est, ne sine causa condemnetur, vel per« dat communionem: habeat ergo potestatem eje« ctus finitimos accedendi, ut causa ejus audiatur « et diligentius tractetur. Ei enim roganti audientia « non est deneganda: quin et ille episcopus, qui « eum, sive jure sive injuria, ejecit, rem discuti pa-

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· « Τὸ ἔτι κινοῦν με σιωπῆ« σαι οὐκ ὀφείλω. Ἐάν τις τυχὸν ἐπίσκοπος ὀργί« λος, ὅπερ οὐκ ὀφείλει, ταχέως ἢ καὶ τραχέως « κινηθεὶς κατὰ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἰδίου, « ἀφορίσαι τοῦτον τῆς ἰδίας θελήσοι ἐκκλησίας, « προνοητέον ἐστὶν, ἵνα μὴ ἀναιτίως κατακριθῇ, « ἢ ἀπολέσῃ τὴν κοινωνίαν· ἐχέτω οὖν ἐξουσίαν « ἐκβληθεὶς προσελθεῖν τοῖς ὁμόροις, ὥστε ἀκου« σθῆναι τὴν αἰτίαν αὐτοῦ, καὶ ἐπιμελέστερον « ψηλαφηθῆναι. Οὐκ ὀφείλει γὰρ αὐτῷ παρακα« λοῦντι ὑπακοὴ ἀρνηθῆναι· κἀκεῖνος δὲ ὁ ἐπίσκο-

« πος, ὁ εἴτε δικαίως εἴτε ἀδίκως ἐκβαλὼν αὐτὸν, A « ἀνεξικάκως δέξεται, ὅπως τὸ πρᾶγμα σκοπηθῇ, « καὶ ἢ κυρωθῇ ἢ διορθωθῇ ἡ ψῆφος αὐτοῦ, καὶ τὰ « λοιπά. »

ΑΡΙΣΤ. « Πρεσβύτερος καὶ διάκονος ἀφωρισμένος « ἄδειαν ἔχει τοῖς ὁμόροις ἐγκαλεῖν. Καὶ μέντοι « φέρειν ἀνεξικάκως ὁ ἀφωρίσας τὸ κυρωθησόμε« νον ἐποφείλει. »

Ὁ κανὼν οὗτος συγχύσεώς ἐστι καὶ σκανδάλων παραίτιος. Τὸ μὲν γὰρ τὸν ἀφορισθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου κληρικὸν ἐπὶ τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ προσφεύγειν καὶ ἐγκαλεῖν ἀκόλουθόν ἐστι καὶ κανονικόν· τὸ δὲ, τοῦ μητροπολίτου ἀπόντος, τοῖς πλησιοχώροις προσέρχεσθαι ἐπισκόποις τὸν ἀφορισθέντα, καὶ καθιστᾷν B αὐτοὺς ἐξεταστὰς τοῦ ἐπισκόπου τοῦ μὴ ὑποκειμένου αὐτοῖς, παράλογόν ἐστι, καὶ θορύβου παραίτιον. Διὰ τοῦτο γοῦν οὐδὲ καθολικός ἐστι, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις κρατῶν διοικήσεσιν, ἀλλ' ὡς τοπικὸς, ἐν Καρθαγένῃ καὶ ἐν Ἀφρικῇ.

Καὶ τούτων ἀναγνωσθέντων, Αὐγουστῖνος ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας Ἱππώνης τῆς Νουμιδικῆς χώρας εἶπε·

« Καὶ τοῦτο ἡμᾶς φυλάξοντας ὁμολογοῦμεν, σω« ζομένης τῆς ἐπιμελεστέρας ζητήσεως τῆς ἐν Νι« καίᾳ συνόδου. »

Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· « Ἐὰν ἔτι μὴν καὶ « τοῦτο ἀρέσκει, τῇ ἀποκρίσῃ τῆς πάντων ὑμῶν « ἀγάπης βεβαιώσατε. »

Σύμπασα ἡ σύνοδος εἶπε· « Πάντα τὰ ἐν τῇ C « Νικαέων συνόδῳ ὁρισθέντα πᾶσιν ἡμῖν ἀρέ« σκουσιν. »

Ἰουκοῦνδος ἐπίσκοπος τῆς Ὀφφετούλης Ἐκκλησίας, τοποτηρητὴς τῆς Βυζακηνῆς χώρας εἶπε· « Τὸ « ὁρισθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου παρατραπῆναι « ὑπό τινος οὐδαμῶς δύναται. »

Φαυστῖνος ἐπίσκοπος τοποτηρητὴς τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης εἶπεν· « Ἀκμὴν κατὰ τὴν ἐπαγγε« λίαν τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης, τοῦτο μὲν τοῦ « ἁγίου Ἀλυπίου, τοῦτο δὲ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν « Ἰουκούνδου, τινὰ ἀκυροῦσθαι πιστεύω, τινὰ « βεβαιοῦσθαι· ὅπερ οὐκ ὀφείλει ἀμφίβολον εἶναι « ἐχομένων τῶν αὐτῶν κανόνων. Τοιγαροῦν, ὡς « ἀρέσκει καὶ ἡμῖν καὶ ὑμῖν, πρὸς τὸν ἁγιώ- D « τατον καὶ σεβασμιώτατον ἐπίσκοπον τῆς Ἐκ« κλησίας Ῥώμης ἀναγγεῖλαι ἡ ὑμετέρα ἁγιω« σύνη καταξιώσει, ἵνα καὶ αὐτὸς, ὅπερ καὶ ὁ « ἁγιώτατος Αὐγουστῖνος ὁρίσαι κατηξίωσε, σκέ« ψασθαι δυνηθῇ ἑκάτερον· καὶ γὰρ τοῦτο παρα« χωρητέον ἐστὶ, καὶ σιωπητέον, τοῦτ' ἔστι περὶ « τῶν ἐγκλήτων τοῦ κατωτέρου βαθμοῦ· ἐὰν ἀκμὴν « εἰς ἀμφιβολίαν ἐστὶ, καὶ περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου δίκαιόν ἐστι τὸν ἐπίσκοπον του μακαρίου « θρόνου ὀφείλειν τυπῶσαι, εἰ μέντοι ἀποδέχεσθαι τοῦτο ἐν τοῖς κανόσιν εὑρεθῆναι δύναται. »

ΒΑΛΣ. Φαυστίνου τοῦ τοποτηρητοῦ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ζητήσαντος τρακταϊσθῆναί τινα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα κατὰ τὸ ἐντεταλμένον αὐτῷ παρὰ τοῦ πάπα, ἐπέτρεψεν ὁ ἐπίσκοπος Αὐρήλιος τοῦτο γενέσθαι. Καὶ δῆτα τοῦ νοταρίου Δανιὴλ ἀρξαμένου τὸ κομμονιτώριον ἀναγινώσκειν, εἶπεν ὁ ἐπίσκοπος

A « tienter feret, ut vel confirmetur vel corrigatur « ejus sententia, et cætera. »

ARIST. « Presbyter et diaconus segregatus, liber« tatem habet ad vicinos appellandi Quinetiam « qui segregavit, æquo animo ferre debet quod « confirmatum fuerit. »

Hic canon confusioni et scandalis occasionem præbet. Nam clericum a suo episcopo depositum ad provinciæ istius metropolitanum confugere et appellare justum est et canonicum: metropolitano autem absente, depositum vicinos adire episcopos, eosque episcopi ipsis non subjecti examinatores constituere, a ratione alienum est, et tumultus causa. Idcirco itaque non universalis habendus est hic canon et in aliis valens diœcesibus; sed ut particularis in Carthagine et Africa.

Et his lectis, Augustinus episcopus Ecclesiæ Hipponensis provinciæ Numidiæ dixit:

« Hoc quoque nos servaturos profitemur, salva « diligentiori Nicænæ synodi inquisitione. »

« Aurelius episcopus dixit: Si præterea hoc quo« que vobis placet, id responsione omnium vestrum « dilectionis confirmate. »

C Universa synodus respondit: « Omnia quæ in Ni« cæna synodo constituta sunt nobis omnibus pla« cent.

Jucundus episcopus Ecclesiæ Offetulæ, legatus provinciæ Byzacenæ, dixit: « Quod a Nicæna synodo « constitutum est, nequaquam potest ab ullo sub« verti.

Faustinus episcopus Ecclesiæ Romanæ legatus dixit: « Adhuc ex vestræ sanctitatis partim quidem « sancti Alypii, partim vero fratris nostri Jucundi, « professione, quædam credo infirmari, quædam ve« ro confirmari: quod non debet esse dubium, si ipsi « canones habeantur. Ergo, ut nobis et vobis placet, « ad sanctissimum et colendissimum Ecclesiæ Ro« manæ episcopum vestra sanctitas referre dignetur D « ut et ipse, quod sanctissimus Augustinus decerne« re dignatus est, utrumque possit considerare. Nam « et hoc concedendum est et silendum, de appellatio« nibus scilicet inferioris gradus: sin autem de hoc « quoque capite adhuc dubium est, beatæ sedis episco« pum debere statuere, si hoc quidem in canonibus « inveniri admittere potest, est æquum. »

BALS. Cum Faustinus veteris Romanæ legatus quæsivisset, ut de quibusdam ecclesiasticis quæstionibus tractaretur, prout illi a papa mandatum fuerat, Aurelius episcopus hoc fieri permisit. Et cum Daniel notarius commonitorium legere cœpisset, Zosimus episcopus Romæ legatis dixit: Non latent,

hoc est non ignoratur, quæ vobis a sede apostolica mandata sunt, et examinari ea debent, perinde ac si synodus Romæ fieret. Nam per vestrum legatorum præsentiam synodus illic haberi videtur. Et statim propositus est quintus canon Sardicensis synodi, ut qui forte esset Patrum Nicænæ congregatorum: et cum orta esset 513 dubitatio, an is Nicænæ synodi canon esset, Alypius episcopus dixit, quod necessarium quidem esset eum servari. Sed quoniam in libris Græcis, qui acta Nicænæ synodi continent, non invenitur, suadeo, o Aureli, ad episcopum Constantinopolitanum, Alexandrinum et Antiochenum scribi, ut quæ illic sunt primæ synodi archetypa consulant, quo proferatur hic canon, et dubium solvatur. Quæ porro in eo declarantur, serventur, donec fuerit solutum dubium. Hoc ipsum autem etiam voluit a Romano papa fieri. His vero sic dictis, Faustinus Romæ legatus dixit, nihil absurdi dixisse Alypium : nam papa quoque voluerit Ecclesiarum contentionem solvi et resecari. Placuit ergo et episcopo Aurelio hoc fieri, sicut et universæ synodo. Postquam autem hæc perfecta sunt, a Navato episcopo et Mauritaniæ legato quæsitum est, quomodo et a quibus debeant clerici judicari, et qui ex judicatis a proprio episcopo provocant. Et respondit quidam episcopus, cui nomen erat Osius, Quod me adhuc movet, tacere non debeo, et cætera, quæ sunt canone 14 Sardicencis synodi, quæ etiam illic exposita sunt. His itaque tractatis, dixit Augustinus, debere hunc canonem servari, si salva interim diligentiori Nicænæ synodi inquisitione seu examinatione, ejus synodi esse constaret. Reliqui quoque Patres, quæ in Nicæna synodo constituta sunt omnibus placere dixerunt, et in posterum servari inviolabilia debere. Quære etiam quæ in quinto canone Sardicensis synodi a nobis scripta sunt.

A Ζώσιμος πρὸς τοὺς τοποτηρητὰς τῆς Ῥώμης, ὅτι οὐ λανθάνουσι, τουτέστιν οὐκ ἀγνοοῦνται, τὰ ἐνταλθέντα ὑμῖν παρὰ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, καὶ ὀφείλουσι ταῦτα ἐξετασθῆναι, ὥσπερ ἐὰν ἡ σύνοδος κατὰ τὴν Ῥώμην ἐγένετο, ἐπεὶ διὰ τῆς παρουσίας ὑμῶν τῶν τοποτηρητῶν δοκοῦσι τὰ τῆς συνόδου ἐκεῖσε τελεῖσθαι. Καὶ αὐτίκα προσετέθη ὁ ε' καν. τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, ὡς ὢν τάχα τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων· καὶ ἀμφιβολίας γενομένης περὶ τοῦ εἰ ἔστιν ὁ κανὼν οὗτος τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, εἶπεν ὁ ἐπίσκοπος Ἀλύπιος, ὡς ἀναγκαῖον μέν ἐστι τοῦτον φυλάττεσθαι· ἐπεὶ δὲ οὐχ εὑρίσκεται οὗτος ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς βίβλοις, ταῖς περιεχούσαις τὰ πεπραγμένα εἰς τὴν κατὰ Νίκαιαν σύνοδον, παρακαλῶ, ὦ Αὐρήλιε, γενέσθαι γραφὴν πρὸς τὸν ἐπί- B σκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας καὶ τὸν Ἀντιοχείας, ἵνα ψηλαφηθῶσι τὰ ἐκεῖσε ὄντα πρωτότυπα πρακτικὰ τῆς πρώτης συνόδου, ἐφ' ᾧ παρεκβληθῆναι τὸν αὐτὸν κανόνα, διευλυτωθῆναι τὸ ἀμφίβολον. Τὰ μέντοι ἐν τούτῳ καὶ δηλούμενα φυλάττεσθαι, μέχρις ἂν τὸ ἀμφισβητούμενον λυθῇ. Τὸ αὐτὸ δὲ ἤθελε γενέσθαι καὶ παρὰ τοῦ πάππα Ῥώμης. Οὕτω δὲ τούτων λαληθέντων, ὁ τοποτηρητὴς τῆς Ῥώμης Φαυστῖνος εἶπε, μηδέν τι ἀπεικὸς εἰπεῖν τὸν Ἀλύπιον· καὶ ὁ πάππας γὰρ ἂν θελήσῃ τὴν φιλονεικίαν τῶν Ἐκκλησιῶν περιαιρεθῆναι καὶ λυθῆναι. Ἤρεσεν οὖν καὶ τῷ ἐπισκόπῳ Αὐρηλίῳ τοῦτο γενέσθαι, καθὰ καὶ τῇ πάσῃ συνόδῳ, μετὰ δὲ τὸ ταῦτα συντελε- C σθῆναι, ἐζητήθη παρὰ τοῦ Ναυάτου ἐπισκόπου καὶ τοποτηρητοῦ Μαυριτανίας, πῶς καὶ παρὰ τίνων ὀφείλουσιν οἱ κληρικοὶ δικάζεσθαι, κατὰ τῶν κεκριμένων ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἐκκαλούμενοι. Καὶ ἀπεκρίνατο ἐπίσκοπός τις ἐπονομαζόμενος Ὅσιος· Τὸ ἔτι κινοῦν με σιωπῆσαι οὐκ ὀφείλω, καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ ιδ' κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου· ἅτινα καὶ ἐζητήθησαν ἐκεῖσε. Καὶ τούτων τοίνυν πραγματευθέντων, εἶπεν ὁ Αὐγουστῖνος ὀφείλειν καὶ τὸν κανόνα τοῦτον φυλάττεσθαι, σωζομένης μέντοι τῆς ἐπιμελεστέρας ζητήσεως ἤτοι ἐξετάσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ὥστε φυλαχθῆναι εἰ τῆς συνόδου ἐκείνης ἐστί. Καὶ οἱ λοιποὶ Πατέρες τὰ ἐν τῇ Νικαέων συνόδῳ ὁρισθέντα πᾶσιν ἀρέσκειν εἶπον, καὶ ὀφείλειν εἰς τὸ ἑξῆς τηρεῖσθαι ἀπαρεγχείρητα. Ζήτει καὶ τὰ ἐν τῷ ε' κανόνι τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου παρ' ἡμῶν γραφέντα.

ARIST. « Quandoquidem non inventa sunt acta « concilii Nicæni scripta, dignetur episcopus Ro- « manus ad Constantinopolitanum et Alexandri- « num scribere, eaque inde accipiat, nobisque « repræsentet. »

Cum legati in hac synodo a papa Romano missi, proferentes canonem a synodo Sardicensi editum, de eo quod depositus Romanum adeat episcopum, ut a Nicæna synodo decretum, congregatos in isthac synodo Patres eum ut Nicænæ synodi canonem confirmare postularent : quoniam hi, an a concilio Nicæno expositus fuit, memoria non tenentes sed nec quæ Nicææ acta subscriptaque et confirmata sunt, proferentes, dixerunt se ignorare ; dignum prædicarunt, ut Romanus episcopus ad Constantinopolitanum et Alexan-

D ΑΡΙΣΤ. « Ἐπεὶ μὴ εὕρηται τὰ εἰς Νίκαιαν πεπρα- « γμένα γεγραμμένα, ἄξιος ὁ Ῥώμης τῷ Κων- « σταντινουπόλεως καὶ τῷ Ἀλεξανδρείας γράψαι, « καὶ λαβεῖν ἐκεῖθεν αὐτά, καὶ ἡμῖν ἐμφανίσαι. »

Οἱ παρὰ τοῦ πάππα Ῥώμης ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ σταλέντες τοποτηρηταὶ προβαλλόμενοι τὸν παρὰ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου τεθέντα κανόνα περὶ τοῦ τὸν καθαιρεθέντα τῷ Ῥώμης προσέρχεσθαι, ὡς παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ὁρισθέντα, καὶ ἀπαιτήσαντες τοὺς συναθροισθέντας ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ Πατέρας βεβαιῶσαι αὐτὸν ὡς τῆς ἐν τῇ Νικαίᾳ ὄντα συνόδου κανόνα· ἐπεὶ οὗτοι μὴ ἐπὶ μνήμης ἔχοντες, εἰ παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐτέθη, ἀλλὰ μηδὲ τὰ κατὰ Νίκαιαν πεπραγμένα ὑπογεγραμμένα τε καὶ βέβαια ἐπιφερόμενοι, ἔφησαν ἀγνοεῖν, ἄξιον ἔκριναν τὸν Ῥώμης γράψαι

πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας, A καὶ παρ' ἐκείνων τοὺς ἐν Νικαίᾳ κανόνας λαβεῖν βεβαίους, καὶ ἐμφανίσαι τούτους αὐτοῖς. Τέως δὲ τὸν τοιοῦτον κανόνα, μέχρις ἂν ἀληθέστατά τε καὶ βέβαια τὰ ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου δέξωνται, κρατεῖν ἠθέλησαν· καὶ ἐτέθη καὶ παρ' αὐτῶν ἐνταῦθα πρῶτος. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπέμφθησαν πρὸς αὐτοὺς παρά τε τοῦ ἁγίου Κυρίλλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, καὶ τοῦ Ἀττικοῦ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπισκόπου, καὶ οὐχ εὗρον ἐν αὐτοῖς κεκανονισμένον τὸ δύνασθαι στέλλειν τὸν Ῥώμης κληρικοὺς ἰδίους, καὶ δι' αὐτῶν ἐξετάζειν κατ' ἔκκλητον τὰς καθαιρέσεις τῶν ἐπισκόπων, ἔγραψαν πρὸς τὸν τότε ὄντα πάππαν τῆς Ῥωμαίων πόλεως τὸν Κελεστῖνον, μὴ οὕτως ἔκτοτε θέλειν ποιεῖν, καὶ παραχωρεῖν στέλλεσθαι κληρικοὺς αὐτοῦ πρὸς τὸ κατεξετάζειν B τὰς ἀποφάσεις καὶ καθαιρέσεις τῶν ἐπισκόπων· ἵνα μὴ καπνώδης τοῦ κόσμου τῦφος τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ εἰσάγηται.

Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε·

« Τὰ ἔκπαλαι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ παρ' ἡμῶν ἐμ« φανισθέντα ἴσα τῶν ὁρισθέντων τῇ ἐν Νικαίᾳ συνό« δῳ νῦν καταδέξασθε· ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τῶν ἡμετέ« ρων καθηγητῶν κατὰ τὸν τῆς αὐτῆς συνόδου τύ« πον σωτηριωδῶς· ἔτι μὴν καὶ τὰ νῦν παρ' ἡμῶν « ταχθέντα ἀναγνωσθῆναι καὶ τοῖς πεπραγμένοις « ἐμβληθῆναι. »

Σύμπασα ἡ σύνοδος εἶπε·

« Τὰ ἴσα τῆς πίστεως καὶ τοὺς ὅρους τῆς ἐν Νι« καίᾳ συνόδου, τοὺς πάλαι πρὸς ἡμᾶς διὰ Καικι- C « λιανοῦ τοῦ προηγητοῦ τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης « προσενεχθέντας· ἔτι μὴν καὶ ἅπερ τούτοις ἑπόμενα « τὰ μέρη ἐνταῦθα κατέστησαν, καὶ νῦν δὲ κοινῇ συ« ζητήσει παρ' ἡμῶν ὡρίσθησαν, τούτοις τοῖς ἐκκλη« σιαστικοῖς πεπραγμένοις ἐμβληθέντα μείνωσι, « δηλονότι, καθὼς προλέλεκται, πρὸς τοὺς σεβασμίους « ἐπισκόπους τῶν Ἐκκλησιῶν, Ἀντιοχείας, Ἀλεξαν« δρείας, καὶ Κωνσταντινουπόλεως, γράψαι κατ« αξιούσης τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, ἵνα τὰ « ἀληθέστατα ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου μεθ' « ὑποσημειώσεως οἰκείων γραμμάτων ἀποστεί« λωσιν· ὅπως φανερωθείσης τῆς ἀληθείας, τὰ « κεφάλαια ταῦτα, ἅπερ ἐν τῷ κομμονιτωρίῳ ὁ « ἀδελφὸς καὶ συνεπίσκοπος ἡμῶν Φαυστῖνος καὶ οἱ « συμπρεσβύτεροι Φίλιππος καὶ Ἄσελλος μεθ' ἑαυτῶν ἤγαγον, ἢ ἐκεῖ εὑρισκόμενα, « κυρωθῶσιν· ἢ ἐὰν μὴ εὑρεθῶσι, συνηγμένης ἔτι τῆς συνόδου περὶ τούτων ἐξῆς συζητήσωμεν. »

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ κανὼν ὁ εἰρημένος, ὡς τῆς ἐν D Νικαίᾳ οἰκουμενικῆς συνόδου, προετέθη. Διὸ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Αὐγουστῖνος φυλαχθῆναι τὸν κανόνα κατέθετο, σωζομένης μέντοι τῆς ἐπιμελεστέρας ζητήσεως ἤτοι ἐξετάσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ὥστε φυλαχθῆναι, εἰ τῆς συνόδου ταύτης ἐστί· καὶ οἱ λοιποὶ τῆς συνόδου Πατέρες τὰ ἐν τῇ Νικαέων συνόδῳ ὁρισθέντα πᾶσιν ἀρέσκειν εἶπον. Εἶτα ἀνεγνώσθη ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου.

Δανιὴλ νοτάριος τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως καὶ τοὺς ὅρους αὐτῆς ἀνέγνω ἐν τῇ τῶν Ἄφρων συνόδῳ·

drinum mitteret, et ab iis confirmatos Nicææ canones acciperet, eosque ipsis notos faceret. Saltem autem talem canonem, usque dum verissima et firma synodi Nicænæ exemplaria reciperent, obtinere voluerunt. Et ab iis etiam hic ponebatur primus. At postquam isti canones ad ipsos missi fuissent, et a sancto Cyrillo Alexandriæ archiepiscopo, et ab Attico archiepiscopo Constantinopolis, et in iis non invenissent canone sancitum, quod Romanus episcopus suos posset mittere clericos, et per eos episcoporum depositiones, instar ejus ad quem provocatur, examinare; ad Celestinum tunc temporis Romanorum civitatis papam, ne postea ita vellet facere, scripserunt; nec amplius clericos suos ad episcoporum sententias et depositiones examinandas mitteret: ne fumosus mundi fastus in Christi Ecclesiam introduceretur.

Aurelius episcopus dixit:

« Quæ vestræ dilectioni olim a nobis ostensa sunt « exemplaria eorum, quæ in Nicæna synodo con« stituta sunt: quin et quæ a nostris præceptoribus « salutariter secundum ejusdem synodi formam, et « quæ præterea a nobis jam ordinata sunt, legi et « actis inseri nunc admittitis. »

Universa synodus dixit:

514 « Exemplaria fidei et decreta Nicænæ synodi, « quæ nobis olim per Cæcilianum vestræ sanctitatis « præcessorem, allata sunt: præterea et quæ his con« sequentia hic constituta sunt, et nunc etiam commu« ni consensu a nobis sunt decreta, his ecclesiasti« cis actis inserta maneant; si vestra scilicet beati« tudo, ut ante dictum est, ad venerabiles Ecclesia« rum, Antiochenæ, Alexandrinæ et Constantinopoli« tanæ episcopos dignetur scribere, ut verissima Ni« cænæ synodi exemplaria cum propriarum litterarum « obsignatione mittant: quo veritate manifestata hæc « capita, quæ in commonitorio frater et coepiscopus « noster Faustinus et compresbyteri Philippus et Asel« lus secum attulerunt, vel illic inventa a nobis con« firmentur; vel si non inventa fuerint, coacta adhuc « synodo de iis rursus inquiramus. »

ZONAR. Commemoratus quoque canon, quasi in Nicæna œcumenica synodo editus, promulgatus est. Quare illum Augustinus episcopus, si quidem non omissa interim diligentiore in Nicænam synodum inquisitione ejus esse constaret, servandum proposuit ac reliqui quoque synodi Patres, quæcunque in Nicæna synodo definita fuerant omnibus accepta esse significarunt. Deinde edita in Nicæna synodo fidei professio recitata est.

Daniel notarius synodi Nicænæ confessionem fidei et decreta ejus in synodo Africana legit:

Confessio fidei Nicænæ synodi.

« Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem : et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum de Patre unigenitum, id est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, et quæ in cœlo, et quæ in terra; qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, et homo factus, et passus est, et resurrexit tertio die, et ascendit in cœlos, et sedet ad dexteram Patris, et venturus est judicatum vivos et mortuos ; et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt : Erat quando non erat, et priusquam nasceretur non erat, et quod ex non exsistentibus factus est, vel ex alia substantia vel essentia esse dicentes, vel mutabilem et alterabilem esse Dei Filium ; eos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia. »

Similiter et decreta Nicænæ synodi in 20 capitulis lecta sunt. Præterea quæ in synodis Africæ sancita sunt præsentibus actis inserta decernuntur.

CANON I.

« Quare quæ in Nicæna synodo constituta sunt, « omnibus modis observabuntur. »

Aurelius episcopus dixit :

« Hæc ita apud nos habentur exemplaria statuto- « rum quæ tunc Patres nostri e Nicæna synodo se « cum detulerunt : cujus typum servantia ea quæ « sequuntur, et a nobis constituta sunt, confirmata « serventur. »

BALS. Lecto sancto symbolo, quemadmodum in prima synodo compositum est, similiter et 20 canonibus ejusdem synodi; et iis præterea, quæ in Africa constituta fuerant; et illæsa servari quæ synodaliter acta et pronuntiata sunt decernentibus, dixit Aurelius; quod exemplaria eorum quæ Nicææ constituta sunt a Patribus 515 Africanis huc delata, sic se habent ut lecta sunt, et his consequenter agi et decerni debent, quæ iis congruenter edi oportet et confirmari, ut deinceps quoque serventur :

A *Ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου.*

« Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατέρος μονογενῆ, τοῦτ' ἔστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρος, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί· δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τοὺς B δὲ λέγοντας, Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ ἀλλοιωτὸν ἢ τρεπτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. »

Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ὅροι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐν εἴκοσι κεφαλαίοις ἀνεγνώσθησαν· ἔπειτα τὰ ἐν ταῖς συνόδοις τῆς Ἀφρικῆς νομοθετηθέντα τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ἐντιθέμενα γινώσκονται.

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Ὥστε τὰ ἐν τῇ Νικαίων συνόδῳ ὁρισθέντα παντὶ τρόπῳ παραφυλαχθήσεται. »

Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε

C « Ταῦτα οὕτως παρ' ἡμῖν ἔχονται τὰ ἴσα τῶν « ὁρισθέντων, ἅπερ τότε οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐκ τῆς ἐν « Νικαίᾳ συνόδου μεθ' ἑαυτῶν κατήγαγον, ἧς τὸν « τύπον φυλάττοντα τὰ ἑπόμενα καὶ ὁρισθέντα παρ' « ἡμῶν, βεβαιωθέντα φυλαχθῶσιν. »

ΒΑΛΣ. Ἀναγνωσθέντος τοῦ ἁγίου συμβόλου, καθὼς ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ συνετέθη, ὡσαύτως καὶ τῶν κ' κανόνων τῆς αὐτῆς συνόδου, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ νομοθετηθέντων, καὶ διοριζομένων ἀπαράτρωτα φυλάττεσθαι τὰ κατὰ Νίκαιαν συνοδικῶς πραχθέντα καὶ ἀποφανθέντα, εἶπεν ὁ Αὐρήλιος ὅτι τὰ παρὰ τῶν Πατέρων τῆς Ἀφρικῆς μετακομισθέντα ἀπὸ Νικαίας ἴσα τῶν τότε ὁροθετηθέντων, οὕτως ἔχουσιν ὡς ἀνεγνώσθησαν· καὶ ὀφείλουσι κατὰ τὴν τούτων ἀκολουθίαν πραχθῆναι καὶ ὁρισθῆναι τὰ ἑπομένως λαληθῆναι ὀφείλοντα καὶ βεβαιωθῆναι, ἐφ' ᾧ φυλάττεσθαι καὶ εἰς τὸ ἑξῆς.

ZONAR. Quod vero ait Aurelius, ejusmodi est : Sunt apud nos, inquit, exemplaria eorum quæ nunc lecta sunt, quæ Patres nostri, hoc est, episcopi qui ante nos fuerunt, tunc cum Nicæna synodus congregata est, attulerunt. Erant siquidem in illa synodo, ut probabile est, Africani quoque episcopi. Si sic se habent, videlicet, ut lecta sunt (adhuc enim de iis dubitabant ; ac propterea a patriarchis postulaverunt, quemadmodum dictum est, ut ad eos exemplaria ab ipsis confirmata mitterent,) si ea quoque, quæ a nobis constituta sunt, typum illorum servent, et cum illis congruant, rata conservabuntur.

D ΖΩΝΑΡ. Ὁ δὲ λέγει ὁ Αὐρήλιος, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ἃ παρ' ἡμῶν εἰσιν ἴσα τῶν νῦν ἀναγνωσθέντων, ἃ οἱ Πατέρες ἡμῶν, ἤγουν οἱ πρὸ ἡμῶν ἐπίσκοποι, ἤγαγον τότε, ὅτε ἡ ἐν Νικαίᾳ συνήθροιστο σύνοδος· ἦσαν γὰρ ἐν τῇ συνόδῳ ἐκείνῃ, ὡς ἔοικε, καὶ ἐξ Ἀφρικῆς ἐπίσκοποι· εἰ οὕτως ἔχουσιν, ὡς ἀνεγνώσθησαν δηλαδὴ (ἔτι γὰρ ἀμφέβαλλον περὶ αὐτῶν, διὸ καὶ ἠξίουν τοὺς πατριάρχας, ὡς εἴρηται, στεῖλαι αὐτοῖς τὰ ἴσα βεβαιωθέντα παρ' αὐτῶν)· ἐὰν καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα τὸν τύπον ἐκεῖνον φυλάττωσι, καὶ ἐκείνοις ἕπωνται, φυλαχθήσονται βέβαια.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ ἴσα τῶν δεδογμένων τοῖς ἐν Νικαίᾳ, A « ἃ οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐκ τῆς συνόδου μεθ' ἑαυτῶν « κατήγαγον, φυλαττέσθωσαν. »

Τὰ τοῖς ἐν Νικαίᾳ ἱεροῖς Πατράσι συνελθοῦσι τὸ πρῶτον δογματισθέντα τε καὶ κανονισθέντα, καὶ ἡ σύνοδος αὕτη ἐπικυροῖ, καὶ διατάττει φυλάττεσθαι.

ΚΑΝΩΝ Β'.

« Θέλοντος τοῦ Θεοῦ, ἴσῃ ὁμολογίᾳ ἡ ἐκκλησιαστικὴ « πίστις, ἡ δι' ἡμῶν παραδεδομένη ἐν ταύτῃ τῇ « ἐνδόξῳ συνελεύσει, πρωτοτύπως ὁμολογητέα « ἐστίν· ἔπειτα ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις μετὰ συν« αινέσεως ἑκάστου καὶ ὁμοῦ πάντων φυλα« κτέα ἐστίν. Πρὸς βεβαιωτέας δὲ τὰς τῶν ἀδελ« φῶν καὶ συνεπισκόπων ἡμῶν τῶν ἔναγχος χει- B « ροτονηθέντων διανοίας ταῦτα δεῖ προσθεῖναι ἃ « παρὰ τῶν Πατέρων βεβαίᾳ διατυπώσει παρελάβο« μεν· ὥστε τῆς Τριάδος, τοῦτ' ἔστι, τοῦ Πατρὸς, « καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἑνό« τητα, τὴν μηδεμίαν ἔχειν διαφορὰν γινωσκομέ« νην, ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἐγκαθιερωθεῖσαν « κατέχομεν· καὶ καθὼς ἐμάθομεν, οὕτω τοὺς λαοὺς τοῦ Θεοῦ διδάξομεν. » Ὁμοίως ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῶν ἔναγχος προαχθέντων ἐλέχθη φανερῶς· « Οὕτω δεχόμεθα, οὕτω κατέχο« μεν, οὕτω διδάσκομεν, τῇ πίστει τῇ εὐαγγελικῇ « ἅμα τῇ ὑμετέρᾳ διδασκαλίᾳ ἑπόμενοι. »

ΒΑΛΣ. Φασὶν οἱ τῆς συνόδου ὅτι Ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ πρῶτον μὲν ὁμολογοῦμεν τὴν ἐκκλησιαστικὴν C πίστιν, ἤγουν τὴν παρὰ τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας δεξαμένην, ἥτις δι' ἡμῶν, τῶν ἐπισκόπων δηλαδὴ, παραδέδοται· ἔπειτα φυλάττειν κατατιθέμεθα τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, εἰς τοῦτο ἑκάστου ἡμῶν συναινοῦντος καὶ ὁμοῦ πάντων. Πρὸς δὲ βεβαίωσιν τῆς διανοίας τῶν πρὸ ὀλίγου χειροτονηθέντων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ ἐπισκόπων, προσθεῖναι δεῖ, ἃ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν Πατέρων, τουτέστι τῶν ἀρχαίων ἐπισκόπων, βεβαίᾳ διατυπώσει, ἤγουν ὡς κανόνα βέβαιον καὶ ἀσφαλῆ, παρελάβομεν. Καὶ αὐτίκα ἐπάγουσιν ἃ παρέλαβον, ἤτοι τὰ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὅτι οὐδεμίαν διαφορὰν ἔχει ἡ ἁγία Τριὰς, ἀντὶ τοῦ, κατ' οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσιν ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἄνευ δηλονότι τῶν ἑκάστου ἰδιοτήτων, ἀλλ' ἑνότης γινώ- D σκεται ἐν αὐτοῖς, ἤγουν ὅτι ἕν εἰσι τὰ τρία πρόσωπα κατά τε οὐσίαν καὶ δόξαν καὶ δύναμιν. Καὶ οὕτω τὴν πίστιν ταῖς ἡμετέραις διανοίαις καθιερωθεῖσαν, ἤγουν ἐντυπωθεῖσαν, ἀφωρισθεῖσαν γινώσκομεν, φασὶν οἱ τῆς συνόδου, καὶ οὕτω διδάξομεν τοὺς λαοὺς, καθὼς ἐδιδάχθημεν, τῇ εὐαγγελικῇ διδασκαλίᾳ ἑπόμενοι.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐδὲν τῆς ἁγίας Τριάδος διάφορον γι« νώσκεται ἢ διδάσκεται κατὰ τὴν τῶν ἐν Νικαίᾳ « βεβαίωσιν. »

Οὕτω παρελάβομεν, οὕτω φρονοῦμεν, μηδεμίαν διαφορὰν ἐπὶ τῆς ἁγίας γινώσκειν ἢ διδάσκειν Τριάδος· ἀλλὰ συμφυῆ ταύτην εἰδέναι, καὶ ὁμοδύναμον, καὶ ὁμότιμον.

ARIST. « Exemplaria eorum quæ Patribus Ni« cænis visa sunt, quæque Patres nostri ex hac « synodo cum ipsis detulerunt, observentur. »

Quæ a sanctis Patribus Nicææ coactis primo tradita fuerunt et sancita, hæc etiam synodus confirmat et servari jubet.

CANON II.

« Deo volente, pari confessione ecclesiastica fides, « per nos tradita in hac inclyta congregatione, « primum est confitenda: tum ordo ecclesia« sticus cum uniuscujusque et omnium simul con« sensu servandus est. Ad confirmandas autem « fratrum et coepiscoporum nostrorum nuper « ordinatorum mentes, hæc adjicere oportet, quæ « firma constitutione a Patribus accepimus: « quare Trinitatis, id est, Patris, et Filii, et Spi« ritus sancti unitatem, quæ nullam habere « differentiam statuitur, in nostris mentibus « consecratam detinemus: et sicut didicimus, « ita populos Dei docebimus. » Similiter ab omnibus episcopis nuper promotis clare dictum fuit: « Sic suscipimus, sic tenemus, sic doce« mus, fidem evangelicam simul cum vestra « doctrina sequentes. »

BALS. Dicunt Patres, In hac congregatione, primum quidem fidem ecclesiasticam confitemur, scilicet quæ a fidelium Ecclesia creditur, quæ per nos scilicet episcopos tradita fuit: deinde ecclesiasticum ordinem servare constituimus, unoquoque nostrum ei rei et simul omnibus assentientibus. Ad fratrum autem nostrorum et coepiscoporum nuper ordinatorum mentem confirmandam, adjici oportet quæ a Patribus nostris, hoc est, ab antiquis episcopis, firma ordinatione, seu ut firmum et certum canonem, accepimus. Et statim subjiciunt quæ acceperunt, scilicet de Trinitate, quod Trinitas nullam habeat differentiam, id est, nihil inter se differunt Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, exceptis scilicet uniuscujusque proprietatibus: sed unitas ipsis statuitur, nimirum quod tres personæ unum sint, et substantia et gloria et potentia. Et sic fidem nostris mentibus consecratam, id est impressam, et definitam cognoscimus, inquiunt Patres, et sic populos docebimus, quemadmodum docti sumus, evangelicam doctrinam sequentes.

ARIST. « Nulla in Trinitate differentia cognosci« tur, aut docetur secundum Patrum Nicænorum « constitutionem. »

Sic accepimus, sic sentimus, nullam differentiam in sancta Trinitate scire aut docere: sed eam ejusdem essentiæ, ejusdem potentiæ, et ejusdem honoris agnoscere.

516 CANON III.

De continentia Aurelius episcopus dixit :

Cum in priore synodo de continentiæ et castitatis « modo quærebatur, placuit, ut hi tres gradus, « qui vinculo quodam castitatis per consecra- « tionem implicati sunt (episcopi, inquam, « presbyteri et diaconi), ut sanctos episcopos et « sacerdotes Dei et levitas et divinis sacrificiis « ministrantes decet, in omnibus continentes « sint; quo possint quod a Deo simpliciter petunt « impetrare : ut et quod per apostolos traditum « et ab ipsa antiquitate servatum est, nos quoque « similiter servemus. »

ΚΑΝΩΝ Γ'.

Περὶ ἐγκρατείας Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν·

« Ἐν τῇ προλαβούσῃ συνόδῳ ὡς περὶ ῥυθμοῦ ἐγκρα- « τείας καὶ ἁγνείας ἐζητεῖτο, ἤρεσεν, ὥστε τοὺς « τρεῖς βαθμοὺς τούτους, τοὺς συνδέσμῳ τινὶ ἁγνείας « διὰ τῆς καθιερώσεως συμπεπλεγμένους (φημὶ δὴ « ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους), ὡς « πρέπει ὁσίοις ἐπισκόποις καὶ ἱερεῦσι Θεοῦ καὶ « Λευΐταις καὶ ὑπουργοῦσι θείοις καθιερώμασιν, « ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν· ὅπως δυνηθῶσιν ἃ παρὰ « τοῦ Θεοῦ ἁπλῶς αἰτοῦσιν ἐπιτυχεῖν· ἵνα καὶ τὸ « διὰ τῶν ἀποστόλων παραδοθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς « ἀρχαιότητος κρατηθὲν, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως « φυλάξωμεν. »

BALS. Hic canon vult omnem exercere virtutem, qui sancta mysteria contrectant, episcopos scilicet, sacerdotes et diaconos : et esse continentes, non per solam temperantiam, sed in omni facto et opere. Sic enim, inquit, a Deo exaudientur pro populo precantes, et revera ostendent se ea servare quæ a sanctis apostolis tradita sunt, et ab antiqua, litteris non tradita, ecclesiastica consuetudine.

ΒΑΛΣ. Ὁ κανὼν οὗτος πάσης ἐργάτας ἀρετῆς εἶναι θέλει τοὺς τὰ ἅγια μυστήρια μεταχειριζομένους, ἤγουν ἐπισκόπους, ἱερεῖς καὶ διακόνους, καὶ ἐγκρατεῖς εἶναι μὴ διὰ μόνης σωφροσύνης, ἀλλὰ καὶ διὰ παντὸς ἔργου καὶ πράγματος. Οὕτω γὰρ, φησὶν, εἰσακουσθήσονται παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐχόμενοι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ πληροφορήσουσι φυλάττειν τὰ παραδοθέντα ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ὑπὸ τῆς ἀρχαίας ἀγράφου ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας.

ZONAR. De illorum qui sacris initiati sunt temperantia continentiaque hic canon disserit dicens, tres ordines, qui sese sua ipsi professione castitati addixere, episcopos videlicet, presbyteros, et levitas, hoc est diaconos, oblationibus Deo dicatis, sive incruento sacrificio, quod Numini religiose offertur, ministrantes continentiam in omnibus servare oportere. Neque in una quidem aliqua re moderatos esse, nullum vero vicissim in reliqua vitæ ratione delectum adhibere, sed temperantiam in omnibus sectari, hoc est, omnes numeros virtutis implere, ut quæ a Deo simpliciter, hoc est sine ulla trepidatione, aut hæsitatione postulant, consequantur. Sunt hi namque inter Deum et homines intercessores, qui Numen cæteris hominibus conciliantes fidelibus salutem, universoque terrarum orbi pacem deposcunt. Si se igitur in omni virtutum genere, inquit, exerceant, Deumque proinde fidenter alloquantur, ita prorsus ab eo quæ postulaverint, impetrabunt : at si libere loquendi facultate ipsimet destituantur, quo pacto deprecatoris munus obire pro aliis queant? Proinde hac ratione, et quæ ab apostolis tradita, et quæ antiqui temporis consuetudine hucusque usurpata sunt, hoc est, tum ea quæ scriptis legibus, tum ea quæ sine scriptis longa et antiqua consuetudine continentur, servabimus.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας τῶν ἱερωμένων ὁ κανὼν οὗτος διαλαμβάνει, λέγων τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τοὺς συμπλέξαντας ἑαυτοὺς, καὶ διὰ τῆς ὁμολογίας συνδεθέντας τῇ ἁγνείᾳ, ἤγουν ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ Λευΐτας, τουτέστι διακόνους, τοὺς ὑπουργοῦντας τοῖς θείοις καθιερώμασιν, ἤτοι τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ τῇ καθιερουμένῃ τῷ Θεῷ, δεῖν ἐγκράτειαν ἐν πᾶσιν ἀσκεῖν, καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μὲν ἐγκρατεῖς εἶναι, ἐν τῷ δὲ αὖθις ἀδιαφόρως ζῇν, ἀλλ' ἐν πᾶσιν ἐγκράτειαν μετιέναι, τουτέστι, πᾶσαν ἐργάζεσθαι ἀρετὴν, ὅπως, φησὶ, δυνηθῶσιν ἐπιτυχεῖν, ἃ ἁπλῶς αἰτοῦσι παρὰ Θεοῦ, ἤγουν ἀδιστάκτως καὶ μὴ διακρινόμενοι. Οὗτοι γάρ εἰσι μεσῖται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἐξιλεούμενοι τὸ Θεῖον τοῖς ἄλλοις καὶ σωτηρίαν αἰτούμενοι τοῖς πιστοῖς καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ. Εἰ οὖν πᾶσαν, φησὶ, μετέρχονται ἀρετὴν, καὶ οὕτω παῤῥησιάζονται πρὸς Θεὸν, τυγχάνοιεν ἂν καὶ τῶν αἰτήσεων· ὡς, εἴγε μὴ παῤῥησίαν ἔχοιεν, πῶς ἂν ὑπὲρ ἄλλων πρεσβεύσωνται; Οὕτω γὰρ καὶ ἃ παραδεδώκασιν οἱ ἀπόστολοι, φυλάξομεν, καὶ τὰ διὰ τῆς ἀρχαιότητος καταχρατηθέντα, ἤγουν καὶ τὰ ἐγγράφως νενομοθετημένα καὶ τὰ ἀγράφως διὰ τῆς μακρᾶς καὶ ἀρχαίας συνηθείας κρατήσαντα.

ARIST. « Episcopus et presbyter et diaconus castus « sit et continens. »

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος, καὶ πρεσβύτερος, καὶ διά- « κονος, ἁγνὸς ἔστω καὶ ἐγκρατής. »

CANON IV.

« Placet, ut episcopus et presbyter et diaconus, et

ΚΑΝΩΝ Δ'.

« Ἀρέσκει ἵνα ἐπίσκοπος (7) καὶ πρεσβύτερος καὶ

Guill. Beveregii notæ.

(7) *Ἀρέσκει ἵνα ἐπίσκοπος*. In Balsamonis et Zonaræ commentariis antehac impressis, necnon in codice canonum Ecclesiæ Africanæ, præsens hic canon hoc modo legitur : Περὶ διαφόρων τάξεων ὀφειλουσῶν ἀπέχεσθαι γυναικῶν. Φαυστῖνος ἐπίσκοπος Πικένου τῆς Ποτεντηνῆς χώρας, τοποτηρητὴς τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης, εἶπεν· Ἀρέσκει ἵνα ἐπίσκοπος καὶ πρεσβύτερος καὶ διάκονος, καὶ πάντες

« διάκονος, καὶ πάντες οἱ τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντες « τῆς σωφροσύνης φύλακες γυναικῶν ἀπέχωνται. »

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν πρὸ τούτου κανὼν περὶ ἐγκρατείας διελέχθη τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, οὗτος δὲ ἰδικώτερον περὶ σωφροσύνης καὶ ἀποχῆς γυναικῶν. Ἐκ τούτων δὲ τῶν κανόνων, μάλιστα δὲ τοῦ παρόντος, οἱ ἐν Ῥώμῃ καὶ ὅσοι ἐκείνοις ὁμογνώμονες, δοξάζουσι μηδὲ τοὺς πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χρῆναι νομίμως γυναιξὶ συνομιλεῖν, ἀλλ' ἀζύγους εἶναι. Σφάλλονται δὲ κἀν τούτῳ ὥσπερ καὶ ἐν ἑτέροις. Ὁ γὰρ πέμπτος κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Ἐπίσκοπος, φησὶν, ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας. Καὶ ἴσως ἐρεῖ τις ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν οἱ ἐπίσκοποι γυναῖκας οὐκ ἔχουσιν· ἀλλὰ τοῦτο τοῖς τῆς λεγομένης ἕκτης συνόδου Πατράσι νενομοθέτηται, λέγουσιν ἐν τῷ ιβ' κανόνι ὡς· Οὐκ ἐναντιούμενοι τοῖς παρὰ τῶν ἀποστόλων ὁρισθεῖσι τοῦτό φαμεν, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τῶν λαῶν προμηθούμενοι, καὶ τοῦ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. Ἡ δὲ αὐτὴ σύνοδος ἐν ιγ' τόν τε παρόντα ἡρμήνευσε, λέγουσα τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἢ ὑποδιακόνους ἀπέχεσθαι τῶν ἰδίων γυναικῶν ἀπαιτεῖσθαι κατὰ τοὺς καιροὺς τῶν ἁγίων μυστηρίων μεταχειρίσεως· καὶ ἐπάγουσα ὡς, εἴ τις τολμήσειε πρεσβυτέρους ἢ διακόνους ἢ ὑποδιακόνους ἀποστερεῖν τῆς πρὸς νόμιμον γυναῖκα συναφείας καὶ κοινωνίας, καθαιρείσθω. Καὶ ὁ ἑβδομηκοστὸς δὲ κανὼν τῆς παρούσης συνόδου ἐλέγχει τοὺς περὶ τούτου κακῶς φρονοῦντας. Λέγει γὰρ, Ἤρεσεν ὥστε τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἔτι μὴν ἀπέχεσθαι γυναικῶν. Ὡς ἐντεῦθεν δείκνυσθαι ὅτι καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι γυναιξὶ συνεβίουν. Καὶ οὐκ ἀπηγόρευσεν αὐτοῖς ἡ σύνοδος τὴν πρὸς αὐτὰς ὁμιλίαν, εἰ μὴ κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, τουτέστι, κατὰ τὰς ὡρισμένας ἡμέρας τῆς ἑκάστου ἐφημερίας.

Ἑτέρα ἑρμηνεία (8).

Τὸ ἀπέχεσθαι γυναικῶν μὴ μόνον τοὺς ἱερωμέ-

« omnes qui sacra contrectant, temperantiæ « custodes, a feminis abstineant. »

BALS. et ZONAR. Præcedens quidem canon de episcoporum, presbyterorum et diaconorum continentia disseruit, hic vero specialius de temperantia et abstinentia a feminis. Ex his autem canonibus, et maxime præsenti, Romani, et quotquot sunt ejusdem cum illis sententiæ, opinantur, ne presbyteros quidem vel diaconos posse legitime cum uxoribus conjungi : sed eos conjugii expertes remanere debere. Falluntur autem etiam in hoc, quemadmodum et in aliis. Quintus enim canon sanctorum apostolorum, Episcopus, inquit, vel presbyter vel diaconus suam uxorem pietatis prætextu ne ejiciat. Et fortasse dicet quispiam, quod etiam apud nos episcopi uxores non habent : sed hoc constitutum est a Patribus sextæ, ut dicitur, synodi, dicentibus in canone 12 : Non repugnantes iis, quæ ab Apostolis constituta sunt, hoc dicimus : sed salutis et ad meliora progressionis populorum curam gerentes, et ne detur occasio reprehendendi sacerdotalem constitutionem. Eadem autem synodus
517 in canone 13 præsentem canonem interpretatur, dicens : a presbyteris et diaconis vel subdiaconis, ut a propriis uxoribus abstineant, exigi tempore contrectationis sanctorum mysteriorum : et subjungens : Quod si quis ausus fuerit presbyteros vel diaconos vel subdiaconos legitimæ uxoris conjunctione et societate privare, deponatur. Canon quoque 70 præsentis synodi convincit Latinos de hac re male sentientes. Dicit enim : Placuit, ut presbyteri et diaconi et episcopi secundum proprios terminos etiam a suis uxoribus abstineant. Ut ex hoc ostendatur, et episcopos et presbyteros et diaconos cum uxoribus vixisse. Nec prohibuit eis synodus cum ipsis consuetudinem, nisi secundum proprios terminos, id est, in præstitutis uniuscuiusque vicis diebus.

Altera interpretatio.

A feminis abstinere, non solum eos qui sacris

Guill. Beveregii notæ.

οἱ τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντες, τῆς σωφροσύνης φύλακες γυναικῶν ἀπέχωνται. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Ἀρέσκει, ὥστε πάντας σωφροσύνην τηρεῖν τοὺς ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἤτοι δουλεύοντας. *De diversis ordinibus ab uxoribus abstinendis. Faustinus episcopus Ecclesiæ Potentiæ, provinciæ Piceni, legatus Romanæ Ecclesiæ, dixit : Placet ut episcopus, presbyter, et diaconus, et omnes qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes ab uxoribus se abstineant. Ab universis episcopis dictum est, Placet, ut omnes pudicitiam custodiant, qui ad altare accedunt, vel illi inserviunt.* Sed tam ista, quæ canoni, ut ex ms. Bodleiano a nobis edito, præmittuntur, quam hæc, quæ postponuntur, etiam in codice Amerbachiano desiderantur; in quo præterea hoc σχόλιον huic canoni annectitur, Ἐντεῦθεν παρὰ Ῥωμαίοις ἐκράτησε, τὸ μηδὲ πρεσβύτερον μηδὲ διάκονον νομίμοις γάμοις ὁμιλεῖν· ἐκδηλότερον δὲ καὶ διὰ τῶν ἑξῆς γίνεται κανόνων. Ἡ γὰρ σύνοδος αὕτη τὸν ἔνθεσμον γάμον τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐκώλυσεν, ἀντιφθεγγομένη τοῖς συγχωροῦσι τοὺς ἱερωμένους, τῶν ἤδη συστάντων γάμων νομίμων. Ἔστι δ' εἰπεῖν, ὅτι οὐχ ἁπλῶς τοῦτό φασιν, ἀλλὰ τὸν καιρὸν μόνον τῆς ἱερουργίας καὶ τῆς ἄλλης ἱερᾶς ὑπηρεσίας ἀπέχεσθαι τῶν γαμετῶν αὐτῶν βούλονται τούτους, ὅπερ ὅσιον, καὶ τῷ θείῳ Παύλῳ καθόλου προδιατυπωθέν, *Hinc apud Romanos obtinuit, ut neque presbyter neque diaconus in legitimis nuptiis versentur. Hoc autem et e sequentibus canonibus manifestius evadit. Hæc enim synodus legitimum presbyterorum et diaconorum conjugium prohibet, contradicens iis, qui indulgent sacratis, legitimo adhuc consistente matrimonio. Sed dicere licet, quod* [*Patres*] *non absolute hoc dicunt : sed quod eos solo sacræ celebrationis et aliorum sacrorum ministeriorum tempore ab uxoribus suis abstinere volunt ; quod justum est, et a divino Paulo generatim ante constitutum.*

(8) *Ἑτέρα ἑρμηνεία.* Hæc altera hujus canonis interpretatio nunc primum ex codice Bodleiano Græce editur. In Amerbachiano desideratur; sed in supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem Latina illius versio habetur.

sunt initiati, sed etiam omnes fideles sanctæ participationis tempore, etiam ab Apostolo statutum est, dicente: *Probet quisque seipsum, et sic de pane edat, et ex calice bibat.* Et rursus: *Ne defraudent seipsos conjuges, nisi forte ex consensu, quando ad sanctæ communionis preces accedere voluerint* [23]. Porro, et Davidem et eos qui cum illo erant, cum Abiatharem pontificem de panibus propositionis comedere petiissent, an a cubili mulieris mundi essent, prius interrogavit pontifex, et quod in divinorum mysteriorum celebratione dicitur, Sancta sanctis, eamdem habet intelligentiam. Qui enim a muliebri concubitu vel aliter polluti sunt, non sunt sancti; nec ideo debent communicare. Quamobrem ex his omnibus colligitur, quod nec ipsi conjuges quidem, qui corporaliter congressi sunt, eo die sancta communione digni habebuntur. Sanctissimus autem ille patriarcha dominus Lucas de hoc interrogatus, synodaliter pronuntiavit, tribus ante diebus a corporali congressu abstinere debere conjuges, qui sunt divinorum sacramentorum futuri participes. Quin et sponsos, qui ipso nuptiarum die post sanctam participationem congrediuntur, pœnis subjecit. Et lege edictum, quod mense Septembri indict. 2 factum est. Similiter et e canonicis ad quæstiones responsionibus Timothei Alexandrini quintam et duodecimam: quæ fideles a mutuo congressu abstinere Sabbato et Dominica debere decernunt. Quinetiam in libris Mosaicis in Exodo hæc ait: *Et dixit Dominus Mosi: Descende et testificare huic populo, et sanctifica eum hodie et cras, et lavent vestimenta, et sient parati in diem tertium. Tertio enim die descendet Dominus super montem Sina coram toto populo.* Et rursus: *Descendit autem Moses de monte ad populum, et sanctificavit eos, et laverunt vestimenta sua; et dixit populo: Este parati tribus diebus, et ne accedite ad mulierem* [24].

A νους, ἀλλὰ πάντας τοὺς πιστοὺς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἁγίας μεταλήψεως, καὶ τῷ Ἀποστόλῳ νενομοθέτηται, λέγοντι· *Δοκιμαζέτω δὲ ἕκαστος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω*· καὶ πάλιν· *Μὴ ἀποστερήτωσαν ἑαυτοὺς οἱ ὁμόζυγοι εἰ μή τοι ἐκ συμφώνου, ὅταν τῇ προσευχῇ τῆς ἁγίας κοινωνίας προσελθεῖν μέλλωσι.* Καὶ τὸν Δαβὶδ δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ζητήσαντας τὸν Ἀβιάθαρ τὸν ἀρχιερέα λαβεῖν ἐκ τῶν ἄρτων τῆς προθέσεως, εἰ καθαροὶ δέ εἰσιν ἀπὸ γυναικὸς ὁ ἱερεὺς ἠρώτα. Καὶ τὸ ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ ἐκφωνούμενον, Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, τοιαύτης ἐννοίας ἐστίν. Οἱ γὰρ μεμολυσμένοι ἀπὸ συνουσίας γυναικὸς ἢ ἄλλως οὐκ εἰσὶν ἅγιοι· διὸ οὐδὲ ὀφείλουσι κοινωνεῖν. Ὥστε ἐκ τούτων πάντων συνάγεται B ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ὁμόζυγοι συνελθόντες σωματικῶς τῆς ἁγίας κοινωνίας μετέχουσι κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν. Ὁ δὲ ἁγιώτατος ἐκεῖνος πατριάρχης κῦρος Λουκᾶς, ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου, ἀπεφήνατο συνοδικῶς πρὸ τριῶν ἡμερῶν ὀφείλειν ἀποδιίστασθαι τῆς σωματικῆς ὁμιλίας τοὺς μέλλοντας μετασχεῖν τῶν θείων ἁγιασμάτων. Ἀλλὰ καὶ τοὺς νυμφίους, τοὺς κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ἁγίαν μετάληψιν συνερχομένους, ἐπιτιμίοις καθυπέβαλε. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τῆς δευτέρας ἰνδικτιῶνος γεγονὸς σημείωμα. Ἀνάγνωθι καὶ ἐκ τῶν κανονικῶν ἐρωταποκρίσεων Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας τὴν ε' καὶ τὴν ιβ' διδασκούσας ἀπέχεσθαι τοὺς πιστοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακήν. Φησὶ δὲ καὶ ἐν τῇ Μωσαϊκῇ βίβλῳ ἐν Ἐξόδῳ C ταῦτα· *Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Καταβὰς διαμάρτυρε τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἅγνισον αὐτοὺς σήμερον καὶ αὔριον, καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια, καὶ ἔστωσαν ἕτοιμοι εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην· τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταβήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος Σινᾶ ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ*· καὶ πάλιν· *Κατέβη δὲ Μωϋσῆς ἐκ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν λαὸν, καὶ ἡγίασεν αὐτοὺς, καὶ ἔπλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ εἶπε τῷ λαῷ· Γίνεσθε ἕτοιμοι τρεῖς ἡμέρας, καὶ μὴ προσέλθητε γυναικί.*

ARIST. « Et abstinentes ab uxore sint, ut « postulata impetrare possint. »

Hic et vicesimus quintus canon septuagesimo canoni præsentis synodi collati non videntur exigere, ut episcopus, presbyter et diaconus conjugium solverent, et ab uxoribus omnino abstinerent; sed secundum propria tempora se ab iis continere, nempe quando vel precibus vel jejunio vacant, et sacra tractant. At duodecimus sextæ in Trullo synodi canon episcopis una cum suis uxoribus habitare non permittit, postquam ad episcopatum ordinati fuere; sed solvere cum iis conjunctionem. Hoc autem non in conjugii contemptum, et eorum, quæ apostolice sancita fuerunt, eversionem introducit; sed ob salutis et ad meliora populi progressionis curam, **518** et ne occasio reprehendendi sacerdotalem constitutionem daretur. Sed decimus tertius ejusdem sextæ synodi canon incusat

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ γυναικὸς ἤτωσαν ἀπεχόμενοι, ἵνα « τῶν αἰτουμένων ἐπιτυγχάνοιεν. »

Ὁ μὲν κανὼν οὗτος, καὶ ὁ εἰκοστὸς πέμπτος, συμβιβαζόμενος πρὸς τὸν ἑβδομηκοστὸν κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, οὐ φαίνονται ἀπαιτοῦντες τὸν ἐπίσκοπον, D καὶ πρεσβύτερον, καὶ διάκονον διαλύειν τὸν γάμον, καὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἀπέχεσθαι τέλεον· ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἰδίους καιροὺς ἐγκρατεύεσθαι ἐξ αὐτῶν, ἤγουν ὅτε τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ σχολάζουσι, καὶ τὴν τῶν ἁγίων ποιοῦνται μεταχείρισιν. Ὁ δὲ δωδέκατος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου τοῖς ἐπισκόποις οὐ συγχωρεῖ ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς συνοικεῖν μετὰ τὴν προελθοῦσαν χειροτονίαν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπ' αὐτοῖς, ἀλλὰ διαλύειν τὴν πρὸς αὐτὰς συνάφειαν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐπ' ἀθετήσει τοῦ γάμου, καὶ ἀνατροπῇ τῶν ἀποστολικῶς νενομοθετημένων εἰσάγει, ἀλλ' ἐπὶ προμηθείᾳ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τοῦ λαοῦ, καὶ

[23] I Cor. XI, 28; VII, 5. [24] Exod. XIX, 10 seqq.

τῷ μή τινα μῶμόν δοῦναι κατὰ τῆς ἱερατικῆς κατα- A στάσεως. Ὁ δὲ τρισκαιδέκατος τῆς αὐτῆς ἕκτης συνόδου κανὼν καὶ ἐπιμέμφεται τὸ ὡς ἐν τάξει κανόνος ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ παραδιδόμενον, ἤγουν τὸ καθομολογεῖν τοὺς μέλλοντας χειροτονεῖσθαι διακόνους ἢ πρεσβυτέρους οὐκ ἔτι ταῖς αὐτῶν συναφθήσονται γαμεταῖς, καὶ προστάττει τὰ κατὰ νόμους τῶν ἱερατικῶν ἀνδρῶν συνοικέσια μὴ διασπᾶσθαι, ἀλλ' ἐῤῥῶσθαι, καὶ μὴ χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἢ μόνον κατὰ τοὺς ἰδίους καιροὺς ἐκ τῶν συμβίων αὐτῶν ἐγκρατεύεσθαι, καθὼς καὶ ὁ Ἀπόστολος παραδίδωσι, καὶ πάλιν συνέρχεσθαι.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

« Τὴν τῆς ἀπληστίας ἐπιθυμίαν, ἣν τῶν κακῶν « ἁπάντων μητέρα εἶναι οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, δέον « ἐπέχειν· ἵνα μή τις τοῖς ἀλλοτρίοις ὅροις κατα- B « κέχρηται, μηδὲ ἵνα διὰ κέρδος τοὺς τῶν Πατέ« ρων ὅρους τις ὑπερβαίνῃ· μηδὲ ἵνα παντοίως « τινὶ κληρικῷ ἐξὸν εἴη ἀπὸ οἱουδήτινος πράγμα« τος τόκον λαβεῖν. Καὶ τὰ μὲν νεωστὶ ἀνενε« χθέντα ἀμαυρὰ ὄντα, καὶ καθόλου λανθάνοντα, « σκοπούμενα παρ' ἡμῶν τυπωθήσονται· περὶ δὲ « ὧν φανερώτατα ἡ θεία Γραφὴ ἐθέσπισεν, οὐ δεῖ « ψηφίζεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἕπεσθαι. Ἀκολούθως « γὰρ τὸ ἐν λαϊκοῖς ἐπιλήψιμον πολλῷ μᾶλλον ἐν « κληρικοῖς ὀφείλει καταδικάζεσθαι. « Σύμπασα ἡ σύνοδος εἶπεν· « Οὐδεὶς κατὰ τῶν προφητῶν, οὐ« δεὶς κατὰ τῶν Εὐαγγελίων χωρὶς κινδύνου « ἐποίησεν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν μδ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ὁ δ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ἀποτρέπουσι τόκους λαμ- C βάνειν τοὺς κληρικούς· ὁ δὲ ιζ' κανὼν τῆς α' συνόδου καθαιρέσει καθυποβάλλει αὐτούς. Τούτους οὖν τοὺς κανόνας ὅρους καλέσαντες οἱ Πατέρες, καὶ ἀπληστίαν καὶ αἰσχροκέρδειαν τὴν τῶν τόκων λῆψιν κατονομάσαντες, διωρίσαντο μὴ ὑπερβαίνειν τοὺς τῶν Πατέρων ὅρους, ἤτοι τοὺς κανόνας, καὶ λαμβάνειν τόκους κληρικὸν ἀφ' οἱουδήτινος πράγματος, ἤγουν μήτε ἀπὸ δανείου νομισμάτων, μήτε ἀπὸ δανείου σίτου, ἢ ἑτέρου εἴδους τινός. Προσέθεντο δὲ ὅτι τὰ μὲν νεωστὶ ἀνενεχθέντα, ἤγουν τυπωθέντα, ἀσαφῆ καὶ σκοτεινά εἰσιν, ὡς ἀγνοούμενα· περὶ ὧν δὲ ἡ θεία Γραφὴ ἐθέσπισεν ἤτοι ἐνομοθέτησεν, οὐ δεῖ ψηφίζεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκολουθεῖν τοῖς νενομοθετημένοις. Θείαν δὲ Γραφὴν τούς τε ἱεροὺς κανόνας ὠνόμασαν, καὶ τὰς γραφικὰς ῥήσεις, οἷον τό, *Οὐκ* D *ἐκτοκιεῖς τὸ ἀργύριόν σου τῷ ἀδελφῷ σου*· καί, *Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ*, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Εἶτα κατασκευάζουσι πῶς ἄτοπόν ἐστι καὶ αἰσχρὸν τὸ δανείζειν ἐπὶ τόκοις ἱερωμένους· καί φασιν ὅτι ὅπερ ἐν λαϊκοῖς ἐπιλήψιμόν ἐστι, τουτέστι ψεκτὸν καὶ διαβαλλόμενον, ἀκολούθως ἐν κληρικοῖς πολλῷ μᾶλλον ὀφείλει καταδικάζεσθαι. Πρὸς ταῦτα ἡ σύνοδος εἶπεν· Οὐδεὶς κατὰ τῶν προφητῶν, οὐδεὶς κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου χωρὶς κινδύνου ἐποίησεν· ἤγουν ὅτι, ἐπεὶ καὶ τῇ παλαιοτέρᾳ Γραφῇ (ταύτην γὰρ διὰ τῶν προφητῶν ᾐνίξαντο) καὶ τῇ νέᾳ (ἣν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐνέφηναν) ἀποτετραμμένον ἐστὶ τὸ τοκίζειν· οὐδεὶς ποιῶν τὰ ἀπηγορευμένα αὐταῖς

A Illud, quod ut in canonis ordine in Romanorum Ecclesia traditur, nempe diaconos et presbyteros, qui ordinandi sunt, profiteri se postea non amplius uxoribus suis conjungi, et mandat legitima hominum sacratorum conjugia non distrahi, sed firma manere, et non ab invicem discedere; sed tantum propriis terminis ab uxoribus suis se continere, ut et Apostolus tradidit, et iterum convenire.

CANON V.

« Avaritiæ cupiditatem, quam omnium malorum « matrem esse nemo dubitat, reprimere opus est; B « ut nemo alienis terminis abutatur, nec quispiam « propter lucrum Patrum terminos transiliat, « neque ut ulli omnino clerico liceat ex quavis « re usuram accipere : et quæ recens quidem « edita, cum obscura sint, et omnino latentia, a « nobis considerata formam accipient. De quibus « autem divina Scriptura apertissime constituit, « non decernere, sed illa potius sequi oportet. « Consequenter enim, quod est in laicis reprehen« dendum, multo magis debet in clericis condem« nari. Universa synodus dixit : « Nemo adversus « prophetas, nemo adversus Evangelia sine pe« riculo fecit. »

BALS. Quadragesimus quartus canon sanctorum C apostolorum, et quartus synodi Laodicenæ, clericos usuras accipere prohibent. Decimus septimus autem primæ synodi canon eos depositioni subjicit. Hos ergo canones Patres terminos vocantes, avaritiam ac turpe lucrum usurarum acceptionem nominantes, statuerunt terminos Patrum sive canones, non esse transgrediendos, nec clericis ex re qualibet usuras accipiendas; scilicet, non ex pecunia mutuo data, nec ex frumento commodato, nec ex ulla alia specie. Adjecerunt autem, quod quæ recens quidem edita sunt seu decreta, ea sunt obscura et evanida, ut quæ ignorentur. De quibus autem divina Scriptura constituit, seu legem tulit, non oportet decernere, sed ea potius, quæ decreta sunt, sequi. Divinam autem Scripturam tum sacros D canones nominant, tum dicta Scripturæ, ut : *Non dabis fratri tuo pecuniam ad usuram* [28]; et, *Pecuniam suam non exposuit fenori* [29], et quæ sunt hujusmodi. Deinde probant, quomodo turpe est et indecorum iis qui sacris initiati sunt fenerare, et dicunt quod si in laicis quid est reprehendendum, hoc est, vituperandum et vitio **519** vertendum, consequenter in clericis debet multo magis condemnari. Ad hæc synodus dixit : Nemo adversus prophetas, nemo adversus Evangelium sine periculo fecit : id est, quoniam et Veteri Testamento (id enim per prophetas significabant) et Novo (quod per Evangelium ostendebant) prohibitum est fenerare; nemo quæ in illis prohibita sunt faciens periculum effugiet.

[28] Deut. xxiii, 19. [29] Psal. xiv, 5.

De sua enim dignitate in periculum veniet, hoc est, deponetur.

ZONAR. Cum de interdicendo clericis feneratio quæstu hic canon acturus sit, de avaritia primo disserit, eamque omnium malorum parentem appellat, continendamque, hoc est coercendam atque amputandam esse decernit, ne res alienas invadat, eisque abutatur. Abusum vero inconcessum alicujus rei usum nominavit. Usus vero rei inconcessus etiam est, aliquid honestæ causæ prætexentem res alienas auferre. Nam, et qui fenerant, quasi qui fenore accipiunt illud in suum commodum convertant, ita ex fenore lucro sese potiri affirmant. Resecandam itaque aliter avaritiam autumat, ac, ne lucri cupiditate constitutos a Patribus terminos quispiam transiliat, providendum. Terminos porro Patrum sacros canones nominavit. Nam et sanctorum apostolorum quarto et quadragesimo canone, sacri ordinis hominibus fenerare ne liceat, constitutum. Et primæ œcumenicæ synodi decimo septimo, qui recensentur in canone, si fenus exerceant, depositione multantur et condemnantur. Et Laodicenæ synodi canon 4 sacris initiatos rem aliquam fenore locare omnino vetat. Hos ergo canones Patrum terminos nuncupavit. Resecetur vero, inquit, inexplebilis habendi cupiditas, ut ne clerico cuiquam usuras, quacunque demum ex re, percipere ullo modo liceat. Nec enim pecunia solummodo, sed frumentum quoque, vinum et oleum, aliaque rerum genera innumerabilia fenori locantur. Et quemadmodum in pecunia, ita ex condicto usuræ in aliis rerum generibus exiguntur. Datis nempe quispiam, exempli causa, mutuis centum frumenti modiis, præfinito tempore elapso centum se insuper modiorum numerum accepturum paciscitur, idque in aliis eodem modo. Ne quis igitur esset in adulterando canone fraudi locus, ita ut a pecunia quidem feneranda, non tamen ab usuris ex aliarum rerum mutatione colligendis sacrati homines abstinerent; idcirco Patres, ne ex quacunque re demum usuras percipere liceat, addidere. Ac ea quidem, inquiunt, quæ relata nuper, hoc est, nobis significata sunt, obscura quippe, id est, incerta, involuta tenebris et ignota, efformabuntur, hoc est, a nobis accurate meditata definientur: quæ vero divinæ Scripturæ oraculis præscripta, sive constituta, decreta sunt, nihil de iis quidquam decernere, hoc est, constituere, sed ea, quæ jam definita sunt, sequi ac servare oportet. Divinæ porro Scripturæ appellatione sacros canones ac Scripturæ testimonia significavit, quale illud est: *Non dabis fratri tuo pecuniam ad usuram;* et illud, *Pecuniam suam non dedit ad usuram*, et quæcunque alia hujusmodi reperiuntur. Hinc rationem quoque, cur sacratis hominibus fenerare indecorum ac turpe sit, explicant. Quod enim in laicis, inquiunt, ansam reprehensionis præbet, hoc est, vituperationi criminationique obnoxium est, multo magis in clericis fuerit condemnandum. Ad hæc synodus ne-

A ἐκφεύξεται τὸν κίνδυνον. Κινδυνεύσει γὰρ περὶ τὴν οἰκείαν ἐπιτιμίαν, τουτέστι καθαιρεθήσεται.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τοῦ μὴ τοκίζειν κληρικοὺς ὁ κανὼν διατάξασθαι μέλλων, περὶ ἀπληστίας διαλέγεται πρῶτον, καὶ ταύτην εἶναί φησι τῶν κακῶν ἁπάντων μητέρα, ἣν καὶ ἐπέχειν ὁρίζει, τουτέστι κωλύειν, ἀνακόπτειν, ἵνα μὴ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπεμβαίνῃ, καὶ καταχέχρηται αὐτοῖς. Κατάχρησιν δ' ὠνόμασε τὴν παρὰ τὸ δέον χρῆσιν· χρῆσις δὲ παρὰ τὸ δέον ἐστὶ καὶ τὸ εὐαφόρμως τάχα τὰ ἀλλότρια ἀφαιρεῖσθαι. Οἱ γὰρ δανείζοντες ἐπὶ τόκοις, ὡς δῆθεν ὠφελουμένων τῶν δανειζομένων, ἐκ τοῦ δάνους φασὶ καὶ αὐτοὺς συμμετέχειν τοῦ κέρδους. Καὶ ἄλλως δὲ ἀνακόπτειν δεῖ, φησὶ, τὴν πλεονεξίαν, ἵνα μὴ διὰ κέρδος τοὺς τῶν Πατέρων ὅρους τις ὑπερβαίνῃ, ὅρους τῶν Πατέ- B ρων τοὺς ἱεροὺς κανόνας καλῶν. Ὅ τε γὰρ μδʹ κανὼν τῶν ἀποστόλων τὸ δανείζειν τοὺς ἱερωμένους ἐπὶ τόκοις ἀπαγορεύει, καὶ ὁ τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου ιζʹ κανὼν καθαιρέσει καθυποβάλλει καὶ καταδικάζει τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένους ἐπὶ τόκοις δανείζοντας. Καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου δʹ κανὼν ἀποτρέπει τοῖς ἱερατικοῖς τὸ ἐπὶ τόκοις δανείζειν. Τούτους οὖν τοὺς κανόνας ὅρους τῶν Πατέρων ἐκάλεσεν. Ἀνακοπτέσθω δὲ, φησὶν, ἡ ἀπληστία, καὶ ἵνα μὴ ἐξῇ κληρικῷ οἱῳδήτινι τόκον λαμβάνειν ἀπὸ οἱουδήποτε πράγματος. Οὐ μόνον γὰρ ἀργύρια δανείζονται, ἀλλὰ καὶ σῖτος καὶ οἶνος καὶ ἔλαιον καὶ μυρία ἕτερα εἴδη. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν νομισμάτων συμφωνεῖται δίδοσθαι τόκος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν εἰ- C δῶν. Δανείζων γάρ τις σῖτον τυχὸν μοδίους ἑκατὸν, συμφωνεῖ λαβεῖν μετὰ καιρὸν ὡρισμένον μοδίους ἐπέκεινα τόσους, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. Ἵνα οὖν μὴ περιγράφηται ὁ κανὼν, νομίσματα μὲν μὴ δανειζόντων ἐπὶ τόκῳ τῶν ἱερωμένων, ἐν εἴδεσι δὲ τοῦτο ποιούντων, προσέθεντο οἱ Πατέρες, οἱουδήποτε πράγματος. Καὶ τὰ μὲν νεωστὶ ἀνενεχθέντα, τουτέστιν ὑπομνησθέντα, φασὶν, ἀμαυρὰ ὄντα, ἤγουν ἀσαφῆ, σκοτεινὰ, ἀγνοούμενα, τυπωθήσονται, ἀντὶ τοῦ ὁρισθήσονται παρ' ἡμῶν σκοπούμενα, ἃ καὶ ἡ θεία Γραφὴ ἐθέσπισεν, ἤτοι ἐνομοθέτησε, διωρίσατο, περὶ ἐκείνων οὐ δεῖ ψηφίζεσθαι, τουτέστιν ἀποφαίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἕπεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς νενομοθετημένοις. Θείαν δὲ Γραφὴν τούς τε ἱεροὺς κανόνας ὠνόμασε, τὰς γραφικὰς ῥήσεις, τὸ *Οὐκ ἐκτοκιεῖς* D *τὸ ἀργύριόν σου τῷ ἀδελφῷ σου*, καὶ τὸ, *Ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ*, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Εἶτα καὶ κατασκευάζουσι πῶς ἄτοπόν ἐστι καὶ αἰσχρὸν τὸ δανείζειν ἐπὶ τόκοις τοὺς ἱερωμένους, καί φασιν ὅτι ὅπερ ἐν λαϊκοῖς ἐπιλήψιμόν ἐστιν, ἤγουν ψεκτὸν καὶ διαβαλλόμενον, ἀκολούθως ἐν κληρικοῖς πολλῷ μᾶλλον ὀφείλει καταδικάζεσθαι. Πρὸς ταῦτα ἡ σύνοδος εἶπεν· Οὐδεὶς κατὰ τῶν προφητῶν, οὐδεὶς κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου χωρὶς κινδύνου ἐποίησεν. Τοῦτο δ' ἐστιν ὃ εἶπον· ὅτι, ἐπεὶ καὶ τῇ παλαιοτέρᾳ Γραφῇ, ταύτην γὰρ διὰ τῶν προφητῶν ᾐνίξατο, καὶ τῇ νέᾳ, ἣν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐνέφηνεν, ἀποτετραμμένον ἐστὶ τὸ τοκίζειν, οὐδεὶς ποιῶν τὰ ἀπηγορευμένα αὐταῖς ἐκφεύξεται τὴν κίνδυνον. Κινδυνεύσει γὰρ περὶ τὴν οἰκείαν ἐπιτιμίαν, τουτέστι καθαιρεθήσεται.

minem adversus prophetas, neminem adversus Evangelia sine periculo fecisse, pronuntiavit. Quod quidem ita recipiendum est. Quoniam inquiunt, et Veteri Testamento, id namque per prophetas indicavere; et Novo, quod per Evangelium intelligi volunt, fenerare ne liceat interdictum est; neminem, qui contra ea quidquam admiserit, a periculo immunem esse : verum de dignitate in periculum venire, hoc est, depositione multari placet.

'ΑΡΙΣΤ. « Τὸ ἐν λαϊκοῖς ἐπιλήψιμον, ὁποῖόν ἐστι τὸ « τοκίζειν, πολλῷ μᾶλλον ἐν κληρικοῖς καταδικάζεται. »

Καὶ ὁ τεσσαρακοστὸς δεύτερος ἀποστολικὸς κανὼν, καὶ ὁ ἑπτακαιδέκατος τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ πρῶτον, καὶ ὁ δέκατος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου, τὸν ἀπαιτοῦντα τόκους πρεσβύτερον ἢ διάκονον, καὶ μὴ παυόμενον, τῇ καθαιρέσει καθιστῶσιν ὑπόδικον. Εἰ γὰρ παρὰ λαϊκῶν τοῦτο γινόμενον ἐπίμεμπτόν ἐστι, καὶ αἰσχροκερδείας καὶ πλεονεξίας μῶμον αὐτοῖς ἐπιτρίβει, καὶ οὐδὲ εἰς ἱερωσύνην παραδέχονται, εἰ μὴ τὸ ἄδικον κέρδος εἰς πτωχοὺς ἀναλώσουσι, καὶ ὑποσχεθῶσι μηκέτι τῷ τοιούτῳ τῆς φιλοχρηματίας νοσήματι ἐμπεσεῖν, κατὰ τὸν ιδʹ τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα· πολλῷ μᾶλλον ἐν κληρικοῖς ὑπὸ καταδίκην ἔσται.

A ARIST. « Quod in laicis reprehenditur, cujusmodi « est usuram accipere, in clericis multo magis « condemnatur. »

Et quadragesimus secundus canon apostolicus, et decimus septimus primæ synodi Nicænæ, et decimus sextæ in Trullo synodi, presbyterum vel diaconum, qui usuras exigit et non cessat, depositioni reddit obnoxium. Si enim hoc etiam a laicis factum culpandum est; et lucri turpis studii et avaritiæ infamiam iis infert, et nec ad sacerdotium admittuntur, nisi injustum lucrum pauperibus impendant, et promittant se non amplius in istum avaritiæ vitium incidere, secundum decimum quartum magni Basilii canonem : multo magis in clericis condemnandum est.

B

ΚΑΝΩΝ Ϛʹ.

« Ἐν ταῖς προλαβούσαις συνόδοις μεμνήμεθα ταῦτα « ὁρισθέντα, ὥστε χρίσμα ἢ καταλλαγὴν (9) μετανοούντων ἢ κορῶν καὶ ναῶν καθιέρωσιν ὑπὸ « πρεσβυτέρων μὴ γίνεσθαι. Ἐὰν δέ τις ἀναφανῇ « τοῦτο πράττων, τί δεῖ περὶ τούτου ὁρίσαι; Αὐ« ρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε· Τὸ ὑμέτερον ἀξίωμα « ἤκουσε τὸ ἀνενεχθὲν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλ« λειτουργοῦ ἡμῶν Φορτουνάτου. Τί πρὸς ταῦτα « λέγετε; Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη « χρίσματος ποίησιν καὶ κορῶν καθιέρωσιν ὑπὸ « πρεσβυτέρων μὴ γίνεσθαι· μήτε δὲ καταλλάξαι « τινὰ εἰς δημοσίαν λειτουργίαν πρεσβυτέρῳ « ἐξεῖναι· τοῦτο πᾶσιν ἀρέσκει. »

C

ΒΑΛΣ. Χρίσματος ποίησίς ἐστιν ἡ τοῦ ἁγίου μύ-

CANON VI.

« In prioribus synodis hæc fuisse constituta meminimus, ut chrisma, vel pœnitentium reconci« liatio, vel puellarum et templorum consecratio, « a presbyteris non fiat. Si quis autem hoc « facere compertus fuerit, quid de eo statuere « oportet? Aurelius episcopus dixit : Dignitas « vestra audivit quod a fratre et nostro in « sacris comministro Fortunato prolatum est : « quid ad ea dicitis? Ab omnibus episcopis « dictum est ; Chrismatis confectio, et puellarum « consecratio, a presbyteris ne fiat : nec aliquem « publico rei sacræ mysterio reconciliare presby« tero liceat; hoc omnibus placet. »

BALS. Chrismatis confectio est sancti unguenti

Guill. Beveregii notæ.

(9) *Ὥστε χρίσμα ἢ καταλλαγήν*. Scholium in codice Amerbachiano, τοῦτο τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐστιν ἴσως αἰτία παραφυλακῆς· κρατεῖται γὰρ παρ' αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ κορῶν καθιέρωσις καὶ παροραται, εἰ καὶ μὴ παρὰ πάντων. Μήποτε δὲ χρίσματος ποίησιν οὐ τὸ χρίειν φησὶ τοὺς ἄρτι φωτιζομένους, ἀλλὰ τὸ ἱερουργεῖν αὐτὸ τὸ ἅγιον μύρον. Τοῦτο πανταχοῦ κεκράτηκεν, ὑπ' οὐδενὸς πρεσβυτέρου τελεσιουργηθῆναι δυνάμενον καὶ τολμώμενον. Σκόπει δὲ ὅτι οὐκ ἐξὸν πρεσβυτέρῳ μετανοοῦντι συγγινώσκειν, οὐδὲ ἀπολύειν τὸν ὑπὸ ἐπιτίμιον ὄντα, ἄνευ γνώμης τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου. *Hoc forte Romanæ causa est observationis : apud eos enim obtinet, Sed et puellarum consecratio neglectui habetur, etiamsi non ab omnibus. Chrismatis autem confectionem non vocat inunctionem modo illuminatorum, sed* D *mysticam ipsam sancti unguenti peractionem. Hoc ubique obtinuit, nullo presbytero mystice illud peragere valente et auso. Observes autem, quod presbytero non licet veniam pœnitenti dare, neque pœnæ subjectam solvere, citra loci episcopi sententiam.* Quæ ultima scholii verba non modo a præsenti canone, verum etiam a Leone I, papa Rom., confirmantur, dicente. *Mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus, hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut et confitentibus actionem pœnitentiæ darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent.* Leo I, ep. 91. De hac re Marcus Alexandrinus ad Theodorum Balsamonem hanc quæstionem proposuit. Λαϊκὸς ἱερεὺς μετὰ ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς καλῶς ἐξαγορείας ἀνθρώπων τινῶν ἀναδέξεται, ἢ οὔ; *Sacerdos sæcularis rectene confessiones aliquorum hominum cum permissu episcopi suscipiet, an non?* Respondit Balsamon, Οἱ θεῖοι κανόνες τὴν ἐξαγορείαν τῆς καταλλαγῆς τοῖς ἱερεῦσι μετὰ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς ἀναθέμενοι, κατὰ πολὺ προγενέστεροι τοῦ ἁγίου Παχωμίου εἰσὶν, ἀξιωθέντος ἰδεῖν δι' ὀπτασίας ἀγγελικῆς τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ μέμνηταί που μοναχῶν, ἀλλὰ πρεσβυτέρων ἁπλῶς· κατὰ κρίσιν γοῦν ἐπισκοπικὴν τοῖς λαϊκοῖς ἱερεῦσιν ἐνδυνάμως ἐπιτραπήσεται τῆς ἐξαγορείας τὸ δίκαιον, καὶ διὰ ταύτης ἡ τῶν μετανοούντων καταλλαγή. *Divini canones, qui confessionem reconciliationis sacerdotibus cum episcopali permissione committunt, multo antiquiores sunt sancto Pachomio, qui dignus habitus est, ut per visionem angelicam monachorum habitum videret : quamobrem monachorum nusquam meminerunt, sed presbyterorum absolute. Episcopali ergo judicio laicis sacerdotibus jus confessionis efficaciter concedetur, et per eam reconciliatio pœnitentiam.* Bals. resp. ad Marc. Alex. interrog. 19.

mystica peractio. Reconciliatio pœnitentium est eorum qui peccant, confessiones audire, et eos a pœna solvere, quibus pœna forte injuncta est. Medicus enim animæ eos **520** Deo conciliat, per pœnitentiam et ad id quod melius est conversionem. Puellarum autem consecratio, non est diaconissarum per manuum impositionem ordinatio, sed mos erat puellas virginitatem profitentes ad ecclesiam adduci, et eas episcopi, ut Deo dedicatas, per preces consecrabant, earumque custodiæ curam gerebant, ut ex 44 canone præsentis synodi declaratur. Hæc ergo a presbyteris fieri prohibuit synodus, quemadmodum et templorum consecrationem; et eorum facultatem dedit antistitibus. Illud autem, publico rei sacræ ministerio reconciliare, est ejusmodi. Ii, quibus pœna injuncta est, quique arcentur ab ecclesia, non permittuntur cum fidelibus consistere, sed per se Deum laudare non prohibentur. Quando autem a pœna absoluti fuerint, tunc consistunt cum fidelibus, et publice seu palam Deum cum populo laudant. Lege et 43 canonem præsentis synodi : nec tibi repugnare videatur 52 canon apostolicus, qui dicit episcopos et presbyteros suscipere eos qui convertuntur. Sed dic, istos presbyteros episcoporum adhortatione pœnitentes suscipere. Quare nota, quod qui, sine episcopali permissione hominum confessiones excipiunt, sacrati monachi male faciunt; multo autem magis profani. Ii enim nec cum adhortante episcopo possunt tale quidquam exercere. Et ideo synodalis quoque declaratio facta est, ex supplicatione venerabilis monasterii Evergetidis ; quod, quoniam statutum monasterii decernit eum, qui statis temporibus ejus præfectus est, monachorum confessiones audire, profano autem non permittitur confessiones excipere; necessario sequitur præfectum esse sacerdotem. Præfecti autem, ut sæpe diximus, homines profani fiunt. Nam et mulieres quoque monasteriis præficiuntur, sed hominum confessiones non audiunt. His ita se habentibus, dicunt aliqui, quod, quoniam ab antistitibus fit puellarum consecratio, non licebit monasterii præfecto, qui est sacratus, vel simpliciter sacerdoti monacho, quemvis monachum tondere sine episcopali permissione. Idem enim est puellarum consecratio et monachorum tonsura. Mihi autem videtur, sacerdotes præfectos posse citra ullum impedimentum tondere, etiam sine episcopali permissione. Si enim decimus quartus canon septimæ synodi præfecto permittit etiam lectoris characterem in proprio monasterio facere, multo magis ei tondere permisit. Et lege quæ in eo ipso quarto decimo canone scripta sunt. Qui autem sunt simpliciter sacerdotes monachi, ob præsentem canonem tonsuras cum scientia epi-

A ρου τελετή· καταλλαγὴ μετανοούντων τὸ δέχεσθαι λογισμοὺς ἁμαρτανόντων, καὶ λύειν τοὺς ἴσως ἐπιτιμηθέντας ἐκ τοῦ ἐπιτιμίου. Καταλλάσσει γὰρ τούτους ὁ ψυχικὸς ἰατρὸς μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μετανοίας καὶ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπιστροφῆς. Κορῶν δὲ καθιέρωσις οὐχὶ διακονισσῶν χειροθεσία ἐστίν· ἀλλ' ἔθος ἦν κόρας προσάγεσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ παρθενίαν ὁμολογούσας, καὶ ταύτας οἱ ἐπίσκοποι δι' εὐχῶν καθιέρουν, ὡς ἀνατεθείσας τῷ Θεῷ, καὶ ἐκεῖνοι ἐφρόντιζον τῆς φυλακῆς αὐτῶν καθὼς δηλοῦται ἀπὸ τοῦ μδ' κανόνος τῆς παρούσης συνόδου. Ταῦτα οὖν γίνεσθαι παρὰ πρεσβυτέρων ἡ σύνοδος ἀπηγόρευσεν, ὥσπερ καὶ τὴν τῶν ναῶν καθιέρωσιν· καὶ δέδωκε τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τοῖς ἀρχιερεῦσι. Τὸ δὲ καταλλάξαι εἰς δημοσίαν λειτουργίαν τοιοῦτόν
B ἐστιν. Οἱ ἐπιτιμηθέντες, καὶ τῆς ἐκκλησίας εἰργόμενοι, οὐ παραχωροῦνται συνίστασθαι μετὰ τῶν πιστῶν, καθ' ἑαυτοὺς δὲ ὑμνεῖν τὸν Θεὸν οὐ κωλύονται. Ὅτε δὲ τοῦ ἐπιτιμίου λυθῶσι, τότε συνίστανται τοῖς πιστοῖς, καὶ δημοσίᾳ ἤγουν φανερῶς, ὑμνοῦσι τὸν Θεὸν μετὰ τοῦ δήμου. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν μγ' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου· καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι ὁ νβ' ἀποστολικὸς κανὼν, λέγων τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς πρεσβυτέρους δέχεσθαι τοὺς ἐπιστρέφοντας. Ἀλλ' εἰπὲ καὶ τούτους τοὺς πρεσβυτέρους κατὰ προτροπὴν τῶν ἐπισκόπων δέχεσθαι τοὺς μετανοοῦντας. Ὥστε σημείωσαι ὅτι οἱ χωρὶς ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς δεχόμενοι λογισμοὺς ἀνθρώπων ἱερωμένοι μοναχοὶ, κακῶς ποιοῦσι· πολλῷ δὲ πλέον οἱ ἀνίεροι.
C Οὗτοι γὰρ οὐδὲ μετὰ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς δύνανται τοιοῦτόν τι ἐνεργῆσαι. Διὸ καὶ σημείωμα γέγονε συνοδικὸν ἐκ προσελεύσεως (10) τοῦ μέρους τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος, ὡς, ἐπεὶ τὸ τυπικὸν τῆς μονῆς διορίζεται δέχεσθαι τὸν κατὰ καιροὺς καθηγούμενον αὐτῆς τοὺς λογισμοὺς τῶν μοναχῶν, οὐκ ἐφεῖται δὲ ἀνιέρῳ δέχεσθαι λογισμοὺς, ἐξ ἀνάγκης ἕπεται τῷ εἶναι τὸν καθηγούμενον ἱερέα. Ἡγούμενοι δὲ, ὡς πολλάκις εἴπομεν, ἀνίεροι γίνονται. Ὅτι καὶ γυναῖκες ἡγουμενεύουσι μὲν, λογισμοὺς δὲ ἀνθρώπων οὐ δέχονται. Τούτων οὕτως ἐχόντων, λέγουσί τινες ὡς, ἐπεὶ παρὰ ἀρχιερέων ἡ τῶν κορῶν καθιέρωσις γίνεται, οὐκ ἔσται ἐπ' ἀδείας ἱερωμένῳ καθηγουμένῳ ἢ ἁπλῶς ἱερεῖ μοναχῷ ἀποκείρειν οἱονδήτινα μοναχὸν χωρὶς ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς. Ταυτὸν γάρ ἐστιν ἡ
D τῶν κορῶν καθιέρωσις καὶ ἡ τῶν μοναχῶν ἀποκάρσεις. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἀπαρεμποδίστως τοὺς ἱερεῖς καθηγουμένους ἀποκείρειν καὶ δίχα ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς. Εἰ γὰρ ὁ ιδ' κανὼν τῆς ζ' συνόδου ἐκχωρεῖ τῷ καθηγουμένῳ καὶ σφραγῖδα ἀναγνώστου ποιεῖν εἰς τὴν οἰκείαν μονὴν, πολλῷ πλέον ἐξεχώρησεν αὐτῷ ποιεῖν τὴν ἀπόκαρσιν. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν τῷ αὐτῷ ιδ' κανόνι γραφέντα. Οἱ δὲ ἁπλῶς ἱερεῖς μοναχοὶ ὀφείλουσι τὰς ἀποκάρσεις ποιεῖν μετὰ εἰδήσεως ἐπισκοπικῆς διὰ τὸν παρόντα κανόνα· εἰ μή πού τις

Guill. Beveregii notæ.

(10) *Σημείωμα γέγονε συνοδικὸν ἐκ προσελεύσεως.* Omnes codices, tam manuscripti quam impressi, præter Bodleianum, legunt, σημείωμα γέγονε συνοδικὸν τοῦ ἁγιωτάτου *πατριάρχου* κυροῦ Θεοδοσίου ἐκ προσελεύσεως, etc. *Synodalis declaratio facta est sub sanctissimo patriarcha domino Theodosio, ex supplicatione*, etc.

καὶ τοῦτο θελήσει γίνεσθαι κατὰ μόνην τοῦ μοναχοῦ ἱερέως θέλησιν ἀπὸ τῆς μακρᾶς συνηθείας τῆς ἀντὶ νόμου καὶ κανόνος κρατούσης μέχρι τοῦ νῦν.

ΖΩΝΑΡ. Χρίσματος ποίησις ἡ ἐπὶ τῷ ἁγίῳ μύρῳ ἐστὶ τελετή. Καταλλαγὴ δὲ μετανοούντων τὸ λῦσαι τὸν ἐξομολογησάμενον τοῦ ἐπιτιμίου, καὶ ἐν μετανοίᾳ γενόμενον καὶ ἐπιτιμηθέντα. Ὡς γὰρ ἤδη ἱκανῶς ἴσως ὁ τοιοῦτος δουλεύσας τῷ ἐπιτιμίῳ, ἢ καὶ τὸν ὡρισμένον πληρώσας χρόνον, καὶ ἀνάλογον ἐπιδειξάμενος τὴν μετάνοιαν, λύεται τοῦ ἐπιτιμίου, καὶ ἢ συνεστάναι τοῖς πιστοῖς παραχωρεῖται, ἢ καὶ τῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβάνειν. Καταλλάττει γὰρ ὥσπερ αὐτὸν τῷ Θεῷ ὁ ἀρχιερεὺς διὰ τῆς μετανοίας, καὶ οὕτω συνίστησιν αὐτὸν τοῖς πιστοῖς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν ἁγιασμάτων καταξιοῖ· ἢ καὶ, ἔτι τοῦ χρόνου τῆς μετανοίας ἐπιδαψιλευομένου καταλλάττεται, ἔστιν ὅτε, ὅτε δηλαδὴ περὶ τὴν ζωὴν κινδυνεύει, ὥς φησι περὶ τούτου ὁ ἐφεξῆς κανών. Κορῶν δὲ καθιέρωσις οὐχὶ διακονισσῶν χειροθεσία ἐστίν· ἀλλ' ἔθος ἦν προσάγεσθαι κόρας ταῖς ἐκκλησίαις παρθενίαν ὁμολογούσας, καὶ ἁγνεύειν ὑπισχνουμένας, καὶ ταύτας οἱ ἐπίσκοποι δι' εὐχῶν καθιέρουν, ὡς ἀνατεθείσας τῷ Θεῷ, καὶ ἐκεῖνοι ἐφρόντιζον τῆς φυλακῆς καὶ ἀναγωγῆς αὐτῶν, μετὰ τὸ χωρισθῆναι αὐτὰς ἐκ τῶν πατέρων αὐτῶν καθὼς δηλοῖ ὁ μδ' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου. Ταῦτα οὖν γίνεσθαι παρὰ πρεσβυτέρων ἀπηγόρευσεν ἡ σύνοδος. Παρὰ γὰρ ἀρχιερέων καὶ τὸ ἅγιον χρίσμα τελεῖται καὶ ἁγιάζεται, καὶ καταλλαγὴ μετανοούντων γίνεται. Οἷς γὰρ δεσμεῖν δέδοται, τούτοις καὶ τὸ λύειν ἐπιτέτραπται. Καὶ ἅμα διακρίσεως ἀκριβοῦς χρεία εἰς τὸ γνῶναι, εἰ ἐκ ψυχῆς μετενόησε καὶ ἀρκούντως ὁ ἁμαρτήσας, πρὸς ἃ ὁ πρεσβύτερος ἴσως οὐχ ἱκανὸς ἔσται. Καὶ ἡ κορῶν καθιέρωσις παρὰ ἀρχιερέων γίνεσθαι διατέτακται, ἵνα εἴδησιν ἔχων ὅτι καθιερώθησαν, φροντίζῃ καὶ τῆς αὐτῶν διαγωγῆς τε καὶ φυλακῆς ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων. Τὸ δὲ καταλλάξαι εἰς δημοσίαν λειτουργίαν τοιοῦτόν ἐστιν· Οἱ ἐπιτιμηθέντες καὶ τῆς ἐκκλησίας εἰργόμενοι ἐν ταῖς συνάξεσι μὲν μετὰ τῶν πιστῶν οὐ παραχωροῦνται συνίστασθαι· καθ' ἑαυτοὺς δὲ ὑμνεῖν τὸν Θεὸν καὶ δέεσθαι αὐτοῦ οὐ κωλύονται· ὅτε δὲ τοῦ ἐπιτιμίου λυθῶσι, τότε συνίστανται τοῖς πιστοῖς, καὶ δημοσίᾳ, ἤγουν μετὰ τοῦ δήμου τῶν πιστῶν, τοῦ πλήθους δηλαδὴ, λειτουργοῦσιν, ἀντὶ τοῦ φανερῶς ὑμνοῦσι τὸ θεῖον, καὶ λατρεύουσι τῷ Θεῷ. Ἐξείληπται γὰρ τὸ λειτουργεῖν καὶ ἐπὶ λατρείας καὶ ὕμνου.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ χρίσματος ποίησις, ἤγουν μύρου κα-
« τασκευὴ, κορῶν καθιέρωσις, καὶ καταλλαγή
« τινος εἰς δημοσίαν λειτουργίαν, ἀπὸ πρεσβυτέ-
« ρων μὴ γινέσθω. »

Τὴν τοῦ ἁγίου μύρου κατασκευὴν, καὶ τελείωσιν, καὶ τὴν καθιέρωσιν τῶν παρθένων, καὶ τὴν τελείαν καταλλαγὴν τῶν ἐν μετανοίᾳ, ὥστε αὐτοὺς δημοσίᾳ μετὰ τῶν πιστῶν συνίστασθαι, καὶ τῶν θείων μετα-

A scopi facere debent: nisi quis forte hoc quoque solà monachi sacerdotis voluntate fieri velit, ex longa consuetudine, quæ pro lege et canone hucusque obtinuit.

ZONAR. Chrismatis confectio est sacri olei ex mystico cæremoniarum ritu consecratio. Pœnitentium vero reconciliatio fit, cum quispiam crimen confessus, postquam inter pœnitentes egit, multamque persolvit, a pœna in futurum tempus absolvitur. Tanquam enim is forte jam satis supplicii luerit, vel etiam quia definitum tempus impleverit, ac satis magnum animi dolorem pro ratione criminis indicarit, a pœna liberatur, eique vel cum fidelibus consistere, vel sacris etiam mysteriis communicare permittitur. Deo enim quodammodo conciliat eum

B antistes, intercedente pœnitentia, ac in ecclesia cum fidelibus constituit, atque ad sanctorum communicationem admittit. Conciliatur præterea quis aliquando, licet pœnitentiæ tempore nondum elapso, si de vita videlicet in periculum veniat, ut de hac re canon in sequentibus disserit. Virgines porro consecrare non idem est, ac diaconissas manuum impositione constituere; verum antiqui moris fuit, puellas, quæ virginitatem profiterentur et castimoniam voverent, in templo sistere, quas episcopi adhibitis precationibus, veluti Deo dicatas, consecrabant, earumque custodiæ ac institutionis, postquam a parentibus secessissent, curam ipsi suscipiebant, ut ex quarto et quadragesimo hujus sy-

C nodi canone facile apparet. 521 Hæc ergo a presbyteris fieri synodus vetuit. Per antistites enim et sanctum chrisma solemni ritu conficitur et sanctificatur, et pœnis obnoxii conciliantur. Quibus enim ligandi, iisdem et solvendi potestas permissa est. Solerti præterea judicio est opus, ut, an ex animo doleat qui peccavit et satis supplicii luerit, investiges; ad quæ providenda minus idoneus forte sacerdos fuerit. Virgines quoque per antistites consecrari decretum est, ut cum eas initiatas esse episcopi norint, earum institutioni et custodiæ singuli deserviant. Quod autem dicitur, ad publicum rei sacræ ministerium conciliare, id vero est ejusmodi: Quibus multæ indictæ sunt, quique ab Ecclesia arcentur, iis in conventu fidelium consistere

D haudquaquam licet; privatim tamen divinis laudibus ac precationi vacare minime prohibentur. Ubi vero pœnæ obnoxii esse desierint, tunc ad fidelium congressum admittuntur, et publice, hoc est, cum populo, fidelium videlicet multitudine, rei sacræ ministerio vacant, hoc est, luce palam divinis laudibus ac venerationi inserviunt. Hoc loco namque veneratio et laudes per rei sacræ ministerium significantur.

ARIST. « Et chrismatis confectio, sive unguenti
« præparatio, puellarum consecratio, et recon-
« ciliatio cujuspiam ad sacra publice celebranda,
« a presbyteris ne fiat. »

Sancti chrismatis præparationem, et perfectionem, et consecrationem virginum, et perfectam eorum, qui pœnitentiam agunt, reconciliationem, ut illi publice cum fidelibus consistant, et divinorum

sacramentorum fiant participes, presbytero facere non permittitur : sed ea ab episcopo fieri debent.

CANON VII.

« Si quis in periculo constitutus seipsum sacris « altaribus, absente episcopo, reconciliare petierit, jure debet presbyter episcopum consulere, « et sic periclitantem ex ejus præcepto reconciliare. Hanc autem rem salutari consilio « confirmare debemus. Synodus dixit : Sufficit, « quod vestra sanctitas nos necessario juvare « æquum censuit. »

BALS. Confessiones hominum audire et peccata remittere, sine episcopali permissione, sacerdotibus non licere, ex præsenti quoque canone evidenter ostenditur. Dicit enim. Si quis in periculo mortis fuerit constitutus, et petiverit reconciliari, id est, sibi permitti, ut post confessionem divinorum sacramentorum sit particeps (abest autem episcopus), non potest sacerdos eum reconciliare : sed interrogare debet episcopum, qui obtinet locum apostoli, et ligandi ac solvendi potestatem a Deo accepit, et ejus hortatu facere reconciliationem, si modo expeditum sit interrogationem fieri. Si enim longe abest episcopus, et mors imminet, etiam absque interrogatione episcopi dabitur reconciliatio a sacerdote, secundum canonem 43 præsentis synodi. Si ergo nec extremam quidem reconciliationem dat sacerdos absque episcopali permissione, ut qui ligandi et solvendi potestatem non habeat; multo magis nec sani confessionem recipiet. His autem ita se habentibus, et cum canon 6 non statuat, quid in sacerdotem, qui sine permissione episcopi confessiones audivit, secundum Fortunati interrogationem fieri debeat, sed nec præsens canon quidquam de eo decernat; dixerunt quidam, episcopali judicio relinqui supplicium ejus, qui canonem transgressus est. Sanctissimus autem ille patriarcha dominus Michael, qui fuit supremus philosophorum, dicebat eum sacerdotem deponi debere, secundum canones qui statuunt, deponendos esse eos, qui ultra provinciam aliquid sacerdotale exercent, et canonum transgressores.

522 ZONAR. Hic quoque judicandi facultatem penes episcopos canon esse decernit. Si quis enim, inquit, vel ex morbo, vel ex alia causa de vita periclitetur, qui pœnis luendis sit addictus, atque a sancto altari procul arceatur, is vero altaribus sacris conciliari, hoc est, ad divinam communicationem episcopo absente admitti postulet; presbyter, inquit canon, episcopum consulere, ac eum, qui in periculo versatur, ex illius præcepto conciliare debet. Merito autem a pœnis liberandi potestas episcopis adjudicata fuit, cum ob explicatam rationem, tum quia summis sacerdotibus, quos penes ligandi ac solvendi auctoritas est, proprie verborum illa prolatio convenit. Quinimo monachi quoque, qui hoc tempore confessiones excipiunt,

A λαμβάνειν ἁγιασμάτων, πρεσβύτερος οὐ συγκεχώρηται ποιεῖν· ἀλλὰ παρ' ἐπισκόπου ταῦτα ὀφείλουσι γίνεσθαι.

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

« Ἐάν τις ἐν κινδύνῳ καθεστὼς αἰτήσῃ ἑαυτὸν « καταλλαγῆναι τοῖς ἱεροῖς θυσιαστηρίοις, τοῦ « ἐπισκόπου ἀπόντος, ὀφείλει εἰκότως ὁ πρεσβύ« τερος ἐρωτῆσαι τὸν ἐπίσκοπον, καὶ οὕτως τὸν ἐν « κινδύνῳ καταλλάξαι κατὰ τὴν ἐκείνου παραγ« γελίαν. Τοῦτο δὲ τὸ πρᾶγμα ὀφείλομεν σω« τηριώδει βουλῇ κυρῶσαι. Ἡ σύνοδος εἶπεν· « Ἀρκεῖ ὅπερ ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη ἀναγκαίως « ἡμᾶς ὠφελῆσαι κατηξίωσεν. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἐναργῶς B ἀναφαίνεται μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἱερεῦσιν ἐξομολογήσεις ἀνθρώπων ἀναδέχεσθαι, καὶ συγχωρεῖν ἁμαρτίας, χωρὶς ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς. Φησὶ γάρ, Ἐὰν κινδυνεύῃ τις περὶ τὴν ζωὴν, καὶ ζητήσῃ καταλλαγῆναι, ἤγουν παραχωρηθῆναι εἰς μετάληψιν τῶν θείων ἁγιασμάτων μετὰ ἐξομολόγησιν (ἄπεστι δὲ ὁ ἐπίσκοπος), οὐ δύναται ἱερεὺς καταλλάξαι τοῦτον, ἀλλ' ὀφείλει ἐρωτᾷν τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐπέχοντα τόπον ἀποστόλου, καὶ λαβόντα ἐξουσίαν ἀπὸ Θεοῦ δεσμεῖν τε καὶ λύειν, καὶ μετὰ προτροπῆς αὐτοῦ ποιεῖν τὴν καταλλαγὴν, ἐὰν τέως ἐστὶν εὐχερὲς γενέσθαι τὴν ἐρώτησιν. Εἰ γὰρ ἄπεστι μακρὰν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ θάνατος ἐφίσταται, καὶ χωρὶς τοῦ ἐρωτηθῆναι τὸν ἐπίσκοπον δοθήσεται καταλλαγὴ παρὰ τοῦ ἱερέως, κατὰ τὸν μγ' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου. Εἰ γοῦν οὐδὲ ἐπιτελεύ- C τιον καταλλαγὴν χωρὶς ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς ὁ ἱερεὺς δίδωσι, ὡς μηδὲ ἐξουσίαν ἔχων τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, πολλῷ πλέον ἐξομολόγησιν οὐ δέξεται ὑγιαίνοντος. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, καὶ τοῦ ς' κανόνος μὴ παρακελευσαμένου τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τὸν ἱερέα τὸν δίχα ἐπιτροπῆς ἐπισκόπου δεξάμενον λογισμοὺς, κατὰ τὴν ἐρώτησιν τοῦ Φορτουνάτου, ἀλλὰ μηδὲ τοῦ παρόντος κανόνος περὶ τούτου τι διοριζομένου· εἶπόν τινες παρὰ τῇ ἐπισκοπικῇ διακρίσει ἀνακεῖσθαι τὴν κόλασιν τοῦ παραβάτου τοῦ κανόνος. Ὁ δὲ ἁγιώτατος ἐκεῖνος πατριάρχης κυρὸς Μιχαὴλ, ὁ γεγονὼς ὕπατος τῶν φιλοσόφων, ἔλεγεν ὀφείλειν καθαιρεῖσθαι τὸν τοιοῦτον ἱερέα, κατὰ τοὺς κανόνας τοὺς διοριζομένους καθαιρεῖσθαι τοὺς παρ' ἐνορίαν ἐνεργοῦντας ἱερατικόν τι, καὶ τοὺς παραβάτας τῶν κανόνων.

D ΖΩΝΑΡ. Κἀνταῦθα τὴν διάκρισιν ὁ κανὼν τοῖς ἐπισκόποις ἀνατίθησιν. Ἐὰν γὰρ, φησὶ, κινδυνεύῃ τις περὶ τὴν ζωὴν ἐκ νόσου ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας, ἐπιτετιμημένος ὢν, καὶ τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ προσελθεῖν κωλυόμενος, καὶ αἰτήσῃ καταλλαγῆναι αὐτὸν τοῖς ἱεροῖς θυσιαστηρίοις, ἀντὶ τοῦ δεκτὸν γενέσθαι εἰς τὴν θείαν μετάληψιν, ἄπεστι δὲ ὁ ἐπίσκοπος, ὀφείλει, φησὶν ὁ κανὼν, ἐρωτῆσαι τὸν ἐπίσκοπον ὁ πρεσβύτερος, καὶ οὕτως τὸν ἐν κινδύνῳ καταλλάξαι, καθὼς ἐκεῖνος ὑπόθηται. Εἰκότως δὲ τοῖς ἐπισκόποις ἡ λύσις ἀνετίθετο τῶν ἐπιτιμίων διά τε τὴν ἤδη ῥηθεῖσαν αἰτίαν, καὶ ὅτι τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἡ ἐξαγόρευσις ἁρμόζει, ὡς δεσμεῖν καὶ λύειν δεδυνημένοις. Καὶ οἱ νῦν γὰρ λογισμοὺς δεχόμενοι μοναχοὶ, εἰ μὴ ἐξ ἀρχιερέως ἐπιτραπῶσι δέχεσθαι λογισμοὺς, οὔτε

δεσμεῖν οὔτε λύειν ἔχουσιν ἐξουσίαν. Τοῖς γὰρ ἱεροῖς A ἀποστόλοις τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν ὁ Χριστός. Τόπον δὲ τῶν ἀποστόλων οἱ ἀρχιερεῖς πληροῦσιν.

ΑΡΙΣΤ. « Τὸν ἐν κινδύνῳ καθεστῶτα καταλλάξαι « τοῖς ἱεροῖς θυσιαστηρίοις θέλων ἱερεὺς, ἐρωτάτω « τὸν ἐπίσκοπον, καὶ κατὰ τὸ λεχθὲν ποιείτω. »

Ὁ προγραφεὶς κανὼν παρ' ἐπισκόπου τὴν καταλλαγὴν προσέταξε γίνεσθαι· ὁ δὲ παρὼν διατάττεται, κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, καὶ παρὰ πρεσβυτέρων ταύτην τελεῖσθαι.

ΚΑΝΩΝ Η'.

« Περὶ τῶν τοὺς Πατέρας αἰτιωμένων, καὶ ὥστε « μηδενὶ διαβεβλημένων ἐξεῖναι ἐπισκόπου κατ- B « ηγορεῖν. Νοομήδιος ἐπίσκοπος Μαζουλιτᾶνος « εἶπεν· Εἰσὶ πολλοὶ οὐκ ἀγαθῆς ἀναστροφῆς, « οἵτινες ἡγοῦνται τοὺς Πατέρας καὶ ἐπισκό- « πους (11), ὡς ἔτυχεν, ὀφείλειν ἐνάγεσθαι· τοὺς « τοιούτους δεῖ προσδέχεσθαι, ἢ μή; Αὐρήλιος « ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἀρέσκει τοίνυν τῇ ἀγάπῃ « ὑμῶν τοὺς εἴς τινα μύση ἐμπεπλεγμένους κατὰ « Πατέρων φωνὴν κατηγορίας ἀποτίθεσθαι; Ἐκ « πάντων τῶν ἐπ σκόπων ἐλέχθη· Ἐὰν διαβέβλη- « ται ὁ τοιοῦτος, μὴ προσδέχεσθαι.

ΒΑΛΣ. Ὁ ς' κανὼν τῆς οἰκουμενικῆς δευτέρας συνόδου διορίζεται μὴ εἶναι εὐπαραδέκτους εἰς ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν κατηγορίας ἅπαντας· ἀλλὰ μόνους τοὺς ἀνεπιλήπτους. Ἀνάγνωθι οὖν τὸν τοιοῦτον κα- C νόνα προγενέστερον ὄντα· καὶ τῆς παρούσης συνόδου κανόνα ρκη', ρκθ', ρλ' καὶ ρλα'.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ ρκη' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου, καὶ ὁ ρκθ' καὶ ὁ ρλ' περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως διατάττονται, πλατύτερον διαγορεύοντες τίνες εἰσὶν ἄδεκτοι εἰς ἐπισκόπου κατηγορίαν. Καὶ ἡ δευτέρα δὲ οἰκουμενικὴ σύνοδος, προγενεστέρα οὖσα τῆς συνόδου ταύτης, ἐν ἕκτῳ κανόνι περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου ὡρίσατο, διαταξαμένη τίνες δεχθήσονται κατηγοροῦντες ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν. Ἀναγνωστέον οὖν τὸν κανόνα ἐκεῖνον καὶ τὴν ἐκείνου ἐξήγησιν. Τὸ δὲ, οὐκ ἀγαθῆς ἐπιστροφῆς, ἀντὶ τοῦ οὐκ ἀγαθῆς διαγωγῆς, οὐ καλοῦ βίου, εἴρηται.

ΑΡΙΣΤ. « Ἔδοξε τοὺς εἰς μύση ἐμπεπλεγμένους « κατηγορίας μὴ ἀποτίθεσθαι· ἀλλ' ἀδέκτους εἶναι D « πρὸς τὸ κατηγορεῖν. »

Εἴρηται καὶ ἐν τῷ ἕκτῳ κανόνι τῶν ἐν Κωνσταν-

nisi episcopo concedente id faciant, neque ligandi neque solvendi ullam facultatem habent. Sacris enim apostolis ea potestas a Christo data. In apostolorum porro locum summi sacerdotes substituti atque suffecti sunt.

ARIST. « Sacerdos, quempiam in periculo constitutum sacris altaribus reconciliare cupiens, « episcopum consulat; et, quod ei visum est, « faciat. »

Canon antescriptus ab episcopo fieri reconciliationem mandavit : at præsens etiam a presbyteris cum episcopi voluntate eam fieri jubet.

CANON VIII.

« De iis qui majores natu criminantur, et ut nulli, « cujus vita infamia laborat, liceat episcopum « accusare. Numidius episcopus Mazulitanus dixit : « Sunt multi non bonæ conversationis, qui existimant majores natu et episcopos debere passim et temere reos agi : eosne oportet admit- « tere, an non ? Aurelius episcopus dixit : Placet « ergo dilectioni vestræ eos, qui aliquibus sce- « leribus illaqueati sunt, accusationis vocem « adversus Patres edere ? Ab omnibus episcopis « dictum est : Si quis infamia laboret, ne admit- « tatur. »

BALS. Sextus canon universalis secundæ synodi statuit, non esse omnes ad episcoporum et clericorum accusationes admittendos, sed eos solum qui sunt a reprehensione alieni. Lege ergo eum canonem, qui est antiquior; et præsentis synodi canones 128, 129, 130 et 131.

ZONAR. Centesimus quoque vicesimus octavus, vicesimus nonus, et tricesimus hujus synodi canones eadem hac de re disserunt, et fusius, quibusnam episcopi nomen deferri haud liceat, exponunt. Secunda quoque œcumenica synodus, quæ hac synodo antiquior fuit, idem hoc argumentum sexto canone pertractans, quinam episcoporum ac clericorum accusatores admittendi sint, definivit. Is ergo canon cum sua explicatione legendus. Illud vero, conversationis non bonæ, pro vita moribusque minime probatis, accipiendum.

ARIST. « Visum est, ut isti qui sceleribus sunt « illaqueati, accusationes non edant ; nec ad « crimen alicui inferendum admittantur. »

Dicitur et in sexto sanctorum Patrum Constan-

Guill. Beveregii notæ.

(11) *Τοὺς πατέρας καὶ ἐπισκόπους*. Græcus horum canonum interpres, *majores natu*, interpretatur *πατέρας*. In Latina enim editione, ex qua hæc versio Græca hausta est, locus hic sic legitur : *Præterea sunt quamplurimi non bonæ conversationis, qui existimant majores natu vel episcopos passim vageque in accusationem pulsandos ;* quemadmodum Dionysius Exiguus in sua horum canonum collectione legit. Ubi episcopi diserte vocantur *majores natu ;* quo etiam nomine appellantur a Julio, papa Romano, in rescripto ad Orientales pro Athanasio et aliis, dicente : *Criminationes majorum natu per alios ne fiant, nisi per ipsos qui crimina intendant. si tamen ipsi digni et irreprehensibiles apparuerint, et actis publicis docuerint omni se carere suspicione atque inimicitia, et irreprehensibilem fidem atque conversationem ducere.* Jul. rescript. cap. 20, necnon a concilio Carthaginensi 1 sub Grato habito, anno Domini 348, ubi dicitur : *Gratus episcopus dixit, manifestum est illum non esse Dei, qui humilitatem contemnit, sed diaboli, qui superbiæ inventor et princeps est. Unde si quis tumidus vel contumeliosus exstiterit in majorem natu, vel aliquam causam habuerit, a tribus vicinis episcopis, si diaconus est, arguatur; presbyter, a sex; si episcopus, a duodecim consacerdotibus audiatur.* Concil. Carthag. 1, can. 11.

tinopole congregatorum canone, accusatores ad episcopos accusandos sine examinatione non admitti. Sed primo religionem eorum examinare, ne hæretici sint; deinde et opiniones eorum investigare, ne forte condemnati sint, aut ejecti, aut excommunicati, aut ab aliis criminibus accusati; et qui forte se criminum ipsis objectorum innocentes non ostendant. Hoc itaque et præsenti videtur canoni, ut nemo, qui et ipse criminum reus est, ad episcopi accusationem admittatur.

523 CANON IX.

« De iis, qui pro suorum peccatorum meritis ex « ecclesiastico cœtu ejiciuntur. Augustinus episcopus et Numidicæ provinciæ legatus dixit : « Hoc decernere velitis, ut eos, qui pro suorum « criminum meritis Ecclesia ejecti sunt, si « quis episcopus vel presbyter in communionem recipiat, ipse quoque pari cum eis cri« mini obnoxius videatur, qui proprii episcopi « canonicam sententiam effugiunt. Ab omnibus « episcopis dictum est : Omnibus placet. »

BALS. Lege sanctorum apostolorum canones 11, 12, 32, Antiochenæ synodi canonem 6 et Sardicensis synodi canonem 13, docentes quid debeat fieri eis, qui depositos vel segregatos clericos recipiunt : similiter et iis, qui laicos segregatos recipiunt. Præsens autem canon decernit, ut clericos Ecclesia ejectos propter justas ab ipsis perpetratorum criminum pœnas, si alius episcopus vel presbyter ad communionem susceperit, is quoque, similiter ac qui suscipitur, puniatur. Iis ergo, quæ ab aliis canonibus et a præsenti constituta sunt, collectis, dic quod si clericum depositum alius episcopus in sacerdotalem communionem susceperit, deponetur : si autem una cum segregato oraverit, segregabitur. Propterea enim præsens quoque canon dicit : Similiter ac is qui Ecclesia ejectus est, episcopum, qui eum suscepit, esse puniendum. Nota autem, quod etiam præsens canon non citra examinationem, sed post condemnationem peccato convenientem, vult clericos deponi vel segregari.

ZONAR. Hoc idem sanctorum apostolorum undecimus et duodecimus et tricesimus secundus constituerunt. Quæ igitur in iis scripta sunt, hic etiam sufficient. Quinetiam synodi Antiochenæ canon 6 de eodem loquitur, et Sardicensis canon 13.

ARIST. « Qui cum excommunicato communicat, « ipse sit excommunicatus. »

Qui a proprio episcopo excommunicatum recipit, et cum eo sacra ministrat, segregationis non ignarus, et ipse sit excommunicatus. Similiter et qui hæreticis communicat, iisque comprecatur, cum fidelibus ne communicet; sed Ecclesia extrudatur.

CANON X.

« De presbyteris, qui a propriis episcopis conde-

τινουπόλει συνελθόντων ἁγίων Πατέρων μὴ ἀνεξετάστως τοὺς κατηγόρους εἰς κατηγορίαν ἐπισκόπων παραδέχεσθαι· ἀλλὰ πρῶτον ἐξετάζειν τὴν θρησκείαν αὐτῶν, ἵνα μὴ αἱρετικοὶ ὦσιν· εἶτα καὶ τὰς ὑπολήψεις αὐτῶν ἀνερευνᾷν, μήποτε κατεγνωσμένοι εἰσὶ, καὶ ἀποβεβλημένοι, καὶ ἀκοινώνητοι, ἢ ὑφ' ἑτέρων ἐπ' ἐγκλήμασι κατηγορούμενοι· καὶ μήπω ἀθώους ἑαυτοὺς τῶν ἐπαχθέντων αὐτοῖς ἐγκλημάτων ἀπέδειξαν. Τοῦτο γοῦν καὶ τῷ παρόντι δοκεῖ κανόνι, τὸ μή τινα ἔνοχον ἐγκλήμασιν ὄντα εἰς κατηγορίαν ἐπισκόπου παραδέχεσθαι.

ΚΑΝΩΝ Θ'.

« Περὶ τῶν κατ' ἀξίαν τῶν οἰκείων ἀτοπημάτων τοῦ « ἐκκλησιαστικοῦ συλλόγου ἐκβαλλομένων Αὐγου« στῖνος ἐπίσκοπος καὶ τοποτηρητὴς τῆς Νουμιδι« κῆς χώρας εἶπε· Τοῦτο ὁρίσαι καταξιώσατε, « ὥστε τοὺς ἀξίως τῶν οἰκείων ἐγκλημάτων ἀπὸ « τῆς Ἐκκλησίας διωχθέντας, ἐάν τις ἐπίσκοπος « ἢ πρεσβύτερος δέξηται εἰς κοινωνίαν· καὶ αὐ« τὸς ἔτι μὴν τῷ ἴσῳ ἐγκλήματι ὑπεύθυνος φανῇ « ἅμα τοῖς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου τὴν κανονικὴν « ψῆφον ἀποφεύγουσι. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκό« πων ἐλέχθη· Πᾶσιν ἀρέσκει. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνας ια', ιβ', λβ', τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου καν. ς', καὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ καν. ιγ', διδάσκοντας τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς δεχομένους καθῃρημένους ἢ ἀφωρισμένους κληρικούς· ὡσαύτως καὶ εἰς τοὺς δεχομένους ἀφωρισμένους λαϊκούς. Ὁ δὲ παρὼν διορίζεται τοὺς διωχθέντας ἀπὸ Ἐκκλησίας κληρικοὺς διὰ ἀξίαν ἐκδίκησιν τοῦ παρ' αὐτῶν τολμηθέντος ἐγκλήματος, ἐὰν ἕτερος ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος δέξηται εἰς κοινωνίαν, καὶ αὐτὸν ὁμοίως τῷ δεχθέντι κολάζεσθαι. Συναγαγὼν οὖν τὰ παρὰ τῶν ἑτέρων κανόνων καὶ τοῦ παρόντος κανόνος διορισθέντα, εἰπὲ ὅτι, ἐὰν κληρικὸν καθῃρημένον δέξηται ἕτερος ἐπίσκοπος εἰς κοινωνίαν ἱερατικὴν, καθαιρεθήσεται· ἐὰν δὲ μετὰ ἀφωρισμένου συνεύξηται, ἀφορισθήσεται. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ παρὼν κανὼν εἶπεν ὁμοίως τῷ ἐκβληθέντι τῆς ἐκκλησίας τὸν δεξάμενον αὐτὸν ἐπίσκοπον κολάζεσθαι. Σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ ὁ παρὼν κανὼν οὐκ ἀσυντηρήτως, ἀλλὰ μετὰ καταδίκην ἀξίαν τῷ ἁμαρτήματι θέλει τοὺς κληρικοὺς καθαιρεῖσθαι ἢ ἀφορίζεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτο καὶ οἱ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὅ τε ια'. καὶ ιβ', καὶ λβ', διετάξαντο. Ἃ γοῦν ἐν ἐκείνοις ἐγράφη, κἀνταῦθα ἀρκέσουσι. Καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ συνόδου ἕκτος κανὼν περὶ τούτου διαλαμβάνει, καὶ ὁ ιγ' τῆς ἐν Σαρδικῇ.

ἈΡΙΣΤ. « Ὁ ἀκοινωνήτῳ κοινωνῶν ἀκοινώνητος. »

Ὁ τὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀφορισθέντα δεχόμενος, καὶ συλλειτουργῶν αὐτῷ, ἐν εἰδήσει ὢν τοῦ ἀφορισμοῦ, ἀφωρισμένος καὶ αὐτὸς ἔστω. Ὡσαύτως καὶ ὁ αἱρετικοῖς κοινωνῶν, καὶ συνευχόμενος αὐτοῖς, τοῖς πιστοῖς οὐ συγκοινωνήσει, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξωθήσεται.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

« Περὶ πρεσβυτέρων τῶν ἀπὸ τῶν οἰκείων καταγι-

« νωσκομένων ἐπισκόπων Ἀλύπιος ἐπίσκοπος το- A « ποτηρητὴς τῆς Νουμιδικῆς χώρας εἶπεν· Οὐδὲ « ἐκεῖνο δεῖ παρεᾶσαι, ἵνα, ἐάν τις τυχὸν πρεσβύ- « τερος, ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καταγνωσθεὶς, « φυσιώσει τινὶ καὶ ὑπερηφανίᾳ ἐπαρθεὶς, ἡγή- « σεται ὀφείλειν κεχωρισμένως ἅγια τῷ Θεῷ προσ- « φέρειν, ἢ ἄλλο ἀνορθοῦν θυσιαστήριον οἰηθείη « κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως καὶ καταστά- « σεως· ὁ τοιοῦτος ἀτιμώρητος μὴ ἐξέλθῃ. Βα- « λεντῖνος ἐπίσκοπος τῆς πρώτης καθέδρας τῆς « Νουμιδικῆς χώρας εἶπεν· Ἀναγκαίως τῇ ἐκκλη- « σιαστικῇ πίστει καὶ τάξει σύμφωνά εἰσι τὰ παρὰ « τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἀλυπίου προσενεχθέντα. Λοι- « πὸν τί δοκεῖ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ εἴπατε. Ἡ σύν- « οδος εἶπεν· Ἐάν τις πρεσβύτερος, κατὰ τοῦ ἰδίου « ἐπισκόπου φυσιωθεὶς σχίσμα ποιήσῃ, ἀνάθεμα B « ἔστω. »

« mnantur, Alypius episcopus regionis Numidicæ « legatus dixit; Nec illud prætermittendum est, « ut si quis forte presbyter a proprio episcopo « condemnatus, tumore quodam et arrogantia « elatus, existimaverit debere separatim Deo « sancta offerre, vel aliud altare erigendum puta- « verit adversus ecclesiasticam fidem et consti- « tutionem: is ne impunis evadat. Valentinus « episcopus primæ cathedræ Numidicæ regionis « dixit: Necessario ecclesiasticæ fidei et ordini « consentiunt, quæ a fratre nostro Alypio pro- « lata sunt. Quod superest, quid vestræ videtur « dilectioni dicite. Synodus dixit: Si quis pre- « sbyter adversus proprium episcopum inflatus « schisma fecerit, sit anathema. »

ΒΑΛΣ. Ὁ λα' ἀποστολικὸς κανὼν τοὺς παρασυνάγοντας, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρέσει καθυποβάλλει, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι διορίζεται· πλὴν μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην παράκλησιν. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν καὶ ὁ ϛ' τῆς ἐν Γάγγρᾳ ἀναθεματίζει τούτους. Τίνι γοῦν ὀφείλομεν προσσχεῖν ζητητέον. Οἴομαι οὖν ὅτι καὶ ἄμφω κατὰ τοὺς κανόνας γενήσεται. Πρῶτον μὲν γὰρ κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα οἱ σχισματικοὶ παραγγελθήσονται τοῦ κακοῦ ἀποσχέσθαι· καὶ μὴ πεισθέντες, καθαιρεθήσονται ἢ ἀφορισθήσονται· εἰ δὲ καὶ οὕτω τῇ φυσιώσει, τουτέστι τῇ κενοδοξίᾳ καὶ τῇ ἀνηκοΐᾳ, ἐμμένουσιν, ἀναθέματι καθυποβληθήσονται, ὡς σεσηπότα μέλη ἐκ τοῦ C ὑγιαίνοντος σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἐκκοπέντες. Τὸ γὰρ ἀπευτεῦθεν ἀναθεματισθῆναι τοὺς μὴ διὰ δογματικὴν προσκεκρουκότας αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ ἀλαζονείαν καὶ νοὸς κουφότητα κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως ἀτακτήσαντας, βαρύτατόν ἐστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν α' κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου, διδάσκοντα διαφορὰν αἱρετικῶν, σχισματικῶν καὶ παρασυναγόντων. Ἐνταῦθα δὲ καταχρηστικῶς ἐξελήφθη τὸ σχίσμα καὶ ἡ παρασυναγωγὴ εἰς τοὺς κατὰ ἀλαζονείαν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν φυσιωθέντας καὶ ἀποσχισθέντας.

BALS. Tricesimus primus canon apostolicus eos, qui a congregatione divertunt, si sint quidem clerici, depositioni subjicit: laicos autem segregandos decernit; sed post primam et secundam et tertiam admonitionem. Præsens autem canon et sextus Gangrensis eos anathematizat. Quid ergo sequi debeamus quærendum est. Existimo ergo, quod utrumque fiet ex canonibus. Primum enim secundum canonem apostolicum schismaticis denuntiabitur, **524** ut a malo abstineant: et, nisi paruerint, deponentur vel excommunicabuntur. Sin autem sic quoque in inflatione, hoc est, vana gloria et inobedientia, perstiterint, anathemati subjicientur, ut membra putrida e sano Ecclesiæ corpore amputati. Ex hoc enim ipsos esse anathematizatos, qui non propter causam dogmaticam offenderunt, sed propter arrogantiam et mentis levitatem adversus ecclesiacticam constitutionem se insolenter gesserunt, est gravissimum, ut mihi quidem videtur. Lege etiam canonem 1 magni Basilii, qui docet differentiam hæreticorum, schismaticorum et eorum qui a congregatione divertunt. Hic autem abusive acceptum est schisma, et a congregatione diversio, pro iis qui ex arrogantia adversus suum episcopum inflati sunt et ab eo abscissi.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν πρεσβύτερος ἐπιτιμηθεὶς ἀφορισμῷ ἴσως ἐπαρθῇ φυσιώσει, τουτέστι κενοδοξίᾳ καὶ ὄγκῳ, καὶ ἰδίᾳ προσφέρῃ τῷ Θεῷ, ἱερουργῶν καθ' ἑαυτὸν, D ἢ αὐτὸς νέον θυσιαστήριον καινουργήσῃ κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως καὶ καταστάσεως· συγχέει γὰρ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ὡς τῶν πρεσβυτέρων ὑπείκειν ὀφειλόντων τῷ ἐπισκόπῳ, ἐκεῖνος καὶ ἀντιπράττων καὶ ἀνθιστάμενος αὐτῷ, καὶ κατὰ τῆς πίστεως ποιεῖ· οἱ γὰρ ἄπιστοι, βλέποντες ὅτι ἀτάκτως διάγουσιν οἱ ἱερωμένοι, κωμῳδήσουσι τὴν πίστιν· τοὺς γοῦν τοιούτους οὐκ ἀτιμωρήτους δεῖ, φασὶν, εἶναι, διὸ καὶ ἀναθέματι αὐτοὺς ἡ σύνοδος κατεδίκασε. Καὶ ὁ ϛ' δὲ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου κανὼν ὑπὸ ἀνάθεμα τοὺς παρασυνάγοντας ἐποιήσατο. Ὁ δὲ τῶν ἀποστόλων λα' κανὼν καθαίρεσιν τῶν τοιούτων καταψηφίζεται.

ZONAR. Si quis sacerdos segregatione forte multatus, inflatione, hoc est, arrogantia superbiaque efferatur, ac Deo privatim offerat, aliisque non adhibitis sacra faciat, aut novum ipse altare adversus ecclesiasticam fidem ac constitutionem excitaverit; evertit ille siquidem Ecclesiæ constitutionem, qui cum episcopo audientes esse presbyteri debeant, obluctatur ipse, et obsistit; fidei vero quoque est injurius, quæ infidelium irrisione, postquam sacris initiatos homines perverse vitam agere animadverterint, ludetur. Ejusmodi igitur homines, nequaquam impune abire oportere synodus asserit, illosque proinde anathematis pœna teneri jubet. Eamdem quoque anathematis pœnam, sexto canone in eos, qui privatim ecclesiam habere volunt, Gangrensis synodus statuit. Sanctorum vero apostolorum primus et quadragesimus canon depositionis in eos pœnam decernit.

ARIST. « Qui ab episcopo condemnatur, si postea » discesserit, et altare fixerit, vel obtulerit, pu« niendus. »

Qui a proprio segregatus episcopo, ad synodum, cui episcopus suus subjacet, non accedit, ut quæ ad segregationem ejus pertinent examinaret, et quod præter rationem factum est corrigeret; sed superbia et fastu elatus, eo quidem contempto se ab Ecclesia separaverit, et aliud struxerit altare, et sancta Deo obtulerit; talis, ut contra fidem et constitutionem ecclesiasticam hæc faciens, non impune feret, sed anathemate percutietur.

CANON XI.

« Si quis presbyter in suæ vitæ agendæ ratione « condemnatus fuerit, debet is vicinis episcopis « renuntiare, ut ipsi rem audiant, et per ipsos « proprio episcopo reconcilietur; si hoc autem « non fecerit, sed (quod absit!) superbia inflatus, se a proprii episcopi communione separa« verit, et una cum aliquibus schisma faciens « Deo sanctum obtulerit, is anathema reputabi« tur, et proprium locum perdet; hoc scilicet « considerato, numquid adversus episcopum ju« stam habeat expostulationem. »

BALS. Hic quoque canon eadem cum præcedente dicit: statuit enim ut non solum deponantur, sed etiam anathematizentur presbyteri, qui ab episcopis condemnati nolunt rem pacifice componi per examinationem vicinorum episcoporum, sed seipsos abscindunt, hoc est, separant a proprio episcopo, et separatim sacra celebrant præter illius sententiam. Lege et canonem 6 Antiochenæ synodi et 14 Sardicensis. Oportet autem, inquit, considerare et examinare, numquid proprium episcopum juste accuset clericus, et communionem cum eo jure declinet. Lege et canonem 29 istius synodi, et Antiochenæ canonem 4. Adversus episcopum **525** autem expostulationem ne dixeris esse ex peccato, vel ab alia criminali accusatione; sed vel ex causa dogmatica, vel injusta ejus vitæ institutione. Neque enim debet clericus a proprio episcopo ante condemnationem separari, nisi eum videt manifeste injuriam facientem, vel recto dogmati repugnantem. Cum autem ille metropolitanus Philippopolis Italicus proprium clericum Campsorymem segregasset, agitatum est apud sanctissimum illum patriarcham Muzalonem, cum misericordia dignum non esse, ut qui, secundum hunc canonem, ad finitimos episcopos non accesserit, et ad synodum quæ erat in ea regione, ut per eos reconciliaretur metropolitano; sed sedi primum patriarchali molestiam exhibuerit,

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ὑπὸ ἐπισκόπου καταγνωσθεὶς, εἶτα « διαστὰς, καὶ θυσιαστήριον πήξας, ἢ προσενεγ« κὼν, τιμωρητέος. »

Ὁ παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀφορισθεὶς, καὶ μὴ προσελθὼν τῇ συνόδῳ, ἧτινι ὁ ἐπίσκοπος αὐτοῦ ὑπόκειται, ἐπὶ τῷ ἐξετάσαι τὰ τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ τὸ παραλόγως γενόμενον διορθώσασθαι, ἀλλ' ὑπερηφανίᾳ καὶ τύφῳ ἐπαρθεὶς, τούτου μὲν καταφρονήσει, ἀποσχίσει δὲ ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ θυσιαστήριον ἕτερον πήξει, καὶ ἅγια τῷ Θεῷ προσάξει· ὁ τοιοῦτος, ὡς κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως καὶ καταστάσεως ταῦτα ποιῶν, οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται, ἀλλ' ἀναθεματισθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

« Ἐάν τις πρεσβύτερος (12) ἐν τῇ διαγωγῇ αὐτοῦ « καταγνωσθῇ, ὀφείλει ὁ τοιοῦτος τοῖς γειτνιῶσιν « ἐπισκόποις προσαγγεῖλαι, ἵνα αὐτοὶ τοῦ πράγ« ματος ἀκροάσωνται, καὶ δι' αὐτῶν τῷ ἰδίῳ ἐπι« σκόπῳ καταλλαγῇ· τοῦτο δὲ ἐὰν μὴ ποιήσῃ, « ἀλλ', ὅπερ ἀπείη, ὑπεροψίᾳ φυσιούμενος ἐκ τῆς « τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου κοινωνίας ἑαυτὸν χωρίσῃ, « καὶ παρὰ μίαν μετά τινων σχίσμα ποιῶν, ἁγία« σμα τῷ Θεῷ προσενέγκῃ· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα « λογισθήσεται, καὶ τὸν ἴδιον τόπον ἀπολεσάτω, « δηλονότι σκοπουμένου, μήποτε κατὰ τοῦ ἐπι« σκόπου μέμψιν ἔχῃ δικαίαν. »

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τὰ αὐτὰ τῷ πρὸ αὐτοῦ ἀποφαίνεται· διορίζεται γὰρ μὴ μόνον καθαιρεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζεσθαι τοὺς καταγινωσκομένους παρὰ ἐπισκόπων πρεσβυτέρους, καὶ μὴ θέλοντας εἰρηνικῶς λυθῆναι τὸ πρᾶγμα διὰ κατεξετάσεως τῶν γειτνιαζόντων ἐπισκόπων, ἀλλὰ, ἀποσχίζοντας, τουτέστι χωρίζοντας, ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, καὶ ἱερουργοῦντας ἰδιαιτάτως παρὰ γνώμην ἐκείνου. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ϛ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, καὶ τὸν ιδ' τῆς ἐν Σαρδικῇ. Χρὴ δὲ, φησὶ, σκοπεῖν καὶ ἐξετάζειν, μήποτε δικαίως αἰτιᾶται τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον ὁ κληρικὸς, καὶ εὐλόγως τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν ἐκκλίνῃ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν κθ' κανόνα τῆς συνόδου ταύτης, καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανόνα δ'. Τὴν δὲ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου μέμψιν μὴ εἴπῃς εἶναι ἐξ ἁμαρτήματος ἢ ἀπὸ ἄλλης αἰτιάσεως ἐγκληματικῆς, ἀλλὰ ἀπὸ δογματικῆς ἢ ἀδίκου διαγωγῆς. Οὐδὲ γὰρ ὀφείλει ὁ κληρικὸς ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ χωρίζεσθαι πρὸ καταδίκης, εἰ μὴ προφανῶς αὐτὸν βλέπει ἀδικοῦντα ἢ ἐναντιούμενον τῷ ὀρθῷ δόγματι. Τοῦ δὲ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως τοῦ Ἰταλικοῦ ἐκείνου ἀφορίσαντος τὸν ἴδιον κληρικὸν τὸν Καψορύμην, λόγος ἐγένετο παρὰ τῷ ἁγιωτάτῳ ἐκείνῳ πατριάρχῃ τῷ Μουζάλωνι μὴ ὀφείλειν τοῦτον συμπαθείας ἀξιωθῆναι, ὡς μὴ προσελθόντα κατὰ τὸν παρόντα κανόνα τοῖς γειτνιάζουσιν ἐπισκόποις καὶ τῇ κατὰ χώραν συνόδῳ χάριν τοῦ καταλλαγῆναι δι' αὐτῶν

Guill. Beveregii notæ.

(12) *Ἐάν τις πρεσβύτερος*. Præter Balsamonis et Zonaræ interpretationes in codice Amerbachiano, hoc etiam σχόλιον in præsentem canonem habetur, Περὶ ἀναψηλαφήσεως ψήφων ἐπισκόπων ζήτει τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα ϛ', τῆς ἐν Σαρδικῇ κανόνας γ', δ', ιδ', καὶ ἐνταῦθα τὸν παρόντα ια' κανόνα, *De sententiarum episcoporum retractatione quære synodi Antiochenæ canonem 6, et Sardicensis canones 3, 4 et 14, et ibi præsentem canonem 11.*

τῷ μητροπολίτῃ, ἀλλὰ πρώτως τὸν πατριαρχικὸν A θρόνον ὀχλήσαντα, καὶ ὑπὸ ἀντιδικίαν ἀγαγόντα τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον. Τοῦ δὲ Καψιρύμη εἰπόντος διὰ πολλῶν μητροπολιτῶν ζητῆσαι αὐτὸν τὴν τοῦ οἰκείου μητροπολίτου συμπάθειαν, καὶ μὴ εἰσακουσθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο καταντῆσαι εἰς τὴν μεγάλην σύνοδον, διεγνώσθη μηδέν τι ἀκανόνιστον ποιῆσαι αὐτόν.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τὰ αὐτὰ τῷ πρὸ αὐτοῦ ἀποφαίνεται, καί φησιν ὅτι, ἐὰν πρεσβύτερος καταγνωσθῇ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐν τῇ ἰδίᾳ διαγωγῇ, τουτέστιν ὡς μὴ καλῶς βιοὺς, ὀφείλει τοῖς πλησίον οὖσιν ἐπισκόποις προσαγγεῖλαι, ἤτοι γνωρίσαι, ὅπως κατεγνώσθη παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἵνα δι' αὐτῶν ἀκροασαμένων τῶν πραχθέντων καταλλαγῇ τῷ ἐπισκόπῳ. Ἐὰν δὲ μὴ τοῦτο ποιήσῃ, ἀλλ', B ὅπερ μὴ γένοιτο, κενοδοξίᾳ ἐπαιρόμενος ἀποσχισθῇ μὲν τοῦ ἐπισκόπου, παρὰ μίαν δὲ, ἀντὶ τοῦ ἰδιαίτατα, μετά τινων ἱερουργήσῃ, ὁ τοιοῦτος οὐ μόνον, φησὶ, τὸν ἴδιον βαθμὸν ἀπολέσει, ἀλλὰ καὶ ἀνάθεμα ἔσται. Χρὴ δὲ, φησὶ, σκοπεῖν καὶ ἐξετάζειν, μήποτε δικαίως αἰτιᾶται τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον, συνειδὼς αὐτῷ μέμψιν, καὶ εὐλόγως τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν ἐκκλίνῃ. Ἀναγνωστέον καὶ τὸν κθ' κανόνα τῆς συνόδου ταύτης, καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανόνα τέταρτον, καὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης συνόδου κανόνας ιγ', ιδ' καὶ ιε'.

ΑΡΙΣΤ. « Πρεσβύτερος καταγινωσκόμενος παρ' « ἐπισκόπου τοῖς πλησίον ἐπισκόποις ἐκκαλεῖν « ἐαθήσεται· εἰ δὲ μὴ ἐγκαλέσοι, ἀλλὰ σχίζων C « καὶ φυσιούμενος, ἁγίασμα τῷ Θεῷ προσαγάγῃ, « ἔστω ἀνάθεμα. »

Τῆς αὐτῆς ἐστιν ἐννοίας τῷ πρὸ αὐτοῦ κανόνι καὶ οὗτος.

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

« Φῆλιξ ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἀναφερέσθω κατὰ τὰ « ὁρισθέντα ἐκ τῶν παλαιῶν συνόδων, ἵνα, ἐὰν « τις ἐπίσκοπος (ὅπερ ἀπείη) ἔν τινι ἐγκλήματι « περιπέσῃ, καὶ γενήσεται πολλὴ ἀνάγκη τοῦ « μὴ δύνασθαι συνελθεῖν πολλοὺς, διὰ τὸ μὴ « ἀπομεῖναι αὐτὸν ἐν τῷ ἐγκλήματι, ὑπὸ δώδεκα « ἐπισκόπων ἀκουσθῇ (13), καὶ ὁ πρεσβύτερος « ὑπὸ ἕξ (14) ἐπισκόπων καὶ τοῦ ἰδίου, καὶ ὁ « διάκονος ὑπὸ τριῶν. »

ΒΑΛΣ. Τοῦ δ' κανόνος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου D ἐμφαίνοντος τὰς μὲν καθαιρέσεις τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων παρὰ ἑνὸς ἐπισκόπου γίνεσθαι, τὰς δὲ

et proprium episcopum ad judiciariam contentionem deduxerit. Cum autem dixisset Campsoryme se per multos metropolitanos sui metropolitani misericordiam postulasse, et non exauditum esse, et propterea ad magnam synodum venisse; judicatum est eum nihil fecisse contra canones.

ZONAR. Hic quoque canon eadem cum superiore constituit, ac si quis presbyter, inquit, in sua vivendi ratione, hoc est, veluti licentius actæ vitæ ab episcopo condemnatus fuerit; eum vicinis episcopis renuntiare, hoc est, de sua damnatione certiores facere oportet, ut illorum opera, ubi tota de re edocti fuerint, suo episcopo concilietur. Quod si id facere neglexerit, et ambitione (quod absit!) inflatus, se ab episcopi communione separaverit, ac una, hoc est, privatim cum paucis sacra fecerit; illum non modo de suo gradu excidere, verum anathema quoque esse decernit. Animadvertendum porro est, inquit, atque investigandum, numquid justam adversus episcopum expostulandi causam habeat, crimenque illius aliquod noverit, ex quo jure se ab illius communione subducat. Consule hujus quoque synodi undetricesimum canonem, et Antiochenæ quartum, et synodi in Sanctorum Apostolorum templo congregatæ canones 13, 14 et 15.

ARIST. « Presbyter ab episcopo condemnatus, ad « vicinos episcopos appellare permittetur: si « vero non provocaverit, sed schisma faciens, et « fastu elatus, Deo sanctum obtulerit, sit ana- « thema. »

Ejusdem sententiæ cum præcedente est et hic canon.

CANON XII.

« Felix episcopus dixit: Referatur secundum ea « quæ ab antiquis synodis decreta sunt, ut si « quis episcopus (quod absit!) in aliquod crimen « incidat, et fieri non possit omnino, ut multi « conveniant, ne ipse in crimine hæreat, a « duodecim episcopis audiatur, et presbyter a « sex episcopis una cum proprio, et diaconus a « tribus. »

BALS. Cum canon 4 Antiochenæ synodi declarasset presbyteros et diaconos ab uno episcopo deponi, episcoporum autem depositiones a synodo

Guill. Beveregii notæ.

(13) *Ὑπὸ δώδεκα ἐπισκόπων ἀκουσθῇ*. Constantinus Harmenopulus præsentem canonem his verbis contractum dedit. Ἐπισκόπου κατηγορουμένου, εἰ δυσχερὲς εἴη τὴν πᾶσαν σύνοδον συνελθεῖν, δώδεκα γοῦν τὴν ὑπόθεσιν ἐξετασάτωσαν ἐπίσκοποι· πρεσβυτέρου δὲ ἕξ· διακόνου δὲ τρεῖς. *Cum episcopus accusatur, si difficile sit universam convenire synodum, duodecim saltem episcopi causam examinent; si presbyter, sex; si diaconus, tres.* Ubi scholiastes hæc observat, Ἐντεῦθεν ὁ πατριάρχης Λουκᾶς ἄκυρον ἡγήσατο τὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος Ἰωάννου καθαίρεσιν, ἣν ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐποιήσατο Κύπρου ὅτι ια' μόνοις συνὼν ἐπισκόποις, μὴ ἐπέκεινα· ἦν αὐτὸς τῆς τῶν λοιπῶν δωδεκάδος. *Hinc Lucas patriarcha motus irritam censuit Amathunti episcopi Joannis depositionem ab archiepiscopo Cypri factam; quod cum ei duntaxat* 11 *episcopi adessent, duodenarium ipse numerum non superaret.* Harmenop. sect. 1, tit. 5.

(14) *Ὁ πρεσβύτερος ὑπὸ ἕξ*. Quod hic constituitur, ut causa scilicet episcopi a duodecim, presbyteri a sex, et diaconi a tribus episcopis audiatur, a concilio Carthaginensi, sub Grato anno Domini 348 habito, prius constitutum fuit: cujus verba superius, in annotationibus ad octavum hujus concilii canonem recitavimus.

fieri, videtur præsens canon ei adversari, decernens a duodecim, ad minus episcopis episcopum in causa criminali judicari, presbyterum a sex, et diaconum a tribus. Non pugnant autem inter se canones: sed Antiochenæ quidem synodi canon hæc judicia aliter constituenda decrevit: præsens autem canon, qui longo post tempore factus est, hæc judicia cautius fieri statuit. Cautior autem legislatio non inducit repugnantiam. Quod autem majoris securitatis gratia hæc cauta sint, ex eo declaratur, quod dicant Patres, hæc tunc demum fieri, quando est difficile ut plures episcopi conveniant. Tunc enim necesse est **526** plures quoque episcopos causas criminales audire. Illud autem, ne episcopus in crimine hæreat, sic est, interpretandum ne dum dubius est episcopus, a suo populo contemnatur, ut qui accusatus est. Et in his quidem consistit canon. Interrogaverit autem quispiam, cum canon causarum solum criminalium meminerit, an uni metropolitano vel episcopo permittatur examinare episcopum, vel sacerdotem, vel diaconum in causa civili ex contractu, quæ infamiam irrogat, scilicet depositi, vel commodati: similiter et in causa quæ ex delicto oritur, scilicet injuria, furto, vi, et similibus. *Solutio.* Quinquagesimus quintus canon apostolicus, et octogesimus quartus jubent, ut ii deponantur, qui reges, episcopos et magistratus injuria afficiunt. Et nonnulli quidem ad ejusmodi injurias easque solas depositionem redigunt. Mihi autem videtur ex omni actione quæ infamiam irrogat, pecuniaria scilicet et criminali, iis qui sunt sacrati infamiam inuri, secundum universalem et indistinctam legum constitutionem. Vidi enim etiam multos sacratos propter furtum synodaliter depositos. Si autem interrogaverit quispiam, quid debet fieri lectoribus; audiet, quod vicesimus canon præsentis synodi reliquos clericos, præter presbyterum scilicet et diaconum, ab uno episcopo judicandos esse statuit. Præterea interrogaverit quispiam, cum canon contineat, tunc fieri a duodecim episcopis et solis episcoporum depositiones, quando fieri omnino non potest ut multi conveniant; si depositus fuerit episcopus a duodecim episcopis, idque cum sit facile ut multi conveniant; dissolvetur depositio annon? *Solutio.* Dicunt quidem nonnulli hoc modo non infirmari sententiam. Cum autem Joannes ille Amathuntis episcopus a Cypri archiepiscopo domino Joanne fuisset depositus, et depositionis edictum in tribunali imperatorio lectum esset, quoniam inventi sunt undecim episcopi et archiepiscopus depositionem fecisse, statuit sanctissimus ille patriarcha dominus Lucas cum præsente illa synodo, quin et assistens senatus, esse infirmam et nullius momenti depositionem; et eo quod non accersita fuerit universa synodus Cypriorum Ecclesiæ, aut saltem major pars ejus, cum magna esset ejus cogendæ facultas; et quod archiepiscopus non ultra duodecim episcopos, sed una cum illis esset connumeratus. Præterea autem

A καθαιρέσεις τῶν ἐπισκόπων παρὰ συνόδου, δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι αὐτῷ ὁ παρὼν κανὼν, διοριζόμενος ὑπὸ δώδεκα ἐπισκόπων τὸ ἐλάχιστον κρίνεσθαι ἐπίσκοπον χάριν ἐγκληματικῆς ὑποθέσεως, τὸν πρεσβύτερον ὑπὸ ἕξ, καὶ τὸν διάκονον ὑπὸ τριῶν. Οὐκ ἐναντιοῦνται δὲ οἱ κανόνες· ἀλλ' ὁ μὲν, τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ δηλαδὴ, ἄλλως τὰς τοιαύτας κρίσεις ὥρισε διευλυτοῦσθαι· ὁ δὲ παρὼν κανὼν, κατὰ πολὺ μεταγενέστερος ὢν, ἀσφαλεστέρως τὰς τοιαύτας κρίσεις παρεκελεύσατο γίνεσθαι. Καὶ οὐκ ἔστιν ἐναντίωσις ἡ ἀσφαλεστέρα νομοθεσία. Ὅτι δὲ διὰ τὸ ἀσφαλέστερον ταῦτα νενομοθέτηται, δηλοῦται καὶ ἀπὸ τοῦ λέγειν τοὺς Πατέρας τότε ταῦτα γίνεσθαι, ὅτε μὴ ἔστιν εὐχερὲς καὶ πλείονας συνελθεῖν ἐπισκόπους. B Τηνικαῦτα γὰρ ἀναγκαῖόν ἐστι καὶ πλείονας ἐπισκόπους ἀκροᾶσθαι τῶν ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων. Τὸ δὲ μὴ ὑπομεῖναι τὸν ἐπίσκοπον ἐν τῷ ἐγκλήματι οὕτως ἑρμηνευτέον, ἵνα μὴ, ἀμφίβολος ὢν ὁ ἐπίσκοπος, καταφρονοῖτο ὑπὸ τοῦ ὑπ' αὐτὸν λαοῦ, ὡς ὑπὸ κατηγορίαν ὤν. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Ἐρωτήσει δέ τις, εἰ, τοῦ κανόνος μόνων ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων μεμνημένου, ἐφεῖται μητροπολίτῃ ἑνὶ ἢ ἐπισκόπῳ ἑνὶ δικάζειν ἐπίσκοπον ἢ ἱερέα ἢ διάκονον χάριν ὑποθέσεως συναλλαγματικῆς ἀτιμοποιοῦ, ἤγουν περὶ παραθήκης, ἢ περὶ κιχρήσεως· ὡσαύτως καὶ περὶ ὑποθέσεως ἐξ ἁμαρτήματος ἀναφυομένης, ἤγουν ὕβρεως, κλοπῆς, βίας, καὶ τῶν ὁμοίων. *Λύσις.* Ὁ νε' ἀποστολικὸς κανὼν καὶ ὁ πδ' καθαιρεῖσθαι διορίζονται C τοὺς ὑβρίζοντας βασιλεῖς, ἐπισκόπους καὶ ἄρχοντας. Καί τινες εἰς τὰς τοιαύτας ὕβρεις καὶ μόνας στενοχωροῦσι καθαίρεσιν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἀπὸ πάσης ἀτιμοποιοῦ ἀγωγῆς, χρηματικῆς δηλαδὴ καὶ ἐγκληματικῆς, ἐπάγεσθαι ἀτιμίαν καὶ τοῖς ἱερωμένοις, κατὰ τὴν καθόλου τῶν νόμων καὶ ἀδιάστικτον νομοθεσίαν. Εἶδον γὰρ καὶ πολλοὺς ἱερωμένους ἀπὸ κλοπῆς καθαιρεθέντας συνοδικῶς. Εἰ δὲ ἐρωτήσει τις, τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς ἀναγνώστας, ἀκούσει ὅτι ὁ κ' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου παρὰ ἑνὸς ἐπισκόπου τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς, τοὺς παρὰ τὸν πρεσβύτερον δηλαδὴ καὶ τὸν διάκονον, δικάζεσθαι διορίζεται. Ἔτι ἐρωτήσει τις, ὡς τοῦ κανόνος διαλαμβάνοντος τότε γίνεσθαι παρὰ δώδεκα ἐπισκόπων καὶ μόνων τὰς τῶν ἐπισκόπων καθαιρέσεις, ὅτε D ἀνάγκη πολλή ἐστι μὴ δύνασθαι πολλοὺς συνελθεῖν, ἐὰν καθαιρεθῇ ἐπίσκοπος παρὰ δώδεκα ἐπισκόπων, εὐχερείας οὔσης καὶ ταῦτα πολλοὺς συνελθεῖν, ἆρα λυθήσεται ἡ καθαίρεσις ἢ οὔ; *Λύσις.* Τινὲς μὲν λέγουσιν ἐκ τούτου τοῦ τρόπου μὴ ἀκυροῦσθαι τὴν ἀπόφασιν· τοῦ δὲ ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος ἐκείνου Ἰωάννου καθαιρεθέντος ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κυρίου Ἰωάννου, καὶ τοῦ καθαιρετικοῦ σημειώματος ἀναγνωσθέντος ἐπὶ βήματος βασιλικοῦ, ἐπεὶ εὕρηνται ἕνδεκα ἐπίσκοποι καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τὴν καθαίρεσιν πεποιηκότες, διέγνω ὁ ἁγιώτατος ἐκεῖνος πατριάρχης κύριος Λουκᾶς μετὰ τῆς παρουσιασάσης συνόδου, ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ παρεστῶσα σύγκλητος, ἄκυρον εἶναι τὴν καθαίρεσιν, διά τε τὸ μὴ μετακληθῆναι τὴν πᾶσαν σύνοδον τῆς τῶν Κυ-

πρίων ἐκκλησίας, ἢ κἂν τὴν πλείονα, εὐχερείας, καὶ ταῦτα οὔσης πρὸς τοῦτο, καὶ διὰ τὸ μὴ τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἐπέκεινα εἶναι τῆς δωδεκάδος τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ ταύτῃ τοῦτον συνυπάγεσθαι. Ἐχρήσαντο δὲ πρὸς ταῦτα καὶ τῷ κʹ κανόνι τῆς παρούσης συνόδου, καὶ τῷ ιδʹ. Κἂν τινες δὲ εἶπον τότε εἰς μόνους πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τοῦτο ἐκφωνηθῆναι, ἀλλ' οὐκ εἰσηκούσθησαν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἐπίσκοποι κατηγορούμενοι παρὰ τῶν οἰκείων συνόδων ὡρίσθησαν κρίνεσθαι. Ἐὰν δὲ ἐπισκόπου ἐπὶ ἐγκλήματι κατηγορουμένου δυσχερὲς εἴη πάνυ ὅλην τὴν σύνοδον συνελθεῖν, ἢ τοὺς πλείονας, δώδεκα, φησὶ, συνερχόμενοι ἐπίσκοποι ἐξεταζέτωσαν τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα μὴ ὁ κατηγορηθεὶς ἐπίσκοπος ἀπομείνῃ ἐν τῷ ἐγκλήματι, τουτέστιν ἵνα μὴ, ἀμφίβολος ὢν, καταφρονοῖτο ὑπὸ τοῦ ὑπ' αὐτὸν λαοῦ, ὡς ὑπὸ κατηγορίαν ὤν. Πρεσβυτέρου δὲ κατηγορημένου ἓξ ἐπίσκοποι δικάσαι ἀρκέσουσι. Διακόνων δὲ εἰς ἐξέτασιν ὁμοίαν τριῶν ἐπισκόπων ἱκανὴ ἔσται διάγνωσις. Ἔοικε δὲ ὁ κανὼν οὗτος ἐναντιοῦσθαι τῷ δʹ κανόνι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου· ὅς τοὺς μὲν ἐπισκόπους ὑπὸ συνόδων καθαιρεῖσθαί φησι, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων. Εἴποι δέ τις συμβιβάζων τοὺς τοιούτους κανόνας ὅτι ὁ μὲν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανὼν τὰς ζητήσεις τῶν κατηγοριῶν τῶν κατὰ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐξ ἀρχῆς τῷ ἐπισκόπῳ ἀνέθετο, κἀκείνῳ δέδωκε ψηφίζεσθαι περὶ τούτων· ὁ δὲ παρὼν κανὼν, εἰ ὁ καταδικασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου οἴεται ἀδικεῖσθαι, ἐπὶ πρεσβυτέρου μὲν ἓξ ἐπισκόπους δίδωσι διαγνώμονας, ἐπὶ δὲ διακόνους τρεῖς.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπον ἐγκληθέντα, ἐὰν μὴ τελεία « σύνοδος, τέως δώδεκα ἐπιτηροῦσιν ἐπίσκοποι· « καὶ πρεσβύτερον ἓξ, καὶ ὁ ἴδιος· καὶ διάκονον « τρεῖς. »

Τὸν κατηγορούμενον ἐπίσκοπον δέον ὑπὸ πάσης κρίνεσθαι τῆς συνόδου· εἰ δὲ πάντας οὐ συνελθεῖν δυνατὸν, παρὰ δώδεκα τὸ ἐλάχιστον ἐπισκόπων κρίνεσθαι· τὸν δὲ πρεσβύτερον παρὰ ἓξ, καὶ τὸν διάκονον παρὰ τριῶν· ὀφείλοντος ἐπέκεινα καὶ τοῦ ἰδίου τῶν κατηγορουμένων ἐπισκόπου συμπαρεῖναι, καὶ συνεξετάζειν τὰς κατ' αὐτῶν αἰτιάσεις.

ΚΑΝΩΝ ΙΓʹ.

« Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ἐπίσκοπον εἰ μὴ ὑπὸ πολλῶν « χειροτονεῖσθαι· εἰ δὲ ἀνάγκη γένηται, καὶ ὑπὸ « τριῶν ὁ ἐπίσκοπος χειροτονηθείη. Αὐρήλιος « ἐπίσκοπος εἶπε· Τί πρὸς ταῦτα λέγει ἡ ὑμε« τέρα ἁγιωσύνη; Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων « ἐλέχθη· Ὀφείλει παρ' ἡμῶν τὰ ὁρισθέντα ὑπὸ « τῶν πρὸ ἡμῶν φυλαχθῆναι· ὧντινων ὡς ἔτυχεν « ἀβουλήτως οἱ πρωτεύοντες τῆς οἱασδήτινος « ἐπαρχίας οὐ κατατολμῶσι ἀμελεῖν. Πολλοὶ οὖν « ἐπίσκοποι συναχθέντες ἐπίσκοπον χειροτονή« σουσιν· εἰ δὲ ἀνάγκη γένηται, τρεῖς ἐπίσκοποι, « ἐν οἱῳδήποτε ἂν τόπῳ ὦσι, τῷ τοῦ πρωτεύοντος « παραγγέλματι χειροτονήσουσιν τὸν ἐπίσκοπον. « Καὶ ἐάν τις ἔν τινι ἐναντιωθῇ τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ « ἢ τῇ ὑπογραφῇ, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀποστερήσει τῆς « τιμῆς. »

ΒΑΛΣ. Χειροτονίαν ἐνταῦθα μὴ τὴν χειροθεσίαν

allegarunt et canonem 20 præsentis synodi et 14; et, quamvis dixissent nonnulli hoc de solis presbyteris et diaconis dictum esse, tamen non sunt exauditi.

ZONAR. Episcopos, qui accusantur, a sua quemque synodo judicari decretum est. Quod si delato cujuspiam episcopi nomine, aut omnes ad synodum aut plures certe convenire admodum difficile sit, duodecim, inquit, episcopi coeant, et causam quæ in judicium defertur examinent, ne in crimine accusatus episcopus hæreat, id est, ne dum ambigua ejus innocentia est, tanquam accusationi obnoxius a populo cui præest despiciatur. Presbytero vero in judicium vocato sex episcopi judicium satisfacient. Trium porro episcoporum cognitio diacono causam dicenti sufficiet. Videtur autem hic canon quarto Antiochenæ synodi canoni repugnare. Ille siquidem episcopum a synodo, presbyteros vero et diacanos a suo quemque episcopo deponi debere affirmat. Utrumque tamen hoc pacto quispiam conciliabit; ut Antiochenum canonem quæ crimina presbyteris aut diaconis objiciuntur, eorum criminum quæstiones primo ad episcopum pertinere, deque iis statuendi penes illum facultatem esse voluisse: hujus vero canonis constitutione, si quis injuste se ab episcopo suo damnatum quæratur, presbytero quidem sex, diacono vero tres episcopos causæ cognitores præfinitos esse defendat.

527 ARIST. « Episcopum in jus vocatum, si non « sit perfecta synodus, duodecim minimum epi« scopi observant; et presbyterum, sex et pro« prius; et diaconum, tres. »

Episcopum qui accusatur a tota judicari synodo oportet: si omnes autem convenire non est possibile, a duodecim minimum episcopis judicari; presbyterum autem a sex, et diaconum a tribus: et proprius insuper accusatorum episcopus ibidem adesse debet, et accusationes contra eos latas simul examinare.

CANON XIII.

« Quod non licet episcopum nisi a multis eligi: « sin autem necesse sit, etiam vel a tribus eli« gatur episcopus. Aurelius episcopus dixit: « Quid ad hæc dicit vestra sanctitas? Ab omni« bus episcopis dictum est: Veterum statuta « debent a nobis servari: quæ quidem temere « et inconsulte, qui in quavis provincia prima« tum obtinent, non audent negligere. Multi « ergo congregati episcopi episcopum eligent. « Sin autem necessitas incumbat, tres episcopi, « in quocunque loco fuerint, primatis jussu « eligent episcopum. Et si quis in aliquo contra « propriam confessionem vel subscriptionem fe« cerit, ipse seipsum honore privabit.

BALS. Χειροτονιαν hoc in loco, non pro χειρο-

θεσίᾳ, id est, manuum impositione et ordinatione, seu consecratione intellexeris, sed pro electione. Nam et hoc ex fine canonis ostenditur, quo cavetur, ut deponatur episcopus, qui contra propriam subscriptionem et confessionem fecerit, quæ subscriptio non fit ad ordinationem sive consecrationem, sed ad electionem : et quia, cum primus canon apostolicus statuat episcopum a duobus esse episcopis ordinandum, si χειροτονίαν pro ordinatione hoc in loco acceperimus, dicto canoni contraria dicere admittemus. Cum autem canon 4 primæ Nicænæ synodi jubeat electiones ab omnibus provincialibus constitui, sin autem hoc sit difficile tres simul congregari, reliquis quoque per litteras suffragium ferentibus, metropolitani quidam, ut est verisimile (eos enim præsens canon primates provinciæ vocat), non observabant canones. Unde et a Patribus definitum est, ut a multis episcopis fierent electiones : sin autem hoc non sit factu facile, necessario a tribus, qui debent cum scientia et permissione primi seu metropolitani in quocunque loco convenire. Si quis autem eorum qui in electione suffragia dederunt contra propriam subscriptionem fecerit, deponetur. Ac in his quidem consistit canon. Cum autem quidam metropolitanus fuisset aliquando accusatus, quod non cum suis provincialibus episcopum elegisset, sed cum metropolitanis, qui in regina urbium versabantur; quidam præsentem canonem pro eo adducebant : et dicebant quod, etiamsi ex canone 4 primæ synodi Nicænæ necesse est a provincialibus ad minimum tribus electionem fieri, a præsenti tamen canone, qui est multo posterior, metropolitano concessum est tres episcopos, quos voluerit accersere, et per eos electionem facere in quocunque loco voluerit, et volebant metropolitanum nulli reprehensioni obnoxium ab hoc canone conservari. Audierunt autem quod, quoniam præsens canon nihil novi decernit, sed quæ a Patribus antea definita sunt, deinceps quoque servanda statuit, debent omnino, quæ de convocatis episcopis dicuntur, secundum illum canonem intelligi, et electiones necessario a provincialibus fieri. Illud autem in quovis loco procedere, non affert præjudicium electioni, solum fiat cum tribus ad minimum episcopis, juxta hunc canonem et, quæ ei consequenter obtinet, consuetudinem. Cum autem canon decernat electiones fieri a tribus episcopis, si sit multos convenire difficile, interrogaverit quispiam : Si multi possint facile convenire, electio infirmabitur, an non? *Solutio*. Quæ de episcopi a duodecim facta depositione supra **528** scripta sunt, quando plures poterant facile convenire, ad præsentis quæstionis solutionem sufficiunt. Illud autem, in quovis loco, scriptum est, propter eos qui dicunt debere fieri ecclesiarum electiones a metropolitano in sua metropoli, quod quidem non receptum est. Locus enim non constituit episcopum, sed suffragium et antistitum electio. Nota

A καὶ καθιέρωσιν νοήσεις, ἀλλὰ τὴν ψῆφον. Ὅτι τε τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ κανόνος διοριζομένου καθαιρεῖσθαι τὸν τῇ ἰδίᾳ ὑπογραφῇ καὶ ὁμολογίᾳ ἐναντιούμενον ἐπίσκοπον, ἥτις ὑπογραφὴ οὐ γίνεται εἰς χειροτονίαν ἤτοι καθιέρωσιν, ἀλλὰ εἰς ψῆφον· καὶ ὅτι τοῦ ἀποστολικοῦ πρώτου κανόνος διοριζομένου χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον ὑπὸ ἐπισκόπων δύο, εἴπερ ἐκλαβώμεθα τὴν χειροτονίαν εἰς χειροθεσίαν, δόξοιμεν λέγειν ἐναντία τῷ ῥηθέντι κανόνι. Τοῦ δὲ δ' κανόνος τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου παρακελευομένου ὑπὸ πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν καθίστασθαι τὰς ψήφους· εἰ δὲ δυσχερὲς τοῦτό ἐστι, τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάγεσθαι, συμψήφων γινομένων διὰ γραμμάτων καὶ τῶν λοιπῶν, ὡς
B ἔοικε, τινὲς μητροπολῖται (τούτους γὰρ ὁ παρὼν κανὼν πρωτεύοντας ἐπαρχίας καλεῖ) οὐκ ἐφύλαττον τὰ τοῦ κανόνος. Ὅθεν καὶ ὡρίσθη παρὰ τῶν Πατέρων, ὑπὸ πολλῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι τὰς ψήφους· εἰ δὲ οὐκ ἔστι τοῦτο εὐχερὲς, ἐξ ἀνάγκης ὑπὸ τριῶν, ὀφειλόντων μετὰ εἰδήσεως καὶ ἐπιτροπῆς τοῦ πρώτου, ἤγουν τοῦ μητροπολίτου, συνέρχεσθαι ἐν οἱῳδήτινι τόπῳ. Ἐὰν δέ τις τῶν ψηφισαμένων ἐναντιωθῇ τῇ ἰδίᾳ ὑπογραφῇ, καθαιρεθήσεται. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Τινὸς δὲ μητροπολίτου αἰτιαθέντος ποτὲ, ὡς μὴ μετὰ ἐπαρχιωτῶν αὐτοῦ ψηφισαμένου ἐπίσκοπον, ἀλλὰ μετὰ μητροπολιτῶν διαγόντων εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, ἐχρήσαντό τινες, ὑπὲρ αὐτοῦ λέγοντες τῷ παρόντι κανόνι· καὶ εἶπον ὡς, εἰ καὶ ἀπὸ τοῦ δ' κανόνος τῆς
C ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου ἀνάγκη ἐστὶν ὑπὸ ἐπαρχιωτῶν τὸ ἐλάχιστον τριῶν τὰς ψήφους γίνεσθαι, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος μεταγενεστέρου ὄντος ἐνεδόθη τῷ μητροπολίτῃ μετακαλεῖσθαι τρεῖς ἐπισκόπους τοὺς αὐτῷ βουλητέους, καὶ ποιεῖν τὴν ψῆφον δι' αὐτῶν ἐν οἵῳ ἂν τόπῳ θελήσῃ· καὶ ἤθελον ἀπὸ τούτου τοῦ κανόνος ἀκαταιτίατον τὸν μητροπολίτην συντηρηθῆναι. Ἤκουσαν δὲ ὡς, ἐπεὶ ὁ παρὼν κανὼν οὐ νέον τι θεσμοθετεῖ, ἀλλὰ τὰ προδιορισθέντα παρὰ τῶν Πατέρων καὶ ἐφεξῆς διορίζεται φυλάττεσθαι, ὀφείλουσι πάντως τὰ περὶ τῶν συγκαλουμένων ἐπισκόπων νοεῖσθαι κατ' ἐκεῖνον τὸν κανόνα, καὶ ἐξ ἀνάγκης μετὰ ἐπαρχιωτῶν τὰς ψήφους γίνεσθαι. Τὸ δὲ ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ προβῆναι, οὐ προκριματίζει τὴν ψῆφον, μόνον γινέσθω
D μετὰ ἐπισκόπων τὸ ἐλάχιστον τριῶν κατὰ τὸν παρόντα κανόνα, καὶ τὴν ἀκολούθως τούτου κρατοῦσαν συνήθειαν. Τοῦ δὲ κανόνος διοριζομένου ὑπὸ τριῶν ἐπισκόπων τὰς ψήφους γίνεσθαι, εἴπερ ἐστὶ δυσχερὲς πολλοὺς συνελθεῖν, ἐρωτήσει τις, ἐὰν εὐχέρειά ἐστι πολλοὺς συνελθεῖν, ἀκυρωθήσεται ἡ ψῆφος, ἢ οὔ; *Λύσις*. Τὰ ἄνωθεν γραφέντα περὶ καθαιρέσεως ἐπισκόπου γενομένης παρὰ δώδεκα ἐπισκόπων, ὅταν ὑπῆρχεν εὐχερὲς καὶ πλείους συνελθεῖν, ἀρκοῦσιν εἰς ἀπολογίαν τοῦ παρόντος ζητήματος, τὸ δὲ, ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ, γέγραπται διὰ τοὺς λέγοντας, ὀφείλειν τὰς ψήφους τῶν ἐκκλησιῶν γίνεσθαι παρὰ τοῦ μητροπολίτου εἰς τὴν κατ' αὐτὸν μητρόπολιν, ὅπερ οὐκ ἐδέχθη. Οὐδὲ γὰρ ὁ τόπος καθιστᾷ τὸν ἐπίσκοπον, ἀλλὰ ἡ ψῆφος καὶ ἡ ἐπιλογὴ τῶν

ἀρχιερέων. Σημείωσαι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι ὁ πρωτεύων, ἤγουν ὁ μητροπολίτης, οὐκ ὀφείλει παρουσιάζειν εἰς τὰς ψήφους, ἀλλὰ μόνοι οἱ ἐπίσκοποι. Τί δὲ, ἐάν τις τῶν ψηφισαμένων ἐναντιωθῇ τῇ οἰκείᾳ ὑπογραφῇ, ἀπεντεῦθεν καθαιρεθήσεται, ἢ μετὰ δοκιμασίαν καὶ ἀποτυχίαν ὧν προστίθησιν; Λύσις. Εἰ μὲν ἐκληφθῶσι τὰ ῥήματα τοῦ κανόνος εἰς τὸ ἐπιγινώσκειν μὲν τὸν ψηφισάμενον τὴν οἰκείαν ὑπογραφὴν, λέγειν δὲ μετὰ ταῦτα μαθεῖν τί κωλύον τὸν ψηφισθέντα εἰς ἐπισκοπικὸν προελθεῖν ἀξίωμα, ἄλλως οὐ καθαιρεθήσεται, εἰ μὴ περὶ τὰς ἀποδείξεις ἀτονήσει. Εἰ δὲ ἐκληφθῇ ἡ ἐναντίωσις τῆς ὑπογραφῆς εἰς ἄρνησιν, ταύτης ἐλεγχομένου τοῦ πράγματος διὰ συγκρίσεως τῶν γραμμάτων, ἢ ἄλλως πως, ἀπεντεῦθεν καθαιρεθήσεται. Σημείωσαι οὖν τὸν παρόντα κανόνα περὶ ἀρνήσεως ὑπογραφῆς διαλεγόμενον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Ἀνάγνωθι καὶ κεφάλαιον οε' τοῦ α' τίτλου τοῦ κβ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καὶ κεφ. α' τοῦ γ' τίτλου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, καὶ τὸν ὅλον δ' τίτλον τοῦ αὐτοῦ βιβλίου· καὶ τὸ ξ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ κγ' βιβλίου, καὶ μάθῃς ὅπως ποτὲ μὲν διὰ ἀντισυγγράφων, ποτὲ δὲ διὰ μαρτύρων ὀμνυόντων ἐλέγχεται ὁ ἀρνούμενος τὴν οἰκείαν ὑπογραφὴν, καὶ ὅτι μετὰ ἔλεγχον ὁ κατακριθεὶς ἀναγκάζεται ποιῆσαι τῷ ἀντιδίκῳ μὴ μόνον τὸ ἱκανὸν τοῦ περιεχομένου ἐν τῷ ἐγγράφῳ ποσοῦ, ἀλλὰ καὶ ἕτερον τοσοῦτον. Ἡ δὲ οβ' Νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου διορίζεται πᾶν ἔγγραφον, ἐν ᾧ ἐπιγέγραπται ὁ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ τύπος διὰ χειρὸς τοῦ συνθεμένου αὐτὸ, ἔχειν τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀμετάπτωτον, κἂν οὐκ ἔστι κατησφαλισμένον διὰ προστίμου. Καὶ ἀνάγνωθι τὴν τοιαύτην Νεαράν. Καὶ συναγαγὼν εἰπὲ ὅτι τὸ καθαιρεῖσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς ἀρνουμένους τὰς ἐν ταῖς ψήφοις ὑπογραφὰς αὐτῶν ἰδικόν ἐστι καὶ ὀφείλει κρατεῖν εἰς τοῦτο καὶ μόνον τὸ φάκτον. Ἐὰν γὰρ ἕτερον ἔγγραφον αὐτοῦ ἀρνήσηται ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐ καθαιρεθήσεται, καθά τινες λέγουσιν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἄνωθεν κατεστρωθέντας νόμους κολασθήσεται.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων καθίστασθαι ὁρίζει ἐπίσκοπον. Εἰ δέ τις εἴη δυσχέρεια, τρεῖς ἐπιτοαυτὸ συνάγεσθαι, συμψήφων διὰ γραμμάτων καὶ τῶν λοιπῶν γινομένων, καὶ οὕτως τὴν χειροτονίαν γίνεσθαι. Ἃ τοίνυν ὁ εἰρημένος κανὼν διατάττεται, ταῦτα, φασὶν οἱ τῆς συνόδου ταύτης, δεῖν φυλαχθῆναι, ὡς ὁρισθέντα παρὰ τῶν πρὸ ἐκείνων. Χειροτονίαν δ' ἐνταῦθα μὴ τὴν χειροθεσίαν καὶ καθιέρωσιν νοητέον, ἀλλὰ τὴν ψῆφον, ἵνα μὴ δοκῇ ἐναντιοῦσθαι τῷ πρώτῳ κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ὑπὸ δύο ἐπισκόπων ὁρίζοντι χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον. Ὅπως δὲ οὐκ ἐναντιοῦται, εἴρηται ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ δ' κανόνος τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου, ἃ καὶ ἀναγνωστέον. Πρωτεύοντας δ' ἐνταῦθα τῶν ἐπαρχιῶν τοὺς μητροπολίτας φησὶν, ὧν παραγγέλματι, ἤγουν ἐντολῇ, χειροτονεῖν, τουτέστι ψηφίζεσθαι, τοὺς ἐπισκόπους ἐπίσκοπον διατάττεται. Ἐὰν δέ τις, φησὶ, τῶν ψη·

A ergo etiam ex hoc canone, quod primas sive metropolitanus non debet interesse electioni, sed soli episcopi. Quid vero, si quis eorum qui elegerunt suæ subscriptioni contradixerit, eone ipso deponetur, an post examinationem, cum ea quæ proponit probare non possit? Solutio. Si canonis quidem verba accepta fuerint ad hoc, ut is qui elegit propriam subscriptionem agnoscat, dicat autem postea se accepisse aliquid, quod vetet quominus is, qui electus est, ad dignitatem episcopalem provehatur non alias deponetur, quam si in probationibus defecerit. Sed si subscriptionis contradictio pro ejus negatione accepta fuerit, re per litterarum probationem, vel aliquo alio modo convicta, eo ipso deponetur. Nota ergo præsentem canonem, qui de B subscriptionis inficiatione loquitur, ut mihi quidem videtur. Lege et caput 75, primi tituli, lib. XXII Basilic., et cap. 1. tit. 3. ejusdem libri, et totum tit. 4 ejusdem libri, et cap. 60 tituli 1. libri XXIII, et dices quomodo, aliquando quidem per litterarum collationem, aliquando autem per testes jurantes, convincitur is qui negat propriam subscriptionem: et quod post probationem, qui convictus est, cogitur, non solum satisfacere adversario de quantitate quæ in scriptis continetur, sed et alterum tantumdem solvere. Septuagesima secunda autem imperatoris domini Leonis Philosophi novella statuit, ut quodcunque scriptum, in quo venerandæ et vivificæ crucis figura per manum ejus qui ipsum composuit C scripta est, firmum et immutabile maneat, etiamsi non sit adjectione pœnæ munitum. Lege quoque eamdem novellam. Et tandem conclude, quod deponi antistites qui negant suas in electionibus subscriptiones, speciale est, et debet in hoc solo facto valere. Si enim aliud suum scriptum negaverit episcopus vel clericus, ut mihi videtur, non deponetur, ut dicunt aliqui, sed ex legibus supra positis punietur.

ZONAR. Episcopum quartus Nicænæ primæ synodi canon omnium provinciæ episcoporum suffragio constituendum esse decernit. At si quonimus id fieri possit, causa aliqua gravior obstiterit, tum D vero tres simul convenire, ac cæteris per litteras assentientibus episcopum illorum auctoritate creari placet. Quæ igitur illo canone præscribuntur, ea nimirum a majoribus statuta servari oportere hujus synodi Patres affirmant. Creationis porro nomine, non manuum impositio et consecratio, sed electio hoc loco intelligi debet; ne primo sanctorum apostolorum canoni, qui a duobus episcopis creandum esse episcopum decernit, hic canon contrarius esse existimetur. Nam illi quidem nullo modo adversari, in explicatione canonis 4 Nicænæ primæ synodi demonstravimus; tu eam vide. Primates vero hic provinciarum, metropolitas nominat, eorumque mandato, hoc est, jussu, ab episcopis creandum, hoc est, eligendum esse episcopum decernit. Quod

si quis, inquit, suffragio lato postea confessioni suæ aut subscriptioni adversatus fuerit, hoc est, quem prius episcopali gradu dignum suffragio, vel etiam subscriptione, dum de eo decerneretur, declaravit, mox dignum negat, atque a se ipse dissentit; ipse se summi sacerdotii honore privabit, id est, depositione, nisi illius, quem accusat, probato crimine, condemnabitur.

529 ARIST. «Primate jubente, etiam tres episcopi «constituunt episcopum. Et qui suæ confessioni «vel subscriptioni adversatur, suopte judicio «honore privabitur.»

Omnes, si fieri potest, provinciæ episcopi adsint necesse est, quando in vacantibus episcopatibus episcopi sunt eligendi; quemadmodum et quarto synodi Nicænæ canoni visum est, et undevicesimo Antiochenæ. Si hoc autem difficile fuerit, aut propter viæ longitudinem, aut aliam quamcunque necessitatem, tres saltem jussu et sententia metropolitani sui electionem facient, absentibus etiam per litteras consensum suum præbentibus. Si quis autem episcopus confessus fuerit, et affirmaverit quempiam episcopatus gradu dignum esse; deinde autem per passionem aliquam suæ confessioni vel subscriptioni adversatus fuerit, et eum qui ab ipso electus fuit, indignum vocitaverit, cum non ignoravit etiam ante, qualis fuit, suo honore privabitur. Et lex enim eos, qui mendaciter et sibimet contrario testati sunt, per magistratus, qui jurisdictionem habent, pœnis subjicit, ut decimum quartum primi tituli vicesimi primi libri caput jubet.

CANON XIV.

«Ut unus ex Tripoli episcopus in legationem veniat: et ut presbyter illic a quinque audiatur «episcopis. Similiter placuit a Tripoli, propter «regionis inopiam, unum episcopum in legationem venire, et ut presbyter illic a quinque «episcopis audiatur, et diaconus a tribus, ut «superius dictum est, proprio scilicet episcopo «præsidente.»

BALS. Est etiam in Africa Tripolis; et quoniam in ea erant pauci episcopi, statuit synodus, ut unus quidem illinc mittatur legatus ad anniversarias synodos: a quinque autem episcopis, propter antistitum paucitatem, examinentur causæ sacerdotum criminales, et a tribus diaconorum ultra illos episcopis, sub quibus sunt litigatores, præsidentibus. Quare nota ex hoc quoque canone, quod episcopi, quibus subjecti sunt litigatores, debent esse ultra duodecim, sex et tres conjudices. Et quod si non sit episcoporum inopia, plures his episcopi debent causas eorum, qui sunt sacrati, cognoscere.

ZONAR. Tripolim illam quæ in Africa intelligit.

A φισαμένων καὶ μετὰ τὴν ψῆφον ἐναντιωθῇ τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ ἢ τῇ ὑπογραφῇ, ἤγουν ἐὰν ὡμολόγησεν ἄξιον εἶναι γίνεσθαι ἐπίσκοπον, ἢ ὑπέγραψεν ἐν τῷ περὶ ἐκείνου ψηφίσματι, τοῦτον μετὰ ταῦτα λέγῃ μὴ εἶναι ἄξιον, καὶ ἐναντιῶται αὐτὸς ἑαυτῷ, ἑαυτὸν ἀποστερήσει τῆς ἀρχιερατικῆς τιμῆς, τουτέστι καθαιρεθήσεται, μὴ ἀποδεικνὺς τὸ κατὰ τοῦ διαβαλλομένου αἰτίαμα.

ΑΡΙΣΤ. «Τοῦ πρωτεύοντος ἐπιτάττοντος, καὶ «τρεῖς ἐπίσκοποι καθιστῶσιν ἐπίσκοπον· καὶ ὁ «τῇ οἰκείᾳ ὁμολογίᾳ ἢ ὑπογραφῇ ἐναντιούμενος «οἴκοθεν ἕξει τὸ ἄτιμον.»

Πάντας μὲν χρὴ παρεῖναι, εἰ δυνατὸν, τῆς ἐπαρχίας τοὺς ἐπισκόπους, ὅτε μέλλει γενέσθαι ψῆφος ἐπισκόπου ἐν ταῖς χηρευούσαις ἐπισκοπαῖς· καθὼς B καὶ τῷ τετάρτῳ κανόνι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου δοκεῖ, καὶ τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ· εἰ δὲ δυσχερὲς τοῦτο, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἢ δι' ἑτέραν τινὰ ἀνάγκην, τρεῖς κἂν τὸ ἐλάχιστον ἐπιταγῇ καὶ γνώμῃ τοῦ μητροπολίτου αὐτῶν τὴν ψῆφον ποιήσουσι, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων διὰ γραμμάτων. Εἴ τις δὲ τῶν ἐπισκόπων ὁμολογήσει καὶ διαβεβαιώσεταί τινα ἄξιον εἶναι τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπισκοπῆς· εἶτα διά τι πάθος ἐναντίως τῇ ὁμολογίᾳ αὐτοῦ ἢ τῇ ὑπογραφῇ χωρήσει, καὶ ἀνάξιον τοῦτον τὸν παρ' αὐτοῦ ἐπιλεγέντα καλοίη, μὴ ἀγνοούμενον παρ' αὐτοῦ καὶ πρώην ὁποῖος ἦν, τῆς οἰκείας τιμῆς ἀποστερηθήσεται. Καὶ γὰρ καὶ ὁ νόμος τοὺς ψευδῶς ἢ ἐναντίως ἑαυτοῖς μαρτυρή- C σαντας διὰ τῶν προσφόρων ἀρχόντων τιμωρεῖ, καθὼς τὸ τεσσαρακαιδέκατον κεφάλαιον τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου βιβλίου διαλαμβάνει.

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

«Ὥστε ἀπὸ Τριπόλεως ἕνα ἐπίσκοπον εἰς τοποτηρησίαν ἐλθεῖν; καὶ ὥστε τὸν πρεσβύτερον ἐκεῖσε ὑπὸ πέντε ἀκούεσθαι ἐπισκόπων. «Ὁμοίως ἤρεσεν ἀπὸ Τριπόλεως διὰ τὴν τῆς «χώρας ἔνδειαν ἕνα ἐπίσκοπον εἰς τοποτηρησίαν «ἐλθεῖν, καὶ ἵνα ὁ πρεσβύτερος ἐκεῖσε ὑπὸ «πέντε ἀκούηται ἐπισκόπων, καὶ διάκονος ὑπὸ «τριῶν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, τοῦ ἰδίου αὐτοῦ «ἐπισκόπου δηλονότι προκαθημένου.»

ΒΑΛΣ. Ἔστι καὶ ἐν τῇ Ἀφρικῇ Τρίπολις· καὶ D ἐπεὶ ἦσαν ἐν αὐτῇ ὀλίγοι ἐπίσκοποι, ὥρισεν ἡ σύνοδος, ἕνα μὲν πέμπεσθαι ἐκεῖθεν τοποτηρητὴν εἰς τὰς ἐτησίους συνόδους· ὑπὸ πέντε δὲ ἐπισκόπων, διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν ἀρχιερέων, τηρεῖσθαι τὰς ἐγκληματικὰς τῶν ἱερέων ὑποθέσεις, καὶ ὑπὸ τριῶν τὰς τῶν διακόνων, ὀφειλόντων ἐπέκεινα τούτων προκαθῆσθαι καὶ τῶν ἐπισκόπων, ὑφ' οὓς οἱ δικαζόμενοι τάττονται. Ὥστε σημείωσαι καὶ ἀπὸ τούτου ὅτι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἔχοντες ὑφ' ἑαυτοὺς τοὺς δικαζομένους, ἐπέκεινα ὀφείλουσιν εἶναι τῆς δωδεκάδος, τῆς ἑξάδος καὶ τῆς τριάδος τῶν συνδικαστῶν. Καὶ ὅτι, ἐνδείας μὴ οὔσης ἐπισκόπων, πλείονες τούτων ἐπίσκοποι ὀφείλουσι τηρεῖν τὰς ὑποθέσεις τῶν ἱερωμένων.

ΖΩΝΑΡ. Τρίπολιν τὴν ἐν Ἀφρικῇ λέγει. Ἦν γὰρ

κἀκεῖ Τρίπολις, ἔνθα ὀλίγοι ἦσαν ἐπίσκοποι. Διὸ A καὶ ἕνα τοποτηρητὴν ὥρισεν ἡ σύνοδος ἐκεῖθεν πέμπεσθαι· διὰ δὲ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ πέντε ἐπισκόπους ἀρκεῖν διετυπώσατο εἰς τὸ δικάσαι πρεσβύτερον, προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου, ὑφ' ὃν τέτακται ὁ δικαζόμενος πρεσβύτερος, ὥστε ἓξ πάλιν εἶναι τοὺς διαγνώμονας.

Erat siquidem in ea quoque regione Tripolis, in qua episcoporum numerus sane exiguus fuit. Proinde et unum ex eo loco legatum synodo destinari placuit, et eamdem ob causam, non amplius quam quinque episcopos, eo, cui subjectus est reus, quæstioni præfecto, cum quo sex videlicet cognitores constituantur, in sacerdotis causa judices necessario adhibendos esse decernit.

ΑΡΙΣΤ. « Διὰ τὴν εἰς Τρίπολιν τῶν ἐπισκόπων « ἔνδειαν καὶ εἷς ἐπίσκοπος εἰς τοποτηρησίαν « ἐπάρκιος. »

ARIST. « Propter inopiam Tripoli episcoporum, « unus etiam episcopus ad legationem sufficit. »

Οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ἐπαρχιῶν πρόεδροι δύο ἢ καὶ πλείονας ἐπισκόπους τοποτηρητὰς ἐπιλέγεσθαι ὡρίσθησαν, καὶ ἀποστέλλειν αὐτοὺς ἐν τῇ κατ' ἐνιαυτὸν συνόδῳ ἐν Καρχηδόνι· ἀπὸ δὲ Τριπόλεως καὶ ἕνα ἐπίσκοπον ἐπαρκεῖν εἰς τοποτηρησίαν διὰ B τὴν τῶν ἐπισκόπων ἔνδειαν.

Alii quidem provinciarum præsides duos vel etiam plures episcopos legatos eligere in mandatis acceperunt, eosque ad synodum Carthagine quotannis habitam mittere. A Tripoli autem et unum episcopum ad legationem sufficere propter episcoporum inopiam.

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

« Περὶ διαφόρων τάξεων τῆς Ἐκκλησίας δουλευ« τῶν (15)· ὥστε, ἐάν τις εἰς ἐγκληματικὸν « πρᾶγμα περιπέσῃ, καὶ παραιτήσηται τὸ ἐκ« κλησιαστικὸν δικαστήριον, ὀφείλειν τὸν τοιοῦ« τον κινδυνεύειν, καὶ ὥστε τὰ τέκνα τῶν ἱερέων « κοσμικοῖς θεωρίοις μὴ προσιέναι. Ὁμοίως « ἤρεσεν, ἵνα ὅστις δήποτε τῶν ἐπισκόπων ἢ « πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἢ κληρικῶν, πράγμα« τος αὐτῷ ἐγκληματικοῦ ἢ πολιτικοῦ ἐν τῇ « ἐκκλησίᾳ κινουμένου, ἐὰν παραιτούμενος τὸ « ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον δημοσίοις θελήσῃ « καθαρθῆναι δικαστηρίοις, κἂν ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ C « ψῆφος ἐκφωνηθῇ, ὅμως τὸν ἴδιον τόπον ἀπο« λέσῃ. Καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ τοῦ ἐγκληματικοῦ· « ἐπὶ δὲ πολιτικοῦ, ἀπολέσῃ τὸ εἰς ὃ ἐνίκησεν, « ἐὰν τὸν ἴδιον τόπον θελήσῃ κατέχειν. Καὶ τοῦτό « γε μὴν ἤρεσεν, ὥστε, ἐὰν ἀπὸ οἱωνδήποτε « δικαστῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπὶ ἄλλους δικαστὰς « ἐκκλησιαστικοὺς, ἔχοντας μείζονα τὴν αὐθεν« τίαν, ἔκκλητος γένηται, μηδὲν βλάπτειν τούτους « ὧν ἡ ψῆφος λύεται, ἐὰν ἐλεγχθῆναι μὴ δυνη« θῶσιν ἢ κατὰ ἔχθραν ἢ κατὰ προσπάθειαν « δεδικακέναι, ἢ τινι χάριτι ὑποφθαρῆναι· ἐὰν « δὲ κατὰ συναίνεσιν τῶν μερῶν ἐπιλεγέντες ὦσι « δικασταὶ, εἰ καὶ ὀλιγώτεροι ἔσονται τῶν « ὁρισθέντων, μὴ ἐξεῖναι ἐκκαλεῖσθαι. Καὶ ὥστε « τὰ τέκνα τῶν ἱερέων θεώρια κοσμικὰ μὴ ἐκτε- D « λεῖν μηδὲ θεωρεῖν. Τοῦτο δὲ καὶ πᾶσι τοῖς « Χριστιανοῖς ἀεὶ κεκήρυκται, ὥστε τούτων « ἀπέχεσθαι, ὥστε ὅπου βλασφημίαι εἰσὶ μὴ προσ« ιέναι. »

CANON XV.

« De diversis ordinibus Ecclesiæ servientibus, ut si « quis in **530** criminale negotium inciderit, et « abnuerit judicium ecclesiasticum, debeat in « periculum venire, et ut filii sacerdotum ad « mundana spectacula non accedant. Similiter « placuit, ut quicunque episcopus vel presbyter « vel diaconus vel clericus, criminali vel civili « controversia in Ecclesia adversus eum mota, « si recusans forum ecclesiasticum velit publicis « judiciis purgari, etiamsi pro eo sententia lata « sit, tamen proprium locum amittat. Et id qui« dem in criminali; in civili autem, perdat id « pro quo actionem intendit, si proprium locum « obtinere voluerit. Atque hoc quidem placuit; « ut si a quibuscunque ecclesiasticis judicibus « ad alios judices ecclesiasticos, majorem po« testatem habentes, fiat appellatio, id nihil eos « lædat duorum sententia solvitur, si convinci « non possint vel odio vel aliqua animi affe« ctione judicasse, vel gratia aliqua corruptos « esse; sin autem ex consensu partium electi « sint judices, etiamsi sint pauciores, quam sit « definitum, non licere appellare. Et ut sacer« dotum filii, sæcularia spectacula nec peragant « nec spectent. Hoc autem et omnibus Christia« nis semper est interdictum, ut ab iis abstineant, « ut ubi sunt blasphemiæ et maledicta non ac« cedant. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ἀπὸ τῶν νόμων καὶ ἀπὸ τῶν κανόνων δέδοται, μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας ἕκαστον παρ' οἵῳ βούλεται δικαστηρίῳ ἀποκριματίστως ἐνάγειν. Ἀλλὰ τοῖς μὲν λαϊκοῖς ἀπενεμήθησαν τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, τοῖς δὲ ἱερωμένοις καὶ τοῖς μοναχοῖς τὰ ἐκκλησιαστικά. Εἴ τις οὖν ἱερωμένος, φησὶν ὁ κα-

BALS. Et a legibus et a canonibus traditum est, non licere unicuique apud quodcunque velit forum citra præjudicium agere. Sed laicis quidem tributa sunt fora civilia: eis autem, qui sunt sacrati, et monachis ecclesiastica. Si quis ergo, inquit canon, sacratus, hac constitutione contempta, in civili

Guill. Beveregii notæ.

(15) *Τῆς ἐκκλησίας δουλευτῶν*. In mss. Amerbachiano et Ætoniensi rectius legitur, Τῇ ἐκκλησίᾳ δουλευουσῶν.

judicio adversus sacratum vel monachum criminalem actionem intenderit; vel si quis ad competens forum ecclesiasticum tractus, id recusaverit, et publicum seu civile elegerit (id enim est velle purgari, seu a crimine velle absolvi innocensque declarari per publicum judicium), etiamsi in illo publico judicio vicerit, sive actor, sive reus: tamen proprium locum, sive gradum et honorem sacerdotalem amittet; propter hoc ipsum solum depositus, quod scilicet forum ecclesiasticum recusaverit, et civile elegerit. Et quando fuerit quidem criminale judicium, sic erit: quando autem est civile quod movetur, seu pecuniarium, etiamsi sacratus sententiam obtinuerit, sic quoque a proprio gradu excidet, nisi rem contempserit, pro qua sententiam obtinuit, et ea cesserit adversario suo a se superato. Præterea decreverunt Patres, ut si quis adversus episcoporum vel aliorum ecclesiasticorum judicum sententiam appellaverit, et appellatio ad majorem judicem, ecclesiasticum videlicet, redierit, juxta universalem juris regulam, quæ statuit, judices, ad quos appellatur, oportere esse majores iis qui primum judicaverint: et contigerit a judicibus appellationis primam sententiam everti; nulla in re lædantur ii, qui primam sententiam tulerunt, sive sit causa criminalis, sive pecuniaria; nisi ii convicti fuerint sententiam tulisse propter odium ejus qui damnatus est, vel propter affectionem in eum qui est absolutus, vel ut muneribus corrupti; id enim est gratia corruptum esse: aut muneribus corrumpitur quispiam, vel pecunias accipiendo, vel eo qui ipsum corrupit, aliqua gratia vel beneficio demerente. Nota ergo præsentem canonem, homines sacratos valde punientem, qui quomodocunque in politicis judiciis litigant. Nec tibi contrarium videatur cap. 90, tit. 1, lib. XI Basilic, et cap. 9, tit. 3, lib. III, quod dicit, sacratos renuntiare posse sacerdotii præscriptioni. Quantum enim ad adversarium attinet, valet hoc pactum. Est autem alia ratio quod secundum præsentem canonem læditur qui eum contempserit sacris initiatus. Lege et centesimum quartum canonem synodi præsentis, et Chalced. synodi canonem 9. Cum autem canon superius statuerit, ut episcopi **531** a duodecim episcopis judicentur, a sex autem sacerdotes, et diaconi a tribus: subjunxerunt Patres, quod quæ de appellationibus dicta sunt et reliqua locum habent, quando judicia ecclesiastica apud tot competentes judices fuerint: non autem, quando ex accusatoris et ejus qui accusatur voluntate, apud aliquos electos seu ex electione susceptos judices, qui sæpe sunt pauciores quam canonibus constitutum sit, aliqui judicio contenderint. Tunc enim in eorum sententiam ne appellatio quidem cadit, ut dicit lex in lib. VII, tit. 2, cap. 27, them. 3, quod hic se habet; Sive justa sive injusta est electi judicis sententia, ei stare oportet. Et caput tertium ejusdem libri ac tituli: Non indigent provocatione judicis electi sen-

A νῶν, καταφρονήσας τῆς τοιαύτης θεσμοθεσίας, ἐναγάγῃ παρὰ πολιτικῷ δικαστηρίῳ κατὰ ἱερωμένου ἢ μοναχοῦ περὶ ἐγκληματικῆς ὑποθέσεως, ἢ εἴ τις αὐτῶν, παρὰ τῷ προσφόρῳ ἐκκλησιαστικῷ δικαστηρίῳ ἑλκυσθεὶς, παραιτήσεται τοῦτο, καὶ ἐπιλέξεται δικαστήριον δημοτικὸν ἤτοι πολιτικὸν (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐθέλειν καθαρθῆναι ἤτοι ἀθωωθῆναι τοῦ αἰτιάματος διὰ δημοσίου δικαστηρίου), κἂν νικήσῃ ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐκείνῳ τῷ πολιτικῷ, εἴτε ὡς ἐνάγων, εἴ τε ὡς ἐναγόμενος, ὅμως τὸν ἴδιον τόπον, ἤτοι βαθμὸν καὶ τὴν ἱερατικὴν τιμὴν ἀπολέσει· διὰ τοῦτο αὐτὸ καὶ μόνον καθαιρούμενος, διὰ τὸ παραιτήσασθαι τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, καὶ ἐπιλέξασθαι τὸ πολιτικόν. Καὶ ὅτε μὲν ἐγκληματικὸν εἴη τὸ δικαστήριον, γενήσεται B τοῦτο· ὅτε δὲ πολιτικόν ἐστι τὸ κινούμενον ἤτοι χρηματικὸν, κἂν δικαιωθῇ ὁ ἱερωμένος, καὶ οὕτως ἐκπεσεῖται τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, εἰ μὴ καταφρονήσει τοῦ πράγματος ἐφ' ᾧ ἐδικαιώθη, καὶ παραχωρήσει εἶναι αὐτὸ παρὰ τῷ ἀντιδίκῳ αὐτοῦ τῷ ἡττηθέντι. Πρὸς τούτοις ὥρισαν οἱ Πατέρες, ἵνα, ἐὰν ἐκκαλέσηταί τις κατὰ ἀποφάσεως ἐπισκόπων ἢ ἑτέρων δικαστῶν ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ἡ ἔκκλητος ἐπαναδράμῃ εἰς μείζονα δικαστὴν, πάντως ἐκκλησιαστικὸν, κατὰ τὴν καθόλου νομικὴν διδασκαλίαν, τὴν διοριζομένην τοὺς ἐκκλήτους δικαστὰς ὀφείλειν εἶναι μείζονας τῶν πρώτως δικασάντων, καὶ συμβῇ ἀνατραπῆναι τὴν πρώτην ἀπόφασιν παρὰ τῶν ἐκκληταρίων δικαστῶν, κατὰ μηδὲν βλάπτεσθαι C τοὺς πρώτως ἀποφηναμένους, κἂν ἐγκληματικὴ ἐστι, κἂν χρηματικὴ ὑπόθεσις· εἰ μήπω ἐλεγχθῶσιν οὗτοι ἀποφηνάμενοι κατὰ ἔχθραν τοῦ καταδικασθέντος, ἢ κατὰ προσπάθειαν τοῦ δικαιωθέντος, ἢ ὡς δωροδοκηθέντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ χάριτι ὑποφθαρῆναι· ἤτοι δωροδοκεῖταί τις ἢ χρήματα λαμβάνων, ἢ ἄλλην τινὰ χάριν αὐτῷ πληροῦντος τοῦ αὐτὸν ὑποφθείραντος. Σημείωσαι οὖν τὸν παρόντα κανόνα, μεγάλως κολάζοντα τοὺς ἱερατικοὺς δικαζομένους ὁπωσδήποτε εἰς δικαστήρια πολιτικά. Καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι τὸ κεφ. ϟ' τοῦ α' τίτλου τοῦ ια' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καὶ τὸ θ'. κεφ. τοῦ γ' τίτ. βιβλίου τοῦ γ' λέγοντος δύνασθαι τοὺς ἱερωμένους ἀποτάττεσθαι τῇ τῆς ἱερωσύνης παραγραφῇ· ὅσον γὰρ πρὸς τὸν ἀντίδικον ἔῤῥωται τὸ σύμφωνον τοῦτο. D Ἕτερον δὲ λόγου ἐστὶ, ὅτι βλάπτεται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα ὁ καταφρονήσας τούτου ὁ ἱερωμένος· καὶ ἀνάγνωθι τὸν ρδ' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα θ'. Τοῦ δὲ κανόνος ἄνωθεν διορισαμένου ὑπὸ δώδεκα ἐπισκόπων κρίνεσθαι τοὺς ἐπισκόπους, ὑπὸ ἓξ τοὺς ἱερεῖς, καὶ τοὺς διακόνους ὑπὸ τριῶν, ἐπήγαγον οἱ Πατέρες ὡς τὰ περὶ τῶν ἐκκλήτων καὶ τὰ λοιπὰ χώραν ἔχουσιν, ὅτε τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια παρὰ τοσούτοις προσφόροις δικασταῖς γένωνται· οὐ μὴν, ὅτε κατὰ θέλησιν τοῦ κατηγόρου καὶ τοῦ κατηγορουμένου παρά τισιν ἐπιλεγεῖσιν, ὡς αἱρετοῖς δικασταῖς πολλάκις καὶ ὀλιγωτέροις οὖσι τῶν ὁρισθέντων παρὰ τῶν κανόνων, δικασθῶσί τινες. Τηνικαῦτα γὰρ οὐδὲ ἐκκλήτῳ ὑποπεσεῖται ἡ τούτων ἀπόφασις, ὡς

φησιν ὁ νόμος ἐν βιβλίῳ ζ', τίτλῳ β', κεφ. κζ', θέματι γ', οὕτως ἔχοντι· Εἴτε δικαία εἴτε ἄδικός ἐστιν ἡ τοῦ αἱρετοῦ ψῆφος, ἐμμένειν δεῖ· καὶ τὸ γ' κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου· Μὴ χρείαν ἐχέτω ἐκκλήτου ἡ τοῦ αἱρετοῦ δικαστοῦ ἀπόφασις. Ἐπὶ τούτοις ὁ κανὼν περὶ τῶν τέκνων τῶν ἱερέων φησὶν, ἵνα μήτε θεώρια ἐκτελῶσι, μήτε ἄλλων τοιούτων παραγίνωνται καὶ θεωρῶσιν· ὅτι καὶ πᾶσι Χριστιανοῖς κεκήρυκται μὴ προσιέναι ὅπου βλασφημίαι εἰσί. Θεώρια δὲ λέγονται οὐ μόνον τὰ ἱπποδρόμια, ἀλλὰ καὶ πᾶσα θέα, θηριομαχία δηλαδὴ, παίγνια μίμων, ὄρχησις, καὶ ἄλλα τοιαῦτα δαιμονιώδη ἔργα. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, εἰπὲ ὅτι τὸ, κἂν ἡ ψῆφος ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκφωνηθῇ, προσετέθη διὰ τοὺς λέγοντας ὀφείλειν καθαιρεῖσθαι μόνον τὸν οὕτω δικασάμενον ἱερωμένον χάριν ἐγκληματικῆς ὑποθέσεως καὶ ἡττηθέντα, οὐ μὴν καὶ τὸν νικήσαντα, ὡς δικαίαν ἔχοντα ὑπόθεσιν. Καὶ ἄμφω γὰρ καθαιρεθήσονται, ὡς ὑβρισταὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ κανόνος ἀθετηταί. Ὁ μέντοι τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἑλκύσας ἱερωμένος εἰς κοσμικὸν δικαστήριον χάριν χρηματικῆς αἰτιάσεως καὶ νικήσας καθαιρεῖται, ἐὰν στοιχῇ τῇ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποφάσει, καὶ θέλῃ ἔχειν τὸ πρᾶγμα ὃ ἐνίκησεν, ὥσπερ καὶ ὁ ἐναχθεὶς, ἐὰν παρῃτήσατο τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, καὶ ἐζήτησε τὸ πολιτικὸν, καὶ ἐνίκησεν. Εἰ γὰρ ἀφίσταται τοῦ πράγματος, περὶ οὗ ἐδικάσατο, μένει ἔχων τὴν οἰκείαν ἐπιτιμίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κανὼν διορίζεται. Σήμερον δὲ παρορῶνται ταῦτα δι' ἣν αἰτίαν οὐ γινώσκω. Πολλοὶ γὰρ, οὐ μόνον λαϊκοὶ, ἀλλὰ καὶ ἱερωμένοι, ἕλκουσιν εἰς πολιτικὰ δικαστήρια ἐπισκόπους, κληρικούς τε καὶ μοναχοὺς, μηδὲ πρόσταξιν βασιλικὴν περὶ τούτου πορισάμενοι, καὶ οὔτε ἡ τοῦ ἀπροσφόρου δικαστοῦ παραγραφὴ λυσιτελεῖ τοῖς ἐναγομένοις· καταναγκάζουσι γὰρ τούτους καὶ ἄκοντας δικάζεσθαι· οὔτε οἱ ἑλκύσαντες αὐτοὺς ἱερωμένοι ἐβλάβησαν ὁπωσδήποτε, ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἐναγόμενοι μοναχοὶ ἢ κληρικοὶ εἰς δικαστήριον ἐκκλησιαστικὸν, καὶ παραιτησάμενοι τοῦτο, πολιτικὴν δὲ ζητήσαντες κατεξέτασιν, κατά τι ἐτιμωρήθησαν· ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἑλκυσθέντες κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ εἰς κοσμικὸν δικαστήριον, καὶ καταδεξάμενοι εἰς τοῦτο δικάσασθαι. Τοῦ δὲ χρηματίσαντος καθηγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Παντεπόπτου μοναχοῦ ἐκείνου Μελετίου, ἑλκυσθέντος εἰς τὸ συνοδικὸν δικαστήριον, καὶ παραιτησαμένου αὐτὸ ὡς καταθύμιον, καὶ μεταγαγόντος τὴν ὑπόθεσιν εἰς κοσμικὸν δικαστήριον διὰ πρόσταξιν βασιλικὴν, ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης ἐκεῖνος κύριος Λουκᾶς ὑβριοπαθήσας ἐπὶ τῷ γεγονότι, πολλὴν ἔθετο σπουδὴν διορθώσασθαι τὸ γενόμενον. Ἤκουσε δὲ ἀπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστῶν ὡς ἡ βασιλικὴ ἐξουσία πάντα δύναται ποιεῖν· καὶ ὥσπερ ἐδύνατο πρωτοτύπως δοῦναι πολιτικὸν δικαστὴν χάριν τοῦ δικάσαι ἐπίσκοπον ἢ ἕτερον ἱερωμένον ἐναγόμενον· οὕτω καὶ κατὰ μετάθεσιν τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον μεταγάγῃ κατὰ νόμιμον παραίτησιν εἰς πολιτικόν. Πλὴν ὁ ἐντὸς δηλούμενος καθηγούμενος, κἂν εἰσηκούσθη τὸ συνοδικὸν παραιτησάμενος δικαστήριον, καὶ διετηρήθη ἀποκριμάτιστος· ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ρδ' κανόνος τῆς παρούσης συνόδου, ὃν καὶ ἀνάγνωθι, ὤφειλε καθαιρεθῆναι. Τὸ γὰρ ιζ'

tentia. Post hæc canon de filiis sacerdotum, dicit. Ne spectacula peragant, nec aliis peragentibus intersint et spectent : quia et omnibus Christianis interdictum est, ne accedant ubi sunt blasphemiæ et maledicta. Spectacula autem dicuntur, non solum equorum cursus, sed et omnis generis spectatio, belluarum scilicet certamina, histrionum ludicra, saltationes, et hujusmodi alia opera diabolica. Hæc autem decernente canone, dic quod illud, etiamsi pro eo sententia lata sit, adjectum est propter eos, qui dicunt, eum solum debere deponi sacratum, qui sic judicio contendit in causa criminali, et victus est : non autem eum qui vicit, ut qui justam causam habeat. Ambo enim deponentur, ut qui Ecclesiam injuria afficiant, et canonem contemnant. Sacratus quidem qui traxit ecclesiasticum in sæculare judicium pro causa pecuniaria, et vicit, deponitur, si sententiæ, quæ pro se lata est, steterit, et voluerit rem habere quam vicit : quemadmodum et reus, si judicium ecclesiasticum recusavit, et civile petivit, et vicit. Si enim cedit re, pro qua litigavit, suum honoris gradum retinet.

Et hæc quidem canon constituit. Hodie autem hæc negliguntur, propter quam causam nescio. Multi enim, non solum laici, sed etiam sacrati, episcopos, clericos et monachos ad civilia judicia trahunt, nec imperatoris] quidem mandatum de ea re exhibent; et neque incompetentis judicis præscriptio seu exceptio prodest iis, qui rei aguntur : eos enim cogunt vel invitos judicio contendere. Nec sacrati, qui eos traxerunt, aliquid penitus damni sensere; sed nec monachi vel clerici, adversus quos in foro ecclesiastico agitur, si id quidem recusaverint, civilem autem examinationem petiverint, ulla in re puniti sunt : quemadmodum nec clerici vel monachi, qui in sæculare judicium tracti sunt, et in eo litigare non recusarunt. Cum autem monachus ille Meletius, qui præpositus fuit monasterii Pantepopti, ad synodale judicium tractus, ipsum ut sibi non gratum recusasset, et causam ad sæculare tribunal traduxisset per mandatum imperiale; sanctissimus patriarcha dominus Lucas id ægre ferens, plurimum studium adhibuit ut corrigeretur quod factum fuerat. Audivit autem a civilibus judicibus, quod imperatoris potestas omnia facere potest : et quemadmodum primo loco potuit imperator civilem judicem pro judicando episcopo vel alio sacrato, adversus quem agitur constituere : ita et per transpositionem, judicium ecclesiasticum ex legitima exceptione in civile traduxerit. Sed etiamsi qui hic dicitur monasterii præfectus exauditus est, synodale judicium recusans, et sine præjudicio conservatus est : tamen ex canone 104 præsentis synodi deponi debuit, quem lege : decimum septimum enim caput primi tituli tertii libri, licet decernat cum imperatoris mandato

posse adversus episcopos agi, et eos sisti coram civilibus judicibus : hoc tamen, ut mihi videtur, non quadrat canonicæ doctrinæ. **532** Debemus enim dicere, tunc trahi episcopum pro re, quæ privatim ad ipsum pertinet : non autem pro quæstione ecclesiastica. Re enim ejusmodi proposita, non debent civiles judices ullam ejus habere cognitionem. Jam vero magna quoque est ejus differentia, qui sua sponte ecclesiasticum judicium recusat et sæculare ex imperatoris mandato quærit, et ejus qui jussu imperatoris invitus tractus est ad sæculare judicium. Lege etiam cap. 1 tit. 9 præsentis operis, et quæ in ipso a nobis scripta sunt. Petere autem conjudicem civilem per mandatum imperiale non est, ut mihi videtur, prohibitum et maxime quando est causa pecuniaria, quæ est synodaliter dicenda.

A κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου, κἂν διορίζηται μετὰ βασιλικῆς κελεύσεως ἐνάγεσθαι καὶ παρίστασθαι τοὺς ἐπισκόπους παρὰ πολιτικοῖς ἄρχουσιν, ἀλλὰ τοῦτο οὐ προσίσταται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τῇ κανονικῇ διδασκαλίᾳ. Ὀφείλομεν γὰρ εἰπεῖν τὸν ἐπίσκοπον τηνικαῦτα ἕλκεσθαι περὶ πράγματος ἰδικῶς αὐτῷ διαφέροντος, οὐ μὴν περὶ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος· τοιούτου γὰρ προκειμένου τινὸς ἀμέτοχοι εἶναι ὀφείλουσιν οἱ πολιτικοὶ δικασταί. Τέως δὲ καὶ μεγάλη ἐστὶ διαφορὰ τοῦ αὐθαιρέτως παραιτουμένου τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, καὶ ζητοῦντος τὸ πολιτικὸν δικαστήριον διὰ προστάξεως βασιλικῆς, καὶ τοῦ ἑλκυσθέντος ἀκουσίως κατὰ κέλευσιν βασιλικὴν εἰς κοσμικὸν δικαστήριον. Ἀνάγνωθι καὶ κεφ. α' τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, B καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν γεγραμμένα. Τὸ μέντοι ζητῆσαι συνδικαστὴν πολιτικὸν διὰ προστάξεως βασιλικῆς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐκ ἔστι κεκωλυμένον, καὶ μᾶλλον ὅταν χρηματικὴ ἐστιν ὑπόθεσις, ἡ μέλλουσα λαληθῆναι συνοδικῶς.

Interrogaverit autem quispiam, Cum lex dicat, cum ab actione sua excidere, qui suum adversarium ad judicium incompetens traxerit, qui sacratum ad civile judicium traxerit, annon ex hoc canone suo jure excidet ? *Solutio.* Incompetentis judicis præscriptio in principio judicii solum proponitur, non autem etiam postea. Finge ergo, quod ea a principio non est proposita a reo : vel proposita a judice admissa non est. Et propterea definierunt Patres, quod, etiamsi actor vicerit, eo quod incompetentis judicis exceptio quomodocunque inefficax fuerit : sic quoque tamen propter honorem Ecclesiæ eorum victoria nihil ei proderit; sed deponetur, si eam retineat. Præterea interrogaverit quispiam, quam pœnam sustinebunt ecclesiastici judices, si convicti fuerint, ex odio, vel affectione, vel propter gratiam sententiam tulisse, cum canon de eo nihil jubeat ? *Solutio.* Genus pœnæ, etsi ex canone non appareat, ex legibus tamen declaratur. Jam enim de judice muneribus corrupto dicit cap. 3, tit. 23, lib. IX, Magistratus, qui pecunias accipit ad jus dicendum, vel decernendum, vel ad plus vel minus suo officio faciendum, et magistratuum quoque assessores, lege tenentur. Et thema 3, cap. 8 : Pœna legis est extraordinaria, et ut plurimum exsilio condemnat, nonnunquam etiam gravius. Et thema 2, cap. 9 : Qui hac lege condemnatur, nec potest publice testimonium dicere, nec judex esse, nec causas agere. Lege et thema 2, cap. 6, tit. 4, lib. LX, quod quidem est pars 124 Justiniani novellæ, quæ sic dicit : Si quis autem eorum, qui litigant, dixerit se aliquid dedisse, vel esse pollicitum, et personam nominaverit, et hoc probaverit, ipse quidem in litis exitu venia dignus habeatur. Qui autem donum vel promissum admisisse convictus fuerit, si sit quidem causa pecuniaria, quod datum est, triplum, quod vero promissum, duplum a comite privatarum nostrarum facultatum exigatur, et dignitatem seu magistratum, quem habet, in utroque

Ἐρωτήσει δέ τις, Ὡς τοῦ νόμου λέγοντος ἐκπίπτειν τῆς οἰκείας ἐναγωγῆς τὸν εἰς ἀπρόσφορον δικαστήριον ἑλκύσαντα τὸν ἴδιον ἀντίδικον, οὐκ ἔμελλε καὶ πρὸ τοῦ κανόνος τούτου ὁ τὸν ἱερωμένον ἑλκύσας εἰς πολιτικὸν δικαστήριον ἐκπεσεῖν τοῦ δικαίου αὐτοῦ ; *Λύσις.* Ἡ τοῦ ἀπροσφόρου παραγραφὴ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ δικαστηρίου προτίθεται καὶ μόνον, οὐ μὴν καὶ μετὰ ταῦτα. Θεμάτισον οὖν ὅτι οὐ προετέθη αὕτη παρὰ τοῦ ἐναγομένου, ἢ προτεθεῖσα οὐκ ἐδέχθη παρὰ τοῦ δικαστοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο ὥρισαν C οἱ Πατέρες ὡς, κἂν νικήσῃ ὁ ἐναγαγὼν, διὰ τὸ ἀπρακτῆσαι ὁπωσδήποτε τὴν τοῦ ἀπροσφόρου δικαστοῦ παραγραφὴν, ἀλλὰ καὶ οὕτω διὰ τὴν τιμὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰς οὐδὲν αὐτῷ ἡ νίκη λυσιτελήσει· ἀλλὰ καθαιρεθήσεται, εἴπερ ἀντέχεται ταύτης. Ἔτι ἐρωτήσει τις, ποίαν βλάβην ὑποστήσονται οἱ ἐκκλησιαστικοὶ δικασταὶ, εἴπερ ἐλεγχθῶσι κατὰ ἔχθραν ἢ κατὰ προσπάθειαν ἢ διὰ χάριν ἀποφηνάμενοι, τοῦ κανόνος μηδὲν περὶ τούτου παρακελευομένου ; *Λύσις.* Τὸ εἶδος τῆς βλάβης, κἂν ἀπὸ τοῦ κανόνος οὐκ ἀναφαίνηται, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν νόμων δηλοῦται. Αὐτίκα γὰρ περὶ τοῦ δωροδοκηθέντος δικαστοῦ φησι τὸ γ' κεφ. τοῦ μγ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου· Ὁ ἄρχων λαμβάνων χρήματα ἐπὶ τῷ δικάσαι, ἢ ψηφίσασθαι, ἐπὶ τῷ ποιῆσαί τι πλέον ἢ ἧττον τοῦ ἰδίου ὀφφικίου, D καὶ οἱ σύνεδροι τῶν ἀρχόντων ὑπόκεινται τῷ νόμῳ. Καὶ τὸ γ' θέμα τοῦ η' κεφ. (Ἡ ποινὴ τοῦ νόμου ἐκστραορδιναρία ἐστὶ, καὶ ἐπίπαν εἰς ἐξορίαν καταδικάζει, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ σφοδρότερον. Καὶ τὸ β' θέμα τοῦ θ' κεφ.) Ὁ τῷ νόμῳ τούτῳ καταδικαζόμενος οὔτε μαρτυρεῖν δημοσίᾳ δύναται, οὔτε δικάζειν, οὔτε συνηγορεῖν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ β' θέμα τοῦ ϛ' κεφ. τοῦ δ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, ὅπερ ἐστὶ μέρος τῆς ρκδ' Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, λέγων οὕτως· Εἰ δέ τις ἐκ τῶν δικαζομένων εἴποι δεδωκέναι τι ἢ ὑποσχέσθαι, καὶ τὸ πρόσωπον ἐξείπῃ, καὶ τοῦτο ἀποδείξει, αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῇ τῆς δίκης ἐκβάσει συγγνώμης ἀξιούσθω· ὁ δὲ δόσιν ἢ ὑπόσχεσιν καταδέξασθαι δεικνύμενος, εἰ μὲν χρηματικὴ εἴη ἡ ὑπόθεσις, τὸ μὲν δεδομένον τριπλοῦν, τὸ δὲ ὑποσχεθὲν διπλοῦν

παρὰ τοῦ κόμητος τῆς ἰδικῆς ἡμῶν περιουσίας εἰσπραττέσθω, καὶ τὴν ἀξίαν ἤτοι ἀρχὴν ἣν ἔχει ἐφ' ἑκατέρου θέματος ἀπολλύτω. Εἰ δὲ ἐγκληματικὴ εἴη ἡ κατηγορία, δήμευσιν τῆς οἰκείας ὑπομενέτω περιουσίας, καὶ εἰς ἐξορίαν πεμπέσθω, ὅστις διὰ λῆψιν ἀλλότριον ἔγκλημα εἰς ἑαυτὸν ἐσπούδακε μετενεγκεῖν. Εἰ δὲ τὴν δόσιν ἢ τὴν ὑπόσχεσιν ὁ διάδικος μὴ δυνηθῇ δεῖξαι, ὀμνύτω τὸ πρόσωπον τὸ τὴν δόσιν ἢ τὴν ὑπόσχεσιν λεγόμενον καταδέξασθαι, ὅτι οὐδὲ δι' ἑαυτοῦ οὐδὲ δι' ἄλλου προσώπου ἢ ἔλαβέ τι ἢ ὑπόσχεσιν ἔσχε. Καὶ τοῦ τοιούτου ὅρκου παρεχομένου, αὐτὸς μὲν ἐλεύθερος ἔστω· ὁ δὲ διάδικος ὁ μὴ δυνηθεὶς δεῖξαι ἐπὶ μὲν ταῖς χρηματικαῖς αἰτίαις τὴν ἀποτίμησιν τῆς δίκης ὑπὸ τοῦ κόμητος τῆς ἰδικῆς ἡμῶν περιουσίας εἰσπραττέσθω, τῆς δίκης δηλονότι τὴν ἰδίαν ἔκβασιν ἀναμενούσης· ἐπὶ δὲ ταῖς ἐγκληματικαῖς δήμευσιν τῆς ἰδίας περιουσίας ὑπομενέτω, καὶ τὸ πρᾶγμα παρὰ τοῖς ἁρμοδίοις δικασταῖς κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν περαιούσθω. Εἰ δὲ τὸ παρὰ τοῦ δικαζομένου φανερωθὲν πρόσωπον τὸν μνημονευθέντα παραιτήσεται ὅρκον, τοῦτο μὲν ἐπὶ ταῖς ἐγκληματικαῖς, τοῦτο δὲ ἐπὶ ταῖς χρηματικαῖς αἰτίαις, ταῖς μνημονευθείσαις ὑποκείσθω ποιναῖς. Εἰ δέ τις τῶν δικαζομένων ὀμόσει μὴ δεδωκέναι ἢ ἐπαγγείλασθαι, ἐντὸς δὲ τεσσάρων μηνῶν, μετὰ τὸ προενεχθῆναι τὴν ψῆφον ἀριθμουμένων, δειχθῇ δοθέν τι ἢ ὑποσχεθὲν, αἱ εἰρημέναι ποιναὶ κατά τε τῶν διδόντων κατά τε τῶν λαμβανόντων χώραν ἕξουσι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐὰν κατὰ χρῆσιν, ἤγουν διὰ λῆψιν νομισμάτων ἢ προσπάθειαν ἢ ἔχθραν, ἡ ψῆφος ἐξενεχθῇ· τῆς γὰρ αὐτῆς δυνάμεώς εἰσι τὰ τρία· ἐὰν δὲ μὴ διὰ τοιαύτην αἰτίαν, ἀλλὰ κατὰ ἀπειρίαν ἀποφήνηται ἐπίσκοπος κατά τινος, τί γενήσεται; Λύσις. Οἱ ἄρχοντες, ἤτοι οἱ προκαθήμενοι τῶν δικαστῶν, οὐκ ἀναγκάζονται ἀκριβῶς εἰδέναι τοὺς νόμους, ἐφ' ἑτέραις μεγάλαις δουλείαις ἐνασχολούμενοι· καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἀπειρίας ἀποφαινόμενοι, συγγινώσκονται. Οἱ δὲ σύνεδροι τούτων, παρανόμως ψηφιζόμενοι, κολάζονται. Φησὶ γὰρ ὁ νόμος ἐν βιβλίῳ ζ', τίτλῳ γ', κεφαλαίῳ κδ'· Τὸν δόλον ἐπιζητοῦμεν τοῦ ἄρχοντος. Ἐὰν γὰρ ἀπειρίᾳ τοῦ συνέδρου ἄλλως ψηφισθῇ, ὁ ἄρχων οὐκ ἀδικεῖται, ἀλλ' ὁ συμπονῶν. Καὶ ὁ λογισμὸς εὔλογος. Οἱ μὲν γὰρ ἄρχοντες, δι' ἣν εἴρηται αἰτίαν, οὐκ αἰτιῶνται· οἱ δὲ κριταὶ, τὸ δικάζειν καὶ μόνον ἔργον ἔχοντες, ἐὰν παρανομήσωσιν, ἐνέχονται ὡς δόλον ποιήσαντες, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα· Ἡ ἀπειρία ἔοικε τῇ ἀμελείᾳ· καὶ πάλιν· Δόλον τις ποιεῖ μὴ εἰδὼς ἀκριβῶς ὃ ἐπαγγέλλεται εἰδέναι.

Καὶ τοῦτο μὲν ἐξεφωνήθη περὶ τῶν πολιτικῶν δικαστῶν. Εἰς δὲ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς δικαστὰς ἄλλη τις κρατήσει ἀκολουθία, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ· καὶ αὕτη μέντοι κατὰ τὴν παροῦσαν θεσμοθεσίαν. Εἰ μὲν γὰρ ἐναντίαν τοῖς κανόσιν ἐπίσκοπος ἐνέγκῃ ψῆφον, τιμωρηθήσεται, ἤγουν καθαιρεθήσεται, μὴ δυνάμενος ἀμαθίαν ἢ ἀπειρίαν προβαλέσθαι. Οὐ γὰρ συγγνωστέος ἔσται λέγων μὴ εἰδέναι τοὺς κανόνας, οὓς ἀναγκάζεται διὰ γλώττης ἔχειν σχεδὸν ἀεί. Εἰ δὲ ἀποφήνηταί τι νόμοις ἀνένδεκτον, ἢ δικαστικῆς

A casu perdat. Sin autem sit criminalis accusatio, propriarum facultatum confiscationem patiatur, et in exsilium mittatur, ut qui accipiendo alienum crimen in seipsum transferre studuerit. Si autem donationem vel promissionem litigator ostendere non potuerit, juret persona, quæ donationem vel promissionem suscepisse dicitur, quod nec per se, nec per aliam personam, vel aliquid accepit, vel promissum habuit. Et hoc dato jurejurando, ipse quidem liberabitur : litigator vero, qui probare non potuit, in causis quidem pecuniariis, litis æstimationem a comite privatarum nostrarum facultatum exigatur, judicio scilicet suum eventum exspectante : in criminalibus autem bonorum suorum publicationem sustineat, et a convenientibus judi-
B cibus ex legum ordine negotium terminetur. Sin autem persona a litigatore declarata prædictum jusjurandum recusaverit, tam in criminalibus, quam in pecuniariis causis, prædictis pœnis subjiciatur. Si quis autem eorum, qui litigant, juraverit se nihil dedisse, vel pollicitum esse, intra quatuor autem menses, postquam **533** sententia lata est numerandos, datum aliquid vel promissum ostensum fuerit, prædictæ pœnæ tam adversus dantes quam adversus accipientes locum habebunt. Et hæc quidem, si propter sordes seu pecuniarum acceptionem vel amorem vel odium sententia lata sit : ejusdem enim virtutis sunt hæc tria. Si autem non propter ejusmodi ullam causam, sed per
C imperitiam adversus aliquem fert sententiam episcopus, quid fiet? *Solutio.* Magistratus, seu qui præsunt judicibus, non coguntur leges exacte scire, ut qui in multis aliis magnis occupationibus versentur; et propterea si per imperitiam sententiam ferant, eis venia datur. Eorum autem assessores, si contra leges ferant sententiam, puniuntur. Dicit enim lex in lib. VII, tit. 3, cap. 24 : Dolum magistratus requirimus. Si enim per imperitiam assessoris aliter judicatum fuerit, non facit injuriam præses seu magistratus, sed qui ei fert auxilium. Et est probabilis quidem ratio. Magistratus enim, propter eam quæ dicta est causam, non insimulantur : judices autem, quorum est proprium munus judicare, si contra leges fecerint, tenentur ac si
D dolo fecissent, secundum legem quæ dicit : Imperitia negligentiæ æquiparatur; et rursus : Dolum quis facit qui perfecte nescit quod se scire profitetur.

Et hoc quidem dictum est de civilibus judicibus. In judices autem ecclesiasticos alia quædam valebit consequentia, ut mihi videtur : et ea quidem secundum præsentem constitutionem. Si enim contrariam canonibus sententiam episcopus protulerit, punietur sive deponetur, ut qui non possit ignorantiam vel imperitiam allegare. Neque enim erit ei ignoscendum, si dicat se nescire canones, quos cogitur in lingua semper habere. Sin autem aliquid pronuntiaverit, quod a legibus non admittitur, vel

est extra judiciariam consequentiam, venia dabitur propter imperitiam, ut qui nec perfecte leges scire debeat. Hæc autem observabuntur, quando criminalem causam judicaverit episcopus, vel aliam ecclesiasticam quæstionem, quæ inducit depositionem. Si enim pecuniariam contra leges sententiam protulerit per imperitiam, id ei præjudicium non afferet. Præterea interrogabit quispiam, cum canon permittat sacris initiatos judices electitios eligere, eisne licebit civiles eligere? *Solutio.* Quia statuit canon, ut electorum judicum valeat sententia, nec appellationi sit obnoxia, etiamsi ii sint pauciores quam duodecim, quam sex, et quam tres, evidenter apparet civilium judicum electionem non admitti a canonibus. Unde, ut mihi videtur, secundum præsentem canonem punientur sacrati, qui a civilibus judicibus judicari elegerint. Videtur autem ex verbis canonis, quæ dicunt deponi sacratos, qui litigaverint in foro civili pro causa pecuniaria, et vicerint, nisi a sua sententia desistant, quod judicium quidem factum ab incompetenti judice, ex voluntate ejus qui est sacratus, tenendum est et non labefactandum. Qui autem ecclesiasticum recusavit judicium et fori præscriptione non est usus, sacratus punietur, ut superius dictum est. Electitios autem judices hic ne dixeris cujusmodi tit. 2 libri VII dicit, qui scilicet cum pœnæ stipulatione judicant, sed ecclesiasticos ordinarios. Illi enim non possunt causam criminalem judicare: hi vero, ut ex præsenti canone ostenditur, omnem causam judicant. De spectaculis autem, et equorum curriculis, et venationibus, et scenicis saltationibus, satis diximus in canone 24 synodi in Trullo, et in 51 ubi etiam præsentis canonis meminimus; et lege eos. Quære etiam sanctorum apostolorum canonem 74, synodi Antiochenæ canones 14 et 15, synodi Chalcedonensis canones 10, 17, synodi Sardicensis canones 3, 5, 14, et hujus canones 28, 120 et 121. Quod autem possint sacrati renuntiare præscriptioni fori, quære cap. 9 tit. 3 lib. III Basilicorum.

ἀκολουθίας ἔξωθεν, συγγνωσθήσεται διὰ τὴν ἀπειρίαν, ὡς μηδὲ ὀφείλων εἰδέναι νόμους ἀκριβῶς. Ταῦτα δὲ κρατήσουσιν, ὅταν ἐγκληματικὴν ὑπόθεσιν δικάσῃ ἐπίσκοπος, ἄλλην ἐκκλησιαστικὴν ζήτησιν ἐπάγουσαν καθαίρεσιν. Εἰ γὰρ χρηματικὴν παρανόμως ἐξενέγκῃ ἀπόφασιν ἐξ ἀπειρίας, οὐ προκριματισθήσεται. Ἔτι ἐρωτήσει τις, ὡς τοῦ κανόνος ἐνδιδόντος τοῖς ἱερωμένοις ἐπιλέγεσθαι δικαστὰς αἱρετοὺς, ἐξέσται αὐτοῖς ἐπιλέγεσθαι πολιτικούς; *Λύσις.* Ἐπεὶ ὁ κανὼν διορίζεται κρατεῖν τὴν ψῆφον τῶν αἱρετικῶν δικαστῶν, καὶ μὴ ὑποκεῖσθαι ἐκκλήτῳ, κἂν ἧττονες ὦσιν οὗτοι τῶν δώδεκα, τῶν ἓξ καὶ τῶν τριῶν, φαίνεται ἐναργῶς ἀνένδεκτον εἶναι τοῖς κανόσι τὴν ἐπιλογὴν τῶν πολιτικῶν δικαστῶν. Ὅθεν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κολασθήσονται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα οἱ παρὰ πολιτικοῖς δικασταῖς αἱρετισάμενοι δικασθῆναι ἱερωμένοι· ἔοικε δὲ ἀπὸ τῶν ῥημάτων τοῦ κανόνος, τῶν λεγόντων καθαιρεῖσθαι τοὺς ἱερωμένους δικασαμένους παρὰ πολιτικῷ δικαστηρίῳ χάριν χρηματικῆς αἰτιάσεως, καὶ νικήσαντας, ἐὰν μὴ ἀποστῶσι τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἀποφάσεως, ὡς ἡ μὲν γενομένη κρίσις παρὰ ἀπροσφόρου δικαστοῦ κατὰ θέλησιν τοῦ ἱερωμένου στερκτέα ἔσται καὶ ἀκατάσειστος· ὁ δὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν παραιτησάμενος δικαστήριον καὶ μὴ χρησάμενος τῇ τοῦ φόρου παραγραφῇ ἱερωμένος κολασθήσεται, καθὼς ἄνωθεν εἴρηται. Αἱρετοὺς δὲ δικαστὰς ἐνταῦθα μὴ εἴπῃς οἵους ὁ β' τίτλ. τοῦ ζ' βιβλίου φησὶ, μετὰ ἐπερωτήσεως δηλονότι ποινῆς δικάζοντας· ἀλλὰ ἐκκλησιαστικοὺς ἐνορδίνους. Ἐκεῖνοι γὰρ ἐγκληματικὴν ὑπόθεσιν οὐ δύνανται δικάζειν· οὗτοι δὲ, ὡς ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος παρίσταται, πᾶσαν ὑπόθεσιν κρίνουσι. Περὶ μέντοι τῶν θεωρίων καὶ τῶν ἱπποδρομίων καὶ τῶν κυνηγεσίων καὶ τῶν ἐπὶ σκηναῖς ὀρχήσεων ἱκανῶς ἐγράψαμεν ἐν τῷ κδ' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τῷ να', ὅπου καὶ τοῦ παρόντος κανόνος ἐμνήσθημεν· καὶ ἀνάγνωσον τούτους. Ζήτει καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα οδ', τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα ιδ' καὶ ιε', τῆς ἐν Χαλκηδόνι καν. ι', ιζ', τῆς ἐν Σαρδικῇ κανόνα γ', ε', ιδ', καὶ ταύτης κανόνα κη', καὶ ρκ', καὶ ρκα'. Περὶ δὲ τοῦ δύνασθαι τοὺς ἱερωμένους ἀποτάττεσθαι τῇ τοῦ φόρου παραγραφῇ ζήτει κεφ. θ' τοῦ γ' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν.

534 ZONAR. In omnium, qui sacris initiati sunt, quin et in monachorum controversiis, ejus cui subjecti sunt episcopi propria causæ cognitio est. Sive igitur aliquis horum deferatur, sive deferat conclericum, coram ipsius episcopo, sive rei capitalis, seu civilis, aut pecuniariæ quæstio sit, rem transigi oportet. Quod si ex iis quispiam, se ab ecclesiastica jurisdictione subtrahens, publico judicio, apud magistratus nimirum populares, hoc est civiles, purgari, id est, se a culpa immunem probare contendat; quamvis in eo judicio superior evaserit, eumque ab objecti facinoris culpa omnino procul abfuisse judices pronuntiarint; locum tamen proprium, gradum videlicet, ac sacerdotii dignitatem amittet, atque vel ob id ipsum, quod ab ecclesiastica jurisdictione se subduxerit, deposi-

ΖΩΝΑΡ. Τοῖς ἱερωμένοις ἅπασιν, ἀλλὰ μέντοι καὶ μοναχοῖς πρόσφορά εἰσι δικαστήρια τὰ τῶν ἐπισκόπων, οἷς ὑπόκεινται. Εἴτε οὖν ἐνάγεταί τις τούτων, εἴτε ἐνάγει κατὰ συγκληρικοῦ, παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ αὐτοῦ καὶ ἐνάγεσθαι καὶ ἐνάγειν ὀφείλει, κἂν ἐγκληματικὸν εἴη τὸ δικαστήριον, καὶ πολιτικὸν ἤτοι χρηματικόν. Ἐὰν δὲ παραιτήσηταί τις τῶν τοιούτων τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, καὶ δημοσίοις δικαστηρίοις, ἤγουν δημοτικῶν ἀρχόντων, τουτέστι πολιτικῶν, θελήσῃ καθαρθῆναι, ἀντὶ τοῦ καθαρὸς φανῆναι τοῦ αἰτιάματος, κἂν νικήσῃ ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐκείνῳ, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ γένηται ἡ ἀπόφασις, ἀθῷον αὐτὸν ἀποφαινομένη τοῦ ἐγκλήματος, ἐφ' ᾧ κατηγορεῖτο, ὅμως τὸν ἴδιον τόπον, τὸν βαθμὸν δηλαδὴ, καὶ τὴν ἱερατικὴν τιμὴν ἀπολέσει, διὰ τοῦτο αὐτὸ καθαιρούμενος, διότι παρῃτήσατο τὸ

ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον. Ὅτε οὖν, φησὶν, ἔγ- A
κλημα εἴη τὸ κινηθὲν κατὰ τοῦ ἱερωμένου, τὰ εἰρημένα γενήσονται· ὅτε δὲ πολιτικόν ἐστι τὸ κινούμενον, ἤτοι χρηματικὸν, κἂν δικαιωθῇ ὁ ἱερωμένος, καὶ οὕτως ἐκπεσεῖται τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, εἰ μὴ καταφρονήσει τοῦ πράγματος, ἐφ' ᾧ ἐδικαιώθη, καὶ τῆς δικαιούσης αὐτὸν ἀποφάσεως. Ἐὰν δὲ ἔκκλητος γένηται, ἢ ἐπισκόπων δικασάντων ἢ δικαστῶν ἑτέρων, ἐπὶ ἄλλους ἐκκλησιαστικοὺς δικαστὰς, ἤγουν ἐπὶ μητροπολίτας ἢ πατριάρχας, καὶ ἐξεταζομένη ἐν τῇ ἐκκλήτῳ ἡ ἀπόφασις λυθῇ, ἀντὶ τοῦ ἀνατραπῇ, μηδὲν, φησὶ, βλαπτέσθωσαν οἱ πρώην ἀποφηνάμενοι· εἰ μή που ἐλεγχθῶσιν ἢ κατὰ ἔχθραν δικάσαι, ὡς ἐχθρωδῶς ἔχοντες κατὰ τοῦ καταδικασθέντος, ἢ κατὰ προσπάθειαν, ὡς φιλίως διακείμενοι πρὸς τὸν B
δικαιωθέντα, ἢ δωροδοκηθέντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ χάριτι ὑποφθαρῆναι. Δωροδοκεῖται δέ τις, ἢ χρήματα λαμβάνων, ἢ ἄλλην τινὰ χάριν αὐτῷ πληροῦντος τοῦ αὐτὸν ὑποφθείροντος. Εἰ γὰρ δι' ἔχθραν ἢ προσπάθειαν ἢ δωροδοκίαν φανεῖεν μὴ καλῶς ψηφισάμενοι, βλαβήσονται περὶ τὴν οἰκείαν ἐπιτιμίαν. Ἐὰν δὲ αἱρετίσωνται οἱ τὴν ὑπόθεσιν ἔχοντες, ὅ τε κατήγορος καὶ ὁ κατηγορούμενος, δικαστὰς, εἰ καὶ ὀλιγώτεροι, φησὶν, εἶεν τῶν ὁρισθέντων, τῶν ιβʹ ἐπὶ ἐπισκόπων, καὶ τῶν ἓξ ἐπὶ πρεσβυτέρων, καὶ τῶν τριῶν ἐπὶ διακόνων, ὁ καταδικασθεὶς ὑπ' ἐκείνων οὐ δυνήσεται ζητεῖν ἔκκλητον. Τοῦτο δὲ καὶ νόμοι πολιτικοὶ διατάττονται, καὶ ζήτει βιβλίον τῶν Βασιλικῶν γʹ, τίτλ. αʹ, κεφάλαιον μδʹ, καὶ βιβλ. θʹ.
Ἐπὶ τούτοις ὁ κανὼν περὶ τέκνων τῶν ἱερέων φη- C
σὶν, ἵνα μήτε θεώρια ἐκτελῶσιν αὐτοὶ, μήτε ἄλλων ποιούντων παραγίνωνται καὶ θεωρῶσι. Τὸ δὲ θεώρια ἐκτελεῖν τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐν ταῖς μεγίσταις πόλεσι θέατρα ἦν, καὶ ἵπποι ἐτρέφοντο ἁμιλλητήριοι, καὶ θηρία εἰς θηριομαχίαν, καὶ ἀνετίθετο ἡ ἱπποτροφία, καὶ ἡ τῶν θηρῶν ἐπιμέλεια, καὶ ἡ φροντὶς τοῦ τὰς θεωρίας ἐν τοῖς θεάτροις ἐπιτελεῖσθαι, ἐνίοις τῶν πολιτικῶν, κἀκείνοις ἔμελε περί τε τῆς τῶν ἵππων ἁμίλλης καὶ τῆς θηριομαχίας καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα ἐν τοῖς θεάτροις εἴωθε γίνεσθαι. Ταῦτα οὖν γίνεσθαι παρὰ παίδων τῶν ἱερέων ἐκώλυσεν ὁ κανών. Δεῖ γὰρ τοὺς ἱερεῖς τὰ οἰκεῖα τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου ἀνάγειν, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, ὃς καὶ πρὸς Τίτον γράφων οἵους δεῖ καθιστᾷν πρεσβυτέρους, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο ἔγραψεν· *Εἴ τίς* D
ἐστι τέκνα ἔχων πιστὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα. Καὶ Τιμοθέῳ ἐπιστέλλων, οἷον δεῖ τὸν ἐπισκοπῆς ὀρεγόμενον εἶναι, τοῖς λοιποῖς καὶ τοῦτο προσέθετο· τὰ τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος. Τὰ θεωρίαις δὲ μίμων προσέχοντα καὶ ἱπποδρομίαις σχολάζοντα, καὶ τοιούτοις ἄλλοις, οὔτε ἀσωτίας ὑπόληψιν ἐκφεύξονται, οὔτε σεμνότης αὐτοῖς προσμαρτυρηθήσεται. Καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ τὰ τῶν ἱερέων τέκνα τοιαύτην διαγωγὴν ἀπαιτοῦνται· ἐπεὶ καὶ πᾶσι Χριστιανοῖς κεκήρυκται μὴ προσιέναι, ὅπου βλασφημίαι εἰσί. Βλασφημίας δὲ τὰ ἀσέμνως γινόμενα ἐκάλεσεν, ὡς βλασφημεῖ-

[57] Tit. 1, 6.

tione punietur. Atque hæc quidem, quocunque demum crimine sacratus accusetur, ita servari placet : at si civilis sive pecuniariæ rei sit controversia, quamvis secundum eum, qui sacris initiatus est, lis data fuerit; nisi tamen ipse rem totam et eam, quæ secundum ipsum pronuntiata fuit, sententiam contemnat, gradu suo nihilominus excidet. Quod si ab episcopis, aliisve cognitoribus, ad alios ecclesiasticos judices, metropolitanos videlicet, aut patriarchas, quispiam provocet, illique causa examinata, judicatum solvi, hoc est, rescindi placere decreverint; nihil in eos, inquit, qui prius judicium exercuere, grave constituatur : nisi forte illos, aut odio impulsos, quod videlicet ei, quem condemnarunt, infensi forent; aut studio, quod quempiam benevolentia erga illum adducti absolverint; aut mercede emptos, id namque est, gratia corruptos, judicasse probatum fuerit. Mercede namque emptus is dicitur, qui pecuniam accipit, aut aliud quodcunque beneficium, ab eo a quo corruptus esse dicitur. Nam quicunque aut odio aut amore adducti, aut largitione corrupti, judicium minus fideliter exercuisse deprehensi fuerint, propria illos dignitate multari decretum est. Quod si judices illi ipsi, qui inter se judicio confligtantur, accusator nimirum et reus, elegerint; quamvis, inquit, pauciores, quam præfinitum est, designentur, nempe in episcoporum causa duodenis, presbyterorum sex, diaconorum tribus : tamen ab his judicibus damnato provocandi facultas non erit. Quod civiles quoque leges eodem modo sanxere, ut tertio libro, titulo primo, capite quadragesimo quarto, et libro nono Basilicorum videre est. His absolutis, de filiis presbyterorum, ne aut spectacula ipsis exhibere aut quæ ab aliis exhibentur spectare liceat, canon decernit. Est vero hoc quod dicitur de spectaculis exhibendis ejusmodi : fuere siquidem in magnis urbibus theatra, tum equi quoque ad certamina bestiæque ad pugnam alebantur, eaque, tum equorum ac bestiarum, tum reliquorum spectaculorum, quæ in theatris exhibenda forent, curatio nonnullis ex civium numero committebatur, quibus, et equestre certamen, et bestiarum pugna, et quæcunque alia in theatris præberi solita, curæ fuere. Rerum igitur hujusmodi curatores esse sacerdotum filios hic canon vetat. Sacerdotes enim filios suos in doctrina ac lege Domini instituere debent, ut est apud divum Paulum, qui etiam Epistola ad Titum, dum eorum, qui sacerdotes creandi sunt, conditiones exsequitur, ad alia hoc quoque addidit : *Si quis filios habet fideles, non in accusatione luxuriæ, aut immorigeros* [57]. Et Epistola ad Timotheum, dum eum, qui episcopatum desiderat, qualem oporteat esse describit, præter cætera id etiam apposuit, filios habentem subditos cum omni castitate. Qui vero mimorum equorumque spectaculis, aliisque hu-

jusmodi ludicris, occupantur, neque intemperantiæ crimen effugient, neque integritatis et castimoniæ testimonio commendabuntur. Nec vero mirum si hæc vitæ degendæ ratio a filiis sacerdotum exigatur; nam et Christianis omnibus, ne ad ea loca ubi blasphemiæ sunt accedere liceat, interdictum fuit. Blasphemiæ vero nomine ea, quæ licenter ac inverecunde fiunt, significavit. Ob illa quippe fideles, quasi temperantiæ integritatisque contemptores, ab infidelibus blasphemantur

σθαι ποιοῦντα τοὺς πιστοὺς παρὰ τῶν ἀπίστων, οἷα μὴ ἐν σωφροσύνῃ ζῶντας ἢ σεμνότητι

535 ARIST. « Episcopus vel clericus, causa criminali ei instituta, si, relicta ecclesia, ad judicia publica recurrat, etiam injuria affectus, proprium amittet gradum. Si vero et vicerit in negotiis politicis, si hoc sequatur, proprium gradum amittet. Ecclesiasticos autem judices, nisi gratia aut odio antea judicasse convincantur, appellatio instituta non propellit. Si partes vero judices elegerint, ab iis ne discedant. »

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἐγκληματικοῦ κινουμένου πράγματος, εἰ τὴν ἐκκλησίαν ἀφεὶς, τοῖς δημοσίοις προσδράμοι, καὶ ἀδικούμενος, τὸν ἴδιον ἀπολέσει βαθμόν. Εἰ ὑπερέξει δὲ καὶ ἐπὶ πολιτικαῖς κεφαλαῖς, εἰ τούτῳ στοιχείη, τὸν ἴδιον ἀπολέσει βαθμόν. Δικαστάς γε μὴν ἐκκλησιαστικοὺς, εἰ μὴ ἐλέγχοιντο κατὰ προσπάθειαν ἢ ἀντιπάθειαν προδεδιωχηκότες, ἔκκλητος γενομένη οὐκ ἀμύνεται. Ἐὰν δὲ τὰ μέρη ἐπιλέξωνται δικαστὰς, τούτων μὴ ἀφιστάσθωσαν. »

Non oportet episcopum aut clericum judicium ecclesiasticum recusare. Quapropter si quis ex iis criminaliter accusatus, ecclesiasticum recusaverit judicium, et ad civiles judices accesserit, et coram iis, quæ ad accusationem suam spectant, denudaverit, quamvis innocens appareat, et pro eo lata sit sententia, proprium gradum amittet. Si autem non criminalis sit contra eos accusatio, sed pecuniaria, et accidat de ista evadere eos, judicium ipsis convenieus recusantes, et ad sæculares judices accedentes, et ab iis judicatos; si quidem sententiæ ab iis latæ acquiescere vellent, et id pro quo contendebant, exigere, proprium gradum amittent. Si autem despectui habuerint causæ suæ prolationem, illudque pro quo contendebant amittere mallent, locum suum retinebunt. Si quis autem ab episcopis accusatus et condemnatus, ad majores ecclesiasticos judices appellaverit, eorumque sententiam evertere potuerit, nullam hoc illis judicibus ecclesiasticis quorum sententia evertitur, noxam afferret, nisi forsitan propter odium, aut passionem, vel gratiam aliquam cum affectu sententiam tulisse convincantur. Quicunque autem ex accusatis episcopis aut clericis, ecclesiasticos judices elegerint, et ab iis judicari voluerint, quamvis contra episcopos accusatos duodecim episcopis sint pauciores, contra presbyteros autem et diaconos septem vel etiam quatuor, quemadmodum et in duodecimo præsentis synodi canone scripsimus, condemnati non debent contra judicium eorum appellare: appellatio enim judicis inscitiam vel injustitiam corrigit. Quomodo itaque, qui judices ecclesiasticos elegit, quos et sermone et vita inculpatos esse judicavit, dicens se insipienter et injuste ab iis judicari, et reprehensionem quamdam hominibus sacerdotalibus ab ipso judicatis afferre admittatur?

Οὐ δεῖ παραιτεῖσθαι ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον. Ὅθεν ἐάν τις τούτων κατηγορούμενος ἐγκληματικῶς, τὴν ἐκκλησιαστικὴν παραιτήσηται κρίσιν, καὶ πολιτικοῖς δικασταῖς προσέλθῃ, καὶ παρ' ἐκείνοις γυμνάσῃ τὰ τῆς αἰτιάσεως· κἂν ἀνεύθυνος φανῇ, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ ἀπόφασις ἐξενεχθῇ, τὸν ἴδιον ἀπολέσει βαθμόν. Εἰ δὲ οὐκ ἐγκληματική ἐστιν ἡ κατ' αὐτῶν αἰτίασις, ἀλλὰ χρηματική, καὶ συμβῇ καὶ ἐπὶ ταύτην νικῆσαι αὐτοὺς, τὸ πρόσφορον αὐτοῖς παραιτησαμένους δικαστήριον, καὶ κοσμικοῖς δικασταῖς προσελθόντας, καὶ παρ' ἐκείνων κριθέντας· εἰ μὲν αἱροῦνται τῇ ὑπὲρ αὐτῶν ψήφῳ στοιχεῖν, καὶ τὸ πρᾶγμα εἰς ὃ ἐνίκησαν ἀπαιτῆσαι, τὸν ἴδιον βαθμὸν ἀπολέσουσιν. Εἰ δὲ καταφρονοῦσι τῆς δικαιώσεως, καὶ ἀπολέσαι αἱροῦνται τὸ εἰς ὃ ἐνίκησαν, τὸν οἰκεῖον τόπον καθέξουσιν. Εἰ δέ τις παρὰ ἐπισκόπων κριθεὶς, καὶ καταδικασθεὶς, πρὸς μείζονας ἐκκλησιαστικοὺς δικαστὰς ἐκκαλέσηται, καὶ ἀνατρέψαι ἰσχύσει τὴν ψῆφον αὐτῶν· οὐδεμίαν βλάβην τοῦτο ἐπάξει τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δικασταῖς ἐκείνοις, ὧν ἡ ἀπόφασις ἀνατρέπεται· εἰ μή που κατὰ ἔχθραν, ἢ κατὰ προσπάθειαν, ἢ κατά τινα χάριν ἀπελεγχθῶσιν ἐμπαθῶς τὴν κρίσιν ποιήσασθαι. Ὅσοι δὲ τῶν αἰτιωμένων ἐπισκόπων, ἢ κληρικῶν, ἐπιλέξονται ἐκκλησιαστικοὺς δικαστὰς, καὶ παρ' αὐτοῖς κριθῆναι θελήσουσι, κἂν ἥττονες ἐπὶ μὲν ἐπισκόπων κατηγορουμένων, τῶν δώδεκα ἐπισκόπων ὦσιν, ἐπὶ δὲ πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων, τῶν ἑπτὰ, ἢ καὶ τεσσάρων, καθὼς ἐν τῷ δωδεκάτῳ κανόνι τῆς παρούσης συνόδου ἐγράψαμεν, οὐκ ὀφείλουσι καταδικασθέντες ἐκκαλεῖσθαι κατὰ τῆς κρίσεως αὐτῶν. Ἡ γὰρ ἔκκλητος ἀπειρίαν ἢ ἀδικίαν ἐπανορθοῦται τοῦ δικαστοῦ. Πῶς γοῦν ὁ ἐπιλεξάμενος ἐκκλησιαστικοὺς δικαστὰς, οὓς καὶ κατὰ λόγον, καὶ κατὰ βίαν ἀνεπιλήπτους ἔκρινεν εἶναι, παραδεχθήσεται, λέγων, ἀπείρως ἢ ἀδίκως ὑπ' αὐτῶν κριθῆναι, καὶ οἱονεί τινα μέμψιν τοῖς παρ' αὐτοῦ οἱονεὶ κριθεῖσιν ἱερατικοῖς ἐπάγειν ἀνδράσιν.

CANON XVI.

« Similiter placuit, ut episcopi, presbyteri et diaconi conductores vel procuratores non fiant; nec ex turpi aliquo vel vili negotio victum sibi quærant; debent enim ad id quod scriptum est re-

ΚΑΝΩΝ Ιϛʹ.

« Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ἐκλήπτορες μὴ γίνωνται ἢ προκουράτορες, μηδὲ ἐκ τινος αἰσχροῦ ἢ ἀτίμου πράγματος τροφὴν πορίζωνται· ὀφείλουσι γὰρ ἀπο-

« βλέψαι εἰς τὸ γεγραμμένον· *Οὐδεὶς στρατευόμενος τῷ Θεῷ ἐμπλέκεται ἑαυτὸν πράγμασι κοσμικοῖς*· καὶ ὥστε τοὺς ἀναγνώστας εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἥβης ἐρχομένους ἀναγκάζεσθαι ἢ συμβίους ἀγαγέσθαι, ἢ ἐγκράτειαν ὁμολογεῖν. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα κληρικὸς, ἐὰν χρήματα δῷ ἐν χρήσει, τὰ χρήματα λάβῃ· ἐὰν εἶδος, ὅσον δέδωκε λάβῃ. Καὶ ἵνα πρὸ τῶν εἰκοσιπέντε ἐνιαυτῶν μήτε διάκονοι χειροτονῶνται. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀναγνῶσται τὸν δῆμον μὴ προσκυνῶσιν. »

ΒΑΛΣ. Περὶ μὲν τῶν κληρικῶν τῶν παρεμβαλλόντων ἑαυτοὺς εἰς κοσμικὰς ἐνεργείας ἐγράψαμεν εἰς τὸ ιγʹ κεφ. τοῦ ηʹ τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, εἰς τὸν ϛʹ καὶ πγʹ ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ εἰς τὸν γʹ κανόνα τῆς δʹ συνόδου· καὶ ἀνάγνωθι τούτους. Καταστρωθήσεται δὲ εἰς τὴν παροῦσαν ἑρμηνείαν καὶ ἡ κατὰ τὴν ηʹ τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τῆς ϛʹ ἰνδικτιῶνος γενομένη συνοδικὴ σημείωσις εἰς τὴν ἐφημερίαν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυρίου Λουκᾶ, ἡ καὶ τόμου τάξιν ἐπέχουσα. Ὡσαύτως καὶ ἡ σημείωσις τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Ἰωάννου, ἡ γενομένη χάριν τοῦ μὴ συνηγορεῖν τοὺς ἱερωμένους. Καὶ ἡ δύναμις τοῦ σημειώματος τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, ἡ προβᾶσα χάριν τοῦ ἐπίσης τῷ διακόνῳ καὶ τῷ ἱερεῖ κωλύεσθαι καὶ τὸν ἀναγνώστην ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν κοσμικῶν ὀφφικίων. Ἐπεὶ δὲ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται, μὴ πορίζεσθαι τοὺς ἱερωμένους τὰ πρὸς τροφὴν ἀπὸ πραγμάτων αἰσχρῶν καὶ ἀτίμων, ἐζητήθη πολλάκις ποῖα ταῦτά εἰσι. Καί τινες μὲν εἶπον εἶναι ταῦτα τὸ πορνοβοσκεῖν, τὸ καπηλικοῦ ἐργαστηρίου προΐστασθαι, καὶ τὰ ὅμοια· ὁ δὲ ἁγιώτατος πατριάρχης κυρὸς Λουκᾶς καὶ τὰ μυρεψικὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ βαλανεῖα αἰσχροκερδῆ εἶναι ἔλεγεν, ὡς καὶ ψεύδους παραίτια. Ἀλλ' οὐδὲ ἀρχιατροὺς παρεχώρει γίνεσθαι τοὺς διακόνους ἢ τοὺς ἱερεῖς, λέγων ἀνένδεκτον εἶναι τοὺς μετὰ φαινολίων καὶ στιχαρίων τὰ ἅγια μεταχειριζομένους κοσμικὰς στολὰς ἐνδιδύσκεσθαι, καὶ μετὰ λαϊκῶν ἀνδρῶν, τῶν ἰατρῶν δηλαδὴ, προπομπεύειν. Ἐπὶ τούτοις νενομοθέτηται παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τοὺς ἀναγνώστας ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἥβης μετὰ τὸν ιδʹ ἐνιαυτὸν ἀναγκάζεσθαι ἢ γάμῳ ὁμιλῆσαι ἢ ἀγαμίαν ὑποσχέσθαι. Τοῦτο δὲ εἰ παρὰ τοῖς ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἐκράτησεν, οὐκ οἶδα, παρὰ δὲ ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις οὐ κρατεῖ. Νομίζω δὲ ὅτι οὐδὲ ἔν τινι χώρᾳ τοῦτο ἐκράτησέ ποτε, ὡς ἐναντιούμενον τῷ ἀποστολικῷ ϛʹ κανόνι, τῷ ὁρίζοντι ἀναγνώστας καὶ ψάλτας, καὶ μετὰ τὸ εἰς κλῆρον προελθεῖν, γαμεῖν, καὶ μὴ καιρὸν αὐτοῖς γάμου ὁρίζοντι, μήτε ἐγκράτειαν ἐπαγγέλλεσθαι ἀπαιτοῦντι. Τὸ δὲ δανείζειν τοὺς κληρικοὺς ἐπὶ τόκοις πολλοὶ κανόνες ἀπαγορεύουσι. Καὶ ὁ παρὼν δὲ κανὼν οὐ μόνον τοὺς τοῦ βήματος, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς κληρικοὺς τοκίζειν ἐμποδίζει. Ὅτι δὲ τῶν τόκων ἐπὶ δανείῳ νομισμάτων δεδομένων εἰκὸς ἦν εἰπεῖν τινας τοῦτο μὲν εἶναι κεκωλυμένον, τὸ δὲ διδόναι σῖτον ἢ ἕτερον εἶδος, καὶ λαμβάνειν πλεῖον τοῦ

« spicere, *Nemo Deo militans seipsum implicat sæcularibus negotiis* [26], et, ut lectores ad pubertatis tempus venientes cogantur, vel uxores ducere, vel continentiam profiteri. Similiter placuit, ut si clericus mutuas pecunias dederit, pecunias accipiat: sin autem speciem, quantum dederit accipiat. Et ut ante quinque et viginti annos diaconi non ordinentur. Sed et lectores populum non salutent. »

BALS. De clericis quidem, qui se negotiis sæcularibus ingerunt, scripsimus in decimo tertio capite octavi tituli præsentis operis; in sexto et octogesimo tertio canone apostolico, et in tertio canone quartæ synodi, et lege eos. In præsenti autem interpretatione ponetur et quæ octavo mensis Decembris sexta indictione facta est synodalis declaratio, tempore sanctissimi patriarchæ domini Lucæ, quæ etiam decisionis locum obtinet. Similiter et promulgatio patriarchæ illius domini Joannis, quæ facta est, **536** ne causas agerent qui sacris initiati sunt. Et jus edicti sanctissimi patriarchæ domini Michaelis philosophorum summi, quod prodiit, ut æque, ac diaconus et sacerdos, lector quoque prohiberetur ab exercendis sæcularibus officiis. Quoniam autem præsens canon statuit, ne qui sunt sacrati victum quærant ex rebus turpibus et vilibus, sæpe quæsitum est, quænam sint eæ. Et nonnulli quidem dixerunt eas esse, lenonem esse ac meretrices alere, cauponatoriæ tabernæ præesse, et similia. Sanctissimus autem patriarcha dominus Lucas unguentarias quoque officinas et balnea turpis esse quæstus dicebat, ut quæ mendacii quoque causæ essent. Sed nec archiatros fieri sinebat diaconos vel sacerdotes, dicens non esse ferendum, ut qui cum infulis et casulis sancta tractant, sæcularibus vestibus induantur, et cum laicis, viris scilicet medicis incedant. Postea autem cautum est a sanctis Patribus, ut lectores in tempore pubertatis post annum quartum decimum cogantur vel matrimonio conjungi vel cœlibatum profiteri. An hoc autem apud Africanos observatum sit, nescio: sed apud alias Ecclesias non servatur. Existimo autem, quod nec in ulla unquam regione hoc servatum sit; ut quod apostolico sexto canoni adversetur, qui decernit, ut lectores et cantores, etiam postquam in clerum provecti fuerint, uxores ducant, et nec uxorem ducendi tempus definit, nec, ut continentiam profiteantur, exigit. Dare autem pecuniam mutuam ad usuram multi canones clericis prohibent. Præsens quoque canon, non solum eos qui sunt e tribunali, sed et omnes clericos feneravi prohibet. Quia autem, cum usuræ dabantur ob pecunias mutuo datas, verisimile erat dicere aliquos hoc quidem esse prohibitum; dare autem frumentum vel aliquam aliam speciem, et plus accipere quam datum sit, non esse prohibitum: Patres hoc quoque expresse prohibuerunt.

[26] Tim. II, 4.

Sed et illud, ante completos quinque et viginti annos non ordinari diaconum, in diversis canonibus decretum est. Prohibitum est autem lectoribus, ne expleto ministerio ad populum conversi eum salutent : ut qui solos tunc debent sacerdotes et antistites adorare, et non laicos qui in ecclesia congregantur. Ipsi enim sunt sacrati : populus vero procul est a sacerdotio et consecratione. Ac ipse potius lectores adorare deberet propter ministerium eorum. Lege sanctorum apostolorum canones 17, 18, 19, 25, 26, synodi Ancyr. canonem 10, et Chalcedonensis canones 14, 15, sextæ canonem 3, 4, 6, 12, 13, 48, 58, et sancti Basilii canones 3, 6, 49, 70.

Et edictum quidem sanctissimi patriarchæ domini Lucæ sic se habet : Mense Decembri die 8, indict. 6. Sin autem etiam ille Ozan, qui divinam arcam, quæ evertebatur, attigit, non parvo supplicio affectus est (atqui ejus erat institutum illam erigere, non diruere), quis est adeo audax, et ad extremam usque impudentiam arrogantiamque elatus, malo omnino spiritu ductus, qui non solum divina et spiritualia mandata in integrum non vult, sed etiam in contrarium detorquens, ea labefactare ac destruere impudenter molitur, eaque dissolvere quæ firme ac stabiliter locata sunt, et ea commovere quæ conquassari non possunt, ut quæ sint ædificata, ut aiunt, supra fundamentum apostolorum et prophetarum? Propterea nostra quoque moderatio non ferendum esse rata malam consuetudinem adhuc servari, quæ divina et humana confundit, et Ecclesiæ, quæ est ab omni reprehensione aliena Dei sponsa, constitutioni non vulgares maculas inurit, quæque superbia et vana negotiatione, et in iis, quæ sunt abjecta ab eaque abhorrentia, studio et labore, et turpibus præterea lucris, ejus honestatem splendoremque polluit; visum est eam esse radicitus evellendam, ut non amplius enascatur radix amaritudinis, secundum divinum apostolum, per præsentem nostram spiritualem et **537** paternam doctrinam, quæ scopum quidem aperte declarat causæ propositæ de iis, qui sacram auctoritatem sortiti sunt, et sæcularibus seipsos magistratibus et dignitatibus curisque ac negotiis implicant. Ad verbum autem sic se habet : Iis, qui sacerdotalem, inquiunt Patres, dignitatem sortiti sunt, testimonia et præclara facta sunt canonicarum constitutionum informationes, quas etiam lubenter admittentes, ad Dominum Deum cum Davide Dei præcone canimus: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, tanquam in omnibus divitiis* [29]. Et rursus : *Mandasti justitiam; testimonia tua in æternum doce me, et vivam* [30]. Quod si vox prophetica nos jubet in æternum Dei testimonia custodire, et in ipsis vivere, manifestum est ea inconcussa et nulla ratione la-

[29] Psal. CXVIII, 14. [30] ibid. 138

A δοθέντος, μὴ ἀπαγορευθῆναι, ἐκώλυσαν οἱ Πατέρες ῥητῶς καὶ τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸ συμπληρώσεως κε' ἐνιαυτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι διάκονον ἐν διαφόροις κανόσιν ὥρισται. Ἀπηγόρευται δὲ τοῖς ἀναγνώσταις, ἐν τῷ πληροῦν τὴν διακονίαν αὐτῶν στρέφεσθαι πρὸς τὸν δῆμον καὶ προσκυνεῖν, ὡς ὀφείλουσι τότε προσκυνεῖν μόνους τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ οὐχὶ τοὺς λαϊκοὺς τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συναθροιζομένους· οἱ μὲν γὰρ ἱέρωνται, οἱ δὲ τοῦ δήμου πόῤῥω τῆς ἱερωσύνης εἰσί. Καὶ οὗτοι μᾶλλον τοὺς ἀναγνώστας προσκυνεῖν ὀφείλουσι, διὰ τὴν ὑπουργίαν αὐτῶν. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα ιζ', ιη', ιθ', κε', κς', συνόδου Ἀγκύρας κανόνα ι', τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα ιδ', ιε'· τῆς ς' κανόνα γ', δ', ς', B ιβ', ιγ', μη', νη', καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανόνα γ', ς', ξθ' καὶ ο'.

Τὸ μέντοι σημείωμα τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Λουκᾶ ἔχει οὕτως· Μηνὶ Δεκεμβρίῳ η', ἡμέρᾳ α' ἰνδικτιῶνος ς'. Εἰ δὲ καὶ Ὀζὰν ἐκεῖνος τῆς θείας κιβωτοῦ παρατραπείσης ἀψάμενος οὐ μικρὸν κατεκρίθη τὸ ἐπιτίμιον (καίτοι σκοπὸς ἐν αὐτῷ πρὸς ἀνόρθωσιν ταύτης, οὐ πρὸς καθαίρεσιν), τίς οὕτω τολμηρὸς καὶ εἰς ἐσχάτην ἀναίδειαν καὶ ὑπερηφανίαν ἐξενεχθεὶς, πνεύματι πάντως ἀγόμενος πονηρῷ, ὃς μὴ μόνον οὐκ ἐπανορθοῦν αἱρεῖται τὰ θεῖα καὶ πνευματικὰ διατάγματα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναντίαν τρεπόμενος, παρασαλεύειν ταῦτα καὶ καθαιρεῖν ἀναιδεύεται, καὶ παραλύειν τὰ παγίως ἡδρασμένα, καὶ παρακινεῖν τὰ ἀσάλευτα, ᾠκοδομημένα, καθώς φη- C σιν, ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν; Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησαμένη πονηρὰν συνήθειαν καὶ ἔτι κρατεῖν, μιγνύουσαν θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα, καὶ τῇ τῆς Ἐκκλησίας καταστάσει, τῆς ἀμωμήτου νύμφης Χριστοῦ, σπίλους οὐ τοὺς τυχόντας προσεπιτρίβουσαν, καὶ τύφῳ καὶ ἀσχολίᾳ ματαίᾳ, καὶ τῇ περὶ τὰ εἰκαῖα καὶ ταύτῃ ἀπᾴδοντα διαπονήσει τε καὶ σπουδῇ, ἔτι γε μὴν καὶ ἀκερδέσι τὸ σεμνὸν ταύτης καταῤῥυπαίνουσαν, ηὐδόκησε ῥιζόθεν ταύτην ἀποτεμεῖν, ἵνα μὴ ῥίζα πικρίας καὶ ἔτι φυῇ, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, διὰ τῆς παρούσης ἡμετέρας πνευματικῆς καὶ πατρικῆς διαλαλιᾶς, τῆς δηλούσης μὲν τὸν σκοπὸν φανερῶς τῆς προτεθείσης ὑποθέσεως περὶ τῶν ἱερὰν ἀξίαν λαχόντων, καὶ κοσμικαῖς ἑαυτοὺς ἐμπλεκόν- D των ἀρχαῖς καὶ ἀξίαις καὶ φροντίσι καὶ πράγμασι, οὕτω δὲ κατὰ ῥῆμα ἐχούσης. Τοῖς τὴν ἱερατικὴν, φασὶν οἱ Πατέρες, λαχοῦσιν ἀξίαν, μαρτύριά τε καὶ κατορθώματα αἱ τῶν κανονικῶν διατάξεων ὑποτυπώσεις εἰσὶν, ἃς καὶ ἀσμένως δεχόμενοι, πρὸς τὸν Δεσπότην Θεὸν μετὰ Δαβὶδ τοῦ θεοφάντορος ᾄδομεν· *Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ*· καὶ αὖθις· *Ἐνετείλω δικαιοσύνην· τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα συνέτισόν με, καὶ ζήσομαι*. Καὶ εἴπερ εἰς τὸν αἰῶνα φυλάττειν ἡμῖν ἐντέλλεται ἡ προφητικὴ φωνὴ τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, καὶ ζῆν ἐν αὐτοῖς, δῆλον ὡς ἀκράδαντα καὶ ἀσάλευτα διαμένουσιν. Ὅτι οὕτω φησὶ

καὶ ὁ θεόπτης Μωσῆς· *Ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔστι προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν.* Τούτων τοίνυν οὕτως ὄντων καὶ διαμαρτυρουμένων ἡμῖν, ἀγαλλιώμενοι ἐπ' αὐτοῖς, ὡς, εἴ τις εὕρῃ σκῦλα πολλὰ, τοὺς θείους ἀσπασίως κανόνας ἐνστερνιζόμεθα, καὶ τὴν αὐτῶν διαταγὴν ὁλόκληρον καὶ ἀσάλευτον μένειν ὁλοψύχως αἱρούμεθα. Καὶ ἐπειδὴ τῶν ἐν κλήρῳ τεταγμένων τινὰς ἔγνωμεν πράγμασι κοσμικοῖς ἐμπλέκοντας ἀκανονίστως ἑαυτοὺς, οὓς μὲν κουρατωρείας καὶ προνοήσεις οἴκων ἀρχοντικῶν ἢ κτημάτων ἀναλαμβάνοντας, οὓς δὲ καὶ δημοσίων τελῶν εἰσπράξεις ἢ κεφαλαίων ἑτέρων, ἢ ἐξελάσεις πλοΐμων, ἢ δὴ καὶ ἀναγραφὰς ἢ λογοποιίας, ἢ καὶ ἑτέραν ὁμοίαν ἐνέργειαν, οὐκ ἐπὶ πράγμασιν ἐκκλησιαστικοῖς, ἀλλὰ κοσμικοῖς, ἐνίους δὲ καὶ ἀξίας τε καὶ ἀρχὰς τὰς τῆς πολιτείας ἀπονενεμημένας, τοῖς τοιούτοις παρεγγυώμεθα παύσασθαι τοῦ λοιποῦ τῶν εἰρημένων ἁπάντων· ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς δὲ χρείαις προσευκαιρεῖν, εἰ μὴ βούλοιντο τῇ δεδογμένῃ τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς κανόσι καθαιρέσει τοῦ προσόντος αὐτοῖς ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ βαθμοῦ ὑπαγαγεῖν ἑαυτούς. Εἰ γὰρ καὶ μακρᾷ συνηθείᾳ ἑδράζεσθαί τινες οἴονται τοῦ τοιαῦτα μετιέναι καὶ πρὸ αὐτῶν οὐκ ὀλίγους, πρὸς δὲ καὶ βασιλικάς φασί τε προβῆναι οἰκονομίας ἀνατιθείσας ἱερωμένοις ἀξίας τε καὶ κοσμικὰς καὶ ὀφφίκια ἢ ἐνεργείας ὁμοίας εἴτε ἀρχάς· ἀλλ' οὐχ ἑλκυσθήσεται πρὸς ὑπόδειγμα. Ἐπειδὴ γὰρ οὐθ' ὑπ' ἀμφιβολίαν οἱ περὶ τούτων ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες ἔπεσον, οὔτε δοκιμασία τις καὶ διάγνωσις ἔγγραφος προβεβήκει παρά τε τοῦ κατὰ καιρὸν τὰ τῆς βασιλείας σκῆπτρα διέποντος, ἔτι δὲ καὶ ἁγιωτάτων πατριαρχῶν καὶ συνόδων τούτου; αὐτοὺς παραθραύουσα, οὐ τοὺς γεγραμμένους κανόνας αἱ τοιαῦται οἰκονομίαι, καὶ ἡ μὴ δοκιμασθεῖσα συνήθεια ὅλως παρασαλεύουσιν· αὗται δὲ μᾶλλον ὑπὸ τούτων τοὐναντίον τέλεον συντριβήσονται, ὡς χύτρα κατὰ τὸν Σολομῶντα προσκρούσασα λέβητι. *Πύλαι* γὰρ, φησὶν, *ᾅδου τῆς Ἐκκλησίας οὐ κατισχύσουσιν*, οἰκοδομηθείσης παρὰ Κυρίου ἐπὶ τῷ θεοκήρυκι Πέτρῳ, τῷ σὺν τοῖς λοιποῖς ἁγίοις ἀποστόλοις νομοθετήσαντι οὕτως ἐν ϛ' κανόνι αὐτῶν· *Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβανέτω· εἰ δὲ μὴ, καθαιρείσθω.* Ὡσαύτως καὶ ἐν πα' εἴπομεν ὅτι μὴ χρὴ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον καθιέναι ἑαυτὸν εἰς δημοσιακὰς διοικήσεις, ἀλλὰ προσευκαιρεῖν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρείαις· ἢ πειθέσθω οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρείσθω. *Οὐδεὶς* γὰρ *δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν*, κατὰ τὴν Κυριακὴν παρακέλευσιν. Ἔτι καὶ ὁ πγ' φησίν· Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος στρατείᾳ σχολάζων, καὶ βουλόμενος ἀμφότερα κατέχειν, Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν καὶ ἱερατικὴν διοίκησιν, καθαιρείσθω. *Τὰ γὰρ Καίσαρος, Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ Θεῷ.* Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιϛ' οὕτως ἐν μέρει διαγορεύει· Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ἐκλήπτορες μὴ γίνωνται ἢ προκουράτορες. Καὶ μετ' ὀλίγον· Οὐδεὶς γὰρ

befactanda permanere. Nam divinus quoque Moses sic inquit: *Non licet eis addere nec detrahere* [31]. Cum hæc itaque ita sint, et nobis testimonium ferant, in eis exsultantes, tanquam si quis multa spolia invenerit, divinos lubenter canones amplectimur, et eorum constitutionem integram et inconcussam manere toto animo eligimus. Quoniam autem nonnullos eorum qui sunt in clero constituti novimus se sæcularibus negotiis contra canones implicare: hos quidem domorum magistratuum vel possessionum curationes administrationesque suscipientes; illos vero etiam publicorum vectigalium exactiones, vel aliorum capitum, vel eorum quæ navibus portantur pensionum petitiones, vel colligendarum pecuniarum rationumque reddendarum munera, vel aliquod ejusmodi officium; non in ecclesiasticis, sed sæcularibus negotiis; nonnullisque eorum civiles etiam magistratus dignitatesque esse attributas: eis præcipimus ut deinceps a prædictis omnibus cessent, in ecclesiasticis autem negotiis officiisque versentur; nisi velint ei, quæ sacris divinisque canonibus placuit, gradus quem habent ecclesiastici depositioni subjici. Etsi enim longa consuetudine confirmari stabilirique quidam existimant, quod non pauci ante eos illa susceperint; præterea autem dicunt imperiales administrationes, quæ sæculares dignitates et officia, aut similia munera seu magistratus, sacratis hominibus committunt processisse: sed tamen non trahetur ad exemplum. Quia enim est citra controversiam, nec sacros ac divinos de iis canones intercidisse; nec ulla cognitio aut examinatio litteris mandata ab eo qui illo tempore imperialia sceptra tenebat, nec a sanctissimis patriarchis et synodis eos ipsos evertens, processit: scriptos canones ejusmodi dispensationes et non probata consuetudo omnino non labefactabunt; sed ipsæ potius ab eis penitus contererentur, sicut olla, inquit Solomon, quæ lebeti allisa est. *Portæ enim*, inquit, *inferi adversus Ecclesiam non prævalebunt* [32], quæ a Domino supra Dei præconem Petrum ædificata est, qui cum reliquis sanctis apostolis in sexto eorum canone sic decrevit: Episcopus, vel presbyter, vel diaconus sæcularia negotia non recipiat: sin minus, deponatur. Similiter et in octogesimo primo diximus, quod non oportet episcopum vel presbyterum ad publicas administrationes descendere, sed in ecclesiasticis negotiis officiisque versari: vel ergo hoc non facere persuadeatur, vel deponatur. *Nemo enim potest duobus dominis servire* [33], ut est præceptum Domini. Præterea et canon 83 inquit: Episcopus vel presbyter vel diaconus militiæ vacans, et volens utrumque obtinere, Romanum magistratum et sacerdotalem administrationem, deponatur. *Quæ enim sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo* [34]. Jam vero et Carthaginensis decimus sextus sic præcise dicit: Similiter placuit, ut episcopi et presbyteri et diaconi non sint

[31] Deut. IV, 2. [32] Matth. XVI, 18. [33] Matth. VI, 24. [34] Luc. XX, 25.

administratores vel procuratores. Et paulo post : *Nullus enim Deo militans implicat se sæcularibus negotiis.* Cum his quoque canon 77 Chalcedonensis
538 synodi : Eos, qui semel in clero constituti sunt, vel monachos, statuimus neque ad militiam neque ad sæcularem dignitatem accedere : vel si hoc audeant, et non pœnitentia ducti ad id revertantur, quod propter Deum elegerunt, anathematizari. Et Constantinopolitani primi et secundi undecimus, hæc ita ad verbum persequitur : Presbyteros vel diaconos sæculares magistratus vel curas suscipientes, vel quæ in magistratuum ædibus dicuntur curationes, divini et sacri canones depositioni subjiciunt. Hoc ergo nos quoque confirmantes, etiam de reliquis, qui in clerum relati sunt, statuimus, ut, si quis eorum sæcularia negotia aggrediatur, vel, quæ in magistratuum ædibus vel suburbanis curationes dicuntur, suscipiat, is ex clero expellatur. *Nemo* enim *potest*, secundum Christi veri Dei nostri dictum et verissimam vocem, *duobus dominis servire.* Et omnino manifesti sunt et aperti hi divini canones : et ideo non sunt transformandi vel aliter accipiendi. Si autem etiam causæ procuratorem quæ ad ecclesiam, cujus est clericus, non pertinet, fieri clerico prohibitum est, ne, inquit, divina ministeria impediantur, quanto magis prohibitum est majoribus sæcularibus negotiis implicari, quæ impediunt, ne possit ecclesiasticis negotiis vacare. Omnibus ergo religiosissimis sanctissimisque clericis in sancto Spiritu præcipimus, ut a dictis abstineant : vel sciant, se quidem segregationis pœnæ subjectos fore; quin et quod majorem quoque et canonicam acerbitatem non effugient, ejusmodi sæcularibus negotiis seipsos implicantes. Ad hoc enim præsens quoque nostræ mediocritatis decretum sacratissimis antistitibus scriptis tradi jussum est, ut etiam clericis, qui sunt ubicunque, sit manifestum.

Edictum patriarchæ domini Joannis sic se habet : Mense Februario die decimo sexto, feria tertia, indictione octava. Cum multos ecclesiasticos et monachos videremus alienas causas subeuntes, et pro iis decertantes, qui in civilibus et ecclesiasticis judiciis litigant, ab ecclesiastica consuetudine et legum gravitate, quod fiebat, indignum judicantes, statuimus, ut nemo deinceps, nec monachus, nec ullus ecclesiasticus, alienas causaš suscipiens in judicio defendat. Id enim est aperte mercenaria opera. Et nemo tale quid agens nostræ moderationis supplicium effugiet : præterquam, si forte cum sit causa ecclesiastica, a nobis jubeatur alterutrius litigantium partis defensionem suscipere. Tunc enim præterquam quod a reprehensione erit alienus, in pœnam quoque non cadet. Præsens autem edictum omnibus quoque civilibus judicibus legi jussum est, ut, cum nostri decreti scientiam habuerint, eos omnino non admittant ad aliorum causas agendas. Vis autem edicti domini Michael hæc est : Mense Januario die decimo tertio, feria quarta,

στρατευόμενος τῷ Θεῷ ἐμπλέκεται ἑαυτὸν πράγμασι κοσμικοῖς. Σὺν τούτοις καὶ ὁ οζ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, τοὺς ἅπαξ ἐν κλήρῳ τεταγμένους ἢ καὶ μοναστὰς ὡρίσαμεν μήτε ἐπὶ στρατείαν μήτε ἐπὶ ἀξίαν κοσμικὴν ἔρχεσθαι· ἢ τοῦτο τολμῶντας, καὶ μὴ μεταμελομένους, ὥστε ἐπιστρέψαι ἐπὶ τοῦτο ὃ διὰ Θεὸν εἵλοντο, ἀναθεματίζεσθαι. Καὶ ὁ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει α' καὶ β' συνόδου ια' τάδε κατὰ ῥῆμα διέξεισι· Τοὺς πρεσβυτέρους ἢ διακόνους κοσμικὰς ἀρχὰς ἢ φροντίδας ἀναδεχομένους, ἢ τὰς ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀρχόντων λεγομένας κουρατωρείας, οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες καθαιρέσει καθυποβάλλουσι. Τοῦτο οὖν καὶ ἡμεῖς ἐπικυροῦντες, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν κλήρῳ κατειλεγμένων διοριζόμεθα, ὡς, εἴ τις αὐτῶν κοσμικὰς ἀρχὰς μεταχειρίζοιτο, ἢ τὰς ἐν τοῖς τῶν ἀρχόντων οἴκοις ἢ προαστείοις λεγομένας κουρατωρείας ἀναδέχοιτο, τοῦτον τοῦ οἰκείου κλήρου ἀποδιώκεσθαι. *Οὐδεὶς γὰρ δύναται*, κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν αὐτόλεκτον καὶ ἀψευδεστάτην φωνὴν, *δυσὶ κυρίοις δουλεύειν.* Καὶ σαφεῖς πάντως οἱ θεῖοι κανόνες οὗτοι καὶ πρόδηλοι· καὶ διὰ τοῦτο μεταποιεῖσθαι τούτους οὐ χρή. Εἰ δὲ καὶ ἐντολέα δίκης γίνεσθαι τὸν κεκληρωμένον κεκώλυται μὴ ἀνηκούσης τῇ ἐκκλησίᾳ ἧς ἐστι κληρικὸς, ἵνα, φησὶ, μὴ αἱ θεῖαι ὑπηρεσίαι παρεμποδίζοιντο, πόσῳ πλέον κεκώλυται μείζοσι κοσμικαῖς φροντίσιν ἐμπλέκεσθαι, παρεμποδιζούσαις αὐτῷ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρείαις προσευκαιρεῖν. Πᾶσι τοίνυν εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς ἐν ἁγίῳ παρεγγυώμεθα Πνεύματι τῶν εἰρημένων ἀπέχεσθαι· ἢ μὴν εἰδέναι ὡς ἔσονται μὲν ἐπιτιμίῳ ἀφορισμοῦ ὑποβεβλημένοι, καὶ τὴν μείζω δὲ κανονικὴν αὐστηρίαν οὐ διαφεύξονται, πράγμασι κοσμικοῖς τοιούτοις ἐμπλέκοντες ἑαυτούς. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ὁ παρὼν ἔγγραφος ὁρισμὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τοῖς ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν ἐπιδοθῆναι τετύπωται, ἵνα καὶ τοῖς ἁπανταχοῦ κληρικοῖς κατάδηλος γένηται

Τὸ σημείωμα τοῦ πατριάρχου Κυρίου Ἰωάννου ἔχει οὕτως· Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ιϛ', ἡμέρᾳ γ', ἰνδικτιῶνος η', πολλοὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ μοναχῶν καθορῶντες ὑποθέσεις ἀλλοτρίας ὑποδυομένους, καὶ ὑπεραγωνιζομένους τῶν δικαζομένων ἐν πολιτικοῖς καὶ ἐκκλησιαστικοῖς δικαστηρίοις, ἀλλότριον τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνηθείας καὶ τῆς τῶν νόμων ἀκριβείας τὸ πραττόμενον κρίναντες, διοριζόμεθα μηκέτι τοῦ λοιποῦ μήτε μοναχὸν μήτε τῶν τινα ἐκκλησιαστικῶν ἀλλοτρίας ἀγωγὰς ὑπεισερχόμενον ἐν δικαστηρίῳ συνηγορεῖν. Ἐργολαβία γὰρ ἄντικρυς τοῦτο. Καὶ οὐκ ἄν τις τοιοῦτόν τι διαπραττόμενος τὴν ἀπὸ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπιτίμησιν διαφεύξηται, πλὴν εἰ μήπω ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως οὔσης κελευσθείη παρ' ἡμῶν ὑπεραγωνίζεσθαι θατέρου μέρους τῶν δικαζομένων. Τηνικαῦτα γὰρ ἕξει σὺν τῷ ἀμέμπτῳ καὶ τὸ ἀνεπιτίμητον. Τὸ δὲ παρὸν σημείωμα ὑπαναγνωσθῆναι ὡρίσθη καὶ πᾶσι τοῖς πολιτικοῖς δικασταῖς, ἵν', ἐνταῦθεν εἴδησιν λαβόντες τοῦ ἡμετέρου διορισμοῦ, μὴ προσδέχωνται τοὺς τοιούτους εἰς τὸ τισὶν ὅλως συντηρεῖν. Ἡ δὲ δύναμις

τοῦ σημειώματος τοῦ κυροῦ Μιχαὴλ ἐστιν αὕτη· Μηνὶ Ἰανουαρίῳ ιγ', ἡμέρᾳ δ', ἰνδικτιῶνος δ', καὶ ἐφεξῆς. διατάττεται καὶ τοὺς ἀναγνώστας ἐπίσης τοῖς διακόνοις καὶ τοῖς ἱερεῦσι μὴ ἀναδέχεσθαι κοσμικὰ ὀφφίκια ἢ πρακτωρικὰς ἐνεργείας ἢ κουρατωρείας, διὰ τὸν ια' κανόνα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει α' καὶ β' συνόδου. Περὶ δὲ ἱερωμένων συνηγορούντων ἱκανῶς ἐγράψαμεν εἰς τὸ ιγ' κεφ. τοῦ η' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· καὶ ἀνάγνωθι ταῦτα. Καὶ τὰ μὲν τῶν κανόνων καὶ τῶν συνοδικῶν σημειωμάτων ἐν τούτοις. Λέγουσι δέ τινες χώραν ταῦτα ἔχειν, ὅταν δίχα προστάξεως βασιλικῆς ἐνεργῇ τις ἱερωμένος δουλείαν δημοσιακήν· εἰ γὰρ κατ' οἰκονομίαν βασιλικὴν τοιαύτην τινὰ δουλείαν ἀναδέξεταί τις, ὑπὸ τῶν ῥηθέντων κανόνων οὐ κωλυθήσεται, οὐδὲ βλαβήσεται. Καὶ προστιθέασιν ὡς ὁ βασιλεὺς οὔτε νόμοις οὔτε κανόσιν ὑπόκειται· διὸ καὶ ἐπ' ἀδείας ἔχει ἐπισκοπὴν εἰς μητρόπολιν ἄγειν, καὶ ἀπηξενοῦν ἐκ τῶν οἰκείων μητροπόλεων, ὡσαύτως καὶ ἐνορίας ἀρχιερέων διαιρεῖν, καὶ ἐκ νέου ἐπισκόπους καὶ μητροπολίτας καθιστᾷν, καὶ διορίζεσθαι ἐπισκόποις ἱερουργεῖν ἀποκριματίστως εἰς ἀλλοτρίας ἐνορίας παρὰ γνώμην τῶν ἐγχωρίων ἐπισκόπων, καὶ ἄλλα τινὰ ἐνεργεῖν ἀρχιερατικὰ δίκαια. Χρῶνται δὲ καὶ τῷ ιβ' καὶ ιζ' κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ τῷ λη' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, τὰ αὐτὰ παρακελευομένοις. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς ἀπὸ τοῦ δ' κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου καὶ μάλιστα ἐνεδόθη τῷ βασιλεῖ ἀνατιθέναι κοσμικῶν δουλειῶν ἐνεργείας ἱερωμένοις καὶ μοναχοῖς, κατὰ λόγον οἰκονομίας δοκούσης αὐτῷ. Εἰ γὰρ ὁ κατὰ χώραν ἐπίσκοπος δύναται τοῦτο ποιεῖν, πολλῷ πλέον ὁ βασιλεύς, ὁ μὴ ἀναγκαζόμενος ἀκολουθεῖν τοῖς κανόσι, τοῖς διοριζομένοις τὰς ψήφους τῶν ἐπισκόπων ὑπὸ ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι, καὶ μὴ παρὰ ἀρχόντων· κἀντεῦθεν καὶ ψήφου μὴ γενομένης πατριάρχας καὶ ἐπισκόπους προβαλλόμενος. Καὶ ἀνάγνωσον τὰ ἐν αὐτῷ δ' κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαί τινας τῶν ἱερωμένων ἀλλοτρίων κτημάτων ἐκλήπτορας, ἤγουν μισθωτὰς, μηδὲ προκουράτωρας, τουτέστι διοικητὰς, φροντιστὰς, πλατύτερον περιέχει τρίτος κανὼν τῆς δ' συνόδου. Καὶ ὁ πα' δὲ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὸν ἐμβάλλοντα ἑαυτὸν εἰς δημοσίας διοικήσεις καθαιρεῖσθαι προστάττει· μηδὲ ἔκ τινος αἰσχροῦ καὶ ἀτίμου πράγματος τροφὴν πορίζεσθαι παρακελεύεται ὁ κανών. Αἰσχρὸν μὲν οὖν ἂν εἴη πρᾶγμα τὸ πορνοβοσκεῖν, ἤγουν τὸ πόρνας τρέφειν, ὥστε κερδαίνειν ἐκ τοῦ μισθώματος ἐκείνων, καὶ τὰ ὅμοια· ἄτιμον δ' ἐστὶ τὸ προΐστασθαι καπηλείου, καὶ τὰ παραπλήσια. Ἐκ τοιούτων οὖν τροφὴν πορίζεσθαι ὁ κανὼν ἀπαγορεύει τοῖς ἱερωμένοις· καὶ οὐκ εἶπε κέρδος, ἀλλὰ τροφήν. Κἂν γὰρ εἰς τοῦτο περιιστῶσι πενίας, ὥστε μηδὲ τροφῆς εὐπορεῖν, οὐδ' οὕτω χρὴ αὐτοὺς ἐκ πράγματος αἰσχροῦ ἢ ἀτίμου πορίζεσθαι τροφήν. Ὀφείλουσι γὰρ, φησὶ, τὸ ἀποστολικὸν ἐννοῆσαι παράγγελμα, τὸ λέγον· *Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ.* Εἰ δὲ τοῖς κοσμι-

A Indictionis quartæ, et deinceps, constituit ne lectores æque ac diaconi et sacerdotes sæcularia officia suscipiant, vel exactorum munera, vel curationes, propter undecimum canonem primæ et secundæ Constantinopol. synodi. De sacratis autem hominibus causas agentibus satis scripsimus in cap. 13, tit. 8 præsentis operis : et lege ea. Ac canones quidem et synodalia edicta in his consistunt. Dicunt autem quidam, hæc locum habere, quando sine jussu imperatoris sacratus quispiam sæculare ministerium exercuerit : si enim ex dispensatione imperatoris quis hoc ministerium susceperit, a dictis canonibus non prohibebitur, nec lædetur. Et adjiciunt, quod imperator nec canonibus nec legibus subjicitur : et ideo est in ejus potestate B episcopatus in metropoles erigere, et a suis metropolibus alienare, similiter etiam antistitum terminos dividere **539** et de novo episcopos et metropolitanos constituere; et jubere episcopis in alienis diœcesibus absque ullo præjudicio sacrificare præter sententiam episcoporum illius regionis, et alia ejusmodi episcopalia jura exercere. Utuntur autem etiam duodecimo et decimo sexto canone Chalced. syn., et tricesimo septimo canone synodi in Trullo, qui eadem præcipiunt. Mihi autem videtur, quod ex quarto canone Chalcedonensis synodi imperatori vel maxime concessum est sæcularium munerum functiones sacratis et monachis, ex ratione dispensationis quæ illi videtur tribuere. Si enim hoc potest C regionis episcopus, multo magis imperator, qui non cogitur sequi canones, decernentes, episcoporum electiones a provincialibus episcopis fieri, non autem a magistratibus : et qui exinde, nulla facta electione, patriarchas et episcopos provehit. Et lege quæ in eodem quarto canone Chalcedonensis synodi scripta sunt.

ZONAR. Non licere cuiquam ex sacro ordine alienæ possessionis conductorem, mercenarium videlicet, neque procuratorem sive publicanum vel administratorem fieri, tertio quartæ synodi canone fusius explicatum est. Qui vero se publicæ administrationi immiscuerit, eum primus et octogesimus D sanctorum apostolorum canon deponi jubet : eosdem ex aliquo turpi ac sordido negotio victum sibi parare hic canon vetat. Ac turpe quidem fuerit, exempli causa, si quis lenoniam exerceat, hoc est, alat meretrices, ut ex earum mercede ipse lucretur, atque hujus generis alia. Sordidum vero cauponari, et similia. Victum igitur sibi ejusmodi artibus quærere hoc canone sacris initiati homines prohibentur : neque vero lucrum dixit, sed victum. Quamvis enim eo inopiæ redigantur, ut alimenta quoque deficiant; ne tunc quidem eos turpi aut sordido artificii genere vitæ subsidia comparare oportet. Eos enim, inquit, illius apostolici præcepti memores esse decet, quod ait : *Nemo militans implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat qui*

militem elegit [33]. Quod si de profana militia verum est, certe in eos, qui divinæ militiæ in sacro ordine mancipati sunt, longe accommodatius quadrabit. De lectoribus vero quod sequitur, ut pubertatis tempore, quarto decimo scilicet anno expleto, vel matrimonio jungi, vel cœlibatum profiteri cogantur : an ea in Africana Ecclesia consuetudo inoleverit haud facile dixerim. In aliis certe Ecclesiis haud viget; imo nec ullo unquam tempore viguisse ego quidem existimo; adversatur quippe sanctorum apostolorum vicesimo sexto canoni, qui lectoribus et cantoribus, postquam in clerum ascripti fuerint, uxores ducendas esse statuit, neque certum aliquod tempus nuptiarum præscribit, aut aliqua eos continentiæ professione obligandos esse decernit. De fenore porro a clericis non exercendo multi canones exstant : idemque hoc quoque canone ne liceat constitutum; ac si quidem, inquit, pecuniam aut nummos utendos cuipiam clericus concesserit, hoc est, mutuos dederit, totidem sibi vicissim, nec plures ullo modo, curet reddendos : si vero rei speciem, frumentum quippe aut vinum, aut ejusmodi quidpiam dederit, tantumdem, quantum dedit, nec plus aliquid vicissim accipiat. Illud quoque, ne minores quinque et viginti annis diaconi eligantur, complures item canones decrevere. Deinde lectoribus, ne expleto ministerio se ad populum salutandi gratia convertant, interdictum. Solos namque eo tempore antistites et sacerdotes, non congregatam in ecclesia multitudinem, ab iis salutari fas est. Ipsi enim sacrati sunt, multitudo vero a sacris ordinibus longo intervallo disjuncta : ut proinde iis potius a populo honorem exhiberi, præsertim dum in sui ministerii functionibus versantur, oporteat

A κὴν στρατευομένοις στρατείαν τοῦτο εἴρηται, πολλῷ μᾶλλον ἁρμόσει τοῖς τῷ Θεῷ στρατευομένοις διὰ τῆς ἱερωσύνης. Τὸ δὲ τοὺς ἀναγνώστας ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἥβης, ἤγουν μετὰ τὸν ιδʹ ἐνιαυτὸν ἀναγκάζεσθαι ἢ γάμῳ ὁμιλῆσαι, ἢ ἀγαμίαν ὑποσχέσθαι, οὐκ οἶδα εἰ παρὰ τοῖς ἐν Ἀφρικῇ ἐκράτησε. Παρὰ δὲ ταῖς ἄλλαις Ἐκκλησίαις οὐ κρατεῖ· οἶμαι δὲ ὅτι οὐδὲ πώποτε ἐκράτησεν, ἐναντιούμενον τῷ κςʹ ἀποστολικῷ κανόνι, ὁρίζοντι ἀναγνώστας καὶ ψάλτας, μετὰ τὸ εἰς κλῆρον προελθεῖν, γαμεῖν, καὶ μὴ καιρὸν αὐτοῖς τοῦ γάμου ὁρίζοντι, μήτε ἐγκράτειαν ἐπαγγέλλεσθαι ἀπαιτοῦντι. Τὸ δὲ δανείζειν τοὺς κληρικοὺς ἐπὶ τόκοις πολλοῖς ἀπηγόρευται κανόσι· καὶ οὗτος δὲ τὸ αὐτὸ κελεύει· καί φησιν, ἐὰν χρήματα ἤτοι νομίσματα δῷ κληρικὸς ἐν χρήσει, ἤγουν B δανείσῃ τὰ χρήματα, τουτέστι τοσαῦτα λήψεται καὶ οὐ πλείονα· ἐὰν δὲ εἶδος δῷ, σῖτον τυχὸν ἢ οἶνον, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον, ὅσον ἔδωκε, λήψεται, καὶ οὐ πλέον. Καὶ τὸ πρὸ συμπληρώσεως κεʹ ἐνιαυτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι διάκονον, διαφόροις κανόσιν ὥρισται. Ἀπηγόρευται δὲ τοῖς ἀναγνώσταις ἐν τῷ πληροῦν τὴν διακονίαν αὐτῶν στρέφεσθαι πρὸς τὸν δῆμον, καὶ προσκυνεῖν. Μόνοις γὰρ τοῖς ἀρχιερεῦσι τότε καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ὀφείλουσι προσκυνεῖν, καὶ οὐχὶ τῷ πλήθει τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συναθροιζομένων. Οἱ μὲν γὰρ ἱέρωνται, οἱ δὲ τοῦ δήμου πόῤῥω τῆς ἱερωσύνης εἰσὶ, καὶ μᾶλλον τιμᾶσθαι δέον, καὶ ταῦτα ἐν καιρῷ τῆς ὑπουργίας αὐτῶν.

ARIST. « Episcopus, presbyter, et diaconus non « fiunt conductores, neque procuratores. Lector « pubes factus vel matrimonium contrahat vel « continentiam profiteatur. »

Episcopos, et presbyteros, et diaconos feneratores, **540** aut possessionum aliquarum conductores, vel etiam provisores fieri, et præsens canon prohibet et diversi alii. Lector autem, qui impuberem ætatem transilierit, et viginti fere annos attigerit, et hypodiaconus fieri cupit (nam viginti annis junior hypodiaconus non ordinatur, ut decimus quintus sextæ in Trullo synodi canon statuit), vel uxorem ante ordinationem ducat, vel cælibem agere profiteatur. Nam post ordinationem nec presbytero, nec diacono, nec hypodiacono matrimoniale jugum in se suscipere licet : sed lectoribus solis et cantoribus illud permittitur, quemadmodum sextus sextæ in Trullo synodi canon statuit.

C ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος, καὶ διάκονος, « ἐκλήπτορες οὐ γίνονται, οὐδὲ προκουράτορες. « Ὁ ἄνηβος ἀναγνώστης ἢ γάμον αἱρείσθω, ἢ « ἐγκράτειαν ὁμολογείτω. »

Τὸ πακτωναρίους, ἢ μισθωτὰς κτημάτων τινῶν, ἢ καὶ προνοητὰς γίνεσθαι ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ ὁ παρὼν κωλύει κανὼν, καὶ ἕτεροι διάφοροι. Ἀναγνώστης δὲ τὴν ἄνηβον ὑπεραναβὰς ἡλικίαν, καὶ ἐγγύς που τῶν εἴκοσι χρόνων γενόμενος, καὶ βουληθεὶς γενέσθαι ὑποδιάκονος (οὐδὲ γὰρ ἧττων τῶν εἴκοσι χρόνων χειροτονεῖται ὑποδιάκονος, καθὼς ὁ πεντεκαιδέκατος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου διαλαμβάνει) ἢ γυναῖκα πρὸ τῆς χειροτονίας λαμβανέτω, ἢ παρθενεύειν ὁμολογείτω. Μετὰ γὰρ τὴν χειροτονίαν οὔτε D πρεσβύτερος, οὔτε διάκονος, οὔτε ὑποδιάκονος, γαμικὸν ἑαυτῷ συνιστᾷν συνοικέσιον ἐπ' ἀδείας ἔχει· ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἀναγνώσταις καὶ ψάλταις τοῦτο ἐφεῖται, καθὼς ὁ ἕκτος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου παρίστησι

CANON XVII.

« Placuit, ut Mauritania Sitiphensis, ut petivit,

ΚΑΝΩΝ ΙΖʹ.

« Ἤρεσεν, ἵνα ἡ Μαυριτανία Σιτιφένσης (16), ὡς

[33] II Tim. II, 4.

Guill. Beveregii notæ.

(16) *Ἵνα ἡ Μαυριτανία Σιτιφένσης*. Hic canon ut recte intelligatur, primo tenendum est, Africam proprie sic dictam, sive tractum istum a freto Gaditano ad Cyrenaicam regionem porre-

« ἤτησε, τὸν πρωτεύοντα τῆς Νουμιδικῆς χώρας, ἥστινος ἐκ τῆς συνόδου κεχώρισται, ἴδιον ἔχῃ πρωτεύοντα. Συναινέσει πάντων τῶν πρωτευόντων τῶν Ἀφρικανῶν ἐπαρχιῶν καὶ πάντων ἐπισκόπων διὰ τὸ μακροδαπὲς ἔχειν ἐπετράπη.

ΒΑΛΣ. Τοπικός ἐστιν ὁ κανών.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τοπικός ἐστι, περὶ ἐκείνης μόνης τῆς χώρας διατατττόμενος, περὶ ἧς ἐξεφωνήθη, ἀλλαχοῦ δὲ μὴ ἐξακουόμενος.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς χρήσας τὸ χρησθὲν λήψεται, ἢ τοσοῦτον. Πρὸ τῶν εἴκοσι καὶ πέντε χρόνων διάκονος οὐ διάκονος. Καὶ οἱ ἀναγνῶσται τὸν δῆμον μὴ προσκυνείτωσαν. Ἡ Μαυριτανία Σιτιφένσης ἴδιον πρωτεύοντα διὰ τὸ μακροδαπὲς ἔχειν ἐπετράπη. »

Πλεῖον οὗπερ δέδωκέ τινι ὁ κληρικὸς εἰς δάνειον ἢ εἰς χρῆσιν λαβεῖν οὐκ ὀφείλει· ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον τὸ δοθὲν, ἢ ἐκείνου μὴ περισωζομένου, ἕτερον τῆς αὐτῆς ὂν καλλονῆς καὶ ποιότητος καὶ ποσότητος. Ἀλλ' οὐδὲ πρὸ τῶν εἴκοσι πέντε χρόνων χειροτονεῖται διάκονος. Οὔτε οἱ ἀναγνῶσται τῷ δήμῳ συγχωροῦνται συντάττεσθαι καὶ ὑπὸ τὴν ἐκείνου γενέσθαι

« primatem Numidicæ regionis, a qua ex synodo separata est, habeat proprium primatem. Consensu omnium primatum Africanarum provinciarum et omnium episcoporum, ob magnum intervallum, habere permissa est.

BALS. Localis est canon.

ZONAR. Hic quoque canon est localis, ac eam tantummodo regionem, de qua promulgatus est, complectitur. Alibi non auditur.

ARIST. « Clericus, qui mutuo dedit, quod dedit accipiat, vel tantumdem. Qui ante annos viginti quinque fit diaconus, non est diaconus. Et lectores populum ne salutent. Mauritania Sitiphensis proprium primatem propter magnam distantiam habere permittitur. »

Plus quam clericus cuilibet in mutuum dedit aut usuram, non debet accipere; sed illud tantum quod datum fuit, aut si illud non supersit, aliud aliquid ejusdem bonitatis, qualitatis et quantitatis. Sed nec ante viginti quinque annos ordinatur diaconus. Nec lectores cum populo permittuntur collocari, et ejus subesse potestati, mandata ex-

Guill. Beveregii notæ.

ctum, in tres olim provincias distributum fuisse, in Numidiam, Mauritaniam, et Africam specialiter sic dictam, ubi Carthago sita est; quæ etiam Proconsularis idcirco dicta est, quia ipsa proconsuli subjecta fuerit, cum reliquæ duæ præfecto prætorio, vel vicario ejus suberant. Hæ tres partes ab ipso Constantino M. in epistola ad Cæcilianum episcopum Carthaginensem indigitantur, dicente, Ἐπειδήπερ ἤρεσε κατὰ πάσας ἐπαρχίας, τάς τε Ἀφρικὰς, καὶ τὰς Νουμιδίας, καὶ τὰς Μαυριτανίας. Euseb. *Hist. Eccles.* l. x, c. 6. Hanc etiam divisionem divi Cypriani diebus obtinuisse ex Actis concilii sub eo habiti de hæreticis baptizandis discimus, quippe quæ sic incipiunt, *Cum in unum Carthaginem convenissent Kalend. Septembris episcopi plurimi ex provincia Africa, Numidia, Mauritania, presbyteri. et diaconi, præsente etiam plebis maxima parte*, etc. Ex Africa illa proconsulari duæ postea provinciæ divulsæ sunt, Byzacena, et Tripolitana; quarum illa Byzacium, hæc Tripolim metropolim habuit. Unde quinarius Africanarum provinciarum numerus emersit, a divo Augustino memoratus: *Sanctissimis fratribus atque collegis per universam Africam, hoc est, per provinciam consularem, Numidiam, Mauritaniam, Byzacenam, et Tripolim constitutis.* Aug. in Psal. XXXVI. Mauritania etiam in duas partes divisa est, ut ex D. Cypriano colligimus dicente: *Sed quoniam latius fusa est nostra provincia* (proconsularis), *habet enim Numidiam et Mauritanias duas sibi cohærentes.* Cyprian. ep. 45 ad Cornelium. Hæ duæ Mauritaniæ dictæ sunt; illa quidem Tingitana, hæc Cæsariensis: quæ divisio a Claudio facta est, ut Dio his verbis testatur: *Claudius Mauros divisit in eos qui ad Tingin, et qui ad Cæsaream, unde et nomina habent, et duobus equitibus præpositis eos permisit.* Dio. l. LX. Verum Mauritania illa Tingitana quinque aliis Hispaniarum provinciis annexa est, ut observavit Rufus; quo factum est, ut illa in civilibus æque ac ecclesiasticis Africæ specialiter sic dictæ descriptionibus omittatur; et Mauritania Sitifensis ejus loco substituta sit. Unde per omnem Africam idem Rufus sex factas esse provincias annotavit, quæ etiam ab eo sic recensentur, ipsa, ubi Carthago est, Proconsularis, Numidia, Byzacium, Tripolis, et duæ Mauritaniæ, hoc est, Sitifensis et Cæsariensis, cui etiam suffragatur inscriptio posita L. Aredio Valerio Proculo, sic se habens: *Proconsuli provinciæ Africæ vice sacra judicanti, eidemque judicio sacro per provincias proconsularem et Numidiam, Byzacium ac Tripolim, itemque Mauritaniam Sitifensem et Cæsariensem perfuncto officio præfecturæ prætorio.* Sic etiam canone 128 præsentis concilii, ubi omnes provinciæ recensentur, Mauritaniæ Sitifensis solius et Cæsariensis facta est mentio. Sitifensis autem Mauritania e Numidia distracta est; cujus rei rationem e Procopio colligere est, dicente: *Maurusii, postquam e Numidia superati, refugientes Zeben regionem petierunt, quæ supra montem Aurasium est, ad Mauritaniam pertinens, Sitifim metropolim habens, Romanorum imperio tributariam: Mauritaniæ vero alterius Cæsarea caput est.* Procop. *De Bell. Vandal.* lib. II. Hinc in præsenti canone conceptis verbis asseritur, Mauritaniam Sitifensem e primatis Numidiæ provinciæ cœtu, id est synodo sub eo habita, separatam fuisse. Quando sane ista separatio primo facta est, nondum constat; sed quandocunque ea fuerit, hoc canone a synodo aliqua anteriori prius constituta videtur, et a præsenti demum confirmata est. Canon autem in Latina Dionysii Exigui collectione his verbis concipitur: *Placuit, ut Mauritania Sitifensis, ut postulavit, primatem provinciæ Numidiæ, ex cujus cætu separatur, ut suum habeat primatem; quem, consentientibus omnibus primatibus provinciarum Africanarum, vel omnibus episcopis, propter longinquitatem habere permissa est.* Prima pars canonis Græce sic vertitur: Ἤρεσεν, ἵνα Μαυριτανία Σιτιφένσης, ὡς ἤτησε, τὸν πρωτεύοντα τῆς Νουμιδικῆς χώρας, ἥστινος ἐκ τῆς συνόδου κεχώρισται, ἴδιον ἔχῃ πρωτεύοντα. Et quidem in omnibus Latinis codicibus post *postulavit*, in Græcis post ἤτησε, comma sic interseritur, quod mallem expungi. Nam *primatem provinciæ Numidiæ* ad alium nullum referri potest verbum præter *postulavit*: ut sensus canonis sit, provinciam Mauritaniam Sitifensem Numidiæ primatem postulasse, ut suum haberet primatem et Numidiæ diutius non subesset; quod, a primate Numidiæ prius concessum in præsenti canone ab omnibus Africanarum provinciarum primatibus confirmatur.

plentes, et ad eum se honoris ergo convertentes. Non erit sub Numidicæ regionis primate et Mauritania Sitiphensis, quia procul ab ea jacet. Sed et huic provinciæ suum primatem habere antistitem conceditur.

CANON XVIII.

« Si quis clericus ordinetur, debet admoneri, ut « servet decreta; et ut mortuorum corporibus « eucharistia non detur, nec baptismus. Et ut « singulis annis in omnibus provinciis ad synodum metropolitani conveniant. »

BALS. et ZONAR. Quando ordinatur episcopus aut clericus (per clericum autem hic presbyter et diaconus est intelligendus : ii enim proprie ordinantur, et ii soli eucharistiæ communicant), oportet, inquit, eos admoneri, ut decreta servent. Decreta autem, vel fidei existimare oportet, quæ scilicet a sanctis apostolis vel Patribus statuta sunt, vel canones, vel potius utrumque. Et ne mortuis corporibus detur eucharistia sive sancta dona : hoc enim fiebat. Quod etiam canon 83 synodi quæ dicitur sexta in Trullo prohibuit. Sed neque baptizentur mortui. Nam hoc etiam factum est, nonnullis quidem suos mortuos baptizantibus, quibusdam vero etiam alios pro mortuis. Iis, qui hæc agebant, verba magni Pauli Epistolæ ad Corinthios afferentibus, quæ dicunt : *Nam quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si omnino mortui non resurgunt,* **541** *quid etiam baptizantur pro mortuis*[36]? Qui autem hæc afferebant, et mortuos baptizabant, apostolicorum verborum sententiam non recte capiebant. Neque enim Apostolus dicit baptizari mortuos, vel alios pro illis : sed quia, qui baptizantur, vim nostri mysterii discentes, cum aliis mortuorum quoque resurrectionem sperare docentur, et demersionem in lavacrum mortem significare, resurrectionem rursus per emersionem ostendi; dicit Apostolus iis qui de resurrectione

[36] I Cor. xv, 29.

A ἐξουσίαν, τὰ ἐπιτεταγμένα πληροῦντες, καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ τιμῶντες ἀναστροφήν. Οὐκ ἔσται ὑπὸ τὸν πρωτεύοντα τῆς Νουμιδικῆς χώρας καὶ ἡ Μαυριτανία Σιτιφένσης, διὰ τὸ πόῤῥω ταύτην κεῖσθαι· ἀλλ' ἀρχιερέα ἴδιον πρωτεύοντα καὶ ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχειν ἐπετράπη

ΚΑΝΩΝ ΙΗ'

« Ἐάν τις κληρικὸς (17) χειροτονῆται, ὀφείλει « προμιμνήσκεσθαι τοὺς ὅρους φυλάττειν· καὶ ἵνα « τοῖς σώμασι τῶν ἀποθανόντων εὐχαριστία μὴ « δίδωται, μηδὲ βάπτισμα. Καὶ ἵνα καθ' ἕκαστον « ἐνιαυτὸν εἰς πάσας τὰς ἐπαρχίας πρὸς σύνοδον « οἱ μητροπολῖται συνέρχωνται. »

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Ὅτε χειροτονεῖται ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς (κληρικὸν δὲ ἐνταῦθα πρεσβύτερον καὶ B διάκονον νοητέον· οὗτοι γὰρ κυρίως χειροτονοῦνται, καὶ οὗτοι μόνοι μεταδιδόασι τῆς εὐχαριστίας), δέον, φησὶν, ὑπομιμνήσκεσθαι αὐτὸν τοὺς ὅρους φυλάττειν. Ὅρους δὲ ἢ τοὺς τῆς πίστεως ὑποληπτέον, τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων ὁρισθέντας, ἢ τοὺς κανόνας, μᾶλλον δὲ καὶ ἀμφότερα. Καὶ ἵνα μὴ νεκροῖς σώμασι διδῶται Εὐχαριστία, ἤγουν ἅγια δῶρα· ἐπράττετο γὰρ τοῦτο· ὃ καὶ ὁ πγ' καν. τῆς λεγομένης ς' συνόδου τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἐκώλυσεν. Ἀλλὰ μηδὲ βαπτίζωνται τελευτήσαντες. Καὶ τοῦτο γὰρ ἐγίνετο· τινῶν μὲν αὐτοὺς νεκροὺς βαπτιζόντων, τινῶν δὲ καὶ ἄλλους ὑπὲρ τῶν νεκρῶν· τῶν τοῦτο ποιούντων τὰ ῥήματα προβαλλομένων τῆς πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Παύλου, τὰ λέγοντα· *Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν* C *οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν;* Οἱ δὲ ταῦτα προβαλλόμενοι, καὶ βαπτίζοντες τοὺς νεκροὺς, οὐ καλῶς ἐξελαμβάνοντο τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων τὴν ἔννοιαν. Οὐ γὰρ βαπτίζεσθαι τοὺς ἀποθανόντας ὁ Ἀπόστολος λέγει, ἢ ἄλλους ἀντ' ἐκείνων· ἀλλ' ἐπεὶ οἱ βαπτιζόμενοι, μανθάνοντες τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου τὴν δύναμιν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν ἐλπίζειν διδάσκονται, καὶ τὴν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ κατάδυσιν τὸν

Guill. Beveregii notæ.

(17) *Ἐάν τις κληρικός.* Præsens hic canon nihil aliud est, quam titulus trium sequentium canonum. Enimvero duodevicesimus hujus concilii canon in collectione Dionysiana his verbis concipitur:

Si quis clericus ordinatur, moneri debet constituta servare; et ut corporibus defunctorum eucharistia non detur, nec baptisma; et ut per singulos annos per omnes provincias ad concilium metropolitani conveniatur.

« Item placuit ut ordinatis episcopis vel clericis « prius ab ordinatoribus suis placita conciliorum « auribus eorum inculcentur; ne se aliquid contra « constituta concilii fecisse pœniteant. Item placuit « ut corporibus defunctorum eucharistia non detur. Scriptum est enim : Accipite et edite (cadavera autem nec accipere possunt, nec edere). « Et ne jam mortuos homines baptizari faciat « presbyterorum ignavia. Pro qua re confirmandum est in hac synodo, ut secundum Nicæna « statuta, propter causas ecclesiasticas, quæ ad D « perniciem plebium sæpe veterascunt, singulis « quibusque annis concilium convocetur, ad quod « omnes provinciæ, quæ primas sedes habent, de « conciliis suis binos, aut quantos delegerint, « episcopos legatos mittant, ut congregato con- « ventu, plena possit esse auctoritas. »

Hunc Græci scholiastes in tres distribuunt canones; et alium quoque ex ipso titulo præmisso constituunt, quem solum duodevicesimum appellant, sub quo nomine a Balsamone responsis ad Marcum Alexandrinum citatur : ubi ex eo colligit, pœnas ab iis exigendas esse, qui mortuos unguento deliniunt. Post verba enim hujus canonis laudata, addit. Οἱ γοῦν διὰ μύρου χρίοντες τοὺς τελευτῶντας ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, ἢ ἑτέρους τινάς, καὶ οὕτως ἐνταφιάζοντες, μεγάλης εἰσὶ κολάσεως ἄξιοι, ἢ ὡς καταγινώσκοντες τῶν βαπτιζόντων ὀρθοδόξων αὐτοὺς, ἢ ὡς μὴ πληροφορίαν ἔχοντες ἐντελῆ, τοῖς ὀρθοδόξοις εἶναι τούτους κοινωνούς, καὶ πρὸ κατακρίσεως κατακρίνοντες. Bals. resp. ad Marci interrog. 22.

θάνατον παραδηλουν, τὴν δ' ἀνάστασιν αὖθις διὰ τῆς ἀναδύσεως ὑπεμφαίνεσθαι· φησὶν ὁ Ἀπόστολος πρὸς τοὺς ἀμφιβάλλοντας περὶ τῆς ἀναστάσεως ὅτι, *Εἰ μὴ ἀνάστασίς ἐστι, τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ἀναστῆναι τοὺς νεκρούς; καὶ τί βαπτίζονται, ὡς προσδοκῶντες νεκρῶν ἀναζώωσιν;* Λοιπὸν ματαιοπονοῦσιν οἱ βαπτιζόμενοι, εἴγε περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀμφιβάλλουσι, διὰ μὲν τοῦ βαπτίζεσθαι καὶ καταδύεσθαι εἰς τὸ τῆς κολυμβήθρας ὕδωρ καὶ ἀναδύεσθαι τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν καταγγέλλοντες, δι' ὧν δὲ λέγουσιν ἀπιστοῦντες αὐτῇ. Τῷ μὲν οὖν Ἀποστόλῳ οὕτως εἴρηται ταῦτα. Οἱ δὲ μὴ συνιέντες τὴν δύναμιν τῶν ῥημάτων ἢ τοὺς νεκροὺς ἐβάπτιζον, ἢ ἄλλους ὑπὲρ τῶν νεκρῶν· ὃ μὴ γίνεσθαι ὁ κανὼν διορίζεται. Καὶ σύνοδον τοὺς ἐπισκόπους κατ' ἐνιαυτὸν κελεύει ποιεῖν· τοῦτο καὶ ἄλλων συνόδων διαταξαμένων καὶ πρὸ ταύτης τῆς συνόδου καὶ μετὰ ταύτην. Ἀνάγνωθι τῆς ϛ' συνόδου κανόνα η', πη', τῶν ἁγίων ἀποστόλων λζ', τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ε', τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κ', τῆς ἐν Χαλκηδόνι ιθ', καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ β', ϛ'.

A dubitabant: *Si non est resurrectio? quid facient qui sub hac spe baptizantur, quod mortui resurgunt? Et quid baptizantur ut exspectantes resurrectionem mortuorum?* Deinceps frustra laborant qui baptizantur, si de resurrectione dubitant; cum eo quod baptizantur et in aquam lavacri immerguntur et emergunt, mortem et resurrectionem annuntiantes, per ea quæ dicunt ei non credant. Hæc ergo ab Apostolo dicta sunt. Qui autem verborum vim non intelligebant, vel mortuos baptizabant, vel alios pro mortuis: quod non fieri statuit canon. Et episcopos singulis annis synodum facere jubet: cum aliæ ante hanc synodum et post eam hoc statuerint. Lege sextæ synodi canones 8, 83, sanctorum apostolorum 37, Nicænæ synodi 5, Antiochenæ 20, Chalcedonensis 19, et Nicænæ secundæ 6.

ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

B

«Ὁμοίως ἤρεσεν (18), ὥστε χειροτονουμένου ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ, πρότερον ἀπὸ τῶν χειροτονούντων αὐτοὺς τὰ δεδογμένα ταῖς συνόδοις εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτῶν ἐντίθεσθαι· ἵνα μὴ ποιοῦντες κατὰ τὸν ὅρον τῆς συνόδου μεταμεληθῶσιν.»

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν παρομοίως διορίζεται τοὺς χειροτονουμένους διδάσκεσθαι τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ὁροθετηθέντα, καὶ προστίθησιν ὅτι μεταμεληθήσονται οἱ οὕτω μὴ ποιοῦντες. Ποῖον δέ ἐστι τὸ εἶδος τοῦ μεταμέλου καὶ ἡ ἐντεῦθεν εὐθύνη, ἐκ μὲν τοῦ κανόνος οὐκ ἀναφαίνεται. Νομίζω δὲ ὅτι, ἐὰν μὴ ἀκριβῆ κατάληψιν ἔχωσιν οὗτοι τῶν δογματικῶν ὅρων καὶ τῶν κανονικῶν παραγγελιῶν, καὶ ἢ διδάσκοντες ἢ ἀποφαινόμενοι, ἐκτραπῶσιν ἐκ τῆς εὐθείας καὶ βασιλικῆς ὁδοῦ πρὸς διδασκαλίας C ἀσεβεῖς καὶ ἀκανονίστους ἀποφάσεις, κανονικῶς καθαιρεθήσονται, καὶ εἰς οὐδὲν ὀνήσιμον ἔσται αὐτοῖς ὁ μετάμελος. Ἀνάγνωσον καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα εἰς τὸν ιε' κανόνα περὶ ἀκανονίστων ἀποφάσεων.

CANON XIX.

«Similiter placuit, ut, cum ordinatur episcopus vel clericus, prius ab ordinatoribus suis synodorum placita eorum auribus indantur: ut si ex synodi decreto non agant, eos pœniteat.»

BALS. Hic quoque canon similiter decernit, ordinatos doceri quæ a sanctis Patribus decreta sunt, et adjicit, quod eos pœnitebit qui non sic agunt. Quod sit autem eorum pœnitentiæ genus, et quænam correctio, ex canone quidem non apparet. Existimo autem, quod nisi ii dogmaticorum decretorum et canonicorum præceptorum accuratam comprehensionem habuerint, et vel docentes, vel sententiam suam pronuntiantes, a recta et regia via ad impias et non canonicas sententias deflexerint, canonice deponentur, et nihil eis pœnitentia proderit. Lege et quæ a nobis scripta sunt in 15 canone de sententiis non canonicis.

Ἑτέρα ἑρμηνεία

Ὡς ἔοικεν, ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἐτυπώθη τὸ ἐξ ἀνάγκης τοὺς μέλλοντας χειροτονεῖσθαι ἀρχιερεῖς ἐγγράφεσθαι πρὸ τῆς χειροτονίας εἰς τὸν κώδικα τοῦ χειροτονοῦντος αὐτὸν τὸ τῆς πίστεως ἅγιον σύμβολον, καὶ τὰ λοιπὰ θεῖα δόγματα. Εἶδον γὰρ ἀρχιερέα μέγα κινδυνεύσαντα, διὰ τὸ μὴ ἐγγράψασθαι συντετηρημένως καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν. Τὸ δὲ τοὺς κληρικοὺς διδάσκεσθαι μὲν τὰ ἱερὰ δόγματα κανονικόν ἐστι καὶ δίκαιον· ἐγγράφεσθαι δὲ αὐτοὺς μέχρι τοῦ νῦν οὐκ εἴδομεν.

Alia interpretatio.

A præsenti, ut verisimile est, canone forma introducta est, ut antistes, qui ordinandus est, necessario ante ordinationem in codice ejus, qui ordinat eum, sanctum fidei Symbolum, et reliqua divina dogmata inscribat. Vidi enim antistitem in magnum discrimen adductum, eo quod non diligenter et ex consuetudine scripserit. Clericos autem sacra dogmata doceri canonicum et justum est. D Inscribere autem hucusque non vidimus.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς χειροτονοῦντας ἐπίσκοπον ἢ κληρι-

ZONAR. Qui ab aliquo, inquit canon, episcopi

Guill. Beveregii notæ.

(18) *Ὁμοίως ἤρεσεν.* Cautum est hoc canone, ut cum episcopus aliquis vel clericus ordinatur, synodorum placita sive canones ecclesiastici auribus eorum inculcentur. Quod quidem sancti Augustini, qui concilio huic intererat, suasu decretum esse, Possidonius in Vita ejus retulit; ubi de ordinatione ejus contra canones a synodis editos celebrata loquens: *Quod in se ipso,* inquit, *postea fieri non debuisse, ut vero suo episcopo ordinaretur, et dixit, et scripsit, propter concilii universalis Nicæni I vetitum, quod jam ordinatus didicit. Nec quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit. Unde etiam sategit, ut conciliis constitueretur episcoporum, ab ordinatoribus deberi ordinandis vel ordinatis omnium statuta sacerdotum in notitiam esse deferenda.* Possid. in Vita August. cap. 8.

aut clerici ordinantur, ab eodem in iis quæ synodorum decreto de fide, et vitæ instituendæ ratione, deque ecclesiastica administratione sancita sunt, erudiri debent, ut proinde illi constitutiones Patrum cognitas servent, nec eos iisdem violatis pœnitentia facti postmodum consequatur. Consequetur ea namque, cum admissi criminis, vel in hac quoque vita, vel in futura certe pœnas judicio inexorabili expendent

ARIST. « Synodorum placita auribus ejus, qui « ordinandus est, inculcabuntur. »

Qui episcopus vel clericus ordinatur, quæ a synodis decreta sunt in aures ejus, ab eo qui ipsum ordinat, tradita debet recipere, et, admoneri ea observare.

CANON XX.

« Similiter placuit, ut morientium corporibus « eucharistia non detur. Scriptum est enim, « *Accipite, manducate* [17] : Mortuorum autem « corpora nec accipere possunt, nec comedere. « Et ne eos, qui jam sunt mortui, baptizari fece- « rit presbyterorum ignorantia. »

BALS. Rursus hic canon jubet non baptizari mortuos, nec sacramentorum communione dignos haberi. Morientes autem appellat eos, qui jam mortui sunt, non qui moribundi. Hi enim magis debent sanctorum mysteriorum viaticum sumere, et sacrum baptismum accipere, si non sint baptizati.

ZONAR. Rursum de eucharistia mortuis non impertienda hæc synodus agit. Quamvis enim illa dictio, Morientium, non eos qui vita functi sunt, si propriam ejus significationem spectes, sed qui jam moriuntur, significet ; tamen quæ sequuntur, de mortuis sermonem esse satis aperte indicant, quia inquit mortuorum corpora nec accipere possunt nec comedere. Qui vero adhuc inter vivos agunt, quamvis conclamata salute exiguus deficientibus spiritus relinquatur, sanctorum mysteriorum communione non sunt privandi. Quin baptismum quoque mortuis ex sacerdotum imperitia hic canon conferri vetat. Ubi etiam verbum, Morientes, eodem modo, quo diximus, intelligi oportet. Dum enim spirat quis, divinus baptismus ei conferri debet.

ARIST. « Corpori vita defuncti eucharistia non « datur : non enim edit vel bibit. Ignorantia « etiam presbyteri non baptizabit mortuum. »

Domino dicente, *Accipite, edite*, quomodo quis mortuo de corpore divino tradat ? mortuus enim nec accipere potest, nec edere. Sed nec baptizet quispiam vita functum. Presbyterorum enim ignorantia mortuis non erit adjumento, ut baptizati reputarentur.

CANON XXI.

« Et ideo in hac sancta synodo confirmandum est, « ut secundum Nicæni concilii decreta, propter « causas ecclesiasticas, quæ sæpe ad populi per- « niciem antiquantur, singulis annis fiat synodus,

[17] Matth. xxvi, 26.

A χον δεῖ, φησὶν ὁ κανὼν, λέγειν τοῖς χειροτονουμένοις τὰ δόξαντα ταῖς συνόδοις περί τε πίστεως καὶ περὶ τοῦ πῶς χρὴ βιοῦν, καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ οἰκοδομεῖν, ἵνα εἰδότες τὰς διατάξεις τῶν Πατέρων κατ' αὐτὰς ποιῶσι, καὶ μὴ μεταμεληθῶσι παρ' ἐκείνας ποιοῦντες. Μεταμεληθήσονται δὲ εὐθυνόμενοι ἢ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, ἢ τέως ἀπαραιτήτως κατὰ τὴν μέλλουσαν.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ ταῖς συνόδοις δόξαντα ὁ χειροτονηθη- « σόμενος ἐνωτισθήσεται. »

Ὁ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ὀφείλει τὰ δεδογμένα ταῖς συνόδοις εἰς ἀκοὰς αὐτοῦ παραδέχεσθαι παρὰ τοῦ χειροτονοῦντος αὐτὸν, καὶ ὑπομιμνήσκεσθαι ταῦτα φυλάττειν.

B

ΚΑΝΩΝ Κ'

« Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα τοῖς σώμασι τῶν τελευτών- « των εὐχαριστία μὴ δοθῇ. Γέγραπται γάρ, « *Λάβετε, φάγετε*· τὰ δὲ τῶν νεκρῶν σώματα « οὐδὲ λαβεῖν δύναται, οὐδὲ φαγεῖν. Καὶ ἵνα μὴ « τοὺς ἤδη τελευτῶντας βαπτισθῆναι ποιήσῃ ἡ « τῶν πρεσβυτέρων ἄγνοια. »

ΒΑΛΣ. Καὶ αὖθις ὁ κανὼν παρακελεύεται τοὺς νεκροὺς μήτε βαπτίζεσθαι, μήτε τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ἀξιοῦσθαι. Τελευτῶντας δὲ καλεῖ τοὺς ἤδη τελευτήσαντας, οὐχὶ τοὺς τὰ ἔσχατα πνέοντας. Οὗτοι γὰρ μᾶλλον ἐφοδιάζεσθαι ὀφείλουσι διὰ τῆς τῶν ἁγίων μυστηρίων μεταλήψεως, καὶ διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος, ἐὰν ὦσιν ἀβάπτιστοι

C ΖΩΝΑΡ. Καὶ πάλιν περὶ τοῦ μὴ τοὺς νεκροὺς τῆς τῶν θείων μυστηρίων μεταλήψεως ἀξιοῦν ἡ σύνοδος διαλέγεται. Εἰ γὰρ καὶ ἡ λέξις τῶν τελευτώντων τοὺς μήπω θανόντας ἐμφαίνει κατὰ τὸ ἀκριβὲς, τοὺς δὲ ἔτι θνήσκοντας, ἀλλὰ τὰ ἑξῆς σαφῶς δηλοῦσιν ὅτι περὶ θανόντων ἤδη ὁ λόγος ἐστὶ, τὸ εἰπεῖν δηλονότι ὅτι τὰ τῶν νεκρῶν σώματα οὔτε λαβεῖν δύναται οὔτε φαγεῖν. Τοὺς δὲ ἔτι ζῶντας, κἂν ἀπέγνωσται αὐτοὺς ἡ ζωὴ, κἂν μετὰ βραχὺ μέλλωσιν ἐκπνεῖν, τῶν ἁγίων μυστηρίων ἀξιοῦσθαι χρεών. Ἀλλὰ μηδὲ βαπτίζεσθαι τοὺς νεκροὺς καὶ οὗτος ὁ κανὼν διατάττεται ἐξ ἀγνοίας τῶν πρεσβυτέρων. Κἀνταῦθα δὲ τὴν λέξιν τῶν τελευτώντων οὕτως νοητέον, ὡς ἤδη εἴρηται. Ἕως γὰρ ἂν ἐμπνέῃ τις, τοῦ θείου βαπτίσματος ἀξιωθήσεται.

D ΑΡΙΣΤ. « Τῷ τοῦ τετελευτηκότος σώματι εὐχαριστία « οὐκ δίδοται· οὐ γὰρ ἐσθίει, ἢ πίνει· καὶ ἄγνοια « πρεσβυτέρου οὐ βαπτίσει τὸν τελευτήσαντα. »

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, *Λάβετε, φάγετε*, πῶς ἄν τις τῷ τελευτήσαντι τοῦ θείου σώματος μεταδώσει ; οὔτε γὰρ λαβεῖν οὔτε φαγεῖν ὁ νεκρὸς δύναται. Ἀλλ' οὐδὲ βαπτίσει τις τὸν τελευτήσαντα. Ἡ γὰρ τῶν πρεσβυτέρων ἄγνοια οὐκ ὠφελήσει τοὺς τελευτήσαντας, ὥστε βεβαπτισμένους λογίζεσθαι.

ΚΑΝΩΝ ΚΑ'.

« Διὸ βεβαιωτέον ἐστὶν ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, « ὥστε κατὰ τοὺς ἐν Νικαίᾳ ὅρους διὰ τὰς ἐκ- « κλησιαστικὰς αἰτίας, αἵτινες πολλάκις πρὸς « ὄλεθρον τοῦ λαοῦ παλαιοῦνται, καθ' ἕκαστον

« ἐνιαυτὸν σύνοδον γίνεσθαι, πρὸς ἣν πάντες οἱ τῶν ἐπαρχιῶν τὰς πρώτας καθέδρας ἐπέχοντες « ἐκ τῶν οἰκείων συνόδων, δύο, ἢ ὅσους ἐπιλέ- « ξωνται, ἐπισκόπους τοποτηρητὰς ἀποστείλωσιν· « ἵνα ἐν τῇ συναχθείσῃ συνελεύσει πλήρης εἶναι « δυνηθείη ἡ αὐθεντία. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐτησίων συνόδων ἐν τῷ ε' κανόνι τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου, καὶ ἐν ἑτέροις πλατύτερον διελήφθη. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν φησι τὰς συνόδους γίνεσθαι ἐτησίως, ἵνα μὴ σβεννύωνται τῷ χρόνῳ τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ὁρισθέντα. Ἀλλὰ κατὰ τὴν τούτων περίληψιν λύωνται τὰ ἀνακύπτοντα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Γογγυζόντων δέ τινων, ὡς ἔοικε, διὰ τὴν τοιουτότροπον ἐτησίαν συνέλευσιν, ἴσως οὖσαν δυσχερῆ διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ὥρισαν οἱ Πατέρες παρὰ τῶν πρωτευόντων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἤγουν τῶν μητροπολιτῶν, ἀποστέλλεσθαι τοποτηρητὰς, ὅτε δεήσει, ἤγουν ὅτε μετάκλησις γένηται, ἐξ ἀνάγκης δύο ἐπισκόπους, ἢ καὶ πλείους ὅσους ἐπιλέξωνται, ἵνα δι' αὐτῶν καὶ οὗτοι δόξωσι παρουσιάζειν, καὶ ὦσι τέλεια τὰ ὁρισθησόμενα, ὡς καὶ δοκοῦντα παρὰ πάντων γίνεσθαι. Τοποτηρηταὶ δὲ οὗτοι λέγονται, διὰ τὸ τὸν τόπον τηρεῖν, ἤγουν ἐπέχειν καὶ ἀναπληροῦν τῶν ἀποστειλάντων αὐτούς. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, ἐπεὶ εἰκός ἐστιν εἰπεῖν τινας ὡς, ἐὰν οἱ μητροπολῖται, οἵτινες λέγονται καὶ πρῶτοι τῶν ἐπαρχιῶν, ἀναγκάζονται παρὰ τοῖς πατριάρχαις ἐτησίως συνέρχεσθαι, καὶ οἱ ἐπίσκοποι πάλιν παρὰ τοῖς μητροπολίταις, συμβαίνει ἓν ἐξ αὐτῶν μὴ γίνεσθαι, διὰ τὸ ἀδύνατον εἶναι τὸν μητροπολίτην, Δυῤῥαχίου τυχὸν, παρὰ τῷ πατριάρχῃ συνελθεῖν, καὶ κατ' αὐτὸν ποιῆσαι τὸν αὐτὸν καὶ εἰς τὴν οἰκείαν ἐπαρχίαν σύνοδον, εἰπὲ ὅτι εὐχερές ἐστι καὶ ἄμφω γενέσθαι. Οἱ μὲν γὰρ ἐπαρχιῶται παρὰ τῷ πρώτῳ αὐτῶν συναχθήσονται· αὐτὸς δὲ παρὰ τῷ πατριάρχῃ συνέλθῃ διὰ ἐντολέων ἤτοι τοποτηρητῶν, καθὼς καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται, θεραπεύων τὴν δυσχέρειαν τῆς εἰς τὰς δύο συνόδους παρουσίας τῶν μητροπολιτῶν. Τὸ δὲ τοποτηρητὰς ἀποστέλλεσθαι διὰ ἐπισκόπων οἴομαι μὴ εἶναι ἀναγκαῖον. Καὶ ἱερεῖς γὰρ, ἀλλὰ μὴν καὶ διάκονοι σταλήσονται, ὡς τοποτηρηταί. Ἐν ταῖς πλείοσι γὰρ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ ἐπίσκοποι τοποτηρηταὶ παρέστησαν, καὶ ἱερεῖς, καὶ διάκονοι, ἔκ τε τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Ῥώμης.

ΖΩΝΑΡ. Κἀνταῦθα πάλιν περὶ ἐνιαυσιαίας συνόδου φασὶν οἱ Πατέρες, ὥστε γίνεσθαι ἀπαραιτήτως. Δεῖ οὖν, λέγουσι, βεβαιῶσαι, ἵνα κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὁρισθέντα γίνηται κατ' ἐνιαυτὸν σύνοδος διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς αἰτίας. Μετὰ γὰρ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος ὥρισεν ἐν ε' κανόνι κατ' ἐνιαυτὸν γίνεσθαι συνόδους. Ἐκκλησιαστικαὶ δὲ αἰτίαι εἰσὶν αἱ ἀνακόπτουσαι ὑποθέσεις πρὸς οἰκονομίαν ἐκκλησιαστικὴν, αἵτινες αἰτίαι μὴ ἀνακοπτόμεναι παλαιοῦνται, ἀντὶ τοῦ τῷ χρόνῳ βεβαιοῦνται πρὸς ὄλεθρον τοῦ λαοῦ. Πρὸς ἣν σύνοδον οἱ τοὺς πρώτους θρόνους τῶν ἐπαρχιῶν ἐπέχοντες στελοῦσιν, οὓς ἂν ἐπιλέξωνται, ἐπισκόπους δύο ἢ

« ad quam omnes, qui provinciarum primas cathedras obtinent, ex propriis synodis duos, vel « quotcunque elegerint, episcopos legatos mittant, ut in congregato conventu plena possit esse « auctoritas. »

BALS. De annuis synodis in quinto canone primæ synodi Nicænæ et in aliis fusius tractatum est. Præsens autem canon dicit synodos quotannis debere fieri, ne tempore exstinguantur quæ a sanctis Patribus constituta sunt, sed per eorum comprehensionem solvantur ecclesiasticæ quæstiones quæ emergunt. Cum autem quidam, ut est verisimile, murmurarent ob annuum ejusmodi conventum, ut qui esset difficilis propter viæ longitudinem, statuerunt Patres, ut a provinciarum primatibus seu metropolitanis mittantur legati, quando oportebit, scilicet quando ii accersiti fuerint, duo necessario episcopi, vel etiam plures quotquot elegerint: ut per eos ipsi quoque interesse videantur, et perfecta sint statuta, ut quæ ab omnibus fieri videantur. Hi autem legati dicuntur τοποτηρηταὶ (id est loci conservatores), eo quod locum conservent, seu obtineant ac impleant eorum qui ipsos miserunt. Cum hæc canon decernat, quia verisimile **543** est dixisse aliquos, quod si metropolitani, qui dicuntur esse primi provinciarum, coguntur a patriarchis quotannis convenire, et episcopi rursus a metropolitanis, evenit ut unum ex iis non fiat, quod fieri non possit, ut Dyrrachii forte metropolitanus ad patriarcham conveniat, et eodem tempore faciebat et ipse synodum in sua provincia: dic, quod facile est utrumque fieri. Provinciales enim apud ipsorum primatem congregabuntur; ipse vero apud patriarcham conveniet per procuratores seu legatos, sicut et præsens canon decernit, difficultati remedium afferens metropolitanorum præsentiæ in duabus synodis. Legatos autem mitti episcopos existimo non esse necessarium. Nam et sacerdotes, quin etiam diaconi, mittentur ut legati. In pluribus enim universalibus synodis etiam episcopi legati adfuerunt, et sacerdotes, et diaconi, tum ex aliis provinciis, tum etiam ex ipsa Roma.

ZONAR. De annua synodo sublata omni penitus tergiversatione, celebranda rursum hic quoque Patres decernunt. Quod igitur in Nicæna synodo constitutum est, ut quotannis ob ecclesiasticas causas synodi habeantur, id vero, inquiunt, a nobis confirmari oportet. Nam post Constitutionem a sanctis apostolis editam, decretum de synodo quotannis habenda, Nicænæ prima synodus quinto canone promulgavit. Ecclesiasticæ vero causæ sunt quæ in ecclesiastica administratione in dies emergunt, quæ quidem, nisi extricentur, inveterant, hoc est, ad populi perniciem temporis diuturnitate invalescunt. Ad eam porro synodum, qui primam in pro-

vinciis sedem obtinent, duos pluresve, quos ipsi elegerint, episcopos legatos mittant, ut perfecta auctoritas seu potestas in conventu non desideretur, hoc est, ut ad ea quæ in synodo decreta fuerint, quippe antistitum, quorum in singulis provinciis præcipua dignitas est, per legatos accedente consensu, perfecta auctoritas adjungatur. Legati porro τοποτηρηταὶ (id est, loci conservatores) dicuntur, quod eorum a quibus missi sunt locum servent, id est, occupent, impleant.

ARIST. « Juxta Patrum Nicænorum decreta, synodus quotannis convocetur : et duo, vel quotquot elegerint, legati a primatibus in unaquaque provincia mittantur. »

Hi Patres, Nicææ habitam sequentes synodum, quotannis Carthagine celebrari synodum mandant, et e singulis provinciis a provinciarum metropolitis mitti duos, vel etiam quotcunque elegerint ipsi, legatos.

CANON XXII.

« Si quis episcopus accusetur, ad ejus regionis primates accusator rem deferat : nec communione arceatur is cui crimen intenditur, nisi ad se in judicio defendendum eorum, qui ad judicandum electi sunt, litteris evocatus die præstituto nequaquam stiterit, id est, intra spatium mensis, ex quo eum apparuerit litteras accepisse. Si autem veras aliquas et necessarias causas ostenderit, quæ impedimento fuerint, quominus se sisterit ad respondendum iis quæ adversum eum proposita fuere, intra alterum mensem integram habeat facultatem : sed post secundum mensem non communicabit, donec purus ostensus fuerit. Si autem in universali synodo anniversaria se sistere noluerit, ut vel illic causa ejus terminetur, ipse adversus se condemnationis sententiam protulisse judicabitur. Quo vero tempore non communicat, **544** nec in sua ecclesia, nec in parochia communicabit. Ejus autem accusator, si nunquam abfuerit, iis diebus, quibus negotium agitatur communione nequaquam arceatur ; si vero aliquando abfuerit seipsum subducens, restituto communicationi episcopo, ipse accusator ex communione ejiciatur, ita tamen ut nec ei accusationis facultas auferatur, si potuerit ostendere die præstituto non noluisse, sed non potuisse sistere; illo quidem manifesto exsistente, quod si, dum res movetur in episcoporum judicio, infametur accusatoris persona, ad accusationem non admittatur, nisi de proprio negotio, non tamen ecclesiastico, velit agi. »

BALS. Quia episcopis est competens metropolitani judicium, dicit canon quod, si episcopus ab aliquo accusetur, debet a suo primate seu metropo-

A καὶ πλείους τοποτηρητὰς, ἵνα τελεία εἴη ἡ αὐθεντία, ἤγουν ἡ ἐξουσία ἐν τῇ συνελεύσει, τουτέστιν, ἵνα ὁριζόμενα καὶ τυπούμενα ἐν τῇ συνόδῳ μετὰ αὐθεντίας τελείας ὁρίζωνται, ὡς καὶ τῶν πρωτευόντων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχιερέων συμψήφων γινομένων διὰ τῶν παρ' αὐτῶν στελλομένων τοποτηρητῶν. Τοποτηρηταὶ δὲ λέγονται, διὰ τὸ τὸν τόπον τηρεῖν, ἤγουν ἐπέχειν, ἀναπληροῦν, τῶν στειλάντων αὐτούς.

ΑΡΙΣΤ. « Κατὰ τοὺς ὅρους τῶν ἐν Νικαίᾳ, σύνοδος κατ' ἐνιαυτὸν συγκαλείσθω· καὶ πεμπέσθωσαν ὑπὸ τῶν πρωτευόντων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ δύο, ἢ καὶ ὅσοι ἐπιλεχθεῖεν τοποτηρηταί. »

Οἱ Πατέρες οὗτοι, τῇ ἐν Νικαίᾳ κατακολουθοῦν- B τες συνόδῳ, κατ' ἐνιαυτὸν ἐν Καρχηδόνι προστάττουσι σύνοδον γίνεσθαι, καὶ πέμπεσθαι ἀφ' ἑκάστης ἐπαρχίας ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν τῶν ἐπαρχιῶν δύο, ἢ καὶ ὅσους ἐπιλέξονται οὗτοι, τοποτηρητάς.

ΚΑΝΩΝ ΚΒ'.

« Ἐάν τις τῶν ἐπισκόπων κατηγορῆται, παρὰ τοῖς τῆς αὐτοῦ χώρας πρωτεύουσιν ὁ κατήγορος ἀναγάγῃ τὸ πρᾶγμα· καὶ μηδὲ ἀπὸ τῆς κοινωνίας κωλυθῇ ὁ κατηγορούμενος, εἰ μηδ' ἂν πρὸς ἀπολογίαν ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐπιλεγέντων δικάζειν γράμμασιν προσκληθεὶς, τῇ ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ οὐδαμῶς ἀπαντήσῃ, τοῦτ' ἔστιν ἐντὸς προθεσμίας μηνὸς ἀφ' ἧς ἡμέρας φανείη τὰ γράμματα δεξάμενος. Ἐὰν δὲ ἀληθεῖς τινας καὶ ἀναγκαστικὰς αἰτίας ἀποδείξῃ, τὰς αὐτὸν κω- C λυούσας ἀπαντῆσαι πρὸς ἀπολογίαν τῶν κατ' αὐτοῦ προτεθέντων, ἐντὸς ἑτέρου μηνὸς ἀκέραιαν ἐχέτω εὐχέρειαν· μετὰ δὲ τὸν δεύτερον μῆνα μὴ κοινωνήσῃ, ἕως οὗ καθαρὸς ἀποδειχθείη. Εἰ δὲ πρὸς σύμπασαν τὴν ἐτησίαν σύνοδον ἀπαντῆσαι μὴ βουληθείη, ἵνα κἂν ἐκεῖ τὸ πρᾶγμα αὐτοῦ περαιωθῇ, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ τῆς καταδίκης τὴν ψῆφον ἐκπεφωνηκέναι κριθήσεται. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ ᾧ οὐ κοινωνεῖ μηδὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ, μηδὲ ἐν παροικίᾳ κοινωνήσῃ. Ὁ δὲ τούτου κατήγορος, ἐὰν μηδαμοῦ ἀπολειφθείη, ἐν αἷς ἡμέραις γυμνάζεται τὰ τοῦ πράγματος, μηδαμῶς κωλυθῇ ἀπὸ τῆς κοινωνίας· ἐὰν δέ ποτε ἐλλείψῃ ἑαυτὸν ὑποσύρας, ἀποκαθισταμένου τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ἐπισκό- D που, αὐτὸς ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἐκβληθῇ ὁ κατήγορος· οὕτως μέντοι, ὡς μηδὲ τὴν εὐχέρειαν αὐτῷ ἀφαιρεῖσθαι τῆς κατηγορίας τοῦ πράγματος, ἐὰν δυνηθῇ ἀποδεῖξαι κατὰ τὴν προθεσμίαν οὐχὶ μὴ τεθεληκέναι, ἀλλὰ μὴ δεδυνῆσθαι ἀπαντῆσαι· ἐκείνου δήλου ὄντος, ὡς ἐν τῷ κινεῖσθαι τὰ πράγματα ἐν τῷ τῶν ἐπισκόπων δικαστηρίῳ, ἐὰν διαβέβληται τὸ πρόσωπον τοῦ κατηγόρου, μὴ δεχθῇ εἰς κατηγορίαν, εἰ μηδ' ἂν ὑπὲρ ἰδίου πράγματος, μὴ μέντοι περὶ ἐκκλησιαστικοῦ, θελήσῃ ἐπιβαλέσθαι. »

ΒΑΛΣ. Ἐπεὶ πρόσφορόν ἐστι δικαστήριον τοῖς ἐπισκόποις τὸ τοῦ μητροπολίτου, φησὶν ὁ κανὼν ὅτι, ἐὰν κατηγορῆται ἐπίσκοπος παρά τινος, ὀφεί-

λει δικάζεσθαι παρὰ τῷ πρώτῳ αὐτοῦ, ἤγουν τῷ μητροπολίτῃ· πρὸ δὲ καταδίκης ἐχέτω ὁ κατηγορούμενος τὴν οἰκείαν τιμὴν ἀπαρασάλευτον, καὶ ἱερουργείτω, εἰ μήπω μετακληθεὶς οὐκ ἀπαντήσει εἰς τὸ δικαστήριον ἐντὸς μηνὸς, ψηφίζεσθαι ὀφείλοντος ἐξότου τὰ καλοῦμενα αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον ἐδέξατο γράμματα· τότε γὰρ εἰς ποινὴν τῆς ἀπειθείας ἀκοινώνητος γίνεται, τουτέστιν ἀφορίζεται. Ἐὰν δὲ ἔκ τινων συμβεβηκυιῶν αἰτιῶν ἀληθῶν φανῇ ἐξ ἀνάγκης τινὸς μὴ ἀπαντῆσαι εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἀπολογήσασθαι, ἕτερος αὖθις αὐτῷ δίδοται μὴν εἰς προθεσμίαν, χάριν τοῦ προσελθεῖν τῷ δικαστηρίῳ· καὶ εἰ μηδὲ οὕτως ἀπαντήσει, ἀφορίζεται μέχρις ἂν τὰ τῆς κατηγορίας διευλυσωθῶσιν. Ἐὰν δὲ οὔτε πρὸς τὸν πρωτεύοντα τῆς ἐπαρχίας παραγένηται, οὔτε πρὸς τὴν ἐτησίως γινομένην σύνοδον, ἔστω, φασὶ καταδεδικασμένος. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς ἀκοινωνησίας οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ ὁπουδήποτε ἱερουργῆσαι. Ὁ δὲ κατήγορος, εἰ μὲν παρουσιάζει, ἔσται κοινωνικός· εἰ δὲ ἀπολειφθῇ κατὰ σκῆψιν, αὐτὸς μὲν ἀφορισθήσεται, ὁ δὲ ἐπίσκοπος ἀπολυθήσεται τοῦ ἀφορισμοῦ. Πλὴν καὶ μετὰ τὸν ἀφορισμὸν ὁ κατήγορος οὐ κωλυθήσεται λέγειν τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ὅτι οὐ κατὰ περιεργίαν ἀπελείφθη. Ἐπὶ τούτοις θέλει ὁ κανὼν ἀκολούθως τῷ ϛʹ κανόνι τῆς δευτέρας συνόδου ἀδιάβλητον εἶναι τὸν κατήγορον. Εἰ γὰρ διαβεβλημένη εἴη ἢ ἀμφίβολος ἡ ὑπόληψις αὐτοῦ, ἀπρόσδεκτος ἔσται, εἰ μὴ οἰκείαν προτίθησιν ὑπόθεσιν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου, χρηματικὴν δηλαδὴ, οὐ μέντοι ἐκκλησιαστικὴν καθαιρέσει καθυποβάλλουσαν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ γίνωσκε, ὅτι σήμερον αἱ περιεχόμεναι προθεσμίαι ἐν τούτῳ σχολάζουσι· καὶ διὰ τριῶν ἐπιφωνημάτων τριακονθημέρων μετακαλοῦνται πάντες ἐνάγοντές τε καὶ ἐναγόμενοι, κἂν οἵας ὦσι καταστάσεως, καὶ κἂν ἐστὶν ὑποθέσεως τὸ αἰτίαμα, κατὰ τὴν προσκυνητὴν νεαρὰν τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, τὴν ἀπολυθεῖσαν κατὰ μῆνα Ἰούλιον, ἰνδικτιῶνος ιδʹ τοῦ ϛχοδʹ ἔτους. Πλὴν τοῦτο κρατεῖ, ὅτε διὰ λιβέλλου καὶ λοιπῆς δικαστικῆς ἀκολουθίας χρηματικὴ ἢ ἐγκληματικὴ κατὰ ἐπισκόπου καταχθῇ ὑπόθεσις· εἰ γὰρ διὰ τῆς τάξεως προσαγγελθῇ τι κατὰ ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ὅτε οὐδὲ χρεία ἐστὶ λιβέλλου ἢ ἄλλης τινὸς δικαστικῆς ἀκολουθίας, καὶ ὁ διεγκαλούμενος, μηνυόμενος οὐ παρουσιάζει, κατὰ τὸν οδʹ ἀποστολικὸν κανόνα κολασθήσεται, ὥσπερ κολάζεται, ἤγουν καταδικάζεται, καὶ ὑπὸ τῶν νόμων ὁ ἀναίσχυντος ἀπειθής. Ἔτι σημείωσαι ὅτι ὁ ἀφορισθεὶς οὐκ ἐμποδίζεται διὰ τὸν ἀφορισμὸν γυμνάζειν ἣν προέθετο κατηγορίαν· καὶ ὅτι, εἰ διαβληθέντες καὶ ἀμφίβολοι περὶ τὴν οἰκείαν ἐπιτιμίαν, πολλῷ δὲ πλέον οἱ ἄτιμοι, ἐγκληματικὴν κατηγορίαν οὐ συνιστῶσι, χρηματικὰς δὲ ἰδίας ὑποθέσεις γυμνάζουσιν.

litano judicari : ante condemnationem autem habeat accusator proprium honorem inconcussum, et sacra celebret; nisi forte accersitus se in judicio non stiterit intra mensem, qui numerari debet ex quo litteras, quibus in judicium vocatur, acceperit; tunc enim in pœnam inobedientiæ excommunicatur, id est, segregatur. Sin autem ex aliquibus justis, quæ evenerunt, causis appareat eum in judicio necessario non stitisse, nec respondisse, alius ei rursus mensis datur dilationis, ut ad judicium accedat : et si nec sic quidem stiterit, segregatur, donec de accusatione decisum fuerit. Si vero neque ad provinciæ primatem accesserit, neque ad synodum quæ fit quotannis, sit, inquit, condemnatus. In tempore porro excommunicationis non licet ei sacrum quomodocunque celebrare. Accusator autem, si sit quidem præsens, communicare poterit : sin vero sub prætextu abfuerit, ipse quidem segregabitur; episcopus autem a segregatione liberabitur. Accusator tamen post segregationem non prohibebitur causam dicere, et quod non nisi ob causam necessariam abfuerit. Post hæc vult canon, consequenter canoni 6 secundæ synodi ab omni esse reprehensione et infamia liberum accusatorem. Si enim mala fuerit vel dubia ejus existimatio, non erit admittendus, nisi suam adversus episcopum causam proponat, scilicet pecuniariam, non tamen ecclesiasticam, quæ depositioni subjicit. Ac in iis quidem consistit canon. Tu autem scias, quod hodie, qui hic præstituitur terminus, locum non habet : et per tria triginta dierum edicta omnes actores et rei accersuntur, cujuscunque sint status, et cujusmodicunque causa sit, secundum novellam potentis et sancti imperatoris mense Julio editam, indictione decima quarta anno 6674. Sed hoc quidem servatur, quando per libellum et reliquam judicialem consequentiam pecuniaria vel criminalis causa adversus episcopum illata fuerit. Si autem per ordinem adversus episcopum vel clericum aliqua ecclesiastica quæstio denuntiata fuerit, quando nec libello opus est, vel aliqua alia judiciali consequentia, et qui accusatur, seu defertur, non adest, punietur secundum canonem 74 apostolicum, sicut condemnatur seu punitur etiam a legibus contumax ac inobediens. Præterea nota, quod segregatus non impeditur propter segregationem, quominus quam proposuit accusationem persequatur : et quod, qui sunt malæ seu dubiæ existimationis, et multo magis infames, criminalem quidem accusationem non instruunt, sed pecuniarias proprias causas agitant.

ΖΩΝΑΡ. Κατηγουμένου ἐπισκόπου, ὁ κατήγορος παρὰ τοῖς πρωτεύουσι τῶν χωρῶν ὀφείλει τὴν κατηγορίαν ἐνιστᾷν. Οὐχ ἅμα δὲ τῇ κατηγορίᾳ παύεται τῶν οἰκείων δικαίων ὁ κατηγορούμενος ἐπίσκοπος, ἀλλ' ἐν τῇ οἰκείᾳ τιμῇ καὶ καταστάσει ἐστὶ, μέχρις ἀποφάσεως· εἰ μή που κληθεὶς εἰς δικαστήριον οὐκ ἀπαντήσει ἐντὸς μηνὸς, ψηφίζεσθαι ὀφείλοντος ἐξό-

545 ZONAR. Si episcopus accusetur, coram regionis primate accusator actionem instituere debet. Neque vero delato nomine, episcopus, qui accusatur, jura sua ac dignitatem illico amittit; sed dignitatem ac locum, quoadusque de illo pronuntiatum fuerit, detinebit, nisi forte ad judicium citatus unius mensis intervallo non adfuerit, quem

quidem ab eo tempore designari oportebit, quo litteras quibus ad judicium evocatur acceperit. Nam tunc quidem pertinaciæ culpam communionis privatione, hoc est, segregatione luet. Quod si aliquarum causarum interventu, quas veras, non commentitias esse constet, necessario hominem impeditum fuisse appareat, quominus in judicio stiterit et responderit, in alterum mensem rursum ipsi præfinitam adeundi judicii diem prorogari placet. At si, illo nusquam apparente, irritus alter quoque mensis abierit, ab eo tempore, quoadusque se, in quo accusatur, culpa vacare ostenderit, communione privatum esse canon decernit. Quod si neque ad primatem provinciæ, neque ad episcoporum synodum quotannis haberi solitam, ut in ea de criminibus ipsi objectis quæratur, quæstioque tota absolvatur, accesserit, jam ipse contra se suffragium tulisse, hoc est, ipse se condemnasse existimandus est. Porro illo segregationis tempore, neque in ipsius ecclesia, neque alibi, velut in subjecta ipsi parœcia, cum eo communicandi facultas erit. Accusator vero, si quidem in judicio præsto fuerit, a communione nequaquam arcebitur : at si se eo deserto subduxerit, hoc est sponte se, neque ulla necessaria causa coactus, proripuit, ac latebras, ne inveniretur, quæsivit; episcopum quidem, cui dicta dies fuerat, a multa communioni restitutum absolvi, accusatorem vero ipsum vicissim imposita pœna puniri jubet. Actori tamen accusationem persequi ac judicio experiri adhuc licebit, si modo non ipsius voluntate rem contempsisse, sed justæ ac necessariæ causæ interventu, quominus ad præfinitam adesset, factum fuisse ostenderit. Illud autem, inquit, omnes norint, tunc episcopi delatori locum fore in judicio, si nulla ipse criminis infamia notatus sit. Cujus namque delatum nomen ad judices, aut de quo etiam dubia existimatio fuerit, nisi de sua re privata, pecuniaria nimirum, actionem episcopo intendat, ecclesiasticæ vero controversiæ, hoc est, ejus ex qua episcopo periculum amittendæ dignitatis creetur, partem nullam attingat, audiri omnino vetat. De eadem re sextus quoque secundæ œcumenicæ synodi canon decernit. Quæ in eum scripta sunt vide. Quartus vero et septuagesimus sanctorum apost. can. accusatum episcopum ter citari; ac, nisi denique in jus eat, aliorum episcoporum suffragio condemnari jubet.

του τὰ καλοῦντα αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον ἐδέξατο γράμματα. Τότε γὰρ εἰς ποινὴν τῆς ἀπειθείας ἀκοινώνητος γίνεται, τουτέστιν ἀφορίζεται. Ἐὰν δὲ ἔκ τινων συμβεβηκυιῶν αἰτιῶν, καὶ οὐ πεπλασμένων, καὶ ἐξ ἀνάγκης αὐτὸν κωλυουσῶν φανῇ κωλυθεὶς μὴ ἀπαντῆσαι εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ἀπολογήσασθαι, ἕτερος αὖθις αὐτῷ δίδοται μὴν εἰς προθεσμίαν τοῦ προσελθεῖν τῷ δικαστηρίῳ. Ἐὰν δὲ καὶ ὁ δεύτερος μὴν παρέλθῃ ἐπὶ κενοῖς, ἐκείνου μὴ ἀπαντήσαντος, ἔκτοτε ἀκοινώνητον εἶναι αὐτὸν ὁ κανὼν διατάττεται, ἕως διαγνωσθῇ ὅτι καθαρός ἐστι τῆς κατ' αὐτοῦ γενομένης κατηγορίας. Ἐὰν δὲ οὔτε πρὸς τὸν πρωτεύοντα τῆς ἐπαρχίας παραγένηται, οὔτε πρὸς τὴν τῶν ἐπισκόπων σύνοδον τὴν ἐτησίως γινομένην, ἵνα ἐκεῖ ἐξετασθῇ τὰ κατ' αὐτοῦ λεγόμενα καὶ πέρας δέξηται, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ ἐψηφίσατο, ἤγουν αὐτὸς ἑαυτὸν κατεδίκασεν. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τοῦ ἐπιτιμίου τῆς ἀκοινωνησίας οὔτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἔξεστιν αὐτῷ κοινωνῆσαι, οὔτε ἀλλαχοῦ, οἷον παροικίᾳ ὑποκειμένῃ αὐτῷ. Ὁ δὲ κατήγορος, ἐὰν προσεδρεύῃ τῷ δικαστηρίῳ, οὐ κωλυθήσεται κοινωνεῖν· ἐὰν δὲ ἀπολειφθῇ ἑαυτὸν ὑποσύρας, ἤγουν ἑκουσίως, οὐκ ἐξ ἀνάγκης τινός, ἑαυτὸν ὑποκλέψας, καὶ ἀποκρύψας, ὥστε μὴ εὑρίσκεσθαι, ὁ μὲν ἐπίσκοπος ὁ κατηγορούμενος λυθήσεται τοῦ ἐπιτιμίου, ἀποκαθιστάμενος εἰς τὴν κοινωνίαν· ὁ δὲ κατήγορος ἐπιτιμηθήσεται. Οὐ μέντοι κωλυθήσεται γυμνάζειν τὴν κατηγορίαν, καὶ δικάζεσθαι ἐὰν φανῇ μὴ ἐξ οἰκείου θελήματος καταφρονῆσαι, ὥστε μὴ ἐμπροθέσμως ἀπαντῆσαι, ἀλλὰ μὴ δυνηθῆναι ἐξ αἰτίας εὐλόγου καὶ ἀπαραιτήτου. Ἔστω δὲ, φησὶ, δῆλον ὅτι τότε δεχθήσεται ὁ κατήγορος τοῦ ἐπισκόπου, ἐὰν μὴ διαβέβληται. Εἰ γὰρ διαβεβλημένος εἴη, ἢ ἀμφίβολός ἐστιν ἡ ὑπόληψις αὐτοῦ, ἀπρόσδεκτος ἔσται, εἰ μὴ οἰκείαν προτιθῆσιν ὑπόθεσιν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου, χρηματικὴν δηλαδὴ, οὐ μέντοι ἐκκλησιαστικὴν, τουτέστιν εἰς ἔκπτωσιν τῆς ἐπισκοπῆς καταδικάζουσαν τὸν κατηγορούμενον. Περὶ τούτου δὲ καὶ ὁ ϛ' κανὼν τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου διατάττεται, καὶ ζητητέον τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα. Ὁ δὲ οδ' τῶν ἀποστόλων κανὼν τὸν ἐπίσκοπον κατηγορηθέντα τρισσάκις καλεῖσθαι κελεύει, καὶ εἰ μὴ ἀπαντήσει, τότε τοὺς ἐπισκόπους ψηφίζεσθαι κατ' αὐτοῦ.

ARIST. « Episcopus accusatus et in judicium ductus, duorum mensium spatium habeat ; si quidem ex altera parte tardius veniat auxilium : postea autem excommunicabitur, si non occurrerit. Si autem, præsente accusato, accusator aufugiat, communione privabitur. Accusator autem infamia laborans, non est accusator. »

Episcopus a quopiam accusatus, a synodo cui subjacet, per litteras ad se defendendum venire evocetur. Si autem, postquam litteras acceperit, se judicio non stiterit, usque ad unum completum mensem, a necessariis quibusdam impeditus causis, ad dilationem habeat et alterius unius mensis con-

« ΑΡΙΣΤ. Κατηγορούμενος ἐπίσκοπος καὶ ἀγόμενος ἐχέτω δύο μηνῶν ἔνδοσιν, εἴπερ ἑτέρωθέν ἐστι τῆς βραδυτῆτος βοήθεια· ἑξῆς δὲ τὸ ἀκοινώνητον ἕξει, μὴ ὑπαντήσας. Ἐὰν δὲ παρουσιάζοντος τοῦ κατηγορουμένου, ὁ κατήγορος ἀποφεύγῃ, ἕξει τὸ ἀκοινώνητον· διαβαλλόμενος δὲ κατήγορος οὐ κατήγορος. »

Ἐπίσκοπος ὑπό τινος κατηγορούμενος, παρὰ τῇ συνόδῳ, ᾗ ὑπόκειται, διὰ γραμμάτων προσκαλείσθω πρὸς ἀπολογίαν ἐλθεῖν· εἰ δὲ, μεθ' ὃ τὰ γράμματα δέξεται, οὐκ ἀπαντήσει εἰς τὸ δικαστήριον μέχρις ὅλου μηνὸς ἑνὸς, κωλυθεὶς ἴσως ὑπό τινων ἀναγκαστικῶν αἰτιῶν, ἐχέτω εἰς ὑπέρθεσιν καὶ ἑτέρου μη-

νης ἑνὸς προθεσμίαν· εἰ δὲ καὶ ὁ δεύτερος μὴν παρέλθοι διακενῆς, καὶ εἰς τὸ δικαστήριον οὐ παρουσιάσει, ἀφωρισμένος ἔστω, μέχρις ἂν ἀνεύθυνος φανῇ. Ἐὰν δὲ τοὐναντίον ὁ μὲν κατηγορούμενος ἐπίσκοπος πάρεστι, καὶ τὴν ἐπεξέλευσιν τῆς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας γενέσθαι ἐπιζητῇ, ὁ δὲ κατήγορος οὐδαμοῦ φαίνηται, ἀλλὰ ἀποφεύγῃ, αὐτὸς ἕξει τὸ ἀκοινώνητον ὁ κατήγορος. Διὰ τοῦτο γοῦν ὀφείλουσιν οἱ κατηγοροῦντες ἐξετάζεσθαι, καὶ τὴν θρησκείαν, καὶ τὴν ὑπόληψιν· καὶ ἐὰν διαβεβλημένοι εἰσὶν, εἰς κατηγορίαν ἐκκλησιαστικοῦ πράγματος οὐ παραδέχονται.

A stitutionem. Si autem et secundus frustra elapsus fuerit, et judicio se non stiterit, segregatus sit, usquedum innocens apparuerit. Si autem e contrario episcopus accusatus adfuerit, et accusationis contra se latæ exitum quæsiverit, accusator autem nequaquam appareat, sed aufugiat, ipse accusator excommunicationi subjicietur. Idcirco itaque accusatores examinari debent et quoad pietatem et quoad opinionem; et si ejecti sint, ad ecclesiastici negotii accusationem non admittuntur.

ΚΑΝΩΝ ΚΓ'.

« Ἐὰν δὲ πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι κατηγορηθῶσιν, « προσζευγνυμένου τοῦ νομίμου ἀριθμοῦ τῶν ἐκ « τῆς πλησιαζούσης τοποθεσίας αἱρετικῶν ἐπι- « σκόπων, οὓς οἱ κατηγορούμενοι αἰτήσονται, « τοῦτ' ἔστιν ἐπ' ὀνόματι τοῦ πρεσβυτέρου ἓξ, καὶ « τοῦ διακόνου τριῶν· σὺν τούτοις αὐτὸς ὁ ἴδιος « τῶν κατηγορουμένων ἐπίσκοπος τὰς αἰτίας αὐ- « τῶν ἐξετάσει, τοῦ αὐτοῦ τῶν ἡμερῶν καὶ ὑπερ- « θέσεων καὶ ἐξετάσεων καὶ προσώπων μεταξὺ « τῶν κατηγορούντων καὶ κατηγορουμένων τρό- « που φυλαττομένου. Τῶν δὲ λοιπῶν κληρικῶν « τὰς αἰτίας καὶ μόνος ὁ ἐντόπιος ἐπίσκοπος δια- « γνῷ καὶ περατώσει. »

546 CANON XXIII.

« Si presbyteri autem vel diaconi accusati fuerint, « adjuncto legitimo numero electitiorum episco- « porum ex propinquis regionibus, quos ii, qui « accusantur, petiverint, id est, in dilatione no- « minis presbyteri sex, et diaconi tribus: cum « his proprius accusatorum episcopus eorum « causas examinabit, eadem dierum et dilationum « et examinationum et personarum, accusatores « inter et eos qui accusantur, forma servata. « Reliquorum autem clericorum causas vel solus « episcopus loci agnoscat et finiet. »

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν, παρομοίως τῷ πρὸ αὐτοῦ, ἤγουν κατὰ τὰς αὐτὰς διαστίξεις, διορίζεται δικάζεσθαι καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς διακόνους. Τοῦ δὲ ια' κανόνος διοριζομένου παρὰ πόσοις ἐπισκόποις ὀφείλουσι δικάζεσθαι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, ἄρτι παρακελεύονται οἱ Πατέρες, ἐπέκεινα τῆς δωδεκάδος τῆς ἑξάδος καὶ τῆς τριάδος εἶναι τὸν πρόσφορον ἐγχώριον ἐπίσκοπον· τοὺς δὲ παρὰ τούτους, ἤγουν τοὺς ἀναγνώστας καὶ τοὺς λοιποὺς, παρὰ ἑνὸς καὶ μόνου τοῦ προσφόρου ἐπισκόπου δικάζεσθαι. Αἱρετικοὶ δὲ λέγονται ἐπίσκοποι οὐχὶ οἱ περιεχόμενοι ἐν τῷ β' τίτλῳ τοῦ ζ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, οἱ μετὰ δόσεως προστίμου δικάζοντες, ἀλλὰ οὓς αἱρετίσεται, ἤγουν ἐπιλέξεται, ὁ κατηγορούμενος ἐκ τῶν πλησιοχώρων ἐπισκόπων.

BALS. Hic quoque canon, similiter ac præcedens, videlicet secundum easdem distinctiones, statuit ut judicentur et presbyteri et diaconi. Cum autem undecimus canon definiat, a quot episcopis debeant judicari episcopi, presbyteri et diaconi, nunc jubent Patres, ut ultra duodecim sex et tres, sit quoque loci episcopus judex competens; qui autem sunt præter eos, lectores scilicet et reliqui, ab uno solo competenti episcopo judicentur. Electitii autem dicuntur episcopi, non qui in secundo tit. lib. VII Basilicorum continentur, qui scilicet cum pœnæ datione judicant; sed quos eliget is qui accusatur, ex finitimarum regionum episcopis.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν ἀνωτέρω κανὼν περὶ ἐπισκόπων διετάξατο κατηγορουμένων· οὗτος δὲ περὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ὁρίζει, καί φησιν, Ἐὰν πρεσβύτερος ἢ διάκονος κατηγορῶνται, ὁ ἐπίσκοπος αὐτῶν, συνερχομένων αὐτῷ καὶ ἑτέρων ἐπισκόπων ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ἓξ μὲν ἐπὶ πρεσβυτέρων, τριῶν δὲ ἐπὶ διακόνων, ἐξετάσει τὴν κατηγορίαν. Οἱ δὲ ἐπίσκοποι εἶεν ἂν, οὓς αἱρετίσονται οἱ κατηγορούμενοι· τοὺς γὰρ τοιούτους φησὶν ὁ κανὼν αἱρετικοὺς, τουτέστι τοὺς αἱρετούς. Τὰ δ' ἄλλα, τὰς προθεσμίας φημὶ καὶ τὰς ἐπιτιμήσεις καὶ ὅσα ἐν τῇ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ζητήσει εἴρηται, φυλαχθήσονται, καθὼς ἐκεῖ διατέτακται. Τὰ δὲ τῶν λοιπῶν κληρικῶν αἰτιάματα καὶ μόνος ὁ ἐπίσκοπος αὐτῶν λοιπῶν κληρικῶν αἰτιάματα καὶ μόνος ὁ ἐπίσκοπος αὐτῶν ἐξετάσει καὶ περατώσει.

ZONAR. Superiori quidem de episcopis, qui accusantur; hoc vero canone de presbyteris et diaconis definitum: Et, si quis, inquit, presbyter aut diaconus in judicium vocetur ab ipsorum episcopo, aliis ex eadem provincia episcopis in consilium advocatis, sex in sacerdotis, tribus in diaconi judicio, accusatio examinabitur. Episcopi autem ejus qui accusatur arbitrio eligentur; eos namque propterea αἱρετικοὺς, id est, electitios canon appellat. Reliqua vero, de præfinienda scilicet die, de pœnis solvendis, et quæcunque de episcoporum quæstione decreta sunt, serventur, ut ibi constitutum est. Aliorum vero clericorum causas vel solius episcopi proprii cognitione judicioque definiri placet.

ΑΡΙΣΤ. « Πρεσβυτέρου κατηγορουμένου, ἓξ τῶν ἐγ- « γυτέρων ἐπισκόπων τῷ ἐγχωρίῳ συνδιαγνώσον-

ARIST. « Presbytero accusato, sex e vicinis episco- « pis, una cum ipsius regionis episcopo, rem diju-

« dicabunt : diacono autem, tres. Quæ ad reli- A
« quos vero spectant clericos, vel unus episcopus
« examinabit. »

Hoc et in duodecimo canone dicitur, ut presbytero accusato, sex episcopi eum judicabunt, et inter eos etiam proprius ipsius episcopus consensum suum præbebit. Diacono autem accusato, tres et suus. At reliqui omnes clerici, qui sunt infra diaconos, et a solo suo ipsorum episcopo iudicabuntur, quibuscunque criminibus accusentur.

CANON XXIV.

« Similiter placuit, ut filii clericorum gentilibus vel « hæreticis matrimonio non conjungantur. »

BALS. Gentiles hic oportet infideles intelligere : si quis enim gentilis est fidelis, non prohibebitur B cum clerici filia conjungi. Lege Laodicenæ synodi canonem 31, Chalcedonensis canonem 14 et synodi in Trullo canonem 72 et quæ in eis scripta sunt.

ZONAR. Ethnici hoc loco infideles intelliguntur. Ethnicus namque fidelis clerici filiam sibi matrimonio jungere haud vetabitur. Vide Laodicenæ synodi canonem 31, Chalcedonensis decimum quartum, et synodi in Trullo septuagesimum secundum et quæ in explicatione eorumdem scripsimus.

547 ARIST. « Hæreticis et ethnicis clericorum « liberi matrimonio non conjunguntur. »

Sed nec laicorum liberi hæreticis in matrimonii communionem conjunguntur.

CANON XXV.
C

« Ut episcopi et clerici in non orthodoxos Christianos nihil conferant : et si sint adhuc cognati, nihil per suarum rerum donationem, ut dictum est, episcopi vel clerici in eos conferant. »

BALS. Hæretici quidem dicuntur, qui de rebus Christianorum non recte sentiunt : infideles autem, qui incarnatam Verbi Dei œconomiam omnino non credunt. Dicit ergo canon, nullum episcopum vel clericum, ratione legati vel hæreditatis, iis qui sunt ejusmodi debere quidquam relinquere, etiamsi sint ejus cognati : sed neque in vita rem propriam illis dare. Lege canonem 83 præsentis synodi, et lib. Basilic. xxxv, tit. 8, cap. 38, quod docet, D non debere filios hæreticos parentibus succedere, vel contra. Et lib. primi tit. primo, diversa capita dicentia, non solum clericos, sed et laicos impediri, quominus ad hæreticos vel infideles quæ ad se pertinent quomodocunque transmittant; undecimum autem cap. tit. 3. lib. v Basilic. dicit : Neque ex locatione, neque ex emphyteusi, neque ex emptione, vel ulla alia ratione, debere hæreticos ulla immobilia ex quavis ecclesia vel ex alio venerabili loco accipere. Et ejusdem lib. et tit. et cap. thema 3 : Si orthodoxus, habens possessionem in qua est sancta ecclesia, eam ad infidelem vel simpliciter hæreticum, quavis ratione transmiserit, ecclesia ejusdem vici eamdem ecclesiam vindicet. Cum

« ται· διακόνου δὲ, τρεῖς. Τὰ δέ γε τῶν λοιπῶν « κληρικῶν καὶ μόνος ἐξετάσει ὁ ἐπίσκοπος. »

Τοῦτο εἴρηται καὶ ἐν τῷ δωδεκάτῳ κανόνι, ὡς πρεσβυτέρου μὲν κατηγορουμένου, ἓξ ἐπίσκοποι δικάσουσιν αὐτὸν, καὶ ἐπέκεινα τούτων καὶ ὁ ἴδιος αὐτοῦ συνδιαγνώμων ἔσται ἐπίσκοπος· διακόνου δὲ, τρεῖς καὶ ὁ ἴδιος. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες κληρικοὶ οἱ κάτωθεν ὄντες τῶν διακόνων καὶ παρὰ μόνου τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἐπισκόπου κριθήσονται, ἐφ' οἷς ἂν αἰτιῶνται ἐγκλήμασι.

ΚΑΝΩΝ ΚΔ'.

« Ὁμοίως ἤρεσεν, ὥστε τέκνα τῶν κληρικῶν ἐθνι« κοῖς ἢ αἱρετικοῖς γαμικῶς μὴ συνάπτεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Ἐθνικοὺς ἐνταῦθα τοὺς ἀπίστους νοεῖν B δεῖ. Εἰ γάρ τις ἐθνικός ἐστι πιστὸς, οὐ κωλυθήσεται συναφθῆναι κληρικοῦ θυγατρί. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανόνα λα' τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα ιδ', καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ κανόνα οβ', καὶ τὰ ἐν τούτοις γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Ἐθνικοὺς ἐνταῦθα τοὺς ἀπίστους νοεῖν δεῖ. Εἰ γὰρ ἐθνικός τις πιστὸς ᾖ, οὐ κωλυθήσεται συναφθῆναι κληρικοῦ θυγατρί. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κανόνα λα', καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ιδ', καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ οβ', καὶ ὅσα ἐν αὐτοῖς ἐγράφησαν.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱρετικοῖς καὶ ἐθνικοῖς τέκνα κληρικῶν « οὐ συνάπτονται. »

Ἀλλ' οὐδὲ λαϊκῶν παῖδες αἱρετικοῖς εἰς γάμου κοινωνίαν συνάπτονται.

ΚΑΝΩΝ ΚΕ'.

« Ὥστε τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικοὺς μηδένα « συνεισάγειν τοῖς μὴ ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς· εἰ « καὶ συγγενεῖς ἔτι μὴν ὦσιν, μηδὲν διὰ δωρεᾶς « τῶν οἰκείων πραγμάτων, ὡς εἴρηται, τοὺς ἐπι« σκόπους ἢ κληρικοὺς τούτοις συνεισάγειν. »

ΒΑΛΣ. Αἱρετικοὶ μὲν λέγονται οἱ μὴ δοξάζοντες ὀρθῶς τὰ τῶν Χριστιανῶν· ἄπιστοι δὲ οἱ μηδὲ ὅλως πιστεύοντες τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου. Φησὶ γοῦν ὁ κανὼν μηδένα ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν κατὰ νόμου λεγάτου ἢ κληρονομίας καταλιμπάνειν τοῖς τοιούτοις τὸ ὁτιοῦν, κἂν συγγενεῖς αὐτοῦ ὦσιν· ἀλλὰ μηδὲ δωρεῖσθαι αὐτοῖς ἐν ζωῇ οἰκεῖον πρᾶγμα. Ἀνάγνωθι τὸν πγ' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, καὶ βιβλίον τῶν Βασιλικῶν λε' τίτλου η' κεφ. λη' διδάσκον μὴ ὀφείλειν κληρονομεῖσθαι τοὺς γονεῖς παρὰ αἱρετικῶν παίδων, ἢ τοὐναντίον· καὶ βιβλίου α' τίτλου α' κεφάλαια διάφορα λέγοντα μὴ μόνον κληρικοὺς, ἀλλὰ καὶ λαϊκοὺς ἐμποδίζεσθαι πρὸς αἱρετικοὺς ἢ ἀπίστους ὁπωσδήποτε παραπέμπειν τὰ τούτοις διαφέροντα. Τὸ δὲ ια' κεφάλαιον τοῦ γ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν λέγει μήτε κατὰ μίσθωσιν μήτε κατὰ ἐμφύτευσιν μήτε κατ' ἐξώνησιν ἢ ἄλλον τρόπον τινὰ λαμβάνειν τοὺς αἱρετικοὺς ἀκίνητα οἱαδήτινα ἐξ ἐκκλησίας τινὸς ἢ ἄλλου σεβασμίου οἴκου· καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου καὶ κεφ. θέμα γ'. Ἐὰν ὀρθόδοξος, ἔχων κτῆσιν ἐν ᾗ ἐστιν ἁγία Ἐκκλησία, παραπέμψει ταύτην καθ' οἱονδήτινα τρόπον ἀπίστῳ ἢ ἁπλῶς αἱρε-

τικῷ, ἡ ἐκκλησία τῆς αὐτῆς κώμης τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν ἐκδικείτω. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοὺς ἐπισκόπους ἢ τοὺς κληρικοὺς γράφειν κληρονόμους αἱρετικοὺς ἢ ἀπίστους, λέγε γενέσθαι παρὰ τῶν ἐπισκόπων τὰ ἐν τῷ μ' ἀποστολικῷ κανόνι περιεχόμενα, καὶ τὰ δηλούμενα ἐν τῷ κδ' κανόνι τῆς Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Οὕτω γὰρ ἐπ' ἐξουσίας ἔσται αὐτοῖς παραπέμπειν πρὸς ὀρθοδόξους τὰ οἰκεῖα, κατὰ λόγον κληρονομίας, λεγάτου καὶ δωρεᾶς· εἰ δὲ μὴ, οὐδὲ πρὸς ὀρθοδόξους δύνανται παραπέμπειν ταῦτα.

A autem audis canonem dicentem, non licere episcopis vel clericis scribere hæredes hæreticos vel infideles, dic debere fieri ab episcopis quæ in quadragesimo canone apostolico continentur, et quæ in vicesimo quarto canone Antiochenæ synodi declarantur. Sic enim in eorum erit potestate ad orthodoxos sua transmittere, hæreditate, legato et donatione : sin minus, nec ea quidem poterunt ad orthodoxos transmittere.

ΖΩΝΑΡ. Μηδὲ κατὰ κληρονομίαν ἢ λεγάτον ἢ ἄλλως πως καταλιμπάνειν τι τοῖς αἱρετικοῖς ἢ ἀπίστοις ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς, καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἀπηγόρευται νόμοις. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ παρὼν κελεύει κανὼν, λέγων τοὺς ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς μηδένα αἱρετικὸν ἢ ἄπιστον συνεισάγειν εἰς κληρονομίαν ἢ λεγάτον Χριστιανῷ, κἂν εἶεν ἴσως συγγενεῖς ἢ τοῦ διαθεμένου ἢ τοῦ κληρονόμου, οἱ αἱρετικοὶ καὶ οἱ ἄπιστοι, ἀλλὰ μὴν μηδὲ δωρεῖσθαι αὐτοῖς τινα ἐκ τῶν οἰκείων πραγμάτων. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ πα' κανὼν τῆς συνόδου ταύτης πλατύτερον διατάττεται. Ἐν δὲ τῷ λε' βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν, τίτλῳ η', κεφαλ. λη', εὑρήσεις ὅτι οὐδὲ παῖδες αἱρετικοὶ δύνανται κληρονομεῖν τοὺς οἰκείους γονεῖς, οὐδὲ γονεῖς αὖθις αἱρετικοὶ δύνανται ἄλλους καταλιμπάνειν κληρονόμους, εἰ μὴ τοὺς οἰκείους παῖδας Χριστιανοὺς ὄντας· κἂν ἄλλους δὲ παῖδας ἔχοιεν αἱρετικοὺς, ἀπόκληροι ἔσονται ἐκεῖνοι, κἂν ἴσως παρὰ τῶν γονέων κληρονόμοι ἐγράφησαν, εἰ μὴ ἔχουσι παῖδας ὀρθοδόξους, εἰς συγγενεῖς αὐτῶν ὀρθοδόξους περιελεύσεται ἡ περιουσία αὐτῶν. Εἰ δὲ μήτε παῖδες ὀρθόδοξοι εἶεν αὐτοῖς μήτε συγγενεῖς τοιοῦτοι, κληρικῶν δὲ σχῆμα εἶχον οἱ τελευτήσαντες, ἵνα ἐντὸς ἐνιαυτοῦ, μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν ψηφιζομένου, ἐκνικῶσιν αὐτὰ οἱ τῆς ἐκκλησίας τῆς πόλεως, ἐν ᾗ κατῴκουν ἐκεῖνοι. Καὶ ἐν τῷ α' βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν γέγραπται μὴ κληρονομεῖν Σαμαρείτας ἢ ὅλως αἱρετικοὺς, μηδὲ δωρεὰν λαμβάνειν, καὶ ὅσα ἑξῆς τὸ γ' κεφάλαιον τοῦ ῥηθέντος βιβλίου διέξεισι περί τε τῶν ἄλλων καὶ Σαμαρειτῶν γεωργῶν. Τὸ δὲ τοῦ γ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου ια' κεφάλαιον λέγει μήτε κατὰ μίσθωσιν, μήτε κατ' ἐμφύτευσιν, μηδὲ κατ' ἐξώνησιν, ἢ ἄλλον τινὰ τρόπον, ἀκίνητο λαμβάνειν αἱρετικὸν οἱονδήτινα ἐξ ἐκκλησίας τινὸς ἢ ἄλλου σεβασμίου οἴκου. Καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου καὶ κεφαλαίου θέμα γ' φησίν· Ἐὰν ὀρθόδοξος ἔχων κτῆσιν, ἐν ᾗ ἐστιν ἁγία Ἐκκλησία, παραπέμψῃ ταύτην καθ' οἱονδήτινα τρόπον ἀπίστῳ ἢ ἁπλῶς αἱρετικῷ, ἡ ἐκκλησία τῆς αὐτῆς κώμης τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν ἐκδικείτω.

ZONAR. Ne quidquam ex rebus suis, hæreditatis aut legati nomine, aut alia quacunque ratione, hæreticis infidelibus Christiani orthodoxi relinquant, legibus quoque civilibus cautum est. B Idem igitur hoc quoque canone constituitur; Episcopus enim, inquit, aut clericus, ne quemquam hæreticum aut a fide alienum in partem hæreditatis aut legati cum Christiano homine cohæredem scribat, quamvis aut ei qui testamentum scripsit, aut ei qui hæres institutus est, hæretici illi et infideles consanguinitate jungantur; imo nec aliquid ex suis rebus ejusmodi hominibus largiatur. Hoc idem hujus quoque synodi canone primo et octogesimo fusius explicatur. Quinto vero et tricesimo Basilic. libro, tit. octavo, cap. tricesimo octavo, neque filios hæreticos hæreditatem parentum cernere posse, neque hæreticis parentibus, præter filios qui sint Christiani, alios hæredes C instituere licere; sique alii filii sint hæretici, quamvis testamento parentum hæredes scripti sint, extra hæreditatis sortem esse debere; si vero nulli orthodoxi sint liberi, ad propinquos orthodoxos lege pervenire hæreditatem, reperies. Cum vero neque filii orthodoxi nec hujusmodi propinqui fuerint illis, clericorum vero habitu incedebant qui decessere, unius anni intervallo, ab illorum obitu definiendo, ecclesiæ ejus urbis, in qua illi diversabantur, clerici possessionem adeant. Primo quoque Basilicorum lib. **548** ne Samaritis, aut hæreticis quibuscunque, vel hæreditatem obire vel donationem accipere liceat, edicitur; et quæcunque deinceps ejusdem libri capite 53 tum de aliis tum D de Samaritarum agricolis explicantur (huc spectant). Tertii vero tit. lib. v, cap. 11, neque locatione, neque emphyteusi neque emptione, aut alio quocunque modo, quodlibet immobile ecclesiæ alicujus aut alterius sacræ domus ab hæretico accipi licere decernitur. Et vero ejusdem libri, tituli, et capitis thema tertium dicit : Si quis orthodoxus prædium, in quo sancta ecclesia condita sit, infideli, aut etiam hæretico, quacunque ratione transmiserit, vici ejus ecclesia prædii possessionem vindicet.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ αἱρετικοῖς, οὐδ' « ἂν ὦσι συγγενεῖς, δωρήσονταί τι τῶν οἰκείων, « ἢ συνεισάξουσιν.

ARIST. « Episcopi et clerici nihil e bonis suis « dabunt hæreticis, vel in eos conferent, nec « si cognati fuerint. »

ΚΑΝΩΝ ΚϚ'.

« Ὁμοίως ἐπίσκοποι πέραν θαλάσσης μὴ ἀποδημείτωσαν· εἰ μὴ κατὰ ψηφίσματος τῆς πρώτης

CANON XXVI.

« Item, episcopi trans mare non proficiscantur : « nisi cum decreto primæ cathedræ proprii unius-

« dicabunt : diacono autem, tres. Quæ ad reli-
« quos vero spectant clericos, vel unus episcopus
« examinabit. »

Hoc et in duodecimo canone dicitur, ut presbytero accusato, sex episcopi eum judicabunt, et inter eos etiam proprius ipsius episcopus consensum suum præbebit. Diacono autem accusato, tres et suus. At reliqui omnes clerici, qui sunt infra diaconos, et a solo suo ipsorum episcopo judicabuntur, quibuscunque criminibus accusentur.

CANON XXIV.

« Similiter placuit, ut filii clericorum gentilibus vel
« hæreticis matrimonio non conjungantur. »

BALS. Gentiles hic oportet infideles intelligere : si quis enim gentilis est fidelis, non prohibebitur cum clerici filia conjungi. Lege Laodicenæ synodi canonem 31, Chalcedonensis canonem 14 et synodi in Trullo canonem 72 et quæ in eis scripta sunt.

ZONAR. Ethnici hoc loco infideles intelliguntur. Ethnicus namque fidelis clerici filiam sibi matrimonio jungere haud vetabitur. Vide Laodicenæ synodi canonem 31, Chalcedonensis decimum quartum, et synodi in Trullo septuagesimum secundum et quæ in explicatione eorumdem scripsimus.

547 ARIST. « Hæreticis et ethnicis clericorum
« liberi matrimonio non conjunguntur. »

Sed nec laicorum liberi hæreticis in matrimonii communionem conjunguntur.

CANON XXV.

« Ut episcopi et clerici in non orthodoxos Chri-
« stianos nihil conferant : et si sint adhuc co-
« gnati, nihil per suarum rerum donationem, ut di-
« ctum est, episcopi vel clerici in eos conferant. »

BALS. Hæretici quidem dicuntur, qui de rebus Christianorum non recte sentiunt : infideles autem, qui incarnatam Verbi Dei œconomiam omnino non credunt. Dicit ergo canon, nullum episcopum vel clericum, ratione legati vel hæreditatis, iis qui sunt ejusmodi debere quidquam relinquere, etiamsi sint ejus cognati : sed neque in vita rem propriam illis dare. Lege canonem 83 præsentis synodi, et lib. Basilic. xxxv, tit. 8, cap. 38, quod docet, non debere filios hæreticos parentibus succedere, vel contra. Et lib. primi tit. primo, diversa capita dicentia, non solum clericos, sed et laicos impediri, quominus ad hæreticos vel infideles quæ ad se pertinent quomodocunque transmittant; undecimum autem cap. tit. 3. lib. v Basilic. dicit : Neque ex locatione, neque ex emphyteusi, neque ex emptione, vel ulla alia ratione, debere hæreticos ulla immobilia ex quavis ecclesia vel ex alio venerabili loco accipere. Et ejusdem lib. et tit. et cap. thema 3 : Si orthodoxus, habens possessionum in qua est sancta ecclesia, eam ad infidelem vel simpliciter hæreticum, quavis ratione transmiserit, ecclesia ejusdem vici eamdem ecclesiam vindicet. Cum

« ται· διακόνου δὲ, τρεῖς. Τὰ δέ γε τῶν λοιπῶν
« κληρικῶν καὶ μόνος ἐξετάσει ὁ ἐπίσκοπος. »

Τοῦτο εἴρηται καὶ ἐν τῷ δωδεκάτῳ κανόνι, ὡς πρεσβυτέρου μὲν κατηγορουμένου, ἓξ ἐπίσκοποι δικάσουσιν αὐτὸν, καὶ ἐπέκεινα τούτων καὶ ὁ ἴδιος αὐτοῦ συνδιαγνώμων ἔσται ἐπίσκοπος· διακόνου δὲ, τρεῖς καὶ ὁ ἴδιος. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες κληρικοὶ οἱ κάτωθεν ὄντες τῶν διακόνων καὶ παρὰ μόνου τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἐπισκόπου κριθήσονται, ἐφ' οἷς ἂν αἰτιῶνται ἐγκλήμασι.

ΚΑΝΩΝ ΚΔ'.

« Ὁμοίως ἤρεσεν, ὥστε τέκνα τῶν κληρικῶν ἐθνι-
« κοῖς ἢ αἱρετικοῖς γαμικῶς μὴ συνάπτεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Ἐθνικοὺς ἐνταῦθα τοὺς ἀπίστους νοεῖν δεῖ. Εἰ γάρ τις ἐθνικός ἐστι πιστὸς, οὐ κωλυθήσεται συναφθῆναι κληρικοῦ θυγατρί. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανόνα λα' τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα ιδ', καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ κανόνα οβ', καὶ τὰ ἐν τούτοις γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Ἐθνικοὺς ἐνταῦθα τοὺς ἀπίστους νοεῖν δεῖ. Εἰ γὰρ ἐθνικός τις πιστὸς ᾖ, οὐ κωλυθήσεται συναφθῆναι κληρικοῦ θυγατρί. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κανόνα λα', καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ιδ'. καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ οβ', καὶ ὅσα ἐν αὐτοῖς ἐγράφησαν.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱρετικοῖς καὶ ἐθνικοῖς τέκνα κληρικῶν
« οὐ συνάπτονται. »

Ἀλλ' οὐδὲ λαϊκῶν παῖδες αἱρετικοῖς εἰς γάμου κοινωνίαν συνάπτονται.

ΚΑΝΩΝ ΚΕ'.

« Ὥστε τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικοὺς μηδένα
« συνεισάγειν τοῖς μὴ ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς· εἰ
« καὶ συγγενεῖς ἔτι μὴν ὦσιν, μηδὲν διὰ δωρεᾶς
« τῶν οἰκείων πραγμάτων, ὡς εἴρηται, τοὺς ἐπι-
« σκόπους ἢ κληρικοὺς τούτοις συνεισάγειν. »

ΒΑΛΣ. Αἱρετικοὶ μὲν λέγονται οἱ μὴ δοξάζοντες ὀρθῶς τὰ τῶν Χριστιανῶν· ἄπιστοι δὲ οἱ μηδὲ ὅλως πιστεύοντες τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου. Φησὶ γοῦν ὁ κανὼν μηδένα ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν κατὰ νόμου λεγάτου ἢ κληρονομίας καταλιμπάνειν τοῖς τοιούτοις τὸ ὁτιοῦν, κἂν συγγενεῖς αὐτοῦ ὦσιν· ἀλλὰ μηδὲ δωρεῖσθαι αὐτοῖς ἐν ζωῇ οἰκεῖον πρᾶγμα. Ἀνάγνωσον τὸν πγ' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, καὶ βιβλίον τῶν Βασιλικῶν λε' τίτλου η' κεφ. λη' διδάσκον μὴ ὀφείλειν κληρονομεῖσθαι τοὺς γονεῖς παρὰ αἱρετικῶν παίδων, ἢ τοὐναντίον· καὶ βιβλίου α' τίτλου α' κεφάλαια διάφορα λέγοντα μὴ μόνον κληρικοὺς, ἀλλὰ καὶ λαϊκοὺς ἐμποδίζεσθαι πρὸς αἱρετικοὺς ἢ ἀπίστους ὁπωσδήποτε παραπέμπειν τὰ τούτοις διαφέροντα. Τὸ δὲ ια' κεφάλαιον τοῦ γ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν λέγει μήτε κατὰ μίσθωσιν μήτε κατὰ ἐμφύτευσιν μήτε κατ' ἐξώνησιν ἢ ἄλλον τρόπον τινὰ λαμβάνειν τοὺς αἱρετικοὺς ἀκίνητα οἱαδήτινα ἐξ ἐκκλησίας τινὸς ἢ ἄλλου σεβασμίου οἴκου· καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου καὶ κεφ. θέμα γ'. Ἐὰν ὀρθόδοξος, ἔχων κτῆσιν ἐν ᾗ ἐστιν ἁγία Ἐκκλησία, παραπέμψει ταύτην καθ' οἱονδήτινα τρόπον ἀπίστῳ ἢ ἁπλῶς αἱρε-

τικῷ, ἡ ἐκκλησία τῆς αὐτῆς κώμης τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν ἐκδικείτω. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοὺς ἐπισκόπους ἢ τοὺς κληρικοὺς γράφειν κληρονόμους αἱρετικοὺς ἢ ἀπίστους, λέγε γενέσθαι παρὰ τῶν ἐπισκόπων τὰ ἐν τῷ μ' ἀποστολικῷ κανόνι περιεχόμενα, καὶ τὰ δηλούμενα ἐν τῷ κδ' κανόνι τῆς Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Οὕτω γὰρ ἐπ' ἐξουσίας ἔσται αὐτοῖς παραπέμπειν πρὸς ὀρθοδόξους τὰ οἰκεῖα, κατὰ λόγον κληρονομίας, λεγάτου καὶ δωρεᾶς· εἰ δὲ μή, οὐδὲ πρὸς ὀρθοδόξους δύνανται παραπέμπειν ταῦτα.

ΖΩΝΑΡ. Μηδὲ κατὰ κληρονομίαν ἢ λεγάτον ἢ ἄλλως πως καταλιμπάνειν τι τοῖς αἱρετικοῖς ἢ ἀπίστοις ὀρθοδόξους Χριστιανούς, καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἀπηγόρευται νόμοις. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ παρὼν κελεύει κανών, λέγων τοὺς ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς μηδένα αἱρετικὸν ἢ ἄπιστον συνεισάγειν εἰς κληρονομίαν ἢ λεγάτον Χριστιανῷ, κἂν εἶεν ἴσως συγγενεῖς ἢ τοῦ διαθεμένου ἢ τοῦ κληρονόμου, οἱ αἱρετικοὶ καὶ οἱ ἄπιστοι, ἀλλὰ μὴν μηδὲ δωρεῖσθαι αὐτοῖς τινα ἐκ τῶν οἰκείων πραγμάτων. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ πα' κανὼν τῆς συνόδου ταύτης πλατύτερον διατάττεται. Ἐν δὲ τῷ λε' βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν, τίτλῳ η', κεφαλ. λη', εὑρήσεις ὅτι οὐδὲ παῖδες αἱρετικοὶ δύνανται κληρονομεῖν τοὺς οἰκείους γονεῖς, οὐδὲ γονεῖς αὖθις αἱρετικοὶ δύνανται ἄλλους καταλιμπάνειν κληρονόμους, εἰ μὴ τοὺς οἰκείους παῖδας Χριστιανοὺς ὄντας· κἂν ἄλλους δὲ παῖδας ἔχοιεν αἱρετικούς, ἀπόκληροι ἔσονται ἐκεῖνοι, κἂν ἴσως παρὰ τῶν γονέων κληρονόμοι ἐγράφησαν, εἰ μὴ ἔχουσι παῖδας ὀρθοδόξους, εἰς συγγενεῖς αὐτῶν ὀρθοδόξους περιελεύσεται ἡ περιουσία αὐτῶν. Εἰ δὲ μήτε παῖδες ὀρθόδοξοι εἶεν αὐτοῖς μήτε συγγενεῖς τοιοῦτοι, κληρικῶν δὲ σχῆμα εἶχον οἱ τελευτήσαντες, ἵνα ἐντὸς ἐνιαυτοῦ, μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν ψηφιζομένου, ἐκνικῶσιν αὐτὰ οἱ τῆς ἐκκλησίας τῆς πόλεως, ἐν ᾗ κατῴκουν ἐκεῖνοι. Καὶ ἐν τῷ α' βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν γέγραπται μὴ κληρονομεῖν Σαμαρείτας ἢ ὅλως αἱρετικούς, μηδὲ δωρεὰν λαμβάνειν, καὶ ὅσα ἑξῆς τὸ γ' κεφάλαιον τοῦ ῥηθέντος βιβλίου διέξεισι περί τε τῶν ἄλλων καὶ Σαμαρειτῶν γεωργῶν. Τὸ δὲ τοῦ γ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου ια' κεφάλαιον λέγει μήτε κατὰ μίσθωσιν, μήτε κατ' ἐμφύτευσιν, μηδὲ κατ' ἐξώνησιν, ἢ ἄλλον τινὰ τρόπον, ἀκίνητο λαμβάνειν αἱρετικὸν οἱονδήτινα ἐξ ἐκκλησίας τινὸς ἢ ἄλλου σεβασμίου οἴκου. Καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου καὶ κεφαλαίου θέμα γ' φησίν· Ἐὰν ὀρθόδοξος ἔχων κτῆσιν, ἐν ᾗ ἐστιν ἁγία Ἐκκλησία, παραπέμψῃ ταύτην καθ' οἱονδήτινα τρόπον ἀπίστῳ ἢ ἁπλῶς αἱρετικῷ, ἡ ἐκκλησία τῆς αὐτῆς κώμης τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν ἐκδικείτω.

A autem audis canonem dicentem, non licere episcopis vel clericis scribere hæredes hæreticos vel infideles, dic debere fieri ab episcopis quæ in quadragesimo canone apostolico continentur, et quæ in vicesimo quarto canone Antiochenæ synodi declarantur. Sic enim in eorum erit potestate ad orthodoxos sua transmittere, hæreditate, legato et donatione : sin minus, nec ea quidem poterunt ad orthodoxos transmittere.

ZONAR. Ne quidquam ex rebus suis, hæreditatis aut legati nomine, aut alia quacunque ratione, hæreticis infidelibus Christiani orthodoxi B relinquant, legibus quoque civilibus cautum est. Idem igitur hoc quoque canone constituitur; Episcopus enim, inquit, aut clericus, ne quemquam hæreticum aut a fide alienum in partem hæreditatis aut legati cum Christiano homine cohæredem scribat, quamvis aut ei qui testamentum scripsit, aut ei qui hæres institutus est, hæretici illi et infideles consanguinitate jungantur; imo nec aliquid ex suis rebus ejusmodi hominibus largiatur. Hoc idem hujus quoque synodi canone primo et octogesimo fusius explicatur. Quinto vero et tricesimo Basilic. libro, tit. octavo, cap. tricesimo octavo, neque filios hæreticos hæreditatem parentum cernere posse, neque hæreticis parentibus, præter filios qui sint Christiani, alios hæredes C instituere licere; sique alii filii sint hæretici, quamvis testamento parentum hæredes scripti sint, extra hæreditatis sortem esse debere; si vero nulli orthodoxi sint liberi, ad propinquos orthodoxos lege pervenire hæreditatem, reperies. Cum vero neque filii orthodoxi nec hujusmodi propinqui fuerint illis, clericorum vero habitu incedebant qui decessere, unius anni intervallo, ab illorum obitu definiendo, ecclesiæ ejus urbis, in qua illi diversabantur, clerici possessionem adeant. Primo quoque Basilicorum lib. 548 ne Samaritis, aut hæreticis quibuscunque, vel hæreditatem obire vel donationem accipere liceat, edicitur ; et quæcunque deinceps ejusdem libri capite 53 tum de aliis tum D de Samaritarum agricolis explicantur (huc spectant). Tertii vero tit. lib. v, cap. 11, neque locatione, neque emphyteusi neque emptione, aut alio quocunque modo, quodlibet immobile ecclesiæ alicujus aut alterius sacræ domus ab hæretico accipi licere decernitur. Et vero ejusdem libri, tituli, et capitis thema tertium dicit : Si quis orthodoxus prædium, in quo sancta ecclesia condita sit, infideli, aut etiam hæretico, quacunque ratione transmiserit, vici ejus ecclesia prædii possessionem vindicet.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ αἱρετικοῖς, οὐδ' « ἂν ὦσι συγγενεῖς, δωρήσονταί τι τῶν οἰκείων, « ἢ συνεισάξουσιν.

ARIST. « Episcopi et clerici nihil e bonis suis « dabunt hæreticis, vel in eos conferent, nec « si cognati fuerint. »

ΚΑΝΩΝ ΚϚ'.

« Ὁμοίως ἐπίσκοποι πέραν θαλάσσης μὴ ἀποδημείτωσαν· εἰ μὴ κατὰ ψηφίσματος τῆς πρώτης

CANON XXVI.

« Item, episcopi trans mare non proficiscantur : « nisi cum decreto primæ cathedræ proprii unius-

« cujusque regionis episcopi; hoc est, nisi ab ipso primate præcipue acceperit eam, quæ dicitur « dimissoria, formatam vel commendationem.

BALS. Quomodo episcopi debeant peregre proficisci ab eis, quæ illos sortitæ sunt, ecclesiis, dictum est in canone apostolico, 14, 15 et 35; in Antiochen. synod. 7, 8, et 11; in syn. Laod. 41 et 42; in Chalcedon. 13; in Sardic. 5, 16 et 17; et sufficiunt quæ in illis scripta sunt. Cum autem audis canonem dicentem, cum decreto seu cognitione primi, scilicet metropolitani, debere episcopum peregre proficisci, ne dixeris ejus solius cognitionem sufficere, sed et universæ ejus synodi esse adhuc necessariam sententiam; ut vult canon 11 Antiochenæ synodi. Propterea enim canoni adjicitur illud: necessariam quidem esse reliquorum quoque episcoporum sententiam, sed præcipue primatis. Formata autem dicta est dimissoria epistola, utpote quæ vel necessariam exprimat episcopi peregrinationis causam, vel obsignationem et subscriptionem primatis synodi habere debeat. Eadem autem commendatio dicta est, ut quæ iis, ad quos vadit, peregrinantem episcopum commendet, sive ad eum pertinentia declaret et probet.

ZONAR. Episcopos et omnes demum qui rationem intenti gregi præfecti sunt, perpetuam in suis ecclesiis stationem habere, populisque, qui ipsorum curæ commissi sunt, pascendis instituendisque operam dare, cum ipsa æquitas, tum quæ æquitati maxime innititur canonum auctoritas jubet. Proinde ne trans mare abire, hoc est, ne longum iter suscipere episcopo liceat, hic canon edicit quod, si ejus rei necessitas aliquando inciderit non aliter, quam cum decreto primæ cathedræ provinciæ illius episcopi, proficiscendi facultatem ipsi esse decernit. Decreti autem propterea meminit, ut nisi regionis illius patriarcha aut metropolitanus profectionis episcopi causam examinaverit, ac necessariam esse judicaverit, epistolamque, quæ dimissoria dicitur, ei dederit, nequaquam ipsi ex canonum præscripto proficisci licere demonstret. Decreti porro nomine cognitionem sive approbationem intelligit. A primate vero præcipue epistolam afferri jubet, quoniam alterius canonis constitutione, ab episcopis quoque illius provinciæ, is qui peregre proficiscitur litteras jubetur afferre: idcirco a primate provinciæ potissimum obtinendas esse decernit, quasi dicere velit, omnium quidem episcoporum regionis epistolas habere laudabile esse; sed a primate præcipue seu proprie dimissoriam, formatam, sive commendationem afferendam; quæ videlicet necessariam esse profectionis causam exprimat; vel formatam, hoc est, signo subscriptioneque munitam. Illud vero, sive commendationem, hoc est, quæ illum iis ad quos proficiscitur commendet, seu notum faciat, pro eodem precibus interpellet, illum eis sistat et exhibeat.

« καθέδρας τοῦ ἰδίου ἑκάστης χώρας ἐπισκόπου· « τοῦτ' ἔστιν εἰ μὴ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρωτεύοντος « κατ' ἐξαίρετον λάβῃ τὴν, ἥτις λέγεται ἀπολυ- « τικὴ, τετυπωμένην, ἤτοι παράθεσιν. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τοῦ πῶς ὀφείλουσιν ἀποδημεῖν οἱ ἐπίσκοποι ἐκ τῶν λαχουσῶν αὐτοὺς ἐκκλησιῶν εἴρηται ἐν τῷ ιδ', ιε' καὶ λγ' ἀποστολικῷ κανόνι, ἐν ζ', η' καὶ ια' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν μα' καὶ μβ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ, καὶ ἐν ιγ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι· ἐν ε', ις' καὶ ιζ' τῆς ἐν Σαρδικῇ, καὶ ἀρκοῦσι τὰ ἐν ἐκείνοις γραφέντα. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος μετὰ ψηφίσματος ἤτοι διαγνώσεως τοῦ πρώτου, δηλονότι τοῦ μητροπολίτου, ὀφείλειν ἀποδημεῖν τὸν ἐπίσκοπον, μὴ εἴπῃς ἀρκεῖν τὴν διάγνωσιν τούτου καὶ μόνου, ἀλλ' ἀναγκαίαν μὲν εἶναι τὴν γνώμην εἰς τοῦτο καὶ πάσης τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου, κατὰ τὸν ια' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Διὰ γὰρ τοῦτο πρόσκειται τῷ κανόνι τὸ ἀναγκαίαν μὲν εἶναι καὶ τὴν τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ψῆφον· κατ' ἐξαίρετον δὲ τοῦ πρωτεύοντος. Τετυπωμένη δὲ ἐκλήθη ἡ ἀπολυτικὴ ἐπιστολὴ ἢ ὡς ὑποτυποῦσα τὴν ἀναγκαίαν αἰτίαν τῆς ἀποδημίας τοῦ ἐπισκόπου, ἢ ὡς ὀφείλουσα ἔχειν σημασίαν καὶ ὑπογραφὴν τοῦ πρωτεύοντος τῆς συνόδου. Ἡ αὐτὴ δὲ ὠνομάσθη καὶ παράθεσις, ὡς παρατιθεῖσα τὸν ἀποδημήσαντα ἐπίσκοπον τοῖς πρὸς οὓς ἄπεισιν, ἤγουν γνωρίζουσα τὰ κατὰ τοῦτον καὶ παριστῶσα.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς προεστῶτας λογικοῦ ποιμνίου πάντας ἁπλῶς, καὶ αὐτὸ τὸ δίκαιον καὶ οἱ κανόνες τῷ δικαίῳ ἑπόμενοι ἀπαιτοῦσι προσμένειν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν, καὶ ποιμαίνειν καὶ καταρτίζειν τοὺς ἐμπιστευομένους αὐτοῖς λαούς. Διὸ καὶ ὁ κανὼν οὗτος πέραν θαλάσσης, ἤγουν μακρὰν ὁδὸν, μὴ ἀποδημεῖν ἐπίσκοπον ἐκκελεύεται· εἰ δέ ποτε ἀνάγκη ἐπείγει τοῦτο γενέσθαι, μὴ ἄλλως ἀπιέναι αὐτὸν εἰ μὴ κατὰ ψηφίσματος τοῦ τῆς πρώτης καθέδρας τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπισκόπου. Ψηφίσματος δ' ἐμνήσθη, ἵνα δείξῃ ὅτι, εἰ μὴ ὁ τῆς χώρας ἐκείνης πατριάρχης ἢ μητροπολίτης ἐξετάσει τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἀποδημῆσαι μέλλει ὁ ἐπίσκοπος, καὶ διαγνῷ ἀναγκαίαν εἶναι, καὶ δώσῃ αὐτῷ τὴν λεγομένην ἀπολυτικὴν ἐπιστολὴν, οὐ δύναται κανονικῶς ἀποδημῆσαι. Ψήφισμα δὲ ἡ διάγνωσις καὶ ἡ ἀπόφασις λέγεται. Κατ' ἐξαίρετον δὲ τοῦ πρωτεύοντος, φησὶν, ἐπεὶ ἐν ἑτέρῳ κανόνι εἴρηται ὅτι καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης δεῖ κομίζεσθαι τὸν ἀποδημοῦντα ἐπιστολάς. Διὰ τοῦτο οὖν τὸν λόγον εἶπεν ἐπὶ τοῦ πρωτεύοντος τῆς ἐπαρχίας τὸ κατ' ἐξαίρετον, τουτέστι, καλὸν μὲν καὶ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς χώρας ἔχειν ἐπιστολὰς, κατ' ἐξαίρετον δὲ, ἀντὶ τοῦ κυρίως δὲ, τοῦ πρωτεύοντος ἔχειν ἀπολυτικὴν, τετυπωμένην, ἤτοι παράθεσιν, τυποῦσαν δηλονότι ἀναγκαίαν εἶναι τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ, ἢ τετυπωμένην, ἀντὶ τοῦ ἐνσεσημασμένην, ὑπογεγραμμένην. Τὸ δὲ, ἤτοι παράθεσιν, ἀντὶ τοῦ παρατιθεῖσαν αὐτὸν τοῖς πρὸς οὓς ἄπεισιν, ἤγουν γνωρίζουσαν, ἀξιοῦσαν περὶ αὐτοῦ, παριστῶσαν αὐτόν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος οὐκ ἀποδημήσει πέραν θαλάσσης, εἰ μὴ τοῦ πρωτεύοντος τῆς χώρας ἀπολυτικὴν λάβῃ παράθεσιν.

Οὔτε ἐπίσκοπος οὔτε κληρικὸς μακρὰν ἀποδημεῖν ὀφείλει ἄνευ γνώμης καὶ γραμμάτων τοῦ πρωτεύοντος ἐν αὐτῇ· καθὼς καὶ τῇ ἐν Σαρδικῇ συνόδῳ καὶ τῇ ἐν Λαοδικείᾳ δοκεῖ.

ΚΑΝΩΝ ΚΖ'.

« Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ἐκτὸς τῶν κανονικῶν Γραφῶν μηδὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγινώσκηται ἐπ' ὀνόματι θείων Γραφῶν. Εἰσὶ δὲ αἱ κανονικαὶ Γραφαὶ, Γένεσις, Ἔξοδος, Λευϊτικὸν, Ἀριθμοὶ, Δευτερονόμιον, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, Κριταὶ, Ῥοὺθ, τῶν Βασιλειῶν τέσσαρες, τῶν Παραλειπομένων βίβλοι δύο, Ἰὼβ, Ψαλτήριον, Σολομῶντος βίβλοι πέντε, τῶν προφητῶν βίβλοι δώδεκα, Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιὴλ, Δανιὴλ, Τωβίας, Ἰουδὶθ, Ἐσθὴρ, Ἔσδρα βίβλοι δύο. Τῆς νέας Διαθήκης Εὐαγγέλια τέσσαρα, Πράξεων τῶν ἀποστόλων βίβλος μία, ἐπιστολαὶ Παύλου δεκατέσσαρες, Πέτρου ἀποστόλου δύο, Ἰωάννου ἀποστόλου τρεῖς, Ἰακώβου ἀποστόλου μία, Ἰούδα ἀποστόλου μία, Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου βίβλος μία. Τοῦτο δὲ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ ἡμῶν Βονιφατίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν αὐτῶν μερῶν ἐπισκόποις πρὸς βεβαίωσιν τοῦ προκειμένου κανόνος γνωρισθῇ· ἐπειδὴ παρὰ τῶν Πατέρων ταῦτα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγνωστέα παρελάβομεν.

ΒΑΛΣ. Περὶ τοῦ τίνα δεῖ ἀναγινώσκεσθαι βιβλία ἐπ' ἐκκλησίας ζήτει τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα ξ' καὶ πε', τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανόνα ξ', τὰ ἔμμετρα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, καὶ τὰ κανονικὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τοῦ τίνα δεῖ ἀναγινώσκεσθαι βιβλία ἐπ' ἐκκλησίᾳ καὶ ὁ τελευταῖος τῶν ἀποστολικῶν κανόνων διαλαμβάνει, καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου νθ' κανὼν, καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀπαριθμεῖται, ὅσα χρὴ ἀναγινώσκεσθαι βιβλία, καὶ ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, καὶ ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος (19).

« ΑΡΙΣΤ. Μηδὲν ἔξω τῶν κεκανονισμένων Γραφῶν ἐν ἐκκλησίᾳ ἀναγινωσκέσθω.

Παρὰ τὰ κεκανονισμένα βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης ἕτερα ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία ἐπ' ἐκκλησίας, ὡς ἅγια, οὐκ ἀναγνωσθήσονται· ἀλλ' ὁ τοῦτο ποιῶν κληρικὸς καθαιρεθήσεται· ὡς καὶ ὁ ἑξηκοστὸς κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων διαλαμβάνει, καὶ ἕτεροι πολλοί.

ΚΑΝΩΝ ΚΗ'.

« Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Προστίθημι, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, πρὸς τούτοις, ἐν τῷ ἀναφέρεσθαι ἕνεκεν ἐγκρατείας τῆς περὶ τὰς ἰδίας γυναῖκας

A 549 ARIST. « Episcopus trans mare non peregrinabitur, nisi a regionis primate dimissoriam acceperit expositionem. »

Nec episcopus nec clericus peregre proficisci debet, sine sententia et litteris provinciæ primatis: quemadmodum et Sardicensi synodo et Laodicenæ isum est.

CANON XXVII.

« Item placuit, ut præter canonicas Scripturas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum Scripturarum. Sunt autem canonicæ Scripturæ, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jesus Nave, Judices, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Job, Psalterium, Solomonis libri quinque, Prophetarum libri duodecim, Isaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Judith, Esther, Esdræ libri duo; Novi Testamenti Evangelia quatuor, Actorum apostolorum liber unus, Epistolæ Pauli quatuordecim, Petri apostoli duo, apostoli Joannis tres, Jacobi apostoli una, Judæ apostoli una, Apocalypsis Joannis liber unus. Hoc autem fratri et nostro in sacris comministro Bonifacio, et aliis earumdem regionum episcopis, ad propositi canonis confirmationem, significetur, quoniam a Patribus hæc in ecclesia legenda accepimus. »

BALS. Quosnam libros legi in ecclesia oporteat, quære sanctorum apostolorum canones 40 et 85, Laod. syn. can. 60, sancti Gregorii Theologi ea quæ metro scripsit, et sancti Athanasii canonica et sancti Amphilochii.

ZONAR. Quos libros legere in ecclesiis oporteat, et postremus apostolorum canon et Laodicenæ synodi undesexagesimus statuit: et magnus Athanasius, qui libri legendi sint, omnes enumerat, et magnus Gregorius Theologus, et sanctus Amphilochius.

ARIST. « Nihil præter Scripturas canonicas in ecclesia legatur. »

Præter libros in canonem receptos Veteris et Novi Testamenti, alii falso scripti impiorum libri, in ecclesia, ut sancti non legentur. Sed clericus, qui hoc fecerit, deponetur; ut et sexagesimus sanctorum apostolorum canon statuit, et multi alii.

CANON XXVIII.

« Aurelius episcopus dixit: His adjicio, fratres imprimis venerabiles, dum de continentia quorumdam clericorum, præterquam lectorum

Guill. Beveregii notæ.

(19) *Καὶ ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος.* Post hæc Zonaræ verba in ms. Gallandi additur, Οὓς οἶμαι καὶ οὗτοι Πατέρας ὠνόμασαν, παραδόντας τίνα βιβλία ἀναγινώσκεσθαι χρή. Ὅμως κοινωθῆναι τὸν κανόνα τοῦτον ἔδοξεν αὐτοῖς καὶ πάπᾳ Βονιφατίῳ καὶ τοῖς ἐπισκόποις τῶν μερῶν ἐκείνων, δηλαδὴ τῆς Ἰταλίας. *Quos, ut opinor, hi nominarunt Patres, tradentes quos libros legere oportet. Similiter visum est iis, hunc canonem communicari etiam cum Bonifacio papa et episcopis istarum partium, scilicet Italiæ.* Sed codex Amerbachianus hæc verba non agnoscit, etiamsi Zonaræ reapse esse videantur.

« erga suas uxores refertur, id quod in diversis A
« canonibus confirmatum est : ut hypodiaconi,
« qui sacra mysteria contrectant, et diaconi, et
« presbyteri, quin etiam et episcopi in propriis
« terminis a conjugibus abstineant, ut sint tan-
« quam non habentes ; quod nisi fecerint, ab ec-
« clesiastico officio moveantur. Reliqui autem cle-
« rici ad hoc non cogantur, nisi in provecta
« ætate. Ab universa synodo dictum est : Quæ
« vestra sanctitas juste composuit, cum sancta
« sint et Deo grata, confirmamus. »

« τινων τῶν κληρικῶν, ἐξαιρέτως ἀναγνωστῶν.
« τὸ ἐν διαφόροις συνόδοις βεβαιωθέν· ὥστε τοὺς
« ὑποδιακόνους τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλα-
« φῶντας, καὶ τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους,
« ἀλλὰ καὶ ἐπισκόπους κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους καὶ
« ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεύεσθαι, ἵνα ὡς μὴ
« ἔχοντες ὦσιν· ὅπερ εἰ μὴ ποιήσωσιν, τοῦ ἐκκλη-
« σιαστικοῦ ἀποκινηθῶσι καθήκοντος. Τοὺς δὲ
« λοιποὺς κληρικοὺς πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθαι,
« εἰ μὴ ἐν προβεβηκυίᾳ χήρᾳ. Ἀπὸ πάσης
« ἐλέχθη τῆς συνόδου, ἅπερ ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη
« δικαίως ἐῤῥύθμισεν, ἱεροπρεπῆ ὄντα καὶ θεά-
« ρεστα, βεβαιοῦμεν.

BALS. Quæ in quartum canonem præsentis synodi scripta sunt, qui statuit ut a propriis uxoribus B omnino abstineant presbyteri, diaconi et subdiaconi tempore suæ vicis, scilicet quando tractant sacra, **550** sufficiunt ad præsentis canonis interpretationem. Lectoribus autem Patres concesserunt, ut a suis uxoribus non contineant omnino tempore suæ vicis : nisi utique, inquiunt, provecti sint ætate ; *χείρα* enim pro *ἡλικίᾳ*, hoc est, ætate, accipitur. Nota ergo quod etiam hypodiaconi sacra tractant. Nec dicas præsentem canonem repugnare canoni 21 synodi Laodicenæ qui dicit, subdiaconos non habere locum in ministrandi officio, nec debere sacra tangere : sed dic quod aliud est contrectare et aliud tangere. Contrectare enim, aut a loco in locum mutare, est ministerii ; et nec subdiaconus hoc facere impedietur : tangere autem, solis sacer- C dotibus concessum est, et iis qui sacrificio subserviunt, seu diaconis. Debent autem ex præsenti canone, non solum qui sacra tangunt, sed et qui ea contrectant, suæ vicis tempore continere. Ut clerici autem, qui sunt extra tribunal, a propriis uxoribus abstineant in provecta ætate, honestum quidem est. Ut ii autem puniantur a natura compulsi, non est, ut existimo, sanctorum Patrum judicii. Et propterea, ut est consentaneum, ne canon quidem eos puniendos esse statuit. Lege præsentis synodi canonem 3, et sextæ 12 et 13.

ΒΑΛΣ. Τὰ εἰς τὸν δ' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου γραφέντα, τὸν διοριζόμενον ἀπέχεσθαι, τῶν ἰδίων γυναικῶν τοὺς πρεσβυτέρους, τοὺς διακόνους καὶ τοὺς ὑποδιακόνους πάντως κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐφημερίας αὐτῶν, ἤγουν καθ' οὓς καιροὺς μεταχειρίζονται τὰ ἅγια, ἀρκοῦσι καὶ εἰς τὴν τοῦ παρόντος κανόνος ἑρμηνείαν. Τοῖς μέντοι ἀναγνώσταις ἐνδεδώκαν οἱ πατέρες μὴ ἐγκρατεύεσθαι ἐκ τῶν συμβίων αὐτῶν πάντως κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τούτων ἐφημερίας, εἰ μήπω, φασὶ, ὦσι προβεβηκότες. Τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ χήρα, τουτέστιν ἡ ἡλικία· Σημείωσαι οὖν ὅτι καὶ οἱ ὑποδιάκονοι τὰ ἅγια μεταχειρίζονται. Καὶ μὴ εἴπῃς ἐναντιοῦσθαι τὸν παρόντα κανόνα τῷ κα' κανόνι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου διοριζομένῳ τοὺς ὑποδιακόνους μὴ ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ, μηδὲ ἅπτεσθαι τῶν ἱερῶν· ἀλλ' εἰπὲ ὅτι ἕτερόν ἐστι τὸ ψηλαφᾷν, καὶ ἕτερον τὸ ἅπτεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ψηλαφᾷν, ἤγουν τὸ μετακινεῖν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὑπηρεσίας ἐστὶ καὶ οὐδὲ ὁ ὑποδιάκονος τοῦτο ποιεῖν ἐμποδισθήσεται· τῷ δὲ ἅπτεσθαι, μόνοις ἐνεδόθη τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς ὑπουργοῦσιν ἐν τῇ θυσίᾳ, ἤγουν τοῖς διακόνοις. Ὀφείλουσι δὲ κατὰ τὸν παρόντα κανόνα οὐ μόνον οἱ ἁπτόμενοι τῶν ἱερῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ψηλαφῶντες αὐτὰ ἐγκρατεύεσθαι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τούτων ἐφημερίας. Τὸ δὲ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἰδίων γυναικῶν τοὺς ἔξω τοῦ βήματος κληρικοὺς ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ καλὸν μέν ἐστι· κολάζεσθαι δὲ τούτους ὑπὸ τῆς φύσεως ἀναγκαζομένους οὐκ ἔστι τῆς τῶν ἁγίων Πατέρων, ὡς οἴομαι, διακρίσεως. Καὶ διὰ τοῦτο, ὡς ἔοικεν οὐδὲ ὁ κανὼν διορίζεται τιμωρεῖσθαι τούτους. Ἀνάγνωθι τῆς παρούσης συνόδου κανόνα γ' καὶ τῆς ς' καν. ιβ' καὶ ιγ'.

ZONAR. Hic quoque canon eos, qui sancta con- D trectant, continentiæ legibus teneri, proindeque hypodiaconos, diaconos et sacerdotes, qui nimirum divina mysteria tractant, a conjugibus abstinere jubet; et profert in eam sententiam Apostoli verba, ut, *qui uxores habent*, dicens, *sint tanquam non habentes* [34]; quo nimirum tempore sancta illorum manibus administrantur. Quod si, inquit, non ita fecerint, ecclesiastico ordine movebuntur : nam officii nomine hoc loco ordinem et honorem intelligit. Alii vero clerici, nisi provecta admodum ætate sint (*χείρα* enim ætatem significat), hoc est, nisi jam multum senectute processerint, ad id ne cogantur. Extremæ enim senectutis homi-

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν περὶ τοῦ ἐγκρατεύεσθαι τοὺ ψηλαφῶντας τὰ ἅγια ἐκ τῶν γυναικῶν αὐτῶν διατάττεσθαι, καί φησι τοὺς ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ πρεσβυτέρους ἀπέχεσθαι τῶν ἰδίων γαμετῶν, ψηλαφῶντας τὰ θεῖα μυστήρια, καὶ τὰ ἀποστολικὰ ῥήματα παράγει, λέγων, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν, ἤγουν καθ' ὃν καιρὸν μεταχειρίζονται τὰ ἅγια. Ἐὰν δὲ μὴ οὕτω ποιῶσι, φησίν, ἀποκινηθήσονται τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Καθῆκον γὰρ ἐνταῦθα τὴν τάξιν καὶ τὴν τιμήν φησι. Τοὺς δὲ λοιποὺς κληρικοὺς πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθαι, εἰ μὴ ἐν προβεβηκυίᾳ χήρᾳ, εἰ μὴ πάνυ εἶεν προβεβηκότες ἐν ἡλικίᾳ, χήρα γὰρ ἡλικία ἐστὶ, τουτέστιν εἰ μὴ πάνυ εἶεν γεγηρακότες. Τοὺς γὰρ ἐν γήρᾳ βαθεῖ

[34] I Cor. VII, 29.

καταντήσαντας δεῖ σωφρονεῖν. Μᾶλλον δὲ, κατὰ τὸν A μέγαν Βασίλειον, οὐδὲ σωφροσύνη ἂν λεχθείη τῶν γερόντων ἡ ἀποχή. Φησὶ γὰρ ἐκεῖνος· Ἡ ἐν γήρᾳ σωφροσύνη οὐ σωφροσύνη, ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία. Ὡς δὲ οὐδὲ ἐν γήρᾳ σωφρονεῖ, οὗτος λίαν ἀκόλαστος. Κληρικὸν δὲ τοιοῦτον εἶναι οὐ δεῖ. Εἰ μὲν οὖν οὕτως νοοῖτο ὁ κανὼν οὗτος, ὥστε κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μεταχειρίσεως τῶν ἁγίων ἀπέχεσθαι τῶν ἰδίων γυναικῶν τοὺς ἱερωσύνους, ἐνεργήσει καὶ παρ' ἡμῖν· εἰ δὲ τελείως χωρίζεσθαι λέγει τῶν ἰδίων συμβίων αὐτοὺς, χωρισθήσεται τῶν ἱερῶν κανόνων, ἀποστολικοῖς τε καὶ συνοδικοῖς κανόσιν ἐναντιούμενος· ἐναντιοῦται δὲ καὶ κατ' ἄλλο κανόνι ἑτέρῳ. Ὁ δὲ κα' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου τοὺς ὑποδιακόνους μὴ ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ κελεύει, μηδὲ ἅπτεσθαι τῶν ἱερῶν· οὗτος δὲ καὶ τοὺς ὑποδιακόνους ἐκ τῶν τὰ B ἱερὰ ψηλαφώντων εἶναί φησιν. Εἴποι οὖν τις ὅτι ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, τῇ Ἀφρικῇ δηλονότι καὶ τῇ Καρχηδόνι, ἔθος τοιοῦτον ἦν ἴσως, ὥστε καὶ τοὺς ὑποδιακόνους ἅπτεσθαι τῶν ἱερῶν μυστηρίων (20).

A nem omnino decet esse temperantem. Quin potius, ut magno Basilio visum est, nec erit cur temperantem dicamus, qui a mulieris commercio effetus abstineat. Temperantia enim, inquit ille, in senili ætate, non temperantia, sed quædam suis viribus destituta libido est. At vero qui ne in senectute quidem temperans fit, longe illum nequitiæ sordibus contaminatissimum esse necesse est. Talem vero clericum esse haud decet. Atque hunc quidem canonem, si ita accipiatur, ut quo tempore sancta tractanda sunt sacris initiati, quos diximus, ab uxorum commercio abstineant, nos quoque admittimus: sin vero perpetuum indicit ab uxore divortium, ipsum potius, apostolicis quippe et synodicis constitutionibus adversantem, ex sacrorum B canonum numero ejiciemus. Quin et alteri canoni ex alio quodam capite est contrarius. Nam hypodiaconos a sacro ministerio arceri, neque sacra contingere, Laodicenæ synodi canon 21 jubet: hic vero, inter eos qui sacra contrectant, hypodiaconos quoque numerat. Dixerit igitur quispiam, fortasse in iis regionibus, Africa nimirum et Carthagine, fuisse hoc in more positum, ut hypodiaconi quoque sacra mysteria contingerent.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ τὰ ἱερὰ χειριζόμενοι καὶ ἀπὸ τῶν « συμβίων κατὰ ἰδίους ὅρους ἐγκρατευέσθωσαν. »

Χρὴ τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων μεταχειρίσεως καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων γυναικῶν ἐγκρατεύεσθαι· ὅπως δυνηθῶσιν ὃ παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτοῦσιν ἁπλῶς ἐπιτυχεῖν.

ARIST. « Qui res sacras tractant, etiam a propriis « uxoribus suis terminis abstineant. »

Oportet eos, qui altari assident, tempore quo sacra tractant, et a propriis uxoribus se continere, ut consequi omnino possint quod a Deo petunt.

ΚΑΝΩΝ ΚΘ'

C « Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν μηδεὶς πιπράσκῃ· ὅπερ πρᾶγμα ἐὰν προσόδους μὴ « ἔχῃ, καὶ πολλή τις ἐπείγῃ ἀνάγκη, τοῦτο ἐμφανίζεσθαι τῷ πρωτεύοντι τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, « καὶ μετὰ τοῦ ὡρισμένου ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκόπων βουλεύεσθαι, τί δεῖ πρᾶξαι. Εἰ δὲ τοσαύτη « ἀνάγκη ἐπείγει τὴν ἐκκλησίαν, ὡς μὴ δύνασθαι, « πρὸ τοῦ πωλεῖν, βουλεύεσθαι, κἂν τοὺς γειτνιῶντας πρὸς μαρτυρίαν καλέσῃ ὁ ἐπίσκοπος, φροντίδα ποιούμενος τοῦ ἀποδεῖξαι τῇ συνόδῳ πάσας τὰς συμβάσας τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ περιστάσεις· « ὅπερ εἰ μὴ ποιήσῃ, ὑπεύθυνος τῷ Θεῷ καὶ τῇ « συνόδῳ φανῇ ὁ πιπράσκων, καὶ ἀλλότριος τῆς « οἰκείας τιμῆς. »

551 CANON XXIX.

« Similiter placuit, ut rem ecclesiasticam nemo « vendat: quæ res, si reditus non habeat, et « magna aliqua necessitas urgeat, id ejus pro- « vinciæ primati ostendatur, et cum præfinito « episcoporum numero deliberetur, quid agere « oporteat. Sin autem tanta premat ecclesiam « necessitas, ut non possit, antequam vendat, « consultare; saltem vicinos ad testimonium « vocet episcopus curam adhibens, ut synodo de- « monstret urgentes omnes incommoditates, quæ « suæ ecclesiæ evenerunt: quod nisi fecerit, et « Deo et synodo rationi reddendæ obnoxius vi- « debitur venditor, et a proprio honore alie- « nus. »

ΒΑΛΣ. Ὁ δωδέκατος κανὼν τῆς οἰκουμενικῆς D ἑβδόμης συνόδου περὶ ἐκποιήσεως αὐτουργίων ἐπισκοπείου ἢ μοναστηρίου διαλαμβάνει, ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ ἐκδόσεως· καὶ ἀνάγνωσον τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν γεγραμμένα. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται μὴ πιπράσκεσθαι πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν πρόσοδον ἔχον (21), καὶ ὂν δηλονότι ἀκίνητον. Ἐὰν δὲ, φησὶν, ἀνάγκη κατεπείγῃ πολλὴ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ διὰ

BALS. Duodecimus canon universalis septimæ synodi de prædiorum rusticorum, episcopatus vel monasterii alienatione tractat, et etiam de elocatione: et lege quæ in eum a nobis scripta sunt. Præsens autem canon statuit, rem ecclesiasticam, quæ reditum habet et est videlicet immobilis, non alienari. Sin autem, inquit, multa necessitas urgeat ecclesiam, et propterea oporteat alienari rem ec-

Guill. Beveregii notæ.

(20) *Ἅπτεσθαι τῶν ἱερῶν μυστηρίων*. Post hæc ultima Zonaræ in præsentem canonem verba, in codice Gallandi additur: Τὸ δὲ, ἐξαιρέτως ἀναγνωστῶν, οἶμαι σφάλμα εἶναι γραφέως· ὀφείλει οὕτω γράφεσθαι, ἐξαιρουμένων ἀναγνωστῶν. *Illud autem* ἐξαιρέτως ἀναγνωστῶν *præcipue lectorum, scriptoris erratum esse suspicor. Sic enim scribi debuit*, ἐξαιρουμένων ἀναγνωστῶν, *exceptis lectoribus*. Sed Dionysius Exiguus legit, *quamvis lectorum*, et in omnibus Græcis codicibus ἐξαιρέτως legitur.

(21) *Πρόσοδον ἔχον*. Ita quidem legit Bodleianus noster Balsamonis codex. Sed Amerbachianus et Ætoniensis cum Parisiensi editione rectius, particula negativa interserta, legunt πρόσοδον μὴ ἔχον.

clesiasticam immobilem, quæ nullius est omnino reditus (quæ enim affert reditum nulla ratione alienatur), oportet hoc ad primatem Ecclesiæ seu metropolitanum referre, et cum præfinito episcoporum numero, duodecim scilicet antistitum, quos convenientes adversus episcopum criminationes audire, ut sæpe dictum est, consultare debere statuit quid sit agendum. Sin autem magna urget ecclesiam necessitas ad alienandum, et non potest episcopus ad metropolitanum et competentes episcopos de ea re referre: debet vicinos episcopos accersere ad testificandam acrem et urgentem necessitatem alienandæ rei. Si autem hoc non fecerit, et Deo erit obnoxius et deponetur. Et in his quidem consistit canon. Tu autem lege totum secundum titulum quinti libri Basilic. quæ est novella Justiniani 120, quæ quidem docet de empyteusi, venditione et de omni, ut semel dicam, alienatione rerum non solum episcopalium, sive ecclesiasticarum, sed etiam monasterialium, et ad sacrosanctas ædes pertinentium: similiter et de alienatione sacrorum vasorum. Et secundum quidem hanc novellam, quæ est præsenti canone multo recentior; quia et secundum constitutionem Nomocanoni, quæ in Basilic. admissa et ibidem sita est, dic aliquando quidem non prohiberi alienationes ecclesiasticorum vel etiam monasterialium mobilium et immobilium bonorum, aliquando vero prohiberi. Lege et secundum caput epistolæ sancti Cyrilli ad Domnum. Nota autem ex præsenti canone quod quæ synodaliter fiunt de causis quibusdam ecclesiasticis statuta, et decreti locum obtinent, debent necessario fieri a primate provinciæ et duodecim antistitibus; et quæ aliquo alio modo fiunt, vim suam non obtinebunt, ut mihi videtur, utpote quæ consistere nequeant. Præterea nota, quod deponitur episcopus, qui non secundum dictam Justiniani novellam ecclesiasticum sacrum vel immobile alienat, etiamsi hoc dictæ novellæ non sit adjectum. Est enim manifeste sacrilegium, quæ non sit secundum novellam alienatio.

ZONAR. Ecclesiasticas possessiones alienare omnino haud licet. Quod si ejus rei gravis aliqua necessitas contingat, sitque alienanda possessio sterilis et infructuosa; tum vero, et infrugiferam eam rem esse, et gravem ejus alienandæ necessitatem instare, provinciæ primati, metropolitano videlicet indicare, ac de re tota **552** cum præfinito episcoporum numero deliberare oportet. Præfinitum vero numerum, duodecim, quos in episcoporum criminibus cognitores esse vult, intelligi arbitror. Si vero necessitatis ejus magna vis episcopo metropolitanum adeundi, et eum episcopis delibe-

A τοῦτο δεήσῃ ἐκποιηθῆναι ἀκίνητον ἐκκλησιαστικὸν πάντως ἀπρόσοδον (τὸ γὰρ ἔχον πρόσοδον ὁπωσδήποτε οὐκ ἐκποιεῖται), χρὴ τὰ περὶ τούτου ἀναφέρειν τῷ πρωτεύοντι τῆς ἐπαρχίας, ἤγουν τῷ μητροπολίτῃ, καὶ μετὰ τοῦ ὡρισμένου ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκόπων, ἤγουν τῶν δώδεκα ἀρχιερέων, οὓς ὡρίσατο συνιόντας ἀκροᾶσθαι τῶν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου αἰτιαμάτων, καθὼς πολλάκις εἴρηται, βουλεύεσθαι τί δεῖ πρᾶξαι. Εἰ δὲ μεγάλη ἀνάγκη βιάζει τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν ἐκποίησιν, καὶ οὐ δύναται ὁ ἐπίσκοπος τὰ πρὸ τούτου ἀναφέρειν τῷ μητροπολίτῃ καὶ τοῖς προσφόροις ἐπισκόποις, ὀφείλει μετακαλεῖσθαι τοὺς γειτνιάζοντας ἐπισκόπους εἰς μαρτυρίαν τῆς τε ὀξύτητος τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς περιστατικῆς ἐκποιήσεως τοῦ πράγματος. Εἰ δὴ μὴ οὕτω ποιήσει, καὶ τῷ B Θεῷ ὑπεύθυνος ἔσται, καὶ καθαιρεθήσεται. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις· σὺ δὲ ἀνάγνωσον τὸν ὅλον β' τίτλον τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, νεαρὰν ὄντα Ἰουστινιάνειον ρκ', καὶ διδάσκοντα περὶ ἐμφυτεύσεως, πράσεως, καὶ ἁπλῶς περὶ πάσης ἐκποιήσεως, οὐ μόνον ἐπισκοπικῶν (22) ἤτοι ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ μοναστηριακῶν, καὶ τῶν ἀνηκόντων εὐαγέσιν οἴκοις, ὡσαύτως καὶ περὶ ἐκποιήσεως ἱερῶν σκευῶν. Καὶ κατὰ τὴν τοιαύτην νεαρὰν μεταγενεστέραν οὖσαν κατὰ πολὺ τοῦ παρόντος κανόνος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ νομοκανόνου δεχθεῖσαν καὶ καταστρωθεῖσαν εἰς τὰ Βασιλικὰ, λέγε, ποτὲ μὲν μὴ κωλύεσθαι τὰς ἐκποιήσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ μοναστηριακῶν κινητῶν καὶ ἀκινήτων πραγμάτων, ποτὲ δὲ ἐμποδίζεσθαι. C Καὶ ἀνάγνωθι καὶ τὸ β' κεφάλ. τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι τὰ συνοδικῶς γινόμενα σημειώματα χάριν ἐκκλησιαστικῶν τινων ὑποθέσεων, καὶ δεκρέτου τόπον ἐπέχοντα, ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσι γίνεσθαι παρὰ τοῦ μετὰ χώραν πρώτου καὶ ιβ' ἀρχιερέων, καὶ τὰ ἄλλως πως γινόμενα ὡς ἀνυπόστατα οὐχ ἕξουσι τὸ ἐνεργὸν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Ἔτι σημείωσαι ὅτι καθαιρεῖσθαι ὁ ἐπίσκοπος, μὴ κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν Ἰουστινιάνειον νεαρὰν ἐκποιούμενος ἐκκλησιαστικὸν ἱερὸν ἢ ἀκίνητον, κἂν τοῦτο οὐ πρόσκειται τῇ ῥηθείσῃ νεαρᾷ. Ἱεροσυλία γὰρ ἀντικρύς ἐστιν ἡ μὴ κατὰ τὴν νεαρὰν γινομένη ἐκποίησις.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἀνεκποίητα D εἶναι δεῖ. Ἐὰν δὲ πολλή τις ἀνάγκη κατεπείγῃ, καὶ τὸ μέλλον δι' ἐκείνην ἐκποιεῖσθαι ἀπρόσοδον ᾖ, χρὴ τοῦτο, τὸ εἶναί τε ἀπρόσοδον τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸ κατεπείγεσθαι ὑπὸ ἀνάγκης πολλῆς, ἐμφανίζειν τῷ πρωτεύοντι τῆς ἐπαρχίας, δηλαδὴ τῷ μητροπολίτῃ, καὶ μετὰ τοῦ ὡρισμένου ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκόπων βουλεύεσθαι, τί δεῖ πρᾶξαι. Ὡρισμένον δὲ ἀριθμὸν, οἶμαι, λέγει τοὺς ιβ', οὓς ὡρίσατο συνιόντας ἀκροᾶσθαι τῶν κατὰ ἐπισκόπων αἰτιαμάτων. Εἰ δὲ σφοδρά τις εἴη ἀνάγκη, ὡς μὴ δυνατὸν εἶναι προσελθεῖν τὸν ἐπίσκοπον τῷ μητροπολίτῃ, τοῖς ἐπισκό-

Guill. Beveregii notæ.

(22) *Οὐ μόνον ἐπισκοπικῶν*. Hæc usque ad περὶ ἐκποιήσεως tam in ms. Amerbachiano, quam Parisiensi Balsamonis editione desiderata, nos ex codice Bodleiano restituimus.

πως βουλεύσασθαι, τότε χρὴ τὸν ἐπίσκοπον κἂν τοὺς γείτονας ἐπισκόπους εἰς μαρτυρίαν καλέσαι τῆς τε ὀξύτητος τῆς ἀνάγκης, καὶ περιστάσεως, καὶ ἐκποιήσεως τοῦ πράγματος. Εἰ δὲ μὴ οὕτω ποιήσει, ὑπεύθυνος ἔσται τῷ Θεῷ, τουτέστι καὶ τῷ Θεῷ ὑφέξει λόγους, καὶ ὑπὸ τῆς συνόδου ἀλλοτριωθήσεται τῆς οἰκείας τιμῆς, ἤτοι τῆς ἀρχιερατικῆς. Καὶ ὁ μέγας δὲ Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Δόμνον ἐπιστολῇ αὐτοῦ φησι· Κειμήλια καὶ κτήσεις ἀκινήτους ἀνεκποίητα ταῖς ἐκκλησίαις σώζεσθαι χρή. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιβʹ κανόνα τῆς οἰκουμενικῆς ζʹ συνόδου.

ΑΡΙΣΤ. « Ἄπρατα τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Εἰ « δὲ μὴ πρόσοδον ἔχει, γνώμῃ τῶν ἐπισκόπων « πιπράσκεται. Εἰ δὲ ἡ ἀνάγκη οὐχ ὑπομένει « βουλεύσασθαι, τοὺς γείτονας ὁ πιπράσκων « συγκαλέσει· εἰ δ' οὐχ οὕτω, Θεῷ καὶ τῇ συν- « όδῳ ὑπεύθυνος. »

Οὐκ ὀφείλουσιν οἱ ἐπίσκοποι τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκποιεῖσθαι πράγματα· θείου γάρ εἰσι ταῦτα δικαίου, καὶ διὰ τοῦτο ἄπρατα. Εἰ δέ τις κτῆμα ἔχων ἀπρόσοδον, καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ βαρυνομένην χρέεσιν, ἢ περιστάσεσιν ἄλλαις πιεζομένην, καὶ βουληθῇ τοῦτο διαπράσαι, ὥστε τὴν τιμὴν αὐτοῦ καταβαλεῖν εἰς ἀπόπλησιν τῶν χρεῶν, ἢ εἰς ἄλλας τινὰς κατεπειγούσας ἀνάγκας· μὴ τοῦτο πωλείσθω ἄνευ γνώμης τοῦ μητροπολίτου τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν συνεπισκόπων αὐτοῦ. Εἰ δ' οὐκ ἔχει καιρὸν διὰ τὴν ἐπικειμένην αὐτῷ ἀνάγκην, τούτοις περὶ τοῦ ἀπροσόδου ἀκινήτου βουλεύσασθαι, ὡς μέλλει τοῦτο πωλῆσαι· κἂν τοὺς γείτονας συγκαλείτω εἰς μαρτυρίαν, ἵνα τὰς ἐπισυμβάσας τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ περιστάσεις, δι' ἃς τὸ τοιοῦτον πωλεῖ ἀκίνητον, ἐπιγινώσκωσι, καὶ τῇ συνόδῳ ταῦτα καὶ μετέπειτα παραστήσωσι. Εἰ δὲ οὐ ταῦτα φυλάξει, ἀλλ' αὐτοβούλως ποιήσεται τὴν διάπρασιν· καὶ τῷ Θεῷ καὶ τῇ συνόδῳ ἔσται ὑπεύθυνος, καὶ ἀλλότριος τῆς τιμῆς.

ΚΑΝΩΝ Λʹ.

« Ὁμοίως ἐβεβαιώθη, ἵνα, ἐάν ποτε πρεσβύτεροι ἢ « διάκονοι ἐπί τινι βαρυτέρῳ ἐγκλήματι ἐλεγχθῶσι « τῷ ἀναγκαίως αὐτοὺς τῆς λειτουργίας ἀποκινοῦντι, μὴ ἐπιτίθεσθαι αὐτοῖς χεῖρας ὡς μετανοοῦσιν, ἢ ὡς πιστοῖς λαϊκοῖς μηδὲ ἐπιτρέπεσθαι αὐτοῖς, ὥστε ἀναβαπτιζομένοις, πρὸς τὸν « τοῦ κλήρου βαθμὸν προκόπτειν. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς τῶν τοῦ βήματος, καθαιρεθέντες διά τινα ἐγκληματικὰ αἰτιάματα, ἤθελον, ὡς ἔοικεν, ἀναγνώστας ταχθῆναι ἢ εἰς ἑτέρους βαθμοὺς ἔξω τοῦ βήματος ὄντας· καὶ ἔλεγον, ὡς, Ἐπεὶ μετανοοῦμεν καὶ εἰς τόπον κατηντήσαμεν λαϊκῶν, ὀφείλομεν κἂν εἰς βαθμοὺς τοιούτους προκόπτειν, εἰς οἵους καὶ οἱ λαϊκοὶ προκόπτουσι. Τοῦτο οὖν μὴ δεξάμενοι οἱ Πατέρες, ὥρισαν τοῖς καθαιρεθεῖσι μὴ ἐπιτίθεσθαι παρὰ τῶν ἀρχιερέων χεῖρας χάριν οἱασδήτινος κληρώσεως· κἂν μετανοῶσι, καὶ ὡς πιστοὶ λαϊκοὶ δέχωνται. Ἐπεὶ δὲ ἔλεγόν τινες ὡς τὸ βάπτισμα ῥύπον πάντα ἐκπλύνει, καὶ ἐζήτουν ἐκ δευτέρου βαπτισθῆναι, ὥστε ἀποπλυνθῆναι τάχα τὴν ἐγκληματικὴν ἀκαθαρσίαν, δι' ἣν καθῃρέθησαν, καὶ οὕτω κληρω-

randi, facultatem adimat; tunc saltem vicinos episcopos et magnæ necessitatis, et negotii totius, et rei alienationis ab episcopo testes adhiberi oportet. Quod si facere neglexerit, et Deo erit obnoxius, hoc est, et facti rationem Deo reposcente reddet, et a synodo, proprio honore, hoc est summi sacerdotii dignitate privabitur. Magnus vero Cyrillus in epistola ad Domnum hæc habet: Vasa pretiosa, inquit, ac possessiones immobiles salvas atque incolumes ecclesiis conservari oportet. Lege præterea œcumenicæ septimæ synodi canonem duodecimum.

ARIST. « Bona ecclesiastica non sunt vendenda. « Si vero reditus non habeant, sententia episco- « porum venduntur. Si vero necessitas non fe- « ret ut consulatur, qui vendit vicinos vocabit. « Sin ita non fecerit, Deo et synodo reus te- « netur. »

Episcopi non debent ecclesiastica bona alienare, illa enim divini sunt juris, atque ideo non venalia. Si quis autem possessionem habeat reditus non proferentem, et ecclesiam suam debitis gravatam et aliis pressam incommoditatibus et eam divendere vellet, ut pretium illius indebitorum solutionem conjiceret, aut ad alias quasdam urgentes necessitates; illam non vendat sine provinciæ istius metropolitani et coepiscoporum ipsius sententia. Si autem tempus non habeat, propter imminentem ipsi necessitatem, cum iis de immobili reditus non habente consultare, quomodo illud venditurus sit, saltem vicinos in testimonium convocet, ut quæ ecclesiæ illius acciderunt incommoditates, propter quas immobile illud vendit, cognoscant, et ea synodo etiam postea exhibeant. Si autem hæc non observaverit, sed sua sponte venditionem fecerit: et Deo et synodo reddendæ rationi obnoxius erit, et ab honore alienus.

CANON XXX.

« Similiter confirmatum est, ut, si quando presby- « ter vel diaconus alicujus gravioris criminis « convicti fuerint, quod eos a sacro ministerio ne- « cessario movet, non esse eis manus imponen- « das, ut pœnitentiam agentibus, vel ut fidelibus « laicis; neque permitti eis, tanquam rebaptiza- « tis, ad cleri gradum promoveri. »

BALS. Quidam eorum, qui locum habebant in pulpito, depositi propter criminales causas, volebant, ut est verisimile, lectores ordinari, vel in alios gradus qui sunt extra pulpitum: et dicebant: Quoniam pœnitentiam agimus et in laicorum locum redacti sumus, debemus saltem ad eos gradus provehi, ad quos laici provehuntur. Hoc ergo non admittentes Patres statuerunt, ut depositis non imponantur manus, ob qualemcunque in clerum receptionem, etiamsi pœnitentiam agant, et ut fideles laici recipiantur. Quia autem dicebant nonnulli baptismum sordes omnes abluere, et petebant secundo baptizari, ut elueretur forsan criminis macula, propter quam sunt depositi et sic in clerum

susciperentur: decreverunt Patres ne hoc quidem fieri quod unum baptismum facere nobis traditum est. Quamobrem nota etiam ex hoc, quod qui post depositionem legunt in suggestu, vel precantur et dant benedictionem, male faciunt.

ZONAR. Qui ob admissa facinora depositi ac de suo gradu dejecti sunt, præterquam in certis quibusdam peccatis, haud segregantur. Aliorum namque omnium suppliciorum instar illis depositio est. Quin et magnus Basilius canone 32: Qui clerici, inquit, peccatum ad mortem **553** peccant, de gradu quidem dejiciuntur; a laicorum autem communione non arcentur. Non enim vindicabis bis in id ipsum. Idem igitur hic quoque canon asserit: Si quando enim presbyter, inquit, aut diaconus gravioris peccati, ad depositionem necessario inferentis, convictus fuerit, ipsum segregare, ac quasi in pœnitentia degenti manus imponere nequaquam oportet. Accedentibus enim ad ecclesiam et peccata confitentibus episcopi, aut eorum consensu sacerdotes, manus imponebant, ac precibus adhibitis segregatos, unumquemque in locum pœnæ luendæ constitutum pro ratione criminis, deducebant. Id ergo, inquit, in iis, qui ministerio exciderunt, sacerdotibus et diaconis usurpari, aut eos in laicorum fidelium, qui segregati sunt, stationibus collocari non oportet; neque vero, quia nimirum sordes omnes sacra baptismi lympha elui credamus, iis ut iterum baptizentur permittere, ut proinde quasi purgatis peccati maculis in clerum denuo cooptentur. Nam elui quidem divinitus instituto lavacro maculas omnes flagitii credimus; sed uno quemque baptismate initiari licere a majoribus accepimus.

ARIST. « Presbyter convictus et resipiscens, non « iterum baptizatur tanquam promovendus, ne« que ut laicus iterum ordinatur. »

Presbyter vel diaconus semel depositus ob aliquod delictum, et de eo pœnitentiam agens, non postea, ut laicus, iterum ordinabitur: sed neque rebaptizabitur ad abluenda peccata, et sacerdotum aut diaconorum gradum iterum assequendum. Unum enim confitemur et agnoscimus baptismum.

CANON XXXI.

« Similiter placuit, ut presbyteri et diaconi, et re« liqui inferiores clerici, in iis quas habent cau« sis, si de propriorum episcoporum judiciis « querantur, vicini episcopi eos audiant: et « cum propriorum episcoporum consensu, quæ « inter eos intercedunt, controversias ab ipsis « evocati episcopi componant. Proinde si ab « ipsis etiam provocandum esse putaverint, ad « transmarina judicia ne appellent, sed ad pri« mates suarum provinciarum, quemadmodum « et de episcopis sæpe definitum est. Qui autem

δέξασθαι, ὥρισαν οἱ Πατέρες μηδὲ τοῦτο γίνεσθαι, διὰ τὸ ἓν βάπτισμα ποιεῖν ἡμῖν παραδέδοται. Ὥστε σημείωσαι καὶ ἀπὸ τούτου ὅτι οἱ μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἀναγινώσκοντες ἐπ' ἄμβωνος, ἢ εὐχὰς διδόντες καὶ εὐλογίαν, κακῶς ποιοῦσιν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ διά τινα ἁμαρτήματα καθαιρούμενοι, καὶ τῶν οἰκείων βαθμῶν ἐκπίπτοντες, οὐκ ἀφορίζονται εἰ μὴ ἐπί τινων ἰδικῶν ἁμαρτημάτων. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ καθαίρεσις ἀντὶ πάσης ἄλλης τιμωρίας. Φησὶ γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν λβ' κανόνι αὐτοῦ· Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντες κληρικοὶ τοῦ βαθμοῦ κατάγονται· τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἐξείργονται. Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ παρὼν λέγει κανών. Ἐὰν γὰρ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, φησὶν, ἐν βαρυτέρῳ ἁμαρτήματι ἐλεγχθῇ, ἐξ ἀνάγκης καθαιροῦντι αὐτὸν, οὐ χρὴ ἀφορίζεσθαι αὐτὸν, καὶ ὡς μετανοοῦντι αὐτῷ ἐπιτίθεσθαι χεῖρας. Τοῖς γὰρ προσερχομένοις τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐξαγορεύουσιν ἁμαρτήματα ἐπετίθουν τὰς χεῖρας οἱ ἀρχιερεῖς, ἢ κατὰ γνώμην αὐτῶν οἱ ἱερεῖς, καὶ εὐχόμενοι ἀφώριζον αὐτοὺς, καὶ ἵστων ἕκαστον εἰς τόπον ἐπιτιμίου πρὸς τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ. Τοῦτο οὖν οὐ χρὴ, φησὶ, γίνεσθαι ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐκπιπτόντων τῆς λειτουργίας, μηδὲ εἰς τόπον καθίστασθαι αὐτοὺς πιστῶν λαϊκῶν ἀφορισθέντων, μηδὲ ἐπιτρέπεσθαι αὐτοῖς βαπτίζεσθαι, ὡς τοῦ θείου βαπτίσματος ἅπαντα μολυσμὸν καθαίρειν πιστευομένου, ὥστε αὖθις μετὰ τὸ βάπτισμα, ὡς τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας κεκαθαρμένους, προκόπτειν εἰς τὸν τοῦ κλήρου βαθμόν. Ἐκπλύνειν μὲν γὰρ τὸ θεῖον λουτρὸν ἅπαντα ῥύπον ἁμαρτιῶν πιστεύομεν, ἓν δὲ βάπτισμα ποιεῖν ἡμῖν παραδέδοται.

« ΑΡΙΣΤ. Πρεσβύτερος ἐλεγχόμενος καὶ μεταγινώ« σκων οὐκ ἀναβαπτίζεται ὡς προκόψων, οὐδ' ὡς « λαϊκὸς αὖθις χειροτονεῖται. »

Ἅπαξ πρεσβύτερος καθαιρεθεὶς, ἢ διάκονος, διά τι ἁμάρτημα, καὶ μεταγνοὺς ἐπὶ αὐτῷ, οὐκέτι, ὡς λαϊκὸς, πάλιν χειροτονηθήσεται· ἀλλ' οὐδὲ ἀναβαπτισθήσεται, ἐπὶ τῷ ἀποπλῦναι τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τοῦ βαθμοῦ τῶν ἱερέων ἢ τῶν διακόνων αὖθις τυχεῖν. Ἓν γὰρ ὁμολογοῦμεν καὶ γινώσκομεν βάπτισμα.

ΚΑΝΩΝ ΛΑ'.

« Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα οἱ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, « καὶ οἱ λοιποὶ κατώτεροι κληρικοὶ, ἐν αἷς ἔχωσιν « αἰτίαις, ἐὰν τὰ δικαστήρια μέμφωνται τῶν ἰδίων « ἐπισκόπων, οἱ γείτονες ἐπίσκοποι ἀκροάσονται « αὐτῶν, καὶ μετὰ συναινέσεως τῶν ἰδίων ἐπι« σκόπων τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαθῶσιν οἱ προσκα« λούμενοι παρ' αὐτῶν ἐπίσκοποι. Διὸ εἰ καὶ περὶ « αὐτῶν ἔκκλητον παρέχειν νομίσωσι, μὴ ἐκκα« λέσωνται εἰς τὰ πέραν τῆς θαλάσσης δικαστήρια, « ἀλλὰ πρὸς τοὺς πρωτεύοντας τῶν ἰδίων ἐπαρ« χιῶν, ὡς καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων πολλάκις

« ὥρισται. Οἱ δὲ πρὸς περαματικὰ δικαστήρια « διεκκαλούμενοι, παρ' οὐδενὸς ἐν τῇ Ἀφρικῇ « δεχθῶσιν εἰς κοινωνίαν. »

« ad transmarina judicia provocant, a nullo in « Africa ad communionem recipiantur. »

ΒΑΛΣ. Εἰς τὸν ιε' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου ἀρκούντως ἐγράψαμεν περὶ δικαστηρίων ἐκκλησιαστικῶν· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα. Ὁ δὲ παρὼν κανών φησιν ὡς, ἐπεὶ τῶν εἰκότων ἐστὶ τινὰς κληρικοὺς ἀπαρέσκεσθαι ἐπὶ ταῖς κρίσεσι τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, δέον ἐστὶ μετὰ θελήσεως τούτων μετακαλεῖσθαι αὐτοὺς γειτνιάζοντας ἐπισκόπους, πάντως ἀρκοῦντας, καὶ ἀξιοῦν παρὰ τούτων λυθῆναι τὴν κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν. Εἰ δὲ, φησὶ, καὶ κατὰ τῆς ἀποφάσεως τούτων τῶν γειτνιαζόντων ἀπαρέσκονται, οὐκ ὀφείλουσιν ἐκκαλεῖσθαι εἰς τὰ πέραν τῆς θαλάσσης δικαστήρια, ἤγουν εἰς μητροπολίτας ἑτέρων ἐπαρχειῶν, ἀλλὰ εἰς τὸν πρῶτον τῆς προσφόρου ἐπαρχίας. Τοῦτο γὰρ καὶ εἰς τὰ δικαστήρια τῶν ἐπισκόπων προωρίσθη. Οἱ δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντες ἀφοριζέσθωσαν. Σημείωσαι οὖν ὅτι οὐκ ὀφείλουσιν ὑβριοπαθεῖν οἱ ἐπίσκοποι κατὰ τῶν κληρικῶν αὐτῶν ἀπαρεσκομένων ἐπὶ ταῖς ἐκείνων ἀποφάσεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον προσδέχεσθαι αὐτοὺς, καὶ συναινεῖν εἰς τὸ παρὰ γειτνιαζόντων ἐπισκόπων τηρηθῆναι τὴν τούτων ἀπόφασιν. Τινὲς δὲ ἀκούοντες τοῦ κανόνος λέγοντος ὡς οἱ γείτονες ἐπίσκοποι ἀκροάσονται αὐτῶν, καὶ μετὰ συναινέσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαθῶσιν οἱ προσκαλούμενοι δι' αὐτῶν ἐπίσκοποι, λέγουσιν ἐπ' ἀδείας ἔχειν τὸν πρώτως δικάσαντα ἐπίσκοπον παρουσιάζειν εἰς τὸ τῶν γειτνιαζόντων ἐπισκόπων δικαστήριον. Ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ. Ὁ γὰρ ἅπαξ ἀποφηνάμενος πέπαυται τοῦ εἶναι δικαστής. Τὸ δὲ μετὰ συναινέσεως εἴρηται, ἵνα μὴ κατὰ ἀναισχυντίαν καὶ χωρὶς εἰδήσεως τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἔκκλητον ζητῶσιν οἱ κληρικοὶ, ἀλλὰ μετὰ ὁρισμοῦ τούτου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ παρόντες κανόνες ἐτέθησαν ἐν Καρθαγένῃ, ἤγουν ἐν Ἀφρικῇ, περαματικὰ πάντως δικαστήρια κληθήσονται τὰ τῆς Ῥώμης. Καὶ σημείωσαι ἀπὸ τούτου ὅτι μάτην καυχῶνται οἱ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, λέγοντες πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τὰ ζητήματα ὀφείλειν διευλυτοῦσθαι παρ' αὐτῆς κατὰ λόγον ἐκκλήτου. Εἰ γὰρ τοὺς ἐκκλήτους τῶν ἐν Ἀφρικῇ οὐ συγχωρεῖται τηρεῖν, πολλῷ μᾶλλον καθ' ἑτέρων χωρῶν οὐχ ἕξει τὸ τοιοῦτον δίκαιον.

BALS. In decimo quinto canone præsentis synodi satis scripsimus de judiciis ecclesiasticis; et lege quæ in ipso scripta sunt. Præsens autem canon dicit quod quoniam est verisimile fore ut aliqui clerici suorum episcoporum judiciis non acquiescant, opus est, ut cum eorum voluntate ipsi vicinos episcopos omnino sufficientes appellent, et petant adversus se prolatam sententiam ab ipsis resolvi. Si autem, inquit, etiam vicinorum episcoporum sententiæ non acquiescant, non debent ad transmarina judicia appellare, scilicet ad aliarum provinciarum metropolitanos, sed ad primatem competentis provinciæ. Hoc enim in episcoporum judiciis ante definitum est. Qui autem præter hæc faciunt, segregentur. Nota ergo, quod episcopi non debent ægre ferre, si sui clerici eorum sententiæ non acquiescant; sed ipsos potius admittere, et consentiant ut a vicinis episcopis sua examinetur sententia. Nonnulli autem canonem audientes dicentem, quod vicini episcopi eos audient, et cum consensu proprii episcopi controversias eorum componant ii, qui ab ipsis appellati sunt, episcopi; dicunt esse in potestate ejus qui primum judicavit episcopi, ut finitimorum episcoporum judicio intersit. Mihi autem non videtur. Qui enim semel sententiam tulit, cessat esse judex. **554** Illud autem, cum consensu, dictum est, ut non per impudentiam et sine scientia episcopi ad appellationem prorumperent clerici, sed ejus definitione. Quia autem præsentes canones Carthagine seu in Africa editi sunt, transmarina omnino judicia appellabuntur Romana. Et nota ex eo quod frustra se jactant qui sunt Romanæ Ecclesiæ, dicentes eam debere de omnium Ecclesiarum quæstionibus per appellationem decidere. Si enim ei non permittitur appellationes eorum qui sunt in Africa examinare, multo magis hoc jus non habebit in alias regiones.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς κληρικοὺς ὑπόθεσιν ἔχοντας οἱ κανόνες παρὰ τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν δικάζεσθαι διωρίσαντο. Εἰ γοῦν κληρικοὶ παρὰ τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ δικασάμενοι αἰτιῶνται τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, τοὺς γείτονας ἐπισκόπους χρὴ συγκαλεῖσθαι, καὶ ἀκροᾶσθαι τῆς ὑποθέσεως ἐκείνους, μετὰ συναινέσεως καὶ τοῦ κρίναντος ἐπισκόπου. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τῆς ψήφου τῶν προκληθέντων ἐπισκόπων ἔκκλητον αἰτοῦσι, πρὸς τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας δεῖ ἀπιέναι, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ὡρίσθη. Εἰ δὲ πέραν τῆς θαλάσσης, ἤτοι εἰς ἄλλας ἐπαρχίας πόῤῥω κειμένας ἀπίοιεν οἱ ζητοῦντες τὴν ἔκκλητον, ἵνα ἐκεῖ ταύτην γυμνάσωσιν, ἀφωρισμένοι, φησὶν, ἔστωσαν, ἐν Ἀφρικῇ πρὸς κοινωνίας μὴ δεχόμενοι. Ἐντεῦθεν ὁ τῦφος τῆς τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας καταβάλλεται, αὐχούντων αὐτοῖς δεδόσθαι πάσας τὰς ἐκκλήτους τηρεῖν. Εἰ γὰρ τὰς ἐκκλήτους τῶν ἐν

ZONAR. Clericos controversiæ aliquid habentes ab episcopis suis judicari canones voluerunt. Igitur, si qui clerici sententiæ ab episcopo suo prolatæ non acquiescant, advocari vicinos episcopos, ac ab iis causam, non sine illius qui judicavit episcopi approbatione, cognosci placet. Quod si ab episcoporum quoque, qui advocati sunt, judicio provocationem sibi dari postulent, ad metropolitanum provinciæ, quod de episcopis quoque definitum est, convenire debent. Si vero qui sibi provocationem concedi postulant, ultra mare, hoc est, in alias provincias longe disjunctas, ut in iis judicium exerceant, transmearint; segregati, inquit, sint, nec ad communionem in Africa recipiantur. Hic certe ventosa illa Romanorum Ecclesiæ superbia, ut ab aliis omnibus Ecclesiis ad illam dentur provocationes, sibi concessum esse jactantium, subsidat necesse

est. Si enim ab Africanis ecclesiis non datur (est A quidem certe Roma trans mare, si ad Africam comparetur), multo minus in alias regiones jus ejusmodi obtinebit.

ARIST. « Clerici condemnati, si judicem accusent, « trans mare non appellent; sed ad episcopos « vicinos, et ad proprium : alioquin in Africa « excommunicentur. »

Patres in omnibus decorum observant ; adeoque ut episcopi, uti accidit, molestia non afficerentur, decrevit hæc in Africa synodus clericos, qui ob culpas aliquas a propriis episcopis condemnantur, seque injuria affectos putant, ultra mare ad Romæ forsan episcopum aut reliquos non provocare, sed B ad vicinos episcopos, et cum proprii episcopi sententia quæ inter eos sunt examinari et dilui : sin minus in tota Africa ad communionem non admittendos esse.

CANON XXXII.

« Similiter placuit universæ synodo, ut qui propter « suam socordiam communione motus est, sive « episcopus sive quilibet clericus, si in tempore « suæ excommunicationis, antequam auditus fuerit, ad communionem se ingerere ausus fuerit, « ipse adversus se condemnationis sententiam tulisse judicetur. »

BALS. Ex decimo quarto canone synodi Sardicensis, et ex præsenti canone dicunt aliqui, debere C omnes, qui quomodocunque ab episcopis, segregantur, segregationem obedienter suscipere, et eam servare donec decretum fuerit an recte an male inflicta sit. Dicit enim hic canon, clericum qui propter socordiam seu peccata depositus est, non posse sibi jus dicere, et segregationem contemnere ante examinationem ; si autem hoc fecerit, condemnationi subjici. Ac multi quidem hoc canones sic accipiunt. Alii autem undecimum caput noni tituli præsentis operis reperientes, quod ex quibusnam causis episcopus vel clericus vel laicus segregatur, exposuit ; et decimum quintum caput ejusdem tituli, quod dicit ex quibusnam causis simul deponitur et segregatur ; et cap. 16 ejusdem tit. quod dicit ex quibusnam causis clericus 555 D vel laicus anathematizatur, dicunt quod, si ex causis quidem in dictis capitibus declaratis segregatus sit ab episcopo clericus vel laicus, debet servare segregationem, quomodocunque prolata sit, et eam non contemnere, donec ejus causa fuerit examinata. Si autem propter aliquam aliam causam episcopus inconsiderate laicum vel clericum segregavit, forte quod seditiones non excitat contra proprium exactorem, vel quod non iniquæ et temerariæ ejus voluntati assentitur,

A Ἀφρικῇ οὐ συγχωροῦνται τηρεῖν· καὶ ἡ Ῥώμη γὰρ πέραν θαλάσσης διάκειται πρὸς τὴν Ἀφρικήν· πολλῷ μᾶλλον καθ' ἑτέρων χωρῶν οὐχ ἕξουσι τοιοῦτον δίκαιον (23).

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικοὶ καταγνωσθέντες, ἂν αἰτιῶνται « τὴν διάγνωσιν, μὴ καὶ πέραν θαλάσσης ἐκκαλεί« σθωσαν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς γείτονας ἐπισκόπους καὶ « τὸν ἴδιον· εἰ δὲ μὴ, ἐν Ἀφρικῇ ἀκοινώνητοι « ἔσονται. »

Τὸ εὐπρεπὲς ἐν πᾶσιν οἱ Πατέρες συντηροῦντες, καὶ τὸ μὴ σκύλλεσθαι τοὺς ἐπισκόπους, ὡς ἔτυχεν, ὥρισεν ἡ ἐν Ἀφρικῇ αὕτη σύνοδος, τοὺς ἐπί τισιν αἰτίαις παρὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων καταδικασθέντας κληρικοὺς, καὶ οἰομένους ἀδικεῖσθαι, μὴ πέραν θαλάσσης πρὸς τὸν Ῥώμης τυχὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς B λοιποὺς ἐκκαλεῖσθαι, ἀλλὰ πρὸς τοὺς γείτονας ἐπισκόπους, καὶ μετὰ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου τὰ μεταξὺ αὐτῶν τηρεῖσθαι καὶ διαλύεσθαι· εἰ δὲ μὴ, ἀπροσδέκτους εἶναι εἰς κοινωνίαν ἐν πάσῃ τῇ Ἀφρικῇ.

ΚΑΝΩΝ ΛΒ'.

« Ὁμοίως ἤρεσε συμπάσῃ τῇ συνόδῳ, ἵνα ὁ διὰ ῥᾳ« θυμίαν αὐτοῦ ὑπὸ κοινωνίας γενόμενος εἴτε ἐπί« σκοπος, εἴτε οἱοσδήποτε κληρικὸς, ἐὰν ἐν τῷ « καιρῷ τῆς ἀκοινωνησίας αὐτοῦ, πρὸ τοῦ ἀκου« σθῆναι, εἰς κοινωνίαν τολμήσοι, αὐτὸς καθ' ἑαυ« τοῦ τῆς καταδίκης τὴν ψῆφον ἐξενηνοχέναι « κριθῇ. »

ΒΑΛΣ. Ἀπὸ τοῦ ιδ' κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόC δου, καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος λέγουσί τινες ὀφείλειν πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἀφοριζομένους δέχεσθαι εὐπειθῶς τὸν ἀφορισμὸν, καὶ φυλάττειν αὐτὸν, μέχρις ἂν διαγνωσθῇ εἰ ἄρα καλῶς εἴτε κακῶς ἐπηνέχθη. Φησὶ γὰρ οὗτος ὁ κανὼν τὸν ἀφορισθέντα κληρικὸν διὰ ῥᾳθυμίαν ἤτοι ἁμάρτημα μὴ αὐτεκδίκητον γίνεσθαι καὶ καταφρονεῖν τοῦ ἀφορισμοῦ πρὸ ἐξετάσεως· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσει, καταδίκῃ καθυποβάλλεσθαι. Καὶ πολλοὶ μὲν οὕτω τούτους τοὺς κανόνας ἐκλαμβάνονται· ἕτεροι δὲ εὑρίσκοντες τὸ ια' κεφάλ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, λέγον ἐκ ποίων αἰτιῶν ἀφορίζεται ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, ἢ λαϊκός· καὶ τὸ ιε' κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ τίτλου, λέγον ἐκ ποίων τις αἰτιῶν ἐν τῷ αὐτῷ ἀφορίζεται καὶ καθαιρεῖται· καὶ τὸ ις' D κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ τίτλου λέγον ἐκ ποίων αἰτιῶν κληρικὸς ἢ λαϊκὸς ἀναθεματίζεται λέγουσιν ὅτι, ἐὰν μὲν ἐξ αἰτιῶν δηλουμένων ἐν τοῖς διαληφθεῖσι κεφαλαίοις ἀφορισθῇ παρὰ ἐπισκόπου κληρικὸς ἢ λαϊκὸς, ὀφείλει φυλάττειν τὸν ἀφορισμὸν, κἂν ὅπως ἂν καὶ ἀπηνεχθῇ, καὶ μὴ καταφρονεῖν αὐτοῦ μέχρις ἂν δοκιμασθῇ ἡ τούτου αἰτία· εἰ δὲ διά τι ἕτερον αἴτιον ἀμελετήτως οὕτως ἀφορίσῃ ἐπίσκοπος λαϊκὸν ἢ κληρικὸν, τυχὸν ὅτι οὐ στασιάζει κατὰ τοῦ οἰκείου πράκτορος, ὅτι οὐ δίδωσιν αὐτῷ πρᾶγμά τι οἰκεῖον,

Guill. Beveregii notæ.

(23) *Τοιοῦτον δίκαιον*. Post hæc ultima Zonaræ in hunc canonem verba in ms. Augusti Gallandi J. C. codice additur, Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ δευτέρα ἔκκλητος τοῖς κληρικοῖς δίδοται, *Notandum est autem, quod etiam secunda provocatio clericis conceditur*. Sed hæc marginalis tantum nota videtur : quæ proinde in codice Amerbachiano rectius omittitur.

καὶ ὅτι οὐ συναινεῖ τῷ ἀδίκῳ ἢ τολμηρῷ τούτῳ θε- A
λήματι, ἀκινδύνως καταφρονήσει τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ μᾶλλον ὁ ἀφορίσας κολασθήσεται. Εἰ γὰρ δοθῇ εὐκαίρως ἀκαίρως ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν ἐπίσκοπον ἀφορίζειν λαϊκούς τε καὶ κληρικούς, καὶ ἔχειν πρὸς ἀνάγκης τοὺς ἀφοριζομένους φυλάττειν τὸν ἀφορισμὸν, κατατολμήσουσι τυραννίδος οἱ ἐπίσκοποι, καὶ παντὸς πράγματος κυριεύουσι, καὶ οὐδεὶς ἔσται ὁ ἀντιπίπτων αὐτοῖς διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀφορισμοῦ· ἴσως δὲ καὶ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς κατορχήσονται, καὶ πολλῶν κακῶν παραίτιοι οἱ θεῖοι κανόνες γενήσονται, ὅπερ ἄτοπον. Ὅρα γάρ μοι καὶ τὸν παρόντα κανόνα λέγοντα τότε ὀφείλειν τὸν ἀφορισμὸν φυλάττεσθαι, ὅτε διὰ ῥαθυμίαν ἐπενεχθῇ, ἤγουν διὰ ἁμάρτημα ἐπεγνωσμένον πάντως τοῖς κανόσι. Καὶ
B
αὐτοὶ μὲν ταῦτα· ἐγὼ δὲ οὐκ ἔχω τίνι ἐκ τούτων ἀκολουθήσω. Κἂν γὰρ ὑπὸ τοῦ εὐλαβοῦς ἕλκωμαι, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ἀκανονίστου μεθέλκομαι. Ζητῶ οὖν μαθεῖν τί ποιητέον, ὡς θέλων διὰ βίου παῖς εἶναι καὶ μαθητής. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα διοριζόμενον καθαιρεῖσθαι τοὺς μετὰ τὸν ἀφορισμὸν ἐνεργοῦντάς τι ἱερατικόν. Ἀνάγνωσον καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἐνταῦθα γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐπιτιμωμένους ἤτοι ἀφοριζομένους χρὴ, κἂν μὴ δικαίως λέγωσιν ἐπιτιμηθῆναι, ἐμμένειν τῷ ἐπιτιμίῳ, ἕως ἂν ἀκουσθῶσι παρὰ τοῦ ἔχοντος δίκαιον ἀνακρίνειν τὰ τοιαῦτα. Εἰ δὲ ὁ ἐξ ἐπιτιμίου γενόμενος ἀκοινώνητος τολμήσει εἰς κοινωνίαν ἐλθεῖν, πρὸ τοῦ ἐξετασθῆναι, εἰ εὐλόγως γέγονεν ἀκοινώνητος ἢ μὴ, αὐτὸς ἑαυτὸν, φησὶ, κατεδίκασε. C
Καὶ ὁ ιδ' δὲ κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου περὶ τούτου διαλαμβάνει.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἀκοινώνητος, κοινωνήσας πρὸ συμπα« θείας, αὐτοκατάκριτος. »

Ὁ ἀφορισθεὶς, καὶ πρὸ τοῦ λυθῆναι τοῦ ἀφορισμοῦ λειτουργήσας, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ τὴν καταδίκην ἐπήγαγε.

ΚΑΝΩΝ ΛΓ'.

« Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ὁ κατηγορούμενος ἢ ὁ κα« τηγορῶν ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα ἐστὶν ὁ κατηγορού« μενος, ἐὰν φοβῆταί τινα βίαν προπετοῦς πολυ« πληθείας, τόπον ἑαυτῷ ἐπιλέξηται ἔγγιστον, D
« ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ δυσχέρεια μάρτυρας προ« κομίσαι, ἔνθα τὸ πρᾶγμα περατοῦται.

ΒΑΛΣ. Ἐπεὶ τῶν εἰκότων ἦν παραδυναστεύειν τινὰ ἐκ τῶν δικαζομένων ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἡ διαδικασία γίνεται, ὥρισαν οἱ Πατέρες, ἵνα, ἐάν τις ἐξ αὐτῶν, εἴτε δηλονότι ὁ κατηγορῶν εἴτε ὁ κατηγορούμενος, εἰς τὸν οἰκεῖον φόρον, ἤγουν εἰς τὸν τόπον ἐν ᾧ κατοικεῖ, ὑποπτεύσῃ βίαν παθεῖν ἀπὸ πολυπληθείας δημώδους ἀτάκτου λαοῦ διὰ φόβον τοῦ ἀντιδίκου, ἢ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν δυσχέρεια ἔχειν μάρτυρας πραχθῆναι, ἔχῃ ἐπ' ἀδείας ἕτερον ἐπιλέξασθαι πλησιόχωρον τόπον, ἵνα ἐκεῖ τὸ δικαστήριον προβῇ χωρὶς φόβου παντὸς, καὶ ἡ τῶν μαρτύρων παραγωγὴ εὐχερῶς γένηται, καὶ οὕτω διευλυτωθῇ ῥᾳδίως ἡ ὑπόθεσις. Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ κανὼν ἐπιλέγεσθαι

A securo segregationem contemnet, et is potius punietur qui segregavit. Si enim datum fuerit episcopo, seu recte seu perperam, clericos et laicos segregare, et necesse habere eos, qui segregantur, segregationem servare; tyrannidem exercebunt episcopi, et in omni re dominium obtinebunt, nec quisquam eis resistet ob metum segregationis; forte autem et ipsi etiam pietati insultabunt, et divini canones erunt multorum malorum auctores, quod est absurdum. Vide enim præsentem canonem, qui dicit, tunc debere segregationem servari, quando propter socordiam inflicta fuerit, seu propter peccatum, quod est omnino canonibus condemnatum. Ac ipsi quidem hæc. Ego autem non habeo quemnam eorum sequar. Nam etsi a pietate trahor, ab
B
eo tamen quod fit contra canones retrahor. Cupio ergo discere quid agendum, ut qui tota vita velim esse puer et discipulus. Nota præsentem canonem eos, qui post segregationem aliquid sacerdotale peragunt, deponi statuentem. Lege et quæ ibi a nobis scripta sunt.

ZONAR. Quibus pœna aliqua, segregatio nempe, indicta est, donec ab eo, penes quem in ejusmodi causis judicandi facultas est, auditi fuerint, multam, quamvis injuste irrogatam asserant, persolvere oportet. Quod si quis multæ nomine communione motus, priusquam jurene an injuria damnatus sit
C
examinatum fuerit, se in communionem fidelium insinuare audeat, suo se, inquit, calculo condemnavit. Hoc idem Sardicensis quoque synodi decimo quarto canone explicatum reperias.

ARIST. « Excommunicatus, qui communicaverit « ante commiserationem, contra se condemna« tionis sententiam tulit. »

Qui segregatur et, antequam a segregatione solvitur, sacra peragit, ipse contra se condemnationis sententiam protulit.

CANON XXXIII.

« Similiter placuit, ut qui accusatur, vel qui ac« cusat, si in loco, in quo est is qui accusatur, « temerariæ multitudinis vim aliquam timeat, « locum sibi proximum eligat, in quo nulla erit
D
« testes producendi difficultas, ubi negotium ter« minatur. »

BALS. Quia erat verisimile, majorem esse alicujus eorum qui litigabant potentiam, in loco in quo disceptabatur, decreverunt Patres, ut si quis eorum, sive scilicet qui accusat sive qui accusatur, in foro proprio, sive eo in loco in quo habitat, suspicatur fore, ut ab incondita insolentis populi et numerosa multitudine vim patiatur, propter metum adversarii, vel propter eamdem causam difficile fuerit testes producere; sit in ejus potestate alium locum finitimum eligere, ut illic procedat judicium absque ullo timore, et facile fieri possit productio testium et sic causa facile decidatur. Pulchre autem dixit canon, locum propinquum eligi debere. Si

enim procul situs sit, non cogetur judex aut adversarius hanc electionem sequi. Existimo autem hæc locum non habere in patriarchalibus judiciis; **556** quia nemo potest metum causari, ubi patriarchalis magnitudinis potestas omnem superat potentiam: sed de episcopalibus inferioribus judiciis hæc sunt accipienda, ubi et judicis et litigatorum facilis est a loco in locum translatio.

ZONAR. Si quæ, inquit, exsistat inter duos clericos controversia, eorumque alter, quo in loco tribunal erigitur, vim pertimescat, quasi scilicet populus propenso in adversarium ejus animo impetum forte in illum facturus sit, vel testibus ab eo producendis impedimento futurus; illi alium persequendi judicii locum eligendi facultas libera relinquatur: locum vero proxime situm, non longo intervallo disjunctum, ne adversario et judicibus illuc convenire difficile sit, utque illic facile testes exhibere controversiamque dirimere liceat. Nam si longe judicii exercendi sedes absit, testes quoque producere difficile erit. Neque enim ut longius peregrinentur testes adduci poterunt. Nam proprium officium nemini detrimento esse debere, lege decernitur. Officium vero Latinum est verbum, administrationem minimeque dubiam fidem significans.

ARIST. « Qui accusat, vel accusatur, violentiam « timens, locum sibi tutum seligat. »

Qui aliquem accusat, et suspicatur se vim ab accusati parte passurum, vel vice versa accusatus ab accusatore; quemcunque volunt locum ad securitatem suam eligant, ubi facile possint et cum ipsis, quos forte habent testibus conversari, et judicio sine periculo sistere: ne propter istiusmodi timorem accusator ab accusatione desistat, vel accusatus a judicio clanculum recedat, et absens condemnetur.

CANON XXXIV.

« Si qui clerici a propriis episcopis promoti eos « contemnant, ne illic quidem maneant unde se« cedere noluerunt. Similiter placuit, ut cujus« modicunque clerici et diaconi, si suis episcopis « propter urgentes aliquas suarum ecclesiarum « causas eos ad majores in ecclesia sua honores « provehere volentibus, non paruerint, ne in « illo quidem gradu ministrent, ex quo recedere « noluerunt. »

BALS. Quidam clerici, ut est verisimile, a suis episcopis ad majores gradus evocati, propter ecclesiarum utilitatem, non persuadebantur hoc facere, eo quod acquiescerent iis quos jam habebant gradibus, lucro fortasse vel corporali quiete adducti. Statuerunt ergo Patres, ut si qui clerici, cujusmodicunque sacerdotale ministerium exercentes (neque enim hic accipiuntur diaconi pro iis, qui in sancto tribunali ministrant; sed pro iis, qui quod-

A ἔγγιστα διακείμενον τόπον, εἰ γὰρ πόῤῥω διάκειται, οὐκ ἀναγκασθήσεται ὁ δικαστὴς ἢ ὁ ἀντίδικος ἀκολουθῆσαι τῇ ἐπιλογῇ ταύτῃ. Οἶμαι δὲ ὅτι ταῦτα χώραν οὐκ ἔχουσιν εἰς τὰ πατριαρχικὰ δικαστήρια· ὅτι οὐδεὶς δύναται φόβον προβαλέσθαι ἔνθα ἡ ἐξουσία τῆς πατριαρχικῆς μεγαλειότητος ὑπερβαίνει πᾶσαν δυναστείαν· ἀλλ' εἰς ἐπισκοπικὰ εὐτελῆ δικαστήρια τὰ τοῦ κανόνος ἐκληφθήσεται, ὅπου καὶ ἡ τοῦ δικαστοῦ καὶ ἡ τῶν ἀντιδίκων ἐκ τόπου εἰς τόπον μετάστασίς ἐστιν εὐχερής.

ΖΩΝΑΡ. Κἂν κληρικοί, φησί, δύο κατ' ἀλλήλων ἔχωσι, καὶ ὁ εἷς φοβῆται βίαν ἐν ᾧ σύνισταται τὸ δικαστήριον, ὡς ἴσως ἐπαναστησομένου αὐτῷ τοῦ λαοῦ προσκειμένου τῷ ἀντιδίκῳ αὐτοῦ, ἢ οὐκ ἐασόντος αὐτὸν παραγαγεῖν μάρτυρας, ἐνδιδόσθω αὐτῷ B ἕτερον ἐπιλέξασθαι τόπον, ἵνα ἐκεῖ τὸ δικαστήριον γένηται· ἔγγιστα δὲ διακείμενον τόπον καὶ μὴ πάνυ πόῤῥω τυγχάνοντα, ὥστε μήτε τῷ ἀντιδίκῳ αὐτοῦ, μήτε τοῖς δικάζουσιν εἶναι δυσχερῆ τὴν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἀπέλευσιν, ὡς ἂν εὐχερῶς ἐκεῖ μάρτυρες παραστῶσι, καὶ ἡ ὑπόθεσις περατωθῇ. Εἰ γὰρ πόῤῥω διάκειται ὁ τόπος ἐν ᾧ μέλλει συνίστασθαι τὸ δικαστήριον, καὶ ἡ τῶν μαρτύρων παραγωγὴ δυσχερὴς ἔσται. Οὐ γὰρ πεισθήσονται οἱ μάρτυρες ὑπερορίως ἀποδημῆσαι. Οὐδενὶ γὰρ ὀφείλει τὸ ἴδιον ὀφφίκιον ἐπιζήμιον γίνεσθαι, ὁ νόμος φησί. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ ὀφφικίου Ῥωμαϊκόν ἐστι, σημαῖνον διοίκησιν καὶ ἀξιοπιστίαν.

ΑΡΙΣΤ. « Κατηγορῶν, ἢ κατηγορούμενος, βίαν φο« βούμενος, ἐπιλεγέτω τόπον ἄσυλον. »

C Ὁ κατηγορῶν τινος, ἐὰν βίαν ὑποπτεύῃ παθεῖν παρὰ τοῦ μέρους τοῦ κατηγορουμένου, ἢ τὸ ἀνάπαλιν ὁ κατηγορούμενος παρὰ τοῦ κατηγόρου· οἷον ἐθέλουσι τόπον εἰς ἀσφάλειαν αὐτῶν ἐπιλεγέσθωσαν, ὥστε εὐχερῶς ἔχειν, καὶ τοῖς ἴσως ὑποῦσιν αὐτοῖς μάρτυσιν ὁμιλεῖν καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀκινδύνως ἀπαντᾷν· ἵνα μὴ διὰ τὸν τοιοῦτον φόβον ἢ ὁ κατήγορος τῆς αἰτιάσεως ἀποστῇ, ἢ ὁ κατηγορούμενος λάθρα τοῦ δικαστηρίου ὑπαναχωρήσῃ, καὶ ἀπὼν καταδικασθῇ.

ΚΑΝΩΝ ΛΔ'.

« Ἐάν τινες κληρικοὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων προ« βιβαζόμενοι καταφρονῶσιν, μηδὲ ἐκεῖ μείνωσιν, « ὅθεν ἀναχωρῆσαι οὐκ ἠθέλησαν. Ὁμοίως ἤρεσεν, D « ἵνα οἱοιδήποτε κληρικοὶ καὶ διάκονοι, ἐὰν μὴ « πειθαρχῶσι τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν, βουλομένοις « διά τινας ἀναγκαστικὰς αἰτίας τῶν ἐκκλησιῶν « αὐτῶν τούτους πρὸς μείζονας ἀναβιβάζειν τιμὰς « ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν, μηδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ « διακονήσωσιν, ἐξ οὗ ἀναχωρῆσαι οὐκ ἠθέλησαν. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς, ὡς ἔοικε, κληρικοὶ μετακαλούμενοι παρὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν πρὸς μείζονας βαθμοὺς διὰ χρησιμότητα τῶν ἐκκλησιῶν, οὐκ ἐπείθοντο τοῦτο ποιῆσαι, διὰ τὸ ἀναπαύεσθαι ἐπὶ τοῖς κατεχομένοις παρὰ τούτων βαθμοῖς, ἀπὸ κέρδους ἴσως ἢ καὶ σωματικῆς ἀναπαύσεως. Ὥρισαν οὖν οἱ Πατέρες, ἵνα ἐάν τινες κληρικοὶ οἱανδήτινα διακονίαν ἱερατικὴν ἐνεργοῦντες (οὐδὲ γὰρ ἐκλαμβάνονται ἐνταῦθα οἱ διάκονοι εἰς τοὺς ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι διακονοῦντας,

ἀλλ' εἰς τοὺς ἐνεργοῦντας οἱανδήτινα διακονίαν ἐκκλησιαστικὴν) οὐ πείθωνται τοῖς ἐπισκόποις τούτων, βουλομένοις προαναβιβάζειν αὐτοὺς εἰς μείζονας βαθμοὺς διὰ ἀναγκαστικὴν αἰτίαν τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἐξέχωνται ὧν κατέχουσι βαθμῶν ἢ τόπων, μηδὲ ἐπ' ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ εἶναι αὐτοὺς καὶ διακονεῖν, ἐξ οὗ ἀναχωρῆσαι οὐκ ἠθέλησαν. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, λέγουσί τινες ὡς ἐκ τούτου δίδοται ἄδεια τοῖς πατριάρχαις καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις μεθιστᾷν τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἄλλους ἱερατικοὺς ἀπὸ τῶν ὀφφικίων αὐτῶν, μάλιστα δ' εἰπεῖν καθαιρεῖν τούτους ψηφιζομένους εἰς ἐκκλησίας οἱασδήτινας καὶ μὴ καταδεχομένους τὴν ψῆφον. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς ἀπὸ τοῦ κανόνος τούτου οὐκ ἀναγκάζονται οἱ τῶν ἐκκλησιῶν ἄρχοντες ἢ ἕτεροι κληρικοὶ καταδέχεσθαι καὶ ἄκοντες τὰς διὰ ψήφου ἐπισκοπικῆς διδομένας τούτοις ἐκκλησίας· ἀλλὰ ἐκλαμβάνεσθαι τὸν κανόνα εἰς τοὺς ἐνεργοῦντας ἐκκλησιαστικὰς οἱασδήτινας διακονίας, καὶ εἰς μείζονας τιμὰς ἢ βαθμοὺς μετακαλουμένους, καὶ μὴ πειθομένους τῇ ἐπισκοπικῇ μετακλήσει. Καὶ μᾶλλον ὅταν διὰ χρησιμότητα τῆς ἐκκλησίας αὕτη γίνηται. Τὸ μὲν γὰρ ἄκοντά τινα μὴ δέχεσθαι χειροτονίαν ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος συγγνωστέον ἐστὶν, ἴσως τὴν χειροτονίαν εὐλαβούμενον διὰ οἱονδήτινα τρόπον ἐπαινετὸν, τὸ δὲ μὴ ὑπακούειν τοῦ ἐπισκόπου τοὺς κληρικοὺς ἢ καὶ τοὺς ἄρχοντας μετακαλουμένου τούτους εἰς μείζονα ὀφφίκια οὐ μόνον οὐκ ἔστι συγγνωστέον, ἀλλὰ καὶ κολάσεως ἄξιον. Εἰ γάρ τις, τυχὸν ἐν διακόνοις ὢν, οὐ πείθεται σφραγισθῆναι ῥεφερενδάριον ἢ διδάσκαλον διὰ τὸν κόπον, καὶ δουλεῦσαι τῇ ἐκκλησίᾳ, κολασθήσεται· καὶ εἴ τις, πρωτέκδικος ὢν, οὐ θέλει προβιβασθῆναι εἰς ἱερομνήμονα διὰ τὸ ἀκερδὲς τοῦ ὀφφικίου, ἐκβληθήσεται καὶ ἀπὸ τοῦ πρωτεκδίκου· καὶ εἴ τις, ἀναγνώστης ὢν, οὐ θέλει προαναβιβασθῆναι εἰς μεῖζον ὀφφίκιον, ὡς κοπηρὸν, καθαιρεθήσεται. Καὶ δῆλον τοῦτο ἀπὸ τοῦ μὴ ψηφίζεσθαι παρὰ παντὸς ἐπισκόπου κληρικὸν εἰς ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ἀλλὰ παρὰ μόνων τῶν ἐχόντων ἐπισκοπάς· οἱ γὰρ μητροπολῖται, οἱ μὴ ἔχοντες ἐπισκοπὰς, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὑπὸ μητροπολιτῶν ὄντες, οὔτε ψηφίζεσθαι κληρικοὺς αὐτῶν δύνανται, οὔτε κατὰ κανόνας κολάζουσιν αὐτοὺς ἀπειθοῦντας. Ἄρ' οὖν τὸν κανόνα ἐκληφθῆναι εἰς τοὺς μὴ πειθομένους προαναβιβασθῆναι εἰς ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια, καὶ οὕτως ἔχειν χώραν εἰς πάντας τοὺς ἐπισκόπους καὶ εἰς πάντας τοὺς κληρικούς. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος μετακινεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἰδίων βαθμῶν τοὺς κληρικοὺς, μὴ πειθομένους τοῖς ἐπισκόποις προσκαλουμένοις τούτους εἰς μείζονας τιμὰς διά τινας ἀναγκαστικὰς αἰτίας τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, μὴ εἴπῃς ὡς αἰτίας ἀναγκαστικῆς μὴ οὔσης οὐκ ἔχουσιν ἄδειαν οἱ ἐπίσκοποι προαναβιβάζειν τοὺς κληρικοὺς αὐτῶν. Καὶ αἰτίας γὰρ τοιαύτης μὴ προκειμένης ἐνδυνάμως ὁ ἐπίσκοπος τοὺς κληρικοὺς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦδε τοῦ βαθμοῦ εἰς μείζονα τόπον προαναβιβάσει καὶ ἄκοντας κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν. Καὶ σημείωσαι ὅτι πρὸς μείζονας τόπους μετακινεῖν τοὺς κληρικοὺς ἐνεδόθη

A cunque ecclesiasticum ministerium exercent), non pareant suis episcopis, ad majores gradus propter urgentem aliquam ecclesiarum necessitatem, eos provehere volentibus; sed hæreant iis gradibus seu locis quos tenent : ne in illo quidem gradu sint et ministrent, ex quo discedere noluerunt. Cum canon næc decernat, quidam dicunt, ex hoc patriarchis et reliquis episcopis datam esse facultatem eos, qui sibi subsunt, magistratus, et alios sacri ordinis, ab officiis suis movere : maxime autem eos, qui ad quaslibet ecclesias eliguntur et electionem non admittunt, deponere. Mihi autem videtur, quod ex hoc canone non coguntur ecclesiarum magistratus, aut alii clerici, vel inviti suscipere, quæ per episcopalem electionem eis dantur, ecclesias : sed B de iis accipi canonem, qui quælibet ecclesiastica ministeria exercent, et ad majores aliquos honores vel gradus vocantur et episcopali vocationi non parent; et maxime, quando ea **557** propter ecclesiæ utilitatem fiat. Si enim invitus quispiam episcopalis dignitatis ordinationem non suscipiat, est venia dignus; dum ob laudabilem quamcunque rationem moremque ordinationem fortasse modeste vitat. Clericos autem vel magistratus non obedire episcopis eos ad majora officia vocantibus, non solum non est ignoscendum, sed etiam animadversione dignum. Si quis enim, cum sit forte in diaconatu, non morem gerat, ut referendarii characterem accipiat vel doctoris, propter laborem, et ut ecclesiæ serviat, punietur : et si quis, qui primus est defen- C sor, non vult ad officium æditui provehi, quod nihil inde lucri percipiatur, etiam a primi defensoris officio ejicietur; et si quis, cum sit lector, non vult ad majus, sed laboriosius, officium promoveri, deponetur. Atque hoc ex eo manifestum est, quod non a quovis episcopo ad dignitatem episcopalem eligitur clericus; sed ab iis solis qui habent episcopatus : metropolitani enim, qui non habent episcopatus, similiter et episcopi qui subsunt metropolitanis, nec possunt suos clericos eligere, nec eos ex canonibus puniunt, qui sibi non obediunt. Placuit ergo, canonem de iis accipi, qui ad ecclesiastica officia provehi non persuadentur : et hic in omnes episcopos clericosque valere. Cum autem audis D canonem dicentem, clericos suis gradibus moveri, qui non parent episcopis, eos ad majores honores, propter suarum ecclesiarum urgentes causas, vocantibus, ne dicas, quod nisi adsit causa necessaria, non possunt episcopi suos clericos promovere. Nam, etsi non se præbeat ejusmodi causa, rite potest episcopus clericos suos ab hoc gradu in majorem vel invitos provehere secundum ordinem ecclesiasticum. Et nota, quod episcopis datum est clericos suos ad majores gradus provehere, non autem ad minores deprimere : quemadmodum neo ipsos injuria et ignominia afficere in sacrorum graduum confundendis ordinibus; et eum qui fuit heri fortasse magistratus, supra omnes antiquiores magistratus collocando, vel eum qui ne fuit quidem

omnino magistratus, per promotionem in majori loco constituendo. Similiter nota, quod ecclesiastica officia seu magistratus non sunt episcoporum potestatis, ut dicunt nonnulli; sed canonum auctoritatis et dignitatis: sicut nec reliquorum ordinum jura, scilicet diaconorum, sacerdotum, et reliquorum. Nisi enim ita esset, non cum distinctione, scilicet propter inobedientiam, clerici suis gradibus exciderent; sed, seu bene, seu male, quando vellent episcopi hoc fieri. Hoc autem sanctis Patribus minime visum est. Præterea nota, quod nulla est differentia clericatûs et magistratûs. Ex eadem enim causa movetur etiam princeps ecclesiasticus a suo principatu, ex qua sacerdos et diaconus. Præterea nota, quod quoniam sub clericorum nomine etiam monachi continentur, recte accipietur canon etiam ad ministros monasteriorum.

τοῖς ἐπισκόποις, τὸ μὴν καὶ πρὸς ἥττονας· ὥσπερ οὐδὲ ὑβρίζειν καὶ ἀτιμοῦν αὐτοὺς διὰ τοῦ συγχέειν τὰς τάξεις τῶν ἱερῶν βαθμῶν· καὶ τὸν χθὲς γεγονότα ἴσως ἄρχοντα ἐπάνω τῶν πρωτογενεστέρων ἀρχόντων ἱστᾷν, ἢ καὶ τὸν μηδὲ ὅλως ὄντα ἄρχοντα διὰ προκοπὴν εἰς μείζονα τόπον καθιστᾷν. Ὡσαύτως σημείωσαι ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια, ἤγουν τὰ ἀρχοντίκια, οὐκ εἰσὶ τῆς ἐξουσίας τῶν ἐπισκόπων, ὥς τινες λέγουσιν, ἀλλὰ τῆς τῶν κανόνων αὐθεντίας καὶ φιλοτιμίας, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν λοιπῶν ταγμάτων δίκαια, ἤγουν τῶν διακόνων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν λοιπῶν. Εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν μετὰ διαστίξεως, ἤγουν ἐξ ἀπειθείας, ἐξέπιπτον ἐκ τῶν οἰκείων βαθμῶν οἱ κληρικοί, ἀλλ' εὐκαίρως, ἀκαίρως, καὶ ὅτε θέλησιν εἶχον οἱ ἐπίσκοποι τοῦτο γενέσθαι. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔδοξε τοῖς θείοις Πατράσιν. Ἔτι σημείωσαι ὅτι οὐδεμία ἐστὶ διαφορὰ κληρικάτου καὶ ἀρχοντικίου. Ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς αἰτίας μετακινεῖται καὶ ὁ ἄρχων ἀπὸ τοῦ ἀρχοντικίου αὐτοῦ, ἀφ' ἧς καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος. Ἔτι σημείωσαι ὅτι, ἐπεὶ τῷ ὀνόματι τῶν κληρικῶν καὶ μονάχοι περιέχονται, καλῶς ἐκληφθήσονται τὰ τοῦ κανόνος καὶ εἰς τοὺς διακονητὰς τῶν μοναστηρίων (24).

ZONAR. *Obedite præpositis vestris, et obsequimini* [30], inquit divinus Apostolus. Si ergo quicunque clericus et minister (diaconi vero nomine hic, non eum qui diaconatus ordine insignitus est, sed clericum quemlibet, qui aliquod in ecclesia ministerium exercet, canon intelligit; idque vel ex iis verbis facile apparet [ne in illo quidem gradu ministrent], in suo namque gradu ministrantium nomine lectores quoque et alios deinceps significat). Si quis igitur clericus episcopo suo ipsum ad altiorem dignitatis gradum, a diaconatu quippe ad sacerdotium, vel ad diaconatum ab hypodiaconi munere, atque ita deinceps, promovere volenti non obtemperet; ab eo quoque gradu, quem tenebat, quemque is dimittere noluit, amoveri placet.

ΖΩΝΑΡ. *Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε*, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Ἐὰν οὖν κληρικὸς οἱοσδήποτε καὶ διάκονος (διάκονος δ' ἐνταῦθα οὐ τὸν διακόνου ἔχοντα χειροτονίαν φησὶν, ἀλλ' ἅπαντα κληρικὸν διάκονον ὠνόμασεν, ὡς διακονίαν τινὰ, ἤγουν ὑπηρεσίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πληροῦντα· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ εἰπεῖν, μηδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ διακονήσωσι· καὶ τοὺς ἀναγνώστας γὰρ καὶ λοιποὺς ἐν τῷ οἰκείῳ βαθμῷ διακονεῖν λέγει), ἐὰν οὖν μὴ πειθαρχῇ κληρικὸς ἐπισκόπῳ αὐτοῦ, θέλοντι προβιβάσαι αὐτὸν εἰς μείζονα βαθμὸν, οἷον διάκονον εἰς πρεσβύτερον, ἢ ὑποδιάκονον, καὶ καθεξῆς, μηδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ μενέτω, ἐν ᾧ ἦν, καὶ οὗ ἀποστῆναι οὐκ ἠθέλησεν.

558 ARIST. « Qui majorem honorem respuit, et « quem habet amittet. »

Qui majore judicatur honore dignus a suo episcopo, et propter necessariam ecclesiæ causam ad eum promovetur, et morem non gerit; non propter pietatem sed per contemptum; etiam gradu, quo ministrat, amovebitur, eumque amittet. Fortasse enim hypodiaconus erat, et diaconus fieri dignus judicabatur; et hoc necessarium erat ab episcopo fieri, quia sufficientes non habuit diaconos, nec invenit aliquos illius ad instar vita inculpatos et probatos sermone.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ μείζω τιμὴν ἀπωθούμενος καὶ ἣν « ἔχει προσαπολέσει. »

Ὁ τιμῆς μείζονος κρινόμενος ἄξιος παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, καὶ δι' ἀναγκαίαν αἰτίαν τῆς ἐκκλησίας εἰς ταύτην προβιβαζόμενος, καὶ μὴ πειθαρχῶν οὐ δι' εὐλάβειαν, ἀλλὰ διὰ καταφρόνησιν, μετακινηθήσεται καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐν ᾧ διακονεῖ, καὶ προσαπολέσει τοῦτον. Τυχὸν γὰρ ὑποδιάκονος ἦν, καὶ ἐκρίνετο ἄξιος τοῦ γενέσθαι διάκονος, καὶ ἦν τοῦτο ἀναγκαῖον γενέσθαι τῷ ἐπισκόπῳ, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀρκοῦντας διακόνους, μήτε εὑρίσκειν τινὰς κατ' αὐτὸν, ὄντας καὶ τὸν βίον ἀνεπιλήπτους, καὶ τὸν λόγον δοκίμους.

[30] Hebr. XIII, 17.

Guill. Beveregii notæ.

(24) *Εἰς τοὺς διακονητὰς τῶν μοναστηρίων.* In codice nostro Bodleiano, eoque solo, ultimis hisce Balsamonis verbis hæc subjiciuntur. Σημείωσαι τὴν ἑρμηνείαν τοῦ παρόντος κανόνος διδάσκουσαν ἀναγκαῖα πολλὰ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχοντικίων. Μὴ ξενισθείη δὲ, ὅτι βαθμοὺς ὠνομάσαμεν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀρχοντίκια. Ἐν γὰρ τῷ ιζ' καὶ ιη' καν. τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐγράψαμεν καταχρηστικῶς λέγεσθαι ταῦτα βαθμούς· Κυρίως γὰρ βαθμοὶ τὰ κληρικάτα λέγονται, ἤγουν οἱ ἱερεῖς, διάκονοι, ὑποδιάκονοι, καὶ ἀναγνῶσται. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὰ ἐν τοῖς ῥηθεῖσι κανόσι γραφέντα πλατύτερον χάριν τῶν βαθμῶν. *Nota interpretationem præsentis canonis, multa necessaria de ecclesiasticis archonticiis docentem. Neque mirum videatur, quod ecclesiastica archonticia vocavimus gradus. Namque 17 et 18 can. sanctorum apostolorum ea gradus abusive dici scripsimus. Proprie enim clericatus vocantur gradus, nimirum sacerdotes, diaconi, subdiaconi et lectores. Lege autem et quæ in dictis canonibus fusius de gradibus scripta sunt.*

ΚΑΝΩΝ ΛΕ'.

«Ἐάν τις τῶν κληρικῶν πενιχρὸς, προκόψας εἴς τινα τάξιν, κτήσηταί τί ποτε, ὑποκεῖσθαι τῇ ἐξουσίᾳ τῶν ἐπισκόπων. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, διάκονοι, ἢ καὶ οἱοιδήποτε κληρικοὶ, οἱ μηδὲν ἔχοντες, ἐὰν προκόψαντες τῷ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τῆς κληρώσεως αὐτῶν, ἀγροὺς, ἢ οἱαδήποτε χωρία ἐπ' ὀνόματι ἰδίῳ ἀγοράσωσιν, ἵνα, ὡς κατὰ δεσποτικῶν πραγμάτων ἔφοδον πεποιηκότες, ἐνέχωνται· εἰ μὴ ἄρα λοιπὸν, ὑπομνησθέντες, τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα εἰσκομίσωσιν. Ἐὰν δὲ εἰς αὐτοὺς κυρίως φιλοτιμία τινὸς ἢ διαδοχὴ συγγενείας περιέλθῃ, ἐξ αὐτῆς ποιήσωσιν ὃ ἔχει ἡ πρόθεσις αὐτῶν. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ προθέσθαι εἰς τοὐπίσω μετατραπῶσι, τῆς ἐκκλησιαστικῆς τιμῆς ἀνάξιοι, ὡς ἀδόκιμοι, κριθῶσιν (25).»

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν μ' ἀποστολικὸς κανὼν θεσπίζει ἀπογράφεσθαι τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς χειροτονίας αὐτοῦ τὰ οἰκεῖα πράγματα· ὡσαύτως καὶ ὁ κδ' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ὥστε εἶναι φανερὰ ταῦτά τε καὶ τὰ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰσοδιαζόμενα. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται, ἵνα, ἐὰν οἱ ἐπίσκοποι, ἢ πρεσβύτεροι, ἢ διάκονοι, ἢ οἱοιδήποτε κληρικοὶ πενόμενοι πρὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακονίας καὶ τιμῆς, μετὰ ταῦτα προκόψωσι, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τῆς κληρώσεως οἱονδήποτοῦν ἀκίνητον ἀγοράσωσιν εἰς ὄνομα οἰκεῖον, λογίζονται ὡς ἅρπαγες τῶν δεσποτικῶν πραγμάτων, ἤγουν τῶν ἀνατεθειμένων τῷ Θεῷ. Τοῦτο γὰρ ἐνέφηνεν ὁ κανὼν διὰ τὸ εἰπεῖν, ὡς ἔφοδον πεποιηκότες ἐνέχωνται, εἰ μήπως ὑπομνησθέντες περὶ τούτου ἤγουν παραγγελθέντες ἀποστῆναι τοῦ τολμηθέντος, προσκυρώσουσι ταῦτα τῇ ἐκκλησίᾳ. Εἴπερ δὲ ἀπὸ κληρονομίας ἢ λεγάτου ἢ δωρεᾶς περιέλθῃ τι εἰς αὐτοὺς, ὀφείλουσι μέρος μὲν ἀπὸ τούτων τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, προσκυροῦν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῶν λοιπῶν δὲ τὴν κυριότητα ἔχειν ἀναμφίλεκτον. Μετὰ μέντοι τὸ προθέσθαι ἀφιερῶσαί τινα ἐκ τούτων τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐὰν μετάμελος γένηται, ἐκπεσεῖται τῆς ἱερατικῆς τιμῆς ὡς ἀνάξιος καὶ ἀδόκιμος. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, λέγουσί τινες ἐξακούεσθαι τὰ ἐν αὐτῷ εἰς πάντα τὰ μετὰ τὴν κλήρωσιν ἢ τὴν ἐπισκοπὴν ἀγορασθέντα ὁθενδήποτε, ἢ καὶ ἐπικτηθέντα παρὰ ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, ἄνευ τῶν ἀπὸ δωρεᾶς ἢ ληγάτου ἢ κληρονομίας περιελθόντων εἰς αὐτούς. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς ἐπὶ μὲν τοῖς ἐπισκόποις τούτου κρατήσει, ὅτι οὐδὲ ὕπεστι τρόπος ἕτερος αὐτοῖς δι' οὗ κτήσον-

CANON XXXV.

«Si quis clericus pauper, in aliquem ordinem promotus, quidquam acquisierit, episcoporum potestati subjiciatur. Similiter placuit, ut episcopi et presbyteri et diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habent, si promoti, tempore episcopatus vel clericatus eorum, agros vel qualiacunque prædia nomine proprio emerint, tanquam qui Dominica bona invaserint, teneantur: nisi utique admoniti ea ecclesiæ retulerint. Si autem alicujus liberalitate vel cognationis successione aliquid ad ipsos proprie deveniret, eo faciant id, quod eorum proposito congruit. Sin vero, etiam postquam proposuerint, retro convertantur, ecclesiastico honore indigni, ut reprobi, judicentur.»

BALS. Quadragesimus canon apostolicus statuit, ut episcopus tempore ordinationis res suas describat: similiter et canon 24 Antiochensis synodi ut eæ sint manifestæ, et itidem ecclesiæ reditus. Præsens ergo canon decernit, ut si episcopi vel presbyteri vel diaconi, vel quicunque clerici, ad ecclesiasticum ministerium et honorem pauperes, postea promoti fuerint, et tempore episcopatus vel clericatus quodvis immobile nomine proprio emerint, reputentur ut raptores bonorum Dominicorum, scilicet eorum quæ Deo sunt dedicata. Hoc autem significavit canon, dum dixit: Ut qui invaserint, teneantur, nisi hujus admoniti, id est, ab hoc temerario incepto desistere jussi, ea ecclesiæ dominio adscripserint. Si autem ex hæreditate vel legato vel donatione aliquid ad eos devenerit; eorum quidam partem aliquam, quæ illis videbitur, ecclesiæ dominio tribuere debent, reliquorum autem habere certum et indubitatum dominium. Sed si postquam proposuerit ex iis aliqua ecclesiæ consecrare, si eum pœnitentia subierit, a sacerdotali honore excidet ut indignus et reprobus. Hæc cum decernat canon, dicunt aliqui, ea quæ in ipso sunt intelligi de omnibus, quæ post episcopatus vel clericatus adeptionem undecunque empta sunt, vel etiam acquisita ab episcopis vel clericis, præterquam ea quæ ad ipsos vel ex donatione vel ex legato vel hæreditate devenerint. Mihi autem videtur, quod in episcopis quidem hoc locum habebit: quia nullus est eis alius modus per quem res acquirant, præterquam ex juribus episcopalibus, et ex externis

Guill. Beveregii notæ.

(25) *Ὡς ἀδόκιμοι κριθῶσιν*. Inter hæc ultima canonis verba et Balsamonis interpretationem in ms. nostro Bodleiano hæc habentur. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, διδάσκοντα ξένον τι περὶ τῶν διαφερόντων ἐπισκόποις καὶ κληρικοῖς. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, καὶ θαύμασον πῶς οὐκ εἴδομεν αὐτὸν ἐνεργοῦντά ποτε, καὶ ταῦτα πολλῶν διακόνων καὶ ἐπισκόπων πλουτησάντων μετὰ τὴν χειροτονίαν προφάσει αὐτοῦ, καὶ μὴ θελησάντων παραπέμψαι τι πρὸς τὰς ἐκκλησίας, ἃς ἐχειροτονήθησαν, ἐκ τῶν οὕτως ἢ ἄλλως ἐπικτηθέντων αὐτοῖς. *Nota præsentem canonem, mirum quid de iis, quæ ad episcopos et clericos pertinent, docentem. Nota præsentem canonem, et mirare quod eum unquam obtinentem non videmus; idque cum multi diaconi et episcopi ejus obtentu post ordinationem divites evaserint, et tamen nihil ex iis, quæ sic vel aliter possident, ad ecclesias transmittere volunt, in quas ordinati sunt.*

donationibus et legatis. Ac episcopalia quidem episcopatui tradentur : reliqua autem erunt eorum dominii, quemadmodum hic quoque canon hoc tractat. Clerici autem si, postquam in clerum recepti sunt, aliis modis et non ex ecclesia res emerint, non cogentur ea ecclesiæ addicere : si quis enim forte clericus fiat puerorum ludimagister, vel scriptor, vel magni alicujus viri amanuensis aut a secretis, et magnas ex eo facultates paraverit ; quare cogetur ea, quæ his rationibus acquisita sunt, ecclesiæ addicere? Præsens autem interpretatio a verbis canonis dependet, statuentis quæ ex liberalitate vel hæreditatibus provenerunt, eos habere in potestate. præterquam quod pars quædam ecclesiæ dari debet. **559** Cum autem canon tractet de immobilibus, rogaverit quispiam, an idem servari debeat etiam in mobilibus. Et existimo quod idem etiam in his fiet ; propterea quod nulla est differentia mobilium et immobilium, quod ad acquisitionem attinet. Proprie autem dixit, pro, si directo ei relicta sint, quoniam multa quibusdam relinquuntur, ut ea aliis quomodocunque reddant ac restituant. Ex hujusmodi ergo non postulat, ut quidquam ecclesiæ consecret ; sed ex eis quæ proprie seu privatim ei relicta sunt, et quorum ille est dominus. Nota igitur canonem, qui dicit, quod episcopi et clerici debent necessario suis ecclesiis partem aliquam, quæ illis videbitur ex iis quæ proprie ad eos pertinent, relinquere ; omnino autem extremo spiritu : et in hoc, cujusmodi et quantulumcunque est, non repudiabitur.

ται πράγματα, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ ἀπὸ τῶν ἐπισκοπικῶν δικαίων καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν δωρεῶν καὶ ληγάτων. Καὶ τὰ μὲν, ἤγουν τὰ ἐπισκοπικὰ, τῇ ἐπισκοπῇ προσκυρωθήσεται· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ ἔσονται, καθὼς τοῦτο καὶ ὁ κανὼν διαλαμβάνει. Οἱ δὲ κληρικοὶ, ἐὰν μετὰ τὴν κλήρωσιν ἀπὸ ἑτέρων τρόπων, οὐχὶ ἀπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας, ἀγοράσωσι πράγματα, οὐκ ἀναγκασθήσονται ταῦτα προσκυρῶσαι τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐὰν γὰρ τυχὸν παιδοδιδάσκαλος γένηταί τις κληρικὸς ἢ καλλιγράφος ἢ ὑπογραφεὺς μεγιστᾶνός τινος, καὶ ἐντεῦθεν πολυκτήμων καταστῇ, ἵνα τί καταναγκασθήσεται τὰ ἀπὸ τοιούτων τρόπων ἐπικτηθέντα αὐτῷ τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρῶσαι ; Ἡ παροῦσα δὲ ἑρμηνεία ἐξέχεται καὶ τῶν ῥημάτων τοῦ κανόνος, διαλαμβάνοντος τὰ ἀπὸ φιλοτιμιῶν ἢ κληρονομιῶν ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας αὐτοὺς ἄνευ μέρους τινὸς ὀφείλοντος δοθῆναι τῇ ἐκκλησίᾳ. Τοῦ δὲ κανόνος περὶ ἀκινήτων διαλαμβάνοντος, ἐρωτήσει τις, ἐὰν τὸ αὐτὸ ὀφείλει κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν κινητῶν ; Καὶ οἶμαι ὅτι τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τούτοις γενήσεται διὰ τὸ μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν κινητῶν καὶ ἀκινήτων ὅσον εἰς τὴν ἐπίκτησιν. Κυρίως δὲ εἶπεν, ἀντὶ τοῦ εἰ ἐξ ὀρθοῦ αὐτῷ καταλειφθῇ· ἐπεὶ πολλὰ καταλιμπάνονταί τισιν, ὥστε αὐτὰ ἑτέροις ἀποκαταστῆσαι ἢ ἀναλῶσαι ὁπωσδήποτε. Ἐκ τῶν τοιούτων οὖν οὐκ ἀπαιτεῖται ἀφιερῶσαί τι τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἐκ τῶν κυρίως, ἤτοι ἰδικῶς, αὐτῷ καταλελειμμένων, καὶ ὧν κύριός ἐστιν ἐκεῖνος. Σημείωσαι οὖν τὸν κανόνα τὸν λέγοντα ὅτι ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσιν οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ἐπίσκοποι καταλιμπάνειν ταῖς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίαις μέρος τι, τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, ἀπὸ τῶν κυρίως διαφερόντων τούτοις, πάντως δὲ ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς· καὶ τοῦτο, οἷον ἂν καὶ ὅσον ἐστὶν, οὐκ ἀποπεμφθήσεται.

ZONAR. Si qui homines, cum rei familiaris inopia laborarent, ad episcopatum evecti aut in clerum cooptati sunt, deinde vero divitiis affluant, agrosque aut prædia, postquam episcopi aut clerici sunt, proprio nomine emercati possideant ; illa ex bonis ecclesiæ quæsiisse censentur, ac nisi ecclesiæ consecraverint, Dominicas, hoc est, Deo dicatas possessiones, diripuisse judicabuntur. Id namque illa significant : tanquam qui Dominica bona invaserint. Proinde civilibus quoque legibus cautum est, ut episcopi, cum eligendi sunt, quid in ipsorum possessionibus sit testatum faciant ; ut illas, quibuscunque collibitum fuerit, ex legum præscripto relinquere liceat. Quadragesimus vero sanctorum apostolorum canon, Nota sint, inquit, propria episcopi bona, si quidem propria quoque habet ; notaque item Dominica sint et quæ sequuntur. Idem vicesimo quarto, quoque Antiochenæ synodi canone cautum est. Quod si episcopo cuiquam aut clerico aliquid alicujus liberalitate ipsi proprie addictum, legatum quippe aut donatio aut cognata hæreditas, obvenerit, ex eo quoque ecclesiæ partem pro suo arbitrio consecrabit. Proprie vero dixit, addictum, hoc est, quod homini ex directo fuerit relictum ; quoniam multa aliquibus relinquuntur, ut aliis tradant, aut in captivorum redemptionem, aut in

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν ἄποροί τινες γένωνται ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ, εἶτα εὐπορήσωσι, καὶ κτήσωνται, ἐν τῷ εἶναι ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ, ἀγροὺς ἢ χωρία, ὠνησάμενοι αὐτὰ εἰς ὄνομα οἰκεῖον, δοκοῦσιν ἐκ πραγμάτων τῆς ἐκκλησίας ταῦτα κτήσασθαι, καὶ ἔνοχοί εἰσιν, ὥσπερ εἰ δεσποτικὰ πράγματα, ἤγουν κυριακὰ, διηρπάκασι (τοῦτο γὰρ ἐνέφηνε διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὡς ἔφοδον πεποιηκότες), εἰ μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα ἀφιερώσουσιν. Διὸ καὶ οἱ νόμοι τῆς πολιτείας ἀπαιτοῦσι τοὺς ἐπισκόπους, ὅτε μέλλουσι χειροτονεῖσθαι, φανερὰ ποιεῖν ἃ κέκτηνται, ἵνα ἔχωσιν ἄδειαν, οἷς βούλονται, νομίμως ταῦτα καταλιμπάνειν. Καὶ ὁ μ' δὲ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Ἔστω, φησὶ, φανερὰ τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα, εἴγε καὶ ἴδια ἔχει, καὶ φανερὰ τὰ κυριακὰ, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κδ' κανὼν περὶ τούτου θεσμοθετεῖ. Ἐὰν δὲ καὶ ἐπισκόπῳ ὄντι τινὶ ἢ κληρικῷ περιέλθῃ κυρίως φιλοτιμία τινὸς, οἷον ληγᾶτον ἢ δωρεὰ ἢ κληρονομία συγγενικὴ, δεῖ, φησὶ, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀφιερῶσαι τῇ ἐκκλησίᾳ μέρος κατὰ τὴν οἰκείαν προαίρεσιν. Κυρίως δὲ εἶπεν, ἀντὶ τοῦ ἐξ ὀρθοῦ αὐτῷ καταλειφθῇ, ἐπεὶ πολλὰ καταλιμπάνονταί τισιν, ὥστε αὐτὰ ἑτέροις ἀποκατασταθῆναι, ἢ ἀναλῶσαι αὐτὰ εἰς αἰχμαλώτων ἀναρρύσεις, ἢ εἰς οἰκοδομὰς οἴκων ἱερῶν, καὶ εἰς ἄλλας αἰτίας ὁμοίας. Ἐκ τῶν τοιούτων οὖν οὐκ ἀπαιτεῖται ἀφιεροῦν τι

τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ ἐκ τῶν κυρίως, ἤτοι ἰδικῶς, αὐτῷ καταλελειμμένων, καὶ ὧν κύριος ἐκεῖνός ἐστιν. Εἰ δὲ προέθεντο καὶ ὑπέσχοντο μέρος ἀφιερῶσαι τῇ ἐκκλησίᾳ, εἶτα μετετράπησαν, ἀντὶ τοῦ μετεβλήθησαν, ἀνάξιοι κριθήσονται οὗτοι τῆς ἱερατικῆς τιμῆς.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ μετὰ τὸ προκόψαι ἀγρὸν ἐξωνούμενος, οὐδὲν ἔχων, ἔστω τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦτον « προσάγειν, εἰ μὴ ἐκ διαδοχῆς συγγενείας ἢ « καθαρᾶς φιλοτιμίας τούτῳ περιελήλυθε. »

Οἱ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς μὴ ἔχοντες ἴδια πράγματα, ἢ καὶ οἱ κληρικοί, οἱ πρὸ τοῦ κληρωθῆναι ὄντες πενέστατοι, ἐὰν μετὰ τὸ προκόψαι ἀκίνητά τινα ἐξωνήσωνται, τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα προσάξουσιν, ὡς ἐκ τῶν προσόδων αὐτῆς ταῦτα ἐπικτησάμενοι· εἰ μή που ἀπὸ κληρονομίας ἢ ἀπό τινος δωρεᾶς, τῇ ἀληθείᾳ πρὸς αὐτοὺς γενομένης, φαίνονται ταῦτα περιελθεῖν εἰς αὐτούς.

ΚΑΝΩΝ ΛϚʹ.

« Ὥστε πρεσβυτέρους πρᾶγμα τῆς ἐκκλησίας, ἐν « ᾗ καθιεροῦνται, μὴ πιπράσκειν, καὶ ὥστε μη« δενὶ ἐπισκόπῳ ἐξεῖναι πράγματι καταχρήσασθαι « ἐκ τοῦ τίτλου τῆς ἐκκλησιαστικῆς μάτρικος. « Ὁμοίως ἤρεσεν, ὥστε τοὺς πρεσβυτέρους παρὰ « γνώμην τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπισκόπων πρᾶγμα « μὴ πιπράσκειν τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ καθιεροῦν« ται· ὃν τρόπον καὶ τοῖς ἐπισκόποις οὐκ ἔξεστι « πιπράσκειν χωρία τῆς ἐκκλησίας, ἀγνοούσης « τῆς συνόδου, ἢ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. Μὴ « οὔσης τοίνυν ἀνάγκης, μηδὲ ἐπισκόπῳ ἐξεῖναι « καταχρήσασθαι πράγματι ἐκ τοῦ τίτλου τῆς « ἐκκλησιαστικῆς μάτρικος. »

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, ἱερεῖς τινες ἐπώλουν ἐκκλησιαστικὰ πράγματα παρὰ γνώμην τῶν οἰκείων ἐπισκόπων. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπίσκοποι ἐπίπρασκον χωρία τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν παρὰ γνώμην τῆς κατ᾽ αὐτοὺς συνόδου, ἢ καὶ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν μηκέτι τοῦτο γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὅτε πρόκειται ἀνάγκη ποιῆσαι τοιοῦτόν τι ἐπίσκοπον, μετὰ συναινέσεως τῆς κατ᾽ αὐτὸν συνόδου καὶ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων τοῦτο ποιεῖν· ἄλλως δέ πως μὴ ἔχειν ἐπ᾽ ἀδείας αὐτὸν καταχρήσασθαι πράγματι καταγεγραμμένῳ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βρεβίοις, ἤγουν ἐν τῇ μάτρικι, τουτέστιν ἐν τῇ ἀπογραφῇ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τίτλου, ἤτοι βιβλίου. Τίτλος γὰρ λέγεται ποτὲ μὲν ἡ ἐπιγραφή, ποτὲ δὲ ἡ αἰτία, ποτὲ δὲ καὶ τὸ βιβλίον. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος μήτε ἐπίσκοπον παρὰ γνώμην τῆς συνόδου καὶ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων πιπράσκειν χωρία τῆς ἐκκλησίας, μήτε τοὺς πρεσβυτέρους παρὰ γνώμην τῶν ἰδίων ἐπισκόπων πωλεῖν πράγματα ἐκκλησιαστικά, μὴ εἴπῃς ἐξισοῦσθαι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τοῖς ἐπισκόποις τοὺς πρεσβυτέρους· ἀλλ᾽ εἰπὲ ὅτι οἱ μὲν πρεσβύτεροι παρὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων οἱονδηποτοῦν πρᾶγμα κινητὸν ἢ καὶ εὔφθαρτον, οἶνον τυχὸν ἢ σῖτον, πωλεῖν οὐ δύνανται· ὁ δὲ ἐπίσκοπος τὰ μὲν εὔφθαρτα κινητὰ καὶ τὰ αὐτοκίνητα καὶ παρὰ γνώ-

sacrarum ædium ædificationem, aut in alios ejusmodi usus insumant. Nihil ergo ex hujusmodi rebus, sed ex iis tantum, quæ ipsi proprie ac peculiariter sunt relictæ, quarumque ipse dominus est, ecclesiæ consecrare necessario cogetur. Quod si qui, parte aliqua jam ecclesiæ destinata, postea retro conversi sunt, hoc est, sententiam mutarunt, sacerdotii honore indigni esse judicabuntur.

ARIST. « Qui post promotionem, nihil habens, « agrum emerit, in ecclesiam eum conferat, nisi « successione cognationis aut pura liberalitate ei « obvenerit. »

Qui ante episcopatum propria non habent bona, vel etiam clerici, qui antequam in clerum cooptati fuerint, pauperrimi erant; si postquam promoti sunt, immobilia aliqua redimant, ea ad ecclesiam afferent, ut qui ex illius reditibus eadem acquisivissent : nisi forte ab hæreditate, aut ab alicujus donatione, vere ad ipsos facta, appareant ea ad ipsos obvenire.

560 CANON XXXVI.

« Ut presbyteri res ecclesiæ, in qua consecrantur, « non vendant : et ut nulli liceat episcopo re « abuti, quæ est ex titulo ecclesiasticæ matriculæ. « Similiter placuit, ut presbyteri, præter mentem « suorum episcoporum res ecclesiæ, in qua con« secrantur, non vendant : quemadmodum epi« scopis quoque prædia ecclesiæ, ignorante sy« nodo, vel suis presbyteris vendere non licet. « Non exsistente ergo necessitate, non liceat « episcopo re abuti, quæ est ex titulo ecclesia« sticæ matriculæ. »

BALS. Ut est verisimile, quidam sacerdotes res ecclesiasticas, præter suorum episcoporum sententiam, vendebant. Quin etiam episcopi suarum ecclesiarum prædia emancipabant, præter synodi, vel etiam suorum sacerdotum sententiam. Dicit ergo canon, ne hoc fiat amplius; sed quando tale quid faciendi necessitas premit episcopum, id cum synodi suæ consensu et suorum presbyterorum faciat. Et autem aliter re uti non liceat, quæ in brevibus ecclesiasticis seu in matricula scripta est, hoc est, in repertorio ecclesiastici tituli seu libri. Titulus enim dicitur aliquando inscriptio, aliquando vero causa, aliquando autem et liber. Cum autem audis canonem dicentem, nec episcopum præter synodi sententiam et suorum presbyterorum ecclesiæ prædia vendere; nec presbyteros præter sententiam suorum episcoporum vendere res ecclesiasticas; ne dixeris, quod ad hoc attinet, presbyteros æquari episcopis : sed dic quod presbyteri quidem, præter episcoporum sententiam, quamcunque rem mobilem vel immobilem vel etiam quæ facile corrumpi potest, vinum forte vel frumentum, vendere non possunt; episcopus autem ea quidem, quæ facile corrumpi possunt, mobilia, et quæ per se mobilia, etiam præter suorum clericorum sententiam, potest alie-

nare; sed non itidem immobilia. Propterea enim præsens quoque canon jubet presbyteros non vendere bona ecclesiastica sine episcopis: episcopis autem prohibuit immobilia, sine necessitate et sine synodali et presbyterorum sententia, vendere Quod autem habet episcopus potestatem, etiam præter suorum presbyterorum mentem et synodi, vendendi per se immobilia et mobilia, quæ facile corrumpi possunt, patet ex 38 et 41 can. apostolicis, quos etiam lege: atque etiam ex præsenti canone, qui prohibet ecclesiasticorum prædiorum et fundorum alienationem sine cognitione et examinatione faciendam. Ne huic autem interpretationi repugnare videantur canones, qui sacra ecclesiastica ab episcopis vendi prohibent. Etsi enim sint mobilia, immobilium tamen locum obtinent, sicut et hoc sæpe in legibus invenitur. Porro quando ecclesiasticum immobile ob præsentem necessitatem vendendum est, non debet episcopus rem reditum habentem vendere; sed qualem canone 26 præsentis synodi eam esse vult, et secundum dictas illic distinctiones. Abusus autem canon meminit, ne dicas prohiberi solum venditionem immobilium, non autem etiam alias alienationes. Neque enim per emphyteusin, neque per donationem, neque per permutationem, neque ad multum tempus potest episcopus rem ecclesiasticam alienare, nisi urgeat necessitas.

μην τῶν οἰκείων κληρικῶν ἐκποιεῖν δύναται, οὐ μὴν καὶ τὰ ἀκίνητα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ κανὼν τοὺς μὲν πρεσβυτέρους παρεκελεύσατο μὴ πωλεῖν πράγματα ἐκκλησιαστικὰ ἄνευ τῶν ἐπισκόπων· τοὺς δὲ ἐπισκόπους ἐκώλυσε πιπράσκειν ἀκίνητα ἄνευ ἀνάγκης καὶ συνοδικῆς γνώμης καὶ τῶν πρεσβυτέρων. Ὅτι δὲ ἐξουσίαν ἔχει ὁ ἐπίσκοπος καὶ παρὰ γνώμην τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου πιπράσκειν ἐκκλησιαστικὰ ἀκίνητα καὶ εὔφθαρτα κινητὰ, δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ λη' ἀποστολικοῦ κανόνος καὶ τοῦ μα', οὓς καὶ ἀνάγνωθι· ἀλλὰ μὴν καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος κωλύοντος τὴν ἀδιάγνωστον ἐκποίησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν χωρίων καὶ μονῶν. Μὴ ἐναντιωθῶσι δέ σοι πρὸς τὴν παροῦσαν ἑρμηνείαν οἱ κανόνες, οἱ κωλύοντες παρὰ ἐπισκόπων πιπράσκεσθαι ἱερὰ ἐκκλησιαστικά. Κἂν γὰρ κινητὰ ταῦτα ὦσιν, ἀλλὰ ἀκινήτων ἐπέχουσι τόπον· καθὼς καὶ ἐν τοῖς νόμοις τοῦτο πολλαχοῦ εὑρίσκεται. Καὶ ὅταν δὲ μέλλῃ διαπραθῆναι ἐκκλησιαστικὸν ἀκίνητον διὰ προκειμένην ἀνάγκην, οὐκ ὀφείλει πωλεῖν ὁ ἐπίσκοπος πρᾶγμα ἔχον πρόσοδον, ἀλλ' οἷον ὁ κϛ' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου φησὶ, καὶ κατὰ τὰς ἐκεῖσε εἰρημένας διαστίξεις. Καταχρήσεως δὲ ὁ κανὼν ἐμνήσθη, ἵνα μὴ εἴπῃς μόνην κωλύεσθαι τὴν διάπρασιν τῶν ἀκινήτων, οὐ μὴν καὶ τὰς ἄλλας ἐκποιήσεις. Οὔτε γὰρ κατ' ἐμφύτευσιν, οὔτε κατὰ δωρεὰν, οὔτε κατὰ ἀνταλλαγὴν, οὔτε ἐπὶ χρόνοις πολλοῖς ἐκποιεῖσθαι ἐκκλησιαστικὸν ἀκίνητον ἐπίσκοπος δύναται ἀνάγκης μὴ προκειμένης.

ZONAR. Sanctorum apostolorum canones, tricesimus octavus et quadragesimus primus, jus administrationemque rerum ecclesiasticarum penes episcopos esse voluere. Proinde ne sacerdotibus res ecclesiæ, **561** cui adscripti sunt, sine episcopi facultate vendere liceat, hic canon decernit. Tum ne concessa ipsis per apostol. canones auctoritate episcopi abutentes, dominatum sibi quodammodo vindicent, itaque ecclesiasticas possessiones abdicatum eant, ne ipsi quidem episcopo, nisi re cum synodo sua subjectisve sibi presbyteris communicata, prædia ecclesiastica vendendi facultatem esse statuit. Neque enim rerum ecclesiasticarum administrationem ab ipsis ignorari oportet; ne, si sine teste sit, offensiones in episcopos exoriantur. Nulla ergo necessitate cogente, re in ecclesiastica matricula vel repertorio descripta episcopo quoque abuti ne liceat. Tituli vero nomine et inscriptio et causa quinimo et liber, ut in legibus scriptum alicubi reperias, significatur. Et vero, cum alienare aliquid immobile episcopus volet, ejus generis id esse debet, quale hujus synodi canone sexto et vicesimo explicatur, ac ibidem indicatæ cautiones in eo alienando serventur.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τῶν σεπτῶν ἀποστόλων κανόνες, ὅ τε λη' καὶ ὁ μα' τὴν ἐξουσίαν καὶ φροντίδα τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τοῖς ἐπισκόποις ἀνατιθέασιν. Ἀκολούθως οὖν ὁ κανὼν οὗτος ἀπαγορεύει πιπράσκειν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας πρᾶγμα ἐν ᾗ καθιερώθησαν, εἰ μὴ καὶ ὁ ἐπίσκοπος συνευδοκεῖ. Ἵνα δὲ μὴ τῇ δοθείσῃ αὐτοῖς ἐξουσίᾳ ἐκ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων καταχρώμενοι οἱ ἐπίσκοποι ἐναυθεντῶσι καὶ ἐκποιῶνται τὰ ἐκκλησιαστικὰ, καὶ ἐπήγαγεν ὅτι οὐδὲ τῷ ἐπισκόπῳ ἐξέσται χωρία πιπράσκειν τῆς ἐκκλησίας, ἀγνοούσης τῆς συνόδου, ὑφ' ἧς καὶ αὐτός ἐστιν, ἢ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. Δεῖ γὰρ τῶν διοικήσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εἴδησιν ἔχειν αὐτούς· ἵνα μὴ, ἀμαρτύρου τῆς οἰκονομίας οὔσης, σκάνδαλα κατὰ τοῦ ἐπισκόπου φύωνται. Χωρὶς τοίνυν ἀνάγκης μηδὲ τῷ ἐπισκόπῳ ἐξέστω κατοχρήσασθαι πράγματι ἀπογεγραμμένῳ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μάτρικι, ἤτοι τῇ ἀπογραφῇ. Τίτλος δὲ ἡ ἐπιγραφὴ λέγεται καὶ ἡ αἰτία, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ βιβλίον, ὡς ἐν τοῖς νόμοις που γέγραπται. Καὶ ὅτε δὲ ἐκποιήσασθαι ἀκίνητον ὁ ἐπίσκοπος μέλλει, τοιοῦτον ἐκποιήσεται, οἷον ὁ κϛ' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου φησὶ, καὶ κατὰ εἰρημένας ἐκεῖ διαστίξεις.

ARIST. « Presbyter rem quampiam ecclesiasticam « sine episcopo non vendit; neque episcopus præ- « dium, synodo non approbante. »

Bona ecclesiastica non alienata manere debent. Si autem necessitas requirat, ut immobile aliquid alienetur, episcopus sine synodi sententia illud non

ΑΡΙΣΤ. « Πρεσβύτερος ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα « τοῦ ἐπισκόπου χωρὶς οὐ πιπράσκει· οὐδὲ ἐπί- « σκοπος χωρίον, συνόδου μὴ ἐπιγινωσκούσης. »

Τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἀνεκποίητα μένειν ὀφείλουσιν. Εἰ δὲ ἀνάγκη γένηται ἐκποιηθῆναί τι ἀκίνητον, οὐκ ἄνευ γνώμης τῆς συνόδου διαπωλήσει τοῦτο ὁ ἐπί-

σκοπος· εἰ μὴ βούλεται, κατὰ τὸν εἰκοστὸν ἕκτον A κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, Θεῷ καὶ συνόδῳ ἑαυτὸν καταστῆσαι ὑπεύθυνον, καὶ τῆς τιμῆς ἀλλότριον. Ἀλλ' οὐδὲ πρεσβύτερος, οἰκονομίαν τινὰ τῆς ἐπισκοπῆς ἐμπεπιστευμένος, χωρὶς εἰδήσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν, ἢ ἀκίνητον, ἢ αὐτοκίνητον, διαπωλήσει.

« Ἀνεγνώσθησαν ἔτι μὴν ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ διά« φοροι σύνοδοι πάσης τῆς τῶν Ἄφρων χώρας, ἐπι« τελεσθεῖσαι ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις Αὐρηλίου « ἐπισκόπου Καρχηδόνος.

« Ἐκ τῆς συνόδου τῆς ἐν Ἱππῶνι Ῥηγίῳ γενο« μένης ἐπὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου βασιλέως Θεοδοσίου « Αὐγούστου τὸ τρίτον, καὶ ἐπὶ Ἀβουνδαντίου τοῦ « λαμπροτάτου ὑπάτου ὀγδόῳ εἰδοῖς Ὀκτωβρίαις B « ἐν Ἱππῶνι Ῥηγίῳ εἰς τὸ σήκρητον τῆς ἐκκλη« σίας Πάκης· καὶ τὰ λοιπὰ πεπραγμένα ταύτης « τῆς συνόδου διὰ τοῦτο οὐκ ἐγράφησαν, ἐπειδὴ τὰ « ἐν αὐτῇ ὁρισθέντα ἐν τοῖς ἀνωτέροις δείκνυται ἐγ« κείμενα. »

ΒΑΛΣ. Οὐκ ἐν μιᾷ συνελεύσει τὰ ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ γενόμενα ἐπράχθησαν, ἀλλ' ἐν διαφόροις. Λυομένου γὰρ τοῦ συνεδρίου, πάλιν ἐν ἑτέρῳ καιρῷ συνήρχοντο, καὶ προτιθεμένων ζητημάτων ἐσκόπουν, καὶ τὰ δόξαντα ὥριζον, καὶ συνῆπτον αὐτὰ τοῖς προλαβοῦσιν.

Πρᾶξις δευτέρα.

« Ἐκ τῆς συνόδου Καρχηδόνος, ἔνθα τοποτηρη« ταὶ ἐπίσκοποι τῆς ἀνθυπατιανῆς πρὸς τὴν σύνοδον « ἀπεστέλλοντο Ἀδρουμέτου ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων C « βασιλέων Ἀρκαδίου τὸ τρίτον καὶ Ὀνωρίου τὸ « δεύτερον, τῶν Αὐγούστων ὑπάτων, πρὸ δεκαὲξ « καλανδῶν Ἰουλίων εἰς Καρχηδόνα. Ἐν ταύτῃ « τῇ συνόδῳ τοποτηρηταὶ ἐπελέγησαν ἐπίσκοποι « ἀνθυπατιανοὶ πρὸς τὴν Ἀνδρουμετιανὴν σύνο« δον.

« Ἐκ τῆς συνόδου Καρχηδόνος, ἔνθα πολλὰ ὡρί« σθησαν, ἐπὶ Καισαρίου καὶ Ἀττικοῦ, τῶν λαμ« προτάτων ὑπάτων, τῇ πρὸ πέντε καλανδῶν Σε« πτεμβρίων, ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σήκρητον τῆς ἐκ« κλησίας Ῥεστιτούτης, ἐν τῷ προκαθέζεσθαι Αὐ« ρήλιον ἐπίσκοπον ἅμα ἐπισκόποις παρεστώτων « διακόνων, παραγενομένων ἔτι μὴν Βίκτορος τοῦ « γέροντος τοῦ Πουπιανίτου, Τίτου τοῦ Μηγριπη- D « τανοῦ, Εὐαγγέλου Ἀσσουριτανοῦ, ὡμίλησε πρὸς « τοὺς ἐπισκόπους Αὐρήλιος ἐπίσκοπος Καρχηδόνος· « ὃς καὶ εἶπεν οὕτως·

« Μετὰ τὴν προορισθεῖσαν ἡμέραν τῆς συνόδου, « καθημένων ἡμῶν, ὡς μεμνήμεθα, ἀδελφοὶ μακα« ριώτατοι, καὶ προσδοκώντων ἐκ πασῶν τῶν ἐπαρ« χιῶν τῆς Ἀφρικῆς τοποτηρητὰς παραγενέσθαι « πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς ὑμετέρας συζητήσεως, τὴν, « ὡς εἶπον, προορισθεῖσαν· ἀλλὰ καὶ ἀναγνωσθεί« σης ἐπιστολῆς τῶν ἀπὸ τοῦ Βυζακίου συλλειτουρ« γῶν ἡμῶν. Κἀκείνου δ' ἔτι μὴν παραναγινωσκο« μένου τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, εἴ τι ἅμα ἐμοὶ συνεζή« τησαν οἱ τὸν καιρὸν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς συνόδου « προλαβόντες. Ἔτι μὴν ἀνεγνώσθη καὶ ἀπὸ τῶν « ἀδελφῶν Ὀνωράτου καὶ Οὐρβανοῦ, τῶν ἅμα ἡμῖν

A vendet: nisi vellet juxta vicesimum sextum præsentis synodi canonem et Deo et synodo semetipsum reddendæ rationi obnoxium facere, et honore alienum. Sed nec presbyter, cui dispensatio aliqua episcopatus concreditur, sine sui episcopi scientia, bonum aliquod ecclesiasticum, sive immobile sive suapte natura mobile, divendat.

« In hac præterea synodo recitata sunt universæ « Afrorum regionis diversa concilia transactis Au« relii episcopi Carthaginensis temporibus celebrata.

« Ex synodo quæ in Hippone Rhegio facta est. « Sub clarissimo Imperatore Theodosio Augusto « tertium, et sub Abundantio illustrissimo consule B « octavum, Idibus Octobris, in Hippone Rhegio in « secretario ecclesiæ Pacis. Et reliqua hujus synodi « acta propterea scripta non sunt: quia quæ in ea « constituta sunt, in superioribus sita esse osten« duntur. »

BALS. Quæ in hac synodo acta fuere, non in una conventione, sed in diversis acta sunt. Soluto enim concessu, rursus alio tempore convenerunt, et propositas quæstiones examinarunt, quæque illis visa sunt definierunt, eaque præcedentibus conjunxerunt.

Actio secunda.

« Ex synodo Carthaginensi, in qua episcopi pro« consularis provinciæ legati missi sunt ad synodum C « Adrumeti, sub clarissimis imperatoribus Arcadio « tertium et Honorio secundum Augustis consulibus, « decimo sexto Kalendas Julias Carth. In hac syn« odo legati proconsulares electi sunt episcopi ad « Adrumetanam synodum.

« Ex synodo Carthaginensi, ubi multa decreta « sunt, sub Cæsario et Attico illustrissimis consuli« bus, quinto Kalendas Septembris, Carthagine, in « secretario ecclesiæ Restitutæ, dum præsideret Au« relius episcopus, simul episcopos assistentibus « diaconis, præsentibus præterea Victore sene Pupi« aniate, Tito Migripetano, Evangelo Assuretano, D « orationem ad episcopos habuit Aurelius episco« pus Carthaginensis · qui etiam sic dixit:

« Post præfinitum diem synodi, sedentibus nobis, « ut meminimus, beatissimi fratres, et exspectan« tibus, ut ex omnibus Africæ provinciis adessent « legati ad diem vestræ disquisitionis, quæ, 562 « ut dixi, præfinita est: sed etiam lecta epistola « nostrorum ex Bysacio in sacris comministrorum. « Illo etiam præterea lecto vestræ dilectioni, si quid « una mecum conquisierunt, qui tempus et diem « synodi anticiparunt. Præterea autem lecta est, et « a fratribus Honorato, et Urbano, qui nobiscum « hodie synodi participes, missa legatio Sitifensis « regionis. Rursus autem quoque Reginus Vegese-

reciperentur : decreverunt Patres ne hoc quidem fieri quod unum baptismum facere nobis traditum est. Quamobrem nota etiam ex hoc, quod qui post depositionem legunt in suggestu, vel precantur et dant benedictionem, male faciunt.

ZONAR. Qui ob admissa facinora depositi ac de suo gradu dejecti sunt, præterquam in certis quibusdam peccatis, haud segregantur. Aliorum namque omnium suppliciorum instar illis depositio est. Quin et magnus Basilius canone 32 : Qui clerici, inquit, peccatum ad mortem **553** peccant, de gradu quidem dejiciuntur ; a laicorum autem communione non arcentur. Non enim vindicabis bis in idipsum. Idem igitur hic quoque canon asserit : Si quando enim presbyter, inquit, aut diaconus gravioris peccati, ad depositionem necessario inferentis, convictus fuerit, ipsum segregare, ac quasi in pœnitentia degenti manus imponere nequaquam oportet. Accedentibus enim ad ecclesiam et peccata confitentibus episcopi, aut eorum consensu sacerdotes, manus imponebant, ac precibus adhibitis segregatos, unumquemque in locum pœnæ luendæ constitutum pro ratione criminis, deducebant. Id ergo, inquit, in iis, qui ministerio exciderunt, sacerdotibus et diaconis usurpari, aut eos in laicorum fidelium, qui segregati sunt, stationibus collocari non oportet ; neque vero, quia nimirum sordes omnes sacra baptismi lympha elui credamus, iis ut iterum baptizentur permittere, ut proinde quasi purgatis peccati maculis in clerum denuo cooptentur. Nam elui quidem divinitus instituto lavacro maculas omnes flagitii credimus ; sed uno quemque baptismate initiari licere a majoribus accepimus.

ARIST. « Presbyter convictus et resipiscens, non « iterum baptizatur tanquam promovendus, ne« que ut laicus iterum ordinatur. »

Presbyter vel diaconus semel depositus ob aliquod delictum, et de eo pœnitentiam agens, non postea, ut laicus, iterum ordinabitur : sed neque rebaptizabitur ad abluenda peccata, et sacerdotum aut diaconorum gradum iterum assequendum. Unum enim confitemur et agnoscimus baptismum.

CANON XXXI.

« Similiter placuit, ut presbyteri et diaconi, et re« liqui inferiores clerici, in iis quas habent cau« sis, si de propriorum episcoporum judiciis « querantur, vicini episcopi eos audiant : et « cum propriorum episcoporum consensu, quæ « inter eos intercedunt, controversias ab ipsis « evocati episcopi componant. Proinde si ab « ipsis etiam provocandum esse putaverint, ad « transmarina judicia ne appellent, sed ad pri« mates suarum provinciarum, quemadmodum « et de episcopis sæpe definitum est. Qui autem

A θῆναι, ὥρισαν οἱ Πατέρες μηδὲ τοῦτο γίνεσθαι, ὅτι ἓν βάπτισμα ποιεῖν ἡμῖν παραδέδοται. Ὥστε σημείωσαι καὶ ἀπὸ τούτου ὅτι οἱ μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἀναγινώσκοντες ἐκ' ἄμβωνος, ἢ εὐχὰς διδόντες καὶ εὐλογητὸν, κακῶς ποιοῦσιν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ διά τινα ἁμαρτήματα καθαιρούμενοι, καὶ τῶν οἰκείων βαθμῶν ἐκπίπτοντες οὐκ ἀφορίζονται εἰ μὴ ἐπί τινων ἰδικῶν ἁμαρτημάτων. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ καθαίρεσις ἀντὶ πάσης ἄλλης τιμωρίας. Φησὶ γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν λβ' κανόνι αὐτοῦ· Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντες κληρικοὶ τοῦ βαθμοῦ κατάγονται· τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἐξείργονται. Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπιταυτό. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ παρὼν λέγει B κανών. Ἐὰν γὰρ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, φησὶν, ἐν βαρυτέρῳ ἁμαρτήματι ἐλεγχθῇ, ἐξ ἀνάγκης καθαιροῦντι αὐτὸν, οὐ χρὴ ἀφορίζεσθαι αὐτὸν, καὶ ὡς μετανοοῦντι αὐτῷ ἐπιτίθεσθαι χεῖρας. Τοῖς γὰρ προσερχομένοις τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐξαγορεύουσιν ἁμαρτήματα ἐπετίθουν τὰς χεῖρας οἱ ἀρχιερεῖς, ἢ κατὰ γνώμην αὐτῶν οἱ ἱερεῖς, καὶ εὐχόμενοι ἀφώριζον αὐτοὺς, καὶ ἵστων ἕκαστον εἰς τόπον ἐπιτιμίου πρὸς τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ. Τοῦτο οὖν οὐ χρὴ, φησὶ, γίνεσθαι ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐκπιπτόντων τῆς λειτουργίας, μηδὲ εἰς τόπον καθίστασθαι αὐτοὺς πιστῶν λαϊκῶν ἀφορισθέντων, μηδὲ ἐπιτρέπεσθαι αὐτοῖς βαπτίζεσθαι, ὡς τοῦ θείου βαπτίσματος ἅπαντα μολυσμὸν καθαίρειν πιστευομένου, ὥστε C αὖθις μετὰ τὸ βάπτισμα, ὡς τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας κεκαθαρμένους, προκόπτειν εἰς τὸν τοῦ κλήρου βαθμόν. Ἐκπλύνειν μὲν γὰρ τὸ θεῖον λουτρὸν ἅπαντα ῥύπον ἁμαρτιῶν πιστεύομεν, ἓν δὲ βάπτισμα ποιεῖν ἡμῖν παραδέδοται.

« ΑΡΙΣΤ. Πρεσβύτερος ἐλεγχόμενος καὶ μεταγινώ« σκων οὐκ ἀναβαπτίζεται ὡς προκόψων, οὐδ' ὡς « λαϊκὸς αὖθις χειροτονεῖται. »

Ἅπαξ πρεσβύτερος καθαιρεθεὶς, ἢ διάκονος, διά τι ἁμάρτημα, καὶ μεταγνοὺς ἐπὶ αὐτῷ, οὐκέτι, ὡς λαϊκὸς, πάλιν χειροτονηθήσεται· ἀλλ' οὐδὲ ἀναβαπτισθήσεται, ἐπὶ τῷ ἀποπλῦναι τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τοῦ βαθμοῦ τῶν ἱερέων ἢ τῶν διακόνων αὖθις τυχεῖν. Ἓν γὰρ ὁμολογοῦμεν καὶ γινώσκομεν βάπτι- D σμα.

ΚΑΝΩΝ ΛΑ'.

« Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα οἱ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, « καὶ οἱ λοιποὶ κατώτεροι κληρικοὶ, ἐν αἷς ἔχωσιν « αἰτίαις, ἐὰν τὰ δικαστήρια μέμφωνται τῶν ἰδίων « ἐπισκόπων, οἱ γείτονες ἐπίσκοποι ἀκροάσονται « αὐτῶν, καὶ μετὰ συναινέσεως τῶν ἰδίων ἐπι« σκόπων τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαθῶσιν οἱ προσκα« λούμενοι παρ' αὐτῶν ἐπίσκοποι. Διὸ εἰ καὶ περὶ « αὐτῶν ἔκκλητον παρέχειν νομίσωσι, μὴ ἐκκα« λέσωνται εἰς τὰ πέραν τῆς θαλάσσης δικαστήρια, « ἀλλὰ πρὸς τοὺς πρωτεύοντας τῶν ἰδίων ἐπαρ« χιῶν, ὡς καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων πολλάκις

« ὥρισται. Οἱ δὲ πρὸς περαματικὰ δικαστήρια A « διεκκαλούμενοι, παρ' οὐδενὸς ἐν τῇ Ἀφρικῇ « δεχθῶσιν εἰς κοινωνίαν. »

ΒΑΛΣ. Εἰς τὸν ιε' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου ἀρκούντως ἐγράψαμεν περὶ δικαστηρίων ἐκκλησιαστικῶν· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν φησιν ὡς, ἐπεὶ τῶν εἰκότων ἐστὶ τινὰς κληρικοὺς ἀπαρέσκεσθαι ἐπὶ ταῖς κρίσεσι τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, δέον ἐστὶ μετὰ θελήσεως τούτων μετακαλεῖσθαι αὐτοὺς γειτνιάζοντας ἐπισκόπους, πάντως ἀρκοῦντας, καὶ ἀξιοῦν παρὰ τούτων λυθῆναι τὴν κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν. Εἰ δὲ, φησὶ, καὶ κατὰ τῆς ἀποφάσεως τούτων τῶν γειτνιαζόντων ἀπαρέσκονται, οὐκ ὀφείλουσιν ἐκκαλεῖσθαι εἰς τὰ πέραν τῆς θαλάσσης δικαστήρια, ἤγουν εἰς μητροπολίτας ἑτέρων ἐπαρχειῶν, ἀλλὰ εἰς τὸν πρῶτον τῆς B προσφόρου ἐπαρχίας. Τοῦτο γὰρ καὶ εἰς τὰ δικαστήρια τῶν ἐπισκόπων προωρίσθη. Οἱ δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντες ἀφοριζέσθωσαν. Σημείωσαι οὖν ὅτι οὐκ ὀφείλουσιν ὑβριοπαθεῖν οἱ ἐπίσκοποι κατὰ τῶν κληρικῶν αὐτῶν ἀπαρεσκομένων ἐπὶ ταῖς ἐκείνων ἀποφάσεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον προσδέχεσθαι αὐτοὺς, καὶ συναινεῖν εἰς τὸ παρὰ γειτνιαζόντων ἐπισκόπων τηρηθῆναι τὴν τούτων ἀπόφασιν. Τινὲς δὲ ἀκούοντες τοῦ κανόνος λέγοντος ὡς οἱ γείτονες ἐπίσκοποι ἀκροάσονται αὐτῶν, καὶ μετὰ συναινέσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαθῶσιν οἱ προσκαλούμενοι δι' αὐτῶν ἐπίσκοποι, λέγουσιν ἐπ' ἀδείας ἔχειν τὸν πρώτως δικάσαντα ἐπίσκοπον παρουσιάζειν εἰς τὸ τῶν γειτνιαζόντων ἐπισκόπων δικαστήριον. Ἐμοὶ C δὲ οὐ δοκεῖ. Ὁ γὰρ ἅπαξ ἀποφηνάμενος πέπαυται τοῦ εἶναι δικαστής. Τὸ δὲ μετὰ συναινέσεως εἴρηται, ἵνα μὴ κατὰ ἀναισχυντίαν καὶ χωρὶς εἰδήσεως τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἔκκλητον ζητῶσιν οἱ κληρικοὶ, ἀλλὰ μετὰ ὁρισμοῦ τούτου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ παρόντες κανόνες ἐτέθησαν ἐν Καρθαγένῃ, ἤγουν ἐν Ἀφρικῇ, περαματικὰ πάντως δικαστήρια κληθήσονται τὰ τῆς Ῥώμης. Καὶ σημείωσαι ἀπὸ τούτου ὅτι μάτην καυχῶνται οἱ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, λέγοντες πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τὰ ζητήματα ὀφείλειν διευλυτοῦσθαι παρ' αὐτῆς κατὰ λόγον ἐκκλήτου. Εἰ γὰρ τοὺς ἐκκλήτους τῶν ἐν Ἀφρικῇ οὐ συγχωρεῖται τηρεῖν, πολλῷ μᾶλλον καθ' ἑτέρων χωρῶν οὐχ ἕξει τὸ τοιοῦτον δίκαιον.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς κληρικοὺς ὑπόθεσιν ἔχοντας οἱ κανόνες παρὰ τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν δικάζεσθαι διωρίσαντο. Εἰ γοῦν κληρικοὶ παρὰ τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ δικασάμενοι αἰτιῶνται τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, τοὺς γείτονας ἐπισκόπους χρὴ συγκαλεῖσθαι, καὶ ἀκροᾶσθαι τῆς ὑποθέσεως ἐκείνους, μετὰ συναινέσεως καὶ τοῦ κρίναντος ἐπισκόπου. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τῆς ψήφου τοῦ προσκληθέντων ἐπισκόπων ἔκκλητον αἰτοῦσι, D πρὸς τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας δεῖ ἀπιέναι, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ὡρίσθη. Εἰ δὲ πέραν τῆς θαλάσσης, ἤτοι εἰς ἄλλας ἐπαρχίας πόῤῥω κειμένας ἀπίοιεν οἱ ζητοῦντες τὴν ἔκκλητον, ἵνα ἐκεῖ ταύτην γυμνάσωσιν, ἀφωρισμένοι, φησὶν, ἔστωσαν, ἐν Ἀφρικῇ πρὸς κοινωνίας μὴ δεχόμενοι. Ἐντεῦθεν ὁ τῦφος τῆς τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας καταβάλλεται, αὐχούντων αὐτοῖς δεδόσθαι πάσας τὰς ἐκκλήτους τηρεῖν. Εἰ γὰρ τὰς ἐκκλήτους τῶν ἐν

« ad transmarina judicia provocant, a nullo in « Africa ad communionem recipiantur. »

BALS. In decimo quinto canone præsentis synodi satis scripsimus de judiciis ecclesiasticis; et lege quæ in ipso scripta sunt. Præsens autem canon dicit quod quoniam est verisimile fore ut aliqui clerici suorum episcoporum judiciis non acquiescant, opus est, ut cum eorum voluntate ipsi vicinos episcopos omnino sufficientes appellent, et petant adversus se prolatam sententiam ab ipsis resolvi. Si autem, inquit, etiam vicinorum episcoporum sententiæ non acquiescant, non debent ad transmarina judicia appellare, scilicet ad aliarum provinciarum metropolitanos, sed ad primatem competentis provinciæ. Hoc enim in episcoporum judiciis ante definitum est. Qui autem præter hæc faciunt, segregentur. Nota ergo, quod episcopi non debent ægre ferre, si sui clerici eorum sententiæ non acquiescant; sed ipsos potius admittere, et consentiant ut a vicinis episcopis sua examinetur sententia. Nonnulli autem canonem audientes dicentem, quod vicini episcopi eos audient, et cum consensu proprii episcopi controversias eorum componant ii, qui ab ipsis appellati sunt, episcopi; dicunt esse in potestate ejus qui primum judicavit episcopi, ut finitimorum episcoporum judicio intersit. Mihi autem non videtur. Qui enim semel sententiam tulit, cessat esse judex. **554** Illud autem, cum consensu, dictum est, ut non per impudentiam et sine scientia episcopi ad appellationem prorumperent clerici, sed ejus definitione. Quia autem præsentes canones Carthagine seu in Africa editi sunt, transmarina omnino judicia appellabuntur Romana. Et nota ex eo quod frustra se jactant qui sunt Romanæ Ecclesiæ, dicentes eam debere de omnium Ecclesiarum quæstionibus per appellationem decidere. Si enim ei non permittitur appellationes eorum qui sunt in Africa examinare, multo magis hoc jus non habebit in alias regiones.

ZONAR. Clericos controversiæ aliquid habentes ab episcopis suis judicari canones voluerunt. Igitur, si qui clerici sententiæ ab episcopo suo prolatæ non acquiescant, advocari vicinos episcopos, ac ab iis causam, non sine illius qui judicavit episcopi approbatione, cognosci placet. Quod si ab episcoporum quoque, qui advocati sunt, judicio provocationem sibi dari postulent, ad metropolitanum provinciæ, quod de episcopis quoque definitum est, convenire debent. Si vero qui sibi provocationem concedi postulant, ultra mare, hoc est, in alias provincias longe disjunctas, ut in iis judicium exerceant, transmearint; segregati, inquit, sint, nec ad communionem in Africa recipiantur. Hic certe ventosa illa Romanorum Ecclesiæ superbia, ut ab aliis omnibus Ecclesiis ad illam dentur provocationes, sibi concessum esse jactantium, subsidat necesse

est. Si enim ab Africanis ecclesiis non datur (est quidem certe Roma trans mare, si ad Africam comparetur), multo minus in alias regiones jus ejusmodi obtinebit.

ARIST. « Clerici condemnati, si judicem accusent, « trans mare non appellent; sed ad episcopos « vicinos, et ad proprium : alioqnin in Africa « excommunicentur. »

Patres in omnibus decorum observant; adeoque ut episcopi, uti accidit, molestia non afficerentur, decrevit hæc in Africa synodus clericos, qui ob culpas aliquas a propriis episcopis condemnantur, seque injuria affectos putant, ultra mare ad Romæ forsan episcopum aut reliquos non provocare, sed ad vicinos episcopos, et cum proprii episcopi sententia quæ inter eos sunt examinari et dilui : sin minus in tota Africa ad communionem non admittendos esse.

CANON XXXII.

« Similiter placuit universæ synodo, ut qui propter « suam socordiam communione motus est, sive « episcopus sive quilibet clericus, si in tempore « suæ excommunicationis, antequam auditus fuerit, ad communionem se ingerere ausus fuerit, « ipse adversus se condemnationis sententiam tulisse judicetur. »

BALS. Ex decimo quarto canone synodi Sardicensis, et ex præsenti canone dicunt aliqui, debere omnes, qui quomodocunque ab episcopis segregantur, segregationem obedienter suscipere, et eam servare donec decretum fuerit an recte an male inflicta sit. Dicit enim hic canon, clericum qui propter socordiam seu peccata depositus est, non posse sibi jus dicere, et segregationem contemnere ante examinationem; si autem hoc fecerit, condemnationi subjici. Ac multi quidem hoc canones sic accipiunt. Alii autem undecimum caput noni tituli præsentis operis reperientes, quod ex quibusnam causis episcopus vel clericus vel laicus segregatur, exposuit; et decimum quintum caput ejusdem tituli, quod dicit ex quibusnam causis simul deponitur et segregatur; et cap. 16 ejusdem tit. quod dicit ex quibusnam causis clericus 555 vel laicus anathematizatur, dicunt quod, si ex causis quidem in dictis capitibus declaratis segregatus sit ab episcopo clericus vel laicus, debet servare segregationem, quomodocunque prolata sit, et eam non contemnere, donec ejus causa fuerit examinata. Si autem propter aliquam aliam causam episcopus inconsiderate laicum vel clericum segregavit, forte quod seditiones non excitat contra proprium exactorem, vel quod non iniquæ et temerariæ ejus voluntati assentitur,

Ἀφρικῇ οὐ συγχωροῦνται τηρεῖν· καὶ ἡ Ῥώμη γὰρ πέραν θαλάσσης διάκειται πρὸς τὴν Ἀφρικήν· πολλῷ μᾶλλον καθ' ἑτέρων χωρῶν οὐχ ἕξουσι τοιοῦτον δίκαιον (23).

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικοὶ καταγνωσθέντες, ἂν αἰτιῶνται « τὸν διαγνόντα, μὴ καὶ πέραν θαλάσσης ἐκκαλεί« σθωσαν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς γείτονας ἐπισκόπους καὶ « τὸν ἴδιον· εἰ δὲ μὴ ἐν Ἀφρικῇ ἀκοινώνητοι « ἔσονται. »

Τὸ εὐπρεπὲς ἐν πᾶσιν οἱ Πατέρες συντηροῦντες, καὶ τὸ μὴ σκύλλεσθαι τοὺς ἐπισκόπους, ὡς ἔτυχεν, ὥρισεν ἡ ἐν Ἀφρικῇ αὕτη σύνοδος, τοὺς ἐπί τισιν αἰτίαις παρὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων καταδικασθέντας κληρικοὺς, καὶ οἰομένους ἀδικεῖσθαι, μὴ πέραν θαλάσσης πρὸς τὸν Ῥώμης τυχὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς λοιποὺς ἐκκαλεῖσθαι, ἀλλὰ πρὸς τοὺς γείτονας ἐπισκόπους, καὶ μετὰ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου τὰ μεταξὺ αὐτῶν τηρεῖσθαι καὶ διαλύεσθαι· εἰ δὲ μὴ, ἀπροσδέκτους εἶναι εἰς κοινωνίαν ἐν πάσῃ τῇ Ἀφρικῇ.

ΚΑΝΩΝ ΛΒ'.

« Ὁμοίως ἤρεσε συμπάσῃ τῇ συνόδῳ, ἵνα ὁ διὰ ῥᾳ« θυμίαν αὐτοῦ ὑπὸ κοινωνίας γενόμενος εἴτε ἐπί« σκοπος, εἴτε οἱοσδήποτε κληρικὸς, ἐὰν ἐν τῷ « καιρῷ τῆς ἀκοινωνησίας αὐτοῦ, πρὸ τοῦ ἀκου« σθῆναι, εἰς κοινωνίαν τολμήσοι, αὐτὸς καθ' ἑαυ« τοῦ τῆς καταδίκης τὴν ψῆφον ἐξενηνοχέναι « κριθῇ. »

ΒΑΛΣ. Ἀπὸ τοῦ ιδ' κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος λέγουσί τινες ὀφείλειν πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἀφοριζομένους δέχεσθαι εὐπειθῶς τὸν ἀφορισμὸν, καὶ φυλάττειν αὐτὸν, μέχρις ἂν διαγνωσθῇ εἰ ἄρα καλῶς εἴτε κακῶς ἐπηνέχθη. Φησὶ γὰρ οὗτος ὁ κανὼν τὸν ἀφορισθέντα κληρικὸν διὰ ῥαθυμίαν ἤτοι ἁμάρτημα μὴ αὐτεκδίκητον γίνεσθαι καὶ καταφρονεῖν τοῦ ἀφορισμοῦ πρὸ ἐξετάσεως· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσει, καταδίκῃ καθυποβάλλεσθαι. Καὶ πολλοὶ μὲν οὕτω τούτους τοὺς κανόνας ἐκλαμβάνονται· ἕτεροι δὲ εὑρίσκοντες τὸ ια' κεφάλ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, λέγον ἐκ ποίων αἰτιῶν ἀφορίζεται ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, ἢ λαϊκός· καὶ τὸ ιε' κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ τίτλου, λέγον ἐκ ποίων τις αἰτιῶν ἐν τῷ αὐτῷ ἀφορίζεται καὶ καθαιρεῖται· καὶ τὸ ις' κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ τίτλου λέγον ἐκ ποίων αἰτιῶν κληρικὸς ἢ λαϊκὸς ἀναθεματίζεται λέγουσιν ὅτι, ἐὰν μὲν ἐξ αἰτιῶν δηλουμένων ἐν τοῖς διαληφθεῖσι κεφαλαίοις ἀφορισθῇ παρὰ ἐπισκόπου κληρικὸς ἢ λαϊκὸς, ὀφείλει φυλάττειν τὸν ἀφορισμὸν, κἂν ὅπως ἂν καὶ ἀπηνεχθῇ, καὶ μὴ καταφρονεῖν αὐτοῦ μέχρις ἂν δοκιμασθῇ ἡ τούτου αἰτία· εἰ δὲ διά τι ἕτερον αἴτιον ἀμετόχως οὕτως ἀφορίσῃ ἐπίσκοπος λαϊκὸν ἢ κληρικὸν, τυχὸν ὅτι οὐ στασιάζει κατὰ τοῦ οἰκείου πράκτορος, ὅτι οὐ δίδωσιν αὐτῷ πρᾶγμά τι οἰκεῖον,

Guill. Beveregii notæ.

(23) *Τοιοῦτον δίκαιον*. Post hæc ultima Zonaræ in hunc canonem verba in ms. Augusti Gallandi J. C. codice additur, Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ δευτέρα ἔκκλητος τοῖς κληρικοῖς δίδοται, *Notandum est autem, quod etiam secunda provocatio clericis conceditur*. Sed hæc marginalis tantum nota videtur : quæ proinde in codice Amerbachiano rectius omittitur.

καὶ ὅτι οὐ συναινεῖ τῷ ἀδίκῳ ἢ τολμηρῷ τούτῳ θελήματι, ἀκινδύνως καταφρονήσει τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ μᾶλλον ὁ ἀφορίσας κολασθήσεται. Εἰ γὰρ δοθῇ εὐκαίρως ἀκαίρως ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν ἐπίσκοπον ἀφορίζειν λαϊκούς τε καὶ κληρικοὺς, καὶ ἔχειν πρὸς ἀνάγκης τοὺς ἀφοριζομένους φυλάττειν τὸν ἀφορισμὸν, κατατολμήσουσι τυραννίδος οἱ ἐπίσκοποι, καὶ παντὸς πράγματος κυριεύσουσι, καὶ οὐδεὶς ἔσται ὁ ἀντιπίπτων αὐτοῖς διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀφορισμοῦ· ἴσως δὲ καὶ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς κατορχήσονται, καὶ πολλῶν κακῶν παραίτιοι οἱ θεῖοι κανόνες γενήσονται, ὅπερ ἄτοπον. Ὅρα γάρ μοι καὶ τὸν παρόντα κανόνα λέγοντα τότε ὀφείλειν τὸν ἀφορισμὸν φυλάττεσθαι, ὅτε διὰ ῥᾳθυμίαν ἐπενεχθῇ, ἤγουν διὰ ἁμάρτημα ἐπεγνωσμένον πάντως τοῖς κανόσι. Καὶ αὐτοὶ μὲν ταῦτα· ἐγὼ δὲ οὐκ ἔχω τίνι ἐκ τούτων ἀκολουθήσω. Κἂν γὰρ ὑπὸ τοῦ εὐλαβοῦς ἕλκωμαι, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ἀκανονίστου μεθέλκομαι. Ζητῶ οὖν μαθεῖν τί ποιητέον, ὡς θέλων διὰ βίου παῖς εἶναι καὶ μαθητής. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα διοριζόμενον καθαιρεῖσθαι τοὺς μετὰ τὸν ἀφορισμὸν ἐνεργοῦντάς τι ἱερατικόν. Ἀνάγνωσον καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἐνταῦθα γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐπιτιμωμένους ἤτοι ἀφοριζομένους χρὴ, κἂν μὴ δικαίως λέγωσιν ἐπιτιμηθῆναι, ἐμμένειν τῷ ἐπιτιμίῳ, ἕως ἂν ἀκουσθῶσι παρὰ τοῦ ἔχοντος δίκαιον ἀνακρίνειν τὰ τοιαῦτα. Εἰ δὲ ὁ ἐξ ἐπιτιμίου γενόμενος ἀκοινώνητος τολμήσει εἰς κοινωνίαν ἐλθεῖν, πρὸ τοῦ ἐξετασθῆναι, εἰ εὐλόγως γέγονεν ἀκοινώνητος ἢ μὴ, αὐτὸς ἑαυτὸν, φησὶ, κατεδίκασε. Καὶ ὁ ιδ' δὲ κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου περὶ τούτου διαλαμβάνει.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἀκοινώνητος, κοινωνήσας πρὸ συμπαθείας, αὐτοκατάκριτος. »

Ὁ ἀφορισθεὶς, καὶ πρὸ τοῦ λυθῆναι τοῦ ἀφορισμοῦ λειτουργήσας, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ τὴν καταδίκην ἐπήγαγε.

ΚΑΝΩΝ ΛΓ'.

« Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ὁ κατηγορούμενος ἢ ὁ κατηγορῶν ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα ἐστὶν ὁ κατηγορούμενος, ἐὰν φοβῆταί τινα βίαν προπετοῦς πολυπληθείας, τόπον ἑαυτῷ ἐπιλέξηται ἔγγιστον, ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ δυσχέρεια μάρτυρας προκομίσαι, ἔνθα τὸ πρᾶγμα περατοῦται.

ΒΑΛΣ. Ἐπεὶ τῶν εἰκότων ἦν παραδυναστεύειν τινὰ ἐκ τῶν δικαζομένων ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἡ διαδικασία γίνεται, ὥρισαν οἱ Πατέρες, ἵνα, ἐάν τις ἐξ αὐτῶν, εἴτε δηλονότι ὁ κατηγορῶν εἴτε ὁ κατηγορούμενος, εἰς τὸν οἰκεῖον φόρον, ἤγουν εἰς τὸν τόπον ἐν ᾧ κατοικεῖ, ὑποπτεύσῃ βίαν παθεῖν ἀπὸ πολυπληθείας δημώδους ἀτάκτου λαοῦ διὰ φόβον τοῦ ἀντιδίκου, ἢ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν δυσχέρεια ἔχειν μάρτυρας πραχθῆναι, ἔχῃ ἐπ' ἀδείας ἕτερον ἐπιλέξασθαι πλησιόχωρον τόπον, ἵνα ἐκεῖ τὸ δικαστήριον προβῇ χωρὶς φόβου παντὸς, καὶ ἡ τῶν μαρτύρων παραγωγὴ εὐχερῶς γένηται, καὶ οὕτω διευλυτωθῇ ῥᾳδίως ἡ ὑπόθεσις. Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ κανὼν ἐπιλέγεσθαι

secure segregationem contemnet, et is potius punietur qui segregavit. Si enim datum fuerit episcopo, seu recte seu perperam, clericos et laicos segregare, et necesse habere eos, qui segregantur, segregationem servare; tyrannidem exercebunt episcopi, et in omni re dominium obtinebunt, nec quisquam eis resistet ob metum segregationis; forte autem et ipsi etiam pietati insultabunt, et divini canones erunt multorum malorum auctores, quod est absurdum. Vide enim præsentem canonem, qui dicit, tunc debere segregationem servari, quando propter socordiam inflicta fuerit, seu propter peccatum, quod est omnino canonibus condemnatum. Ac ipsi quidem hæc. Ego autem non habeo quemnam eorum sequar. Nam etsi a pietate trahor, ab eo tamen quod fit contra canones retrahor. Cupio ergo discere quid agendum, ut qui tota vita velim esse puer et discipulus. Nota præsentem canonem eos, qui post segregationem aliquid sacerdotale peragunt, deponi statuentem. Lege et quæ ibi a nobis scripta sunt.

ZONAR. Quibus pœna aliqua, segregatio nempe, indicta est, donec ab eo, penes quem in ejusmodi causis judicandi facultas est, auditi fuerint, multam, quamvis injuste irrogatam asserant, persolvere oportet. Quod si quis multæ nomine communione motus, priusquam jurene an injuria damnatus sit examinatum fuerit, se in communionem fidelium insinuare audeat, suo se, inquit, calculo condemnavit. Hoc idem Sardicensis quoque synodi decimo quarto canone explicatum reperies.

ARIST. « Excommunicatus, qui communicaverit ante commiserationem, contra se condemnationis sententiam tulit. »

Qui segregatur et, antequam a segregatione solvitur, sacra peragit, ipse contra se condemnationis sententiam protulit.

CANON XXXIII.

« Similiter placuit, ut qui accusatur, vel qui accusat, si in loco, in quo est is qui accusatur, temerariæ multitudinis vim aliquam timeat, locum sibi proximum eligat, in quo nulla erit testes producendi difficultas, ubi negotium terminatur. »

BALS. Quia erat verisimile, majorem esse alicujus eorum qui litigabant potentiam, in loco in quo disceptabatur, decreverunt Patres, ut si quis eorum, sive scilicet qui accusat sive qui accusatur, in foro proprio, sive eo in loco in quo habitat, suspicatur fore, ut ab incondita insolentis populi et numerosa multitudine vim patiatur, propter metum adversarii, vel propter eamdem causam difficile fuerit testes producere; sit in ejus potestate alium locum finitimum eligere, ut illic procedat judicium absque ullo timore, et facile fieri possit productio testium et sic causa facile decidatur. Pulchre autem dixit canon, locum propinquum eligi debere. Si

enim procul situs sit, non cogetur judex aut adversarius hanc electionem sequi. Existimo autem hæc locum non habere in patriarchalibus judiciis; **556** quia nemo potest metum causari, ubi patriarchalis magnitudinis potestas omnem superat potentiam : sed de episcopalibus inferioribus judiciis hæc sunt accipienda, ubi et judicis et litigatorum facilis est a loco in locum translatio.

ZONAR. Si quæ, inquit, exsistat inter duos clericos controversia, eorumque alter, quo in loco tribunal erigitur, vim pertimescat, quasi scilicet populus propenso in adversarium ejus animo impetum forte in illum facturus sit, vel testibus ab eo producendis impedimento futurus; illi alium persequendi judicii locum eligendi facultas libera relinquatur : locum vero proxime situm, non longo intervallo disjunctum, ne adversario et judicibus illuc convenire difficile sit, utque illic facile testes exhibere controversiamque dirimere liceat. Nam si longe judicii exercendi sedes absit, testes quoque producere difficile erit. Neque enim ut longius peregrinentur testes adduci poterunt. Nam proprium officium nemini detrimento esse debere, lege decernitur. Officium vero Latinum est verbum, administrationem minimeque dubiam fidem significans.

ARIST. « Qui accusat, vel accusatur, violentiam « timens, locum sibi tutum seligat. »

Qui aliquem accusat, et suspicatur se vim ab accusati parte passurum, vel vice versa accusatus ab accusatore; quemcunque volunt locum ad securitatem suam eligant, ubi facile possint et cum ipsis, quos forte habent testibus conversari, et judicio sine periculo sistere : ne propter istiusmodi timorem accusator ab accusatione desistat, vel accusatus a judicio clanculum recedat, et absens condemnetur.

CANON XXXIV.

« Si qui clerici a propriis episcopis promoti eos « contemnant, ne illic quidem maneant unde se- « cedere noluerunt. Similiter placuit, ut cujus- « modicunque clerici et diaconi, si suis episcopis « propter urgentes aliquas suarum ecclesiarum « causas eos ad majores in ecclesia sua honores « provehere volentibus, non paruerint, ne in « illo quidem gradu ministrent, ex quo recedere « noluerunt. »

BALS. Quidam clerici, ut est verisimile, a suis episcopis ad majores gradus evocati, propter ecclesiarum utilitatem, non persuadebantur hoc facere, eo quod acquiescerent iis quos jam habebant gradibus, lucro fortasse vel corporali quiete adducti. Statuerunt ergo Patres, ut si qui clerici, cujusmodicunque sacerdotale ministerium exercentes (neque enim hic accipiuntur diaconi pro iis, qui in sancto tribunali ministrant; sed pro iis, qui quod-

A ἔγγιστα διακείμενον τόπον, εἰ γὰρ πόῤῥω διάκειται, οὐκ ἀναγκασθήσεται ὁ δικαστὴς ἢ ὁ ἀντίδικος ἀκολουθῆσαι τῇ ἐπιλογῇ ταύτῃ. Οἶμαι δὲ ὅτι ταῦτα χώραν οὐκ ἔχουσιν εἰς τὰ πατριαρχικὰ δικαστήρια· ὅτι οὐδεὶς δύναται φόβον προβαλέσθαι ἔνθα ἡ ἐξουσία τῆς πατριαρχικῆς μεγαλειότητος ὑπερβαίνει πᾶσαν δυναστείαν· ἀλλ' εἰς ἐπισκοπικὰ εὐτελῆ δικαστήρια τὰ τοῦ κανόνος ἐκληφθήσεται, ὅπου καὶ ἡ τοῦ δικαστοῦ καὶ ἡ τῶν ἀντιδίκων ἐκ τόπου εἰς τόπον μετάστασίς ἐστιν εὐχερής.

ΖΩΝΑΡ. Κἂν κληρικοί, φησὶ, δύο κατ' ἀλλήλων ἔχωσι, καὶ ὁ εἷς φοβῆται βίαν ἐν ᾧ συνίσταται τὸ δικαστήριον, ὡς ἴσως ἐπαναστησομένου αὐτῷ τοῦ λαοῦ προσκειμένου τῷ ἀντιδίκῳ αὐτοῦ, ἢ οὐκ ἐασόντος αὐτὸν παραγαγεῖν μάρτυρας, ἐνδιδόσθω αὐτῷ B ἕτερον ἐπιλέξασθαι τόπον, ἵνα ἐκεῖ τὸ δικαστήριον γένηται· ἔγγιστα δὲ διακείμενον τόπον καὶ μὴ πάνυ πόῤῥω τυγχάνοντα, ὥστε μήτε τῷ ἀντιδίκῳ αὐτοῦ, μήτε τοῖς δικάζουσιν εἶναι δυσχερῆ τὴν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἀπέλευσιν, ὡς ἂν εὐχερῶς ἐκεῖ μάρτυρες παραστῶσι, καὶ ἡ ὑπόθεσις περατωθῇ. Εἰ γὰρ πόῤῥω διάκειται ὁ τόπος ἐν ᾧ μέλλει συνίστασθαι τὸ δικαστήριον, καὶ ἡ τῶν μαρτύρων παραγωγὴ δυσχερὴς ἔσται. Οὐ γὰρ πεισθήσονται οἱ μάρτυρες ὑπερορίως ἀποδημῆσαι. Οὐδενὶ γὰρ ὀφείλει τὸ ἴδιον ὀφφίκιον ἐπιζήμιον γίνεσθαι, ὁ νόμος φησί. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ ὀφφικίου Ῥωμαϊκόν ἐστι, σημαῖνον διοίκησιν καὶ ἀξιοπιστίαν.

ΑΡΙΣΤ. « Κατηγορῶν, ἢ κατηγορούμενος, βίαν φο- « βούμενος, ἐπιλεγέτω τόπον ἄσυλον. »

C Ὁ κατηγορῶν τινος, ἐὰν βίαν ὑποπτεύῃ παθεῖν παρὰ τοῦ μέρους τοῦ κατηγορουμένου, ἢ τὸ ἀνάπαλιν ὁ κατηγορούμενος παρὰ τοῦ κατηγόρου· οἷον ἐθέλουσι τόπον εἰς ἀσφάλειαν αὐτῶν ἐπιλεγέσθωσαν, ὥστε εὐχερῶς ἔχειν, καὶ τοῖς ἴσως ὑποῦσιν αὐτοῖς μάρτυσιν ὁμιλεῖν καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀκινδύνως ἀπαντᾷν· ἵνα μὴ διὰ τὸν τοιοῦτον φόβον ἢ ὁ κατήγορος τῆς αἰτιάσεως ἀποστῇ, ἢ ὁ κατηγορούμενος λάθρα τοῦ δικαστηρίου ὑπαναχωρήσῃ, καὶ ἀπὼν καταδικασθῇ.

ΚΑΝΩΝ ΛΔ'.

« Ἐάν τινες κληρικοὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων προ- « βιβαζόμενοι καταφρονῶσιν, μηδὲ ἐκεῖ μείνωσιν, « ὅθεν ἀναχωρῆσαι οὐκ ἠθέλησαν. Ὁμοίως ἤρεσεν, D « ἵνα οἱοιδήποτε κληρικοὶ καὶ διάκονοι, ἐὰν μὴ « πειθαρχῶσι τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν, βουλομένοις « διά τινας ἀναγκαστικὰς αἰτίας τῶν ἐκκλησιῶν « αὐτῶν τούτους πρὸς μείζονας ἀναβιβάζειν τιμὰς « ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν, μηδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ « διακονήσωσιν, ἐξ οὗ ἀναχωρῆσαι οὐκ ἠθέλησαν. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς, ὡς ἔοικε, κληρικοὶ μετακαλούμενοι παρὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν πρὸς μείζονας βαθμοὺς διὰ χρησιμότητα τῶν ἐκκλησιῶν, οὐκ ἐπείθοντο τοῦτο ποιῆσαι, διὰ τὸ ἀναπαύεσθαι ἐπὶ τοῖς κατεχομένοις παρὰ τούτων βαθμοῖς, ἀπὸ κέρδους ἴσως ἢ καὶ σωματικῆς ἀναπαύσεως. Ὥρισαν οὖν οἱ Πατέρες, ἵνα ἐάν τινες κληρικοὶ οἱανδήτινα διακονίαν ἱερατικὴν ἐνεργοῦντες (οὐδὲ γὰρ ἐκλαμβάνονται ἐνταῦθα οἱ διάκονοι εἰς τοὺς ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι διακονοῦντας,

ἀλλ' εἰς τοὺς ἐνεργοῦντας οἱανδήτινα διακονίαν ἐκκλησιαστικὴν) οὐ πείθωνται τοῖς ἐπισκόποις τούτων, βουλομένοις προαναβιβάζειν αὐτοὺς εἰς μείζονας βαθμοὺς διὰ ἀναγκαστικὴν αἰτίαν τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἐξέχωνται ὧν κατέχουσι βαθμῶν ἢ τόπων, μηδὲ ἐπ' ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ εἶναι αὐτοὺς καὶ διακονεῖν, ἐξ οὗ ἀναχωρῆσαι οὐκ ἠθέλησαν. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, λέγουσί τινες ὡς ἐκ τούτου δίδοται ἄδεια τοῖς πατριάρχαις καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις μεθιστᾶν τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἄλλους ἱερατικοὺς ἀπὸ τῶν ὀφφικίων αὐτῶν, μάλιστα δ' εἰπεῖν καθαιρεῖν τούτους ψηφιζομένους εἰς ἐκκλησίας οἱασδήτινας καὶ μὴ καταδεχομένους τὴν ψῆφον. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς ἀπὸ τοῦ κανόνος τούτου οὐκ ἀναγκάζονται οἱ τῶν ἐκκλησιῶν ἄρχοντες ἢ ἕτεροι κληρικοὶ καταδέχεσθαι καὶ ἄκοντες τὰς διὰ ψήφου ἐπισκοπικῆς διδομένας τούτοις ἐκκλησίας· ἀλλὰ ἐκλαμβάνεσθαι τὸν κανόνα εἰς τοὺς ἐνεργοῦντας ἐκκλησιαστικὰς οἱασδήτινας διακονίας, καὶ εἰς μείζονας τιμὰς ἢ βαθμοὺς μετακαλουμένους, καὶ μὴ πειθομένους τῇ ἐπισκοπικῇ μετακλήσει. Καὶ μᾶλλον ὅταν διὰ χρησιμότητα τῆς ἐκκλησίας αὕτη γίνηται. Τὸ μὲν γὰρ ἄκοντά τινα μὴ δέχεσθαι χειροτονίαν ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος συγγνωστέον ἐστὶν, ἴσως τὴν χειροτονίαν εὐλαβούμενον διὰ οἱονδήτινα τρόπον ἐπαινετὸν, τὸ δὲ μὴ ὑπακούειν τοῦ ἐπισκόπου τοὺς κληρικοὺς ἢ καὶ τοὺς ἄρχοντας μετακαλουμένου τούτους εἰς μείζονα ὀφφίκια οὐ μόνον οὐκ ἔστι συγγνωστέον, ἀλλὰ καὶ κολάσεως ἄξιον. Εἰ γάρ τις, τυχὸν ἐν διακόνοις ὢν, οὐ πείθεται σφραγισθῆναι ῥαιφερενδάριον ἢ διδάσκαλον διὰ τὸν κόπον, καὶ δουλεῦσαι τῇ ἐκκλησίᾳ, κολασθήσεται· καὶ εἴ τις, πρωτέκδικος ὢν, οὐ θέλει προβιβασθῆναι εἰς ἱερομνήμονα διὰ τὸ ἀκερδὲς τοῦ ὀφφικίου, ἐκβληθήσεται καὶ ἀπὸ τοῦ πρωτεκδίκου· καὶ εἴ τις, ἀναγνώστης ὢν, οὐ θέλει προαναβιβασθῆναι εἰς μεῖζον ὀφφίκιον, ὡς κοπηρὸν, καθαιρεθήσεται. Καὶ δῆλον τοῦτο ἀπὸ τοῦ μὴ ψηφίζεσθαι παρὰ παντὸς ἐπισκόπου κληρικὸν εἰς ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ἀλλὰ παρὰ μόνων τῶν ἐχόντων ἐπισκοπάς· οἱ γὰρ μητροπολῖται, οἱ μὴ ἔχοντες ἐπισκοπὰς, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὑπὸ μητροπολιτῶν ὄντες, οὔτε ψηφίζεσθαι κληρικοὺς αὐτῶν δύνανται, οὔτε κατὰ κανόνας κολάζουσιν αὐτοὺς ἀπειθοῦντας. Ἆρ' οὖν τὸν κανόνα ἐκληφθῆναι εἰς τοὺς μὴ πειθομένους προαναβιβασθῆναι εἰς ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια, καὶ οὕτως ἔχειν χώραν εἰς πάντας τοὺς ἐπισκόπους καὶ εἰς πάντας τοὺς κληρικούς. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος μετακινεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἰδίων βαθμῶν τοὺς κληρικοὺς, μὴ πειθομένους τοῖς ἐπισκόποις προσκαλουμένοις τούτους εἰς μείζονας τιμὰς διά τινας ἀναγκαστικὰς αἰτίας τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, μὴ εἴπῃς ὡς αἰτίας ἀναγκαστικῆς μὴ οὔσης οὐκ ἔχουσιν ἄδειαν οἱ ἐπίσκοποι προαναβιβάζειν τοὺς κληρικοὺς αὐτῶν. Καὶ αἰτίας γὰρ τοιαύτης μὴ προκειμένης ἐνδυνάμως ὁ ἐπίσκοπος τοὺς κληρικοὺς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦδε τοῦ βαθμοῦ εἰς μείζονα τόπον προαναβιβάσει καὶ ἄκοντας κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν. Καὶ σημείωσαι ὅτι πρὸς μείζονας τόπους μετακινεῖν τοὺς κληρικοὺς ἐνεδόθη

A cunque ecclesiasticum ministerium exercent), non pareant suis episcopis, ad majores gradus propter urgentem aliquam ecclesiarum necessitatem, eos provehere volentibus; sed hæreant iis gradibus seu locis quos tenent : ne in illo quidem gradu sint et ministrent, ex quo discedere noluerunt. Cum canon hæc decernat, quidam dicunt, ex hoc patriarchis et reliquis episcopis datam esse facultatem eos, qui sibi subsunt, magistratus, et alios sacri ordinis, ab officiis suis movere : maxime autem eos, qui ad quaslibet ecclesias eliguntur et electionem non admittunt, deponere. Mihi autem videtur, quod ex hoc canone non coguntur ecclesiarum magistratus, aut alii clerici, vel inviti suscipere, quæ per episcopalem electionem eis dantur, ecclesias : sed B de iis accipi canonem, qui quælibet ecclesiastica ministeria exercent, et ad majores aliquos honores vel gradus vocantur et episcopali vocationi non parent; et maxime, quando ea **557** propter ecclesiæ utilitatem fiat. Si enim invitus quispiam episcopalis dignitatis ordinationem non suscipiat, est venia dignus; dum ob laudabilem quamcunque rationem moremque ordinationem fortasse modeste vitat. Clericos autem vel magistratus non obedire episcopis eos ad majora officia vocantibus, non solum non est ignoscendum, sed etiam animadversione dignum. Si quis enim, cum sit forte in diaconatu, non morem gerat, ut referendarii characterem accipiat vel doctoris, propter laborem, et ut ecclesiæ serviat, punietur : et si quis, qui primus est defen- C sor, non vult ad officium æditui provehi, quod nihil inde lucri percipiatur, etiam a primi defensoris officio ejicietur; et si quis, cum sit lector, non vult ad majus, sed laboriosius, officium promoveri, deponetur. Atque hoc ex eo manifestum est, quod non a quovis episcopo ad dignitatem episcopalem eligitur clericus; sed ab iis solis qui habent episcopatus : metropolitani enim, qui non habent episcopatus, similiter et episcopi qui subsunt metropolitanis, nec possunt suos clericos eligere, nec eos ex canonibus puniunt, qui sibi non obediunt. Placuit ergo, canonem de iis accipi, qui ad ecclesiastica officia provehi non persuadentur : et hic in omnes episcopos clericosque valere. Cum autem audis D canonem dicentem, clericos suis gradibus moveri, qui non parent episcopis, eos ad majores honores, propter suarum ecclesiarum urgentes causas, vocantibus, ne dicas, quod nisi adsit causa necessaria, non possunt episcopi suos clericos promovere. Nam, etsi non se præbeat ejusmodi causa, rite potest episcopus clericos suos ab hoc gradu in majorem vel invitos provehere secundum ordinem ecclesiasticum. Et nota, quod episcopis datum est clericos suos ad majores gradus provehere, non autem ad minores deprimere : quemadmodum nec ipsos injuria et ignominia afficere in sacrorum graduum confundendis ordinibus; et eum qui fuit heri fortasse magistratus, supra omnes antiquiores magistratus collocando, vel eum qui ne fuit quidem

omnino magistratus, per promotionem in majori loco constituendo. Similiter nota, quod ecclesiastica officia seu magistratus non sunt episcoporum potestatis, ut dicunt nonnulli; sed canonum auctoritatis et dignitatis: sicut nec reliquorum ordinum jura, scilicet diaconorum, sacerdotum, et reliquorum. Nisi enim ita esset, non eum distinctione, scilicet propter inobedientiam, clerici suis gradibus exciderent; sed, seu bene, seu male, quando vellent episcopi hoc fieri. Hoc autem sanctis Patribus minime visum est. Præterea nota, quod nulla est differentia clericatus et magistratus. Ex eadem enim causa movetur etiam princeps ecclesiasticus a suo principatu, ex qua sacerdos et diaconus. Præterea nota, quod quoniam sub clericorum nomine etiam monachi continentur, recte accipietur canon etiam ad ministros monasteriorum.

A τοῖς ἐπισκόποις, οὐ μὴν καὶ πρὸς ἥττονας· ὥσπερ οὐδὲ ὑβρίζειν καὶ ἀτιμοῦν αὐτοὺς διὰ τοῦ συγχέειν τὰς τάξεις τῶν ἱερῶν βαθμῶν· καὶ τὸν χθὲς γεγονότα ἴσως ἄρχοντα ἐπάνω τῶν πρωγενεστέρων ἀρχόντων ἱστᾷν, ἢ καὶ τὸν μηδὲ ὅλως ὄντα ἄρχοντα διὰ προκοπὴν εἰς μείζονα τόπον καθιστᾷν. Ὡσαύτως σημείωσαι ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια, ἤγουν τὰ ἀρχοντίκια, οὐκ εἰσὶ τῆς ἐξουσίας τῶν ἐπισκόπων, ὡς τινες λέγουσιν, ἀλλὰ τῆς τῶν κανόνων αὐθεντίας καὶ φιλοτιμίας, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν λοιπῶν ταγμάτων δίκαια, ἤγουν τῶν διακόνων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν λοιπῶν. Εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν μετὰ διαστάξεως, ἤγουν ἐξ ἀπειθείας, ἐξέπιπτον ἐκ τῶν οἰκείων βαθμῶν οἱ κληρικοὶ, ἀλλ' εὐκαίρως, ἀκαίρως, καὶ ὅτε θελήσειεν εἶχον οἱ ἐπίσκοποι τοῦτο γενέσθαι. Τοῦτο δὲ οὐκ
B ἔδοξε τοῖς θείοις Πατράσιν. Ἔτι σημείωσαι ὅτι οὐδεμία ἐστὶ διαφορὰ κληρικάτου καὶ ἀρχοντικίου. Ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς αἰτίας μετακινεῖται καὶ ὁ ἄρχων ἀπὸ τοῦ ἀρχοντικίου αὐτοῦ, ἀφ' ἧς καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος. Ἔτι σημείωσαι ὅτι, ἐπεὶ τῷ ὀνόματι τῶν κληρικῶν καὶ μονάχοι περιέχονται, καλῶς ἐκληφθήσονται τὰ τοῦ κανόνος καὶ εἰς τοὺς διακονητὰς τῶν μοναστηρίων (24).

ZONAR. *Obedite præpositis vestris, et obsequimini* [39], inquit divinus Apostolus. Si ergo quicunque clericus et minister (diaconi vero nomine hic, non eum qui diaconatus ordine insignitus est, sed clericum quemlibet, qui aliquod in ecclesia ministerium exercet, canon intelligit; idque vel ex iis verbis facile apparet [ne in illo quidem gradu ministrent], in suo namque gradu ministrantium nomine lectores quoque et alios deinceps significat). Si quis igitur clericus episcopo suo ipsum ad altiorem dignitatis gradum, a diaconatu quippe ad sacerdotium, vel ad diaconatum ab hypodiaconi munere, atque ita deinceps, promovere volenti non obtemperet; ab eo quoque gradu, quem tenebat, quemque is dimittere noluit, amoveri placet.

ΖΩΝΑΡ. *Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε*, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Ἐὰν οὖν κληρικὸς οἱοσδήποτε καὶ διάκονος (διάκονος δ' ἐνταῦθα οὐ τὸν διακόνου ἔχοντα χειροτονίαν φησὶν, ἀλλ' ἅπαντα κληρικὸν διάκονον ὠνόμασεν, ὡς διακονίαν τινὰ, ἤγουν ὑπηρεσίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πληροῦντα· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ εἰπεῖν, μηδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ διακονήσωσι· καὶ τοὺς ἀναγνώστας γὰρ καὶ λοιποὺς ἐν τῷ οἰκείῳ βαθμῷ διακονεῖν λέγει), ἐὰν οὖν μὴ πειθαρχῇ κληρικὸς ἐπισκόπῳ
C αὐτοῦ, θέλοντι προβιβάσαι αὐτὸν εἰς μείζονα βαθμὸν, οἷον διάκονον εἰς πρεσβύτερον, ἢ ὑποδιάκονον, καὶ καθεξῆς, μηδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ μενέτω, ἐν ᾧ ἦν, καὶ οὗ ἀποστῆναι οὐκ ἠθέλησεν.

558 ARIST. « Qui majorem honorem respuit, et « quem habet amittet. »

Qui majore judicatur honore dignus a suo episcopo, et propter necessariam ecclesiæ causam ad eum promovetur, et morem non gerit; non propter pietatem sed per contemptum; etiam gradu, quo ministrat, amovebitur, eumque amittet. Fortasse enim hypodiaconus erat, et diaconus fieri dignus judicabatur; et hoc necessarium erat ab episcopo fieri, quia sufficientes non habuit diaconos, nec invenit aliquos illius ad instar vita inculpatos et probatos sermone.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ μείζω τιμὴν ἀπωθούμενος καὶ ἣν « ἔχει προσαπολέσει. »

Ὁ τιμῆς μείζονος κρινόμενος ἄξιος παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, καὶ δι' ἀναγκαίαν αἰτίαν τῆς ἐκκλησίας εἰς ταύτην προβιβαζόμενος, καὶ μὴ πειθαρχῶν οὐ δι' εὐλάβειαν, ἀλλὰ διὰ καταφρόνησιν, μετακινηθήσεται καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐν ᾧ διακονεῖ, καὶ προσαπολέσει τοῦτον. Τυχὸν γὰρ ὑποδιάκονος ἦν, καὶ ἐκρίνετο ἄξιος τοῦ γενέσθαι διάκονος, καὶ ἦν τοῦτο ἀναγκαῖον γενέσθαι τῷ ἐπισκόπῳ, διὰ τὸ μὴ
D ἔχειν ἀρκοῦντας διακόνους, μήτε εὑρίσκειν τινὰς κατ' αὐτὸν, ὄντας καὶ τὸν βίον ἀνεπιλήπτους, καὶ τὸν λόγον δοκίμους.

[39] Hebr. XIII, 17.

Guill. Beveregii notæ.

(24) *Εἰς τοὺς διακονητὰς τῶν μοναστηρίων.* In codice nostro Bodleiano, eoque solo, ultimis hisce Balsamonis verbis hæc subjiciuntur. Σημείωσαι τὴν ἑρμηνείαν τοῦ παρόντος κανόνος διδάσκουσαν ἀναγκαῖα πολλὰ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχοντικίων. Μὴ ξενισθείη δὲ, ὅτι βαθμοὺς ὠνομάσαμεν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀρχοντίκια. Ἐν γὰρ τῷ ιζ' καὶ ιη' καν. τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐγράψαμεν καταχρηστικῶς λέγεσθαι ταῦτα βαθμούς· Κυρίως γὰρ βαθμοὶ τὰ κληρικάτα λέγονται, ἤγουν οἱ ἱερεῖς, διάκονοι, ὑποδιάκονοι, καὶ ἀναγνῶσται. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὰ ἐν τοῖς ῥηθεῖσι κανόσι γραφέντα πλατύτερον χάριν τῶν βαθμῶν. *Nota interpretationem præsentis canonis, multa necessaria de ecclesiasticis archonticiis docentem. Neque mirum videatur, quod ecclesiastica archonticia vocavimus gradus. Namque 17 et 18 can. sanctorum apostolorum ea gradus abusive dici scripsimus. Proprie enim clericatus vocantur gradus, nimirum sacerdotes, diaconi, subdiaconi et lectores. Lege autem et quæ in dictis canonibus fusius de gradibus scripta sunt.*

ΚΑΝΩΝ ΛΕ'.

« Ἐάν τις τῶν κληρικῶν πενιχρὸς, προκόψας εἴς τινα τάξιν, κτήσαιτο τί ποτε, ὑποκεῖσθαι τῇ ἐξουσίᾳ τῶν ἐπισκόπων. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, διάκονοι, ἢ καὶ οἱοιδήποτε κληρικοὶ, οἱ μηδὲν ἔχοντες, ἐὰν προκόψαντες τῷ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τῆς κληρώσεως αὐτῶν, ἀγροὺς, ἢ οἱαδήποτε χωρία ἐπ' ὀνόματι ἰδίῳ ἀγοράσωσιν, ἵνα, ὡς κατὰ δεσποτικῶν πραγμάτων ἔφοδον πεποιηκότες, ἐνέχωνται· εἰ μὴ ἄρα λοιπὸν, ὑπομνησθέντες, τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα εἰσκομίσωσιν. Ἐὰν δὲ εἰς αὐτοὺς κυρίως φιλοτιμίᾳ τινὸς ἢ διαδοχὴ συγγενείας περιέλθῃ, ἐξ αὐτῆς ποιήσωσιν ὃ ἔχει ἡ πρόθεσις αὐτῶν. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ προθέσθαι εἰς τοὐπίσω μετατραπῶσι, τῆς ἐκκλησιαστικῆς τιμῆς ἀνάξιοι, ὡς ἀδόκιμοι, κριθῶσιν (25). »

CANON XXXV.

« Si quis clericus pauper, in aliquem ordinem promotus, quidquam acquisierit, episcoporum potestati subjiciatur. Similiter placuit, ut episcopi et presbyteri et diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habent, si promoti, tempore episcopatus vel clericatus eorum, agros vel qualiacunque prædia nomine proprio emerint, tanquam qui Dominica bona invaserint, teneantur : nisi utique admoniti ea ecclesiæ retulerint. Si autem alicujus liberalitate vel cognationis successione aliquid ad ipsos proprie deveniret, eo facient id, quod eorum proposito congruit. Sin vero, etiam postquam proposuerint, retro convertantur, ecclesiastico honore indigni, ut reprobi, judicentur. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν μ' ἀποστολικὸς κανὼν θεσπίζει ἀπογράφεσθαι τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς χειροτονίας αὐτοῦ τὰ οἰκεῖα πράγματα· ὡσαύτως καὶ ὁ κδ' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ὥστε εἶναι φανερὰ ταῦτά τε καὶ τὰ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰσοδιαζόμενα. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται, ἵνα, ἐὰν οἱ ἐπίσκοποι, ἢ πρεσβύτεροι, ἢ διάκονοι, ἢ οἱοιδήποτε κληρικοὶ πενόμενοι πρὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακονίας καὶ τιμῆς, μετὰ ταῦτα προκόψωσι, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τῆς κληρώσεως οἱονδήποτοῦν ἀκίνητον ἀγοράσωσιν εἰς ὄνομα οἰκεῖον, λογίζονται ὡς ἅρπαγες τῶν δεσποτικῶν πραγμάτων, ἤγουν τῶν ἀνατεθειμένων τῷ Θεῷ. Τοῦτο γὰρ ἐνέφηνεν ὁ κανὼν διὰ τὸ εἰπεῖν, ὡς ἔφοδον πεποιηκότας ἀνέχωνται, εἰ μήπως ὑπομνησθέντες περὶ τούτου ἤγουν παραγγελθέντες ἀποστῆναι τοῦ τολμηθέντος, προσκυρώσουσι ταῦτα τῇ ἐκκλησίᾳ. Εἴπερ δὲ ἀπὸ κληρονομίας ἢ λεγάτου ἢ δωρεᾶς περιέλθῃ τι εἰς αὐτοὺς, ὀφείλουσι μέρος μὲν ἀπὸ τούτων τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, προσκυροῦν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῶν λοιπῶν δὲ τὴν κυριότητα ἔχειν ἀναμφίλεκτον. Μετὰ μέντοι τὸ προθέσθαι ἀφιερῶσαί τινα ἐκ τούτων τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐὰν μετάμελος γένηται, ἐκπεσεῖται τῆς ἱερατικῆς τιμῆς ὡς ἀνάξιος καὶ ἀδόκιμος. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, λέγουσί τινες ἐξακούεσθαι τὰ ἐν αὐτῷ εἰς πάντα τὰ μετὰ τὴν κλήρωσιν ἢ τὴν ἐπισκοπὴν ἀγορασθέντα ἐθενδήποτε, ἢ καὶ ἐπικτηθέντα παρὰ ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, ἄνευ τῶν ἀπὸ δωρεᾶς ἢ ληγάτου ἢ κληρονομίας περιελθόντων εἰς αὐτούς. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς ἐπὶ μὲν τοῖς ἐπισκόποις τούτου κρατήσει, ὅτι οὐδὲ ὕπεστι τρόπος ἕτερος αὐτοῖς δι' οὗ κτήσον-

BALS. Quadragesimus canon apostolicus statuit, ut episcopus tempore ordinationis res suas describat : similiter et canon 24 Antiochensis synodi ut eæ sint manifestæ, et itidem ecclesiæ reditus. Præsens ergo canon decernit, ut si episcopi vel presbyteri vel diaconi, vel quicunque clerici, ad ecclesiasticum ministerium et honorem pauperes, postea promoti fuerint, et tempore episcopatus vel clericatus quodvis immobile nomine proprio emerint, reputentur ut raptores bonorum Dominicorum, scilicet eorum quæ Deo sunt dedicata. Hoc autem significavit canon, dum dixit : Ut qui invaserint, teneantur, nisi hujus admoniti, id est, ab hoc temerario incepto desistere jussi, ea ecclesiæ dominio adscripserint. Si autem ex hæreditate vel legato vel donatione aliquid ad eos devenerit; eorum quidem partem aliquam, quæ illis videbitur, ecclesiæ dominio tribuere debent, reliquorum autem habere certum et indubitatum dominium. Sed si postquam proposuerit ex iis aliqua ecclesiæ consecrare, si eum pœnitentia subierit, a sacerdotali honore excidet ut indignus et reprobus. Hæc cum decernat canon, dicunt aliqui, ea quæ in ipso sunt intelligi de omnibus, quæ post episcopatus vel clericatus adeptionem undecunque empta sunt, vel etiam acquisita ab episcopis vel clericis, præterquam ea quæ ad ipsos vel ex donatione vel ex legato vel hæreditate devenerint. Mihi autem videtur, quod in episcopis quidem hoc locum habebit : quia nullus est eis alius modus per quem res acquirent, præterquam ex juribus episcopalibus, et ex externis

Guill. Beveregii notæ.

(25) Ὡς ἀδόκιμοι κριθῶσιν. Inter hæc ultima canonis verba et Balsamonis interpretationem in ms. nostro Bodleiano hæc habentur. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, διδάσκοντα ξένον τι περὶ τῶν διαφερόντων ἐπισκόποις καὶ κληρικοῖς. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, καὶ θαύμασον πῶς οὐκ εἴδομεν αὐτὸν ἐνεργοῦντά ποτε, καὶ ταῦτα πολλῶν διακόνων καὶ ἐπισκόπων πλουτησάντων μετὰ τὴν χειροτονίαν προφάσει αὐτοῦ, καὶ μὴ θελησάντων παραπέμψαι τι πρὸς τὰς ἐκκλησίας, ἃς ἐχειροτονήθησαν, ἐκ τῶν οὕτως ἢ ἄλλως ἐπικτηθέντων αὐτοῖς. *Nota præsentem canonem, mirum quid de iis, quæ ad episcopos et clericos pertinent, docentem. Nota præsentem canonem, et mirare quod eum unquam obtinentem non videmus; idque cum multi diaconi et episcopi ejus obtentu post ordinationem divites evaserint, et tamen nihil ex iis, quæ sic vel aliter possident, ad ecclesias transmittere volunt, in quas ordinati sunt.*

donationibus et legatis. Ac episcopalia quidem episcopatui tradentur : reliqua autem erunt eorum dominii, quemadmodum hic quoque canon hoc tractat. Clerici autem si, postquam in clerum recepti sunt, aliis modis et non ex ecclesia res emerint, non cogentur ea ecclesiæ addicere : si quis enim forte clericus fiat puerorum ludimagister, vel scriptor, vel magni alicujus viri amanuensis aut a secretis, et magnas ex eo facultates paraverit; quare cogetur ea, quæ his rationibus acquisita sunt, ecclesiæ addicere? Præsens autem interpretatio a verbis canonis dependet, statuentis quæ ex liberalitate vel hæreditatibus provenerunt, eos habere in potestate, præterquam quod pars quædam ecclesiæ dari debet. **559** Cum autem canon tractet de immobilibus, rogaverit quispiam, an idem servari debeat etiam in mobilibus. Et existimo quod idem etiam in his fiet; propterea quod nulla est differentia mobilium et immobilium, quod ad acquisitionem attinet. Proprie autem dixit, pro, si directo ei relicta sint, quoniam multa quibusdam relinquuntur, ut ea aliis quomodocunque reddant ac restituant. Ex hujusmodi ergo non postulat, ut quidquam ecclesiæ consecret; sed ex eis quæ proprie seu privatim ei relicta sunt, et quorum ille est dominus. Nota igitur canonem, qui dicit, quod episcopi et clerici debent necessario suis ecclesiis partem aliquam, quæ illis videbitur ex iis quæ proprie ad eos pertinent, relinquere; omnino autem extremo spiritu : et in hoc, cujusmodi et quantulumcunque est, non repudiabitur.

A ται πράγματα, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ ἀπὸ τῶν ἐπισκοπικῶν δικαίων καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν δωρεῶν καὶ ληγάτων. Καὶ τὰ μὲν, ἤγουν τὰ ἐπισκοπικὰ, τῇ ἐπισκοπῇ προσκυρωθήσεται· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ ἔσονται, καθὼς τοῦτο καὶ ὁ κανὼν διαλαμβάνει. Οἱ δὲ κληρικοὶ, ἐὰν μετὰ τὴν κλήρωσιν ἀπὸ ἑτέρων τρόπων, οὐχὶ ἀπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας, ἀγοράσωσι πράγματα, οὐκ ἀναγκασθήσονται ταῦτα προσκυρῶσαι τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐὰν γὰρ τυχὸν παιδοδιδάσκαλος γένηταί τις κληρικὸς ἢ καλλιγράφος ἢ ὑπογραφεὺς μεγιστᾶνός τινος, καὶ ἐντεῦθεν πολυκτήμων καταστῇ, ἵνα τί καταναγκασθήσεται τὰ ἀπὸ τοιούτων τρόπων ἐπικτηθέντα αὐτῷ τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρῶσαι; Ἡ παροῦσα δὲ ἑρμηνεία ἐξέχεται καὶ τῶν ῥημάτων τοῦ κανόνος, διαλαμβάνοντος τὰ ἀπὸ φιλοτι- B μιῶν ἢ κληρονομιῶν ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας αὐτοὺς ἄνευ μέρους τινὸς ὀφείλοντος δοθῆναι τῇ ἐκκλησίᾳ. Τοῦ δὲ κανόνος περὶ ἀκινήτων διαλαμβάνοντος, ἐρωτήσει τις, ἐὰν τὸ αὐτὸ ὀφείλει κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν κινητῶν; Καὶ οἶμαι ὅτι τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τούτοις γενήσεται διὰ τὸ μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν κινητῶν καὶ ἀκινήτων ὅσον εἰς τὴν ἐπίκτησιν. Κυρίως δὲ εἶπεν, ἀντὶ τοῦ εἰ ἐξ ὀρθοῦ αὐτῷ καταλειφθῇ· ἐπεὶ πολλὰ καταλιμπάνονταί τισιν, ὥστε αὐτὰ ἑτέροις ἀποκαταστῆσαι ἢ ἀναλῶσαι ὁπουδήποτε. Ἐκ τῶν τοιούτων οὖν οὐκ ἀπαιτεῖται ἀφιερῶσαί τι τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἐκ τῶν κυρίως, ἤτοι ἰδικῶς, αὐτῷ καταλελειμμένων, καὶ ὧν κύριός ἐστιν ἐκεῖνος. Σημείωσαι οὖν τὸν κανόνα τὸν λέγοντα ὅτι ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσιν οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ἐπίσκοποι καταλιμπάνειν ταῖς κατ' αὐτοὺς C ἐκκλησίαις μέρος τι, τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, ἀπὸ τῶν κυρίως διαφερόντων τούτοις, πάντως δὲ ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς· καὶ τοῦτο, οἷον ἂν καὶ ὅσον ἐστὶν, οὐκ ἀποπεμφθήσεται.

ZONAR. Si qui homines, cum rei familiaris inopia laborarent, ad episcopatum evecti aut in clerum cooptati sunt, deinde vero divitiis affluant, agrosque aut prædia, postquam episcopi aut clerici sunt, proprio nomine emercati possideant; illa ex bonis ecclesiæ quæsiisse censentur, ac nisi ecclesiæ consecraverint, Dominicas, hoc est, Deo dicatas possessiones, diripuisse judicabuntur. Id namque illa significant : tanquam qui Dominica bona invaserint. Proinde civilibus quoque legibus cautum est, ut episcopi, cum eligendi sunt, quid in ipsorum possessionibus sit testatum faciant; ut illas, quibuscunque collibitum fuerit, ex legum præscripto relinquere liceat. Quadragesimus vero sanctorum apostolorum canon, Nota sint, inquit, propria episcopi bona, si quidem propria quoque habet; notaque item Dominica sint et quæ sequuntur. Idem vicesimo quarto, quoque Antiochenæ synodi canone cautum est. Quod si episcopo cuiquam aut clerico aliquid alicujus liberalitate ipsi proprie addictum, legatum quippe aut donatio aut cognata hæreditas, obvenerit, ex eo quoque ecclesiæ partem pro suo arbitrio consecrabit. Proprie vero dixit, addictum, hoc est, quod homini ex directo fuerit relictum; quoniam multa aliquibus relinquuntur, ut aliis tradant, aut in captivorum redemptionem, aut in

ZΩΝΑΡ. Ἐὰν ἄποροί τινες γένωνται ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ, εἶτα εὐπορήσωσι, καὶ κτήσωνται, ἐν τῷ εἶναι ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ, ἀγροὺς ἢ χωρία, ὠνησάμενοι αὐτὰ εἰς ὄνομα οἰκεῖον, δοκοῦσιν ἐκ πραγμάτων τῆς ἐκκλησίας ταῦτα κτήσασθαι, καὶ ἔνοχοί εἰσιν, ὥσπερ εἰ δεσποτικὰ πράγματα, ἤγουν κυριακὰ, διηρπάκασι (τοῦτο γὰρ ἐνέφηνε διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὡς ἔφοδον πεποιηκότες), εἰ μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα ἀφιερώσουσιν. Διὸ καὶ οἱ νόμοι τῆς πολιτείας ἀπαιτοῦσι τοὺς ἐπισκόπους, ὅτε μέλλουσι χειροτονεῖσθαι, φανερὰ ποιεῖν ἃ κέκτηνται, ἵνα ἔχωσιν ἄδειαν, οἷς D βούλονται, νομίμως ταῦτα καταλιμπάνειν. Καὶ ὁ μ' δὲ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Ἔστω, φησὶ, φανερὰ τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα, εἴγε καὶ ἴδια ἔχει, καὶ φανερὰ τὰ κυριακὰ, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κδ' κανὼν περὶ τούτου θεσμοθετεῖ. Ἐὰν δὲ καὶ ἐπισκόπῳ ὄντι τινὶ ἢ κληρικῷ περιέλθῃ κυρίως φιλοτιμία τινὸς, οἷον ληγάτον ἢ δωρεὰ ἢ κληρονομία συγγενικὴ, δεῖ, φησὶ, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀφιερῶσαι τῇ ἐκκλησίᾳ μέρος κατὰ τὴν οἰκείαν προαίρεσιν. Κυρίως δὲ εἶπεν, ἀντὶ τοῦ ἐξ ὀρθοῦ αὐτῷ καταλειφθῇ, ἐπεὶ πολλὰ καταλιμπάνονταί τισιν, ὥστε αὐτὰ ἑτέροις ἀποκαταστῆναι, ἢ ἀναλῶσαι αὐτὰ εἰς αἰχμαλώτων ἀναῤῥύσεις, ἢ εἰς οἰκοδομὰς οἴκων ἱερῶν, καὶ εἰς ἄλλας αἰτίας ὁμοίας. Ἐκ τῶν τοιούτων οὖν οὐκ ἀπαιτεῖται ἀφιεροῦν τι

τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ ἐκ τῶν κυρίως, ἤτοι ἰδικῶς, A αὐτῷ καταλελειμμένων, καὶ ὧν κύριος ἐκεῖνός ἐστιν. Εἰ δὲ προέθεντο καὶ ὑπέσχοντο μέρος ἀφιερῶσαι τῇ ἐκκλησίᾳ, εἶτα μετετράπησαν, ἀντὶ τοῦ μετεβλήθησαν, ἀνάξιοι κριθήσονται οὗτοι τῆς ἱερατικῆς τιμῆς.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ μετὰ τὸ προκόψαι ἀγρὸν ἐξωνούμε« νος, οὐδὲν ἔχων, ἔστω τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦτον « προσάγειν, εἰ μὴ ἐκ διαδοχῆς συγγενείας ἢ « καθαρᾶς φιλοτιμίας τούτῳ περιελήλυθε. »

Οἱ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς μὴ ἔχοντες ἴδια πράγματα, ἢ καὶ οἱ κληρικοὶ, οἱ πρὸ τοῦ κληρωθῆναι ὄντες πενέστατοι, ἐὰν μετὰ τὸ προκόψαι ἀκίνητά τινα B ἐξωνήσωνται, τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα προσάξουσιν, ὡς ἐκ τῶν προσόδων αὐτῆς ταῦτα ἐπικτησάμενοι· εἰ μή που ἀπὸ κληρονομίας ἢ ἀπό τινος δωρεᾶς, τῇ ἀληθείᾳ πρὸς αὐτοὺς γενομένης, φαίνονται ταῦτα περιελθεῖν εἰς αὐτούς.

ΚΑΝΩΝ ΛϚʹ.

Ὥστε πρεσβυτέρους πρᾶγμα τῆς ἐκκλησίας, ἐν « ᾗ καθιεροῦνται, μὴ πιπράσκειν, καὶ ὥστε μη« δενὶ ἐπισκόπῳ ἐξεῖναι πράγματι καταχρήσασθαι « ἐκ τοῦ τίτλου τῆς ἐκκλησιαστικῆς μάτρικος. « Ὁμοίως ἤρεσεν, ὥστε τοὺς πρεσβυτέρους παρὰ « γνώμην τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπισκόπων πρᾶγμα « μὴ πιπράσκειν τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ καθιεροῦν« ται· ὃν τρόπον καὶ τοῖς ἐπισκόποις οὐκ ἔξεστι « πιπράσκειν χωρία τῆς ἐκκλησίας, ἀγνοούσης C « τῆς συνόδου, ἢ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. Μὴ « οὔσης τοίνυν ἀνάγκης, μηδὲ ἐπισκόπῳ ἐξεῖναι « καταχρήσασθαι πράγματι ἐκ τοῦ τίτλου τῆς « ἐκκλησιαστικῆς μάτρικος. »

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, ἱερεῖς τινες ἐπώλουν ἐκκλησιαστικὰ πράγματα παρὰ γνώμην τῶν οἰκείων ἐπισκόπων. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπίσκοποι ἐπίπρασκον χωρία τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν παρὰ γνώμην τῆς κατ᾽ αὐτοὺς συνόδου, ἢ καὶ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν μηκέτι τοῦτο γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔτι πρόκειται ἀνάγκη ποιῆσαι τοιοῦτόν τι ἐπίσκοπον, μετὰ συναινέσεως τῆς κατ᾽ αὐτὸν συνόδου καὶ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων τοῦτο ποιεῖν· ἄλλως δέ πως μὴ ἔχειν ἐπ᾽ ἀδείας αὐτὸν καταχρήσασθαι πράγματι καταγεγραμμένῳ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βρεβίοις, D ἤγουν ἐν τῇ μάτρικι, τουτέστιν ἐν τῇ ἀπογραφῇ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τίτλου, ἤτοι βιβλίου. Τίτλος γὰρ λέγεται ποτὲ μὲν ἡ ἐπιγραφὴ, ποτὲ δὲ ἡ αἰτία, ποτὲ δὲ καὶ τὸ βιβλίον. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος μήτε ἐπίσκοπον παρὰ γνώμην τῆς συνόδου καὶ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων πιπράσκειν χωρία τῆς ἐκκλησίας, μήτε τοὺς πρεσβυτέρους παρὰ γνώμην τῶν ἰδίων ἐπισκόπων πωλεῖν πράγματα ἐκκλησιαστικὰ, μὴ εἴπῃς ἐξισοῦσθαι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τοῖς ἐπισκόποις τοὺς πρεσβυτέρους· ἀλλ᾽ εἰπὲ ὅτι οἱ μὲν πρεσβύτεροι παρὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων οἱονδηποτοῦν πρᾶγμα κινητὸν ἢ καὶ εὔφθαρτον, οἶνον τυχὸν ἢ σῖτον, πωλεῖν οὐ δύνανται· ὁ δὲ ἐπίσκοπος τὰ μὲν εὔφθαρτα κινητὰ καὶ τὰ αὐτοκίνητα καὶ παρὰ γνώ-

A sacrarum ædium ædificationem, aut in alios ejusmodi usus insumant. Nihil ergo ex hujusmodi rebus, sed ex iis tantum, quæ ipsi proprie ac peculiariter sunt relictæ, quarumque ipse dominus est, ecclesiæ consecrare necessario cogetur. Quod si qui, parte aliqua jam ecclesiæ destinata, postea retro conversi sunt, hoc est, sententiam mutarunt, sacerdotii honore indigni esse judicabuntur.

ARIST. « Qui post promotionem, nihil habens, « agrum emerit, in ecclesiam eum conferat, nisi « successione cognationis aut pura liberalitate ei « obvenerit. »

Qui ante episcopatum propria non habent bona, vel etiam clerici, qui antequam in clerum cooptati fuerint, pauperrimi erant; si postquam promoti B sunt, immobilia aliqua redimant, ea ad ecclesiam afferent, ut qui ex illius reditibus eadem acquisivissent: nisi forte ab hæreditate, aut ab alicujus donatione, vere ad ipsos facta, appareant ea ad ipsos obvenire.

560 CANON XXXVI.

« Ut presbyteri res ecclesiæ, in qua consecrantur, « non vendant: et ut nulli liceat episcopo re « abuti, quæ est ex titulo ecclesiasticæ matriculæ. « Similiter placuit, ut presbyteri, præter mentem « suorum episcoporum res ecclesiæ, in qua con« secrantur, non vendant: quemadmodum epi« scopis quoque prædia ecclesiæ, ignorante sy« nodo, vel suis presbyteris vendere non licet. « Non existente ergo necessitate, non liceat « episcopo re abuti, quæ est ex titulo ecclesia« sticæ matriculæ. »

BALS. Ut est verisimile, quidam sacerdotes res ecclesiasticas, præter suorum episcoporum sententiam, vendebant. Quin etiam episcopi suarum ecclesiarum prædia emancipabant, præter synodi, vel etiam suorum sacerdotum sententiam. Dicit ergo canon, ne hoc fiat amplius; sed quando tale quid faciendi necessitas premit episcopum, id cum synodi suæ consensu et suorum presbyterorum faciat. Ei autem aliter re uti non liceat, quæ in brevibus ecclesiasticis seu in matricula scripta est, hoc est, D in repertorio ecclesiastici tituli seu libri. Titulus enim dicitur aliquando inscriptio, aliquando vero causa, aliquando autem et liber. Cum autem audis canonem dicentem, nec episcopum præter synodi sententiam et suorum presbyterorum ecclesiæ prædia vendere; nec presbyteros præter sententiam suorum episcoporum vendere res ecclesiasticas; ne dixeris, quod ad hoc attinet, presbyteros æquari episcopis: sed dic quod presbyteri quidem, præter episcoporum sententiam, quamcunque rem mobilem vel immobilem vel etiam quæ facile corrumpi potest, vinum forte vel frumentum, vendere non possunt; episcopus autem ea quidem, quæ facile corrumpi possunt, mobilia, et quæ per se mobilia, etiam præter suorum clericorum sententiam, potest alie-

nare; sed non itidem immobilia. Propterea enim præsens quoque canon jubet presbyteros non vendere bona ecclesiastica sine episcopis: episcopis autem prohibuit immobilia, sine necessitate et sine synodali et presbyterorum sententia, vendere Quod autem habet episcopus potestatem, etiam præter suorum presbyterorum mentem et synodi, vendendi per se immobilia et mobilia, quæ facile corrumpi possunt, patet ex 38 et 41 can. apostolicis, quos etiam lege: atque etiam ex præsenti canone, qui prohibet ecclesiasticorum prædiorum et fundorum alienationem sine cognitione et examinatione faciendam. Ne huic autem interpretationi repugnare videantur canones, qui sacra ecclesiastica ab episcopis vendi prohibent. Etsi enim sint mobilia, immobilium tamen locum obtinent, sicut et hoc sæpe in legibus invenitur. Porro quando ecclesiasticum immobile ob pre··entem necessitatem vendendum est, non debet episcopus rem reditum habentem vendere; sed qualem canone 26 præsentis synodi eam esse vult, et secundum dictas illic distinctiones. Abusus autem canon meminit, ne dicas prohiberi solum venditionem immobilium, non autem etiam alias alienationes. Neque enim per emphyteusin, neque per donationem, neque per permutationem, neque ad multum tempus potest episcopus rem ecclesiasticam alienare, nisi urgeat necessitas.

μην τῶν οἰκείων κληρικῶν ἐκποιεῖν δύναται, οὐ μὴν καὶ τὰ ἀκίνητα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ κανὼν τοὺς μὲν πρεσβυτέρους παρεκελεύσατο μὴ πωλεῖν πράγματα ἐκκλησιαστικὰ ἄνευ τῶν ἐπισκόπων· τοὺς δὲ ἐπισκόπους ἐκώλυσε πιπράσκειν ἀκίνητα ἄνευ ἀνάγκης καὶ συνοδικῆς γνώμης καὶ τῶν πρεσβυτέρων. Ὅτι δὲ ἐξουσίαν ἔχει ὁ ἐπίσκοπος καὶ παρὰ γνώμην τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου πιπράσκειν ἐκκλησιαστικὰ ἀκίνητα καὶ εὔφθαρτα κινητὰ, δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ λη' ἀποστολικοῦ κανόνος καὶ τοῦ μα', οὓς καὶ ἀνάγνωθι· ἀλλὰ μὴν καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος κωλύοντος τὴν ἀδιάγνωστον ἐκποίησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν χωρίων καὶ μονῶν. Μὴ ἐναντιωθῶσι δέ σοι πρὸς τὴν παροῦσαν ἑρμηνείαν οἱ κανόνες, οἱ κωλύοντες παρὰ ἐπισκόπων πιπράσκεσθαι ἱερὰ ἐκκλησιαστικά. Κἂν γὰρ κινητὰ ταῦτα ὦσιν, ἀλλὰ ἀκινήτων ἐπέχουσι τόπον· καθὼς καὶ ἐν τοῖς νόμοις τοῦτο πολλαχοῦ εὑρίσκεται. Καὶ ὅταν δὲ μέλλῃ διαπραθῆναι ἐκκλησιαστικὸν ἀκίνητον διὰ προκειμένην ἀνάγκην, οὐκ ὀφείλει πωλεῖν ὁ ἐπίσκοπος πρᾶγμα ἔχον πρόσοδον, ἀλλ' οἷον ὁ κϛ' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου φησὶ, καὶ κατὰ τὰς ἐκεῖσε εἰρημένας διαστίξεις. Καταχρήσεως δὲ ὁ κανὼν ἐμνήσθη, ἵνα μὴ εἴπῃς μόνην κωλύεσθαι τὴν διάπρασιν τῶν ἀκινήτων, οὐ μὴν καὶ τὰς ἄλλας ἐκποιήσεις. Οὔτε γὰρ κατ' ἐμφύτευσιν, οὔτε κατὰ δωρεὰν, οὔτε κατὰ ἀνταλλαγὴν, οὔτε ἐπὶ χρόνοις πολλοῖς ἐκποιεῖσθαι ἐκκλησιαστικὸν ἀκίνητον ἐπίσκοπος δύναται ἀνάγκης μὴ προκειμένης.

ZONAR. Sanctorum apostolorum canones, tricesimus octavus et quadragesimus primus, jus administrationemque rerum ecclesiasticarum penes episcopos esse voluere. Proinde ne sacerdotibus res ecclesiæ, **561** cui adscripti sunt, sine episcopi facultate vendere liceat, hic canon decernit. Tum ne concessa ipsis per apostol. canones auctoritate episcopi abutentes, dominatum sibi quodammodo vindicent, itaque ecclesiasticas possessiones abdicatum eant, ne ipsi quidem episcopo, nisi re cum synodo sua subjectisve sibi presbyteris communicata, prædia ecclesiastica vendendi facultatem esse statuit. Neque enim rerum ecclesiasticarum administrationem ab ipsis ignorari oportet; ne, si sine teste sit, offensiones in episcopos exoriantur. Nulla ergo necessitate cogente, re in ecclesiastica matricula vel repertorio descripta episcopo quoque abuti ne liceat. Tituli vero nomine et inscriptio et causa quinimo et liber, ut in legibus scriptum alicubi reperias, significatur. Et vero, cum alienare aliquid immobile episcopus volet, ejus generis id esse debet, quale hujus synodi canone sexto et vicesimo explicatur, ac ibidem indicatæ cautiones in eo alienando serventur.

ZΩΝΑΡ. Οἱ τῶν σεπτῶν ἀποστόλων κανόνες, ὅ τε λη' καὶ ὁ μα' τὴν ἐξουσίαν καὶ φροντίδα τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τοῖς ἐπισκόποις ἀνατιθέασιν. Ἀκολούθως οὖν ὁ κανὼν οὗτος ἀπαγορεύει πιπράσκειν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας πρᾶγμα ἐν ᾗ καθιερώθησαν, εἰ μὴ καὶ ὁ ἐπίσκοπος συνευδοκεῖ. Ἵνα δὲ μὴ τῇ δοθείσῃ αὐτοῖς ἐξουσίᾳ ἐκ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων καταχρώμενοι οἱ ἐπίσκοποι ἐναυθεντῶσι καὶ ἐκποιῶνται τὰ ἐκκλησιαστικὰ, καὶ ἐπήγαγεν ὅτι οὐδὲ τῷ ἐπισκόπῳ ἐξέσται χωρία πιπράσκειν τῆς ἐκκλησίας, ἀγνοούσης τῆς συνόδου, ὑφ' ἧς καὶ αὐτός ἐστιν, ἢ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. Δεῖ γὰρ τῶν διοικήσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εἴδησιν ἔχειν αὐτούς· ἵνα μὴ, ἀμαρτύρου τῆς οἰκονομίας οὔσης, σκάνδαλα κατὰ τοῦ ἐπισκόπου φύωνται. Χωρὶς τοίνυν ἀνάγκης μηδὲ τῷ ἐπισκόπῳ ἐξέστω κατακρήσασθαι πράγματι ἀπογεγραμμένῳ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μάτρικι, ἤτοι τῇ ἀπογραφῇ. Τίτλος δὲ ἡ ἐπιγραφὴ λέγεται καὶ ἡ αἰτία, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ βιβλίον, ὡς ἐν τοῖς νόμοις που γέγραπται. Καὶ ὅτε δὲ ἐκποιήσασθαι ἀκίνητον ὁ ἐπίσκοπος μέλλει, τοιοῦτον ἐκποιήσεται, οἷον ὁ κϛ' κανὼν τῆς παρούσης συνόδου φησὶ, καὶ κατὰ εἰρημένας ἐκεῖ διαστίξεις.

ARIST. « Presbyter rem quampiam ecclesiasticam « sine episcopo non vendit; neque episcopus præ« dium, synodo non approbante. »

ΑΡΙΣΤ. « Πρεσβύτερος ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα « τοῦ ἐπισκόπου χωρὶς οὐ πιπράσκει· οὐδὲ ἐπί« σκοπος χωρίον, συνόδου μὴ ἐπιγινωσκούσης. »

Bona ecclesiastica non alienata manere debent. Si autem necessitas requirat, ut immobile aliquid alienetur, episcopus sine synodi sententia illud non

Τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἀνεκποίητα μένειν ὀφείλουσιν. Εἰ δὲ ἀνάγκη γένηται ἐκποιηθῆναί τι ἀκίνητον, οὐκ ἄνευ γνώμης τῆς συνόδου διαπωλήσει τοῦτο ὁ ἐπί-

σκοπος· εἰ μὴ βούλεται, κατὰ τὸν εἰκοστὸν ἕκτον κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, Θεῷ καὶ συνόδῳ ἑαυτὸν καταστῆσαι ὑπεύθυνον, καὶ τῆς τιμῆς ἀλλότριον. Ἀλλ' οὐδὲ πρεσβύτερος, οἰκονομίαν τινὰ τῆς ἐπισκοπῆς ἐμπεπιστευμένος, χωρὶς εἰδήσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν, ἢ ἀκίνητον, ἢ αὐτοκίνητον, διαπωλήσει.

« Ἀνεγνώσθησαν ἔτι μὴν ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ διάφοροι σύνοδοι πάσης τῆς τῶν Ἄφρων χώρας, ἐπιτελεσθεῖσαι ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις Αὐρηλίου ἐπισκόπου Καρχηδόνος.

« Ἐκ τῆς συνόδου τῆς ἐν Ἵππωνι Ῥηγίῳ γενομένης ἐπὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου βασιλέως Θεοδοσίου Αὐγούστου τὸ τρίτον, καὶ ἐπὶ Ἀβουνδαντίου τοῦ λαμπροτάτου ὑπάτου ὀγδόῳ εἰδοῖς Ὀκτωβρίαις ἐν Ἵππωνι Ῥηγίῳ εἰς τὸ σήκρητον τῆς ἐκκλησίας Πάκης· καὶ τὰ λοιπὰ πεπραγμένα ταύτης τῆς συνόδου διὰ τοῦτο οὐκ ἐγράφησαν, ἐπειδὴ τὰ ἐν αὐτῇ ὁρισθέντα ἐν τοῖς ἀνωτέροις δείκνυται ἐγκείμενα. »

ΒΑΛΣ. Οὐκ ἐν μιᾷ συνελεύσει τὰ ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ γενόμενα ἐπράχθησαν, ἀλλ' ἐν διαφόροις. Λυομένου γὰρ τοῦ συνεδρίου, πάλιν ἐν ἑτέρῳ καιρῷ συνήρχοντο, καὶ προτιθεμένων ζητημάτων ἐσκόπουν, καὶ τὰ δόξαντα ὥριζον, καὶ συνῆπτον αὐτὰ τοῖς προλαβοῦσιν.

Πρᾶξις δευτέρα.

« Ἐκ τῆς συνόδου Καρχηδόνος, ἔνθα τοποτηρηταὶ ἐπίσκοποι τῆς ἀνθυπατιανῆς πρὸς τὴν σύνοδον ἀπεστέλλοντο Ἀδρουμέτου ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ἀρκαδίου τὸ τρίτον καὶ Ὀνωρίου τὸ δεύτερον, τῶν Αὐγούστων ὑπάτων, πρὸ δεκαὲξ καλανδῶν Ἰουλίων εἰς Καρχηδόνα. Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τοποτηρηταὶ ἐπελέγησαν ἐπίσκοποι ἀνθυπατιανοὶ πρὸς τὴν Ἀδρουμετιανὴν σύνοδον.

« Ἐκ τῆς συνόδου Καρχηδόνος, ἔνθα πολλὰ ὡρίσθησαν, ἐπὶ Καισαρίου καὶ Ἀττικοῦ, τῶν λαμπροτάτων ὑπάτων, τῇ πρὸ πέντε καλανδῶν Σεπτεμβρίων, ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σήκρητον τῆς ἐκκλησίας Ῥεστιτούτης, ἐν τῷ προκαθέζεσθαι Αὐρήλιον ἐπίσκοπον ἅμα ἐπισκόποις παρεστώτων διακόνων, παραγενομένων ἔτι μὴν Βίκτορος τοῦ γέροντος τοῦ Πουπιανίτου, Τίτου τοῦ Μηγριπητανοῦ, Εὐαγγέλου Ἀσσουριτανοῦ, ὡμίλησε πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Αὐρήλιος ἐπίσκοπος Καρχηδόνος· ὃς καὶ εἶπεν οὕτως·

« Μετὰ τὴν προορισθεῖσαν ἡμέραν τῆς συνόδου, καθημένων ἡμῶν, ὡς μεμνήμεθα, ἀδελφοὶ μακαριώτατοι, καὶ προσδοκώντων ἐκ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀφρικῆς τοποτηρητὰς παραγενέσθαι πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς ὑμετέρας συζητήσεως, τὴν, ὡς εἶπον, προορισθεῖσαν· ἀλλὰ καὶ ἀναγνωσθείσης ἐπιστολῆς τῶν ἀπὸ τοῦ Βυζακίου συλλειτουργῶν ἡμῶν. Κἀκείνου δ' ἔτι μὴν παραναγινωσκομένου τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, εἴ τι ἅμα ἐμοὶ συνεζήτησαν οἱ τὸν καιρὸν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς συνόδου προλαβόντες. Ἔτι μὴν ἀνεγνώσθη καὶ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν Ὀνωράτου καὶ Οὐρβανοῦ, τῶν ἅμα ἡμῖν

vendet : nisi vellet juxta vicesimum sextum præsentis synodi canonem et Deo et synodo semetipsum reddendæ rationi obnoxium facere, et honore alienum. Sed nec presbyter, cui dispensatio aliqua episcopatus concreditur, sine sui episcopi scientia, bonum aliquod ecclesiasticum, sive immobile sive suapte natura mobile, divendat.

« In hac præterea synodo recitata sunt universæ Afrorum regionis diversa concilia transactis Aurelii episcopi Carthaginensis temporibus celebrata.

« Ex synodo quæ in Hippone Rhegio facta est. Sub clarissimo imperatore Theodosio Augusto tertium, et sub Abundantio illustrissimo consule octavum, Idibus Octobris, in Hippone Rhegio in secretario ecclesiæ Pacis. Et reliqua hujus synodi acta propterea scripta non sunt : quia quæ in ea constituta sunt, in superioribus sita esse ostenduntur. »

BALS. Quæ in hac synodo acta fuere, non in una conventione, sed in diversis acta sunt. Soluto enim concessu, rursus alio tempore convenerunt, et propositas quæstiones examinarunt, quæque illis visa sunt definierunt, eaque præcedentibus conjunxerunt.

Actio secunda.

« Ex synodo Carthaginensi, in qua episcopi proconsularis provinciæ legati missi sunt ad synodum Adrumeti, sub clarissimis imperatoribus Arcadio tertium et Honorio secundum Augustis consulibus, decimo sexto Kalendas Julias Carth. In hac synodo legati proconsulares electi sunt episcopi ad Adrumetanam synodum.

« Ex synodo Carthaginensi, ubi multa decreta sunt, sub Cæsario et Attico illustrissimis consulibus, quinto Kalendas Septembris, Carthagine, in secretario ecclesiæ Restitutæ, dum præsideret Aurelius episcopus, simul episcopos assistentibus diaconis, præsentibus præterea Victore sene Pupianiate, Tito Migripetano, Evangelo Assuretano, orationem ad episcopos habuit Aurelius episcopus Carthaginensis : qui etiam sic dixit :

« Post præfinitum diem synodi, sedentibus nobis, ut meminimus, beatissimi fratres, et exspectantibus, ut ex omnibus Africæ provinciis adessent legati ad diem vestræ disquisitionis, quæ, 562
ut dixi, præfinita est : sed etiam lecta epistola nostrorum ex Byzacio in sacris comministrorum. Illo etiam præterea lecto vestræ dilectioni, si quid una mecum conquisierunt, qui tempus et diem synodi anticiparunt. Præterea autem lecta est, et a fratribus Honorato, et Urbano, qui nobiscum hodie synodi participes, missa legatio Sitifensis regionis. Rursus autem quoque Reginus Vegesе-

litanæ regionis litteras meæ mediocritati ostendit a Crescentiano et Aurelio coepiscopis nostris primæ sedis duarum Numidiarum : in quibus quidem litteris meminit vestra mecum una dilectio, eos significasse, quod vel ipsi ad hanc synodum venire dignarentur, vel pro more legatos mitterent. Quoniam autem hoc nullo modo factum est, testificantur, qui a tam remota Mauritania Sitifensis regione venerunt legati non posse se amplius moram trahere. Propterea ergo, fratres, si vestræ videatur dilectioni, litteræ fratrum nostrorum ex Bysacio, et breviarium, quod ipsi epistolæ alligarunt, in hac convocata congregatione legantur : ut si quæ forte ex iis vestræ dilectioni minus placeant, quæcunque cura ac diligentia corrigi potuerint, in melius transformentur. Hoc enim frater et coepiscopus Mizonius, vir primæ sedis clarissimus, pro suæ auctoritatis et prudentiæ dignitate scribens ad meam humilitatem petivit. Si ergo placet, quæ sunt conquisita, legantur, et singula a vestra dilectione considerentur. »

σήμερον τῆς συνόδου μετεχόντων, τοποτηρησία ἀποσταλεῖσα τῆς Σιτιφένσης χώρας. Πάλιν δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς Ῥηγῖνος τῆς Βεγετσελιτάνης χώρας γράμματα τῇ ἐμῇ μετριότητι ἐνεφάνισεν ἀπὸ Κρισκεντιανοῦ καὶ Αὐρηλίου τῶν συλλειτουργῶν ἡμῶν τῶν τῆς πρώτης καθέδρας τῶν δύο Νουμιδιῶν, ἐν οἷς γράμμασι τούτους ἐπαγγεῖλασθαι μέμνηται ἅμα ἐμοὶ ἡ ὑμετέρα ἀγάπη, ὅτι ἢ αὐτοὶ κατηξίουν ἐλθεῖν πρὸς ταύτην τὴν σύνοδον, ἢ κατὰ τὸ ἔθος ἀποστεῖλαι εἶχον τοποτηρητάς. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐδαμῶς γέγονε, διαμαρτύρονται ἀπὸ τοσούτου μήκους τῆς Μαυριτανίας Σιτιφένσης ἐλθόντες τοποτηρηταὶ ἐπὶ πολὺ μὴ δύνασθαι ἐμβραδύνειν. Διὰ οὖν τοῦτο, ἀδελφοὶ, ἐὰν δοκῇ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, τὰ γράμματα τῶν ἀπὸ τοῦ Βυζακίου ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ τὸ βρέβιον, ὅπερ τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ προσέθησαν, ἐν ταύτῃ τῇ παρακλήτῳ συνελεύσει ἀναγνωσθῶσιν, ἵνα, ἐάν τινα τυχὸν ἐξ αὐτῶν ἐνστῶσιν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, ὅσα δι' ἐπιμελείας δυνηθῶσι διορθωθῆναι εἰς κρεῖττον μετατυπωθῶσι. Τοῦτο γὰρ ὁ ἀδελφὸς καὶ συνεπίσκοπος Μιζώνιος, ὁ τῆς πρώτης καθέδρας περιφανέστατος ἀνὴρ, ἀξίως τοῦ ὄγκου καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ γράφων πρὸς τὴν ἐμὴν εὐτέλειαν ᾔτησεν. Ἐὰν οὖν ἀρέσκῃ, τὰ συζητηθέντα ἀναγνωσθῶσι, καὶ ἕκαστα ἐκ τῆς ὑμετέρας κατανοηθῶσιν ἀγάπης. »

BALS. et ZONAR. Dies, quo convenirent, hujus synodi Patribus præfinita est ; qui quidem sperabant ex omnibus Africæ provinciis legatos ad synodum venturos ; quorum aliqui quidem venerunt, aliqui vero non stiterunt, aliquorum autem allatæ sunt litteræ. Qui ergo peregre advenerunt se non posse diutius perseverare dicentes, Aurelius episcopus dixit synodo, quod quoniam legati, qui ad nos venerunt, diutius manere non possunt, legantur litteræ fratrum nostrorum ex Bysacio, et breve emissum cum litteris. Bysacium autem et Sitifensis et duæ Numidiæ et Sellitana sunt partes Africæ regionis. Legantur autem, inquit, ut si aliqua eorum vestræ dilectioni repugnent, hoc est, si horum aliqua vobis adversentur, ac, ut non recte statuta, vos offendant ; ea diligentia corrigantur, et in melius transformentur. Hoc enim, inquit, Mizonius quoque petivit, ut corrigantur quæ correctione indigent. Convocatam autem congregationem dicit vel ut ex sui mutua convocatione congregatam, vel ad correctionem adhortantem, per ea quæ ab ipsa definita sunt, eos qui non recte vivunt, vel de fide non recte sentiunt.

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Ἡμέρα ὡρίσθη συνελεύσεως τοῖς τῆς συνόδου ταύτης Πατράσιν, οἵτινες ἤλπιζον ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἁπάσης τῆς Ἀφρικῆς τοποτηρητὰς ἐλθεῖν εἰς τὴν σύνοδον· ὧν τινες μὲν ἦλθον, τινὲς δὲ οὐκ ἀπηντήκασι, τινῶν δὲ προσεκομίσθησαν γράμματα. Τῶν οὖν ἐπιδημησάντων, μὴ δύνασθαι λεγόντων ἐπιπλέον προσκαρτερεῖν, ὁ ἐπίσκοπος Αὐρήλιος ἔφησε πρὸς τὴν σύνοδον ὅτι, ἐπεὶ οἱ ἐλθόντες πρὸς ἡμᾶς τοποτηρηταὶ προσμένειν καὶ ἔτι οὐ δύνανται, ἀναγνωσθήτωσαν τὰ γράμματα τῶν ἀπὸ Βυζακίου ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ τὸ σὺν τοῖς γράμμασιν ἀποσταλὲν βρέβιον. Τὸ δὲ Βυζάκιον καὶ ἡ Σιτιφένση καὶ αἱ δύο Νουμιδίαι, καὶ ἡ Σελλιτανὴ, τῆς Ἀφρικῆς χώρας εἰσὶ μοῖραι. Ἀναγνωσθήτωσαν δὲ, φησὶν, ἵνα, ἐάν τινα ἐξ αὐτῶν ἐνστῶσι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, ἀντὶ τοῦ, ἐάν τινα τούτων ἐναντιωθῶσιν ὑμῖν προσκόψασι τούτοις, ὡς μὴ καλῶς τυπωθεῖσι, διορθωθῶσι ταῦτα δι' ἐπιμελείας, καὶ εἰς κρεῖττον μετατυπωθῶσι. Τοῦτο γὰρ, φησὶ, καὶ ὁ Μειζώνιος ᾔτησε, τὸ διορθωθῆναι τὰ δεόμενα διορθώσεως. Παράκλητον δὲ τὴν συνέλευσιν εἴρηκεν ἢ ὡς ἐκ παρακλήσεως ἀλλήλων ἀθροιζομένην ἢ ὡς εἰς διόρθωσιν παρακαλοῦσαν, διὰ τῶν παρ' αὐτῆς ὁριζομένων, τοὺς μὴ βιοῦντας καλῶς ἢ μὴ φρονοῦντας ὀρθῶς περὶ πίστεως.

CANON XXXVII.

Quod nihil eorum, quæ in Hipponensi synodo acta sunt, sit corrigendum. Epigonius episcopus dixit, In hoc breviario, quod ex Hipponensi synodo decerptum est, nihil esse corrigendum vel addendum putamus : nisi ut dies sancti Paschatis in tempore synodi significetur. »

ΚΑΝΩΝ ΛΖ'.

« Ὅτι οὐδὲν ἐκ τῆς ἐν Ἱππῶνι συνόδου εἴη διορθωτέον. Ἐπιγόνιος ἐπίσκοπος εἶπεν· ἐν τούτῳ τῷ βρεβίῳ, τῷ ἀποδρεφθέντι ἐκ τῆς ἐν Ἱππῶνι συνόδου, οὐδὲν νομίζομεν εἶναι διορθωτέον ἢ προσθετέον· εἰ μὴ ἵνα ἡ ἡμέρα τοῦ ἁγίου Πάσχα ἐν τῷ καιρῷ τῆς συνόδου γνωρισθείη. »

ΒΑΛΣ. Ἡ Ἱππὼν πόλις ἐστὶ τῆς Καρχηδόνος, ἐν ᾗ συνόδου ἀθροισθείσης πολλὰ ὡρίσθησαν, ἐξ ὧν τινα ὀλίγα (βρέβους γὰρ παρὰ τοῖς Λατίνοις τὸ βραχὺ) ἀποδρεφθέντα προσεκομίσθησαν, καὶ ἔδοξαν καλῶς ἔχειν. Τοῦτο δὲ μόνον ἔφησαν οἱ Πατέρες εἶναι ἀναγκαῖον, τὸ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Πάσχα δήλην γενέσθαι.

A

BALS. Hippo urbs est Carthaginensis ditionis, in qua collecta synodo multa constituta sunt : ex quibus pauca quædam (id enim breve apud Latinos significat) decerpta allata sunt, et recte habere visa sunt. Hoc autem solum dixerunt Patres esse necessarium, ut sancti Paschatis dies manifestus evadat.

ΖΩΝΑΡ. Ἀναγνωσθέντων τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ μέντοι καὶ τοῦ βρεβίου, κατὰ τὴν εἰσήγησιν Αὐρηλίου, ὁ Ἐπιγόνιος ἔφη· Οὐδὲν δοκεῖ ἡμῖν διορθώσεως ἄξιον ἐν τῷ βρεβίῳ τῷ ἀποτμηθέντι ἐκ τῆς ἐν Ἱππῶνι συνόδου. Ἱππὼν δὲ πόλις ἐστὶ τῆς Καρχηδόνος, ἐν ᾗ, συνόδου ἀθροισθείσης, πολλὰ ὡρίσθησαν, ἐξ ὧν τινα ὀλίγα προσεκομίσθησαν εἰς τὴν σύνοδον ταύτην. Βρέβους γὰρ Ῥωμαϊστὶ τὸ βραχὺ, τὸ ὀλίγον λέγεται. Τοῦτο δὲ μόνον, φησὶν, ἀναγκαῖον, τὸ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Πάσχα γνωρισθῆναι ἐν τῷ καιρῷ τῆς συνόδου, ἀντὶ τοῦ δήλην γενέσθαι, ὅτε σύνοδος γένηται.

B

563 ZONAR. Lectis litteris et brevi, quemadmodum ab Aurelio propositum fuerat, Epigonius dixit : Nihil videtur nobis in brevi, quod ex synodo Hipponensi decerptum fuit, correctione dignum reperiri. Hippon autem urbs est Carthaginiensium ditionis, in qua collecta synodo multa constituta sunt, ex quibus pauca quædam ad hanc synodum sunt allata. Breve namque Latinis idem quod parvum, exiguum dicitur. Hoc vero solum necessarium esse ait, ut sancti Paschatis dies synodi tempore significetur, hoc est, quo tempore habetur synodus, denuntietur.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐδὲν τῆς ἐν Ἱππῶνι συνόδου διορθωτέον ἢ προσθετέον· εἰ μὴ ἵνα ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα ἐν τῷ καιρῷ τῆς συνόδου γνωρίζηται. »

Διάφοροι σύνοδοι ἐν πάσῃ τῇ τῶν Ἄφρων χώρᾳ γεγόνασιν ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις, καὶ ἀνεγνώσθησαν ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ, καὶ ἔδοξεν ἡ ἐν Ἱππῶνι Ῥηγίῳ γενομένη σύνοδος καλῶς ἔχειν· καὶ ὥρισαν οἱ Πατέρες μήτε διόρθωσιν μήτε προσθήκην τὴν τοιαύτην δέξασθαι σύνοδον, ἀλλ' ἢ μόνον τὸ γνωρίζεσθαι τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐν τῷ καιρῷ τῆς συνόδου τῆς ἐν Καρχηδόνι γινομένης, ἵνα μή τινες ἴσως σφάλλωνται περὶ αὐτήν.

ARIST. « Nihil in synodo Hipponensi corrigendum, vel ei addendum : nisi ut dies Paschatis celebrandi tempore synodi significetur. »

Variæ synodi in tota Afrorum regione prætterlapsis temporibus habitæ fuere, et in hac synodo lectæ, et visa est in Hipponensi regione celebrata synodus bene se habere : et decreverunt Patres istam synodum, nec correctionem aliquam accipere, nec additionem ; sed tantum, ut dies Paschæ in tempore synodi Carthagine habitæ significaretur, ne aliqui fortasse de eo hallucinentur.

C

ΚΑΝΩΝ λη'.

« Περὶ τοῦ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικοὺς μὴ εὐχερῶς τὰ τέκνα αὐτῶν ποιεῖν ἐμαγκίπατα. Ὥστε τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικοὺς τὰ τέκνα αὐτῶν μὴ ἐᾷν αὐτεξουσίως ἀπιέναι διὰ ἐμαγκιπατίωνος, ἐν μηδὲν εἰς τοὺς τρόπους καὶ εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτῶν πληροφορηθῶσιν· ὡς λοιπὸν τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν εἰς αὐτοὺς συντείνειν. »

CANON XXXVIII.

« Ut episcopi et clerici suos liberos non facile emancipent. Ut episcopi et clerici suos liberos non sinant per emancipationem sui juris fieri, nisi de eorum moribus et ætate securi fuerint : ut eorum peccata deinceps in ipsos conferantur. »

ΒΑΛΣ. Ἐμαγκιπατίων λέγεται παρὰ Ῥωμαίοις ἡ παρὰ τῶν πατέρων διδομένη τοῖς ὑπεξουσίοις παισὶν αὐτεξουσιότης. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν μὴ γίνεσθαι αὐτεξουσίους τοὺς παῖδας τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κληρικῶν παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς ἡλικίας καὶ τῶν ἀγαθῶν τρόπων πληροφορίαν δώσουσιν, ὅτι δύνανται δεόντως καὶ εὐλαβῶς τὰ κατ' αὐτοὺς οἰκονομεῖν. Τούτου δὲ οὕτω μὴ γινομένου, φασὶ τοὺς πατέρας λόγον διδόναι ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν παίδων. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐθέσπισεν ταῦτα χάριν τῶν τέκνων τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κληρικῶν· οἱ δὲ νόμοι παρακελεύονται διὰ νομίμου πράξεως, ἤγουν μετὰ δικαστικῆς διαγνώσεως, τὴν αὐτεξουσιότητα γίνεσθαι, μὴ διαστείλαντες κληρικῶν καὶ λαϊκῶν παῖδας. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ κληρικοὶ οὐδὲ ἐπίσκοποι χωρὶς δεκρέτου δικαστικοῦ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἵνα ποιήσωσιν αὐτεξουσίους παῖδας αὐτῶν. Ἡ γὰρ δοκιμασία τοῦ βίου τούτων καὶ τῆς ἡλικίας κατὰ τὸν κανόνα παρὰ δικαστοῦ ὀφείλει γίνεσθαι,

D

BALS. Emancipatio apud Romanos dicitur libertas quæ a patribus filiis, qui sunt in eorum potestate, datur. Dicit ergo canon, non debere sui juris fieri episcoporum et clericorum filios a patribus suis, nisi ex ætate et bonis moribus certam scientiam dederint, se posse sua prudenter, et ut oportet, administrare. Hoc autem nisi ita fiat, dicunt patres reddituros rationem pro peccatis filiorum. Et hæc quidem canon de episcoporum et clericorum filiis decernit. Leges autem jubent, ut per actum legitimum, sive cum legitima examinatione fiat emancipatio ; non distinguentes an sint clericorum vel laicorum filii. Et propterea nec clerici nec episcopi, sine judiciali decreto, ut mihi videtur, filios suos sui juris efficient. Eorum enim vitæ et ætatis secundum canonem examinatio debet a judice fieri, non autem a solo patre. Et lego tertium caput tituli 3 libri xxxi, quod dicit : Non nudus consensus patris liberat filium a patria pote-

state, sed actus legitimus : nec quidem causa requiritur, sed actus accurata subtil tas. Fortasse autem dixerit quispiam, præsentem canonem corrigere quintum caput tituli 2 libri xxxi, quod dicit : Qui diu filio permiserit agere, quæ ab iis, qui sui juris sunt, fiunt, et esse sub tutoribus, in potestate in filiom præjudicium patitur. Cum enim hæc lex dicat a potestate patris eum liberari, qui permissu patris propria administrat longo tempore, scilicet biennio, dixit canon, non debere hoc fieri etiam in episcoporum vel clericorum filios : ne episcopi vel clerici injuria afficiantur ex eo, quod ipsorum filii propter eorum patientiam profuse ac luxuriose vivant. Excipe mihi episcoporum et clericorum filios Magnæ Ecclesiæ officiis honoratos. Hi enim eo ipso fiunt sui juris legum auctoritate : nec reddent patres rationem eorum quæ ipsi forte peccaverint. Lege et canonem 18 primæ synodi et ejus interpretationem; et canonem 7 **564** synodi in Trullo et ejus interpretationem, et commentarium 36 cap. primi tit. præsentis operis. In his enim fusius tractatum est, quod Magnæ Ecclesiæ magistratus seu officiales, utpote dignitate auctoritateque præditi, eo ipso a patria potestate liberantur. Reddere autem patres rationem de peccatis filiorum, qui non sunt sui juris secundum canonem, quantum ad Deum et ad animæ condemnationem accipe. Ex peccatis enim filiorum, tam eorum qui sunt, quam qui non sunt in potestate, patres nullo modo tenentur, nec puniuntur. Peccata enim, inquit lex, caput sequuntur.

A οὐ μὴν παρὰ μόνου τοῦ πατρός. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ γ' κεφ. τοῦ γ' τίτλου τοῦ λα' βιβλίου, λέγον· Οὐ γυμνὴ συναίνεσις τοῦ πατρὸς ἐλευθεροῖ τῆς ὑπεξουσιότητος τὸν παῖδα, ἀλλὰ νόμιμος πρᾶξις· οὐδὲ μὴν ἡ αἰτία ζητεῖται, ἀλλὰ τῆς πράξεως ἡ ἀκρίβεια. Ἴσως δὲ εἴπῃ τις, τὸν παρόντα κανόνα διορθωτικὸν εἶναι τοῦ ε' κεφ. τοῦ β' τίτλ. τοῦ λα' βιβλίου, λέγοντος· Ὁ τὸν παῖδα ἐπὶ πολὺ ἐάσας τὰ αὐτεξουσίων πράττειν, καὶ ὑπὸ ἐπιτρόπους τελεῖν, πρόκριμα πάσχει περὶ τὴν ὑπεξουσιότητα τοῦ παιδός. Τοῦ γὰρ νόμου τούτου λέγοντος ἀπολύεσθαι τῆς ὑπεξουσιότητος τὸν κατὰ ἀνοχὴν τοῦ πατρὸς διοικοῦντα τὰ οἰκεῖα ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἤγουν ἐπὶ διετίαν, ἔφησεν ὁ κανὼν μὴ ὀφείλειν τοῦτο γίνεσθαι καὶ εἰς τοὺς παῖδας τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν κληρικῶν, ἵνα μὴ περιυβρίζωνται B οἱ ἐπίσκοποι ἢ οἱ κληρικοὶ ἐκ τοῦ ἴσως ἀσώτως διάγειν τοὺς παῖδας τούτων κατὰ ἀνεξικακίαν αὐτῶν. Ὑπέξελέ μοι τοὺς διὰ ἀρχοντικίων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τιμηθέντας παῖδας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν. Οὗτοι γὰρ ἀπεντεῦθεν αὐτεξούσιοι γίνονται ἐκ τῆς αὐθεντίας τοῦ νόμου, καὶ οἱ Πατέρες οὐ δώσουσι λόγους ὑπὲρ ὧν ἴσως αὐτοὶ πλημμελήσουσι. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν ιη' κανόνα τῆς πρώτης συνόδου, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ· καὶ τὸν ζ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ, καὶ τὸ σχόλιον τοῦ λς' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ἐν τούτοις γὰρ διελήφθη πλατύτερον ὅτι οἱ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἄρχοντες ὡς ἀξιωματικοὶ ἀπεντεῦθεν ἀπαλλάττονται τῆς ὑπεξουσιότητος. Τὸ δὲ διδόναι λόγον τοὺς πατέρας ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν παίδων μὴ γεγονότων αὐτεξουσίων κατὰ τὸν κανόνα, ὅσον τὰ εἰς Θεὸν καὶ εἰς ψυχικὴν κατάκρισιν ἐκλαβοῦ. Ἀπὸ γὰρ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν παίδων, τῶν ὑπεξουσίων δηλαδὴ ἢ καὶ αὐτεξουσίων, ὁπωσδήποτε οἱ πατέρες οὐκ [f. ἐνέχονται] ἀνέχονται, οὐδὲ κολάζονται. Τὰ γὰρ ἁμαρτήματα, φησὶν ὁ νόμος, τῇ κεφαλῇ ἕπονται.

ZONAR. Episcopi, inquit canon, et clerici, ne liberos per emancipationem sui juris faciant. Est vero ea Latina vox. Emancipatio porro libertatem ab eo, qui subjectum aliquem habet, ipsi concessam significat. Liberos igitur, priusquam omnino probitatem illorum perspectam habeant, ac per ætatem eos per se sapere posse intelligant emancipare prohibentur. Si namque ante id tempus filios sui juris fecerint, peccatorum quæ illi admiserint participes esse judicabuntur.

C ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἐπίσκοποι, φησὶν ὁ κανών, καὶ οἱ τοῦ κλήρου μὴ ποιείτωσαν αὐτεξούσια τὰ ἴδια τέκνα διὰ ἐμαγκιπατίωνος. Καὶ αὕτη Ῥωμαϊκὴ ἡ λέξις· ἐμαγκιπατία δέ ἐστιν ἡ παρὰ τοῦ ἔχοντος ὑπεξούσιον διδομένη αὐτῷ αὐτεξουσιότης. Ὁρίζονται τοίνυν μὴ ποιεῖν τὰ τέκνα αὐτῶν αὐτεξούσια, πρὶν ἢ πληροφορίαν λάβωσι περὶ τῶν τρόπων αὐτῶν, ὅτι ἀγαθοί εἰσι, καὶ περὶ τῆς ἡλικίας ὅτι δύνανται τὸ δέον φρονῆσαι. Εἰ γὰρ πρὸ τοιούτου καιροῦ αὐτεξούσια τὰ τέκνα ποιήσουσι, τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν καὶ αὐτοὶ ἔσονται κοινωνοί.

ARIST. « Episcopi et clerici liberos suos, ante morum stabilitatem, ne emancipent. »

Episcopi et clerici liberos suos de cura propria dimittere, et sui juris facere non debent, priusquam perfectæ sint ætatis, et actionibus moribusque stabiles.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ τὰ ἴδια τέκνα, πρὸ τῆς « τῶν τρόπων σταθηρότητος, μὴ ἐμαγκιπευέτωσαν. »

Τῆς ἰδίας χειρὸς οὐκ ὀφείλουσιν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ τὰ ἴδια τέκνα ἀπολύειν καὶ ποιεῖν αὐτεξούσια πρὸ ἀτελοῦς ἡλικίας, καὶ τῆς τῶν τρόπων καὶ τῶν ἠθῶν σταθηρότητος.

CANON XXXIX.

« Ne episcopi et clerici ordinentur, nisi omnes « suos fecerint Christianos. Ut episcopi et pre« sbyteri et diaconi non ordinentur, priusquam « omnes, qui sunt in suis ædibus Christianos « orthodoxos fecerint. »

BALS. Præsens quidem canon prohibet aliquem

D

ΚΑΝΩΝ λθ'.

« Περὶ τοῦ τοὺς ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς μὴ χει« ροτονεῖσθαι, εἰ μὴ πάντας τοὺς ἰδίους Χριστια« νοὺς ποιήσωσιν. Ὥστε ἐπισκόπους καὶ πρε« σβυτέρους καὶ διακόνους μὴ χειροτονεῖσθαι πρὶν ἢ « πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν Χριστιανοὺς « ὀρθοδόξους ποιήσωσιν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν παρὼν κανὼν κωλύει χειροτονεῖ

σθαί τινα, πρὸ τοῦ γενέσθαι ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς τοὺς σὺν αὐτῷ καὶ οἰκοῦντας ἀπίστους ἢ αἱρετικούς· ἕτεροι δὲ κανόνες κολάζουσι καὶ αὐτὸ τοῦτο, τὸ συνδιάγειν ὀρθόδοξον μετὰ ἀπίστων ἢ αἱρετικῶν. Εἰ γοῦν λαϊκῷ οὐκ ἐφεῖται κοινωνεῖν μετὰ ἀπίστου ἢ αἱρετικοῦ, πολλῷ πλέον ἐπισκόπῳ ἢ κληρικῷ τοῦτο οὐ παραχωρηθήσεται. Διὸ οὐ μόνον οὐ κληρωθήσεται ὀρθόδοξος διάγων μετὰ ἀπίστου ἢ αἱρετικοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνίας ἐκβληθήσεται. Ὁ γὰρ κοινωνῶν ἀκοινωνήτῳ ἀκοινώνητός ἐστι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀπὸ γένους ὀρθοδόξων κατάγομένων· περὶ γὰρ τῶν ἐξ ἀπίστων εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ἀληθῆ ἡμετέραν πίστιν γραφέντων ἀνάγνωθι τὸ ι' κεφ. α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸν οη' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἐπίσκοποι χρέος ἔχουσι διδάσκειν καὶ μετάγειν τοὺς ἀπίστους εἰς πίστιν, καὶ τοὺς σφαλλομένους περὶ τὰ δόγματα Χριστιανοὺς ὁδηγεῖν εἰς ὀρθοδοξίαν ὁμοίως καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι. Ἐὰν δέ τις αὐτὸς μὲν εἴη Χριστιανὸς, τοὺς δὲ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, οἷον γυναῖκα καὶ παῖδας καὶ οὓς πρὸς ὑπηρεσίαν ἔχει, ἢ ἀπίστους ὄντας παρορᾷ ἢ αἱρετικοὺς, τοῦτον μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον γίνεσθαι λέγει ὁ κανών. Ὃς γὰρ τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ διδάξαι, καὶ μεταστρέψαι ἐκ κακοδοξίας εἰς ὀρθοδοξίαν οὐ δύναται, ἢ οὐ βούλεται, πῶς οὗτος ἑτέρους διδάξει; Καὶ αὐτὸς δὲ ἀμφίβολος ἂν περὶ τὴν πίστιν λογίζοιτο. Καὶ ὁ μέγας δὲ Παῦλος Τιμοθέῳ γράφων φησίν· *Εἴ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐ δύναται, πῶς Ἐκκλησίας Θεοῦ ἐπιμελήσεται;*

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ χειροτονεῖται ὁ μὴ τοὺς εἰς τὸν οἶκον « αὐτοῦ πάντας ὀρθοδόξους ποιήσας. »

ΚΑΝΩΝ Μ'.

« Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι περαιτέρω ἄρτου καὶ οἴνου « ὕδατι μεμιγμένου τί ποτε ἐν τοῖς ἁγίοις προσ« φέρειν· ἵνα ἐν τοῖς ἁγίοις μηδὲν πλέον τοῦ « σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου προσε« νεχθείη, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος παρέδωκεν· « τοῦτ' ἔστι, ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι μεμιγμένου. « Ἀπαρχὴ δὲ, εἴτε μέλι, εἴτε γάλα, ὡς εἴωθεν, « προσφερέσθω ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐθίμῳ εἰς τὸ τῶν « νηπίων μυστήριον· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἐν « θυσιαστηρίῳ προσφέρεται, ὅμως ἰδίαν ἐχέτω « κυρίως εὐλογίαν, ὡς ἐκ τοῦ ἁγιάσματος τοῦ « κυριακοῦ σώματος καὶ αἵματος διΐστασθαι. Μη« δὲν δὲ πλέον ἐν ταῖς ἀπαρχαῖς προσφερέσθω ἢ « ἀπὸ σταφυλῶν καὶ σίτου. »

ΒΑΛΣ. Ὁ λβ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου πλατέως θεσπίζει γίνεσθαι τὴν ἀναίμακτον θυσίαν μετὰ ἄρτου καὶ οἴνου μεμιγμένου ὕδατι· ὡς τοῦ μὲν ἄρτου, τύπον ἐπέχοντος τοῦ κυριακοῦ σώματος, τοῦ δὲ οἴνου τύπον αἵματος. Ἐπεὶ δὲ οὐχ αἷμα μόνον ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Κυρίου ἐῤῥύη, ἀλλὰ καὶ ὕδωρ, διὰ τοῦτο συγκιρνᾶται τῷ προσφερομένῳ

[66] I Tim. III, 5.

ordinari, prinsquam infideles et hæretici, qui cum eo habitant, fiant orthodoxi Christiani. Alii autem canones hoc ipsum quoque puniunt; si orthodoxus scilicet una cum infidelibus vel hæreticis versetur. Si ergo laico cum infideli vel hæretico versari non permittitur, multo magis hoc episcopo vel clerico non concedetur. Quamobrem non solum in clerum non referetur orthodoxus, qui cum infideli vel hæretico degit, sed etiam communione ejicietur. Qui enim communicat cum excommunicato, est excommunicatus. Et hæc quidem de iis, qui ex orthodoxorum genere descendunt. De iis enim qui ex infidelibus in sanctam veramque nostram fidem scribuntur, lege cap. 10 tit. 1 præsentis operis, et quæ in eo sunt, et canonem 78 synodi in Trullo.

ZONAR. Episcoporum munus est infideles erudire atque allicere ad fidem; tum Christianis a fide aberrantibus rectam orthodoxæ doctrinæ semitam præmonstrare: quod idem sacerdotes quoque et diaconi præstare debent. Si quis ergo, ipse quidem Christianus sit, domesticos vero, uxorem nempe filiosque et servos, infideles cum sint vel hæretici, erudire negligit, eum neque episcopum, neque presbyterum, neque diaconum creari licere canon decernit. Quisquis enim domesticos suos erudire, atque a pravo sensu ad rectam sententiam traducere non potest, aut negligit, quo pacto aliis erudiendis ille sufficiet? Quinimo dubiæ fidei suspicione ipsemet non carebit. Et vero magnus quoque Paulus ad Timotheum scribens: *Si quis*, inquit, *domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit* [66]?

565 ARIST. « Non ordinatur, qui omnes ejus « domesticos orthodoxos non fecit. »

CANON XL.

« Non licere ultra panem et vinum aqua mistum « quidquam in sanctis offerre. Ut in sanctis nihil « amplius quam corpus et sanguis Domini offe« ratur, ut etiam ipse Dominus tradidit, hoc est, « panis et vinum aqua mistum. Primitiæ autem, « sive mel, sive lac, ex more offerantur uno die « consueto ad infantium mysterium: etsi enim « maxime in altari offerantur, propriam tamen « suam habeant benedictionem, ut a Dominici « corporis et sanguinis sacramento sejungantur. « Nihil autem in primitiis amplius offeratur, « quam ex uvis et frumentis. »

BALS. Tricesimus secundus canon synodi in Trullo abunde constituit, ut incruentum fiat sacrificium cum pane et vino aqua misto; utpote pane quidem typum gerente Dominici corporis vino autem typum sanguinis. Quia autem non solum sanguis ex latere Domini effluxit, sed etiam aqua, propterea vino, quod offertur, aqua quoque com-

misceatur. Lege etiam canonem 3 sanctorum apostolorum. Cum iis autem eadem præsens quoque canon præcipit, adjiciens, quod etiam si soleat in altari offerri mel vel lac, tanquam primitiæ in die uno consueto, ad infantium mysterium, scilicet pro infantibus : ea tamen non debent una cum divinis sacramentis reponi, sed seorsum locari, et magis ab illis benedici. Ut primitiæ autem nihil amplius offeratur, quam frumentum novum et uva. Quæ autem de lacte et melle dicta sunt, prohibita fuerunt etiam in canone 56 septimæ synodi.

οἴνῳ καὶ ὕδωρ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν γʹ κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Τὰ αὐτὰ δὲ τούτοις καὶ ὁ παρὼν κανὼν παρακελεύεται, προστιθέμενος ὡς, εἰ καὶ εἴωθε προσφέρεσθαι ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὡς ἀπαρχὴ, μέλι ἢ γάλα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐθίμῳ, εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον, ἤγουν ὑπὲρ τῶν νηπίων· ἀλλ' ὅμως οὐκ ὀφείλουσι ταῦτα συναναχεῖσθαι μετὰ τῶν θείων ἁγιασμάτων, ἀλλ' ἰδιαζόντως κεῖσθαι, καὶ εὐλογεῖσθαι μᾶλλον ὑπ' ἐκείνων. Ὡς ἀπαρχὴ δὲ μηδὲν πλέον προσφερέσθω ἢ σῖτος νέος καὶ σταφυλή. Τὰ δὲ περὶ τοῦ γάλακτος καὶ τοῦ μέλιτος ἐκωλύθησαν ἐν τῷ νϛʹ κανόνι τῆς ζʹ συνόδου.

ZONAR. Tertio quoque, et quarto sanctorum apostolorum canone de hac re constituitur. Quoniam vero illos adhuc nonnulli negligebant, inter quos Armenii, qui vinum solummodo inter sancta offerebant, neque aliquam aquæ partem admiscebant, ut sextæ synodi in Trullo tricesimo secundo canone sancitum est; fecit hæc synodus, ut suum ipsa quoque decretum hac de re interponeret : quo quidem aliud quidquam, præter panem et vinum aqua mistum, in sanctis offerri vetat : panem quidem, qui Dominici corporis, vinum vero, quod sanguinis typum ac figuram gerat. Cum vero non solus sanguis ex Dominico latere, sed aqua etiam effluxerit, idcirco vino, quod in altari offertur, aqua quoque præterea admisceri necesse est. Quod autem ait, primitiarum nomine mel aut lac, certo quodam die, ad infantium mysterium offerri consuetum est, et in altari offeratur, non tamen cum divino pane simul vinoque intermisceri concessum sit, sed seorsum ab illis, propria precationis adhibita formula, benedicantur. Illud vero [ad infantium mysterium] quidam sic intelligunt, ut ea parvulis sacrorum mysteriorum loco præbeantur; quod ego quidem haud probaverim. Alii vero, quasi lac primitiarum nomine, propter infantes, quippe qui solo lacte alantur, offerri solitum fuerit. Verum id ex quinquagesimo septimo sextæ synodi canone omnino velitum est. Primitiarum autem nomine, inquit, nihil præter novum frumentum ac novissime maturitatem assecutos uvarum racemos offerri concessum sit.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ τρίτος κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ὁ δʹ περὶ ταύτης ὑποθέσεως διατάττεται. Ἐπεὶ δέ τινες καὶ μετὰ ταῦτα παρέβαινον τοὺς κανόνας ἐκείνους, ὡς οἱ Ἀρμένιοι, οἶνον μόνον προσφέροντες εἰς τὰ ἅγια, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὕδωρ, καθὼς ὁ λβʹ περιέχει κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου, ἦλθε καὶ ἡ παροῦσα σύνοδος, εἰς τὸ περὶ τούτου διατάξασθαι, καί φησι πλέον μηδὲν ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι μεμιγμένου προσφέρεσθαι εἰς τὰ ἅγια, τὸν μὲν ἄρτον, εἰς τύπον τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, τὸν δὲ οἶνον τοῦ αἵματος. Ἐπεὶ δὲ οὐχ αἷμα μόνον ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Δεσπότου ἐῤῥύη, ἀλλὰ καὶ ὕδωρ, διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον τῷ προσφερομένῳ οἴνῳ εἰς τὰ θεῖα μυστήρια καὶ ὕδωρ συγκιρνᾶσθαι. Ὅτι δὲ, φησὶν, εἴωθε προσφέρεσθαι, ὡς ἀπαρχὴ, μέλι ἢ γάλα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐθίμῳ εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον, καὶ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρηται, ὅμως μὴ τῷ θείῳ ἄρτῳ καὶ οἴνῳ μιγνύσθωσαν, ἀλλ' ἰδίαν ἐχέτω εὐλογίαν, κεχωρισμένα ἐξ ἐκείνων εὐλογούμενα. Τὸ δὲ, εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον, τινές φασιν εἶναι τὸ μεταδίδοσθαι ταῦτα τοῖς νηπίοις ἀντὶ τῶν μυστηρίων, ὅπερ οὐκ οἶμαι· τινὲς δὲ, ὅτι τὸ γάλα προσήγετο ὡς ἀπαρχὴ διὰ τὰ νήπια, ὡς γάλακτι μόνῳ τρεφομένων αὐτῶν. Τοῦτο δὲ ἡ ἕκτη σύνοδος τελείως ἐκώλυσεν ἐν νζʹ κανόνι. Ὡς ἀπαρχὴ δὲ, φησὶ, μηδὲν πλέον προσφερέσθω ἢ σῖτος νέος καὶ σταφυλαὶ ἄρτι γενόμεναι πέπειροι.

ARIST. « Panis et vinum aqua mistum, idque « solum, offeratur. »

Nihil enim plusquam corpus et sanguis Domini offeretur; sed panis tantum et vinum aqua mistum : ut et ipse Dominus tradidit.

ΑΡΙΣΤ. « Ἄρτος καὶ οἶνος ὕδατι κεκραμένος προσαγέσθω, καὶ μόνον. »

Οὐδὲν γὰρ πλέον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου προσενεχθήσεται, ἀλλ' ἄρτος μόνον καὶ οἶνος ὕδατι μεμιγμένος· καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος παρέδωκε.

566 CANON XLI.

« Ut clerici, vel qui sunt continentes, ad virgines « vel viduas non ingrediantur. Clerici, vel qui « sunt continentes, ad viduas vel virgines non « ingrediantur, nisi ex permissione et consensu « proprii episcopi, vel presbyterorum : et hoc « quoque non soli faciant, sed cum conclericis, « vel cum eis, cum quibus episcopus vel presby- « teri soli habent aditum ad ejusmodi mulieres, « vel ubi adsunt clerici, vel aliqui bonæ existi- « mationis Christiani. »

BALS. Continentes dicuntur monachi; ut hoc ex

ΚΑΝΩΝ ΜΑʹ.

« Ὥστε κληρικοὺς ἢ ἐγκρατευομένους πρὸς παρ- « θένους ἢ χήρας μὴ εἰσιέναι. Κληρικοὶ ἢ ἐγκρα- « τευόμενοι πρὸς χήρας ἢ παρθένους, εἰ μὴ κατ' « ἐπιτροπὴν καὶ συναίνεσιν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου « ἢ τῶν πρεσβυτέρων, μὴ εἰσίτωσαν· καὶ τοῦτο « δὲ μὴ μόνοι ποιείτωσαν, ἀλλὰ μετὰ συγκληρι- « κῶν, ἢ μετὰ τούτων, μεθ' ὧν ὁ ἐπίσκοπος « ἢ οἱ πρεσβύτεροι μόνοι ἔχουσι τὴν εἴσοδον πρὸς « τὰς τοιουτοτρόπους γυναῖκας, ἢ ὅπου πάρεισι « κληρικοὶ ἢ ἔντιμοί τινες Χριστιανοί.

ΒΑΛΣ. Ἐγκρατευόμενοι λέγονται οἱ μοναχοὶ, ὡς

παρίσταται τοῦτο ἀπὸ τοῦ ιθ' κανόνος τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Φησὶ γοῦν ὁ παρὼν κανὼν μὴ ἐντυγχάνειν κληρικοὺς ἢ μοναχοὺς χήραις ἢ παρθένοις καθιερωμέναις πάντως οὔσαις, εἰ μὴ παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν πρεσβυτέρων, δηλαδὴ μὴ παρόντων ἐπισκόπων, ἐπιτραπεῖεν. Καὶ τότε δὲ μὴ μόνοι εἰσίτωσαν, ἀλλὰ μετὰ συγκληρικῶν, ἢ μετ' ἐκείνων μεθ' ὧν καὶ ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἰσίασι πρὸς αὐτάς· ἢ ἐκεῖ ἐντυγχανέτωσαν αὐταῖς, ὅπου εἰσὶ κληρικοὶ ἢ ἔντιμοί τινες Χριστιανοί. Τὸ κατ' ἐπιτροπὴν δὲ ἢ συναίνεσιν εἴρηται, διότι ἢ διά τι χρήσιμον τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ γίνεται παρὰ τούτων ἡ ἐντυχία, καὶ ἐπιτρέπουσι ταύτην οἱ ἐπίσκοποι, ἢ διὰ οἰκείαν χρησιμότητα καὶ αἴτησιν, καὶ ὀφείλουσι συναινεῖν οἱ ἐπίσκοποι. Ἀνάγνωθι τοῦ παρόντος συντάγματος τίτλου ια' κεφ. ε', συνόδου ϛ' κανόνα μζ', καὶ τῆς ρλγ' Ἰουστινιανείου νεαρᾶς κεφ. β', ἤτοι κεφ. ιε' τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ κατεστρώθη ἐν τῷ μζ' κανόνι τῆς ἕκτης συνόδου.

A canone 19 magni Basilii ostenditur. Dicit ergo præsens canon, nec clerici vel monachi cum viduis vel virginibus, quæ sunt omnino consecratæ, colloquantur, nisi id eis ab episcopis, vel presbyteris, non præsentibus scilicet episcopis, permittatur. Porro ne tunc quoque soli ingrediantur, sed cum conclericis, vel cum illis, cum quibus etiam episcopus et presbyteri ad eas ingrediuntur: vel eas illic alloquantur, ubi sunt clerici, vel aliqui bonæ existimationis Christiani. Illud autem, ex permissione vel consensu, dictum est, eo quod vel propter aliquid, quod est episcopo ejusque Ecclesiæ conducibile, cum eis colloquium habetur, idque permittunt episcopi; vel propter suam utilitatem et petitionem, et
B debent consentire episcopi. Lege præsentis operis tit. 11 cap. 5, synodi sextæ canonem 47 et Justiniani novellæ 133 cap. 2, sive cap. 15 libri IV Basilic. quod situm est in canone 47 sextæ synodi.

ΖΩΝΑΡ. Φεύγειν τὰς ὑπολήψεις παρηγγέλθημεν οἱ πιστοί, κἂν ὦσι ψευδεῖς, καὶ τῷ θεσπεσίῳ εἴρηται Παύλῳ· *Ἀπρόσκοποι γίνεσθε, καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ.* Ταύταις οὖν ταῖς παραγγελίαις, ἀλλὰ μὴν καὶ ἑτέραις καὶ οἱ Πατέρες οὗτοι ἑπόμενοι, φασὶ πρὸς χήρας ἢ παρθένους, δηλαδὴ καθιερωμένας, μὴ εἰσιέναι κληρικοὺς ἢ ἐγκρατευομένους. Τοὺς μοναχοὺς δὲ ὠνόμασαν ἐγκρατευομένους κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, ὃς περὶ ὁμολογίας τοῦ παρθενεύειν διαταττόμενος ἐν ιθ' αὐτοῦ κανόνι φησίν· Ἀνδρῶν δὲ ὁμολογίαν οὐκ ἔγνωμεν, πλὴν εἰ μή τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκατηρίθμησαν, οἳ κατὰ τὸ σιωπώμενον δοκοῦσι παραδέχεσθαι τὴν ἀγαμίαν. Τοὺς οὖν κληρικοὺς καὶ τοὺς ἐγκρατευομένους, εἰ μὴ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τῶν πρεσβυτέρων, δηλαδὴ μὴ παρόντος ἐπισκόπου, ἐπιτραπεῖεν, μὴ εἰσιέναι κελεύουσιν εἰς τὰς εἰρημένας γυναῖκας· καὶ τότε δὲ μὴ μόνοι εἰσίτωσαν, ἀλλὰ μετὰ συγκληρικῶν ἢ μετ' ἐκείνων, μεθ' ὧν, καὶ ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἰσίασι πρὸς αὐτάς· ἢ ἐκεῖ ἐντυγχανέτωσαν αὐταῖς, ὅπου εἰσὶ κληρικοί, ἢ ὅπου εἰσὶν ἔντιμοί τινες Χριστιανοί, ὥστε πᾶσαν ὑποψίαν περιαιρεῖσθαι. Κατ' ἐπιτροπὴν δέ, φησὶν ὁ κανών, ἢ συναίνεσιν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Ἢ γὰρ ἐκεῖνος ἐπιτρέψει τῷ κληρικῷ ἀφ' ἑαυτοῦ κινηθεὶς διά τινα χρείαν, ἢ τινος τῶν εἰρημένων αἰτήσαντος συντυχεῖν ταῖς εἰρημέναις γυναιξὶν αἰτίας ἀπαιτούσης ὁ ἐπίσκοπος συναινεῖ.

ZONAR. Non committendum ut incommodius aliquid de fidelium moribus, quamvis falso evulgetur, divi quoque Pauli oraculo admonemur: *Sine offensione*, inquit, *estote Judæis, et Græcis, et Ecclesiæ Dei* [41]. Quas quidem præceptiones, et vero alias quoque secuti hujus synodi Patres, ad viduas aut ad virgines, eas videlicet quæ sacratæ sunt, clericos aut continentiam professos ingredi haudquaquam licere decernunt. Eorum porro nomine,
C qui continentiam professi sunt, monachos designarunt, ex magno Basilio, qui de professione virginitatis præcipiens, undevicesimo canone: Virorum, inquit, nullam novimus professionem, præterquam si qui seipsos monachorum ordini manciparunt, qui quidem silentio cœlibatum videntur admittere. Clerici igitur, et qui continentiam professi sunt, nisi ab episcopo, vel a presbyteris, illo videlicet absente, facultatem impetraverint, commemoratas mulieres adire prohibentur: et vero neque tunc quoque soli, sed vel consociati clericis, vel eorum, quos secum episcopus et presbyteri ad illas adeuntes adhibere solent, comitatu septi ingrediantur; aut ubi clerici aliique honesti homines Christiani intersint, ut nullius suspicioni relinquatur locus,
D eas alloquantur. Ex permissione autem, inquit canon, proprii episcopi, vel consensu. Nam vel is sua sponte clerico ob utilitatem aliquam id permittet, vel ab aliquo eorum quos diximus rogatus, qui enumeratas mulieres, justa causa intercedente, convenire velit, episcopus annuet.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικοὶ καὶ ἐγκρατευόμενοι χήραις ἢ « παρθένοις μὴ προσιέτωσαν εἰ μὴ ἐπισκόπου καὶ « πρεσβυτέρου ἐπιταγῇ· καὶ οὕτω μὴ μόνοι, ἀλλὰ « μεθ' ὧν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι πρὸς τὰς « τοιαύτας εἰσίασιν. »

ARIST. « Clerici et continentes ad viduas vel virgines ne accedant; nisi jussu episcopi et presbyteri: et sic non soli, sed cum iis, quibuscum presbyteri et diaconi ad eas accedunt. »

Δεῖ πᾶσαν εἶναι ἀσφάλειαν τῶν παρθένων καὶ τῶν χηρῶν, τῶν τεταγμένων τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὑπ' αὐ-

Omnem oportet adhiberi curam virginum et viduarum in Ecclesia constitutarum, et ab ea altarum.

[41] I Cor. x, 32.

Et neque clerici neque monachi, nec alii de religiosis viris ad eas ingrediantur, sine episcoporum et presbyterorum impulsu. Sed et jussi, non soli ingrediantur; sed cum iis quibuscum soliti fuerunt episcopi et presbyteri ad eas accedere.

567 CANON XLII.

« Ne primus episcopus appelletur princeps sacer« dotum. Ut primæ sedis episcopus non dicatur « sacerdotum princeps, vel summus sacerdos, « vel aliquid hujusmodi : sed tantum primæ sedis « episcopus. »

BALS. Nonus canon Chalcedonensis synodi, et 6 et 7 Sardicensis exarchos provinciarum appellant metropoleon episcopos. Attende autem animum ad canones Chalcedonensis synodi quæ est posterior. Prohibita sunt autem hæc nomina ad tollendam arrogantiam : et propterea plures patriarchæ et antistites seipsos viles humilesque appellant in suis inscriptionibus.

ZONAR. Alii quidem canones, et vero œcumenicæ synodi Chalcedonensis exarchos provinciarum appellant, nonus nimirum et decimus septimus hujus synodi. Sardicensis quoque synodi sexto canone exarchi provinciarum metropolitani episcopi nuncupantur. Hic vero canon cum aliis nominibus hoc quoque repudiat, non aliam, opinor, ob causam, quam ut arrogantiam elationemque comprimeret, fastumque e communi vita omnino tolleret ac deleret. Cum vero Chalcedonensis synodus quæ et œcumenica et hac posterior fuit, provinciarum exarchos, ut diximus, nominasse reperiatur ; minime illi canoni hunc placuisse, sed Sardicensi magis probatum fuisse, facile apparet.

ARIST. « Primus episcopus non vocabitur sacer« dotum princeps, nec summus sacerdos, sed « primæ sedis episcopus. »

Sacerdotii dignitas una eademque est in omnibus : et non vocabitur hic quidem summus sacerdos, ille autem sacerdos imperfectus, sed omnes æqualiter sacerdotes, omnes episcopi, ut qui sanctissimi Spiritus gratiam æqualiter acceperunt. Metropolis itaque episcopus, ut primam habens cathedram, cum additione dicetur episcopus metropolis.

CANON XLIII.

« Ne in caupona versentur clerici, nisi hospitio ex« cepti. Ut clerici comedendi vel bibendi gratia « cauponam non ingrediantur, nisi hospitii necessitate compulsi. »

BALS. Lege sanctorum apostolorum canonem 54, et sextæ synodi canonem 9 qui de his fusius docent.

ZONAR. Hoc sanctorum quoque apostolorum quinquagesimo quarto canone vetitum est, deque

A τῇ; τρεφομένων. Καὶ μήτε κληρικοὶ, μήτε μονασταὶ, μήτε τινὲς τῶν σεμνοτέρων ἀνθρώπων εἰσερχέσθωσαν ἐν αὐταῖς, ἄνευ προτροπῆς τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων. Ἀλλὰ καὶ ἐπιταγέντες, οὐ μόνοι εἰσελεύσονται· ἀλλὰ μεθ' ὧν εἰώθασι καὶ οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι πρὸς αὐτὰς εἰσιέναι.

ΚΑΝΩΝ ΜΒ'.

« Περὶ τοῦ τὸν πρῶτον ἐπίσκοπον μὴ προσαγορεύε« σθαι ἔξαρχον τῶν ἱερέων. Ὥστε τὸν τῆς πρώτης « καθέδρας ἐπίσκοπον μὴ λέγεσθαι ἔξαρχον τῶν « ἱερέων, ἢ ἄκρον ἱερέα, ἢ τοιουτότροπόν τι « ποτε, ἀλλὰ μόνον ἐπίσκοπον τῆς πρώτης καθέ« δρας. »

B ΒΑΛΣ. Ὁ θ' κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ ὁ ς' καὶ ὁ ζ' τῆς ἐν Σαρδικῇ ἐξάρχους ἐπαρχιῶν τοὺς ἐπισκόπους τῶν μητροπόλεων καλοῦσι. Καὶ πρόσσχες τοῖς κανόσι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου μεταγενεστέρας οὔσης. Τὰ ὀνόματα δὲ ταῦτα ἐκωλύθησαν διὰ περιαίρεσιν ἀλαζονείας· καὶ διὰ τοῦτο οἱ πλείους τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων ταπεινοὺς καὶ εὐτελεῖς ἑαυτοὺς ἐν ταῖς οἰκείαις ὑπογραφαῖς ὀνομάζουσι.

ΖΩΝΑΡ. Ἄλλοι μὲν κανόνες, καὶ ταῦτα συνόδου οἰκουμενικῆς τῆς ἐν Χαλκηδόνι, ἐξάρχους ὀνομάζουσι τῶν ἐπαρχιῶν, ὁ ἔννατος δηλαδὴ ταύτης, καὶ ὁ ιζ' καὶ ἡ ἐν Σαρδικῇ δὲ σύνοδος ἐν ς' κανόνι τῶν ἐπαρχιῶν ἐξάρχους καλεῖ τοὺς ἐπισκόπους τῶν μητροπόλεων· οὗτος δὲ ὁ κανὼν μετὰ τῶν ἄλλων ὀνομάτων C ἀποτρέπει καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα δι' οὐδὲν, οἶμαι, ἄλλο ἢ δι' ἀλαζονείας καὶ ὄγκου καταβολὴν, καὶ τύφου ἀναίρεσιν. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος, οἰκουμενικὴ δὲ οὖσα καὶ μεταγενεστέρα, ἐξάρχους τῶν ἐπαρχιῶν εὑρίσκεται, ὡς εἴρηται, ὀνομάσασα, ἔοικεν ὡς οὐχ ἠσμένισε τῷ κανόνι τούτῳ, ἀλλὰ μᾶλλον τῷ τῆς ἐν Σαρδικῇ.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ πρωτεύων ἐπίσκοπος οὐκ ἔξαρχος ἱε« ρέων, οὐκ ἄκρος ἱερεὺς, ἀλλ' ἐπίσκοπος τῆς « πρώτης καθέδρας κληθήσεται. »

Ἡ τῆς ἱερωσύνης ἀξία μία ἐστὶ καὶ ἡ αὐτὴ ἐπὶ πᾶσι· καὶ οὐ κληθήσεται οὗτος μὲν ἄκρος ἱερεὺς, ἐκεῖνος δὲ ἀτελὴς ἱερεὺς, ἀλλὰ πάντες ἐπίσης ἱερεῖς, πάντες ἐπίσκοποι· ὡς καὶ τὴν χάριν τοῦ D παναγίου Πνεύματος ἐπίσης δεξάμενοι. Ὁ γοῦν τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπος, ὡς τὴν πρώτην ἔχων καθέδραν, μετὰ προσθήκης λεχθήσεται ἐπίσκοπος μητροπόλεως.

ΚΑΝΩΝ ΜΓ'.

« Περὶ τοῦ, μὴ καπηλεύεσθαι τοὺς κληρικοὺς, εἰ μὴ « ἐπιξενουμένους. Ὥστε τοὺς κληρικοὺς χάριν « τοῦ τρώγειν ἢ πίνειν μὴ εἰσιέναι εἰς καπηλεῖα, « εἰ μηδὲν ξενίας ἀνάγκῃ συνωθουμένους. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα νδ', καὶ τῆς ς' συνόδου καν. θ', πλατύτερον διδάσκοντας τὰ περὶ τούτων.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων νδ' κανὼν ἐκώλυσε· καὶ ὁ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου

τῆς λεγομένης ἕκτης ἔνατος κανὼν περὶ τούτου φησί. A Ζητητέον οὖν τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα.

eadem re sexta in Trullo quæ dicitur synodus nono canone decernit. Vide ergo, quæ ibi scripsimus.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς, ἐνδήμιος ὢν εἰς καπηλεῖον, καὶ « οὐκ ἄλλως εἰσελεύσεται. »

Ἐὰν κληρικὸς ἐπὶ ξένης διάγων, καὶ μὴ ἔχων ἔν τινι σεμνῷ καταλῦσαι τόπῳ, καὶ τὰ ζωαρκῆ αὐτῷ ἐφευρεῖν, εἰς καπηλεῖον εἰσέλθῃ ἐπὶ τῷ φαγεῖν καὶ πίνειν· ἀνεπιτίμητος ἔσται.

ARIST. « Clericus iter faciens in cauponam ingrediatur, alioqui non. »

Si clericus peregre agens, et convenientem aliquem, quo divertat, non habens locum, ubi et ad vitam necessaria sibi inveniat cauponam ingrediatur, ad comedendum et bibendum, reprehensioni non subjicietur.

ΚΑΝΩΝ ΜΑ'.

« Περὶ τοῦ ἀπὸ νηστικῶν τῷ Θεῷ προσάγεσθαι θυ« σίας. Ὥστε ἅγια θυσιαστηρίου, εἰ μὴ ἀπὸ νη« στικῶν ἀνθρώπων (26), μὴ ἐπιτελεῖσθαι, ἐξῃρη« μένης μιᾶς ἐτησίας ἡμέρας, ἐν ᾗ τὸ Κυριακὸν « δεῖπνον ἐπιτελεῖται. Ἐὰν δέ τινων κατὰ τὸν δει- B « λινὸν καιρὸν τελευτησάντων εἴτε ἐπισκόπων τῶν « λοιπῶν παράθεσις γένηται (27), μόναις εὐχαῖς « ἐκτελέσθε η, ἐὰν οἱ ταύτην ποιοῦντες ἀριστή« σαντες εὑρεθῶσιν (28). »

CANON XLIV.

« Ut a jejunis sacrificia Deo offerantur. Ut sacra« menta altaris nonnisi a jejunis hominibus « peragantur, excepto uno die anni, in quo Do« minica cœna peragitur. Sin autem aliquorum « vespertino tempore mortuorum, sive episcopo« rum sive cæterorum, commendatio fiat, solis « precibus peragatur : si ii qui illam agunt, « pransi esse inventi fuerint. »

ΒΑΛΣ. Ὁ κθ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου μέμνηται τοῦ κανόνος τούτου, Καὶ ἀνατρέπει τὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν τὸ Κυριακὸν τελεῖται δεῖπνον, μὴ νήστεις εἶναι τοὺς τελοῦντας τὰ ἅγια. Ἀναγνωστέον οὖν τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα, Τὰ δὲ ἑξῆς τοῦ παρόντος κανόνος, τὰ περὶ τῶν ἐν τῷ δειλινῷ τελευτώντων, ἐοίκασι τοιαῦτα εἶναι ἐπὶ τοῖς τελευτῶσι καὶ ταῖς παραθέσεσιν αὐτῶν, ἤτοι ὅτε προετίθεντο, ἵνα τελεσθῇ ἐπ' αὐτοῖς τὰ ἐπικήδεια ᾄσματα, ὡς ἔοικε, καὶ προσκομιδῆς ἱερουργία ἐγίνετο. Εἰ γοῦν κατὰ τὸ δειλινὸν, φησὶν ὁ κανὼν, τελευτήσει τις, καὶ μὴ εἴησαν C νήστεις οἱ ταῦτα τελοῦντες, μόναις εὐχαῖς ἐκτελείσθωσαν. Τοῦτο δὲ σήμερον οὐ πράττεται.

568 BALS. Vicesimus nonus synodi in Trullo canon hujus canonis meminit, et permittit in die, in quo cœna Domini peragitur, eos non esse jejunos qui sacra peragunt. Legenda sunt ergo quæ illic scripta sunt. Quæ autem in hoc canone deinceps consequuntur, de iis qui vespere mortui sunt, videntur esse ejusmodi in mortuis et eorum commendationibus, sive quando proferebantur seu efferebantur, ut funebria in eis cantica peragerentur, ut consentaneum est, et oblationis sacrificium peragebatur : Si ergo vespere, inquit canon, mortuus fuerit quispiam, et non fuerint jejuni qui hæc peragunt, solis precibus peragantur. Hoc autem hodie non servatur.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ κθ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου μέμνηται τοῦ κανόνος τούτου, καὶ ἀνατρέπει τὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν τὸ Κυριακὸν τελεῖται δεῖπνον, μὴ νήστεις εἶναι τοὺς τελοῦντας τὰ ἅγια. Ἀναγνωστέον οὖν τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα. Τὰ δὲ ἑξῆς τοῦ παρόντος κανόνος, τὰ περὶ τῶν ἐν δειλινῷ τελευτώντων, ἔοικε τοιαῦτα εἶναι ἐπὶ τοῖς τελευτῶσι καὶ ταῖς παραθέσεσιν αὐτῶν, ἤτοι ὅτε προετίθεντο, ἵνα τελεσθῇ ἐπ' αὐτοῖς τὰ ἐπικήδεια ᾄσματα, ὡς ἔοικε, καὶ προσκο-

ZONAR. Vicesimus nonus synodi in Trullo canon meminit hujus canonis, et permittit in die, in quo cœna Domini peragitur, eos non esse jejunos, qui sacra peragunt. Legenda sunt ergo, quæ illic scripta sunt. Quæ autem in hoc canone deinceps consequuntur, de iis qui vespere mortui sunt, videntur esse ejusmodi in mortuis et eorum commendationibus, sive quando proferebantur seu efferebantur, ut funebria in eis cantica perageren-

Guill. Beveregii notæ.

(26) *Εἰ μὴ ἀπὸ νηστικῶν ἀνθρώπων*. Aliquam D antiquiorem exstitisse ecclesiasticam legem, ut Eucharistia non nisi a jejunis celebretur, ex eo veresimile fit, quod sancto Chrysostomo objectum fuerit, eum communionem non jejunis se concessisse; ut ipse testatur, seque expurgat, his verbis, Πολλὰ κατ' ἐμοῦ ἐσκευάσαντο, καὶ λέγουσιν ὅτι τινὰς ἐκοινώνησα μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτούς. Καὶ εἰ μὲν τοῦτο ἐποίησα, ἐξαλειφθείη τὸ ὄνομά μου ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἐπισκόπων, καὶ μὴ ἐγγραφείη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ὅτι ἰδοὺ ἐὰν τοιοῦτον ἐγὼ ἔπραξα καὶ ἀποβαλεῖ με Χριστὸς ἐκ βασιλείας αὐτοῦ. Εἰ δὲ ἅπαξ καὶ τοῦτό μοι λέγουσι καὶ φιλονεικοῦσι, καθελέτωσαν τὸν Παῦλον, ὃς μετὰ τὸ δειπνῆσαι ὁλόκληρον τὸν οἶκον ἐβάπτισε. Καθελέτωσαν καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν, ὃς μετὰ τὸ δειπνῆσαι τοῖς ἀποστόλοις τὴν κοινωνίαν ἔδωκε. Chrys. epist. 143. ad Cyriacum episc. tom. VII, pag. 169, edit. Savil.

(27) *Εἴτε τῶν λοιπῶν παράθεσις γένηται*. De commendatione defunctorum hic commemorata sic Augustinus, *Hoc enim a Patribus traditum universa observat Ecclesia, ut pro iis, qui in corporis et sanguinis Christi communione defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur : ut pro illis quoque id offerri commemoretur. Cum vero eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrentur, quis eos dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non allegantur*. Aug. de verbis Apostoli. serm.

(28) *Εὑρεθῶσιν*. Scholium in ms. Amerbachiano : Σημείωσαι, ὅτι ξένον τί φησιν, ἐν ᾗ ἡμέρᾳ τὸ Κυριακὸν τελεῖται δεῖπνον· καὶ εἴ τις δειλινὸν τελευτήσει· ἢ διὰ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν προσευχῶν σύστασις, καὶ οἷον οἰκείωσις τοῦ τελευτήσαντος· οἱ δὲ τὴν ἐκκομιδὴν ἤτοι τὴν ἔξοδον εἶπον.

tur, ut consentaneum est, et oblationis quoque A sacrificium peragebatur. Si ergo vespere, inquit canon, mortuus fuerit quispiam, et non fuerint jejuni qui hæc peragunt, solis precibus peragantur. Nonnulli autem παράθεσιν, quæ per preces ad Deum facta est, commendationem, conciliationemque mortui esse dicunt.

ARIST. « Sancta, nisi a jejunis, non offeruntur. »

Licet enim Dominus post cœnam discipulos Pascha docuit : tamen non oportet nos, juxta divinam vocem, exempla quæ sunt supra nos sequi; sed Ecclesiæ consuetudinem observare, et sacerdotes jejunos altari sacra offerre, et qui ea participant similiter jejunos esse.

B

CANON XLV.

« Ne convivia in ecclesiis ullo modo peragantur. « Ut episcopi vel clerici in ecclesia non conviventur, nisi forte hospitii necessitate transeuntes illic diversentur. Quinetiam populi, « quoad ejus fieri potest, ab ejusmodi conviviis « prohibeantur. »

BALS. De iis, qui in præsenti canone continentur, fusius tractatum est in canone 74 sextæ synodi et lege quæ in illo scripta sunt.

ZONAR. Perlegendus est synodi in Trullo canon quartus et septuagesimus, qui agapas in ecclesiis fieri prohibet; et quæcunque in illum scripsimus. Hic autem canon in ecclesiis convivia instaurari, imo vero cibo quemquam in ecclesia refici, nisi C forte, inquit, in externa tellure hospitio destitutus ecclesiam necessitate compulsus ingrediatur, omnino vetat.

ARIST. « Clericus in ecclesia ne conviveiur, nisi « forsitan hospitii necessitate illic diverseiur. « Hoc etiam et laicis interdicitur. »

Non oportet sacras ædes profanare, easque contemptui habere, et in iis comedere et accubita sternere, quemadmodum et in vicesimo octavo synodi Laodicenæ canone scriptum est : nisi quispiam fortasse iter faciens, illud per necessitatem fecerit, non habens alibi quo divertat.

CANON XLVI.

« De pœnitentibus. Ut pœnitentibus, pro peccato- « rum differentia, episcoporum judicio pœnitentiæ D « tempus constituatur. Presbyter autem, præter « mentem episcopi, pœnitentem non reconciliet : « nisi impellente necessitate **569** in absentia epi- « scopi. Quovis autem pœnitentiam agente, si sit « ejus publicum et vulgo jactatum crimen, quod « omnem movet Ecclesiam, ante absidem ei « manus imponatur. »

BALS. Postremus sextæ synodi canon dat episcopis facultatem augendi et diminuendi pœnas, consequenter præsenti canoni, qui est antiquior. Adjicit autem hic, presbyteros non debere hominum confessiones audire et peccata remittere præter episcoporum sententiam : nisi forte moriatur

μιδῆς ἱερουργία ἐγίνετο. Εἰ γοῦν κατὰ τὸ δειλινὸν, φησὶν ὁ κανὼν, τελευτήσει τις, καὶ μὴ εἴησαν νήστεις οἱ ταῦτα τελοῦντες, μόναις εὐχαῖς ἐκτελείσθωσαν. Τινὲς δὲ παράθεσιν τὴν διὰ τῶν εὐχῶν πρὸς τὸν Θεὸν σύστασιν καὶ οἰκείωσιν τοῦ θανόντος φασίν.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ μὴ ἀπὸ νηστικῶν ἅγια οὐ προσάγεται. »

Κἂν γὰρ ὁ Κύριος μετὰ δεῖπνον τοὺς μαθητὰς τὸ Πάσχα ἐμυσταγώγησεν, ἀλλ' οὐ δεῖ ἡμᾶς, κατὰ τὴν θεολόγον φωνὴν, τοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς ὑποδείγμασιν ἕπεσθαι· ἀλλὰ τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἔθει κατακολουθεῖν, καὶ νηστικοὺς ὄντας τοὺς ἱερεῖς τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρειν τὰ ἅγια, καὶ τοὺς μεταλαμβάνοντας αὐτῶν ὡσαύτως νηστικοὺς εἶναι.

ΚΑΝΩΝ ΜΕ'.

« Περὶ τοῦ μηδαμῶς συμπόσια ἐν ταῖς ἐκκλησίαις « ἐπιτελεῖσθαι. Ὥστε ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἐν « τῇ ἐκκλησίᾳ μὴ συμποσιάζεσθαι· εἰ μὴ τυχὸν « ἀνάγκῃ ξενίας διαβάντες ἐκεῖ καταλύσωσιν. Καὶ « οἱ λαοὶ δὲ ἀπὸ τοιουτοτρόπων συμποσίων, ὅσον « δυνατόν ἐστι, κωλυθῶσιν. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐν παρόντι κανόνι διελήφθη π.ατύτερον ἐν τῷ οδ' κανόνι τῆς ς' συνόδου, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα ἀνάγνωθι.

ΖΩΝΑΡ. Ἀναγνωστέον τὸν οδ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, ὃς ἀπαγορεύει τὸ ἀγάπας γίνεσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ὅσα ἐκεῖ ἐγράφησαν. Καὶ οὗτος οὖν ὁ κανὼν τὸ ἐν ἐκκλησίᾳ συμπόσια γίνεσθαι κωλύει, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ ἐντὸς ἐκκλησίας ὅλως ἐσθίειν, εἰ μή που, φησὶν, ἐπὶ ξένης τις ὢν, καὶ μὴ ἔχων ὅπου καταλύσει, ἐν ἐκκλησίᾳ ἐξ ἀνάγκης εἰσέλθῃ.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς ἐπ' ἐκκλησίας ἀσυμποσίαστος, « εἰ μή που δι' ἀνάγκην ξενίας ἐκεῖ καταλύσει. « Καὶ οἱ λαοὶ δὲ τούτου κωλυέσθωσαν. »

Οὐ δεῖ τοὺς ἱεροὺς οἴκους κοινοποιεῖν, κα. καταφρονητικῶς περὶ αὐτοὺς ἔχειν, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐσθίειν καὶ ἀκούβιτα στρωννύειν, καθὼς καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ κανόνι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ἐγράφη· εἰ μή πού τις παροδεύων διὰ ἀνάγκην τοῦτο ποιήσει, μὴ ἔχων ἀλλαχοῦ καταλῦσαι.

ΚΑΝΩΝ Μς'.

« Περὶ τῶν μετανοούντων. Ὥστε τοῖς μετανοοῦσι « κατὰ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων διαφορὰν τῇ τῶν « ἐπισκόπων κρίσει τῆς μετανοίας τὸν καιρὸν « ψηφίζεσθαι. Πρεσβύτερος δὲ παρὰ γνώμην τοῦ « ἐπισκόπου μὴ καταλλάσσει μετανοοῦντα· εἰ μὴ « ἀνάγκης συνωθούσης ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ « ἐπισκόπου. Οὑτινος δήποτε δὲ μετανοοῦντος, « εἰ πούβλικον καὶ τεθρυλλημένον ἐστὶν ἔγκλημα, « τὸ σύμπασαν τὴν ἐκκλησίαν κινοῦν, πρὸ τῆς « ἀψῖδος τούτῳ ἡ χεὶρ ἐπιτεθῇ. »

ΒΑΛΣ. Ὁ τελευταῖος κανὼν τῆς ς' συνόδου δίδωσι τοῖς ἐπισκόποις ἄδειαν τοῦ αὔξειν καὶ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια ἀκολούθως τῷ παρόντι κανόνι προγενεστέρῳ ὄντι. Προστίθησι δὲ οὗτος μὴ δέχεσθαι λογισμοὺς ἀνθρώπων καὶ ἀφιέναι ἁμαρτίας τοὺς πρεσβυτέρους παρὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων, εἰ μήπω τελευτᾷ τις

κατὰ ἀπουσίαν τοῦ ἐπισκόπου. Τηνικαῦτα γὰρ τὸν ἐν μετανοίᾳ ὄντα καταλλάξει ὁ πρεσβύτερος, ἤτοι λύσει, τοῦ ἐπιτιμίου, διὰ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ πράγματος, ἵνα μὴ τελευτήσῃ ἐπιτετιμημένος ὁ ἀποθνήσκων. Καὶ ταῦτα μέν φησι γίνεσθαι εἰς τοὺς ἐκ προαιρέσεως οἰκείας ἐξομολογουμένους· τοὺς δὲ μὴ αὐθαιρέτως προσερχομένους τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ διὰ πούβλικον ἤτοι δημόσιον ἔγκλημα τεθρυλλημένον, ἤτοι φανερὸν, καὶ δυνάμενον συνταράξαι τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὸ ὑπερβολικὸν τοῦ ἀτοπήματος, ἔξω τῆς ἀψίδος ἤτοι τῆς ἐκκλησίας δέχεσθαι ὀφείλομεν, κἀκεῖσε διδόναι αὐτοῖς χεῖρα μετανοίας, καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν, ἵνα μὴ σκανδαλίσωμεν τοὺς πολλοὺς, ἐν φανεροῖς οὕτως ἐγκλήμασι τὴν κανονικὴν παραγγελίαν ἀθετοῦντες, καὶ μαλακώτερα διδόντες ἐπιτίμια. Σημείωσαι οὖν τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι διὰ τοὺς προσερχομένους ἀνδροφόνους τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ζητοῦντας τὰ κανονικὰ μετριασθῆναι ἐπιτίμια. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ζʹ κανόνα τῆς παρούσης συνόδου.

quispiam absente episcopo. Tunc enim pœnitenteur reconciliabit presbyter, vel pœna solvet, propter rei necessitatem, ne pœnis obnoxius moriatur. Et hæc quidem dicit in eos fieri qui sua sponte confitentur: eos autem, qui non sua sponte ad ecclesiam accedunt, sed propter publicum crimen, vulgo jactatum seu manifestum, et quod potest ecclesiam perturbare propter sceleris magnitudinem, extra absidem seu ecclesiam, suscipere debemus et illic dare ipsis manum pœnitentiæ; et non secundum episcopale judicium, ne multos offendamus, in criminibus adeo manifestis præceptum canonicum negligentes, et pœnas molliores injungentes. Nota ergo quæ in hoc præsenti canone continentur, propter homicidas qui ad Magnam Ecclesiam accedunt, et petunt, ut pœnæ canonicæ mitigentur. Lege etiam septimum canonem præsentis synodi.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις δέδωκε· τύπον δὲ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων οἱ ἀρχιερεῖς πληροῦσι. Διὸ καὶ ὁ κανὼν οὗτος τῇ τῶν ἐπισκόπων ἀνέθετο κρίσει τὸ ψηφίζεσθαι, τουτέστιν ὁρίζειν, τυποῦν, ἀποφαίνεσθαι κατὰ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων διαφορὰν τὰς μετανοίας, ἐν καιρῷ, ἤγουν ἐν ὅσῳ χρόνῳ δεῖ τὸν ἁμαρτήσαντα μετανοεῖν ἐν ἐπιτιμίου δεσμῷ· καὶ τότε δεῖ αὐτὸν λύειν. Περὶ τούτου δὲ ἀναγνωστέον καὶ τὸν τελευταῖον κανόνα τῆς ϛʹ συνόδου, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα. Πρεσβυτέρῳ δὲ καταλλάσσειν οὐ δέδοται παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου. Ὧ γὰρ δέδοται τὸ δεσμεῖν, ἐκείνῳ καὶ τὸ καταλλάσσειν ἔξεστι. Καταλλάσσειν δ' ἐστὶ τὸ λῦσαι τὸν ἐπιτετιμημένον ἢ τελείως, ἢ πρὸς καιρὸν, διὰ κίνδυνον ἴσως· εἰ μή που, φησὶν, ὁ ἐπίσκοπος ἄπεστι, καὶ ὁ ἐν μετανοίᾳ ὢν κινδυνεύει θανεῖν. Ἀναγνωστέον καὶ τὸν ζʹ κανόνα τῆς συνόδου ταύτης καὶ τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα. Κυρίως μετανοοῦντες λογίζονται οἱ ἐξομολογούμενοι τὰ οἰκεῖα πλημμελήματα ἀγνοούμενα. Οἱ δὲ προσιόντες τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ φανεροῖς ἁμαρτήμασι (πούβλικον γὰρ τὸ δεδημοσιευμένον καὶ πρόδηλον λέγεται· ἡ γὰρ λέξις τῶν Λατίνων οὖσα ἐξελληνιζομένη δημόσιον δηλοῖ) καὶ ἐπὶ τεθρυλλημένοις, ἤγουν διαλαλουμένοις, φημιζομένοις, οὐδὲ ἐξομολογεῖσθαι δοκοῦσι. Διὸ τοῖς τοιούτοις καὶ ἔξω τῆς ἐκκλησίας τὰς χεῖρας ἐπιτιθέναι, καὶ ποιεῖν αὐτοὺς μετανοοῦντας ὁ κανὼν διατάττεται, ὥσπερ ἔξω τῶν ἱερῶν περιβόλων ἑστάναι, καὶ προσκλαίειν. Τὸ γὰρ πρὸ τῆς ἀψίδος πρὸ τοῦ προπυλαίου ἐστί. Τὸ δὲ τὸ σύμπασαν τὴν Ἐκκλησίαν κινοῦν δηλοῖ τὴν τῆς πλημμελείας ὑπερβολὴν καὶ τὸ φανερόν. Τοιοῦτον γάρ φησιν εἶναι τὸ ἁμάρτημα, ὡς καὶ πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν δι' αὐτὸ κεκινῆσθαι, ἢ ζηλοῦσαν ἢ διηγουμένην αὐτό.

ZONAR. Apostolis suis Dominus noster Jesus Christus ligandi ac solvendi potestatem dedit, sanctorum autem apostolorum typum summi sacerdotes gerunt. Quamobrem hic quoque canon episcopis arbitrio suo decernendi, hoc est, præfiniendi, statuendi, declarandi pro criminum varietate pœnitentiæ tempora, id est, quandiu eum, qui lapsus est, constrictum pœnæ vinculis retineri, quando solvi oporteat, potestatem adjudicavit. Qua de re ultimum quoque sextæ synodi canonem et quæ in eum scripta sunt vide. Sacerdoti vero quemquam conciliare, episcopo abnuente, haud licet. (Cui namque ligandi jus, eidem est et conciliandi facultas attributa. Est vero conciliare, eum qui pœnæ luendæ addictus est, aut omnino, aut ad tempus, ob periculum forte aliquod imminens, a pœna absolvere.) Nisi forte, inquit, episcopus absit, ac is, qui multæ obnoxius est, in discrimen capitis sit adductus. Quære hujus quoque synodi canonem 7 et quæ in illum scripsimus. Pœnitentes proprie dicuntur, qui peccata sua, quæ occulta erant, ipsi confitentur. Qui vero ad Ecclesiam ob crimina nota in vulgus accederent (publicum enim idem est quod vulgatum atque testatum, dictione a Latinis translata), quæque jactata, seu sermone hominum et fama celebrata essent; ea ne confiteri quidem quodammodo videntur. Quamobrem et illis extra ecclesiam manus imponi, et in ordine pœnitentium, ut extra sacra septa in statione flentium consistant, collocari canon jubet. Illud namque [ante absidem], idem ac ante porticum significat. Hoc vero (quod totam Ecclesiam movet) flagitii gravitatem testatamque omnium oculis fœditatem demonstrat. Tale namque scelus esse ait, ut universam Ecclesiam, vel zelo corrigendæ pravitatis, vel frequenti ejusdem commemoratione, commoverit.

ΑΡΙΣΤ. « Τοῖς μετανοοῦσι πρὸς τὰ ἁμαρτήματα ὁ « ἐπίσκοπος ὁρίσει τὰς μετανοίας· πρεσβύτερος

ARIST. « Pœnitentiam agentibus juxta peccata « pœnitentiæ tempus episcopus determinabit.

« Presbyter autem præter ejus sententiam, necessitate impellente, pœnitentiam agentem non reconciliabit. »

Qui a Deo ligandi et solvendi potestatem acceperunt, secundum delictorum qualitatem et delinquentibus conversionem, supplicia decernent. Presbyter autem, præter episcopi sententiam ea nec augere potest nec minuere, nec pœnitentiam agentes ad gratiam recipere, et divinis eos dignari sacramentis, quamvis peregre profectus sit episcopus.

570 CANON XLVII.

« De virginibus. Ut sacræ virgines, quando a patribus quorum oculis domi observabantur, separatæ fuerint, episcopi, vel ipso absente, presbyteri providentia venerabilioribus feminis commendentur, vel ut simul habitantes se invicem custodiant; ne passim vagando existimationem Ecclesiæ lædant. »

BALS. Centesima vicesima tertia Justiniani novella, seu cap. 4, primi tit. lib. IV, hæc dicit aperte : In omnibus autem monasteriis, quæ cœnobia vocantur, jubemus, ut, secundum canones monasticos, in una domo omnes habitent et communiter alantur, et similiter in una domo omnes separatim dormiant; ut sibi invicem moderatæ temperantisque vitæ rationis testimonium præbeant : iisdem omnibus etiam in feminarum monasteriis asceteriisque servatis. Præsens autem canon statuit, ut virgines Deo dedicatæ, a propriis patribus separatæ, non per se degant : sed quia a patribus servabantur, post earum autem in ecclesia dedicationem, ea patrum custodia et observatio cessavit; debent episcopi, vel iis absentibus presbyteri, eas venerandis mulieribus tradere, ut ab iis per communem vitæ societatem serventur. Sin minus, omnes sacræ virgines simul habitent, ut simul viventes seipsas invicem servent : et non errantes, seu hic et illic agentes, ecclesiasticam vitæ honestatem et moderationem polluant, quoniam non bonam sui existimationem præbeant. Et hæc quidem leges et canones. Hodie autem parum quid eorum vel propemodum nihil fit. Nam neque monachi monasteriorum virorum simul habitant, neque ascetriæ : in solis autem mulierum cœnobiis monasteriis servatur hæc communis simul vivendi ratio et habitatio. Apud Latinos autem hucusque servatur ea vitæ ratio. Omnes enim monachi simul comedunt et dormiunt. Lege et canonem 6 præsentis synodi et quæ in eo sunt (fusius enim illic tractatum est, quomodo consecrantur virgines, etiam sine monachali habitu), et canonem 18 sancti Basilii.

ZONAR. Sexto hujus synodi canone de puellarum consecratione est actum. Quas igitur ibi sacratas puellas, hoc loco sacras virgines nominavit. Nam pro virginibus puellarum nomen usurpare mos est.

« δὲ παρὰ γνώμην τούτου οὐδ' ἀνάγκης συνωθούσης καταλλάξει μετανοοῦντα. »

Οἱ παρὰ Θεοῦ λαβόντες ἐξουσίαν δεσμεῖν καὶ λύειν πρὸς τὴν ποιότητα τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἡμαρτηκότος τὰ ἐπιτίμια ὁρίσουσι. Πρεσβύτερος δὲ παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου οὔτε αὔξειν ἢ μειοῦν αὐτὰ δύναται, οὔτε τοὺς μετανοοῦντας καταλλάσσειν, κἂν ἀποδημῇ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ τῶν θείων αὐτοὺς ἀξιοῦν ἁγιασμάτων.

ΚΑΝΩΝ ΜΖ'

« Περὶ παρθένων. Ὥστε τὰς ἱερὰς παρθένους, ὅτε τῶν πατέρων χωρίσωνται, ἐξ ὧν ἐφυλάττοντο, τῇ τοῦ ἐπισκόπου, ἢ αὐτοῦ ἀπόντος τῇ τοῦ πρεσβυτέρου προνοίᾳ ταῖς τιμιωτέραις γυναιξὶ παρατίθεσθαι, ἢ ἅμα κατοικούσας ἀλλήλας φυλάττειν, ἵνα μὴ πανταχοῦ πλαζόμεναι τὴν ὑπόληψιν βλάψωσι τῆς Ἐκκλησίας. »

ΒΑΛΣ. Ἡ μὲν ρκγ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, ἤγουν τὸ δ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου φησὶ ταῦτα ῥητῶς· Ἐν ἅπασι δὲ τοῖς μοναστηρίοις, ἅπερ κοινόβια καλοῦνται, κελεύομεν κατὰ τοὺς μοναχικοὺς κανόνας ἐν ἑνὶ οἴκῳ πάντας οἰκεῖν, καὶ κοινῶς τρέφεσθαι, κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον, καὶ ἐν ἑνὶ οἴκῳ πάντας κεχωρισμένως καθεύδειν, ὥστε ἀμοιβαδὸν ἀλλήλοις μαρτυρίαν τῆς σώφρονος διαγωγῆς παρέχειν αὐτούς· τούτων ἁπάντων καὶ περὶ τὰ μοναστήρια καὶ ἀσκητήρια τῶν γυναικῶν παραφυλαττομένων· ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται τὰς ἀνατεθειμένας τῷ Θεῷ παρθένους, χωριζομένας ἀπὸ τῶν οἰκείων πατέρων, μὴ καθ' ἑαυτὰς διάγειν, ἀλλ' ἐπεὶ παρὰ τῶν πατέρων ἐφυλάττοντο, ἡ δὲ τοιαύτη φυλακὴ μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀνάθεσιν αὐτῶν ἀπέλειψεν, ὀφείλουσιν οἱ ἐπίσκοποι ἢ τούτων ἀπόντων οἱ πρεσβύτεροι παραδιδόναι ταύτας σεμναῖς γυναιξὶν, ἐφ' ᾧ ὑπὸ τούτων διὰ τῆς ὁμοζωΐας φυλάττεσθαι. Ἢ εἰ μὴ τοῦτο, πάσας τὰς ἱερὰς ταύτας παρθένους ὁμοῦ κατοικεῖν, ἵνα συζῶσαι φυλάττωσιν ἀλλήλας, καὶ μὴ πλαζόμεναι, ἤγουν τῇδε κἀκεῖσε διατρίβουσαι τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐκοσμίαν μολύνωσι διὰ τοῦ διδόναι οὐκ ἀγαθὰς ὑπολήψεις κατ' αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν νόμος καὶ οἱ κανόνες ἐν τούτοις· σήμερον δὲ ἀπὸ τούτων τέως εἰς ἡμᾶς μικρὸν ἢ οὐδὲν σχεδὸν γίνεται· οὔτε γὰρ οἱ μοναχοὶ τῶν ἀνδρῴων μοναστηρίων ὁμοῦ κατοικοῦσιν, οὔτε αἱ ἀσκήτριαι· εἰς μόνα δὲ τὰ γυναικεῖα κοινόβια μοναστήρια συντηρεῖται ἡ κοινὴ δίαιτα καὶ κατοικία. Εἰς δὲ τοὺς Λατίνους τέως ἡ τοιουτότροπος διαγωγὴ συντηρεῖται. Πάντες γὰρ οἱ μοναχοὶ ὁμοῦ καὶ ἐσθίουσι καὶ ὑπνώττουσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ς' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ (πλατύτερον γὰρ ἐκεῖσε διελήφθη πῶς παρθένοι καθιεροῦνται, καὶ δίχα τοῦ μοναστικοῦ σχήματος) καὶ τὸν ιη' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν ἕκτῳ κανόνι τῆς παρούσης συνόδου εἴρηται περὶ κορῶν καθιερώσεως. Ἃς γοῦν ἐκάλεσεν ἐκεῖ κόρας καθιερουμένας, ἐνταῦθα ἱερὰς παρθένους ὠνόμασε. Κόρας γὰρ τὰς παρθένους ἔθος

καλεῖν. Ἀνατιθεμένων οὖν τῷ Θεῷ παρθένων ἁγνεύειν ὁμολογουσῶν ὁ ἐπίσκοπος αὐτὰς ἀνεδέχετο. Λέγει οὖν ὁ κανὼν ὅτι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον προνοεῖν αὐτῶν, ἢ ὅτε ἄπεστι, τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ ἐπεὶ διίστανται τῶν πατέρων αὐτῶν ὑφ' ὧν ἐφυλάττοντο, παραδίδοσθαι αὐτὰς σεμναῖς γυναιξὶν, ὥστε συνοικεῖν αὐταῖς, καὶ καταρτίζεσθαι εἰς ἀρετὴν, ἢ πάσας τὰς ἱερὰς ταύτας παρθένους ὁμοῦ συνοικεῖν, ἵνα συζῶσαι ὁρῷεν ἀλλήλας, καὶ φυλάττοιεν, καὶ μὴ πλαζόμεναι, ἤγουν τῇδε κἀκεῖσε περιιοῦσαι, καὶ πλανώμεναι βλάψωσι τὴν ὑπόληψιν τῆς Ἐκκλησίας, τουτέστιν ὑπολαμβάνειν οὐκ ἀγαθὰς ὑπολήψεις παρασκευάσωσί τινας περὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκκλησία δέ ἐστιν ὁ τῶν πιστῶν ἀθροισμός.

ΑΡΙΣΤ. « Ἡ διὰ παρθενίαν τοῦ πατρὸς ἀφισταμένη « ταῖς τιμιωτάταις τῶν γυναικῶν παρατίθεται. »

Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον τῶν ἱερῶν παρθένων τίθεσθαι πρόνοιαν· καὶ εἰ τῶν οἰκείων πατέρων αὗται χωρισθῶσι, παρ' ὧν ἐφυλάττοντο, ταῖς τιμιωτάταις γυναιξὶν εἰς ἐπιτήρησιν παραδιδόσθωσαν, ὥστε ἅμα ἀλλήλας κατοικεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΜΗ'.

« Περὶ τῶν ἀσθενούντων καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποκρί« νεσθαι μὴ δυναμένων. Ὥστε τοὺς ἀσθενοῦντας, « οἵτινες ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀποκρίνεσθαι οὐ δύναν« ται, τότε βαπτίζεσθαι, ὅτε τῇ αὐτῶν προαι« ρέσει τὴν περὶ αὐτῶν μαρτυρίαν κινδύνῳ ἰδίῳ « εἴπωσιν. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς ἐζήτουν ἀπίστους τινὰς βαπτισθῆναι κατὰ τὰς τελευταίας αὐτῶν ἀναπνοάς· καὶ οὐκ εἰσηκούοντο, διὰ τὸ τοὺς ἀσθενοῦντας μὴ δύνασθαι δι' ἑαυτῶν ὁμολογεῖν τὰς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος συνθήκας. Φασὶ γοῦν οἱ Πατέρες ὅτι, ἐὰν οἱ ἀσθενοῦντες δείξωσι προαίρεσιν περὶ τοῦ ἐθέλειν αὐτοὺς βαπτισθῆναι, καὶ εἴπωσι κινδύνῳ ἰδίῳ ζητεῖν τὸ βάπτισμα, ἀπαρεμποδίστως βαπτισθήσονται, δι' ἑτέρων τὰς ὁμολογίας ποιούμενοι. Καὶ τοῦτο μὲν, ὅτε τυχὸν ἐν τῷ τελευτᾷν ἡ τοιαύτη τούτων προαίρεσις κατάδηλος γένηται. Εἰ δὲ τότε μὲν οὐδέν τι τοιοῦτον εἰπεῖν δύνανται, διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς νόσου, μαρτυρεῖται δὲ παρά τινων ὡς οἱ τοιοῦτοι καὶ πρὸ τῆς μανίας τυχὸν ἢ τῆς ἄλλης κινδυνώδους νόσου ὁλοψύχως προῃροῦντο βαπτισθῆναι, ἐρωτῶ, βαπτισθήσονται ἢ οὔ; *Λύσις*. Ἐμοὶ δοκεῖ ὡς ἀπαρεμποδίστως βαπτισθήσονται διὰ τὴν ἐν ὑγείᾳ ἀγαθὴν πρόθεσιν αὐτῶν. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, μὴ εἴπῃς ὡς, ἐπεὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται ἐκείνους βαπτίζεσθαι τοὺς ἐνδειξαμένους προαίρεσιν ἀγαθὴν πρὸ τῆς νόσου, ἢ κατ' αὐτὴν τὴν νόσον, ἐξ ἀνάγκης ἐκεῖνοι καὶ ἀποκάρσεως ἀξιωθήσονται, οἱ κατὰ τὸν καιρὸν τελευτῆς πρὸ τῆς τελευταίας ἀναπνοῆς ἐνδειξάμενοι πρόθεσιν ἀποκάρσεως. Οὗτοι γὰρ τοῦ ἐπιτελευτίου ἐφοδίου τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος ἀδιαστίκτως ἀξιωθήσονται, ἐὰν τέως αἴσθησιν τοῦ γινομένου ἔχωσι. Τοῖς μὲν γὰρ ὀρθοδόξοις, ὡς ἐλπίζουσι τὴν μέλλουσαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ἡ μετάνοια σύνοικός ἐστι, καὶ πᾶς Χριστιανὸς κατὰ πρόληψιν ἔφεσιν

Quæ se ergo virgines Deo dicabant, continentiamque profitebantur, eas episcopus excipiebat. Episcopi igitur vel presbyterorum, si is abest, cura providentiaque eas regendas esse: et quoniam a parentibus divisæ sunt, quorum oculis domi observabantur, honestis mulieribus, cum quibus una degentes ad virtutem informentur, eas commendari ac tradi, canon jubet; vel in uno eodemque contubernio simul omnes ejusmodi sacras virgines degere, ut mutuo sese aspectu vicissim custodiant, neque vero huc illud errantes ac vagæ existimationem Ecclesiæ lædant; hoc est, suspicionibus de Ecclesia parum commodis occasionem nonnullis præbeant. Est vero Ecclesia fidelium multitudo sive conventus.

ARIST. « Quæ a patre virginitatis gratia secesserit, venerabilioribus feminis commendetur. »

Oportet episcopum sacrarum virginum curam habere, et si illæ a suis patribus, quibus custoditæ fuere, separentur, venerabilissimis mulieribus in observationem tradantur, ut secum invicem cohabitent.

571 CANON XLVIII.

« De iis qui sunt infirmi et pro se respondere ne« queunt. Ut qui sunt infirmi, qui quidem pro se « respondere non possunt, tunc baptizentur, « quando voluntate sua de se testimonium proprio « periculo dixerint. »

BALS. Quidam petebant, ut infideles nonnulli ad extremum spiritum baptizarentur: nec fuerunt exauditi, eo quod non possint infirmi per se sancti baptismatis pacta et conventa profiteri. Dicunt ergo Patres, quod si ii, qui sunt infirmi, se baptizari velle ostenderint, seque proprio periculo baptismum quærere dixerint; sine impedimento baptizabuntur, per alios pacta promissa facientes. Atque hoc quidem quando forte inter moriendum talis eorum voluntas aperta fuerit. Si autem tunc quidem nihil possunt ejusmodi dicere, propter morbi necessitatem; testificantur autem aliqui, quod ante furorem fortasse vel aliquem alium periculosum morbum ii ex toto vellent animo baptizari, rogo, baptizabuntur annon? *Solutio*. Mihi videtur, quod sine periculo baptizabuntur, propter bonam eorum in sanitate intentionem. Cum hæc autem ita se habeant, ne dixeris, quod quoniam præsens canon statuit illos baptizandos, qui bonam voluntatem ostenderint ante morbum, vel in ipso morbo; illi quoque necessario tonsuram assequentur, qui ante tempus mortis et extremi spiritus, ut tonderentur, voluntatem ostenderint. Hi enim extremum angelici amictus viaticum indistincte assequentur, si ejus quod fit sensum habeant. Orthodoxis enim, ut qui futurum Dei judicium sperent, pœnitentia cohabitat, et quilibet proposito Christianus desiderat, ut per tonsuram ei sua peccata remittantur. Infidelibus autem non est necessario consequens baptismi de-

sidorium : magis ergo dicimus eorum esse institutum, ut cum propria superstitione moriantur, et sanctum etiam baptismum irrideant. Nisi ergo ostendatur eos dum essent sani, baptizari voluisse, vel saltem dum ægrotant, inter moriendum baptismo digni non habebuntur.

A ἔχει τοῦ συγχωρηθῆναι διὰ τῆς ἀποχάρσεως τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ· τοῖς δὲ ἀπίστοις οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἑπομένη ἐστὶν ἡ ἔφεσις τοῦ βαπτίσματος· μᾶλλον μὲν οὖν κατὰ πρόληψιν λέγομεν ἔχειν αὐτοὺς ἔφεσιν μετὰ τῆς οἰκείας θρησκείας ἀποθανεῖν, καὶ καταγελᾷν δὲ καὶ τοῦ θείου βαπτίσματος. Εἰ γοῦν οὐ δείκνυται τὸ θέλειν τούτους ἐν ὑγείᾳ ὄντας βαπτισθῆναι, ἢ κἂν ἐν τῷ νοσηλεύεσθαι, οὐκ ἀξιωθήσονται τοῦ βαπτίσματος ὅτε τελευτῶσιν.

ZONAR. Qui ex morbo aliove discrimine tam male affecti sunt, ut neque sermones conferre, neque, an baptizari cupiant, roganti respondere queant, vel etiam ita sibi animo non constent, ut ne ea quidem, quæ rogantur, intelligant; tum demum baptizari oportet, si se baptizari velle non obscuris antea indiciis probaverint, seque proprio periculo baptismum quærere dixerint, ita nimirum, ut nisi fidei depositum custodiverint, ipsi in periculum veniant. Quod si ab aliquo, priusquam morbo premeretur, baptismum postulatum, aliquibus tamen ex causis dilatum fuisse, testatum sit; hominem, quamvis respondere nequit, nihilominus baptizari placet.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐκ νόσων ἢ τινων συμπτωμάτων κακῶς ἔχοντας, ὥστε μὴ δύνασθαι ὁμιλεῖν, μηδ' ἀποκρίνεσθαι ἐρωτωμένους, εἰ βούλοιντο βαπτισθῆναι, ἢ καὶ τὸν νοῦν ἴσως βεβλαμμένους, ὡς μηδὲ νοεῖν ἃ ἐρωτῶνται, τότε χρὴ βαπτίζειν, ὅτε προαίρεσιν δείξουσιν εἰ βούλοιντο βαπτισθῆναι· καὶ εἴπωσι κινδύνῳ ἰδίῳ ζητεῖν τὸ βάπτισμα, ὥστε, εἰ μὴ τὴν B πίστιν φυλάξουσιν, αὐτοὺς κινδυνεύειν. Εἰ δὲ μαρτυρεῖται ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἀσθενείας ἐζήτει τὸ βάπτισμα, ὑπερετίθετο δὲ δι' αἰτίας τινάς, καὶ τότε, κἂν μὴ δύνηται ἀποκρίνεσθαι, βαπτισθήσεται.

ARIST. « Qui propter infirmitatem pro se non « respondet, tunc baptizetur, cum sua sponte « testimonium dederit. »

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ δι' ἀσθένειαν μὴ ἀποκρινόμενος ὑπὲρ « ἑαυτοῦ τότε βαπτιζέσθω, ὅταν τῇ αὐτοῦ προαι- « ρέσει δῷ τὴν μαρτυρίαν. »

Oportet eum qui baptizatur gratiam percipere, et mystice interrogata intelligere, et ad ea respondere. Si quis autem eum, qui respondere nequit, utpote infirmum, baptizari cupit, tunc baptizetur, quando ille, qui hoc cupit, suo periculo testatus fuerit, se exacte infirmi scire voluntatem, quod baptismum in desideriis habeat, et adhuc desiderans maneat.

Δεῖ τὸν βαπτιζόμενον τῆς χάριτος ἐπαισθάνεσθαι, καὶ τὰ μυστικῶς ἐρωτώμενα συνιέναι, καὶ ἀποκρίνεσθαι πρὸς αὐτά. Εἰ δέ τις τὸν μὴ δυνάμενον ἀποκριθῆναι, ὡς ἀσθενοῦντα, ἀπαιτεῖ βαπτισθῆναι, τότε βαπτιζέσθω, ὅταν αὐτός, ὁ τοῦτο ἀπαιτῶν, C κινδύνῳ ἰδίῳ διαμαρτύρηται τὴν αὐτοῦ γνώμην εἰδέναι ἀκριβῶς τοῦ ἀσθενοῦντος, ὡς ἐπιζητεῖ τὸ βάπτισμα, καὶ ἐπιμένει ποθῶν.

572 CANON XLIX.

« De scenicis pœnitentiam agentibus et ad Dominum conversis. Ut scenicis et mimis et reliquis « ejusmodi personis, vel apostatis, pœnitentiam « agentibus, et se ad Deum convertentibus, gratia « vel reconciliatio non negetur. »

ΚΑΝΩΝ ΜΘ'.

« Περὶ σκηνικῶν μετανοούντων καὶ ἐπιστρεφόντων πρὸς τὸν Κύριον. Ὥστε τοῖς σκηνικοῖς « καὶ μίμοις καὶ τοῖς λοιποῖς τοιουτοτρόποις « προσώποις, ἢ ἀποστάταις, μετανοοῦσι καὶ ἐπι- « στρέφουσι πρὸς τὸν Θεόν, χάριν ἢ καταλλαγὴν « μὴ ἀρνεῖσθαι. »

BALS. Scenici et mimi sunt, non thymelici, qui cantus epithalamios cum musicis canunt instrumentis, ii enim sunt integræ existimationis : sed histriones ac ludiones, qui servos et milites et mulieres et alias quasdam personas imitantur, et in faciem feriunt. Sicut hoc ex primo et quarto capite, tit. 2 lib. XXI Basilic. ostenditur. Dicunt ergo Patres, omnes qui sic peccant, et temere ac citra delectum vitam instituunt; quin et apostatas, hoc est, eos qui Christianismum abnegaverunt, ad Deum se convertentes, seu pœnitentiam agentes, non esse amandandos, sed eis dandam esse gratiam seu peccatorum remissionem, et reconciliationem sive pœnarum solutionem.

ΒΑΛΣ. Σκηνικοὶ καὶ μῖμοί εἰσιν οὐχὶ οἱ θυμελικοί, οἱ τὰς ἐπιθαλαμίους ᾠδὰς μετὰ μουσικῶν ὀργάνων ᾄδοντες· οὗτοι γὰρ ἔντιμοί εἰσιν· ἀλλὰ οἱ παιγνιῶται, οἱ δούλους καὶ στρατιώτας καὶ γυναῖκας καὶ D ἕτερα πρόσωπα μιμούμενοι, καὶ κατὰ κόῤῥης τυπτόμενοι· καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ α' καὶ δ' κεφ. τοῦ β' τίτλου τοῦ κα' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν. Φασὶ γοῦν οἱ Πατέρες πάντας τοὺς τὰ τοιαῦτα ἁμαρτάνοντας, καὶ ἀδιαφόρως ζῶντας, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς ἀποστάτας, τουτέστι τοὺς ἀρνησαμένους τὸν Χριστιανισμόν, ἐπιστρέφοντας πρὸς Θεὸν ἤτοι μετανοοῦντας, μὴ ἀποπέμπεσθαι, ἀλλὰ διδόναι αὐτοῖς χάριν, ἤγουν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ καταλλαγήν, ἤτοι λύσιν τῶν ἐπιτιμίων.

ZONAR. Scena imitatio dicitur. Qui ergo nunc duces, nunc servos, nunc alia personarum genera imitantur, scenici nominantur. Ex hoc numero, qui coram imperatoribus artem factitarent, leges civiles in honore habuere : qui vero in publico cœtu plebeculæque conventibus histrioniam exercerent,

ΖΩΝΑΡ. Σκηνὴ λέγεται ἡ ὑπόκρισις. Οἱ γοῦν ὑποκρινόμενοι ποτὲ στρατηγούς, ποτὲ δούλους, ποτὲ δ' ἕτερα πρόσωπα, ὀνομάζονται σκηνικοί. Τούτων δὲ τοὺς μὲν ἐνώπιον βασιλέων ταῦτα ὑποκρινομένους ἐντίμους ἔχουσιν οἱ νόμοι τῆς πολιτείας· τοὺς δὲ ἐν πανηγύρεσι καὶ δήμων ἄλλοις

συνάξεσιν ἐπιδεικνυμένους τοιαῦτα, καὶ γέλωτα τοῖς ὁρῶσι κινοῦντας ταῖς ὑποκρίσεσι, καὶ τοῖς κατὰ κόῤῥης ῥαπίσμασι καὶ ψοφήμασιν, ἀτίμους ἡγοῦνται. Ὁ δὲ κανὼν οὗτος ἀδιαστίκτως πάντας τοὺς τοιούτους μετανοίας δεῖσθαί φησιν, ὡς αὐτούς γε ἀδιαφόρως ζῶντας, καὶ ἄλλοις γινομένους αἰτίους ἀνειμένης καὶ διακεχυμένης ζωῆς. Τούτοις οὖν καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς τοιουτοτρόποις, οἷον τερατοποιοῖς καὶ ὀρχησταῖς, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς ἀποστάταις, τουτέστι τοῖς ἀρνησαμένοις τὸν Χριστιανισμὸν, μετανοοῦσιν οὐ δεῖ, φησὶν, ἀρνεῖσθαι χάριν ἢ καταλλαγήν. Χάριν μὲν λέγει τὴν ἄφεσιν τῶν σφαλμάτων, ὡς χάριτι διδομένην ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, ὅτι *Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι*· καταλλαγὴν δὲ τὴν λύσιν τῶν ἐπιτιμίων. Λύεται γὰρ τοῦ δεσμοῦ ὁ ἐπιτιμηθεὶς, ὅτε συνίδῃ ὁ δεσμήσας αὐτὸν, ὡς καταλλαγέντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἐπιτιμίων.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ σκηνικὸς δὲ ἐπιστρέφων δεκτὸς εἰς « μετάνοιαν. »

Πᾶς δὲ ἁμαρτάνων, καὶ μετανοῶν, δεκτὸς εἰς μετάνοιαν, κἂν σκηνικός ἐστι, κἂν μῖμος, κἂν οἱονδήτινα ἕτερον μετερχόμενος βίον.

ΚΑΝΩΝ Ν'.

« Περὶ τῶν παθῶν τῶν μαρτύρων. Ἐξέστω ἔτι « μὴν ἀναγινώσκεσθαι τὰ πάθη τῶν μαρτύ« ρων, ἡνίκα αἱ ἐτήσιαι αὐτῶν ἡμέραι ἐπιτε« λοῦνται. »

ΒΑΛΣ. Εἰ καὶ ὥρισαν οἱ Πατέρες ἐν τῷ κδ' κανόνι τῆς παρούσης συνόδου τὰ ὀφείλοντα ἀναγινώσκεσθαι βιβλία· ἀλλὰ νῦν προστιθέασιν ἀναγινώσκεσθαι καὶ τὰ ὑπομνήματα τῶν μαρτυρικῶν παθημάτων ἐν ταῖς ἐτησίαις μνήμαις αὐτῶν.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν κδ' κανόνι ἡ σύνοδος αὕτη ἀπηρίθμησε τίνα δεῖ ἀναγινώσκεσθαι ἐν ἐκκλησίᾳ βιβλία τῆς παλαιᾶς Γραφῆς καὶ τῆς νέας, τὰ δ' ἐκτὸς τῶν ἀπηριθμημένων ἐκώλυσεν ἀναγινώσκεσθαι· νῦν δὲ τοῖς ἀναγνωστέοις προστίθησι καὶ τὰ ὑπομνήματα τῶν μαρτυρικῶν παθημάτων, ἐν ταῖς ἐτησίαις μνήμαις αὐτῶν ἀναγινώσκεσθαι ὀφείλοντα.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ πάθη τῶν μαρτύρων ἐν ταῖς μνείαις αὐτῶν ἀναγινωσκέσθωσαν. *Σαφής*. »

ΚΑΝΩΝ ΝΑ'.

« Περὶ Δονατιστῶν καὶ παιδίων τῶν παρὰ τοῖς Δο« νατισταῖς βαπτιζομένων. Ἤρεσεν ἵνα ἐρωτή« σωμεν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ συνιερεῖς ἡμῶν, « Σηρίκιον καὶ Σιμπλικιανὸν, περὶ μόνων τῶν « νηπίων τῶν παρὰ τοῖς Δονατισταῖς βαπτιζομέ« νων, μήπως τοῦτο, ὅπερ οἰκείᾳ προαιρέσει οὐκ « ἐποίησαν, ἡ τῶν γονέων πλάνη ἐμποδίσῃ αὐ« τοὺς πρὸς τὸ μὴ προκόπτειν εἰς ὑπουργίαν τοῦ « ἁγίου θυσιαστηρίου, ὅταν πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ « Ἐκκλησίαν σωτηριώδει προθέσει ἐπιστρέψωσιν. « Τούτων δὲ ἐναρχθέντων, Ὀνωρᾶτος καὶ Οὐρ-

A risumque astantium imitata simulatione, ac colaphis sibi vicissim impactis inconditaque strependi ratione captarent, ignominia notavere. Hic vero canon omnes hujusmodi, sine discrimine pœnitentia indigere affirmat, quippe qui et ipsi negligenter vitam agant, et aliis dissolute ac effuse vivendi causam præbeant. His igitur ac reliquis ejusmodi hominibus, quales sunt præstigiatores et saltatores, quin et apostatis, qui videlicet a Christiana religione defecerunt, si pœnitentiam agant, gratiam et conciliationem minime denegandam esse pronuntiat. Gratiam quidem appellat, per quam peccatorum veniam consequimur, quod ea nobis a Deo per gratiam donetur; quemadmodum beatus quoque Paulus ait; *Gratia salvi facti estis* [68]: Conciliationem B vero, absolutionem a pœnis. Tunc enim qui pœnæ obnoxius est a vinculo absolvitur, cum illi Deum ob susceptas pœnas placatum et quodammodo conciliatum esse multæ exactor intelligit.

ARIST. « Et scenicus vero sese convertens ad « pœnitentiam recipiendus est. »

Omnis autem qui peccat et resipiscit, ad pœnitentiam recipiendus est, licet scenicus sit, licet mimus, licet aliam quamcunque vivendi rationem consectatus est.

CANON L.

« De passionibus martyrum. Liceat præterea legere « passiones martyrum, quando anniversarii eorum « dies celebrantur. »

C BALS. Etiamsi in canone 24 præsentis synodi Patres definierint libros, qui legi debeant; nunc tamen adjiciunt esse quoque legendas commemorationes passionum martyrum, in aniversariis eorum memoriis.

ZONAR. Vicesimo quarto canone, quinam ex Veteri Novoque Testamento libri in ecclesia legendi sint, hæc synodus recensuit, aliorum omnium usu penitus interdicto: nunc vero præterea commentarios, in quibus martyrum certamina describuntur, adjungit, qui per eos dies, quibus ipsorum memoria anno vertente celebratur, perlegi debent.

D 573 « ARIST. Passiones martyrum in eorum com« memorationibus legantur. *Perspicuus*. »

CANON LI.

« De Donatistis et pueris, qui a Donatistis baptizantur. « Placuit ut interrogemus fratres, et nos ros in « sacris comministros, Siricium et Simplicianum, « de solis infantibus qui a Donatistis baptizantur, « ne hoc, quod propria voluntate non fecerunt, « parentum error ipsos impediat, ne promo« veantur ad sancti altaris ministerium, quando « ad Dei ecclesiam salutari proposito conversi « fuerint. His autem inceptis, Honoratus et Ur« banus Mauritaniæ Sitifensis episcopi dixerunt: « Jamdudum quando ad vestram sanctitatem

[68] Ephes. II, 8.

« missi sumus, quæ scripta erant distulimus, hac consideratione, quod expectaremus ut fratres nostri adessent de Numidia legati. Sed quia non pauci sunt dies, ex quo ii qui exspectantur, nequaquam accesserunt, ulterius prætermittere quæ nobis a nostris coepiscopis mandata sunt, non decet; et propterea, fratres, nostram relationem alacri animo suscipite. De fide enim Nicæni tractatus audivimus: verum est de sacrificiis, quæ fiunt post prandium, ut a jejunis, ut par est, offerantur, et tunc confirmatum est. »

BALS. Qui ex hæresi ad fidem orthodoxam accedunt, hi quidem baptizantur, illi vero sancto solum chrismate unguntur, postquam eorum hæreses anathematizaverint. Ut est ergo verisimile, ad veram et inculpatam fidem nostram quidam in infantia a Donatistis baptizati, parentum suorum voluntate, qui erant et ipsi Donatistæ, volebant etiam ad sacros gradus promoveri, postquam suscepti fuerant. Quia autem facile ad hoc non admissi sunt, facta est interrogatio, quid de iis fieri oporteat. Atque hic quidem canon nihil de eo, quod interrogatum est, respondet. Nihil enim dicit, an chrismate inungi, an baptizari oporteat, neque definit non impediri eos, quominus ad gradum ecclesiasticum promoveantur; quemadmodum nec contra. Tu vero lege canonem 7 secundæ synodi et quæ in eo sunt, et scies quid in his fieri debeat. His autem sic prolatis, dixerunt Mauritaniæ episcopi, quod etiam si huc usque distulerent sciscitari quæ jussi fuerant, quod sperarent venturos a Numidia legati, quia tamen multum temporis effluxit, et qui exspectabantur non accesserunt, non oportet amplius differre interrogationem. Quamobrem dixerunt non oportere sacrificia a sacerdotibus offerri, postquam nutrimentum gustaverint, sed a jejunis, quia, inquiunt, hoc quoque a Patribus Nicææ confirmatum est, in tractatu de fide, sive in disquisitione fidei (tractatus enim apud Latinos est inquisitio). In canonibus autem primæ Nicænæ synodi nihil de ea materia inventum est.

ZONAR. Ex iis qui ejurata hæresi rectam fidem amplectebantur, partim libellis datis, hoc est, scriptis publice editis, damnare suas hæreses jubentur (libellus enim Latine editio est), easque ubi detestati fuerint, sacro unguento liniuntur; partim sacri baptismatis fonte lustrantur, quemadmodum hac de re septimus secundæ œcumenicæ synodi canon statuit. Hujus igitur synodi Patres, de Donatistarum filiis ad Eclesiam Dei accedentibus, baptismone initiandi, an vero sacro chrismate tantummodo inungendi orent, ut credibile est, ambigentes, ea de re coepiscoporum suorum sententiam exquirere decreverunt, ne, inquiunt, quod ab ipsis non

« δανὸς, οἱ ἐπίσκοποι τῆς Μαυριτανίας Σιτιφένσης χώρας, εἶπον· Ἐκ πολλοῦ, ὅτε πρὸς ὑμετέραν ἁγιωσύνην ἀπεστελλόμεθα, τὰ γραφέντα ὑπερεθέμεθα ταύτῃ τῇ κατανοήσει, ὅτι προσεδοκῶμεν ἀδελφοὺς ἡμῶν παραγενέσθαι τοποτηρητὰς Νουμηδίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ὀλίγαι ἡμέραι εἰσὶν ἀφ' οὗ οἱ προσδοκώμενοι οὐδαμῶς κατέλαβον, περαιτέρω παριδεῖν τὰ ἐνταλέντα ἡμῖν ἀπὸ τῶν συνεπισκόπων οὐ δεῖ· καὶ διὰ τοῦτο, ἀδελφοὶ, τὴν ἀναφορὰν ἡμῶν προθύμως εἰς δέξασθε. Περὶ τῆς πίστεως γὰρ τοῦ ἐν Νικαίᾳ τρακτάτου ἠκούσαμεν· Ἀληθές ἐστι περὶ τῶν γινομένων μετὰ τὸ ἄριστον ἁγίων, ἵνα ἀπὸ νηστικῶν, ὡς ἐστιν ἄξιον, προσφέρωνται, καὶ τότε βεβαιωθῇ.

ΒΑΛΣ. Οἱ ἐξ αἱρέσεως προσιόντες τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει οἱ μὲν βαπτίζονται, οἱ δὲ μόνῳ χρίονται τῷ ἁγίῳ μύρῳ, μετὰ τὸ ἀναθεματίσαι τὰς αἱρέσεις αὐτῶν. Ὡς ἔοικεν οὖν, προσήρχοντο τῇ ἀμωμήτῳ πίστει ἡμῶν τινες ἐν νηπιότητι βαπτισθέντες παρὰ Δονατιστῶν κατὰ προαίρεσιν τῶν γονέων αὐτῶν, ὄντων καὶ τούτων Δονατιστῶν, καὶ ἤθελον προβιβασθῆναι εἰς βαθμοὺς ἱερατικοὺς μετὰ τὸ δεχθῆναι. Ὅτι δὲ ῥᾳδίως εἰς τοῦτο οὐ προσεδέχοντο, γέγονεν ἐρώτησις, τί χρὴ γενέσθαι ἐπὶ τούτοις. Καὶ ὁ μὲν κανὼν οὗτος οὐδέν τι περὶ τοῦ ἐρωτηθέντος ἀπολογεῖται. Οὔτε γάρ φησιν εἰ χρὴ τούτους μυρωθῆναι ἢ βαπτισθῆναι, οὔτε ὁρίζει μὴ ἐμποδίζεσθαι τούτους ἀναχθῆναι εἰς ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν, ὥσπερ οὐδὲ τοὐναντίον. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν ζ' κανόνα τῆς β' συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ μάθῃς τί ὀφείλει γίνεσθαι ἐπὶ τούτοις. Τούτων δὲ οὕτω λαλουμένων, εἶπον οἱ ἐκ Μαυριτανίας ἐπίσκοποι ὅτι, εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὑπερετίθεντο ἐρωτῆσαι ἃ παρηγγέλθησαν, διὰ τὸ ἐλπίζειν ἐλθεῖν τοποτηρητὰς ἀπὸ Νουμηδίας, ἀλλ' ἐπεὶ πολὺς παρῆλθε καιρὸς καὶ οἱ προσδοκώμενοι οὐ κατέλαβον, οὐ δεῖ καὶ ἔτι ὑπερτίθεσθαι τὴν ἐρώτησιν. Διὸ καὶ εἶπον μὴ χρῆναι προσφέρεσθαι τὰ ἅγια παρὰ ἱερέων, μετὰ τὸ γεύσασθαι τροφῆς, ἀλλ' ὑπὸ νηστικῶν· ὅτι, φασὶν, ἐβεβαιώθη τοῦτο καὶ παρὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων ἐν τῷ περὶ τῆς πίστεως τρακτάτῳ, ἤγουν ἐν τῇ κατεξετάσει τῆς πίστεως (τρακτᾶτον γάρ ἐστι κατὰ Λατίνους ἡ δοκιμασία.). Ἐν δὲ τοῖς κανόσι τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου οὐδὲν περὶ τοιαύτης εὕρηται ὑποθέσεως.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἐξ αἱρέσεων προσιόντες τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει οἱ μὲν λιβέλλους ἀπαιτοῦνται, ἐκδόσεις ἐγγράφους δηλαδὴ στηλιτευούσας τὰς αἱρέσεις αὐτῶν· λίβελλος γὰρ Ῥωμαϊστὶ ἔκδοσίς ἐστι· καὶ ἀναθεματίζοντες αὐτὰς, χρίονται τῷ ἁγίῳ μύρῳ· οἱ δὲ βαπτίζονται, ὡς περὶ τούτων διατάττεται ὁ ζ' κανὼν τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου. Οἱ οὖν τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες, ἀμφιβάλλοντες, ὡς ἔοικε, περὶ τῶν παίδων τῶν Δονατιστῶν προσερχομένων τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, εἴτε βαπτισθῆναι αὐτοὺς χρὴ, εἴτε μόνον ἁγίῳ μύρῳ χρισθῆναι, συνέθεντο ἐρωτῆσαι τοὺς συνεπισκόπους αὐτῶν, ἵνα, φασὶ, μὴ ὅπερ οὐκ ἐξ οἰκείου θελήματος ἐποίησαν, ἀλλ'

ἐκ πλάνης τῶν γονέων αὐτῶν γέγονεν, ἤγουν τὸ βαπτισθῆναι ὑπὸ Δονατιστῶν, ἐμπόδιον αὐτοῖς γένηται ἐπιστρέφουσι πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, εἰς τὸ προκόψαι εἰς ὑπουργίαν τοῦ θυσιαστηρίου, τουτέστιν εἰς τὸ προβιβασθῆναι εἰς βαθμοὺς ἱερατικούς. Ἐκ Νουμηδίας ἤλπιζον οἱ τῆς συνόδου ταύτης ἐλθεῖν τοποτηρητάς, διὸ καὶ ὑπερετίθεντο τὰς ζητήσεις τὰς περὶ ὧν συνήχθησαν. Ὅτι δὲ καιροῦ παραῤῥυέντος οὐδεὶς ἐκεῖθεν ἀπήντησεν, οἱ εἰρημένοι ἐπίσκοποι εἶπον μὴ δεῖν ἔτι ὑπερθέσθαι. Προέθεντο οὖν τὸ περὶ τοῦ μὴ χρῆναι προσφέρεσθαι τὰ ἅγια μετὰ τὸ ἄριστον, ἤγουν μὴ ὑπὸ βεβρωκότων ἱερέων προσκομιδὴν γίνεσθαι, ἀλλ' ὑπὸ νηστικῶν. Τοῦτο δὲ, φασὶ, καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς πίστεως τρακτάτῳ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἠκούσαμεν, ὅτι καὶ τότε ἐβεβαιώθη. Ἡ λέξις δὲ τοῦ τρακτάτου Ῥωμαϊκή ἐστι, καὶ ἐξελληνιζομένη δηλοῖ σκοπὸν, βούλευμα. Ἐν δὲ τοῖς κανόσι τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου οὐδὲν περὶ τῆς τοιαύτης εὕρηται ὑποθέσεως.

ΑΡΙΣΤ. « Τοῖς ἐν νηπιότητι παρὰ Δονατιστῶν « βαπτισθεῖσιν ἐπιστρέφουσι κατ' οὐδὲν τοῦτο « προστήσεται· καὶ τὰ ἅγια, ὡς ἄξιον, ἀπὸ νη- « στικῶν μόνων προσενεχθήσεται. »

Δονατισταί εἰσιν οἱ ἀπὸ Δονάτου τινὸς ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἐναρξάμενοι. Οὗτος γὰρ παραδέδωκεν αὐτοῖς ὀστοῦν τι ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν κρατεῖν, ὁπηνίκα μετασχεῖν τῶν ἁγιασμάτων μέλλουσι, καὶ τοῦτο πρότερον ἀσπάζεσθαι, καὶ τηνικαῦτα μετέχειν αὐτῶν. Οἱ γοῦν παρ' αὐτῶν βαπτισθέντες ἐν νηπιότητι, καὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ἀναθεματίζοντες, οὐκ ἐμποδισθήσονται ὑπὸ τῆς τῶν γονέων πλάνης εἰς ἱερατικὴν λειτουργίαν προκόπτειν· τὸ δὲ τὰ ἅγια μὴ μετὰ τὸ ἄριστον προσάγεσθαι, ἀλλὰ ἀπὸ νηστικῶν ταῦτα ἱερέων γίνεσθαι, καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πρώτῳ κανόνι ἐγράφη.

ΚΑΝΩΝ ΝΒ'.

« Περὶ ἀναβαπτισμάτων καὶ ἀναχειροτονιῶν ἢ μεταθέσεων ἐπισκόπων. Ἐκεῖνο δὲ ἀναφέρομεν « ἐνταλὲν ἡμῖν, τὸ καὶ ἐν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Καπούῃ ὁρισθὲν, ὥστε μὴ ἐξεῖναι γίνεσθαι ἀναβαπτίσεις ἢ ἀναχειροτονήσεις ἐπισκόπων. « Κρεσκώνιος οὖν τοῦ Ῥεκένσης ἀγροῦ ἐπίσκοπος, καταφρονήσας τοῦ ἰδίου λαοῦ, τῇ Βεκένης « ἐπέβη ἐκκλησίᾳ, καὶ ἕως τῆς σήμερον πολλάκις ὑπομνησθεὶς κατὰ τὸ ὁρισθὲν καταλιπεῖν « τὴν τοιαύτην ἐκκλησίαν, ἥτινι ἐπῆλθεν, οὐχ « εἵλετο. Περὶ τούτου δὲ τὰ προαγγελθέντα βέβαια ἠκούσαμεν. καὶ αἰτοῦμεν κατὰ τὸ ἐνταλὲν ἡμῖν ἵνα καταξιώσητε δοῦναι παῤῥησίαν « ἐπ' ἀδείας ἡμῖν γενέσθαι, ὅτι αὕτη ἡ ἀνάγκη « παρασκευάζει τῷ ἄρχοντι τῆς χώρας κατ' « ἐκείνου προσελθεῖν, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν « ἐνδοξοτάτων βασιλέων, ἵνα ὁ τῇ πράῳ ὑπομνήσει τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης πειθαρχῆσαι μὴ « θελήσας καὶ διορθώσασθαι τὸ ἀσυγχώρητον « αὐθεντίᾳ ἀρχοντικῇ παραχρῆμα κωλυθῇ. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε· Φυλαχθέντος τοῦ τύπου « τῆς καταστάσεως, μὴ κριθῇ τῆς συνόδου « ὑπάρχων, ἐὰν, ἐπιεικῶς αἰτηθεὶς παρὰ τῆς

sponte, sed parentum errore peccatum est, quia nimirum a Donatistis sint baptizati, 574 orthodoxam fidem amplectentibus ad altaris ministerium progrediendi, hoc est, sacros ordines adipiscendi, impedimentum afferat. Ex Numidia vicarios antistitum venturos esse synodi Patres speraverant, quæstionibus idcirco, quarum tractandarum causa convenerant, hucusque dilatis. Cum vero longo temporis intervallo illi nusquam apparerent, commemorati episcopi satis jam exspectatum esse pronuntiarunt; ac de sanctis a prandio non offerendis, hoc est, de oblatione non ab iis qui cibum sumpsissent, sed a jejunis sacerdotibus peragenda, proposuerunt. Quod se etiam in Nicæna synodo confirmatum, in eo qui de fide est tractatu, audisse commemorant. Tractatus vero Latina vox est, scopum consiliumve significans. Verum in canonibus primæ Nicænæ synodi nihil de hac re invenitur.

ARIST. « Iis qui in infantia a Donatistis sunt baptizati conversis, istud nihilo erit impedimento. « Et sancta, ut par est, à jejunis solis offerentur. »

Donatistæ sunt, qui a Donato quodam in Africa originem duxerunt. Hic enim tradidit eis os quoddam in manu sua tenere, quando sacramenta participaturi sunt, et illud primum salutare, et tunc eorum participes esse. Qui itaque in infantia ab eis baptizati fuerunt, et convertuntur, et hæresin eorum anathematizant, non impediantur a parentum errore ad sacerdotale ministerium promoveri. Illud autem quod sancta post prandium non sunt offerenda, sed a jejunis sacerdotibus celebranda et in quadragesimo primo canone scriptum est.

CANON LII.

« De rebaptizationibus et reordinationibus vel « translationibus episcoporum. Porro illud quo- « que nobis mandatum referimus, quod in synodo « Capuæ decretum est, ut non liceat fieri rebaptizationes vel episcoporum reordinationes. « Cresconius itaque Recensis agri episcopus, ne- « glecto proprio populo, Becenes Ecclesiam invasit : et in hodiernum usque diem sæpe, sicut « definitum est, eam ecclesiam, quam invasit, « relinquere admonitus, noluit. De eo autem, « quæ prius renuntiata sunt, firma audivimus, « et petimus, secundum id quod nobis mandatum « est, ut dignemini nobis dare facultatem, ut « liceat, quia ita urget necessitas, ad præsidem « regionis adversus illum accedere, secundum « clarissimorum imperatorum constitutiones; ut « qui benignæ vestræ sanctitatis admonitioni parere noluerit, et id quod non est concedendum corrigere, sæcularis magistratus auctoritate statim prohibeatur. Aurelius episcopus dixit : Servata constitutionis forma, non judicetur esse « synodi, si a vestra dilectione valde rogatus ut « discederet, recusavit : quoniam ex proprio con-

« temptu et pervicacia ad sæcularis magistratus « potestatem redactus est. Honoratus et Urbanus « episcopi dixerunt; Hoc itaque placet omnibus? « Ab omnibus episcopis dictum est; Justum est, « placet. »

BALS. Dicunt Patres Capuæ factam esse synodum, et in ea statutum esse ne rebaptizarentur, qui ab orthodoxis baptizati fuerant, vel reordinarentur, qui ab episcopis orthodoxis ordinati fuerant: et consequenter iis, quæ in ea synodo constituta sunt, quæ a me quidem ignoratur (neque enim cum topicis synodis connumeratur), dixerunt ipsi Mauritaniæ Sitifensis legati, quod quia hæc sunt prohibita, debent etiam corrigi quæ ab episcopis ab hac in aliam ecclesiam fiunt transitiones, eo quod hoc reputetur, veluti rebaptizatio et reordinatio. **575** Et factum statim proposuerunt, quod Cresconius episcopus proprium populum contempsit, et aliam ecclesiam invasit. Et propterea sæpe admonitus, ut alienam ecclesiam, quam invasit præter canones, relinqueret, et suam retineret; non est hoc facere persuasus. Quia ergo hoc firmum et verum est, petunt, secundum eis datum mandatum, ut regionis præsidem adeundi suæ synodi concedatur potestas: et per eum cogatur Cresconius discedere ab ecclesia, quæ ad eum non pertinet; quia et imperatoris constitutiones sive leges hoc decernunt. Dixit autem ad hæc Aurelius: Si servetur forma ecclesiasticæ constitutionis, ne judicetur esse synodi Cresconius, sed ut laicus tradatur, sæculari potestati: nec est quod id sibi fieri queratur. Ipse enim seipsum, per suam pervicaciam et synodalium præceptorum contemptum, in sæcularem potestatem tradidit. Et in his quidem consistit canon. Forma autem constitutionis, quam servandam dixit Aurelius, est, ut secundum canones interpelletur qui alienam ecclesiam non canonice arripuit, et post denuntiationes seu edicta deponatur, vel una tantum, vel utrisque partibus præsentibus, propter inobedientiam. Neque enim fas est sacratos homines sæculari magistratui puniendos tradi, nisi prius depositi fuerint. Ut autem qui sunt sacrati, sæcularibus magistratibus, post depositionem tradantur, fit, non solum quando synodus non facile potest suam exsequi sententiam; sed etiam quando magnum est peccatum. Et una cum ecclesiastica pœna sæcularis quoque magistratus animadversionem consequi oportet. Forte enim inventus est quispiam sacratus, imperatoris insidias parasse, et depositus est: is post depositionem tradetur sæculari potestati, ut quæstione habita dicat conscios. Hæc autem ita fiunt, secundum canones 36 et 37, tit. 1, lib. III Basil. quæ sunt pars 123 Just. novellæ, et tractant presbyteros et diaconos, in causa criminali falsum testimonium ferentes, non solum deponi, sed etiam pœnis legitimis subjici, et clericos qui pro criminali causa condemnantur, ab episcopo gradu moveri; a sæculari autem magistratu legiti-

« ὑμετέρας ἀγάπης, ἀποστῆναι παρῃτήσατο· « ἐπειδὴ ἐκ τῆς οἰκείας καταφρονήσεως καὶ μονοτονίας περιῆλθεν εἰς ἀρχοντικὴν ἐξουσίαν. « Ὀνωρᾶτος καὶ Οὐρβανὸς οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· « Τοῦτο οὖν πᾶσιν ἀρέσκει; Ἀπὸ πάντων τῶν « ἐπισκόπων ἐλέχθη· Δίκαιόν ἐστιν, ἀρέσκει. »

ΒΑΛΣ. Ἐν Καπούῃ φασὶν οἱ Πατέρες γενέσθαι σύνοδον, καὶ ἐν ἐκείνῃ ὁρισθῆναι τὸ μὴ ἀναβαπτίζεσθαι τοὺς παρὰ ὀρθοδόξων βαπτισθέντας, ἢ ἀναχειροτονεῖσθαι τοὺς παρὰ ἐπισκόπων ὀρθοδόξων χειροτονηθέντας· καὶ ἀκολούθως τοῖς ὁρισθεῖσιν ἐν τῇ τοιαύτῃ συνόδῳ, τῇ τέως ἐμοὶ ἀγνοουμένῃ (οὐδὲ γὰρ συναριθμεῖται ταῖς τοπικαῖς συνόδοις), εἶπον οἱ αὐτοὶ τοποτηρηταὶ τῆς Μαυριτανίας Σιτιφένσης ὡς, ἐπεὶ ταῦτα κεκώλυνται, ὀφείλουσι διορθωθῆναι καὶ αἱ παρὰ ἐπισκόπων γινόμεναι μεταπτώσεις ἀπὸ ταύτης τῆς ἐκκλησίας εἰς ἑτέραν, διὰ τὸ λογίζεσθαι καὶ τοῦτο ὡσανεὶ ἀναβαπτισμὸν ἢ ἀναχειροτόνησιν. Καὶ αὐτίκα προέθεντο φάκτον, ὅτι Κρεσκώνιος ἐπίσκοπος κατεφρόνησε τοῦ οἰκείου λαοῦ, καὶ ἐπέβη ἑτέρας ἐκκλησίας. Διά τοι τοῦτο παρεγγυηθεὶς καταλιπεῖν τὴν ἀλλοτρίαν ἐκκλησίαν, ἧς ἐπέβη παρὰ κανόνα, καὶ ἀνθέξεσθαι τῆς οἰκείας, οὐκ ἐπείσθη τοῦτο ποιῆσαι. Ὅτι οὖν τοῦτο βέβαιόν ἐστι καὶ ἀληθὲς, ζητοῦσι, κατὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐντολὴν, ἵνα δοθῇ τῇ κατ' αὐτοὺς συνόδῳ ἄδεια προσελθεῖν τῷ κατὰ χώραν ἄρχοντι· καὶ δι' αὐτοῦ καταναγκασθῆναι τὸν Κρεσκώνιον ἀποστῆναι τῆς μὴ ἀνηκούσης αὐτῷ ἐκκλησίας· ὅτι καὶ αἱ διατάξεις τῶν βασιλέων ἤτοι οἱ νόμοι τοῦτο διορίζονται. Εἶπε δὲ πρὸς ταῦτα ὁ Αὐρήλιος· Ἐὰν ἐφυλάχθη ὁ τύπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, μὴ κριθῇ τῆς συνόδου ὑπάρχων ὁ Κρεσκώνιος, ἀλλ' ὡς λαϊκὸς παραδοθήτω τῇ ἀρχοντικῇ ἐξουσίᾳ· καὶ μὴ μεμφέσθω τὸ γινόμενον εἰς αὐτόν. Αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν παρέδωκεν εἰς τὴν ἀρχοντικὴν ἐξουσίαν διὰ τὴν οἰκείαν μονοτονίαν καὶ καταφρόνησιν τῶν συνοδικῶν παραγγελιῶν. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις· ὁ τύπος δὲ τῆς καταστάσεως, ὃν ὁ Αὐρήλιος εἶπε φυλαχθῆναι, ἔστι τὸ κατὰ κανόνας ἐπιφωνηθῆναι τὸν ἀκανονίστως δραξάμενον τῆς ἀλλοτρίας ἐκκλησίας, καὶ μετὰ τὰς ἐπιφωνήσεις καθαιρεθέντα, ἢ διμερῶς ἢ μονομερῶς, διὰ τὴν ἀπείθειαν. Τοὺς ἱερωμένους γὰρ παραδίδοσθαι εἰς κόλασιν ἀρχοντικὴν οὐκ ἔξεστιν, εἰ μὴ πρότερον καθαιρεθῶσι. Τὸ δὲ παραδίδοσθαι τοῖς ἄρχουσι τοὺς ἱερωμένους μετὰ καθαίρεσιν γίνεται οὐ μόνον, ὅταν ἡ σύνοδος οὐκ ἔχῃ εὐχέρειαν ποιῆσαι ἐκβιβασμὸν τῆς οἰκείας ἀποφάσεως, ἀλλὰ καὶ ὅταν μέγα ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα, καὶ σὺν τῇ ἐκκλησιαστικῇ κολάσει χρεὼν ἐστιν ἐπακολουθῆσαι καὶ ἀρχοντικὴν τιμωρίαν. Τυχὸν γὰρ εὑρέθη τις ἱερωμένος ἐπίβουλος τοῦ βασιλέως καὶ καθῃρέθη· ὁ τοιοῦτος μετὰ τὴν καθαίρεσιν παραδοθήσεται τῇ ἀρχοντικῇ ἐξουσίᾳ, ὡς ἂν μετὰ ἐτασμοῦ εἴπῃ τοὺς συνίστορας. Ταῦτα οὕτω γίνονται κατὰ τὸ λϛ' καὶ τὸ λζ' κεφάλ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, μέρος ὄντος τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, καὶ διαλαμβάνοντα πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ὑπὲρ ἐγκληματικῆς αἰτίας ψευδομαρτυρήσαντας μὴ μόνον καθαιρεῖσθαι,

ἀλλὰ καὶ ταῖς νομίμοις ποιναῖς ὑποβάλλεσθαι, καὶ τοὺς καταδικαζομένους κληρικοὺς χάριν ἐγκληματικῆς αἰτίας ἀπογυμνοῦσθαι τοῦ βαθμοῦ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, ὑπὸ δὲ τοῦ ἄρχοντος ὑποβάλλεσθαι ταῖς νομίμοις ποιναῖς. Τοῦτο δὲ λέγε κρατεῖν, ἔνθα ἐξεφωνήθη. Ὁ γὰρ τὸν νόμον τοῦτον μεθέλκων καὶ εἰς ἐπισκόπους καταδικαζομένους ἴσως χάριν ἐγκληματικῆς αἰτιάσεως, καὶ θέλων καὶ τούτους μετὰ καθαίρεσιν τῷ ἄρχοντι παραδίδοσθαι, μάταιος ἂν εἴη καὶ βλάσφημος. Διὸ καὶ τὸ παρὰ τοῦ κανόνος διοριζόμενον χάριν τοῦ ἐπισκόπου ὀφείλεις ἐκλαμβάνεσθαι εἰς τὸ καταναγκασθῆναι τὸν ἐπίσκοπον ἀκολουθῆσαι τῇ συνοδικῇ διαγνώσει καὶ μόνῃ. Περὶ δὲ ἀναβαπτισμοῦ καὶ ἀναχειροτονήσεως ἀνάγνωθι τὸν μζ' ἀποστολικὸν κανόνα καὶ τὸν ξη'.

A mis pœnis subjici. Dic autem hoc servari in eo, in quo expressum est. Qui enim hanc legem trahit etiam ad episcopos, qui forte in causa criminali condemnantur, et vult etiam eos post depositionem sæculari potestati tradi; is vanus fuerit et blasphemus. Et ideo quod a canone de episcopo decernitur debes accipere, ut cogatur episcopus ea sola sequi, quæ synodaliter illi præcipiuntur. De rebaptizatione autem et reordinatione lege apostolicos canones 47 et 68.

ΖΩΝΑΡ. Μὴ ἀναβαπτίζειν εἰ μὴ τὸν παρὰ ἀσεβῶν βαπτισθέντα καὶ τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις ἐν μζ' κανόνι διατέτακται, καὶ ἐν ξη' κανόνι μὴ δέχεσθαί τινα δευτέραν χειροτονίαν τοῖς αὐτοῖς ὥρισται. Τούτοις οὖν τοῖς κανόσιν ἑπόμενοι καὶ οἱ Πατέρες οὗτοι τὰ αὐτὰ διετάξαντο, τουτέστι μηδένα ἀναβαπτίζεσθαι ὀρθῶς ἐξ ἀρχῆς βαπτισθέντα. Εἰ δὲ παρὰ αἱρετικῶν ἐβαπτίσθη τις ἀλλόκοτον βάπτισμα, ἐκεῖνον βαπτίζεσθαι δεῖ. Οὐ γὰρ ἀναβάπτισις τοῦτο, ὅτι οὐδὲ ὃ ἐβαπτίσθη, βάπτισμα λογίσεται, ἀλλὰ μολυσμός. Ἀλλὰ μηδὲ ἀναχειροτονήσεις γίνεσθαι, μηδὲ μετακινήσεις ἐπισκόπων, ὥστε ἐᾷν τινα τὴν οἰκείαν ἐπισκοπὴν καὶ μεταπίπτειν εἰς ἄλλην. Καὶ αὐτίκα καὶ τοιαύτην ὑπόθεσιν προέθεντο, τὸν δεῖνα λέγοντες καταφρονῆσαι τοῦ ἰδίου λαοῦ, καὶ ἑτέρας ἐκκλησίας ἐπιβῆναι πολλάκις τε περὶ τούτου ὑπομνησθῆναι ἐκεῖνον, καὶ μὴ πεισθῆναι ἀποστῆναι τῆς ἐκκλησίας, C ἧς οὐ κατὰ κανόνας ἐπέβη. Καὶ λοιπὸν, φασὶ, διὰ τὴν ἀπείθειαν ἐκείνου ἀνάγκη τῷ τῆς χώρας ἄρχοντι προσελθεῖν, ἵνα ὁ μετὰ πραότητος ὑπομνησθεὶς, καὶ μὴ πεισθεὶς, ἐξουσίᾳ ἀρχοντικῇ ἐξελαθῇ. Πρὸς ταῦτα ὁ Αὐρήλιος εἶπε· Φυλαχθέντος τοῦ τύπου τῆς καταστάσεως, μὴ κριθῇ τῆς συνόδου ὑπάρχων. Τοὺς ἱερωμένους γὰρ παραδίδοσθαι εἰς κόλασιν ἄρχοντι, εἰ μὴ πρότερον καθαιρεθῶσιν, οὐκ ἔξεστι. Εἰ γὰρ διά τι μέγα ἁμάρτημα κολάσεώς ἐστιν ἱερωμένος τις ἄξιος, πρότερον γυμνοῦται τῆς ἱερατικῆς ἀξίας, καὶ οὕτω λαμβάνει αὐτὸν ὁ ἄρχων ἐπὶ τιμωρίᾳ. Τὸ γοῦν φυλαχθέντος τοῦ τύπου τῆς καταστάσεως τοῦτό ἐστι, τὸ εἰ ἐφυλάχθη ὁ τύπος τῆς καταστάσεως, ἤγουν εἰ ὑπεμνήσθη ἐκεῖνος κατὰ τοὺς κανόνας, καὶ ἠπείθησε, μὴ κριθῇ τῆς συνόδου D ὑπάρχων, ἀντὶ τοῦ μὴ λογισθῇ τῆς μοίρας τῶν ἐπισκόπων ὢν, ἀλλ' ὡς ἤδη ἀποῤῥιφεὶς καὶ ἐξωσθεὶς, τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, ἀρχοντικῇ ἐξουσίᾳ παραδοθήτω. Τοῦτο δὲ, τὸ παραδοθῆναι τῷ ἄρχοντι, ἐπῆλθεν αὐτῷ ἐκ τῆς μονοτονίας αὐτοῦ, ἤτοι τῆς αὐτογνωμοσύνης, τῆς ἀπειθείας, δι' ἣν κατεφρόνησε τῆς τῶν ἐπισκόπων ἐπιεικείας.

ZONAR. Ne quis iterum baptizetur, nisi qui ab impiis antea baptizatus fuerit, sanctorum quoque B apostolorum canone 47 cautum est: utique ut ne quis secundo iisdem ordinibus initietur, canone 68 iidem sanxere. Horum igitur canonum auctoritatem secuti hujus quoque synodi Patres, eadem decrevere; Ne quis videlicet baptismum repetat, qui ab initio rite fuerit baptizatus. Quod si quis ab hæreticis absurdo aliquo et peregrino baptismi genere initiatus fuit, illum baptizari oportet. Neque enim hic secundo baptizatur, cum ablutio illa prior inquinamentum, potius quam baptismus, fuisse judicetur. Ne cuiquam præterea iterum iidem ordines conferantur, neve episcoporum translationes fiant, ut scilicet eo quem obtinet relicto, in alium episcopatum quispiam episcopus transiliat. Quo loco deinceps hujusmodi quoque narrationem subnectunt. Quemdam, aiunt, neglecta populi sui cura alias ecclesias invasisse; sæpe vero illum hac de re admonitum fuisse, neque unquam, ut eam ecclesiam relinqueret, quam contra canones occupaverat, adduci potuisse. Reliquum est ergo, inquiunt, ac propter hominis pervicaciam necessario faciendum, **576** ut magistratum ejus regionis adeamus, ut qui benigna admonitione persuaderi non potuit, per magistratum de ea, quam occupavit sede, pellatur. Ad hæc vero Aurelius dixit: Servata constitutionis forma, ille synodo motus esse judicetur. Sacris namque initiatos profano magistratui puniendos, nisi prius depositi fuerint, tradi haud licet. Nam si quis sacratus, ob nefarium scelus admissum pœna dignus sit, sacra dignitate prius spoliatur, tum de illo magistratus supplicium sumit. Quod ergo ait, servata constitutionis forma, ita est accipiendum, scilicet si constitutionis formula servata est, si nimirum ille ex canonum præscripto admonitus est, nec paruit, ne synodi esse censeatur, hoc est, ne habeatur amplius in episcoporum numero, sed velut ejectus, et ex catalogo sacri ordinis expunctus, magistratus profani potestati dedatur. Hoc autem, quod scilicet magistratui mancipatus sit, pervicaciæ suæ, hoc est, contumaciæ et inobedientiæ, ex qua episcoporum facilitatem neglexit, acceptum feret.

ΑΡΙΣΤ. « Ἀναβαπτίσεις, καὶ ἀναχειροτονήσεις, καὶ « μετακινήσεις ἐπισκόπων οὐ γίνονται. Κρεσκώ« νιος οὖν, τοῦ ἰδίου λαοῦ ἀποστὰς, καὶ τῆς « Κενεοῦ ἐκκλησίας ἐπιβὰς, ἐπεὶ ἐκκλησιαστικῶς

ARIST. « Rebaptizationes, et reordinationes, et « translationes episcoporum non fiunt. Cresco« nius itaque qui proprium populum dereliquit, « et Ceneensem Ecclesiam invasit quandoquidem

« ecclesiastice admonitus non mutatus est, au- « ctoritate judiciaria prohibeatur. »

Qui ab orthodoxis baptizatur, aut ordinatur, secundum baptismum aut secundam ordinationem non recipit. Sed et illud, ab una civitate ad civitatem aliam transferri episcopum, et præsens canon, et alii non pauci diversarum synodorum prohibent. Hic itaque Cresconius episcopus, suam relinquens Ecclesiam aut parœciam, et ad Ceneensem transiliens Ecclesiam, et sæpius fraterne admonitus a confratribus et comministris suis eam relinquere Ecclesiam, et non persuasus, effecit ut et inviti regionis magistratum adirent, ab eoque auctoritate judiciaria pelleretur.

OANON LIII.

« Quot episcopi episcopum ordinare debent. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt; Illud « quoque nobis mandatum est. Quia ex vicinis « duo fratres nostri Numidiæ episcopi sacerdo- « tem ordinare ausi sunt, nonnisi a duodecim « fieri debere ordinationem censeatis. Aurelius « episcopus dixit; Antiqua forma servabitur, ut « non pauciores quam tres constituti ad episcopi « ordinationem sufficiant; eo quod Tripoli forte « et Arzuæ barbaræ scilicet gentes prope sitæ « sunt. Tripoli autem quinque, iique soli sunt, « ut scitis, episcopi : et fieri potest ut sæpe ex « eo numero duo aliqua necessitate detineantur. « Est enim difficile, ut ex quovis numero possint « omnes adesse; et hoc non debet impedimento « esse utilitati Ecclesiæ. Nam et in hac Ecclesia, « ad quam vestra sanctitas convenire dignata « est, frequentius, et fere die dominico, qui or- « dinantur, habemus. Nunquid ergo frequenter « possumus duodecim vel decem, vel non multo « pauciores convocare episcopos? Sed duos pro- « pinquos conjungere est meæ parvitati facile. « Quamobrem vestra mecum videt charitas hoc « non posse servari. »

BALS. Duo episcopi in Numidia episcopum ordinarunt. Sacerdotem enim pro episcopo hic debemus intelligere. Quoniam sacerdos vel ab uno solo episcopo ordinatur; ut vult 2 can. S. Apost. Petiverunt ergo Honoratus et Urbanus episcopi, sicut illis mandatum fuerat, ut non amplius a duobus episcopis ordinetur episcopus, sed a duodecim : et respondit Aurelius, debere servari **577** antiquam formam sive canonem, et sufficere ad episcopi ordinationem tres episcopos, quia sæpe multos convenire difficile est; et ne hoc sit impedimento utilitati Ecclesiæ, episcoporum scilicet ordinationi, episcopus debet vel a tribus solis ordinari episcopis, scilicet a metropolitano et ab aliis duobus. Sic enim erit facilis episcoporum ordinatio. Nota ergo ex præsenti canone, quod non necessario a tribus provincialibus episcopis ordinatur episcopus; sed a

A « καταγγελλόμενος οὐ μεθίσταται, ἀρχοντικῶς « κεκωλύσθω. »

Ὁ παρὰ ὀρθοδόξων βαπτισθεὶς ἢ χειροτονηθεὶς δεύτερον βάπτισμα ἢ δευτέραν χειροτονίαν οὐ δέχεται. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπὸ πόλεως ἐπίσκοπον εἰς ἑτέραν πόλιν μεθίστασθαι καὶ ὁ παρὼν κανὼν, καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι διαφόρων συνόδων κωλύουσιν. Ὁ γοῦν Κρεσκώνιος οὗτος ἐπίσκοπος, τὴν ἰδίαν καταλιπὼν ἐκκλησίαν ἢ παροικίαν, καὶ τῆς Κενεοῦ ἐπιβὰς ἐκκλησίας, καὶ πολλάκις ἀδελφικῶς ὑπομνησθεὶς παρὰ τῶν συναδέλφων καὶ συλλειτουργῶν αὐτοῦ τὴν τοιαύτην καταλιπεῖν ἐκκλησίαν, καὶ μὴ πεισθεὶς, παρεσκεύασε καὶ ἄκοντας αὐτοὺς τῷ κατὰ χώραν ἄρχοντι προσελθεῖν, καὶ ὑπ' ἐκείνου ἐξουσιαστικῶς κωλυθῆναι.

B

ΚΑΝΩΝ ΝΓ'.

« Πόσοι ἐπίσκοποι ἐπίσκοπον χειροτονεῖν ὀφείλουσιν. « Ὀνωρᾶτος καὶ Οὐρβανὸς ἐπίσκοποι εἶπον· « Κἀκεῖνο ἡμῖν ἐνετάλθη· ἐπειδὴ ἐκ τοῦ πλησίον « ἀδελφοὶ ἡμῶν δύο ἐπίσκοποι τῆς Νουμηδίας « χειροτονῆσαι ἐτόλμησαν ἱερέα, κρίνατε μὴ « γενέσθαι χειροτονίας ἐπισκόπων εἰ μὴ ὑπὸ « δώδεκα. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ὁ ἀρχαῖος « τύπος φυλαχθήσεται, ἵνα μὴ ἥττονες τριῶν τῶν « ὁρισθέντων εἰς χειροτονίαν ἐπισκόπων ἀρκέσω- « σιν· διότι ἐν Τριπόλει τυχὸν καὶ ἐν Ἀρζοίῃ « δῆλον παράκεινται βάρβαρα ἔθνη. Ἐν Τριπό- « λει δὲ πέντε, καὶ μόνοι εἰσὶν, ὡς γινώσκετε, « ἐπίσκοποι· καὶ δυνατὸν ἐξ αὐτοῦ πολλάκις τοῦ C « ἀριθμοῦ τοὺς δύο ἀνάγκῃ τινὶ κατέχεσθαι. Δυσ- « χερὲς γάρ ἐστιν ἐξ οἱουδήποτε ἀριθμοῦ πάντας « δύνασθαι ἀπαντῆσαι, καὶ μὴ ὀφείλει τοῦτο « αὐτὸ παρεμποδὼν εἶναι τῷ χρησίμῳ τῆς ἐκκλη- « σίας. Καὶ γὰρ εἰς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν, εἰς « ἣν κατηξίωσεν ἡ ὑμετέρα συνελθεῖν ἁγιωσύνη, « συχνῶς καὶ σχεδὸν κατὰ Κυριακὴν χειροτονου- « μένους ἔχομεν. Μὴ ἄρα δύναμαι συνεχῶς δώδεκα « ἢ δέκα ἢ οὐχὶ πολὺ ἐλάττους συγκαλεῖν ἐπισκό- « πους. Δύο δὲ γείτονας προσζεῦξαι εὐχερές ἐστι « τῇ ἐμῇ βραχύτητι. Διὸ ὁρᾷ σὺν ἐμοὶ ἡ ὑμετέρα « ἀγάπη τοῦτο αὐτὸ μὴ δύνασθαι παραφυλα- « χθῆναι. »

ΒΑΛΣ. Δύο ἐπίσκοποι εχειροτόνησαν εἰς Νουμηδίαν ἐπίσκοπον· τὸν γὰρ ἱερέα ἐνταῦθα εἰς ἐπίσκο- D πον ὑποληπτέον. Διότι ἱερεὺς καὶ παρὰ μόνου ἑνὸς χειροτονεῖται ἐπισκόπου, κατὰ τὸν β' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Ἐζήτησαν οὖν Ὀνωρᾶτος καὶ Οὐρβανὸς οἱ ἐπίσκοποι, καθὼς ἐνετάλθησαν, μηκέτι ὑπὸ δύο ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον, ἀλλὰ ὑπὸ δώδεκα· καὶ ἀπελογήσατο ὁ Αὐρήλιος ὀφείλειν φυλάττεσθαι τὸν ἀρχαῖον τύπον ἤτοι τὸν κανόνα, καὶ ἀρκεῖν εἰς ἐπισκόπου χειροτονίαν ἐπισκόπους τρεῖς, ὅτι πολλάκις δυσχερές ἐστι πολλοὺς συνελθεῖν· καὶ ἵνα μὴ γένηται τοῦτο ἐμποδὼν τῷ χρησίμῳ τῆς ἐκκλησίας, ἤγουν τῇ χειροτονίᾳ τῶν ἐπισκόπων, ὀφείλει παρὰ τριῶν καὶ μόνων ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπος, ἤγουν παρὰ μητροπολίτου καὶ παρὰ ἑτέρων δύο. Οὕτω γὰρ εὐχερὴς ἔσται ἡ τῶν ἐπισκόπων χειροτονία. Σημείωσαι οὖν ἀπὸ τοῦ

παρόντος κανόνος ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης παρὰ τριῶν A ἐπισκόπων ἐπαρχιωτῶν χειροτονεῖται ἐπίσκοπος, ἀλλὰ παρὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ ἑτέρων δύο, κἂν μὴ ὦσιν οὗτοι ἐπαρχιῶται. Ὁ δὲ μητροπολίτης Ἐφέσου ἐκεῖνος κυρὸς Χριστοφόρος, Εἰσκαλόνην χειροτονήσας ἐπίσκοπον κατὰ ταύτην βασιλεύουσαν τῶν πόλεων χωρὶς παρουσίας οἱουδήτινος ἐπαρχιώτου, ᾐτιάθη παραλόγως, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Εἶπον γάρ τινες ὀφείλειν τὸν μητροπολίτην μετὰ ἐπαρχιωτῶν τὸ ἐλάχιστον δύο τὰς χειροτονίας ποιεῖν τῶν ἐπισκόπων, ὥσπερ καὶ τὰς ψήφους.

metropolitano et duobus aliis, etiamsi non sint ipsi provinciales. Ille autem Ephesi metropolitanus dominus Christophorus, qui Iscalonem episcopum ordinavit in hac regina urbium, absque præsentia cujusvis provincialis, præter rationem, ut mihi videtur, accusatus fuit. Dicebant enim nonnulli, debere metropolitanum, cum provincialibus ad minus duobus, episcoporum ordinationes facere, sicut et electiones.

ΖΩΝΑΡ. Δύο ἐπισκόπους φασὶ χειροτονῆσαι ἱερέα· ἱερέα δὲ τὸν ἐπίσκοπον λέγει· πρεσβύτερον γὰρ καὶ εἷς ἐπίσκοπος χειροτονεῖ, κατὰ τὸν δεύτερον κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων· καὶ ἀξιοῦσιν ὁρισθῆναι ὑπὸ δώδεκα χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον. Αὐρήλιος δὲ τὸν B ἀρχαῖον τύπον δεῖν φυλάττεσθαι ἀπεκρίθη, τύπον τὸν κανόνα λέγων, καὶ τρεῖς ἐπισκόπους εἰς ἐπισκόπου χειροτονίαν ἀρκεῖν ἀπεφήνατο. Ἐπήγαγε δὲ καὶ αἰτίας, Ἐν Ἀρζουΐῃ φάμενος, παράκειται βάρβαρα ἔθνη, ὥστε διὰ τοῦτο δυσχέρειαν εἶναι συνέρχεσθαι τοὺς ἐπισκόπους· ἐν Τριπόλει δὲ πέντε εἰσὶν ἐπίσκοποι· Τρίπολιν, τὴν ἐν Ἀφρικῇ λέγων, καὶ συμβαίνει τινὰς τῶν πέντε ὑπό τινος ἀνάγκης κωλύεσθαι συνελθεῖν. Τοῦτο οὖν, φησὶν, οὐκ ὀφείλει ἐμπόδιον εἶναι τῷ χρησίμῳ τῆς Ἐκκλησίας, τουτέστι τῇ τῶν ἐπισκόπων χειροτονίᾳ. Χρήσιμον γὰρ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἤτοι τοῖς πιστοῖς, ἡ τῶν ἐπισκόπων χειροτονία, ἀντὶ τοῦ χρειώδης ἀναγκαία. Τοῦτο οὖν τὸ ὑπὸ πολλῶν χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον, ὁρᾶτε, φησὶν, ὅτι οὐ C δύναται φυλαχθῆναι.

ZONAR. Duo episcopi, inquiunt, sacerdotem quemdam creavere (sacerdotis vero nomine episcopus intelligitur; nam presbyterum vel unus episcopus creat, ex sanctorum apostolorum canone 2) atque, ut duodecim in episcopo consecrando adhibeantur, decerni postulant. Aurelius vero antiquam formam, canonem videlicet antiquum servandum esse respondit, ac tres episcopos uni consecrando sufficere pronuntiavit. Causamque deinde subjunxit, Arzuæ, dicens, barbaræ gentes adjacent, ut propterea episcopos convenire difficile sit: Tripoli autem, quinque soli sunt episcopi (Tripolim, eam quæ in Africa est, intelligit), ac ex quinque illis unum aut alterum necessario impedimento detineri facile est. Hoc igitur, inquit, ecclesiasticæ utilitati, creationi nempe episcoporum, obstare non debet. Utile enim est Ecclesiæ, hoc est, fidelibus, episcopos constitui, id est, commodum necessarium est. Quamobrem hoc, inquit, ut in episcopi consecratione plures episcopi adhibeantur, servari non posse, vos ipsi facile animadvertitis.

ΑΡΙΣΤ. « Μὴ ἐλάττους τριῶν ἐπισκόπων εἰς χειροτονίαν ἐπισκόπου ἀρκείτωσαν. »

Πάντες μὲν, εἰ δυνατὸν, οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι ὀφείλουσι μετὰ γνώμης τοῦ μητροπολίτου συνέρχεσθαι, καὶ τοὺς ἐπισκόπους ψηφίζεσθαι· εἰ δὲ μὴ δυνατὸν πάντας συνελθεῖν διά τινα ἀνάγκην, κἂν τρεῖς τὸ ἐλάχιστον δεῖ παρεῖναι, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων διὰ γραμμάτων.

ARIST. « Tribus pauciores episcopis ad episcopi ordinationem haud sufficiunt. »

Omnes quidem, si fieri potest, provinciæ episcopi metropolitanæ sententia convenire debent, et episcopos ordinare. Si impossibile autem fuerit omnes convenire, propter aliquam necessitatem, saltem tres minimum adesse oportet, etiam absentibus per litteras consensum suum præbentibus.

ΚΑΝΩΝ ΝΔ'.

« Πόσοι ἐπίσκοποι προστεθῆναι ὀφείλουσιν τῷ ἀριθμῷ τῶν χειροτονούντων, ἐὰν περὶ τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι ἐπισκόπου ἀντιλογία γένηται. Ἐκεῖνο δὲ ὁρίσαι δεῖ, ὥστε, ἐάν ποτε πρὸς ἐπι- D λογὴν ἐπισκόπου συνέλθωμεν, καὶ ἀναφυῇ τις ἀντιλογία, ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα παρ' ἡμῖν ἐπραχτεῖσθησαν, τολμηρὸν εἶναι λοιπὸν τρεῖς μόνους πρὸς τὸ καθᾶραι τὸν χειροτονηθησόμενον εὑρεθῆναι· ἀλλὰ τῷ προλεχθέντι ἀριθμῷ προστεθῇ εἷς καὶ δύο ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, οὗ μέλλει χειροτονεῖσθαι, ἐξετασθῶσι πρῶτον τὰ πρόσωπα τῶν ἀντιλεγόντων· εἰς ὕστερον γὰρ καὶ τὰ προτεθειμένα συζευχθῶσι, καὶ ὅτε καθαρὸς φανείη ἐπὶ δημοσίας προσόψεως, εἶθ' οὕτω χειροτονηθείη. Ἐὰν οὖν τοῦτο ἀποκαταδέχηται ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη, τῇ ὁμονοητικῇ ἀποκρίσει τοῦ ὑμετέρου ἀξιώματος βεβαιωθείη. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Πάνυ ἀρέσκει. »

CANON LIV.

« Quot episcopi adjici debeant numero eorum qui ordinant, si de ordinando episcopo fuerit contradictio. Illud autem definire oportet, ut si ad episcopi electionem quandoque convenerimus, et oborta fuerit aliqua contradictio, postquam ea a nobis tractata fuerint esse deinceps nimis audax inceptum, tres solos ad eum deponendum, qui ordinandus est, inveniri: sed prædicto numero adjiciantur unus, vel duo, et in eodem populo, cujus est ordinandus, examinentur primum personæ eorum qui contradicunt; postea autem et quæ sunt proposita conjungantur; et quando in aspectu populi purus et innocens apparuerit, deinde sic ordinetur. Si hoc ergo admittat vestra sanctitas, concordi vestræ dignitatis responsione stabiliatur. Ab omnibus episcopis dictum est: Valde placet. »

BALS. Rursus quoque Aurelius dixit : Si convenerimus ad electionem episcopi, et exortus forte fuerit quispiam qui dicat, non debere eum, qui electus est, ordinari propter aliqua crimina (hoc enim sæpe tractatum vel factum est), audax est inceptum, **578** tres episcopos, qui scilicet elegerunt secundum canones, examinare ea quæ dicuntur, et eum qui est ordinandus, a criminibus, quæ objiciuntur, purum pronuntiare, vel eum contra condemnare : sed oportet unum vel duos alios episcopos accersere, et præsente populo, in quo electus est ordinandus, examinare primum personas eorum qui contradicunt, an possint accusare (non enim omnes ad accusationem admittuntur; sed ii quos secundæ synodi canon sextus comprehendit, et præsentis synodi centesimus vicesimus octavus, et centesimus vicesimus nonus, et centesimus tricesimus) : et quando eos ad accusandum admittendos visum fuerit, tunc proposita quoque crimina conjungantur, id est, in examinationem deducantur ; et quando in populi conspectu purus visus fuerit, id est, in manifesta examinatione, tunc ipsum ordinari oportet. Dixerunt itaque cæteri episcopi : Hæc valde placent. Atqui in his quidem consistit canon. Tu autem dic contradictionem hic fieri adversus eum qui electus est, si non sit sacerdos, sed diaconus vel laicus. Sacerdotem enim non judicant quinque episcopi, sed septem. Ets hoc ita dixeris, non contradices canone 12 præsentis synodi. Lege præsentis operis tit. 9, cap. 1, et tit. 1, cap. 8, et quod extra ipsum situm est cap. 8, tit. 1, lib. III Basilic. quod est novella Justiniani 137, et dic, magis secundum illud fieri examinationes eorum qui contradicunt in ordinatione episcoporum, presbyterorum, diaconorum, clericorum et præfectorum monasteriorum. Quid vero, si quis non opponat eum qui ordinandus est, sed crimina objicit alicui, qui injuste fortasse est depositus, et petit restitutionem, idemne fiet? *Solutio*. Cum Nicolaus Musalon, qui Amyclinus episcopus dictus est, vi magistratus archiepiscopatum renuntiasset, et a magna synodo restitutionem peteret, adfuerunt quidam, qui dicebant eum non debere restitui, causas etiam adversus eum criminales proferentes, quas ab eo e ante et post renuntiationem commissas fuisre dictum est; quæ eum esse antistitem prohibeant. Hoc ergo multum fuit agitatum. Alii enim asseverabant, non debere fieri restitutionem, antequam, quæ objiciebantur, crimina essent examinata; præsenti quoque canone utentes, et præterea cap. 8, tit. 1, lib. III Basilic. et restitutionem ad episcopatum ordinationi, quæ nunc primum fit comparantes. Alii vero contendebant, hæc non habere locum in restitutione; et volebant restitutionem prius fieri, deinde sic de criminibus quæri; quoniam, inquiunt, hoc quoque in civilibus fit controversiis : eorum enim, quæ ablata sunt, restitutio nulla ratione nec modo impeditur, quemadmodum hoc quoque legibus placet. Alii vero asserebant ea quidem, quæ post renuntiationem facta esse dicuntur, impe-

ΒΑΛΣ. Καὶ πάλιν ὁ Αὐρήλιος εἶπεν· Ἐὰν συνέλθωμεν εἰς ἐπιλογὴν ἐπισκόπων, καὶ ἴσως ἀναφανῇ τις λέγων μὴ ὀφείλειν τὸν ψηφισθέντα χειροτονηθῆναι διά τινα αἰτιάματα (τοῦτο γὰρ πολλάκις ἐπραχταίσθη ἤτοι γέγονε) τολμηρόν ἐστι τρεῖς ἐπισκόπους, τοὺς ψηφισαμένους δηλαδὴ κατὰ τοὺς κανόνας, ἐξετάσαι τὰ λεγόμενα, καὶ καθαρὸν ἀποφῆναι ἀπὸ τῶν αἰτιαμάτων τὸν μέλλοντα χειροτονηθῆναι, ἢ τοὐναντίον καταδικάσαι αὐτόν· ἀλλὰ δεῖ προσκαλεῖσθαι ἕνα ἢ δύο ἐπισκόπους ἑτέρους, καὶ παρόντος τοῦ λαοῦ ἐφ' ὧν μέλλει χειροτονηθῆναι ὁ ψηφισθεὶς, ἐξετάζεσθαι πρῶτον τὰ πρόσωπα τῶν ἀντιλεγόντων, εἰ κατηγορεῖν δύνανται (οὐ γὰρ πάντες εἰς κατηγορίαν προσδέχονται, ἀλλ' οὓς ὁ τῆς δευτέρας συνόδου ϛ' κανὼν περιέχει, καὶ τῆς παρούσης συνόδου ὁ ρκη' κανὼν, ὁ ρκθ' καὶ ὁ ρλ')· καὶ ὅτε φανῶσιν ἐκεῖνοι δεκτοὶ πρὸς κατηγορίαν, τότε καὶ τὰ προτεθειμένα αἰτιάματα συζευχθῶσιν, ἀντὶ τοῦ συνεισαχθῶσι τῇ ἐξετάσει, καὶ ὅτε καθαρὸς φανείη ἐπὶ δημοσίας προσόψεως, τουτέστιν ἐπὶ φανερᾶς ἐξετάσεως, τότε χειροτονεῖσθαι αὐτόν. Εἶπον οὖν οἱ ἕτεροι· Πάνυ ταῦτα ἀρέσκει. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις· σὺ δὲ εἰπὲ τὴν ἀντιλογίαν γενέσθαι ἐνταῦθα κατὰ τοῦ ψηφισθέντος, μὴ ὄντος ἱερέως, ἀλλὰ διακόνου ἢ λαϊκοῦ. Τὸν ἱερέα γὰρ οὐ δικάζουσι πέντε ἐπίσκοποι, ἀλλὰ ἑπτά. Καὶ εἰ τοῦτο οὕτως εἴπῃς, οὐκ ἐναντιωθήσῃ τῷ ιβ' κανόνι τῆς παρούσης συνόδου. Ἀνάγνωθι τοῦ παρόντος συντάγματος τίτλου θ' κεφάλαιον α' καὶ τίτλου α' κεφάλαιον η', καὶ τὸ ἔξωθεν αὐτοῦ καταστρωθὲν η' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ Νεαρὰ Ἰουστινιάνειος ρλζ', καὶ λέγε μᾶλλον κατὰ τοῦτο γίνεσθαι τὰς ἐξετάσεις τῶν ἀντιλεγόντων ἐπὶ χειροτονίᾳ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, κληρικῶν καὶ ἡγουμένων. Τί δὲ, εἰ μὴ ἀντιλέγει τις κατά τινος μέλλοντος χειροτονηθῆναι, ἀλλὰ προσφέρει αἰτιάματα κατά τινος καθαιρεθέντος ἴσως ἀνευλόγως, καὶ ζητοῦντος ἀποκατάστασιν, τὸ αὐτὸ γενήσεται; *Λύσις*. Τοῦ χρηματίσαντος ἐπισκόπου Ἀμυκλῶν Νικολάου κατὰ βίαν πρακτορικὴν παραιτησαμένου τὴν ἀρχιερωσύνην, καὶ παρὰ τῇ μεγάλῃ συνόδῳ ζητοῦντος ἀποκατάστασιν, παρέστησάν τινες λέγοντες μὴ ὀφείλειν αὐτὸν ἀποκατασταθῆναι, προτιθέμενοι καὶ ἐγκληματικὰ αἰτιάματα, λεγόμενα γενέσθαι παρὰ τούτου πρὸ τῆς παραιτήσεως καὶ μετὰ τὴν παραίτησιν, καὶ κωλύοντα αὐτὸν ἀρχιερατεύειν. Ἐγένετο οὖν λόγος πολὺς περὶ τούτου. Οἱ μὲν γὰρ διετείνοντο μὴ ὀφείλειν γενέσθαι τὴν ἀποκατάστασιν πρὸ τοῦ ἐξετασθῆναι τὰ εἰσαγόμενα αἰτιάματα, χρώμενοι καὶ τῷ παρόντι κανόνι· πρὸς δὲ καὶ τῷ η' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καὶ παραλληλίζοντες τὴν εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην ἀποκατάστασιν τῇ νῦν πρῶτον γινομένῃ χειροτονίᾳ· οἱ δὲ ἀπεμάχοντο μὴ ἔχειν χώραν ταῦτα ἐπὶ τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ ἤθελον πρότερον γενέσθαι τὴν ἀποκατάστασιν, εἶθ' οὕτως γυμνασθῆναι τὰ αἰτιάματα· ὅτι, φασὶ, τοῦτο γίνεται καὶ εἰς τὰς πραγματικὰς δίκας. Οὐδὲ γὰρ ἐμποδίζεται ἡ τῶν βιαίως ἀφαιρεθέντων ἀποκατάστασις ἀπό τινος λόγου ἢ τρόπου καθὼς,

τοῖς νόμοις τοῦτο δοκεῖ. Ἄλλοι δὲ διετείνοντο τὰ μὲν μετὰ παραίτησιν λεγόμενα γενέσθαι αἰτιάματα ἐμποδίζειν τὴν ἀποκατάστασιν· τὰ δὲ πρὸ τῆς παραιτήσεως μὴ ἐμποδίζειν. Ἤρεσε δὲ τῇ συνόδῳ πρότερον γυμνασθῆναι πάντα τὰ αἰτιάματα, καὶ οὕτως, εἰ δεήσει, γενέσθαι τὴν ἀποκατάστασιν. Εἶπε γὰρ ὡς μεγάλη διαφορά ἐστι τῶν πραγματικῶν ὑποθέσεων καὶ τῶν ἐγκληματικῶν. Τὰ μὲν γὰρ, ἤγουν τὰ πραγματικὰ δίκαια, πολλάκις μετατιθέμενα ἀπὸ τούτου εἰς τοῦτον, οὐ προκριματίζονται, οὐδὲ τὰ εἰς Θεὸν ἀφορῶντα λυμαίνουσι. Τοῦ δὲ ζητοῦντος ἀποκατάστασιν ἀναξίως ἀποκαθισταμένου, πρὸ τοῦ ἐξετασθῆναι δηλονότι τὰ κατ' αὐτοῦ εἰσαγόμενα αἰτιάματα, γενήσεται πρόκριμα μέγα τοῖς παραχωρήσασι μετὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἐξέτασιν, ὡς ἀπεριμερίμνως τὸν ἀνάξιον δεξαμένοις εἰς ἱερουργίαν, δυναμένοις καὶ ταῦτα πρὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τὴν ἀλήθειαν εὑρεῖν, καὶ μηδὲν τοιοῦτον ποιῆσαι. Εἰς κατασκευὴν δὲ τοῦτο ἐχρήσαντο καὶ τῷ δ' κανόνι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ἀλλὰ μὴν καὶ τῇ θ' πράξει, τῇ ι' καὶ ια', καὶ ιβ' τῶν πρακτικῶν τῆς δ' συνόδου. Ἐν γὰρ ταύταις τοῦ Ἴβα, ἐπισκόπου ὄντος Ἐδέσσης, ζητοῦντος ἀποκατάστασιν, ὡς καθαιρεθέντος μονομερῶς, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ Βασιανοῦ ἐπισκόπου ὄντος Ἐφέσου, καὶ κατὰ βίαν παρὰ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ ἐξωσθέντος, καὶ ζητοῦντος ὁμοίως ἀποκατάστασιν, εὕρηται ὡς προσεδέχθησαν οἱ λιβέλλους ἐγκληματικῶν αἰτιαμάτων κατὰ τούτων δόντες, λεγομένων γενέσθαι πρὸ τοῦ μετακινηθῆναι τούτους, καὶ μετὰ ταῦτα· καὶ οὐκ εἰσηκούσθησαν οἱ ζητοῦντες πρότερον ἀποκαταστῆναι καὶ οὕτω δικάσασθαι, ἀλλ' ἐτηρήθησαν πρῶτον τὰ αἰτιάματα, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως.

A dire restitutionem : quæ vero ante renuntiationem, non impedire. Synodo autem placuit omnia prius, quæ objiciebantur, crimina excuti, et sic, si oportuerit, fieri restitutionem. Dixit enim, magnam esse differentiam civilium et criminalium causarum. Illa enim, sive civilia jura, sæpe ab hoc in illum translata, nullum præjudicium afferunt, nec iis quæ ad Deum spectant incommodum importani. Sed si is, qui petit restitutionem, indigne restituatur, antequam scilicet, quæ adversus eum intenduntur, crimina examinata fuerint; post veritatis examinationem fiet magnum præjudicium iis, qui inconsiderate permiserunt eum, qui est indignus, ad sacra celebranda admitti, idque cum possint ante restitutionem veritatem invenire, et nihil tale facere. B Ad ejus autem confirmationem quarto quoque Antiochenæ synodi canone usi sunt : quin etiam nona actione, decima, undecima, duodecima Actorum quartæ syn. In iis enim, cum Ibas, qui erat Adessæ episcopus, restitutionem peteret, ut qui una tantum parte præsente esset depositus : quin etiam Bassianus, **579** qui erat episcopus, Ephesi, et vi a suis clericis erat extrusus, et similiter petebat restitui; inventum est, quod admissi sunt, qui criminalium causarum libellos adversus eos dederunt, quæ quidem facta esse dicebantur, et antequam moverentur et postea : nec auditi sunt, dum vellent prius restitui, et sic judicio contendere, sed criminationes quidem prius examinatæ fuere, et postea quæ ad restitutionem pertinebant.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ τὰ πλήθη τῶν πόλεων προχειρίζεσθαι ἀρχιερεῖς ἑαυτοῖς, οὓς ἠβούλοντο, ἐκωλύθη. Τέως δὲ πάλιν τοῖς ἔχουσιν ἐξουσίαν χειροτονεῖν προσιόντες, ᾔτουν τινὰς ἐξ ὀνόματος, ὡς ἔστι δῆλον ἐκ τοῦ νε' κανόνος τῆς παρούσης συνόδου, καὶ ἐσκοποῦντο οἱ ζητούμενοι, καὶ εἰ ἔδοξαν ἄξιοι, ἐχειροτονοῦντο. Φασὶ δὲ καὶ διάφοροι κανόνες παρὰ τριῶν ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον. Ἐὰν οὖν συνέλθωμεν, φησὶν ὁ Αὐρήλιος, εἰς ἐπιλογὴν ἐπισκόπου, καὶ ἴσως ἀντιλέγωσί τινες οὐχὶ τῶν ἐπισκόπων, ἀλλ' ἕτεροι, αἰτιάματα εἰσάγοντες κατ' αὐτοῦ, τολμηρόν ἐστι τρεῖς ἐπισκόπους, τοὺς ψηφιζομένους δηλαδὴ, κατὰ τοὺς κανόνας ἐξετάσαι τὰ λεγόμενα κατὰ τοῦ ψηφιζομένου, καὶ καθᾶραι τὸν αἰτιώμενον, ἀντὶ τοῦ καθαρὸν ἀποφῆναι τῶν κατ' αὐτοῦ προτιθεμένων αἰτιαμάτων· ἀλλὰ δεῖ προσκαλεῖσθαι ἕνα ἢ δύο ἐπισκόπους ἑτέρους, καὶ παρόντος τοῦ λαοῦ, ἐφ' ὃν μέλλει χειροτονεῖσθαι, ἐξετάζεσθαι πρῶτον τὰ πρόσωπα τῶν ἀντιλεγόντων, εἰ κατηγορεῖν δύνανται. Οὐ γὰρ πάντες εἰς κατηγορίαν ἱερέων προσδέχονται, ἀλλ' οὓς ὁ τῆς δευτέρας συνόδου ἕκτος κανὼν περιέχει, καὶ ὁ ρκη', καὶ ρκθ', καὶ ὁ ρλ' τῆς παρούσης συνόδου φησί. Καὶ ὅτε φανῶσιν ἐκεῖνοι πρὸς κατηγορίαν δεκτοὶ, τότε καὶ τὰ προτιθέμενα αἰτιάματα συζευχθῶσιν, ἀντὶ τοῦ συνεισαχθῶσι τῇ ἐξετάσει· καὶ ὅτε καθαρὸς φανῇ ἐπὶ δημοσίας προσόψεως, τουτέστιν ἐπὶ φανερᾶς ἐξετάσεως, τότε χειροτονεῖσθαι. Οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Πάνυ ἀρέσκει.

C ZONAR. Urbanæ multitudini, ne sibi pro arbitrio quos vellet episcopos eligeret, jam antea interdictum fuit. Rursum illa decursu temporis ad eos confluens, penes quos erat eligendi facultas nominatim aliquos deposcebat, ut ex hujus synodi canone 55 intelligere facile est. Qui quidem, examinata ipsorum vivendi ratione, si digni judicati essent, episcopi renuntiabantur. De episcopo prieterea a tribus episcopis eligendo complurium canonum decreta exstant. Si ergo, inquit Aurelius, ad episcopum eligendum convenerimus, adversentur porro aliqui forte, non episcopi quidem illi, sed alii quicunque, contra ipsum criminis aliquid afferentes, tres eos episcopos, qui ad eligendum videlicet convocati sunt, ex præscripto canonum ea quæ renuntiato episcopo objiciuntur indagare, reumque purgare, hoc est, in omnibus quæ contra afferuntur a culpa immunem pronuntiare, audacis incepti fuerit : verum unus aut alter præterea episcopus advocandus, ac in populi cui ille præficiendus est conspectu, de personis accusatorum imprimis, an eis accusare liceat, cognoscendum. Nec enim qui sacerdotum nomen deferre velint, omnes audiuntur; sed ii tantum, qui secundæ synodi sexto canone, et hujus synodi 128 et 129 et 130, continentur. Ac si quidem ad accusandum admitti posse illi videantur, tunc etiam proposita crimina conjungantur, hoc est, simul omnia disquisitioni subjiciantur,

tum si reus in populi conspectu, id est, in aperta illa disquisitione se innoxium probaverit, ita demum ad episcopatus dignitatem evehi liceat. Hanc sibi sententiam omnes episcopi vehementer placere responderunt.

ARIST. « Episcopo a tribus episcopis electo, si « controversia de eo moveatur, alii duo adjun« gantur; et sic, quæ ad eum spectant ab iis « examinentur: et si purus apparuerit, ordi« netur. »

CANON LV.

« Ut ab Ecclesia Carthaginensi dies Paschæ nun« tietur. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: « Quia omnia quæ sunt in nostro commonitorio « conjungere oportet, adjicimus præterea quod « nobis mandatum est de die Paschæ, ut sicut « est consuetum, semper ab Ecclesia Carthagi« niensi præparemur, et non in angusto temporis « intervallo. Aurelius episcopus dixit: Si videatur « vestræ sanctitati, quia meminimus nos jam diu « esse professos, singulis annis convenire ad « quærendum; quando in unum convenerimus, « tunc evulgabitur sancti Paschæ dies per legatos, « qui in synodo invenientur. Honoratus et Ur« banus episcopi dixerunt: Nunc per præsentem « conventum petimus, ut nostras provincias lit« teris informare dignemini. Aurelius episcopus « dixit; Necesse est ita fieri.

BALS. Cum Honoratus et Urbanus petivissent, ut cognosceretur dies Paschæ ex Ecclesia Carthaginensi, ut cognitione longo ante tempore data ad eam præpararentur; respondit Aurelius quod quia constitutum est, ut singulis annis fiat synodus, hoc quoque fiet. Similiter cum iidem petivissent, ut eorum quoque informarentur provinciæ, hoc quoque fieri statutum est

ZONAR. Plura illi in mandatis habebant, de quibus in synodo verba facere jussi fuerant. Quoniam igitur, inquiunt, omnia conjungenda sunt, hoc est, superioribus annectenda, quæ in Commonitorio nobis tradita sunt conscripta, illud quoque nostro hypomnemati adjungimus de die Paschæ, ut ea scilicet nobis ab Ecclesia Carthaginensi declaretur, quo nos ad eam celebrandam multo ante comparemus, neque in angustias temporum deductis, tum demum ea nobis indicetur. Ad quæ Aurelius: Quoniam, inquit, synodum quot annis haberi constitutum est, synodi tempore Paschæ quoque dies proferetur. Quod vero dicti episcopi postulabant, id erat, ut tunc temporis, in provinciæ suæ conventu Paschæ dies definiretur. Verum id factum fuerit, necne, hoc canone nusquam explicatur.

ARIST. « In synodo anniversaria celebritatis Pa« schalis dies ab Ecclesia Carthaginensi renuntie« tur. »

Quod in synodo quotanis habita in Ecclesia Carthaginensi dies Paschæ significandus est, et in canone 34 decretum fuit.

A ΑΡΙΣΤ. « Ἐπισκόπου ὑπὸ τριῶν ἐπισκόπων ψηφι« ζομένου, εἰ ἀντιλογία γένηται περὶ αὐτοῦ, « ἕτεροι δύο προσζευχθήτωσαν· καὶ οὕτω τὰ « κατ' αὐτὸν ὑπ' αὐτῶν ἐξετασθήτω· καὶ εἰ φα« νείη καθαρὸς, χειροτονείσθω. »

ΚΑΝΩΝ ΝΕ'.

« Ὥστε ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας Καρχηδόνος ἀγγέλλε« σθαι τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Ὀνωρᾶτος καὶ Οὐρ« βανὸς οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Ἐπειδὴ τὰ ἐν τῷ « Κομμονιτορίῳ ἡμῶν πάντα δεῖ συζεῦξαι, προσ« τίθεμεν ἔτι μὲν ἐνταλθὲν ἡμῖν περὶ τῆς ἡμέ« ρας τοῦ Πάσχα, ἵνα κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀπὸ τῆς « Ἐκκλησίας Καρχηδόνος ἀεὶ παρασκευαζώμεθα, « καὶ μὴ ἐν στενῷ τοῦ χρόνου διαστήματι. Αὐρή« λιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐὰν δοκῇ τῇ ἁγιωσύνῃ « ὑμῶν, ἐπειδὴ μεμνήμεθα ἤδη ἐκ πολλοῦ ἡμᾶς (B) « ἐπαγγειλαμένους, ὥστε ἐν ἑκάστοις ἐνιαυτοῖς « συνέρχεσθαι πρὸς τὸ συζητεῖν, ὅταν εἰς ἓν συν« έλθωμεν, τότε διαδοθήσεται τοῦ ἁγίου Πάσχα « ἡ ἡμέρα διὰ τῶν εὑρεθησομένων ἐν τῇ συνόδῳ « τοποτηρητῶν. Ὀνωρᾶτος καὶ Οὐρβανὸς ἐπίσκο« ποι εἶπον· Νῦν διὰ τῆς παρούσης συνελεύσεως « αἰτοῦμεν, ἵνα γράμμασι τυπῶσαι τὰς ἡμετέρας « ἐπαρχίας καταξιώσητε. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος « εἶπεν· Ἀναγκαῖόν ἐστιν οὕτω γενέσθαι. »

ΒΑΛΣ. Τοῦ Ὀνωράτου καὶ τοῦ Οὐρβανοῦ ζητησάντων γνωσθῆναι τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα αὐτοῖς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας Καρχηδόνος, ὡς ἄν, εἰδήσεως διδομένης πρὸ καιροῦ πλείονος, παρασκευάζωνται πρὸς ταύτην, ἀπεκρίθη ὁ Αὐρήλιος ὅτι, ἐπεὶ καθ' (C) ἕκαστον ἐνιαυτὸν τετύπωται σύνοδον γίνεσθαι καὶ τοῦτο. Ὡσαύτως ζητησάντων τῶν αὐτῶν τυπωθῆναι καὶ τὰς τούτων ἐπαρχίας, ὡρίσθη γενέσθαι καὶ τοῦτο.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ διαφόρων ὑποθέσεων ἐνετάλθησαν οὗτοι εἰπεῖν ἐν τῇ συνόδῳ, καί φασιν ὅτι, ἐπειδὴ πάντα δεῖ συζεῦξαι, ἤγουν συνάψαι τοῖς προλαβοῦσι, τοῖς ἐν τῷ Κομμονιτορίῳ ἡμῶν, τοῖς ἐν τῷ ἐνταλτηρίῳ ἡμῶν προστίθεμεν περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχ , ἵνα δήλη ἡμῖν γένηται ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας Καρχηδόνος, καὶ παρασκευαζώμεθα πρὸς αὐτὴν πρὸ πολλοῦ, καὶ μὴ ἐν στενῷ διαστήματι χρόνου μηνύηται ἡμῖν. Πρὸς ὃ ὁ Αὐρήλιος ἀπεκρίθη ὅτι, ἐπεὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τετύπωται σύνοδον γίνεσθαι, ἐν (D) τῷ καιρῷ τῆς συνόδου γνωρισθήσεται καὶ ἡ τοῦ Πάσχα ἡμέρα. Οἱ δὲ εἰρημένοι ἐπίσκοποι ἠξίωσαν ἐν τῇ συνελεύσει τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν τοῦ τότε καιροῦ τυπωθῆναι τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα. Εἴτε δὲ ἐτυπώθησαν, εἴτε μή, ὁ κανὼν οὐ περιέχει.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐν τῇ κατ' ἔτος συνόδῳ ἀγγελλέσθω ἡ « ἡμέρα τοῦ Πάσχα παρὰ τῆς ἐν Καρχηδόνι « Ἐκκλησίας.

Τὸ ἐν τῇ κατ' ἔτος γινομένῃ συνόδῳ εἰς τὴν ἐν Καρχηδόνι Ἐκκλησίαν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα γνωρίζεσθαι καὶ ἐν τῷ λδ' κανόνι ὡρίσθη.

ΚΑΝΩΝ ΝϚ'.

A « Περὶ τοῦ τὰς ἐπαρχίας ἐπισκέπτεσθαι. Ὀνωρᾶτος « καὶ Οὐρβανὸς ἐπίσκοποι εἶπον· Κἀκεῖνο ἡμῖν « διὰ λόγου ἐντέταλται, ὥστε καὶ ἡμᾶς καταξιῶσαι τὸ ὁρισθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Ἱππῶνι συνόδου ὀφείλειν ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐν τῷ καιρῷ τῆς συνόδου ἐπισκέπτεσθαι, καὶ ὅτι ἐν τούτῳ καὶ « τῷ ἄλλῳ ἐνιαυτῷ ὑπερέθεσθε κατὰ τάξιν « ἐπισκέπτεσθαι τὴν Μαυριτανίαν. Αὐρήλιος « ἐπίσκοπος εἶπε· Τότε περὶ τῆς τῶν Μαυριτανῶν « χώρας οὐδὲν ὡρίσαμεν, διὰ τὸ εἰς τὰ τέλη τῆς « Ἀφρικῆς κεῖσθαι αὐτὴν, καὶ ὅτι τῷ βαρβαρικῷ παράκεινται. Ὁ δὲ Θεὸς παράσχοι ἐκ περιουσίας δύνασθαι ἡμᾶς καὶ μὴ ἐπαγγειλαμένους τοῦτο ποιεῖν, καὶ παραγίνεσθαι εἰς τὴν B « χώραν ὑμῶν. Ὀφείλετε γὰρ ἐννοεῖν, ἀδελφοὶ, « ὅτι, ἐὰν λογισμὸς ἀπαιτῇ τοῦτο, περὶ ἑαυτῶν « διεξελθεῖν ἠδύναντο καὶ οἱ Τριπολιτανοὶ καὶ οἱ « Ἀρζουϊανοὶ ἀδελφοί. »

ΒΑΛΣ. Οἱ αὐτοὶ ἐπίσκοποι ἐζήτησαν ἐπισκέπτεσθαι καὶ τὴν Μαυριτανίαν, ὡς τούτου μὴ γενομένου πρὸ χρόνων δύο. Πρὸς ὃ ἀπελογήσατο ὁ Αὐρήλιος, ὡς οὐχ ἣν οὐ γέγονε τοῦτο, διὰ τὸ εἰς τὰ τέλη τῆς Ἀφρικῆς πλησίον τῶν βαρβάρων παρακεῖσθαι τὴν Μαυριτανίαν· ἀλλὰ Θεοῦ διδόντος ἐκ περιουσίας τοῦτο γενήσεται, ἤτοι καὶ πλέον τῶν ἐπαγγελθέντων. Εἰ γὰρ δυνατὸν ἦν τοῦτο, ἐξ ἀνάγκης καὶ οἱ Τριπολιτανοὶ καὶ Ἀρζουϊανοὶ ἂν ἐξήτησαν τοῦτο.

C ΖΩΝΑΡ. Τὰ μὲν ἄλλα ἐγγράφως τοῖς ἐρωτῶσι τούτοις ἐπισκόποις ἐνετάλθησσαν· τοῦτο δὲ ἀγράφως, τὸ δὲ ἦν τὸ ἐτησίως ἐν τῷ καιρῷ τῆς συνόδου ἐπισκέπτεσθαι ἑκάστην ἐπαρχίαν, ἤγουν ἀπιέναι καὶ συζητεῖν περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς φυομένων ἀμφιβολιῶν, καὶ οἰκονομεῖν ταύτας· καὶ ὅτι ἐν δυσὶν ἐνιαυτοῖς οὐκ ἐπεσκέψαντο τὴν Μαυριτανίαν. Πρὸς ὃ ἀπεκρίθη Αὐρήλιος Ὅτι ἡ Μαυριτανία εἰς τὰ τέλη κεῖται τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τοῖς βαρβαρικοῖς παράκειται, διὸ οὐδὲν ὡρίσθη περὶ αὐτῆς. Δοίη δὲ ὁ Θεὸς ἐκ περιουσίας, ἤγουν ἐκ τοῦ πλείονος, δύνασθαι ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν (πλεῖον δὲ λέγει τὸ ποιεῖν καὶ ὅσα οὐκ ἐπηγγείλαντο), καὶ παραγίνεσθαι εἰς τὴν χώραν ὑμῶν. Ἐννοήσατε γὰρ, φησὶν, ὅτι ἐὰν λογίσηταί τις τοῦτο δυνατὸν εἶναι, τὸ παρουσιάζειν εἰς Μαυριτανίαν παρακειμένην βαρβάροις, ἠδύναντο καὶ οἱ D Τριπολιτανοὶ καὶ Ἀρζουϊτανοὶ ἀδελφοὶ τοῦτο ἡμᾶς ἀπαιτεῖν.

ΑΡΙΣΤ. « Καθ' ἃ καὶ ἡ ἐν Ἱππῶνι σύνοδος ὥρισεν, ἐν τῇ κατ' ἔτος συνόδῳ ἑκάστη ἐπαρχία « ἐπισκεπτέσθω. »

Ἐν τῇ συνόδῳ τῇ μελλούσῃ κατ' ἐνιαυτὸν γίνεσθαι ἐν Καρχηδόνι ὥρισαν οἱ Πατέρες, τοῖς ὁρισθεῖσι τῇ ἐν Ἱππῶνι συνόδῳ ἐπακολουθοῦντες, τὰ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἑκάστης ἐπαρχίας πεπραγμένα ἐπιτηρεῖν τε καὶ ἐπισκέπτεσθαι· καὶ εἴ τι μὴ καλῶς ἐπράχθη, διορθοῦσθαι, καὶ τὰ μὴ λυθέντα τῶν προτεθέντων κανονικῶν ζητημάτων, ἀλλ' ἴσως παρεαθέντα διὰ τὸ δυσχερὲς, ἢ καὶ ἀμφίβολα μείναντα, διαλύειν, καὶ πρὸς σαφήνειαν ἄγειν.

CANON LVI.

« De visitandis provinciis. Honoratus et Urbanus « episcopi dixerunt : Illud quoque nob's verbis « mandatum est, ut dignemini (quod a synodo « Hipponensi definitum est, debere scilicet unamquamque provinciam tempore synodi visitari, « et quia hoc et alio anno distulistis) ordine visitare Mauritaniam. Aurelius episcopus dixit : « Tunc de Mauritanorum regione nihil definivimus, quod ea sita sit in finibus Africæ, et quod « barbarico sint vicini. Deus autem largiatur, ut « abunde etiam non polliciti hoc agamus, et adsimus in vestra regione. Debetis enim cogitare, « fratres, quod si ratio hoc postularet, Tripolitani quoque et Arzuiani fratres pro seipsis id « exigere possent. »

BALS. Iidem episcopi petiverunt, ut visitaretur quoque Mauritania, quod duobus ante annis non fuit factum. Ad quod respondit Aurelius, quod hoc factum non est, quia in finibus Africæ prope barbaros sita est Mauritania : sed si Deus concesserit ex abundanti fiet, seu et plusquam promissum fuerit. Si hoc enim fieri posset, necessario etiam Tripolitani et Arzuiani id petivissent.

ZONAR. Alia quidem hisce episcopis, de quibus synodum rogarent, in scriptis tradita fuerant : hoc vero sine scriptis, ut provinciæ cujusque status synodi tempore singulis annis inspiceretur, hoc est, abirent, ac exorientes in unaquaque controversias, quæstione de iis habita, componerent; idque in Mauritania biennii spatio jam intermissum fuisse. Ad quæ sic Aurelius : Mauritaniam in Africæ finibus sitam esse, barbaricisque conterminam, ac de illa propterea nihil constitutum. Utinam vero hoc quoque nobis ex abundanti sive ex accessione (accessionem appellans, cum ea, quæ nemo pollicitus est, reipsa exhibentur) præstare, atque in vestram regionem venire liceat. Cogitate enim, inquit, quod si quis existimaret in Mauritania barbaris adjacente libere versandi facultatem esse, id a nobis Tripolitani quoque fratres ac Arzuiani postulare possent.

« ARIST. Quemadmodum et synodus Hipponensis « decrevit, in synodo quotannis celebrata unaquæque provincia visitetur. »

In synodo Carthagine quotannis habenda Patres ea, quæ in synodo Hipponensi decreta fuerant, sequentes **581** decreverunt ea, quæ in cujusque provinciæ ecclesiis facta sunt, et observare et visitare : et si quid non recte factum fuerit, emendare, et e propositis quæstionibus canonicis eas, quæ non solvuntur, sed propter difficultatem fortasse transmittuntur, aut etiam dubiæ manent, solvere, et perspicuitate donare.

CANON LVII.

« Ut diœceses, nisi proprii episcopi consensu, alius episcopus non suscipiat. Epigonius episcopus dixit : In multis synodis constitutum est sacerdotali consessu, ut populi, qui in parœciis ab episcopis continentur, qui nunquam proprium episcopum habuerunt, nisi ex consensu episcopi, a quo a principio tenentur, proprios directores, id est episcopos, non accipiant : quoniam scilicet quidam, tyrannidem quamdam assecuti, fratrum communionem aversantur; porro et quando viles abjectique evaserint, rursus quadam velut antiqua tyrannide sibi dominia vendicant. Multi autem etiam ex presbyteris, inflati et stulti, cervices adversus episcopos erigunt, multitudinem conviviis et malignis consiliis instigantes, ut inordinata benevolentia eos sibi directores constituant. Hoc autem insigniter optandum a vestra benevolentia obtinemus, fidelissime frater Aureli, quod sæpe ejusmodi eorum appetitiones non admittens prohibuisti. Propter malignas autem eorum cogitationes et improbe consentientia consilia hoc dico, non debere proprium institutorem populum accipere, qui in ea quæ dicitur parœcia, antiquo episcopo subjectus nequaquam proprium episcopum habuit. Et ideo si quod dico universæ sanctissimæ synodo placet, confirmetur. Aurelius episcopus dixit : Fratris et coepiscopi nostri prosecutioni non resisto ; sed hoc me et fecisse et facturum profiteor, scilicet apud eos qui consentiunt, non solum Carthaginensi Ecclesiæ, sed etiam universo sacerdotali consortio. Sunt enim plurimi, qui cum propriis populis conspirant ; quos quidem, ut dictum est, seducunt, aures eorum titillantes, et homines vitæ desperatæ damnatæque adulationibus ad se allicientes ; potius autem inflati, et ab hoc consortio se ipsos separantes : qui quidem proprio populo innitentes, sæpe evocati, ut veniant ad synodum, recusant, ut qui timeant ne absurda eorum facta manifestentur. Dico ergo, si videtur, omnibus modis cum eis contendere debemus, ut non solum iis non serventur ejusmodi diœceses, sed nec propriæ Ecclesiæ quæ male ad ipsos pervenerunt; et ut authentice publice ejiciantur, et ab ipsa primatum cathedra moveantur. Oportet enim eos, qui universis fratribus et toti synodo agglutinantur, non solum propriam cathedram juste obtinere, sed etiam ejusmodi diœceses possidere : eos autem, qui videntur sua esse multitudine contenti, et fraternam dilectionem contemnunt, non solum diœceses amittere; sed etiam, ut dixi, propriis locis sæculari potestate privari, ut rebelles. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt : Maxima providentia vestræ sanctitatis omnium mentibus insedit; et existi-

ΚΑΝΩΝ ΝΖʹ.

« Ὥστε τὰς διοικήσεις, εἰ μὴ κατὰ συναίνεσιν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἐπίσκοπον ἕτερον μὴ δέχεσθαι. Ἐπιγόνιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐν πολλαῖς συνόδοις ὥρισται συνεδρίῳ ἱερατικῷ, ἵνα τὰ πλήθη τὰ ἐν ταῖς παροικίαις ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων κατεχόμενα, τὰ ἴδιον ἐπίσκοπον μηδέποτε ἐσχηκότα εἰ μὴ κατὰ συναίνεσιν τοῦ ἐπισκόπου, παρ' οὗ ἐξαρχῆς κατέχονται, μὴ λαμβάνοιεν ἰθυντὰς ἰδίους, τοῦτ' ἔστιν ἐπισκόπους· ἐπειδή τινες δηλαδὴ, τυραννίδος τινὸς ἐπιτετυχηκότες, τὴν τῶν ἀδελφῶν κοινωνίαν ἀποστρέφονται· καὶ ὅταν δὲ ἀποφαυλισθῶσιν, ὡς ἂν εἴ τινι παλαιᾷ τυραννίδι δεσποτείας ἑαυτοῖς ἐκδικοῦσι. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, φυσιούμενοι καὶ μωροὶ, τοὺς αὐχένας ἐπανιστῶσι κατὰ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων, τὸ πλῆθος συμποσίοις καὶ κακοθελέσι συμβουλίαις διεγείροντες, ὡς ἄτακτοι εὐνοίᾳ τούτους ἑαυτοῖς ἰθυντὰς καθιστάνειν. Τοῦτο δὲ ἐπισήμως εὐκταῖον παρὰ τῆς ὑμετέρας κατέχομεν διανοίας, πιστότατε ἀδελφὲ Αὐρήλιε, ὅτι πολλάκις τὰς τοιαύτας ὁρμὰς μὴ προσδεχόμενος ἐκώλυσας. Διὰ δὲ τὰς τῶν τοιούτων κακοθελεῖς ἐννοίας, καὶ τὰ φαύλως συμφωνούμενα βουλεύματα, τοῦτο λέγω, μὴ ὀφείλειν καθηγητὴν ἴδιον δέξασθαι τὸ πλῆθος, τὸ ἐν τῇ λεγομένῃ παροικίᾳ ὑποκείμενον ἀρχαίῳ ἐπισκόπῳ, καὶ μηδέποτε ἴδιον ἐπίσκοπον ἐσχηκός. Διὸ, ἐὰν συμπάσῃ τῇ ἁγιωτάτῃ συνόδῳ ἀρέσκῃ τὸ παρ' ἐμοῦ, βεβαιωθήτω. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε· Τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνεπισκόπου ἡμῶν τῇ ἐξακολουθήσει οὐκ ἀνθίσταμαι· ἀλλὰ τοῦτο ἐμὲ καὶ πεποιηκότα καὶ ποιήσαντα ὁμολογῶ, δηλαδὴ περὶ τοὺς ὁμονοοῦντας, οὐ μόνον τῇ ἐν Καρχηδόνι Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ ἱερατικῇ συγκληρώσει. Εἰσὶ γὰρ πλεῖστοι συμπνέοντες τοῖς οἰκείοις πλήθεσιν· ἅτινα, ὡς λέλεκται, ἀπατῶσι, κνήθοντες τὰς ἀκοὰς αὐτῶν, καὶ κολακεύοντες πρὸς ἑαυτοὺς ἀνθρώπους κατεγνωσμένου βίου· μᾶλλον δὲ φυσιούμενοι καὶ ἐκ τῆς συγκληρώσεως ταύτης ἑαυτοὺς χωρίζοντες· οἵτινες τῷ ἰδίῳ πλήθει ἐπερειδόμενοι, πολλάκις συγκληθέντες ἐλθεῖν εἰς σύνοδον παραιτοῦνται, ὡς φοβούμενοι μήπως τὰ τούτων ἀτοπήματα φανερωθῶσιν. Λέγω οὖν, ἐὰν δοκῇ, ὀφείλομεν παντὶ τρόπῳ ἀγωνίσασθαι τούτοις, μὴ μόνον τὰς τοιαύτας διοικήσεις μὴ φυλάττεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ τὰς ἰδίας Ἐκκλησίας τὰς κακῶς εἰς αὐτοὺς περιελθούσας, καὶ ἵνα αὐθεντικῶς δημοσίᾳ ἐκβάλλωνται, καὶ αὐτῇ τῶν πρωτευόντων καθέδρᾳ ἀποκινῶνται. Χρὴ γὰρ τοὺς σύμπασι τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ὅλῃ τῇ συνόδῳ προσκολλωμένους μὴ μόνον τὴν οἰκείαν κατέχειν δικαίως καθέδραν, ἀλλ' ἔτι μὴν τὰς τοιαύτας διοικήσεις κεκτῆσθαι· τοὺς δὲ δοκοῦντας τοῖς ἰδίοις ὄχλοις ἀρκεῖσθαι, καὶ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καταφρονοῦντας, μὴ μόνον τὰς διοικήσεις ἀπολλύειν, ἀλλ' ἔτι μὴν, ὡς

« εἶπον, καὶ τῶν ἰδίων τόπων ἀρχοντικῇ στερεῖ- A « σθαι, ὡς ἀντάρτας, δυναστείᾳ. Ὀνωρᾶτος « καὶ Οὐρβανὸς ἐπίσκοποι εἶπον· Ἡ μεγίστη « πρόνοια τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης ταῖς πάντων « διανοίαις ἐνεκαθέσθη, καὶ λογιζόμεθα ὀφείλειν « τῇ πάντων ἀποκρίσει βεβαιωθῆναι τὴν ὑμετέραν « ἐξακολούθησιν. Σύμπαντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· « Ἀρέσκει, ἀρέσκει. »

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ ς' κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου διορίζεται μήτε ἐν πόλει βραχείᾳ μήτε ἐν κώμῃ καθίστασθαι ἐπίσκοπον. Καὶ ὁ κανὼν δὲ οὗτος ἐν ταῖς παροικίαις φησὶ, ταῖς παρ' ἐπισκόπων κατεχομέναις, γίνεσθαι ἐπίσκοπον, εἰ μὴ κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ᾧ ἐξ ἀρχῆς διέφερεν ἡ παροικία. Ἰθυντὰς δὲ καλεῖ τοὺς ἐπισκόπους, ὡς B ἰθύνοντας τὸν λαὸν καὶ κατευθύνοντας πρὸς τὴν ὀρθὴν πορείαν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς. Τοῦτο δὲ λέγουσιν, ἐπειδή τινες τυραννίδος ἐπιτετυχηκότες, ἤγουν δυναστείας τινὸς, τὴν τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἐπισκόπων δηλαδὴ, κοινωνίαν ἀποστρέφονται· καὶ ὅταν ἀποφαυλισθῶσιν, ἀντὶ τοῦ ἀποδοκιμασθῶσι καὶ φανεροὶ γένωνται τὴν κακίαν, τότε ἑαυτοῖς ἐκδικοῦσι δεσποτείας, ὡς τάχα δίκαιον ἔχοντες ἐκ παλαιᾶς συνηθείας. Τὴν δυναστείαν δὲ ὠνόμασε τυραννίδα διὰ τὸ βίαιον. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν πρεσβυτέρων κενοδοξοῦντες, ἐπαιρόμενοι ἐκ μωρίας, κατεπαίρονται καὶ κατεξανίστανται τῶν οἰκείων ἐπισκόπων, διεγείροντες τὰ πλήθη, ἀντὶ τοῦ ἐρεθίζοντες, συμποσίοις καὶ κακοθελέσι συμβουλίαις, ἰθυντὰς ἤτοι ἐπισκόπους ἑαυτοῖς τούτους καθιστᾷν, C ὡς τάχα τοῦτο δι' εὔνοιαν τὴν πρὸς αὐτοὺς ποιοῦντες, ἥτις εὔνοια ἄτακτός ἐστιν. Οὐ γὰρ εὐτάκτως οὐδὲ κανονικῶς γίνεται. Τοῦτο δὲ, φησὶν, ἐπισήμως κατέχομεν, ἀντὶ τοῦ γνωρίμως καὶ φανερῶς κατέχομεν ἐν τῇ ἡμῶν διανοίᾳ εὐκταῖον, ἤγουν εὐχῆς ἄξιον, ὥστε οὕτω γίνεσθαι. Ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅτι πολλάκις τοιαύτας ὁρμὰς ἐκώλυσας μὴ προσδεχόμενος ταύτας. Διὰ δέ τινων κακοθέλειαν καὶ τὰς φαύλας συμβουλὰς καὶ συμφωνίας κυρωθήτω μὴ δέχεσθαι ἴδιον καθηγητὴν, ἤγουν ἐπίσκοπον, τοὺς ἐν παροικίᾳ ὄντας, ἥτις ἀρχαίῳ ἐπισκόπῳ ὑπόκειται, καὶ οὐδέποτε ἴδιον ἐπίσκοπον ἔσχεν. Εἰπόντος δὲ τοῦ Ἐπιγονίου τὰ προειρημένα, ὁ Αὐρήλιος ἀπεκρίθη· Τοῦτο, τὸ εἰσαχθὲν δηλαδὴ, καὶ πεποίηκα καὶ ποιεῖν ὁμολογῶ. Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ ὁμονοοῦντες D τοῖς οἰκείοις πλήθεσιν, ἐξ ὧν ὥρμηνται δηλονότι· ἡ δὲ ὁμόνοια αὐτῶν ἀπάτη ἐστί. Κνήθοντες τὰς ἀκοὰς αὐτῶν καὶ κολακεύοντες, ἀντὶ τοῦ λόγοις ἀπατηλοῖς τὰς ἀκοὰς αὐτῶν ἡδύνοντες καὶ γαργαλίζοντες (τοῦτο δὲ ἐκ μεταφορᾶς τῶν ζώων εἴληπται· τὰ γὰρ ζῶα καταψώμενα καὶ κνηθόμενα χερσὶν ἀνθρώπων γαργαλίζονται καὶ ἡμεροῦνται καὶ χειροήθη γίνονται), διὰ τῆς κολακείας πρὸς ἑαυτοὺς ὑποσύροντες ἀνθρώπους κατεγνωσμένου βίου, μᾶλλον δὲ φυσιούμενοι, καὶ ἐκ τῆς συγκληρώσεως ταύτης, ἤγουν τῆς τῶν ἐπισκόπων ὁμηγύρεως, ἑαυτοὺς χωρίζοντες, οἵτινες θαῤῥοῦντες τῷ οἰκείῳ πλήθει, καὶ αὐτῷ ἐπιστηριζόμενοι καὶ δυναμούμενοι ἐν ᾧ κατέστησαν ἐπίσκοποι, παραιτοῦν-

A « manus debere omnium responsione vestram « confirmari prosecutionem. Omnes episcopi « dixerunt : Placet, placet. »

BALS. et ZONAR. Sextus quoque canon synodi Sardicensis decernit, neque in parva civitate, neque in pago, episcopum esse constituendum. Porro hic quoque canon dicit, in parœciis, quæ ab episcopis
582 tenentur, non debere fieri episcopum, nisi ex mente episcopi, ad quem ab initio pertinebat parœcia. Directores autem appellat episcopos, ut B qui populum dirigant, et ad veram fidei viam virtutisque deducant. Hoc autem dicunt, quod nonnulli tyrannidem seu potentiam aliquam assecuti, fratrum, episcoporum scilicet, communionem aversantur : et quando viles abjectique evaserint, sive reprobati fuerint, et eorum manifesta fuerit improbitas, tunc sibi dominium vendicant, ut ex antiqua forte consuetudine aliquod jus habentes. potentiam porro tyrannidem nominarunt propter violentiam. Multi autem presbyteri inani gloria incitati, et stultitia elati, adversus proprios episcopos excitantur et insurgunt, populos commoventes sive instigantes conviviis et improbis consiliis, ut eos directores, id est episcopos, sibi constituant, C tanquam hoc forte propter benevolentiam in eos facientes, quæ est inordinata benevolentia : neque enim ordinate, neque canonice fit. Hoc autem, inquit, insigniter obtinemus, id est, liquido et aperte obtinemus, in nostra mente optandum, seu opinione dignum, ut sic fiat. Cujusmodi autem est hoc? Quod sæpe ejusmodi appetitiones prohibuisti, eas non admittens. Propter aliquorum autem improbitatem malaque consilia et conventa confirmetur, non admitti proprium institutorem, seu episcopum, ab iis qui sunt in parœcia antiquo episcopo subjecta, et quæ proprium episcopum nunquam habuit. Cum dixisset autem Epigonius ea quæ prius dicta sunt, Aurelius respondit : Hoc videlicet introductum, et feci et me facere profiteor. D Sunt enim multi qui propriis populis consentiunt, a quibus scilicet sunt incitati : eorum autem consensus fraus est. Titillantes aures eorum et adulantes, hoc est, verbis fallacibus aures eorum demulcentes et delectantes (id autem per metaphoram ab animalibus sumptum est, animalia enim hominum manibus confricta ac titillata delectantur et mansuescunt et tractabilia fiunt), per adulationem homines vitæ condemnatæ ad se attrahentes, vel potius inflati, et ab hoc cleri consortio seu episcoporum conventu seipsos segregantes : qui quidem proprio populo confidentes, ipsique innitentes et confirmati, in quo scilicet constituti sunt episcopi, ad synodum venire recusant, licet sæpe vocati. Quare autem venire recusant? Quia timent

ne absurda sua facta convincantur. Debemus ergo, inquit, si videatur, omnibus modis contendere, ut non solum, quæ sic male sunt administrata, non servent, et studere ne deinceps fiant; sed et Ecclesias, quæ ad eos male devenerunt, ab illis auferre; et ut cum potestate aperte ejiciantur, et per primatum cathedras, seu patriarcharum, vel metropolitanorum, abigantur. Per primatum autem cathedram, episcopalem potentiam significat. Æquum enim est, inquit, ut qui fratribus adhærent, qui scilicet universæ synodo consentiunt, non solum proprias sedes habeant, sed etiam ejusmodi diœceses possideant: ii autem, qui concordiam et fraternam charitatem negligunt, ut qui proprios populos sibi sufficere existimant, a quibus electi sunt ad episcopatum, non solum diœceses, in quibus fuerunt episcopi, perdant; sed etiam propriis locis priventur, si proprios ibi ullos habeant, sæculari potestate ab eis, ut rebelles exturbati, seu ut qui manus contra erigunt, et canonibus et episcopis adversantur. Ad hæc nonnulli quidam dixerunt, quod ipsa providentia omnium mentibus insedit, id est, placuit, acquievit: sedere enim quietem efficit. Synodus autem dixit: Placet.

ται ἐλθεῖν εἰς σύνοδον, καίτοι κληθέντες πολλάκις. Διὰ τί δὲ παραιτοῦνται ἐλθεῖν; Ὅτι φοβοῦνται μὴ ἐλεγχθῶσι τὰ ἀτοπήματα αὐτῶν. Ὀφείλομεν οὖν, φησὶν, ἐὰν πᾶσι δοκῇ, πάντα τρόπον ἀγωνίσασθαι μὴ μόνον τὰ οὕτω κακῶς διοικηθέντα μὴ φυλάξαι, σπουδάσαι δὲ μηκέτι γίνεσθαι τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκκλησίας, τὰς κακῶς περιελθούσας αὐτοῖς, ἀφελέσθαι ἐξ αὐτῶν, καὶ ἵνα μετὰ ἐξουσίας φανερῶς ἐκβάλλωνται, καὶ διὰ τῆς τῶν πρωτευόντων καθέδρας ἤτοι τῶν πατριαρχῶν ἢ τῶν μητροπολιτῶν ἐκδιώκωνται. Διὰ δὲ τῆς καθέδρας τῶν πρωτευόντων τὴν ἀρχιερατικὴν ἐξουσίαν ἐνέφηνεν. Ἐνδέχεται γὰρ, φησὶ, τοὺς προσκολλωμένους τοῖς ἀδελφοῖς, τοὺς ὁμόφρονας δηλαδὴ πάσῃ τῇ συνόδῳ, μὴ μόνον τοὺς οἰκείους θρόνους ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τὰς τοιαύτας διοικήσεις κεκτῆσθαι· τοὺς δὲ καταφρονοῦντας τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, ὡς δοκοῦντας ἀρκεῖσθαι τοῖς ἰδίοις ὄχλοις, παρ' ὧν ἐπελέγησαν εἰς ἐπισκοπὴν, μὴ μόνον τὰς διοικήσεις, ἐν αἷς γεγόνασιν ἐπίσκοποι, ἀπολλύειν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδίων τόπων στερεῖσθαι, εἴ τινας εἶχον οἰκείους ἐκεῖθεν ὄντες, ἐκδιωκομένους ἐξ αὐτῶν ἀρχοντικῇ δυναστείᾳ ὡς ἀντάρτας, ἤτοι ὡς ἀνταίροντας χεῖρας καὶ ἐναντιουμένους τοῖς κανόσι καὶ τοῖς ἐπισκόποις. Πρὸς ταῦτα τινὲς μὲν εἶπον ὅτι ἡ πρόνοια αὕτη ταῖς πάντων διανοίαις ἐνεκαθέσθη, ἀντὶ τοῦ ἤρεσεν, ἀνεπαύθη· ἀνάπαυσιν γὰρ τὸ καθῆσθαι ποιεῖ. Ἡ δὲ σύνοδος εἶπεν· Ἀρέσκει.

583 ARIST. « Qui vocationem a synodo factam aversatur, et multitudini suæ confisus fraternam despicit amicitiam: suis etiam per auctoritatem imperatoriam privabitur. »

Qui aliena appetit, et eorum, quæ ad ipsum pertinent, amissioni subjicietur. Si qui itaque ex episcopis aut presbyteris ad se parœciæ alicujus populum attrahentes, eique fraude et adulatione persuadentes se præceptores ejus et directores, hoc est, episcopos constitui, et recedere ab episcopo, cui ista parœcia antea subjecta fuit; et ad synodum vocati, ad rationes reddendas de iis, quibus propter istam causam accusantur, advenire nolunt, ut fraternam contemptui habentes amicitiam, et multitudini confidentes: per auctoritatem imperialem etiam suis privabuntur Ecclesiis.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τὴν παρὰ τῆς συνόδου κλῆσιν παραιτούμενος, καὶ τῷ θαῤῥεῖν τῷ ἰδίῳ πλήθει τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καταφρονῶν, καὶ τῶν ἰδίων ἀρχοντικῇ δυναστείᾳ στερηθήσεται.

Ὁ τῶν ἀλλοτρίων ἐφιέμενος καὶ τῶν ἀνηκόντων αὐτῷ ἔκπτωσιν ὑποστήσεται. Εἴ τινες οὖν τῶν ἐπισκόπων ἢ καὶ τῶν πρεσβυτέρων, εἰς ἑαυτοὺς ἐφελκύσαντες λαὸν παροικίας τινὸς, καὶ παραπείσαντες αὐτὸν ἀπάτῃ καὶ κολακείᾳ διδάσκαλοι αὐτοῦ καὶ καθηγηταὶ καταστῆναι, τουτ' ἔστιν ἐπίσκοποι, καὶ ἀποστῆναι ἐπισκόπου, ᾧτινι ἡ τοιαύτη παροικία ὑπέκειτο πρότερον· καὶ καλούμενοι εἰς τὴν σύνοδον ἐπὶ τὸ ἀπολογήσασθαι περὶ ὧν ἐπεγκαλοῦνται ἕνεκεν ταύτης ὑποθέσεως, οὐ θελήσουσι παρουσιάσαι, ὡς τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καταφρονοῦντες, καὶ τῷ πλήθει θαῤῥοῦντες, καὶ τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν στερηθήσονται διὰ ἀρχοντικῆς ἐξουσίας.

CANON LVIII.

Quod alieni clerici ab aliis episcopis nullo modo « suscipiantur. Epigonius episcopus dixit: Hoc « in multis synodis constitutum, nunc etiam « adhuc a vestra prudentia confirmatum est, « beatissimi fratres, ut nullus episcopus alienum « sibi clericum vendicet, præter sententiam « prioris ejus episcopi. Refero autem Julianum « ingrate in tot per meam parvitatem in eum « congesta Dei beneficia se gessisse, et tam « temere et confidenter versatum esse, ut qui a « tenera ætate a me baptizatus est, propter « multam inopiam mihi ab ipso commendatus, et « multis annis a me nutritus et auctus, qui, ut « dixi, in ecclesia mea mediocritatis meæ manu « baptizatus est, et in Mapalitanorum parœcia

ΚΑΝΩΝ ΝΗ'.

« Περὶ τοῦ ἀλλοτρίους κληρικοὺς μηδαμῶς παρ' « ἑτέρων ὑποδέχεσθαι ἐπισκόπων. Ἐπιγόνιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐν πολλαῖς συνόδοις τοῦτο ὁρισθὲν, « καὶ νῦν ἔτι μὴν ἐκ τῆς ὑμετέρας ἐβεβαιώθη « συνέσεως, μακαριώτατοι ἀδελφοὶ, ὥστε μηδένα « ἐπίσκοπον ἰδιοποιεῖσθαι ἀλλότριον κληρικὸν παρὰ « τὴν κρίσιν τοῦ προτέρου αὐτοῦ ἐπισκόπου. « Ἀναφέρω δὲ Ἰουλιανὸν ἀχαρίστως ἐνεχθέντα « περὶ τὰς διὰ τῆς ἐμῆς βραχύτητος εἰς αὐτὸν « σωρευθείσας τοσαύτας τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας, καὶ « οὕτω προπετῶς καὶ τολμηρῶς διαγενόμενον, « ὥστε τὸν ἀπὸ νηπίας ἡλικίας ὑπ' ἐμοῦ βαπτισθέντα, τὸν καὶ διὰ πολλὴν ἔνδειαν ἐξ αὐτοῦ παρατεθέντα μοι, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἐξ ἐμοῦ τραφέντα « καὶ αὐξηθέντα, τὸν, ὡς εἶπον, ἐν τῇ ἐμῇ ἐκ-

A « κλησίᾳ τῇ χειρὶ τῆς ἐμῆς μετριότητος βαπτισθέντα, καὶ δεικνύμενον ἐν τῇ τῶν Μαπαλιτῶν παροικίᾳ ἀναγνώστην γενόμενον, καὶ ἐπὶ δύο ἔτη ἐκεῖσε ἀναγινώσκοντα· τοῦτον οὐκ οἶδα ποίᾳ καταφρονήσει τῆς ἐμῆς μετριότητος ἁφαρπάσαι τὸν αὐτὸν Ἰουλιανὸν, καὶ λέγειν πολίτην τοῦ διαφέροντος αὐτῷ Βαζαριτάνου τόπου, καὶ παρὰ τὴν ἐμὴν γνώμην τούτῳ κεχρῆσθαι. Καὶ γὰρ διάκονον τοῦτον ἐχειροτόνησεν. Τοῦτο εἰ ἔξεστιν, γνωσθῇ ὑμῖν ἡ τοιαύτη ἄδεια, μακαριώτατοι ἀδελφοί· εἰ δὲ μή γε, τὸ οὕτως ἀναιδὲς κωλυθῇ, ἵνα μὴ ὁ λεχθεὶς Ἰουλιανὸς ἐπικοινωνῇ ἀλλοτρίοις. Νουμήδιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐὰν μὴ ἐρωτηθείσης μηδὲ αἰτηθείσης τῆς σῆς ἀξίας φανείη τοῦτο πράξας Ἰουλιανὸς, κρίνομεν πάν- B τες ἀδίκως γενόμενον καὶ μὴ ἀξίως. Διὸ εἰ μὴ ὁ αὐτὸς Ἰουλιανὸς διορθώσηται τὴν οἰκείαν πλάνην, καὶ μετὰ ἀποθεραπεύσεως τῷ ὑμετέρῳ λαῷ τὸν αὐτὸν ἀποκαταστήσῃ κληρικὸν, ὃν ἐτόλμησε χειροτονῆσαι, κατὰ τὸ ὁρισθὲν τῇ συνόδῳ μὴ πράττων, καὶ χωρισθεὶς ἀφ' ἡμῶν, τῆς οἰκείας μονοτονίας ἀπενέγκοι τὴν κρίσιν. Ἐπιγόνιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ὁ κατὰ τὴν χήραν πατὴρ, καὶ αὐτῇ τῇ προκοπῇ ἀρχαιότατος, ἐπαινετὸς ἀνὴρ, ὁ ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς ἡμῶν Βίκτωρ τὴν αἴτησιν ταύτην γενικὴν βούλεται ἐπὶ πᾶσιν ἐκτελεσθῆναι. »

« publice lector factus est, et duobus jam annis illic legit: eum, nescio quonam meæ mediocritatis contemptu, surripuit ipse Julianus, et dicit eum esse civem loci Basaritani ad eum pertinentis, eoque præter meam sententiam usus est. Eum enim diaconum ordinavit. Hoc si licet, a vobis decernatur ejusmodi facultas, beatissimi fratres. Sin minus, quod adeo impudens est prohibeatur, ne dictus Julianus aliena participet. Numidius episcopus dixit: Si non consulta nec rogata tua dignitate hoc fecisse Julianum appareat, judicamus omnes id injuste indigneque factum esse. Quare nisi ipse Julianus proprium errorem correxerit, et cum satisfactione vestro populo eumdem clericum, quem ausus est ordinare, restituerit, convenienter ei quod synodo constitutum est non faciens, et a nobis separatus, suæ pervicaciæ judicium referret. Epigonius episcopus dixit: Qui ætate pater est, et ipso profectu antiquissimus, laudabilis vir, frater et noster in sacris comminister Victor generalem hanc petitionem vult in omnibus effici. »

ΒΑΛΣ. Ὁ ἐπίσκοπος Ἐπιγόνιος ἐδέξατο νεανίσκον τινὰ πένητα ἐξ ἀποστολῆς τινος ἐπισκόπου Ἰουλιανοῦ καλουμένου, ὄντα ἀπὸ τόπου λεγομένου Βαζαριτανοῦ, C καὶ ὑποκειμένου τῇ ἐνορίᾳ αὐτοῦ τοῦ Ἰουλιανοῦ· καὶ ἐβάπτισεν αὐτὸν, καὶ ἀνέθρεψε, καὶ ἀναγνώστην ἐχειροτόνησεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτὸν παροικίαν τῶν Μαπαλιτῶν. Ὅτι δὲ μετὰ δύο ἔτη τῆς κληρώσεως τούτου ἥρπασεν αὐτὸν ὁ Ἰουλιανὸς, καὶ παρὰ γνώμην τοῦ Ἐπιγονίου διάκονον ἐχειροτόνησεν, ἀνήνεγκε τοῦτο αὐτὸ ὁ Ἐπιγόνιος τῇ συνόδῳ· καὶ εἶπεν ὅτι καὶ ἄλλαι σύνοδοι ὥρισαν μὴ δέχεσθαι ἐπίσκοπον ἀλλότριον κληρικὸν παρὰ γνώμην τοῦ κληρώσαντος αὐτὸν ἐπισκόπου. Ἀλλὰ καὶ νῦν παρ' ὑμῶν ἐβεβαιώθη τοῦτο αὐτό. Ἀναφέρω οὖν τὴν γενομένην πρὸς ἐμὲ καταφρόνησιν παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ εὐεργετηθέντος ὑπ' ἐμοῦ, καὶ ζητῶ διορθωθῆναι τὸ παρὰ τούτου D τολμηθέν. Εἶπεν οὖν ὁ Νουμήδιος ὅτι, Ἐὰν σοῦ μὴ παραχωρήσαντος ὁ Ἰουλιανὸς ἔπραξε τοῦτο, ἄδικόν ἐστι· καὶ εἰ μὴ διορθώσεται τὴν οἰκείαν πλάνην, καὶ ἀποκαταστήσει τὸν κληρικὸν, χωρισθήσεται ἀφ' ἡμῶν, καὶ ὑποστήσεται τὴν κατάκρισιν ἐκ τῆς οἰκείας μονοτονίας, ἤγουν ἀναισχυντίας. Ὁ δὲ Ἐπιγόνιος ἔφησεν ὅτι Ὁ κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ γῆρας πατὴρ καὶ τῇ προκοπῇ τοῦ χρόνου ἀρχαιότατος Βίκτωρ βούλεται γενικὴν γενέσθαι τὴν αἴτησιν ταύτην, ἤγουν μὴ κατὰ μόνου τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦτο ἐκφωνηθῆναι, ἀλλὰ κατὰ πάντων κοινῶς τῶν ἀλλοτρίους κληρικοὺς σφετεριζομένων. Καὶ ὁ μὲν παρὼν κανὼν χωρίζεσθαι φησὶ τὸν Ἰουλιανὸν ἀπὸ τῆς ἀδελφότητος, καὶ μονοτονίας ἀποίσεσθαι κατάκρισιν· σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸ κϛ' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ κανόνας· ἐξαιρέτως;

BALS. Episcopus Epigonius pauperem quemdam adolescentulum, ab episcopo Juliano missum, suscepit, qui erat ex loco Bazaritano dicto, et regioni ipsius Juliani subjecto: et ipsum baptizavit, et educavit, et lectorem ordinavit in parœcia Mapalitanorum, quæ ei suberat. Quia autem post duos ejus creationis annos eum rapuit Julianus, et præter Epigonii mentem diaconum ordinavit, hoc Epigonius ad synodum retulit: et dixit, quod aliæ quoque synodi decreverunt, ut episcopus alienum clericum non admittat præter mentem episcopi, qui eum clericum effecit, sed etiam hoc ipsum quoque nunc a vobis confirmatum est. Refero ergo contemptum in me factum **584** a Juliano, qui a me beneficio affectus est, et quæro ut audax ejus incœptum corrigatur. Dixit ergo Numidius: Quod si te non permittente fecit hoc Julianus, injustum est: et si proprium errorem non corrigat, et clericum restituat, a nobis separabitur, et ex sua obstinatione seu impudentia condemnationem suscipiet. Epigonius autem dixit, quod, qui ætate pater est et temporis progressu antiquissimus, Victor vult hanc fieri generalem petitionem, scilicet ut hoc non adversus solum Julianum dicatur, sed communiter adversus omnes, qui alienos sibi clericos vindicat. Ac præsens quidem canon dicit Julianum a fraternitate separandum, et obstinationis condemnationem relaturum. Tu autem lege vicesimum sextum caput primi tituli præsentis operis, et canones qui in ipso sunt; præcipue autem canones synodi in Trullo. Scias autem, quod multum sæpe agitatum est in Constantinopolitanorum Ecclesiæ synodo, an divini canones,

qui statuunt non suscipere debere episcopos aliarum regionum clericos, exaudiantur etiam in laicos : et prohibeatur fortasse Athyræ episcopus aliquem ordinare laicum, qui sit ex regione Sylembriæ episcopi, et ejus canoni pœnisque subjectus sit, et pro uno ex ejus ovili habeatur. Dicebant enim nonnulli, quod ex præsenti canone, qui dixisse Epigonium se a Juliano missum suscepisse laicum, ejus civem, et eum in sua diœcesi clericum ordinasse disserit, et ex eo quod hoc prætextu uteretur Julianus, eum a se jure fuisse ordinatum diaconum, ut qui a sua Bazaritanorum regione excesserit, ostenditur ; quod nec alterius regionis laicum potest episcopus ordinare præter episcopi, qui cum obtinet, sententiam. Tanquam enim prohibita esset, ab Epigonio facta ordinatio ejus, qui ab illo educatus fuerat, quod esset ipse alterius regionis, adjecit Epigonius, se Juliani voluntate eum accepisse, de quo agebatur, et propterea nec existimari debere eum esse illius diœcesis : et disceptabant eum recte a Juliano fuisse ordinatum diaconum, ut qui ex ejus diœcesi esset, ejusque civis reputaretur, et nec ad Epigonium reversus esset, nisi Julianus eum prius a sua regione abalienasset, externumque fecisset, et ad Epigonium misisset. Et hæc quidem hi recte, ut et mihi videtur, dicebant. Tu autem memoria tene synodalem declarationem sanctissimi patriarchæ domini Michaelis, philosophorum summi, quæ hæc ad verbum continet ; Mense novembri, die primo, indictione quarta, præsidente sanctissimo domino Michaele in Alexiacis catechumaniis, cum magna ejus sanctitate una assidentibus sanctissimis antistitibus, Stephano Cæsareæ, Nicolao Ephesi, Michaele Heracleæ, Joanne Cyzici, Leone Amaseæ, Niceta Melitenes, Basilio Neocæsareæ, Luca Mocesorum, Joanne Cretæ, Leone Adrianopolis, Constantino Euchaitorum, Georgio Alaniæ, Theodoro Methymnes, Joanne Bizyes et Romano Apro, præsentibus etiam Dei amantissimis dominicis magistratibus : Patrum terminos non transgredi, quos ii pulchre et cum ea qua per est disquisitione ab initio posuerunt ; sed nec fossas nec vallum transilire, qui externa a suis juribus dividit, decretum est ecclesiasticum et lex divina multis ante sæculis statuta. Oportebat ergo hoc non ignorare eos, qui Ecclesiis, quæ sitæ sunt, ubique præsunt, et synodalia decreta legumque constitutiones se servaturos profitentur, et debent in eis permanere, et propria quidem jura retinere, ab alienis autem abstinere. Sed nescio quanam ratione quidam sanctissimi antistites, **585** qui etiam proxime hanc urbem imperialem sedes episcopales sortiti sunt, diaconorum et sacerdotum suis diœcesibus non subjectorum ordinationes citra ullam observationem facere deprehensi sunt : qui etiam de hoc a sanctissimo patriarcha domino Luca decessore nostro admoniti, et in mandatis habentes, ut hæc contra canones facere desinerent, extra, inquam, suæ regionis

A δὲ τοὺς κανόνας τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου. Γίνωσκε δὲ ὅτι λόγος ἐγένετο πολλάκις πολὺς παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας, εἰ τὰ τῶν θείων κανόνων, τῶν διοριζομένων μὴ δέχεσθαί τινας ἐπισκόπους ἀλλοτρίων ἐνοριῶν κληρικούς, ἐξακούονται καὶ εἰς λαϊκούς· καὶ κωλύεται τυχὸν ὁ ἐπίσκοπος Ἀθύρα χειροτονῆσαι λαϊκόν τινα ἀπὸ τῆς ἐνορίας ὄντα τοῦ Σηλυμβρίας, καὶ ὑποκείμενον τῷ κανόνι καὶ τοῖς ἐπιτιμίοις αὐτοῦ, καὶ λογιζόμενον ἕνα τῶν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ. Εἶπον γάρ τινες ὡς ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, διαλαμβάνοντος εἰπεῖν τὸν Ἐπιγόνιον ἐξ ἀποστολῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ παραλαβεῖν τὸν λαϊκὸν πολίτην ὄντα τούτου, καὶ χειροτονῆσαι αὐτὸν εἰς οἰκείαν ἐνορίαν κληρικόν, καὶ ἀπὸ τοῦ προφασίζεσθαι τὸν Ἰουλιανὸν εὐλόγως ὑπ' αὐτοῦ τοῦτον χειροτονηθῆναι B διάκονον, ὡς ὡρμημένον ἀπὸ τῆς ἐνορίας αὐτοῦ τῆς τῶν Βαζαριτανῶν παρίσταται· ὅτι οὐδὲ λαϊκὸν ἑτέρας ἐνορίας δύναται ἐπίσκοπος χειροτονῆσαι παρὰ γνώμην τοῦ ἔχοντος τοῦτον ἐπισκόπου. Ὡς γὰρ οὔσης κεκωλυμένης τῆς παρὰ τοῦ Ἐπιγονίου γενομένης χειροτονίας εἰς τὸν ὑπ' ἐκείνου ἀνατραφέντα, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀλλοτρίας ἐνορίας, προέθετο ὁ Ἐπιγόνιος κατὰ γνώμην τοῦ Ἰουλιανοῦ παραλαβεῖν τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ λογίζεσθαι τῆς ἐνορίας ἐκείνου εἶναι τοῦτον. Καὶ ἐδικαιολογοῦντο καλῶς παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ χειροτονηθῆναι τὸν τοιοῦτον διάκονον, ὡς ἀπὸ τῆς ἐνορίας ὄντα αὐτοῦ, καὶ πολίτην τούτου λογιζόμενον, καὶ οὐδὲ πρὸς τὸν Ἐπιγόνιον ἀντεστράφη, εἰ μὴ προέφθασεν ἀπὸ τῆς ἐνορίας C αὐτοῦ τοῦτον ἀποξενῶσαι, καὶ ἀποστεῖλαι πρὸς τὸν Ἐπιγόνιον. Καὶ αὐτοὶ μὲν εἶπον ταῦτα καλῶς, ὡς καὶ ἐμοὶ δοκεῖ. Σὺ δὲ ἔχε ἐπὶ μνήμης τὴν συνοδικὴν σημείωσιν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ γεγονότος ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, τάδε πρὸς ἔπος διαλαμβάνουσαν· Μηνὶ Νοεμβρίῳ ἡμέρᾳ πρώτῃ ἰνδικτιῶνος δʹ, προκαθημένου τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ ἐν τοῖς Ἀλεξιακοῖς κατηχουμενείοις, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἁγιωσύνῃ αὐτοῦ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, Στεφάνου Καισαρείας, Νικολάου Ἐφέσου, Μιχαὴλ Ἡρακλείας, Ἰωάννου Κυζίκου, Λέοντος Ἀμασείας, Νικήτα Μελιτηνῆς, Βασιλείου Νεοκαισαρείας, Λουκᾶ Μουκησῶν, Ἰωάννου Κρήτης, Λέοντος Ἀδριανουπόλεως, Κωνσταντίνου Εὐχαΐτων, Γεωργίου Ἀλανείας, D Θεοδώρου Μεθύμνης, Ἰωάννου Βιζύης, καὶ Ῥωμανοῦ Ἄπρω, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων· ὅρια Πατέρων μὴ ὑπερβαίνειν, ἃ καλῶς οὗτοι καὶ μετὰ δεούσης δοκιμασίας ἀρχῆθεν ἐξέθεντο· ἀλλὰ μηδὲ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα καθάλλεσθαι, καὶ θριγγίον ὑπερπηδᾷν, διαιρετικὸν ὀθνείων τε καὶ οἰκείων δικαίων, ἐκκλησιαστικὸν δόγμα καὶ νόμος θεῖος ἀνέκαθεν κείμενος. Ἔδει μὲν οὖν τοῦτο μὴ ἀγνοεῖν τοὺς τῶν ἁπανταχοῦ διακειμένων προϊσταμένους ἐκκλησιῶν, καὶ τὸ ἐπάγγελμα ἔχοντας συντήρησιν θεσπισμάτων κανονικῶν καὶ νομικῶν διαταγμάτων· καὶ μέντοι καὶ ἐμμένειν τούτοις ὀφείλοντας, καὶ τῶν οἰκείων μὲν δικαίων ἀντέχεσθαι, τῶν δὲ ἀλλοτρίων ἀπέχεσθαι. Ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅτι παθόντες τινὲς τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, οἳ καὶ

μάλιστα ἔγγιστα τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων τοὺς ἀρχιερατικοὺς θρόνους ἔλαχον, ἀσυντηρήτως ποιοῦντες χειροτονίας διακόνων καὶ ἱερέων μὴ ὑποκειμένων ταῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐνορίαις πολλάκις ἑάλωσαν, οἳ καὶ περὶ τούτου προσαγγελθέντες καὶ τῷ πρὸ ἡμῶν ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ κυρῷ Λουκᾷ καὶ παρεγγυηθέντες παύσασθαι τοῦ τοιαῦτα ποιεῖν ἀκανόνιστα, φαμὲν δὴ τοῦ χειροτονεῖν ὑπερόρια, καὶ τοὺς ἐξ ἑτέρας ἐνορίας εἰς αὐτοὺς ἀφισταμένους ἀνυποστόλως οὕτω χειροτονεῖν, ἀμνηστίαν τῶν αὐτοῖς περὶ τούτου παρηγγελμένων οὐκ ἐπαύσαντο μέχρι δῆτα καὶ τήμερον. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀνηγγέλθη τῇ ἡμῶν μετριότητι παρὰ τοῦ ἡμετέρου θεοφιλεστάτου χαρτοφύλακος πολλούς τινας τῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐνορίας παρὰ γνώμην αὐτοῦ πρὸς τοὺς πέριξ ταυτησὶ τῆς μεγαλοπόλεως ἀπερχομένους ἐπισκόπους τε καὶ ἀρχιεπισκόπους ἱερατικοῦ παρ' αὐτῶν ἀξιοῦσθαι χαρίσματος, εἶτ' αὖθις ἐπαναστρέφειν εἰς τήνδε τὴν καθ' ἡμᾶς ἐνορίαν, μετὰ δὴ τάχα καὶ γραμμάτων συστατικῶν· τί ποιητέον αὐτῷ ἐπὶ τούτοις ἐζήτει μαθεῖν παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ἀμφιβάλλειν γὰρ οὐ μικρῶς ἔφασκε, μήποτε κρίμασιν ἀλλοτρίοις αὐτὸς ἐπικοινωνοίη, παραχωρῶν ἱερᾶσθαι οὓς αὐτὸς οὐκ ἐξήτασε, περὶ ὧν οὔτε μαρτύρων ὡς ἔθος αὐτῷ παραστάντων ἐπύθετο, καὶ εἰ χρόνων εἶεν τῶν ὡρισμένων πεπληροφόρηται, οὔτε δοκιμασίαν περὶ τοῦ βίου τούτων πεποίηται, καὶ τὸ πιστὸν τοῦ ἀξίους εἶναι τοῦ ἐπαγγέλματος ἐκ τῆς ἐνυπογράφου μαρτυρίας τῶν κατὰ πνεῦμα τούτους ὠδινησάντων παρείληφε· καὶ ταῦτα πολλάκις ἐπί τινων προφανῶς ἐναντιουμένης τῆς ὄψεως, περὶ τὴν τῶν χρόνων τέως ἐντέλειαν, καὶ τὸν τριακοντούτην εἶναι ὀφείλοντα, πολλῷ τῆς τοιαύτης λείπεσθαι προθεσμίας, προσμαρτυρούσης προδήλως ἔκ τε τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος φαινομένης ἀτελοῦς καταστάσεως, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ πώγωνος ἔτι ψιλώσεως· ἐφ' ὧν μὲν, οὐδ' ὅλως φαινομένης ἐπὶ τούτων τριχώσεως, ἐφ' ὧν δὲ βραχείας πάνυ καὶ ἐνδεεστέρας πολλῷ τοῦ προσήκοντος τριακοντούτει πωγωνιήτῃ τριχώματος. Ταῦτα λέγων, καὶ τὴν ὑφέρπουσαν τοῦτον ἀμφιβολίαν καὶ ἀπορίαν ὡς οὐκ ἀνεύλογον ἐξ ἔργων αὐτῶν παρεδήλωσε, παραστησάμενος τῇ ἡμῶν μετριότητι, συνοδικῶς προκαθημένῃ τὴν σήμερον, δύο καὶ τρεῖς οὕτως ἔχοντας ὄψεώς τε καὶ καταστάσεως, ἱερατικὸν προσβιβασθέντας βαθμόν· ὃν μὲν παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Δέρκου, οὓς δὲ παρὰ τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων τοῦ τε Πεtoday Πραινέτου καὶ Χαλκίδος· καὶ ἄλλους δὲ παρὰ διαφόρων οὕτω κεχειροτονημένους φάμενος εἶναι, καὶ διατρίβειν ἐνταῦθα, καὶ ἱερουργεῖν ἐθέλειν ὡς ἱερεῖς· τὸ γοῦν τοιοῦτον τοῦ θεοφιλεστάτου ἡμῶν χαρτοφύλακος ἀξιοζήτητον πρόβλημα οὐδὲ ἡ μετριότης ἡμῶν καταλιπεῖν ἐθέλουσα ἄλυτον, ἐπὶ κοινοῦ συνδιασκεφθῆναι τῇ ἐνδημούσῃ θείᾳ καὶ ἱερᾷ ἐπέτρεψεν ἀδελφότητι. Τοίνυν καὶ περὶ τοῦ προκειμένου διαγνωμονῆσαι θέλοντες, διευκρινηθῆναι πρότερον ἐζητήσαμεν, τίνα μὲν τὰ τῶν ἁπανταχῇ ἀρχιερέων εἰσὶ κοινότερα ἐνεργήματα, τίνα δὲ ἰδικώτερα, τουτέστι ποῖα μὲν οἱ ἐγχώριοι τῶν ἀρχιερέων οὐ κωλύονται διαπράττεσθαι ἐπὶ τοὺς ὁθενδήποτε

A limites ordinare, et iis qui ex aliena regione ad se veniunt tam libere manus imponere, oblivione eorum, quæ illis ante factæ erant, declarationum non cessaverunt usque in hodiernum diem. Quia autem nostræ medioeritati a nostro pio chartophylace renuntiatum est, multos ex nostra regione præter ejus voluntatem ad episcopos et archiepiscopos, qui sunt circumcirca magnam hanc civitatem, accedentes, sacerdotali munere ab eis dignos haberi; deinde rursus reverti ad hanc nostram regionem, cum litteris forte commendatitiis: quid sibi agendum sit in iis, a nostra intelligere mediocritate postulavit. Dixit enim se non parum dubitare, ne ipse alienis forte judiciis

B communicet, permittens eos ad sacra admitti, quos ipse quoque non examinavit, de quibus nec testes, ut ipse mos est, astantes interrogavit, nec, an præfinitos annos compleverint, certior factus est, nec eorum vitam examinavit, nec fides sibi facta est ex scripto eorum testimonio, qui illos secundum spiritum pepererunt, eos esse sua professione dignos; idque cum sæpe in nonnullis manifeste adversetur aspectus, quod ad annorum complementum attinet, et qui tricesimos annos natus esse deberet, ab eo tempore longe illum abesse, ex imperfecta pro statura, corporis constitutione, qua cernitur, aperte testando, et ex ipsa adhuc barbæ raritate; cum in aliis quidem pili nullo modo appareant, in aliis vero brevis et multo minor

C quam triginta annos nati pilos esse oporteat. Hæc dicens, etiam ei occurrentem dubitationem non esse injustam factis ipsis ostendit, nostræ medioeritati, synodice hodie præsidenti, duos vel tres, qui hoc erant aspectu et constitutione, et ad sacros ordines promoti erant, exhibens; hunc quidem a Dei amantissimo Derci episcopo; illos vero a Dei amantibus episcopis Præneti et Chalcidis: et dicens: alios a diversis sic ordinatos hic esse et versari, et velle uti sacerdotes sacra celebrare. Hanc ergo religiosissimi nostri chartophylacis quæsitu dignam propositionem nostra mediocritas haud insolutam relinquere volens, communiter considerandum divinæ et sacræ, quæ hic agit,

D fraternitati permisit. Ergo et de proposito disceptare volentes, prius ut discernatur petivimus, quænam sunt antistitum qui ubique sunt communia munia, et quæ specialia, id est, quænam ejusdem regionis episcopi peragere non prohibentur in iis, qui ad illos undecunque accedunt, et quænam extra suæ diœcesis terminos facere prohibentur. Et quoniam de ea re sententiam ferre cupientes invenimus, eos quidem qui mysteriis non sunt initiati, fidei rationem docere et catechizare, deinde et sic etiam illuminatione dignari; quin et divina et vivifica mysteria fidelibus, ex quacunque tandem regione impertire, officium esse; hoc commune esse judicavimus iis qui ex propria regione accedunt, et iis etiam qui ex aliena regione veniunt: manus autem imponere et sacros ordines conferre,

non iis qui undequaque veniunt, sed iis solis, qui sunt ejus diœcesis, unicuique antistiti canone cautum est; ne inter eos confusio seditioque versetur, a quibus et ordo et pacis bonum aliis quoque certa debet regula tradi. Quoniam ergo hæc quæsita sic invenimus, eos quidem, qui ante fuerunt, propemodum condemnare, et sacerdotalia munera quæ jam obierunt infirmare, et vel eos, qui **586** ordinarunt, segregationi subjicere, vel eos qui ordinati sunt, sacerdotali nudare dignitate, durum animo et inhumanum existimavimus: sed eos non amplius ferre, qui in nostrum præjudicium tam a ratione aliena fecerunt; et quæ prius quidem facta sunt, humane transmittere, id autem quod futurum est corrigendo tutum reddere, ut quod nobis ipsisque conferat, censuimus. Et deinceps unanimes omnes pronuntiamus, ne quis deinceps ex finitimis audeat antistitibus, nec ex ulterioribus, sive ex nostra sint sive ex aliena synodo, manum sacros ordines conferentem imponere alicui eorum, qui sunt hujus imperatoriæ et magnæ civitatis diœcesis, nec ullo sacratorum loco et gradu eos dignos judicare; sed sciat unusquisque sua, et iis vel solis sit contentus: episcopalia autem jura, quæ ad alios pertinent, ne impudenter et omnino contemptim invadat. Cum debent scire ii, qui a nobis sic canonice constituta infirmare et negligere ausi fuerint, et qui ad eos accedunt, et sacerdotio digni habiti sunt; quod ii quidem, qui præter canones ordinati sunt, hic nullum munus sacerdotale exercebunt, sed in illis regionibus secure sacra celebrabunt, in quibus etiam sacerdoti unctionem acceperunt: qui autem ordinaverunt, ex quacunque sint synodo, non celebrandorum sacrorum pœnæ erunt deinceps obnoxii, ut qui nec post primam vel secundam admonitionem (primam autem dicimus eam, quæ a sanctissimo patriarcha nostro prædecessore domino Luca synodaliter de eo facta est, scriptam denuntiationem) ab ea actione, canonibus repugnante sejungi voluerint. Quocirca etiam cautum est hanc emitti et dari declarationem. Segregationis autem pœnam ei imponimus, qui primus has non canonicas ordinationes facientium, hæc a nobis definita cognoverit: nisi ea etiam finitimis suis antistitibus tradiderit, et quæ decreta sunt, iis qui ignorant, nota fecerit. Quæ quidem in omnibus regionibus quæ sunt sub sanctissimis ubique ecclesiis, vel metropolibus, archiepiscopalibus et episcopalibus, vim suam sortientur, et immutabilia permanebunt. Et nemo eorum, qui deinceps sunt sacrandi, ad alium antistitem ultra regionem accedet, et ab illo sacerdotali unctione dignus judicabitur. Abhinc enim obnoxii erunt utrique, tam qui ordinatur sacerdos, quam qui ordinavit eum antistes, iis quæ de his jam prius synodaliter statuimus. Ne autem sit prætextus, isque satis elegans, iis qui nolunt hic ordinari, ad religiosum nostrum chartophylacem accedentibus, quod majorem forte subeant innova-

A σφίσι προσερχομένοις· τινὰ δὲ ἀπείργονται ποιεῖν ὑπερόρια. Καὶ ἐπειδὴ τὰ περὶ τούτου φιλοκρινοῦντες, ἐφεύρομεν, τὸ μὲν ἀμυήτους τὸν περὶ πίστεως λόγον διδάσκειν καὶ κατηχεῖν, εἶθ' οὕτω καὶ φωτίσματος ἀξιοῦν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν θείων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων μεταλήψεως μεταδιδόναι τοῖς ἐξ οἱασοῦν ἐνορίας πιστοῖς ἐνέργημα εἶναι, τοῦτο κοινότερον διεγνώκειμεν ἐπί τε τῶν ἐκ τῆς οἰκείας ἐνορίας ὡρμημένων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀλλοδαπῆς ἐρχομένων· χειροθεσίας δὲ ἱερατικῆς ἀξιοῦν οὐ τοὺς ἁπανταχόθεν ἐρχομένους, ἀλλ' ἢ μόνους τοὺς ἐκ τῆς οἰκείας ἐνορίας ἑνὶ ἑκάστῳ ἀρχιερεῖ κεκανόνισται, ἵνα μὴ τὸ ἄτακτον τούτοις καὶ στασιῶδες ἐμπολιτεύοιτο, ἐξ ὧν τὸ εὔτακτον καὶ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν καὶ τοῖς ἄλλοις ὀφείλεται κανονίζεσθαι. Ἐπεὶ οὖν οὕτω ταῦτα B ζητήσαντες εὕρομεν, τὸ μὲν σχολὴν τῶν προγεγονότων καταψηφίσασθαι, καὶ ἀκυρῶσαι τὰς ἤδη σφίσι προτετελεσμένας ἱερατικὰς ἐνεργείας, καὶ εἴτε ἀφορισμῷ τοὺς χειροθετήσαντας καθυποβαλεῖν, εἴτε τοὺς χειροτονηθέντας τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ἀπογυμνῶσαι, σκληρόν τι καὶ ἀπηνὲς ὅλως ἐλογισάμεθα· τὸ δὲ οὐκ ἔτι ἀνασχέσθαι τῶν ἐπὶ κρίματι σφετέρῳ τὰ τοιαῦτα διαπραξαμένων παράλογα, καὶ τὰ μὲν προτετυγμένα φιλανθρώπως παραδραμεῖν, τὸ δὲ μέλλον ἐπιδιορθωτικῶς ἀσφαλίσασθαι, ἅτε κοινῇ συμφέρον καὶ ἡμῖν καὶ αὐτοῖς, ἐπεκρίναμεν. Λοιπὸν καὶ ὁμοφρονοῦντες ἀποφαινόμεθα ἅπαντες, μηκέτι τοῦτο ἀπὸ τοῦδε τολμῆσαί τινα τῶν πλησιοχώρων, εἴτε καὶ ποῤῥωτέρων ἀρχιερέων, τῶν τε ἐκ τῆς C ἡμετέρας συνόδου, τῶν τε ἐξ ἑτέρας, χεῖρα τελεστικὴν ἐπιθεῖναι ἐπί τινι τῶν τῆς ὑπὸ τὴν βασιλίδα ταύτην καὶ μεγαλόπολιν ὄντων ἐνορίας, καὶ οἱουδήτινος αὐτῶν ἀξιῶσαι τῶν ἱερωμένων τόπου τε καὶ βαθμοῦ, ἀλλ' ἕκαστον εἰδέναι τὰ ἑαυτοῦ δίκαια, καὶ τούτοις ἀρκεῖσθαι καὶ μόνοις. Τῶν δ' ἄλλοις ἀνηκόντων ἀρχιερατικῶν δικαίων μὴ κατεπεμβαίνειν ἀναιδῶς καὶ τὸ ὅλον καταφρονητικῶς, εἰδέναι ὀφειλόντων, τῶν ἀθετῆσαι τολμησόντων τὰ οὕτω κανονικῶς παρ' ἡμῶν διατεταγμένα, ἀλλὰ καὶ τῶν προσερχομένων αὐτοῖς, καὶ ἱερωσύνης ἀξιουμένων, ὡς οὗτοι μὲν, ὡς παρὰ κανόνας χειροθετηθέντες, οὐδὲν ἱερατικὸν λειτούργημα ἐνταῦθα διενεργήσουσιν, ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἐνορίαις ἀδεῶς ἱεράσονται, ἐν αἷς καὶ τὸ χρίσμα τῆς ἱερωσύνης ἐδέξαντο· οἱ δὲ χειροτονήσαντες, D ἐξ οἵας ἂν εἶεν συνόδου, ἀλειτουργησίας ἐπιτιμίῳ ἀπεντεῦθεν ἔσονται ὑποκείμενοι, ὡς μηδὲ μετὰ πρώτην ἢ δευτέραν παραίνεσιν (πρώτην δέ φαμεν τὴν καὶ παρὰ τοῦ πρὸ ἡμῶν ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ συνοδικῶς περὶ τούτου γενομένην ἔγγραφον ἐπιφώνησιν, ἀποσχέσθαι τῆς τοιαύτης ἀκανονίστου θελήσαντες πράξεως. Διὸ καὶ τετύπωται παρεκβληθῆναι καὶ δοθῆναι τὴν τοιαύτην σημείωσιν. Ἀφορισμοῦ δὲ προσεπιτιθέαμεν ἐπιτίμιον καὶ τῷ ὃς ἂν πρῶτος τῶν τὰς τοιαύτας διενεργούντων ἀκανονίστους χειροτονίας τὰ παρ' ἡμῶν διωρισμένα ταῦτα ἐπιγνώσεται· εἰ μὴ καὶ τοῖς πλησίον αὐτοῦ ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι διαδόσιμα ταῦτα ποιήσειε, καὶ τοῖς ἀγνοοῦσι τὰ ὁρισθέντα γνωρίσειεν. Ἃ δὴ καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν ἐνοριῶν, τῶν ὑπὸ τὰς ἁπανταχοῦ ἁγιω-

τάτας ἐκκλησίας, ἤγουν μητροπόλεις, ἀρχιεπισκοπάς A τε καὶ ἐπισκοπάς, τὸ ἐνεργόν τε καὶ ἀναλλοίωτον ἕξουσι. Καὶ οὐδεὶς τῶν ἱερᾶσθαι τὸ ἀπὸ τοῦδε μελλόντων εἰς ἕτερον ἀρχιερέα παρ' ἐνορίαν ἀφίξεται, καὶ παρ' ἐκείνου τοῦ τῆς ἱερωσύνης ἀξιωθήσεται χαρίσματος. Ἀπεντεῦθεν γὰρ ὑπόδικοι ἔσονται καὶ ἀμφότεροι, ὅ τε χειροτονηθεὶς καὶ ὁ χειροτονήσας τούτων ἀρχιερεὺς τοῖς οἷς περὶ τούτων ἤδη συνοδικῶς διωρισάμεθα φθάσαντες. Ἵνα δὲ μὴ πρόφασις εἴη, καὶ τοῦτο δῆθεν εὐάφορμον, τοῖς μὴ βουλομένοις ἐνταῦθα χειροτονεῖσθαι, προτερχομένοις τῷ θεοφιλεστάτῳ ἡμῶν χαρτοφύλακι, τὸ καινοτομίαν ἴσως ὑφίστασθαι πλείονα τῆς εἰωθυίας συνηθείας ἔκπαλαι δίδοσθαι, καὶ τοῦτο παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς διῳκονόμηται σήμερον. Διωρισάμεθα γὰρ τὸ ἀρχαῖον ἔθος ἐπὶ τούτοις μὴ παραβαίνεσθαι, ἀλλ ἐκεῖνα δίδοσθαι μόνα τοῖς τε ἐπισκοπειανοῖς καὶ τῷ κατὰ καιροὺς θεοφιλεστάτῳ χαρτοφύλακι, τὰ εἰωθότα παρὰ τῶν χειροτονουμένων ἀνέκαθεν καταβάλλεσθαι.

tionem, quam olim dari fuerit consuetudo; ei quoque rei nostra medioeritate hodie provisum est. Cautum est enim, ne antiqua in iis consuetudo transiliatur: sed illa sola dentur episcopi ministris et religiosissimo pro tempore chartophylaci, quæ ab iis, qui ordinantur, jam olim dari consuevere.

ΖΩΝΑΡ. Συνόδοις διαφόροις, φησὶν, ὥρισται B τοῦτο, τὸ ἀλλότριον κληρικὸν μὴ δέχεσθαι ἄλλον ἐπίσκοπον παρὰ γνώμην τοῦ κληρώσαντος αὐτὸν ἐπισκόπου, ἀλλὰ καὶ νῦν παρ' ἡμῶν βεβαιωθείη, ἀδελφοί. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς καταφρονήσας τούτων, καὶ ἀχάριστος φανεὶς περὶ ἐμὲ εὐεργετήσαντα αὐτὸν, προπετῶς, ἀναιδῶς δηλαδὴ, τὸν ὑπ' ἐμοῦ βαπτισθέντα, ὃν αὐτός μοι παρέθετο διὰ πολλὴν ἔνδειαν, ἤγουν ἢ ὡς ἐπιδεῆ τῶν ἀναγκαίων, ἢ ὡς ἔνδειαν ἐμοὶ ἔχοντι κληρικῶν, ὃν καὶ αὐτὸς ἀναγνώστην πεποίηκα, ἀφήρπασε, καὶ διάκονον ἐχειροτόνησεν. Εἰ γοῦν ἔξεστι τοῦτο γίνεσθαι, γνωσθήτω ὑμῖν· εἰ δ' οὐκ ἔξεστι, κωλυθήτω τὸ οὕτως ἀναιδὲς, ἵνα ὁ ῥηθεὶς Ἰουλιανὸς μὴ ἐπικοινωνῇ ἀλλοτρίοις. Τοῦτο δὲ διττῶς νοεῖται, ἢ ἵνα μὴ τοὺς ἀλλοτρίους κληρικοὺς οἰκειῶται καὶ σφετερίζηται, ἵνα μὴ παρά τινων ἄλλων C ἐπισκόπων εἰς κοινωνίαν δέχηται. Πρὸς ταῦτα δὲ ὁ Νουμίδιος εἶπεν, ὅτι Ἐὰν μὴ σοῦ παραχωρήσαντος ὁ Ἰουλιανὸς ἔπραξε τοῦτο, ἄδικός ἐστι, καὶ εἰ μὴ ἐπορθώσεται τὴν οἰκείαν πλάνην, καὶ ἀποκαταστήσει τὸν κληρικὸν, ὡς πράττων κατὰ τῶν ὁρισθέντων τῇ συνόδῳ, ἤγουν ὡς ἀνατρέπων τὰ συνοδικῶς ὁρισθέντα, χωρισθήσεται ἀφ' ἡμῶν, ἀντὶ τοῦ ἀφορισθήσεται ἢ καὶ ὑποστήσεται τὴν κατάκρισιν ἐκ τῆς οἰκείας μονοτονίας, ἤγουν ἀναισχυντίας ἢ αὐτογνωμοσύνης. Ὁ δὲ Ἐπιγόνιος ἔφη ὅτι Ὁ κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ γῆρας πατὴρ, καὶ τῇ προκοπῇ, τοῦ χρόνου δηλαδὴ, ἀρχαιότητος ἀνὴρ, βούλεται γενικὴν γενέσθαι τὴν αἴτησιν ταύτην, ἣν ᾐτήσατο ὁ τὴν ὑπόθεσιν εἰσαγαγὼν, ἤγουν μὴ κατὰ μόνου τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦτο D ἐκφωνηθῆναι, ἀλλὰ κατὰ πάντων κοινῶς, τῶν ἀλλοτρίους κληρικοὺς σφετεριζομένων.

ZONAR. Cum multæ synodi statuerunt, ne cuiquam episcopo alienum clericum, absque illius, a quo in clerum lectus est, episcopi facultate, admittere liceat; tum vero idem, inquit, decretum a vobis quoque, fratres, in hac synodo confirmetur: his tamen spretis, ac eorum, quibus a me plurimis ornatus est, beneficiorum immemor Julianus, temere per impudentiam videlicet, hominem a me baptizatum, quem ad me ob multam inopiam, hoc est, vel rerum necessariarum copia destitutum, vel ad me clericorum penuria laborantem, ipse allegarat, quem ego denique ipse lectorem feci, arripuit, ac diaconum consecravit. An hoc igitur fieri liceat, vos ipsi decernite. Si vero non licet, facinus adeo indignum atque impudens prohibete, ne per vos Juliano huic alienis communicare concessum sit. **587** Quod quidem duobus modis intelligi potest; vel ne alienos sibi clericos arroget ac usurpet; vel ne ab ullis aliis episcopis ad communionem admittatur. Ad hæc vero ita Numidius respondit: Si, te haud permittente, Julianus id fecit, iniquus est, ac si minus errorem correxerit, clericumque restituerit, quippe qui contra ea, quæ a synodo decreta sunt, faciat, hoc est, synodicas constitutiones violet ac evertat, separabitur a nobis, hoc est, segregatione aut depositione punietur, suæque pervicaciæ, hoc est, impudentiæ ac pertinaciæ pœnas persolvet. Epigonius vero ita censuit: Hic vir, ait, senectute pater ac progressione, ætatis videlicet, antiquissimus, quod in hoc genere postulatum est ad omnes pertinere se velle demonstrat, ut ne scilicet in solum Julianum, sed communiter in omnes, qui alienos clericos ad se traxerint, canonem hunc promulgatum esse intelligamus.

ΑΡΙΣΤ. «Τὸν τοῦ Ἐπιγονίου ἀναγνώστην Ἰουλιανὸς «χειροτονήσας διάκονον, εἰ μὴ πρὸς αὐτὸν αὐ«θεντίᾳ παραστήσοι, τὸ κατάκριμα τῆς ἰδίας «μονοτονίας καταπλουτήσει.»

ARIST. «Epigonii lectorem cum Julianus diaconum «ordinaverit, nisi potestatem ab eo acceptam «exhibuerit, pœnas suæ contumaciæ augebit.»

Ἐν ὅλαις σχεδὸν ταῖς συνόδοις ὥρισται τοῦτο, τὸ μή τινα ἐπίσκοπον ἀλλότριον κληρικὸν προσλαμβάνεσθαι, παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, καὶ ἰδιοποιεῖσθαι αὐτόν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὁ ἐπίσκοπος οὗτος Ἰουλιανὸς τὸν τοῦ ἐπισκόπου Ἐπιγονίου δεξάμενος κληρικὸν, ἀναγνώστην ὄντα, καὶ διάκονον χειροτονήσας αὐτὸν, ὡρίσθη πάλιν ἀποκαταστῆσαι

In omnibus fere synodis hoc decretum est, nullum episcopum alienum clericum recipere, præter proprii episcopi sententiam, et eum sibi vendicare, suumque facere. Idcirco itaque et episcopus hic Julianus cum Epigonii episcopi recepisset clericum qui lector fuit, eumque diaconum ordinasset, in mandatis habet eum Ecclesiæ, in qua antea in cle-

rum cooptatus fuit, iterum restituere; nisi segregatus esse cupiat, juxta vicesimum synodi Chalcedonensis canonem; utpote qui canonibus adversetur, et propriæ adhæreat voluntati. At decimus septimus sextæ in Trullo synodi canon eum, qui alienum recipit clericum, illumque ordinat, deponi jubet, una cum eo qui ordinatus fuit.

CANON LIX.

« Ut Carthaginis episcopo liceat, unde velit, clericum ordinare. Aurelius episcopus dixit: Sermonem meum audite, fratres. Sæpe evenit, ut ecclesiastici, qui indigent, diaconos vel presbyteros vel episcopos a me petant: ego tamen, memor eorum quæ constituta sunt, illa sequor, ut conveniam episcopum clerici, qui petitur, et ea illi ostendam, quod qui sunt cujusvis Ecclesiæ, ejus clericum postulant. Ecce autem in præsentia non contradicunt: ne autem postea contingat, hoc est, ne mihi adversentur, qui in hoc negotio a me petuntur clerici (quia scitis me multarum ecclesiarum et ordinationum curam genere) quemcunque consacerdotum convenero, cum duobus vel tribus testibus nostri conclericatus, si non impius et indevotus inventus fuerit, æquum est vestram dilectionem judicare quid facere oporteat. Ego enim, ut scitis, fratres, Dei permissu multarum ecclesiarum curam gero. Numidius episcopus dixit: Hæc semper fuit huic throno auctoritas, ut unde vellet, et de quocunque nomine admonita fuerit, convenienter uniuscujusque Ecclesiæ desiderio ordinet episcopum. Epigonius episcopus dixit: Bona tua voluntas moderatur potestatem: minus enim audes, quam potes, in eo quod teipsum omnibus, o frater, bonum et humanum ostendas. Nam hoc quoque in tuo judicio situm est, ut uniuscujusque episcopi personam corrigas: idque in primo et solo congressu, si intelligas in hujus esse cathedræ potestate punire; quoniam ipse necesse habeas omnes ecclesias fulcire. Unde nos tibi facultatem non damus, sed ea tua voluntate obsignamus, ut semper liceat ea obtinere quæ velis, et promovere qui præsint ecclesiis, et reliquos **588** qui quæruntur, unde satius esse perspexeris. Postumetianus episcopus dixit: Deinde si quis unum eumque solum presbyterum habeat, num debet etiam ipse unus ab eo auferri? Aurelius episcopus dixit: Dei permissione potest unus episcopus multos presbyteros ordinare: presbyter autem aptus episcopatui difficulter invenitur. Quare si quis inventus fuerit unum solum habens presbyterum, eumque aptum episcopatui, ipsum quoque unum debet dare ad ordinationem. Postumetianus episcopus dixit: Ergo si alius episcopus habeat clericorum multitudinem, mihi debet alia multitudo convenire. Aurelius

αὐτὸν τῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς ἣν τὸ πρότερον ἐκληρώθη· εἰ μὴ βούλεται ἀφωρισμένος εἶναι, κατὰ τὸν εἰκοστὸν κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ὡς τοῖς κανόσιν ἐναντιούμενος, καὶ τοῦ ἰδίου θελήματος ἀντεχόμενος. Ὁ δὲ ἑπτακαιδέκατος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου τὸν δεξάμενον ἀλλότριον κληρικὸν, καὶ χειροτονήσαντα αὐτὸν, καθαιρεῖσθαι προστάττει σὺν τῷ χειροτονηθέντι.

ΚΑΝΩΝ ΝΘ'.

« Περὶ τοῦ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ Καρχηδόνος, ὅθεν θέλει, κληρικὸν χειροτονεῖν. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε· Τὸν λόγον μου προσδέξασθε, ἀδελφοί. Συνέβη πολλάκις αἰτηθῆναί με ἀπὸ ἐκκλησιαστικῶν ἐνδεομένων διακόνους ἢ πρεσβυτέρους ἢ ἐπισκόπους· καὶ ὅμως μεμνημένος τῶν ὁρισθέντων τούτοις ἕπομαι, ὥστε συνελθεῖν με τῷ ἐπισκόπῳ αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου κληρικοῦ, καὶ ταῦτα αὐτῷ ἐμφανίσαι, ὅτι κληρικὸν αὐτοῦ αἰτοῦνται οἱ τῆς οἱασδήποτε Ἐκκλησίας. Ἰδοὺ οὖν ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐκ ἀντιλέγουσιν· διὰ δὲ τὸ μήτε μετὰ ταῦτα συμβῆναι, τοῦτ' ἔστιν ἐναντιωθῆναί μοι τοῦτο ἐν τούτῳ τῷ πράγματι παρ' ἐμοῦ αἰτουμένους (ἐπειδὴ οἴδατε πολλῶν ἐκκλησιῶν καὶ χειροτονιῶν φροντίδα με βαστάζειν) ᾧτινιδήποτε τῶν συνιερέων συνέλθω μετὰ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων τῆς ὑμετέρας συγκληρώσεως, ἐὰν ἀκαθοσίωτος εὑρεθείη, δίκαιόν ἐστι κρῖναι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, τί δεῖ ποιῆσαι. Ἐγὼ γὰρ, ὡς ἴστε, ἀδελφοί, κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ πολλῶν Ἐκκλησιῶν φροντίδος ἀνέχομαι. Νουμήδιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἀεὶ ὑπῆρξεν ἡ αὐθεντία αὕτη τῷ θρόνῳ τούτῳ, ἵνα ὅθεν θέλει, καὶ περὶ οἱουδήποτε προετράπη ὀνόματος κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἑκάστης Ἐκκλησίας ἐχειροτόνει ἐπίσκοπον. Ἐπιγόνιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἡ ἀγαθοθέλεια μεσάζει τὴν ἐξουσίαν· ἧττον γὰρ τολμᾷς ἤπερ δύνῃ, ἀδελφὲ, ἐν τῷ πᾶσιν ἑαυτὸν ἀποδεικνύειν ἀγαθὸν καὶ φιλάνθρωπον. Ἔχεις γὰρ τοῦτο ἐν τῇ κρίσει σου, τὸ ἀποθεραπεῦσαι ἑνὸς ἑκάστου ἐπισκόπου τὸ πρόσωπον· ἐν πρώτῃ δὲ καὶ μόνῃ συνελεύσει, εἰ συνίδῃς τὸ ἐπ' ἐξουσίας ταύτῃ τῇ καθέδρᾳ εἶναι ἐκδικητέον· ἐπειδὴ ἀνάγκην ἔχεις αὐτὸς πάσας τὰς Ἐκκλησίας ὑποστηρίζειν. Ὅθεν ἐξουσίαν σοι ἡμεῖς οὐ δίδομεν, ἀλλ' ἐπισφραγίζομεν ταύτην τῇ σῇ προαιρέσει, ὥστε ἐξεῖναι ἀεὶ κρατεῖν ὧν ἂν θέλῃς, καὶ προχειρίζεσθαι προεστῶτας ταῖς Ἐκκλησίαις, καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς ζητουμένους, ὅθεν συνίδῃς. Ποστουμετιανὸς ἐπίσκοπος εἶπεν· Εἶτα, ἐάν τις ἕνα καὶ μόνον ἔχῃ πρεσβύτερον, μὴ ὀφείλει καὶ αὐτὸς ὁ εἷς ἐξ αὐτοῦ ἀφαιρεθῆναι; Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ δύναται ὁ εἷς ἐπίσκοπος πολλοὺς χειροτονεῖν πρεσβυτέρους· πρεσβύτερος δὲ πρὸς ἐπισκοπὴν ἐπιτήδειος δυσχερῶς εὑρίσκεται. Διὸ ἐάν τις εὑρεθῇ ἔχων ἕνα μόνον πρεσβύτερον, καὶ αὐτὸν τῇ ἐπισκοπῇ ἐπιτήδειον, καὶ αὐτὸν τὸν ἕνα ὀφείλει δοῦναι εἰς χειροτονίαν. Ποστουμετιανὸς

« ἐπίσκοπος εἶπεν· Οὐκοῦν, ἐὰν ἄλλος ἐπίσκοπος A « ἔχῃ πλῆθος κληρικῶν, ὀφείλει μοι τὸ ἕτερον « πλῆθος συνελθεῖν. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· « Δηλαδὴ ὃν τρόπον σὺ τῇ ἑτέρᾳ Ἐκκλησίᾳ συνῆλ- « θες, συνωθήσεται καὶ ὁ τοὺς πλείονας ἔχων « κληρικοὺς ἐξ αὐτῶν εἰς χειροτονίαν σοι δαψι- « λεύσασθαι. »

ΒΑΛΣ. Ὅτι ὡρίσθη παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἔν τε τῷ προσεχῶς γραφέντι κανόνι καὶ ἐν ἑτέροις μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας ἐπίσκοπον ἐξ ἑτέρας ἐνορίας λαβεῖν κληρικὸν ἄνευ θελήσεως τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Αὐρήλιος πρὸς τὴν ἀδελφότητα τῆς συνόδου ὅτι Πολλάκις αἰτησάντων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν ὄντων ἀπὸ ἑτέρας ἐνορίας ὑποκειμένης ἐμοὶ, διακόνους ἢ πρεσβυτέρους ἢ ἐπισκόπους ἀπὸ ἀλλοτρίας ἐνορίας, ὡς ἐχόντων ἐνδεῶς ἐκείνων ἱκανῶν ἀνθρώπων, B ἠθέλησα τοῦτο ποιῆσαι· πλὴν μεμνημένος τῶν κανονικῶν διαταγμάτων τῶν διοριζομένων παρὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων μὴ ἀφαιρεῖσθαι κληρικοὺς αὐτῶν, καὶ εἰς ἑτέραν ἐνορίαν δίδοσθαι, ἠκολούθησα τοῖς οὕτω διορισθεῖσι, καὶ ἀνεκοινωσάμην τὰ περὶ τούτου τῷ ἐπισκόπῳ τοῦ ζητουμένου κληρικοῦ. Καὶ νῦν μὲν οὐχ εὗρόν τινα ἀντιλέγοντα· ὑποπτεύω δὲ μήπως εἰς τὸ ἑξῆς ἀντιπέσῃ μοί τις ἐπίσκοπος, καὶ τῷ κανόνι χρήσηται. Τοῦτο δὲ γίνεται παρ' ἐμοῦ οὐχ ὡς ἐναντιουμένου τοῖς κανονικοῖς θεσπίσμασιν, ἀλλ' ὅτι, ὡς καὶ ὑμεῖς γινώσκετε ἐπίκειταί μοι φροντὶς πολλῶν Ἐκκλησιῶν. Εἰ γοῦν, ἔχων ἔνδειαν ἱκανῶν ἀνθρώπων, ζητήσω ἐξ ἑτέρας ἐνορίας κληρικὸν, καὶ οὐκ εἰσακουσθῶ, κἀντεῦθεν ἀναγκασθῶ προσελθεῖν C τῷ ἔχοντι τὸν τοιοῦτον κληρικὸν ἐπισκόπῳ μετὰ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων ἀπὸ τῆς ἡμετέρας συγκληρώσεως, ἤγουν ἀπὸ τῶν συνεπισκόπων, ἐφ' ᾧ ἀναλαβέσθαι τὸν ζητούμενον παρ' ἐμοῦ κληρικὸν, ἀκαθοσίωτον εὑρισκόμενον, ἤγουν ἄξιον καὶ παντὸς αἰτιάματος ὑπέρτερον, καὶ ἐκεῖνος οὐδὲ οὕτω πείθεται δοῦναί μοι τὸν κληρικὸν αὐτοῦ, κρίνατέ μοι τὸ ποιητέον. Ἀπεκρίθη οὖν ὁ Νουμήδιος ὅτι Ἐξουσίαν ἔχει ἀνέκαθεν ἡ καθέδρα τῶν Καρχηδονίων ἀναλαμβάνεσθαι ἀφ' ἧς ἂν ἐθέλῃ ἐκκλησίας κληρικὸν, καὶ χειροτονεῖν αὐτὸν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ζητήσαντος τοῦτον λαοῦ εἰς βαθμὸν, ἤγουν εἰς ὄνομα οἷον ἂν καὶ προστράπῃ. Ὁ δὲ Ἐπιγόνιος ἔφησε πρὸς τὸν Αὐρήλιον ὅτι, Εἰ καὶ δύνασαι τοῦτο ποιεῖν αὐθαιρέτως, ἀλλὰ τὸ ἀγαθοθελές σου μέσως D πως ἀναγκάζει σε χρῆσθαι τῇ ἐξουσίᾳ. Κρίνεις γὰρ ἀσκανδάλιστον εἶναι τὸ θεραπεύειν τοὺς συναδέλφους, καὶ μὴ αὐθεντικῶς, ἀλλὰ μετὰ γνώμης ἐκείνων ἀναλαμβάνεσθαι τοὺς κληρικοὺς αὐτῶν. Εἰ μὲν οὖν διὰ πρώτης καὶ μόνης συνελεύσεως, ἤτοι διὰ μαρτυρίας, συνείδησις τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ζητουμένου τὸν κληρικὸν ὑποταγῇ, τουτέστι δώσει τὸν κληρικὸν, λόγος οὐδείς· εἰ δὲ μὴ, ἐκδίκησον τὸν θρόνον σου διὰ τῆς ἄνωθεν προσούσης αὐτῷ ἐξουσίας, ἤγουν ἀναλαβοῦ τὸν κληρικὸν καὶ μὴ βουλομένου τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ. Ἔχεις γὰρ ἀνάγκην πάσας τὰς Ἐκκλησίας στηρίζειν κανονικῶς. Ἵνα δὲ μή τινες σκανδαλισθῶσι κατ' αὐτοῦ, ὡς ἐκ νέου ἐπιτρέποντος τοῦτο, ἐπήγαγεν ὅτι Τοῦτο

« episcopus dixit : Scilicet quomodo tu alii Ec« clesiæ subvenisti, compelletur et qui plures « habet clericos, ex ipsis ad ordinationem tibi « suppeditare. »

BALS. Quia a sanctis Patribus decretum est, et in proximo canone, et in aliis, non licere episcopo clericum ex alia diœcesi accipere sine voluntate ipsius episcopi, dixit Aurelius ad fraternitatem synodi, quod sæpe cum ecclesiastici, qui sunt ex alia regione mihi subjecta, a me diaconos vel presbyteros vel episcopos ex aliena regione petivissent, cum eis idoneorum hominum magna esset inopia, volui hoc facere : sed canonicarum Constitutionum memor, quæ statuunt non esse auferendos clericos præter episcoporum voluntatem, et in aliam regionem tradendos, secutus sum ea, quæ sic constituta sunt, et cum clerici qui quærebatur episcopo de ea re communicavi. Et nunc quidem neminem inveni contradicentem : vereor autem ne quis in posterum mihi resistat episcopus, et canone utatur. Hoc autem facio, non tanquam canonicis decretis repugnans, sed quia, ut vos quoque scitis, multarum mihi Ecclesiarum cura incumbit. Si ergo in idoneorum hominum inopia constitutus, ex alia regione clericum petivero, et non fuero exauditus, et inde ad episcopum, qui habet talem clericum cum duobus vel tribus testibus ex nostro conclericatu seu coepiscopis, accedere coactus fuero, ut qui a me quæritur clericus recipiatur, si non expiandus inveniatur, id est dignus, et quovis crimine superior : porro ille ne sic quidem suum clericum mihi dare persuadetur, statuite quid mihi sit faciendum. Respondit itaque Numidius quod Carthaginiensium cathedra a multis ante sæculis habet potestatem recipiendi clericum ex qua velit ecclesia, et eum ordinandi convenienter populi desiderio, qui eum in gradum seu in nomen elegit, quod ei oblatum est. Epigonius vero dixit Aurelio : Etiamsi hoc tuo arbitratu facere potes, sed bona tua voluntas te moderate quodammodo cogit tua uti potestate. Judicas enim ab offendiculo alienum esse fratres tuos beneficiis demereri, et non propria auctoritate, sed cum illorum voluntate clericos eorum recipere. Si ergo per primum solumque congressum, seu testimonium, episcopi, a quo petitur clericus, conscientia subjecta fuerit, hoc est, clericum dederit, bene est : sin minus, tuere thronum tuum per potestatem quæ illi jam multis ante sæculis adest, scilicet accipe clericum, vel ejus nolente episcopo. Necesse enim habes omnes ecclesias canonice stabilire. Ne qui autem eo offenderentur, utpote hoc de novo permittente, subjunxit : Hoc jus non tibi nunc datum est a nobis, sed tibi quidem prius aderat, verum a nobis obsignatur, hoc est, confirmatur. His autem sic discretis et distinctis, dixit Postumetianus : Si

quis autem episcopus habeat unum clericum, is A quoque ab eo auferetur? Ad hoc autem respondit Aurelius quod presbyterorum quidem ordinatio
589 facilis est. Multi enim ad hoc apti invenientur et ordinabuntur ex Dei permissu seu bona voluntate. Episcoporum autem promotio difficilis est et necessaria. Docendi enim facultate præditum solertisque ingenii esse oportet episcopum : quod difficile invenitur. Quare si apud aliquem episcopum fuerit inventus talis sacerdos, etiam si unus solus est apud ipsum, ipse quoque auferetur, et ad episcopatus dignitatem provehetur; nempe cum alios ordinare sacerdotes sit ei factu facile, qui ejus loco sint et sacra celebrent. Deinde intulit alius episcopus. Deinceps si quis alius multos habet clericos, B det non habenti. Aurelius quoque ipse dixit ad hoc : Quemadmodum tu, qui habes clericum, cogeris dare ipsum ad ordinationem episcopi, ita et qui habet plures compelletur, id est, cogetur vel invitus dare tibi unum ex ipsis. Hæc cum decernat canon, interrogaverit quispiam, cum Constantinopoli concessum sit a Justiniani Novella 3, seu a cap. 2 tit. 2 lib. III Basil. quod extra quoque cap. 26 primi tit. præsentis operis posuimus, alienos clericos sine præjudicio suscipi; similiter et archiepiscopo primæ Justinianæ seu Bulgariæ a Justiniani Novella 133 quæ sita est in cap. 1 tit. 3 lib. v Basil. quæ a nobis posita est in cap. 6, tituli 1 præsentis operis, antiquæ Romæ et Carthaginiensis Ecclesiæ jura concessa sunt; præterea autem et ar- C chiepiscopo novæ Justinianopolis, seu Cypri, data sunt per canonem 39 synodi in Trullo privilegio Constantinop. Ecclesiæ : cogentur et ii cum scientia episcoporum clericos habentium ipsos suscipere, quemadmodum Carthaginiensem quoque episcopum facere cautum est, an non? *Solutio.* Quidam dixerunt, quod quoniam eis indistincte permissum est alienos clericos suscipere non cogentur primum denuntiare, sicut præsenti canone Carthaginiensem episcopum facere oportere constitutum est. Mihi autem videtur debere hæc prima capita, quemadmodum præsenti canone continetur, alienos clericos auferre, similiter ac Carthaginiensis episcopus; tum quia hoc est ab omni offensione alienum et fraternum, tum etiam quod prædicta Justiniani Novella D 132 mentionem faciens etiam Justinianæ Carthaginis Ecclesiæ, quæ est in Africa, quod ad episcopale jus attinet, eas exæquat. Cum autem præsens canon decernat, ut qui habet clericorum multitudinem, cogatur dare ei qui non habet; cogetur etiam, verbi gratia, Constantinopolitanus episcopus dare vel invitus, post denuntiationem, Heracleæ, verbi gratia, episcopo, suum clericum, ut eum sacerdotem, vel diaconum, vel episcopum ordinet? *Solutio.* Non puto. Hoc enim concesso, fiet omnium episcoporum exæquatio, quod ad hoc caput attinet : et ad nihilum redibit privilegium episcopo Carthaginiensi et reliquis datum. Debemus ergo dicere quod episcopi quidem privilegiati, non solum in episcopos, sed

A δὲ τὸ δίκαιον οὐ δίδοταί σοι νῦν παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ προῆν σοι, ἐπισφραγίζεται δὲ καὶ παρ' ἡμῶν τουτέστιν ἐπικυροῦται. Οὕτω δὲ τούτων διευκρινηθέντων, εἶπεν ὁ Ποστουμετιανός· Ἐὰν δὲ ἔχῃ τις ἐπίσκοπος ἕνα κληρικὸν, ἀφαιρεθήσεται καὶ οὗτος ἀπ' αὐτοῦ; Ἀντέφησε δὲ πρὸς τοῦτον ὁ Αὐρήλιος, ὅτι Ἡ μὲν χειροτονία τῶν πρεσβυτέρων εὐχερής ἐστι. Πολλοὶ γὰρ εὑρεθήσονται πρὸς τοῦτο ἐπιτήδειοι καὶ χειροτονηθήσονται κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ, ἤτοι κατ' εὐδοκίαν. Ἡ δὲ προχείρισις τῶν ἐπισκόπων δυσχερής ἐστι καὶ ἀναγκαία. Διδακτικὸν γὰρ καὶ ἀγχίνουν εἶναι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον, ὅπερ δυσχερῶς εὑρίσκεται. Διὸ, ἐὰν παρά τινι ἐπισκόπῳ εὑρεθῇ τις τοιοῦτος ἱερεὺς, κἂν εἷς μόνος ἐστὶ παρ' αὐτῷ, ἀφαιρεθήσεται καὶ αὐτὸς, καὶ εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀναχθήσεται B ἀξίωμα, ὡς πάντως δυνατοῦ ὄντος καὶ εὐχεροῦς ἑτέρους χειροτονηθῆναι παρ' αὐτοῦ ἱερεῖς, καὶ ἀντὶ τούτου εἶναι καὶ ἱερουργεῖν. Εἶτα ἐπήνεγκεν ἕτερος ἐπίσκοπος ὅτι λοιπὸν, ἐὰν ἄλλος ἔχῃ πολλοὺς κληρικοὺς, διδότω τῷ μὴ ἔχοντι. Καὶ ὁ αὐτὸς Αὐρήλιος εἶπε πρὸς τοῦτον· ὅτι, Ὥσπερ σὺ ἀναγκάζῃ ἔχων κληρικὸν δοῦναι αὐτὸν εἰς χειροτονίαν ἐπισκόπου, οὕτω καὶ ὁ τοὺς πλείονας ἔχων συνωθήσεται, ἀντὶ τοῦ καὶ ἄκων ἀναγκασθήσεται, δοῦναί σοι ἕνα ἐξ αὐτῶν. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, ἐρωτήσαι τις ὡς, ἐπεὶ καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἐνεδόθη ἀπὸ τῆς γ' Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, ἤγουν ἀπὸ τοῦ β' τίτλου τοῦ γ' βιβλ. τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ καὶ κατεστρώσαμεν ἔξωθεν τοῦ κς' κεφ. τοῦ α' τίτλ. τοῦ C παρόντος συντάγματος, ἀλλοτρίους κληρικοὺς ἀποκριματίστως δέχεσθαι· ὡσαύτως καὶ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἤτοι τῷ Βουλγαρίας ἐφιλοτιμήθησαν ἀπὸ τῆς ρλγ' Ἰουστινιανείου νεαρᾶς τῆς κειμένης εἰς τὸ α' κεφ. τῶν Βασιλικῶν, καὶ καταστρωθείσης παρ' ἡμῶν εἰς τὸ ς' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, τὰ δίκαια τῆς παλαιᾶς Ῥώμης καὶ τῆς Ἐκκλησίας Καρχηδόνος· ἔτι μὴν καὶ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς νέας Ἰουστινιανείου πόλεως, ἤτοι τῷ Κύπρου, ἐδόθησαν διὰ τοῦ λθ' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου τὰ προνόμια τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας· ἀναγκασθήσονται καὶ οὗτοι μετὰ εἰδήσεως τῶν ἐχόντων τοὺς κληρικοὺς ἐπισκόπων δέχεσθαι αὐτοὺς, καθὼς τοῦτο ποιεῖν καὶ τὸν ἐπίσκο- D πον Καρχηδόνος τετύπωται, ἢ οὔ; *Λύσις.* Τινὲς εἶπον ὡς, ἐπεὶ ἀδιαστίκτως ἐξεχωρήθησαν οὗτοι δέχεσθαι ἀλλοτρίους ἐπισκόπους, οὐκ ἀναγκασθήσονται πρῶτον ποιεῖν παράγγελμα, καθὼς διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ὁ ἐπίσκοπος Καρχηδόνος ὡρίσθη ποιεῖν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὀφείλειν καὶ τὰς τοιαύτας πρώτας κεφαλὰς κατὰ τὴν τοῦ παρόντος κανόνος περίληψιν ἀφαιρεῖσθαι τοὺς ἀλλοτρίους κληρικοὺς παρομοίως τῷ ἐπισκόπῳ Καρχηδόνος· ὅτι τε τοῦτό ἐστι τὸ ἀσκανδάλιστον καὶ φιλάδελφον, καὶ ὅτι ἡ ῥηθεῖσα ρλβ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ μεμνημένη καὶ τῆς ἐν Ἀφρικῇ Ἰουστινιανῆς Καρχηδόνος Ἐκκλησίας ἐξισάζει ταύτας ὅσον τέως εἰς τὰ ἐπισκοπικὰ δίκαια. Τοῦ δὲ παρόντος κανόνος διοριζομένου, ἀναγκάζεσθαι τὸν ἔχοντα πλῆθος κληρικῶν διδόναι τῷ μὴ

ἔχοντι, ἀναγκασθήσεται καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως τυχὸν διδόναι καὶ ἄκων μετὰ ἐπιφώνησιν τῷ Ἡρακλείας τυχὸν κληρικὸν αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ χειροτονῆσαι τοῦτον ἱερέα, ἢ διάκονον, ἢ ἐπίσκοπον; *Λύσις*. Οὐκ οἴομαι. Τούτου γὰρ δοθέντος γενήσεται πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐξίσωσις ὅσον εἰς τοῦτο τὸ κεφάλαιον καὶ εἰς οὐδὲν καταντήσει τὸ δοθὲν προνόμιον τῷ Καρχηδόνος καὶ τοῖς λοιποῖς. Ὀφείλομεν οὖν εἰπεῖν ὅτι οἱ μὲν προνομιάριοι ἐπίσκοποι οὐ μόνον εἰς ἐπισκόπους, ἀλλὰ καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἵνα χειροτονήσωσιν ἀλλοτρίους κληρικούς, κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ παρόντος κανόνος· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπίσκοποι ἐξ αὐτῶν οὐ ζητήσωσιν, οὐδὲ δέξωνται κληρικοὺς ἄλλως, εἰ μὴ ἐν χρείᾳ γένωνται τοῦ χειροτονῆσαι τοῦτον ἐπίσκοπον. Τοῦτο γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος παρίσταται, λέγοντος μὴ τοσοῦτον εἶναι ἀναγκαίαν τὴν τῶν ἱερέων καὶ διακόνων χειροτονίαν, ὡς τὴν τῶν ἐπισκόπων· καὶ διὰ τοῦτο ἀφαιρεῖσθαι καὶ τὸν ἕνα καὶ εἰς ἐπισκοπὴν ἀνάγεσθαι. Ἐὰν δὲ ὁ μετακαλούμενος κληρικὸς εἰς ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τυχὸν τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν, οὐ καταδέχηται τὴν ψῆφον, ἀναγκασθήσεται παρὰ τοῦ πατριάρχου, κατὰ τὸν παρόντα κανόνα καταδέξασθαι; *Λύσις*. Οὐδαμοῦ. Οὐ γὰρ ἀναγκάζεταί τις ἀρχιερεὺς γενέσθαι καὶ ἄκων. Ἐκληπτέον οὖν τὰ τοῦ κανόνος εἰς τὸν ψηφισθέντα καὶ καταδεχόμενον μὲν τὴν ἐπισκοπὴν μὴ παραχωρούμενον δέ.

A etiam in presbyteros et diaconos, alienos clericos ordinaverint, ut præsenti canone continetur : reliqui autem episcopi ab ipsis non petent, nec clericos aliter suscipient; nisi episcopum ordinare ipsis opus fuerit. Hoc enim vel ex præsenti canone probatur, qui dicit, non esse adeo necessariam sacerdotum et diaconorum ordinationem, sicut episcoporum : et propterea vel unum auferri, et in episcopum promoveri. Si autem clericus, qui ad episcopalem dignitatem evocatur, ab Ecclesia, verbi gratia, Constantinopolitana, electionem non admittat, cogetur a patriarcha secundum præsentem canonem admitti? *Solutio*. Nequaquam. Neque enim cogetur quispiam vel invitus fieri antistes. B Hic ergo canon est accipiendus de eo, qui electus est, et episcopatum quidem suscipit, sed ei non permittitur.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦ ἀνωτέρω κανόνος ὁρίσαντος μὴ ἐξεῖναι ἐπισκόπῳ ἑτέρου ἐπισκόπου κληρικὸν οἰκειοῦσθαι, καὶ χειροτονεῖν αὐτὸν, ὁ Αὐρήλιος εἰσήγαγε λόγον, Ὅτι πολλῶν Ἐκκλησιῶν ἀναδέδεγμαι φροντίδα. Δέονται δέ μου τινὲς αὐτῶν, χρῄζουσαι ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου, ζητοῦσαι τόνδε ἢ τόνδε. Εἰδὼς δὲ τὰ ὡρισθέντα κατὰ ταῦτα ποιῶ, καὶ ἐρωτῶ τὸν ἐπίσκοπον τοῦ ζητουμένου κληρικοῦ, ἐμφανίζων αὐτῷ, ἀντὶ τοῦ, γνωρίζων αὐτῷ καὶ δηλῶν, ὅτι κληρικὸν αὐτοῦ αἰτοῦσιν οἱ τῆσδε τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ νῦν μὲν, φησὶν, οὐκ ἀντιλέγουσιν, ἀλλὰ διδόασι τοὺς κληρικοὺς αὐτῶν· ἵνα δὲ μὴ μετὰ ταῦτα ἴσως τινὲς ἐναντιωθῶσι, μὴ διδόντες τοὺς ζητουμένους εἰς ἐπισκόπου χειροτονίαν ἢ κληρικοῦ, κρίνατε, εἰ συνέλθω τινὶ τῶν ἐπισκόπων μετά τινων δύο ἢ τριῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας συγκληρώσεως, ἤγουν τῆς ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων μοίρας, ἐκεῖνος δὲ ἀκαθοσίωτος εὑρεθῇ, ἀντὶ τοῦ ἀπειθὴς, ἀνένδοτος, τί δεῖ ποιῆσαι; Καὶ οὐκ οἰκεῖα μὲν ταῦτα τῇ σημασίᾳ τῶν λέξεων· ὁ δὲ νοῦς τῆς ἀκολουθίας τοῦ λόγου τοιαύτην ἔννοιαν ἀπαιτεῖ. Ὁ μὲν Νουμήδιος, προσμαρτυρήσας τῷ θρόνῳ τοῦ Αὐρηλίου προνόμιον παλαιὸν χειροτονεῖν οὓς βούλεται ἐξ ἑκάστης Ἐκκλησίας, δέδωκε τούτῳ τὸ λαμβάνειν ἀφ' οἱουδήποτε κληρικοὺς καὶ χειροτονεῖν αὐτούς· ὁ δὲ Ἐπιγόνιος πρὸς ταῦτα ἀντέφη ὅτι Ἡ ἀγαθοθέλεια μεσάζει τὴν ἐξουσίαν. Ἧττον γὰρ τολμᾷς ἤπερ δύνῃ, ἐν τῷ πᾶσιν ἑαυτὸν δεικνύειν ἀγαθὸν καὶ φιλάνθρωπον. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι Ἐξουσίαν μὲν ἔχεις λαμβάνειν ἀλλοτρίους κληρικοὺς καὶ χειροτονεῖν· ἀλλὰ τὸ καλοθελὲς μέσως πως ἀπαιτεῖ χρᾶσθαι τῇ ἐξουσίᾳ, ὥστε μὴ αὐθεντικῶς ἀφαιρεῖσθαι αὐτοὺς, ἀλλὰ μετὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν. Τὸ γὰρ ἐν πᾶσι δεικνύειν ἑαυτὸν ἀγαθὸν διὰ τοῦ βουλεύεσθαι ἧττόν ἐστι τοῦ μετ' ἐξουσίας τολμᾷν τὴν ἀφαίρεσιν. Ἔχεις γὰρ τοῦτο

590 ZONAR. Cum superiori canone, ne cuiquam episcopo liceat alterius episcopi clericum sibi vindicare, ordinibusque insignire, decretum sit; in hanc sententiam mox Aurelius sermonem habuit, videlicet, multarum sibi Ecclesiarum curam esse commissam. Sæpe vero, inquit, ad me C confluunt, episcopum aut presbyterum aut diaconum, modo hunc, modo illum, sibi dari postulantes. Cum vero hæc decreta noverim, pareo, clerique, qui a me poscitur, episcopum adeo, eique clericum suum ab hujus scilicet Ecclesiæ conventu efflagitari significo, hoc est, indico, ac certiorem tota de re facio. Atque hactenus quidem, inquit, haud repugnant, et clericos suos non inviti tradunt. Ne qui vero in posterum forte refragentur aut obstent, quominus expetitus aliquis ad episcopatum aliumve in clero gradum eligatur; si episcopum quempiam ego convenero, duobus præterea aut tribus ex nostro numero, episcoporum videlicet, adhibitis, isque impius, hoc est, morigerus ac pertinax fuerit inventus, D quid mihi tunc faciendum putetis vos ipsi statuite. Quæ quidem quamvis cum verborum significatione minus conveniant, sententia tamen hujus loci, atque orationis contextus, aliam explicationem non admittit. Ac Numidius quidem, Aurelii throno jam olim id prærogativæ concessum fuisse testatus, ut ex quacunque provincia quos voluisset ordinibus insigniret, id ei concessit, ut clericos, undecunque collibitum esset, ad se vocatos ordinaret. Ad quæ tum Epigonius, Bonitas, inquit, tua temperat potestatem. Audes namque minus quam liceat, dum te omnibus probum ac humanum ostendis. Quod autem dicit, ejusmodi est : Cum tibi quidem, alienis clericis ad te traductis conferre ordines omnino liceat, quamdam tamen in usu auctoritatis moderationem humanitas requirit, ut non pro potestate

et imperio, sed cum episcopi quoque sui facultate clerici auferantur. In omnibus namque benignitatem et humanitatem ostendere minus quiddam est, quam pro imperio ac potestate clericos abducere. Id enim in tuo judicio positum est, ut uniuscujusque episcopi personæ medicinam facias, hoc est, tibi quoque hoc propositum est, ut episcopos omnes humanitate demulceas. In primo autem et solo congressu si jus huic cathedræ vindicandum esse perspexeris, hoc est, ubi primum semel convento episcopo consilium de ejus clerico abducendo, atque ad ordines promovendo, communicaris, si se ille minus obsequentem præbuerit, jus huic cathedræ datum, clericos unde velit sumendi, iisque ordines conferendi, ipse vindicabis. Deinde vero, ne cujusquam offensionem subiret, quasi clericos ab episcopo suo vel invito abducendi initiandique facultatem ipse concederet : Non hanc, inquit, ipsi tibi largimur facultatem, sed antea traditam confirmamus, illud videlicet tuo arbitrio relinquentes, ut nequaquam alienos clericos pro imperio et potestate, sed re prius cum ipsorum episcopis communicata, vindices atque abducas. Cum jam constitutum esset, licere Aurelio alienos clericos assumere eisque ordines conferre, rogavit quidam : Quid si unum tantum sacerdotem episcopus habuerit, num eo quoque privabitur? Propositæ vero interrogationi Aurelius ita respondit: Posse ab uno episcopo, Deo dante, multos sacerdotes creari ; hoc nimirum significans : Quamvis magna sit sacerdotii dignitas, omnemque humanam nobilitatem ac potestatem sacerdotes creandi facultas superet, tamen Deo permittente posse ab uno episcopo multos sacerdotes constitui : at vero hominem episcopali muneri gerendo opportunum invenire perquam difficile est. Oportet enim episcopum, ex divi Pauli sententia, præter cætera, amplecti eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut possit exhortari sana doctrina, et eos qui contradicunt arguere; tum ejusmodi esse, qui Ecclesiæ præesse norit, hoc est, tum fidelium curæ suscipiendæ **591** ac gerendæ, tum Ecclesiæ negotiis prudenter ac pro arbitrio divinæ voluntatis administrandis sit idoneus. Hæc vero non omnia pariter etiam a sacerdotibus exiguntur. Ergo si quis sacerdos ad episcopale munus obeundum idoneus reperiatur, vel si alium neminem ipsius episcopus habeat, eum nihilominus eligi consecrarique necesse fuerit. Deinde alius quidam intulit: Si quis alius deinceps multos clericos habuerit, det non habenti. Ad quem Aurelius : Quemadmodum, ait, tu clericum, qui apud te est, ad episcopale munus necessario transmittis : ita et cui plures fuerint, unum aliquem tibi ex illis seponere compelletur, hoc est, volens nolensque cogetur.

ἐν τῇ κρίσει σου, τὸ ἀποθεραπεῦσαι ἑνὸς ἑκάστου ἐπισκόπου τὸ πρόσωπόν, τουτέστι καὶ σὺ τοῦτο κρίνεις, τὸ πάντας τοὺς ἐπισκόπους θεραπεύειν. Ἐν πρώτῃ δὲ καὶ μόνῃ συνελεύσει, εἰ συνίδῃς τὸ ἐπ' ἐξουσίας ταύτῃ τῇ καθέδρᾳ εἶναι ἐκδικητέον, τουτέστιν, ἅπαξ δὲ συνελθὼν τῷ ἐπισκόπῳ τοῦ κληρικοῦ, ὃν μέλλεις ἀφελέσθαι καὶ χειροτονῆσαι, καὶ κοινωσάμενος αὐτῷ περὶ τοῦ κληρικοῦ αὐτοῦ, εἰ μὴ εὕρῃς ἐκεῖνον αὐτίκα πειθήνιον, ἐκδικητέον τὸ εἶναι ἐπ' ἐξουσίας ταύτῃ τῇ καθέδρᾳ ὅθεν βούλεται λαμβάνειν κληρικὸν καὶ χειροτονεῖν αὐτόν. Εἶτα ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσι κατ' αὐτοῦ, ὡς ἐπιτρέποντος καὶ γνώμης ἄνευ τῶν ἐπισκόπων λαμβάνειν τοὺς κληρικοὺς αὐτῶν καὶ χειροτονεῖν, ἐπήγαγεν ὅτι Οὐχ ἡμεῖς σοι δίδομεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἀλλ' ἐπικυροῦμεν αὐτήν, τῇ σῇ προαιρέσει δηλονότι ἀνατιθέντες, τὸ μὴ μετ' ἐξουσίας λαμβάνειν τοὺς κληρικοὺς τῶν ἄλλων, καὶ προχειρίζεσθαι αὐτοὺς, ἀλλὰ μετὰ βουλῆς τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν. Κυρωθέντος τοῦ λαμβάνειν τὸν Αὐρήλιον κληρικοὺς ἀλλοτρίους καὶ χειροτονεῖν αὐτοὺς, ἠρώτησέ τις ὅτι, Κἂν ἕνα ἔχῃ πρεσβύτερον ἐπίσκοπος, κἀκεῖνος ἀφαιρεθήσεται ἐξ αὐτοῦ ; Πρὸς δὲ τὸ ἐρώτημα τοῦτο ὁ Αὐρήλιος ἀπεκρίθη, ὅτι Δύναταί εἷς ἐπίσκοπος πολλοὺς πρεσβυτέρους χειροτονῆσαι κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ, τοῦτο λέγων, ὅτι, εἰ καὶ μέγα ἐστὶ τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, καὶ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν καὶ δύναμιν ὑπάρχει τὸ καθιστᾷν ἱερέας, ἀλλὰ κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ δύναται εἷς ἐπίσκοπος πολλοὺς ἱερεῖς χειροτονῆσαι · εἰς ἐπισκοπὴν δὲ ἐπιτήδειον ἄνδρα εὑρεῖν δυσχερές ἐστι. Τὸν γὰρ ἐπίσκοπον δεῖ, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἀντέχεσθαι τοῦ κατὰ διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, καὶ προεστάναι εἰδότα τῆς ἐκκλησίας, ἤτοι καὶ τῶν πιστῶν ἐπιμελεῖσθαι ἐπιτήδειον, καὶ τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν καὶ θεοφιλῶς διοικεῖν. Οὐ πάντα δὲ ταῦτα ὁμοίως ἀπαιτεῖται καὶ ἐπὶ πρεσβυτέρου. Διὸ ἀναγκαῖον, εἰ εὑρίσκοιτο πρεσβύτερος ἐπιτήδειος εἰς ἐπίσκοπον, λαμβάνεσθαι τὸ τοιοῦτον καὶ χειροτονεῖσθαι, κἂν ἕνα τοῦτον ἔχῃ ἐπίσκοπος αὐτοῦ. Εἶτα ἐπήνεγκεν ἕτερός ὅτι λοιπὸν Ἐὰν ἄλλος ἔχῃ πολλοὺς κληρικοὺς, διδότω τῷ μὴ ἔχοντι. Καὶ ὁ Αὐρήλιος εἶπε πρὸς τοῦτο ὅτι Ὥσπερ σὺ ἀναγκάζῃ, ἔχων κληρικὸν, δοῦναι αὐτὸν εἰς χειροτονίαν ἐπισκόπου · οὕτω καὶ ὁ τοὺς πλείονας ἔχων συνωθηθήσεται, ἀντὶ τοῦ καὶ ἄκων ἀναγκασθήσεται, δοῦναί σοι ἕνα ἐξ αὐτῶν.

ARIST. « Carthaginis præsidi liceat, quoscunque velit, eligere præficiendos Ecclesiæ : etiamsi unum tantummodo presbyterum præsidentia dignum quispiam habeat. Unus enim episcopus poterit multos ordinare presbyteros. Qui vero episcopatui sit idoneus difficulter invenitur. »

ΑΡΙΣΤ. « Ἐξέστω τῷ Καρχηδόνος προέδρῳ οὓς ἂν ἐθέλῃ, προχειρίζεσθαι προεστῶτας ταῖς Ἐκκλησίαις, κἂν μόνον ἕνα τις ἔχῃ πρεσβύτερον προστασίας ἄξιον. Εἷς μὲν γὰρ ἐπίσκοπος πολλοὺς πρεσβυτέρους χειροτονεῖν δύναται. Δυσεύρετος δὲ ὁ πρὸς ἐπισκοπὴν ἐπιτήδειος. »

Hæc synodus, cum provincialis fuit, non œcume-

Ἡ σύνοδος αὕτη, τοπικὴ οὖσα, μὴ οἰκουμενικὴ,

ὁρίζει τινὰ ἐν Καρχηδόνι ὀφείλοντα κρατεῖν. Ὁ γὰρ A Αὐρήλιος Καρχηδόνος ἐπίσκοπος, τοῖς κανόσιν ἑπόμενος, καὶ παρὰ γνώμην ἐπισκόπου μὴ θέλων κληρικὸν αὐτοῦ ἀφαιρεῖσθαι, καὶ εἰς ἑτέραν πόλιν κληροῦν αὐτὸν, ἢ ἐπίσκοπον καθιστᾷν· εὐλαβούμενος δὲ πάλιν μή ποτέ τινες τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων οὐ πεισθῶσι δοῦναί τινας τῶν κληρικῶν αὐτῶν ἐπὶ τῷ εἰς ἑτέραν πόλιν ἐνδεῶς πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἔχουσαν κληρωθῆναι, ἢ εἰς ἐπισκοπῆς βαθμὸν προαχθῆναι, ἀξίους εἰς τοῦτο κριθέντας· τὰ περὶ τούτου τῇ συνόδῳ ἀνεκοινώσατο· καὶ ἐπεψηφίσατο αὐτῇ ἐπ' ἀδείας ἔχειν τὸν Καρχηδόνος πρόεδρον, διὰ τὸ τὴν πᾶσαν φροντίδα τῶν ἐκεῖσε Ἐκκλησιῶν αὐτῷ ἐπικεῖσθαι, οὓς ἂν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων κληρικοὺς εἰς προστασίαν Ἐκκλησιῶν εὑρήσει ἀξίους, B προχειρίζεσθαι αὐτούς· κἂν δὲ καὶ πολλούς τις μὴ ἔχῃ πρεσβυτέρους, ἀλλ' ἕνα καὶ μόνον, καὶ ἐπιτήδειον αὐτὸν εἰς ἐπισκοπὴν κρίνῃ, ἀνενδοιάστως καθιστᾷ αὐτόν· διὰ τὸ δυσχερὲς εἶναι τὸν εἰς ἐπισκοπὴν εὑρίσκεσθαι δόκιμον· καὶ δυνατὸν ἕνα ἐπίσκοπον πολλοὺς πρεσβυτέρους χειροτονῆσαι.

A nica, quædam delere Carthagine obtinere decrevit. Nam Aurelius episcopus Carthaginiensis canones sequens, et præter episcopi sententiam clericum illius auferre et in alia civitate eum in clerum eligere aut episcopum creare nolens: sed metuens iterum, ne aliqui episcoporum ipsi subjacentium, non persuadeantur aliquos e clericis suis dare, ut in alia civitate presbyteris et diaconis indigente in clericorum numerum recenseantur, aut, si eo judicentur digni, ad episcopalem gradum promoveantur, hoc synodo communicavit; et ea suffragio suo decrevit, Carthaginis præsidi licere, quia omnis ecclesiarum, quæ ibi sunt, ei committitur cura, quoscunque episcoporum ipsi subjectorum clericos ad ecclesiarum præsidentiam invenerit aptos, eos deligere. B Licet vero et multos quispiam non habeat presbyteros, sed unum et solum, et eum episcopatui idoneum judicet, haud dubie eum constituere: quia difficile est quempiam episcopatui invenire aptum; et possibile est unum episcopum multos presbyteros ordinare

ΚΑΝΩΝ Ξ'.

« Περὶ τοῦ τοὺς ἐν ταῖς παροικίαις χειροτονουμένους ἐπισκόπους μὴ τινα ἑαυτοῖς ἐκδικεῖν διοίκησιν. Ὀνωρᾶτος καὶ Οὐρβανὸς οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Ἠκούσαμεν ὁρισθὲν, ἵνα αἱ παροικίαι μὴ ἀξιῶνται λαμβάνειν ἐπισκόπους (29), εἰ μὴ κατὰ συναίνεσιν τούτου, ὑφ' ὧν καθίσταντο. Ἐν δὲ τῇ χώρᾳ ἡμῶν, κατὰ συγχώρησιν τοῦ ἐξαρχῆς κατέχοντος τὰς διοικήσεις ἐπισκόπου, τινὲς εἰς τὰς C αὐτὰς παροικίας χειροτονηθέντες ἐπίσκοποι ἑαυτοῖς ἔτι μὴν ἑτέρας διεκδικοῦσιν. Τοῦτο καὶ κωλυθῆναι τῇ ἀγάπῃ τῆς ὑμετέρας κρίσεως, καὶ ἀνατραπῆναι τοῦ λοιποῦ ὀφείλει. Ἐπιγόνιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἑκάστῳ ἐπισκόπῳ τὸ πρέπον ἐφυλάχθη, ἵνα ἑκάστης τῆς συγκτησίας τῶν παροικιῶν μηδὲν ἀποδρεφθείη πρὸς τὸ ἴδιον κτήσασθαι ἐπίσκοπον, εἰ μὴ κατὰ συναίνεσιν τοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος. Ἐὰν δὲ αὐτὸς παραχωρήσῃ, ὥστε τὴν αὐτὴν διοίκησιν ἐπιτραπεῖσαν ἴδιον κτήσασθαι ἐπίσκοπον, εἰς τὰς λοιπὰς τὸν προχειρισθέντα μὴ ἐπιβάλλεσθαι διοικήσεις· διότι μία ἐκ τοῦ σώματος τῶν πολλῶν ἀφαιρεθεῖσα αὐτὴ καὶ μόνη ἠξιώθη τιμὴν ἰδίας ἐπισκοπῆς ἀναδέξασθαι. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Οὐκ D ἀμφιβάλλω τῇ πάντων ὑμῶν ἀγάπῃ ἀρέσκειν,

CANON LX.

« Ut episcopi qui in parœciis ordinantur, nullam sibi diœcesim vindicent. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Audivimus definitum, ne parœciæ dignentur episcopos accipere, nisi ex consensu ejus, a quo constitutæ sunt. In nostra autem regione, ex permissione ejus qui ab initio diœceses obtinet episcopi, quidam in eis lem parœciis ordinati episcopi, adhuc etiam alias sibi vindicant. Hoc vestri judicii charitate et prohiberi et deinceps subverti debet. Epigonius episcopus dixit: Unicuique episcopo, quod decet, servatum est, ut ex unaquaque parœciarum possessione nihil decerpatur ad proprium episcopum habendum, nisi ex consensu ejus qui habet potestatem. Sin autem ille concesserit, ut ipsa permissa diœcesis proprium habeat episcopum, is qui promotus est ad alias diœceses manum non extendat; quoniam una ex multorum corpore ablata, vel sola digna habita est, quæ proprii episcopatus honorem acciperet. Aurelius episcopus dixit: Non dubito vestrum omnium dilectioni placere, ut episcopus, qui ex prioris episcopi in diœcesi permissione promotus est, eum solum populum

Guill. Beveregii notæ.

(29) *Ἵνα αἱ παροικίαι μὴ ἀξιῶνται λαμβάνειν ἐπισκόπους*. In latina horum canonum Collectione legitur: *Ut diœceses non mereantur episcopos accipere;* ubi observare licet, ut Græcus interpres *diœceses* per *παροικίας* vertit; recte quidem. Etiamsi enim διοίκησις, in notitia imperii juxta ac Ecclesiæ, plurimum provinciarum collectionem proprie significet: hoc tamen in loco, et ubique fere per canones hosce Africanos, vox *diœcesis* pro singulari unius tantum episcopatus territorio usurpatur; quam Græci παροικίαν vocant, sive *parœciam*; quam vocem Dionysius Exiguus in sua canonum versione conservavit. Alii *parochiam* male scribunt: qua antiquitus, aliter atque hodie episcopatus territorium denotatum fuit, sive *diœcesis;* ut hodie vocamus, juxta Ecclesiæ Africanæ usum. Græci autem scriptores, et nonnulli etiam e Latinis, perpetuum observant discrimen inter διοίκησιν, ἐπαρχίαν, παροικίαν. Nam διοίκησις iis plures sub se ἐπαρχίας sive provincias comprehendit; unaquæque etiam ἐπαρχία ex pluribus parœciis constat; et parœciæ singulos plurimos sibi subjectos habuerunt vicos, quibus episcopus parœciæ præfectus est. Adeo ut patriarchæ τῶν διοικήσεων, metropolitani τῶν ἐπαρχιῶν, et singuli episcopi τῶν παροικιῶν curam omnem atque sollicitudinem gesserint.

« obtineat, ad quem fuerat ordinatus. Quoniam « ergo omnia esse tractata existimo, si omnia « rationi vestræ congruant, ea vestra sententia « confirmate. Omnes episcopi dixerunt; Nobis « omnibus hæc placuerunt, et nostra subscri- « ptione confirmamus. Et subscripserunt, 592 « Aurelius Ecclesiæ Carthaginiensis episcopus « præsenti decreto consensi, et lecto subscripsi : « similiter et reliqui episcopi subscripserunt. »

BALS. In aliquas, ut est verisimile, parœcias, quæ non habebant antistites, electi sunt episcopi voluntate episcoporum qui eas habebant : utpote quæ essent fortasse populosæ, et proprio episcopo opus haberent. Sed cum ii, qui ad eas ordinati fuerant, his, quæ illis obtigerant, non contenti essent, sed etiam aliena sibi jura vindicarent, dixerunt Honoratus et Urbanus episcopi, quod quoniam cautum est episcopos non aliter in parœcis eligi, nisi voluntate eorum, qui illas habent ab initio, hoc quoque ita factum est in regione ipsorum. Quia autem, qui sunt ordinati, alias quoque parœcias sua sponte sibi vindicant, debent ea quidem, quæ improbe vindicarunt, corrigi : quæ autem non canonice sunt vindicaturi, prohiberi. Ad hæc ergo Epigonius dixit quod a divinis canonibus unicuique episcopo parœciarum regiones limitesque attributi sunt et ex ipsarum parœciarum possessione nihil potest decerpi seu auferri ab aliquo. Sed nec ipsi parœciæ habitatores possunt sibi sua sponte episcopum constituere, nisi voluntate episcopi qui habet potestatem in parœcia. Si autem ille quoque hoc permiserit, non debet is, qui ordinatus est, propter jus hujus parœciæ se ad aliarum quoque parœciarum administrationem extendere. Sola enim quæ honorata est parœcia, erit sub eo qui est ordinatus : reliquæ autem erunt sub capite a quo ablatio facta est. Dixit ergo post hæc Aurelius, eorum fraternitatis esse admittendam sententiam. Et ipse eadem quoque statuit : et propterea petivit, ut quæ constituta erant, subscriberentur, quod etiam factum est. Et hæc quidem ita : Tu autem scias, quod episcoporum quidem regiones immotas manere, ut canonicum servatur : fieri autem episcopatus de novo in parœciis, quæ sunt aliis episcopis subjectæ, sine regio mandato non permittitur, etiamsi millies consenserit qui eam habet episcopus. Synodice enim constitutum est, ut nec ipsa magna synodus sine jussu regio possit novum constituere episcopatum. Et de eo in alios canones scriptum est.

ZONAR. Definitum est, inquiunt, ne in parœciis, regionibus videlicet parvis episcopo subjectis, episcopus quispiam, nisi eo, qui præest, episcopo consentiente, statuatur. Quod si aliquem, cum ea nimirum approbatione creari contingat, ejus parœciæ finibus populoque contentus degat, neque alias sibi arroget seu vindicet, ac velut ad ipsum spe-

« ὥστε τὸν κατὰ τὴν συγχώρησιν τοῦ προτέρου ἐπι- « σκόπου ἐν τῇ διοικήσει προχειρισθέντα ἐπίσκο- « πον μόνον αὐτὸν κατέχειν τὸν λαὸν, εἰς ὃν ἐχει- « ροτονήθη. Ἐπειδὴ οὖν πάντα νομίζω εἶναι τε- « τρακταϊσμένα, ἐὰν πάντα στοιχῇ τῷ λογισμῷ « ὑμῶν, ταῦτα βεβαιώσατε τῇ ὑμετέρᾳ ἐκφωνή- « σει. Πάντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Πᾶσιν ἡμῖν « ταῦτα ἤρεσεν, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ὑπογραφῇ ταῦτα « βεβαιοῦμεν. Καὶ ὑπέγραψαν· Αὐρήλιος ἐπίσκο- « πος τῆς Ἐκκλησίας Καρχηδόνος τῷ παρόντι δεκρέτῳ συνῄνεσα, καὶ ἀναγνωσθέντι ὑπέγραψα· ὁμοίως « καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

ΒΑΛΣ. Εἴς τινας παροικίας, ὡς ἔοικε, μὴ ἐχούσας ἀρχιερεῖς, ἐψηφίσθησαν ἐπίσκοποι κατὰ γνώμην τῶν ἐχόντων αὐτὰς ἐπισκόπων, ὡς γενομένας τυχὸν πολυανθρώπους, καὶ δεομένας ἰδικοῦ ἐπισκόπου. Μὴ ἀρκουμένων δὲ τῶν εἰς ταύτας χειροτονηθέντων ἐπὶ ταῖς λαχούσαις αὐτοὺς, ἀλλὰ σφετεριζομένων καὶ ἀλλότρια δίκαια, εἶπον Ὁνωρᾶτος καὶ Οὐρβανὸς οἱ ἐπίσκοποι ὡς, ἐπεὶ κεκανόνισται μὴ ἄλλως ψηφίζεσθαι ἐπισκόπους εἰς παροικίας, εἰ μὴ κατὰ θέλησιν τῶν ἐχόντων ἀρχῆθεν αὐτὰς ἐπισκόπων, γέγονε τοῦτο οὕτω καὶ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. Ὅτι δὲ οἱ χειροτονηθέντες καὶ ἄλλας παροικίας διεκδικοῦσιν αὐθαιρέτως, ὀφείλουσι τὰ μὲν κακῶς ἐκδικηθέντα διορθωθῆναι· τὰ δὲ μέλλοντα ἀκανονίστως ἐκδικεῖσθαι κωλυθῆναι. Ἔφησε γοῦν πρὸς ταῦτα ὁ Ἐπιγόνιος ὅτι Ἀπὸ θείων κανόνων ἑκάστῳ ἐπισκόπῳ ἐνορίαι παροικιῶν ἀπενεμήθησαν, καὶ ἀπὸ τῆς συγκτησίας, ἤγουν ἀπὸ τῆς παροικίας αὐτῶν, οὐδὲν δύναται ἀποδρεφθῆναι ἤτοι ἐκκοπῆναι παρά τινος. Ἀλλ' οὐδὲ αὐτοὶ οἱ οἰκήτορες τῆς παροικίας δύνανται αὐτοθελῶς ἐπίσκοπον ἑαυτοῖς καθιστᾷν, εἰ μὴ κατὰ θέλησιν τοῦ ἐξουσιάζοντος τῆς παροικίας ἐπισκόπου. Ἐὰν δὲ καὶ οὗτος παραχωρήσῃ τοῦτο οὐκ ὀφείλει ὁ χειροτονηθεὶς δικαίῳ ταύτης τῆς παροικίας παρεμβάλλειν ἑαυτὸν καὶ εἰς ἄλλων παροικιῶν διοικήσεις. Ἡ γὰρ τιμηθεῖσα μόνη παροικία ἔσεται ὑπὸ τὸν χειροτονηθέντα· αἱ λοιπαὶ δὲ ἔσονται ὑπὸ τὴν κεφαλὴν ἐξ ἧς ἡ ἀφαίρεσις γέγονεν. Εἶπεν οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ Αὐρήλιος ἀποδεκτέαν εἶναι καὶ αὐτῷ τὴν γνώμην τῆς ἀδελφότητος. Καὶ ὥρισε καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ, καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησεν ὑπογραφῆναι τὰ τυπωθέντα, ὃ καὶ γέγονε. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω· σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι τὸ μὲν φυλάττεσθαι τὰς ἐνορίας τῶν ἐπισκόπων ἀπαρασαλεύτους ὡς κανονικὸν συντηρεῖται· τὸ δὲ γίνεσθαι ἐκ νέου ἐπισκοπὰς εἰς παροικίας ὑποκειμένας ἑτέροις ἐπισκόποις χωρὶς βασιλικῆς προστάξεως οὐ παραχωρεῖται, κἂν μυριάκις συναινέσῃ ὁ ἔχων ταύτην ἐπίσκοπος. Διεγνώσθη δὲ συνοδικῶς μηδὲ αὐτὴν τὴν μεγάλην σύνοδον χωρὶς προστάξεως βασιλικῆς δύνασθαι καινίζειν ἐπισκοπήν. Καὶ προεγράφη τὰ περὶ τούτου εἰς ἑτέρους κανόνας.

ΖΩΝΑΡ. Ὡρίσθη, φασὶν, ἐν ταῖς παροικίαις, ἤγουν ταῖς μικραῖς ἐνορίαις ταῖς ὑποκειμέναις ἐπισκόποις, μὴ γίνεσθαι ἐπισκόπους, εἰ μὴ γνώμῃ τῶν ἐχόντων αὐτὰς ἐπισκόπων. Εἰ δέ ποτε γένωνται, κατ' εὐδοκίαν δηλονότι τῶν ἐπισκόπων, ἐκείναις μόναις ἀρκεῖσθαι ταῖς παροικίαις καὶ τοῖς ἐν αὐταῖς λαοῖς, καὶ μὴ ἑτέρας ἐκδικεῖν, ἤγουν οἰκειοῦσθαι, ἢ

ζητεῖν, ὡς ἀνηκούσας αὐτοῖς. Ἡ γὰρ Ἀρζύα μετὰ A παραχώρησιν τοῦ ἐπισκόπου ἀξιωθεῖσα τιμῆς ἐπισκοπικῆς, ἐκείνη μόνη ταύτην ὀφείλει ἔχειν, ἑτέρα δὲ ἀποδρεφθείη, ἤγουν μὴ ἀποσπασθείη, μὴ ἀποτμηθείη εἰς τὸ ἴδιον κτήσασθαι ἐπίσκοπον, εἰ μὴ συναινέσει τοῦ ἐξουσιάζοντος αὐτῆς ἐπισκόπου. Πρὸς ταῦτα ὁ Αὐρήλιος, παρασκευάζων συναινέσαι πάντας τοὺς τῆς συνόδου, ἐπήγαγεν ὅτι Οὐκ ἀμφιβάλλω πᾶσιν ἀρέσκειν ταῦτα. Καὶ ἐπειδὴ πάντα νομίζω εἶναι τετρακταϊσμένα, ἀντὶ τοῦ ἐσκοπημένα, δεδοκιμασμένα, ἐξητασμένα, πάντως βεβαιώσατε ταῦτα τῇ ὑμετέρᾳ ἐκφωνήσει. Πάντες εἶπον· Ἤρεσεν ἡμῖν πᾶσι ταῦτα καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ὑπογραφῇ αὐτὰ βεβαιοῦμεν.

ΑΡΙΣΤ. « Διοίκησις ἐὰν κατὰ γνώμην τοῦ τὴν « ἐξουσίαν ἔχοντος ἐπιτραπῇ ἴδιον σχεῖν ἐπίσκοπον « εἰς τὰς λοιπὰς διοικήσεις ὁ τοιοῦτος μὴ ἐπιβα- B « λέσθω. »

Ὥρισται παρὰ γνώμην τοῦ πρωτεύοντος ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ, μή τινα τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι· ἀλλὰ μηδὲ ἐν κώμῃ τινὶ, ἢ καὶ βραχείᾳ πόλει, ἐν ᾗ καὶ εἷς πρεσβύτερος ἐπαρκεῖ ἐπίσκοπον καθίστασθαι, εἰ μὴ πληθυνθεῖσαι ἴσως αὗται ἄξιαι κριθῶσιν ὀνομασθῆναι ἐπισκοπαί. Εἰ γοῦν εἰς παροικίαν τινὰ, ἐν ᾗ τὸ πρὶν οὐκ ἦν ἐπίσκοπος, κατὰ γνώμην τοῦ τὴν ἐξουσίαν ἐν αὐτῇ ἔχοντος ἐπισκόπου ἐπίσκοπον γενέσθαι ἐπιτραπῇ, τὸν λαὸν μόνον, εἰς ὃν ἐχειροτονήθη, κατέχειν ὀφείλει, μὴ μέντοι γε καὶ ἑτέραν διεκδικεῖν παροικίαν.

« Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ ὡρίσθη, ἵνα ἐπίσκοπος χωρὶς « ἀπολυτικῆς μὴ πλεύσῃ. Ἐπὶ Καισαρίου καὶ C « Ἀττικοῦ, τῶν λαμπροτάτων ὑπάτων, τῇ πρὸ « ἓξ καλανδῶν Ἰουλίων ἐν Καρχηδόνι ἤρεσε μη- « δένα τῶν ἐπισκόπων πλέειν χωρὶς ἀπολυτικῆς « τοῦ πρωτεύοντος. Τὰ πεπραγμένα ὁ ζητῶν ἐν « τοῖς αὐθεντικοῖς εὑρήσει. »

ΖΩΝΑΡ. Ἀπολυτικὴν λέγει τὴν εἰρηνικὴν ἐπιστολήν· πρωτεύοντα δὲ τὸν πατριάρχην ἢ τὸν μητροπολίτην τῆς διοικήσεως· πλέειν δὲ τὸ διαποντίως ἀποδημεῖν. »

« Ἐκ τῆς συνόδου ταύτης τοποτηρηταὶ πρὸς βασι- « λέας ὑπογεγραμμένοι ἐπίσκοποι ἀποστέλλονται. « Μετὰ τὴν ὑπατείαν τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων « Ὀνωρίου Αὐγούστου τῷ τετάρτῳ, καὶ Εὐτυ- « χιανοῦ τοῦ λαμπροτάτου τῇ πρὸ πέντε καλαν- « δῶν Μαΐου ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σήκρητον τῆς D « Ῥεστιτούτης ἐκκλησίας. »

Πρᾶξις τρίτη.

« Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τοποτηρησίαν ἀνεδέξαντο « Ἐπιγόνιος καὶ Βικεντιανὸς οἱ ἐπίσκοποι· ἵνα « νόμου ἀξιωθῶσιν παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων βασι- « λέων περὶ τῶν καταφευγόντων εἰς ἐκκλησίαν, « καὶ οἱαισδήποτε ἐγκεκυλισμένων εὐθύναις, « ὥστε μηδένα τολμᾷν αὐτοὺς ἀποσπᾷν. Ἐν ταύτῃ « τῇ συνόδῳ πρεσβεία ἀποστέλλεται πρὸς τοὺς « Ῥώμης καὶ Μεδιολάνου ἐπισκόπους περὶ τῶν « νηπίων τῶν παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς βαπτισθέν- « των· καὶ πρὸς τὸν βασιλέα δὲ περὶ τοῦ τὰ « ἐγκαταλείμματα τῶν εἰδώλων ἀφαιρεθῆναι, καὶ « περὶ ἄλλων δὲ πλείστων πραγμάτων. »

cantes invadat. Arzua enim, quæ ex episcopi facultate digna episcopatus honore habita est, sola cum obtinere debet, non alia quoque decerpi, seu distrahi ac divelli, ut proprium habeat episcopum, nisi eo qui illic præsidet episcopo comprobante. Ad hæc Aurelius, ut eorum animos qui in synodo aderant, ad assentiendum idonee compararet, Non dubito, ait, quin hæc omnibus probentur, et quia pertractata satis, hoc est, meditata, examinata, probata, omnia esse arbitror, ea vos quoque vestra sententia confirmate. Tum reliqui, Et nobis hæc placent, et nostra omnium subscriptione firmabimus.

ARIST. « Diœcesis si ejus qui potestatem habet sen- « tentia proprium habere episcopum permittatur, « reliquas ille diœceses ne invadat. »

Decretum est, præter primatis sententiam in unaquaque provincia, neminem episcoporum fieri. Sed 593 nec in vico aliquo aut parva civitate, in qua et unus presbyter sufficiat, constitui episcopum; nisi forte illæ populo abundantes dignæ judicentur, quæ nominentur episcopatus. Si itaque in parœcia aliqua, in qua antea non fuit episcopus, per episcopi in eo potestatem habentis sententiam episcopus fieri permittatur, populum solum, in quem ordinatus fuit, retinere debet, non autem et aliam vindicare parœciam.

« In hac synodo constitutum est, ut episcopus sine « dimissoriis litteris non naviget. Sub Cæsa- « rio et Attico, illustrissimis consulibus, sexto « calendas Julias, Carthagini placuit, ut nullus « episcopus sine primatis dimissoriis epistolis na- « viget. Qui acta quærit, in authenticis inve- « niet. »

ZONAR. Dimissoriæ nomine pacificam epistolam, primatis vero appellatione patriarcham aut metropolitanum intelligit. Navigare porro est maritimo itinere in alias oras peregrinari.

« Ex hac synodo legati ad imperatores, subscripti « episcopi mittuntur. Post consulatum gloriosis- « simorum imperatorum, Honorii Augusti quarti » et Eutychiani V. C. quinto calendas Maias Car- « thagine in secreto Restitutæ ecclesiæ. »

Actio tertia.

« In hac synodo legationem susceperunt Epigonius « et Vincentianus episcopi ut legem ferre di- « gnentur gloriosissimi imperatores de iis, qui « ad ecclesiam confugerunt, et quibuscunque cri- « minibus involuti tenentur, ut nemo possit eos « avellere. In hac synodo legatio mittitur ad Ro- « manum et Mediolanensem episcopos de in fan- « tibus qui ab hæreticis baptizati sunt : quin « etiam ad imperatorem, ut idolorum reliquiæ « auferantur et de plurimis aliis rebus. »

« Post consulatum Flavii Stilichonis illustrissimi, decimo sexto calendas Julias Carthagine in secreto Restitutæ ecclesiæ, præsidens simul cum suis coepiscopis, assistentibus diaconis, Aurelius episcopus dixit : Ecclesiarum Dei, quæ in tota Afrorum regione sitæ sunt, necessitates una mecum perfecte scit vestra dilectio, sanctissimi fratres : et quia Dominus præstitit, ut saltem ex parte congregata sit præsentia sancti vestri conventus, mihi opportunum videtur easdem, ut dictum est, necessitates in medium afferre, quas propria sollicitudine investigare potui ; quas quidem quando vestra confirmabit sinceritas, consequens erit, ut unum sacerdotum ex nostro numero declaremus, qui Dei auxilio debet propter vestras preces easdem necessitates suscipere, et fortiter peragendo deferre in transmarinas Italiæ partes ; qui hanc necessitatem, laborem et inopiam possit sanctissimis et sacrorum comministris fratribus nostris ostendere ; partim quidem venerando sancto apostolicæ cathedræ episcopo Anastasio ; partim autem et sanctissimo fratri Venerio sacerdoti ecclesiæ Mediolanensis. Ab iis enim thronis prohibitum fuerat, quod communi periculo magnopere providendum, quia tanta est clericorum inopia, et multæ ecclesiæ adeo sunt desertæ, ut nullus possit diaconus vel illitteratus inveniri. De reliquis autem superioribus ordinibus et gradibus tacendum esse existimo. Nam cum, ut dixi, diaconi ministerium non facile inveniatur, de superioribus honoribus multo est apertius. Et quotidianas diversorum et fere emorientium populorum lamentationes deinceps non sufferimus : quibus nisi auxilium ferre velimus, **594** gravissimum et inexcusabile propter perditas animas delictum nos apud Deum excipit. »

« Μετὰ τὴν ὑπατείαν Φλαβίου Στελίχωνος τοῦ λαμπροτάτου, τῇ πρὸ δεκαὲξ καλανδῶν Ἰουλίων ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σήκρητον τῆς Ῥεστιτούτης ἐκκλησίας προκαθίσας ἅμα τοῖς συνεπισκόποις αὐτοῦ, παρεστώτων τῶν διακόνων, Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν τῶν Ἄφρων χώραν καθιδρυμένων, τὰς ἀνάγκας ἀκριβῶς ἅμα ἐμοὶ ἐπίσταται ἡ ὑμετέρα ἀγάπη, ἁγιώτατοι ἀδελφοί· καὶ ἐπειδὴ τοῦ Κυρίου παρέχοντος κἂν ἐν μέρει συνήχθη ἡ παρουσία τῆς ὁσίας ὑμῶν συνελεύσεως, δοκεῖ μοι εἰς μέσον παρακομίσαι τὰς αὐτὰς, ὡς εἴρηται, ἀνάγκας, ἅσπερ οἰκείᾳ φροντίδι ἠδυνήθην ἀνιχνεῦσαι· ἅστινας ἡνίκα ἐπικυρώσῃ ἡ ὑμετέρα εἰλικρινότης, ἀκόλουθον ἔσται ἀποδείξασθαι ἕνα ἱερέα ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἀριθμοῦ, τὸν ὀφείλοντα τῇ τοῦ Κυρίου βοηθείᾳ διὰ τῶν εὐχῶν ὑμῶν ταύτας αὐτὰς ἀνάγκας ἀναδέξασθαι, καὶ ἀνδρείως ἐξανυστέας ἀποκομίσαι πρὸς τὰ πραγματικὰ τῆς Ἰταλίας μέρη ὅστις δυνηθῇ αὐτήν τε τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν πόνον καὶ τὴν ἔνδειαν ὑμῶν παραστῆσαι τοῖς ἁγιωτάτοις ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς ἡμῶν· τοῦτο μὲν Ἀναστασίῳ τῷ προσκυνητῷ ἁγίῳ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας ἐπισκόπῳ· τοῦτο δὲ ἔτι μὴν καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀδελφῷ Βενερίῳ τῷ ἱερεῖ τῆς Μεδιολάνων ἐκκλησίας. Ἐκ τούτων γὰρ τῶν θρόνων ἐκωλύθη, ὅπερ ἐπιγνοῖεν ἐν κοινῷ κινδύνῳ μεγάλως ὀφείλειν προνοηθῆναι· ὅτι τοσαύτη ἐστὶ κληρικῶν ἔνδεια, καὶ πολλαὶ ἐκκλησίαι οὕτως ὑπάρχουσιν ἔρημοι, ὡς μηδένα διάκονον κἂν ἀγράμματον ἔχειν εὑρίσκεσθαι. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἀνωτέρων βαθμῶν καὶ τάξεων σιωπητέον ὑπολαμβάνω. Ἐπειδὴ, ὡς εἶπον, ἐὰν ἡ τοῦ διακόνου ὑπουργία οὐκ εὐχερῶς εὑρίσκηται, πολλῷ πλέον περὶ τῶν ἀνωτέρων τιμῶν κατάδηλον ὑπάρχει. Καὶ τοὺς καθημερινοὺς θρήνους τῶν διαφόρων καὶ σχεδὸν ἀποθνησκόντων λαῶν τοῦ λοιποῦ οὐχ ὑποφέρομεν· οἷς εἰ μηδέποτε θελήσωμεν βοηθῆσαι, βαρυτάτη καὶ ἀναπολόγητος αἰτία τῶν ἀπολλυμένων ψυχῶν ἐκδέχεται ἡμᾶς παρὰ τῷ Θεῷ. »

BALS. Præsenti scripto vult Aurelius certiorem fieri papam et Mediolanensem episcopum, quod Afrorum regiones sunt in magnas angustias adductæ, non solum sacerdotum et episcoporum, sed etiam ipsorum diaconorum; et ut curent aliquam fieri dispensationem seu provisionem in Christianorum auxilium.

ΒΑΛΣ. Διὰ τῆς παρούσης γραφῆς ἀξιοῖ ὁ Αὐρήλιος δοθῆναι εἴδησιν τῷ πάππᾳ καὶ τῷ Μεδιολάνων, ὅτι στενοχωρίαν μεγάλην ἔχουσιν αἱ χῶραι τῶν Ἄφρων μὴ μόνον ἱερέων καὶ ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν διακόνων, καὶ φροντίσαι γενέσθαι οἰκονομίαν εἰς βοήθειαν τῶν Χριστιανῶν.

ZONAR. Quæ superiore oratiuncula continentur hæc sunt : Nostis, fratres, [inquit Aurelius] quibus malorum asperitatibus omnes Africanæ ecclesiæ conflictentur. Et quoniam si minus universi, plures certe ad synodum convenimus, quas ego quidem difficultates sollicitus investigavi, hoc est, multa cura ac diligentia adhibita conquisivi, eas hoc tempore in medium proferre constitui. Reliquum erit deinde, ut aliquem ex nostro numero delegatis, a

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτο ἡ παροῦσα λέγει γραφή· ὅτι Ἐπίστασθε, ἀδελφοί, τὰς ἀνάγκας, ἃς ἔχουσι πᾶσαι αἱ κατὰ τὴν Ἀφρικὴν ἐκκλησίαι. Καὶ ἐπεὶ συνήχθη εἰ καὶ μὴ πᾶσα ἡ σύνοδος, ἀλλά γε κἂν ἐν μέρει, δοκεῖ μοι προθεῖναι εἰς μέσον τὰς τοιαύτας ἀνάγκας, ἃς ἐφρόντισα καὶ ἀνίχνευσα, ἤγουν ἐπιμελῶς ἐζήτησα. Ἀκόλουθον δὲ ἔσται, ἐπιλέξασθαι ἕνα ἐξ ἡμῶν, ὅστις ταύτας ἀποκομίσει πρὸς τὰ πέραν μέρη τῆς Ἰταλίας, ἤγουν ἀπαγγελεῖ τῷ πάππᾳ καὶ

A τῷ Μεδιολάνων τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν πόνον καὶ τὴν ἔνδειαν ἡμῶν, ὅτι τοσαύτη ἐστὶ κληρικῶν ἔνδεια, ὥστε πολλαὶ ἐκκλησίαι οὐδ' ἕνα διάκονον, κἂν ἀγράμματον, ἔχουσιν. Ἐὰν δὲ διάκονοι, φησὶν, οὐκ εὐχερῶς εὑρίσκωνται, σκοπητέον, εἰ οἱ ἀνώτεροι βαθμοὶ, ἤγουν πρεσβύτεροι καὶ ἐπίσκοποι, εὑρεθήσονται· ὅτι τοὺς θρήνους τοὺς καθημερινοὺς τῶν λαῶν, τῶν σχεδὸν ἐκ τῆς λύπης θνησκόντων, οὐ φέρομεν. Ἡ δὲ λύπη ἐκείνοις ἦν ὅτι ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους οὐκ εἶχον, οἷς, φησὶν, εἰ μὴ βοηθήσομεν, βαρυτάτη κόλασις ἐκδέχεται ἡμᾶς παρὰ τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν ἀπολλυμένων ψυχῶν

ΚΑΝΩΝ ΞΑ'.

B Ὥστε τοὺς μικροὺς παρὰ τοῖς Δονατισταῖς βαπτιζομένους, ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ κληρικοὺς χειροτονεῖσθαι. Διὸ, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ συνόδῳ τὸ ὁρισθὲν μέμνηται ἅμα ἐμοὶ ἡ ὑμετέρα ὁμοψυχία, ὥστε τοὺς παρὰ τοῖς Δονατισταῖς μικροὺς βαπτιζομένους μηδέπω δυναμένους γινώσκειν τῆς πλάνης αὐτῶν τὸν ὄλεθρον, μετὰ τὸ χεῖραν λογισμοῦ δεκτικὴν παραγενέσθαι, ἐπιγνωσθείσης τῆς ἀληθείας, τὴν φαυλότητα ἐκείνων βδελυττομένους πρὸς τὴν καθολικὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, τὴν ἀνὰ πάντα τὸν κόσμον διακεχυμένην, τάξει ἀρχαίᾳ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἀναδεχθῆναι, τοὺς τοιούτους ἐκ τοῦ τῆς πλάνης ὀνόματος μὴ ὀφείλειν ἐμποδίζεσθαι εἰς τάξιν κληρώσεως, ὁπόταν τὴν ἀληθινὴν Ἐκ- C κλησίαν ἰδίαν αὐτῶν ἐλογίσαντο τῇ πίστει προσερχόμενοι, καὶ ἐν αὐτῇ τῷ Χριστῷ πιστεύσαντες τῆς Τριάδος τὰ ἁγιάσματα ὑπεδέξαντο. Ἅτινα πάντα ἀληθῆ καὶ ἅγια καὶ θεῖα εἶναι δῆλόν ἐστι, καὶ ἐν τούτοις πᾶσαν τὴν τῆς ψυχῆς ἐλπίδα ὑπάρχειν. Κἂν εἰ τὰ μάλιστα οὖν καὶ ἡ τῶν αἱρετικῶν προληφθεῖσα τόλμα τῷ ὀνόματι τῆς ἀληθείας ἐναντιούμενά τινα παραδιδόναι προπετεύεται, ταῦτα ἐπειδὴ ἁπλᾶ ἐστιν, ὡς διδάσκει ὁ ἅγιος Ἀπόστολος, λέγων, « Εἷς Θεὸς, μία πίστις, ἓν βάπτισμα. » Καὶ τὸ ὀφεῖλον προσάπαξ δίδοσθαι, ἐπαναληφθῆναι οὐκ ἔξεστιν, ἀναθεματιζομένου τοῦ τῆς πλάνης ὀνόματος διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἀναδεχθῶσιν εἰς τὴν μίαν Ἐκκλησίαν, τὴν, ὡς εἴρηται, πε- D ριστερὰν καὶ μόνην μητέρα τῶν Χριστιανῶν, ἐν ᾗ πάντα τὰ ἁγιάσματα σωτηριωδῶς αἰώνια καὶ ζωτικὰ παραλαμβάνονται, ἅτινα τοῖς ἐπιμένουσιν ἐν τῇ αἱρέσει μεγάλην τῆς καταδίκης τὴν τιμωρίαν πορίζουσιν, ἵνα ὅπερ ἦν αὐτοῖς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀκολουθητέον φωτεινοτέρως, τοῦτο γένηται αὐταῖς ἐν τῇ πλάνῃ σκοτεινότερον καὶ πλέον καταδεδικασμένον. Ὅπερ τινὲς ἔφυγον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθολικῆς μητρὸς τὰ εὐθύτατα ἐπεγνωκότες, πάντα ἐκεῖνα τὰ ἅγια μυστήρια φίλτρῳ τῆς ἀληθείας ἐπίστευσαν καὶ ὑπεδέξαντο. Τοῖς

[13] Ephes. IV. 5.

quo hæc in Italiam deferantur, seu papæ et Mediolanensium episcopo nostræ difficultates, labor inopiaque significentur. Nempe tantam apud nos esse clericorum paucitatem, ut multæ ecclesiæ ne diaconum quidem, vel illitteratum, habeant. Quod si diaconis, inquit, inveniendis usque adeo laboratur, quid de superioribus ordinibus, sacerdotibus nimirum et episcopis futurum sit, cogitandum; neque vero quotidianas populorum querimonias, dolore pene tabescentium, quod episcoporum et sacerdotum ministeriis destituti sint, diutius a nobis perferri posse. Quos quidem, inquit, nisi adjuvare nitamur, acerbissima supplicia, ob animarum pereuntium jacturam, nos a Deo manere putandum est.

CANON LXI.

« Ut parvuli, qui a Donatistis baptizantur, in catholica Ecclesia clerici ordinentur. Proinde quoniam in superiore synodo decretum esse una mecum vestra meminit concordia, ut parvuli, qui a Donatistis baptizantur, erroris sui perniciem cognoscere non valentes, postquam ad ætatem rationis capacem pervenerint, agnita veritate, illorum improbitatem abhorrentes in universalem Dei Ecclesiam, quæ per universum mundum diffusa est, antiquo ordine, per manuum impositionem recipiantur, quominus bujusmodi in clericatus ordinem provehantur erroris nomine impediri non debent: quando veram Ecclesiam suam propriam existimarunt ad fidem accedentes, et in ipsa Christo credentes Trinitatis sacramenta susceperunt. Quæ quidem omnia vera et sancta et divina esse clarum est, et in iis omnem spem animæ esse sitam. Et si maxime ergo etiam hæreticorum præcedens audacia ad quædam contraria sub nomine veritatis tradenda prompta sit; ea quoniam sunt simplicia, ut docet sanctus Apostolus dicens: « Unus Deus, una fides, unum baptisma; » et quod debet semel dari, non licet rursus recipi; anathematizato erroris nomine, per manus impositionem in unam illam Ecclesiam suscipiantur, quæ, ut dictum est, columba et sola mater Christianorum, in qua omnia sacramenta salutariter æterna et vivifica accipiuntur, quæ quidem iis, qui manent in hæresi, magnam præbent condemnationis pœnam, ut quod erat ipsis in veritate ad vitam æternam clarius sequendum, hoc sit eis in errore tenebricosius et magis condemnatum. Quæ quidem nonnulli vitarunt, et Ecclesiæ catholicæ matris agnita veritate, omnia illa sancta mysteria a veritate illecti crediderunt et susceperunt. Iis quando bonæ vitæ probatio accesserit, non dubie et integre ad sacramentorum ministerium confirmabuntur: et maxime in tanta rerum necessitate nemo est qui hoc non concedat. 595 Si qui autem hujus dogmatis clerici cum multitudine

« et eisdem honoribus ad nos venire desiderant, A
« qui quidem propter honoris amorem ad vitam
« suadent, et ad salutem retinent : hoc utique
« majore prædictorum fratrum sententiam fe-
« rentium intelligentia comprehendendum esse
« existimo, ut sapientiore suo consilio nostræ
« relationis rationem discernant, et nos confir-
« mare dignentur ad id quod a nobis de ea re
« statuendum est. Solum autem de iis, qui in
« infantia baptizati sunt, satis habemus, ut, si
« ipsis placet, sententiæ nostræ consentiant de
« iis ordinandis. Omnia ergo, quæ superius apud
« sanctissimos episcopos collegimus, facienda
« esse æquum censet una mecum vestra veneranda
« fraternitas. »

B

BALS. et ZONAR. Donatus quidam nomine fuit auctor hæresis, qui non alias divinorum esse mysteriorum participem docebat, nisi os in manum tenens hoc prius salutaret, et sic communicaret. Illius ergo hæresim sequentes nominabantur Donatistæ. De iis ergo, ut in canone 47 hujus synodi dictum est, visum est Patribus interrogare, an infantes eorum, qui baptizati fuerant a parentibus, qui erant ipsi Donatistæ, deinde a catholica Ecclesia suscepti sunt, ad ordinationem quoque in clero C suscipiendi sint, an non? Hoc ergo rursus quoque introducit synodus, et fert sententiam, quod a Donatistis in infantia baptizati, ut qui tunc non potuerint erroris perniciem agnoscere ; quando ad ætatem rationis, hoc est prudentiæ capacem pervenerint, ut possint veritatem intelligere et illorum improbitatem odisse : si ad ecclesiam accesserint, ii per manuum impositionem suscipiantur ordine quodam et ex forma antiqua ; et non impediantur quominus in clerum admittantur, Christo pure credentes, et sanctæ Trinitatis sacramenta seu dona divina suscipientes, quæ sunt corpus et sanguis unius sanctæ Trinitatis, et vera et sancta nobis a Servatore tradita, qui etiam a Patre ad nostram D salutem missus est, sanctificata autem adventu sancti Spiritus. Sic enim censentur Trinitatis sacramenta. Quando ergo, inquiunt, crediderint, et sacramenta susceperint, si vita quoque ipsorum examinata bona inventa fuerit, clerici etiam fient. De hac ergo infantium causa et a papa et a Mediolanensium episcopo petiverunt, an eis ita videatur. Si qui autem, inquiunt, Donatistarum clerici, cum populo qui est apud ipsos, et iisdem honoribus seu gradibus, velint ad fidem orthodoxam accedere ; qui quidem clerici volentes etiam apud orthodoxos in suo honore permanere, consulunt populo, qui eis subest, ea quæ ad vitam et salutem pertinent : quid eis faciendum est? Sed hoc, inquiunt, a dictis

« τοιούτοις, ὅταν δοκιμὴ χρηστοῦ βίου προσέλθοι,
« ἀναμφιβόλως καὶ ὁλοκλήρως πρὸς ὑπουργίαν τῶν
« ἁγίων προσκυρωθήσεται· καὶ μάλιστα ἐν τῇ
« τοσαύτῃ τῶν πραγμάτων ἀνάγκῃ οὐδείς ἐστιν ὃ
« μὴ τοῦτο παραχωρῶν. Εἰ δέ τινες τοῦ αὐτοῦ
« δόγματος κληρικοὶ μετὰ τοῦ πλήθους καὶ τῶν
« τιμῶν αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς ἐλθεῖν ποθήσουσιν,
« οἵτινες τῷ ἔρωτι τῆς τιμῆς συμβουλεύουσι
« πρὸς ζωὴν καὶ κατέχουσι πρὸς σωτηρίαν, ἀλλὰ
« τοῦτο καταληπτέον κρίνω τῇ μείζονι κατανοή-
« σει ψηφισθησόμενον τῶν προλεχθέντων ἀδελφῶν,
« ἵνα τῇ συνετωτέρᾳ αὐτῶν βουλῇ τῆς ἡμετέρας
« ἀναφορᾶς τὸν λόγον διαγνῶσι, καὶ ἡμᾶς βεβαιῶ-
« σαι καταξιώσωσιν, εἰς τὸ ὀφεῖλον περὶ τούτου
« τοῦ πράγματος παρ' ἡμῶν τυπωθῆναι. Μόνον δὲ
« περὶ τῶν ἐν νηπιότητι βαπτισθέντων ἀρκούμεθα,
« ἵνα, εἰ ἀρέσκει αὐτοῖς, τῇ ἡμετέρᾳ συναινέσωσι
« προαιρέσει περὶ τοῦ χειροτονεῖσθαι τούτους.
« Πάντα τοίνυν, ἃ ἀνωτέρω συνηγάγομεν παρὰ
« τοῖς ἁγιωτάτοις ἐπισκόποις, πρακτέα εἶναι
« δικαιοῖ ἅμα ἐμοὶ ἡ ἔντιμος ὑμῶν ἀδελφότης. »

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Δονάτος τις τὸ ὄνομα αἱρέσεως γέγονεν ἀρχηγὸς μὴ ἄλλως τῶν θείων μυστηρίων μεταλαμβάνειν διδάξας εἰ μὴ ὀστοῦν κατέχων ἐν τῇ χειρὶ, τοῦτο πρότερον ἀσπάζοιτο, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν. Οἱ οὖν ἐκείνου αἱρεσιῶται Δονατισταὶ ὀνομάζονται. Περὶ τούτων οὖν, ὡς ἐν τῷ μζ' κανόνι τῆς συνόδου ταύτης εἴρηται, ἔδοξε τοῖς Πατράσιν ἐρωτῆσαι, εἰ τὰ νήπια αὐτῶν βαπτιζόμενα παρὰ τῶν γονέων αὐτῶν, Δονατιστῶν ὄντων, εἶτα προσερχόμενα τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, δεῖ προσδέχεσθαι καὶ ἐν κλήρῳ τάττειν, ἢ μή; Τοῦτο οὖν καὶ πάλιν ἡ σύνοδος εἰσάγει, καὶ δίδωσι γνώμην, ὥστε τοὺς παρὰ τοῖς Δονατισταῖς ἐν νηπιότητι βαπτιζομένους, ὡς μὴ δύνασθαι τότε γινώσκειν τῆς πλάνης τὸν ὄλεθρον, ὅτε εἰς ἡλικίαν ἔλθωσι δεκτικὴν λογισμοῦ, τουτέστι φρονήσεως, ὥστε δύνασθαι νοῆσαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ μισῆσαι τὴν ἐκείνων φαυλότητα· ἐὰν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσέλθωσιν, ἀναδέχεσθαι τούτους διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν κατά τινα τάξιν καὶ τύπον ἀρχαῖον, καὶ μὴ ἐμποδίζεσθαι εἰς τὸ κληρωθῆναι πιστεύσαντας καθαρῶς τῷ Χριστῷ, καὶ ὑποδεξαμένους τῆς ἁγίας Τριάδος τὰ ἁγιάσματα, ἤτοι τὰ δῶρα τὰ θεῖα, ἅτινα τὸ σῶμα καὶ αἷμά εἰσι τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ ἀληθῆ καὶ ἅγιά εἰσι παραδοθέντα ἡμῖν παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ὃς καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀπεστάλη εἰς σωτηρίαν ἡμῶν, ἁγιαζόμενα δὲ τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οὕτω γὰρ τῆς Τριάδος λογίζονται ἁγιάσματα. Ὅταν οὖν, φασὶ, πιστεύσωσι καὶ τὰ ἅγια δέξωνται, ἐὰν καὶ ὁ βίος αὐτῶν δοκιμασθεὶς χρηστὸς εὑρεθῇ, καὶ κληρωθήσονται. Περὶ ταύτης οὖν ὑποθέσεως τῶν νηπίων ἐζήτησαν καὶ παρὰ τοῦ πάπα καὶ παρὰ τοῦ Μεδιολάνων μαθεῖν, εἰ ἀρέσκονται τῇ γνώμῃ αὐτῶν. Εἰ δέ τινες, φασὶ, κληρικοὶ τῶν Δονατιστῶν, μετὰ τοῦ παρ' αὐτοῖς λαοῦ καὶ τῶν τιμῶν αὐτῶν, ἤγουν τῶν βαθμῶν αὐτῶν, θελήσουσι μετελθεῖν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, οἵτινες κληρικοὶ θέλοντες καὶ

παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις διαμένειν ἐν τῇ τιμῇ αὐτῶν, συμβουλεύουσι τῷ ὑπ' αὐτοὺς λαῷ πρὸς ζωὴν καὶ σωτηρίαν, τί ποιητέον ἐπ' αὐτοῖς; Ἀλλὰ τοῦτο, φασὶ, λυθήσεται παρὰ τῶν λεχθέντων ἀδελφῶν ὥστε καὶ ἡμᾶς βεβαιῶσαι, τί ὀφείλομεν περὶ τούτου ποιεῖν.

A fratribus solvetur, ita ut et nos confirment, quod de hac re facere debemus.

ΑΡΙΣΤ. « Διὰ τὴν ἔνδειαν οἱ τοῖς Δονατισταῖς « νήπιοι βαπτισθέντες, εἰ μεταμεληθέντες, καὶ « ἀναθέματι τὴν αἵρεσιν παραπέμψαντες, καὶ « ἄλλως ἐπάξιοί εἰσι, χειροτονείσθωσαν. »

Οὗτοι νήπιοι βαπτισθέντες παρὰ τῶν Δονατιστῶν, καὶ τῇ οἰκείᾳ γνώμῃ μηδὲν ἁμαρτήσαντες ἐὰν τὴν ἰδίαν αἵρεσιν ἀναθεματίσωσι, καὶ τῇ καθολικῇ προσέλθωσιν Ἐκκλησίᾳ, ἔχωσι δὲ καὶ βίον ἄμεμπτον, εἰς ἱερατικοὺς βαθμοὺς προβιβασθήσονται, διὰ τὸ ἐνδεῶς ἔχειν τὴν Ἀφρικὴν κληρικῶν.

ARIST. « Qui propter necessitatem parvuli a Donatistis sunt baptizati, si resipuerint, et hæresim « anathemati subjecerint, et alias digni fuerint, « ordinentur. »

Alii infantes a Donatistis baptizati, et sua voluntate nihil peccantes, si hæresim suam anathematizent, et ad catholicam accedant Ecclesiam, vitam autem et inculpatam agant, ad sacerdotales provehentur gradus, quia Africæ opus est clericis.

ΚΑΝΩΝ ΞΒ'.

B « Περὶ τῶν ἐγκαταλειμμάτων τῶν εἰδώλων καὶ « ναῶν τῶν ὀφειλόντων ἐξαλειφθῆναι. Ὧν χάριν « αἰτῆσαι δεῖ τοὺς θρησκευτικωτάτους βασιλεῖς, « ὥστε τὰ ἐγκαταλείμματα τῶν εἰδώλων, τὰ κατὰ « πᾶσαν τὴν Ἀφρικὴν, κελεῦσαι παντελῶς ἀνακοπῆναι (καὶ γὰρ ἐν πολλοῖς τόποις παραθαλασσίοις καὶ διαφόροις κτήσεσιν ἀκμάζει ἔτι « τῆς πλάνης ταύτης ἡ ἀδικία), ἵνα παραγγελθῶσι « καὶ αὐτὰ ἀπαλειφθῆναι, καὶ οἱ ναοὶ αὐτῶν, οἱ « ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ἐν ἀποκεκρυμμένοις τόποις « χωρίς τινος εὐκοσμίας καθεστῶτες παντὶ τρόπῳ « κελευσθῶσι καταστραφῆναι. »

596 CANON LXII.

« De idolorum reliquiis, et templis quæ debent « deleri. Quamobrem a religiosissimis imperato« ribus petendum est, ut idolorum reliquias, quæ « sunt in omni Africa, omnino excindi jubeant « (in multis enim locis maritimis, et diversis « possessionibus, adhuc viget hujus erroris ini« quitas), ut præcipiantur et ipsa aboleri, et tem« pla ipsorum in agris et in occultis locis orna« mentis spoliata omnibus modis jubeantur « everti. »

ΒΑΛΣ. Διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἀξιοῦσιν οἱ Πατέρες τοὺς βασιλεῖς καταστραφῆναι τὰ μετὰ τὸ κήρυγμα Εὐαγγελίου ἐναπομείναντα εἴδωλα.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ πλατυνθέντος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἔτι τὸ οὐραῖον ὁ δράκων ἐκίνει, κἂν ἡ κεφαλὴ συνεθλάσθη αὐτοῦ. Ἔτι γὰρ ἔν τισι τόποις περιελέλειπτο εἴδωλα, καὶ ναοὶ αὐτῶν περιῆσαν. Καὶ περὶ τούτων οὖν ἡ σύνοδος αὕτη βουλεύεται ἀναφορὰν γενέσθαι πρὸς τοὺς κρατοῦντας, ἵνα ὁρίσωσι πάντα τὰ εἴδωλα ἀφανισθῆναι, καὶ τοὺς ναοὺς αὐτῶν καταστραφῆναι χωρίς τινος εὐκοσμίας καθεστῶτας. Τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐχὶ διαστέλλουσα, ὥστε τοὺς μὲν χωρὶς εὐκοσμίας ὄντας καθαιρεθῆναι, τοὺς δὲ κόσμον ἔτι ἔχοντας περισώζεσθαι, ἀλλὰ δεικνύουσα ὅτι ἤδη ἤρξαντο καθαιρεῖσθαι, ἀφαιρεθέντες ὃν περιέκειντο κόσμον, καὶ οἷον ἡμικατάλυτοι γεγονότες.

BALS. Per præsentem canonem volunt Patres, ut reges evertant idola, quæ post Evangelii prædica- C tionem remanserunt.

ZONAR. Quamvis promulgato in omnes partes Evangelio, adhuc tamen etiam eliso capite, caudam draco nefarius agitabat. Adhuc enim quibusdam in locis idola eorumque templa supererant. De his igitur ad eos, qui rerum tunc temporis potiebantur, synodus referri vult; ut idola omnia de medio tolli, ne ipsorum templa jam spoliata ornamentis omnibus everti jubeant. Hoc autem apposuit, non veluti discrimen aliquod statuens, quasi eas tantum, quæ ornatu carent deleri, reliquas autem servari velit; sed ut jam initium illorum ruinæ factum, ac ea spoliata omnibus ornamentis jam veluti semieversa esse declararet.

Guill. Beveregii notæ.

(30) *Περὶ τῶν ἐγκαταλειμμάτων*. In ms. Amerbachiano ad præsentem canonem hoc insuper σχόλιον habetur : Τί οὖν; τοὺς μετ' εὐκοσμίας οὐ καθαιρετέον; Ἐκ παντὸς ἐκριζωτέον· μηδὲν αὐτοῖς συμβαλλομένου πρὸς φειδὼ τοῦ κάλλους. Καὶ οὐ τούτους καταστρεπτέον μόνους, τοῦτο γὰρ πρόδηλον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἀγροῖς ὄντας, καὶ δοκοῦντας λανθάνειν διὰ τὴν ἀπρέπειαν, καὶ αὐτοὺς καθαιρετέον. Οὐ γὰρ τῷ κάλλει φθονοῦντες τὰ Ἑλληνικὰ ἐδαφίζομεν, ἀλλ' ἁπλῶς τῆς πλάνης καὶ ἀπωλείας τὰ ὑπομνήματα ὀλοθρεύομεν. Quid itaque? [*Templa*] *cum ornamentis nonne tollenda sunt? omnino eradicanda; pulchritudine nihil conferente ut iis parceretur. Neque ista sola evertenda sunt; hoc enim manifestum est; sed et quæ in agris constituuntur, et propter deformitatem latere videntur, ista etiam diruenda sunt. Non enim ut pulchritudini invidentes Græcanica solo adæquamus, sed* D *simpliciter erroris et perditionis monumenta destruimus.* Neque leges tantum ecclesiasticæ, sed et civiles omnia Ethnicorum templa dirui præcipiunt. *Si qua in agris templa sunt, sine turba et tumultu diruantur. His enim dejectis atque sublatis omnis superstitionis materia consumetur.* l. XVI, c. Th. de Paganis. Sic etiam divus Augustinus, *Porro sequenti anno, cum socium accepisset Honorius consulem Martium Theodorum, quando jam secundum illud oraculum dæmonum aut figmentum hominum, nulla esse debuit religio Christiana, quid per alias terrarum partes factum sit non fuit necesse perquirere. Interim quod scimus, in civitate notissima et eminentissima Carthagine Africæ Gaudentius et Jovias, comites imperatoris Honorii, quarto decimo calendas Aprilis falsorum deorum templa everterunt, et simulacra fregerunt.* Aug. *De civitate Dei*, l. XVIII, c. 54.

ARIST. « Idolorum reliquiæ penitus aboleantur. »

Pietate prævalente, e fundamentis suis eradicanda sunt idolorum fana, et nullæ omnino erroris istorum reliquiæ conserventur.

CANON LXII.

« Ut clerici pro proprio ipsorum judicio non cogantur publice testimonium dicere. Præterea petendum est, ut statuere dignentur, ut si qui in Ecclesia quamvis causam, jure apostolico, quod in ecclesiis situm est, agitare vulnerint, et clericorum decisio uni forte parti displicuerit, non licere in judicium ad testimonium dicendum vocare clericum illum, qui prius rem ipsam examinavit, vel examinationi interfuit: ut nec quis ad personam ecclesiasticam attineas in jus vocetur, ut ferat testimonium. »

BALS. Quidam clerici, cum causam ecclesiasticam jure apostolico egissent, hoc est, dicto apostolico consequenter, quod dicit: *Audet quis vestrum, habens negotium, sub iniquis judicio contendere, et non sub sanctis?* vel etiam, cum in ecclesiasticum judicium incidissent, a parte cui displicebat, ex iis qui judicaverant, ad judicem appellationis testimonii ferendi gratia trahebantur. Visum est ergo Patribus, de iis ad imperatores referre, ut ipsi statuerent, nihil esse ejusmodi in posterum faciendum, sed nec eum, qui genere vel aliquo alio modo ad aliquem ecclesiasticum attinet, in testimonium esse trahendum. Ac in his quidem consistit canon. Nos autem aliqui scripturi eramus de iis qui litigarunt, et de iis qui sunt clericis necessitudine conjuncti, quando trahi debent, et quando non. Quia autem hic canon non est decretum, sed consilium, ut imperatores ejus admoneantur, non est autem prolata definitio, multa prætermisimus. Hoc autem solum ex præsenti canone notavimus; quod judiciaria officia ecclesiasticorum magistratuum præsens quoque synodus agnovit, eo quod dicat clericos alicujus esse causæ judices.

597 ZONAR. Præterea ad imperatores referre constituunt, ut si qui in Ecclesia, hoc est, in clerum ascripti, litem quamlibet, aut controversiam, jure apostolico Ecclesiis imposito, hoc est, definito atque descripto, de judiciis nimirum apud Ecclesiam exercendis, persequi velint, (divinus namque apostolus Paulus ad Corinthios scribens: *Audet*, inquit, *aliquis vestrum, negotium habens, sub injusto judicio experiri et non sub sanctis* [44]? Proinde hoc apostolico jure ecclesiæ deberi, tanquam Apostoli decreto ita constitutum asserunt). Si igitur clerici, inquiunt, apud ecclesiam disceptent, ac decisio causæ, hoc est, sententia, per quam controversia deciditur, uni ex partibus minime probata fuerit, ne tamen alteri parti liceat eum, per quem

[44] I Cor. vi, 1.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ ἐγκαταλείμματα τῶν εἰδώλων τέλεον ἀφανιζέσθωσαν. »

Τῆς εὐσεβείας ἐπικρατούσης, ἐκ θεμελίων αὐτῶν ἐκριζωτέον τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη· καὶ μηδέν τι τῆς πλάνης αὐτῶν ἐγκατάλειμμα περισωζέσθω.

ΚΑΝΩΝ ΞΒ'.

« Περὶ τοῦ τοὺς κληρικοὺς χάριν διαγνώσεως τῆς οἰκείας αὐτῶν κρίσεως μὴ ἀναγκάζεσθαι δημοσίως μαρτυρεῖν. Δεῖ αἰτῆσαι ἔτι μὴν, ἵνα ὁρίσαι καταξιώσωσιν, ὥστε, ἐάν τινες ἐν Ἐκκλησίᾳ οἱανδήποτε αἰτίαν ἀποστολικῷ δικαίῳ, τῷ ταῖς ἐκκλησίαις ἐπικειμένῳ, γυμνάσαι θελήσωσι, καὶ ἴσως ἡ τομὴ τῶν κληρικῶν τῷ ἑνὶ μέρει ἀπαρέσοι, μὴ ἐξεῖναι πρὸς δικαστήριον εἰς μαρτυρίαν προσκαλεῖσθαι τὸν κληρικὸν ἐκεῖνον, τὸν πρότερον τὸ αὐτὸ πρᾶγμα σκοπήσαντα ἢ καὶ σκοπουμένῳ παρατυχόντα· ἵνα μηδὲ προσώπῳ τις ἐκκλησιαστικῷ προσήκων ἐναχθῇ περὶ τοῦ ὀφείλειν μαρτυρεῖν. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς κληρικοὶ δικάσαντες ὑπόθεσιν ἐκκλησιαστικὴν ἀποστολικῷ δικαίῳ, τουτέστιν ἀκολούθῳ τῷ ἀποστολικῷ ῥητῷ, τῷ φάσκοντι· *Τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων;* ἢ καὶ παρατυχόντες ἐπὶ κρίσει ἐκκλησιαστικῇ, εἵλκοντο παρὰ τοῦ ἀπαρεσκομένου μέρους ἐκ τῶν δικασαμένων εἰς τὸν ἐκκλητάριον δικαστὴν χάριν μαρτυρίας. Ἔδοξεν οὖν τοῖς Πατράσιν, ἵνα τὰ περὶ τούτου ἀνενέγκωσι τοῖς βασιλεῦσιν, ἐφ' ᾧ ὁρίσαι αὐτοὺς μηδέν τι τοιοῦτον γενέσθαι ποτέ· ἀλλὰ μηδέ τινα προσήκοντα κατὰ γένος ἢ ἄλλως πως ἐκκλησιαστικῷ τινι ἕλκεσθαι εἰς μαρτυρίαν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Ἡμεῖς δὲ ἐμέλλομεν γράψαι τινὰ περὶ τῶν δικασάντων καὶ περὶ τῶν προσῳκειωμένων τοῖς κληρικοῖς, πότε ὀφείλουσιν ἕλκεσθαι, καὶ πότε μή. Ὅτι δὲ οὐκ ἔστι θέσπισμα ὁ κανὼν, ἀλλὰ συμβουλὴ χάριν τοῦ ὑπομνησθῆναι περὶ τούτων τοὺς βασιλεῖς, ὁρισμὸς δὲ οὐκ ἐξηνέχθη, παρήκαμεν τὰ πολλά. Ἐσημειωσάμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος τοῦτο μόνον, ὅτι τὰ δικαστικὰ ὀφφίκια τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων καὶ ἡ παροῦσα σύνοδος ἐπιγίνωσκεν ἀπὸ τοῦ λέγειν κληρικοὺς διαιτῆσαι ὑποθέσει τινί.

ΖΩΝΑΡ. Ἔτι ἀναφορὰν βουλεύονται ποιῆσαι πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ὥστε ἐάν τινες ἐν Ἐκκλησίᾳ, ἤγουν ἐν κλήρῳ ἐκκλησιαστικῷ τεταγμένοι, οἱανδήποτε αἰτίαν, ἤτοι δίκην, ὑπόθεσιν γυμνάσωσι ἀποστολικῷ δικαίῳ τῷ ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπικειμένῳ, ἤτοι ὡρισμένῳ, διατεταγμένῳ, τουτέστι παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ δικάσωνται. Ὁ γὰρ θεσπέσιος ἀπόστολος Παῦλος, Κορινθίοις γράφων, φησί· *Τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων;* Τοῦτο οὖν ἀποστολικῷ δικαίῳ φησὶ προσήκειν ταῖς ἐκκλησίαις, ὡς τοῦ Ἀποστόλου τοῦτο διαταξαμένου. Ἐὰν οὖν κληρικοὶ, φησὶ, δικασθῶσι παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ Ἀπαρέσῃ ἑνὶ μέρει, ἡ τομὴ τῶν δικαζομένων, ἤτοι ἡ τέμνουσα τὴν δίκην ἀπόφασις, ἵνα μὴ ἐξῇ τινι τῶν μερῶν ἕλκειν εἰς

τὸ τῆς ἐκκλήτου δικαστήριον πρὸς μαρτυρίαν τὸν δοκιμάσαντα πρότερον τὴν ὑπόθεσιν, ἢ καὶ κρινομένης παρατυχόντα, καὶ ἵνα μηδέ τις προσήκων, τουτέστιν, ᾠκειωμένος ἐκ συγγενείας ἢ ἄλλως ἐκκλησιαστικῷ τινι, ἕλκηται εἰς μαρτυρίαν. Τινὲς γὰρ ἀπηρίθμηνται καὶ τοῖς πολιτικοῖς νόμοις ἐξκουσσευόμενοι, ὥστε μὴ ἄκοντες μαρτυρεῖν, ὡς ἐν βιβλίῳ εὕρηται κα', τίτ. α', κεφαλαίοις διαφόροις.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς, πρᾶγμα δικάσας, εἰ ἀπαρέσοι, μὴ καλείσθω περὶ αὐτοῦ πρὸς μαρτυρίαν εἰς δικαστήριον· καὶ ὅλως ἐκκλησιαστικὸν πρόσωπον μὴ ἐναγέσθω περὶ τοῦ ὀφείλειν μαρτυρεῖν. »

Ἐάν τινες παρά τινι τῶν κληρικῶν δικασθῆναι ᾑρετίσαντο, καὶ τὰ τῆς ὑποθέσεως ἀνεκάλυψαν, εἶτα ἐπὶ τῇ διαγνώσει αὐτοῦ ἀπηρέσθησαν, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸ πρόσφορον αὐτοῖς δικαστήριον· οὐ καλέσουσιν εἰς μαρτυρίαν τὸν δικάσαντα κληρικὸν, τὸ μὲν ὡς ἐξκουσσατευόμενον ἀπὸ τοῦ νόμου, καὶ μὴ ἀναγκαζόμενον ἀκουσίως μαρτυρεῖν· οἱ γὰρ εἰς ἱερὰν λειτουργίαν ἀπησχολημένοι ἄκοντες οὐ μαρτυροῦσι· τὸ δὲ, καὶ ὡς κωλυόμενον, ἐν ᾧ προσελήφθη πράγματι παρὰ τῶν μερῶν δικαστὴς, μαρτυρεῖν.

A causa prius examinata est, vel qui re judicata adfuit, ad provocationis forum testimonii dicendi causa trahere; neque præterea quisquam ex cognatis, hoc est, ecclesiastico homini propinquitate aut alia ratione conjunctus, ad dandum testimonium cogatur. Nam et legum civilium decreto quidam enumerantur, quos invitos ad testimonium dicendum compelli non sinunt, ut in lib. XXI, tit. 1, diversis in capitibus inveniatur.

ARIST. « Clericus, qui causam judicavit, si displicet, ad dandum de ea testimonium ad tribunal ne vocetur: et ecclesiastica omnino persona ad testimonium reddendum ne compellatur. »

Si qui a clericorum aliquo judicari elegerunt, B et causam suam indicarunt, postea in judicio ejus non acquiescunt, sed ad tribunal iis aptum accedunt: non vocabunt in testimonium clericum istum qui judicavit, et ut excusatum a lege, et non coactum invite testimonium dare (qui enim sacro vacant ministerio, inviti non testantur); et ut prohibitum in negotio, in quo a partibus acceptus erat judex, testimonium dicere.

ΚΑΝΩΝ ΞΓ'.

« Περὶ τοῦ ἀφελέσθαι τὰ τῶν Ἑλλήνων συμπόσια.

« Κἀκεῖνο ἔτι μὴν δεῖ αἰτῆσαι παρὰ τῶν Χριστιανῶν βασιλέων· ἐπειδὴ παρὰ τὰ θεῖα παραγγέλματα ἐν πολλοῖς τόποις συμπόσια οὕτως ἐκτελοῦνται, ἐκ τῆς ἐθνικῆς πλάνης προσενεχθέντα, ὡς καὶ Χριστιανοὺς τοῖς Ἕλλησι λάθρα C προσάγεσθαι ἐπὶ τῇ τούτων τελετῇ· ἵνα κελεύσωσι τὰ τοιαῦτα κωλυθῆναι καὶ ἐκ τῶν πόλεων καὶ ἐκ τῶν κτήσεων· μάλιστα ὅτι καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς γενεσίοις τῶν μακαρίων μαρτύρων ἀνά τινας πόλεις καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς τόπους τὰ τοιαῦτα πλημμελεῖν οὐχ ὑφορῶνται· ἐν αἷς ἡμέραις, ὅπερ καὶ λέγειν αἰσχύνη ἐστὶν, ὀρχήσεις μυσαρὰς εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὰς πλατείας ἐκτελοῦσιν, ὥστε τῇ τῶν οἰκοδεσποινῶν τιμῇ, καὶ ἄλλων ἀναριθμήτων γυναικῶν τῇ αἰδοῖ τῶν εὐλαβῶν εἰς τὴν ἁγίαν ἡμέραν παραγενομένων, λάγναις ὕβρεσιν ἐφορμᾷν· ὡς καὶ αὐτῆς τῆς ἁγίας πίστεως σχεδὸν φεύγεσθαι τὴν προσέλευσιν. » D

CANON LXIII.

« Ut auferantur Græcorum convivia. Illud præterea a Christianis imperatoribus petendum est: quoniam præter divina mandata in multis locis convivia sic peraguntur, ex gentili errore inducta, ut etiam Christiani ad paganos clanculum in eorum celebratione accedant: ut hæc jubeant et ex urbibus et ex possessionibus arceri; maxime, quia et in ipsis beatorum martyrum natalibus, in quibusdam urbibus etiam in ipsis sacris locis, ejusmodi peccata committere non reformidant; in quibus diebus, vel pudor est dicere, exsecrandas saltationes in agris et plateis peragunt, ut matrum familias honorem, et aliarum innumerabilium piarum mulierum, quæ sancto die adsunt, verecundiam lascivis contumeliis aggrediantur: adeo ut etiam ipsius sanctæ fidei propemodum aufugiant accessum. »

ΒΑΛΣ. Ὥσπερ σήμερον ἐν μνήμαις ἁγίων οὐ μόνον κατὰ τὰς πόλεις, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τὰς ἔξω χώρας, γίνονται πανηγύρεις καὶ χοροστασίαι, καὶ ἄλλα τινὰ παίγνια, οὕτως, ὡς ἔοικεν, ἐτελοῦντο καὶ ἔκπαλαι· πλὴν ἐκεῖνα μυσαρὰ ἦσαν. Διό φασιν οἱ Πατέρες ὡς, ἐπεὶ ἐν πολλοῖς τόποις συμπόσια ἐπιτελοῦνται, ἀρχὴν ἐσχηκότα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης, ὥστε ἐν αὐτοῖς συνάγεσθαι καὶ Χριστιανοὺς, καὶ συντελεῖν ταῦτα τοῖς Ἕλλησι, δέον ἐστὶν ὑπομνησθῆναι τοὺς βασιλεῖς, ἵνα κωλύσωσι ταῦτα καὶ μᾶλλον ὅτι πλημμελοῦνται καὶ εἰς ἱεροὺς τόπους. Συμβαίνει γὰρ οὐδὲ εἰς ἐκκλησίαν συνάγεσθαι τὰς εὐλαβεστέρας τῶν γυναικῶν διὰ τὰ ἀτάκτως καὶ ἀσχημόνως τηνικαῦτα γινόμενα, ὡς τῶν ταῦτα

BALS. Sicut hodie in sanctorum anniversariis celebritatibus, non solum in urbibus, sed etiam in vicis et pagis, fiunt hominum conventus choreæque ducuntur, et alia quædam ludicra: sic, ut est verisimile, olim quoque peragebantur; sed ea erant exsecranda. Et ideo dicunt Patres, quod quoniam multis in locis convivia peraguntur, quæ a Græco errore habuerunt principium ut in eis etiam convenirent Christiani, et eadem cum Græcis peragerent: admonendi sunt imperatores ut ea prohibeant; et eo magis, quod etiam in sacra loca peccant. Evenit enim, ut nec religiosiores mulieres in ecclesiam conveniant, propter ea quæ turpiter et indecore fiunt: nempe cum ii, qui hæc audent, im-

pudenter **598** et lascive ejusmodi mulieres aggrediantur. Atque in his quidem est scopus canonis. Tu autem scias, quod etiamsi hæc imperiale decretum non vetuit: tamen synodus, quæ in Trullo habita est, in eos, qui hæc audent, vehementer animadvertit.

ZONAR. In multis adhuc locis convivia celebrari, ducta ex Græcorum erroribus consuetudine synodi Patres affirmant; adeo ut Christiani quoque conveniant, ac simul cum paganis eadem celebrent. Quinimo, inquiunt, et anniversariis sanctorum martyrum celebritatibus quædam fiunt, quæ vel commemorari absque pudore non possunt: saltationes scilicet exsecrandæ, et alia quædam ejusque, ut in mulieres honestas ad sanctorum delubra confluentes, illi scelerum artifices lascive impetum faciant, ut illæ propterea ab accessu fidei necessario refugiant, hoc est, etiam ab ecclesia, propter intemperantis nequitiæ facinora, procul abesse cogantur. De his igitur imperatoria auctoritate tollendis cum ipso imperatore precibus agendum esse decernunt.

ARIST. « Convivia Græcanica, propter propriam « inverecundiam, et quod multos Christianorum « seducunt, in diebus etiam, quibus martyrum « commemorationes celebrantur, fieri cessent. »

Saltationes enim abominandas, et alia quæcunque indecora, quæ Græcanici sunt erroris, nec in sacris locis ubi martyrum commemorationes celebrantur, nec alibi fieri concedit canon: sed istiusmodi convivia perfecte cessare mandat, ut quæ multos Christianos seducunt, et ad perditionem eos redigunt.

CANON LXIV.

« Ne in Dominico, et in reliquis sanctorum festis, « spectacula ullo modo peragantur. Illud quoque « præterea petendum est, ut theatralium ludi- « crorum spectacula in Dominico et reliquis « Christianæ fidei diebus solemnibus prohibean- « tur; maxime, quia in sancti Paschæ octavæ « turbæ magis in hippodromum quam in ec- « clesiam conveniant: debere præfinitos ipsorum « dies transferri, quando illa eveniat, nec ullum « Christianum debere ad hæc spectacula cogi. »

BALS. In Dominicis, et in reliquis festis diebus, et in magnæ Paschæ hebdomada, fiebant equorum curricula, et reliqua spectacula. Cautum est ergo imperatoribus suaderi, ut hæc prohiberentur: et quæ his diebus fiebant, in alios dies transferrentur. Lege et synodi in Trullo canonem 66.

ZONAR. Illud etiam synodus postulavit, ne spectacula videlicet Dominicis, aut festis diebus, neve equestres ludi Paschalis hebdomada præbeantur, verum in aliud tempus transferantur, ne his occupati ludicris ab ecclesiis frequentandis homines Christiani desistant: tum ne fidelium aliquis in theatrali consessu adesse cogatur. Synodi quoque

A τολμώντων, ἀναιδῶς καὶ κατὰ λαγνείαν ἐφορμώντων κατὰ τῶν τοιούτων γυναικῶν. Καὶ ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι, κἂν ταῦτα βασιλικὸς ὁρισμὸς οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλ' ὅμως ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ σύνοδος μεγάλως ἐκόλασε τοὺς τοιαῦτα τολμῶντας.

ΖΩΝΑΡ. Λέγουσιν οἱ τῆς συνόδου ὅτι ἔτι ἐν πολλοῖς τόποις ἐπιτελοῦνται συμπόσια, τὴν ἀρχὴν ἐσχηκότα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης, ὥστε ἐν αὐτοῖς συνάγεσθαι καὶ Χριστιανοὺς, καὶ συντελεῖν ταῦτα τοῖς Ἕλλησι. Καὶ ἐν ταῖς μνήμαις δὲ, φασὶ, τῶν ἁγίων μαρτύρων γίνονταί τινα, ἃ καὶ λέγειν αἰσχύνη ἐστὶν, ἤγουν ὀρχήσεις μυσαραὶ, καὶ ἄλλα τινὰ, ὥστε, σεμνῶν γυναικῶν ἀπερχομένων εἰς τὰς τῶν ἁγίων μνήμας, ὁρμᾷν κατ' αὐτῶν λάγνως τοὺς B τὰ μυσαρὰ ἐκεῖνα ποιοῦντας, ὡς ἀνάγκην εἶναι, διὰ ταῦτα φεύγεσθαι τὴν προσέλευσιν τῆς πίστεως, ἤγουν ἀναγκάζεσθαι μηδὲ εἰς ἐκκλησίαν συνάγεσθαι διὰ τὰ ἀτάκτως καὶ ἀσχημόνως γινόμενα. Ταῦτα τοίνυν κωλυσθῆναι ἐδέοντο παρὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ Ἑλληνικὰ συμπόσια παυέσθω διὰ τὴν « οἰκείαν ἀσχημοσύνην, καὶ τὸ πολλοὺς ἀφέλκε- « σθαι Χριστιανῶν, καὶ ἐν ἡμέραις μνήμης μαρ- « τύρων γίνεσθαι. »

Ὀρχήσεις γὰρ μυσαρὰς καὶ ἄλλα τινὰ ἀσχήμονα τῆς Ἑλληνικῆς ὄντα πλάνης οὔτε ἐν ἱεροῖς τόποις, ἔνθα μνῆμαι μαρτύρων γίνονται, οὔτε ἀλλαχοῦ γίνεσθαι ὁ κανὼν συγχωρεῖ· ἀλλὰ τέλεον τὰ τοιαῦτα C προστάττει συμπόσια παύεσθαι, ὡς πολλοὺς τῶν Χριστιανῶν ἐφελκόμενα, καὶ ἄγοντα αὐτοὺς εἰς ἀπώλειαν.

ΚΑΝΩΝ ΞΔ'.

« Περὶ θεωριῶν, ἵνα ἐν τῇ Κυριακῇ καὶ ἐν ταῖς « λοιπαῖς τῶν ἁγίων ἑορταῖς μηδαμῶς ἐπιτελῶν- « ται. Κἀκεῖνο ἔτι μὴν δεῖ αἰτῆσαι, ἵνα τὰ θεώρια « τῶν θεατρικῶν παιγνίων ἐν τῇ Κυριακῇ καὶ « ἐν ταῖς λοιπαῖς φαιδραῖς τῆς τῶν Χριστιανῶν « πίστεως ἡμέραις κωλύωνται· μάλιστα ὅτι ἐν « τῇ ὀγδοάδι τοῦ ἁγίου Πάσχα οἱ ὄχλοι μᾶλλον « εἰς τὸ ἱπποδρόμιον ἤπερ εἰς τὴν ἐκκλησίαν « συνέρχονται· ὀφείλει μετενεχθῆναι τὰς ὡρι- « σμένας αὐτῶν ἡμέρας, ὅτε ἀπαντήσῃ, καὶ μὴ « ὀφείλειν τινὰ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὰ θεώρια D « ταῦτα ἀναγκάζεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Ἐν ταῖς Κυριακαῖς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἑορταῖς καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ ἑβδομάδι τοῦ Πάσχα ἐγίνοντο ἱπποδρόμια καὶ λοιπὰ θεώρια. Τετύπωται οὖν παράκλησιν γενέσθαι πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ἵνα τοῦτο κωλυθῇ, καὶ μετενεχθῶσι τὰ τῶν τοιούτων ἡμερῶν εἰς ἑτέρας ἡμέρας. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου κανόνα ξς'.

ΖΩΝΑΡ. Μήτε θεώρια ἐν Κυριακαῖς ἢ ἐν ἑορτασίμοις ἡμέραις γίνεσθαι, μήτε ἱπποδρομίας ἐν τῇ ἑβδομάδι τοῦ Πάσχα, ἵνα μὴ ἐν αὐτοῖς σχολάζωσιν οἱ Χριστιανοὶ καταλιμπάνοντες τὰς ἐκκλησίας, ἡ σύνοδος ᾔτησε, μετατεθῆναι δὲ τὰς ἡμέρας τῆς τῶν ἵππων ἁμίλλης, καὶ μηδένα τῶν πιστῶν ἀναγκάζεσθαι εἰς τὰ θέατρα ἀπιέναι. Καὶ ὁ ξς' δὲ τῆς ἐν

τῷ Τρούλλῳ συνόδου κανὼν τὴν ὅλην ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σχολάζειν ἀπαιτεῖ τοὺς πιστοὺς ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, καὶ τὰς ἱπποδρομίας κωλύει.

ΑΡΙΣΤ. « Θέατρα Κυριακαῖς καὶ ἑορταῖς οὐ συν-« άγονται. »

Ἐν γὰρ ταῖς φαιδραῖς ταύταις ἡμέραις εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρέπον ἐστὶ συνάγεσθαι τοὺς Χριστιανούς· καὶ οὐ δεῖ τελεῖσθαι ἐν αὐταῖς ἱπποδρόμια.

ΚΑΝΩΝ ΞΕ'.

« Περὶ τῶν καταδικαζομένων κληρικῶν. Κἀκεῖνο « δεῖ αἰτῆσαι, ἵνα ὁρίσαι καταξιώσωσιν, ὥστε « κληρικὸν οἱασδήποτε τιμῆς τυγχάνοντα, ἐπ' « οἱῳδήποτε ἐγκλήματι τῇ τῶν ἐπισκόπων κρίσει « καταδικασθέντα, μὴ ἐξεῖναι τὸν αὐτὸν εἴτε « παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἧς ὑπῆρχεν, εἴτε ἀπὸ « οἱουδήποτε ἀνθρώπου διεκδικεῖσθαι ποινῆς, ἢ « ἐπὶ τούτῳ παρεντεθείσης ζημίας χρημάτων « καὶ τιμῆς, ὅπως μηδὲ χεῖραν μηδὲ φύσιν ἀπολο« γητέαν εἶναι κελεύσωσιν. »

ΒΑΛΣ. Κληρικοί τινες καταδικασθέντες ἐπὶ ἐγκληματικαῖς αἰτιάσεσι, καὶ μηδὲ βοήθειαν ἔχοντες ἐκκλήτου (οὕτω γὰρ ἐκληπτέον τὰ τοῦ κανόνος) πάλιν ὤχλουν ἀποκατασταθῆναι. Ἤρεσε γοῦν τοῖς Πατράσιν ὑπομνησθῆναι τοὺς βασιλεῖς, ἵνα ὁρίσωσιν ὑποκεῖσθαι ποινῇ χρηματικῇ καὶ ἀφαιρέσει τιμῆς τοὺς ἐκδικοῦντας τούτους, ἐκκλησιαστικοὺς ἢ καὶ ἑτέρους, κἂν οἵας ὦσι χεῖρας, ἤγουν ἡλικίας, ἢ καὶ φύσεως.

ΖΩΝΑΡ. Ἤτησαν οἱ Πατέρες ὁρισθῆναι καὶ τὸ μηδένα κληρικὸν καταδικασθέντα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ἐπί τινι ἐγκλήματι διεκδικεῖσθαι ἢ παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἧς ὑπῆρχε κληρικὸς, ἢ παρά τινος ἀνθρώπου δυνάστου τυχόν· καὶ ζημίαν ἠξίωσαν κατὰ τοῦ ἐκδικοῦντος αὐτὸν ὁρισθῆναι καὶ εἰς χρήματα καὶ εἰς τιμήν· ὥστε καὶ χρήματα τὸν τοῦτο ποιεῖν ἐπιχειροῦντα ζημιοῦν, καὶ εἰς τιμὴν αὐτοῦ κινδυνεύειν ἀτιμούμενον. Καὶ μήτε ἡλικίαν τινὰ προβάλλεσθαι εἰς ὠφέλειαν, τυχὸν ὅτι νέος ἦν ὁ ποιήσας τοῦτο, ἢ γέρων πάνυ, καὶ δέον αὐτὸν συγγνωσθῆναι διὰ τὴν ἡλικίαν (χεῖρα γὰρ ἡλικία ἐστὶν, ὡς πολλαχοῦ εἴρηται) μήτε διὰ τὴν φύσιν, οἷον ὅτι γυνὴ ἦν ἡ τοῦτο ποιήσασα. Τὸ δὲ διεκδικεῖσθαι ἐνταῦθα οὐχὶ τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ καταδικασθέντος ἐστὶ, λέγοντος ἀδικεῖσθαι καὶ ζητοῦντος ἔκκλητον ἴσως· εἰ γὰρ τοῦτο εἴποι τις, πολλοῖς κανόσιν ἐναντιωθήσεται, τοῖς διδοῦσι τοῖς κληρικοῖς ἔκκλητον αἰτωμένοις τὰς ψήφους τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν· ἀλλὰ τὸ, δικαίως τοῦ κληρικοῦ καταδικασθέντος, κωλύειν τινὰ ἐκβιβασθῆναι τὴν ψῆφον τοῦ ἐπισκόπου χειρὶ χρώμενον.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς, ἐπισκόπου κρίσει καταδικα-« σθεὶς, παρὰ μηδενὸς ἐκδικείσθω. »

Ὁ καταδικασθεὶς ἐπ' ἐγκλήμασι παρ' ἐπισκόπου κληρικὸς, εἰ μὲν οἴεται ἀδικεῖσθαι, ἐκκαλείσθω, αὐθεντικῶς δὲ μετ' ἐξουσίας μὴ παρά τινος ἐκδικείσθω.

in Trullo canone 66, universam Paschatis hebdomadam in ecclesiis agere, tempusque psalmis atque hymnis concinendis traducere, fideles jubentur, equorumque certamina prohibentur.

ARIST. « Theatra Dominicis et festis diebus non « celebrantur. »

In hilaribus enim diebus istis in ecclesia Christianos convenire decet : et non oportet equiria in iis celebrari.

599 CANON LXV.

« De clericis, qui condemnantur. Illud quoque « petendum est, ut statuere dignentur, ne liceat, « clericum quemcunque honorem obtinentem, « in quocunque crimine episcoporum judicio con« demnatum, vel ab ecclesia cujus fuit, vel ab « ullo homine liberari a pœna; alioqui hune pe« cunia et dignitate multari, nec ætatem nec na« turam excusandam esse jubeant. »

BALS. Clerici quidam in causis criminalibus condemnati, et nec appellationis auxilium habentes (ita est enim intelligendus canon) restitui satagebant. Placuit ergo Patribus, imperatores admoneri, ut statuant pœnæ pecuniariæ et privationi honoris eos subjici, qui illos defendunt ac liberant, sive sint ecclesiastici, sive etiam alii, cujuscunque sint ætatis vel naturæ.

ZONAR. Præterea ne quem clericum a suo episcopo ob crimen aliquod condemnatum, aut ab ecclesia, cujus clericus fuerat, aut ab alio viro, dynasta forte, absolvi liceat, Patres decerni voluerunt. Ac si quis hominem absolverit, eum et pecunia simul et dignitate multari; ita ut quicunque id aggressus fuerit, et pecunia multetur, et honore spoliatus dignitatem amittat. Neque vero, aut ætatis excusationem admitti : puta, quod adolescens admodum, qui id fecit, vel affecta ætate sit, ac propterea crimen ætati condonari oporteat (χεῖρα namque ætatem significat ut sæpe diximus) aut sexus, veluti quod a muliere id facinus patratum sit. Illud autem verbum διεκδικεῖσθαι, hoc loco, non pro eo sumitur, quod est alicujus, qui se injuste damnatum queratur, sibique provocationem dari postulet, patrocinium suscipere; id enim qui dixerit, multis canonibus adversabitur, quibus, si minus episcoporum sententiæ clerici acquiescant, eisdem provocatio conceditur : sed est, juste condemnato clerico, episcopi sententiæ exsecutionem vi quempiam et armis impedire.

ARIST. « Clericus episcopi judicio condemnatus, a « nemine liberetur. »

Clericus, qui ob delicta ab episcopo condemnatur, si sibi videtur injuria affectus, appellet, cum auctoritate autem et potestate a quopiam ne liberetur.

CANON LXVI.

« De mimis qui fiunt Christiani. De his prætereа « petendum est, ut si quis ex quocunque exer- « citio ludicro ad Christianismi gratiam venire « voluerit, et purus ab illis maculis permanere ; « ne olli liceat eum ad ejusmodi exercitium pror- « sus vel incitare vel cogere. »

BALS. Spectacula antiquitus cum populorum suppeditatione peragebatur, propterea scenicos quosdam et mimos, sæpe et magna ex parte Græcos habebant. Petunt ergo Patres, ut imperatores decernant, si quis eorum, cum Græcus sit, baptizetur, eum a populo eadem ludicra exhibere non cogi.

ZONAR. Scenicos et mimos, ludorum artifices, antiqui Patres mire aversabantur. Si quis horum igitur ex profana Græcorum superstitione Christiana sacra amplectatur, exutusque iis quibus notatus fuerat maculis sordidum illud videlicet vitæ genus deseruerit, petunt ne hominem amplius cujusquam auctoritate ad ludicra illa iterum exercenda liceat compelli. **600** Si quidem in magnis urbibus theatra exstabant, in quibus statis temporibus populi conventu ludi exhibebantur, ad eamque rem scenicorum opera et servitium, nulla excusatione admissa, ita flagitabatur, ut ad ea munia vel inviti traherentur.

ARIST. « Qui a ludicro exercitio ad honestam se « convertit vitam, ad idem ne retrahatur. »

Qui scenicam relinquit vitam, et aliam vivendi rationem Christianis decentem amplectitur, ne compellatur in ludicro exercitio iterum versari. Erant enim quidam ludicris istiusmodi exercitiis ascripti, et graviter tulerunt ea consectari.

A

ΚΑΝΩΝ ΞϚʹ.

« Περὶ τῶν μίμων γινομένων Χριστιανῶν. Περὶ « τοιούτων μὴν αἰτῆσαι δεῖ, ἵνα, ἐάν τις ἐξ οἱου- « δήποτε παιγνιώδους ἐπιτηδεύματος πρὸς τὴν « τοῦ Χριστιανισμοῦ χάριν ἐλθεῖν θελήσῃ, καὶ « ἐλεύθερος ἀπ' ἐκείνων τῶν σπίλων διαμεῖναι, « μὴ ἐξὸν εἴη τινὶ τὸν τοιοῦτον πρὸς τὰ αὐτὰ « γυμνάσματα πάλιν προτρέπεσθαι ἢ καταναγ- « κάζειν. »

ΒΑΛΣ. Τὸ παλαιὸν ἐτελοῦντο θέατρα μετὰ συνδοσίας τῶν δημοτῶν, καὶ διὰ τοῦτο εἶχόν τινας σκηνικοὺς καὶ μίμους τὰ μέρη πολλάκις καὶ Ἕλληνας. Ζητοῦσιν οὖν οἱ Πατέρες ὁρίσαι τοὺς βασιλεῖς, ἵνα, ἐάν τις τῶν τοιούτων Ἕλλην ὢν βαπτισθῇ, μὴ ἀναγκάζηται ὑπὸ τοῦ δήμου τὰ αὐτὰ ἐνδεί- B κνυσθαι παίγνια.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς σκηνικοὺς καὶ μίμους, τοὺς τὰ παίγνια πράττοντας, οἱ πάλαι Πατέρες ἐν τοῖς ἀποτροπαίοις ἐλογίζοντο. Ἐὰν οὖν τις τῶν τοιούτων Ἕλλην ὢν προσέλθῃ τῷ Χριστιανισμῷ, καὶ ἐλεύθερος ἐκ τῶν σπίλων, ἤγουν τῶν ῥυπαρῶν ἔργων ἐκείνων γένηται καταλιπὼν ταῦτα, αἰτοῦσι μὴ δύνασθαί τινα ἀναγκάζειν αὐτὸν πάλιν πρὸς τὰ παίγνια ἐκεῖνα ὑποστρέφειν, καὶ ἐνασχολεῖσθαι αὐτοῖς. Ἐν γὰρ ταῖς μεγάλαις τῶν πόλεων θέατρα ἦσαν, καὶ κατὰ καιροὺς συνήγοντο ἐν αὐτοῖς καὶ ἐτελοῦντο παίγνια, καὶ ὥσπερ τι λειτούργημα καὶ ἀπαραίτητον χρέος εἶχον οἱ σκηνικοὶ τὸ ἐπιδείκνυσθαι ταῦτα εἵλκοντό τε καὶ μὴ βουλόμενοι.

C ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἀπὸ παιγνιώδους ἐπιτηδεύματος εἰς « σπουδαῖον μετελθὼν βίον, μὴ ἑλκέσθω πρὸς « αὐτό. »

Ὁ καταλιπὼν τὸν σκηνικὸν βίον, καὶ διαγωγὴν ἑτέραν Χριστιανοῖς πρέπουσαν μετερχόμενος, οὐκ ἀναγκασθήσεται αὖθις τὸ παιγνιῶδες ἐπιτήδευμα ἐνεργεῖν. Ἦσαν γάρ τινες ἐναπογραφόμενοι εἰς τὰ παιγνιώδη ταῦτα ἐπιτηδεύματα, καὶ βάρος εἶχον τὸ μετέρχεσθαι ταῦτα.

CANON LXVII.

« De manumissionibus, quæ fiunt in ecclesiis. De « manumissionibus scilicet in ecclesia procla- « mandis si hoc nostri consacerdotes in Italia

ΚΑΝΩΝ ΞΖʹ.

« Περὶ ἐλευθεριῶν τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γενομένων « (31). Περὶ ἐλευθεριῶν δηλαδὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ « κηρυκτέων (32), ἐὰν τοῦτο οἱ ἡμέτεροι συνιερεῖ;

Guill. Beveregii notæ.

(31) *Περὶ ἐλευθεριῶν τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γινομένων.* In ms. Ætoniensi et impressis antehac Balsamonis et Zonaræ codicibus additur αἰτητέον ἐκ τοῦ βασιλέως. Sic etiam in Dionysiana horum canonum collectione legitur, *De manumissionibus in ecclesia celebrandis ab imperatore poscendum.* In codice Amerbachiano totus titulus omittitur.

(32) *Περὶ ἐλευθεριῶν δηλαδὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κηρυκτέων.* Ut ii, qui in ecclesia manumissi sunt, cum libertate civitatem etiam Romanam consequerentur, Constantinus Magnus leges tulit, uti testatur Sozomenus, qui de eo loquens ait, Ὑπὸ γὰρ ἀκριβείας νόμων καὶ ἀκόντων τῶν κεκτημένων πολλῆς δυσχερείας οὔσης περὶ τὴν κτῆσιν τῆς ἀμείνονος ἐλευθερείας, ἣν πολιτείαν Ῥωμαίων καλοῦσι, τρεῖς ἔθετο νόμους, ψηφισάμενος πάντας, τοὺς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐλευθερουμένους ὑπὸ μάρτυσι τοῖς ἱερεῦσι, πολιτείας Ῥωμαϊκῆς τυγχάνειν. *Nam cum nimiam legum severitatem potior libertas, quam ci-* D *vitatem Romanam vocant, etiam nolentibus dominis, difficile admodum acquireretur, tres tulit leges, quibus constituit, ut quicunque in ecclesia sub testimonio sacerdotum libertate donati essent, civitatem Romanam consequerentur.* Sozom. *Hist. Eccles.* l. I, c. 9. Unam ex hisce legibus a Constantino latis Regino abbas Prumiensis citat, his verbis, *Imperator Constantinus Augustus, Osio episcopo Cordubensi. Qui manumittendi in sacrosancta ecclesia habuerit voluntatem, tantum est, ut sub præsentia sacerdotum servos suos voluerit absolver noverit eos suscepta libertate cives esse Romanos. Nam si clerici mancipiis suis dare voluerint libertatem, etiamsi extra conspectum fecerint sacerdotum, vel sine scriptura verbis tantum fuerint absoluti, manebit, sicut civibus Romanis integra et plena libertas.* Regin. *De discip. Eccles.* l. I, c. 406. Exstat etiam in interpret. l. I, C. Th. de manumissionibus in ecclesia. Quinetiam ex lege ecclesiastica omnis manumissio in ecclesia fieri debet. *Instruendi sunt*

« φαίνωνται ποιοῦντες ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἡ A « ἡμετέρα δῆλον πεποίθησις τῇ τούτων τάξει « ἕπηται, δοθείσης φανερῶς ἀδείας πεμπομένου « τοποτηρητοῦ, ἵνα οἱαδήποτε ἄξια πίστεως ὑπὲρ « τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως καὶ τῆς τῶν « ψυχῶν σωτηρίας ἐκτελέσαι δυνηθείη· καὶ ἡ- « μεῖς ἐπαινετῶς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὑποδεξώ- « μεθα ταῦτα πάντα. Ἐὰν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ « ἀρέσκῃ, ἐξείπατε, ἵνα καὶ τὴν ἐμὴν ἀναφορὰν « βεβαίαν οὖσαν ὑμῖν ἐπιδείξω· καὶ τὰ παρὰ « τῆς πάντων ἡμῶν συναινέσεως ἡ αὐτῶν εἰλι- « κρινότης ἡδέως προσδέξηται. » Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Πᾶσιν ἀρέσκει τὰ προτεθέντα, καὶ συνετῶς ἀπὸ τῆς σῆς ἁγιωσύνης ἐξηγηθέντα ὀφείλει ἐκτελεσθῆναι.

« facere reperiantur, nostra quoque fiducia, ma- « nifestum est, eorum ordinem sequatur, missi « legati potestate palam data, ut quæcunque « fide digna pro ecclesiastico statu et animarum « salute peragere potuerit, nos quoque ea omnia « coram Domino laudabiliter suscipiamus. Si « vestræ placeat dilectioni, dicite, ut meam re- « lationem firmam esse vobis ostendam; et no- « strum omnium consensum vestra sinceritas « jucunde accipiat. » Ab omnibus episcopis dictum est: Omnibus placent quæ sunt proposita, et, quæ sapienter a tua sanctitate sunt exposita, perfici debent.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, ἀμφέβαλλόν τινες, εἰ ὀφείλου- B σιν ἐλευθεροῦσθαι δοῦλοι ἐπ' ἐκκλησίας, ἢ ἕτεροί τινες καταφεύγοντες ἐν αὐτῇ, ὡς ἐνεχόμενοι εὐθύναις τισὶ, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζητοῦντες βοήθειαν. Περὶ τούτων γὰρ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς πράξεως ταύτης διαλαμβάνει· ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ διαλαλιὰ τοῦ παρόντος κανόνος. Καὶ διὰ τοῦτο εἶπον οἱ Πατέρες ὅτι, Ἐρωτηθήτωσαν διὰ τοποτηρητῶν οἱ ἱερεῖς τῆς Ἰταλίας· καὶ ἐὰν ποιῶσι κἀκεῖνοι τοῦτο,· ἤγουν κηρύττωσι καὶ πράττωσι τὰς ἐλευθερίας, μετὰ πεποιθήσεως καὶ αὐτοὶ ἵνα ἀκολουθήσωσι τοῖς οὕτω γινομένοις, εἰς σωτηρίαν ψυχικὴν ἀποβλέπουσι, καὶ εἰς συντήρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων. Τούτου δὲ οὕτω πολυπραγμονηθέντος, γενήσεται καὶ ἡ πρὸς βασιλεῖς ἀναφορὰ βεβαία, καὶ C προσδεχθῇ παρὰ τῆς εἰλικρινότητος τούτων τὸ κατὰ συναίνεσιν κοινὴν ἀνενεχθέν. Καὶ ὁ μὲν παρὼν κανὼν ἀνήρτησε τὰ τῶν προσφευγόντων ταῖς ἐκκλησίαις εἰς ἀκρόασιν βασιλικήν· σὺ δὲ ἀνάγνωθι

BALS. Ut est verisimile, dubitant nonnulli, an servi in ecclesia manumitti debeant, vel aliqui alii, qui ad eam confugerunt, utiqui sint aliquibus delictis obnoxii, et auxilium quærant ecclesiasticum. De his enim etiam hujus actionis principium tractat; atque etiam præsentis canonis collocutio. Et propterea dixerunt Patres: Interrogentur per legatos Italiæ sacerdotes: et si illi quoque hoc faciant, seu proclament et faciant libertates, cum confidentia ipsi quoque ea, quæ sic fiunt, sequantur, ad animæ salutem respicientia, et ad jurium ecclesiasticorum conservationem. Hoc autem sic proviso, fiet firma ad imperatores quoque relatio, et ab eorum sinceritate suscipietur, quod communi consensu relatum fuerit. Ac quæ ad eos quidem spectant, qui ad ecclesias confugiunt, præsens canon imperatori audienda remittit. Tu autem lege primi tituli quinti libri cap. decimum tertium, quod sic dicit: Statuimus nemini licere eos qui confu-

Guill. Beveregii notæ.

præterea laici, ut sciant quod nullatenus alio loco manumittere proprios possunt servos, quos dominicis castris aggregari decreverunt, nisi in sacrosancta ecclesia. Reg. ibid., c. 403. Burchard. l. II, c. 28. Ivo Par. 6, c. 129. Neque eos solos, qui ad clericatus gradum promovendi sunt, in ecclesia manumittendos esse, verum etiam alios quosvis, dictus Regino ex pacto Francorum probat, ex quo hæc citat: *Hoc etiam volumus, ut qualiscunque Francus Ribuarius servum suum pro remedio animæ suæ secundum legem Romanam liberum facere voluerit, ut in ecclesia coram presbyteris, diaconibus, seu* D *cuncto clero et plebe in manu episcopi servum suum tabulis tradat, et episcopus archidiacono jubeat, ut ei tabulas secundum legem Romanam, qua ecclesiæ vivunt, scribere faciat, et tam ipse quam et omnis procreatio ejus liberi permaneant, et sub tuitione ecclesiæ consistant, et omnem reditum status sui ad ecclesiam persolvant, et non alibi nisi ad ecclesiam, ubi relaxati sunt, mallum teneant, et si absque liberis discesserint, nullum alium nisi ecclesiam relinquant hæredem.* Ibid. c. 405. Formula hujusmodi manumissionis, in ecclesia promulgari solitæ, exstat inter veteres formulas a doctissimo Bignonio non ita pridem editas, his verbis: *Ego ille minimus servorum Dei famulus, ecclesiæ Senonicæ archiepiscopus, tanta serenissimi Ludovici Augusti auctoritate, quæ Senonis in arcibo Ecclesiæ episcopis servatur fultus, per hunc libellum manumissionis te fratrem nostrum, quem servilis conditio hactenus addictum tenuit, inter hujus Ecclesiæ familiam, quia fratrum testimonio, inter quos enutritus es, dignus ad sacerdotalem honorem suscipiendum prædicaris, censeo te atque statuo, ante sacri altaris cornu in respectu sacerdotum et cleri et populi adstantis, a præsenti die et deinceps ab omni jugo servitutis humanæ absolutum fore, civemque Romanum appellari.* Aliam etiam formulam Regino supradictus commemoravit, ad hunc modum: *Qui debitum sibi nexum atque competens relaxat servitium, præmium in futuro apud Dominum sibi provenire non dubitat. Quapropter ego in Dei nomine ille, pro remedio animæ meæ, vel æterna retributione in ecclesia Sancti Petri vel illius sancti, sub præsentia episcopi, vel sacerdotum ibi constitentium ac nobilium laicorum, ante cornu altaris illius ecclesiæ, absolvo servum meum illum, per hanc chartam absolutionis et ingenuitatis, ab omni vinculo servitutis, ita ut ab hac die et deinceps ingenuus sit, et ingenuus permaneat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus vel procreatus, eamque pergat partem, quam maluerit, vel quam ei auctoritas canonica permittit, et sicut alii cives Romani vitam ducat ingenuam,* etc. Reg. l. I, c. 402, ubi etiam capite præcedente aliud exemplar libertatis traditur. Quinetiam doctissimus vir Stephanus Baluzius in appendice Auctorum veterum duas manumissionis formulas edidit, unam Constantiæ cap. 11, alteram Nicolai de Marisiaco cap. 33.

giunt, cujuscunque sint conditionis, ex sancta ecclesia orthodoxæ fidei extra hanc imperialem civitatem extrudere. Si qui autem tale quid moliri vel facere ausi fuerint sacrilegii criminí subjiciantur. Sed neque eos sic in venerabilibus ecclesiis detineri vel constringi, ut illic a rebus esculentis, vel vestimentis, vel quiete, vel somno prohibeantur. Et undecimum caput quod dicit : Usque ad ecclesiæ terminos, qui sunt ante forum publicum, tuti sint qui ad eam confugiunt, interioribus lavacris, vel hortis, vel aulis, vel cubiculis, vel porticibus utentes, et prohibeantur intra templum dormire vel comesse. Ne armis autem sibi securitatem parent, sed ea apud episcopum deponant, vel persuasi primum, vel postea ejecti jussu episcopi et judicum. Et caput 12 : Servus cum armis confugiens statim ejiciatur : si autem resistat, majoribus viribus cogatur; et si pugnans ceciderit, dominus occidens non teneatur. Lege etiam decretum 3 decimi tertii capitis ejusdem tituli, quod dicit : Apud competentes judices litigare oportet eos qui confugiunt, **601** et non ad ecclesiam eorum adversarios evocari. Et postremum responsum ejusdem capitis quod dicit : Interea autem pientissimos œconomos seu ecclesiæ defensores curam et diligentiam adhibere oportet, ut uniuscujusque eorum, qui ad ecclesias confugiunt, nomina et causas sine mora inquirant. Præterea autem magistratus, vel illi ad quos negotia et personæ pertinent, hæc scientes, ea qua par est rectitudine quæ illis conveniunt diligentius statuant. Quare nota, quod qui non describuntur, non sunt ex eorum numero qui confugiunt.

τοῦ α' τίτλου τοῦ α' βιβλίου κεφάλαιον ιγ', λέγον· Θεσπίζομεν, μὴ ἐξέστω τινὶ τοὺς πρόσφυγας, τοὺς οἱασδήποτε τύχης ὄντας, ἐκ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐκτὸς ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως ἐξωθεῖν. Εἰ δέ τινες τοιοῦτόν τι μηχανήσασθαι ἢ ποιῆσαι τολμήσουσι, τῷ τῆς ἱεροσυλίας ἐγκλήματι ὑποβαλλέσθωσαν. Ἀλλὰ μηδὲ τούτους οὕτω κατέχεσθαι ἐν ταῖς σεβασμίαις ἐκκλησίαις ἢ συσφίγγεσθαι, ἵνα αὐτόθεν ἢ τροφίμων πραγμάτων ἢ ἐνδυμάτων ἢ ἡσυχίας ἢ ὕπνου κωλύωνται. Καὶ τὸ ια' κεφάλαιον λέγον· Μέχρι τῶν πρὸ τῆς δημοσίας ἀγορᾶς τῆς ἐκκλησίας ὅρων τὸ ἀσφαλὲς ἐχέτωσαν οἱ προσφυγόντες, ταῖς ἐνδοτέροις λουτροῖς ἢ κήποις ἢ οἰκήμασιν ἢ αὐλαῖς ἢ στοαῖς χρώμενοι, καὶ κωλυέσθωσαν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπνοῦν ἢ ἐσθίειν. Ὅπλοις δὲ μὴ ἀσφαλιζέτωσαν ἑαυτούς, ἀλλὰ ὑποτιθέτωσαν ταῦτα παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ, ἢ πειθόμενοι πρῶτον, ἢ μετὰ ταῦτα ἐκβαλλόμενοι κατὰ κέλευσιν τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν δικαστῶν. Καὶ κεφάλαιον ιβ'· Μεθ' ὅπλων ὁ οἰκέτης προσφυγὼν εὐθὺς ἐκβαλλέσθω· ἀνθιστάμενος δὲ, μείζονι βιαζέσθω δυνάμει· κἂν μαχόμενος τελευτήσῃ, ἀνεύθυνος ὁ ἐπελθὼν ἔσται δεσπότης. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ γ' θέμα τοῦ ιγ' κεφαλαίου τοῦ αὐτοῦ τίτλου, λέγον· Παρὰ τοῖς προσφόροις δικάζεσθαι δικασταῖς τοὺς πρόσφυγας, καὶ οὐχὶ παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀντιδίκους αὐτῶν μετακαλεῖσθαι. Καὶ τὸ τελευταῖον θέμα τοῦ αὐτοῦ κεφ. λέγον· Μεταξὺ δὲ τούτων τοῖς θεοσεβεστάτοις οἰκονόμοις εἴτε τοῖς ἐκδίκοις τῆς Ἐκκλησίας φροντίδα καὶ σπουδὴν προσήκει ἔχειν, ὅπως ἑκάστου τῶν ἔνδον τῆς ἐκκλησίας προσφευγόντων τὰ ὀνόματα καὶ τὰς αἰτίας ἀνυπερθέτως ἐκζητῶσιν. Ἔπειτα δὲ οἱ ἄρχοντες, ἢ ἐκεῖνοι πρὸς οὓς τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα ἀνήκουσι, ταῦτα μανθάνοντες, τῇ ἐπιτηδείῳ εὐθύτητι ἐπιμελέστερον ἑαυτοῖς τὰ ἁρμόζοντα διατυπούτωσαν. Ὥστε σημείωσαι ὅτι οἱ μὴ ἀπογραφόμενοι οὐκ εἰσὶ πρόσφυγες (33).

ZONAR. Dubitabant synodi Patres, an in ecclesia manumissiones proclamari ac peragi oporteret. Propositum est igitur de legatis in Italiam mittendis ; ac si quidem, qui eo loci degunt episcopi, rem probaverint, nos quoque, inquiunt, eam consuetudinem, data palam ejus rei gerendæ facultate, amplectimur. Illud autem [nostra fiducia eorum ordinem sequitur] ejusmodi est : Nos quoque, aiunt, nihil in ea re peccari, neque constitutionem ecclesiasticam violari arbitrabimur, eorumque judicium sequemur, ac institutum, quasi laude et commendatione dignum, probavimus.

ΖΩΝΑΡ. Ἀμφέβαλλον οἱ τῆς συνόδου, εἰ δεῖ ἐλευθερίας κηρύττεσθαι, ἤγουν ἐκφωνεῖσθαι, καὶ πράττεσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Διὸ εἰσήχθη γνώμη, σταλῆναι τοποτηρητὰς εἰς Ἰταλίαν, καὶ εἰ οἱ ἐκεῖσε ἐπίσκοποι δέχονται τοῦτο γινόμενον, ἕπεσθαι αὐτοὺς τῇ ἐκεῖ συνηθείᾳ, δοθείσης φανερῶς ἀδείας τοῦτο γίνεσθαι. Τὸ δὲ, Ἡ ἡμετέρα πεποίθησις τῇ τούτων τάξει ἕπεται, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι Καὶ ἡμεῖς θαῤῥήσομεν ὡς καλῶς τὸ πρᾶγμα γίνεται, καὶ οὐκ ἔξω τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, καὶ ἑψόμεθα αὐτοῖς, καὶ δεξόμεθα ταῦτα, ὡς ἐπαινετῶς γινόμενα.

Guill. Beveregii notæ.

(33) *Οὐκ εἰσὶ πρόσφυγες.* Post hæc ultima Balsamonis in hunc canonem verba in ms. Bodleiano hæc adduntur, rubris characteribus scripta : Σημείωσαι τὰ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ παρόντος κανόνος γεγραμμένα καὶ ἔχε ἐπὶ μνήμης τοὺς καταστρωθέντας νόμους ἐν αὐτῇ χάριν τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσφύγων. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν παρ' ἡμῖν γραφέντα τόμον χάριν τῶν ὀφφικίων τοῦ χαρτοφύλακος καὶ πρωτεκδίκου· ἐκεῖ γὰρ διεγράψαμεν πολλά τινα ἀναγκαῖα, διδάσκοντα ποῦ καὶ πῶς ὀφείλουσιν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πρόσφυγες δικάζεσθαι. Ἔστι δὲ σημείωμα ὅτι, εἰ μὴ ἀπογραφῶσιν οἱ πρόσφυγες εἰς τὸ τοῦ πρωτεκδίκου κωδίκιον, τῆς ἐκκλησιαστικῆς βοηθείας οὐκ ἀπολαύουσιν. *Nota quæ in interpretatione præsentis canonis scripta sunt et memoria tene leges in ea sitas, eorum gratia, qui ad ecclesiam confugiunt. Lege etiam tomum a nobis conscriptum. De officiis chartophylacis et primi defensoris. Ibi enim multa scripsimus necessaria, indicantia, ubi et quomodo ecclesiastici fugitivi dijudicari debent. Exstat autem declaratio, quod nisi confugæ in primi defensoris codice describantur, ecclesiastico auxilio non fruentur.* Hæc rubris licet exarata characteribus, Balsamonis tamen revera esse, ex eo constat, quod qui hæc conscripsit, tomum *De officiis cartophylacis, et primi defensoris* a se scriptum asserat ; qualis a Balsamone conscriptus, editus est in *Juris Græco-Romani* lib. VII, pag. 453.

ΑΡΙΣΤ. « Αἰτητέον ἐκ βασιλέως περὶ τῶν ἐν ἐκκλησίαις γινομένων ἐλευθεριῶν. » A

Νόμου τότε κρατοῦντος τοὺς ἐλευθερουμένους δούλους μὴ ἀλλαχοῦ τὰς ἐλευθερίας λαμβάνειν, ἀλλ' ἢ ἐν ταῖς στήλαις τῶν βασιλέων, δεηθῆναι ἡ σύνοδος αὕτη τοῦ βασιλέως τοῖς παρ' αὐτῆς σταλεῖσι πρεσβευταῖς προετρέψατο, ὡς ἂν μὴ αἱ γινόμεναι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐλευθερίαι διὰ τὸν νόμον τοῦτον ἀνατρέπωνται, ἀλλ' ἄδειαν φανερῶς ταύταις δοθῆναι τοῦτο πράττειν.

ΚΑΝΩΝ ΞΗ'.

« Περὶ Αἰκυτίου ἐπισκόπου τοῦ καταδικασθέντος.

« Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Τοῦ Αἰκυτίου ἔτι « μήν, τοῦ ἔκπαλαι κατὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν τῇ τῶν « ἐπισκόπων γνώμῃ καταδικασθέντος, τὸ πρᾶγμα « οὐκ οἶμαι παρεατέον τῇ πρεσβείᾳ· ἵνα, ἐὰν B « τυχὸν τοῦτον εὕρῃ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν, « ἔστω πρὸς φροντίδας τῷ αὐτῷ ἀδελφῷ ἡμῶν « ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ὡς χρὴ « καὶ ὅπου ἐξὸν εἴη, κατ' ἐκείνου διαπράξασθαι. « Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Πολὺ « ἀρέσκει καὶ αὕτη ἡ ἐξακολούθησις· μάλιστα « ὅτι ἔκπαλαι καταδεδίκασται ὁ αὐτὸς Αἰκύτιος, « καὶ ἡ τούτου ἀναίσχυντος ἀνησυχία ὑπὲρ τῆς « καταστάσεως καὶ σωτηρίας τῆς Ἐκκλησίας « μᾶλλον καὶ μᾶλλον πανταχοῦ καταμαχητέα « ἐστίν. Καὶ ὑπέγραψαν· Αὐρήλιος ἐπίσκοπος « τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐκκλησίας τῷ παρόντι ψη« φίσματι συνῄνεσα, καὶ ἀναγνωσθέντι ὑπέ« γραψα. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι C « ὑπέγραψαν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ Αἰκύτιος καθῃρέθη καὶ οὐχ ἡσύχαζε. Φησὶν οὖν ὁ Αὐρήλιος, ἵνα ἐὰν εὑρήσουσι τοῦτον οἱ τοποτηρηταί, φροντίσωσιν, ὡς δύναμις, ποιῆσαί τι εἰς τιμὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, διὰ τοῦ παυθῆναι αὐτόν. Εἶπον δὲ καὶ πάντες ὡς ἀρέσκει τοῦτο. Ἡ γὰρ πολλὴ ἀναισχυντία καὶ ὄχλησις τοῦ Αἰκυτίου ἀντιμάχεται αὐτῷ, τουτέστι ποιεῖ καὶ αὐτοὺς ἀσυμπαθεῖς.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ Αἰκύτιος κατεδικάσθη παρὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐγυμνώθη τῆς ἰδίας ἀξίας, ἤτοι καθῃρέθη· ὁ δὲ οὐχ ἡσύχασεν, ἀλλ' ἐθορύβει. Φασὶν οὖν ὅτι ἔκπαλαι κατεδικάσθη κατὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν, ἤγουν ὡς ἦν ἄξιος, καὶ οὐ χρὴ παριδεῖν τὸ περὶ αὐτοῦ πρᾶγμα, ἤγουν περὶ αὐτοῦ πρᾶξιν καὶ τὴν D ὑπόθεσιν, ἀλλ' ἐντείλασθαι τῷ στελλομένῳ ἐκεῖ εἰς πρεσβείαν, ἐὰν εὕρῃ αὐτὸν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι, διὰ φροντίδος ποιῆσαι, ὡς δύναται, κατ' ἐκείνου χωρῆσαι ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ἵνα μή τις ταραχὴ ἐξ ἐκείνου τῇ Ἐκκλησίᾳ γένηται. Ἡ γὰρ τούτου ἀναίσχυντος, φασίν, ἀνησυχία, τουτέστι τὸ μὴ θέλειν αὐτὸν ἡσυχίαν ἄγειν ἐξ ἀναισχυντίας, μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ἀντὶ τοῦ πλειόνως, καταμαχητέα, ἤγουν ἀνθίστασθαι αὐτῷ καὶ ἀντιπράττειν ἄξιον.

ΑΡΙΣΤ. « Αἰκύτιος ἔκπαλαι καταδικασθεὶς τῇ « τῶν ἐπισκόπων γνώμῃ, καὶ καταναισχυντῶν « ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, μα« χητέος ἔστω. »

ARIST. « Ab imperatore petendum est de manu« missionibus quæ in ecclesiis fiunt. »

Lege tunc obtinente, ut servi manumissi nullibi libertatem acciperent, nisi in imperatorum cippis: synodus hæc legatos a se missos imperatorem orare hortatur, ut manumissiones in ecclesiis factæ per istam legem non everterentur; sed ut iis licentia illud faciendi manifesto concederetur.

CANON LXVIII.

« De Equitio episcopo condemnato. Aurelius epi« scopus dixit: Equitii præterea, pro meritis « jampridem episcopali sententia condemnati « negotium non existimo esse legationi præter« mittendum: ut si eum forte in illis partibus « invenerit, curæ sit ipsi fratri nostro, pro statu « ecclesiastico, ut oportet, et ubi licuerit, adver« sus illum peragere. Ab omnibus episcopis « dictum est, Multum placet hæc quoque con« sequentia: maxime quia jam olim condemnatus « est hic Equitius, et impudens ejus inquietudo, « pro statu et salute Ecclesiæ, magis et magis « ubique est oppugnanda. Et subscripserunt: « Aurelius episcopus Carthaginensis ecclesiæ « præsenti decreto consensi, et lecto subscripsi. « Similiter et reliqui episcopi subscripserunt. »

BALS. Equitius fuit depositus, et non quievit. Dicit ergo Aurelius, quod si eum legati invenerint, curent, ut possunt, aliquid agere in honorem status ecclesiastici, eum cessare faciendo. Dixerunt autem omnes hoc eis placere. Multa enim impudentia et turba Equitii ei adversatur, hoc est, facit ut ipsi nulla ejus misericordia moveantur.

ZONAR. Equitius ab episcopis condemnatus, ac dignitate sua spoliatus, hoc est, depositione mulctatus fuit. Ille vero inquietus cuncta tumultu miscebat. Eum igitur jam olim, ut commeritus fuerat, damnatum fuisse asserunt, neque vero ipsius negotia, hoc est, actionem et causam ipsius esse negligendam, sed ei, qui legatus in illas oras profecturus est, præcipiendum, ut si hominem in iis regionibus invenerit, omni studio et conatu contra illum pro ecclesiastica tranquillitate pugnet, 602 ne quis ab eo in Ecclesia tumultus exsistat. Cum enim illius, inquiunt, irrequieta sit impudentia, hoc est, cum propter impudentiam quietem agere nolit; tanto magis nobis faciendum est, ut contra eum pugnemus, hoc est illi obsistamus, ejusque conatibus refragemur.

ARIST. « Equitius jampridem episcoporum judicio « condemnatus, et impudenter se gerens con« tra ecclesiasticam constitutionem, oppugnan« dus est. »

Episcopus condemnatus ob crimina, et depositus, si se injuria affectum judicat, ad majorem synodum appellare debet. Sed impudenter se gerere, et sacerdotium retinere cum auctoritate et vi conari, nihil aliud est quam ecclesiasticæ constitutioni oppugnare. Hoc itaque faciens et Equitius iste cathedræ Hipponensis episcopus, post episcoporum sententiam contra eum latam, ut ecclesiasticæ constitutioni adversarius judicatus est

Καταδικασθεὶς ἐπίσκοπος ἐπ' ἐγκλήμασι, καὶ καθαιρεθείς, εἰ οἴεται ἀδικεῖσθαι, πρὸς μείζονα σύνοδον ἐκκαλεῖσθαι ὀφείλει· τὸ δὲ ἀναισχυντεῖν, καὶ τὴν ἱερωσύνην σπεύδειν κατέχειν αὐθεντικῶς καὶ βιαίως, οὐδέν τι ἄλλο ἐστὶν ἢ τὸ ἀντιμάχεσθαι τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει. Τοῦτο γοῦν ποιήσας καὶ ὁ Αἰκύτιος οὗτος, τῆς ἐν Ἱππῶνι καθέδρας ἐπίσκοπος, μετὰ τὴν κατ' αὐτοῦ ἐξενεχθεῖσαν κρίσιν τῶν ἐπισκόπων ὡς ἐναντίος ἐκρίθη τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως.

Actio quarta.

« In hoc conventu lecta Anastasii papæ Romani « epistola, de Donatistis ad synodum scripta, ut « ipsi recipiantur, et clementer cum iis agatur, « Patres Deo et papæ gratias agebant. In hoc « concilio leguntur litteræ Anastasii papæ Romani, « de Donatistis Catholicos episcopos admonentes. « Sub Vincentio et Flavio clarissimis consulibus, « idibus Septembris, Carthagine in secreto Re« stitutæ ecclesiæ, ad synodum congregati et « præsidentes ex omnibus in Africa provinciis « episcopi, hoc est, Aurelius ejusdem sedis epi« scopus cum suis familiaribus, quos sua indicat « subscriptio, dixit: Lectis litteris beatissimi « fratris et consacerdotis nostri Anastasii, Ro« manorum Ecclesiæ episcopi, per quas fraternæ, « vel potius paternæ, dilectionis cura et sinceri« tate nos adhortatus est, ut de hæreticorum et « schismaticorum et Donatistarum insidiis et « impudentia, quæ in universa Afrorum regione « catholicam Ecclesiam graviter depopulatur, « nullomodo dissimulemus; gratias agimus Deo « Domino nostro, quodpiam hanc curam inspi« rare dignatus sit, excellentissimo et sanctissimo « ejus sacerdoti pro membris Christi; quæ etsi « in diversis quidem terræ partibus, in una « tamen corporis compage et harmonia consti« tuta sunt. »

Πρᾶξις τετάρτη.

« Ἐν ταύτῃ τῇ συνελεύσει ἀναγνωσθείσης ἐπι« στολῆς τοῦ πάππα Ῥώμης Ἀναστασίου πρὸς « τὴν σύνοδον περὶ τῶν Δονατιστῶν, ὥστε αὐτοὺς « δέχεσθαι καὶ ἠπίως αὐτοῖς προσφέρεσθαι, ηὐχα« ρίστησαν οἱ Πατέρες τῷ Θεῷ καὶ τῷ πάππᾳ. Ἐν « ταύτῃ τῇ συνόδῳ γράμματα ἀναγινώσκονται « Ἀναστασίου τοῦ ἱερέως Ῥώμης, περὶ τῶν Δο« νατιστῶν ὑπομιμνήσκοντα τοὺς καθολικοὺς « ἐπισκόπους. Ἐπὶ Βικεντίου καὶ Φλαβίου τῶν « λαμπροτάτων ὑπάτων εἰδοῖς Σεπτεμβρίαις ἐν « Καρχηδόνι εἰς τὸ σήκρητον τῆς Ῥεστιτούτης ἐκκλησίας πρὸς σύνοδον συναχθέντες καὶ προ« καθίσαντες οἱ ἐκ πασῶν τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἐπαρ« χιῶν ἐπίσκοποι, τοῦτ' ἔστιν Αὐρήλιος ὁ τοῦ « αὐτοῦ θρόνου ἐπίσκοπος μετὰ τῶν ἑτέρων αὐτοῦ, « οὓς δηλοῖ ἡ οἰκεία ὑπογραφή, εἶπεν· Ἀναγνω« σθέντων γραμμάτων τοῦ μακαριωτάτου ἀδελ« φοῦ καὶ συνιερέως ἡμῶν Ἀναστασίου, τοῦ τῆς « Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπισκόπου, δι' ὧν ἀδελ« φικῆς, μᾶλλον δὲ πατρικῆς, ἀγάπης μερίμνῃ « καὶ εἰλικρινότητι ἡμᾶς προετρέψατο, ἵνα περὶ « τῆς τῶν αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν Δονατιστῶν « ἐπιβουλῆς καὶ ἀναισχυντίας, τῆς τὴν καὶ κατὰ « πᾶσαν τὴν Ἄφρων χώραν καθολικὴν ἐκκλησίαν « βαρέως πορθούσης μηδαμῶς προσποιησώμεθα, « χάριτας ὁμολογοῦμεν τῷ Δεσπότῃ ἡμῶν Θεῷ, « ὅτι τοιαύτην εὐσεβῆ φροντίδα ἐμπνεῦσαι κα« τηξίωσε τῷ οὕτως καλλίστῳ καὶ ἁγιωτάτῳ « αὐτοῦ ἱερεῖ ὑπὲρ τῶν μελῶν τοῦ Χριστοῦ, « τῶν κἂν ἐν διαφόροις τῆς γῆς μέρεσιν, ἀλλ' « ἐν μιᾷ σώματος ἁρμονίᾳ καθισταμένων. »

CANON LXIX.

Ut cum Donatistis clementer agatur. Postea tra« ctatis et consideratis omnibus, quæ ad utili« tatem ecclesiasticam concurrere videntur, an« nuente et inspirante divino Spiritu, satius « esse duximus cum memoratis hominibus leni« ter et pacifice agere, etiamsi maxime a Do« minici corporis unione inquieta dissensione se « abscindant; ut, quantum est in nobis, omnibus « omnino notum sit, qui illorum communione et « familiaritate sunt irretiti in omnibus Africæ « provinciis, quam sunt miserabili errore illa« queati: forte, ut dicit apostolus, nobis in man« suetudine congregantibus eos, qui diversa sen« tiunt, dabit eis pœnitentiam ad agnoscendam « veritatem, et ut, qui diaboli laqueis capti « sunt, ab ipso ad ejus voluntatem deducantur. »

ΚΑΝΩΝ ΞΘ'.

« Περὶ τοῦ μετὰ τῶν Δονατιστῶν πράως διαπρά« ξασθαι. Μετὰ ταῦτα ψηλαφηθέντων καὶ κα« τανοηθέντων πάντων τῶν τῇ ἐκκλησιαστικῇ « χρησιμότητι συντρέχειν δοκούντων, ἐπινεύσαν« τος καὶ ἐνηχήσαντος τοῦ Πνεύματος Θεοῦ, « ἐπελεξάμεθα ἠπίως καὶ εἰρηνικῶς διαπράξα« σθαι μετὰ τῶν μνημονευθέντων ἀνθρώπων, « κἂν εἰ τὰ μάλιστα ἐκ τῆς τοῦ Κυριακοῦ σώ« ματος ἑνώσεως ἀνησυχάστῳ διχονοίᾳ ἀποσχί« ζωσιν ἀνὰ πάσας τὰς τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίας, « πῶς ἐλεεινῇ πλάνῃ κατεδέθησαν· ἴσως, καθὼς « λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἡμῶν ἐν ἡμερότητι συν« αγόντων τοὺς τὰ διάφορα φρονοῦντας, δώσει « αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν πρὸς τὸ ἐπιγνῶναι τὴν « ἀλήθειαν, καὶ ἵνα ἀνασφήλωσιν οἱ ἐκ τῶν τοῦ « διαβόλου βρόχων αἰχμαλωτισθέντες αὐτῷ εἰς « τὸ αὐτοῦ θέλημα. »

A ΒΑΛΣ. Οὐδέν τι ἕτερον ὁ παρὼν κανὼν λέγει ἀλλ' ἢ τὸ ἠπίως καὶ εἰρηνικῶς χρήσασθαι τοὺς Πατέρας τοῖς Δονατισταῖς, κἂν αὐτοὶ ἀποσχίζωσιν ἐκ τῆς τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἑνώσεως. Κυριακὸν δὲ σῶμα τὴν Ἐκκλησίαν νοητέον, ἧς κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστιν· ἢ τὰ θεῖα μυστήρια, ὡς περὶ ταῦτα ἐκείνων διαφερομένων τοῖς πιστοῖς, καθὼς προείρηται.

BALS. Præsens canon nihil aliud dicit, quam Patres leniter et placide debere in Donatistas agere, etiamsi ii a Dominici corporis unione se abscindant. Domini autem corpus vel Ecclesiam intelligere oportet, cujus **603** caput est Christus: vel divina mysteria, utpote illis a fidelibus in iis dissentientibus, ut antea dictum est

ΖΩΝΑΡ. Ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἀναφορὰν ἐποιήσατο ἡ σύνοδος αὕτη πρὸς τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, καὶ δεξαμένη γράμματα ἐκείνου συνέθετο ἠπίως καὶ εἰρηνικῶς χρήσασθαι τοῖς Δονατισταῖς, κἂν τὰ μάλιστα ἀποσχίζωσι, φασὶν, ἐκ τῆς τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἑνώσεως. Κυριακὸν δὲ σῶμα, ἢ τὴν Ἐκκλησίαν νοητέον, ἤτοι τὸ τῶν ὀρθοδόξων ἄθροισμα, οὗ B κεφαλὴ ἥγηται ὁ Χριστὸς, ἢ Κυριακὸν σῶμα τὰ θεῖα μυστήρια, περὶ ταῦτα ἐκείνων διαφερομένων τοῖς πιστοῖς, καὶ μὴ οὕτω μετεχόντων αὐτῶν, ὡς ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' ἕτερόν τινα τρόπον, ὡς ἤδη προείρηται· ἵνα ὅσον τὸ ἐν ἡμῖν, ἀντὶ τοῦ, ὅσον πρὸς δύναμιν ἡμετέραν ἐστὶ, δῆλον γένηται πᾶσι τοῖς συναιρεσιώταις ἐκείνων, πῶς ἐλεεινῇ πλάνῃ κατεδεσμήθησαν, καὶ γνόντες τὴν ἀλήθειαν ἴσως ἐπιστρέψωσι. Κέχρηνται δὲ καὶ ἐπιστολικαῖς ἐννοίαις καὶ ῥήμασι.

ZONAR. Quemadmodum supra diximus, quædam ab hac synodo ad Romanum episcopum relata sunt, a quo postea litteris acceptis, clementer et humane cum Donatistis agendum esse statuit; quamvis se maxime, inquiunt, a Dominici corporis unitate sejungant. Dominicum vero corpus, aut Ecclesiam intellige seu orthodoxorum conventum, cujus caput Christus esse censetur, aut Dominici corporis sacrata mysteria, quod in iis videlicet maxime illi a fidelibus dissentirent, ac eis longe diversa ratione ab ea quam Ecclesia præscribit, ut jam antea diximus, communicarent. Ut, quantum in nobis est, omnibus, qui illa hæresi tenentur, sit notum, quam miserabili versentur in errore, perspectaque veritate fortasse ad sanitatem redeant. Atque hæc quidem apostolicis et sententiis et verbis explicavere.

ΑΡΙΣΤ. « Ἔδοξεν ἠπίως καὶ εἰρηνικῶς προσενεχθῆναι « τοῖς Δονατισταῖς, καίπερ ἀποσχίζουσιν ἑαυτοὺς « τῆς Ἐκκλησίας· εἴ πως, αἰδεσθέντες τὴν πολ« λὴν ἡμῶν ἡμερότητα, τῆς αἰχμαλωσίας ἀνασφή« λωσι. » C

ARIST. « Visum est, ut leniter et pacifice cum Do« natistis agatur, etiamsi se ab Ecclesia separa« runt: si forte eximiam nostram reverentes le« nitatem a captivitate liberentur. »

Δεῖ τοὺς τοῦ πράου καὶ εἰρηνικοῦ Χριστοῦ μαθητὰς διὰ φροντίδος τίθεσθαι τοὺς ἀποσχίζοντας ἑαυτοὺς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας παντοίως σπεύδειν ἐπισυνάγειν μετὰ πραότητός τε καὶ ἡμερότητος, καὶ προσετοῦν αὐτοὺς αὖθις τῇ Ἐκκλησίᾳ· μὴ μέντοι γε δὲ μόνον τὸ οἰκεῖον ἐπιζητεῖν, καὶ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας καταφρονεῖν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ τοὺς Δονατιστὰς τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἀποσχίσαντας ἑαυτοὺς, καὶ τῇ πλάνῃ καταδεθέντας, μὴδ' ἡμερότητος ἡ σύνοδος ὥρισε προσελθεῖν αὐτοῖς, καὶ παρακαλέσαι καταλιπεῖν τὴν πλάνην, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπιγνῶναι· ἵν' ἴσως, τὴν ἀγάπην τῶν παρακαλούντων καὶ τὴν πραότητα αἰδεσθέντες, ἀνασφήλωσι τῆς αἰχμαλωσίας.

Oportet mitis et pacifici Christi discipulos curam habere eorum qui se ab Ecclesia catholica separarunt, et omnino studere cum lenitate et mansuetudine reducere, eosque Ecclesiæ iterum unire: non quidem suum tantum quærere, et aliorum salutem neglectui habere. deirco itaque Donatistas, qui a Dominico corpore se absciderunt, et errore detenti fuerunt, synodus decrevit cum mansuetudine adire, et adhortari errorem deserere, et agnoscere veritatem; ut adhortantium charitatem et mansuetudinem forte reverentes, a captivitate liberentur.

ΚΑΝΩΝ Ο'.]

D

« Περὶ γραμμάτων ὀφειλόντων τοῖς ἄρχουσιν Ἀφρι« κοῖς ἀποσταλῆναι, ὥστε κατάδηλα γενέσθαι τὰ « μεταξὺ τῶν Δονατιστῶν καὶ Μαξιμιανιστῶν « πραχθέντα. Ἤρεσεν τοίνυν ἵνα ἐκ τῆς ἡμε« τέρας συνόδου γράμματα πρὸς τοὺς τῆς Ἀφρι« κῆς ἄρχοντας δοθῶσιν, ἀφ' ὧν αἰτῆσαι ἁρμό« διον ἔδοξεν περὶ τοῦ βοηθῆσαι τῇ κοινῇ μητρὶ « τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν οἷς ἡ τῶν ἐπισκόπων « αὐθεντία ἐν ταῖς πόλεσι καταφρονεῖται· τοῦτ' « ἔστιν ἵνα ἀρχοντικῇ δυναστείᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ « καὶ Χριστιανικῇ πίστει ἀναζητήσωσι τὰ γενό« μενα ἐν ὅλοις τοῖς τόποις, ἐν οἷς οἱ Μαξιμιανι« σταὶ ἐκκλησίας κατέσχον· ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἀπ' « αὐτῶν ἀποσχίσαντας, καὶ δημοσίοις πεπραγμέ« νοις τὴν περὶ τούτων γνῶσιν βεβαίαν πᾶσιν « ἀναγκαίως ποιήσωσιν ἐντεθῆναι. »

CANON LXX.

« De litteris quæ mitti debent magistratibus Africæ, « ut clara sint quæ inter Donatistas et Maxi« mianistas acta sunt. Placuit ergo ut ex nostra « synodo litteræ ad Africæ magistratus dentur, a « quibus petere consentaneum visum est, ut com« muni matri catholicæ Ecclesiæ opem ferant, « eo quod episcoporum auctoritas in civitatibus « contemnitur; id est, ut sua potestate et au« ctoritate studioque et fide Christiana inqui« rant quæ in omnibus locis fiunt, in quibus « Maximianistæ ecclesias detinuerunt: præterea « autem, ut qui ab ipsis abscissi sunt, omnibus « firmam ac stabilem de iis cognitionem necessa« rio actis publicis inseri faciant. »

BALS. Hic statuitur, litteras synodales ad magistratus qui sunt in Africa dari, ut Ecclesiæ opem ferant, ubi episcoporum auctoritas contemnitur; et per eorum potestatem corrigantur audacia hæreticorum incepta, vel per acta publice scripta, vel per manifestam punitionem.

ΒΑΛΣ. Τετύπωται ἐνταυθοῖ γράμματα γενέσθαι συνοδικὰ πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἄρχοντας, ὡς ἂν βοηθήσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν οἷς ἡ τῶν ἐπισκόπων αὐθεντία κατ φρονεῖται· καὶ διὰ τῆς τούτων δυνάμεως διορθωθῶσι τὰ παρὰ τῶν αἱρετικῶν τολμώμενα, ἢ διὰ ὑπομνημάτων δημοσίᾳ γραφομένων ἢ διὰ φανερᾶς ἐκδικήσεως.

ZONAR. Munus episcoporum fuit populum erudire. Quod si essent seditiosi ac importuni, qui tumultus ac perturbationes in Ecclesia concitarent, ad eos coercendos auxilium a magistratibus implorabant. Idem igitur hoc loco statuitur, ad eosque magistratus, ut Ecclesiæ catholicæ communis omnium parentis patrocinium suscipiant, litteræ decernuntur. Parens vero fidelium communis Ecclesia dicitur, quod in ea divino baptismatis munere initium vitæ duxerimus, ac ejus quidem vitæ, quam in divina luce ac libertate perturbationum vinculis soluti degimus, cujusque beneficio ad cœlestis vitæ felicitatem pervenimus. Patrocinari vero **604** illos in iis rebus maxime volunt, in quibus auctoritas episcoporum contemnitur: ut magistratuum opibus adjuti in ea, quæ a Maximianistis patrantur, inquirant. Maximianistæ porro quidam erant ex hæresi Donatistarum, qui a gregalibus suis hæreticis secessione facta orthodoxorum Ecclesias occupaverant. De his ergo synodi Patres, ut inquiratur a magistratibus, rogant, ac in publicis actis, sive commentariis publice scriptis, horum cognitionem omnibus necessariam, id est utilem, ex qua videlicet ad omnes utilitas perventura sit, inscribi atque inseri postulant.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἐπίσκοποι ἐδίδασκον τοὺς λαούς. Εἰ δέ τινες ἦσαν ἄτακτοι καὶ στασιώδεις, θορυβοῦντες καὶ ταράσσοντες τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τῶν τοιούτων ἀρχοντικὴν ἐξουσίαν ἐπεκαλοῦντο. Τοῦτο τοίνυν κἀνταῦθα ποιῆσαι συντίθενται, καὶ γράψαι τοῖς ἄρχουσι βοηθῆσαι τῇ κοινῇ μητρὶ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Μήτηρ δὲ τῶν πιστῶν λέγεται ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἐν αὐτῇ ἀναγεννωμένων ἡμῶν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· γέννησιν τὴν ἡμερινὴν καὶ ἐλευθέραν καὶ λυτικὴν παθῶν, καὶ πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν ἐπανάγουσαν. Βοηθῆσαι δὲ αἰτοῦσιν ἐν οἷς αὐθεντία τῶν ἐπισκόπων καταφρονεῖται, ἵνα διὰ τῆς ἀρχικῆς δυνάμεως ἐξετάσωσι τὰ γενόμενα παρὰ τῶν Μαξιμιανιστῶν. Οἱ Μαξιμιανισταὶ δὲ τῆς τῶν Δονατιστῶν ἦσαν αἱρέσεως, οἱ, ἀποσχίσαντες τῆς τῶν αἱρεσιωτῶν αὐτῶν μοίρας, κατέσχον ὀρθοδόξων Ἐκκλησίας. Περὶ τούτων οὖν ζητῆσαι τοὺς ἄρχοντας ἀξιοῦσιν οἱ τῆς συνόδου, καὶ ἐν πράξεσι δημοσίαις, ἤγουν ἐν ὑπομνήμασι δημοσίᾳ γραφομένοις, ἐντεθῆναι καὶ ἐγγραφῆναι τὴν περὶ τούτων γνῶσιν, ἀναγκαίαν πᾶσιν, ἀντὶ τοῦ λυσιτελῆ, ὡς ὠφέλειαν δυναμένην προξενῆσαι.

ARIST. « Litteris synodicis rogandum est magistratus, ut communi matri Ecclesiæ catholicæ opem ferant, inter eos quibus episcoporum auctoritas despectui habetur. »

Qui ratione et canonicis constitutionibus non persuadeantur, magistratus iis manu ad correctionem opus est. Idcirco itaque et hæc synodus ad Africæ magistratus scribere congruum judicabant, eosque postulare communi matri Ecclesiæ catholicæ opem ferre in quibus episcopi potestate sacerdotali uti non possunt; despectui forsitan habiti ab hæreticis, vel etiam a fidelibus immorigeris.

ΑΡΙΣΤ. « Γράμμασι συνοδικοῖς ἀξιωτέον τοὺς ἄρχοντας βοηθῆσαι τῇ κοινῇ μητρὶ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν οἷς ἡ τῶν ἐπισκόπων αὐθεντία καταφρονεῖται. »

Οἱ μὴ πειθόμενοι λόγῳ καὶ τοῖς κανονικοῖς ἐπιτάγμασιν ἀρχοντικῆς χειρὸς δέονται πρὸς διόρθωσιν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἡ σύνοδος αὕτη πρὸς τοὺς τῆς Ἀφρικῆς ἄρχοντας ἁρμόδιον ἔκρινε γράψαι, καὶ ἀξιῶσαι αὐτοὺς βοηθῆσαι τῇ κοινῇ μητρὶ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν οἷς οἱ ἐπίσκοποι τῇ ἱερατικῇ ἐξουσίᾳ οὐ δύνανται χρήσασθαι, καταφρονούμενοι ἴσως παρὰ αἱρετικῶν, ἢ καὶ πιστῶν ἀνυποτάκτων.

CANON LXXI.

« Ut clerici Donatistarum in catholicæ Ecclesiæ clerum recipiantur. Postea placuit, ut mittantur litteræ ad fratres et coepiscopos nostros, et maxime ad sedem apostolicam, cui præsidet memoratus venerandus frater et coepiscopus noster Anastasius; quoniam scit Africam magnam habere necessitatem, ut propter Ecclesiæ pacem et utilitatem, et ipsorum quoque Donatistarum, qui quidem clerici, mutato consilio, ad catholicam unionem transire voluerint, secundum uniuscujusque catholici episcopi voluntatem et consilium, qui in ipso loco Ecclesiam gubernat; si hoc Christianorum paci conferre visum fuerit, ipsi in propriis

ΚΑΝΩΝ ΟΑ'.

« Περὶ τοῦ τοὺς κληρικοὺς τῶν Δονατιστῶν ἐν τῷ κλήρῳ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀναδέχεσθαι. Εἰς ὕστερον ἤρεσεν, ἵνα γράμματα πεμφθῶσι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ συνεπισκόπους ἡμῶν, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν ἀποστολικὴν καθέδραν, ἐν ᾗ προκάθηται ὁ μνημονευθεὶς προσκυνητὸς ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς ἡμῶν Ἀναστάσιος· ἐπειδὴ γινώσκει τὴν Ἀφρικὴν μεγάλην ἔχειν ἀνάγκην, ὥστε διὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην καὶ χρησιμότητα, καὶ αὐτῶν τῶν Δονατιστῶν, οἵτινες δήποτε κληρικοὶ, διορθουμένης τῆς βουλῆς, πρὸς τὴν καθολικὴν ἑνότητα μεταλθεῖν θελήσωσιν, κατὰ τὴν ἑνὸς ἑκάστου καθολικοῦ ἐπισκόπου προαίρεσιν καὶ βουλὴν, τοῦ ἐν τῷ

« αὐτῷ τόπῳ κυβερνῶντος τὴν Ἐκκλησίαν, ἐὰν « τοῦτο συμβάλλεσθαι τῇ τῶν Χριστιανῶν εἰρήνῃ « φανείη, ἐν ταῖς ἰδίαις τιμαῖς αὐτοὺς ἀναδε- « χθῆναι· καθὼς καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις « περὶ τῆς αὐτῆς διαστάσεως γενέσθαι φανερόν « ἐστιν· ὅπερ πολλῶν καὶ σχεδὸν πασῶν τῶν « ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἐκκλησιῶν, ἐν αἷς ἡ τοιαύτη « πλάνη ἀνεφύη, τὰ παραδείγματα μαρτύρονται· « οὐχ ἵνα ἡ σύνοδος ἡ ἐν τοῖς περαματικοῖς μέ- « ρεσι περὶ τούτου τοῦ πράγματος γενομένη « διαλυθῇ, ἀλλ' ἵνα ἐκεῖνο μείνῃ περὶ τοὺς οὕτως « μετελθεῖν πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν βου- « λομένους, ὥστε μηδεμίαν ἐπὶ τούτων τῆς ἑνό- « τητος συντομίαν περιεργάζεσθαι. Δι' ὧν δὲ παντὶ « τρόπῳ ἐκτελεσθῆναι καὶ προσβοηθῆναι ἡ καθ- « ολικὴ ἑνότης φανερῷ κέρδει τῶν ἀδελφικῶν « ψυχῶν φανείη ἐν τοῖς τόποις, οἷς διάγουσιν, μὴ « ἐμποδίσῃ τούτους τὸ ὁρισθὲν κατὰ τῶν τιμῶν « αὐτῶν ἐν τῇ περαματικῇ συνόδῳ, ὁπόταν τὸ « σωθῆναι οὐδενὶ προσώπῳ ἀποκέκλεισται, τοῦτ' « ἔστιν ἵνα οἱ χειροτονηθέντες ἐν τῷ τῶν Δονα- « τιστῶν μέρει, ἐὰν πρὸς τὴν καθολικὴν πίστιν « διορθωθέντες μετελθεῖν θελήσοιεν, μὴ κατὰ τὴν « περαματικὴν σύνοδον μὴ δεχθῶσιν ἐν ταῖς « οἰκείαις τιμαῖς· ἀλλὰ μᾶλλον οὗτοι προσδεχ- « θῶσι, δι' ὧν τῇ καθολικῇ ἑνότητι γίνεσθαι πρό- « νοια. »

« honoribus suscipiantur: quemadmodum in « prioribus temporibus de eadem dissensione « factum esse manifestum est; quod quidem « multarum atque adeo fere omnium in Africa « ecclesiarum, in quibus hic error exortus est, « exempla testantur. Non ut synodus, quæ de ea « re facta est in transmarinis partibus, dissol- « vatur; sed ut illud maneat apud eos, qui sic « volunt ad catholicam Ecclesiam transire, ut « nullam in eo unionis concisionem efficiat. Per « quos autem omnibus modis effici et adjuvari « catholicam unionem, manifesto lucro fraterna- « rum animarum, apparuerit in iis locis in quibus « degunt, ne eos impediat quod adversus eorum « honores in transmarina synodo constitutum est: « quandoquidem salus nulli personæ exclusa est. « Hoc est, ut qui qui fuerunt ordinati a parte « Donatistarum, si ad catholicam fidem cor- « recti transire voluerint, non secundum transma- « rinam synodum non suscipiantur in propriis « honoribus: sed ii magis suscipiuntur, per « quos catholicæ unitati providetur.

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν ἰδικός ἐστιν. Ἤρεσε γὰρ τοῖς Πατράσι δέχεσθαι τοὺς ἀπὸ τῶν Δονατιστῶν προσερχομένους τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς τοὺς οἰκείους ἱερατικοὺς βαθμούς, κἂν ἄλλως ἔδοξε τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ περαματικῇ συνόδῳ, ἤγουν τῇ ἐν Ἰταλίᾳ.

BALS. Hic quoque canon est specialis. Placuit enim Patribus, ut qui ex Donatistis ad fidem orthodoxam accedunt, ita suscipiantur, ut suos sacros gradus obtineant: etiamsi aliter de eo visum sit in transmarina synodo, seu in Italia.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ Δονατιστῶν καὶ οὗτος ὁ κανὼν διατάττεται, πολλὰ μὲν διεξιὼν καὶ ἀπολογούμενος ὅτι ἐναντιοῦται τῇ ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Ἰταλίας γενομένῃ συνόδῳ, καὶ ὁρισάσῃ μὴ δέχεσθαι τοὺς ἐκ τῆς αἱρέσεως τῶν Δονατιστῶν προσερχομένους τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, ὥστε ἔχειν αὖθις αὐτοὺς τοὺς οἰκείους ἱερατικοὺς βαθμούς. Τυπῶν δὲ καὶ διατάττόμενος τοὺς χειροτονηθέντας ὑπὸ Δονατιστῶν κληρικούς, ἐὰν προσέλθωσι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, δέχεσθαι ἐν ταῖς οἰκείαις τιμαῖς, ὥστε δηλαδὴ ἔχειν ἐκείνους τοὺς οἰκείους βαθμούς, καὶ κατ' ἐκείνους τιμᾶσθαι, καὶ μὴ κατὰ τὴν περαματικὴν σύνοδον, μὴ δέχεσθαι τοὺς τοιούτους ἐν ταῖς τιμαῖς αὐτῶν. Περαματικὴν δὲ σύνοδον λέγει τὴν ἐν Ἰταλίᾳ γενομένην, ὡς εἴρηται. Δεχομένων γάρ, φησί, τῶν Δονατιστῶν ἐν τοῖς οἰκείοις βαθμοῖς, πρόνοια γίνεται τῇ καθολικῇ ἑνότητι· πλειόνων δηλονότι οὕτω μελλόντων προσιέναι τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, καὶ ἑνότητος γενομένης τῶν πιστευόντων.

ZONAR. De Donatistis hic quoque canon statuit. Et quidem, quamobrem in Italia habitæ synodo adversetur, qua Donatistas, si ad fidem orthodoxam reverterentur, **605** in sacrorum ordinum gradibus permanere vetitum fuerat, multis exponit et excusationem contexit. Tum vero ut clerici, qui a Donatistis ordines suscepere, si ad Ecclesiam catholicam se conferant, in suis ordinibus maneant, eorumque prærogativis, pro cujusque ordinis ratione, fruantur; neque vero iis spolientur, quemadmodum in transmarina synodo constitutum fuerat, decernunt. Transmarinam vero synodum, eam quæ in Italia, ut diximus, coacta est, nominat. Cum enim Donatistas, inquit, in suo quemque ordine suscipimus catholicæ simul unitati prospicimus. Ex hoc namque fiet, ut plures orthodoxam fidem amplectantur, ac proinde magis ac magis in dies credentium unitas coalescat.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ ὑπὸ τῶν Δονατιστῶν κεχειροτονημένοι, « εἰ καὶ τῇ πέραθεν συνόδῳ μεταμελόμενοι ἀπο- « κέκλεινται, ἀλλ' ἐπεὶ τὸ σωθῆναι πάντας καλόν, « διορθούμενοι προσδεχέσθωσαν. »

ARIST. « Qui a Donatistis ordinantur, etiamsi a « synodo transmarina resipiscentes exclusi sunt, « cum vero bonum sit ut omnes salventur, si se « corrigant, recipiantur. »

Οὗτοι οἱ Δονατισταὶ μεταμελόμενοι, καὶ τὴν ἰδίαν ἀναθεματίζοντες αἵρεσιν, ἐπὶ τῆς ἰδίας τιμῆς μένειν

Hi Donatistæ pœnitentia acti, et propriam anathematizantes hæresim, in proprio honore manere

permittuntur, et in catholicæ Ecclesiæ clero collocari, quia Africa multa laborat clericorum egestate.

CANON LXXII.

« Ut legatio mittatur ad Donatistas de componenda pace. Postea placuit, ut his actis ex nostro numero mittantur legati pro prædicanda pace et unione, sine qua Christianorum salus non potest consistere, ad ipsorum Donatistarum, sive quos habent episcopos, sive laicos; per quos legatos omnibus innotescat, quod nihil habent justum rationive consentaneum, quod dicant adversus catholicam Ecclesiam: maxime ut manifestum sit omnibus per acta municipalia, ad fidem demonstrationi astruendam, sicut ii de Maximianistis propriis schismaticis fecerunt; ubi ipsis divinitus ostenditur, si considerare voluerint, eos tam injuste tunc ab ecclesiastica unione abscissos, quam ipsi clamant injuste Maximianistas a se esse divulsos. Ex eorum autem numero, quos aperta proprii consilii auctoritate condemnaverunt, postea in propriis honoribus susceperunt: et baptismum, quem dedere ii, qui apud ipsos condemnati et ejecti sunt, admiserunt, ut ostendatur quomodo stulto corde paci Ecclesiæ adversantur, quæ in universo orbe diffusa est. Hæc agentes pro parte Donati, et dicentes seipsos non pollui communione eorum, qui a se propter pacis necessitatem suscepti sunt: nobiscum autem contendentes, hoc est, cum catholica Ecclesia, quæ vel in extremis partibus orbis consistit, per pollutam eorum communionem, quos prius omnes accusabant, ipsos coarguere non potuerunt. »

BALS. Hic quoque præsens canon de Donatistis loquitur. Visum est enim ut aliqui ad eos mitterentur legati pro pace et unione, et ad ostendendum, quod ii non recte adversantur catholicæ Ecclesiæ; et quod aliqui etiam eos ex Maximianistis, qui ab eis injuste, ut ipsi dicunt, desciverunt, suscipiunt, et cum illis communicant; et quos suo proprio consilio condemnarunt, postea in propriis honoribus susceperunt; et quod eos, quos qui ab ipsis sunt condemnati, et ab eo quod illis est sacerdotio ejecti, baptizaverunt, suscepere; et quod hæc agentes non se pollui dicunt.

606 ZONAR. Hæc quoque de Donatistis. Ad eos namque mitti e synodali conventu legatos placuit, qui ipsos ad pacem, unitatemque cum Eccesia catholica firmandam hortarentur. Doceant eos præterea, minime recte facere, quod ecclesiasticæ quieti constitutionis adversentur; neque jure propter divisam ipsorum communionem cum Ecclesia catho-

συνεχωρήθησαν, καὶ τῷ κλήρῳ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας συνκάττεσθαι, διὰ τὸ τὴν Ἀφρικὴν πολλὴν ἔνδειαν κληρικῶν ἔχειν.

ΚΑΝΩΝ ΟΒ'.

« Περὶ τοῦ πρεσβείαν πρὸς τοὺς Δονατιστὰς ἀποσταλῆναι χάριν τοῦ εἰς τὴν εἰρήνην συνθεῖναι. Ἤρεσεν ἔπειτα, ὥστε τούτων πραχθέντων τοποτηρητὰς περὶ τοῦ κηρῦξαι εἰρήνην καὶ ἑνότητα, ἧστινος χωρὶς ἡ τῶν Χριστιανῶν σωτηρία καθίστασθαι οὐ δύναται, πεμφθῆναι ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἀριθμοῦ πρὸς τοὺς τῶν αὐτῶν Δονατιστῶν, εἴτε τινὰς ἔχουσιν ἐπισκόπους, εἴτε λαϊκούς· δι' ὧν τοποτηρητῶν πᾶσιν ἐν γνώσει γένηται, ὡς οὐδὲν ἔχουσιν εὔλογον κατὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· μάλιστα ἵνα φανερὸν πᾶσι γένηται διὰ τῶν πολιτικῶν πεπραγμένων πρὸς πίστωσιν τῆς ἀποδείξεως, ὥσπερ αὐτοὶ περὶ τῶν Μαξιμιανιστῶν τῶν ἰδίων σχισματικῶν ἔπραξαν, ἔνθα αὐτοῖς θεόθεν ἀποδείκνυνται, ἐὰν ἐπισκῆψαι θελήσοιεν, οὕτως ἀδίκως τότε αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνώσεως ἀποσχίσαντας, ὥσπερ κράζουσιν ἀδίκως ἀπ' αὐτῶν τοὺς Μαξιμιανιστὰς νῦν ἀποσχίσαι. Ἐκ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τούτων, οὕστινας φανερᾷ τῆς οἰκείας βουλῆς αὐθεντίᾳ κατεδίκασαν, μετὰ ταῦτα ἐν ταῖς ἰδίαις τιμαῖς ἀνεδέξαντο· καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ οἱ παρ' αὐτοῖς καταδεδικασμένοι καὶ ἐκβεβλημένοι δεδώκασι, προσεδέξαντο, πρὸς τὸ δειχθῆναι, πῶς μωρᾷ καρδίᾳ ἀντιτάσσονται τῇ εἰρήνῃ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ διακεχυμένης. Ταῦτα ποιοῦντες ὑπὲρ τοῦ μέρους τοῦ Δονάτου, καὶ μὴ λέγοντες ἑαυτοὺς μολύνεσθαι τῇ κοινωνίᾳ τῶν παρ' αὐτοῖς οὕτω διὰ τὸ ἀκούσιον τῆς εἰρήνης ἀναδεχθέντων· ἡμῖν δὲ φιλονεικοῦντες, τοῦτ' ἔστι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔτι μὴν καὶ τῇ ἐν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τῆς γῆς καθεστώσῃ, διὰ τῆς μεμιασμένης τούτων κοινωνίας, ὧντινων πρότερον κατῃτιῶντο πάντες, ἐλέγξαι αὐτοὺς οὐκ ἠδυνήθησαν. »

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ παρὼν κανὼν περὶ τῶν Δονατιστῶν φησιν. Ἔδοξε γὰρ σταλῆναί τινας πρὸς αὐτοὺς τοποτηρητὰς χάριν εἰρήνης καὶ ἑνώσεως, καὶ χάριν τοῦ ἀποδεῖξαι ὅτι οὐ καλῶς ἀντιτάσσονται τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὅτι καί τινες τῶν Μαξιμιανιστῶν τῶν ἀποσχισάντων ἀπ' αὐτῶν ἀδικῶς, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, δέχονται καὶ συγκοινωνοῦσιν αὐτοῖς· καὶ οὓς αὐτοὶ ἐξ οἰκείας βουλῆς κατεδίκασαν, μετὰ ταῦτα ἐν ταῖς οἰκείαις τιμαῖς ἐδέξαντο· καὶ ὅτι οὓς αὐτοί, οἱ παρ' αὐτῶν καταδεδικασμένοι καὶ ἐκβεβλημένοι τῆς παρ' αὐτοῖς ἱερωσύνης, ἐβάπτισαν, παρεδέξαντο· καὶ ὅτι οὐδὲ λέγουσι μολύνεσθαι ταῦτα ποιοῦντες.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ταῦτα περὶ Δονατιστῶν· τοποτηρητὰς γὰρ ἔδοξε σταλῆναι πρὸς αὐτοὺς ἐκ τῆς συνόδου προσκαλουμένους αὐτοὺς εἰς τὸ εἰρηνεῦσαι καὶ ἑνωθῆναι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀποδείξοντας αὐτοῖς ὅτι οὐ καλῶς ἀντιτάσσονται τῇ εἰρήνῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, οὐδὲ δικαίως φιλονεικοῦσι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς μεμερισμένης αὐτῶν κοινω-

νίας. Ἐλέγχουσι δὲ αὐτοὺς μὴ καλῶς ποιοῦντας, καὶ ὅτι καί τινας τῶν Μαξιμιανιστῶν, τῶν ἀποσχισάντων ἀπ' αὐτῶν ἀδίκως, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, δέχονται καὶ συγκοινωνοῦσιν αὐτοῖς, καὶ οὓς αὐτοὶ ἐξ οἰκείας βουλῆς κατεδίκασαν, μετὰ ταῦτα ἐν ταῖς οἰκείαις τιμαῖς ἐδέξαντο· καὶ ὅτι οὓς αὐτοί, οἱ παρ' αὐτῶν καταδεδικασμένοι καὶ ἐκβεβλημένοι τῆς παρ' αὐτοῖς ἱερωσύνης, ἐβάπτισαν παρεδέξαντο, καὶ ὅτι οὐδὲ λέγουσι μολύνεσθαι ταῦτα ποιοῦντες.

ΑΡΙΣΤ. « Ἤρεσε πρέσβεις ἀποσταλῆναι, κηρύξοντας τοῖς Δονατισταῖς εἰρήνην καὶ ἑνότητα, μετατιθεμένοις πρὸς τὸ ὀρθόδοξον. »

Οὐ μόνον προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς Δονατιστὰς δέον ἔκριναν οἱ Πατέρες οὗτοι παραδέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ πρέσβεις πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἑνότητα, εἰ μετατεθῶσι πρὸς τὸ ὀρθόδοξον.

ΚΑΝΩΝ ΟΓ'.

« Περὶ τοῦ ποῖοι ὀφείλουσι τῶν κληρικῶν γαμετῶν ἀπέχεσθαι. Πρὸς ἐπὶ τούτοις ἐν τῷ περὶ ἐγκρατείας τῆς περὶ τὰς οἰκείας γαμετάς τινων μνημονεύεσθαι κληρικῶν, ἤρεσεν, ὥστε τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἔτι μὴν ἀπέχεσθαι γυναικῶν· ὅπερ εἰ μὴ ποιήσαιεν, ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποκινηθῶσι τάξεως· τοὺς δὲ λοιποὺς κληρικοὺς πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθαι, ἀλλ' ὀφείλειν κατὰ τὴν ἑκάστης ἐκκλησίας συνήθειαν παραφυλάττεσθαι. »

ΒΑΛΣ. Πῶς ὀφείλουσιν ἐγκρατεύεσθαι ἀπὸ τῶν ἰδίων γαμετῶν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐφημερίας αὐτῶν, εἴρηται ἐν τῷ ιγ' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου. Καὶ ὁ παρὼν δὲ κανών φησι καθαιρεῖσθαι τούτους εἰ μὴ τηνικαῦτα ἐγκρατεύωνται. Τοὺς δέ γε λοιποὺς κληρικοὺς ταῦτα οὐκ ἀπαιτοῦσιν, ὡς μὴ ψηλαφῶντας τὰ ἅγια, ἀλλὰ παρεγγυῶνται αὐτοῖς φυλάττειν κατὰ τὸ τῆς ἑκάστης χώρας ἔθιμον. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν γ' κανόνα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Διονυσίου. Σημείωσαι οὖν ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς παρούσης συνόδου εἶχον ἀπροκριματίστως τὰς οἰκείας γαμετὰς οἱ ἐπίσκοποι. Οὕτω μὲν οὖν κεκανόνισται ταῦτα· πῶς δὲ καθαιρεθήσονται οἱ ἴσως μὴ ἐγκρατευόμενοι ἀδήλου τοῦ πράγματος ὄντος· τίς γὰρ ὁμολογήσει καθ' ἑαυτοῦ; ἢ τίς πρὸς τὸν τούτου ἔλεγχον ἀποδύσεται; Διὸ γνώμην δίδωμι μὴ δι' ὅλου ἱερουργεῖν τοὺς ἱερωμένους. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῷ ι' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου ἐφημερίας ἐμνήσθησαν οἱ Πατέρες. Διὸ καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ καθολικαῖς ἐκκλησίαις διῄρηνται αἱ τῶν ἱερωμένων δουλεῖαι. Οἱ γὰρ καθ' ἑκάστην λειτουργοῦντες ἔνοχοι γίνονται τῷ κανόνι ἀπὸ προλήψεως, διὰ τὸ συνοικεῖν γαμεταῖς· διόλου καὶ σκανδαλίζουσι τοὺς λαούς· οἶμαι γὰρ ὅτι καὶ τὸ μὴ κληροῦσθαι τὸν αὐτὸν εἰς πολλὰς ἐκκλησίας διὰ τοῦτο ἐκωλύθη· ἔτι τε καὶ τὸ γίνεσθαι λειτουργίαν καὶ

lica contentionem habere. Quod vero etiam ex Maximianistis quosdam suscipiunt, qui ab iis, ut ipsi asserunt, immerito defecere, et cum iis communicant, quosque antea sua sententia damnarunt, postmodum honoribus eorum conservatis admiserunt; quod etiam alios ab iis baptizatos, quos ipsimet condemnarunt, ac eo, qui apud ipsos est, sacro ordine moverunt, non repudiant, nec ullam se ex hoc labem contrahere arbitrantur; in his quoque ipsos non mediocriter peccare demonstrent.

ARIST. « Placuit, ut legati mittantur ad pacem et unionem Donatistis ad fidem orthodoxam conversis prædicandam. »

Patres hi non tantum judicarunt Donatistas ad Ecclesiam catholicam accedentes admittendos esse, sed et legatos ad eos mittendos ad pacem Ecclesiarum et unitatem prædicandam, si ad orthodoxam fidem convertantur.

CANON LXXIII.

« Quinam ex clericis debeant ab uxoribus abstinere. Ad hæc autem dum de aliquorum clericorum in suas uxores continentia mentio fieret, placuit, ut presbyteri, episcopi et diaconi propriis terminis etiam a suis abstineant uxoribus; quod nisi fecerint, ecclesiastico ordine moveantur: reliqui autem clerici ad hoc non cogantur, sed debent uniuscujusque ecclesiæ consuetudinem servare. »

BALS. Quomodo debent se a suis uxoribus continere episcopi et presbyteri et diaconi tempore vicis suæ, in canone 13 synodi in Trullo dictum est. Præsens quoque canon dicit eos deponendos, nisi tunc se continuerint. Hæc autem a reliquis clericis non exigunt, ut qui sacramenta non contractent, sed eos jubent servare ecclesiæ consuetudinem. Lege et canonem 3 archiepiscopi Alexandriæ Dionysii. Nota ergo, quod tempore præsentis synodi habebant episcopi suas uxores sine præjudicio. Sic itaque hæc canone sancita sunt. Quomodo autem deponentur, qui forsitan non abstinent, cum res non sit manifesta. Quis enim contra sese confitebitur? vel quis eum convincere aggredietur? Quapropter mea est sententia, ut sacris initiati non perpetuo sacra celebrent. Propterea enim et in decimo synodi in Trullo canone Patres de vicibus meminerunt. Et idcirco in magnis et catholicis ecclesiis sacratorum ministeria divisa sunt. Qui enim quotidie sacra celebrant canoni sunt obnoxii ex præsumptione, quod cum uxoribus cohabitant: et aperte populos offendunt. Propter hoc enim, ut mihi videtur; ne quis in multis ecclesiis fiat clericus prohibitum est, et etiam ne sacrorum celebratio et baptismata in oratoriis fiant, quæ sunt in domibus. Et hoc exolevit propter aliam rationem ex Novella domini Leonis Philosophi, quam etiam in diverso-

rum canonum interpretationibus sitam legas velim.

ZONAR. Hic etiam de continentia eorum, qui sacris initiati sunt, ab uxorum suorum commercio Patres decernunt. Episcopis ergo, presbyteris et diaconis ab eis abstinendum esse præcipiunt; ac si qui contra **607** fecerint depositione puniendos. Ab aliis vero clericis nequaquam id exigunt; sed ab unoquoque ecclesiæ suæ consuetudinem in ea re servari jubent. Atque hic quoque consuetudinem vim legis obtinere animadvertere. De continentia porro a propriis uxoribus servanda, ne cum iis per tempus aliquod conveniens rem habeant, qui sacra tractant, tertius decimus sextæ synodi, quin et tertius Dionysii Alexandrini archiepiscopi canon, uberius disserunt.

ARIST. « Episcopi, presbyteri, et diaconi a pro-« priis uxoribus abstineant, vel ordine ecclesia-« stico dimoveantur. Reliqui vero clerici ad idem « ne compellantur : sed consuetudo observetur. »

Hic canon de omnibus sine distinctione statuit, episcopis, presbyteris, et diaconis secundum propria tempora a suis abstinere uxoribus. At duodecimus sextæ in Trullo synodi canon episcopis non permittit, postquam ad episcopatum ordinati fuerunt, cum suis uxoribus cohabitare, ne offensionem et scandalum exinde populis darent. At ejusdem synodi canon 13 mandat presbyteris et diaconis, cum ordinatione habeantur digni, a suis uxoribus secedere non profiteri; quemadmodum in Romanorum Ecclesia canonis ad instar illud obtinuerat : sed cum iis habitare, et mutua convenienti tempore conversatione non privari. Prævalent itaque isti canones, et secundum eos Ecclesia hodie gubernatur.

CANON LXXIV.

« De iis, qui proprios populos relinquunt. Rursus « placuit, ut nulli liceat episcopo, relicta sua sede « principali, ad aliquam ecclesiam in diœcesi « constitutam seipsum conferre; vel de re propria « plusquam oportet sollicito, propriæ sedis curam « et sollicitudinem negligere. »

BALS. Quidam episcopi suas primitivas cathedras relinquentes, in aliquas alias ecclesias parœciarum ad se pertinentium, quæ erant forte magis populosæ aut majoris redditus, se conferebant, et illic sedebant. Statuerunt ergo Patres, nulli licere hoc facere : sed neque proprii negotii gratia discedere ab ea, quæ illum diu sortita est, et sic populum assidue docendi curam non gerere. Et in his quidem

A βαπτίσματα εἰς τὰ κατ' οἶκον εὐκτήρια. Καὶ τοῦτο ἠπράκτησε δι' ἕτερον λόγον ἀπὸ Νεαρᾶς τοῦ φιλοσόφου κυροῦ Λέοντος, ἣν καὶ ἀνάγνωθι καταστρωθεῖσαν ἐν ἑρμηνείαις διαφόρων κανόνων.

ΖΩΝΑΡ. Κἀνταῦθα οἱ Πατέρες οὗτοι περὶ ἐγκρατείας τῆς πρὸς τὰς ἑαυτῶν γαμετὰς διατάττονται τοῖς ἱερωμένοις, καί φασι δεῖν τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἀπέχεσθαι καὶ ἐκ τῶν ἰδίων γαμετῶν κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, ἤγουν κατὰ τὰς ὡρισμένας ἡμέρας τῆς ἑκάστου ἐφημερίας, τοὺς δὲ μὴ τοῦτο ποιοῦντας καθαιρεῖσθαι. Ὅπερ τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς παραφυλάττειν οὐκ ἀπαιτοῦσι, ποιεῖν δ' ἐκείνους ὁρίζουσι κατὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἐν ᾗ ἕκαστος ἐχειροτονήθη, συνήθειαν. Ὅρα τοίνυν κἀνταῦθα τὸ ἔθος ὡς νόμον κρατοῦν. Καὶ ὁ ιγ' δὲ B κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου πλατύτερον διέξεισι περὶ τῆς ἐγκρατείας τῶν ἰδίων γαμετῶν, ὥστε αὐτῶν ἀπέχεσθαι κατὰ τὸν καιρὸν τὸν προσήκοντα τοὺς ψηλαφῶντας τὰ ἅγια, ἀλλὰ καὶ ὁ γ' κανὼν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Διονυσίου.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι τῶν « ἰδίων γαμετῶν ἀπεχέσθωσαν, ἢ τῆς ἐκκλησια-« στικῆς ἀποκινείσθωσαν τάξεως. Οἱ λοιποὶ δὲ « κληρικοὶ πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκαζέσθωσαν· ἀλλ' « ἡ συνήθεια φυλαττέσθω. »

Οὗτος ὁ κανὼν περὶ πάντων ἀδιαστίκτως διατάττεται, ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, τῶν ἰδίων ἀπέχεσθαι γαμετῶν· ὁ δὲ δωδέκατος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου οὐ συγχωρεῖ τοῖς ἐπισκόποις μετὰ τὴν προελ-C θοῦσαν ἐπ' αὐτοῖς τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν ταῖς ἰδίαις συνοικεῖν γαμεταῖς· ἵνα μὴ πρόσκομμα τοῖς λαοῖς ἐντεῦθεν ὦσι τιθέντες καὶ σκάνδαλον. Ὁ δὲ τρισκαιδέκατος τῆς αὐτῆς συνόδου κανὼν προστάττει τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους μὴ καθομολογεῖν, ἐν τῷ ἀξιοῦσθαι τῆς χειροτονίας, τῶν ἰδίων ἀφίστασθαι γαμετῶν, καθὼς ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος τοῦτο ἐκράτησε· ἀλλὰ συνοικεῖν αὐταῖς, καὶ μὴ ἀποστερεῖσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας. Κρατοῦσιν οὖν οἱ κανόνες ἐκεῖνοι, καὶ κατ' αὐτοὺς σήμερον ἡ Ἐκκλησία πολιτεύεται.

ΚΑΝΩΝ ΟΔ'.

« Περὶ τῶν τοὺς ἰδίους λαοὺς ἐγκαταλιμπανόντων. D « Πάλιν ἤρεσεν, ὥστε μηδενὶ ἐξεῖναι ἐπισκόπῳ, « καταλειφθείσης τῆς αὐθεντικῆς αὐτοῦ καθ-« έδρας, πρός τινα ἐκκλησίαν ἐν διοικήσει καθ-« εστῶσαν ἑαυτὸν ἀποφέρειν· ἢ ἐν οἰκείῳ « πράγματι, ὑπὲρ ὃ χρὴ, ἐπιπολὺ ἀπασχολουμένῳ « ἀμελεῖν τῆς φροντίδος καὶ τῆς συνεχείας τοῦ « ἰδίου θρόνου. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς ἐπίσκοποι, καταλιμπάνοντες τὰς πρωτοτύπους καθέδρας αὐτῶν, ἀπήρχοντο καὶ προσεκάθηντο εἴς τινας ἑτέρας ἐκκλησίας παροικιῶν ἀνηκουσῶν αὐτοῖς, πολυανθρωποτέρας ἴσως οὔσας ἢ καὶ πολυεισοδωτέρας· ὥρισαν οὖν οἱ Πατέρες μηδενὶ ἐπισκόπῳ ἐξεῖναι τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ μηδὲ χάριν ὑποθέσεως οἰκείας ἀπολιμπάνεσθαι ἐκ τῆς λαχούσης αὐτὸν ἐπὶ πολὺ, καὶ οὕτως ἀμελεῖν τοῦ

συνεχῶς διδάσκειν τὸν οἰκεῖον λαόν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Ἐρωτήσει δέ τις, εἰ τὰ τοῦ κανόνος ἔχουσι χώραν καὶ εἰς τοὺς ἀπολέσαντας ἀρχιερεῖς τὰς πρωτοτύπους καθέδρας αὐτῶν, ὡς κατασχεθείσας ὑπὸ ἐθνῶν· καὶ δύνανται οὗτοι ἀποκριματίστως μεταπίπτειν εἰς ἐκκλησίας παροικιῶν αὐτῶν; *Λύσις*. Τινὲς εἶπον δύνασθαι τοῦτο ποιεῖν τὸν ἐπίσκοπον αὐτοθελῶς. Ἕτεροι εἶπον δέεσθαι τοῦτον καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως. Ἄλλοι καὶ διὰ προστάξεως βασιλικῆς τοῦτο γίνεσθαι εἶπον. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς, εἰ μὲν ὁ τοιοῦτος μητροπολίτης βούλεται μεταπεσεῖν εἰς θρόνον ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, διὰ τὸ κατασχεθῆναι παρὰ ἐθνῶν τὴν πρωτότυπον ἐκκλησίαν τούτου, ὀφείλει μετὰ βασιλικῆς προστάξεως καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως ἐν ταύτῃ ἀποκαθίστασθαι· ὥσπερ γέγονε τοῦτο εἰς τὸν μητροπολίτην Νεοκαισαρείας, ἀντὶ καθίσματος ἔχοντα τὴν οἰκείαν ἐπισκοπὴν τὸ Οἴναιον· εἰς τὸν μητροπολίτην Πισιδίας, Ἀντιοχείας τὴν Σωζόπολιν λαβόντα εἰς κάθισμα, καὶ ἑτέρους πολλούς. Εἰ δὲ ἡ παροικία οὐ τετίμηται διὰ θρόνου ἐπισκοπικοῦ διὰ μόνης συνοδικῆς διαγνώσεως, ἵνα ἐγκαταστῇ εἰς αὐτήν, καὶ οὐκ αὐτοθελῶς, ὥς τινες λέγουσιν· ἵνα μὴ ἐναντιωθῇ τῷ ἀποστολικῷ κανόνι, καὶ τοῖς λοιποῖς, τοῖς διοριζομένοις μηδέν τι καινοφανὲς ποιεῖν τὸν ἐπίσκοπον παρὰ γνώμην συνοδικήν. Ἔτι ἐρωτήσει τις, εἰ, τοῦ κανόνος ταῦτα διορισαμένου δύναται ἐπίσκοπος, διὰ βασιλικῆς προστάξεως καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως, μεταπίπτειν ἀπὸ τῆς πρωτοτύπου καθέδρας αὐτοῦ, καὶ μὴ κατασχεθείσης ὑπὸ ἐθνῶν, εἰς καθέδραν ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, ἢ εἰς ἐκκλησίαν παροικίας τούτου. *Λύσις*. Μετὰ βασιλικῆς προστάξεως καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως καὶ ἀμφότερα τῷ ἐπισκόπῳ ἐγχωρηθήσεται· ἄλλως δέ πως οὐδαμοῦ. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δέρκου ζητήσας πολλάκις μεταπεσεῖν ἀπὸ Δέρκου εἰς τὸ ἐμπόριον τὸν Φίλον, διὰ τὸ πολυάνθρωπον εἶναι τοῦτο, οὐκ εἰσηκούσθη. Καὶ ἄλλοι δὲ ἀρχιερεῖς διάφοροι πτωχὰς μὲν ἐκκλησίας ἔχοντες, πλουτοῦντες παροικίας πολυανθρώπους καὶ πλουσίας, καὶ ζητήσαντες τοῦτο, οὐκ εἰσηκούσθησαν διὰ τὸν παρόντα κανόνα. Σημείωσαι ταῦτα, καὶ ἔχε ἐπὶ μνήμης διὰ τὰς ζητουμένας μεταθέσεις καὶ γενομένας ἐπὶ ἀρχιερεῦσί τισι. Ζήτει τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου κανόνας ιβ' καὶ ιζ', λέγοντας ὀφείλειν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἕπεσθαι τοῖς διοριζομένοις παρὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Ἐπεὶ δὲ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται μὴ ἀποδημεῖν τὸν ἐπίσκοπον, παρ' ὃ χρή, ἀπὸ τῆς λαχούσης αὐτὸν (ἔστι δὲ τοῦτο ἄδηλον), ἀνάγνωθι τὸν ις' κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης συνόδου, καὶ ἑρμήνευσον τὸν παρόντα κανόνα κατὰ τὰ καταστρωθέντα νόμιμα ἐν αὐτῷ.

versatur canon. Interrogaverit autem quispiam, an quæ hoc canone dicuntur locum habeant etiam in antistitibus, qui suas primitivas ecclesias perdiderunt, ut quæ a gentibus occupatæ fuerint : an ii possint citra præjudicium migrare in ecclesias suarum parœciarum? *Solutio*. Quidam dixerunt episcopum ex propria voluntate hoc facere posse. Alii dicebant eum etiam synodali cognitione opus habere. Alii etiam per mandatum imperiale hoc fieri dicebant. Mihi autem videtur quod si is quidem metropolitanus vult in sui episcopatus sedem migrare, eo quod a gentibus sit occupata primitiva eorum ecclesia, debet cum mandato imperiali et synodali cognitione in ea constitui : quemadmodum in Neocæsareæ metropolitano factum est, qui pro sede accepit proprium episcopatum Œneum; in metropolitano Pisidiæ Antiochiæ, qui Sozopolin pro sede accepit; et in multis aliis. Sin autem sede episcopali non fuit honorata parœcia per solam synodalem cognitionem, ut in ea constituatur : nec ex propria voluntate, quemadmodum quidam dicunt; ne canoni apostolico adversetur, et reliquis, qui statuunt episcopum nihil posse innovare præter synodalem sententiam. Præterea interrogaverit quispiam, si cum canon hæc decernat, potest episcopus **608** per mandatum imperiale et synodalem cognitionem a sua primitiva sede migrare, licet non a gentibus occupata, in cathedram sui episcopatus, vel in ecclesiam suæ parœciæ? *Solutio*. Cum imperatoris mandato et synodali cognitione utrumque episcopo concedetur : alias autem, nullo modo. Propterea enim et archiepiscopus Derci, cum sæpe petivisset ut a Derco migrare liceret, in emporium quod dicitur Phileas, eo quod id esset populosius, non est exauditus. Porro et alii diversi antistites, inopes quidem ecclesias habentes, divites autem parœcias et populosas, cum hoc petivissent, non fuerunt exauditi propter præsentem canonem. Nota hæc et memoria tene propter translationes quæ petuntur ab antistitibus, et fiunt in aliquibus. Quære Chalced. syn. canones 12 et 17 qui dicunt debere ecclesiasticos sequi ea, quæ decernuntur a potestate imperiali. Quia autem præsens canon statuit, non debere episcopum peregrinari plusquam oportet, ab ea quæ illum sortitus est (est autem hoc incertum) lege decimum sextum canonem synodi quæ habita est in æde Sanctorum Apostolorum, et interpretare præsentem canonem secundum leges quæ in ipso sunt positæ.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐπισκόπους, καὶ τὸ δίκαιον αὐτό, καὶ ἡ τῶν θείων κανόνων ἀκρίβεια, ἀπαιτοῦσι προσμένειν ταῖς ἰδίαις ἐπισκοπαῖς, καὶ διδάσκειν τοὺς λαούς, καὶ καταρτίζειν αὐτούς, ἀλλὰ μὴ καταλιμπάνειν τὰς αὐθεντικὰς αὐτῶν καθέδρας, ἤγουν τοὺς πρωτοτύπους θρόνους αὐτῶν, καὶ πρὸς ἄλλην ἐκκλησίαν ἀπέρχεσθαι. Πολλοὶ γὰρ τῶν ἐπισκόπων ἔχουσιν ἐκκλησίας ἐν ἄλλοις τόποις τῶν ὑπ' αὐτῶν

ZONAR. Ab episcopis cum ipsa rei natura, tum decreta canonum ea de re sæpius edita, postulant, ut in sua episcopali statione perpetuo degant, ac in populis erudiendis, atque ad rectam virtutis semitam dirigendis, laborent; non autem primaria sua sede relicta, in aliam ecclesiam se conferant. Multi namque episcopi in aliis suæ diœcesis locis ecclesias habent, quæ et parœciæ a canonibus vocantur :

quibus nulli peculiares episcopi præfici consuevere. Igitur hic canon in aliquam ejusmodi ecclesiam episcopum proficisci, ac in ea populi sui cura neglecta diutius morari, vetat; sed vel in ea chorepiscopum constituere, vel presbytero procurationem ejus loci rerum mandare, jubet: episcopos vero in sua quemque ecclesia continenter obdurare, ac ne proprii quidem negotii tractandi causa diutius, quam par est abesse, curamve sollicite in episcopali statione permanendi, populumque salutari doctrina informandi, deserere. Atque illud quidem [diutius quam par est] hoc loco nulla circumscriptione definitur: decimo sexto autem canone in templo Sanctorum Apostolorum habitæ synodi, quæ prima et secunda nominatur, ne ultra semestre tempus episcopo a sua sede abesse liceat, divini Patres, pœna depositionis proposita, constituerunt. Undecimus vero Sardic. synodi canon, brevius adhuc spatium episcopi absentiæ, nisi necessaria causa aliqua intercedat, ut ex eo quod ibi affertur exemplo colligere est, videtur præfinisse. De discessu episcoporum a suis ecclesiis statuunt etiam diversæ Novellæ, quæ in tertio Basilic. libro, titulo 1, diversis in capitibus reperiuntur.

ARIST. « Visum est, ut nullus episcopus principali « sua relicta sede, in aliam se conferat, vel de « re propria sollicitus, thronum suum negligat. »

Non tantum hoc, a civitate ad civitatem migrare episcopum, diversis canonibus prohibetur: sed et illud, eam, quæ proprie erat a principio, cathedram ecclesiæ ipsius relinquere, et ad aliam ecclesiam in eadem parœcia transilire, et in eam transferre honorem, hic canon non permittit. Sed nec in re propria ei plus quam oportet sollicito esse, et curam et instructionem populi negligere licet.

608 CANON LXXV.

« De infantibus qui debent baptizari, quoties de iis « dubitatur an baptizati fuerint. Similiter placuit « de infantibus, quoties non inveniuntur firmi « testes qui eos sine controversia baptizatos esse « dicant; et nec ipsi propter ætatem de tradito « eis mysterio apte possunt respondere; sine ulla « offensione posse eos baptizari. Nec unquam « hæc dubitatio eos tali sanctificationis lustratione privabit. Hoc enim Maurorum legati, « fratres nostri, ideo consuluerunt, quod multos « ejusmodi a Barbaris emant. »

BALS. Lege synodi in Trullo canonem et ibi præsentis canonis interpretationem sine ulla immutatione, quemadmodum et verba invenies.

ZONAR. Hunc canonem, pauculis quibusdam

ἀπεκρίθησαν, ἃς καὶ παροικίας οἱ κανόνες καλοῦσιν. Ἐν αἷς οὐκ ἐδίδοσαν ἐπισκόπους προχειρίζεσθαι. Μὴ οὖν ἐν τοιαύτῃ ἐκκλησίᾳ ἀπελθεῖν, καὶ χρονίζειν, τὸν ἐπίσκοπον ὁ κανὼν διατάττεται, καὶ ἀμελεῖν τοῦ οἰκείου λαοῦ· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἢ χωρεπίσκοπον καθιστᾷν, ἢ διὰ πρεσβυτέρου ποιεῖσθαι τὴν διοίκησιν τῶν ἐκεῖ· τοὺς δ' ἐπισκόπους ταῖς οἰκείαις προσκαρτερεῖν ἐκκλησίαις, καὶ μηδὲ δι' οἰκεῖον πρᾶγμα ἀσχολεῖσθαι ὑπὲρ ὃ χρὴ, καὶ ἀποδημεῖν τῆς τοῦ ἰδίου χρόνου συνεχείας, ἤτοι τοῦ κατὰ συνέχειαν καὶ ἀδιαλείπτως παραμένειν τῇ ἰδίᾳ ἐπισκοπῇ, καὶ διδάσκειν τὸν λαόν. Τὸ δὲ, ὑπὲρ ὃ χρὴ, ἐνταῦθα μὲν ἀορίστως κεῖται· ἐν δὲ τῷ ἑκκαιδεκάτῳ κανόνι τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης συνόδου, τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας, μὴ πλέον μηνῶν ἓξ ἀποδημεῖν τὸν ἐπίσκοπον τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς οἱ ἐν ἐκείνῃ θεῖοι Πατέρες ὡρίσαντο, τὸ δ' ἐπιτίμιον τοῦ μὴ τὸν κανόνα φυλάττοντος καθαίρεσίς ἐστι. Ὁ ια' δὲ κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, ἐκ τοῦ παραδείγματος οὗ ἐπάγει, εἰς ἐλάττονα καιρὸν δοκεῖ συστέλλειν τὴν τοῦ ἐπισκόπου ἀποδημίαν, εἰ μή τις αὐτῷ ἀνάγκη ἐπίκειται. Περὶ ἀποδημίας ἐπισκόπων ἐκ τῶν οἰκείων ἐκκλησιῶν διατάττονται καὶ διάφοροι Νεαραὶ, κείμεναι εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν τρίτον, τίτ. α', ἐν διαφόροις κεφαλαίοις.

ΑΡΙΣΤ. « Ἔδοξε μηδένα ἐπίσκοπον, καταλιπόντα « τὴν αὐθεντικὴν καθέδραν, πρὸς ἑτέραν μεταχωρεῖν, ἢ ἐν οἰκείῳ πράγματι ἀσχολούμενον, τοῦ « ἰδίου θρόνου ἀμελεῖν. »

Οὐ μόνον τὸ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπίσκοπον μεταβαίνειν, ἐκ διαφόρων κανόνων κεκώλυται· ἀλλὰ καὶ τὸ τὴν κυρίως οὖσαν ἀρχῆθεν καθέδραν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ καταλιπεῖν, καὶ πρὸς ἑτέραν ἐκκλησίαν ἐν τῇ αὐτῇ παροικίᾳ οὖσαν μεταπηδᾷν, καὶ τὴν τιμὴν ἐν αὐτῇ μεταθεῖναι ὁ κανὼν οὗτος οὐ συγχωρεῖ· ἀλλ' οὐδὲ ἐν οἰκείῳ πράγματι ἀσχολεῖσθαι αὐτὸν ὑπὲρ ὃ χρὴ ἀνέχεται, καὶ τῆς φροντίδος καὶ τῆς διδασκαλίας ἀμελεῖν τοῦ λαοῦ.

ΚΑΝΩΝ ΟΕ'.

« Περὶ νηπίων ὀφειλόντων βαπτίζεσθαι ὁσάκις « ἀμφιβάλλεται περὶ αὐτῶν εἰ ἄρα ἐβαπτίσθησαν. Ὁμοίως ἤρεσεν περὶ τῶν νηπίων, ὁσάκις « μὴ εὑρίσκονται βέβαιοι μάρτυρες οἱ ταῦτα « ἀναμφιβόλως βαπτισθέντα εἶναι λέγοντες· καὶ « οὐδὲ αὐτὰ διὰ τὴν ἡλικίαν περὶ τῆς παραδοθείσης « αὐτοῖς μυσταγωγίας ἀποκρίνεσθαι ἐπιτηδείως « ἔχουσι, χωρίς τινος προσκόμματος ὀφείλειν « ταῦτα βαπτίζεσθαι· μήποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστερήσῃ αὐτὰ τῆς τοιαύτης τοῦ « ἁγιασμοῦ καθάρσεως. Ἐκ τούτου γὰρ οἱ τοποτηρηταὶ τῶν Μαύρων, ἀδελφοὶ ἡμῶν, ταῦτα « ἐβουλεύσαντο, ὅτι πολλοὺς τοιούτους ἀπὸ τῶν « Βαρβάρων ἐξαγοράζονται. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου κανόνα, καὶ εὑρήσεις τὴν τοῦ παρόντος κανόνος ἑρμηνείαν ἀπαραλλάκτως ἐκεῖ, καθὼς καὶ τὰ ῥήματα τοῦ κανόνος.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτον τὸν κανόνα ἄνευ ὀλίγων τινῶν

ῥημάτων καὶ ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ σύνοδος, ἡ λεγομένη ἕκτη, ἔχει ἀπαραλλάκτως, καὶ ἐξηγήθη ἐκεῖ.

ΑΡΙΣΤ. « Τοὺς ἀμφιγνοουμένους, εἰ ἐβαπτίσθη- « σαν, ἢ μή, ἤρεσε βαπτίζεσθαι· μή ποτε τῷ « δισταγμῷ στερηθῶσι τῆς θείας καθάρσεως. »

Τὸ μὲν δεύτερόν τινα βαπτισθῆναι, εἰ μὴ παρὰ ἀσεβῶν ἐβαπτίσθη, διάφοροι κανόνες ἀπαγορεύουσιν. Εἰ δέ τις ἀμφιβάλλεται εἰ ἐβαπτίσθη, ὡς μήτε αὐτοῦ τοῦτο εἰδότος διὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν, μήτε ἑτέρων διαβεβαιουμένων καὶ μαρτυρούντων ἀναμφιβόλως αὐτὸν βαπτισθῆναι, χωρίς τινος ἀμφιβολίας βαπτισθῆναι ὀφείλει· ἵνα μὴ διὰ τὸ ἀμφίβολον στερηθῇ τῆς θείας καθάρσεως.

ΚΑΝΩΝ ΟϚʹ.

« Περὶ τοῦ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐν τῇ ἡμέρᾳ « συνόδου ἀγγέλλεσθαι. Ὁμοίως ἤρεσεν, ὥστε « τὴν ἡμέραν τοῦ προσκυνητοῦ Πάσχα διὰ τῆς « τῶν τετυπωμένων ὑπογραφῆς πᾶσιν ἐμφανίζε- « σθαι· ἡ δὲ τῆς συνόδου ἡμέρα ἡ αὐτὴ φυλαχθῇ, « ἥτις ὡρίσθη ἐν τῇ ἐν Ἱππῶνι συνόδῳ, τουτ' « ἔστιν ἡ πρὸ δέκα καλανδῶν Σεπτεμβρίων. « Ὀφείλει γὰρ καὶ γραφῆναι πρὸς τοὺς πρω- « τεύοντας πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν, ἵνα, ὅτε παρ' « ἑαυτοῖς σύνοδον προσκαλοῦνται, ταύτην τὴν « ἡμέραν φυλάττωσιν. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ἄλλοι διάφοροι κανόνες ὥρισαν, πότε ὀφείλει γίνεσθαι σύνοδον παρὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν χάριν τοῦ λύεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Φησὶ δὲ καὶ ὁ παρὼν κανὼν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συνόδου (ἔστι δὲ οὗτος ὁ πρὸ δέκα καλανδῶν Σεπτεμβρίων, ἤγουν κα' τοῦ Αὐγούστου μηνός· καλάνδαι γὰρ αἱ πρῶται τοῦ μηνὸς λέγονται) τὴν ἡμέραν, τοῦ Πάσχα δηλοῦσθαι, ὥστε γινώσκεσθαι πᾶσι τοῖς ἐν τῇ Ἀφρικῇ. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις· ἐπεὶ δὲ οὔτε ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οὔτε ἀφ' ἑτέρου γινώσκεται ἡ ἐπιστασία τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα (καὶ ὁ ζʹ γὰρ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν διορίζεται τὸ Πάσχα ἑορτάζειν ἡμᾶς καὶ πλέον οὐδέν)· δέον εἶναι κατενοήσαμεν ἀναδιδάξαι τοὺς θέλοντας διὰ τῆς τοῦ παρόντος κανόνος ἑρμηνείας, πῶς εὑρίσκεται ἡ ἡμέρα τοῦ νομικοῦ ἤτοι Ἰουδαϊκοῦ καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα· ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ ἀποκρέα. Εἰκὸς γάρ ἐστι παρατυχεῖν ὀρθόδοξόν τινα εἰς τόπους, ἔνθα τὰ τοιαῦτα οὐ πολυπραγμονοῦνται οὐδὲ γινώσκονται, καὶ ἐξ ἀγνοίας ἀποκρεῶσαι ἢ πασχάσαι παρὰ τὸν προσήκοντα καιρόν, ὅπερ ἐστὶν ἀσύγγνωστον. Ἰστέον οὖν πρὸ πάντων ὅτι, εἰ μὴ γινώσκει τις τοῦ νομικοῦ Πάσχα τὴν ἡμέραν, οὐ δύναται εἰπεῖν πότε ὀφείλει γενέσθαι τὸ Χριστιανικὸν Πάσχα. Ἔτι ἰστέον ὅτι τὸ μὲν νομικὸν Πάσχα γίνεται ἀπὸ κα' τοῦ Μαρτίου μηνὸς μέχρι καὶ τῆς ὀκτωκαιδεκάτης τοῦ Ἀπριλλίου μηνός· τὸ δὲ Χριστιανικὸν ἀπὸ τῆς κγ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς μέχρι τῆς κε' τοῦ Ἀπριλλίου μηνός. Τούτων δὲ οὕτω προθεωρηθέντων, εἰ θέλεις ἐξακριβώσασθαι τὴν ἡμέραν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ, ζήτησον πρῶτον καὶ εὑρὲ τὸν

exceptis verbis eumdem prorsus apud synodum in Trullo, quæ sexta dicitur, ac ibidem explicatum, reperias.

ARIST. « Illi de quibus ambigitur, utrum baptizati « sunt necne, placuit, ut baptizentur: ne pro- « pter ambiguitatem divina lustratione destituan- « tur. »

Secundo quidem baptizari quempiam, nisi ab impiis baptizatus fuerit diversi canones prohibent. Si quis autem ambigit, an baptizatus fuerit, utpote nec ipso ob infantilem ætatem illud sciente, nec aliis affirmantibus et testantibus eum haud dubie baptizatum fuisse; sine ulla dubitatione baptizari debet: ne propter dubitationem divina purgatione privetur.

CANON LXXVI.

« Ut dies Paschæ in die synodi annuntietur. Hoc « quoque similiter placuit, ut dies venerandi Pa- « schæ per formatarum subscriptionem omnibus « ostendatur, dies autem synodi idem servetur, « qui in Hipponensi synodo fuit constitutus, id « est, ante decimum Kalendas Septembris. Debet « enim etiam scribi ad primates omnium pro- « vinciarum, ut quando apud se concilium con- « gregant, ab eo die abstineant. »

BALS. Alii quoque diversi canones statuerunt, quando debeat fieri synodus a provincialibus, ut solvantur ecclesiasticæ quæstiones. Dicit autem etiam præsens canon, ut tempore synodi (id est, ante 10 Kalend. Septembris, 21 scilicet mensis Augusti; Kalendæ enim sunt primus dies mensis) dies Paschæ declaretur, ut cognoscatur ab omnibus qui sunt in Africa. Ac in his quidem consistit canon. Quia autem, nec a præsenti canone, nec ab alio cognoscitur diei Paschæ institutio (nam canon 7 sanctorum apostolorum statuit, ut nos post vernum æquinoctium Pascha celebremus, et nihil aliud), existimavimus oportere nos per præsentis canonis interpretationem docere eos, qui velint, quomodo inveniatur dies legalis seu Judaici et Christiani Paschæ, quin et Carnisprivium. Fieri enim potest, ut orthodoxus quispiam in loca, ubi hæc non curantur nec cognoscuntur, incidat, et per ignorantiam non convenienti tempore vel a carnibus abstineat vel Pascha celebret; quod non est condonandum. Ante omnia ergo sciendum est, quod nisi quis legalis Paschæ diem **610** noverit, non potest scire quando Christianum Pascha fieri debeat. Præterea sciendum est, quod legale Pascha fit a vicesimo primo mensis Martii usque ad decimum octavum Aprilis: Christianum autem a vicesimo tertio Martii usque ad vicesimum quintum mensis Aprilis. His autem sic primum consideratis, si velis Judaici Paschæ diem exacte scire, et itidem Christiani, quære primum et inveni cyclum lunæ, qui sic invenitur: Numera annos a creatione mundi, et per novemdecim eos divide, et qui remanserint, cyclum lunæ decla-

rabunt. Deinde etiam cyclum solis inveni hoc modo: Numera annos a creatione mundi, et eos divide per viginti octo, et qui restant dic eos cyclum solarem declarare. Cycli quidem lunæ, qui sunt novemdecim, incipiunt a mense Januario: cycli autem solis, qui sunt viginti octo numero, incipiunt a mense Octobri. Cum ergo cycli lunæ et solis sic inveniantur, multiplica undecies tunc currentem lunæ cyclum; deinde adde usque ad decimum sextum cyclum, pro sæculis elapsis, sex dies, qui epactæ dicuntur; post decimum sextum cyclum usque ad decimum nonum, adde similiter septem dies; et postquam hos omnes dies in unam summam collegeris, divide eos per triginta, et cum veneris ad numerum triginta diebus minorem, eum sume, et tot dies ex mense Martio vel etiam Aprili illi adde, quot sufficiant, ut fiat numerus quinquagesimus, et dic statim in fine quinquagenarii debere esse Pascha legale. Ut autem quod dictum est, per exemplum fiat manifestius, labentis anni sexies millesimi sexcentesimi octogesimi sexti Paschales dies quære, et dic ita; Cyclus lunæ est eo anno septemdecim qui per undecim multiplicatus efficit dies centum octoginta septem. Undecies enim septemdecim sunt centum octoginta septem. His pro sæculis, ut dictum est, diebus quoque septem addictis, efficitur numerus dierum centum nonaginta quatuor. Quo quidem numero per triginta diviso, relinquuntur dies quatuordecim: sexies enim triginta sunt centum octoginta. Ut ergo fiat numerus dierum quinquaginta, quo inveniatur dies Paschæ legalis, adde dictis quatuordecim diebus unum et triginta dies Martii et Aprilis dies quinque; et sic cum quinquaginta dierum numerum effeceris, dic debere fieri Pascha legale quinto die mensis Aprilis. Quia autem mensis quidem dies sic comprehenditur; septimanæ autem dies incertus est: opus est te quoque eam doceri. Et quoniam hoc anno cyclus solis est vicesimus secundus, cyclicum hunc numerum sume, et pro unoquoque quadriennio propter bissextum diem unum ei adde, scilicet pro viginti duobus cyclis dies quinque, qui etiam epactæ dicuntur. Ita his adde, si quidem in mense Martio legale Pascha invenitur, ratione præteritorum mensium, qui numerantur a mense Octobri, dies undecim; scilicet pro Octobri dies tres, eo quod habeat hic mensis dies triginta et unum; pro Novembri, duos dies, quod is habeat dies triginta, et pro Decembri et Januario dies sex, quod unusquisque eorum habeat dies triginta et unum. Pro mense autem ebruario nihil addes, eo quod ei desit: si autem invenitur Pascha legale mense Aprili, ut fit in præsenti tempore: adde etiam tres alios dies pro mense Martio, ut sint pro mensibus dies quatuordecim. Legitimo ergo Paschæ die invento, ut diximus, quinto mensis **611** Aprilis, his adde 22 dies solaris cycli, et ex bissexto quinque, qui etiam epactæ dicuntur, et 14 mensium; et eos omnes 41 dierum summam collige ac rursus in sex septimanas resolve, sic dicendo, sexties septem

A κύκλον τῆς σελήνης, ὃς καὶ εὑρίσκεται οὑτωσί· Ἀρίθμησον τὰ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτη, καὶ ὕφελε αὐτὰ ἐπὶ τῶν ιθʹ, καὶ τὰ ἐναπομείναντά εἰσι δηλωτικὰ τοῦ κύκλου τῆς σελήνης. Εἶτα εὗρε καὶ τὸν κύκλον τοῦ ἡλίου οὕτως· ἀρίθμησον τὰ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτη, καὶ ὕφελε αὐτὰ ἐπὶ τῶν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ, καὶ τὰ περιλιμπανόμενα εἰπὲ δηλωτικὰ εἶναι τοῦ κύκλου τοῦ ἡλίου. Οἱ μέντοι κύκλοι τῆς σελήνης, δεκαεννέα ὄντες, ἄρχονται ἀπὸ τοῦ Ἰαννουαρίου μηνός· οἱ δὲ κύκλοι τοῦ ἡλίου, εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ὄντες τὸν ἀριθμὸν, ἄρχονται ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός. Τῶν γοῦν κύκλων τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου οὕτως εὑρισκομένων, ἐνδεκαπλασίασον τὸν τρέχοντα τηνικαῦτα κύκλον τῆς σελήνης· εἶτα πρόσθες μέχρι μὲν τοῦ ϛʹ κύκλου χάριν τῶν παρ-
B ελθόντων αἰώνων ἡμέρας ἓξ τὰς λεγομένας ἐπακτάς. Μετὰ δὲ τὸν ιϛʹ κύκλον μέχρι τοῦ ιθʹ πρόσθες ὑπὲρ ὁμοίου ἡμέρας ἑπτά· καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν τῶν τοιούτων ὅλων ἡμερῶν ἕνωσιν, ὕφελε αὐτὰς ἐπὶ τῶν λʹ, καὶ ὅταν καταντήσῃς εἰς ποσότητα ἥττονα τῶν λʹ ἡμερῶν, καὶ κράτησον εἰς τὰς χεῖράς σου ταύτην καὶ ἕνωσον ἐπ' αὐτῇ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἢ καὶ τοῦ Ἀπριλλίου ἡμέρας ὅσαι ἐξαρκοῦσιν εἰς τὸ συμποσωθῆναι πεντήκοντα. Καὶ αὐτίκα εἰπὲ κατὰ τὸ τέλος τῆς πεντηκοντάδος ὀφείλειν γίνεσθαι τὸ νομικὸν Πάσχα. Ἵνα δὲ καὶ διὰ παραδείγματος σαφέστερον γένηται τὸ λεγόμενον, ζήτησον τὰς τοῦ τρέχοντος ϛχπϛʹ ἔτους Πασχαλίου ἡμέρας, καὶ εἰπὲ οὕτως· Ὁ κύκλος τῆς σελήνης
C κατὰ τὸ τοιοῦτον ἔτος ἐστὶν ἑπτακαιδέκατος, ὅστις ἐνδεκαπλασιαζόμενος ἀποτελεῖ ἡμέρας ρπζʹ. Ἐνδεκάκις γὰρ δεκαεπτὰ ρπζʹ. Προστιθεμένων οὖν τούτοις χάριν τῶν αἰώνων, ὡς εἴρηται, καὶ ἡμερῶν ἑπτὰ, ἀποτελεῖται ποσότης ἡμερῶν ρϙδʹ. Ἧς δὴ ποσότητος ὑφελομένης ἐπὶ τῶν λʹ, περιλιμπάνονται ἡμέραι ιδʹ. Ἑξάκις γὰρ τριάκοντα ρπʹ. Ἵνα τοίνυν ποσωθῶσι πεντήκοντα ἡμέραι, χάριν τοῦ εὑρεθῆναι τὴν ἡμέραν τοῦ νομικοῦ Πάσχα, ἕνωσον ταῖς ῥηθείσαις δέκα πρὸς ταῖς τέσσαρσιν ἡμέραις τὰς τριάκοντα πρὸς τῇ μιᾷ ἡμέρας τοῦ Μαρτίου μηνὸς καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλλίου ἡμέρας πέντε· καὶ οὕτω συμποσώσας ἡμέρας νʹ λέγε ὀφείλειν γενέσθαι τὸ νομικὸν Πάσχα κατὰ τὴν πέμπτην τοῦ Ἀπριλλίου μηνός. Ὅτι δὲ ἡ μὲν τοῦ μηνὸς ἡμέρα οὕτω κατα-
D λαμβάνεται, ἡ δὲ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα ἄδηλός ἐστι, χρεὼν ἐστι καὶ ταύτην ἀναδιδαχθῆναί σε. Καὶ ἐπεί ἐστι κατὰ τὸ τοιοῦτον ἔτος ὁ κύκλος τοῦ ἡλίου κβʹ, κράτησον εἰς τὰς χεῖράς σου τὴν τοιαύτην κυκλικὴν ποσότητα, καὶ ἕνωσον ταύτῃ ὑπὲρ ἑκάστης τετραετίας χάριν τοῦ βισέξτου ἡμέραν μίαν, ἤγουν ὑπὲρ τῶν κβʹ κύκλων ἡμέρας εʹ, αἳ καὶ ἐπακταὶ λέγονται. Ὡσαύτως ἕνωσον ταύταις, εἰ μὲν τὸ νομικὸν Πάσχα εὑρίσκεται εἰς Μάρτιον μῆνα, λόγῳ τῶν προπαρελκόντων μηνῶν τῶν ψηφιζομένων ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς, ἡμέρας ιαʹ, ἤγουν ὑπὲρ τοῦ Ὀκτωβρίου ἡμέρας γʹ, διὰ τὸ ἔχειν τὸν αὐτὸν μῆνα λʹ πρὸς τῇ μιᾷ· ὑπὲρ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἡμέρας βʹ, διὰ τὸ ἔχειν τοῦτον ἡμέρας τριάκοντα· καὶ ὑπὲρ τοῦ Δεκεμβρίου καὶ τοῦ Ἰαννουαρίου

ἡμέρας ἕξ, διὰ τὸ ἔχειν τούτους ἀνὰ τριάκοντα πρὸς τῇ μιᾷ· ὑπὲρ δὲ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς μηδὲν προσθήσεις, διὰ τὸ ἐλλιπῆ τοῦτον εἶναι. Εἰ δὲ τὸ νομικὸν Πάσχα εὑρίσκεται κατὰ τὸν Ἀπρίλλιον μῆνα, ὥσπερ γίνεται κατὰ τὴν παροῦσαν ἐγχρονίαν, πρόσθες καὶ ἑτέρας ἡμέρας τρεῖς χάριν τοῦ Μαρτίου μηνός· ὡς εἶναι τὰς ὑπὲρ τῶν μηνῶν ἡμέρας δέκα πρὸς ταῖς τέσσαρσι. Τοῦ γοῦν νομικοῦ Πάσχα, ὡς εἴπομεν, εὑρισκομένου εἰς τὰς ε' τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς, ἕνωσον ταύταις τὰς κβ' ἡμέρας τοῦ ἡλιακοῦ κύκλου, τὰς ἀπὸ τοῦ βισέξστου πέντε, τὰς καὶ ἐπακτὰς λεγομένας, καὶ τὰς ιδ' τῶν μηνῶν, καὶ συμποσώσας ὅλας εἰς ἡμέρας μς', καὶ αὖθις ἀναλύσας αὐτὰς εἰς ἑβδομάδας ἕξ, διὰ τοῦ εἰπεῖν οὕτως, ἑξάκις ἑπτὰ τεσσαράκοντα δύο, εὑρήσεις περιλιμπανομένας ἡμέρας τέσσαρας, ἤτοι γίνεσθαι τὸ νομικὸν Πάσχα κατὰ τὴν ε' τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς τὴν οὖσαν ἡμέραν δ' τῆς ἑβδομάδος. Ὅτι οὖν Παράδοσίς ἐστιν ἐκκλησιαστικὴ μετὰ τὸ νομικὸν Πάσχα γίνεσθαι τὸ Χριστιανικὸν κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἑβδομάδα εἰς πρώτην ἡμέραν, εἰπὲ ὀφείλειν γίνεσθαι ἐξ ἀνάγκης τὸ Χριστιανικὸν Πάσχα κατὰ τὴν θ' τοῦ Ἀπριλλίου μηνός. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ἐὰν ὑφέλῃς ἀπὸ τῆς Πασχαλίας ἡμέρας νς', εὑρήσεις τὴν ἀποκρέαν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο θέλεις, ἤγουν τὸ γνῶναι τὴν ἀποκρέαν μετὰ ὑφελμοῦ πεντήκοντα ἕξ ἡμερῶν, ἀλλὰ μετὰ πλείονος εὐκολίας, ἐπεὶ ἀρτίως ἐστὶ βίσεξστον, πρόσθες ἡμέρας δ', καὶ εἰπὲ, θ' καὶ δ', ιγ'· ὥστε εἶναι τὴν ἀποκρέαν Φεβρουαρίου ιγ'. Τοῦτο δὲ γίνεται διὰ τὸ βίσεξστον. Εἰ γὰρ οὐκ ἔστι βίσεξστον, οὐ προστίθενται ἡμέραι δ', ἀλλὰ τρεῖς. Ἐπεὶ δὲ ἐμνήσθημεν βισέξστου ἐν διαφόροις τόποις, ὀφείλεις εἰδέναι ὅτι ἕκαστος χρόνος ἔχει ἡμέρας τξε' ὥρας ς'. Οἱ γοῦν τὰ τῶν ἐνιαυτῶν καὶ τῶν μηνῶν συμποσώσαντες ὥρισαν προστίθεσθαι τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τὰς περιττευούσας ἐπέκεινα τῶν τριακοσίων ἑξήκοντα πέντε ἡμερῶν ἕξ ὥρας. Διὸ καὶ ἔχει ὁ Φεβρουάριος μὴν μετὰ ἑκάστην τετραετίαν ψηφιζομένην ὑπὸ τοῦ α' ἡλιακοῦ κύκλου ἡμέρας κθ'.

quadraginta duo, invenies reliquos dies 4 fieri scilicet Pascha legale quinto die mensis Aprilis, qui est quartus dies septimanæ. Quia ergo traditio est ecclesiastica, post Pascha legale fieri Christianum in una et eadem septimana in primo die; die debere necessario fieri Pascha Christianum, nono die April. His ergo ita se habentibus, si a die Paschali dies 56 subduxeris, invenies Carnisprivium. Si autem nolis cognoscere Carnisprivium subductione 56 dierum, sed cum majori facilitate, quia nunc est bissextus, adde dies 4, et dic, 9 et 4 tredecim : ut sit Carnisprivium Februarii 13. Hoc autem fit propter bissextum. Si enim non est bissextus, non adjiciuntur dies quatuor sed tres. Quia autem in diversis locis bissexti meminimus, debes scire, quod unusquisque annus habet 365 dies horas 6. Qui ergo annos et menses in quantitatem redegerunt, statuerunt ut mensi Februario adjiciantur 6 superabundantes horæ ultra 365. Et ideo habeat mensis Februarius post unumquodque quadriennium, numeratum a primo cyclo solari, dies 29.

ΖΩΝΑΡ. Τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα δηλοῦσθαι ταῖς ἐν Ἀφρικῇ χώραις ὡρίσθη διὰ τῆς μελλούσης γίνεσθαι ἐτησίας συνόδου· τὴν δὲ ἡμέραν τῆς συνόδου ὥρισαν εἶναι τὴν πρὸ δέκα καλανδῶν Σεπτεμβρίων, ὡς εἶναι αὐτὴν τὴν κα' τοῦ Αὐγούστου. Καλάνδαι γὰρ, ὡς ἄνω που εἴρηται, λέγονται αἱ πρῶται τοῦ μηνὸς ἡμέραι. Εἰ γοῦν τὰς πρὸ τούτων δέκα ἀφέλῃς, περιλιμπάνονται εἰς τὸν Αὔγουστον, ἔχοντα λ' καὶ μίαν ἡμέραν, εἴκοσι καὶ μία.

ZONAR. Paschæ diem, per eam quæ singulis annis futura est synodum, Africæ regionibus declarari statutum est : tempus autem synodi habendæ ante decimum diem Kal. Septembr. definivere, qui est Augusti mensis primus et vicesimus. Kalendæ enim, ut antea dictum est, primi cujusque mensis dies appellantur. Si ergo decem dies ante Kalendas Septembris abstuleris, Augusto mensi, qui uno et triginta diebus absolvitur, unus et viginti nimirum reliqui fient.

ΑΡΙΣΤ. « Ἤρεσε τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐτησίου συνόδου, « ἤγουν τῇ πρὸ δέκα καλανδῶν Σεπτεμβρίου, τὴν « ἡμέραν τοῦ ἁγίου Πάσχα κηρύττεσθαι. »

Διαφόρως καὶ τοῦτο ἡ σύνοδος ὥρισε, τὸ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα γνωρίζεσθαι ἐν τῇ κατ' ἔτος γινομένῃ συνόδῳ ἐν Ἀφρικῇ.

ARIST. « Visum est, ut synodi anniversariæ die, « sive decimo Kal. Septembrium, dies sanctæ « Paschæ prædicetur. »

Et illud synodus varie decrevit, ut Paschæ dies in synodo quotannis habita in Africa significaretur.

ΚΑΝΩΝ ΟΖ'.

« Περὶ τοῦ μὴ ὀφείλειν ἐπίσκοπον ἐπιξενούμενον « καθέζεσθαι ἐν ᾗ καθέδρᾳ ἐπιξενοῦται. Ὁμοίως « ὡρίσθη, ὥστε μηδενὶ ἐξεῖναι μεσίτῃ τὴν καθέδραν κατέχειν, ᾗτινι μεσίτης δέδοται, διὰ οἱασδήποτε τῶν λαῶν σπουδῆς ἢ διχοστασίας· « ἀλλὰ σπουδάζειν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ τοῖς αὐτοῖς « προνοεῖσθαι ἐπίσκοπον. Εἰ δὲ περὶ τοῦτο ἀμελήσοι, μετὰ τὴν περαίωσιν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἕτερος « ψηφισθῇ μεσίτης. »

CANON LXXVII.

« Non debere episcopum interventorem sedere in « cathedra, cui interventor datus est. Similiter « placuit, ut nulli liceat intercessori tenere cathedram, cui intercessor datus est, propter « quodcunque populorum studium vel dissensionem : sed studere eis intra annum episcopum « providere. Si autem præter hæc fecerit, post « anni finem alius intercessor eligatur. »

ΒΑΛΣ. Τὸ παλαιὸν, χηρευσάσης ἐπισκοπῆς, ἐστέλλετό τις χάριν τοῦ εἰρηνεύειν τὸν λαὸν, ὃν καὶ ὠνό-

BALS. Cum olim vacasset episcopatus, pro pacificando populo mittebatur aliquis, quem etiam

mediatorem nominabant. Dicit ergo canon eum non A debere episcopatum sibi vindicare : sed nisi potius studium adhibuerit, ut fiat episcopus, eum debere a mediatoris munere removeri, et alium eligi. Quæ autem de eo mediatore dicuntur quoniam hodie non sunt in usu; sed omnino necesse est ut, si fieri possit, nos eligant ecclesiæ : ideo nec nos plura scripsimus. Hic autem mediator erat episcopus, ut apparet ex titulo canonis.

ZONAR. Antiqui moris fuit, ut quando orbata episcopo ecclesia vacaret, mitti ad eam quem intercessorem appellabant, vel ut seditionem forte aliquam 612 populi sedaret, vel alias etiam ob causas. Ergo nisi unius anni saltem non intervallo episcopum populo, apud quem agebat, dandum intercessor curasset; ipse quidem ab intercessione amovebatur; tum alius, qui apud populum intercessoris munus ejus loco obiret, substituebatur.

ARIST. « Visum est, ut episcopo ad intercessio-
« nem dato, qualicunque populorum studio aut
« dissensione, cathedram, cujus est intercessor,
« tenere non liceat : sed intra annum episcopum
« provideat, vel anno vertente, alius intercessor
« eligatur. »

Si populo inter se dissidente et diviso, et ad dissensiones et pugnas accenso, mittatur ad intercedendum quispiam episcoporum, ut eos reconciliet, non debet illius civitatis cathedram, cui datus fuit intercessor, occupare. Sed conari intra annum seditionem coercere, et eos pacare, et persuadere C episcopum accipere. Si autem intra annum nihil omnino efficere posset, ad populi utilitatem, post elapsum annum alius intercessor deligatur.

CANON LXXVIII.

« De defensoribus ecclesiarum qui ab imperatoribus
« peti debeant. Omnibus visum est petere ab im-
« peratoribus, propter pauperum vexationem,
« quorum molestiis assidue fatigatur Ecclesia :
« ut iis defensores cum episcoporum providentia
« eligantur adversus divitum tyrannidem.

BALS. Necesse habent omnino episcopi eos, qui injuria afficiuntur, defendere. Quia autem nonnulli, D ut est verisimile, episcopi, cum de pauperibus et afflictis dicerent, non exaudiebantur : statuerunt Patres ut imperatores admonerentur, ut cum episcoporum electione ab eis darentur defensores pro reprimenda divitum tyrannide; ut sic cesset assidua Ecclesiarum perturbatio, qua ab eis afficiuntur qui ad eas accedunt, quod a potentioribus injuria affecti sint. Ac in his quidem consistit canon. Tu autem scias, quod defensorum datio, qui ἔκδικοι Græce dicuntur, sive a præsenti canone cœpit initium, sive etiam antea cognoscebatur, per uniuscujusque urbis incolarum electionem fiebat. Est autem etiam Justiniani Novella 15, quæ eorum electionem ac promotionem describat : et statuit ut in unaquaque civitate ab episcopis et clericis et civibus paulo

μεσίτην ἐκάλουν. Φησὶ τοίνυν ὁ κανὼν μὴ ἰδιοῦσθαι τοῦτον τὴν ἐπισκοπήν· ἀλλ' εἰ μὴ σπουδάσει μᾶλλον γενέσθαι ἐπίσκοπος, μετακινεῖσθαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς μεσιτείας, καὶ ἕτερον ψηφίζεσθαι. Τὰ δὲ περὶ τοῦ τοιούτου μεσίτου ἐπεὶ σήμερον οὐκ ἐνεργοῦσιν, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσά ἐστιν ἀπαντᾶσθαι, εἰ δυνατὸν, ψηφίζεσθαι τὰς ἐκκλησίας· οὐδὲ παρ' ἡμῶν ἐγράφη πλέον τι. Ὁ δὲ τοιοῦτος μεσίτης ἐπίσκοπος ἦν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ κανόνος.

ΖΩΝΑΡ. Ἔθος ἦν πάλαι, εἴ ποτε ἐπισκόπου ἐχήρευσεν ἐκκλησία, στέλλεσθαί τινα ἐν αὐτῇ, ὃν ὠνόμαζον μεσίτην, καθιστῶντα τὸν λαὸν στασιάζοντα ἴσως, ἢ καὶ δι' ἄλλας αἰτίας. Εἰ οὖν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ὁ τοιοῦτος μεσίτης οὐκ ἐσπούδασεν ἐπίσκοπον γενέσθαι τοῖς αὐτοῦ, ἤγουν τῷ λαῷ, οὗ μεσίτης ἦν, μετεκινεῖτο τῆς μεσιτείας ἐκεῖνος, καὶ ἕτερος ἐδίδοτο τῷ λαῷ ἐκείνῳ μεσίτης.

ΑΡΙΣΤ. « Ἔδοξε τῷ δοθέντι εἰς μεσιτείαν ἐπισκόπῳ
« δι' οἵας δήποτε τῶν λαῶν σπουδῆς ἢ διχοστα-
« σίας μὴ ἐξεῖναι τὴν καθέδραν κατέχειν, ἧς ἐστι
« μεσίτης· ἀλλ' ἐντὸς ἐνιαυτοῦ προνοεῖσθαι
« ἐπίσκοπον, ἢ μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἕτερον μεσίτην
« ψηφίζεσθαι. »

Εἰ πλήθους λαοῦ πρὸς ἑαυτὸν στασιάσαντος καὶ διαιρεθέντος, καὶ εἰς διχοστασίας καὶ μάχας ὑπανεφθέντος, σταλῇ τις τῶν ἐπισκόπων εἰς μεσιτείαν, ἐπὶ τῷ καταλλάξαι αὐτοὺς, οὐκ ὀφείλει κατέχειν καὶ τὴν καθέδραν τῆς πόλεως, ἧς ἐδόθη μεσίτης· ἀλλὰ σπουδάζειν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ καταπαῦσαι τὴν στάσιν, καὶ εἰρηνεῦσαι αὐτοὺς, καὶ πεῖσαι λαβεῖν ἐπίσκοπον. Εἰ δὲ οὐδέν τι μέχρις ἐνιαυτοῦ ἀνύσαι ἴσχυσεν εἰς ὠφέλειαν τοῦ λαοῦ, ἕτερος μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν ψηφιζέσθω μεσίτης.

ΚΑΝΩΝ ΟΗ'.

« Περὶ ἐκδίκων τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὀφειλόντων
« παρὰ τοῦ βασιλέως αἰτηθῆναι. Σύμπασιν ἔδοξεν
« αἰτῆσαι ἀπὸ τῶν βασιλέων διὰ τὴν τῶν πενήτων
« κάκωσιν, ὧν ταῖς ἐπαχθείαις ἀπαύστως ἡ Ἐκ-
« κλησία παρενοχλεῖται· ὥστε ἐκδίκους τούτοις
« μετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων προνοίας ἐπιλέγεσθαι
« κατὰ τῆς τῶν πλουσίων τυραννίδος. »

ΒΑΛΣ. Ἀνάγκη πᾶσα ἐπίκειται τοῖς ἐπισκόποις ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀδικουμένων. Ἐπεὶ δέ τινες, ὡς ἔοικεν, ἐπίσκοποι, λέγοντες ὑπὲρ πτωχῶν καὶ καταπεπονημένων, οὐκ εἰσηκούοντο· τετυπώκασιν οἱ Πατέρες ὑπομνησθῆναι τοὺς βασιλεῖς, ὥστε δοθῆναι παρὰ τούτων μετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων ἐπιλογῆς ἐκδίκους χάριν τοῦ ἀναστέλλεσθαι τὰς τῶν πλουσίων τυραννίδας, καὶ οὕτω παυθῆναι τὴν ἐπηνεγμένην ἄπαυστον ὄχλησιν ταῖς ἐκκλησίαις ἐκ τῶν προσερχομένων αὐταῖς διὰ τὸ ἀδικεῖσθαι ὑπὸ τῶν παραδυναστευόντων. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις· σὺ δὲ γίνωσκε, ὅτι ἡ δόσις τῶν ἐκδίκων, τῶν καὶ δεφενσόρων λεγομένων, εἴτε ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, εἴτε καὶ πρὸ τούτου ἐπεγινώσκετο, δι' ἐπιλογῆς τῶν κατοίκων ἑκάστης πόλεως ἐγίνετο. Ἔστι δὲ καὶ Νεαρὰ Ἰουστινιάνειος ιε', ὑποτυποῦσα τὴν τούτων ἐπιλογὴν καὶ πρόβλησιν,

καὶ διοριζομένη εἰς ἅπασαν πόλιν ἐπιλέγεσθαι παρὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἀξιολογωτέρων πολιτῶν ἐκδίκους πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ πλήθους τῆς πόλεως ἀρκοῦντας, ὥστε δικάζειν αὐτοὺς μέχρι ποσότητος νομισμάτων τριακοσίων (34), καὶ ἐγκληματικὰς ὑποθέσεις ἐλαφροτέρας, καὶ μὴ παραχωρεῖν τοῖς δυνάσταις κατατρέχειν τῶν ἀσθενεστέρων καὶ πενήτων, ἀναστέλλειν δὲ καὶ τοὺς ἀπαιτητὰς τῶν δημοσίων παρεισπράττοντας. Καὶ ἄλλα δὲ προνόμια ἡ αὐτὴ Νεαρὰ ἐπιφιλοτιμουμένη τούτοις, προστίθησι, μετὰ διετίαν παραστέλλεσθαι τοὺς ἐπὶ τοσούτῳ καιρῷ τὸ λειτούργημα τοῦτο ἀνύσαντας, καὶ ἄλλους προβάλλεσθαι. Ἡ τοιαύτη δὲ Νεαρὰ οὐ κατεστρώθη ἐνταῦθα, διότι οὐδὲ ἐνεργεῖ· οὐ γὰρ ἐπιλέγονται ἔν τινι πόλει ἔκδικοι τοιοῦτοι. Παρὰ μόνου δὲ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως σφραγίζονται ἔκδικοι καὶ πρωτέκδικοι καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων πρωτέκδικοι· καὶ οὗτοι μὲν οὐδὲν προνόμιον ἔχουσιν ἐκ τῶν περιεχομένων τῇ Νεαρᾷ. Μόνος γὰρ πρωτέκδικος τῆς ἁγιωτάτης Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἔκδικοι δικάζουσι μόνας τὰς περὶ ἐλευθεριῶν ὑποθέσεις. Οἴομαι δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς ῥηθείσης Νεαρᾶς ὁ πρωτέκδικος δικαιοῦται δικάζειν πάντας τοὺς προσερχομένους αὐτῷ περὶ χρηματικῶν ὑποθέσεων καὶ ἐγκληματικῶν ἐλαφροτέρων, κἂν οἵας ἂν ὦσι τύχης καὶ καταστάσεως οἱ ἐνάγοντες καὶ οἱ ἐναγόμενοι· καὶ μᾶλλον ὅταν οὐχ ὑπερβαίνῃ τὸ ποσὸν τῆς ὑποθέσεως τὰ τριάκοντα νομίσματα. Ὡσαύτως ἐφεῖται αὐτῷ ἀναστέλλειν τὰς τῶν παραδυναστευόντων ἀδικίας, κατὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια· ἑλκύσει δὲ καὶ εἰς τὸ κατ' αὐτὸν δικαστήριον πάντας τοὺς λεγομένους ἀδικεῖν τοὺς πρόσφυγας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὐκ ἀναγκασθήσεται αὐτοὺς εἰς πολιτικὸν δικαστήριον πέμπειν, ὡς γίνεται σήμερον. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρωτεκδικικὸν βιβλίον (35) πολλὰ προνόμια δίδωσιν αὐτῷ· πλὴν οὐκ οἶδ' ὅπως τὰ πλείω ἀθετοῦνται.

melioris existimationis, eligantur defensores sufficientes ad quantitatem multitudinis civitatis, ut ipsi judicent usque ad quantitatem triginta numismatum, et criminales causas leviores; nec permittant potentibus ut imbecilliores et pauperes opprimant, et reprimant publicorum exactores, qui plus quam par est exigunt. Quinetiam hæc quoque Novella, quæ eis alia privilegia largitur, adjicit, ut post biennium desistant qui hoc munus tanto tempore obierunt, et alii promoveantur. Hæc autem Novella hic sita non est, eo quod non sit in usu: nec enim dicuntur esse in ulla civitate ejusmodi defensores. A solo autem Constantinopolis episcopo characterem suscipiunt defensores, et qui primi defensores dicuntur. A reliquis autem antistitibus soli primi defensores: atque ii quidem nullum habent privilegium ex iis quæ Novella continentur. Solus enim primus defensor sanctissimæ Dei Magnæ ecclesiæ, et qui ei subsunt defensores, solas libertatum causas judicant. Ipse autem existimo, quod ex dicta novella primus defensor jus habet judicandi omnes, qui ad eum accedunt, de causis pecuniariis et criminalibus levioribus, cujuscunque sint status et conditionis actores et rei: et maxime 613 quando causæ quantitas non excedit 30 numismata. Et licet ei jure ecclesiastico reprimere potentiorum injurias: quin et in suum forum trahere omnes, qui dicuntur injuria afficere eos qui ad Ecclesiam confugiunt; ne cogantur eos ad civile forum mittere, ut fit hodie. Sed et liber, qui πρωτεκδικικός (seu de primo defensore) dicitur, dat ei multa privilegia: verum nescio quomodo pleraque negliguntur.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἐπίσκοποι οὐ μόνον διδάσκειν ὀφείλουσι τοὺς ὑπ' αὐτοὺς λαοὺς, ἀλλὰ καὶ προΐστασθαι τούτων ἀδικουμένων, καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκδικεῖν. Ἐπεὶ δέ τινες διὰ δυναστείαν τῶν ἐπισκόπων οὐκ ἐφρόντιζον, αἰτοῦσιν οἱ τῆς συνόδου ταύτης τοὺς βασιλεῖς δοθῆναί τινας ἐκδίκους, ὥστε μετὰ τῶν ἐπισκόπων ἀναστέλλειν τὰς τῶν πλουσίων τυραννίδας, ἵνα μὴ ταῖς ἐπαχθείαις τῶν πενήτων, τουτέστι ταῖς ἐπενηνεγμέναις αὐτοῖς βαρείαις

ZONAR. Episcopi non tantum populos ipsorum curæ commissos docere, sed eorum quoque patrocinium, si injuste lædantur, suscipere, ac illos pro viribus tueri debent. Quoniam vero aliqui, pollentes opibus, episcoporum quoque auctoritatem contemnebant, postulant ab imperatore hujus synodi Patres, ut defensores aliqui constituantur, qui simul cum episcopis potentiorum tyrannidem reprimant, ne pauperum oppressionibus, hoc est,

Guill. Beveregii notæ.

(34) *Νομισμάτων τριακοσίων.* Justiniani verba, quæ Balsamon hic respicit, de defensoribus sic se habent, *Et judicare* Defensores *in causis omnibus pecuniariis usque ad aureos trecentos: non valentibus nostris subjectis trahere sibimet obligatos ad clarissimos provinciarum judices, si usque ad prædictam trecentorum solidorum quantitatem bis consistat.* Justinian. Novel. 15, cap. 3, sect. 2. Corrige itaque Latinam Balsamonis versionem hoc loco, qua *triginta* mendose imprimitur pro *trecentorum*. Corrige etiam Græcum Balsamonis textum, ubi paulo postea, τριάκοντα νομίσματα scribitur, pro τριακόσια νομίσματα, quemadmodum etiam codex Amerbachianus legit.

(35) *Πρωτεκδικικὸν βιβλίον.* Hujus libri meminit etiam Balsamon in meditato de duobus illis officiis, chartophylacis nimirum et primi defensoris, τὰ δὲ ῥήματα, inquit, τοῦ πρωτεκδικικοῦ βιβλίου, τὰ οὕτω πως κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνοντα. *Verba vero libri de officio primi defensoris, quæ propemodum hujusmodi sunt.* Ipsa autem verba, quæ ex dicto libro citat, hæc sunt, Δεῖ ὑμᾶς εἴ τις τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων δίκην ἕξει μετά τινος, προσκαλεῖσθαι τὸν διεγκαλούμενον ἐκ τρίτου, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, καὶ μὴ ὑπείκοντα καταδικάζειν. *Oportet vos, si quis presbyterorum et diaconorum cum aliquo litem habebit, eum, qui accusatur, tertio citare, secundum indicatum modum et non obsequentem condemnare.* E quibus verbis conficitur, ipsum defensorem officium in hoc libro, qui hodie non exstat, iis constitutum esse, idque ut videtur ab aliquo Imperatore. Idem etiam Balsamon in præsenti loco πολλὰ προνόμια defensoribus in isto libro concedi asserit.

gravibus injuriis, quæ ipsis inferuntur, assidue ecclesia perturbetur; hoc est, ob pauperes ad ipsam confugientes, atque ab ea sibi opem implorantes, assiduis perturbationibus implicetur.

ARIST. « Ut episcopus molestia non afficiatur, « defensores constituantur. »

Pauperibus a potentioribus vexatione affectis, et episcopis ab iis propter eas vexationes perturbatis, visum est synodo ab imperatore petere, ut cum episcoporum providentia eligantur defensores, ut divitum tyrannidi resistant, et episcopi, quantum ad eos, sine molestia permaneant.

CANON LXXIX.

« De episcopis, qui in synodis se non sistunt. Similiter placuit, ut quotiescunque synodum convenire oportuerit, episcopi, qui nec senectute nec imbecillitate nec ulla gravissima necessitate impediuntur, ut par est, se sistant; et suæ cujusque provinciæ primatibus de omnibus episcopis significetur, sive duæ sive tres fiant congregationes: et ex unoquoque numero vicissim, quicunque electi fuerint, ad diem synodi instantissime se sistant. Sin autem se sistere non possint, cum multæ simul (ut credibile est) exoriantur necessitates: nisi sui impedimenti rationem suo primati reddiderint, debeant ii suæ esse ecclesiæ communione contenti. »

BALS. Uniuscujusque provinciæ episcopos, qui non propter ætatem seu provectam senectutem vel valetudinem vel aliam necessitatem impediuntur, ad indictas synodos convenire hic canon jubet: et cum congregati fuerint, metropolitano provinciæ, in qua est unusquisque significare, et ex unoquoque numero, sive duæ sive tres fiant congregationes. (Forte enim, ne vel de habitationibus vel de rebus necessariis in angustias adducerentur, non omnes in unam urbem convenerunt, sed in duas vel tres metropoli propinquas). Instantissime autem se sistere, hoc est, sine ulla dilatione vicissim, id est, per vices. Neque enim in uno die solvuntur synodi; sed in pluribus. Si autem se sistere non possint, quod a repentina necessitate impediantur, primati rationem impedimenti exponant: sin hoc non fecerint, sola suæ ecclesiæ communione contenti sint; aliis una cum ipsis non communicantibus. Et in his quidem consistit canon. Tu autem hinc nota novum excommunicationis genus. Alii enim canones accipiunt excommunicationem; quod quidem attinet ad episcopos; ut nihil sacerdotale obeant: præsens autem canon eos a sacro ministerio non impedit, sed separat a reliquorum fratrum communione.

614 ZONAR. Uniuscujusque provinciæ episcopos, quotiescunque synodus habenda sit, nisi ætate jam affecta effetaque senectute vel infirmitate corporis impediantur, vel gravi alia de causa detineantur,

ἀδικίαις, διηνεκῶς παρενοχλῆται ἡ ἐκκλησία, ἤγουν ὀχλήσεις ἔχῃ τῶν ἀδικουμένων προσιόντων καὶ ζητούντων ἐκδικεῖσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἵνα μὴ ὁ ἐπίσκοπος παρενοχλῆται, « ἔστωσαν ἔκδικοι. »

Τῶν πενήνων παρὰ τῶν δυνατωτέρων κακώσεις ὑφισταμένων, καὶ ὑπ' αὐτῶν διὰ ταύτας τῶν ἐπισκόπων ἐνοχλουμένων, ἔδοξε τῇ συνόδῳ ἐκ βασιλέως αἰτῆσαι μετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων προνοίας ἐπιλεγῆναι ἐκδίκους, ἵνα κατὰ τῆς τῶν πλουσίων τυραννίδος ἀνθιστῶνται, καὶ οἱ ἐπίσκοποι ὅσον ἐπὶ τούτοις ἀνενόχλητοι μένωσιν.

ΚΑΝΩΝ ΟΘ'.

« Περὶ τῶν μὴ ἀπαντώντων ἐν ταῖς συνόδοις ἐπισκόπων. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ὁσακισδήποτε σύνοδον δεῖ συναχθῆναι, οἱ ἐπίσκοποι, οἵτινες οὔτε γήρᾳ οὔτε ἀσθενείᾳ οὔτε τινὶ βαρυτέρᾳ ἀνάγκῃ ἐμποδίζονται ἁρμοδίως ἀπαντῶσιν, καὶ τοῖς πρωτεύουσιν ἑκάστης ἰδίας αὐτῶν ἐπαρχίας ἐμφανισθείη περὶ πάντων τῶν ἐπισκόπων, εἴτε δύο εἴτε τρεῖς συναθροίσεις γένωνται· καὶ ἀπὸ ἑκάστου δὲ ἀριθμοῦ εἰς ἀμοιβὴν ὁσοιδήποτε ἐπιλεγῶσι πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς συνόδου ἐνστατικῶς ἀπαντήσωσιν. Ἐὰν δὲ μὴ δυνηθῶσιν ἀπαντῆσαι, ἀθρόων τινῶν ἀναγκῶν, ὡς εἰκὸς, ἀναφυομένων, εἰ μὴ τὸν λόγον τοῦ οἰκείου ἐμποδισμοῦ παρὰ τῷ οἰκείῳ πρωτεύοντι ἀποδώσωσιν, ὀφείλειν τοὺς τοιούτους τῇ κοινωνίᾳ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀρκεῖσθαι ἐκκλησίας.

ΒΑΛΣ. Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστης ἐπαρχίας ἀπαιτεῖ ὁ κανὼν συνέρχεσθαι εἰς τὰς τυπουμένας συνόδους, τοὺς μὴ διὰ γεῖραν, ἤγουν ἡλικίαν καὶ γῆρας βαθὺ, ἢ ἀσθένειαν ἢ ἄλλην ἀνάγκην ἐμποδιζομένους· καὶ συναχθέντας, εἴδησιν διδόναι τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας ἀφ' ἧς ἐστιν ἕκαστος, καὶ ἀφ' ἑκάστου ἀριθμοῦ, εἴτε δύο εἴτε τρεῖς συναθροίσεις γένωνται. (Ἴσως γὰρ, ἵνα μήτε περὶ τὰς καταγωγὰς στενοχωρῶνται μήτε μὴν περὶ τὰ χρειώδη, οὐκ εἰς μίαν πάντες συνήρχοντο πόλιν, ἀλλ' εἰς δύο ἢ τρεῖς πλησιαζούσας τῇ μητροπόλει.) Ἐνστατικῶς δὲ ἀπαντᾷν, ἤγουν ἀνυπερθέτως, εἰς ἀμοιβὴν, τουτέστιν ἀμοιβαδόν. Οὐ γὰρ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ αἱ σύνοδοι ἐλύοντο, ἀλλ' ἐν πλείοσιν. Ἐὰν δὲ μὴ δυνηθῶσιν ἀπαντῆσαι διὰ τὸ ἐμποδισθῆναι ὑπὸ αἰφνιδίου ἀνάγκης, διδόναι λόγους τοῦ ἐμποδισμοῦ παρὰ τῷ πρωτεύοντι· εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσουσι, μόνῃ τῇ κοινωνίᾳ τῆς ἐκκλησίας ἰδίας ἀρκεῖσθαι. ἑτέρων αὐτοῖς μὴ συγκοινωνούντων. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ σημείωσαι καινότερον ἀφορισμὸν ἐκ τούτου. Ἄλλοι μὲν γὰρ κανόνες τὸν ἀφορισμὸν ἐκλαμβάνονται, ὅσον τέως εἰς τοὺς ἐπισκόπους, εἰς τὸ μηδὲ ὅλως ἱερατικόν τι ἐνεργεῖν· ὁ δὲ παρὼν κανὼν οὐκ ἐμποδίζει τούτους ἐκ τῆς ἱεροτελεστίας, ἀλλ' ἐκ τῆς κοινωνίας χωρίζει τῆς τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν.

ΖΩΝΑΡ. Ἀπαραιτήτως ἀπαιτεῖ ὁ κανὼν συνάγεσθαι τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστης ἐπαρχίας, ὁσάκις χρεία ἐστὶ γενέσθαι σύνοδον, εἰ μὴ διὰ γεῖραν, ἤγουν ἡλικίαν προήκουσαν καὶ γῆρας βαθὺ, ἢ

ἀσθένειαν ἐμποδίζοιντο, ἢ τινι ἄλλῃ βαρείᾳ περι- A στάσει συνέχοιντο, καὶ συναχθέντας εἴδησιν διδόναι τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας, ἀφ' ἧς ἐστιν ἕκαστος, καὶ ἀφ' ἑκάστου ἀθροισμοῦ, εἴτε δύο εἴτε τρεῖς συναθροίσεις γένωνται (ἴσως γὰρ, ἵνα μήτε περὶ τὰς καταγωγὰς στενοχωρῶνται, μήτε μὴν περὶ τὰ χρειώδη, οὐκ εἰς μίαν πάντες συνήρχοντο πόλιν, ἀλλ' εἰς δύο ἢ τρεῖς πλησιαζούσας τῇ μητροπόλει) ἐνστατικῶς ἀπαντᾷν, ἀντὶ τοῦ ἀνυπερθέτως, ἀπροφασίστως πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς συνόδου, εἰς ἀμοιβὴν, τουτέστιν ἀμοιβαδόν. Οὐ γὰρ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ αἱ σύνοδοι διελύοντο, ἀλλ' ἐν πλείοσι, καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ ταύτης τῆς συνόδου ἐστί. Διαφόρους γὰρ πράξεις δηλοῖ γενέσθαι ἐν ἄλλαις καὶ ἄλλαις ἡμέραις. Ἀμοιβαδὸν δὲ, ἤγουν ἄλλοτε ἄλλους ἀπαντᾷν, ὅσοι ἐπιλεγῶσιν. Ἐὰν δὲ μὴ δυνηθῶσι ἀπαντῆσαι, ἀθρόον B ἀναφυομένων, αἰφνίδιον δηλονότι καὶ ἀνελπίστως, αἰτιῶν ἀναγκαίων, ἀπαιτεῖ τοὺς μὴ ἀπαντήσοντας λόγον ἀποδιδόναι παρὰ τῷ μητροπολίτῃ αὐτοῦ ἕκαστον, ἢ μὴ ἀποδιδόντα, μόνῃ τῇ κοινωνίᾳ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ἀρκεῖσθαι, ἑτέρων αὐτῷ μὴ συγκοινωνούντων.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ μὴ ἀπαντῶντες ἐν τῇ κατ' ἐνιαυτὸν « συνόδῳ, εἰ μὴ ἀβουλήτως κωλύοιντο, τῇ τῆς « ἰδίας ἐκκλησίας ἀρκείσθωσαν κοινωνίᾳ. »

Ὅσοι τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ συνόδῳ ἑκάστης αὐτῶν ἐπαρχίας οὐκ ἀπαντήσουσι, μήτε ὑπὸ γήρους, ἢ ἀσθενείας, εἴτε τινὸς βαρυτάτης ἀνάγκης ἐμποδιζόμενοι, ἀλλ' ἐκ ῥᾳθυμίας ἢ καὶ καταφρονήσεως τοῦτο ποιοῦντες, ἀδελφικῶς ὡρίσθησαν ἐπιπλήττεσθαι. C Ὁ δὲ παρὼν κανὼν καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐπιπλήξεως τίθησι, προστάττων τοὺς συνεπισκόπους καὶ συναδελφοὺς αὐτῶν μὴ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς καὶ συλλειτουργεῖν· ἀλλ ἐν μόναις ταῖς ἰδίαις αὐτῶν ἐκκλησίαις ἀρκεῖσθαι, καὶ λειτουργεῖν ἐν αὐταῖς.

ΚΑΝΩΝ Π'.

« Περὶ Κρεσκωνίου. Περὶ Κρεσκωνίου τοῦ Βηλαρικεντίου τοῦτο πᾶσιν ἔδοξεν, ἵνα ἐντεῦθεν ὁμοίως « ἐμφανείη τῷ πρωτεύοντι τῆς Νουμιδίας, πρὸς τὸ « εἰδέναι αὐτὸν, ὀφείλειν γράμμασιν οἰκείοις πρὸς « συνέλευσιν προτρέψασθαι τὸν μνημονευθέντα Κρε« σκώνιον· ὥστε μὴ ὑπερθέσθαι τὴν παρουσίαν « αὐτοῦ τῇ πλησιαζούσῃ συμπάσῃ Ἀφρικάνῃ συν« όδῳ παρασχεῖν· ἐὰν δὲ τοῦ ἐλθεῖν καταφρονήσῃ, « ἔστω εἰδὼς κατ' αὐτοῦ ψῆφον νομοθετησομένην. » D

ΒΑΛΣ. Διὰ τοῦ Κρεσκωνίου ἐπιτίθησιν ὁ κανὼν ἀνάγκην τοῖς ἐπισκόποις ἐν ταῖς συνόδοις ἀπαραιτήτως συνέρχεσθαι· καὶ τοῖς καταφρονοῦσι τῆς συνελεύσεως ἀπειλεῖ κατάκρισιν. Τὸ δὲ εἶδος ταύτης οὐ λέγει. Ὁ μέντοι ς' κανὼν τῆς ἑβδόμης συνόδου τοὺς μὲν κωλύοντας ἄρχοντας γίνεσθαι τὰς ἐτησίους συνόδους ἀφορίζεσθαι διορίζεται, τοὺς δὲ χωρὶς εὐλόγου προφάσεως ἀμελοῦντας τούτων μητροπολίτας τοῖς κανονικοῖς καθυποβάλλειν ἐπιτιμίοις. Ποῖα δὲ καὶ τίνα εἰσὶ τὰ ἐπιτίμια ῥητῶς οὐ γέγραπται. Ὡς ἔοικεν οὖν, τὰ ἐν τῷ ἀνωτέρω κανόνι περιεχόμενά εἰσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ῥηθέντα ς' κανόνα τῆς ζ' συνόδου, καὶ τὸν ἕκτον τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς.

convenire omnino hic canon jubet; et ubi primum advenerint, metropolitano singulos, ex qua se ferant, provinciæ significare; tum vero ex singulis classibus sive duæ sive tres institutæ fuerint (etenim, ne vel inopia tecti premerentur, vel ad usus vitæ necessaria deficerent, non in una forte omnes urbe considebant, sed in duabus tribusve metropoli proximis) ad diem synodo præfinitam instanter, hoc est, sine ulla tergiversatione aut mora properanter accedere vicissim, hoc est, per vices. Neque enim uno die, sed pluribus synodi absolvebantur: quod ex hac quoque colligere facile est, ex cujus actionum multiplicitate, pluribus eam diebus celebratam fuisse apparet. Per vices autem, hoc est, ut modo hic, modo alii, quicunque demum electi fuerint, se in synodo sistant. Si vero id minus possint, necessariis impedimentis ex improviso et inexspectato confertim obortis; ut quicunque non adfuerint, metropolitano suo singuli, rationem reddant, exigit: qui vero id neglexerint, exclusi ab aliorum consortio, ecclesiæ suæ communione contenti sint.

ARIST. « Qui in synodo quotannis habita non con« veniunt, nisi contra voluntatem impediantur, « suæ sint ecclesiæ communione contenti. »

Quicunque ex episcopis ad synodum in unaquaque ipsorum provincia habitam se non conferant, nec a senectute, nec ab infirmitate, nec alia gravissima necessitate impediti; sed e desidia vel etiam contemptu illud facientes; decernitur, ut fraternis verbis castigentur. At præsens canon et speciem reprehensionis addit, mandans coepiscopos et confratres eorum cum iis non communicare, aut sacra celebrare: sed in solis propriis suis ecclesiis acquiescere, et in iis munus obire.

CANON LXXX.

« De Cresconio. De Cresconio Balarecensio hoc « omnibus visum est, ut hinc quoque Numidiæ « primati significetur, quo ipse sciat se debere « memoratum Cresconium suis litteris ad con« veniendum adhortari; ut non differat suam « exhibere præsentiam proximæ universæ synodo « Africanæ: sin autem venire neglexerit, sciat « esse adversus se ferendam sententiam. »

BALS. Per Cresconium imponit canon necessitatem episcopis, ut in synodis inexcusabiliter conveniant: et iis, qui convenire negligunt, condemnationem comminatur. Ejus autem formam non exprimit. Sed canon 6 synodi 7 magistratus quidem, qui impediunt quominus fiant annuæ synodi, segregandos decernit: metropolitanos autem, qui sine justa causa hæc negligunt, canonicis pœnis subjiciendos. Quales autem et quænam sint eæ pœnæ, expresse scriptum non est. Ut est ergo verisimile, eæ sunt quæ in superiore canone continentur. Lege et dictum canonem 6 synodi septimæ et canonem 6 synodi in Trullo, et quæ in his scripta sunt.

ZONAR. Hic quoque canon, quamvis de uno episcopo editus, aliis omnibus ad synodum sine ulla prorsus tergiversatione conveniendi necessitatem imponit, ac iis qui venire neglexerint, comminatur.

615 **ARIST.** « Cresconius litteris ad synodum « vocatus, nisi se stiterit, sciat sententiam con« tra se edendam fore. » *Perspicuus.*

CANON LXXXI.

« De curatoribus Ecclesiæ Hipponensis. Rursus « placuit, quoniam Ecclesiæ Hipponensis cura« torum destitutio non est diutius negligenda; et « quia ecclesiæ, quæ illic sunt, detinentur ab iis « qui prodigiosam Æcytii communionem recu« sarunt : missis ex præsenti synodo episcopis, « Rhegino, Alypio, Augustino, Materno, Theasio, « Evodio, Placiano, Urbano, Valerio, Amæbio, « Fortunato, Quodvultdeo, Honorato, Januario, « Apto, Honorato, Ampelio, Victoriano, Evan« gelo et Rogatiano; et congregatis ac correctis « iis, qui vituperabili pertinacia ejusdem Æcy« tii fugam exspectandam esse existimaverunt, « cum omnium votis iis episcopus eligatur. Si « autem nolint illi de pace cogitare, ne præsulis « electioni impedimentum afferant, quominus « ordinetur ad utilitatem ecclesiæ quæ tandiu « destituta est. »

BALS. Duæ sunt urbes in Africa, quæ Hippones vocantur. In una earum erat Equitius episcopus. Et quia nonnulli adversus eum insurrexerunt, et cum eo communionem recusarunt, quæ incerta seu informis, atque adeo injusta dicitur; visum est ipsos per quosdam antistites refrenari : sin autem pacem nolint, alium eligi episcopum.

ZONAR. Hippon Numidiæ civitas est : Numidia vero Africanæ regio. Cum autem duæ essent in Africa urbes, Hipponis nomine; in harum altera Equitius episcopatum gerebat. Eum nonnulli, popularibus quoque studiis subnixi, vehementer insectabantur, illiusque communionem, quam informem, propterea quod a synodo minime decreta aut indicta esset, synodus appellavit, rejiciebant. Ad eam ergo seditionem opprimendam quosdam episcopos ex hoc loco mittendos esse censuerunt, ut, si fieri possit, tumultu sedato, dissidentes concilient; vel si id minus obtineant, Hipponensis Ecclesiæ utilitati consulentes, quæ jamdiu deserta, hoc est, a suo antistite destituta est, aliquem interim in ea episcopum constituant.

ARIST. « Visum est, ut post Equitii condemnatio« nem omnium votis episcopus Hipponi præficia« tur : et isti nequaquam impediant quin in Eccle« sia præsul ordinetur. »

Omnibus placuit, ut in Hipponis Ecclesiam ordinaretur episcopus episcopo illius Equitio deposito, et nullos eorum qui ei adversabantur impe-

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν διὰ τοῦ ἑνὸς τούτου ἐπισκόπου ἀνάγκην ἐπιτίθησι τοῖς ἐπισκόποις ἐν ταῖς συνόδοις ἀπαραιτήτως συνέρχεσθαι, καὶ τοῖς καταφρονοῦσι τῆς συνελεύσεως ἀπειλεῖ.

ΑΡΙΣΤ. « Γράμμασι κληθεὶς εἰς τὴν σύνοδον Κρε« σκώνιος, εἰ μὴ παραγένηται, ἴστω ψῆφον κατ' « αὐτοῦ ἐκφωνηθησομένην. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΠΑ'.

« Περὶ τῶν ἐν Ἱππῶνι φροντιστῶν τῆς ἐκκλησίας. « Πάλιν ἤρεσεν, ἵνα, ἐπειδὴ τῆς ἐκκλησίας τῶν « ἐν Ἱππῶνι φροντιστῶν ἡ ἐγκατάλειψις οὐκ « ὀφείλει ἐπιπολὺ ἀμεληθῆναι, καὶ ἐπειδὴ αἱ ἐκεῖ « ἐκκλησίαι κατέχονται παρὰ τὴν ἄτοπον τοῦ Αἰ« κυτίου κοινωνίαν παραιτησαμένων· πεμφθέντων « ἐκ τῆς παρούσης συνόδου ἐπισκόπων, Ῥηγίνου, « Ἀλυπίου, Αὐγουστίνου, Ματέρνου, Θεασίου, Εὐο« δίου, Πλακιανοῦ, Οὐρβανοῦ, Βαλερίου, Ἀμοεβίου, « Φουρτουνάτου, Κουοδδουλτδέου, Ὀνωράτου, Ἰα« νουαρίου, Ἄπτου, Ὀνωράτου, Ἀμπελίου, Βικτο« ριανοῦ, Εὐαγγέλλου καὶ Ῥογατιανοῦ· καὶ συν« αχθέντων καὶ διορθωθέντων τῶν ἐπιψόγῳ μονοτο« νίᾳ τὴν φυγὴν τοῦ αὐτοῦ Αἰκυτίου προσδοκητέαν « λογισαμένων, μετὰ τῆς πάντων εὐχῆς ἐπίσκοπος « τούτοις χειροτονηθῇ. Ἐὰν δὲ μὴ θελήσωσιν « ἐκεῖνοι τὴν εἰρήνην κατανοῆσαι, μὴ ἐμποδίσωσι « τῇ ἐπιλογῇ τοῦ προέδρου, πρὸς τὸ χειροτονηθῆ« ναι εἰς χρησιμότητα τῆς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον « ἐγκαταλειφθείσης ἐκκλησίας.

ΒΑΛΣ. Δύο πόλεις εἰσὶν εἰς Ἀφρικὴν Ἱππῶνες καλούμεναι. Τούτων ἐν μιᾷ Αἰκύτιος ἐπίσκοπος ἦν. Καὶ ἐπεί τινες ἐπανέστησαν καὶ παρῃτήσαντο τὴν μετὰ τούτου κοινωνίαν, τὴν καὶ ἄτυπον κληθεῖσαν, ἤτοι ἀτύπωτον καὶ ἄδικον, ἔδοξε διά τινων ἀρχιερέων ἀνασταλῆναι αὐτούς· εἰ δὲ τὴν εἰρήνην μὴ θελήσουσι, χειροτονῆσαι ἐπίσκοπον ἕτερον.

ΖΩΝΑΡ. Ἱππὼν τῆς Νουμηδίας πόλις ἐστίν· ἡ δὲ Νουμηδία μοῖρα τῆς Ἀφρικῆς. Δύο δὲ ἦσαν ἐν αὐτῇ πόλεις Ἱππῶνες καλούμεναι, τούτων ἐν μιᾷ Αἰκύτιος ἐπίσκοπος ἦν, ᾧ ἐπανέστησάν τινες, οἷς καὶ πολλοὶ τοῦ λαοῦ συνυπήχθησαν, παραιτησάμενοι τὴν αὐτοῦ κοινωνίαν, ἣν ἄτυπον ἡ σύνοδος ὠνόμασεν, ὡς μὴ ὁρισθεῖσαν καὶ τυπωθεῖσαν παρὰ συνόδου. Διὰ γοῦν τὴν τοιαύτην στάσιν ἔδοξε σταλῆναί τινας ἐκεῖ τῶν ἐπισκόπων, ἵνα, εἰ δύναιντο, διορθώσωνται τὴν στάσιν, καὶ καταλλάξωσι τοὺς στασιάσαντας· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, χειροτονήσωσι τέως ἐπίσκοπον εἰς χρησιμότητα τῆς ἐν Ἱππῶνι ἐκκλησίας, ἤγουν εἰς ὠφέλειαν τῆς ἐπὶ πολὺν χρόνον καταλειφθείσης, ἤτοι χωρὶς ἐπισκόπου οὔσης.

ΑΡΙΣΤ. « Ἔδοξε μετὰ τὴν Αἰκυτίου κατάκρισιν, « μετὰ τῆς πάντων εὐχῆς ἐπίσκοπον τῆς ἐν Ἱπ« πῶνι προχειρισθῆναι, καὶ μηδαμῶς αὐτοὺς ἐμ« ποδίσαι εἰς τὸ χειροτονηθῆναι πρόεδρον τῇ « ἐκκλησίᾳ. »

Ἤρεσε πᾶσιν εἰς τὴν ἐν Ἱππῶνι ἐκκλησίαν προχειρισθῆναι ἐπίσκοπον τοῦ ἐπισκόπου ταύτης τοῦ Αἰκυτίου καθαιρεθέντος, καὶ μή τινας τῶν ἀντι-

τουμένων ἐκείνου ἐμποδίσαι εἰς τὸ χειροτονηθῆναι ἐπίσκοπον εἰς ὠφέλειαν τῆς ἐκκλησίας, τῆς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον χωρὶς ἐπισκόπου καταλειφθείσης.

ΚΑΝΩΝ ΠΒʹ.

« Περὶ τῶν μὴ φροντιζόντων κληρικῶν ἐντὸς ἐνιαυ-
« τοῦ πρᾶξαι τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Πάλιν ὡρίσθη, ἵνα,
« ὁσάκις κληρικῶν ἐλεγχθέντων, καὶ καταθεμένων
« τινὰ ἐγκλήματα εἴτε διὰ τὸ τῆς ἐκκλησίας ὄνει-
« δος εἴτε διὰ τὴν αἰδεσιμότητα, (ὧν χάριν τούτοις
« γίνεται φειδὼ), εἴτε διὰ τὴν ἀλαζόνα τῶν αἱρετι-
« κῶν καὶ ἐθνικῶν ἐπιγαυρίασιν, ἐὰν, ὡς εἰκὸς,
« ἐπαγωνίσασθαι τῷ ἰδίῳ πράγματι, καὶ τῆς ἰδίας
« ἀβλαβείας φροντίσαι θελήσωσιν, ἐντὸς ἀκοινωνη-
« σίας ἐνιαυτοῦ τοῦτο ποιήσωσιν· ἐὰν δὲ ἐντὸς
« ἐνιαυτοῦ τὸ πρᾶγμα αὐτῶν καθᾶραι καταφρονή-
« σωσι μηδεμία τούτων τοῦ λοιποῦ φωνὴ παντελῶς
« προσδεχθείη.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται τοὺς κληρικοὺς, τοὺς διά τινα ἐγκλήματα ἐλεγχθέντας, ἤτοι καταμαρτυρηθέντας ἀπὸ προλήψεως, φροντίζειν τοῦ περατωθῆναι τὰς κατ' αὐτῶν ὑποθέσεις ἐντὸς ἐνιαυτοῦ· εἰ δὲ μὴ, ἀποκλείεσθαι. Ταῦτα δὲ οὐκ ἐνεργοῦσι σήμερον, διὰ τὸ ἀπὸ διαφόρων Νεαρῶν πᾶσαν ἐγκληματικὴν ὑπόθεσιν εἰς διηνεκῆ χρόνον ἐπεκτείνεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν κληρικοὶ κατηγορῶνται ἐπ' αἰτίαις ἐκβαλλούσαις αὐτοὺς τοῦ κλήρου, δι' ἃς καὶ ὄνειδος τῆς Ἐκκλησίας εἰσὶν, ὡς μὴ καλῶς βιοῦντες, ἀπαιτεῖ αὐτοὺς ὁ κανὼν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπαγωνίσασθαι καθᾶραι ἑαυτοὺς τῆς κατηγορίας, εἴτε διὰ τὴν αἰδεσιμότητα, ἤγουν τὸ ἔντιμον τῶν βαθμῶν τοῦ κλήρου, δι' ὃ καὶ φείδονται, ἵνα μὴ ἀτιμάζηται ἡ ἱερωσύνη, ἢ διὰ τὸ μὴ κατεπαίρεσθαι τοὺς αἱρετικοὺς ἐξ ἀλαζονείας, καὶ καταφρονεῖν τῆς ἱερωσύνης, καθ' ὃν ἐνιαυτὸν καὶ ἀκοινώνητοί εἰσι. Διὰ τοῦτο γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ κανὼν ἐλεγχθέντας αὐτοὺς ὠνόμασεν, οὐχ ὡς τελείως ἀποδεδειγμένων τῶν κατ' αὐτῶν εἰσαχθέντων· ἢ γὰρ ἂν καὶ καθῃρέθησαν, εἰ ἠλέγχθησαν· ἀλλ' ὡς προλήψεων καὶ κατ' αὐτῶν δοθεισῶν, δι' ἃς καὶ ἀκοινωνησίᾳ ἐπετιμήθησαν. Εἰ μὲν οὖν διὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ σπουδάσουσι καθαροὺς ἑαυτοὺς ἀποδεῖξαι τῶν ἐγκλημάτων, καὶ τοῦ ἐπιτιμίου κωλυθήσονται· εἰ δὲ μὴ ἀπρόσδεκτοι ἔσονται μετὰ ταῦτα λόγον εἰσάγοντες.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐλεγχόμενος κληρικὸς ἐπ' ἐγκλήματι,
« ἐὰν ἐπαγωνίσασθαι λέγῃ, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπ-
« αγωνιζέσθω· μετὰ δὲ τοῦτο ἔστω ἀπρόσδεκτος. »

Ἐλεγχόμενος ἐπ' ἐγκλήμασι καὶ ἤδη καταδικαζόμενος κληρικὸς, ἐὰν ἔτι λέγῃ δύνασθαι δικαιολογήσασθαι καὶ ἑαυτὸν ἀνεύθυνον παραστῆσαι, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ὀφείλει ἐπαγωνίσασθαι· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν οὐδεμία αὐτοῦ δικαιολογία παραδεχθήσεται εἰς τὸ δικαστήριον ὅσον αὐτὸ, ἀλλὰ καταδεδικασμένος ἔσται· καὶ εἰ βούλεται ἔκτοτε ἐκκαλεῖσθαι, ποιείτω τοῦτο.

ΚΑΝΩΝ ΠΓʹ.

Ὡς τοὺς ἀπὸ ἀλλοτρίου μοναστηρίου ὑποδεχθέντας,
« μηδὲ ἡγουμένους τοῦ μοναστηρίου, μηδὲ κλη-

A dire, quominus ad Ecclesiæ, tandiu episcopo destitutæ, utilitatem episcopus ordinetur.

CANON LXXXII.

« De clericis, qui non curant suam intra annum
« causam agere. Rursum decretum est, ut quo-
« ties, clericis accusatis, et aliquorum criminum
« in eos dicto testimonio, sive propter probrum
« Ecclesiæ, sive propter reverentiam (quibus nomi-
« nibus eis parcitur) sive propter insolentem hæreti-
« corum et gentilium exsultationem, si, ut par est,
« causam suam defendere, et suæ probandæ inno-
« centiæ curam gerere voluerint, hoc intra annum
« excommunicationis faciant: sin autem intra
« annum causam suam purgare neglexerint,
B « nulla eorum deinceps vox omnino admitta-
« tur. »

BALS. Præsens canon statuit, ut clerici, qui propter crimina sunt accusati, sive adversus quos testimonium **616** dictum est ex præsumptione, curent ut causæ adversus eos intra annum peragantur: sin minus excludantur. Hæc autem hodie non sunt in usu: eo quod ex diversis Novellis omnis criminalis causa in perpetuum tempus extendatur.

ZONAR. Si clerici ob crimina, propter quæ clero movendi sint, accusentur, ex quibus Ecclesiæ quoque, quasi flagitiosa sit clericorum vita, ignominiæ aliqua labes aspergatur; exigit ab iis canon,
C ut unius anni spatio se ab ea, quæ in ipsos confertur, culpa liberare contendant; idque vel ob reverentiam seu sacri ordinis dignitatem conservandam, quo nomine eis interea parcitur, ne qua sacro ordini infamiæ nota hæreat, vel ne hæretici insolenti vanitate efferantur, ex eoque sacerdotii contemnendi ansam accipiant: eoque anno a communione quoque abstinere jubet. Nam et eos propterea canon initio convictos appellavit, non quia manifeste obnoxii criminibus tenerentur; convictos enim pœna depositionis illico secuta esset: sed quod exstarent indicia facinoris, ex quibus merito communionis privatione multati sunt. Ergo si unius anni intervallo nulli se culpæ affines esse ostenderint, a multa quoque liberabuntur: sin
D minus eo elapso, ad causam agendam, vel si maxime velint, non admittentur.

ARIST. « Clericus crimine convictus, si se causam
« suam defensurum dicat, intra annum defendat:
« postea vero non admittatur. »

Criminibus accusatus et jam condemnatus clericus, si adhuc dicat se jura sua proferre posse, et seipsum innocentem probare, intra annum litigare debet: post annum autem nulla causæ suæ defensio admittetur, sed quantum ad ipsum judicium condemnatus erit. Et si vellet postea appellare, illud faciat.

CANON LXXXIII.

« Ut eos, qui ex alieno monasterio suscepti sunt,
« nec monasteriis præfectos, nec clericos ordi-

« nare liceat. Similiter placuit, ut si quis ex alieno monasterio aliquem susceperit, et vel ad clericatum adducere, vel monasterii sui præfectum constituere voluerit, episcopus, qui hoc facit, a reliquorum communione separatus, sit sola sui populi communione contentus : ille autem nec clericus nec præfectus permaneat. »

BALS. Præsens canon punit episcopum, qui monachum ex alieno monasterio suscipit, et eum in clerici gradum provehit, vel in sui monasterii præfecturam : et ejusmodi monachum, qui in clericum admissus, vel etiam monasterii præfectus creatus est, clero et præfectura expellit. Ne tibi autem his contrarius esse videatur quartus canon synodi quæ in Sanctorum Apostolorum æde constituta est, statuens esse in episcoporum potestate, non solum monachos ex hoc monasterio in aliud transferre; sed etiam eos sæcularibus ædibus præficere. Sed dic, quod hic quidem prohibitum est episcopo, ex aliena regione monachum recipere, et eum etiam præfectum vel clericum constituere : illic autem episcopo permissum est e propria regione monachos, et ab hoc monasterio in aliud transferre, et in sæculari etiam administratione constituere; quod præter mentem propriorum episcoporum fieri nequit. Præsens autem canon tunc locum habebit, quando ex aliena regione monachus dimissorias litteras episcopi ejus non affert. Tunc enim citra impedimentum fiet in aliena regione monasterii præfectus et clericus. Quod autem fit hodie a monasteriorum præfectis, qui a se detonsos cum litteris dimittant, ut in alieno monasterio monachi esse possint, non est, ut mihi videtur, firmum et accuratum. **617** Episcopi enim demissoriis magis opus est ei, qui migrare voluerit; non autem monasterii præfecti : quod episcopis magis subjecti sunt monachi, quam monasteriorum præfectis. Hæc autem locum habebunt in cæteris episcopis : non autem in patriarcha Constantinopolitano. Ei enim, ut sæpe dictum, permissum est monachos et clericos ex regionibus alienis, nec ejus sedi omnino subjectis, accipere. Sed non itidem Antiocheno throno, vel Hierosolymitano, vel alii.

ZONAR. Monachum, qui a monasterio suo discesserit, ab alio quovis recipi vetitum est. Si igitur episcopus, inquit, ejusmodi monachum recipiat, eumque vel monasterii præfectum constituat; episcopus quidem aliorum consortio exclusus, sola populi sui communione contentus erit : monachus vero et e clero ejicietur et præfecturæ gradu excidet.

ARIST. « Qui quempiam ex alieno monasterio suscipit, si eum ad clericatum promoveat, aut suo præficiat monasterio, aliorum communione privetur. »

Monachi regionis episcopo subjici debent, et in monasteriis, in quibus collocati sunt, perseverare,

A « ρικοὺς ἐξεῖναι χειροτονεῖν. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα, ἐάν τις ἀπὸ ἀλλοτρίου μοναστηρίου ὑποδέξηταί τινα καὶ πρὸς κλήρωσιν προσαγαγεῖν ἐθελήσῃ, ἢ τοῦ ἰδίου μοναστηρίου ἡγούμενον καταστῆσαι, ὁ τοῦτο ποιῶν ἐπίσκοπος, ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν κοινωνίας χωριζόμενος, τῇ τοῦ ἰδίου λαοῦ κοινωνίᾳ ἀρκεσθῇ μόνῃ· ἐκεῖνος δὲ μηδὲ κληρικὸς μηδὲ ἡγούμενος ἐπιμείνῃ. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν κολάζει τὸν ἐπίσκοπον ὑποδεχόμενον ἀπὸ ἀλλοτρίου μοναστηρίου μοναχὸν, καὶ προάγοντα τοῦτον εἰς βαθμὸν κληρικοῦ, ἢ εἰς ἡγουμενείαν ἰδίου μοναστηρίου· καὶ τὸν κληρωθέντα δὲ τοιοῦτον μοναχὸν, ἢ καὶ γεγονότα ἡγούμενον ἐξωθεῖ τοῦ κλήρου καὶ ἀπὸ τῆς ἡγουμενείας. Μὴ ἐναντιωθῇ δέ σοι πρὸς ταῦτα ὁ δʹ κανὼν τῆς ἐν τῷ ναῷ B τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης συνόδου, διοριζόμενος ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοὺς ἐπισκόπους, μὴ μόνον ἀπὸ τῆσδε τῆς μονῆς μετάγειν εἰς ἑτέραν μονὴν μοναχοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς κοσμικῶν οἰκιῶν προστασίαν αὐτοὺς καθιστᾷν. Ἀλλ' εἰπὲ ὅτι ἐνταῦθα μὲν κεκώλυται τὸ ἀπὸ ἀλλοτρίας ἐνορίας ἀναλαμβάνεσθαι τὸν ἐπίσκοπον μοναχὸν, καὶ καθιστᾷν τοῦτον ἡγούμενον ἢ καὶ κληρικὸν, ἐκεῖσε δὲ ἐξεχωρήθη τῷ ἐπισκόπῳ τὸ ἀπὸ τῆς οἰκείας ἐνορίας μοναχοὺς μετατιθέναι ἀπὸ τῆσδε τῆς μονῆς εἰς ἑτέραν, καὶ εἰς κοσμικὴν προστασίαν καθιστᾷν· ὅπερ παρὰ γνώμην τῶν ἐγχωρίων ἐπισκόπων γενέσθαι οὐ δύναται. Τότε δὲ τὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἕξουσι χώραν, ὅταν ὁ ἀπὸ ἀλλοτρίας ἐνορίας μοναχὸς οὐκ ἐπιφέρηται ἀπολυτικὴν γραφὴν τοῦ C ἐπισκόπου αὐτοῦ. Τηνικαῦτα γὰρ ἀπαρεμποδίστως εἰς ἀλλοτρίαν ἐνορίαν ἡγούμενος γενήσεται καὶ κληρικός. Τὸ μέντοι σήμερον γινόμενον παρὰ τῶν ἡγουμενευόντων, καὶ ἀπολυόντων μετὰ γραφῆς τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἀποκαρέντας, ὥστε μονάσαι εἰς ἑτέραν μονὴν, οὐκ ἔστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀκριβές. Ἐπισκοπικῆς γὰρ μᾶλλον ἀπολυτικῆς γραφῆς χρεία τῷ μεταπεσεῖν βουλομένῳ, οὐχὶ τῆς τοῦ ἡγουμενεύοντος· ὅτι καὶ τοῖς ἐπισκόποις μᾶλλον ὑπόκεινται οἱ μοναχοὶ ἢ τοῖς ἡγουμένοις. Ταῦτα δὲ κρατήσουσιν εἰς τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους· οὐ μὴν καὶ εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτῷ γὰρ, ὡς πολλάκις εἴρηται, ἐνεδόθη ἀπὸ ἀλλοτρίων ἐνοριῶν ἀπαρεμποδίστως δέχεσθαι μοναχούς τε καὶ κληρικοὺς, οὐχ ὑποκειμένους πάντως τῷ θρόνῳ αὐτοῦ. Οὐ μὴν καὶ τῷ θρόνῳ τοῦ Ἀντιοχείας, ἢ τοῦ D Ἱεροσολύμων, ἢ ἄλλου.

ΖΩΝΑΡ. Ἀπὸ μοναστηρίου ὑποχωρήσαντα μοναχὸν δέχεσθαι παρ' ἑτέρου ἀπηγόρευται. Ἐὰν οὖν ἐπίσκοπος, φησὶ, τοιοῦτον δέξηται μοναχὸν, καὶ ἢ κληρικὸν αὐτὸν χειροτονήσῃ, ἢ ἡγούμενον μοναστηρίου ποιήσῃ, ὁ μὲν ἐπίσκοπος ἔσται τῇ τοῦ ἰδίου λαοῦ μόνου κοινωνίᾳ ἀρκούμενος, ἑτέρων αὐτῷ μὴ συγκοινωνούντων· ὁ δὲ μοναχὸς καὶ τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἡγουμενείας ἐκπεσεῖται.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἐξ ἀλλοτρίας τινὰ μονῆς δεχόμενος, ἐὰν ἄγοι τοῦτον εἰς κλήρωσιν, ἢ τῆς οἰκείας μονῆς ἡγούμενον, ἕξει τὸ ἀκοινώνητον.

Οἱ μοναχοὶ τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ ὀφείλουσιν ὑποτάσσεσθαι, καὶ προσκαρτερεῖν ἐν τοῖς μοναστη-

ρίοις, ἐν οἷς ἀπετάξαντο, καὶ μὴ καταλιμπάνειν, αὐτά, εἰ μή που ἄρα ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου διὰ ἀναγκαίαν χρείαν ἐπιτραπῶσι· καθὼς ὁ τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου διαλαμβάνει. Εἰ δέ τινα μοναχὸν ἐξ ἀλλοτρίας μονῆς ἐπίσκοπος παραδέξεται, καὶ ἢ κληρικὸν τοῦτον ποιήσει, ἢ τῆς ἰδίας μονῆς ἡγούμενον, ὡς πρὸς τοὺς λοιποὺς συναδέλφους καὶ συνεπισκόπους αὐτοῦ, ἕξει τὸ ἀκοινώνητον, καὶ μόνῃ τῇ τοῦ ἰδίου λαοῦ κοινωνίᾳ ἀρκεσθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΠΔ'.

« Περὶ ἐπισκόπων τῶν αἱρετικοὺς ἢ Ἕλληνας κληρονόμους καταλιμπανόντων. Ὁμοίως ὡρίσθη, ἵνα, ἐάν τις ἐπίσκοπος κληρονόμους συγγενεῖς ἢ ἐκτὸς τῆς ἰδίας συγγενείας αἱρετικοὺς ἢ Ἕλληνας προτιμήσῃ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μετὰ θάνατον ἀνάθεμα τῷ τοιούτῳ λεχθείη, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μηδαμῶς παρὰ τοῖς τοῦ Θεοῦ ἱερεῦσιν ἀνενεχθῇ. Μηδὲ δυνηθῇ ἀπολογηθῆναι, ἐὰν ἀδιάθετος ἀπογένηται· ἐπειδὴ γενόμενος ἐπίσκοπος, εἰκότως ὀφείλει τῶν πραγμάτων αὐτοῦ τὴν διατύπωσιν ἁρμοδίαν τῷ ἑαυτοῦ ἐπαγγέλματι ποιήσασθαι. »

ΒΑΛΣ. Πᾶς ἐπίσκοπος ὀφείλει, μετὰ τὸ ψηφισθῆναι, ἀπογράφεσθαι τὰ οἰκεῖα πράγματα· καὶ ἐὰν τοῦτο ποιήσῃ κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα, ἔχει ἐπ' ἀδείας διατίθεσθαι ἐπ' αὐτοῖς κατὰ νόμους. Φησὶν οὖν παρὼν κανὼν ὅτι, ἐὰν ὁ ἀπογραψάμενος τὰ οἰκεῖα ἐπίσκοπος, ποιήσῃ τελευτῶν διαθήκην, καὶ γράψῃ κληρονόμους αἱρετικούς, κἂν συγγενεῖς αὐτοῦ ὦσι κἂν ἀλλότριοι, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν παραγκωνίσηται, ὑποκείσεται τῷ ἀναθέματι καὶ μετὰ θάνατον, καὶ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς μνήμης τῶν ἱερέων ἀπαλειφήσεται. Καὶ αὐτὸς μὲν οὕτω κολασθήσεται· ἡ δὲ διαθήκη τούτου ὡς παράνομος πεσεῖται, καὶ οἱ αἱρετικοὶ κληρονόμοι αὐτοῦ οὐδὲν λήψονται, ὡς τοῦ ἐπισκόπου ἀδιαθέτου δοκοῦντος τελευτῆσαι. Τοῦτο γάρ ἐστι τό, μηδὲ δυνηθείη ἀπολογηθῆναι, ἐὰν ἀδιάθετος ἀπογένηται, καὶ τὰ ἑξῆς· τουτέστιν ἐὰν ἡ διαθήκη αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, πέσῃ, οὐ δυνήσεται ἀπολογίαν εὑρεῖν εἰς τὸ μὴ διανεμηθῆναι κατὰ τὸ αὐτοῦ βούλημα τὰ οἰκεῖα. Ἤγουν, ἐὰν ἐν τοῖς ζῶσιν ὑπῆρχεν, οὐ μὴ αἰτιάσαιτο τὴν ἀθέτησιν τῆς διαθήκης αὐτοῦ. Γενόμενος γὰρ ἐπίσκοπος, ὤφειλε κατὰ νόμους καὶ ἀξίως τῷ ἐπαγγέλματι αὐτοῦ διαθέσθαι· οὐ μὴν παρανόμως καὶ ἀναξίως ἀρχιερεῖ. Ποία γὰρ κοινωνία ὀρθοδόξῳ καὶ αἱρετικῷ; Οὕτως ἑρμηνεύεται ὁ κανών, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν κδ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, καὶ κεφάλαιον ὄγδοον τοῦ ι' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· καὶ κεφάλαιον ι' τοῦ γ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ ρλα' νεαρά, διδάσκουσα τοὺς ἀδιαθέτως τελευτῶντας ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν κληρονομεῖσθαι. Καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι ἡ νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, διαλαμβάνουσα τοὺς ἀδιαθέτως τελευτῶντας παίδων χωρὶς μὴ κληρονομεῖσθαι παρὰ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν αὐτῶν· ἀλλὰ τὸ τρίτον τῆς οὐσίας τῶν οὕτως τελευτώντων προχωρεῖν εἰς ψυχικὰς διαδόσεις· συνεισαγομένων τούτων καὶ τῶν τιμη-

et ea non deserere, nisi forsitan a civitatis episcopo propter negotium aliquod necessarium permittuntur: quemadmodum quartus synodi Chalcedonensis canon statuit. Si autem monachum aliquem ex alieno monasterio receperit episcopus, et vel clericum eum fecerit, aut proprii monasterii præfectum: quantum ad reliquos confratres et coepiscopos suos excommunicabitur, et sola populi sui communione contentus erit.

CANON LXXXIV.

« De episcopis hæreticos vel Græcos hæredes relinquentibus. Similiter definitum est, ut si quis episcopus hæreticos, aut Græcos, sive sint consanguinei, sive a consanguinitate alieni, hæredes Ecclesiæ prætulerit; etiam post mortem ei dicatur anathema, et nomen ejus inter Dei sacerdotes minime referatur. Nec possit excusari, si intestatus decesserit: quoniam cum factus est episcopus, justam debet facere rerum suarum dispositionem suæ professioni convenientem. »

BALS. Omnis episcopus, postquam electus fuerit, debet res suas describere: et si hoc fecerit secundum canonem apostolicum, potest secundum leges de rebus suis disponere. Dicit ergo præsens canon quod si episcopus, qui res suas descripsit, moriens testamentum fecerit, et hæreticos hæredes suos subscripserit, sive sint ejus cognati, sive alieni et Ecclesiam prætermiserit; anathemati etiam post mortem subjicietur, et nomen ejus e sacerdotum memoria delebitur. Ac ipse quidem sic punietur: ejus autem testamentum, ut injustum et contra leges factum, infirmabitur, et hæretici quoque hæredes nihil accipient, tanquam episcopus videatur mori intestatus, et quæ sequuntur: hoc est, si ejus testamentum infirmetur, ut dictum est, non poterit invenire defensionem, ut non ex ejus voluntate sua administrentur. Videlicet, si in vivis esset, sui testamenti infirmationem non incusaret. Cum enim factus esset episcopus, debebat secundum leges et pro suæ professionis dignitate disponere: non autem contra leges et pro suæ professionis dignitate disponere; non autem contra leges et dignitatem antistitis. Quæ est enim communio orthodoxo cum hæretico? Hæc est canonis interpretatio, ut mihi quidem videtur. Et lege canonem 24 synodi **618** Antiochenæ et caput octavum tit. 10 præsentis operis; et cap. 10, tit. 3, lib. v. Basilic. quod est novella 131, quæ docet, si episcopi et clerici intestati moriantur, ad ecclesias hæreditatem pertinere. Nec tibi repugnare videatur novella imperatoris domini Constantini Porphyrogennetæ, quæ tractat, eis, qui sine liberis intestati moriuntur, non succedere ex linea transversa cognatos: sed tertiam partem bonorum, eorum qui sic moriuntur, ad pias animæque salutares elargitiones procedere; cum eo etiam collectis pretiis servorum ejus qui mortuus est, utpote iis eo ipso

liberatis. Hæc enim novella de solis laicis loquitur, et in iis vim suam obtinere debet; sicut prædicta Justiniani novella locum habet in episcopis et clericis, qui intestati moriuntur.

ZONAR. Quadragesimus apostolorum canon: Manifestæ, inquit, sint episcopi res propriæ, manifestæ et dominicæ: ut sit in potestate morientis episcopi propria, quibus vult, relinquere. Non dissimilia Antioch. syn. can. 24 continentur. Hinc igitur licet episcopo res suas quibuscunque velit relinquere, modo fideles sint et orthodoxi; non autem infidelibus et hæreticis, etiam cognatione conjunctis. Quod si moriens aliquem ex illis hæredem scripserit, is quidem etiam post mortem anathemate percutitur, ejusque nomen e sacerdotum fastis et memoria eximitur. Atque hæc quidem, episcopo hæreditatem hæreticis legante, sic habebunt. Quæ vero in canone deinceps sequuntur, ea nec explicari, nec intelligi facile possunt. Arbitror tamen illorum hanc esse sententiam; nimirum si nullo facto testamento episcopus moriatur, nihil excusationis ejus successori relictum iri, nisi rerum ipsius propriarum procurationem rite suscipiat. Ab eo namque, ut episcopi demortui facultatum procurationem suscipiat, deque illis, pro ea quam edidit voluntatis suæ professione, constituat, postulatur. Quisquis enim episcopus renuntiatur, canones se servaturum esse profitetur. Canones vero paupertatis amantem, hospitalem, pecuniarum contemptorem episcopum esse jubent. Centesima porro tricesima prima novella lib. v, tit. 3, cap. 10, Basilic. sita, si qui episcopi et clerici nullo facto testamento decesserint, neque legitimos successores habuerint, ad ecclesias, quas ante obtinuerant, hæreditatem pertinere decernitur.

ARIST. « Episcopus, qui hæreticos aut ethnicos « hæredes scribit, sit anathema. »

Hi etiam a legibus prohibentur administrare, et a testamento hæreditatem aut legatum accipere. Relicti itaque ab episcopo hæredes, nihil ipsi lucri accipient; sed publicum quæ iis relinquuntur recipiet: qui eos autem scribunt hæredes, erunt hæredes anathematis.

CANON LXXXV.

« De manumissionibus. Similiter placuit, ut de « manumissionibus, quæ fiunt in ecclesia, ab « imperatore petatur. »

BALS. Servi, propter aliquas causas ad ecclesias accedentes, episcopali cognitione manumittebantur. Sed quia eorum domini ipsos in servitutem redigere conabantur, visum est, ut imperator de iis admoneretur, ut reprimeretur dominorum potentia. Atque in his quidem consistit canon. Tu autem scias, quod ex libro recondito in primi defensoris secreto, qui habet ea quæ a claro sanctissimæ Magnæ Ecclesiæ exstructore imperatore Justiniano statuta sunt, multa habent privilegia, qui

A μάτων τοῦ τελευτήσαντος, ὡς ἀπεντεῦθεν ἐλευθερουμένων. Ἡ γὰρ νεαρὰ αὕτη εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐξεφωνήθη καὶ μόνους, καὶ ὀφείλει κρατεῖν εἰς τούτους, ὥσπερ εἰς τοὺς ἀδιαθέτους ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς ἐνεργήσει ἡ ῥηθεῖσα Ἰουστινιάνειος νεαρά.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ τεσσαρακοστὸς τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, Ἔστω, φησὶ, φανερὰ τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα, καὶ φανερὰ τὰ κυριακά· ἵν' ἐξουσίαν ἔχῃ ὁ ἐπίσκοπος τελευτῶν, οἷς βούλεται καταλεῖψαι τὰ ἴδια. Τὰ ὅμοια δὲ καὶ ὁ κδ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανὼν διατάττεται. Ἔχει γοῦν ἐκ τούτων ἄδειαν ὁ ἐπίσκοπος τὰ ἑαυτοῦ πράγματα καταλιμπάνειν οἷς βούλεται, πιστοῖς μέντοι καὶ ὀρθοδόξοις, οὐ μὴν αἱρετικοῖς ἢ ἀπίστοις, ἀλλ' οὐδὲ συγγενέσιν
B αὐτοῦ τοιούτοις. Εἰ δὲ τοιούτους τινὰς κληρονόμους τελευτῶν γράψει, ἐκεῖνος μὲν καὶ μετὰ θάνατον ἀναθεματίζεται, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς μνήμης τῶν ἱερέων ἀπαλείφεται. Ταῦτα μὲν, εἰ διαθέμενος αἱρετικοὺς καταλείψει κληρονόμους· τὸ δ' ἑξῆς τοῦ κανόνος δύσφραστόν ἐστι, κἀντεῦθεν δυσνόητον. Οἶμαι δὲ λέγειν ὅτι, ἐὰν ἀδιάθετος τελευτήσῃ ὁ ἐπίσκοπος, ἀναπολόγητος ἔσται ὁ μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπος ἀπολογίας στερούμενος, εἰ μὴ οἰκονομήσει τὰ ἰδικὰ αὐτοῦ πράγματα εἰκότως, ἐπεὶ ὀφείλει καὶ χρέος ἔχει τὴν διατύπωσιν, ἤγουν τὴν οἰκονομίαν τῶν πραγμάτων τοῦ τελευτήσαντος ἐπισκόπου ἁρμοδίαν ποιῆσαι, ἤτοι ἀξίαν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ. Ὁ γὰρ γινόμενος ἐπίσκοπος ἐπαγγέλλεται τοὺς κανόνας φυλάττειν· οἱ δὲ κανόνες φιλόπτωχον αὐτὸν εἶναι καὶ
C φιλόξενον ἀπαιτοῦσι, καὶ ὑπερόπτην χρημάτων. Ἡ δὲ ρλα' νεαρὰ κειμένη εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν ε', τίτ. γ', κεῖται ι' τοὺς ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς ἀδιαθέτους τελευτῶντας, καὶ νομίμων διαδόχων χωρὶς παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν κελεύει κληρονομεῖσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος, αἱρετικοὺς ἢ Ἕλληνας κλη« ρονόμους γράφων, ἔστω ἀνάθεμα. »

Οὗτοι καὶ ἀπὸ νόμων κωλύονται διατίθεσθαι, καὶ ἀπὸ διαθήκης κληρονομίαν ἢ λεγάτον λαμβάνειν. Καταλειφθέντες γοῦν κληρονόμοι παρ' ἐπισκόπου, αὐτοὶ μὲν οὐδέν τι κερδήσουσιν· ἀλλ' ὁ δημόσιος λήψεται τὰ καταλειφθέντα αὐτοῖς· οἱ δὲ γράψαντες
D αὐτοὺς κληρονόμους κληρονομήσουσι τὸ ἀνάθεμα.

ΚΑΝΩΝ ΠΕ'.

« Περὶ ἐλευθεριῶν. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα περὶ τῶν « ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γενομένων ἐλευθεριῶν ἀπὸ τοῦ « βασιλέως αἴτησις γένηται. »

ΒΑΛΣ. Δοῦλοι, διά τινας αἰτίας προσφεύγοντες ταῖς ἐκκλησίαις, ἠλευθεροῦντο κατὰ διάγνωσιν ἐπισκοπικήν. Ἐπεὶ δὲ οἱ δεσπόται τούτων ἐπεχείρουν αὐτοὺς δουλαγωγεῖν, ἔδοξε περὶ τούτων ὑπομνησθῆναι τὸν βασιλέα, ὥστε ἀνασταλῆναι τὴν τῶν δεσποτῶν δυναστείαν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι ἀπὸ τοῦ βιβλίου τοῦ ἀποκειμένου ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ πρωτεκδίκου, τοῦ ἔχοντος τὰ διατυπωθέντα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου κτήτορος τῆς ἁγιωτάτης Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ,

πολλὰ προνόμια ἔχουσιν οἱ παρὰ τοῦ μέρους τῆς A Ἐκκλησίας ἐλευθερούμενοι δοῦλοι. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν κϛ′ τίτ. τοῦ μη′ βιβλίου περὶ ἐλευθερουμένων διδάσκοντα, καὶ τὴν νεαρὰν τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τὴν διοριζομένην μὴ ἔχειν χώραν τοὺς περὶ τῶν ἀντιπαραγαγῶν τῶν μαρτύρων νόμους, ὅταν περὶ ἐλευθερίας δικάζηταί τις· ἀλλὰ μόνην γίνεσθαι παραγωγὴν μαρτύρων παρὰ τοῦ δουλαγωγουμένου ἢ τοῦ ἐλευθεροδοῶντος.

ΖΩΝΑΡ. Δοῦλοι διά τινας αἰτίας προσφεύγοντες ταῖς ἐκκλησίαις ἠλευθεροῦντο, τοῦτο τῶν ἐπισκόπων δίκαιον εἶναι δοκιμαζόντων· οὓς οἱ δεσπόται ἐπειρῶντο αὖθις εἰς δουλείαν ἕλκειν. Περὶ τούτων οὖν ἔδοξεν ὑπομνησθῆναι τὸν βασιλέα.

ΑΡΙΣΤ. «Περὶ τῶν ἐν ἐκκλησίαις γενομένων ἐλευ- B
«θεριῶν ἐκ βασιλέως αἴτησις γινέσθω.»

Τὰ αὐτὰ τῷ ἑξηκοστῷ τετάρτῳ κανόνι διαλαμβάνει· καὶ ἡρμηνεύθη ἐκεῖσε.

ΚΑΝΩΝ ΠϚ′.

«Περὶ τῶν πλαστῶν μνημείων τῶν μαρτύρων.
«Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα πανταχοῦ ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς «καὶ τοὺς ἀμπελῶνας θυσιαστήρια, ὡσανεὶ εἰς «μνήμην μαρτύρων καθιστάμενα, ἐν οἷς οὐδὲ ἓν «σῶμα ἢ λείψανον μαρτύρων ἀποκείμενον δεί«κνυνται, ἀπὸ τῶν ἐντοπίων ἐπισκόπων, εἰ ἔστι «δυνατὸν, καταστρέφωνται. Εἰ δὲ τοῦτο θορύβοις «δημοτικοῖς οὐ συγχωρεῖται, ὅμως τὰ πλήθη νου«θετηθῶσι μὴ ὀχλαγωγεῖν τοὺς τόπους ἐκείνους· καὶ «ἵνα οἱ τὰ ὀρθὰ φρονοῦντες μηδεμιᾷ δεισιδαιμονίᾳ «τῶν τοιούτων τόπων καταδεσμῶνται, καὶ μηδαμῶς C «μηδὲ μνήμη μαρτύρων ἐπιτελεσθῇ, εἰ μή που ἢ «σῶμα ἤ τινα λείψανα ὦσιν ἢ ἀρχαιογονία τινὸς «οἰκήσεως ἢ κτήσεως ἢ πάθους πιστῇ ἀρχαιό«τητι παραδίδωνται. Ὅσα γὰρ δι' ἐνυπνίων καὶ «ματαίων ἀποκαλύψεων ἀνθρώπων τινῶν ὁπουδή«ποτε καθίστανται θυσιαστήρια, παντὶ τρόπῳ τὰ «τοιαῦτα ἀποδοκιμασθῶσιν.»

ΒΑΛΣ. Κεκανόνισται μὴ ἄλλως εὐκτήριον οἶκον ἀνεγείρεσθαι ὁπουδήποτε, εἰ μὴ κατ' ἐπιτροπὴν ἐπισκοπικὴν ἢ καὶ παρουσίαν εὐχὴ θεμελίου τελεσθῇ κατὰ τόπον, καὶ σταυροπήγιον ἐντεθῇ, καὶ διὰ καταθέσεως ἁγίων λειψάνων μαρτυρικῶν καθιερωθῇ ὁ ναός. Ἐπεὶ δέ τινες, ὡς ἔοικεν, ἀπὸ ὀνειράτων ἢ καὶ πεπλαστευμένων ἀποκαλύψεων ἀνήγειρον εἰς ἀγροὺς καὶ ἀμπελῶνας παρὰ γνώμην τῶν ἐπι- D σκόπων θυσιαστήρια, καὶ διὰ παρασυνάξεων καὶ ψευδῶν ἐνυπνίων τοὺς ἁπλουστέρους πλανῶντες, τὴν ὀρθοδόξων πίστιν διέστρεφον, ἤρεσε τὰ τοιαῦτα θυσιαστήρια, τὰ εἰς μνήμην τάχα μαρτύρων καθιστάμενα, καὶ μὴ ἔχοντα σώματα ἢ λείψανα μαρτύρων, μηδὲ ἀρχῆθεν ἀνεργεθέντα διὰ τὸ οἰκῆσαι ἐν αὐτοῖς ὁσίους ἢ μάρτυρας, ἢ κτησείδια εἶναι τούτων, ἢ ἐν αὐτοῖς πάθη μαρτυρίου ὑποστῆναι, καὶ, ὡς εἴρηται, μὴ καθιερωθέντα παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἐπισκόπων, καταστρέφεσθαι. Εἰ δὲ οἱ δῆμοι, φασὶν, ἀνθίστανται θορυβοῦντες, νουθετεῖσθαι καὶ τούτους μὴ ὀχλαγωγεῖν τοὺς τόπους ἐκείνους, τουτέστι μὴ συνάγεσθαι τοὺς ὄχλους ἐκεῖ, μηδὲ τοὺς ὀρθοδόξους καταδεσμεῖσθαι τῇ τούτων δεισιδαιμονίᾳ, μηδὲ μνήμας

ex parte Ecclesiæ manumissi sunt servi. Lege et vicesimum sextum tit. quadragesimi octavi libri, qui docet de servis qui manumittuntur : **619** et novellam clari imperatoris domini Alexii Comneni, quæ statuit non habere locum leges de contraria testium productione, quando quis contendit de libertate : sed solam fieri testium productionem ab eo, qui in servitutem ducitur, vel in libertatem proclamat.

ZONAR. Servi, certis quibusdam de causis ad ecclesiam confugientes, si id episcopus æquum statuisset, manumittebantur; quos domini rursum ad servitutem trahere niterentur. Ea de re igitur imperatorem esse monendum visum est.

ARIST. « De manumissionibus quæ in ecclesiis « fiunt, imperatori petitio exhibeatur. »

Hic canon eadem ac sexagesimus quartus statuit; et ibi interpretatur.

CANON LXXXVI.

« De fictis martyrum monumentis. Similiter pla« cuit, ut omnia per agros et vineta altaria, « veluti in memoriam martyrum constituta, in « quibus nullum corpus aut reliquiæ martyrum « conditæ ostenduntur, a loci episcopis, si pos« sit fieri, subvertantur. Sin autem propter po« pulares tumultus hoc non permittitur; plebs « tamen admoneatur, ne iis in locis conventus « agat; et ut qui recte sentiunt nulla eorum « locorum superstitione alligentur; et omnino « nec martyrum memoria peragatur, nisi utique « vel corpus vel aliquæ sint reliquiæ, vel alicu« jus habitationis, aut possessionis, aut passio« nis origo fideli antiquitati tradita est. Quæ« cunque enim per somnia et vanorum hominum « revelationes ubilibet constituuntur altaria, ea « omni modo reprobentur. »

BALS. Canone cautum est, ne aliter usquam oratorium excitetur, nisi episcopali permissione, vel etiam præsentia, eo in loco fundamenti oratio peracta et crucis fixo posita sit, et per sanctorum martyrum reliquiarum depositionem templum sit consecratum. Quia autem nonnulli, ut est verisimile, per somnia et fictas revelationes in agris et vineis præter episcoporum sententiam altaria excitabant, et per improbos hominum cœtus, et falsa somnia, simpliciores decipientes, fidem orthodoxam subvertebant : placuit, ut ejusmodi altaria, in memoriam forte martyrum constituta, et corpora vel reliquias martyrum non habentia : neque a principio excitata, quod sancti in eis habitarint aut martyres, vel quod sint eis possessiunculæ, vel quod martyrio ibi coronati sint; nec a regionis episcopis, ut dictum est, consecrata, subvertantur. Si autem populi, inquiunt, tumultuantes resistant, admoneantur, ne in locis conventus agant, hoc est, ne illic turbas congregent; nec orthodoxi eorum superstitione alligentur, neque in eis martyrum memoriam celebrent. Nota

præsentem canonem, qui est valde utilis ad rusticanas ecclesias. Multa enim ejusmodi fiunt a vicanis homunculis, mulieres diabolico instructu bacchantes et futura forte divinantes, hominesque, qui se dæmoniaco spiritu afflatos simulant, et quæ ne dicere quidem decet, in ejusmodi ecclesiis faciunt assumentibus.

ZONAR. Nonnulli, se id pie facere existimantes, in agris et vineis martyrum ædiculas, quasi per somnia visaque admoniti, excitabant. Eas igitur, si nec martyrum corpora ibi reposita, nec aliquæ illorum reliquiæ, asserventur, episcoporum, 620 qui iis locis præsunt, auctoritate everti jubet canon. Quod si multitudo, inquit, seditiose repugnet, neque illas dirui patiatur : saltem, ne iis in locis populi conventus agant, hoc est, ne illic turbas congregent, nec aliqua eorum superstitione orthodoxi alligentur, nec in iis martyrum memoriam celebrent ; si quidem nec martyris corpus nec reliquiæ ibi recondita sint, neque jam ab antiquis temporibus altare illud sit exædificatum ; publice populum admonendum esse decernit. Quæcunque enim, quasi per somnia, et revelationes a nonnullis constructa, repente exstitere, omnia, inquit, penitus improbata damnentur.

ARIST. « Altare in agris aut vineis, quibus nullæ « sunt reliquiæ martyris repositæ, exstructum, « nisi publicus excitetur tumultus, evertatur : « et quæcunque per insomnia vanasque revelationes altaria eriguntur. »

Quæcunque ædes oratoriæ per episcoporum preces non constituuntur, nec martyrum reliquiæ in iis reponuntur, profanæ sunt. Espropter itaque et altaria, quæ in agris aut vineis fiunt sine episcopi precibus, et reliquiarum martyrum depositione, si fieri potest, subvertantur : sin autem popularis tumultus hoc fieri prohibet, saltem admoneantur, popularis turbæ concitationes in iis non facere. Subvertantur autem et altaria per insomnia et vanas revelationes erecta. Cum diabolus enim sit tenebræ, lumen simulat : et pietatis nimirum prætextu hominum animas inescat.

CANON LXXXVII.

« De reliquiis idolorum radicitus exstirpandis. Similiter placuit peti a clarissimis imperatoribus, « ut reliquiæ idololatriæ, non solum quæ sunt in « simulacris, sed in quibusvis locis, vel lucis, vel « arboribus, omnimodo deleantur. »

BALS. Patres imperatores rogant, ut quæ adhuc relictæ sint idolorum imagines, et ubicunque esse sint, adoleantur.

ZONAR. Quamvis Evangelio longe lateque propagato, adhuc tamen quædam ex idololatria reliquiæ superfuerant, et adhuc simulacra atque aræ pluribus in locis ac nemoribus servabantur. De iis igitur funditus abolendis, ita ut nihil amplius ex iis

A μαρτύρων ἐν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, πολλὰ χρησιμεύοντα εἰς τὰς ἀγροικικὰς ἐκκλησίας. Γίνονται γὰρ πολλὰ τοιαῦτα παρὰ χωριτικῶν ἀνδραρίων προσλαμβανόντων γυναῖκας ἐνθουσιώσας καὶ κατὰ δαιμονικὴν ἐπήρειαν προφοιβαζούσας τάχα τὰ μέλλοντα, καὶ ἄνδρας προσποιουμένους δαιμονᾷν, καὶ ποιοῦντάς τινα μηδὲ λέγεσθαι ἄξια εἰς τὰς τοιαύτας ἐκκλησίας.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς, εὐσεβεῖν δοκοῦντες, ἐν ἀγροῖς καὶ ἐν ἀμπελῶσιν ᾠκοδόμουν εὐκτήρια ἐπὶ μαρτύρων ὀνόμασιν, ὡς δι' ἐνυπνίων ταῦτα καὶ ἀποκαλύψεων ἀνεγείροντες. Προστάσσει ,τοίνυν ὁ κανὼν τὰ τοιαῦτα, εἰ μήτε σώματα μαρτύρων ἔχοιεν αὐτοῖς ἐναποκείμενα, μήτε τινὰ λείψανα μαρτύρων, παρὰ τῶν κατὰ τόπους ἐπισκόπων καταστρέφεσθαι. Εἰ δὲ B οἱ δῆμοι, φησὶν, ἀνθίστανται θορυβοῦντες, καὶ οὐκ ἐῶσι καθαιρεῖσθαι αὐτὰ, νουθετεῖσθαι τὰ πλήθη κελεύει μὴ ὀχλαγωγεῖν τοὺς τόπους ἐκείνους, τουτέστι μὴ συνάγεσθαι τοὺς ὄχλους ἐκεῖ, μηδὲ τοὺς ὀρθοδόξους καταδεσμεῖσθαι τῇ τούτων δεισιδαιμονίᾳ, μηδὲ μνήμας μαρτύρων ἐν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν, εἰ μὴ σῶμα μάρτυρος μηδὲ λείψανα ἐκεῖ κεῖνται, ἢ ἐξ ἀρχαίων χρόνων ἦν ᾠκοδομημένον τὸ θυσιαστήριον ἐκεῖνο. Ἃ γὰρ, φησὶ, συνέστησαν, ὡς ἐξ ἐνυπνίων καὶ ἀποκαλύψεων οἰκοδομησάντων αὐτά τινων, πάντα ἀποδοκιμαζέσθωσαν.

ΑΡΙΣΤ. « Θυσιαστήριον ἐν ἀγροῖς ἢ ἀμπελῶσι « γινόμενον, ἐν οἷς οὐ λείψανον ἀπόκειται μάρτυ« ρος, εἰ μὴ δημόσιος γίνεται θόρυβος, καταστρε« φέσθω· καὶ ὅσα δι' ἐνυπνίων καὶ ἀποκαλύψεων μα« ταίων συνίσταται θυσιαστήρια. »

C Ὅσοι τῶν εὐκτηρίων οἴκων οὐ δι' εὐχῆς ἐπισκόπων συνέστησαν, καὶ λείψανα μαρτύρων τούτοις ἐναπετέθησαν, ἀνίεροί εἰσι. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ τὰ ἐν ἀγροῖς ἢ ἀμπελῶσι γινόμενα θυσιαστήρια χωρὶς εὐχῆς ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἐναποτεθῆναι μαρτύρων λείψανα, εἰ δυνατὸν, καταστρεφέσθωσαν· εἰ δὲ δημοτικὸς θόρυβος τοῦτο κωλύει γενέσθαι, κἂν νουθεσίαν δεχέσθωσαν μὴ ποιεῖν ἐν αὐτοῖς ὀχλαγώγια. Καταστρεφέσθωσαν δὲ καὶ τὰ δι' ἐνυπνίων καὶ ἀποκαλύψεων ματαίων συνιστάμενα θυσιαστήρια. Σκότος γὰρ ὢν ὁ διάβολος, φῶς ὑποκρίνεται· καὶ προφάσει δῆθεν εὐλαβείας τὰς τῶν ἀνθρώπων δελεάζει ψυχάς.

D

ΚΑΝΩΝ ΠΖ'.

« Περὶ τοῦ τὰ λείψανα τῶν εἰδώλων ἐκριζωθῆναι. « Ὁμοίως ἤρεσεν αἰτηθῆναι ἀπὸ τῶν ἐνδοξοτάτων « βασιλέων, ἵνα τὰ λείψανα τῆς εἰδωλολατρείας μὴ « μόνον τὰ ἐν ξοάνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν οἱοισδήποτε τό« ποις ἢ ἄλσεσιν ἢ δένδροις παντὶ τρόπῳ ἐξαλει« φθῶσιν. »

ΒΑΛΣ. Παρακαλοῦσιν οἱ Πατέρες τοὺς βασιλεῖς, τὰ ἔτι περιλειφθέντα ἀγάλματα τῶν εἰδώλων, καὶ ὁπουδήποτε ὄντα ἐξαλειφθῆναι.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος πλατυνθέντος, ἔτι λείψανα τῆς εἰδωλολατρείας τινὰ, ἤγουν ἐγκαταλείμματα, περιελιμπάνοντο· ἐσώζοντο καὶ ἀγάλματα καὶ βωμοὶ ἐν διαφόροις τόποις καὶ ἄλσεσι. Περὶ τούτου ἔδοξε τοῖς Πατράσιν ὑπομνη-

σθῆναι τοὺς βασιλεῖς, ἵνα ἐξαλειφθῶσιν, ὥστε μή τι A περιλειφθῆναι αὐτῶν.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ εἴτε ἐν ξοάνοις, ἢ τόποις τισὶν ἢ ἄλσεσιν, ἢ δένδροις λείψανα τῆς εἰδωλολατρείας ἐξαλειφέσθω. »

Οὐ μόνον τὰ τῶν εἰδώλων ξόανα δεῖ συντρίβεσθαί τε καὶ ἐξαλείφεσθαι, καὶ τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καταστρέφεσθαι, ἀλλὰ καὶ εἴ τι λείψανον τῆς εἰδωλολατρείας ὑπελείφθη ἢ ἐν τόποις, ἢ ἄλσεσιν, ἢ δένδροις (τί γὰρ, ὅτι τινὰ τούτων ἐτίμων οἱ Ἕλληνες, ἢ ἐμαντεύοντο ἐν αὐτοῖς, καὶ τῆς πλάνης ἀπελαθείσης, ἢ ὁ τρίπους, ἢ τὸ μαντεῖον ἐναπέμεινεν), ἀφανιζέσθω καὶ τοῦτο, ὡς μηδὲ μνήμην αὐτῷ ὑπεῖναι.

reliquum fiat, Patres imperatores monendos esse censuerunt.

ARIST. « Idololatriæ reliquiæ, sive in statuis, sive locis quibuslibet, vel lucis vel arboribus, deleantur. »

Non tantum idolorum simulacra conteri oportet et deleri, et aras eorum everti : sed si quæ idololatriæ reliquiæ restent, vel in locis, vel lucis, aut arboribus (quid enim quod nonnulla eorum honore prosecuti sunt Græci et in eis vaticinati, et errore expulso, vel tripos vel manteum permanet,) aboleantur et illæ ut nec memoria iis supersit.

ΚΑΝΩΝ ΠΗ'. B

« Ὥστε γράφεσθαι καὶ ὑπογράφεσθαι, ὁσάκις γένηται χρεία, ἐκ τοῦ ἐν Καρχηδόνι ἐπισκόπου ἐπ' ὀνόματι πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐπιστολάς. Ἀπὸ συμπάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη, ἵνα, ἐὰν ἀρέσῃ τινὰ γράμματα ὀφείλειν ὑπαγορευθῆναι ἐν τῇ συνόδῳ, ὁ προσκυνητὸς ἐπίσκοπος ὁ ἐν τῷ θρόνῳ τούτῳ προκαθήμενος καταξιοῖ ἐπ' ὀνόματι πάντων ὑπαγορεύειν καὶ ὑπογράφειν ἐν οἷς ἤρεσεν· ἔτι μὴν τοῖς τοποτηρηταῖς ἐπισκόποις, τοῖς ὀφείλουσιν ἀποσταλῆναι εἰς τὰς τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίας ἕνεκεν τῶν Δονατιστῶν γράμματα δοθῆναι, δύναμιν ἐντολικοῦ περιέχοντα ἣν δύναμιν μὴ παρεξέλθωσι καὶ ὑπέγραψαν. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς Καρχηδονίων ἐκκλησίας τῷ παρόντι ψηφίσματι συνῄνεσα, καὶ C ἀναγνωσθέντι ὑπέγραψα. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

621 CANON LXXXVIII.

« Ut scribantur et subscribantur, quoties opus fuerit, ab episcopo Carthaginensi, nomine omnium episcoporum, epistolæ. Ab omnibus episcopis dictum est, ut, si placuerit, debere synodo dictari epistolas, venerandus episcopus in hoc throno præsidens dignetur sub nomine omnium dictare et subscribere quæ placuerint : prætorea episcopis legatis, qui mitti debent in provincias Africæ, propter Donatistas, dari litteras, quæ mandatum contineant ; quam potestatem ne transgrediantur, et subscripserunt : Aurelius episcopus Carthaginensium Ecclesiæ, præsenti decreto consensi, et lecto subscripsi. Similiter et reliqui episcopi subscripserunt. »

ΖΩΝΑΡ. Ἤρεσε πᾶσι τοῖς ἐν τῇ συνόδῳ, ἵνα, εἰ χρεία γένηται ἐπιστολὰς γραφῆναι πρός τινας ἐκ τῆς συνόδου, ὁ προκαθήμενος ἐν τῷ θρόνῳ τῆς Καρχηδονίων ἐκκλησίας, ὃν καὶ πάππαν ἐν ἀρχῇ τῆς συνόδου ὠνόμασαν, ταύτας ὀνόματι πάντων τῶν ἐπισκόπων ὑπαγορεύῃ. Ἤρεσε δὲ καὶ δοθῆναι γράμματα, ἐντολῆς δύναμιν ἔχοντα, καὶ τυποῦντα τί ποιῆσαι ὀφείλουσι, τοῖς μέλλουσιν ἀπελθεῖν εἰς τὴν τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίαν ἕνεκεν τῶν Δονατιστῶν, ἵνα μὴ παρεξέλθωσι τὰ ἐνταλθέντα αὐτοῖς.

ZONAR. Omnibus qui in synodo aderant placuit, ut si quas a synodo epistolas conscribi opus fuerit, qui in throno Carthaginensis Ecclesiæ præsidet, quem et papam initio synodi vocavere, nomine episcoporum omnium eas dictet. Illud etiam placuit, ut litteræ mandati vim habentes, et quid fieri oporteat præscribentes, in Africanam provinciam Donatistarum causa profecturis darentur, nec iis quidquam, nisi ex illarum præscripto, transigere liceret.

ΑΡΙΣΤ. « Ἔδοξε τὰ ὀφείλοντα παρὰ τῇ συνόδῳ γίνεσθαι γράμματα παρὰ τοῦ ἐν Καρχηδόνι D ἐπισκόπου ἐπ' ὀνόματι πάντων γράφεσθαι καὶ ὑπογράφεσθαι. »

Ὡς γὰρ πρωτεύων τῶν ἐν Ἀφρικῇ πάντων τῶν ἐπισκόπων, τὰ παρὰ τῆς συνόδου ὀφείλοντα σταλῆναι γράμματα πρὸς τοὺς τῆς Ἀφρικῆς ἄρχοντας ἕνεκα τῶν Δονατιστῶν, ἢ πρὸς ἑτέρους, γράψει καὶ ὑπογράψει. Ὠκονομήθη δὲ τοῦτο, διὰ τὸ δυσχερὲς εἶναι, καὶ φόρτον ὁλόκληρον, πάντας τοὺς τῆς συνόδου τοῖς στελλομένοις παρ' αὐτῶν πρὸς βασιλεῖς ἢ πρὸς ἄρχοντας γράμμασιν ὑπογράφειν.

ARIST. « Visum est, ut quæ a synodo mittendæ sunt litteræ, ab episcopo Carthaginensi sub omnium nomine scribantur et subscribantur. »

Ut primas enim omnium in Africa episcoporum, litteras, quæ a synodo mitti debent ad Africæ magistratus Donatistarum gratia vel etiam ad alios, scribet et subscribet. Illud autem constitutum fuit, quia difficile est, et onus generale, ut omnes qui sunt in synodo litteris a se ad imperatores et magistratus missis subscriberent.

Πρᾶξις πέμπτη.

« Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τὰ προλαβόντα ψηφίσματα κυροῦνται ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου τῶν Αὐγούστων ὑπάτων τῇ πρὸ ἓξ Καλανδῶν Σεπτεμβρίων ἐν Μιλεβετανῇ

Actio quinta.

« In hac synodo præcedentia decreta confirmantur sub gloriosissimis imperatoribus Arcadio et Honorio Augustis consulibus, A. D. sexto Kalendas Septembris; in civitate Milevitana, in secreto

« ecclesiæ. Aurelius episcopus Carthaginensis Ecclesiæ, præsidens in universa synodo, assistentibus diaconis, dixit: Quoniam sanctissimæ Ecclesiæ corpus unum est, et omnium membrorum unum est caput accidit, Deo volente et nostram infirmitatem corroborante, ut nos ad hanc Ecclesiam accederemus, dilectionis et fraternitatis gratia persuasi: et ideo vestram dilectionem adhortor (quoniam ita credendum est, nostrum ad vos adventum neque supervacaneum esse, neque omnibus lætum) ut nostrum omnium consensus veterum decretorum placitis, quæ sive in Hipponensi synodo confirmata, sive postea in Carthaginensi synodo meliore definita, similiter autem et nunc nobis ordine lecta sunt, concordare manifestetur. Tunc enim vestræ fraternitatis consensus luce clarior apparebit, si ea, quæ a nobis in superioribus synodis legitime definita sunt, non solum vestris in præsentibus actis consensibus, sed etiam subscriptionibus declarata fuerint. Xantippus primæ sedis Numidiæ episcopus dixit: Credo quod universæ fraternitati placuit: nos etiam nostro signo subscribentes placere confirmamus. **622** Et quæ decreta fuerant, propria manu confirmarunt. Nicetius episcopus primæ cathedræ Mauritaniæ Sitifensis dixit: Statuta recitata, quoniam non carent ratione, et ab omnibus confirmata sunt, meæ quoque præterea parvitati placent, quæ propria subscriptione confirmabo. »

« πόλει εἰς τὸ σήκρητον τῆς ἐκκλησίας. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς Καρχηδονίων ἐκκλησίας προκαθίσας ἐν πάσῃ τῇ συνόδῳ παρεστώτων τῶν διακόνων εἶπεν· Ἐπειδὴ τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας ἓν σῶμα ὑπάρχει, καὶ πάντων τῶν μελῶν μία ἐστὶ κεφαλὴ, συνέβη, θέλοντος τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν ἐνδυναμοῦντος, ὥστε πρὸς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν ἐλθεῖν ἡμᾶς, ἀγάπης καὶ ἀδελφότητος χάριτι προτραπέντας. Διὸ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην (ἐπειδὴ οὕτως ἐστὶν πιστευτέον, ὅτι ἡμετέρα παρ' ὑμῖν προσέλευσις οὔτε περισσὴ οὔτε ἡδυτάτη πᾶσίν ἐστιν), ἵνα ἡ συναίνεσις πάντων ἡμῶν φανερωθῇ ὁμονοεῖν τοῖς συνδόξασι τῶν ψηφισμάτων τῶν πάλαι, εἴτε κατὰ τὴν ἐν Ἱππῶνι σύνοδον βεβαιωθέντων, εἴτε μετὰ ταῦτα τῇ ἐν Καρχηδόνι κρείττονι συνόδῳ ὁρισθέντων, ὁμοίως δὲ καὶ νῦν κατὰ τάξιν ἡμῖν ἀναγινωσκομένων. Τότε γὰρ τῆς ὑμετέρας ἀδελφότητος ἡ ὁμόνοια λαμπροτέρα τοῦ φωτὸς ἀναδειχθήσεται, ἐὰν τὰ παρ' ἡμῶν ἐν ταῖς ἀνωτέραις συνόδοις νομίμως ὁρισθέντα, μὴ μόνον ταῖς ἐν τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις συναινέσεσιν ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπογραφαῖς ἔτι μὴν φανερώσηται. Ξάνθιππος ἐπίσκοπος τῆς πρώτης καθέδρας τῆς Νουμιδικῆς εἶπεν· Πιστεύω ὅτι πάσῃ τῇ ἀδελφότητι ἤρεσεν· ὑπογράφοντές τε ἡμεῖς τῇ ἰδίᾳ ὑποσημειώσει βεβαιοῦμεν ἀρέσαι. Καὶ τὰ ὁρισθέντα ἰδιοχείρως ἐβεβαίωσαν. Νικήτιος ἐπίσκοπος τῆς πρώτης καθέδρας Μαυριτανίας Σιτιφένσης εἶπεν· Τὰ ἀναγνωσθέντα ψηφίσματα, ἐπειδὴ λογισμοῦ οὐκ ἐστέρηνται, καὶ ἀπὸ πάντων ἐκυρώθησαν, ἔτι μὴν καὶ τῇ ἐμῇ βραχύτητι ταῦτα ἀρέσκουσι, ἅπερ τῇ οἰκείᾳ ὑπογραφῇ βεβαιώσω.

BALS. Cum Aurelius episcopus Carthaginensis æquum censuisset, ut omnes episcopi iis, quæ decreta erant, consentirent, vel se consentire ostenderent; dixerunt omnes se ea recipere, quæ in diversis synodis constituta sunt: et propterea propriis subscriptionibus ea confirmaverunt.

ZONAR. Hoc loco synodi præses Aurelius ab episcopis postulat, ut iis, quæ ante in synodis, sive in Hipponensi urbe, sive Carthagine habitis, constituta fuerant, assensum ipsi præberent, et ostenderent, quod unanimes illis consentiunt, et decreta subscriptionibus confirmant; quæ et subscribendo confirmarunt.

ΒΑΛΣ. Τοῦ Αὐρηλίου τοῦ ἐπισκόπου Καρχηδόνος ἀξιώσαντος συναινέσαι πάντας τοὺς ἐπισκόπους τοῖς ὁρισθεῖσι, καὶ δεῖξαι ὡς ὁμονοοῦσιν, εἶπον ἅπαντες ἀποδέχεσθαι τὰ θεσπίσματα ἐν διαφόροις συνόδοις· καὶ διὰ τοῦτο ἐβεβαίωσαν αὐτὰ διὰ οἰκείων ὑπογραφῶν.

ΖΩΝΑΡ. Ἐνταῦθα ὁ προέχων τῆς συνόδου Αὐρήλιος ἀξιοῖ τοὺς ἐπισκόπους συναινέσαι τοῖς πάλαι δόξασιν ἐν συνόδοις, εἴτε ἐν Ἱππῶνι τῇ πόλει εἴτε ἐν Καρχηδόνι γενομέναις, καὶ δεῖξαι ὡς ὁμονοοῦσιν ἐκείνοις συναινοῦντες, καὶ ὑπογραφαῖς βεβαιοῦντες τὰ ψηφισθέντα· ἃ καὶ ὑπογράψαντες ἐβεβαίωσαν.

CANON LXXXIX.

« De ordine episcoporum. Ut qui posterius ordinati

ΚΑΝΩΝ ΠΘ'.

« Περὶ τάξεως ἐπισκόπων (36). Ὥστε τοὺς μεταγε-

Guill. Beveregii notæ.

(36) *Περὶ τάξεως ἐπισκόπων*. Hic idem est atque decimus tertius Concilii Milevitani canon, statuens, ut in honore episcopis exhibendo ordinationis tempus observetur. Idem etiam a concilio Bracarensi 1, constitutum est, *Item placuit, ut conservato metropolitani episcopi primatu, cæteri episcoporum secundum suæ ordinationis tempus alius alio sedendi deferat locum.* Conc. Brac. 1, c. 24. Hic canon a Gratiano citatur, tanquam sextus concilii Cabiloniensis, his verbis, *Placuit ut conservato metropolitani primatu, cæteri episcopi secundum suæ ordinationis tempus alius alii deferat locum.* Grat. distinct. 18, c. 1. Sic etiam concilium Toletanum quartum ordinem concilii celebrandi instituens, ait, *Et convenientes omnes episcopi pariter introeant, et secundum ordinationis suæ tempora resideant.* Concilium Tolet. quartum, c. 3. Gregorius I papa Romanus in epistola ad Siagrium episcopum Augustodunensem, quem Pallii usu honoravit, *Cujus ne indumenti*, inquit, *munificentiam nudam videamur quodammodo contulisse, hoc etiam pariter prospeximus concedendum, ut metropolitæ suo per omnia loco et honore servato, Ecclesia civitatis Augustodunæ, cui omnipotens Deus præesse te voluit, post Lugdunensem Ecclesiam esse debeat, et hunc sibi locum et ordinem ex nostræ auctoritatis

« νεστέρους χειροτονηθέντας μὴ τολμᾷν ἑαυτοὺς προτιμᾷν τῶν προτέρων. Βαλεντῖνος ἐπίσκοπος εἶπεν· Τὸ ἀγαθὸν τῆς ὑμετέρας ἀνεξικακίας, ἐὰν ἐπιτρέπῃ, ἀκολούθως ἐξηγήσομαι τὰ ἐν τῷ προλαβόντι χρόνῳ εἰς τὴν Καρχηδονίων ἐκκλησίαν πραχθέντα, καὶ ταῖς τῶν ἀδελφῶν ὑπογραφαῖς φανερῶς κυρωθέντα, καὶ ἡμᾶς ἔτι νῦν φυλάξοντας ὁμολογήσω. Ἐκεῖνο τοίνυν ἐπιστάμεθα ἀμίαντον ἀεὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φυλάττεσθαι κατάστασιν οὕτως, ὡς μηδένα τῶν ἀδελφῶν τολμᾷν ἑαυτὸν προτιμᾷν ποτε τῶν πρὸ αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ ἃ ταῖς τῆς ἀγάπης τάξεσιν ἀεὶ παρεσχέθη τοῖς προτέροις· ἅπερ οἱ ἐπακολουθοῦντες χαριέντως κατεδέξαντο. Ταύτην οὖν τάξιν κελεύσει ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη κρειττόνως ταῖς ἡμετέραις διαλαλιαῖς βεβαιῶσαι. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Οὐκ ἐχρῆν μὲν ταῦτα ἡμᾶς ἐπαναλαμβάνειν, εἰ μὴ τυχὸν ἀκατανόητοι διάνοιαί τινων ἀνεφύησαν, αἱ πρὸς τοὺς ὅρους τούτους τὰς ἡμετέρας αἰσθήσεις ὀξύνουσαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη κοινή ἐστιν αἰτία, ἣν νῦν ἐνεφάνισεν ὁ ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς ἡμῶν, ὥστε ἕκαστον ἡμῶν επιγινώσκειν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ψηφισθεῖσαν αὐτῷ τάξιν, καὶ ἵνα οἱ μεταγενέστεροι τοῖς προτέροις ἀναφέρωσιν, καὶ μὴ τολμήσωσιν παρὰ γνώμην τούτων τί ποτε πράττειν· διὰ τοῦτο λέγω, καθὼς τὸν εμὸν ὑποτρέχει λογισμὸν, τοὺς καταφρονοῦντας τῶν πρὸ αὐτῶν, καί τινα ἀποτολμῶντας, κωλυτέους ἁρμοδίως εἶναι ἀπὸ πάσης τῆς συνόδου. Ξάνθιππος ἐπίσκοπος τῆς πρώτης καθέδρας τῆς Νουμηδίας εἶπεν· Ἤκουσεν ἡ πάντων τῶν ἀδελφῶν παρουσία τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνιερεέως ἡμῶν Αὐρηλίου, τί πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται; Διοτίμιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Τὰ παρὰ τῆς ψήφου τ ν ἀρχαίων ὁρισθέντα τῇ ὑμετέρᾳ συναινέσει ἐκδοθήσεται· ἵνα τὰ περιεχόμενα τοῖς πεπραγμένοις τῶν προτέρων συνόδων ἐν τῇ ἐν Καρχηδόνι ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν ὑμετέραν συναίνεσιν πεπληρωμένως βέβαια παρὰ πᾶσι φυλαχθῶσιν. Σύμπαντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Ἡ τάξις αὕτη ἀπὸ τῶν Πατέρων καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἐφυλάχθη, καὶ ἀφ' ἡμῶν κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ φυλαχθήσεται σωζομένου ἔτι μὴν τοῦ δικαίου τῶν πρωτευόντων τῆς Νουμηδίας καὶ Μαυριτανίας, ἐκ τοῦ χαρτοθεσίου καὶ ματρικίου τῆς Νουμηδίας. Ἔπειτα ἤρεσε πᾶσι τοῖς ἐπισκόποις τοῖς ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ ὑπογράψασιν, ἵνα τὸ ματρίκιον καὶ ἀρχέτυπον τῆς Νουμηδίας καὶ εἰς τὴν πρώτην καθέδραν ᾖ, καὶ εἰς τὴν μητρόπολιν Κωνσταντίναν. »

« sunt prioribus se non audeant præponere. Valentinus episcopus dixit : Si vestræ patientiæ bonum permittat, ordine narrabo quæ priori tempore in Carthaginensium Ecclesia facta, et etiam dum fratrum subscriptionibus aperte confirmata sunt, et nos servaturos profitebor, Illud itaque scimus inviolatam ecclesiasticam semper servari disciplinam, ita ut nullus ex fratribus audeat unquam se iis præponere, qui ante ipsum fuerunt : sed et quæ charitatis ordinibus semper prioribus præbita sunt, ea consequentes libenter susceperunt. Hunc ergo ordinem jubebit vestra sanctitas melius nostris interlocutionibus roborari. Aurelius episcopus dixit : Non oportebat nos hæc quidem repetere, nisi forte minus intelligibiles quorumdam cogitationes exortæ essent, quæ nostros sensus ad hæc decreta excitarent. Sed quia hæc communis causa est, quam nunc ostendit frater et coadjutor noster, unusquisque nostrum cognoscat ordinem sibi a Deo decretum, et ut posteriores prioribus deferant, et non audeant præter eorum sententiam aliquid unquam agere, propterea dico, quemadmodum mihi venit in mentem, qui contemnunt illos qui ante se sunt, et aliqua temere audent, eos convenienter ab omni synodo coercendos esse. Xantippus episcopus primæ cathedræ Numidiæ dixit : Audivit omnium fratrum præsentia prosecutionem fratris et consacerdotis nostri Aurelii : quid ad hæc respondetur? Diatimius episcopus dixit : Quæ ab antiquorum suffragio definita sunt, ea vestro consensui tradentur : ut quæ continentur in actis priorum synodorum in Carthaginensi Ecclesia, vestro consensu plene firmata apud omnes serventur. Omnes episcopi dixerunt : Ipse ordo a Patribus et ab antiquis servatus est, et a nobis Dei permissione servabitur, servato utique jure primatum Numidiæ et Mauritaniæ ex indice et matricula Numidiæ. Deinde placuit omnibus episcopis, qui in hac synodo subscripserunt, ut matricula et archetypum Numidiæ sit etiam in prima cathedra, et in metropoli Constantina. »

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, οὐκ ἐτάχθησαν ἔτι, οὐδὲ ὡρίσθησαν κατὰ τὸν τότε καιρὸν οἱ θρόνοι τῶν ἐκκλησιῶν· καὶ διὰ τοῦτο ὥρισαν οἱ Πατέρες προτιμᾶσθαι

BALS. Ut videtur, nondum erant ordinati, nec tunc temporis constituti throni ecclesiarum : et propterea statuerunt Patres eos præponi, qui prius

Guill. Beveregii notæ.

indulgentia vindicare. Cæteros vero episcopos secundum ordinationis suæ tempus, sive ad considendum in concilio, sive ad subscribendum, vel in qualibet alia re, sua attendere loca decernimus, et suorum sibi prærogativum ordinum vindicare. Greg. l. VII, epist. 114. Hinc, ni fallor, canone hujus Concilii 92, constitutum habemus, ut cum episcopi ordinantur, ab ordinatoribus suis litteras accipiant, consulem sive annum et diem indicantes, quo ordinati sunt : qui quidem canon in concilio Milevitano præsentem immediate sequitur, his verbis, *Deinde placuit, ut quicunque deinceps ab episcopis ordinantur, ab ordinatoribus suis, manu eorum subscriptas, continentes consulem et diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.* Concil. Milev. c. 14.

ordinati fuerant. **623** Hoc autem hodie locum non habet: sed secundum declarationem factam sub imperatore domino Leone sapiente, quæ in sanctissimæ Magnæ Dei Ecclesiæ chartophylacio reposita est, ecclesiarum throni honorantur. Jus autem prioritatis, in præsenti canone declaratum, in clericorum ordinibus locum habet. Honoratur enim unusquisque, prout ordinatio ipsius est prior tempore. In gradu autem omnium ecclesiasticorum officiorum quomodo hoc non servatur: sed ex voluntate antistitum, qui eos ordinant, status eorum honoratur, et posterior præferatur antiquiori, miror.

ZONAR. Nondum omnibus ecclesiis tunc temporis dignitatis locus et ordo præfinitus erat, sed præcipuis solis; ut ex fine hujus canonis facile apparet: in aliarum vero ecclesiarum episcopis, ut quisque prius ad episcopatus honorem electus fuerat, ita dignitate cæteris anteponebatur. Idem ergo synodi Patres servari jubent, ut antiquiores scilicet episcopi honore iis, qui post creati sunt, præferantur: Ecclesiis vero primatibus Numidiæ Mauritaniæque sua jura in indice et matricula Numidiæ descripta servari volunt. Exstabant enim, ut est verisimile, in Numidia commentarii (eos enim matriculæ nomine intelligimus) quibus aliqua de ordine inter eas Ecclesias retinendo continebantur. Servari porro matriculæ archetypum in prima cathedra, et in Constantini metropoli decreverunt.

ARIST. « Teipsum ei, qui te præcessit, non antepones: sed sequeris. Qui autem priores contemnit, ipse magis est contemnendus.

In Africa tunc temporis, nec alibi, habuerunt episcopatus ullam in throni honore differentiam, sed omnes æqualis erant honoris. Qui autem primus ordinatus fuit episcopus, ei qui post ipsum ordinatus est, et in cathedra et in aliis quæstionibus canonicis prælatus fuit: et sic reliqui deinceps juxta ordinationum suarum tempora ordine sequebantur. Episcopum itaque, qui non fecerit secundum hanc formam in Afrorum regione, sed arroganter se gesserit, et illos qui ante se sunt contemptui habuerit, decrevit synodus in primis contemptui esse etiam toti synodo.

CANON XC.

« De Quod-vult-deo Centuriato, quoniam, cum adversarius ejus petivisset, ut ad nostram synodum introduceretur, interrogatus an velit cum ipso apud episcopos experiri, primum quidem est pollicitus; alio autem die hoc ei non placere respondit, et recessit; placuit omnibus episcopis, ut nemo ipsi Quod-vult-deo communicet, donec ejus negotium finem acceperit. Ei enim auferri episcopatum, ante sui negotii exitum, nulli potest Christiano jure videri. »

BALS. et ZONAR. Accusavit quispiam dictum

A τοὺς προγενεστέρως χειροτονηθέντας. Σήμερον δὲ τοῦτο οὐκ ἐνεργεῖ· ἀλλὰ κατὰ τὴν γενομένην ὑποτύπωσιν παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ τὴν καὶ ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀποκειμένην, οἱ θρόνοι τιμῶνται τῶν ἐκκλησιῶν. Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναφαινόμενον δίκαιον τῆς προγενεσίας ἐνεργεῖ εἰς τὰ τῶν κληρικῶν τάγματα. Τιμᾶται γὰρ ἕκαστος κατὰ τὴν προγενεσίαν τοῦ χρόνου τῆς οἰκείας χειροτονίας. Ἐπὶ δὲ τῷ βαθμῷ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχοντικίων πῶς τοῦτο οὐ φυλάττεται, ἀλλὰ κατὰ τὴν προαίρεσιν τῶν σφραγιζόντων ἀρχιερέων ἡ στάσις φιλοτιμεῖται, καὶ ὁ μεταγενέστερος προτιμᾶται τοῦ προγενεστέρου, θαυμάζω.»

B ΖΩΝΑΡ. Οὔπω τότε πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις βαθμὸς καὶ τάξις ἐτέτακτο, μόναις δὲ ταῖς ὑπερεχούσαις, ὡς ἔστιν εὑρεῖν ἐκ τοῦ τέλους τοῦ παρόντος κανόνος· οἱ δὲ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν ἐπίσκοποι πρὸς τοὺς χρόνους τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν προετιμῶντο. Τοῦτο οὖν οἱ τῆς συνόδου φυλάττεσθαι διατάττονται, ὥστε τοὺς προχειροτονηθέντας ἐπισκόπους τῶν μεταγενεστέρων προτετιμῆσθαι· ταῖς δὲ πρωτευούσαις ἐκκλησίαις τῆς Νουμηδίας καὶ Μαυριτανίας φυλαχθῆναι τὸ δίκαιον ἐκ τοῦ χαρτοθεσίου καὶ τοῦ ματρικίου τῆς Νουμηδίας. Ἦν γάρ, ὡς ἔοικεν, ἐν τῇ Νουμηδίᾳ ἀπογραφή τις (αὕτη γάρ ἐστι τὸ ματρίκιον), περιέχουσά τινα περὶ τάξεως καὶ βαθμοῦ τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν. Ἀποκεῖσθαι δὲ ἔδοξε τὸ ματρίκιον τὸ ἀρχαιότυπον εἰς τὴν πρώτην
C καθέδραν, καὶ εἰς μητρόπολιν Κωνσταντίναν.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ προτιμήσεις τοῦ πρό σου σεαυτόν, « ἀλλ' ἐπακολουθήσεις. Ὁ δὲ περιφρονῶν τοὺς « προτέρους εὐκαταφρόνητος. »

Ἐν τῇ Ἀφρικῇ τῷ τότε, οὐδὲ ἀλλαχοῦ, εἶχον αἱ ἐπισκοπαὶ διαφοράν τινα εἰς τὴν τοῦ θρόνου τιμήν, ἀλλὰ πᾶσαι ἦσαν ἰσότιμοι. Ὁ δὲ πρῶτος χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος, τοῦ μετ' αὐτὸν χειροτονηθέντος, ἔν τε τῇ καθέδρᾳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ζητήσεσι ταῖς κανονικαῖς προετιμᾶτο· καὶ οὕτως οἱ ἐφεξῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν ἐπηκολούθουν. Τὸν γοῦν μὴ κατὰ τὸν τύπον τοῦτον ποιοῦντα ἐπίσκοπον ἐν τῇ τῶν Ἄφρων χώρᾳ, ἀλλ' ἐπαυθαδειαζόμενον, καὶ τοὺς προτέρους περιφρονοῦντα, ὥρισεν ἡ σύνοδος εὐκαταφρόνητον εἶναι καὶ ἀπὸ πάσης
D συνόδου.

ΚΑΝΩΝ Ϟʹ.

« Περὶ Κουοδβουλτδαίου ἔτι μὴν τοῦ Κεντυριάτου, « ἐπειδὴ τοῦ ἐναντίου αὐτοῦ αἰτήσαντος παρὰ τῇ « ἡμετέρᾳ εἰσενεχθῆναι συνόδῳ, ἐρωτηθεὶς εἰ « ἄρα βούλεται μετ' αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἐπισκόποις « ἀποπειραθῆναι, πρῶτον μὲν ὑπέσχετο, τῇ δὲ « ἄλλῃ ἡμέρᾳ τοῦτο μὴ ἀρέσκειν αὐτῷ ἀπεκρίνατο, καὶ ἀνεχώρησεν· ἤρεσεν πᾶσι τοῖς ἐπισκόποις, ἵνα μηδεὶς τῷ αὐτῷ Κουοδβουλτδέῳ « κοινωνήσῃ, ἕως οὗ τὸ κατ' αὐτὸν πρᾶγμα περατωθῇ. Τὴν γὰρ ἐπισκοπὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀφαιρεθῆναι πρὸ τῆς ἐκβάσεως τοῦ κατ' αὐτὸν πράγματος οὐδενὶ Χριστιανῷ δύναται δοκεῖν. »

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝ. Κατηγόρησέ τις τοῦ ῥηθέντος

ἐπισκόπου, καὶ ἠρωτήθη ὁ κατηγορηθεὶς, εἰ βούλεται παρὰ τῇ συνόδῳ μετὰ τοῦ κατηγόρου δικάσασθαι. Ὁ δὲ, ὑποσχόμενος, μετὰ μικρὸν παρῃτήσατο, καὶ ἀνεχώρησε· καὶ ἡ σύνοδος ἐψηφίσατο μηδένα αὐτῷ κοινωνῆσαι, ἕως οὗ δικασθῇ· τὴν δὲ ἐπισκοπὴν ἀπὸ τοῦ κατηγορηθέντος μὴ ἀφαιρεθῆναι. Δείκνυται οὖν κἀκ τούτου ὅτι, κἂν ὑπὸ κατηγορίαν γένηταί τις ἢ καὶ ὑπὸ ἀφορισμὸν, ἕως οὗ λυθῇ τὸ κατ' αὐτοῦ δικαστήριον, ἐπίσκοπός ἐστι, καὶ τῆς ἐπισκοπῆς οὐκ ἐξωθεῖται.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπειδὴ Κουοδβουλτδαῖος, τοῦ ἐναντίου « αὐτῷ αἰτήσαντος παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ συνόδῳ εἰ« σενεχθῆναι, πρῶτα μὲν εἰσελθεῖν κατέθετο, « ὕστερον δὲ ἀπαρέσκεσθαι εἰπὼν, ὑπεχώρησεν· « ἔστω ἀκοινώνητος, ἕως τὸ πρᾶγμα περατωθῇ· B « καθαιρεθῆναι γὰρ πρὸ δίκης οὐ δίκαιον. »

Οὐκ εὐκόλως δεῖ τοὺς ἱερατικοὺς καθαιρεῖσθαι, οὐδ' ἀπὸ τυχούσης προφάσεως· κἂν γὰρ ὁ Κουοδβουλτδαῖος οὗτος ἐπίσκοπος παρὰ τῇ συνόδῳ ταύτῃ κριθῆναι κατέθετο, τοῦ ἀντιδίκου αὐτῷ τοῦτο αἰτήσαντος, εἶτα ὑπεχώρησεν, ὡς ἀπαρεσθεὶς παρ' αὐτῇ τῇ συνόδῳ κριθῆναι, ἀκοινώνητος μὲν ἔσται, ἕως ἂν κριθῇ, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν πέρας δέξηται, τὴν δὲ ἐπισκοπὴν αὐτοῦ οὐκ ἀφαιρεθήσεται, ἀλλὰ καθέξει ταύτην, ὅτι μηδὲ δίκαιον πρὸ καταδίκης καθαιρεθῆναί τινα.

ΚΑΝΩΝ ϞΑ'.

Περὶ Μαξιμιανοῦ δὲ τοῦ Βαγενσίου ἤρεσεν ἐκ τῆς « συνόδου γράμματα δοθῆναι καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ C « πρὸς τὸν λαὸν, ἵνα κἀκεῖνος ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς « ἀναχωρήσῃ, κἀκεῖνοι ἑαυτοῖς ἄλλον ἐπιζητήσω« σιν. »

ΒΑΛΣ. Οὗτος ὁ κανὼν προσωπικός ἐστι, καὶ ἑρμηνείας οὐ δεῖται.

ΖΩΝΑΡ. Οὗτος ὁ κανὼν προσωπικός ἐστιν.

ΑΡΙΣΤ. « Μαξιμιανὸς ὁ Βαγένσιος ἐξωθήτω τῆς « ἐκκλησίας, καὶ ἄλλος ἀντικαταστήτω. » *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ϞΒ'.

Ὥστε τοὺς χειροτονουμένους ἐπισκόπους ἀπὸ τῶν « χειροτονούντων αὐτοὺς ἐπιστολὰς λαμβάνειν, ἐν « αἷς ἥ τε ἡμέρα καὶ ὁ ὕπατος προφέρεται. Ἔπει« τα ἤρεσεν, ἵνα οἵτινες δήποτε μετὰ ταῦτα χειρο« τονῶνται ἀνὰ τὰς τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίας, γράμ« ματα λάβωσι παρὰ τῶν χειροτονούντων αὐτοὺς, D « τῇ χειρὶ αὐτῶν ὑπογεγραμμένα, περιέχοντα τὸν « ὕπατον καὶ τὴν ἡμέραν· ὥστε μηδεμίαν ἀμφι« σβήτησιν περὶ ὑστέρων ἢ προτέρων ἀναφυῆναι. »

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν ἀλυσιτελής ἐστι, διὰ τὸ τὴν προγενεσίαν μὴ ὠφελεῖν τοὺς ἐπισκόπους· εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς χρησιμεύει. Γίνονται γὰρ κατὰ τὴν τούτου περίληψιν τοῖς χειροτονουμένοις πιττάκια μετὰ μηνολογήματος εἰς δήλωσιν τῆς προγενεσίας.

ΖΩΝΑΡ. Εἶπεν ἀνωτέρω τοὺς ἐπισκόπους κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐχειροτονήθησαν, τετάχθαι, ἤτοι προτετιμῆσθαι τοὺς προγενεστέρους. Ἵνα οὖν μή τινες ἀμφιβολίαι φύωνται περὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἑκάστου χειροτονίας, ὥρισεν ἡ σύνοδος ἕκαστον τῶν

A episcopum, et accusatus interrogatus est, an velit cum adversario apud synodum litigare. Is autem pollicitus, paulo post recusavit, et recessit: et synodus decrevit neminem ei communicare, donec fuerit judicatus; episcopatum autem ei accusato non auferri. Hinc itaque constat, quod et si quis sub accusatione sit, vel etiam sub segregatione, donec fuerit solutum adversus eum judicium, episcopus est, nec ex episcopatu detruditur.

624 ARIST. « Quandoquidem Quod-vult-deus, « cum adversarius ejus, ut ad nostram synodum « introduceretur, petiisset, primo quidem venire « pollicitus est, postea vero illud sibi displicere « dicens, recessit, excommunicetur, usque dum « causa determinetur. Ut enim ante sententiam « latam deponatur, non est justum.

Non oportet sacratos facile deponi et ob quamlibet causam. Licet enim Quod-vult-deus hic episcopus, a synodo illa judicari promisit, adversario ejus illud postulante, deinde recessit, utpote cui a synodo ea judicari displicuit; excommunicatus quidem erit, usquedum judicetur, et negotia ejus terminentur: episcopatus tamen ei non auferetur; sed eam possidebit; quia non est justum, ut ante condemnationem quispiam deponeretur.

CANON XCI.

« De Maximiano autem episcopo Bagensio, placuit « litteras dari ex synodo, et ad ipsum, et ad po« pulum, ut et ille cedat episcopatu, et illi alium « sibi quærant. »

BALS. Hic canon est personalis, et interpretatione non eget.

ZONAR. Hic canon est personalis.

ARIST. « Maximianus Bagensius Ecclesia expella« tur, et alius illius loco substituatur. *Perspicuus.* »

CANON XCII.

« Ut episcopi qui ordinantur, ab iis qui ipsos ordi« nant, epistolas accipiant, in quibus dies et con« sul proferatur. Deinde placuit, ut qui posthac « ordinantur per Africæ provincias, ab iis qui « illos ordinant litteras accipiant, ipsorum manu « subscriptas, consulem et diem continentes: ut « nulla de posterioribus vel prioribus controver« sia exoriatur.

BALS. Hic quoque canon est inutilis, eo quod prior creatio non adjuvet episcopos: in aliis autem gradibus ecclesiasticis est utilis. Fiunt enim, ut hoc canone comprehenditur, iis qui ordinantur, pittacia cum mensium ac dierum supputatione ad prioris creationis declarationem.

ZONAR. Ut episcopis pro temporis ratione quo creati sunt, suus cuique locus assignetur, hoc est, ut antiquiores dignitate cæteris præferantur, paulo ante constitutum est. Ergone qua controversia de tempore, quo quisque renuntiatus fuit, exsisteret,

synodo placuit, ut episcopi singuli ab iis, a quibus creati sunt, episcopis litteras subsignatas acciperent, quibus et consulis nomen et dies ascriberetur. Quippe ex consulibus tempora indicabantur, cum publicis monumentis consignata atque testata singulorum consulum nomina exstarent.

ARIST. « Qui in Africa ordinatur, illius qui manum imposuit litteras propria manu scriptas, diem consulemque continentes, proferat. »

Ut nulla oriatur controversia de episcopis prius aut posterius ordinatis in Africa, eos, qui ordinant illos, litteras propria manu scriptas diem, quo ordinati fuerunt, et magistratum, qui ibi tunc præfuit, indicantes, dare illis oportet.

625 CANON XCIII.

« Ut qui vel semel in ecclesia legerunt, non possint ab aliis promoveri. Similiter placuit, ut quicunque in ecclesia vel semel legerit, ab alia ecclesia ad clericatum non detineatur. Et subscripserunt, Aurelius episcopus Ecclesiæ Carthaginensis præsenti decreto consensi, et lecto subscripsi. Similiter et reliqui episcopi subscripserunt. »

BALS. Nonnulli dicunt de hoc canone, quod vult clericum, qui in ecclesia aliqua constitutus est, non admitti nec ordinari ab alio episcopo, si vel semel tantum in ecclesia, in qua constitutus est, legerit. Ad suam enim causam defendendam allegabant, quod non existimaretur clericus ecclesiæ, qui in ea semel legit. Alii autem dicunt, hanc non esse satis firmam rationem. Ex eo enim quod ordinatus fuerit et characterem susceperit, fit quispiam clericus, etiamsi in ecclesia non legerit. Et interpretantur canonem de iis, qui solam tonsuram ab antistite acceperunt, et ex consuetudine, tanquam pro forma lectionis, dixerunt apostolicam ad Timotheum Epistolam, seu, *Fili Timothee, sis sobrius in omnibus*[44]: et dicunt, ex præsenti canone non posse eos, a manu ejus qui ipsos ordinavit, propter solam episcopi tonsuram, sine ejus voluntate transire, et ad aliam ecclesiam transilire. Etsi enim non sunt in clerum ordinati, sed tamen episcopalem tonsuram susceperunt, et existimantur esse pars ecclesiæ ejus, qui illis manus imposuit. Et ii videntur mihi canonem accuratius interpretari.

ZONAR. Innumerabiles exstant canones quibus clerici suas ecclesias relinquere, et ad alias se conferre prohibentur. Idem hic quoque canon non sine aliquo etiam auctario, decernit. Auctarium vero illud est, ut si vel semel tantum in ecclesia aliqua quispiam, quasi ejus clero ascriptus, legerit, in alia ne admittatur. Videntur enim nonnulli

χειροτονουμένων παρὰ τῶν χειροτονούντων γράμματα λαμβάνειν ὑπογεγραμμένα, περιέχοντα τὸν ὕπατον καὶ τὴν ἡμέραν. Καὶ ἐκ τοῦ ὑπάτου γὰρ ὁ καιρὸς ἐδείκνυτο, ἐν δημοσίαις ἀπογραφαῖς ἑκάστου τῶν ὑπάτων δηλουμένου πότε ὑπάτευσεν.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ εἰς τὴν Ἀφρικὴν κεχειροτονημένος ἐπιφερέσθω τοῦ ἐπιτεθεικότος χεῖρα γραφὴν ἰδιόχειρον, τὴν ἡμέραν ἔχουσαν καὶ τὸν ὕπατον. »

Διὰ τὸ μή τινα ὑπεῖναι ἀμφιβολίαν περὶ τῶν πρῶτον ἢ ὕστερον χειροτονηθέντων ἐπισκόπων ἐν Ἀφρικῇ, δεῖ τοὺς χειροτονοῦντας αὐτοὺς γράμματα διδόναι αὐτοῖς οἰκειόχειρα, δηλοῦντα τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐχειροτονήθησαν, καὶ τὸν ἐκεῖσε τῷ τότε ἄρχοντα.

ΚΑΝΩΝ ϞΓ'.

Περὶ τοῦ τοὺς κἂν ἅπαξ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγνόντας μὴ δύνασθαι ὑπὸ ἄλλων προχειρίζεσθαι. « Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ὅστις δήποτε ἐν ἐκκλησίᾳ, κἂν ἅπαξ ἀναγνῷ, ἀπ' ἄλλης ἐκκλησίας πρὸς κλήρωσιν μὴ κατέχηται. Καὶ ὑπέγραψαν· Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐκκλησίας τῷ παρόντι ψηφίσματι συνῄνεσα, καὶ ἀναγνωσθέντι ὑπέγραψα. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς μὲν λέγουσι περὶ τοῦ κανόνος τούτου ὅτι βούλεται τὸν καταταγέντα κληρικὸν εἰς ἐκκλησίαν μὴ δέχεσθαι μηδὲ χειροτονεῖσθαι παρ' ἑτέρου ἐπισκόπου, κἂν ἅπαξ ἀνέγνω εἰς ἣν κατετάγη ἐκκλησίαν. Προεβάλοντο γάρ τινες, ὡς δικαιολόγημα, τὸ μὴ λογίζεσθαι κληρικὸν ἐκκλησίας τὸν ἅπαξ ἐν αὐτῇ ἀναγνόντα. Ἕτεροι δὲ λέγουσιν ὅτι τὸ τοιοῦτον δικαιολόγημα σαθρόν ἐστιν. Ἀπὸ μόνου γὰρ τοῦ καταταγῆναι καὶ σφραγισθῆναι κληρικός τις γίνεται, κἂν ἐπ' ἐκκλησίας οὐκ ἀναγνῷ. Καὶ ἑρμηνεύουσι τὸν κανόνα εἰς τοὺς δεξαμένους μόνην ἐπικουρίδα παρὰ ἀρχιερέως, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν εἰπόντας, ὡς ἐν εἴδει ἀναγνώσματος, τὴν πρὸς Τιμόθεον ἀποστολικὴν ἐπιστολήν, ἤγουν τό, *Τέκνον, Τιμόθεε, νῆφε ἐν πᾶσι*· καὶ λέγουσι μηδὲ τούτους δύνασθαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ σφραγίσαντος αὐτοὺς διὰ μόνης ἐπικουρίδος ἐπισκόπου μεταπίπτειν χωρὶς γνώμης ἐκείνου, καὶ εἰς ἑτέραν ἐκκλησίαν μεταβαίνειν. Κἂν γὰρ οὐκ ἔφθασαν καταταγῆναι εἰς κλῆρον, ἀλλ' ὅμως σφραγῖδα ἐπισκοπικὴν ἐδέξαντο, καὶ λογίζονται μέρη τῆς ἐκκλησίας τοῦ χειροθετήσαντος αὐτούς. Καὶ δοκοῦσί μοι μᾶλλον οὗτοι ἀκριβέστερον τὸν κανόνα ἑρμηνεύειν

ΖΩΝΑΡ. Μυρίοι κανόνες εἰσίν, οἱ κωλύοντες τοὺς κληρικοὺς μὴ καταλιμπάνειν τὰς οἰκείας ἐκκλησίας, καὶ προσέρχεσθαι ἄλλαις. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ παρὼν κανὼν μετὰ προσθήκης ὁρίζει. Ἡ δὲ προσθήκη ἐστὶ τό, κἂν ἅπαξ ἀνέγνω ἐν ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐκεῖσε καταταγείς, μὴ παραδέχεσθαι παρ' ἑτέρας ἐκκλησίας. Ἔοικε γὰρ ὅτι προεβάλλοντο τοῦτό τινες

[44] II Tim. IV, 5.

ὡς δικαιολόγημα, ὅτι οἱ κανόνες περὶ τῶν χρόνων τινὰ διαρκῆ ποιησάντων ἐν κλήρῳ φασίν· εἰ δέ τις ἅπαξ ἐν ἐκκλησίᾳ ἀνέγνω, ἐξέσται αὐτῷ, ὡς μηδενὸς καιροῦ γεγονότος, ἀναχωρεῖν ἐκεῖθεν. Τοῦτο οὖν ἡ σύνοδος ἀνατρέπουσα ἔφη ὅτι, Κἂν ἅπαξ ἀνέγνω ἐν ἐκκλησίᾳ, ἀπρόσδεκτος ἔσται ἐκκλησίᾳ ἑτέρᾳ.

eam excusationem veluti justam prætexuisse, canones videlicet de iis, qui multum temporis in clero egissent, esse intelligendos: si quis vero semel tantum in ecclesia legisset, nihil obstare quominus illi, utpote nullo tempore ibi ab illo transacto, ab ea secedere liceret. Quamobrem hoc improbato, synodus eum, qui vel semel tantum in una ecclesia lectoris munus obierit, in alia recipi omnino vetat.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ κἂν ἅπαξ εἰς ἐκκλησίαν ἀναγνοὺς ὑπ' « ἄλλης μὴ δεχέσθω εἰς κλήρωσιν. »

Τὸ ἀλλότριον κληρικὸν ὑφ' ἑτέρου παραδέχεσθαι ἐπισκόπου πᾶσαι αἱ σύνοδοι διεκώλυσαν· κἂν γοῦν ἅπαξ εἰς ἐκκλησίαν ὁ κληρωθεὶς ἐν αὐτῇ τὰς ἱερὰς βίβλους τῷ λαῷ ὑπανέγνω, ὑφ' ἑτέρας εἰς κλῆρον παραδεχθῆναι οὐ συγκεχώρηται.

ARIST. « Qui etiam semel tantum in ecclesia le- « git, ab alia in clerum ne admittatur.

Alienum clericum ab altero admitti episcopo omnes synodi vetant. Quamvis itaque semel qui in ecclesia clericus fit, in ea sacros libros populo legat, ab alia in clerum recipi non permittitur.

Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ ἐμφανίζονται τὰ πραχθέντα « ὑπὸ τῶν πέραν τῆς θαλάσσης ἀποσταλέντων το- « ποτηρητῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου βα- « σιλέως Θεοδοσίου τοῦ Αὐγούστου καὶ Ῥουμορί- « δου τοῦ λαμπροτάτου ὑπάτου τῇ πρὸ ὀκτὼ Κα- « λανδῶν Σεπτεμβρίων ἐν Καρχηδόνι εἰς τὴν ἐκ- « κλησίαν Σεκούνδου. »

« In hac synodo referuntur gesta episcoporum, « qui legati ultra mare missi sunt, sub clarissimo « imperatore Theodosio Augusto, et Rumorido « illustrissimo consule, A. D. octavo Kalendas Se- « ptembris, Carthagine in ecclesia Secundi. »

Αὐρήλιος ἐπίσκοπος ἐν πάσῃ τῇ συνόδῳ προκαθίσας παρεστώτων τῶν διακόνων εἶπεν· « Λόγου ἀπαι- « τήσαντος ἡ ὑμετέρα ἀδελφότης παρὰ τῆς ἐμῆς « μετριότητος εἰς ταύτην τὴν σύνοδον προετράπη. « Ἔκπαλαι γὰρ ὡς μέμνηται ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη, « συνόδου λεχθείσης ἀπεστείλαμεν ἀδελφοὺς ἡμῶν « πρὸς τὰ πέραν τῆς θαλάσσης τοποτηρητάς, οὓς « ἐχρῆν ἐν τῇ συνελεύσει τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης « τὴν κίνησιν διηγήσασθαι τῆς ἐξανυσθείσης πρε- « σβείας· καὶ κἂν ἐν τῇ χθεσινῇ ἡμέρᾳ περὶ τοῦ « αὐτοῦ πράγματος καθεσθέντες ἐκ τῶν ἐκκλη- « σιαστικῶν πραγμάτων ἐπιμελῶς ἃ ἔπραξαν « ἐψηλαφήσαμεν· ὅμως πρέπει σήμερον τὴν ἀνα- « ζήτησιν τῆς χθεσινῆς ἡμέρας τοῖς ἐκκλησιαστι- « κοῖς πεπραγμένοις ἐμβεβαιῶσαι διὰ τοὺς ἐπι- « σκόπους τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀφρικῆς τοὺς μὴ « παραγενομένους ἐν τῇ παρούσῃ συνόδῳ. Ἡ τά- « ξις οὖν ἀπαιτεῖ τῶν πραγμάτων, ἵνα ἐν πρώτοις « παρὰ τῶν ἀδελφῶν, καὶ συνιερέων ἡμῶν, τῶν « πρὸς ταύτην τὴν σύνοδον εἴτε ἐκ τοῦ Βυζακίου « εἴτε ἀπὸ Μαυριτανίας παραγενομένων, ζητήσω- « μεν, πῶς συμφέρειν ψηφίζονται τῇ παρούσῃ « συνόδῳ. Καὶ προσενεγκόντων Φιλολογίου, Γέτα, « Βενουστιανοῦ, Φιλικιανοῦ, τῶν ἐπισκόπων τῆς « Βυζακινῆς χώρας, τὰ γράμματα τῆς τοποτηρη- « σίας, τὰ καὶ ἀναγνωσθέντα, ἔτι δὲ προσενεγκόν- « των Λουκιανοῦ καὶ Σιλβανοῦ, τῶν τοποτηρητῶν « τῆς Μαυριτανίας χώρας τῆς Σιτιφένσης, τὰ « γράμματα τῆς τοποτηρησίας, καὶ τούτων ἀνα- « γνωσθέντων, Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Τούτων « τῶν ἐγγράφων ἡ ὑφὴ τοῖς πεπραγμένοις συζευ- « χθείη. Περὶ τῶν τοῦ Βυζακίου ἐπισκόπων Νου- « μήδιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Προσέχομεν τοὺς ἀδελ- « φοὺς καὶ συνεπισκόπους ἡμῶν, τοὺς τῆς Βυζα- « κηνῶν χώρας καὶ Μαυριτανίας Σιτιφένσης, εἰς « τὴν σύνοδον τοποτηρητὰς ἀποστεῖλαι· νῦν ζη- « τήσωμεν, ἐὰν τοποτηρηταὶ τῆς Νουμιδίας παρε-

Aurelius episcopus toti synodo præsidens, astantibus diaconis dixit: « Ratione exigente, ve- « stra fraternitas a mea mediocritate in hanc sy- « nodum deducta est. Jam olim enim, ut vestra « meminit sanctitas, habita synodo misimus fra- « tres nostros ultra mare legatos, quos oportebat « in vestræ sanctitatis conventu perfunctæ legatio- « nis progressum narrare: nam etsi hesterno die « de re eadem sedentes, ex rebus ecclesiasticis di- « ligenter ea, quæ fecerunt, **626** tractavimus: « oportet tamen hodie hesternæ diei tratactum actis « ecclesiaticis confirmare, propter episcopos provin- « ciarum Africæ qui in præsenti synodo non ade- « rant. Rerum itaque ordo exigit, ut in primis a « fratribus et consacerdotibus nostris, qui ad hanc « synodum, sive ex Byzacio, sive ex Mauritania ac- « cesserunt, quæramus, quomodo conferre statuant « præsenti synodo. Et cum attulissent Philologius, « Geta, Venustianus, Felicianus episcopi Byzacenæ « provinciæ, litteras legationis, quæ et lectæ sunt; « præterea autem cum attulissent Lucianus et Sil- « vanus, legati Mauritaniæ regionis Sitifensis, lit- « teras legationis, eæque lectæ essent: Aurelius « episcopus dixit: Horum scriptorum contextus actis « conjungatur. De Byzacii episcopis Nimidius episco- « pus dixit: Animadvertimus confratres et coepisco- « pos nostros Byzacenorum provinciæ et Mauritaniæ « Sitifensis ad synodum legatos misisse: nunc « quæramus an legati Numidiæ accesserunt, vel Tri- « politanæ scilicet regionis, vel etiam Cæsarianæ « Mauritaniæ. De Mauritaniæ Sitifensis episcopis Lu- « cianus et Sylvanus episcopi Mauritaniæ Sitifensis « regionis legati dixerunt: Sero ad fratres nostros « Cæsarianæ synodica epistola pervenit, postquam « illi venturi erant; omnino tamen venient: et de « eorum animis confidimus, quod si quid unquam « in hac synodo fiet, ipsi quoque sine dubio assen-

« tientur. De Numidiæ episcopis Alipius Numidiæ Ecclesiæ episcopus dixit : Nos quidem ex Numidia venimus, ego et sanctissimi fratres, Augustinus et Posidius : sed et legati e Numidia mitti non potuere, quod maximos tyronum tumultus episcopi, propriis necessitatibus in suis civitatibus impediti, occupare præstolantur. Nam et vestræ sanctatis synodalem sanctissimo seni Xantippo postquam detuli, statuit pro præsenti quæstione synodum indicere, ut plena legatio mitteretur ad hanc synodum : sed cum ego binis ei litteris id in memoriam revocassem, respondit per proprias litteras de impedimento Tyronum, ut dixi. Aurelius episcopus dixit : Non est dubium, quin prædicti fratres et coepiscopi nostri ex Numidia quando synodi acta aeceperint, statim quoque proprios consensus præbebunt, et ad finem reducere studebunt, quæcunque placuerint. Necesse est ergo hujus sedis sollicitudine provideri, ut hoc prædictis fiat manifestum. De fratribus nostris ex Tripoli cognoscere potui, quod Dulcitium fratrem nostrum miserunt legatum. Sed quia se sistere non potuit, quidam ex nostris filiis hoc affirmarunt, qui ex prædicta regione venerant, quod prædictus Dulcitius navem ingressus est ; et credendum est aliquam ei moram ex tempestate evenisse, quæ cogit eum tardius venire : tamen de eo quoque, si vestræ dilectioni placeat, eadem forma servetur, ut quæ synodo visa fuerint ad eos mittantur. Ab omnibus episcopis dictum est : Quæ a tua sanctitate definita sunt omnibus placent. »

« γένοντο, ἢ δηλαδὴ τῆς Τριπολιτανῆς χώρας, ἢ τῆς Καισαριανῆς Μαυριτανίας. Περὶ τῶν τῆς Μαυριτανίας Σιτιφένσης ἐπισκόπων Λουκιανὸς καὶ Σιλβανὸς ἐπίσκοποι τοποτηρηταὶ τῆς Μαυριτανίας Σιτιφένσης χώρας εἶπον· Βραδέως πρὸς τοὺς τῆς Καισαριανῆς ἀδελφοὺς ἡμῶν ἡ συνοδικὴ ἦλθεν· ἐπεὶ κἀκεῖνοι λοιπὸν εἶχον φθάσαι, ὅμως πάντως ἐλεύσονται· καὶ θαῤῥοῦμεν περὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ὅτι, εἴ τι δήποτε ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ πραχθήσεται, καὶ αὐτοὶ ἀναμφιβόλως τὰς ἰδίας συναινέσεις παρέξοιεν. Περὶ τῶν τῆς Νουμηδίας ἐπισκόπων Ἀλύπιος ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας Νουμηδίας εἶπεν· Ἡμεῖς μὲν ἀπὸ τῆς Νουμηδίας ἤλθομεν, ἐγώ τε καὶ οἱ ἁγιώτατοι ἀδελφοὶ Αὐγουστῖνος καὶ Ποσείδιος· ἀλλ' οἱ ἀπὸ τῆς αὐτῆς Νουμηδίας τοποτηρηταὶ πεμφθῆναι οὐκ ἠδύναντο, ὅτι ἀκμὴν τῶν θορύβων τοῦ Τυρωνάτου οἱ ἐπίσκοποι ἰδίαις ἀνάγκαις ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν ἀπασχολοῦνται ἐμποδιζόμενοι· ἐπεὶ καὶ τὴν συνοδικὴν τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης τῷ ἁγιωτάτῳ γέροντι Ξανθίππῳ ὡς ἀνήγαγον, συνεῖδε περὶ τῆς παρούσης ζητήσεως σύνοδον καταμηνυθῆναι, ὅπως καταρτηθεῖσα τοποτηρησία πρὸς ταύτην ἀποσταλῇ τὴν σύνοδον· ἀλλὰ δευτέροις γράμμασιν ἐμοῦ τὸν αὐτὸν ἀναμνήσαντος ἀπελογήσατο δι' οἰκείων γραμμάτων· περὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ Τυρώνων ἐμποδισμοῦ, ὡς ἀνωτέρω εἶπον. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Οὐκ ἔστιν ἀμφίβολον ὅτι οἱ προλεχθέντες ἀδελφοὶ καὶ συνεπίσκοποι ἡμῶν, οἱ ἐκ τῆς Νουμηδίας, ὅτε τὰ πεπραγμένα τῆς συνόδου λάβωσιν, εὐθέως καὶ τὰς ἰδίας παρέξουσιν συναινέσεις, καὶ εἰς πέρας ἀγαγεῖν σπουδάσουσιν, ὁσαδήποτε ἀρέσουσιν. Ἀνάγκη τοίνυν ἐστὶ τῇ φροντίδι τῆς καθέδρας ταύτης προνοηθῆναι τοῦτο αὐτὸ τοῖς προλεχθεῖσιν ἐμφανὲς καταστῆναι, περὶ τῶν ἀπὸ Τριπόλεως ἀδελφῶν ἡμῶν τοῦτο ἠδυνήθην γνῶναι, ὅτι Δουλκίτιον ἀδελφὸν ἡμῶν ἀπέστειλαν τοποτηρητήν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπαντῆσαι οὐκ ἠδυνήθη, τοῦτό τινες τῶν τέκνων ἡμῶν διεβεβαιώσαντο ἐλθόντες ἐκ τῆς προλεχθείσης χώρας, ὅτι ὁ μνημονευθεὶς Δουλκίτιος εἰς πλοῖον εἰσῆλθεν· καὶ δεῖ πιστεῦσαί τινα παρολκὴν ἐκ τοῦ χειμῶνος αὐτῷ συμβῆναι, τὴν αὐτὸν ἀναγκάσασαν βραδύναι· ὅμως καὶ περὶ τούτου, ἐὰν ἀρέσκῃ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, ὁ αὐτὸς τύπος φυλαχθείη, ἵνα τὰ ἀρέσαντα τῇ συνόδῳ πρὸς αὐτοὺς ἀποσταλῶσιν. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Τὰ ὁρισθέντα ὑπὸ τῆς σῆς ἁγιωσύνης πᾶσιν ἀρέσκει. »

BALS. Multa quidem hæc scriptura persequitur de iis, qui legatos ad synodum non miserunt. Cum autem aliqui pro eis respondissent, visum est eis veniam esse dandam, si illi quoque ea susceperint, quæ placent synodo.

ΒΑΛΣ. Πολλὰ μὲν ἡ γραφὴ αὕτη διέξεισι περὶ τῶν μὴ στειλάντων εἰς τὴν σύνοδον τοποτηρητάς. Ἀπολογισαμένων δὲ ὑπὲρ ἐκείνων τινῶν, ἔδοξε συγγνωμονηθῆναι αὐτοὺς, εἰ κἀκεῖνοι δέξωνται ὅσα τῇ συνόδῳ ἀρέσκει.

627 **ZONAR.** Multa quidem superiore scripto de iis, qui legatos ad hanc synodum non miserunt, disseruntur. Sed cum illorum patrocinium quidam suscepissent, id ita eis condonari placuit ; si modo synodi decreta omnia ipsi quoque admitterent.

ΖΩΝΑΡ. Πολλὰ μὲν ἡ γραφὴ αὕτη διέξεισι περὶ τῶν μὴ στειλάντων εἰς τὴν σύνοδον ταύτην τοποτηρητάς. Ἀπολογησαμένων δὲ ὕστερον ὑπὲρ ἐκείνων τινῶν, ἔδοξε συγγνωμονηθῆναι αὐτοὺς, εἰ κἀκεῖνοι δέξονται ὅσα τῇ συνόδῳ ἀρέσει καὶ ψηφισθήσεται.—

CANON XCIV.

« De conveniendis Donatistis. Aurelius episcopus dixit : Quod venit ad vestræ dilectionis tractationem existimo debere ecclesiasticis actis confirmari. Vestrum enim omnium promissio hoc proposuit, debere unumquemque nostrum in propria civitate per se cum Donatistarum principibus congredi, vel sibi alium vicinum ad-

ΚΑΝΩΝ ϞΔʹ.

« Περὶ τοῦ τοῖς Δονατισταῖς συνελθεῖν. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Τὸ εἰς ψηλάφησιν ἐλθὸν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης λογίζομαι ὀφείλειν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πεπραγμένοις βεβαιωθῆναι. Ἡ γὰρ ὑπόσχεσις πάντων ὑμῶν τοῦτο προσέβαλετο, ὀφείλειν ἕνα ἕκαστον ἡμῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει καθ' ἑαυτὸν συνελθεῖν τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν Δονατιστῶν

A « ἢ προσζεῦξαι ἑαυτῷ γείτονα ἕτερον, ἵνα ὁμοίως « τοῖς τοιούτοις ἐν ἑκάστῃ πόλει καὶ τόπῳ διὰ τῶν « ἀρχόντων ἢ τῶν πρῶτα φερόντων ἐν τοῖς αὐτοῖς « τόποις συνέλθωσιν. Τοῦτο, ἐὰν ἀρέσκῃ πᾶσι, « παραγγελθείη. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων « ἐλέχθη· Πᾶσιν ἀρέσκει· καὶ πάντες τοῦτο τῇ « ἡμετέρᾳ ὑπογραφῇ ἐκυρώσαμεν. Αἰτοῦμεν ἔτι « μὴν, ἵνα ταῖς ἐπιστολαῖς, ταῖς ὀφειλούσαις ἐκ « τῆς συνόδου πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἀποπεμφθῆναι « ὑπὲρ πάντων ἡ σὴ ὑπογράψῃ ἁγιωσύνη. Αὐρήλιος « ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐὰν δοκῇ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, « ὁ τύπος τῆς πρὸς ἐκείνους συνελεύσεως ἀναγνω- « σθείη, ὅπως τοῦτον τὸν τόνον τῆς ἐπακολουθή- « σεως πάντες, ἐὰν ἀρέσκῃ, κρατήσωμεν. Ἀπὸ « πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Ἀναγνωσθείη. « Λαῖτὸς νοτάριος ἀνέγνω. »

« jungere, ut pariter eos in unaquaque civitate « et loco per magistratus, vel eos qui primas « partes ferunt, in iisdem locis conveniant. Hoc, « si omnibus placet, edicatur. Ab omnibus epi- « scopis dictum est : Omnibus placet : et hoc om- « nes nostra subscriptione confirmavimus. Peti- « mus præterea, ut epistolis, quæ debent a sy- « nodo mitti ad magistratus, tua pro omnibus « sanctitas subscribat. Aurelius episcopus dixit : « Si videatur vestræ dilectioni, forma congres- « sionis cum illis legatur, ut hunc prosecutionis « tenorem omnes, si placet, teneamus. Ab omni- « bus episcopis dictum est : Legatur. Lætus no- « tarius legit. »

B

ΒΑΛΣ. Ὁ τύπος τῆς πρὸς τοὺς Δονατιστὰς συνελεύσεως καὶ τὰ ἐν τῇ παρούσῃ συνελεύσει λαληθέντα, ἰδικά εἰσι περὶ τῶν Δονατιστῶν.

BALS. Forma congressionis cum Donatistis, et quæ in præsenti synodo dicta sunt, Donatistis specialiter conveniunt.

ΖΩΝΑΡ. Ἔδοξε τῇ συνόδῳ ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει τοῖς προέχουσι τῶν Δονατιστῶν ὁμοῦ γενέσθαι, ἢ καὶ ἕτερον ἐπίσκοπον προσλαβέσθαι, καὶ ὁμιλῆσαι αὐτοῖς καὶ διαλεχθῆναι, ἢ διὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν πρωτευόντων ἐν ταῖς χώραις προσκαλεῖσθαι αὐτούς· τουτέστιν εἰ μὴ ἑκόντες συνέρχοιντο.

ZONAR. Synodo item placuit, ut episcopi omnes in sua quisque urbe, adhibito etiam altero, si videretur, episcopo, eos qui se Donatistarum primos ferebant convenirent ; vel magistratuum aut eorum, qui in regionibus præsidebant, auctoritate advocandos curarent, hoc est, nisi ipsi sponte sua conveniant.

ΑΡΙΣΤ. « Ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ ἰδίᾳ « πόλει τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν Δονατιστῶν συνελθέτω, « ἢ προσλαβέσθω καὶ τὸν γείτονα, ἵνα τοῖς αὐτοῖς « συνέλθωσιν. »

ARIST. « Unusquisque episcoporum in sua civitate « Donatistarum ductores conveniat : vel assumat « etiam vicinum, ut eos conveniant. »

C

Σπεύδοντες οἱ θεῖοι Πατέρες προσενῶσαι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς Δονατιστὰς, οἵτινες ἐξ αὐτῆς κακῶς ἑαυτοὺς ἀπέσχισαν, οὐ διέλειπον παρακαλοῦντες αὐτοὺς ἀποστῆναι τῆς παλαιᾶς πλάνης, καὶ τὴν ἀλήθειαν παραδέξασθαι. Διὰ τοῦτο γοῦν ἔδοξεν αὐτοῖς καὶ ἔτι δέον εἶναι ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει καθ' ἑαυτὸν τοῖς τῶν Δονατιστῶν ἀρχηγοῖς προσελθεῖν, ἢ καὶ ἕτερον προσλαβέσθαι γείτονα, καὶ μετ' αὐτοῦ συνελθεῖν αὐτοῖς, καὶ πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν τὰ ἐν τῷ ἐφεξῆς κανόνι ῥητῶς γεγραμμένα· καὶ εἰ μὴ πεισθῶσιν οὕτω παρακαλούμενοι, διὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀπελαθῆναι τῶν ἐκκλησιῶν, ὧν ἐπέβησαν.

Omnem navantes operam divini Patres Donatistas Ecclesiæ catholicæ adunare, qui se ab ea pessime absciderant, non cessabant eos adhortari ut ab antiquo errore desisterent, et veritatem amplecterentur. Idcirco visum est iis et adhuc necessarium esse, ut quisque episcoporum per seipsum in propria civitate Donatistarum ductores adiret, vel etiam alium adjungeret vicinum, et cum eo istos conveniret, iisque indicaret quæ in sequente canone diserte scribuntur : et si sic admoniti non persuadeantur, per regiam potestatem ab ecclesiis illis, quas invaserunt abigantur.

ΚΑΝΩΝ ϞΕ'.

D

« Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε· Τὸ παρὰ τῆς αὐθεν- « τίας ἐκείνης τῆς μεγίστης καθέδρας ἡμῖν ἐπι- « τραπὲν αἰτοῦμεν τὴν ὑμετέραν ἐντιμιότητα ἀνα- « γνωσθῆναι, καὶ εἰς πέρας ἀχθῆναι κελεῦσαι. « Ἀναγνωσθείσης δὲ τῆς κελεύσεως καὶ τοῖς « πεπραγμένοις συντεθειμένης, ἐπίσκοπος τῆς « καθολικῆς Ἐκκλησίας εἶπεν· Τὸ διὰ τῆς ὑμε- « τέρας τιμιότητος πρὸς τοὺς Δονατιστὰς ὀφεῖλον « ἀπενεχθῆναι ἐντολικὸν ἀκοῦσαι, καὶ τοῖς πεπρα- « γμένοις ἐμβαλεῖν, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀποκομίσαι « καταξιώσατε, καὶ τὴν τούτων ἀπόκρισιν πάλιν « διὰ τῶν ὑμετέρων πεπραγμένων ἡμῖν ἐμφα- « νίσαι. Συνερχόμεθα ὑμῖν αὐθεντικῶς ἀποστα- « λέντες ἐκ τῆς ἡμετέρας αὐθεντικῆς συνόδου, « ἐπιθυμοῦντες χαρῆναι περὶ τῆς ὑμετέρας ὀρ-

CANON XCV.

« Aurelius episcopus dixit : Quod ab auctoritate « amplissimæ illius sedis nobis permissum sit, « petimus a vestra veneratione ut legatur, eaque « id ad effectum deduci jubeat. Lecta autem jus- « sione, et actis conjuncta, dixit episcopus uni- « versalis Ecclesiæ : Quod per vestram vener- « tionem debet ad Donatistas deferri mandatum, « audire et actis inserere et ad ipsos deportari « curare velitis et eorum rursus responsionem « per vestra acta nobis ostendere. Convenimus « eos authentice, missi a nostra authentica sy- « nodo, cupientes de vestra correctione lætari. « Scimus enim dilectionem Domini, qui dixit : « Beati pacifici, quoniam 628 ipsi filii Dei vo- « cabantur. » Nos quoque per prophetam admo-

« nuit, ut iis etiam[48], qui nolunt dici fratres A « nostri dicamus: Fratres nostri estis. Hanc ergo « nostram ex pacifica dilectione ad vos proficis- « centem admonitionem pro nihilo ducere non « debetis; ut si quid nos veritatis habere existi- « matis, id asserere ne dubitetis: id est, ut ve- « stra coacta synodo eligatis ex vobis ipsis, qui- « bus vestræ ejusmodi causæ probandæ negotium « committi debeat; ut nos quoque hoc ipsum « facere possimus ex nostra synodo eliguntur, « qui debeut cum iis, qui ex vobis electi fuerint, « statuto loco et tempore, quidquid ex contro- « versiæ, quod nostram a vobis communionem « separat, pacifice examinari; et tandem ali- « quando auxilio Domini Dei nostri antiquus error « finem accipiat, ne utique propter hominum B « persuasionem imbecillæ animæ et imperiti po- « puli sacrilega aliqua separatione pereant. Si « hoc enim fraterne admiseritis, veritas facile « apparebit: sin id facere nolueritis, infidelitas « vestra statim cognoscetur. Et cum recitata esset « hæc forma, ab omnibus episcopis dictum est: « Hoc valde placet, fiet. Et subscripserunt: Au- « relius episcopus Carthaginensis ecclesiæ, præ- « senti decreto consensi et lecto subscripsi. Simi- « liter et reliqui episcopi subscripserunt. »

« Hæc synodus adversus Donatistas legatos ad « imperatores misit: clarissimo imperatori Honorio « Augusto sextum consuli A. D. sexto Kalendas « Julias Carthagine; in ecclesia Basilicæ Secundæ. « In hac synodo legationem susceperunt Theasius « et Evodius adversus Donatistas. In qua synodo « compositum est commonitorium. »

BALS. Nec ea, quæ sunt in præsenti collocutione; interpretatione indigent. De Donatistis enim speciatim sunt.

ZONAR. Postulatum est, ut ea, quæ per legatos D Donatistis erant denuntianda, in synodo legerentur; quæ quidem prout a legatis proposita, erant ejusmodi. Ad vos inquiunt authentice, hoc est, auctoritate a synodo accepta, proficiscimur vos convenire cupientes, ut de vestra emendatione lætamur. Scimus namque beatos Domini voce, pacis consiliatores nominari. Et quamvis fratres nostri dici nolitis, a nobis separantes; fratres ipsi nihilominus vos appellamus. Quamobrem nostram hanc a dilectione profectam admonitionem, qua scilicet ea in quibus decepti estis, memoriæ vestræ subjicimus, ne contemnite; verum si a vobis stare veritatem intelligitis: ejus vos quoque sectatores ac propu-

[48] Matth. v, 7.

« θώσεως. Ἐπιστάμεθα γὰρ τὴν ἀγάπην τοῦ « Κυρίου εἰπόντος· « Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, « ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. » Ὑπέμνησε δὲ « καὶ διὰ τοῦ προφήτου, ὥστε ἔτι μὴν καὶ τοῖς « μὴ βουλομένοις λέγεσθαι ἀδελφοῖς ἡμῶν, λέγειν « ἡμᾶς, « ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐστε. » Ταύτην τοίνυν τὴν « ἐξ ἀγάπης εἰρηνικῆς ἐρχομένην ἡμετέραν ἀνάμ- « νησιν ἐξουθενῆσαι οὐκ ὀφείλετε, ἵνα, ἐὰν τί ποτε « ἀληθείας ἔχειν ἡμᾶς οἴησθε, ἀντιλαβέσθαι τούτου « μὴ ἀμφιβάλητε· τοῦτ' ἔστιν, ἵνα συναχθείσης συν- « όδου ὑμῶν ἐπιλέξησθε ἐξ ὑμῶν αὐτῶν τοὺς « ὀφείλοντας τὸ πρᾶγμα ἐμπιστευθῆναι τῆς τοιαύ- « της ὑμῶν δικαιολογίας· ὅπως καὶ ἡμεῖς δυνη- « θῶμεν τὸ αὐτὸ ποιῆσαι· τοῦτ' ἔστιν ἵνα ἐκ « τῆς ἡμετέρας συνόδου ἐπιλεγῶσιν οἱ ὀφείλοντες « μετὰ τῶν ἐξ ὑμῶν ἐπιλεγέντων ἐν ὡρισμένῳ « τόπῳ καὶ καιρῷ πᾶν τὸ τῆς ζητήσεως ἐχόμενον, « τὸ τὴν ἡμετέραν ἀφ' ὑμῶν κοινωνίαν χωρίζον, « εἰρηνικῶς ἐξετάσαι· καὶ κἂν ὀψέ ποτε τῇ βοηθείᾳ « τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τέλος ἡ παλαιὰ δέ- « ξηται πλάνη, μήποτε διὰ πεῖσμα ἀνθρώπων « ἀσθενεῖς ψυχαὶ καὶ ἄπειροι λαοὶ ἱεροσύλῳ τινὶ χωρισμῷ ἀπόλωνται. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ἀδελφικῶς « καταδέξησθε, εὐχερῶς ἡ ἀλήθεια διαφανήσεται· « εἰ δὲ τοῦτο ποιῆσαι μὴ θελήσητε, ἡ ἀπιστία « ὑμῶν εὐθέως γνωρισθήσεται. Καὶ ἀναγνωσθέν- « τος τοῦ τοιούτου τύπου, ἀπὸ πάντων τῶν ἐπι- « σκόπων ἐλέχθη· Πάνυ ἀρέσκει· τοῦτο γενήσεται. « Καὶ ὑπέγραψαν. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς Καρ- C « χηδόνων ἐκκλησίας τῷ παρόντι ψηφίσματι « συνῄνεσα, καὶ παραναγνωσθέντι ὑπέγραψα. « Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

Αὕτη ἡ σύνοδος κατὰ τῶν Δονατιστῶν πρεσβευτὰς πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας ἀπέστειλε τῷ ἐνδοξοτάτῳ βασιλεῖ Ὀνωρίῳ Αὐγούστῳ τῷ ἕκτῳ ὑπάτῳ τῇ πρὸ ἓξ Καλανδῶν Ἰουλίων ἐν Καρχηδόνι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς βασιλικῆς Σεκούνδης. Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τοποτηρησίαν ἀνεδέξαντο Θεάσιος καὶ Εὐόδιος κατὰ τῶν Δονατιστῶν. Ἐν ᾗ συνόδῳ συνετάχθη κομμονιτόριον.

ΒΑΛΣ. Οὔτε τὰ ἐν τῇ παρούσῃ ὁμιλίᾳ ἑρμηνείας δέονται. Ἰδικὰ γάρ εἰσι περὶ Δονατιστῶν.

ΖΩΝΑΡ. Ἐξητήθη ἀναγνωσθῆναι τῇ συνόδῳ, ἃ ἐνετάλθησαν εἰπεῖν οἱ ἀποσταλέντες πρὸς τοὺς Δονατιστάς. Τὰ δὲ ἦσαν τοιαῦτα, ὡς ἀπὸ τῶν πρεσβειῶν λεγόμενα, ὅτι Συνερχόμεθα ὑμῖν αὐθεντικῶς, ἤγουν ἐξουσίας λαβόντες παρὰ τῆς συνόδου, προσομιλῆσαι ὑμῖν ἐπιθυμοῦντες, χαρῆναι ἐπὶ τῇ διορθώσει ὑμῶν. Οἴδαμεν γὰρ τὸν Κύριον μακαρίζοντα τοὺς εἰρηνοποιούς, καὶ μὴ θέλοντας ὑμᾶς καλεῖσθαι ἀδελφοὺς ἡμῶν, ἀλλ' ἀποσχίζοντας ἀφ' ἡμῶν, ἡμεῖς λέγομεν ὅτι ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐστε. Διὸ μὴ ἐξουθενήσητε τὴν ἐξ ἀγάπης εἰρηνικὴν ἀνάμνησιν ἡμῶν, τουτέστιν ὅτι ἀναμιμνήσκομεν ὑμᾶς τῶν σφαλμάτων ὑμῶν· ἀλλ' ἐὰν οἴησθε ἀληθείας ἔχεσθαι, ἀντιλαμβάνεσθαι ταύτης, ἤγουν ὑπεραγωνίσασθαι τῆς νο-

μιζομένης ὑμῖν ἀληθείας μὴ ἀμφιβάλητε. Ἐπιλέξασθε δέ τινας ἐξ ὑμῶν, τοὺς διαλεχθησομένους τοῖς ἐπιλεγησομένοις ἐκ τῆς ἡμετέρας συνόδου περὶ τῶν χωριζόντων ὑμᾶς ἐκ τῆς ἡμῶν κοινωνίας· ἵνα, κἂν βραδέως τέλος ἡ παλαιὰ δέξηται πλάνη, μή ποτε διὰ πεῖσμα ἤτοι διὰ ματαίαν ἔνστασιν ἀνθρώπων ἀπόλωνται ἀσθενεῖς ψυχαὶ καὶ ἄπειροι λαοὶ (ἄπειροι ἢ κατὰ πλῆθος, ἢ δι' ἁπλότητα καὶ ἄγνοιαν τοῦ καλοῦ) χωριζόμενοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἱεροσύλῳ χωρισμῷ. Τὸ γὰρ ψυχὰς ἀνθρώπων, ἱερὸν οὔσας καὶ θεῖον χρῆμα, ἀπόλλυσθαι ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἱεροσυλίαν ἐκάλεσαν, ὡς συλουμένων τῶν ἱερῶν ψυχῶν παρὰ τῶν ἀπατώντων αὐτάς· ἢ ὅτι μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἱερὰ μετιόντες, ὡς δὲ αὐτοῖς δοκοῦν αὐτὰ ψηλαφῶντες καὶ μεταχειριζόμενοι, συλῶσιν αὐτά, μὴ χρώμενοι αὐτοῖς κατὰ τὸ τοῦ Δεσπότου θέλημα. Ὁ γὰρ παρὰ γνώμην τινὸς ψηλαφῶν πρᾶγμα αὐτοῦ κλέπτης κρίνεται τοῖς τῆς πολιτείας θεσμοῖς.

A gnatores fieri ne dubitetis. Aliquos porro ex vestro numero designate, qui cum delectis a nostra synodo congrediantur deque iis, quorum causa a nostra communione separati estis colloquantur; ut sero quamvis aliquando tamen finem antiquus error accipiat; ne propter aliquos, stulte nimis ac præfracte suæ sententiæ retinentes, imbecillæ animæ populique innumerabiles exitiose perdantur (quamvis illud, ἄπειροι λαοί, vel ob multitudinem innumerabiles, vel ob simplicitatem ac rerum imperitiam intelligi liceat) ab Ecclesiæ catholicæ consortio sacrilega separatione disjuncti. Animorum namque jacturam qui sacrosancti sunt, divinoque munere homini dati, propter illud ab Ecclesia catholica dissidium, sacrilegii nomine jure appel- B lavere; quod sacræ animæ ab illis, qui eas decipiunt quasi furto subtrahantur: vel etiam quia contra ecclesiasticæ traditionis institutum res sacras invadentes, easque pro arbitrio contrectantes et administrantes, sacra diripiunt; cum nequaquam ex Domini voluntate ipsis utantur. Quicunque enim præter domini voluntatem alterius re utitur, eum leges quoque civiles furti reum esse decernunt.

ΑΡΙΣΤ. « Ἤτω τὰ πρὸς τοὺς Δονατιστὰς λεχθησόμενα τάδε· Ἐπιθυμοῦμεν χαρῆναι ἐπὶ τῇ ὑμῶν διορθώσει· ἐκελεύσθημεν γὰρ καὶ πρὸς τοὺς μὴ ἀνεχομένους εἶναι ἡμῶν ἀδελφοὺς λέγειν, Ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐστε. Διὸ συνερχόμεθα ὑμῖν, καὶ ὑπομιμνήσκομεν, ὥστε εἴ τινα δικαιολογίαν ἔχειν οἴεσθε, ἐπιλέξησθε τοὺς ταύτην πιστευθησομένους ἀπαντῆσαι, ὀφείλοντας ἐν ὡρισμένῳ τόπῳ C καὶ καιρῷ· εἰ δὲ μή, ἡ ἀπιστία ὑμῶν ἐντεῦθεν γνωρισθῇ. » *Σαφής.*

629 ARIST. « Quæ ad Donatistas legenda, hæc sunt: Vestra gaudere correctione nobis in votis est: in mandatis enim accepimus, ut iis etiam qui nostri esse fratres ægre ferunt, dicamus, fratres nostri estis. Vos itaque convenimus, et admonemus, ut, si qua causæ vestræ defensio vobis superesse videatur, deligatis aliquos, quibus committatur, qui in condicto loco et tempore prodire debent: alioquin infidelitas vestra exinde pateat. » *Perspicuus.*

ΚΑΝΩΝ ϞϚʹ.

« Τὸ κομμονιτώριον, ὅπερ ἔλαβον οἱ κατὰ τῶν Δονατιστῶν πρεσβευταί. Κομμονιτώριον τοῖς ἀδελφοῖς Θεασίῳ καὶ Εὐοδίῳ, τοῖς πεμφθεῖσι πρεσβευταῖς ἐκ τῆς ἐν Καρχηδόνι συνόδου, πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους καὶ θρησκευτικωτάτους αὐτοκράτορας. Ἡνίκα τὴν τοῦ Κυρίου βοήθειαν τοῖς εὐσεβεστάτοις προσελθοῦσι βασιλεῦσι, τούτοις ἐμφανίσουσιν, ποίῳ τρόπῳ τελείᾳ ἡ παῤῥησίᾳ κατὰ τὴν τοῦ ἀνωτέρου ἐνιαυτοῦ σύνοδον οἱ πρωτεύοντες τῶν Δονατιστῶν τοῖς πολιχνιωτικοῖς πεπραγμένοις συνελθεῖν προετράπησαν, ἵνα, εἰ ἐθάῤῥουν, τοῦ οἰκείου δόγματος ἀντιλαβέσθαι, D ἐπιλεγέντων τινῶν ἱκανῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ, μεθ' ἡμῶν εἰρηνικῶς ἀμφέβαλλον, καὶ ἡμερότητι Χριστιανικῇ ἀναμφιβόλως εἶχον ἐπιδεῖξαι, εἴ γέ ποτ' ἀληθείας μετεῖχον, ὅπως ἐκ τούτου ἡ καθολικὴ εἰλικρινότης, ἡ ἔκπαλαι τοῖς ἀνωτέρω διαλάμψασα χρόνοις, καὶ νῦν ὁμοίως διὰ τῆς ἀπειρίας καὶ μονοτονίας τῶν ἀντιλεγόντων ἐγνωρίζετο. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μὴ θαῤῥεῖν συνείχοντο σχεδόν, οὐδὲν ἐτόλμησαν ἀποκρίνασθαι. Διὸ ἐπισκοπικὴ καὶ εἰρηνικὴ τάξις περὶ τοὺς τοιούτους πεπλήρωται, κἀκεῖνοι τῇ ἀληθείᾳ μὴ δυνηθέντες ἀποκριθῆναι, εἰς ἀτόπους βίας μετεστράφησαν, ὡς πολλοὺς ἐπισκόπους καὶ πολλοὺς κληρικούς, ἵνα τὸ περὶ τῶν λαϊκῶν

CANON XCVI.

« Commonitorium, quod acceperunt legati contra Donatistas. Commonitorium fratibus, Theasio et Evodio, missis legatis a synodo Carthaginensi ad clarissimos et religiosissimos imperatores: Quando Dei auxilio ad religiosissimos imperatores accesserint, eis aperiat, quomodo plena libertate in superioris anni synodo Donatistarum primates ac acta civilia convenire admoniti fuere, ut si suum dogma tueri confiderent, aliquibus idoneis ex eodem numero electis, nobiscum pacifice contenderent, et mansuetudine Christiana nobis citra dubitationem ostenderent, si quid veritatis tenerent: ut ex eo catholica sinceritas, quæ jam olim superioribus illuxit temporibus, nunc quoque similiter per contradicentium ignorantiam et pervicaciam cognoscatur. Sed quia non satis fidebant, fere nihil ausi sunt respondere. Quare quoniam episcopale et pacificum in eos impletum est officium, et illi veritati respondere non valentes, ad execrandas violentias conversi sunt, adeo ut multos episcopos et multos clericos, ut de laicis taceam, insidiis appeterint, et præterea etiam aliquas ecclesias invaserint, et alias invadere conati sint: eorum est deinceps humanitatis providere, ut catholica Ec-

« clesia, quæ eos pio in Christo utero genuit, et A
« fide confirmatione aluit, eorum quoque provi-
« dentia muniatur; ne forte audaces et temerarii
« homines, in religiosis eorum temporibus, ter-
« rore aliquo in bonos populos dominatum obti-
« neant; quoniam eos persuadentes corrumpere
« non possunt. Cognitum enim est, et legibus
« sæpe proclamatur, quænam eorum, qui sepa-
« ratam habent congregationem, exsecranda fa-
« ciat multitudo, quæ etiam sæpe prædictorum
« religiosissimorum imperatorum decretis con-
« demnata sunt. Adversus ergo illorum insanias
« possumus divina auxilia consequi, non insueta,
« nec aliena, sed a sanctis Scripturis: quando
« Paulus apostolus, ut veris apostolorum Actibus
« declaratum est, insolentium et factiosorum ho- B
« minum conspirationem militari auxilio depu-
« lit. Nos ergo hoc petimus, ut universalibus
« Ecclesiarum ordinibus, in unaquaque civitate
« et in diversis locis, vicinarum quarumque pos-
« sessionum, sine mora custodia et præsidium
« præbeatur. Simul hoc quoque petendum est,
« ut legem latam a piæ memoriæ eorum Patre
« Theodosio, de decem libris auri adversus hæ-
« reticos qui ordinant et ordinantur servent;
« præterea autem et adversus possessores, apud
« quos illorum inventa fuerit congregatio:
« deinde sic eam legem confirmari jubeant, ut
« adversus eos valeat, propter quorum insidias
« ii, qui catholicæ Ecclesiæ curam gerebant, per C
« testimonium depositi sunt; ut hoc saltem ter-
« rore a faciendis schismatibus, et ab hæretico-
« rum improbitate cessent, qui æterni supplicii
« contemplatione purgari, et corrigi differunt. Il-
« lud præterea petendum est ut eorum pietate
« lex quæ etiam hucusque duravit, renovetur,
« quæque sive ex donationibus, sive ex testa-
« mentis quidquam capiendi vel relinquendi, et,
« ut semel dicam, propria vel relinquere vel ca-
« pere tollit potestatem Hæreticis, qui in propriæ
« **630** persuasionis insania excæcati sunt, et in
« Donatistarum errore volunt permanere. Eis au-
« tem, qui unionis et pacis contemplatione se-
« ipsos volunt corrigere, supra positæ legis aper-
« tus sit sensus, ut accipiant hæreditatem; si D
« iis adhuc ipsis in hæreticorum errore constitu-
« tis aliquid ex donatione vel hæreditate obvenit:
« exceptis scilicet illis, qui postquam in jus vo-
« cati fuerint, existimarunt se debere ad catho-
« licam Ecclesiam transire. De iis enim creden-
« dum est, eos non metu cœlestis judicii, sed
« terrenæ amplitudinis insatiabili cupiditate, ca-
« tholicam unionem desiderasse. Ad hæc autem
« omnia, auxilio opus est dynastiarium uniuscu-
« jusque provinciæ. Porro et si quid aliud anim-
« adverterint ecclesiasticæ utilitati conferre,
« hoc peragendi et perficiendi liberam decerni-
« mus legationem. Illud quoque adhæc placuit,
« ut litteræ ex nostro conventu ad clarissimos

« σιωπήσωμεν, ἐπιβουλαῖς συσχεῖν, καί τισι δὲ
« ἔτι μὴν ἐκκλησίαις ἐπέβησαν, καὶ ἄλλαις ἐπελ-
« θεῖν ὁμοίως ἐπειράθησαν, τῆς αὐτῶν φιλανθρω-
« πίας λοιπόν ἐστι προνοήσασθαι, ἵνα ἡ καθολικὴ
« Ἐκκλησία, ἡ αὐτοὺς θρησκευτικῇ Χριστῷ γεν-
« νήσασα γαστρὶ, καὶ τῇ βεβαιώσει τῆς πίστεως
« ἐκθρέψασα, τῇ αὐτῶν ἔτι μὴν προνοίᾳ ὀχυρωθῇ·
« μήποτε προπετεῖς ἄνθρωποι ἐπὶ τῶν εὐσεβῶν
« αὐτῶν χρόνων φόβῳ τινὶ τῶν ἀσθενῶν λαῶν κα-
« ταδυναστεύσωσιν. Ἐπειδὴ ὑποπείθοντες τούτους,
« ἀποφαυλίσαι οὐ δύνανται. Ἔγνωσται γὰρ καὶ πολ-
« λάκις τοῖς νόμοις ἐκβοᾶται τῶν παρασυναγόν-
« των ἡ βδελυκτὴ πληθὺς, ποῖα διαπράττεται,
« ἅτινα καὶ πολλάκις τοῖς θεσπίσμασιν αὐτῶν τῶν
« προλεχθέντων εὐσεβεστάτων αὐτοκρατόρων κα-
« τεδικάσθησαν. Κατὰ οὖν τῆς ἐκείνων μανίας
« δυνάμεθα συμμαχίας θείας τυχεῖν, οὐκ ἀήθους
« δὲ, οὐδὲ ἀλλοτρίας, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἁγίων Γρα-
« φῶν· ὁπόταν Παῦλος ὁ ἀπόστολος, ὡς ταῖς ἀλη-
« θιναῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων δεδήλωται, τὴν
« σύμπνοιαν τῶν ἀτάκτων ἀπεκίνησεν βοηθείᾳ.
« Ἡμεῖς τοίνυν τοῦτο αἰτοῦμεν, ἵνα ταῖς καθολι-
« καῖς τάξεσι τῶν ἐκκλησιῶν ἀνὰ ἑκάστην πόλιν
« ἀνὰ διαφόρους τόπους τῶν γειτονουσῶν ἑκά-
« στων κτήσεων, ἀνυπερθέτως παραφυλακὴ παρα-
« σχεθῇ. Ἅμα καὶ τοῦτο δεῖν αἰτῆσαι, ὥστε τὸν
« νόμον τὸν ἐκτεθέντα παρὰ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς
« μνήμης Πατέρος αὐτῶν Θεοδοσίου, τὸν περὶ τῶν
« δέκα τοῦ χρυσίου λιτρῶν, τὸν κατὰ τῶν χειροτο-
« νούντων καὶ χειροτονουμένων αἱρετικῶν φυλά-
« ξωσιν, ἔτι μὴν καὶ κατὰ τῶν κτητόρων παρ'
« οἷς ἡ ἐκείνων εὑρεθῇ συναγωγή· εἶθ' οὕτως
« βεβαιωθῆναι τὸν τοιοῦτον, ὧν διὰ τὰς ἐπιβου-
« λὰς οἱ τῆς καθολικῆς προτραπέντες διὰ μαρτυ-
« ρίαν ἀπέθεντο· ἵνα κἂν τούτῳ τῷ φόβῳ ἐκ τοῦ
« ποιεῖν σχίσματα καὶ ἀπὸ τῆς τῶν αἱρετικῶν
« φαυλότητος παύσωνται οἱ τῇ κατανοήσει τῆς
« αἰωνίας κολάσεως καθαρθῆναι καὶ διορθωθῆναι
« ὑπερτιθέμενοι. Κἀκεῖνο ἔτι μὴν αἰτῆσαι δεῖ,
« ἵνα τῇ αὐτῶν εὐσεβείᾳ ὁ καὶ μέχρι τοῦ παρόν-
« τος νόμος ἐπαναληφθείη, ὁ τὴν εὐχέρειαν τῶν
« αἱρετικῶν ἀφαιρούμενος, τοῦ εἴτε ἀπὸ διαθηκῶν
« τούτους δύνασθαι λαμβάνειν τί ποτε, ἢ κατα-
« λιμπάνειν, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τοῦ εἴτε καταλιμ-
« πάνειν τι, εἴτε λαμβάνειν τὰ ἴδια ἀφέληται, τῶν
« τῇ μανίᾳ τοῦ ἰδίου πείσματος τυφλωθέντων,
« καὶ ἐν τῇ τῶν Δονατιστῶν πλάνῃ ἐπιμένειν
« βουλομένων. Τοῖς δὲ τῇ κατανοήσει τῆς ἑνότη-
« τος καὶ εἰρήνης ἑαυτοὺς διορθώσασθαι βουλο-
« μένοις ὑπερκειμένου τοῦ τοιούτου νόμου ἀνοι-
« χθείη ἡ ἀκρόασις τοῦ λαμβάνειν κληρονομίαν·
« εἰ καὶ ἔτι τούτοις αὐτοῖς ἐν τῇ τῶν αἱρετικῶν
« πλάνῃ καθεστῶσι προσαρμόζει τί ποτε ἀπὸ δω-
« ρεᾶς ἢ κληρονομίας, ἐξῃρημένων ἐκείνων δη-
« λαδὴ οἵτινες μετὰ τὸ εἰς δίκην ἐναχθῆναι ἐλογί-
« σαντο ὀφείλειν, πρὸς τὴν καθολικὴν μετελθεῖν.
« Περὶ γὰρ τῶν τοιούτων πιστευτέον ἐστὶν μὴ τῷ
« φόβῳ τῆς οὐρανίου κρίσεως, ἀλλὰ τῇ ἀπληστίᾳ
« τῆς γηΐνης λυσιτελείας, τὴν καθολικὴν ἑνότητα

« ἐπιποθῆσαι. Πρὸς τούτοις δὲ πᾶσι τῆς βοηθείας A « χρεία ἐστὶ τῶν δυναστειῶν ἑκάστης ἐπαρχίας « ἰδίας. Καὶ ἄλλο δὲ, εἴ τι δήποτε κατανοήσουσι « τῇ ἐκκλησιαστικῇ χρησιμότητι λυσιτελοῦν, τοῦ- « το διαπράττεσθαι καὶ ἐξανύειν αὐτεξούσιον ψη- « φιζόμεθα τοποτηρησίαν. Κἀκεῖνο δὲ πρὸς τού- « τοις ἤρεσεν, ἵνα γράμματα ἐκ τῆς ἡμετέρας « συνελεύσεως πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους βασιλέας « καὶ τὰς ὑπερεχούσας ἐξουσίας ἀποσταλῶσι, δι' « ὧν πληροφοροῦνται, ὡς τῇ συναινέσει πάντων « ἡμῶν ἐπὶ τὸ εὐτυχέστατον κομιτᾶτον τοὺς το- « ποτηρητὰς παρ' ἡμῶν εἶναι ἀποσταλέντας. « Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς αὐτοῖς γράμμασι πάντας « ἡμᾶς ὑπογράψαι βραδύτατόν ἐστι, ἵνα μὴ ταῖς « ἑκάστου ἡμῶν ὑπογραφαῖς τὰ αὐτὰ γράμματα « φορτωθῶσιν, αἰτοῦμεν, ἀδελφὲ Αὐρήλιε, ἵνα B « ἐν τούτοις ἡ σὴ ἀγάπη ὑπογράψαι ἐπ' ὀνόματι « πάντων ἡμῶν καταξιώσῃ. Καὶ ὑπέγραψαν· « Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐκκλη- « σίας τῷ παρόντι ψηφίσματι συνήνεσα, καὶ πα- « ραναγνωσθέντι ὑπέγραψα, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ « ὑπέγραψαν. Γράμματα ἔτι μὴν πρὸς τοὺς ἄρ- « χοντας πέμψαι δεῖ, ἵνα ἕως οὗ Κύριος τοὺς « τοποτηρητὰς ὑποστρέψαι πρὸς ἡμᾶς ἀξιώσῃ, « παρὰ φυλακὴν ἀνὰ τὰς τῶν πόλεων τάξεις καὶ « κτήτορας τῶν χωρίων τῆς καθολικῆς Ἐκκλη- « σίας ἐπιμερίσωσιν. Ἔτι μὴν δεῖ προσζεῦξαι καὶ περὶ τοῦ Αἰκυτίου, ἵνα ἡ ἀναίδεια αὐτοῦ ἐξω- « θηθῇ ἀπὸ τῶν διοικήσεων, ἃς ἐκ τῶν φροντιστῶν τῆς ἐν Ἱππῶνι ἐκκλησίας ἱερατικῶν δι- « καίων πρὸς ἑαυτὸν διεκδικεῖ. Καὶ γράμματα δὲ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκ- « κλησίας περὶ τοῦ παραθέσθαι τοὺς τοποτηρητὰς πεμφθῆναι ὀφείλουσι, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους δὲ, « ὅπου ἐστὶν ὁ βασιλεύς. Καὶ ὑπέγραψαν ὁμοίως. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐκκλη- « σίας τῷ παρόντι ψηφίσματι συνήνεσα, καὶ παραναγνωσθέντι ὑπέγραψα· ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ « ὑπέγραψαν. »

A « imperatores et supereminentes potestates mit- « tantur, quibus certiores fiant omnium nostrum « consensu ad beatissimum comitatum missos « esse a nobis legatos. Sed quia iisdem litteris ab « omnibus subscribi est tardissimum, uniuscu- « jusque nostrum subscriptionibus eædem litteræ « onerentur, petimus, frater Aureli, ut his tua dilectio nomine omnium subscribere dignetur. « Et subscripserunt; Aurelius episcopus Eccle- « siæ Carthaginensis prædicto decreto consensi, « et lecto subscripsi. Similiter et reliqui sub- « scripserunt. Litteræ præterea ad magistratus « mittendæ sunt, ut, donec Dominus voluerit le- « gatos ad nos redire, præsidium per ordines ci- « vitatum et possessores prædiorum universalis B « Ecclesiæ distribuant. Præterea adjungere quo- « que oportet de Equitio ut ejus impudentia et « improbitas a diœcesibus extrudatur, quas « a curatoribus Hipponensis Ecclesiæ sacerdotali « jure sibi vindicat. Porro litteræ quoque ad epi- « scopum Romanæ Ecclesiæ commendatione le- « gatorum mittendæ sunt, et ad alios ubi est « imperator. Et similiter subscripserunt. Aure- « lius episcopus Carthaginensis Ecclesiæ præ- « senti decreto consensi, et lecto subscripsi: « similiter et reliqui subscripserunt. »

ΒΑΛΣ. Καὶ τὰ ἐν τῇ παρούσῃ διαλαλιᾷ τυπωθέντα C παρὰ τῶν Πατέρων διὰ τοὺς Δονατιστὰς ἰδικά εἰσι, καὶ μὴ ἐξακουόμενα εἰς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν κατάστασιν. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἑρμηνεία, ἐδέησεν ἡμῖν χάριν τούτων.

ΖΩΝΑΡ. Τῶν Δονατιστων μὴ δεξαμένων τὴν πρὸς αὐτοὺς τῆς συνόδου πρεσβείαν, οἱ Πατέρες ἀθροισθέντες πάλιν πρεσβείαν στεῖλαι κατ' αὐτῶν πρὸς τὸν βασιλέα Ὁνώριον ἐβουλεύσαντο. Ἦρχε γὰρ τότε τῆς Ῥώμης καὶ τῶν ἑσπερίων Ὁνώριος· καὶ τοῖς στελλομένοις ἔγγραφον ἐνταλτήριον δεδώκασιν εἰς ὑπόμνησιν ὧν ἔμελλον πρὸς τὸν βασιλέα εἰπεῖν ὃ κομμονιτόριον ὠνόμασαν. Ἦσαν δὲ τὰ ἐντεταλμένα τοιαῦτα, ὅτι Μετὰ παῤῥησίας ἡμῶν προσκαλεσαμένων τοὺς πρωτεύοντας τῶν Δονατιστῶν συνελθεῖν, καὶ, εἰ θαῤῥοῦσιν, ἀντιλαβέσθαι τοῦ οἰκείου δόγματος, D ὅπως καὶ νῦν ἐγνωρίζετο, ἀντὶ τοῦ καὶ νῦν ἐφανεροῦτο, διὰ τῆς ἀπειρίας καὶ μονοτονίας, ἤγουν τῆς ἀμαθείας καὶ αὐτογνώμου ἐνστάσεως τῶν ἀντιλεγόντων, ἡ καθολικὴ εἰλικρινότης, ἡ καθαρότης δηλαδὴ τῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας δογμάτων. Εἰ γὰρ συνῆλθον, φησὶν, ἐγνώσθησαν ἂν ὅτι ἐξ ἀμαθείας καὶ ματαίας ἐνστάσεως ἐνίστανται περὶ ὧν δοξάζουσιν· ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐθάῤῥουν, οὐδὲν σχεδὸν ἀπεκρίθησαν. Ἐπεὶ οὖν, ὅσα ἔδει ἡμᾶς ὡς ἐπισκόπους ποιῆσαι, εἰρηνικῶς ἐποιήσαμεν·

C BALS. In præsenti quoque sermone, quæ a Patribus adversus Donatistas statuta sunt, sunt specialia, et ad ecclesiarum constitutionem non extenduntur. Et ideo nec interpretatione quidem indigent.

ZONAR. Cum Donatistæ legationem ad ipsos a synodo missam rejecissent, conventu inter se habito Patres alteram legationem contra ipsos ad imperatorem Honorium mittendam esse censuerunt (imperabat enim eo tempore Romæ et Occidenti Honorius); atque ut eorum quæ apud imperatorem agenda forent facilius meminissent, omnia scriptis consignata legatis tradidere, atque id scripti genus commonitorium appellavere. Erant autem mandata ejusmodi: A nobis, inquiunt, magna animi fiducia D ad congressum Donatistarum primates vocati, atque ad sui dogmatis, si tantum sperarent, propugnationem invitati fuere; ut hoc quoque tempore catholicæ veritatis liquidissima puritas adversariorum tum imperitia tum pertinacia magis magisque innotesceret ac illustraretur. Nam eum congressum nisi recusassent, illos ex sola veri ignoratione stultaque obstinatione opinionibus suis pertinaciter insistere facile perspectum fuisset: verum quia suæ causæ haud satis fiderent, responsum fere nullum dedere. Quoniam igitur omnes episcopalis officii

A partes sedato animo atque amico erga eos implevimus, illi vero ad vim atque insidias importune conversi sunt: imperatoris benignitatis esse arbitramur curare, ut catholica Ecclesia, quæ ipsos in orthodoxæ veritatis **631** gremio genuit, atque in fide bene firmatos educavit, a qua illi videlicet firma ac stabili fide imbuti sunt, per eosdem munita sit atque defensa; ne forte nefarii homines, quos rationum momentis ad prava plenaque improbitatis ipsorum instituta suadendo traducere non potuerunt, eos terrore ac periculi denuntiatione opprimant. Quæ enim facinora isti conventiculorum coactores edant, ne ipsæ quidem leges ignoravere. Auxilio igitur, neque insueto, neque ab iis, quorum sacræ Litteræ meminére, alieno juvari se B postulant; librumque Actorum apostolicorum producunt, in quo se improborum conspirationem præsidio militum divus Paulus depulisse testatur. Conspirationem vero improborum, aut eam intelligunt, cum ei in templo, quod expiatus intraverat, Asiani Judæi manus injecerunt, multitudinemque in eum concitaverunt; quo quidem tempore cum militibus decurrens tribunus, illum de manibus eorum, qui necem afferre conabantur, eripuit: aut illam quadraginta Judæorum collectionem, qui se diris omnibus devovere, si prius cibi aliquid aut potionis degustassent, quam Paulum e medio sustulissent; nam ea re cognita tribunus, tunc quoque militum præsidio septum, Cæsaream ad Felicem præfectum misit: aut utramque simul signifi- C care voluerunt. Eadem igitur ratione synodi Patres ecclesias, in urbibus aliisque pluribus locis constitutas, præsidio militum custodiri volunt: legem præterea a magno quoque Theodosio conditam, ut qui hæreticis ordines contulerint, quique eos susceperint, et qui illos exceperint hospitio, decem auri libris multentur, servari et contra Donatistas etiam valere postulant; ut vel hoc pœnæ metu hæretici a schismate faciendo deterreantur, qui æterni supplicii terrore minime coercentur. Legem quoque renovari, qua nec hæreditatem cernere, nec donationem adire, hæretici permittuntur; utque contra Donatistas quoque suum robur obtineat, petunt. Si qui tamen ex iis resipiscant, ejus legis pœnis minime sint obnoxii. At si Donatistarum D aliqui de hæreditate in judicium vocati, ea hæreditate aut legato aut alio ad ipsos spectante emolumento hæreseos nomine privati fuerint, tum vero transacta re se Ecclesiæ catholicæ rursus adjunxerint; ii, inquiunt, non hæreseos odio, sed detrimenti vitandi causa adducti, id consilii cepisse existimabuntur; nec proinde quidquam accessio illa homines adjuvabit. Ad hæc in unaquaque provincia auxilio magistratus (hi namque sunt provinciæ dynastæ) ecclesiis opus esse denuntiant. Legatis porro, inquiunt, si quid aliud ecclesiasticæ utilitati opportunum fore intellexerint, postulandi liberam facultatem damus. Placuit præterea synodo litteras ad imperatorem ac regni proceres conscribi, quibus

A ἐκεῖνοι δὲ εἰς ἀτόπους βίας μετεστράφησαν καὶ ἐπιβουλάς, τῆς βασιλικῆς φιλανθρωπίας φασὶν εἶναι φροντίσαι, ἵνα ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ὀχυρωθῇ, ἡ τούτους γεννήσασα ὀρθοδοξία, καὶ ἐκθρέψασα ἐν τῇ βεβαιώσει τῆς πίστεως, ἤγουν βεβαίαν αὐτοῖς τὴν πίστιν παραδοῦσα, μήποτε ἀναιδεῖς ἄνθρωποι καταδυναστεύσωσι τῶν λαῶν, φόβον αὐτοῖς ἐπάγοντες. Πειθοῖ γὰρ τούτους οὐ δύνανται ἀποφαυλίσαι, ἀντὶ τοῦ, εἰς τὰ φαῦλα καὶ εἰς τὴν ἑαυτῶν κακίαν ἑλκύσαι. Οἷα γὰρ οἱ παρασυνάγοντες διαπράττονται, ἔγνωσται τοῖς νόμοις. Αἰτοῦσιν οὖν τυχεῖν συμμαχίας, οὐκ ἀσυνήθους, οὐδὲ ἀλλοτρίας τῶν Γραφῶν, ἀλλ' οἵας καὶ ἡ θεία Γραφὴ μέμνηται, καὶ τὴν τῶν Πράξεων βίβλον παράγουσι περὶ τοῦ ἁγίου Παύλου λέγοντος, ὅτι κἀκεῖνος τὴν σύμπνοιαν τῶν B ἀτάκτων στρατιωτικῇ βοηθείᾳ διεκρούσατο. Σύμπνοιαν δὲ τῶν ἀτάκτων, ἢ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ συσχόντων αὐτὸ λέγουσιν, ὅτε ἡγνίσθη, καὶ οἱ ἐξ Ἀσίας Ἰουδαῖοι ἠρέθισαν κατ' ἐκείνου τὸν λαόν, ὅτε μετὰ στρατιωτῶν καταβὰς ὁ χιλίαρχος ἐξήρπασεν αὐτὸν τῶν ζητούντων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἢ τὴν συστροφὴν τῶν τεσσαράκοντα Ἰουδαίων, οἳ ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν, ἕως ἂν ἀποκτείνωσι τὸν Παῦλον· καὶ τότε γὰρ ὁ χιλίαρχος μαθὼν τοῦτο διὰ στρατιωτῶν αὐτὸν Καισάρειαν ἔστειλε πρὸς τὸν ἡγεμόνα Φήλικα, ἢ καὶ ἄμφω ταῦτα λέγουσι. Ζητοῦσιν οὖν ὁμοίως καὶ οὗτοι ταῖς ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκκλησίαις, καὶ ταῖς ἐν διαφόροις τόποις, παρασχεθῆναι φυλακήν· φυλάττεσθαι δὲ καὶ τὸν νόμον, τὸν C παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου τεθέντα, ὥστε δέκα χρυσίου λίτρας ζημιοῦσθαι τοὺς χειροτονοῦντας αἱρετικούς, καὶ τοὺς χειροτονουμένους, καὶ τοὺς ὑποδεχομένους αὐτοὺς ἐν κτήσεσιν οἰκείαις, κρατεῖν δὲ αὐτὸν καὶ κατὰ τῶν Δονατιστῶν, ἵνα κἂν διὰ τὸν φόβον τοῦτον τῆς ζημίας παύσωνται ποιεῖν σχίσματα οἱ αἱρετικοί, οἵτινες τῷ φόβῳ τῆς αἰωνίου κολάσεως οὐ διορθοῦνται. Αἰτοῦσι δὲ ἀνανεωθῆναι καὶ τὸν νόμον, τὸν θεσπίζοντα τοὺς αἱρετικοὺς μήτε κληρονομίαν λαμβάνειν, μήτε δωρεάν, καὶ κρατεῖν αὐτὸν καὶ κατὰ τῶν Δονατιστῶν. Εἰ δέ τινες ἐξ αὐτῶν διορθώσονται, κατὰ τούτων τὸν νόμον χώραν μὴ ἔχειν. Εἰ δὲ περὶ κληρονομίας τινὲς τῶν Δονατιστῶν εἰς δικαστήριον ἤδη εἱλκύσθησαν, ἐκνικωμένης ἐξ αὐτῶν ὡς αἱρετικῶν κληρονομίας, ἢ ληγάτου, ἢ D τινος κέρδους περιελθόντος αὐτοῖς, καὶ μετὰ τὸ ἐναχθῆναι προσέλθωσι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, οὗτοι, φασίν, οὐ πιστεύονται, ὅτι καταγνόντες τῆς αἱρέσεως αὐτῶν προσέρχονται, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ζημιωθῆναι τὰ χρήματα· οὐδὲν οὖν ἐκ τοῦ προσιέναι κερδήσουσι. Χρεία δέ, φασί, βοηθείας καὶ ἐκ τῶν δυναστειῶν ἑκάστης ἐπαρχίας, ἤγουν τοῦ βοηθεῖν ταῖς ἐκκλησίαις τοὺς ἑκάστης ἐπαρχίας ἄρχοντας. Οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ δυνάσται τῶν ἐπαρχιῶν. Ἐκχωροῦμεν δέ, φασί, τοῖς στελλομένοις αὐτεξουσίαν τοποτηρησίαν, ὥστε καὶ ἄλλο εἴ τι νοήσουσιν ἀναγκαῖον ταῖς ἐκκλησίαις, τοῦτο αἰτεῖν. Ἔδοξε δὲ τῇ συνόδῳ γράμματα γενέσθαι πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ὥστε γνῶναι αὐτούς, ὅτι συναινέσει τῶν τῆς συνόδου Πατέρων ἐστάλησαν οἱ

τοποτηρηταὶ εἰς τὸ κομιτᾶτον, ἤγουν εἰς τὸ παλάτιον. Θρησκευτικωτάτους δὲ τοὺς βασιλεῖς ἐκάλεσεν, ἤτοι πιστοτάτους καὶ Χριστιανικωτάτους, ὡς τῆς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν ἀντιποιουμένους. Εἰς ἀνακοπὴν τῆς βίας καὶ ἀταξίας τῶν Δονατιστῶν γράψαι δέον τοῖς ἄρχουσι τῶν χωρῶν ἐκείνων ἔκριναν, ἵνα παρ' αὐτῶν φυλάσσωνται αἱ ἐκκλησίαι, καὶ οἱ ἔχοντες τὰ χωρία, ἤγουν ὅσοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰσί· καὶ περὶ τοῦ Αἰκυτίου, ἵνα ἐκδιωχθῇ, καὶ μή τι ὡς ἱερεὺς ἐκδικῇ. Καὶ πρὸς τὸν Ῥώμης γράψαι τετύπωται περὶ τοῦ παραθέσθαι τοὺς τοποτηρητάς, ἤγουν συστῆσαι καὶ γνωρίσαι τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἐνεδήμει τότε ὁ βασιλεύς.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ γεννηθέντες εὐσεβείᾳ, καὶ πίστει τραφέντες βασιλεῖς, χεῖρα παρέχειν ταῖς ἐκκλησίαις ὀφείλουσιν, ἐπεὶ καὶ Παύλου δεομένου στρατιωτικῆς χειρός, τὴν τῶν ἀτάκτων διέλυσε σύμπνοιαν. »

Τῆς τῶν εὐσεβῶν βασιλέων συμμαχίας καὶ βοηθείας αἱ ἐκκλησίαι ἀεὶ προσδέονται· καὶ ὀφείλουσι ταύτην παρέχειν αὐταῖς ὡς τῆς πίστεως ὄντες πρόμαχοι· ἵνα μὴ παρὰ τῶν αἱρετικῶν ἢ τῶν ἀτάκτων καταφρονῶνται. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Παῦλος τὴν τῶν ἀτάκτων σύμπνοιαν στρατιωτικῇ βοηθείᾳ διέλυσε.

Πρᾶξις ἕκτη.

C « Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τὰ ὁρισθέντα ἡ βραχεῖα σαφηνίζει πρόσθεσις. Ἐπὶ Στελίχωνος πάλιν καὶ Ἀνθεμίου, τῶν λαμπροτάτων ὑπάτων, τῇ δεκάτῃ πρὸ καλανδῶν Σεπτεμβρίων ἐν Καρχηδόνι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δευτέρου κλίματος. Τὰ πεπραγμένα τῆς παρούσης συνόδου διὰ τοῦτο ἐξολοκλήρου οὐκ ἐγράφησαν, ἐπειδὴ μᾶλλον τὰ κατὰ τὸν καιρὸν ἀναγκαῖα ἤπερ τινὰ γενικὰ ὡρίσθησαν, δι' ὧν βραχεῖα σύνθεσις τῶν σπουδασμάτων τῆς αὐτῆς συνόδου διετυπώθη. »

ΚΑΝΩΝ ϞΖʹ.

« Τὸ βρέβιον τῶν κεφαλαίων. Ἵνα ἐλευθέρα τοποτηρησία ἐκ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὴν σύνοδον ἀποσταλῇ πρὸς Μιζόνιον. Τοποτηρηταὶ καὶ γράμματα ἀποσταλῆναι παρηγγέλθησαν, διὰ τὸ D ὀφείλειν ἐλευθέραν ἐκπέμψαι τοποτηρησίαν· ἵνα, ἐπειδὴ ἐν Καρχηδόνι μόνον ἕνωσις ἐγένετο, πεμφθῶσι γράμματα πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ὅπως καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις καὶ πόλεσιν οἱ αὐτοὶ ἄρχοντες σπουδὴν ἐπιχορηγηθῆναι κελεύσωσι τῇ ἑνότητι, ἵνα εὐχαριστίαι ἀπὸ τῆς ἐν Καρχηδόνι Ἐκκλησίας ὑπὲρ πάσης τῆς Ἀφρικῆς περὶ τοῦ ἀπελαθῆναι τοὺς Δονατιστὰς μετὰ γραμμάτων τῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τὸ κομιτᾶτον πεμφθῶσιν. Γράμματα ἀνεγνώσθησαν Ἰννοκεντίου τοῦ πάππα, ἵνα οἱ ἐπίσκοποι ὡς ἔτυχε πρὸς τὰ περαματικὰ ἀπιέναι μὴ δύνανται· ὅπερ τοῦτο αὐτὸ ταῖς γνώμαις τῶν ἐπισκόπων βεβαιοῦται· ἵνα διὰ τὴν εὐχαριστίαν περὶ τοῦ διωχθῆναι τοὺς Δονατιστὰς δύο κληρικοὶ τῆς ἐν Καρχηδόνι Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ κομιτᾶτον πεμφθῶσιν. »

A consensu Patrum legatos ad comitatum, hoc est, ad palatium missos esse decerentur. Religiosissimos autem imperatores, hoc est, Christianæ fidei nominique apprime addictos, ac religionis Christianæ vel maxime retinentes appellavere. Ad compescendos Donatistarum furores et insanias, præfectis earum provinciarum mittendas esse litteras decreverunt, ut ecclesias, eosque qui prædia possidebant, si illi nimirum inter Catholicos censerentur, ipsi defenderent : de Equitio quoque ut extrudatur, nec ullam sacerdotalis muneris partem omnino attingat. Mittendas etiam litteras ad Romanum episcopum, ut legatos imper. sistat, hoc est, commendet atque conciliet ; ac in eamdem sententiam ad earum regionum episcopos, in quibus tunc temporis B imperator diversaretur, scribendum esse statuerunt.

ARIST. « Qui in vera religione nati, et in fide educati fuerunt imperatores, manum auxiliatricem ecclesiis exhibere debent : quoniam et Paulo militaris manus indigente, hæc insolentium conspirationem dissolvit. »

Piorum imperatorum auxilio et adjumento semper indigent ecclesiæ : et debent illud iis præbere, utpote qui fidei sunt propugnatores ; ne ab hæreticis **632** aut immorigeris despectui habeantur. Etenim ipse quoque Paulus insolentium hominum conspirationem militari auxilio discussit.

Actio sexta.

« Quæ in hac synodo definita sunt brevis adjectio declarat. Sub Stelicone rursus et Anthemio, clarissimis consulibus, ad decimum cal. Septemb. Carthagine, in ecclesia secundi climatis. Acta præsentis synodi propterea integre scripta non sunt, quoniam magis quæ erant pro tempore necessaria, quam ulla generalia, constituta sunt ; propter quæ brevis compositio eorum, quæ in hac synodo studiose acta sunt, expressa est. »

CANON XCVII.

Breviculum capitum. Ut libera legatio ex omnibus « provinciis ad synodum mittatur in Mizonium. « Legati quoque litteras mittere jussi sunt, quod « debeant emittere liberam legationem : ut, quia « Carthagine solum unio facta est, litteræ mittantur ad magistratus, ut in aliis quoque provinciis et civitatibus ipsi magistratus jubeant « studium adhiberi unioni ; ut gratiarum actiones « ab Ecclesia Carthaginensi pro tota Africa de « ejectis Donatistis cum litteris episcoporum in « comitatum mittantur. Recitatæ sunt litteræ « Innocentii papæ, ut episcopi ad transmarina « pergere facile non debeant · quod ipsum episcoporum sententiis confirmatur : ut propter « gratiarum actionem ob exclusos Donatistas « duo clerici Ecclesiæ Carthaginensis ad comitatum mittantur. »

« In hac synodo quædam ex iis, quæ superius de- « creta sunt, corriguntur, sub clarissimis impera- « toribus, Honorio septimum, et Theodosio secun- « dum, Augustis consulibus, rursus Idibus Juliis « Carthagine in ecclesia secundi climatis, Aurelio « episcopo simul cum suis coepiscopis præsidente, « assistentibus diaconis : Quia olim statutum est in « Hipponensi synodo, ut singulis annis plena coga- « tur synodus Africæ, non solum hic Carthagine, « sed et in diversis provinciis, proprio ipsarum « ordine, et hoc servatum est ; ut nos quidem ali- « quando eam in Numidiam indiceremus, aliquando « autem in Byzacium, hoc omnibus fratribus labo- « riosum visum est. »

BALS. et ZONAR. Breve seu breviculum dicitur compendiosa scriptura. Nam brevio Latinis idem est, quod scindo, et brevitas, idem quod compendium. Quæ autem in canone sequuntur, ut quæ non sunt utilia, ne interpretatione quidem digna visa sunt.

CANON XCVIII.

« Concilium commune et integrum, non nisi ur- « gente necessitate faciendum esse. Placuit non « esse ultra necesse fratres singulis annis con- « teri ; sed quoties communis usus exegerit, id « est, totius Africæ, undique datis litteris ad « hanc cathedram, debere synodum fieri in ea « provincia, in qua usus et commoditas impulerit : « causæ autem, quæ non fuerint communes, « in propriis provinciis judicentur. »

BALS. Cum diversi canones statuant quotannis fieri oportere synodos, præsens canon non esse necesse statuit iis, qui sunt sub Africæ synodo annuatim 633 Carthaginem convenire ; sed tum demum, quando usus communis exegerit, episcopis per litteras accersitis, ne conterantur fratres. Tanquam autem dixisset quispiam : A quibus autem solventur quæ emergunt ecclesiasticæ quæstiones? dicit, quod si hæ sint quidem communes, scilicet dogmaticæ, episcopi per litteras accersentur et facta synodo solvetur dubium : sin autem non sint ejusmodi, sed speciales seu privatæ, ut quæ sunt fortassis exortæ inter clericos et episcopos, de iis in unaquaque provincia quæretur. Quare nota, quod provinciales quidem episcopi necesse habent ad suum primatem convenire, quoties accersiti fuerint. Lege octavum canonem synodi in Trullo, et quæ in eo sunt.

ZONAR. Synodum episcoporum Carthagine quotannis haberi minime placuit, ne fratres, inquiunt, conterantur ; sed cum id communis utilitas postulaverit, tum demum per litteras episcopi advocentur : quæ autem non sunt causæ communes, in unaquaque provincia seorsim examinentur.

ARIST. « Litteras ad magistratus mitti visum est, « ut studium adhibeant, ut Donatistæ expellan-

A « Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τινὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω « ὁρισθέντων διορθοῦνται. Ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων « βασιλέων Ὁνωρίου τὸ ἕβδομον, καὶ Θεοδοσίου τὸ « δεύτερον, Αὐγούστων ὑπάτων, πάλιν εἰδοῖς Ἰου- « λίαις ἐν Καρχηδόνι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δευτέ- « ρου κλίματος, Αὐρηλίου ἐπισκόπου ἅμα τοῖς « συνεπισκόποις αὐτοῦ προκαθίσαντος, παρεστώτων « τῶν διακόνων· Ἐπειδὴ πάλαι ὡρίσθη εἰς τὴν ἐν « Ἱππῶνι σύνοδον, ὥστε καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν « πλήρη συνάγεσθαι σύνοδον τῆς Ἀφρικῆς, μὴ « μόνον ἐνταῦθα ἐν Καρχηδόνι, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ « τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν τάξει « καὶ τοῦτο ἐφυλάχθη· ὥστε μηνύειν ἡμᾶς ποτὲ « μὲν εἰς τὴν Νουμηδίαν, ποτὲ δὲ εἰς τὸ Βυζά- « κιον, καὶ τοῦτο ἐπίπονον πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς

B « ἔδοξε. »

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝ. Βρέβιον λέγεται ἡ κατ' ἐπιτομὴν σύντομος γραφή. Βρεβίω γὰρ κατὰ Λατίνους τὸ τέμνω, καὶ βρεβίτα ἡ συντομία. Τὰ δὲ ἑξῆς τοῦ κανόνος, ὡς μὴ χρησιμεύοντα, οὐδὲ ἑρμηνείας ἠξιώθησαν.

ΚΑΝΩΝ ϞΗ'.

« Σύνοδον μὴ γίνεσθαι κοινήν τε καὶ ὁλοτελῆ, εἰ « μὴ ἐξ ἀνάγκης. Ἤρεσεν, ὥστε μὴ εἶναι περαι- « τέρω ἐνιαυσίαν ἀνάγκην τοῦ συντρίβεσθαι τοὺς « ἀδελφούς· ἀλλ' ὁσάκις ἂν κοινὴ χρεία καλέσοι, « τοῦτ' ἔστι πάσης τῆς Ἀφρικῆς, γραμμάτων « διδομένων ὁθενδήποτε πρὸς ταύτην τὴν καθέ- « δραν, σύνοδον ὀφείλειν γίνεσθαι ἐν ταύτῃ τῇ

C « ἐπαρχίᾳ, ἔνθα ἡ χρεία καὶ ἐπιτηδειότης συνω- « θήσῃ· αἱ δὲ αἰτίαι αἱ μὴ οὖσαι κοιναὶ ἐν ταῖς « ἰδίαις ἐπαρχίαις κριθῶσιν. »

ΒΑΛΣ. Διαφόρων κανόνων διοριζομένων ἐτησίως γίνεσθαι συνόδους, ὁ παρὼν κανὼν παρακελεύεται μὴ πρὸς ἀνάγκης εἶναι τοὺς ὑπὸ τὴν σύνοδον τῆς Ἀφρικῆς ἐτησίως συνέρχεσθαι ἐν Καρχηδόνι, ἀλλ' ὅτε χρεία κοινὴ καλέσει, γράμματι καλουμένων τῶν ἐπισκόπων, ἵνα μὴ συντρίβωνται οἱ ἀδελφοί. Ὥσπερ δέ τινος εἰπόντος, Καὶ παρὰ τίνων λυθήσονται αἱ ἀνακύπτουσαι ἐκκλησιαστικαὶ ζητήσεις ; φησὶν ὡς, εἰ μὲν κοιναί εἰσιν αὗται, δογματικαὶ δηλονότι, διὰ γραμμάτων κληθήσονται οἱ ἐπίσκοποι, καὶ συνόδου γενομένης λυθήσεται τὸ ἀμφίβολον·

D αἱ δὲ μὴ τοιαῦται, ἀλλ' ἰδικαί, τυχὸν μέσον κληρικῶν ἢ καὶ ἐπισκόπων ἀναφυεῖσαι, ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ζητηθήσονται. Ὥστε σημείωσαι ὅτι ἐπαρχιῶται ὀφείλουσιν οἱ ἐπίσκοποι παρὰ τῷ πρώτῳ αὐτῶν συνέρχεσθαι ὁσάκις κληθῶσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ὄγδοον κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

ΖΩΝΑΡ. Ἔδοξε μὴ κατ' ἐνιαυτὸν γίνεσθαι τῶν ἐπισκόπων σύνοδον ἐν Καρχηδόνι, ἵνα μὴ συντρίβωνται, φασίν, οἱ ἀδελφοί· ἀλλ' ὅτε χρεία κοινὴ καλέσει, γράμμασι καλουμένων τῶν ἐπισκόπων. Τὰς δὲ μὴ οὔσας κοινὰς αἰτίας ἐν ἐπαρχίᾳ ἑκάστῃ ζητεῖσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἔδοξε γράμματα πεμφθῆναι πρὸς τοὺς « ἄρχοντας, ὅπως σπουδὴν ἐπιχορηγήσωσιν ἀπε-

« λαθῆναι τοὺς Δονατιστάς. Κοινῆς χρείας καλού-« σης, γράμματα πρὸς τὴν αὐθεντικὴν πεμπέσθω « καθέδραν, καὶ σύνοδος γινέσθω, ἔνθα εὔθετον· « αἱ δὲ μὴ κοιναὶ αἰτίαι ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπαρχίαις « κρινέσθωσαν. »

« tur. Communi urgente necessitate, ad princi-« palem sedem litteræ mittantur, et synodus « celebretur in loco convenienti. Causæ autem « ordinariæ in propriis provinciis dijudicentur. »

Τὸ μὲν ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ σύνοδον κατ' ἔτος τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς γίνεσθαι, καὶ τὰς παρεμπιπτούσας ἐν αὐταῖς ἰδικῶς ἐκκλησιαστικὰς ἀμφιβολίας κανονικῶς ζητεῖν τε καὶ λύειν καὶ ἡ σύνοδος αὕτη προστάττει· τὸ δὲ πασῶν τῶν ἐπαρχιων τῆς Ἀφρικῆς τοὺς ἐπισκόπους συνέρχεσθαι ἔν τινι τόπῳ, καὶ κοινὴν ποιεῖν σύνοδον, εἰ μὴ κοιναί εἰσιν αἱ αἰτίαι δι' ἃς ὀφείλουσι συνελθεῖν, ἄλλως γίνεσθαι οὐ συγχωρεῖ. Ὁπηνίκα δέ τις κοινὴ αἰτία κοινὴν ἀπαιτῇ γενέσθαι σύνοδον, πρὸς τὸν τὴν πρώτην καθέδραν ἔχοντα ἐπίσκοπον ὀφείλουσι παρὰ τῶν ἐπισκόπων πέμπεσθαι γράμματα, καὶ ἔνθα ἂν ἐκεῖνος κρίνῃ ἐπιτήδειον εἶναι συνελθεῖν, ἐκεῖσε καὶ συναχθήσονται.

In singula quidem provincia synodum episcoporum illius quotannis celebrari, et controversias proprie ecclesiasticas in iis incidentes canonice quærere pariter ac solvere, et hæc etiam synodus jubet. Omnium autem Africæ provinciarum episcopos in aliquo loco convenire et communem facere synodum, nisi communes sint causæ, propter quas convenire debent, aliter fieri non permittit. Quando autem causa aliqua communis communem requirit celebrari synodum, ad episcopum, qui primam tenet cathedram, litteræ ab episcopis mitti debent, et ubi ille idoneum judicaverit convenire, ibi congregabuntur.

ΚΑΝΩΝ ϞΘ'.

« Ἵνα αἱρετοὺς δικαστὰς μὴ ἐξὸν εἴη ἐκκαλέσασθαι. « Ἐὰν δὲ γένηται ἔκκλητος, καὶ ἐπιλέξηται ὁ « ἐκκαλεσάμενος δικαστάς, καὶ μετ' αὐτοῦ κἀκεῖ-« νος καθ' οὗ ἐξεκαλέσατο, τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τούτων « μηδενὶ ἐξέστω ἐκκαλεῖσθαι. Περὶ τοποτηρησιῶν « διαφόρων ἐπαρχιῶν. Ὑφ' ἓν τοποτηρησίαι « διαφόρων ἐπαρχιῶν ἐμφανισθεῖσαι χαριέντως « προσεδέχθησαν· τοῦτ' ἔστι τῶν Νουμηδίων, « τῶν Βυζακηνῶν, τῶν Μαύρων Σιτιφενσιῶν· « ὁμοίως δὲ καὶ Καισαριανῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ « Τριπόλεως. Περὶ ἐκδιβαστῶν τῆς Ἐκκλησίας. « Ἤρεσεν πρὸς τούτοις, ὥστε ἐκδιβαστὰς ἐν πᾶσι « τοῖς τῆς Ἐκκλησίας χρειώδεσι πέντε ἐπιλεγῆναι « αἰτηθῆναι, οἵτινες ἐν ταῖς διαφόροις ἐπιμερι-« σθήσονται ἐπαρχίαις. »

CANON XCIX.

« Ne ab electitiis judicibus appellare liceat. Si au-« tem emissa sit appellatio, et qui appellavit judi-« ces elegerit, et cum illo is quoque, adversus « quem appellavit, ab his deinceps nulli appel-« lare liceat. De diversarum provinciarum lega-« tionibus. Diversarum provinciarum legationes « simul repræsentatæ libenter admissæ sunt, hoc « est, Numidiarum, Byzacenorum, Maurorum Siti-« fensium; similiter autem et Cæsarianorum, et « etiam Tripolitanorum. De exactoribus Ecclesiæ. « Placuit præterea, ut exactores in omnibus, « quæ fuerint Ecclesiæ necessaria, quinque eligi « petantur, qui in diversis provinciis dividantur. »

ΒΑΛΣ. Τὰ μὲν ἄλλα τοῦ παρόντος κανόνος εἰσὶν ἀλυσιτελῆ· ὃ δέ φησι περὶ αἱρετικῶν δικαστῶν, τοιοῦτόν ἐστιν. Αἱρετικοί εἰσιν, οἳ καὶ αἱρετοὶ δικασταὶ λέγονται, οἱ κατὰ θέλησιν δικάζοντες τῶν δικαζομένων. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν ὅτι, ἐὰν κριθῇ τις, καὶ ἐκκαλεσάμενος ἕληται παρὰ τῷδέ τινι τῷ ἐπισκόπῳ τὰ τῆς ἐκκλήτου γυμνάσαι, καὶ οὐδὲ ὁ ἀντίδικος πρὸς τοῦτο ἀντιπέσῃ, οὐδενὶ τούτων τοῦ λοιποῦ ἐξέσται ἐκκαλεῖσθαι κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαστοῦ, ὃν ἄμφω οἱ ἀντίδικοι ᾑρετίσαντο. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις ἀκολούθως τοῖς πολιτικοῖς τοῖς κειμένοις ἐν τῷ δευτέρῳ τίτλῳ τοῦ ζ' βιβ. τῶν Βασιλικῶν, καὶ διοριζομένοις κατὰ τῆς ψήφου τῶν αἱρετῶν δικαστῶν ἔκκλητον μὴ δίδοσθαι. Μὴ εἴπῃς δὲ τοὺς τοιούτους αἱρετοὺς δικαστὰς καθίστασθαι μετὰ δόσεως προστίμου κατὰ τὴν φύσιν τῶν αἱρετῶν δικαστῶν. Εἰ δέ τις εἴπῃ ὡς, προστίμου μὴ ἐπερωτηθέντος, ἀκινδύνως ὁ καταδικασθεὶς οὐ πειθαρχήσει τῇ ψήφῳ, ἀκούσει ὅτι, τὸν μὴ ἔχοντα δικαιοδοσίαν ἐὰν αἱρετίσηταί τις, καὶ πρόστιμον οὐκ ἐπερωτηθῇ, μὴ ἐμμένων τῇ ψήφῳ αὐτοῦ, ἀποκριματίστως ἀθετήσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν· ἐπιλεξάμενος δὲ δικαστὴν ἐκκαλέσασθαι κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ οὐ δύναται, καθὼς τοῦτο παρίσταται καὶ ἀπὸ

BALS. Alia quidem præsentis canonis sunt inutilia: quod autem dicit de electitiis judicibus, est ejusmodi. Electitii sunt judices, qui etiam electi dicuntur, qui ex litigantium voluntate judicant. Dicit ergo canon, quod si quis fuerit judicatus, et eum appellaverit, voluerit ab hoc, quisquis is sit, episcopo de sua appellatione cognosci, et nec adversarius ei contradixerit, nulli eorum deinceps licebit appellare adversus sententiam judicis, quem uterque adversarius elegit. Ac in his quidem consistit canon, legibus civilibus convenienter, quæ sitæ sunt in tit. 2 lib. VII Basilic. et quæ statuunt adversus electitiorum judicum sententiam non dari appellationem. Ne dixeris autem hos electitios judices constitui cum datione pœnæ instar arbitrorum. Si quis autem dixerit, quod **634** nisi pœnæ stipulatio intercesserit, condemnatus citra ullum præjudicium sententiæ non parebit, audiet, quod si quis eum, qui jurisdictionem non habet, elegerit, nec pœnam promiserit, si non stet ejus sententiæ, sine ullo præjudicio poterit ejus sententiam pro nihilo ducere: qui autem judicem elegerit, ab ejus sententia appellare non potest; sicut id ex præsenti canone ostenditur. Hæc autem, ut mihi

quidem videtur, servabuntur in causis ecclesiasticis, ut vult hic canon. Lex enim civilis permittit ei, qui judicem petiverit, vel aliquo alio modo elegerit, habentem jurisdictionem, a sententia ejus appellare.

ZONAR. Ab arbitris civilium quoque legum decreto nulla datur provocatio. Idem ergo hic quoque canon statuit. Nam si quis, inquit, ab uno judice damnatus ad alterum provocaverit, eumque judicem, illo contra quem provocavit, adversario nimirum suo, consentiente, elegerit; neutri amplius ab ejus sententia, quem uterque judicem delegerit, licebit provocare. In illud, de diversarum provinciarum legatis. Legatos, quos synodo adfuturos speraverant, jam omnes simul advenientes, magna lætitiæ significatione synodi Patres excepere. [In illud, de exactoribus Ecclesiæ.] [Hæc quoque ad communem utilitatem minime pertinent.]

ARIST. « Uno litigantium appellante, si ambo « electitium judicem elegerint, ne amplius ap« pellent. »

Lex quidem civilis sic sentit de judicibus electitiis, ut non aliter electitium constituatur judicium, nisi prius quisque litigantium pœnæ stipulationem proponat, quod quicunque ex iis sententia judicis ab ipsis electi non acquiescit, pœnam illam alteri persolvat, qui judicium admittit. Non enim coguntur sententiam illius recipere; sed illud apud eos ponitur. Propterea nec appellatio contra ejus sententiam locum habet, quia etsine appellatione ille, cui displicet, pœnam tantum persolvens ab ea potest recedere. Lex autem et illud dicit, quod judex, qui in partes jurisdictionem habet, et per propriam auctoritatem eos judicare potest, judex electitius non fiat. Canones autem non ita de judicibus electitiis statuunt; sed mandant, quod si litigantes episcopi vel clerici aliquos episcoporum elegerint judices electitios, et ab eis judicari voluerint, condemnatus non amplius admittetur contra eorum provocare sententiam, sed ei etiam invitus acquiescet. Causa autem, ut nobis quidem videtur, propter quam contra judicium eorum appellare non permittitur, in decimo quinto synodi præsentis canone a nobis scribitur.

A τοῦ παρόντος κανόνος. Ταῦτα δὲ κρατήσουσιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Ὁ γὰρ πολιτικὸς νόμος ἐκχωρεῖ τῷ ζητήσαντι δικαστὴν, ἢ καὶ ἄλλως πως ἐπιλεξαμένῳ, πλὴν ἔχοντα δικαιοδοσίαν, ἐκκαλεῖσθαι κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Κατὰ αἱρετῶν δικαστῶν καὶ τοῖς πολιτικοῖς νόμοις οὐ δίδοται ἔκκλητος. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ κανὼν οὗτος λέγει. Ἐὰν γὰρ κριθῇ τις, φησὶ, καὶ ἐκκαλεσάμενος ἕληται δικαστήριον ἐκκλητάριον, καὶ μετ' αὐτοῦ κἀκεῖνος ἕληται τοῦτον, καθ' οὗ ἐξεκαλέσατο, ἤγουν ὁ ἀντίδικος αὐτοῦ, οὐδενὶ τούτων τοῦ λοιποῦ ἐξέσται ἐκκαλεῖσθαι κατὰ τῆς ψήφου τοῦ δικαστοῦ, ὃν ἄμφω οἱ ἀντίδικοι ἠρετίσαντο.
B Οὓς ἤλπιζον ἐλθεῖν εἰς τὴν σύνοδον τοποτηρητὰς, ὑφ' ἓν, ἤγουν ὁμοῦ, ἐλθόντας μετὰ χαρᾶς προσεδέξαντο οἱ τῆς συνόδου. Καὶ ταῦτα οὐκ εἰς κοινὴν οἰκονομίαν ὁρῶσιν.

ΑΡΙΣΤ. « Ἑνὸς τῶν ἀντικρινομένων ἐκκαλεσαμέ« νου, ἂν ἄμφω αἱρετὸν ἐπιλέξωνται δικαστὴν, « μηκέτι ἐκκαλείσθωσαν. »

Ὁ μὲν πολιτικὸς νόμος οὕτω φρονεῖ περὶ τῶν αἱρετῶν δικαστῶν, ὥστε μὴ ἄλλως αἱρετὸν συνίστασθαι δικαστήριον, εἰ μὴ πρότερον ἕκαστος τῶν κρινομένων πρόστιμον ἐπερωτηθῇ, ὡς, οἷος ἂν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἐμμείνῃ τῇ ἀποφάσει τοῦ ἐπιλεγέντος παρ' αὐτῶν δικαστοῦ, καταβαλεῖται τοῦτο τὸ πρόστιμον πρὸς τὸν ἕτερον τὸν δεχόμενον τὴν διάγνω-
C σιν. Οὐ γὰρ ἀναγκάσονται δέχεσθαι τὴν ψῆφον αὐτοῦ· ἀλλὰ παρ' αὐτοῖς τοῦτο κεῖται. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἔκκλητος κατὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ χώραν ἔχει, διὰ τὸ καὶ χωρὶς ἐκκλήτου δύνασθαι τὸν ἀπαρεσκόμενον μόνον τὸ πρόστιμον καταλαβόντα ὑπαναχωρεῖν αὐτοῦ. Λέγει δὲ καὶ τοῦτο ὁ νόμος, ὡς ὁ πρόσφορος ὢν τοῖς μέρεσι δικαστὴς, καὶ δυνάμενος δικάζειν αὐτοῖς ἀπὸ ἐξουσίας ἰδίας αἱρετὸς δικαστὴς οὐ γίνεται. Οἱ δὲ κανόνες οὐχ οὕτω περὶ τῶν αἱρετῶν δικαστῶν διατάττονται· ἀλλὰ προστάττουσιν ὡς, ἐὰν οἱ ἀντικρινόμενοι ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ἐπιλέξωνταί τινας τῶν ἐπισκόπων αἱρετοὺς δικαστὰς, καὶ παρ' αὐτοῖς κριθῆναι θελήσωσιν οὐκέτι ὁ καταδικασθεὶς παραδεχθήσεται, κατὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτῶν ἐκκαλούμενος· ἀλλὰ στέρξει
D ταύτην καὶ ἄκων. Ἡ δὲ αἰτία, κατὰ τὸ ἡμῖν δοκοῦν, δι' ἣν οὐ συγχωρεῖται κατὰ τῆς διαγνώσεως αὐτῶν ἐκκαλεῖσθαι, ἐγράφη παρ' ἡμῶν ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ κανόνι τῆς παρούσης συνόδου.

CANON C.

« Ut ab imperatoribus petatur patronorum assum« ptio pro capitibus Ecclesiæ. Placuit præterea, ut « nomine omnium provinciarum profecturi legati, « Vincentius et Fortunatianus, petant a glorio« sissimis imperatoribus, ut detur facultas con« stituendi defensores scholasticos, quibus hoc « ipsum munus negotiorum defendendorum curæ « sit : et ut tanquam provinciæ sacerdotes iidem, « ecclesiarum defensione suscepta, facile possint « pro negotiis Ecclesiæ, quoties necessitas exe« gerit, ad resistendum iis quæ urgent, et neces-

ΚΑΝΩΝ Ρ'.

« Ἵνα ἀπὸ τῶν βασιλέων αἰτηθῇ συνηγόρων ἀντιλη« ψις ὑπὲρ τῶν κεφαλαίων τῆς Ἐκκλησίας. Ἤρε« σεν ἔτι μὴν, ἵνα ἐξ ὀνόματος πασῶν τῶν ἐπαρ« χιῶν οἱ πορευθησόμενοι πρεσβευταὶ, Βικέντιος « καὶ Φουρτουνατιανὸς, αἰτήσωσιν ἀπὸ τῶν ἐνδο« ξοτάτων βασιλέων, ὥστε δοθῆναι ἄδειαν τοῦ « καταστῆσαι ἐνδίκους σχολαστικοὺς, οἵτινες αὐτὸ « τοῦτο τὸ λειτούργημα τοῦ ἐκδικεῖν τὰ πράγματα « ἐπιτήδευμα ἔχουσι· καὶ ἵνα ὡς ἱερεῖς τοῖς τῆς « ἐπαρχίας οἱ αὐτοὶ, οἱ τὴν ἐκδίκησιν τῶν « ἐκκλησιῶν ἀναδεξάμενοι, εὐχερῶς δυνηθῶσιν

« ὑπὲρ τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων, ὁσάκις « ἀνάγκη ἀπαιτήσει, πρὸς τὸ ἀντιστῆναι τοῖς « ἀνακύπτουσι, καὶ ἀναφέρειν τὰ ἀναγκαῖα, καὶ « εἰς τὰ σήκρητα τῶν δικαστηρίων εἰσιέναι. »

ΖΩΝΑΡ. Αἰτῆσαι τοῖς πρεσβευταῖς ἐντέλλονται ἀπὸ τῶν κρατούντων ἄδειαν τοῦ καταστῆναι ἐκδίκους σχολαστικούς, τουτέστι σχολάζειν ὀφείλοντας καὶ ἐπιτήδευμα ἔχειν, ἤγουν ἔργον, καὶ λειτούργημα, ἤτοι δουλείαν, τὸ ἐκδικεῖν τὰ πράγματα. Καὶ ὅσα μὲν δύνανται αὐτοὶ ἐκδικοῦσιν, ἀνθιστάμενοι τοῖς ἀνακύπτουσι· τὰ δὲ λοιπὰ ἀναφέρειν ἤτοι ὑπομιμνήσκειν εἰς τὰ σήκρητα τῶν δικαστηρίων. Σήκρητα δὲ τὰ κριτήρια τοῖς Λατίνοις ὠνόμασται. Σεκέρνω γὰρ παρ' ἐκείνοις τὸ διακρίνω.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐκ βασιλέως αἰτηθήτω συνηγόρων ἀντίληψις ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κεφαλαίων· « οἵτινες ἐπιτήδευμα ἕξουσι διεκδικεῖν τὰ πράγματα, καὶ ὡς ἱερεῖς περὶ τῶν ἀνακυπτόντων « εὐχερῶς ἀναφέρειν δυνήσονται. »

Καὶ αὖθις ἔδοξε τῇ συνόδῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ πέμπτῳ κανόνι ἤρεσεν, ἐκ βασιλέως αἰτήσασθαι, ὥστε δοθῆναι ἄδειαν καταστῆσαι ἐκδίκους τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοῦτο αὐτὸ λειτούργημα καὶ ἐπιτήδευμα ἔχοντας, τὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἐκδικεῖν, καὶ ὡς ἱερεῖς ἀνθίστασθαι πρὸς τὰ ἀνακύπτοντα, ὁσάκις ἂν ἀνάγκη ἀπαιτήσῃ, καὶ εὐχερῶς δύνασθαι τῷ βασιλεῖ περὶ αὐτῶν ἀναφέρειν, καὶ ἐκεῖθεν τὴν ἐπισύστασιν δέχεσθαι.

ΚΑΝΩΝ ΡΑ'.

« Περὶ τοῦ εἶναι ἐλευθέραν τὴν τοποτηρησίαν. « Ἤρεσεν, ὥστε αὐτεξούσιον τὴν τοποτηρησίαν « ἔχειν τοὺς ἐπὶ τὸ κομιτᾶτον πεμφθέντας ἐπιλέκτους τοποτηρητάς. »

ΖΩΝΑΡ. Τὸ ἔχειν τοὺς τοποτηρητὰς τὸ αὐτεξούσιον, τουτέστι, τὸ μὴ μόνον ἃ ἐνετάλθησαν λέγειν καὶ ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ὅσα συνίδωσιν ἕτερα τῇ Ἐκκλησίᾳ συμφέροντα.

« Προμαρτυρία τῶν Μαυριτανῶν ἱερέων περὶ Πριμόσου. Πρὸς τούτοις δῆλόν ἐστι προμαρτυρομένους « εἶναι γράμμασιν ἰδίοις τοὺς Μαυριτανούς, καὶ Καισαριανούς, Πρίμοσον διὰ τῶν ἐξεχόντων τῆς Θιγαβενσίας πόλεως περὶ τοῦ συνελθεῖν, ἵνα κατὰ τὰς « βασιλικὰς διατυπώσεις ἐντελῶς παρασχῇ τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν· καί, ὡς ἐχρῆν, ἀναζητηθεὶς ὁ αὐτὸς Πρίμοσος οὐχ εὑρέθη, ὡς οἱ διάκονοι ἀνήγγειλαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ᾔτησαν οἱ αὐτοὶ Μαῦροι ἐκ « πάσης τῆς συνόδου ὀφείλειν γράμματα ἀποσταλῆναι τῷ προσκυνητῷ ἀδελφῷ γέροντι Ἰννοκεντίῳ, « ἤρεσεν πεμφθῆναι, ἵνα γνῷ ζητηθέντα τὸν Πρίμοσον ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ μηδαμῶς εὑρεθέντα. »

ΒΑΛΣ. Τὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἀχρήσιμά εἰσιν, ὡς ἰδικά, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἡρμηνεύθησαν.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ Πρίμοσος κατηγορηθῆναι ἔοικε παρὰ τῶν Μαυριτανῶν, καὶ ἐπιφωνηθῆναι παρ' αὐτῶν διὰ τῶν προερχόντων τῆς Θιγαβενσίας πόλεως συνελθεῖν εἰς τὴν σύνοδον, ζητηθῆναι δὲ ἐν τῇ συνόδῳ καὶ μὴ εὑρεθῆναι· διὸ ᾔτησαν οἱ Μαῦροι δηλωθῆναι τῷ πάπᾳ Ἰννοκεντίῳ διὰ γραμμάτων τῆς συνόδου, ὅτι ζητηθεὶς ὁ Πρίμοσος ἐν τῇ συνόδῳ οὐχ εὑρέθη.

« saria exponenda, secreta judiciorum ingredi. »

685 ZONAR. Legatis mandant, ut ab imperatoribus facultatem defensores scholasticos constituendi petant, qui in eo videlicet occupati esse debeant, quorum illud sit studium, opus, ministerium, servitium, ut negotia defendant. Et quæ quidem ipsi poterunt, emergentia incommoda repellentes, tuebuntur: reliqua ad secreta judiciorum referant, ibique exponant. Est autem secretum Latinis exercendi judicii locus. Nam secernere apud illos dijudicare significat.

ARIST. « Ab imperatore petatur patronorum assumptio pro Ecclesiæ capitibus; qui quidem « negotia defendere studium adhibebunt, et ut « sacerdotes ea quæ emergunt referre poterunt. »

Et iterum synodo visum est, ut et in septuagesimo quinto canone placuit, ab imperatore petere, ut liceret defensores in Ecclesia constituere, idem illud ministerium studiumque habentes, Ecclesiam defendere: et ut sacerdotes emergentibus occurrerent, quotiescunque necessitas exigit, et facile imperatori ea referre possent, et illinc accipere conspirationem.

CANON CI.

« Ut sit libera legatio. Placuit, ut liberam legationem habeant, qui ad comitatum missi sunt « delecti legati. »

ZONAR. Ut legati liberam facultatem habeant, ita est intelligendum, nimirum ut non ea solum, quæ in mandatis habent, sed et quæcunque alia Ecclesiæ prodesse posse cognoverint, et verbis et reipsa exsequi liceat.

« Mauritanorum sacerdotum de Primoso protestatio. « Ad hæc manifestum est, Mauritanos et Cæsarianos « esse litteris testatos, Primosum per Thigavensis « civitatis principales esse conventum, ut secundum imperiales constitutiones sui præsentiam « exhiberet: et, ut oportuit, quæsitus ipse Primosus non inventus est, ut diaconi renuntiarunt. « Sed quoniam iidem Mauri petiverunt, debere ex « omni synodo litteras mitti venerabili fratri seni « Innocentio, placuit mitti, ut sciat Primosum in « synodo quæsitum, et non inventum fuisse. »

BALS. Quæ sunt in præsenti canone, sunt inutilia, utpote specialia, et propterea non sunt explicata.

ZONAR. Accusatum fuisse apparet a Mauritanis Primosum istum, ac ab eis per Thigavensis urbis præfectos compellatum, ut se in synodo sisteret; quæsitum autem in synodo, nec inventum esse: id ergo non inventum scilicet Primosum in synodo, cum quæsitus esset, ejusdem synodi litteris Innocentio papæ significari Mauri voluerunt.

CANON CII.

« De populis, qui nunquam habuerunt episcopos. « Illud quoque placuit, ut populi, qui nunquam proprios episcopos habuere, nisi ab « universa synodo uniuscujusque provinciæ et « primate fiat decretum, et consensu illius, « sub cujus diœcesi constituitur hæc ecclesia, « nequaquam admittantur. »

BALS. Hoc in aliis quoque diversarum synodorum canonibus decretum est; ne fiat scilicet episcopus in qua non **636** consuevit olim fieri, nisi metropolitanus voluerit (is enim est primas provinciæ), et episcopus consenserit, ad quem forte pertinet parœcia, ut quæ sit in ejus diœcesi; ac provinciæ quidem decernet synodus.

ZONAR. Hoc in aliis quoque diversarum synodorum canonibus decretum est, ne fiat scilicet episcopus in parœcia, in qua non consuevit olim fieri; nisi metropolitanus voluerit (is enim est primas provinciæ), et episcopus consenserit, ad quem forte pertinet parœcia, ut quæ sit in ejus diœcesi; ac de ea quidem provinciæ synodus decernet.

ARIST. « Qui nunquam antehac proprium habuerant episcopum, nisi universa provinciæ synodus ejusque primas juxta sententiam illius, cui « subjecta est provincia in qua ecclesia est, « subscripserit, aliter non habebunt. »

Si parœcia aliqua episcopo subjecta fuerit, et multitudo in ea proprium habere voluerit episcopum, facile non exaudientur, sed cum approbatione totius provinciæ synodi, illiusque metropolitæ; et episcopi etiam cui parœcia illa subest, consensu illud fiet.

CANON CIII.

« De populis et diœcesibus, quæ a Donatistis « convertuntur. Ut scilicet illi populi, qui a « Donatistis convertuntur, et præter synodi sen« tentiam episcopos habuerunt, eos sine con« troversia habere digni censeantur: qui autem « populi episcopum habuerunt, et eo mortuo « proprium episcopum habere noluerunt, sed ad « alicujus alius episcopi diœcesin recurrere, id « non debet eis negari. Verumenimvero hoc D « quoque relatum est, quod episcopi, qui ante « legem imperatoriam de unione allatam populos « ad catholicam Ecclesiam convertunt, quos ipsi « habebant, eos tenere debent: post legem autem « unionis et ultra, oportet omnes ecclesias, et « earum diœceses, et si ulla sint fortasse instru« menta, quæ ad ipsarum ecclesiarum jura per« tineant, a catholicis episcopis vindicari, qui « sunt in illis locis in quibus ab hæreticis detine« bantur; sive ad catholicam Ecclesiam deinceps « convertantur, sive non; et si aliqua eorum post « legem imperatoriam usurparunt, debent et hæc « restitui. »

A

ΚΑΝΩΝ ΡΒ'.

« Περὶ τῶν λαῶν τῶν μηδέποτε ἐπισκόπους ἐσχηκό« των. Ἤρεσεν κἀκεῖνο, ἵνα ὄχλοι, οἱ μηδέποτε « ἰδίους ἐσχηκότες ἐπισκόπους, εἰ μὴ ἐκ πάσης τῆς « συνόδου ἑκάστης ἐπαρχίας καὶ τοῦ πρωτεύοντος « ψήφισμα γένηται, καὶ κατὰ συναίνεσιν ἐκείνου, « οὗτινος ὑπὸ τὴν διοίκησιν καθίσταται ἡ αὐτὴ « ἐκκλησία, μηδαμῶς δέξωνται. »

ΒΑΛΣ. Τοῦτο καὶ ἐν ἄλλοις κανόσι διαφόρων συνόδων ὡρίσθη, δηλονότι τὸ μὴ γίνεσθαι ἐπίσκοπον ἐν παροικίᾳ ἐν ᾗ ἦν ἔθος ἔκπαλαι γίνεσθαι, εἰ μὴ ὁ μητροπολίτης θελήσει (οὗτος γάρ ἐστιν ὁ πρωτεύων τῆς ἐπαρχίας), καὶ ὁ ἐπίσκοπος συναινέσει, ᾧ ἴσως ἡ παροικία διαφέρει ὡς ἐνορία, καὶ ἡ τῆς ἐπαρχίας ψηφίσεται σύνοδος.

B

ΖΩΝΑΡ. Τοῦτο καὶ ἐν ἄλλοις κανόσι διαφόρων συνόδων ὡρίσθη, τὸ μὴ γίνεσθαι ἐπίσκοπον ἐν παροικίαις, ἐν αἷς οὐκ ἦν ἔθος ἔκπαλαι γίνεσθαι, εἰ μὴ ὁ μητροπολίτης θελήσει· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ πρωτεύων τῆς ἐπαρχίας, ἐν ᾗ αἱ παροικίαι ὑπόκεινται· καὶ ὁ ἐπίσκοπος συναινέσει, ᾧ ἴσως ἡ παροικία διαφέρει, ὡς ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ οὖσα, καὶ ἡ τῆς ἐπαρχίας ψηφίσεται σύνοδος.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ μηδέποτε σχόντες ἴδιον ἐπίσκοπον, εἰ « μὴ πᾶσα ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος καὶ ὁ πρω« τεύων αὐτῆς γράψειε κατὰ γνώμην τοῦ, ὑφ' ὃν « ἡ ἐπαρχία ἐν ᾗ ἡ αὐτὴ ἐκκλησία, ἄλλως οὐχ « ἕξουσι. »

Ἐὰν παροικία τις ἐτέλει ὑπὸ ἐπίσκοπον, καὶ C ἠβουλήθη ὁ ἐν αὐτῇ ὄχλος ἴδιον σχεῖν ἐπίσκοπον, ὡς ἔτυχεν, οὐκ εἰσακουσθήσεται· ἀλλὰ μετὰ δοκιμασίας πάσης τῆς συνόδου τῆς ἐπαρχίας, καὶ τοῦ μητροπολίτου αὐτῆς, πρὸς δὲ καὶ συναινέσεως τοῦ ἐπισκόπου, ὑφ' ὃν ἡ τοιαύτη παροικία καθίσταται, τοῦτο γενήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΡΓ'.

« Περὶ λαῶν καὶ διοικήσεων τῶν ἀπὸ Δονατιστῶν « ἐπιστρεφόντων. Ἵνα δηλαδὴ ἐκείνων οἱ λαοί, « οἱ ἀπὸ τῶν Δονατιστῶν ἐπιστρέφοντες, καὶ « ἐπισκόπους ἐσχηκότες παρὰ γνώμην τῆς συνόδου, « τούτους ἀναμφιβόλως ἔχειν ἀξιωθῶσιν· οἵτινες « δὲ λαοὶ ἐσχήκασιν ἐπίσκοπον, καὶ τούτου τελευ« τήσαντος οὐκ ἠθέλησαν ἴδιον ἐπίσκοπον ἔχειν, « ἀλλὰ πρὸς ἄλλου τινὸς ἐπισκόπου διοίκησιν ἀνα« δραμεῖν ἀνήκειν· τοῦτο μὴ ὀφείλειν τούτοις « ἀρνηθῆναι. Οὐ μὴν ἀλλὰ κἀκεῖνο ἀνηνέχθη, « ὅτι οἱ ἐπίσκοποι οἱ πρὸ τοῦ βασιλικοῦ νόμου, « τοῦ περὶ ἑνότητος προκομιζομένου, οἵτινες δή« ποτε πρὸς τὴν καθολικὴν ἐπιστρέφουσι τοὺς « λαούς, οὓς εἶχον αὐτοί, τούτους κατέχειν ὀφεί« λουσιν· μετὰ δὲ τὸν νόμον τῆς ἑνότητος καὶ « ἐπέκεινα χρὴ πάσας τὰς ἐκκλησίας καὶ διοική« σεις αὐτῶν, καὶ ἐάν τινα τυχὸν ὦσι δικαιώματα « τοῖς δικαίοις ἀνήκοντα τῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν, « διεκδικεῖσθαι ὑπὸ τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων τῶν « ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐν οἷς κατείχοντο παρὰ « τῶν αἱρετικῶν, εἴτε ἐπιστρεφόντων λοιπὸν πρὸς « τὴν καθολικήν, εἴτε μὴ ἐπιστρεφόντων. Καὶ ἐὰν βασιλικὸν ὁρισμόν, ὀφείλει ταῦτα ἀποκαθί-

« ἣν αἴσθησιν ἐκ τούτων κατεχρήσαντο μετὰ τὸν
« στασθαι. »

ΒΑΛΣ. Τοὺς ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Δονατιστῶν ἐπιστρέφοντας διορίζεται ὁ κανὼν εἶναι ὑπὸ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν, ἐὰν καὶ αὐτοὶ ἐπιστρέψωσι. Καὶ ἄλλα δέ τινά φησιν ἀποβλέποντα πρὸς σωτηρίαν τῶν Δονατιστῶν καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἐκκλησιῶν μετὰ διόρθωσιν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἐπιστρέφοντες λαοὶ, φασὶν οἱ τῆς συνόδου, ἐκ τῆς αἱρέσεως τῶν Δονατιστῶν, ἵνα ἔχωσι τοὺς ἐπισκόπους, οὓς εἶχον, εἰ κἀκεῖνοι δηλαδὴ ἐπέστρεφον, εἰ δέ τινες τῶν ἐπιστρεφόντων, τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν τελευτησάντων, οὐκ ἔσχον ἄλλον ἐπίσκοπον, ἀλλ' ἑτέρας διοικήσεως ἐπισκόπῳ τοῦ τόπου ἀνήκοντες, ἐκείνῳ προσετέθησαν, ἔστωσαν ὑπ' ἐκεῖνον, καὶ μὴ τοῦτο αὐτοῖς ἀρνηθείη, ἀντὶ τοῦ, μὴ ἀπαγορευθείη, μὴ κωλυθείη· καὶ ὅσοι δὲ ἐπίσκοποι τῶν Δονατιστῶν τοὺς ὑπ' αὐτοὺς λαοὺς προσαγάγωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, αὐτοὶ καὶ μετὰ τὴν προσαγωγὴν ἔστωσαν τούτων ἐπίσκοποι. Μετὰ δὲ τὸν νόμον τῆς ἑνότητος (γέγονε γὰρ παρὰ τῶν κρατούντων τότε νόμος ἑνωθῆναι τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀφρικῆς) χρὴ, φασὶ, πάσας τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς διοικήσεις, ἤτοι τὰς οἰκονομίας ἢ τὰς ἐνορίας, καὶ τὰ δικαιώματα τῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν, διοικεῖσθαι ὑπὸ τῶν καθολικῶν. Καθολικοὺς δὲ ἐπισκόπους ἢ τοὺς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐξάρχους ὄντας λέγει, ἢ τοὺς πρώτους, ἤγουν τοὺς μητροπολίτας, εἴτε ἐπιστρέφουσιν οἱ αἱρετικοὶ, εἴτε μή. Εἰ δὲ καί τισιν ἐκ τῶν δικαίων τῶν ἐκκλησιῶν κατεχρήσαντο οἱ αἱρετικοὶ μετὰ τὸν νόμον, ἀντὶ τοῦ, ἐξεποιήσαντο, ὀφείλουσι καὶ ταῦτα ἀποκαθίστασθαι. Προσφόρως δὲ ἐχρήσαντο τῇ λέξει τοῦ κατεχρήσαντο. Κατάχρησις γάρ ἐστιν ἡ παρὰ τὸ δέον χρῆσις. Καὶ οἱ ἐκποιούμενοι οὖν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν καταχρῶνται αὐτοῖς· οὐ γὰρ ὡς δέον αὐτοῖς χρῶνται. Ἀκουέτωσαν ταῦτα οἱ ἀδεῶς τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκποιούμενοι, καὶ οἱ συναινοῦντες αὐτοῖς.

BALS. Eos qui a Donatistarum hæresi convertuntur, statuit canonem esse sub suis episcopis, si ipsi etiam convertantur. Alia quoque dicit, quæ spectant ad salutem Donatistarum et suarum ecclesiarum post correctionem.

ZONAR. Ut populi, qui se ab hæresi Donatistarum ad fidei veritatem convertunt, iisdem quibus autea, si modo illi quoque rectam fidem amplexi sunt, episcopis subjiciantur, synodi Patres constituunt; utque iidem populi, si post suorum episcoporum obitum alium episcopum non obtinuerint, sed alterius diœceseos episcopo, ejus qui decessit finitimo, se adjunxere, quominus illum habeant minime impediantur; tum ut episcopi Donatistarum, quicunque populos suos Ecclesiæ conciliarunt, eodem quo antea jure, in eosdem populos episcopi auctoritatem obtineant. Post legem tamen de concordia latam (fuit enim lex ab imper. de ecclesiarum Africæ concordia eo tempore promulgata) ecclesias omnes et diœceses, sive administrationes, aut regiones, tum jura quoque ad eas ecclesias spectantia ab episcopis catholicis asseri ac vindicari oportere decernunt. Catholicos vero episcopos intelligit, **637** vel eos qui ab initio in Ecclesiæ catholicæ partibus steterunt, vel primates, hoc est, metropolitanos, sive hæretici ad sanitatem redierint, sive non. Quod si etiam rebus ad Ecclesiam pertinentibus hæretici post legem promulgatam abusi sint, hoc est, eas alienarint, restitui quoque illas oportebit. Apposite autem hoc loco abutendi verbum adhibuere. Est namque abuti, re aliqua præter id quod decet uti, quod procul dubio faciunt ii, a quibus ecclesiastica res quocunque modo alienatur: non enim, ut oportet, his utuntur. Audiant hæc qui per summam licentiam Ecclesiæ bona distrahunt, quique se ejus consilii adscriptores laudatoresque non dubitant profiteri.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ ἀπὸ Δονατιστῶν ἐπιστρέψαντες ἐχέτωσαν τοὺς ἰδίους ἐπισκόπους, εἰ καὶ παρὰ γνώμην τῆς συνόδου τούτους ἔσχον, καὶ τελευτῶντος ἐπισκόπου, εἰ μὴ βούλονται ἄλλον ἀντικαταστῆναι, ἀλλ' ἑτέρῳ προσχωρῆσαι, ἐξέστω· καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρὸ τῆς ἑνώσεως ἐπιστρέψαντες, τοὺς λαοὺς οὓς εἶχον, ἐχέτωσαν. Μετὰ δὲ τὴν περὶ ἑνότητος βασιλικὴν κέλευσιν, ἑκάστη Ἐκκλησία τὰ ἴδια δίκαια ἐκδικείτω. »

Οἱ Δονατισταὶ ἀποσχίσαντες ἑαυτοὺς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἰδίους ἔχοντες ἐπισκόπους, ὡρίσθησαν ὡς, ἐὰν ἐπιστραφῶσιν αὐτοί τε καὶ οἱ ἐπίσκοποι αὐτῶν πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀναμφιβόλως αὐτοὺς πάλιν ἐπισκόπους ἔχειν, κἂν παρὰ γνώμην τῆς συνόδου γεγόνασιν. Εἰ δὲ, τελευτησάντων αὐτῶν δὴ τῶν ἐπισκόπων, οὐ θελήσουσιν ἑτέρους ἀντ' ἐκείνων σχεῖν ἐπισκόπους ἰδιαιτάτους, ἀλλ' ὑπὸ ἐξουσίαν τε καὶ διοίκησιν καὶ ἄλλων τινῶν ἐπισκόπων γενέσθαι, ὥστε μὴ λογίζεσθαι αὐτοὺς αὖθις σχισματικοὺς καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐθέλειν εἶναι, ἀλλ' ὑπὸ τὴν καθολικὴν τάττεσθαι Ἐκκλησίαν, ἐξέ-

ARIST. « Qui a Donatistis conversi sunt, proprios retineant episcopos, etsi præter synodi sententiam eos habuerint; et episcopo vita defuncto, si alium ejus loco substitui noluerint, sed alteri adhærere, liceat; et episcopi, qui ante unionem conversi sunt, populos quos habuerunt, habeant. Post imperatorium vero de unione mandatum unaquæque Ecclesia propria sua jura defendat. »

De Donatistis qui ab Ecclesia se absciderunt, et proprios habuerunt episcopos, decernitur, quod si ipsi et ipsorum episcopi ad catholicam Ecclesiam convertantur, sine controversia illi iterum habeant episcopos, quamvis præter synodi sententiam facti fuere. Si autem cum episcopi ipsorum mortem obierint, nolunt alios eorum loco episcopos habere proprios, sed aliorum quorumdam episcoporum potestati et diœcesi subesse, ut non putaretur eos schismaticos iterum et per seipsos esse velle, sed sub catholica Ecclesia constitui; licebit eis illud facere. Sed et Donastitarum episcopi, qui ante le

gem imperatoriam, quæ mandavit, ut quas tenuerunt Donatistæ ecclesias et diœceses episcoporum Catholicorum ecclesiis quæ in istis sunt locis ordinarentur, conversi fuerunt, populos quos habuerunt iterum habeant, et iis erunt episcopi : post regium autem illud mandatum, quamvis ad catholicam redeant Ecclesiam, vel etiam non, quæque Ecclesia sua jura defendet.

A σαι τοῦτο ποιεῖν αὐτοῖς. Ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν Δονατιστῶν ἐπίσκοποι, οἱ πρὸ τοῦ βασιλικοῦ νόμου ὑποστρέψαντες, τοῦ κελεύσαντος ἃς κατεῖχον οἱ Δονατισταὶ ἐκκλησίας καὶ διοικήσεις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων προσενωθῆναι, τῶν ἐν ἐκείνοις ὄντων τοῖς τόποις. τοὺς λαοὺς οὓς κατεῖχον πάλιν καθέξουσι, καὶ ἔσονται οἱ ἐπίσκοποι ἐν αὐτοῖς· μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην βασιλικὴν κέλευσιν, κἄν τε ἐπιστρέψωσι πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, κἄν τε καὶ μὴ, ἑκάστη Ἐκκλησία διεκδικήσει τὰ οἰκεῖα δίκαια.

CANON CIV.

« De relatione Maurentii episcopi. Ad relationem et « petitionem episcopi Maurentii, lecta schedula, « quam attulit Placentinus episcopus, qui Numi- B « diarum legati personam sustinebat, quæ ex « ipsius Placentini sententia coram episcopis « lecta est, et quæsitis pro foribus iis, qui dice- « bantur diaconia, senibus scilicet ex nova Ger- « mania, et nequaquam inventis : propterea « judicavit sancta synodus, ut litteræ ad ipsum « Xanthippum mittantur, quibus sciat, pro memo- « rati populi voluntate episcopum non falsce « contumelia affectum. Maurentius episcopus « dixit : Quoniam quæsiti sunt senes ex nova « Germania semel atque iterum, et non sunt « inventi, quibus erat a primate denuntiatum, « ut ad venerandam synodum, quæ Idibus nunc « fieret, se sisterent, omnes suam absentiam « procurarunt : et propterea vestra sanctitas C « de hac re judicabit, me non esse conterendum « pervicacia illorum calumniæ. Sancta synodus « decrevit, debere quidem secundum sacer- « dotale judicium ab hac synodo adversus con- « tumaces ferri sententiam : sed quia mansue- « tudo ecclesiastica omnibus in rebus 638 « servanda est, promissæ sunt litteræ ad senem « Xanthippum, ut cognoscat judices electos a « synodo, qui deberent sine mora rem exami- « nare in civitate Thubersicense, ut ab eis con- « veniens rei ferretur sententia. Maurentius « episcopus dixit : Judices peto sanctissimum « senem Xanthippum, Augustinum sanctissimum, « Florentium, Theasium, Sampsychium. Secun- « dum et Posidium : hoc mihi decerni jubete. D « Sancta synodus judices petitos concessit : re- « liquos autem necessarios judices ad numeri « complementum ab ipsis ex nova Germania « senibus eligi decernit senex Xanthippus. »

ΚΑΝΩΝ ΡΔʹ.

« Περὶ τῆς ἀναφορᾶς Μαυρεντίου τοῦ ἐπισκόπου. « Κατὰ τὴν ἀναφορὰν καὶ αἴτησιν τοῦ ἐπισκόπου « Μαυρεντίου, ἀναγνωσθέντος τοῦ σχεδαρίου, « ὅπερ προσήνεγκε Πλακεντῖνος ὁ ἐπίσκοπος, ὁ « τὸ πρόσωπον τοῦ τοποτηρητοῦ τῶν Νουμηδιῶν « ἀναπληρῶν, ὅπερ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ αὐτοῦ « Πλακεντίνου ἀνεγνώσθη ἐνώπιον τῶν ἐπισκό- « πων· καὶ ζητηθέντων πρὸ τῶν θυρῶν τῶν « λεγομένων παρεστάναι διακόνων, τοῦτ' ἔστι « τῶν γερόντων τῶν ἀπὸ τῆς νέας Γερμανοῦ καὶ « μηδαμῶς εὑρεθέντων, ἔκρινε διὰ τοῦτο ἡ ἁγία « σύνοδος, ὥστε γράμματα πρὸς τὸν αὐτὸν γέ- « ροντα Ξάνθιππον ἐκπεμφθῆναι, διὰ τὸ γνῶναι « ὅτι οὐ προαιρέσει τοῦ μνημονευθέντος λαοῦ « ὕβρει ὑποπέπτωκεν ἐπίσκοπος. Μαυρέντιος « ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐπειδήπερ ἐζητήθησαν οἱ « γέροντες οἱ ἀπὸ νέας Γερμανοῦ δεύτερον καὶ « τρίτον, καὶ οὐχ εὑρέθησαν, οἷς ἦν παραγγελθὲν « ἀπὸ τοῦ πρωτεύοντος πρὸς τὴν νῦν ἐν ταῖς εἰ- « δοῖς γενομένην προσκυνητὴν σύνοδον ἀπαντῆ- « σαι, τῆς νηστείας ἑαυτῶν ἅπαντες ἐφρόντισαν· « καὶ διὰ τοῦτο κρινεῖ ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη περὶ « τούτου τοῦ πράγματος ἀναιτίως μὴ συντριβῆ- « ναί με τῇ ἐπιμονῇ τῆς ἐκείνων συκοφαντίας. « Ἡ ἁγία σύνοδος ὥρισεν ὀφείλειν μὲν κατὰ τὴν « ἱερατικὴν κρίσιν ἐκ τῆς συνόδου ταύτης κατὰ « τῶν μονοτονούντων ψῆφον ἐκφέρεσθαι· ἀλλ' « ἐπειδὴ ἡμερότητα ἐκκλησιαστικὴν δεῖ φυλάτ- « τειν ἐν ὅλοις τοῖς πράγμασι, ὑπεσχέθησαν « γράμματα πρὸς τὸν γέροντα Ξάνθιππον, ὅπως « γνῷ κριτὰς ἐπιλεγέντας ἀπὸ τῆς συνόδου, τοὺς « ὀφείλοντας ἀνυπερθέτως σκοπῆσαι ἐν Θουβουρ- « σικένσῃ τῇ πόλει, πρὸς τὸ ἁρμοδίαν τῷ πρά- « γματι παρασχεθῆναι διάγνωσιν. Μαυρέντιος « ἐπίσκοπος εἶπε· Κριτὰς αἰτῶ τὸν ἁγιώτατον « γέροντα Ξάνθιππον, Αὐγουστῖνον τὸν ἁγιώτα- « τον, Φλορέντιον, Θεάσιον, Σαμψύχιον, Σεκοῦν- « δον καὶ Ποσείδιον· τοῦτο ψηφισθῆναί μοι κελεύσατε. Ἡ ἁγία σύνοδος ἐπένευσε τοὺς « αἰτηθέντας κριτάς. Τοὺς λοιποὺς δὲ ἀναγκαίους δικαστὰς πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ « αὐτοῖς τοῖς ἀπὸ τῆς νέας Γερμανοῦ γέρουσιν ἐπιλέξασθαι. ψηφίσεται ὁ γέρων Ξάνθιπ- « πος. »

BALS. Quæ sunt etiam in præsenti canone, sunt specialia, et ideo non sunt interpretata.

ZONAR. Maurentium episcopum quidam accusaverant atque ad synodum, cum episcopus ipse, tum accusatores quoque rejecti fuerant. Cum vero citati accusatores non apparerent, in eos judicium datura esse synodus videbatur ; quæ tamen, clementia ac lenitate usa, litteras ad Xanthippum dandas esse

ΒΑΛΣ. Καὶ τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι διειλημμένα ἰδικά εἰσι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἡρμηνεύθησαν.

ΖΩΝΑΡ. Κατεῖπόν τινες τοῦ Μαυρεντίου, καὶ ἀπεστάλησαν πρὸς τὴν σύνοδον κἀκεῖνοι καὶ ὁ ἐπίσκοπος. Ζητηθέντες οὖν οἱ κατήγοροι, οὐχ εὑρέθησαν. Ἔμελλεν οὖν ἡ σύνοδος διαγνῶναι περὶ αὐτῶν· ἀλλ' ἔτι φιλανθρωπευσαμένη γράμματα πρὸς τὸν Ξάνθιππον ὥρισε στεῖλαι. Ἐκείνῳ γὰρ ἔοικεν ὑπο-

κεῖσθαι τοὺς κατηγόρους, καὶ τὸν κατηγορούμενον δηλοῦντα ὅτι οὐ προαιρέσει τοῦ λαοῦ ὁ ἐπίσκοπος ὑβρίσθη, ὕβριν τὴν κατηγορίαν λέγοντες. Ζητηθέντων τῶν κατηγόρων τοῦ ἐπισκόπου Μαυρεντίου, καὶ μὴ εὑρεθέντων, ἡ σύνοδος ἔκρινε μηκέτι προσκαρτερεῖν τὸν Μαυρέντιον, ὅτι οἱ κατήγοροι αὐτοῦ παραγγελθέντες ἐλθεῖν εἰς τὴν σύνοδον, τὴν ἐν ταῖς εἴδοις γινομένην, οὐκ ἀπηντήκασιν. Εἴδοι δὲ λέγονται αἱ τελευταῖαι τοῦ μηνὸς ἡμέραι, ὡς καὶ ἐν ἑτέρᾳ συνόδῳ προείρηται. Ἐπετράπη δὲ ὁ Μαυρέντιος αἰτῆσαι δικαστὰς τοὺς κατὰ χώραν διαγνῶναι μέλλοντας περὶ τοῦ πράγματος, ἤτοι τῆς ὑποθέσεως. Ὁ δὲ Μαυρέντιος τὸν Ξάνθιππον ᾔτησε καὶ ἑτέρους ἓξ διαγνωμονήσοντας περὶ τῶν κατηγοριῶν αὐτοῦ, πρὸς ὅπερ ἡ σύνοδος ἐπένευσε, καὶ τοὺς αἰτηθέντας ὥρισε δοκιμάσαι τὴν ὑπόθεσιν, προσθεμένη ὅτι τοὺς λοιποὺς ἀναγκαίους δικαστὰς πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ ὁ Ξάνθιππος ἐπιλεχθῆναι ψηφίσεται. Ἀναγκαίους δὲ λέγει δικαστὰς τοὺς τὸν δωδέκατον ἀναπληρῶσαι μέλλοντας, ὡς τοῦ δωδεκάτου κανόνος τῆς παρούσης συνόδου ἐπίσκοπον ὑπὸ ιβʹ ἐπισκόπων θεσπίσαντος κρίνεσθαι. Ἐπεὶ οὖν οἱ παρὰ τοῦ Μαυρεντίου αἰτηθέντες ἑπτὰ ἦσαν, ἔδει ἀναγκαίως διὰ τὸν κανόνα ἐκεῖνον καὶ ἑτέρους πέντε τοῖς ἑπτὰ προσζευχθῆναι, ἵν' εἴη καὶ ἀριθμὸς πληρέστατος.

ΑΡΙΣΤ. « Τῶν ἀπὸ τῆς νέας Γερμανοῦ παρεῖναι « λεγομένων ὑποδιακόνων, τρὶς ζητηθέντων, καὶ « μὴ εὑρεθέντων, ψῆφον ἐχρῆν ἐξενεχθῆναι. Ἀλλὰ « διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμερότητα πεμφθήτωσαν « οἱ περὶ τοῦ πράγματος διαγνῶναι ὀφείλοντες. »

Οὗτοι οἱ ὑποδιάκονοι τοῦ ἐπισκόπου Μαυρεντίου κατηγορήσαντες, καὶ παραγγελθέντες εἰς τὴν σύνοδον ταύτην ἀπαντῆσαι, καὶ προθεῖναι ἅπερ εἰσῆγον κατὰ τοῦ ἐπισκόπου αἰτιάματα· εἶτα δεύτερον καὶ τρίτον ψηλαφηθέντες, καὶ μὴ εὑρεθέντες, ὡς συκοφάνται κατακριθῆναι ἔμελλον· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμερότητα ὡρίσθη σταλῆναί τινας ἀπὸ συνόδου κριτάς, καὶ κατὰ χώραν σκοπῆσαι τὰ αἰτιάματα παρουσίᾳ καὶ αὐτῶν κατηγόρων, καὶ ἁρμοδίαν τῷ πράγματι παρασχεῖν τὴν διάγνωσιν.

ΚΑΝΩΝ ΡΔʹ.

« Περὶ τοῦ εἰρηνοποιηθῆναι τὰς ἐκκλησίας Ῥώμης « καὶ Ἀλεξανδρείας. Ἤρεσεν ἔτι μήν, ὥστε « περὶ τῆς διχονοίας τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ Ἀλε« ξανδρινῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν ἁγιώτατον πά« παν Ἰννοκέντιον γραφῆναι· ὅπως ἑκατέρα « Ἐκκλησία πρὸς ἀλλήλας εἰρήνην φυλάξωσιν, « ἣν Κύριος παραγγέλλει. »

ΒΑΛΣ. Διαφορά τις ἐγένετο μέσον τῶν δύο Ἐκκλησιῶν· καὶ ἐτυπώθη γενέσθαι εἰρήνην.

ΖΩΝΑΡ. Διαφορά τις, ὡς ἔοικεν, ἐγένετο τοῖς ἐν Ῥώμῃ καὶ τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, περὶ ἧς ἔδοξε τῇ συνόδῳ ταύτῃ γράψαι τῷ Ἰννοκεντίῳ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας τότε προεστῶτι, ἵνα καταλύσωσι τὴν διαφοράν, καὶ εἰρηνεύσωσι πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παραγγελίαν λέγοντος· *Εἰρήνην δίδωμι*

decrevit. Illi etenim curæ fuit denuntiare accusatoriliis, eum qui accusabatur episcopum, satis probasse, quod quidem ipse contumelia sit affectus, nulla id omnino populi voluntate factum fuisse. Contumeliæ porro nomine accusationem intelligunt. Cum Maurentii episcopi accusatores quæsiti nusquam exstitissent, synodus Maurentio discedendi potestatem fecit, quod accusatores ipsius, quibus denuntiatum fuerat, ut ad synodum convenirent, quæ Idibus Maii futura erat, nequaquam adfuissent. Sunt autem Idus extremi dies mensis, ut in alia synodo antea explicavimus. Permissum porro Maurentio est ut judices, quibus ipsius causæ cognitio delegaretur, ex ea, in qua degebat, regione postularet. Cum autem ille Xanthippum ac alios sex postulasset, ut de ipsius accusatione cognoscerent, annuit synodus, ac ab iis, quorum ille nomina ediderat, controversiam examinari jussit: reliquos judices necessarios, qui numerum expleant, a Xanthippo deligendos esse pronuntians. Necessarios porro judices duodecim episcopos intelligit, quos in episcopi judicio adesse oportere, hujus synodi canone 12 constitutum est. Cum ergo septem a Maurentio judices electi essent, ex illius canonis præscripto, explendo numero, quinque alios adjungi necesse fuit.

ARIST. « Subdiaconis, qui a nova Germania adesse « dicuntur, ter quæsitis, et non inventis, sen« tentiam ferri oportet. Propter ecclesiasticam « autem mansuetudinem mittantur nonnulli, qui « negotium inspiciant. »

Hi subdiaconi, qui episcopum Maurentium accusarunt, et in mandatis habuerunt ad synodum istam præsto esse, et proferre quæcunque introduxerant contra episcopum delicta, deinde secundo et tertio quæsiti et non inventi, ut sycophantæ condemnandi erant; sed propter mansuetudinem ecclesiasticam decretum fuit a synodo judices aliquos mitti, et in loco ipso crimina examinare, etiam ipsorum accusatorum præsentia, et actioni congruum exhibere judicium.

CANON CIV.

« Ut pacificetur Romana Ecclesia et Alexandrina. « Placuit præterea, ut de dissensione Romanæ et « Alexandrinæ Ecclesiæ ad sanctissimum papam « Innocentium scribatur: ut utraque Ecclesia « pacem inter se servent, quam Dominus præ« cipit. »

639 BALS. Contentio quædam inter duas Ecclesias orta erat; et constitutum est ut pax fiat.

ZONAR. Inter Romanos atque Alexandrinos controversia quædam eo tempore videtur exorta. De ea re litteras ad Innocentium tunc temporis Romanæ Ecclesiæ præsulem mittere hæc synodus statuit, ut controversiæ scilicet tollerentur, paxque inter eas Ecclesias ex præcepto Domini concilia-

retur; cujus illa sunt in Evangelio : *Pacem meam* A
do vobis, pacem meam relinquo vobis [66]; et alibi, *Pacem habete in vobis et omnibus* [67].

ARIST. « Visum est, ut litteræ ad Innocentium « mittantur, ut Romana et Alexandrina Ecclesia « pace inter se invicem fruantur. »

Propter incidentes inter Romanorum et Alexandrinorum Ecclesiam dissensiones, placuit ut a synodo ad papam Innocentium mitterentur litteræ, ut utraque Ecclesia pacem inter se servarent.

ὑμῖν· εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν καὶ πάλιν· *Εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς καὶ πᾶσιν.*

ΑΡΙΣΤ. « Ἔδοξε πεμφθῆναι γράμματα πρὸς Ἰννοκέντιον εἰρηνεύειν πρὸς ἀλλήλας τὴν Ῥωμαίων « καὶ Ἀλεξανδρινῶν Ἐκκλησίαν. »

Διὰ τὰς παρεμπεσούσας μεταξὺ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν διχονοίας ἤρεσεν ὡς ἀπὸ τῆς συνόδου γράμματα πρὸς τὸν πάπαν τὸν Ἰννοκέντιον σταλῆναι, ὥστε πρὸς ἀλλήλας εἰρήνην φυλάττειν ἑκατέρας τὰς Ἐκκλησίας.

CANON CV.

« De iis, qui uxores aut quæ maritos dimittunt, ut « sic maneant. Placuit, ut ex evangelica et apo- « stolica disciplina, neque qui ab uxore relictus B « est, nec quæ a marito dimissa est, alii conjungantur, sed vel sic maneant, vel sibi reconcilientur : quod si neglexerint, ad pœnitentiam « cogantur. Qua in re imperialem legem edi petendum est. »

ΚΑΝΩΝ ΡΕ'.

« Περὶ τῶν τοὺς ἄνδρας ἢ τὰς γυναῖκας ἀπολυόντων, « ἵνα οὕτω μείνωσιν. Ἤρεσεν, ὥστε κατὰ τὴν « εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐπιστήμην μήτε « ὁ ἀπὸ γυναικὸς ἐαθεὶς, μήτε ἡ ἀπὸ ἀνδρὸς καταλειφθεῖσα, ἑτέρῳ συζευχθῇ, ἀλλ' ἢ οὕτω « μείνωσιν, ἢ ἑαυτοῖς καταλλαγῶσιν· οὔπερ ἐὰν « καταφρονήσωσι, πρὸς μετάνοιαν καταναγκασθῶσιν. Ἐν ᾧ πράγματι νόμον βασιλικὸν ἐκτεθῆναι χρεὼν αἰτῆσαι. »

BALS. Præsens quidem synodus, quæ statuit alii non esse conjungendam, quæ a suo conjuge discesserit, et contra, nec maritum cum alia cohabitare, sed vel conjugii expertes manere, vel reconciliari, suadet ut jussu imperatorio omnes sic cogantur facere. Tu autem scias, quod Justiniani novella 117, quæ sita est in septimo titulo xxviii lib., aliter de matrimonii solutionibus statuit : et lege canonem 87 synodi in Trullo, et quæ in eo sunt; et multa C de hoc argumento invenies. Quæ enim in hoc canone continentur, cum sint multo antiquiora, exoleverunt.

ΒΑΛΣ. Ἡ μὲν παροῦσα σύνοδος, θεσπίζουσα μὴ ἑτέρῳ συνάπτεσθαι τὴν μεταστᾶσαν ἐκ τοῦ συζύγου αὐτῆς, καὶ τὸ ἐναντίον μηδὲ τὸν ἄνδρα μετὰ ἑτέρας συνοικεῖν, ἀλλ' ἢ ἀζύγας εἶναι, ἢ καταλλάσσεσθαι, παρακαλεῖ διὰ βασιλικοῦ προστάγματος καταναγκάζεσθαι πάντας οὕτω ποιεῖν. Σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι ἡ ριζ' Ἰουστιάνειος νεαρὰ, ἡ κειμένη ἐν τῷ ζ' τίτλῳ τοῦ κη' βιβλίου, ἄλλως τὰ περὶ τῶν λύσεων τῶν γάμων μετετύπωσε· καὶ ἀνάγνωθι τὸν πζ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· καὶ εὑρήσεις πολλὰ χάριν τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως. Τὰ γὰρ ἐν τῷ παρόντι κανόνι περιεχόμενα, προγενέστερα ὄντα κατὰ πολὺ, ἠπράκτησαν.

ZONAR. Justinianus imp. in novella, quæ lib. xxviii, tit. 7 Basilic. sita est, certas conjugii dissolvendi causas enumerat; quarum nulla intercedente, divortium nullo modo fieri licere constituit. Hæc vero synodus quæ multo antiquior Justiniano fuit, cum ex veteri consuetudine passim, quotiescunque alteri conjugi libitum esset, divortia fieri animadverteret : eos, qui sic divisi essent, aut conciliari rursum, et manere nuptias; aut sic manere, hoc est, nullo postea novo conjugii fœdere D alligari licere decernit. Quod si neglexerint, ad pœnitentiam cogentur, hoc est, pœnitentiæ expiatione necessario indigebunt, quippe qui se adulterio illigavere; quemadmodum ex illis Domini verbis facile ostenditur, *Qui*, inquit, *uxorem suam dimittit, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, et qui dimissam ducit, mœchatur* [68]. Ac de divortiis quidem, ne sine causa fiant, legis decretum ab imperatore postulandum esse synodus censuit : evang. vero et apost. disciplinam, Christi Domini præceptum, magnique Pauli doctrinam intelligit. Nam ille, *Quod Deus*, inquit, *junxit, homo non*

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ῥητὰς αἰτίας ἔθετο τῆς τῶν γάμων λύσεως ἐν νεαρᾷ κειμένῃ εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν κη', τίτ. ζ', ὧν ἄνευ μὴ λύεσθαι γάμον ἐθέσπισεν· ἡ δὲ σύνοδος αὕτη προγενεστέρα οὖσα πολλῷ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ κατὰ παλαιὸν ἔθος ὁρῶσα λυομένους τοὺς γάμους, ὅτε ἕκαστος τῶν συνοικούντων ἐβούλετο, ὥρισε τοὺς ἀπ' ἀλλήλων διισταμένους ἢ καταλλάττεσθαι ἀλλήλοις, καὶ μένειν τὸν γάμον, ἢ οὕτω μένειν, ἀγάμους δηλαδὴ, μετὰ τὴν διάστασιν. Εἰ δὲ τούτου καταφρονήσωσι, πρὸς μετάνοιαν καταναγκασθῶσιν, ἀντὶ τοῦ, μετανοῆσαι ἀνάγκην ἕξουσιν, ὡς ἡμαρτηκότες μοιχείαν, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν τὴν λέγουσαν ὅτι *Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ χωρὶς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται.* Ἔδοξε δὲ τῇ συνόδῳ καὶ ἀπαιτῆσαι νόμον περὶ τοῦ μὴ λύεσθαι τοὺς γάμους ἀναιτίως γενέσθαι βασιλικόν. Εὐαγγελικὴν δὲ καὶ ἀποστολικὴν ἐπιστήμην τὴν τοῦ Κυρίου διαταγήν φασι, καὶ τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου διδασκαλίαν. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος, *Οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξε*, φησὶν, *ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω*· ὁ δὲ μακάριος Παῦλος·

[66] Joan. xiv, 27. [67] Marc. ix, 49. [68] Matth. xix, 9.

Δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα.

ΑΡΙΣΤ. « Τεμνόμεναι συζυγίαι, εἰ μὴ καταλλάττοιντο, μενέτωσαν οὕτως· εἰ δὲ μὴ, πρὸς μετάνοιαν ἀναγκάζωνται. »

Ἤρεσε τῇ συνόδῳ ταύτῃ, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, μή τινα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβάλλειν ὡς ἔτυχε, καὶ χωρίζεσθαι ταύτης· εἰ δὲ συμβῇ ἢ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, ἢ ἀπὸ τῆς γυναικὸς διατμηθῆναι τὴν συζυγίαν, καὶ οὐ καταλλαγῶσι, καὶ συνελθεῖν αὖθις θελήσουσι, μένειν οὕτως αὐτοὺς ἀπολύτους, καὶ γάμον ἕτερον μὴ συναλλάττειν· διότι καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται· εἰ δὲ συζευχθῇ ἢ ὁ ἀνὴρ ἑτέρᾳ γυναικὶ, ἢ ἡ γυνὴ ἑτέρῳ ἀνδρὶ, πρὸς μετάνοιαν ἀναχθήσονται, καὶ τοῖς τῆς μοιχείας ἐπιτιμίοις ὑποπεσοῦνται. Καὶ ζήτει κανόνα ὀγδοηκοστὸν ἕβδομον τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου, καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα ἔννατον, τριακοστὸν πέμπτον, τεσσαρακοστὸν ὄγδοον, καὶ ἑβδομηκοστὸν ἕβδομον.

ΚΑΝΩΝ ΡϚʹ.

« Περὶ τῶν πρὸς τὸ θυσιαστήριον (37) ὀφειλουσῶν λέγεσθαι ἱκεσιῶν. Ἤρεσε καὶ τοῦτο, ὥστε τὰς κεκυρωμένας ἐν τῇ συνόδῳ ἱκεσίας εἴτε προοίμια, εἴτε παραθέσεις, εἴτε τὰς τῆς χειρὸς ἐπιθέσεις, ἀπὸ πάντων ἐπιτελεῖσθαι, καὶ παντελῶς ἄλλας κατὰ τῆς πίστεως μηδέποτε προενεχθῆναι· ἀλλ' αἵτινες δήποτε ἀπὸ τῶν συνετωτέρων συνηχθησαν, λεχθήσονται. »

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικε, τινὲς ἐπίσκοποι ἐπεχείρουν λέγειν εὐχὰς ἀσυνήθεις, ἢ κατὰ τὰ προοίμια τῶν θείων δοξολογιῶν, ἤγουν εἰς τὰς ἀρχὰς, ἢ κατὰ τὰς παραθέσεις, ἤγουν ἐν τῷ μέσῳ, ἢ κατὰ καιρὸν τῶν χειροτονιῶν. Κωλύοντες οὖν τοῦτο οἱ Πατέρες, φασὶ μόνας ἐκείνας τὰς εὐχὰς λέγεσθαι τὰς προκεκυρωμένας, ἤτοι τὰς συνήθεις. Καὶ ὁ μὲν παρὼν κανὼν ταῦτα· ἐν δὲ τῇ συνόδῳ τῆς βασιλευούσης ταύτης τῶν πόλεων διάφορα γεγόνασι σημειώματα, ἀφορισμῷ ἀλειτουργησίας καθυποβάλλοντα τοὺς ἐν τοῖς μνημοσύνοις τῶν ἀποιχομένων εὐγενῶν καὶ μεγιστάνων ἱερουργοῦντας ἀρχιερεῖς, καὶ λέγοντας ἐπαινετηρίους εὐχὰς μετὰ ἰαμβείων ἢ καὶ λογοειδῶς. Πολλοὶ γὰρ ἐφωράθησαν τοιαῦτα ποιοῦντες. Ὡσαύτως ἀφωρίσθησαν διὰ συνοδικοῦ σημειώματος καὶ οἱ ἀναγνῶσται, οἱ κατὰ τὰ αὐτὰ μνημόσυνα μουσικὰ λέγοντες καὶ ὀργανικὰ μινυρίσματα, καὶ ποιοῦντες τὸν ἐπιτάφιον ἐπιγάμιον. Καὶ αὐτοὶ μὲν καλῶς ἀφωρίσθησαν· οἱ δὲ μετ' εὐλαβείας ψάλλοντες, μὴ παραβιαζόμενοι τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐξακολουθοῦντες τῇ τέχνῃ

separet [29]. Beatus vero Paulus: *Alligatus es uxori? noli quærere solutionem* [30]. *Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem.*

ARIST. « Conjugia soluta, nisi concilientur, sic maneant: alioquin ad pœnitentiam redigantur. »

Placuit huic synodo juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, ut nemo uxorem suam facile 640 dimitteret et ab ea recederet. Si contigerit autem vel a viro vel a muliere discindi conjugium, et non reconcilientur, et rursus convenire vellent; eos ita solutos manere et alterum conjugium non contrahere; propterea quod et qui dimissam duxerit adulterium committit: si autem conjungatur, vel vir alii mulieri, vel mulier alii viro, ad pœnitentiam ducantur, et adulterii pœnis subjiciantur. Quære et octogesimum septimum sextæ in Trullo synodi canonem, et canonem magni Basilii nonum, tricesimum quintum, quadragesimum octavum, et septuagesimum septimum.

CANON CVI.

« De precibus ad altare dicendis. Hoc quoque placuit, ut precationes quæ in synodo confirmatæ sunt, sive præfationes, sive commendationes, sive manus impositiones, ab omnibus peragantur, et omnino aliæ adversus fidem nunquam proferantur: sed quæ a sapientioribus collectæ sunt, dicentur. »

BALS. Ut est verisimile, quidam episcopi aggrediebantur dicere preces inusitatas, vel in præfationibus sive principiis doxologiarum, vel in commendationibus, seu in medio, vel etiam tempore manuum impositionis. Hoc ergo vetantes Patres, dicunt eas solas debere dici preces, quæ prius constitutæ sunt, seu quæ sunt consuetæ. Et hæc quidem præsens canon. In synodo autem hujus reginæ urbium diversa fuerunt edicta, significantia eos sacrorum celebrandorum suspensioni esse obnoxios antistites, qui in nobilium et procerum defunctorum memoriis sacrificant, et dicunt laudatorias preces cum jambis, vel etiam soluta oratione. Multi enim hæc facere deprehensi sunt. Similiter et synodali edicto excommunicati sunt lectores quoque, qui in iisdem memoriis musica et organica cantica cantillant, et pro epitaphio epithalamium celebrant. Et isti quidem recte excommunicati sunt. Qui autem cum pietate canunt, naturæ vim non afferentes, sed artem et fundamentum consequentes, injuste

[29] Marc. x, 9. [30] I Cor. vii 27.

Guill. Beveregii notæ.

(37) *Περὶ των προς τὸ θυσιαστήριον.* Scholium in codice Amerbachiano. ἱκεσίας μὲν λέγει τὴν ὅλην λειτουργίαν, προοίμια δὲ τὰς ἄχρι τῶν θείων Γραφῶν, παραθέσεις δὲ τὰς ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὰς, δι' ὧν παρατίθενται τῷ Θεῷ· ἐπιθέσεις δὲ χειρῶν, τὰς μετὰ τὴν ἐπὶ τοῖς μετανοοῦσιν εὐχὴν γινομένας αὐτοῖς εὐλογίας τῇ τοῦ ἐπισκόπου χειρί. *Preces quidem vocat totam liturgiam; præfationes autem psalmodias et lectiones sacrarum Scripturarum, usque ad divina Evangelia; commendationes vero, orationes pro catechumenis, quibus Deo commendantur; impositiones autem manuum eas, quæ post preces pro pœnitentibus iis episcopi manu facta sunt, benedictiones.*

excommunicantur. Nec enim lugubriter, sed festive ac panegyrice nunc dierum defunctorum memorias celebramus, Deo agentes gratias, qui dignatus est, ut mortuus in fide orthodoxa decederet, et ut nos eos, qui a nobis decedunt, palam et omni cum libertate sepeliamus, et non clam, quemadmodum antehac, eos tanquam cadavera dejiceremus. Quemadmodum dicit Gregorius Theologus in invectivis ejus adversus Julianum orationibus: quod etiamnum fit in iis, qui inter Musulmanos habitant, Christianis. Quapropter etiam cum lampadibus et unguentis defunctum splendide concomitamur, ut qui per sacrum baptismum sanctificatus est. Idcirco etiam immaculatum plerumque canimus.

ZONAR. Variæ a sacerdotibus, inter quotidiana divinæ laudis officia, precationes adhibentur. Initio quidem aliquæ, quas idcirco præfationes appellavere; sub finem aliæ, persoluta videlicet hymnodia; quas, eo quod hymnis subjicerentur, iisque persolutis recitarentur, hypotheses dixere; paratheses alias, quippe quæ populum coram Domino constituerent, eique offerrent. Quæ igitur in synodo confirmatæ, ac a sapientioribus collectæ, quæcunque demum illæ forent, et quocunque nomine vocarentur, eas aliis omnibus rejectis adhiberi synodus statuit. Per impositionem vero manuum preces in eos, qui ordinibus initiabantur, usurpatas intelligi voluit. Nam in ordinum collatione summus sacerdos manibus ejus, cui conferebat, capiti impositis, statas preces exsequi solitus est. His ergo locis omnibus, preces jam a synodo 641 confirmatas adhiberi, novas autem, quæ ab aliquibus contra fidem invehuntur, repudiari omnino jubet. Quæ enim Patrum judicio non sunt probata, dubia sunt; proindeque, ne aliquid a pietate fideque alienum contineant, metuendum. Idcirco nova synodus abrogavit.

ARIST. « Placuit, ut preces in synodo confirmatæ « ab omnibus peragantur, sive præfationes, sive « commendationes, sive manuum impositiones: « ac aliæ omnino adversus fidem nunquam pro« ferantur. »

Scripturas a synodis confirmatas, et preces, quas a majoribus traditas accepit Ecclesia, omnes celebrare debent: nimirum hymnodias usque ad Evangelium et sacrarum Scripturarum lectiones, sive commendationes, hoc est, preces pro catechumenis factas per quas eos Domino commendamus, sive manuum impositiones vel benedictiones episcopi manu ad populum factas.

CANON CVII.

« De eis, qui publicorum seu sæcularium judicio« rum cognitionem ab imperatore petunt. Placuit, « ut quicunque publicorum seu sæcularium judi« ciorum cognitionem ab imperatore petiverit, « proprio honore privetur; sin autem episcopale « judicium ab imperatore petiverit, nihil ei « obstabit. »

BALS. Præsens canon clarus est. Statuit enim,

καὶ τῷ θεμελίῳ, κακῶς ἀφορίζονται. Οὐδὲ γὰρ πενθικῶς, ἀλλ' ἑορταστικῶς καὶ πανηγυρικῶς τελοῦμεν σήμερον τὰ τῶν ἀποιχομένων μνημόσυνα, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ, τῷ εὐδοκήσαντι μετὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐκδημῆσαι τὸν τελευτήσαντα, καὶ ἡμᾶς ἀπερικαλύπτως θάπτειν καὶ μετὰ πάσης ἀδείας τοὺς ἐξ ἡμῶν ἐκδημοῦντας, καὶ μὴ ῥίπτειν αὐτοὺς λαθραίως, ὡς πτώματα, καθὰ καὶ τὸ πρότερον· καθά φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖς κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικοῖς λόγοις αὐτοῦ· ὃ καὶ νῦν γίνεται ἐν τοῖς μετὰ τῶν Μουσαλμάνων οἰκοῦσι Χριστιανοῖς. Διὸ καὶ λαμπρῶς προπεμπεύομεν τὸν ἐξοδευόμενον μετὰ λαμπάδων καὶ μύρων, ὡς ἡγιασμένον διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Διὸ καὶ τὸν ἄμωμον ψάλλομεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

ΖΩΝΑΡ. Αἱ παρὰ τῶν ἱερέων λεγόμεναι εὐχαὶ ἐν ταῖς πρὸς Θεὸν ὑμνῳδίαις διάφοροί εἰσιν. Αἱ μὲν γὰρ προλέγονται, ἃς καὶ προοίμια εἶπον· αἱ δὲ ἐπιλέγονται μετὰ τὴν ὑμνῳδίαν, ἃς ὑποθέσεις ἐκάλεσαν, ὡς ὑποτιθεμένας τοῖς ὕμνοις, καὶ μετ' αὐτοὺς λεγομένας· τὰς δὲ παραθέσεις ὠνόμασαν, ὡς παρατιθεμένας τὸν λαὸν τῷ Κυρίῳ. Τὰς οὖν κεκυρωμένας ἐν τῇ συνόδῳ λέγεσθαι ὁρίζει ἡ σύνοδος, ὁποῖαι ἂν εἶεν, καὶ ὡς ἂν καλοῖντο, καὶ μὴ ἑτέρας προσφέρεσθαι, ἀλλὰ τὰς παρὰ τῶν συνετωτέρων συναχθείσας λέγεσθαι. Διὰ δὲ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἐν χειροτονίᾳ εὐχῶν ἐμνημόνευσεν. Ἐν γὰρ ταῖς χειροτονίαις ὁ ἀρχιερεὺς, ἐπιτιθεὶς τὴν χεῖρα τῇ τοῦ χειροτονουμένου κεφαλῇ, οὕτω τὰς εὐχὰς ἐπιλέγει. Ἐν πᾶσιν οὖν τοῖς εἰρημένοις ἐκείνας ὁρίζει λέγεσθαι τὰς ἤδη κυρωθείσας εὐχὰς, καὶ μὴ νέας παρά τινων εἰσαγομένας κατὰ τῆς πίστεως. Ἃ γὰρ οὐκ ἐδοκίμασαν οἱ Πατέρες ἀμφίβολά εἰσι. Φόβος δ' ὑποτρέχειν ἐν τοῖς τοιούτοις, μήποτε καὶ ἀσεβῆ ὦσί τινα καὶ κατὰ τῆς πίστεως. Διὸ καὶ ἀποβάλλεται τὰ νέα ἡ σύνοδος.

ΑΡΙΣΤ. « Ἤρεσε τὰς κεκυρωμένας ἐν τῇ συνόδῳ « ἱκεσίας ἀπὸ πάντων ἐπιτελεῖσθαι, εἴτε παραθέ« σεις, εἴτε χειρῶν ἐπιθέσεις· καὶ παντελῶς ἄλ« λας κατὰ τῆς πίστεως μηδέποτε προσενεχθῆ« ναι. »

Τὰς παρὰ τῶν συνόδων κεκυρωμένας γραφὰς, καὶ τὰς εὐχὰς, ἃς ἡ Ἐκκλησία παρέλαβε, πάντες ἐπιτελεῖν ὀφείλουσιν, ἤγουν τὰς ἄχρι τοῦ Εὐαγγελίου ὑμνῳδίας, καὶ ἀναγνώσεις τῶν ἱερῶν Γραφῶν, εἴτε παραθέσεις, τουτέστι τὰς ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὰς, δι' ὧν αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ παρατιθέμεθα· εἴτε ἐπιθέσεις χειρῶν, ἤτοι τὰς γινομένας πρὸς τὸν λαὸν εὐλογίας τῇ τοῦ ἐπισκόπου χειρί.

ΚΑΝΩΝ ΡΖ'.

« Περὶ τῶν τὴν διάγνωσιν τῶν δημοσίων δικαστη« ρίων ἀπὸ τοῦ βασιλέως αἰτούντων. Ἤρεσεν, ἵνα « ὁστισδήποτε ἀπὸ τοῦ βασιλέως διάγνωσιν δημο« σίων δικαστηρίων αἰτήσοι, τῆς ἰδίας τιμῆς στε« ρηθείη· ἐὰν δὲ κρίσιν ἐπισκοπικὴν ἀπὸ τοῦ βα« σιλέως αἰτήσῃ, μηδὲν αὐτῷ ἐμποδίσοι. »

ΒΑΛΣ. Σαφής ἐστιν ὁ παρὼν κανών. Διορίζεται

καθαιρεῖσθαι τοὺς παραιτουμένους τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, καὶ ζητοῦντας ἀπὸ τοῦ βασιλέως δικάσαι τὰς αὐτῶν ὑποθέσεις δημοσίους δικαστὰς ἤτοι πολιτικούς· τοὺς δὲ ποριζομένους βασιλικὰς προστάξεις χάριν τοῦ δικάσασθαι παρὰ ἐπισκόποις οὐ θέλει βλάπτεσθαι. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιε' κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, καὶ τὴν αὐτοῦ ἑρμηνείαν. Λέγει γὰρ καὶ οὗτος τὰ αὐτὰ πλατύτερον. Καὶ σημείωσαι ὅτι οὐδὲ μετὰ βασιλικῆς προστάξεως δύναται ἱερωμένος παραιτεῖσθαι τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, ἀλλὰ τοῦτο ποιῶν καθαιρεῖται. Τί δὲ, ἐὰν λαϊκὸς διὰ προστάξεως βασιλικῆς ἑλκύσῃ ἱερωμένον εἰς πολιτικὸν δικαστήριον, προκριματισθήσεται; Λύσις. Τινὲς λέγουσι μήτε προκριματίζεσθαι τοῦτον, μήτε χώραν ἔχειν ἐνταῦθα τὴν τοῦ φόρου παραγραφήν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὁ οὕτως ἐναγαγὼν λαϊκὸς, ἤγουν διὰ προστάξεως, οὐ προκριματισθήσεται μὲν ὡς εἰς ἀπρόσφορον δικαστήριον ἑλκύσας τὸν ἱερωμένον· ἀναγκασθήσεται δὲ, εἴπερ ὑπόθεσίς ἐστιν ἐκκλησιαστικὴ, εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον ἀπαντῆσαι· ὅτι καὶ βασιλικὰ προστάγματα πρὸς νόμους καὶ κανόνας ἐκλαμβάνονται καὶ ἑρμηνεύονται. Οὕτω νόει μοι καὶ τὸ ιζ' κεφάλ. τοῦ α' τίτλου τοῦ τρίτου βιβλίου, λέγον· Ἀλλ' οὐδὲ ὑπέρ τινος χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς αἰτίας ἐπίσκοπον πρὸς ἄρχοντα πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄκοντα ἢ διάγεσθαι ἢ παρίστασθαι δίχα βασιλικῆς κελεύσεως συγχωροῦμεν.

ΖΩΝΑΡ. Διάφοροι κανόνες ὥρισαν τοὺς ἐπισκόπους παρὰ ταῖς συνόδοις τῶν ἐπαρχιῶν δικάζεσθαι, καὶ τοὺς κληρικοὺς παρὰ τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν. Εἰ δέ τις, φησὶν ὁ κανὼν οὗτος, ἱερωμένος ὢν, προσέλθῃ τῷ βασιλεῖ αἰτῶν διάγνωσιν δημοσίων δικαστηρίων, ἤτοι πολιτικῶν καὶ ἀρχοντικῶν, στερηθήσεται τῆς ἰδίας τιμῆς, ἀντὶ τοῦ, καθαιρεθήσεται· ἐὰν δὲ, βασιλεῖ προσελθὼν, ἐπισκοπικὸν αἰτήσῃ δικαστήριον, ἤγουν συνέλευσιν ἐπισκόπων κατὰ βασιλικὴν πρόσταξιν γενησομένην καὶ διαγνωμονήσουσαν, οὐ βλαβήσεται περὶ τὴν ἐπιτιμίαν. Ἀνάγνωθι τῆς τετάρτης συνόδου κανόνα θ'.

ΑΡΙΣΤ. « Δημοσίαν κρίσιν ὁ παρὰ βασιλέως αἰτῶν « οὐκ ἐπίσκοπος. »

Ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, ἐπ' ἐγκλήμασιν αἰτιώμενος, καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν παραιτούμενος δικαστήριον, καὶ παρὰ βασιλέως αἰτῶν κοσμικοὺς δικαστὰς, τῆς ἰδίας τιμῆς στερηθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΡΗ'.

« Περὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ μὴ κοινωνούντων, καὶ θελόντων πέραν τῆς θαλάσσης ὑποσυρῆναι. Ὁστισδήποτε, μὴ κοινωνῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ, εἰς τὰ περαματικὰ πρὸς τὸ κοινωνεῖν ὑφερπύσει, τὴν ζημίαν τῆς κληρώσεως ἀναδέξεται. »

ΒΑΛΣ. Τοὺς ἀποστάντας ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἐκκλησιῶν λάθρα καὶ εἰς τὰς περαματικὰς ἐκκλησίας, ἤγουν ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἱερουργοῦντας, καθαιρεῖσθαι ὁ κανών φησιν. Ὥστε σημείωσαι ὅτι οἱ δίχα συστατικῆς καὶ ἀπολυτικῆς γραφῆς ἱερουργοῦντες εἰς ἑτέρας ἐνορίας ἀκοινώνητοι ἔσονται, τουτέστι, κωλυθήσονται τῆς ἱερουργίας.

A ut deponantur, qui ecclesiastico judicio renuntiant, et ab imperatore petunt, ut publici seu civiles judices causas eorum judicent: eos autem, qui imperialia mandata obtinent, ut ab episcopis judicentur, non vult detrimento affici. Lege etiam decimum quintum canonem præsentis synodi et ejus interpretationem: is enim de his fusius loquitur. Et nota, quod nec cum mandato imperiali potest sacratus ecclesiastico juri renuntiare: sed si hoc faciat, deponitur. Quid autem si laicus imperialia mandata in civile judicium eum, qui est sacratus, traxerit; eine fiet præjudicium? *Solutio*. Dicunt nonnulli eum nullo præjudicio affici, nec locum hic habere fori præscriptionem. Mihi autem videtur, quod qui sic actionem intentavit laicus, per mandatum scilicet
B imperiale, præjudicio quidem non afficietur, tanquam qui sacratum ad judicium incompetens traxerit: cogetur tamen, si causa est ecclesiastica, se in ecclesiastico judicio sistere; quia imperialia mandata secundum leges et canones accipiuntur et exponuntur. Ita mihi intellige etiam cap. 17 primi tituli, libri III, quod dicit: Sed nec pro ulla pecuniaria vel criminali causa episcopum, magistratum civilem vel militarem, invitum vel produci vel sisti permittimus sine imperatoris mandato.

ZONAR. Ut episcopi a provinciali synodo, clerici a suis episcopis judicentur, multorum canonum decreto constitutum est. Hic vero canon, Si quis,
C ait, sacro ordine initiatus imperatorem adeat, ac suæ causæ cognitionem publicis judiciis, hoc est, politicis et sæcularibus magistratibus committi postulet; proprio honore privabitur, hoc est, deponetur: si vero ad imperatorem accedens, episcopale ab eo judicium postulaverit, hoc est, causam suam in conventu episcoporum imperatoris auctoritate habendo cognosci velit, nullam dignitatis suæ jacturam ex ea re faciet. Vide quartæ synodi canonem nonum.

ARIST. « Qui publicum judicium ab imperatore « postulat, non est episcopus. »

Episcopus vel clericus criminibus accusatus et ecclesiasticum recusans judicium, et ab imperatore
D sæculares judices petens honore suo privabitur.

642 CANON CVIII.

« De iis qui in Africa non communicant, et volunt « trans mare se subducere. Quicunque in Africa « non communicans, in transmarinas partes ad « communicandum se subripuerit, jacturam clericatus sustinebit. »

BALS. Eos, qui ab ecclesiis in Africa clanculum defecerunt, et in transmarinis ecclesiis, seu Romæ, sacrificant, deponi jubet canon. Nota ergo, quod qui sine commendatitiis et dimissoriis litteris in aliena regione sacrificant, erunt excommunicati, id est, prohibebuntur celebrare.

ZONAR. Si quis, inquit, in Africa, episcopi sui communione repudiata, se illinc secreto subduxerit, atque in transmarinas regiones, communionis evitandæ causa, transmearit, clericatu multabitur, hoc est, a clero excidet, omnemque clericalis dignitatis honorem amittet.

ARIST. « Qui in Africa communione privatur, ad « transmarinas partes se subripiens, ut ibi com- « municet, clero excidit. »

Episcopus vel clericus in Africa segregatus, si trans mare se conferens sive discedens, episcopos ibi constitutos subdole alliciat, et ad communionem eum admittant, gradus sui jactura damnabitur.

CANON CIX.

« Ut qui in comitatum proficiscuntur, et Carthaginensi et Romano sacerdoti causam suam curent ostendere. Placuit, ut quicunque in comitatum proficisci voluerit, in dimissoria, quæ ad Ecclesiam Romanam mittitur, intimetur; et ut illic præterea accipiat litteras in comitatum. Quare si quis, accepta dimissoria ad Romam tantum, prætermissa necessitate, propter quam oportet eum in comitatum proficisci, voluerit recta ire in comitatum, communione movebitur: sin autem illic Romæ repentina exorta fuerit necessitas eundi in comitatum, ipsam Romano episcopo necessitatem ostendat, et deferat rescriptum ipsius Romæ episcopi. Dimissoriæ autem, quæ a primatibus vel quibuscunque episcopis dantur propriis clericis, diem Paschæ habeant: si autem dies Paschæ ejus anni sit incertus, ejus quod præcessit adjungatur; quomodo solet scribi post consulatum in iis quæ publice gesta sunt. Placuit autem et illud, ut adversus Donatistas et Græcos, et eorum superstitiones, missi legati ex hac venerabili synodo quidquid utile animadverterent, ab illustrissimis imperatoribus petant. Placuit præterea omnium episcoporum rogatu, ut omnibus quæ dari debent ex hac synodo epistolis tua sanctitas sola subscribat. Et subscripserunt. Aurelius episcopus Carthaginensis Ecclesiæ præsenti decreto consensi, et lecto subscripsi. Similiter et reliqui episcopi subscripserunt. »

BALS. Præsens canon decernit, cum litteris dimissoriis primatis seu metropolitani proficisci episcopos in comitatum, seu ubi est comes vel imperator. Quædam alia quoque decernit specialiter, et quæ non sunt in commune utilia; et propterea nec exposita quidem sunt.

643 ZONAR. Plures quoque alii canones, ne absque dimissoriis epistolis, a primatibus et a provinciali synodo concessis, episcopo cuiquam ad

A ΖΩΝΑΡ. Ἐάν τις, φησὶν, ἀποστὰς τῆς κοινωνίας τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀφρικῇ μεταστῇ ἐκεῖθεν λάθρα, καὶ εἰς τὰ πέραν τῆς Ἀφρικῆς ἀπέλθοι, ἵνα μὴ ἀπαιτοῖτο συγκοινωνεῖν, ζημιωθήσεται περὶ τὴν κλήρωσιν αὐτοῦ, τουτέστιν, ἐκπεσεῖται τοῦ κλήρου καὶ τῆς διὰ τοῦ κληρικὸς εἶναι τιμῆς.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἀκοινώνητος, τοῖς πέ- « ραν ὑφέρπων πρὸς κοινωνίαν, ἀκλήρωτος. »

Ὁ ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἀφωρισμένος ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, ἐὰν πέραν θαλάσσης ὑφέρπων, ἤγουν ἀπερχόμενος, τοὺς ἐκεῖσε ἐπισκόπους ὑποσύρῃ, καὶ εἰς κοινωνίαν αὐτὸν προσδέξωνται, τὸν βαθμὸν αὐτοῦ ζημιωθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΡΘ'.

B « Ἵνα οἱ ἐπὶ τὸ κομιτᾶτον πορευόμενοι τὴν αἰτίαν ἑαυτῶν καὶ τῷ ἐν Καρχηδόνι καὶ τῷ Ῥωμαϊκῷ ἱερεῖ σπουδάσωσιν ἐμφανίσαι. Ἤρεσεν, ἵνα ὁστισδήποτε πρὸς τὸ κομιτᾶτον πορευθῆναι θελήσοι, ἐν τῇ ἀπολυτικῇ, τῇ ἐπὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Ῥώμης πεμπομένῃ, κατάδηλος γένηται, καὶ ἵνα ἐκεῖθεν ἔτι μὴν ἀπολυτικὴν λάβῃ ἐπὶ τὸ κομιτᾶτον. Διὸ ἐὰν λαβὼν ἀπολυτικὴν πρὸς τὴν Ῥώμην μόνον, σιωπήσας τὴν ἀνάγκην, δι' ἣν εἰς τὸ κομιτᾶτον αὐτὸν χρὴ πορευθῆναι, θελήσῃ εὐθέως εἰς τὸ κομιτᾶτον βαδίσαι, ἀποκινηθῇ τῆς κοινωνίας. Ἐὰν δὲ ἐκεῖσε ἐν τῇ Ῥώμῃ αἰφνιδία ἀνάγκη ἀναφυῇ τοῦ ἀπελθεῖν εἰς τὸ κομιτᾶτον, ἐμφανίσῃ αὐτὴν τὴν ἀνάγκην τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώ- C μης, καὶ παρακομίσῃ ἀντίγραφον τοῦ αὐτοῦ τῆς Ῥώμης ἐπισκόπου. Αἱ ἀπολυτικαὶ δὲ, αἱ ἀπὸ τῶν πρωτευόντων ἢ τῶν οἱωνδήποτε ἐπισκόπων τοῖς ἰδίοις κληρικοῖς διδόμεναι, σχῶσι τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα· ἐὰν δὲ ἡμέρα τοῦ Πάσχα τοῦ αὐτοῦ ἐνιαυτοῦ κατάδηλος οὐκ ἔστιν, ἡ τοῦ προηγησαμένου προσζευχθῇ· ὃν τρόπον εἴωθε μετὰ τὴν ὑπατείαν γράφεσθαι ἐν τοῖς δημοσίοις πεπραγμένοις. Ἤρεσε δὲ κἀκεῖνο, ὥστε κατὰ τῶν Δονατιστῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῶν θρησκειῶν αὐτῶν, τοὺς πεμφθέντας τοποτηρητὰς ἐκ τῆς τιμίας ταύτης συνόδου, πᾶν ὁτιοῦν χρήσιμον συνιδῶσιν, ἐκ τῶν ἐνδοξοτάτων αἰτήσασθαι βασιλέων. Ἤρεσεν ἔτι μὴν τῇ αἰτήσει πάντων τῶν ἐπισκόπων, ἵνα πάσαις D ταῖς ὀφειλούσαις δοθῆναι ἐκ τῆς συνόδου ἐπιστολαῖς ἡ σὴ ἁγιωσύνη μόνη ὑπογράψῃ. Καὶ ὑπέγραψαν. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρχηδόνι Ἐκκλησίας τῷ παρόντι ψηφίσματι συνῄνεσα, καὶ παραναγνωσθέντι ὑπέγραψα. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν θεσπίζει μετὰ ἀπολυτικῆς γραφῆς τοῦ πρωτεύοντος ἤτοι τοῦ μητροπολίτου ἀποδημεῖν τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὸ κομιτᾶτον, ἤγουν ἔνθα ἐστὶν ὁ κόμης, ἤτοι ὁ βασιλεύς. Καὶ ἄλλα δέ τινα ὁρίζει ἰδικῶς καὶ μὴ κοινῇ χρησιμεύοντα· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἡρμηνεύθησαν.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ἄλλοι κανόνες διάφοροι περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἐπισκόποις χωρὶς ἐπιστολῶν ἀπολυτικῶν τῶν πρωτευόντων αὐτῶν καὶ τῆς συνόδου

τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἀπιέναι πρὸς βασιλέα ὁρίζουσιν· αὕτη δὲ καί τι πλέον ὁρίζει, τὸ τὰς ἀπολυτικὰς ἐπιστολὰς καὶ τῷ πάππᾳ Ῥώμης ἐμφανίζεσθαι. Καὶ ἔοικε τοῦτο τοῖς ἐν Ἀφρικῇ ἐπιτάττεσθαι, ἵνα ἐμφανιζομένων τῷ πάππᾳ τῶν ἀπολυτικῶν καὶ ἐξ ἐκείνου λάβῃ ἀπολυτικὴν ἐπὶ τὸ κομιτᾶτον. Ἐὰν οὖν λαβὼν, φησὶν, ἀπολυτικὴν ἀπὸ τῆς οἰκείας συνόδου, καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν Ῥώμην, οὐκ εἴπῃ κἀκεῖ τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἄπεισι πρὸς τὸν βασιλέα, ἀλλὰ σιωπήσας ἀπέλθῃ, ἀφορισθήσεται. Ἐὰν δέ τις τῇ Ῥώμῃ ἐνδημῶν σχῇ ἀνάγκην ἀναφυείσης ἀθρόον αἰτίας ἀπελθεῖν εἰς τὸ κομιτᾶτον, ἵνα τῷ Ῥώμης ἀρχιερεῖ δηλώσῃ τὴν αἰτίαν, καὶ λάβῃ γραφὴν τοῦ Ῥώμης ἀπολυτικήν. Αἱ δὲ τῶν πρωτευόντων, φησὶ, γινόμεναι ἀπολυτικαὶ τοῖς ἐπισκόποις, ἢ ἐκ τῶν οἱωνδήποτε ἐπισκόπων τοῖς κληρικοῖς αὐτῶν, ἐχέτωσαν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα· ἐὰν δὲ ἔτι ἄδηλός ἐστιν ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, γραφέσθω ἡ τοῦ παρελθόντος Πάσχα ἡμέρα. Τοῦτο δὲ, οἶμαι, ἔδοξεν οὕτω γίνεσθαι, ἵνα κηρύττοιτο ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου (ἤδη γὰρ καὶ ἐν προλαβοῦσι κανόσιν ἀπῄτησε ἡ σύνοδος αὕτη ἐν ταῖς ἐτησίοις συνόδοις δήλην γίνεσθαι τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἑκάστου ἐνιαυτοῦ), ἢ καὶ ἵνα ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἄπεισιν ὁ ἀπιὼν πρὸς τὸ βασίλειον, δῆλος ᾖ, ὅπερ, φησὶν, εἴωθε γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων πράξεων. Ἐν γὰρ βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν κβ', τίτλ. ι' γέγραπται τὰ ἀγοραῖα συμβόλαια πρωτόκολλα ἔχειν, καὶ ἐν αὐτοῖς γεγράφθαι τὰ τῶν κρατούντων ἑκάστοτε βασιλέων ὀνόματα, καὶ τὰς ὑπατείας, καὶ ὅσα ἐκεῖ ἀπαιτεῖται. Ἃ ἐφ' ἡμῶν ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις καταπεφρόνητο, ἐν δὲ τοῖς ἐμφυτευτικοῖς ἐγγράφοις ἔτι ἐσώζετο. Ἐνεδόθη δὲ τοῖς στελλομένοις πρὸς τὸν βασιλέα, ὃ ἂν νοήσωσι χρήσιμον ἤτοι ὠφέλιμον τοῖς πιστοῖς κατὰ τῶν Δονατιστῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, αἰτεῖσθαι τοῦτο ἐκ τοῦ κρατοῦντος. Ἔδοξε δὲ καὶ τὰ μέλλοντα γενέσθαι γράμματα ἐκ τῆς συνόδου ὑπογραφῆναι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Αὐρηλίου.

imperatorem proficisci liceat, decrevere· hæc vero synodus aliquid amplius statuit, nimirum ut Romano papæ dimissoriæ illæ litteræ ostendantur. Quod quidem Africanis idcirco videtur imperatum, ut traditis papæ litteris ab eo dimissoriam alteram in comitatum accipiant. Si quis igitur, inquit, accepta a sua synodo dimissoria, Romamque profectus, ibi quoque causam suæ ad imperatorem itionis non indicaverit, sed silentio discesserit, segregatione punietur. Quod si interea dum quis Romæ commoratur, exorta repente causa, in comitatum proficisci necesse habeat; re cum antistite Romano communicata, dimissoriam ab eo epistolam accipiat. Quæ vero, inquit, litteræ dimissoriæ episcopis a suo primate, aut clericis ab episcopo, conceduntur, in iis dies Paschæ sit inscripta: quæ si adhuc incerta sit, ejus loco superioris anni Paschæ dies reponatur. Id autem ea de causa institutum esse arbitror, ut ejus anni Paschæ dies evulgaretur (eam namque jam superiorum quoque canonum decreto quotannis synodico conventu edi hæc ipsa synodus constituerat), vel etiam ut illius, qui ad imperatorem proficiscitur, absentiæ tempus indicaretur; quod in Actis quoque publicis, inquit, eodem modo fieri solet. Nam lib. XXII tit. 10 Basilic. sancitum est, ut in forensibus tabulis protocolla adjiciantur; in quibus imperatoris et consulum ejus anni nomina, aliaque eo loco explicata, describantur. Quæ quidem nostris temporibus passim neglecta, in emphyteuticis tantummodo conventis adhuc servantur. Legatis demum, qui ad imperatorem mittebantur, quidquid fidelibus contra Donatistas aut Græcos prodesse posse intellexerint, ab eo postulandi facta est facultas: quæque synodi nomine litteræ mitterentur, ut eæ Aurelii episcopi chirographo munirentur, decretum est.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ δι' ἀνάγκην τινὰ πρὸς τὸ κομιτᾶτον « ἀπελευσόμενος ἐμφανῆ ταύτην ποιείτω τῷ Καρ« χηδόνος ἱερεῖ καὶ τῷ Ῥώμης, καὶ ἀπολυτικὴν « ἐπιστολὴν λαμβανέτω, ἢ ἀκοινώνητος ἔστω. « Πᾶν ὁτιοῦν τοῖς τοποτηρηταῖς δόξαν χρήσι« μον κατὰ Δονατιστῶν, καὶ Ἑλλήνων, καὶ « τῶν θρησκειῶν αὐτῶν, αἰτείσθω ἐκ βασι« λέως. »

ARIST. « Qui propter aliquam necessitatem ad « comitatum abiturus est, eam Carthaginensi « sacerdoti ac Romano manifestam faciat, et di« missoriam accipiat epistolam, aliter excom« municetur. Quodcunque legatis utile videbitur « contra Donatistas, aut Græcos, eorumque su« perstitiones, illud ab imperatore petatur. »

Ὁ ἀπὸ Ἀφρικῆς διὰ ἀνάγκην τινὰ μέλλων ἀπελθεῖν ἐν τῷ κομιτάτῳ, τουτέστιν ἔνθα ὁ βασιλεύς ἐστι, κἂν κληρικός ἐστι, κἂν ἐπίσκοπος, κατάδηλον τὴν αἰτίαν ποιείτω τῷ τῆς Καρχηδόνος ἐπισκόπῳ, κἀκεῖθεν γράμματα λαμβάνων, καὶ πρὸς τὸν Ῥώμης παραγινόμενος, ἐμφανιζέτω ἑαυτὸν τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης· καὶ τὴν αἰτίαν λεγέτω δι' ἣν εἰς τὸν βασιλέα πορεύεται, καὶ τοῦ Ῥώμης δοκιμάσαντος ταύτην, καὶ εὔλογον εἶναι κρίναντος, λαμβανέτω καὶ ἐξ ἐκείνου γράμματα, προστασίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα παρέχοντα. Ὅστις δὲ ἢ τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν κληρικῶν ἄλλως πρὸς τὸ κομιτᾶτον ἀπέλθῃ, ἀκοινώνητος ἔσται. Καὶ ζήτει κανόνα ἐν-

Qui ab Africa propter necessitatem aliquam in comitatum est abiturus, id est, ubi imperator est, quamvis clericus sit aut episcopus, causam suam episcopo Carthaginensi manifestam reddat, et ab eo litteras accipiens, et ad Romæ episcopum se conferens, episcopo Romano se ostendat, et causam dicat quare ad imperatorem proficiscitur: et episcopo Romano eam approbante, et justam esse judicante, accipiat et ab eo litteras, dimissionem ejus ad imperatorem exhibentes. Quicunque autem sive ex episcopis sive e clericis aliter in comitatum proficiscetur, excommunicatus erit. Quære etiam undecimum synodi Antiochenæ canonem, et canonem

synodi Sardicensis nonum. Legati e synodo ad imperatorem missi episcopi adversus Græcos et hæreticos, licentiam acceperunt quodcunque Ecclesiæ catholicæ commodum fore cognoverint contra Græcorum et Donatistarum religionem, illud ab imperatore petere, quamvis illud peculiariter mandatum non habuerunt.

644 CANON CX.

« Synodus contra Græcos et hæreticos. Sub Basso « et Philippo, clarissimis consulibus, A. D. sexto « decimo calendas Julias, Carthagine in secreto « Restitutæ ecclesiæ. In hac synodo legationem « suscepere Restitutus et Florentinus episcopi « adversus Græcos et hæreticos, in illo tempore, « quo Severus et Macarius depositi sunt : et pro- « pter eorum causam Evodius, Theasius et Victor « episcopi cæsi sunt.

« Synodus de cognitione episcoporum. Sub glo- « riosissimis imperatoribus, Honorio septimum, et « Theodosio tertium, Augustis consulibus A. D. « decimo septimo calendas Julias, Carthagine in « Secundæ ecclesia. In hac synodo placuit, ut unus « episcopus non vendicet sibi cognitionem. Acta « præsentis synodi non sunt scripta, propterea « quod specialiter ob illam regionem, et non in « commune peracta sunt. »

BALS. Quæ in præsenti canone scripta sunt, ut specialiter prolata, expositione non egent. Quod autem dictum est, unum episcopum sibi non debere vendicare cognitionem, est accipiendum secundum canonem 11 præsentis synodi.

ZONAR. Ut de clericorum causis a suo cujusque episcopo judi etnr, nono quartæ synodi canone constitutum est : si vero, vel clericus cum episcopo suo, vel duo inter se episcopi quidpiam habeant controversiæ, pones synodum ejus rei judicium esse. Idem hoc canone videtur esse sancitum ; ut si duo nimirum inter se episcopi litigent, vel adversus episcopum clericus actionem intendat, ne sibi episcopus quispiam ejus causæ cognitionem solus assumat, sed ea ad synodi provincialis conventum referatur.

ARIST. « Unus episcopus cognitionem sibi ne « vendicet. »

Non tantum unius episcopi judicium, sed nec duo sufficiunt ad presbyteri vel diaconi depositionem. Sed si episcopus sit accusatus, si multi episcopi convenire non possunt, a duodecim minimum episcopis judicabitur ; si presbyter autem, a sex episcopis, et suo episcopo ; sin autem diaconus, a tribus et suo episcopo : quemadmodum duodecimus et vicesimus hujus synodi canon statuunt. Non igitur episcopus unus se judicem constituet in criminibus presbyteri aut diaconi, et suum defendet judicium, et ad opus illud perducet ; nisi accusati sint e numero clericorum, qui sunt intra diaconos. De iis

δέκατον τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, καὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου κανόνα θ'. Πρέσβεις ἐκ τῆς συνόδου πρὸς τὸν βασιλέα σταλέντες ἐπίσκοποι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν αἱρετικῶν ἄδειαν ἔλαβον, πᾶν ὅ τι ἂν συμφέρον τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ συνίδωσι, κατὰ τῆς θρησκείας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Δονατιστῶν, τοῦτο αἰτῆσαι ἐκ βασιλέως, κἂν μὴ ἰδικῶς αὐτὸ εἶχον ἐντεταλμένον.

ΚΑΝΩΝ ΡΙ'.

« Σύνοδος κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ αἱρετικῶν. Ἐπὶ « Βάσσου καὶ Φιλίππου, τῶν λαμπροτάτων ὑπά- « των τῇ πρὸ ἓξ καὶ δεκάτῃ καλανδῶν Ἰουλίων, « ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σήκρητον τῆς Ῥεστι- « τούτης ἐκκλησίας. Ἐν ταύτῃ συνόδῳ πρεσβείαν « ἀνεδέξαντο Ῥεστιτοῦτος καὶ Φλορέντιος οἱ ἐπί- « σκοποι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν αἱρετικῶν « ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ καθ' ὃν Σευῆρος καὶ Μα- « κάριος ἀνῃρέθησαν, καὶ διὰ τῶν τούτων αἰτίαν « Εὐόδιος, Θεάσιος καὶ Βίκτωρ, οἱ ἐπίσκοποι, « ἐσφάγησαν.

« Σύνοδος περὶ διαγνώσεως ἐπισκόπων. Ἐπὶ τῶν « ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ὀνωρίου τὸ ἕβδομον, καὶ « Θεοδοσίου τὸ τρίτον, τῶν Αὐγούστων ὑπάτων, « τῇ πρὸ δεκαεπτὰ καλανδῶν, Ἰουλίων εἰς Καρχη- « δόνα ἐν τῇ Σεκούνδης ἐκκλησίᾳ. Εἰς ταύτην τὴν « σύνοδον ἤρεσεν, ὥστε ἕνα ἐπίσκοπον μὴ ἐκδικεῖν « ἑαυτοῦ διάγνωσιν. Τὰ πεπραγμένα τῆς παρούσης « συνόδου διὰ τοῦτο οὐκ ἐγράφη, ἐπειδὴ ἐπιχωρίως « καὶ οὐ κατὰ κοινοῦ ἐπετελέσθησαν. »

ΒΑΛΣ. Τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι δηλωθέντα, ὡς ἰδικῶς ἐκφωνηθέντα ἐξηγήσεως οὐ δέονται. Τὸ δὲ ῥηθὲν χάριν τοῦ μὴ διεκδικεῖν ἕνα ἐπίσκοπον ἑαυτῷ διάγνωσιν, ἐκληπτέον κατὰ τὸν ἑνδέκατον κανόνα τῆς παρούσης συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἔννατος κανὼν τῆς τετάρτης συνόδου τοὺς κληρικοὺς ὁρίζει παρὰ τοῖς οἰκείοις ἐπισκόποις δικάζεσθαι· εἰ δὲ κληρικὸς πρὸς τὸν ἐπίσκοπον αὐτοῦ ἔχει ὑπόθεσιν, ἢ ἐπίσκοπος πρὸς ἐπίσκοπον, παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας δικάζεσθαι. Τοῦτο οὖν ἔοικε καὶ ὁ παρὼν κανὼν διατάττεσθαι, ὥστε ἐπισκόπων δύο δίκην ἐχόντων, ἢ κληρικοῦ κατὰ ἐπισκόπου ἐνάγοντος, μὴ ἕνα ἐπίσκοπον ζητεῖν τὴν περὶ αὐτῶν ποιεῖσθαι διάγνωσιν, ἀλλὰ τὴν σύνοδον τῆς ἐπαρχίας δικάζειν.

ΑΡΙΣΤ. « Εἷς ἐπίσκοπος μὴ ἐκδικείτω ἑαυτῷ « διάγνωσιν. »

Οὐ μόνον ἑνὸς ἐπισκόπου διάγνωσις, ἀλλ' οὐδὲ δύο ἀρκέσουσιν εἰς καθαίρεσιν πρεσβυτέρου ἢ διακόνου. Ἀλλ' εἰ μὲν ἐπίσκοπός ἐστιν ὁ κατηγορούμενος, εἰ μὴ δυνατὸν πολλοὺς συνελθεῖν ἐπισκόπους, παρὰ δώδεκα τὸ ἐλάχιστον ἐπισκόπων κριθήσεται· εἰ δὲ πρεσβύτερος, παρὰ ἓξ ἐπισκόπων καὶ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου· εἰ δὲ διάκονος, παρὰ τριῶν καὶ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ὡς ὁ δωδέκατος κανὼν καὶ ὁ εἰκοστὸς τῆς συνόδου ταύτης διαλαμβάνουσιν. Οὐκ οὖν ἐπίσκοπος εἰς δικαστὴν ἑαυτὸν ἐπ' ἐγκλήμασι καταστήσει πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, καὶ τὴν οἰκείαν διεκδικήσει διάγνωσιν, καὶ εἰς ἔργον ταύτην

ἀνάγκη, εἰ μή που τῶν λοιπῶν κληρικῶν εἰσιν οἱ κρινόμενοι τῶν ὑποκάτωθεν διακόνων ὄντων· ἐπ' αὐταῖς γὰρ καὶ μόνος ἐπίσκοπος εἷς, ὁ ἐντόπιος, διαγνώσεται, ὡς ἐν τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ κανόνος τῆς παρούσης συνόδου διείληπται.

ΚΑΝΩΝ ΡΙΑ'.

« Σύνοδος κατὰ τῶν Δονατιστῶν. Μετὰ τὴν ὑπατείαν τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ὀνωρίου τὸ ὄγδοον, καὶ Θεοδοσίου τὸ τρίτον, τῶν Αὐγούστων, πρὸ δεκαοκτὼ καλανδῶν Ἰουλίων, ἐν Καρχηδόνι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ κλίματος Σεκούνδης. Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τοποτηρησίαν ἐδέξαντο κατὰ τῶν Δονατιστῶν Φλωρέντιος, Ποσσίδιος καὶ Βενάντιος, οἱ ἐπίσκοποι. Ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ νόμος ἐδόθη, ἵνα ἐλευθέρᾳ προαιρέσει ἕκαστος τῆς Χριστιανότητος τὴν ἄσκησιν ἀναδέξηται. »

ΒΑΛΣ. Ὁ ιβ' κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου τὸν ἐν κινδύνῳ γενόμενον, καὶ οὕτω βαπτισθέντα, μὴ προάγεσθαι εἰς ἱερωσύνην φησί. Καὶ οἱ Πατέρες δὲ οὗτοι ὁρίζουσιν ἐλευθέρᾳ προαιρέσει τοὺς ἐξ αἱρέσεων τῇ πίστει προσιέναι, ἀλλὰ μὴ βίᾳ, μηδὲ ἐξ ἀνάγκης· τῆς Χριστιανότητος δὲ εἶπε τὴν ἄσκησιν, ἐμφαίνων, ὅτι Χριστιανὸς ὁ μὴ ἀσκήσας πᾶσαν ἀρετὴν ὀνόματι μόνῳ Χριστιανὸς λέγεται, ἀλλ' οὐ πράγματι.

ΖΩΝΑΡ. Αἱρετὴν εἶναι χρὴ τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὐ βεβιασμένην, οὐδ' ἀκούσιον, ἀλλ' ἑκούσιον. Διὸ καὶ τοὺς ἀναδεχομένους τὸν Χριστιανισμὸν ἐλευθέρᾳ προαιρέσει καὶ αὐτεξουσίως ἐνομοθετήθη προσιέναι τῇ πίστει, ἀλλὰ μὴ βίᾳ, μηδ' ἐξ ἀνάγκης. Τὰ γὰρ ἀναγκαστικῶς καὶ βιαίως γινόμενα οὐ βέβαια οὐδὲ μόνιμα. Διὸ καὶ ἐν τῷ ιβ' ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ σύνοδος κανόνι φησὶ τὸν ἐν κινδύνῳ γενόμενον, καὶ οὕτω βαπτισθέντα, μὴ προάγεσθαι εἰς ἱερωσύνην. Τῆς Χριστιανότητος δὲ εἶπε τὴν ἄσκησιν ὁ κανὼν, ἐμφαίνων, ὅτι τὸν Χριστιανὸν πᾶσαν δεῖ ἀσκεῖν ἀρετὴν, καὶ ἐγκρατῆ εἶναι, καὶ σώφρονα, καὶ ἀληθῆ, καὶ μετριόφρονα, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀγάπην πρὸς ἅπαντας ἐνδεικνύμενον, ὡς ὅ γε μὴ ταῦτα ἀσκήσας ὀνόματι μόνον Χριστιανὸς λέγεται, ἀλλ' οὐ πράγματι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐλευθέρᾳ προαιρέσει ἕκαστος τὴν ἄσκησιν ἀναδεχέσθω. »

Τὸ ἀγαθὸν ἑκουσίως τις ἐργάζεται, οὐ μὴν ἀναγκαστικῶς. Διὰ τοῦτο ἕκαστος καὶ τὴν ἄσκησιν, καὶ τὸν Χριστιανισμὸν, οὐ κατὰ βίαν ἀπαιτηθήσεται ἀναδέξεσθαι, ἀλλ' αὐτοπροαιρέτῳ γνώμῃ καὶ ἐλευθέρᾳ.

ΚΑΝΩΝ ΡΙΒ'.

« Σύνοδος κατὰ τῆς αἱρέσεως (38) Πελαγίου καὶ Κελεστίου. Ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων

A enim et unus solus episcopus qui loco præest statuet, ut in fine vicesimi canonis præsentis synodi decernitur.

CANON CXI.

« Synodus adversus Donatistas. Post consulatum clarissimorum Impp. Honorii VIII et Theodosii III Augustorum, A. D. decimo octavo calendas Julias Carthagine in ecclesia regionis Secundæ. In hac synodo legationem susceperunt adversus Donatistas Florentius, Posidius et Venantius episcopi. In hoc tempore lex data est ut libera electione unusquisque Christianitatis exercitationem suscipiat. » B

BALS. Duodecimus can. Neocæsariensis synodi eum, qui fuerit in periculo, et sic baptizatus est, non promoveri **645** ad sacerdotium dicit. Hi quoque Patres decernunt, ut hæretici sponte liberaque electione ad fidem accedant, non autem vi, nec necessitate. Christianitatis vero dixit exercitationem, indicans, quod Christianus, qui virtutem omnem non exercuit, nomine solo dicitur Christianus, sed non re.

ZONAR. Virtutem libere et ex animo, non vi aut necessitate susceptam esse decet, sed voluntariam. Quicunque ergo Christiani religione initiandi forent, C nisi sua sponte ac voluntate, non vi aut necessitate adacti accederent, nequaquam recipi decrevere. Quæ enim vi ac necessitate suscepta sunt, nec firma, nec diuturna esse possunt. Quamobrem Neocæsariana quoque synodus, duodecimo canone, eum qui periculo demum urgente baptizatus est, sacro ordine insigniri vetat. Christianæ porro religionis exercitationem dixit, quasi in omnium virtutum exercitatione, continentiæ, temperantiæ, veritatis, modestiæ, ac in primis charitatis erga omnes, Christianum hominem occupatum esse oporteat; ut qui hæc neglexerit, nomine tenus Christianus, non re censendus sit.

ARIST. « Libera quisque voluntate pietatis exercitationem suscipiat. »

D Bonum voluntarie quispiam operari debet, non autem coacte. Propterea unusquisque et pietatis exercitationem et Christianismum per vim amplecti non requiretur, sed spontanea sua et libera voluntate.

CANON CXII.

« Synodus adversus hæresin Pelagii et Celestii. Sub gloriosissimis impp. Honorio Augusto XII et

Guill. Beveregii notæ.

(38) *Σύνοδος κατὰ τῆς αἱρέσεως.* In codice Amerbachiano huic canoni scholium annectitur, his verbis, Ἔοικε τῶν Δονατιστῶν τοὺς ταλαιπόρους ἀνθρώπους τούτους, καὶ πάλιν αὐτοὺς οὐκ ἄλλους ἢ τοὺς Μασσαλιανοὺς ἤτοι Εὐχίτας ὑπάρχειν. Ἐπεὶ καὶ ἡ Μασσαλία τῶν τῆς Λιβύης πρὸς τοῖς μέρεσι τῆς Ῥώμης τῆς ἐπὶ θύμβριδι. *Miseros hosce homines e Donatistis, eosque non alios esse quam Massalianos, sive Euchitas, videtur; quoniam Massalia etiam ex adverso sit Africæ, in partibus Romæ super Tiberi sitæ.* Quomodo autem hoc scholium huic canoni conveniat, et quid sibi velit, alii vide

« Theodosio VIII consulib. cal. Maiis, Carth. « in secreto Fausti ecclesiæ, Aurelio episcopo « universæ synodo præsidente, adstantibus diaco« nis : placuit omnibus episcopis Ecclesiæ Cartha« ginensis, in sancta synodo constitutis, quorum « nomina et subscriptiones insertæ sunt, quod « Adam mortalis a Deo factus non est : ut si quis « dixerit protoplastum Adam ita hominem fa« ctum esse mortalem, ut sive pecasset, sive non, « esset in corpore moriturus, id est, e corpore « excessurus, non propter meritum peccati, sed « per naturæ necessitatem, sit anathema.

« Ὀνωρίου Αὐγούστου τὸ δωδέκατον, καὶ Θεοδοσίου τὸ ὄγδοον, τῶν ὑπάτων, καλάνδαις « Μαΐαις, εἰς Καρχηδόνα ἐν τῷ σηκρήτῳ τῆς « Φαύστου ἐκκλησίας, Αὐρηλίου τοῦ ἐπισκόπου « συμπάσῃ τῇ συνόδῳ προκαθίσαντος, παρεστώ« των τῶν διακόνων, ἤρεσεν πᾶσι τοῖς ἐπισκό« ποις τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐκκλησίας, ἁγίᾳ συνό« δῳ καθεστῶσιν, ὧν τὰ ὀνόματα καὶ αἱ ὑπογραφαὶ « ἐνετέθησαν, ὅτι Ἀδὰμ θνητὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ « οὐκ ἐγένετο· ἵνα ὅστις δήποτε λέγῃ τὸν Ἀδὰμ « τὸν πρωτόπλαστον ἄνθρωπον θνητὸν γενόμενον « οὕτως, ὡς, εἴτε ἁμαρτήσει, εἴτε μὴ ἁμαρτή« σει, τεθνήξεσθαι ἐν τῷ σώματι, τοῦτ' ἔστιν « ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ σώματος, μὴ τῇ ἀξίᾳ τῆς ἁμαρ« τίας, ἀλλὰ τῇ ἀνάγκῃ τῆς φύσεως, ἀνάθεμα « ἔστω. »

BALS. et ZONAR. Deus Adam nec mortalem fecit, nec immortalem, sed medium inter magnitudinem et humilitatem, et cum eum suæ potestatis liberique arbitrii compotem fecisset, dimisit : ut utrolibet, sive ad virtutem, sive ad vitium inclinasset, vel immortalitatem, vel mortalitatem sortiretur. Etsi enim carnem tunc quoque habebat homo, non tamen qualem nunc. Et hoc ait Gregorius Theologus cum dicit : Pelliceas quoque vestes induit, forte densiorem carnem et mortalem et resistentem. Quare ante transgressionem nec densa erat caro Adami, nec natura mortalis. Fuerunt autem qui dicerent eum et mortalem ab initio factum esse, et moriturum fuisse, etiamsi mandatum non esset transgressus : et non propter peccatum ingressam esse mortem, sed propter naturam, quæ fuit talis ab initio. Eos ergo, qui ita sentiunt, hujus synodi Patres anathemate damnarunt.

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝ. Τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς οὐ θνητὸν ἔπλασεν, οὐδὲ μέντοι ἀθάνατον, μέσον δὲ μεγέθους καὶ ταπεινότητος, καὶ αὐτεξούσιον ποιήσας αὐτὸν, εἴασεν, ὥστε ὁποτέρωσε νεύσει, εἴτε πρὸς ἀρετὴν εἴτε πρὸς κακίαν, κληρώσασθαι αὐτὸν ἢ τὴν ἀθανασίαν ἢ τὴν θνητότητα. Κἂν γὰρ σάρκα εἶχε καὶ τότε ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' οὐχ οἵαν νῦν. Καὶ τοῦτό φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, λέγων· Καὶ τοὺς δερματίνους ἀμφιέννυται χιτῶνας, ἴσως τὴν παχυτέραν σάρκα καὶ θνητὴν καὶ ἀντίτυπον. Ὥστε πρὸ τῆς παραβάσεως οὔτε παχεῖα ἦν ἡ σὰρξ τῷ Ἀδὰμ, οὔτε φύσει θνητή. Ἦσαν δ' οἱ λέγοντες ὅτι θνητὸς ἐξ ἀρχῆς ἐπλάσθη καὶ θανεῖν ἔμελλε, κἂν μὴ παρέβη τὴν ἐντολὴν, καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐπεισῆλθεν ὁ θάνατος, ἀλλὰ διὰ τὴν φύσιν τοιαύτην γεγονυῖαν ἀρχῆθεν. Τῶν οὖν ταῦτα φρονούντων οἱ τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες κατεψηφίσαντο τὸ ἀνάθεμα.

ARIST. « Qui protoplastum etiam sine peccato per « naturæ necessitatem moriturum fuisse asserit, « anathema sit. »

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τὸν πρωτόπλαστον δογματίζων καὶ « δίχα τῆς ἁμαρτίας τεθνηξόμενον, διὰ ἀνάγκην « τῆς φύσεως, ἤτω ἀνάθεμα. »

646 CANON CXII.

« Quod infantes in peccatorum remissionem bapti« zantur. Similiter placuit, ut quicunque parvos et « recens natos infantes ab utero matris baptizan« dos esse negat, vel dicit in remissionem pecca« torum baptizari, non autem ex primi parentis « Adam peccato quidquam trahere, quod debeat la« vacro regenerationis purgari (unde est conse« quens, quod in his forma baptismatis in remissio« nem peccatorum non vera, sed ficta intelligitur), « sit anathema : quoniam non aliter intelligere « oportet quod ab Apostolo dictum est, « Per unum « hominem peccatum introivit in mundum, et « per peccatum mors, et sic in omnes homines « pervasit, in quo omnes peccaverunt [81] : » nisi

ΚΑΝΩΝ ΡΙΒ'.

« Ὅτι τὰ μικρὰ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν βαπτίζονται. « Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ὁστισδήποτε τὰ μικρὰ καὶ « νεογέννητα ἐκ τῶν γαστέρων τῶν μητέρων « βαπτιζόμενα ἀρνεῖται, ἢ λέγει εἰς ἄφεσιν « ἁμαρτιῶν αὐτὰ βαπτίζεσθαι, μηδὲν δὲ ἐκ τῆς « τοῦ Ἀδὰμ ἕλκειν προγονικῆς ἁμαρτίας τὸ « ὀφεῖλον καθαρθῆναι τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγε« νεσίας (ὅθεν γίνεται ἀκόλουθον ὅτι ἐν τούτοις ὁ « τύπος τοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν βαπτίσματος « οὐκ ἀληθὴς, ἀλλὰ πλαστὸς νοεῖται), ἀνάθεμα « εἴη· ἐπειδὴ οὐκ ἄλλως δεῖ νοῆσαι τὸ εἰρημένον « τῷ Ἀποστόλῳ, « Δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία « εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας « ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους

[81] Rom. v, 12.

Guill. Beveregii notæ.

rint. Massalianos autem Euchitas dictos esse Harmenopulus etiam tradidit, et rationem his verbis reddit, Τὸ δὲ τῶν Μασσαλιανῶν ὄνομα ἐξελληνιζόμενον, Εὐχίτας δηλοῖ· πολὺ γὰρ παρ' αὐτοῖς τὸ τῆς εὐχῆς ὄνομα. Harmenop. de sect. c. 18.

« διῆλθεν, ἐν ᾧ πάντες ἥμαρτον, εἰ μὴ ὃν τρόπον A « ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἡ πανταχοῦ διακεχυμέ« νη τε καὶ ἡπλωμένη ἀεὶ ἐνόησεν. Διὰ γὰρ τὸν « κανόνα τοῦτον τῆς πίστεως καὶ οἱ μικροὶ, οἱ « μηδὲν ἁμαρτημάτων εἰς ἑαυτοὺς ἔτι μὴν πλημ« μελεῖν δυνάμενοι, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἀληθι« νῶς βαπτίζονται· ἵνα καθαρθῇ ἐν αὐτοῖς διὰ « τῆς παλιγγενεσίας, ὅπερ εἵλκυσαν ἐκ τῆς ἀρ« χαιογονίας. »

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝ. Ἔλεγόν τινες τὰ νεογνὰ παιδία μὴ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν βαπτίζεσθαι· μηδὲ γὰρ ἔχειν αὐτὰ ἁμαρτίας, ἐπεὶ μηδὲ πεφύκασιν ἁμαρτάνειν, ἔτι μὴ ἔχοντα διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ χείρονος. Τοῦτο οὖν ἀπαγορεύει ἡ σύνοδος, καὶ τοὺς φρονοῦντας οὕτω, καὶ λέγοντας μή τι ἐκ τῆς τοῦ Ἀδὰμ προγονικῆς ἁμαρτίας ἐφέλκεσθαι τοὺς ἐξ B ἐκείνου, ὥστε καθάρσεως δέεσθαι τῆς ἐκ τοῦ θείου λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος τὰ παιδία, ποιεῖται ὑπὸ ἀνάθεμα, λέγουσα ὅτι ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ τὸ νοεῖσθαι, ὡς ὁ τύπος τοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν βαπτίσματος οὐκ ἀληθής ἐστιν, ἀλλὰ πεπλασμένος, ἐν τούτοις τοῖς νεογνοῖς δηλαδή. Εἶτα καὶ κατασκευάζει τὸν οἰκεῖον λόγον, χρῆσεις ἐκ τοῦ μεγάλου Παύλου παράγουσα. Πῶς γὰρ, φησὶν, ἄλλως νοητέον τὸ, *Δι' ἑνὸς ἀνθρώπου εἰσῆλθεν ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους διῆλθεν. ἐν ᾧ πάντες ἥμαρτον* εἰ μὴ ὡς ἐνόησε τοῦτο ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, ἡ πανταχοῦ διακεχυμένη τε καὶ ἡπλωμένη, ἤγουν ἡ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἐσκεδασμένη πληθὺς τῶν C πιστῶν;

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τὰ νεογνὰ καὶ βαπτιζόμενα λέγων « μηδὲν ἕλκειν ἐκ τῆς τοῦ Ἀδὰμ ἁμαρτίας ὀφεῖ« λον καθαρθῆναι τῷ βαπτίσματι, ἐπάρατος· διὰ « γὰρ τοῦ ἑνὸς καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἁμαρτία « παγκόσμιος. »

ΚΑΝΩΝ ΡΙΓ'.

« Ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις οὐ μόνον ἄφεσιν χαρίζεται « ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ βοήθειαν παρέχει τοῦ μη« κέτι ἁμαρτάνειν. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ὁστισδή« ποτε εἴποι τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἥτινι δικαιοῦται « διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, πρὸς « μόνην ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἰσχύειν τῶν ἤδη πε« πλημμελημένων, καὶ μὴ παρέχειν ἔτι μὴν βοή« θειαν πρὸς τὸ μὴ ἕτερα πλημμελεῖσθαι, ἀνάθεμα D « εἴη. Ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ οὐ μόνον γνῶσιν « παρέχει, ὧν δεῖ πράττειν, ἀλλὰ καὶ ἀγάπην « ἔτι μὴν ἐμπνέει ἡμῖν, ἵνα ὃ ἐὰν ἐπιγινώσκω« μεν, καὶ πληρῶσαι ἰσχύσωμεν. Ὁμοίως ὁστισ« δήποτε εἴποι τὴν αὐτὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, τὴν « διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰς τοῦ« το μόνον ἡμῖν βοηθεῖν, πρὸς τὸ μὴ ἁμαρτάνειν, « ὅτι διὰ ταύτης ἡμῖν ἀποκαλύπτεται καὶ φανε« ροῦται ἡ γνῶσις τῶν ἁμαρτημάτων, ὥστε « γινώσκειν ἃ δεῖ ἐπιζητεῖν, καὶ ἃ δεῖ ἐκκλίνειν, « οὐ μὴν δι' αὐτῆς ἡμῖν παρέχεσθαι, ἵνα ὅπερ « γνῶμεν ποιητέον, καὶ ποιῆσαι ἔτι μὴν ἀγαπή« σωμεν καὶ ἰσχύσωμεν, ἀνάθεμα εἴη. Τοῦ γὰρ

« quemadmodum catholica Ecclesia, quæ ubique « diffusa est et simplex, semper intellexit. Pro« pter hanc enim fidei regulam infantes quoque, « qui nullum ex se peccatum committere potue« runt, vere in peccatorum remissionem bapti« zantur, ut per regenerationem in eis vere « mundetur, quod ab antiqua origine contraxe« runt. »

BALS. et ZONAR. Dicebant quidam, recens natos infantes in remissionem peccatorum non baptizari: eos enim non habere peccatum, cum per naturam adhuc peccare non possint, ut qui bonum et malum discernere nequeant. Hoc ergo prohibet synodus, et eos, qui ita sentiunt, et dicunt illos, qui B ab ipso descenderunt, nihil ex primi parentis Adam peccato trahere, ut infantes ex sancto baptismi lavacro mundatione opus habeant, anathemati subjicit; dicens, quod ex hoc consequens est intelligere, quod forma baptismatis in remissionem peccatorum non est vera, sed ficta, in his scilicet infantibus. Deinde suam quoque rationem confirmat, ex magno Paulo sententiam adducens. Quomodo enim, inquit, aliter est intelligendum, quod *peccatum per unum hominem ingressum est in mundum, et per peccatum mors, et sic in omnes homines pervenit, in quo omnes peccaverunt*, nisi quemadmodum hoc intellexit catholica Ecclesia, quæ ubique diffusa est et simplex, in toto scilicet mundo dispersa fidelium C multitudo?

ARIST. « Qui infantes recens natos et baptizatos « nihil ex Adami peccato trahere, quod baptis« mate mundari debet, asserit, exsecrandus est: « per unum enim et mors et peccatum universum « mundum invasit. »

CANON CXIII.

« Quod Dei gratia non solum largitur remissionem « peccatorum, sed etiam præbet auxilium, ut non « amplius peccetur. Similiter placuit, ut quicun« que dixerit Dei gratiam, qua justificatur homo « per Jesum Christum Dominum nostrum valere « ad solam jam commissorum peccatorum remis« sionem, et non præbere præterea auxilium, ut D « non deinceps peccetur, sit anathema. Quod Dei « gratia non præbet solam cognitionem eorum « quæ oportet facere, sed dilectionem præterea « nobis inspirat, ut quod cognoscimus, etiam im« plere valeamus. Similiter, quicunque dixerit « eamdem Dei gratiam, quæ est per Jesum Chri« stum Dominum nostrum, ad hoc solum nos « adjuvare, ne peccemus, quia per eam revelatur « nobis et manifestatur cognitio peccati, ut scia« mus quæ quæri et quæ vitari oporteat: non au« tem per eam præberi, ut quod faciendum co« gnovimus, etiam facere diligamus et valeamus, « sit anathema. Cum enim dicit Apostolus: *Scien« tia inflat, charitas autem ædificat* [22];

[22] I Cor. VIII, 2.

« valde impium est credere, ad nos quidem inflandos habere nos Dei gratiam, ad ædificationem autem non habere; quando utrumque est donum Dei, et scire quid facere oporteat, et amare bonum quod facere oportet, ut charitate ædificante, scientia inflare non valeat. Quemadmodum enim de Deo scriptum est, *Qui docet hominem scientiam* [13]: sic etiam scriptum est, *Charitas ex Deo est* [14]. »

BALS. et ZONAR. Gratiam quæ nobis in baptismate per Dominum nostrum Jesum Christum suppeditatur, credimus non solum dare nobis remissionem peccatorum jam factorum, sed etiam potestatem ne amplius peccemus, nisi nos ipsos per socordiam peccatis tradiderimus: eos autem, qui non sic existimant, et dicunt peccatorum tantum remissionem divinum dare lavacrum; non autem etiam auxilium ad futurum, anathemate condemnarunt Patres. Hoc quoque dicebant nonnulli, quod Dei gratia nobis fert auxilium ad non peccandum, (per eam enim cognitionem accipimus eorum quæ facere et fugere oportet), non autem etiam ad ingenerandum honesti virtutisque dilectionem, ut bonum quod cognoverimus, id et amemus et facere valeamus. Eos ergo, qui hæc opinantur, synodus anathematizat, dicens utrumque esse donum Dei, et scientiam et charitatem; quemadmodum scriptum est, *Qui docet hominem scientiam;* et rursus, *Charitas ex Deo est.* Alioqui impium est dicere, quod bonum quidem nosse dat nobis Dei gratia, charitatem autem ejus non immittit, nec nobis dat vires nosque confirmat, ut bonum in ejus dilectione faciamus. Affert autem et in dicti sui confirmationem quod dicit Apostolus: *Scientia inflat, charitas vero ædificat.* Quomodo ergo non est impium dicere, ad inflandum quidem, seu ad vanam ingenerandum opinionem, divinam nobis gratiam conferre, sed ad ædificandum nihil dare auxilii?

ARIST. in Can. 112. « Qui Dei gratiam solam eorum, quæ jam commisimus; peccatorum remissionem exhibere opinatur, non vero contra futura auxilium: bis exsecrandus est. »

ARIST. in Can. 113. « Qui dicit, quod Dei gratia ad hoc tantum nobis opitulatur, ut sciamus, quid facere oportet, et quid effugere, sed non etiam ut cognitum amemus, et perficere valeamus: sit anathema. »

CANON CXIV.

« Quod sine Dei gratia nihil possumus perficere. Similiter placuit, ut quicunque dixerit, propterea datam esse nobis justificationis gratiam, ut quod per liberum arbitrium facere possumus, facilius per gratiam peragamus; perinde ac si, quamvis non data esset gratia, difficulter

[13] Psal. xciii, 10. [14] I Joan. ii, 16.

« Ἀποστόλου λέγοντος, *Ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ ἀγάπη οἰκοδομεῖ*, ἀσεβὲς πάνυ ἐστὶ πιστεύειν πρὸς μὲν τὸ φυσιοῦν ἡμᾶς ἔχειν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, πρὸς δὲ οἰκοδομὴν μὴ ἔχειν· ὁπόταν ἑκάτερον δῶρόν ἐστι τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ εἰδέναι τί ποιεῖν δεῖ, καὶ τὸ ἀγαπᾷν τὸ ἀγαθὸν ὃ δεῖ ποιεῖν· ἵνα, τῆς ἀγάπης οἰκοδομούσης, ἡ γνῶσις φυσιοῦν μὴ δυνηθῇ. Ὥσπερ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ γέγραπται, *Ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν*· οὕτως ἔτι μὴν γέγραπται, *Ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν.* »

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Τὴν ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι χορηγουμένην ἡμῖν χάριν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πιστεύομεν μὴ μόνον ἄφεσιν διδόναι τῶν πεπραγμένων ἡμῖν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ δύναμιν πρὸς τὸ μὴ πάλιν ἡμᾶς ἁμαρτάνειν, εἰ μὴ ἡμεῖς διὰ ῥᾳθυμίαν ἐκδῶμεν ἑαυτοὺς ἁμαρτίαις· τοὺς δὲ μὴ οὕτω δοξάζοντας, ἀλλὰ μόνων τῶν ἁμαρτημάτων λέγοντας ἄφεσιν διδόναι τὸ θεῖον λουτρὸν, μὴ μέντοι καὶ πρὸς τὸ μέλλον βοήθειαν, ἀναθέματι κατεδίκασαν οἱ Πατέρες. Καὶ τοῦτό τινες ἔλεγον, ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰς τοῦτο ἡμῖν βοηθεῖ, εἰς τὸ μὴ ἁμαρτάνειν (δι' αὐτῆς γὰρ γνῶσιν λαμβάνομεν τίνα δεῖ ποιεῖν καὶ τίνα φεύγειν)· οὐ μὴν καὶ εἰς τὸ ἀγάπην τῶν καλῶν καὶ τῆς ἀρετῆς ἐμποιεῖν ἡμῖν, ἵνα ὅπερ γνῶμεν καλὸν, τοῦτο καὶ ἀγαπήσωμεν καὶ ποιῆσαι ἰσχύσωμεν. Τοὺς οὖν τοιαῦτα δοξάζοντας ἀναθεματίζει ἡ σύνοδος, λέγουσα ὅτι καὶ ἄμφω δῶρά εἰσι τοῦ Θεοῦ, ἥ τε γνῶσις καὶ ἡ ἀγάπη, καθὼς γέγραπται, *Ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν*. Καὶ πάλιν, *Ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν*. Καὶ ἄλλως δὲ ἀσεβές ἐστι τὸ λέγειν ὅτι γινώσκειν μὲν τὸ καλὸν δίδωσιν ἡμῖν ἡ θεία χάρις, ἀγάπην δὲ αὐτοῦ οὐκ ἐντίθησιν, οὐδὲ ἐνδυναμοῖ ἡμᾶς εἰς τὸ ἐργάζεσθαι τὸ ἀγαθὸν ἐν ἀγάπῃ αὐτοῦ. Καὶ προφέρει τὰ ἀποστολικὰ ῥητὰ εἰς τὴν τοῦ λόγου κατασκευὴν, τὰ λέγοντα· *Ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ.* Πῶς οὖν οὐκ ἀσεβὲς τὸ λέγειν πρὸς μὲν τὸ φυσιοῦν, ἤγουν τὸ οἴησιν ἐμποιοῦν, συνεργεῖν ἡμῖν τὴν θείαν χάριν, πρὸς δὲ τὸ οἰκοδομεῖν μὴ ἐπικουρεῖν;

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ δοξάζων τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν μόνην ἄφεσιν τῶν ἤδη πεπλημμελημένων ἔχειν, ἀλλὰ μὴ καὶ τῶν μελλόντων βοήθειαν, δισεπάρατος. »

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ λέγων ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰς τοῦτο μόνον ἡμῖν βοηθεῖ, τὸ εἰδέναι τί δεῖ ποιεῖν, καὶ τί ἐκκλίνειν· ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὸ ἀγαπᾷν τὸ ἐπιγνωσθὲν, καὶ ποιεῖν δύνασθαι, ἤτω ἀνάθεμα. »

ΚΑΝΩΝ ΡΙΔ'.

« Ὅτι ἄνευ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος οὐδὲν ἀγαθὸν δυνάμεθα πληροῦν. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ὁστισδήποτε εἴποι διὰ τοῦτο τὴν χάριν ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης δεδόσθαι, ἵνα ὅπερ ποιεῖν διὰ τοῦ αὐτεξουσίου δυνάμεθα, εὐχερεστέρως πληρῶμεν διὰ τῆς χάριτος· ὡσανεὶ καὶ εἰ ἡ χάρις μὴ ἐδίδοτο, οὐχ

« εὐχερῶς μὲν, ἀλλ' ὅμως ἐδυνάμεθα καὶ δίχα A
« ἐκείνης ἔτι μὴν πληρῶσαι τὰς θείας ἐντολάς·
« ἀνάθεμα εἴη. Περὶ γὰρ τῶν καρπῶν τῶν ἐντο-
« λῶν ὁ Κύριος οὐκ εἶπεν· Χωρὶς ἐμοῦ δυσχερῶς
« δύνασθε ποιεῖν· ἀλλ' εἶπεν· « *Χωρὶς ἐμοῦ οὐ*
« *δύνασθε ποιεῖν.* »

ΒΑΛΣ. Μυρίαι δόξαι διεστραμμέναι ἦσαν, ὧν μία καὶ αὕτη ἡ λέγουσα ὅτι αὐτεξουσίους ἡμᾶς ἐποίησεν ὁ Θεὸς, ἵνα δυνώμεθα καὶ τῆς θείας χάριτος ἄνευ πληροῦν τὰς ἐντολάς· ἡ δὲ θεία χάρις εἰς τὸ εὐχερέστερον αὐτὰς πληροῦσθαι παρ' ἡμῶν ποιεῖ. Ἠδυνάμεθα γὰρ καὶ τῆς θείας χάριτος μὴ συνεργούσης πληροῦν ταύτας, δυσχερέστερον δέ. Τοῖς οὖν ταῦτα λέγουσιν ἀνάθεμα ἐπάγει ἡ σύνοδος.

ΖΩΝΑΡ. Μυρίαι δόξαι διεστραμμέναι ἦσαν, ὧν B μία καὶ αὕτη ἡ λέγουσα ὅτι αὐτεξουσίους ἡμᾶς ἐποίησεν ὁ Θεὸς, ἵνα δυνώμεθα καὶ τῆς θείας χάριτος ἄνευ πληροῦν τὰς ἐντολάς. Ἡ δὲ θεία χάρις εἰς τὸ εὐχερέστερον αὐτὰς πληροῦσθαι παρ' ἡμῶν συνεργεῖ. Ἠδυνάμεθα γὰρ καὶ τῆς θείας χάριτος μὴ συνεργούσης πληροῦν ταύτας, δυσχερέστερον δέ. Τοῖς οὖν ταῦτα λέγουσιν ἀνάθεμα ἐπάγει ἡ σύνοδος, λέγουσα τὸ πᾶν τῆς θείας χάριτος εἶναι, καὶ ἄνευ ἐκείνης μηδὲν ἡμᾶς κατορθοῦν. Φέρει δὲ καὶ μαρτυρίαν ἐκ τοῦ Κυρίου, λέγοντος, *Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν*, καὶ οὐκ εἶπε, φησὶν, Οὐ δύνασθε εὐχερῶς ποιεῖν· ἀλλ', *Οὐδὲν δύνασθε ποιεῖν.*

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ κηρύττων ὅτι καὶ δίχα τῆς χάριτος δυσ- C
« χερεστέρως, ἀλλ' οὖν ἐκπληροῦμεν τὰς ἐντολὰς,
« τρισκατάρατος· « *Χωρὶς γὰρ ἐμοῦ*, » φησὶν ὁ
« Κύριος, *οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.* »

Τοῦ Πελαγίου, καὶ Κελεστίνου, καὶ Νεστορίου τοῦ ματαιόφρονος, ὁμοφρόνων γεγονότων, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν δυσσεβῶν Μανιχαίων φρονούντων καὶ δογματιζόντων, καὶ ταῦτα ἅπερ ἡ σύνοδος ἀναθεματίζει, οὔποτέ τις ταῦτα φρονήσας τοῖς Χριστιανοῖς συνταχθήσεται, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξοστρακισθήσεται ὡς ἀλλότριος, καὶ χωρισμὸν ἀπὸ ταύτης καὶ τοῦ Θεοῦ κληρώσεται. Φασὶ δέ τινες τοὺς ἀνοσίους τούτους, τὸν Κελεστῖνον δηλαδὴ καὶ Πελάγιον, μήτε ἐπισκόπους, μήτε πρεσβυτέρους, μήτε ὅλως τοῦ ἱερατικοῦ γενέσθαι τάγματος· ἀλλ' ὡσανεὶ μονάζοντας ὄντας, καὶ διερχομένους τὰς πόλεις, καὶ συμφωνοῦντας κατὰ D τῆς ἀληθείας, ἐπαναστάντας δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ Θεοφίλου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἰνοκεντίου τοῦ Ῥώμης, καὶ μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ὑπ' αὐτῶν δὴ τῶν ἐπισκόπων ἐγγράφως κατακριθέντας· ὅστις γοῦν ἢ τὸν Ἀδὰμ θνητὸν ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ Θεοῦ γενέσθαι δογματίζει, καὶ διὰ ἀνάγκην τῆς φύσεως τεθνηξόμενον, κἄν τε ἥμαρτε, κἄν τε μή· ἢ τὰ νήπια λέγει μὴ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν βαπτίζεσθαι, ὡς μηδὲν ἐκ τῆς τοῦ Ἀδὰμ προγονικῆς ἁμαρτίας ἕλκοντα· καὶ ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου βοῶντος, ὡς *Δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος*· ἢ πάλιν

« quidem, sed tamen etiam sine illa, divina
« præcepta exsequi possumus : sit anathema.
« De fructibus enim mandatorum Dominus non
« dixit, Sine me difficilius potestis facere : sed,
« *Sine me nihil facere potestis.* »

BALS. Innumerabiles erant perversæ opiniones, quarum una erat etiam quæ dicebat, quod Deus dedit nobis liberum arbitrium, ut possemus etiam sine divina gratia Dei mandata complere : divina autem gratia ad ea facilius perficienda suum nobis præbet auxilium. Possemus enim illa etiam sine divina opem ferente gratia, sed difficilius, exsequi. Iis ergo, qui hæc dicunt, anathema inducit synodus.

ZONAR. Innumerabiles erant perversæ opiniones, quarum una erat etiam quæ dicebat, quod Deus dedit nobis liberum arbitrium, ut possemus etiam sine divina gratia Dei mandata complere : divina autem gratia ad ea facilius perficienda suum nobis præbet auxilium. **648** Possemus enim illa etiam sine divina opem ferente gratia, sed difficilius, exsequi. Iis ergo, qui hæc dicunt, anathema inducit synodus, asserens, totum gratiæ esse divinæ, ac sine illa nihil a nobis recte agi posse. Profert autem et testimonium Domini, dicentis : *Sine me nihil omnino potestis facere* [88] : neque dixit, inquit, Facile facere non potestis; sed, *Nihil potestis facere.*

ARIST. « Qui prædicat, quod et sine gratia difficilius quidem, sed tamen explemus mandata,
« ter exsecrandus est : dicit enim Dominus,
« *Sine me nihil omnino facere potestis.* »

Pelagio et Celestino et Nestorio absurda sapiente, consentientibus, et impiorum Manichæorum dogmata et ea quæ synodus anathematizat sentientibus et prædicantibus, qui eadem sentit inter Christianos non collocatur, sed ex Ecclesia relegatur ut alienus, et ab ea pariter et Deo segregabitur. Dicunt autem quidam impios illos, nempe Celestinum et Pelagium, nec episcopos nec presbyteros nec omnino de ordine sacerdotali fuisse; sed quasi monachos exsistentes, et civitates pertranseuntes et consentientes contra veritatem, in Ecclesiam autem insurgentes sub Theophilo Alexandriæ episcopo et Innocentio Romæ, et post multa certamina ab ipsis etiam episcopis scriptis fuisse condemnatos. Quicunque ergo Adamum a Deo mortalem factum fuisse docet, et per naturæ necessitatem moriturum, sive peccasset, sive non, aut infantes non in peccatorum remissionem baptizatos dicit, ut nihil a primitivo Adami peccato attrahentes; cum Apostolus hæc clamet, quod *per unum hominem peccatum in mundum venit, et per peccatum mors;* vel etiam sehtit baptismum peccatorum quidem remissionem largiri, non autem et præbere auxilium ne amplius peccetur, sed nostro solo conatu illud emendari,

[88] Joan. xv, 5.

vel illud etiam admittit, et Dei gratiam nos ad mandata ipsius explenda adjuvare arbitratur; sed docet, quod et sine gratia ea perficere possumus, sed cum difficultate; sit anathema. Nec enim dixit Dominus, quod Sine me ea difficulter potestis facere; sed quod *Sine me nihil potestis facere.*

φρονεῖ τὸ βάπτισμα τῶν μὲν ἤδη ἡμαρτημένων δωρεῖσθαι ἄφεσιν, μὴ παρέχειν δὲ βοήθειαν καὶ εἰς τὸ μηκέτι ἁμαρτῆσαι, ἀλλ' ἐξ ἡμετέρας μόνης σπουδῆς τοῦτο κατορθοῦσθαι· ἢ καὶ τοῦτο μὲν παραδέχεται, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν δοξάζει ἐνισχύειν ἡμᾶς εἰς τὸ τὰς ἐντολὰς ἐκπληροῦν· διδάσκει δὲ ὡς καὶ δίχα τῆς χάριτος κατορθοῦν αὐτὰς ἠδυνάμεθα, πλὴν μετὰ δυσχερείας, ἤτω ἀνάθεμα. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος ὡς Χωρὶς ἐμοῦ δυσχερῶς δύνασθε ποιεῖν αὐτὰς, ἀλλ', ὅτι *Χωρὶς ἐμοῦ οὐδὲν δύνασθε ποιεῖν.*

CANON CXV.

« Quod non solum humilis, sed etiam vera est hæc « vox sanctorum: Si dixerimus quod peccatum « non habemus, nos ipsos seducimus. Similiter « placuit, ut quod dixit sanctus Joannes apo- « stolus: *Si dixerimus, quod peccatum non ha-* « *bemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis* « *non est* [56]; quicunque sic accipiendum existi- « maverit, ut dicat per humilitatem non debere « dicere nos non habere peccatum, non quod « vere ita est, sit anathema. Prosequitur enim « apostolus, et sic subjungit: *Sin autem peccata* « *nostra confessi fuerimus, fidelis est et justus* « *qui peccata nobis remittet, et purgabit nos ab* « *omni injustitia* [57]. Ubi plane ostensum est, « hoc non solum humiliter, sed etiam vere dici. « Poterat enim apostolus dicere: Si dixerimus, « quod peccatum non habemus, nos ipsos extol- « limus, et humilitas non est in nobis: sed « cum dixit, *Nos ipsos seducimus*, et, *Non est in* « *nobis veritas;* aperte ostendit eum qui dicit, « se non habere peccatum, non vere dicere, sed « mentiri. »

BALS. et ZONAR. Quidam id quod dicit Apostolus: *Si dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus:* sic acceperunt, quod per humilitatem hoc oportet dicere, non per veritatem. Eos ergo, qui apostoli dictum sic interpretantur, anathemate condemnant **649** Patres, dicentes quod ex proxime sequentibus Epistolæ verbis clare ostenditur apostoli sententia, subjungentis: *Sin autem confiteamur peccata nostra*, et quæ deinceps sequuntur. Jam vero David quoque dicit: *In peccatis concepit me mater mea* [58]. Nisi enim lex nuptiis opem ferret, coitus peccatum existimaretur, libidinem carnisque appetitionem habens, quæ ipsum incitaret, etiamsi liberorum gratia fieret. Et ideo, *In peccatis*, dixit David, *concepit me mater mea.* Si enim carnis cupiditatem causam habeat corporum generatio, talia sunt omnino et quæ ex ipsis generantur.

ARIST. « Qui, Theologo dicente: « Si dixerimus, « quod peccatum in nobis non est, nosmetipsos « seducimus; » interpretatur ut non vere, sed hu- « militer hoc dixerit: anathema sit. »

Quandoquidem omnes sumus in peccatis, et nemo purus a sordibus, etiamsi unus dies tota sit illius vita: anathemati obnoxius est, qui dicit, humiliter et non vere ab apostolo dici: *Quod si dicimus quod*

ΚΑΝΩΝ ΡΙΕ'.

« Ὅτι οὐ μόνον ταπεινὴ, ἀλλὰ καὶ ἀληθινὴ ἡ φωνὴ « τῶν ἁγίων ἐστὶν αὕτη· Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρ- « τίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶμεν. Ὁμοίως « ἤρεσεν, ἵνα ὅπερ εἶπεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ ἀπό- « στολος· *Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχο-* « *μεν, ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν, καὶ ἀλήθεια ἡμῖν* « *οὐκ ἔστιν*· ὁστισδήποτε οὕτω παραληπτέον « νομίσει, ὡς εἰπεῖν διὰ ταπεινοφροσύνην μὴ ὀφεί- « λειν λέγεσθαι ἡμᾶς μὴ ἔχειν ἁμαρτίαν, οὐχ ὅτι « ἀληθῶς οὕτως ἐστὶν, ἀνάθεμα εἴη. Ἐπακολου- « θεῖ γὰρ ὁ ἀπόστολος καὶ προσζεύγνυσιν οὕτως· « *Ἐὰν δὲ ὁμολογήσωμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν,* « *πιστός ἐστι καὶ δίκαιος, ὅστις ἀφήσει ἡμῖν* « *τὰς ἁμαρτίας, καὶ καθαρίσει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης* « *ἀδικίας.* Ἔνθα πάνυ δεδήλωται τοῦτο μὴ μόνον « ταπεινοφρόνως, ἀλλ' ἔτι μὴν ἀληθινῶς λέγεσθαι. « Ἠδύνατο γὰρ ὁ ἀπόστολος εἰπεῖν, Ἐὰν εἴπωμεν· « Οὐκ ἔχομεν ἁμαρτίαν, ἑαυτοὺς ἐξυψοῦμεν, καὶ « ταπεινοφροσύνη ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν· ἀλλ' εἰπὼν, « *Ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν*, καὶ, *Ἀλήθεια ἐν ἡμῖν οὐκ* « *ἔστι*, πάνυ ἀπέδειξε τὸν λέγοντα ἑαυτὸν μὴ « ἔχειν ἁμαρτίαν, μὴ ἀληθεύειν, ἀλλὰ ψεύδεσθαι. »

ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝ. Τινὲς τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν, τὸ λέγον, *Ἐὰν εἴπωμεν, Ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν*, οὕτως ἐξελαμβάνοντο, ὅτι διὰ ταπεινοφροσύνην δεῖ τοῦτο λέγειν, καὶ οὐ πρὸς ἀλήθειαν. Τοὺς οὖν οὕτως ἑρμηνεύοντας τὰ εἰρημένα τῷ Ἀποστόλῳ ἀναθέματι καταδικάζουσιν οἱ Πατέρες, λέγοντες ὅτι ἐκ τῶν ἑξῆς ῥημάτων τῆς ἐπιστολῆς δείκνυται προδήλως τοῦ ἀποστόλου ἡ ἔννοια, ἐπάγοντος· *Ἐὰν δὲ ὁμολογήσωμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν*, καὶ ὅσα ἐφεξῆς. Καὶ ὁ Δαβὶδ δὲ λέγει· *Ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου.* Εἰ μὴ γὰρ ὁ νόμος ἐπεκούρει τῷ γάμῳ, ἁμαρτία ἂν ἐλογίζετο ἡ μίξις, φιλοσαρκίαν καὶ ὄρεξιν σαρκικὴν ἔχουσα κινοῦσαν εἰς αὐτὴν, κἂν διὰ παιδοποιίαν γένηται. Διὸ καὶ, *Ἐν ἁμαρτίαις*, εἶπεν ὁ Δαβὶδ, *ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου.* Εἰ γὰρ αἰτίαν ἔχει τὴν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίαν τῶν σωμάτων ἡ γένεσις, τοιαῦτα πάντως καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν γεννώμενα.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ, τοῦ Θεολόγου λέγοντος· « Ἐὰν εἴπω- « μεν ὅτι ἁμαρτία ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν, ἑαυτοὺς ἀπα- « τῶμεν, » παρερμηνεύων ὅτι οὐκ ἀληθῶς, ἀλλὰ « ταπεινοφρόνως εἴρηκε τοῦτο, ἀνάθεμα. »

Ἐπειδὴ πάντες ἐν ἁμαρτίαις ἐσμὲν, καὶ οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ὅλος ὁ βίος αὐτοῦ ἐστιν· ἀναθέματι ἔσται ἔνοχος ὁ λέγων ταπεινοφρόνως, καὶ μὴ ἀληθῶς παρὰ τοῦ ἀποστόλου εἰρῆσθαι

[56] I Joan. I, 10. [57] ibid. 9. [58] Psal. L, 7.

τὸ, *Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτία ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν, ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν*. Ἐὰν γὰρ διὰ ταπεινοφροσύνην τοῦτο εἰρήκει, οὐκ ἂν εἶπεν ὅτι *Ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν*, ἀλλὰ, ὑψοῦμεν· ἐκεῖνος γὰρ ἀπατᾷ ἑαυτὸν, ὁ πλανώμενος καὶ ψευδόμενος, οὐ μὴν ὁ τὴν ἀλήθειαν λέγων.

ΚΑΝΩΝ ΡΙϚ'.

« Ὅτι ἐν τῇ Δεσποτικῇ εὐχῇ οἱ ἅγιοι ὑπὲρ ἑαυτῶν λέγουσιν· *Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν*. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ὁστισδήποτε εἴποι ἐν τῇ Δεσποτικῇ εὐχῇ διὰ τοῦτο λέγειν τοὺς ἁγίους, *Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν*, οὐχ ὅτι ὑπὲρ ἑαυτῶν τοῦτο λέγουσιν, ἐπειδὴ αὐτοῖς λοιπὸν οὐκ ἔστιν ἀναγκαία αὕτη ἡ αἴτησις, ἀλλ' ὅτι ὑπὲρ ἄλλων τῶν ὄντων ἐν τῷ λαῷ αὐτῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ μὴ λέγειν ἕνα ἕκαστον τῶν ἁγίων, B *Ἄφες μοι τὰ ὀφειλήματά μου*, ἀλλ', *Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν*· ὡς ὑπὲρ ἄλλων τοῦτο μᾶλλον ἢ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν δίκαιον αἰτοῦντα νοεῖσθαι· ἀνάθεμα εἴη. Ἅγιος γὰρ καὶ δίκαιος ἦν Ἰάκωβος ὁ ἀπόστολος, ὅτε ἔλεγεν, *Ἐν πολλοῖς γὰρ ἁμαρτάνομεν πάντες*. Ἐπεὶ διὰ τί προστέθειται τὸ *πάντες*, εἰ μὴ ἵνα ἡ ἔννοια αὕτη ἁρμοσθῇ καὶ τῷ ψαλμῷ, ὅπου ἀναγινώσκεται, *Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶν ζῶν*· καὶ ἐν τῇ εὐχῇ τοῦ σοφωτάτου Σολομῶντος· *Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ὃς οὐχ ἥμαρτεν*, καὶ ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ ἁγίου Ἰὼβ τὸ, « ἐν χειρὶ παντὸς ἀνθρώπου, » σημαίνει, ὥστε εἰδέναι πάντα ἄνθρωπον τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ. Ὅθεν ἔτι μὴν ὁ C ἅγιος Δανιὴλ, ἐν τῇ προσευχῇ πληθυντικῶς λέγων τὸ, *Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν*, » καὶ τὰ λοιπὰ, ἃ ἐκεῖ ταπεινοφρόνως καὶ ἀληθινῶς ὁμολογεῖ· ἵνα μὴ νομισθείη, ὥς τινες νοοῦσι, τοῦτο μὴ περὶ τῶν ἰδίων, ἀλλὰ περὶ τῶν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ μᾶλλον λέγειν ἁμαρτιῶν, μετὰ ταῦτα εἶπεν ὅτι *Εὐχόμην καὶ ἐξομολογούμην τὰς ἁμαρτίας μου καὶ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ μου Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου*. Οὐκ ἠθέλησεν εἰπεῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ εἶπε καὶ ἑαυτοῦ· ἐπειδὴ μέλλοντας τοῦτο οὕτω κακῶς νοεῖν ὡσανεὶ προεῖδεν ὁ προφήτης. »

ΒΑΛΣ. Ἀπόνοιά ἐστι τὸ λέγειν ὅτι οἱ ἅγιοι εὐχόμενοι, *Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν*, οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν τοῦτο λέγουσιν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Διὸ καὶ D τοὺς ταῦτα φρονοῦντας ἀναθεματίζουσιν οἱ Πατέρες, λέγοντες οὐχ ὑπὲρ τῶν ἄλλων μόνον τοὺς δικαίους αἰτεῖν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν· καὶ μαρτυρίας ἐπιφέρουσι γραφικὰς, μίαν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀδελφοθέου Ἰακώβου· τὰς δὲ λοιπὰς ἐκ τῆς παλαιοτέρας Γραφῆς.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τοῦτο τῆς αὐτῆς ἀπονοίας ἐστὶ, τὸ λέγειν, ὅτι οἱ ἅγιοι εὐχόμενοι, *Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν*, οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν τοῦτο λέγουσιν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Διὸ καὶ τοὺς ταῦτα φρονοῦντας ποιοῦνται ὑπὸ ἀνάθεμα οἱ τῆς συνόδου ταύτης, λέγοντες· οὐχ ὑπὲρ τῶν ἄλλων μόνον τοὺς δικαίους αἰ-

A *peccatum non est in nobis, nosmetipsos seducimus*. Si enim per humilitatem illud dixerit, non dixisset, quod *nosmetipsos seducimus*, sed, exaltamus : ille enim seipsum seducit, qui hallucinatur et mentitur, non ille qui veritatem dicit.

CANON CXVI.

« Quod in Oratione Dominica sancti pro seipsis dicunt: *Dimitte nobis debita nostra* [**]. Similiter placuit, ut quicunque dixerit, in Oratione Dominica propterea dicere sanctos, *Dimitte nobis debita nostra*, non quod pro seipsis hoc dicant, quandoquidem ipsis deinceps non est necessaria talis petitio, sed quod pro aliis peccatoribus, qui sunt in suo populo; et non dicat unusquisque sanctus, Dimitte mihi debita mea, sed, *Dimitte nobis debita nostra*, tanquam pro aliis hoc magis quam pro se justus intelligi postulet; sit anathema. Sanctus enim et justus erat Jacobus apostolus, quando dixit : *In multis enim offendimus omnes* [**]. Cur enim additum est illud, *omnes*, nisi ut ea sententia psalmo quoque conveniat, ubi legitur, *Ne introeas in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* [**]; et in oratione sapientissimi Salomnis, *Non est homo qui non peccaverit* [**]; et in libro quoque sancti Job, illud, in manu omnis hominis, significat, ut omnis sciat homo imbecillitatem suam. Unde præterea sanctus quoque Daniel, cum in oratione pluraliter diceret illud, *Peccavimus, inique egimus* [**], et reliqua, quæ illic humiliter et vere confitetur ; ne existimaretur, ut quidam sentiunt, hoc non de propriis, sed de populi potius dicere peccatis, postea dixit : *Oravi et confessus sum peccata mea, et peccata populi mei, Domino Deo meo* [**]. Noluit dicere peccata nostra, sed ipsius populi dixit et sua ; quoniam futuros, qui illud sic male intelligerent, velut prævidit propheta. »

BALS. Arrogantia est dicere, quod sancti precantes, *Dimitte nobis debita nostra*, non pro seipsis hoc dicunt, sed pro populo. Et ideo eos, qui ita sentiunt, Patres anathemate feriunt ; dicentes justos non pro aliis solis petere remissionem peccatorum, sed etiam pro se ipsis : et adducunt testimonia sacræ Scripturæ; unum quidem ex Epistola Jacobi fratris Domini, reliqua autem ex Veteri Testamento.

ZONAR. Hoc etiam est arrogantiæ dicere, quod sancti precantes, *Dimitte nobis debita nostra*, non pro seipsis hoc dicunt, sed pro populo. Et ideo eos, qui ita sentiunt, hujus synodi Patres anathemate feriunt, dicentes, justos non pro aliis solis petere
650 remissionem peccatorum, sed etiam pro se-

[**] Matth. vi, 12. [**] Jacob. iii, 2. [**] Psal. cxlii, 2. [**] III Reg. viii, 46. [**] Dan. iii, 29. [**] Ibid. ix 4.

ipsis : et adducunt testimonia sacræ Scripturæ; unum quidem ex Epistola Jacobi fratris Domini, reliqua autem ex Veteri Testamento.

ARIST. « Qui illud : *Dimitte nobis debita nostra;* « quæ multorum sunt dicere, et non quæ singu- « lorum et propria, exponit, anathema sit : cum « Danielem etiam cum multis dicentem videat : « *Confessus sum peccata mea, et peccata populi* « *mei.* »

Qui perperam interpretatur, quod sancti illud, *Remitte nobis debita,* dicentes, non pro seipsis precantes illud dicunt, ut non habentes peccatum, ac ideo precatione ista non indigent, sed pro peccatoribus orationem istam Deo offerunt, anathema sit. Sanctus enim et justus erat apostolus Jacobus, quando dixit, *In multis enim peccamus omnes :* et Daniel in oratione ejus numero plurali dicens, *Peccavimus, legem transgressi sumus* et cætera; deinde et singulariter addens, *Confessus sum peccata mea, et peccata populi mei Domino Deo meo.*

CANON CXVII.

« Quod a sanctis vere dicitur, *Dimitte nobis debita* « *nostra* [66]. Similiter placuit, ut quicunque hæc « verba Orationis Dominicæ, ubi dicimus, *Di-* « *mitte nobis debita nostra,* sic volunt dici a « sanctis, ut ea humiliter, non vere dicta sint; « sint anathema. Quis enim ferat precantem, et « non hominibus, sed Deo mentientem : qui « labris dicat, velle sibi remitti, sed corde dicat, « se non habere peccata, quæ sibi dimittantur? »

BALS. Præsens quoque canon est ejusdem sententiæ, cum dicit, Quis enim eum feret, qui verbis quidem petit remissionem peccatorum, corde autem se non habere peccata existimet; et non hominibus, sed Deo mentitur?

ZONAR. Præsens quoque canon est ejusdem sententiæ, et anathemati subjicit eum, qui ita sentit, dicens : Quis enim eum ferat, hoc est, quis sustineat et patiatur eum, qui verbis quidem petit remissionem peccatorum, corde autem se non habere peccata existimet; et non hominibus, sed Deo mentitur?

CANON CXVIII.

« De populis, qui a Donatistis convertuntur. Similiter placuit, quoniam ante aliquot annos in « hac ecclesia plena synodo definitum est, ut « quæcunque ecclesiæ, in diœcesi sitæ, ante « leges de Donatistis editas catholicæ factæ « fuerint, ad illas sedes pertinerent, per quarum « episcopos persuasæ catholicæ unioni commu- « nicarunt; post leges autem, quæcunque com- « municarunt, ad illas pertinerent, ad quas

A τεῖν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν. Καὶ μαρτυρίας ἐπιφέρουσι γραφικὰς, μίαν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀδελφοθέου Ἰακώβου, τὰς δὲ λοιπὰς ἐκ τῆς παλαιοτέρας Γραφῆς.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ παραφράζων τὸ, *Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφει-* « *λήματα ἡμῶν*, τὰ τῶν πολλῶν λέγειν, καὶ « οὐχ ἑκάστου καὶ τὰ οἰκεῖα, ἀνάθεμα· μετὰ πολ- « λῶν καὶ Δανιὴλ βλέπων λέγοντα, *Ἐξωμολο-* « *γούμην τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ τὰς ἁμαρτίας* « *τοῦ λαοῦ μου.* »

Ὁ παρερμηνεύων ὡς οἱ ἅγιοι τὸ, *Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα*, λέγοντες, οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν εὐχόμενοι τοῦτο λέγουσιν, ὡς μὴ ἔχοντες ἁμαρτίας, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ δεόμενοι τῆς αἰτήσεως ταύτης· ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν ἱκεσίαν ταύτην προσφέρουσι τῷ
B Θεῷ, ἤτω ἀνάθεμα· ἅγιος γὰρ καὶ δίκαιος ἦν Ἰάκωβος ὁ ἀπόστολος, ὅτε ἔλεγεν· *Ἐν πολλοῖς γὰρ ἁμαρτάνομεν πάντες*· καὶ ὁ Δανιὴλ ἐν τῇ προσευχῇ αὐτοῦ πληθυντικῶς λέγων· *Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν*, καὶ τὰ λοιπά· εἶτα καὶ ἰδικῶς ἐπάγων· *Ἐξωμολογούμην τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ μου Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου.*

ΚΑΝΩΝ ΡΙΖ'.

« Ὅτι ἀληθῶς ἀπὸ τῶν ἁγίων λέγεται τὸ, *Ἄφες* « *ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν.* Ὁμοίως ἤρεσεν « ἵνα οἵτινες δήποτε αὐτὰ τὰ ῥήματα τῆς Δεσπο- « τικῆς Εὐχῆς, ὅπου λέγομεν, *Ἄφες ἡμῖν τὰ* « *ὀφειλήματα ἡμῶν*, οὕτω βούλονται ἀπὸ τῶν « ἁγίων λέγεσθαι, ὡς ταπεινοφρόνως καὶ οὐκ ἀλη-
C « θῶς ταῦτα λεχθῆναι, ἀνάθεμα εἴη. Τίς γὰρ ὑπε- « νέγκοι τὸν εὐχόμενον, καὶ μὴ ἀνθρώποις, ἀλλ' « αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ψευδόμενον, τὸν τοῖς χείλεσιν « αὐτοῦ λέγοντα θέλειν ἀφεθῆναι, τῇ δὲ καρδίᾳ « λέγοντα τὰς ὀφειλούσας ἀφεθῆναι ἁμαρτίας αὐ- « τῷ, μὴ ἔχειν; »

ΒΑΛΣ. Καὶ ὁ παρὼν κανὼν τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐστὶ, λέγων, Τίς γὰρ ἀνέξεται τὸν τοῖς ῥήμασι μὲν ἄφεσιν σφαλμάτων αἰτοῦντα, τῇ δὲ καρδίᾳ μὴ ἔχειν λογιζόμενον ἁμαρτίας, καὶ οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ ψευδόμενον;

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ παρὼν κανὼν τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐστὶ, καὶ ἀναθέματι ἔνοχον ποιεῖται τὸν τὰ αὐτὰ δοξάζοντα, λέγων, Τίς γὰρ ὑπενέγκοι, ἀντὶ τοῦ, Τίς γὰρ ὑπομείνοι καὶ καταδέξηται τὸν τοῖς ῥήμασι μὲν
D ἄφεσιν σφαλμάτων αἰτοῦντα, τῇ δὲ καρδίᾳ μὴ ἔχειν λογιζόμενον ἁμαρτίας, καὶ οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ ψευδόμενον;

ΚΑΝΩΝ ΡΙΗ'.

« Περὶ τῶν λαῶν τῶν ἀπὸ τῶν Δονατιστῶν ἐπι- « στρεφόντων. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἐπειδὴ πρό τινων « ἐνιαυτῶν ἐν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ πεπληρωμένῃ τῇ « συνόδῳ ὡρίσθη, ἵνα οἱαιδήποτε ἐκκλησίαι, ἐν « διοικήσει καθεστῶσαι, πρὸ τῶν νόμων τῶν περὶ « τῶν Δονατιστῶν ἐντεθέντων καθολικαὶ γένων- « ται, ἐκείνοις τοῖς θρόνοις ἀνήκωσιν, ὧντινων « διὰ τῶν ἐπισκόπων προτραπεῖσαι τῇ καθολικῇ « ἑνότητι ἐκοινώνησαν· μετὰ δὲ τοὺς νόμους οἱαι-

[66] Matth. VI, 12.

« δήποτε ἐκοινώνησαν, ἐκείνοις ἀνήκωσιν, οἷς καὶ A ὅτε ἦσαν εἰς τὸ μέρος τοῦ Δονάτου· καὶ ἐπειδὴ πολλαὶ φιλονεικίαι ὕστερον μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων περὶ τῶν διοικήσεων ἀνεφύησαν καὶ ἀναφύονται, οἷς τότε οὐ τελεία δοκεῖ γενέσθαι πρόνοια, νῦν ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἤρεσεν, ἵνα ὁπουδήποτε καθολικὴ ἐγένετο, καὶ τὸ μέρος τοῦ Δονάτου, καὶ διαφόροις θρόνοις ἀνήκουσαι ἦσαν, ἐν οἱῳδήποτε καιρῷ ἕνωσις ἐκεῖ ἐγένετο ἢ ἔσται, εἴτε πρὸ τῶν νόμων εἴτε μετὰ τοὺς νόμους ἐκείνῳ τῷ θρόνῳ ἀνήκωσιν, ᾧ τινι ἡ ἔκπαλαι ἐκεῖ ὑπάρξασα καθολικὴ ἀνῆκεν. »

KANΩN PIΘ'.

« Περὶ τοῦ, πῶς μεταξὺ ἀλλήλων μερίζονται τὰς διοικήσεις οἱ ἐπίσκοποι, τοῦτο μὲν οἱ καθολικοὶ, τοῦτο δὲ οἱ ἐκ τοῦ Δονάτου ἐπιστρέψαντες· B οὕτω δηλαδὴ, ἵνα, εἴπερ ἐπίσκοποι ἀπὸ τῶν Δονατιστῶν πρὸς τὴν καθολικὴν ἑνότητα ἐπέστρεψαν, ἐξ ἴσου πρὸς ἀλλήλους διέλωσι τὰς οὕτως εὑρισκομένας διοικήσεις, ἔνθα ἦσαν ἀμφότερα τὰ μέρη· τοῦτ' ἔστιν ἵνα ἄλλοι τόποι πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἄλλοι πρὸς ἐκεῖνον ἀνήκωσιν οὕτως, ἵνα ὁ παλαιότερος ἐν τῇ ἐπισκοπῇ μερίζῃ, καὶ ὁ ἥττων ἐπιλέγηται. Εἰ δὲ τυχὸν εἷς ἔσται τόπος, ἐκείνῳ προσχωρήσῃ ᾧτινι μᾶλλον γειτνιάζων εὑρίσκεται· ἐὰν δὲ ἀμφοτέροις τοῖς θρόνοις ἴσως γειτνιάζῃ, ἐκείνῳ παραχωρηθῇ, ὃν τὸ πλῆθος ἐπιλέξηται. Εἰ δὲ τυχὸν οἱ ἀρχαῖοι καθολικοὶ τὸν ἴδιον θελήσουσι, καὶ οἱ ἐκ τοῦ μέρους τοῦ Δονάτου μεταστρέ- C ψαντες τὸν ἴδιον, τῶν πλειόνων ἡ γνώμη προτιμηθῇ τῶν ὀλιγωτέρων· εἰ δὲ τὰ μέρη εἰσὶν ἴσα, τῷ παλαιοτέρῳ ἐπισκόπῳ καταλογισθείη. Ἐὰν δὲ οὕτω πλεῖστοι οἱ τόποι εὑρεθῶσιν, ἐν οἷς ἀμφότερα τὰ μέρη εἰσὶν, ὡς μὴ δύνασθαι ἐξ ἴσου μερισθῆναι, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αὐτῶν τόπων ἀνίσου ὑπάρχοντος, πρῶτον μερισθῶσιν οἱ ἴσοι ἀριθμοὶ, καὶ τῷ ἀπομένοντι τόπῳ τοῦτο φυλαχθῇ, ὅπερ ἀνωτέρω λέλεκται, ὅτε περὶ τοῦ ἑνὸς ἐζητεῖτο τόπου. »

ΒΑΛΣ. Ἐξηγηθῆναι τοὺς δύο τούτους κανόνας οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον, ὡς μηδὲ εἰς κοινὴν ἀφορῶντας οἰκονομίαν, ἀλλ' εἰς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἀπὸ τῶν Δονατιστῶν προσελθόντας ἐπισκόπους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. D

ΖΩΝ. Ρ. Οἱ τοῦ Δονάτου αἱρεσιῶται πολλοὶ γενόμενοι, καὶ εἰς πλήθη συστάντες ἐν διαφόροις διοικήσεσιν ἥρπασαν ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐνορίας, καὶ ταύτας κατεῖχον, καὶ ᾠκειώσαντο. Ἐπιστρεφόντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀμφιβολίαι ἐγίνοντο περὶ τῶν ἐνοριῶν τῶν παρ' ἐκείνων πρώην κατεχομένων, τῶν ἐπισκόπων στασιαζόντων πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἑκάστων εἰς ἑαυτοὺς ταύτας μεθελκόντων. Περὶ τούτου οὖν τοῦ κεφαλαίου καὶ ἄμφω οἱ κανόνες οὗτοι ἐξεφωνήθησαν, τυποῦντες πῶς χρὴ παρὰ τοῖς ἐπισκόποις μερίζεσθαι τοὺς τόπους, οὓς κατεῖχον οἱ Δονατισταί. Ἐξηγηθῆναι δὲ τοὺς κανόνας κατὰ μέρος οὐκ ἀναγκαῖον· ὅτι τε οὐκ ἀσάφειαν ἔχουσι, καὶ ὅτι μηδ' εἰς κοινὴν ὁρῶσιν

« tunc quoque pertinebant, cum stabant a parte Donati; et quoniam multæ contentiones de diœcesibus inter episcopos postea exortæ sunt et exoriuntur, quibus tunc non perfecte provisum esse videtur: nunc huic sanctæ synodo placuit, ut ubicunque fuit Catholica, et pars Donati, et ad diversas sedes pertinebant, quocunque tempore illic facta est vel erit unio, sive ante sive post leges, ad illam sedem pertineant, ad quam olim pertinebat, cum esset Catholica. »

651 CANON CXIX.

« Quomodo inter se diœceses divident episcop., partim quidem catholici, partim vero qui a Donato conversi sunt; sic videlicet, ut si quidem episcopi a Donatistis ad Catholicam unionem conversi fuerint, ex æquo inter se invicem dividant, quæ sic inveniuntur diœceses, in quibus erant utræque partes; id est, ut alii loci ad illum, et illi ad hunc pertineant, sic ut antiquior in episcopatu dividat, minor autem eligat. Sin autem unus fortasse fuerit locus, ad illum pertinebit cui vicinior reperitur: quod si utrisque sedibus ex æquo sit vicinus, illi cedat quem populus elegerit. Sed si antiqui forte catholici proprium voluerint, et qui erant ex parte Donati, conversi, proprium; plurium sententia præferatur sententiæ pauciorum: sin autem sint partes æquales, antiquiori episcopo adscribatur. Quod si ita plurima loca inventa fuerint, in quibus sint utræque partes, ut non possint ex æquo dividi, cum numerus ipsorum locorum sit inæqualis; primum quidem dividantur æquales numeri; et in loco, qui restat, servetur id, quod superius dictum est, quando de uno loco quærebatur. »

BALS. Exponere hos duos canones non est necessarium; ut qui nec ad communem œconomiam conferant, sed ad episcopos, qui in Africa a Donatistis ad catholicam Ecclesiam accesserunt.

ZONAR. Cum eorum, qui ad Donati errores appulerant, ingens esset multitudo, conspiratione inter se facta, in multis diœcesibus ecclesias, quin et ipsas quoque regiones invaserant, easque quasi suæ ditionis effectas detinebant. Postea cum fidem orthodoxam denuo amplecterentur, controversiæ de iis, quas antea occupaverant, regionibus oriebantur, cum eas ad se trahere dissidentes episcopi pro se quisque niterentur. In hanc ergo sententiam hi duo canones editi, ac per eos loca, quæ Donatistæ invaserant, dividendi forma episcopis præfinita. Illos porro sigillatim exponere haud necessarium; tum quia nihil obscuritatis habent, tum quia ad communem œconomiam non conferunt, sed eorum tantum,

qui in Africa per id tempus degerent, proprii sunt ac peculiares.

ARIST. in can. 118. « Quandocunque factæ sunt « Donatistarum conversiones et uniones, ad illum « pertineant thronum, ad quem et catholica ec- « clesia, quæ olim ibidem fuit. »

Quandoquidem multæ controversiæ ortæ sunt de Donatistis conversis, cuinam throno illi adjudicarentur: nam ante leges imperatorias Ecclesiarum unionem præcipientes, illi episcopo subjecti erant, per quem ab errore conversi sunt, et catholicæ Ecclesiæ communicabant, at post leges, ad eos episcopos pertinebant, qui proximi erant locis ab ipsis Donatistis detentis: decrevit synodus, controversias inter episcopos ortas dirimens, ad illum thronum eos pertinere, ad quem et olim ibi constituta Ecclesia catholica pertinebat.

ARIST. in can. 119. « Qui a Donato conversi sunt, « diœceses dividant, et antiquior quidem distri- « buat, junior autem eligat. »

Si Donatistarum episcopi ad Ecclesiam catholicam redeant, et inter eos, vel etiam alios catholicos episcopos, quædam sint parœciæ, in quibus ambo jura habent episcopalia; fiat divisio parœciarum sive diœcesium ita communicatarum, æqualiter inter eos; sed ita, ut antiquior **652** episcopus divisionem faciat, at qui post eum factus fuit electionem habeat. Si autem fortasse sit locus, in quo et Donatistæ habitabant et orthodoxi, si vicinus sit episcopo a Donatistis converso, ei integre concedatur: sin vero episcopo catholico vicinior sit, et pristini, qui in eo sunt, orthodoxi proprium habere vellent episcopum; qui autem a Donato conversi sunt, etiam suum; plurium sententia prævaleat. Quod si partes sint æquales, antiquiori episcopo locus totus adjudicetur.

CANON CXX.

« Ut si aliquam diœcesin ab hæresi episcopus liberaverit, et triennio possederit, nemo eam repetat. Similiter placuit, ut si quis post leges locum aliquem ad catholicam unionem converterit, cumque triennio, nullo repetente, detinuerit, deinceps ab eo ne repetatur; si quidem intra ipsum triennium fuerit episcopus qui debebat repetere, et quievit. Sin autem non erat in matricula, præjudicium ei non afferatur; sed quando vacans locus episcopum acceperit, liceat ei ab ipso die intra triennium repetere. Similiter autem et si a partibus Donati ad catholicam Ecclesiam conversus fuerit episcopus, nullo præjudicio afficiatur in matricula de tempore præfinito; sed a quo die conversus est, facultatem habeat intra triennium repetendi loca, quæ ad suam sedem pertinent. »

οἰκονομίαν, ἀλλὰ τοῖς ἐν Ἀφρικῇ μόνοις προσηρμοζον, κἀκείνοις κατὰ τὸν τότε καιρόν.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱ ὁτεδήποτε γενόμεναι τῶν Δονατιστῶν « ἐπιστροφαὶ καὶ ἑνώσεις ἐκείνῳ τῷ θρόνῳ « ἀνηκέτωσαν, ᾧ καὶ ἡ ἔκπαλαι ἐκεῖσε καθο- « λική. »

Ἐπειδὴ πολλαὶ γεγόνασιν ἀμφιβολίαι περὶ τῶν Δονατιστῶν ἐπιστρεφόντων, τίνι θρόνῳ οὗτοι προσκυρωθήσονται· πρὸ μὲν γὰρ τῶν νόμων τῶν βασιλικῶν, τῶν περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν διατατομένων, ἐκείνῳ τῷ ἐπισκόπῳ ὑπέκειντο, δι' οὗ τῆς πλάνης ὑπέστρεψαν, καὶ τῇ καθολικῇ ἐκοινώνησαν Ἐκκλησίᾳ· μετὰ δὲ τοὺς νόμους ἐκείνοις τῶν ἐπισκόπων ἦσαν ἀνήκοντες, τοῖς πλησίον οὖσι τῶν τόπων, τῶν παρ' αὐτῶν δὴ τῶν Δονατιστῶν κατεχομένων· ὥρισεν ἡ σύνοδος τὰς μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων ἀναφυομένας ἀμφιβολίας λύουσα, ἐκείνῳ τῷ θρόνῳ τούτους ἀνήκειν, ᾧτινι καὶ ἡ ἔκπαλαι ἐκεῖσε ὑπάρξασα καθολικὴ Ἐκκλησία διαφέρει.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ ἐπιστρέψαντες ἀπὸ Δονάτου διελέ- « σθωσαν τὰς διοικήσεις, καὶ ὁ μὲν παλαιότερος « ἐπιμερίζοι, ὁ δὲ νέος ἐκλέγοιτο. »

Ἐὰν οἱ τῶν Δονατιστῶν ἐπίσκοποι πρὸς τὴν καθολικὴν ἐπιστρέψωσιν Ἐκκλησίαν, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἢ καὶ ἑτέρων καθολικῶν ἐπισκόπων παροικίαι τινὲς ἦσαν, ἐν αἷς καὶ ἀμφότεροι ἐπισκοπικὰ δίκαια εἶχον· γενέσθω ἡ διαίρεσις τῶν οὕτως ἀνακεκοινωμένων παροικιῶν καὶ διοικήσεων μεταξὺ αὐτῶν ἐπίσης, πλὴν οὕτως, ὥστε τὸν μὲν παλαιότερον ἐπίσκοπον ποιεῖσθαι τὸν μερισμόν, τὸν δ' ὑστέρως μετ' ἐκεῖνον γενόμενον ἔχειν τὴν ἐπιλογήν. Εἰ δὲ εἷς ἐστι τόπος, εἰς ὃν ἦσαν καὶ Δονατισταὶ οἰκοῦντες καὶ ὀρθόδοξοι, εἰ μὲν γειτνιάζει τῷ ἐπισκόπῳ τῷ ἀπὸ τῶν Δονατιστῶν ἐπιστρέψαντι, ἐκείνῳ κατὰ τὸ ἀκέραιον παραχωρηθῇ· εἰ δὲ μᾶλλον τῷ καθολικῷ ἐπισκόπῳ πλησιάζει, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ ὄντες ἀρχαῖοι ὀρθόδοξοι τὸν ἴδιον θελήσουσιν ἔχειν ἐπίσκοπον, οἱ δὲ ἐκ τοῦ Δονάτου μεταστρέψαντες πάλιν τὸν ἴδιον, τῶν πλειόνων ἡ ψῆφος κρατείτω. Εἰ δὲ τὰ μέρη ἴσα εἰσί, τῷ ἀρχαιοτέρῳ ἐπισκόπῳ ὁ τόπος ἅπας προσκυρωθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΡΚ'.

« Περὶ τοῦ, ἐάν τινα διοίκησιν ἐξ αἱρέσεως ἐλευθερώσῃ ἐπίσκοπος, καὶ περὶ τριετίαν κατάσχῃ, μηδένα ταύτην ἀναζητεῖν. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα, ἄν τις μετὰ τοὺς νόμους τόπον τινὰ πρὸς τὴν καθολικὴν ἑνότητα μεταστρέψῃ, καὶ τοῦτον ἐπὶ τριετίαν, μηδενὸς ἀναζητοῦντος, κατάσχῃ, τοῦ λοιποῦ παρ' αὐτοῦ μὴ ἀναζητηθῇ· ἐὰν μέντοι ἐντὸς τῆς αὐτῆς τριετίας ὑπῆρχεν ἐπίσκοπος ὁ ὀφείλων ἀναζητῆσαι, καὶ ἡσύχασεν. Εἰ δὲ μὴ ἦν, μὴ προκριματισθῇ ἐν τῇ μάτρικι, ἀλλ' ὅτε ὁ χηρεύων τόπος λάβῃ ἐπίσκοπον, ἐξὸν εἴη αὐτῷ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐντὸς τριετίας ἀναζητῆσαι. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐὰν ἐπίσκοπος ἐκ τῶν τοῦ Δονάτου μερῶν πρὸς τὴν καθολικὴν ἐπιστρέψῃ, μὴ προκριματισθείη ἐν μάτρικι περὶ τοῦ ὁρισθέντος χρόνου, ἀλλ' ἐξ ἧς ἡμέρας ἐπέστρεψεν, ἐχέτω ἐξουσίαν ἀναζητεῖν ἐντὸς τριετίας τοὺς τόπους τῇ αὐτῶν ἀνήκοντας καθέδρᾳ. »

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικε, νόμοι προεθεσπίσθησαν περὶ τῶν ἐνοριῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ μετὰ τὸ τούτους ἐκφωνηθῆναι ἀμφιβολίαι ἀνέκυπτον, ὥρισαν οἱ Πατέρες, ἵνα, ἐὰν ἐπίσκοπός τις μεταστρέψῃ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τόπον τινὰ, ἤγουν παροικίαν ἔχουσαν αἱρετικοὺς, καὶ κατέχῃ αὐτὴν ἐπὶ τριετίαν, ζῶντος καὶ ταῦτα τοῦ δικαιουμένου ἐπ' αὐτῇ ἐπισκόπου καὶ ἡσυχάζοντος, μηκέτι περὶ ταύτης ὀχληθῇ. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, ᾗ λέγεται διαφέρειν ὁ τόπος, οὐκ ἦν ἐπίσκοπος, ἡ παραδρομὴ τῆς τριετίας οὐκ ἐμποδίσει τὸν μετὰ ταῦτα ψηφισθέντα ἀνακαλεῖσθαι τὴν ἐνορίαν. Τὸ αὐτὸ δὲ κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν Δονατιστῶν ἐπιστρεφόντων. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια, τὰ περὶ τῶν ἐνοριῶν δηλαδὴ καὶ τῶν ἄλλων, εἰ μὲν κατὰ Ἐκκλησίας ἁρμόζουσι, διὰ τριακονταετίας ἀποκλείονται· εἰ δὲ κατὰ προσώπων διὰ τεσσαρακονταετίας. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ τρίτον κεφάλ. τοῦ τρίτου τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν καὶ τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ δευτέρου τίτλου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, λέγον, Πᾶσα ἀγωγὴ προσήκουσα σεπτῷ οἴκῳ, εἴτε προσωπικὴ εἴτε ὑποθηκαρία ἐστὶν, οὐχ ὑπερβαίνει τὰ τεσσαράκοντα ἔτη, τῶν ἁρμοζουσῶν ἑκάστῳ οἴκῳ τοιούτῳ εὐαγεῖ προσκαίρων παραγραφῶν φυλαττουσῶν μέντοι γε τοὺς οἰκείους χρόνους. Ὥστε τὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἐσχόλασαν ὑπὸ τῶν τοιούτων κεφαλαίων ἀπὸ νεαρῶν Ἰουστινιανείων ὄντων.

BALS. Ut est verisimile, leges de regionum finibus prius latæ fuerant: sed quia postquam editæ sunt, controversiæ emersere, statuerunt Patres, ut si quis episcopus ad fidem orthodoxam converterit locum aliquem seu parœciam, quæ habet hæreticos, et eam triennio detinuerit, idque vivo, qui in ea jus habet, episcopo et tacente, de ea ne amplius turbetur. Sin autem in episcopatu, ad quem dicitur locus pertinere, non erat episcopus; lapsus triennii non impediet eum, qui postea electus est, quominus parœciam suam revocet. Id ipsum autem servatur et in Donatistis, qui convertuntur. Ac in iis quidem consistit canon. Tu autem scias, quod jura ecclesiastica, quæ sunt scilicet de regionum finibus, et aliis, si adversus quidem Ecclesiam competunt, triginta annis excluduntur: sin autem adversus personas, quadraginta annis. Et lege caput 3, titul. 3, lib. v Basilic. et ultimum caput tit. 2 ejusdem libri, quod dicit, Omnis actio, quæ ad venerabiles domos pertinet, sive sit personalis, sive hypothecaria, quadraginta annos non excedit, convenientibus unicuique ejusmodi sanctæ domui temporalibus præscriptionibus sua tempora servantibus. Quamobrem quæ in præsenti canone continentur propter hæc capita, quæ ex Justiniani novellis sunt, exoleverunt.

ΖΩΝΑΡ. Ἐξ ἀναφορῶν τῶν τῆς συνόδου ταύτης Πατέρων νόμοι ἐτέθησαν, οἶμαι, παρὰ Ὀνωρίου τοῦ βασιλέως· ἐκεῖνος γὰρ ἦρχε τότε τῶν ἑσπερίων. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν ὡς, εἰ μετὰ τοὺς νόμους ἐπιστρέψει τόπον τινὰ, ἤγουν ἐνορίαν, ἢ παροικίαν, ἤτοι τὸν ἐν αὐτῇ λαὸν, ἐπίσκοπος πρὸς τὴν ἑνότητα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν ἐνορίαν κατάσχῃ ἐν τριετίᾳ μηδενὸς ἀντιποιουμένου αὐτῆς, ἔκτοτε αὐτοῦ ἔσται, τουτέστιν οὐδενὶ ἐξέσται αὐτὴν ἐκνικᾷν. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, ᾗ λέγεται διαφέρειν ὁ τόπος, οὐκ ἦν ἐπίσκοπος κατὰ τὴν τριετίαν ἐκείνην, ὅστις ἔμελλεν ἐκνικῆσαι αὐτὸν, ἀλλ' ἐχήρευεν ἡ ἐπισκοπὴ προεστῶτος, οὐ προκριματισθήσεται ἐν τῇ μάτρικι, ἀντὶ τοῦ οὐ βλαβήσεται ἐκ τοῦ καταγραφῆναι ἐν τῇ ἀπογραφῇ τῶν διαφερόντων τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ ἐπὶ τριετίαν ἐνεμήθη αὐτὸν, ἀλλ' ἐξέσται τῷ χειροτονηθησομένῳ ἐπισκόπῳ ζητῆσαι καὶ ἐκνικῆσαι αὐτὸν, ἐντὸς τριετίας ψηφιζομένης ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐγένετο. Τοῦτο δὲ κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν Δονατιστῶν, ὥστε, ἐὰν ἐπίσκοπος αὐτῶν ἐπιστρέψῃ καὶ ἑνωθῇ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, οὗ τόπον τινὰ ἕτερος κατεῖχεν ἐπίσκοπος, ἔχειν αὐτὸν ἄδειαν ἐντὸς τριετίας, ψηφιζομένης ἐξότου ἐπέστρεψεν, ἀναζητεῖν τοὺς τόπους τοὺς ἀνήκοντας τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ.

ZONAR. Ex iis, quæ synodi Patres retulerant, leges ab imperatore (Honorio, ni fallor; nam is ea tempestate Occidenti præerat) conditæ fuere. Si quis igitur episcopus, inquit canon, post leges latas, locum aliquem, regionem videlicet aut parœciam, ejusque loci populum, Ecclesiæ catholicæ adjunxerit, eamque regionem triennii spatio nemine repugnante obtinuerit, ex eo tempore ipsius erit, hoc est, nemini, ut eum locum sibi vendicet, judicio experiri licebit. Si tamen ejus episcopatus, ad quem locus ille pertinere dicitur, nullus eo tempore episcopus exstabat illum vendicaturus, sed viduata præfecto Ecclesia vacabat, non præjudicabitur in matricula; hoc est, quamvis in ejus Ecclesiæ tabulas, quæ eum triennio possedit, is locus relatus sit, non tamen ea res episcopum, 653 qui postea creatus fuerit, lædet; sed eum triennii spatio, ab eo die, quo episcopus factus est, recensendo, repetere ac jure suo poterit vendicare. Quod quidem etiam in iis, quæ ad Donatistas spectant, servandum esse decernitur; ut si quis nimirum episcopus ex eo numero se rursum ad Ecclesiæ catholicæ unitatem aggregarit, cujus aliquam regionem alius episcopus detinebat, loca ad Ecclesiam suam pertinentia, trium annorum intervallo, ex quo cum Ecclesia in gratiam rediit, repetendi habeat facultatem.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ μεταστρέφων εἰς ὀρθοδοξίαν, καὶ « κατέχων ἐπὶ τριετίαν τὴν ἐπιστραφεῖσαν χώραν, « ἔστω ἀνέγκλητος. Καὶ ὁ μεταστρέφων ἐπίσκο-

ARIST. « Qui regionem ad orthodoxam fidem con- « vertit, et conversam per triennium detinet, sit « extra culpam: et episcopus a Donato conver-

« sus, si intra triennium, a quo conversus est, A « repetat, jure agat. »

Ante leges imperatorias, quemadmodum et in centesimo decimo septimo canone scriptum est, si quis episcopus ab hæresi aliqua ad fidem orthodoxam parœciam aliquam convertit, ab eo tempore eam possidebat, et non poterat quispiam episcoporum, ad quem diœcesis illa pertinebat, eam revocare. At post leges de eo latas, synodo placuit eum, qui regionem aliquam ad fidem orthodoxam convertit, et per triennium eam possedit, a nemine ut eam repetente molestia affectum inculpatum manere, et eam ab isto non amplius repeti, si intra triennium exstitit episcopus, qui eam repeteret, et quievit. Si enim ecclesia, quæ in regionem illam ab B hæresi conversam, jus habet, episcopo vacaverit, proinde triennalis cursus ei nocebit, postquam in ea fit episcopus. Sed et parœcia aliqua Donatistarum episcopi, si ad catholicam Ecclesiam convertatur, et ab eo qui ipsam ad fidem convertit orthodoxam diu detenta fuit; postea autem et ipse Donatista episcopus ad fidei Catholicæ accedit unionem: licebit ei intra triennium, a quo conversus est, parœciam ad thronum suum pertinentem revocare.

CANON CXXI.

« De iis qui invadunt populos, quos putant ad se « pertinere, præter voluntatem eorum qui illos C « possident. Similiter placuit, ut quicunque episcopi populos, quos ad suam sedem pertinere « existimant, non ita repetant, ut aliis episcopis « judicantibus hoc agant, sed populos, qui ab « aliis detinentur, invadant, sive velint sive nolint, causæ suæ jactura mulentur: et quicunque utique hoc fecerunt, si non inter episcopos « consensu negotium finiatur, sed adhuc de eo « contendant; is ab eo discedat, quem ostensum « fuerit neglectis judicibus ecclesiasticis in eum « impetum fecisse. Nec sibi quispiam blandiatur, « si a primate de possidendo litteras acceperit. « Sed sive habeat litteras, sive non, conveniat « eum qui possidet, et ab eo litteras accipiat; ut « is videatur pacifice, quæ ad ipsum pertinet, D « Ecclesiam possidere: sin autem ille contrariam quæstionem referat; ipsa quoque inter « episcopos judicantes finiatur, sive quos primas « ei dederit, sive quos ipsi vicinos consensu delegerint. »

BALS. Lex quoque civilis statuit, ut qui sine magistratus auctoritate rem propriam abstulerit, is ab ea excidat. Præsens quoque canon decernit, ut qui se plebis vel regionis jus habere existimant, ne eam sua auctoritate apprehendant, sive hoc velint populi, sive nolint; sed quæ ab aliis episcopis detinentur, ejusmodi regiones, cum episcopali judicio

« πος ἀπὸ Δονάτου, εἰ ἐντὸς τριετίας ἀφ' οὗ ἐπ« έστρεψεν ἐνάγει, ἐναγέτω.

Πρὸ μὲν τῶν βασιλικῶν νόμων, καθὼς καὶ ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἑπτακαιδεκάτῳ κανόνι ἐγράφη, εἴ τις ἐπίσκοπος ἀπὸ αἱρέσεώς τινος εἰς ὀρθοδοξίαν μετέστρεψε παροικίαν τινὰ, κατεῖχε ταύτην ἀπεντεῦθεν, καὶ οὐκ ἠδύνατό τις τῶν ἐπισκόπων, ᾧτινι ἡ τοιαύτη ἀνῆκε διοίκησις, ἀνακαλεῖσθαι αὐτήν. Μετὰ δὲ τοὺς περὶ τούτου νόμους ἤρεσε τῇ συνόδῳ τὸν μεταστρέψαντα εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν χώραν τινὰ, καὶ ἐπὶ τριετίαν κατασχόντα αὐτὴν, μὴ παρά τινος ὀχληθέντα, ὡς ταύτην ἀναζητήσαντος, μένειν ἀνέγκλητον, καὶ μηκέτι ταύτην ἀναζητεῖσθαι ἀπ' αὐτοῦ, εἴπερ ἐντὸς τῆς τριετίας ὑπῆρχεν ἐπίσκοπος ὁ μέλλων ἀναζητῆσαι αὐτὴν, καὶ ἡσύχασεν. Εἰ γὰρ ἐχή- B ρευεν ἐπισκόπου ἡ ἐκκλησία, ἡ δικαιουμένη ἐπὶ τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ τῇ ἀπὸ τῆς αἱρέσεως μεταστραφείσῃ, ἔκτοτε ἡ παραδρομὴ τοῦ τριετοῦς χρόνου αὐτὴν βλάψει, μεθὸ γένηται ἐπ' αὐτῇ ἐπίσκοπος. Ἀλλὰ καὶ παροικία τις ἐπισκόπου τῶν Δονατιστῶν, ἐὰν πρὸς τὴν καθολικὴν μεταστρέψῃ Ἐκκλησίαν, καὶ κατασχεθῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον παρὰ τοῦ μεταστρέψαντος αὐτὴν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν· εἶτα προσέλθῃ τῇ ἑνότητι τῆς καθολικῆς πίστεως καὶ ὁ Δονατιστὴς ἐπίσκοπος, ἐξέσται αὐτῷ ἐντὸς τριετίας, ἀφ' οὗ ὑπέστρεψεν, ἀνακαλεῖσθαι τὴν ἀνήκουσαν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ παροικίαν.

ΚΑΝΩΝ ΡΚΑ'.

« Περὶ τῶν τοῖς λαοῖς, οὓς νομίζουσιν αὐτοῖς ἀνή« κειν, ἐπιβαινόντων παρὰ γνώμην τῶν αὐτοὺς C « κατεχόντων. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα οἱοιδήποτε « ἐπίσκοποι τὰ πλήθη, ἃ νομίζουσι τῷ θρόνῳ « αὐτῶν ἀνήκειν, μὴ οὕτως ἀναζητῶσιν, ὥστε « ἄλλων ἐπισκόπων κρινόντων τοῦτο πράττειν, « ἀλλ' ὑπὸ ἑτέρου κατεχομένοις ἐπέλθωσι τοῖς « λαοῖς, εἴτε θέλουσιν εἴτε μὴ θέλουσι, τοῦ ἰδίου « πράγματος τὴν ζημίαν ὑπομείνωσιν· καὶ οἵτι« νες δήποτε τοῦτο ἐποίησαν, εἰ μὴ ἡ μεταξὺ τῶν « ἐπισκόπων συναίνεσις ἐπερατώθη, ἀλλ' ἀκμὴν « περὶ τοῦ αὐτοῦ φιλονεικοῦσιν, ἐκεῖνος ἀποστῇ « ἐκεῖθεν, περὶ οὗ δειχθείη, ὅτι παρεάσας τοὺς « ἐκκλησιαστικοὺς δικαστὰς ἔφοδον ἐποίησεν. Καὶ « μὴ ἑαυτόν τις κολακεύσῃ, εἰ ἐκ τοῦ πρωτεύοντος « γράμματα περὶ τοῦ κατέχειν ἔλαβεν. Ἀλλ' εἴτε « γράμματα ἔχει, εἴτε οὐκ ἔχει, συνέλθῃ τῷ D « κατέχοντι, καὶ παρ' αὐτοῦ γράμματα λάβοι, « ὥστε φανῆναι τοῦτον εἰρηνικῶς τὴν αὐτῷ ἀνή« κουσαν κατέχειν ἐκκλησίαν· ἐὰν δὲ κἀκεῖνός « τινα ζήτησιν ἀντεναγάγῃ, καὶ αὐτὴ περατωθῇ « μεταξὺ ἐπισκόπων κρινόντων, εἴτε οὓς ὁ πρω« τεύων αὐτοῖς δῷ, εἴτε οὓς γειτνιῶντας κατὰ « συναίνεσιν ἐπιλέξωνται. »

ΒΑΛΣ. Καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος διορίζεται τὸν ἀνάρχως τὸ ἴδιον ἀφελόμενον ἐκπίπτειν αὐτοῦ. Καὶ ὁ παρὼν δὲ κανὼν διορίζεται τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς νομίζοντας ἔχειν δίκαιον πλήθους, ἤγουν ἐνορίας, μὴ αὐθεντικῶς ἐπιδράττεσθαι ταύτης, κἂν θέλωσι τοῦτο οἱ λαοὶ, κἂν μὴ θέλωσιν, ἀλλὰ ἐκνικᾷν τὰς κατεχομένας παρ' ἑτέρων ἐπισκόπων τοιαύτας ἐνορίας

μετὰ κρίσεως ἐπισκοπικῆς· εἰ δὲ αὐτεκδίκητοι γένωνται, ζημίαν ὑπομένειν τοῦ ἰδίου πράγματος, ἤγουν ἐκπίπτειν τοῦ οἰκείου δικαίου. Τοῦτο δὲ ἔσται καὶ εἰς τοὺς μετὰ προκάταρξιν μὴ ἀναμείναντας τὴν ἐπισκοπικὴν δικαίωσιν, ἀλλὰ αὐθεντικῶς ἐπιλαβομένους τῆς ἐνορίας. Καὶ μή τις, φησὶν, ἑαυτὸν κολακεύσῃ, ἀντὶ τοῦ, ἀπατήσῃ, ὅτι ἐκ τοῦ πρωτεύοντος ἤτοι τοῦ μητροπολίτου γράμματα ἔλαβεν ἐπιτρέποντα αὐτῷ τὴν τοῦ τόπου κατάσχεσιν. Εἴτε γὰρ ἔχει γράμματα, εἴτε οὐκ ἔχει, εἰ μὴ τοῦ κατέχοντος τὸν λαὸν τὸν ἐκνικώμενον λάβῃ γράμματα, δι' ὧν φανήσεται κατὰ γνώμην ἐκείνου εἰρηνικῶς κατασχὼν τὴν διαφέρουσαν αὐτῷ ἐνορίαν, ἐκπεσεῖται τοῦ δικαίου αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ καὶ ἐναγόμενος ἀντενάγῃ, τουτέστιν ἀνταιτιάσηται τὸν ἐνάγοντα, ἵνα καὶ αὕτη ἡ ὑπόθεσις περατωθῇ κρινόντων ἐπισκόπων. Οἱ δὲ κρίνοντες ἢ παρὰ τοῦ πρωτεύοντος δοθήσονται, ἢ κατὰ συναίνεσιν τῶν ἀντιδίκων ἐπιλεγήσονται. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς διαφόρων κανόνων διοριζομένων καθαιρεῖσθαι τοὺς ἐν ἀλλοτρίαις ἐνορίαις ἐπισκοπικόν τι ἐνεργοῦντας παρὰ γνώμην τῶν κατεχόντων αὐτὰς, πῶς ὁ παρὼν κανὼν ἐπὶ μόνῃ ἐκπτώσει τοῦ προσόντος ἴσως δικαίου αὐτῷ κατακρίνει τὸν τὴν ἔφοδον ποιήσαντα; *Λύσις.* Ἐνταῦθα ὑπόθου δίκαια ἔχειν ἐνορίας τὸν αὐτονομήσαντα ἐπίσκοπον, καὶ διὰ τοῦτο καθαιρέσει μὲν οὐχ ὑπόκειται, ἐκπίπτει δὲ τοῦ οἰκείου δικαίου. Εἰ γὰρ φανῇ μετὰ ἀληθείας εἶναι ἀλλοτρίαν τὴν τοιαύτην ἐνορίαν ἐξ ὀχλήσεως τοῦ παθόντος τὴν ἔφοδον ἐπισκόπου, καὶ καθαιρεθήσεται ὁ ἀτακτήσας. Ἔτι ἐρωτήσει τις, ὡς τοῦ πεποιηκότος τὴν ἔφοδον ἐπισκόπου οὕτως ἐκπεσόντος τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαίου αὐτοῦ ἐνδυνάμως ὡς ἐπὶ οἰκείᾳ ἐνορίᾳ ἐπισκοπεύσει ὁ κατέχων αὐτὴν, ἢ τιμωρηθήσεται, ὡς ἐν εἰδήσει ἀλλοτρίαν ἐνορίαν κατέχων καὶ ἱερουργῶν ἐν αὐτῇ; *Λύσις.* Νόμος ἐστὶ λέγων, Κελεύοντος ἄρχοντος δικαίως νεμόμεθα, καὶ ἐπεὶ ὁ παθὼν τὴν ἔφοδον ἐπίσκοπος ἀπὸ τοῦ κανόνος δεδικαίωται, ὡς τοῦ ἀτακτήσαντος λογισθέντος μηδέποτε σχεῖν δίκαιον εἰς τὴν ἐνορίαν, ἀποκριματίστως ἐνεργήσει ἐπισκοπικὰ δίκαια εἰς ἣν κατέχει ἐνορίαν, κἂν ἦν ποτε ἀλλοτρία. Τί δὲ, ἡ ἀταξία καὶ ἔφοδος τοῦ κατακριθέντος ἐπισκόπου λυμανεῖται τὰ δίκαια τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀποκλεισθήσεται ὁ μετὰ τοῦτον χειροτονηθησόμενος ἐπίσκοπος ἀνακαλεῖσθαι τὰ δίκαια τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, ἢ οὔ; *Λύσις.* Ἐμοὶ δοκεῖ μὴ καταβλάπτεσθαι τὴν ἐκκλησίαν ἐξ ὧν ἁμαρτάνει ὁ ἐπίσκοπος. Καὶ διὰ τοῦτο ἐνδυνάμως ἵνα ἀνακαλέσηται τὴν ἐνορίαν ὁ διαδεξάμενος τὸν ποιήσαντα τὴν ἔφοδον, κἂν καὶ πολὺς παρέλθῃ καιρός. Ἐλαλήθη δὲ τοιοῦτόν τι καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ. Τινὸς γὰρ ἐπισκόπου τῆς μεγάλης Βρύσεως δικαζομένου μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς μικρᾶς Βρύσεως, καὶ προκομίσαντος διαλυτέον ἔγγραφον τοῦ προτελευτήσαντος ἀρχιεπισκόπου, χάριν τοῦ μὴ ἀνακαλεῖσθαι τοῦτον ἐνορίαν κατεχομένην ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ἡ σύνοδος ἀπεφήνατο μὴ καταβλάπτεσθαι τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἐξ ὧν ὁ ταύτης πρόεδρος ἔπραξε παρὰ γνώμην τῶν οἰκείων κληρικῶν καὶ τῆς μεγάλης συνόδου. Γέγονασι δὲ καὶ ἄλλαι πολλαὶ τοιαῦται κρίσεις συνοδικαί.

evincant : sin autem sibiipsis jus dixerint, rei propriæ jacturam sustineant, scilicet a suo jure excidant. **654** Hoc quoque eis eveniet, qui post cœptum judicium episcopalem sententiam non exspectaverint, sed sua auctoritate regionem apprehenderint. Nec quis, inquit, sibi ipsi blandiatur, hoc est, seipsum decipiat, quod a primate seu metropolitano litteras acceperit loci possessionem ei concedentes. Sive enim habeat litteras, sive non habeat, nisi ejus, qui populum de quo est controversia detinet, litteras acceperit, per quas appareat se ex illius sententia eam, quæ ad ipsum pertinet, regionem pacifice obtinuisse, a jure suo excidet. Sin autem reus contrariam quæstionem inferat, hoc est, eum, qui in ipsum actionem intendit, reconveniat seu recriminetur, ut ipsa quoque causa finiatur judicantibus episcopis : qui autem judicant, vel a primate dabuntur, vel ex consensu adversariorum eligentur. Interrogaverit autem quispiam, Cum diversi canones definiant eos deponendos, qui in alienis diœcesibus episcopale quid exercent, præter sententiam eorum ad quos pertinent ; quomodo præsens canon sola juris, quod forte habet, privatione eum condemnat, qui invaserit? *Solutio.* Hic suppone episcopum, qui sibi jus dixit, jus habere diœcesis : et propterea depositioni quidem non subjicitur, sed proprio jure excidit. Si enim revera apparuerit alienam esse diœcesin, ex vexatione episcopi, qui violentam invasionem passus est, deponetur qui se insolenter et superbe gessit. Præterea interrogaverit quispiam, Cum is qui invasit episcopus jure suo ita exciderit, qui eam detinet, rite tanquam in propria diœcesi episcopatum geret, an punietur, ut qui prudens et sciens alienam diœcesin detinet, et in ea sacra celebrat? *Solutio.* Lex est quæ dicit, Jubente magistratu juste possidemus : et quia episcopus, qui vim passus est, a canone jus accepit, utpote cum is, qui se insolenter et immoderate gessit, nullum jus in diœcesi habuisse reputatus sit ; absque ullo præjudicio jura episcopalia exercebit in provincia quam detinet, etsi aliquando erat aliena. Quid vero, vis et insolentia condemnati episcopi Ecclesiæ jura detrimento afficiet? et excludetur qui post eum ordinandus est episcopus, quominus possit revocare jura Ecclesiæ suæ, an non? *Solutio.* Mihi videtur non ex eo lædi Ecclesiam, quod peccet episcopus ; et propterea regionem rite revocabit successor ejus qui invasit, etiamsi multum tempus præterierit. Tale quid autem dictum est tempore sanctissimi patriarchæ domini Lucæ. Cum enim quidam episcopus magnæ Brysis litigaret cum archiepiscopo parvæ Brysis, et protulisset scriptam transactionem antea defuncti archiepiscopi, de non revocanda ab ipso regione, quæ ab episcopo detinebatur ; pronuntiavit synodus, non lædi archiepiscopatum ex eo quod ejus præsul præter sententiam suorum clericorum et magnæ synodi fecit. Fuerunt et multa hujusmodi alia synodalia judicia.

ZONAR. Si quis episcopus alicujus populi curam ad se pertinere contendat, non illum sibi pro potestate arrogare, sed ad episcoporum concilium causam deferre, ac per eos, quæ ad Ecclesiam suam pertinere arbitretur, recuperare, canon decernit. Quod si quis in alicujus loci ab altero episcopo detenti possessionem, sive a populo accersitus, sive eo repugnante, temere irruat, jus suum amittet, ac ejus rei, quam pro imperio occupare conatus est, etiamsi jus in eam habuit, possessione multabitur. Quod si nonnulli, inquit, hoc fecerunt; hoc, quid? ut apud episcopos nimirum controversiam suam de jure populi ambiguo disceptarent, neque tamen controversiæ aut judicii finem exspectavere; sed re adhuc inexplorata et incerta litigantium alter se ab ecclesiastico judicio subtraxit, dubiamque adhuc possessionem invasit; jus suum is quoque amittet. Neque **655** vero sibi quisquam, inquit, blandiatur seu assentetur, id est, seipsum decipiat (est namque quoddam genus fraudis assentatio, cum pro veritate nihil assentator loquatur, sed ad gratiam atque auribus serviens omnia proferat), ne quis ergo, inquit, seipsum decipiat, quod a primate, aut metropolitano provinciæ, litteras, quibus ei loci possessio permittatur, acceperit. Sive enim eas revera habeat, sive non habeat nisi ab eo quoque episcopo, qui in possessione quamvis incerta versatur, litteras acceperit, quibus ecclesiam ad illum pertinentem, se non sine illius approbatione pacate obtinuisse demonstret; omnino causa cadet: si vero is, qui delatus est, actori vicissim litem intendat; ea quoque controversia episcoporum judicio definiatur. Judices porro, vel a metropolitano dabuntur, vel communi partis utriusque consensu deligentur.

ARIST. « Nemo sibi vendicet, quod ad se pertinere « existimatur: sed episcopi judicent, vel quos « primas dabit, vel vicini ex consensu. Qui autem « a primate litteras de detinendo accepit, sibi « blanditur. »

Si quis episcopus sibi videtur jus habere in parœciam aliquam ab alio episcopo detentam, ad episcopos, qui in ipsum jurisdictionem habent, accedere debet, et litem ei intendere: non autem suum esse ultorem, et cum auctoritate conari possidere, quod existimat ad se pertinere. Quod si et litteras de populo, qui ab alio episcopo detinetur, possidendo acceperit, semetipsum decipit. Nihil enim ex eo emolumenti accipiet, nisi qui cum detinet pacifice mallet desistere, quam judicialiter amoveri.

CANON CXXII.

« De iis qui populos ad se pertinentes negligunt.

« Similiter placuit, ut quicunque negligunt loca, « quæ ad suam cathedram pertinent, quod ad ea « ad catholicam unionem lucrifacienda attinet, « a vicinis eorum diligentibus episcopis conve- « niantur, ne hoc facere differant. Quare si intra « terminum sex mensium a die hujus conven-

ΖΩΝΑΡ. Ἀπαγορεύει ὁ κανὼν οὗτος τὸ τὸν λέγοντα δίκαιον ἔχειν ἐπίσκοπον ἐπὶ λαῷ τινι, δυναστείᾳ χρῆσθαι, καὶ ἐπέρχεσθαι αὐτοῖς. βούλεται δὲ εἰς κρίσιν ἐπισκόπων κατάγειν τὴν ὑπόθεσιν, καὶ οὕτως ἐκνικᾷν, ὃ οἴεται διαφέρειν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ. Εἰ δὲ ἐπέλθῃ τις τοῖς λαοῖς τοῖς ὑπὸ ἑτέρου ἐπισκόπου κατεχομένοις, εἴτε βούλονται αὐτὸν οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι ἔχειν ἐπίσκοπον, εἴτε μὴ βούλονται, ἐκπεσεῖται τοῦ οἰκείου δικαίου, ζημιούμενος τὸ δυναστείᾳ ἀφαιρεθὲν, ὥστε κἂν δίκαιον ἐπ' ἐκείνῳ εἶχεν, ἀπολέσαι αὐτό. Εἰ δὲ καί τινες, φησὶ, τοῦτο ἐποίησαν· τοῦτο, ποῖον; τὸ παρὰ ἐπισκόπων κριθῆναι περὶ τοῦ ἀναζητουμένου λαοῦ, εἰ μὴ μέχρι πέρατος τῆς ὑποθέσεως ἐνέμειναν τῷ δικαστηρίῳ, ἀλλ' ἔτι φιλονεικουμένου καὶ δικαζομένου τοῦ πράγματος ἓν τῶν δύο μερῶν ἀποστῇ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου, καὶ ἔφοδον ποιήσῃ κατὰ τοῦ ἐκνικωμένου λαοῦ, κἀκεῖνο ἐκπεσεῖται τοῦ ἰδίου δικαίου. Καὶ μή τις, φησὶν, ἑαυτὸν κολακεύσῃ, ἀντὶ τοῦ, ἀπατήσῃ. Ἡ γὰρ κολακεία ἀπάτη ἐστὶν, οὐδὲν ὑγιὲς τοῦ κολακεύοντος λέγοντος, ἀλλὰ πάντα πρὸς χάριν καὶ θεραπείαν τοῦ κολακευομένου. Μή τις οὖν, φησὶν, ἑαυτὸν ἀπατήσῃ, ὅτι ἐκ τοῦ πρωτεύοντος, ἤτοι τοῦ μητροπολίτου τῆς ἐπαρχίας, γράμματα εἴληφεν, ἐπιτρέποντα αὐτῷ τὴν τοῦ τόπου κατάσχεσιν. Εἴτε γὰρ ἔχει γράμματα, εἴτε οὐκ ἔχει, εἰ μὴ τοῦ κατέχοντος τὸν λαὸν τὸν ἐκνικώμενον λάβοι γράμματα, δι' ὧν φανήσεται κατὰ γνώμην ἐκείνου εἰρηνικῶς κατασχὼν τὴν διαφέρουσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν, ἐκπεσεῖται τοῦ δικαίου αὐτοῦ· ἐὰν δὲ καὶ ὁ ἐναγόμενος ἀντεναγάγῃ, τουτέστιν, ἀνταιτιάσηται τὸν ἐνάγοντα, ἵνα καὶ αὕτη ἡ ὑπόθεσις περατωθῇ κρινόντων ἐπισκόπων. Οἱ δὲ κρίνοντες ἢ παρὰ τοῦ πρωτεύοντος δοθήσονται, ἢ κατὰ συναίνεσιν τῶν ἀντιδίκων ἐπιλεγήσονται.

ΑΡΙΣΤ. « Μηδεὶς ἑαυτῷ ἐκδικείτω τὸ νομιζόμενον « διαφέρειν, ἀλλ' ἐπίσκοποι κρινέτωσαν, ἢ οὓς ὁ « πρωτεύων δώσει, ἢ οἱ γειτονοῦντες ἐκ συναινέ- « σεως· ὁ δὲ παρὰ τοῦ πρωτεύοντος γράμμα περὶ « τοῦ κατασχεῖν λαβὼν ἑαυτὸν κολακεύει. »

Εἴ τις ἐπίσκοπος οἴεται ἔχειν δίκαιον ἐπί τινι παροικίᾳ παρ' ἑτέρου ἐπισκόπου κατεχομένῃ, τοῖς προσφόροις αὐτῷ ἐπισκόποις ὀφείλει προσέρχεσθαι, καὶ περὶ τούτου διεγκαλεῖν· οὐ μὴν αὐτεκδίκητον γίνεσθαι, καὶ αὐθεντικῶς κατασχεῖν πειρᾶσθαι, ὅπερ οἴεται αὐτῷ διαφέρειν. Εἰ δὲ καὶ γράμματα λάβῃ περὶ τοῦ κατασχεῖν τὸν λαὸν, τὸν ὑφ' ἑτέρου κατεχόμενον ἐπισκόπου, ἑαυτὸν ἀπατᾷ. Οὐδὲ γὰρ ὠφεληθήσεταί τι ἐξ αὐτοῦ, εἰ μὴ ὁ κατέχων αὐτὸν εἰρηνικῶς θελήσει ἀποστῆναι, ἢ δικαστικῶς μετακινηθῆναι.

ΚΑΝΩΝ ΡΚΒ'.

« Περὶ τῶν ἀμελούντων τῶν αὐτοῖς ἀνηκόντων λαῶν.

« Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα οἵτινες δήποτε ἀμελοῦσι « τῶν τόπων τῶν ἀνηκόντων τῇ αὐτῶν καθέδρᾳ, « πρὸς τούτους κερδᾶναι εἰς τὴν καθολικὴν ἑνότητα, ἐγκληθῶσιν ἀπὸ τῶν γειτνιώντων αὐτοῖς « ἐπιμελῶν ἐπισκόπων περὶ τοῦ μὴ ἀναβάλλεσθαι « τοῦτο πρᾶξαι. Διὸ ἐὰν ἐντὸς προθεσμίας μηνῶν

« ἒξ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς περὶ τούτου συνελεύ- A « σεως μηδὲν ἀνύσωσι, τῷ δυναμένῳ λοιπὸν τού- « τους κερδᾶναι προσκυρωθῶσιν· οὕτως μέντοι, « ἵνα, ἐὰν ἐκεῖνος, πρὸς ὃν δείκνυνται ἀνήκειν οἱ « τοιοῦτοι, ἐξεπίτηδες διά τινα οἰκονομίαν ἔδοξεν « ἀμελεῖν, τοῦτο τῶν αἱρετικῶν ἐπιλεξαμένων, « ὥστε ἀθορύβως αὐτοὺς παραδέξασθαι· καὶ ἐν « τοσούτῳ ἡ αὐτοῦ ἐπιμέλεια ὑπὸ ἑτέρου προ- « ελήφθη, ἥτινι εἰ κατεχρήσατο, τοὺς αὐτοὺς αἱ- « ρετικοὺς πλέον ἐκάκιζεν· τούτου μεταξὺ ἐπι- « σκόπων κρινόντων διαγινωσκομένου, οἱ τόποι « τῇ αὐτοῦ καθέδρᾳ ἀποκατασταθῶσιν. Τῶν δὲ « κρινόντων ἐπισκόπων ἐκ διαφόρων ὄντων ἐπ- « αρχιῶν, ἐκεῖνος ὁ πρωτεύων τοὺς δικαστὰς « δώσει, οὗτινος ἐν τῇ χώρᾳ ὁ αὐτὸς ὑπάρχει « τόπος, περὶ οὗ φιλονεικεῖται. B Ἐὰν δὲ κατὰ « κοινὴν συναίνεσιν γείτονας ἐπιλέξωνται κριτάς, « ἢ εἷς ἐπιλεγῇ ἢ τρεῖς· καὶ ἐὰν τρεῖς ἐπιλέξων- « ται, ἢ τῇ τῶν ὅλων ψήφῳ ἐξακολουθήσουσιν, ἢ « τῇ τῶν δύο. »

« tionis nihil effecerint, ei deinceps, qui illos « possit lucrifacere, assignentur : sic tamen, si « ille, ad quem ii pertinere ostenduntur, de in- « dustria propter aliquam œconomiam negligere « visus sit, cum hoc maluissent hæretici, ut ipsos « absque ullo strepitu acciperet; et interea ejus « diligentia ab alio præventa sit; qua quidem si « usus esset, ipsos hæreticos magis ad improbi- « tatem incitasset : eo inter judicantes episcopos « cognito, loca ejus sedi restituantur. Cum autem « judicantes episcopi sint ex diversis provinciis, « primas ille judices dabit, in cujus regione est « locus ille de quo contenditur. Sin autem com- « muni consensu vicinos judices elegerint, vel « unus eligatur, vel tres : et si tres elegerint, « vel omnium sententiam sequentur, vel duo- « rum. »

ΒΑΛΣ. Ἄλλοι μὲν ἐξελάβοντο τὸν κανόνα εἰς ἐπισκόπους ἀμελῶς διατιθεμένους ἐπὶ τῇ ἐκδικήσει τῶν ἀνηκόντων κατὰ δεσποτείαν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν τόπων· ἐγὼ δὲ πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ κανόνος ἑρμηνεύων αὐτόν, φημὶ ὅτι ἤρεσε τοῖς Πατράσιν, ἵνα, ἐὰν ἐπίσκοποί τινες ἀμελῶσι τοῦ διδάσκειν τοὺς ἐν ταῖς ἐνορίαις αὐτῶν, εἴτε κερδαίνειν τὰς ψυχὰς τούτων, ὀφείλωσιν εἰς τὴν καθολικὴν ἑνότητα, ἤγουν εἰς τὴν ἐτησίαν σύνοδον, ἐγκαλεῖσθαι, ἤγουν παραγγέλλεσθαι παρὰ τῶν γειτνιαζόντων C ἐπιμελῶν ἐπισκόπων περὶ τοῦ μὴ ῥᾳθυμεῖν, ἀλλὰ διδάσκειν τὸν ὑπ' αὐτοὺς λαόν. Ἐὰν δὲ μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν παραγγελίαν οὐ διορθωθῶσιν οἱ ἐπιφωνηθέντες καὶ εἰς διδασκαλίαν ἐπαγρυπνήσωσιν ἐντὸς μηνῶν ἕξ, ἔκτοτε ὀφείλουσιν οἱ τοιοῦτοι τόποι προσκυροῦσθαι ἑτέρῳ πλησιοχώρῳ ἐπισκόπῳ, τῷ δυναμένῳ τούτους κερδᾶναι, ἤγουν διὰ τῆς διδασκαλίας οἰκειώσασθαι. Ἐὰν δὲ ὁ ἐπίσκοπος, ὁ πρὸ τούτου τὴν τοιαύτην ἐνορίαν ἔχων, λέγῃ διά τινα οἰκονομίαν ἀμελῆσαι τοῦ διδάσκειν τὸν ἐν αὐτῇ λαόν, ὡς τυχὸν τῶν ἐν ἐκείνῃ ὄντων αἱρετικῶν θελησάντων χωρίς τινος ἐλέγχου ἐπιστραφῆναι, καὶ ἀξιωσάντων σεσιγημένως τὸν λόγον τῆς ἀληθείας παραδέξασθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀμελῆσαι τῆς διδασκαλίας, ἵνα μὴ καταχρώμενος ταύτῃ τοὺς αἱρετικοὺς ἐπιπλέον εἰς D κακίαν παροξύνῃ διὰ τοὺς ἐλέγχους ὑβριοπαθοῦντας, καὶ τοῦτο αὐτὸ διαγνωσθῇ παρ' ἐπισκόπων· ἀντιστραφήσεται ἡ ἐνορία πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον. Ἐπεὶ δὲ εἰκὸς ἦν εἰπεῖν τινας, Τίνες δικάσαι ὀφείλουσι τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν; ὥρισαν οἱ Πατέρες ἐκείνους δίδοσθαι δικαστὰς ἐπισκόπους παρὰ τοῦ πρωτεύοντος τῆς ἐπαρχίας ἤτοι τοῦ μητροπολίτου, οὓς ἂν αὐτὸς ὁρίσῃ, ἅτε καὶ τοῦ τόπου ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν τούτου διακειμένου. Ἐὰν δὲ οἱ περὶ τῆς ἐνορίας δικαζόμενοι ἐπιλέξωνται δικαστὰς ἐκ γειτόνων ἐπισκόπους, μὴ πολλοὺς ἐπιλεγέσθωσαν, ἀλλ' ἢ ἕνα ἢ τρεῖς. Εἰ μὲν γὰρ εἷς ἐπιλεγῇ, τῇ ψήφῳ ἐκείνου ἕψονται· αἱρετὸς γὰρ ὢν δικαστὴς ἐκκλήτῳ οὐχ ὑποπεσεῖται· εἰ δὲ τρεῖς εἰσιν, ἢ σύμψηφοι

BALS. Alii quidem acceperunt canonem de episcopis, qui negligenter se gerunt in iis locis, quæ jure dominii ad ecclesias suas pertinent, vindicandis. Ego vero, secundum canonis titulum eum interpretans, dico, quod Patribus placuit, ut si episcopi aliqui negligant eos docere qui in suis sunt diœcesibus, ut eorum animas lucrifaciant, debent ad catholicam unionem, seu ad annuam synodum evocari, seu denuntiari, a vicinis diligentibus episcopis, ne sint socordes, sed suum populum doceant. Sin autem postquam facta fuerit denuntiatio interpellati non corrigantur, nec doctrinæ invigilent intra sex menses; tunc **656** debent ejusmodi loca alii vicino episcopo assignari, qui possit eos lucrifacere, seu per doctrinam sibi familiares reddere. Si autem episcopus, qui ante hunc eamdem habuit diœcesim, dicat œconomia aliqua et quodam consilio se populum suum docere negligere; utpote quod hæretici, qui in ea forte sunt, velint sine ulla reprehensione converti, et æquum censeant ut veritatis rationem tacite suscipiant; et propterea docere negligit, ne ea utens hæreticos magis ad improbitatem incitet, ut qui reprehendi ægre ferant, et hoc ipsum ab episcopis verum cognitum fuerit : ad eumdem episcopum regio revertetur. Quia autem verisimile erat dicere aliquos, Quinam hanc causam judicare debent? statuerunt Patres, eos episcopos dari judices a primate provinciæ, seu metropolitano, quos ipsi visum fuerit, utpote cum is locus situs sit in ejus provincia. Sin autem qui de regione contendunt, ex vicinis episcopis judices elegerint, non multos eligant, sed unum, vel tres. Et si unus quidem electus fuerit, illius sententiam sequentur; cum sit enim electus judex, in eum non cadit appellatio : sin autem sint tres, vel erunt concordes, et eorum sententia necessario valebit, vel dissentient, et plurium valebit sententia. Atque hic quidem canon sic eos punit, qui non docent sibi subjectos populos. Quinquagesimus octavus

autem canon sanctorum apostolorum sic expresse dicit: *Episcopus vel presbyter qui clerum vel populum negligit, et eos pietatem non docet, segregetur: in secordia autem permanens, deponatur.* Et mihi magis videtur servandus canon apostolicus. Iniquum enim est, propter episcopi negligentiam episcopatum ad se pertinente regione privari. Sed id, quod in apostolico canone dicitur, fiet, postquam episcopo denuntiatum fuerit, ut vult hic præsens canon. Quæ autem in præsenti canone continentur pro dispensatione in aliis quoque justis et rationalibus causis accipe. Non enim negligens reputabitur episcopus, qui ægrotat, vel qui in majoribus causis ecclesiasticis versatur. Lege et can. 103 præsentis synodi, qui hujusmodi negligentem episcopum communionis privatione, consequenter dicto canoni apostolico, multat.

ἔσονται, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἡ ψῆφος αὐτῶν κρατήσει, ἢ μερισθήσονται, καὶ κρατήσει λοιπὸν ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος. Καὶ οὗτος μὲν ὁ κανὼν οὕτω κολάζει τοὺς μὴ διδάσκοντας τοὺς ὑπ' αὐτοὺς λαούς· ὁ δὲ νη' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων φησὶν οὕτω ῥητῶς· Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἀμελῶν τοῦ κλήρου ἢ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ παιδεύων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ τῇ ῥαθυμίᾳ, καθαιρείσθω. Καὶ δοκεῖ μοι μᾶλλον ὀφείλειν κρατεῖν τὰ τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος. Ἄδικον γάρ ἐστι διὰ τὴν ἀμέλειαν τοῦ ἐπισκόπου στερηθῆναι τὴν ἐπισκοπὴν τῆς ἀνηκούσης ταύτῃ ἐνορίας. Πλὴν καὶ τὰ τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος γενήσεται μετὰ τὸ παραγγελθῆναι τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Τὰ δὲ τῷ παρόντι κανόνι περιεχόμενα χάριν οἰκονομίας ἐκλαβοῦ καὶ εἰς ἑτέρας εὐλόγους αἰτίας. Οὐ γὰρ ἀμελὴς λογισθήσεται ὁ ἐπίσκοπος νοσῶν, ἢ ἐκκλησιαστικαῖς μείζοσιν ἐνασχολούμενος ὑποθέσεσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ἑκατοστὸν τρίτον κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, ἀκοινωνησίᾳ καταδικάζοντα τὸν τοιοῦτον ἀμελῆ ἐπίσκοπον ἀκολούθως τῷ ῥηθέντι ἀποστολικῷ κανόνι.

ZONAR. Si qui episcopi, inquit canon, loca ad suas ecclesias spectantia negligant, nec de iis recipiendis aut vindicandis laborent, ea de re apud synodum, quam unitatis catholicæ nomine, quod fidei vinculo in unum quasi corpus adscripta sit, explicavit, a vicinis episcopis accusentur. Quod si sex ab accusatione mensibus rei agendæ adhuc indormientes, loca ecclesiis suis minime recuperaverint, ea alteri, qui lucrifacere, hoc est, sibi vindicare possit, adjudicabuntur. Verum si episcopus ad quem illa pertinent, non negligentia, sed consilio potius et de industria confestim repetendi curam seposuit, quia forte ab iis episcopis ea loca detinebantur, qui cum hæretici essent, ea conditione, ne quis eos ulla molestia afficeret, Ecclesiæ catholicæ se adjunxerant, ac eo propterea remissius agente ejus partes alter præripuit; tum loca illa, re per episcopos cognita, ei ad quem pertinent episcopo restituantur. Nam si ea episcopus vindicare, ac ab hæreticis, a quibus detinebantur, eripere festinasset; pejores eos proculdubio effecisset atque ad pravitatem morumque perversitatem amplius concitasset. Qui autem hac de re cognoscant, a primate provinciæ, cujus in ditione locus est, episcopi judices dabuntur. Quod si ipsimet, qui inter se disceptant, eligere voluerint, aut unum, canon ait, aut tres certe controversiæ arbitros statuant. Nam si unus electus sit, valebit ejus sententia, cum in
657 judicem electum non cadit appellatio. Sin autem tres fuerint, vel idem omnes decernent, ac eorum judicio necessario stari oportebit, vel ita dissentient, ut duos tamen inter se convenire, uno tantummodo discrepante, necesse sit, ac tunc quoque id quod plures probaverint retinebitur.

ΖΩΝΑΡ. Ἐάν τινες ἐπίσκοποι, φησὶν ὁ κανὼν, ἀμελῶσι τῶν τόπων τῶν ἀνηκόντων ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν, πρὸς τὸ αὐτοὺς κερδᾶναι, ἀντὶ τοῦ, ὥστε αὐτοὺς ἐκνικῆσαι καὶ ἔχειν, ἵνα αἰτιαθῶσιν εἰς τὴν καθολικὴν ἑνότητα εἰς τὴν σύνοδον δηλαδὴ τὴν ἡνωμένην τῇ καθολικῇ πίστει, ἐγκαλούντων αὐτοῖς περὶ τούτου τῶν γειτνιώντων τοῖς τόποις ἐπισκόπων. Ἐὰν δὲ αἰτιαθέντες ἐντὸς μηνῶν ἓξ μετὰ αἰτίασιν ψηφιζομένων οὐδὲν ἀνύσωσιν εἰς ἐκδίκησιν τῶν διαφερόντων ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν ῥαθυμοῦντες, προσκυρωθήσονται τῷ δυναμένῳ κερδᾶναι αὐτοὺς, τουτέστιν ἐκνικῆσαι. Ἐὰν δὲ ὁ ἐπίσκοπος, ᾧ ἀνῆκον οἱ τόποι, οὐ διὰ ῥαθυμίαν, ἀλλὰ δι' οἰκονομίαν ὑπερετίθετο, ἴσως τῶν κατεχόντων τοὺς τόπους αἱρετικῶν ἐπισκόπων ἑνωθέντων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ συμφωνίᾳ τοῦ ἀθορύβους αὐτοὺς διατηρηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο ὑπερτιθεμένου τὴν ἐκνίκησιν τοῦ ἐπισκόπου προέλαβεν ἄλλος, οἱ τόποι τῷ ἐπισκόπῳ, ᾧ διέφερον, ἀποκατασταθήσονται, ἐπισκόπων περὶ τούτου διαγινωσκόντων. Εἰ γὰρ ἐσπούδασεν ὁ ἐπίσκοπος ἐκνικῆσαι τοὺς τόπους ἀπὸ τῶν κατεχόντων αὐτοὺς αἱρετικῶν, πλέον ἂν ἐκάκιζεν αὐτοὺς, ἀντὶ τοῦ, χείρονας ἂν ἐποίησεν αὐτοὺς, καὶ εἰς πλείονα κακίαν ἠρέθισεν ἄν. Τοὺς δὲ περὶ τούτου μέλλοντας διαγνωμονεῖν ἐπισκόπους ὁ πρωτεύων τῆς ἐπαρχίας δώσει, ἐν ᾗ ὁ ἐκνικώμενος διάκειται τόπος. Ἐὰν δὲ οἱ περὶ τῶν τόπων δικαζόμενοι αὐτοὶ ἐπιλέξωνται δικαστὰς, ἢ εἷς ἐπιλεγέσθω, φησὶν ὁ κανὼν, ἢ τρεῖς. Εἰ μὲν γὰρ εἷς ἐπιλεγῇ, τῇ ψήφῳ ἐκείνου ἕψονται· αἱρετὸς γὰρ ὢν δικαστὴς ἐκκλήτῳ οὐχ ὑποπεσεῖται· εἰ δὲ τρεῖς εἰσιν, ἢ σύμψηφοι ἔσονται, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἡ ψῆφος αὐτῶν κρατήσει, ἢ μερισθήσονται αἱ γνῶμαι αὐτῶν, ὡς τοὺς μὲν δύο ὁμογνωμονῆσαι, τὸν δ' ἕτερον ἄλλης γενέσθαι διαγνώσεως, καὶ κρατῆσαι λοιπὸν τῶν πλειόνων ἡ ψῆφος.

ARIST. « Qui ad se pertinentia negligunt admoneantur: et si nihil intra sex menses fecerint, ei, qui lucrifacere potest, adjudicentur. Si autem œconomice neglexerint, ne hæreticos

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ τῶν ἀνηκόντων ἀμελοῦντες ὑπομιμνησκέσθωσαν· καὶ εἰ μηδὲν ἐντὸς μηνῶν ἓξ δράσουσι, τῷ δυναμένῳ κερδᾶναι προσκυρούσθωσαν. Εἰ μέντοι οἰκονομικῶς κατημέλησαν,

« ὥστε μὴ προσερεθίσαι τοὺς αἱρετίζοντας, καὶ « τοῦτο δειχθῇ, κρινόντων ἐπισκόπων, τῶν ἢ δο« θέντων ἢ ἐπιλεγέντων, τῇ καθέδρᾳ τούτων ἀπο« καθιστάσθωσαν. »

« irritarent, et hoc appareat, episcopis sive da« tis sive electis judicibus, eorum cathedræ re« stituantur. »

Ἐάν τινες τῶν ἐπισκόπων τῶν ἀνηκόντων τόπων τῇ αὐτῶν καθέδρᾳ ἀμελήσωσι, καὶ ὑπομνησθέντες παρὰ τῶν γειτνιώντων αὐτοῖς ἐπισκόπων ἐπιμελῶν, ὥστε διεγερθῆναι εἰς τὸ παντοίως σπεῦσαι τοὺς ἐκεῖσε ὄντας αἱρετικοὺς μεταστρέψαι πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ ἐντὸς μηνῶν ἓξ μετὰ τὴν αἰτίασιν οὐδέν τι ἀνύσωσιν, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ μείνωσι καταφρονήσει καὶ ῥᾳθυμίᾳ· ἑτέρῳ ἐπισκόπῳ, τῷ δυναμένῳ τούτους κερδᾶναι, προσκυρωθήσονται. Εἰ μέντοι κατ' οἰκονομίας λόγον οὐ διανέστησαν πρὸς ἐπιμέλειαν, ἵνα μὴ τοὺς αἱρετικοὺς ἴσως πρὸς ἀναισχυντίαν μείζονα διεγείρωσιν· ἀλλ' ὡς ἐλπίζοντες αὐτοὺς μεθ' ὑπομονῆς μᾶλλον καὶ μακροθυμίας κερδᾶναι, ἡσύχασαν· καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἕτεροί τινες τῶν ἐπισκόπων τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν προέλαβον καὶ προσεκυρώθησαν ἐκείνοις τῶν αἱρετικῶν οἱ τόποι, καὶ τοῦτο δειχθῇ, κρινόντων ἐπισκόπων, τῶν ἢ παρὰ τοῦ πρωτεύοντος δοθέντων, ἢ παρ' ἀμφοτέρων τῶν ἐπισκόπων ἐπιλεγέντων, ὡς διὰ τοιαύτην οἰκονομίαν τῆς διδασκαλίας ὅθεν αὐτῶν ἠμέλησαν· ἀποκαθιστῶσιν αὖθις τῇ καθέδρᾳ αὐτῶν οἱ τοιοῦτοι τόποι.

Si qui episcopi loca ad suas cathedras pertinentia neglectui habuerint, et a vicinis suis diligentibus admoniti episcopis, ut summa ope niterentur hæreticos, qui ibi sunt, ad fidem orthodoxam convertere, et intra sex menses post admonitionem nihil omnino effecerint, sed in eodem neglectu manserint et desidia : alii episcopo, qui ea lucrifacere potest, adjudicentur. Si autem juxta administrationis rationem, se ad diligentiam non excitarunt ne forte hæreticos ad majorem proritarent impudentiam, sed ut ipse ducti eos patientia potius et longanimitate lucrifacere, quieverunt, et interim alii quidam episcopi diligentiam eorum anticiparunt, et hæreticorum loca iis adjudicata sunt, et hoc evincatur, judicantibus episcopis, vel a primate datis, vel ab ambobus episcopis electis, quod propter talem nimirum œconomiam instructionem eorum negligebant : istiusmodi loca cathedræ eorum iterum restituantur.

ΚΑΝΩΝ ΡΚΓ'.

« Ὅτι οὐκ ὀφείλει (39) τῶν ἐπιλεγομένων δι« καστῶν ἡ γνώμη ἐξουθενεῖσθαι. Ἀπὸ δὲ τῶν δικα« στῶν, τῶν κατὰ κοινὴν συναίνεσιν ἐπιλεγέντων, « μὴ ἐξεῖναι ἐκκαλεῖσθαι. Ὅστις δὲ δήποτε ἀπο« δειχθείη διὰ μονοτονίαν μὴ θέλειν τοῖς δικασταῖς « πειθαρχῆσαι, τοῦτο γινώσκων ὁ τῆς πρώτης « καθέδρας ἐπίσκοπος δώσει γράμματα, ὥστε μη« δένα τῶν ἐπισκόπων αὐτῷ κοινωνῆσαι, ἕως οὗ « πειθαρχήσῃ. »

CANON CXXIII.

« Quod non debet electorum judicum sententia « nibili pendi. A judicibus autem, qui communi « consensu electi sunt non licet appellare. Qui« cunque vero ostensus fuerit propter pervi« caciam nolle judicibus parere, hoc sciens « primæ sedis episcopus, dabit litteras, ut nul« lus ei episcopus communicet donec paruerit. »

ΒΑΛΣ. Σαφὴς ὁ κανών. Διορίζεται γὰρ μὴ ἐκκαλεῖσθαί τινα κατὰ τῆς ψήφου τῶν ἐξ ἐπιλογῆς τῶν μερῶν δικαζόντων ἐπισκόπων· τὸν δὲ τοῦτο ποιήσαντα, ἀκοινωνησίᾳ κατακρίνεσθαι παρὰ τοῦ πρωτεύοντος, ἤγουν τοῦ μητροπολίτου. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, τινὲς μὲν εἶπον τοῦτο γίνεσθαι ἀκολούθως τῷ ιθ' κεφ. τοῦ β' τίτλου τοῦ ζ' βιβλίου, τῷ λέγοντι· Ὁ αἱρετὸς δικαστὴς τὸ δοκοῦν αὐτῷ ψηφίζεται, καὶ οὐ πολυπραγμονεῖ τὴν ψῆφον ὁ πραίτωρ· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴ περὶ τοιούτων αἱρετῶν διδάσκειν τὸν κανόνα· τούτους γὰρ δόσις προστίμου καθίστησι δικαστάς, ἰδιώτας ὄντας· ἀλλὰ περὶ ἐπισκόπων ἐχόντων δικαιοδοσίαν. Εἶναι δὲ ἰδικὸν τοῦτο εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις καὶ μόνας, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλά. Οἱ γὰρ πολιτικοὶ νόμοι κατὰ παντὸς δικαστοῦ ἐκκαλεῖσθαι ἐκχωροῦσι, κἂν ἐξ ἐπιλογῆς τῶν μερῶν κατέστη τις δικαστής.

BALS. Clarus est canon. Statuit enim, neminem appellare debere adversus sententiam episcoporum qui ex partium electione judicant. eum autem qui hoc fecerit, excommunicatione condemnari a primate seu metropolitano. Hæc, cum a canone decernantur, dixerunt quidem nonnulli hoc fieri consequenter capiti 19 tit. 2 libri VII, quod dicit · Electitius judex, quod sibi videtur, decernit, nec prætor ullam de ejus sententia curam gerit. Mihi autem videtur, non de ejusmodi electitiis loqui canonem; pœnæ enim datio eos judices constituit, cum sint privati, sed de episcopis, qui habent jurisdictionem : esse autem hoc ecclesiasticarum causarum, earumque solarum proprium, sicut et multa alia. Leges enim civiles ab omni judice appellare permittunt, etiamsi quis ex partium electione constitutus fuerit.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν κατὰ κοινὴν γνώμην οἱ δίκην ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους αἱρετίσωνται δικαστάς, οὐκ

ZONAR. Si judices communi consensu elegerint, qui litigant; eis ab illorum sententia ad alios ju-

Guil. Beveregii notæ.

(39) *Ὅτι οὐκ ὀφείλει.* Ad hunc etiam canonem in codice Amerbachiano sub scholii nomine hæc leguntur, Περὶ τῶν μὴ πειθαρχούντων τοῖς οἰκείοις ἐπισκόποις, καὶ περὶ ἐπισκόπων μὴ δεχομένων τοὺς ἀποβληθέντας ἢ ἀκοινωνήτους. *De iis qui episcopis suis non obtemperant, et de episcopis non recipientibus ejectos vel excommunicatos.* Verum neque hoc scholii nomen meretur, neque huic canoni quadrat.

dices provocandi non dabitur facultas. Quod lex A quoque civilis lib. VII, tit. 3 cap 9 Basilic. ita decernit, dicens : Electitius judex ex æquo et bono, quod sibi videtur, statuit; neque in ejus sententiam curiose prætor inquirit. Quod vero addit canon, ejusmodi est, ut si quis nimirum, sui juris ac sententiæ nimium tenax atque præfractus, judicibus non obediat, primæ sedis episcopus reliquis episcopis litteris denuntiet, ut ab ejus communione, quamdiu ille parere recusaverit, abstineant.

658 ARIST. « Judex ab ambabus partibus electus recusari non potest. »

Nec episcopi nec clerici communi consensu episcopos judices eligentes, et ab iis judicati, contra eorum sententiam appellare possunt : et hoc non hic tantum, sed et in aliis præsentis synodi B canonibus decretum fuit.

CANON CXXIV.

« Ut episcopus qui propriam diœcesim contemnit, « privetur communione. Si in matriculis seu in « cathedris episcopus negligens fuerit adversus « hæreticos, admoneatur a vicinis diligentibus « episcopis : et ei propria ostendatur negligentia, ad hoc ne excusationem habeat. Si autem « a quo die commonitus fuerit, intra sex menses « in eadem provincia degens, non eorum, qui « debent ad catholicam unionem converti, curam « gesserit : cum eo non communicetur, donec id « impleverit. Si autem executor in iis locis non « adfuerit, episcopo ne adscribatur. » C

BALS. In canone 121 satis scripsimus de episcopis qui nullam curam gerunt docendorum suorum populorum : de quibus præsens quoque canon dicit, adjiciens consequenter canoni apostolico, excommunicationi subjici eos qui post denuntiationem illos docere negligunt, qui in matriculis seu inter cathedrarum suarum aut ecclesiarum jura sunt, hæreticos. Si autem exsecutor, inquit, ab episcopo admonitus, ut ad locum accederet, et hæreticos vocaret, hoc non fecerit, culpæ non erit affinis episcopus. Est enim hoc quoque rationabilis causa, sicut morbi, et cæteræ. Est autem exsecutor, vel regionis exarchus, qui talia administrat, D vel magistratus regionis, qui in rebus ejusmodi necesse habet episcopo opem ferre, et magis quam defensor regionis, de quo agitur in nonagesimo septimo canone præsentis synodi.

ZONAR. Suos episcopos Donatistæ quoque habebant, suasque matriculas, hoc est tabulas, in quibus ea, quæ ad ipsorum ecclesias spectabant, descripta continerentur. Si quis igitur orthodoxus episcopus, cathedras ab hæreticis occupatas, recuperare neglexerit, nec de iis laboraverit, qui ad Ecclesiam catholicam converti debent, illum a vicinis episcopis ea de re ca-

A ἐξέσται αὐτοῖς ἐκκαλεῖσθαι κατὰ τῆς ψήφου αὐτῶν. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος οὕτω θεσπίζει ἐν βιβλίῳ ζ', τίτλῳ β' κεφαλ. ιθ' λέγων· Ὁ αἱρετὸς δικαστὴς τὸ δοκοῦν αὐτῷ ψηφίζεται, καὶ οὐ πολυπραγμονεῖ τὴν ψῆφον ὁ πραίτωρ. Εἶτα ἐπάγει ὁ κανών· Ὅστις δὲ διὰ μονοτονίαν, ἤγουν ἰσχυρογνωμοσύνην ἢ ἀναισχυντίαν, οὐ πειθαρχεῖ τοῖς δικασταῖς, ὁ τῆς πρώτης καθέδρας ἐπίσκοπος ἐντελεῖται διὰ γραμμάτων τοῖς ἐπισκόποις μὴ συγκοινωνῆσαι αὐτῷ, ἕως οὗ πειθαρχήσῃ.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἐκ τῶν δύο μερῶν αἱρεθεὶς κριτὴς « ἀπαράγραπτος. »

Οὔτε ἐπίσκοποι οὔτε κληρικοὶ, κατὰ κοινὴν συναίνεσιν δικαστὰς ἐπισκόπους ἐπιλεξάμενοι, καὶ παρ' αὐτοῖς κριθέντες, κατὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτῶν B δύνανται ἐκκαλεῖσθαι· καὶ τοῦτο οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις κανόσι τῆς παρούσης συνόδου ὡρίσθη.

ΚΑΝΩΝ ΡΚΔ'.

« Ὥστε τὸν καταφρονοῦντα τῆς ἰδίας διοικήσεως « ἐπίσκοπον στερεῖσθαι τῆς κοινωνίας. Ἐὰν ἐν « τοῖς ματρικίοις, ἤγουν ἐν ταῖς καθέδραις, ἐπί« σκοπος ἀμελὴς γένηται κατὰ τῶν αἱρετικῶν, « ὑπομνησθείη ἀπὸ γειτνιώντων ἐπισκόπων ἐπι« μελῶν, καὶ ὑποδειχθείη αὐτῷ ἡ ἰδία περιφρό« νησις πρὸς τὸ μὴ ἔχειν ἀπολογίαν. Ἐὰν δὲ ἀφ' « ἧς ἡμέρας ὑπομνησθῇ, ἐντὸς μηνῶν ἓξ ἐν τῇ « αὐτῇ ἐπαρχίᾳ διάγων, μὴ τῶν ὀφειλόντων πρὸς « τὴν καθολικὴν ἑνότητα ἐπιστραφῆναι τὴν « φροντίδα ποιήσηται· τῷ τοιούτῳ μὴ συγκοι« νωνηθῇ, ἕως οὗ τοῦτο πληρώσῃ. Εἰ δὲ ὁ ἐπεξ« εργαστὴς εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους μὴ παρα« γένηται, τῷ ἐπισκόπῳ μὴ ἐπιγραφῇ. » C

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ ρκα' κανόνι ἀρκούντως ἐγράψαμεν περὶ τῶν ἀμελούντων ἐπισκόπων τῆς διδασκαλίας τῶν ὑπ' αὐτοὺς λαῶν· περὶ ὧν καὶ παρὼν κανών φησι, προστιθέμενος ἀκολούθως τῷ ἀποστολικῷ κανόνι ἀφορισμῷ ἀκοινωνησίας καθυποβάλλεσθαι τοὺς μετὰ παραγγελίαν ἀμελοῦντας τοῦ διδάσκειν τοὺς ἐν τοῖς ματρικίοις, ἤγουν τοῖς δικαίοις τῶν καθεδρῶν ἤτοι τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, ὄντας αἱρετικούς. Εἰ δὲ, φησὶν, ὁ ἐπεξεργαστὴς, ἐπιτραπεὶς παρὰ τοῦ ἐπισκόπου κατὰ τόπον ἀφικέσθαι καὶ μετακαλέσασθαι τοὺς αἱρετικοὺς, οὐ ποιήσει τοῦτο, ἀκαταιτίαD τος ἔσται ὁ ἐπίσκοπος. Ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο αἰτία εὔλογος ὁποία ἡ τῆς νόσου καὶ αἱ λοιπαί. Ἐπεξεργαστὴς δέ ἐστιν ἢ ὁ ἐγχώριος ἔξαρχος ὁ τοιαῦτα οἰκονομῶν, ἢ ὁ ἄρχων τῆς χώρας, ὁ πρὸς ἀνάγκης ἔχων βοηθεῖν τῷ ἐπισκόπῳ ἐν τοιούτοις, καὶ μᾶλλον ἢ ὁ ἐγχώριος ἔκδικος, ὁ δηλούμενος ἐν τῷ ϟζ' κανόνι τῆς παρούσης συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ἐπισκόπους ἰδίους εἶχον οἱ Δονατισταὶ, καὶ ματρίκια, ἤγουν ἀπογραφὰς, τῶν διαφερόντων ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν. Λέγει οὖν ὁ κανὼν ὅτι, ἐὰν ἐπίσκοπος ὀρθόδοξος ἀμελήσῃ ἐκνικῆσαι τὰς καθέδρας τῶν αἱρετικῶν, καὶ τὰ ἐν τοῖς ματρικίοις αὐτῶν, καὶ μὴ φροντίσῃ τῶν ὀφειλόντων πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐπιστραφῆναι, ἵνα ὑπομιμνήσκηται περὶ τούτου ἐκ τῶν γειτόνων ἐπισκόπων, καὶ μετὰ

τὴν ὑπόμνησιν ἐὰν ἐντὸς μηνῶν ἓξ οὐ φροντίσῃ τῆς A ὑποθέσεως ἐκεῖ ἐνδημῶν, ἵνα μὴ συγκοινωνῇ αὐτῷ τις. Εἰ δὲ ἐνδημεῖ, φησὶν, οὐ πάρεστι δὲ ὁ ἐπεξεργαστὴς, ἤγουν ὁ ἄρχων τῆς χώρας, ὅστις ἐπεξεργάσασθαι δύναται τὴν ὑπόθεσιν, καὶ παραστῆσαι καὶ ἄκοντας τοὺς αἱρετικοὺς ἀπολογησομένους, ἢ ὁ ἐκ βασιλέως δοθεὶς ἴσως εἰς ἐκδίκησιν κατὰ τὸν κζ' κανόνα, τῷ ἐπισκόπῳ μὴ ἐπιγραφῇ εἰς ἀμέλειαν ἡ ὑπέρθεσις διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἄρχοντος ἢ τοῦ ἐκδίκου γινομένη.

non admoneri jubet : quod si admonitus, sex mensium intervallo, si quidem in eis locis agat, negotium minime susceperit ; ejusdem communione omnibus interdictum esse decernit. Verum si ipse quidem, inquit, præsens adsit, exsecutor autem sive præfectus regionis, qui opus ad exitum perducat, et a quo hæretici causam dicere vel inviti cogantur, vel alius ab imperatore ex canonis 27 decreto munere præpositus, desideretur : ne ulli episcopi indiligentiæ adscribatur, si tunc temporis aliquam ex magistratus aut defensoris absentia rebus ipsis moram afferri contigerit.

ΑΡΙΣΤ. « Περιφρονῶν ἐπίσκοπος τὴν ὑπὲρ τῶν αἱ-« ρετικῶν ἐπιμέλειαν, καὶ ὑπομιμνησκόμενος, εἰ « ἐπὶ τῆς ἰδίας διάγει περιφρονήσεως ἐπὶ ἓξ μῆ-« νας, καὶ μὴ φροντίσει τούτων τῆς ἐπιστροφῆς, B « ἤτω ἀκοινώνητος. »

ARIST. « Episcopus hæreticorum curam gerere « contemnens, et admonitus, si per sex menses « in suo permanserit contemptu, eorumque con-« versio ei non curæ fuerit, excommunicetur. »

Ὁ μὲν προγραφεὶς ἑκατοστὸς πρῶτος κανὼν τὸν καταφρονητικῶς διατεθέντα ἐπίσκοπον περὶ τὴν τῶν αἱρετικῶν διόρθωσιν, καὶ μηδὲ μετὰ τὴν ὑπόμνησιν τῆς τούτων ἐπιστροφῆς ἐπὶ ἓξ μῆνας φροντίσαντα, καταδικάζει, εἰς τὸ προσκυρωθῆναι τοὺς τόπους αὐτῶν ἑτέρῳ ἐπισκόπῳ, τῷ δυναμένῳ εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν αὐτοὺς μεταστρέψαι· ὁ δὲ παρὼν κανὼν ἀκοινωνησίαν αὐτῷ ἐπάγει καὶ ἀφωρισμένον εἶναι προστάττει, ἕως οὗ τὸ ἀνῆκον αὐτῷ ἔργον πληρώσει. Καὶ δοκεῖ ὁ κανὼν οὗτος οἱονεὶ ἐναντιοῦσθαι τῷ ρκα' κανόνι, ἄλλο παρ' ἐκεῖνον ἐπάγων ἐπιτίμιον τῷ ἐπισκόπῳ, τῷ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν αἱρετικῶν ἀμελοῦντι· οὐκ ἔστι δὲ ἐναντίος· ἀλλ' ὅταν μὲν εὑρίσκηται ἐπίσκοπος ἕτερος, τὴν ἐπιμέ- C λειαν αὐτῶν ἀναδεχόμενος, ἀφαιρεθήσεται ὁ καταφρονήσας τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἐπίσκοπος, ὅπερ εἶχεν ἐπ' αὐτοῖς ἐπισκοπικὸν δίκαιον, καὶ προσκυρωθήσεται ἐκείνῳ· ὅταν δὲ οὔτε ἄλλος τὴν φροντίδα αὐτῶν ἀναδέχηται, οὔτε αὐτὸς τῆς ἐπιστροφῆς τούτων ἐπιμελῆται, τηνικαῦτα τῷ τῆς ἀκοινωνησίας ἐπιτιμίῳ ὑποβληθήσεται. Εἰ δὲ μετὰ τὸν ἀφορισμὸν τῇ τοιαύτῃ ῥᾳθυμίᾳ ἐπιμένει, καὶ καθαιρεθήσεται, κατὰ τὸν πεντηκοστὸν ὄγδοον κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Antescriptus centesimus vicesimus primus canon episcopum, qui in hæreticis corrigendis se negligenter gerit, et nec post admonitionem intra sex menses conversionis eorum cura eum tangit, condemnat, ut loca eorum alii episcopo, qui eos ad fidem catholicam potest convertere, assignarentur. At præsens canon excommunicatione eum multat et segregari **659** jubet, usque dum opus ad se pertinens expleverit. Et videtur hic canon aliquo modo canoni 121 contrarius, diversum ab eo supplicium sumens de episcopo qui hæreticorum conversionem negligit. Non est autem contrarius, sed cum quidem alius inveniatur episcopus, curam eorum in se suscipiens, auferetur episcopo, qui saluti eorumparum consuluit, quidquid in eos habuit jus episcopale, et illi adjudicabitur. Cum autem nec alius curam eorum suscipiet, nec ipse conversionem eorum in cura habebit, tunc excommunicationis pœnæ subjicietur : si vero post excommunicationem in istiusmodi desidia persistat, et deponetur, juxta quinquagesimum octavum sanctorum apostolorum canonem.

ΚΑΝΩΝ ΡΚΕ'.

« Περὶ τῶν τοὺς Δονατιστὰς κοινωνῆσαι ψευδομένων « ἐπισκόπων. Ἐὰν δὲ ἀποδειχθῇ τὸν τοιοῦτον ψευ-« σάμενον περὶ τῆς ἐκείνων κοινωνίας, ἐν τῷ λέγειν D « αὐτοὺς κεκοινωνηκέναι, οὓς δείκνυται συνειδήσει « αὐτοῦ μὴ κοινωνῆσαι· καὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἔτι « μὴν ἀπολέσει. »

CANON CXXV.

« De episcopis, qui mentiuntur Donatistas commu-« nicasse. Sin autem ostensum fuerit eum de « illorum communione fuisse mentitum, dum « dicit eos communicasse, quos eo sciente non « communicasse constiterit : episcopatum quoque « perdet. »

ΒΑΛΣ. Διορισάμενοι οἱ Πατέρες, ὅπως ὀφείλουσι κολάζεσθαι οἱ ἀμελοῦντες τοῦ ἐπιστρέφειν διὰ διδασκαλίας τοὺς ὑπὸ τὴν ἐνορίαν αὐτῶν ὄντας αἱρετικοὺς, καὶ προσθέμενοι συγγινώσκεσθαι τοὺς εὐλόγως πρὸς τοῦτο ἐμποδισθέντας, νῦν ἐπάγουσιν ὡς, ἐὰν τινες ἐξ αὐτῶν εἴπωσιν ὁμιλῆσαι διδασκαλικῶς τοῖς οὖσιν ἐν τῇ τούτων ἐνορίᾳ αἱρετικοῖς, καὶ ἀποδειχθῶσι ψευδόμενοι, οὐ μόνον ἀφορισμῷ, ἀλλὰ καὶ καθαιρέσει καθυποβληθήσονται διὰ τὴν ἄκραν αὐτῶν ἀμέλειαν καὶ τὸν δόλον.

BALS. Cum definissent Patres quomodo sint puniendi ii qui negligunt per doctrinam convertere hæreticos qui sunt in eorum diœcesi, et adjecissent iis ignoscendum esse qui justa causa in hoc impediti fuerunt, nunc inferunt quod si qui ex eis dixerint se cum hæreticis, qui sunt in sua regione, docendi gratia communicasse, et ostensum fuerit eos mentiri ; non solum segregationi, sed etiam depositioni subjicientur, propter summam eorum negligentiam et fraudem.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν δὲ, αἰτιώμενος, ὅτι μὴ ἐξενίκησε τὰ παρὰ τῶν αἱρετικῶν κατεχόμενα, λέγῃ κοινωνῆσαι

ZONAR. Si vero quod ab hæreticis injuste possessa bona non eripuerit accusatus, eo se tueatur,

quod illos Ecclesiæ catholicæ communicare asserat, propterea que vindicationem bonorum ipse neglexerit; ac postea mendacii convictus fuit, cum illos vel nullo modo, vel certe non ejus scientia, id est, nec ipso laborante nec sciente, communicasse sit compertum: episcopatu quoque privabitur, hoc est, deponetur.

ARIST. « Qui communicare dicit, quem non communicare novit, episcopatu privatur. »

Quicunque episcopus Donatistas ad catholicam Ecclesiam non conversos novit, si iis communicaverit, dicens eos ad orthodoxam fidem conversos esse: talis, ut de communione eorum mentiens, et Ecclesiam Dei decipiens, erit depositus.

CANON CXXVI.

« De presbyteris et clericis, ut non appellent nisi ad « synodos Africæ. Similiter placuit ut presbyteri, diaconi, et reliqui inferiores clerici, si in « iis quas habent causis, de propriorum episcoporum sententia querantur, vicini episcopi eos « audiant, et quæ inter eos sunt terminent ii, qui « ab ipsis ex propriorum episcoporum consensu « assumuntur: sin autem etiam ab eis appellare voluerint, ne appellent, nisi ad synodos « Africæ, vel ad suarum provinciarum primates. « Qui vero ad transmarina loca appellare voluerit, a nullo in Africa ad communionem admittatur. »

BALS. Dicunt Patres, quod si quivis clericus a proprio episcopo condemnatus fuerit, et gravetur, non debet ad alterius provinciæ synodum, quæ est longius appellare; sed vicinorum episcoporum audientiam implorare; etiam cum consensu ejus qui
660 condemnavit eum, episcopi scilicet sui. Sin autem eorum quoque, ad quos appellavit, sententia ei displiceat, non debet ad transmarinas synodos appellare, quæ Romæ scilicet fiunt; sed ad propinquiores, nempe ad synodos Africæ, vel ad provinciarum metropolitanos eorum qui primum judicarunt episcoporum. Si quis autem præter hæc fecerit, excommunicationis segregatione condemnabitur. Nota ergo ex hoc præsenti canone, quod consequenter legi civili Patres quoque concesserunt bis appellare eos qui condemnantur. Nota præterea quod tempore præsentis synodi non habebant metropolitani tale jus in suos episcopos illisque subjectos clericos, quale nunc habent. Poterant enim clerici ab episcopis condemnati vicinorum episcoporum audientiam appellare: quod nunc non admittetur; propterea quod in quarta synodo provinciarum metropolibus provisum sit. Cum autem lex dicat eos lædi, qui ad incompetentem judicem provocarint, præsens canon damnum ad excommunicationem extendit.

A τοὺς αἱρετικοὺς τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο ἀμελῆσαι αὐτὸς τῆς ἐκνικήσεως, ἐλεγχθῇ δὲ ψευδόμενος μὴ κοινωνησάντων τῶν αἱρετικῶν, ἢ κοινωνησάντων μὲν ἴσως, μὴ συνειδήσει δὲ αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ μὴ εἰδότος αὐτοῦ μηδὲ σπουδάσαντος, καὶ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκπεσεῖται, ἤγουν καθαιρεθήσεται.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ εἰπὼν κοινωνικὸν, ὃν οἶδεν ἀκοινώνητον, ἀποεπισκόπου. »

Ὅστις ἐπίσκοπος τοὺς Δονατιστὰς οἶδε πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν μὴ ὑποστρέψαντας, εἰ συγκοινωνήσει αὐτοῖς, λέγων πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν μεταστρέψαι αὐτοὺς, ὁ τοιοῦτος ὡς ψευδόμενος περὶ τῆς κοινωνίας αὐτῶν, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ
B ἀπατήσας, ἔσται καθῃρημένος.

ΚΑΝΩΝ ΡΚϚʹ.

« Περὶ πρεσβυτέρων καὶ κληρικῶν, ἵνα μὴ ἐκκαλῶνται, εἰ μὴ πρὸς τὰς τῆς Ἀφρικῆς συνόδους. « Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα πρεσβύτεροι, διάκονοι, καὶ « οἱ λοιποὶ κατώτεροι κληρικοὶ, ἐν αἷς ἔχωσιν « αἰτίαις, ἐὰν περὶ τῆς ψήφου τοὺς ἰδίους ἐπισκόπους μέμφωνται, οἱ γειτνιῶντες ἐπίσκοποι « τούτων ἀκροάσωνται, καὶ τὰ μεταξὺ τούτων « περατώσωσιν οἱ παρ' αὐτῶν κατὰ συναίνεσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπισκόπων προσλαμβανόμενοι· ἐὰν δὲ καὶ ἀπ' αὐτῶν ἐκκαλέσασθαι « θελήσωσιν, μὴ ἐκκαλέσωνται, εἰ μὴ πρὸς τὰς « τῆς Ἀφρικῆς συνόδους, ἢ πρὸς τοὺς πρωτεύοντας « τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπαρχιῶν. Πρὸς δὲ τὰ πέραν
C « τῆς θαλάσσης ὁ βουλόμενος ἐκκαλεῖσθαι, ἀπὸ « μηδενὸς ἐν Ἀφρικῇ δεχθείη εἰς κοινωνίαν. »

ΒΑΛΣ. Φασὶν οἱ Πατέρες ὅτι, ἐὰν οἱοσδήτις κληρικὸς καταδικασθῇ παρὰ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, καὶ βαρύνηται, οὐκ ὀφείλει πρὸς σύνοδον ἑτέρας ἐπαρχίας πορρωτέρω οὖσαν ἐκκαλεῖσθαι· ἀλλὰ ἀνακαλεῖσθαι τὴν τῶν γειτνιώντων ἐπισκόπων ἀκρόασιν, καὶ μετὰ συναινέσεως τοῦ καταδικάσαντος αὐτὸν οἰκείου ἐπισκόπου. Ἐὰν δὲ καὶ ἐπὶ τῇ τῶν τοιούτων ἐκκλητορίων ἀποφάσει ἀπαρέσκηται, οὐκ ὀφείλει πρὸς τὰς πέραν τῆς θαλάσσης συνόδους ἐκκαλεῖσθαι, τὰς ἐν Ῥώμῃ δηλαδὴ, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐγγυτέρω οὔσας, ἤγουν ἢ πρὸς τὰς τῆς Ἀφρικῆς συνόδους, ἢ πρὸς τοὺς μητροπολίτας τῶν ἐπαρχιῶν τῶν πρώτως κρινάντων ἐπισκόπων. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτά τις ποιήσει,
D ἀφορισμῷ ἀκοινωνησίας κατακριθήσεται. Σημείωσαι οὖν ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι ἀκολούθως τῷ πολιτικῷ νόμῳ καὶ οἱ Πατέρες ἐξεχώρησαν δὶς ἐκκαλεῖσθαι τοὺς καταδικαζομένους. Ἔτι σημείωσαι ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς παρούσης συνόδου οὐκ εἶχον οἱ μητροπολῖται τοιαῦτα δίκαια κατὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς κληρικῶν, οἷα ἔχουσι σήμερον. Ἠδύναντο γὰρ οἱ παρὰ ἐπισκόπων καταδικαζόμενοι κληρικοὶ τὴν τῶν γειτνιαζόντων ἐπισκόπων ἀνακαλεῖσθαι ἀκρόασιν· ὅπερ ἀρτίως οὐ παραδεχθήσεται διὰ τὴν γενομένην οἰκονομίαν εἰς τὰς τῶν ἐπαρχιῶν μητροπόλεις κατὰ τὴν δʹ σύνοδον. Τοῦ δὲ νόμου λέγοντος βλάπτεσθαι τοὺς ἐκκαλεσαμένους εἰς ἀπρόσφορον δικαστὴν, ὁ παρὼν κανὼν τὴν βλάβην εἰς ἀκοινωνησίαν ἐξελάβετο.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς κληρικοὺς τῶν ἐκκλησιῶν δίκας ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους παρὰ τοῖς ἐπισκόποις, οἷς ὑπόκεινται, δικάζεσθαι διάφοροι κανόνες ὥρισαντο. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν περὶ ἐκκλήτων θεσμοθετεῖ, καί φησιν ὅτι, ἐὰν ἀπαρέσκωνται τῇ ψήφῳ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν οἱ παρ' αὐτοῖς δικασάμενοι κληρικοὶ, οἱ γειτονοῦντες ἐπίσκοποι τούτων ἀκροάσονται, καὶ διαγνωμονήσουσι περὶ τῆς ψήφου, εἰ ἔστιν ἀνεπισφαλής. Ἔσονται δὲ ἐκκλητάριοι, οἵτινες ἂν παρὰ τῶν δικαζομένων ἐπιλεγῶσι κατὰ συναίνεσιν τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν. Ἐὰν δὲ καὶ ἡ τῶν ἐκκλησιαρίων ἐπισκόπων ἀπόφασις ἀπαρέσκῃ, παρὰ ταῖς ἐν Ἀφρικῇ συνόδοις δοκιμασθήσεται, καὶ παρὰ τοῖς πρωτεύουσι τῶν ἐπαρχιῶν, ἤγουν τοῖς προκαθημένοις τῶν ἄλλων. Εἰ δέ τις, φησὶ, βουληθείη πέραν τῆς θαλάσσης ἐκκαλέσασθαι, ἤγουν πρὸς τοὺς τῆς Ἰταλίας ἐπισκόπους καὶ τὴν ἐκεῖ σύνοδον, ἀκοινώνητος, φησὶν, ἤτω παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς Ἀφρικῆς.

ΑΡΙΣΤ. « Πρεσβύτερος καὶ διάκονος, ἐπιμεμφόμενοι ἐπισκόπῳ, γείτοσιν ἐπισκόποις ἐγκαλείτωσαν· ἀλλὰ μὴ τὸ πέλαγος διαπεράτωσαν. Ἀκοινώνητοι γὰρ ἔσονται ἐν Ἀφρικῇ. »

Τοῦτο καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ κανόνι τῆς παρούσης συνόδου ὡρίσθη, τὸ μή τινα πρεσβύτερον ἢ διάκονον, παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καταδικασθέντα, καὶ τὴν κρίσιν ἐπιμεμφόμενον, καὶ κατὰ ταύτης ἐκκαλεῖσθαι βουλόμενον, τὸ πέλαγος τῆς Ἀφρικῆς διαπερᾶν, καὶ περὶ ταύτης τῆς Ῥώμης προσέρχεσθαι, ἀλλὰ τοῖς γείτοσιν ἐγκαλεῖν ἐπισκόποις, καὶ παρ' αὐτοῖς γυμνάζειν τὴν ἔκκλητον· εἰ δὲ μὴ, ἀκοινώνητον εἶναι ἐν Ἀφρικῇ. Τοῦτο δὲ ἐκωλύθη, ὡς οἶμαι, διά τε τοὺς κατὰ θάλασσαν κινδύνους, καὶ τὸ μὴ συντριβὰς ὑφίστασθαι καὶ καινοτομίας τὰ μέρη διὰ τὴν ἐπὶ ξένης μακρὰν ἀποδημίαν.

ΚΑΝΩΝ ΡΚΖ'.

« Περὶ παρθένων μικρῶν ἔτι μὴν καλυπτέων.

« Ὡραίως ἤρεσεν, ἵνα ὁστισδήποτε τῶν ἐπισκόπων, δι' ἀνάγκην τῆς παρθενικῆς σωφροσύνης κινδυνευούσης, ὅτε ἢ ἐραστὴς δυνατὸς ἢ ἅρπαξ τις ἐστὶν ἐν ὑποψίᾳ, ἢ ἔτι μὴν ὑπό τινος θανατηφόρου κινδύνου αὕτη ἔσεται νυχθεῖσα, παρακαλούντων ἢ τῶν γονέων αὐτῆς, ἢ ὧν τῇ φροντίδι ἀνάκειται, διὰ τὸ μὴ χωρὶς τοῦ σχήματος τελειωθῆναι, καλύψῃ παρθένον ἢ ἐκάλυψεν ἐντὸς χεῖρας ἐνιαυτῶν εἰκοσιπέντε, μηδὲν τὸν τοιοῦτον βλάψῃ περὶ τούτου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐνιαυτῶν κατασταθεῖσα σύνοδος. »

ΒΑΛΣ. Καθιεροῦσθαι μὲν παρθένους διαλαμβάνει ὁ ἕκτος κανὼν τῆς παρούσης συνόδου, καὶ ὁ μδ', ὥστε ἐν τῇ ἁρμοδίῳ ἡλικίᾳ καὶ διακονίσσας καθίστασθαι αὐτάς. Μετασχηματίζεσθαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος μανθάνομεν μετὰ τὸν κε' ἐνιαυτόν. Φασὶ γὰρ οἱ Πατέρες, ἵνα, ἐὰν ἐπίσκοπος ἢ ἐκάλυψε, τουτέστι μετεσχημάτισε, παρθένον ἀνατεθεῖσαν Θεῷ, ἢ καλύψει πρὸ τῆς χεῖρας, ἤγουν πρὸ τῆς ἡλικίας τῶν κε' ἐνιαυτῶν (τυχὸν γὰρ ἐπεβουλεύσατο τῇ σωφροσύνῃ ταύτης ἐραστὴς δυνατὸς, ἢ ὑπωπτεύετο

ZONAR. Ut clerici, qui ecclesiasticas in se invicem controversias habent, ab ipsis, quibus subjiciuntur episcopis judicentur, plurium canonum decreto constitutum est. Hoc vero canone de provocationibus statuitur, ut si nimirum episcoporum suorum judicio litigantes clerici stare nolint, a vicinis episcopis audiantur, ac ab eis sententiæ æquitas examinetur. Judices porro isti provocationis a litigantibus, non sine episcopi tamen approbatione, deligentur. Quod si ipsa quoque episcoporum sententia, ad quos provocavere, non satisfecerit, ad synodos in Africa habendas causa referetur, atque ad provinciarum primates, qui scilicet aliis cum auctoritate præfecti sunt. Si quis autem ad transmarina judicia, hoc est, ad Italiæ episcopos, vel ad Italiæ synodum provocare velit, a communione, inquit, in Africæ synodo excludatur.

ARIST. « Presbyter et diaconus, qui de episcopo suo conquerantur, ad vicinos episcopos appellent : at mare ne trajiciant. In Africa enim excommunicabuntur. »

Hoc et in vicesimo octavo synodi præsentis canone decretum est ; ut nullus presbyter, aut diaconus, a suo episcopo condemnatus, et judicium reprehendens, et contra illud appellare volens, Africæ pelagus transeat, et ejus gratia Romam adeat : sed ad vicinos appellabit episcopos, et iis appellationis causam indicabit : sin minus, excommunicatum esse in Africa. Hoc autem vetitum fuit, ut opinor, et propter maris pericula, et ut partes vexationes et innovationes non sustinerent, per longinquam ad regionem exteram peregrinationem.

CANON CXXVII.

« De parvis virginibus adhuc velandis. Similiter placuit ut quisquis episcopus propter necessitatem virginalis pudicitiæ in periculum adductæ, quando vel potens amator vel raptor aliquis suspectus fuerit, vel ipsa etiam propter mortiferum aliquod periculum compuncta fuerit, adhortantibus vel ejus parentibus, vel iis qui ejus curam gerunt, ut non sine habitu moriatur, velaverit virginem vel velavit intra vicesimum quintum ætatis annum ; nihil eum lædet de eo annorum numero constituta synodus. »

BALS. Consecrari quidem virgines tractat sextus canon præsentis synodi, et quadragesimus quartus, ut in convenienti ætate ipsæ etiam diaconissæ constituantur : habitum **661** autem sumere post vicesimum quintum annum a præsenti canone discimus. Dicunt enim Patres, ut si episcopus vel velavit, hoc est, induit virginem Deo consecratam, vel velabit, ante ætatem viginti quinque annorum (forte enim ejus pudicitiæ insidiabatur potens aliquis, vel periculum erat ne raperetur ab aliquo,

qui vesano ejus amore captus erat, vel mortifero A morbo correpta, ne e vita migraret timebatur, et, ne non perfecta remaneret, adhortati sunt parentes, vel qui alioqui ejus curam gerebant, ne ea sancto habitu privaretur : et propter ejusmodi justas causas eam ante justum tempus induit) nulla in re præjudicio afficiatur apud synodum, quæ hujusmodi causas debet observare, tanquam qui forte ante viginti quinque annos completos virginem induerit, ut canonum transgressor reputetur. Et in his quidem consistit canon. Tu autem lege canonem 40 syn. in Trullo; et dic secundum illum, eos qui ad Deum accedunt, transformari habitumque mutare, sive sint viri, sive mulieres, scilicet post decennium. Est enim ea synodus præsenti posterior, et sancti etiam Basilii canonibus. Si autem velis præ- B sentem canonem valere, ut non præjudicio afficiantur episcopi qui, propter justam causam, aliquos etiam ante decennium vestiunt; nemo est qui prohibeat. Nota autem quod, etiam ex hoc præsenti canone, non permittitur alicui homines monastico vestitu induere sine episcopali permissione.

ἁρπαγῆναι παρά τινος ἐρωτομανοῦντος, ἢ ὑπὸ θανατηφόρου νόσου κατασχεθεῖσα ἠλπίζετο καταλῦσαι τὸν βίον· καὶ ἵνα μὴ ἀτελείωτος μείνῃ, παράκλησις γέγονε παρὰ τῶν γονέων αὐτῆς ἢ τῶν ἄλλως τὰ κατ' αὐτὴν οἰκονομούντων μὴ στερηθῆναι ταύτην τοῦ ἁγίου σχήματος· καὶ διὰ τὰς τοιαύτας εὐλόγους αἰτίας καὶ πρὸ τοῦ νενομισμένου καιροῦ μετεσχημάτισε ταύτην), κατὰ μηδὲν προκριματισθῇ παρὰ τῇ ὀφειλούσῃ τηρῆσαι συνόδῳ τὰ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, ὡς τάχα πρὸ τῆς συμπληρώσεως τῶν κε' ἐνιαυτῶν μετασχηματίσας τὴν κόρην, καὶ παραβάτης τῶν κανόνων λογιζόμενος. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἀνάγνωσον τὸν μ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου· καὶ κατ' ἐκεῖνον λέγε μετασχηματίζεσθαι τοὺς προσερχομένους τῷ Θεῷ, κἂν ἄνδρες ὦσι, κἂν γυναῖκες, ἤγουν μετὰ τὸν δεκαετῆ χρόνον. Μεταγενέστερος γάρ ἐστι τῆς τε παρούσης συνόδου καὶ τῶν κανόνων τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Εἰ δὲ θέλεις κρατεῖν τὸν παρόντα κανόνα, εἰς τὸ μὴ προκριματίζεσθαι τοὺς ἐπισκόπους διὰ εὔλογον αἰτίαν μετασχηματίζοντάς τινας καὶ πρὸ τοῦ δεκαετοῦς χρόνου, ὁ κωλύων οὐδείς. Σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οὐκ ἐφεῖταί τινι μετασχηματίζειν ἀνθρώπους χωρὶς προτροπῆς ἐπισκοπικῆς.

ZONAR. Ne a presbyteris consecrentur virgines, sexto hujus synodi canone constitutum est : sacras autem puellas, ubi a patribus discedunt, a quibus custodiebantur, curare episcopum, vel si is absfuerit, presbyterum, ut honestis mulieribus commendentur, quadragesimus quartus canon jubet. Moris C enim fuit, templis offerri puellas consecrandas, hoc est, ut Deo dicatæ virginitatem profiterentur, ac postea opportuno tempore in diaconissarum ordinem legerentur. Ergo si virginis hujusmodi Deo dicatæ potens aliquis amore correptus est, vel a scelerato quopiam per vim abductum iri suspicio est, ex quo castitati illius periculum imminet, vel constitutæ in vitæ discrimine religiosum habitum indulgeri cum ipsamet, tum ipsius propinqui rogaverunt, ne ea sine habitu moriatur; eam licet vicesimo quinto anno nondum exacto, ut sceleratorum vim effugiat quippe consecrata, vel ne ex hac vita non initiata migret, velandi, hoc est, sacro ornatu induendi facultas episcopis conceditur; eosque canon, quamvis ætatem a synodo præfinitam non D exspectaverint, ab omni tamen culpa immunes esse decernit.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν ἕκτῳ κανόνι τῆς συνόδου ταύτης ὥρισται καθιέρωσιν κορῶν ἀπὸ πρεσβυτέρων μὴ γίνεσθαι, καὶ ἐν μδ'· ὥστε τὰς ἱερὰς παρθένους, ὅτε τῶν πατέρων χωρίζονται, ἐξ ὧν ἐφυλάττοντο, τῇ τοῦ ἐπισκόπου, ἢ, αὐτοῦ ἀπόντος, τῇ τοῦ πρεσβυτέρου προνοίᾳ ταῖς τιμιωτέραις γυναιξὶ παρατίθεσθαι. Ἔθος γὰρ ἦν προσάγεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις κόρας, καὶ καθιεροῦσθαι, ἀντὶ τοῦ ἀνατίθεσθαι τῷ Θεῷ, ὑπισχνουμένας παρθενεύειν, ὥστε ἐν τῇ ἁρμοδίῳ ἡλικίᾳ καὶ διακονίσσας χειροτονεῖσθαι αὐτάς. Εἰ οὖν τοιαύτης παρθένου ἀνατεθειμένης Θεῷ ἠράσθη τις δυνατὸς, ἢ ὑποψία ἦν ἁρπαγῆναι αὐτὴν παρά τινος ἀκολάστου, καὶ κίνδυνος ἐπήρτητο τῇ σωφροσύνῃ αὐτῆς, ἢ θανεῖν ἐκινδύνευσε, καὶ ἐδέετο ἐκείνη τε καὶ οἱ προσήκοντες αὐτῇ, μὴ χωρὶς τοῦ σχήματος τελειωθῆναι αὐτὴν, ἄδεια ἐδόθη τοῖς ἐπισκόποις καλύπτειν τὴν παρθένον, ἤγουν τὸ σχῆμα αὐτὴν ἐνδύειν καὶ πρὸ τοῦ κε' ἐνιαυτοῦ, ἵνα ἢ τοὺς ἀκολάστους ἐκφύγῃ, ὡς τελεσθεῖσα, ἢ μὴ τῆς παρούσης ἀτέλεστος ἐξέλθῃ ζωῆς, καὶ μὴ βλάπτεσθαι τοὺς ἐπισκόπους ἐκ τοῦ μὴ τηρηθῆναι τὸν καιρὸν, ὃν περὶ τῶν τοιούτων παρθένων ἡ σύνοδος ὥρισεν.

ARIST. « Quicumque velavit vel velabit virgi-
« nem ante annos 25, hoc est, habitum induit,
« sive induet, propter necessitatem, ut ama-
« torem potentem, vel raptorem, vel morbum
« mortiferum; iis, quibus illa curæ est, adhor-
« tantibus : nihil damni a synodo de isto anno
« accipiet. »

ΑΡΙΣΤ. « Ὅστις ἐκάλυψεν, ἢ καλύψει παρθένον πρὸ
« εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν, τοῦτ' ἔστι σχῆμα περιέ-
« βαλεν, ἢ περιβάλοι δι' ἀνάγκην, οἷον ἐραστὴν
« δυνατὸν, ἅρπαγα, ἢ θανατηφόρον νόσον· παρα-
« καλούντων, οἷς αὐτῆς μέλει· οὐδὲν ὑπὸ τῆς περὶ
« τούτου τοῦ ἐνιαυτοῦ συνόδου βλαβήσεται. »

Decimus octavus magni Basilii canon de ea, quæ Domino se offert, et matrimonio renuntiat, et vitam in sanctitate actam præfert, disserit, jubetque eam non admitti, nisi sit plusquam sexdecim vel etiam septemdecim annos nata. Pueriles enim voces

Ὁ μὲν ὀκτωκαιδέκατος κανὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου περὶ τῆς προσαγούσης ἑαυτὴν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταττομένης τῷ γάμῳ, καὶ τὸν ἐν ἁγιασμῷ προτιμώσης βίον, διαλαμβάνει, καὶ προστάττει μὴ παραδέχεσθαι, εἰ μὴ ὑπὲρ τὰ δεκαὲξ, ἢ καὶ δεκαεπτὰ

ἔτη γένηται· τὰς γὰρ παιδικὰς φωνὰς ἐπὶ τῶν τοιούτων βεβαίας οὐκ ἐπιτρέπει λογίζεσθαι· ὁ δὲ παρὼν κανὼν περὶ τῆς ἤδη προσελθούσης, καὶ τῷ γάμῳ ἀποταξαμένης, καὶ τὴν παρθενίαν ἐπαγγελλομένης διαγορεύει, καὶ διατάττεται κατὰ μηδέν τι βλάπτεσθαι τὸν ἐπίσκοπον, εἰ τὴν οὕτω προσαγαγοῦσαν ἑαυτὴν τῷ Θεῷ περιβάλλει τὸ σχῆμα πρὸ τῶν εἰκοσιπέντε ἐνιαυτῶν, καὶ συγκαλύψει αὐτὴν τῷ ἱερατικῷ τούτῳ κόσμῳ, διὰ ἀνάγκην τῆς παρθενικῆς σωφροσύνης· τυχὸν γὰρ δυνατός τις ἔσχεν ἔρωτα εἰς αὐτὴν καὶ συναλλάξαι γαμικὴν ἐβουλεύσατο συνοικέσιον· ἢ ἕτερός τις ἅρπαξ ἠβουλήθη ἁρπάσαι αὐτήν· καὶ διὰ τὸ μὴ προφασίσασθαι αὐτοὺς εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας, τὸ ἔτι ἀσχημάτιστον μένειν, καὶ ἄδηλον εἶναι λέγειν, εἰ ἀνετέθη τῷ Θεῷ, ἔσπευσεν ὁ ἐπίσκοπος συγκαλύψαι αὐτὴν τῷ ἱερατικῷ ἀμφιάσματι, ἵνα μή τις ἔχῃ πρὸς ἀπολογίαν καταφυγεῖν, καὶ ἄρνησιν τοῦ μὴ νύμφην αὐτὴν γενέσθαι Θεοῦ· ἢ πολλάκις καὶ ἐτελεύτα, καὶ συγγενεῖς αὐτῆς παρεκάλεσαν τὸν ἐπίσκοπον, καὶ πρὸ τῶν εἰκοσιπέντε ἐνιαυτῶν τελειωθῆναι, ἵνα μὴ ἀπέλθῃ χωρὶς τοῦ σχήματος.

ΚΑΝΩΝ ΡΚΗ'.

« Διὰ τὸ μὴ τοὺς ἐπισκόπους ἐπιπολὺ ἐν τῇ συνόδῳ « κατέχεσθαι, ἐξ ἑκάστης ἐπαρχίας τρεῖς ἐπιλέ« ξωνται δικαστάς. Ὁμοίως ἤρεσεν πάσῃ τῇ συν« όδῳ, διὰ τὸ μὴ ἐπιπολὺ τοὺς πρὸς τὴν σύνοδον « συναχθέντας ἐπισκόπους σύμπαντας κατέχεσθαι, « ἐξ ἑκάστης ἐπαρχίας ἀνὰ τρεῖς ἐπιλεγῆναι δι« καστάς. Καὶ ἐπελέγησαν ἐκ τῆς ἐν Καρχηδόνι « ἐκκλησίας Βικέντιος, Φουρτουνατιανὸς καὶ Κλά« ρος· ἐκ τῆς Νουμιδικῆς ἐπαρχίας Ἀλύπιος, « Αὐγουστῖνος καὶ Ῥεστιτοῦτος· ἐκ τῆς Βυζακη« νῆς ἐπαρχίας μετὰ τοῦ ἁγίου γέροντος Δονατια« νοῦ τοῦ πρωτεύοντος Κρεσκώνιος, Ἰουκοῦνδος « καὶ Αἰμιλιανός· ἐκ τῆς Μαυριτανίας Σιτιφένσης « Σεβηριανὸς, Ἀσιατικὸς καὶ Δονᾶτος· ἐκ τῆς « Τριπολιτανῆς ἐπαρχίας Πλαύτιος, ὁ κατὰ τὸ ἔθος « εἰς τοποτηρησίαν πεμφθείς· οἵτινες πάντες « μετὰ τοῦ ἁγιωτάτου γέροντος Αὐρηλίου σύμπαντα « σκοπήσουσιν· ἀφ' οὗ ᾔτησεν σύμπασα ἡ σύνοδος, « ἵνα πᾶσιν εἴτε πεπραγμένοις τοῖς ἤδη ἐκτε« λεσθεῖσιν, εἴτε ἐπιστολαῖς αὐτὸς ὑπογράψῃ. Καὶ « ὑπέγραψεν Αὐρήλιος, ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρχη« δόνι ἐκκλησίας, τῷ παρόντι ψηφίσματι συνῄνεσα, « καὶ παραναγνωσθέντι ὑπέγραψα. Ὁμοίως καὶ « οἱ πάντες ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ χρονοτριβησάντων τῶν ἀθροισθέντων ἐπισκόπων, ἔτι δὲ τινῶν λοιπαζομένων ζητημάτων, καὶ ἐξετασθῆναι μελλόντων, ἵνα μὴ καὶ ἔτι κατέχωνται καὶ χρονίσωσιν ἐπὶ πλέον, ἔδοξεν ἐξ ἑκάστης ἐπαρχίας τρεῖς ἐπιλεγῆναι προσμενοῦντας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπελθεῖν· τοὺς δ' ἐπιλεγέντας μετὰ τοῦ Αὐρηλίου σκοπῆσαι σύμπαντα καὶ οἰκονομῆσαι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπὶ πολὺ μὴ δυναμένων περιμένειν τῶν « εἰς τὴν σύνοδον ἐληλυθότων ἐπισκόπων, ἀνὰ « τρεῖς ἐξ ἑκάστης ἐπαρχίας ἐπιλεγῶσι. »

Πολλῶν προτεθέντων κανονικῶν ζητημάτων, καὶ

ad talia firmas reputari non permittit. Præsens autem canon de ea, quæ jam accedit, et matrimonio renuntiat, et virginitatem profitetur, præcipit, et decernit, episcopum nullo affectum fore incommodo, si eam, quæ se Deo sic offert, habitu induit, ante annos viginti quinque, et ornamento illo sacerdotali eam velaverit, propter virginalis pudicitiæ necessitatem. Forsitan enim potens aliquis amore erga illam flagravit, et matrimonium **662** contrahere animo habuit: vel alius aliquis raptor eam rapere voluit: et ut isti ad concupiscentiæ suæ expletionem non prætenderent, quod adhuc sine habitu manet, dicerentque non patere, an Deo consecratur, episcopus sacerdotali eam velare indumento festinavit, ne quis habeat quo ad apologiam confugiat, et denegationem, eam sponsam Dei non fuisse; vel sæpe et morti occubuit, et cognati illius episcopum hortati sunt, ut etiam ante viginti quinque annos perficeretur, ne sine habitu e vita hac emigraret.

CANON CXXVIII.

« Ut episcopi diu non detineantur in synodo, ex « unaquaque provincia tres judices eligantur. « Similiter placuit universæ synodo, ne episcopi « ad synodum collecti universi detineantur, ex « unaquaque provincia tres eligi judices. Et electi « sunt, ex Carthaginensi Ecclesia, Vincentius, « Fortunatianus et Clarus; ex Numidica provin« cia Alypius, Augustinus et Restitutus; ex By« zacena provincia, cum sancto sene Donatiano « primate, Cresconius, Jucundus et Æmilianus; « ex Mauritania Sitifensi, Severianus, Asiaticus « et Donatus; ex Tripolitana provincia, Plautius, « qui erat ex more in legationem missus: qui « omnes cum sanctissimo sene Aurelio omnia « considerabunt; a quo petivit universa synodus, « ut omnibus, sive actis, quæ jam perfecta erant, « sive epistolis, ipse subscriberet. Et subscripsit « Aurelius, episcopus Carthaginensis Ecclesiæ, « præsenti decreto consensi, et lecto subscripsi. « Similiter et omnes episcopi subscripserunt. »

ZONAR. Cum in hoc concilio celebrando multum temporis congregati episcopi consumpsissent, neque tamen adhuc quæstiones omnes explicatæ forent, ne diutius abesse cogerentur, tres ex unaquaque provincia eligi placuit, qui permanentes, facta aliis discedendi potestate, ipsi quæ reliqua erant cum Aurelio cognoscerent ac constituerent.

ARIST. « Quandoquidem episcopi, qui ad synodum « venerunt, diutius manere haud possunt, tres « ex unaquaque provincia eligantur. »

Multis canonicis quæstionibus propositis, et om-

nibus non solutis, placuit synodo, omnes episcopos (A) in ea congregatos diutius non detinendos esse, quoniam jam multum temporis præterlapsum fuisset : sed ut tres ex unaquaque provincia eligerent, et illi, una cum Aurelio Ecclesiæ Carthaginensis episcopo, reliqua determinarent.

« Rursus in hac synodo aderat Romanæ Ecclesiæ legatio. Post consulatum clarissimorum impp. Honorii XII et Theodosii VIII. August. a. d. tertio Cal. Junias Carthagine in secreto Restitutæ Ecclesiæ, cum Aurelius episcopus simul cum Faustino Piceni Potentinæ Ecclesiæ, Italorum provinciæ, legato Romanæ Ecclesiæ, Vincentio Culusitano, Fortunatiano Neapolitano, Mariano (B) Uzipantiota, Adeodato Simidicita, Pentadio Carpitano, Rufiano Muzuensiano, Prætextato Sicilibensita, Quodvultdeo Ucrensiano, Candido Abbiritano, Gallonio Uticensi, legatis proconsularis regionis; Alypio Thagavensino, Augustino Hipponeregiano, Posidio Calamensino, legatis Numidicæ provinciæ; Maximiano Acyrogensi, Jucundo **663** Suphetulentiano, Maximiano ex eodem; et Hilariano ex Orreoceliis, legatis Byzacenæ provinciæ; Novato Sitifensi et Leone Optensiano legatis Mauritanorum provinciæ Sitifensis; Ninello Rusurpensiano, Laurentio Icositano et Numeriano Rusuguniota, legatis Cæsariensis Mauritanorum provinciæ, ex universa synodo electis judicibus, assistentibus diaconis, præsideret; et (C) nonnullis peractis, multi episcopi ad reliqua peragenda rem extrahi ægre ferrent, et sufferre non possent, eo quod ad proprias ecclesias festinarent : placuit universæ synodo, ut ex omnibus eligerentur ex unaquaque provincia, qui residere deberent reliquorum finiendorum gratia; et factum est, ut ii adessent, quorum subscriptiones eos adfuisse testificantur. »

CANON CXXIX.

« Quod qui communione moti sunt, admitti non debent ad accusationem. Placuit ergo omnibus, Quoniam superioribus synodorum decretis de personis clericorum, quæ non debent ad accusationem admitti, definitum est, et non pertractatum est, quænam personæ non admittantur, propterea hoc recte statuimus, ut ad accusationem non admittatur, quisquis postquam communione motus fuerit, in eadem est adhuc segregatione, sive sit clericus, sive laicus, qui velit accusare. »

BALS. Sextus canon universalis secundæ synodi usius tractat quinam sint admittendi ad accusationem episcopi. Præsens enim canon de solis se-

μήπω πάντων λυθέντων· ἤρεσε τῇ συνόδῳ, μὴ πάντας τοὺς συναθροισθέντας ἐν αὐτῇ ἐπισκόπους καὶ ἔτι προσκαρτερεῖν, διὰ τὸ ἱκανὸν ἤδη παραῤῥυῆναι καιρόν· ἀλλὰ ἀνὰ τρεῖς ἀφ' ἑκάστης ἐπαρχίας ἐπιλεγῶσι, καὶ σύναμα τῷ Αὐρηλίῳ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς ἐν Καρχηδόνι Ἐκκλησίας τὰ λείποντα περατῶσαι.

« Πάλιν ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ παρῆν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἡ τοποτηρησία. Μετὰ τὴν ὑπατείαν τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ὀνωρίου τὸ δωδέκατον, καὶ Θεοδοσίου τὸ ὄγδοον, τῶν Αὐγούστων, τῇ πρὸ τριῶν καλανδῶν Ἰουνίων ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σήκρητον τῆς Ῥεστιτούτης Ἐκκλησίας, Αὐρηλίου τοῦ ἐπισκόπου ἅμα Φαυστίνῳ Πικένου τῆς Ποτεντινῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἰταλῶν χώρας, τοποτηρητῇ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, Βικεντίῳ Κουλουσιτανῷ, Φουρτουνατιανῷ Νεαπολίτῃ, Μαυριανῷ Οὐζιπαντιώτῃ, Ἀδεωδάτῳ Σιμηδικίτῃ, Πενταδίῳ Καρπιτανῷ, Ῥουφιανῷ Μουζουενσιανῷ, Πραιτεξτάτῳ Σικηλιβενσιώτῃ, Κουοδβουλτδέῳ Οὐκρενσιανῷ, Κανδίδῳ Ἀββιριτιανῷ, Γαλλωνίῳ Οὐτικενσιώτῃ, τοῖς τοποτηρηταῖς τῆς ἀνθυπατιανῆς χώρας· Ἀλυπίῳ Θαγαβενσινῷ, Αὐγουστίνῳ Ἱππωνηρεγιανῷ, Ποσσειδίῳ Καλαμενσινῷ, τοῖς τοποτηρηταῖς τῆς Νουμηδικῆς χώρας Μαξιμιανῷ Ἀχυρεγενσιώτῃ, Ἰουκούνδῳ Σουφετουλενσιανῷ, Μαξιμιανῷ ἐκ τοῦ αὐτοῦ, καὶ Ἱλαριανῷ τῷ ἀπὸ Ὀῤῥεοκελίων, τοῖς τοποτηρηταῖς τῆς Βυζακινῆς χώρας, Νοβάτῳ Σιτιφενσιώτῃ, καὶ Λέοντι Ὀπτενσιανῷ, τοῖς τοποτηρηταῖς τῆς Μαυριτανῶν χώρας τῆς Σιτιφένσης· Νινέλλῳ Ῥουσσουρπενσιανῷ Λαυρεντίῳ Ἰκοσιτανῷ, καὶ Νουμεριανῷ Ῥουσουγουνιώτῃ, τοῖς τοποτηρηταῖς τῆς Καισαριανῆς Μαυριτανῶν χώρας, ἐκ πάσης τῆς συνόδου κριταῖς ἐπιλεγεῖσι, παρεστώτων τῶν διακόνων, προκαθίσαντος· καὶ τινων ἐξανυσθέντων, πολλῶν δὲ ἐπισκόπων ἐπὶ τοῖς λοιποῖς ἐξανυσθησομένοις παρέλκειν ὀδυρομένων, καὶ ὑποφέρειν μὴ δυναμένων, διὰ τὸ, πρὸς τὰς ἰδίας ἐπείγεσθαι ἐκκλησίας, ἤρεσε συμπάσῃ τῇ συνόδῳ, ὥστε ἀπὸ πάντων ἐπιλεγῆναι ἐκ μιᾶς ἑκάστης ἐπαρχίας τοὺς ὀφείλοντας ἀποκαθίσαι χάριν τοῦ τὰ λοιπὰ περατῶσαι· καὶ ἐγένετο, ὥστε παρεῖναι ὑπογραφαὶ τὴν αὐτῶν παρουσίαν μαρτύρονται.

ΚΑΝΩΝ ΡΚΘ'.

« Ὅτι οἱ ἀπὸ κοινωνίας ὄντες εἰς κατηγορίαν οὐκ ὀφείλουσι προσδεχθῆναι. Ἤρεσε τοίνυν πᾶσιν· Ἐπειδὴ τοῖς ἀνωτέροις τῶν συνόδων ψηφίσμασι περὶ προσώπων κληρικῶν, τῶν μὴ ὀφειλόντων εἰς κατηγορίαν προσδεχθῆναι, ὡρίσθη, καὶ οὐκ ἐπεξεργάσθη, ποῖα πρόσωπα μὴ προσδεχθῶσιν, διὰ τοῦτο ὁρίζομεν τοῦτον ὀρθῶς εἰς κατηγορίαν μὴ εἰσδέχεσθαι, ὅστις, μετὰ τὸ ἀπὸ κοινωνίας γενέσθαι, ἐν αὐτῷ ἔτι τῷ ἀφορισμῷ ὑπάρχει, εἴτε κληρικὸς εἴη, εἴτε λαϊκὸς, ὁ κατηγορῆσαι βουλόμενος.

ΒΑΛΣ. Ὁ ἕκτος κανὼν τῆς οἰκουμενικῆς δευτέρας συνόδου πλατύτερον διαλαμβάνει, τίνες εἰσὶ προσδεκτέοι εἰς κατηγορίαν ἐπισκόπου. Ὁ γὰρ παρὼν

κανὼν περὶ μόνων φησὶ τῶν ἀφωρισμένων ἐνιστών-των κατηγορίαν κατά τινος. Ἀνάγνωθι οὖν τὸν ῥηθέντα κανόνα.

ΖΩΝΑΡ. Οὐ πᾶσιν ἐνδέδοται κατηγορεῖν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, ἀλλὰ τοῖς ὀρθοδόξοις καὶ ἀνεπιλήπτοις, καὶ μήτε ἀκοινωνήτοις, μήτε ὑπὸ κατηγορίαν ἐγκληματικὴν οὖσι, κατὰ τὸν ς' κανόνα τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου, ὃς πλατύτερον περὶ κατηγοριῶν τοιούτων διαλαμβάνει. Ὁ δέ γε παρὼν κανὼν περὶ μόνων ἀφωρισμένων διορίζεται, ὥστε εἰ μὴ τοῦ ἀφορισμοῦ λυθῶσι, μὴ δύνασθαι ἑτέρων κατηγορεῖν, κἂν κληρικοὶ εἶεν οἱ κατηγοροῦντες, κἂν λαϊκοί. Εἰ δὲ ἀκοινώνητοι κατηγορεῖν οὐ δύνανται, πολλῷ μᾶλλον οἱ τέλεον ἐκβεβλημένοι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οἱ αἱρετικοὶ καὶ οἱ σχισματικοί. Ζητητέον δὲ καὶ τὰ γραφέντα εἰς τὸν εἰρημένον ἕκτον κανόνα τῆς δευτέρας συνόδου.

ἈΡΙΣΤ. « Οὐ μαρτυρεῖ ὁ ἀφωρισμένος. »

Ἀνεπίληπτον δεῖ εἶναι τὸν μαρτυροῦντα· διὰ τοῦτο οὖν οὔτε κληρικὸς οὔτε λαϊκὸς ἀφωρισμένος, κατὰ ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ εἰς κατηγορίαν ἢ εἰς μαρτυρίαν παραδεχθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΡΑ'.

« Ὅτι δοῦλοι καὶ ἀπελεύθεροι καὶ πάντα τὰ ἠτι-
« μωμένα πρόσωπα κατηγορεῖν οὐκ ὀφείλουσιν.
« Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα πάντες οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ἴδιοι
« ἀπελεύθεροι εἰς κατηγορίαν μὴ προσδεχθῶσιν·
« καὶ πάντες οὓς πρὸς κατηγορητέα ἐγκλήματα οἱ
« δημόσιοι νόμοι οὐ προσδέχονται· πάντες ἔτι μὴν
« οἱ τοῖς τῆς ἀτιμίας σπίλοις ἐῤῥαντισμένοι, τοῦτ'
« ἔστιν μῖμοι, καὶ ὅσα ταῖς αἰσχρότησιν ὑποβέβλην-
« ται πρόσωπα· αἱρετικοὶ ἔτι μὴν εἴτε Ἕλληνες
« εἴτε Ἰουδαῖοι· πλὴν ὅμως πᾶσιν, οἷς ἡ τοιαύτη
« κατηγορία ἀρνεῖται, ἐν ταῖς ἰδίαις αἰτίαις
« τὴν τοῦ κατηγορεῖν ἄδειαν μὴ ὀφείλειν ἀρ-
« νεῖσθαι.

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν ἀπὸ τῶν ἐν τῷ ς' κανόνι τῆς δευτέρας συνόδου γεγραμμένων σαφηνίζεται. Διαλαμβάνει γὰρ μὴ δύνασθαι δούλους καὶ ἀτίμους καὶ αἱρετικούς, καὶ πάντας ἁπλῶς οὓς καὶ οἱ νόμοι κωλύουσιν, ἐγκληματικὰ δικαστήρια ἐνιστᾷν, καὶ κατηγορεῖν ἱερωμένων· Πλήν, φησίν, οὗτοι πάντες, οἰκεῖον διαφέρον ἔχοντες, οὐ κωλυθήσονται κινεῖν ἐγκληματικὰ δικαστήρια κατ' ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν. Ὥστε τὰ μὴ αὐτοῖς διαφέροντα ἐγκλήματα, ἤγουν τὰ δημόσια, παρὰ παντὸς δὲ κινεῖσθαι δυνάμενα, οἱ τοιοῦτοι γυμνάζειν κεκώλυνται· καὶ σημείωσαι τοῦτο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀπελευθέρων μέμνηται ὁ κανών, γίνωσκε ὅτι οἱ ἀπελεύθεροι κατ' ἄλλων μὲν ἐγκληματικὸν δικαστήριον ἐνιστᾷν δύνανται· κατὰ δὲ τῶν ἐλευθερωσάντων αὐτούς, τῶν καὶ λεγομένων πατρώνων, ἐνιστᾷν οὐ δύνανται. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ η', θ', ι', ια' κεφαλ. τοῦ λδ' τίτλ. τοῦ ξ' βιβλ. καὶ μάθῃς τίνες εἰσὶν οἱ κωλυόμενοι κινεῖν ἐγκληματικὸν δικαστήριον· καὶ πῶς οἱ ἀπελεύθεροι περὶ τοιούτων κατὰ τῶν οἰκείων πατρώνων οὐκ ἐνάγουσι. Φασὶ γάρ, Χωρὶς τῶν κεκωλυμένων οἱ ἄλλοι δύνανται κινεῖν τὰ δημόσια. Κωλύονται δέ τινες διὰ φύσιν ἢ ἡλικίαν,

A gregatis, accusationem adversus aliquem instituentibus, loquitur. Lege ergo dictum canonem.

ZONAR. Episcopos aut clericos accusare, non quibusvis concessum est, sed tantum orthodoxis, qui ab omni prava suspicione alieni, et neque communione moti, neque judicii laqueis obstricti sunt: ut ex sexto canone secundæ œcumenicæ synodi, in quo de accusationibus hujusmodi disseritur, facile licet animadvertere. Hoc vero canone de iis tantummodo qui sunt segregati statuitur, ut nisi prius a segregatione absoluti fuerint, alios accusandi, sive clerici illi, sive laici sint, facultate careant. Quod si segregatis accusationem suscipere haud licet, multo minus ii, qui ab Ecclesia penitus ejecti sunt,
B hæreticique ac schismatici, poterunt. Vide quæ in allatum secundæ synodi canonem hac de re antea scripsimus.

ARIST. « Excommunicatus non dat testimonium. »

Testem inculpatum esse oportet. Idcirco nec clericus nec laicus excommunicatus in accusationem aut testimonium contra episcopum clericumve admittetur.

CANON CXXX.

« Quod servi, et liberti, et omnes infames personæ
« accusare non debent. Similiter placuit ut om-
« nes servi et liberti proprii ad accusationem non
« admittantur; et omnes quos ad accusanda cri-
« mina leges civiles non admittunt; et omnes præ-
C « terea infamiæ labe aspersi, hoc est, mimi, et
« quæcunque personæ turpitudini sunt obnoxiæ,
« præterea hæretici, sive Judæi sive Græci: sed
« tamen omnibus **664** quibus hæc negatur
« accusatio, in propriis causis accusandi facultas
« non negetur. »

BALS. Hic quoque canon ab iis, quæ in canone 6 secundæ synodi scripta sunt, declaratur. Tractat enim non posse servos, et infames, et hæreticos, et omnes omnino quos leges prohibent, criminalia judicia instituere, et sacratos accusare: sed hi omnes, inquit, si habeant quod privatim eorum intersit, non prohibebuntur criminale judicium movere ad-
D versus episcopos et clericos. Quamobrem crimina quæ ad ipsos non pertinent, seu publica, a quolibet autem moveri possunt, ii intentare prohibentur: et nota hoc. Quia autem etiam libertorum meminit canon, scias quod liberti de his adversus alios quidem criminalia judicia possunt intendere: adversus eos autem, qui illos manumiserunt, patronos scilicet, non possunt. Et lege cap. 8, 9, 10, 11 tit. 34 libri 60, et intelliges quinam ii sunt qui criminalia judicia movere prohibentur: et quomodo liberti de his adversus proprios patronos non agunt. Dicunt enim, Præter prohibitos alii possunt publica movere. Prohibentur autem aliqui propter naturam vel ætatem, ut mulier et impubes, et alii, ut qui in armis militant; aut, ut magistratus; alii ut infames,

vel turpis lucri captatores, et qui accipiunt, ut vel A accusent, vel non accusent, et qui duas accusationes adversus alios inscripserunt, alii propter suam conditionem, ut liberti patronorum; alii propter calumniæ suspicionem, ut qui falsum testimonium dixerunt; alii propter paupertatem, ut quorum facultates quinquaginta aureos non valebant. Hi autem omnes proprias injurias et cognatorum cædem persequi non vetantur. Filii autem et liberti a patre vel liberto possessione vi ejecti non possunt de vi judicium movere, sed agunt de recuperanda possessione. Nam et filius adversus matrem de supposito partu agit, eo quod non habet cohæredem, non vero eam falsi accusat. Mimos autem illos dicit, qui personas induunt, servorum forte, vel mulierum: non autem omnes thymelicos. Illi enim, qui tractant B instrumenta musica, bonæ sunt existimationis. Turpitudini autem sunt obnoxii, secundum canonem, lenones, qui meretricibus præsunt, et alii ejusmodi. Infames vero sunt cum aliis et bestiarii qui mercedem accipiunt, ut pugnent cum belluis, et pro lucro vitam suam projiciunt; non autem illi, qui virtutis ostentandæ gratia concertant cum bestiis. Non enim actio, sed animi propositum hic punitur: quia et ipsi reges pugnant cum bestiis.

ZONAR. Nec accusare servi, nec testimonium dicere, nec alia quædam exercere legibus permittuntur: liberti vero, alios quidem in judicium rei C quoque capitalis vocare possunt; non tamen eos, a quibus manumissi, aut eorum liberos, nec ad quos hæreditate patronatus jura pervenere. Est vero patronatus Latina dictio, a Græcis quoque usurpata, quæ jus quoddam auctoritatis in alium ac tutelæ indicat. Neque igitur servus ad episcopi aut clerici accusationem canon admittit, nec accusatorum libertos, nec aliquos alios, qui legum civilium constitutionibus ab accusatione criminali arcentur, neque infames, quales sunt mimi, quique cum bestiis pugnant vel qui gladiatoriam exercent. Per mimos vero scenicos omnes intellexit, quorum ex numero, qui quidem spectante imperatore artis suæ specimen edunt, honesti a legibus existimantur: qui vero in foro coram imperita multitudine ludos exhibent, D infames ducuntur. Similiter et ii qui cum bestiis pugnant, qui etiam venatores dicuntur, ut et gladiatores; si quidem fortitudinis ostentandæ gloriæque comparandæ studio bestiarios agunt aut gladiatores, nulla hinc eos honoris jactura consequitur: sin mercede conducti, ignominia notantur. Nam quicunque vitæ suæ haud parcens, eam pretio venalem habet, mortemque causa lucri contemnit; qui fieri potest, **665** ut existimationi suæ honorique parcat? Sed neque hæreticis aut infidelibus accusare datum est. Qui tamen omnes, si aliquid habeant privatæ controversiæ, ac de ea sibi judicium dari velint, etiam adversus episcopos et clericos audientur. Eadem sextus quoque secundæ synodi canon edicit. Tu quæ in eum scripta sunt vide.

ὡς γυνὴ καὶ ἄνηβος, καὶ ἄλλοι, ὡς ἐνόπλως στρατευόμενοι, ἄλλοι ὡς ἄρχοντες, ἄλλοι ὡς ἄτιμοι ἢ αἰσχροκερδεῖς, καὶ λαμβάνοντες ἐπὶ τῷ κατηγορῆσαι ἢ μὴ κατηγορῆσαι, καὶ οἱ δύο κατηγορίας καθ' ἑτέρων ἐγγραψάμενοι· ἄλλοι διὰ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, ὡς ἀπελεύθεροι τῶν πατρώνων· ἄλλοι δι' ὑποψίαν συκοφαντίας, ὡς οἱ ψευδομαρτυρήσαντες· ἄλλοι διὰ πενίαν, ὡς μὴ ἔχοντες πεντήκοντα νομισμάτων οὐσίαν. Οὗτοι δὲ πάντες ἐγκλήματα ἴδια καὶ φόνον συγγενῶν ἐκδικεῖν δύνανται. Παῖδες δὲ καὶ ἀπελεύθεροι βιαίως νομῆς ἐκβληθέντες παρὰ τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ πάτρωνος, τὸ μὲν ἔγκλημα τῆς βίας οὐ δύνανται κινεῖν· εἰς δὲ τὸ ἀναλαβεῖν τὴν νομὴν κινοῦσι. Καὶ ὁ υἱὸς γὰρ κατὰ μητρὸς περὶ ὑποβολιμαίου κινεῖ, διὰ τὸ μὴ σχεῖν αὐτὸν συγκληρονόμον, οὐ μὴν τὸ περὶ πλαστογραφίας. Μίμους μέντοι ἐκείνους λέγει, τοὺς προσωπεῖα ὑποδυομένους, δούλων τυχὸν ἢ καὶ γυναικῶν, καὶ μὴ πάντας τοὺς τῆς θυμέλης. Ἐκεῖνοι γὰρ οἱ τὰ μουσικὰ ὄργανα μεταχειριζόμενοι ἔντιμοί εἰσιν. Αἰσχρότησι δὲ ὑποβέβληνται κατὰ τὸν κανόνα οἱ προαγωγοί, οἱ πορνευουσῶν προϊστάμενοι, καὶ ἕτεροι τοιοῦτοι. Καὶ ἄτιμοι δέ εἰσι σὺν ἄλλοις καὶ οἱ θηριομάχοι, οἱ μισθὸν λαμβάνοντες χάριν τοῦ πολεμῆσαι θηρίον, καὶ διὰ κέρδος τὴν οἰκείαν προδιδόντες ζωήν, οὐ μὴν οἱ διὰ ἐπίδειξιν ἀνδρείας θηριομαχοῦντες. Οὐ γὰρ ἡ πρᾶξις, ἀλλὰ ἡ προαίρεσις ἐνταῦθα κολάζεται· ὅτι καὶ βασιλεῖς θηριομαχοῦσιν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ δοῦλοι τοῖς νόμοις ἀπρόσδεκτοί εἰσιν εἰς τὸ ἀνάγειν ἢ μαρτυρεῖν καὶ εἰς ἕτερα· οἱ δὲ ἀπελεύθεροι κατὰ μὲν ἄλλων δύνανται ἐνάγειν καὶ ἐγκληματικῶς, κατὰ δὲ τῶν ἐλευθερωτῶν αὐτῶν, ἢ τῶν παίδων αὐτῶν, ἢ τῶν κληρονόμων τῶν ἐχόντων κατ' αὐτῶν πατρωνικὰ δίκαια οὐ δύνανται. Ἡ πατρωνία δὲ Ῥωμαϊκὴ οὖσα λέξις καὶ ἐξελληνιζομένη προστασία νοεῖται. Οὔτε οὖν δούλους δέχεται κατηγορεῖν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν ὁ κανών, οὔτε ἀπελευθέρους ἰδίους τῶν κατηγορουμένων, οὔτε τινὰς ἄλλους, οὓς οἱ πολιτικοὶ νόμοι κατηγορεῖν κωλύουσιν ἐπ' ἐγκλήμασιν, οὔτε ἀτίμους, οἷον μίμους καὶ θηριομάχους ἢ μονομάχους. Διὰ δὲ τῶν μίμων τοὺς σκηνικοὺς πάντας ἐδήλωσεν, ὧν οἱ μὲν, εἰωθότες ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τὰ ἑαυτῶν ἐνδείκνυσθαι ἐπιτηδεύματα, ἔντιμοι τοῖς νόμοις λογίζονται· οἱ δὲ ἐν πανηγύρεσι καὶ δημοτικαῖς συνελεύσεσι παίζοντες ἄτιμοι κρίνονται· ὁμοίως καὶ οἱ θηριομάχοι, οἳ καὶ κυνηγοὶ ὀνομάζονται, καὶ μονομαχοῦντες, εἰ μὲν δι' ἐπίδειξιν ἀνδρείας καὶ δόξης ἔρωτα θηριομαχοῦσιν ἢ μονομαχοῦσιν, ἐπίτιμοί εἰσιν· εἰ δὲ διὰ μισθόν, ἄτιμοι. Ὁ γὰρ τῆς οἰκείας ζωῆς μὴ φειδόμενος, ἀλλὰ μισθοῦ προδιδοὺς αὐτήν, καὶ θανάτου διὰ κέρδος καταφρονῶν, πῶς ἂν τῆς οἰκείας φείσεται ὑπολήψεως; ἀλλ' οὐδὲ αἱρετικοῖς ἢ ἀπίστοις δίδωσι κατηγορεῖν. Εἰ δὲ ἰδίας οἱ τοιοῦτοι αἰτίας ἔχουσι, καὶ περὶ τούτων ἐνάγουσι, προσδεχθήσονται, κἂν κατ' ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν ἐνάγωσι. Τὰ αὐτὰ δὲ διορίζεται καὶ ὁ ἕκτος κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου. Ἀναγνωστέον καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα.

'ΑΡΙΣΤ. « Καὶ ὁ δοῦλος, καὶ ὁ ἀπελεύθερος, καὶ ὁ « προκατηγορηθεὶς ἐπί τι τῶν οὐ προσδεχομένων « τῷ δημοσίῳ, καὶ ὁ μῖμος, καὶ ὁ Ἕλλην, καὶ ὁ « αἱρετικὸς, καὶ ὁ Ἰουδαῖος. »

Οὐ δεῖ ἀνεξετάστως τὰς κατὰ ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν κατηγορίας ἢ μαρτυρίας προσδέχεσθαι· ἀλλὰ ἀνακρίνειν τοὺς κατηγοροῦντας ἢ μαρτυροῦντας, ὁποῖοί εἰσι κατὰ τὸν ἕκτον κανόνα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου· καὶ εἰ μὲν τὸν βίον ἔχουσιν ἄμεμπτον, καὶ τὴν θρησκείαν ὀρθόδοξον, προσίεσθαι αὐτούς· εἰ δὲ ἢ δοῦλοί εἰσιν (οὗτοι γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν πολιτικῶν νόμων οὐδὲ καθ' οἱουδήτινος ἐγκληματικῶς ἢ χρηματικῶς, ἐνάγειν ἢ μαρτυρεῖν δύνανται), ἢ ἀπελεύθεροι ἴδιοι τοῦ κατηγορουμένου (κωλύονται γὰρ καὶ οὗτοι ἀπὸ νόμων κατὰ τῶν ἐλευθερωσάντων αὐτοὺς ἐπ' ἐγκλήμασι μαρτυρεῖν, διὰ τὸ ἀπαιτεῖσθαι τιμίους καὶ ἁγίους τοὺς πάτρωνας αὐτῶν, ἤτοι τοὺς ἐλευθερωτὰς, λογίζεσθαι), ἢ προκατηγορηθέντες καὶ μὴ προφανέντες ἀνεύθυνοι, ἢ ἐν δημοσίῳ κατακριθέντες δικαστηρίῳ, καὶ μήπω ἀπὸ βασιλικῆς εὐεργεσίας εἰς τὴν οἰκείαν ἐπιτιμίαν ἀποκαταστάντες, ἢ τὸν βίον ἐφύβριστον ἔχοντες, ὡς μῖμοι, καὶ σκηνικοί· ἢ τῆς ἡμετέρας θρησκείας ὄντες ἀλλότριοι, ὡς Ἰουδαῖοι, αἱρετικοί τε καὶ Ἕλληνες· οὐ παραδεχθήσονται εἰς κατηγορίαν ἢ εἰς μαρτυρίαν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν· διὰ τὸ μηδέν τι αὐτοὺς ἕτερον σπεύδειν ἢ μῶμον καὶ σπῖλον ταῖς ὑπολήψεσι προσάπτειν τῶν ἱερέων, καὶ ταραχὰς ἐπάγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

ΚΑΝΩΝ ΡΛΑ'.

« Ἵνα ὁ περὶ ἑνὸς ἐγκλήματος ἀποδεῖξαι μὴ δυνάμενος πρὸς ἕτερον μὴ εἰσδεχθῇ. Ὁμοίως ἤρεσεν, « ἵνα ὁσακισδήποτε κληρικοῖς ἀπὸ κατηγόρων « πολλὰ ἐγκλήματα ὑποβάλλωνται, καὶ ἓν ἐξ αὐ« τῶν, περὶ οὗ πρῶτον ἐπράχθη, ἀποδειχθῆναι « οὐκ ἠδυνήθη, πρὸς τὰ λοιπὰ μετὰ ταῦτα μὴ « προσδεχθῶσιν. »

ΒΑΛΣ. Ἐνεστήσατό τις διάφορα ἐγκλήματα κατά τινος ἱερωμένου, καὶ ἐγύμνασεν ἐκ τῶν πολλῶν ἕν· μὴ δυνηθεὶς δὲ τοῦτο ἀποδεῖξαι, ἠβούλετο γυμνάσαι τὰ λοιπά· φησὶν οὖν ὁ κανὼν ὅτι ὁ τοιοῦτος ἀπαράδεκτός ἐστι, ζητῶν κατεξετασθῆναί τι ἕτερον ἀφ' ὧν προέθετο· καὶ εἰκότως τοῦτο παρὰ τῶν Πατέρων ὡρίσθη. Ὁ γὰρ μὴ ἀποδείξας ὃ προέθετο πρῶτον ἔγκλημα, κἀντεῦθεν καταδικασθεὶς, ἢ ἔφθασε δοῦναι ἐγγραφάς· καὶ ὑφίσταται τὰ τῆς ταυτοπαθείας, ἤγουν ἀτιμοῦται, καὶ τὰ λοιπὰ πάσχει ὅσα καὶ ὁ κατηγορηθεὶς ἔμελλε παθεῖν· εἰ δ' ἂν κατεδικάσθη, καὶ διὰ τοῦτο γυμνάζειν ἐγκληματικὸν δικαστήριον οὐ δύναται ἤδη ἀτιμωθείς· ἢ οὐκ ἔφθασε δοῦναι ἐγγραφὰς, καὶ πάλιν ἀτιμοῦται ὡς συκοφάντης. Πλὴν τοῦτό τε καὶ ὁ παρὼν κανὼν χώραν ἔχει, ὡς οἶμαι, ὅταν ὁ δικάζων ἀποφήνηται κατὰ συκοφαντίαν προτεθῆναι περὶ τοῦ καταδικασθέντος τὸ πρώτως λαληθὲν ἔγκλημα. Εἰ γὰρ διαγνωσθῇ ὅτι οὐκ ἀπεδείχθη, ἐπεὶ οὐκ ἀτιμοῦται ὁ καταδικασθεὶς, καλῶς ἵνα γυμνάσῃ καὶ ἕτερον ἔγκλημα ἀφ' ὧν προέθετο. Καὶ ἀνάγνωθι κεφάλ. ι' τοῦ α' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, λέγον, Κατὰ τρεῖς τρόπους ἡ συκοφαντία γίνεται, καὶ τριπλῶς ἡ ἐπεξέλευσις. Ἡ

A ARIST. « Et servus, et libertus, et qui ante accusatur aliquo eorum criminum ob quæ ad publicum « judicium non admittitur, et mimus, et Græcus, « et hæreticus, et Judæus. »

Non oportet accusationes et testimonia contra episcopos vel clericos sine examinatione accipere : sed accusatores sive testes examinare, quales sint, juxta sextum synodi Constantinopolitanæ canonem. Et si quidem vita sint inculpati, et religione orthodoxi, eos admittere : sin autem vel servi sint (hi enim a legibus politicis contra neminem omnino in causa, vel criminali vel pecuniaria, accusationem ferre aut testimonium dare possunt), vel manumissi proprii accusati (a legibus enim et isti prohibentur contra eos qui ipsos manumiserunt, in criminibus

B testimonium dare, quia requiritur, ut patronos suos et liberatores honorandos sanctosque existiment), vel antea accusati et innocentes non visi, vel in publico condemnati judicio, et nondum ab imperatoria beneficentia ad integrum suum statum restituti, vel vitam contumeliosam agentes, ut mimi et scenici, aut a nostra religione alieni, ut Judæi, hæretici, et Græci : ad episcoporum aut clericorum accusationem sive testimonium non admittentur, propterea quod isti nihil aliud in animo habent et conatu, quam infamiam et maculam sacerdotum opinionibus affigere, et Eclcesiæ perturbationes afferre

CANON CXXXI.

C « Ut qui unum crimen probare non potest, ad alterum non admittatur. Similiter placuit ut quotiescunque clericis ab accusatoribus multa crimina objecta fuerint, et unum ex iis, de quo primum actum est, probari non potuerit, ad reliqua non admittantur. »

BALS. Adversus sacratum quemdam diversa quis crimina intendit, et ex multis unum tractandum suscepit : cum hoc autem probare non potuerit, reliqua quoque aggredi voluit. Dicit ergo canon eum non esse admittendum, dum vult de alio e propositis quæri, et hoc merito a Patribus definitum est. Qui enim primum propositum crimen non probavit, et ex eo ipso est condemnatus, vel dedit prius inscri-

D ptionem, et lege talionis punitus, scilicet fit infamis, et reliqua patitur, quæ etiam ille, qui accusatus est, erat passurus : sin autem est condemnatus, criminale propterea judicium movere non potest, ut qui sit infamis; vel prius inscriptionem non dedit, et rursus fit infamis, ut calumniator. Sed hic præsens quidem canon tunc locum habet, ut existimo, quando judex pronuntiarit crimen, de quo prius actum est, fuisse condemnato sycophantice objectum. Si enim prolatum fuerit, non esse probatum, quia condemnatus non fit infamis; recte alterum quoque crimen eorum, quæ objecit, persequetur. Lege caput decimum primi tituli sexagesimi libri, quod dicit : Tribus modis fit calumnia, et tripliciter vindicta sumitur. Vel enim calumniatur quispiam, ut licte

accusans; vel fit suæ causæ proditor, vera crimina occultans; vel judicium perfecte deserit, ab accusatione desistens. Non est autem omnino calumniator, qui non probat quod intendit: sed est in potestate judicis, postquam reum 666 absolverit, de eo quærere. Et si dixerit quidem, Non probasti, ei pepercit: si vero dixerit, Calumniatus es, eum condemnavit, etiamsi de pœna nihil dixerit. Sequitur enim; causæ enim inquisitio, non legis exsecutio, judici permissa est. Sin autem dixerit, Temere vel leviter fecisti, hoc est, non probasti, non facit ipsum calumniatorem, nec is pœnam subit.

ZONAR. Si quis plura crimina clerico vel episcopo objiciat, nec unum aliquod ex iis, de quo primo actum est, hoc est, quod primo in quæstionem disquisitionemque est adductum, demonstrare potuerit, sed non demonstratum maneat: in aliis quoque deinceps ejus accusationem recipi canon vetat.

ARIST. « Et qui multa objecit, et nihil probavit. »

Optima ratione et hic ad accusationem aut ad testimonium non admittetur; utpote qui calumniator videtur, et idcirco etiam infamis est, eo quod multas profert contra quemlibet accusationes, sed nihil probat.

CANON CXXXII.

Quos oportet ad testimonium admittere. Testes « autem ad testimonium non admittendos, quos « nec ad accusationem admitti præceptum est, « vel præterea quos ipse accusator a domo pro« pria produxerit. Testimonium autem intra qua« tuordecim annorum ætatem non admittatur. »

BALS. Postquam synodi Patres de accusatoribus dixerunt, nunc etiam de testibus statuunt: et dicunt eos, qui adversus sacratos ferre volunt testimonium in causis criminalibus, tales esse debere, quales etiam canones ad accusationem admittunt. Eos autem, qui non admittuntur ad accusationem, nec ad testimonium admitti. Ad hæc domesticos quoque testes canon reprobat. Similiter et impuberes, qui sunt scilicet quatuordecim annis minores. Ac canon quidem hos et solos non esse ad testimonium admittendos dicit. Primus autem titulus lib. XXI Basil. multos quoque alios a criminalis judicii testimonio repellit. Et lege eum titulum. Domestici autem testes accusatoris dicuntur, omnes qui cum eo habitant, et quibus ipse potest imperare. Dicit enim caput 6 primi titul. lib. XXI: Non est testis fide dignus, cui ego possum in accusando imperare; et cap. 24: Accusator testes domesticos non potest producere. Et cap. 27: Domestica testimonia reprobantur. Et thema 2 cap. 14 tit. 51 lib. 60, quod dicit, Furta domestica, si sint vilia, non sunt in publicam quæstionem referenda. Sunt autem domestica, quæ servi faciunt dominis, et liberti patronis, et mercenarii iis qui conduxerunt, apud eos

γὰρ συκοφαντεῖ τις ὡς πλαστῶς κατηγορῶν, ἢ προδότης τῆς ἰδίας ὑποθέσεως γίνεται, τὰ ἀληθῆ ἐγκλήματα κρύπτων, ἢ φυγοδικεῖ τελείως ἐναχωρῶν τῆς κατηγορίας. Οὐ πάντως δὲ συκοφάντης ἐστὶν ὁ μὴ ἀποδεικνὺς ὅπερ κατηγόρησεν, ἀλλ' ἐν τῇ κρίσει τοῦ δικαστοῦ ἐστι, μετὰ τὸ ἐλευθερῶσαι τὸν κατηγορούμενον, ζητῆσαι περὶ τούτου. Καὶ εἰ μὲν εἴπῃ, Οὐκ ἀπέδειξας, ἐφείσατο αὐτοῦ· εἰ δὲ εἴπῃ, Ἐσυκοφάντησας, κατεδίκασεν αὐτὸν, κἂν μηδὲν εἴπῃ περὶ τῆς ποινῆς. Ἐπακολουθεῖ γάρ· ἡ μὲν γὰρ τῆς ὑποθέσεως ζήτησις ἐπιτέτραπται τῷ δικαστῇ, οὐ μὴν ἡ τοῦ νόμου ἐπεξέλευσις· εἰ δὲ εἴπῃ, Προπετῶς ἐκίνησας, τουτέστιν, οὐκ ἀπέδειξας, οὐ ποιεῖ αὐτὸν συκοφάντην, οὐδὲ ποινὴν ὑφίσταται.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν διάφορά τις ἐγκλήματα προθήσει κατὰ κληρικοῦ ἢ ἐπισκόπου, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν εἰς πρᾶξιν, ἤτοι ζήτησιν καὶ ἐξέτασιν, προτεθῇ, καὶ μὴ ἀποδειχθῇ, ἀλλ' ἀναπόδεικτον μείνῃ, ἐπὶ τοῖς λοιποῖς τὸν κατήγορον ἀπρόσδεκτον εἶναι διορίζεται ὁ κανών.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ ὁ κατηγορήσας πολλὰ, καὶ ἐλέγξας οὐδέν. »

Εὐλόγως καὶ οὗτος εἰς κατηγορίαν ἢ εἰς μαρτυρίαν οὐ παραδέχεται, ὡς συκοφάντης φανεὶς, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄτιμος ὢν ἐκ τοῦ πολλὰ προθεῖναι κατά τινος αἰτιάματα, καὶ μηδέν τι ἐλέγξαι.

ΚΑΝΩΝ ΡΛΒ'.

« Τίνας δεῖ προσδέχεσθαι εἰς μαρτυρίαν. Μάρτυρας « δὲ εἰς μαρτυρίαν μὴ εἰσδέχεσθαι τοὺς μηδὲ πρὸς « κατηγορίαν εἰσδεχθῆναι παραγγελθέντας, ἢ ἔτι « μὴν οὓς αὐτὸς ὁ κατήγορος ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου « προσκομίσει. Μαρτυρία δὲ ἐντὸς χεῖρας ἐνιαυ« τῶν δεκατεσσάρων μὴ προσδεχθείη. »

ΒΑΛΣ. Εἰπόντες οἱ τῆς συνόδου περὶ τῶν κατηγόρων, νῦν καὶ περὶ μαρτύρων διατάττονται· καί φασι τοὺς θέλοντας καταμαρτυρεῖν ἱερωμένων χάριν ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων τοιούτους εἶναι οἵους καὶ πρὸς κατηγορίαν οἱ κανόνες παραδέχονται. Τοὺς δὲ μὴ παραδεχομένους εἰς κατηγορίαν μηδὲ εἰς μαρτυρίαν παραδέχεσθαι. Πρὸς τούτοις καὶ τοὺς οἰκειακοὺς μάρτυρας ἀποδοκιμάζει ὁ κανών. Ὡσαύτως καὶ τοὺς ἀνήβους, ἥττονας δηλονότι τῶν ιδ' ἐνιαυτῶν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν τούτους καὶ μόνους ἀπαραδέκτους πρὸς μαρτυρίαν εἶναί φησιν· ὁ δὲ ια' τίτλος τοῦ κα' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν καὶ ἑτέρους διαφόρους εἰς μαρτυρίαν ἐγκληματικοῦ δικαστηρίου ἀποπέμπεται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν τοιοῦτον τίτλον. Ἐκ τοῦ οἴκου δὲ τοῦ κατηγοροῦ λογίζονται μάρτυρες οἱ συνοικοῦντες αὐτῷ πάντες, καὶ οἱ κελεύεσθαι παρὰ τούτου δυνάμενοι. Φησὶ γὰρ τὸ ς' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ κα' βιβλίου· Οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος μάρτυς ὁ κελεύεσθαι δυνάμενος παρ' ἐμοῦ ἐπὶ τῷ μαρτυρῆσαι. Καὶ κεφάλ. κδ'· Ὁ κατήγορος οἰκειακοὺς μάρτυρας οὐ δύναται παράγειν. Καὶ κεφάλ. κζ'· Αἱ οἰκειακαὶ μαρτυρίαι ἀποδοκιμάζονται. Καὶ θέμα β' τοῦ ιδ' κεφαλ. τοῦ να' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, λέγον· Τὰς οἰκειακὰς κλοπὰς εὐτελεῖς οὔσας οὐ δεῖ φέρειν εἰς

δημοσίαν ἐξέτασιν. Οἰκειακοὶ δέ εἰσιν, ἃς δοῦλοι A ποιοῦσι δεσπότῃ, καὶ ἀπελεύθεροι τοῖς πάτρωσι, καὶ μίσθιοι τοῖς μισθωσαμένοις παρ' αὐτοῖς διάγοντες. Τοῦ δὲ παρόντος κανόνος λέγοντος τοὺς ἥττονας τῶν ιδ' ἐνιαυτῶν μὴ μαρτυρεῖν, ἀλλὰ τοὺς ἐπέκεινα τούτου τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ κ' κεφ. τοῦ α' τίτλ. τοῦ κα' βιβλίου λέγοντος οὕτω ῥητῶς· Ὁ κατήγορος οὐ δύναται καλεῖν εἰς μαρτυρίαν τὸν δημοσίως κατηγορούμενον, οὔτε τὸν ἥττονα τῶν εἴκοσιν ἐτῶν· ἐρωτήσει τις, Τίνι προσέχειν ὀφείλομεν; Καὶ δοκεῖ μοι μᾶλλον τῷ νόμῳ. Εἰς γὰρ μαρτυρίαν ἐγκληματικῆς ὑποθέσεως ὁ ἥττων τῶν εἴκοσιν ἐνιαυτῶν καὶ ἐπέκεινα τῶν ιδ' χρόνων ὑπάρχων οὐκ ἔστι παραδεκτέος· ὡς μηδὲ βεβηκὸς ἔχων φρόνημα. Ἔστι δὲ καὶ ὁ νόμος κατὰ πολὺ μεταγενέστερος τοῦ κανόνος, διὰ τὸ μετὰ χρόνους πολλοὺς τῆς παρούσης συνόδου δεχθῆναι B τοῦτον εἰς τὴν τῶν Βασιλικῶν ἀνακάθαρσιν. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα οε'.

ΖΩΝΑΡ. Εἰπόντες οἱ τῆς συνόδου περὶ κατηγόρων, νῦν καὶ περὶ μαρτύρων διατάττονται, καί φασι τοὺς κωλυομένους ἐγκληματικῶς ἐνάγειν, μηδὲ εἰς μαρτυρίαν προσδέχεσθαι. Καὶ τοὺς προσδέχεσθαι δὲ ὀφείλοντας μὴ ἀνήβους εἶναι. Οἱ γὰρ μήπω τὸν ιδ' ἐνιαυτὸν τῆς ἡλικίας αὐτῶν προβάντες ἄνηβοί εἰσιν. Ἀνήβοις δὲ, οἷς μήπω τὸ φρόνημα σταθηρὸν, μαρτυρεῖν οὐ δοθήσεται. Ἀλλ' οὐδὲ οἰκειακοὺς μάρτυρας τὸν κατήγορον παραγαγεῖν δίδωσιν. Οἰκειακοὶ δέ εἰσιν, οἱ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ· οὐ πάντας δὲ τοὺς τοιούτους κωλύουσιν οἱ νόμοι μαρτυρεῖν, ἀλλά τινας, ἤγουν ὑπεξουσίους αὐτοῦ τοῦ παράγοντος αὐτοὺς ἢ ὑποχειρίους εὐτελεῖς, καὶ προστάσσε- C σθαι δυναμένους, καὶ εἰ μὴ πείθοιντο κολαζομένους. Εἰ δὲ ἀξιόλογοι εἶεν ὑποχείριοι, οἷον ἱερεῖς, ἢ διάκονοι, ἢ γραμματικοὶ, καὶ ὅσοι ὅμοιοι τούτοις, οὐκ ἀπρόσδεκτοι ἔσονται πρὸς μαρτυρίαν.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ ὁ μὴ ἐνιαυτῶν δεκατεσσάρων. »

Καὶ οὗτος εἰς μαρτυρίαν ἄδεκτος διὰ τὴν τῆς ἡλικίας ἀτέλειαν· δεῖ γὰρ τὸν μαρτυροῦντα σὺν τῷ ἔντιμον καὶ ὀρθόδοξον εἶναι καὶ σταθηρότητα ἔχειν· ὁ δὲ ἄνηβος ὀλισθηρός ἐστι τὴν διάνοιαν. Τὸ δὲ δεύτερον θέμα τοῦ ἑπτακαιδεκάτου κεφαλαίου τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ εἰκοστοῦ α' βιβλίου, οὐδὲ τὸν ἥττονα τῶν εἴκοσιν ἐτῶν εἰς μαρτυρίαν κατά τινος ἐπ' ἐγκλήμασι παραδέχεται. D

« Ὁ κατήγορος ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου μάρτυρας οὐ « καθίστησι. »

Αἱ οἰκειακαὶ μαρτυρίαι ἀπόβλητοι καὶ ἀπὸ νόμων εἰσί· φησὶ γὰρ τὸ κα' κεφάλαιον τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ κα' βιβλίου ῥητῶς οὑτωσί· Ὁ κατήγορος οἰκειακοὺς αὐτοῦ μάρτυρας οὐ δύναται παράγειν· καὶ τὸ κε' κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου, ὡς αἱ οἰκειακαὶ μαρτυρίαι ἀποδοκιμάζονται. Μάρτυρας δὲ οἰκειακοὺς νοήσεις τοὺς ὑπὸ ἐξουσίαν τινὸς τελοῦντας, καὶ δυναμένους προστάττεσθαι παρ' αὐτοῦ· οἱ τοιοῦτοι γὰρ οὔτε ὑπὲρ αὐτοῦ, ἢ κατ' ἄλλου, κατηγοροῦντος αὐτοῦ, εἰς μαρτυρίαν παραδεχθήσονται ἢ ἐπ' ἐγκληματικῇ ἢ ἐπὶ χρηματικῇ αἰτιάσει. Εἰ δὲ ἕτερός τις ἐνάγει, καὶ βούλεται ἄλλου οἰκειακῇ μαρτυρίᾳ

degentes. Cum autem præsens canon dicat eos qui sunt quatuordecim annis minores, non dicere testimonium, sed eos qui sunt ultra illam ætatem; et vicesimum caput primi tituli lib. XXI dicat expresse: Non potest accusator vocare in testimonium eum qui publice accusatur, nec eum qui est minor viginti annis: rogaverit quispiam, quid sit sequendum. Et mihi videtur lex esse magis sequenda: in testimonium enim causæ criminalis, qui minor est viginti annis, licet sit major quatuordecim annis, non erit admittendus: ut qui nec firmum judicium, nec adhuc constantem prudentiam habeat. Est autem lex canone multo posterior; eo quod longo tempore post hanc synodum in Basilicorum repetitam prælectionem ille receptus sit. Lege sanctorum apostolorum septuagesimum quintum canonem.

ZONAR. Postquam de accusatoribus synodi Patres dixerunt, de testibus quoque statuunt, ac eos, qui accusare prohibentur, a testimonio quoque dicendo **667** arceri jubent. Ad hæc impubeles quoque rejiciunt, qui quartum decimum videlicet ætatis annum non excessere; quibus, cum mentis constantia desit, testimonii quoque dicendi ratio haud constabit. Sed neque domesticos testes producendi potestas accusatori data est. Sunt vero domestici testes, qui ex ipsius accusatoris domo prodeunt: qui tamen non omnes testimonium dicere legibus prohibentur, sed aliqui tantum, ii nimirum, qui ipsos producentis potestati obnoxii, aliisve subjecti, viles sunt, quibus et imperari, et nisi imperio pareant, pœna infligi potest. Nam si honestiorem in familia locum obtineant, utpote sacerdotes, diaconi, vel grammatici, et quicunque hujus generis, a testimonio dicendo nequaquam excludentur

ARIST. « Et qui annos quatuordecim nondum « transegit. »

Et hic ad testimonium non est admittendus, propter ætatis imperfectionem. Testem enim oportet, non tantum bonæ esse famæ et orthodoxum, sed et stabilitatem habere: at qui pubertatem nondum attigit, judicio lubricus est. At secundum thema cap. 17 tit. 1 lib. XXI, nec viginti annis minorem ad testimonium contra quempiam in causa criminali dandum admittit.

« Accusator e propria domo testes non pro« ducit. »

Testimonia domestica etiam a legibus sunt rejicienda. Nam cap. 21 tit. 1 lib. XXI sic expresse dicit: Accusator domesticos suos testes non potest producere: et cap. 25 ejusdem tituli et libri, quod testimonia domestica improbantur. Testes autem domesticos intelligas, qui potestati cujuslibet subjecti sunt, et quibus ipse mandare potest: tales enim, nec pro eo, nec contra alium, eo accusante, in testimonium recipientur, in causa vel criminali vel pecuniaria. Si alius autem quispiam accuset, et alius domestico testimonio uti vellet, non prohibetur. Nam ex una domo potest et pater et filius

qui est sub potestate, et duo filii fratres simul sub potestate, vel contra aliquem vel pro aliquo testimonium dicere, ut cap. 15 ejusdem lib., tit. 1 lib. XXI statuit.

CANON CXXIII.

« De episcopo, qui eum a communione removit, qui « sibi soli proprium crimen confessus est. Similiter placuit ut, si episcopus dicat aliquem sibi « soli proprium crimen esse confessum, et ille « neget, ne existimet episcopus id ad suam injuriam pertinere, quod ei soli fides non habetur: « etiamsi propriæ conscientiæ scrupulo dicat se « nolle ei, qui negat, communicare. »

BALS. Ut est verisimile, quidem laicus, vel clericus proprio episcopo confessus est de aliquo a se commisso peccato. Et cum causa publice acta esset, qui confessionem quidem fecerat crimen inficiabatur; episcopus autem eum redarguebat. Et ideo volebat eum, qui confessus fuerit, puniri, tanquam qui ipsum injuria affecisset; eo quod non annueret iis, quæ ab ipso dicebantur. Dicit ergo canon, episcopum injuria non affici, si fides illi non adhibeatur soli dicenti, eum, qui accusatur, crimen sibi deposuisse: etiamsi dicat episcopus, Nolo eum ad communionem admittere, cum mea in eo conscientia offendatur, propterea quod crimen confessus est. Interrogabit autem quispiam, cum canon non esse admittendum ducat episcopi testimonium, tanquam unius hominis, secundum legem quæ dicit: Non **668** est unius admittendum testimonium, etiamsi sit senator: audieturne episcopus, tanquam ei, qui accusatur, recte non communicans, propter confessionem, an non? *Solutio.* Mihi videtur quod, etiamsi revera confessus est, qui accusatur, ex eo solo non poterit episcopus eum a communione separare, ut qui non sit condemnatus: si autem hoc fecerit, ut qui sine ratione hominem a spirituali communione separaverit, separabitur et ipse a majori antistite, eo, qui confessus est, absoluto. Nota ergo præsentem canonem propter episcopos et monachos, qui peccatorum hominum confessiones audiunt, et testimonium ferunt adversus eos, qui dicuntur fecisse apud ipsos confessionem criminis. Quod autem non est admittendum unius testimonium, lege etiam canonem 75 sanctorum apostolorum. Sanctissimus quidem certe patriarcha dominus Lucas excommunicationis pœnæ subjecit monasterii Gerotrophii præfectum, qui fuerat archiepiscopus Heracleæ, quod tale testimonium tulisset adversus suum spiritualem filium.

ZONAR. Quamvis episcopus alicujus se crimina, ob quæ is communione movendus est, ipsius confessione cognovisse affirmet, qui tamen ejusmodi quidpiam confessum se esse neget; soli episcopo in ea re fides non habebitur. Neque vero, inquiunt Patres, in eo injuriam sibi fieri episcopus existimet,

A χρήσασθαι, οὐ κεκώλυται. Ἀπὸ γὰρ ἑνὸς οἴκου, δύναται καὶ πατὴρ, καὶ υἱὸς ὑπεξούσιος, καὶ δύο συνυπεξούσιοι υἱοὶ ἀδελφοὶ καὶ κατά τινος καὶ ὑπέρ τινος μαρτυρεῖν· ὡς τὸ πεντεκαιδέκατον κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ πρώτου τίτλου τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου βιβλίου διαλαμβάνει.

ΚΑΝΩΝ ΡΚΓ'.

« Περὶ ἐπισκόπου τοῦ ἀπὸ κοινωνίας ποιοῦντος τὸν « αὐτῷ μόνῳ τὸ ἴδιον ἔγκλημα ὁμολογήσαντα. « Ὁμοίως ἤρεσεν ἵνα, ἐάν ποτε ἐπίσκοπος λέγῃ « τινὰ αὐτῷ μόνῳ τὸ ἴδιον ἔγκλημα ὁμολογῆσαι, « καὶ ἐκεῖνος ἀρνεῖται, μὴ λογίσηται ὁ ἐπίσκοπος « εἰς ἰδίαν ὕβριν συντείνειν, ὅτι αὐτὸς μόνος οὐ « πιστεύεται· εἰ καὶ τῷ σκανδάλῳ τῆς ἰδίας συν-
B « ειδήσεως λέγει μὴ θέλειν ἑαυτὸν κοινωνεῖν τῷ « ἀρνουμένῳ. »

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικε, τὶς λαϊκὸς ἢ καὶ κληρικὸς ἐξωμολογήσατο τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ περί τινος ὑπ' αὐτοῦ πραχθέντος ἁμαρτήματος. Καὶ λαληθείσης τῆς ὑποθέσεως ἐπὶ κοινοῦ, ὁ μὲν τὴν ἐξομολόγησιν ποιησάμενος ἠρνεῖτο τὸ ἔγκλημα· ὁ δὲ ἐπίσκοπος ἤλεγχε τοῦτον. Διὸ καὶ ἤθελε τὸν ἐξομολογησάμενον τιμωρηθῆναι ὡς ὑβριστὴν αὐτοῦ, διὰ μὴ κατανεύειν εἰς τὰ λεγόμενα παρὰ τούτου. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν ὅτι οὐκ ἔστιν ὕβρις τοῦ ἐπισκόπου τὸ μὴ πιστεύεσθαι αὐτὸν καὶ μόνον λέγοντα καταθέσθαι ἐπ' αὐτῷ τὸ ἔγκλημα τὸν κατηγορούμενον· κἂν λέγῃ ὁ ἐπίσκοπος ὅτι, Οὐ θέλω προσδέξασθαι αὐτὸν εἰς κοινωνίαν, σκανδαλιζομένης ἐπ' αὐτῷ τῆς συνειδήσεώς μου, διὰ τὴν ἐξο-
C μολόγησιν τοῦ ἁμαρτήματος. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς τοῦ κανόνος ἀπαράδεκτον λογιζομένου τὴν τοῦ ἐπισκόπου μαρτυρίαν, ὡς ἀνθρώπου ἑνὸς, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα, Ἑνὸς μαρτυρία οὐκ ἔστι δεκτὴ, κἂν συγκλητικός ἐστιν, ἀκουσθήσεται ὁ ἐπίσκοπος, ὡς εὐλόγως μὴ συγκοινωνῶν τῷ κατηγορουμένῳ διὰ τὴν ἐξομολόγησιν, ἢ μή; *Λύσις.* Ἐμοὶ δοκεῖ ὡς, κἂν τῇ ἀληθείᾳ ἐξωμολογήσατο ὁ κατηγορούμενος, ἀπὸ μόνου τούτου οὐ δυνήσεται αὐτὸν χωρίσαι τῆς κοινωνίας ὁ ἐπίσκοπος, ὡς μηδὲ καταδικασθέντα· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσει, ὡς ἀνευλόγως χωρίσας τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς πνευματικῆς κοινωνίας, χωρισθήσεται καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ μείζονος ἀρχιερέως, τοῦ ἐξομολογησαμένου λυομένου. Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα διὰ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς δεχομένους ἀνθρώπων
D λογισμοὺς μοναχοὺς, καὶ μαρτυροῦντας κατὰ τῶν λεγομένων ποιῆσαι πρὸς αὐτοὺς ἐξομολόγησιν τοῦ ἁμαρτήματος. Ὅτι δὲ ἀδεκτός ἐστιν ἡ τοῦ ἑνὸς μαρτυρία, ἀνάγνωθι καὶ τὸν οε' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Ὁ μέντοι ἁγιώτατος πατριάρχης κῦρις Λουκᾶς ἐπιτιμίῳ ἀλειτουργησίας καθυπέβαλλε τὸν καθηγούμενον τῆς μονῆς τοῦ γηροτρόφου, τὸν γεγονότα ἀρχιεπίσκοπον Ἡρακλείας, τοιοῦτόν τι μαρτυρήσαντα κατὰ πνευματικοῦ παιδὸς αὐτοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Κἂν ἐπίσκοπος λέγῃ ἐξομολογήσασθαι αὐτῷ τινα ἁμάρτημα χωρίζον αὐτὸν τῆς κοινωνίας, ὁ δὲ ἀρνῆται, λέγων μὴ εἰπεῖν αὐτῷ τοιοῦτον ἁμάρτημα, οὐ πιστευθήσεται μόνος ὁ ἐπίσκοπος. Καὶ τοῦτο, φασὶν οἱ Πατέρες, μὴ λογιζέσθω τῷ ἐπισκόπῳ εἰς ὕβριν, ὅτι οὐ πιστεύεται μόνος, καὶ λοιπὸν

ἀναγκάζεται συγκοινωνεῖν ἐκείνῳ, κἂν λέγῃ ὁ ἐπίσκοπος ὅτι Οὐ θέλω προσδέξασθαι αὐτὸν εἰς κοινωνίαν, σκανδαλιζομένης ἐπ' αὐτῷ τῆς συνειδήσεώς μου. Σκινδαλμὸν γὰρ ἢ τὸ σκάνδαλον νοητέον ἢ τὸν θόρυβον τῆς συνειδήσεως θορυβουμένης καὶ ταραττομένης διὰ τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ ἁμαρτήματος.

ΑΡΙΣΤ. « Λέγων ἐπίσκοπος ὅτι Τὸ ἔγκλημα κατὰ « μόνας ὁ πέλας μοι ὡμολόγησεν, εἰ ὁ πέλας ἀρ- « νεῖται, οὐκ εὔπιστος.

Οὐ χρὴ πιστεύεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ λέγοντι ὡς Κατὰ μόνας ὁ δεῖνα κληρικὸς ἔγκλημά μοι ὡμολόγησε, καὶ διὰ τοῦτο ἢ τοῦ βαθμοῦ ἢ τῆς κοινωνίας αὐτὸν ἀπείργω. Εἰ γὰρ ἀρνεῖται ἐκεῖνος, ὃν ὁμολογῆσαι λέγει, οὐκ ὀφείλει καταδικάζειν αὐτὸν ἢ ἰδίαν ὕβριν τοῦτο λογίζεσθαι, ὅτι αὐτὸς οὐ πιστεύεται μόνος.

ΚΑΝΩΝ ΡΛΔ'.

« Ἵνα μὴ, ὡς ἔτυχε, τινὰ στερήσῃ τῆς κοινωνίας « ἐπίσκοπος. Ἐφ' ὅσον τῷ ἀφωρισμένῳ μὴ κοινω- « νεῖ ὁ ἴδιος ἐπίσκοπος, τῷ αὐτῷ ἐπισκόπῳ ἄλλοι « μὴ συγκοινωνήσουσιν ἐπίσκοποι· ὥστε μᾶλλον « παραφυλάττεσθαι τὸν ἐπίσκοπον μὴ λέγειν κατά « τινος, ὅπερ ἀποδείξεσιν ἐλέγξαι παρ' ἑτέροις οὐ « δύναται. »

ΒΑΛΣ. Ὃ παρεσιώπησεν ὁ ἀνώτερος κανὼν, οὗτος προήνεγκεν εἰς φανερόν. Τὸ δὲ ἦν τὸ, Ἐὰν μὴ θελήσῃ ὁ ἐπίσκοπος κοινωνῆσαι τῷ παρ' αὐτοῦ ἀφορισθέντι, ὡς ἔγκλημά τι αὐτῷ ἐξαγορεύσαντι, τί ἐπὶ τῷ τοιούτῳ ἐπισκόπῳ γενήσεται ἀνευλόγως ἀφορίσαντι καὶ πρὸ καταδίκης τὸν ἄνθρωπον; Φησὶ γοῦν ὅτι ἐὰν ἀφορίσῃ τινὰ ἀνευλόγως, ἐφ' ὅσον καιρὸν ἐκεῖνος οὐ κοινωνεῖ τῷ ἀφορισθέντι, μηδὲ ἐκείνῳ τῷ ἀφορίσαντι δηλαδὴ, κοινωνῶσιν οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι. Ἐπάγει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν, ἵνα μὴ ταχεῖς καὶ ἀπερίσκεπτοι ὦσι πρὸς κατηγορίας καὶ πρὸς ἀφορισμὸν, καὶ μὴ κατά τινων λέγωσιν ἃ ἐλέγξαι οὐ δύνανται. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ παρόντος κανόνος οὕτω κολάζεται ὁ ἀνευλόγως ἀφορίσας ἐπίσκοπος. Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι οὐ μόνον ταῦτα οὕτω κολασθήσεται ὁ τοιοῦτος ἐπίσκοπος, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνευλόγου τούτου ἀφορισμοῦ λαληθέντος παρὰ μείζονι ἀρχιερεῖ, ὁ μὲν ἀφορισθεὶς λυθήσεται τοῦ ἀφορισμοῦ, ὁ δὲ ἀφορίσας τιμωρηθήσεται κατὰ τὴν Ἰουστινιάνειον Νεαρὰν, ἤτοι κατὰ τὸ κδ' κεφάλ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου, ὃ καὶ ἐν διαφόροις κανόσι κατεστρώθη, καὶ κατὰ τὸν δ' κανόνα τῆς ζ' συνόδου. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν τοιοῦτον κανόνα καὶ τὴν Νεαρὰν καταστρωθεῖσαν εἰς τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ, καὶ τὸν ιδ' κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Ὃ παρεσιώπησεν ὁ ἀνωτέρω κανων, οὗτος προήνεγκεν εἰς φανερόν. Τὸ δὲ ἦν τὸ, Ἐὰν μὴ θέλῃ ὁ ἐπίσκοπος κοινωνῆσαι τῷ παρ' αὐτοῦ ἀφορισθέντι, ὡς ἔγκλημά τι αὐτῷ ἐξαγορεύσαντι, τί περὶ τοῦ τοιούτου οἰκονομηθήσεται; Φησὶ γοῦν ὅτι, ἐὰν ἀφορίσῃ τινὰ οὐ δικαίως, ἐφ' ὅσον καιρὸν ἐκεῖνος οὐ κοινωνεῖ τῷ ἀφορισθέντι, μηδὲ ἐκείνῳ, τῷ ἀφορίσαντι δηλαδὴ, κοινωνῶσιν οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι· ἐπάγει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν, ἵνα μὴ ταχεῖς καὶ ἀπερίσκεπτοι

A quod soli sibi non credatur, quodque in posterum illius communionem admittere necesse habeat; quamvis ab ea communicatione se abstinere velle profiteatur, ex eaque conscientiam suam offendi causetur. Hic enim per σκινδαλμόν, aut scandalum, aut conscientiæ confessione auditi facinoris concitatæ ac perturbatæ tumultum intellige.

ARIST. « Episcopo dicenti, quod crimen mihi soli « vicinus confessus est, si vicinus negaverit, fides « non est facile habenda. »

Fides episcopo non est habenda dicenti, quod clericus quispiam mihi soli crimen confessus est, et ob id gradu aut communione eum arceo. Si enim negat ille, quem confessum esse dicit, non debet B eum condemnare; aut se injuria affectum existimare, quod ipsi soli non adhibetur fides.

CANON CXXXIV.

« Ne episcopus temere quempiam privet commu- « nione. Quamdiu segregato non communicat « proprius episcopus, eidem episcopo alii non « communicabunt episcopi : ut magis caveat « episcopus, ne adversus aliquem dicat id, quod « documentis probare apud alios non potest. »

BALS. Quod superior canon prætermiserat, hic in apertum protulit. Id autem erat : Si noluit episcopus ei communicare qui a se segregatus est, ut qui ipsi aliquod crimen dixerit : quid ei fiet episcopo, qui injuria ante condemnationem hominem C segregavit? Dicit ergo, quod si aliquem injuria segregavit, quamdiu ei, qui segregatus est, non communicat, nec illi, qui segregavit scilicet, alii communicabunt episcopi. Subjungit etiam causam, ne præcipites sint et inconsiderati in accusatione et infligenda segregatione : et ne dicant adversus aliquos, quæ probare non possunt. Et a præsenti quidem canone sic punitur episcopus, qui injuste segregavit. Ego autem existimo, quod is episcopus, non solum sic punietur, sed et dicta segregatione majori antistiti exposita, is quidem, qui est segregatus, a segregatione solvetur : qui autem segregavit, punietur secundum Justiniani novellam, seu D secundum vicesimum quartum caput **669** primi tituli tertii libri, quod etiam in diversis canonibus situm est; et secundum quartum canonem septimæ synodi. Et lege hunc canonem et Novellam sitam in ejus interpretatione; et can. 14 sardic. synodi.

ZONAR. Quod silentio superior canon texerat, hic in apertum protulit. Id autem erat ejusmodi; Si nolit episcopus ei communicare, quem quasi crimina ipsi confessum segregavit, quid huic ipsi episcopo fiet? Respondet igitur, quod si aliquem injuria segregavit, quamdiu ei, qui segregatus est, ipse non communicat; nec illi videlicet qui segregavit alii episcopi communicabunt; causamque præterea subnectit; ne in accusatione segregatio-

neque infligendæ præcipites et inconsiderati sint, neve cuiquam objiciant ea, quæ postea probare non possint.

ARIST. « Episcopus eum, qui non convictus est, communione privans, et ipse aliorum similiter communione privabitur. »

Si quis episcopus clericum suum segregaverit, criminum non convictum, sed sua sola condemnatum conscientia, segregabitur et ipse, et aliorum episcoporum communione privabitur; ut illud observetur, ne facile contra quempiam dicat, quod probare non potest.

CANON CXXXV.

« Aurelius episcopus dixit: Secundum ea, quæ totius synodi congregatæ meæque mediocritatis sententia definita sunt, placet omnium rerum prius declarati perfecti tituli facere conclusionem, et præsentis diei constitutionis tractatum acta ecclesiastica suscipiant: quæ autem nondum sunt pertractata, die sequenti per fratres nostros, Faustinum episcopum, Philippum et Asellum presbyteros, venerando fratri et coepiscopo nostro Bonifacio rescribemus. Et subscripserunt: Aurelius episcopus his decretorum actis a nobis susceptis subscripsi.

« Valentinus episcopus primæ cathedræ Numidicæ regionis his actis subscripsi.

« Faustinus episcopus Potentinæ Ecclesiæ, provinciæ Piceni, legatus Romanæ Ecclesiæ, his actis subscripsi.

« Alypius episcopus Thagatensis, legatus provinciæ Numidiæ, his actis subscripsi.

« Augustinus episcopus Hipponensis, legatus provinciæ Numidiæ, his actis subscriosi.

« Possidius episcopus Calamensis, legatus provinciæ Numidiæ, hic actis subscripsi.

« Fortunatianus Neapolitanus, his actis subscripsi.

« Rufianus Muzuensianus, his actis subscripsi.

« Prætextatus Sicilibensis, his actis subscripsi.

« Quodvultdeus Verensis, his actis subscripsi.

« Candidus Germaniæ, his actis subscripsi.

« Colonius Uticensis, his actis subscripsi.

« Maximianus Acyrogensis, his actis subscripsi.

A ὥστι πρὸς κατηγορίαν καὶ πρὸς ἀφορισμὸν, καὶ μὴ κατά τινων λέγωσιν, ἃ ἐλέγξαι οὐ δύνανται.

ΑΡΙΣΤ. « Τὸν μὴ ἐλεγχθέντα κοινωνίας στερήσας ἐπίσκοπος, στερεῖται καὶ αὐτὸς τῆς ἑτέρων ὁμοίως. »

Εἴ τις ἐπίσκοπος κληρικὸν αὐτοῦ ἀφορίσει, μὴ ἐλεγχθέντα ἐπὶ πταίσματι, ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς αὐτοῦ καταχριθέντα συνειδήσεως, ἀφορισθήσεται καὶ αὐτὸς, καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἐπισκόπων κοινωνίας ἀποστερηθήσεται· ὡς ἂν παραφυλάττηται τὸ μὴ εὐχερῶς κατά τινος λέγειν ὅπερ ἀπελέγξαι οὐ δύναται.

ΚΑΝΩΝ ΡΛΕ'.

« Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Κατὰ τὰ ὁρισθέντα B τῇ γνώμῃ πάσης τῆς συναθροισθείσης συνόδου, καὶ τῆς ἐμῆς μετριότητος, ἀρέσκει πάντων τῶν πραγμάτων τοῦ προδηλωθέντος ὁλοτελοῦς τίτλου ποιῆσαι τὸ συμπέρασμα, καὶ τὴν συζήτησιν τῆς διατυπώσεως τῆς παρούσης ἡμέρας τὰ ἐκκλησιαστικὰ πεπραγμένα ἀναδέξωνται· ἅτινα δὲ ἀκμὴν οὐκ ἐπεξεργάσθησαν τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ διὰ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, Φαυστίνου τοῦ ἐπισκόπου, Φιλίππου καὶ Ἀσέλλου τῶν πρεσβυτέρων, τῷ προσκυνητῷ ἀδελφῷ καὶ συνεπισκόπῳ ἡμῶν Βονιφατίῳ ἀντιγράψομεν. Καὶ ὑπέγραψαν· Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τοῖς παροῦσι τῶν ὅρων πεπραγμένοις τοῖς παρ' ἡμῖν δεχομένοις ὑπέγραψα.

« Βαλεντῖνος τῆς πρώτης καθέδρας ἐπίσκοπος C τῆς Νουμηδικῆς χώρας τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Φαυστῖνος ἐπίσκοπος τῆς Ποτεντινῆς Ἐκκλησίας, ἐπαρχίας Πικένου, τοποτηρητὴς τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Ἀλύπιος ἐπίσκοπος Θυγατένσης, τοποτηρητὴς τῆς Νουμηδικῆς χώρας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Αὐγουστῖνος ἐπίσκοπος Ἱππώνης, τοποτηρητὴς τῆς Νουμηδικῆς ἐπαρχίας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Ποσίδιος ἐπίσκοπος Καλαμένσης, τοποτηρητὴς τῆς Νουμηδικῆς ἐπαρχίας τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

D « Φουρτουνατιανὸς Νεαπολίτης τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Ῥουφιανὸς Μουζουενσιανὸς, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Πραιτεξτάτος Σικηλιβενσης τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Κουοδβουλτδέος Βερίσης τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Κάνδιδος Γερμανίας τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Κολώνιος Οὐτικένσης τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Μαξιμιανὸς Ἀχυρεγενσιώτης τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Ἰουκοῦνδος Σουφετουλένσης, τοποτηρητὴς τῆς Βυζακινῆς ἐπαρχίας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Μαξιμιανὸς τοποτηρητὴς τῆς Βυζακηνῶν ἐπαρχίας τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Ἱλαριανὸς Ὡραιοκέλλος, τοποτηρητὴς τῆς Βυζακηνῆς χώρας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Νινέλλος Ῥουσουῤῥηανίτης, τῆς Καισαριανῆς χώρας τοποτηρητής, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Λαβρέντιος Ἰκοσιτανὸς, τῆς Καισαριανῆς χώρας τοποτηρητής, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Νουμεριανὸς Ῥουσουγουριώτης, τῆς Καισαριανῆς χώρας τοποτηρητής, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Λέων ἀπὸ Μόκτης, τῆς Καισαριανῆς χώρας τοποτηρητής, τοῖς παροῦσι πρεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Ἄλλος Λέων, τῆς Σιτηφένσης ἐπαρχίας τοποτηρητής, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

« Καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι διακόσιοι δεκαεπτὰ ὁμοίως ὑπέγραψαν.

« Φίλιππος πρεσβύτερος, τοποτηρητὴς τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ἀφ' ἡμῶν ἀναγνωσθεῖσιν ὑπέγραψα.

« Ἀσέλλος πρεσβύτερος, τοποτηρητὴς τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις, τοῖς δι' ἡμᾶς ἀποσταλεῖσιν, ὑπέγραψα.

« Ἄρχεται ἡ ἀπὸ πάσης τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου πρὸς Βονιφάτιον τὸν τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπίσκοπον, διὰ Φαυστίνου ἐπισκόπου, Φιλίππου καὶ Ἀσέλλου πρεσβυτέρων, τῶν τοποτηρητῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀποσταλεῖσα ἐπιστολή. Δεσπότῃ μακαριωτάτῳ καὶ τιμιωτάτῳ ἀδελφῷ Βονιφατίῳ, Αὐρήλιος, Βαλεντῖνος τῆς πρώτης καθέδρας τῆς Νουμιδικῆς ἐπαρχίας, καὶ οἱ παραγενόμενοι τὸν ἀριθμὸν διακόσιοι δεκαεπτὰ, ἐκ πάσης τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου. Ἐπειδὴ τῷ Κυρίῳ ἤρεσεν, ἵνα περὶ ὧν ἅμα ἡμῖν διεπράξαντο οἱ ἁγιώτατοι ἀδελφοὶ ἡμῶν, Φαυστῖνος ὁ συνεπίσκοπος, καὶ οἱ συμπρεσβύτεροι Φίλιππος καὶ Ἀσέλλος, μὴ τῷ τῆς μακαρίας μνήμης Ζωσίμῳ τῷ ἐπισκόπῳ, ἀφ' οὗ πρὸς ἡμᾶς γράμματα καὶ ἐντολὰς ἤγαγον, ἀλλὰ τῇ ὑμετέρᾳ τιμιότητι εἰς τὸν ἐκείνου τόπον θεόθεν κατασταθείσῃ ἡμετέρα βραχύτης ἀντιγράψῃ, τὰ τῇ ἑκατέρων ἡμῶν ὁμονοίᾳ περατωθέντα ὀφείλομεν διὰ βραχέων ἐμφανῆ καταστῆσαι, οὐ μὴν τὰ τοῖς ἐκτεταμένοις τῶν πεπραγμένων κυλίσμασι κατεχόμενα ἐν οἷς σωζομένης μὲν τῆς ἀγάπης, οὐ χωρὶς δὲ μικροῦ τῆς ἀμφισβητήσεως καμάτου παρειλκύσαμεν, σκεπτόμενοι τὰ εἰς τὸ πρᾶγμα συντείνοντα τοῖς πεπραγμένοις ἐνθεῖναι. Κἀκεῖνος γὰρ, εἰ ἔτι ἦν ἐν τῷ σώματι τούτῳ, χαριεστέρως ἐδέχετο ὅπερ ἔβλεπεν εἰρηνικωτέρως περατωθὲν, κύριε ἀδελφέ. Ἀπιάριος ὁ πρεσβύτερος, οὗτινος καὶ περὶ τῆς χειρο-

« Jucundus Suffetulensis, legatus provinciæ Byzacenæ, his actis subscripsi.

« **670** Maximianus legatus provinciæ Byzacenæ, his actis subscripsi.

« Hilarianus Horaiocellensis, legatus provinciæ Byzacenæ, his actis subscripsi.

« Ninellus Rusurrianita, legatus provinciæ Cæsariensis, his actis subscripsi.

« Laurentius Icositanus, legatus provinciæ Cæsariensis, his actis subscripsi.

« Numerianus Rusuguriensis, legatus provinciæ Cæsariensis, his actis subscripsi.

« Leo Moctensis, legatus provinciæ Cæsariensis, his actis subscripsi.

« Alius Leo, legatus provinciæ Sitifensis, his actis subscripsi.

« Et cæteri episcopi ducenti et septemdecem similiter subscripserunt.

« Philippus presbyter, legatus Ecclesiæ Romanæ, his actis a nobis relictis subscripsi.

« Asellus presbyter, legatus Ecclesiæ Romanæ, his actis per nos missis subscripsi.

« Incipit ab universa Africana synodo ad Bonifacium Ecclesiæ Romanæ episcopum, per Faustinum episcopum, Philippum et Asellum presbyteros, Romanæ Ecclesiæ legatos, missa epistola. Domino beatissimo et venerabilissimo fratri Bonifacio, Aurelius, Valentinus, primæ sedis Numidicæ provinciæ, et reliqui qui adfuerunt numero 217 ex universa Africana synodo. Quoniam Domino placuit, ut de iis, quæ nobiscum peregerunt sanctissimi fratres nostri, Faustinus episcopus, et compresbyteri Philippus et Asellus, non beatæ memoriæ Zosimo episcopo, a quo ad nos litteras et mandata attulerunt, sed vestræ venerationi, quæ in illius locum divinitus constituta est, humilitas nostra rescriberet: quæ utrorumque nostrum concordia finita sunt, debemus ea paucis declarare: sed non ea, quæ prolixis actorum involucris detinentur, quæ servata quidem charitate, sed non sine parvo dubitationi labore deduximus; hoc agentes, ut quæ ad rem conferunt, actis inserantur. Ille enim si adhuc esset in hoc corpore, gratius acciperet quod magis pacate finitum videret, domine frater. Apiarius presbyter, de cujus ordinatione et excommunicatione et appellatione exortum est, non solum Siccensi, sed et universæ Africanæ Ecclesiæ, non parvum scandalum, de omnibus, in quibus erravit, petita venia, commu-

« nioni restitutus est. Primus enim coepiscopus A noster Urbanus Siccæ, quidquid erat a se corrigendum, sine dubitatione correxit. Et quia ecclesiasticæ paci et quieti, non solum in præsens, sed in futurum etiam tempus, providendum est; quoniam multa ejusmodi præcesserunt, ut a similibus, vel etiam gravioribus, in posterum caveamus: placuit, ut Siccensi Ecclesia moveatur presbyter Apiarius, ei scilicet servato gradus sui honore; et accipiens secundum canones epistolam, ubicunque alibi voluerit et potuerit, presbyteri officium obeat et sacra celebret. Quod quidem ipsi Apiario, cum id propriis litteris petivisset, absque ulla difficultate concessimus. Antequam autem vel ipsa causa ita finiretur, inter alia, quæ assi- B duis disceptationibus versabamus, **671** cum ipsa ratio postularet, ut a fratribus nostris, Faustino coepiscopo nostro, et Asello et Philippo presbyteris, peteremus, ut ecclesiasticis actis afferrent, si quid eis esset commissum, quod una nobiscum esset agendum; nonnulla quidem sine scriptis verbis persecuti sunt. Cum autem nos postulassemus commonitorium, quod ab eis in scriptis proferebatur, id produxerunt; quod a nobis lectum, actis præterea insertum est, quæ etiam ad vos per eos in præsentia feruntur. In quo quatuor ab eis nobiscum agenda inserta erant; unum de appellationibus episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ sacerdotem; secundum, ne episcopi ad comi- C tatum temere navigarent; tertium autem, ut presbyterorum et diaconorum causæ a finitimis episcopis examinarentur, si a propriis temere communione moti fuerint: quartum de Urbano episcopo excommunicando, vel Romam citando, nisi quæ corrigi oportet, corrigat. Ex quibus omnibus de primo et tertio, id est, ut liceat episcopis Romam appellare, et ut causæ clericorum ab ipsarum provinciarum episcopis finiantur, anno præcedente nostris quoque litteris eidem venerandæ memoriæ Zosimo episcopo datis ostendere studuimus, ut ea sine ulla illius injuria aliquantisper servaremus, donec Nicænæ synodi decretorum facta esset D inquisitio. Et nunc a tua sanctitate petimus, ut quomodo ea a Patribus Nicææ facta sunt, sic ea a nobis servari, et illic apud vos quæ sunt in ipso commonitorio posita exerceri facias: hoc est, ut si episcopus accusatus fuerit, et congregati ejusdem provinciæ episcopi eum judicaverint, et e suo gradu deposuerint, quando appellare visum fuerit, et ad beatissimum Romanæ Ecclesiæ episcopum confugerit; si eum esse audiendum censuerit, justumque esse duxerit, ut renovetur judicium, finitimis episcopis, et in propinqua provincia constitutis scribere dignetur, ut ipsi omnia diligenter inquirant et ex veritatis fide finiant. Sin autem is, qui

« τονίας καὶ τῆς ἀκοινωνησίας καὶ προκλήσεως ἀνεφάνη οὐ μόνον τῇ ἐν Σίκῃ, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐν πάσῃ τῇ Ἀφρικῇ ἐκκλησίᾳ οὐ μικρὸν σκάνδαλον περὶ πάντων ὧν ἐπλανήθη συγγνώμην αἰτήσας, τῇ κοινωνίᾳ ἀποκατέστη. Πρῶτος γὰρ ὁ συνεπίσκοπος ἡμῶν Οὐρβανὸς ὁ τῆς Σίκης, ὅσον ἦν ἐν αὐτῷ διορθωτέον, ἀναμφιβόλως διωρθώσατο. Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ ἡσυχίας οὐ μόνον πρὸς τὸ παρὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἔδει πρόνοιαν ποιήσασθαι, ὅτι πολλὰ τοιαῦτα προηγήσαντο, ὅπως ἀπὸ τῶν ὁμοίων ἢ καὶ βαρυτέρων τῶν μετὰ ταῦτα προφυλαξώμεθα· ἤρεσεν ἡμῖν, ἵνα ἐκ τῆς ἐν Σίκῃ Ἐκκλησίας ἀποκινηθῇ ὁ πρεσβύτερος Ἀπιάριος, φυλαττομένης αὐτῷ δηλονότι τῆς τιμῆς τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ· καὶ λαμβάνων κατὰ τοὺς κανόνας ἐπιστολὴν, ὁπουδήποτε ἀλλαχοῦ βουληθείη καὶ δυνηθείη, τῷ καθήκοντι τοῦ πρεσβυτερίου λειτουργήσῃ. Ὅπερ τῷ αὐτῷ Ἀπιαρίῳ δι' οἰκείων γραμμάτων αἰτήσαντι χωρίς τινος δυσχερείας συνεχωρήσαμεν. Πρὸ τοῦ δὲ ἡ αἰτία αὕτη τῷ τοιούτῳ πέρατι παραδοθῇ, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἅτινα διηνεκέσι διαγνώσεσιν ἀνεστρέφομεν, αὐτοῦ τοῦ λόγου ἀπαιτήσαντος, ὥστε τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πεπραγμένοις, ζητῆσαι ἡμᾶς παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν Φαυστίνου τοῦ συνεπισκόπου, καὶ Φιλίππου καὶ Ἀσέλλου τῶν συμπρεσβυτέρων, ἵνα προενέγκωσιν εἴ τι δήποτε ἦν αὐτοῖς ἅμα ἡμῖν πρακτέον ἐπιτραπὲν, τινὰ μὲν ἀγράφως διὰ λόγων ἐπεξειργάσαντο· ἡμῶν δὲ ἀπαιτησάντων ὅπερ ἐπεφέροντο ἔγγραφον κομμονιτόριον, τοῦτο προήγαγον· ὅπερ, ἀναγνωσθὲν παρ' ἡμῶν, τοῖς πεπραγμένοις ἔτι μὴν ἐνετάγη, τοῖς καὶ πρὸς ὑμᾶς δι' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος φερομένοις. Ἐν ᾧ τέσσαρα αὐτοῖς τινα ἅμα ἡμῖν πρακτέα ἐνετάγησαν· ἓν περὶ ἐγκλήτων ἐπισκόπων πρὸς τὸν τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἱερέα· δεύτερον ἵνα ἐπὶ τὸ κομιτᾶτον ἐπίσκοποι, ὡς ἔτυχε, μὴ πλεύσωσιν· τρίτον περὶ τοῦ τὰς αἰτίας τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ζητεῖσθαι παρὰ τοῖς ὁμόροις ἐπισκόποις, ἐὰν ἐκ τῶν ἰδίων ἀπὸ κοινωνίας προπετῶς γένωνται· τέταρτον, περὶ Οὐρβανοῦ τοῦ ἐπισκόπου ἀποκοινωνητέου, ἢ ἔτι μὴν ἐν Ῥώμῃ κλητέου, εἰ μὴ τὰ ὀφείλοντα διορθωθῆναι διορθώσηται. Ἐξ ὧν πάντων περὶ τοῦ πρώτου καὶ τρίτου, τοῦτ' ἔστιν, ἵνα ἔξεστιν εἰς Ῥώμην τοῖς ἐπισκόποις ἐκκαλεῖσθαι, καὶ ὅτι αἱ τῶν κληρικῶν αἰτίαι παρὰ τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐπισκόποις περατῶνται, ἤδη ἐν τῷ προλαβόντι ἐνιαυτῷ γράμμασιν ἔτι μὴν ἡμετέροις πεμφθεῖσι τῷ αὐτῷ τῆς προσκυνητῆς μνήμης Ζωσίμῳ τῷ ἐπισκόπῳ ἐσπουδάσαμεν ἐμφανίσαι, ἵνα ταῦτα χωρίς τινος ὕβρεως αὐτοῦ πρὸς ὀλίγον φυλάξωμεν, ἕως οὗ ζήτησις γένηται τῶν ὅρων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Καὶ νῦν δὲ ἀπὸ τῆς σῆς αἰτούμεθα ἁγιωσύνης, ἵνα, ὃν τρόπον ταῦτα τὰ ἐν Νικαίᾳ ἀπὸ τῶν Πατέρων ἐπράχθησαν, οὕτως αὐτὰ παρ' ἡμῶν φυ-

λαχθῆναι ποιήσῃς· καὶ αὐτόθι παρ' ὑμῖν τὰ ἐν A τῷ αὐτῷ κείμενα κομμονιτορίῳ γυμνασθῆναι ποιήσῃς· τοῦτ' ἔστιν, ἐὰν ἐπίσκοπος κατηγορηθῇ, καὶ οἱ συνελθόντες ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας κρίνωσι, καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ καθέλωσιν αὐτὸν, ὅταν δόξῃ ἐκκαλεῖσθαι, καὶ πρὸς τὸν μακαριώτατον τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπίσκοπον καταφύγῃ· ἐὰν συνίδῃ αὐτὸν ἀκουσθῆναι, καὶ δίκαιον λογίσηται, ὥστε ἀνανεωθῆναι τὴν κρίσιν, γράψαι καταξιώσῃ τοῖς ἐν τῇ ὁμόρῳ καὶ ἐγγιζούσῃ ἐπαρχίᾳ καθεστῶσιν ἐπισκόποις, ἵνα αὐτοὶ πάντα ἐπιμελῶς ἀναζητήσωσι, καὶ κατὰ τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας περατώσωσιν. Ἐὰν δὲ καὶ ὁ παρακαλῶν τὴν αἰτίαν αὐτοῦ ἄνωθεν ἀκουσθῆναι ἰδίᾳ ἱκεσίᾳ κινήσῃ τὸν Ῥωμαϊκὸν ἐπίσκοπον, ἵνα ἐκ τοῦ αὐτοῦ B πλευροῦ πρεσβύτερον ἀποστείλῃ, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦτ' ἔστι τοῦ ἐπισκόπου, τί βουληθῇ καὶ τί κρίνῃ. Καὶ ἐὰν ψηφίσηται τοὺς ὀφείλοντας μετὰ τῶν ἐπισκόπων παρόντας κρῖναι, ἔχοντας τὴν αὐθεντίαν αὐτοῦ ἐξ οὗ ἀπεστάλησαν, ἔσται ἐν τῇ κρίσει αὐτοῦ· ἐὰν δὲ καὶ πιστεύσῃ ἀρκεῖν τοὺς ἐπισκόπους πρὸς τὸ περατῶσαι τὰ τοῦ πράγματος, ποιήσῃ ὅπερ τῷ σοφωτάτῳ αὐτῷ συνίδῃ βουλεύματι. Ὁμοίως περὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἐάν τις ἐπίσκοπος ὀργίλος, ὅπερ εἶναι οὐκ ὀφείλει, ταχέως ἢ τραχέως κινηθῇ κατὰ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἰδίου, καὶ θελήσοι τοῦτον ἐκ τῆς ἰδίας ἐξορίσαι ἐκκλησίας· προνοητέον ἐστὶν, ἵνα μὴ ἀναιτίως καταδικα- C σθῇ ἢ ἀπολέσῃ τὴν κοινωνίαν. Καὶ ἐχέτω ὁ ἐκβληθεὶς ἐξουσίαν προσελθεῖν τοῖς ὁμοροῦσι, καὶ ἡ αἰτία αὐτοῦ ἀκουσθῇ, καὶ ἐπιμελέστερον ζητηθῇ· ὅτι οὐκ ὀφείλει παρακαλοῦντι αὐτῷ ἡ ἀκρόασις ἀρνηθῆναι· κἀκεῖνος δὲ ὁ ἐπίσκοπος, ὁ ἢ δικαίως ἢ ἀδίκως ἐκβαλὼν, ἀνεξικάκως καταδέξηται τὰ τοῦ πράγματος ἐξετασθῆναι, ἵνα ἢ κυρωθῇ ἢ διορθωθῇ ἡ γνώμη αὐτοῦ. Ταῦτα δηλονότι ἕως τῆς παρουσίας τῶν ἀληθεστάτων ἐξέμπλων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τοῖς πεπραγμένοις ἐνεβλήθησαν· ἅτινα ἐὰν ἐκεῖ, ὃν τρόπον ἐν αὐτῷ τῷ κομμονιτορίῳ περιέχεται, τῷ ἡμῖν διὰ τῶν ἀποσταλέντων ἀδελφῶν ἐκ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας ἐμφανισθέντι, καὶ παρ' ὑμῖν τῇ αὐτῇ τάξει ἐν Ἰταλίᾳ φυλάττονται, D οὐδαμῶς καὶ ἡμεῖς τῶν τοιούτων μεμνῆσθαι βουλόμεθα, ἢ οὐχ ὑποφέρειν ἐπειγόμεθα, ἀλλὰ πιστεύομεν ὅτι βοηθοῦντος τοῦ ἐλέους Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τῆς σῆς ἁγιωσύνης προεστώσης τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, οὐκέτι λοιπὸν ὑπομείνωμεν τὸν τῦφον τοῦτον. Φυλαχθῶσι δὲ περὶ ἡμᾶς ἅτινα καὶ μὴ λαλούντων ἡμῶν ὀφείλουσι φυλαχθῆναι ἀδελφικῇ ἀγάπῃ, ἅπερ κατὰ τὴν σοφίαν καὶ δικαιοσύνην, ἣν σοι ὁ Ὕψιστος ἐδωρήσατο, καὶ αὐτὸς ἔτι μὴν συνορᾷς ὀφείλειν φυλαχθῆναι, ἐὰν τυχὸν ἀλλοίως ἔχωσιν οἱ κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Ἡμεῖς γὰρ πλείστοις ἐντυχόντες βιβλίοις, οὐδαμοῦ ἀνέγνωμεν εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον ἐν Ῥωμαϊκοῖς βι-

causam suam a principio audiri rogat, sua supplicatione Romanum episcopum moverit, ut ex proprio suo latere presbyterium mittat; erit in potestate episcopi quid velit et quid judicet. Et si statuerit, quinam debeant cum episcopis præsentes judicare, habentes ejus auctoritatem a quo missi sunt, ejus judicio relinquetur: sin autem crediderit sufficere episcopos ad finiendum negotium, faciat quod sapientissimo suo concilio visum fuerit. Similiter de presbyteris et diaconis; Si quis episcopus iracundus, quod esse non debet, celeriter aut aspere adversus presbyterum vel diaconum suum motus fuerit, et velit eum ex propria Ecclesia segregare; providendum est, ne sine causa condemnetur, vel perdat communionem. Et is qui ejectus est, potestatem habeat accedendi ad finitimos, et causa ejus audiatur, et diligentius examinetur, quia non debet ei roganti auxilium denegari: ille autem episcopus, qui sive juste sive injuste ejecit, toleranter feret rem examinari, ut vel confirmetur vel corrigatur ejus sententia. Hæc scilicet, usque ad præsentiam verissimorum exemplarium Nicænæ synodi, actis inserta sunt: quæ quidem si illic, quomodo in ipso commonitorio continetur, quod nobis per fratres a sede apostolica missos ostensum est, apud vos quoque in eodem ordine in Italia servantur, nos eorum nequaquam meminisse volumus, vel non sufferre contendimus; **872** sed credimus, quod, adjuvante Domini Dei nostri misericordia, tua sanctitate Romanæ Ecclesiæ præsidente, hunc deinceps motum non suscipiemus. Servabuntur autem etiam erga nos, quæ nobis quoque tacentibus servari debent dilectione fraterna: quæ pro sapientia et justitia, quam tibi dedit Altissimus, ipse quoque sentis servari debere, si forte aliter se habeant canones Nicænæ synodi. Nos enim, qui in plures libros incidimus, nunquam legimus in libris Romanis in synodum Nicænam, quemadmodum in prædicto commonitorio isthinc transmissi sunt: tamen quia hic in nullo libro Græco hæc invenire potuimus, ex Ecclesiis Orientalibus, ubi ipsa decreta authentica dicuntur adhuc posse inveniri, ad nos illa deferri valde desideramus. Quare tuam etiam venerationem rogamus, ut ipse præterea scribere digneris ad illarum partium antistites, id est, Antiochenæ, Alexandrinæ et Constantinopolitanæ Ecclesiæ, et ad alios, si tuæ sanctitati videatur, ut illinc ad nos Nicææ a sanctis Patribus constituti canones mittantur; te præcipue hoc beneficium Occidentalibus omnibus Ecclesiis Dei auxilio conferente. Quis enim dubitat exemplaria synodi Nicææ congregatæ verissima esse in Græcis, quæ a tam diversis locis et insignibus Græcis Ecclesiis deportata et collata

A « consentiunt? Quod quidem donec factum fuerit, quæ in dicto commonitorio nobis allata sunt, de appellationibus episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ sacerdotem, et de causis clericorum, quæ debent a suarum provinciarum episcopis finiri, nos etiam servaturos profitemur usque ad probationem: et vestram beatitudinem, Deo volente, nobis ad hoc auxilium laturam confidimus. Reliqua autem, quæ in nostra synodo acta et confirmata sunt, quia prædicti fratres nostri Faustinus coepiscopus, Philippus et Asellus presbyteri, secum deferunt, si vobis visum fuerit, ea vestræ sanctitati nota facient. Et subscripserunt; Dominus noster te nobis in multos annos conservet, beatissime frater. Subscripserunt quoque Alypius, Augu- B stinus, Possidius, Marinus, et cæteri episcopi. »

« δλεις, δν τρόπον ἐν τῷ προλεχθέντι κομμονιτορίῳ αὐτόθεν ἀπεστάλησαν· ὅμως, ἐπειδὴ ἐνταῦθα εἰς οὐδὲν βιβλίον Γραικὸν ταῦτα εὑρεῖν ἠδυνήθημεν, ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, ἔνθα λέγονται τὰ αὐτὰ ψηφίσματα δύνασθαι τὰ αὐθεντικὰ ἔτι μῆν εὑρεθῆναι, ἡμῖν προσενεχθῆναι ταῦτα μᾶλλον ποθοῦμεν. Διὸ καὶ τὴν σὴν σεβασμιότητα δυσωποῦμεν, ἵνα γράψαι καὶ αὐτὸς ἔτι μὴν καταξιώσῃς πρὸς τοὺς ἐκείνων τῶν μερῶν ἱερεῖς, τοῦτ' ἔστι, τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Ἀλεξανδρέων, καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἄλλοις δὲ, ἐὰν παραστῇ τῇ σῇ ἁγιωσύνῃ, ὅπως ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς οἱ ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ὁρισθέντες ἔλθωσιν κανόνες, σοῦ κατ' ἐξαίρετον τὴν εὐεργεσίαν ταύτην πάσαις ταῖς Ἀντικαῖς Ἐκκλησίαις τῇ τοῦ Κυρίου βοηθείᾳ συνεισάγοντος. Τίς γὰρ ἀμφιβάλλει τὰ ἴσα ἀληθέστατα εἶναι ἐν Γραικοῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ συναθροισθείσης συνόδου ἅτινα ἀπὸ οὕτως διαφόρων τόπων καὶ ἐπισήμων Γραικῶν ἐκκλησιῶν προσενεχθέντα καὶ συγκριθέντα ὁμονοοῦσιν; Ὅπερ ἕως οὗ γένηται, τὰ ἐν τῷ προλεχθέντι κομμονιτορίῳ ἡμῖν προσενεχθέντα, περὶ τῶν πρὸς τὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἱερέα ἐκκλήτων τῶν ἐπισκόπων, καὶ περὶ τῶν αἰτιῶν τῶν κληρικῶν τῶν ὀφειλουσῶν περατοῦσθαι παρὰ τοῖς τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπαρχιῶν ἐπισκόποις, ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν καὶ φυλάξοντας ἕως τῆς ἐπικυρώσεως, καὶ τὴν ὑμετέραν μακαριότητα, θέλοντος τοῦ Θεοῦ, πρὸς τοῦτο ἡμῖν βοηθήσουσαν θαῤῥοῦμεν. Τὰ δὲ λοιπὰ, τὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συνόδῳ πραχθέντα καὶ βεβαιωθέντα, ἐπειδὴ οἱ προλεχθέντες ἀδελφοὶ ἡμῶν Φαυστῖνος ὁ συνεπίσκοπος, Φίλιππος καὶ Ἀσέλλος οἱ πρεσβύτεροι, μεθ' ἑαυτῶν ἐπιφέρονται, ἐὰν καταξιώσητε, γνωστὰ ποιήσουσι τῇ ὑμετέρᾳ ἁγιωσύνῃ· Καὶ ὑπέγραψαν· ὁ Κύριος ἡμῶν φυλάξοι σε ἡμῖν ἐπὶ πλείστους χρόνους, μακαριώτατε ἀδελφέ. Ὑπέγραψαν ὁμοίως, Ἀλύπιος, Αὐγουστῖνος, Ποσσείδιος, Μαρῖνος, x·ὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι. »

C BALS. Cum Zosimus papa Romanus, qui ad præsentem synodum legatos miserat, esset mortuus, Bonifacius ejus loco constitutus est, ad quem synodus scribit, quæ in ipsa gesta sunt in compendium redigens. Declarat autem et quæ de Apiario presbytero acta fuerant, atque etiam eos servaturos appellationes quæ petebantur ad Romanam Ecclesiam, donec allati fuerint canones, qui a Nicæna synodo editi fuere.

ΒΑΛΣ. Ζωσίμου τοῦ πάππα Ῥώμης, τοῦ ἀποστείλαντος τοποτηρητὰς εἰς τὴν παροῦσαν σύνοδον, τελευτήσαντος, ὁ Βονιφάτιος πρὸς τὸν ἐκείνου θρόνον κατέστη, πρὸς ὃν ἡ σύνοδος γράφει, ἀναφέρουσα τὰ ἐν αὐτῇ πραχθέντα κατ' ἐπιτομήν. Παραδηλοῖ δὲ καὶ τὰ περὶ τοῦ Ἀπιαρίου τοῦ πρεσβυτέρου· ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ φυλάξαι τὰς πρὸς Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης ζητουμένας ἐκκλήτους, μέχρις ἂν προκομισθῶσιν οἱ παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐκτεθέντες κανόνες.

ZONAR. Qui Roma missi legati ad hanc synodum convenere, quorum nominatim epistola meminit, a Zosimo papa Romano missi fuerant: qui cum interea diem suum obiisset, in ejus locum Bonifacius suffectus est: ad quem synodus litteras D mittit, quæque acta decretaque fuerant, brevi sermonis compend'· et concise, non, quemadmodum gesta fuerant, longo orationis ambitu ac verborum involucris circuitioneque refert. Nuntiare porro se quæ utriusque partis consensu statuta fuerant synodus asserit. Uterque autem de duobus intelligitur. Proinde, et qui synodo aderant in duas partes divisos fuisse indicant; alteram quidem, quæ Africæ episcopos; alteram vero, quæ Roma missos legatos complecteretur: Quæ igitur, inquiunt, utriusque partis consilio decreta sunt, ea his tibi litteris declaramus. Apiarius ob quædam crimina ab episcopis Africæ segregatus, Romam profectus est. In Africam porro remissus a **673** papa, ea in quibus aberraverat confitetur. Quædam enim illum

ΖΩΝΑΡ. Οἱ σταλέντες ἐκ Ῥώμης πρὸς τὴν σύνοδον ταύτην τοποτηρηταὶ, ὧν πρὸς ὄνομα μέμνηται ἡ ἐπιστολὴ, παρὰ Ζωσίμου τοῦ πάππα τῆς Ῥώμης ἐστάλησαν· ἐκείνου δὲ ἐν τῷ μέσῳ τελευτήσαντος, ὁ Βονιφάτιος εἰς τὸν ἐκείνου θρόνον ἀντικατέστη, πρὸς ὃν ἡ σύνοδος γράφει, ἀναφέρουσα τὰ ἐν αὐτῇ πραχθέντα, καὶ οἰκονομηθέντα, ἀναφέρει δὲ ταῦτα διὰ βραχέων ἀντὶ τοῦ συντόμως, καὶ ἐν ἐπιτομῇ, οὐ μὴν ὡς ἐπράχθησαν διὰ μακρηγορίας καὶ ἐπιτεταμένων κυλισμάτων, ἤγουν μακρῶν περιόδων καὶ στροφῆς λόγων. Ἀναφέρειν δὲ λέγει τὰ τῇ ἑκατέρων ὁμονοίᾳ περατωθέντα. Τὸ δὲ ἑκατέρων ἐπὶ δύο νοεῖται. Εἰς δύο οὖν μοίρας καὶ οὗτοι τοὺς τῆς συνόδου διεῖλον· μίαν μὲν τὴν τῶν ἐξ Ἀφρικῆς ἐπισκόπων, ἑτέραν δὲ τὴν τῶν ἐκ Ῥώμης σταλέντων τοποτηρητῶν. Ἃ γοῦν, φησὶ, παρ' ἑκατέρων τῶν μερῶν ᾠκονόμητο, φανερὰ σοι παριστῶμεν. Ὁ Ἀπιάριος διά τινα αἰτιάματα ἀφορισθεὶς παρὰ τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπων, ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην. Ἀναπεμφθεὶς δὲ παρὰ τοῦ πάππα εἰς Ἀφρικὴν, ὁμολό-

γησε τὰ περὶ ὧν ἐπλανήθη. Ἔοικε γὰρ λέγειν τινὰ παρὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θεσμούς. Ταῦτα οὖν ὁμολογήσας, συγγνώμης ἠξίωτο, καὶ μένειν μὲν ἐπὶ τῆς οἰκείας εἰάθη τιμῆς, οὐ μέντοι καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἶναι, ἐν ᾗ καὶ πρότερον ἦν, ἀλλὰ εἰς ἑτέραν, ὅποι βούλοιτο, ἀπελθεῖν. Καὶ περὶ τούτου τῷ πάππᾳ ἡ σύνοδος ἔγραψεν· ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἐνταλθέντων τοῖς ἐκ Ῥώμης σταλεῖσι τοποτηρηταῖς, ἃς καὶ ἀπαριθμοῦσι καὶ ὑπέσχοντο φυλάξαι τὸ τὰς ἐκκλήτους πρὸς αὐτὸν ἀναφέρεσθαι, μέχρις ἂν οἱ παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου προκομισθῶσιν αὐτοῖς κανόνες, ἵνα εἰ ἐκείνοις τοῖς Πατράσι ταῦτα ἔδοξεν, οὕτω γίνηται. Ἠξίωσαν δὲ γράψαι καὶ πρὸς τὸν Ἀντιοχείας, καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, στεῖλαι αὐτοῖς τοὺς κανόνας τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ἵνα πληροφορηθῶσιν, εἰ τοῖς Πατράσιν ἐκείνοις κεκανόνισται τὸ ἀναφέρεσθαι τὰς ἐκκλήτους τῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον. Ἡμεῖς γὰρ, φασὶ, πλείστας ἀναγνόντες βίβλους Ῥωμαϊκὰς, τοιούτους κανόνας οὐχ εὕρομεν· Γραικῶν δὲ βιβλίων, ἤγουν Ἑλληνικῆς διαλέκτου, οὐχ εὕρομεν.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐρβανὸς ἐπίσκοπος Σίκκης, εἰ μὴ τὰ « ὀφείλοντα διορθωθῆναι διορθώσεται, ἢ ἀποκοινωνητέος ἔσται, ἢ ἐν Ῥώμῃ κλητέος. »

Πρὸ τοῦ τὰ ἀντίγραφα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου παρά τε τοῦ ἁγίου Κυρίλλου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἀττικοῦ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου δέξασθαι βέβαια τὴν ἐν Καρθαγένῃ σύνοδον ταύτην, τὸν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου κανόνα, περὶ τῶν ἐκκλήτων τῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπον, ὡς κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐδέχοντο. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐπίσκοπον Σίκκης τὸν Οὐρβανὸν ὥρισαν, εἰ μὴ διορθώσεται τὰ ὀφείλοντα παρ' αὐτοῦ διορθωθῆναι, ἢ ἀφωρισμένον εἶναι· ἢ εἰ ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ ἀφορισμοῦ, μετακληθῆναι εἰς Ῥώμην, καὶ τὰ περὶ τούτου παρὰ τοῦ πάππα ἐξετασθῆναι.

« Ἄρχεται τὰ πρὸς τὴν ἐν Ἀφρικῇ σύνοδον ἀντί- « γραφα Κυρίλλου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπισκόπου· « ἐν οἷς τὰ αὐθεντικὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἀπὸ « Γραικῶν μεταβληθέντα διὰ Ἰννοκεντίου πρεσβυτέ- « ρου ἐπέστειλεν καὶ τοὺς κανόνας· αἵτινες ἐπιστολαὶ « μετὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, διὰ τοῦ μνημονευθέν- « τος Ἰννοκεντίου πρεσβυτέρου καὶ Μαρκέλλου « ὑποδιακόνου τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐκκλησίας, τῷ « ἁγιωτάτῳ Βονιφατίῳ ἐπισκόπῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς « Ἐκκλησίας τῇ πρὸ ἓξ καλανδῶν Δεκεμβρίων « ἀπεστάλησαν. »

« Κύριλλος κυρίοις τιμιωτάτοις καὶ ἁγιωτάτοις « ἀδελφοῖς καὶ συνεπισκόποις, Αὐρηλίῳ, Βαλεντίνῳ, « καὶ πάσῃ τῇ ἐν Καρχηδόνι συναθροισθείσῃ ἁγιω- « τάτῃ συνόδῳ. Ἀσπαζόμεθα ἐν Κυρίῳ τὴν ὑμετέ- « ραν ἀγάπην. Τὰ γραφέντα παρὰ τῆς ὑμετέρας « τιμιότητος, πολλὴν ἔχοντα θρησκείαν, μετὰ πάσης « χαρᾶς διὰ τοῦ τέκνου ἡμῶν Ἰννοκεντίου τοῦ πρε- « σβυτέρου ἐδεξάμην. Τούτων δὲ παρ' ἡμῶν ἐλπι- « σθέντων, ὥστε ἐκ τοῦ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας « σκρινίου τὰ ἀληθέστατα ἴσα τῆς ἐν τῇ Νικαέων

A contra ecclesiasticos ordines locutum fuisse appareret; quæ culpam suam agnoscenti veniamque postulanti condonata sunt, utque dignitatem retineret, indultum: non ita tamen ut Ecclesiam teneret, in qua antea fuerat, sed in aliam quamcunque voluisset, abiret. Ac de eo synodus papæ scripsit: similiter et de iis, quæ legati Roma missi in mandatis habebant, quæ etiam singula percensent, et servaturos se pollicentur, illud scilicet ut appellationes ad eum fiant, donec ad ipsos primæ Nicænæ synodi canones afferantur, ut huic consuetudini, si Patres illi ita censuerint, acquiescant. Per litteras quoque cum Antiocheno, Alexandrino, Constantinopolitanoque episcopo, de mittendis ad ipsos Nicænæ synodi canonibus agi postulavere, ut, B an inter illius concilii decreta hoc quoque de provocationibus ad Romanum episcopum concedendis, exstet, certo queant cognoscere. Nos enim, inquiunt, in Latinis libris, quorum plures legimus, canonem hunc nequaquam invenire potuimus: Græcum autem exemplar, hoc est, Græco idiomate exaratum, nullum habemus.

ARIST. « Urbanus episcopus Siccæ, nisi quæ a se « corrigenda sunt, correxerit, vel excommuni- « candus est, vel Romæ citandus. »

Antequam hæc Carthaginensis synodus firma synodi Nicænæ exemplaria a sancto Cyrillo episcopo Alexandrino et Attico episcopo Constantinopolitano accepisset, canonem synodi Sardicensis, C de episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ episcopum appellationibus, ut tanquam synodi Nicænæ canonem admiserunt. Et idcirco etiam Urbanum Siccæ episcopum decreverunt, si non emendaret quæ ab eo emendari debuerunt, aut segregatum esse; aut, si de segregatione dubitet, Romam esse evocandum, et negotia sua a papa examinari.

« Incipiunt rescripta Cyrilli Alexandriæ episcopi « ad Africanam synodum: in quibus authentica Ni- « cænæ synodi e Græco translata per Innocentium « presbyterum misit et canones: quæ quidem epi- « stolæ cum Nicæna synodo, per memoratum In- « nocentium presbyterum et Marcellum subdiaconum D « Ecclesiæ Carthaginensis, sanctissimo Bonifacio « Romanæ Ecclesiæ episcopo A. D. sexto calend. « Decembris missæ sunt.

« Cyrillus dominis venerabilissimis et sanctissi- « mis fratribus et coepiscopis, Aurelio, Valentino, « et universæ sanctissimæ synodo Carthagine con- « gregatæ. Salutamus in Domino vestram dilectio- « nem. Quæ a vestra reverentia scripta sunt, « multam pietatem continentia, cum omni lætitia « per filium nostrum Innocentium presbyterum su- « scepi. Cum hæc autem a nobis sperata fuerint, « nos ex nostræ Ecclesiæ scrinio verissima exem- « plaria authenticæ synodi, quæ habita fuit Nicææ,

« Bithynicæ metropoli, ea quæ a sanctis Patribus « definita et confirmata sunt, sub nostræ fidei pro- « fessione, vestræ charitate missuros; necessarium « duxi, domini fratres in primis venerabiles, sa- « lutatione præcedente, per eumdem filium nostrum « Innocentium presbyterum fidelissima exemplaria « authenticæ synodi Nicææ, quæ Bithyniæ urbs « est, habitæ, vestræ charitati mittere;: quod etiam « in ecclesiastica Historia quærentes invenietis. « De Pascha autem, ut scripsistis, renuntiamus « vobis, A. D. septimo decimo cal. Maias sequente « indictione nos celebraturos. Subscriptio : Deus et « Dominus noster sanctam vestram synodum cu- « stodiat. Quod oramus, venerabilissimi fratres. »

674 « *Incipit epistola Attici episcopi Constantino- « politani ad eosdem.* »

Dominis venerabilissimis et beatissimis fratribus et coepiscopis, Aurelio, Valentino, et reliquis qui in Africana synodo convenerunt, Atticus episcopus.

« Per filium nostrum Marcellum subdiaconum ve- « strum, litteras vestræ dilectionis cum omni « lætitia accepi, Deo gratias agens, quod dignatus « sum frui tantorum fratrum benedictione. Do- « mini beatissimi fratres, scripsistis, ut verissimos canones, qui Nicææ, quæ est Bithyniæ « metropolis, a Patribus constituti sunt, post « fidei expositionem mittam. Et quis est, qui « communem fidem et decreta a Patribus constituta, propriis fratribus deneget? Unde per « eumdem filium nostrum Marcellum subdiaco- « num vestrum valde festinantem, quemadmo- « dum canones Nicææ a Patribus definiti sunt, « integre, ut jussistis, misi; rogans vestram « sanctam synodum, ut pro me plurimum « orare dignetur. Subscriptio : Dominus noster « custodiat vestram sanctitatem, quod oramus, « sanctissimi fratres. »

« Incipiunt exemplaria Nicænæ synodi A. D. « sexto calendas Decembris, post consulatum cla- « rissimorum imperatorum, Honorii XII et Theo- « dosii IX, Augustorum, Bonifacio Romano epi- « scopo missa. Credimus in unum Deum Patrem; « et deinceps sanctum symbolum ut in prima sy- « nodo scriptum est. »

ZONAR. Huic symbolo fidei, etiam exemplaria definitionum Nicæni concilii ex memoratis sacerdotibus adjuncta sunt, ut superius in omnibus continentur: quæ nos nunc rursum eadem scribenda esse necesse non putavimus.

Rescripta Cyrilli Alexandriæ.

ARIST. « Quemadmodum ad nos scripsistis; nos « fidissima exemplaria authenticæ synodi Nicææ,

A « μητροπόλει τῆς Βιθυνίας αὐθεντικῆς συνόδου, τὰ « παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ὁρισθέντα καὶ βεβαιω- « θέντα ὑποκάτω τῆς ὁμολογίας τῆς ἡμετέρας πί- « στεως, τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ ἡμᾶς ἀποστεῖλαι, « ἀναγκαῖον ἡγησάμην, κύριοι τιμιώτατοι ἀδελφοί, « ἀσπασμοῦ προηγουμένου, διὰ τοῦ αὐτοῦ τέκνου « ἡμῶν Ἰννοκεντίου τοῦ πρεσβυτέρου τὰ πιστότατα « ἴσα τὰ τῆς αὐθεντικῆς συνόδου τῆς ἐν τῇ Νικαέων « πόλει τῆς Βιθυνίας ἐχόμενα, τῇ ὑμετέρᾳ ἀπο- « στεῖλαι ἀγάπῃ· ὅπερ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ « ἱστορίᾳ ζητοῦντες εὑρήσετε. Περὶ δὲ τοῦ Πάσχα, « ὡς ἐγράψατε, ἀναγγέλλομεν ὑμῖν, τῇ πρὸ δεκα- « επτὰ καλανδῶν Μαΐων ἡμᾶς ἐπιτελέσοντας τῇ « ὑπεισερχομένῃ ἰνδικτιῶνι. Ἡ ὑπογραφή· Ὁ Θεὸς « καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν τὴν ἁγίαν ὑμῶν σύνοδον φυλάξοι, B « ὅπερ εὐχόμεθα, τιμιώτατοι ἀδελφοί. »

Ἄρχεται ἡ ἐπιστολὴ Ἀττικοῦ τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς αὐτούς.

Τοῖς κυρίοις τιμιωτάτοις καὶ μακαριωτάτοις ἀδελφοῖς καὶ συνεπισκόποις, Αὐρηλίῳ, Βαλεντίνῳ καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς ἐν τῇ Ἀφρικῇ συνελθοῦσιν συνόδῳ, Ἀττικὸς ἐπίσκοπος.

« Διὰ τοῦ τέκνου ἡμῶν Μαρκέλλου, τοῦ ὑποδιακό- « νου ὑμῶν, γράμματα τῆς ὑμετέρας ἀγάπης « μετὰ πάσης εὐχαριστίας ἐδεξάμην, τῷ Κυρίῳ « εὐχαριστῶν, ὅτι ἠξιώθην τοσούτων ἀδελφῶν « εὐλογίας ἀπολαῦσαι, Κύριοι μακαριώτατοι « ἀδελφοί, ἐγράψατε, ἵνα τοὺς ἀληθεστάτους « κανόνας, τοὺς ἐν τῇ Νικαέων μητροπόλει τῆς C « Βιθυνίας παρὰ τῶν Πατέρων ὁρισθέντας, μετὰ « τὴν πίστεως ἔκθεσιν ἀποστείλω. Καὶ τίς ἐστιν « ὁ τὴν κοινὴν πίστιν, καὶ τοὺς ὅρους τοὺς ἀπὸ « τῶν Πατέρων βεβαιωθέντας, τοῖς ἰδίοις ἀδελ- « φοῖς ἀρνούμενος; Ὅθεν διὰ τοῦ αὐτοῦ τέκνου « ἡμῶν Μαρκέλλου τοῦ ὑποδιακόνου ὑμῶν πάνυ « σπεύδοντος, καθὼς οἱ ἐν Νικαίᾳ ἀπὸ τῶν Πα- « τέρων ὡρίσθησαν κανόνες, ἐν ὁλοκλήρῳ, ὡς « ἐκελεύσατε, ἀπέστειλα, αἰτῶν τὴν ὑμετέραν « ἁγίαν σύνοδον ὑπὲρ ἐμοῦ πλείστας εὔξασθαι « καταξιῶσαι. Ἡ ὑπογραφή· Ὁ Κύριος ἡμῶν « φυλάξοι τὴν ὑμετέραν ἁγιωσύνην, ὅπερ εὐχό- « μεθα, ἁγιώτατοι ἀδελφοί. »

« Ἄρχεται τὰ ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὰ ἀπο- « σταλέντα τῇ πρὸ ἓξ καλανδῶν Δεκεμβρίων, μετὰ D « τὴν ὑπατείαν τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων, Ὁνωρίου « τὸ δωδέκατον, καὶ Θεοδοσίου τὸ ἔννατον, τῶν « Αὐγούστων, Βονιφατίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης. « Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα· καὶ ἐφεξῆς « τὸ ἅγιον σύμβολον, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ « ἐγράφη. »

ΖΩΝΑΡ. Τῷ παρόντι συμβόλῳ τῆς πίστεως, καὶ τὰ ἴσα τῶν ὅρων τῆς αὐτῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐκ τῶν μνημονευθέντων ἱερέων προσεζεύχθησαν, ὡς ἀνωτέρω ἐν πᾶσι περιέχονται· ἅπερ ἡμεῖς ἐνταῦθα πάλιν τὰ αὐτὰ γραφῆναι ἀναγκαῖον οὐχ ἡγησάμεθα.

Ἀντίγραφα Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας.

ΑΡΙΣΤ. « Καθὼς ἡμῖν ἐγράψατε, τὰ πιστότατα « ἴσα τῆς αὐθεντικῆς συνόδου τῆς ἐν Νικαίων

« πόλει τῆς Βιθυνίας, τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ ἀπε- A
« στείλαμεν. »

Ἀττικοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

« Οἱ τῆς ἐν Νικαίᾳ κανόνες, καθὼς παρὰ τῶν
« Πατέρων ὡρίσθησαν, ἀπεστάλησαν, ὡς ἐγρά-
« ψατε.

« Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, Πατέρα αντοκράτορα,
« ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα Κύ-
« ριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ γεννηθέντα
« ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας
« τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν
« ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιη-
« θέντα· ὁμοούσιον τῷ Πατρί· δι' οὗ τὰ πάντα
« ἐγένετο· τὸν δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν σωτη-
« ρίαν κατελθόντα, σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρω- B
« πήσαντα, παθόντα, ἀναστάντα, καὶ ἀνελθόντα
« εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι
« ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ
« ἅγιον. Τοὺς δὲ λέγοντας, Ἦν καιρὸς ὅτε οὐκ
« ἦν, καὶ ὅτι Ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας
« ὑποστάσεως, ἢ οὐσίας, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιω-
« τὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· τοὺς τοιούτους ἀναθεμα-
« τίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. »

Ἰδοὺ καὶ τὰ ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ἀντιβλη-
θέντα μετὰ τῶν ἐναποκειμένων πρωτοτύπων τῇ
Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρέων καὶ τῇ Κωνσταντινουπό-
λεως· καὶ βεβαιωθέντα παρὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν,
τοῦ τε Κυρίλλου καὶ τοῦ Ἀττικοῦ, τῇ συνόδῳ ταύτῃ
ἀπεστάλησαν.

C *Ἄρχεται ἡ ἐπιστολὴ τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου πρὸς Κελεστῖνον τὸν πάππαν Ῥώμης.*

« Δεσπότῃ ἀγαπητῷ καὶ τιμιωτάτῳ ἀδελφῷ Κελε-
« στίνῳ Αὐρήλιος, Παλατῖνος, Ἀντωνῖνος, Τοῦτος,
« Σερβοῦς-Δέϊ, Τερέντιος καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἐν πάσῃ
« τῇ συνόδῳ τῆς Καρχηδόνος εὑρεθέντες.

« Ηὐχόμεθα ἵνα ὃν τρόπον ἡ σὴ ἁγιωσύνη περὶ τῆς
« παρουσίας τοῦ Ἀπιαρίου χαρέντας ὑμᾶς ἐδήλω-
« σε, γραμμάτων πεμφθέντων διὰ τοῦ συμπρεσβυ-
« τέρου ἡμῶν Λέοντος· οὕτω καὶ ἡμεῖς ὁμοίως περὶ
« τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ αὐτοῦ τὰ παρόντα γράμ-
« ματα μετὰ χαρᾶς ἀπεστείλαμεν. Ἦν γὰρ δηλα-
« δὴ καὶ ἡ ἡμετέρα καὶ ἡ ὑμετέρα προθυμία ἀσ-
« φαλεστέρα, καὶ οὐδὲ πευστικὴ ἐδόκει ἡ περὶ
« τοῦ ἀκμὴν ἀκουστέου ἤπερ ὡς περὶ ἀκου- D
« σθέντος προηγησαμένη. Παραγενομένου τοίνυν
« πρὸς ἡμᾶς τοῦ ἁγιωτάτου ἀδελφοῦ καὶ συνεπι-
« σκόπου ἡμῶν Φαυστίνου, συνήξαμεν σύνοδον
« καὶ ἐπιστεύσαμεν διὰ τοῦτο αὐτὸν μετ' ἐκείνου
« πεμφθέντα, ἵνα ὥσπερ οὗτος τῇ αὐτοῦ σπουδῇ τῷ
« πρεσβυτερίῳ ἀπεδόθη, οὕτω καὶ νῦν δυνηθῇ τῷ
« αὐτοῦ κόπῳ ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν ἐν Θαβρακηναῖς ὑπο-
« βληθέντων τοσούτων ἐγκλημάτων καταρθῆναι·
« οὕτινος τὰ τοσαῦτα καὶ οὕτω παμμεγέθη ἀτο-
« πήματα ἡ πληθὺς καταδραμοῦσα τῆς ἡμετέρας
« συνόδου εὗρεν ὅτι καὶ τοῦ μνημονευθέντος τὴν
« πατρωνίαν μᾶλλον ἤπερ κρίσιν, καὶ τὴν ὡς
« ἐκδίκου σπουδὴν μᾶλλον ἤπερ διαγνώστου δι-
« καιοσύνην ὑπερενίκησεν. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀντέ-
« στη μεγάλως πάσῃ τῇ συνόδῳ, διαφόρους ὕβρεις

« quæ Bithyniæ urbs est, habitæ, vestræ chari-
« tati misimus. »

Attici Constantinopolis.

« Synodi Nicænæ canones, quemadmodum a Pa-
« tribus decreti sunt, mittuntur, ut scripsistis.

« Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem,
« visibilium pariter et invisibilium Creatorem :
« et in unum Dominum Jesum Christum, Filium
« Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est e
« substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex
« lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum
« non factum, consubstantialem Patri, per quem
« omnia facta sunt ; qui propter nos, et nostram
« salutem, descendit, incarnatus est, et homo
« factus, passus est, resurrexit, et ascendit in
« cœlos, et iterum veniet judicare vivos et mor-
« tuos ; et in Spiritum sanctum. Qui autem di-
« cunt, Erat tempus quando non erat, et quod
« ex non exsistentibus factus est, vel ex alia
« substantia aut essentia, vel mutabilis est aut
« convertibilis Dei Filius : tales catholica et apo-
« stolica Ecclesia anathematizat. »

Ecce et exemplaria synodi Nicænæ cum arche-
typis sive exemplaribus primigeniis in Ecclesia
Alexandrina et Constantinopolitana repositis col-
lata, et ab earum episcopis, Cyrillo et Attico,
confirmata huic synodo mittebantur.

675 *Incipit epistola synodi Africanæ ad Celestinum papam Romæ.*

« Domino dilecto et in primis venerabili fra-
« tri Celestino Aurelius, Palatinus, Antoninus,
« Tutus, Servus-Dei, Terentius et cæteri, qui in
« universali Carthaginensi synodo interfuerunt. »

« Optaremus, ut quemadmodum tua sanctitas de
« Apiarii præsentia lætatos vos fuisse, missis
« per compresbyterum nostrum Leonem litteris
« declaravit : ita et nos similiter de ejusdem
« purgatione præsentes litteras cum gaudio mit-
« teremus. Esset profecto et nostra et vestra
« alacritas tutior, et nec percontatoria videre-
« tur, quæ de nunc audiendo, quam quæ tan-
« quam de audito præcesserat. Cum ergo ad nos
« accessisset sanctissimus frater et coepiscopus
« noster Faustinus, synodum coegimus ; et cre-
« didimus ipsum propterea cum illo esse mis-
« sum, ut quemadmodum ipsius studio presbyte-
« rio antea erat redditus, sic et nunc ejusdem
« opera posset a tot criminibus illi in Thabrace-
« nis objectis purgari : cujus tot et tam magna
« scelera nostræ synodi multitudo percurrens,
« invenit, ut et memorati patrocinium, po-
« tius quam judicium, et tanquam defensoris
« studium, potius quam cognitoris justitiam vi-
« cerit. Primum enim toti synodi valde restitit,
« varias contumelias ingerens, tanquam qui
« Romanæ Ecclesiæ privilegia defenderet, et
« vellet ipsum a nobis in communionem admitti ;

« quem tua sanctitas, cum credidisset appellare quod quidem probare non potuit, communioni restituit: hoc tamen ei non processit, quod adhuc ex actorum lectione melius cognoveris. Triduano enim moto laborioso judicio, in quo diversa, quæ ei objiciebantur, afflictissimi quærebamus, Deus justus judex, fortis et longanimis, et coepiscopi nostri Faustini dilationes, et ipsius Apiarii frustatorias in dicendo tergiversationes, quibus nefarias suas turpitudines velare conabatur; magno compendio amputavit; molesta scilicet et longe fœtidissima obstinatione compressa, negationisque impudentia, per quam tantum voluptatum cœnum obruere volebat. Cum enim Deus noster ejus conscientiam in angustias deduxisset, et quæ occulta erant in corde peccata, tanquam in criminum cœno jam condemnata, omnibus etiam hominibus publicasset, repente ad confessionem omnium sibi objectorum criminum fraudulentus inficiator erupit, et vix tandem omnium incredibilium probrorum ipse seipsum sua sponte arguit; et ipsam similiter spem nostram, cui ipsum commiseramus et orabamus, ut a tam pudendis maculis posset purgari, convertit in luctus: nisi quod hanc nostram tristitiam uno eoque solo solatio mitigavit, quod etiam nos a mœroris perpetuo labore liberavit, et suis vulneribus, etiamsi invitus et propria repugnante conscientia confessus, medelam qualemcunque providit, domine frater. In primis ergo officio debitæ venerationis impleto, supplices petimus, ne deinceps ad vestras aures eos, qui hinc veniunt, facile admittatis: nec qui a nobis excommunicati fuerint, in communionem velitis ultra recipere. Nam hoc quoque in Nicæna synodo definitum vestra facile inveniet beatitudo. Si enim etiam de inferioribus clericis et laicis illic servari videtur; hoc vult multo magis etiam de episcopis servari. **676** Ne ergo, qui in propria provincia a communione suspensi sunt, a tua sanctitate, dedita opera, et ut non oportet, communioni restituti videantur. Presbyterorum autem similiter et consequentium clericorum impudentes fugas, ut te dignum est, persequetur tua sanctitas. Nam neque per ullum Patrum decretum hoc Africanæ Ecclesiæ est prohibitum: et Nicænæ synodi statuta, sive clericos inferioris gradus, sive ipsos episcopos, propriis Metropolitanis apertissime commiserunt. Sapienter enim et juste perspexerunt, quæcunque fuerint exorta negotia, ea in propriis locis terminari debere. Neque enim unicuique providentiæ Sancti Spiritus gratiam deesse putarunt, per quam justitia a Christi sacerdotibus et videtur prudenter, et firmiter teneatur, maxime quod etiam unicuique concessum est, si ei videatur, de judicum sententia

« ἐπιφέρων, ὡσανεὶ τὰ πριβιλέγια τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας διεκδικῶν, καὶ θέλων αὐτὸν παρ' ἡμῶν εἰς κοινωνίαν δεχθῆναι, ὃν ἡ σὴ ἁγιωσύνη πιστεύσασα ἐκκαλεῖσθαι, ὅπερ ἀποδεῖξαι οὐκ ἠδυνήθη, τῇ κοινωνίᾳ ἀποδέδωκεν· ὅμως ἧττον αὐτῷ τοῦτο ἐξεγένετο, ὅπερ ἔτι μὴν τῇ ἀναγνώσει τῶν πεπραγμένων κρειττόνως γνοίης. Τριημέρου μέντοι δίκης ἐπὶ μόχθου κινηθείσης, ἐν ὅσῳ τὰ διάφορα τῷ αὐτῷ ὑποβληθέντα συντριβόμενοι ἐζητοῦμεν, ὁ Θεὸς ὁ δίκαιος κριτὴς, ὁ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, τάς τε παρολκὰς τοῦ συνεπισκόπου ἡμῶν Φαυστίνου, καὶ τὰς τριψεργίας τοῦ αὐτοῦ Ἀπιαρίου, αἷς τὰς ἀθεμίτους αὐτοῦ αἰσχρότητας συγκαλύψαι ἐπηρείδετο, μεγάλῃ συντομίᾳ ἔτεμε, τῆς σικχαντῆς δηλαδὴ καὶ δυσωδεστέρας ἐπιμονῆς καταργηθείσης, καὶ τῆς ἀναισχυντίας τῆς ἀρνήσεως, δι' ἧς τῶν τοσούτων ἡδονῶν τὸν βόρβορον ἐβούλετο καταδυθίσαι. Τοῦ γὰρ Θεοῦ ἡμῶν τὴν συνείδησιν αὐτοῦ στενοχωρήσαντος, καὶ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ κρυπτὰ, ὡς ἐν ἰλύϊ τῶν ἐγκλημάτων ἤδη καταδεδικασμένα, πᾶσιν ἔτι μὲν τοῖς ἀνθρώποις δημοσιεύσαντος, αἰφνιδίως εἰς ὁμολογίαν πάντων ὑποβληθέντων αὐτῷ ἐγκλημάτων ὁ δόλιος ἀρνητὸς ἐξέῤῥηξε, καὶ μόλις ποτὲ περὶ πάντων τῶν ἀπιθάνων ὀνειδῶν ἔχοντι αὐτὸς ἑαυτὸν ἤλεγξεν, καὶ αὐτὴν ὁμοίως τὴν ἡμετέραν ἐλπίδα, ᾗτινι καὶ ἐπιστεύσαμεν αὐτὸν, καὶ ηὐχόμεθα ἐκ τῶν οὕτως ἐπαισχυντέων σπίλων δύνασθαι καθαρθῆναι, μετέστρεψεν εἰς στεναγμούς· εἰ μὴ ὅτι ταύτην ἡμῶν τὴν λύπην μιᾷ καὶ μόνῃ παραμυθίᾳ κατεπράϋνεν, ὅτι καὶ ἡμᾶς τοῦ ὀδυρμοῦ τοῦ διηνεκοῦς καμάτου ἐλύτρωσε, καὶ τοῖς ἰδίοις τραύμασιν ὁτεδήποτε ἴασεν, εἰ καὶ ἀκουσίως καὶ τῆς ἰδίας συνειδήσεως ἀντιμαχομένης ὁμολογήσας προενοήσατο, κύριε ἀδελφέ. Ἐν προφάτῳ τοίνυν τοῦ καθήκοντος τῆς ὀφειλομένης προσκυνήσεως ἐκπληρουμένου, ἱκετεύομεν, ἵνα τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς τοὺς ἐντεῦθεν παραγινομένους εὐχερῶς μὴ προσδέχησθε· μηδὲ τοὺς παρ' ἡμῶν ἀποκοινωνητέους, εἰς κοινωνίαν τοῦ λοιποῦ θελήσητε δέξασθαι. Ἐπειδὴ τοῦτο καὶ τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ ὁρισθὲν εὐχερῶς εὕροι ἡ σὴ σεβασμιότης. Εἰ γὰρ καὶ περὶ κατωτέρων κληρικῶν καὶ περὶ λαϊκῶν φαίνεται ἐκεῖ παραφυλάττεσθαι, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο περὶ ἐπισκόπων βούλεται παραφυλαχθῆναι. Μὴ οὖν οἱ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἀναρτηθέντες παρὰ τῆς σῆς ἁγιωσύνης, σπουδαίως, καὶ καθὼς μὴ χρὴ, φανῶσιν ἀποκαθιστάμενοι τῇ κοινωνίᾳ. Καὶ τῶν πρεσβυτέρων δὲ ὁμοίως καὶ τῶν ἑπομένων κληρικῶν τὰς ἀναιδεῖς ἀποφυγὰς, ὡς ἔστιν σου ἄξιον, ἀποδιώξει ἡ ἁγιωσύνη ἡ σή. Ἐπειδὴ καὶ οὐ διά τινος ὅρου τῶν Πατέρων τοῦτο ἀπηγόρευται τῇ ἐν Ἀφρικῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ τὰ ψηφίσματα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, εἴτε κληρικοὺς τοῦ κατωτέρου βαθμοῦ εἴτε αὐτοὺς τοὺς ἐπισκόπους, τοῖς ἰδίοις μητροπολίταις φανερώτατα κατέπεμψαν. Συνετῶς

γὰρ καὶ δικαίως συνεῖδεν, ἅτινα δήποτε πράγματα ἀναφυῶσι, ταῦτα ἐν τοῖς ἰδίοις ὀφείλειν περατοῦσθαι τόποις. Οὔτε γὰρ μιᾷ ἑκάστῃ προνοίᾳ ἐλογίσαντο ἐλλείπειν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δι' ἧς ἡ δικαιοσύνη ἀπὸ τῶν τοῦ Χριστοῦ ἱερέων καὶ ὁρᾶται φρονίμως, καὶ κατέχεται σταθερῶς, μάλιστα ὅτι καὶ ἑνὶ ἑκάστῳ συγκεχώρηται, ἐὰν περὶ τῆς δίκης τῆς τῶν διαγνωστῶν προΐσταται αὐτῷ πρὸς τὰς συνόδους τῆς ἰδίας ἐπαρχίας, ἢ ἔτι μὴν εἰς οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἐκκαλεῖσθαι. Εἰ μὴ ἄρα τίς ἐστιν, ὅστις πιστεύσει, ἑνὶ ᾧτινιδήποτε δύνασθαι τὸν Θεὸν ἡμῶν τῆς κρίσεως ἐμπνεῦσαι τὴν δικαιοσύνην, τοῖς δὲ ἀναριθμήτοις εἰς σύνοδον συνηθροισμένοις ἱερεῦσιν ἀρνεῖσθαι. Πῶς δὲ ἄρα αὕτη ἡ περαματικὴ κρίσις βεβαία ἔσται, πρὸς ἣν τῶν μαρτύρων τὰ ἀναγκαῖα πρόσωπα, ἢ διὰ τὴν τῆς φύσεως ἢ διὰ τὴν τοῦ γήρους ἀσθένειαν, ἢ πολλοῖς ἄλλοις ἐμποδισμοῖς, ἐνεχθῆναι οὐ δύνανται. Περὶ γὰρ τοῦ, τινὰς ὡσανεὶ ἐκ τοῦ πλευροῦ τῆς σῆς ἁγιωσύνης πέμπεσθαι, οὐδεμιᾷ τῶν Πατέρων συνόδῳ ὁρισθὲν εὑρίσκομεν. Ἐπειδὴ ὅπερ πάλαι διὰ τοῦ αὐτοῦ συνεπισκόπου ἡμῶν Φαυστίνου, ὡσανεὶ ἐκ μέρους τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, αὐτόθεν ἀπέσταλτο, ἐν ταῖς ἀληθεστέραις ἀπογραφαῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ, ἅσπερ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Κυρίλλου, τοῦ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας συνεπισκόπου ἡμῶν, καὶ παρὰ τῶν τοῦ προσκυνητοῦ Ἀττικοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπισκόπου, πεμφθείσας ἐκ τῶν αὐθεντικῶν· αἵτινες ἔτι μὴν πρὸ τούτου διὰ Ἰννοκεντίου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ Μαρκέλλου τοῦ ὑποδιακόνου, δι' ὧν πρὸς ἡμᾶς παρ' ἐκείνων ἀπεστάλησαν, τῷ τῆς προσκυνητῆς μνήμης Βονιφατίῳ τῷ ἐπισκόπῳ τῷ προηγησαμένῳ ὑμᾶς παρ' ἡμῶν ἐξεπέμφθησαν, τοιοῦτό τί ποτε οὐκ ἠδυνήθημεν εὑρεῖν. Ἐκβιβαστὰς τοίνυν κληρικοὺς ὑμῶν τινῶν αἰτούντων μὴ θέλετε ἀποστέλλειν, μήτε παραχωρεῖν, ἵνα τὸν καπνώδη τῦφον τοῦ κόσμου δόξωμεν εἰσάγειν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις τὸ φῶς τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἡμέραν τοῖς τὸν Θεὸν ἰδεῖν ἐπιθυμοῦσιν προσφέρει. Τοῦ γὰρ κλαυσίμου Ἀπιαρίου ἤδη ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Φαυστίνου κατὰ τὰς ἰδίας ἀθεμίτους ἀχρειοσύνας ἐκ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀποκινηθέντος ἀμέριμνοί ἐσμεν· ὅτι τοῦτον τῇ δοκιμῇ καὶ ῥυθμίσει τῆς σῆς ἁγιωσύνης ἐν τῷ σώζεσθαι τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην περαιτέρω ἡ Ἀφρικὴ οὐδαμῶς ὑπομείνῃ ἡ ὑπογραφή. Ὁ Θεὸς ἡμῶν τὴν ἁγιωσύνην ὑμῶν ἐπὶ μήκιστον χρόνον φυλάξοι, ὑπὲρ ἡμῶν εὐχομένην, κύριε ἀδελφέ. »

ad synodos propriæ provinciæ, vel præterea etiam ad universalem synodum, appellare. Nisi utique sit aliquis, qui credat, unicuipiam, quicunque is sit, posse Deum nostrum judicii justitiam inspirare, innumerabilibus autem sacerdotibus in synodum congregatis negare. Quomodo ergo firmum erit hoc transmarinum judicium, ad quod testium necessariæ personæ, vel propter naturæ vel propter senii imbecillitatem, vel propter multa alia impedimenta, deduci non possunt? Nam de mittendis quibusdam, veluti a latere vestræ sanctitatis, a nulla Patrum synodo constitutum invenimus. Quod olim enim per hunc ipsum coepiscopum nostrum Faustinum, tanquam ex parte Nicænæ synodi, isthinc missum fuerat, in verioribus Nicænæ synodi repertoriis, quæ a sanctissimo Cyrillo Alexandrinæ Ecclesiæ coepiscopo, et a venerando Attico Constantinopolis episcopo, ex authenticis missa accepimus; quæ quidem antehac per Innocentium presbyterum et Marcellum subdiaconum, per quos ad nos de illis missa fuerant, venerandæ memoriæ Bonifacio episcopo decessori vestro a nobis destinata sunt: nihil ejusmodi invenire potuerimus. Executores ergo vestros clericos petentibus aliquibus ne velitis mittere, nec permittere, ut fumosum mundi fastum Christi Ecclesiæ inducere videamur; quæ simplicitatis lucem et humilitatis diem affert iis, qui Deum videre cupiunt. De deflendo enim Apiario, jam a fratre nostro Faustino pro suis nefariis nequitiis Christi Ecclesia moto, solliciti non sumus; quod eum vestræ sanctitatis probatione et correctione in servanda fraterna charitate Africa nequaquam amplius sustinebit. Subscriptio. Deus noster sanctitatem vestram in longissimum tempus custodiat, pro nobis orantem, domine frater. »

ΒΑΛΣ. Τοῦ Ἀπιαρίου ἀφορισθέντος ἐκ τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου, καὶ προσελθόντος τῷ πάππᾳ Κελεστίνῳ καὶ λυθέντος τοῦ ἀφορισμοῦ, ὁ ἐπίσκοπος Φαυστῖνος ἐστάλη σὺν ἐκείνῳ εἰς Καρχηδόνα ἐξετάσων τὰ κατὰ τούτου· λυθείσης δὲ τῆς ὑποθέσεως, ἐπέστειλε τῷ Κελεστίνῳ ἡ σύνοδος τὴν ἐπιστολὴν ταύτην. Καὶ πρῶτα μὲν ᾐτιάσατο τὸν Φαυστῖνον, ὡς παραλόγως ἀντιποιηθέντα τοῦ Ἀπιαρίου. Εἶτα ἐπήγαγεν ὡς ἀπὸ ὁμολογίας τοῦ Ἀπιαρίου ἐλύθη ἡ ὑπόθεσις· καὶ ἱκέτευσε μὴ εὐχερῶς προσδέχεσθαι τὸν Κελεστῖνον τοὺς λέγοντας κατὰ τῆς συνόδου, καὶ ἀφορισθέντας παρ' αὐτῆς. Προσέθεντο δὲ, ὡς οὐδὲ οἱ ἐν Νικαίᾳ Πατέρες ὥρισαν πέμπεσθαι παρὰ τοῦ

BALS. Apiario a synodo Africana segregato, cum is ad papam Celestinum accessisset, et segregatio soluta esset, Faustinus una cum illo Carthaginem missus est, negotium ejus examinaturus: decisa autem causa misit synodus Celestino hanc epistolam. Et primum quidem accusavit Faustinum, quod Apiarium præter rationem defenderet. Deinde subjunxit quod ex Apiarii confessione causa fuit decisa; et oravit ut non facile admitteret Celestinus eos, qui adversus synodum dicunt, et ab ea segregati sunt. Adjecerunt autem quod nec Patres Nicænæ synodi statuerunt, a papa in Africam mittendos, qui causam simul cognoscerent,

et nec hoc invenitur in missis ab Alexandrino et Constantinopolitano episcopis.

677 ZONAR. Cum Apiarius ab Africana synodo segregatus ad Celestinum papam confugisset, eum Celestinus segregationis vinculo liberavit, et cum illo, qui causam ejus cum Africana synodo cognosceret, Faustinum episcopum Carthaginiensem misit. Qua re transacta, epistolam hanc synodus ad Celestinum dedit, qua Faustinum, quod Apiario faverit, ejusque patronum ac defensorem, non judicem egerit, ac advocati studium, non cognitoris æquitatem aperte indicarit, et quod synodo se adversarium sit professus, nec vero dum se Romanæ Ecclesiæ privilegiorum vindicem ostenderit, a contumeliis quoque abstinuerit (sunt autem privilegia et patronatus Romanæ sive Latinæ voces), vehementer accusat; quodque, ut is a synodo ad communionem admitteretur, nimia festinatione approperarit. Non processit tamen, sed Deus, Faustini cunctationem, dilationes, protelationes scilicet, frustratoriasque Apiarii tergiversationes, hoc est, procrastinationes, in negotiis gerendis moram, subito dissolvit; eam mentem illi immitens, ut objecta crimina sponte confiteretur. His, ita ut acta sunt, in epistola explicatis, deinde subjiciunt: Nos te (ad Celestinum autem oratio dirigitur), in præcursu orationis, hoc est, procœmii loco, ex merito venerati, ne in iis, qui a nobis segregati sunt, admittendis faciliorem te præbeas, neve qui in sua provincia communione multæ nomine privati sunt, propere nimis ac festine communioni restituas, obsecramus. Sed et presbyteros, et alios e clero, sese per impudentiam, absque ulla scilicet justa causa, proripientes expelli, suisque episcopis reddi; quin et clericos omnes a suo quemque episcopo judicari postulant. Canonum etiam, qui hac de re in Nicæna synodo editi sunt, meminere: neque vero ut aliqui a papæ latere, hoc est, qui illi dignitate proximi, ac apud eum honestiore loco haberentur, familiaritateque conjuncti præter cæteros forent cognitores ac executores mitterentur, id usque decretum exstare affirmant. Neque enim, aiunt, aliquid simile in iis, quæ ab Alexandrino Cyrillo et Constantinopolitano Attico ad nos missa sunt, invenimus. Ne velitis igitur isto modo agere, nec inanis gloriæ fastum, fumi instar evanescentem, concedere Ecclesiæ Dei inferri. Simplicitas namque, aiunt, et demissio animi, instar lucis, iis, qui Deum intueri cupiunt, affert diem; hoc est, veluti diffusa lux diem efficit, ac per eam, quæ sensibus percipiuntur, videre licet; eodem modo simplicitas ac humilitas lucem immittit animo, qua illustratus Deum videre, hoc est, quantum homini fas est, cognoscere queat.

πάππα εἰς Ἀφρικὴν συνδιαγνώμονας· καὶ οὐδὲ εὑρίσκεται τοῦτο ἐν τοῖς πεμφθεῖσι παρὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

ΖΩΝΑΡ. Τοῦ Ἀπιαρίου ἀφορισθέντος ἐκ τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου, καὶ προσελθόντος τῷ πάπᾳ Κελεστίνῳ, λυθέντος τε τοῦ ἀφορισμοῦ, ὁ ἐπίσκοπος Φαυστῖνος ἐστάλη σὺν ἐκείνῳ εἰς Καρχηδόνα ἐξετάσων τὰ κατ' ἐκείνου μετὰ τῆς ἐκεῖ συνόδου. Γενομένης δὲ τῆς πράξεως, ἐπέστειλε τῷ Κελεστίνῳ ἡ σύνοδος τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, δι' ἧς αἰτιᾶται τὸν Φαυστῖνον, ὡς ἀντιποιούμενον τοῦ Ἀπιαρίου καὶ πατρωνίαν ἐπ' αὐτῷ ἐνδειξάμενον, ἤγουν προστασίαν, βοήθειαν, ἀλλ' οὐ κρίσιν, καὶ σπουδὴν ἐκδικοῦντος, ἀλλ' οὐ δικαιοσύνην διαγινώσκοντος ἤτοι δικάζοντος, καὶ ἀνθιστάμενον τῇ συνόδῳ, καὶ εἰς ὕβρεις χωρήσαντα, ὡς δῆθεν τὰ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐκδικοῦντα πριβιλέγια ἤτοι προνόμια (καὶ ἡ πατρωνία δὲ καὶ τὰ πριβιλέγια, λέξεις Ῥωμαϊκαὶ ἤτοι τῶν Λατίνων εἰσὶ) καὶ σπεύδοντα δεχθῆναι αὐτὸν παρὰ τῆς συνόδου, οὐκ ἐξεγένετο αὐτῷ· ἀλλὰ ὁ Θεὸς τὰς παρολκὰς τοῦ Φαυστίνου, τὰς ἀναβολὰς, τοὺς ὑπερβιβασμοὺς δηλαδὴ καὶ τὰς τριψεργίας τοῦ Ἀπιαρίου, τουτέστι τὰς ὑπερθέσεις, τὰς ἐπὶ τοῖς ἔργοις τριβὰς συντόμως ἐξέτεμε, παρασκευάσας αὐτὸν ὁμολογῆσαι τὰ κατ' αὐτὸν ἐγκλήματα. Ταῦτα δὲ ὅπως ἐγένοντο καταλέξασα ἡ ἐπιστολὴ ἐπάγει· Ἐν προφάτῳ τοίνυν, ἀντὶ τοῦ ἐν πρωτολογίαις, ἐν προοιμίοις, τὴν ἁρμόζουσάν σοι προσκύνησιν πληροῦντες (ταῦτα δὲ πρὸς τὸν Κελεστῖνον) ἱκετεύομεν μὴ εὐχερῶς προσδέχεσθαι τοὺς παρ' ἡμῶν γινομένους ἀκοινωνήτους, καὶ τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτῶν ἐπιτιμηθέντας ἀκοινωνησίᾳ, μὴ σπουδαίως, ἀντὶ τοῦ ταχέως, συντόμως, ἀποκαθίστασθαι παρὰ σοῦ τῇ κοινωνίᾳ. Ἀλλὰ καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς, τοὺς ἀποφεύγοντας ἀναιδῶς, ἤγουν αἰτίας εὐλόγου χωρὶς, διώκεσθαι ζητοῦσι, καὶ ἀποκαθίστασθαι τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ παρὰ τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν δικάζεσθαι τοὺς κληρικοὺς αἰτοῦσι. Μέμνηται δὲ καὶ κανόνων περὶ τούτων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, καὶ οὐδαμοῦ λέγουσιν ὁρισθῆναι πέμπεσθαι παρὰ τοῦ πάππα συνδιαγνώμονας καὶ ἐκβιβαστὰς ἐκ τοῦ πλευροῦ αὐτοῦ ἤτοι ἐγγίζοντας αὐτῷ κατὰ τὴν τιμὴν, ἀντὶ τοῦ ἐντιμοτέρους καὶ ᾠκειωμένους αὐτῷ. Οὐδὲ γὰρ εὕρομέν τι, φασὶ, τοιοῦτον ἐν τοῖς πεμφθεῖσιν ἡμῖν παρὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικοῦ. Μὴ οὖν θέλετε ταῦτα ποιεῖν, μηδὲ παραχωρεῖν τὸν καπνώδη τῦφον εἰσάγεσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, τὴν ὡς καπνὸν ταχέως διαλυομένην καὶ ἀφανιζομένην κενοδοξίαν· ὅτι φασὶν, ἡ ἁπλότης καὶ ἡ ταπείνωσις, ὡς φῶς, προσφέρει τὴν ἡμέραν τοῖς θέλουσιν ἰδεῖν τὸν Θεόν· ἤγουν ὅτι, ὥσπερ τὸ φῶς λάμπον τὴν ἡμέραν ποιεῖ, καὶ δίδωσι τὸ ὁρᾷν τὰ αἰσθητὰ, οὕτως ἡ ἁπλότης καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη δίδωσιν ἔλλαμψιν τῷ νῷ εἰς τὸ ὁρᾷν τὸν Θεὸν, τουτέστιν ὡς ἐφικτὸν κατανοῆσαι αὐτόν.

ARIST. « Eos, qui a nobis excommunicantur, post-
« hac in communionem admittere ne velitis «
« quod et in synodo Nicæna decretum est. Ecce

ΑΡΙΣΤ. « Τοὺς παρ' ἡμῶν ἀποκοινωνήτους εἰς κοι-
« νωνίαν τὸ λοιπὸν μὴ θελήσητε παραδέξασθαι·
« ὅπερ καὶ τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ ὥρισται. Ἰδοὺ γὰρ

« καὶ Ἀπιάριος, δεχθεὶς παρά σου, τῇ συνόδῳ ἀντέστη, καὶ ὕβριν ὑπήνεγκε, καὶ τέλος μετεστράφη, καὶ ἑαυτὸν ἤλεγξε, καταλήξας εἰς στεναγμούς. » A

Δεξάμενοι οἱ Πατέρες οὗτοι τὰ ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἀναμφίβολά τε καὶ ἀληθέστατα, καὶ μὴ εὑρόντες ἐν τοῖς κανόσιν αὐτῆς ὁρισθὲν τὸ παρὰ πάπα τοῦ στέλλεσθαι ὑπηρέτας αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐκκλήτους τῶν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν γυμνάζεσθαι παρ' αὐτοῖς· ἔγραψαν πρὸς τὸν Κελεστῖνον τὸν πάππαν Ῥώμης, μηκέτι τοὺς παρ' αὐτῶν ἀφοριζομένους εὐχερῶς δὴ, καὶ καθὼς οὐ χρὴ, εἰς κοινωνίαν ἀποκαθιστᾷν, ἢ τὰς ἐκκλήτους δέχεσθαι τῶν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, τῶν εἰς καθαίρεσιν παρ' αὐτῶν καταδικασθέντων· καὶ πρεσβυτέρους ἰδίους στέλλειν, καὶ τὴν τῆς ἐκκλήτου δοκιμασίαν ἀνατιθέναι αὐτοῖς· ἀλλ' ἕκαστον τῶν καταδικασθέντων B πρὸς τὰς συνόδους τῆς ἰδίας ἐπαρχίας ἐκκαλεῖσθαι, εἰ βούλεται, ἢ ἔτι μὴν πρὸς οἰκουμενικὴν σύνοδον· ἵνα μὴ κοσμικὸν τῦφον τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ εἰσάγειν δόξῃ. Παρέστησαν δὲ τοῦτο, τὸ ἐξ ἔργων αὐτῶν καὶ ὕβριν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπάγον· τὸν γὰρ πρεσβύτερον Ἀπιάριον, ἐκ τῆς ἐν Σίκκῃ Ἐκκλησίας ἀποκινηθέντα δι' εὐλόγους αἰτίας, εἶτα αὐτῷ δὴ τῷ Κελεστίνῳ τῷ Ῥώμης προσελθόντα, καὶ παρ' αὐτοῦ δεχθέντα, καὶ μετὰ Φαυστίνου τοῦ ἐπισκόπου σταλέντα πρὸς τὴν Ἀφρικὴν, ἐπὶ τῷ ἀποδοθῆναι αὐτὸν αὖθις τῷ πρεσβυτερίῳ, κατεξετασθῆναι δὲ καὶ τὰ παρ' αὐτῶν δὴ τῶν Θαραβρακηνῶν κατ' αὐτοῦ ἐπενεχθέντα ἐγκλήματα· ἀναισχυντότερον τοῦτον τὸ σπουδαίως, καὶ ὡς οὐκ ἔδει, C εἰς κοινωνίαν παραδεχθῆναι κατέστησε, καὶ τῇ συνόδῳ ὕβρεις ἐπάγοντα, ὡς μὴ δεχόμενον παρ' αὐτῆς, διὰ τὸ τοὺς κατηγόρους κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ ἵστασθαι, καὶ ἀπελέγχειν αὐτὸν, καὶ μετὰ πολλὰς ἀντιλογίας καὶ ἀναισχύντους ἀρνήσεις στενοχωρηθέντα ὑπό τε τῶν ἐλέγχων καὶ τῆς ἰδίας συνειδήσεως, δημοσίᾳ ὁμολογήσαντα τὰ κατ' αὐτοῦ προτιθέντα ἐγκλήματα, καὶ εἰς στεναγμοὺς μεταστραφέντα καὶ δάκρυα.

« enim et Appiarius, a te admissus, synodo restitit, et injuriam attulit, et tandem conversus est, et seipsum reprehendit, suspiriis desinens. »

Patres hi indubitata et verissima synodi Nicænæ exemplaria recipientes, in canonibus illius non invenientes decretum, ut a papa mitterentur ejus ministri, et episcoporum et clericorum appellationes apud eos exercerentur, ad Celestinum Romæ papam scripserunt, ut postea ab ipsis segregatos facile, et ut non decet, in communionem non restitueret, nec episcoporum aut clericorum ab ipsis ad depositionem condemnatorum appellationem reciperet, nec presbyteros suos mitteret; et iis appellationis examinationem committeret, sed ut condemnatorum unusquisque ad propriæ provinciæ synodos appellaret, si vellet, vel etiam ad synodum œcumenicam; ne sæcularem fastum in Christi Ecclesiam introducere videretur. Sed illud etiam **678** in medium producebant, quod ex istiusmodi operibus Ecclesia contumelia afficeretur. Nam Apiarium presbyterum Siccæ Ecclesiæ ob justas causas amotum, deinde ad ipsum Celestinum Romæ episcopum accedentem, et ab eo acceptum, et cum Faustino episcopo ad Africam missum, ut presbyterio ipse iterum redderetur, quæ autem ab ipsis Tharabracenis ei objecta fuerant crimina examinarentur, impudentissimum istum propere, et ut non oportebat, ad communionem recipi constituit, etiam synodo contumelias affligentem, ut ab ea non acceptum, eo quod accusatores ejus coram stabant, et eum convincebant, qui post multas contradictiones et impudentes denegationes, argumentis pariter et propria conscientia in angustias compulsus, crimina ei objecta publice confessus, et in suspiria conversus est et lacrymas.

Ἐκ τῶν πραχθέντων ὑπομνημάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ Ἀγαπίου καὶ Βαγαδίου, ἑκατέρου ἀντεχομένου τῆς ἐπισκοπῆς Βόστρων.

« Ἐπὶ ὑπατείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφιλεστάτων βασιλέων ἡμῶν Φλαβίου Ἀρκαδίου, Αὐγούστου τῷ τρίτῳ, καὶ Ὠνορίου τῷ δευτέρῳ, τῷ πρὸ D τριῶν καλανδῶν Ὀκτωβρίων, ἐν τῷ φωτιστηρίῳ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, καθεσθέντων τῶν ἁγιωτάτων ἐπισκόπων Νεκταρίου Κωνσταντινουπόλεως, Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, Φλαβιανοῦ Ἀντιοχείας, Παλλαδίου Καισαρείας Καππαδοκίας, Γελασίου Καισαρείας Παλαιστίνης, Γρηγορίου Νύσσης, Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου, Παύλου Ἡρακλείας, Ἀραβιανοῦ Ἀγκύρας, Ἄμμωνος Ἀδριανουπόλεως, Φαλερίου Ταρσοῦ, Λουκίου Ἱεραπόλεως, Ἐλπιδίου Λαοδικείας, Παύλου Ἀλεξανδρῶν, Διοσκόρου Ἑρμουπόλεως, Προβατίου Βερονίκης, Θεοδώρου Μοψουεστίας, Βίζου Σελευκείας, Ἐπαγάθου Μαρκιανουπόλεως, Γεροντίου Κλαυ-

Ex monumentis actorum Constantinopoli de Agapio et Bagadio, utroque vindicante episcopatum Bostræ.

« In consulatu religiosissimorum et Dei amantissimorum imperatorum nostrorum Fl. Arcadii Augusti tertium, et Honorii secundum, A. D. tertio calendas Octobris in Baptisterio sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ, sedentibus sanctissimis episcopis, Nectario Constantinopolitano, Theophilo Alexandrino, Flaviano Antiocheno, Palladio Cæsareæ Cappadociæ, Gelasio Cæsareæ Palæstinæ, Gregorio Nyssæ, Amphilochio Iconii, Paulo Heracleæ, Arabiano Ancyræ, Ammone Adrianopolis, Phalerio Tarsi, Lucio Hierapolis, Elpidio Laodiceæ, Paulo Alexandrorum, Dioscoro Hermopolis, Probatio Beronices, Theodoro Mopsuestiæ, Bizo Seleuciæ, Epagatho Marcianopolis, Gerontio Claudianopolis, et aliis diversis episcopis, et universo ordine sacerdotali; Nectarius episcopus

« Constantinopolitanus dixit : Sancta hac synodo Dei gratia rursus in hoc sancto loco congregata, si eadem sanctorum fratrum et in sacris comministrorum synodus ita censet, quia adstare video eos, qui contendunt de Bostrenorum episcopatu, fratres nostros Bagadium et Agapium, hi sua inter se invicem jura incipiant proponere. Et postquam aliqua ab eis pro hac causa acta essent, et dicti Bagadii depositionem a duobus solis episcopis jam tempore hujus synodi mortuis factam ostensum esset; Arabianus Ancyræ episcopus dixit : Non propter hanc litem, sed de tota deinceps vita id metuens, precor sanctam synodum statuere : Licetne a duobus episcopis fieri depositionem, an non ? et absente metropolitano licet, an non ? Præsenti quidem causæ nihil est præjudicii. Vereor autem, ne ex his actis aliqui potestate accepta talia audeant. Rogo ergo vos respondere. Nectarius episcopus Constantinopolitanus dixit : Pulchre suasit religiosissimus episcopus Arabianus : equidem cum par causa accidere possit, præteritum non condemnantes, quod deinceps futurum est præmuniamus. Arabianus Ancyræ episcopus dixit : Id quod est præteritum, beatorum Patrum, qui Nicææ convenerunt, damnat synodus, jubens non esse pauciores tribus, qui ordinent, nec absente metropolitano. De futuro autem veritus hæc interrogavi. Velim ergo vos aperte edicere, et nec suspense, **679** nec dubie, ut a duobus hominibus, nec ordinari nec deponi episcopum liceat, juxta Nicænam synodum. Et post alia Theophilus episcopus Alexandriæ dixit ; Adversus eos, qui excesserunt, fieri non potest ut indignationis sententia feratur ; quoniam præsentes non fuere condemnati. Sed si quis de iis, qui in futurum debent deponere, consideret, mihi videtur non solum tres debere accedere ; sed, si fieri possit, omnes provinciales, ut multorum sententia accuratior condemnatio reddatur ejus, qui dignus est deponi, præsentis et judicati. Nectarius episcopus Constantinopolitanus dixit : Cum de legitimis institutis et decretis agitur, consequens est non propter personarum causas aliquas talia decerni. Quamobrem, sicut sanctissimus episcopus Arabianus hortatus est, futura stabilire volens ; consequenter et humane sanctissimi episcopi Theophili sententia decrevit, non licere in posterum, nec a tribus quidem, nedum a duobus, eum, qui reus examinatur, deponi : sed majoris synodi et provinciæ episcoporum sententia, sicut apostolici definiere canones. Flavianus episcopus Antiochiæ dixit : Quæ exposuerunt sanctissimus episcopus Nectarius et sanctissimus et pientissimus Theophilus episcopus, aperta sunt. Et omnes ecclesiastici his acquiescimus. »

« ...διανουπόλεως, καὶ ἑτέρων διαφόρων ἐπισκόπων, καὶ παντὸς τοῦ ἱερατείου, Νεκτάριος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως εἶπεν· Τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου κατὰ Θεοῦ χάριν πάλιν ἐν τῷ ἁγίῳ τόπῳ τούτῳ συνειλεγμένης, εἰ δοκιμάζει ἡ αὐτὴ τῶν ἁγίων ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν σύνοδος, ἐπειδὴ καὶ ἑστῶτας ὁρῶ τοὺς διαφερομένους πρὸς ἑαυτοὺς περὶ τῆς τῶν Βοστρηνῶν ἐπισκοπῆς, τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν Βαγάδιον καὶ Ἀγάπιον τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐνάρξασθαι δικαίων. Καὶ μετὰ τὸ πραχθῆναί τινα παρ' αὐτοῖς χάριν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, καὶ ἐμφανισθῆναι καθαίρεσιν τοῦ ῥηθέντος Βαγαδίου γενομένην ὑπὸ δύο καὶ μόνων ἐπισκόπων τῶν καὶ τετελευτηκότων ἤδη κατὰ τὸν καιρὸν τῆς αὐτῆς συνόδου· Ἀραβιανὸς ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπεν· Οὐ τῆς παρούσης ἕνεκα δίκης, ἀλλὰ τοῦ ὑφεξῆς βίου παντὸς δεδοικὼς τοῦτο, ἀξιῶ τὴν ἁγίαν σύνοδον διαλαλῆσαι, ἔξεστι γενέσθαι καθαίρεσιν παρὰ δύο ἐπισκόπων, ἢ οὔ; καὶ κατὰ ἀπόντος μητροπολίτου ἔξεστιν, ἢ οὔ; Οὐδὲν πρόκριμα πρὸς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν. Δέδοικα δὲ μὴ, ἐκ τῶν ὑπομνημάτων τούτων τινὲς λαβόμενοι ἐξουσίας, τοιαῦτα τολμήσωσιν. Ἀξιῶ οὖν ὑμᾶς ἀποκρίνασθαι. Νεκτάριος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως εἶπεν· Ἐπαινετῶς εἰσηγήσατο ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Ἀραβιανός· οὐ μὴν δυναμένης δίκης ἐξομοιοῦσθαι, τὸ παρελθὸν μὴ κατακρίναντες, τὸ ἑξῆς ἀσφαλισώμεθα. Ἀραβιανὸς ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπε· Τὸ παρελθὸν ἡ τῶν μακαρίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ σύνοδος κατακρίνει, ἡ κελεύουσα μὴ ἐλάττους εἶναι τριῶν τοὺς χειροτονοῦντας, μηδὲ ἀπόντος τοῦ μητροπολίτου. Τοῦ δὲ μέλλοντος ἕνεκεν δεδοικὼς ἐγὼ, τὴν ἐρώτησιν ἐποιησάμην. Ἀξιῶ οὖν ὑμᾶς σαφῶς διαλαλῆσαι, καὶ μήτε ἠρτημένως μήτε ἀμφιβόλως, ὥστε μὴ ἐξεῖναι ὑπὸ δύο ἀνθρώπων μήτε χειροτονεῖσθαι μήτε καθαιρεῖσθαι ἐπίσκοπον, ἀκολούθως τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ. Καὶ μεθ' ἕτερα Θεόφιλος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας εἶπεν· Ἐπὶ τῶν ἀπελθόντων οὐ δυνατὸν ψῆφον ἐκφέρειν ἀγανακτήσεως· ἐπειδήπερ μὴ παρόντες κατεκρίθησαν. Εἰ μέντοι γε περὶ τῶν μελλόντων διασκοπείη τις τῶν ὀφειλόντων καθελεῖν, φαίνεταί μοι μὴ μόνον τρεῖς παρεῖναι προσήκειν, ἀλλ' εἰ δυνατὸν τοὺς πάντας ἐπαρχιώτας, ἵνα τῇ τῶν πολλῶν ψήφῳ ἀκριβεστέρα ἡ κατάκρισις τοῦ ἀξίου τῆς καθαιρέσεως δεικνύηται παρόντος καὶ κρινομένου. Νεκτάριος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως εἶπε· Νομίμων εἰσηγήσεων καὶ δογμάτων πρυτανευομένων, ἀκόλουθον οὐ διὰ προσώπων τινὰς αἰτίας τὰ τοιαῦτα δογματίζεσθαι. Τοιγαροῦν, καθάπερ ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Ἀραβιανὸς εἰσηγήσατο, τὰ μέλλοντα ἀσφαλίσασθαι βουλόμενος, ἀκολούθως καὶ φιλανθρώπως ἡ τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Θεοφίλου ψῆφος διωρίσατο, μὴ χρῆναι πρὸς τὸ ἑξῆς, μηδὲ παρὰ τριῶν, μή τοί γε παρὰ δύο, τὸν ὑπεύθυνον δοκιμαζόμενον καθαιρεῖσθαι, ἀλλὰ γὰρ πλείονος συνόδου ψήφῳ καὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας, καθὼς καὶ οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες διωρίσαντο. Φλαβιανὸς...

« ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας εἶπεν· Ἅπερ κατέθεντο οἱ περὶ τὸν ἁγιώτατον ἐπίσκοπον Νεκτάριον « καὶ τὸν ἁγιώτατον καὶ ὁσιώτατον ἐπίσκοπον Θεόφιλον, δῆλα. Καὶ στέργομεν πάντες οἱ ἐκκλησιαστικοί. »

ΒΑΛΣ. Τοῦ ἐπισκόπου Βόστρων Βαγαδίου καθαι- A ρεθέντος παρὰ δύο ἐπισκόπων καὶ μονομερῶς, λόγος ἐγένετο παρὰ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδῳ, περὶ τοῦ εἰ καλῶς γέγονεν ἡ τοιαύτη καθαίρεσις, ἀντιποιουμένου τοῦ ψηφισθέντος Ἀγαπίου ὑπὲρ τῆς κρίσεως· καὶ διεγνώσθη ἀκανόνιστον εἶναι τὴν καθαίρεσιν, ὡς μὴ ὀφειλόντων δύο, ἀλλὰ πολλῶν τηρεῖν τὰ κατὰ τῶν ἐπισκόπων λεγόμενα. Σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι ἡ τοιαύτη διάγνωσις οὐκ ἔχει τὸ ἐνεργὸν σήμερον. Ἀπὸ γὰρ τοῦ ιβ' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, μεταγενεστέρας οὔσης κατὰ πολὺ, τὰ κατὰ τῶν ἐπισκόπων ἐγκληματικὰ δικαστήρια παρὰ δώδεκα ἐπισκόπων γυμνάζονται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν τοιοῦτον κανόνα. Γίνωσκε δὲ ὅτι ἡ μὲν σύνοδος αὕτη ἐπὶ Ἀρκαδίου τοῦ βασιλέως γέγονεν, ἡ δὲ ἐν Καρχηδόνι, βασιλεύοντος Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ.

BALS. Cum Bagadius Bostrorum episcopus a duobus solis episcopis depositus esset, agitatum est in synodo Constantinopolitana, an ea recte facta esset depositio, electo Agapio judicium tuente: et pronuntiatum est depositionem non fuisse canonicam, utpote cum non duo, sed multi deberent ea, quæ adversus episcopos dicuntur, dijudicare. Tu autem scias hanc constitutionem vim suam hodie non obtinere. A duodecimo enim canone Carthaginiensis synodi, quæ est multo posterior, criminalia episcoporum judicia a duodecim episcopis exercentur. Et lege eum canonem. Scias vero, quod hæc quidem synodus sub Arcadio imperatore facta est: Carthaginiensis vero, regnante Theodosio juniore.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ μὲν ὑπόθεσις ἐζητεῖτο περὶ τῆς τῶν B Βόστρων ἐπισκοπῆς, δύο ταύτης ἀντεχομένων, Ἀγαπίου καὶ Βαγαδίου. Ἦν μὲν γὰρ πρώην ἐπίσκοπος ἐν αὐτῇ ὁ Βαγάδιος, διὰ δέ τινας αἰτίας παρ' ἐπισκόπων δύο καθαιρεθέντος αὐτοῦ, καὶ ταῦτα ἀπόντος, ὁ Ἀγάπιος κεχειροτόνητο εἰς τὴν ῥηθεῖσαν ἐπισκοπήν· ᾐτιᾶτο δὲ τὴν καθαίρεσιν ὁ Βαγάδιος. Προτεθείσης οὖν εἰς τὸ μέσον τῆς συνόδου τῆς ὑποθέσεως, Ἀραβιανὸς Ἀγκύρας εἶπεν ὅτι Οὐ διὰ τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν ἐρωτῶ, ἀλλὰ δεδοικὼς περὶ τῶν ἑξῆς, ἵνα μὴ ἐν πάσῃ τοιαύτῃ ὑποθέσει κρατήσῃ, ὡς κανὼν τὸ γενόμενον, καὶ ἀξιῶ τὴν σύνοδον εἰπεῖν, εἰ ἔξεστι καθαίρεσιν γενέσθαι παρὰ δύο ἐπισκόπων, καὶ τὴν ψῆφον τοιαύτην κατ' ἀπόντος δοθῆναι. Φοβοῦμαι γὰρ, φησὶ, μή τινες τὰ ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ εὑρί- C σκοντες ὑπομνήματα τοιαῦτα τολμῶσι. Πρὸς οὖν τὴν ἐρώτησιν ταύτην ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος ἀπεκρίνατο ὅτι, Ἐπεὶ οἱ τὸν Βαγάδιον καθαιρήσαντες δύο ἐπίσκοποι ἤδη τεθνήκασι, κατ' ἐκείνων ψηφίζεσθαι, ὡς μὴ καλῶς ποιησάντων, οὐ χρή· ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς αἰτιαθῶμεν, ὡς μὴ παρόντας αὐτοὺς κατακρίναντες· ὅπως δὲ τὸ μέλλον ἀσφαλισώμεθα, ὥστε μηκέτι τοιαῦτα γίνεσθαι, δοκεῖ μοι, φησὶν, ὅτι οὐ μόνον τρεῖς ἐνδέχεται παρεῖναι ἐπισκόπους ἐπὶ καθαιρέσει ἐπισκόπου, ἀλλὰ, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς πάντας ἐπαρχιώτας, ἤγουν τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπισκόπους, ἐν ᾗ καὶ ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ καθαιρουμένου διάκειται, ἵνα πολλῶν ὄντων τῶν κρινόντων, καὶ ἀποφαινομένων, παρόν- D τος καὶ αὐτοῦ τοῦ αἰτιωμένου, ἀκριβεστέρα ἡ κατακρίνουσα ψῆφος τὸν καθαιρούμενον γίνηται. Τῇ γοῦν γνώμῃ ταύτῃ καὶ ὁ Νεκτάριος, καὶ ὁ Φλαβιανὸς, καὶ οἱ λοιποὶ τῆς συνόδου ἠρέσθησαν. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ Πατέρες οὗτοι. Ὁ δὲ δωδέκατος κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, μεταγενεστέρας οὔσης παρὰ ταύτην τὴν ἐπὶ Νεκταρίου συναθροισθεῖσαν (αὕτη μὲν γὰρ ἐπὶ Ἀρκαδίου συνέστη, ἡ δ' ἐν Καρθαγένῃ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ βασιλεύοντος) ἐπισκόπου, φησὶν ἐν ἐγκλήματι κατηγορουμένου δώδεκα ἐπισκόπους δικάζειν, εἰ μὴ διὰ πολλὴν

ZONAR. De Bostrensi Episcopatu controversia agitabatur, cum duo illum sibi, nimirum Agapius et Bagadius, vindicarent. Erat enim paulo ante Bagadius illius urbis episcopus, sed cum nonnullas ob causas a duobus episcopis esset depositus, idque illo absente, Agapius memorati episcopatus ordinatus est episcopus. Porro depositionem suam vitio factam esse Bagadius contendebat. Cum igitur in medio concilio proposita esset controversia, Arabianus Ancyræ dixit: Non tam ob præsentem causam interrogo, quam quod in posterum metuam ne forte in simili causa quavis, id quod gestum est tanquam regula vim obtineat; atque a concilio peto, ut declaret, num a duobus episcopis depositionem fieri liceat, et ejusmodi sententiam adversus C absentem pronuntiari. Vereor enim, inquit, ne forte aliqui, cum in hujus causæ acta inciderint, alia audeant. Ad hanc igitur interrogationem Theophilus Alexandrinus respondit: Quandoquidem episcopi duo, a quibus depositus est Bagadius, e vivis excesserunt, in eos ferri sententiam, quod non recte egerint, minime convenit; ne forte nos quoque reprehendamus, quod absentes illos damnaverimus: ut autem in futurum provideamus, ne amplius talia quædam fiant, mihi videtur, inquit, non tres episcopos tantum adesse debere ad unum de gradu dejiciendum episcopum; sed, si fieri possit, etiam omnes provinciales sive provinciæ illius episcopos, in qua illius episcopatus est situs, qui de D gradu dejicitur; ut cum multi exstiterint judices, ac sententiam tulerint præsente illo, qui accusatur, exactior 680 ac firmior sententia reddatur, qua damnatur is qui deponitur. Hanc igitur sententiam et Nectarius et Flavianus et cæteri ex concilio approbarunt. Atque hæc quidem isti Patres. Duodecimus autem canon concilii Carthaginiensis, quod tempore posterius est isto Nectario sedente congregato (quippe cum hoc imperante Arcadio coactum sit; Carthaginiense vero Theodosio minori imperante) si quis episcopus, inquit, alicujus criminis factus sit reus, a duodecim episcopis judice-

tur ; si forte ob nimiam necessitatem plures congregari non possint. Legendus est igitur memoratus ille canon, una cum iis, quæ ad exponendum illum conscripta sunt.

ARIST. « In posterum reum examinatum, nec a « duobus nec tribus deponi oportet : sed majoris « synodi ac provincialium sententia : quemad- « modum et apostolici canones decreverunt. »

Quandoquidem synodus hæc Bagadium episcopum Bostrensem a duobus episcopis depositum, ejusque loco Agapium ordinatum, invenit : timore perculsa, ne et in posterum illud fieret, futurum tutum reddidit, jussitque episcopum criminibus accusatum, et ad depositionem redactum, non a duobus tribusve episcopis judicari : sed ab omnibus, si fieri potest, provinciæ episcopis, vel saltem a pluribus, ut illi non sint pauciores quam duodecim ; quemadmodum duodecimus synodi Sardicensis canon statuit.

A ἀνάγκην πλείονας συνελθεῖν δυνατόν. Ἀναγνωστέον οὖν τὸν εἰρημένον κανόνα, καὶ τὰ ἐπ' ἐξηγήσει αὐτοῦ γεγραμμένα.

ΑΡΙΣΤ. « Μὴ χρῆναι πρὸς τὸ ἑξῆς μήτε παρὰ δύο « μήτε παρὰ τριῶν τὸν ὑπεύθυνον δοκιμαζόμε- « νον καθαιρεῖσθαι, ἀλλὰ πλείονος συνόδου ψήφῳ, « καὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας· καθὼς καὶ οἱ ἀποστολι- « κοὶ κανόνες διωρίσαντο. »

Ἐπειδήπερ εὗρεν ἡ σύνοδος αὕτη τὸν ἐπίσκοπον Βοστρῆς Βαγάδιον ὑπὸ δύο ἐπισκόπων καθαιρεθέντα, καὶ ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἀγάπιον χειροτονηθέντα, δειλιάσασα μή ποτε καὶ εἰς τὸ μετέπειτα τοῦτο γένηται, τὸ μέλλον ἐξησφαλίσατο, καὶ προσέταξε τὸν κατηγορούμενον ἐπίσκοπον ἐπ' ἐγκλήμασι, καὶ B συνελαυνόμενον εἰς καθαίρεσιν, μὴ παρὰ δύο ἢ παρὰ τριῶν ἐπισκόπων κρίνεσθαι, ἀλλὰ πάντων, εἰ δυνατὸν, τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, ἢ καὶ παρὰ τῶν πλειόνων· ὥστε μὴ ἐλάττους αὐτοὺς τῶν δώδεκα εἶναι· καθὼς ὁ δωδέκατος κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου διαλαμβάνει.

EXPLICIT EDITIONIS BEVEREGII TOMUS PRIOR.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΔΗΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ

Ἐρωτήσαντα περὶ διαφόρων κεφαλαίων, πρὸς ἃ διὰ τῆς Ἐπιστολῆς ὁ Διονύσιος ἀποκρίσεις ἐποιήσατο, αἳ καὶ ὡς κανόνες ἐδέχθησαν.

—

BEATI DIONYSII

ALEXANDRINI ARCHIEP.

EPISTOLA AD BASILIDEM EPISCOPUM

interrogantem de diversis capitibus, ad quæ per Epistolam Dionysius responsa dedit, quæ tanquam canones sunt admissa.

—

CANON I.

Dionysius Basilidæ dilecto mihi filio et fratri in sacris comministro, Deoque fideli, in Domino salutem.

Misisti ad me, fidelissime et sapientissime fili mi, interrogans qua hora diei Paschæ jejunium solven-

ΚΑΝΩΝ Α'.

Διονύσιος Βασιλείδῃ τῷ ἀγαπητῷ μου υἱῷ καὶ ἀδελφῷ συλλειτουργῷ καὶ θεοπειθεῖ, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἀπέστειλάς (1) μοι, πιστότατε καὶ λογιώτατε υἱέ μου, πυνθανόμενος καθ' ἣν ὥραν ἀπονηστί-

(1) Ἀπέστειλας. Scholium in codice Amerbachiano : Ἰστέον ὅτι γέγονε μὲν ὁ μακάριος Διονύσιος αὐτὸς ἀκροατὴς Ὠριγένους, ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς βασιλείας ἔτει Φιλίππου τοῦ μετὰ Γορδιανὸν βασιλεύσαντος. Τὸν βίον μεταλλάξαντος Ἡρακλᾶ τρισκαιδεκάτου τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας ἐπισκόπου τὴν

ζεσθαι δεῖ (1) *τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν* (2). *Τινὰς μὲν γὰρ τῶν ἀδελφῶν λέγειν φὴς ὅτι χρὴ τοῦτο ποιεῖν πρὸς τὴν ἀλεκτοροφωνίαν· τινὰς δὲ, ὅτι ἀφ' ἑσπέρας χρή. Οἱ μὲν γὰρ ἐν Ῥώμῃ ἀδελφοὶ, ὥς φασι, περιμένουσι τὸν ἀλέκτορα· περὶ δὲ τῶν ἐνταῦθα ἔλεγες ὅτι τάχιον. Ἀκριβῆ δὲ ὥραν τιθέναι ἐπιζητεῖς, καὶ ὥραν πάνυ μεμετρημένην· ὅπερ καὶ δύσκολον καὶ σφαλερόν ἐστι. Τὸ μὲν γὰρ ὅτι μετὰ τὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν καιρὸν χρὴ τῆς ἑορτῆς καὶ τῆς εὐφροσύνης ἐνάρχεσθαι, μέχρις ἐκείνου τὰς ψυχὰς ταῖς νηστείαις ταπεινοῦντας, ὑπὸ πάντων ὁμοίως ὁμολογηθήσεται. Κατασκευάσας δὲ δι' ὧν ἔγραψάς μοι πάνυ ὑγιῶς καὶ τῶν θείων Εὐαγγελίων ἠσθημένος, ὅτι μηδὲν ἀπηκριβωμένον ἐν αὐτοῖς περὶ τῆς ὥρας καθ' ἣν ἀνέστη, φαίνεται. Διαφόρως μὲν γὰρ οἱ εὐαγγελισταὶ τοὺς ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐλθόντας ἀνέγραψαν κατὰ καιροὺς ἐνηλλαγμένους, καὶ πάντες ἀνεστηκότα ἤδη τὸν Κύριον ἔφασαν εὑρηκέναι.* Καὶ ὀψὲ Σαββάτων, ὡς ὁ Ματθαῖος εἶπε· καὶ πρωΐας ἔτι σκοτίας οὔσης, ὡς ὁ Ἰωάννης γράφει· καὶ ὄρθρου βαθέος, ὡς ὁ Λουκᾶς· καὶ λίαν πρωῒ ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ὡς ὁ Μάρκος. *Καὶ πότε μὲν ἀνέστη, σαφῶς οὐδεὶς ἀπεφήνατο. Ὅτι δὲ ὀψὲ Σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ μιᾷ Σαββάτων οἱ ἐπὶ τὸ μνημεῖον παραγενόμενοι, οὐκέτι κείμενον αὐτὸν ἐν αὐτῷ κατέλαβον, τοῦτο ἀνωμολόγηται. Καὶ μηδὲ διαφωνεῖν, μηδὲ ἐναντιοῦσθαι τοὺς εὐαγγελιστὰς πρὸς ἀλλήλους ὑπολάβωμεν· ἀλλ' εἰ καὶ μικρολογία τις εἶναι δόξει περὶ τὸ ζητούμενον, εἰ συμφωνοῦντες πάντες ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ τὸ τοῦ κόσμου φῶς τὸν Κύριον ἡμῶν ἀνατεταλκέναι, περὶ τὴν ὥραν διαφέρονται· ἀλλ' ἡμεῖς εὐγνωμόνως τὰ λεχθέντα καὶ πιστῶς ἁρμόσαι προθυμηθῶμεν. Τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ματθαίου λεχθὲν, οὕτως ἔχει·* Ὀψὲ δὲ Σαβ-

A *dum est. Dicis enim aliquos fratres dicere, quod oportet hoc in galli cantu facere; alios vero, quod id sit faciendum vespere. Qui enim Romæ sunt fratres, ut aiunt, gallum exspectant. De iis autem qui hic sunt, dixisti quod citius. Horam autem exactam et valde demensam exponere desideras : quod quidem est difficile, et lubricum. Quod enim post resurrectionis Domini nostri tempus oportet eos festum lætitiamque inchoare, qui ad illud usque animas jejuniis humiliant, erit apud omnes similiter in confesso. Per ea autem quæ ad me scripsisti, probasti sane admodum et divinorum Evangeliorum sensu percepto, quod nihil ab eis accurate traditum de hora qua resurrexit, apparet. Evangelistæ enim eos qui ad monumentum venerunt, diverse descripserunt, mutatis temporibus, et omnes*
B *surrexisse jam Dominum, dixerunt invenisse.* Et vespere Sabbati, *ut dixit Matthæus* [1]; et cum mane adhuc esset obscurum, *ut scribit Joannes* [2]; et summo diluculo, *ut Lucas* [3]; et valde mane, orto jam sole, *ut Marcus* [4]. **2** *Et quando surrexit quidem, nemo aperte respondit. Quod autem vespere Sabbati lucescente una Sabbatorum, qui ad monumentum venerunt, eum non amplius jacentem invenerunt, hoc in confesso est. Ac neque dissentire nec sibi adversari inter se evangelistas existimemus; et quanquam parva quædam circa id quod quæritur controversia esse videbitur, si omnes in una nocte mundi lucem Dominum nostrum exortum esse consentientes, in hora dissentiunt : nos tamen, quæ ab eis dicta sunt, pie et fideliter conciliare studeamus. Quod a Matthæo*
C *quidem dictum est, sic habet :* Vespere autem Sabbati, cum lucesceret in primam hebdomadis diem, venit Maria Magdalene et alia Maria ad spectandum sepulcrum. Et ecce fuit magnus terræ motus : angelus enim Domini cum de cœlo descendisset, accedens devolvit lapidem, et sedit supra ipsum :

[1] Matth. XXVIII, 1. [2] Joan. XX, 1. [3] Luc. XXIV, 1. [4] Marc. XVI, 2.

προστασίαν ταύτης ὧδε ἀπολαμβάνει· καὶ πρὸς τοῖς ἐπὶ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτεσι, ἤτοι τοῖς λοιποῖς τρισὶ Φιλίππου, καὶ τῷ ἑνὶ Δεκίου, καὶ τῷ ἑνὶ Γάλλου, καὶ Βολοσιανοῦ τοῦ υἱοῦ Δεκίου, καὶ τοῖς δώδεκα Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλλίου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. Ὁ δὲ Βασιλείδης ἦν τῶν κατὰ τὴν Πεντάπολιν τῆς Λιβύης παροικιῶν ἐπίσκοπος, ὥς φησιν Εὐσέβιος ἐν τῷ ς' καὶ τῷ ζ' τῆς *Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας* λόγῳ. *Sciendum est, quod hic beatus Dionysius auditor fuit Origenis quarto anno imperii Philippi, qui post Gordianum imperavit. Heracla autem decimo tertio Alexandrinæ Ecclesiæ episcopo vita defuncto hic præfecturam istius suscepit; et post septemdecim annos, reliquos nimirum tres Philippi, et unum Decii, et unum Galli, et Volusiani filii Decii, et duodecim Valeriani et Galli* (Gallieni) *ipsius filii, ad Dominum migravit. Basilides autem parœciarum in Pentapoli Libyæ episcopus fuit, ut Eusebius in* VI et VII Ecclesiasticæ historiæ *libro tradidit.*

(1) *Ἀπονηστίζεσθαι δεῖ.* Gentianus Hervetus vertit, *jejunandus sit* dies Paschæ. Et sic vocem ἀπονηστίζεσθαι, ubicunque occurrit, *jejunare* vertit : cum contrarium potius ubique significat, nimirum *jejunium solvere.* Hoc sensu vox ista ἀπονηστίζεσθαι in *Constitutionibus apostolicis* vulgo dictis sæpe usurpatur; ut : Τῷ δὲ Σαββάτῳ μέχρις ἀλεκτοροφωνίας παρατείνοντες, ἀπονηστίζεσθε ἐπιφωσκούσης μιᾶς Σαββάτων. *Constit. apost.* l. V, c. 18; et alibi : Ἐπιτελείσθω δὲ ἡ νηστεία αὕτη πρὸ τῆς νηστείας τοῦ Πάσχα· ἀρχομένη μὲν ἀπὸ δευτέρας, πληρωμένη δὲ εἰς παρασκευὴν, μεθ' ἃς ἀπονηστεύσαντες. Ibid. cap. 12. Eodem etiam sensu occurrit, syn. Trull., can. 89. Hesychius, Ἀπονηστίσασθαι, τὸ ἀπὸ νηστείας ἐπὶ πρώτην ἐλθεῖν. Ipse etiam locus quem præ manibus habemus, hunc sensum necessario exigit, in quo Dionysius se interrogatum asse-
D rit, καθ' ἣν ὥραν ἀπονηστίζεσθαι δεῖ τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν. Hoc est, non ut Hervetus vertit, *qua hora dies Paschæ sit jejunandus*; is enim nunquam jejunio peractus fuit : sed, ut nos vertimus : *Qua hora diei Paschæ jejunium solvendum est :* nimirum, quota hora jejunium antepaschale terminandum est, vespere præcedente paschalem celebritatem, an ad galli cantum, an alio tempore; ut ex iis constat, quæ in hac epistola sequuntur. ID.

(2) *Τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν.* Initium hujus epistolæ Alexandrini Dionysii profero, quomodo in mss. non paucis jacet : Ἐπέστειλάς μοι..... τῇ τοῦ Πάσχα περιλύσει. Vulgo, τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν. Est περίλυσις τοῦ Πάσχα, solutio paschalis jejunii, τὰς τῶν ἀσιτιῶν ἐπιλύσεις, appellat Eusebius *Hist.* lib. V, cap. 23, frequentiaque in hunc sensum apud Græcos verba περιλύειν, ἀπολύειν, ἐπιλύειν, καταλύειν. COTELER. ad *Constit. apo* t. lib. V, cap. 15.

erat autem species ejus ut fulgur, et indumentum ejus album ut nix. A timore autem ejus concussi sunt qui servabant, et facti sunt ut mortui. Respondens autem angelus, dixit mulieribus : Ne timete vos, scio enim quod Jesum crucifixum quæritis : non est hic : resurrexit enim, sicut dixit [1]. *Id autem quod dictum est*, vespere, *alii quidem existimabunt secundum verbi communitatem significare vesperum Sabbati ; sapientiores autem id exaudientes, non hoc, sed profundam noctem esse dicent, tarditatem et longum tempus vespere significante. Et quod noctem dicit et non vesperam, subjunxit :* Cum lucesceret in primam hebdomadis diem ; *et venerunt, nondum, ut reliqui dicunt, aromata ferentes, sed ad spectandum sepulcrum, et invenerunt factum esse terræ motum, et angelum super lapidem sedentem, et audierunt ab ipso :* Non est hic, surrexit. *Similiter Joannes :* Prima hebdomadis feria, *inquit*, Maria Magdalene venit mane, cum essent adhuc tenebræ, ad monumentum ; et vidit lapidem sublatum a monumento [2] ; *sed juxta illud* cum adhuc essent tenebræ, *præcesserat. Lucas autem dicit :* Sabbato quidem quieverunt secundum præceptum. Prima autem hebdomadis feria summo mane ad monumentum venerunt, ferentes quæ paraverant aromata, invenerunt autem lapidem a monumento devolutum [3]. *Summum mane fortasse matutinum splendorem, qui prius subapparet, significat primæ feriæ ; et quoniam jam perfecte præterito cum tota consequente nocte Sabbato, et alio die incipiente, venerunt aromata et unguenta ferentes ; quando jam videlicet diu ante surrexerat. Hoc Marcus quoque sequitur, dicens :* Emerunt aromata, ut venientes eum ungerent. Et valde mane primæ feriæ veniunt ad monumentum orto jam sole [4]. Valde *enim* mane *hic quoque dixit, quod idem est ac* summo diluculo, *et subjunxit :* Orto jam sole. *Profectio quidem, et iter earum summo diluculo et valde mane incepit ; in itinere autem et circa monumentum, moram traxerunt usque ad ortum solis ; et eis quidam tunc dicit adolescens candidatus :* Resurrexit, non est hic. *Hæc autem cum ita se habeant, hoc iis qui accuratius subtiliusque considerant, enuntiamus quota hora, vel etiam semihorula vel quarta horæ, oportet incipere lætitiam ob Domini nostri a mortuis resurrectionem. Eos quidem qui nimium festinant, et ante mediam noctem surgunt, ut contemptores et intemperantes reprehendimus, ut qui propemodum antequam par sit, cursum abruperint, dicente viro sapiente :* Non parum est in vita, quod parum abest. *Eos autem qui differunt, et plurimum perferunt, et ad quartam usque vigiliam fortiter abstinent, in qua etiam navigantibus Servator noster in mari ambulans apparuit, ut generosos et laborum tolerantes suscipimus.* **3** *Iis autem qui interea ut moti sunt, vel ut potuerunt, quiescunt, non valde molesti simus : quandoquidem nec sex jejuniorum dies æqualiter, nec similiter om-*

A βάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν Σαββάτων, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον. Καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ Κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ προσελθὼν, ἀπεκύλισε τὸν λίθον, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ· ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών. Ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ, ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπε ταῖς γυναιξί· Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε, οὐκ ἔστιν ὧδε· ἠγέρθη γὰρ καθὼς εἶπε. *Τοῦτο δὲ τὸ λεχθὲν* ὀψὲ, *οἱ μὲν τινες οἰήσονται κατὰ τὴν κοινότητα τοῦ ῥήματος τὴν ἑσπέραν δηλοῦν τοῦ Σαββάτου· οἱ δὲ σοφώτερον ἐξακούοντες, οὐ τοῦτο· ἀλλὰ νύκτα βαθεῖαν ἐροῦσιν εἶναι· βραδύτητα καὶ* **B** *μακρὸν χρόνον τοῦ* ὀψὲ *δηλοῦντος. Καὶ ὅτι νύκτα λέγει καὶ οὐχ ἑσπέραν, ἐπήγαγε,* Τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν Σαββάτων· *καὶ ἧκον, οὔπω, ὡς οἱ λοιποί φασι, τὰ ἀρώματα φέρουσαι, ἀλλὰ θεωρῆσαι τὸν τάφον, καὶ εὗρον τὸν σεισμὸν γεγονότα καὶ καθήμενον τὸν ἄγγελον ἐπὶ τοῦ λίθου, καὶ ἀκηκόασι παρ' αὐτοῦ·* Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἠγέρθη. *Ὁμοίως ὁ Ἰωάννης·* Ἐν μιᾷ τῶν Σαββάτων, *φησί*, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἦλθε πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου· *πλὴν παρὰ τοῦτο*, σκοτίας ἔτι οὔσης, *προεληλύθει. Ὁ δὲ Λουκᾶς φησι·* Τὸ μὲν Σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν· τῇ δὲ μιᾷ τῶν Σαββάτων, ὄρθρου βαθέος ἐπὶ τὸ μνῆμα ἦλθον, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα· εὗρον δὲ τὸν λίθον **C** ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου. *Ὁ βαθὺς ὄρθρος ἴσως προϋποφαινομένην αὐτὴν ἑωθινὴν ἐμφανίζει τῆς μιᾶς τῶν Σαββάτων, διὰ τοῦ παρῳχηκότος ἤδη τελείως σὺν τῇ μετ' αὐτὸ νυκτὶ πάσῃ τοῦ Σαββάτου, καὶ ἑτέρας ἀρχομένης ἡμέρας, ἦλθον τὰ ἀρώματα καὶ τὰ μῦρα φέρουσαι· ὅτε δῆλον ὡς ἀνειστήκει πρὸ πολλοῦ. Τούτῳ κατακολουθεῖ καὶ ὁ Μάρκος λέγων·* Ἠγόρασαν ἀρώματα ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν. Καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς Σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. Λίαν *μὲν γὰρ* πρωῒ *καὶ οὗτος εἶπεν, ὅπερ ταὐτόν ἐστι τῷ* βαθέος ὄρθρου, *καὶ ἐπήγαγεν*, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. *Ἡ μὲν ὁρμὴ καὶ ἡ ὁδὸς αὐτῶν, δῆλον ὡς ὄρθρου βαθέος, καὶ* **D** *λίαν πρωῒ κατήρχθη. Παρέτειναν δὲ κατά τε τὴν πορείαν καὶ περὶ τὸ μνημεῖον διατρίβουσαι μέχρις ἀνατολῆς ἡλίου· καὶ λέγει καὶ τότε ταύταις ὁ νεανίσκος ὁ λευχείμων·* Ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε. *Τούτων οὕτως ἐχόντων, τοῦτο τοῖς ἀκριβολογουμένοις ἀποφαινόμεθα κατὰ ποίαν ὥραν ἢ καὶ ποῖον ἡμιώριον ἢ ὥρας τέταρτον ἄρχεσθαι προσῆκε τῆς ἐπὶ τῇ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει χαρᾶς. Τοὺς μὲν λίαν ἐπιταχύναντας καὶ πρὸ νυκτὸς ἐγγὺς ἤδη μεσούσης ἀνιέντας, ὡς ὀλιγώρους καὶ ἀκρατεῖς, μεμφόμεθα, ὡς παρ' ὀλίγον προκαταλύοντας τὸν δρόμον, λέγοντος ἀνδρὸς σοφοῦ·* Οὐ μικρὸν ἐν βίῳ τὸ παρὰ μικρόν.

[1] Matth. XXVIII, 1-6. [2] Joan. XX, 1. [3] Luc. XXIII, 56 ; XXIV, 1, 2. [4] Marc. XVI, 1, 2, 6.

Τους δὲ ὑφυστερίζοντας καὶ διαρκοῦντας ἐπὶ πλεῖστον, καὶ μέχρι τετάρτης φυλακῆς διεγκαρτεροῦντας, καθ' ἣν καὶ τοῖς πλέουσιν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐπεφάνη, ὡς γενναίους καὶ φιλοπόνους ἀποδεχόμεθα. Τοῖς δὲ μέσως πως ὡς ἐκινήθησαν ἢ ὡς ἠδυνήθησαν ἀναπαυσαμένοις, μὴ πάνυ διοχλῶμεν· ἐπεὶ μηδὲ τὰς ἓξ τῶν νηστειῶν ἡμέρας ἴσως μηδὲ ὁμοίως πάντες διαμένουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν καὶ πάσας ὑπερτιθέασιν ἄσιτοι διατελοῦντες, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ τέσσαρας, οἱ δὲ οὐδεμίαν. Καὶ τοῖς μὲν πάνυ διαπονηθεῖσιν ἐν ταῖς ὑπερθέσεσιν, εἶτα ἀποκαμοῦσι καὶ μονονοὺ ἐκλείπουσι, συγγνώμη τῆς ταχυτέρας γεύσεως. Εἰ δέ τινες οὐχ ὅπως οὐχ ὑπερτιθέμενοι, ἀλλὰ μηδὲ νηστεύσαντες ἢ καὶ τρυφήσαντες τὰς προαγούσας τέσσαρας, εἶτα ἐλθόντες ἐπὶ τὰς τελευταίας δύο καὶ μόνας ἡμέρας, αὐτὰς ὑπερτιθέντες, τήν τε Παρασκευὴν καὶ τὸ Σάββατον, μέγα τι καὶ λαμπρὸν ποιεῖν νομίζουσιν ἂν μέχρι τῆς ἕω διαμείνωσιν, οὐκ οἶμαι τὴν ἴσην ἄθλησιν αὐτοὺς πεποιῆσθαι, τοῖς τὰς πλείονας ἡμέρας προησκηκόσι. Ταῦτα μὲν, ὡς φρονῶ, συμβουλεύων περὶ τούτων ἔγραψα.

A *nes exspectant; sed alii quidem, vel omnes transmittunt, jejuni permanentes, alii duos, alii tres, alii quatuor, alii nullum. Et iis quidem qui in illis transmittendis valde laboraverunt, deinde defessi sunt, et propemodum deficiunt, ignoscendum est quod celerius gustent. Si qui autem non modo non transmissis sed ne jejunatis quidem, vel etiam in delicatis opiparisque conviviis, consumptis præcedentibus quatuor diebus, ad duos eosque solos extremos dies cum venerint, illis a se cibo non gustato transmissis, Parasceve et Sabbato, magnum quid et egregium se facere existimant, si ad auroram usque permanserint; non existimo eos ex æquo certamen subiisse cum iis qui se pluribus diebus prius exercuerunt. Hæc quidem, ut sentio, consulens de hisce scripsi.*

ΒΑΛΣ. Ἐπισκόπου τινὸς ἐρωτήσαντος τὸν μέγαν B ἀρχιερέα τοῦτον, καθ' ἣν ὥραν ἀνέστη ὁ Χριστὸς, ἐφ' ᾧ κατὰ τὴν πρὸ ταύτης ὥραν ἀπονηστίζειν, ὁ ἀρχιερεὺς προέθετο ὅτι ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὸν Κύριον, ἄρχεται· καὶ ἕως τότε ὀφείλομεν νηστεύειν· τηνικαῦτα δὲ, οὐ πρὸ τῆς ἀναστάσεως, ἀπονηστίζειν. Ὅτι δὲ οὐκ ἐξῆν αὐτῷ εἰπεῖν τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ Κύριος ἀνέστη, ἀπελογήσατο ἀπὸ ῥημάτων διαφόρων εὐαγγελιστῶν, ὅτι· Εἰ καὶ μὴ ἔξεστιν ἀπὸ τούτων γνῶναι τὴν ὥραν καθ' ἣν ὀφείλομεν ἀπονηστίζειν, ἀλλὰ τοὺς μὲν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου λύοντας τὴν νηστείαν, ὡς ὀλιγώρους καὶ ἀκρατεῖς μεμφόμεθα· τοὺς δὲ μέχρι τετάρτης φυλακῆς ἤτοι ὄρθρου ἐγκαρτεροῦντας, ἀποδεχόμεθα· τοὺς δὲ ἐν τῷ μεταξὺ ἀναπαυθέντας, οὐκ αἰτιώμεθα· ὅτι οὐδὲ τὰς ἓξ ἡμέρας τῆς τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου C ἑβδομάδος πάντες ὁμοίως ἀνύουσιν. Οἱ μὲν γὰρ τὰς πάσας νηστεύουσιν, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ πλείους, οἱ δὲ οὐδεμίαν. Τοῖς οὖν ἐν πλείοσιν ἡμέραις νηστεύσασι, καὶ κοπιάσασιν, εἰ ταχύτερον γεύσονται τροφῆς, συγγνώμην δοτέον· τοῖς δὲ τέσσαρας ἡμέρας μὴ νηστεύσασιν, ἀλλὰ καὶ τρυφήσασι, κατὰ δὲ τὴν Παρασκευὴν καὶ τὸ Σάββατον νηστεύσασι, μὴ νομισθείη μέγα τι ποιεῖν, εἰ μέχρι πρωΐας τῆς ἀναστασίμου ἡμέρας ἐγκαρτερήσουσιν ἄσιτοι· οὐ γὰρ ὁμοίαν ποιοῦνται ἄθλησιν. Καὶ ἡ μὲν ἀπολογία τοῦ Πατρὸς, αὕτη. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν πθ' κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου, διοριζόμενον ἀπονηστίζεσθαι περὶ μέσας νύκτας τοῦ μεγάλου Σαββάτου· τὰς δὲ ἄλλας ἡμέρας τοῦ σωτηρίου πάθους, ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ κατανύξει διάγειν. D Ἐπεὶ δὲ ἔξωθεν τοῦ αὐτοῦ κανόνος ἐσαφηνίσθη ἡ ὥρα τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως ἀπὸ διαφόρων Γραφικῶν [*Ἴσ*. Γραφῶν] τέως κατὰ τὸ ἐγχωροῦν (τὸ γὰρ ἀληθὲς μόνος οἶδεν ὁ ἀναστὰς Θεὸς), ὀφείλομεν εἰπεῖν ὅτι μέχρι μὲν τῆς ἕκτης ὥρας καὶ αὐτῆς τοῦ νυκτερινοῦ Σαββάτου ὀφείλομεν νηστεύειν. Ἀπὸ δὲ τῆς ἑβδόμης ὥρας ἐπεὶ ἄρχεται ἡ κυριώνυμος καθ' ἣν καὶ ἀνέστη ὁ Χριστὸς (εἰκὸς δέ ἐστιν ἢ κατὰ τὴν ἑβδόμην ἢ κατὰ τὴν ὀγδόην ὥραν γενέσθαι τὴν ἀνάστασιν), οὐκ ὀφείλομεν κατὰ ταύτας νη-

Bals. Cum episcopus quidam magnum hunc antistitem interrogasset, qua hora surrexit Christus, ut hora quæ illam præcessit, jejunium solveret; proposuit antistes quod festum Paschæ, postquam Dominus surrexerit, incipit, et eo usque debemus jejunare: tunc autem, non ante resurrectionem, jejunium solvere. Quia autem non poterat dicere horam qua Christus resurrexit, respondit ex diversis verbis evangelistarum, quod: Etsi ex iis horam qua jejunium solvere debemus, cognoscere non liceat, eos tamen qui ante mediam noctem solvunt jejunium, ut contemptores et intemperantes vituperamus; eos autem, qui ad quartam usque vigiliam, seu ad diluculum usque, fortiter perdurant, amplectimur; eos vero qui interea interquieverunt, non reprehendimus, quia nec sex passionis Domini hebdomadæ dies, omnes similiter peragunt. Alii enim omnes jejunant, alii vero duos, alii tres, alii autem plures, alii vero nullum. Iis ergo qui pluribus diebus jejunarunt et laborarunt, si alimentum citius gustaverint, venia danda est; eos autem qui quatuor dies non jejunarunt, sed delicate opipareque vixerunt, in Parasceve autem et Sabbato jejunavere, existimare non oportet magnum quid facere, si usque ad matutinum resurrectionis diei sine cibo jejuni permanserint: neque enim simile certamen adeunt. Atque hæc quidem est Patris responsio. Tu autem lege 89 can. syn. in Trullo, statuentem jejunium solvendum esse circa medias noctes magni Sabbati; aliis autem diebus salutiferæ passionis, in jejunio et oratione et compunctione versari oportere. Quoniam autem extrinsecus ab eodem canone declarata est hora Christi resurrectionis ex diversis Scripturis, quoad fieri potuit (verum enim solus novit, qui resurrexit Deus); debemus dicere, quod usque ad horam sextam, et ipsum nocturnum Sabbatum, debemus jejunare. Ab hora autem septima, quoniam incipit Dominicus quo etiam resurrexit Christus (est autem verisimile vel VII vel VIII hora fuisse resurrectionem ejus), jeju-

nare non debemus nec jejunium solvere, ne videamur repugnare canonibus qui statuunt nos diebus Dominicis non debere jejunare. Etsi enim dies tertius reputetur Dominicus, solum tamen propterea quod trium dierum resurrectio eum attingat, tertius dicitur : est enim primus. Et 89 can. syn. in Trullo convenienter, dic, ante horam septimam nocturni Sabbati debere nos jejunium solvere in quacunque hora voluerit quispiam ex sex primis horis, idque omnino ex libera uniuscujusque potestate et arbitrio.

ZONAR. Huic interrogationi respondet is cui proposita interrogatio est : Postulasti sedulam imponi legem, hoc est, regulam formamque præscribi, ac adhibita diligentia certi aliquid statui de hora Dominicæ resurrectionis; quod quidem et difficile est et lubricum ; quandoquidem, post excitatum a mortuis Dominum resurrectionis celebritatem inchoari oportet, hucusque jejunantes, animique hoc pacto demissionem curantes. In ea namque quæ per jejunium est corporis afflictatione, animi demissio quæritur; ut proinde si elatior sit jejunantis animus, irritum esse jejunium omnium confessione judicetur. Subjicit deinde : Quicunque ad sepulcrum sunt profecti, eos jam excitatum a mortuis Dominum reperiisse; neque dissidere, inquit, ac sibi invicem adversari evangelistas arbitremur, quod cum eadem nocte Dominum surrexisse communi consensu tradant, quanam hora surrexit, minus explorate indicant. Tum ipsamet verba, vel potius locos Scripturæ profert, in quibus evangelistarum quilibet de resurrectione Dominica loquitur, ac eam quæ inter ipsos videtur esse discrepantiam componit. Atque ad hæc : Qui quidem ante noctis medium solvunt jejunium, veluti contemptores intemperantesque reprehendimus, quippe exiguum ad tempus jejunii cursum dissolvunt ; qui vero ad quartam usque vigiliam, hoc est, matutinum tempus fortiter abstinent, eos probamus : si qui vero post mediam noctem quieverunt, hoc est afflictionem ex jejunio profectam ut potuere sedaverunt, iis, inquit, nihil molesti simus; hoc est, nihil est quod eos, quia non ad matutinum usque tempus perduraverint, accusemus : quia sex quoque dies ejus hebdomadæ qua passus est Dominus, non omnes eodem modo transigunt. Nam alii quidem omnes jejunant, alii vero duos, tresve, alii vero plures, alii porro ne unum quidem. Iis ergo qui ad plures dies jejunaverunt, ampliusque laboraverunt, si citius cibum degustarint, ignoscimus. Si qui vero non modo dies aliquot haud jejunarunt, quin potius aliis quatuor hebdomadæ diebus luxuriose vixerunt, in Parasceve autem et Sabbato a cibo abstinuerunt, ac magnum quiddam facere se arbitrantur si usque ad matutinam horam diei qui resurrectione sacer est, jejuni perseverent, non simile, inquit, certamen perficiunt : hoc est, non pariter laborarunt, iis qui se pluribus diebus jejunio exercuerunt. Nonus quoque supra octogesimum sextæ synodi canon, circiter mediam magni Sabbati

A στεύειν, οὐδὲ ἀπονηστίζειν, ἵνα μὴ δόξωμεν ἐναντιοῦσθαι τοῖς κανόσι τοῖς διοριζομένοις κατὰ τὰς κυριωνύμους μὴ νηστεύειν ἡμᾶς. Κἂν γὰρ τρίτη ἡμέρα λογίζηται ἡ κυριώνυμος, ἀλλ' εἰς μόνον τὸ ἅψασθαι ταύτης τὴν τριήμερον ἀνάστασιν, λογίζεται τρίτη· πρώτη γάρ ἐστι· καὶ ἀκολούθως τῷ πθʹ κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, λέγε πρὸ τῆς ἑβδόμης ὥρας τοῦ νυκτερινοῦ Σαββάτου ὀφείλειν ἡμᾶς ἀπονηστίζεσθαι ἐν οἷᾳ ὥρᾳ θελήσει τις τῶν ἓξ πρώτων ὡρῶν, πάντως κατὰ τὴν οἰκείαν δύναμιν καὶ προαίρεσιν.

ΖΩΝΑΡ. Πρὸς τὸ ἐρώτημα τοῦτο φησὶν ὁ ἐρωτηθείς, ὅτι· Ἐξήτησας ἀκριβῆ ὅρον ἐπιτεθῆναι, ἤγουν κανόνα καὶ τύπον ὁρισθῆναι, καὶ σαφηνισθῆναι ἀκριβῶς τὴν ὥραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ὅπερ B καὶ δύσκολον καὶ σφαλερόν ἐστιν· ὅτι μὲν γὰρ μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὸν Κύριον τῆς ἑορτῆς τῆς ἀναστάσεως ἄρχεσθαι δεῖ, ἕως τούτου νηστεύοντας, καὶ τὰς ψυχὰς οὕτως ταπεινοῦντας. Ἡ γὰρ διὰ τῆς νηστείας ταπείνωσις τοῦ σώματος, διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιτηδεύεται ταπείνωσιν· ὡς εἴγε ἐπηρμένη εἴη τοῦ νηστεύοντος ἡ ψυχή, ματαία ἡ νηστεία ἐστί, τοῦτο ὁμολογούμενον. Ἐπάγει δὲ ὅτι ὅσοι πρὸς τὸ μνημεῖον ἀπῆλθον, ἀναστάντα ἤδη εὗρον τὸν Κύριον· μὴ διαφωνεῖν, φησί, καὶ ἐναντιοῦσθαι ἀλλήλοις δόξωμεν τοὺς εὐαγγελιστάς, ὅτι συμφωνοῦντες περὶ τῆς ἀναστάσεως ὡς ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ τοῦ Κυρίου ἀναστάντος, τὴν ὥραν καθ' ἣν ἀνέστη σαφῶς οὐ λέγουσιν. Εἶτα καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα ἢ μᾶλλον τὰ χωρία τῆς C Γραφῆς τίθησιν, ὅσα ἕκαστος τῶν εὐαγγελιστῶν λέγει περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, καὶ συμβιβάζει τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν αὐτῶν. Καὶ ἐπὶ τούτοις τοὺς μὲν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου λύοντας τὴν νηστείαν, ὡς ὀλιγώρους καὶ ἀκρατεῖς, φησί, μεμφόμεθα, ὡς δι' ὀλίγην ὥραν τὸν δρόμον τῆς νηστείας καταλύοντας· τοὺς δὲ μέχρι τετάρτης φυλακῆς, ἤτοι ὄρθρου ἐγκαρτεροῦντας ἀποδεχόμεθα. Εἰ δέ τινες μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀνεπαύσαντο, ἤγουν τὴν κακοπάθειαν τὴν ἐκ τῆς νηστείας ἔπαυσαν ὡς ἠδυνήθησαν, τούτοις, φησί, μὴ ἐνοχλῶμεν (ἀντὶ τοῦ, μὴ ὅτι ἕως πρωῒ οὐκ ἐκαρτέρησαν αἰτιώμεθα αὐτούς), ὅτι οὐδὲ τὰς ἓξ ἡμέρας τῆς τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἑβδομάδος πάντες ὁμοίως ἀνύουσιν· οἱ μὲν γὰρ τὰς πάσας νηστεύουσιν, οἱ δὲ δύο ἢ τρεῖς, οἱ δὲ πλείους, οἱ δὲ οὐδεμίαν. D Τοῖς οὖν ἐπὶ πλείους ἡμέρας νηστεύσασι καὶ κοπιάσασι μᾶλλον εἰ ταχύτερον γεύσονται τροφῆς συγγνῶμεν. Εἰ δέ τινες οὐ μόνον ἐφ' ἡμέρας τινὰς οὐκ ἐνήστευσαν, ἀλλὰ καὶ ἐτρύφησαν τὰς ἑτέρας τέσσαρας τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας, κατὰ δὲ τὴν Παρασκευὴν καὶ τὸ Σάββατον ἀπέσχοντο βρώσεως, καὶ μέγα τι ποιεῖν νομίζουσιν, εἰ μέχρι πρωΐας τῆς ἀναστασίμου ἡμέρας ἐγκαρτερήσουσιν ἄσιτοι, οὐ τὴν ὁμοίαν ἄθλησιν ποιοῦνται· τουτέστιν, οὐχ ὁμοίως κεκοπιάκασι τοῖς πλειόνας ἡμέρας ἀσκήσασι. Καὶ ὁ πθʹ κανὼν τῆς ϛʹ συνόδου, περὶ μέσας νύκτας τοῦ μεγάλου Σαββάτου φησὶ δεῖν ἀπονηστίζεσθαι, τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος τοῦ πάθους ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ κατανύξει διάγοντας.

noctem, jejunium solvendum asserit, reliquos hebdomadæ qua Christus passus est dies, et in precatione et cordis compunctione peragentes.

ΚΑΝΩΝ Β'.

Περὶ δὲ τῶν ἐν ἀφέδρῳ (3) *γυναικῶν, εἰ προσῆκεν αὐτὰς οὕτω διακειμένας εἰς τὸν οἶκον εἰσιέναι τοῦ Θεοῦ, περιττὸν δὲ τὸ πυνθάνεσθαι νομίζω. Οὐδὲ γὰρ αὐτὰς οἶμαι, πιστὰς οὔσας καὶ εὐλαβεῖς, τολμήσειν οὕτως διακειμένας, ἢ τῇ τραπέζῃ τῇ ἁγίᾳ προσελθεῖν, ἢ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ προσάψασθαι. Οὐδὲ γὰρ ἡ τὴν δωδεκαετῆ ῥύσιν ἔχουσα πρὸς τὴν ἴασιν ἔθιγεν αὐτοῦ· ἀλλὰ μόνου τοῦ κρασπέδου. Προσεύχεσθαι μὲν γὰρ ὅπως ἂν ἔχῃ τις, καὶ ὡς ἂν διάκειται, μεμνῆσθαι τοῦ Δεσπότου, καὶ δεῖσθαι βοηθείας τυχεῖν, ἀνεπίφθονον. Εἰς δὲ τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ὁ μὴ πάντη καθαρὸς καὶ ψυχῇ καὶ σώματι, προσιέναι κωλυθήσεται.*

CANON II.

De mulieribus autem quæ sunt in abscessu, an eas sic affectas oporteat domum Dei ingredi, supervacaneum vel interrogare existimo. Neque enim eas existimo, si sint piæ et fideles, sic affectas, ausuras vel ad sanctam mensam accedere, vel corpus et sanguinem Domini attingere. Neque enim, quæ duodecim annorum fluxum habebat [1], *ipsum ad medicinam tetigit, sed solam ejus fimbriam. Orare enim quomodocunque se habeat aliquis, et utcunque sit affectus Domini meminisse, et auxilium implorare, non est reprehendendum. Ad Sancta autem sanctorum, qui non omnino anima pariter et corpore purus est, accedere prohibebitur.*

ΒΑΛΣ. Αἱ Ἑβραΐδες γυναῖκες ὅταν γένηται αὐταῖς ἡ τῶν ἐμμήνων ῥύσις, ἐν τόπῳ μεμονωμένῳ καθήμεναι, ἡσυχάζουσιν, ἕως ἂν ἡμέραι ἑπτὰ παρέλθωσι, καὶ ἡ τῶν ἐμμήνων ῥύσις καθαρισθῇ· ὅθεν εἴληπται τὸ ἐν ἀφέδρῳ, ἤτοι τὸ κεχωρίσθαι αὐτὰς ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν ἕδρας, ὡς ἀκαθάρτους. Ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἅγιος περὶ τῶν πιστῶν γυναικῶν, εἰ χρὴ ταύτας ὅταν ὑπὸ τῶν ἐμμήνων ὀχλῶνται, εἰσιέναι εἰς ἐκκλησίαν, ἀπεκρίθη μὴ δεῖν τοῦτο γίνεσθαι, καὶ τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ αἱμοῤῥοοῦσαν παρήγαγεν εἰς παράδειγμα, μὴ τολμήσασαν θίξαι τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἢ μόνου τοῦ κρασπέδου αὐτοῦ. Εὔχεσθαι μὲν γὰρ καὶ τοῦ Κυρίου μεμνῆσθαι, φησὶν, οὐδ' ἐν τοιούτῳ καιρῷ κωλυθήσονται· εἰς ναὸν δὲ Θεοῦ εἰσιέναι ἢ μεταλαμβάνειν αὐτὰς τῶν ἁγιασμάτων, οὐ δεῖ. Ταῦτα τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως διορισαμένου, βλέπομεν σήμερον εἰς τὰ γυναικεῖα καὶ μᾶλλον μοναστήρια ἀδεῶς τοιαύτας ἱσταμένας γυναῖκας εἰς τοὺς προνάους παντοίαις ἁγίαις εἰκόσι κεκαλλωπισμένους, καὶ εἰς δοξολογίαν Θεοῦ ἀπονεμηθέντας· καὶ ἐρωτῶντες ὅπως τοῦτο γίνεται, ἀκούομεν μὴ ἐκκλησιάζειν αὐτὰς, ὅπερ ἐμοὶ τέως οὐ δοκεῖ. Οὐ γάρ εἰσιν οἱ πρόναοι κοινοὶ ὡς τὰ τῶν ἐκκλησιῶν προαύλια, ἀλλὰ μέρος αὐτῶν ἀπονεμηθὲν ταῖς γυναιξὶ ταῖς μὴ κωλυομέναις ἐκκλησιάζειν. Ὃς δὴ πρόναος, τόπος δευτέρας ἐστὶ μετανοίας, ὁ τῶν ἀκροωμένων λεγόμενος. Καὶ ἐν αὐτῷ οὐδὲ ἀνδράσιν ἐφεῖται ἵστασθαι, ἐπιτιμηθεῖσι μὴ ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ ἔξωθεν αὐτοῦ προσκλαίειν. Ἔδει γοῦν τοὺς τοιούτους προνάους εἰς οὓς αἱ τοιαῦται ἀκάθαρτοι γυναῖκες ἔμελλον ἵστασθαι, μὴ ἀναπληροῦν τόπον ἐκκλησιῶν ἐξ ὀρθοῦ, ὥστε καὶ ἱερεῖς μετὰ τῶν θείων ἁγιασμάτων διέρχεσθαι κατὰ τὸν χερουβικὸν ὕμνον, καὶ θυμιᾷν τοὺς ἐν τούτῳ ἴσως ὄντας τάφους καὶ ἁγίους, καὶ τελευτὰς ἁγιῶν εὐχῶν ποιεῖν· ἢ κἂν

BALS. Hebraicæ mulieres, quando fuerit eis profluvium menstruum, in loco solitario sedentes quiescunt, donec septem dies præterierint, et menstruorum fluxus expurgatus steterit. Unde acceptum est illud, *in abscessu*, pro eo quod est, separatas esse ipsas a reliquorum sede ut immundas. Interrogatus ergo sanctus de fidelibus mulieribus, an eas oporteat, quando a menstruis vexantur, ecclesiam ingredi, respondit non oportere hoc fieri; et mulierem quæ sanguinis profluvio in Evangelio laborabat, in exemplum adduxit, non ausam Dominum tangere, sed solam ipsius fimbriam. Orare enim et Domini meminisse, inquit, ne in hoc quidem tempore prohibebuntur; templum autem ingredi, vel sanctorum ipsas esse participes non convenit. Hæc cum antistes definierit, videmus hodie in gynæceis et maxime in monasteriis, tales mulieres secure stare in templorum vestibulis, quæ sanctis omnis generis imaginibus exornata, et ad Dei laudem deputata sunt: et cum interrogamus quomodo hoc fiat, audimus eas non esse in ecclesia, quod mihi quidem non ita esse videtur. Non sunt enim vestibula communia ut ecclesiarum atria, sed pars sunt ipsarum mulieribus attributa quæ in ecclesia versari non prohibentur. Quod quidem vestibulum est locus secundæ pœnitentiæ qui dicitur audientium: et in ipso ne viris quidem stare permittitur, quibus imposita est pœna ne in ecclesia versentur, sed extra ipsum deflere. Oportet ergo ejusmodi vestibula in quibus stabunt ejusmodi immundæ mulieres, ecclesiarum locum directo non implere, ut etiam sacerdotes cum divinis sacramentis in cherubico hymno transeant, et sepulcra quæ illic forte sunt, suffiant et sanctos, et

[1] Matth. IX, 20; Luc. VIII, 43.

(3) *Περὶ δὲ τῶν ἐν ἀφέδρῳ*. Constantinus Harmenopulus hunc canonem sic compendifacit: Αἱ ἐν ἀφέδρῳ καὶ θείων ναῶν καὶ ἱερῶν μυστηρίων εἰργέσθωσαν. *Quæ in secessu sunt, tam a divinis templis quam sacris mysteriis arceantur*. In quam epitomen scholiastes hæc notat: Αἱ ἐν ἀφέδρῳ ἤγουν ἐν καταμηνίοις· διὰ τὸ κεχωρισμένως ταύτας παρὰ Ἰουδαίων καθέζεσθαι. *Quæ in secessu sunt, hoc est, quæ menses suos habent: propterea quod hæ separatim apud Judæos degebant*. Harmenop. Epit. can., sectione 6.

sacrarum precum mysteria peragant; vel etiam cum episcopali permissione ejusmodi loca separare, ut immundæ mulieres in eis sine præjudicio stare possint. Ego autem vidi etiam ejusmodi mulierem in vestibulo stantem, et arrhæ orationem ab antistite accipientem : quod quidem sum admiratus. Olim autem, ut est verisimile, mulieres ad altare accedebant, et de sancta mensa participabant. Propterea enim altaris quoque canon meminit. Lege 44 canonem synodi Laodicenæ, et 69 VI synodi. Similiter lege et 17 novellam regis domini Leonis Sapientis hæc in parte tractantem : Statuimus de mulieribus quæ pepererunt, et de iis quæ naturali purgatione detinentur, siquidem earum vita a nulla alia morbosa affectione perturbatur, ut quæ non sunt quidem initiatæ, non sint illuminationis participes; quæ autem sunt in divinis ministeriis initiatæ, impolluta mysteria non participent, usque ad quadraginta dierum terminum. Quod si morbus invaserit, et se vitam abrupturum minetur, ut sint omnino sacramenti participes. Et post nonnulla, ipsa rursus jubet de infantibus novella, ut morbo quidem non urgente ii post octavum diem baptizentur : quod si mors immineat, ii etiam ante octavum baptizentur. Sed quia audivi quemdam dicentem non debere segregatos laicos extra vestibulum stantes divinas psalmodias audire, sed neque psallere; ei respondeo, quod : Quæ in præsenti canone scripta sunt, tibi, o homo qui hæc dicis, os occludunt. Quemadmodum enim quæ in ecclesia versari non sinuntur mulieres, orare non vetantur; ita nec qui sunt segregati, per se orare prohibebuntur; sed et extra ecclesiæ vestibulum stare, et divinas psalmodias audire; et hoc enim fit ad majorem eorum exercitationem.

μετὰ ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς τοὺς τοιούτους τόπους ἀφορίζεσθαι, ὥστε ἀποκριματίστως ἵστασθαι ἐν αὐτοῖς τὰς ἀκαθάρτους γυναῖκας. Ἐγὼ δὲ εἶδον καὶ τοιαύτην γυναῖκα ἐπὶ προνάου ἑστῶσαν, καὶ εὐχὴν ἀῤῥαβῶνος παρὰ ἀρχιερέως δεξαμένην· ὅπερ καὶ ἐθαύμασα. Ὡς ἔοικε δὲ, τὸ παλαιὸν εἰσήρχοντο γυναῖκες εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἀπὸ τῆς ἁγίας τραπέζης μετελάμβανον. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου μέμνηται ὁ κανών. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν μδʹ κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ τὸν ξθʹ τῆς ϛʹ συνόδου. Ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ τὴν ιζʹ νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, ἐν μέρει ταῦτα διαλαμβάνουσαν· Ὁρίζομεν περὶ τεκουσῶν γυναικῶν καὶ περὶ τῶν ὅσαι τῇ φυσικῇ καθάρσει καταλαμβάνονται, ἀνενοχλήτου μὲν ἐξ ἄλλης τινὸς διαθέσεως νοσερᾶς τῆς ζωῆς αὐτῶν συντελούσης, ἀμετόχους εἶναι· τὰς μὲν ἀτελέστους, τοῦ φωτισμοῦ· τὰς δὲ μεμυσταγωγημένας, τῶν ἀχράντων μυστηρίων τῆς μεταλήψεως, μέχρι τῆς τῶν μʹ ἡμερῶν προθεσμίας· νοσήματος δέ τινος κατασχόντος καὶ τὴν διακοπὴν τῆς ζωῆς ἀπειλοῦντος, παντὶ τρόπῳ μεταλαμβάνειν αὐτὰς τοῦ ἁγιάσματος. Καὶ μετά τινα πάλιν παρακελεύεται ἡ αὐτὴ νεαρὰ περὶ βρεφῶν, νοσήματος μὲν μὴ κατεπείγοντος, μετὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ταῦτα βαπτίζεσθαι· θανάτου δὲ ἐφισταμένου, καὶ τῆς ὀγδόης ἡμέρας ἐντὸς αὐτὰ βαπτίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἤκουσά τινος λέγοντος ὡς οὐκ ὀφείλουσιν οἱ ἀφωρισμένοι λαϊκοὶ ἢ ἀκροᾶσθαι θείων ψαλμῳδημάτων, ἔξωθεν τοῦ προνάου ἱστάμενοι, ἀλλ' οὐδὲ ψάλλειν· ἀπολογοῦμαι πρὸς αὐτὸν ὅτι· Τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι γεγραμμένα ἐπιστομίζουσί σε, ἄνθρωπε, τοιαῦτα λέγοντα. Ὥσπερ γὰρ αἱ μὴ παραχωρούμεναι ἐκκλησιάζειν γυναῖκες προσεύχεσθαι οὐ κωλύονται, οὕτως οὐδὲ οἱ ἀφωρισμένοι κωλυθήσονται καθ' ἑαυτοὺς εὔχεσθαι· ἵστασθαι δὲ καὶ ἔξωθεν τοῦ προνάου τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν θείων ψαλμῳδημάτων. Διότι τοῦτο πρὸς πλείονα συντριβὴν αὐτῶν ἐστίν.

ZONAR. Hebræorum mulieres cum sanguinis menstrui fluxus ipsis contingit, in solitario sedentes loco, neminem nisi post septem elapsos dies alloquuntur : unde verbum illud, *in abscessu*, desumptum est, indicans eas ab aliarum consessu, velut impuras fuisse segregatas. Rogatus porro hic Pater de fidelibus mulieribus, num eas cum menstruorum fluxu divexantur, in ecclesiam ingredi oporteat, haud oportere respondit, profertque exempli loco illam ex Evangelio mulierem quæ sanguinis fluxum patiebatur, quæ Dominum ipsum nequaquam ausa est contingere, sed vestis ejus tantummodo limbum. Precari porro ac Domini meminisse, inquit, nequaquam eo tempore prohibentur; verum in templum Dei ipsas ingredi, aut sacris mysteriis communicare, haud licet.

ΖΩΝΑΡ. Ἑβραΐδες γυναῖκες ὅτε γένηται αὐταῖς ἡ τῶν ἐμμήνων ῥύσις, ἐν τόπῳ μεμονωμένῳ καθήμεναι, ἡσυχάζουσιν, ἕως ἂν ἑπτὰ ἡμέραι παρέλθωσιν· ὅθεν εἴληπται τὸ *ἐν ἀφέδρῳ*, δηλοῦν τὸ κεχωρίσθαι αὐτὰς ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν ἕδρας ὡς ἀκαθάρτους. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὁ Πατὴρ οὗτος περὶ τῶν πιστῶν γυναικῶν, εἰ χρὴ ταύτας ὅτε ἡ τῶν ἐμμήνων ῥύσις αὐταῖς ἐνοχλεῖ, εἰσιέναι εἰς ἐκκλησίαν, ἀπεκρίθη μὴ δεῖν, καὶ τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ αἱμοῤῥοοῦσαν παρήγαγεν εἰς παράδειγμα, μὴ τολμήσασαν θίξαι τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἢ μόνου τοῦ κρασπέδου αὐτοῦ. Εὔχεσθαι μὲν γὰρ καὶ τοῦ Κυρίου μεμνῆσθαι, φησὶν, οὐδ' ἐν τῷ τοιούτῳ καιρῷ κωλυθήσονται· εἰς ναὸν δὲ Θεοῦ εἰσιέναι, ἢ μεταλαμβάνειν αὐτὰς τῶν ἁγιασμάτων οὐ δεῖ.

CANON III.

Porro qui satis ad id instructi sunt et consenuerunt, debent esse sui judices. Quod enim a se invicem ex consensu abstinere conveniat, ut ad tempus

ΚΑΝΩΝ Γʹ.

Αὐτάρκεις δὲ καὶ οἱ γεγηρακότες, ἑαυτῶν ὀφείλουσιν εἶναι κριταί. Ὅτι γὰρ ἀπέχεσθαι ἀλλήλων προσῆκον ἐκ συμφωνίας, ἵνα πρὸς καιρὸν σχο-

λάσωσι τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὦσιν, ἀκηκόασι Παύλου γράφοντος.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, ἠρωτήθη ὁ ἅγιος ἐὰν ἐνδέχηται τοὺς συζύγους γεγηρακότας, καθ' οὓς καιροὺς ὀφείλουσι προσεύχεσθαι, τῆς ἐπιμιξίας ἀπέχεσθαι· καί φησιν ὡς οἱ τοιοῦτοι, ἑαυτῶν κριταὶ γινέσθωσαν· καί ποτε ἀλλήλων ἐκ συμφώνου ἤγουν ἐκ κοινοῦ θελήματος, ἀπεχέτωσαν, ἤγουν κατὰ τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ἐνετάλθησαν προσεύχεσθαι, διαγέτωσαν μετὰ πάσης σωφροσύνης, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔστωσαν. Ὅτι καὶ ὁ μέγας Παῦλος τοῦτο διετάξατο. Καὶ ὁ μὲν κανὼν περὶ γεγηρακότων φησίν· Ἐξακουστέον δὲ τὰ ἐν αὐτῷ καὶ εἰς πάντας τοὺς ὁμοζύγους. Καλῶς δὲ εἶπε τὸ *ἐκ συμφώνου. Οὔτε γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος· οὔτε ἡ γυνή*, κατὰ B τὸν μέγαν Ἀπόστολον. Διὰ τοῦτο οὖν ἀλλήλους δεῖ συμφωνεῖν περὶ ἀποχῆς, ἵνα σχολάσωσι τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ. Εἰ γὰρ μὴ ἐκ συμφωνίας γίνοιτο ἡ ἀποχὴ, ἀποστερεῖ πάντως τὸ μὴ βουλόμενον τὴν συνουσίαν μέρος, τὸ ταύτην ἐπιζητοῦν. Καὶ πῶς ἂν δόξειεν ἐξουσιάζειν τοῦ σώματος τοῦ μὴ συγχωροῦντος μέρους τὸ τὴν συνάφειαν ζητοῦν καὶ μὴ συγχωρούμενον; Συμβαίνει δὲ καὶ τὴν τοῦ θατέρου ἐγκράτειαν εἰς βλάβην ἴσως ἀποβαίνειν θατέρου. Εἰ γὰρ νικᾶται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ οὐ παραχωρεῖται, περιπεσεῖται μίξει ἀθέσμῳ. Ἐρεῖ δέ τις, ὡς ἐπεὶ ὁ κανών φησιν ἀποδιΐστασθαι τοὺς ὁμοζύγους ἵνα σχολάσωσι τῇ προσευχῇ, ὁ Ἀπόστολος δὲ διορίζεται ἀδιαλείπτως ἡμᾶς προσεύχεσθαι, ἀεὶ χρὴ καὶ τοὺς συνοικοῦντας ἀλλήλων ἀπέχεσθαι; Ἀλλ' οὐ περὶ πάσης C προσευχῆς ὁ λόγος ἐστί· περὶ δὲ τῆς σπουδαιοτέρας ἤγουν τῆς τῶν ἁγίων νηστειῶν, ὅτι καὶ διὰ τοῦ Μωσέως ὁ Θεὸς παρηγγυήσατο τοῖς Ἰουδαίοις μέλλουσιν ἀκοῦσαι τῶν ἐν τῷ ὄρει θείων φωνῶν, ἀπέχεσθαι τῶν οἰκείων γαμετῶν. Καὶ ὁ προφήτης Ἰωήλ· *Ἁγιάσατε*, φησὶ, *νηστείαν, καὶ ἐξελθέτω νυμφίος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, καὶ νύμφη ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτῆς*. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, οὐ συνορῶ ποίοις ἐπιτιμίοις καθυποβληθήσονται οἱ ταῦτα μὴ φυλάττοντες. Νομίζω δὲ ὅτι κατὰ τὴν διάκρισιν τοῦ τὴν ἐξαγορείαν δεχομένου ἡ θεραπεία γενήσεται πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν ρβʹ κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῶν ἐν γάμῳ νομίμῳ βιούντων ἐρωτηθεὶς εἰ χρὴ ἀπέχεσθαι ἀλλήλων, ἔφησεν ὡς ὀφείλουσιν οἱ τοιοῦτοι αὐτοὶ ἑαυτῶν εἶναι κριταὶ, καί D ποτε ἀλλήλων ἀπέχεσθαι ἐκ συμφώνου, ἤγουν ἐκ κοινοῦ θελήματος. Οὔτε γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος, οὔτε ἡ γυνή, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον. Διὰ τοῦτο οὖν συμφωνεῖν ἀλλήλους δεῖ περὶ ἀποχῆς ἵνα σχολάσωσι τῇ προσευχῇ, καὶ τῇ νηστείᾳ. Εἰ μὴ γὰρ ἐκ συμφώνου γίνοιτο ἡ ἀποχὴ, ἀποστερεῖ πάντως τὸ μὴ βουλόμενον τὴν συνουσίαν μέρος, τὸ ταύτην ἐπιζητοῦν. Καὶ πῶς ἂν δόξῃ ἐξουσιάζειν τοῦ σώματος τοῦ μὴ συγχωροῦντος μέρους, τὸ τὴν συνάφειαν ζητοῦν καὶ μὴ συγχωρούμενον; Συμβαίνει δὲ καὶ τὴν θατέρου ἐγκράτειαν, εἰς βλάβην ἴσως ἀπο-

A *vacent orationi, et rursus conveniant, Paulum dicentem audiverunt* [1].

Bals. Ut est verisimile, fuerat sanctus interrogatus, an admittat, conjuges qui consenuerunt, quo tempore debent orare, a conjunctione abstinere : et dicit, quod qui tales sunt, debent esse sui judices, et aliquando a se invicem ex consensu, seu ex communi voluntate, abstinere ; ita ut quo tempore orare statuerunt, cum omni continentia versentur, et rursus simul conveniant. Nam et magnus Paulus hoc statuit. Et canon quidem dicit de iis qui consenuerint : est autem etiam intelligendus de omnibus conjugibus. Recte autem dixit illud, *ex consensu : Neque enim vir habet sui corporis potestatem, nec mulier* [2], secundum magnum B Apostolum. Propterea ergo eos oportet inter se de continendo consentire, ut vacent orationi et jejunio. Nisi enim ex consensu abstineant, pars quæ non vult omnino conjunctionem, frustratur eam quæ postulat : et quomodo ea pars quæ conjunctionem quærit et non permittitur, ejus quæ non permittit potestatem habere videatur? Accidit autem ut etiam alterius continentia alterius partis damno cedat. Si enim a cupiditate vincitur, et non fit ei potestas, in coitum illegitimum incidet. Dicit autem quispiam : Cum canon dicat separandos esse conjuges ut orationi vacent, definit autem Apostolus nos debere sine intermissione orare [3] ; semperne oportet eos qui cohabitant, a se invicem C abstinere? sed non de quavis oratione agitur, sed de præstantiore, sanctorum scilicet jejuniorum. Nam et per Moysem Deus Judæis divinas voces in monte audituris præcepit ut a propriis uxoribus abstinerent [4]. Et propheta Joel : *Sanctificate*, inquit, *jejunium, et exeat sponsus ex cubili suo, et sponsa ex suo thalamo* [5]. Cum hæc autem ita se habeant, non video quibusnam pœnis subjicientur qui hæc non servant. Existimo autem quod pro judicio ejus qui audit confessionem, medicina adhibetur personis, et necessitati naturæ. Lege 102 can. syn. in Trullo.

Zonar. De iis qui legitimo inter se matrimonio D copulati sunt, rogatus num abstinere invicem debeant, respondit, oportere ipsosmet sui esse judices, et aliquando abstinere invicem, ex consensu, hoc est communi utriusque voluntate. Neque enim vir potestatem habet sui corporis, neque mulier, ut magnus Apostolus ait. Proinde ergo convenire inter se invicem oportet de abstinentia, ut precationi ac jejunio vacent. Etenim si non ex consensu abstineant, fraudabit plane ea pars quæ congressum renuit, alteram quæ hunc deposcit. Atqui quonam modo dicas potestatem habere in corpus ejus partis quæ congressum abnuit, alteram cui deposcenti ille haudquaquam permittitur? Contingit

[1] I Cor. vii, 5. [2] Ibid. 4. [3] I Thess. v, 17. [4] Exod. xix, 15. [5] Joel. ii, 15, 16.

etiam præterea, ut alterius continentia alteri fortasse detrimentum importet. Si namque cupiditas urgeat, nec illi permittitur, in copulam illegitimam incidet. Deinde tempus quoque definit Apostolus, quod quidem asserit esse precationis et jejunii. Dicet igitur quispiam : Cum perpetuo precationi vacandum esse Apostolus doceat, conjuges quoque perpetuo abstinere invicem oportebit, si precationis tempore abstinentia mutua sit indicta. Verum non de quacunque precatione hoc loco Apostolus loquitur, sed de quadam accuratiore præ cæteris, quam in lacrymis et afflictionibus peragi oportet. Non enim plane perpetuo hanc precationis rationem tenebunt : jejunium vero illud intelligit, quod statutis temporibus 7 exercetur, vel cum sacris mysteriis cuipiam est communicandum. Nam et Judæis cum divinas voces in monte audituri essent, ut a conjugibus abstinerent, est imperatum. Et Joel post illa verba : *Sanctificate jejunium, egrediatur*, addidit, *sponsus de cubili suo, et sponsa de thalamo suo*. A quacunque siquidem voluptate jejunantes abstinere oportet : propterea quod animum dissolvere rationemque perturbare voluptatum oblectamenta consueve e.

θαίνειν θατέρου. Εἰ γὰρ νικᾶται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ οὐ παραχωρεῖται, περιπεσεῖται μίξει ἀθέσμῳ. Εἶτα καὶ τὸν καιρὸν ὁ Ἀπόστολος ὁρίζει· ὅν φησιν εἶναι τῆς προσευχῆς καὶ νηστείας. Ἐρεῖ οὖν τις ὅτι τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, ἀεὶ χρὴ καὶ τοὺς συνοικοῦντας ἀλλήλων ἀπέχεσθαι, εἰ ὅτε προσεύχονται ἀλλήλων ἀπαιτοῦνται ἀπέχεσθαι. Ἀλλ' οὐ περὶ πάσης προσευχῆς ἐνταῦθα φησὶν ὁ Ἀπόστολος, περὶ δέ γε τῆς σπουδαιοτέρας ἣν ἐν δάκρυσι καὶ κακοπαθείαις δεῖ γίνεσθαι. Οὐ γὰρ πάντως οὕτως προσεύξονται πάντοτε· νηστείαν δὲ λέγει τὴν γινομένην ἐν καιροῖς ὡρισμένοις, ἢ ὅτε μέλλοι τις τῶν ἁγιασμάτων μετέχειν. Καὶ τοῖς Ἰουδαίοις δὲ μέλλουσιν ἀκοῦσαι τῶν ἐν τῷ ὄρει θείων φωνῶν, ἀπέχεσθαι τῶν γαμετῶν ἐπετάχθη. Καὶ ὁ Ἰωὴλ· *Ἁγιάσατε νηστείαν*, εἰπὼν, *ἐξελθέτω*, προσέθετο, *νυμφίος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, καὶ νύμφη ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτῆς*. Δεῖ γὰρ τοὺς νηστεύοντας ἡδυπαθείας πάσης ἀπέχεσθαι· ὅτι χαυνοῦν τὴν ψυχὴν καὶ συγχέειν τὸν λογισμὸν αἱ τῶν ἡδονῶν ἀπολαύσεις πεφύκασιν.

CANON IV.

Qui autem in non voluntario nocturno fluxu fuerint, ii quoque propriam conscientiam sequantur, et seipsos an de eo dubitent an non, considerent. Quemadmodum in cibis, qui discernit, *inquit*, si comederit, condemnatus est [1]; *in his quoque bona sit conscientia, et libere loquatur secundum propriam cogitationem, omnis qui ad Deum accedit. Has tu quidem, nos honorans (non enim ignoras, o dilecte), nobis quæstiones proposuisti; nos, ut ejusdem sententiæ, sicut et sumus, ejusdemque animi, simul præparans. Ego autem, non ut doctor, sed ut cum omni simplicitate convenit nos invicem disserere, meam sententiam in commune edidi; quam cum tu examinaveris, fili mi sapientissime, quod tibi justum meliusque apparuerit, vel an sic etiam se habere existimas, rescribes. Valere te, dilecte fili mi, in pace Domino ministrantem opto.*

ΚΑΝΩΝ Δ'.

Οἱ δ' ἐν ἀπροαιρέτῳ (4) *νυκτερινῇ ῥύσει γενόμενοι, καὶ οὗτοι τῷ ἰδίῳ συνειδότι κατακολουθείτωσαν, καὶ ἑαυτοὺς εἴτε διακρίνονται περὶ τούτου, εἴτε μὴ, σκοπείτωσαν. Καὶ ἐπὶ τῶν βρωμάτων* ὁ διακρινόμενος, *φησὶν*, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται· *καὶ ἐν τούτοις εὐσυνείδητος ἔστω καὶ εὐπαῤῥησίαστος κατὰ τὸ ἴδιον ἐνθύμιον, πᾶς ὁ προσιὼν τῷ Θεῷ. Ταῦτα, σὺ μὲν, τιμῶν ἡμᾶς (οὐ γὰρ ἀγνοῶν, ἀγαπητὲ) τὰ πύσματα ἡμῖν προσήγαγες, ὁμόφρονας ἡμᾶς, ὥσπερ οὖν ἐσμεν, καὶ ἰσοψύχους ἑαυτῷ παρασκευάζων. Ἐγὼ δὲ, οὐχ ὡς διδάσκαλος, ἀλλ' ὡς μετὰ πάσης ἁπλότητος προσῆκον ἡμᾶς ἀλλήλοις διαλέγεσθαι, εἰς κοινὸν τὴν διάνοιαν ἐμαυτοῦ ἐξέθηκα· ἣν ἐπικρίνας καὶ σὺ συνετώτατέ μου υἱὲ, ὅ, τι ἂν σοι φανῇ δίκαιον καὶ βέλτιον, ἢ καὶ οὕτως ἔχειν δοκιμάζῃς, περὶ αὐτῶν ἀντιγράψεις. Ἐῤῥῶσθαί σε, ἀγαπητὲ υἱέ μου, ἐν εἰρήνῃ λειτουργοῦντα τῷ Κυρίῳ εὔχομαι.*

BALS. Interrogatus Pater an sacramentorum debent esse participes, qui involuntarium seminis fluxum passi sunt, dixit, quod qui hoc passi sunt,

ΒΑΛΣ. Ἐρωτηθεὶς ὁ Πατὴρ εἰ ὀφείλουσι τῶν ἁγιασμάτων μετέχειν οἱ ἐν ῥύσει σπέρματος ἀπροαιρέτως γινόμενοι, ἔφησεν ὡς οἱ τοῦτο παθόντες, τὸ εἰ-

[1] Rom. XVI, 23.

(4) *Οἱ δὲ ἐν ἀπροαιρέτῳ.* Scholiastes Harmenopuli : Ὁ δὲ Νηστευτὴς Ἰωάννης οὕτω φησίν· Ὁ μολυνθεὶς καθ' ὕπνους τῷ τῆς ἐκρύσεως πάθει, ἡμέραν μίαν τῆς κοινωνίας ἐκβάλλεται, τὸν ν' ᾄσας ψαλμὸν, καὶ μετανοίας ποιήσας μθ'. Ὁ δὲ μαλακίαν διαπραξάμενος, μ' ἡμέρας ἐπιτιμᾶται, ξηροφαγίᾳ διαιτώμενος, καὶ μετανοίας ἑκάστης ποιῶν ρ'. Ἀλλὰ καὶ γυνὴ ἡ εἰς ἀσπασμὸν ἀνδρὸς ἐλθοῦσα, τὸ τῆς μαλακίας ἐπιτίμιον δέχεται. Ὁ δὲ ἐγρηγορότως μολυνθεὶς εἰς ἑπτὰ ἡμέρας εἴργεται τῆς κοινωνίας, τὸν ν' καθ' ἑκάστην ᾄδων, καὶ μετανοίας ποιῶν μθ'. *Joannes autem Jejunator sic ait : Pollutus in somno per fluxus passionem uno die rejicitur a communione, cum quinquagesimum psalmum cecinerit, et pænitentias* XLIX *peregerit. Qui vero mollitiem commisit*, XL *dies plectitur, cibis siccis vescens, et qualibet die pænitentias* C *peragens. Itidem mulier quæ in amplexum viri venit, mollitiei pœnam accipit. At qui corpore vigilante pollutus est, a communione septem diebus arcetur, psalmum* L *quotidie canens, et* XLIX *pænitentias peragens.* Harmenop., Epit. can., sect. V, tit. 2: De hac re videsis etiam Joannis Zonaræ orationem inscriptam πρὸς τοὺς τὴν φυσικὴν τῆς γονῆς ἔκροφὴν μίασμα ἡγουμένης, in Juris Græco-Romani lib. V; et Theodori Balsamonis responsum ad Marci Alexandrini interrog. 9. Utrobique enim hunc canonem laudatum invenies.

καῖον συνειδὸς κριτὴν ἐχέτωσαν· ὥστε εἰ μὲν μή τινος ἐμπαθείας προϋποκειμένης, συνέβη αὐτοῖς τοῦτο, αὐτομάτως τῆς φύσεως ἐκκρινάσης ὡς περίττωμα τὴν ἐκροὴν, οὐκ ἐμποδισθήσονται τῶν ἁγιασμάτων μεταλαβεῖν. Εἰ δέ τισι προϋπῆρξεν ἐξ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ ἐπιθυμία, καὶ ταύτῃ ἐπηκολούθησεν ἐκροὴ, ἢ ἐξ ἀκρασίας βρωμάτων καὶ πόσεως συνέβη τοῦτο, οἱ τοιοῦτοι οὐκ εἰσὶ καθαροί· οὐ διὰ τὴν ῥῦσιν τοῦ σπέρματος (οὐ γὰρ ἀκάθαρτον τοῦτο, ἐπεὶ μηδὲ ἡ σὰρξ ἐξ ἧς ἐκεῖνο περίττωμα), ἀλλὰ διὰ τὸ πονηρὸν ἐνθύμιον ὅπερ ἐμόλυνε τὴν διάνοιαν. Ὁ γοῦν τοιοῦτος, οὐκ εὐσυνείδητος, κἀντεῦθεν οὐδ' εὐπαῤῥησίαστος εἰς τὸ προσελθεῖν τῷ Θεῷ. Ἐπάγει δὲ καὶ τὴν χρῆσιν ἐκ τοῦ μεγάλου Παύλου γράψαντος περὶ τῶν εἰδωλοθύτων, ὅτι ὁ *διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται*. Περὶ δὲ τῆς τοῦ σπέρματος ῥεύσεως, ζήτει καὶ τοῦ μεB γάλου Ἀθανασίου ἐπιστολὴν πρὸς Ἀμμοῦν μονάζοντα.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ταῦτα πρὸς ἐρώτησιν ὁ Πατὴρ ἀποκρίνεται. Ἐρωτηθεὶς γὰρ εἰ δεῖ τοὺς ἐν ῥύσει σπέρματος γενομένους ἀπροαιρέτως, τῶν ἁγιασμάτων μετέχειν, ἔφη ὅτι, Οἱ τοῦτο παθόντες, τῷ οἰκείῳ συνειδότι κατακολουθείτωσαν· ἤγουν τὸ συνειδὸς ἐχέτωσαν τοῦ πράγματος δικαστὴν, τὴν οἰκείαν δηλονότι διάνοιαν. Ὥστε εἰ μή τινος ἐμπαθείας προϋποκειμένης συμβέβηκεν αὐτομάτως ἡ τῆς γονῆς ἐκροὴ, τῆς φύσεως αὐτὴν ὡς περίττωμα ἐκκρινάσης· ἢ εἰ μὴ ἐκ παροινίας καὶ ἐξ ἀδδηφαγίας ἐγένετο, οὐκ ἐμποδισθήσεται ὁ τοῦτο παθὼν τῷ ἁγίῳ προσελθεῖν θυσιαστηρίῳ· εἰ δέ τις προϋπῆρξεν ἐμπαθὴς λογισμὸς, καὶ οὗτος ἐμφιλοχωρήσας τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ, φαντασίαν C ἐπήνεγκε νυκτερινὴν, καὶ ταύτῃ ἐπηκολούθησεν ἡ τῆς γονῆς ἐκροὴ, καὶ ἐξ ἀκρασίας βρωμάτων καὶ πόσεως συνέβη· ὁ τοιοῦτος οὐ καθαρός ἐστιν, οὐ διὰ τὴν ῥῦσιν τοῦ σπέρματος (οὐ γὰρ ἀκάθαρτον τοῦτο, ἐπεὶ μὴν οὐδὲ ἡ σὰρξ ἧς ἐκεῖνο περίττωμα), ἀλλὰ διὰ τὸ πονηρὸν ἐνθύμιον, ὅπερ ἐμόλυνε τὴν διάνοιαν. Ὁ γοῦν τοιοῦτος οὐκ εὐσυνείδητος, κἀντεῦθεν οὐδ' εὐπαῤῥησίαστος διὰ τὸ ἴδιον ἐνθύμιον. Πῶς οὖν προσελεύσεται τῷ Θεῷ διακρινόμενος; Ἐπάγει δὲ καὶ χρῆσιν ἐκ τοῦ μεγάλου Παύλου γράψαντος περὶ τῶν εἰδωλοθύτων, ὅτι *διακρινόμενος ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται*. Περὶ δὲ τῆς τοῦ σπέρματος ῥεύσεως καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος πλατέως ἔγραψεν πρὸς Ἀμμοῦν μονάζοντα.

A judicem habeant propriam conscientiam; ut si nulla præcedente animi perturbatione hoc eis acciderit, natura sua sponte hanc fluxionem tanquam excrementum excernente, non impedientur esse sacramentorum participes. Si quibus autem ex rationis perturbatione præexstitit cupiditas, eamque effluxio consecuta sit, vel ex ciborum potusque intemperantia hoc evenerit, ii puri non sunt; non propter fluxum seminis (non est enim hoc immundum, sicut nec caro, cujus est excrementum), sed propter malam cogitationem, quæ mentem polluit. Qui igitur est ejusmodi, non habet bonam conscientiam, et non habet ideo potestatem ad Deum accedendi. Subjungit autem et ex magno Paulo sententiam, qui scripsit de idolothytis, quod *qui* B *dubitat, si comederit, condemnatus est*. De fluxu autem seminis, quære magni quoque Athanasii epistolam ad Ammum monachum.

ZONAR. Hic quoque propositæ interrogationi respondet Pater. Rogatus namque an liceat iis quibus seminis fluxus non sponte contingit, sacris communicare mysteriis, respondit: Qui hoc patiuntur, propriam sequantur conscientiam, hoc est, facti judicem statuant conscientiam, suum videlicet animum ac mentem; ita ut si quidem nulla affectione prægrediente, ultro seminis fluxus evenit, veluti superfluum quid ipsum excernente natura, neque illi causam vinolentia vel gulositas præbuit, ad sanctum altare accedere qui id passus est, haudquaquam vetabitur; si vero mollior aliqua cogitatio præcessit, eaque menti diutius obversata nocturnam speciem induxit, quam postea seminis fluxus est consecutus, atque ex incontinentia ciborum et potionis evenit, haud est ejusmodi homo purus, non ob defluxum seminis (neque enim hoc impurum, quandoquidem nec impura caro, cujus hoc excrementum), sed ob cogitationem pravam, quæ animum inquinavit. Non est itaque hic nullius sibi conscius labis, proindeque nec plena illi fiducia, ob suam cupiditatem. Qua ratione igitur Deo appropinquabit dubitans? Subjicit quoque magni Pauli sententiam, de idolothytis scribentis, quod *si dubitans comedat, condemnatus est*. Porro de seminis fluxione, magnus quoque Athanasius multis verbis ad Ammum monachum scripsit.

SANCTI PETRI

EPISCOPI ALEXANDRINI ET MARTYRIS

EPISTOLA CANONICA,

(S. Petri Alexandrini Canones post Beveregium edidit Ang. Mai. *Spicil. Rom.* VII, 444. — Ex variis lectionibus potiores admisimus; reliquas textui subjecimus. EDIT. PATROL.)

BEATI PETRI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI ET MARTYRIS CANONES, QUI FERUNTUR IN SERMONE EJUS DE PŒNITENTIA.

CANON I.

« Quoniam autem quartum Pascha persecutionem jam apprehendit, satis est in iis qui delati quidem sunt in custodiamque conjecti, tormentaque non sufferenda, et intolerabilia flagella et multas alias graves necessitates sustinuerunt, postea autem sunt a carnis imbecillitate proditi, etiamsi non ab initio suscepti sunt propter gravem lapsum consecutum: tamen quia multum decertarunt et diu restiterunt: non enim sponte ad ea devenerunt, sed a carnis imbecillitate proditi: nam et stigmata Jesu in suis corporibus ostentant, et nonnulli anno jam tertio deflent: eis ab adventu per revocationem in memoriam alii quadraginta dies injungantur, quos cum jejunasset Dominus et Servator noster Jesus Christus, postquam baptizatus fuerat, tentatus est a diabolo. In quibus et ipsi cum valde exercitati fuerint, et constantius jejunaverint: deinceps in orationibus vigilabunt: meditantes quod dictum est a Domino ad eum qui illum tentat, ut ipsum adoret: *Abi pone, Satana: scriptum est enim: Dominum tuum adorabis, et illi soli servies* [a]. »

BALS. Præsentes canones tractant de iis qui propriam fidem in persecutionibus negaverunt, et pœnitentiam egerunt. Et jubet quidem primus canon, eis qui post multa tormenta sacrificarunt, ut qui propter imbecillitatem perseverare non potuerint, et in pœnitentia tres annos transegerint, alios quoque quadraginta dies injungi, et sic admitti. Nota præsentes canones, qui varia quædam et utilia de-

A ***ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΠΕΤΡΟΥ, ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ, ΚΑΝΟΝΕΣ ΕΜΦΕΡΟΜΕΝΟΙ ΕΝ ΤΩ ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΩ.***

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Ἐπεὶ τοίνυν τέταρτον ἤδη Πάσχα ἐπικατείληφε τὸν διωγμὸν, αὐτάρκως ἔχει τοῖς μὲν προσενεχθεῖσι, καὶ φυλακισθεῖσι, βασάνους τε ἀνυποίστους [1] ὑπομεμενηκόσι, καὶ ἀφορήτους μάστιγας, καὶ πολλὰς ἑτέρας ἀνάγκας δεινὰς, ὕστερον δὲ προδεδομένοις [1*] ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς, εἰ καὶ μὴ ἐξ ἀρχῆς παρεδέχθησαν διὰ τὴν παρακολουθήσασαν μεγίστην πτῶσιν, ὅμως διὰ τὸ πολλὰ αὐτοὺς ἠθληκέναι καὶ ἐπὶ πολὺ ἀντιμαχέσασθαι [2] (οὐ γὰρ κατὰ
B προαίρεσιν ἐν τούτῳ ἐληλύθασιν, ἀλλὰ καταπροδοθέντες ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς), ἐπειδὴ καὶ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ ἐνδείκνυνται ἐν τοῖς σώμασιν ἑαυτῶν [2*], καὶ ἤδη τινὲς τρίτον ἔτος ἔχουσι καταπενθοῦντες· προσεπιτιμηθῆναι αὐτοῖς ἀπὸ τῆς προσελεύσεως καθ' ὑπόμνησιν ἄλλας τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἃς, καίπερ νηστεύσας ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, μετὰ τὸ βαπτισθῆναι, ἐπειράσθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου· εἰς ἃς καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ περισσὸν διαγυμνασθέντες, εὐτονώτερόν [2**] τε νήψαντες, γρηγορήσουσιν εἰς προσευχὰς τοῦ λοιποῦ, καταμελετῶντες τὸ λελεγμένον [2***] ὑπὸ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν πειράζοντα αὐτὸν, ἵνα προσκυνήσῃ αὐτῷ· *Ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· γέγραπται γὰρ, Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.* »

C ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες κανόνες περὶ τῶν ἐν διωγμοῖς ἀρνησαμένων τὴν οἰκείαν πίστιν, καὶ μετανοησάντων, διαλαμβάνουσι. Καὶ αὐτίκα ὁ πρῶτος κανὼν διακελεύεται, τοὺς θύσαντας μετὰ βασάνους πολλὰς, ὡς μὴ δυνηθέντας διὰ ἀσθένειαν ἐγκαρτερῆσαι, καὶ διαβιβάσαντας τρία ἔτη ἐν τῇ μετανοίᾳ, προσεπιτιμηθῆναι καὶ ἑτέρας τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ οὕτω δεχθῆναι. Σημείωσαι τοὺς παρόντας κανόνας διοριζο-

[a] *Matth.* IV, 10.

VARIÆ LECTIONES.

[1] ἀνυπείστους. [1*] προδιδομένοις. [2] ἀντιμάχεσθαι [2*] αὐτῶν. [2**] ἐντονώτερον. [2***] λεγόμενον.

μένους διάφορά τινα καὶ ἀναγκαῖα, χάριν τῶν ἀρνηθέντων ζητούντων μετάνοιαν, καὶ περὶ τῶν αὐτομολησάντων εἰς τὸ μαρτύριον καὶ ἐκπεπτωκότων, καὶ πάλιν ὁμολογησάντων τὴν πίστιν, καὶ περὶ ἄλλων τινῶν τοιούτων. Ζήτει ἀναγκαίως καὶ τοὺς πλείους κανόνας τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Διαιρέσεις ποιεῖται ὁ ἅγιος οὗτος Πατὴρ τῶν ἐν διωγμοῖς ἀρνησαμένων τὴν πίστιν τὴν οἰκείαν, καί φησιν, ὅτι τοῖς ἀχθεῖσι πρὸς τοὺς τυράννους, καὶ εἰς φυλακὴν ἐμβληθεῖσι, βασάνους τε ἀνηκέστους ὑπομεμενηκόσι, καὶ ἀφρονήτους (*f.* ἀφορήτους) μάστιγας, καὶ σχεδὸν ἀνιάτους καὶ ἀθεραπεύτους (ἄκος γὰρ ἡ θεραπεία ἐστὶ, καὶ ἀνήκεστον τὸ ἀθεράπευτον), καὶ ἄλλας ἀνάγκας, καὶ μετὰ ταῦτα ὑποκύψασι καὶ θύσασιν, ὡς ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς προδοθεῖσι, μὴ δυνηθείσης μέχρι τέλους ἐγκαρτερῆσαι ταῖς ἀλγεινοῖς, ἀρκεῖ ὁ παρελθὼν χρόνος εἰς ἐπιτίμησιν. Τέταρτον γάρ φησιν ἤδη Πάσχα ἐπικατείληφεν, ἐξότου πεπτώκασι τὴν μεγίστην πτῶσιν. Καὶ εἰ τάχα καὶ ἐξ ἀρχῆς, ὅτε προσῆλθον μεταμελόμενοι, οὐκ ἐδέχθησαν, ὅμως ὅτι οὐ κατὰ προαίρεσιν ἦλθον εἰς τὸ θῦσαι, καὶ ἀντέστησαν ἐπιπολὺ, καὶ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ, ἤγουν μώλωπας τῶν τραυμάτων, ὧν ὑπέστησαν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἔχουσι, καὶ ἤδη τρίτον ἔτος παρῆλθεν πενθούντων αὐτῶν διὰ τὴν πτῶσιν, προσεπιτιμηθῆναι ὥρισεν, ἀντὶ τοῦ, ἐπὶ πλέον ἐπιτιμηθῆναι, ἄλλας τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐξότου. προσῆλθον ζητοῦντες δεχθῆναι· ἐν αἷς ἐπὶ πλέον γυμνασίαν ἐπιδείξαντες, καὶ εὐτονώτερον νήψαντες, ἤγουν σπουδαιότερον προσχόντες ἑαυτοῖς, γρηγορήσουσιν εἰς προσευχὰς, καταμελετῶντες, ἤγουν συνεχῶς ἐν φροντίδι ποιούμενοι, καὶ λέγοντες, ἃ ὁ Κύριος πρὸς τὸν πειράζοντα εἶπεν· *Ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· γέγραπται γάρ· Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.*

ΚΑΝΩΝ Β'.

« Τοῖς δὲ μετὰ τὸ φυλακισθῆναι μόνον [a] καὶ ὑπομεμενηκέναι τὰς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ὡς ἂν ἐν πολιορκίᾳ, θλίψεις τε καὶ δυσωδίας, ὕστερον δὲ χωρὶς πολέμου βασάνων γενομένης [b*] αἰχμαλώτοις, κατὰ πολλὴν πτωχείαν δυνάμεως, καὶ κατά τινα τυφλότητα τεθραυσμένοις, ἐπαρκέσει ἐνιαυτὸς πρὸς τῷ ἑτέρῳ χρόνῳ· ἐπεὶ ὅλως καὶ αὐτοὶ ἐπιδεδώκασιν ἑαυτοὺς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ [c] θλιβῆναι· εἰ καὶ ἀπέλαυσαν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τῆς παρὰ τῶν ἀδελφῶν πολλῆς ἀναπαύσεως. Ἅπερ πολλαπλασίονα ἀποδώσουσι, ποθοῦντες λυτρωθῆναι ἀπὸ τῆς πικροτάτης αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου, μεμνημένοι μάλιστα τοῦ λέγοντος· *Πνεῦμα τοῦ* [d*] *Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν* [e**] *ἔχρισέ με· εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρύξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως.* »

[a] *Isa.* LXI, 1, 2; *Luc.* IV, 18, 19.

finiunt in gratiam eorum qui Deum abnegarunt, et pœnitentiam petunt, et de iis qui ad martyrium ultro advolarunt, et lapsi sunt, et rursus fidem sunt confessi, et de aliis quibusdam ejusmodi. Quære etiam non absque fructu plurimos canones synodi Ancyranæ.

ZONAR. Inter eos qui turbulentis temporibus propriam fidem abnegarunt, discrimen sanctus hic Pater statuit, aitque, qui ad tyrannos rei acti sunt, ac in vincula conjecti, tormentaque gravissima flagellaque haud tolerabilia, quæque nulla propemodum cura, aut medicina sanari possent (ἄκος namque *curationem* significat, estque ἀνήκεστον idem quod *immedicabile*), aliasque necessitates sustinuerunt; ac postea succumbentes immolarunt, velut a carnis imbecillitate proditi, quæ ad finem usque obdurare in doloribus haud potuerit, iis mulctæ nomine decursum jam tempus sufficere. Quartum siquidem, inquit, Pascha jam exactum est, ex quo in gravissimum hunc incidere casum. Ac etiamsi forte initio cum pœnitentia ducti accesserunt, non sunt suscepti, tamen quia non sponte processere ad immolandum diuque repugnarunt, ac stigmata Jesu, vulnerum nempe quæ pro Christo sustinuere cicatrices gerunt: tertiusque jam effluxit annus ex quo lugent lapsum illum, insuper mulctari, hoc est, alios adhuc quadraginta dies ex quo ad communionem admitti postulantes accesserunt, mulctæ nomine injungendos esse decernit. In quibus majorem adhuc ostendentes pœnitentiæ exercitationem, et intentius, hoc est, attentiore cura jejunantes, attendentes sibimetipsis, vigilent in orationibus, meditantes, hoc est animo perpetuo versantes, voceque usurpantes quæ Dominus ad tentatorem dixit: *Abi pone me, Satana; scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.*

9 CANON II.

« Iis autem qui postquam in custodiam traditi sunt, et in carcere, tanquam in obsidione, afflictiones gravesque fetores passi sunt; postea autem sine bello tormentorum captivi facti sunt, nimia virium inopia et quadam cæcitate confracti, annus ad aliud tempus injunctus sufficiet: nam ipsi quoque se omnino pro nomine Christi affligendos dedere: si etiam a fratribus in carcere multam consolationem assecuti sunt. Quæ quidem multiplicata reddent, liberari cupientes ab acerbissima captivitate diaboli, ejus maxime recordantes qui dicit: *Spiritus Domini super me, quam ob causam unxit me: ut pauperibus evangelizarem misit me, et annuntiarem captivis liberationem, et cæcis visus recuperationem, et mittere fractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptabilem, et diem retributionis* [a]. »

VARIÆ LECTIONES.

[a] μόνον om. [b*] γενομένων. [c] τοῦ Χριστοῦ om. [d*] τοῦ om. [e**] εἵνεκεν.

BALS. Hic canon statuit ut qui in custodia solum male affecti sunt, et sine tormentis lapsi sunt, post triennium alius quoque anni pœna puniantur. Si forte enim, inquit, consolationem assecuti sunt, utpote aliquibus fidelibus vitæ subsidia suppeditantibus, ii quoque debent veniam obtinere, ut qui gravia pro fide passi sunt.

ZONAR. In secundo ordine eos locat qui tantummodo in vincula conjecti, atque in carcere male affecti sunt, tum nullis vexati cruciatibus peccaverunt: quibus præter decursum tempus, triennium videlicet de quo supra dictum est, anni quoque præterea unius mulctam irrogari placet. Quoniam et ipsi, inquit, pro Christi nomine divexati sunt; etiamsi forte solatii quidpiam in carcere a fratribus consecuti sunt. Probabile enim est fideles, quicunque nulla custodia detinebantur, in vincula conjectis vitæ subsidia ministrasse, iisque proinde levationis aliquid attulisse. Quæ quidem multiplicata reddent, pro iis nimirum quibus in custodia oblectati sunt, pœnitentiam agentes vexabunt se ipsos, ac multis modis affictabunt; si ex eo quod Christum abnegarunt, a diaboli captivitate liberari velint, illius captivi et servi facti. Subjicit mox prophetæ verba, quæ sunt ex Isaia deprompta, quorum meminisse oportere ipsos affirmat.

CANON III.

« Iis autem qui nihil ejusmodi passi sunt, nec « fidei fructum ostenderunt, sed ad vitium ultro « transfugerunt, a metu et timiditate proditi; nunc « autem veniunt ad pœnitentiam, necesse est et « conveniens infrugiferæ ficus parabolam propo- « nere, ut Dominus dicit: *Habebat quis ficum « plantatam in suo vineto: et venit quærens in ea « fructum, et non invenit. Dixit autem vinitori: « Ecce tres annos, ex quo ego venio quærens fru- « ctum in hac ficu, et non invenio; excinde eam: « cur terram inaniter occupat? Ille vero respondens « dicit illi: Domine, dimitte illam hoc quoque anno, « donec circa eam fodero, et lætamen injecero; si « quidem fructum fecerit; sin minus, eam in futu- « rum excindes* [a]: qua ante oculos accepta, et os- « tenso digno fructu pœnitentiæ, in tanto temporis « intervallo magis juvabuntur. »

BALS. Eos qui propter solum metum et timiditatem transfugerunt, ad pœnitentiam autem respexerunt, triennio punit canon secundum parabolam ficus quæ est in Evangeliis. Dominus enim inquit: *Iam tribus annis* **10** *ad hanc venio quærens fructum, et non invenio*. Vinitor autem, *Dimitte illam*, inquit, *et hoc anno*.

ZONAR. Quicunque vero, inquit, nihil perpessi acerbum, ob metum solum ac timiditatem transfugerunt, pro eo quod ipsi sponte pravitatem sunt consectati; mox animum ad pœnitentiam adjecere,

A **ΒΑΛΣ.** Οὗτος ὁ κανὼν διαλαμβάνει τοὺς μόνον κακοπαθήσαντας ἐν τῇ φυλακῇ καὶ χωρὶς βασάνων παραπεπτωκότας, ἐπιτιμᾶσθαι μετὰ τὸν τριετῆ χρόνον καὶ ἐπὶ ἕτερον ἐνιαυτόν. Εἰ τάχα γάρ, φησί, καὶ ἀπέλαυσαν παρακλήσεως, ὡς τινων πιστῶν χορηγούντων αὐτοῖς τὰ πρὸς διοίκησιν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὀφείλουσι συγγνώμης ἀξιοῦσθαι ὡς ὑπὲρ τῆς πίστεως κακοπαθήσαντες.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν δευτέρᾳ τάξει τίθησι τοὺς μόνον φυλακισθέντας, καὶ κακοπαθήσαντας ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ χωρὶς βασάνων παραπεπτωκότας· οἷς ἐνιαυτὸν ἔταξαν (*f.* ἔταξεν) εἰς ἐπιτίμιον μετὰ τὸν παρελθόντα χρόνον, ἤγουν τὴν τριετίαν ἣν εἴρηκεν ἄνω. Διότι καὶ αὐτοί, φησίν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος ἐθλίβησαν τοῦ Χριστοῦ, εἰ καὶ τάχα ἀπέλαυσαν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ παρακλήσεως ἐκ B τῶν ἀδελφῶν. Ὡς ἔοικε γάρ, οἱ πιστοί, ὅσοι οὐ συνεσχέθησαν, τοῖς κατειργμένοις ἐχορήγουν τὰ εἰς διοίκησιν, καὶ ἀνέπαυον αὐτούς. Ἅπερ πολλαπλασίονα ἀποδώσουσιν, ἀντὶ τοῦ, ἀνθ' ὧν ἀπήλαυσαν ἐν τῇ φυλακῇ μετανοοῦντες θλίψουσιν ἑαυτοὺς καὶ κακώσουσι πολλαπλασίως, εἰ θέλουσι λυτρωθῆναι ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου, αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι γεγονότες αὐτῷ διὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Χριστοῦ. Εἶτα ἐπάγει τὰ προφητικὰ ῥήματα, ἅπερ ἐκ τοῦ Ἡσαΐου εἰσί, λέγων δεῖν μεμνῆσθαι αὐτούς.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

« Τοῖς δὲ μηδ' ὅλως μηδέν τι τοιοῦτον πεπονθόσι, « μηδὲ ἐνδειξαμένοις καρπὸν πίστεως, ἀλλ' αὐτομε- C « λήσασι πρὸς τὴν κακίαν, προδεδομένοις ὑπὸ δει- « λίας καὶ φόβου, νῦν δὲ εἰς μετάνοιαν ἐρχομένοις, ἀνα- « γκαῖόν ἐστι καὶ ἁρμόζον τὴν τῆς ἀκάρπου συκῆς πα- « ραβολὴν παραθέσθαι, ὡς ὁ Κύριος λέγει· *Συκῆν « εἶχέ τις πεφυτευμένην ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ· « καὶ ἦλθε ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ εὗρεν. « Εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν· Ἰδοὺ τρία ἔτη ἀφ' « οὗ ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ « οὐχ εὑρίσκω· ἔκκοψον αὐτήν· ἱνατί καὶ τὴν « γῆν καταργεῖ; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ· « Κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου « σκάψω τὰ περὶ αὐτήν, καὶ βάλω κόπρια· κἂν « μὲν ποιήσῃ καρπόν· εἰ δὲ μή γε, εἰς τὸ μέλλον « ἐκκόψεις αὐτήν*· ἣν πρὸ ὀφθαλμῶν λαβόντες, ἐν- D « δειξάμενοί τε καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας, ἐν τῷ « διαστήματι τοῦ τοσούτου χρόνου μᾶλλον ὠφελη- « θήσονται. »

ΒΑΛΣ. Τοὺς μέντοι διὰ φόβον μόνον καὶ δειλίαν αὐτομολήσαντας, εἶτα εἰς μετάνοιαν ἀπιδόντας, διὰ τριετίας ἐπιτιμᾷ ὁ κανών, κατὰ τὴν ἐν Εὐαγγελίοις παραβολὴν τῆς συκῆς. Ὁ γὰρ Κύριος, *Τρία ἔτη*, ἔφησεν, *ἔρχομαι πρὸς αὐτὴν ζητῶν καρπόν, καὶ οὐχ εὑρίσκω*· ὁ δὲ ἀμπελουργός, *Ἄφες*, εἶπεν, *αὐτήν, Κύριε, καὶ τοῦτο τὸ ἔτος*.

ΖΩΝΑΡ. Ὅσοι δέ, φησί, μή τι ὑποστάντες ἀλγεινόν, διὰ φόβον μόνον καὶ δειλίαν ηὐτομόλησαν, ἀντὶ τοῦ, αὐτοὶ ἑκόντες προσῆλθον τῇ κακίᾳ, εἶτα εἰς μετάνοιαν ἀπεῖδον, τοῖς τοιούτοις ἡ τῆς συκῆς

[a] Luc. XIII, 6-9.

ἁρμόσει παραβολὴ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον· ἣν λαβόντες πρὸ ὀφθαλμῶν, κόπον ἄξιον μετανοίας ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον δόντες ὠφεληθήσονται, ἤγουν ἐπὶ τετραετίαν. Ὁ γὰρ Κύριος, *Τρία ἔτη*, ἔφησεν, *ἔρχομαι πρὸς αὐτὴν, ζητῶν καρπὸν, καὶ οὐχ εὑρίσκω·* ὁ δὲ ἀμπελουργὸς, *Ἄφες αὐτὴν*, εἶπεν, *Κύριε, καὶ τοῦτο τὸ ἔτος.*

A in eos parabola evangelica ficus quadrabit : quam præ oculis habentes, dignum pœnitentiæ laborem æquali tempore exhibentes, juvabuntur, hoc est ad quartum usque annum. Dominus namque, *Tres annos*, inquit, *venio ad ipsam, quærens fructum, nec invenio*. Agricola vero, *Dimitte*, ait, *illam, domine, et hoc anno.*

ΚΑΝΩΝ Δ'.

Τοῖς γὰρ παντάπασιν ἀπεγνωσμένοις καὶ [5] ἀμετανοήτοις, δέρμα τε Αἰθίοπος ἀμετάβλητον κεκτημένοις, καὶ ποικίλματα παρδάλεως, λεχθήσεται τὸ τῆς ἑτέρας συκῆς· *Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα*· διὸ καὶ παραχρῆμα ξηραίνεται. Ἀποπληροῦται γοῦν ἐπ' αὐτοῖς καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ εἰρημένον· *Διεστραμμένον οὐ δύναται* [6] *ἐπικοσμηθῆναι, καὶ ὑστέρημα οὐ δυνήσεται ἀριθμηθῆναι.* Εἰ μὴ γὰρ πρότερον τὸ διεστραμμένον διορθωθῇ, ἀδύνατόν ἐστι αὐτὸ ἐπικοσμηθῆναι· καὶ εἰ μὴ πρότερον τὸ ὑστέρημα ἀναπληρωθῇ, ἀδύνατόν ἐστιν αὐτὸ ἀριθμηθῆναι. Ὅθεν καὶ ἐπὶ τέλους συμβήσεται αὐτοῖς τὸ λεγόμενον [7] ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου· *Καὶ ὄψονται γὰρ* [8], φησὶ, *τὰ κῶλα τῶν ἀνθρώπων τῶν παραβεβηκότων ἐν ἐμοί· ὁ γὰρ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὅρασιν πάσῃ σαρκί·* ἐπεὶ καὶ ὡς προλέλεκται ὑπ' αὐτοῦ· *Οἱ δὲ ἄδικοι, ὡς θάλασσα ἀναβεβρασμένη* [8*], *οὕτω κλυδωνισθήσονται, καὶ ἀναπαύσασθαι οὐ μὴ δυνήσονται* [9] (f. δυνήσωνται). *Οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν, εἶπεν ὁ Θεός.*

CANON IV.

Iis enim qui sunt omnino desperati, et pœnitentiam non agunt, et pellem Æthiopis immutabilem possident et pardi varietates, dicetur, quod alii ficui dictum est : *Nequaquam ex te fructus fiat in æternum* [a], et ideo statim quoque exarescit. In iis enim impletur quod ab Ecclesiaste dictum est : *Quod perversum est, non poterit exornari, et defectus numerari non poterit* [b]. B Nisi enim quod perversum est prius rectum fuerit, fieri non potest ut id exornetur; et nisi prior defectus expletus fuerit, fieri non potest ut is numeretur. Unde et in fine eis eveniet quod a propheta Isaia dicitur : *Et videbuntur*, inquit, *membra eorum qui transgressi sunt in me. Vermis enim ipsorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur : et erunt in aspectum omnis carnis* [c]. Quandoquidem, ut et ab ipso prædictum est : *Injusti autem sic fluctuabunt, et requiescere non poterunt. Non est gaudere impiis, dicit Deus* [d].

ΒΑΛΣ. Ἃ μὲν προείρηται περὶ τῶν πεπτωκότων, εἴρηται καὶ περὶ μεταμελομένων· κατὰ δὲ τῶν ἀμετανοήτων τὴν κατάραν τῆς ἑτέρας συκῆς ἐπάγει, πρὸς ἣν ὁ Κύριος ἔφη διὰ τὸ ἄκαρπον· *Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται.*

C BALS. Quæ prius quidem dicta sunt de lapsis, de resipiscentibus etiam dicta sunt. Adversus eos autem qui nulla pœnitentia ducuntur, alterius ficus exsecrationem inducit, ad quam Dominus dicit propter infertilitatem : *Fructus amplius ex te non fiat.*

ΖΩΝΑΡ. Ἃ μὲν προείρηται περὶ τῶν παραπεπτωκότων, εἴρηται καὶ [add. περὶ] μεταμελομένων. Κατὰ δὲ τῶν ἀμετανοήτων ἐξ ἀπογνώσεως ἢ πονηρᾶς γνώμης, καὶ τὸ ἐξ ἁμαρτίας μελάνωμα ἀμετάβλητον καὶ ἀνέκπλυτον ἐχόντων, ὡς οἱ Αἰθίοπες τὸ ζοφερὸν τοῦ δέρματος, καὶ ἡ πάρδαλις τὰ ποικίλματα, τὴν κατάραν τῆς ἑτέρας συκῆς ἐπάγει· πρὸς ἣν ὁ Κύριος ἔφη διὰ τὸ ἄκαρπον· *Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται·* καὶ πληροῦσθαί φησιν ἐπ' αὐτοῖς τὰ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ [9*], λέγοντος· *Διεστραμμένον οὐ δυνήσεται ἐπικοσμηθῆναι, καὶ ὑστέρημα οὐ δυνήσεται ἀριθμηθῆναι*· εἶτα σαφηνίσας τὰ ῥητὰ ταῦτα, προστίθησι καὶ τὰ τοῦ Ἡσαΐου.

ZONAR. Quæ prius quidem de lapsis dicta sunt, dicta sunt etiam de resipiscentibus. Contra illos vero qui ex desperatione vel depravata opinione pœnitentiam non agunt, ac perpetuo inhærentem ac indelebilem peccati nigrorem gestant, ut Æthiopes fuscam pellem, pardusque varietates; alterius ficus exsecrationem inducit. Ad quam Dominus ob sterilitatem, *Ne fructus*, inquit, *amplius ex te nascatur*. Implendumque ait in ipsis illud Ecclesiastes, D dicentis : *Quod perversum est non poterit exornari, et defectus numerari non poterit* : quibus mox explicatis, Isaiæ quoque verba subjungit.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

Τοῖς δὲ καθυποκριναμένοις κατὰ τὸν ἐπιληπτευσάμενον Δαβὶδ, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ, οὐκ ὄντα ἐπίληπτον· καὶ μὴ γυμνῶς ἀπογραψαμένοις τὰ πρὸς ἄρνησιν, ἀλλὰ διαπαίξασι κατὰ πολλὴν στενοχωρίαν, ὡς ἂν παιδία βουλευτικὰ ἔμφρονα ἐν παιδίοις ἄφροσι, τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλὰς, ἤτοι ὡς διελ-

11 CANON V.

Iis autem qui simularunt sicut et David [e], qui se epilepticum fingebat, ne moreretur, quamvis re vera epilepticus non esset; et non nude negationem inscripserunt, sed in multis angustiis, tanquam pueri consilio et prudentia præditi inter pueros insipientes, inimicorum insidias ludificati

[a] *Matth.* XXI, 19. [b] *Eccle.* I, 15. [c] *Isa.* LXVI, 24. [d] *Isa.* LVII, 20, 21. [e] *I Reg.* XXI, 13.

VARIÆ LECTIONES.

[5] καὶ om. [6] δυνηθήσεται. [7] λελεγμένον. [8] deest γάρ. [8*] ὡς θάλασσα ἀναβεβρασμένη om. [9] καὶ add. [9*] Ἐκκλησιαστικοῦ.

« sunt, vel ut qui altaria pervaserint, vel tanquam « qui chirographum dederint, vel ut qui pro se « ethnicos immiserint; etiam si nonnulli eorum « qui confessi sunt, ut audivi, aliquibus eorum « ignoverunt, quoniam maxima cautione vitarunt, « ne ipsi suis manibus ignem facerent, et dæmonas « impuros suffirent : licet vero ex agentis igno« rantia eos latuit, semestris tamen pœnitentiæ « pœna illis imponetur. Sic enim ipsi quoque ma« gis juvabuntur, prophetæ dictum meditantes, et « dicentes : *Puellus genitus est nobis, filius et datus « est nobis, cujus principatus est in humero suo, et « vocatur nomen ejus, magni consilii Angelus* [a]. Qui, « ut scitis, in sexto mense conceptionis, cum alius « infans prædicasset *ante adventum ejus pœniten« tiam in remissionem peccatorum* [b], conceptus est « et ipse ad prædicandam pœnitentiam. Etenim « utrosque audimus in primis prædicantes non so« lum de pœnitentia, sed et de regno cœlorum : « quod quidem, ut didicimus, *intra nos est* [c], quod « *prope nos sit verbum* quod credimus *in ore nostro* « et corde nostro, quod Jesus est Christus : *cre« dentes in corde nostro, quod Deus ipsum suscitavit « ex mortuis* : ut qui audiant quod *corde quidem « creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad « salutem* [d]. »

« θόντες [10] βωμούς, ἤτοι ὡς χειρογραφήσαντες, ἤτοι « ὡς ἀνθ' ἑαυτῶν βαλόντες ἐθνικοὺς, εἰ καί τισιν « αὐτῶν συνεχώρησάν τινες τῶν ὁμολογησάντων [10*], « ὡς ἤκουσα (ἐπεὶ μάλιστα κατὰ πολλὴν εὐλάβειαν « ἐξέφυγον αὐτόχειρες γενέσθαι τοῦ πυρὸς καὶ τῆς « ἀναθυμιάσεως τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων)· ἐπεὶ τοί« νυν ἔλαθεν αὐτοὺς ἀνοίᾳ τοῦτο πράξαντας [11], ὅμως « ἑξάμηνος αὐτοῖς ἐπιτεθήσεται τῆς ἐν μετανοίᾳ ἐπι« στροφῆς. Οὕτω γὰρ μᾶλλον καὶ αὐτοὶ ὠφεληθήσον« ται, καταμελετῶντες τὸ προφητικὸν ῥητὸν, καὶ « λέγοντες· *Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν υἱὸς*, καὶ [11*] « *ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ*, καὶ « *καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς Ἄγ« γελος*. Ὅπερ [11**], ὡς ἴστε, ἐν τῷ ἕκτῳ μηνὶ τῆς « συλλήψεως τοῦ ἑτέρου παιδίου, τοῦ προκηρύξαντος « *πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ μετάνοιαν εἰς « ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*, συνελήφθη καὶ αὐτὸ [11***] κηρύ« ξαι μετάνοιαν. Καὶ γὰρ καὶ τῶν ἀμφοτέρων ἀκούο« μεν ἐν πρώτοις κηρυττόντων [12] οὐ μόνον περὶ με« τανοίας, ἀλλὰ καὶ περὶ βασιλείας οὐρανῶν, ἥτις, « καθὼς μεμαθήκαμεν, *ἐντὸς ἡμῶν ἐστι*, τῷ ἐγγὺς « *ἡμῶν εἶναι τὸ ῥῆμα* ὃ πιστεύομεν *ἐν τῷ στόματι « ἑαυτῶν* καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ἑαυτῶν· περὶ ἧς καὶ « αὐτοὶ ὑπομνησθέντες, μαθήσονται ὁμολογεῖν ἐν τῷ « στόματι ἑαυτῶν [13], ὅτι Ἰησοῦς Χριστός (5)· *πι« στεύοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ἑαυτῶν, ὅτι ὁ Θεὸς αὐ« τὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν* ἅτε δὴ [14] ἀκούοντες, ὅτι *καρδίᾳ μὲν πιστεύεται* [15] *εἰς δικαιοσύνην, στόματι « δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν*. »

Bals. Si qui autem simularunt se ad aras quidem accedere, vel scribere quod fidem negant; non nude autem et aperte hoc fecerunt, sed arte aliqua eos qui vim afferebant, illuserunt; sicut David qui se epilepsia correptum simulavit cum fugeret Saulem, et esset apud alienigenas; et ita mortem evasit : illuserunt autem inimicorum insidias, ut puelli consilio prudentiaque præditi pueros insipientes eludunt : impios enim fefellerunt, quod sacrificare quidem visi sunt, non tamen sacrificarunt : forte enim pro se ethnicos vel infideles submiserunt, et per illos sacrificare ipsos existimarunt : eis, inquit, semestre tempus sufficiet ad pœnitentiam. Etsi enim non sacrificarunt, quia tamen sacrificare polliciti sunt, vel alios submiserunt, pœnitentia indigere sunt existimati; etiamsi nonnullis eorum ignoverunt quidam, qui pro fide testimonium dedere. Eos autem pueris quidem confert, ut qui non viriliter idololatris restiterunt; prudentibus vero, ut qui artificio sacrificia declinarunt.

ΒΑΛΣ. Εἰ δὲ τινες ὑπεκρίθησαν μὲν προσιέναι τοῖς βωμοῖς, ἤτοι γράψαι, ὅτι ἀρνοῦνται τὴν πίστιν, οὐ γυμνῶς δὲ καὶ φανερῶς τοῦτο ἐποίησαν, ἀλλὰ διά τινος μεθόδου διέπαιξαν τοὺς βιάζοντας αὐτοὺς, ὡς ὁ Δαβὶδ ὅτε τὸν ἐπίληπτον ὑπεκρίθη, φεύγων τὸν Σαοὺλ, καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους γενόμενος, καὶ οὕτω τὸν θάνατον διαπέφευγε· διέπαιξαν δὲ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλὰς, ὡς παιδία βουλευτικὰ ἔμφρονα διαπαίζουσιν ἄφρονας παῖδας· ἠπάτησαν γὰρ τοὺς ἀσεβεῖς, διὰ τὸ δόξαι μὲν θύειν, μὴ θῦσαι δέ· τυχὸν γὰρ ἀνθ' ἑαυτῶν ὑπέβαλον ἐθνικοὺς ἢ ἀπίστους, καὶ δι' ἐκείνων ἐνόμισαν τεθυκέναι· τοῖς τοιούτοις, φησὶν, ἑξάμηνος καιρὸς ἀρκέσῃ εἰς μετάνοιαν. Κἂν γὰρ οὐκ ἔθυσαν, ἀλλ' ὅτι συνέθεντο θῦσαι ἢ ἑτέρους ὑπέβαλον, ἐλογίσθησαν δεῖσθαι μετανοίας, εἰ καί τισιν αὐτῶν συνεχώρησάν τινες τῶν μαρτυρησάντων ὑπὲρ τῆς πίστεως. Ἀπεικάζει δὲ τούτους παισὶ μὲν ὡς μὴ ἀνδρικῶς ἀντικαταστάντας τοῖς εἰδωλολάτραις, ἔμφροσι δὲ ὡς εὐμεθόδως τὴν θυσίαν ἐκκλίναντας.

Zonar. Si qui vero ad aras quidem se accedere simularunt, aut scribere quod fidem negant, verum

ΖΩΝΑΡ. Εἰ δὲ τινες ὑπεκρίθησαν μὲν προσιέναι τοῖς βωμοῖς, ἤτοι γράψαι, ὅτι ἀρνοῦνται τὴν πίστιν,

[a] *Isa.* IX, 6. [b] *Luc.* I, 76, 77. [c] *Luc.* XVII, 21. [d] *Rom.* X, 8-10.

VARIÆ LECTIONES.

[10] διελθόντας... χειρογραφήσαντας... βαλόντας. [10*] ὁμολογητῶν. [11] τοῦ πράξαντος. [11*] ἐγενήθη ἡμῖν, υἱὸς καί. [11**] ὥσπερ. [11***] αὐτός. [12] κηρυσσόντων. [13] περὶ ἧς καὶ αὐτοὶ ὑπομνησθέντες μαθήσονται ὁμολογεῖν ἐν τῷ στόματι ἑαυτῶν om. [14] δέ. [15] πιστεύετε... ὁμολογεῖτε.

(5) *Ὅτι Ἰησοῦς Χριστός*. Harduinus in sua *Conciliorum* editione ex ms. Regio 2038, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς. Sic Rom. x, 9. Idem paulo post, ἅτε δή. Hic autem locus paulo aliter effertur in edit. Paris. Zonaræ et Balsamonis.

οὐ γυμνῶς δὲ τὰ πρὸς ἄρνησιν ἔγραψαν, ἀντὶ τοῦ οὐκ ἀπαρακαλύπτως, οὐ φανερῶς, ἀλλὰ διά τινος μεθόδου διέπαιξαν τοὺς βιάζοντας αὐτούς, ὡς ὁ Δαβὶδ ὅτε τὸν ἐπίληπτον ὑπεκρίθη φεύγων τὸν Σαοὺλ, καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους γενόμενος, καὶ οὕτω τὸν θάνατον διαπέφευγε· διέπαιξαν δὲ, φησὶ, τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλὰς, ὡς παιδία βουλευτικὰ, ἔμφρονα, φρόνιμα, καὶ συνετῶς δηλαδὴ βουλευόμενα, διαπαίζουσιν ἐν ἄφροσι παιδίοις. Ἔμφροσι δὲ ἀπεικάζει τοὺς ἀπατήσαντας τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ δόξαντας μὲν θύειν, μὴ θύσαντας δέ· ἔμφρονας μὲν ὡς τὴν θυσίαν τέως ἐκκλίναντας[15*]· παιδείους δὲ, ὡς μὴ τέλειον καὶ ἀνδρῶδες ἐνδειξαμένους φρόνημα, καὶ γενναίως ἀντικαταστάντας τοῖς εἰδωλολάτραις, ἀλλ' ὅμως συνθεμένους θῦσαι, εἰ καί τινες[15**] ἀνθ' ἑαυτῶν ὑπέβαλον ἐθνικοὺς, ἤγουν ἀπίστους, καὶ ἐκείνων θυσάντων ἐνομίσθησαν αὐτοὶ τεθυκέναι. Τοῖς τοιούτοις, φησὶν, ἑξάμηνος καιρὸς ἐξαρκέσει εἰς μετάνοιαν. Κἂν γὰρ οὐκ ἔθυσαν, ἀλλ' ὅτι συνέθεντο θῦσαι, ἢ ὅτι ἑτέρους ὑπέβαλον, καὶ ἔδοξαν αὐτοὶ θῦσαι, ἐλογίσθησαν δεῖσθαι μετανοίας, εἰ καί τισιν αὐτῶν συνεχώρησάν τινες τῶν ὁμολογησάντων. Τινὲς γὰρ τῶν μαρτυρησάντων καὶ παθόντων ὑπὲρ τῆς πίστεως συνεχώρησαν τοῖς διὰ μεθόδων, ὡς εἴρηται, μὴ θύσασι, καὶ ἐδέξαντο αὐτοὺς μετὰ τῶν πιστῶν, ὅτι ἐξέφυγον πολυτρόπως τὸ θυσιάσαι τοῖς δαίμοσι. Διὰ δὲ τὴν ἑξάμηνον προθεσμίαν ἐμνήσθη τοῦ διὰ Γαβριὴλ μηνύματος, τοῦ ἐν τῷ ἕκτῳ μηνὶ τῆς συλλήψεως τοῦ Προδρόμου, ἐν ᾧ συνελήφθη ὁ Κύριος. Ἐπιφέρει δὲ καὶ ῥήματα ἀποστολικά·

quæ ad abnegationem spectant non nude scripserunt, hoc est non manifeste, non aperte; sed artificio quodam eos qui vim inferebant ludificati sunt: ut David, qui dum Saulem fugeret, ac ad alienigenas devenisset, se epilepticum finxit, eoque pacto mortem evitavit. Ludificati porro sunt, inquit, inimicorum insidias; veluti pueri prudentes, consilio nimirum ac prudentia præditi, quique scilicet solerter consilium capientes, insipientes pueros illudunt. Prudentibus autem comparat eos a quibus decepti sunt impii, quique cum non sacrificaverint, sacrificare nihilominus visi sunt; prudentes quidem, ut qui sacrificium eousque evitaverint: pueros autem, quod perfectum ac virilem sensum minime induerint, nec generose idolorum cultoribus repugnarint; verum se sacrificaturos sunt pacti, etiam si quosdam pro se submiserint, ethnicos, hoc est, infideles, iisque sacrificantibus, ipsi **12** sacrificasse existimati sunt. Ejusmodi, inquit, hominibus semestre tempus ad pœnitentiam sufficiet. Nam etsi minime immolarunt; tamen quia se immolaturos sunt pacti, vel quod alios submisere, ipsique immolasse sunt visi, pœnitentia indigere judicati sunt: etsi quibusdam ex ipsis nonnulli confessorum ignovere. Eorum nempe quidam qui se fidei testes exhibuerunt ac pro fide sunt passi, iis qui artificio quodam, ut dictum est, non sacrificarunt, ignovere, ac illos cum fidelibus ad communionem admisere, quod ne dæmonibus immolarent studiose vitaverunt. Porro hujus semestris termini occasione, Annuntiationis per Gabrielem factæ meminit, sexto mense conceptionis Præcursoris, quo conceptus est Dominus. Tum apostolica verba subjungit:

ΚΑΝΩΝ Ϛʹ.

« Τοῖς δὲ δούλους Χριστιανοὺς ἀνθ' ἑαυτῶν ὑποβεβληκόσιν, οἱ μὲν δοῦλοι, ὡς ἂν ὑποχείριοι ὄντες, καὶ τρόπον τινὰ καὶ αὐτοὶ φυλακισθέντες ὑπὸ τῶν δεσποτῶν, καταπειληθέντες τε[15***] ὑπ' αὐτῶν καὶ διὰ τὸν φόβον αὐτῶν εἰς τοῦτο ἐληλυθότες καὶ ὀλισθήσαντες, ἐν[15****] ἐνιαυτῷ τὰ τῆς μετανοίας ἔργα δείξουσι, μανθάνοντες τοῦ λοιποῦ, ὡς δοῦλοι Χριστοῦ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ[15*****], καὶ φοβεῖσθαι αὐτόν· ἀκούοντες μάλιστα, ὅτι *ἕκαστος ἐὰν* [l. ὃ ἂν] τι *ποιήσῃ ἀγαθὸν, τοῦτο κομίσεται παρὰ Κυρίου, εἴτε δοῦλος εἴτε ἐλεύθερός ἐστι*[16]. »

ΒΑΛΣ. Τοὺς κατὰ κέλευσιν καὶ ἀπειλὴν τῶν δεσποτῶν θύσαντας δούλους ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἐπιτιμᾷ ὁ Πατὴρ οὗτος· ὡς μὲν γὰρ πεισθεῖσι τοῖς δεσπόταις συγγνωμονεῖ, καὶ βαρεῖαν οὐκ ἐπάγει κόλασιν· ὡς δὲ δούλοις Χριστοῦ μᾶλλον οὖσι, κἀκεῖνον πλέον φοβεῖσθαι ὀφείλουσι, μετρίως ἐπιτιμᾷ. *Ἕκαστος γὰρ*, φησὶ κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, *ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἀγαθὸν, κομιεῖται τοῦτο παρὰ Κυρίου, εἴτε δοῦλος εἴτε ἐλεύθερος.*

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς δούλους οἰκείους Χριστιανοὺς ἀνθ' ἑαυτῶν καὶ ἀκόντων [f. ἄκοντας] ὑπέβαλον θύειν. Τοὺς

CANON VI.

« Ii autem qui servos Christianos pro se submiserunt, servi quidem, ut qui ipsi sub manu essent, et quodammodo ipsi quoque in dominorum custodia essent, minisque ab ipsis territi, et propter eorum metum eo compulsi et lapsi, anno opera pœnitentiæ ostendent, et deinceps discentes, ut servi Christi, facere Christi voluntatem et eum timere: audientes maxime, quod *unusquisque, si quid boni fecerit, hoc feret a Domino, sive servus sive liber sit*[a]. »

Bals. Servos qui dominorum jussu ac minis sacrificarunt, anno punit hic Pater: ut qui enim domino paruerint, ignoscit, et grave supplicium non infligit: ut qui autem sint magis Christi servi, et eum debent magis metuere, mediocrem pœnam imponit. *Unusquisque enim*, inquit, secundum magnum Paulum, *quod fecerit bonum a Domino recipiet, sive servus sive liber.*

Zonar. Nonnulli servos suos Christianos, pro se ipsis, etiam invitos ad immolandum submisere.

[a] *Ephes.* vi, 8.

VARIÆ LECTIONES.

[15*] ἐκκλίνοντας. [15**] ἢ καὶ εἴ τινες. [15***] τε om. [15****] ἐν om. [15*****] Θεοῦ. [16] deest ἐστί.

Hosce igitur servos, quamvis dominorum jussione coacti, non autem sua voluntate, sacrificaverint, annum in pœnitentia degere hic Pater jubet: meminisseque se cum sint fideles, esse Christi servos, eumque magis timere oportere: ac *unumquemque*, ut magnus ait Apostolus, *sive servum, sive liberum, quæ fecerit reportaturum.*

CANON VII.

« Liberi autem tribus annis in pœnitentia examinabuntur, tum quod dissimulaverint, tum quod effecerint ut conservi sacrificarent, ut qui Apostolo non obedierint, qui vult [a] *dominos eadem facere quæ servi, remittentes minas. Scientes,* inquit, *quod noster quoque et ipsorum Dominus est in cœlis, et non est apud eum personarum acceptio.* Si unum autem omnes habemus Dominum, *apud quem non est personarum acceptio* [b]; quoniam *et omnia, et in omnibus est Christus, in Barbaris et Scythis, servis et liberis* [c]: debent considerare quod fecerunt, volentes suam ipsorum animam servare; qui conservos nostros traxerunt ad idololatriam, qui poterant et ipsi effugere, si jus et æqualitatem ipsis præbuissent ut rursus dicit Apostolus. »

BALS. Liberis autem seu dominis servorum sacrificare coactorum, triennii pœnam injungit, quod et sacrificare simularunt, et omnino annuere visi sunt, et quod conservos sacrificare coegerunt, et quod Apostolo non paruerunt jubenti *servis minas remittere;* utpote cum ipsi quoque domini Dei servi sint, et famulorum conservi. Atque ipsi quidem festinarunt suam servare animam, conservos autem suos ad idololatriam compulerunt, qui poterant effugere.

13 ZONAR. Liberis autem, hoc est dominis servorum qui sacrificare sunt coacti, triennii pœnam injungit: tum quia sacrificare se simularunt, ac succumbere omnino visi sunt: tum quia conservos coegerunt ut immolarent; nec obtemperarunt Apostolo jubenti *servis minas remittere;* cum ipsi quoque domini sint Dei servi, et famulorum conservi. Ac ipsi quidem festinarunt suam servare animam, conservos autem, qui effugere poterant ad idololatriam compulerunt.

CANON VIII.

« Iis autem qui proditi sunt, et exciderunt, qui et ipsi ad certamen accesserunt, se esse Christianos confitentes, et in custodiam cum tormentis conjecti sunt: æquum est in exsultatione cordis vires simul addere, et eis in omnibus communicare, et in orationibus, et in participatione corporis et sanguinis Christi, et sermonis adhortatione: ut

[a] *Ephes.* VI, 9. [b] *Rom.* II, 11. [c] *Coloss.* III, 11.

A δούλους, εἰ καὶ κελεύσει τῶν δεσποτῶν ἔθυσαν, βιασθέντες, ἀλλ' οὐκ ἐξ οἰκείου θελήματος, ἐνιαυτὸν ἐν μετανοίᾳ διάγειν ὁ Πατὴρ οὗτος διορίζεται, καὶ μαθεῖν, ὅτι, πιστοὶ ὄντες, Χριστοῦ δοῦλοί εἰσι, κἀκεῖνον μᾶλλον φοβεῖσθαι ὀφείλουσι· καὶ ὅτι ἕκαστος, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, *ὃ ἐὰν ποιήσῃ κομιεῖται, εἴτε δοῦλος εἴτε ἐλεύθερος.*

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

« Οἱ δὲ ἐλεύθεροι ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἐξετασθήσονται ἐν μετανοίᾳ, καὶ ὡς ὑποκρινάμενοι [16*], καὶ ὡς καταναγκάσαντες τοὺς ὁμοδούλους θῦσαι, ἅτε [16**] δὴ παρακούσαντες τοῦ Ἀποστόλου *τὰ αὐτὰ* θέλοντος *ποιεῖν τοὺς δεσπότας τοῖς δούλοις, ἀνιέντας τὴν ἀπειλήν· εἰδότες* [17], φησὶν, *ὅτι καὶ ἡμῶν καὶ αὐτῶν* [17*] *ὁ Κύριός ἐστιν* [18] *ἐν οὐρανοῖς, καὶ* B *προσωποληψία παρ' αὐτῷ οὐκ ἔστιν.* Εἰ δὲ ἕνα Κύριον ἔχωμεν [19] οἱ πάντες, *ἀπροσωπόληπτον,* ἐπεὶ *καὶ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν ἐστιν ὁ Χριστὸς, ἔν τε βαρβάροις καὶ Σκύθαις, δούλοις καὶ ἐλευθέροις,* σκοπεῖν ὀφείλουσιν ὃ κατειργάσαντο θελήσαντες τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν σῶσαι [20], τοὺς δὲ [20*] συνδούλους ἑαυτῶν [21] ἑλκύσαντες ἐπὶ εἰδωλολατρείαν, δυναμένους καὶ αὐτοὺς ἐκφυγεῖν, εἰ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα ἦσαν αὐτοῖς παρασχόντες, ὡς πάλιν ὁ Ἀπόστολος λέγει. »

ΒΑΛΣ. Τοῖς δὲ ἐλευθέροις, ἤτοι τοῖς δεσπόταις τῶν βιασθέντων θῦσαι δούλων, ἐπὶ τριετίαν ἐπιτιμᾷ· ὅτι τε ὑπεκρίθησαν θῦσαι, καὶ ὅλως ἔδοξαν κατανεῦσαι, καὶ ὅτι τοὺς συνδούλους ἠνάγκασαν θῦσαι, καὶ ὅτι παρήκουσαν τοῦ Ἀποστόλου κελεύοντος *ἀνιέναι τοῖς* C *δούλοις τὴν ἀπειλήν,* ὡς καὶ τῶν δεσποτῶν δούλων ὄντων τῷ Κυρίῳ, καὶ τοῖς οἰκέταις συνδούλων. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἔσπευσαν τὴν οἰκείαν σῶσαι ψυχὴν, τοὺς δὲ συνδούλους ἐπὶ εἰδωλολατρείαν κατήπειγον, δυναμένους ἐκφυγεῖν.

ΖΩΝΑΡ. Τοῖς δὲ ἐλευθέροις, ἤτοι τοῖς δεσπόταις τῶν βιασθέντων θῦσαι δούλων, ἐπὶ τριετίαν ἐπιτιμᾷ· ὅτι τε ὑπεκρίθησαν θῦσαι, καὶ ὅλως ἔδοξαν ὑποκύψαι, καὶ ὅτι καὶ τοὺς συνδούλους ἠνάγκασαν θῦσαι, καὶ ὅτι παρήκουσαν τοῦ Ἀποστόλου κελεύοντος *ἀνιέναι τοῖς δούλοις τὴν ἀπειλήν,* ὡς καὶ τῶν δεσποτῶν δούλων ὄντων Κυρίῳ, καὶ τοῖς οἰκέταις συνδούλων. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἔσπευσαν τὴν οἰκείαν σῶσαι ψυχὴν, τοὺς δὲ συνδούλους ἐπὶ εἰδωλολατρείαν κατέπειξαν, D δυναμένους ἐκφυγεῖν.

ΚΑΝΩΝ Η'.

« Τοῖς δὲ παραδεδομένοις καὶ [21] ἐκπεπτωκόσι, τοῖς τε αὐτοῖς [22] προσεληλυθόσιν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ὁμολογοῦσιν εἶναι Χριστιανοῖς, ἐμβεβλημένοις τε ἐν τῇ φυλακῇ μετὰ βασάνων, εὔλογόν ἐστιν ἐν ἀγαλλιάσει *καρδίας* συνεπισχύειν καὶ κοινωνεῖν ἐν πᾶσιν, ἔν τε ταῖς προσευχαῖς καὶ τῇ μεταλήψει τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ [24], καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ

VARIÆ LECTIONES.

[16*] ὑποκρινόμενοι. [16**] ὅτι. [17] εἰδότας. [17*] ὑμῶν αὐτῶν. [18] deest ἐστιν. [19] ἔχομεν. [20] add. εἰ. [20*] δέ om. [21] ἡμῶν. [22] καί om. [23] ἑαυτοῖς. [24] τοῦ Χριστοῦ om.

« λόγου· ἵνα εὐτονώτερον ἀγωνισάμενοι, καταξιωθῶσι « καὶ αὐτοὶ τοῦ *βραβείου τῆς ἄνω κλήσεως*. Καὶ « γὰρ *ἑπτάκις*, φησὶ, *πεσεῖται ὁ δίκαιος καὶ ἀναστήσεται*· ὅπερ εἰ καὶ πάντες οἱ ἐκπεπτωκότες « πεποιήκεσαν, τελειοτάτην [add. ἂν] καὶ ὁλοκάρδιον « μετάνοιαν ἐνεδείξαντο. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς προσηγγέλθησαν καὶ παρεδόθησαν τοῖς τυράννοις, ἢ καὶ ἑκουσίως αὐτοῖς ἑαυτοὺς παρέδωκαν, ἡττηθέντες δὲ ὑπὸ τῶν κολάσεων, ἐκπεπτώκασι τῆς μαρτυρίας· εἶτα μεταμεληθέντες καὶ ἐπιγνόντες τὸ ἀγαθὸν, ὡμολόγησαν εἶναι Χριστιανοὶ, ὥστε καὶ εἰς φυλακὰς ἐμβληθῆναι καὶ βασάνους ὑποστῆναι. Τοὺς τοιούτους οὖν εὔλογον κρίνει ὁ ἅγιος μετὰ θυμηδίας δέχεσθαι καὶ ἐπιῤῥωννύειν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ κοινωνεῖν αὐτοῖς ἔν τε προσευχαῖς καὶ τῇ μεταλήψει τῶν ἁγιασμάτων, καὶ διὰ λόγου παρακαλεῖν, ἵνα πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτονώτεροι γένωνται, καὶ καταξιωθῶσι τῆς ἐπουρανίου βασιλείας. Ἵνα δὲ μὴ, διότι πεπτώκασι, νομίζωνταί τισιν ἀδεκτοι, ἐπάγει καὶ μαρτυρίαν ἀπὸ τῆς Γραφῆς, τό· *Ἑπτάκις*, ἀντὶ τοῦ, πολλάκις, *πεσεῖται ὁ δίκαιος, καὶ ἀναστήσεται*. Τοῦτο δὲ, φησὶν, εἰ καὶ πάντες οἱ τῆς ὁμολογίας ἐκπεπτωκότες ἐποίησαν, τὸ ἀναπαλαῖσαι τὴν πτῶσιν, καὶ ἐνώπιον τῶν τυράννων Χριστιανοὺς ὁμολογῆσαι ἑαυτοὺς, ἐνεδείξαντο ἂν τελειοτάτην μετάνοιαν. Διαφορὰ γοῦν ἐστι τῶν ἐν τῷ παρόντι κανόνι διειλημμένων καὶ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι περιεχομένων αὕτη, ὅτι ἐκεῖ μὲν οἱ διὰ τὰς βασάνους ἐκπεπτωκότες οὐ μετεστράφησαν ἐνώπιον τῶν τυράννων εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως· ἐνταῦθα δὲ οἱ ἐκπεπτωκότες διὰ βασάνους, ἐξ ἀγαθοῦ μεταμέλου ἐπὶ τῶν τυράννων τὸν Κύριον ὡμολόγησαν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ λογίζονται ἐκπεσεῖν.

ΖΩΝΑΡ. Εἴ τινες δὲ, φησὶ, προσηγγέλθησαν καὶ παρεδόθησαν τοῖς τυραννοῦσιν, ἢ αὐτοὶ ἑαυτοὺς παρέδωκαν, καὶ ἐκπεπτώκασι τῆς μαρτυρίας, ἡττηθέντες τῶν κολάσεων, καὶ μὴ φέροντες τὰς ἐν ταῖς φυλακαῖς κακουχίας καὶ τὰς βασάνους, εἶτα ἀνεπάλαισαν τὴν πτῶσιν, καὶ ὡμολόγησαν εἶναι Χριστιανοὶ, ὥστε καὶ εἰς φυλακὰς ἐμβληθῆναι καὶ βασάνους ὑποστῆναι· τοὺς τοιούτους εὔλογον κρίνει ὁ ἅγιος μετὰ θυμηδίας δέχεσθαι, καὶ ἐπισχύειν, ἀντὶ τοῦ, ἐπιῤῥωννύειν, ἐνδυναμοῦν καὶ παραθαῤῥύνειν πρὸς τὴν ὁμολογίαν· καὶ κοινωνεῖν αὐτοῖς ἐν πᾶσιν, ἔν τε προσευχαῖς καὶ τῇ μεταλήψει τῶν ἁγιασμάτων, καὶ διὰ λόγου παρακαλεῖν, ἤτοι διεγείρειν αὐτοὺς εἰς τὴν μαρτυρίαν, ἵνα πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτονώτεροι γένωνται, καὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας ἀξιωθῶσιν. Ἵνα δὲ μὴ, διότι πεπτώκασι θύσαντες, νομίζωνταί τισιν ἄδεκτοι, ἐπάγει καὶ μαρτυρίαν ἐκ τῆς Γραφῆς, τό· *Ἑπτάκις*, ἀντὶ τοῦ, πολλάκις, *πεσεῖται ὁ δίκαιος, καὶ ἀναστήσεται*. Τοῦτο δὲ, φησὶν, εἰ καὶ πάντες οἱ τῆς ὁμολογίας ἐκπεπτωκότες ἐποίησαν, τὸ ἀναπαλαῖσαι τὴν πτῶσιν, καὶ ἐνώπιον τῶν τυράννων Χριστιανοὺς ὁμολογῆσαι ἑαυτοὺς, ἀνεδείξαντο [*f.* ἐνεδ-] ἂν τελειοτάτην μετάνοιαν.

A « qui constantius decertaverint, ipsi quoque *supernæ vocationis brabio* [a] dignentur. Etenim *septies*, inquit, *cadet justus et resurget* [b]; quod quidem si omnes quoque lapsi fecissent, perfectissimam et toto corde susceptam pœnitentiam ostendissent. »

Bals. Quidam tyrannis delati et proditi fuerant, vel etiam ipsi se ipsos illis sponte tradiderant: victi autem tormentis testimonio exciderunt: deinde cum pœnitentia ducti essent, et quod bonum est, agnovissent, se esse Christianos confessi sunt; adeo ut in custodiam conjecti, tormenta quoque sustinuerint. Eos ergo æquum censet sanctus lætanti animo suscipere, et ad fidem orthodoxam confirmare, et eis communicare et in orationibus

B et sacramentorum participatione, verbisque adhortari ut sint ad certamen constantiores, et cœlesti regno digni habeantur. Ne autem eo quod lapsi sunt, minime suscipiendi videantur, testimonium quoque ex Scriptura inducit, quod est, *Septies*, id est sæpe, *cadet justus et resurget*. Hoc autem, si etiam, inquit, omnes qui a confessione exciderunt, fecissent, ut scilicet lapsi reluctarentur, et se coram tyrannis Christianos faterentur, perfectissimam pœnitentiam ostendissent. Differunt ergo quæ in hoc canone comprehensa sunt, ab iis quæ in primo canone continentur, quod illic quidem qui propter tormenta lapsi sunt, ad confitendam coram tyrannis fidem nequaquam conversi sunt: hic au-

C tem qui propter tormenta lapsi sunt, ex bona pœnitentia sub tyrannis Dominum confessi sunt; propterea neque cecidisse judicantur.

Zonar. Si qui vero, inquit, ad tyrannos delati ac proditi sunt, vel ipsi sese ipsis dediderunt, exciderunique a testimonio vi tormentorum superati, nec ærumnas quibus in carcere affligebantur cruciatusque perferentes; mox revocato certamine se Christianos esse confessi sunt, ex quo et in vincula conjecti, et cruciatibus sunt affecti: ejusmodi homines cum exsultatione excipi sanctus hic rationi consentaneum judicat: tum roborare ipsos, hoc est, vires, animos, fiduciamque addere quo profiterentur fidem; ac eisdem in omnibus communicare, tum in

D precationibus, tum in perceptione sacramentorum; verbisque adhortari, hoc est, ipsos ad exhibendum fidei testimonium excitare, ut constantiores sint in certamine, ac cœlesti regno digni habeantur. Verum ne ex eo quod lapsi sunt sacrificantes, nullo modo admittendi ab aliquibus existimentur, testimonium quoque illud ex sacris litteris profert: *Septies*, hoc est sæpius, *cadet justus, ac resurget*. Hoc vero, inquit, si alii omnes qui a confessione exciderunt fecissent, ut post lapsum certamen repeterent, ac se ipsos coram tyrannis Christianos profiterentur, absolutam pœnitentiam indicavissent.

[a] *Philipp.* III, 14. [b] *Prov.* XXIV, 16.

14 CANON IX.

« Iis quoque qui tanquam ex somno ipsi ad certamen parturiens, et trahere differens, prosiliunt, sibi autem pugnæ maritimæ, et multæ fluxuum inundationis tentationem attrahunt, vel potius fratribus peccatorum carbonem accendunt, ipsis quoque communicandum est, ut qui in nomine Christi ad id veniant: etsi verba ejus non animadvertant, qui docet *orare ne ingrediamur in tentationem* [a], et eum rursus in oratione Patri dicere, *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo* [b]. Forte autem etiam ignorant patremfamilias et Dominum nostrum, sæpe ab iis qui illi insidiari volebant, secessisse, et quod quandoque etiam libere apud eos non incedebat, et quod etiam quando passionis tempus appropinquavit, B non se ipsum tradidit, sed exspectavit donec ad eum venirent cum gladiis et fustibus. Dicit ergo eis: *Tanquam ad latronem exiistis cum gladiis et fustibus ad me comprehendendum* [c]. Qui etiam *tradiderunt ipsum*, inquit, *Pilato* [d]. Ad ejus quoque similitudinem iis accidit, qui ejus scopum sibi proponentes incedunt, divinorum ejus verborum recordati, quibus nos confirmans, de persecutionibus dicit: *Attendite vobis ipsis: tradent enim vos in conciliis, et in suis synagogis vos flagellabunt* [e]. *Tradent* autem, dixit, non, vos ipsos tradetis: *et ad principes et reges ducemini propter nomen meum* [f], non, vos ipsos ducetis. Nam nos quoque vult a loco in locum transilire, dum sunt qui nos persequuntur propter nomen C ejus. Sicut rursus eum dicentem audimus: *Et quando vos ab hac civitate persecuti fuerint, fugite in aliam* [g]. Non vult enim nos ad diaboli stipatores satellitesque confugere, ne ipsis quoque multifariæ mortis causa simus, ut qui ipsos, et asperiores esse cogamus, et opera mortifera peragere: sed exspectare, et nobis cavere, *vigilareque et orare, ne intremus in tentationem* [h]. Ita Stephanus primus, ejus vestigiis insistens, martyrium passus, Hierosolymis ab iniquis correptus, et in concilium ductus, lapidibus obrutus, in nomine Christi glorificatus est, rogans, et dicens: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum* [i]. Ita Jacobus secundus ab Herode comprehensus, gladio capite truncatus est. Ita Petrus apostolorum pri- D mus, sæpe comprehensus, et custodiæ traditus, ignominiaque affectus, postremo Romæ crucifixus est. Similiter et inclytus Paulus, sæpe traditus, et ad mortem usque in periculum adductus, multa mala perpessus, et in multis persecu-

A

ΚΑΝΩΝ Θ'.

« Καὶ τοῖς δὲ ὡσὰν ἐξ ὕπνου ἑαυτοὺς [25] παραπηδῶσιν εἰς τὸν ἀγῶνα ὠδίνοντα καὶ μέλλοντα ἑλκῦσαι, ἑαυτοῖς δὲ πειρασμὸν ἐπισπασαμένοις θαλαττομαχίας καὶ πολλῆς κυματώσεως, μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς προσεκκαίουσιν ἄνθρακα [26] ἁμαρτωλῶν· καὶ αὐτοῖς κοινωνητέον, ἅτε δὴ [26*] ἐν ὀνόματι Χριστοῦ παρερχομένοις εἰς τοῦτο, εἰ καὶ μὴ [26**] προσέχουσιν αὐτοῦ τοῖς λόγοις, διδάσκοντος *προσεύχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν* [26***], καὶ πάλιν ἐν εὐχῇ λέγειν τῷ Πατρί· *Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*. Ἴσως δὲ καὶ ἀγνοοῦσι τὰς πολλάκις γινομένας [26****] ἀναχωρήσεις τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ διδασκάλου ἡμῶν ἀπὸ τῶν θελόντων ἐπιβουλεύειν, καὶ ὅτι B ἔσθ' ὅτε οὐδὲ [27] παῤῥησίᾳ περιεπάτει δι' αὐτοὺς, καὶ ὅτι καὶ [28] ὅτε ὁ καιρὸς τοῦ πάθους αὐτοῦ προσήγγισεν, οὐχ ἑαυτὸν παρέδωκεν, ἀλλ' ἐδέξατο ἕως ἦλθον ἐπ' αὐτὸν μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων. Λέγει γοῦν [28*] πρὸς αὐτούς· *Ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με*. Οἳ καὶ *παρέδωκαν αὐτὸν*, φησὶ, *Πιλάτῳ*. Καθ' ὁμοιότητα γοῦν αὐτοῦ, καὶ οἱ κατὰ σκοπὸν αὐτοῦ βαίνοντες πεπόνθασι, μεμνημένοι τῶν θείων αὐτοῦ λόγων, δι' ὧν ἐπιστηρίζων ἡμᾶς περὶ τῶν διωγμῶν λέγει· *Προσέχετε* [29] *ἑαυτοῖς· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς*. *Παραδώσουσι* δὲ, εἶπεν, ἀλλ' οὐχὶ [29*] ἑαυτοὺς παραδώσετε· *καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε διὰ τὸ ὄνομά μου*, ἀλλ' C οὐχὶ [29**], ἑαυτοὺς ἄξετε· ἐπεὶ καὶ μεταπηδᾷν ἡμᾶς βούλεται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον [30] διωκομένους διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ὡς πάλιν ἀκούομεν αὐτοῦ λέγοντος· *Καὶ ὅθεν* (2) *διώκωσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης* [31], *φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν*· οὐ γὰρ θέλει αὐτομολεῖν ἡμᾶς πρὸς τοὺς τοῦ διαβόλου ὑπασπιστὰς καὶ δορυφόρους, ὅπως μὴ καὶ πλειόνων θανάτων αἴτιοι αὐτοῖς γινώμεθα [31*], ὡς ἂν καταναγκάζοντες αὐτοὺς μᾶλλον κατατραχύνεσθαι καὶ τελεσιουργεῖν τὰ θανατηφόρα ἔργα· ἀλλ' ἐκδέχεσθαι καὶ προσέχειν ἑαυτοῖς, *γρηγορεῖν τε καὶ προσεύχεσθαι, ἵνα μὴ εἰσέλθωμεν εἰς πειρασμόν*. Οὕτω Στέφανος πρῶτος, κατ' ἴχνος αὐτοῦ μαρτύριον ἀναδεξάμενος, ἐν Ἱεροσολύμοις συναρπασθεὶς ὑπὸ τῶν παρανόμων, καὶ ἀχθεὶς ἐν τῷ συνεδρίῳ, λιθο- D βολούμενος ἐν ὀνόματι Χριστοῦ ἐδοξάσθη, παρακαλῶν καὶ λέγων· *Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς ταύτην* [31**] *τὴν ἁμαρτίαν*. Οὕτως Ἰάκωβος δε ὕτερος συλληφθεὶς ὑπὸ Ἡρώδου, μαχαίρᾳ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη. Οὕτως ὁ πρόκριτος τῶν ἀποστόλων Πέτρος, πολλάκις συλληφθεὶς καὶ φυλακισθεὶς καὶ

[a] *Matth.* XXVI, 41. [b] *Matth.* VI, 13. [c] *Matth.* XXVI, 55. [d] *Matth.* XXVII, 2. [e] *Matth.* X, 17. [f] *Ibid.* 18. [g] *Matth.* X, 23. [h] *Matth.* XXVI, 47. [i] *Act.* VII, 59.

VARIÆ LECTIONES.

[25] ἑαυτοῖς. [26] προσεκκαίοντες ἄνθρακας. [26*] δέ. [26**] μή deest. [26***] διδάσκοντος προσεύχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν deest. [26****] γενομένας πολλάκις. [27] οὔτε. [28] deest καί. [28*] οὖν. [29] προσέχεσθαι. [29*] οὐχ. [29**] οὐχ. [30] τόπων εἰς τόπους. [31] ὅταν... ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. [31*] γενώμεθα. [31**] ταύτην om.

(2) *Καὶ ὅθεν*. In ms. cod. bombycino amplissimi senatoris Bernardi Nani, fol. 208, ubi exstant canones 9, 10, 12, 13, 14, hic legitur καὶ ὅταν, ut in textu Matth. x, 23.

« ἀτιμασθεὶς, ὕστερον ἐν Ῥώμῃ ἐσταυρώθη (3).[31] Καὶ A « ὁ περιβόητος Παῦλος, πλεονάκις παραδοθεὶς καὶ « ἕως θανάτου κινδυνεύσας, πολλά τε ἀθλήσας καὶ « καυχησάμενος ἐν πολλοῖς διωγμοῖς καὶ θλίψεσιν, « ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ αὐτὸς μαχαίρᾳ τὴν κεφαλὴν « ἀπετμήθη· ὃς ἐν οἷς ἐκαυχήσατο, κατέληξε [32*]· ὅτι « καὶ [32**] ἐν Δαμασκῷ σπυρίδι ἐχαλάσθη διὰ τοῦ τεί- « χους νυκτὸς, καὶ ἐξέφυγε τὰς χεῖρας τοῦ ζητοῦντος « αὐτὸν πιάσαι. Τὸ γὰρ προκείμενον ἦν αὐτοῖς, ἐν « πρώτοις εὐαγγελίζεσθαι καὶ διδάσκειν (4) τὸν λόγον « τοῦ Θεοῦ, ἐν οἷς *ἐπιστηρίζοντες τοὺς ἀδελφοὺς « ἐμμένειν ἐν τῇ πίστει*, καὶ τοῦτο ἔλεγον, *ὅτι διὰ « πολλῶν θλίψεων δεῖ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασι- « λείαν τοῦ Θεοῦ*. Ἐζήτουν γὰρ οὐ τὸ ἑαυτῶν συμ- « φέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι, καὶ ἦν « πολλὰ λέγειν αὐτοῖς εἰς ταῦτα πρὸς τὸ κατὰ λόγον πράσσειν, εἰ *μὴ*, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, *ἐπιλίποι*[33] *δ' « ἂν ἡμᾶς διηγουμένους ὁ χρόνος*. »

« tionibus afflictionibusque gloriatus, in eadem « urbe ipse quoque gladio capite multatus est ; qui « in quibus gloriatus est, ipse in iis vitam finiit ; « et quod Damasci in sporta noctu per murum de- « missus est, et effugit ejus manus qui eum cona « batur opprimere. Erat enim eis in primis propo- « situm evangelizare, et verbum Dei docere : in « quibus *fratres confirmantes ut manerent in fide* [a], « hoc quoque dicebant, *quod per multas afflictio- « nes oportet in regnum Dei ingredi*. Quærebant enim « non quod sibi erat utile, sed quod multis, ut ser- « varentur, et multa ipsis liceret ad hæc facientia « dicere, ut verbo Dei convenienter facerent : « *Nisi*, ut dicit Apostolus, *nos tempus narrantes de- « ficeret* [b]. »

ΒΑΛΣ. Οἱ ἄρτι τοῦ ὕπνου ἐξανιστάμενοι, καὶ μάλ- B λον εἰ ὠμόϋπνοι εἶεν, οὐ καθεστηκότα τὸν λογισμὸν ἔχουσιν, ἀλλὰ τεταραγμένον καὶ ἀκατάστατον· τοι- ούτοις παρείκασεν ὁ ἱερομάρτυς οὗτος τοὺς παρα- πηδῶντας εἰς τὸν ἀγῶνα, ἤγουν τοὺς μὴ εὐτάκτως ἀλλὰ θρασέως καὶ ἀπερισκέπτως εἰσωθοῦντας ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα, ὠδίνοντα καὶ μέλλοντα ἑλκῦσαι, ἀντὶ τοῦ, μήπω εἰς φανερὸν ἐκραγῆναι, ἀλλὰ μελετώμενον καὶ μέλλοντα, ἤτοι βραδύνοντα ἑλκῦσαι τοὺς ἀγωνι- ζομένους, οἵτινες ἑαυτοῖς πειρασμὸν ἐπισπῶνται, ἤγουν εἰς ἑαυτοὺς ἕλκουσι πειρασμόν. Μᾶλλον δὲ καὶ ἄλλοις πιστοῖς ἀνάπτουσιν ἄνθρακας ἁμαρτωλῶν, τὰς ἐκ τῶν τυράννων δηλονότι κολάσεις. Ἀλλ' εἰ καὶ αἰτιᾶται τοὺς οὕτω ποιοῦντας, κοινωνεῖν τέως αὐτοῖς τοὺς πιστοὺς διατάττεται, ὅτι διὰ τὸν Χριστὸν ὑπεισ- ῆλθον τὸν ἀγῶνα, κἂν ἠγνόησαν τὴν ἐκείνου διδα- C σκαλίαν, διδάσκοντος αἰτεῖν μὴ πειρασθῆναι, καὶ ὅτι οὐδὲ ἑαυτὸν παρέδωκεν, ἀλλὰ παρεδόθη· καὶ μὴ αὐτομολεῖν πρὸς τοὺς κολαστὰς, ἵνα μὴ αἴτιοι αὐτοῖς γίνοιντο πλειόνων φόνων, ὥσπερ παραθήγοντες αὐ- τοὺς εἰς τὰς κατὰ τῶν εὐσεβῶν τιμωρίας. Ἐπάγει δὲ καὶ διάφορα παραδείγματα Γραφικὰ ὁ κανών.

Bals. Qui e somno modo exsurgunt, et maxime si crudo profundoque somno premebantur, non ha- bent constantem rationem, sed perturbatam et in- stabilem : talibus assimilat sacrosanctus hic martyr eos qui **15** non ordinate, sed temerarie et incon- siderate se in certamen intrudunt ; parturiens, et trahere differens, pro eo quod nondum in apertum erupit, sed meditatur et differt, seu cunctatur de- certantes trahere, qui sibimet tentationem alliciunt, sive in se ipsos tentationem trahunt. Maxime au- tem, et aliis fidelibus peccatorum carbones accen- dunt, a tyrannis scilicet punitiones. Sed etsi eos qui sic faciunt, reprehendit ; jubet tamen fideles eis nihilo secius communicare, quia propter Chri- stum certamen subierunt, quamvis illius doctrinam ignorarunt : qui docet petere ne tentemur, et quod ne se ipsum quidem tradidit, sed traditus est ; et non esse ad tortores confugiendum, ne pluribus se cædibus contaminandi ipsis causæ sint ; ut qui eos incitent ad sumenda de piis supplicia. Infert autem et diversa sacræ Scripturæ exempla canon.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἄρτι τοῦ ὕπνου ἐξανιστάμενοι, καὶ μᾶλλον εἰ ὠμόϋπνοι εἶεν, οὐ καθεστηκότα τὸν λο- γισμὸν ἔχουσιν, ἀλλὰ τεταραγμένον, καὶ ἀκατάστα- τον. Τοιούτοις παρείκασεν ὁ ἱερομάρτυς οὗτος τοὺς παραπηδῶντας εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἤγουν τοὺς μὴ εὐ- τάκτως ἀλλὰ θρασέως καὶ ἀπερισκέπτως εἰσωθοῦντας ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα, ὠδίνοντα καὶ μέλλοντα ἑλκῦ- σαι, ἀντὶ τοῦ μήπω εἰς φανερὸν ἐκραγέντα, ἀλλὰ μελετώμενον καὶ μέλλοντα, ἤτοι βραδύνοντα ἑλκῦσαι D τοὺς ἀγωνιζομένους· οἵτινες πειρασμὸν ἐπισπῶνται, ἤγουν εἰς ἑαυτοὺς ἕλκουσι πειρασμὸν, μᾶλλον δὲ καὶ ἄλλοις πιστοῖς ἀνάπτουσιν ἄνθρακας ἁμαρτωλῶν,

Zonar. Qui a somno recentes exsurgunt, præ- sertim si graviore somno opprimebantur, ratione haudquaquam sedata, sed perturbata inconstantique utuntur. Ejusmodi hominibus sanctus hic martyr similes eos asserit qui in certamen proruunt, hoc est, non ordinate sed audaci ac temerario impetu se ipsos intrudunt in certamen ; parturiens, ac tra- here differens, pro eo quod nondum in apertum erupit, sed meditatur, et differt sive cunctatur de- certantes trahere : qui quidem tentationem accer- sunt, hoc est, ad se ipsos tentationem pelliciunt, quin potius aliis fidelibus accendunt carbones pec-

[a] *Act.* XIV, 21. [b] *Hebr.* XI, 32.

VARIÆ LECTIONES.

[31] ὁμοίως add. [32*] κατέληξεν. [32**] καὶ ὅτι. [33] ἐπιλείψῃ.

(3) Ἐσταυρ. *Καί*. Id. codex Nan., ἐσταυρώθη. Ὁμοίως καί. Mox πολλάκις pro πλεονάκις.

(4) *Διδάσκειν*. Id. cod., φυλάττειν. Paulo post ἐμμένειν τῇ πίστει, omissa præpositione. Mox δεῖ ἡμᾶς εἰσ., ut in textu Act. XIV, 21.

cæterorum, tormenta nimirum quæ a tyrannis inferuntur. Sed quamvis accuset eos qui hoc modo se gerunt, ipsis tamen a fidelibus communicandum esse decernit, quod in nomine Christi ad hoc prodeunt: fidentes videlicet Christo, aut in ejus nomine sibi certamen deposcentes; etiamsi forte illius præceptioni minus obtemperent, docentis petere ne tentemur, vel etiam ignorent Dominum secessisse ab insidiatoribus suis, solitumque aliquando non palam deambulare, nec se ipsum prodidisse ut pateretur, verum ab aliis proditum; præcepisseque discipulis, ut quo tempore illos inimici insectarentur, fugerent e civitate in civitatem, nec se ipsos ultro tortoribus traderent, ne pluribus se cædibus contaminandi causam ipsis præberent, eos velut irritantes ad supplicia piis hominibus irroganda. Affertque apostolorum exemplum, Stephani, Jacobi, ac supremorum ordinis sui procerum Petri et Pauli.

CANON X.

« Unde non est æquum, ut vel clerici qui sua « sponte aufugerunt, lapsi autem et reluctati sunt, « amplius in sacro ministerio maneant, ut qui Domini gregem reliquerint, et se ipsos vituperaverint: quod nullus fecit ex apostolis. Etenim cum « multas persecutiones obiisset, et multa certaminum præmia ostendisset beatus apostolus Paulus, sciens esse longe melius *dissolvi et esse cum « Christo* [a], infert et dicit: *In carne autem manere, magis necessarium propter vos*. Considerans « enim non suam, sed multorum utilitatem, ut serventur, magis quam suam quietem, necessarium « existimavit, apud fratres manere, et eorum curam gerere. Qui etiam vult eum qui docet, esse « *in doctrina exemplum* [b] fidelibus. Unde qui in « carcere contendentes, a ministerio exciderunt, et « reluctati sunt, sensus plane sunt expertes. Quomodo enim petunt quod reliquerunt, cum in ea « tempestate esse possent fratribus suis utiles? « Quandiu itaque firmi stabilesque manserunt, ejus « quod præter rationem fecerant, eis venia dabatur. « Quando autem lapsi sunt, ut qui perperam se « gesserunt et se ipsos vituperaverunt, non possunt « amplius sacra **16** ministeria obire. Et ideo magis « curam gerant, quomodo in humilitate vitam peragant a vana gloria cessantes. Eis enim sufficit « communio, quæ diligenter et accurate fit duabus « de causis, tum ne videantur molestia affici, hinc « dissolutionem vi arripientes: tum ne lapsi aliqui « causentur se propter pœnæ occasionem fuisse remissos: Qui quidem plusquam omnes probrum

A τὰς ἐκ τῶν τυράννων δηλονότι κολάσεις. Ἀλλ' εἰ καὶ αἰτιᾶται τοὺς οὕτως ποιοῦντας, κοινωνεῖν τέως αὐτοῖς τοὺς πιστοὺς διατάττεται, ὅτι ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ παρέρχονται εἰς τοῦτο, θαῤῥοῦντες δηλαδὴ τῷ Χριστῷ, ἢ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ αἱρούμενοι τὸν ἀγῶνα, εἰ τάχα καὶ οὐ κατὰ τὴν ἐκείνου ποιοῦσι διδασκαλίαν, διδάσκοντος αἰτεῖν μὴ πειρασθῆναι, ἢ καὶ ἀγνοοῦσιν, ὅτι ὁ Κύριος ὑπεχώρει ἀπὸ τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῷ, καὶ ἔστιν ὅτε καὶ οὐ φανερῶς περιεπάτει, καὶ ὅτι οὐδὲ ἑαυτὸν παρέδωκε παθεῖν, ἀλλὰ παρεδόθη· καὶ ἐν τῷ διώκεσθαι τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, διετάξατο φεύγειν εἰς πόλιν ἐκ πόλεως, καὶ μὴ αὐτομολεῖν πρὸς τοὺς κολαστάς, ἵνα μὴ αἴτιοι αὐτοῖς γίνοιντο πλειόνων φόνων, ὥσπερ παραθήγοντες αὐτοὺς εἰς τὰς κατὰ τῶν εὐσεβῶν τιμωρίας. B Καὶ τοὺς ἀποστόλους παράγει εἰς ὑπόδειγμα, τὸν Στέφανον, τὸν Ἰάκωβον, καὶ τοὺς κορυφαιοτάτους Πέτρον καὶ Παῦλον.

ΚΑΝΩΝ Γ.

« Ὅθεν (5) οὐκ ἔστιν εὔλογον οὐδὲ τοὺς ἀπὸ κλήρου « αὐτομολήσαντας, ἐκπεπτωκότας τε καὶ ἀναπαλαίσαντας, ἔτι ἐν τῇ λειτουργίᾳ εἶναι, ἅτε δὴ καταλείψαντας τὸ ποίμνιον Κυρίου καὶ μωμησαμένους « ἑαυτούς· ὅπερ οὐδεὶς τῶν ἀποστόλων πεποίηκε. Καὶ « γὰρ ὁ πολλοὺς διωγμοὺς ἐξανύσας (6), πολλά τε « ἆθλα ἀγωνισμάτων ἐνδειξάμενος, ὁ μακάριος ἀπόστολος [34] Παῦλος, ἐγνωκώς τε ὅτι κάλλιόν ἐστιν « *ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι*, ἐπιφέρει καὶ « λέγει· *Τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκί, ἀναγκαιότερον « δι' ὑμᾶς*. Σκοπῶν γὰρ οὐ τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον, C « ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν ἵνα σωθῶσιν, ἀναγκαιότερον « τῆς ἑαυτοῦ ἀναπαύσεως ἡγήσατο τὸ παραμένειν « τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν. Ὃς καὶ τὸν « διδάσκοντα θέλει εἶναι *ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τύπον* « γινόμενον τῶν πιστῶν. Ὅθεν οἱ ἐν τῇ εἱρκτῇ ἐπιδικαζόμενοι τῆς λειτουργίας ἐκπεπτωκότες, καὶ « ἀναπαλαίσαντες, πάνυ ἀναισθητοῦσι. Πῶς γὰρ « αἰτοῦσιν ὃ κατέλειψαν, δυνάμενοι τοῖς ἀδελφοῖς « εὔχρηστοι εἶναι ἐν καιρῷ τοιούτῳ; Ἕως μὲν οὖν « ἄπταιστοι ἦσαν, συγγνώμην εἶχον ἐπὶ τῇ παραλόγῳ [35] αὐτῶν πράξει· ὅτε δὲ ἔπταισαν, ὡς ἂν « περπερευσάμενοι καὶ ἑαυτοὺς μωμησάμενοι, οὐκέτι « δύνανται λειτουργεῖν. Διὸ φροντιζέτωσαν μᾶλλον « ἐν ταπεινοφροσύνῃ, πῶς ἐκτελέσουσι παυσάμενοι « τῆς κενοδοξίας. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ κοινωνία D « μετ' ἐπιστάσεως [36] καὶ ἀκριβείας πρὸς ἀμφότερα [36*] « γινομένη, καὶ ἵνα μὴ δόξωσι λυπεῖσθαι μετὰ βίας « περιδρασσόμενοι τῆς ἐντεῦθεν ἀναλύσεως (7), καὶ « ἵνα μή τινες ἐκπεσόντες, προφασίζωνται [37] ὡσὰν [38] « διὰ τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐπιτιμίας ὑπεκλελυμένοι·

[a] *Philipp.* I, 23, 24. [b] *Tit.* II, 7.

VARIÆ LECTIONES.

[34] deest ἀπόστολος. [35] παρὰ λόγον. [36] ἐπιτάσεως. [36*] ἀμφότερον. [37] προφασίσωνται. [38] ὡς.

(5) *Ὅθεν*, κ. τ. λ. Confer cum his narrationem Epiphanii de Meletianis, hær. LXVIII, n. 2 et 3. HARDUIN.

(6) *Ἐξανύσας*. Ms cod. Nan ἐξαντλήσας.

(7) *Τῆς ἐντεῦθεν ἀναλ*. Zonaras et Balsamon videntur hunc locum perperam interpretari, et τὴν ἐντεῦθεν ἀνάλυσιν de morte accipere. HARDUIN.

« οἵτινες πλέον ἁπάντων αἰσχύνην καὶ ὄνειδος ἕξουσι, « κατ' ἐκεῖνον τὸν τεθεικότα θεμέλιον, καὶ μὴ ἰσχύ« σαντα ἐκτελέσαι· *Ἄρξονται* γὰρ, φησὶν, *πάντες « οἱ παραπορευόμενοι ἐμπαίζειν αὐτὸν, λέγοντες· « Οὗτος ὁ ἄνθρωπος θεμέλιον ἔθηκε* [20], *καὶ οὐκ « ἴσχυσεν ἐκτελέσαι.* »

ΒΑΛΣ. Περὶ αὐτομολησάντων εἰς τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀγῶνα διαλεχθεὶς ὁ Πατὴρ, νῦν καὶ περὶ κληρικῶν τοιούτων τὸν λόγον ποιεῖται· καί φησιν, ὡς, εἰ κληρικὸς ηὐτομόλησεν, εἶτα μὴ στέγων τὰς τιμωρίας ἐκπέπτωκε, καὶ αὖθις εἰς ἑαυτὸν γενόμενος, ἀνεπάλεισε τὴν οἰκείαν πτῶσιν, καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὡμολόγησεν ἐνώπιον τῶν τυράννων, ὁ τοιοῦτος οὐκέτι ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἔσται, διότι καταλέλοιπε τὸ ποίμνιον τοῦ Κυρίου· καὶ διὰ τὸ αὐτομολῆσαι καὶ μὴ καρτερῆσαι τὰς βασάνους, μῶμον προσήνεγκεν ἑαυτῷ. Τὸ δὲ καταφρονῆσαι τῆς διδασκαλίας τοῦ λαοῦ καὶ προτιμήσασθαι τὸ ἑαυτῷ συμφέρον, οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι πεποιήκασιν. Ὁ γὰρ μέγας Παῦλος, μετὰ τὸ πολλὰς βασάνους ὑπομεῖναι, κατανοήσας κρεῖττον εἶναι τὸν βίον ἀπολιπεῖν, προετιμήσατο ζῆν καὶ βασανίζεσθαι διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ. Ἀναίσθητοι γοῦν εἰσιν οἱ αἰτοῦντες τὴν λειτουργίαν, ἧς ἐθελονταὶ ἐκπεπτώκασι. Πῶς γὰρ αἰτοῦσιν ὃ κατέλιπον, δυνάμενοι τοῖς ἀδελφοῖς εὔχρηστοι εἶναι ἐν καιρῷ τοιούτῳ, διωγμοῦ δηλαδή; Εἰ μὲν οὖν οὐ πεπτώκασι, φησὶν, εἶχον ἂν συγγνώμην ἐπὶ τῇ παραλόγῳ αὐτῶν πράξει, τῆς αὐτομολήσεως δηλαδὴ, ἢ τῆς περὶ τὸ διδάσκειν καὶ στηρίζειν τοὺς ἀδελφοὺς ῥᾳθυμίας· εἰ δὲ πεπτώκασιν ἐκ περπερείας, ἤτοι ἀλαζονείας, [τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ κατατολμῆσαι προπετῶς τῶν βασάνων καὶ μὴ ἐμμεῖναι, καὶ διὰ τοῦτο ἐθριαμβεύθησαν·] οὐκέτι δύνανται λειτουργεῖν. Διὸ φροντιζέτωσαν μᾶλλον πῶς ἐκτελέσουσι τὴν ὁμολογίαν ἐν ταπεινοφροσύνῃ, παυσάμενοι τῆς ἀπὸ τοῦ ζητεῖν τὴν λειτουργίαν κενοδοξίας· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνία διὰ δύο γινομένη τινὰ μετὰ ἐπιστασίας ἀκριβοῦς καὶ οἰκονομίας. Εἰ γὰρ εἴπωμεν μὴ ἔχειν αὐτοὺς κοινωνικοὺς, τούτους τε λυπήσομεν, ὡς ἀποφαινόμενοι μετὰ βίας, ἤγουν ἐπιτετιμημένους, ἐντεῦθεν ἀναλῦσαι αὐτοὺς, ἤγουν ἀποθανεῖν· καὶ τοὺς ἄλλους δὲ ἐκπεσόντας ἴσως καὶ βουλομένους ὑποστρέψαι εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἐκλελυμένους πρὸς τοῦτο καὶ ἀμελεῖς ποιήσομεν, προφασιζομένους τὸ μὴ μέλλειν αὐτοὺς εἶναι κοινωνικοὺς τοῖς πιστοῖς, κἂν ὁμολογήσωσι τὴν πίστιν μετὰ τὴν ἔκπτωσιν· οἵτινες, μὴ ἐπιστρέφοντες, πλέον ἁπάντων ἵνα ὀνειδισθῶσι καὶ αἰσχυνθῶσι! καθὰ (*f.* κατὰ) τὸν ποιήσαντα μὲν θεμέλιον, μὴ πληρώσαντα δὲ οἴκημα. Τούτῳ γὰρ ἐοίκασιν οἱ πρὸς βασάνους αὐτομολήσαντες μὲν διὰ Χριστὸν καὶ οἱονεὶ καλὸν θέμενοι θεμέλιον, μὴ δυνηθέντες δὲ τελειῶσαι τὸ καλὸν διὰ τὴν ἔκπτωσιν. Σημείωσαι οὖν, ὅτι οὐδὲ ἡ διὰ Χριστὸν ὁμολογία ἀποκαθιστᾷ τὸν ἅπαξ ἐκ τοῦ κλήρου ἀποξενωθέντα διὰ τὴν ἔκπτωσιν.

« et ignominiam habebunt; sicut ille qui fundamentum posuit, et non potuit perficere: *Incipient* « enim, inquit, *omnes qui prætergredientur, eum il« ludere, dicentes: Hic homo posuit fundamentum, et « non potuit perficere* [a]. »

Bals. De iis qui sua sponte ad martyrii certamen confugiunt, locutus Pater, nunc de clericis quoque qui sunt ejusmodi loquitur: et dicit quod si clericus ad certamen sua sponte profugit, deinde cum non posset ferre tormenta, excidit, et cum rursus ad se rediisset, lapsum suum revocavit, et se coram tyrannis Christianum confessus est; is non amplius sacra ministeria obibit, eo quod gregem Domini reliquerit; et eo quod cum sua quidem sponte confugerit, et tormenta sufferre non potuerit, sibi ipsi labem attulit. Ut autem populi doctrinam negligerent, et suam utilitatem præferrent, nec apostoli fecerunt. Magnus enim Paulus, postquam multa tormenta subiisset, intelligens multo esse melius vitam relinquere, maluit vivere et torqueri propter salutem et doctrinam populi. Sensu ergo omnino carent, qui petunt sacrum ministerium, a quo sua sponte exciderunt. Quomodo enim petunt quod reliquerunt, cum possint in hac tempestate, persecutionis scilicet, fratribus esse utiles? Si itaque non cecidissent, inquit, ejus quod præter rationem fecissent, eis daretur venia, spontaneæ scilicet fugæ, vel in fratribus docendis et confirmandis socordiæ. Sin autem propter suam insolentiam et arrogantiam lapsi sunt (tale enim est se temere tormentis objicere audere, nec posse tolerare, et propterea de eis triumphus actus est), non possunt amplius sacra ministeria obire. Quamobrem magis curent quomodo confessionem in humilitate peragant, cessantes a vana gloria sacrum ministerium petendi: sufficit enim eis cum fidelibus communio, quæ fit propter duo, diligenti cautione rectoque consilio. Si enim dixerimus nos eos non habere pro communicantibus, et eos molestia afficiemus tanquam sententiam ferentes, eos, vi, seu mulctatos, hinc dissolvi, seu mori; et alios quoque qui fortasse lapsi sunt, et volunt ad quod bonum est redire, remissos ad hoc et negligentes efficiemus, causantes se fidelibus non esse communicaturos, etiamsi post lapsum fidem confessi fuerint: qui si non convertantur, plus probri et ignominiæ quam omnes susceperint, quemadmodum et qui fecit fundamentum, domum autem non perfecit. Ei enim sunt similes, qui ad tormenta quidem propter Christum confugerunt, et veluti pulchro jacto fundamento, id quod honestum est, perficere propter lapsum non potuerunt. Nota ergo, quod ne confessio quidem propter Christum restituit eum, qui semel a clero abalienatus est propter lapsum.

[a] *Luc.* XIV, 29, 30.

VARIÆ LECTIONES.

[20] τέθεικε.

Zonar. De iis qui se ultro martyrii certamini objecerunt locutus Pater, nunc de clericis qui idem fecerunt orationem instituit : atque clericum si quis se ultro dedidit, mox vim tormentorum minime perferens lapsus est, ac rursum se ipsum colligens denuo se ad certamen erexit, ac se Christianum coram tyrannis est professus, non esse ejusmodi hominem ad sacra ministeria amplius admittendum. Causamque subjungit : quia nimirum Domini gregem deseruit, ac ex eo quod sponte se objecit hostibus, neque constanter tormenta pertulit, ignominiam sibi ipsi conciliavit. Ut autem populi institutionem contemnerent, suamque utilitatem cæteris omnibus anteferrent, **17** ne apostoli quidem fecerunt. Magnus namque Paulus, cum multos pertulisset cruciatus, sentiretque utilius esse sibi vitam relinquere, ut populi saluti ac institutioni consuleret, vitam sibi ac tormenta potiora duxit. Proinde et sensus omnino expertes eos demonstrat, qui sacrum sibi ministerium deposcunt, a quo volentes ipsimet exciderunt. Nam quo modo, inquit, id postulant, quod reliquere, cum ejusmodi tempore, excitatæ videlicet persecutionis, magno fratribus adjumento esse possent ? Quandiu igitur a lapsu immunes fuissent, veniam obtinuissent actionis temere susceptæ, se nimirum adversariis ultro offerendi, vel in erudiendis fratribus socordiæ. Cum vero ceciderint, quippe qui perperam egerint, sacra ministeria obire amplius haud permittuntur. Si ergo, inquit, minime cecidissent, veniam impetrassent ob ipsorum a ratione alienam actionem ; actionem a ratione alienam vocans, non solum quod se hostibus dediderint, sed potius quod deseruerint gregem Domini, nec ipsum custodierint, ac fratres qui persecutionis tempore vexabantur confirmarint. Si vero ceciderunt ex eo quod se perperam gesserint, superbiam hic, et arrogantiam; τὴν περπερείαν vocans, quod ex arrogantia fiduciam in se ipsis posuere, dissolveruntque certamen, ac se ipsos vituperarunt ; hoc est, sibi ipsis maculam ob lapsum inusserunt, in sacro ministerio versari ipsis amplius haud licet. Propterea studeant, inquit, potius in humilitate confessionem peragere, cessantes videlicet ab inani gloria. Quod enim sacro ministerio ascribi postulent, a studio ambitionis proficiscitur. Sufficit namque ipsis communio, ut cum ipsis nimirum fideles communicent, ac una precentur, vel sacrorum mysteriorum perceptio. Atque hæc quidem certo consilio sedulaque administratione fiunt, tum ne videantur molestia affici, hinc dissolutionem vitæ arripientes, ne scilicet molestia, inquit, affecti, decedant solventes, a corpore videlicet abscedentes, ob vim tormentorum, afflictationumque quas in carcere patiuntur; ac ne qui excusationem præferant mulctæ hujus, ob quam in confessionis certamine dissolutos ac ignavos se gesserunt, atque ideo ceciderunt. Qui potius rubore suffundentur, juxta illud quod in Evangelio dicitur : *Qui fundamentum non potuit perficere.*

ΖΩΝΑΡ. Περὶ αὐτομολησάντων εἰς τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀγῶνα, διαλεχθεὶς ὁ Πατὴρ, νῦν καὶ περὶ κληρικῶν τοιούτων τὸν λόγον ποιεῖται· καί φησιν, ὡς, εἰ κληρικὸς ηὐτομόλησεν, εἶτα μὴ στέγων τὰς τιμωρίας ἐκπέπτωκε, καὶ αὖθις εἰς ἑαυτὸν γενόμενος ἀνεπάλαισε τὴν οἰκείαν πτῶσιν, καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὡμολόγησεν ἐνώπιον τῶν τυράννων, ὁ τοιοῦτος οὐκέτι ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἔσται. Καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει· ἥδε ἐστίν· ὅτι κατέλιπε τὸ ποίμνιον τοῦ Κυρίου, καὶ διὰ τὸ αὐτομολῆσαι καὶ μὴ καρτερῆσαι τὰς βασάνους, μῶμον προσήνεγκεν ἑαυτῷ. Τὸ δὲ καταφρονῆσαι τῆς διδασκαλίας τοῦ λαοῦ, καὶ προτιμήσασθαι τὸ ἑαυτοῖς συμφέρον, οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι πεποιήκασιν. Ὁ γὰρ μέγας Παῦλος, μετὰ τὸ πολλὰς βασάνους ὑπομεῖναι, κατανοήσας κρεῖττον εἶναι τὸν βίον ἀπολιπεῖν, προετιμήσατο ζῇν καὶ βασανίζεσθαι διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ. Οὓς καὶ πάνυ ἀναισθήτους ἀποφαίνεται, αἰτοῦντας τὴν λειτουργίαν, ἧς ἐθελονταὶ ἐκπεπτώκασι. Πῶς γὰρ, φησὶν, αἰτοῦσιν ὃ κατέλιπον, δυνάμενοι τοῖς ἀδελφοῖς εὔχρηστοι εἶναι ἐν καιρῷ τοιούτῳ, διωγμοῦ δηλαδή; Ἕως μὲν οὖν ἄπταιστοι ἦσαν, συγγνώμην εἶχον ἐπὶ τῇ παραλόγῳ αὐτῶν πράξει, τῇ αὐτομολήσει δηλαδὴ, ἢ τῇ περὶ τὸ διδάσκειν τοὺς ἀδελφοὺς ῥαθυμίᾳ· ὅτε δὲ ἔπταισαν, ὡς ἂν περπερευσάμενοι, οὐκέτι δύνανται λειτουργεῖν. Εἰ μὲν οὖν οὐ πεπτώκασι, φησὶν, εἶχον ἂν συγγνώμην ἐπὶ τῇ παραλόγως αὐτῶν πράξει· παράλογον πρᾶξιν οὐ τὸ αὐτομολῆσαι μόνον καλῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ καταλιπεῖν τὸ ποίμνιον τοῦ Κυρίου, καὶ μὴ παραμένειν αὐτῷ καὶ στηρίζειν τοὺς ἀδελφοὺς κλονουμένους ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ. Εἰ δὲ πεπτώκασιν ἐκ περπερείας, περπερείαν δ' ἐνταῦθα τὴν οἴησιν καὶ τὴν ἀλαζονείαν καλεῖ· ὅτι ἐξ ἀλαζονείας ἐθάῤῥησαν ἑαυτοῖς, καὶ τὸν ἀγῶνα ὑπέλυσαν καὶ ἑαυτοὺς ἐμωμήσαντο, ἀντὶ τοῦ, διὰ τὴν πτῶσιν μῶμον ἐπήνεγκαν ἑαυτοῖς, οὐκέτι δύνανται λειτουργεῖν. Διὸ φροντιζέτωσαν, λέγει, μᾶλλον ἐν ταπεινοφροσύνῃ, πῶς ἐκτελέσουσι τὴν ὁμολογίαν, δηλαδὴ παυσάμενοι τῆς κενοδοξίας. Τὸ γὰρ λειτουργίαν ζητεῖν, διὰ κενοδοξίαν, φησὶ, γίνεται. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ κοινωνία, ἤγουν τὸ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς τοὺς πιστοὺς, ἤτοι συνεύχεσθαι, ἢ καὶ τῶν θείων μυστηρίων μετάληψις. Καὶ ταῦτα μετ' ἐπιστασίας καὶ ἀκριβείας γενόμενα, καὶ ἵνα μὴ δόξωσι λυπεῖσθαι, μετὰ βίας περιδρασσόμενοι τῆς ἐντεῦθεν ἀναλύσεως, καὶ ἵνα μὴ λυπούμενοι, φησὶν, ἀπέλθωσιν ἐντεῦθεν ἀναλύοντες, ἀπὸ τοῦ σώματος δηλονότι ἐξερχόμενοι, μετὰ βίας τῆς ἐκ τῶν κολάσεων καὶ τῆς ἐν ταῖς εἱρκταῖς κακοπαθείας· καὶ ἵνα μή τινες πρόφασιν σχῶσι τοῦ ἐκλυθῆναι καὶ χαυνωθῆναι πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς ὁμολογίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐκπεσεῖν, τὴν ἐπιτίμησιν. Οἵτινες μᾶλλον αἰσχυνθήσονται, κατὰ τὸ ἐν Εὐαγγελίοις εἰρημένον· *Ὃς θεμέλιον οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι.*

Ἐπεξήγησις φερομένη κατὰ τοῦ Μουζάλωνος ἅπασα.

Ἐπιστησάτωσαν δὲ τὸν νοῦν τοῖς παρὰ τοῦ μεγάλου τοῦδε Πατρὸς καὶ ἱερομάρτυρος εἰρημένοις ἐνταῦθα οἱ λέγοντες δύνασθαι τοὺς ἀρχιερεῖς παραιτεῖσθαι τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν, καὶ παρακρατεῖν τὴν ἱερωσύνην. Εἰ γὰρ οἱ πρὸς ὁμολογίας ἀγῶνα ἑκόντες ὁρμήσαντες κληρικοὶ, καὶ κολασθέντες καὶ μὴ ἐπιμείναντες, ἀλλὰ ἐνδόντες, εἶτα ἀναπαλαίσαντες μόλις ἀξιοῦνται συγγνώμης, εἰς τὸ τὴν λειτουργίαν ἀναβαλεῖν· κατὰ τὸν θεῖον τοῦτον Πατέρα, οὐδὲν ἕτερον ἐγκαλούμενοι, ἢ τὸ καταλιπεῖν τοὺς ἀδελφοὺς, δυνάμενοι αὐτοῖς ἐν καιρῷ περιστάσεως εὔχρηστοι εἶναι εἰς τὸ στηρίζειν αὐτοὺς, καὶ ταῦτα μαρτυρίας ἀξιωθέντες, καὶ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκὶ αὐτῶν περιφέροντες· πῶς ἀρχιερεὺς καὶ ποιμὴν, ὃς ὀφείλει τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καταλιπὼν τὴν ἐμπιστευθεῖσαν ποίμνην αὐτῷ, καὶ παραιτησάμενος τὴν αὐτῆς φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν, καὶ ὅσον τὸ κατ' αὐτὸν τοῖς λύκοις ταύτην ἐκδεδωκὼς, ἀντέχεσθαι τῆς λειτουργίας δίκαιος λογισθήσεται, καὶ οὐ μᾶλλον βαρυτάτων ἐπιτιμίων κριθήσεται ἄξιος, διὰ τὴν τοῦ ἀνατεθέντος αὐτῷ λαοῦ ἐγκατάλειψιν; Ἀλλὰ καὶ γέρας ὑπὲρ ταύτης αἰτήσει, ἢ μᾶλλον αὐτὸς ἑαυτῷ παρέξει· τὸ μὲν κόπον προξενοῦν αὐτῷ παραιτούμενος, τὴν διδασκαλίαν φημὶ καὶ τὴν τῶν σφαλλομένων διόρθωσιν, τὸ δὲ δόξαν καὶ τιμὴν περιποιοῦν παρακατέχων, καὶ οἰκειούμενος, καὶ τούτου ἀπρὶξ ἐχόμενος, καὶ μηδὲν μεθιστάμενος. Εἰ γὰρ ἐπὶ κληρικῶν παράλογος ὠνομάσθη πρᾶξις, τὸ καταλιπεῖν τὸν λαὸν, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας αὐτομολῆσαι ἀγῶνα· πόσῳ πλέον παραλογώτερον ἂν κριθείη ἐπὶ ἐπισκόπου καταλιπόντος τὸν οἰκεῖον λαὸν, καὶ οὐ πρὸς ἀγῶνα χωροῦντος, πρὸς ῥᾳστώνην δὲ καὶ ἀνάπαυσιν, καὶ φροντίδων ὑπὲρ ὠφελείας ψυχῶν ἀπόθεσιν καὶ ἀπόδρασιν; Καὶ ὁ ιϛ' δὲ κανὼν τῆς ἑβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου πολλὴν ἀβελτηρίαν κατηγορεῖ τῶν ψηφιζομένων δύνασθαι τοὺς ἀρχιερεῖς τὰς ἐπισκοπὰς παραιτεῖσθαι, τὴν δὲ ἱερωσύνην παρακρατεῖν. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν εἰρημένον κανόνα ὁ ἐπίσκοπος, ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον τῆς οἰκείας ἀποδημήσας ἐπισκοπῆς [ἂν μὴ] μιᾶς τῶν ἀπηριθμημένων ἐν αὐτῷ αἰτιῶν, καὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐκπίπτει, καὶ ἀμφοῖν ἠλλοτρίωται· πῶς ὁ παραιτησάμενος τὴν ἐπισκοπὴν, καὶ ἀπαγορεύσας μηκέτι ποιμαίνειν τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον, καὶ τῆς τούτου φροντίδος διὰ βίου καταφρονήσας, εἴη ἂν ἀρχιερεύς; Εἰ γὰρ ὁ τὸ ἧττον ἁμαρτάνων, τὸ ἐπὶ πλέον ἑξαμηνιαίου καιροῦ καταλιπεῖν τὸν ὑπ' αὐτὸν λαὸν ἀποίμαντόν τε καὶ ἀτημέλητον, ἐκπτώσει καὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἱερωσύνης ἀφίσταται· ὁ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ πολλαπλάσιον πλημμελῶν, τὸ δι' ὅλου καταλιπεῖν τὰ πλήθη, ἅπερ αὐτῷ ἐπισκοπεῖν τε καὶ ὁρᾷν ἡ τοῦ θείου Πνεύματος χάρις ἀνέθετο, μᾶλλον ἂν εἴη δίκαιος σφοδρότερον κολασθήσεσθαι, καὶ μείζονα τιμωρίαν ὑφέξειν τῆς ὅσον ἐπ' ἐκείνῳ ἀπωλείας ποιμνίου, οὗ προεχειρίσθη ποιμὴν παρὰ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως καὶ ἀρχιποιμένος. Οἱ δὲ καὶ γέρας αὐτῷ καὶ ἀμοιβὴν τῆς παραιτήσεως ἐπιψηφιζόμενοι τὴν ἱερω-

Digressio quæ tota adversus Muzalonem intenditur.

Adjiciant porro animum iis quæ ab hoc magno Patre, ac sancto martyre hoc loco allata sunt, qui dicunt episcopis licere ecclesias suas dimittere, ac sacerdotii dignitatem retinere. Etenim si clericis qui sponte se certamini confessionis objecerant, ac tormentis affecti minus constanter obstiterant, sed postquam cesserant, in certamen redeuntibus vix conceditur venia, quod sacrum ministerium obire distulissent; nec ex hujus divini Patris sententia quidquam aliud ipsis objicitur, quam quod fratres deseruissent, cum adversis ac turbulentis temporibus possent ipsis in fide confirmandis esse utiles; idque cum et digni habiti essent qui testimonium perhiberent fidei, et stigmata Christi in sua carne circumferrent: quonam modo summus sacerdos et pastor, qui pro ovibus debet animam ponere, deserto grege sibi commisso, ejusque cura et administratione repudiata, et quantum quidem in ipso est eo lupis prodito, dignus putabitur qui sacri ministerii dignitatem retineat, ac non gravissimis potius pœnis quod sibi commendatum populum deseruerit, mulctandus esse judicabitur? Quin potius ob eam rem præmium deposcet, imo sibi ipsemet suppeditabit; quod quidem laborem ipsi affert recusans, docendi videlicet munus vitiaque corrigendi; quod vero gloriam **18** ac decus conciliat amplectens, sibique asciscens, mordicusque id retinens, neque vel tantillum remittens. Si enim ubi de clericis est sermo, actio rationi absona nominata sit deserere populum, atque ad certamen pietatis causa transmigrare; quanto id magis a ratione alienum in episcopo judicabitur, qui populum suum deserit, non ut ad certamen tendat, sed ut quieti se ac remissioni tradat, curasque pro salute animarum deponat ac effugiat. Decimus sextus quoque canon septimæ œcumenicæ synodi, stultitiæ graviter accusat eos qui ab episcopo, repudiato episcopatu, sacri ministerii dignitatem retineri posse decernunt. Si namque ex canonis allati sententia, episcopus qui ultra semestre tempus a suo episcopatu abfuerit, nisi una aliqua ex iis quæ ibi numerantur, causa intercesserit, et episcopatu et summi sacerdotii dignitate excidit, ac utroque privatur: quonam modo qui repudiavit episcopatum, creditumque sibi gregem adhuc pascere omnino abnuit, ejusque curam inertis vitæ studio contempsit, adhuc in episcoporum numero habebitur? Etenim si qui minus delinquit, ut ultra semestre tempus subjectum sibi populum pastoris cura et administratione destitutum relinquat, episcopatus et sacræ dignitatis privationem incurrit; qui in eo quod majus et multis partibus gravius est, peccat, ut multitudinem quam ipsi curandam et custodiendam sancti Spiritus gratia commisit, omnino deserat; merito plane punietur vehementius, gravioremque pœnam persolvet, perditi, quod in ipso est, gregis, cujus ipse pastor a primario illo ac supremo sacer-

dote et Pastore creatus est. Qui vero ipsi præmium insuper ac detrectati muneris honorarium, sacerdotii dignitatem decernunt; et illum et se ipsos, mea quidem sententia, Dei judicio obnoxios constituent.

A σύνην, οἶμαι, καὶ ἑαυτοὺς κἀκεῖνον ὑπευθύνους ποιήσουσι τῷ κρίματι τοῦ Θεοῦ.

CANON XI.

« Qui enim primum in persecutionis fervore prosilierunt judicium circumstantes, et sanctos martyres qui *ad brabium supernæ vocationis* [a] se tinabant, aspicientes, honesta æmulatione incitati, se ipsos ad hoc tradiderunt, magna libertate utentes, maxime videntes eos qui subtrahebantur, labi, propter quos interius excitati, et quodam veluti sono impulsi ad debellandum se efferentem et adversarium, ad id contendebant, ne B *apud se prudens esse* [b] videretur, ob ea in quibus ejus calliditate inferiores esse visi sunt, etiamsi se ipsum vinci ab iis, qui scuticarum flagellarumque tormenta, et gladii aciem, et ignis ustulationem, et aquarum immersiones constanter tulerunt, eum latuit : iis quoque qui, ut ex fide preces et orationes fiant, persequuntur, vel pro iis qui in custodia puniti sunt, et a fame et siti traditi sunt, vel pro iis qui extra custodiam scuticis et flagellis in judicio torti sunt, postea autem a carnis imbecillitate victi fuere, æquum est annuere. Cum iis enim qui lugent et mœrent, pro iis qui in certamine victi sunt a magnis maligni diaboli viribus, sive pro parentibus, vel fratribus, vel liberis, una dolere, C et tristitia affici neminem quidquam penitus lædit. Scimus enim etiam propter aliorum fidem, quosdam esse Dei bonitatem assecutos, et in peccatorum remissione, et corporis sanitate, et mortuorum resurrectione. Memores itaque multorum laborum et miseriarum, quas pro Christi nomine sustinuerunt, cum ipsi etiam pœnitentiam egerint, et quod a se factum est per proditionem in corporis languore et mortificatione defleverint, et se præterea testentur, in vita sua fuisse a civitate alienos, simul oremus, et postulemus pro eorum reconciliatione cum aliis quæ decet per eum qui est nobis *advocatus apud Patrem*, se nostris peccatis propitium exhibentem. D *Et si quis*, inquit, *peccaverit, habemus* **19** *advocatum apud Patrem Jesum Christum justum : et is est propitiatio pro peccatis nostris* [c]. »

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

« Οἱ γὰρ πρῶτοι (8) *παραπηδήσαντες* ἐν τῷ βρασματι τοῦ διωγμοῦ, περιεστῶτες εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ θεωροῦντες τοὺς ἁγίους μάρτυρας σπεύδοντας *ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως*, ἐν καλῷ τῷ ζήλῳ προθυμούμενοι ἐπεδίδουν ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο, πολλῇ τῇ *παῤῥησίᾳ* χρώμενοι, βλέποντες [40] μάλιστα τοὺς ὑποσυρομένους καὶ ἐκπίπτοντας, δι' οὓς ὑποθερμαινόμενοι ἔσωθεν καὶ ἐνηχούμενοι καταπολεμῆσαι τὸν ὑπεραιρόμενον καὶ ἀντικείμενον [41], ἔσπευδον εἰς τοῦτο, ἵνα μὴ καὶ [42] δοκῇ *παρ' ἑαυτῷ φρόνιμος εἶναι* ἐφ' οἷς κατὰ πανουργίαν ἔδοξεν ἡττᾷν, εἰ καὶ ἐλάνθανεν ἑαυτὸν νικώμενον ὑπὸ τῶν ἐγκαρτερούντων τὰς τῶν ξυστήρων καὶ μαστίγων βασάνους, τήν τε ὀξύτητα τῆς μαχαίρας, καὶ τὰς καταφλέξεις τοῦ πυρὸς, καὶ τὰς τῶν ὑδάτων καταποντώσεις· καὶ τοῖς κατὰ πίστιν ὑπεξουσιοῦσιν εὐχὰς [43] καὶ δεήσεις γίνεσθαι [44] ἤτοι ὑπὲρ τῶν ἐν φυλακῇ κατατιμωρηθέντων καὶ προδεδομένων [44*] ὑπὸ λιμοῦ καὶ δίψης [45], ἤτοι ὑπὲρ τῶν ἔξωθεν τῆς φυλακῆς ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου κατασανισθέντων διὰ ξυστήρων καὶ μαστίγων, ὕστερον δὲ ἡττηθέντων ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς, ἄξιόν ἐστιν ἐπινεῦσαι. Συμπάσχειν γὰρ καὶ συναλγεῖν τοῖς ὀδυρομένοις καὶ στενάζουσιν ὑπὲρ τῶν ἐν ἀγῶνι ἡττηθέντων ὑπὸ τῆς πολλῆς βίας τοῦ κακομηχάνου διαβόλου, ἤτοι ὑπὲρ γονέων ἢ ἀδελφῶν ἢ τέκνων, οὐδένα οὐδὲν καταβλάπτει. Ἴσμεν γὰρ καὶ δι' ἑτέρων πίστιν ἀπολαύσαντάς τινας τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, ἐπί τε ἀφέσει ἁμαρτιῶν καὶ ὑγείᾳ σώματος, καὶ ἀναστάσει νεκρῶν. Μεμνημένοι τοίνυν τῶν πολλῶν αὐτῶν καμάτων, ὧν προϋπήνεγκαν ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ταλαισμῶν [46], οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μεταγνόντων αὐτῶν καὶ ἀποδυρομένων τὸ πεπραγμένον αὐτοῖς κατὰ προδοσίαν ἐν ἀτονίᾳ καὶ νεκρότητι τοῦ σώματος, ἔτι τε καὶ μαρτυρουμένων ἀπολιτεύτων [47] γενομένων ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν, συνευχόμεθα καὶ συμπαρακαλοῦμεν ὑπὲρ ἱλασμοῦ αὐτῶν μετὰ τῶν ἄλλων καθηκόντων, διὰ τοῦ γενομένου [47*] ὑπὲρ ἡμῶν *παρακλήτου πρὸς τὸν Πατέρα* ἱλασκομένου ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. *Καὶ ἐάν τις γὰρ*, φησὶν, *ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστιν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.* »

BALS. Cum superius dixisset Sanctus, quod qui sua sponte confugerunt et lapsi sunt, pœnitentiam autem non egerunt, nec suum lapsum revocarunt, plus dedecoris subibunt, ut qui non supra funda-

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν ἀνωτέρω ὁ Ἅγιος, ὅτι οἱ αὐτομολήσαντες καὶ ἐκπεσόντες μὲν, μὴ μεταμεληθέντες δὲ, καὶ τὴν ἔκπτωσιν ἀνακαλεσάμενοι, ἐπὶ πλέον αἰσχύνην ἕξουσιν, ὡς μὴ ἐπὶ τῷ θεμελίῳ καὶ ὄροφον τεκτη-

[a] *Philipp.* III, 14. [b] *Rom.* XII, 16. [c] *I Joan.* II, 1.

VARIÆ LECTIONES.

[40] ἐμβλέποντες. [41] verba καταπολεμῆσαι τ. ὑπ. καὶ ἀντικ. om. [42] καί om. [43] ὑπεξιοῦσιν. [44] δέ add. [44*] προδιδομένων. [45] δίψους. [46] ταλανισμῶν. [47] μεμαρτυρημένων εὐπολιτεύτων. [47*] γινομένου.

(8) Οἱ γὰρ πρῶτοι. Scilicet ii de quibus dictum est can. 9, hoc est laici. HARDUIN.

νάμενοι, ἤτοι μὴ τελειώσαντες τὸ καλόν· νῦν καὶ κατασκευὴν τούτου τε καὶ τῶν λοιπῶν ἐπάγει, λέγων· Οἱ γὰρ ἐν τῷ βράσματι, ἤγουν ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ διωγμοῦ ἱστάμενοι, καὶ ὁρῶντες τὰ μαρτύρια τῶν ἁγίων, καὶ ὅπως σπεύδουσι τοὺς ἐξ οὐρανῶν στεφάνους λαβεῖν κατὰ ζῆλον θεῖον, ἐπεδίδουν ἑαυτοὺς εἰς τὸ μαρτύριον μετὰ παῤῥησίας πολλῆς, καὶ μάλιστα ὅτι ἔβλεπόν τινας ὑποσυρομένους, ἀντὶ τοῦ, κλεπτομένους καὶ ἀπατωμένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἐκπίπτοντας, ἤτοι ἀρνουμένους τὴν εὐσέβειαν· ὧν χάριν ὑποθερμαινόμενοι ἔσωθεν, ἤτοι τὴν καρδίαν πυρούμενοι, ὡς καὶ ἀκούοντες καταπολεμῆσαι, ἤτοι νικῆσαι διὰ τούτου τὸν ἀλαζόνα καὶ ἀντικείμενον διάβολον, ἐσπούδασαν ὑποδῦναι τὸ μαρτύριον, ἵνα μὴ καυχήσηται ὁ διάβολος καὶ δόξῃ ἑαυτῷ φρόνιμος εἶναι, ὡς νικήσας κατὰ πανουργίαν τοὺς αὐτομολήσαντας· εἰ καὶ ἐλάνθανε μᾶλλον νικᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀθλητῶν τῶν καρτερησάντων τὰς βασάνους. Τοῖς γοῦν πιστοῖς ἄξιόν ἐστιν, εὐχομένοις ὑπὲρ αὐτῶν τῶν τιμωρηθέντων καὶ ἡττηθέντων, ἐπινεύειν, ἤτοι συντρέχειν, ὅ τι καὶ δέδοκται, καὶ κατά τι οὐ βλάπτει συμπάσχειν καὶ λυπεῖσθαι μετὰ τῶν γονέων ἢ τῶν ἄλλως προσῳκειωμένων ὑπὲρ τῶν μαρτυρησάντων, καὶ ἐκπεπτωκότων ἀπὸ μηχανῆς τοῦ διαβόλου. Γινώσκομεν γάρ, ὡς πολλοὶ ἀπήλαυσαν τοῦ ἐλέους καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ διὰ εὐχῆς ἑτέρων. Διά τοι τοῦτο αὐτοῖς τε δοθῆναι ἄφεσιν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξαιτήσομεν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκπεπτωκόσι, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν πλάνην ἀνακαλεσαμένοις καὶ ὁμολογήσασι τὴν εὐσέβειαν, συγκοινωνήσομεν, μεμνημένοι τῶν πρὸ τῆς ἐκπτώσεως ἀγώνων αὐτῶν, ὧν ὑπήνεγκαν διὰ τὸν Θεόν, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ μετὰ ταῦτα ἀγαθοῦ μεταμέλου τούτων, καὶ ὅτι μεμαρτύρηται ἀπολιτεύτους λογίζεσθαι ἑαυτοὺς διὰ ἁμάρτημα· καὶ οὐ μόνον συγκοινωνήσομεν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ συνευξόμεθα ὑπὲρ ἱλασμοῦ αὐτῶν μετὰ τῶν ἄλλων τῶν καθηκόντων, ἤγουν μετὰ τῶν ὀφειλουσῶν γίνεσθαι εὐποιιῶν περὶ τούτους, νηστείας δηλονότι, ἐλεημοσύνης καὶ μετανοίας· δι' ὧν ὁ γινόμενος παράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν ἐξευμενίζεται ἡμῖν τὸν Πατέρα. Εἶτα καὶ χρήσει κέχρηται γραφικῇ. Ἡ δέ ἐστιν ἐκ τῆς πρώτης καθολικῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ νοῦς τοῦ παρόντος κανόνος τοιοῦτός ἐστιν· Οἱ ἐν τῷ βράσματι, φησί, τοῦ διωγμοῦ, ἤγουν ἐν τῇ ἀκμῇ, τῇ ζέσει ἱστάμενοι, καὶ ὁρῶντες τὰ μαρτύρια τῶν ἁγίων, καὶ ὅπως σπεύδουσι τοὺς ἐξ οὐρανοῦ στεφάνους λαβεῖν, κατὰ ζῆλον θεῖον ἐπεδίδουν ἑαυτοὺς εἰς τὰ μαρτύρια, μετὰ παῤῥησίας πολλῆς ὁρμήσαντες εἰς τὸν ἀγῶνα, ζηλώσαντες τοὺς ἁγίους πάσχοντας, καὶ ἐπιδόντες ἑαυτοὺς προθύμως τῇ μαρτυρίᾳ, καὶ μάλιστα ὅτι ἔβλεπόν τινας ὑποσυρομένους, ἀντὶ τοῦ, κλεπτομένους, ἀπατωμένους καὶ ἀρνουμένους τὴν εὐσέβειαν, ὑποθερμαινόμενοι, ἤτοι πυρούμενοι τὴν καρδίαν, ἔσπευδον καταπολεμῆσαι τὸν αὐτοὺς ὑποσύροντα πονηρόν, ἵνα μὴ καυχᾶται, ὡς ἡττῶν τοὺς εὐσεβεῖς· εἰ καὶ ἐλάνθανεν ἑαυτὸν ἀγνοῶν, ὅτι μᾶλλον ἡττᾶται, πολλῶν μέχρι θανάτου τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἔνστασιν ἐνδειξαμέ-

A mentum toctum quoque fabricaverint, seu quod bonum est non perfecerint: nunc hujus et reliquorum confirmationem inducit, dicens: Qui enim in persecutionis fervore, seu vehementia stantes, et videntes sanctorum martyria, et quomodo cœlestes coronas divino zelo accipere contendant, se ipsos dabant martyrio cum multa libertate, et maxime quia videbant quosdam subtractos, hoc est eductos et deceptos a diabolo, et lapsos seu negantes pietatem: quamobrem interius accensi seu corde inflammati, ut qui audirent se per hoc debellasse ac vicisse superbum adversarium diabolum, studuerunt subire martyrium, ne glorietur diabolus et sibi prudens esse videatur, ut qui calliditate sua et malitia eos vicerit qui sua sponte ad martyrium con- B fugerunt: etiam si eum latuit se magis vinci ab athletis, qui tormenta fortiter perpessi sunt. Fidelibus ergo orantibus æquum est pro ipsis supplicio affectis et punitis, annuere, sive in hoc concurrere, quod etiam visum est, et aliquo modo nihil lædit, una cum parentibus vel aliis necessitudine conjunctis, pro iis qui testimonium dederunt martyriumque subierunt, sed lapsi sunt diaboli arte et insidiis, dolere et tristitia affici. Scimus enim quod multi bonitatem et misericordiam Dei consecuti sunt per aliorum orationes. Ideoque et ipsis dari a Deo peccatorum remissionem postulabimus, et aliis qui lapsi sunt, et postea errorem revocaverunt et pietatem confessi sunt, communicabimus, memo- C res eorum quæ ante lapsum propter Deum sustinuerunt certaminum, et etiam bonæ eorum postea pœnitentiæ, et quod se ipsos testati sunt esse a civitate alienos propter peccatum: et non solum ipsis communicabimus, sed et pro eorum reconciliatione orabimus, cum aliis quæ decet, seu cum bonis operibus quæ debent ab ipsis fieri, jejunio scilicet, eleemosyna et pœnitentia; per quæ, qui pro nobis est advocatus, Patrem nobis propitium benevolumque efficit. Deinde et sacræ Scripturæ sententia usus est. Ea vero est ex prima catholica epistola sancti apostoli et evangelistæ Joannis.

Zonar. Hujus canonis sententia ejusmodi est. D Qui in fervore, inquit, persecutionis, hoc est in summo illius discrimine vehementissimaque dimicatione constituti, ac martyria sanctorum intuentes, et quam vehementer ad accipiendas cœlestes coronas festinarent, divina æmulatione se ipsos martyrio tradidere, multa cum libertate in certamen desilientes, sanctorum qui patiebantur imitatione, seque promptos ad fidem testimonio confirmandam obtulere, tum ob id maxime quia multos cernerent qui subtrahebantur, hoc est traducebantur, decipiebantur, pietatem negabant, ferventes, hoc est, flammato corde, infestum ipsis adversarium debellare studuerunt, ne veluti piorum victor gloriaretur; quamvis eum latuerit, vinci se potius, cum multi ad mortem usque pro fide constantiam præ

se tulerint. Festinarunt ergo, inquit, ut id agerent, A superati autem vi tormentorum ob imbecillitatem carnis, partim in custodiis male accepti, partim vero in judiciis pœnis affecti, nec ferentes supplicia. Operæ pretium est igitur cum iis qui ipsorum causa lugent, condolescere. Lugent porro, inquit, parentum alii, alii fratrum, alii liberorum lapsum. Cum iis igitur qui lapsos lugent, simul lugere neminem lædit, nec cum iis una precari et dolere qui pro ipsis rogant, cum aliis nempe rationi consentaneis; cum eo scilicet, **20** ut qui lapsi sunt, alia quoque præstent, quæ congruunt pœnitentiæ: sunt hæc porro jejunia et lacrymæ, aliæque afflictationes, mulctarum observationes: tum si facultas suppetat, pecuniarum in pauperes erogatio; quas ob res qui pro nobis advocatus est factus, Patrem nobis B propitium reddet. Adhibet mox petitam quoque ex sacris litteris sententiam, quæ est ex prima Epistola sancti apostoli et evangelistæ Joannis.

A νων. Ἔσπευδον μὲν οὖν, φησὶν, οὕτως ποιῆσαι, ἡττηθέντες δὲ τῶν βασάνων δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς, οἱ μὲν ἐν ταῖς φυλακαῖς κακοπαθοῦντες, οἱ δὲ ἐπὶ δικαστηρίου κολασθέντες, καὶ μὴ ἐνεγκόντες τὰς τιμωρίας. Ἄξιον οὖν ἐστι τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν πενθοῦσι συμπάσχειν. Πενθοῦσι δὲ, φησὶν, οἱ μὲν ὑπὲρ γονέων, οἱ δὲ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, οἱ δὲ ὑπὲρ τέκνων παραπεπτωκότων. Τὸ γοῦν συμπενθεῖν τοῖς τοὺς παραπεπτωκότας πενθοῦσιν οὐδένα καταβλάπτει, καὶ τὸ συνδέεσθαι καὶ συναλγεῖν τοῖς δεομένοις ὑπὲρ αὐτῶν μετὰ τῶν ἄλλων καθηκόντων, ἤγουν μετὰ τοῦ ποιεῖν ἐκείνους τοὺς παραπεπτωκότας καὶ τὰ ἄλλα τὰ πρέποντα τῇ μετανοίᾳ· ἅπερ εἰσὶ νηστεῖαι καὶ δάκρυα, ἄλλαι τε κακοπάθειαι, ἐπιτιμίων φυλακαί· εἰ δ' ἂν εὐποροῖεν, καὶ δόσεις χρημάτων πρὸς πένητας, B δι' ὧν ὁ γινόμενος παράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν ἐξευμενίσεται ἡμῖν τὸν Πατέρα. Εἶτα καὶ χρήσει κέχρηται γραφικῇ, ἥτις ἐστὶν ἐκ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.

CANON XII.

« Iis enim qui pecuniam dederunt, ut ipsi omni « ex parte ab omni malitia imperturbati essent, « crimen intendi non potest. Damnum enim et ja« cturam pecuniarum sustinuerunt, ne ipsi animæ « detrimento afficerentur, vel ipsam etiam perde« rent, quod alii propter turpe lucrum non fece« runt: quamvis Dominus dicat [a]: *Quid enim ho« minem juvabit, si universum mundum lucratus « fuerit, animæ autem detrimento fuerit affectus,* C « *vel eam etiam perdiderit?* Et rursus [b]: *Non po« testis Deo servire et mammonæ:* in illis enim ap« paruerunt qui Deo servirent, exosis, conculcatis, « contemptisque pecuniis, et in eo compleverunt « quod scriptum est [c]: *Pretium redemptionis ani« mæ hominis, propriæ divitiæ.* Nam et in Actibus « quoque apostolorum legimus, eos qui pro Paulo « et Sila Thessalonicæ ad magistratus trahebantur, « cum multis pecuniis fuisse dimissos. Postquam « enim ipsos propter nomen multum onerassent, « et multitudinem magistratusque perturbassent, « *ab Jasone*, inquit, *et reliquis satisdatione ac« cepta, eos dimiserunt. Fratres autem noctu proti« nus Paulum et Silam miserunt in Berrœam* [d]. » D

ΚΑΝΩΝ ΙΒ'.

« Τοῖς γὰρ ἀργύρια δεδωκόσι πρὸς τὸ ἀνενοχλή« τους αὐτοὺς [48] παντάπασι γενέσθαι ἀπὸ [49] πάσης (9) « κακίας, οὐκ ἔστιν ἔγκλημα προσάγειν [50]. Ζημίαν « γὰρ καὶ ἀπώλειαν χρημάτων ὑπήνεγκαν, ἵνα μὴ « τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν [50*] ζημιωθῶσιν ἢ ἀπολέσωσιν, « ὅπερ ἄλλοι κατὰ αἰσχροκέρδειαν οὐ πεποιήκασι· « καίτοι γε τοῦ Κυρίου λέγοντος· *Τί γὰρ ὠφελήσει « ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν « δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ, ἢ ἀπολέσῃ;* καὶ ὅτι, C « *Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ.* « Ἐφάνησαν γὰρ παρ' ἐκείνοις Θεῷ [51] (10) δου« λεύοντες, τὰ [51*] ἀργύρια μισήσαντες καὶ καταπατή« σαντες, [52] καὶ καταφρονήσαντες αὐτῶν, ἀνεπλή« ρωσάν [52*] τε καὶ ἐν τούτῳ τὸ γεγραμμένον· *Λύτρον « ἀνδρὸς ψυχῆς, ὁ ἴδιος πλοῦτος.* Ἐπεὶ καὶ ἐν « ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἀνέγνωμεν τοὺς συ« ρέντας ἀντὶ Παύλου καὶ Σίλα ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπὶ « τοὺς πολιτάρχας, μετὰ καὶ πλησμονῆς ἀπολυθέν« τας. Μετὰ γὰρ τὸ καταβαρῆσαι αὐτοὺς πολλὰ διὰ « τὸ ὄνομα, καὶ ταράξαι τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρ« χας, *Λαβόντες*, φησὶ, *τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰά« σονος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυσαν αὐτούς· οἱ D « δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ νυκτὸς ἐξέπεμψαν τόν « τε Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς Βέῤῥοιαν* [52**]. »

Bals. Postquam Sanctus de iis qui sua sponte ad martyrium confugiunt, perfecisset, dicit eos non esse reprehendendos, qui se ipsos datis pecuniis a tormentorum afflictione liberarunt. Maluerunt enim suarum pecuniarum, quam suæ animæ jacturam facere. Deinde hoc ipsum confirmat et affert diversa

ΒΑΛΣ. Πληρώσας ὁ Ἅγιος τὰ περὶ τῶν αὐτομολησάντων εἰς τὸ μαρτύριον, φησὶν ἀκαταιτιάτους εἶναι τοὺς διὰ χρημάτων δόσεως ἀνενοχλήτους συντηρήσαντας ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς κακώσεως τῶν κολάσεων. Εἵλοντο γὰρ χρήματα ζημιωθῆναι, καὶ μὴ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς. Εἶτα κατασκευάζων τοῦτο αὐτὸ, ἐπιφέρει

[a] *Matth.* XVI, 26. [b] *Matth.* VI, 24. [c] *Prov.* XIII, 8. [d] *Act.* XVII, 9, 10.

VARIÆ LECTIONES.

[48] τό add. [49] ὑπό. [50] προσαγαγεῖν. [50*] αὐτῶν. [51] παρ' ἐκεῖνον τῷ Θεῷ. [51*] add. γάρ. [52] καὶ καταπατήσαντες om. [52*] ἀπεπλήρωσαν. [52**] Βέροιαν.

(9) Ὑπὸ πασ. Ms. Nan., ἀπὸ πασ.

(10) Παρ' ἐκείνοις Θεῷ. Id. cod., παρ' ἐκεῖνον τῷ Θεῷ. Et mox, τὰ γὰρ ἀργύρια. Desunt autem ibid. sequentia, καὶ καταπατήσαντες. Et paulo post, μετὰ πλησμονῆς, omisso καί.

καὶ διάφορα γραφικὰ καὶ παραδείγματα ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων περὶ τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου καὶ ἑτέρων.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ δὲ χρήματα, φησὶ, δεδωκότες καὶ ἐκφυγόντες, καὶ αὐτοῖς τηρήσαντες τὴν εὐσέβειαν, οὐκ αἰτιαθήσονται, οὐδὲ ἔγκλημά τις ἐντεῦθεν προσάψει αὐτοῖς. Εἵλοντο γὰρ χρήματα ζημιωθῆναι, καὶ μὴ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, καὶ ἐφάνησαν τῷ Θεῷ δουλεύειν βουλόμενοι, καὶ οὐ τῷ μαμμωνᾷ, ἤτοι τοῖς χρήμασι. Ἐπιφέρει δὲ καὶ ῥήματα γραφικὰ, καὶ παράδειγμα ἐκ τῶν Πράξεων περὶ τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου καὶ ἑτέρων. Τὸ δὲ ἀνενοχλήτους γενέσθαι ἀπὸ πάσης κακίας, ἢ τὸ μὴ ὀχληθῆναι εἰς ἄρνησιν τῆς εὐσεβείας ἐστὶν, ἥπερ πᾶσαν κακίαν νικᾷ, ἢ κακίας τὰς κακώσεις ὠνόμασε τὰς ἐκ τῶν κολάσεων.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ.

« Ὅθεν οὐδὲ τοῖς καταλείψασι πάντα διὰ τὴν τῆς « ψυχῆς σωτηρίαν καὶ ἀναχωρήσασιν ἔστιν ἐγκαλεῖν, « ὡς ἂν ἑτέρων δι' αὐτοὺς κατασχεθέντων. Καὶ γὰρ « καὶ ἐν τῇ Ἐφέσῳ ἀντὶ Παύλου [52] συνήρπασαν « Γάϊον εἰς τὸ θέατρον καὶ Ἀρίσταρχον, συνεκδήμους Παύλου, βουλομένου [53*] εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον· « ἐπεὶ καὶ δι' αὐτὸν πείσαντα καὶ μεταστήσαντα πολὺν ὄχλον ἐπὶ τὴν θεοσέβειαν ἡ στάσις ἦν γενομένη [53**]. [54] *Οὐκ εἴων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ*, φησίν. Οὐ « μὴν ἀλλὰ καί τινες τῶν Ἀσιαρχῶν ὄντες αὐτῷ [55] « φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν, παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. Εἰ δὲ ἐπιμένοιέν τινες « ἐρεσχελοῦντες τοῖς εἰλικρινῶς προσέχουσι τῷ λέγοντι [56] (11), *Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν*, « καὶ [56*] *μὴ περιβλέψῃς* [56**] *εἰς τὰ ὀπίσω*, ὑπομνησθήτωσαν καὶ περὶ τοῦ (12) προκρίτου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, *βεβλημένου τε ἤδη εἰς φυλακὴν*, « *καὶ παραδοθέντος τέτταρσι τετραδίοις* [57] *στρατιωτῶν, φυλάσσειν αὐτόν*. Οὗ ἐν νυκτὶ φυγόντος « καὶ ἐκ χειρὸς ῥυσθέντος τῶν Ἰουδαίων κατ' ἐντολὴν ἀγγέλου, φησὶ, Κυρίου, *γενομένης ἡμέρας* « *ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί* « *ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο. Ἡρώδης δὲ, ἐπιζητήσας* « *αὐτὸν καὶ μὴ εὑρὼν, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας*, « *ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι* (13), δι' οὓς οὐδεμία « αἰτία τῷ Πέτρῳ προσάπτεται. Ἐξῆν γὰρ, καὶ αὐτοὺς ἑωρακότας τὸ γινόμενον [58], ἐκφυγεῖν, ὡς καὶ « πάντα τὰ παιδία τὰ ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς « ὁρίοις αὐτῆς, εἰ ἐγνώκεισαν οἱ γονεῖς αὐτῶν τὸ « μέλλον ἔσεσθαι· ἅπερ ἀνῃρέθησαν ὑπὸ τοῦ μιαιφόνου Ἡρώδου διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ζητούμενον ἀπολέσθαι « ἓν παιδίον, ὅπερ καὶ αὐτὸ κατ' ἐντολὴν ἀγγέλου [58*]

Scripturæ exempla ex Actibus apostolorum de beato Paulo apostolo et aliis.

ZONAR. Qui vero, inquit, pecuniam erogarunt, eoque effugio pietatem conservarunt, non sunt reprehendendi, nec ob eam rem illos quisnam accuset. Maluerunt namque pecunias, quam ipsorum animas perdere, ostenderuntque se Deo servire velle, non mammonæ, hoc est divitiis. Profert autem et Scripturæ verba, tum ex Actis apostolorum, beati Pauli et aliorum exempla. Quod vero dicitur, imperturbatos fuisse ab omni improbitate, sic accipiendum est, aut imperturbatos fuisse, quod ad pietatis abnegationem attinet quæ universam superat improbitatem, vel *κακίας* vexationes tormentorum nominavit.

CANON XIII.

« Unde nec eos qui omnia reliquerunt propter « salutem animæ et secesserunt, licet accusare « tanquam aliis propter ipsos detentis. Nam et « Ephesi pro Paulo Gajum et Aristarchum in theatro comprehenderunt, una cum Paulo peregrinantes [a], qui volebat ad populum adire : quoniam « propter ipsum qui persuaserat, et multam turbam « ad Dei cultum traduxerat, seditio facta fuerat. « *Non sciverunt eum*, inquit, *discipuli*. Quin etiam « nonnulli ex Asiarchis qui ei erant amici, miserunt ad eum et suaserunt, ne se theatro daret. Si « qui autem cum iis contendere perrexerint, qui « animum sincerum ei adhibent, qui dicit [b] : *Diligenter serva animam tuam, et ne retro aspexeris*. « Petrus quoque apostolorum **21** princeps eis in « mentem revocetur, qui *jam in custodiam erat conjectus, et traditus quatuor quaternionibus militum* « *ad eum servandum* [c] : qui cum noctu fugisset, et « ex Judæorum manu servatus esset, jussu angeli « Domini : *Facto*, inquit, *die erat non parvus tumultus inter milites, quidnam factum esset Petro*. « *Herodes autem cum eum quæsivisset, et non invenisset, interrogatos custodes jussit suffocari* [d], propter quos nulla culpa in Petrum confertur : licebat enim eis illo viso quod factum fuerat effugere ; sicut et omnes infantes qui erant in Bethlehem [e] et in omnibus ejus finibus, si scivissent « eorum parentes quod erat futurum : qui a crudeli homicida Herode sublati sunt, ut unus qui ab « eo quærebatur infans periret, qui et ipse jussu « angeli Dei effugit, qui celeriter jam cœperat spolia accipere, et acriter præpascere, secundum

[a] *Act.* XIX, 26-30. [b] *Gen.* XIX, 17. [c] *Act.* XII, 4. [d] *ibid.* 18, 19. [e] *Matth.* II, 13—16.

VARIÆ LECTIONES.

[52] πάλιν add. [53*] Παύλου οὐ βουλ. [53**] γινομένη. [54] καὶ add. [55] αὐτοῦ. [56] τῷ λέγοντι om. [56*] καὶ om. [56**] περιβλέψῃ. [57] τετραδύοις. [58] γενόμενον. [58*] ἀγγέλου deest.

(11) *Προσέχουσι τῷ λέγοντι*. Id. cod. ms., προσέχουσι, τῷ λέγοντι πεισθήτωσαν· Σώζων, κ. τ. λ. Recte. Sic enim legendum suadet mox subsequens ὑπομνησθήτωσαν. Huic geminus locus exstat infra sub finem canonis 14.

(12) *Καὶ περὶ τοῦ*. Deest præpositio in eodem ms. Ubi paulo post legitur, καὶ ῥυσθέντος ἐκ χειρὸς τοῦ φονώδους Ἡρώδου καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, κατ' ἐντολ., ut habetur in Act. XII, 11.

(13) Ἀπαγχθῆναι. Id. ms., ἀποκτεῖναι. Textus Act. XII, 19, απαχθῆναι.

« appellationem nominis, quemadmodum scriptum est [a] : *Voca nomen ejus, celeriter spolia, velociter depopulare, eo quod priusquam infans sciat vocare patrem et matrem, capiet potestatem Damasci et spolia Samariæ, coram rege Assyriorum.* Magi ergo ut jam spoliati et prædationibus infestati infantem humiliter et suppliciter adorant, thesauros suos aperientes, et ei offerentes maxime opportuna et magnifica dona, aurum et thus et myrrham [b], ut regi et Deo et homini : unde ad regem Assyrium non amplius reverti voluerunt, a Providentia vetiti. *Divinitus* enim *admoniti*, inquit, *in somnio ne reverterentur ad Herodem, per aliam viam regressi sunt in regionem suam.* Unde cum vidisset sanguinolentus Herodes se a magis illusum, valde fuit commotus. *Et mittens*, inquit, *interfecit omnes infantes qui erant in Bethlehem et in omni ejus confinio, a bimatu et infra, juxta tempus quod a Magis diligenter didicerat* [c]. Cum quibus, et alium prius natum infantem, cum interfecturus quæsivisset et non invenisset, patrem ejus Zachariam interfecit inter templum et altare, cum effugisset filius cum matre Elisabeth. Unde nec ullo modo reprehenduntur. »

A « Κυρίου ἐξέφυγεν (14), ἤδη ἀρξάμενον ταχέως [58**] σκυλεύειν καὶ ὀξέως προνομεύειν, κατὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματος, καθὼς γέγραπται· *Κάλεσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνόμευσον, διότι πρὶν ἢ* [58***] *γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δαμασκοῦ, καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας ἔναντι βασιλέως Ἀσσυρίων.* Οἱ γοῦν μάγοι, ὡς ἤδη σκυλευθέντες καὶ προνομευθέντες, ὑποτεταγμένως καὶ τιμητικῶς προσκυνοῦσι τῷ παιδίῳ [59], ἀνοίγοντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν καὶ προσφέροντες αὐτῷ καιριώτατα καὶ πρεπωδέστατα [60] δῶρα, χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν, ὡς βασιλεῖ καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώπῳ· ὅθεν οὐκέτι πρὸς τὸν Ἀσσύριον βασιλέα ἠξιώθησαν ὑποστρέψαι, συνεργούμενοι ὑπὸ τῆς B Προνοίας· *Χρηματισθέντες* γάρ, φησί, *κατ' ὄναρ μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.* Ὅθεν [61] ἰδὼν ὁ αἱμοβόρος Ἡρώδης ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν. *Καὶ ἀποστείλας*, φησίν, *ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν Μάγων.* Μεθ' ὧν καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ γεννηθὲν ἕτερον παιδίον ζητήσας ἀποκτεῖναι, καὶ μὴ εὑρὼν, τὸν πατέρα αὐτοῦ Ζαχαρίαν ἐφόνευσε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐκφυγόντος τοῦ παιδὸς [61*] μετὰ τῆς μητρὸς Ἐλισάβετ· ἀφ' ὧν οὐδεμίαν μέμψιν ἔχουσιν [62] (15). »

BALS. Si qui autem, inquit, relictis suis facultatibus secesserunt, ne detenti in periculum vocentur, ut qui forte non possint ad finem usque in confessione persistere, propter tortorum sævitiam, non culpabuntur, etiamsi alii detenti sunt propter ipsos. Et adducit in exemplum ejus rei gratia, Gajum et Aristarchum, qui pro Paulo detenti fuerunt : milites qui Petrum servabant : infantes qui ab Herode interfecti sunt propter Christum : et venerabilis sanctique Præcursoris patrem Zachariam.

C ΒΑΛΣ. Εἰ δέ τινες, φησὶ, κατέλιπον τὰς περιουσίας αὐτῶν καὶ ἀνεχώρησαν, ἵνα μὴ κατασχεθέντες κινδυνεύσωσιν, ἴσως μὴ δυνάμενοι μέχρι τέλους ἐμμεῖναι τῇ ὁμολογίᾳ διὰ τὴν τῶν κολαζόντων ἀπήνειαν, οὐκ ἐγκληθήσονται, κἂν καὶ ἕτεροι κατεσχέθησαν δι' αὐτούς. Καὶ παράγει χάριν τούτου εἰς παράδειγμα τὸν Γάϊον καὶ τὸν Ἀρίσταρχον, τοὺς ἀντὶ Παύλου κατασχεθέντας· τοὺς στρατιώτας τοὺς φυλάττοντας τὸν Πέτρον· τὰ νήπια τὰ παρὰ τοῦ Ἡρώδου ἀναιρεθέντα διὰ τὸν Χριστόν· καὶ τὸν τιμίου καὶ ἁγίου Προδρόμου πατέρα Ζαχαρίαν.

ZONAR. Si qui autem, inquit, suas reliquerunt possessiones ac secesserunt, ne detenti periclitarentur, quia forte ob tortorum sævitiam in confessione ad finem usque persistere haud possint, etiamsi ipsorum causa alii detenti ac pœnis affecti fuerint, minime sunt accusandi. Rursumque exemplum ex apostolicis Actis adducit, dicens Ephesi quoque pro Paulo comprehensos fuisse Gajum et Aristarchum; nec tamen ob id accusatum Paulum : neque Petrum ab angelo e custodia eductum, cum is quidem effugit periculum; qui vero illum custodiebant milites, ob illum supplicio affecti sunt. Mox aliud quoque exemplum ex Evangelio adhibet, eorum qui ab Herode interfecti sunt puerorum;

ΖΩΝΑΡ. Εἰ δέ τινες, φησὶ, κατέλιπον τὰς περιουσίας αὐτῶν καὶ ἀνεχώρησαν, ἵνα μὴ κατασχεθέντες κινδυνεύσωσιν, ἴσως μὴ δυνάμενοι μέχρι τέλους ἐμμεῖναι τῇ ὁμολογίᾳ διὰ τὴν τῶν κολαζόντων ἀπήνειαν, οὐκ ἐγκληθήσονται, οὐδὲ εἰ δι' αὐτοὺς ἕτεροι κατεσχέθησαν καὶ ἐκολάσθησαν. Καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν Πράξεων ἐπάγει παράδειγμα λέγων, ὅτι καὶ ἐν D Ἐφέσῳ ἀντὶ τοῦ Παύλου συνηρπάγησαν Γάϊος καὶ Ἀρίσταρχος· ἀλλ' ὁ Παῦλος διὰ τοῦτο οὐκ ᾐτιάθη· οὔτε ὁ Πέτρος ὑπὸ ἀγγέλου τῆς φυλακῆς ἐκβληθείς, ὅτε ἐκεῖνος μὲν διέδρα τὸν κίνδυνον, οἱ δὲ φυλάσσοντες αὐτὸν στρατιῶται δι' ἐκεῖνον ἐκολάσθησαν. Καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου ὑποδείγματι κέχρηται τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου ἀναιρεθεῖσι παισί· δι' ἃ, φησίν, οὐκ

[a] *Isa.* VIII, 3, 4. [b] *Matth.* II, 11-13. [c] *ibid.* 16.

VARIÆ LECTIONES.

[58**] ὀξέως. [58***] ἢ om. [59] τὸ παιδίον. [60] καιριώτερα καὶ πρεπωδέστερα. [61] ἔνθεν. [61*] παιδίου. [62] ἐφ'... ἔσχον.

(14) *Ἐξέφυγεν.* Ms., ἐξέφυγε· μεθ' ὧν καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ γεννηθὲν παιδίον, κ. τ. λ., sub finem canonis. Reliqua intermedia desunt in codice. Neque sane Balsamon et Zonaras ea legisse videntur.

(15) *Ἀφ' ὧν ... ἔχουσιν.* Ms., ἐφ' ᾧ ... ἔσχον.

A ἠτιάθη ὁ Κύριος· καὶ τῆς Ἐλισάβετ φυγούσης μετὰ Ἰωάννου, καὶ παραφυλαξάσης αὐτὸν, ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ζαχαρίας ἀνῃρέθη, τὸν υἱὸν ἀπαιτούμενος, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης διὰ τοῦτο οὐκ ἠτιάθη.

quam ob rem, inquit, haud accusatus est Dominus. Cumque fugisset Elisabeth cum Joanne, ipsumque servasset, interfectus est Zacharias, a quo efflagitabatur puer, neque id Joanni crimini est datum.

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

« Εἰ δέ τινες βίαν πολλὴν καὶ ἀνάγκην πεπόνθασι, « χάνον [62*] λαβόντες ἐν τῷ στόματι καὶ δεσμοὺς, καὶ « ἐπιμείναντες καρτερῶς τῇ διαθέσει τῆς πίστεως, « καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν [62**] καῆναι προσαγομένας [63] « ἄκοντι (16) τῷ ἀνιέρῳ θύματι· ὥσπερ οὖν ἔγραψάν « μοι οἱ ἀπὸ τῆς φυλακῆς τρισμακάριοι μάρτυρες περὶ « τῶν ἐν Λιβύῃ, καὶ ἕτεροι δὲ συλλειτουργοί· οἱ τοιοῦ« τοι, συμμαρτυρούντων αὐτοῖς [64] μάλιστα καὶ τῶν « ἄλλων ἀδελφῶν [65], δύνανται εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ « ταχθέντες ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς, ὡς καὶ οἱ κατα- B « νεκρωθέντες ἐν ταῖς πολλαῖς βασάνοις, καὶ μηκέτι « ἐξισχύσαντες λαλῆσαι ἢ φθέγξασθαι ἢ κινηθῆναι « εἰς τὸ ἀντιστῆναι τοῖς εἰς μάτην βιαζομένοις [66]· « οὐδὲ γὰρ συγκατέθεντο τῇ βδελυρίᾳ αὐτῶν, ὥσπερ« οὖν παρὰ συλλειτουργῶν πάλιν ἤκουσα (17). Ταχθή« σεται δὲ ἐν [66*] τοῖς ὁμολογηταῖς καὶ πᾶς ὁστισοῦν « κατὰ Τιμόθεον πολιτεύεται, πειθόμενος καὶ αὐτὸς « τῷ λέγοντι· *Δίωκε* [66**] *δικαιοσύνην, εὐσέβειαν,* « *πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονὴν, πραότητα* [66***]· « *ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως· ἐπι*« *λαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς εἰς ἣν ἐκλήθης,* « *ὁμολογήσας* [66****] *τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον* « *πολλῶν μαρτύρων.* »

22 CANON XIV.

« Si qui autem vim multam et necessitatem passi « sunt, quique et in ore ferrum et vincula accepe« runt, et propter bonam fidei affectionem, suas « quoque manus uri fortiter pertulerunt, ad pro« fanum sacrificium eis invitis adductas. Quemad« modum igitur mihi scripserunt ex custodia bea« tissimi martyres de iis qui sunt in Libya, et alii « etiam in sacris comministri; ii simul testificanti« bus reliquis quoque fratribus, possunt esse in « sacro ministerio inter confessores collocati, ut « et qui in multis tormentis fortificati fuerint, non « amplius potuerint, vel loqui, vel dicere, vel mo« veri, ut resisterent iis qui vim frustra affere« bant. Neque enim eorum improbitati assensi sunt. « Quemadmodum ergo a comministris rursus au« divi, annumerabuntur inter confessores; et qui« cunque secundum Timotheum vitam instituit, « parens ei quoque qui dicit [a]: *Persequere justi*« *tiam, pietatem, fidem, dilectionem, tolerantiam,* « *lenitatem : certa pulchrum certamen fidei : appre*« *hende vitam cœlestem in quam vocatus es ; et con*« *fessus coram multis testibus confessionem.* »

C ΒΑΛΣ. Τοὺς ἀπὸ βίας τυραννικῆς δόξαντας φαγεῖν κρέας ἐκ τῶν εἰδωλοθύτων, ἢ πιεῖν οἶνον ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν σπονδῶν (τυχὸν γὰρ κατὰ γῆς οἱ τυραννοῦντες θέμενοι τούτους, καὶ χάνους, ἤτοι σιδήρια βαλόντες εἰς τὰ στόματα αὐτῶν, ὥστε διόλου εἶναι ἠνεῳγμένα, ἐπέχεον εἰς τὸν φάρυγγα τούτων οἶνον, καὶ κρέα ἐπέῤῥιπτον, ἢ καὶ ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἀνθρακιὰς μετὰ λιβανωτοῦ θέμενοι, παρεσκεύαζον δῆθεν θύειν αὐτούς), κληρικοὺς μὲν ὄντας, εἶναι καὶ πάλιν ἐν τῷ οἰκείῳ βαθμῷ ὁ κανὼν διορίζεται, ὡς τεταγμένους μετὰ τῶν ὁμολογητῶν· λαϊκοὺς δὲ, λογίζεσθαι ὡς μάρτυρας, διὰ τὸ μὴ κατὰ προαίρεσιν οἰκείαν ποιῆσαι ταῦτα τούτους, μηδὲ συγκαταθέσθαι ὅλως τῇ πράξει· ὥσπερ τοῖς ὁμολογηταῖς συνταχθήσονται καὶ οἱ τῇ τῶν βασάνων ἀνάγκῃ παραλυθέντες τὸν τόνον τοῦ σώματος, καὶ μὴ δυνάμενοι ἀντιστῆναι D τοῖς ἐκχέουσιν εἰς τὰ στόματα αὐτῶν οἶνον ἀπὸ τῶν σπονδῶν. Ἑξῆς δὲ περὶ τῶν διανυόντων τὸ τῆς συνειδήσεως μαρτύριον λέγει, κἀκείνους τοῖς ὁμολογηταῖς συναριθμεῖ.

BALS. Eos qui vi tyrannica visi sunt ex idolothytis carnes comedere, vel ex Græcis libationibus vinum bibere (forte enim iis in terram dejectis, et in eorum ora hamis seu ferramentis injectis, ut semper aperta essent, tyranni in eorum fauces vinum infundebant, et carnes injiciebant, vel etiam in eorum manibus carbonibus cum thure impositis sacrificare cogebant) : si essent quidem clerici, in suo quoque rursus gradu esse decernit canon, ut qui collocati sint cum confessoribus. Laici autem reputentur ut martyres, quod ii hæc sua voluntate non fecerint, nec actioni omnino assensi sint : quemadmodum inter confessores quoque numerabuntur, qui propter tormentorum necessitatem dissoluta corporis firmitate, non valentes iis resistere, qui in ora eorum vinum ex libaminibus effundebant. Deinceps autem de iis qui conscientiæ martyrium peragunt, dicit, et illos cum confessoribus connumerat.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τοὺς ἁγίους κολάζοντες μάρτυρας, μετὰ βασάνους πολλὰς ἐπί τινων, βίᾳ τοῖς στόμασιν

ZONAR. Qui sanctos martyres suppliciis divexabant, post tormenta multa nonnullis per vim adhi-

[a] *I Tim.* VI, 11, 12.

VARIÆ LECTIONES.

[62*] χάμον. [62**] αὐτῶν om. [63] προσαγομένων. [64] αὐτοῖς om. [65] καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν λοιπῶν. [66] ἐκβιαζομένοις. [66*] ταχθήσονται ἐν. [66**] add. δέ. [66***] προσπάθειαν. [66****] καὶ ὡμολόγησας.

(16) *Τῆς πίστεως ... ἄκοντι*. Ms., τῆς πίστεως, ὡς καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν καῆναι, προσαγόμενοι ἄκοντες. Et mox, ἐν τῇ Λιβύῃ.

(17) *Παρὰ συλλειτουργῶν ἤκουσα*, κ. τ. λ. Ms., παρὰ συλλειτουργῶν πάλιν ἤκουσα, ταχθήσεται ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς, καὶ πᾶς, κ. τ. λ. (Bene ms., παρὰ συλλειτουργῶν πάλιν ἤκουσα, quippe quia paulo superius dixerit sanctus Pater, ἔγραψάν μοι... συλλειτουργοί. EDIT.)

bita, in ora illorum vinum infundebant ex libationibus, vel etiam ex idolo mactatis carnibus quidpiam illorum ori inserebant, ac thura ipsorum manibus injicientes, ipsos ad aram trahebant, et per vim comprehensis illorum manibus, aut thura aræ superfundebant; aut etiam carbones cum thure imponebant ipsorum manibus, ut ardoris cruciatum minime ferentes, thus cum carbonibus in aram effunderent; ab eisdem nempe detinebantur. Ejusmodi in sacro ministerio censeri posse affirmat, vel potius in confessorum ordine collocari. Neque enim sua sponte vel degustabant libationes, vel thus imponebant aræ, sed vi coacti, ratione illorum actioni minime consentiente: quemadmodum et quibus tormentorum necessitate resolutus fuerat vigor corporis, ut nec moveri nec loqui possent, nec vinum libationum in ora ipsorum per vim injicientibus obsistere, ii quoque locum inter confessores obtinebunt. Disserit autem mox de iis qui conscientiæ martyrium peragunt, ac eos quoque in confessorum numero locat.

23 CANON XV.

« Non reprehendet nos quispiam, quartam et « sextam feriam observantes, in quibus nobis jeju- « nare secundum traditionem cum ratione præce- « ptum est. Quartam quidem propter initum a « Judæis consilium de proditione Domini: sextam « autem, quod ipse pro nobis passus sit. Diem enim « Dominicum lætitiæ diem agimus, quod in eo re- « surrexerit: in quo nec genua quidem flectere ac- « cepimus. »

BALS. Consequenter sexagesimo quarto canoni apostolico, qui decernit non esse nobis jejunandum Sabbatis, præter unum Sabbatum, magnum scilicet; et sexagesimo nono qui valde punit eos qui sacra Quadragesima non jejunant, omnique quarta et sexta feria, præsens quoque decernit.

ZONAR. Semper, inquit, quarta et sexta cujuslibet hebdomadæ feria jejunandum: nec nos quisquam jejunantes reprehendet: causasque subjungit. Dominica vero die non est jejunandum, quippe quæ sit gaudii ob Domini resurrectionem. Neque vero, inquit, in ea genua flecti oportere accepimus. Observandum igitur verbum illud, *accepimus*, et illud, *nobis ex traditione præceptum est*. Nam hinc quoque apparet inveteratam consuetudinem pro lege fuisse acceptam. Magnus porro Basilius causas quoque adnectit, ob quas Dominica die, et a Paschate ad Pentecostem usque, genua flectere vetitum est. Lege et sexagesimum sextum apostolicum canonem et sexagesimum nonum.

αὐτῶν ἐνέχεον οἶνον ἐκ τῶν σπονδῶν, ἢ καὶ ἐκ τῶν εἰδωλοθύτων κρεῶν ἐνέβαλον εἰς τὸ στόμα αὐτῶν, καὶ ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἐπιτιθέντες λιβανωτὸν, εἷλκον αὐτοὺς ἐπὶ τὸν βωμὸν, καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν κρατοῦντες βίᾳ, τὸν λιβανωτὸν ἐπέχεον τῷ βωμῷ, ἢ καὶ ἄνθρακας μετὰ λιβανωτοῦ ταῖς παλάμαις αὐτῶν ἐπετίθουν, ἵνα μὴ φέροντες τὴν ὀδύνην τὴν ἐκ τῆς καύσεως ἐπιχέωσι τὸν λιβανωτὸν σὺν τοῖς ἄνθραξι τῷ βωμῷ· κατείχοντο γὰρ παρ' αὐτῶν. Τοὺς τοιούτους φησὶ δύνασθαι εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ἢ μᾶλλον καὶ ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς τετάχθαι· οὐ γὰρ οἰκεία προαιρέσει ἢ τῶν σπονδῶν ἐγεύσαντο, ἢ τὸν λιβανωτὸν ἐπέβαλον τῷ βωμῷ, ἀλλ' ἢ βίᾳ, τοῦ λογισμοῦ αὐτῶν τῇ πράξει μὴ συγκατατιθεμένου. Ὥσπερ καὶ οἱ τῇ τῶν βασάνων ἀνάγκῃ παραλυθέντες τὸν τόνον τοῦ σώματος, ὡς μήτε κινηθῆναι δύνασθαι, μήτε φθέγξασθαι, καὶ ἀντιστῆναι τοῖς βίᾳ εἰς τὰ στόματα αὐτῶν ἐκχέασι τὸν οἶνον τῶν σπονδῶν, κἀκεῖνοι τοῖς ὁμολογηταῖς συνταχθήσονται. Ἑξῆς δὲ περὶ τῶν διανυόντων τὸ τῆς συνειδήσεως μαρτύριον λέγει, κἀκείνους τοῖς ὁμολογηταῖς συναριθμῶν.

ΚΑΝΩΝ ΙΕ' (18).

« Οὐκ ἐγκαλέσει τις ἡμῖν παρατηρουμένοις τε- « τράδα καὶ παρασκευὴν, ἐν αἷς καὶ νηστεύειν ἡμῖν « κατὰ παράδοσιν εὐλόγως προσετέτακτο. Τὴν μὲν « γὰρ τετράδα (19) διὰ τὸ γενόμενον συμβούλιον ὑπὸ « τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ τοῦ Κυρίου· τὴν « δὲ παρασκευὴν, ὅτι αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθε [17]. « Κυριακὴν δὲ χαρμοσύνης ἡμέραν ἄγομεν διὰ τὸν « ἀναστάντα ἐν αὐτῇ, ἐν ᾗ οὐδὲ γόνατα κλίνειν « παρειλήφαμεν. »

ΒΑΛΣ. Ἀκολούθως τῷ ξδ' ἀποστολικῷ κανόνι, τῷ διοριζομένῳ μὴ νηστεύειν ἡμᾶς κατὰ τὰ Σάββατα, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου Σαββάτου, τοῦ μεγάλου δηλαδή· καὶ τῷ ξθ' κανόνι, τῷ κολάζοντι μεγάλως τοὺς μὴ νηστεύοντας τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν, καὶ κατὰ πᾶσαν τετράδα καὶ παρασκευὴν, καὶ ὁ παρῶν κανὼν διατάττεται.

ΖΩΝΑΡ. Ἀεί φησι τὰς τετράδας καὶ τὰς παρασκευὰς ἑκάστης ἑβδομάδος νηστεύειν· καὶ οὐκ αἰτιάσεταί τις ἡμᾶς νηστεύοντας· καὶ τὰς αἰτίας προστίθησιν. Τὴν δὲ Κυριακὴν νηστεύειν οὐ δεῖ, χαρμόσυνον οὖσαν διὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν· οὐδὲ γόνυ κλίνειν ἐν αὐτῇ, φησὶ, παρειλήφαμεν. Σημειωτέον οὖν τὸ *παρειλήφαμεν*, καὶ τὸ *κατὰ παράδοσιν ἡμῖν προστέτακται*. Κἀντεῦθεν γὰρ φαίνεται, ὅτι τὸ ἐπὶ μακρὸν κρατῆσαν ἔθος ἀντὶ νόμου λελόγισται. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος καὶ τὰς αἰτίας προστίθησι, δι' ἃς ἀπηγόρευται κλίνειν ἐν Κυριακῇ γόνυ καὶ ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ξς' ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ ξθ'.

VARIÆ LECTIONES.

[17] διὰ τὸ πεπονθέναι αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν.

(18) *Κανὼν ιε'*. In ms. regio 2038 præfigitur hic titulus huic canoni: *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ Πάσχα*. HARDOUIN.

(19) *Τὴν μὲν γὰρ τετρ.* Cotelerius ad *Const. apost.* lib. II, cap. 59, hunc canonem ex regiis mss. ita complet ac restituit: Τὴν μὲν τετράδα διὰ τὸ γενόμενον συμβούλιον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ τοῦ Κυρίου· τὴν δὲ παρασκευὴν, διὰ τὸ πεπονθέναι αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν· τὴν γὰρ Κυριακὴν χαρμοσύνης ἡμέραν ἄγομεν διὰ τὸν ἀναστάντα ἐν αὐτῇ· ἐν ᾗ οὐδὲ γόνατα κλίνειν παρειλήφαμεν. Atque ita pariter ex laudato regio codice 2038 et aliis locum supplevit Harduinus.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ

Περὶ τῶν ἐν τῇ καταδρομῇ τῶν βαρβάρων εἰδωλόθυτα φαγόντων ἢ ἕτερά τινα πλημμελησάντων.

EPISTOLA CANONICA

SANCTI GREGORII

ARCHIEPISCOPI NEOCÆSARIENSIS

QUI THAUMATURGUS DICTUS EST

De iis qui in barbarorum incursione idolothyta comederant, et alia quædam peccata commiserant.

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Οὐ τὰ βρώματα (32) ἡμᾶς βαρεῖ, ἱερώτατε A Πάππα, εἰ ἔφαγον οἱ αἰχμάλωτοι ταῦτα ἅπερ παρετίθεσαν αὐτοῖς οἱ κρατοῦντες αὐτῶν, μάλιστα ἐπειδὴ εἷς λόγος παρὰ πάντων, τοὺς καταδραμόντας τὰ ἡμέτερα μέρη βαρβάρους εἰδώλοις μὴ τεθυκέναι. Ὁ δὲ Ἀπόστολός φησι· *Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει.* Ἀλλὰ καὶ ὁ Σωτὴρ ὁ πάντα καθαρίζων τὰ βρώματα, *Οὐ τὸ εἰσπορευόμενον*, φησὶ, *κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον.* Καὶ τὸ τὰς αἰχμαλώτους γυναῖκας διαφθαρῆναι ἐξυβριζόντων τῶν βαρβάρων εἰς τὰ σώματα αὐτῶν. Ἀλλ' εἰ μὲν καὶ πρότερον κατέγνωστό τινος ὁ βίος πορευομένου ὀπίσω ὀφθαλμῶν τῶν ἐκπορνευόντων κατὰ τὸ γεγραμμένον, δηλονότι ἡ πορνικὴ ἕξις ὕποπτος καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς B αἰχμαλωσίας. Καὶ οὐ προχείρως δεῖ ταῖς τοιαύταις

[1] I Cor. vi, 13. [2] Matth. xv, 11.

24 CANON I.

« Non cibi nos gravant, sanctissime Papa, si captivi ea comederint, quæ qui in eos dominium obtinent, eis apposuerunt; maxime quando una de omnibus fama est, barbaros qui in nostras regiones incursiones fecerunt, idolis non sacrificasse. Dicit autem Apostolus: *Escæ ventri, et venter escis; Deus autem et hunc et has destruet* [1]. Sed Servator quoque omnes cibos mundans: *Non quod intrat*, inquit, *coinquinat hominem, sed quod egreditur* [2]. Et hoc quoque, quod captivæ mulieres corruptæ fuerunt, barbaris earum corporibus insolenter abutentibus. Sed si prius quoque damnata vita fuerat, procul ab oculis abeuntibus fornicatoribus, ut scriptum est, fornicarius scilicet habitus est etiam tempore captivitatis suspectus. Et non oportet facile orationibus cum ejusmodi communicare. Sed siquidem aliqua quæ in

(32) *Οὐ τὰ βρώματα.* In codice Amerbachiano ad hunc canonem hæc observantur: Σημείωσαι τὴν κανονικὴν ἐπιστολὴν ταύτην, διὰ τοὺς μιαροφαγήσαντας ἐν αἰχμαλωσίᾳ, καὶ μὴ φαγόντας εἰδωλόθυτα. Ἴσως γὰρ εἴπῃς εἶναι διαφορὰν εἰδωλοθύτων καὶ ἄλλων βρωμάτων ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν βιβρωσκομένων. Ὡσαύτως σημείωσαι τὴν ἐπιστολὴν διὰ τὰς ἑκοντὶ συναπτομένας τοῖς Ἀγαρηνοῖς. Καθ' ἑκάστην γὰρ γίνεται τοῦτο εἰς τὰς τῶν Τούρκων προνοίας καὶ εἰς τὴν χώραν Ἰβηρίας. *Nota hanc canonicam epistolam, propter eos qui in captivitate comederunt polluta, et idolothyta non comederunt. Aliquid enim discriminis forsitan dices esse inter idolothyta et alios cibos ab hæreticis comesos. Itidem nota epistolam, propter eas quæ Agarenis sponte conjunguntur. Hoc enim in Turcarum provinciis et Iberiæ regione in dies factum est.* BEVEREG.

« summa continentia vixerit, et puram ab omnique A « suspicione alienam priorem vitam ostenderit, « nunc vi et necessitate ad probrum contumeliamve « lapsa sit; habemus exemplum quod est in Deu- « teronomio, de adolescentula, quam homo in agro « invenit, et ea vi compressa cum ipsa dormiit : « *Adolescentulæ*, inquit, *nihil facietis. non est adole-* « *scentulæ peccatum mortis : quia quemadmodum si* « *quis homo adversus proximum suum insurrexerit,* « *et ipsius animam morte affecerit, sic hæc res est ;* « *adolescentula exclamavit, et non erat qui ei opem* « *ferret* [a]. Hæc quidem certe ita se habent. »

Bals. Sanctus interrogatus quid oporteat fieri Christianis, qui a barbaris capti sunt, et quæ ipsis ab eis apponebantur idolothyta comederunt; respon- B dit : Hi cibi non gravant, id est, non grave damnum afferunt; et maxime quod unus est sermo apud omnes, sive quod omnes dicunt, idolis non sacrificasse barbaros, qui in nostra incursiones fecere. Adducit autem et ex Apostolo et ex Evangelio sententias. Ex Apostolo quidem : *Escæ ventri, et venter escis; Deus autem et eum et has destruet*. Qui quidem locus apostolicus loquitur de repletione et ingluvie : et escas quidem nominat ea quæ sunt supervacanea, ac delicias; ventrem autem, voracitatem dixit, non vero ventriculum. Per hæc autem dicit Apostolus, quod exsaturatio et luxus ad ingluviem pertinet, sed neque ad Deum deducit : luxui autem ingluviei vitium familiare redditur, et alterum alteri servit. Deus autem ea otiosa et inefficacia efficiet, ut nulli C ab eis lædantur. Ex Evangelio autem usus est verbis Evangelii quæ dicunt : *Quod intrat per os, non coinquinat hominem*. Deinde de captivis quoque mulieribus, quibus barbari stuprum intulerunt : et dicit, quod si prima quidem eorum vita esset condemnata, suspectas eas facit fornicarius habitus etiam tempore captivitatis. Et propterea non oportet facile cum eis orare, sed postquam pœnis videlicet impositis se submisissent. Est autem habitus longa consuetudo, quæ tempore quoque confirmata est, quæ ad naturam etiam similitudine quam proxime accedit. Quare quæ tales non sunt, violatæ, non peccarunt. Exemplo autem usus est lege quæ in Deuteronomio habetur, de virgine cui in solitu- D dine per vim probrum illatum est. Et quæ quidem ad canonem spectant in his consistunt. Videtur autem sanctus ex eo quod dixit, non inferri grave damnum **25** iis qui idolothyta comederunt, eis a barbaris apposita, et ex eo quod dicit, omnes plene compertum habere, barbaros idolis non sacrificasse, et ex eo quod utitur dictis apostolicis quæ de luxu et ingluvie disserunt, similiter et evangelicis, quæ eadem tractant, non fecisse simplicem responsionem, sed quæ dividitur in eos qui idolothyta per delicias sua sponte comederunt; in eos qui vi a barbaris coacti comederunt; in eos qui propter naturæ

« κοινωνεῖν τῶν εὐχῶν. Εἰ μέντοι τις ἐν ἄκρᾳ σω- « φροσύνῃ ζήσασα, καὶ καθαρὸν καὶ ἔξω πάσης ὑπο- « νοίας ἐπιδεδειγμένη βίον τὸν πρότερον, νῦν περι- « πέπτωκεν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης ὕβρει, ἔχομεν πα- « ράδειγμα τὸ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ τὸ ἐπὶ τῇ νεά- « νιδι, ἣν ἐν τῷ πεδίῳ εὗρεν ἄνθρωπος, καὶ βιασάμε- « νος αὐτὴν, ἐκοιμήθη μετ' αὐτῆς· *Τῇ νεάνιδι οὐ* « *ποιήσετε*, φησὶν, *οὐδέν· οὐκ ἔστι τῇ νεάνιδι* « *ἁμάρτημα θανάτου· ὅτι ὡς, εἴ τις ἀναστῇ ἄν-* « *θρωπος ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ θανατώσῃ* « *αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, οὕτω τὸ πρᾶγμα τοῦτο·* « *ἐβόησεν ἡ νεᾶνις, καὶ ὁ βοηθῶν οὐκ ἦν αὐτῇ.* Ταῦτα μέντοι τοιαῦτα. »

ΒΑΛΣ. Ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος περὶ τοῦ τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς αἰχμαλωτισθέντας παρὰ βαρβάρων, καὶ φαγόντας τὰ παρὰ τούτων αὐτοῖς παρατιθέμενα εἰδωλόθυτα· ἀπελογήσατο ὡς τὰ βρώματα ταῦτα οὐ βαρεῖ, ἀντὶ τοῦ, οὐ βαρεῖαν ἐμποιεῖ βλάβην· καὶ μᾶλλον ὅτι εἷς λόγος παρὰ πάντων, ἤγουν ὅτι πάντες λέγουσι μὴ θῦσαι τοῖς εἰδώλοις τοὺς τὰ ἡμέτερα καταδραμόντας βαρβάρους. Παράγει δὲ καὶ ἐκ τοῦ Ἀποστόλου χρήσεις, καὶ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου· ἐκ μὲν τοῦ Ἀποστόλου τὸ, *Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει.* Ὁ δὴ ἀποστολικὸν χωρίον περὶ πλησμονῆς λέγει καὶ γαστριμαργίας· καὶ βρώματα μὲν, τὰ περιττὰ ὀνομάζει καὶ τὴν τρυφήν· κοιλίαν δὲ τὴν γαστριμαργίαν, ἀλλ' οὐχὶ τὴν γαστέρα. Διὰ δὲ τούτων ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι ἡ ἀδηφαγία καὶ ἡ τρυφὴ τῇ γαστριμαργίᾳ ἀνῆκει, ἀλλ' οὐ πρὸς Θεὸν φέρει· καὶ τῇ τρυφῇ τὸ τῆς γαστριμαργίας πάθος ᾠκείωται, καὶ θάτερον θατέρῳ δουλεύει. Ὁ δὲ Θεὸς ἄπρακτα καὶ ἀργὰ ποιήσει ταῦτα, ὥστε μὴ ἐξ αὐτῶν τινας βλάπτεσθαι. Ἐκ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου ἐχρήσατο τοῖς τοῦ Εὐαγγελίου ῥήμασι τοῖς λέγουσιν, ὅτι, *Οὐ τὸ εἰσπορευόμενον κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον*. Εἶτα καὶ περὶ γυναικῶν αἰχμαλώτων αἷς οἱ βάρβαροι συνεφθάρησαν· καί φησιν, ὅτι, εἰ μὲν ὁ πρώην αὐτῶν βίος κατεγνωσμένος ἦν, ὑπόπτους αὐτὰς ποιεῖ ἡ πορνικὴ ἕξις καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας. Καὶ διὰ τοῦτο προχείρως αὐταῖς οὐ συνεύχεσθαι δεῖ, ἀλλὰ μετὰ τὸ δουλεῦσαι δηλαδὴ ἐπιτιμίοις. Ἕξις δέ ἐστιν ἡ μακρὰ συνήθεια καὶ τῷ χρόνῳ παγιωθεῖσα, ἥτις καὶ φύσει προσέοικεν· ὥστε αἱ μὴ τοιαῦται οὐχ ἥμαρτον βιασθεῖσαι. Καὶ παραδείγματι κέχρηται τῇ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ θεσμοθεσίᾳ τῇ περὶ τῆς ὑβρισθείσης παρθένου κατὰ βίαν ἐν ἐρημίᾳ. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Ἔοικε δὲ ὁ ἅγιος ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν μὴ ἐπάγεσθαι βαρεῖαν βλάβην τοῖς φαγοῦσι τὰ εἰδωλόθυτα παρατιθέμενα τούτοις παρὰ τῶν βαρβάρων, καὶ ἀπὸ τοῦ λέγειν πληροφορεῖσθαι πάντας μὴ γενέσθαι τοὺς βαρβάρους εἰδωλοθύτας, καὶ ἀπὸ τοῦ χρήσασθαι τοῖς ἀποστολικοῖς ῥήμασι τοῖς διαλεγομένοις περὶ τρυφῆς καὶ ἀδηφαγίας, ὡσαύτως καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς τὰ αὐτὰ διαλαμβάνουσι, μὴ ἁπλῆν ποιῆσαι τὴν ἀπόκρισιν, ἀλλὰ διαιρουμένην εἰς φαγόντας εἰδωλόθυτα κατὰ τρυφὴν

[a] Deut. XXII, 26, 27.

ἑκόντι, εἰς τοὺς κατὰ βίαν τῶν βαρβάρων φαγόντας A ταῦτα, εἰς τοὺς δι' ἀνάγκην τῆς φύσεως βρῶμα ποιησαμένους αὐτὰ, καὶ εἰς τοὺς βιασθέντας πρὸς τοῦτο παρὰ βαρβάρων, μὴ τεθυκότων τοῖς εἰδώλοις. Ὅθεν καὶ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐδὲ εἷς ἐκ τούτων ἀνεπιτίμητος ἔσται. Οἱ γὰρ διὰ τρυφὴν φαγόντες ταῦτα μείζοσιν ἐπιτιμίοις ὑποβληθήσονται· οἱ δι' ἀνάγκην καὶ ἀποτροφὴν τοῦ σώματος, ὡς μὴ ἔχοντες ἄλλως πῶς ἀποτραφῆναι, ἡττόνως κολασθήσονται. Καὶ οἱ λοιποὶ διὰ τὴν μιαροφαγίαν μετριώτερον ἐπιτιμηθήσονται, ὅτι καὶ ὁ ἅγιος οὐ βαρύ φησιν εἶναι τὸ φαγεῖν εἰδωλόθυτα παρὰ τῶν μὴ θυσάντων τοῖς εἰδώλοις παρατιθέμενα, οὐ μὴν καὶ πάντη ἀκατέγκλητον. Ἐρωτήσει δέ τις ὡς, τοῦ ιδ' κανόνος τοῦ μακαρίου Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος διαλαμβάνοντος τοὺς B κατὰ βίαν τυραννικὴν φαγόντας εἰδωλόθυτα, καὶ τοιουτοτρόπως θύσαντας, μὴ ἐπιτιμᾶσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ εἶναι, κληρικοὺς ὄντας, πῶς ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ διορίζεται τοὺς φαγόντας εἰδωλόθυτα *μὴ βαρέως* βλάπτεσθαι, ὡς ἐκ τούτου ἐκφαίνεσθαι βλάπτεσθαι αὐτοὺς *μετρίως*; Λύσις. Ὁ ἱερομάρτυς Πέτρος ἐν τῷ ιδ' κανόνι αὐτοῦ καὶ περὶ αὐτὸ τὸ φαγεῖν τὰ εἰδωλόθυτα μαρτυρῆσαι τοὺς ἀθλητὰς διαλαμβάνει. Φησὶ γὰρ, ὅτι καὶ χάνος ἐνεβλήθη τῷ στόματι αὐτῶν καὶ αἱ χεῖρες τούτων κατεκάησαν, καὶ ἁπλῶς οὐδ' ὅλως συνέθεντο εἰς τὸ εἰδωλόθυτα φαγεῖν ἢ εἰς τὸ θῦσαι τοῖς εἰδώλοις. Ἡ δὲ παροῦσα κανονικὴ ἐπιστολὴ διαλαμβάνει κατὰ τὰς ἀρχὰς, κατὰ βίαν μὲν φαγεῖν τοὺς αἰχμαλώτους τὰ παρατιθέμενα αὐτοῖς εἰδωλόθυτα, οὐ μὴν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ φαγεῖν τυραννη- C θῆναι, καὶ διὰ τοῦτο θέλει ὡς ὅλως ὑποκύψαντας τῷ θελήματι τοῦ τυράννου, μετρίως τιμωρηθῆναι. Νομίζω δὲ ἐγὼ, ὅτι, ὥσπερ οὐκ ἔστι πάντη ἀνεπιτίμητον τὸ φαγεῖν εἰδωλόθυτα κατὰ βίαν βαρβάρων μὴ ἐπιθυσάντων, οὕτως οὐδὲ τὸ ὑποστῆναι φθορὰν βαρβαρικὴν κατὰ βίαν· καὶ τοῦτο γὰρ μετρίως ἐπιτιμηθήσεται. Κἂν γὰρ καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος φησὶν ἐν βιβλίῳ ξ' τίτλου λη' κεφαλ. ιβ' θέματι ἕκτῳ· Καὶ ἡ παρὰ τοῖς πολεμίοις μοιχευθεῖσα καὶ ὑποστρέψασα κατηγορεῖται παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, οὐ δικαίῳ ἀνδρὸς, εἰ μὴ βίᾳ τοῦτο πέπονθε, καὶ τοιουτοτρόπως συγγινώσκει τὴν βιασθεῖσαν, καὶ τὸν γάμον οὐ διασπᾷ· ἀλλ' ὁ ἐκκλησιαστικὸς νόμος τὴν ὅλως ὑπὸ βαρβάρου μολυνθεῖσαν μὴ καθαρεῦσαι δι' ἐπιτιμίου οὐκ ἀνέξεται. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν ργ' νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυρίου D Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, λέγουσαν περὶ τὸ τέλος ταῦτα· Οὐδαμῶς οὖν θεσπίζομεν ἔτι πρὸς συνάφειαν ἑτέρου, τὸν ἀπείρατον μεμενηκότα τῆς αἰχμαλωσίας ἔρχεσθαι, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀναιρεῖ δὲ ἡ τοιαύτη νεαρὰ τὴν Ἰουστινιάνειον ριζ' νεαρὰν τὴν κειμένην ἐν βίβλῳ κη' τίτλου ζ' καὶ λέγουσαν, Ἔστιν ὅτε λύεσθαι τὸν τοιοῦτον γάμον· πλὴν ἡ τοιαύτη νεαρὰ χώραν ἔχει, ὅταν ἡ αἰχμαλωτισθεῖσα οὐκ ἐμιάνθη παρὰ τῶν βαρβάρων. Τοιούτου δέ τινος γεγονότος, χώραν ἔχουσι τὰ ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ ξ' βιβλίου.

ΖΩΝΑΡ. Βαρβάρων ἐπελθόντων χώραις Ῥωμαϊκαῖς, καὶ ληϊσαμένων αὐτὰς, οἱ παρ' αὐτῶν αἰχμαλωτισθέντες ἐγεύσαντο εἰδωλοθύτων, ἢ καὶ ἄλλων ἀπηγορευμένων βρωμάτων. Ἠρωτήθη οὖν περὶ τούτων

necessitatem eas escas fecerunt, et in eos qui ad hæc vi compulsi sunt a barbaris, qui idolis non sacrificarunt. Unde, ut mihi videtur, nullus eorum ab omni culpa immunis erit. Qui enim propter luxum et delicias comederunt, majoribus pœnis subjicientur; qui propter necessitatem, et corporis nutrimentum, et ut qui non possint aliter nutriri, minus punientur. Reliqui quoque propter esum exsecrabilem mitius punientur, eo quod sanctus quoque dicit non grave esse idolothyta comedere, quæ ab iis apponuntur qui idolis non sacrificarunt: non est tamen ab omni penitus reprehensione alienum. Interrogaverit autem quispiam: Cum XIV canon beati Petri archiepiscopi Alexandrini et martyris contineat, eos qui vi tyrannica compulsi idolothyta comederunt et itidem sacrificarunt, non puniri, sed potius esse etiam in clero, si sint clerici: quomodo decernit præsens hæc epistola, eos qui idolothyta comederunt, *non graviter lædi*: ut ex eo appareat, ipsos *mediocriter* lædi? Solutio. Sanctus martyr Petrus, in XIV suo canone, etiam in ipso immolatorum esu athletas martyres fuisse et testimonium præbuisse perhibet. Dicit enim quod etiam ferramentum in os ipsorum injectum est, et manus eorum ustæ sunt, et, ut semel dicam, ad immolatis vescendum nullo modo consenserunt, nec etiam ad idolis sacrificandum. Præsens autem canonica epistola tractat in principio, captivos quidem apposita sibi idolothyta vi comedisse, sed non etiam eo ipso tempore quo comedebant, tyrannica violentia compulsos fuisse; et ideo vult eos, ut qui omnino tyrannorum voluntati cesserint, moderate puniri. Existimo autem ego, quod quemadmodum idolothyta comedere, a barbaris qui non sacrificarunt, compulsum, non est ab omni reprehensione liberum; ita nec barbaricum stuprum vi perpessum esse: nam hoc quoque modice punietur. Etsi enim lex civilis dicit in lib. LX, tit. 38, c. 12, themate 6: Etiam ea quæ ab hostibus est adulterata, ac reversa, a viro (non rite viro) accusatur, nisi hoc vi passa est, et hoc modo ei cui vis allata est, ignoscitur, nec id et matrimonium dirimit: sed lex ecclesiastica, eam quæ omnino a barbaro polluta est, nisi per pœnam pura sit, non sinet. Lege et cxiii novellam imperatoris domini Leonis Sapientis, quæ hæc in fine prosequitur: Nullo ergo modo decernimus, eum qui captivitatem non expertus mansit, ad alterius conjunctionem venire, et cætera. Hæc autem novella tollit Justiniani CXVII novellam, quæ sita est in libro XXVIII, tit. 7, et dicit, nonnunquam solvi matrimonium: verum hæc novella locum habet, quando captiva a barbaris non est polluta. Si quid autem ejusmodi factum sit, locum habent, quæ sunt in dicto capite LX libri.

ZONAR. Cum in Romanas regiones barbari irruissent, easque fuissent depopulati, qui ab ipsis captivi sunt facti, idolothyta, vel alios quoque cibos vetitos degustarunt. De iis itaque rogatus fuit vir

sanctus, aitque si quæ a dominis ipsis apposita fuerant captivi comederunt, id non gravare, hoc est grave damnum minime afferre; præsertim quod una apud omnes est fama, sive quod omnes idem hoc affirmant, barbaros qui nostras regiones incursionibus vastarunt, nequaquam idolis sacrificasse, ut proinde neque captivi idolothyta comederint. **26** Profert vero cum ex Apostolo, tum ex Evangelio deprompta oracula. Ex Apostolo quidem illud, *Esca ventri, et venter escis*; et quæ sequuntur. Qui sane locus de ingluvie ac helluatione est accipiendus. Ac escæ quidem nomine, supervacaneam cibi copiam, luxumque intelligit: per ventrem autem voracitatem, non ipsum ventriculum. Iudicat igitur his verbis Apostolus, nimiam cibi copiam et luxum ad helluationem perducere, non ad Deum ferre; luxumque plerumque vitium helluationis consequitur, alterumque alteri deservit; Deus autem irrita hæc et cassa reddet, ut nihil ex ipsis damni cuiquam contingat. Videtur porro hic sanctus hoc loco usus apostolicis verbis, ut demonstraret quæ ob luxum ac edacitatem fiunt, damnata esse ac pœnis obnoxia, non item ea quæ vi ac necessitate corporis cogente admittuntur. Proinde etiamsi cibos aliquos vetitos captivi comederint, cum servi essent, ob alterius alimenti inopiam, cibum necessario exigente natura; non est hoc eousque grave, ut et criminis loco ducatur. Ex Evangelio autem usus est illis Domini verbis: *Non quod intrat per os, coinquinat hominem*; et ad eamdem hæc quoque sententiam referuntur. Hinc de mulieribus quoque captivis quæ a barbaris corruptæ sunt, disserit; atque ita pronuntiat: si quidem illarum anteacta vita damnata fuerat, eas etiam captivitatis tempore fornicarius habitus suspectas facit, proindeque haud facile ipsis in precatione communicare oportet, nisi debita videlicet pœnitentiæ tempora expleverint. Est porro habitus, diuturna ac tempore confirmata consuetudo, quæ naturæ similis est, ut propterea ejusmodi mulieres nequaquam vi coactas peccasse putandum sit. Quod si priorem vitam caste ac citra offensionem egerunt, tum abductæ in servitutem ob captivitatem, ex violentia barbarorum contumeliam passæ sunt, immunes sunt a culpa: exemplumque adhibet, quod in Deuteronomii constitutionibus refertur, de virgine vim passa, quam in solitudine quispiam violavit: Non erit, inquit, adolescentulæ peccatum mortis.

ὁ ἅγιος, καί φησιν, ὅτι εἰ ἔφαγον οἱ αἰχμάλωτοι τὰ παρὰ τῶν αἰχμαλωτησάντων αὐτοὺς παρατιθέμενα, τοῦτο οὐ βαρεῖ, ἀντὶ τοῦ, οὐ βαρεῖαν ἐμποιεῖ βλάβην· καὶ μᾶλλον ὅτι εἷς λόγος παρὰ πάντων, ἤγουν ὅτι πάντες τὸ αὐτὸ λέγουσιν, ὅτι οἱ τὰ ἡμέτερα καταδραμόντες βάρβαροι εἰδώλοις οὐκ ἔθυσαν, ὥστε οὐδὲ εἰδωλόθυτα ἔφαγον οἱ αἰχμάλωτοι. Παράγει δὲ καὶ ἐκ τοῦ Ἀποστόλου χρήσεις καὶ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου· ἐκ μὲν τοῦ Ἀποστόλου τὸ, *Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασι*· καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ δὲ χωρίον περὶ πλησμονῆς λέγει καὶ γαστριμαργίας. Καὶ βρώματα μὲν τὰ περιττὰ ὀνομάζει καὶ τὴν τρυφήν· κοιλίαν δὲ τὴν γαστριμαργίαν, ἀλλ' οὐχὶ τὴν γαστέρα. Διὰ δὲ τούτων ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι ἡ ἀδηφαγία καὶ ἡ τρυφὴ τῇ γαστριμαργίᾳ ἀνήκει, ἀλλ' οὐ πρὸς Θεὸν φέρει, καὶ τῇ τρυφῇ τὸ τῆς γαστριμαργίας πάθος ἐφέλκεται, καὶ θάτερον θατέρῳ δουλεύει· ὁ δὲ Θεὸς ἄπρακτα καὶ ἀργὰ ποιήσει ταῦτα, ὥστε μὴ ἐξ αὐτῶν τινὰς βλάπτεσθαι. Ἔοικε δὲ ὁ ἅγιος οὕτως χρήσασθαι τοῖς ἀποστολικοῖς ῥήμασιν ἐνταῦθα, δεικνὺς, ὅτι τὰ κατὰ τρυφὴν καὶ ἀδηφαγίαν γινόμενα διαβέβληνται, καὶ ἐπιτιμίων εἰσὶν ἄξια, οὐ τὰ δι' ἀνάγκην καὶ βίαν σωματικήν· ὥστε κἂν ἔφαγον οἱ αἰχμάλωτοί τινα βρώματα τῶν ἀπηγορευμένων, δοῦλοι ὄντες, δι' ἀπορίαν ἑτέρας τροφῆς, τῆς φύσεως τραφῆναι βιαζομένης, οὐ βαρὺ τοῦτο, ὡς καὶ ἁμάρτημα λογισθῆναι. Ἐκ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου ἐχρήσατο τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασι τοῖς λέγουσιν, ὅτι, *Οὐ τὸ εἰσπορευόμενον κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον*· καὶ ταῦτα δὲ πρὸς τὴν εἰρημένην τείνουσιν ἔννοιαν. Εἶτα καὶ περὶ γυναικῶν φησιν αἰχμαλώτων αἷς οἱ βάρβαροι συνεφθάρησαν. Καὶ δίδωσι γνώμην, ὅτι, εἰ μὲν ὁ πρώην αὐτῶν βίος κατεγνωσμένος ἦν, ὑπόπτους αὐτὰς ποιεῖ ἡ πορνικὴ ἕξις, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας· καὶ διὰ τοῦτο προχείρως αὐταῖς οὐ συνεύχεσθαι δεῖ, ἀλλὰ μετὰ τὸ δουλεῦσαι δηλαδὴ ἐπιτιμίοις. Ἕξις δ' ἐστὶν, ἡ χρονίσασα συνήθεια, καὶ τῷ χρόνῳ παγιωθεῖσα, ἥτις καὶ φύσει προσέοικεν, ὥστε αἱ μὴν τοιαῦται οὐχ ἥμαρτον βιασθεῖσαι. Εἰ δὲ ὁ πρότερος αὐτῶν βίος σώφρων καὶ ἀνεπίληπτος, δουλωθεῖσαι δὲ καὶ διὰ τῆς αἰχμαλωσίας, ἐκ βίας ὑπέμειναν τὴν τῶν βαρβάρων ὕβριν, ἀνέγκλητοί εἰσι. Καὶ παραδείγματι κέχρηται τῇ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ θεσμοθεσίᾳ τῇ περὶ τῆς βιασθείσης παρθένου, ἣν ἐν ἐρημίᾳ ὁ βιασάμενος ἔφθειρε, λεγούσῃ· Οὐκ ἔσται τῇ νεάνιδι ἁμάρτημα θανάτου.

CANON II.

« Gravis est avaritia, nec possunt una epistola proponi Scripturæ, in quibus non solum prædari fugiendum horrendumque prædicatur, sed plura etiam concupiscere, et aliena propter turpe lucrum attingere: et quicunque est ejusmodi, is est a Dei Ecclesia abdicatus. In tempore autem incursionis, in tanto luctu tantisque fletibus, ausos esse aliquos tempus quod omnibus exitium afferebat, existimare esse sibi lucri tempus, est hominum impiorum et Deo invisorum, et quorum improbitati nihil potest adjici. Unde omnes istius

ΚΑΝΩΝ Β'.

« Δεινὴ ἡ πλεονεξία, καὶ οὐκ ἔστι δι' ἐπιστολῆς μιᾶς παραθέσθαι τὰ θεῖα γράμματα, ἐν οἷς οὐ τὸ ληστεύειν μόνον φρικτὸν καὶ φρικῶδες καταγγέλλεται, ἀλλὰ καθόλου τὸ πλεονεκτεῖν καὶ ἀλλοτρίων ἐφάπτεσθαι ἐπὶ αἰσχροκερδείᾳ· καὶ πᾶς τοιοῦτος ἐκκήρυκτος Ἐκκλησίας Θεοῦ. Τὸ δὲ ἐν καιρῷ τῆς καταδρομῆς, ἐν τοσαύτῃ οἰμωγῇ καὶ τοσούτοις θρήνοις τολμῆσαί τινας τὸν καιρὸν τὸν πᾶσιν ὄλεθρον φέροντα νομίσαι ἑαυτοῖς καιρὸν εἶναι κέρδους, ἀνθρώπων ἐστὶν ἀσεβῶν καὶ θεοστυγῶν, οὐδὲ ὑπερβολὴν ἀτοπίας ἐχόντων. Ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιούτους

« ἐκκηρῦξαι, μήποτε ἐφ' ὅλον ἔλθῃ τὸν λαὸν ἡ ὀργὴ καὶ ἐπ' αὐτοὺς πρῶτον τοὺς προεστῶτας, τοὺς μὴ ἐπιζητοῦντας. Φοβοῦμαι γὰρ, ὡς ἡ Γραφὴ λέγει, μὴ συναπολέσῃ ἀσεβὴς τὸν δίκαιον. *Πορνεία γὰρ*, φησὶ, *καὶ πλεονεξία, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. Μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν. Ἦτε γάρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ. Ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε (ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ φωτὸς ἐν πάσῃ ἀγαθωσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ), δοκιμάζοντες τί εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ, καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε· τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν. Τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται.* Τοιαῦτα μὲν ὁ Ἀπόστολος. Ἐὰν δὲ, διὰ τὴν προτέραν πλεονεξίαν τὴν ἐν τῇ εἰρήνῃ γενομένην δίκην τιννύντες, ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς ὀργῆς πάλιν πρὸς τὴν πλεονεξίαν ἐκτραπῶσί τινες, κερδαίνοντες ἐξ αἵματος καὶ ὀλέθρου ἀνθρώπων ἀναστάτων γενομένων ἢ αἰχμαλώτων, πεφονευμένων, τί ἕτερον προσδοκᾷν χρὴ ἢ ὡς ἐπαγωνιζομένους τῇ πλεονεξίᾳ, ἐπισωρεῦσαι ὀργὴν καὶ ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ λαῷ; »

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ καιρῷ της τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς, ἥρπασάν τινες τῶν ὀρθοδόξων τὰ τὴν λεηλασίαν διαφυγόντα τῶν αἰχμαλωτισθέντων πράγματα. Περὶ τούτων οὖν ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος, φησὶν, ὅτι πᾶς πλεονέκτης ἐκκήρυκτός τῆς Ἐκκλησίας ἐστὶν, ἀντὶ τοῦ, ἀπόβλητος καὶ ἀλλότριος. Ἀποκηρύσσεσθαι γὰρ λέγονται οἱ υἱοὶ ὅταν διά τινα αἰτιάματα ἐκ της γονικῆς κληρονομίας ἀλλοτριῶνται. Τὸ δὲ ἐν καιρῷ συμφορᾶς τοιαύτης τολμῆσαί τινα τοιοῦτόν τι κακὸν, καὶ λογίσασθαι κέρδους ἀφορμὴν τὴν τῶν ἀδελφῶν συμφορὰν, ἔργον ἐστὶν ἀνθρώπων ἀσεβῶν καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μισουμένων, καὶ πάσης ἀτοπίας ἐπέκεινα. Ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιούτους ἐκκηρῦξαι ἀντὶ τοῦ, φανερῶς ἐκδιῶξαι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ χωρίσαι τοῦ πληρώματος τῶν πιστῶν· ἵνα μὴ δι' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ ἐπὶ πάντας, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπὶ τοὺς προεστῶτας, μὴ ἐπιζητοῦντας καὶ ἐξετάζοντας τοὺς τοιούτους. Εἶτα ἐπάγει καὶ Γραφικὰς μαρτυρίας, καὶ περὶ τὸ τέλος ἐπιφέρει· Εἰ δέ τινες διὰ πλεονεξίαν γενομένην παρ' αὐτῶν κατὰ τὸν τῆς εἰρήνης καιρὸν κολασθέντες, πάλιν καὶ εἰς τὴν τῶν βαρβάρων ἔφοδον τὰ αὐτὰ ἥμαρτον, οἱ τοιοῦτοι, φησὶν, οὐ μόνον καθ' ἑαυτῶν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ἐφέλκουσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς τοῦ λαοῦ. Τούτων οὕτως ἐχόντων σημείωσαι, ὅτι καὶ ἀπὸ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς ἐφεῖται τοῖς ἐπισκόποις τὰς τῶν πλεονεκτῶν δυναστείας ἀναστέλλειν διὰ ἐπιτιμίων· καὶ τοὺς μὲν ἁρπάζοντας τὰ ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας περιλειφθέντα πράγματα τῶν ὀρθοδόξων διὰ μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν σωφρονίζειν κολάσεων· τοὺς δὲ μὴ τοιούτους ἁρπαγὰς μετριωτέρως ἐπιτιμᾷν· ὥστε ἀπὸ τοιούτων περὶ τοιούτων ὑποθέσεων καὶ λαϊκοὺς ἐνδυνάμως ἵνα δικάσωσιν οἱ ἐπίσκοποι. Πῶς γὰρ ἐπιτιμήσουσι τούτους τῆς ἀληθείας μὴ ἀναφανείσης πρότερον; Τὸ δὲ διὰ πλεονεξίαν ἀποκηρύσσε-

« modi abdicare visum est, ne forte in totum populum ira veniat, et in eos primum qui præsunt, et non inquirunt. Vereor enim, ut ait Scriptura, ne impius justum una secum perdat [1]. *Fornicatio enim*, inquit, *et avaritia, per quæ venit ira Dei in filios inobedientiæ: ne sitis ergo eorum participes. Fuistis enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate (fructus enim lucis est in omni bonitate, et justitia, et veritate), probantes quod sit Deo acceptum: et ne communicate infrugiferis operibus tenebrarum, sed potius etiam redarguite. Quæ enim ab ipsis fiunt clanculum, turpe est vel dicere. Omnia autem a luce convicta manifestantur* [2]. Hæc quidem Apostolus. Si autem qui propter priorem plura habendi cupiditatem, quæ in pace fuit, pœnam dant, in ipso iræ tempore rursus ad avaritiam convertuntur, lucrifacientes ex sanguine et pernicie eversorum hominum, captivorum, interfectorum; quid aliud exspectandum est, quam ut avaritia decertantes iram sibi et universo populo accumulent? »

27 Bals. In tempore incursionis, quidam ex orthodoxis corripuerunt res quæ captivorum deprædationem effugerunt. De his ergo interrogatus sanctus dicit, quod quisquis est avarus, est ab Ecclesia abdicatus, id est, ejectus et alienus. Dicuntur enim abdicati filii quando propter aliqua crimina ab hæreditate paterna alienantur. In tempore autem talis calamitatis audere aliquem facinus ejusmodi, et existimare aliorum calamitatem esse sui lucri occasionem, est impiorum hominum et Deo invisorum et qui omnem improbitatem superant. Unde visum est eos abdicare, pro eo quod est, aperte Ecclesia expellere, et a fidelium multitudine separare: ne propter ipsos Dei ira in omnes veniat, et ante alios in eos qui præsunt, qui ejusmodi homines non inquirunt et examinant. Deinde subjungit etiam testimonia Scripturæ, et circa finem infert: Si qui autem propter suam avaritiam, quæ fuit tempore pacis, puniti, in barbarorum iterum incursione eadem peccaverint, ii, inquit, non solum Dei iram in se attrahunt, sed etiam adversus omnem populum. Hæc cum ita se habeant, nota ex hac præsenti epistola, quod episcopis permittitur avarorum pluraque habendi cupidorum potentiam pœnis impositis coercere: et eos quidem, qui, quæ ex captivitate relicta sunt fidelibus, rapiunt, magnis ecclesiasticis animadversionibus castigare; qui non sunt autem ejusmodi rapaces, mediocriter punire. Quamobrem ex his de hujusmodi causis laicos quoque episcopi rite judicent. Quomodo enim eos punient, si non prius veritas apparuerit? Propter avaritiam autem a fidelium communione aliquem abdicari, magnum est, et væ avaris! Lex vero civilis, eum qui rapit ex incendio vel ex ruina ædium,

[1] Gen. XVIII, 23, 25. [2] Ephes. V, 5-13.

intra annum quidem in quadruplum condemnat: post annum autem in simplum. Et lege primum cap. tit. 20 lib. LX. Similiter autem puniuntur in pœna pecuniaria, qui ab expugnata domo rapiunt. Dicit enim secundum thema cap. 3 ejusdem tituli et libri hæc expresse: Si a domo vel vico qui oppugnatur raptum quid fuerit, legi locus est.

σθαί τινα ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν μέγα ἐστὶ, καὶ οὐαὶ τοῖς πλεονεκτοῦσιν. Ὁ μέντοι πολιτικὸς νόμος τὸν ἁρπάζοντα ἀπὸ ἐμπρησμοῦ ἢ καταπεσούσης οἰκίας εἴσω μὲν ἐνιαυτοῦ εἰς τὸ τετραπλοῦν καταδικάζει· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὸ ἁπλοῦν. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ πρῶτον κεφάλ. τοῦ κʹ τίτλου τοῦ ξʹ βιβλίου. Παρομοίως δὲ κολάζονται κατὰ τὴν χρηματικὴν ποινὴν καὶ οἱ ἀπὸ οἰκίας καταπολεμηθείσης ἁρπάζοντες. Φησὶ γὰρ τὸ δεύτερον θέμα τοῦ γʹ κεφάλ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου ταῦτα ῥητῶς· Κἂν ἀπὸ οἰκίας ἢ κώμης καταπολεμουμένης ἁρπαγῇ τι, χώρα τῷ νόμῳ.

ZONAR. Qua tempestate in martyres populatio exercebatur, nonnulli ex iis qui effugerant, captivorum invasere domos, quæque a barbaris relicta fuerant, diripuere. De his itaque rogatus hic magnus Pater, omnem avaritiam asserit divinis litteris interdictam, nec fieri posse ut quæcunque sacræ paginæ de avaritia disserunt, una epistola comprehendantur. Breviter autem ait avarum quemlibet esse ab Ecclesia abdicatum, hoc est, ejectum et alienum. Abdicari namque dicuntur filii, cum ob aliquod crimen a paterna hæreditate ejiciuntur, omnique cognationis jure privati censentur. Porro calamitatis tempore, cum in luctu homines versarentur, alii quidem captivi ipsimet facti, alii vero ob consanguineos in servitutem abductos, alii denique ob rerum suarum jacturam; ausos fuisse quosdam ejusmodi tempus, lucri sibi occasionem ducere, hominum est impiorum, et Deo invisorum, sive Deo exosorum, quodque omnem superat pravitatem. Placuit itaque ejusmodi homines abdicare, id est, palam extrudere ab Ecclesia, atque a fidelium multitudine segregare, ne propter ipsos ira Dei in omnes descendat, præcipueque in eos qui præsunt, nec in ejusmodi homines inquirunt, aut vindicant. Mox Scripturæ testimonia profert, additque: Si qui ob exacti temporis avaritiam, et quam ante incursionem barbarorum exercuerant, pœnas persolventes, non modo non resipuerunt (hoc vero duplicem sensum admittit, aut enim *pœnas persolventes* intelligit ob supplicium a Deo inflictum, qui ad vindicandum superioris temporis injuriam immiserit barbaros, aut *solventes pœnas*, hoc est, episcopalibus mulctis ob superiorem avaritiam castigati minime resipuerunt), quin potius ipsomet tempore 28 divinæ iracundiæ, ob quam irruere barbari, ipsi se ad avaritiam converterunt, *lucrum sibi comparantes ex sanguine*, et pernicie hominum quorum eversæ fortunæ sunt, vel captivorum qui sunt interfecti; ut autem illud explicaret, lucrum sibi comparantes ex sanguine, subjecit quæ mox sequuntur: Vel enim, inquit, hominum qui in servitutem abducti sunt, quod est pernicies, vel interfectorum hominum bona diripiunt: quid aliud sperandum est, nisi propter avaritiam, sibi ipsis ac universo populo iram accumulare, hoc est, sibi ipsis et populo Dei iracundiam conciliare? Atque exemplum ex antiqua historia adducit, in quo ob unius peccatum plures supplicio affecti sunt.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν μαρτύρων λεηλασίας, τινὲς τῶν διαφυγόντων ἐπῆλθον ταῖς οἰκίαις τῶν αἰχμαλωτισθέντων, καὶ ἥρπασαν τὰ παρὰ τῶν βαρβάρων καταλειφθέντα. Περὶ τούτων οὖν ἐρωτηθεὶς ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ, φησὶν, ὅτι πᾶσα πλεονεξία τῇ θείᾳ Γραφῇ ἀπηγόρευται, καὶ οὐ δυνατὸν ἐν μιᾷ ἐπιστολῇ περιλαβεῖν ὅσα περὶ πλεονεξίας ἡ Γραφὴ διέξεισι· συντόμως δέ φησιν, ὅτι πᾶς πλεονέκτης ἐκκήρυκτος τῆς Ἐκκλησίας ἐστίν· ἀντὶ τοῦ, ἀπόβλητος καὶ ἀλλότριος. Ἀποκηρύσσεσθαι γὰρ λέγονται οἱ υἱοὶ, ὅταν δι' αἰτίαμα τῆς γονικῆς κληρονομίας ἐκβάλλωνται, καὶ ἀλλοτριῶνται τῆς συγγενείας. Τὸ δὲ, ἐν καιρῷ συμφορᾶς, ὅταν ἐθρήνουν οἱ ἄνθρωποι, οἱ μὲν αἰχμαλωτισθέντες, οἱ δὲ διὰ τοὺς οἰκείους εἰς δουλείαν ἠγμένους, οἱ δὲ διὰ τὴν στέρησιν πραγμάτων· τολμῆσαί τινας τὸν τοιοῦτον καιρὸν λογίσασθαι κέρδους καιρὸν, ἀσεβῶν ἐστιν ἀνθρώπων καὶ θεοστυγῶν, ἤγουν ὑπὸ Θεοῦ μισουμένων καὶ πάσης ἀτοπίας ἐπέκεινα. Ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιούτους ἐκκηρύξαι, ἀντὶ τοῦ, φανερῶς ἐκδιῶξαι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ χωρίσαι τοῦ πληρώματος τῶν πιστῶν, ἵνα μὴ δι' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ ἐπὶ πάντας, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπὶ τοὺς προεστῶτας, μὴ ἐπιζητοῦντας καὶ ἐξετάζοντας τοὺς τοιούτους. Καὶ Γραφικὰς μαρτυρίας παράγει, εἶτα ἐπάγει· ὅτι, Ἐάν τινες, διὰ πλεονεξίαν προλαβοῦσαν, καὶ πρὸ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς γενομένην, δίκην τιννύντες, οὐ μόνον οὐκ ἐσωφρονίσθησαν (τοῦτο δὲ διττὴν ἔννοιαν ὑποβάλλει· ἢ γὰρ *δίκην τιννύντες* λέγει ἀντὶ τοῦ, τιμωρούμενοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ ἀδικίας προλαβούσας τοὺς βαρβάρους εἰς τιμωρίαν κινήσαντος· ἢ *δίκην τιννύντες* ἀντὶ τοῦ, δι' ἐπιτιμημάτων ἐπισκόπων κολαζόμενοι διὰ προλαβούσας πλεονεξίας οὐκ ἐσωφρονίσθησαν)· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, δι' ἣν ἐπῆλθον οἱ βάρβαροι, αὐτῆς εἰς πλεονεξίαν ἐκτραπῶσι κερδαίνοντες ἐξ αἵματος ὀλέθρου ἀνθρώπων ἀναστάτων γενομένων, ἢ αἰχμαλώτων πεφονευμένων· τὸ δὲ *ἐξ αἵματος κερδαίνοντες* ἑρμηνεύων, ἐπήγαγε τὰ ἑξῆς· Ἢ γὰρ, φησὶν, ἀνθρώπων εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπαγομένων, ὅπερ ὄλεθρός ἐστιν, ἢ ἀναιρεθέντων ἀνθρώπων πράγματα διαρπάζουσι· τί ἄλλο χρὴ ἐλπίζειν, ἢ διὰ τὴν πλεονεξίαν ἐπισωρεῦσαι ὀργὴν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ λαῷ, ἤγουν ἑλκύσαι τὴν τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἑαυτοὺς καὶ ἐπὶ τὸν λαόν; Καὶ ἐξ ἱστορίας δὲ παλαιᾶς ὑπόδειγμα παρατίθησιν, ὅτι ἑνὸς ἁμαρτήσαντος πολλοὶ ἐκολάσθησαν.

CANON III.

« Annon ecce Achar Zare filius [1] in eo quod

[1] Jos. VII.

ΚΑΝΩΝ Γʹ.

« Οὐχ ἰδοὺ Ἄχαρ ὁ Ζαρὰ πλημμελείᾳ ἐπλημμέ-

« λησεν ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος, καὶ ἐπὶ πᾶσαν συν« αγωγὴν Ἰσραὴλ ἐγενήθη ἡ ὀργή; Καὶ εἷς μό« νος οὗτος ἥμαρτε, μὴ μόνος ἀπέθανεν ἐν τῇ ἁμαρ« τίᾳ αὐτοῦ. Ἡμῖν δὲ πᾶν τὸ μὴ ἡμέτερον, ἀλλὰ « ἀλλότριον, τῷ καιρῷ τούτῳ κέρδος, ἀνάθεμα νενο« μίσθαι προσήκει. Κἀκεῖνος μὲν γὰρ ὁ Ἄχαρ ἐκ « τῆς προνομῆς ἔλαβε· καὶ αὐτοὶ νῦν ἐκ προνομῆς· « κἀκεῖνος μὲν τὰ τῶν πολεμίων, οἱ δὲ νῦν τὰ τῶν « ἀδελφῶν, κερδαίνοντες ὀλέθριον κέρδος. »

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν ὁ ἅγιος ἀποκηρύττεσθαι ἐκ τῶν πιστῶν τοὺς ἁρπάσαντας τὰ τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσι διαφέροντα, καὶ ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς λῃλασίας περιλειφθέντα, καὶ ὅτι διὰ τοὺς οὕτω πολλάκις πταίσαντας καὶ μὴ διορθωθέντας, καὶ εἰς τὸν λαὸν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπισωρευθῇ, ἐπιφέρει πρὸς κατασκευὴν τούτων τὴν ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ γεγραμμένην ἱστορίαν περὶ τοῦ Ἄχαρ. Ἱστορεῖται γὰρ ὡς τοῦ Ἰησοῦ ἐπαγγειλαμένου ἀνατεθειμένα εἶναι τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἀπὸ τῆς Ἱεριχοῦντος σκυλευθησόμενα, ὁ Ἄχαρ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως Ἱεριχοῦντος, γλῶτταν χρυσῆν καὶ ὕφασμά τι ὑφελόμενος, κατέχωσεν αὐτὰ ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ. Ὀργισθέντος δὲ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο, ἡττήθησαν ἐν τῷ πολέμῳ οἱ Ἰσραηλῖται. Ὅτι δὲ ἄδηλος ἦν ἡ αἰτία τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, γέγονε κλῆρος, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸν Ἄχαρ. Κἀκεῖνος, ἀνακρινόμενος, ὡμολόγησε τὸ κλέμμα καὶ τὰ κλαπέντα προσήνεγκε· καὶ ἐλιθοβολήθη αὐτός τε καὶ πάντες οἱ περὶ αὐτὸν, καὶ τὰ ζῶα, καὶ πᾶσα ἡ ὑποσκευὴ αὐτοῦ. Καί φησιν, Ἰδοὺ εἷς ἥμαρτε, καὶ ὑφείλετο ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος τῷ Θεῷ, καὶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνου ἀπώλοντο ἐν τῷ πολέμῳ πολλοὶ ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν· καὶ αὖθις ἡ ἐκδίκησις γέγονεν οὐκ εἰς ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς ἐκείνου. Πρὸς δὲ τὸν ἴσως εἰπόντα διαφορὰν εἶναι τῶν ἀνατεθειμένων τῷ Θεῷ καὶ τῶν διαφερόντων ἰδιώταις, ἀντικαθίσταται ὁ ἅγιος, καὶ κατασκευάζει χείρονα ἐκείνης τῆς πλεονεξίας εἶναι τὴν παροῦσαν ἁρπαγήν· ὅτι τε τὰ ἐν τῷ καιρῷ τῆς λῃλασίας τῶν βαρβάρων περιλειφθέντα πράγματα τῶν ἀδελφῶν, ὡς ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ λογίζονται· καὶ ὅτι κἂν ἰσότητα ἔχωσι τὰ παρὰ τῶν Ἄχαρ ἀποσυληθέντα καὶ τὰ παρὰ τούτων ἁρπαγέντα, διὰ τὸ ἐκ προνομῆς ἤτοι αἰχμαλωσίας καὶ ἀμφότερα ἀποκερδανθῆναι, ἀλλ' ἡ ἐκ τούτων αἰτία μείζων ἐστίν. Ὁ μὲν γὰρ Ἄχαρ τῶν πολεμίων ὑφείλετο· οἱ δὲ νῦν πλεονεκτήσαντες τὰ τῶν ἀδελφῶν ἥρπαζον, τὴν συμφορὰν τούτων κέρδος ὀλέθριον ἡγησάμενοι. Σημείωσαι τὰ παρόντα διὰ τοὺς ἁρπάζοντας τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὰ τῶν μοναστηρίων, καὶ ἁπλῶς διὰ τοὺς ἰδιουμένους πάντα τὰ ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῇ βίβλῳ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ γέγραπται, ὅτι πολιορκῶν ὁ Ἰησοῦς οὗτος τὴν Ἱεριχώ, πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἀνάθεμα ἐπηγγείλατο εἶναι Θεῷ. Ἑαλωκυίας δὲ τῆς πόλεως, ὁ Ἄχαρ, χρυσὸν καί τι ὕφασμα ἀφελόμενος, κατέχωσεν αὐτὰ ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ. Ὀργισθέντος δὲ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο, ἡττήθησαν μετὰ ταῦτα ἐν πολέμῳ οἱ Ἰσραηλῖται, καὶ ἔπεσον πολλοί. Ζητουμένου δὲ αἰτίου τῆς τοῦ Θεοῦ ὀρ-

« dedicatum erat, peccavit : et in omnem Israel « synagogam ira pervenit? Atque hic unus solus « peccavit, sed non solus in suo peccato est mor« tuus. Nobis autem quidquid non nostrum, sed « alienum est, hoc tempore lucrum, Deo dedica« tum esse existimandum est. Nam et ille quidem « Achar ex præda accepit, et ipsi nunc ex præda « accipiunt. Ac ille quidem, ea quæ erant hostium : « qui vero nunc sunt, ea quæ sunt fratrum, pernicioso « lucro lucrifacientes. »

Bals. Cum dixisset sanctus a fidelibus abdicari eos qui rapiunt quæ ad captivos pertinent, et ex barbarica præda relicta fuerunt; et quod propter eos qui sic sæpe lapsi et minime correpti sunt, in populum quoque ira Dei accumulata sit; ad eorum confirmationem inducit Achar historiam in libro Jesu Nave descriptam. Narrat enim quod cum Jesus pronuntiasset omnia Deo esse dedicata spolia, quæ ex Jericho capta essent, Achar postquam urbs Jericho capta esset, aurea lingua et aliqua veste surrepta, ea infodit in suo tentorio. Cum autem Deus propterea succensuisset, in eo bello Israelitæ victi sunt. Quia autem non manifesta erat iræ Dei causa, missa est sors, et cecidit super Achar. Ille autem interrogatus, furtum confessus est, et quæ surrepta sunt, protulit; et lapidibus obrutus est ipse, et omnes sui, et animalia, et tota ejus supellex. Et dicit : Ecce unus peccavit, et ex eo quod Deo dedicatum est, sustulit; et propter illius peccatum, multi perierunt in bello, ex synagoga seu cœtu Israelitarum : et rursus ultio facta est, non in illum solum, sed in omnes suos. Eis autem qui forte dixerant, esse differentiam eorum quæ Deo dedicata fuerant, et eorum quæ ad privatos aliquos pertinent, resistit sanctus; et ostendit hanc rapinam esse illa avaritia deteriorem : et quod eo tempore quo prædæ ab hostibus aguntur, res fratrum relictæ, tanquam Deo dedicatæ reputantur : et quod, quamvis æqualitatem habeant, quæ ab Achar direpta fuere, et quæ ab eis rapta sunt, propterea quod et utraque ex prædatione vel captivitate comparata sunt; eorum tamen culpa major est. Achar enim res hostium abstulit : ii autem quos plura habendi libido nunc invasit, bona fratrum rapuerunt; eorum calamitatem, lucrum perniciosum rati. Nota præsentem canonem propter eos qui res Ecclesiarum et monasteriorum rapiunt, et, ut semel dicam, propter eos qui quæ sunt Deo dedicata, tanquam propria vindicant.

Zonar. Scriptum est in libro Jesu Nave, quod cum obsideret Jesus Jericho, quæcunque in illa erant, Deo dedicata pronuntiavit. Expugnata autem urbe, Achar sublato auro ac quodam indumento, illa in suo tabernaculo defodit. Quam ob causam irato Deo, victi sunt in bello post hæc Israelitæ, multique cecidere. Porro cum divinæ iracundiæ causa quæreretur, missis sortibus Achar est designatus ; ac

is quæstione habita furtum confessus est, eaque quæ furatus fuerat protulit, ipseque cum uxore et liberis, ejusque tabernaculum, et jumenta **29** lapidibus obruta sunt. Ecce igitur, inquit, unus peccavit, perierruntque in bello Israelitæ multi, ac illi omnes. Amplificat porro hic magnus Pater illius temporis avaritiam, ac utrumque comparans, crimen hoc gravius quam quod ab Achar admissum est demonstrat. Ex præda siquidem, inquit, Achar ea sustulit quæ furatus est, ac isti pariter ex præda : cæterum ille res hostium rapuit, hi vero fratrum; quod gravius malum efficit. Infert dein le, quippe dicentibus quibusdam se hæc invenisse projecta, eum nemo forte illa sibi assereret, neque quorum essent novisse; ac ipsis quæ in Deuteronomio et Exodo habentur opponit, ac dicit; eis qui ejusmodi loquebantur sic ait Pater :

CANON IV.

« Nemo seipsum seducat, neque tanquam invenerit : neque enim fas est ei qui invenit lucrifacere. Dixit enim Deuteronomium : *Viso fratris tui vitulo, et ove errante in via, ea ne despexeris, sed ea restitutione restitues fratri tuo. Sin autem frater tuus ad te non approximet, neque ipsum noveris, coges ea et apud te erunt, donec ea frater tuus quæsierit, et reddes ea ; et sic facies de ejus asino, et sic facies de ejus veste ; et sic facies post omnem perditionem fratris, quæcunque ipsi perierint, et tu ea inveneris* [1]. Hæc Deuteronomium. In Exodo autem, non solum si quis res fratris, sed etiam inimici invenerit, *Restitutione*, inquit, *restitues ipsa domui domini ipsorum* [2]. Si autem ab eo qui in pace et in otio delicate vitam transfigit, nec de suis est sollicitus, sive frater sit, sive inimicus, non licet lucrari; quanto magis ab eo qui rebus adversis premitur, et hostes fugit, et necessitate coactus propria relinquit? »

BALS. Est verisimile dixisse aliquos se non rapuisse res fratrum suorum captivorum : sed eas, inquiebant, disjectas invenimus, nec sciebamus cujusnam erant, et propterea nulla in nos cadit reprehensio. Adversus eos ergo opponit sanctus Deuteronomium et Exodum : et dicit, quod etiamsi aliquis disjectas neglectuique habitas eo tempore res invenerit, ipsarum autem dominum ignoraverit, ne sic quidem eas lucrari permittitur. Debet enim eas servare, donec earum dominus illas cognoverit et quæsierit. Deinde infert, quod si lege Mosaica nulli licet, ea quæ ad alios pertinent, tanquam sua sibi propria ascribere, sive ii sint amici, sive inimici, etiamsi tempore pacis neglectui habita sint, sed cogitur ea dominis ipsorum restituere, quamvis luxuriose et delicate vivant, nec proprias res invenire

A γῆς, ὁ κλῆρος ἐπὶ τοῦ Ἄχαρ ἔπεσε· κἀκεῖνος ἀνακρινόμενος ὡμολόγησε τὸ κλέμμα, καὶ τὰ κλαπέντα προσήνεγκε· καὶ ἐλιθοβολήθη αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ, καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ, καὶ ἡ σκηνὴ, καὶ τὰ ζῶα. Ἰδοὺ οὖν, φησὶ, εἷς ἥμαρτε, καὶ ἀπώλοντο ἐν τῷ πολέμῳ Ἰσραηλῖται πολλοί· οἱ ἐκεῖνοι πάντες. Εἶτα καὶ ἐξαίρει ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ τὴν τότε πλεονεξίαν· καὶ χείρονα εἶναι κατασκευάζει ἁμαρτίαν παρὰ τὴν τοῦ Ἄχαρ, συγκρίνων ἄμφω. Καὶ γὰρ ὁ Ἄχαρ, φησὶν, ἐκ προνομῆς ἔλαβεν ἃ ὑφείλετο, καὶ οὗτοι ὁμοίως ἐκ προνομῆς· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν τὰ τῶν πολεμίων ἔλαβεν, οὗτοι δὲ τὰ τῶν ἀδελφῶν· ὅπερ μεῖζον ποιεῖ τὸ κακόν. Εἶτα ἐπιφέρει, ὡς τινων λεγόντων ὅτι Εὕρομεν ταῦτα ἐῤῥιμμένα τυχὸν, μή τινος ἀντιποιουμένου αὐτῶν, καὶ οὐδὲ ᾔδειμεν τίνων ἦσαν, καὶ ἀντιτίθησιν αὐ-
B τοῖς τὰ τοῦ Δευτερονομίου καὶ τὰ τῆς Ἐξόδου· καί φησιν· πρὸς τούς (32*) λέγοντας τὰ εἰρημένα φησὶν ὁ Πατήρ·

ΚΑΝΩΝ Δ'.

« Μηδεὶς ἐξαπατάτω ἑαυτὸν, μήτε ὡς εὑρών· οὔτε γὰρ εὑρόντα κερδαίνειν ἔξεστι. Φησὶ γὰρ τὸ Δευτερονόμιον· *Μὴ, ἰδὼν τὸν μόσχον τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ τὸ πρόβατον πλανώμενα ἐν τῇ ὁδῷ, περιΐδῃς αὐτὰ, ἀποστροφῇ ἀποστρέψεις αὐτὰ τῷ ἀδελφῷ σου. Ἐὰν δὲ μὴ ἐγγίζῃ ὁ ἀδελφός σου πρὸς σὲ, μηδὲ ἐπίστασαι αὐτὸν, συνάξεις αὐτὰ, καὶ ἔσται μετὰ σοῦ, ἕως ἂν ἐκζητήσῃ αὐτὰ ὁ ἀδελφός σου, καὶ ἀποδώσεις αὐτά. Καὶ οὕτω ποιήσεις τὸν ὄνον αὐτοῦ, καὶ οὕτω ποιήσεις τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ οὕτω ποιή-*
C *σεις μετὰ πᾶσαν* (33) *ἀπώλειαν τοῦ ἀδελφοῦ σου, ὅσα ἂν ἀπόληται παρ' αὐτοῦ, καὶ εὑρήσῃς αὐτά*. Ταῦτα τὸ Δευτερονόμιον. Ἐν δὲ τῇ Ἐξόδῳ, οὐ μόνον ἐὰν τὰ τοῦ ἀδελφοῦ τις εὕρῃ, ἀλλὰ καὶ ἐχθροῦ, *Ἀποστροφῇ*, φησὶν, *ἀποστρέψεις αὐτὰ εἰς τὸν οἶκον τοῦ κυρίου αὐτῶν*. Εἰ δὲ ἐν εἰρήνῃ ῥαθυμοῦντος καὶ τρυφῶντος καὶ τῶν ἰδίων ἀμελοῦντος ἀδελφοῦ ἢ ἐχθροῦ, κερδῆναι οὐκ ἔξεστιν, πόσῳ μᾶλλον δυστυχοῦντος καὶ πολεμίους φεύγοντος, καὶ κατὰ ἀνάγκην τὰ ἴδια ἐγκαταλιπόντος; »

ΒΑΛΣ. Εἰκὸς ἦν εἰπεῖν τινὰς ὅτι Οὐχ ἡρπάσαμεν τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἀδελφῶν, ἀλλ' εὕρομεν αὐτὰ ἐῤῥιμμένα, καὶ οὐκ ᾔδειμεν τίνων ἦσαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀκαταιτίατοι νομιζόμεθα. Πρὸς γοῦν τούτους ἀντιτίθησιν ὁ ἅγιος τὰ τοῦ Δευτερονομίου καὶ τὰ τῆς Ἐξό-
D δου, καί φησιν, ὡς κἂν ἐῤῥιμμένα καὶ ἀνεπιμέλητα καὶ ἐν καιρῷ τοιούτῳ εὑρήσῃ τις πράγματα, ἀγνοῇ δὲ καὶ τὸν δεσπότην αὐτῶν, οὐδὲ οὕτως ἐκχωρεῖται κερδᾶναι αὐτά. Χρεωστεῖ γὰρ φυλάξαι αὐτὰ, ἕως ἂν ὁ κύριος αὐτῶν γνῷ καὶ ζητήσῃ αὐτά. Εἶτα προσεπάγει ὅτι, ἐὰν κατὰ τὴν Μωσαϊκὴν νομοθεσίαν οὐκ ἔξεστί τινι ἰδιοῦσθαι τὰ ἑτέροις ἀνήκοντα πράγματα, κἂν φίλοι ὦσιν οὗτοι, κἂν ἐχθροὶ, κἂν ἀνεπιμέλητα ὦσι, καὶ ταῦτα ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἀλλὰ ἀναγκάζεται ἀποκαθιστᾷν αὐτὰ πρὸς τοὺς δεσπότας τούτων καὶ τρυφ. ντας, καὶ μηδὲ ἐπιστρεφομένους τῆς τῶν ἰδίων

[1] Deut. XXII, 1, 3. [2] Exod. XXIII, 4.

(32*) *Καί φησιν· πρὸς τούς*. Forte legendum : καὶ πρὸς τούς. Edit. Patrol.
(33) *Μετὰ πᾶσαν*. LXX, κατὰ πᾶσαν ἀπώλειαν.

εὑρέσεως· πόσῳ μᾶλλον ὀφείλει ὁ εὑρὼν ἀδελφοῦ δυστυχοῦντος καὶ αἰχμαλωτισθέντος ἢ καὶ φεύγοντος τοὺς βαρβάρους, πράγματα, καὶ κατὰ τοσαύτην ἀνάγκην ἀτημέλητα καταλιπόντος τὰ οἰκεῖα, ἀποκαθιστᾷν αὐτὰ πρὸς τὸ μέρος τοῦ οὕτω δυσπραγοῦντος ἀνθρώπου; Καὶ ὁ μὲν ἅγιος ταῦτα ἐθέσπισε· καὶ ἐφεξῆς διδάσκει πῶς ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἵ τε ἁρπάσαντες τὰ τοιαῦτα πράγματα, καὶ οἱ μὴ ἁρπάζοντες, ἀλλὰ εὑρόντες· πρὸς δὲ καὶ οἱ μετὰ τὴν εὕρεσιν μὴ ἀποκαθιστῶντες αὐτά. Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος φησὶν ἐν θέματι ε', τοῦ μγ' κεφαλαίου, τοῦ ιβ' τίτλου, τοῦ ξ' βιβλίου, ταῦτα ῥητῶς· Ὁ τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ἐῤῥιμμένον λαμβάνων ἐπὶ τῷ κερδᾶναι, κἂν ἀγνοῇ τίνος ἐστὶν, ὑπόκειται τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ· εἰ μὴ ἄρα ἀπρονόητον ὁ δεσπότης εἴασεν αὐτό· τότε γὰρ κἂν ὡς κλέπτων αὐτὸ ἔλαβεν, ἐπειδὴ ἐπαύσατο αὐτοῦ εἶναι, οὐχ ὑπόκειται. Κλοπὴ γὰρ οὐ γίνεται μὴ ὄντος τοῦ κλοπὴν ὑφισταμένου. Εἰ δὲ τὸ μὴ ὂν ἀπρονόητον ἐνόμισεν ἀπρονόητον, οὐκ ἔστι κλέπτης· εἰ δὲ μὴ ἦν ἀπρονόητον, μήτε ἐνόμισεν, ἔλαβε δὲ, ἐπὶ τῷ δοῦναι τῷ εὑρεσκομένῳ δεσπότῃ, οὐχ ὑπόκειται τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ, κἂν εὕρετρα λάβῃ. Ὡσαύτως καὶ τὸ ξα' κεφ. τοῦ γ' τίτλου τοῦ ν' βιβλίου οὕτω διαλαμβάνει· Ἐάν τις ἀπόντος πρᾶγμα κατέσχε σχολάζον, οὐκ ἐνήγετο τὸ παλαιὸν ἢ τῷ περὶ βίας παραγγέλματι, ἢ τῷ, Ὅπερ βίᾳ ἢ λάθρα, εἰ μὴ ἄρα τῇ τὰ ἴδια ἐκδικούσῃ ἀγωγῇ, ἐν ᾧ δεσπότης ἦν ὁ ἀπών. Ἡμεῖς οὖν, ὡς νομέα ὄντα, βουλόμεθα κρατεῖσθαι τῷ περὶ βίας γενικῷ παραγγέλματι· γελοῖον γάρ ἐστι τὸ λέγειν, ὅτι ἐνόμιζον ἴδιον τὸ ἀλλότριον· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς περὶ κλοπῆς εἰς τὸ διπλάσιον ἀγωγῆς εἴπομεν, ὅτι ὁ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ψηλαφῶν κλοπὴν ἁμαρτάνει. Ταῦτα δέ φαμεν, ἐὰν μὴ τριακονταετία παρῆλθεν ἐξ οὗ τῆς νομῆς ἐπελάβετο. Σημείωσαι τὰ ἐνταῦθα γεγραμμένα περὶ τῶν πραγμάτων τῶν αἰχμαλώτων. Ἀνάγνωθι καὶ βιβλ. λδ', τιτ. α', κεφ. ιζ', λέγον· Τοὺς ἀναληφθέντας παρὰ τῶν πολεμίων ἀγροὺς οἱ πρώην ἀναλαμβάνουσι δεσπόται· οὐ γὰρ ἐν τάξει πραίδας εἰσὶν οὐδὲ δημόσιοι γίνονται. Οὐ γὰρ τῶν πολεμίων λαμβανόμενοι, γίνονται δημόσιοι. Σημείωσαι οὖν, ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν κανόνων καὶ ἀπὸ τῶν νόμων οὐ μόνοι οἱ τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἀποσυλῶντες ἢ ἁρπάζοντες κολάζονται καὶ ἐνέχονται, ἀλλὰ καὶ οἱ εὕρεμά τι ἢ ἀκίνητον σχολάζον λέγοντες ἐφευρεῖν, καὶ μὴ αὐτίκα τὸ πρᾶγμα κατάδηλον ποιούμενοι, καὶ φυλάττοντες αὐτὸ εἰς ὄνομα τοῦ δεσπότου; κατὰ μὲν τὸν ἐκκλησιαστικὸν νόμον ἐπιτιμηθήσονται, κατὰ δὲ τὸν πολιτικὸν ἢ ὡς κλέπται τιμωρηθήσονται, ἐὰν ἐστὶ τὸ πρᾶγμα κινητὸν, ἢ τῷ περὶ βίας παραγγέλματι, ἐὰν ἐστιν ἀκίνητον. Ὅταν δὲ ἀπρονόητόν ἐστι τὸ εὑρεθὲν, τὸ παρὰ τοῖς νόμοις καλούμενον προδερέλικτον, οὐ κολάζεται παρομοίως ὁ τοῦτο κατασχών· ἀλλ' εἰ μὲν κινητόν ἐστιν, ἀναγκάζεται αὐτὸ ἀποδοῦναι, καὶ μόνον, εἰ μὴ ἐδέσποσεν αὐτὸ, ὡς καλῇ πίστει νομεὺς, ἐντὸς τριετίας· εἰ δὲ ἀκίνητον, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ κατασχεθὲν ὡς προδερέλικτον, εἰ μὴ γέγονε τούτου δεσπότης, ἐντὸς δεκαετίας. Σχολάζοντος δὲ καὶ ἀπρονοήτου μεγάλη διαφορά. Τὸ μὲν γὰρ

curent: quanto magis debet is qui res invenit fratris adversa fortuna utentis, et in captivitatem abducti, vel barbaros fugientis, et qui in tanta necessitate sua neglecta reliquit, eas tam infortunato homini restituere? Atque hæc quidem sanctus describit: et docet deinceps quomodo puniri debeant, et qui res eas rapuerunt, et qui non rapuerunt, sed invenerunt, et qui postquam invenerunt eas non restituerunt. Lex autem civilis hæc expresse dicit in themate 5, cap. 43, tit. 12, lib. LX: Qui rem alienam abjectam accipit, ut eam lucretur, etiamsi ignorat cujus sit, est furti actioni obnoxius: nisi forte dominus eam ita reliquerit, ut cujus nullam curam gerat. Tunc enim etiamsi ut ea furans ceperit, quoniam ipsius esse desiit, furti non tenetur. Non enim fit furtum, nisi sit cui furtum fiat. Si autem quod non est pro derelicto habitum, pro derelicto esse habitum existimavit, non est fur; si autem nec pro derelicto habebatur, nec pro derelicto haberi existimavit, accepit autem ut domino invento redderet, actione furti non tenetur, etiamsi **30** pro inventione pretium acceperit. Similiter et 61 cap., 3 tit., L lib. sic habet: Si quis absentis rem vacantem detinuisset, non tenebatur olim vel interdicto de vi, vel interdicto, Quod vi aut clam, nisi utique rei vindicatione, quatenus absens erat dominus. Nos ergo volumus eum ut qui sit possessor, generali de vi interdicto teneri. Est enim ridiculum dicere quod proprium existimabant id quod est alienum: quemadmodum et de furti in duplum actione diximus, quod qui præter domini sententiam ac voluntatem contrectat, furtum committit. Hæc autem dicimus nisi XXX annorum spatium præterierit, ex quo possessionem apprehendit. Nota quæ hic de captivorum rebus scripta sunt. Lege etiam lib. XXXIV, tit. 1, cap. 17, dicens: Receptos ab hostibus agros, qui prius erant domini recipiunt; non enim loco prædæ sunt, neque publicantur. Qui ex hostibus enim rapiuntur, non fiunt publici. Nota ergo quod etiam et canonibus et legibus, non solum qui captivorum res deprædantur et diripiunt, puniuntur et tenentur; sed etiam ii qui rem immobilem vacantem invenisse se dicunt, et non statim rem aperiunt, et eam nomine domini possident; secundum legem quidem ecclesiasticam eis pœnitentia injungetur; secundum civilem autem, vel ut fures puniuntur, si res erit mobilis, vel interdicto de vi, si erit immobilis. Quando autem, quod inventum neglectum est, quod a legibus proderelictum nuncupatur, non similiter punitur, qui id detinuit. Sed si sit quidem res mobilis, cogitur eam domino restituere, et solum nisi ejus dominium assecutus sit, ut bonæ fidei possessor, intra triennium; si autem illud immobile, quod pro derelicto detentum est, nisi ejus factus sit dominus, intra decennium. Vacantis autem, et ejus quod pro derelicto habetur, magna est differentia. Quod enim vacat, animo possidemus, etiamsi id naturaliter non possidemus; quod autem pro derelicto, nec civiliter, nec naturaliter possidemus; et ideo a bonæ

fidei possessore ejus dominium acquiritur. Hæc autem locum non habent in iis quæ ad captivos pertinent; et ideo qui ea detinent, et non restituunt, ut superius dictum, citra ullam distinctionem, et tenentur, et puniuntur.

A σχολάζον ψυχῇ νεμόμεθα, κἂν φυσικῶς αὐτὸ οὐ κατέχομεν· τὸ δὲ προδερέλικτον οὐδὲ νομίμως οὐδὲ φυσικῶς κατέχομεν· καὶ διὰ τοῦτο δεσπόζεται παρὰ τοῦ καλῇ πίστει νεμηθέντος αὐτό. Ταῦτα δὲ χώραν οὐκ ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἀνηκόντων τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσι· καὶ διὰ τοῦτο οἱ κατέχοντες αὐτὰ καὶ μὴ ἀποκαθιστῶντες, ὡς ἄνωθεν εἴρηται, ἀδιαστίκτως καὶ ἐνέχονται καὶ κολάζονται.

ZONAR. Ne quispiam se ipsum seducat, quasi rem fratris projectam fortasse planeque neglectam invenerit. Nam etsi ita inveniat ipsam, lucrari haud fas est, sibique rem alienam vindicare, etiamsi forte ignoret dominum; sed illam sumere oportet, ac usque illam dominus norit ac requirat, servare. Tum Deuteronomii ac Exodi locos profert, ita disserens : Si pacis tempore frater tuus, aut inimicus tuus ex negligentia rem suam perdat, haud fas est, si eam inveneris, tibi propriam vindicare, sed ei qui perdidit servari antiqua lex jubet; quanto magis si res inveneris fratris tui qui aufugit, aut in servitutem abductus est, ab ipso relictas, servare illas ac infortuniis presso reddere oportebit?

ΖΩΝΑΡ. Ὅτι μὴ ἐξαπατάτω τις ἑαυτὸν, ὡς εὑρὼν τὸ τοῦ ἀδελφοῦ πρᾶγμα ἐῤῥιμμένον ἴσως καὶ ἀνεπιμέλητον κείμενον. Κἂν γὰρ οὕτως εὕρῃ αὐτὸ, οὐκ ἔξεστι κερδῆσαι αὐτὸ καὶ οἰκειώσασθαι τὸ ἀλλότριον κἂν ἴσως ἀγνοῇ τὸν δεσπότην τοῦ πράγματος· χρεωστεῖ γὰρ λαβεῖν αὐτὸ, καὶ φυλάξαι ἕως ὁ κύριος αὐτοῦ γνῷ καὶ ζητήσῃ αὐτό. Καὶ τὰ τοῦ Δευτερονομίου καὶ τὰ τῆς Ἐξόδου ἐπάγει λέγων ὅτι, Ἐὰν ἐν καιρῷ B εἰρήνης ὁ ἀδελφός σου ἢ ὁ ἐχθρός σου ἐκ ῥᾳθυμίας ἀπολέσῃ τὸ ἴδιον, οὐκ ἔξεστί σοι εὑρόντι αὐτὸ κέρδος ἴδιον ποιήσασθαι, ἀλλὰ ἐπανασῶσαι τῷ ἀπολέσαντι αὐτὸ ἀπαιτῇ κατὰ τὸν νόμον τὸν παλαιόν· πόσῳ μᾶλλον, ἐὰν τοῦ φεύγοντος ἀδελφοῦ σου ἢ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος εὑρήσεις πράγματα παρ' αὐτῶν ἐγκαταλειφθέντα, χρή σε φυλάξαι αὐτὰ καὶ ἀποδοῦναι τῷ δυσπραγοῦντι;

CANON V.

« Alii autem seipsos seducunt, pro propriis quæ « perierunt, aliena quæ invenerunt, detinentes : « ut quoniam Boradi et Gothi eis hostilia fecerunt, « ipsi sint aliis Boradi et Gothi. Propterea ergo « fratrem et consenem nostrum Euphrosynum ad « vos misimus, ut secundum formam quæ hic est, « et ipse det similiter, et quorum accusationes admittere oporteat, et quos a precibus abdicare. »

ΚΑΝΩΝ Ε'.

« Ἄλλοι δὲ ἑαυτοὺς ἐξαπατῶσιν, ἀντὶ τῶν ἰδίων « τῶν ἀπολομένων ἃ εὗρον ἀλλότρια κατέχοντες· ἵνα « ἐπειδὴ αὐτοῖς Βοράδοι καὶ Γότθοι τὰ τοῦ πολέμου « εἰργάσαντο, αὐτοὶ ἄλλοις Βοράδοι καὶ Γότθοι γίνωνται. Ἀπεστείλαμεν οὖν τὸν ἀδελφὸν καὶ συγγέροντα Εὐφρόσυνον διὰ ταῦτα πρὸς ὑμᾶς, ἵνα κα- C « τὰ τὸν ἐνθάδε τύπον καὶ αὐτὸς δώῃ ὁμοίως καὶ « ὧν δεῖ τὰς κατηγορίας προσίεσθαι, καὶ οὓς δεῖ ἐκκηρύξαι τῶν εὐχῶν. »

BALS. Postquam sanctus, quæ erant consentanea respondit iis qui dicebant se ut disjectas et neglectui habitas res captivorum invenisse et propterea ea sibi vindicasse; nunc iis respondet, qui, quæ ad captivos pertinebant, pro iis quæ sibi ab hostibus prius ablata fuerant, vindicabant. Dicit enim et hoc esse fraudem et **31** inanem prætextum. Neque enim æquum est, ut qui ex bello barbarico detrimentum acceperint, non toleranter ferant, sed sint ipsi hostes fratrum, et alii in ipsos barbari appellentur. Propterea, inquit, misimus ad vos fratrem Euphrosynum, ut juxta formam hic traditam, seu quemadmodum hic fecimus, isthic quoque det formam ut sic vos faciatis. Deinde dicit : Euphrosynus vos docebit quosnam et adversus quos accusantes admittere, et quosnam ab Ecclesia et fidelium communione abdicare oporteat.

ΒΑΛΣ. Ἀπολογησάμενος ὁ ἅγιος τὰ εἰκότα πρὸς τοὺς λέγοντας, ὡς ἐῤῥιμμένα καὶ ἀτημέλητα εὑρεῖν τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο ἰδιώσασθαι αὐτά· ἄρτι ἀπολογεῖται πρὸς τοὺς ἀντιποιουμένους τῶν διαφερόντων τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσιν ἀντὶ τῶν φθασάντων παρὰ τῶν πολεμίων ἀφαιρεθῆναι πραγμάτων αὐτῶν. Φησὶ γὰρ ὡς καὶ τοῦτο ἀπάτη ἐστὶ καὶ ματαία πρόφασις. Οὐδὲ γὰρ δίκαιόν ἐστι τούτους γεγονότας παρανάλωμα πολεμίου βαρβαρικοῦ μὴ καρτερῆσαι, ἀλλὰ γενέσθαι αὐτοὺς πολεμίους τῶν ἀδελφῶν, καὶ χρηματίσαι εἰς τούτους ἄλλους D βαρβάρους. Διὰ ταῦτα ἀπεστείλαμεν, λέγει, τὸν ἀδελφὸν Εὐφρόσυνον πρὸς ὑμᾶς, ἵνα κατὰ τὸν ἐνταῦθα τύπον, ἤγουν, καθὼς ἡμεῖς ἐνταῦθα ἐποιήσαμεν, δώῃ τύπον καὶ αὐτόθι ὥστε οὕτω ποιεῖν ὑμᾶς. Εἶτά φησιν ὡς ὁ αὐτὸς Εὐφρόσυνος ἀναδιδάξει τίνας δεῖ προσδέχεσθαι κατηγοροῦντας κατά τινων, καὶ τίνας χρὴ ἀποκηρύττειν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν.

ZONAR. Nonnulli, inquit, amissis rebus suis, ac aliena invenientes, pro iis quæ amiserunt ea detinere se asserunt, seipsos decipientes. Quod enim, ait, illis fuere hostes barbari, hoc ipsi fiunt fratribus. Barbari res illorum rapuerunt, ac illi fratrum. Propterea, inquit, [Euphrosynum] ad vos misimus, ut secundum formam hic observatam vos quoque

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς, φησὶν, ἀπολέσαντες οἰκεῖα πράγματα, καὶ εὑρόντες ἀλλότρια, λέγουσι κατέχειν αὐτὰ, ἀνθ' ὧν ἀπώλεσαν, ἐξαπατῶντες ἑαυτούς. Ὅπερ γὰρ, φησὶν, ἐγένοντο ἐκείνοις οἱ πολέμιοι βάρβαροι, τοῦτο γίνονται αὐτοὶ τοῖς ἀδελφοῖς. Ἥρπασαν οἱ βάρβαροι τὰ ἐκείνων, κἀκεῖνοι τὰ τῶν ἀδελφῶν. Διὰ ταῦτα ἀπεστείλαμεν, λέγει, ἵνα κατὰ τὸν ἐνταῦθα τύπον,

καὶ αὐτόθι· ὥστε οὕτως ὑμᾶς ποιεῖν, καὶ τίνας δεῖ κατηγοροῦντάς τινων προσδέχεσθαι, καὶ οὓς ἐκκηρύξαι, ἤγουν τίνας τῆς Ἐκκλησίας ἐξῶσαι, καὶ τῶν πιστῶν χωρίσαι, ὥστε μὴ συνεύχεσθαι αὐτοῖς. Τίνας δὲ δεῖ κατηγοροῦντας προσδέχεσθαι, τὸ ἕκτον κεφάλαιον τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου διδάσκει. Ἀναγνωστέον καὶ τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα.

ΚΑΝΩΝ Ϛ'.

« Περὶ τῶν βίᾳ κατεχόντων τοὺς ἐκ τῶν βαρβάρων « αἰχμαλώτους. Ἀπηγγέλθη δέ τι ἡμῖν καὶ ἄπιστον « ἐν τῇ χώρᾳ ὑμῶν γενόμενον, πάντως που ὑπὸ « ἀπίστων καὶ ἀσεβῶν καὶ μὴ εἰδότων μηδὲ ὄνομα « Κυρίου, ὅτι ἄρα εἰς τοσοῦτόν τινες ὠμότητος καὶ « ἀπανθρωπίας προεχώρησαν, ὥστε τινὰς τοὺς δια« φυγόντας αἰχμαλώτους βίᾳ κατέχειν. Ἀποστείλατέ « τινας εἰς τὴν χώραν, μὴ καὶ σκηπτοὶ πέσωσιν ἐπὶ « τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας. »

ΒΑΛΣ. Ἔμαθεν ὁ ἅγιος ὥς τινες ὀρθόδοξοι αἰχμάλωτοι, τὰς βαρβαρικὰς χεῖρας διαφυγόντες, κατέχονται ὑπό τινων κατὰ βίαν, καὶ οὐ παραχωροῦνται οἴκαδε ὑποστρέψαι. Φησὶν οὖν πρὸς οὓς ἀπεστάλη τὸ ἐπιστολιμαῖον τοῦτο γράμμα, ὡς τοῦτο καὶ ἄπιστον ἐλογίσθη αὐτῷ· ἔργον γάρ ἐστιν ἀπίστων καὶ ἀσεβῶν. Εἰ δὲ γέγονεν, ἀνεκδίκητον οὐκ ἔσται. Διὸ καὶ ὀφείλουσι τὰ περὶ τούτου πολυπραγμονηθῆναι, καὶ ἀποστεῖλαι εἰς τὴν χώραν καὶ ἐρευνῆσαι. Νομίζει γὰρ ὡς καὶ σκηπτὸς, ἤγουν πῦρ, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσε, καὶ κατέφλεξε τοὺς ταῦτα πράσσοντας.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς, φησὶν, ὡς ἐμάθομεν, αἰχμαλώτους διαφυγόντας τοὺς πολεμίους, βίᾳ κατέχουσιν· οἵτινες πάντως ἄπιστοί εἰσι καὶ ἀσεβεῖς, καὶ οὐδὲ Θεοῦ ἐπίγνωσιν ἔχουσιν. Ἀπαιτεῖ οὖν ὁ ἅγιος τοὺς πρὸς οὓς γράφει, ἀποστεῖλαι εἰς τὴν χώραν καὶ ἐρευνῆσαι περὶ τοῦ πράγματος, ἵνα μὴ πῦρ, φησὶν, ἐξ οὐρανοῦ πέσῃ καὶ καταφλέξῃ τοὺς ταῦτα πράσσοντας. Τοῦτο δὲ εἶπε, τὴν ἀτοπίαν δεικνύων τῆς πράξεως.

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

« Περὶ τῶν ἐγκαταλεχθέντων τοῖς βαρβάροις, καὶ « ἄτοπά τινα κατὰ τῶν ὁμοφύλων τολμησάντων. Τοὺς « μὲν οὖν ἐγκαταλεχθέντας τοῖς βαρβάροις καὶ μετ' « αὐτῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐπελθόντας, ἐπιλαθομένους, « ὅτι ἦσαν Ποντικοὶ καὶ Χριστιανοὶ, ἐκβαρβαρωθέν« τας δὲ ὡς καὶ φονεύειν τοὺς ὁμοφύλους ἢ ξύλῳ ἢ « ἀγχόνῃ, ὑποδεικνύναι δὲ ἢ ὁδοὺς ἢ οἰκίας ἀγνοοῦσι « τοῖς βαρβάροις· καὶ τῆς ἀκροάσεως ἀπεῖρξαι δεῖ, « μέχρις ἂν κοινῇ περὶ αὐτῶν τι δόξῃ συνελθοῦσι τοῖς « ἁγίοις, καὶ πρὸ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. »

ΒΑΛΣ. Τοὺς μέντοι μετὰ τὸ αἰχμαλωτισθῆναι τοῖς βαρβάροις ὁμοφρονήσαντας, καὶ μετ' αὐτῶν οἷον βαρβαρωθέντας, καὶ τοὺς ὁμοφύλους Χριστιανοὺς φονεύσαντας, ἢ ὁδοὺς ἀγνοουμένας τοῖς βαρβάροις, καὶ ἀπαγούσας εἰς Χριστιανοὺς ὑποδείξαντας, ἢ οἰκίας τούτων καταδήλους τοῖς πολεμίοις ποιήσαντας, μηδὲ εἰς ἀκρόασιν τῶν θείων δοξολογιῶν παραδεχθῆναι διορίζεται· ἀλλὰ ἔξω παντελῶς τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι αὐτοὺς ἐν τόπῳ προσκλαιόντων πάντως μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν ἢ τὴν καταδίκην, ἕως ἂν σκοπήσωσιν οἱ ἅγιοι περὶ αὐτῶν κοινῇ συνελθόντες. Ἁγίους

illic faciatis, et quorum accusationes et contra quos oporteat admittatis, et quos decet abdicetis, hoc est ejiciatis ab Ecclesia, atque a fidelibus segregetis, ne cum ipsis una precentur. Porro quorumnam accusationes admittendæ sint, sextum secundæ œcumenicæ synodi caput docet. Legantur etiam quæ ibi scripsimus.

CANON VI.

« De iis qui captivos ex barbaris fugientes vi detinent. Denuntiatum autem est nobis quidpiam incredibile in vestra regione factum esse, omnino ab infidelibus et impiis, et qui ne nomen quidem Domini novere; quod nonnulli eo inhumanitatis crudelitatisque processere, ut captivos aliquos qui effugerunt, vi retineant. Mittite aliquos in regionem, ne vel fulmina in eos cadant qui hæc agunt. »

BALS. Accepit sanctus quod quidam captivi orthodoxi, postquam manus barbaricas evasere, vi a quibusdam detinentur, nec domum reverti sinuntur. Dicit ergo iis, ad quos scriptum hoc epistolare missum est, quod hoc ei incredibile visum est: est enim infidelium et impiorum opus. Sin autem factum est, non remanebit impunitum. Et ideo debent hæc diligenter inquiri, et mitti in regionem qui hæc perscrutentur. Existimat enim, quod etiam fulmen seu ignis sit casurus, et eos qui hæc agunt exusturus.

ZONAR. Nonnulli, inquit, ut didicimus, captivos ex hostibus diffugientes vi retinent: qui sunt omnino infideles et impii, neque vel Deum norunt. Proinde sanctus vir ab iis ad quos scribit, postulat mitti in regionem homines qui de hac re inquirant; ne, inquit, ignis cadat cœlitus, ac eos qui hæc agunt absumat. Hoc autem dixit, facinoris gravitatem indicans.

32 CANON VII.

« De iis qui inter barbaros annumerati sunt, et absurda quædam in eos qui sunt sui generis fecerunt. Eos itaque qui inter barbaros enumerati sunt, et cum eis in captivitate invaserunt, obliti se esse Ponticos et Christianos, efferati autem barbarique redditi, ut et eos qui sui sunt generis, vel ligno vel suffocatione interficiant, vias autem vel domos nescientibus barbaris ostendant; etiam ab auditione arcere oportet, donec de iis congregatis sanctis aliquid communiter visum fuerit, et ante eos sancto Spiritui. »

BALS. Eos quidem qui postquam captivi facti sunt, barbaris consenserunt, et cum eis veluti barbari effecti sunt, et sui generis Christianos interfecerunt, vel vias barbaris ignotas et ad Christianos ducentes ostenderunt, vel eorum ædes hostibus manifestas fecerunt, ne ad divinarum quidem laudum auditionem admittendos esse decernit: sed eos omnino extra ecclesiam statui in loco deflentium, post confessionem scilicet vel condemnationem, donec sancti simul congregati de iis communiter statuerint. Sanctos autem episcopos appel-

lat. Illud autem, *ante ipsos sancto Spiritui*, subjunxit, ostendens, quod quæcunque in communi consideratione ab episcopis dispensantur et statuuntur, Spiritus sanctus ea suggerit. Et lex quidem ecclesiastica ipsos sic punit. Lex vero civilis eos majestatis crimini subjicit. Dicit enim primum caput, 36 tit., LX lib. : Lex majestatis similis est legi de sacrilegio. Et tenetur ea, qui adversus populum Romanum commisit, et qui dolo malo curavit injussu principis obsides interimi; vel ut armati homines in urbe sint adversus rempublicam, vel ut loca aut templa occupentur, vel seditiosus fiat conventus, vel ut occidatur magistratus, et ad hostes nuntium vel litteras misit, vel signa eis dedit, aliove modo eis tulit auxilium, et qui sollicitavit vel concitavit milites ad seditionem vel turbam contra rempublicam. Et cap. 3 ejusdem tit. et lib. : Qui hostes sollicitavit, et eis rempublicam tradidit, capite punitur. Et deinceps disserit caput de aliis quibusdam similibus. Et hæc quidem de iis qui in captivitatem abducti sunt, et hostibus consenserunt, et de iis itidem qui non in captivitatem abducti sunt, cum hostibus tamen consenserunt, et adversus Romanum imperium conspirarunt. Qui autem cum iis qui terram mareque depopulantur, una deprædati sunt, magis, ut mihi videtur, punientur, quia major est eorum improbitas. Hostes enim aperta fronte, et nudo, ut aiunt, capite bellum comparant; latrones autem clam et occulte inopinatam cædem moliuntur. Quanto ergo prævisi periculi pugna levior est inopinato malo, tanto hostium insultus est tolerabilior latronum insidiis.

δὲ τοὺς ἐπισκόπους καλεῖ. Τὸ δὲ, *πρὸ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι*, ἐπήγαγε, δεικνὺς, ὅτι ὅσα ἐν κοινῇ διασκέψει οἰκονομοῦνται παρὰ τῶν ἐπισκόπων, τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὑποτίθησιν αὐτά. Καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος οὕτω τούτους κολάζει· ὁ δὲ πολιτικὸς τῷ περὶ καθοσιώσεως ἐγκλήματι καθυποβάλλει τοὺς τοιούτους. Φησὶ γὰρ κεφάλ. α' τοῦ λς' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου· Ὁ περὶ τῶν ἐπιβούλων νόμος ὅμοιός ἐστι τῷ περὶ ἱεροσυλίας. Καὶ ἐνέχεται αὐτῷ ὁ κατὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δήμου πλημμελήσας, καὶ σπουδάσας κατὰ δόλον παρὰ κέλευσιν βασιλέως ἀναιρεθῆναι τοὺς ὁμήρους· ἢ ἵνα ἔνοπλοι ἄνθρωποι ἐν πόλει κατὰ τῆς πολιτείας ὦσιν, ἢ ἵνα τόποι ἢ ἱερὰ κατασχεθῶσιν, ἢ στασιώδης γένηται σύνοδος, ἢ ἵνα φονευθῇ ὁ ἄρχων· καὶ ὁ πρὸς τοὺς πολεμίους γράμμα ἢ ἄγγελον πέμψας ἢ σημεῖον αὐτοῖς δεδωκὼς, ἢ ἄλλως βοηθήσας αὐτοῖς, καὶ ὑπονοθεύσας στρατιώτας πρὸς στάσιν ἢ θόρυβον κατὰ τῆς πολιτείας. Καὶ κεφάλ. γ', τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου· Ὁ τοὺς πολεμίους ἐρεθίσας, ἢ παραδοὺς αὐτοῖς πολίτην, εἰς κεφαλὴν τιμωρεῖται. Καὶ ἐφεξῆς διαλέγεται τὸ κεφάλαιον περὶ ἄλλων τινῶν ὁμοίων. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν αἰχμαλωτισθέντων καὶ ὁμοφωνησάντων τοῖς πολεμίοις, καὶ περὶ τῶν μὴ αἰχμαλωτισθέντων, ὅμως μέντοι τοῖς πολεμίοις ὁμογνωμονησάντων, καὶ φρονησάντων κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας. Οἱ δὲ τοῖς κατὰ χέρσον καὶ θάλατταν λῃστεύουσι συλλῃστεύσαντες, πλειόνως, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κολασθήσονται· ὅτι καὶ μείζων ἐστὶ τούτων ἡ κακία. Οἱ μὲν γὰρ πολέμιοι κατὰ πρόσωπον καὶ γυμνῇ κεφαλῇ, τὸ λεγόμενον, τὸν πόλεμον συνιστῶσιν· οἱ δὲ λῃσταὶ ἀοράτως καὶ ἀφανῶς ἀπροσδόκητον μελετῶσι φόνον. Ὅσον οὖν τοῦ προκειμένου κατ' ὄψιν κινδύνου ἡ μάχη κουφοτέρα ἐστὶ τοῦ ἀπροσδοκήτου κακοῦ, τοσοῦτον καὶ ἡ τῶν πολεμίων ἔφοδος ἀνεκτοτέρα ἐστὶ τῆς τῶν λῃστευόντων ἐπιβουλῆς.

ZONAR. Quicunque quidem, ait, aliquando in servitutem abducti se barbaris adjunxerunt, et una cum iis grassati sunt morum barbariem induentes, ac velut obliti se ex Ponto Christianos esse, eos qui ejusdem sunt generis interfecere, vel barbaris ignotas monstravere vias, domosve ipsis occultas; hi ne ad auditionem quidem admittantur, pœnitentiam agentes; hoc est, extra ecclesiam omnino consistant, in loco videlicet flentium, donec in communi conventu sancti de ipsius deliberent. Sanctos porro aut episcopos vocat, aut simpliciter fideles, magni Pauli apostoli exemplo. Illa autem verba, *ante ipsos Spiritui sancto*, ideo adjunxit, ut quæcunque in communi consilio ab episcopis, vel etiam a quibuscunque fidelibus decernuntur, Spiritum sanctum ea deliberantibus suggerere demonstret.

ΖΩΝΑΡ. Ὅσοι μὲν οὖν, φησὶν, αἰχμαλωτισθέντες ποτὲ, συγκατετάγησαν τοῖς βαρβάροις, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπῆλθον βαρβαρωθέντες τὰ ἔθη· καὶ ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι, ὅτι ἐκ τοῦ Πόντου ἦσαν Χριστιανοὶ, ὁμοφύλους ἐφόνευσαν, ἢ ὁδοὺς ὑπεδείκνυον τοῖς βαρβάροις ἀγνοουμένας αὐτοῖς, ἢ οἰκίας λανθανούσας αὐτούς· οὗτοι μηδὲ εἰς ἀκρόασιν παραδεχθήτωσαν μετανοοῦντες· τουτέστιν ἔξω παντελῶς τῆς ἐκκλησίας ἑστηκέτωσαν, ἐν τόπῳ δηλαδὴ προσκλαιόντων· ἕως ἂν σκοπήσωσιν οἱ ἅγιοι περὶ αὐτῶν κοινῇ συνελθόντες. Ἁγίους δὲ ἢ τοὺς ἐπισκόπους καλεῖ, ἢ τοὺς πιστοὺς ἁπλῶς κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον. Τὸ δὲ, *πρὸ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι*, ἐπήγαγε, δεικνὺς, ὅτι ὅσα ἐν κοινῇ διασκέψει οἰκονομοῦνται παρὰ ἐπισκόπων, ἢ καὶ ἁπλῶς τῶν πιστῶν, τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὑποτίθησιν αὐτὰ τοῖς περὶ αὐτῶν διασκεπτομένοις.

33 CANON VIII.

« De iis qui alienas domos hostiliter ingredi ausi « sunt in barbarorum incursione. Eos autem qui « alienas domos invadere ausi fuerint, si accusati « quidem convicti fuerint, nec auditione dignos « existimare. Sin autem indicarint se ipsos ac red« diderint, in eorum qui convertuntur ordinem « substerni. »

ΚΑΝΩΝ Η'.

« Περὶ τῶν οἴκοις ἀλλοτρίοις ἐπελθεῖν τολμησάν« των ἐν τῇ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῇ. Τοὺς δὲ οἴκοις « ἀλλοτρίοις ἐπελθεῖν τολμήσαντας, ἐὰν μὲν κατη« γορηθέντες ἐλεγχθῶσι, μηδὲ τῆς ἀκροάσεως ἀξιῶ« σαι· ἐὰν δὲ αὐτοὺς ἐξείπωσι καὶ ἀποδῶσιν, ἐν τῇ « τῶν ὑποστρεφόντων τάξει ὑποπίπτειν. »

ΒΑΛΣ. Παχυμερῶς διαλαβὼν ὁ ἅγιος περὶ τῶν ἁρπασάντων ἢ εὑρηκότων πράγματά τινων αἰχμαλωτισθέντων, ὅσον τέως εἰς τὸν λόγον τῶν ἐπιτιμίων· ἄρτι καὶ τὰ εἴδη τῆς μετανοίας ἤτοι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων ἄρχεται λέγειν. Καὶ αὐτίκα διορίζεται, ἵνα μηδὲ μετὰ τῶν ἀκροωμένων ἱστῶνται, ἀλλὰ μετὰ τῶν προσκλαιόντων ἔξωθεν τῆς ἐκκλησίας, οἱ ἁρπάσαντες τοιοῦτόν τι πρᾶγμα αἰχμαλώτου, καὶ μὴ ἀντιστρέψαντες αὐτὸ, ἀλλὰ ἀναμείναντες κατηγορίαν καὶ ἔλεγχον διὰ τὴν ἄρνησιν. Τοὺς δὲ ἑαυτοὺς προσαγγείλαντας καὶ δόντας καλοθελῶς πρὸ ἀναγωγῆς ἃ ἀφείλοντο, διορίζεται διὰ τὴν μεταμέλειαν συνεύχεσθαι, ἤγουν συνίστασθαι, μετὰ τῶν πιστῶν· ὑποπίπτειν δὲ αὐτῶν διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι ἐξέρχεσθαι μετα τῶν κατηχουμένων. Καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος οὕτω τούτους κολάζει· ὁ δὲ πολιτικὸς τοὺς ἅρπαγας καὶ πρὸ καταδίκης προσάγοντας τὸ ὑπ' αὐτῶν ἁρπαγὲν οὐ προσδέχεται, ἀλλ' εἰς τὸ τετραπλάσιον καταδικάζει. Φησὶ γὰρ κεφ. ϛ'. τοῦ ιζ' τίτλου, τοῦ ξ' βιβλίου· Ὁ ἅρπαξ οὐκ ἀπαλλάττεται τῆς ποινῆς πρὸ τῆς δίκης προσάγων τὸ πρᾶγμα. Καὶ θεμα ζ', τοῦ β' κεφαλ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου· Εἴσω ἐνιαυτοῦ τὸ ἀληθὲς τοῦ πράγματος τίμημα τετραπλασιάζεται, οὐ μὴν τὸ διαφέρον. Ὅπερ δέ φησιν ἐνταῦθα ὁ ἅγιος χάριν τῶν πρὸ καταδίκης καὶ κατηγορίας διδόντων τὸ ἀφαιρεθὲν, τοῦτο ὁ νόμος παρακελεύεται γίνεσθαι εἰς τοὺς κατὰ φόβον λαβόντας τι ἔκ τινός. Φησὶ γὰρ τὸ ε' θέμα, τοῦ ιγ'. κεφαλ., τοῦ β' τίτλου, τοῦ δεκάτου βιβλίου· Ἡ διὰ φόβον αἰτίασις αἱρετή ἐστι· καὶ ἔξεστι τῷ ἐναγομένῳ μέχρι ψήφου ἀποκαταστῆσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ μὴ δοῦναι τὸ τετραπλοῦν. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα διαφορὰ τῶν βιαίως ἀφαιρουμένων πράγματα καὶ τῶν κατὰ φόβον λαμβανόντων τι ἀπό τινος· οἱ μὲν γὰρ ἅρπαγες σὺν τῇ ἀποδόσει τοῦ τετραπλοῦ καὶ ἀτιμοῦνται· οἱ δὲ φόβον ἐπαγαγόντες, σπιλοῦνται μόνον κατὰ τὴν ὑπόληψιν.

ΖΩΝΑΡ. Οἵτινες δὲ ἐπῆλθον οἴκοις ἀλλοτρίοις καὶ ἥρπασαν ἐκεῖθεν χρήματα, οὗτοι, φησὶν, εἰ μὲν, κατηγορηθέντες καὶ ἀρνούμενοι, ἐλεγχθῶσιν, ὁμοίως τοῖς προειρημένοις καὶ τῆς ἀκροάσεως κωλυέσθωσαν, καὶ μετὰ τῶν προσκλαιόντων τετάχθωσαν· εἰ δὲ ἑαυτοὺς ἐξείπωσιν, ἢ πρὸ τοῦ κατηγορηθῆναι ὁμολογήσωσιν ἀγνοούμενον τὸ ἁμάρτημα, καὶ ἀποδοῖεν ἃ ἀφείλοντο, ἔστωσαν ἐν τοῖς ὑποστρέφουσιν ἀπὸ ἁμαρτίας, τουτέστι τῆς τάξεως τῶν ὑποπιπτόντων, οἵτινες ὑποσυνεύχονται μὲν τοῖς πιστοῖς εἰσιόντες εἰς τὸν ναὸν, ἐξέρχονται δὲ ὡς οἱ κατηχούμενοι.

ΚΑΝΩΝ Θ'.

« Περὶ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ ἢ ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις
« εὑρόντων τὰ ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταλειφθέντα.
« Τοὺς δὲ ἐν πεδίῳ εὑρόντας τι ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν
« οἰκίαις καταλειφθὲν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἐὰν μὲν
« κατηγορηθέντες ἐλεγχθῶσιν, ὁμοίως ἐν τοῖς ὑπο-
« πίπτουσιν· ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς ἐξείπωσι καὶ ἀποδῶσι,
« καὶ τῆς εὐχῆς ἀξιῶσαι. »

ΒΑΛΣ. Εἴρηται ὄπισθεν περὶ τῶν λεγόντων εὑρεῖν ἀνεπιμέλητα τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων πράγματα, καὶ ἰδιώσασθαι αὐτά. Καὶ νῦν δὲ διορίζεται ὁ ἅγιος τοὺς ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν αἰχμαλωτισθέντων εὑρόντας

A BALS. Postquam sanctus fusius tractaverit de iis qui rapuerunt, vel quorumdam captivorum res invenerunt, quod ad pœnarum rationem attinet; nunc quoque species pœnitentiæ, sive ecclesiasticarum pœnarum incipit dicere. Et statim decernit ut nec stent cum audientibus, sed cum deflentibus, extra ecclesiam, qui rem captivi rapuerunt, et eam non restituerunt, sed accusationem et probationem exspectarunt propter inficiationem. Eos autem qui se ipsos detulerunt, et sua sponte quæ abstulere, ante actionem dederunt, statuit ut propter pœnitentiam comprecentur, seu consistant cum fidelibus; substernantur autem illis, eo quod coguntur egredi cum catechumenis. Ac lex quidem ecclesiastica eos sic punit. Lex vero civilis rapto-
B res quod ab ipsis raptum est etiam ante condemnationem offerentes, non admittit, sed condemnat in quadruplum. Dicit enim cap. 6, 17 tit., LX lib.: Raptor pœna non liberatur oblatione rei ante litem. Et thema 7, cap. 2 ejusdem lib. et tit.: Intra annum verum pretium quadruplatur, non autem id quod interest. Quod autem hic dicit sanctus de iis qui ante condemnationem et accusationem rem restituunt, lex jubet id fieri in eos qui aliquid ex aliquo metu acceperunt. Dicit enim 5 thema, 13 cap., 2 tit., X lib.: Actio cujus metus causa, est libera; et licet ei adversus quem agitur, ad sententiam usque rem restituere, et non dare quadruplum. Est autem et alia differentia
C eorum qui vi res auferunt, et eorum qui aliquid ab aliquo metu accipiunt. Raptores enim una cum quadrupli retributione etiam infamantur; qui autem metum intulerunt, in existimatione tantum labem aliquam contrahunt.

ZONAR. Qui vero alienas domos invaserunt resque inde surripuere, illi, inquit, si quidem accusati ac pernegantes convicti fuerint, cum iis pariter quos supra diximus, ab auditione quoque prohibeantur, atque in flentium ordinem relegentur; sin autem se ipsos detexerint, aut ante accusationem occultum crimen confessi fuerint, resque ablatas reddiderint, constituantur in eorum ordine qui a peccato con-
D vertuntur, hoc est, ordine substratorum, qui cum fidelibus quidem precantur templum intrantes, cæterum more catechumenorum egrediuntur.

CANON IX.

« De iis qui in agro vel in ædibus suis ea, quæ a
« barbaris relicta sunt, invenerunt. Eos autem qui
« in campo aliquid invenerunt, vel in suis ædibus
« a barbaris relictum, si accusati quidem convicti
« fuerint, sint similiter inter eos qui substernuntur;
« sin autem se ipsos detulerint et reddiderint, etiam
« precibus digni habeantur. »

BALS. Dictum est superius de iis qui dicunt se invenisse res captivorum neglectui habitas, et earum sibi proprietatem vindicasse. Nunc autem decernit sanctus, eos qui res captivorum in domibus invene-

runt, utpote non a barbaris ablatas, vel in viis abjectas, fortasse propter pondus, inventas quidem bona fide restituentes, in (34) perfecto gradu stare debere cum fidelibus. Sin autem condemnati fuerint, collocari eum iis qui substernuntur, scilicet egredi eum catechumenis. Hæc cum ita se habeant, dixerit quispiam, eos sic puniri, qui pro re inventa restituenda condemnationem exspectant, esse justissimum, quoniam furti quoque actione tenentur, secundum legem, quæ dicit: Fur est qui rem alienam contrectat præter domini voluntatem, sciens id illi molestum esse. Cum fidelibus autem consistere, et sacramentis tantum non dignari eum qui se ipsum detulerit, et probe rem inventam dederit, novum est; est enim potius Eucharistia dignus, ut qui rem captivi servaverit, et ipsam restituerit. Et ideo dicunt nonnulli, cum fidelibus consistentiam, sacramentorum quoque participationem tacite consequi.

Zonar. Barbari, cum depopularentur regionem, res quasdam rapuerunt; moxque vel obvii facti melioribus, vel gravati pondere, cum quæ rapuerant ferre minime possent, partim per campos abjecere, partim in aliquorum ædibus, in quibus meliora forte repererant, deposuere. Quicunque igitur, inquit, aut in campis aut in suis domibus aliqua invenerunt, illi si quidem accusati et convicti fuerint, inter eos qui substernuntur locum accipiant. Si vero se ipsos detulerint, ac ea quæ invenere reddiderint, precatione quoque digni habeantur: hoc est, ad finem usque precationis cum fidelibus consistant, se a sancta communione tantummodo arceantur; videlicet usquedum pœnitentiam ostenderint, et hac quoque digni existimentur.

CANON X.

« Eos autem qui servant mandata, absque omni « turpi lucro servare oportet; nec indicii vel cu« stodiæ, vel inventionis pretium, vel quocunque « nomine hoc appellant, exigentes. »

Bals. Cum admisisset sanctus bonam eorum voluntatem, qui se ipsos detulerunt et inventum benevole reddiderunt, adjicit, quod si ii velint mandati Dei observatores videri, debent absque quovis turpi lucro rem inventam reddere. Definitum autem est, non exigere oportere eum qui invenit, ab eo qui captivus fuit, vel indicii, vel custodiæ, vel inventionis pretium, vel aliquid aliud; eo quod non ex negligentia dominorum, vel etiam fortuito res amissa sit, sed magna calamitate et barbarica incursione. Qui enim res dominorum negligentia vel fortuito perditas invenerunt et eas restituunt, inventionis pretium recte exigunt, quemadmodum hoc ex legibus superius positis apparet.

Zonar. Cum iis qui rem alienam a se inventam denuntiant, benignius agendum esse vir sanctus

A πράγματα, ὡς μὴ παρὰ τῶν βαρβάρων ἀφαιρεθέντα, ἢ καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς ῥιφέντα, διὰ τὸ βάρος τυχὸν, ἀποκαθιστῶντας μὲν εὐγνωμόνως τὰ εὑρεθέντα, εἰς τὸν τόπον ἵστασθαι τὸν τέλειον μετὰ τῶν πιστῶν· εἰ δὲ καταδικασθῶσι, τάττεσθαι σὺν τοῖς ὑποπίπτουσιν, ἤγουν ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. Τούτων οὕτως ἐχόντων, εἴποι τις, ὡς τὸ οὕτω κολάζεσθαι τοὺς ἀναμένοντας καταδίκην χάριν ἀντιστροφῆς τοῦ εὑρέματος, δικαιότατόν ἐστιν, ὅτι καὶ τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ ἐνέχονται, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα· Κλέπτης ἐστὶν ὁ τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ψηλαφῶν παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ἐν εἰδήσει τοῦ λυπῆσαι αὐτόν. Τὸ δὲ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ μόνον μὴ ἀξιοῦσθαι δὲ τῶν ἁγιασμάτων τὸν προσαγγείλαντα ἑαυτὸν καὶ εὐγνωμόνως δόντα τὸ εὕρεμα, B καινόν ἐστιν· ἄξιος γὰρ μᾶλλον Εὐχαριστίας ἐστὶν, ὡς τὸ πρᾶγμα τοῦ αἰχμαλωτισθέντος φυλάξας καὶ ἀποκαταστήσας αὐτό. Διὸ καὶ λέγουσί τινες συνέπεσθαι τῇ μετὰ τῶν πιστῶν συστάσει, καὶ τὴν τῶν ἁγιασμάτων μέθεξιν σιωπηρῶς.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ βάρβαροι, λεηλατοῦντες τὴν χώραν, ἥρπαζον πράγματα· καὶ ἢ κρείττοσι μετὰ ταῦτα ἐντυγχάνοντες, ἢ διὰ βάρος μὴ δυνάμενοι φέρειν ὅσα ἥρπασαν, τὰ μὲν ἐν τῷ πεδίῳ ἔῤῥιπτον, τὰ δὲ καὶ ἐν οἰκίαις τινῶν, ἐν αἷς ἴσως καλλίονα εὕρισκον. Ὅσοι γοῦν, φησὶν, εὗρόν τινα ἐν τῷ πεδίῳ ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις, οὗτοι, εἰ μὲν κατηγορηθῶσι καὶ ἐλεγχθῶσι, ταττέσθωσαν ἐν τοῖς ὑποπίπτουσιν· ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς προσαγγείλωσι, καὶ ἀποδῶσιν ἃ C εὗρον, καὶ τῆς εὐχῆς ἀξιούσθωσαν· ἤγουν μέχρι τέλους τῆς εὐχῆς συνεστηκέτωσαν τοῖς πιστοῖς, μόνης τῆς ἁγίας μεταλήψεως κωλυόμενοι· ἤγουν μέχρις ἂν μετάνοιαν ἐπιδείξωνται, καὶ ταύτης ἀξιωθῶσι.

ΚΑΝΩΝ Γ.

« Τοὺς δὲ τὴν ἐντολὴν πληροῦντας ἐκτὸς πάσης « αἰσχροκερδείας πληροῦν δεῖ, μήτε μήνυτρα ἢ σῶ« στρα, ἢ εὕρετρα, ἢ ᾧ ὀνόματι ταῦτα καλοῦσιν, « ἀπαιτοῦντας. »

ΒΑΛΣ. Ἀποδεξάμενος τὴν ἀγαθοθέλειαν τῶν προσαγγειλάντων ἑαυτοὺς καὶ ἀποδόντων εὐγνωμόνως τὸ εὕρεμα, προστίθησιν ὁ ἅγιος, ὡς, εἰ θέλουσιν οὗτοι λογισθῆναι πληρωταὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, D ὀφείλουσι χωρὶς αἰσχροῦ κέρδους οἵου δή τινος τὴν ἀπόδοσιν τοῦ εὑρέματος ποιεῖν. Ὡρίσθη δὲ μὴ ἀπαιτεῖσθαι παρὰ τοῦ εὑρηκότος ἐκ τοῦ μέρους τοῦ αἰχμαλώτου μήνυτρα ἢ σῶστρα ἢ εὕρετρα, ἢ ἄλλο τι, διὰ τὸ μὴ ἐξ ἀμελείας τῶν δεσποτῶν ἢ καὶ τυχαίως γενέσθαι τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ ἀπὸ περιστάσεως μεγάλης καὶ ἐπιδρομῆς βαρβαρικῆς. Οἱ γὰρ εὑρηκότες πράγματα ἐξ ἀμελείας τῶν δεσποτῶν ἢ τύχης ἀπολεσθέντα, καὶ ἀποκαθιστῶντες ταῦτα, ἀπαιτοῦσιν εὕρετρα, καθὼς τοῦτο ἀναφαίνεται ἀπὸ τῶν ὄπισθεν καταστρωθέντων νόμων.

ΖΩΝΑΡ. Τοῖς ὁμολογοῦσι τὸ εὕρεμα τὸ ἀλλότριον (34) συγγνωμονέστερον διατίθεσθαι ὁ ἅγιος

(34) *Τὸ ἀλλότριον*. Scribe τῶν ἀλλοτρίων.

διετάξατο. Ἵνα δὲ μὴ οἱ ὁμολογοῦντες ἀπαιτῶσιν εὕρετρα, ἤ τι τοιοῦτον ὡς ἂν καλοῖτο, ἐπήγαγεν ὅτι οὐ δεῖ τι ἀπαιτεῖν τὸν ἀποδιδόντα εὐγνωμόνως τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ χωρὶς αἰσχροῦ κέρδους τὴν ἐντολὴν ἐκπληροῦν. Αἰσχρὸν γὰρ ὄντως κέρδος ἐστὶ τὸ ἀπαιτεῖν τι ἀπὸ τοῦ ἀπολέσαντος τὰ οἰκεῖα ἐν καιρῷ περιστάσεως, καὶ μὴ ἀποδιδόναι αὐτὰ ἀμισθί.

35 ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

« Ἡ πρόσκλαυσις ἔξω τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου « ἐστίν· ἔνθα ἑστῶτα τὸν ἁμαρτάνοντα χρὴ τῶν « εἰσιόντων δεῖσθαι πιστῶν, ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι. « Ἡ ἀκρόασις ἔνδοθι τῆς πύλης ἐν τῷ νάρθηκι, « ἔνθα ἑστάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα ἕως τῶν κατη- « χουμένων, καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι. Ἀκούων γάρ, « φησί, τῶν Γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐκβαλλέ- « σθω, καὶ μὴ ἀξιούσθω προσευχῆς. Ἡ δὲ ὑπόπτω- « σις, ἵνα, ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἱστάμενος, « μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται. Ἡ σύστασις, « ἵνα συνιστᾶται τοῖς πιστοῖς, καὶ μὴ ἐξέρχηται « μετὰ τῶν κατηχουμένων· τελευταῖον ἡ μέθεξις « τῶν ἁγιασμάτων. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν παρὼν ἅγιος, πέντε τόπους μετανοούντων ὑποτυπώσας, οὐ παρεδήλωσε τοὺς καιροὺς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, οὔτε μὴν τὰ ἁμαρτήματα δι' ἃ ἡ μετάνοια ὡρίσθη. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν ταῖς κανονικαῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ταῦτα μετὰ ἀκριβείας παρέδωκε. Πλὴν καὶ οὗτος εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν τὴν διὰ τῶν ἐπιτιμίων θεραπείαν ἀνήρτησεν.

A constituit. Verum ne denuntiantes pretia ob rem inventam, vel aliud quocunque illud nomine vocitetur, exigant, subjecit, non esse quidquam exigendum ab eo qui aliena benigne reddit, sed mandatum absque turpi lucro implendum. Turpe namque lucrum est revera quidpiam ab eo exigere qui res suas turbulentis temporibus perdidit, nec illas gratuito reddere.

CANON XI.

« Fletus seu luctus, est extra portam oratorii, « ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro se precentur. Auditio est intra « portam in porticu, ubi oportet eum qui peccavit, « stare, usque ad catechumenos, et illinc egredi. « Audiens enim, inquit, Scripturas et doctrinam, B « ejiciatur, et precatione indignus censeatur. Subjectio autem seu substratio est, ut intra templi « portam stans, cum catechumenis egrediatur. Congregatio seu consistentia est, ut cum fidelibus consistat, et cum catechumenis non egrediatur; postremo est participatio sacramentorum. »

BALS. Præsens quidem sanctus, declaratis quinque locis eorum qui agunt pœnitentiam, nec eorum exercitii tempora declaravit, nec peccata propter quæ pœnitentia definita est. Magnus autem Basilius, in suis canonicis epistolis, hæc omnia exacte tradidit. Verum hic quoque pœnarum medelam C episcopali arbitrio reliquit.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΑΜΟΥΝ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ.

36 S. P. N. ATHANASII,
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,
EPISTOLA AD AMUNEM MONACHUM.

Πάντα μὲν καλὰ καὶ καθαρὰ τοῦ Θεοῦ ποιήματα· οὐδὲν γὰρ ἄχρηστον ἢ ἀκάθαρτον ὁ τοῦ Θεοῦ πεποίηκε Λόγος· *Χριστοῦ γὰρ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις*, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· ἐπειδὴ δὲ ποικίλα καὶ πολύτροπα τὰ τοῦ διαβόλου βέλη, καὶ τοὺς ἀκεραιοτέρους τῇ γνώμῃ παρασκευάζει ταράττεσθαι, κωλύει τε τῆς συνήθους γυμνασίας τοὺς ἀδελφούς, ὑποσπείρων αὐτοῖς λογισμοὺς ἀκαθαρσίας καὶ μολυσμοῦ·

D Opificia Dei omnia bona puraque sunt; inutile quippe nihil aut impurum Dei Verbum condidit. Nam *Christi bonus odor sumus in iis qui salvi fiunt*, ut ait Apostolus[1]. Cum autem varia callidaque sint diaboli tela, qui id curat ut simpliciores animo in perturbationem conjiciat, fratresque a consuetis exercitiis deterreat, dum impuras inserit obscenasque cogitationes, age, paucis maligni fraudes, per

[1] II Cor. II, 15.

runt, utpote non a barbaris ablatas, vel in viis abjectas, fortasse propter pondus, inventas quidem bona fide restituentes, in (34) perfecto gradu stare debere cum fidelibus. Sin autem condemnati fuerint, collocari eum iis qui substernuntur, scilicet egredi cum catechumenis. Hæc cum ita se habeant, dixerit quispiam, eos sic puniri, qui pro re inventa restituenda condemnationem exspectant, esse justissimum, quoniam furti quoque actione tenentur, secundum legem, quæ dicit: Fur est qui rem alienam contrectat præter domini voluntatem, sciens id illi molestum esse. Cum fidelibus autem consistere, et sacramentis tantum non dignari eum qui se ipsum detulerit, et probe rem inventam dederit, novum est; est enim potius Eucharistia dignus, ut qui rem captivi servaverit, et ipsam restituerit. Et ideo dicunt nonnulli, cum fidelibus consistentiam, sacramentorum quoque participationem tacite consequi.

Zonar. Barbari, cum depopularentur regionem, res quasdam rapuerunt; moxque vel obvii facti melioribus, vel gravati pondere, cum quæ rapuerant ferre minime possent, partim per campos abjecere, partim in aliquorum ædibus, in quibus meliora forte repererant, deposuere. Quicunque igitur, inquit, aut in campis aut in suis domibus aliqua invenerunt, illi si quidem accusati et convicti fuerint, inter eos qui substernuntur locum accipiant. Si vero se ipsos detulerint, ac ea quæ invenere reddiderint, precatione quoque digni habeantur: hoc est, ad finem usque precationis cum fidelibus consistant, se a sancta communione tantummodo arceantur; videlicet usquedum pœnitentiam ostenderint, et hac quoque digni existimentur.

CANON X.

« Eos autem qui servant mandata, absque omni « turpi lucro servare oportet; nec indicii vel cu« stodiæ, vel inventionis pretium, vel quocunque « nomine hoc appellant, exigentes. »

Bals. Cum admisisset sanctus bonam eorum voluntatem, qui se ipsos detulerunt et inventum benevole reddiderunt, adjicit, quod si ii velint mandati Dei observatores videri, debent absque quovis turpi lucro rem inventam reddere. Definitum autem est, non exigere oportere eum qui invenit, ab eo qui captivus fuit, vel indicii, vel custodiæ, vel inventionis pretium, vel aliquid aliud; eo quod non ex negligentia dominorum, vel etiam fortuito res amissa sit, sed magna calamitate et barbarica incursione. Qui enim res dominorum negligentia vel fortuito perditas invenerunt et eas restituunt, inventionis pretium recte exigunt, quemadmodum hoc ex legibus superius positis apparet.

Zonar. Cum iis qui rem alienam a se inventam denuntiant, benignius agendum esse vir sanctus

A πράγματα, ὡς μὴ παρὰ τῶν βαρβάρων ἀφαιρεθέντα, ἢ καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς ῥιφέντα, διὰ τὸ βάρος τυχὸν, ἀποκαθιστῶντας μὲν εὐγνωμόνως τὰ εὑρεθέντα, εἰς τὸν τόπον ἵστασθαι τὸν τέλειον μετὰ τῶν πιστῶν· εἰ δὲ καταδικασθῶσι, τάττεσθαι σὺν τοῖς ὑποπίπτουσιν, ἤγουν ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. Τούτων οὕτως ἐχόντων, εἴποι τις, ὡς τὸ οὕτω κολάζεσθαι τοὺς ἀναμένοντας καταδίκην χάριν ἀντιστροφῆς τοῦ εὑρέματος, δικαιότατόν ἐστιν, ὅτι καὶ τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ ἐνέχονται, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα· Κλέπτης ἐστὶν ὁ τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ψηλαφῶν παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ἐν εἰδήσει τοῦ λυπῆσαι αὐτόν. Τὸ δὲ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ μόνον μὴ ἀξιοῦσθαι δὲ τῶν ἁγιασμάτων τὸν προσαγγείλαντα ἑαυτὸν καὶ εὐγνωμόνως δόντα τὸ εὕρεμα, B καινόν ἐστιν· ἄξιος γὰρ μᾶλλον Εὐχαριστίας ἐστὶν, ὡς τὸ πρᾶγμα τοῦ αἰχμαλωτισθέντος φυλάξας καὶ ἀποκαταστήσας αὐτό. Διὸ καὶ λέγουσί τινες συνέπεσθαι τῇ μετὰ τῶν πιστῶν συστάσει, καὶ τὴν τῶν ἁγιασμάτων μέθεξιν σιωπηρῶς.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ βάρβαροι, ληλατοῦντες τὴν χώραν, ἥρπαζον πράγματα· καὶ ἢ κρείττοσι μετὰ ταῦτα ἐντυγχάνοντες, ἢ διὰ βάρος μὴ δυνάμενοι φέρειν ὅσα ἥρπασαν, τὰ μὲν ἐν τῷ πεδίῳ ἔῤῥιπτον, τὰ δὲ καὶ ἐν οἰκίαις τινῶν, ἐν αἷς ἴσως καλλίονα εὕρισκον. Ὅσοι γοῦν, φησὶν, εὗρόν τινα ἐν τῷ πεδίῳ ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις, οὗτοι, εἰ μὲν κατηγορηθῶσι καὶ ἐλεγχθῶσι, ταττέσθωσαν ἐν τοῖς ὑποπίπτουσιν· ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς προσαγγείλωσι, καὶ ἀποδῶσιν ἃ C εὗρον, καὶ τῆς εὐχῆς ἀξιούσθωσαν· ἤγουν μέχρι τέλους τῆς εὐχῆς συνεστηκέτωσαν τοῖς πιστοῖς, μόνης τῆς ἁγίας μεταλήψεως κωλυόμενοι· ἤγουν μέχρις ἂν μετάνοιαν ἐπιδείξωνται, καὶ ταύτης ἀξιωθῶσι.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

« Τοὺς δὲ τὴν ἐντολὴν πληροῦντας ἐκτὸς πάσης « αἰσχροκερδείας πληροῦν δεῖ, μήτε μήνυτρα ἢ σῶ« στρα, ἢ εὕρετρα, ἢ ᾧ ὀνόματι ταῦτα καλοῦσιν, « ἀπαιτοῦντας. »

ΒΑΛΣ. Ἀποδεξάμενος τὴν ἀγαθοθέλειαν τῶν προσαγγειλάντων ἑαυτοὺς καὶ ἀποδόντων εὐγνωμόνως τὸ εὕρεμα, προστίθησιν ὁ ἅγιος, ὡς, εἰ θέλουσιν οὗτοι λογισθῆναι πληρωταὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, D ὀφείλουσι χωρὶς αἰσχροῦ κέρδους οἵου δή τινος τὴν ἀπόδοσιν τοῦ εὑρέματος ποιεῖν. Ὡρίσθη δὲ μὴ ἀπαιτεῖσθαι παρὰ τοῦ εὑρηκότος ἐκ τοῦ μέρους τοῦ αἰχμαλώτου μήνυτρα ἢ σῶστρα ἢ εὕρετρα, ἢ ἄλλο τι, διὰ τὸ μὴ ἐξ ἀμελείας τῶν δεσποτῶν ἢ καὶ τυχαίως γενέσθαι τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ ἀπὸ περιστάσεως μεγάλης καὶ ἐπιδρομῆς βαρβαρικῆς. Οἱ γὰρ εὑρηκότες πράγματα ἐξ ἀμελείας τῶν δεσποτῶν ἢ τύχης ἀπολεσθέντα, καὶ ἀποκαθιστῶντες ταῦτα, ἀπαιτοῦσιν εὕρετρα, καθὼς τοῦτο ἀναφαίνεται ἀπὸ τῶν ἄνωθεν καταστρωθέντων νόμων.

ΖΩΝΑΡ. Τοῖς ὁμολογοῦσι τὸ εὕρεμα τὸ ἀλλότριον (34) συγγνωμονέστερον διατίθεσθαι ὁ ἅγιος

(34) Τὸ ἀλλότριον. Scribe τῶν ἀλλοτρίων.

διετάξατο. Ἵνα δὲ μὴ οἱ ὁμολογοῦντες ἀπαιτῶσιν A εὕρετρα, ἢ τι τοιοῦτον ὡς ἂν καλοῖτο, ἐπήγαγεν ὅτι οὐ δεῖ τι ἀπαιτεῖν τὸν ἀποδιδόντα εὐγνωμόνως τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ χωρὶς αἰσχροῦ κέρδους τὴν ἐντολὴν ἐκπληροῦν. Αἰσχρὸν γὰρ ὄντως κέρδος ἐστὶ τὸ ἀπαιτεῖν τι ἀπὸ τοῦ ἀπολέσαντος τὰ οἰκεῖα ἐν καιρῷ περιστάσεως, καὶ μὴ ἀποδιδόναι αὐτὰ ἀμισθί.

A constituit. Verum ne denuntiantes pretia ob rem inventam, vel aliud quocunque illud nomine vocitetur, exigant, subjecit, non esse quidquam exigendum ab eo qui aliena benigne reddit, sed mandatum absque turpi lucro implendum. Turpe namque lucrum est revera quidpiam ab eo exigere qui res suas turbulen''s temporibus perdidit, nec illas gratuito reddere.

35 ΚΑΝΩΝ ΙΑʹ.

« Ἡ πρόσκλαυσις ἔξω τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου « ἐστίν· ἔνθα ἑστῶτα τὸν ἁμαρτάνοντα χρὴ τῶν « εἰσιόντων δεῖσθαι πιστῶν, ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι. « Ἡ ἀκρόασις ἔνδοθι τῆς πύλης ἐν τῷ νάρθηκι, « ἔνθα ἑστάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα ἕως τῶν κατη- « χουμένων, καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι. Ἀκούων γάρ, « φησί, τῶν Γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐκβαλλέ- B « σθω, καὶ μὴ ἀξιούσθω προσευχῆς. Ἡ δὲ ὑπόπτω- « σις, ἵνα, ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἱστάμενος, « μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται. Ἡ σύστασις, « ἵνα συνιστᾶται τοῖς πιστοῖς, καὶ μὴ ἐξέρχηται « μετὰ τῶν κατηχουμένων· τελευταῖον ἡ μέθεξις « τῶν ἁγιασμάτων. »

CANON XI.

« Fletus seu luctus, est extra portam oratorii, « ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro se precentur. Auditio est intra « portam in porticu, ubi oportet eum qui peccavit, « stare, usque ad catechumenos, et illinc egredi. « Audiens enim, inquit, Scripturas et doctrinam, B « ejiciatur, et precatione indignus censeatur. Sub- « jectio autem seu substratio est, ut intra templi « portam stans, cum catechumenis egrediatur. Con- « gregatio seu consistentia est, ut cum fidelibus con- « sistat, et cum catechumenis non egrediatur; po- « stremo est participatio sacramentorum. »

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν παρὼν ἅγιος, πέντε τόπους μετανοούντων ὑποτυπώσας, οὐ παρεδήλωσε τοὺς καιροὺς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, οὔτε μὴν τὰ ἁμαρτήματα δι' ἃ ἡ μετάνοια ὡρίσθη. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν ταῖς κανονικαῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ταῦτα μετὰ ἀκριβείας παρέδωκε. Πλὴν καὶ οὗτος εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν τὴν διὰ τῶν ἐπιτιμίων θεραπείαν ἀνήρτησεν. C

BALS. Præsens quidem sanctus, declaratis quinque locis eorum qui agunt pœnitentiam, nec eorum exercitii tempora declaravit, nec peccata propter quæ pœnitentia definita est. Magnus autem Basilius, in suis canonicis epistolis, hæc omnia exacte tradidit. Verum hic quoque pœnarum medelam C episcopali arbitrio reliquit.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΑΜΟΥΝ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ.

36 S. P. N. ATHANASII,

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

EPISTOLA AD AMUNEM MONACHUM.

Πάντα μὲν καλὰ καὶ καθαρὰ τοῦ Θεοῦ ποιήματα· D οὐδὲν γὰρ ἄχρηστον ἢ ἀκάθαρτον ὁ τοῦ Θεοῦ πεποίηκε Λόγος· *Χριστοῦ γὰρ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις*, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· ἐπειδὴ δὲ ποικίλα καὶ πολύτροπα τὰ τοῦ διαβόλου βέλη, καὶ τοὺς ἀκεραιοτέρους τῇ γνώμῃ παρασκευάζει ταράττεσθαι, κωλύει τε τῆς συνήθους γυμνασίας τοὺς ἀδελφούς, ὑποσπείρων αὐτοῖς λογισμοὺς ἀκαθαρσίας καὶ μολυσμοῦ·

D Opificia Dei omnia bona puraque sunt; inutile quippe nihil aut impurum Dei Verbum condidit. Nam *Christi bonus odor sumus in iis qui salvi fiunt*, ut ait Apostolus[1]. Cum autem varia callidaque sint diaboli tela, qui id curat ut simpliciores animo in perturbationem conjiciat, fratresque a consuetis exercitiis deterreat, dum impuras inserit obscœnasque cogitationes, age, paucis maligni fraudes, per

[1] II Cor. II, 15.

Salvatoris nostri gratiam, depellamus, simplicio- A rumque mentem confirmemus. *Omnia* quidem *munda mundis* [1] : sed impurorum tum conscientia, tum cætera omnia immunda sunt. Miror autem diaboli vafritiem, qui tametsi corruptio lucesque est, cogitationes suggerit specie quidem puritate plenas. Quod agit ille insidiarum potius causa, quam experimenti. Quo enim, ut supra dixi, ascetas a consueta et salutari meditatione avertat, atque hac in re superior evadat, hujusmodi quædam insusurrat, quæ nihil vitæ commodi afferunt : sed vanas quæstiones et nugas, a nobis sane repudiandas. Quid enim, quæso, dilecte ac piissime, peccati aut impuri naturali inest excremento? Ecquis vitio vertere velit mucorem e naribus ejectum, vel sputa ore emissa? quibus plurima possemus addere, ventris nimirum excrementa, quæ animali ad vitam necessaria sunt. Ad hæc, si hominem esse manuum Dei opus secundum Scripturas credimus, quomodo ex pura poten- B tia opus contaminatum prodire valuit? Et si, ut in Actibus apostolorum legitur, genus Dei sumus [2], nihil sane in nobis impurum habemus. Tunc enim solum inquinamur, cum pessimi odoris opus, peccatum scilicet, operamur. At cum præter voluntatem naturale quodpiam excrementum emittitur, tunc naturæ necessitate, ut supra diximus, hæc cum cæteris toleramus. Sed quia ii, quibus una probe dictis, imo a Deo gestis rebus repugnandi inest cura, dictum illud evangelicum detorquent : Non quæ ingrediuntur, sed quæ egrediuntur coinquinant hominem [3]; hanc eorum insaniam, ne dicam quæstionem, confutemus. Primum enim Scripturas pro sua ignorantia, instabiles sane ho- C mines, depravant [4]. Porro divinum oraculum sic habet : cum quidam enim, quemadmodum isti, de cibis ambigerent, ipse Dominus, ut eorum levaret ignorantiam, dolumque cunctis retegeret, ait, Non ea quæ ingrediuntur hominem coinquinare, sed quæ egrediuntur. Addit post hæc, et undenam egrediuntur : ex corde. Quod probe nosset illic profanarum cogitationum aliorumque scelerum malos inesse thesauros. Brevius autem Apostolus idipsum docuit hisce verbis : *Esca non nos commendat Deo* [5]. Jam aliquis opportune dixerit : Naturale excrementum nulli nos supplicio addicit. Et fortasse ipsi medici (ut hinc homines illi vel ab extraneis pudore afficiantur) nobiscum defendent, animali datos esse quosdam necessarios meatus, D ad humores qui in singulis habentur membris nostris egerendos : qualia sunt capitis excrementa, pili, aquositates quæ ex capite emittuntur : ventris item secessus, illaque spermaticorum meatuum superfluitas. Ecquodnam hac in re peccatum in Deum, senex religiosissime, cum ipse Dominus qui animal condidit, id curarit effeceritque, ut hæc membra essent ejusmodi meatibus instructa. Cæterum quia prævertenda sunt improborum argumenta : fortasse enim dixerint : Ergo nec verus eorum usus est

φέρε, διὰ βραχέων καὶ τὴν τοῦ πονηροῦ πλάνην ἀπελάσωμεν τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν χάριτι, καὶ τὴν τῶν ἁπλουστέρων γνώμην στηρίξωμεν. *Πάντα* μὲν γὰρ *καθαρὰ τοῖς καθαροῖς*· τῶν δὲ ἀκαθάρτων καὶ ἡ συνείδησις καὶ τὰ πάντα μεμόλυνται. Ἄγαμαι δὲ τοῦ διαβόλου τὸ σόφισμα, ὅτιπερ, φθορὰ καὶ λύμη ὑπάρχων, λογισμοὺς ὑποβάλλει τῷ δοκεῖν μὲν καθαρότητος· ἔστι δὲ τὸ γιγνόμενον ἐνέδρα μᾶλλον ἢ δοκιμασία. Ἵνα γάρ, ὡς προεῖπον, ἀπασχολήσῃ τοὺς ἀσκητὰς τῆς ἐθίμου καὶ σωτηριώδους μελέτης, καὶ δόξῃ κρατεῖν· κατὰ τοῦτο τοιαῦτά τινα κινεῖ βομβύκια, ἅτινα φέρει μὲν οὐδὲν τῷ βίῳ χρήσιμον, κενὰς δὲ ζητήσεις καὶ φλυαρίας, ἃς δεῖ παραιτεῖσθαι. Τί γάρ, εἰπέ μοι, ὦ ἀγαπητὲ καὶ εὐλαβέστατε, ἔχει ἁμάρτημα ἢ ἀκάθαρτον φυσική τις ἔκκρισις; ὡς εἴ τις ἐθέλοι ποιεῖσθαι ἔγκλημα καὶ τὰς διὰ ῥινῶν ἐκπεμπομένας μύξας καὶ τὰ διὰ στόματος πτύσματα· ἔτι δὲ καὶ τούτων ἔχομεν λέγειν πλείονα, τὰς διὰ γαστέρων ἐκκρίσεις, ἅπερ τῷ ζώῳ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καθέστηκεν. Ἔτι τε, εἰ τῶν τοῦ Θεοῦ χειρῶν ἔργον εἶναι πιστεύομεν τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τὰς θείας Γραφάς, πῶς ἠδύνατο ἐκ καθαρᾶς δυνάμεως ἔργον τι γίνεσθαι μεμολυσμένον; Καὶ εἰ γένος τοῦ Θεοῦ ὑπάρχομεν κατὰ τὰς θείας τῶν ἀποστόλων Πράξεις, οὐδὲν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς ἀκάθαρτον. Τότε γὰρ μόνον μεμολύσμεθα, ὅτε τὴν δυσωδεστάτην ἁμαρτίαν ἐργαζόμεθα. Ὅτε δὲ φυσική τις ἔκκρισις ἀβουλήτως γίνεται, τότε τῇ τῆς φύσεως ἀνάγκῃ μετὰ τῶν ἄλλων, ὡς προείπομεν, καὶ τοῦτο ὑπομένομεν. Ἀλλ' ἐπειδήπερ οἱ θέλοντες μόνον ἀντιλέγειν τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις, μᾶλλον δὲ παρὰ Θεοῦ πεποιημένοις, παραφέρουσι καὶ ῥητὸν εὐαγγελικόν· ὡς ὅτι Οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα· ἀναγκαίως αὐτῶν καὶ ταύτην τὴν ἀλογίαν· οὐ γὰρ ἂν εἴποιμεν ζήτησιν, ἐλέγξομεν. Πρῶτον μὲν γὰρ τὰς Γραφὰς κατὰ τὰς ἰδίας ἀμαθίας ἀστήρικτοι ὄντες βιάζονται. Ἔχει δὲ τὸ θεῖον οὕτω λόγιον· Τινῶν γὰρ πάλιν τούτοις ὁμοίως ἐνδυαστῶς ἐχόντων περὶ βρωμάτων, αὐτὸς ὁ Κύριος λύων αὐτῶν τὴν ἄγνοιαν, ἢ γ' οὖν τὴν ἀπάτην δημοσιεύων, φησί, Μὴ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῦν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα. Εἶτα ἐπάγει, καὶ πόθεν ἐξερχόμενα· τὰ ἀπὸ καρδίας. Ἐκεῖ γὰρ εἶναι τοὺς πονηροὺς θησαυροὺς τῶν βεβήλων λογισμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων γινώσκει. Συντομώτερον δὲ ὁ Ἀπόστολος αὐτὸ δεδιδαγμένος φησί· *Βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παραστήσει* τῷ Θεῷ. Φαίη δ' ἄν τις καὶ νῦν εὐλόγως· Φυσική τις ἔκκρισις ἡμᾶς οὐ παραστήσει πρὸς τιμωρίαν. Τάχα δὲ καὶ παῖδες ἰατρῶν, ἵνα κἂν ἐκ τῶν ἔξωθεν δυσωπηθῶσιν, ὑπὲρ τούτου ἀπολογήσονται· ὅτι τῷ ζώῳ δέδονταί τινες ἀναγκαῖαι διέξοδοι κατὰ τῶν ἐν ἡμῖν ἑκάστῳ μελῶν τρεφομένων τὸ περιττὸν ἀποπέμπειν· οἷον κεφαλῆς περιττώματα, τρίχες, καὶ τὰ ἀπὸ κεφαλῆς ὑδατώδη πεμπόμενα, καὶ γαστρὸς διαχωρήματα, καὶ τοίνυν τῶν σπερματικῶν πόρων ἐκεῖνο περίττωμα. Ποία τοίνυν ἐστὶ πρὸς Θεοῦ, ὦ πρεσβῦτα θεοφιλέστατε, ἁμαρτία, αὐτοῦ τοῦ πλάσαντος τὸ ζῶν Δεσπότου θελήσαντος καὶ ποιήσαντος ταῦτα τὰ μέλη τοιαύτας ἔχειν

[1] Tit. I, 15. [2] Act. XVII, 28. [3] Matth. XV, 20. [4] II Petr. III, 16. [5] I Cor. VIII, 8.

διεξόδους; Ἐπειδὴ δὲ δεῖ προσλαμβάνειν τὰ τῶν πονηρῶν ἐναντιώματα, εἴποιεν γὰρ ἄν· Οὐκ οὖν οὐκ ἔστιν ἁμαρτία οὐδὲ ἡ ἀληθὴς χρῆσις, εἰ τὰ ὄργανα παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ διαπέπλασται. Πρὸς τοῦτο ἐρωτηματικῶς αὐτοὺς παύσωμεν φάσκοντες· Ποίαν λέγεις χρῆσιν, τὴν ἔννομον, ἣν καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν, *Αὐξάνεσθε*, λέγων, *καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν*· ἣν ὁ Ἀπόστολος ἀπεδέξατο εἰπών· *Τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος*· ἢ τὴν δημώδη μὲν, λαθραίως δὲ καὶ μοιχικῶς ἐπιτελουμένην; Ἐπὶ καὶ τῶν ἄλλων, τῶν ἐν τῷ βίῳ γινομένων, εὑρήσομεν τὰς διαφορὰς κατά τι γινομένας· οἷον φονεύειν οὐκ ἔξεστιν, ἀλλ' ἐν πολέμοις ἀναιρεῖν τοὺς ἀντιπάλους καὶ ἔννομον καὶ ἐπαίνου ἄξιον. Οὕτω γοῦν καὶ τιμῶν μεγάλων οἱ κατὰ πόλεμον ἀριστεύσαντες ἀξιοῦνται, καὶ στῆλαι τούτων ἐγείρονται κηρύττουσαι τὰ κατορθώματα. Ὥστε τὸ αὐτὸ κατά τι μὲν καὶ κατὰ καιρὸν οὐκ ἔξεστι, κατά τι δὲ καὶ εὐκαίρως ἀφίεται καὶ συγκεχώρηται. Ὁ αὐτὸς τοίνυν λόγος καὶ περὶ τῆς μίξεως· Μακάριος ὃς ἐν νεότητι, ζυγὸν ἔχων ἐλεύθερον, τῇ φύσει πρὸς παιδοποιίαν κέχρηται· εἰ δὲ πρὸς ἀσέλγειαν, πόρνους καὶ μοιχοὺς ἡ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ γραφεῖσα τιμωρία ἐκδέξεται. Δύο γὰρ οὐσῶν ὁδῶν ἐν τῷ βίῳ περὶ τούτων, μιᾶς μὲν μετριωτέρας καὶ βιωτικῆς, τοῦ γάμου λέγω· τῆς δὲ ἑτέρας ἀγγελικῆς καὶ ἀνυπερβλήτου, τῆς παρθενίας· εἰ μέν τις τὴν κοσμικὴν, τοῦτ' ἔστι τὸν γάμον, ἕλοιτο, μέμψιν μὲν οὐκ ἔχει· τοσαῦτα δὲ χαρίσματα οὐ λήψεται. Λήψεται γὰρ, ἐπείπερ φέρει καὶ αὐτὸς καρπὸν τῶν τριάκοντα. Εἰ δὲ τὴν ἁγνὴν τις καὶ ὑπερκόσμιον ἀσπάσοιτο, εἰ καὶ τραχεῖα παρὰ τὴν πρώτην καὶ δυσκατόρθωτος ἡ ὁδὸς, ὅμως ἔχει χαρίσματα θαυμασιώτερα· τὸν γὰρ τέλειον καρπὸν τὴν ἑκατοντάδα ἐβλάστησεν. Ὥστε τὰ ἀκάθαρτα αὐτῶν καὶ πονηρὰ ζητήματα λύσεις ἰδίας ἔσχε καὶ παρὰ τῶν θείων Γραφῶν πάλαι προλυθείσας. Ὑποστήριζε τοίνυν, ὦ Πάτερ, τὰς ὑπὸ σαυτὸν ἀγέλας, ἐκ τῶν ἀποστολικῶν παρακαλῶν, ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν ψυχαγωγῶν, ἐκ τῶν ψαλμῶν συμβουλεύων· *Ζῆσόν με*, λέγων, *κατὰ τὸ λόγιόν σου*· λόγιον δὲ αὐτοῦ τὸ ἐκ καθαρᾶς καρδίας λατρεύειν αὐτῷ. Τοῦτο γὰρ εἰδὼς ὁ αὐτὸς Προφήτης, ὥσπερ ἑαυτὸν μεταφράζων, λέγει· *Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός*· ἵνα μὴ ῥυπώδεις λογισμοί με ταράξωσι. Πάλιν Δαβίδ· *Καὶ Πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με*· ἵνα, κἂν ποτε λογισμοί με θορυβήσωσιν, ἰσχυρά τις παρὰ σοῦ δύναμις στηρίξῃ με, ὥσπερ κρηπὶς τυγχάνουσα. Αὐτὸς τοίνυν, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα συμβουλεύων, λέγε πρὸς τοὺς βράδιον τῇ ἀληθείᾳ πειθομένους· *Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδούς σου*· καὶ θαῤῥῶν Κυρίῳ, ὅτι πείσεις ἀπο σχέσθαι τῆς τοιαύτης κακίας, ψάλλε· *Καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι*. Γένοιτο δὲ τοὺς μὲν κακοήθως ζητοῦντας παύσασθαι τῆς τοιαύτης ματαιοπονίας· τοὺς δὲ δι' εὐήθειαν ἐνδυαστῶς ἔχοντας, ἡγεμονικῷ Πνεύματι κρατυνθῆναι· ὅσοι δὲ βεβαίως τὴν ἀλήθειαν ἐπίστασθε, ἀῤῥαγῆ ταύτην κατέχετε καὶ ἀσάλευτον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

peccatum, siquidem organa a conditore facta sunt; ita loquentibus illis hac interrogatione silentium imponamus: Quem dicis usum, legitimumne, quem Deus his permisit verbis: *Crescite, et multiplicamini, et replete terram* [1]: quem et ipse probavit Apostolus, cum dixit: *Honorabile connubium et thorus immaculatus* [2]; an publicum illum qui clanculum et libidinose exercetur? Nam in cæteris quoque, per hanc vitam agi solitis, quædam occurrunt agendi discrimina: quale occidere non licet; at in bello adversarios interficere, et legitimum, et laude dignum est. Sic magnis donantur præmiis qui se in bello strenue gerunt, cippique eriguntur, quæ præclara eorum celebrent facinora. Itaque idipsum quodam modo, et quodam tempore non licet: quadam autem ratione et opportunitate permittitur conceditorque. Eadem igitur est de coitu ratio: Beatus qui in juventute libero junctus matrimonio, natura ad liberorum procreationem usus est: quod si ad libidinem, fornicatores et mœchos, quod apud Apostolum memoratur, supplicium excipiet. Nam duplex cum sit via in vita, alia quidem inferior vulgariorque, matrimonii scilicet; alia vero angelica et suprema omnium, nempe virginitatis; si quis mundanam, nuptias nimirum elegerit, culpa quidem vacat, sed tot tantaque non consequetur dona. Consequetur tamen aliqua, si quidem et ipse fert fructum tricesimum. Si quis vero castam mundoque superiorem amplexus fuerit vitam, tametsi hæc altera asperior et difficilior via est, at excellentioribus ille muneribus donandus est: perfectum quippe fructum, nempe centesimum produxit. Itaque obscenæ illorum atque malignæ quæstiones, proprias habent solutiones ex divinis Scripturis jam olim allatas. Confirma ergo, Pater, greges tuos, apostolicisque verbis hortare. Evangelicis demulce, ex psalmis da consilium: *Vivifica me*, dicens, *secundum eloquium tuum* [3]: eloquium autem ejus illud est, ut ex puro corde serviamus illi. Hoc cum non ignoret ipse Propheta, sese quasi interpretatur dicens: *Cor mundum crea in me, Deus* [4], ne me obscenæ cogitationes conturbent. Rursus ipse David: *Et Spiritu principali confirma me* [5], ut si quando me cogitationes conturbent, valida ex te virtus me quasi basis fulciat. Hæc igitur et talia consulendo, dic iis qui tarde veritati obtemperant, *Docebo iniquos vias tuas*, in Dominoque confidens, te suasurum illis ut ab hujusmodi vitio abstineant, psalle, *et impii ad te convertentur* [6]. Utinam qui malo animo hasce movent quæstiones, in cassum laborandi finem faciant: qui vero ob animi simplicitatem in dubitatione versantur, Spiritu principali confirmentur: quotquot autem veritatem firmiter nostis, eam infractam et inconcussam retineatis in Christo Jesu Domino nostro: quicum Patri gloria et imperium cum Spiritu sancto in sæcula. Amen.

[1] Genes. I, 28. [2] Hebr. XIII, 4. [3] Psal. CXVIII, 107. [4] Psal. L, 12. [5] ibid. 14. [6] Psal. L, 15.

BALS. Hanc epistolam quæ tractat non esse immundam naturalem excretionem seminis, quæ scilicet fit vel morbo, vel nocturna visione non spontanea, a nullaque perturbatione orta, excellentissimus ille Zonaras, sapienter et apte, et ita ut nemo melius dicere possit, interpretatus est: et propterea de eo nos scribere supervacaneum existimavimus. Breviter autem dicimus, quod si naturalis quidem seminis fluxus ex non spontanea nocturna visione, et sine ulla prævia vehementi cupiditate fiat, nihil penitus affert præjudicii. Sicut et sancti Dionysii ad Basilidem tractat epistola, quæ superius annexa fuit. **38** Si autem aliqua perturbatione ex mala fortasse cupiditate assensuque processit, immunda est, et qui eam sustinuit a sacramentis arcebitur, et pro animæ ejus medici arbitratu ei medicina dabitur. Cum enim tria sint per quæ a Satana oppugnamur, applicatio, seu primus motus, assensus, et effectus; si ex solo quidem primo motu nocturna fuerit facta visio, levius puniemur: si autem cum primo motu diurnus quoque fuit assensus, et sic nocturna visio consecuta est, et excretionis effectus, magis puniemur, secundum sanctam Scripturam quæ dicit, *Qui desideravit mulierem in corde suo, eam jam adulteravit* [1]. Si autem sic punitur qui fit ex consensu, in nocturna imaginatione, fluxus seminis, multo magis quæ per mollitiem fit excretio punietur, inter vigilandum, non autem in somniando facta. Seminis autem fluxio, quæ fit ex morbo nephritico, cujusmodi sunt gonorrhœa, et calculus, ab omni culpa immunis est. Etsi enim a lege Mosaica, qui seminis fluxu laborabant, immundi reputabantur, alio tamen modo, quod ad legem nostram attinet, puri existimantur: quoniam qui et lepræ morbo laborarunt, juxta legem antiquam ut immundi dimittebantur, apud nos autem in ecclesia versantur, et comprecantur, a morbo nihil impediti, sed eo potius recepti. Zonaræ autem interpretatio non hic subjuncta est, quod ad verborum Scripturæ interpretationem magis respiciat, et non ad canonicam doctrinam. Nobis autem in hac interpretatione, nec curæ fuit rhetorica compositio, nec verborum ornatus et elegantia, sed Scripturæ verborum interpretatio, sed canonica legalisque doctrina, et interpretatio legum et canonum, qui videntur contrarii, reliqua prætermittentibus, ut quæ non sint præsentis temporis et instituti. Qui vult ergo invenire interpretationem et declarationem dictorum apostolorum, aliorumve ad Scripturam pertinentium, is adeat Zonaram, vel etiam alios interpretes.

ZONAR. Rogatus hic magnus Pater de naturali seminis excretione, num sit impura, respondit interrogationi, nihil eorum quæ a Deo facta sunt impurum esse. Quia vero subseminantur, hoc est, immittuntur cogitationes a malo dæmone, ac since-

ΒΑΛΣ. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην διαλαμβάνουσαν μὴ εἶναι ἀκάθαρτον τὴν φυσικὴν ἔκκρισιν τοῦ σπέρματος· τὴν ἀπὸ νόσου δηλαδὴ γινομένην ἢ ἀπὸ φαντασίας νυκτερινῆς ἀπροαιρέτου καὶ ἀπαθοῦς, ὑπερφυέστατος ἐκεῖνος Ζωναρᾶς σοφῶς καὶ ὑπερδεξίως, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις κρειττόνως, ἡρμήνευσε· καὶ διὰ τοῦτο περιττὸν ἡμῖν ἔδοξε γράψαι τι περὶ ταύτης. Συναγαγόντες δὲ λέγομεν ὡς ἡ φυσικὴ ἐκροὴ τοῦ σπέρματος εἰ μὲν ἐξ ἀπροαιρέτου φαντασίας νυκτερινῆς καὶ ἄνευ προϋποκειμένης ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας γένηται, ἀποκριμάτιστός ἐστι παντάπασι, καθὼς καὶ ἡ πρὸς τὸν Βασιλείδην ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου διαλαμβάνει, ἥτις κατεστρώθη ὄπισθεν. Εἰ δὲ ἐμπάθειά τις προηγήσατο ἐκ πονηρᾶς ἐπιθυμίας ἴσως καὶ συγκαταθέσεως, ἀκάθαρτός ἐστι, καὶ ὁ ταύτην ὑποστὰς τῶν ἁγιασμάτων ἐμποδισθήσεται, καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ ψυχικῷ αὐτοῦ ἰατρῷ, θεραπευθήσεται. Τριῶν γὰρ ὄντων τρόπων δι' ὧν παρὰ τοῦ Σατανᾶ πολεμούμεθα, προσβολῆς, συγκαταθέσεως, καὶ ἀποτελέσματος, εἰ μὲν ἀπὸ μόνης προσβολῆς φαντασία γένηται νυκτερινή, μετριώτερον ἐπιτιμηθῶμεν· εἰ δὲ σὺν τῇ προσβολῇ γέγονε καὶ συγκατάθεσις ἡμερινή, καὶ οὕτω παρηκολούθησε καὶ φαντασία νυκτερινή, καὶ ἐκκρίσεως ἀποτέλεσμα, ἐπὶ πλέον κολασθησόμεθα, κατὰ τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν τὸ λέγον· *Ὁ ἐπιθυμήσας γυναῖκα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν*· εἰ δὲ οὕτω κολάζεται ἡ ἀπὸ συγκαταθέσεως διὰ νυκτερινῆς φαντασίας ἐκροὴ τοῦ σπέρματος, πολλῷ πλέον ἡ διὰ μαλακίας ἔκκρισις ἐπιτιμηθήσεται ὕπαρ καὶ οὐκ ἐξ ὀνειρώσεως γινομένη. Ἡ δὲ ἀπὸ νόσου νεφριτικῆς γινομένη ἐκροὴ τοῦ σπέρματος, οἵα ἐστὶν ἡ τῶν γονορροιῶν καὶ τῆς λιθιάσεως, πάντῃ ἐστὶν ἀνεπίληπτος. Κἂν γὰρ ἀπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου οἱ γονορροεῖς ἀκάθαρτοι ἐλογίζοντο, ἀλλὰ καθ' ἕτερον τρόπον ὅσον πρὸς τὸν ἡμέτερον νόμον καθαροὶ λογίζονται. Ὅτι καὶ οἱ λέπραν νοσήσαντες, παρὰ μὲν τῷ παλαιῷ νόμῳ ὡς ἀκάθαρτοι ἀπεπέμποντο· μεθ' ἡμῶν δὲ καὶ ἐκκλησιάζουσι καὶ συνεύχονται, ἀπὸ τῆς νόσου μηδὲν ἐμποδιζόμενοι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ οἰκειούμενοι. Ἡ μέντοι ἑρμηνεία τοῦ Ζωναρᾶ οὐ κατεστρώθη ὧδε, διὰ τὸ πρὸς ἐξήγησιν γραφικῶν ῥημάτων μάλιστα ἀποβλέπειν καὶ μὴ πρὸς κανονικὴν διδασκαλίαν. Ἡμῖν δὲ οὐκ ἐμέλησεν ὅλως ἐν τῇ παρούσῃ ἐξηγήσει συνθήκης ῥητορικῆς ἢ εὐεπείας λέξεων ἢ ῥημάτων γραφικῶν ἑρμηνείας, ἀλλὰ κανονικῆς καὶ νομικῆς διδασκαλίας καὶ ἑρμηνείας τῶν δοκούντων ἐναντιοφανῶν νόμων τε καὶ κανόνων, τὰ λοιπὰ παραδραμοῦσιν, ὡς μὴ τοῦ παρόντος ὄντα καιροῦ. Ὁ γοῦν θέλων εὑρεῖν τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν σαφήνειαν τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων ἢ καὶ τῶν ἄλλων γραφικῶν, ἐντυγχανέτω τῷ Ζωναρᾷ ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξηγηταῖς αὐτῶν.

ΖΩΝΑΡ. Ἐρωτηθεὶς ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ περὶ τῆς φυσικῆς ἐκκρίσεως, τῆς γονῆς, εἰ ἀκάθαρτός ἐστιν, ἀπεκρίθη πρὸς τὸ ἐρώτημα ὅτι οὐδὲν τῶν παρὰ Θεοῦ γενομένων ἀκάθαρτον. Ὅτι δὲ ὑποσπείρει, ἤγουν ὑποβάλλει λογισμοὺς ὁ πονηρὸς, καὶ τα-

[1] Matth. v, 28.

ράσσει τοὺς ἀκεραιοτέρους τὴν γνώμην, ἤτοι τοὺς A ἁπλουστέρους· φέρε δι' ὀλίγων λόγων ἀπελάσωμεν ἐν Θεῷ τὴν τοῦ πονηροῦ πλάνην, ἀντὶ τοῦ τῷ Θεῷ θαῤῥοῦντες, καὶ τὴν γνώμην τῶν ἁπλουστέρων στηρίξωμεν. Ἄρχεται οὖν τοῦ λόγου, χρῆσιν παράγων ἐκ τῆς πρὸς Τίτον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Παύλου, καί φησιν ὅτι πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς, τῶν δὲ ἀκαθάρτων καὶ ἡ συνείδησις μεμόλυνται. Ταῦτα δὲ ὁ μακάριος Παῦλος περὶ τῆς ἐν βρώμασιν Ἰουδαϊκῆς λέγει παρατηρήσεως, ὅτι τῶν ὑπὸ Θεοῦ κτισθέντων, οὐδὲν ἀκάθαρτον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν· οὐδὲν δὲ τοῖς μεμιασμένοις καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις· μεμίανται δὲ τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τῷ λογίζεσθαι τὰ μὴ πρέποντα. Διὰ τούτων οὖν τῶν λόγων προκατασκευάσας ὁ μέγας Ἀθανάσιος B τὴν οἰκείαν γραφὴν ἐπάγει· Ἄγαμαι δὲ, ἤτοι θαυμάζω, τοῦ διαβόλου τὸ σόφισμα, τὴν ἀπάτην δηλαδὴ, ὅτι φθορὰ ὢν καὶ λύμη ἐνθυμίζει λογισμοὺς δοκοῦντας εἶναι καθαρότητος. Τὸ δὲ παρ' ἐκείνου γινόμενον ἐνέδρα ἐστὶν, ἤγουν κρυφία ἐπιβουλὴ, ἀλλ' οὐχὶ δοκιμασία. Ἵνα γὰρ ἀπαγάγῃ τοὺς ἀσκητὰς τῆς ἐθίμου, τουτέστι τῆς συνήθους καὶ ὠφελίμου φροντίδος, καὶ δόξῃ νικᾷν αὐτούς· κατὰ τοῦτο (διὰ τοῦτο) τοιαῦτα κινεῖ βομβύκια, ἤτοι φόβητρα, βόμβους μόνον ἐμποιοῦντα. Τί γὰρ, φησὶν, ἔχει ἁμάρτημα ἢ ἀκάθαρτον ἡ φυσικὴ ἔκκρισις; ὥσπερ ἐάν τις αἰτιᾶται τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἐκκρίσεις, οἷον διὰ τὰς μύξας καὶ τὰ πτύσματα, καὶ ὅσα διὰ γαστέρων ἐκκρίνονται, ἤγουν ἐκβάλλονται καὶ κενοῦνται, ἅτινα ἐκκρινόμενα ὠφελοῦσι πρὸς τὴν ζωήν. Ἐπιχειρεῖ δὲ C καὶ ἑτέρωθεν. Εἰ γὰρ πιστεύομεν, φησὶ, τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ ποίημα εἶναι τὸν ἄνθρωπον, πῶς ἐστι δυνατὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀκάθαρτόν τι γενέσθαι καὶ μεμολυσμένον; Καὶ εἰ γένος Θεοῦ ὑπάρχομεν κατὰ τὰς τῶν θείων ἀποστόλων Πράξεις, οὐδὲν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς ἀκάθαρτον. Ἐν γὰρ τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων ἱστόρηται ὁ μέγας Παῦλος τοῖς Ἀθηναίοις διαλεγόμενος, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα λέγων περὶ Θεοῦ· *Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμεν, ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· Τοῦ γὰρ γένος ἐσμέν*. Τοῦτο δὲ τῷ Ἀράτῳ εἴρηται περὶ τοῦ Διός· ὁ δὲ Ἀπόστολος εἰς τὸν ὄντως Θεὸν τὸ νόημα ᾐχμαλώτισε. Τούτῳ τοίνυν εἰς κατασκευὴν τοῦ οἰκείου λόγου ὁ μέγας ἐχρήσατο Ἀθανάσιος· ὡς εἰ γένος Θεοῦ ἐσμὲν, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν εἴρηται, D οὐδὲν ἔχομεν μεμολυσμένον ἢ μιαρόν. Τότε γὰρ μεμολύσμεθα, ὅτε ἁμαρτάνομεν· ἡ δὲ φυσικὴ ἔκκρισις, γινομένη ἐξ ἀνάγκης τῆς φύσεως, οὐ μιαίνει. Ὡς τινῶν δὲ ἀντιλεγόντων καὶ παραγόντων ῥητὰ εὐαγγελικὰ τὰ λέγοντα, *Οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα*· ἵσταται καὶ πρὸς τοῦτο δεικνὺς μὴ καλῶς νοούμενα τὰ ῥητὰ παρὰ τῶν ἀντιλεγόντων· καί φησι ὅτι περὶ βρωμάτων ἐνδοιαστῶς ἐχόντων τινῶν ἤτοι δειλιώντων, ἀμφιβαλλόντων, ὡς μολυνόντων τοὺς χρωμένους αὐτοῖς, λύων αὐτῶν τὴν ἄγνοιαν ὁ Κύριός φησι μὴ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῦν, ἤγουν μιαίνειν, μολύνειν, ἀλλὰ τὰ ἐξερχό-

A riores animo, simpliciores videlicet perturbantur: age brevi sermone (id est, Deo fidentes) disjiciamus in Deo diaboli fraudes, ac simpliciorum animos confirmemus. Sermonem itaque auspicatur, divi Pauli sententiam proferens ex Epistola ad Titum, aitque omnia munda mundis, impurorum vero conscientiam quoque esse pollutam. Hæc vero beatus Paulus de Judaica observatione in cibis asserit, illorum quæ a Deo creata sunt natura sua nihil esse impurum: neque vero pollutis quidquam esse mundum, sed ipsorum quoque mentem, et conscientiam pollutam esse. Polluti sunt enim peccato, et ea quæ indecora sunt, cogitando. Per hæc igitur verba constituto suæ scriptionis procemio magnus Athanasius subjicit: Miror autem, sive cum admiratione B specto diaboli calliditatem, fraudes videlicet: qui cum corruptio sit et lues, cogitationes tamen, quæ puræ videntur esse, in animum insinuat. Quod vero ab illo fit insidiæ sunt, hoc est, occultæ machinationes, non probandæ constantiæ experimentum. Ut enim eos, qui in rerum divinarum meditatione se exercent, a consueta, hoc est, usitata ipsis, et fructuosa abducat cogitatione, atque ipsos superare videatur, secundum hoc (sive hanc ob causam) ejusmodi movet bombycia, seu terriculamenta quæ solummodo bombos cient. Quid est enim, ait, in naturali excretione criminis, aut impuritatis? veluti si quis homines ob alia quoque excrementa accuset, ut ob mucorem narium, et sputa, et quæcunque C per ventriculum excernuntur, hoc est, ejiciuntur ac exonerantur, quæ quidem per excretionem 39 emissa ad vitam juvant. Aliam vero præterea probationem aggreditur. Si enim, inquit, opus Dei manuum esse hominem credimus, qui fieri potest ut a Deo impurum quidpiam pollutumque procreetur? Ac siquidem Dei genus sumus, ut in Actis divinorum apostolorum legitur, nihil in nobis ipsis immundum habemus. Commemoratur namque in libro Actorum magnus Paulus ad Athenienses disserens, ac præter alia hæc quoque effatur de Deo: *In ipso enim vivimus, movemur, et sumus, ut etiam vestrorum poetarum quidam dixerunt, Ipsius namque genus sumus* [1]. Hoc vero dixit Aratus de Jove: Apostolus autem ad verum Deum sententiam accommodavit. Eo D igitur ad suæ orationis confirmationem magnus usus est Athanasius dicens, siquidem Dei genus sumus, ut in Actis dicitur, nihil habere nos pollutum, aut immundum. Tunc namque polluimur cum peccamus. Naturalis autem excretio, quæ ex naturæ necessitate fit, minime polluit. Cæterum cum nonnulli contradicerent, ac Evangelica illa verba proferrent, *Non quæ intrant coinquinant hominem, sed quæ exeunt* [2], ad hoc quoque respondet, ab iis qui contra arguunt non bene intelligi verba illa demonstrans; aitque cum de cibis quidam dubitarent, sive timidiuscule hæsitarent, acsi utentes ipsis polluerent, eorum ignorationem Dominus sol-

[1] Act. XVII, 28. [2] Matth. XV, 11.

vens, ait. Non ea quæ intrant inquinare, hoc est, polluere, inficere, sed quæ exeunt, quæ a corde videlicet progrediuntur. Ait vero etiam apostolus, *Esca nos non commendat Deo* [1]. Postquam hisce rationibus suum sermonem magnus hic Pater confirmavit, subjicit deinde: Dixerit autem forte nunc quoque aliquis probabiliter, Naturalis quædam excretio nos ad supplicium haudquaquam adducit. Et vero medici quoque, ait, hac de re respondebunt, naturam, velut excrementum quoddam, semen expellere. Animanti siquiden dati sunt meatus, ut per hos unumquodque membrum, quod superfluum est, ejiciat. Capitis quidem, inquit, excrementa sunt pili, quique per nares, atque os emittuntur humores; et ventris, aut totius etiam corporis, egestiones: seminariorum autem meatuum excrementum est semen. Quodnam ergo, inquit, in ea peccatum fuerit, cum hoc semen egeritur eo modo, quo, qui efformavit hominem, Deus voluit ac constituit? Verum ne quis ad hæc objiceret: Quoniam, ut ais, nullum est peccatum in seminis fluxu, quippe qui naturaliter contingit: nec verus quidem usus, coitio nimirum, ducetur in crimine; quia quæ illi deserviunt organa a Deo efformata sunt: contradicentem scilicet interrogat; Qualem tu dicis usum? legitimumne, an eum qui occulte, libidinoseque exercetur? Legitimum siquidem Deus permisit, dicens, *Crescite et multiplicamini* [2], et concessit magnus Paulus dicens, *Honorabile connubium, et torus immaculatus* [3]: alius vero usus interdictus est. Hoc vero, inquit, in aliis quoque multis hujus vitæ actionibus facile inveniemus. Occidere nempe vetitum est; at in bello interficere hostes laudabile, ac magnis honoribus dignum habetur. Proinde eadem res ex aliquo capite haud licet, ex alio vero conceditur, ac differentiam temporum, personarum modorumque aliorum admittit. Eadem igitur est de coitu ratio. Tum oracula ex sacris Litteris hac de re profert: mox de nuptiis quoque, ac virginitate disserit, duasque ait esse vias, matrimonium videlicet, et virginitatem; si quis igitur matrimonium elegerit, reprehensionem non habet, neque ex hoc condemnabitur. Cæterum non tanta dona, quanta is qui virginitatem amplexus fuerit, accipiet. Accipiet enim, inquit, et ille, fructum siquidem fert tricesimum. Si namque ex magni Pauli sententia, *Honorabile matrimonium et torus immaculatus;* qui in conjugio caste vixit, ac liberis operam dando Dei præcepto obtemperavit, dicenti, *Crescite et multiplicamini,* **40** tum prolis causa curas laboresque suscipiens, ut illam nutriat erudiatque in disciplina et institutione Domini, fructum is quoque fert tricesimum. Quemadmodum beatus quoque Paulus asserit, fore ut salventur mulieres liberos gignentes. Si quis vero, ait, puram ac cœlestem viam fuerit amplexus, admirabiliora dona accipiet; quoniam aspera primo aditu difficilisque admodum est via.

μενα, τὰ ἀπὸ καρδίας δηλαδὴ προϊόντα· καὶ ὁ Ἀπόστολος δέ φησι· *Βρῶμα ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ.* Τούτοις τὸν οἰκεῖον λόγον κρατύνας ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ, ἐπάγει· Εἴποι δ' ἄν τις καὶ νῦν εὐλόγως· Φυσική τις ἔκκρισις ἡμᾶς οὐ παρίστησι πρὸς τιμωρίαν. Καὶ ἰατροὶ δὲ, φησὶ, περὶ τούτου ἀπολογήσονται ὅτι ἡ φύσις ὡς περίττωμα διώκει τὸ σπέρμα. Τῷ γὰρ ζώῳ δίδονται πόροι, ἵνα διὰ τούτων ἕκαστον μέλος ἀποπέμπῃ τὸ περιττόν. Τῆς μὲν οὖν κεφαλῆς, φησὶ, περιττώματά εἰσιν αἱ τρίχες, καὶ τὰ διὰ ῥινῶν καὶ στόματος ὑγρὰ, καὶ γαστρὸς διαχωρήματα, ἢ καὶ ὅλου τοῦ σώματος· τῶν δὲ σπερματικῶν πόρων περίττωμα τὸ σπέρμα. Ποία οὖν ἐστι, φησὶν, ἁμαρτία κενουμένου τοῦ σπέρματος τούτου, ὡς ὁ Θεὸς ὁ πλάσας τὸν ἄνθρωπον ἠθέλησε, καὶ ᾠκονόμησεν; Ἵνα δὲ μή τις πρὸς ταῦτα ἀντιθήσει ὅτι, Ἐπεὶ ὃ λέγεις οὐκ ἔστιν ἁμαρτία ἡ τοῦ σπέρματος ἐκροὴ ὡς φυσικῶς γινομένη, οὐδὲ ἡ ἀληθὴς χρῆσις, ἤγουν ἡ μίξις λογισθήσεται ἁμαρτία· ὅτι τὰ ὄργανα τὰ πρὸς αὐτὴν ἐνεργοῦντα, παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπλάσθησαν· ἐρωτᾷ τὸν ἀντιλέγοντα δῆθεν· Ποίαν λέγεις χρῆσιν; τὴν ἔννομον, ἢ τὴν κρυφίως καὶ μοιχικῶς γινομένην; τὴν γὰρ ἔννομον ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν εἰπών· *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε,* καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἐκκεχώρηκε λέγων· *Τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος*· ἡ δὲ ἄλλη χρῆσις κεκώλυται. Τοῦτο γὰρ, φησὶ, καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς βιωτικοῖς εὑρήσομεν αὐτίκα. Τὸ φονεύειν ἀπηγόρευται, ἀλλ' ἐν πολέμῳ ἀναιρεῖν τοὺς πολεμίους ἐπαινετὸν, καὶ τιμῶν μεγάλων ἄξιον. Ὥστε τὸ αὐτὸ κατά τι μὲν οὐκ ἔξεστι· κατά τι δὲ ἔξεστι, καὶ ἐν διαφορᾷ ἐστι καιρῶν καὶ προσώπων καὶ τρόπων ἄλλων. Οὕτως οὖν καὶ ἡ μίξις. Καὶ χρήσεις γραφικὰς παράγει πρὸς τοῦτο. Εἶτα καὶ περὶ γάμου καὶ παρθενίας διαλέγεται· καὶ δύο φησὶν ὁδοὺς εἶναι, τὸν γάμον καὶ τὴν ἁγνείαν. Εἰ μὲν οὖν τις τὸν γάμον ἕλοιτο, μέμψιν οὐκ ἔχει, οὐδὲ κατακριθήσεται διὰ τοῦτο. Οὐ μὴν τοσαῦτα χαρίσματα λήψεται ὅσα ὁ παρθενίᾳ συζήσας. Λήψεται γὰρ, φησὶ, κἀκεῖνος, ἐπείπερ φέρει καρπὸν τὸν τριάκοντα. Εἰ γὰρ, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, *Τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος,* ὁ σωφρόνως ἐν τῇ συζυγίᾳ βεβιωκὼς, καὶ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ Θεοῦ προστάξει διὰ τῆς παιδοποιίας, εἰπόντος, *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε,* καὶ ἀνεχόμενος φροντίδων καὶ κόπων διὰ τὰ ἔγγονα, ἵνα θρέψῃ αὐτὰ καὶ παιδεύσῃ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου, καρπὸν κἀκεῖνος τὸν τριάκοντα φέρει· καθὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει σωθήσεσθαι τὰς γυναῖκας διὰ τῆς τεκνογονίας. Εἰ δέ τις τὴν ἁγνὴν, φησὶ, καὶ ὑπερκόσμιον ὁδὸν ἀσπάσοιτο, χαρίσματα θαυμασιώτερα λήψεται· ὅτι τραχεῖα παρὰ τὴν πρώτην καὶ δυσκατόρθωτος ἡ ὁδός. Τὸ δὲ παρὰ τὴν πρώτην ἢ παρὰ τὴν ἤδη ῥηθεῖσαν ὁδὸν τὴν τοῦ γάμου νοητέον, ἢ παρὰ τὴν ἀρχήν. Ὁ γὰρ ἑλόμενος παρθενεύειν τῆς σαρκὸς εὐκαταφόρου τυγχανούσης πρὸς ἡδονὰς καὶ μάλιστα περὶ τὰς τῆς μίξεως παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀνάγκην ὑφίσταται, τῆς φύσεως ὀργώσης πρὸς τὸ πάθος· καὶ πλέον ὅτε νεάζει ὁ ἄνθρωπος κα-

[1] I Cor. VIII, 8 [2] Gen I, 28. [3] Hebr. XIII, 4.

σφριγᾷ· διὸ παρὰ τὴν πρώτην εἴρηται. Ὅτε δὲ πρὸς γῆρας ἀπονεύσει, εἰ καὶ μηδὲ τότε σβέννυται τὸ πῦρ ἐκ τῶν παθῶν, ἀλλά γε μαλθακώτερον γίνεται. Ταῦτα εἰπὼν ἐπάγει ὅτι τὰ ζητήματα αὐτῶν τὰ ἀκάθαρτα προλέλυνται παρὰ τῶν θείων Γραφῶν, καὶ παραινεῖ τὸν ἐρωτήσαντα ὑποστηρίζειν τοὺς ὑπ' αὐτὸν, καὶ χρήσεσι κέχρηται γραφικαῖς διαφόροις· εἶτα καὶ εἰς εὐχὴν τρέψας τὸν λόγον τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος περὶ τῆς φυσικῆς ἐκκρίσεως τῆς γονῆς. Ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς Βασιλείδην ἐπιστολῇ ταῦτά φησιν· Οἱ δὲ ἐν ἀπροαιρέτῳ νυκτερινῇ ῥύσει γενόμενοι τῷ οἰκείῳ συνειδότι κατακολουθείτωσαν· καὶ ἑαυτοὺς εἴτε διακρίνονται, εἴτε μὴ, σκοπείτωσαν. Ὡς ἐπὶ τῶν βρωμάτων ὁ διακρινόμενος, φησὶν, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται· καὶ ἐν τούτοις εὐσυνείδητος ἔστω καὶ εὐπαῤῥησίαστος κατὰ τὸ ἴδιον ἐνθύμιον πᾶς ὁ προσιὼν τῷ Θεῷ. Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι Ὁ τὴν τοῦ σπέρματος ὑποστὰς ῥεῦσιν, ἑαυτὸν ἀνακρινέτω· καὶ εἰ μὲν ἐμπάθειά τις προηγήσατο ἐκ τοῦ πονηροῦ ἴσως ἐνθυμίου καὶ συγκαταθέσεως, καὶ οὕτως ἡ τῆς γονῆς ἐπηκολούθησε ῥεῦσις, οὐκ ἀμίαντος ὁ ταύτην παθών· εἰ δ' οὐδὲν τοιοῦτον προηγήσατο, οὐδὲ διακρίνεται διά τι τοιοῦτον, καὶ οὐ μεμόλυνται αὐτῷ ὁ λογισμὸς, προσίτω τοῖς ἁγιάσμασι. Τινὲς δὲ τὸν μέγαν Βασίλειόν φασιν ἀπείργειν τοὺς τοιοῦτόν τι παθόντας τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως. Ἐρωτηθεὶς γὰρ ὁ ἅγιος οὗτος, ὡς ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς αὐτοῦ ἀναγέγραπται, εἰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν γινομένων τινὶ χρὴ τολμᾷν εἰς κοινωνίαν τῶν ἁγίων παραδέχεσθαι, ἀπεκρίθη, Κρείττονα τῆς φύσεως καὶ τῆς συνηθείας ἐδίδαξεν ὁ Ἀπόστολος εἶναι τὸν ἐν τῷ βαπτίσματι συνταφέντα Χριστῷ· ποτὲ μὲν εἰπὼν ὅτι *Ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μὴ δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ*[1]· ποτὲ δὲ παραγγείλας, *Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥ τις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας*[2]· ποτὲ δὲ ὅρον ἐκθέμενος ἐν τῷ εἰπεῖν· *Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις*[3]. Ἐγὼ δὲ ἔγνων ὅτι ταῦτα κατωρθώθη Χριστοῦ χάριτι καὶ ἐν ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ πίστει τῇ εἰς τὸν Κύριον γνησίᾳ· τοῦ δὲ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ὄντα τινὰ ἐγγίζειν τοῖς ἁγίοις καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φοβερὸν διδασκόμεθα τὸ κρίμα. Εἰ δὲ πλεῖον τοῦ ἱεροῦ ὧδε, φοβερώτερον δηλονότι. Παιδεύσει δὲ ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος εἰπών· *Ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει*[4]. Ἐκ γοῦν τῆς ἀποκρίσεως ταύτης οἴονταί τινες τὸν μέγαν Βασίλειον ἀκαθαρσίαν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ σπέρματος ἐκροήν· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. Οὐ γὰρ περὶ ἀφαντάστου φησὶ ῥύσεως, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ φαντασίας γενομένης, ἄνευ μέντοι ἐμπαθείας, ἧς ἐπιθυμία οὐ προηγήσατο· ἢ κἂν προηγήσατο, ἀλλ' οὐκ ἐνέμεινεν, ἀλλ' ἀπεπέμφθη τοῦ κρείττονος ἐπικρατή-

Illud vero (παρὰ τὴν πρώτην) aut de prædicta via conjugali intelligendum est, aut de initio. Qui enim virginitatem amplectitur, cum caro ad voluptates, maximeque venereas sit proclivis; conflictatur initio difficultatibus, natura ad libidinem inclinante, idque præsertim dum in ætatis flore versatur, ac viget; quam ob causam verba illa (primo aditu) sunt dicta. Ubi vero ad senectutem vergit, etiamsi ne tunc quidem exstinguatur cupiditatum flamma, lenior tamen evadit. His dictis subjicit, illorum impuras quæstiones jam ante ex sacris Litteris fuisse solutas, monetque interrogantem, ut sibi subditos confirmet, variisque Scripturæ sententiis utitur; tum ad precationem conversa oratione epistolam absolvit. Hæc ergo magnus loquitur Athanasius de naturali seminis excretione. Dionysius porro Alexandrinus in epistola ad Basilidem hæc habet: Qui vero in non voluntario nocturno fluxu fuere, propriam sequantur conscientiam, et secum, an de eo dubitant, necne, considerent. Quemadmodum in cibis, qui dubitat, inquit, condemnatus est, si comederit, in his quoque bonæ sit conscientiæ, et libere loquatur, juxta conceptam animo cogitationem, omnis qui accedit ad Deum. Quod vero sit ejusmodi est, ut qui seminis fluxum est passus seipsum examinet, ac siquidem affectio aliqua præcessit, ex prava forte cogitatione atque consensu, et hoc pacto seminis fluxus est consecutus, cui is contigit haudquaquam purus existimabitur: sin nihil tale præcessit, nec de aliqua ejusmodi re ambigit, nec ulla rationi adhæsit macula, ad sacra illi mysteria liceat accedere. Nonnulli vero, magni Basilii sententia, qui aliquid ejusmodi passi sunt, a sacrorum mysteriorum perceptione arceri asserunt. Rogatus namque hic vir sanctus (uti in ipsius Asceticis est scriptum) an eum, cui ex consuetudine aut natura quidpiam evenit, audere oporteat ad sacrorum communicationem admittere? respondit: Superiorem naturæ et consuetudini docuit Apostolus esse eum, qui in baptismo consepultus est Christo: nunc quidem dicens, *Quod vetus noster homo cum eo crucifixus est, ut aboleatur corpus peccati, ne nos amplius serviamus peccato*[1]: alibi vero præcipiens, *Mortificate igitur membra vestra terrestria, scortationem, impuritatem, mollitiem, cupiditatem malam, et avaritiam, quæ est idololatria, ob quæ venit ira Dei super homines contumaces*[2]: alibi autem regulam exponens, dum ait, *Qui enim sunt Christi, carnem crucifixerunt cum affectibus et cupiditatibus*[3]. Ego vero scio emendata hæc fuisse per Christi gratiam in viris et mulieribus, sincera in Dominum fide: de eo vero qui impuritate pollutus accessit ad sancta, ex Veteri quoque Testamento horrendum edocemur judicium. Quod si plus templo hic est, sane et formidabilius. Idem nos erudiet Apostolus dicens, *Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit*[4]. Ex hoc igitur responso quidam opinati

[1] Rom. VI, 6. [2] Coloss. III, 5, 6. [3] Galat. V, 24. [4] I Cor. XI, 27.

sum magnum Basilium impuritatis loco ducere seminis fluxum; sed non est ita. Non enim de eo fluxu loquitur, qui sine imaginatione fit, imo nec de eo, quem imaginatio comitatur, sine ulla tamen animi affectione, quam cupiditas non præcesserit; aut si præcessit, haud diu tamen substitit, sed exturbata est potioris imperio rationis; ita ut neque assensio sit consecuta, nec aliqua per illam macula rationi adhæserit. Idque ex ipsamet magni Patris illius scriptione animadvertenti facile erit cognoscere. Apostoli namque verba, quibus ille ad suæ sententiæ confirmationem est usus, peccati meminere impuritatisque, et concupiscentiæ malæ, ex quibus ille suam stabilivit sententiam, dicens, Aliquem vero impuritate pollutum ad sancta **41** accedere, e.c. Neque vero impuritatis nomine seminis excretionem, quæ absque animi perturbatione contingit, magnum Basilium intellexisse quispiam dixerit : est hoc namque accusare carnem. Atqui ille in pluribus suis orationibus disseruit, haud malum esse corpus, nec mali principium, ut nonnulli existimarunt. Nec illum contraria magno Athanasio disserere quispiam arbitretur, cujus dicta omnes sancti Patres in primis venerantur, sed plane nomine impuritatis magnus Basilius non excretionem seminis, sed pravam cupiditatem significat, quæ ubi dominatur, peccatum quoque in cogitatione perficitur ex consensu, atque hoc pacto concipiuntur imagines per somnum, seminisque fluxio contingit. Quin ex illis verbis, ego vero scio emendata hæc fuisse Dei gratia in viris et mulieribus; aperte ostenditur, de seminis excretione, quam imaginatio comitatur, ipsum loqui, quamque prava affectio et peccatum cogitatione conceptum præcessit. Est enim præclarum facinus assensionem fugere, et quæ per ipsam rationi macula adhæret : non autem excludere cupiditatem, quod est animum ad illam nullo pacto adjicere. Hoc namque est a natura aut stoliditate. Verum a cupiditate minime vinci, nec assentiri rationi, nec peccatum cogitatione perficere, hoc virtutis opus est facinusque præclarum. Neque quod alicui numquam seminis excretio contigerit, egregium facinus existimabitur. Hoc enim naturale est : propterea cum accidit, culpa caret. Imo vero nec naturalem hanc fluxionem quisquam penitus, nisi admodum stupidus fuerit, ut opinor, effugiet.

σαντος λογισμοῦ· ὥστε μηδὲ συγκατάθεσιν γενέσθαι, μηδὲ μολυνθῆναι ταύτῃ τὸν λογισμόν. Καὶ τοῦτο ἐξ αὐτῆς τῆς γραφῆς τοῦ μεγάλου Πατρὸς ἐκείνου κάταληφθήσεται τῷ προσέχοντι. Τὰ γὰρ τοῦ Ἀποστόλου ῥήματα οἷς ἐκεῖνος εἰς κατασκευὴν ἐχρήσατο τοῦ οἰκείου λόγου, ἁμαρτίας μέμνηται, καὶ ἀκαθαρσίας, καὶ ἐπιθυμίας κακῆς. Πρὸς ἅπερ ἐκεῖνος στηρίζει τὴν γνώμην τὴν ἑαυτοῦ, λέγων· Τὸ δὲ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ὄντα τινὰ ἐγγίζειν τοῖς ἁγίοις, καὶ τὰ λοιπά. Οὐκ ἂν δέ τις εἴποι ἀκαθαρσίαν ὀνομάσαι τὸν μέγαν Βασίλειον τὴν σπερματικὴν ἔκκρισιν ἀπαθῶς γινομένην. Τοῦτο γὰρ διαβολὴ τῆς σαρκός· ὁ δὲ ἐν πλείοσι λόγοις ἐφιλοσόφησεν, ὡς οὐ κακὸν τὸ σῶμα, οὐδὲ κακίας ἀρχὴ, καθὼς ἔδοξέ τισιν. Οὐδ' ἐναντία λέγειν αὐτὸν τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ λογίσαιτό τις, οὗ τοὺς λόγους ἅπαντες οἱ ἱεροὶ Πατέρες ἐξόχως σεβάζονται.

Ἀλλὰ πάντως ἀκαθαρσίαν ὁ μέγας Βασίλειος οὐ τὴν σπερματικὴν ὠνόμασεν ἔκκρισιν, ἀλλὰ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν· ἧς ἡγουμένης, καὶ ἡ κατὰ διάνοιαν ἁμαρτία τελεῖται διὰ συγκαταθέσεως. Καὶ οὕτως γίνεται φαντασία καθ' ὕπνους καὶ τοῦ σπέρματος ἐκροή. Καὶ ἐκ τοῦ φάναι δὲ ὅτι Ἐγὼ ἔγνων ὅτι ταῦτα κατωρθώθη Θεοῦ χάριτι καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ, δείκνυται ἐναργῶς ὅτι περὶ ἐκκρίσεως σπέρματος μετὰ φαντασίας γινομένης φησὶν, ἧς ἐμπάθεια προηγήσατο καὶ ἡ κατὰ διάνοιαν ἁμαρτία. Τοῦτο γάρ ἐστι κατόρθωμα τὸ τὴν συγκατάθεσιν ἐκφυγεῖν, καὶ τὸν δι' αὐτῆς τοῦ λογισμοῦ μολυσμὸν, ἀλλ' οὐχὶ τὸ μὴ ἐπιθυμῆσαι, ὅ ἐστι τὸ μὴ προσβαλεῖν λογισμόν. Τοῦτο γὰρ τῆς φύσεως ἢ ἠλιθιότητος· τὸ δὲ μὴ ὑποκλιθῆναι τῇ ἐπιθυμίᾳ, μηδὲ συγκαταθέσθαι τῷ λογισμῷ, μηδὲ τὴν κατὰ διάνοιαν ἁμαρτίαν ἐκτελεσθῆναι καὶ ἀρετή ἐστι καὶ κατόρθωμα. Οὐδὲ τὸ μὴ γενέσθαι τινὶ τοῦ σπέρματος ἔκκρισιν κατόρθωσις λογισθήσεται. Φυσικὸν γὰρ τοῦτο· διὸ καὶ γινόμενον ἀνέγκλητον· ἀλλ' οὐδέ τις οἶμαι τὴν φυσικὴν ῥεῦσιν δι' ὅλου φεύξεται, εἰ μή τις εἴη λίαν ἠλίθιος.

42 *Ejusdem ex tricesima nona epistola festali, initio mutila.*

At quandoquidem de hæreticis tanquam mortuis mentionem fecimus, de nobis autem, ut qui divinas ad salutem litteras habeamus, et quia vereor ne, ut ad Corinthios Paulus scripsit [1], ex simplicioribus pauci, a simplicitate puritateque sua, per quorumdam hominum vafritiem avertantur : neve deinceps libros alios legant, qui apocryphi vocantur, nominum similitudine decepti, qua cum veris libris conveniunt; æque, quæso, ferte animo si de quibus probe nostis, de iisdem ego scribo, quod ex re utilitateque Ecclesiæ fore existiment. Illa autem memoraturus, ad audacis propositi mei confirmationem, evangelistæ Lucæ forma utar [2], dicendo : *Quoniam quidem aliqui conati sunt*, quæ dicuntur

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς λθ' ἑορταστικῆς ἐπιστολῆς.

Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ μὲν τῶν αἱρετικῶν ἐμνήσθημεν ὡς νεκρῶν· περὶ δὲ ἡμῶν ὡς ἐχόντων πρὸς σωτηρίαν τὰς θείας Γραφάς· καὶ φοβοῦμαι μήπως, ὡς ἔγραψε Κορινθίοις Παῦλος, ὀλίγοι τῶν ἀκεραίων ἀπὸ τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς ἁγνότητος πλανηθῶσιν ἀπὸ τῆς πανουργίας τινῶν ἀνθρώπων, καὶ λοιπὸν ἐντυγχάνειν ἑτέροις ἄρξωνται, τοῖς λεγομένοις ἀποκρύφοις, ἀπατώμενοι τῇ ὁμωνυμίᾳ τῶν ἀληθινῶν (80) βιβλίων· παρακαλῶ ἀνέχεσθαι, εἰ περὶ ὧν ἐπίστασθε, περὶ τούτων κἀγὼ μνημονεύων γράφω, διά τε τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ χρήσιμον τῆς Ἐκκλησίας. Μέλλων δὲ τούτων μνημονεύειν, χρήσομαι πρὸς σύστασιν τῆς ἐμαυτοῦ τόλμης τῷ τύπῳ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, λέγων καὶ αὐτό· *Ἐπειδήπερ τινὲς*

[1] II Cor. XI, 3. [2] Luc. I, 1.

ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι ἑαυτοῖς τὰ λεγόμενα A ἀπόκρυφα, καὶ ἐπιμίξαι ταῦτα τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, περὶ ἧς ἐπληροφορήθημεν, καθὼς παρέδοσαν τοῖς Πατράσιν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου· ἔδοξε κἀμοὶ, προτραπέντι παρὰ γνησίων ἀδελφῶν, καὶ μαθόντι ἄνωθεν, ἑξῆς ἐκθέσθαι τὰ κανονιζόμενα καὶ παραδοθέντα, πιστευθέντα τε θεῖα εἶναι βιβλία· ἵνα ἕκαστος, εἰ μὲν ἠπατήθη, καταγνῷ τῶν πλανησάντων· ὁ δὲ καθαρὸς διαμείνας χαίρῃ πάλιν ὑπομιμνησκόμενος. Ἔστι τοίνυν τῆς μὲν Παλαιᾶς Διαθήκης βιβλία τῷ ἀριθμῷ τὰ πάντα εἰκοσιδύο· τοσαῦτα γὰρ, ὡς ἤκουσα, καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ παρ' Ἑβραίοις εἶναι παραδέδοται· τῇ δὲ τάξει καὶ τῷ ὀνόματί ἐστιν ἕκαστον οὕτως· Πρῶτον Γένεσις, εἶτα Ἔξοδος, εἶτα Λευϊτικὸν, καὶ μετὰ τοῦτο Ἀριθμοὶ, καὶ λοιπὸν τὸ Δευτερο- B νόμιον. Ἑξῆς δὲ τούτοις ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ Κριταί· καὶ μετὰ τοῦτο ἡ Ῥούθ· καὶ πάλιν ἑξῆς Βασιλειῶν τέσσαρα βιβλία, καὶ τούτων τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμεῖται· τὸ δὲ τρίτον καὶ τέταρτον ὁμοίως εἰς ἕν. Μετὰ δὲ ταῦτα Παραλειπομένων α' καὶ β' ὁμοίως εἰς ἓν βιβλίον πάλιν ἀριθμούμενα· εἶτα Ἔσδρας α' καὶ β' ὁμοίως εἰς ἕν. Μετὰ δὲ ταῦτα βίβλος Ψαλμῶν, καὶ ἑξῆς Παροιμίαι· εἶτα Ἐκκλησιαστὴς, καὶ Ἆσμα ᾀσμάτων. Πρὸς τούτοις ἐστὶ καὶ Ἰὼβ, καὶ λοιπὸν προφῆται· οἱ μὲν δώδεκα εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμούμενοι· εἶτα Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, καὶ σὺν αὐτῷ Βαροὺχ, Θρῆνοι, Ἐπιστολή· καὶ μετ' αὐτὸν Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιήλ. Ἄχρι τούτων τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης C ἵσταται. Τὰ δὲ τῆς Καινῆς πάλιν οὐκ ὀκνητέον εἰπεῖν· ἔστι γὰρ ταῦτα· Εὐαγγέλια τέσσαρα· κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην. Εἶτα μετὰ ταῦτα Πράξεις ἀποστόλων, καὶ Ἐπιστολαὶ Καθολικαὶ καλούμεναι τῶν ἀποστόλων ἑπτά· οὕτω μὲν Ἰακώβου α', Πέτρου δὲ β', εἶτα Ἰωάννου γ', καὶ μετὰ ταύτας Ἰούδα α'. Πρὸς τούτοις Παύλου ἀποστόλου εἰσὶν ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, τῇ τάξει γραφόμεναι οὕτως· πρώτη πρὸς Ῥωμαίους· εἶτα πρὸς Κορινθίους δύο· καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς Γαλάτας· καὶ ἑξῆς πρὸς Ἐφεσίους· εἶτα πρὸς Φιλιππησίους, καὶ πρὸς Κολασσαεῖς· καὶ μετὰ ταύτας πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους· καὶ εὐθὺς πρὸς μὲν Τιμόθεον δύο, πρὸς δὲ Τίτον μία· καὶ τελευταία ἡ πρὸς Φιλήμονα· καὶ πάλιν D Ἰωάννου Ἀποκάλυψις. Ταῦτα πηγαὶ τοῦ σωτηρίου, ὥστε τὸν διψῶντα τῶν ἐν τούτοις ἐμφορεῖσθαι λογίων· ἐν τούτοις μόνοις τὸ τῆς εὐσεβείας διδασκαλεῖον εὐαγγελίζεται. Μηδεὶς τούτοις ἐπιβαλλέτω, μηδὲ τούτων ἀφαιρείσθω τι. Περὶ δὲ τούτων ὁ Κύριος Σαδδουκαίους μὲν ἐδυσώπει, λέγων· *Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς Γραφάς*· τοῖς δὲ Ἰουδαίοις παρῄνει· *Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς· ὅτι αὐταί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ*. Ἀλλ' ἕνεκά γε πλείονος ἀκριβείας προστίθημι καὶ τοῦτο γράφων ἀναγκαίως, ὡς ὅτι ἐστὶ καὶ ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν· οὐ κανονιζόμενα μὲν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν Πατέ-

apocrypha in suum ordinem redigere, eaque miscere Scripturæ a Deo inspiratæ, quam certis accepimus testimoniis, quemadmodum Patribus tradidere qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis: visum est et mihi, adhortantibus germanis fratribus, prout didici, ab initio et ordine libros recensere, quos divinos esse, canonice scriptum, traditum et creditum est: ut quisque si seductus quidem fuerit, eos coarguat qui se seduxerint; sin purus permanserit, lætus hæc monita accipiat. Sunt itaque Veteris Testamenti libri omnes numero viginti duo. Tot enim, ut audivi, elementa apud Hebræos esse traditum est. Singuli autem hoc ordine, hoc nomine sunt: Primum Genesis, deinde Exodus, hinc Leviticus, postea Numeri, exinde Deuteronomium. Hos excipiunt, Jesus filius Nave, Judices, et postea Ruth. Hinc rursum Regnorum libri quatuor: ex quibus primus et secundus pro uno numerantur libro; tertius et quartus pro uno similiter. Post hæc Paralipomenon primus et secundus pro uno pariter libro censentur. Hinc Esdræ primus et secundus, pro uno similiter: postea liber Psalmorum, deinceps Proverbia, tum Ecclesiastes, et Canticum canticorum. Ad hæc Job, ac deinceps prophetæ, ex quibus duodecim pro uno libro numerantur. Hinc Isaias, Jeremias et cum ipso Baruch, Lamentationes, Epistola: postea Ezechiel et Daniel. Hactenus Veteris Testamenti libri. Novi autem Testamenti libros referre ne pigeat. Sunt enim hi: Evangelia quatuor, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Joannem. Postea Acta apostolorum, et Epistolæ Catholicæ, quæ Apostolorum vocantur, numero septem nempe, Jacobi una, Petri duæ, Joannis tres, Judæ una. Ad hæc Pauli apostoli quatuordecim sunt Epistolæ, sic ordine descriptæ: prima, ad Romanos: tum duæ ad Corinthios: dehinc, ad Galatas: postea, ad Ephesios: deinde, ad Philippenses: tum, ad Colossenses: postea, ad Thessalonicenses duæ, et ea quæ ad Hebræos dirigitur: deinde ad Timotheum duæ: ad Titum una: ultimo, ad Philemonem una: ad hæc Joannis Apocalypsis. Hi sunt salutis fontes, ut qui sitit, eorum eloquiis impleatur: in his solis pietatis doctrina docetur. Nemo iis addat, aut aliquid ab illis detrahat. De his Dominus Sadducæos pudore afficiebat, his verbis: *Erratis nescientes Scripturas* [1]: Judæos vero hortabatur dicens: *Scrutamini Scripturas, quia illæ sunt quæ testimonium perhibent de me* [2]. Sed majoris accurationis causa illud quoque scripto addere necesse duxi; esse nimirum alios libros præter istos, non in canonem quidem redactos, sed quos a Patribus decretum est, legendos ab iis esse qui nuper ediscendi pietatis verbi gratia accesserint. Sapientia Salomonis, et sapientia Sirach, Esther, Judith, Tobias, Doctrina, ut vocant, apostolorum, et Pastor. Attamen, dilecti,

[1] Matth. XXII, 29. [2] Joan. V, 39.

cum illi in canonem redacti sint, ibi leguntur, nusquam apocryphorum mentio habetur (92); sed ii sunt hæreticorum commentum, qui arbitratu suo libros conscribunt, quibus assignant tempora, ut ea quam ipsis ascribunt antiquitatis specie, occasionem capient simpliciores fallendi.

ρων ἀναγινώσκεσθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· Σοφία Σολομῶντος, καὶ Σοφία Σιρὰχ, καὶ Ἐσθὴρ, καὶ Ἰουδὶθ, καὶ Τοβίας, καὶ Διδαχὴ καλουμένη τῶν ἀποστόλων, καὶ ὁ Ποιμήν. Καὶ ὅμως, ἀγαπητοὶ, κἀκείνων κανονιζομένων καὶ τούτων ἀναγινωσκομένων, οὐδαμοῦ τῶν ἀποκρύφων μνήμη· ἀλλὰ αἱρετικῶν ἐστιν ἐπίνοια, γραφόντων μὲν ὅτε θέλουσιν αὐτὰ, χαριζομένων δὲ καὶ προστιθέντων αὐτοῖς χρόνους, ἵν', ὡς παλαιὰ προφέροντες, πρόφασιν ἔχωσιν ἀπατᾷν ἐκ τούτου τοὺς ἀκεραίους.

BALS. Postremus canon apostolicus enumerat libros qui legi debent, et Veteris Testamenti, et Novi. Hic autem sanctus, cum rescivisset (ut est verisimile) quod nonnulli, volentes eos, qui sunt in pietate ac religione integri (quibus scilicet nihil deficit, nec quid habent compositum, vel contortum, sed sunt simplices) seducere, dicunt esse alios quosdam libros, qui quidem sunt perversorum dogmatum, et dicuntur apocrypha; scripsit et ipse, libros quos legi oporteat. Ne mireris autem, si inveneris canonem apostolicum, qui alios quoque libros enumerat: sed lege quæ in dicto apostolico canone scripta sunt.

ΒΑΛΣ. Ὁ τελευταῖος ἀποστολικὸς κανὼν ἀπαριθμεῖται τὰ ὀφείλοντα ἀναγινώσκεσθαι βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Νέας. Ἐνταῦθα δὲ ὁ ἅγιος, ὡς ἔοικε, μαθὼν ὅτι τινὲς θέλοντες ἀπατᾷν τοὺς ἀκεραίους κατὰ τὴν εὐσέβειαν, ἤγουν τοὺς μὴ ἔχοντας ἐλλιπές τι ἢ σύνθετον καὶ σκολιὸν, ἀλλὰ ὄντας ἁπλοῦς, λέγουσιν εἶναι καὶ ἕτερά τινα βιβλία, διεστραμμένων μὲν ὄντα δογμάτων, ἀπόκρυφα δὲ λεγόμενα, ἔγραψε δὲ αὐτὸς τὰ ὀφείλοντα ἀναγινώσκεσθαι βιβλία. Μὴ θαυμάσῃς δὲ εὑρίσκων τὸν ἀποστολικὸν κανόνα καὶ ἑτέρων βιβλίων ἀπαρίθμησιν ποιούμενον· ἀλλὰ ἀνάγνωθι τὰ ἐν τῷ ῥηθέντι ἀποστολικῷ κανόνι γραφέντα.

ZONAR. Hic magnus Athanasius Veteris Novæque Scripturæ libros enumerat, qui a fidelibus legi debent; ne qui decepti libros apocryphos dictos legant, qui non recte se habent, et ἀκέραιοι, hoc est, simplices et deceptu faciles exinde incommodo afficiuntur. Eos autem et canon 85 SS. apostolorum antea recensuit. Hic autem Pater, quantum ad numerum eorum spectat, ultimo isti apostolico canoni in omnibus non convenit. Apostoli enim Esther et Sapientiam Sirach et libros Maccabæorum connumerarunt: hic autem eos prætermisit. In Novæ etiam Scripturæ libris, divini quidem apostoli constitutiones suas a Clemente conscriptas enumerarunt: hic autem eas omisit. Addidit vero Theologi Apocalypsim. Post libros autem enumeratos, ait, quod alii sint præter eos libri, in canonem quidem non relati, legendi tamen; quos dicit esse Sapientiam Salomonis, et Sapientiam Sirach, Esther, Judith, et Tobit, et doctrinam apostolorum dictam, quas asserunt esse Constitutiones apostolorum a Clemente conscriptas; quas ea quæ sexta dicitur synodus legi non permittit, ut adulteratas et corruptas ab hæreticis. Qui autem apocryphi, inquit, vocantur libri, neque inter eos, qui extra istos legendi constituuntur, qui scilicet in canonem non referuntur. Canonicos autem sive in canonem relatos libros sanctus denominat ex canone sive regula, quod lignum est, quo artifices utuntur ad lignorum aut lapidum rectitudinem. Regulam enim iis, quæ operantur, apponentes, per eam si quas inveniunt in istis obliquitates, imminentias et prominentias, ad rectitudinem abradunt et sic opus rectificant. Hoc itaque in istis libris ratio tanquam regula efficit, illos distinguens ab istis, qui non recte se habent, sed perversi sunt: et hos quidem admittens, et approbans, et piis legendos proponens; illos au-

ΖΩΝΑΡ. Ἐνταῦθα (a) ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀπαρίθμησιν ποιεῖται τῶν βιβλίων τῆς τε Παλαιᾶς Γραφῆς καὶ τῆς Νέας τῶν ὀφειλόντων ἀναγινώσκεσθαι παρὰ τῶν πιστῶν· ἵνα μή τινες πλανώμενοι ἀναγινώσκωσι καὶ τὰς λεγομένας ἀποκρύφους βίβλους, αἳ οὐκ ὀρθῶς ἔχουσι, καὶ ἐντεῦθεν βλάπτωνται ἀκέραιοι ὄντες ἤτοι ἄπλαστοι καὶ εὐεξαπάτητοι. Ταῦτα δὲ καὶ ὁ πε' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων πρὸ τούτου ἀπαριθμεῖ· οὐκ ἐν πᾶσι δὲ ὁ Πατὴρ οὗτος συμφωνεῖ τῷ ἀποστολικῷ τελευταίῳ κανόνι ἐν τῇ ἀπαριθμήσει. Οἱ μὲν γὰρ ἀπόστολοι καὶ τὴν Ἐσθὴρ ἀπηριθμήσαντο, καὶ τὴν Σοφίαν Σιρὰχ, καὶ τὰ Μακκαβαϊκά· οὗτος δὲ παραλέλοιπε ταῦτα. Ἐν δὲ ταῖς τῆς Νέας Γραφῆς βίβλοις, οἱ μὲν θεῖοι ἀπόστολοι καὶ τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος συγγραφείσας διαταγὰς αὐτῶν ἀπηρίθμησαν· οὗτος δὲ ταύτας μὲν παραλέλοιπε· προσέθετο δὲ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεολόγου. Μετὰ δέ γε τὴν ἀπαρίθμησιν, φησὶν, ὅτι ἔστιν ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν, οὐ κανονιζόμενα μὲν, ἀναγινωσκόμενα δὲ, ἅτινα λέγει εἶναι τὴν σοφίαν Σιρὰχ, Ἐσθὴρ, Ἰουδὴθ, καὶ Τωβὴτ, καὶ διδαχὴν καλουμένην τῶν ἀποστόλων λέγουσιν εἶναι τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος συγγραφείσας τῶν ἀποστόλων διατάξεις, ἃς ἡ λεγομένη ἕκτη σύνοδος ἀναγινώσκεσθαι οὐ συγχωρεῖ, ὡς νοθευθείσας καὶ φθαρείσας ὑπὸ αἱρετικῶν. Αἱ δὲ καλούμεναι, φησὶν, ἀπόκρυφοι βίβλοι, οὔτε ἐν ταῖς ἀπηριθμημέναις βίβλοις εὑρίσκονται, οὔτε ἐν τούτοις ἐκτὸς ἐκείνων τεταγμένοις ἀναγινώσκεσθαι, δηλαδὴ τοῖς ἀκανονίστοις. Κεκανονισμένα δὲ βιβλία ἔφη ὁ ἅγιος ἐκ τοῦ κανόνος, ὅ ἐστι ξύλον ᾧ κέχρηνται οἱ τεχνῖται εἰς ξύλων ἢ λίθων εὐθύτητα· παρατεθέντες γὰρ τὸν κανόνα τοῖς παρ' αὐτῶν ἐργαζομένοις, δι' αὐτοῦ εἴ τινας εὑρίσκουσιν ἐν αὐτοῖς λοξότητας εἰσοχάς τε καὶ ἐξοχὰς, εἰς εὐθύτητα ἀποξέουσι, καὶ ὀρθοῦσι τὸ ἐργαζόμενον· τοῦτο οὖν καὶ ἐπὶ τῶν βιβλίων τούτων ὁ λόγος ὥσπερ κανὼν

(a) Apud Beveregium in notis, p. 221, ex codice Amerbachiano. Edit.

ἐποίησεν· ἀποδιελὼν αὐτὰ τῶν μὴ ὀρθῶς ἐχόντων, ἀλλὰ διεστραμμένων· καὶ τὰ μὲν ἐγκρίνας καὶ δοκιμάσας καὶ προθέμενος εἰς ἀνάγνωσιν τοῖς εὐσεβέσι· τὰ δὲ ἀποδοκιμάσας, καὶ ἀπείρξας ἀναγινώσκεσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΡΟΥΦΙΝΙΑΝΟΝ.

Κυρίῳ υἱῷ καὶ ποθεινοτάτῳ συλλειτουργῷ Ῥουφινιανῷ, Ἀθανάσιος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Σὺ μὲν τὰ υἱῷ ἠγαπημένῳ πρέποντα πρὸς Πατέρα γράφεις· ἐγγίσαντα γοῦν σε διὰ τοῦ γράμματος περιεπτυξάμην, πάντων ἐμοὶ ποθεινότατε Ῥουφινιανέ· κἀγὼ δὲ, ὡς υἱῷ δυνάμενος γράφειν ἔν τε τοῖς προοιμίοις καὶ μέσοις καὶ τελευταίοις, ἐπέσχον, ἵνα μὴ ἐκ γραμμάτων ἡ σύστασις καὶ ἡ μαρτυρία γνωρίζηται. Σὺ γὰρ ἐμοὶ ἐπιστολὴ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπιγινωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ἐν καρδίᾳ. Οὕτω τοίνυν πίστευε διακείμενος, ναὶ πίστευε. Προσαγορεύω σε καὶ προτρέπω γράφειν· οὐ γὰρ ὀλίγως, ἀλλὰ μεγάλως εὐφραίνεις τοῦτο ποιῶν. Ἐπειδὴ δὲ φιλοκάλως καὶ ἐκκλησιαστικῶς, τοῦτο γὰρ πάλιν πρέπει τῇ σῇ εὐλαβείᾳ, ἠρώτησας περὶ τῶν δι' ἀνάγκην ὑποσυρέντων μὲν, μὴ φθαρέντων δὲ ἐν τῇ κακοπιστίᾳ, καὶ ἠθέλησας γράψαι με τὰ δόξαντα περὶ αὐτῶν ἐν ταῖς συνόδοις καὶ πανταχοῦ· γίνωσκε, Κύριέ μου ποθεινότατε, ὅτι ἐν ἀρχῇ μὲν, παυσαμένης τῆς γινομένης βίας, γέγονε σύνοδος, παρόντων ἀπὸ τῶν ἔξω μερῶν ἐπισκόπων· γέγονε δὲ καὶ παρὰ τοῖς τὴν Ἑλλάδα κατοικοῦσι συλλειτουργοῖς· οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τοῖς ἐν Σπανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ· καὶ ἤρεσεν ὅπερ ὧδε καὶ πανταχοῦ, ὥστε τοῖς μὲν καταπεπτωκόσι καὶ προϊσταμένοις τῆς ἀσεβείας συγγινώσκειν μὲν μετανοοῦσι, μὴ διδόναι δὲ αὐτοῖς τόπον κλήρου· τοῖς δὲ μὴ αὐθεντοῦσι μὲν τῆς ἀσεβείας, παρασυρεῖσι δὲ δι' ἀνάγκην καὶ βίαν, ἔδοξε δίδοσθαι μὲν συγγνώμην, ἔχειν δὲ καὶ τὸν τόπον τοῦ κλήρου· μάλιστα ὅτι ἀπολογίαν πιθανὴν ἐπορίσαντο, καὶ ἔδοξε τοῦτό πως οἰκονομικῶς γενέσθαι. Διεβεβαιώσαντο γὰρ μὴ μεταβεβλῆσθαι εἰς ἀσέβειαν· ἵνα δὲ μὴ κατασταθέντες τινὲς ἀσεβέστατοι διαφθείρωσι τὰς Ἐκκλησίας, εἵλοντο μᾶλλον συνδραμεῖν τῇ βίᾳ καὶ βαστάσαι τὸ βάρος, ἢ λαοὺς ἀπολέσθαι. Τοῦτο δὲ λέγοντες ἔδοξαν ἡμῖν πιθανῶς λέγειν· διὰ τὸ καὶ προφασίζεσθαι αὐτοὺς τὸν Ἀαρὼν τὸν τοῦ Μωϋσέως ἀδελφὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ συνδραμεῖν μὲν τῇ τοῦ λαοῦ παραβάσει· ἀπολογίαν δὲ ἐσχηκέναι, ἵνα μὴ ὁ λαὸς ἐπιστρέψας εἰς Αἴγυπτον ἐπιμείνῃ τῇ εἰδωλολατρείᾳ· καὶ γὰρ ἦν τὸ φαινόμενον εὔλογον· ὅτι μένοντες ἐν τῇ ἐρήμῳ δύνανται παύσασθαι τῆς ἀσεβείας· εἰσελθόντες δὲ εἰς Αἴγυπτον, ἐπετρίβοντο καὶ ηὔξανον ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀσέβειαν. Τούτων τοίνυν ἕνεκα συγγνωστὸν τὸ πρὸς τὸν κλῆρον γέγονε· τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν παθοῦσι συγγνώμη δίδοται. Ταῦτα καὶ τῇ σῇ εὐσεβείᾳ δηλῶ, θαῤῥῶν, ὅτι καὶ τὰ δόξαντα ἀποδέξεταί σου ἡ θεοσέβεια, καὶ οὐ καταγνώσεται ἐκεχειρίας τῶν συνελθόντων οὕτως. Καταξίωσον δὲ αὐτὰ ἀναγνῶναι τῷ ἱερατείῳ καὶ τῷ λαῷ τῷ ὑπὸ σὲ, ἵνα, καὶ αὐτοὶ γινώσκοντες, μὴ μέμφωνται οὕτω σὲ διακείμενον περὶ τοὺς τοιούτους. Ἀπρεπὲς γὰρ ἦν ἐμὲ

A tem condemnans, et legi prohibens. Quære etiam quæ in ultimum sanctorum apostolorum canonem scripta sunt.

44 EPISTOLA AD RUFINIANUM.

Domino filio, et optatissimo comministro Rufiniano, Athanasius in Domino salutem.

Tu quidem quæ dilectum filium decent ad Patrem scribis: te itaque litteris accedentem tuis amplexus sum, omnium dilectissime mihi Rufiniane. Cum autem et in sermonis exordio et in medio et in fine, tibi, quasi filio scribere possem, me ipse cohibui, ne ex litteris commendatio et testimonium B palam fieret. Tu enim mihi es epistola, sicut scriptum est [44], agnita lectaque in corde. Sic igitur credito, et ita affectus esto, etiam credito. Saluto te, et ut rescribas hortor; non parum enim, sed summopere me, ita agendo, delectas. Quoniam autem studiose et ecclesiastice, ut pietati convenit tuæ, interrogasti de iis qui vi quidem subducti, lapsi sunt, nec tamen prava fide corrupti: et voluisti me rescribere, quæ de illis, cum in synodis, tum ubique alias decreta sunt; scito Domine mi optatissime, in principio quidem cum vis illa desiisset, coactam synodum fuisse (99), præsentibus exterarum partium episcopis: celebratam item aliam fuisse apud Græciæ comministros, nihiloque secius apud illos qui in Hispania et in Gallia degunt: atque idipsum hic et ubique placuisse, C nimirum ut iis qui lapsi sunt, si impietatis fuerint præfecti, venia concedatur, si quidem resipiscant, nec detur tamen in clero locus: iis vero qui impietati patrocinati non sunt, sed necessitate ac violentia tracti fuere, decretum est, ut et venia concedatur, et in clero detur locus; potissimum quia consentaneam attulerunt excusationem, et quod œconomia quadam id factum videatur. Affirmabant quippe se minime in impietatem lapsos fuisse: sed ne impiissimi quidam homines ad episcopatum evecti, Ecclesias corrumperent, se maluisse cum violentia concurrere, et id oneris ferre, quam populos perdere. Hæc illi verba non abs re loqui nobis visi sunt: quod maxime ipsi in exemplum D afferrent, Aaronem, Moysis fratrem, in deserto populi prævaricationi concurrisse: hanc tamen excusationem habuisse, ne populus scilicet in Ægyptum reversus in idololatria permaneret: nam id rationi certe consentaneum videbatur; siquidem in deserto manentes, poterant impietatis finem facere, sin autem in Ægyptum ingressi fuissent, in impietate versati auctique fuissent. Quapropter ad clerum reditus illis concessus est; iis enim qui decepti et vim passi sunt venia facile datur. Hæc tuæ quoque pietati significo, confidens, tuam religionem quæ decreta sunt suscepturam, nec lenitatem eorum qui convenere damnaturam. Hæc legere digneris sacris ministris et populo qui tibi subest; ut et ipsi his compertis, te circa illos ita affectum

non coarguant. Abs re enim esset me scribere, cum tua pietas possit, et nostrum erga illos affectum nuntiare, et omnia quæ desunt implere. Gratia Domino, qui implevit te omni verbo et omni scientia. Qui itaque pœnitentiam agunt, anathemate damnent, expresse nomine, pravam Euzoii et Eudoxii doctrinam. Illi enim Arianæ hæreseos patroni, in Christum blasphemantes creaturam eum esse scripserunt. Confiteantur quoque fidem Nicææ a Patribus declaratam, et nullam aliam synodum huic anteponant. Saluta fratres qui apud te sunt; qui apud me degunt, te in Domino salutant.

BALS. De iis, qui idolis immolata comederunt, et qui idolis sacrificarunt, synodus Gangrensis, et sancti Petri archiepiscopi Alexandrini, et martyris, canones **45** fusius tractant. Præsens autem sancti Athanasii epistola tractat de iis, qui hæreticis communicarunt, et ad Ecclesiam accedunt. Ad Ruffinianum enim, qui illum interrogaverat, scribens, sanctus ait, quod, qui lapsi sunt et hæreticis communicarunt et impietatis præsides, et patroni fuerunt, ad pœnitentiam quidem admittuntur: si autem sint clerici, vel alias in sacris ordinibus, sacerdotio digni non habentur. Qui autem impietatis non fuerint auctores, seu qui sua auctoritate et voluntate cum hæreticis non communicaverint, sed a pietate ad impietatem vi tracti fuerint; si sint quidem clerici, et venia digni habentur, et a clero non abalienantur: eoque magis, quod asserunt se ad impietatem non fuisse traductos, seu hæreticorum sententiæ non fuisse assensos, sed quodam consilio eis communicasse, ne iis ab ecclesiis expulsis, alii impii in eorum locum introducerentur, et populum orthodoxum corrumperent. Visi sunt igitur, inquit, hæc dicere probabiliter, Aaron quoque exemplo utentes. Ille enim, cum Moyses in monte diutius esset moratus, et Hebræorum populus deos quæreret, cessit eorum prævaricationi, et fusilem vitulum ei fieri permisit. Hoc autem fecit, ne reversus in Ægyptum populus in Ægyptiaca idololatria permaneret, reputans, quod, cum sint in deserto, poterunt ab impietate desistere: sed si in Ægypto fuerint, erunt magis impii, mores Ægyptiorum sequentes. Ac de iis quidem, qui sacros ordines sumpserunt, hæc dicit. Deceptis autem, et vim passis laicis venia datur, susceptis, et ab episcopis canonice dispensatis, utpote qui hæretica debeant aperte anathematizare seu in Ecclesia: Nicænam autem orthodoxam fidem confiteri. Ἐκεχειρία vero dicitur quies, et operis remissio, quæ et vacatio remissa dicitur, a manibus continendis, ut quæ sit manuum continentia. Nota ergo ex præsenti epistola, quod aliter puniuntur, qui per vim cum hæreticis solum communicarunt, aliter qui his consenserunt, et impietatem defenderunt, aliter qui ad impietatem transfugerunt, aliter qui his communicarunt, et sacrificarunt, aliter qui idolothyta vi comederunt, et aliter quibus ad hoc ipsum, ut comederent, vis allata

γράφειν, δυναμένης τῆς σῆς εὐλαβείας καὶ τὴν ἡμῶν περὶ αὐτοὺς διάθεσιν ἀπαγγεῖλαι, καὶ πάντα τὰ λείποντα ἀποπληρῶσαι. Χάρις τῷ Κυρίῳ τῷ πληρώσαντί σε ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει. Οἱ μὲν οὖν μετανοοῦντες φανερῶς ἀναθεματιζέτωσαν ὀνομάζοντες Εὐδοξίου καὶ Εὐζωΐου τὴν κακοδοξίαν. Αὐτοὶ γὰρ λοιπὸν βλασφημοῦντες, αὐτὸν κτίσμα ἀπεγράψαντο τῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως προστάται. Ὁμολογείτωσαν δὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν, καὶ μηδεμίαν ἄλλην σύνοδον προκρίνειν ταύτης τῆς συνόδου. Πρόσειπε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· σὲ ἡ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν εἰδωλόθυτα φαγόντων, καὶ περὶ τῶν θυσάντων τοῖς εἰδώλοις, ἡ ἐν Γάγγρᾳ σύνοδος καὶ οἱ κανόνες τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος πλατύτερον διαλαμβάνουσιν. Ἡ δὲ παροῦσα ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου διαλαμβάνει περὶ τῶν συγκοινωνησάντων αἱρετικοῖς, καὶ προσερχομένων τῇ Ἐκκλησίᾳ. Φησὶ γὰρ ὁ ἅγιος ἐπιστέλλων πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα Ῥουφινιανὸν ὅτι οἱ μὴ παραπεπτωκότες καὶ κοινωνήσαντες τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ προστάται καὶ συνήγοροι τῆς ἀσεβείας γενόμενοι, εἰς μετάνοιαν μὲν δέχονται, κληρικοὶ δὲ ὄντες ἢ ἄλλως ἱερωμένοι τῆς ἱερωσύνης οὐκ ἀξιοῦνται. Οἱ μὴ αὐθεντοῦντες ὑπὲρ τῆς ἀσεβείας, ἤγουν μὴ κατὰ αὐθεντίαν καὶ κατὰ ἑκούσιον γνώμην κοινωνήσαντες τοῖς αἱρετικοῖς, ἀλλὰ βιαίως ἐξελκυσθέντες ἀπὸ τῆς εὐσεβείας εἰς ἀσέβειαν, κληρικοὶ ὄντες, συγγνώμης ἀξιοῦνται, καὶ τοῦ κλήρου οὐκ ἀποξενοῦνται· καὶ μᾶλλον ὅτι διαβεβαιοῦνται μὴ μεταβληθῆναι εἰς ἀσέβειαν, ἤγουν μὴ συνθέσθαι τῇ δόξῃ τῶν αἱρετικῶν, ἀλλὰ κατὰ λόγον οἰκονομίας συγκοινωνῆσαι τούτοις, ἵνα μὴ, αὐτῶν ἐκδιωχθέντων ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, ἕτεροι ἀσεβεῖς ἀντεισαχθῶσι καὶ διαφθείρωσι τὸν ὀρθόδοξον λαόν. Ἔδοξαν οὖν, φησὶ, πιθανῶς ταῦτα λέγειν, χρώμενοι καὶ παραδείγματι Ἀαρών. Ἐκεῖνος γὰρ τοῦ Μωϋσέως χρονίσαντος ἐν τῷ ὄρει, καὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων θεοὺς ζητοῦντος, ἐνέδωκε τῇ τούτων παραβάσει, καὶ γενέσθαι αὐτοῖς παρεχώρησε χωνευτὸν μόσχον. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα μὴ ὁ λαὸς ὑποστρέψας εἰς Αἴγυπτον ἐπιμείνῃ τῇ εἰδωλολατρείᾳ τῇ Αἰγυπτιακῇ, λογισάμενος ὅτι, ἐν τῇ ἐρήμῳ ὄντες, δυνήσονται ἀποστῆναι τῆς ἀσεβείας· ἐν δὲ τῇ Αἰγύπτῳ γενόμενοι, μᾶλλον ἀσεβήσουσι τοῖς Αἰγυπτίων ἑπόμενοι ἔθεσι. Καὶ περὶ μὲν ἱερωμένων ταῦτά φησι. Τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν παθοῦσι λαϊκοῖς συγγνώμη δίδοται, δεχομένοις καὶ οἰκονομουμένοις παρὰ τῶν ἐπισκόπων κανονικῶς, ὡς καὶ ὀφείλουσιν ἀναθεματίζειν μὲν τὰ τῶν αἱρετικῶν φανερῶς, ἤγουν ἐπ' ἐκκλησίας· ὁμολογεῖν δὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ ὀρθόδοξον πίστιν. Ἐκεχειρία δὲ λέγεται ἡ ἀργία καὶ ἀπραξία, ἥτις καὶ ἄνετος ἄδεια λέγεται, ἀπὸ τοῦ ἐπέχειν τὰς χεῖρας, ἐκεχειρία τις οὖσα. Σημείωσαι οὖν καὶ ἀπὸ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς ὅτι ἄλλως κολάζονται οἱ κατὰ βίαν κοινωνήσαντες μόνον τοῖς αἱρετικοῖς, ἄλλως οἱ ὁμοφρονήσαντες τούτοις καὶ ὑπὲρ τῆς ἀσεβείας συνηγορήσαντες, ἄλλως οἱ αὐτομολήσαντες, ἄλλως οἱ κοι-

κοινωνήσαντες τούτοις καὶ θύσαντες, ἄλλως οἱ κατὰ βίαν A φαγόντες εἰδωλόθυτα· καὶ ἄλλως οἱ παθόντες βίαν καὶ περὶ αὐτὸ τὸ φαγεῖν, καὶ ἁπλῶς τὰ τῶν τοιούτων μεγάλης ἐξετάσεως δέονται, ὅτι καὶ δυσχερῶς θεραπεύονται.

ΖΩΝΑΡ. Οὐ περὶ τῶν εἰδώλοις θυσάντων, καὶ οὕτως παραπεπτωκότων ἡ ἐρώτησις αὕτη ἐστὶν, ἀλλὰ περὶ τῶν αἱρετικοῖς συγκοινωνησάντων, ἤγουν Ἀρειανοῖς. Οἱ γὰρ τῆς Ἀρείου αἱρέσεως, προστεθέντας αὐτοῖς σχόντες βασιλεῖς τὸν Κωνστάντιον καὶ τὸν Οὐάλεντα, κἀντεῦθεν μέγα δυνάμενοι, πολλοὺς ἐβιάσαντο προστεθῆναι τῇ δόξῃ αὐτῶν. Ὧν ὕστερον μετανοούντων, καὶ προσερχομένων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἠρώτησεν ὁ Ῥουφινιανὸς ἐπίσκοπος ὢν, ὅπως χρὴ τοὺς τοιούτους δέχεσθαι· πρὸς ἣν ἐρώτησιν ἀπεκρίθη ὁ μέγας Ἀθανάσιος ὅτι, πολλῶν γενομένων συνόδων τοπικῶν δηλαδὴ περὶ τούτων, ἔδοξεν, ὥστε τοῖς μὲν παραπεσοῦσι κοινωνῆσαι τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις φρονεῖν ὁμολογήσασι, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ προϊσταμένοις B τῆς ἀσεβείας· ἤγουν ὑπεραγωνιζομένοις αὐτῆς καὶ συνηγοροῦσι, καὶ πείθειν σπεύδουσιν ὡς ἀσφαλὴς ἡ ἐκείνων ἐστὶ δόξα, μετανοοῦσι καὶ προσερχομένοις τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, δίδοσθαι μὲν μετάνοιαν καὶ συγγνώμην· μὴ μέντοι γε καὶ τόπον κλήρου αὐτοῖς παραδέχεσθαι. Κἂν γὰρ ἐπίσκοποι τυχὸν ἦσαν ἢ κληρικοὶ, οὐκέτι δεχθήσονται εἰς τόπον ἱερωμένων, ἀλλ' ὡς λαϊκοὶ ἔσονται. Τοῖς δὲ μὴ αὐθεντοῦσι μὲν τῆς ἀσεβείας, ἤγουν μὴ κατὰ αὐθεντίαν καὶ γνώμην ἑκούσιον κοινωνήσασι τοῖς αἱρετικοῖς· παρασυρεῖσι δὲ δι' ἀνάγκην καὶ βίαν, ἤτοι βιαίως συνθεμένοις τῇ ἀσεβείᾳ, καὶ ἐξελκυσθεῖσι τῆς εὐσεβείας (ὥσπερ γὰρ ὁ ὑπὸ σφοδρᾶς ὑδάτων φορᾶς παρασυρόμενος οὐ κατὰ προαίρεσιν οἰκείαν φέρεται, ἀλλὰ βιαίως ἕλκεται· οὕτως κἀκεῖνοι τῇ C βίᾳ νικηθέντες τῶν αἱρετικῶν, παρεσύρησαν καὶ ὑπέκυψαν) ἔδοξε, φησὶ, καὶ συγγνώμην δίδοσθαι μεταμελομένοις· ἀπονέμειν δὲ αὐτοῖς καὶ τὸν τόπον τοῦ κλήρου. Καὶ οὐ μόνον, ὅτι βιασθέντες ἐνδεδώκασι, συγγνωμονοῦνται, φησὶν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀπολογίαν πιθανὴν ποιοῦνται· δι' ἣν ἔδοξε τὸ ὑποκύψαι αὐτοὺς τοῖς αἱρετικοῖς οἰκονομικῶς γενέσθαι. Διεβεβαιώσαντο γὰρ, ἀντὶ τοῦ, βεβαίως ἐπληροφόρησαν, μὴ μεταβληθῆναι εἰς ἀσέβειαν· ἤγουν μὴ συνθέσθαι τῇ δόξῃ τῶν αἱρετικῶν, ἀλλὰ τῆς ὀρθῆς ἔχεσθαι πίστεως· μόνον δὲ συγκοινωνῆσαι τοῖς αἱρετικοῖς, ἵνα μὴ, αὐτῶν ἐκδιωχθέντων τῶν ἐκκλησιῶν ἕτεροι ἀσεβεῖς ἀντεισαχθῶσι, καὶ διαφθείρωσι τὰς ἐκκλησίας ἤτοι τὸν ὀρθόδοξον λαόν. Καὶ διὰ τοῦτο D ᾑρετίσαντο συνδραμεῖν τῇ βίᾳ, βαστάσαι τὸ βάρος τοῦ ἐπιτιμίου, διὰ τὸ δόξαι ὑποκύψαι, καὶ μὴ μᾶλλον τοὺς λαοὺς ἀπολέσθαι. Ἔδοξαν οὖν, φησὶ, πιθανῶς ταῦτα λέγειν, χρώμενοι καὶ παραδείγματι τῷ Ἀαρών. Ἐκεῖνος γὰρ, τοῦ Μωσέως χρονίσαντος ἐν τῷ ὄρει, καὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων θεοὺς ζητοῦντος, ἐνδέδωκε τῇ τοῦ λαοῦ παραβάσει, καὶ γενέσθαι αὐτοῖς παρεχώρησε χωνευτὸν μόσχον. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα μὴ ὁ λαὸς, ὑποστρέψας εἰς Αἴγυπτον, ἐπιμείνῃ τῇ εἰδωλολατρείᾳ τῇ Αἰγυπτιακῇ, λογισάμενος ὅτι, ἐν τῇ ἐρήμῳ ὄντες, δυνήσονται ἀποστῆναι τῆς ἀσεβείας· ἐν δὲ τῇ Αἰγύπτῳ γενόμενοι, μᾶλλον ἀσεβή-

A est : et ut semel dicam, magna hæc examinatione indigent, quoniam etiam difficulter curantur.

ZONAR. Non de iis, qui idolis immolavere, ac ita lapsi sunt, hæc quæstio est, verum de iis qui cum hæreticis communicavere, Arianis nimirum. Etenim Ariani, cum sibi consentientes haberent imperatores Constantium et Valentem, ex eoque multum valerent, complures, ut ipsorum opinionem amplecterentur, per vim adegere. Qui, cum mox pœnitentia ducti ad Ecclesiam catholicam se conferrent, rogavit Ruffinianus, quippe episcopus, quænam in ejusmodi hominibus admittendis servanda ratio esset. Ad quam interrogationem magnus Athanasius respondit, cum multæ synodi, locales nimirum, de his celebratæ sint, decretum fuisse, ut lapsis, qui cum hæreticis communicarunt, eademque B cum illis sentire se professi sunt, neque hoc tantum, sed et impietatis primipili, hoc est, propugnatores et patroni fuerunt, ac tutam illorum opinionem esse persuadere studuerunt; si resipuerint, seque orthodoxæ Ecclesiæ adjunxerint, pœnitentiæ quidem sit locus et veniæ : cæterum ad locum in clero obtinendum nullatenus admittantur. Nam etiamsi episcopi fuissent forsitan vel clerici, nequaquam in sacrorum hominum ordinem recipientur, sed ut laici erunt. Qui vero impietatis auctores minime fuerunt, hoc est, qui sponte et voluntarie cum hæreticis non communicarunt, necessitate autem et vi tracti sunt, sive, per vim impietati consenserunt, suntque a pietate abstracti (ut enim, qui vehementi aquarum impetu rapitur, non sua voluntate defer- C tur, sed trahitur vi 46 adactus : sic et illi, ob vim ab hæreticis illatam cedentes, transversi acti sunt, et succubuerunt), placuit, inquit, et veniam ipsis concedi, si pœnitentiam agant, et locum præterea cleri assignari. Nec tantum, quod vi adacti cesserunt, inquit, ipsis ignoscitur : sed quia præterea defensionem probabilem afferunt, per quam, quod hæreticis cesserint, prudenti id consilio ab ipsis factum esse videtur. Confirmarunt illi siquidem, hoc est, certo plane probarunt minime se ad impietatem traductos, nequaquam videlicet hæreticorum opinionibus adhæsisse, sed rectam tenuisse fidem : tantummodo autem communicasse cum hæreticis, ne dum ab ecclesiis ipsi depulsi, alii D quidem impii introducerentur, et ecclesias, hoc est, populum orthodoxum corrumperent. Atque hanc ob causam maluisse vi cedere, ac multæ onus subire, ex eo quod succubuisse viderentur, quam populum perdere. Hæc ergo, inquit, probabiliter loqui visi sunt, exemplum quoque Aaron proferentes. Ille namque, cum Moses diutius in monte cunctaretur, ac Hebræorum populus deos requireret, transgressioni populi cessit, fusilemque ab ipsis vitulum fieri permisit. Id autem eo consilio fecit ne populus in Ægyptum reversus in Ægyptiaca idololatria persisteret : secum ipse reputans, quod in deserto continere se ab impietate

possent, ubi vero in Ægyptum devenerint magis fore impios, dum Ægyptiorum mores ritusque imitarentur. Ob hanc ergo causam, inquit, in clerum quoque admittuntur. Deceptis vero, et vim passis, venia conceditur. Hæc de laicis, qui ab hæreticis decepti, aut coacti illorum dogmatibus sunt assensi accipienda sunt; quibus, ait, si pœnitentiam agant, et Ecclesiæ accedant, veniam dari; et recepti sunt et dispositi juxta leges a Patribus præscriptas, nempe canones. Hæc autem scripsi, inquit, confidens futurum, ut quæ nobis placuerunt, tu quoque approbes: nec eos, qui ita convenerunt, desidiæ condemnes. Est porro horum verborum hæc sententia: Non condemnabis nimirum nos quia ita convenimus, ut scilicet de iis, qui cum hæreticis communicaverunt, deliberemus, quasi frustra, incassumque, ac irrito labore convenimus, quippe qui nihil forte de ipsis opportune statuerimus. Est siquidem ἐκεχειρία inertia quædam ac segnities a continendis manibus dicta ut quæ sit manuum continentia. Subjicit deinde quidnam pœnitentes facere oporteat. Anathematizent, inquit, hæc aperte, hoc est, publice, in ecclesiis, ildemque Nicææ decretam profiteantur. Et quæ deinceps.

A σουσι, τοῖς τῶν Αἰγυπτίων ἑπόμενοι ἔθεσι. Διὰ ταῦτα, φησὶ, καὶ πρὸς τὸν κλῆρον δέχονται. Τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν παθοῦσι συγγνώμη δίδοται. Ταῦτα περὶ λαϊκῶν ἀπατηθέντων παρὰ τῶν αἱρετικῶν, ἢ βιασθέντων καὶ συνθεμένων τοῖς ἐκείνων δόγμασιν· οἷς, φησὶ, μετανοοῦσι καὶ προσερχομένοις τῇ Ἐκκλησίᾳ, συγγνώμη δίδοται, δεχομένοις καὶ οἰκονομουμένοις κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων Πατέρων νόμους, ἤτοι κανόνας. Ταῦτα δὲ, φησὶν, ἔγραψα, θαῤῥῶν, ὅτι τὰ δόξαντα ἡμῖν, ἀποδέξῃ καὶ σὺ καὶ οὐ καταγνώσῃ τῶν συνελθόντων οὕτως ἐκεχειρίαν. Τοιοῦτος δ' ἐστὶ τούτου ὁ νοῦς. Ὅτι οὐ καταγνώσῃ τῶν ἀθροισθέντων ἡμῶν οὕτως, ἤγουν ἐπὶ τῷ σκέψασθαι περὶ τῶν τοῖς αἱρετικοῖς κοινωνησάντων, ὡς μάτην καὶ ἀργῶς, ἀπράκτως τε συνελθόντων, οἷα μηδὲν τάχα περὶ αὐτῶν καίριον ἀποφηναμένων. B Ἐκεχειρία γάρ ἐστιν ἡ ἀπραξία καὶ ἡ ἀργία, ἀπὸ τοῦ ἐπέχειν τὰς χεῖρας, ἐκεχειρία τις οὖσα. Εἶτα προστίθησι καὶ τί ὀφείλουσιν ποιεῖν οἱ μετανοοῦντες, λέγων· Ἀναθεματιζέτωσαν τάδε φανερῶς, ἀντὶ τοῦ, δημοσίᾳ, ἐπ' ἐκκλησίας, καὶ ὁμολογείτωσαν τὴν ἐν Νικαίᾳ ὁρισθεῖσαν πίστιν. Καὶ τὰ λοιπά.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ
ΠΡΟΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΙΚΟΝΙΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ Α'.

47 S. P. N. BASILII
ARCHIEPISCOPI CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ
AD AMPHILOCHIUM ICONII EPISCOPUM
EPISTOLA CANONICA PRIMA.

Stulto interroganti, inquit, *sapientia reputabitur* [a]. Sapientis autem, ut videtur, interrogatio etiam stultum sapientem efficit: quod Dei gratia accidit nobis, quoties laboriosæ tuæ animæ litteras accipimus. Etenim doctiores quam eramus, ac prudentiores fimus ex ipsa interrogatione, multa quæ ignorabamus ediscentes; ac nobis magistri loco est respondendi cura. Certe et nunc cum de interrogatis tuis nunquam hactenus sollicite cogi-

D Ἀνοήτῳ, φησὶν, ἐπερωτήσαντι (1) *σοφία λογισθήσεται*. Σοφοῦ δὲ, ὡς ἔοικεν, ἐπερώτημα καὶ τὸν ἀνόητον σοφίζει· ὅπερ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι συμβαίνει ἡμῖν, ὁσάκις ἂν δεξώμεθά σου τῆς φιλοπόνου ψυχῆς τὰ γράμματα. Ἐπιστατικώτεροι γὰρ ἑαυτῶν καὶ ἐμφρονέστεροι γινόμεθα ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐρωτήσεως, πολλὰ, ὧν οὐκ ἐπιστάμεθα, διδασκόμενοι· καὶ γίνεται ἡμῶν διδάσκαλος ἡ περὶ τὸ ἀποκρίνεσθαι (2) μέριμνα. Ἀμέλει καὶ νῦν, οὐδέποτε

[a] Prov. xvii, 28.

(1) Ἐπερωτήσαντι. Editi addunt σοφίαν, *Interroganti sapientiam sapientia reputabitur*. Quæ quidem vox a recentioribus librariis videtur addita fuisse. Deest enim in tribus Coislinianis codicibus, et in Regiis. Deest etiam in codice Alexandrino et pluribus aliis sacræ Scripturæ codicibus.

(2) *Περὶ τὸ ἀποκρίνασθαι*. Nonnulli codices ἀποκρίνασθαι. Unus περὶ τοῦ. Legitur περὶ τὸ ἀκριβὲς in Coisliniano vetustiore et duobus aliis. Illud autem ex verbis Basilii colligi non debet, cum hac-

λαβόντες ἐν φροντίδι τὰ ἐπερωτήματά σου, ἠναγκάσθημεν ἐπισκέψασθαι ἀκριβῶς, καὶ εἴ τέ τι ἠκούσαμεν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, ἀναμνησθῆναι, καὶ τὰ συγγενῆ ὧν ἐδιδάχθημεν, παρ' ἑαυτῶν ἐπιλογίσασθαι.

ΖΩΝΑΡ. Πολλῆς ταπεινοφροσύνης γέμει τὸ προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς. Εἰ ὁ μέγας Βασίλειος λέγει σοφίζεσθαι διὰ τῶν τοῦ θείου Ἀμφιλοχίου ἐρωτήσεων, προϊὼν δὲ λέγει ὅπως σοφίζεται. Πρὸ γὰρ τῶν ἐρωτημάτων φησὶ, μὴ τούτων ἐν φροντίδι γενόμενος, νῦν μετὰ τὴν ἐρώτησιν ἐπιστατικώτερον, ἤγουν προσεκτικώτερον ἐπισκεψάμενοι ταῦτα, καὶ ὅσα παρὰ τῶν ἀρχαιοτέρων ἠκούσαμεν ἀνεμνήσθημεν· καὶ παρ' ἑαυτῶν προσεθέμεθα τὰ λοιπά· ὅσα συγγενῆ ὧν ἐδιδάχθημεν· ἤγουν ἐκείνοις ἀκόλουθα καὶ σύμφωνα, ἀλλ' οὐκ ἐναντιούμενα.

ΚΑΝΩΝ Α'.

Τὸ μὲν οὖν περὶ (1) τοὺς Καθαροὺς ζήτημα καὶ εἴρηται πρότερον, καὶ καλῶς ἀπεμνημόνευσας, ὅτι δεῖ τῷ ἔθει τῶν καθ' ἑκάστην χώραν ἕπεσθαι, διὰ τὸ διαφόρως ἐνεχθῆναι (2) περὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν τοὺς τότε περὶ τούτων διαλαβόντας· τὸ δὲ τῶν Πεπουζηνῶν οὐδένα μοι λόγον ἔχειν δοκεῖ· καὶ ἐθαύμασα πῶς κανονικὸν ὄντα τὸν Διονύσιον (3) παρ-

A tassem, coactus sum diligenter attendere, et si quid a senioribus audieram, recordari, et cognata iis quæ didiceram, per me ipse ratiocinari.

ZONAR. Multa humilitate plenum est epistolæ procemium. Si magnus Basilius per divini Amphilochii interrogationes se sapientem reddi dicit, quo pacto id fiat, in progressu ostendit. Cum enim, ait, ante has interrogationes nihil de hujusmodi rebus cogitassem, nunc post quæstionem propositam, accuratius, hoc est, attentius ista perpendentes, et quæ accepimus ab antiquis in memoriam revocavimus, et reliqua per nos ipsos adjunximus, B quæcunque iis affinia sumus edocti, hoc est, quæ illis congruentia et consona, nec ullatenus repugnantia sunt.

CANON I.

Quod igitur ad Catharos pertinet, et prius dictum est, et recte admonuisti uniuscujusque regionis morem sequi oportere: quod ii, qui tunc de illis statuerunt, in varias de ipsorum baptismate sententias abierint. Pepuzenorum autem baptisma nullam mihi habere rationem videtur, et miratus sum quomodo hoc Dionysium, hominem canonum

tenus in canonibus parum fuisse versatum. Nam ab initio episcopatus multa de matrimonio, de ordinationibus clericorum et eorum singularitate statuerat, ut patet ex epistolis ad Diodorum, ad chorepiscopos, ad episcopos sibi subditos, et ad Paregorium. Scripserat etiam ad clericos Antiochenos de jurejurando, ut ipse testatur can. 18. Sed cum C latissime pateat hæc materia, non mirum si vel doctissimis semper novi aliquid occurrit. Idem de se fatetur Innocentius papa in epist. ad Exsuperium. *Mihi quoque ipsi*, inquit, *de collatione docilitas accedit, dum perscrutatis rationibus ad propositum respondere compellor: eoque fit ut aliquid semper addiscat, qui postulatur ut doceat.*

(1) *Τὸ μὲν οὖν περί.* Huic canoni in codice Amerbachiano sequens σχόλιον subjicitur: Τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, καθά φησι Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῇ, καὶ τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς, Χριστός ἐστιν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ γινομένης δηλαδὴ τῆς ἐπιχορηγήσεως καὶ μεταδόσεως τοῖς ἡνωμένοις ἀλλήλοις μέλεσιν ἀπὸ τῶν πρώτων ἕως τῶν ἐσχάτων. Ὁ τοίνυν πρώτως ἀποσχίζων ἑαυτὸν παντὸς σώματος οὐ πάντη πως ἀφίσταται· ὅτι μηδ' ἄλλῳ ἥνωται, ἀλλ' ἔτι ἔχεται τοῦ ἀφ' οὗ ἐσχίσθη· D τοιαύτη γὰρ τῶν σχιζομένων ἡ φύσις· ὁ δὲ τῷ ἀπεσχισμένῳ προστιθέμενος ὕστερον ἀποῤῥήγνυται τὸν αὐτὸν ἅμα τοῖς δυσὶν ἡνῶσθαι· καὶ ὥσπερ τὸ τοῦ σώματος ἀποῤῥηγνύμενον μέλος νεκροῦται, τῆς ζωτικῆς αὐτῷ μὴ χορηγουμένης ἐκεῖθεν δυνάμεως, οὕτω καὶ αὐτὸς νεκρούμενος οἷον τῷ πνεύματι, τῆς ἱερατικῆς ἐκπίπτει χάριτος, ἣν εἶχε λαβὼν παρὰ τοῦ ᾧπερ ἥνωται, καὶ γίνεται λοιπὸν λαϊκὸς παρὰ τοῦ ᾧ προσετέθη, χάριν ἱερατικὴν οὐκέτι λαμβάνων, οὐ μόνον ὅτι οὐδ' αὐτὸς ᾧ προσῆλθε δυνατός ἐστι ἀντιδιδόναι· ἡ γὰρ μετάδοσις διὰ τῶν ἀφῶν γίνεται καὶ τῶν συνδέσμων· ἐκεῖσε δ' ἀποσχίσας ἑαυτὸν τῶν οἷς ὑπό τε καὶ συνεδέδετο, ὃ μὲν ἔλαβεν ἔχει, λαβεῖν δ' ἕτερον οὐχ οἷός τέ ἐστι, καὶ ἀκολούθω, οὐδὲ μεταδοῦναι ἑτέροις, οὐ μόνον ὅτι μὴ ἔχει, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ πέφυκε μεταδιδόναι, οὔτε τοῖς πρὶν οἰκείοις, ἀπέσχισται γὰρ αὐτῶν, οὔτε τοῖς ἀλλοτρίοις, ὅτι ἀδύνατον. Πῶς γὰρ σώματος μέλος μεταδοίη τινὸς ἐνεργείας, εἴτε τῷ ἀλλοτρίῳ μέλει, εἴτε τῷ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σώματος ἀποτμηθέντι; *Plenitudinis Ecclesiæ, ut ait Paulus in Epistola ad Ephesios, et ad Colossenses, Christus est, ex quo totum corpus per nexus et conjunctiones subministratum et compactum, augescit in augmentum Dei, subministratione scilicet et* C *contributione membris sibi invicem unitis facta a primis usque ad ultima. Qui itaque primo se a toto corpore abscindit, non omnino disjungitur; quoniam neque alii unitur, sed adhuc ei adhæret a quo abscissus est, talis est enim abscissorum natura. Qui autem abscisso denuo adjicitur, abrumpitur et disjungitur omnino ab eo corpore cui adhæserat. Neque enim possibile est, ut idem duobus simul uniatur. Et quemadmodum membrum a corpore disruptum moritur, vivifica illinc ei non subministrata virtute: sic et iste mortuus, spiritui scilicet, sacerdotali, quam ab eo acceptam habuit, cui unitus fuit, gratia decidit, et laicus in posterum factus est, ab eo cui se adjecit, sacerdotalem non amplius accipiens gratiam, non solum quod haud capax sit, mortuus jam alio modo factus; sed quod ille, cui accessit, eam contribuere non possit. Contributio enim per nexus fit et conjunctiones. Illuc autem se abscindens ab iis, quibus conjunctus fuit et alligatus, quod quidem ac-* D *cepit, habet, aliud autem accipere non potest, et consequenter, nec aliis contribuere; non tantum quoniam non habet, verum etiam quoniam nec natura comparatus est contribuere; neque propriis, ab iis enim abscissus est, neque alienis, quoniam impossibile est. Quomodo enim membrum corporis efficaciam aliquam communicet, sive alieno membro, sive isti quod a suo corpore abscissum est?* BEV:: SC.

(2) *Ἐνεχθῆναι.* Ita mss. summo consensu. Editi ἐνδιενεχθῆναι.

(3) *Τὸν Διονύσιον.* Editi τὸν μέγαν Διονύσιον. Sed deest hoc loco in nostris sexdecim codicibus hæc honorifica appellatio, quæ tamen postea eidem Dionysio in hoc ipso canone tribuitur, consentientibus libris veteribus et editis. Duo autem in hoc Basilii testimonio observanda. 1° Pugnat aperte Basilius cum Hieronymo, qui in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* testatur Dionysium idem ac Cy-

peritum, fugerit. Antiqui enim illud baptisma su- A spiciendum putavere, quod nihil a fide recedit; unde alias quidem hæreses, alia schismata, alias parasynagogas appellarunt. Hæreses quidem eos, qui penitus resecti sunt, et in ipsa fide abalienati; schismata vero, eos, qui propter ecclesiasticas quasdam causas et quæstiones inter utramque partem non insanabiles dissident; parasynagogas autem, conventus illos qui ab immorigeris presbyteris aut episcopis et a populis disciplinæ expertibus fiunt. Velut si quis in delicto deprehensus, a ministerio arceatur, nec se canonibus summittat, sed sibi principatum et ministerium vindicet, ac nonnulli una cum eo, relicta catholica Ecclesia, discedant; hoc dicitur parasynagoga. B Schisma autem est, de pœnitentia ab iis qui ex Ecclesia sunt, dissentire. Hæreses autem, velut Manichæorum, et Valentinianorum, et Marcionistarum, et horum ipsorum Pepuzenorum; statim enim de ipsa in Deum fide dissensio est. Visum est ergo antiquis hæreticorum quidem baptisma penitus re-

A ἦλθεν. Ἐκεῖνο γὰρ ἔκρινον οἱ παλαιοὶ δέχεσθαι βάπτισμα, τὸ μηδὲν τῆς πίστεως παρεκβαῖνον (4)· ὅθεν τὰς μὲν αἱρέσεις ὠνόμασαν, τὰ δὲ σχίσματα (5), τὰς δὲ παρασυναγωγάς. Αἱρέσεις μὲν τοὺς παντελῶς ἀπεῤῥηγμένους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους· σχίσματα δὲ τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας· παρασυναγωγὰς δὲ τὰς συνάξεις τὰς παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων καὶ παρὰ τῶν ἀπαιδεύτων λαῶν γινομένας. Οἷον εἴ τις, ἐν πταίσματι ἐξετασθεὶς, ἐπεσχέθη τῆς λειτουργίας, καὶ μὴ ὑπέκυψε τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἑαυτῷ ἐξεδίκησε τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ συναπῆλθον τούτῳ τινὲς καταλιπόντες τὴν καθολικὴν B Ἐκκλησίαν, παρασυναγωγὴ τὸ τοιοῦτο. Σχίσμα δὲ τὸ περὶ τῆς μετανοίας διαφόρως ἔχειν πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Αἱρέσεις δὲ, οἷον ἡ τῶν Μανιχαίων, καὶ Οὐαλεντίνων, καὶ Μαρκιονιστῶν, καὶ αὐτῶν τούτων τῶν Πεπουζηνῶν· εὐθὺς γὰρ περὶ αὐτῆς τῆς εἰς Θεὸν πίστεώς ἐστιν ἡ διαφορά. Ἔδοξε τοίνυν τοῖς ἐξ ἀρχῆς (6), τὸ μὲν τῶν αἱρετικῶν παντελῶς

prianum de baptismo sensisse. Videtur hac in re major auctoritas Basilio attribuenda quam Hieronymo. Plus operæ insumpserat Basilius in ea re examinanda. Præterea cum illius testimonio congruit tota Dionysii agendi ratio, qui deprecatorem se pro Asiaticis et Afris interposuit: nedum in eadem ac illi causa versaretur. Quin etiam suam ac decessorum suorum sententiam satis declaravit, cum hominem impio et blasphemiæ pleno baptismo apud hæreticos initiatum, sed jamdudum sine ba- C ptismo ab antecessoribus suis receptum, ante non ausus est baptizare, quam Xystum episcopum Romanum consuluisset, Euseb. *Hist.* l. VII, c. 9. 2° Etsi testatur Basilius non rejectum a Dionysio fuisse baptisma Pepuzenorum; non tamen videtur existimasse magnum illum virum eadem indulgentia in alios hæreticos usum fuisse. Miratur enim cur tam liberaliter egerit cum Pepuzenis utpote hæreticis; quod profecto mirum ei visum non fuisset, si ipsos etiam Marcionitas et Valentinianos ab eo sine baptismo receptos credidisset. Quamobrem Basilii sententia paulo restrictius accipienda, quam vulgo accipitur. Constat illius de Pepuzenis sine baptismo receptis testimonium, atque ex hoc testimonio illud etiam colligi potest, quodlibet baptisma, modo ritus legitimus non deesset, ratum a Dionysio habitum fuisse. Sed Basilius ipse de solis Pepuzenis loquitur, et in hoc ipso canone magni Dionysii erratum (sic enim appellat) in eo D manifestum et ante oculos positum esse declarat, quod discesserit a sancita priscis canonibus regula, ut aliter hæretici, aliter schismatici recipiantur. Credebat ergo opinatam illam regulam in aliis hæresibus a Dionysio observatam fuisse.

(4) *Τὸ μηδὲν τῆς πίστεως παρεκβαῖνον.* His verbis Basilius, *qui nihil a fide recedit*, baptisma intelligit, quod ab hominibus nihil in fidem peccantibus extra Ecclesiam datur. Nam in toto hoc canone non quærit, utrum observata necne fuerit præscripta a Christo forma: sed eam rem, ut minime controversam prætermittens, baptismi rejiciendi aut probandi regulam repetit ex sana aut hæretica doctrina. Hinc illa hæresum, schismatum et parasynagogarum distinctio, ex qua profecto dignosci non possit, utrum observati necne fuerint legitimi ritus. Hinc etiam Basilius hæreticorum baptisma, etsi *a fide recedit*, interdum tamen ratum esse patitur, si ita postulet publica utilitas.

At profecto nunquam tanta usus esset indulgentia, si baptisma a fide recedere aut non recedere existimasset, prout præscripta a Christo forma violatur aut servatur. Denique sancit can. 47 baptizandos Encratitas, quamvis dicant, *In Patrem et Filium et Spiritum sanctum baptizati sumus*. Rejiciebat ergo illud baptisma non ob violatos baptizandi ritus, sed quia Encratitæ, ut ibidem testatur, Deum auctorem malorum existimabant, itidem ut Marcion et C aliæ hæreses.

(5) *Τὰ δὲ σχίσματα.* Sic plerique mss. Editi τὰς δέ. Nonnulli codices habent τὰς δὲ παρασυναγωγάς.

(6) *Τοῖς ἐξ ἀρχῆς.* Quosnam hic antiquos intelligit Basilius? An Firmilianum, an ejus antecessores, an successores? Non loquitur de Firmiliano; ejus enim sententiam non parum ab ista discrepantem infra exponit. Si de successoribus loquitur, nihil erit ambigui, nihil non accurate dictum. Nam cum Firmilianus nullo discrimine habuisset baptisma sive in hæresi, sive in schismate, sive in parasynagogis datum, ut patet ex ejus epistola ad Cyprianum et ex hoc ipso canone; de illius severitate aliquid postea limatum, et ea inducta distinctio quam Basilius commemorat. Sed videtur Basilius episcopos Firmiliano antiquiores designare. Hæc enim verba τοῖς ἐξ ἀρχῆς satis apte eos indicant, qui de baptismo primi pertractarunt. Prætere- D ea miratur Basilius, quod Dionysius, qui æqualis fuit Firmiliani, ab hac distinctione discesserit in recipiendo Pepuzenorum baptismo. Jam tum ergo illam viguisse credebat. Hæc autem sancti doctoris opinio cum sua sponte non verisimilis est, tum ab ipso Firmiliano refellitur, qui sententiam suam a majoribus accepisse se testatur. *Nec meminimus*, inquit in epistola inter Cyprianicas 75, p. 149 novæ edit., *hoc apud nos aliquando cœpisse, cum semper istic observatum sit, ut non nisi unam Dei Ecclesiam nossemus, et sanctum baptisma non nisi sanctæ Ecclesiæ computaremus*. Credebat ergo Firmilianus ignotam majoribus suis fuisse distinctionem hæreticorum et schismaticorum in baptismate: longe aliter visum Basilio. Unde patet summos illos viros, Firmilianum et Basilium, errasse, dum suam uterque opinionem justo longius repetit, alter ab ipsis apostolis, alter a temporibus ante Firmilianum elapsis.

ἀθετῆσαι, τὸ δὲ τῶν ἀποσχισάντων (7), ὡς ἔτι ἐκ A τῆς Ἐκκλησίας ὄντων, παραδέξασθαι· τοὺς δὲ ἐν ταῖς παρασυναγωγαῖς, μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ καὶ ἐπιστροφῇ βελτιωθέντας, συνάπτεσθαι πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥστε πολλάκις καὶ τοὺς ἐν βαθμῷ, συναπελθόντας τοῖς ἀνυποτάκτοις, ἐπειδὰν (8) μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέχεσθαι τάξιν. Οἱ τοίνυν Πεπουζηνοὶ προδήλως εἰσὶν αἱρετικοί· εἰς γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐβλασφήμησαν, Μοντανῷ καὶ Πρισκίλλῃ τὴν τοῦ Παρακλήτου προσηγορίαν ἀθεμίτως καὶ ἀναισχύντως ἐπιφημίσαντες. Εἴτε οὖν ὡς ἀνθρώπους θεοποιοῦντες, κατάκριτοι· εἴτε ὡς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ πρὸς ἀνθρώπους συγκρίσει καθυβρίζοντες (9), καὶ οὕτω τῇ αἰωνίῳ καταδίκῃ ὑπεύθυνοι, διὰ τὸ ἀσυγχώρητον εἶναι τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίαν. Τίνα οὖν λόγον ἔχει B τὸ τούτων βάπτισμα ἐγκριθῆναι τῶν βαπτιζόντων εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Μοντανὸν ἢ Πρίσκιλλαν (10); οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες. Ὥστε, εἰ καὶ τὸν μέγαν Διονύσιον τοῦτο παρέλαθεν, ἀλλ' ἡμῖν οὐ φυλακτέον τὴν μίμησιν τοῦ σφάλματος. Τὸ γὰρ ἄτοπον αὐτόθεν πρόδηλον, καὶ πᾶσιν ἐναργές, οἷς τι καὶ μικρὸν τοῦ λογίζεσθαι μέτεστιν. Οἱ Καθαροὶ καὶ αὐτοὶ τῶν ἀπεσχισμένων εἰσί. Πλὴν ἀλλ' ἔδοξε τοῖς ἀρχαίοις, τοῖς περὶ Κυπριανὸν λέγω καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἡμέτερον, τούτους πάντας μιᾷ ψήφῳ ὑποβαλεῖν, Καθαρούς, καὶ Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας (11)· διότι ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχίσματος γέγονεν· οἱ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστάντες οὐκέτι C

A jicere; schismaticorum vero, ut adhuc ex Ecclesia exsistentium, admittere; eos tandem qui sunt in parasynagogis, justa pœnitentia et animadversione emendatos rursus Ecclesiæ conjungere; adeo ut sæpe et ii qui in gradu collocati una cum rebellibus abierant, postquam pœnitentiam egerint, in eumdem ordinem admittantur. Pepuzeni ergo sunt aperte hæretici: nam in Spiritum sanctum blasphemaverunt, Montano et Priscillæ **48** Paracleti appellationem nefarie impudenterque attribuentes. Igitur, sive quia hominibus divinitatem attribuunt, condemnandi sunt: sive quia Spiritum sanctum afficiunt injuria, dum eum comparant cum hominibus, sic etiam sunt æternæ condemnationi obnoxii, quod condonari non possit blasphemia in Spiritum B sanctum. Qua igitur ratione eorum baptisma admittatur, cum in Patrem et Filium et Montanum aut Priscillam baptizent? non enim baptizati sunt qui in ea, quæ nobis tradita non sunt, baptizati fuere. Quare, etsi hoc Dionysium magnum latuit, servanda nobis non est imitatio erroris. Hoc enim quam absurdum sit, sua sponte perspicuum est, ac omnibus evidens, qui vel leviter ratiocinari possunt. Cathari sunt et ipsi ex iis qui sunt abscissi. Cæterum antiquis visum est, Cypriano dico, et nostro Firmiliano, hos omnes uni calculo subjicere, Catharos, et Encratitas, et Hydroparastatas; propterea quod principium quidem separationis per schisma factum fuerat: qui autem ab Ecclesia se separaverant, non habebant amplius in se gratiam C sunt quoad baptisma.

(7) *Ἀποσχισάντων*. Ita plerique mss. Editi ἀποσχισθέντων. Coisl. primus ἀποσχίστων. Quod autem addit Basilius, *ut adhuc ex Ecclesia exsistentium*, non idcirco addit quod schismaticos in Ecclesiæ membris numeraret. Illius verba si quis in deteriorem partem rapiat, facilis et expedita responsio. Nam sub finem hujus canonis de Encratitis ipsis, id est, de hæreticis Incarnationem et Dei singularitatem negantibus, ait sibi non jam integrum esse eos qui huic sectæ conjuncti sunt *ab Ecclesia separare*, quia duos eorum episcopos sine baptismo ac sine nova ordinatione receperat. Nemo autem suspicabitur Basilium ejusmodi hæreticos ab Ecclesia alienissimos non judicasse. Quare quidquid schismaticis tribuit, in sola baptismi societate positum est. Nam cum Cyprianus et Firmilianus schismaticos et hæreticos ita ab Ecclesia distractos crederent, ut nihil prorsus ad eos ex fontibus Ecclesiæ perflueret; D Basilius huic sententiæ non assentitur, et in schismaticis quia fidem Ecclesiæ retinent, vestigium quoddam agnoscit necessitudinis et societatis cum Ecclesia, ita ut valida sacramentorum administratio ab Ecclesia ad illos permanare possit. Hinc sibi integrum negat detestandos hæreticos *ab Ecclesia separare*, quorum baptisma ratum habuerat. Idem docent duo præstantissimi unitatis defensores, Optatus et Augustinus. *Quod enim scissum est*, inquit Optatus lib. III, n. 9, *ex parte divisum est, non ex toto: cum constet merito, quia nobis et vobis ecclesiastica una est conversatio. et si hominum litigant mentes, non litigant sacramenta*. Vid. lib. IV, n. 2. Sic etiam Augustinus lib. I *De baptismo*, n. 5: *Itaque isti* (hæretici et schismatici) *in quibusdam rebus nobiscum sunt: in quibus autem nobiscum non sunt, ut veniendo accipiant, vel redeundo recipiant, adhortamur*. Vid. lib. III, n. 26. Sic ex Basilio hæretici nobiscum

(8) *Ἐπειδάν*. Editi addunt δέ, sed hæc vocula deest in omnibus mss.

(9) *Καθυβρίζοντες*. Ita omnes mss. Editi καθυβρίσαντες.

(10) *Μοντανὸν ἢ Πρίσκιλλαν*. Nonnulli mss. codices καὶ Πρίσκιλλαν. Non ait Basilius Pepuzenos in baptizando Montanum aut Priscillam nominatim appellasse, sed Pepuzenorum baptisma rejicit, quia aperte sunt hæretici; et cum eos Montano crederet Spiritus sancti nomen deferre, inde concludit eos dum baptizant in nomine Spiritus sancti, Montanum intelligere. Simili ratione rejicit Cyprianus baptisma Marcionis in epist. ad Jubaianum, p. 131 novæ edit. *Nunquid*, inquit, *hanc Trinitatem Marcion tenet? Nunquid eumdem asserit, quem et nos Patrem creatorem? Nunquid eumdem novit Filium Christum de Maria virgine natum?* Firmilianus negat Cataphrygas in eumdem ac Catholicos Christum baptizare, quia *si quæramus quem Christum prædicent, respondebunt eum se prædicare qui miserit Spiritum per Montanum et Priscillam locutum*, p. 145 ejusdem edit. Quemadmodum ex his Cypriani et Firmiliani testimoniis non sequitur hæreticos aliis ac catholicos in baptizando verbis usos fuisse; ita nec de Montanistis id Basilius testari credendus est.

(11) *Ὑδροπαραστάτας*. Editi addunt ἀποτακτίτας, sed hæc desunt in nostris omnibus codicibus, et apud Balsamonem ac Zonaram. Ibidem editi δι' ὃ ἡ. Melius plerique codices quos secuti sumus. Paulo post sex mss. ἐφ' ἑαυτούς. Sic etiam vetustissima canonum collectio Joannis patriarchæ Constantinopolitani, quæ asservatur in bibliotheca Coisliniana. Sed alii codices cum editis consentiunt.

ἔσχον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἑαυτοῖς· A ἐπέλιπε γὰρ ἡ μετάδοσις τῷ διακοπῆναι τὴν ἀκολουθίαν. Οἱ μὲν γὰρ πρῶτοι ἀναχωρήσαντες παρὰ τῶν πατέρων ἔσχον τὰς χειροτονίας, καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν εἶχον τὸ χάρισμα τὸ πνευματικόν· οἱ δὲ ἀποῤῥαγέντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὔτε τοῦ βαπτίζειν, οὔτε τοῦ χειροτονεῖν εἶχον τὴν ἐξουσίαν, οὐκέτι δυνάμενοι χάριν Πνεύματος ἁγίου ἑτέροις παρέχειν, ἧς αὐτοὶ ἐκπεπτώκασι. Διὸ, ὡς παρὰ λαϊκῶν βαπτιζομένους τοὺς παρ' αὐτῶν, ἐκέλευσαν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῷ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτόν. Τὸ δὲ τῶν Ἐγκρατιτῶν (12) B κακούργημα νοῆσαι ἡμᾶς δεῖ, ὅτι, ἵν' αὐτοὺς ἀπροσδέκτους ποιήσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεχείρησαν λοιπὸν ἰδίῳ προκαταλαμβάνειν βαπτίσματι· ὅθεν καὶ τὴν συνήθειαν τὴν ἑαυτῶν παρεχάραξαν. Νομίζω τοίνυν, ὅτι, ἐπειδὴ οὐδέν ἐστι περὶ αὐτῶν φανερῶς διηγορευμένον, ἡμᾶς προσῆκεν ἀθετεῖν αὐτῶν τὸ βάπτισμα· κἄν τις ᾖ παρ' αὐτῶν εἰληφὼς, προσιόντα τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζειν. (Ἐὰν μέντοι μέλλοι (13) τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσεσθαι τοῦτο, πάλιν τῷ ἔθει χρηστέον, καὶ τοῖς οἰκονομήσασι τὰ καθ' ἡμᾶς Πατράσιν ἀκολουθητέον. Ὑφορῶμαι γὰρ μήποτε, ὡς βουλόμεθα ὀκνηροὺς αὐτοὺς περὶ τὸ βαπτίζειν ποιῆσαι, ἐμποδίσωμεν τοῖς σωζομένοις διὰ τὸ τῆς προτάσεως αὐστηρόν.) Εἰ δὲ ἐκεῖνοι φυλάσσουσι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, τοῦτο ἡμᾶς μὴ δυσωπείτω. Οὐ γὰρ C ἀντιδιδόναι αὐτοῖς ὑπεύθυνοι χάριν ἐσμὲν, ἀλλὰ δουλεύειν ἀκριβείᾳ κανόνων. Παντὶ δὲ λόγῳ τυπωθήτω, τοὺς ἀπὸ τοῦ βαπτισμοῦ ἐκείνων (14) προσερχομένους χρίεσθαι ἐπὶ τῶν πιστῶν δηλονότι, καὶ οὕτω προσιέναι τοῖς μυστηρίοις. Οἶδα δὲ, ὅτι τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς περὶ Ἰζοῖν (15), καὶ Σατορνῖνον, ἀπ' ἐκείνης ὄντας τῆς τάξεως, προσεδεξάμεθα εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἐπισκόπων. Ὥστε τοὺς τῷ

A Spiritus sancti: defecerat enim communicatio, interrupta continuatione. Qui enim primi recesserant, ordinationem a patribus habebant, et per manuum eorum impositionem habebant donum spirituale; qui autem resecti sunt, laici effecti, nec baptizandi, nec ordinandi habebant potestatem, ut qui non possent amplius Spiritus sancti gratiam aliis præbere, a qua ipsi exciderant. Quare eos, qui ab ipsorum partibus stabant, tanquam a laicis baptizatos, jusserunt vero Ecclesiæ baptismate ad Ecclesiam venientes expurgari. Sed quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est eorum baptisma, pluribus consulendi causa, suscipiendum esse, suscipiatur. Encratitarum autem facinus oportet nos intelligere. Nimirum, ut reditum B sibi in Ecclesiam intercludant, aggressi sunt deinceps proprio baptismate præoccupare: unde et suam ipsorum consuetudinem violarunt. Existimo itaque, quoniam nihil de illis aperte dictum est, eorum baptisma a nobis rejiciendum esse; ac si quis ab eis acceperit, accedentem ad Ecclesiam baptizandum. (Quod si hoc generali œconomiæ impedimento erit, rursus consuetudine utendum est, et sequi oportet Patres, qui quæ ad nos pertinent, dispensaverunt. Vereor enim, ne, dum eos volumus ad baptizandum tardos facere, impedimento propter sententiæ severitatem simus iis qui salvantur.) Quod si illi nostrum baptismum servant, hoc nos non moveat. Neque enim debemus par pari referre, sed accuratæ canonum obser- C vationi servire. Omni autem ratione statuatur, ut ii qui ab illorum baptismo veniunt, ungantur coram fidelibus videlicet, et ita demum ad mysteria accedant. Scio autem, fratres, Izoinum, et Saturninum, qui erant ex illorum ordine, in episcoporum cathedram a nobis esse susceptos. Quare eos qui illorum ordini conjuncti sunt, non possumus amplius ab Ecclesia separare; qui scilicet com-

(12) *Τῶν Ἐγκρατιτῶν*. Hoc Encratitarum facinore non corrupta essentialis baptismi forma, sed novæ quædam adjectæ cæremoniæ. Nam in canone 47 sic eos loquentes inducit, *In Patrem et Filium et Spiritum baptizati sumus*. Hinc eorum baptisma ratum habet, si qua inciderit magni momenti causa. Quod autem ait hoc facinus eos incipere, *ut reditum sibi in Ecclesiam intercludant*, videtur id prima specie in eam sententiam accipiendum, quasi Encratitæ baptisma suum ea mente immutassent, ut Catholicos ad illud rejiciendum incitarent, sicque plures in secta contineret odium et fuga novi baptismatis. Abhorrebat enim ab omnium animis iteratus baptismus, ut pluribus exemplis probat Augustinus, lib. v *De baptismo*, n. 6. Videtur ergo prima specie Encratitis, ea, quam dixi, exstitisse causa, cur baptismum immutarent. Atque ita hunc locum interpretatur Tillemontius, tom IV, p. 628. Sic etiam illius exemplo interpretatus sum in Præf. novæ Cypriani operum editioni præmissa cap. 4, p. 12. Sed huic interpretationi non convenit cum his quæ addit Basilius. Vereri enim se significat ne Catholici, dum Encratitas ab hac baptismi immutatione deterrere volunt, nimium restricti sint et severi in eorum baptismo rejiciendo. Sperabant ergo Catholici tardiores ad ejusmodi baptisma Encratitas futuros, si illud Catholici ratum habere nollent; nedum ipsi Encratitæ baptismatis immutationem eo consilio induxerint, ut ejusmodi baptisma a Catholicis rejiceretur. Quamobrem hæc verba, *ut reditum sibi in Ecclesiam in-* D *tercludant*, non consilium et propositum Encratitarum designant, sed incommodum quod ex eorum facinore consequebatur; velut si dicamus aliquem scelus admittere, ut æternam sibi damnationem accersat.

(13) *Μέλλοι*. Sic plerique mss. Editi μέλλῃ.

(14) *Ἀπὸ τοῦ βαπτισμοῦ ἐκείνων*. Sic emendavimus ope duorum codicum Regiorum, nempe 2502 et 2508, quod legebatur in editis ἐπὶ τῷ βαπτισμῷ ἐκείνῳ. Quidam codices ἐπὶ τῷ βαπτισμῷ ἐκείνῳ. Alii cum editis consentiunt, nisi quod habent ἐκείνων. Ibidem editi ὑπὸ τῶν πιστῶν. Omnes mss. ut in textu.

(15) *Ἰζοῖν*. Cum magna sit hac in voce codicum mss. varietas, sequi maluimus tres codices optimæ notæ, nempe duos Regios et Coislinianum primum. His favent plures alii in quibus legitur, Ἰζώην, vel Ἰζωΐον, vel Ἰζόην. Alii habent Ζωΐον. Pauci cum editis Ζοΐν.

τάγματι ἐκείνων συνημμένους οὐκέτι δυνάμεθα A διακρίνειν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἷον κανόνα τινὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἐκθέμενοι διὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων παραδοχῆς.

ΒΑΛΣ. Μετὰ τὸ προοιμιάσασθαι τὸν ἅγιον, καὶ ἑαυτὸν μὲν εἰς ἐσχάτην ταπείνωσιν ἀγαγεῖν, τὸν δὲ τὰς ἐρωτήσεις πεποιηκότα ἅγιον Ἀμφιλόχιον ὑπερεγκωμιάσαι, ἀπολογεῖται περὶ ὧν ἠρωτήθη, καί φησιν ὅτι Περὶ τοῦ εἰ χρὴ βαπτίζεσθαι τοὺς Ναυατιανούς, τοὺς καὶ Καθαροὺς ἑαυτοὺς ὀνομάζοντας, διάφοροι γνῶμαι προεβησαν, καθὼς καὶ σὺ ἀπεμνημόνευσας· καὶ ἤρεσε τῷ ἔθει ἀκολουθεῖν ἑκάστης χώρας. Εἶτα περὶ τῶν Πεπουζηνῶν ἀρξάμενος ἀπολογεῖσθαι, διδάσκει τί ἐστιν αἵρεσις, καὶ τί σχίσμα, καὶ τί παρασυναγωγή, καὶ τὸ μὲν βάπτισμα τῶν B αἱρετικῶν φησι παντελῶς ἀθετεῖσθαι· τὸ δὲ τῶν ἀποσχισάντων ἑαυτούς, παραδέχεσθαι· τοὺς δὲ παρασυναγαγόντας συνάπτεσθαι πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ μετανοοῦντας ἀξίως, ὥστε καὶ εἰς τοὺς προτέρους βαθμοὺς πολλάκις παραδέχεσθαι. Τοὺς γοῦν Πεπουζηνούς, ὡς βλασφημοῦντας εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ Μοντανῷ καὶ Πρισκίλλῃ τὴν τοῦ Παρακλήτου προσηγορίαν ἐπιφημίζοντας, αἱρετικοὺς εἶναι λέγει. Τοὺς Ναυατιανούς, τοὺς Ἐγκρατίτας, καὶ τοὺς Ὑδροπαραστάτας, καθὼς καὶ ὁ τελευταῖος κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου διωρίσατο, μὴ ἀναβαπτίζεσθαι, ἀλλὰ χρίεσθαι τῷ ἁγίῳ μύρῳ, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῶν ἁγιασμάτων, καὶ ἐπισκόπους ὄντας δέχεσθαι εἰς τοὺς θρόνους αὐτῶν. Καὶ Ἐγκρατῖται μέν εἰσιν οἱ C τὸν γάμον ἀποβαλλόμενοι, καὶ λέγοντες εἶναι τοῦτον τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἀπαγορεύοντες πᾶσαν ἐμψυχοφαγίαν. Ναυατιανοὶ οἱ καὶ Καθαροὶ λεγόμενοι ἐκλήθησαν ἀπὸ Ναυάτου τινὸς Ῥωμαίου, ἀποβαλλομένου τοὺς διγάμους, καὶ μετάνοιαν μὴ δεχομένου. Ὑδροπαραστάται δὲ οἱ ἀντὶ οἴνου ὕδωρ τῷ Θεῷ προσφέροντες, καὶ τὸν γάμον πορνείαν λέγοντες.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τοῦ, εἰ χρὴ βαπτίζεσθαι τοὺς Ναυατιανούς, ἡ ἐρώτησις. Οὗτοι γὰρ ὠνόμαζον ἑαυτοὺς Καθαρούς· περὶ τούτου φησὶν ὁ ἅγιος ὅτι καὶ πρότερον εἴρηται. Τὸ δὲ προειρημένον φαίνεται εἶναι ἐκ τοῦ εἰπεῖν, Καλῶς ἀπεμνημόνευσας, τὸ ἕπεσθαι τῷ ἔθει τῶν καθ' ἑκάστην χώραν, διὰ τὸ διαφόρως ἐνεχθῆναι περὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν. D Ἄλλοι γάρ, φησίν, ἄλλως εἶπον πῶς δεῖ αὐτοὺς προσερχομένους δέχεσθαι, καὶ διηνέχθησαν ταῖς γνώμαις. Ταῦτα μὲν ὁ μέγας Βασίλειος· ὁ δὲ τελευταῖος κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου μὴ ἀναβαπτίζεσθαι λέγει αὐτούς, ἀλλὰ μόνον χρίεσθαι τῷ ἁγίῳ μύρῳ. Τοῦτον οὖν πάντως δέον κρατεῖν· ὅτι μεταγενέστερός ἐστιν ὁ κανών, καὶ ὅτι συνοδικός, καὶ συνόδου οἰκουμενικῆς.

Τὸ δὲ τῶν Πεπουζηνῶν οὐδένα μοι λόγον ἔχειν δοκεῖ· καὶ ἐθαύμασα πῶς κανονικὸν ὄντα τὸν μέγαν Διονύσιον παρῆλθεν.

munionis cum ipsis quasi canonem quemdam, episcopos suscipiendo, ediderimus.

BALS. Postquam fecit sanctus procemium, et se quidem ad ultimam humilitatem redegit, sanctum autem Amphilochium, qui interrogationes fecerat, valde laudavit, respondet de iis quæ fuerat interrogatus, et dicit quod, an oporteat baptizari Novatianos, qui etiam seipsos Catharos nominant, diversæ sententiæ processerunt, quemadmodum tu quoque commonuisti: et placuit sequi morem uniuscujusque regionis. Deinde de Pepuzenis respondere incipiens, docet quid sit hæresis, et quid schisma, et quid parasynagoga; et hæreticorum quidem baptisma dicit penitus rejici; schismaticorum autem admitti: eos vero qui parasynagogas seu illicitos conventus instituunt, rursus Ecclesiæ conjungi **49** pœnitentiam digne agentes, ut et ad priores gradus sæpe admitti. Pepuzenos ergo, ut qui in sanctum Spiritum blasphemant, et Montano et Priscillæ Paracleti appellationem tribuunt, dicit esse hæreticos. Novatianos autem Encratitas et Hydroparastatas, quemadmodum et ultimus secundæ synodi canon definivit, non rebaptizandos pronuntiavit, sed sancto chrismate inungendos, et sic esse sacramentorum participes, et exsistentes episcopos in suos thronos suscipiendos. Et sunt Encratitæ quidem, qui nuptias rejiciunt, et eas Satanæ esse dicunt, et omnem animatorum esum prohibent. Novatiani qui et Cathari dicti sunt, a Novato quodam Romano nomen sortiti sunt, qui bigamos abhorrebat; et pœnitentiam non admittebat. Hydroparastatæ autem, qui aquam pro vino Deo offerebant, et nuptias fornicationem appellabant.

ZONAR. De Novatianis, an eos baptizari oporteret quæstio proposita fuit. Illi namque Catharos seipsos nominabant. De hoc igitur, inquit sanctus, prius quoque dictum fuit. Quod vero ante dictum est, videtur colligi ex iis verbis, Recte admonuisti, sequendas esse cujusque regionis consuetudines, eo quod varia de ipsorum baptismate fuere sancita. Alii siquidem, inquit, aliter locuti sunt, de ratione ipsos, si se obtulerint, admittendi, ac sententiis divisi sunt. Hæc quidem magnus habet Basilius. Cæterum postremus secundæ synodi canon non iterum baptizandos, sed sancto chrismate tantum modo inungendos esse decernit. Hunc igitur omnino tenere oportet, quod et recentior est canon, et synodicus, isque a synodo œcumenica editus.

Pepuzenorum autem baptismus, nullam mihi habere rationem videtur, et miratus sum quomodo hoc magnum Dionysium, qui fuit canonicus, latuit.

Hoc loco magnus Basilius, quid hæresis, quid schisma, et quid parasynagoga sit, docet, ac hæreticorum quidem baptismum plane damnatum fuisse, schismaticorum vero admissum. Qui vero parasynagogas seu illicitos conventus agerent, si digna pœnitentia converterentur, Ecclesiæ rursum adjungi, atque ita Ecclesiæ adjungi, ut ad eumdem quoque gradus sæpe, id est quandoque admitterentur. Pepuzenos porro, quippe qui aperte hæretici essent, si se Catholicæ Ecclesiæ sistant, baptizandos esse demonstrat. Qui enim juxta nobis tradita baptizati non sunt, videlicet in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ne baptizati quidem esse videntur. Quo modo vero ex Ecclesiæ catholicæ traditione baptizatus fuerit qui Montanum, et Priscillam Paracletum nominabat? Catharos autem, ait, et Encratitas, et Hydroparastatas, visum est Cypriano, et Firmiliano nostro (nostrum scilicet Firmilianum appellat, quippe qui Cæsareæ episcopus fuerit) universos iterum baptizari. Carthagine siquidem, cujus episcopus erat Cyprianus, habita synodo omnium antiquissima decretum est ut omnes tum hæretici, tum schismatici ad Ecclesiam accedentes baptizarentur: quamvis enim in nullo dogmate schismatici decipiantur, tamen quoniam a corpore Ecclesiæ abrupti sunt, permanentem in ipsis Spiritus sancti gratiam amplius non habent. Quod igitur non habent ipsi, quonam modo aliis communicabunt? Sed tamen, quandoquidem, inquit hic magnus Pater, Catharorum baptisma admitti prudenti consilio quibusdam placuit, admittamus. Secunda quoque œcumenica synodus, ut antea dictum est, admittendum censuit. De Encratitis vero, ipsorum baptisma minime admitti oportere asserit. Utendum vero ait consuetudine, ac sequi oportere Patres, qui res nostras administrarunt, ne ob nimium rigorem segniores eos ad catholicam Ecclesiam accedendam reddamus. Neque vero eo quod illi nostrum baptisma servent, nos quoque verecundantes, **50** illorum servare oportet. Nec enim debemus gratias ipsis referre, sed exactam servare diligentiam. Interea vero, qui ex ipsis ad nos adeunt, sancto, inquit, chrismate inungantur, ac ita sacris mysteriis communicent. Encratitarum porro opinio hæc fuit. Ab omni re animata abstinebant, ac nuptias recusabant, Satanicas illas nominantes. Præterea Marcionis quoque opiniones tenere dicuntur. Quoniam vero, inquit, admisimus jam in cathedram episcoporum hunc, et illum, qui ex illorum numero sunt, Encratitarum videlicet, haud licet nobis amplius ab Ecclesia segregare, ac secernere, qui illorum ordini sunt adjuncti, qui eadem nimirum cum ipsis sentiunt. Admissis namque ipsorum episcopis, veluti canonem et typum cæteros quoque admittendi per eos edidimus.

ARIST. Hæreticus est, qui circa fidem errat: qui vero circa medicabilem aliquam quæstionem, schismaticus: immorigeri vero, qui congregant

A Ἐνταῦθα ὁ μέγας Βασίλειος διδάσκει τί ἐστιν αἵρεσις, καὶ τί σχίσμα, καὶ τί παρασυναγωγὴ, καὶ τὸ μὲν τῶν αἱρετικῶν φησι βάπτισμα παντελῶς ἀθετεῖσθαι, τὸ δὲ τῶν ἀποσχισάντων παραδέχεσθαι. Τοὺς δὲ παρασυνάγοντας συνάπτεσθαι πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιστρέφοντας ἐν μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ· καὶ τοσοῦτον συνάπτεσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥστε καὶ εἰς τὸν αὐτὸν πολλάκις, ἀντὶ τοῦ, ἔστιν ὅτε, παραδέχεσθαι αὐτοὺς βαθμόν. Τοὺς δὲ Πεπουζηνοὺς προδήλως ὄντας αἱρετικοὺς βαπτίζεσθαι ἀποφαίνεται, προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Οἱ γὰρ μὴ εἰς τὰ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες, ἤγουν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, οὐδὲ δοκοῦσι βαπτισθῆναι. Πῶς δὲ κατὰ τὴν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας παράδοσιν ἐβάπτισεν ἂν ὁ Παράκλητον τὸν
B Μοντανὸν ὀνομάζων καὶ τὴν Πρίσκιλλαν; Τοὺς δὲ Καθαροὺς, φησὶ, καὶ Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας, ἔδοξε τοῖς περὶ Κυπριανὸν, καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἡμέτερον (οἰκειοῦται δὲ τὸν Φιρμιλιανὸν, ὡς τῆς Καισαρείας γεγονότα ἐπίσκοπον), πάντας ἀναβαπτίζεσθαι. Ἐν γὰρ τῇ Καρχηδόνι, ἧς ἐπίσκοπος ἦν ὁ Κυπριανὸς, συνόδου συστάσης ἀρχαιοτέρας πασῶν, ἔδοξε πάντας τούς τε αἱρετικοὺς, τούς τε σχισματικοὺς, βαπτίζεσθαι προσιόντας τῇ Ἐκκλησίᾳ· κἂν γὰρ μὴ περὶ δόγμα οἱ σχισματικοὶ σφάλλονται, ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἀπεῤῥάγησαν, οὐκέτι ἔχουσιν αὐτοῖς παραμένουσαν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὃ γοῦν οὐκ ἔχουσι, πῶς ἄλλοις αὐτοῦ μεταδώσουσιν; Ἀλλ' ὅμως
C φησὶν ὁ μέγας οὗτος ὁ Πατὴρ ὅτι, ἐπεί τισιν ἔδοξε δι' οἰκονομίαν τὸ τῶν Καθαρῶν βάπτισμα δέχεσθαι, ἔστω δεκτόν. Καὶ ἡ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος, ὡς προείρηται, δεκτὸν αὐτὸ ἡγήσατο. Περὶ δὲ Ἐγκρατιτῶν φησιν ὡς οὐκ ἔδει τὸ αὐτῶν βάπτισμα δέχεσθαι. Χρηστέον δὲ, φησὶ, τῷ ἔθει, καὶ ἀκολουθεῖν δεῖ τοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομήσασι Πατράσιν, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀκρίβειαν, ὀκνηροτέρους αὐτοὺς ποιήσωμεν εἰς τὸ προσέρχεσθαι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Οὐχ ὅτι δέ φησι φυλάσσουσιν ἐκεῖνοι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, δεῖ καὶ ἡμᾶς δυσωπουμένους τὸ ἐκείνων φυλάσσειν. Οὐ γὰρ ὀφείλομεν χάριτας ἀντιδιδόναι αὐτοῖς, ἀλλὰ τηρεῖν τὴν ἀκρίβειαν. Τέως δὲ οἱ προσερχόμενοι ἐξ αὐτῶν· χριέσθωσαν, φησὶ, τῷ ἁγίῳ μύρῳ, καὶ οὕτω τῶν ἁγιασμάτων
D μεταλαμβανέτωσαν. Ἡ δὲ τῶν Ἐγκρατιτῶν δόξα τοιαύτη ἦν· ἐμψύχου παντὸς ἀπείχοντο, καὶ τὸν γάμον ἠρνοῦντο, τοῦ Σατανᾶ καλοῦντες αὐτόν· λέγονται δὲ φρονεῖν καὶ τὰ τοῦ Μαρκίωνος. Ὅτι δὲ, φησὶν, ἐδεξάμεθα ἤδη εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἐπισκόπων τόνδε καὶ τόνδε, ἐξ ἐκείνων ὄντας, τῶν Ἐγκρατιτῶν δηλαδὴ, οὐκέτι δυνάμεθα διακρίνειν καὶ διαχωρίζειν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τοὺς τῷ τάγματι ἐκείνων συνημμένους· ἤγουν τοὺς ὁμοδόξους ἐκείνοις. Δεξάμενοι γὰρ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν, κανόνα καὶ τύπον ὥσπερ ἐθέμεθα δι' ἐκείνων, καὶ τοὺς λοιποὺς δέχεσθαι.

ΑΡΙΣΤ. Αἱρετικὸς ὁ κατὰ τὴν πίστιν ἀλλότριος· ὁ δὲ κατά τι ἰάσιμον ζήτημα σχισματικός. Οἱ δὲ συνάγοντες ἀνυπότακτοι τούτους ἢ ἐκείνους παρα-

συνάγωγοι. Τὸ ἐξ αἱρετικοῦ βάπτισμα ἀδεκτον· δεκτὸν δὲ τὸ ἀποσχίστου καὶ παρασυναγώγου. Παράκλητον οἱ Πεπουζηνοὶ τὸν Μοντανὸν ὀνομάζουσιν· ὅθεν καὶ εἰς αὐτὸν βαπτιζόμενοι ἀβάπτιστοι. Τὸ τῶν Καθαρῶν καὶ Ὑδροπαραστατῶν καὶ Ἐγκρατιτῶν βάπτισμα, εἰ καὶ ἄδεκτον, διὰ τὸ ἐπιλεῖψαι τούτοις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' οὖν οἰκονομίας χάριν ἔστω.

Οἱ μὴ κοινωνοῦντες τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς τρία διαιροῦνται· εἰς αἱρετικοὺς, εἰς σχισματικοὺς, καὶ παρασυναγώγους. Καὶ αἱρετικοὶ μέν εἰσιν οἱ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως παντελῶς ἀπαλλοτριώσαντες ἑαυτούς· ὡς οἱ Πεπουζηνοὶ, οἱ Μανιχαῖοι, οἱ Οὐαλεντινιανοὶ, οἱ Μαρκιωνισταὶ, καὶ ἄλλοι πολλοί. Οἱ μὲν γὰρ Πεπουζηνοὶ τὸν Μοντανὸν παράκλητον ὀνομάζουσι, καὶ τὰς συναφθείσας αὐτῷ πορνικῶς δύο γυναῖκας, Πρίσκιλλαν καὶ Μαξίμιλλαν, ὡς προφήτιδας ἔχουσι. Τοὺς γάμους ἀδιαφόρως λύουσι· τὸ Πάσχα διαστρέφουσι· τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ὁμοουσίου Θεότητος εἰς ἓν συγχέουσι πρόσωπον, καὶ ἕτερά τινα ἀσεβῆ τοιαῦτα φρονοῦσιν. Οἱ δὲ Μανιχαῖοι δύο ἀρχὰς εἰσάγουσιν ἐναντίας, καὶ ἰσοσθενεῖς· καὶ τὴν μὲν φωτὸς δοξάζουσιν εἶναι παραίτιον, τὴν δὲ σκότους. Καὶ ἥλιον καὶ σελήνην θεοποιοῦνται· καὶ τὸν διάβολον τῆς ὕλης προσαγορεύουσιν ἄρχοντα· καὶ τὸν γάμον νομοθεσίαν καλοῦσι τοῦ δαίμονος· καὶ τὴν εἰς τοὺς δεομένους μετάδοσιν ἀνόμημα κρίνουσι· καὶ τὸν Κύριον οὐδὲν ἀνθρώπινον εἰληφέναι σαρκωθέντα δοξάζουσι· καὶ τὸν σταυρὸν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἀνάστασιν, ὡς μὴ τῇ ἀληθείᾳ γενόμενα, διασύρουσι· καὶ μύρια ἄλλα ἀσεβῆ δογματίζουσιν. Οἱ δὲ Οὐαλεντινιανοὶ τῆς σαρκὸς ἀπαγορεύουσι τὴν ἀνάστασιν· τὴν παλαιὰν ἀθετοῦσι Διαθήκην, τοὺς προφήτας ἀναγινώσκοντες καὶ πρὸς τὴν αἴσθησιν αὐτῶν τούτους μεθερμηνεύοντες, μυθολογίας τινὰς ἀναπλάττουσι· καὶ τὸν Χριστὸν ἀπ' οὐρανοῦ λέγουσι τὴν σάρκα κατενεγκεῖν, καὶ ὡς διὰ σωλῆνος, διελθεῖν τῆς Παρθένου· καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα βλάσφημα ληρωδοῦσιν. Οἱ δὲ Μαρκιωνισταί εἰσιν οἱ Μασαλιανοὶ, οἱ καὶ Εὐχῖται ἑρμηνευόμενοι· οἵτινες πολυκέφαλον καὶ πολυώνυμον τὴν αἵρεσιν ἔχουσιν. Οὗτοι γοῦν πάντες τῆς αἱρέσεως αὐτῶν μεταστραφέντες, καὶ τῇ ἀμωμήτῳ πίστει προσελθόντες, βαπτίζονται, διὰ τὸ ἀθετεῖσθαι παρ' ἡμῶν τὸ βάπτισμα αὐτῶν. Σχισματικοὶ δέ εἰσιν οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες· ὡς οἱ Δονατισταὶ, καὶ οἱ λεγόμενοι Καθαροὶ, καὶ οἱ Ὑδροπαραστάται, καὶ οἱ Ἐγκρατῖται. Οὗτοι γὰρ, εἰ ἐπιστρέψουσι πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὰς αἱρέσεις αὐτῶν ἀναθεματίσουσιν, ὡς βεβαπτισμένοι παραδεχθήσονται, καὶ μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρῳ χρισθήσονται. Παρασυνάγωγοι δέ εἰσιν οἱ κατακριθέντες ἐπί τισι πταίσμασιν ἐπίσκοποι, ἢ πρεσβύτεροι, καὶ μετακινηθέντες τῆς λειτουργίας, καὶ μὴ ὑποκύψαντες τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς αὐθεντικῶς ἐκδικήσαντες, τὴν προεδρίαν, καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ θυσιαστήριον πηξάμενοι ἕτερον, καὶ τῆς γνώμης αὐτῶν γενέσθαι τινὰς παραπείσαντες, ὥστε συνακολουθῆσαι αὐτοῖς,

A hos vel istos, sunt parasynagogi. Baptisma ab hæretico celebratum, non recipiendum: recipiendum vero quod a schismatico vel parasynagogo celebratur. Pepuzeni Montanum nominarunt Paracletum, quapropter qui in eum baptizantur, non sunt baptizati. Catharorum et Hydroparastatarum, atque Encratitarum baptisma etiamsi non sit recipiendum, propter Spiritus sancti apud eos defectum, nihilominus œconomiæ causa suscipiatur.

Qui cum Ecclesia catholica non communicant, in tria genera dividuntur, in hæreticos, in schismaticos, et parasynagogos. Et hæretici quidem sunt ii, qui sese a fide in Deum omnino abalienarunt, ut Pepuzeni, Manichæi, Valentiniani, Marcionistæ, et multi B alii. Pepuzeni enim Montanum nominant Paracletum, et duas mulieres adulterio ei conjunctas Priscillam et Maximillam pro prophetissis habent. Nuptias indifferenter solvunt, Pascha pervertunt, tres consubstantialis Deitatis subsistentias in unam personam confundunt, et alia quædam istiusmodi impia sentiunt. Manichæi autem duo principia introducunt contraria, et æquali potentia prædita, et unum quidem lucis causam esse opinantur, alterum autem tenebrarum. Solem et lunam deos faciunt, et diabolum materiæ principem appellant et nuptias dæmonis præceptum vocant, et ad egenos distributionem flagitium judicant, et Dominum incarnatum nihil humanum assumpsisse arbitrantur, et crucem, et mortem et resurrectionem ut non vere facta eleC vant, et quamplurima impia docent. Valentiniani autem carnis resurrectionem negant, vetus Testamentum rejiciunt, prophetas legentes et ad suam perceptionem eos interpretantes, mythologias quasdam effingunt, et Christum a cœlo carnem attulisse, et Virginem tanquam per canalem transiisse dicunt, et alia nonnulla istiusmodi blasphema delirantes proferunt. Marcionistæ vero sunt qui Masaliani et Euchitæ interpretantur, quorum hæresis multiformis est et multinominis. Hi itaque omnes ab hæresi sua conversi, et ad rectam fidem accedentes, baptizantur, quia eorum baptisma a nobis pro nihilo ducitur. Schismatici autem sunt, qui ab Ecclesia sese absciderunt, ut Donatistæ, et qui CaD thari dicuntur, et Hydroparastatæ, et Encratitæ. Hi enim si ad catholicam redeant Ecclesiam, et hæreses suas anathematizent, ut baptizati admittentur, et solo sancto chrismate ungentur. Parasynagogi autem sunt episcopi aut presbyteri qui ob crimina aliqua condemnati, et ministerio sacro moti, et canonibus non auscultantes, sed se cum auctoritate defendentes, præsidentiam, et liturgiam, et altare **51** aliud struxerunt, et aliis suæ esse sententiæ persuaserunt, ut ipsos sequantur, et catholicam deserant Ecclesiam. Tales enim pœnitentiam agentes et memorabili resipiscentia et conversione meliores evadentes, Ecclesiæ iterum, ut unum corpus, conjunguntur.

καὶ τὴν καθολικὴν καταλιπεῖν Ἐκκλησίαν. Οἱ τοιοῦτοι γὰρ, μεταμεληθέντες, καὶ μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ, καὶ ἐπιστροφῇ βελτιωθέντες, συνάπτονται πάλιν, ὡς ἓν σῶμα, τῇ Ἐκκλησίᾳ.

CANON II.

Quæ de industria fetum corrupit, cædis pœnas luat. Formati autem vel informis subtilitas a nobis non attenditur : hic enim, non solum quod nasciturum fuit, vindicatur, sed etiam ipsa quæ sibi insidias paravit, quoniam ut plurimum ejusmodi inceptis una quoque mulieres intereunt. Ei autem accedit fetus quoque interitus, alia cædes, eorum quidem, qui hæc audeant, existimatione. Oportet autem non usque ad obitum eorum confessionem extendere, sed post decem annorum mensuram admittere. Definire autem non tempore, sed modo pœnitentiæ medicinam.

BALS. De iis quæ fornicantur, et suos fetus perimunt medicamentis, vel aliquo alio modo, dictum est in cap. x, tit. 13, præsentis operis, et in canone 21 synodi Ancyranæ. Præsens autem canon decernens, eas quæ tale quid agunt, homicidarum pœnis subjici, adjicit non esse differentiam ullam abortivi fetus : sive enim est informe, quod abortu abjectum est, sive formatum, et quod habet hominis characterem, eadem est ratio. Hoc autem dictum est propter eos, qui dicunt, quod, quoniam semen in matricem dejectum non statim formatur in hominem, sed prius quidem fit sanguis, deinde in carnem humanam concrescit, deinde effingitur, et formatur in membra et partes, non fit cædes, quando abortio facta fuerit fetus, qui nondum est formatus. Præterea adjicit sanctus, quod non solum propter fetus interitum fit cædis vindicatio, sed etiam propter insidias, quas sibi paravit mulier gravida. Ut plurimum enim matres quoque una pereunt propter ejectionem. Pœna autem, inquit, ne extendatur usque ad finem vitæ ejus quæ cædem perpetravit, sed in decem annos. Porro tale quoque tempus licet sit a canone constitutum, oportet tamen medicinam, non tempore, sed modo circumscribi : scilicet si quæ peccavit quidem, pœnitentiam aspernari videatur, non solum decennium finietur, sed etiam augebitur. Sed si serio agat pœnitentiam, decennium quoque minuetur. Atque hæc quidem præsens canon. Tu autem lege can. 91 syn. in Trullo, et quæ in eo sunt, et finem canonis 8 præsentis epistolæ : et scies quod non solum quæ fetum in utero corrupit, subjicitur canonico homicidæ supplicio, sed etiam quæ dat venena fetus perimentia, et quæ habet, et quæ accepit, etiamsi fetum non peremerint. Cum autem præsens canon hanc mulierem decennali supplicio puniat consequenter canoni 21 Ancyranæ synodi, et can. 56 sancti Basilii sic aperte dicentis : Qui non sponte interfecit, annis undecim non sit sacramentorum particeps; dicunt quidam involuntariam cædem perpetrare eam, quæ data opera fetum, qui erat in utero, corrupit. Mihi autem videtur, eam voluntariam quoque cædem perpetrare, ut hoc ex fine

ΚΑΝΩΝ Β'.

Φθείρασα κατ' ἐπιτήδευσιν, φόνου δίκην ὑπέχει· ἀκριβολογία δὲ ἐκμεμορφωμένου καὶ ἀνεξεικονίστου παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν. Ἐνταῦθα γὰρ ἐκδικεῖται οὐ μόνον τὸ γεννηθησόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἑαυτῇ ἐπιβουλεύσασα, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναποθνήσκουσι ταῖς τοιαύταις ἐπιχειρήσεσιν αἱ γυναῖκες. Πρόσεστι δὲ τούτῳ καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἐμβρύου, ἕτερος φόνος κατά γε τὴν ἐπίνοιαν τῶν ταῦτα τολμώντων· δεῖ μέντοι μὴ μέχρι τῆς ἐξόδου παρατείνειν αὐτῶν τὴν ἐξομολόγησιν, ἀλλὰ δέχεσθαι μετὰ τὸ μέτρον τῶν δέκα ἐτῶν· ὁρίζειν δὲ μὴ χρόνῳ, ἀλλὰ τρόπῳ τὴν τῆς μετανοίας θεραπείαν.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν πορνευουσῶν καὶ ἀναιρουσῶν τὰ κατ' αὐτὰς ἔμβρυα διὰ φαρμάκων ἢ ἄλλως πως, εἴρηται ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ ἐν τῷ κα' κανόνι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν, διοριζόμενος τὰς τοιοῦτόν τι ποιούσας τοῖς τῶν φονέων ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι, προστίθησι μὴ εἶναι διαφορὰν τοῦ ἀμβλώματος. Κἂν γὰρ ἀμόρφωτόν ἐστι τὸ ἀμβλωθὲν, κἂν μεμορφωμένον καὶ χαρακτῆρα ἔχον ἀνθρώπου, ὁ αὐτὸς λόγος ἐστί. Τοῦτο δὲ ἐῤῥέθη διὰ τοὺς λέγοντας ὡς, ἐπεὶ τὸ σπέρμα, τῇ μήτρᾳ καταβαλλόμενον, οὐκ ἀπεντεῦθεν εἰδοποιεῖται εἰς ἄνθρωπον, ἀλλὰ πρότερον μὲν ἐξαιματοῦται, εἶτα εἰς σάρκα πήγνυται ἀνθρωπίνην, εἶτα ἐξεικονίζεται καὶ διατυποῦται εἰς μέλη καὶ μόρια· οὐ γίνεται φόνος, ὅταν ἀμβλωθῇ τὸ ἔμβρυον, τὸ μήπω εἰδοποιηθέν. Ἐπιπροστίθησιν ὁ ἅγιος ὡς οὐ μόνον διὰ τὴν τοῦ ἐμβρύου φθορὰν ἡ τοῦ φόνου ἐκδίκησις γίνεται, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιβουλὴν τῆς κυοφορουμένης. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γὰρ συναπόλλυνται καὶ αἱ μητέρες διὰ τὴν ἀποβολήν. Τὸ δὲ ἐπιτίμιόν φησι μὴ παρεκτείνεσθαι μέχρι τέλους ζωῆς αὐτῆς τῆς τὸν φόνον ἁμαρτούσης, ἀλλ' ἐν δέκα ἔτεσι. Καὶ ὁ τοιοῦτος δὲ χρόνος, κἂν κεκανόνισται, ἀλλὰ χρὴ τὴν θεραπείαν μὴ χρόνῳ, ἀλλὰ τρόπῳ περιγράφεσθαι. Ἤγουν, εἰ μὲν καταφρονητικῶς διάκειται πρὸς τὴν μετάνοιαν ἡ ἁμαρτοῦσα, οὐ μόνον ἡ δεκαετία περαιωθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτιμηθήσεται· εἰ δὲ σπουδαίως, καὶ ἡ δεκαετία κολοβωθήσεται. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ παρὼν κανών. Σὺ δὲ ἀνάγνωσον καὶ τὸν ϛα' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ τέλος τοῦ η' κανόνος τῆς παρούσης ἐπιστολῆς· καὶ μάθῃς ὡς οὐ μόνη ἡ φθείρασα τὸ ἔμβρυον ὑπόκειται τῷ κανονικῷ τοῦ φονέως ἐπιτιμίῳ, ἀλλὰ καὶ ἡ διδοῦσα ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια, καὶ ἡ ἔχουσα, καὶ ἡ λαβοῦσα, κἂν μὴ φονεύσῃ τὸ ἔμβρυον. Τοῦ δὲ παρόντος κανόνος διὰ ἐπιτιμίου δεκαετίας κολάζοντος τὴν τοιαύτην γυναῖκα ἀκολούθως τῷ κα' κανόνι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, καὶ τοῦ νϛ' κανόνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου λέγοντος οὕτω ῥητῶς, Ὁ ἀκουσίως φονεύσας ἕνδεκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων· λέγουσί τινες ἀκούσιον φόνον ἁμαρτάνειν τὴν φθείρασαν κατ' ἐπιτήδευσιν τὸ παρὰ ταύτης

ἐγκυμονούμενον. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἑκούσιον μὲν καὶ A ταύτην φόνον πλημμελεῖν, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ η' κανόνος, καὶ εἰς τόπον μᾶλλον αὐτοφονευτοῦ ἑαυτὴν καθίστασθαι, ἐὰν ἐκ τοῦ τοιούτου τρόπου τελευτήσῃ· μὴ ὑποκεῖσθαι δὲ φόνου ἑκουσίου ἐπιτιμίῳ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐν φύσει τὸ κυοφορούμενον, καὶ διὰ τὸ μὴ ἐκ διαθέσεως κακῆς μελετηθῆναι τὸν φόνον, ἀλλὰ διὰ φόβον οὐκ ἀγενῆ, γονέως τυχὸν ἢ δεσπότου, ἢ ἄλλου τινὸς κίνδυνον ἀπειλοῦντος. Ὅτι δὲ διαφθορά ἐστι τοῦ κυοφορουμένου, καὶ τοῦ εἰς φῶς ἐξελθόντος βρέφους, δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τῆς βίβλου τῆς Ἐξόδου· φησὶ γὰρ ἡ τοιαύτη Μωσαϊκὴ βίβλος· *Ἐὰν μάχωνται δύο ἄνδρες, καὶ πατάξωσι γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον μὴ ἐξεικονισμένον,* B *ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται καθότι ἂν ἐπιβάλλῃ ἀνὴρ τῆς γυναικός. Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς*· καὶ ἀπὸ τοῦ λγ' κανόνος, καὶ τοῦ νβ' κανόνος. Φησὶ γὰρ τὴν ἀμελήσασαν τοῦ κυήματος ὡς ἐπὶ φόνῳ κρίνεσθαι. Ἀλλὰ μὴν ἡ κατὰ ἀμέλειαν ἀποβαλλομένη τὸ ἔμβρυον ὡς φονεύτρια ἔμβρυον αὐτῆς, οὐχ ὑπόκειται ἐπιτιμίοις φονέων

octavi canonis ostenditur, et potius loco ejus, quæ sibi mortem conscivit, si ea ratione perierit, seipsam constituere: voluntariæ autem cædis supplicio non subjici, quod in rerum natura non sit fetus, qui est in utero: et quod non male affecta mortem mollita sit, sed propter metum non illiberalem, parentibus forte, vel domino, vel aliquo alio, periculum minitante. Quod autem detur cædes et fetus qui est in utero, et infantis in lucem egressi, manifestum est ex libro Exodi: dicit enim hic liber Mosaicus: *Si duo viri pugnent, et prægnantem mulierem percutiant, et egressus fuerit infans non formatus, ea pœna* **52** *mullabuntur, quam mulieris maritus imposuerit. Sin autem formatus fuerit, dabit animam pro anima* [a]. Et ex can. 33 et 52. Dicit enim: Quæ sui fetus curam non gesserit, veluti cædis accersatur. Atqui quæ per negligentiam fetum ejicit, tanquam homicida non reputabitur. Ex his ergo pulchre elicitur, quod quæ fetum suum corrupit, voluntariorum homicidarum pœnis non subjicietur. οὐ λογισθήσεται. Λοιπὸν καλῶς ἡ φθείρασα τὸ ἑκουσίων.

ΖΩΝΑΡ. Λάθρα γυναῖκές τινες ἀνδράσι συμφθειρόμεναι, συλλαμβάνουσι· φόβῳ δὲ γονέων ἴσως ἢ δεσποτῶν, ἢ ἑτέρων τινῶν, ἐπιτηδεύουσι τῶν ἐμβρύων ἀποβολὴν, φαρμάκων τινῶν πόσεσιν, ἢ καὶ τρόποις ἑτέροις, καὶ φθείρουσι τὰ κυόμενα. Τὰς οὖν τοῦτο ποιούσας, ὡς φόνον τολμησάσας ἐπιτιμᾶσθαι ὁρίζει. Ἐπεὶ δὲ τὰ ἀποβαλλόμενα τὰ μὲν ἔτι ἀμόρφωτά εἰσι, τὰ δὲ μεμορφωμένα, καὶ τοὺς χαρακτῆ- C ρας σώζοντα τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς (τὸ γὰρ σπέρμα, τῇ μήτρᾳ καταβαλλόμενον, πρότερον μὲν ἐξαιματοῦται· εἶτα εἰς σάρκα πήγνυται ἀμόρφωτον· εἶτα ἐξεικονίζεται καὶ διατυποῦται εἰς μέλη καὶ μόρια)· οὐκ ἀκριβολογούμεθα, φησὶν, εἴτε ἀμόρφωτον ἀπεβλήθη τὸ ἔμβρυον, εἴτε διατετυπωμένον. Οὐ γὰρ ἡ φθορὰ ἐκείνου μόνου ἐκδικεῖται· ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τῆς ἐν γαστρὶ ἐχούσης ἐπιβουλή· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γὰρ, φησὶ, συναπόλλυνται καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἐμβρύοις, ἐναποθνήσκουσαι τῇ τούτων ἀποβολῇ. Διά τε γοῦν τὴν ἐπιβουλὴν ἑαυτῆς, διά τε τὴν τοῦ ἐμβρύου φθορὰν, τῷ τοῦ φονέως ἐπιτιμίῳ καταδικάζεται· οὐ μέχρι δὲ τῆς ἐξόδου ἔσται ὑπὸ τὸ ἐπιτίμιον, ἀλλὰ ἐν ἔτεσι δέκα· οὐ χρὴ δὲ χρόνῳ D παραγράφειν τὴν μετάνοιαν, ἀλλὰ τρόπῳ· ὥστε εἰ μὲν καταφρονητικῶς διάκειται πρὸς τὴν μετάνοιαν ἡ ἁμαρτήσασα, οὐ μόνον ἡ δεκαετία περαιωθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιταθήσεται· εἰ δὲ σπουδαίως προσφέρεται πρὸς τὴν τῆς ἁμαρτίας διάθεσιν, καὶ ἡ δεκαετία κολοβωθήσεται· τὸ πᾶν δὲ τῇ τοῦ οἰκονομοῦντος αὐτὸν ἀνατίθησι κρίσει. Ἐν τῷ τέλει δὲ τοῦ ὀγδόου κανόνος καὶ τὰς διδούσας τὰ ἀμβλωθρίδια φάρμακα τῷ τοῦ φόνου ἐπιτιμίῳ ὑπάγει. Ἀκουσίου δὲ φόνου ἐνταῦθα χρόνους ὁρίζει τῷ κατὰ τῶν τοιούτων γυναικῶν ἐπιτιμίῳ. Ἐν γὰρ τῷ νζ' κανόνι οὕτω φησίν· Ὁ ἀκουσίως φονεύσας ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων. Ἀκρι-

ZONAR. Mulieres quædam occulte cum viris corruptæ concipiunt, metu vero parentum forte, vel dominorum, aut aliorum quorumdam, student conceptum ejicere, medicamentis quibusdam epotis, aut aliis modis, ac fetus necant. Quæ igitur id faciunt, veluti patrata cæde puniendas esse decernit. Quoniam vero eorum quæ ejiciuntur alia quidem informia sunt adhuc, alia vero formata, et quæ jam humanæ figuræ effigiem servant, (semen nimirum in matricem dejectum primum in sanguinem vertitur: deinde in carnem concrescit informem: tum in membra et partes hominis effingitur et formatur), haudquaquam, ait, informisne ejectus fuerit fetus, an formatus inquirimus. Non enim illius tantummodo interitus vindicatur, verum insidiæ præterea in eam quæ gravida est comparatæ. Plerumque siquidem, ait, ipsæ quoque mulieres simul cum fetu pereunt, in ejus ejectione morientes. Proinde tum ob præparatas sibi insidias, tum ob fetum peremptum, homicidarum pœnis subjicitur. Cæterum non ad vitæ usque exitum, sed decem tantum annorum spatio pœna exercebitur; non tempore autem oportet definire, sed modo: ita ut si quidem ea quæ peccavit pœnitentiam aspernatur, non expleatur solum decennii tempus, sed prorogetur: verum si studiose in pœnitentia rite obeunda elaborat, aliquid ex ipso quoque decennio amputabitur: idque totum illius moderatoris arbitrio permittit. In extremo porro octavi canonis, eas quoque, quæ pharmaca ad abortum præbent, homicidarum pœnis damnat. Involuntariæ autem cædis hoc loco tempora decernit, dum hanc multam adversus ejusmodi mulieres statuit. Hæc enim habet quinquagesimo septimo canone: Qui involuntarie interfecit, decem annis a sacrorum mysteriorum perceptione absti-

[a] Exod. XXI, 22, 23.

nebit. Nos autem, inquit sanctus, si efformatus fetus, an informis, non curiose scrutamur. Sunt hæc siquidem in libro Exodi consignata : *Si duo viri pugnent, ac prægnantem mulierem percutiant, et egressus fuerit infans non formatus, ea pœna multabuntur, quam mulieris maritus imposuerit. Sin autem formatus fuerit, dabit animam pro anima.* Quoniam igitur antiqua lex, cum fetus quidem nondum efformatus erat, abortus, pecuniariam multam imponebat, cum vero erat formatus, vita puniebat, mori jubens eum qui mulierem verberasset, facta hujus legis mentione, Nos, inquit sanctus, nullum discrimen statuimus, sive formata sint quæ ejiciuntur, sive informia ; nec enim pecuniariam multam decernimus, sed cædis eam, quæ id patravit, condemnamus, tum ob fetum corruptum, tum ob mulierem a qua is ejectus, siquidem cum fetu ipsam quoque interire sæpe contingit.

ARIST. Quæ de industria fetum corrupit, quandocunque corruperit, homicidio tenetur.

Gravida quandocunque venenum acceperit ad fetum auferendum, homicidii rea est, et non accurate examinamus an fetus informis sit aut formatus, quoniam plerumque una cum fetu intereant et mulieres, et quantum ad earum existimationem duplex fiat homicidium, unum quidem gravidæ, aliud autem fetus. Tales itaque decem annos pœnis subjiciuntur, duos quidem annos deflentes, tres autem annos cum audientibus agentes, quatuor substrati, et anno cum fidelibus constituti, et sic post decennium divinorum sacramentorum participes erunt.

53 CANON III.

Diaconus post diaconatum fornicatus, a diaconatu quidem ejicietur, in laicorum autem locum extrusus, a communione non arcebitur : quoniam antiquus est canon, ut qui a gradu exciderunt, huic soli punitionis generi subjiciantur : antiquis, ut existimo, legem illam secutis, Non vindicabis bis in idipsum : et etiam propter aliam causam, quod qui sunt quidem in ordine laico, a loco fidelium ejecti, rursus in eum, ex quo ceciderunt, locum recipiuntur. Diaconus vero semel habet, quod sufficiat, depositionis judicium. Quandoquidem ergo non reddendus ei sit diaconatus, in ea sola punitione steterunt. Hæc quidem sunt quæ ex constitutionibus habentur. In summa autem verior medicina est recessus a peccato. Quare qui propter carnis voluptatem gratiam vilipendit, per carnis afflictionem et omnigenam ex temperantiæ præscripto servitutem a voluptatibus recedens a quibus fuit oppugnatus, perfectam suæ curationis demonstrationem nobis exhibebit. Nos ergo utrumque scire oportet, et quæ sunt summi juris, et quæ sunt consuetudinis : sequi autem in iis, quæ summum jus non admittunt, formam traditam.

A δολογία δὲ ἐκμεμορφωμένου καὶ ἀνεξεικονίστου παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν, ἔφη ὁ ἅγιος· διότι εἴρηται ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἐξόδου ταῦτα· *Ἐὰν μάχωνται δύο ἄνδρες καὶ πατάξωσι γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον μὴ ἐξεικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται καθόσον ἂν ἐπιβάλλῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός. Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς.* Ὅτι γοῦν ὁ παλαιὸς νόμος, ὅτε μὲν μὴ ἐξεικονισμένον ἠμβλωτο ἔμβρυον, εἰς χρήματα ἐζημίου, ὅτε δὲ ἦν ἐξεικονισμένον, εἰς ψυχὴν κατεδίκαζε θνήσκειν τὸν τὴν γυναῖκα πατάξαντα· τούτου τοῦ νόμου μνησθεὶς ὁ ἅγιος ἔφη ὅτι Ἡμεῖς οὐ διαφορὰν ἔχομεν, εἴτε ἐκμεμορφωμένα εἰσὶ τὰ ἀποβαλλόμενα, εἴτε ἀμόρφωτα. Οὐ γὰρ χρήματα ζημιοῦμεν, ἀλλὰ φόνου B χρίομεν τὴν τοῦτο ποιήσασαν διά τε τὴν τοῦ ἐμβρύου φθορὰν καὶ διὰ τὴν τοῦτο ἀποβάλλουσαν, ἐπεὶ συμβαίνει πολλάκις τῷ ἐμβρύῳ συνδιαφθείρεσθαι καὶ αὐτήν.

ΑΡΙΣΤ. Κατ' ἐπιτήδευσιν φθείρασα, ὅτε ἂν φθείροι, φονεύτρια.

Ἡ ἐγκυμονοῦσα, ὁπόταν ἂν δέξηται φάρμακον, ἐπὶ τὸ ἀνελεῖν τὸ ἐγκυμονούμενον, φονεύτριά ἐστι. Καὶ οὐκ ἀκριβολογοῦμεν, εἴ γε ἀνεξεικόνιστον ἦν τὸ ἔμβρυον, ἢ καὶ μεμορφωμένον· διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συναποθνήσκουσι τῷ ἐμβρύῳ καὶ αἱ γυναῖκες· καὶ ὅσον κατὰ τὴν ἐπίνοιαν αὐτῶν δύο γίνονται φόνοι, εἷς μὲν, ὁ τῆς τικτούσης, ἕτερος δὲ ὁ τοῦ ἐμβρύου. Ἐπὶ δέκα γοῦν ἔτεσιν αἱ τοιαῦται ἐπιτι- C μῶνται, δύο μὲν ἔτη προσκλαίουσαι, τρία δὲ ἔτη ἀκροωμένοις διατελοῦσαι, ἐν τέσσαρσιν ὑποπίπτουσαι, καὶ ἐν ἐνιαυτῷ συνιστάμεναι τοῖς πιστοῖς· καὶ οὕτω μετὰ τὸν δεκαετῆ χρόνον τῶν θείων ἁγιασμάτων μεθέξουσιν.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

Διάκονος μετὰ τὴν διακονίαν πορνεύσας, ἀπόβλητος μὲν τῆς διακονίας ἔσται· εἰς δὲ τὸν τῶν λαϊκῶν ἀπωσθεὶς τόπον, τῆς κοινωνίας οὐκ εἱρχθήσεται· διότι ἀρχαῖός ἐστι κανὼν, τοὺς ἀπὸ βαθμοῦ πεπτωκότας, τούτῳ μόνῳ τῷ τρόπῳ τῆς κολάσεως ὑποβάλλεσθαι· ἀκολουθησάντων, ὡς οἶμαι, τῶν ἐξ ἀρχῆς τῷ νόμῳ ἐκείνῳ τῷ, Οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό· καὶ δι' ἑτέραν δὲ αἰτίαν ὅτι οἱ μὲν ἐν τῷ λαϊκῷ ὄντες τάγματι, ἐκβεβλημένοι τοῦ D τόπου τῶν πιστῶν, πάλιν εἰς τὸν ἀφ' οὗ ἐξέπεσον τόπον ἀναλαμβάνονται· ὁ δὲ διάκονος ἅπαξ ἔχει διαρκῆ τὴν δίκην τῆς καθαιρέσεως. Ὡς οὖν οὐκ ἀποδιδομένης αὐτῷ τῆς διακονίας, ἐπὶ ταύτης ἔστησαν μόνης τῆς ἐκδικήσεως. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ ἐκ τῶν τύπων· καθόλου δὲ ἀληθέστερόν ἐστιν ἴαμα ἡ τῆς ἁμαρτίας ἀναχώρησις· ὥστε ὁ διὰ σαρκὸς ἡδονὴν ἀθετήσας τὴν χάριν, διὰ τοῦ συντριμμοῦ τῆς σαρκὸς, καὶ πάσης δουλαγωγίας τῆς κατ' ἐγκράτειαν, ἀποστὰς τῶν ἡδονῶν, ὑφ' ὧν κατεστράφη, τελείαν ἡμῖν παρέξει τῆς ἰατρεύσεως αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν. Ἀμφότερα τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς δεῖ, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὰ τῆς συνηθείας. Ἕπεσθαι δὲ ἐπὶ τῶν μὴ καταδεξαμένων τὴν ἀκρότητα τῷ παραδοθέντι τύπῳ.

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν κε' ἀποστολικὸς κανὼν καὶ ὁ παρὼν κανὼν, περὶ ἐπισκόπου καὶ διακόνου φασίν· ὁ δὲ λβ' κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου διορίζεται πάντα ἱερωμένον, κἂν τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμάρτῃ, καθαιρεῖσθαι μόνον· οὐ μὴν καὶ ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν, ἤγουν ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιάζειν, χωρίζεσθαι. Ἐνταῦθα δέ φησιν ὁ ἅγιος καὶ αἰτίας τούτου δύο· μίαν μὲν τὸ, Οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τῷ αὐτῷ· ἑτέραν δὲ τὸ τοὺς λαϊκοὺς ἐκπίπτοντας διὰ ἁμαρτήματα τῆς τῶν πιστῶν συστάσεως πάλιν διὰ μετανοίας ἀποκαθίστασθαι εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐξέπεσον· τοὺς ἱερωμένους δὲ μηκέτι ἐπανέρχεσθαι εἰς τὴν ἱερωσύνην, ἧς ἐκπεπτώκασιν. Ὡς οὖν ἀρκοῦσαν ἔχοντες τιμωρίαν ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν, τὴν καθαίρεσιν, τῆς κοινωνίας οὐκ εἴργονται. Ἀλλὰ ταῦτα, φησὶ, τῶν τύπων ἢ τῶν κανονικῶν διαταγμάτων. Ἡ δὲ ἀληθὴς ἰατρεία τῆς ἁμαρτίας ἐστὶν ἡ ἐξ αὐτῆς ἀναχώρησις. Κἂν γὰρ ὁ πορνεύσας καθαιρεθῇ, οὐκ ἐπιτιμᾶσθαι δοκεῖ ἐνδεχομένως, ὥστε καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ λαβεῖν συμπάθειαν, ἐὰν καὶ ἔτι ἐπιμείνῃ τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ οὐδὲ δι' ἑτέρας συντριβῆς ἐξιλεοῦται τὸν Θεόν. Ὥστε ὀφείλει ὁ ἰατρὸς τοῖς ψυχικοῖς αὐτοῦ τραύμασιν εἰδέναι μὲν καὶ τὴν ἀκρίβειαν, ἤγουν τὴν διὰ τῆς καθαιρέσεως κόλασιν τοῦ πορνεύοντος κληρικοῦ· μὴ ἀκολουθεῖν δὲ ταύτῃ ἐξ ἀνάγκης, καὶ τὸν μετὰ τὴν καθαίρεσιν πορνεύοντα ἀνεπιτίμητον καταλιμπάνειν, ὡς ἤδη κολασθέντα διὰ τῆς καθαιρέσεως, ἀλλὰ καὶ ἀφορίζειν ὡς εἰς τόπον ἐλθόντα λαϊκοῦ, καὶ ἄλλως ἐπιτιμᾷν κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἰατρευομένου. Ἀνάγνωσον καὶ τὸν νθ' κανόνα τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, ἐν ἑπτὰ ἔτεσι τὸν πορνεύοντα κολάζοντα.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς διακόνους πορνεύσαντας τῆς μὲν διακονίας ἐκβάλλεσθαι λέγει, τῆς κοινωνίας δὲ μὴ κωλύεσθαι· καὶ τὰς αἰτίας ἐπάγει· μίαν μὲν, ἣν καὶ ὁ κε' ἀποστολικὸς κανὼν λέγει· τὸ, Οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό· ἑτέραν δὲ τὸ τοὺς λαϊκοὺς ἐκπίπτοντας διὰ ἁμαρτήματα τῆς τῶν πιστῶν συστάσεως πάλιν διὰ μετανοίας ἀποκαθίστασθαι εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐξέπεσον. Τοὺς δὲ ἱερωμένους μηκέτι ἐπανέρχεσθαι εἰς τὴν ἱερωσύνην ἧς ἐκπεπτώκασιν. Ὡς οὖν ἀρκοῦσαν ἔχοντες τιμωρίαν ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν τὴν καθαίρεσιν, τῆς κοινωνίας οὐκ εἴργονται· ἀλλὰ ταῦτα, φησὶ, τὰ τῶν τύπων, ἤγουν ἃ ἐξ ἔθους μακροῦ ἐτυπώθησαν· καθόλου δὲ ἴαμα τοῦ σφάλματος λέγει τὴν τῆς ἁμαρτίας ἀναχώρησιν, καὶ τὸ δι' ἐγκρατείας καὶ κακοπαθείας δουλαγωγῆσαι τὴν σάρκα· τουτέστιν ὑποτάξαι, δουλῶσαι. Δεῖ δὲ τοὺς ψυχῶν οἰκονόμους ἀμφότερα εἰδέναι, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὰ τῆς συνηθείας· καὶ εἰ μὲν οἱ ἁμαρτήσαντες καταδέχοιντο τὰ τῆς ἀκριβείας, κατ' ἐκείνην οἰκονομεῖσθαι αὐτούς· εἰ δὲ σκληρύνονται πρὸς τὴν ἀκρότητα, ἤτοι πρὸς τὴν ἄκραν ἀκρίβειαν, ἕπεσθαι τότε τῷ παραδοθέντι τύπῳ, τῇ συνηθείᾳ δηλονότι (3).

BALS. Vicesimus quidem quintus canon apostolicus, et præsens, de episcopo et diacono dicunt: sed canon 32 sancti Basilii decernit quemvis sacris ordinibus initiatum, si peccatum ad mortem peccaverit, deponendum tantum esse, non tamen a fidelium etiam communione, ne scilicet in ecclesia congregetur, separari. Hic autem dicit sanctus duas ejus rei causas: unam quidem illud, Non vindicabis bis in idipsum, alteram vero, quod laici quidem, propter sua peccata a fidelium congregatione excidentes, per pœnitentiam rursus in pristinum locum restituantur: sacris ordinibus autem initiati non amplius revertuntur ad sacerdotium, a quo exciderunt. Tanquam ergo sufficiens habentes pro peccato suo supplicium depositionem, a communione non arcentur. Sed sunt hæc, inquit, typorum sive canonicarum constitutionum. Est autem vera peccati medicina ab ipso recessus. Etsi enim, qui fornicatus est, depositus fuerit, non tantum punitus esse videtur, ut etiam misericordiam a Deo consequatur, si adhuc in peccato perseveraverit, nec Deum alia contritione placaverit. Quare debet animalium hujus vulnerum medicus scire quidem et summum jus, scilicet punitionem clerici, qui fornicatus est, per depositionem: eam tamen non necessario sequi, ut eum etiam, qui post depositionem fornicatur, impunitum relinquat, ut jam per depositionem punitum; sed ut etiam eum segreget, qui laici locum subiit, et aliter eum puniat, pro ejus facultate cui medicina præbetur. Lege et canonem 49 hujus epistolæ, qui fornicatorem septem annis punit.

ZONAR. Diaconos, qui fornicati sunt, diaconatu quidem dejiciendos, non tamen a communione arcendos esse asserit, causasque subjungit: alteram quidem, quæ apostolico vicesimo quinto canone continetur: Non vindicabis bis in idipsum, alteram vero, quod laici ob crimina a fidelium consortio ejecti, rursus in locum, unde exciderunt, per pœnitentiam restituantur; sacris autem initiati in sacrum ordinem, ex quo dejecti sunt, non amplius admittantur. Tanquam igitur ob irrogatam depositionem satis supplicii pro ratione admissi criminis luant, a communione haud prohibentur. Sed hæc, inquit, in constitutionibus reperiuntur, hoc est, longi temporis consuetudine definita sunt. Universe vero peccati medicinam ait esse a peccato recedere, ac per temperantiam corporisque afflictiones carnem redigere in servitutem, hoc est, coercere ac edomare. Oportet porro animarum curatores utraque nosse, et quæ summi juris sunt, et quæ consuetudinis: ac si quidem qui peccaverunt, ea quæ sunt exacti juris admittant, ex ejus præscripto cum ipsis agere; sin autem adversus perfectam rationem, summum videlicet jus obluctentur, tunc formam traditam, consuetudinem scilicet, sequi.

Guill. Beveregii notæ.

(3) *Τῇ συνηθείᾳ δηλονότι.* Post hæc ultima Joannis Zonaræ in præsentem canonem verba, codex Amerbachianus addit, Καθόλου δὲ ἴαμα ἔφη ὁ ἅγιος τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀναχώρησιν, πρὸς τὰ

54 ARIST. Diaconus qui fornicatus est, et ad laicorum locum detrusus, a communione ne prohibeatur. A

Depositio diaconorum sufficiens est judicium, quoniam non sperat locum, unde cecidit, iterum recipere, et ideo non inferatur ei secunda multa. Sed sine prohibitione, divina communione dignus habebitur.

CANON IV.

De trigamis et polygamis eumdem canonem, servata proportione, quem in digamis; definivimus annum enim in digamis, alii vero duos annos. Trigamos autem tribus et sæpe quatuor annis segregant. Id autem non amplius conjugium, sed polygamiam appellant, vel potius castigatam fornicationem. Et ideo Dominus Samaritanæ, quæ quinque maritos jam habuerat: Quem nunc, inquit, habes, non est maritus; nempe quod digni non sint, qui a digamiæ mensura exciderunt, ut vel mariti vel uxoris nomine appellentur. Consuetudine autem accepimus in trigamis quinquennii segregationem, non a canone, sed ab eorum, qui præcesserunt, consequentia. Oportet autem non eos omnino arcere ab ecclesia, sed dignari auditione duobus vel tribus annis: et postea permitti quidem consistere (seu in fidelium esse congregatione), a boni tamen communione abstinere, et sic postquam pœnitentiæ fructum ullum ostenderint, communionis loco restituere. B

C

BALS. Postquam dixisset hic magnus Pater antiquos Patres ne conjugium quidem nominasse trigamiam, sed polygamiam, vel potius castigatam fornicationem, seu non effusam et passim sine ullo discrimine pervadentem, sed contractam, et in una muliere circumscriptam: et Scripturæ dictis pro-

A ΑΡΙΣΤ. Διάκονος πορνεύσας, καὶ εἰς τὴν τῶν λαϊκῶν μεταστὰς τόπον, ἔσται τῆς κοινωνίας ἀκώλυτος.

Ἀρκοῦσα καταδίκη τῶν διακόνων ἐστὶν ἡ καθαίρεσις· ὅτι περ οὐκ ἐλπίζει τὸν τόπον ἐπαναλαβεῖν πάλιν, ἀφ' οὗ περ ἐξέπεσε. Καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπενεχθήσεται τούτῳ καὶ καταδίκη δευτέρα· ἀλλ' ἀκωλύτως τῆς θείας ἀξιωθήσεται κοινωνίας.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

Περὶ τριγάμων (4) καὶ πολυγάμων τὸν αὐτὸν ὡρίσαμεν κανόνα, ὃν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων ἀναλόγως. Ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων· ἄλλοι δὲ δύο ἔτη. Τοὺς δὲ τριγάμους ἐν τρισὶ καὶ τέτρασι πολλάκις ἔτεσιν ἀφορίζουσιν. Ὀνομάζουσι δὲ τὸ τοιοῦτον οὐκ ἔτι γάμον, ἀλλὰ πολυγαμίαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην. Διὸ καὶ ὁ Κύριος τῇ Σαμαρείτιδι πέντε ἄνδρας διαμειψάσῃ· Ὃν νῦν, φησὶν, ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνήρ. Ὡς οὐκέτι ἀξίων ὄντων τῶν ὑπερεκπεσόντων τοῦ μέτρου τῆς διγαμίας τῷ τοῦ ἀνδρὸς, ἢ τῆς γυναικὸς καλεῖσθαι προσρήματι. Συνήθειαν δὲ κατελάβομεν ἐπὶ τῶν τριγάμων πενταετίας ἀφορισμόν· οὐκ ἀπὸ κανόνων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν προειληφότων ἀκολουθίας. Δεῖ δὲ μὴ πάντῃ αὐτοὺς ἀπείργειν τῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' ἀκροάσεως αὐτοὺς ἀξιοῦν ἐν δύο που ἔτεσιν ἢ τρισὶ, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτρέπειν συστήκειν μὲν, τῆς δὲ κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ ἀπέχεσθαι, καὶ οὕτως ἐπιδειξαμένους καρπόν τινα μετανοίας ἀποκαθιστᾷν τῷ τόπῳ τῆς κοινωνίας. B

C

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν μέγας οὗτος Πατὴρ, εἰπὼν τοὺς ἀρχαίους Πατέρας μηδὲ γάμον ὀνομάσαι τὴν τριγαμίαν, ἀλλὰ πολυγαμίαν, ἢ μᾶλλον πορνείαν κεκολασμένην, ἤγουν οὐκ ἐκκεχυμένην καὶ ἀδιάφορον, ἀλλὰ συνεσταλμένην καὶ περιγραφομένην ἐν μιᾷ γυναικί· καὶ ἀπὸ γραφικῶν ῥημάτων κατασκευάσας

Guill. Beveregii notæ.

μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων τὸν ἐκπεπτωκότα ἱερωσύνης· εἰ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν ἔτι ἁμαρτάνει, ἔκτοτε ὡς λαϊκὸς ἁμαρτάνων ἐπιτιμηθήσεται, ἀλλὰ καὶ τῆς μετὰ τῶν πιστῶν συστάσεως ἐκβληθήσεται, ἢ καὶ μείζονα ἕξει τινὰ ἐπιτίμησιν. *Summatim autem sanctus Pater medicinam vocat a peccato recessum, ut qui sacerdotio dejicitur, sacramentorum particeps sit. Quod si et post depositionem adhuc peccet, tunc ut laicus peccans punietur, et non solum a communione arcebitur, sed etiam ex fidelium consistentia ejicietur, vel et majorem aliquam pœnam persolvet.*

(4) *Περὶ τριγάμων*. Scholiastes Harmenopuli: Ὁ τῆς ἑνώσεως λεγόμενος τόμος περὶ τοῦ τρίτου γάμου ταῦτά φησι. Τοὺς τεσσαρακοντούτεις τριγαμοῦντας, οἷα ῥύπη τῆς Ἐκκλησίας ἀκοινωνήτους εἶναι μέχρι πενταετίας, καὶ τοῦ χρόνου τούτου ἐξήκοντος ἅπαξ τοῦ ἔτους τῇ κοινωνίᾳ προσιέναι, κατὰ τὴν σεβασμίαν τοῦ σωτηρίου Πάσχα ἡμέραν, ἐν τῇ πρὸ ταύτης νηστείᾳ καθ' ὅσον οἷόν τε ἀποκαθαίροντας ἑαυτούς. Ταῦτα δέ φαμεν, ὅταν μὴ τέκνα τούτοις ἐκ τῶν προτέρων γάμων παρῇ· εἰ δ' οὖν, ἀσυγχώρητος αὐτοῖς ἡ τριγαμία. Εἰ δέ τις τριακοντούτης ὢν, καὶ τοῦ γένους ἔχων ἐκ τῶν φθασάντων διαδοχὴν γάμων, τρίτῃ συναφθείη γυναικὶ, ἐπὶ τετραετίαν ἀκοινώνητος ἔστω, εἶθ' οὕτω τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ μεταλαμβανέτω, ἐν τῇ ἀναστασίμῳ τοῦ Πάσχα ἡμέρᾳ, ἐν τῇ κοιμήσει τῆς Θεοτόκου, καὶ ἐν τῇ γενεθλίῳ τοῦ Κυρίου ἑορτῇ, τῶν πρὸ τούτου νηστειῶν τὸ πλεῖστον τῆς κηλῖδος ἀποσμήχειν πιστευομένων. Εἰ δὲ ἄπαις εἴη, συγγνώμης ἀξιοῦται, δι' ἔφεσιν παιδοποιΐας τὸν τρίτον γάμον αἱρούμενος, καὶ τῷ συνήθει ἐπιτιμίῳ θεραπευθήσεται, ἐπὶ τρισὶ χρόνοις, τῆς κοινωνίας εἰργόμενος. *Tomus ille unionis dictus de tertiis nuptiis hæc tradit. Qui annorum 40 sunt, et tertias nuptias contrahunt, velut inquinamenta Ecclesiæ communionis exsortes sint ad quinquennium.* D *Quo tempore elapso, semel in anno communionem adeant, venerabili scilicet Paschalis salutaris die, præcedente cum jejunio, quantum fieri poterit, se purgantes. Hæc autem dicimus, cum nulli de prioribus matrimoniis exstent liberi: alioquin autem, tertium eis conjugium non permittendum est. Quod si quis annos 30 natus, et liberos ex prioribus conjugiis susceptos habens, uxori tertiæ copulatus fuerit, ad quadriennium communionis exsors esto; ac deinceps ter in anno participabit, die scilicet resurrectionis Paschali, et in obdormitione Deiparæ, festoque Domini natalitio, quod verisimile sit, præcedentia jejunia majorem partem hujusce labis abstergere: sin nulla sit illi proles, veniam consequitur, quod desiderio procreandi liberos tertias amplexus sit nuptias, consuetaque pœna sanabitur, dum per tres annos a communione arcetur.* Harmenop. epit. can. sect. 5, tit. 3.

μὴ εἶναι γάμον τὴν τριγαμίαν, ἐπήγαγε καὶ ταύτην ἐπιτιμᾶσθαι ἀναλόγως τῇ διγαμίᾳ· ὡς ἐντεῦθεν ἀποφαίνεσθαι καὶ τὴν τριγαμίαν ἐπίσης τῇ διγαμίᾳ μὴ διασπᾶσθαι, ἀλλὰ ἐπιτιμᾶσθαι. Πλὴν μὲν τὴν διγαμίαν διὰ δύο ἐτῶν, τὴν δὲ τριγαμίαν διὰ πέντε. Ἵστασθαι δὲ εἰς τὸν τόπον τῶν ἀκροωμένων ἐν ἔτεσι τρισὶ, καὶ μετὰ ταῦτα συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς μέχρις ὅλης πενταετίας τοὺς τριγάμους. Καὶ ἔκτοτε καρποὺς ἀξίους ἐπιδειξαμένους τῆς μετανοίας, ἀποκαθιστᾷν εἰς τὸν τόπον τῆς κοινωνίας, καὶ ὁ μὲν ἅγιος ταῦτα· ὁ δὲ τόμος τῆς ἑνώσεως, ὁ γεγονὼς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Ῥωμανοῦ· τοῦ μὲν Κωνσταντίνου βασιλεύοντος, τοῦ δὲ πενθεροῦ αὐτοῦ Ῥωμανοῦ, τῷ τοῦ βασιλέως πατρὶ ἐμπρέποντος ἀξιώματι ἐν ἔτει ͵ςυκη', ἰνδικτιῶνι η', καὶ ἀναγινωσκόμενος ἐτησίως ἐπ' ἄμβωνος κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα, τάδε περὶ τὸ τέλος φησί· Καὶ λοιπὸν ἀποφαινόμεθα κοινῇ γνώμῃ καὶ κρίσει ἀπό γε τοῦ παρόντος ἔτους, ὅ ἐστιν ἔτος ͵ςυκη', ἰνδικτιῶνι η', τέταρτον γάμον μηδενὶ τολμᾶσθαι, ἀλλ' εἶναι ἀπόβλητον παντελῶς· καὶ τὸν εἴ τις ἐπὶ τοιοῦτον ἐλθεῖν συνοικέσιον προθυμηθῇ, πάσης ἀπεστερημένον εἶναι συνάξεως ἐκκλησιαστικῆς, καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς τὸν ἅγιον ναὸν εἰσόδου ἀλλότριον, μέχρις ἂν ἐπιμείνῃ τῷ συνοικεσίῳ. Τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἁγίοις ἔδοξε Πατράσι. Καὶ ἡμεῖς δὲ τὴν γνώμην ἐκδηλοτέραν ποιοῦντες, ὡς ἀλλότριον αὐτὸν τῆς Χριστιανικῆς πολιτείας ἀποκηρύττομεν. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἐπὶ τοῦ τετάρτου γάμου· ἵνα δὲ καὶ τὰ τῶν ἄλλων γάμων εὐσχημονέστερον τυπωθῇ, καὶ τοῦ τῶν Χριστιανῶν βίου μὴ ἀνάξιον ἔχῃ τὴν προσαγωγὴν, καὶ περὶ τοῦ τρίτου ὁρίζομεν γάμου, ὥστε μηδὲ ἁπλῶς, μηδὲ ὡς ἔτυχεν, ἐπιτελεῖσθαι αὐτό. Καὶ γὰρ συγκεχώρηται μὲν ὡς ῥύπασμα τοῖς Πατράσιν, οὔπω τότε, καθὼς νῦν, γινομένου τοῦ πράγματος ἀπηρυθριασμένως, οὐδὲ εἰς πλάτος ἐξηπλωμένου· ἀλλ' ὥσπερ εἴ τις ἐν οἴκῳ παραπεπτωκὼς ἐν γωνίᾳ παρίδῃ πολλάκις κείμενον ῥύπασμα· νῦν δὲ ὅταν χώραν ἔλαβε παῤῥησίας, καὶ ὡς οὐδὲν ἔχων εἰς ἀσχημοσύνην, οὐδὲ ῥυπαίνων λογίζεται ἐκ τοῦ προβῆναι εἰς πληθυσμὸν, καλῶς ἔδοξεν ἀνακαθαίρειν αὐτόν· ὥσπερ καὶ αἶσχος οὐκ ἐν γωνίᾳ παρεῤῥιμμένον, ἀλλ' ἐπὶ τῆς οἰκίας ἐνηπλωμένον οὐδαμῶς ἐῶμεν, ἀλλὰ καθαίρομεν, καὶ τὸ ἐκ τούτου ἀηδὲς ἀποβάλλομεν· καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ συνυπείκοντες ἀσθενείᾳ, καὶ τῆς πρεπούσης εὐσχημοσύνης φροντίδα ποιούμενοι τῇ Χριστιανικῇ ζωῇ, τοῦτο ἐπὶ τῶν τρίτων γάμων παραφυλάττεσθαι διορίζομεν. Ὥστε, εἴ τις πρὸς τεσσαρακοστὸν ἔτος ἀναβεβηκὼς, καὶ μήτε τὴν φύσιν αἰδούμενος, μήτε τῆς ὀφειλομένης Χριστιανοῖς εὐκόσμου ζωῆς φροντίδα ποιούμενος, ἀλλὰ μόνης τῆς ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας γινόμενος, πρὸς τρίτον ἑαυτὸν ἐκῤῥίπτει γάμον, τοῦτον μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ παρατηρήσεως μέχρι πενταετίας ἀμέτοχον εἶναι τῆς τοῦ ἁγιασμοῦ μεταλήψεως· καὶ μηδαμῶς ἐπ' αὐτῷ συντέμνεσθαι τὸν χρόνον. Ὃς γὰρ μετὰ τεσσαρακοστὸν ἔτος τὸ ῥύπασμα ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ἢ λέγεσθαι ἠγάπησε, τίνα παρέξει πληροφορίαν τῆς περὶ τὸν βίον αὐτοῦ

basset, trigamiam non esse matrimonium, subjunxit, eam quoque instar digamiæ, proportione utriusque habita, puniri, ut ex hoc loco appareat, trigamiam, sicut et digamiam, non separari, sed puniri. Sed digamiam quidem duobus annis, trigamiam vero quinque; stare autem in loco audientium tribus annis, et postea cum fidelibus consistere ad quinquennium usque trigamos, et ab eo tempore ostensis fructibus pœnitentia dignis in communionis locum restituere. Atque hæc quidem sanctus. Unionis vero tomus, qui factus est sub Constantino Porphyrogenneta et Romano, Constantino quidem imperante, socero autem ejus Romano patris Imperatoris auctoritatem ac dignitatem obtinente, anno 6428, indictione VIII, et qui singulis annis legitur in suggestu, mense Julio, hæc dicit circa finem: Deinceps autem communi sententia ac judicio pronuntiamus, ex præsenti anno, qui est 6428, indict. VIII, neminem oportere se quarto matrimonio jungere, sed esse omnino rejiciendum: et si quis ad ejusmodi connubium venire voluerit, eum esse omni ecclesiastica congregatione privatum, et ab ipso in sanctum templum ingressu alienum, donec in conjugio permanserit. Hoc enim etiam sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, visum est. Nos vero etiam sententiam apertiorem reddentes, ipsum ut a Christiana republica alienum abdicamus. Ac sic quidem de quarto matrimonio. Ut autem, quæ ad alia quoque matrimonia pertinent, decentius constituantur, et Christiana vita non indignam institutionem habeat, de tertio quoque matrimonio definimus, ut non absolute, neque temere perficiatur. Etenim a Patribus quidem, ut sordes, permissum est, non tunc temporis quidem, sicut nunc, re citra ullam ruborem impudenter peracta, et indiscriminatim contracta: sed quemadmodum si quis qui in domo in angulum incidit, multas sæpe sordes sitas viderit, nunc autem quando libertatem accepit, et perinde ac si nihil habeat dedecoris **55** nec contaminator ex eo, quod ad multiplicationem procedit, reputatur, recte visum est eam repugnare: quemadmodum et turpitudinem non in angulum conjectam, sed in ædibus diffusam, nullo modo permittimus, sed repurgamus, et quod molestum est et indecorum ab eo rejicimus; et humanæ cedentes infirmati, honestatis autem Christianæ vitæ convenientis curam gerentes, hoc in tertiis nuptiis servandum statuimus. Ut si quis, qui annum quadragesimum excesserit, et nec naturam reveritus, nec honestæ vitæ, quæ a Christianis debetur, ullam curam gerens, sed sola libidinis perturbatione victus, se in tertium matrimonium projecerit, is cum omni diligentia et observatione sit usque ad quinquennium sacramenti communionis minime particeps, et nec hoc tempus illi contrahatur. Qui enim post annum quadragesimum in Christi Ecclesia esse vel dici amavit, quod melioris vitæ argumentum præbebit, propter quod tempus sacramentorum participationis ei contrahatur? Sed et postquam impolluta participatione dignus habitus fuerit,

non erit ei permissum in alio tempore ad participationem accedere, quam in sola salutari Christi et Domini nostri resurrectione, propter repurgationem, ut possibile est, ex præcedente jejuniorum abstinentia. Hæc autem dicimus, quando ex prioribus matrimoniis non fuerint liberi iis, qui post annum quadragesimum tertiam uxorem ducere voluerint: nam si liberos habuerint, eis nullo modo tertium permittitur matrimonium. Est enim valde iniquum intempestivæ libidini indulgere, priorum autem matrimoniorum liberis non prospicere, ut sint securi, et a molestia et perturbatione remoti, et a reliquis, quæ solent evenire hominibus ex filiorum multorum susceptione. Quod si quis triginta annos natus, et ex prioribus matrimoniis habens liberos, tertiæ mulieri conjunctus fuerit, is quoque, nulla ei venia data, ad quartum usque annum communionis sacramentorum sit expers, quia manifestum est eum sola intemperantia motum, et quod sit carnalis libidinis servus, ad hoc se matrimonium conferre: et postquam etiam sacramentorum participationem assecutus est, ter tantum in anno fruitione dignus habebitur: semel quidem in salutari Christi et Domini nostri resurrectione; secundo autem in dormitione immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ: et tertio in natali Christi et Dei nostri, quod in his præcedat jejunium, et ejus utilitas: sin autem non supersint liberi, quia liberorum susceptionem desiderare non est indignum venia; tunc tale matrimonium venia dignum judicabitur, et sola ea pœna, quæ ab initio et hucusque servata est, sanabitur. Hæc etiam de tertio matrimonio. Atque nec secundum, nec primum absque cautione data relinquimus, sed et illa sic contrahi statuimus, ut nullam malam causam habeant, vel ex raptu, vel ex præcedente clandestino concubitu; sed legitime, et ab iis, qui ab ejusmodi inquinamentis et fornicatoria impuritate mundi sunt. Si quis ergo, prædictis constitutionibus neglectis, ad matrimonii consuetudinem primam vel secundam processerit, eum Christi Ecclesia, quæ est pura, immaculata et sine ruga, salutaribus examinationibus subjicit, nec prius ad divinorum mysteriorum participationem admittet, quam tempus in fornicatione definitum ipsum diligenter explevisse didicerit (nisi forte necessarius e vita excessus urgeat), donec scilicet septimus annus completus fuerit. Sacerdos autem, qui ausus fuerit, præter id quod statutum est, divina participatione aliquem ejusmodi dignari, de proprio gradu in periculum veniet; eo videlicet, qui præter formam communione dignus est habitus, ad excommunicationem iterum redacto, usque ad septimi anni complementum. Sed hæc quidem, ut ostensum est, ab iis qui olim imperavere, facta sunt. Nunc autem Patris et Filii et sancti Spiritus beneplacito et gratia, et purissimis Deique Matris **56** et magni cœlestis militiæ Principis intercessionibus, eos qui nonaginta ante annis pro causa et occasione prius ostensa abrupti erant sacerdotes, et monachos, egregium a

A σπουδῆς, δι' ἣν ὁ χρόνος τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων αὐτῷ συντμηθήσεται; Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἀξιωθῆναι τῆς ἀχράντου μεταλήψεως οὐκ ἔσται συγκεχωρημένον αὐτῷ ἐν ἄλλῳ καιρῷ τῇ μεταλήψει προσιέναι ἢ ἐν μόνῃ τῇ σωτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσει διὰ τὴν ἐκ τῆς προηγουμένης ἐγκρατείας τῶν νηστειῶν, ὡς δυνατὸν, ἀνακάθαρσιν. Ταῦτα δέ φαμεν, ὅταν μὴ τέκνα παρῇ ἐκ τῶν προτέρων γάμων τοῖς ἤδη μετὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τρίτην ἄγεσθαι προῃρημένοις γυναῖκα· ἐπεὶ, ἐὰν τέκνα παρῇ, ἀσυγχώρητος αὐτοῖς ἡ τριγαμία. Λίαν γάρ ἐστι ἄδικον τὸν μὲν χαρίζεσθαι τῇ ἐξώρῳ ἐπιθυμίᾳ, τοῖς δὲ παισὶ τῶν προτέρων γάμων μὴ προνοεῖσθαι τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἄλυπον καὶ ἀτάραχον, καὶ ὅσα τὸ ἀνθρώπινον κατα-
B λαμβάνει ἐκ τῆς πολυσπόρου τεκνώσεως. Καὶ εἴ τις δὲ τριακονταετὴς ὤν, καὶ τέκνα ἔχων ἐκ τῶν προλαβόντων γάμων, τρίτῃ γυναικὶ συνάπτοιτο, καὶ οὗτος ἀσυγχώρητος μέχρι τετάρτου ἔτους τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀμέτοχος ἔσται· διότι δῆλός ἐστιν ἐξ οὐδενὸς ἑτέρου ἀλλ' ἢ ὑπὸ ἀκρασίας κινούμενος, καὶ τοῦ δοῦλον εἶναι σαρκικῆς ἐπιθυμίας ἐπὶ τὸν τοιοῦτον γάμον ἐλθεῖν. Καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν δὲ τῆς μεταλήψεως τῶν μυστηρίων, τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνου ἀξιωθήσεται τῆς ἀπολαύσεως, ἅπαξ μὲν ἐν τῇ σωτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσει, δεύτερον δὲ ἐν τῇ κοιμήσει τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ τρίτον ἐν τῇ γενεθλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, διὰ τὸ καὶ ἐν
C ταύταις προηγεῖσθαι νηστείαν, καὶ τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος. Εἰ δὲ παῖδες μὴ περίεισιν, ἐπειδὴ τὸ τεκνογονίας ἐπιθυμεῖν οὐκ ἀσύγγνωστον, τὸ τηνικαῦτα συγγνώμης ἀξιωθήσεται ὁ τοιοῦτος γάμος, καὶ μόνῳ τῷ ἐξαρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν κρατήσαντι ἐπιτιμίῳ θεραπευθήσεται. Ταῦτα μὲν καὶ περὶ τρίτου γάμου. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸν δεύτερον, οὐδὲ τὸν πρῶτον ἐκτὸς ἀσφαλείας ἐῶμεν· ἀλλὰ κἀκείνους ὁρίζομεν οὕτω συνίστασθαι, ὥστε μηδεμίαν ἔχειν πονηρὰν αἰτίαν ἢ ἐξ ἁρπαγῆς ἢ ἐξ προηγησαμένης λαθραίου φθορᾶς, ἀλλὰ νομίμως καὶ καθαρευόντως τῶν τοιούτων μολυσμάτων καὶ πορνικῆς ἀκαθαρσίας. Εἴ τις οὖν, τῶν εἰρημένων καταφρονήσας τύπων, πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν πρώτην ἢ δευτέραν
D συνέλθῃ, τοῦτον ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἡ καθαρὰ καὶ μηδένα σπῖλον ἔχουσα ἢ ῥυτίδα, τοῖς σωτηρίοις ὑποβάλλουσα ἐτασμοῖς, οὐ πρὶν εἰς μετάληψιν παραδέξεται τῶν θείων μυστηρίων, ἢ τὸν ὡρισμένον ἐπὶ τῇ πορνείᾳ χρόνον μάθοι ἀκριβῶς αὐτὸν ἐκπληρῶσαι· εἰ μὴ ἄρα ἡ τοῦ βίου ἀναγκαία κατεπείγει ἀναχώρησις, τουτέστι μέχρις ἂν τὸ ἕβδομον ἐκπληρωθῇ ἔτος. Ὁ δὲ τολμῶν ἱερεὺς παρὰ τὸν διατετυπωμένον ὅρον μεταλήψεως θείας τινὰ τούτων ἀξιῶσαι περὶ τὸν ἴδιον κινδυνεύσει βαθμὸν, δηλονότι τοῦ ἀξιωθέντος παρὰ τὸν ὡρισμένον τύπον τῆς θείας κοινωνίας πάλιν εἰς τὸ ἀκοινώνητον περιισταμένου μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ἑβδόμου ἔτους. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς δεδήλωται, ὑπὸ τῶν πάλαι βασιλευσάντων ἐπράχθησαν· νῦν δὲ τῇ τοῦ

Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος A εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι, καὶ ταῖς τῆς παναγίου καὶ Θεομήτορος καὶ τοῦ μεγάλου ἀρχιστρατήγου πρεσβείαις, τοὺς ἤδη πρὸ ἐνενήκοντα χρόνων ἕνεκεν τῆς προδηλωθείσης αἰτίας καὶ ἀφορμῆς ἀποῤῥαγέντας ἱερεῖς καὶ μονάζοντας ἡ παγκάλη βασιλεία τῶν θεοστεφῶν βασιλέων ἡμῶν Ῥωμανοῦ καὶ Κωνσταντίνου συνῆψέ τε καὶ συνήνωσε, καὶ μίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν εἰργάσατο· ὅθεν χρεὼν ἀνακηρύττεσθαί τε καὶ μεγαλύνεσθαι τοὺς τοιοῦτον θεοφιλὲς καὶ ἀξιόλογον ἔργον πεπληρωκότας. Ταῦτα τοῦ κανόνος καὶ τῆς Νεαρᾶς νομοθετησάντων, ἡ Ἐκκλησία τέως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν ἡμετέρων τρίτου γάμου ποίησιν οὐκ ἐπέτρεψε.

Deo coronatorum imperatorum nostrorum, Romani et Constantini imperium conjunxit et uniit, unamque fecit catholicam et apostolicam Ecclesiam: unde merito sunt prædicandi et laudandi, qui tam pium opus et tam dignum compleverint. Cum canon et novella hæc statuerint, Ecclesia hucusque nostris temporibus tertium matrimonium fieri non permisit.

ΖΩΝΑΡ. Τὴν τριγαμίαν ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ τοὺς ἀρχαίους Πατέρας μὴ γάμον ὀνομάσαι φησὶν, ἀλλὰ πολυγαμίαν, ἢ μᾶλλον πορνείαν κεκολασμένην, B ἤγουν οὐκ ἐκκεχυμένην καὶ ἀδιάφορον, ἀλλὰ συνεσταλμένην καὶ περιγεγραμμένην μιᾷ γυναικί. Ὃν γοῦν ὥρισε κανόνα ἐπὶ τῶν διγάμων, τοῦτον λέγει ἀναλόγως ὁρίσαι καὶ ἐπὶ τῆς τριγαμίας· τὸ δὲ « ἀναλόγως » τοῦτό ἐστιν· ὅτι ἐπὶ τῆς διγαμίας ἐνιαυτὸς ὡρίσθη εἰς μετάνοιαν· ἑτέροις δὲ διετία. Ἐπὶ δὲ τῆς τριγαμίας, ἐπεὶ μείζων ἐστὶν ἡ αἰτία αὕτη, ἀνάλογον καὶ τὸ ἐπιτίμιον ὥρισται· ἤγουν ἐπὶ πενταετίαν ἀφορισμός. Τοὺς γὰρ ὑπερβάντας τὴν διγαμίαν μὴ δεῖν ὀνομάζεσθαί φησι παρὰ τῶν γυναικῶν, αἷς συμφθείρονται, ἄνδρας· μήτε τὰς γυναῖκας λέγεσθαι παρὰ τῶν τοιούτων ἀνδρῶν γυναῖκας ἑαυτῶν· καὶ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου μαρτυρίαν ἐπάγει, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιδα C ὅτι *Ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· πέντε γὰρ ἔσχες*. Εἰ δὲ καὶ ἔφθη εἰπεῖν ὁ ἅγιος ὅτι ἐν τρισὶ καὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν ἀφορίζεσθαι τοὺς τριγάμους, ἀλλ' οὐκ ἐνέμεινε τῷ τύπῳ ἐκείνῳ· ἐπέτεινε δὲ αὐτὸς τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου μέχρι πενταετίας, διαταξάμενος μὴ ἐξωθεῖσθαι τοὺς τοιούτους τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε οὐκ εἰς τόπον προσκλαίοντος ἵστασθαι, ἀλλ' εἰς τόπον ἀκροωμένων ἐν ἔτεσι δυσὶν ἢ τρισί· μετὰ δὲ τὸν εἰρημένον χρόνον ἐπιτρέπειν αὐτοῖς τὴν μετὰ τῶν πιστῶν σύστασιν· τῆς δὲ κοινωνίας ἀπέχεσθαι. Καὶ οὕτω καρπὸν ἐπιδειξαμένους μετανοίας, ἤγουν συντριβὴν καρδίας, καὶ δάκρυα, καὶ εἴ τι τούτοις ἑπόμενον, οὕτω δέχεσθαι αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν.

ZONAR. Trigamiam magnus hic Pater ab antiquis Patribus conjugii nomine minime appellatam fuisse asserit, sed illam dixisse polygamiam, potius fornicationem castigatam, hoc est, non effusam, et promiscuam, sed contractam, et in una tantummodo circumscriptam muliere. Quem ergo canonem de digamis promulgavit, hunc in trigamia quoque proportione servari jubet; proportione autem, id est, quia in digamia annus præscriptus est ad pœnitentiam; aliis vero biennium: porro in trigamia, quoniam ipsamet culpa fit gravior, proportione quoque respondens statuitur pœna, quinquennalis videlicet segregatio. Qui namque digamiæ terminos supergressi sunt, negat amplius ab iis, cum quibus commiscentur, mulieribus viros dici oportere, nec mulieres ab ejusmodi hominibus uxorum nomine appellari: atque ex Evangelio testimonium adducit, dicente Christo ad Samaritidem, *Quoniam quem habes non est tuus vir; quinque enim habuisti*[a]. Nam etsi prius dixerat sanctus, tribus aut quatuor annis trigamos esse segregandos, non tamen in illo decreto perstitit: verum multæ tempus ad quinquennium ipsemet extendit, statuens nequaquam hujusmodi ab ecclesiis expellendos, ita ut non in loco flentium consistant, sed in loco audientium duobus aut tribus annis, eoque elapso tempore permittendum ipsis, ut cum fidelibus consistant, a communione autem abstineant. Atque hoc pacto, si fructum pœnitentiæ ostenderint, nempe contritionem cordis et lacrymas, et si quid hisce adjungi solet, ita demum ad D communionem admittantur.

ΑΡΙΣΤ. Ἕνα χρόνον ἢ δύο ἀφορίζεται ὁ δίγαμος· τρεῖς δὲ καὶ τέσσαρας ὁ τρίγαμος· καὶ πέντε κατὰ τὴν ἄρτι συνήθειαν.

ARIST. Bigamus unum vel duos annos excommunicatur, tres vero et quatuor trigamus, atque etiam quinque juxta consuetudinem quæ jam obtinet.

Οὐκ ἀπὸ κανόνος, ἀλλὰ ἀπὸ συνηθείας καταλαβὼν ὁ μέγας Βασίλειος τοὺς τριγάμους ἐπὶ πενταετίαν ἀφοριζομένους, δέχεταί τοῦτο καὶ αὐτός· πλὴν προστάττει μὴ παντελῶς αὐτοὺς ἐξωθεῖν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μετὰ τῶν προσκλαιόντων συντάττειν· ἀλλ' ἐν δυσὶν ἔτεσιν, ἢ καὶ τρισὶ, τῆς τῶν θείων Γραφῶν ἀκροάσεως ἀξιοῦν. Εἶτα ἐπιτρέπει συστήκειν αὐτοὺς μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ τῶν εὐχῶν μόνων συγκοινωνεῖν αὐτοῖς· τῆς δὲ κοινωνίας τοῦ

Non a canone, sed a consuetudine accipiens magnus Basilius, trigamos quinquennio segregatos esse, et ipse illud admittit. Sed mandat, eos ab ecclesia non omnino extrudere, et cum deflentibus collocare, sed duobus vel etiam tribus annis divinarum Scripturarum auditione eos dignari. Deinde eis permittit cum fidelibus consistere et in precibus solis communicare. A boni autem communione abstinere, et sic fructum aliquem pœnitentiæ osten-

[a] Joan. IV, 18.

dentes, ad locum eorum, qui corporis et sanguinis Dominici sunt participes, restitui.

CANON V.

Hæreticos, qui in excessu e vita pœnitentiam agunt, recipere oportet; recipere autem, non sine judicio, sed examinantes an veram pœnitentiam ostendant, et si fructus habeant, qui salutis studium testificentur.

BALS. Præsens quidem canon statuit hæreticos, qui in fine vitæ fuerint, et pœnitentiam petiverint, admitti, prius examinatos, an vere agant pœnitentiam; scilicet, an suis dogmatis descicant et fructus pœnitentiæ ostendant. Alii autem canones, etiam hæreticos, **57** qui sani sunt, accedentes, et examinatos, similiter admitti jubent.

ZONAR. Dubitabant quidam, an hæretici, qui in exitu vitæ esse dicuntur, ac pœnitentiam quærunt, essent admittendi. Ad quam quæstionem respondit sanctus, admittendos esse, non quacunque ratione, verum examinantes an vere pœniteant; hoc est, num a propriis dogmatis abscedant, ac pœnitentiæ fructus ostendant.

ARIST. Hæreticus in vitæ exitu resipiscens, discretione adhibita suscipiendus.

Hæreticum in extremo vitæ venientem et resipiscentem sine judicio et examine admittere non oportet, sed resipiscentiam ejus explorare, num vera sit, et an fructus proferat qui salutis studium testificentur; ut si de hæresi ejus triumphet, peccata sua cum lacrymis et contrito corde confiteatur, eleemosynas faciat, et alia ejusmodi salutaria ostendat.

CANON VI.

Canonicorum fornicationes pro matrimonio non reputentur, sed eorum conjunctio omnino divellatur: hoc enim et Ecclesiæ ad securitatem est utile, et non dabit hæreticis adversus nos ansam, quod propter peccandi libertatem ad nos attrahamus.

BALS. Canonicos eos dicit, qui in canone enumerantur, clericos scilicet, monachos, monachas, et quæ virginitatem professæ sunt. Si quis ergo ex his fornicatus fuerit, non permittitur ei deinceps peccare. Est enim verisimile canonicum, qui peccaverat, sacerdotio motum ob fornicationem dixisse, Quoniam a dignitate excidi, voluptate certe perfruar: et sit mihi mulier, cum qua peccavi, in consortio conjugali. Lex enim dicit in lib. XXVIII, tit. 4, cap. 16: Qui cum libera, quæ non quæstus gratia facit sui corporis potestatem, habet consuetudinem, ipsam non concubinam, sed uxorem habere videtur. Hoc, inquit, non est permittendum, sed eorum conjunctio est omnino separanda, et ipsi a se invicem sejungendi, quoniam leges in laicis locum habent, et hoc est Ecclesiæ utile. Si ipsi

A ἀγαθοῦ ἀπέχεσθαι· καὶ οὕτω καρπόν τινα μετανοίας ἐπιδειξαμένους, εἰς τὸν τόπον τῶν μεταλαμβανόντων τοῦ δεσποτικοῦ σώματός τε καὶ αἵματος ἀποκαθίστασθαι.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

Τοὺς δὲ ἐπὶ ἐξόδῳ μετανοοῦντας τῶν αἱρετικῶν δέχεσθαι χρή· δέχεσθαι δὲ, δηλονότι οὐκ ἀκρίτως, ἀλλὰ δοκιμάζοντας εἰ ἀληθινὴν ἐπιδείκνυνται μετάνοιαν, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς ἔχουσι μαρτυροῦντας τῇ πρὸς τὸ σωθῆναι σπουδῇ.

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν παρὼν κανὼν διορίζεται τοὺς αἱρετικοὺς ἐν τέλει γινομένους τοῦ βίου, καὶ ζητοῦντας μετάνοιαν, δέχεσθαι, ἐξεταζομένους πρότερον εἰ ἀληθῶς μετανοοῦσιν· ἤγουν εἰ ἀφίστανται τῶν οἰκείων δογμάτων, καὶ ἐπιδείκνυνται καρποὺς B μετανοίας· ἕτεροι δὲ κανόνες καὶ τοὺς ἐν ὑγείᾳ ὄντας, αἱρετικοὺς προσερχομένους, καὶ ἐξεταζομένους, ὁμοίως δέχεσθαι παρακελεύονται.

ΖΩΝΑΡ. Ἀμφέβαλλόν τινες εἰ χρὴ τοὺς αἱρετικοὺς ἐν τέλει λεγομένους τοῦ βίου καὶ ζητοῦντας μετάνοιαν δέχεσθαι. Πρὸς ὅπερ ὁ ἅγιος ἀπεκρίθη δεῖν αὐτοὺς δέχεσθαι, οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ, ἀλλὰ ἐξετάζοντας, εἰ ἀληθῶς μετανοοῦσιν· ἤγουν εἰ ἀφίστανται τῶν οἰκείων δογμάτων, καὶ ἐπιδείκνυνται καρποὺς μετανοίας.

ΑΡΙΣΤ. Αἱρετικὸς τῷ τέλει μετανοῶν δεκτέος μετ' ἐπικρίσεως.

Τὸν ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου ἐλθόντα αἱρετικὸν, καὶ μετανοοῦντα, οὐκ ἀκρίτως καὶ ἀβασανίστως δέχεσθαι χρὴ, C ἀλλὰ δοκιμάζειν τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ, εἰ ἀληθής ἐστι, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς ἔχει μαρτυροῦντας τῇ πρὸς τὸ σωθῆναι σπουδῇ· τί γάρ; Ὅτι θριαμβεύει αὐτοῦ τὴν αἵρεσιν, τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ μετὰ δακρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας ἐξαγορεύει, ἐλεημοσύνας ποιεῖ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα σωτηριώδη ἐνδείκνυται.

ΚΑΝΩΝ Ϛ'.

Τῶν κανονικῶν τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ καταλογίζεσθαι, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπᾷν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. Τοῦτο γὰρ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἀσφάλειαν λυσιτελὲς, καὶ τοῖς αἱρετικοῖς οὐ δώσει καθ' ἡμῶν λαβὴν, ὡς διὰ τὴν τοῦ ἁμαρτάνειν ἄδειαν ἐπισπωμένων πρὸς ἑαυτούς.

ΒΑΛΣ. Κανονικοὺς τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζο- D μένους φησὶν, ἤγουν κληρικοὺς, μοναχοὺς, μοναστρίας, καὶ τὰς παρθενίαν ἐπαγγειλαμένας. Εἰ γοῦν τις ἐκ τούτων πορνεύσει, οὐ παραχωρηθήσεται καὶ ἐφεξῆς ἁμαρτάνειν. Εἰκὸς γὰρ ἦν τὸν ἡμαρτηκότα κανονικὸν τῆς ἱερωσύνης ἐκπεσόντα διὰ τὴν πορνείαν λέγειν ὅτι Ἐπεὶ τῆς ἀξίας ἐκπέπτωκα, κἂν ἀπολαύσω τῆς ἡδονῆς· καὶ ἔστω μοι ἡ γυνὴ μεθ' ἧς ἥμαρτον εἰς συμβίωσιν γαμικήν. Ὅτι καὶ ὁ νόμος φησὶν ἐν βιβλίῳ κη', τίτλῳ δ', κεφαλαίῳ ιϛ'· Ὁ πρὸς τὴν ἐλευθέραν μὴ ποιησαμένην πόρνην ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος ἔχων συνήθειαν, οὐ παλλακὴν, ἀλλὰ γαμετὴν αὐτὴν ἔχειν δοκεῖ. Τοῦτο οὖν, φησὶ, παραχωρεῖσθαι οὐ χρὴ, ἀλλ' ἐκ παντὸς διασπᾶσθαι τὴν συνάφειαν αὐτῶν, καὶ χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων· ὅτι τε τὰ τοῦ νόμου εἰς λαϊκοὺς χώραν ἔχουσι, καὶ

ὅτι τῇ Ἐκκλησίᾳ λυσιτελές ἐστιν. Εἰ γὰρ αὐτοὶ τῆς ἐπιθυμίας ἀποξενωθῶσιν, οὐδὲ ἕτεροι τολμήσουσι τοιοῦτόν τι, ὡς μὴ παραχωρούμενοι ἁμαρτάνειν μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τιμῆς. Ἀλλὰ καὶ τοῖς αἱρετικοῖς οὐ δοθήσεται ἀφορμὴ καθ' ἡμῶν εἰς τὸ λέγειν ὅτι διὰ τοῦτο μετὰ τὴν πορνείαν παραχωροῦνται οἱ πορνεύοντες ἁμαρτάνειν, ἵνα καὶ οἱ ἐξ ἑτέρων θρησκειῶν διὰ τὴν ἡδονὴν τοῦ σώματος ἐπισπῶνται καὶ ἐπισύρωνται πρὸς τὰ ἡμέτερα. Καὶ τοῦτο μὲν θεματίζεται καλῶς ὅσον εἰς τοὺς κληρικούς. Εἰς δὲ τὰς μοναστρίας καὶ τὰς παρθένους, καὶ τοὺς μοναχοὺς τοὺς μὴ ἱερωμένους, ἐπεὶ ἀφαίρεσις τιμῆς οὐκ ἐπάγεται, μᾶλλον εἴποι τις δικαιολογεῖσθαι τούτους, τὰ τοῦ καταστρωθέντος ἄνωθεν νόμου καὶ εἰς ἐκτροπὴν τοῦ λόγου αὐτῶν ὁρισθῆναι τὰ τοῦ παρόντος κανόνος. Περὶ δὲ πορνείας μοναχῶν καὶ παρθένων ἀνατεθειμένων τῷ Θεῷ ἀνάγνωθι συνόδου ἕκτης κανόνα τέταρτον, τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανόνα ιη', κ', ξ', καὶ βιβλίου δ' τῶν Βασιλικῶν τίτλον α', κεφ. ε', ὅπερ κατεστρώθη εἰς λ' κεφάλαιον τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· ἀνάγνωθι καὶ κεφ. οη' τοῦ λζ' τίτλου ξ' βιβλίου.

A enim a libidine alienati fuerint, nec alii audebunt tale quid facere, ut quibus non sit peccare permissum post ecclesiasticæ dignitatis ademptionem. Sed hæreticis quoque non dabitur adversus nos ansa, ut dicant, quod propterea post fornicationem permittitur fornicatoribus peccare, ut ab aliis sectis propter corporis voluptatem ad nostra attrahantur et alliciantur. Et hæc quidem facti species recte ponitur, quod ad clericos attinet. Quod ad monachas autem, et virgines, et monachos sacris ordinibus non initiatos attinet, quoniam eis honoris ablatio non inducitur, et eos dixerit quispiam legem superius positam magis posse pro se adducere, et ad evertendam eorum rationem præsentem canonem constitui. B De monachorum autem fornicatione, et virginum Deo dedicatarum, lege syn. sextæ can. 4, sancti Basilii can. 18, 20, 60 et l. IV Basilic. tit. pr. cap. 5, quod positum est in cap. 33 noni tit. præsentis operis. Lege et cap. 78 tit. 37 lib. LX.

ΖΩΝΑΡ. Κανονικοὺς τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένους φησίν, ἤγουν κληρικούς, καὶ μοναχούς, καὶ μοναστρίας, καὶ τὰς παρθενίαν ἐπαγγειλαμένας κόρας, κατὰ τὸν ς' καὶ μδ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Εἰ γοῦν τοιοῦτός τις πορνεύσει, οὐκ ἐαθήσεται συμφθείρεσθαι τῇ μεθ' ἧς ἥμαρτεν, ὡς τάχα γάμου τῆς ἀθέσμου μίξεως λογισθείσης. Εἰκὸς γὰρ τὸν κληρικὸν τῆς ἱερωσύνης διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκπεσόντα εἰπεῖν ὅτι Ἐπεὶ τῆς ἀξίας ἤδη ἐκπέπτωκα, κἂν ἀπολαύσω τῆς ἡδονῆς· καὶ ἔστω μοι ἡ γυνὴ μεθ' ἧς ἥμαρτον εἰς συμβίωσιν γαμικήν. Τοῦτο οὖν, φησί, παραχωρεῖσθαι οὐ χρή, ἀλλ' ἐκ παντὸς διασπᾶσθαι τὴν συνάφειαν αὐτῶν, καὶ χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων τοὺς τοιούτους. Τοῦτο γὰρ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ λυσιτελές, ἀποκοπτομένων καὶ τῶν λοιπῶν μὴ τοιαῦτα τολμᾷν. Λογίζονται γὰρ ὅτι Οὐδὲν ἔσται ἡμῖν ὄφελος, κἂν ἁμάρτωμεν, μὴ παραχωρουμένοις, κἂν τῆς τιμῆς ἐκπέσωμεν, συμβιοῦν τῇ γυναικὶ ᾗ συνεφθάρημεν· καὶ οἱ αἱρετικοὶ οὐχ ἕξουσι λαβὴν καθ' ἡμῶν λέγειν ὅτι Διὰ τοῦτο παραχωροῦσι τοῖς ἁμαρτάνουσι συζῆν ταῖς γυναιξὶ μεθ' ὧν ἥμαρτον, καὶ ὡς γαμεταῖς κεχρῆσθαι αὐταῖς διδόασιν ἄδειαν αὐτοῖς· ἵνα οὕτως ἐπισπῶνταί τινας τῶν ἐξ ἑτέρας θρησκείας, ἤγουν ὑποσύρωσιν, ἐφέλκωνται, ὡς ἐῶντες ἐμμένειν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ μὴ λύοντες τοὺς ἀθέσμους γάμους, ὧν προηγήσατο πορνεία.

ZONAR. Canonicos eos, qui in canone recensentur, nominat, clericos nimirum, monachos et monachas, et virginitatem professas puellas, ut habetur sexto et quadragesimo quarto canone synodi Carthaginensis. Si quis igitur ejusmodi fornicatus fuerit, haud permittetur cum ea cum qua peccavit, corrumpi, quasi forte illicita commistio nuptiarum instar existimetur. C Probabile **58** namque est clericum, qui sacri ordinis dignitate ob admissam culpam exciderat, dixisse, Quandoquidem sacro ordine motus sum, fruar saltem voluptate, et sit mihi mulier hæc, cum qua peccavi, matrimonii societate conjuncta. Hoc ergo, inquit, permittere haud oportet, sed illorum societatem penitus dirimere, atque ab invicem ejusmodi segregare. Hoc siquidem et Ecclesiæ utile fuerit, dum alii quoque, ne ejusmodi audeant, reprimuntur. Ita namque cogitabant, Nihil nobis proderit, etiamsi peccemus, siquidem cum ea muliere, cum qua corrupti sumus, quamvis honore exciderimus, ætatem agere haud liceat: nec habebunt hæretici ansam contra nos dicendi, nos ea de causa delinquentibus per- D mittere, ut cum iis mulieribus vivant, quibuscum peccaverunt, easque uxorum loco retinendi facultatem ipsis dare, ut hac ratione aliquos ex iis, qui diversæ religioni addicti sunt, attrahant, hoc est, subducant, alliciant; quippe illis in peccato degere permittentes, nec illegitimas nuptias, quas fornicatio præcessit, solventes.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ κανονική, εἴ που καὶ ζεύγνυται, διαζεύγνυται.

Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα καὶ ἀποταξαμένη τῷ γάμῳ, καὶ τὸν ἐν ἁγιασμῷ προτιμήσασα βίον, εἰ τὰς ὁμολογίας αὐτῆς ἀθετήσασα ἡδοναῖς ἀκολάστοις ἑαυτὴν ἐκδῷ, καὶ νόμῳ δῆθεν γάμου ἀνδρὶ συναφθῇ, οὐ γάμος τοῦτο κριθήσεται, ἀλλὰ πορνεία· ἢ μᾶλλον, κατὰ τὸν ὀκτωκαιδέκατον κανόνα τούτου δὲ

ARIST. Canonica, si matrimonio juncta fuerit, disjungitur.

Quæ virginitatem professa est, et matrimonio renuntiavit, et vitam in sanctimonia actam prætulit, si professiones suas vilipendens, libidinosis se dederit voluptatibus, et matrimonii nimirum lege viro conjuncta fuerit, istud matrimonium non judicabitur, sed fornicatio: aut potius secundum

magni Basilii canonem, adulterium. Propterea itaque eorum conjunctio omni modo distrahetur.

CANON VII.

Masculorum et animalium initores, et homicidæ, et venefici, et adulteri, et idololatræ, eadem condemnatione digni habentur. Quare, quam in aliis habes formam, in iis quoque serva. Eos autem, qui triginta annos propter immunditiam pœnitentiam egerunt, quam ex ignorantia fecerunt, nos quidem nec eos esse recipiendos dubitare oportebat. Nam et ignorantia eos venia dignos facit, et spontanea confessio, et tanta temporis diuturnitas: fere enim tota hominis ætate Satanæ traditi sunt: ut discant non se turpiter gerere. Quamobrem jube eos absque dilatione suscipi, maxime si lacrymas habeant, quæ tuam clementiam moveant, et vitam misericordia dignam ostendant.

BALS. Alii sancti Patris canones sic definiunt, quomodo et quot annis puniri debeant, qui in præsenti can. comprehenduntur. Præsens autem canon, etiamsi dicit eos eadem condemnatione dignos, non tamen de pœnarum generibus intelligendus est: alio enim et alio modo puniuntur: et clarum, quod ipsorum condemnationem in formam, quæ consecuta est, distulit. Eos autem eadem condemnatione dignos esse habitos dictum est, quod omnes quatuor pœnarum locis subjiciantur, et ea in re similiter puniantur. Quoniam autem nonnulli qui incestum per ignorantiam commiserunt (hæc est enim immunditia, quæ in canone comprehenditur, et non reliqua peccata, ut quæ nec sua natura possint per ignorantiam committi), cum triginta annis pœnitentiam egissent, admitti volebant, dicit sanctus exinde eos esse recipiendos, probabiles quoque causas afferens. Debes autem idololatras hic intelligere præstigiatores; Christiani enim, qui idolis sua sponte sacrificarunt, debent tota vita pœnitentiam agere. Illi autem dicuntur traditi esse Satanæ, qui a Christianorum communione separantur. Qui tanto ergo tempore separati fuere, Satanæ veluti traditi sunt.

ZONAR. Qui masculos mutasve bestias ineunt, et **59** adulteri, quindecim annorum multa puniuntur; voluntarii autem homicidæ, et venefici, viginti. Idololatras porro non eos dicit, qui idolis

A τοῦ μεγάλου Βασιλείου, μοιχεία. Διὰ τοῦτο γοῦν παντὶ τρόπῳ καὶ διασπασθήσεται αὐτῶν ἡ συνάφεια.

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

Ἀῤῥενοφθόροι (5) καὶ ζωοφθόροι, καὶ φονεῖς, καὶ φαρμακοὶ, καὶ μοιχοὶ, καὶ εἰδωλολάτραι τῆς αὐτῆς καταδίκης εἰσὶν ἠξιωμένοι. Ὥστε ὃν ἔχεις ἐπὶ τῶν ἄλλων τύπον, καὶ ἐπὶ τούτων φύλαξον. Τοὺς δὲ ἐν τριάκοντα ἔτεσι μετανοήσαντας ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ, ἣν ἐν ἀγνοίᾳ ἔπραξαν, οὐκ ἀμφιβάλλειν ἡμᾶς προσῆκεν εἰς τὸ παραδέξασθαι. Ἥ τε γὰρ ἄγνοια συγγνώμης ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ, καὶ τὸ ἑκούσιον τῆς ἐξαγορεύσεως, καὶ ἡ παράτασις ἐν τοσούτῳ χρόνῳ γενομένη· σχεδὸν γὰρ ὅλην γενεὰν ἀνθρώπου
B παρεδόθησαν τῷ Σατανᾷ· ἵνα παιδευθῶσι μὴ ἀσχημονεῖν. Ὥστε κέλευσον αὐτοὺς ἀνυπερθέντως δεχθῆναι, μάλιστα εἰ καὶ δάκρυα ἔχουσι δυσωποῦντά σου τὴν εὐσπλαγχνίαν, καὶ βίον ἐπιδείκνυνται ἄξιον συμπαθείας.

ΒΑΛΣ. Ἕτεροι κανόνες τοῦ ἁγίου Πατρὸς διορίζονται, ὅπως καὶ ἐπὶ πόσοις ἔτεσιν ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ ἐν τῷ παρόντι κανόνι περιεχόμενοι. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν, εἰ καί φησι τούτους τῆς αὐτῆς καταδίκης ἀξιοῦσθαι, ἀλλ' οὐ πρὸς τὰ εἴδη τῶν ἐπιτιμίων ἐξεφωνήθη· ἄλλως γὰρ καὶ ἄλλως θεραπεύονται· καὶ δῆλον ὅτι καὶ τὴν καταδίκην αὐτῶν εἰς τὸν παρακολουθήσαντα τύπον ἀνήρτησε. Τὸ δὲ τῆς αὐτῆς καταδίκης τούτους ἀξιοῦσθαι ἐῤῥέθη, διὰ
C τὸ πάντας ὑποκεῖσθαι τοῖς τέταρσι τόποις τῶν ἐπιτιμίων, καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοίως κολάζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ καί τινες ἐν ἀγνοίᾳ τολμήσαντες αἱμομιξίαν, (αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἐν τῷ κανόνι περιεχομένη ἀκαθαρσία, καὶ οὐχὶ τὰ λοιπὰ ἁμαρτήματα, ὡς μηδὲ πεφυκότα κατὰ ἄγνοιαν γίνεσθαι), ἐπὶ τριάκοντα χρόνοις μετανοήσαντες, ἤθελον παραδεχθῆναι, φησὶν ὁ ἅγιος ἀπεντεῦθεν αὐτοὺς δέχεσθαι, ἐπάγων καὶ αἰτίας εὐλόγους. Εἰδωλολάτρας δὲ ὀφείλεις νοεῖν ἐνταῦθα τοὺς γόητας. Οἱ γὰρ τοῖς εἰδώλοις ἑκοντὶ θύσαντες Χριστιανοὶ διὰ βίου μετανοεῖν ὀφείλουσιν· ἐκεῖνοι δὲ λέγονται παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ, οἱ χωριζόμενοι ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν. Οἱ γοῦν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀφορισθέντες ὡσανεὶ τῷ Σατανᾷ
D παρεδόθησαν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ μὲν ἀῤῥενοφθόροι καὶ ζωοφθόροι καὶ μοιχοὶ ἐπὶ πεντεκαίδεκα χρόνους ἐπιτιμῶνται· οἱ δέ γε ἑκούσιοι φονεῖς καὶ οἱ φαρμακοὶ ἐπὶ εἰκοσαετίαν. Εἰδωλολάτρας δὲ, οὐ τοὺς εἰδώλοις θύοντας

Guill. Beveregii notæ.

(5) *Ἀῤῥενοφθόροι.* Scholium in codice Amerbachiano, Οἱ μὲν ἀῤῥενοφθόροι καὶ ζωοφθόροι καὶ μοιχοὶ τῇ πεντεκαιδεκαετίᾳ ὑποπίπτουσιν, οἱ δὲ φονεῖς καὶ φαρμακοὶ τῇ εἰκοσαετίᾳ. Εἰδωλολάτρας δὲ οἶμαι λέγειν αὐτὸν τοὺς γόητας καὶ τοὺς μάντεις, τρόπον τινὰ καὶ αὐτοῖς εἰδωλολατροῦσιν, ἐπικλήσεις χρωμένοις δαιμονίων, ἐπεὶ οἱ μὲν ἀπ' ἀρχῆς εἰδωλολάτραι, μετανοοῦντες καὶ βαπτιζόμενοι, αὐτίκα δεκτοί εἰσιν· οἱ δὲ τὸν Χριστὸν ἀβιάστως ἀρνησάμενοι καὶ εἰδωλολατρήσαντες ἐν ὅλῃ τῇ αὐτῶν ζωῇ προσκλαίειν ὀφείλουσιν· *Masculorum et animalium initores et adulteri quindecim annorum spatio substernuntur: homicidæ autem et venefici annis viginti. Idololatras autem eum dicere opinor præstigiatores et divinatores; si quidem et ipsi aliquo modo idololatræ sunt, dæmoniorum appellationibus utentes; quoniam qui ab initio idololatræ fuerunt, pœnitentia ducti et baptizati, protinus recipiendi sunt: qui autem Christum sine violentia abnegarunt, et idololatræ facti sunt, tota ipsorum vita lugere debent.*

λέγει. Ἢ γὰρ ἀρχῆθεν ἦσαν τὰ εἴδωλα σέβοντες, καὶ προσελθόντες τῇ πίστει καὶ βαπτισθέντες, εὐθὺς τοῖς πιστοῖς συναριθμοῦνται, καὶ τῶν ἁγιασμάτων μετέχουσιν· ἢ Χριστιανοὶ ὄντες, εἰδώλοις ἔθυσαν, καὶ διὰ βίου μετανοεῖν ὀφείλουσιν. Οὐ περὶ τοιούτων οὖν εἰδωλολατρῶν ἔοικε λέγειν ὁ ἅγιος, ἀλλὰ τοὺς γόητας καὶ τοὺς τὰ περίεργα ποιοῦντας εἰδωλολάτρας ἐκάλεσεν· ὡς ἐπικλήσεις δαιμόνων ποιουμένους ἐν ταῖς γοητείαις, καὶ ἐξ ἐκείνων ζητοῦντας ἐπικουρίαν, κἀντεῦθεν δοκοῦντας τιμᾷν καὶ θεραπεύειν αὐτούς. Εἰπὼν δὲ ὅτι τῆς αὐτῆς καταδίκης εἰσὶν ἠξιωμένοι, οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι ἰσαρίθμοις ἐπιτιμῶνται ἐνιαυτοῖς, ἀλλ' ὅτι πολυετεῖ ἐπιτιμίῳ ὑπόκεινται, ἕκαστοι δὲ κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. Ὅσοι δὲ ἐπὶ τριάκοντα ἔτεσι μετενόησαν ἐφ' ᾗ ἔπραξαν ἀκαθαρσίᾳ ἐν ἀγνοίᾳ (ἀγνοῶν γάρ τις τυχὸν συγγενεῖ ἐμίγη μὴ εἰδὼς τὴν συγγένειαν, ἢ γυναικί τινι, μὴ εἰδὼς ὅτι καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐχρήσατο ἐκείνῃ), τοὺς τοιούτους οὐδὲ ἀμφιβάλλειν ἐχρῆν, φησὶν, εἰς τὸ παραδέξασθαι, πολλὰ ἔχοντας δίκαια εἰς τὸ συγγνωμονηθῆναι, τὴν ἄγνοιαν, τὸ ἑκούσιον τῆς ἐξαγορεύσεως (ἀγνοούμενον γὰρ τὸ ἁμάρτημα ἑκόντες ἐξωμολογήσαντο)· καὶ τὴν τοῦ χρόνου παράτασιν. Σχεδὸν γὰρ ὅλην γενεὰν ἀνθρώπου παρεδόθησαν τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ ἀσχημονεῖν. Διὰ ταῦτα τοίνυν δεκτοὺς ἡγεῖσθαι αὐτούς.

A sacrificant. Nam vel inde ab initio idolorum cultui fuere addicti, atque ad fidem accedentes, et baptismo expiati, confestim cum fidelibus adnumerantur, sacrisque mysteriis communicant; vel cum Christiani essent, idolis immolavere, ac per integram vitam pœnitentiam agere debent. Nequaquam igitur de ejusmodi idololatris sanctus hic loqui videtur : sed præstigiatores, ac ejusmodi inanitatibus curam impendentes, idololatras nominavit : quippe qui dæmonum invocationes adhibent ad præstigias, tum ex iis auxilium petunt, ac proinde venerantium ipsos et colentium quamdam speciem præbent. Cum vero eadem condemnatione dignos habendos esse ait, non ita intelligendus est, quasi æquali annorum numero puniantur, sed quia plu- B rium annorum multæ sint obnoxii, singuli tamen juxta proprios terminos. Qui vero triginta annis ob impuritatem, quam ignorantes admiserunt, in pœnitentia versati sunt (aliquis enim forte per ignorationem cum cognata rem habuit, ignorans cognationem, aut cum alia muliere, cum patrem quoque suum illa usum fuisse ignoraret), de ejusmodi, inquit, ne dubitandum est quidem, quin admittantur, cum multas habeant excusationes, ob quas eis venia concedi possit : ignorationem nimirum, spontaneam confessionem (ignoratum namque crimen sponte confessi sunt) ac temporis diuturnitatem. Tota namque fere hominis ætate Satanæ traditi sunt, ut a turpibus abstinere discant. Ob hæc igitur facile ipsos admittendos esse arbitratur.

Οὐκ ἄκαιρον δὲ καί τι παρενεῖραι τῷ λόγῳ, καὶ C λῦσαι ἀμφιβαλλόμενον τί τισιν· ὁ μέγας Ἀπόστολος Κορινθίοις ἐπιστέλλων, καὶ περὶ τοῦ πεπορνευκότος εἰς τὴν ἰδίαν μητρυιὰν γράφων· *Παράδοτε αὐτὸν*, φησὶ, *τῷ Σατανᾷ, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ*. Τινὲς μὲν οὖν δαίμονι κάτοχον γενέσθαι τὸν πορνεύσαντα λέγουσι, τινὲς δὲ νόσου μάστιγι ἐκδοθῆναι· καίτοι ἐξ αὐτῶν τῶν πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῶν λυομένου τοῦ ἀμφιβόλου, καὶ δηλουμένου ὅτι τὸ παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ ἀφορισθῆναί ἐστι, καὶ τῆς τῶν πιστῶν μερίδος ἐκκηρυχθῆναι. Ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ, ἔνθα καὶ παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ τὸν ἁμαρτήσαντα κατεδίκασε, φησί· *Καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστὲ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐξ ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας*. Τὸ δὲ, *ἐξαρθῇ ἐξ ὑμῶν*, τί ἄλλο ἐστὶν ἢ ὅτι, ἵνα ἐκκοπῇ καὶ ἀλλοτριωθῇ ἀφ' ὑμῶν; Ἐκκόπτεται δὲ ὁ ἀφορισθεὶς καὶ μὴ τῇ τῶν πιστῶν συνενούμενος μοίρᾳ. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ Ἐπιστολῇ φησι· *Κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην*. Πῶς οὖν πρὸς τὸν δαιμονιζόμενον ἔμελλον κυρῶσαι ἀγάπην· ἢ πρὸς τὸν πάθει λέπρας, ἢ τινὶ τοιούτῳ ταλαιπωρούμενον; Ἐλεεῖσθαι γὰρ μᾶλλον ὤφειλεν ὁ οὕτω πάσχων, οὐχὶ μισεῖσθαι. Ἀλλὰ τοῦτο ἔλεγε πάντως, ὅτι Ὃν ἀπεστράφητε διὰ τὸ ἁμάρτημα, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἠλλοτριώσατε, δέξασθε πάλιν, ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ. Καὶ ἑρμηνεύει, ὡς γοῦν εἴρηται, αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ Ἀπόστολος, καὶ σαφηνίζει. Εἰ δέ τις φιλονεικότερον ἀνθίσταται, πεισάτω τοῦτον ὁ σοφὸς οὗτος καὶ μέγας

Non alienum autem erit quiddam etiam hic interserere orationi, ac certam quorumdam quæstionem solvere : magnus Apostolus ad Corinthios scribens, et de eo, qui cum noverca fornicatus fuerat disserens : *Tradite*, inquit, *ipsum Satanæ, ut spiritus salvus fiat* [1]. Quidam igitur dæmonis potestati obnoxium fornicarium factum fuisse dicunt; quidam vero morbi flagello traditum. Cæterum ex ipsismet ad Corinthios Epistolis solvitur dubitatio, et declaratur, quod tradi Satanæ, est segregari et a cœtu fidelium abdicari. In priori namque ubi etiam eum qui deliquerat Satanæ tradendum adjudicavit, *Et vos*, inquit, *inflati estis, et non magis luctum habuistis, ut tollatur ex vobis, qui hoc opus fecit* [2]. Illud nempe, *tollatur*, quid aliud D significat, quam ut excidatur, alienusque habeatur a vobis? Exciditur vero quicunque segregatur, nec in numero fidelium recensetur. In secunda vero Epistola hæc habet, *Conservate erga ipsum charitatem* [3]. Qui igitur charitatem erga vexatum a dæmone conservaturi fuissent : vel erga illum qui lepra, vel ejusmodi alio morbo premeretur? Etenim misereri potius sic affecti, quam illum odisse par est. Sed hoc plane significavit, ut quem scilicet aversati estis ob noxam, et extra Ecclesiam ejecistis, admittatis iterum, ne a nimio dolore absorbeatur. Ergo, ut dictum est, ipse se Apostolus explicat, ac declarat. Quod si quis contentiosius repugnet, flecti se patiatur ab hoc sapienti et magno Patre,

[1] I Cor. v, 5. [2] Ibid. 2. [3] II Cor. II, 8.

animadvertens quomodo hic verbis illis, Satanæ traditus est, usus fuerit : segregationem ac relegationem a cœtu fidelium Satanæ traditionem nominans. Qui enim a fidelium consortio exclusus est, non amplius **60** sancti Spiritus gratiam penes seipsum habet, verum illa spoliatus est. Qui vero ab hac gratia excidit, Satanæ traditur. Ubi namque illum divina gratia nudatum inimicus offenderit, ipsum invadit, eique deinceps dominatur. Quod eodem etiam modo Joannes Chrysostomus, in commentariis in Epistolam ad Timotheum, interpretatus est.

ARIST. Masculorum, animaliumque corruptores, et mœchos post annos quindecim ; homicidæ, venefici, ac idololatræ post viginti, juxta antiquam formam suscipientur. *Perspicuus.*

CANON VIII.

Qui ob iracundiam securi adversus uxorem suam usus est, est homicida. Recte autem me admonuisti, et uti tuam sapientiam decuit, ut fusius de his dicerem, propterea quod multa in voluntariis et involuntariis discrimina. Est enim involuntarium omnino, et longe a consilio ejus qui incepit, remotum, dum lapis jacitur in canem aut arborem, hominem attingere. Propositum enim fuit bestiam propulsare aut fructum excutere : sed ictum fortuito subiit qui transiens occurrit, quare hoc involuntarium est. Et illud quoque involuntarium est, si quis volens aliquem castigare, loro vel virga non dura eum percutiat, moriatur autem qui peccussus est. Propositum enim hic consideratur, quia peccantem corrigere voluit, non interimere. Recensetur et illud inter involuntaria, cum quis in pugna aliquem ligno vel manu repellens, non parce in præcipuas partes ictum torquet, ut eum lædat, non ut omnino interficiat. Sed hoc quidem accedit ad voluntarium. Qui enim ejusmodi ins rumento ad se defendendum usus est, vel qui non parce ictum inflixit, liquet eum ideo homini non pepercisse, quod ira victus fuerit. Sic et qui gravi ligno, et qui lapide majore, quam pro viribus humanis, usus est, in involuntariis numeratur, ut qui aliud voluerit, aliud fecerit. Nam præ ira ictum talem intulit, ut etiam percussum interficeret; quamquam forte in animo habebat eum conterere, non autem omnino interimere. Qui autem ense vel quavis re simili usus est, nullam habet excusationem : et maxime, qui securim jaculatus est. Manifestum est enim illum manu non percussisse, ita ut ictum ad arbitrium moderari posset : sed jaculatus est, ita ut et gravitate ferri et acie et motu e longinquo, ictus necessario lethalis fieret. Rursus autem omnino est voluntarium, ac nullam habens dubitationem, quod fit a latronibus, et in bellicis incursionibus. Hi enim propter pecunias interimunt, caventes ne convincantur : et qui in bellis ad cædem feruntur, his nec terrere, nec castigare, sed adversarios interficere aperte propositum est. Atque etiamsi quis propter aliquam aliam causam curiosum pharmacum miscuerit, et inter-

A Πατὴρ προσσχόντα, ὅπως ἐχρήσατο ἐνταῦθα τῷ, Παρεδόθη τῷ Σατανᾷ, τὸν ἀφορισμὸν καὶ τὴν ἔκπτωσιν τῆς κατὰ τῶν πιστῶν ξυναυλίας παράδοσιν πρὸς τὸν Σατανᾶν ὀνομάσας. Ὁ γὰρ ἐκκοπεὶς τῆς μοίρας τῶν πιστῶν οὐκέτι τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν ἔχει παρ' ἑαυτῷ, ἀλλ' ἀπογυμνοῦται ταύτης· ἐκπεπτωκὼς παραδίδοται τῷ Σατανᾷ. Γυμνὸν γὰρ τῆς θείας χάριτος αὐτὸν εὑρὼν ὁ ἐχθρὸς, παραλαμβάνει αὐτὸν, καὶ κυριεύει λοιπὸν αὐτοῦ. Καὶ ὁ χρυσοῦς δὲ τὴν γλῶτταν Ἰωάννης, ἐξηγούμενος τὴν πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολὴν, οὕτως ἡρμήνευσε τοῦτο.

ΑΡΙΣΤ. Ἀῤῥενοφθόρους, καὶ ζωοφθόρους, καὶ μοιχοὺς, πεντεκαιδεκαετία· καὶ φονεῖ, καὶ φαρμακοὺς, καὶ εἰδωλολάτρας, εἰκοσαετία, κατὰ τὸν πάλαι τύπον, εἰσδέξεται. *Σαφής.*

B

ΚΑΝΩΝ Η'.

Ὁ ἀξίνῃ παρὰ τὸν θυμὸν κατὰ τῆς ἑαυτοῦ γαμετῆς χρησάμενος φονεύς ἐστι. Καλῶς δέ με ὑπέμνησας καὶ ἀξίως τῆς σεαυτοῦ συνέσεως εἰπεῖν περὶ τούτων πλατύτερον· διότι πολλαὶ ἐν τοῖς ἑκουσίοις καὶ ἀκουσίοις διαφοραί. Ἀκούσιον μὲν γάρ B ἐστι παντελῶς καὶ πόῤῥω τοῦ κατάρξαντος τὸ, ἀκοντίσαντα λίθον ἐπὶ κύνα ἢ δένδρον, ἀνθρώπου τυχεῖν. Ἡ μὲν γὰρ ὁρμὴ ἦν τὸ θηρίον ἀμύνασθαι, ἢ τὸν καρπὸν κατασεῖσαι· ὑπέδη δὲ αὐτομάτως τῇ πληγῇ κατὰ πάροδον ὁ παραπεσών· ὥστε τὸ τοιοῦτον ἀκούσιον. Ἀκούσιον μέντοι καὶ εἴ τις βουλόμενος ἐπιστρέψαι τινὰ, ἱμάντι ἢ ῥάβδῳ μὴ σκληρᾷ τύπτοι, ἀποθάνῃ δὲ ὁ τυπτόμενος. Ἡ γὰρ πρόθεσις ἐνταῦθα σκοπεῖται, ὅτι βελτιῶσαι ἠβούλετο τὸν ἁμαρτάνοντα, οὐκ ἀνελεῖν. Ἐν τοῖς ἀκουσίοις ἐστὶ κἀκεῖνο τὸ, ἀμυνόμενόν τινα ἐν μάχῃ ξύλῳ ἢ χειρὶ, ἀφειδῶς ἐπὶ τὰ καίρια τὴν πληγὴν ἐνεγκεῖν, ὥστε κακῶσαι αὐτὸν, οὐχ ὥστε παντελῶς ἀνελεῖν. Ἀλλὰ τοῦτο ἤδη προσεγγίζει τῷ ἑκουσίῳ. Ὁ γὰρ τοσούτῳ χρησάμενος ὀργάνῳ πρὸς ἄμυναν, ἢ ὁ μὴ πεφεισμένως τὴν πληγὴν C ἐπαγαγὼν, δῆλός ἐστι, διὰ τὸ κεκρατῆσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀφειδῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁμοίως καὶ ὁ ξύλῳ βαρεῖ, καὶ ὁ λίθῳ μείζονι τῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρωπίνης χρησάμενος, τοῖς ἀκουσίοις ἐναριθμεῖται, ἄλλο μέν τι προελόμενος, ἄλλο δέ τι ποιήσας. Ὑπὸ γὰρ τοῦ θυμοῦ τοιαύτην ἤνεγκε τὴν πληγὴν, ὥστε ἀνελεῖν τὸν πληγέντα· καίτοι ἡ σπουδὴ ἦν αὐτῷ συντρίψαι τυχὸν, οὐχὶ δὲ καὶ παντελῶς θανατῶσαι. Ὁ μέντοι ξίφει χρησάμενος, ἢ ᾡτινιοῦν τοιούτῳ, οὐδεμίαν ἔχει παραίτησιν· καὶ μάλιστα ὁ τὴν ἀξίνην ἀκοντίσας. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἀπὸ χειρὸς φαίνεται πλήξας, ὥστε τὸ μέτρον τῆς πληγῆς ἐπ' αὐτῷ εἶναι, ἀλλ' ἠκόντισεν, ὥστε καὶ τῷ βάρει τοῦ σιδήρου, καὶ τῇ ἀκμῇ, καὶ τῇ διὰ πλείστου φορᾷ, ὀλεθρίαν ἀναγκαίως τὴν πληγὴν γενέσθαι. D Ἑκούσιον δὲ πάλιν παντελῶς, καὶ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχον, οἷόν ἐστι τὸ τῶν λῃστῶν καὶ τὸ τῶν πολεμικῶν ἐφόδων. Οὗτοι μὲν γὰρ διὰ χρήματα ἀναιροῦσι, τὸν ἔλεγχον ἀποφεύγοντες· οἵ τε ἐν τοῖς πολέμοις ἐπὶ φόνους ἐρχονται, οὔτε φοβῆσαι, οὔτε σωφρονίσαι, ἀλλ' ἀνελεῖν τοὺς ἐναντιουμένους ἐκ τοῦ φανεροῦ προαιρούμενοι. Καὶ μέντοι, κἂν δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν περίεργον φάρμακόν τις ἐγκεράσῃ, ἀνέλῃ δὲ, ἑκούσιον

τιθέμεθα τὸ τοιοῦτον· οἷον ποιοῦσιν αἱ γυναῖκες πολλάκις, ἐπαοιδαῖς τισι καὶ καταδέσμοις πρὸς τὸ ἑαυτῶν φίλτρον ἐπάγεσθαί τινας πειρώμεναι, καὶ προσδιδοῦσαι αὐτοῖς φάρμακα, σκότωσιν ἐμποιοῦντα ταῖς διανοίαις. Αἱ τοιαῦται τοίνυν ἀνελοῦσαι, εἰ καὶ ἄλλο προελόμεναι, ἄλλο ἐποίησαν, ὅμως διὰ τὸ περίεργον καὶ ἀπηγορευμένον τῆς ἐπιτηδεύσεως ἐν τοῖς ἑκουσίως φονεύουσι καταλογίζονται. Καὶ αἱ τοίνυν τὰ ἀμβλωθρίδια διδοῦσαι φάρμακα φονεύτριαί εἰσι καὶ αὗται, καὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια. Ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.

ΒΑΛΣ. Ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος ἐὰν ἔστι φονεὺς ὁ ἀξίνην ἀκοντίσας κατὰ τῆς οἰκείας γαμετῆς, καὶ πλήξας ταύτην, ἀπεφήνατο ἑκούσιον εἶναι φονέα αὐτόν. Εἶτα ποιεῖται διαίρεσιν τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων φόνων· καὶ τὸν μὲν ἐπὶ θηρίον ἢ δένδρον ῥίψαντα λίθον, πλήξαντα δὲ τυχὸν ἄνθρωπον παριόντα ἐκεῖ, καὶ τὸν λώρῳ ἢ ἐλαφρᾷ ῥάβδῳ πλήξαντά τινα διὰ παίδευσιν, ἐὰν ὁ πληγεὶς ἀποθάνῃ, ἀκούσιον φονέα καλεῖ· τὸν δὲ ἐν φιλονεικίᾳ πλήξαντά τινα, μετὰ στιβαρᾶς ῥάβδου ἢ τῇ χειρὶ ἀφειδῶς κατὰ τούτου χρησάμενον, κἂν μὴ ἀνελεῖν ἤθελε τὸν πληγέντα, ἀλλὰ κακῶσαι καὶ ἀμύνασθαι, ἐγγίζειν τῷ ἑκουσίως φονεύοντι λέγει, τοῦ πληγέντος ἀποθανόντος. Καὶ τὸν ξύλῳ δὲ βαρεῖ καὶ λίθῳ μεγάλῳ χρησάμενον κατά τινος, καὶ ἀνελόντα, μὴ ἔχοντα δὲ πρόθεσιν φόνου, ἀκούσιον φονέα ὁρίζεται. Τὸν δὲ ξίφει χρησάμενον οἱῳδήτινι, κατὰ τοὺς πολεμίους καὶ τοὺς λῃστάς, ἑκούσιον φονευτὴν ἀποφαίνεται· ὥσπερ καὶ τοὺς φάρμακα περίεργα διδόντας, καὶ ἀμβλωθρίδια ποιοῦντας. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸ κϛ' κεφάλαιον τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα χάριν τῶν φονευτῶν. Ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ τὸν δεύτερον κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου. Ἐπεὶ δὲ περὶ φονευτῶν καὶ φαρμακῶν οὐκ ὀλίγα διαλαμβάνει ὁ λθ' τίτλος τοῦ ξ' βιβλίου, ἀνάγνωθι καὶ τοῦτον. Τοῦ δὲ δευτέρου θέματος τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου διαλαμβάνοντος ταῦτα ῥητῶς· Ὁ σκοπὸν ἐσχηκὼς τοῦ φονεῦσαι, κἂν μὴ φονεύσῃ, ἀλλὰ τραυματίσῃ, φονεύς ἐστι· καὶ ὁ μὴ θελήσας φονεῦσαι, ἐὰν φονεύσῃ, οὐκ ἔστι φονεύς· ἡ δὲ διάθεσις ἐκ τοῦ πλήξαντος ὀργάνου ἐλέγχεται· εἴποι τις ἐναντιοῦσθαι τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ τὸν παρόντα κανόνα, διοριζόμενον ἀκουσίου φόνου ἐγκλήματι ὑποκεῖσθαι τὸν ἀκοντίσαντα λίθον ἐπὶ κύνα ἢ δένδρον, καὶ τυχαίως ἀνελόντα ἄνθρωπον. Φαμὲν οὖν ὡς ὁ ῥηθεὶς νόμος, περὶ ἑκουσίου φονευτοῦ διδάσκων, τὸν μὴ ἐκ προαιρέσεως φονεύσαντα οὐκ ὀνομάζει ἑκούσιον φονέα· ἀκούσιος δὲ ὁ τοιοῦτος φονεύς ἐστι, καθὼς καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται, καὶ τιμωρεῖται κατὰ τὸ προτελευτον θέμα τοῦ ιϛ' κεφαλ. τοῦ να' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, καὶ κατὰ τὸ ε' κεφάλ. τοῦ λθ' τίτλου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, διοριζόμενον καὶ τὸν ἀπὸ τρυφῆς φονεύσαντα ἐπὶ πενταετίαν ἐξορίζεσθαι. Οὕτω συμβάσον τὸ νομικὸν κεφάλ. καὶ τὸν κανόνα. Καὶ σημείωσαι ἀπὸ τοῦ κανόνος καὶ τοῦ νόμου ὅτι ὁ μὲν ἀκούσιος φονευτὴς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, ἤτοι τοῦ φόνου, καταδικάζεται, ὁ δὲ ἑκούσιος ἀπὸ μόνης

fecerit, id pro voluntario ducimus; ut sæpe faciunt mulieres, quæ quibusdam incantationibus et amuletis ad sui amorem aliquos attrahere conantur, dantque eis pharmaca mentibus tenebras offundentia. Hæ ergo, si interfecerint, etiamsi aliud volentes, aliud fecerint, tamen propter curiosum et prohibitum opus inter voluntarios homicidas reputantur. Itaque et quæ præbent pharmaca abortum cientia, sunt et ipsæ homicidæ, sicut et quæ venena fetum necantia accipiunt. Hæc quidem huc usque.

BALS. Interrogatus sanctus, an sit homicida, qui securim jaculatus in propriam uxorem, eam percussit, pronuntiavit eum esse voluntarium homicidam. Deinde facit differentiam voluntariarum et involuntariarum cædium : et eum qui lapidem in bestiam vel arborem jaculatus est, transeuntem autem illac hominem forte percussit, eumque qui loro vel levi virga aliquem docendi eum gratia percussit, si percussus mortuus fuerit, homicidam involuntarium appellat : cum autem, qui in contentione aliquem virga duriore percusserit, vel in eo percutiendo manui non pepercerit, etiamsi eum, qui percussus est, interficere noluerit, sed vel tantum lædere, vel propulsare, dicit, ad eum, qui cædem fecit voluntariam, proxime accedere, eo qui percussus est mortuo. Eum **61** quoque qui ligno gravi et magno lapide usus adversus aliquem, eum interfecerit, cum nollet interficere, involuntarium homicidam definit. Eum autem, qui quovis ense bellum gerentium et latronum more usus est, voluntarium homicidam pronuntiat : sicut et eos, qui curiosa dant medicamenta, et abortum cientia faciunt. Atque hæc quidem canon. Tu autem lege vicesimum sextum cap. tit. 9 præsentis operis, et quæ in eo scripta sunt de homicidis. Similiter lege et canonem 2 hujus sancti. Quia autem de homicidis et veneficis non pauca tractat tit. 59, lib. LX. eum quoque lege : cum vero thema 2 ejusdem tit. et lib. hæc expresse dicit, Qui interficere constituerat, etsi non interfecerit, sed vulneraverit, est homicida : et qui noluit interficere, etiamsi interfecerit, non est homicida. Affectio autem, ex instrumento quo percussit, probatur : dixerit quispiam, ei capiti adversari præsentem canonem, decernentem involuntariæ cædis crimini subjici eum, qui lapidem in canem vel arborem jaculatus fuerit, et hominem forte occiderit. Dicimus ergo, quod dicta lex quæ de cæde voluntaria docet, eum, qui non data opera interfecit, non nominat voluntarium homicidam. Est autem hic involuntarius homicida, sicut præsens quoque canon decernit, et punitur secundum thema antepenultimum cap. 16 tit. 51 lib. 60 et secundum cap. 5 tit. 39 ejusdem lib. definiens, eum etiam, qui per delicias et ludum interfecit, in quinquennium exterminandum. Ita caput legis et canonem concilia. Et nota ex canone et lege, quod involuntarius quidem homicida ex eventu seu cæde condemnatur : voluntarius autem, ex solo propo-

sito : etsi enim non interfecerit, ut homicida punitur propter solum propositum. Nam et cap. 12 dicti tit. 30 dicit, Nihil refert, an occidas, an mortis causam præbeas. Voluntariorum autem homicidarum pœna ostenditur in penultimo themate cap. 3, tit. 36, quod dicit, Pœna adversus homicidas, in iis quidem, qui sunt honestæ existimationis, est relegatio et perfecta publicatio : in vilibus autem et abjectis, ensi et bestiis objici. De voluntariis autem homicidis, mense Aprili ind. xv, a religioso, potentissimo et sancto imperatore nostro Domino Emanuele Comneno, novella edita est, quam et manda memoriæ, quæ post prooemium sic dicit : Jubet ergo omnibus qui sunt in regionibus judicibus, et militaribus quæ sunt in eis copiis, et earum ducibus, ubi fuerit cædes voluntaria, et tale quidpiam ausus fuerit aliquis, ut omnes statim excitentur ad apprehendendum homicidam, et eum vinctum mittant ad imperatoriam circumspectionem : vel, si ea absit, ad magnæ urbis a Deo custoditæ præfectum, ut in custodiam publicam introducatur, et tam in corpore quam in bonis secundum legum et novellarum constitutionum potestatem puniatur, et alia supplicia subeat : scientibus his omnibus, quod si probatum fuerit potuisse quempiam homicidam apprehendere, et id non fecerit, eum non secus condemnandum, quam si imperatori insidiatus fuerit : sin autem latuerit fortasse quispiam, et ad sanctissimam Dei Magnam ecclesiam confugerit, postquam pœnæ ecclesiasticæ adversus eum processerint, ex legali observatione, eo quidem præsente qui reginæ urbium imperium obtinet, ab eo mittetur in regionem, quam censuerit, ut totum vitæ suæ tempus illic transigat, nec illinc effugiat, ut recurrat in eum locum, in quo exsecrandum homicidii facinus admisit. Absente autem forte imperatore, a præfecto, ut dictum est, in aliquam remotiorem regionem exterminabitur, et illic vitæ suæ tempus peraget. Sin autem non solum voluntarie, sed etiam præmeditato captoque consilio cædem perpetraverit, non cogetur ex prædicta regia constitutione tonderi. Si enim eum, qui sua sponte ad tonsuram accedit, non ad eam statim admittit canonica subtilitas, sed ei sufficiente tempore attributo, et per ipsum mentis ejus firmitate, vel infirmitate examinata, **62** si quidem hominem invenerit in primo proposito perseverantem, et monastico instituto, et corporis mortificatione se impigre præparantem, ex eo tempore boni quoque operis ei affert complementum, eo in monasticam institutionem statumque suscepto : quomodo non fuerit a ratione alienum, et legibus spiritualibus absonum, aliquem coacte tondere, eumque homicidam, quem Deus eo usque reliquit, ut etiam manus fraterno sanguine pollueret? Timendum est enim ne invitus vitam angelicam ingressus, eaque vi suscepta, venerando habitu in ludibrium utatur. Qui enim homines leviores in dementiam inciderunt, ii pessimas et perversissimas actiones suapte natura aggrediuntur : loco ergo

A προθέσεως. Κἂν γὰρ μὴ φονεύσῃ, τιμωρεῖται ὡς φονεὺς διὰ μόνην τὴν πρόθεσιν. Ὅτι καὶ τὸ ιβ' κεφάλ. τοῦ ῥηθέντος λς' τίτλου φησίν· Οὐδὲν διαφέρει τὸ φονεῦσαι καὶ τὸ παρασχεῖν αἰτίαν φόνου. Ἡ μέντοι ποινὴ τῶν ἑκουσίων φονέων δηλοῦται ἀπὸ τοῦ προτελεύτου θέματος τοῦ γ' κεφαλ. τοῦ λς' τίτλου λέγοντος· Ἡ ποινὴ ἡ κατὰ ἀνδροφόνων ἐπὶ μὲν τῶν ἐντίμων περιορισμός ἐστι καὶ τελεία δήμευσις, ἐπὶ δὲ τῶν εὐτελῶν ξίφει καὶ θηρίοις ὑποβληθῆναι. Περὶ δὲ φονέων ἑκουσίων ἐξεφωνήθη Νεαρὰ κατὰ τὸν Ἀπρίλλιον μῆνα τῆς ιε' ἰνδικτιῶνος τοῦ θεοσέπτου, κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ἔχε καὶ ταύτην ἐπὶ μνήμης οὕτω καὶ μετὰ τὸ προοίμιον διαλαμβάνουσαν· Παρακελεύεται οὖν ἅπασι τοῖς ἐν θέμασι διαιτηταῖς, καὶ ταῖς ἐν αὐτοῖς οὔσαις στρατιωτικαῖς δυνάμεσι, καὶ τοῖς τούτων στρατηγοῖς, ἔνθαπερ ἂν ἑκούσιος φόνος γένηται, καὶ τολμηθῇ τοιοῦτόν τι παρά τινος, αὐτίκα πάντας διεγείρεσθαι εἰς τὴν τοῦ φονέως κατάσχεσιν, καὶ δέσμιον αὐτὸν ἀποστέλλειν πρὸς τὴν βασίλειον περιωπήν, ἢ ταύτης ἀποδημούσης, πρὸς τὸν ἔπαρχον τῆς θεοφυλάκτου μεγαλοπόλεως, ὥστε εἰς δημοσίαν φυλακὴν εἰσάγεσθαι, καὶ τὰς σωματικὰς καὶ οὐσιακὰς κατά τε νόμους καὶ τὴν τῶν νεαρῶν θεσπισμάτων δύναμιν, καὶ ἑτέρας ὑποτεθῆναι κολάσεις· εἰδότων τούτων ἁπάντων ὡς, εἴ τις φωραθείη δυνάμενος κατασχεῖν τὸν φονέα, καὶ μὴ τοῦτο ποιήσας, οὕτω μέλλειν κατακριθῆναι ὡς κατὰ βασιλέως βουλευσάμενος. Εἰ δ' ἴσως διαλάθοι τι καὶ προσφύγῃ τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, μετὰ τὸ προβῆναι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐπ' αὐτῷ ἐπιτίμια κατὰ τὴν νομικὴν παρατήρησιν, ἐνδημοῦντος μὲν τοῦ κρατοῦντος τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων, παρ' αὐτοῦ ἀποσταλήσεται εἰς τὸ θέμα, ὁποῖον ἂν ἐπικρίνῃ· ὥστε τὸν χρόνον τῆς ὅλης αὐτοῦ ζωῆς ἐκεῖσε διαβιβάζειν, καὶ μὴ ἐκεῖθεν ἀποδιδράσκειν, ὥστε ἐπανατρέχειν, ἔνθα τὸ τοῦ φόνου μῦσος εἰργάσατο. Ἀποδημοῦντος δὲ ἴσως τοῦ βασιλέως, παρὰ τοῦ ἐπάρχου, ὡς εἴρηται, εἴς τινα τῶν ποῤῥωτέρω χωρῶν ἐξορισθήσεται, καὶ τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ἐκεῖσε διανύσει. Ἂν δέ γε μὴ μόνον ἑκουσίως, ἀλλὰ καὶ ἐκ μελέτης, τὸν φόνον ἐργάσοιτο, οὐκ ἀναγκασθήσεται κατὰ τὴν προῤῥηθεῖσαν βασιλικὴν διάταξιν ἀποκαρῆναι. Εἰ γὰρ τὸν ἑκουσίως τῇ ἀποκάρσει προστρέχοντα οὐκ ἀπεντεῦθεν ἡ κανονικὴ ἀκρίβεια εἰς αὐτὴν παραδέχεται, ἀλλὰ καιρὸν αὐτῷ τὸν ἀρκοῦντα ἐπιμετρήσασα, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ τῆς γνώμης ἐκείνου βέβαιον εἴτε καὶ ἀπαγὲς βασανίσασα, εἴπερ εὑρήσει τὸν ἄνθρωπον τῇ ἐξ ἀρχῆς προθέσει στοιχοῦντα, καὶ τῷ μοναχικῷ πολιτεύματι καὶ τῇ νεκρώσει τοῦ σώματος ἀόκνως ἑαυτὸν παρασκευάζοντα, ἔκτοτε καὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου αὐτῷ προσεπιφέρει συμπλήρωσιν, εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν τε παραδεξαμένη καὶ κατάστασιν· πῶς οὐκ ἂν εἴη ἄλογον, καὶ τοῖς πνευματικοῖς νόμοις ἀπᾷδον, ἀναγκαστικῶς ἀποκείρεσθαί τινα, καὶ ταῦτα φονέα, ὃν μέχρι τοσούτου Θεὸς ἐγκατέλιπεν, ὥστε καὶ ἀδελφικῷ χρανθῆναι τὰς χεῖρας αἵματι; Δέος γὰρ μήπως ἀκουσίῳ προαιρέσει τὸν

ἀγγελικὸν βίον ὑπελθών, καὶ βίᾳ τοῦτον καταδεξάμενος, εἰς ἐμπαιγμὸν τῷ φρικώδει χρήσεται σχήματι. Πεφύκασι γὰρ οἱ τῶν ἀνθρώπων κουφότεροι, εἰς ἀπόνοιαν ἐμπεσόντες, καὶ ταῖς χειρίσταις καὶ παραβολωτέραις ἐπιτολμᾷν πράξεσιν. Ἀντὶ τοίνυν τῆς ἀποκάρσεως νομοθετεῖ ἡ βασιλεία μου τὸν πεπλημμεληκότα φόνον μεμελετημένον ἑκούσιον ἐν φυλακῇ δι' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ διάγειν, καὶ μηδέποτε ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθαι, μηδ' ἀπὸ βασιλικῆς ἴσως προστάξεως, κατὰ λήθην ποριζομένης. Ἐπὶ δὲ ταῖς περιουσίαις αὐτῶν γίνεσθαι καθὼς ὁ προμνημονευθεὶς βασιλεὺς διετάξατο. Ἐπεὶ δὲ οἱ πλείους τῶν φονέων ἐκ μελέτης καὶ διασκέψεως τοὺς φόνους κατεργαζόμενοι, ἔπειτα τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ προσελθόντες, οὐχ ὡς γέγονε παρ' αὐτῶν ὁ φόνος, ἀλλὰ πρὸς τὸ οἰκεῖον συμφέρον ποιοῦνται τὴν ἐξομολόγησιν, τὴν ἀλήθειαν παρακρύπτοντες, παρακελεύεται ἡ βασιλεία μου γραφὴν γίνεσθαι τοῦ κατὰ καιροὺς ἁγιωτάτου πατριάρχου μετ' ἐπιτιμίου πρὸς τὸν κατὰ χώραν ἀρχιερέα καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν κλῆρον, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν τοῦ Θέματος διαιτητήν, καὶ καθὼς μάθοι γενέσθαι τὸν φόνον ἀπὸ τῆς ἐκείνων ἀντιγραφῆς, οὕτω ποιεῖν καὶ τὴν ἐπεξέλευσιν· καὶ μὴ τὸν ἐκ μελέτης φονεύοντα, διὰ τὴν ψευδῆ ἐξαγορείαν, τὰς τοῦ κατὰ τύχην καὶ ἀπροόπτως τῷ τοιούτῳ περιπεσόντος ἐγκλήματι δέχεσθαι ποινὰς καὶ τὰ ἐπιτίμια. Εἴ τις μέντοι τῶν φονέων, τῇ ἁγιωτάτῃ Μεγάλῃ προσφυγὼν Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἢ τῇ ἀειφυγίᾳ κατακριθεὶς, ἢ δέσμιος εἶναι, καὶ ἐν φυλακῇ ἐγκεκλεῖσθαι παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν, εὑρεθῇ ἄνετος ἐμπεριπατῶν ἔνθα τὸν φόνον εἰργάσατο, δέσμιος παρὰ τοῦ κατὰ χώραν πράκτορος ἀποσταλήσεται εἰς τὴν βασιλείαν μου· καὶ ὅσα δὲ τότε παρευρεθῶσιν αὐτοῦ πράγματα, εἰς κέρδος ἔσται τῷ πράκτορι, καὶ τῷ τὸν φονέα καταμηνύσαντι, ἐπίσης παρ' αὐτῶν μεριζόμενα· μελήσει δὲ πάντως καὶ τοῖς ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῶν τοιούτων διαιτηταῖς μετὰ προσηκούσης κανονικῆς αὐστηρίας τὰ φονικὰ κολάζειν ἐγκλήματα, καὶ μὴ τοὺς χρόνους, ὡς ἔτυχε, συντέμνειν, καὶ μηδὲ ἐφ' οἷς οὐ χρὴ πλέον τοῦ εἰκότος φιλανθρωπεύεσθαι. Ἴσα μέντοι τοῦ παρόντος διατάγματος τῆς βασιλείας μου ὑπογραφέντα παρὰ τῶν προϊσταμένων τῶν δικαστηρίων ἀποσταλέντα ταῖς κατὰ χώραν ἐκκλησίαις ἀποτεθήσεται· ὥστε πάντας εἴδησιν ἔχειν τῶν διωρισμένων, ὡς ἂν ποιῶσι κατὰ τὴν τούτων περίληψιν. Εἴπερ μέντοι ὁ τὸν μεμελετημένον φόνον ἐργασάμενος ἑκουσίως ἕλοιτο τὴν ἀπόκαρσιν, οὐκ ἀδοκιμάστως τοῖς μοναχοῖς ἐγκαταλεγήσεται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ ἐξετάσεως τὸν ἀρκοῦντα χρόνον κατὰ τὰς κανονικὰς διατάξεις βασανιζόμενος. Τῷ μέντοι μοναστηρίῳ καὶ ἄκων προσμένειν ἀναγκασθήσεται παρ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον, μηδέποτε τούτου ἐξέρχεσθαι συγχωρούμενος. Πάντως δὲ τὸ μοναστήριον ἐν ἑτέρᾳ ἔσται ἐπαρχίᾳ, καὶ οὐκ ἐν ἐκείνῃ τῇ γῇ, ἡ τὸ τοῦ θανόντος αἷμα χανοῦσα κακῶς ὑπεδέξατο.

A tonsuræ statuit mea imperialis majestas, ut qui voluntariam cædem capto consilio perpetraverit, in custodia toto vitæ suæ tempore degat: et nec illinc quidem unquam educatur nec jussu forte imperatorio per oblivionem exhibito. De eorum autem facultatibus fiat, sicut jussit imperator memoratus. Quia autem plures homicidæ, qui cædem meditato et consilio capto perpetrant, ad sanctissimam Dei Magnam Ecclesiam postea accedentes, non ut facta est a se, sed ut ad suam facit utilitatem, veritatem celantes, cædem confitentur; jubet mea imperialis sublimitas, ut a sanctissimo pro tempore patriarcha ad regionis antistitem, et, qui ei subest, clerum, quinetiam ad regionis judicem cum pœnæ comminatione scribatur. Et quemad- B modum factam esse cædem ex illorum rescripto intellexerit, ita eam quoque ulciscatur: et non eum, qui capto consilio cædem facit, propter falsam suam confessionem, easdem pœnas eademque supplicia, quæ fortuito et improviso in tale aliquod crimen incidens, subeat. Si quis autem homicida, qui ad sanctissimam Magnam Ecclesiam confugerat et vel perpetuo exsilio condemnatus, vel in vinculis et in perpetua esse custodia toto vitæ suæ tempore jussus erat, solutus, inventus fuerit in loco, ubi cædem perpetravit, ambulare, vinctus ab exactore, qui est in regione, ad meam imperialem sublimitatem mittetur, et quæcunque quidem res tunc ei inventæ fuerint, exactori in lucrum cedent, et ei qui homicidam indicavit ex æquo inter eos divisæ. C Omnino autem curæ erit iis, qui sunt in sanctissima Magna Ecclesia, illorum judicibus, ut cum conveniente canonica severitate crimina cædis puniant, et tempora non temere contrahant, nec plusquam par sit, in iis quæ non decet, se lenes et clementes præstent. Imperialis autem meæ constitutionis exempla, ab iis qui præsunt judiciis descripta, missa ad ecclesias quæ sunt in regione ibi reponentur; ut eorum quæ sunt constituta, omnes scientiam habeant, ut faciant quemadmodum eis comprehenditur. Quod si is qui capto consilio cædem fecit, tonsuram sua sponte elegerit, non absque probatione inter monachos cooptabitur, sed sufficienti tempore accuratissime et diligentissime ex canonicis D constitutionibus examinatus, et probatus, in monasterio vel invitus toto vitæ tempore manere cogetur, nec ei unquam illinc exire permittetur. Monasterium autem erit omnino in alia provincia, et non in ea terra quæ mortui sanguinem dehiscens male suscepit.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων φόνων ἠρωτήθη ὁ ἅγιος, καὶ τέως τὸν τὴν ἀξίνην ἀκοντίσαντα, καὶ πλήξαντα ταύτῃ τὴν οἰκείαν γαμετήν, φονέα εἶναι ἑκούσιον ἀπεφήνατο, καὶ πάντα τὸν ξίφει χρώμενον οἱῳδήτινι κατά τινος. Ποιεῖται δὲ διαί-

63 ZONAR. De voluntariis ac involuntariis cædibus interrogatus est sanctus: atque hinc qui securim jaculatus est, eaque uxorem suam percussit, homicidam esse voluntarium demonstravit, et quicunque gladio quopiam adversus aliquem

utitur. Discrimen porro constituit inter voluntarias ac involuntarias cædes : ac eum qui in feram, vel arborem lapidem jecit, hominem vero illic forte commorantem percussit ; illum quoque qui loro, aut levi virga quempiam disciplinæ gratia verberavit, si verberatus intereat, involuntarium proculdubio homicidam vocat. Qui autem in contentione quempiam solidiore bacillo aut manu acriter in præcipuas partes percussit, etiamsi interficere haud vellet vulneratum, sed lædere tantum et propulsare, ad voluntarium homicidam proxime accedere affirmat, si vulneratus intereat. Qui autem ligno gravi et ingenti lapide adversus aliquem usus occidit, involuntarium forte homicidam esse definit. Qui vero ense quopiam est usus, et latrones, et qui bellicas incursiones faciunt ob rapiendas pecunias, voluntarios homicidas esse demonstrat. Quin et qui pharmaca præbent aliquibus, etiamsi interficere, qui pharmacum miscuit, haudquaquam in animo habuerit, sed aliquem ad amorem voluit allicere ; illud vero haustum bibentem interfecit, aut hominis mentem corrupit ad insaniam eum adigens, inter voluntarias cædes enumerat. Homicidas vero mulieres dicit eas quoque, quæ pharmaca dant abortum cientia, et quæ illa accipiunt, quemadmodum in secundo ipsius canone jam de hac re definivit.

ρεσιν τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων φόνων· καὶ τὸν μὲν ἐπὶ θηρίον ἢ δένδρον ῥίψαντα λίθον, πλήξαντα δὲ ἄνθρωπον τυχὸν παριόντα ἐκεῖ· καὶ τὸν λώρῳ ἢ ἐλαφρᾷ ῥάβδῳ πλήξαντά τινα διὰ παίδευσιν, ἐὰν δὲ ὁ πληγεὶς ἀποθάνῃ, ἀκούσιον φονέα καλεῖ ἀναμφίβολον. Τὸν δὲ ἐν φιλονεικίᾳ πλήξαντά τινα στιβαρᾷ ῥάβδῳ, ἢ τῇ χειρὶ ἀφειδῶς ἐπὶ τὰ καίρια, κἂν μὴ ἀνελεῖν ἤθελε τὸν πληγέντα, ἀλλὰ κακῶσαι καὶ ἀμύνασθαι, ἐγγίζειν τῷ ἑκουσίως φονεύοντι λέγει, τοῦ πληγέντος ἀποθανόντος· καὶ τὸν ξύλῳ δὲ βαρεῖ καὶ λίθῳ μεγάλῳ χρησάμενον κατά τινος, καὶ ἀνελόντα, ἀκούσιον τάχα φονέα εἶναι ὁρίζεται. Τὸν δὲ ξίφει χρησάμενον οἱῳδήτινι, καὶ τοὺς λῃστὰς, καὶ τὰς ἐφόδους ποιοῦντας πολεμικὰς διὰ ἁρπαγὰς χρημάτων, ἑκουσίους φονευτὰς εἶναι ἀποφαίνεται. Ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς φάρμακα διδόντας τισὶ, κἂν μὴ φονεῦσαι ὁ τὸ φάρμακον κεράσας προέθετο, ἀλλὰ πρὸς φίλτρον ἐπαγαγέσθαι τινὰ ἐβούλετο, τὸ δὲ ποθὲν ἀνεῖλε τὸν πιόντα, ἢ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου διέφθειρε, παράφρονα ποιῆσαν τὸν ἄνθρωπον, τοῖς ἑκουσίοις φόνοις ἐναριθμεῖ. Φονευτρίας δὲ λέγει καὶ τὰς τὰ ἀμβλωθρίδια διδούσας φάρμακα, καὶ τὰς δεχομένας αὐτὰ, καθὼς καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοῦ κανόνι ἤδη περὶ τούτων ὡρίσατο.

ARIST. Homicida est qui securi contra uxorem usus est. Involuntarius vero homicida qui lapide in canem jacto hominem assecutus est : et qui castigat loro, et virga. Qui in pugna ligno vel manu ictum in præcipuas partes torquet, et interficit, ad voluntarium prope accedit. Qui gladio aut aliquo ejusmodi usus est, omnino est voluntarius. Item latro et hostis, et qui aliam ob causam venenum dederit, si interfecerit, est voluntarius homicida. Item quæ medicamenta abortum provocantia dant, et quæ accipiunt.

ΑΡΙΣΤ. Φονεὺς, ὁ κατὰ τῆς γυναικὸς ἀξίνῃ χρησάμενος. Ἀκούσιος φονευτὴς ὁ λίθον ἀφεὶς ἐπὶ κύνα, καὶ ἀνθρώπου τυχών· καὶ ὁ παιδεύων ἱμάντι καὶ λύγῳ. Ὁ δὲ ἐν μάχῃ ξύλῳ ἢ χειρὶ δοὺς ἐπὶ τὰ καίρια καὶ ἀνελὼν, ἄγχι τοῦ ἑκουσίου. Ὁ ξίφει χρησάμενος ἢ τοιούτῳ τινὶ, πάντως ἑκούσιος. Καὶ ὁ λῃστὴς, καὶ ὁ πολέμιος, καὶ ὁ δι' ἄλλην αἰτίαν ἐπιδοὺς φάρμακον, εἰ ἀνέλῃ, ἑκούσιος· καὶ αἱ τὰ ἀμβλωθρίδια διδοῦσαι, καὶ αἱ λαμβάνουσαι.

Homicidiorum quædam sunt voluntaria, alia autem involuntaria, alia vero fere voluntaria. Qui enim securi aliquem petit, et eum occidit, et qui ad interfectionem gladio usus est, et latrones, et hostes (isti enim propter pecuniam occidunt, hi autem adversarios manifesto vellent occidere) voluntarii judicantur homicidæ. Similiter et quæ medicamenta fetum necantia dant, et quæ eadem sumunt : et quæ vellent amorem alicujus ad se attrahere : et medicamentum commiscentes, illudque ipsi tradentes, ut tenebras intellectui offundant, si recipientem occiderint, voluntarie interemisse judicabuntur. Qui autem lapidem in canem aut arborem jacit, ad feram propulsandam, aut fructum decutiendum, et hominem fortuito occidit, vel qui loro aut virga aliquem peccantem ferit ut emendet, et eum interficit, inter involuntarios homicidas recensentur : qui autem in pugna ligno aut manu plagam alicui in loco primario acriter infert, eumque occidit, est homicida fere voluntarius. Quamvis enim ut propulsans eum qui cum ipso pugnat, illud fecerit ut eum damno afficeret, non autem ut omnino interficeret ; tamen ab animi passione eum victum fuisse apparet, et idcirco homini ligno

Τῶν φόνων οἱ μέν εἰσιν ἑκούσιοι, οἱ δὲ ἀκούσιοι· οἱ δὲ ἐγγὺς ἑκουσίου. Ὁ μὲν γὰρ ἀκοντίσας ἀξίνην κατά τινος καὶ φονεύσας αὐτόν· καὶ ὁ ξίφει χρησάμενος εἰς ἀναίρεσιν, καὶ οἱ λῃσταὶ, καὶ οἱ πολέμιοι (οἱ μὲν γὰρ διὰ χρήματα ἀναιροῦσιν, οἱ δὲ φανερῶς ἀνελεῖν ἐθέλουσι τοὺς ἐναντιουμένους) ἑκούσιοι κρίνονται φονευταί. Ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ διδοῦσαι τὰ ἐμβρυοκτόνα φάρμακα, καὶ αἱ λαμβάνουσαι ταῦτα· καὶ αἱ βουλόμεναι φίλτρον τινὸς πρὸς ἑαυτὰς ἀφελκύσασθαι· καὶ συγκεράσασαι φάρμακον, καὶ ἐπιδιδοῦσαι τοῦτο αὐτῷ, σκότωσιν ἐμποιοῦν τῆς διανοίας, εἰ ἀνέλωσι τὸν δεξάμενον, ἑκουσίως φονεῦσαι λογίζονται. Ὁ δὲ λίθον ἐπὶ κύνα ἢ δένδρον πέμπων, ἐπὶ τῷ τὸ θηρίον ἀμύνασθαι, ἢ τὸν καρπὸν κατασεῖσαι, καὶ αὐτομάτως φονεύσας ἄνθρωπον· ἢ ὁ λώρῳ ἢ βεργίῳ τύψας τινὰ ἐπὶ τῷ βελτιῶσαι αὐτὸν ἁμαρτάνοντα, καὶ ἀνελὼν αὐτὸν, ἐν τοῖς ἀκουσίοις εἰσὶ φονευταῖς. Ὁ δὲ ἐν μάχῃ ξύλῳ ἢ χειρὶ πληγήν τινι ἐπενεγκὼν ἀφειδῶς ἐν καιριωτάτῳ τόπῳ, καὶ ἀνελὼν αὐτὸν, ἐγγύς ἐστι τοῦ ἑκουσίου. Κἂν γὰρ, ὡς ἀμυνόμενος τὸν μετ' αὐτοῦ μαχόμενον, τοῦτο ἐποίησεν, ὥστε κακῶσαι αὐτὸν, μὴ μέντοι δὲ καὶ παντῶς ἀνελεῖν· ἀλλ' οὖν φαίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ πάθους τοῦ θυμοῦ κατακρατηθεὶς,

καὶ διὰ τοῦτο ἀφειδῶς ἐπαγαγὼν τὴν πληγὴν τῷ ἀνθρώπῳ ξύλῳ βαρεῖ· καὶ οὐκ ἔσται τὸ τοιοῦτον πάντη ἀκούσιον.

A gravi plagam acriter intulisse: et illud non erit omnino involuntarium.

ΚΑΝΩΝ Θ'.

Ἡ δὲ τοῦ Κυρίου ἀπόφασις, κατὰ μὲν τὴν τῆς ἐννοίας ἀκολουθίαν, ἐξ ἴσου καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ἁρμόζει, περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι γάμου ἐξίστασθαι, παρεκτὸς λόγου πορνείας. Ἡ δὲ συνήθεια οὐχ οὕτως ἔχει· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν πολλὴν εὑρίσκομεν ἀκριβολογίαν, τοῦ μὲν Ἀποστόλου λέγοντος· *Ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, ἓν σῶμά ἐστι*· τοῦ δὲ Ἱερεμίου· *Ὅτι, ἐὰν γένηται γυνὴ ἀνδρὶ ἑτέρῳ, οὐκ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ μιαινομένη μιανθήσεται*· καὶ πάλιν· *Ὁ ἔχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής*. Ἡ δὲ συνήθεια καὶ μοιχεύοντας B ἄνδρας καὶ ἐν πορνείαις ὄντας κατέχεσθαι ὑπὸ γυναικῶν προστάσσει. Ὥστε ἡ τῷ ἀφειμένῳ ἀνδρὶ συνοικοῦσα οὐκ οἶδα εἰ δύναται μοιχαλὶς χρηματίζειν. Τὸ γὰρ ἔγκλημα ἐνταῦθα τῆς ἀπολυσάσης τὸν ἄνδρα ἅπτεται, κατὰ ποίαν αἰτίαν ἀπέστη τοῦ γάμου. Εἴτε καὶ τυπτομένη, μὴ φέρουσα τὰς πληγὰς, ὑπομένειν ἐχρῆν μᾶλλον ἢ διαζευχθῆναι τοῦ συνοικοῦντος· εἴτε τὴν εἰς τὰ χρήματα ζημίαν μὴ φέρουσα, οὐδὲ αὕτη ἡ πρόφασις ἀξιόλογος. Εἰ δὲ διὰ τὸ ἐν πορνείᾳ αὐτὸν ζῆν, οὐκ ἔχομεν τοῦτο ἐν τῇ συνηθείᾳ τῇ ἐκκλησιαστικῇ τὸ παρατήρημα· ἀλλὰ καὶ ἀπίστου ἀνδρὸς χωρίζεσθαι οὐ προσετάχθη γυνὴ, ἀλλὰ παραμένειν, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως. *Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις;* Ὥστε ἡ C καταλιποῦσα, μοιχαλὶς, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθεν ἄνδρα. Ὁ δὲ καταλειφθεὶς συγγνωστός ἐστι, καὶ ἡ συνοικοῦσα τῷ τοιούτῳ οὐ κατακρίνεται. Εἰ μέντοι ὁ ἀνὴρ, ἀποστὰς τῆς γυναικὸς, ἐπ' ἄλλην ἦλθε, καὶ αὐτὸς μοιχὸς, διότι ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι· καὶ ἡ συνοικοῦσα αὐτῷ, μοιχαλὶς, διότι ἀλλότριον ἄνδρα πρὸς ἑαυτὴν μετέστησεν.

ΒΑΛΣ. Ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς ὁμοζύγους, ἐάν τις ἐξ αὐτῶν εἰς ἕτερον ἔλθῃ γάμον, ἢ καὶ πορνεύσῃ· ἐποίησε τὸν ἀπόλογον ἀπὸ διαφόρων γραφικῶν, καὶ ἐκ τῆς τότε κρατούσης συνηθείας. Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐν τῷ τοιούτῳ κανόνι πάντα σχεδὸν μετετύπωσεν ἡ ριζ' Νεαρὰ Ἰουστινιάνειος, ἡ κειμένη ἐν τῷ ζ' τίτλῳ τοῦ κη' βιβλίου, ἀνάγνωθι D ταύτην, ὡσαύτως καὶ τὴν ρια' Νεαρὰν, καὶ ἁπλῶς ἀπὸ τοῦ α' κεφ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου μέχρι καὶ τοῦ ς', καὶ μάθῃς κατὰ πόσους τρόπους λύονται τὰ συνοικέσια, καὶ πῶς κολάζονται ὅσον τέως ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ νόμου οἱ μοιχεύοντες ἐκ τῶν ὁμοζύγων, ἢ καὶ πορνεύοντες· πρὸς δὲ καὶ οἱ παραλόγως τὴν ὁμοζυγίαν καταλιμπάνοντες. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ἕκτον καὶ ἐννενηκοστὸν κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ τὰ εἰς τὸ τέλος τοῦ α' κεφ. τοῦ ια' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος καταστρωθέντα νόμιμα· ὁμοίως καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ε' κεφ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου, καὶ μάθῃς ἐκ πάντων πλατέως τὰ περὶ τούτων.

ΖΩΝΑΡ. Μὴ λύεσθαι γάμον παρεκτὸς λόγου πορνείας ὁ Κύριος ἀπεφήνατο. Ταύτην οὖν τὴν ἀπόφα-

64 CANON IX.

Æque viris et mulieribus convenit secundum sententiæ consecutionem quod a Domino pronuntiatum est, non licere a matrimonio discedere, nisi ob fornicationem. Consuetudo autem non ita se habet, sed mulieribus quidem multa accurate observari deprehendimus, cum Apostolus quidem dicat, *Quod qui adhæret meretrici, fit unum corpus* [1]; Jeremias vero, *Quod si fuerit mulier cum alio viro, non revertetur ad virum suum, sed polluta polluetur* [2]; et iterum, *Qui habet adulteram, stultus est et impius* [3]. Consuetudo autem etiam adulteros viros et in fornicationibus versantes jubet a mulieribus retineri. Quare quæ una cum viro dimisso habitat, nescio an possit adultera appellari. Crimen enim hic attingit mulierem, quæ virum dimisit, quanam de causa a conjugio discesserit. Sive enim percussa plagas non ferat, ferre satius erat quam a conjuge separari: sive damnum in pecuniis non ferat, ne hæc quidem justa excusatio: sin autem, quoniam ipse vivit in fornicatione, non habemus hanc in ecclesiastica consuetudine observationem, imo vero ab infideli viro non jussa est mulier separari, sed propter eventum incertum remanere. *Quid enim scis, mulier, an virum salvum sis factura* [4]? Quare, quæ reliquit, est adultera, si ad alium virum accessit. Qui autem relictus est, dignus est venia, et quæ una cum eo habitat, non condemnatur. Sed si vir, qui ab uxore discessit, accessit ad aliam, est et ipse adulter, quia facit ut ipsa adulterium committat; et quæ una cum ipso habitat, est adultera, quia alienum virum ad se traduxit.

BALS. Sanctus interrogatus, quid debet fieri conjugibus, si quis ex ipsis se ad aliud matrimonium contulerit, vel etiam fornicatus fuerit, fecit responsum ex diversis scripturis, et ex consuetudine quæ tunc servabatur. Quia autem, quæ in hoc canone sita sunt, 117 imperatoris Justiniani novella, quæ in tit. 7, lib. XXVIII posita est, penitus immutavit, lege eam similiter, et 111 novellam, et ut semel dicam, a primo capite ejusdem tit. usque ad 6, et scies quot modis solvantur conjugia, et quomodo a lege civili puniuntur qui adulterantur e conjugibus, vel etiam fornicantur; præterea autem et qui præter rationem vitæ societatem relinquunt. Lege item canonem 96 concilii in Trullo et quæ in eum scripta sunt. Lege etiam jura, quæ ad finem usque primi capitis tit. 11 præsentis operis sita sunt, similiter et interpretationem capitis V ejusdem tit. et ex his omnibus fuse de his intelliges.

ZONAR. Ne solvantur nuptiæ, excepta fornicationis causa, Dominus præcepit. Hoc igitur præce-

[1] I Cor. VI, 16. [2] Jerem. III, 1. [3] Prov. XVIII, 22. [4] I Cor. VII, 16.

prum ex æquo magnus hic Pater viris et mulieribus convenire asserit, ita ut nec viro suam dimittere uxorem, nec uxori a viro abscedere permissum sit. Sed consuetudo non eodem modo se habet in viris qui relinquunt uxores, et mulieribus quæ idem faciunt. Mulier siquidem, quæ a viro secedit, alterique adjungitur, adultera judicatur, nec amplius a viro suo, nisi is voluerit, recipietur. Virum autem etiamsi fornicatus fuerit aut adulteratus, mulier relinquere haud potest. Ac si deinceps relictus cum altera vitam agat, quæ illi adjungitur nequaquam, ait, adultera judicabitur. Crimen siquidem illius est, quæ virum suum reliquit : nec enim ei a viro discedere concessum est. Sed, sive se cum illa acerbe gerat, ferre oportet : sive pecuniæ jacturam patiatur, dum videt ab eo dotem absumi ; sive tangatur zelotypia, quod cum aliis ut vir corrumpatur, obdurandum est, nec a viro abscedendum. Si enim, cum infidelis sit alter conjugum, alteri ab eo secedere ipso invito vetitum est, beati Pauli decreto, quonam modo illi impune erit, qui aliam ob causam conjugium solvit? Quamobrem quæ a viro abscessit, si cum altero habitavit, adultera judicatur. Si vero cum relicto viro conjuncta legitime fuerit, neque ut adultera, neque ut fornicaria condemnatur. Et vir uxorem suam dimittens, et ducens aliam adulter est, et uxorem cum alio mistam adulteram facit. Et quæ ejusmodi viro habitat, non ignorans ab eo uxorem quam habuerat dimissam, adultera est. Alienum namque virum ad se traduxit. Sed hæc quidem hic magnus Pater, ex ea quæ tunc obtinebat ecclesiastica consuetudine asserit. Verum ex ea, quæ postea edita est, de divortiis imperatoris Justiniani novella libro XXVIII Basilicorum tit. 7 posita, præter alias causas, ob quas conjugia solvere mulieribus datum est, illa quoque recensetur, ut si in eadem domo aut urbe vir alteri mulieri commisceatur, atque ab uxore admonitus, tamen ab illius commercio nequaquam abstineat, nuptias dissolvere mulieribus ob zelotypiam permissum sit.

ARIST. Juxta Domini sermonem vir et mulier fornicationis causa separati pariter condemnantur. Consuetudo vero adulterum et fornicatorem a conjugibus non separat. Si qua vero mulier viro dimisso juncta fuerit, non est forsitan adultera; culpa enim in eam, quæ sine ratione dimisit, rejicienda est : vel etiam adultera, si alii jungatur. Dimissus vero venia dignus est. Qui vero suam reliquit uxorem et ad aliam accessit, et ipse est mœchus, et eam mœchari facit, et etiam mulier cum qua consuetudinem habet.

Etsi Dominus virum ab uxore sua disjunctum (præterquam in fornicationis causa) et mulierem sine ratione a viro suo separatam æqualiter condemnat : tamen constitutio ecclesiastica id aliter fieri jubet. Nam virum sive fornicantem sive adul-

A σιν ἐπίσης φησὶν ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ ἁρμόζειν καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν, ὥστε μήτε ἄνδρα τὴν οἰκείαν ἀφιέναι γυναῖκα, μήτε γυναῖκα ἀφίστασθαι τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ συνήθεια οὐχ ὁμοίως ἔχει ἐπὶ ἀνδρῶν ἀφιέντων τὰς γυναῖκας, καὶ ἐπὶ γυναικῶν ὁμοίως ποιουσῶν. Ἡ μὲν γὰρ γυνὴ, ἀποστᾶσα τοῦ ἀνδρὸς καὶ συναφθεῖσα ἑτέρῳ, μοιχαλὶς κρίνεται, καὶ οὐκέτι δεχθήσεται παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, εἰ μὴ ἐκεῖνος βούλοιτο· τὸν δὲ ἄνδρα καὶ πορνεύοντα καὶ μοιχεύοντα ἡ γυνὴ ἀφεῖναι οὐ δύναται. Καὶ λοιπὸν εἰ ὁ ἀφεθεὶς ἑτέρᾳ συνοικήσει, ἡ τούτῳ συναφθεῖσα οὐ κριθήσεται, φησὶ, μοιχαλίς. Τὸ γὰρ ἁμάρτημα τῆς καταλειψάσης τὸν οἰκεῖον ἄνδρα ἐστίν. Οὐ γὰρ ἐφεῖται αὐτῇ ἀφίστασθαι τοῦ ἀνδρός·
B ἀλλ' εἴτε πικρῶς αὐτῇ προσφέρεται, φέρειν χρή, εἴτε εἰς χρήματα ζημιοῦται τὴν προῖκα δαπανωμένην ὁρῶσα· εἴτε ζηλοτυπεῖ διὰ τὸ ἑτέραις τὸν ἄνδρα συμφθείρεσθαι, καρτερεῖν δεῖ καὶ τοῦ ἀνδρὸς μὴ χωρίζεσθαι. Εἰ γὰρ, ἀπίστου τῶν συνοικούντων ὄντος θατέρου, τὸ ἕτερον πρόσωπον χωρισθῆναι αὐτοῦ ἄκοντος κεκώλυται, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· πῶς ἀνεύθυνος ἔσται ὁ δι' ἑτέραν αἰτίαν λύων τὴν συζυγίαν; Ὥστε ἡ ἀποστᾶσα τοῦ ἀνδρὸς, εἰ ἄλλῳ συνῴκησε, μοιχαλὶς λογίζεται. Ἡ δὲ τῷ καταλειφθέντι ἀνδρὶ συνευνασθεῖσα νομίμως, οὔτε ὡς μοιχαλὶς οὔτε ὡς πορνεύσασα κατακρίνεται. Καὶ ὁ ἀνὴρ δὲ, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἀπολύσας, καὶ ἑτέραν εἰσοικισάμενος, μοιχός ἐστι, καὶ τὴν γυναῖκα μοιχαλίδα ποιεῖ, ἄλλῳ μιγνυμένην. Καὶ ἡ τῷ τοι-
C ούτῳ δὲ ἀνδρὶ συνοικήσασα, ἐν εἰδήσει τοῦ ἀπολῦσαι αὐτὸν ἣν εἶχε γυναῖκα, μοιχαλίς ἐστιν. Ἀλλότριον γὰρ ἄνδρα πρὸς ἑαυτὴν μετέστησεν. Ἀλλὰ ταῦτα ὁ μέγας οὗτός φησι Πατὴρ κατὰ τὸ τηνικαῦτα κρατοῦν ἐκκλησιαστικὸν ἔθος. Ἐκ δὲ τῆς μετὰ ταῦτα περὶ λύσεως γάμων ἐκφωνηθείσης Νεαρᾶς τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, τῆς κειμένης εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν κη', τίτλ. ζ', πρὸς ταῖς ἄλλαις αἰτίαις ταῖς δι' ἃς λύειν ταῖς γυναιξὶ τὰ συνοικέσια δίδοται, καὶ τὸ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ἢ πόλει τὸν ἄνδρα συμφθείρεσθαι γυναικὶ ἄλλῃ, ἐπιφωνούμενον παρὰ τοῦ μέρους τῆς γυναικὸς μὴ ἀφίστασθαι τῆς πρὸς ἐκείνην ὁμιλίας, λύειν τοὺς γάμους ταῖς γυναιξὶ διὰ τὴν ζηλοτυπίαν ἐφίησιν.

D ΑΡΙΣΤ. Κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον ἴσως καταδικάζεται καὶ ἀνὴρ, καὶ γυνὴ, δίχα πορνείας ἀποζευγνύμενοι· ἡ δὲ συνήθεια τὸν μοιχὸν καὶ τὸν πόρνον διαζεύγνυσι τῶν συμβίων. Εἰ δέ τις ἀφέτῳ ἀνδρὶ συζευχθείη, οὐκ ἔνι τυχὸν μοιχαλίς· τὸ γὰρ αἴτιον ἐπὶ τὴν ἀλόγως ἀφεῖσαν· ἢ καὶ μοιχαλὶς, εἰ πρὸς ἕτερον ζεύγνυται. Ὁ δὲ ἀφεθεὶς συγγνωστός. Ὁ δὲ τὴν γυναῖκα λιπὼν, καὶ ἐπ' ἄλλην ἰὼν, καὶ αὐτὸς μοιχὸς, καὶ αὐτὴν μεμοιχεῦσθαι ποιεῖ, καὶ ἡ αὐτῷ συνοικοῦσα γυνή.

Εἰ καὶ ὁ Κύριος τὸν ἄνδρα τὸν διαζευχθέντα τῆς ἰδίας γυναικὸς (παρεκτὸς λόγου πορνείας) καὶ τὴν γυναῖκα ἀνευλόγως τοῦ ἰδίου χωρισθεῖσαν ἀνδρὸς καταδικάζει ἐπίσης· ἀλλ' ἡ συνήθεια ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἄλλως τοῦτο προστάττει γίνεσθαι· τὸν μὲν γὰρ

ἄνδρα, καὶ πορνεύοντα, καὶ μοιχεύοντα, ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς κελεύει κατέχεσθαι· τὴν δὲ γυναῖκα, εἰ μιανθῇ ἑτέρῳ ἀνδρὶ, ἀπολύεσθαι ἐπιτρέπει, καὶ μηκέτι παρὰ τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς κατέχεσθαι. Λοιπὸν, ἐὰν γυνὴ τὸν ἴδιον ἄνδρα ἀφήσει, προφάσει τοῦ ἐν πορνείᾳ αὐτὸν συζῆν, καὶ ἐκεῖνος ἑτέραν λάβῃ γυναῖκα· ἡ αἰτίασις καὶ τὸ ἔγκλημα κατὰ τῆς γυναικός ἐστι τῆς ἀπολυσάσης τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ὃν ὤφειλε κατέχειν καὶ μοιχεύοντα. Ὁ γὰρ ἀνὴρ συγγνωστός ἐστιν, ἐπ' ἄλλην ἐλθὼν γυναῖκα. Ὡσαύτως καὶ ἡ συναφθεῖσα αὐτῷ ἀπολύτῳ ὄντι οὐ λεχθήσεται μοιχαλίς· ἡ δὲ καταλιποῦσα αὐτὸν, εἰ συζευχθῇ ἑτέρῳ, μοιχαλὶς ἀναμφιβόλως ἐστίν. Εἰ δὲ τοὐναντίον ὁ ἀνὴρ τῆς ἰδίας ἀποστῇ γυναικὸς (παρεκτὸς λόγου πορνείας), καὶ ἄλλην λάβῃ γυναῖκα· καὶ αὐτὸς ὡς μοιχὸς κρίνεται, διότι ποιεῖ, ἣν κατέλιπε, μοιχευθῆναι, εἴπερ ἐπ' ἄλλον ἔλθοι ἄνδρα· καὶ ἡ συνοικοῦσα αὐτῷ μοιχαλίς ἐστι, διότι ἀλλότριον προσελάβετο ἄνδρα. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦ κανόνος· διότι καὶ ἄδεια τῷ τότε ἦν ἀπὸ νόμων τοῖς συνοικοῦσι καὶ χωρὶς εὐλόγου αἰτίας διὰ τυπικῶν ῥημάτων χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων· σήμερον δὲ οὔτε ἀνὴρ οὔτε γυνὴ διαλύειν τὸ συνοικέσιον δύναται, εἰ μή τις αἰτία εὔλογος ὑπεστιν. Ἐφ' ὧν ῥητῶς ἡ Ἰουστινιάνειος νομοθετεῖ Νεαρά.

terantem, ab uxore sua retineri mandat; at mulierem, si alio viro contamineiur, dimitti sinit, et non amplius a viro suo retineri. Porro si mulier virum suum dimittit, prætextu quod iste in fornicatione cum ipsa vivit, et ille aliam duxerit uxorem, actio et accusatio contra mulierem est, quæ virum suum dimisit, quem retinere etiam fornicantem debuit. Viro enim aliam ineunti feminam venia datur. Similiter et quæ ei dimisso conjuncta fuit, fornicatrix non dicetur. At mulier quæ eum reliquit, si alii conjungatur, haud dubie est fornicatrix. At e contra si vir ab uxore sua discessit (nisi in causa fornicationis) et aliam duxit uxorem, ipse ut adulter judicatur, quoniam eam, quam reliquit, adulterari facit, si ad alienum veniat virum. Et quæ cum eo habitat adultera est, eo quod alienum accepit virum. Et hæc quidem dicit canon; quoniam tunc temporis a legibus licebat matrimonio conjunctis, etiam sine justa causa, per typica verba ab invicem recedere. Hodie autem nec vir nec mulier matrimonium solvere potest, nisi justa aliqua causa interveniat, de quibus Justiniani novella expresse statuit.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

Οἱ ὀμνύοντες (6) μὴ καταδέχεσθαι τὴν χειροτονίαν ἐξομνύμενοι, μὴ ἀναγκαζέσθωσαν ἐπιορκεῖν. Εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ τις εἶναι κανὼν ὁ συγχωρῶν τοῖς τοιούτοις· ἀλλὰ πείρᾳ ἐγνώκαμεν, ὅτι οὐκ εὐοδοῦνται οἱ παρορκήσαντες. Σκοπεῖν δὲ δεῖ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου, καὶ τὰ ῥήματα, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὀμωμόκασι, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας· ὡς, ἐὰν μηδεμία ᾖ μηδαμόθεν παραμυθία, χρὴ παντελῶς ἐᾷν τοὺς τοιούτους. Τὸ μέντοι κατὰ Σευῆρον πρᾶγμα, ἤτοι τὸν ὑπὸ τούτου χειροτονηθέντα πρεσβύτερον, τοιαύτην τινά μοι δοκεῖ παραμυθίαν ἔχειν, εἰ καί σοι συνδοκεῖ. Τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον τὸν ὑποκείμενον τῇ Μηστείᾳ, ᾧ ἐπεκηρύχθη ὁ ἄνθρωπος, κέλευσον Οὐασόδοις ὑποτελεῖν. Οὕτω γὰρ κἀκεῖνος οὐ παρορκήσει μὴ ἀναχωρῶν τοῦ τόπου· καὶ ὁ Λογγῖνος, ἔχων τὸν Κυριακὸν μεθ' ἑαυτοῦ, οὐκ ἐρημώσει τὴν ἐκκλησίαν, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν διὰ τῆς ἀργίας καταδικάσει. Καὶ ἡμεῖς δόξομεν μὴ παρὰ κανόνας ποιεῖν τι, συμπεριφερόμενοι τῷ Κυριακῷ, ὀμόσαντι μὲν συμπαραμένειν Μινδανοῖς, καταδεξαμένῳ δὲ τὴν μετάθεσιν. Ἡ γὰρ ἐπάνοδος φυλακὴ ἔσται τοῦ ὅρκου. Τὸ δὲ εἶξαι αὐτὸν τῇ οἰκο-

CANON X.

Qui jurant se ordinationem non accepturos, ejurantes, ne cogantur pejerare. Etsi enim videtur aliquis esse canon, qui ejusmodi hominibus concedat; experientia tamen cognovimus eos qui pejerarunt, felices exitus non habere. Consideranda autem sunt, et species jurisjurandi, et verba, et animus quo juraverunt, et sigillatim quæ verbis addita fuerunt, adeo ut si nulla prorsus sit rei leniendæ ratio, tales omnino dimittendi sint. Quod autem attinet ad Severi negotium, videlicet ad presbyterum ab ipso ordinatum, videtur mihi res temperamentum ejusmodi habere, si idem et tibi videatur. Agrum illum Mestiæ subjectum, cui ille vir addictus fuit, jube Vasodis subesse. Sic enim nec pejerabit ille a loco non recedens, nec Longinus, secum habens Cyriacum, in causa erit cur deserta sit ecclesia, neque animam suam per otium damnabit. Neque nos aliquid præter canones efficere videbimur, accommodatione utentes in Cyriacum, qui cum se Mindanis permansurum jurasset, tamen translationem suscepit. Reditus enim erit jurisjurandi observatio. Œconomiæ autem ac

Guill. Beveregii notæ.

(6) *Οἱ ὀμνύοντες*. Huic canoni duplex in codice Amerbachiano σχόλιον apponitur: primum sic se habet, Ὁ μὲν Σεβῆρος ἐπίσκοπος ἦν Μασάδων· τὰ δὲ Μίνδανα ἀγρὸς Λογγίνῳ τινὶ διαφέρων, τῇ ἐφορείᾳ δὲ ὑποκείμενος τῆς ἐπισκοπῆς Μισθείας, εἰς ὃν χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος παρὰ τοῦ Σεβήρου ὁ Κυριακὸς, καθωρκίσθη μὴ ἐξ αὐτοῦ ὑποχωρῆσαι. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐξῆν εἰς ἀλλοτρίαν ἐνορίαν ἱερᾶσθαι τῷ ὑπὸ Σεβήρου κεχειροτονημένῳ, μετετέθη ἐκεῖθεν. Καὶ ὁ μὲν Λογγῖνος ἀγαπῶν τὸν Κυριακὸν, ἐβλασφήμει τοὺς τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐκείνου μετάθεσιν· ὁ δὲ Κυριακὸς, ἐδόκει ἐπιορκεῖν ἀπὸ τῶν Μινδάνων μετατεθείς. *Severus quidem episcopus erat Masadarum: Mindana autem ager erat ad Longinum quemdam pertinens sed episcopatus Misthiæ inspectioni subjectus, in quem presbyter nomine Cyriacus a Severo ordinatus, juratus est se ex eo non secessurum; quoniam autem ei, qui a Severo ordinatus fuerat, in alieno territorio sacerdotalia munera obire non licebat, is illinc translatus est: et Longinus Cyriacum diligens viros Ecclesiæ conviciatus est, propter ejus translationem; Cyriacus autem pejerare videbatur, a Mindanis se transferens.* Alterum autem sic, Ἕτερον σχόλιον. Τὸ περὶ τὰ κακὰ ἐνεργεῖν ἀπὸ τοῦ τῶν καλῶν ἀργεῖν ἐστιν. Ἆρα οὖν καὶ ἡ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας βλασφημία καὶ ὁ μῶμος λέγοιτο ἂν εἰκότως ἀργία καὶ ἀργολογία. *Aliud Scholium. Malorum perpetratio a bonorum neglectu oritur. Ergo convicium etiam et opprobrium contra Ecclesiam, neglectus et vaniloquentia jure dicitur.*

dispensationi si cesserit, id ei perjurii loco non imputabitur, quippe quia jurijurando adjectum non est ne paululum quidem Mindanis recessurum, sed deinceps permansurum. Nos autem Severo oblivionem causanti sic ignoscemus, ut eum moneamus, occultorum cognitorem suam ipsius Ecclesiam non passurum ab ejusmodi homine labefactari : qui præter canones ab initio fecit, ac jurejurando contra Evangelia astringit, et perjurium transferendo edocet, ac postremo, dum oblivionem simulat, mentitur. Sed quoniam cordium judices non sumus, sed ex iis quæ audimus, judicamus, demus Domino vindictam, eumque citra examen suspiciamus, humano vitio, oblivioni scilicet, ignoscentes.

66 BALS. Quidam ut ordinarentur evocati jurarunt se ordinationem non admissuros. Dicit ergo sanctus non oportere eos cogi pejerare. Etsi enim, inquit, videatur iis, qui ex se ipsis jurarunt, vel qui aliquod sibi vinculum injecerunt, vel carnem non comedendi, vel vinum non bibendi, vel nec illud faciendi, licere rursus vinculum solvere, et a jurejurando deficere; sed experientia didicimus, quod, qui pejerarunt, non recta sunt in via sed a Deo siuuntur propter perjurium tentari. Oportet autem, inquit, in his juramenti formam quærere, an in Deum jurans dixerit, an in aliquid aliud, et verba ejus qui juravit, et affectionem quam juravit, et etiam subtilia in verbis additamenta. Est enim consentaneum ex sacramenti qualitate, et ex verbis, et ex affectione (an scilicet pusillo et non firmo animo juravit), considerantes comprehendere, non prohiberi oportere eum, qui juravit, a jurejurando desistere. Sin istis consideratis, non est invenire rationem aliquam quare a jurejurando desisteret, oportet tales dimittere, ne pejerent. Negotium autem Severi, seu causa et argumentum erat ejusmodi : Longinus quidam habebat agrum Mindana dictum qui quidem erat Mesthiæ episcopatui subjectus : Severus autem, cum esset Masadarum episcopus, quemdam Cyriacum ordinavit presbyterum templi, quod erat in agro, jurejurando prius adactum, quod in templo permaneret, vel potius episcopatui esset subjectus : sed episcopus regionis, cui erat ager subjectus, prohibebat Cyriacum ab alio ordinatum sacra celebrare in ecclesia quæ ad ipsum pertinebat, et ideo Cyriacus ea relicta alio translatus est. Porro Longinus quoque id ægre ferens minatus est se ecclesiam desertam relicturum. De ea ergo re interrogatus magnus Basilius, respondit, agrum cui renuntiatus est Cyriacus, id est, cujus presbyter nominatus est, oportere esse Masadarum episcopatui subjectum, etsi esset alius regionis, et Cyriacum illic reverti. Sic enim, inquit, nec ille faciet præter sacramentum, nec Longinus ecclesiam deseret, hoc est desertam relinquet vel etiam destruet, nec suam animam propter otium condemnabit, seu ei subjiciet, ut qui precibus et divinis hymnis non vacet, sed ab eis cesset. Nos

A νομίᾳ εἰς ἐπιορκίαν αὐτῷ οὐ λογισθήσεται, διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι τῷ ὅρκῳ, μηδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν Μινδάνων, ἀλλὰ παραμενεῖν εἰς τὸ ἐφεξῆς. Σευήρῳ δὲ, προφασιζομένῳ τὴν λήθην, ἡμεῖς συγχωρήσομεν, εἰπόντες, ὅτι τῶν κρυπτῶν γνώστης οὐ περιόψεται τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοιούτου λυμαινομένην· ποιοῦντος μὲν ἀκανονίστως τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὅρκῳ δὲ καταδεσμοῦντος παρὰ τὰ Εὐαγγέλια· παρορκεῖν δὲ διδάσκοντος δι' ὧν μετετέθη, ψευδομένου δὲ νῦν δι' ὧν τὴν λήθην σχηματίζεται. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐσμὲν καρδιῶν κριταὶ, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν κρίνομεν· δῶμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ἐκδίκησιν, αὐτοὶ δὲ ἀδιακρίτως αὐτὸν δεξώμεθα, συγγνώμην δόντες ἀνθρωπίνῳ πάθει, τῇ λήθῃ.

B ΒΑΛΣ. Τινὲς εἰς τὸ χειροτονηθῆναι μετακαλούμενοι, ἐξωμνύοντο μὴ καταδέξασθαι τὴν χειροτονίαν. Τοὺς οὖν τοιούτους λέγει ὁ ἅγιος μὴ δεῖν ἀναγκάζεσθαι ἐπιορκεῖν. Κἂν γὰρ δοκῇ, φησὶν, ἐξεῖναι τοῖς ἀφ' ἑαυτῶν ὀμόσασιν ἢ δεσμόν τινα ἑαυτοῖς ἐπιβαλοῦσιν, ὡς μὴ φαγεῖν κρέας, ἢ πιεῖν οἶνον, ἢ μὴ τόδε ποιῆσαι, λύειν πάλιν ἀφ' ἑαυτῶν τὸν δεσμὸν, καὶ τοῦ ὅρκου ἀφίστασθαι· ἀλλ' ἐκ πείρας ἐμάθομεν ὅτι παρορκήσαντες οὐκ εὐοδοῦνται, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραχωροῦνται πειρασθῆναι διὰ τὴν ἐπιορκίαν. Δεῖ δὲ, φησὶν, ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου σκοπεῖν, εἴτ' οὖν εἰ Θεὸν ὠνόμασεν ὁ ὀμνύων, ἢ ἄλλο τι, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ ὀμόσαντος καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὤμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας. Ὃ εἰκὸς γάρ ἐστιν ἐκ C τῆς τοῦ ὅρκου ποιότητος, καὶ ἐκ τῶν ῥημάτων καὶ τῆς διαθέσεως (εἰ τυχὸν ἐκ μικροψυχίας, καὶ οὐκ ἐξ ἀμεταθέτου γνώμης ὤμοσε), καταλαβεῖν τοὺς σκοποῦντας, μὴ κωλύεσθαι τὸν ὀμόσαντα ἀποστῆναι τοῦ ὅρκου. Εἰ δὲ τούτων σκοπουμένων οὐκ ἔστιν εὑρεῖν παραμυθίαν τινὰ εἰς τὸ ἀποστῆναι τοῦ ὅρκου, χρὴ τοὺς τοιούτους ἐᾷν, ἵνα μὴ ἐπιορκῶσι. Τὸ δὲ κατὰ τὸν Σεβῆρον πρᾶγμα, ἤτοι ἡ πρᾶξις καὶ ἡ ὑπόθεσις, τοιοῦτον ἦν. Λογγῖνός τις εἶχεν ἀγρὸν Μίνδανα καλούμενον τῇ ἐπισκοπῇ τῆς Μισθείας ὑποκείμενον· Σεβῆρος δὲ Μασάδων ἐπίσκοπος ὢν ἐχειροτόνησε Κυριακόν τινα εἰς τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ ναὸν πρεσβύτερον, ὀμόσαντα παραμένειν τῷ ναῷ, ἢ μᾶλλον τῇ ἐπισκοπῇ ὑποτελεῖν. Ἀλλ' ὁ τῆς ἐνορίας ἐπίσκοπος, ᾗ ὑπέκειτο ὁ ἀγρὸς, ἐκώλυσε τὸν D Κυριακὸν ἱερουργεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ διαφερούσῃ αὐτῷ, παρ' ἑτέρου χειροτονηθέντα. Διὸ καὶ καταλιπὼν αὐτὴν ὁ Κυριακὸς, μετετέθη ἀλλαχοῦ. Καὶ ὁ Λογγῖνος διὰ τοῦτο λυπούμενος ἠπείλει ἐρημῶσαι τὴν ἐκκλησίαν. Ἐρωτηθεὶς γοῦν ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τούτου, ἀπεκρίνατο, τὸν ἀγρὸν, ᾧ ἀπεκηρύχθη ὁ Κυριακὸς, ἤγουν εἰς ὃν ὠνομάσθη πρεσβύτερος, ὑποτεθῆναι τῇ ἐπισκοπῇ τῶν Μασάδων, εἰ καὶ ἑτέρας ἦν ἐνορίας, καὶ τὸν Κυριακὸν αὖθις ἐπαναστρέψαι ἐκεῖ. Οὕτω γὰρ, φησὶν, οὔτε ἐκεῖνος παρὰ τὸν ὅρκον ποιήσει, οὔτε ὁ Λογγῖνος τὴν ἐκκλησίαν ἐρημώσει, ἀντὶ τοῦ ἔρημον καταλείψει, ἢ καὶ καθελεῖ, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ταῖς ἀργίαις καταδικάσει, ἤγουν ὑποβαλεῖ, τῷ μὴ σχολάζειν εὐχαῖς καὶ τοῖς

θείοις ὕμνοις, ἀλλὰ ἀργεῖν. Ἐκ τούτων καὶ ἡμεῖς, A φησὶν, οἰκονομοῦντες τὰ κατὰ τὸν Κυριακὸν, καὶ ἐπιστρέψαι αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ᾗ ὤμοσεν ἐγκαρτερεῖν, ἐπιτρέποντες, οὐ δόξομεν παρὰ κανόνας ποιεῖν, οὐδὲ ἐκεῖνος παραβαίνειν τὸν ὅρκον κριθείη. Ἐπανερχόμενος γὰρ δοκεῖ φυλάσσειν τὸν ὅρκον, ὅτι οὐδὲ πρόσκειται τῷ ὅρκῳ, οὐδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν τοῦ ἀγροῦ τῶν Μινδάνων. Ὅρα οὖν πῶς ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἐξετάσεως καὶ κατασκοπήσεως ἐθήρευσεν ὁ ἅγιος νοῦν, ὥστε μὴ δοκεῖν ἐπιορκεῖν τὸν ὀμόσαντα. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Κυριακοῦ. Ὁ δὲ Σεβῆρος, αἰτιώμενος, ὅτι εἰς ἀγρὸν ἀλλοτρίᾳ ὑποτελοῦντα ἐνορίᾳ ἐχειροτόνησεν, ἔλεγε κατὰ λήθην τοῦτο ποιῆσαι, ἀγνοήσας ἑτέρῳ τὸν ἀγρὸν ὑποκεῖσθαι. Ἐπεὶ οὖν, φησὶ, τὴν λήθην προβάλλεται, δεῖ B αὐτὸν συγχωρηθῆναι καὶ εἰς τὴν κρίσιν ἀναρτῆσαι αὐτὸν τοῦ Θεοῦ. Ὅτι γὰρ οὐκ ἐσμὲν καρδιογνῶσται, ἀλλ' ὡς ἀκούομεν, κρίνομεν, δῶμεν τὴν ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ, συγγνωμονήσαντες διὰ τὴν λήθην, ἥτις ἐστὶ πάθος ἀνθρώπινον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸ ιη' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ εἰς τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ γραφέντα χάριν ἀναψηλαφήσεως ὅρκων. Ἔχε δὲ ἐπὶ μνήμης καὶ τὸ παρὰ τοῦ ἁγίου ὁρισθὲν χάριν τοῦ παρεμπεσόντος φάκτου ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Κυριακοῦ, καὶ τῇ γενομένῃ παρὰ τούτου δῆθεν ἐπιορκίᾳ. Καὶ σημείωσαι ὅτι διὰ τούτου συγγινώσκονται, ὡς ἔοικεν, οἱ κατά τινας πατριαρχικὰς ἐκκλησίας ἱερουργοῦντες ἐγχώριοι ἀρχιερεῖς. Εἰ γὰρ μὴ τὸ τῆς ἀγνοίας πρόβλημα ἐβοήθησε τῷ Σεβήρῳ, C καθῃρέθη ἂν, διὰ τὸ παρ' ἐνορίαν ποιῆσαι χειροτονίαν. Περὶ δὲ ἱερέων ψευδῶς μαρτυρησάντων ἀνάγνωθι τὴν ος' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, διαλαμβάνουσαν ὡς, εἰ μὲν ἔνορκον ψευδομαρτυρίαν ποιήσει ὁ ἱερεὺς, καθαιρεῖται. Ὅρκου δὲ μὴ παραζευγνυμένου, ἀφορίζεται ἐπὶ τριετῆ χρόνον εἰς μοναστήριον, καὶ οὕτως εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν ἀποκαθίσταται.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς εἰς τὸ χειροτονηθῆναι καλούμενοι ἐξώμνυντο μὴ καταδέξασθαι τὴν χειροτονίαν. Τοὺς οὖν τοιούτους λέγει ὁ κανὼν μὴ δεῖν ἀναγκάζεσθαι ἐπιορκεῖν. Κἂν δοκῇ, φησὶν, ἐξεῖναι τοῖς ἀφ' ἑαυτῶν ὀμόσασιν, ἢ δεσμόν τινα ἑαυτοῖς ἐπιβαλοῦσιν, οἷον μὴ φαγεῖν κρέας, ἢ μὴ πιεῖν οἶνον, ἢ μὴ τόδε ἢ τόδε ποιῆσαι, λύειν πάλιν ἀφ' ἑαυτῶν τὸν δεσμὸν, καὶ D τοῦ ὅρκου ἀφίστασθαι· ἀλλ' ἐκ πείρας ἐμάθομεν ὅτι οἱ παρορκήσαντες, ἤγουν οἱ παρὰ τοὺς ὅρκους ποιήσαντες, οὐκ εὐδοκοῦνται, ἀντὶ τοῦ, οὐ θελητοὶ τῷ Θεῷ εἰσιν, ἢ οὐκ εὐδόκιμοι αὐτῷ, οὐδ' εὐάρεστοι κρίνονται. Δεῖ δὲ, φησὶν, ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου σκοπεῖν· εἴτουν, εἰ Θεὸν ὠνόμασεν ὀμνύων, ἢ ἄλλο τι, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ ὀμόσαντος, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὤμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας. Εἰκὸς γάρ ἐστιν ἐκ τῆς τοῦ ὅρκου ποιότητος, καὶ ἐκ τῶν ῥημάτων καὶ ἐκ τῆς διαθέσεως· εἰ τυχὸν ἐκ μικροψυχίας, καὶ οὐκ ἐξ ἀμέτρου γνώμης ὤμοσε, καταλαβεῖν τοὺς σκοποῦντας, μὴ κωλύεσθαι τὸν ὀμόσαντα ἀποστῆναι τοῦ ὅρκου. Εἰ δὲ, τούτων σκοπουμένων, οὐκ ἔστιν

A quoque, inquit, quæ ad Cyriacum pertinent, dispensantes, et permittentes ut redeat ad ecclesiam, in qua se perseverare juravit, non videbimur facere præter canones, nec ille jusjurandum transgredi videbitur: revertens enim videtur servare jusjurandum, quia jurijurando adjectum non est, se non ad breve tempus excessurum ex agro Mindanorum. 67 Vide ergo quomodo ex verborum examinatione et consideratione sanctus sententiam venatur, ut is qui juravit, non videatur pejerare. Hæc ergo de Cyriaco. Severus autem accusatus, quod in agrum, qui erat alii regioni subjectus, ordinasset, dicebat se hoc oblivione fecisse, nescientem agrum alii esse subjectum. Quoniam ergo, inquit, ad sui defensionem ignorantiam allegat, B oportet ei ignosci, eumque Dei judicio relinquere: cum enim cordium cognitores non sumus, sed ut audimus, judicamus, demus Deo vindictam, condonantes propter oblivionem, quæ est humanum vitium. Et canon quidem in his consistit. Tu autem lege cap. 18, cap. 13 tit. 13 præsentis operis, et quæ in ejus interpretatione scripta sunt de tractatione juramentorum. Tu autem habe in memoria id quoque, quod a sancto scriptum est de facto quod incidit in ordinatione Cyriaci, et de perjurio quod ab eo commissum est: et nota quod propterea, ut est verisimile, ignoscitur regionis antistitibus, qui in quibusdam patriarchalibus ecclesiis sacra celebrant. Nisi enim ignorantiæ prætextus Severo C auxilium tulisset, depositus esset, quod ultra suam diœcesim ordinationem fecisset. De sacerdotibus autem falso testificatis, lege imperatoris domini Leonis Sapientis novellam 76, quæ continet, quod si sacerdos falsum testimonium juratus dixerit, deponitur. Quod si jusjurandum non accesserit, in monasterium ad triennium separetur, et sic pristino ordini restituatur.

ZONAR. Quidam vocati ut ordinarentur, jurarunt se ordinationem non admissuros. Ejusmodi ergo homines, ait canon, non esse ad perjurium adigendos. Etiamsi videatur, inquit, licere iis, qui sua sponte jurarunt, aut aliquod vinculum sibi injecerunt; velut abstinere a carnibus, aut a vino, aut D hoc vel illud omittere; vinculum illud rursum propria auctoritate dissolvere, et a jurejurando deficere: verumtamen experientia didicimus, eos qui perjurarunt, hoc est, qui contra id quod juraverunt, quippiam fecerunt, non placere, hoc est, minime acceptos esse Deo, vel haudquaquam probos, amicosque ab ipso judicari. Oportet vero, inquit, in hisce hominibus genus quoque jurisjurandi considerare, Deumne appellaverit jurans, an aliud quidpiam, tum jurantis verba, animique affectum quo juravit, ac minutas quasque additiones in verbis. Probabile enim est, ex jurisjurandi forma, ex verbis pariter, et ex animi affectione, si forte ex pusillanimitate, non autem ex constanti proposito juravit, deprehendi posse ab iis, qui attentius cogitaverint,

dispensationi si cesserit, id ei perjurii loco non imputabitur, quippe quia jurijurando adjectum non est ne paululum quidem Mindanis recessurum, sed deinceps permansurum. Nos autem Severo oblivionem causanti sic ignoscemus, ut eum moneamus, occultorum cognitorem suam ipsius Ecclesiam non passurum ab ejusmodi homine labefactari : qui præter canones ab initio fecit, ac jurejurando contra Evangelia astringit, et perjurium transferendo edocet, ac postremo, dum oblivionem simulat, mentitur. Sed quoniam cordium judices non sumus, sed ex iis quæ audimus, judicamus, demus Domino vindictam, eumque citra examen suspiciamus, humano vitio, oblivioni scilicet, ignoscentes.

66 BALS. Quidam ut ordinarentur evocati jurarunt se ordinationem non admissuros. Dicit ergo sanctus non oportere eos cogi pejerare. Etsi enim, inquit, videatur iis, qui ex se ipsis jurarunt, vel qui aliquod sibi vinculum injecerunt, vel carnem non comedendi, vel vinum non bibendi, vel nec illud faciendi, licere rursus vinculum solvere, et a jurejurando deficere; sed experientia didicimus, quod, qui pejerarunt, non recta sunt in via sed a Deo sinuntur propter perjurium tentari. Oportet autem, inquit, in his juramenti formam quærere, an in Deum jurans dixerit, an in aliquid aliud, et verba ejus qui juravit, et affectionem quam juravit, et etiam subtilia in verbis additamenta. Est enim consentaneum ex sacramenti qualitate, et ex verbis, et ex affectione (an scilicet pusillo et non firmo animo juravit), considerantes comprehendere, non prohiberi oportere eum, qui juravit, a jurejurando desistere. Sin istis consideratis, non est invenire rationem aliquam quare a jurejurando desisteret, oportet tales dimittere, ne pejerent. Negotium autem Severi, seu causa et argumentum erat ejusmodi : Longinus quidam habebat agrum Mindana dictum qui quidem erat Mesthiæ episcopatui subjectus : Severus autem, cum esset Masadarum episcopus, quemdam Cyriacum ordinavit presbyterum templi, quod erat in agro, jurejurando prius adactum, quod in templo permaneret, vel potius episcopatui esset subjectus : sed episcopus regionis, cui erat ager subjectus, prohibebat Cyriacum ab alio ordinatum sacra celebrare in ecclesia quæ ad ipsum pertinebat, et ideo Cyriacus ea relicta alio translatus est. Porro Longinus quoque id ægre ferens minatus est se ecclesiam desertam relicturum. De ea ergo re interrogatus magnus Basilius, respondit, agrum cui renuntiatus est Cyriacus, id est, cujus presbyter nominatus est, oportere esse Masadarum episcopatui subjectum, etsi esset alius regionis, et Cyriacum illic reverti. Sic enim, inquit, nec ille faciet præter sacramentum, nec Longinus ecclesiam deseret, hoc est desertam relinquet vel etiam destruet, nec suam animam propter otium condemnabit, seu ei subjiciet, ut qui precibus et divinis hymnis non vacet, sed ab eis cesset. Nos

A νομίᾳ εἰς ἐπιορκίαν αὐτῷ οὐ λογισθήσεται, διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι τῷ ὅρκῳ, μηδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν Μινδάνων, ἀλλὰ παραμενεῖν εἰς τὸ ἐφεξῆς. Σευήρῳ δὲ, προφασιζομένῳ τὴν λήθην, ἡμεῖς συγχωρήσομεν, εἰπόντες, ὅτι τῶν κρυπτῶν γνώστης οὐ περιόψεται τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοιούτου λυμαινομένην· ποιοῦντος μὲν ἀκανονίστως τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὅρκῳ δὲ καταδεσμοῦντος παρὰ τὰ Εὐαγγέλια· παρορκεῖν δὲ διδάσκοντος δι' ὧν μετετέθη, ψευδομένου δὲ νῦν δι' ὧν τὴν λήθην σχηματίζεται. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐσμὲν καρδιῶν κριταὶ, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν κρίνομεν· δῶμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ἐκδίκησιν, αὐτοὶ δὲ ἀδιακρίτως αὐτὸν δεξώμεθα, συγγνώμην δόντες ἀνθρωπίνῳ πάθει, τῇ λήθῃ.

B ΒΑΛΣ. Τινὲς εἰς τὸ χειροτονηθῆναι μετακαλούμενοι, ἐξωμνύοντο μὴ καταδέξασθαι τὴν χειροτονίαν. Τοὺς οὖν τοιούτους λέγει ὁ ἅγιος μὴ δεῖν ἀναγκάζεσθαι ἐπιορκεῖν. Κἂν γὰρ δοκῇ, φησὶν, ἐξεῖναι τοῖς ἀφ' ἑαυτῶν ὀμόσασιν ἢ δεσμόν τινα ἑαυτοῖς ἐπιβαλοῦσιν, ὡς μὴ φαγεῖν κρέας, ἢ πιεῖν οἶνον, ἢ μὴ τόδε ποιῆσαι, λύειν πάλιν ἀφ' ἑαυτῶν τὸν δεσμὸν, καὶ τοῦ ὅρκου ἀφίστασθαι· ἀλλ' ἐκ πείρας ἐμάθομεν ὅτι παρορκήσαντες οὐκ εὐοδοῦνται, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραχωροῦνται πειρασθῆναι διὰ τὴν ἐπιορκίαν. Δεῖ δὲ, φησὶν, ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου σκοπεῖν, εἴτ' οὖν εἰ Θεὸν ὠνόμασεν ὁ ὀμνύων, ἢ ἄλλο τι, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ ὀμόσαντος καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὤμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας. Ὃ εἰκὸς γάρ ἐστιν ἐκ
C τῆς τοῦ ὅρκου ποιότητος, καὶ ἐκ τῶν ῥημάτων καὶ τῆς διαθέσεως (εἰ τυχὸν ἐκ μικροψυχίας, καὶ οὐκ ἐξ ἀμεταθέτου γνώμης ὤμοσε), καταλαβεῖν τοὺς σκοποῦντας, μὴ κωλύεσθαι τὸν ὀμόσαντα ἀποστῆναι τοῦ ὅρκου. Εἰ δὲ τούτων σκοπουμένων οὐκ ἔστιν εὑρεῖν παραμυθίαν τινὰ εἰς τὸ ἀποστῆναι τοῦ ὅρκου, χρὴ τοὺς τοιούτους ἐᾶν, ἵνα μὴ ἐπιορκῶσι. Τὸ δὲ κατὰ τὸν Σεβῆρον πρᾶγμα, ἤτοι ἡ πρᾶξις καὶ ἡ ὑπόθεσις, τοιοῦτον ἦν. Λογγῖνός τις εἶχεν ἀγρὸν Μίνδανα καλούμενον τῇ ἐπισκοπῇ τῆς Μισθείας ὑποκείμενον· Σεβῆρος δὲ Μασάδων ἐπίσκοπος ὢν ἐχειροτόνησε Κυριακόν τινα εἰς τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ ναὸν πρεσβύτερον, ὀμόσαντα παραμένειν τῷ ναῷ, ἢ μᾶλλον τῇ ἐπισκοπῇ ὑποτελεῖν. Ἀλλ' ὁ τῆς ἐνορίας ἐπίσκοπος, ᾗ ὑπέκειτο ὁ ἀγρὸς, ἐκώλυσε τὸν
D Κυριακὸν ἱερουργεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ διαφερούσῃ αὐτῷ, παρ' ἑτέρου χειροτονηθέντα. Διὸ καὶ καταλιπὼν αὐτὴν ὁ Κυριακὸς, μετετέθη ἀλλαχοῦ. Καὶ ὁ Λογγῖνος διὰ τοῦτο λυπούμενος ἠπείλει ἐρημῶσαι τὴν ἐκκλησίαν. Ἐρωτηθεὶς γοῦν ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τούτου, ἀπεκρίνατο, τὸν ἀγρὸν, ᾧ ἐπεκηρύχθη ὁ Κυριακὸς, ἤγουν εἰς ὃν ὠνομάσθη πρεσβύτερος, ὑποτεθῆναι τῇ ἐπισκοπῇ τῶν Μασάδων, εἰ καὶ ἑτέρας ἦν ἐνορίας, καὶ τὸν Κυριακὸν αὖθις ἐπαναστρέψαι ἐκεῖ. Οὕτω γὰρ, φησὶν, οὔτε ἐκεῖνος παρὰ τὸν ὅρκον ποιήσει, οὔτε ὁ Λογγῖνος τὴν ἐκκλησίαν ἐρημώσει, ἀντὶ τοῦ ἔρημον καταλείψει, ἢ καὶ καθελεῖ, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ταῖς ἀργίαις καταδικάσει, ἤγουν ὑποβαλεῖ, τῷ μὴ σχολάζειν εὐχαῖς καὶ τοῖς

θείοις ὕμνοις, ἀλλὰ ἀργεῖν. Ἐκ τούτων καὶ ἡμεῖς, A φησὶν, οἰκονομοῦντες τὰ κατὰ τὸν Κυριακὸν, καὶ ἐπιστρέψαι αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ᾗ ὤμοσεν ἐγκαρτερεῖν, ἐπιτρέποντες, οὐ δόξομεν παρὰ κανόνας ποιεῖν, οὐδὲ ἐκεῖνος παραβαίνειν τὸν ὅρκον κριθείη. Ἐπανερχόμενος γὰρ δοκεῖ φυλάσσειν τὸν ὅρκον, ὅτι οὐδὲ πρόσκειται τῷ ὅρκῳ, οὐδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν τοῦ ἀγροῦ τῶν Μινδάνων. Ὅρα οὖν πῶς ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἐξετάσεως καὶ κατασκοπήσεως ἐθήρευσεν ὁ ἅγιος νοῦν, ὥστε μὴ δοκεῖν ἐπιορκεῖν τὸν ὀμόσαντα. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Κυριακοῦ. Ὁ δὲ Σεβῆρος, αἰτιώμενος, ὅτι εἰς ἀγρὸν ἀλλοτρίᾳ ὑποτελοῦντα ἐνορίᾳ ἐχειροτόνησεν, ἔλεγε κατὰ λήθην τοῦτο ποιῆσαι, ἀγνοήσας ἑτέρῳ τὸν ἀγρὸν ὑποκεῖσθαι. Ἐπεὶ οὖν, φησὶ, τὴν λήθην προβάλλεται, δεῖ B αὐτὸν συγχωρηθῆναι καὶ εἰς τὴν κρίσιν ἀναρτῆσαι αὐτὸν τοῦ Θεοῦ. Ὅτι γὰρ οὐκ ἐσμὲν καρδιογνῶσται, ἀλλ' ὡς ἀκούομεν, κρίνομεν, δῶμεν τὴν ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ, συγγνωμονήσαντες διὰ τὴν λήθην, ἥτις ἐστὶ πάθος ἀνθρώπινον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸ ιη' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ εἰς τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ γραφέντα χάριν ἀναψηλαφήσεως ὅρκων. Ἔχε δὲ ἐπὶ μνήμης καὶ τὸ παρὰ τοῦ ἁγίου ὁρισθὲν χάριν τοῦ παρεμπεσόντος φάκτου ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Κυριακοῦ, καὶ τῇ γενομένῃ παρὰ τούτου δῆθεν ἐπιορκίᾳ. Καὶ σημείωσαι ὅτι διὰ τούτου συγγινώσκονται, ὡς ἔοικεν, οἱ κατά τινας πατριαρχικὰς ἐκκλησίας ἱερουργοῦντες ἐγχώριοι ἀρχιερεῖς. Εἰ γὰρ μὴ τὸ τῆς ἀγνοίας πρόβλημα ἐβοήθησε τῷ Σεβήρῳ, C καθῃρέθη ἂν, διὰ τὸ παρ' ἐνορίαν ποιῆσαι χειροτονίαν. Περὶ δὲ ἱερέων ψευδῶς μαρτυρησάντων ἀνάγνωθι τὴν ος' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, διαλαμβάνουσαν ὡς, εἰ μὲν ἔνορκον ψευδομαρτυρίαν ποιήσει ὁ ἱερεὺς, καθαιρεῖται. Ὅρκου δὲ μὴ παραζευγνυμένου, ἀφορίζεται ἐπὶ τριετῆ χρόνον εἰς μοναστήριον, καὶ οὕτως εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν ἀποκαθίσταται.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς εἰς τὸ χειροτονηθῆναι καλούμενοι ἐξώμνυντο μὴ καταδέξασθαι τὴν χειροτονίαν. Τοὺς οὖν τοιούτους λέγει ὁ κανὼν μὴ δεῖν ἀναγκάζεσθαι ἐπιορκεῖν. Κἂν δοκῇ, φησὶν, ἐξεῖναι τοῖς ἀφ' ἑαυτῶν ὀμόσασιν, ἢ δεσμόν τινα ἑαυτοῖς ἐπιβαλοῦσιν, οἷον μὴ φαγεῖν κρέας, ἢ μὴ πιεῖν οἶνον, ἢ μὴ τόδε ἢ τόδε ποιῆσαι, λύειν πάλιν ἀφ' ἑαυτῶν τὸν δεσμὸν, καὶ D τοῦ ὅρκου ἀφίστασθαι· ἀλλ' ἐκ πείρας ἐμάθομεν ὅτι οἱ παρορκήσαντες, ἤγουν οἱ παρὰ τοὺς ὅρκους ποιήσαντες, οὐκ εὐδοκοῦνται, ἀντὶ τοῦ, οὐ θελητοὶ τῷ Θεῷ εἰσιν, ἢ οὐκ εὐδόκιμοι αὐτῷ, οὐδ' εὐάρεστοι κρίνονται. Δεῖ δὲ, φησὶν, ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου σκοπεῖν· εἴτουν, εἰ Θεὸν ὠνόμασεν ὀμνύων, ἢ ἄλλο τι, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ ὀμόσαντος, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὤμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας. Εἰκὸς γάρ ἐστιν ἐκ τῆς τοῦ ὅρκου ποιότητος, καὶ ἐκ τῶν ῥημάτων καὶ ἐκ τῆς διαθέσεως· εἰ τυχὸν ἐκ μικροψυχίας, καὶ οὐκ ἐξ ἀμέτρου γνώμης ὤμοσε, καταλαβεῖν τοὺς σκοποῦντας, μὴ κωλύεσθαι τὸν ὀμόσαντα ἀποστῆναι τοῦ ὅρκου. Εἰ δὲ, τούτων σκοπουμένων, οὐκ ἔστιν

quoque, inquit, quæ ad Cyriacum pertinent, dispensantes, et permittentes ut redeat ad ecclesiam, in qua se perseverare juravit, non videbimur facere præter canones, nec ille jusjurandum transgredi videbitur : revertens enim videtur servare jusjurandum, quia jurijurando adjectum non est, se non ad breve tempus excessurum ex agro Mindanorum. 67 Vide ergo quomodo ex verborum examinatione et consideratione sanctus sententiam venatur, ut is qui juravit, non videatur pejerare. Hæc ergo de Cyriaco. Severus autem accusatus, quod in agrum, qui erat alii regioni subjectus, ordinasset, dicebat se hoc oblivione fecisse, nescientem agrum alii esse subjectum. Quoniam ergo, inquit, ad sui defensionem ignorantiam allegat, oportet ei ignosci, eumque Dei judicio relinquere : cum enim cordium cognitores non sumus, sed ut audimus, judicamus, demus Deo vindictam, condonantes propter oblivionem, quæ est humanum vitium. Et canon quidem in his consistit. Tu autem lege cap. 18, cap. 13 tit. 13 præsentis operis, et quæ in ejus interpretatione scripta sunt de tractatione juramentorum. Tu autem habe in memoria id quoque, quod a sancto scriptum est de facto quod incidit in ordinatione Cyriaci, et de perjurio quod ab eo commissum est : et nota quod propterea, ut est verisimile, ignoscitur regionis antistitibus, qui in quibusdam patriarchalibus ecclesiis sacra celebrant. Nisi enim ignorantiæ prætextus Severo auxilium tulisset, depositus esset, quod ultra suam diœcesim ordinationem fecisset. De sacerdotibus autem falso testificatis, lege imperatoris domini Leonis Sapientis novellam 76, quæ continet, quod si sacerdos falsum testimonium juratus dixerit, deponitur. Quod si jusjurandum non accesserit, in monasterium ad triennium separetur, et sic pristino ordini restituatur.

ZONAR. Quidam vocati ut ordinarentur, jurarunt se ordinationem non admissuros. Ejusmodi ergo homines, ait canon, non esse ad perjurium adigendos. Etiamsi videatur, inquit, licere iis, qui sua sponte jurarunt, aut aliquod vinculum sibi injecerunt; velut abstinere a carnibus, aut a vino, aut hoc vel illud omittere; vinculum illud rursum propria auctoritate dissolvere, et a jurejurando deficere : verumtamen experientia didicimus, eos qui perjurarunt, hoc est, qui contra id quod juraverunt, quippiam fecerunt, non placere, hoc est, minime acceptos esse Deo, vel haudquaquam probos, amicosque ab ipso judicari. Oportet vero, inquit, in hisce hominibus genus quoque jurisjurandi considerare, Deumne appellaverit jurans, an aliud quidpiam, tum jurantis verba, animique affectum quo juravit, ac minutas quasque additiones in verbis. Probabile enim est, ex jurisjurandi forma, ex verbis pariter, et ex animi affectione, si forte ex pusillanimitate, non autem ex constanti proposito juravit, deprehendi posse ab iis, qui attentius cogitaverint,

non impediri jurantem, quo minus a jurejurando A deficiat. Verumtamen, si hisce animadversis, nullam licet invenire excusationem, per quam jurejurando solvuntur, ejusmodi oportet dimittere, ne sese perjurio adstringant. Quod autem de Severo narratur negotium, sive actio, vel argumentum, ejusmodi est. Longinus quidam habebat agrum, cui Mindana nomen erat, Misthiæ episcopatui subjectum. Severus autem, cum Masadarum esset episcopus, Cyriacum quemdam templi, quod in agro positum erat, presbyterum constituit, qui etiam juravit, se in templo permansurum, vel potius illius episcopatui fore subjectum : verum illius regionis episcopus, cui ager subjectus erat, Cyriacum a sacris muneribus obeundis in ecclesia, quæ sui juris esset, B arcebat, quippe qui ab alio sacris ordinibus foret insignitus. Ex quo illa relicta Cyriacus alio concessit : tum Longinus quoque ea de causa mœrens, desertam se ecclesiam redditurum minabatur. Rogatus itaque magnus Basilius, ad hoc respondit, agrum cui renuntiatus est Cyriacus, hoc est, cujus presbyter nominatus est, Masadarum episcopatui subjici, etiamsi alterius regionis esset, ac rursus illuc redire Cyriacum. Ita namque, ait, neque ille violabit jusjurandum, neque Longinus ecclesiam desolabit, hoc est, desertam relinquet, aut etiam abolebit : neque suammet 68 animam inertiis damnabit, hoc est, subjiciet, quod non precationibus ac divinis laudibus vacet, sed ab iis plane cesset. Ac nos, inquit, hæc de Cyriaco decernentes, C ac redire ipsum ad ecclesiam, in qua se permansurum juravit, permittentes, non videbimur adversus canones agere, neque ille violare jusjurandum judicabitur. Illud namque observare videbitur revertens, quoniam neque juramento adjectum est, ne brevi quidem temporis spatio a Mindanorum agro secessurum. Vide igitur quomodo ex ipsa verborum inspectione et animadversione sententiam sanctus vir indagavit, ex qua, qui se jurejurando obstrinxerat, a perjurio liber esse videretur. Hæc igitur de Cyriaco. Severus porro accusatus, quod agro qui alienæ provinciæ subjectus erat, quempiam præfecisset, causabatur se id propter oblivionem fecisse, quod agrum in alterius ditione positum ignoraret. Quoniam ergo, inquit, oblivionem prætexit, oportet ipsi ignoscere ipsumque ad divinum judicium transmittere : quandoquidem cum non simus cordium scrutatores, sed judicemus ex iis quæ audimus, adjudicemus ultionem Deo, ignoscentes propter oblivionem, quæ humanum est vitium.

εὑρεῖν παραμυθίαν τινὰ εἰς τὸ ἀποστῆναι τοῦ ὅρκου, χρὴ τοὺς τοιούτους ἐᾷν, ἵνα μὴ ἐπιορκῶσι. Τὸ δὲ κατὰ τὸν Σευῆρον πρᾶγμα, ἤτοι ἡ πρᾶξις καὶ ἡ ὑπόθεσις, τοιοῦτόν τι ἦν. Λογγῖνός τις εἶχεν ἀγρὸν καλούμενον Μίνδανα, τῇ ἐπισκοπῇ τῆς Μισθείας ὑποκείμενον. Σευῆρος δὲ Μασάδων ἐπίσκοπος ὢν ἐχειροτόνησε Κυριακόν τινα εἰς τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ ναὸν πρεσβύτερον, ὀμόσαντα παραμένειν τῷ ναῷ, ἢ μᾶλλον τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ ὑποτελεῖν. Ἀλλ' ὁ τῆς ἐνορίας ἐπίσκοπος ᾗ ὑπέκειτο ὁ ἀγρὸς, ἐκώλυε τὸν Κυριακὸν ἱερουργεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ διαφερούσῃ αὐτῷ, παρ' ἑτέρου χειροτονηθέντα. Διὸ καὶ καταλιπὼν αὐτὴν ὁ Κυριακὸς, μετετέθη ἀλλαχοῦ· καὶ ὁ Λογγῖνος διὰ τοῦτο λυπούμενος ἠπείλει ἐρημῶσαι τὴν ἐκκλησίαν. Ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τούτου ἀπεκρίνατο τὸν ἀγρὸν ᾧ ἐπεκηρύχθη ὁ Κυριακὸς, ἤγουν εἰς ὃν ὠνομάσθη πρεσβύτερος, ὑποτεθῆναι τῇ ἐπισκοπῇ τῶν Μασάδων, εἰ καὶ ἑτέρας ἦν ἐνορίας, καὶ τὸν Κυριακὸν αὖθις ἐπαναστρέψαι ἐκεῖ. Οὕτω γὰρ, φησὶν, οὔτε ἐκεῖνος παρὰ τὸν ὅρκον ποιήσει, οὔτε ὁ Λογγῖνος τὴν ἐκκλησίαν ἐρημώσει, ἀντὶ τοῦ, ἔρημον καταλείψει ἢ καὶ καθελεῖ· οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ταῖς ἀργίαις καταδικάσει, ἤγουν ὑποβαλεῖ, τῷ μὴ σχολάζειν εὐχαῖς καὶ τοῖς θείοις ὕμνοις, ἀλλὰ ἀργεῖν ἐκ τούτων. Καὶ ἡμεῖς, φησὶν, οἰκονομοῦντες τὰ κατὰ τὸν Κυριακὸν, καὶ ὑποστρέψαι αὐτὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ᾗ ὤμοσεν ἐγκαρτερεῖν, ἐπιτρέποντες, οὐ δόξομεν παρὰ κανόνας ποιεῖν, οὐδὲ ἐκεῖνος παραβαίνειν τὸν ὅρκον κριθείη. Ἐπανερχόμενος γὰρ, δοκεῖ φυλάσσειν τὸν ὅρκον, ὅτι οὐδὲ πρόσκειται τῷ ὅρκῳ, οὐδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν τοῦ ἀγροῦ τῶν Μινδάνων. Ὅρα οὖν πῶς ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἐξετάσεως καὶ κατασκοπήσεως ἐθήρευσεν ὁ ἅγιος νοῦν, ὥστε μὴ δοκεῖν ἐπιορκεῖν τὸν ὀμόσαντα. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Κυριακοῦ· ὁ δὲ Σευῆρος, αἰτιώμενος ὅτι εἰς ἀγρὸν ἀλλοτρίᾳ ὑποτελοῦντα ἐνορίᾳ ἐχειροτόνησεν, ἔλεγε κατὰ λήθην τοῦτο ποιῆσαι, ἀγνοήσας ἑτέρῳ τὸν ἀγρὸν ὑποκεῖσθαι. Ἐπεὶ οὖν, φησὶ, τὴν λήθην προβάλλεται, δεῖ αὐτῷ συγχωρηθῆναι, καὶ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ ἀναρτῆσαι αὐτόν· ὅτι γὰρ οὐκ ἐσμὲν καρδιογνῶσται, ἀλλ' ὡς ἀκούομεν κρίνομεν, δῶμεν τὴν ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ, συγγνωμονήσαντες διὰ τὴν λήθην, ἥτις ἐστὶ πάθος ἀνθρώπινον.

ARIST. Non coges eum, qui se non ordinatum fore juraverit.

ΑΡΙΣΤ. Οὐκ ἀναγκάσεις τὸν μὴ ἂν χειροτονηθῆναι D ὀμόσαντα.

Eum, qui electus est episcopus, et propter incidentem aliquam causam jurat se ordinationem non suscepturum, ordinari non coges. Oportet autem considerare et juramenti speciem, et verba, et affectionem a qua juravit, et quæ subtiliter in verbis facta sunt additamenta. Et si quæ sit alicunde juramenti excusatio, perjurium apparens ei condonare, eumque ordinare permittit. Si autem nullum sit omnino refugium, sed omnimodo pejerans inveniatur, si ordinari permitteretur, talem omnino prætermittere oportet.

Τὸν ψηφισθέντα ἐπίσκοπον, καὶ διά τινα παρεμπεσοῦσαν δυσχέρειαν ἐπομοσάμενον τὴν χειροτονίαν μὴ καταδέξασθαι, χειροτονηθῆναι οὐκ ἀναγκάσεις. Χρὴ δὲ σκοπεῖσθαι καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου, καὶ τὰ ῥήματα, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὤμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν ῥήμασι προσθήκας. Καὶ ἐὰν ᾖ τις ποθεν παραμυθία τοῦ ὅρκου, συγχωρεῖν αὐτῷ τὴν δοκοῦσαν ἐπιορκίαν, καὶ χειροτονεῖσθαι ἐπιτρέπει· ἐὰν δὲ μηδεμία ᾖ μηδαμόθεν καταφυγὴ, ἀλλὰ πανταχόθεν ἐπιορκῶν εὑρίσκεται, εἰ χειροτονηθῆναι συγχωρηθῇ, δεῖ παντελῶς παρεᾷν τὸν τοιοῦτον.

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

Ὁ δὲ τὸν ἀκούσιον ποιήσας φόνον ἀρκούντως ἐξεπλήρωσε τὴν δίκην ἐν τοῖς ἕνδεκα ἔτεσι. Δῆλον γὰρ ὅτι ἐπὶ τῶν πληγέντων τὰ Μωσέως παρατηρήσομεν. Καὶ τὸν κατακλιθέντα μὲν ἐπὶ τῶν πληγῶν ἃς ἔλαβε, βαδίσαντα δὲ πάλιν ἐπὶ ῥάβδῳ αὐτοῦ, οὐ λογισόμεθα πεφονεῦσθαι· εἰ δὲ καὶ οὐκ ἐξανέστη μετὰ τὰς πληγὰς, ἀλλ' οὖν τῷ μὴ προελέσθαι αὐτὸν ἀνελεῖν, ὁ τυπτήσας φονευτὴς μὲν, ἀλλ' ἀκούσιος διὰ τὴν πρόθεσιν.

ΒΑΛΣ. Ὁ νζ' κανὼν τοῦ ἁγίου τούτου Πατρὸς ἐπὶ δέκα χωρίζει τοὺς ἀκούσιον φόνον ποιήσαντας ῥητῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλήψεως. Ὁ δὲ παρὼν κανών φησι, τὸν μὴ μόνον ἐπὶ δέκα ἔτεσι, ἀλλὰ ἕνδεκα, μὴ μετασχόντα τῶν ἁγιασμάτων ἀκούσιον φονευτὴν ἐκ περιουσίας δέχεσθαι. Εἶτα προστίθησι μὴ ἀπεντεῦθεν ὡς φονέα κατακρίνεσθαι τὸν πλήξαντά τινα, κἂν καιρίαν ἐπήνεγκε πληγὴν, μὴ ἐπὶ σκοπῷ μέντοι φόνου. Ἀλλὰ χρὴ, φησὶ, κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, προσέχειν ἐπὶ τῷ πληγέντι· καὶ εἰ μὲν μετὰ τὸ κατακλιθῆναι ἐκ τῆς πληγῆς πρὸς ὑγείαν οὐ προέκοψεν, ἀλλὰ ἐτελεύτησεν, ἐξ ἀνάγκης ὑποκεῖσθαι τὸν πλήξαντα τῷ τοῦ ἀκουσίου φόνου ἐγκλήματι· εἰ δὲ ἀνέστη ἐκ τῆς πληγῆς, καὶ περιεπάτησεν ἐπὶ τῇ ῥάβδῳ αὐτοῦ, ἤγουν μὴ τελείως ἀπηλλάγη τῆς ἀσθενείας, εἶτα ἀπέθανε, μὴ λογίζεσθαι τὸν πλήξαντα φονέα. Ὥστε σημείωσαι καὶ ἀπὸ τούτου, καθὼς εἴπομεν καὶ ἐν τῷ η' κανόνι, τὸν ἀκούσιον φόνον ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ἀναφαίνεσθαι. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ τὴν πληγὴν περιεργαζόμεθα, εἴτε μικρὰ γέγονεν, εἴτε μεγάλη, ἀλλὰ τὸν ἐκ τῆς πληγῆς θάνατον· ὥσπερ ὁ ἑκούσιος φόνος ἐκ μόνης τῆς προθέσεως κατακρίνεται, κἂν μὴ προβῇ ἀποτέλεσμα, ἤτοι θάνατος. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι ἐπὶ τοῦ ἀκουσίου φόνου κακῶς τινες πολυπραγμονοῦσι κατὰ ποίαν ἡμέραν ἡ πληγὴ ἐπηνέχθη, καὶ μετὰ πόσας ἡμέρας ἐπηκολούθησε τῷ πληγέντι ὁ θάνατος. Κἂν γὰρ πολὺς παρῆλθε μετὰ πληγὴν καιρὸς, ὅμως δὲ ἐκ τῆς αἰτίας ἔθανεν ὁ τὴν πληγὴν ὑποστὰς, οὐδὲν ἧττον γενέσθαι λέγομεν τὸν ἀκούσιον φόνον. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν η' κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου Πατρὸς, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Ἀκούσιόν τις ἐποίησε φόνον, καὶ ἕνδεκα διεβίβασε χρόνους ἀφωρισμένος. Ἠρωτήθη οὖν ὁ ἅγιος εἰ χρὴ λυθῆναι αὐτὸν τοῦ δεσμοῦ· καὶ ἀπεκρίνατο ὅτι ἐν τοῖς ἕνδεκα ἔτεσιν ἀρκούντως ἐξεπλήρωσε τὴν δίκην, ἤγουν τὴν τιμωρίαν. Τὰ δὲ ἕνδεκα ἔτη εἶπεν, οὐχ ὡς τοσούτῳ χρόνῳ τοῦ ἀκουσίως φονεύσαντος ἐπιτιμωμένου· δεκαετίᾳ γὰρ ὁ τοιοῦτος ἐπιτιμᾶται κατὰ τὸν νζ' κανόνα τοῦ μεγάλου τούτου Πατρός· ἀλλ' ὡς οὕτω τοῦ πράγματος ἔχοντος. Εἶτά φησιν ὅτι ἐν τοῖς πληγεῖσι καὶ ἀποθανοῦσι παρατηρήσομεν, ἤτοι παραφυλάξομεν, τὸν νόμον τὸν Μωσαϊκὸν, ὅστις ὥρισε τὸν πληγέντα παρά τινος καὶ κατακλιθέντα διὰ τὰς πληγὰς, ἐὰν μετὰ ταῦτα ἐξαναστῇ, καὶ περιπατήσῃ ἐπὶ τῇ ῥάβδῳ

A

CANON XI.

Qui autem involuntariam cædem fecit, in undecim annis abunde judicio satisfecit. Clarum est enim, quod in iis qui percussi sunt, quæ voluit Moyses, observabimus, ut eum quidem, qui propter plagas, quas accepit, decubuit, rursus autem virga sua innixus ambulavit, occisum esse non reputabimus : sin autem post ictus non surrexit, cum eum tamen nollet interficere qui verberavit, est quidem homicida, sed involuntarius propter propositum.

BALS. Quinquagesimus septimus canon hujus sancti Patris eos, qui involuntariam cædem fecere, decem annis a divinorum sacramentorum participatione separat. Præsens autem canon dicit, eum, qui
B non solum decennio, sed etiam undecim annis, sacramentis non communicavit, involuntarium occisorem satis superque fecisse. Deinde adjicit, eum non ideo ut homicidam condemnari, qui aliquem percussit, etiamsi lethalem plagam inflixerit, non tamen cum occidendi proposito : sed oportet, inquit, secundum legem Mosaicam, ejus, qui percussus est, rationem habere, et, si postquam ab ictu decubuit, non convaluit, sed mortuus est, is qui percussit involuntariæ cædis crimine, necessario, tenebitur : sin autem ab ictu surrexit, et virga sua innixus ambulavit, hoc est, non perfecte a morbo est liberatus, deinde mortuus est; eum qui percussit, non reputari ut homicidam. Quare nota etiam ex hoc
C quemadmodum diximus et in can. 8 involuntariam cædem ex effectu ostendi. Propterea enim nec de ictu laboramus, an sit parvus, an magnus, sed de morte quæ ex ictu processit, ut cædes voluntaria a proposito solo judicatur, etiamsi effectus sive mors minime sequatur. Nota autem ex præsenti canone quod in cæde involuntaria nonnulli **69** male sunt nimium curiosi, quærentes quo die vulneratus est, et post quot dies eum, qui percussus est, mors consecuta est : etsi enim longum tempus post ictum præterierit, ex hac tamen causa mortuus est qui ictum sustinuit, nihilo secius factam esse dicimus cædem involuntariam. Lege et canonem 8 hujus sancti Patris, et ejus interpretationem.

D

ZONAR. Involuntariam quis cædem patravit, ac undecim annos transegit segregatus. Rogatus fuit ergo sanctus vir, an illum eo vinculo solvi oporteat : responditque undecim annorum spatio satis supplicii luisse, satis pœnarum. Undecim porro annos dixit, non quod tanto tempore, qui involuntarie occidit, puniatur : decennium namque hisce hominibus, quinquagesimo septimo canone hujus magni Patris, mulctæ nomine constitutum est : sed quod ita sese res in hoc homine haberet. Deinde asserit, in iis qui percussi ac mortui sunt, retinendam, hoc est servandam esse Mosaicam legem, quæ decrevit hominem, qui a quopiam percussus est, moxque decubuit, si postea e lectulo surrexerit ambulave-

sitque bacillo innixus, hoc est, etiamsi haudquaquam plane fuerit ab imbecillitate liberatus, sed eousque ut bacillo innixus incedat, quasi imbecillitatis reliquias adhuc retinens, ac deinde moriatur, non videri occisum esse, nec qui illum percussit homicidam existimari. Hæc ergo sunt quæ Moses statuit. Subjicit deinde sanctus, si minus exsurrexerit postquam ictus est, sed jacens propter ictus sit exstinctus, fore quidem, qui illum percussit, judicandum homicidam, sed involuntarium. Neque enim mens ei fuit ipsum interficere, sed verberare.

ARIST. Involuntarius homicida decennio substernatur. *Perspicuus.*

CANON XII.

Digamos canon omnino a ministerio exclusit.

BALS. Sanctus hic canonem 17 canonem apostolorum dicit, et ministerium dicit ecclesiasticum clericatum : et lege dictum canonem.

ZONAR. Canonem hoc loco sanctus vir intelligit apostolicum decimum septimum, quo sic decernitur : Qui duobus conjugiis post baptismum implicitus fuerit, concubinamve habuerit, non potest esse episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel in sacro ordine quomodocunque conseri.

ARIST. Bigamus etiam non sit clericus.

Et alii multi canones digamum a sacerdotio arcent.

CANON XIII.

Cædes in bellis factas Patres nostri pro cædibus non reputavere, ut mihi videtur, ignoscentes iis, qui pro pudicitia et pietate decertant. Recte autem forte habet consulere, ut, tanquam manibus impuris, sola trium annorum communione abstineant.

BALS. Per præsentem canonem sanctus consulendo suggerit, ut qui in bello cædem fecerunt toto triennio a communione abstineant : etiamsi Patres eis veniam dederunt, et inter homicidas eos non reputaverunt, qui pro pietate et pudicitia decertavere fidelium, qui erant in servitutem redigendi. Hic

αὐτοῦ, ἤτοι κἂν μὴ τελείως ἀπαλλαγῇ τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ τέως βαδίσῃ τῇ ῥάβδῳ αὐτοῦ ἐπιστηριζόμενος, ὡς ἔτι λείψανα φέρων τῆς ἀσθενείας, εἶτα ἀποθάνῃ, μὴ δοκεῖν φονευθῆναι, μηδὲ τὸν πλήξαντα αὐτὸν φονέα λογίζεσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ τοῦ Μωσέως· εἶτα ἐπάγει ὁ ἅγιος ὅτι, κἂν οὐκ ἐξανέστη μετὰ τὰς πληγὰς, ἀλλὰ κείμενος ἐξ αὐτῶν ἐτελεύτησε, φονεὺς μὲν ὁ πλήξας αὐτὸν κριθήσεται, ἀκούσιος δέ· οὐδὲ γὰρ σκοπὸν ἔσχεν ἀνελεῖν αὐτὸν, ἀλλὰ τυπτῆσαι.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ ἀκουσίως φονευτὴς δεκαετίαν ὑποπιπτέτω. *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΙΒʹ.

Τοὺς διγάμους παντελῶς ὁ κανὼν τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε.

ΒΑΛΣ. Κανόνα ἐνταῦθα ὁ ἅγιος τὸν ιζʹ κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων λέγει, καὶ ὑπηρεσίαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κλήρωσιν· καὶ ἀνάγνωθι τὸν ῥηθέντα κανόνα.

ΖΩΝΑΡ. Κανόνα ἐνταῦθα ὁ ἅγιος τὸν ιζʹ λέγει τὸν ἀποστολικὸν, οὕτω διαταττόμενον· Ὁ δυσὶ γάμοις συμπλακεὶς μετὰ τὸ βάπτισμα, ἢ παλλακὴν κτησάμενος, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ δίγαμος καὶ ἀκλήρωτος.

Καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν κανόνων τὸν δίγαμον τῆς ἱερωσύνης ἐκώλυσαν.

ΚΑΝΩΝ ΙΓʹ.

Τοὺς ἐν πολέμοις (7) φόνους οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐν τοῖς φόνοις οὐκ ἐλογίσαντο, ἐμοὶ δοκεῖν, συγγνώμην δόντες τοῖς ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας ἀμυνομένοις. Τάχα δὲ καλῶς ἔχει συμβουλεύειν, ὡς τὰς χεῖρας μὴ καθαροὺς, τριῶν ἐτῶν τῆς κοινωνίας μόνης ἀπέχεσθαι.

ΒΑΛΣ. Διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ὑποτίθησιν ὁ ἅγιος συμβουλευτικῶς τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύσαντας ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας δι' ὅλης τριετίας, κἂν οἱ Πατέρες τοῖς τοιούτοις συγγνώμην δεδώκασι, καὶ μετὰ φονέων αὐτοὺς οὐκ ἐλογίσαντο ἀγωνισαμένους ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς σωφροσύνης τῶν μελλόν-

Guill. Beveregii notæ.

(7) *Τοὺς ἐν πολέμοις*. Scholiastes Harmenopuli, Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Χλιαρηνοῦ διέγνωστο συνοδικῶς ὅτι, εἰ μὲν δυνάμενός τις διαδράναι τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ λῃστοῦ, τούτῳ μὲν οὐκ ἠρκέσθη, ἀλλ' ἐκ μελέτης αὐτῷ ἐπιθέμενος ἀνῄρηκεν, οἷα φονεὺς ἐπιτιμηθήσεται. Εἰ δὲ πρῶτος τὸ ξίφος ὁ λῃστὴς ἦρε κατ' αὐτοῦ, τότε οὐκ ἐπιτιμηθήσεται ὁ φονεύσας αὐτόν. Ὃς μέντοι διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον πολλὰ παρακληθεὶς, τοῦτον ζητήσας εὗρε καὶ διεχρήσατο, μὴ ὅτι τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ ἐπάθλων ἀξιωθήσεται. Ἀσφαλείας δὲ ἕνεκεν ἐπὶ τριετίαν ἤρεσε καὶ τούτους καταδικάζεσθαι. Τοὺς δὴ κληρικοὺς οἷον δή ποτε φόνον πεποιηκότας εὐθὺς τιμωρεῖσθαι, μηδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς πολεμίου ἢ λῃστοῦ, ἢ οἱουδήποτε. Ὅθεν καὶ ἀρχιερεὺς Ἀγαρηνὸν φονεύσας κατ' αὐτοῦ ξίφος ἀνατείναντα, ἐν καιρῷ πολέμου, καθῃρέθη συνοδικῶς. *Sub patriarcha Constantino Chliareno synodalis lata est sententia, quod si quidem aliquis, cum latronis insidias effugere posset, non hoc contentus fuerit, sed data opera latronem interfecerit, tanquam homicida puniendus sit : sin primus latro gladium contra eum sustulerit, tunc qui eum interfecit non punietur. Qui autem utilitatis publicæ causa, cum valde rogatus esset, latronem quæsitum invenit et occidit, non pœna sed præmiis dignus habebitur; cautionis tamen gratia placuit et hos triennio condemnari. Clericos autem, qui quamcunque cædem commiserint, confestim puniri par est, nullo discrimine vel hostis habito, vel latronis, vel cujuscunque. Quo factum est, ut pontifex, qui occiderat Agarenum, qui gladium contra ipsum tempore belli strinxerat, de synodi sententia depositus est.* Harmenop. epit. can. sect. 5, tit. 3. Adhæc in codice Amerbachiano huic canoni hoc breve scholium annectitur. Ὅρα πῶς καὶ ὁ ἅγιος αὐτοῦ θαῤῥεῖ, οἷς διορίζεται νῦν. Ἄτοπον γὰρ ὑπὲρ ἐκδικήσεως εὐσεβείας καὶ σωφροσύνης δίκην ὑπέχειν τινά.

των αἰχμαλωτισθῆναι πιστῶν. Οὗτος δὲ ὁ κανὼν A ἀξίως μὲν τῇ ἁγιοπρεπείᾳ τοῦ θείου Πατρὸς ἐξετέθη, οὐκ ἐνεργεῖ δὲ, διὰ τὸ συμπίπτειν, εἰ τοῦτο δοθῇ, μηδέποτε τοὺς στρατιώτας μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἁγιασμάτων πολέμοις ἀλλεπαλλήλοις ἐνοχλουμένους, καὶ ἀναιροῦντας τοὺς πολεμίους, ὅπερ ἐστὶν ἀφόρητον. Γέγραπται δὲ ὡς τοῦ βασιλέως ἐκείνου Φωκᾶ ἀξιοῦντος μετὰ μαρτύρων συναριθμεῖσθαι τοὺς ἐν πολέμοις ἀναιρουμένους, οἱ τότε ἀρχιερεῖς, τῷ κανόνι τούτῳ χρησάμενοι, τὴν βασιλικὴν ἔνστασιν κατεσίγησαν, φάμενοι· Πῶς τοῖς μάρτυσι συναριθμήσομεν τοὺς ἐν πολέμοις πεσόντας, οὓς ὁ μέγας Βασίλειος ὡς μὴ καθαροὺς τὰς χεῖρας ἐπὶ τριετίαν ἐκώλυσε τῶν ἁγιασμάτων; Διαφόρων δὲ ἱερέων παραστάντων συνοδικῶς κατὰ βασιλικὸν B ὁρισμὸν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπισκόπου τινὸς, καὶ ἐξομολογησαμένων κατὰ πολεμίων συμπλακῆναι καὶ ἀνελεῖν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ἡ μὲν θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος ἀκολούθως τῷ κανόνι τούτῳ καὶ τῷ μγʹ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου καὶ ἑτέραις θείαις διαταγαῖς ἤθελε μηκέτι αὐτοὺς ἱερουργῆσαι· οἱ πλείους δὲ, καὶ μᾶλλον οἱ στρατιωτικώτεροι, καὶ βραβείων αὐτοὺς ἀξίους εἶναι διενίσταντο. Πολλοὶ δὲ, ἀνελόντες ἀνθρώπους ἐν τῷ καιρῷ τῆς μετὰ ῥάβδων παιγνικῆς συμβολῆς, μετὰ φονέων ἐλογίσθησαν ἑκουσιοακουσίων, οἷα τοῦ τοιούτου παιγνίου μὴ ὄντος ἀπὸ τῶν ἐπιγινωσκομένων πέντε τῷ νόμῳ παιγνίων, τῶν καὶ ἀγώνων λεγομένων, ἤγουν τῆς πυγμῆς, τοῦ δρόμου, τοῦ πηδήματος, τοῦ δίσκου, καὶ τῆς παλαίστρας· ὥστε οἱ ἐν τοῖς τοιούτοις παιγνίοις φονεύοντες οὐ προκριματίζονται. C

ΖΩΝΑΡ. Οὐ κατ' ἐπιταγὴν ὁ ἅγιός φησι τοὺς ἐν πολέμοις ἀναιροῦντας ἐπὶ τριετίαν ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ κατὰ συμβουλήν. Πλὴν φορτικὴ δοκεῖ συμβουλή. Συμβαίη γὰρ ἂν ἐκ ταύτης μηδέποτε τοὺς στρατιώτας μεταλαβεῖν τῶν θείων δώρων, καὶ μάλιστα τοὺς θάρσος ἐνδεικνυμένους καὶ ἀριστεῖς. Οὐ γὰρ ἄν ποτε σχοῖεν ἄδειαν ἐπὶ τριετίαν ἠρεμῆσαι. Εἰ γοῦν οἱ πολέμοις ἀλλεπαλλήλοις σχολάζοντες, καὶ ἀναιροῦντες τοὺς πολεμίους, εἴργονται τῆς κοινωνίας, ἔσονται διὰ βίου στερούμενοι τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μεταλήψεως. Ὅπερ Χριστιανοῖς ἀφόρητος κόλασις. Διὰ τί δὲ τὰς χεῖρας οὐ καθαροὶ κριθεῖεν οἱ ὑπὲρ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν ἀδελφῶν ἀγωνιζόμενοι, ἵνα μὴ ληφθεῖεν τοῖς πολεμίοις, ἢ ἵνα αἰχμαλωτισθέντας ἐλευθερώσωσιν; Εἰ γὰρ φονεύειν D τοὺς Βαρβάρους εὐλαβηθήσονται, ὡς τὰς χεῖρας ἐντεῦθεν μιαίνοντες, οἰχήσεται ξύμπαντα, καὶ κρατήσουσιν οἱ βάρβαροι πάντων· ἃ καὶ οἱ πάλαι Πατέρες λογισάμενοι, οὐ τοῖς φονεῦσι συγκατέλεξαν τοὺς ἐν πολέμοις φονεύοντας, συγγνωμονήσαντες αὐτοῖς, ὡς οὗτος ἔφησεν ὁ ἅγιος, ὡς ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας ἀμυνομένοις. Εἰ γὰρ οἱ Βάρβαροι κυριεύσουσιν, οὔτε εὐσέβεια ἔσται, οὔτε σωφροσύνη. Τὴν μὲν γὰρ εὐσέβειαν ἀθετήσουσι, τὸ οἰκεῖον σέβας κρατύνοντες· τὴν δὲ σωφροσύνην οὐδεὶς μετιέναι συγχωρηθήσεται, ἀλλὰ ζῆν κατ' ἐκείνους ἅπας ἐκβιασθήσεται. Ὁ δὲ τὰ θεῖα πολὺς Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Ἀμμοῦν μονάζοντα κανονικῇ

A autem canon divini Patris sanctitati convenienter editus est, sed non est in usu, quod ex eo eveniret, si admitteretur, ut milites sacramentorum nunquam essent participes, cum in crebris 70 bellis versentur, et hostes interficiant : quod non est ferendum. Scriptum est enim, quod cum Phocas ille imperator vellet eos martyribus annumerari qui in bellis occiduntur, qui tunc erant antistites hoc usi canone imperatoriam instantiam silentio mandarunt, dicentes : Quomodo eos qui in bellis ceciderunt inter martyres annumerabimus, quos magnus Basilius, ut qui non essent puris manibus, triennio a sacramentis prohibuit ? Cum autem multi sacerdotes, et unus quidem episcopus, se jussu imperatorio synodaliter stitissent, et cum hostibus se manus conse- B ruisse multosque ex iis occidisse fassi essent, divina et sancta synodus consequenter huic canoni, et 43 ejusdem sancti et aliis divinis constitutionibus, volebat ipsos non amplius sacra celebrare. Complures autem, et qui erant paulo magis militares, eos etiam præmiis dignos esse contendebant. Multi autem, qui in tempore ludicri cum virgis certaminis homines interfecerant, homicidis annumerati sunt, qui involuntariam voluntarie cædem perpetrarunt, utpote cum hoc ludicrum non sit ex iis quinque, quæ lege agnoscuntur, quæ etiam certamina agonesque dicuntur, scilicet pugillatus, cursus, saltus, discus, palæstra. Quare qui in eis ludicris interficiunt, præjudicio non afficiuntur.

ZONAR. Haudquaquam præcipiens sanctus vir iis, qui in bello interfecerunt triennio a communione abstinendum esse asserit, sed consilium proponens. Onerosum nihilominus id consilium videri possit. Ex illo namque contingat, ut divinis muneribus nunquam milites communicent; præsertim qui robur præferunt, ac se strenuos præ cæteris exhibent. Nunquam enim iis dabitur facultas ad triennium quiescendi. Si ergo qui bellis crebris exercentur, et hostes interficiunt, a communione arceantur, toto vitæ tempore boni communione privati degent. Quæ quidem pœna est Christianis haud tolerabilis. Quam vero ob causam nequaquam puras manus gerere judicabuntur, qui pro republica et D fratribus dimicant, ne captivi abducantur ab hostibus, aut ut in servitutem abductos liberent ? Nam si ab interficiendis Barbaris caveant, quasi manus ex hoc polluentes, pessum ibunt omnia, cunctorumque Barbari potientur. Quæ antiqui quoque Patres animo reputantes, qui in bello interficerent haudquaquam homicidis adnumerarunt, veniam ipsis dantes, siquidem, ut hic ait sanctus, pro pudicitia ac pietate decertarint. Si namque rerum potiantur Barbari, neque ulla pietas, neque pudicitia supererit. Pietatem namque abjicient, suam religionem retinentes : pudicitiam vero retinendi nulli fiet facultas, sed illorum legibus vivere omnes cogentur. Cæterum ille divinarum rerum apprime

peritus Athanasius, in sua ad Ammum monachum A epistola canonica, hæc expresse dicit : Interficere quemquam plane haud licet : verum in bellis adversarios occidere, et legibus permissum et laude dignum est. Proinde existimo hoc magni Basilii consilium nullatenus unquam servatum fuisse. Tamen certo quodam tempore iis, qui pro traditionibus ecclesiasticis propugnabant, utilis fuit. Cum enim imperator Nicephorus Phocas, quemadmodum memoriæ proditum est, eos, qui in bellis ceciderant, martyribus adnumerari postularet, ac eodem quo illi more laudari et coli : contra objecerunt, qui tunc temporis fuere summi sacerdotes, haud æquum esse ejusmodi hominibus venerationem impendi. Quod cum non persuaderent, postremo hoc veluti canone usi sunt, dicentes : Quonam modo nos cum martyribus eos, qui in bellis ceciderunt, adnumerabimus, quos magnus Basilius, tanquam qui impuras manus gererent, triennio a sacramentis arcuit?

ἐπιστολῇ ταῦτα λέγει ῥητῶς· Φονεύειν οὐκ ἔξεστι· ἀλλ' ἐν πολέμῳ ἀναιρεῖν τοὺς ἀντιπάλους ἔννομόν τε καὶ ἐπαίνου ἄξιον. Οἶμαι γοῦν ὡς οὔποτε ἡ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ὑποθήκη αὕτη ἐκράτησε· τέως δ' ἐν καιρῷ τοῖς ἀντεχομένοις τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων ἐλυσιτέλησε. Τοῦ γὰρ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ὡς ἱστόρηται, ἀπαιτοῦντος τοὺς ἐν πολέμοις ἀναιρουμένους συντάττεσθαι τοῖς μάρτυσι, καὶ κατ' ἐκείνους τιμᾶσθαι καὶ ὑμνεῖσθαι, οἱ τότε ἀρχιερεῖς ἀντεπέφερον μὴ δίκαιον εἶναι τοὺς τοιούτους τιμᾶσθαι. Καὶ μὴ πείθοντες τελευταῖον, ὡς κανόνι τούτῳ ἐχρήσαντο φάμενοι· Πῶς ἡμεῖς τοῖς μαρτυρήσασι τοὺς ἐν πολέμοις πεσόντας συναριθμήσομεν, οὓς ὁ μέγας Βασίλειος, ὡς μὴ καθαροὺς τὰς χεῖρας, ἐπὶ τριετίαν τῶν ἁγιασμάτων ἀπεῖρξεν;

71 ARIST. Qui pro pietate pugnat, etiamsi defendat, triennio a communione abstineat. B

Homicidia in bellis facta non homicidia a Patribus reputata sunt (quemadmodum et magnus Athanasius ad Ammum monachum scribit, dicens : Eos qui se in bello fortissime gesserunt magnis honoribus dignari oportet, et cippos illorum erigere gesta indicantes, ut qui reluctantes abstulerunt, et opus legitimum perfecerunt et laude dignum) neque magnus hic vir judicium eorum improbat, quia pro pudicitia et pietate hostes propulsant. Sed monet bonum esse ut talis a communione sola abstineat, quia puras non habet manus.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ πολεμιστὴς τῇ εὐσεβείᾳ, εἰ καὶ ἀμύνοι, τριετίαν ἀπεχέσθω τῆς κοινωνίας.

Τοὺς ἐν πολέμοις φόνους, μὴ φόνους λογισθέντας παρὰ τῶν Πατέρων, καθὼς καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος πρὸς Ἀμμοῦν μονάζοντα ἐπιστέλλει, τιμῶν μεγάλων, λέγων, ἀξιοῦσθαι τοὺς ἐν πολέμοις ἀριστεύσαντας χρή, καὶ στήλας τούτων ἐγείρεσθαι, κηρυττούσας τὰ κατορθώματα, ὡς ἀναιροῦντας τοὺς ἀντιπάλους, καὶ πρᾶγμα ποιοῦντας ἔννομον, καὶ ἐπαίνου ἄξιον· οὐδὲ ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ τὴν κρίσιν αὐτῶν ἀποδοκιμάζει, διὰ τὸ ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐλαβείας ἀμύνεσθαι τὸν πολεμιστήν. Πλὴν συμβουλεύει καλὸν εἶναι τῆς κοινωνίας μόνης τὸν τοιοῦτον ἀπέχεσθαι, διὰ τὸ μὴ καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας.

CANON XIV.

C Qui usuras accipit, si injustum lucrum in pauperes consumere voluerit, et ab avaritiæ morbo deinceps liberari, est ad sacerdotium admittendus.

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

Ὁ τόκους λαμβάνων ἐὰν καταδέξηται τὸ ἄδικον κέρδος εἰς πτωχοὺς ἀναλῶσαι, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῦ νοσήματος τῆς φιλοχρηματίας ἀπαλλαγῆναι, δεκτός ἐστιν εἰς ἱερωσύνην.

BALS. Sanctorum quidem apostolorum canon 44, episcopos vel presbyteros vel diaconos fenerantes cessare vel deponi oportere definit : decimus septimus autem canon primæ synodi omnes canonicos fenerantes deponi jubet. Lege ergo eorum canonum interpretationes. Sed quia lex civilis non punit laicos fenerantes, sed etiam permittit ad usuram mutuo dare; nonnulli autem, ut est verisimile, fenerantes volebant ad sacrum ordinem promoveri, et propter turpe lucrum eis non permittebatur : dicit ergo sanctus eos etiam ad sacerdo- D tium admittendos, si quæ ex usuris collecta sunt in pauperes consumpserint, et se id asseruerint non amplius facturos.

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν μδ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων τοὺς τοκίζοντας ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους παύεσθαι ἢ καθαιρεῖσθαι διορίζεται· ὁ δὲ ιζ' κανὼν τῆς α' συνόδου πάντας τοὺς κανονικοὺς τοκίζοντας καθαιρεῖσθαι παρακελεύεται· ἀνάγνωθι οὖν τὰς τῶν τοιούτων κανόνων ἑρμηνείας. Ἐπεὶ δὲ ὁ πολιτικὸς νόμος οὐ κολάζει τοὺς λαϊκοὺς τοκίζοντας, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπιτρέπει μετὰ τόκου δανείζειν, τινὲς δὲ, ὡς ἔοικε, δανείζοντες οὕτως ἤθελον ἀξιωθῆναι βαθμοῦ ἱερατικοῦ, καὶ οὐκ ἐδέχοντο διὰ τὴν τοῦ τόκου αἰσχροκέρδειαν· φησὶν ὁ ἅγιος καὶ τοὺς τοιούτους δέχεσθαι εἰς ἱερωσύνην, ἐὰν τὰ ἀπὸ τόκου συναχθέντα εἰς πτωχοὺς ἀναλώσωσι, καὶ κατάθωνται μηκέτι τοῦτο ποιῆσαι.

ZONAR. Decimus septimus Nicænæ primæ synodi canon eos qui fenerantur, siquidem sacris initiati sint, deponi jubet. Hic vero magnus Pater, Siquidem, inquit, fenebre lucrum in pauperes distribuant, ac deinceps a fenerando abstineant, in sacrum ordinem admitti poterunt. Forte igitur præsentem canonem edito a Nicænis Patribus canoni adversari quispiam existimaverit : sed non est ita. Ille si-

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ιζ' κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου τοὺς ἐπὶ τόκοις δανείζοντας ἱερωμένους καθαιρεῖσθαι προστάττει. Ὁ δὲ μέγας οὗτος Πατήρ, εἰ τὸ ἐκ τῶν τόκων κέρδος, φησίν, εἰς πτωχοὺς ἀναλώσει, καὶ τοῦ λοιποῦ ἀπόσχηται τοῦ τοκίζειν, δεκτός ἐστιν εἰς ἱερωσύνην. Ἴσως οὖν τισιν ἐναντιοῦσθαι δόξει τῷ τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων κανόνι ὁ παρὼν κανών· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ

περὶ ἱερωμένων διατάττεται τοκιζόντων, οὗτος δὲ περὶ λαϊκῶν, καὶ τὸν ἀποσχόμενον τοῦ τοκίζειν λαϊκὸν, καὶ τὸ ἐκεῖθεν περιελθὸν αὐτῷ κέρδος διαδιδόντα πτωχοῖς μὴ ἐμποδίζεσθαι λέγει προαχθῆναι εἰς ἱερωσύνην.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ τόκους λαμβάνων δεκτὸς εἰς ἱερωσύνην, διορθούμενος.

Διόρθωσις δὲ τούτου αὕτη ἐστὶ, τὸ ἀναλῶσαι εἰς πτωχοὺς τὸ ἐπισυναχθὲν ἐκ τῶν τόκων ἄδικον κέρδος, καὶ ὑποσχέσθαι μηκέτι τῷ τοιούτῳ τῆς φιλοχρηματίας νοσήματι ἐμπεσεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

Θαυμάζω δέ που, τὴν γραμματικὴν ἀκρίβειαν ἐπὶ τῆς γραφῆς ἀπαιτοῦντος, καὶ λογιζομένου ὅτι ἠναγκασμένη ἐστὶν ἡ λέξις τῆς ἑρμηνείας τὸ B ἑαυτῆς εὔσημον ἐκδεδούσης, οὐ τὸ κυρίως ὑπὸ τῆς Ἑβραϊκῆς φωνῆς σημαινόμενον μετατεθείσης. Ἐπεὶ δὲ δεῖ μὴ ἀργῶς παρελθεῖν τὸ ὑπ' ἀνδρὸς ζητητικοῦ κινηθὲν πρόβλημα, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης καὶ ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ τὴν αὐτὴν ἔλαχον γένεσιν. Ἐκ τῶν ὑδάτων γὰρ ἐξήχθη ἀμφότερα τὰ γένη. Τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι ταυτόν ἐστιν ἑκατέροις ἰδίωμα. Τὰ μὲν γὰρ διανήχεται τὸ ὕδωρ, τὰ δὲ ἐπινήχεται τῷ ἀέρι. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν κοινῇ αὐτῶν ἐπεμνήσθη. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ λόγου, ὡς μὲν πρὸς τοὺς ἰχθύας, ἀκαταλλήλως ἀποδόθη, ὡς δὲ πρὸς πάντα τὰ ἐν ὕδασι διαιτώμενα, καὶ πάνυ οἰκείως. Τὰ γὰρ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὑποτέτακται τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης, καὶ οὐκ αὐτοὶ μόνον, C ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλάσσης. Οὐ γὰρ, εἴ τι ἔνυδρον, καὶ ἰχθύς ἐστιν, ὡς τὰ κητώδη, φάλαιναι, καὶ ζύγαιναι, καὶ δελφῖνες, καὶ φῶκαι, καὶ προσέτι ἵπποι, καὶ κύνες, καὶ πρίονες, καὶ ξιφίαι, καὶ οἱ θαλάσσιοι βόες· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἀκαλῆφαι, καὶ κτένες, καὶ τὰ ὀστρακόρινα πάντα, ὧν οὐδέν ἐστιν ἰχθύς· καὶ πάντα ἃ διαπορεύεται τρίβους θαλάσσης, ὡς εἶναι γ' τὰ γένη, πετεινὰ οὐρανοῦ, ἰχθύας θαλάσσης, καὶ ὅσα τῶν ἐνύδρων τοῖς ἰχθύσιν ἀντιστελλόμενα διαπορεύονται καὶ αὐτὰ τὰς τρίβους θαλάσσης.

ΚΑΝΩΝ ΙϚ'.

Ὁ δὲ Νααμὰν οὐχὶ μέγας παρὰ Κυρίῳ, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ κυρίῳ αὐτοῦ· τουτέστι, τῶν παραδυναστευόντων ἦν τῷ βασιλεῖ τῶν Σύρων. Πρόσεχε D οὖν ἀκριβῶς τῇ Γραφῇ, καὶ αὐτόθεν εὑρήσεις τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες ὁ ιε' καὶ ὁ ιϛ' μὴ ποιούμενοι κανονικὴν κοινὴν οἱανδήτινα παράδοσιν, ἀλλ' ἑρμηνείαν γραφικῶν ῥημάτων, οὐκ ἐξηγήθησαν παρ' ἡμῶν, ὡς μηδὲ προθεμένων γραφικὰ ἑρμηνεύειν ῥήματα, ἀλλὰ κανονικὰ καὶ νομικὰ παραγγέλματα.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ μὲν ἐρώτημα σαφῶς οὐ δηλοῦται, ἔοικε δὲ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως τοῦ μεγάλου Βασιλείου τοιοῦτον εἶναι. Ὅτι πῶς τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης Δαβὶδ ὁμοῦ ἐμνήσθη, καὶ αὖθις ἔφη· *Τὰ διαπορευόμενα τρί-*

A quidem de sacris ordinibus initiatis, hic autem de laicis fenerantibus decernit. Et eum qui a fenerando abstineat laicum, quodque illi inde superest lucrum pauperibus largiatur, haudquaquam impediri asserit, quominus in sacrum ordinem promoveri possit.

ARIST. Qui usuras accipit, correctus in sacerdotium admittitur.

Hujus autem correctio hæc est, ut in pauperes expendat injustum lucrum ex usuris collectum, et profiteatur se posthac in istiusmodi avaritiæ morbum non incidere.

CANON XV.

Admiror autem tuam litteralem in scriptura subtilitatem, qui postules, et reputes coactam esse dictionem, utpote interpretatione, quod a se B bene significatur, exprimente, non quod a voce Hebræa proprie denotatur transferente. Quia autem oportet quæstionem, quæ a viro quærendi studioso posita est, non otiose præterire: volucres cœli, et pisces maris, etiam in mundi creatione eamdem generationem sortiti sunt. Ambo enim genera ex aquis producta sunt. Causa autem, quod utrisque eadem est proprietas. Hi autem per mare natant, illi vero supernatant aeri. Propterea ergo eorum communiter meminit. Figura autem orationis, ut ad pisces quidem, proprie reddita: ut autem ad omnia quæ degunt in aquis, omnino etiam apte. Nam et volucres cœli homini subjecti sunt et pisces maris, et non C 72 ipsi solum, sed et omnia quæ maris semitas perambulant [1]. Non enim si quid est aquatile, est etiam piscis, ut sunt cete, balænæ, et zygenæ, et delphines, et phocæ, et præterea equi, et canes, et serræ, et gladii, et boves marini: si vis autem etiam urticæ, et pectines, et omnia testacea, quorum nullum est piscis. Et omnia quæ vias maris perambulant, ut sint tria genera, volucres cœli, pisces maris, et quæcunque aquatilia a piscibus distincta ipsa quoque maris semitas perambulant.

CANON XVI.

Naaman autem non magnus apud Dominum, sed apud dominum suum: hoc est, unus erat ex iis, D qui magnam obtinebant potestatem apud regem Syrorum: Scripturæ ergo diligenter mentem adhibe, et invenies hinc solutionem quæstionis.

BALS. Præsentes duo canones 15 et 16 cum nullam canonicam et communem faciant traditionem, sed Scripturæ tantum dicta explicent, non sunt a nobis interpretati: ut qui Scripturæ dicta explicare non statuerimus, sed canonica et legalia præcepta.

ZONAR. in can. 15. Interrogatio quidem aperte non explicatur: videtur autem, quantum ex magni Basilii responsione colligere licet, ejusmodi esse. Quonam modo volucrum cœli et piscium maris David simul meminerit, rursumque subjungat, *Quæ*

[1] Psal. VIII, 9.

perambulant semitas maris? Supervacanea siquidem hæc additio videtur fuisse. Ad illud igitur quod simul avium pisciumque meminerit, respondet, utraque ex aquis producta fuisse, illincque ortum habuisse; facileque id apparere, propterea quod volucribus pariter et piscibus eadem proprietas insit. Pisces nempe aquis innatant, volucres vero supernatant aeri; ac illi quidem motu alarum natant, cauda vero tanquam gubernaculo utuntur: volucres autem eodem modo alis quidem volant, caudam vero ad conversiones ac directos cursus adhibent. Quod autem non supervacaneo porro dixerit Psalmista, pisces et quæ perambulant semitas maris, respondet, non omnia, quæ sub aquis degunt, piscium nomine significari, neque enim cete pisces nominantur, neque testacea, et alia quædam, veluti sepiæ, polypodes, et hisce affinia. Ut proinde tria sint genera, volatilia, et pisces, et quæcunque aquatilia quidem cum sint, non tamen piscium generi adnumerantur.

ZONAR in can. 16. Interrogatus est sanctus, quomodo dicat Scriptura Naaman, fuisse magnum apud dominum: et dixit, non fuisse Naaman magnum apud Deum, sed apud dominum suum, sive, fuisse unum ex familiaribus ejus, et qui magnam apud eum potestatem obtinebant.

ARIST. Can. 15. Volucres cœli et pisces maris Scriptura simul refert, propterea quod utrorumque ortus ex mari sit. Addidit vero, *quæ per semitas marium transeunt*, propter cetacea, et testacea, quorum nullum est piscis.

ARIST. Can. 16. Naaman magnus apud dominum: non Deum, sed dominum suum.

In hisce duobus capitibus, nempe 15 et 16 nulla est interpretatio, quoniam ista sunt potius interpretationes Scripturæ verborum a sancto Amphilochio Basilio magno emissorum. Ad quæstiones enim de quibus ille hæsitavit, responsum dedit.

βους θαλασσῶν. Δοκεῖ γὰρ κατὰ τὸ περισσὸν ἐπαγαγεῖν τὴν προσθήκην ταύτην. Πρὸς μὲν οὖν τὸ ὁμοῦ μνησθῆναι τῶν πετεινῶν καὶ τῶν ἰχθύων φησὶν ὅτι καὶ ἄμφω ἐκ τῶν ὑδάτων παρήχθησαν, καὶ ἐκεῖθεν ἔσχον τὴν γένεσιν· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ τὸ αὐτὸ ἰδίωμα καὶ τοῖς πετεινοῖς καὶ τοῖς ἰχθύσι προσεῖναι. Οἱ μὲν γὰρ ἰχθύες ἐννήχονται τοῖς ὕδασι, τὰ δὲ πετεινὰ ἐπινήχονται τὸν ἀέρα· καὶ οἱ μὲν τῇ κινήσει τῶν πτερῶν νήχονται, τῷ δὲ οὐραίῳ εἰς κυβέρνησιν κέχρηνται· τὰ πετεινὰ δὲ ὁμοίως, τοῖς μὲν πτεροῖς πέτονται, τῇ δὲ οὐρᾷ πρὸς τὰς περιστροφὰς χρῶνται, καὶ τὰς κινήσεις τὰς κατευθύ. Πρὸς δὲ τὸ μὴ παρέργως εἰπεῖν τὸν ψαλμῳδὸν, *τοὺς ἰχθύας καὶ τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν*, ἔφη ὅτι οὐχ ὅσα ἔνυδρα, πάντα ἰχθύες λέγονται. οὔτε γὰρ τὰ κητώδη ἰχθύες ὀνομάζονται, οὔτε τὰ ὀστρακόδερμα, καὶ ἄλλα τινὰ, οἷον σηπίαι, καὶ πολύποδες, καὶ τὰ τούτοις ὁμογενῆ. Ὥστε τρία εἶναι γένη, πετεινὰ, καὶ ἰχθύας, καὶ ὅσα ἔνυδρα μὲν, τῷ γένει δὲ τῶν ἰχθύων οὐ συνηρίθμηνται.

ΖΩΝΑΡ. Ἠρωτήθη ὁ ἅγιος καὶ πῶς ἡ Γραφὴ λέγει τὸν Ναιμὰν μέγαν παρὰ κυρίῳ· καὶ εἶπεν ὡς οὐ παρὰ τῷ Θεῷ μέγας ἦν ὁ Ναιμὰν, ἀλλὰ παρὰ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ· ἤγουν τῶν ᾠκειωμένων ἐκείνῳ, καὶ πολλὰ παρ' ἐκείνῳ δυναμένων.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ιε'. Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης ἅμα εἶπεν ἡ Γραφή· ὅτι ἐκ θαλάσσης ἀμφοτέρων ἡ γένεσις. Ἐπήγαγε δὲ, *τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν*, διὰ τὰ κητώδη καὶ ὀστρακόδερμα, ὧν οὐδέν ἐστιν ἰχθύς.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ις'. Ναιμὰν μέγας παρὰ τῷ κυρίῳ, οὐ τῷ Θεῷ, ἀλλὰ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις τοῖς δυσὶ κεφαλαίοις, ἤγουν τῷ ιε' καὶ τῷ ις' ἑρμηνεία οὐκ ἔστι, διὰ τὸ εἶναι ταῦτα μᾶλλον ἑρμηνείας τῶν ἀποῤῥηθέντων γραφικῶν ῥημάτων παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ. Πρὸς γὰρ τὰ ζητήματα, ἃ παρ' αὐτοῦ διηπορεῖτο, ἐποιεῖτο καὶ τὴν ἀπόκρισιν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΚΑΝΟΝΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'.

EJUSDEM

CANONICA EPISTOLA II.

73 CANON XVII.

Cum pridem ad propositas nobis a tua pietate quæstiones respondissem; non misi scriptum, partim quidem longo et periculoso morbo detentus, partim vero propter penuriam ministrorum. Pauci enim apud nos, et viæ periti, et parati ad ejusmodi ministeria. Quare, cognitis morarum causis, ignosce nobis. Admirati autem sumus tuum

ΚΑΝΩΝ ΙΖ'.

Πάλαι πρὸς τὰς παρὰ τῆς εὐλαβείας σου προταθείσας ἡμῖν ἐρωτήσεις ἀποκρινάμενος, οὐκ ἀπέστειλα τὸ γράμμα, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀῤῥωστίας τῆς μακρᾶς καὶ ἐπικινδύνου ἀσχοληθεὶς, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν διακονουμένων. Ὀλίγοι γὰρ παρ' ἡμῖν καὶ ὁδοῦ ἔμπειροι, καὶ παρεσκευασμένοι πρὸς τὰς τοιαύτας ὑπηρεσίας. Ὥστε, μαθὼν τὰς αἰτίας

τῆς βραδυτῆτος, δὸς ἡμῖν τὴν συγγνώμην. Ἐθαυμάσαμεν δέ σου τὴν φιλομάθειαν ὁμοῦ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην· ὅτι καὶ μαθεῖν καταδέχῃ, τὴν τοῦ διδάσκειν τάξιν πεπιστευμένος, καὶ μανθάνειν παρ' ἡμῶν, οἷς οὐδὲν μέγα πρόσεστι πρὸς γνῶσιν. Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ καταδέχῃ διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ποιεῖν πρᾶγμα οὐ ῥᾳδίως παρ' ἑτέρου γινόμενον, χρὴ καὶ ἡμᾶς τῇ προθυμίᾳ σου καὶ τῇ ἀγαθῇ σπουδῇ συναίρεσθαι καὶ ὑπὲρ δύναμιν.

Ἠρώτησας ἡμᾶς περὶ Βιάνορος τοῦ πρεσβυτέρου, εἰ δεκτός ἐστιν εἰς τὸν κλῆρον, διὰ τὸν ὅρκον. Ἐγὼ δὲ ἤδη τινὰ κοινὸν ὅρον περὶ πάντων ὁμοῦ τῶν μετ' αὐτοῦ ὀμωμοκότων τοῖς κατ' Ἀντιόχειαν κληρικοῖς οἶδα ἐκτεθεικώς· ὥστε τῶν μὲν δημοσίων αὐτοὺς ἀπέχεσθαι συλλόγων, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργεῖν τὰ τῶν πρεσβυτέρων. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὑπηρεσίαν ἄδειαν αὐτῷ παρέχει· διότι οὐκ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐστὶν ἡ ἱερωσύνη, ἀλλ' ἐν Ἰκονίῳ· ἣν, ὡς αὐτὸς ἐπέστειλας ἡμῖν, τῆς Ἀντιοχείας εἰς οἴκησιν ἀντηλλάξατο. Ἔστιν οὖν δεκτὸς ἐκεῖνος ὁ ἀνήρ, ἀπαιτούμενος παρὰ τῆς εὐλαβείας σου μεταμέλεσθαι ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὅρκου, ὃν ἐπὶ τοῦ ἀπίστου ἀνδρὸς ἐξωμόσατο, βαστάσαι τὴν ἐνόχλησιν τοῦ μικροῦ ἐκείνου κινδύνου μὴ δυνηθείς.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικε, τινὲς ἱερεῖς Ἀντιοχεῖς, ὧν εἷς ἦν καὶ ὁ Βιάνωρ, ὤμοσαν ἀπὸ ἀπειλῆς ἀπίστου τινὸς ὅρκον ἀθέμιτον, κἀντεῦθεν ἐσκανδάλισαν τοὺς ὀρθοδόξους, ὡς μὴ ὑπενεγκόντες τὴν ὄχλησιν τοῦ ἀπίστου. Τοῦ γοῦν Βιάνορος ἐξ Ἀντιοχείας μετοικήσαντος εἰς τὸ Ἰκόνιον, καὶ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου τοῦ ἀρχιερατεύοντος ἐν Ἰκονίῳ ἐρωτήσαντος τὸν ἅγιον εἰ δεκτός ἐστιν εἰς κλῆρον ὁ αὐτὸς Βιάνωρ, ἀπελογήσατο ὁ ἅγιος ὅτι Κοινὸν ὅρον ἤτοι κανόνα ἐξεθέμην περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀμοσάντων ἱερέων, ἵνα οὗτοι τῶν μὲν δημοσίων ἤτοι κοινῶν συλλόγων ἀπέχωνται, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργῶσι τὰ τῶν πρεσβυτέρων, ὅπερ καὶ ὁ Βιάνωρ ἐπ' ἀδείας ἔχει ποιεῖν· καὶ μᾶλλον ὅτι οὐδὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ μέλλει ἱερουργεῖν, καὶ διὰ τοῦτο σκανδαλίζειν τοὺς ὁρῶντας αὐτὸν μετὰ τὸν ὅρκον ἱερουργοῦντα, ἀλλὰ ἐν Ἰκονίῳ, ἔνθα μετῴκησε, καὶ ἴσως οὐδὲ σκανδάλου αἴτιος γενήσεται, ὡς τῶν πολλῶν μηδὲ εἰδότων τὴν τοῦ ὅρκου τελετήν. Πλὴν οὖν, φησί, κἂν δεκτός ἐστιν εἰς τὸ ἱερουργεῖν, ἀλλὰ ἀπαιτηθήτω μετανοεῖν ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὅρκου, ἤτοι ἐπὶ τῷ εὐκόλως καὶ προχείρως ὀμόσαι, ἐνδεδωκὼς διὰ φόβον μικροῦ κινδύνου.

ΖΩΝΑΡ. Ἀσαφής ἐστιν ἡ ἀπόκρισις αὕτη, μὴ οὔσης δήλης τῆς ἐρωτήσεως. Τέως δὲ λέγεται ἄπιστόν τινα ἐνίους τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πρεσβυτέρων βιάσασθαι ἀπειλαῖς ὀμόσαι μὴ ἐνεργεῖν τὰ τῶν ἱερέων. Ὧν εἷς μετῴκησεν εἰς τὸ Ἰκόνιον, περὶ οὗ καὶ τὴν ἐρώτησιν ἐποιήσατο ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος. Φησὶν οὖν ὁ μέγας Βασίλειος ὅτι Κοινόν ὅρον, ἤγουν κανόνα καὶ τύπον, ἐξεθέμην περὶ πάντων τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀμοσάντων, ἵνα οἱ τοιοῦτοι ἀπέχωνται μὲν τῶν συλλόγων τῶν κοινῶν, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργῶσι τὰ τῶν πρεσβυτέρων. Τῶν δὲ συλλόγων αὐτοὺς ἀπέχεσθαι ὥρισε, μὴ πολλοῖς σκανδάλου αἴτιοι γίνωνται,

A discendi studium, simul et humilitatem, quod et discere non graveris, cum docendi locus tibi commissus sit, et a nobis discere, quibus nihil est magni ad scientiam. Sed tamen quia non gravaris ob timorem Dei rem facere, quam alius haud facile faciat, oportet ut et nos tuæ alacritati ac bono studio opem etiam ultra vires feramus.

Interrogasti nos de Bianore presbytero, an in clerum admitti possit, propter jusjurandum. Ego autem me jam communem aliquam regulam de omnibus qui una cum eo juraverant, Antiochenis clericis edidisse memini: ut ipsi a publicis quidem conventibus abstineant, privatim vero B munia obeant presbyterorum. Id ipsum autem etiam ei muneris sui peragendi præbet libertatem, quod non sit Antiochiæ sacerdotium, sed Iconii: quam urbem, ut ipse ad nos scripsisti, Antiochia ad habitandum permutavit. Ergo vir ille suscipi potest; postulante ab eo pietate tua, ut pœnitentiam agat, ob facilem et promptum ad jusjurandum animum, quod coram infideli viro juravit, molestiam ferre exigui illius periculi non valens.

BALS. Quidam Antiocheni, ut verisimile est, sacerdotes quorum unus erat etiam Bianor, propter infidelis cujuspiam minas nefarium jusjurandum jurarunt; et ideo orthodoxos offenderunt, ut qui infidelis molestiam non sustinuerint. Cum itaque C Bianor ex Antiochia Iconium migrasset et sanctus Amphilochius, qui erat Iconii antistes, sanctum interrogasset, an sit Bianor in clerum suscipiendus; respondit sanctus: Commune decretum seu canonem edidi de sacerdotibus qui Antiochiæ jurarunt, ut ii a publicis quidem seu communibus conventibus abstineant; privatim autem presbyterorum munera obeant, quod Bianori quoque licet facere: et eo magis, quod nec Antiochiæ quidem est sacra celebraturus et propterea nec videntes eum post jusjurandum sacrificantem offensurus, sed Iconii quo migravit et forte nec offendiculi quidem causa fuerit, cum multi illius jurisjurandi formam nesciant. Sed inquit etiam, si ad sacra facienda sit admittendus, exigatur tamen ab eo ut facilitatis D jurisjurandi eum pœniteat, quod scilicet facile prompteque juraverit propter metum parvi periculi cedens.

ZONAR. Obscura hæc responsio est, si quidem minime clara est interrogatio. Interim tamen narratur infidelem quemdam, nonnullos Antiochiæ presbyteros se a sacerdotum muneribus obeundis cessaturos ut jurarent minis adegisse. Ex quorum numero unus Iconium migravit, de quo proinde hanc interrogationem sanctus Amphilochius proposuit. Respondet ergo magnus Basilius, communem se definitionem, hoc est, canonem et formam edidisse de omnibus iis qui Antiochiæ juraverant, ut abstineant nimirum ejusmodi homines a publicis conventibus, privatim vero sacerdotum obeant mu-

perambulant semitas maris? Supervacanea siquidem hæc additio videtur fuisse. Ad illud igitur quod simul avium piscium que meminerit, respondet, utraque ex aquis producta fuisse, illincque ortum habuisse; facileque id apparere, propterea quod volucribus pariter et piscibus eadem proprietas insit. Pisces nempe aquis innatant, volucres vero supernatant aeri; ac illi quidem motu alarum natant, cauda vero tanquam gubernaculo utuntur: volucres autem eodem modo alis quidem volant, caudam vero ad conversiones ac directos cursus adhibent. Quod autem non supervacaneo porro dixerit Psalmista, pisces et quæ perambulant semitas maris, respondet, non omnia, quæ sub aquis degunt, piscium nomine significari, neque enim cete pisces nominantur, neque testacea, et alia quædam, veluti sepiæ, polypodes, et hisce affinia. Ut proinde tria sint genera, volatilia, et pisces, et quæcunque aquatilia quidem cum sint, non tamen piscium generi adnumerantur.

ZONAR in can. 16. Interrogatus est sanctus, quomodo dicat Scriptura Naaman, fuisse magnum apud dominum: et dixit, non fuisse Naaman magnum apud Deum, sed apud dominum suum, sive, fuisse unum ex familiaribus ejus, et qui magnam apud eum potestatem obtinebant.

ARIST. Can. 15. Volucres cœli et pisces maris Scriptura simul refert, propterea quod utrorumque ortus ex mari sit. Addidit vero, *quæ per semitas marium transeunt*, propter cetacea, et testacea, quorum nullum est piscis.

ARIST. Can. 16. Naaman magnus apud dominum: non Deum, sed dominum suum.

In hisce duobus capitibus, nempe 15 et 16 nulla est interpretatio, quoniam ista sunt potius interpretationes Scripturæ verborum a sancto Amphilochio Basilio magno emissorum. Ad quæstiones enim de quibus ille hæsitavit, responsum dedit.

A *βους θαλασσῶν*. Δοκεῖ γὰρ κατὰ τὸ περισσὸν ἐπαγαγεῖν τὴν προσθήκην ταύτην. Πρὸς μὲν οὖν τὸ ὁμοῦ μνησθῆναι τῶν πετεινῶν καὶ τῶν ἰχθύων φησὶν ὅτι καὶ ἄμφω ἐκ τῶν ὑδάτων παρήχθησαν, καὶ ἐκεῖθεν ἔσχον τὴν γένεσιν· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ τὸ αὐτὸ ἰδίωμα καὶ τοῖς πετεινοῖς καὶ τοῖς ἰχθύσι προσεῖναι. Οἱ μὲν γὰρ ἰχθύες ἐννήχονται τοῖς ὕδασι, τὰ δὲ πετεινὰ ἐπινήχονται τὸν ἀέρα· καὶ οἱ μὲν τῇ κινήσει τῶν πτερῶν νήχονται, τῷ δὲ οὐραίῳ εἰς κυβέρνησιν κέχρηνται· τὰ πετεινὰ δὲ ὁμοίως, τοῖς μὲν πτεροῖς πέτονται, τῇ δὲ οὐρᾷ πρὸς τὰς περιστροφὰς χρῶνται, καὶ τὰς κινήσεις τὰς κατευθύ. Πρὸς δὲ τὸ μὴ παρέργως εἰπεῖν τὸν ψαλμῳδὸν, *τοὺς ἰχθύας καὶ τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν*, ἔφη ὅτι οὐχ ὅσα ἔνυδρα, πάντα ἰχθύες
B λέγονται. οὔτε γὰρ τὰ κητώδη ἰχθύες ὀνομάζονται, οὔτε τὰ ὀστρακόδερμα, καὶ ἄλλα τινὰ, οἷον σηπίαι, καὶ πολύποδες, καὶ τὰ τούτοις ὁμογενῆ. Ὥστε τρία εἶναι γένη, πετεινὰ, καὶ ἰχθύας, καὶ ὅσα ἔνυδρα μὲν, τῷ γένει δὲ τῶν ἰχθύων οὐ συνηρίθμηνται.

ΖΩΝΑΡ. Ἠρωτήθη ὁ ἅγιος καὶ πῶς ἡ Γραφὴ λέγει τὸν Ναμὰν μέγαν παρὰ κυρίῳ· καὶ εἶπεν ὡς οὐ παρὰ τῷ Θεῷ μέγας ἦν ὁ Νεκμὰν, ἀλλὰ παρὰ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ· ἤγουν τῶν ᾠκειωμένων ἐκείνῳ, καὶ πολλὰ παρ' ἐκείνῳ δυναμένων.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ιε'. Τα πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης ἅμα εἶπεν ἡ Γραφή· ὅτι ἐκ θαλάσσης ἀμφοτέρων ἡ γένεσις. Ἐπήγαγε δὲ, τὰ
C *διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν*, διὰ τὰ κητώδη καὶ ὀστρακόδερμα, ὧν οὐδέν ἐστιν ἰχθύς.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ις'. Ναμὰν μέγας παρὰ τῷ κυρίῳ, οὐ τῷ Θεῷ, ἀλλὰ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις τοῖς δυσὶ κεφαλαίοις, ἤγουν τῷ ιε' καὶ τῷ ις' ἑρμηνεία οὐκ ἔστι, διὰ τὸ εἶναι ταῦτα μᾶλλον ἑρμηνείας τῶν ἀποῤῥηθέντων γραφικῶν ῥημάτων παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ. Πρὸς γὰρ τὰ ζητήματα, ἃ παρ' αὐτοῦ διηπορεῖτο, ἐποιεῖτο καὶ τὴν ἀπόκρισιν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΚΑΝΟΝΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'.

EJUSDEM
CANONICA EPISTOLA II.

73 CANON XVII.

Cum pridem ad propositas nobis a tua pietate quæstiones respondissem; non misi scriptum, partim quidem longo et periculoso morbo detentus, partim vero propter penuriam ministrorum. Pauci enim apud nos, et viæ periti, et parati ad ejusmodi ministeria. Quare, cognitis morarum causis, ignosce nobis. Admirati autem sumus tuum

ΚΑΝΩΝ ΙΖ'.

D Πάλαι πρὸς τὰς παρὰ τῆς εὐλαβείας σου προταθείσας ἡμῖν ἐρωτήσεις ἀποκρινάμενος, οὐκ ἀπέστειλα τὸ γράμμα, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀῤῥωστίας τῆς μακρᾶς καὶ ἐπικινδύνου ἀσχοληθεὶς, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν διακονουμένων. Ὀλίγοι γὰρ παρ' ἡμῖν καὶ ὁδοῦ ἔμπειροι, καὶ παρεσκευασμένοι πρὸς τὰς τοιαύτας ὑπηρεσίας. Ὥστε, μαθὼν τὰς αἰτίας

τῆς βραδυτῆτος, δὸς ἡμῖν τὴν συγγνώμην. Ἐθαυμάσαμεν δέ σου τὴν φιλομάθειαν ὁμοῦ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην· ὅτι καὶ μαθεῖν καταδέχῃ, τὴν τοῦ διδάσκειν τάξιν πεπιστευμένος, καὶ μανθάνειν παρ' ἡμῶν, οἷς οὐδὲν μέγα πρόσεστι πρὸς γνῶσιν. Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ καταδέχῃ διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ποιεῖν πρᾶγμα οὐ ῥᾳδίως παρ' ἑτέρου γινόμενον, χρὴ καὶ ἡμᾶς τῇ προθυμίᾳ σου καὶ τῇ ἀγαθῇ σπουδῇ συναίρεσθαι καὶ ὑπὲρ δύναμιν.

Ἠρώτησας ἡμᾶς περὶ Βιάνορος τοῦ πρεσβυτέρου, εἰ δεκτός ἐστιν εἰς τὸν κλῆρον, διὰ τὸν ὅρκον. Ἐγὼ δὲ ἤδη τινὰ κοινὸν ὅρον περὶ πάντων ὁμοῦ τῶν μετ' αὐτοῦ ὀμωμοκότων τοῖς κατ' Ἀντιόχειαν κληρικοῖς οἶδα ἐκτεθεικώς· ὥστε τῶν μὲν δημοσίων αὐτοὺς ἀπέχεσθαι συλλόγων, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργεῖν τὰ τῶν πρεσβυτέρων. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὑπηρεσίαν ἄδειαν αὐτῷ παρέχει· διότι οὐκ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐστὶν ἡ ἱερωσύνη, ἀλλ' ἐν Ἰκονίῳ· ἣν, ὡς αὐτὸς ἐπέστειλας ἡμῖν, τῆς Ἀντιοχείας εἰς οἴκησιν ἀντηλλάξατο. Ἔστιν οὖν δεκτὸς ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ, ἀπαιτούμενος παρὰ τῆς εὐλαβείας σου μεταμέλεσθαι ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὅρκου, ὃν ἐπὶ τοῦ ἀπίστου ἀνδρὸς ἐξωμόσατο, βαστάσαι τὴν ἐνόχλησιν τοῦ μικροῦ ἐκείνου κινδύνου μὴ δυνηθείς.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικε, τινὲς ἱερεῖς Ἀντιοχεῖς, ὧν εἷς ἦν καὶ ὁ Βιάνωρ, ὤμοσαν ἀπὸ ἀπειλῆς ἀπίστου τινὸς ὅρκον ἀθέμιτον, κἀντεῦθεν ἐσκανδάλισαν τοὺς ὀρθοδόξους, ὡς μὴ ὑπενεγκόντες τὴν ὄχλησιν τοῦ ἀπίστου. Τοῦ γοῦν Βιάνορος ἐξ Ἀντιοχείας μετοικήσαντος εἰς τὸ Ἰκόνιον, καὶ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου τοῦ ἀρχιερατεύοντος ἐν Ἰκονίῳ ἐρωτήσαντος τὸν ἅγιον εἰ δεκτός ἐστιν εἰς κλῆρον ὁ αὐτὸς Βιάνωρ, ἀπελογήσατο ὁ ἅγιος ὅτι Κοινὸν ὅρον ἤτοι κανόνα ἐξεθέμην περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀμοσάντων ἱερέων, ἵνα οὗτοι τῶν μὲν δημοσίων ἤτοι κοινῶν συλλόγων ἀπέχωνται, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργῶσι τὰ τῶν πρεσβυτέρων, ὅπερ καὶ ὁ Βιάνωρ ἐπ' ἀδείας ἔχει ποιεῖν· καὶ μᾶλλον ὅτι οὐδὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ μέλλει ἱερουργεῖν, καὶ διὰ τοῦτο σκανδαλίζειν τοὺς ὁρῶντας αὐτὸν μετὰ τὸν ὅρκον ἱερουργοῦντα, ἀλλὰ ἐν Ἰκονίῳ, ἔνθα μετῴκησε, καὶ ἴσως οὐδὲ σκανδάλου αἴτιος γενήσεται, ὡς τῶν πολλῶν μηδὲ εἰδότων τὴν τοῦ ὅρκου τελετήν. Πλὴν οὖν, φησὶ, κἂν δεκτός ἐστιν εἰς τὸ ἱερουργεῖν, ἀλλὰ ἀπαιτηθήτω μετανοεῖν ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὅρκου, ἤτοι ἐπὶ τῷ εὐκόλως καὶ προχείρως ὀμόσαι, ἐνδεδωκὼς διὰ φόβον μικροῦ κινδύνου.

ΖΩΝΑΡ. Ἀσαφής ἐστιν ἡ ἀπόκρισις αὕτη, μὴ οὔσης δήλης τῆς ἐρωτήσεως. Τέως δὲ λέγεται ἄπιστόν τινα ἐνίους τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πρεσβυτέρων βιάσασθαι ἀπειλαῖς ὀμόσαι μὴ ἐνεργεῖν τὰ τῶν ἱερέων. Ὧν εἷς μετῴκησεν εἰς τὸ Ἰκόνιον, περὶ οὗ καὶ τὴν ἐρώτησιν ἐποιήσατο ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος. Φησὶν οὖν ὁ μέγας Βασίλειος ὅτι Κοινὸν ὅρον, ἤγουν κανόνα καὶ τύπον, ἐξεθέμην περὶ πάντων τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀμοσάντων, ἵνα οἱ τοιοῦτοι ἀπέχωνται μὲν τῶν συλλόγων τῶν κοινῶν, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργῶσι τὰ τῶν πρεσβυτέρων. Τῶν δὲ συλλόγων αὐτοὺς ἀπέχεσθαι ὥρισε, μὴ πολλοῖς σκανδάλου αἴτιοι γίνωνται,

A discendi studium, simul et humilitatem, quod et discere non graveris, cum docendi locus tibi commissus sit, et a nobis discere, quibus nihil est magni ad scientiam. Sed tamen quia non gravaris ob timorem Dei rem facere, quam alius haud facile faciat, oportet ut et nos tuæ alacritati ac bono studio opem etiam ultra vires feramus.

Interrogasti nos de Bianore presbytero, an in clerum admitti possit, propter jusjurandum. Ego autem me jam communem aliquam regulam de omnibus qui una cum eo juraverant, Antiochenis clericis edidisse memini; ut ipsi a publicis quidem conventibus abstineant, privatim vero
B munia obeant presbyterorum. Id ipsum autem etiam ei muneris sui peragendi præbet libertatem, quod non sit Antiochiæ sacerdotium, sed Iconii: quam urbem, ut ipse ad nos scripsisti, Antiochia ad habitandum permutavit. Ergo vir ille suscipi potest; postulante ab eo pietate tua, ut pœnitentiam agat, ob facilem et promptum ad jusjurandum animum, quod coram infideli viro juravit, molestiam ferre exigui illius periculi non valens.

BALS. Quidam Antiocheni, ut verisimile est, sacerdotes quorum unus erat etiam Bianor, propter infidelis cujuspiam minas nefarium jusjurandum jurarunt; et ideo orthodoxos offenderunt, ut qui infidelis molestiam non sustinuerint. Cum itaque
C Bianor ex Antiochia Iconium migrasset et sanctus Amphilochius, qui erat Iconii antistes, sanctum interrogasset, an sit Bianor in clerum suscipiendus; respondit sanctus: Commune decretum seu canonem edidi de sacerdotibus qui Antiochiæ jurarunt, ut ii a publicis quidem seu communibus conventibus abstineant; privatim autem presbyterorum munera obeant, quod Bianori quoque licet facere: et eo magis, quod nec Antiochiæ quidem est sacra celebraturus et propterea nec videntes eum post jusjurandum sacrificantem offensurus, sed Iconii quo migravit et forte nec offendiculi quidem causa fuerit, cum multi illius jurisjurandi formam nesciant. Sed inquit etiam, si ad sacra facienda sit admittendus, exigatur tamen ab eo ut facilitatis
D jurisjurandi eum pœniteat, quod scilicet facile prompteque juraverit propter metum parvi periculi cedens.

ZONAR. Obscura hæc responsio est, si quidem minime clara est interrogatio. Interim tamen narratur infidelem quemdam, nonnullos Antiochiæ presbyteros se a sacerdotum muneribus obeundis cessaturos ut jurarent minis adegisse. Ex quorum numero unus Iconium migravit, de quo proinde hanc interrogationem sanctus Amphilochius proposuit. Respondet ergo magnus Basilius, communem se definitionem, hoc est, canonem et formam edidisse de omnibus iis qui Antiochiæ juraverant, ut abstineant nimirum ejusmodi homines a publicis conventibus, privatim vero sacerdotum obeant mu-

nia. A conventibus porro abstinere ipsos jussit, ne multis scandali causa fiant, qui cum illos nunquam sacra 74 facturos jurasse sciant, mox publice sacrificantes animadvertant. Hoc igitur idem de Bianore affirmat : fieri nimirum ipsi ministrandi, hoc est, sacra munera exercendi facultatem. Præsertim cum nec Antiochiæ sacra facturus sit, ubi juravit, sed Iconii quo postea concessit. Exigatur vero, inquit, ut illum pœniteat jurisjurandi facilitatis : hoc est, quod tam facile et prompte exigui periculi metu adductus juraverit.

ARIST. Presbyter Bianor cum juraverit et pœnitentia ductus ob juramenti levitatem suscipiendus.

Hic presbyter a quodam injuria affectus et molestiam ejus perferre non potens, e contemptu juravit se amplius sacra non facturum. Deinde pœnitentia ductus sacerdotium obire voluit : et magnus Basilius de eo interrogatus an recipiendus esset, mandat, quod si jurisjurandi levitatis eum pœniteat, ille admittatur, non autem ut in publicis conventibus sacra celebraret, ob multorum scandalum, sed ut quæ ad presbyteros pertinent privatim faceret.

CANON XVIII.

De lapsis virginibus, quæ vitam castam professæ Domino, deinde carnis libidinibus victæ, pacta sua irrita faciunt, patres quidem nostri, cum simpliciter ac leniter sese ad eorum qui labuntur infirmitatem accommodarent, censuerunt ipsas post annum admitti posse, de illis ad similitudinem digamorum dijudicantes. Verum mihi quidem videtur, quoniam Dei dono progrediens Ecclesia fit fortior, ac nunc multiplicatur ordo virginum, diligenter considerandam esse et rem ipsam, prout consideranti manifesta est, et Scripturæ sententiam quæ ex consecutione inveniri potest. Viduitas enim virginitate inferior ; ergo et viduarum delictum longe minus quam virginum. Videamus ergo quid ad Timotheum a Paulo scriptum sit : *Juniores autem viduas devita. Postquam enim lascivierunt adversus Christum, nubere volunt, habentes condemnationem, quod primam fidem irritam fecerunt* [1]. Itaque si vidua judicio subjicitur gravissimo, ut quæ fidem in Christum irritam fecerit, quid nobis putandum de virgine, quæ sponsa est Christi, et sacrum vas Domino dedicatum ? Magnum quidem est peccatum, vel ancillam clandestinis matrimoniis sese dantem, stupro domum implere, et deteriore vita injuriam possessori facere : longe autem gravius est sponsam fieri adulteram, ac suæ cum sponso conjunctioni dedecus ferentem, impudicis voluptatibus se dedere. Proinde vidua quidem, ut corrupta ancilla, condemnatur ; virgo vero adulteræ judicio subjicitur. Quemadmodum igitur eum qui cum aliena est muliere, adulterum nominamus, non prius admittentes ad communionem, quam a peccato cessaverit : ita profecto et

[1] I Tim. v, 11, 12.

A εἰδόσιν αὐτοὺς ὀμόσαντας μὴ ἱερουργεῖν, ὁρῶσι δὲ δημοσίᾳ λειτουργοῦντας αὐτούς. Τοῦτο γοῦν καὶ τῷ Βιάνορι λέγει ἄδειαν παρέχειν πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν, ἤγουν πρὸς τὴν λειτουργίαν· καὶ μᾶλλον ὅτι οὐδὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ μέλλει ἱερουργεῖν, ὅπου ὤμοσεν, ἀλλ' ἐν Ἰκονίῳ, ἔνθα μετῴκησεν. Ἀπαιτηθήτω δὲ, φησὶ, μετανοεῖν ἐπὶ τῇ εὐχολίᾳ τοῦ ὅρκου· ἤτοι ἐπὶ τῷ εὐχόλως καὶ προχείρως ὀμόσαι ἐνδεδωκὼς διὰ φόβον μικροῦ κινδύνου.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ πρεσβύτερος Βιάνωρ, ὀμόσας καὶ μεταμελόμενος, διὰ τὴν εὐχολίαν ἐκείνου τοῦ ὅρκου, δεκτός.

Οὗτος ὁ πρεσβύτερος, ὑπό τινος ἐπηρεαζόμενος,
B καὶ μὴ δυνάμενος τὴν ἐκείνου ὄχλησιν ὑπενεγκεῖν, ὤμοσεν ἐξ ὀλιγωρίας μηκέτι λειτουργῆσαι. Εἶτα μεταμεληθεὶς, ἱερατεύειν ἐβούλετο· καὶ ἐρωτηθεὶς περὶ τούτο ὁ μέγας Βασίλειος εἰ δεκτέος ἐστὶ, προστάττει ὡς, εἰ μεταμέλεται ἐπὶ τῇ εὐχολίᾳ τοῦ ὅρκου, δεχθῆναι αὐτόν· μὴ ἐν δημοσίαις δὲ συνάξεσι λειτουργεῖν διὰ τὸ τῶν πολλῶν σκάνδαλον, ἀλλ' ἰδίᾳ τὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐνεργεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΙΗ'.

Περὶ τῶν ἐκπεσουσῶν παρθένων τῶν καθομολογησαμένων τὸν ἐν σεμνότητι βίον τῷ Κυρίῳ, εἶτα, διὰ τὸ ὑποπεσεῖν τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς, ἀθετουσῶν τὰς ἑαυτῶν συνθήκας, οἱ μὲν πατέρες ἡμῶν. ἁπλῶς καὶ πράως συμπεριφερόμενοι ταῖς ἀσθε-
C νείαις τῶν κατολισθαινόντων, ἐνομοθέτησαν δεκτὰς εἶναι μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν, καθ' ὁμοιότητα τῶν διγάμων διαταξάμενοι· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ἐπειδὴ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι προϊοῦσα ἡ Ἐκκλησία, κραταιοτέρα γίνεται, καὶ πληθύνεται νῦν τὸ τάγμα τῶν παρθένων, προσέχειν ἀκριβῶς τῷ τε κατ' ἔννοιαν φαινομένῳ πράγματι καὶ τῇ τῆς Γραφῆς διανοίᾳ, ἣν δυνατὸν ἐξευρεῖν ἀπὸ τοῦ ἀκολούθου. Χηρεία γὰρ παρθενίας ἐλάττων· οὐκοῦν καὶ τὸ τῶν χηρῶν ἁμάρτημα πολλῷ δεύτερόν ἐστι τοῦ τῶν παρθένων. Ἴδωμεν τοίνυν τί γέγραπται Τιμοθέῳ παρὰ τοῦ Παύλου· *Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ. Ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν, ἔχουσαι κρῖμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν.*
D Εἰ τοίνυν χήρα κρίματι ὑπόκειται βαρυτάτῳ, ὡς τὴν εἰς Χριστὸν ἀθετήσασα πίστιν, τί χρὴ λογίζεσθαι ἡμᾶς περὶ τῆς παρθένου, ἥτις νύμφη ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ σκεῦος ἱερὸν ἀνατεθὲν τῷ Δεσπότῃ; Μέγα μὲν ἁμάρτημα καὶ δούλην λαθραίοις γάμοις ἑαυτὴν ἐπιδιδοῦσαν φθορᾶς ἀναπλῆσαι τὸν οἶκον, καὶ καθυβρίζειν διὰ τοῦ πονηροῦ βίου τὸν κεκτημένον· πολλῷ δὲ δήπου χαλεπώτερον τὴν νύμφην μοιχαλίδα γενέσθαι, καὶ τὴν πρὸς τὸν νυμφίον ἕνωσιν ἀτιμάσασαν, ἡδοναῖς ἀκολάστοις ἑαυτὴν ἐπιδοῦναι. Οὐκοῦν ἡ μὲν χήρα, ὡς δούλη διεφθαρμένη, καταδικάζεται· ἡ δὲ παρθένος τῷ κρίματι τῆς μοιχαλίδος ὑπόκειται. Ὥσπερ οὖν τὸν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ συνιόντα μοιχὸν ὀνομάζομεν, οὐ πρότερον παραδεξάμενοι εἰς κοινωνίαν, πρὶν ἢ παύσασθαι τῆς ἁμαρτίας· οὕτω δηλον-

ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ τὴν παρθένον ἔχοντος διατεθησόμεθα. Ἐκεῖνο δὲ νῦν προδιομολογεῖσθαι ἡμῖν ἀναγκαῖον, ὅτι παρθένος ὀνομάζεται ἡ ἑκουσίως ἑαυτὴν προσαγαγοῦσα τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξαμένη τῷ γάμῳ, καὶ τὸν ἐν ἁγιασμῷ βίον προτιμήσασα. Τὰς δὲ ὁμολογίας τότε ἐγκρίνομεν, ἀφ' οὗπερ ἂν ἡ ἡλικία τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν (75) ἔχῃ. Οὐδὲ γὰρ τὰς παιδικὰς φωνὰς πάντως κυρίας ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡγεῖσθαι προσῆκεν, ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ τὰ δέκα ἓξ ἢ δέκα καὶ ἑπτὰ γενομένην ἔτη, κυρίαν οὖσαν τῶν λογισμῶν, ἀνακριθεῖσαν ἐπὶ πλεῖον, εἶτα παραμείνασαν, καὶ λιπαροῦσαν διὰ ἱκεσιῶν πρὸς τὸ παραδεχθῆναι, τότε ἐγκαταλέγεσθαι χρὴ ταῖς παρθένοις, καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς τοιαύτης κυροῦν, καὶ τὴν ἀθέτησιν αὐτῆς ἀπαραιτήτως κολάζειν. Πολλὰς γὰρ γονεῖς προσάγουσι καὶ ἀδελφοὶ, καὶ τῶν προσηκόντων τινὲς πρὸ τῆς ἡλικίας, οὐκ οἴκοθεν ὁρμηθείσας πρὸς ἀγαμίαν, ἀλλά τι βιωτικὸν ἑαυτοῖς διοικούμενοι. Ἃς οὐ ῥᾳδίως προσδέχεσθαι δεῖ, ἕως ἂν φανερῶς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐρευνήσωμεν γνώμην.

ΒΑΛΣ. Διαφόρως εἴπομεν ὅτι παρθένοι, γυναῖκες καὶ χῆραι, μετὰ λαϊκοῦ σχήματος ταῖς ἐκκλησίαις προσερχόμεναι αἱ μὲν παρθενίαν ὡμολόγουν, αἱ δὲ σωφροσύνην· καὶ ὡς ἀνατεθειμέναι τῷ Θεῷ ἠξιοῦντο παρὰ τῶν ἐπισκόπων πάσης σωματικῆς ἐπιμελείας. Ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἅγιος τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τὰς πορνευούσας παρθένους, ἔφη ὅτι Οἱ μὲν πρεσβύτεροι διορίζονται ἐπιτιμᾶσθαι ταύτας κατὰ τοὺς διγάμους, καὶ ἀξιοῦσθαι αὐτὰς τῆς ἁγίας μεταλήψεως μετὰ ἐνιαυτόν· ἐγὼ δὲ βλέπων τὴν Ἐκκλησίαν προκόπτουσαν εἰς τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὰς παρθένους πληθυνομένας, λέγω ὀφειλόμενον εἶναι μᾶλλον αὐτὰς ὡς μοιχαλίδας κολάζεσθαι. Καὶ κατασκευάζει τὸν οἰκεῖον λόγον ἐντεῦθεν, λέγων ὅτι χηρεία τῆς παρθενίας ἐλάττων. Εἰ τοίνυν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, κρίμα ἔχουσιν, ἤγουν καταδίκην αἱ ἀθετήσασαι χῆραι τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν, πολλῷ πλέον αἱ παρθένοι κατακριθήσονται. Ὡσαύτως παρεικάζει τὴν μὲν χήραν δούλῃ, τὴν δὲ παρθένον νύμφῃ τινὸς οἰκοδεσπότου, καὶ οὕτω συνάγει ἀπὸ πάντων καλῶς ὑποκεῖσθαι τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι τὰς ἐκπεσούσας παρθένους. Εἶτα ἐπιφέρει ὅτι περὶ ἐκείνων τῶν παρθένων διαλέγεται τῶν ἑκουσίως ἑαυτὰς προσαγουσῶν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξαμένων τῷ γάμῳ ἐν ἡλικίᾳ ἑξκαιδεκάτου χρόνου ἢ ἑπτακαιδεκάτου. Τὰς δὲ ἐπὶ ἥττονι χρόνῳ γινομένας ὁμολογίας φησὶ μὴ προσδέχεσθαι. Πολλὰς γάρ, φησὶ, προσάγουσιν οἱ γονεῖς καὶ μὴ βουλομένας δι' ἀπορίαν ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, μὴ εἴπῃς ἐξακούεσθαι τοῦτον καὶ εἰς μονάζουσας ἢ ἀσκητρίας· κἂν γὰρ ἐν ἥττονι πάντη ἡλικίᾳ τὴν κοσμικὴν ἀπόθωνται τρίχα, βεβαία ἔσται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἡ ὁμολογία αὐτοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Τὰς παρθενίαν ἐπαγγειλαμένας, εἶτα ἐκπεσούσας καὶ ἀθετησάσας τὰς ἑαυτῶν συνθήκας, ἤτοι τὰς ὑποσχέσεις, οἱ μὲν παλαιότεροι Πατέρες συγκαταβατικώτερον διατιθέμενοι, ὡς οὗτος ὁ ἅγιος λέγει, ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἀφορίζεσθαι διετάξαντο, καὶ μετὰ ταῦτα δέχεσθαι κατὰ τοὺς διγάμους· οὐ-

de eo qui virginem habet statuemus. Illud autem nunc in antecessum statuere nobis necesse est, virginem vocari, quæ se sua sponte obtulit Domino, ac nuntium nuptiis remisit, et sanctimoniæ institutum amplexa est. Professiones autem ab eo tempore admittimus, quo ætas rationis complementum habuerit. Neque enim pueriles voces omnino ratas in ejusmodi rebus habere convenit: sed quæ supra sexdecim vel septemdecim annos nata, ratiocinationum suarum arbitra, diu examinata ac probata, deinceps perseveravit, et ut admittatur constanter rogaverit, tum demum inter virgines referenda, ejusque rata habenda professio, ac illius violatio inexorabiliter punienda. Multas enim parentes adducunt et fratres et propinquorum nonnulli ante ætatem, non sua sponte ad cælibem vitam incitatas, sed ut sibi ipsi aliquod in vita commodum provideant. Tales non facile admittendæ, donec aperte ipsarum perscrutati fuerimus sententiam.

75 BALS. Diversis in locis diximus, quod mulieres, virgines, et viduæ ecclesias cum laico habitu accedentes, illæ quidem virginitatem, hæ vero continentiam profitebantur, et tanquam Deo dedicatæ ab episcopis omni corporali providentia dignæ habebantur. Interrogatus itaque sanctus, quid debeat fieri in virgines quæ fornicantur, dixit quod seniores quidem decernunt eas sicut et bigamos puniri, easque post annum sancta communione dignas haberi: ego vero videns Ecclesiam in bonum proficere, et sacras virgines multiplicari, dico eas debere potius ut adulteras puniri. Et dictum suum hinc comprobat, dicens, quod viduitas est minor virginitate. Si ergo, ut dicit Apostolus, habent judicium seu condemnantur viduæ, quæ suam professionem irritam faciunt, multo magis condemnabuntur virgines. Similiter ancillæ quidem viduam assimilat; virginem vero sponsæ alicujus patrisfamilias: et ita ex omnibus colligit adulterii crimine recte teneri lapsas virgines. Deinde subjungit, se de illis virginibus dicere, quæ se Domino sua sponte obtulerunt, et matrimonio renuntiarunt in ætate sedecim vel septemdecim annorum. Quæ autem in minori ætate fiunt professiones, dicit non admitti debere. Multas enim, inquit, offerunt patres etiam invitas, propter paupertatem vel aliquam aliam causam. Hæc cum decernat canon, ne dixeris eum intelligi de monialibus vel ascetriis (seu divinæ meditationi dicatis virginibus): etsi enim in minori ætate crinem sæcularem deposuerint, firma erit, ut mihi videtur, ad id quod deinceps sequitur, ipsius professio.

ZONAR. Quæ virginitatem sunt professæ, postea vero exciderunt et sua pacta, hoc est, promissiones fecerunt irritas, antiqui Patres lenius se ac clementius gerentes, ut sanctus hic vir ait, uno anno segregandas, et eo exacto more digamorum admittendas esse decreverunt. Hic vero ipsas pœ-

nis adulterii subjicit, orationemque suam hoc pacto astruit, quod viduitas, inquit, sit virginitate minor. Viduas autem eas, quæ continentiam sunt professæ, atque ab Ecclesia viduarum ordini adscriptæ sunt, nominat. Quoniam igitur viduitas minor est virginitate, erit quoque ejusmodi viduæ peccatum, si cum peccato virginis conferatur, levius. Attamen, inquit, ad Timotheum scribens Paulus de viduis quæ ob non servatam continentiam exciderunt, judicium ipsas habere declaravit. Porro cum vidua judicio, hoc est, condemnationi obnoxia sit, quippe quæ obligatam Christo fidem violaverit, majori procul dubio obnoxia erit virgo, quæ Christi sponsæ locum obtinet, estque veluti sacrum vas dicatum Deo. Affirmat itaque hic sanctus violatam in Christum fidem ab ea quæ excidit vidua. Alii vero primam fidem, virginitatis professionem interpretati sunt. Ancilla ergo, inquit, si fornicetur, domini domum, ipsumque dominum afficit contumelia. Verum si sponsa domini illius ancillæ delinquat, adultera est, graviorque contumelia ei, qui sponsam illam habet, ob ipsam infertur. Porro cum exempli loco, ancillam sponsamque proposuerit, ancillæ quidem viduam quæ peccavit, sponsæ vero lapsam virginem comparat: et eam quidem, ut corruptam, hoc est, fornicationis irretitam crimine, virginem vero ut adulteram damnat. Et quemadmodum, ait, qui cum aliena uxore corrumpitur pro adultero habemus, ac nisi ab adulterio desistat, nullatenus unquam ad pœnitentiam admittimus; ita neque illum, qui in virginem Deo consecratam peccaverit. Deinde vero, postquam gravem in lapsas virgines multam constituit, quænam pro virginibus Deo dicatis habendæ sint, definit, aitque illas nimirum quæ seipsas sponte offerunt Domino, repudiatoque matrimonio virginitatem profitentur, eamque professionem decimo sexto, aut decimo septimo ætatis **76** suæ anno edunt. Cæterum ante has ætates professiones factas, inquit, haud facile admittere oportet: quoadusque suam sententiam aperte declarent, vitam se in virginali puritate amplecti velle; examinatæ præterea, postquam rationis compotes fuerint. Crebro namque, ait, parentes aut cognati illas invitas offerunt, sibi ipsis aliquid temporanei lucri quærentes; fortasse quidem quia dos ad eas collocandas minime suppetat, aut etiam ob alias causas, eas nolentes virginitatem ac cælibatum profiteri cogunt. Hæ ergo, inquit, non sunt facile admittendæ.

ARIST. Anno elapso exacto, virgines post professionem lapsas, Patres recipiebant. At quoniam validior jam facta est Ecclesia, adulteram appellamus eam quæ virginitatem professa labitur, et eum qui talem retinet adulterum. Virginitatem vero profitetur quæ septemdecem annos nata est, et approbata, et in eo rite instituto permanere obnixe flagitat.

Quandoquidem adulteram illam nominat quæ Domino sese obtulit, et matrimonio renuntiavit, et

A τος δὲ τῷ τῆς μοιχείας αὐτὰς καθυπάγει ἐπιτιμίῳ, καὶ κατασκευάζει τὸν οἰκεῖον λόγον ἐντεῦθεν, λέγων ὅτι χηρεία τῆς παρθενίας ἐλάττων. Χήρας δὲ τὰς σωφρονεῖν ἐπαγγειλαμένας λέγει, καὶ συναριθμηθείσας παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῷ τάγματι τῶν χηρῶν. Ἐπεὶ οὖν ἐλάττων ἡ χηρεία τῆς παρθενίας, καὶ τὸ ἁμάρτημα τῆς τοιαύτης χήρας παρὰ τὸ τῆς παρθένου ἔλαττον. Ἀλλ' ὅμως, φησὶ, τῷ Τιμοθέῳ γράφων ὁ Παῦλος περὶ χηρῶν ἐκπεσουσῶν διὰ τὸ μὴ φυλάξαι τὴν σωφροσύνην, κρίμα ἔχειν αὐτὰς ἀπεφήνατο. Τῆς δὲ χήρας κρίματι ἤγουν καταδίκῃ ὑποκειμένης, ὡς ἀθετησάσης τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, μεῖζον πάντως ὑποκείσεται ἡ παρθένος, ἥτις νύμφη λογίζεται τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνάθημα τῷ Θεῷ ὡς ἱερὸν σκεῦος. Οὗτος μὲν οὖν ὁ ἅγιος τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν B ἔφη ἀθετῆσαι τὴν ἐκπεσοῦσαν χήραν· καὶ ἕτεροι δὲ, πρώτην πίστιν τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ἁγνείας ἡρμήνευσαν. Δούλη μὲν οὖν, φησὶ, πορνεύσασα, καθυβρίζει τὸν οἶκον τοῦ δεσπότου, κἀκεῖνον. Εἰ δὲ νύμφη τοῦ δεσπότου τῆς δούλης ἐκείνης ἁμάρτῃ, μοιχαλίς ἐστι, καὶ χαλεπωτέρα ἡ ὕβρις τῷ νύμφην αὐτὴν ἔχοντι δι' ἐκείνης προστρίβεται. Εἰς παράδειγμα δὲ τὴν δούλην παραθεὶς καὶ τὴν νύμφην, δούλῃ μὲν ἀπεικάζει ἁμαρτήσασαν χήραν, νύμφῃ δὲ τὴν ἐκπεσοῦσαν παρθένον· καὶ τὴν μὲν ὡς διεφθαρμένην καταδικάζει, ἤτοι ὡς πορνευθεῖσαν, τὴν δὲ παρθένον ὡς μοιχευθεῖσαν. Καὶ ὥσπερ, φησὶ, τὸν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ συμφθειρόμενον μοιχὸν λογιζόμεθα, καὶ εἰ μὴ ἀποστῇ τῆς μοιχείας, οὐκ ἄν ποτε αὐτὸν παραδεξώμεθα εἰς μετάνοιαν· οὕτως οὐδὲ τὸν εἰς C τὴν ἀνατεθειμένην τῷ Θεῷ παρθένον ἡμαρτηκότα. Οὕτω δὲ βαρεῖαν κατὰ τῶν ἐκπιπτουσῶν παρθένων ἐπαγαγὼν τὴν ἐπιτίμησιν ὁρίζεται τίνες ἂν λογίζοιντο παρθένοι ἀναθεῖσαι τῷ Θεῷ ἑαυτάς. Καί φησιν ὅτι αἱ ἑαυτὰς ἑκουσίως προσαγαγοῦσαι τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξάμεναι τῷ γάμῳ, καὶ ὁμολογήσασαι ἀγαμίαν, ποιήσασαι δὲ τὴν ὁμολογίαν ἐν ιϛʹ ἔτει, ἢ ιζʹ τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Τὰς δὲ πρὸ τῶν χρόνων τούτων ὁμολογίας οὐ χρὴ, φησὶ, ῥᾳδίως προσδέχεσθαι, ἕως ἂν προφανῶς ἐκεῖναι δείξωσι γνώμην ὅτι αἱροῦνται τὸν ἐν ἁγνείᾳ βίον, ἀνακρινόμεναι ἐπιπλέον, ὅτε κύριαι γένωνται λογισμοῦ. Πολλάκις γὰρ, φησὶ, προσάγουσι γονεῖς ἢ συγγενεῖς ἄκουσας, βιωτικόν τι ἑαυτοῖς διοικούμενοι· D τυχὸν μὲν ἀποροῦντες δοῦναι προῖκα ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ καὶ δι' ἄλλας αἰτίας τινὰς βιάζονται καὶ μὴ θελούσας αὐτὰς ἐπαγγείλασθαι ἁγνείαν καὶ ἀγαμίαν. Τὰς τοιαύτας οὖν, φησὶν, οὐ χρὴ ῥᾳδίως προσδέχεσθαι.

ΑΡΙΣΤ. Μετ' ἐνιαυτὸν τὰς μετὰ τὴν ὁμολογίαν ἐκπιπτούσας παρθένους οἱ Πατέρες ἐδέχοντο. Διὰ δὲ τὸ κραταιοτέραν γενέσθαι τὴν Ἐκκλησίαν, μοιχαλίδα τὴν παρθενίαν ὁμολογήσασαν ὀνομάζομεν περιπίπτουσαν, καὶ μοιχὸν τὸν τοιαύτην κατέχοντα. Ὁμολογεῖ δὲ παρθενίαν ἡ περὶ τὰ ἑπτακαίδεκα ἔτη, καὶ ἀνακοινομένη, καὶ παραμένειν ἐκλιπαροῦσα.

Ἐπειδὴ μοιχαλίδα ὀνομάζει τὴν προσαγαγοῦσαν ἑαυτὴν τῷ Κυρίῳ, ἀποταξαμένην τῷ γάμῳ, καὶ

τὸν ἐν ἁγιασμῷ προτιμήσασαν βίον· εἰ παραβῇ τὰς ὁμολογίας, καὶ τὴν πρὸς τὸν νυμφίον Χριστὸν ἕνωσιν ἀτιμάσει, ἡδοναῖς ἀκολάστοις ἑαυτὴν ἐκδοῦσα, οὐ παραδεχθήσεται ἄλλως τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰ μὴ παυθῇ τῆς ἁμαρτίας, καὶ διαλύσει τὸ ἄθεσμον συνοικέσιον. Τοῦτο γὰρ διασπάσασα, καὶ μεταμεληθεῖσα, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ ἁμαρτήματος ἐκπληρώσει, ὥστε ἐν δέκα καὶ πέντε ἔτεσιν ἀκοινώνητον αὐτὴν εἶναι τῶν ἁγιασμάτων· ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ἐξ αὐτῶν τῶν πεντεκαίδεκα ἐτῶν προσκλαίουσαν μὲν, ἐν πέντε δὲ τοῖς ἀκροωμένοις τῶν θείων Γραφῶν συντατομένων, ἐν τέσσαρσιν ὑποπίπτουσαν, καὶ ἐν δυσὶ τοῖς πιστοῖς συνεστῶσαν, καὶ τῶν εὐχῶν κοινωνοῦσαν· καὶ μετὰ τὸν πεντεκαιδέκατον χρόνον, τοῦ τελείου τυχεῖν, καὶ τῆς θείας κοινωνίας ἀξιωθῆναι. Κἂν ὁ κανὼν οὗτος ὑπὲρ τὰ δεκαὲξ ἢ καὶ δεκαεπτὰ ἔτη ἀπαιτῇ εἶναι τὴν ἐκλιπαροῦσαν παραδεχθῆναι εἰς τὸ τῶν παρθένων τάγμα· ἵν' ὡς τηνικαῦτα κυρία οὖσα τῶν λογισμῶν, καὶ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν ἔχουσα, εἰ ἀθετήσει τὰς συνθήκας, ἀπαραιτήτως κολασθῇ. Ἀλλ' οὖν ὁ τεσσαρακοστὸς κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου, καὶ τὸν δέκα ἐτῶν ὄντα, μέλλοντα τὸν μοναδικὸν ζυγὸν ὑπελθεῖν, παραδέχεται, διὰ τὸ τὴν Ἐκκλησίαν κραταιοτέραν γενέσθαι, καὶ τὸ τῶν πιστῶν σύστημα πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν τήρησιν χάριτι θείᾳ πάγιόν τε καὶ ἀσφαλὲς εἶναι.

A vitam in sanctimonia actam anteposuit, si professiones suas transilierit, et unctionem suam ad sponsam neglexerit, voluptatibus lascivis sese tradens, non aliter in Ecclesiam recipietur, nisi a peccato cesset, et illegitimum matrimonium dissolvat. Istud enim distrahens, et pœnitentiam agens tempus peccati in fornicatione explebit, adeo ut ipsa quindecim annis sacramentorum non sit particeps; quatuor istorum quindecim annorum annos deflens, quinque autem inter eos qui divinas Scripturas audiunt, collocata, quatuor substrata, et duobus inter fideles constituta, et precum particeps, et post quindecim annos perfectionis compos fiat et divina communione digna habeatur. Quamvis hic canon requirit eam supra sedecim B vel septemdecim annos esse quæ in virginum ordinem admitti cupit, ut quandoquidem tunc ratiocinationum sit domina, et completam habeat rationem, si promissiones suas violaverit, inexorabiliter pœnas luat. At quadragesimus sextæ in Trullo synodi canon etiam eum qui cum decem sit annorum jugum monasticum est suscepturus admittit, ut Ecclesia potentior evadat, et fidelium congregatio ad mandatorum observationem Dei gratia firma stabilisque fiat.

ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

Ἀνδρῶν δὲ ὁμολογίαν οὐκ ἔγνωμεν, πλὴν εἰ μή τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκατηρίθμησαν· οἳ κατὰ τὸ σιωπώμενον δοκοῦσι παραδέχεσθαι τὴν ἀγαμίαν. Πλὴν καὶ ἐπ' ἐκείνων, ἐκεῖνο ἡγοῦμαι προηγεῖσθαι προσήκειν, ἐρωτᾶσθαι αὐτοὺς καὶ λαμβάνεσθαι τὴν παρ' αὐτῶν ὁμολογίαν ἐναργῆ, ὥστε ἐπειδὰν μετατίθενται πρὸς τὸν φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον, ὑπάγειν αὐτοὺς τῷ τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίῳ.

CANON XIX.

Virorum autem professiones non novimus præterquam si qui se ipsos monachorum ordini C annumerarunt: qui tacite videntur cælibatum admittere. Sed in illis quoque existimo præcedere oportere, ut ipsi interrogentur, et evidens ipsorum accipiatur professio, ut postquam se ad libidinosam et voluptariam vitam converterint, eorum qui fornicantur punitioni subjiciantur.

ΒΑΛΣ. Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, λέγοντος, Ἀνδρὸς δὲ ὁμολογίας οὐκ ἔγνωμεν, πλὴν εἰ μή τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκατηρίθμησαν, ὅτι ἐν τῷ ιη' κανόνι οὐ περὶ μοναζόντων εἶπεν, ἀλλὰ περὶ παρθένων ἀφοριζομένων τῷ Θεῷ μετὰ λαϊκοῦ σχήματος. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα ς', μδ' καὶ ρκς'. Τοὺς μέντοι μοναχούς φησι, κἂν καὶ δοκῶσι σιωπηρῶς κατατίθεσθαι ἁγνεύειν, ὅμως ὀφείλειν καὶ τούτους ἐρωτᾶσθαι, καὶ ὁμολογεῖν ἀγαμίαν· ἵνα, ἐὰν ψεύσωνται, ὡς πορνεύσαντες ἐπιτιμηθῶσι. Τούτων δὴ οὕτως ἐχόντων, μὴ εἴπῃς ὡς οἱ μὴ ποιήσαντες μοναχοὶ τοιαύτην ὁμολογίαν ἀνέγκλητοι διατηρηθήσονται. Κἂν γὰρ μὴ ἀποκαρῇ τις, ἀλλὰ ῥασοφορήσῃ, οὐ δυνήσεται μετασχηματισθῆναι καὶ εἰς γάμον ἐλθεῖν, ἀλλὰ ἄκων ἀναγκασθήσεται ὑποστρέψαι εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ὡς πολλάκις τοῦτο εἴπομεν. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔσται καὶ εἰς μοναχὰς, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς τοῦ βήματος. Καὶ οὗτοι γὰρ σιωπηρῶς δοκοῦσιν ὁμολογεῖν μὴ ἐλθεῖν εἰς γάμον μετὰ τὴν χειροτονίαν, καὶ παραβαίνοντες τὸν κανόνα καθ-

BALS. Nota ex præsenti canone dicente, Virorum autem professiones non novimus, præterquam si qui se ipsos in monachorum numerum retulerunt, quod in canone 18 non de monachis, sed de virginibus Deo cum laico habitu segregatis locutus est. Lege Carthagin. syn. can. 6, 44 et D 126. Monachos autem dicit, etiamsi tacite videantur castitatem colere, debere tamen eos etiam interrogari, et cælibatum profiteri: ut si mentiti fuerint ut fornicatores puniantur. Etsi autem hæc ita se habeant, ne dixeris quod monachi qui hanc professionem non fecere, insontes nullique culpæ obnoxii servabuntur. Etsi enim non fuerit tonsus quispiam, sed rasa gestaverit, non poterit mutare habitum et ad nuptias convolare, sed invitus ad habitum monasticum reverti cogetur, sicut hoc sæpe diximus. Idem erit et de monialibus, et de omnibus clericis tribunalis. Nam et iis omnes tacite profiteri videntur se matrimonium non contracturos post ordinationem: et canonem transgredientes, deponuntur. Quære sanctorum apostolorum can.

26, 77 Ancyr. synod. can. 10, et syn. in Trullo can. 6. A

ZONAR. Ex hoc canone apparet magnum Basilium, quæ de virginibus decrevit, non de virginibus in monasterio degentibus sanxisse, sed de iis quæ seipsas offerunt Domino, vitamque se virginalem acturas spondent. Tales enim olim fuere de quibus syn. Carth. can. 6 et 44 disserit. Neque hæ erant diaconissæ, sed ex iis diaconissæ constituebantur. Vide igitur dictæ syn. canon 126 et quæ in eum scripsimus. Ex eo namque quod dicat, Virorum professiones non novimus, præterquam si qui seipsos monachorum ordini annumerarunt, ostendit se ea quæ dixit, nequaquam de mulieribus in B monasterio degentibus intellexisse, verum de virginibus ex antiqua consuetudine segregatis Deo: quamvis hæc etiam de iis quæ in monasterio degunt forte quispiam intellexerit. Monachos vero ait etiam tacite castimoniam condicere: sed et illos interrogari oportere autumat, et aperte profiteri cælibatum; ut si promissi fidem fallant, fornicatorum pœnis subjiciantur. Non solum autem in monachis tacita contingit professio, verum in diaconis quoque et hypodiaconis. Nisi enim denuntient prius atque testentur qui ordinandi sunt, se virginitatem servare haud posse, et antequam ordinentur uxores ducant, postquam sacro ordini ascripti sunt nuptias ipsis inire haud licet. Videntur namque tacite cælibatum condicere profiteri. C Quære apost. can. 26, et Ancyr. syn. can. 10, et syn. quæ sexta dicitur in Trullo can. 6.

ARIST. Et qui conjugio renuntiat de cælibatu interrogetur, et perspicue profiteatur: ut si sententiam mutaverit, pœnas luat.

De viris qui conjugio renuntiant, et cælibes agere eligunt, convenit ut interrogentur a regionis episcopo utrum revera istiusmodi vitam amplectuntur, et ut professionem eorum manifestam accipiat,

αιροῦνται. Ζήτει τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα κϛ', τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόν. ι', καὶ ἐν τῷ Τρούλλῳ καν. ϛ'.

ΖΩΝΑΡ. Ἐκ τοῦ κανόνος τούτου φαίνεται ὁ μέγας Βασίλειος ἃ περὶ παρθένων διετάξατο, οὐ περὶ μοναζουσῶν παρθένων εἰπεῖν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἑαυτὰς ἀνατιθεμένων τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐν παρθενίᾳ ζῆν κατατιθεμένων. Τοιαῦται γὰρ ἦσαν τὸ παλαιὸν, ὡς ἡ ἐν Καρθαγένῃ διέξεισι σύνοδος ἐν κανόνι ἕκτῳ καὶ μθ'. Καὶ οὐδὲ διακόνισσαι αἱ τοιαῦται ἦσαν, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων ἐγίνοντο διακόνισσαι. Ἀναγνωστέον οὖν τὸν τῆς ῥηθείσης συνόδου ρκϛ' κανόνα, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα. Ἐκ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, Ἀνδρῶν ὁμολογίαν οὐκ ἔγνωμεν, εἰ μή τινες ἑαυτοὺς τοῖς B μοναχοῖς κατηρίθμησαν, δείκνυσιν ὅτι ἃ εἶπεν, οὐ περὶ μοναζουσῶν εἶπεν, ἀλλὰ περὶ παρθένων ἀφοριζομένων Θεῷ κατὰ τὸ πάλαι κρατοῦν· τέως δέ τις ταῦτα καὶ εἰς μοναζούσας ἐκλάβοιτο. Τοὺς δὲ μοναχούς φησι καὶ σιωπηρῶς κατατίθεσθαι ἁγνεύειν· κἀκείνους δὲ ἐρωτᾶσθαι προσήκειν λέγει, καὶ φανερῶς ὁμολογεῖν ἀγαμίαν, ἵνα, ἐὰν ψεύσωνται τὴν ὁμολογίαν, ὡς πορνεύσαντες ἐπιτιμηθῶσιν. Οὐκ ἐπὶ μοναζόντων δὲ μόνον σιωπηρὰ ὁμολογία γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ διακόνων ἢ καὶ ὑποδιακόνων. Εἰ μὴ γὰρ προμαρτύρονται ὅτι οὐ δύνανται παρθενεύειν οἱ μέλλοντες χειροτονηθῆναι, καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας εἰσοικίζονται ἑαυτοῖς γυναῖκας, οὐ δύνανται μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμον ἑλέσθαι. Δοκοῦσι γὰρ σιωπηρῶς ὁμολογεῖν καὶ ἐπαγγέλλεσθαι C ἀγαμίαν. Ζήτει τὸν κϛ' ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνα ι', καὶ τῆς λεγομένης ἕκτης συνόδου τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ κανόνα ϛ' (8).

ἈΡΙΣΤ. Καὶ ὁ ἀποτασσόμενος περὶ ἀγαμίας ἐρωτάσθω, καὶ ἐναργῶς ὁμολογείτω· ἵνα μετατιθέμενος ἐπιτιμᾶται.

Ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν ἀποτασσομένων τῷ γάμῳ, καὶ παρθενεύειν αἱρουμένων, προσῆκόν ἐστιν ἐρωτᾶσθαι αὐτοὺς παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου εἰ ἀληθῶς τὸν τοιοῦτον βίον ἀσπάζονται, καὶ

Guill. Beveregii notæ.

(8) *Ἐν τῷ Τρούλλῳ κανόνα ϛ'*. Post hæc ultima Zonaræ in hunc canonem verba codex Amerbachianus addit; Δοκεῖ δὲ ὁ ἅγιος αὐτὸς ἑαυτῷ ἐναντιοῦσθαι· ἐν μὲν τῷ κανόνι τούτῳ λέγων τοὺς μοναχοὺς τῷ τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίῳ ὑπάγεσθαι ψευσαμένους τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν· ἐν δὲ τῷ ξ' κανόνι τῷ τῆς μοιχείας ἁμαρτήματι τοὺς ἐκπίπτοντας μοναχοὺς καταδικάζων· μήποτε οὖν τῷ τῆς πορνείας ὀνόματι ἀντὶ τῆς μοιχείας ἐχρήσατο, ὡς καὶ ὁ Κύριος εὕρηται τούτῳ χρησάμενος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα, εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ ἀπολύειν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, εἰπὼν, μὴ δύνασθαι ἀπολύειν αὐτὴν παρεκτὸς λόγου πορνείας· καί τοι ἡ ἀνδρὶ συνοικοῦσα ἑτέρῳ μιγνυμένη, οὐ πορνείαν ἁμαρτάνει, ἀλλὰ μοιχείαν. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῇ τὸ τῆς πορνείας ὄνομα καὶ ἀντὶ τῆς μοιχείας παρέλαβε λέγων, Πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, καὶ ἑξῆς πάντα. Σχεδὸν τὰ πάθη ἀπαριθμησάμενος, μοιχείας οὐ μέμνηται, ὡς διὰ τῆς πορνείας καὶ ταύτην δηλώσας· ἐοίκασι γὰρ ἀλλήλοις τῇ τε πράξει καὶ παρανομίᾳ· εἰ καὶ τῇ ποιότητι τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῖς ἐπιτιμίοις διαφέρουσι. D *Sanctus autem ipse sibi adversari videtur; in hoc quidem canone dicens monachos, qui promissi fidem fallunt, fornicantium pœnæ subjiciendos esse; sexagesimo autem canone monachos lapsos adulterii peccato condemnans. Numquid itaque fornicationis nomine pro adulterio usus est, quemadmodum et Dominus inventus est eo uti, ad illum, qui interrogabat, an liceat viro dimittere uxorem suam, dicens, non posse eam dimittere præterquam fornicationis causa? Quæ enim viro copulatur, si alteri commisceatur, non fornicationis, sed adulterii crimine tenetur. Quin et Apostolus etiam in Epistola ad Romanos fornicationis nomen pro adulterio accepit, dicens, Impletos omni injustitia, fornicatione; ac deinde omnibus fere passionibus enumeratis, adulterii mentionem non facit, ut qui illud sub fornicationis nomine indicaverit. Enimvero sibi invicem similia sunt actione et iniquitate: licet qualitate peccati et pœnis discrepent.*

τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν φανερὰν λαμβάνειν· ἵνα, εἰ μεταπέσωσιν ἔκτοτε πρὸς τὸν ἡδονικὸν καὶ φιλόσαρκον βίον, τὸ τῶν πορνευόντων ἐπιτίμιον δέξωνται.

ΚΑΝΩΝ Κʹ.

Ὅσαι γυναῖκες ἐν αἱρέσει οὖσαι παρθενίαν ὡμολόγησαν, εἶτα μετὰ ταῦτα γάμον ἀνθείλοντο, οὐχ ἡγοῦμαι χρῆναι καταδικάζεσθαι ταύτας. Ὅσα γὰρ ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. Αἱ δὲ μήπω ἐπελθοῦσαι τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ τὴν νομοθεσίαν ἐπιγινώσκουσι τοῦ Δεσπότου. Ὥστε δεκταί εἰσι τῇ Ἐκκλησίᾳ μετὰ πάντων καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις ἄφεσιν ἔχουσιν ἐκ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστόν, καὶ καθόλου τὰ ἐν τῷ κατηχουμένῳ βίῳ γενόμενα εἰς εὐθύνας οὐκ ἄγονται. Τούτοις δὲ δῆλον ὅτι ἄνευ βαπτίσματος ἡ Ἐκκλησία οὐ παραδέχεται, ὥστε ἀναγκαιότατον ἐπὶ τούτοις τὰ πρεσβεῖα τῆς γενέσεως.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, αἱρετικαὶ γυναῖκες ὡμολόγουν παρθενίαν, εἶτα ἀνδράσιν ἑαυτὰς ἐξεδίδουν· προσερχόμεναι δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπετιμῶντο ὡς ψευσάμεναι. Φησὶ γοῦν ὁ ἅγιος, μὴ καταδικάζεσθαι ταύτας χάριν ὧν πρὸ τοῦ πιστεῦσαι ἐψεύσαντο. Εἶτα καθόλου δίδωσι κανόνα μὴ κολάζεσθαι τοὺς πιστεύσαντας καὶ βαπτισθέντας, περὶ ὧν ἥμαρτον πρὸ τοῦ βαπτίσματος. Αἱρετικοὺς δὲ νόει τοὺς μὴ ἄλλως δεχομένους, εἰ μὴ βαπτισθῶσιν. Εἰσὶ γάρ τινες αἱρετικοὶ καὶ χωρὶς βαπτίσματος δεκτοί, ἁγίῳ χρίσματι μόνῳ χριόμενοι. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν ζʹ κανόνα τῆς δευτέρας συνόδου, καὶ κανόνα ιζʹ τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

ΖΩΝΑΡ. Αἱρετικαὶ γυναῖκες ὡμολόγουν παρθενεύειν, εἶτα ἀνδράσιν ἑαυτὰς ἐξεδίδουν. Ταύτας προσερχομένας τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ γνώμην ὁ ἅγιος δίδωσι μὴ καταδικάζεσθαι ὡς ψευσαμένας τὴν ὁμολογίαν. Ὅσα γάρ, φησίν, ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. Αἱ δὲ μὴ δεξάμεναι τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ οὐδὲ τὴν ἐντολὴν ἐκείνου ἐπιγινώσκουσι, καὶ λοιπὸν δεκταί εἰσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἄφεσιν ἔχουσαι ἐκ τοῦ πιστεῦσαι Χριστῷ καὶ τοῦ τοιούτου ἁμαρτήματος. Εἶτα καθόλου δίδωσι κανόνα ὅτι ὅσα ἐν κατηχουμένῳ βίῳ γένωνται, οὐκ εὐθύνονται, ἀντὶ τοῦ, οὐ κολάζονται. Πλήν, φησί, τούτους ἄνευ βαπτίσματος ἡ Ἐκκλησία οὐ παραδέχεται· ἐπεὶ οὖν βαπτίζονται, τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος σφαλμάτων πάντων συγχώρησιν ἔχουσι. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ ἐπάγει, ὅτι ἀναγκαιότατον ἐπὶ τούτους τὰ πρεσβεῖα τῆς γενέσεως, ἤγουν ὅτι ἀναγκαίως λοιπὸν ἕπεται βαπτιζομένοις αὐτοῖς τὰ πρεσβεῖα τῆς γενέσεως· τὸ ἐξαίρετον δηλαδὴ τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι γενέσεως, ἤτοι τῆς ἀναγεννήσεως, ὅ ἐστιν ἡ συγχώρησις τῶν προημαρτημένων. Αἱρετικοὺς ἢ τοὺς μὴ ἄλλως δεχομένους εἰ μὴ βαπτισθῶσι νοητέον, ἢ τοὺς ἀπίστους. Εἰσὶ γάρ τινες αἱρετικοί, καὶ χωρὶς βαπτίσματος δεκτοί, ἁγίῳ χρίσματι μόνῳ χριόμενοι, ὡς ὁ ιζʹ κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου διατάττεται. Εἴποι δέ τις ἐναντιοῦσθαι τὸν μέγαν Βασίλειον διὰ τοῦ παρόντος κανόνος τῷ πέμπτῳ κανόνι τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου,

Ut si ad voluptuosam et carnalem vitam deciderint, fornicatorum pœnæ subjiciantur.

CANON XX.

Quæcunque mulieres, cum essent hæreticæ, virginitatem professæ sunt, deinde postea matrimonium maluerunt, non existimo eas oportere condemnari. Quæcunque enim dicit lex, iis dicit, qui sunt in lege. Quæcunque autem jugum Christi nondum subierunt, eæ nec Domini leges norunt. Quare sunt ab Ecclesia cum omnibus suscipiendæ, et propter hæc habent remissionem ex fide in Christum, et omnino quæ in catechumenica vita fiunt in judicium non vocantur. Clarum est autem quod tales Ecclesia non sine baptismo recipit. Quare generationis privilegia sunt in ipsis maxime necessaria.

BALS. Ut est verisimile, hæreticæ mulieres virginitatem profitebantur, deinde se viris nuptum dabant: ad Ecclesiam autem accedentes reprehendebantur ut mentitæ. Dicit ergo sanctus, eas non esse condemnandas de iis quæ mentitæ sunt antequam crederent. Deinde in summa tradit canonem, non punire eos qui crediderunt et baptizati sunt, de iis quæ ante baptismum commiserunt. Hæreticos autem eos intellige, qui non suscipiuntur nisi prius baptizati fuerint. Sunt enim quidam hæretici, qui sunt etiam sine baptismo suscipiendi sancto chrismate solo uncti. Lege et can. 7 secundæ syn. et can. 17 S. Apostolorum.

ZONAR. Hæreticæ mulieres virginitatem profitebantur, deinde viris seipsas tradebant. Eas, si ad Ecclesiam catholicam procedant, sanctus hic vir sua sententia haudquaquam, quasi professionem fefellerint, condemnandas esse judicat. Quæcunque enim, ait, lex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur. Quæ vero Christi jugum non susceperunt, illius quoque mandata non agnoscunt, ac deinceps ab Ecclesia admitti possunt, veniam, ex eo quod Christo crediderint, ab hoc quoque crimine obtinentes. Tum in universum regulam statuit, quæcunque nimirum in catechumenica vita committuntur, non vocari in judicium, hoc est, haudquaquam puniri. Adhæc, inquit, ejusmodi homines Ecclesia sine baptismo non admittit; **78** quando porro baptizantur, eorum quæ ante baptismum admisere peccatorum penitus veniam consequuntur. Hoc enim significat id quod subjicit, esse nimirum in hujusmodi hominibus generationis privilegia maxime necessaria, hoc est, cum ipsi baptizentur necessario deinceps consequi, ut privilegia generationis obtineant: quod nimirum singulare ac præcipuum est in baptismi generatione, sive regeneratione, absolutio nempe ab anteactæ vitæ delictis. Hæreticos porro aut eos intelligere oportet, quos non aliter nisi baptizentur admitti fas est, aut infideles. Sunt enim aliqui hæretici etiam sine baptismo recipiendi, sancto solum chrismate inungendi,

ut can. 17 secundæ syn. decernitur. Dixerit autem quispiam adversari hunc magni Bas. canonem can. 5 syn. Neocæs. qui sic habet : Catechumenus, si in templum ingrediens in catechumenorum ordine steterit, is quidem peccat : sin genuflectat, audiat non amplius peccans. Si vero etiam adhuc peccet, extrudatur. Sed non est ita. Etenim synodicus canon de iis qui peccant non accipiendus est : magnus vero Basilius de iis qui peccaverunt, jamque a peccando abstinent loquitur. Neque vero hoc asserit: nullam hisce multam imponendam, sed non esse in judicium vocandos. Ut enim peccata omnia ante sanctum baptisma admissa baptizato dimittuntur: ita et quæcunque aliquis dum catechumenus esset deliquit, pro iis in judicium non vocabitur. Lege etiam can. 17 apostolicum.

ARIST. Virgo quæ in hæresim lapsa est, resipiscens postea et accipiens, non est pœnæ obnoxia. Quæcunque enim dicit lex, iis dicit qui sunt sub lege.

Mulieres fideles, virginitatem professæ, et professiones suas irritas facientes, fornicationis pœnæ subjacent; quæ vero sub hæresi fuerunt et virginitatem promiserunt, si postea matrimonium malunt, et ad Ecclesiam veniunt, non condemnantur, sed baptizatæ impunes manent. Quæ enim jugum Christi nondum portarunt, nec legem illius cognoscunt.

CANON XXI.

Si vir cum muliere cohabitans, postquam matrimonio non delectatus in fornicationem inciderit, eum fornicatorem judicamus, et eum pœnis amplius gravamus : canonem tamen non habemus, qui eum adulterii crimini subjiciat, si in solutam a matrimonio peccatum commissum sit. Nam adultera quidem, inquit, polluta polluetur, et ad virum suum non revertetur, et qui adulteram detinet, stultus est et impius. Qui autem fornicatus est, non excludetur a cohabitatione cum uxore sua; quemadmodum mulier maritum suum a fornicatione revertentem excipiet, vir autem eam quæ polluta est a suis ædibus amandabit. Atque istorum quidem ratio haud facilis est, consuetudo autem sic invaluit.

BALS. De fornicatione et adulterio lege cap. 5, tit. 13 præsentis operis, et canones et leges quæ in eo sitæ sunt. Hic autem sanctus eum, qui habet uxorem, et cum alia muliere fornicatus est, fornicatorem dicit, non adulterum : mulierem marito conjunctam, quæ cum ullo alio viro quam cum marito rem habuit, vocat adulteram, adjiciens quod eam quidem maritus non cogetur invitus in ædes suas recipere, sed eo ipso ab ea separabitur. Virum autem, qui fornicatus est, a legitima uxore fornicatio non separat. Quamnam autem ob causam hæc, inquit, ita lege cauta sunt, non est intellectu facile. Nota autem ex præsenti canone, non esse unius tantum speciei fornicationem, nec illam eisdem pœnis curari. Eum enim magis debere puniri, qui

λέγοντι ταῦτα· Κατηχούμενος ἐὰν εἰσερχόμενος εἰς τὸ κυριακὸν ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ, οὗτος δὲ ἁμαρτάνῃ. Εἰ μὲν γόνυ κλίνων, ἀκροάσθω μηκέτι ἁμαρτάνων· ἐὰν δὲ καὶ ἀκροώμενος ἔτι ἁμαρτάνῃ, ἐξωθείσθω. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. Οὐ μὲν γὰρ τῆς συνόδου ὁ κανὼν περὶ ἁμαρτανόντων φησίν· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος περὶ ἁμαρτανόντων καὶ ἤδη ἀποσχομένων τοῦ ἁμαρτάνειν· καὶ οὐδὲ τοῦτο λέγει, ὅτι οὐδὲ τοῦτο ὅλως ἐπιτιμηθήσονται, ἀλλ' ὅτι οὐκ εὐθυνθήσονται. Ὥσπερ γὰρ πάντα τὰ πρὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πραχθέντα ἁμαρτήματα ἀφίενται τῷ βαπτιζομένῳ· οὕτως καὶ ὅσα τις κατηχούμενος ὢν ἥμαρτε, καὶ οὐδ' ὑπὲρ τούτων εἰς εὐθύνην ἀχθήσεται. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιζ' ἀποστολικὸν κανόνα.

ΑΡΙΣΤ. Εἰς αἵρεσιν οὖσα παρθένος, εἶτα μετανοοῦσα, καὶ λαμβάνουσα, οὐκ εὐθύνεται· ὅσα γὰρ ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν νόμῳ λαλεῖ.

Αἱ πισταὶ γυναῖκες, παρθενεύειν ἐπαγγειλάμεναι, καὶ τὰς ὁμολογίας αὐτῶν ἀθετήσασαι, τῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμίῳ ὑπόκεινται· αἱ δὲ ὑπὸ αἵρεσιν οὖσαι, καὶ παρθενεύειν ὑποσχεθεῖσαι, εἰ μετὰ ταῦτα γάμον ἀνθείλοντο, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ προσῆλθον, οὐ καταδικάζονται, ἀλλὰ βαπτιζόμεναι ἀνεύθυνοι μένουσιν. Αἱ γὰρ μήπω τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ βαστάσασαι οὐδὲ τὴν νομοθεσίαν αὐτοῦ ἐπιγινώσκουσι.

ΚΑΝΩΝ ΚΑ'.

Ἐὰν ἀνὴρ γυναικὶ συνοικῶν, ἐπειδὰν μὴ ἀρεσθεὶς τῷ γάμῳ εἰς πορνείαν ἐμπέσῃ, πόρνον κρίνομεν τὸν τοιοῦτον, καὶ πλεῖον αὐτὸν παρατείνομεν ἐν τοῖς ἐπιτιμίοις· οὐ μέντοι ἔχομεν κανόνα τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπαγαγεῖν ἐγκλήματι, ἐὰν εἰς ἐλευθέραν γάμου ἡ ἁμαρτία γένηται. Διότι ἡ μοιχαλὶς μὲν μιαινομένη, φησί, μιανθήσεται, καὶ οὐκ ἀναστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς· καὶ ὁ κατέχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής. Ὁ μέντοι πορνεύσας οὐκ ἀποκλεισθήσεται τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ συνοικήσεως· ὥστε ἡ μὲν γυνὴ ἐπανιόντα ἀπὸ πορνείας τὸν ἄνδρα αὐτῆς παραδέξεται, ὁ δὲ ἀνὴρ τὴν μιανθεῖσαν τῶν οἴκων αὐτοῦ ἀποπέμψει. Καὶ τούτων δὲ ὁ λόγος οὐ ῥᾴδιος· ἡ δὲ συνήθεια οὕτω κεκράτηκε.

ΒΑΛΣ. Περὶ πορνείας καὶ μοιχείας ἀνάγνωθι τὸ ε' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ κανόνας καὶ νόμους. Ἐνταῦθα δὲ ὁ ἅγιος τὸν μὲν ἔχοντα γυναῖκα καὶ μεθ' ἑτέρας ἐλευθέρας γυναικὸς ἀσελγήσαντα πόρνον εἶναι λέγει, οὐ μοιχόν· τὴν δὲ ὕπανδρον γυναῖκα μετὰ οἱουδήτινος ἑτέρου ἀνδρὸς μιγεῖσαν μοιχαλίδα ἀποκαλεῖ, προστιθέμενος ὡς ταύτην μὲν ἄκων οὐκ ἀναγκασθήσεται ὁ ἀνὴρ ὑποδέξεσθαι εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπεντεῦθεν διαζευχθήσεται αὐτῆς· τὸν δὲ ἄνδρα τὸν πορνεύσαντα ἀπὸ τῆς νομίμου γυναικὸς ἡ πορνεία οὐ διαζεύγνυσι. Δι' ἣν δὲ αἰτίαν οὕτω ταῦτα νενομοθέτηται, οὐκ εὔκολόν ἐστι, φησί, νοηθῆναι. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι οὐκ ἔστι μονοειδὴς ἡ πορνεία, οὐδὲ

τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις θεραπεύεται. Πλέον γάρ, φησί, λέγει ὀφείλειν ἐπιτιμᾶσθαι τὸν ἔχοντα νόμιμον γυναῖκα καὶ πορνεύσαντα, παρὰ τὸν μὴ ἔχοντα γυναῖκα καὶ πορνεύσαντα. Τὸ δὲ πλέον τοῦ ἐπιτιμίου εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ψυχικοῦ ἰατροῦ ἀνετέθη.

habet uxorem legitimam, et fornicatus est. Maxima autem pars pœnæ medici animæ judicio relinquitur.

ΖΩΝΑΡ. Ἀνήρ, φησίν, ἔχων γυναῖκα, ἐὰν εἰς ἑτέραν ἁμάρτῃ μὴ ἄνδρα ἔχουσαν, πόρνος ἐστίν, ἀλλ' οὐ μοιχός. Ἐπὶ πλέον δὲ αὐτῷ τὸ ἐπιτίμιον παρατείνεται, ἤγουν βαρύτερον ἐπιτιμᾶται, παρὰ τὸν μὴ συζῶντα γυναικὶ καὶ πορνεύσαντα. Τῷ μὲν γὰρ συγγνώμη τις δίδοται διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως· ὁ δὲ γυναῖκα ἔχων τῆς συγγνώμης ταύτης ἐστέρηται, τῆς φυσικῆς ἀνάγκης παραμυθίαν ἔχων τὴν νόμιμον γαμετήν, ἁμαρτάνων δὲ δι' ἀκολασίαν καὶ ἀσέλγειαν· διὸ καὶ μᾶλλον ἐπιτιμᾶται καὶ ἐπὶ πλείονα χρόνον. Ἀλλ' ὅμως ἡ γυνὴ αὐτοῦ τὸν τοιοῦτον οὐ παραιτήσεται. Ἡ δὲ ἄνδρα ἔχουσα γυνὴ καὶ μιγεῖσα ἑτέρῳ μοιχαλίς ἐστι· καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐξωθήσει αὐτήν, καὶ οὐκ ἀναγκασθήσεται προσλαβέσθαι αὐτήν, εἰ μὴ βούλεται. Οὕτω γάρ, φησί, κεκράτηκεν ἡ συνήθεια, κρίνεσθαι ταῦτα. Ὁ δὲ λόγος καὶ ἡ αἰτία, δι' ἣν οὕτω νενόμισται γίνεσθαι, οὐκ εὐκολός ἐστι, φησί, νοηθῆναι.

ZONAR. Vir, inquit, habens uxorem, si in alteram peccaverit non habentem virum, fornicator est, at non adulter. Amplius autem illi multa extenditur, hoc est, gravius punitur, quam is 79 qui cum uxorem non habeat fornicatur. Huic enim quædam conceditur venia ob naturæ necessitatem. Qui vero uxorem habet, hac excusatione caret, cum legitimam uxorem habeat naturalis necessitatis levamentum, atque ob intemperantiam ac libidinem peccet: proinde et gravius et diuturniore tempore punitur. Non tamen hujusmodi hominem uxor ipsius repudiabit. Mulier autem virum habens, si alteri commisceatur, adultera est; eamque vir suus expellet, nec sibi rursum asciscere cogetur nisi velit. Ita namque, ait, obtinuit consuetudo ista dijudicari. Rationem vero et causam, ob quam ita fieri consuetum est, haud facile, ait, fuerit indagare.

ΑΡΙΣΤ. Ἄνδρα πεπορνευκότα ἡ ἰδία παραλήψεται. Μιανθεῖσαν δὲ γυναῖκα ὁ ἀνὴρ ἀποπέμψεται. Πόρνος γάρ, οὐ μοιχός ἐστιν, ὁ εἰς ἐλευθέραν ἐκπεσὼν ὁμογύναιος.

ARIST. Virum qui fornicatus est uxor propria recipiet: inquinatam vero adulterio uxorem vir dimittet. Fornicator enim non adulter est, qui uxori junctus cum soluta rem habuerit.

Οὐχ ὡς μοιχὸς ὁ ἀνὴρ κριθήσεται ὁ συνοικῶν γυναικί, καὶ πρὸς ἑτέραν ἐλευθέραν γάμου ἁμαρτήσας, ἀλλ' ὡς πόρνος· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τοῖς μοιχείας ἐπιτιμίοις ὑποβληθήσεται· πλέον δὲ πόρνου ἐπιτιμηθήσεται. Τοῦτο δὲ διὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν. Τὴν μὲν γὰρ γυναῖκα ἑτέρῳ ἀνδρὶ μιανθεῖσαν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς προστάττει ἀποδιώκεσθαι· τὸν δὲ ἄνδρα πορνεύοντα ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς κελεύει μὴ ἀπολύεσθαι, ἀλλὰ παραδέχεσθαι αὐτόν.

Vir qui cum muliere cohabitat et in aliam a matrimonio liberam peccatum admisit, adulter non dijudicabitur, sed fornicator. Et ideo nec adulterii pœnis subjicietur, sed plusquam fornicator punietur. Hoc autem fit ob consuetudinem quæ obtinuit. Mulierem enim ab alio viro pollutam a viro suo expelli mandat. At virum fornicantem ab uxore sua non dimitti, sed retineri jubet

ΚΑΝΩΝ ΚΒ'.

Τοὺς ἐξ ἁρπαγῆς (9) ἔχοντας γυναῖκας, εἰ μὲν ἄλλοις προμεμνηστευμένας εἶεν ἀφῃρημένοι, οὐ πρότερον χρὴ παραδέχεσθαι, πρὶν ἢ ἀφελέσθαι αὐτῶν, καὶ ἐπ' ἐξουσίᾳ τῶν ἐξαρχῆς μεμνηστευμένων ποιῆσαι, εἴτε βούλοιντο λαβεῖν αὐτάς, εἴτε ἀποστῆναι· εἰ δὲ σχολάζουσάν τις λάβῃ, ἀφαιρεῖσθαι μὲν δεῖ, καὶ τοῖς οἰκείοις ἀποκαθιστᾶν, ἐπιτρέπειν δὲ τῇ γνώμῃ τῶν οἰκείων, εἴτε γονεῖς εἶεν, εἴτε ἀδελφοί, εἴτε οἱτινεσοῦν προεστῶτες τῆς κόρης· κἂν μὲν ἕλωνται αὐτῇ παραδοῦναι, ἵστασθαι τὸ συνοικέσιον, ἐὰν δὲ ἀνανεύσωσι, μὴ βιάζεσθαι. Τὸν μέντοι ἐκ διαφορᾶς εἴτε λαθραίας εἴτε βιαιοτέρας γυναῖκα ἔχοντα ἀνάγκη τὰ τῆς πορνείας ἐπιγνῶναι ἐπιτίμια· ἔστι δὲ ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὡρισμένη τοῖς πορνεύουσιν ἐπιτιμη-

CANON XXII.

Eos qui ex raptu habent mulieres, si aliis quidem desponsas abripuerint, non prius oportet admittere, quam ab eis ablatæ sint, et sit in eorum potestate quibus desponsæ fuerant, an eas velint accipere, an desistere. Si quis autem vacantem acceperit, auferre quidem oportet et suis restituere, illorum autem sententiæ permittere; sive sint parentes, sive fratres, sive quicunque alii virgini præsint: et si ei quidem tradere voluerint, matrimonium constituere; sin autem renuerint, non cogi. Ei autem qui mulierem vel vi vel clam a se vitiatam habet, necesse est fornicationis pœnas imponere; est autem in quatuor annis præfinitum fornicatoribus supplicium. Oportet autem eos anno primo a precibus expelli et

Guill. Beveregii notæ.

(9) *Τοὺς ἐξ ἁρπαγῆς*. Scholiastes Harmenopuli ad hunc canonem hæc observat, Ὁ πολιτικὸς νόμος σφόδρα κολάζων τὸν ἁρπάσαντα γυναῖκα, οὐδὲ συζεύγνυσθαι αὐτῷ τὴν ἁρπαγεῖσαν παραχωρεῖ, κἂν οἱ αὐτῇ προσήκοντες τοῦτο βούλωνται. *Lex civilis acriter eum puniens, qui mulierem rapuit, ne quidem, ut rapta matrimonio ipsi jungatur, permittit; licet id propinqui mulieris velint.* Harmenop. *Epit. can.* sect. 5, tit. 3.

ipsos deflere ad fores ecclesiæ. Secundo autem, ad auditionem admitti. Tertio, admitti ad pœnitentiam. Quarto, ad congregationem cum populo, abstinentes ab oblatione. Deinde eis permitti boni communionem.

BALS. Vicesimus septimus canon Chalcedon. synodi qui idem est omnino canon 92 sextæ synodi, decernit quid debeat fieri lis qui mulieres rapiunt nomine conjugii. Præsens autem canon jubet eos, qui mulierem alteri desponsam rapuerint, non aliter ad pœnitentiam admitti, quam si raptas prius dederint, ut sponsi earum ipsas si velint accipiant: sin minus, sit apud suos cognatos. Ab eis vero qui mulierem liberam seu nulli desponsam rapuerint, eam itidem auferri et tradi parentibus, vel iis qui alioqui ad eam attinent: ut eam si velint, raptori conjungant, cum ejus etiam consensu; sin autem hoc eis non placuerit, ne fiat. Quomodocunque autem se res habeat, etsi videlicet raptæ raptor conjungatur, pœnis erit fornicatorum obnoxius, et non solum sic punietur raptor, sed et is qui puellæ clam vitium attulit. Fornicatorum autem pœnas in quatuor annos definit. Et in his quidem præsens canon consistit. Lex autem civilis alio modo raptores punit, nec ullo modo permittit ut raptor raptæ conjungatur. Et tu lege prædictum canonem 27 synodi Chalced., et 92 sextæ. et can. 67 sanctorum apostolorum, et caput 30 tituli 9 præsentis operis et quæ in eis sunt. 90 Cum autem præsentem canonem audis dicentem, ex consensu parentum vel cognatorum puellæ eam dari nuptum ei qui rapuit, ne dixeris parentum consensum eumque solum sufficere. Quoties enim sunt legitimæ nuptiæ, necessarius quoque est eorum qui conjunguntur consensus; sive in potestate sint, sive sui juris. Dicit enim cap. 2 tit. 4 lib. XXVIII hæc expresse: Non sunt legitimæ nuptiæ, nisi ii qui conjunguntur consenserint et qui eos habent in potestate: si autem ex hac lege ad nuptias iis qui sunt in potestate suus est necessarius consensus, multo magis non fiet matrimonium eorum qui sunt sui juris, nisi ipsi quoque consenserint.

σις. Χρὴ δὲ τῷ πρώτῳ ἐκβάλλεσθαι τῶν προσευχῶν, καὶ προσκλαίειν αὐτοὺς τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας. Τῷ δευτέρῳ δεχθῆναι εἰς ἀκρόασιν· τῷ τρίτῳ δεχθῆναι εἰς μετάνοιαν· τῷ τετάρτῳ εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεχομένους τῆς προσφορᾶς. Εἶτα αὐτοῖς ἐπιτρέπεσθαι τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ.

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν κζ' κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ὅστις καὶ ἀπαράλλακτος ϟβ' κανών ἐστι τῆς ϛ' συνόδου, διορίζεται τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας ἐπ' ὀνόματι συνοικεσίου· ὁ δὲ παρὼν κανὼν παρακελεύεται τοὺς μὲν ἁρπάζοντας γυναῖκας ἑτέρῳ μνηστευσαμένας μὴ ἄλλως εἰς μετάνοιαν δέχεσθαι, εἰ μὴ πρότερον δώσουσι τὰς ἁρπαγείσας, ἐφ' ᾧ τοὺς μνηστῆρας τούτων λαβεῖν αὐτὰς, ἐὰν θελήσωσιν· εἰ δὲ μὴ, εἶναι παρὰ τοῖς συγγενέσιν αὐτῶν. Τοὺς δὲ ἁρπάσαντας γυναῖκα ἐλευθέραν, καὶ οὕτως αὐτὴν ἀφαιρεῖσθαι καὶ παραδίδοσθαι τοῖς γονεῦσιν, ἢ τοῖς ἄλλως προσήκουσιν αὐτῇ· ὥστε, εἰ μὲν βούλονται οὗτοι, συζεῦξαι αὐτὴν τῷ ἅρπαγι μετὰ καὶ συναινέσεως ταύτης· εἰ δὲ ἀπαρέσκονται, μὴ γενέσθαι τοῦτο. Ὡς ἂν δὲ τὰ τοῦ πράγματος ἔχωσιν, ἤγουν κἂν συζευχθῇ, τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις ὑποπεσεῖται, καὶ οὐ μόνον ὁ ἅρπαξ οὕτω κολασθήσεται, ἀλλὰ καὶ ὁ λάθρα μετὰ κόρης συμφθαρείς. Ὁρίζεται δὲ καὶ εἰς τετραετίαν τὰ τῶν πορνευόντων ἐπιτίμια. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις· ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος ἀλλοτρόπως κολάζει τοὺς ἅρπαγας, καὶ οὐδὲ παραχωρεῖ ὁπωσδήποτε τὸν ἁρπάσαντα συζευχθῆναι τῇ ἁρπαγείσῃ. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν ῥηθέντα κζ' κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ τὸν ϟβ' τῆς ϛ', καὶ κανόνα ξζ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ κεφ. λ' τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς. Ἀκούων δὲ τοῦ παρόντος κανόνος λέγοντος κατὰ συναίνεσιν τῶν γονέων ἢ τῶν συγγενῶν τῆς κόρης δίδοσθαι ταύτην πρὸς γάμον τῷ ἁρπάσαντι, μὴ εἴπῃς ἀρκεῖν τὴν τῶν γονέων συναίνεσιν καὶ μόνην. Ὁσάκις γὰρ γάμος ἔννομος γίνεται, ἀναγκαία ἐστὶ καὶ ἡ συναίνεσις τῶν μελλόντων συζευχθῆναι, κἂν ὑπεξούσιοι ὦσι, κἂν αὐτεξούσιοι. Φησὶ γὰρ τὸ δεύτερον κεφ. τοῦ δ' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου ταῦτα ῥητῶς· Οὐ γίνεται γάμος, εἰ μὴ συναινέσουσιν οἱ συναπτόμενοι, καὶ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς ὑπεξουσίους. Ἐὰν δὲ χρεία κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἐν τοῖς γάμοις καὶ τῆς συναινέσεως τῶν ὑπεξουσίων, πολλῷ πλέον οὐ γενήσεται γάμος αὐτεξουσίων, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ συναινέσουσι.

ZONAR. Qui rapuerunt mulieres, inquit, easque detinent, siquidem illæ prius aliis desponsæ fuerunt, non alia ratione ad pœnitentiam admittentur, nisi antea raptæ ab eis auferantur, moxque integrum sit iis, quibus fuerant desponsæ, eas, si velint, accipere. Si vero rapta nulli adhuc desponsa fuerat, tunc quoque ipsam a raptore abduci, tum parentibus, aliisve familiaribus, seu cognatis, seu aliis quibus mulieris cura commissa est, tradi canon jubet. Ita ut siquidem illi velint ipsam raptori fœdere nuptiarum jungere, nuptiæ consistant videlicet, si modo ipsa quoque mulier consenserit.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἁρπάσαντες γυναῖκας, φησὶ, καὶ ἔχοντες ταύτας, ἐὰν ἑτέροις ἐκεῖναι προεμνηστεύθησαν, οὐκ ἄλλως δεχθήσονται εἰς ἐπιτιμίαν, εἰ μὴ πρότερον ἀφαιρεθεῖεν τὰς ἁρπαγείσας, εἶτα εἰς ἐξουσίαν κεῖσθαι τῶν προμνηστευσαμένων αὐτὰς, εἰ βούλοιντο λαβεῖν αὐτάς· εἰ δὲ μήπω τινὶ μνηστευθεῖσα ἡ ἁρπαγεῖσά ἐστι, καὶ οὕτως αὐτὴν ἀφαιρεῖσθαι, διακελεύεται ἀπὸ τοῦ ἅρπαγος ὁ κανὼν, καὶ παραδίδοσθαι τοῖς γονεῦσιν ἢ τοῖς ἄλλοις οἷς μέλει τῆς γυναικός. Ὥστε εἰ μὲν βούλονται ἐκεῖνοι εἰς γυναῖκα συζεῦξαι αὐτὴν τῷ ἅρπαγι, συστῆναι γάμον, δηλονότι εἰ καὶ ἡ γυνὴ συναινεῖ.

Ἡ δὲ συναίνεσις αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν ἀναγκαία, A οὐ μὴν καὶ ἐπὶ πατρὸς τοῦ ἔχοντος ὑπεξουσίαν αὐτήν· τῷ γὰρ πατρὶ ἀντιλέγειν οὐ δύναται, εἰ μή που μεμιασμένον τοῖς τρόποις ἢ ἀνάξιον αὐτῇ μνηστεύεται, κατὰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους. Εἰ δὲ οὐ βούλεται ἡ γυνὴ, κἂν βούλωνται οἱ οἰκεῖοι αὐτῆς, οὐ συστήσεται γάμος· εἰ δὲ καὶ ἡ γυνὴ θελήσει καὶ οἱ ταύτῃ προσήκοντες συστῆσαι συνοικέσιον μετὰ τοῦ φθείραντος αὐτὴν εἴτε λαθραίως εἴτε βιαίως, τῷ πορνευόντων ἐπιτιμίῳ ὁ φθορεὺς ὑποκείσεται, ὅπερ τετραετίαν εἶναι ὁ κανὼν ὁρίζει· καὶ ἑξῆς καταλέγει ὅπως ἐν τῇ τετραετίᾳ ὁ ἁμαρτήσας οἰκονομηθήσεται. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ κανών· ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος σφοδρότατα κολάζων τὸν ἁρπάσαντα γυναῖκα, οὐδὲ συζεύγνυσθαι αὐτῷ τὴν ἁρπαγεῖσαν παραχωρεῖ, κἂν οἱ αὐτῇ προσήκοντες τοῦτο βούλωνται. B Λέγει γὰρ βιβλίον ξʹ, τίτλῳ νʹ, κεφ. ηʹ· Μὴ γαμείσθω ἡ ἁρπαγεῖσα τῷ ἁρπάσαντι αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ εἰ συναινέσουσι τῷ τοιούτῳ συνοικεσίῳ οἱ γονεῖς αὐτῆς, περιορίζονται.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ μνηστευθεῖσαν ἁρπάζων, ἀποκαταστήσει τῷ μνηστευσαμένῳ· εἰ δὲ ἀμνήστευτον, τοῖς οἰκείοις ἐγκαταστήσει· καὶ κατὰ τὴν ἐκείνων γνώμην προβήσεται τὰ συνοικέσια, εἴγε βούλοιντο. Ὁ δὲ τὸ τῆς πορνείας ἐπιτίμιον εἴσεται.

Ὁ μὲν παρὼν κανὼν ἀπαιτεῖ τὴν μήπω μνηστευθεῖσαν γυναῖκα καὶ παρά τινος ἁρπαγεῖσαν, τοῖς οἰκείοις ταύτην ἀποκαθίστασθαι· εἴτε γονεῖς εἶεν, εἴτε ἀδελφοὶ, εἴτε ἄλλως διὰ τὴν ὀρφανίαν αὐτῆς κη- C δεμόνες. Δίδωσι δὲ αὐτοῖς ἄδειαν ἔκτοτε, εἰ βούλοιντο, μετὰ τοῦ ἁρπάσαντος αὐτὴν γάμον συναλλάττειν. Ὁ δὲ πεντηκοστὸς ὄγδοος τίτλος τοῦ ἑξηκοστοῦ βιβλίου τῶν Βασιλικῶν οὐ συγχωρεῖ τοῦτο γίνεσθαι, κἂν ἡ ἁρπαγεῖσα θέλῃ γυνὴ, κἂν οἱ γονεῖς αὐτῆς, τῷ ἁρπάσαντι συναφθῆναι πρὸς γάμον, ἀλλὰ καὶ προστάττει περιορίζεσθαι τοὺς γονεῖς, τῷ τοιούτῳ συναινοῦντας συνοικεσίῳ. Ὁ δὲ ἐννενηκοστὸς δὴ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου ἀναθέματι τὸν λαϊκὸν ὑποβάλλει γυναῖκα ἁρπάζοντα ἐπὶ ὀνόματι συνοικεσίου. Καὶ χρὴ νοεῖσθαι τὸν κανόνα ἐκεῖνον κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ παρόντος κανόνος· προστάττει γὰρ καὶ οὗτος μὴ πρότερον τῇ ἐκκλησίᾳ παραδέχεσθαι τὸν ἐξ ἁρπαγῆς γυναῖκα κατέχοντα, πρὶν ἢ αὐτὴν μεμνηστευμένην οὖσαν τῷ οἰκείῳ D μνηστῆρι ἀποκαταστήσῃ· ἀμνήστευτον δὲ τοῖς οἰκείοις αὐτῆς γονεῦσιν ἢ ἀδελφοῖς, ἢ ἄλλως προεστῶσι· μετὰ γὰρ τὸ ἀποκαταστῆσαι αὐτὴν ὁ ἀναθεματισμὸς χώραν οὐχ ἕξει. Τὸν μέντοι πρὸ τοῦ γάμου λαθραίως ἢ βίᾳ διαφθείραντα γυναῖκα, εἶτα νομίμως συναφθέντα αὐτῇ, ἀνάγκη τὸ τῆς πορνείας ἐπιγνῶναι ἐπιτίμιον, ἐν τέσσαρσιν ἐνιαυτοῖς. Ἐν ἑνὶ μὲν τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας προσκλαίοντα, ἐν τῷ δευτέρῳ μετὰ τῶν ἀκροωμένων, ἐν τῷ τρίτῳ μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων, καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ συνιστάμενον μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ τῶν εὐχῶν αὐτοῖς κοινωνοῦντα καὶ οὕτω μετὰ τὴν τετραετίαν τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας ἀξιούμενον.

Hujus porro consensus, quod ad alios attinet est necessarius, non tamen adversus patrem qui eam in potestate habet. Patri namque adversari minime potest, nisi forte contaminatum moribus et indignum ipsi despondeat, ut civilibus constitutionibus sancitum est. Quod si non assentiatur mulier, etiamsi ipsius cognati velint, haud consistent nuptiæ. Cæterum quamvis et ipsa mulier et ipsius cognati consistere matrimonium cum eo velint qui ipsam sive occulte, sive per vim corrupit, fornicatorum pœnis erit corruptor obnoxius, quas ad quadriennium produci canon decernit: ac deinceps, quonam modo hoc quadriennio cum eo qui peccavit agendum sit, explicat. Atque hæc quidem canon statuit. Lex porro civilis raptorem mulieris gravius puniens, ne jungi quidem ipsi matrimonio raptam mulierem sinit, etiamsi cognati illius hoc velint. Sic enim habetur l. LX, tit. 50, cap. 8: Nullo modo nubat rapta mulier ei qui ipsam rapuit, sed irritas esse nuptias quantumvis eis parentes assensi fuerint, jubet.

ARIST. Qui desponsatam rapit, sponso restituet: si vero non desponsatam, suis reddet, et ex eorum sententia matrimonium contrahetur, si quidem velint: ipse vero fornicationis pœnas dabit.

Præsens quidem canon requirit ut mulier nondum desponsata et a quopiam rapta, suis illa restituatur, sive parentes sint, sive fratres, sive aliter propter orbitatem illius curam gerunt. Concedit autem eis licentiam ut si velint illa cum raptore matrimonium tunc contrahat. At quinquagesimus octavus titulus sexagesimi libri Basilicorum illud fieri non permittit, licet mulier rapta velit, licet et parentes ejus ut raptori matrimonio conjungatur. Sed et mandat parentes istiusmodi consentientes matrimonio exterminari. At canon 93 sextæ in Trullo synodi laicum mulierem rapientem sub matrimonii nomine, anathemati subjicit; et intelligi istum oportet canonem juxta vim præsentis canonis. Mandat enim et hic eum qui ex raptu possedit mulierem, non prius in ecclesiam admitti, quam illam, si desponsa fuit, suo sponso restituit, aut si non desponsa fuit, propriis ipsius parentibus aut fratribus vel aliter ei præfectis. Postquam enim illam restituit, anathematismus locum non habebit. Istum autem qui ante matrimonium clam aut vi mulierem corrupit et postea ei legitime conjunctus est, fornicationis pœnas luat necesse est, quatuor 81 annis. Primo quidem ad ecclesiæ fores defleat, secundo cum audientibus recipiatur, tertio cum substratis, et quarto, cum fidelibus congregatus et cum iis precum sit particeps. Et sic post quadriennium boni communione dignus habeatur.

ΚΑΝΩΝ ΚΓʹ.

Περὶ τῶν δύο ἀδελφὰς γαμούντων, ἢ ἀδελφαῖς δυσὶ γεμουμένων, ἐπιστολίδιον ἡμῖν ἐκπεφώνηται οὐ

CANON XXIII.

De his autem qui duas sorores uxores ducunt, vel eis quæ duobus fratribus nubunt, a nobis edita est

epistola, cujus exemplum tuæ pietati misimus. A Qui autem sui fratris uxorem accepit, non prius admittetur quam ab ea recesserit.

BALS. Incestus quoque peccatum, post decessum a malo, sicut et alia peccata, ab ecclesiastica medicina curabitur. Interrogatus ergo sanctus, quid iis fieri oporteat qui cum duabus sororibus rem habent, et contra, dixit se de iis scripsisse epistolam : ea est autem quam scripsit ad Diodorum, et illic ostenditur quid agendum. Debent autem, qui hoc nefarium matrimonium contraxerunt, a malo recedere, et ita de curatione sciscitari. Lege ergo epistolam ad Diodorum, et quæ in ea sunt, et cap. 2 tit. 13 præsentis operis.

ZONAR. Epistolium, de quo hic sanctus memi- B nit, missum est ad Diodorum, quo cum uxor cujusdam diem suum obiisset, illius sororem ab ipso in nuptiarum societatem superinduci vetat, multisque et gravibus rationibus rem confirmat. Quod quidem nos suo loco explicabimus. Qui etiam fratris uxorem duxit, illius nempe qui vita functus est, non admittetur ad pœnitentiam, nisi ipsam dimiserit, illegitimumque connubium solverit.

ARIST. Fratrem fratris uxorem ducere impossibile est. *Perspicuus.*

CANON XXIV.

Viduam, quæ in viduarum numerum relata est, hoc est, quæ ab Ecclesia in diaconatum suscepta est, censuit Apostolus nubentem esse despiciendam. C Viro autem viduo nulla est lex imposita, sed digamorum pœna tali sufficit. Porro vidua sexaginta annos nata, si rursus cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis perturbatione cessaverit. Sed si ante sexaginta annos eam in numerum retulerimus, nostra est, non mulieris culpa.

BALS. Quemadmodum virgines feminæ cum laico habitu in ecclesiis collocabantur, et ex ecclesiæ reditibus alebantur, ita et viduæ eum eodem habitu ordinabantur. Dicit ergo sanctus, quod magnus Paulus istiusmodi viduam sive eam, quæ postquam in Ecclesia ordinata est, secundo nupsit, censuit seu definit despici, hoc est ab Ecclesia expelli; et si D ipsa quidem ante sexagesimum annum secundo nupserit, eam solam pœnam sustinebit. Est enim digna venia, ut quæ propter juniorem ætatem secundo nubere coacta sit, et ii potius qui eam, antequam sexagesimum annum compleverit, ordinarunt, sunt reprehendendi, ut qui apostolicam constitutionem transgressi sunt, quæ dicit : *Vidua eligatur non minor sexaginta annis*[1]. Quæ autem post annum sexagesimum continentiam infirmans, secundo nupsit, a sancta communione erit separata, donec ab impuritate cum viro abstinuerit. Sanctus enim impuritatem appellavit in ea ætate matrimonium. Virum

τὸ ἀντίγραφον ἀπεστείλαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ· ὁ δὲ ἀδελφοῦ ἰδίου γυναῖκα λαβὼν, οὐ πρότερον ἐκδεχθήσεται πρὶν ἀποστῆναι.

ΒΑΛΣ. Καὶ τὸ τῆς αἱμομιξίας ἁμάρτημα μετὰ ἀπόστασιν τοῦ κακοῦ ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰατρείας θεραπεύεται, ὥσπερ καὶ ἄλλα ἁμαρτήματα· ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἅγιος, τί χρὴ γίνεσθαι εἰς τοὺς συμφθαρέντας δυσὶν ἀδελφαῖς, καὶ τὸ ἀνάπαλιν, εἶπεν ὡς· Περὶ τῶν τοιούτων ἔγραψα ἐπιστολίδιον· ἔστι δὲ τοῦτο τὸ πρὸς Διόδωρον, καὶ ἐκεῖθεν δηλοῦται τὸ ποιητέον. Τέως δὲ ὀφείλουσιν οἱ τοιοῦτον γάμον ἀθέμιτον συναλλάξαντες ἀποστῆναι τοῦ κακοῦ, καὶ οὕτως ἐρωτᾷν τὰ περὶ τῆς θεραπείας. Ἀνάγνωθι οὖν τὴν πρὸς Διόδωρον ἐπιστολὴν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ τὸ β' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ ἐπιστολίδιον, ὃ λέγει ὁ ἅγιος, πρὸς Διόδωρον ἀπεστάλη, ἀπαγορεῦον τὸ, τελευτησάσης τῆς γυναικός τινι τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς εἰς γάμου κοινωνίαν αὐτὸν ἄγεσθαι, καὶ ἐκ πολλῶν καὶ γενναίων λογισμῶν τοῦτο κατασκευάζων. Ὅπερ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἐξηγηθήσεται. Ὃς καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ ἔλαβεν, ἐκείνου δηλαδὴ τελευτήσαντος, οὐ δεχθήσεται ὡς μετανοῶν, εἰ μὴ αὐτὴν ἀποπέμψεται, καὶ λύσει τὸν ἄθεσμον γάμον.

ΑΡΙΣΤ. Ἀδελφὸν ἀδελφοῦ γυναῖκα ἔχειν ἀδύνατον. *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΚΔ'.

Χήραν τὴν καταλεγεῖσαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν χηρῶν, τουτέστι, τὴν διακονουμένην ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἀπόστολος γαμουμένην παρορᾶσθαι. Ἀνδρὶ δὲ χηρεύσαντι οὐδεὶς ἐπίκειται νόμος, ἀλλ' ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον. Ἡ μέντοι χήρα ἑξηκονταετὴς γεγονυῖα, ἐὰν ἕληται πάλιν ἀνδρὶ συνοικεῖν, οὐκ ἀξιωθήσεται τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας, ἕως ἂν τοῦ πάθους τῆς ἀκαθαρσίας παύσηται· ἐὰν μέντοι πρὸ ἑξήκοντα ἐτῶν ἀριθμήσωμεν αὐτὴν, ἡμέτερον τὸ ἔγκλημα, οὐ τοῦ γυναίου.

ΒΑΛΣ. Ὥσπερ ἐτάττοντο παρθένοι γυναῖκες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ λαϊκοῦ σχήματος καὶ διετρέφοντο ἀπὸ τῶν εἰσόδων τῆς ἐκκλησίας, οὕτω καὶ χῆραι μετὰ τοῦ αὐτοῦ σχήματος κατετάττοντο. Φησὶ γοῦν ὁ ἅγιος ὡς ὁ μέγας Παῦλος τὴν τοιαύτην χήραν, ἤγουν τὴν μετὰ τὸ καταταγῆναι εἰς Ἐκκλησίαν δευτερογαμήσασαν, ἔκρινεν, ἤγουν ὥρισε παρορᾶσθαι, τουτέστιν ἐξωθεῖσθαι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ εἰ μὲν πρὸ τοῦ ἑξηκονταετοῦς χρόνου αὕτη δευτερογαμήσει, ταύτην καὶ μόνην τὴν κόλασιν ὑποστήσεται. Συγγνώμης γάρ ἐστιν ἀξία ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἡλικίας καταναγκασθεῖσα δευτερογαμῆσαι, καὶ μᾶλλον οἱ κατατάξαντες αὐτὴν πρὸ τοῦ πληρῶσαι τὸν ἑξηκονταετῆ χρόνον ὀφείλουσιν αἰτιᾶσθαι ὡς παραβάντες τὴν τοῦ Ἀποστόλου διαταγὴν, τὴν λέγουσαν· *Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα.* Ἡ δὲ μετὰ τὸν ἑξηκονταετῆ χρόνον ἀθετήσασα τὴν σωφροσύνην, δευτερογαμήσασα, ἀφωρισμένη ἔσται τῆς ἁγίας μεταλήψεως, ἕως ἂν

[1] I Tim. v, 9.

ἀπόσχηται τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα ἀκαθαρσίας. Ἀκαθαρσίαν γὰρ ἐκάλεσεν ὁ ἅγιος τὸν ἐν τοιούτῳ γήρᾳ γάμον. Τὸν μέντοι ἄνδρα, φησὶ, δευτερογαμοῦντα ὁ νόμος ἄλλως πως οὐ κολάζει, ἀλλὰ δι' ἐπιτίμιον διγάμων, ὅσπερ ἐστὶν ἀφορισμὸς ἐφ' ἕνα ἐνιαυτόν. Ἐπεὶ δὲ ἀποστολικῆς παραγγελίας ὁ ἅγιος ἐμνήσθη, ὀφείλεις εἰδέναι ὅτι ὁ μέγας Παῦλος ἐπιστέλλων Τιμοθέῳ φησί· *Χήρας τίμα τὰς ὄντως χήρας*· καὶ μετ' ὀλίγα, *Ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν Θεόν· καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς*, καὶ πάλιν μετά τινα· *Εἴ τις πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκείτω αὐταῖς, καὶ μὴ βαρείσθω ἡ Ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ*· καὶ αὖθις· *Νεωτέρας χήρας παραιτοῦ*. Καὶ ταῦτα μὲν χάριν τῶν χηρῶν γυναικῶν τῶν καταλεγεισῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Αἱ γὰρ μὴ τοιαῦται χῆραι, ὅτε δήποτε δευτερογαμοῦσι, τῷ τῶν διγάμων ἐπιτιμίῳ ὑποπέσωσιν ἐπίσης τοῖς ἀνδράσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ β' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Μὴ θαυμάσῃς δὲ πῶς οὐ διωρίσαντο οἱ κανόνες καταλέγεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ λαϊκοῦ σχήματος καὶ ἄνδρας χηρεύσαντας. Πλείων γὰρ φροντὶς ἐγένετο τοῖς Πατράσι τῶν γυναικῶν παρὰ τῶν ἀνδρῶν. Αἱ μὲν γὰρ γυναῖκες, μὴ ἔχουσαι τρόπους τῶν πρὸς ζωάρκειαν εἰσόδων, ἴσως εἰς δευτέρους ἐξ ἀνάγκης ἀποκλίνουσι γάμους, καὶ ταῦτα θέλουσαι σωφρονεῖν· καὶ διὰ τοῦτο βοηθεῖ αὐταῖς ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὸ μὴ δευτερογαμῆσαι προφάσει πενίας· οἱ δὲ ἄνδρες, πολυτρόπως τὰ πρὸς ζωάρκειαν πορίζόμενοι, οὐκ ἔχουσι προβαλέσθαι τὴν πενίαν εἰς ἀποτροπὴν τοῦ αἰτιάματος τῆς δευτερογαμίας· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν δέχονται καὶ ἐπιτρέφονται. Ἀκολούθως δὲ τῷ τοιούτῳ λογισμῷ, μὴ εἴπῃς ἀνεπιτιμήτους ὀφείλειν συντηρεῖσθαι τὰς γυναῖκας δευτερογαμούσας, καθά τινες λέγουσιν· ἀλλὰ καὶ αὐται τῷ ἐπιτιμίῳ τῶν δευτερογαμούντων ὑποπέσουσιν. Μαθήσῃ γὰρ ἀπὸ τοῦ ιδ' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου ὅτι πλειόνως αἱ γυναῖκες δευτερογαμοῦσαι κολάζονται παρὰ τοὺς δευτερογαμοῦντας ἄνδρας.

autem, inquit, qui secundo uxorem ducit, non ullo alio modo lex punit, quam per digamorum pœnam, quæ est ad unum annum segregatio. Quia autem sanctus præcepti apostolici meminit, debes scire quod magnus Apostolus ad Timotheum scribens, dicit: **82** *Honora viduas, quæ vere sunt viduæ* [1]. Et paulo post: *Quæ est autem vere vidua, et sola relicta speravit in Deum, et permanet in precibus et orationibus* [2]. Et rursus postea: *Si quis vel quæ fidelis habet viduas, eis suppeditet, et ne gravetur Ecclesia, ut iis quæ vere sunt viduæ opem ferat* [3]. Et rursus: *Juniores autem viduas devita* [4]. Et hæc quidem de viduis mulieribus, quæ in Ecclesiam cooptatæ sunt. Quæ enim tales non sunt, quotiescunque secundo nupserint, in bigamorum pœnas incident æque ac viri. Lege et caput 2 tit. 13 præsentis operis. Ne mireris autem, quomodo non definierunt canones, ut viri etiam vidui cum laico habitu in ecclesiis ordinentur. Patres enim majorem mulierum quam virorum rationem habent. Mulieres enim, ut quæ non teneant modum eorum parandorum, quæ sunt vitæ necessaria, ad secundas forte nuptias necessario divertunt, licet velint esse continentes: et ideo eis succurrit Ecclesia ne secundo nubant paupertatis prætextu. Viri autem, qui multis modis quæ sunt ad victum necessaria comparant, non possunt pauperiatem prætexere ad depellendam secundi matrimonii reprehensionem: et propterea nec ab ecclesiis quidem admittuntur et aluntur. Consequenter autem huic rationi ne dixeris debere mulieres impunitas remanere, ut nonnulli dicunt, quæ secundo nupserint; sed et ipsæ secundo nubentium pœnæ subjiciantur. Intelliges autem ex tit. 14 lib. XXVIII quod mulieres quæ secundo nubunt magis puniuntur, quam viri qui uxores secundo duxerunt.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μέγας Παῦλος Τιμοθέῳ ἐπιστέλλων φησί· *Τίμα χήρας τὰς ὄντως χήρας*· καὶ μετ' ὀλίγα· *Ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν Θεόν· καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς*· καὶ πάλιν μετά τινα· *Εἴ τις πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκείτω αὐταῖς, καὶ μὴ βαρείσθω ἡ Ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ*· καὶ αὖθις· *Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ*. Κατὰ γοῦν τὴν τοῦ Ἀποστόλου διαταγὴν κατετάττοντο αἱ ὄντως χῆραι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ἐκεῖθεν ἐτρέφοντο. Διὰ ταῦτα γοῦν φησιν ὁ μέγας Βασίλειος ὅτι, ἐὰν χήρα συνταχθεῖσα ταῖς χήραις ταῖς διακονουμέναις ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, εἰς γάμον ἀποκλίνῃ, παροραθήσεται, καὶ οὐκέτι ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἕξει τὰ πρὸς διοίκησιν· τοῖς δὲ χηρεύσασιν ἀνδράσι οὐδεὶς ἐπίκειται νόμος· ἀντὶ τοῦ, οὐδεὶς κολάζει νόμος πνευματικὸς τοὺς ἄνδρας δευτέροις ὁμιλοῦντας γάμοις. Ἔχουσι γὰρ ἀρκοῦν τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον, ὅπερ ἀφορισμός ἐστιν ἐφ' ἕνα χρόνον. Ἡ δὲ χήρα, ἑξήκοντα ἐτῶν γενομένη, καὶ

ZONAR. Magnus Paulus ad Timotheum scribens, ait: *Viduas honora, quæ vere viduæ sunt*. Et paulo post: *Ea autem quæ vere vidua est, et desolata, speret in Deum, et instet orationibus et obsecrationibus*. Et rursum nonnullis interjectis: *Si quis vel quæ fidelis habet viduas, subministret illis, et non gravetur Ecclesia, ut iis quæ vere viduæ sunt suppeditet*. Et rursum: *Juniores viduas devita*. Igitur ex Apostoli præcepto constituebantur, quæ vere viduæ essent, in ecclesiis, atque ex earum reditibus alebantur. Propter hæc ergo ait magnus Basilius, si qua vidua adscripta viduis in diaconatum susceptis, hoc est, quas Ecclesia alebat, quibusque ministrabat, ad nuptias propendeat, despicietur, nec alimenta illi amplius ab Ecclesia suppeditabuntur. Viduis autem hominibus nulla posita lex est. Nulla spiritualis lex homines punit, qui secundis sese nuptiis illigaverint. Sufficit ipsis namque digamorum pœna, nempe unius anni segregatio. Vidua autem mulier sexaginta annos nata, ac proinde viduarum

[1] I Tim. v, 3. [2] Ibid. 5. [3] Ibid. 16. [4] Ibid. 11.

ordini in ecclesiis adscripta, si nuptias eligat, a sancta communione segregata deget, quoadusque se a viro disjunxerit. Impuritatis enim nomine nuptialem hanc in senectute commistionem vir sanctus vocavit. Si vero ante sexaginta annos ipsam inter Ecclesiæ viduas annumerabimus, moxque peccet viro sociata, nostrum id jam fuerit, non muliereulæ crimen. Nos etenim, ait, accusari par est, quippe violatores ab Apostolo promulgatæ legis, cujus illa sunt : *Vidua eligatur non minor sexaginta annis* : illa porro venia digna, quæ nempe ad senectutem nondum pervenerit.

ARIST. Si nubat vidua in diaconum cooptata, despicitur. Viduus autem qui uxorem duxit, bigamorum solummodo pœnas solvet. Vidua autem post sexaginta annos nupta, communione privetur, donec ab impuritate recesserit. Si quis vero ante sexaginta annos in catalogum quempiam retulerit, crimine illius obstringetur.

Viduæ quæ in viduarum numerum referuntur, et ab Ecclesia aluntur, si ad matrimonium veniant, non amplius provisione ab Ecclesia dignæ censeantur, sed negligantur. **83** Idcirco itaque eas quæ nondum sexagesimum annum attigerunt in viduarum ordinem recensere non oportet. Si autem vidua cum sexaginta transgit annos cum viro cohabitare iterum elegit, boni communione digna ne habeatur donec ab impuritatis perturbatione cessaverit.

CANON XXV.

Qui a se stupratam in uxorem detinet, stupri quidem pœnam subibit : ei autem mulierem habere permittetur.

BALS. Stuprum proprie dicitur in virginibus et in impubere. Dicit ergo sanctus, quod qui virginem nondum sibi sponsatam in legitimum conjugium stupra erit, etiamsi velit post stuprum eam uxorem habere, non juvabitur ad hoc ut stupri pœnam effugiat. Debebat enim primum efficere, ut ea sibi desponderetur, et ita cum ea rem habere ; quod si hoc non fecerit, in stupri quidem pœnam incidet, in legitimam autem uxorem eam habere illi permittetur. Hoc autem fiet, si illius etiam parentes consenserint. Est enim stupri pœna triennium, per quod similiter punitur et qui stupravit, et quæ stuprata est. Lege can. 38 præsentis sancti. Hæc autem locum habent in iis qui sunt in potestate. Qui enim sunt sui juris, in pœnam quidem incidunt, secundum leges autem consentientes conjunguntur. Sin autem vir nolit eam quæ a se stuprata est uxorem ducere, fiet secundum caput 3 tit. 37 libri LX, quod sic dicit : Qui venerandam et nobilem mulierem stuprat seu habet in concubinatu, nec hoc suo facit testimonio manifestum, vel eam ducit uxorem, si hoc recusans, petulantiam committat, non item et adulterium, eo videlicet quod ex suo corpore quæstum non facit. Quære etiam lib. XXVIII, tit. 4, cap. 12, 13, et lib. XLVII, tit. 6, cap. 37.

οὕτω καταταγεῖσα ταῖς χήραις ταῖς ἐν ἐκκλησίαις, ἐὰν γάμον αἱρετίσηται, ἀφωρισμένη ἔσται τῆς ἁγίας μεταλήψεως, ἕως ἂν ἀπόσχηται τοῦ ἀνδρός. Ἀκαθαρσίαν γὰρ ἐκάλεσεν ὁ ἅγιος τὴν ἐν γήρᾳ μίξιν. Ἐὰν δὲ πρὸ τῶν ἑξήκοντα ἐτῶν ἀριθμήσωμεν αὐτὴν ταῖς χήραις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐκπέσῃ ἀνδρὶ μιγεῖσα, ἡμέτερον τὸ ἔγκλημα, οὐ τοῦ γυναίου. Ἡμᾶς γὰρ, φησὶν, αἰτιᾶσθαι δίκαιον, ὡς παραβάντας τὴν τοῦ Ἀποστόλου διαταγὴν, λέγοντος· *Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἑξήκοντα*· ἡ δὲ συγγνώμης ἀξία ὡς μήπω εἰς γῆρας ἐλθοῦσα.

ΑΡΙΣΤ. Εἰ γήμειε διακονουμένη χήρα, παροράται. Ὁ δὲ χηρεύων, γήμας, μόνον τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον γνοίη. Ἡ δὲ μετὰ ἑξήκοντα ἔτη λαμβάνουσα χήρα ἀκοινώνητος, ἕως ἀποστῇ τῆς ἀκαθαρσίας. Εἰ δέ τις πρὸ τῶν ἑξήκοντα χρόνων ἐγκαταλέξεται, ἐκείνης τὸ ἔγκλημα δέξεται.

Αἱ ἐγκαταλεγόμεναι χῆραι εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν χηρῶν, καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διατρεφόμεναι, ἐὰν πρὸς γάμον ἔλθωσιν, οὐκέτι προνοίας τινὸς ἀξιοῦνται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ παροροῦνται. Διὰ τοῦτο γοῦν τὰς μήπω οὔσας ἑξήκοντα χρόνων οὐ δεῖ εἰς τὸ τάγμα τῶν χηρῶν ἐγκαταλέγειν. Ἐὰν δὲ ἑξήκοντα ἐτῶν οὖσα χήρα συνοικῆσαι ἀνδρὶ πάλιν ἕληται, μέχρις ἂν τοῦ πάθους τῆς ἀκαθαρσίας παύσηται, τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας οὐκ ἀξιωθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΚΕ'.

Τὴν διεφθαρμένην ὑφ' ἑαυτοῦ εἰς γυναῖκα κατέχων, τὸ μὲν ἐπὶ τῇ φθορᾷ ἐπιτίμιον ὑποστήσεται, τὴν δὲ γυναῖκα ἔχειν συγχωρηθήσεται.

ΒΑΛΣ. Κυρίως φθορὰ ἐπὶ τῆς παρθένου λέγεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀνήβου. Φησὶ γοῦν ὁ ἅγιος ὅτι ὁ παρθένον φθείρας μήπω κατεγγυηθεῖσαν αὐτῷ εἰς νόμιμον γάμον, κἂν θελήσῃ μετὰ τὴν φθορὰν εἰς γυναῖκα ἔχειν ταύτην, οὐκ ὠφεληθήσεται εἰς τὸ ἐκφυγεῖν τὸ ἐπιτίμιον τῆς φθορᾶς. Ὤφειλε γὰρ πρότερον νομίμως μνηστεύσασθαι ταύτην καὶ οὕτω μιγῆναι αὐτῇ· μὴ ποιήσας δὲ τοῦτο, τῷ μὲν ἐπιτιμίῳ τῆς φθορᾶς ὑποπεσεῖται, παραχωρηθήσεται δὲ ἔχειν ταύτην εἰς γυναῖκα νόμιμον. Τοῦτο δὲ γενήσεται, ἐὰν οἱ γονεῖς αὐτῆς συναινῶσι. Τὸ μέντοι ἐπιτίμιον τῆς φθορᾶς τρία ἔτη εἰσὶ, δι' οὗ κολάζονται ὁμοίως καὶ ὁ φθείρων, καὶ ἡ φθαρεῖσα. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν λη' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου. Ταῦτα δὲ ἐπὶ ὑπεξουσίων χώραν ἔχουσιν. Οἱ γὰρ αὐτεξούσιοι τῷ μὲν ἐπιτιμίῳ ὑπόκεινται, κατὰ νόμους δὲ συζεύγνυνται συναινοῦντες. Εἰ δὲ ὁ ἀνὴρ οὐ θέλει τὴν ἐπ' αὐτοῦ φθαρεῖσαν λαβεῖν εἰς γυναῖκα, γενήσεται κατὰ τὸ γ' κεφ. τοῦ λζ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, τὸ λέγον οὕτως· Ὁ γυναῖκα σεμνὴν καὶ εὐγενῆ παλλακευόμενος, καὶ μὴ ποιῶν ἐν ἐκμαρτυρίῳ τοῦτο κατάδηλον, ἢ γαμετὴν αὐτὴν ἔχει, εἰ τοῦτο παραιτούμενος ἀσέλγειαν πλημμελῇ, οὐ μὴν καὶ μοιχείαν δηλονότι ἐν ᾧ πόρον ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐποίησε. Ζήτει καὶ βιβλίου κη' τίτλου δ' κεφ. ιβ', ιγ', καὶ βιβλίου μζ', τίτλου ς' κεφ. λζ'.

ΖΩΝΑΡ. Ἐάν τις παρθένον ἀμνήστευτον φθείρῃ, καὶ κατὰ τὴν φθορὰν ὡς συζύγῳ αὐτῇ χρῆται, τῷ μὲν τῆς φθορᾶς ἐπιτιμίῳ ὑποκείσεται, τὴν δὲ γυναῖκα οὐκ ἀφαιρεθήσεται· δηλονότι ἐὰν οἱ γονεῖς αὐτῆς, οἷς ὑπεξουσία ἐστὶ, καταδέχωνται τὴν μετ' ἐκείνου συνοίκησιν τοῦ γυναίου. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐ βούλονται, καὶ κολασθήσεται κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον, εἰ παρθένος ἦν ἡ φθαρεῖσα.

ΑΡΙΣΤ. Ὃς ἔχει τὴν ἣν ἔφθειρε, συγχωρούμενος ἔχειν, τὸ ἐπιτίμιον γνώσεται.

Ὅστις βούλεται γυναῖκα ἔχειν, ἣν πρὸ τοῦ γάμου διέφθειρε, συγχωρηθήσεται κατέχειν αὐτήν· τὸ δὲ ἐπὶ τῇ φθορᾷ ἐπιτίμιον εἴσεται ἐν τέσσαρσιν ἐνιαυτοῖς· καθὼς ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κανόνι ἐγράφη.

ΚΑΝΩΝ ΚϚ'.

Ἡ πορνεία γαμος οὐκ ἔστιν, ἀλλ' οὐδὲ γάμου ἀρχή. Ὥστε ἐὰν ᾖ δυνατὸν τοὺς κατὰ πορνείαν συναπτομένους χωρίζεσθαι, τοῦτο κράτιστον· ἐὰν δὲ στέργωσιν ἐκ παντὸς τρόπου τὸ συνοικέσιον, τὸ μὲν τῆς πορνείας ἐπιτίμιον γνωριζέτωσαν, ἀφιέσθωσαν δὲ, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται.

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν ὁ ἅγιος τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τὸν φθείραντα παρθένον, ἀρτίως ὑποτυποῖ καὶ τὰ περὶ τῶν συνελθόντων πορνικῶς· καί φησιν ὅτι ἡ πορνεία οὔτε γάμος λογίζεται, οὔτε γάμου ἀφορμὴ, ὥστε ἀναγκάζεσθαι θάτερον τῷ ἑτέρῳ συνάπτεσθαι γαμικῶς. Ἀλλὰ ἄριστον μέν ἐστι χωρίζεσθαι αὐτοὺς, ἤγουν μὴ παραχωρεῖσθαι τὴν μέσον αὐτῶν γαμικὴν συνάφειαν, ὅτι ἔκθεσμος καὶ κατάκριτός ἐστιν ὁ τοῦ τοιούτου γάμου θεμέλιος· εἰ δὲ στέργουσιν ἀπαραιτήτως καὶ ἄμφω τὴν συμβίωσιν, μὴ ἀνεχόμενοι τοῦ ἀπ' ἀλλήλων χωρισμοῦ, ἐπιτιμάσθωσαν μὲν ὡς πορνεύσαντες, παραχωρείσθωσαν δὲ συνοικεῖν, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται, ἤγουν, ἵνα μὴ διαζυγέντες πάλιν λάθρα πορνεύσωσι, τουτέστιν, ἵνα μὴ ἑτέροις συναφθέντες προσώποις οὐκ ἐπιμείνωσι τῷ νομίμῳ γάμῳ, ἀλλὰ μοιχείαν ἐργάσωνται, ἢ ἵνα μὴ κωλυόμενοι διαχειρίσωνται ἑαυτοὺς διὰ τὸ τοῦ ἔρωτος διακαές. Ταῦτα δὲ χώραν εἶχον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅταν συναινέσει μόνῃ ὁ γάμος συνίστατο, οὐ μὴν καὶ σήμερον, ὅταν διὰ ἱερολογίας καὶ θείας μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὁ γάμος συνίσταται. Πῶς γὰρ οἱ ἐπιτιμηθέντες διὰ τὴν πορνείαν, καὶ τῶν ἁγιασμάτων μὴ μεταλαμβάνοντες, γαμικῶς ἀλλήλοις συνέλθωσιν; Εἰ δὲ εἴπῃς, μετὰ τὸ ἐπιτιμηθῆναι τοὺς πορνεύσαντας ἐπὶ ὅλῃ τριετίᾳ, μὴ πορνεῦσαι, οὐκ ἐμποδισθήσῃ παραχωρῆσαι τούτους μετὰ τὴν τριετίαν νομίμως συναφθῆναι. Ἐρωτήσει δέ τις, Διὰ τί τὴν μὲν παρθένον μετὰ τὴν φθορὰν διορίζεται ὁ ἅγιος νομίμως συνάπτεσθαι τῷ φθορεῖ, τοὺς δὲ πορνεύσαντας εὐκόλως μίγνυσθαι γαμικῶς οὐ παραχωρεῖ, ἀλλὰ μετὰ διαστίξεως; Λύσις. Τὴν μὲν παρθένον ἴσως μετὰ τὴν φθορὰν οὐδεὶς αἱρετίσεται πρὸς γάμον λαβεῖν, καὶ εἰ μὴ παραχωρηθῇ τῷ φθορεῖ γαμηθῆναι, περιλειφθήσεται ἄτιμος καὶ ἐλέους ἀξία· ἡ δὲ πορνευθεῖσα οὐ ζημιοῦται τοσοῦτον, ἐὰν μὴ γαμηθῇ τῷ πορνεύσαντι

ZONAR. Si quis virginem sibi non desponsatam corruperit, eaque post stuprum illatum tanquam conjuge utitur; stupri quidem pœnis erit obnoxius, non tamen ab eo mulier auferetur: si videlicet ipsius parentes, quorum illa est in potestate, feminam cum illo traducere vitam sinunt. Etenim si illi nolint, punietur præterea civilium legum decreto, si virgo erat, quæ corrupta fuit.

ARIST. Qui eam habet quam corrupit, permissus habere pœnæ subjiciatur.

Quicunque mulierem quam ante matrimonium vitiavit, habere cupit, ei istam detinere permittetur. At stupri supplicium est quatuor annis, quemadmodum in vicesimo secundo canone scriptum est.

CANON XXVI.

Fornicatio non est matrimonium, sed nec initium matrimonii. Quare si fieri possit, ut qui per fornicationem conjuncti sunt separentur, id est melius: sin autem eis omnino placeat consortium, fornicationis quidem pœnam agnoscant; ne separentur autem, ne quid deterius accidat.

BALS. Postquam dixit sanctus quid eis debet fieri, qui virginem stuprant, nunc decernit de iis qui in fornicationem coierunt; et dicit, quod fornicatio nec matrimonium habetur, nec matrimonii occasio, ut alter alteri necessario jungatur, sed optimum quidem est eos separari, non permitti scilicet inter eos intercedere matrimonialem conjunctionem, quoniam nefarium est et damnandum harum nuptiarum fundamentum: sin autem eis ita placeat vitæ societas, ut a se invicem discedere sibi nequeant persuadere, puniantur quidem ut fornicatores; eis autem simul habitare permittatur, ne quid deterius accidat, **84** ne scilicet separati rursus clanculum fornicentur, hoc est, ne aliis personis conjuncti in legitimo matrimonio non permaneant, sed adulterium committant, vel ne prohibiti sibi violentas manus inferant propter amoris vehementiam. Hæc autem, ut mihi videntur, locum habuerunt, quando solo consensu contrahebatur matrimonium, non autem etiam hodie quando per sacrum officium et divinam corporis et sanguinis Christi participationem matrimonium constituitur. Quomodo enim ii, quibus fornicationis pœna injuncta est, nec sacramentorum fuere participes, inter se matrimonialiter convenerint? Quod si dixeris, postquam iis qui fornicati sunt pœna injuncta fuerit toto triennio, ne fornicentur, non prohiberis eis concedere, ut post triennium legitimo matrimonio conjungantur. Interrogaverit autem quispiam, Cur virginem quidem post stuprum decernit sanctus stupratori legitime conjungi, eos autem qui fornicati sunt matrimonio facile conjungi non sinit, nisi cum distinctione. Solutio. Virginem quidem post ei allatum stuprum nemo fortasse volet in matrimonium accipere, et nisi illi permittatur ei qui stupravit nubere, dedecore affecta ac miserabilis relinquetur. Quæ

autem fornicata est non tanto damno afficitur, si ei quocum ipsa fornicata est non nupserit: est enim ab alio devirginata. Si ergo non magnum malum ex eorum qui fornicati sunt separatione evenit, et nec qui fornicati sunt toto animo matrimonio insistunt, præferetur separatio, et per ipsam abstinentia a malo. Præterea interrogabit quispiam, Cum cap. 3, tit. 37, lib. LX, decernat ut qui cum honesta muliere in concubinatu rem habet, eam ducere cogatur, quomodo decernit præsens canon ut qui fornicati sunt separentur? Solutio. Differentia est inter concubinam seu pellicem, et fornicatricem. Illa enim, concubina scilicet, quæ cum uno tantum peccat, etiam a lege agnoscitur. Quæ autem cum multis fornicata est, nec a lege quidem agnoscitur; sed etiam a fornicatoris ædibus expellitur, ut, de quo diximus, caput dicit. Præsens itaque canon loquens de fornicatrice recte legique consentanee decernit, cum hac distinctione, ut qui fornicati sunt legitime conjungantur.

μετ' αὐτῆς· παρ' ἑτέρου γὰρ διεκορήθη. Εἰ γοῦν μὴ πράξεταί τι κακὸν μέγα ἐκ τῆς διαστάσεως τῶν πορνευσάντων, καὶ οὐδὲ ὁλοψύχως οἱ πορνεύσαντες τοῦ γάμου ἐξέχονται, προτιμηθήσεται δὴ ἡ διάστασις καὶ ἡ διὰ ταύτην ἀποχὴ τοῦ κακοῦ. Ἔτι ἐρωτήσει τις, ὡς Τοῦ γ' κεφ. τοῦ λζ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου διοριζομένου τὸν παλλακευόμενον μετὰ σώφρονος γυναικὸς ἀναγκάζεσθαι ταύτην εἰς γάμον λαβεῖν, πῶς ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται τοὺς πορνεύσαντας χωρίζεσθαι; Λύσις. Διαφορά ἐστι παλλακῆς καὶ πόρνης. Ἡ μὲν γὰρ, ἤγουν ἡ παλλακὴ, εἰς μόνον τὸν παλλακευόμενον ἁμαρτάνουσα, ἐπιγινώσκεται καὶ τῷ νόμῳ· ἡ δὲ, μετὰ διαφόρων πορνεύσασα, οὔτε τῷ νόμῳ ἐπιγινώσκεται, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ πορνεύοντος κατοικίας ἐξωθεῖται, καθὼς τὸ διαληφθέν φησι κεφάλαιον. Ὁ γοῦν παρὼν κανὼν περὶ πόρνης διαλεχόμενος καλῶς καὶ ἀκολούθως τῷ νόμῳ διορίζεται μετὰ διαστίξεως τοὺς πορνεύσαντας νομίμως συνάπτεσθαι.

ZONAR. Si feminæ quispiam occulte commisceatur, nec matrimonium id existimabitur, nec matrimonii occasio, ut ex eo dicant quidam oportere, quandoquidem cum ipsa rem habuit, eamdem ipsi uxorem habendam concedi. Verum optimum sane consilium est, ipsos invicem sejungi; siquidem infirmum est et illegitimum hujusce matrimonii fundamentum. Cæterum si mutuam vitæ societatem retinere plane, hoc est obdurato animo, uterque optat, nec institutam conjunctionem dirimi patitur, fornicatorum quidem subjiciantur pœnis, cæterum matrimonii contrahendi facultas detur, ne deterius quidpiam contingat, videlicet, ne separati iterum occulte commisceantur, et fornicationis illigentur crimine; aut ne alteri juncta mulier, amore vero ejus a quo corrupta fuerat impellente, in adulterium prolabatur; vel, ne mutuo amore flagrantes, ereptaque conjugii potestate, seipsos interficiant, ob vehementem amoris flammam mutuumque divortium.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ λάθρα τινὰ συμφθαρῆναι γυναικὶ οὔτε γάμος λογισθήσεται, οὔτε γάμου ἀφορμή· ὥστε λέγειν τινὰς ὅτι, ἐπεὶ συνεφθάρη αὐτῇ, δεῖ ἐκδοθῆναι ταύτην αὐτῷ εἰς γυναῖκα. Ἀλλ' ἄριστον μέν ἐστι χωρίζεσθαι αὐτούς· ὅτι σαθρός ἐστι καὶ ἔκθεσμος ὁ τοῦ τοιούτου γάμου θεμέλιος. Εἰ δὲ στέργουσι καὶ ἄμφω τὴν μετ' ἀλλήλων συμβίωσιν ἐκ παντὸς, ἀντὶ τοῦ ἀπαραιτήτως, μὴ ἀνεχόμενοι τῆς ἀπ' ἀλλήλων διαζυγῆς, ἐπιτιμάσθωσαν μὲν ὡς πορνεύσαντες, παραχωρείσθωσαν δὲ συνοικεῖν, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται, ἵνα μὴ καὶ διαζυγέντες πάλιν λάθρα μίγνυνται καὶ πορνεύωσιν, ἢ ἵνα μὴ ἑτέρῳ συζυγεῖσα ἡ γυνὴ, φιλοῦσα δὲ τὸν φθείραντα αὐτὴν, εἰς μοιχείαν ἐκκυλισθῇ· ἢ ἵνα μὴ, στέργοντες ἀλλήλους, καὶ κωλυόμενοι συνοικεῖν, διαχειρίσωνται ἑαυτοὺς διὰ τὸ τοῦ ἔρωτος διακαὲς καὶ τὴν ἀπ' ἀλλήλων διάζευξιν.

ARIST. Si per fornicationem copulatus disjungatur, id melius est. Si vero indivulse conjungatum ibei concedatur, pœna suscepta.

Matrimonium tum est venerabile et honorandum cum a fornicatione purum est. Et idcirco fornicatio nec matrimonium est, nec matrimonii initium, sed peccatum et divinæ legis transgressio. Adeo ut si quis per fornicationem cum muliere contaminetur, ab ea recedere, si fieri potest, optimum sit. Si autem a se invicem nullo modo divelli possint, et dispositione matrimoniali postea cohabitare velint, fornicationis supplicium subeant. Permittatur autem eis ita se habere, ne quid deterius contingat.

ΑΡΙΣΤ. Εἰ ὁ συζυγεὶς κατὰ πορνείαν διαζεύγνυται, κάλλιον· εἰ δὲ ἀδιασπάστως συνέζευκται, συγχωρείσθω, δεχόμενος τὸ ἐπιτίμιον.

Ὁ γάμος ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνὸν καὶ τὸ τίμιον, ἐν τῷ καθαρεύειν πορνείας. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ πορνεία οὔτε γάμος ἐστὶν οὔτε γάμου ἀρχὴ, ἀλλὰ ἁμαρτία, καὶ θείου νόμου παράβασις. Ὥστε, ἐὰν κατὰ πορνείαν τις συμφθείρηται μετὰ γυναικὸς, ἀποστῆναι αὐτῆς, ἐὰν ἐστι δυνατὸν, κράτιστόν ἐστιν· ἐὰν δὲ ἐκ παντὸς τρόπου ἀδιασπάστως ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ βούλωνται γαμικῇ συνοικεῖν ἔκτοτε διαθέσει, τὸ μὲν τῆς πορνείας δεχέσθωσαν ἐπιτίμιον· ἀφιέσθωσαν δὲ οὕτως ἔχειν, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται.

85 CANON XXVII.

De presbytero, qui per ignorantiam nefariis nuptiis implicatus est, definivi quæ oporteat, esse quidem cathedræ participem, a reliquis autem actionibus abstinere; ei enim sufficit, ut veniam consequatur. Ut is autem aliis benedicat, qui sua

ΚΑΝΩΝ ΚΖ'.

Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ κατὰ ἄγνοιαν ἀθέσμῳ γάμῳ περιπαρέντος ὥρισα ἃ ἐχρῆν, καθέδρας μὲν μετέχειν, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι· ἀρκετὸν γὰρ τῷ τοιούτῳ ἡ συγγνώμη. Εὐλογεῖν δὲ ἑτέρους τὸν τὰ οἰκεῖα τημελεῖν ὀφείλοντα

τραύματα ἀνακόλουθον. Εὐλογία γὰρ ἁγιασμοῦ μετάδοσίς ἐστιν. Ὁ δὲ τοῦτο μὴ ἔχων διὰ τὸ τῆς ἀγνοίας παράπτωμα, πῶς ἑτέρῳ μεταδώσει; Μήτε τοίνυν δημοσίᾳ μήτε ἰδίᾳ εὐλογείτω, μήτε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ κατανεμέτω ἑτέρῳ, μήτε τι ἄλλο λειτουργείτω, ἀλλὰ ἀρκούμενος τῇ προεδρίᾳ, προσκλαιέτω ἑτέροις καὶ τῷ Κυρίῳ, συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας ἁμάρτημα.

ΒΑΛΣ. Εἰς τρία διαιροῦνται οἱ κεκωλυμένοι γάμοι, εἰς νεφάριον τὸν λεγόμενον παράνομον, ὡς ὅτε λάβῃ τις εἰς γάμον τὴν ἐπιτροπευθεῖσαν παρὰ τούτου ἢ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἢ τὴν οὖσαν ὑπὸ τὴν πρακτορικὴν ἐξουσίαν τούτου ἢ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· εἰς δαμνᾶτον, τὸν λεγόμενον κατάκριτον, ὅς ἐστιν ὁ μετὰ μοναχῆς ἢ ἑτέρας ἀνατεθειμένης τῷ Θεῷ γάμος· καὶ εἰς τὴν ἴγκεστον, τὸν καὶ ἀθέμιτον λεγόμενον, δηλονότι τὸν μετὰ συγγενικοῦ προσώπου κεκωλυμένου προβάντα. Τινὸς γοῦν ἱερέως ἐν ἀγνοίᾳ γάμον ἀθέμιτον συναλλάξαντος, καὶ διὰ τοῦτο διαζυγέντος, καὶ καθαιρέσει ὑποπεσόντος, ἠρώτησέ τις τὸν ἅγιον εἰ ὀφείλει ὁ τοιοῦτος ἱερεὺς μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἱερατικόν τι ἐνεργεῖν. Ἔλεγον γάρ τινες ὡς, ἐπεὶ ἐν ἀγνοίᾳ ὠλίσθησεν ὁ ἱερεὺς, οὐχ ὑποπεσεῖται καθαιρέσει· εἰ δὲ καθαιρεθῇ, τῶν μὲν ἐντὸς τοῦ βήματος ἐνεργειῶν κωλυθήσεται, τῶν δὲ ἐκτὸς οὐκ ἐμποδισθήσεται. Φησὶ τοίνυν ὁ ἅγιος ὀφείλειν τοῦτον καθαιρεῖσθαι, καὶ μετὰ τὴν καθαίρεσιν τιμῆς μὲν μόνης μετέχειν, ἤτοι συγκαθῆσθαι μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, τῶν δὲ λοιπῶν ἱερατικῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι, ἤγουν μήτε εὐχὴν λέγειν δημοσίᾳ, τουτέστιν ἐν ἐκκλησίᾳ, μήτε ἰδίᾳ, τουτέστιν ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας· ἀλλὰ μηδὲ τὰ ἅγια μεταχειρίζεσθαι, καὶ ἑτέροις μεταδιδόναι αὐτῶν, μήτ' ἄλλο τι ἱερατικὸν ἐνεργεῖν. Ἀρκεῖσθαι δὲ τῇ τιμῇ τῆς προεδρίας, τῇ φιλοτιμηθείσῃ αὐτῷ διὰ τὴν ἄγνοιαν. Εὐλογεῖν μέντοι ἑτέρους τὸν τοιοῦτον οὐ δεῖ· ἡ γὰρ εὐλογία μετάδοσις ἁγιασμοῦ ἐστιν. Ὁ δὲ μὴ ἔχων ἁγιασμὸν, κἂν δι' ἄγνοιαν καθῃρέθη, πῶς τούτου μεταδώσει ἑτέρῳ; Συγγνώμη δὲ δίδοται αὐτῷ, οὐ μόνον διὰ τοῦ συγκαθῆσθαι μετὰ τῶν ἱερέων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ μὴ τιμωρεῖσθαι ἀλλοτρόπως. Εἰ γὰρ ἐν εἰδήσει ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν ἀφιερωθεῖσαν τῷ Θεῷ, ἢ τὴν συγγενῆ αὐτοῦ, καὶ ἀλλοτρόπως, χρηματικῶς δηλονότι καὶ ἐγκληματικῶς, ἂν ἐκολάσθη, ἅτινα οὐκ ἐπάγονται αὐτῷ διὰ τὴν ἄγνοιαν. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν ις' τίτλον τοῦ κη' βιβλίου· μετὰ μέντοι τὸ ἀπαγορεῦσαι αὐτῷ πᾶσαν ἱερατικὴν ἐνέργειαν, φησὶν ὁ ἅγιος, προσκλαιέτω ἑτέροις καὶ τῷ Κυρίῳ· τῷ μὲν Κυρίῳ, ὡς δυναμένῳ ἀφιέναι ἁμαρτήματα, τοῖς δὲ ἑτέροις, ἵνα κἀκεῖνοι ὑπὲρ αὐτοῦ δέωνται τῷ Κυρίῳ συγχωρηθῆναι τούτῳ τὸ Ἐκ τοῦ ἀθέσμου γάμου ἀνόμημα. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς Ἐκ τριῶν τρόπων κολαζομένων τῶν ἀθέσμων γάμων, καθαιρεθήσεται καὶ ὁ ποιήσας παράνομον γάμον, ἤγουν καὶ ὁ τὴν ποτε παρ' αὐτοῦ ἐπιτροπευθεῖσαν, ἢ τοῦ πατέρος αὐτοῦ, εἰς γάμον ἀγόμενος; Λύσις. Ἐπεὶ ὡς παράνομος καὶ ὁ τοιοῦτος γάμος διασπᾶται, ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὸ διαζύγιον καὶ οὗτος ὡς πορνεύσας

debet vulnera curare, non est consentaneum. Benedictio est sanctificationis communicatio; qui autem eam non habet propter ignorantiæ lapsum, quomodo aliis communicabit? Nec ergo publice nec privatim benedicat, nec Christi corpus aliis impertiat, nec aliquod aliud sacrum ministerium obeat, sed quod præsideat contentus, aliis et Domino defleat, ut sibi ignorantiæ peccatum condonetur.

BALS. Prohibitæ nuptiæ trifariam dividuntur: in nefarias, quæ præter leges dicuntur, ut si quis eam cujus tutelam gerit, vel ipse vel pater ipsius, uxorem ducat, vel eam quæ est in ejus, vel patris ejus tutelari potestate; in damnatas seu condemnatas, ut si fiat matrimonium cum monacha vel alia Deo dedicata: et in incestas, quæ hic etiam nefariæ dicuntur, ut si quis cum consanguinea sua in gradu prohibito contraxerit. Cum ergo quidam sacerdos nefarium per ignorantiam matrimonium contraxisset, et propterea solutum esset, et ipse in depositionem incidisset, interrogavit quispiam sanctum, an is sacerdos debeat post depositionem sacerdotale quidpiam exercere. Dicebant enim nonnulli, quod quoniam sacerdos per ignorantiam lapsus esset, non subjicietur depositioni: sin autem fuerit depositus, ab actionibus quidem quæ fiunt intra tribunal arcebitur, sed non ab actionibus quæ sunt extra tribunal. Dicit ergo sanctus, eum debere deponi, et post depositionem eum quidem esse solius honoris participem, ut scilicet sedeat cum presbyteris, a reliquis autem sacerdotalibus actionibus abstineat, ut scilicet neque orationem dicat publice seu in ecclesia, nec privatim, id est extra ecclesiam: sed neque sancta tractet, nec ipsa aliis communicet, nec aliquid aliud sacerdotale exerceat. Sit autem contentus sessionis honore, qui illi propter ignorantiam concessus est. Talem autem aliis benedicere non oportet. Benedictio enim est sanctificationis impertitio. Qui autem non habet sanctificationem, etiamsi per ignorantiam depositus sit, quomodo eam aliis impertiet? Venia autem ei datur, non solum quod sedeat cum sacerdotibus, sed et quod non alio modo puniatur. Si enim sciens Deo consecratam feminam, vel suam cognatam, uxorem accepisset, alio etiam modo, pecuniarie scilicet et criminaliter punietur, quæ quidem ei propter ignorantiam non infliguntur. Lege tit. 16, lib. XXVIII. Postquam autem sanctus ei omni sacerdotali actione interdixisset, Defleat, inquit, aliis et Domino: Domino quidem ut qui potest peccata remittere; aliis, ut illi pro eo rogent Dominum condonare ei delictum nefario matrimonio commissum. Rogabit autem quispiam, cum tribus modis puniantur nefariæ nuptiæ, deponeturne quispiam, qui contra leges matrimonium contraxerit, utpote is qui eam, cujus ipse vel pater ejus tutor fuit, duxit in matrimonium? Solutio. Quoniam hoc matrimonium ut legibus contrarium dissolvitur, hic quoque post divortium, ut qui fornicatus sit, necessario

deponetur : et si quæ illi contra leges conjuncta est, fuit antea sub illius tutela, ne cathedra quidem dignus censebitur, ut qui non possit ignorantiam prætexere. Sin patris sub tutela fuit, etiam ignorantiæ prætextus ei opem ferat, et venia cathedraque juxta præsentem canonem dignus judicabitur. Lege vicesimum septimum caput primi tituli præsentis operis, et nonum canonem synodi Neocæsariensis, et ea quæ in eo sunt, et vices. primum et vices. sextum can. syn. in Trullo. Sed quia videtur in his emergere repugnantia (alii enim canones dicunt eos, qui sunt depositi, **86** in locum laicorum deturbari ; alii vero ea solum quæ extra tribunal fiunt exercere ; alii solius esse cathedræ participes), distingue et dic : quod aliter puniuntur qui scientes peccant, et convicti deponuntur ; aliter, qui scientes quidem peccant, sponte autem malo desistunt ; aliter, qui per ignorantiam peccarunt, et confessi sunt ; et aliter, qui peccatum quidem ignorarunt, ab ipso autem non destiterunt, nisi condemnati. Nota autem et differentiam peccatorum et personarum, et dic episcoporum judicio aliquando quidem ignosci iis qui deponuntur ; aliquando vero non ignosci, et sic contrarietatem quæ videtur inesse canonibus dissolvi.

καθαιρεθήσεται· καὶ εἰ μὲν παρ' αὐτοῦ ἔφθασεν ἐπιτροπευθῆναι ἡ παρανόμως συναφθεῖσα αὐτῷ, οὐδὲ καθέδρας ἀξιωθήσεται, ὡς μὴ δυνάμενος προβαλέσθαι ἄγνοιαν· εἰ δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς τούτου, καὶ βοηθήσει αὐτῷ ἴσως λόγος ἀγνοίας, συγγνωσθήσεται, καὶ καθέδρας ἀξιωθήσεται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ κζ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸν θ' κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸν κα' καὶ κς' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου. Ἐπεὶ δὲ φαίνεται ἀναπίπτουσα ἐν τούτοις ἐναντιότης (οἱ μὲν γὰρ τῶν κανόνων τούτων λέγουσι τοὺς καθαιρουμένους εἰς τόπον ἐξωθεῖσθαι λαϊκῶν, οἱ δὲ ἐνεργεῖν αὐτοὺς τὰ ἐκτὸς τοῦ βήματος καὶ μόνα, οἱ δὲ καθέδρας μόνης μετέχειν), διάστειξον καὶ εἰπὲ, ὅτι ἄλλως κολάζονται οἱ ἐν εἰδήσει ἁμαρτάνοντες καὶ μετὰ ἔλεγχον καθαιρούμενοι, ἄλλως οἱ ἐν εἰδήσει μὲν ἁμαρτάνοντες, ἑκοντὶ δὲ τοῦ κακοῦ ἀφιστάμενοι, καὶ ἄλλως οἱ ἐν ἀγνοίᾳ ὀλισθήσαντες καὶ ἐξομολογησάμενοι, καὶ ἄλλως οἱ ἀγνοήσαντες μὲν τὸ ἁμάρτημα, μὴ ἀφιστάμενοι δὲ αὐτοῦ, ἀλλὰ καταδικαζόμενοι. Ἔχε δὲ καὶ διαφορὰν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῶν προσώπων, καὶ λέγε κατὰ τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν ποτὲ μὲν συγγνωμονεῖσθαι τοὺς καθαιρουμένους, ποτὲ δὲ μὴ συγγνωμονεῖσθαι, καὶ οὕτω τὴν δοκοῦσαν ἐν τοῖς κανόσιν ἐναντιότητα διευλυτοῦσθαι.

ZONAR. Sacerdotem, qui per ignorationem in illegitimas incidit nuptias, cathedræ solius participem esse, a cæteris porro actionibus abstinere oportere, sanctus vir judicavit ; hoc est una cum presbyteris assidere, et cum illis pariter in honore haberi, aliud vero nullum sacerdotale munus obire. Sufficit enim si datur, inquit, ipsi venia propter ignorationem, benedicere vero alteri hujusmodi hominem non oportet. Benedictio namque sanctitatis quædam communicatio est. Qui vero sanctitate caret, ob peccatum, quamvis per ignorationem admissum, quonam modo eam alteri communicabit? Neque vero publice ipsi licet benedicere, in ecclesia videlicet, neque privatim, intra domesticos forte parietes, neque sancta munera aliis impertiri, neque demum sacerdotale quodpiam munus obire. Verum primi subsellii, inquit, honore contentus, defleat aliis et Domino. Domino quidem, quippe qui peccata potest dimittere : aliis vero, ut illi quoque pro ipso Dominum rogent, quo ipsi venia detur contractæ in nuptiis illicitis culpæ. Hæc autem, si modo ab inconcessis ejusmodi nuptiis absistat. Nuptiæ vero illegitimæ accipiendæ sunt, vel si quis cum cognata matrimonium iniit, vel cum religiosa femina quæ habitum deposuerit, nesciente id qui eam in domum suam introduxit, et alia similia.

ΖΩΝΑΡ. Ἱερέα, τὸν ἀθέσμῳ περιπαρέντα γάμῳ ἐν ἀγνοίᾳ, καθέδρας μόνης μετέχειν ὁ ἅγιος ἔκρινε, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι· ἤγουν συγκαθῆσθαι τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ οὕτω συντιμᾶσθαι αὐτοῖς, ἄλλο δέ τι ἱερατικὸν μὴ ποιεῖν. Ἀρκεῖ γάρ αὐτῷ, φησὶν, ὅτι συγγνωμονεῖται διὰ τὴν ἄγνοιαν· εὐλογεῖν δὲ ἕτερον τὸν τοιοῦτον οὐ δεῖ. Ἡ γὰρ εὐλογία μετάδοσις ἁγιασμοῦ ἐστιν. Ὁ δὲ μὴ ἔχων ἁγιασμὸν διὰ τὸ ἁμάρτημα, κἂν κατὰ ἄγνοιαν ἦν, πῶς τούτου μεταδώσει ἑτέρῳ; καὶ οὐδὲ δημοσίᾳ ἔξεστιν αὐτῷ εὐλογεῖν, ἐν ἐκκλησίᾳ δηλαδὴ, οὐδὲ ἰδίᾳ, ἐν οἰκίᾳ τυχὸν, οὔτε τῶν ἁγίων δώρων ἑτέροις μεταδιδόναι, οὔτε τι ἄλλο ποιεῖν ἱερατικόν. Ἀλλὰ ἀρκούμενος, φησὶ, τῇ τιμῇ τῆς προεδρίας, προσκλαιέτω ἑτέροις τε καὶ τῷ Κυρίῳ· τῷ μὲν Κυρίῳ, ὡς δυναμένῳ ἀφιέναι ἁμαρτίας, ἑτέροις δὲ, ἵνα κἀκεῖνοι ὑπὲρ αὐτοῦ δέωνται τοῦ Κυρίου συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἐκ τοῦ ἀθέσμου γάμου ἀνόμημα. Ταῦτα δὲ, εἰ τοῦ τοιούτου ἀποσταίη γάμου. Ἄθεσμον δὲ γάμον νοητέον ἢ τὴν μετὰ συγγενοῦς κοινωνίαν, ἢ τὴν μετὰ μοναστρίας ἀρνησαμένης τὸ σχῆμα, μὴ εἰδότος τοῦτο τοῦ ταύτην εἰσοικισαμένου, καὶ ἕτερα ὅμοια.

ARIST. Presbyter qui per ignorantiam in illicitum incidit conjugium, sola fruatur præsidentia, functione privetur.

ΑΡΙΣΤ. Ἀθέσμῳ περιπαρεὶς γάμῳ ἐν ἀγνοίᾳ πρεσβύτερος μόνης ἀπολαυέτω τῆς προεδρίας, τῆς ἐνεργείας στερούμενος.

Si quis ante susceptum sacerdotium mulierem duxit, nesciens quod vidua fuit, aut insana, aut e scenicis, aut alia aliqua ex iis quæ sacratis prohibentur, deinde ad sacerdotii gradum provehatur, et

Ἐάν τις πρὸ τῆς ἱερωσύνης γυναῖκα ἔλαβεν, ἀγνοῶν ὅτι χήρα ἐστὶν, ἢ μαινὰς, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, ἢ ἄλλη τις τῶν ἀπηγορευμένων τοῖς ἱερωμένοις· εἶτα εἰς ἱερωσύνης προέβη βαθμὸν, καὶ ἐπιγνωσθῇ

τὸ τοῦ γάμου ἄθεσμον· τῆς μὲν τιμῆς μόνης καὶ προεδρίας τῶν ἱερέων μεθέξει, τῆς δὲ λειτουργίας παντάπασι κωλυθήσεται· ἀρκετὸν γὰρ αὐτῷ ἡ συγγνώμη διὰ τὴν ἄγνοιαν· τὸ δὲ καὶ ἑτέρους εὐλογεῖν τὸν ὀφείλοντα τῶν οἰκείων τραυμάτων τίθεσθαι πρόνοιαν ἀνακόλουθον. Εὐλογία γὰρ μετάδοσίς ἐστιν ἁγιασμοῦ. Ὁ δὲ τοῦτον μὴ ἔχων διὰ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας παράπτωμα πῶς ἑτέροις μεταδώσει;

A agnoscit illegitimum conjugium. Solius quidem honoris et præsidentiæ sacerdotum particeps erit, a ministerio autem obeundo omnimodo prohibebitur. Nam venia ob ignorantiam ei sufficiens est. Sed ut is quem suorum vulnerum curam oportet gerere, et aliis benedicat, non est consentaneum. Benedictio enim sanctificationis est communicatio. Qui eam autem non habet ob ignorantiæ lapsum, quomodo aliis communicabit?

ΚΑΝΩΝ ΚΗ.

Κἀκεῖνό γε μὴν γελοῖόν μοι κατεφάνη, τὸ εὔξασθαί τινα ὑείων ἀπέχεσθαι κρεῶν. Ὥστε καταξίωσον διδάσκειν αὐτούς, τῶν ἀπαιδεύτων προσευχῶν καὶ ἐπαγγελιῶν ἀπέχεσθαι, τὴν μέντοι χρῆσιν ἀδιάφορον εἶναι συγχώρησον. Οὐδὲν γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Ὥστε ἡ εὐχὴ καταγέλαστος, οὐχ ἡ ἀποχὴ ἀναγκαία.

CANON XXVIII.

Illud quidem mihi visum est ridiculum, vovere aliquem a carnibus suillis abstinere. Quamobrem dignare eos docere, ut ab ineptis votis et promissis abstineant, usum quidem esse indifferentem permitte. Nulla enim Dei creatura est rejicienda, B si cum gratiarum actione accipiatur. Quare votum est ridiculum, non abstinentia necessaria.

ΚΑΝΩΝ ΚΘ'.

Ἄρχοντας μέντοι ὀμνύειν ἐπὶ τῷ κακοποιεῖν τοὺς ἀρχομένους καὶ πάνυ θεραπεύεσθαι προσήκει. Θεραπεία δὲ τούτων διττή. Μία μέν, μὴ ὀμνύειν αὐτοὺς διδάσκεσθαι προχείρως, ἑτέρα δέ, μὴ ἐπιμένειν ἐν ταῖς πονηραῖς κρίσεσιν. Ὥστε ὅρκῳ προληφθείς τις εἰς κακοποιΐαν ἑτέρου, τὴν μὲν ἐπὶ τῇ προπετείᾳ τοῦ ὅρκου μετάνοιαν ἐπιδεικνύσθω, μὴ μέντοι προσχήματι εὐλαβείας τὴν πονηρίαν ἑαυτοῦ βεβαιούτω· οὐδὲ γὰρ Ἡρώδῃ συνήνεγκεν εὐορκήσαντι, ὅς, ἵνα μὴ ἐπιορκήσῃ δῆθεν, φονεὺς ἐγένετο τοῦ προφήτου. Ἅπαξ μὲν ὁ ὅρκος ἀπηγόρευται· πολλῷ δέ που εἰκὸς τὸν C ἐπὶ κακῷ γινόμενον κατακρίνεσθαι. Ὥστε μεταφρονεῖν χρὴ τὸν ὀμνύοντα, οὐχὶ σπουδάζειν βεβαιοῦν αὐτοῦ τὸ ἀνόσιον· ἐξέτασον γὰρ πλατύτερον τὴν ἀτοπίαν. Εἴ τις ὀμόσειεν ἐξορύξειν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ, εἰ καλὸν τὸ τοιοῦτον εἰς ἔργον αὐτῷ; Εἴ τις φονεύσειν, εἴ τις ὅλως δι' ὅρκου ἐντολήν τινα παραβήσεσθαι; Ὤμοσα γὰρ καὶ ἔστησα οὐχὶ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ τοῦ φυλάξαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης. Ὥσπερ δὲ τὴν ἐντολὴν ἀμεταθέτοις κρίμασι προσῆκε βεβαιοῦσθαι, οὕτω τὴν ἁμαρτίαν παντοίως καθήκει ἀκυροῦσθαι καὶ ἀφανίζεσθαι.

CANON XXIX.

Quod principes quidem jurent, se subjectis malefacturos, magna medicina opus habet. Medela autem eorum est duplex: una quidem, ut ipsi doceantur non facile jurare; altera autem, ne in malis judiciis persistant. Quare qui se alteri malefacturum jurare anticipavit, quod ad jurandum nimium facilis fuerit, se pœnitere ostendat:
87 non autem pietatis prætextu suam improbitatem confirmet. Neque enim Herodi jurare profuit, qui, ne pejeraret, prophetam occidit. Jusjurandum enim omnino est prohibitum: multo C autem magis consentaneum est illud esse condemnatum, quod propter malum juratum est. Quare eum qui juravit, pœnitere, non impietatem ejus confirmare studere oportet. Ejus enim absurditatem fusius exquirere. Si quis se fratris oculos effossurum juraverit, eine honestum est hoc ad effectum deducere? Si quis se interfecturum, si quis omnino juraverit mandatum aliquod transgressurum? Juravi enim et statui non peccatum, sed servare judicia justitiæ tuæ. Quemadmodum autem mandatum est immutabilibus judiciis confirmandum, ita peccatum omnino infirmare et delere oportet.

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες παρακελεύονται ἀθετεῖσθαι τοὺς γενομένους ὅρκους παρά τινων D χάριν τοῦ γενέσθαι κακόν τι, ἢ καὶ γέλωτος ἄξιον· φασὶ γὰρ τὸν εὐξάμενον ἤτοι ὀμόσαντα μὴ φαγεῖν κρέας χοίρειον, ἢ κακοποιῆσαι τοὺς ὑπ' αὐτὸν διδάσκεσθαι τῶν ἀλογίστων τοιούτων καὶ ἀπαιδεύτων ὅρκων ἀπέχεσθαι, καὶ ὅτι καθάπαξ τὸ ὀμνύειν ἀπηγορευμένον ἐστίν· ἐπιχωρεῖσθαι δὲ τὸ χοίρειον κρέας ἐσθίειν, καὶ παραβαίνειν τὸν ὅρκον, καὶ μὴ ποιεῖν τὸ κακὸν προφάσει τοῦ μὴ ἐπιορκῆσαι. Ἐχρήσατο δὲ καὶ παραδείγματι τῷ Ἡρώδῃ τῷ ὀμόσαντι φονεῦσαι τὸν Βαπτιστήν, καὶ διὰ τὸ μὴ ἐπιορκῆσαι ποιήσαντι φόνον. Ἔδει γάρ, φησίν, αὐτὸν μεταφρονῆσαι, ἤγουν μεταγνῶναι καὶ καταφρονῆσαι τοῦ ἀδίκου ὅρκου, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τῆς πράξεως βεβαιῶσαι τὸ ἀνόσιον. Ἀνάγνωθι τὸ ιη' κεφ.

BALS. Præsentes duo canones jubent infirmari juramenta a quibusdam facta, ut mali aliquid fiat, vel etiam quidpiam ridiculum. Dicit enim eum qui vovit vel juravit se carnem suillam non comesurum, vel sibi subjectis malefacturum, docendum esse a stultis hujusmodi et ineptis sacramentis abstinere, et quod jurare omnino est prohibitum; licet vero carnem suillam comedere, et juramentum transgredi, et malum non facere sub prætextu ne pejeretur. Usus est autem exemplo quoque Herodis, qui juraverit se Baptistam interfecturum, et ne pejeraret cædem commisit. Oportebat enim, inquit, ipsum resipiscere, seu revocare et contemnere injustum jusjurandum, sed non per actionem impietatem confirmare. Lege cap. 18, tit. 13, præsentis operis, et quæ in eo sunt. Cum autem can. 10 sancti

Basilii, 74 et 82 perjuros puniant, alii autem canones, qui in dicto capite 18 continentur, decernunt eos non esse puniendos qui pejerarunt, quemadmodum canones ante positi jubent: dixerit quis, canones esse inter se contrarios: sed mihi non videtur, sed quando legitimum jusjurandum quispiam sine ulla necessitate infirmaverit, vel falso juraverit, magis punietur. Quando autem hoc vi fecerit, levius punietur, secundum canonem 82 præsentis sancti Patris. Sin autem non est legitimum, sed ut absurdum quid fieret, vel ne boni quid fieret, processit, vel etiam juravit quispiam se facturum aliquid, quod non debet in jusjurandum deduci, tunc impune potest irritum haberi. Audiens porro sanctum dicentem debere eos quoque doceri, ne sint ad jusjurandum faciles, et quod jurare omnino est prohibitum, dico quod et si ii, qui hujusmodi juramentis sese obstringere, sine periculo pejerant, non erunt tamen prorsus impuniti, sed modice pro episcopi arbitratu punientur. Quia autem ex eo, quod decernant canones puniendos perjuros, apparet eos non puniti, qui juramenta non transgrediuntur, et ex eo etiam ostenditur legitima juramenta permitti, ne dixeris hæc esse aliquantulum definita adversus evangelicum præceptum, quod dicit: *Non esse omnino jurandum, neque in cœlo, neque in terra, quia cœlum Dei thronus est, terra autem est pedum ejus scabellum; esse autem nobis, næ næ, et, non non*[1]. Hoc enim est eorum qui sunt valde perfecti, illud autem secundum et non rejiciendum cum sit legitimum: cujusmodi est et illud: *Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et sequere me*[2]. Si enim omnes hoc coguntur facere, quis ea emet? Alioqui si omne jusjurandum prohiberetur, ne Propheta quidem dixisset: *Juravi, et statui servare mandata tua*[3]: nec qui leges composuerunt orthodoxi imperatores leges edidissent, quæ permitterent jusjurandum. Quare non omne jusjurandum est prohibitum, tam legitimum quam illegitimum, sed solum quod est illegitimum et ineptum. Cum autem quidam nobilis tertio die hebdomadæ dixisset potenti et sancto nostro imperatori, se non debere carnem comedere, quamvis festum esset Nativitatis Christi et Dei nostri, **88** quod jurasset tertias ferias omnium anni hebdomadum a carnibus abstinere in honorem venerabilis Præcursoris; statuit a Deo coronatus noster imperator synodaliter interrogari, an sit canonicum hoc jusjurandum servari, et Dominicum festum, quod est paschale, incelebratum dimittere. Et facta interrogatione sanctissimus ille patriarcha dominus Lucas cum synodo quæ aderat, cum dixisset bonum esse omni tempore jejunare, subjunxit non oportere hoc jusjurandum Domino et Deo nostro præferre. Si enim apostolici canones puniunt eum, qui in quovis Sabbato, vel die Dominico genu flectit vel jejunat, multo magis punietur qui in paschali Christi festo jejunat, ne jusjurandum

A τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. Τοῦ δὲ ι' κανόνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τοῦ ξδ', καὶ τοῦ πβ' κολαζόντων τοὺς ἐπιόρκους, ἑτέρων δὲ κανόνων περιεχομένων τῷ διαληφθέντι ιη' κεφ. διοριζομένων τοὺς ἐπιορκήσαντας μὴ τιμωρεῖσθαι, καθὼς τοῦτο καὶ οἱ προκείμενοι κανόνες παρακελεύονται· εἴπῃ τις ἐναντιοῦσθαι ἀλλήλοις τοὺς κανόνας. Ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ, ἀλλ' ὅταν μὲν ἀθετήσῃ τις ἔννομον ὅρκον χωρὶς ἀνάγκης τινὸς, ἢ ψευδῶς ὀμόσῃ, τιμωρηθήσεται πλέον. Ὅταν δὲ κατὰ βίαν ποιήσῃ τοῦτο, κουφότερον κολασθήσεται κατὰ τὸν πβ' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου Πατρός. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἔννομος ὁ ὅρκος, ἀλλὰ διὰ τὸ γενέσθαι τι ἄτοπον προέβη, ἢ μὴ γενέσθαι ἀγαθόν τι, ἢ ὤμοσέ τις πρᾶγμα μὴ ὂν ἄξιον εἰς ὅρκον κατα- B λέγεσθαι, τότε ἡ ἀθέτησις τούτου ἀκόλαστός ἐστι. Πλὴν ἀκούων τοῦ ἁγίου λέγοντος ὀφείλειν καὶ τοὺς τοιούτους ἀναδιδάσκεσθαι μὴ εἶναι προχείρους εἰς τὸ ὀμνύειν, καὶ ὅτι καθάπαξ τὸ ὀμνύειν ἀπαγορεύεται, λέγω ὅτι καὶ οἱ τοὺς τοιούτους ὅρκους ποιοῦντες, κἂν ἀκινδύνως ἐπιορκῶσιν, ἀλλὰ παντελῶς οὐκ ἔσονται ἀτιμώρητοι· μετρίως δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ ἐπισκόπῳ ἐπιτιμήσονται. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τοῦ διορίζεσθαι τοὺς κανόνας κολάζεσθαι τοὺς ἐπιόρκους, ἀναφαίνεται μὴ τιμωρεῖσθαι τοὺς μὴ παραβαίνοντας αὐτοὺς, κἀντεῦθεν συναναδείκνυται καὶ τὸ ἐπιτρέπεσθαι τὴν τῶν ἐννόμων ὅρκων τελεσιουργίαν· μὴ εἴπῃς ταῦτα διορισθῆναι ὑπεναντίως τῇ εὐαγγελικῇ ἐντολῇ, τῇ λεγούσῃ· *Μὴ ὀμνύειν ἡμᾶς, μήτε* C *ἐν οὐρανῷ, μήτ' ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὁ οὐρανὸς θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ*· εἶναι δὲ ἡμῖν τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὒ οὔ. Τοῦτο μὲν γάρ ἐστι τῶν ἄγαν τελείων, ἐκεῖνο δὲ δεύτερον καὶ οὐκ ἀπόβλητον, ὡς ἔννομον· οἷόν ἐστι καὶ τὸ, *Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἀκολούθει μοι*. Εἰ γὰρ πάντες ἀναγκάζονται τοῦτο ποιῆσαι, ποῖος ἀγοράσει αὐτά; Ἄλλως τε εἰ ἅπας ὅρκος ἐκωλύετο, οὐδὲ ὁ Προφήτης εἶπεν ἄν· *Ὤμοσα καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου*· οὐδὲ οἱ τοὺς νόμους συνθέμενοι ὀρθόδοξοι βασιλεῖς, ἂν ἐξέθεντο νόμους ἐπιτρέποντας ὅρκων τελεσιουργίας. Ὥστε οὐχὶ πᾶς ὅρκος ἔννομός τε καὶ παράνομος κεκωλυμένος ἐστὶν, ἀλλ' ὁ παράνομος καὶ ἀπαίδευτος. Τινὸς δὲ εὐγενοῦς ἐν ἡμέρᾳ D τρίτῃ μιᾶς ἑβδομάδος εἰπόντος πρὸς τὸν κραταιὸν καὶ ἅγιον ἡμῶν βασιλέα μὴ ὀφείλειν κρεωφαγῆσαι, τελουμένης καὶ ταῦτα τῆς ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, διὰ τὸ ἐπομόσασθαι νηστεύειν τὰς τρίτας ἡμέρας τῶν ὅλων ἑβδομάδων τοῦ χρόνου εἰς τιμὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου, ὥρισεν ὁ θεοστεφὴς ἡμῶν αὐτοκράτωρ συνοδικῶς ἐρωτηθῆναι, εἰ κανονικόν ἐστι τὸν ὅρκον τοῦτον φυλαχθῆναι, καὶ τὴν ἑορτὴν Πασχάλιον οὖσαν Δεσποτικὴν ἀπανηγύριστον ἐαθῆναι. Καὶ γινομένης τῆς ἐρωτήσεως ὁ ἁγιώτατος ἐκεῖνος πατριάρχης κύριος Λουκᾶς μετὰ τῆς παρατυχούσης συνόδου εἰπὼν ἀγαθὸν εἶναι καὶ τὸ νηστεύειν ἐν παντὶ καιρῷ, ἐπήγαγεν ὡς οὐ

[1] Matth. v, 34, 20. [2] Marc. x, 21. [3] Psal. cxviii, 106.

χρὴ τὸν τοιοῦτον προτιμηθῆναι τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Εἰ γὰρ οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες κολάζουσι τὸν ἐν τῷ τυχόντι Σαββάτῳ, ἢ Κυριακῇ γονυκλινοῦντα ἢ νηστεύοντα, πολλῷ πλέον κολασθήσεται ὁ νηστεύων κατὰ τὴν Πασχάλιον τοῦ Χριστοῦ ἑορτὴν διὰ τὸ μὴ παροραθῆναι τὸν αὐθαίρετον ὅρκον αὐτοῦ. Καὶ ἐξεχώρησε τῷ εὐγενεῖ κυρίῳ φαγεῖν. Ὁ αὐτὸς δὲ πατριάρχης καὶ τὸν Τζήταν τὸν εὐνοῦχον ὀμόσαντα εἰς προσκύνησιν ἀπελθεῖν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίων τόπων, καὶ μὴ ἀπελθόντα, ὡς μεταμεληθέντα, συνοδικῶς ἐκ τῆς ἐπιορκίας ἀπέλυσε, διὰ μετρίου ἐπιτιμίου θεραπεύσας αὐτόν. Ἀπὸ μέντοι τῶν ῥημάτων τοῦ κανόνος οὕτως ἐχόντων, Οὐδὲν γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπόβλητον, μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον, μὴ εἴπῃς ὡς ἐνεδόθη πάντα τὰ κτήνη ἐσθίειν ἡμᾶς· ἀλλὰ λέγε περὶ ἐκείνων διαλέγεσθαι τὸν κανόνα τῶν ἐσθιομένων παρὰ ὀρθοδόξων ἀπὸ συνηθείας καὶ παραδόσεως ἐκκλησιαστικῆς.

A a se voluntarie susceptum contemnatur. Et nobili domino carnibus vesci permisit. Idem autem patriarcha Tzitam quo eunuchum ad sanctorum Hierosolymis locorum adorationem ire se juramento obstrictum et non profectum, ut qui pœnitentia ductus esset, synodaliter a perjurio absolvit, mediocri pœna imposita ac medicinam exhibens. Ex verbis autem canonis, quæ ita se habent: Nulla enim Dei creatura est rejicienda si cum gratiarum actione accipiatur, ne dixeris nobis esse permissum omnibus bestiis vesci; sed dic canonem de illis disserere, quæ ab orthodoxis eduntur ex consuetudine et ecclesiastica traditione.

ΖΩΝΑΡ. Ηὔξατό τις μὴ φαγεῖν χοίρεια κρέα. Εὔξασθαι γὰρ τὸ ἐπαγγείλασθαι καὶ ὑποσχέσθαι ἐστίν· ὡς τό, *Εὔξασθε καὶ ἀπόδοτε*. Ἠρωτήθη οὖν ὁ ἅγιος, εἰ ἔξεστι παραβῆναι τὴν τοιαύτην εὐχὴν τὸν ταύτην εὐξάμενον· καὶ ἀπεκρίθη γέλωτος ἄξιον αὐτῷ δοκεῖν τὸ πρᾶγμα. Ὥστε, φησί, χρῆσθαι μὲν ἤτοι ἐσθίειν τὰ ὕεια κρέα, ἐπίτρεψον τῷ εὐξαμένῳ τὴν αὐτῶν ἀποχήν. Δίδαξον δὲ ἀπέχεσθαι τῶν ἀπαιδεύτων προσευχῶν, ἤτοι τῶν ἀλογίστων ἐπαγγελιῶν, καὶ μὴ προχείρους εἶναι εἰς τοιαύτας εὐχάς. Οὐδὲν γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Καὶ ἐπεί, φησί, τοῦτο οὕτως ἔχει, ἡ εὐχὴ καταγέλαστος. Τοιαύτης δὲ τῆς εὐχῆς οὔσης, οὐκ ἀναγκαία ἡ τῶν ὑείων κρεῶν ἀποχή.

B ZONAR. In can. 28. Vovit quispiam se suillas carnes non esurum. Est namque vovere idem quod promittere et polliceri, juxta illud: *Vovete et reddite*[1]. Rogatus est igitur hic sanctus vir, utrum ei, qui hoc se voto obstrinxit, illud transilire fas foret. Responditque ridiculum sibi negotium videri. Proinde, inquit, uti quidem suillis, hoc est, comedere suillas carnes permittas eum, qui hujusmodi vovit abstinentiam. Doceas porro, ut se ab ineptis ejusmodi votis, hoc est, imprudentibus promissis contineant, neque ad ejusmodi vota sint faciles. Nulla enim creatura Dei est rejicienda, sed cum gratiarum actione accipiatur. Quod cum se, ait, ita habeat, est propterea ridiculum votum. Cum vero hujusmodi sit votum, non est necessaria ab ejusmodi suillis carnibus abstinentia. C

ΑΡΙΣΤ. Καν. κη'. Ὁ κρεῶν ἀποχὴν ὑείων ἐπευξάμενος γελοῖος· οὐ δεκτέος δέ, εἰ μεταλήψοιτο.

Ηὔξατό τις ἀπέχεσθαι χοιρείων κρεῶν. Γελοῖος οὗτος, ὡς ἀπαίδευτα προσευχόμενος καὶ ἐπαγγελλόμενος. Οὐδὲν γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπόβλητον, μετ' εὐχαριστίας μεταλαμβανόμενον. Δεῖ γοῦν συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὴν μετάληψιν τῶν κρεῶν, ὧν ἀπέχειν ἐπηύξατο, διδαχθῆναι δὲ μὴ ἀπαιδεύτους πρὸς Θεὸν ἐπαγγελίας ποιεῖσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν ἄρχων, φησίν, ὀμόσῃ κακῶσαι τοὺς ὑπὸ χεῖρα, δεῖ τὸν τοιοῦτον πρῶτον μὲν διδάσκεσθαι μὴ ἕτοιμον εἶναι πρὸς ὅρκους· εἰ δὲ ἀπροσέκτως ὀμόσει, μὴ φυλάξαι τὸν ὅρκον ἐπὶ κακοποιίᾳ ἑτέρων, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι διὰ τὴν προπέτειαν τοῦ ὅρκου. Μὴ σχηματίζεσθαι δὲ καὶ ὑποκρίνεσθαι ὅτι εὐλαβεῖται τὸν ὅρκον, ἀντὶ τοῦ, δειλιᾷ καὶ φοβεῖται τὴν ἐπιορκίαν· καὶ βεβαιοῦν τὴν ἑαυτοῦ κακίαν, ἤγουν· δι' ἀπήνειαν κολάζειν ἄλλους, ἵνα μὴ δοκῇ παραβῆναι τὸν ὅρκον. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἄγει πρὸς παράδειγμα τὸν τετράρχην Ἡρώδην λέγων ὅτι συνέφερε τῷ Ἡρώδῃ μὴ εὐορκῆσαι, ἀντὶ τοῦ μὴ εὖ διατεθῆναι πρὸς τὸν ὅρκον καὶ φυλάξαι αὐτόν, καὶ φονεῦσαι τὸν Βαπτιστήν. Καὶ πᾶς μέν, φησίν, ὅρκος καθάπαξ, ἤγουν ἀπαραιτήτως τελείως

ARIST. Can. 28. Qui a suillis carnibus abstinentiam vovit, ridiculus; neque vero suscipiendus est nisi iis utatur.

Vovebat quidam a carnibus porcinis abstinere: ridiculus est ille ut inepta vovens et promittens. Nulla enim Dei creatura est rejicienda, sed cum gratiarum actione sumenda. Oportet itaque ut ei permittatur de carnibus participare a quibus abstinere vovit, edoceatur autem ne ineptas Deo professiones faciat.

ZONAR. In can. 29. Si princeps, inquit, juret se malo affecturum subditos, ejusmodi primum quidem edoceri oportet, ne sit facilis ad jurandum. Si vero D temere juret, ne jusjurandum servet in aliorum perniciem conceptum, sed pœnitentiam ostendat ob præcipitem jurisjurandi licentiam. Cæterum nequaquam se jusjurandum revereri prætextat aut fingat, hoc est, perjurium sese metuere ac formidare: nec suam confirmet improbitatem per sævitiam videlicet in aliis puniendis, ne jusjurandum violasse existimetur. Tum ad hæc exemplum Herodis tetrarchæ profert, dicens utile futurum fuisse Herodi si non bene jurasset, hoc est, si non bene erga jusjurandum fuisset affectus, ipsumque servando Baptistam interfecisset. Ac omni quidem ju-

[1] Psal. LXXV, 12.

risjurandi genus omnino, hoc est, sine ulla tergiversatione perfecte vetitum est, multo vero magis consequitur illud vetitum esse ac damnatum quod ob malum perpetrandum emittitur. Proinde qui ejusmodi se jurejurando obstrinxit diversa inire consilia, hoc est, sententiam mutare et contraria sentire, sive pœnitere oportet. Juravit siquidem aliquis se quempiam interfecturum, diversa igitur inire consilia, hoc est, aliud sentire ac pœnitere, ne scilicet interficiat; non autem impietatem rebus ipsis confirmare oportet. Si quis enim, inquit, 89 fratri se oculos effossurum juravit, examinandum est, utrum sit melius, jusjurandum contemnere, an malum perficere. Ac si quis se mandatum aliquod violaturum juravit, melius fuerit jusjurandum, quam mandatum violare. *Juravi* siquidem, inquit David, *et statui custodire judicia justitiæ tuæ*, non autem peccatum.

ARIST. Can. 29. Si simpliciter jurare sit interdictum, multo magis ad malum perpetrandum, adeo ut non solum opus prohibebis, verum et ipsum quod eructant, juramentum. Hujus autem medela in duplici consistit admonitione: non jurare, et quod speciem refert juramenti reprimere. Quod autem juratum est perpetrare, absurdum est.

Magistratus subjectis malefaciendi prætextum ne inveniant juramentum. Quid enim, juravit quispiam eos qui sub ipsius sint potestate morbo afficere, et sub pietatis habitu impietatem suam confirmare vellet? Duplicem itaque medelam tali adhibeas, uno quidem modo eum edoceas non facile jurare, alio autem in malis juramentis non persistere. Neque enim Herodi jurare profuit; nam ne pejuraret, prophetam occidit. Illiusmodi enim jusjurandum debet quispiam inviolatum servare, quod ad justitiæ divinæ judicio observanda juravit. Istud autem, quod in peccatum fertur et alicujus damnum omni modo infirmare et delere oportet.

CANON XXX.

De his qui rapiunt, canonem quidem antiquum non habemus, sed propriam sententiam protulimus, ut ipsi et qui cum eis rapiunt, tribus annis sint extra orationes. Quod autem violenter non sit, nulli est pœnæ obnoxium, quando nec stuprum nec furtum rem præcesserit: est autem vidua sui juris, et in ejus est potestate sequi. Quare non est nobis figurarum ac prætextuum ulla cura gerenda.

BALS. In can. 67 apostolico, in Chalced. 27, in synodi in Trullo 92, et in præsentis sancti 22, multa scripsimus de iis qui rapiunt mulieres, et de iis qui illis consentiunt. Et lege ea, et cap. 30, tituli 9 præsentis operis: præsens autem canon decernit raptores et qui illis consentiunt, esse triennio extra orationes, stare scilicet cum iis qui audiunt oportere. Sin autem, inquit, mulier sesepsam sua sponte tradiderit, cum nec stuprum, nec furtum, hoc est clandestinus concubitus præcessisset, nulli est crimini obnoxius qui eam

A ἀπηγόρευται· πλέον δὲ ἐνδέχεται ἀπηγορευομένον εἶναι καὶ καταχεκριμένον τὸν ἐπὶ κακῷ ὀμνυόμενον. Ὥστε τὸν τοιοῦτον ὅρκον ὀμόσαντα μεταφρονεῖν δεῖ, ἀντὶ τοῦ, μεταβουλεύεσθαι καὶ τἀναντία φρονεῖν, ἢ μετανοεῖν. Ὤμοσε γάρ τις ἀποκτεῖναι· δεῖ οὖν μεταφρονῆσαι, ἤγουν ἕτερα φρονῆσαι καὶ μεταγνῶναι, δηλαδὴ μὴ φονεῦσαι· ἀλλ' οὐχὶ διὰ τῆς πράξεως βεβαιῶσαι δεῖ τὸ ἀνόσιον. Εἰ γάρ τις, φησὶν, ὤμοσεν ἐξορύξαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ, ἐξεταστέον τί ἄρα βέλτιον, παριδεῖν τὸν ὅρκον ἢ εἰς ἔργον τὸ κακὸν ἀγαγεῖν. Καὶ εἰ ὤμοσέ τις ἐντολὴν παραβῆναι, ἐστι κρεῖσσον, παραβῆναι τὸν ὅρκον, ἢ τὴν ἐντολήν. *Ὤμοσα*, γὰρ, φησὶν Δαβὶδ, *καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου*, οὐχὶ τὴν ἁμαρτίαν.

B ΑΡΙΣΤ. Καν. κθ'. Εἰ ἀπηγόρευται τὸ ὀμνύειν, τὸ ἐπὶ τῷ κακῶσαι μᾶλλον· ὥστε μὴ μόνον τὸ ἔργον κωλύσῃς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ὃν ἀπερεύγεται ὅρκον. Θεραπεία δὲ τούτου διττὴ νουθεσία· τοῦ μὴ ὀμνύειν, καὶ κώλυσις τοῦ προσχήματι ὅρκου. Πράττειν τὸ ὀμοθὲν ἄτοπον.

Μὴ πρόφασιν τοῦ κακοποιεῖν τοὺς ἀρχομένους εὑρισκέτωσαν τὸν ὅρκον οἱ ἄρχοντες. Τί γὰρ, ὤμοσέ τις κακῶσαί τινα τῶν ὑπὸ χεῖρα, καὶ προσχήματι εὐλαβείας τὴν πονηρίαν αὐτοῦ βούλεται βεβαιῶσαι; Θεράπευσον γοῦν τὸν τοιοῦτον διττῶς· καθ' ἕνα μὲν τρόπον δίδαξον αὐτὸν μὴ ὀμνύειν προχείρως· καθ' ἕτερον δὲ μὴ ἐπιμένειν ἐν ταῖς πρὸς τὸ κακὸν εὐορκίαις· ὅτι μηδὲ Ἡρώδῃ συνέφερε εὐορκήσαντι· C διὰ γὰρ τὸ μὴ ἐπιορκῆσαι, φονεὺς ἐγένετο τοῦ προφήτου. Ἐκεῖνον γάρ τις τὸν ὅρκον ὀφείλει ἀμετάτρεπτον φυλάττειν, ὃν ὤμοσεν ἐπὶ τῷ φυλάξαι τὰ κρίματα τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης· τὸν δὲ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ προβάντα, καὶ κακώσει τινὸς παντοίως ἀκυροῦσθαι προσήκει, καὶ ἀφανίζεσθαι.

ΚΑΝΩΝ Λ'.

Περὶ τῶν ἁρπαζόντων κανόνα μὲν παλαιὸν οὐκ ἔχομεν, ἰδίαν δὲ γνώμην ἐποιησάμεθα, τρία ἔτη καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς συναρπάζοντας αὐτοῖς ἔξω τῶν εὐχῶν γίνεσθαι. Τὸ δὲ μὴ βιαίως γινόμενον ἀνεύθυνόν ἐστι, ὅταν μὴ φθορὰ ᾖ, μηδὲ κλοπὴ ἡγουμένη τοῦ πράγματος· αὐτεξουσία δὲ ἡ χήρα, καὶ ἐπ' αὐτῇ τὸ ἀκολουθῆσαι. Ὥστε τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντιστέον. D

ΒΑΛΣ. Εἰς τὸν ξζ' ἀποστολικὸν κανόνα, εἰς τὸν κζ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι, εἰς τὸν ϟβ' τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ, καὶ εἰς τὸν κβ' τοῦ παρόντος ἁγίου, διάφορα ἐγράψαμεν περὶ τῶν ἁρπαζόντων γυναῖκας, καὶ περὶ τῶν συναιρομένων αὐτοῖς. Καὶ ἀνάγνωθι ταῦτα, καὶ τὸ λ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται ἐπὶ τριετίαν τοὺς ἅρπαγας καὶ τοὺς συναιρομένους αὐτοῖς γίνεσθαι ἔξω τῶν εὐχῶν, ἤγουν ἵστασθαι μετὰ τῶν ἀκροωμένων. Εἰ δὲ ἑκοῦσα γυνὴ, φησὶ, ἐπιδῷ ἐπιδοῦσα ἑαυτὴν μὴ προηγησαμένης,

φθορᾶς, μηδὲ κλοπῆς, ἤγουν λαθραίας μίξεως, ἀνεύθυνός ἐστιν ὁ ταύτην λαβών. Ὡσαύτως ἀνεύθυνός ἐστι καὶ ὁ χήραν αὐτεξουσίαν τοιουτοτρόπως ἀναλαβόμενος. Τὸ δὲ, Τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντιστέον, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐὰν γυνὴ, φησὶν, ἴσως αἰδουμένη ἐπιδοῦναι ἑαυτὴν τῷ ἐραστῇ ἢ τῷ ἐρωμένῳ χαμερπεῖ ὄντι ἐσχηματίσατο ἁρπαγῆναι, πρὸς ἀλήθειαν ἑκουσίως αὐτῷ ἠκολούθησεν, οὐ φροντίζομεν τοῦ σχηματισμοῦ, ἤγουν τῆς ὑποκρίσεως, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ προσέχομεν. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν νγ' κανόνα, συντρέχοντα τῇ τοιαύτῃ ἑρμηνείᾳ. Τὸ μέντοι ἀνεύθυνον εἶναι τὸν ἁρπάσαντα γυναῖκα κατὰ θέλησιν αὐτῆς, εἰς τὸ μὴ ἐπιτιμηθῆναι τοῦτον ἐκλαβοῦ. Ὁ γὰρ ἁρπαγὴν αὐτεξουσίας ἢ ὑπεξουσίας γυναικὸς ποιησάμενος, εἴτε κατὰ θέλησιν αὐτῆς, ἢ καὶ κατὰ μόνην οἰκείαν βούλησιν, τῷ περὶ ἁρπαγῆς νόμῳ ἐνέχεται εἰς ἐκδίκησιν τῆς ἀταξίας τῶν πολλῶν καὶ ἀναστολὴν τῶν λοιπῶν· καθὼς τοῦτο φησὶ τὸ α' κεφ. τοῦ νη' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου περὶ τὸ τέλος οὕτω λέγον· Αἱ δὲ τιμωρίαι τῆς διατάξεως πᾶσαι ἔστωσαν κατ' αὐτῶν τῶν ἁρπασάντων καὶ βοηθησάντων αὐτοῖς ἐν τῇ ἁρπαγῇ. Οἱ μέντοι συνειδότες καὶ ὑπηρετήσαντες, καὶ ὑποδεξάμενοι ἢ οἵαν δή τινα σπουδὴν αὐτοῖς συνενεγκόντες, τῇ εἰρημένῃ τιμωρίᾳ ὑποκείσθωσαν, εἴτε βουλομένων τῶν γυναικῶν εἴτε καὶ μὴ βουλομένων ἡ ἁρπαγὴ γέγονε. Τοῦτο δὲ ἐκρίθη οὕτω καὶ εἰς τὸ βασιλικὸν βῆμα ἐπὶ τῇ ὑποθέσει τοῦ Σὴθ ἁρπάσαντος τὴν θυγατέρα τοῦ νεοφωτίστου. Εἰ δὲ θέλεις εἰπεῖν μὴ γενέσθαι εἰς τὴν γυναῖκα τῇ ἀληθείᾳ ἁρπαγὴν, ἀλλὰ κατὰ προσποίησιν, καθὼς ἄνωθεν εἴπομεν, οὔτε τὰ ἐπιτίμια ἕξουσι χώραν, οὔτε οἱ νόμοι οἱ κολάζοντες τοὺς ἅρπαγας· μόνῃ δὲ τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ ἔνοχοι ἔσονται τοῖς πατράσι οἱ λαβόντες τὰς ὑπεξουσίας, τοσοῦτον ὅτι καὶ ὁ γενόμενος γάμος μέσον τούτων παρὰ γνώμην τῶν ἐχόντων αὐτὰς ὑπεξουσίας διασπασθήσεται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν λη' κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου, τὸν μα' καὶ τὸν μβ'. Καλῶς δὲ ἐμνήσθη ὁ ἅγιος φθορᾶς καὶ κλοπῆς. Ἡ μὲν γὰρ φθορὰ κυρίως γίνεται εἰς τὴν παρθένον· ἡ δὲ κλεψιγαμία εἰς μὴ τοιαύτην ἐλευθέραν. Ἐμνήσθη δὲ τῶν δύο, ὅτι καὶ δίχα τοῦ γενέσθαι ἁρπαγὴν, καὶ ὁ φθορεὺς καὶ ὁ πόρνος ἐπιτιμῶνται.

accepit. Similiter nulli quoque pœnæ est subjectus qui viduam, quæ sui est juris, hoc modo recepit. Illud autem, Non est nobis figurarum et prætextuum ulla cura gerenda, est hujusmodi. Si mulier, inquit, fortasse erubescens se amatori vel amato, quod homo abjectus sit, tradere, finxerit se raptam esse, eum tamen sua sponte secuta est, figuræ revera seu simulationis nullam curam gerimus sed veritati attendimus. Et lege can. 53, huic interpretationi consentientem. Eum autem, qui mulierem sua sponte rapuit, non esse crimini obnoxium, ita accipe ut ei nulla pœna canonica sit infligenda. Qui enim mulierem, quæ est sui juris, vel quæ alterius potestati subjicitur, seu voluntate ipsius, seu propria sola voluntate rapuit, raptus lege tenetur ad multorum insolentiam vindicandam, et reliquorum comprimendam: sicut hoc dicit prim. cap. tituli 58, lib. LX, quod circa finem sic dicit: Omnia autem constitutionis supplicia sint adversus eos qui rapuerunt, et qui eis in raptu opem tulerunt. Qui consilii quidem fuerunt, et opera sua juverunt et susceperunt, vel quamlibet opem iis tulerunt, dictæ pœnæ subjiciantur, seu volentibus seu nolentibus mulieribus raptus factus sit. Hoc autem in imperatorio **90** quoque tribunali sic judicatum est in causa Seth, qui rapuerat filiam ejus qui recenter fuerat illuminatus. Sin autem velis dicere, in mulierem non revera factum esse raptum, sed per simulationem, ut superius dictum est; nec pœnæ canonicæ locum habebunt, nec leges quæ raptores puniunt: sed solum actione injuriarum patribus tenebuntur, qui eas ceperunt quæ erant sub potestate, adeo ut et matrimonium quod inter eas intercessit, præter eorum voluntatem sub quorum potestate sunt, sit separandum. Lege can. 38 hujus sancti, 41 et 42. Sanctus autem recte meminit stupri et furti. Stuprum enim fit proprie in virginem; furtum autem, seu furtivus concubitus in liberam quæ non est hujusmodi. Amborum autem meminit quod etiam absque eo quod fiet raptus, et stuprator et fornicator puniuntur.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας, καὶ τοὺς συνεργοῦντας αὐτοῖς ἐπὶ τριετίαν ὁ ἅγιος οὗτος ὥρισεν ἔξω τῶν εὐχῶν γίνεσθαι· ἤγουν ἐν τῷ προνάῳ ἵστασθαι μετὰ τῶν ἐν ἀκροάσει. Εἰ δὲ ἑκοῦσα γυνὴ ἐπιδῷ ἑαυτὴν μὴ προηγησαμένης φθορᾶς, μηδὲ κλοπῆς, ἀντὶ τοῦ λαθραίας μίξεως, ἀνεύθυνός ἐστιν ὁ ταύτην λαβὼν, οἷα μηδὲ βίας μεσολαβησάσης, εἰ τέως αὐτεξουσία ἦν ἡ γυνή. Εἰ γὰρ ὑπεξουσία ἦν, ἄνευ τοῦ ἔχοντος αὐτὴν ὑπεξουσίαν ἐπιδοῦσα ἑαυτὴν ἀνδρὶ οὐ λογίζεται γάμον συναλλάσσειν. Εἰ γὰρ βούλεται ὁ ἔχων ὑπεξουσίαν αὐτὴν διασπάσει τὸ συνοικέσιον, ὡς ὁ λη' κανὼν περιέχει, καὶ ὁ μα' καὶ ὁ μβ'. Ὅθεν φησὶν, ἐὰν αὐτεξουσία χήρα ᾖ, καὶ ἐπ' αὐτῇ κεῖται, ἤγουν ἐπὶ τῇ θελήσει αὐτῆς τὸ ἀκολουθῆσαι ἀνδρὶ, ὁ ταύτην λαβὼν οὐκ εὐθύνεται. Τὸ δὲ, Τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντι-

ZONAR. Qui mulieres rapiunt, quique ipsos auxilio juvant, triennio hic vir sanctus extra precationes esse decernit: hoc est in vestibulo inter audientes consistere. Quod si mulier volens seipsam tradat, dummodo nullum præcesserit stuprum, neque furtum, hoc est occulta commistio, nulli pœnæ erit obnoxius qui hanc acceperit, quippe cum nulla vis intercesserit, modo tamen sui juris foret femina. Si namque sub alterius esset potestate, ac se absque ejus facultate cui subdita est viro tradit, conciliare matrimonium haudquaquam existimatur. Si namque velit ille cujus sub potestate est, dissolvet nuptias, ut can. 38, 41 et 42, decernitur. Proinde ait, si sui juris vidua fuerit, et in ipsa positum est, nimirum ab illius arbitrio pendet sequi virum, qui hanc accepit nulli pœnæ obnoxius est. Illud ve-

ro, Figurarum non est nobis habenda ratio, ita accipiendum est. Quod nimirum proprium vestis genus haberent, ut credibile est, tunc temporis viduæ, luctuosum forte, aut alterius generis ab ea, qua mulieres viris subjectæ gestabant, veste diversum. Potest hoc aliam quoque explicationem admittere. Quod quemadmodum hoc tempore qui in vitam monasticam transcribuntur non continuo tondentur sed prius habitum mutant, moxque certo quodam elapso tempore tondentur: idem tunc quoque servari solemne esset in viduis, quæ viduarum ordini forent ascribendæ, quæ Ecclesiarum sumptibus alebantur, ac prius quidem habitum mutabant, deinde vero lapsu temporis in ordinem referebantur. Quare si vidua quæ habitum mutavit, viro nubat priusquam in numerum viduarum Ecclesiæ descripta fuerit, de habitu, inquit, non laboramus, neque ob mutationem habitus pœnas luet, quod in monachis quoque hoc tempore servatur. Nam etsi quis habitum mutaverit, nondum tamen detonso capillo, nec promissi fidem adhuc Deo obligaverit, succumbat vero postea monasticæ disciplinæ laboribus, atque abscedat, nullam ea de causa pœnam persolvet. Hic idem magnus Basilius in ipsius asceticis constitutionibus, dum de pueris qui in fraternitatem assumebantur sententiam profert; erudiri quidem illos artesque edoceri præcipit, omnique virtutis exercitationi assuescere: cæterum postquam ratione aucti fuerint, ac in eis dijudicandi facultas major evaserit, tum demum virginitatis professionem, ubi rationis perfectionem adepti fuerint, admitti. Si quis porro, inquit, vitæ cum virginitate degendæ non acquiescat, quippe qui non possit sollicitus esse de iis quæ Domini sunt, adhibitis testibus absolvatur. Arbitror autem melius hoc modo intelligi posse illud, Non est nobis figurarum ac prætextuum cura gerenda: quod si mulier, verecundia forte impedita, quo minus seipsam amatori vel dilecto tradat, quod abjectus sit homo, se raptam fuisse prætextat, cum revera ipsum sua sponte si secuta; de prætextu, inquit, hoc est, simulatione minime laboramus sed veritati attendimus. Legendus est hujus quoque sancti viri can. 53.

στέον, τοιαύτην δίδωσι ἔννοιαν· Ὅτι ἴδιόν τι σχῆμα στολῆς, ὡς ἔοικεν, εἶχον αἱ χῆραι τότε, πενθήρες τυχὸν, ἢ ἀλλοῖον. Εἴποι δέ τις τοῦτο καὶ ἄλλως. ὅτι, ὥσπερ νῦν οἱ πρὸς τὸν μοναχικὸν μετατασσόμενοι βίον οὐκ εὐθὺς ἀποκείρονται, ἀλλὰ πρότερον μετασχηματίζονται, καὶ οὕτω μετὰ χρόνον τινὰ κείρονται· οὕτω καὶ τότε ἐγίνετο ἐπὶ ταῖς χήραις ταῖς καταλεγῆναι μελλούσαις εἰς τῶν χηρῶν τάγμα, τῶν διοικουμένων παρὰ τῆς Ἐκκλησίας· μετεσχηματίζοντο πρότερον, καὶ οὕτω μετὰ καιρὸν συνηριθμοῦντο τῷ τάγματι. Εἰ οὖν μετασχηματισθεῖσα χήρα ἄνδρα λάβῃ μήπω καταλεγεῖσα ταῖς χήραις τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ σχήματος, φησὶν, οὐ φροντίζομεν, οὐδ' ἐπιτιμηθήσεται διὰ τὸν σχηματισμὸν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν μοναχῶν ἄρτι γίνεται. Κἂν γὰρ μεταμφιάσηταί τις, μήπω δὲ καρῇ καὶ δώσει συνθήκας πρὸς τὸν Θεὸν, ἐκκλίσῃ δὲ πρὸς τὸ τῆς μοναχικῆς διαγωγῆς μοχθηρὸν, καὶ ἀποστῇ, οὐκ ἐπιτιμᾶσθαι. Οὗτος ὁ μέγας Βασίλειος ἐν Ἀσκητικοῖς αὐτοῦ διατάγμασι περὶ παίδων προσλαμβανομένων ἐν ἀδελφότητι δοὺς γνώμην, παιδεύεσθαι μὲν τούτους καὶ διδάσκεσθαι τέχνας διατάττεται, καὶ πρὸς πᾶσαν ἐνάρετον ἐθίζεσθαι ἄσκησιν· τοῦ λόγου δὲ προσγενομένου καὶ τῆς διακριτικῆς ἕξεως προελθούσης, τότε τὴν ὁμολογίαν τῆς παρθενίας προσίεσθαι μετὰ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν. Ὁ δὲ μὴ καταδεχόμενος, φησὶ, τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον, ὡς οὐ δυνάμενος μεριμνᾷν τὰ τοῦ Κυρίου, ἐπὶ μαρτύρων ἀπολυέσθω. Οἶμαι δὲ κρεῖσσον εἶναι οὕτω νοεῖσθαι τὸ, Τῶν σχημάτων οὐ φροντιστέον· ὅτι, εἰ γυνὴ αἰδουμένη ἴσως ἐπιδοῦναι ἑαυτὴν τῷ ἐραστῇ ἢ τῷ ἐρωμένῳ χαμερπεῖ ὄντι ἐσχηματίσατο τὸ ἁρπαγῆναι, πρὸς ἀλήθειαν δὲ ἑκουσίως αὐτῷ ἠκολούθησεν, οὐ φροντίζομεν τοῦ σχηματισμοῦ, ἤτοι τῆς ὑποκρίσεως, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ προσέχομεν. Ἀναγνωστέον καὶ τὸν νγ' κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου.

91 ARIST. Qui rapit triennio substernatur. Si vidua una secuta fuerit, non est malum pœnæ obnoxium.

ἈΡΙΣΤ. Ὁ ἁρπάζων τριετίαν ὑποπιπτέτω. Εἰ δὲ ἡ χήρα συνακολουθήσει, ἀνεύθυνον τὸ κακόν.

Quibus quidem obnoxius est iste qui mulierem rapit, in vicesimo secundo hujus præsentis epistolæ canone, et in canone 92, sextæ in Trullo synodi scriptum est. Præsens autem canon et illud addit, et ipsum qui rapuit, et eos qui ei ad rapiendum opem ferebant tres annos extra orationes esse, et cum succumbentibus collocari. Et illud quidem omnino subeant supplicium, postquam rapta propriis restituta fuerit. Aliter enim in ecclesiam non recipientur. Et hæc quidem de rapta. Si autem vidua sine corruptione et vi sequeretur virum, hoc nulli est pœnæ obnoxium.

Τίσι μὲν ἔνοχός ἐστιν ὁ ἁρπάζων γυναῖκα, ἐγράφη ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κανόνι τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, καὶ ἐν τῷ β' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου· ὁ δὲ παρὼν κανὼν ἐπάγει καὶ τοῦτο, τόν τε ἁρπάσαντα καὶ τοὺς βοηθήσαντας αὐτῷ εἰς τὴν ἁρπαγὴν τρία ἔτη ἔξω τῶν εὐχῶν γίνεσθαι, καὶ μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων συντάττεσθαι. Τοῦτο δὲ πάντως ἐπιγνώσονται τὸ ἐπιτίμιον, μετὰ τὸ ἀποκαταστῆσαι τὴν ἁρπαγεῖσαν τοῖς οἰκείοις. Ἄλλως γὰρ οὐ παραδεχθήσονται τῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἁρπαγείσης. Ἐὰν δὲ χήρα χωρὶς φθορᾶς ἢ βίας συνακολουθήσῃ ἀνδρὶ, ἀνεύθυνον τὸ γινόμενον.

CANON XXXI.

Quæ, cum vir secessit et non apparet, antequam de

ΚΑΝΩΝ ΛΑ'

Ἡ, ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀφανοῦς ὄντος,

πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἑτέρῳ συνοικήσασα, μοιχᾶται.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν ῥητῶς κατεστρώθη εἰς τὸν ϞΓʹ κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ἐπεὶ ἐκεῖσε ἡρμηνεύθη, ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνῳ.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν ἀνὴρ ἀποδημήσας ἀφανὴς γένηται, ἤγουν ἐπὶ μακρὸν οὐχ ὑποστρέψῃ, ἀγνοεῖται δὲ εἴτε ζῇ, εἴτε ἀπέθανε, καὶ ἡ ἐκείνου γυνὴ, πρὸ τοῦ πληροφορηθῆναι βεβαίως τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς, ἑτέρῳ συνοικήσει ἀνδρὶ, μοιχαλὶς κρίνεται. Τὴν τοιαύτην καὶ οἱ νόμοι τῆς πόλεως βαρέως κολάζουσιν.

ἈΡΙΣΤ. Ἡ πρὸ τοῦ πληροφορηθῆναι θανεῖν τὸν ἄνδρα ἄλλῳ γαμουμένη μοιχᾶται. Σαφής.

ΚΑΝΩΝ ΛΒʹ.

Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν (10) ἁμαρτάνοντες κληρικοὶ, τοῦ βαθμοῦ μὲν κατάγονται, τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἐξείργονται. Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό.

ΒΑΛΣ. Τοὺς κληρικοὺς τοὺς τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντας καθαιρεῖσθαι μὲν ὁ ἅγιος διορίζεται, τῆς δὲ μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνίας οὐκ ἀποστερεῖ, ἤτοι οὐκ ἀφορίζει. *Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις*, φησὶ, *δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό*. Πρὸς θάνατον δὲ ἁμαρτίαν φασί τινες εἶναι τὴν πρᾶξιν, διαστέλλοντες ταύτην ἀπὸ τῆς βουλήσεως καὶ τῆς συγκαταθέσεως· ταῦτα γὰρ λέγουσι μηδὲ εἶναι ἁμαρτίαν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἁμαρτίαν πρὸς θάνατον εἶναι ἅπαν ἁμάρτημα ἐπάγον κεφαλικὴν τιμωρίαν ἤτοι θάνατον τῷ ἁμαρτάνοντι, καὶ διορίζεσθαι τὸν ἅγιον ὡς, εἴ τις κληρικὸς ἐφ' οἱῳδήτινι ἁμαρτήματι καταδικασθῇ, κἂν οὐκ ἐλαφρὰν τιμωρίαν διὰ τοῦτο ὑφίσταται, ἀλλὰ μέχρι θανάτου ἐσχάτην τὴν καὶ λεγομένην κεφαλικὴν, ὡς ἐπάγουσαν θάνατον, ἢ καὶ ἕτερόν τι θανάτου ἴσον, καθαιρεθήσεται μόνον, εἰς πλέον δέ τι οὐ κολασθήσεται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἔλεγον γάρ τινες, ὡς ἔοικεν, ὅτι ἀπὸ μὲν πορνείας ἢ κλοπῆς καὶ τινῶν τοιούτων ἐλαφρῶν ἁμαρτημάτων καθαιρεθήσεται μόνον ὁ κληρικός· ἀπὸ δὲ φόνου καί τινος μείζονος ἁμαρτήματος οὐ μόνον καθαιρέσει ὑποπεσεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀφορισθήσεται, ὅπερ οὐ παρεδέξατο ὁ ἅγιος, καὶ διὰ τοῦτο διωρίσατο μὴ ἀφορίζεσθαι τὸν καθαιρεθέντα, κἂν διὰ τὴν ἐσχάτην ἁμαρτίαν, ἤγουν τὴν πρὸς θάνατον, κατεδικάσθη· ἀρκοῦσα γὰρ τιμωρία ἐστὶν ἡ καθαίρεσις. Ὅτι δὲ καὶ ἀπὸ μόνης βουλῆς καὶ συγκαταθέσεως κολάζονταί τινες ἐσχάτως, δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ λϛʹ τίτλου τοῦ ξʹ βιβλίου διδάσκοντος περὶ ἐπιβούλων καὶ διορίζομένου τῷ περὶ καθοσιώσεως νόμῳ ἐνόχους εἶναι τοὺς κατὰ βασιλέως ἢ πόλεως ἢ ἄρχοντος ἐπιβουλευσαμένους, κἂν μὴ πράξωσιν ἔργον. Εὑρίσκων δὲ τὸν κηʹ ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν κθʹ, τὸν λʹ, καὶ τὸν ξεʹ, κατὰ ταυτὸν καθαιροῦντας καὶ ἀφορίζοντάς τινας, ποτὲ δὲ καὶ τῆς κοινωνίας ἢ

morte certior facta sit, cum alio cohabitavit, mœchatur.

BALS. Præsens canon expresse situs est in can. 93 Syn. in Trullo, et quoniam illic est expositus, lege quæ sunt in illo.

ZONAR. Si vir peregre profectus non appareat, hoc est, post diutinum tempus minime revertatur, incertum est porro vivat ne, an decesserit, cum ejus uxor, priusquam de viri morte certo cognitum sit, alteri se viro sociaverit, adultera judicatur. In ejusmodi mulierem leges civitatis graviter animadvertunt.

ARIST. Quæ, priusquam certior facta sit virum suum mortem obiisse, alii nupserit, mœchatur. *Perspicuus.*

CANON XXXII.

Qui peccatum ad mortem peccant clerici, de gradu quidem dejiciuntur, a laicorum autem communione non arcentur. Non enim vindicabis bis in idipsum.

BALS. Clericos, qui peccatum ad mortem peccant sanctus quidem deponi jubet, eos autem fidelium communione non privat, seu non segregat. *Non enim vindicabis*, inquit, *bis in idipsum*. Peccatum autem ad mortem dicunt nonnulli esse actionem, eam a voluntate et consensu distinguentes, hæc enim dicunt non esse peccatum. Mihi autem videtur peccatum ad mortem esse omne peccatum quod capitale inducit supplicium, mortem scilicet peccatori: et sanctum decernere quod si quis clericus ob quodvis peccatum condemnatus fuerit, etiam si non leve aliquod, sed ad mortem usque ultimum, quod capitale, ut quod mortem vel id quod morti est æquale inferat, appellatur, supplicium subierit, solum deponetur, nec amplius ab Ecclesia punietur. Dicebant enim nonnulli, ut est verisimile, quod propter fornicationem quidem aut furtum et quædam levia hujusmodi peccata solum deponetur clericus: propter cædem autem et majus aliquod peccatum non solum depositioni subjicietur, sed etiam segregabitur, quod non admisit sanctus; et propterea statuit eum qui est depositus non segregari oportere, etiamsi propter extremum peccatum, quod est ad mortem, condemnatus est. Est enim sufficiens supplicium depositio. Quod autem propter solum consilium et consensum quidam etiam ultimo supplicio afficiuntur, patet ex tit. 36, libri LX, docente de insidiatoribus, et decernente, legi Majestatis eos esse obnoxios qui adversus imperatorem vel civitatem vel magistratum aliquod consilium inierunt, etsi opus non fecerint. Cum autem inveneris 28. can. Apostol. 29, 30 et 65, quosdam simul 92
deponentes et segregantes, aliquando autem etiam a communione vel Ecclesia abscindentes, ne dixeris

Guill. Beveregii notæ.

(10) *Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν.* Scholiastes Harmenopuli, Πρὸς θάνατον ἁμαρτία ἐστὶν, ἡ ψυχικὴ δηλαδὴ, ἡ καὶ μέχρι πράξεως χωρήσασα· ὡς ἥγε μέχρι τοῦ βουληθῆναι μόνον καὶ συγκαταθέσθαι, οὐ πρὸς θάνατον. *Peccatum ad mortem est peccatum animi, quod ad actum processit: quandoquidem id, quod duntaxat ad velle atque ad assensum progreditur, non ad mortem est.* Harmen. ep. can. sect. 3, tit. 2.

sis præsentem can. adversari. Sunt enim speciales, specialia vero ad exemplum non trahuntur; sed dic apud eos quidem obtinere ubi editi sunt, in reliquis autem locis præsentem canonem observandum esse. Excipe mihi eos qui propter causas dogmaticas condemnantur. In illis enim, id quod est synodaliter decernendum, debet fieri; quoniam nec ad peccatum nec ad crimen reducuntur hæresium scelera, sed sunt majore animadversione digna.

ZONAR. Magnus Apostolus et Evangelista Joannes in prima sua catholica Epistola, *Est*, inquit, *peccatum ad mortem*[1], *et est peccatum non ad mortem*. Ad mortem quidem igitur peccatum esse dicitur, quod ad opus usque progreditur. Quod vero in consultatione et consensu sistit, non est ad mortem, animi nimirum. Nec enim fornicatus judicaretur, qui, cum fornicationi assensus fuerit, ab actione ipsa nihilominus abstinuit. Ait namque quartus Neocæsarianæ synodi canon : Si quis mulierem concupiscens cum ipsa dormire proposuerit, ejus autem desiderium ad opus non venerit; videtur esse a gratia liberatus. Et non quidem irreprehensibilis erit assensus; verumtamen, haudquaquam depositione dignus judicabitur, qui assensum tantummodo præstitit. Neque vero qui de aliquo homine interficiendo deliberavit, et aliquatenus huic consultationi immoratus est, deinde autem ab illa destitit, nec operi manus admovit, homicida judicabitur. Ac nobis quidem fidem faciat hac de re magnus Theologus Gregorius, dicendo : Si cædis damnas homicidam ex eo solum quod cogitaverit, et quæ sequuntur. Eodem modo magnus quoque Basilius, ut dictum est, Evangelistæ verba assumens, ait clericos, qui peccatum ad mortem peccant, excidere quidem de sacerdotii gradu, verumtamen a laicorum communione non arceri, hoc est, quominus cum laicis consistant et una precentur. Neque enim vel in audientium vel in substrationis locum relegabuntur; quando quidem, *Non vindicabis bis in idipsum.*

ARIST. Clericus qui mortale peccatum commisit, una cum populo communicat de gradu tantum dejectus; In idem enim bis non vindicabis.

Peccatum ad mortem ducens est carnis voluptas. Si quis itaque clericus fornicatus fuerit, gradu quidem sacerdotii dejicitur, sed a divina communione non arcetur, sed cum laicis communicat.

CANON XXXIII.

Mulier quæ in via peperit, et sui fetus curam non gessit, cædis crimine teneatur.

BALS. Mulier quædam gravida iter ingressa in via peperit, et cum posset quod partum erat vivum tueri, ipsum neglexit. Dicit ergo sanctus eam homicidii crimine omnino teneri, etiamsi non mortuus sit infans, sed ab alio educatus sit. Quod enim in crimen incidat, infante mortuo, est extra contro-

[1] I Joan. v, 16, 17.

καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκόπτοντας, μὴ εἴπῃς ἐναντιοῦσθαι τούτοις τὸν παρόντα κανόνα. Ἰδικοὶ γάρ εἰσι, καὶ τὰ ἰδικὰ οὐχ ἕλκονται πρὸς ὑπόδειγμα· ἀλλ' ἐκείνοις μὲν λέγε κρατεῖν ἔνθα δὴ καὶ ἐξεφωνήθησαν, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ κρατεῖν τὸν παρόντα κανόνα. Ὑπέξελέ μοι τοὺς διὰ δογματικὰς ὑποθέσεις κατακρινομένους. Ἐπ' ἐκείνοις γὰρ τὸ συνοδικῶς διορισθησόμενον ὀφείλει γίνεσθαι· ὅτι μηδὲ εἰς ἁμάρτημα ἢ ἔγκλημα τὰ τῶν αἱρέσεων ἀνάγονται ἀτοπήματα, ἀλλά εἰσι μείζονος ἐκδικήσεως ἄξια.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μέγας Ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Καθολικῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ φησιν· *Ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον*, καὶ *ἔστιν ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον*. Πρὸς θάνατον μὲν οὖν ἁμαρτία λέγεται εἶναι ἡ μέχρι πράξεως προχωρήσασα· ἡ δὲ μέχρι τοῦ βουλεύσασθαι καὶ συγκατατέθεσθαι οὐ πρὸς θάνατον, δηλονότι τὸν ψυχικόν. Οὐ γὰρ πόρνος ἂν κριθείη ὁ πορνεῦσαι συγκατατιθέμενος, τῆς δὲ πράξεως ἀποσχόμενος. Φησὶ γὰρ ὁ τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου· Ἐὰν πρόθηταί τις ἐπιθυμήσας γυναικὸς συγκαθευδῆναι αὐτῇ, μὴ ἔλθῃ δὲ εἰς ἔργον αὐτῷ ἡ ἐνθύμησις, φαίνεται ὅτι ὑπὸ τῆς χάριτος ἐῤῥύσθη. Καὶ οὐκ ἀνεπιτίμητος μὲν ἡ συγκατάθεσις, ἀλλ' οὐδὲ καθαιρέσεως ἄξιος ἂν κριθείη συγκαταθέμενος. Οὐδὲ μὲν ὁ φονεῦσαί τινα βουλευσάμενος, καὶ ἐπιμείνας μέχρι τινὸς τῷ βουλεύματι, εἶτ' ἀποστὰς αὐτοῦ καὶ πρᾶξαι μὴ ἐγχειρήσας λογισθείη φονεύς. Καὶ πειθέτω ἡμᾶς περὶ τούτου ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, λέγειν· Εἰ κρίνεις φόνου τὸν φονικὸν ἐκ μόνου τοῦ βούλεσθαι, καὶ τὰ ἑξῆς. Οὕτω δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, ὥσπερ εἴρηται ἐκλαβόμενος, φησὶ, τοὺς τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντας κληρικοὺς ἐκπίπτειν μὲν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης, τῆς δὲ κοινωνίας τῶν λαϊκῶν μὴ κωλύεσθαι, ἤγουν τοῦ συνεύχεσθαι. Οὐ γὰρ στήσονται οὔτε ἐν ἀκροωμένων τόπῳ οὔτε ἐν ὑποπίπτουσι· ὅτι *Οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό.*

ἈΡΙΣΤ. Τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτήσας κληρικὸς, μετὰ τοῦ λαοῦ κοινωνεῖ, τοῦ βαθμοῦ καταγόμενος· Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό.

Πρὸς θάνατόν ἐστι κατάγουσα ἁμαρτία ἡ τῆς σαρκὸς ἡδονή. Εἴ τις γοῦν κληρικὸς πορνεύσει, τοῦ μὲν βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης κατάγεται, τῆς δὲ θείας κοινωνίας οὐ κωλύεται, ἀλλὰ μετὰ τῶν λαϊκῶν κοινωνεῖ.

ΚΑΝΩΝ ΛΓ'.

Ἡ γυνὴ ἡ διὰ τῆς ὁδοῦ κυήσασα, καὶ ἀμελήσασα τοῦ κυήματος, τῷ τοῦ φόνου ἐγκλήματι ὑποκείσθω.

ΒΑΛΣ. Γυνή τις ἔγκυος ὁδεύουσα ἔτεκεν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ δυναμένη ζωογονῆσαι τὸ κυηθὲν, κατεφρόνησεν αὐτοῦ· φησὶν ὁ ἅγιος τῷ τοῦ φονέως ἐγκλήματι ταύτην ὑποκεῖσθαι πάντως, κἂν μὴ τελευτήσῃ τὸ βρέφος, ἀλλὰ παρ' ἑτέρου ζωογονηθῇ. Τὸ γὰρ ὑποκεῖσθαι αὐτὴν τῷ ἐγκλήματι, τοῦ βρέφους τελευτή-

σαντος, ἀζήτητόν ἐστι καὶ ἀναμφίβολον. Ἐὰν οὐκ A εἶχε πρὸς ἰσχύος ζωογονῆσαι τὸ βρέφος, διὰ τὸ ἕλκεσθαι τυχὸν ὑπὸ πολεμίων ὡς αἰχμάλωτος, οὐδόλως κολασθήσεται. Καὶ ἀνάγνωσον τὸν νβ' κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου, ἑρμηνεύοντα καὶ τὸν παρόντα κανόνα. Περὶ μέντοι τοῦ κολάζεσθαι, εἴτε καὶ μὴ, τὰς ἐκτιθεμένας τὰ οἰκεῖα βρέφη εἰς τὰς εἰσόδους τῶν θείων ναῶν λόγος ἐγένετο διαφόρως ἐπὶ συνελεύσει συνοδικῇ· καὶ ἤρεσεν ὡς φονευτρίας ταύτας κολάζεσθαι, κἂν παρά τινων τὰ βρέφη ζωογονηθῶσιν. Ἀνάγνωθι καὶ κεφάλ. δ' τοῦ ϛ' τίτλου τοῦ λα' βιβλίου οὕτω λέγον· Φονεύει τὸ τικτόμενον οὐ μόνος ὁ πνίγων, ἀλλὰ καὶ ὁ ῥίπτων, καὶ ὁ μὴ τρέφων, καὶ ὁ ἐν δημοσίοις τόποις ἐκτιθέμενος ἐπὶ ἐλεημοσύνῃ, ἣν αὐτὸς οὐκ ἔσχεν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν β' ὅλον τίτλον τοῦ λγ' βιβλίου διοριζόμενον τοὺς ἐκτιθεμένους, κἂν B δοῦλοι ὦσιν, ἀπεντεῦθεν ἐλευθεροῦσθαι. Κολάζεσθαι μέντοι ὀφείλει ἡ τοιαύτη γυνὴ ἀπὸ μεγάλης ἀμελείας ἐοικυίας δόλῳ, τῆς καὶ λεγομένης παρὰ τῶν νομομαθῶν λάτης κούλπης. Τυχὸν γὰρ οὖσα ἐπιμελὴς περὶ τὰ οἰκεῖα, περὶ τὴν τοῦ βρέφους ζωογόνησιν διετέθη καταφρονητικῶς. Ἐπεί τοί γε ἐὰν περὶ τὰ οἰκεῖα τοιαύτη ἦν ἀμελὴς, ἢ ὡς οὖσα εὐγενὴς, καὶ μὴ εἰδυῖα τὴν βρεφικὴν ἐπιμέλειαν, ἢ ὡς κατὰ φύσιν ἀνεπιτηδεία οὖσα, καὶ συνέβη τοιουτοτρόπως τὸ βρέφος μὴ ζωογονηθῆναι, οὐ κολασθήσεται, ὡς οἶμαι.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν γυνὴ ἔγκυος ὁδεύουσα ὠδινήσῃ καὶ τέκῃ ἐν τῇ ὁδῷ, δυναμένη ζωογονῆσαι καὶ περισῶσαι τὸ γεννηθὲν καταφρονήσει αὐτοῦ, καὶ ἀφήσει ἀνεπιμέλητον, ὡς φονεύσασα αὐτὸ κρίνεται· κἂν ἴσως τὸ βρέφος ἕτερός τις εὑρὼν ἀνέληται, καὶ ἐπιμελησάμενος ζωογονήσῃ. C Εἰ δὲ ἀδύνατόν ἐστι περιποιήσασθαι τοῦτο, τυχὸν γὰρ αἰχμάλωτος ἤγετο, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἔτεκεν, ἢ πολεμίους ἔφευγε, καὶ φεύγουσα ἀπεκύησε, καὶ οὐκ ἠδύνατο καὶ ἑαυτὴν περισῶσαι καὶ τὸ τεχθὲν, κρυβεῖσα γὰρ ἴσως κατεμηνύθη ἂν ὑπὸ τοῦ βρέφους κλαυθμυριζομένου, συγγνωσθήσεται.

ἈΡΙΣΤ. Ἡ κυήσασα ἐν ὁδῷ, καὶ τοῦ τεχθέντος ἀμελήσασα, φονεύτρια. *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΛΔ'.

Τὰς μοιχευθείσας γυναῖκας, καὶ ἐξαγορευούσας δι' εὐλάβειαν ἢ ὁπωσοῦν ἐλεγχομένας, δημοσιεύειν μὲν ἐκώλυσαν οἱ Πατέρες ἡμῶν, ἵνα μὴ θανάτου D αἰτίαν παράσχωμεν ἐλεγχθείσαις· ἵστασθαι δὲ αὐτὰς ἄνευ κοινωνίας προσέταξαν μέχρι τοῦ συμπληροῦσθαι τὸν χρόνον τῆς μετανοίας.

ΒΑΛΣ. Οἱ μοιχοὶ κατὰ τὸν νη' κανόνα ἐν δ' ἔτεσι μετὰ τῶν προσκλαιόντων ἵστανται, ἐν πέντε μετὰ τῶν ἀκροωμένων, ἐν δ' μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων, καὶ ἐν δυσὶ μετὰ τῶν συνεστώτων χωρὶς κοινωνίας. Φησὶ γοῦν ὁ ἅγιος· Εἰ γυνή τις μοιχευθεῖσα ἐξομολογήσηται τὸ ἁμάρτημα, ἢ ὁπωσοῦν ἐλεγχθῇ, οὐ χρὴ δημοσιεύειν αὐτὴν, ἤγουν ἱστᾷν εἰς τοὺς τόπους τῶν ῥηθέντων ἐπιτιμίων· ὁ γὰρ ὁρῶν αὐτὴν ἔξω τῶν θείων περιβόλων τῆς ἐκκλησίας ἱσταμένην, ἢ καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξιοῦσαν, κατανοήσει πάντως κατὰ πρώτην ὄψιν διὰ μοιχείας ἔγκλημα ἐπιτιμηθῆναι αὐ-

A versiam et nulli penitus dubium. Sin autem non fuerit in ejus potestate infantem vivum tueri, quod ab hostibus forte ut captiva traheretur, minime punietur. Et lege canonem 52 hujus sancti, qui præsentem etiam canonem interpretatur. An autem essent puniendæ, quæ proprios filios in divinorum templorum aditibus exponunt, annon, in synodali congressione varie disceptatum est; et placuit eas ut homicidas puniri, etsi infantes ab aliquibus educentur. Lege et cap. 4, tit. 6, lib. XXXI quod sic dicit: Occidit fetum non solum qui suffocat, sed etiam qui adjicit, et non nutrit, et qui in publicis locis exponit ad misericordiam, quam ipse non habuit. Lege 92 et totum tit. 2, lib. XXXIII, qui decernit eos qui exponuntur, etiamsi servi sint, eo B ipso liberos effici. Debet tamen puniri mulier propter magnam negligentiam, quæ dolo æquiparatur: quam quidem a jurisperitis lata culpa nominatur. Forte enim cum esset alioqui in rebus domesticis diligens et sollicita, in educando infante fuit negligens. Nam si in domesticis rebus talis esset negligens, vel ut quæ esset nobili loco nata, nec sciret quomodo infantum esset habenda cura, vel alioqui natura ad hæc non apta, et contigit infantem ea ratione vivum non servari, haud punietur, ut puto.

ZONAR. Si mulier gravida iter faciens tentata doloribus pariat in via, cumque vivum ac incolumem fetum servare posset, illum neglexerit, omnique illius abjecta cura deseruerit, ac si ipsum interfecisset, condemnatur: etiamsi forte infantem C alius quispiam inventum sustulerit, curaque adhibita incolumem conservarit. Cæterum si illum servare haud potis erat; forte namque cum abduceretur captiva, in itinere peperit, aut hostes fugiebat, atque in fuga edidit partum, nec una seipsam simul et fetum servare potuit; siquidem fortasse latens infantis ejulatu prodita fuisset, veniam consequetur.

ARIST. Quæ in via peperit, et fetum neglexit, homicidii rea est. *Perspicuus.*

CANON XXXIV.

Adulterio pollutas mulieres et confitentes ob pietatem vel quomodocunque convictas publicare D quidem Patres nostri prohibuerunt, ne convictis mortis causam præbeamus; eas autem stare sine communione jusserunt, donec impleretur tempus pœnitentiæ.

BALS. Adulteri secundum can. 58 stant quatuor annis cum deflentibus, quinque cum auscultantibus, quatuor cum substratis, et duobus cum stantibus absque communione. Dicit ergo sanctus, si quæ adulterata mulier peccatum confessa fuerit, vel quomodocunque convicta sit, non oportet eam publicare, id est eam in dictarum pœnarum locis statuere. Qui enim eam viderit extra divinos ecclesiæ ambitus stantem, vel etiam cum catechumenis exeuntem, primo aspectu omnino intelliget, propter adulterii crimen eam illi esse pœnam injunctam, et

fiet punitio causa mortis, viro ejus post futurum A forte reditum suum rem ita se habere animadvertente. Permittitur ergo consistere et cum fidelibus comprecari, a sacramentorum autem communione abstinere, donec pœnitentiæ tempus completum fuerit. Hac autem humanitate in mulieres uti oportere sanctus definivit, propter eam quam diximus rationem. Viri enim adulterium confitentes immisericorditer dictis pœnis subjiciuntur, quia de illis non est talis timor, qualis de mulieribus dictus est, qui præsumuntur esse etiam aliis fortasse criminibus obnoxii et jure puniri. Illud autem, Quomodocunque convinci mulieres, non debes accipere de omnibus nota probatione, sed de mulieris conscientiæ probatione, hoc est, sive mulier sua sola sponte B confessa sit, vel ut etiam a pariendi periculo coacta, vel aliquo alio modo, clanculum et non publice seipsam condemnans, et enuntiaverit. Si enim dixeris publice factam esse probationem, et veluti in triumphum esse ductum adulterium, recte omnes pœnæ in eam congerentur. Neque enim canon in eo locum habet, quoniam semel publicata est, et ex viri reditu nulla cædis suspicio suboritur propter pœnarum denuntiationem. Ex eo autem quod dicit sanctus: Ne demus convictis mulieribus sive per pœnas noti criminis causam mortis, nec dixeris concedi maritis adulteras suas mulieres interficere. In sola enim propria domo, in ipso facto deprehensum potest maritus adulterum occidere, et eum scenicum vel alium, qui sit infamis. Et **94** lege C cap. 26, tit. 37, lib. LX, 27, 49 et alia capita. Sed accipe verbum sancti, ne fiant pœnæ magni scandali causæ inter maritum et uxorem, et forte etiam ut procedat ad injustam illius cædem.

A την, καὶ γενήσεται ἡ ἐπιτίμησις αἰτία θανάτου, ὡς καὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, μετὰ τὴν ἴσως γενομένην τούτου ἐπάνοδον, οὕτως ἔχειν, τὰ τοῦ πράγματος κατανοήσαντος. Παραχωρεῖται γοῦν συνίστασθαι καὶ συνεύχεσθαι τοῖς πιστοῖς, τῆς δὲ κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων κωλύεται, μέχρις ἂν ὁ χρόνος τῆς μετανοίας ἐκμετρηθῇ. Τὴν τοιαύτην δὲ φιλανθρωπίαν εἰς τὰς γυναῖκας διωρίσατο ὁ ἅγιος γίνεσθαι δι' ὃν εἰρήκαμεν λογισμόν. Οἱ γὰρ ἄνδρες ἐξομολογούμενοι μοιχείαν ἀσυμπαθῶς ὑπόκεινται τοῖς διαληφθεῖσιν ἐπιτιμίοις, ὅτι οὐδὲ ὕπεστι φόβος τοιοῦτος ἐν αὐτοῖς, οἷος εἰς τὰς γυναῖκας ἐῤῥέθη, μετὰ πρόληψιν οὖσι καὶ ἑτέροις ἐγκλήμασιν ἴσως ἐνόχοις, καὶ ἀξίως ἐπιτιμωμένοις. Τὸ μέντοι, Ὁπωσοῦν ἐλέγχεσθαι τὰς γυναῖκας, οὐκ ὀφείλεις ἐκλαβέσθαι εἰς πασίγνωστον ἔλεγχον, ἀλλ' B εἰς ἔλεγχον τοῦ συνειδότος τῆς γυναικὸς, τουτέστιν εἴτε κατὰ μόνην οἰκείαν προαίρεσιν ἡ γυνὴ ἐξομολογήσεται, εἴτε καὶ ὡς ἀναγκαζομένη ὑπὸ κινδύνου τοῦ ἐκ τοῦ τεκεῖν, ἢ καὶ ἄλλως πως κρυφίως καὶ μὴ δημοσίᾳ καταγινώσκουσα ἑαυτῆς ἐξαγορεύσεται. Εἰ γὰρ τὸν ἔλεγχον εἴπῃς δημοσίᾳ γενέσθαι, καὶ θριαμβευθῆναι τὴν μοιχείαν, καλῶς πάντα τὰ ἐπιτίμια αὐτῇ ἐπιφορτισθήσονται. Οὐδὲ γὰρ ἔχουσι χώραν τὰ τοῦ κανόνος εἰς ταύτην, διὰ τὸ ἅπαξ δημοσιευθῆναι, καὶ ἐκ τῆς ἐπανόδου τοῦ ἀνδρὸς θάνατον μὴ ὑποπτεύεσθαι ἀπὸ τῆς τῶν ἐπιτιμίων προσαγγελίας. Ἐκ τοῦ λέγειν δὲ τὸν ἅγιον ἵνα μὴ δώσωμεν αἰτίαν θανάτου κατὰ τῶν γυναικῶν ἐλεγχθεισῶν ἤτοι θριαμβευθεισῶν διὰ τῶν ἐπιτιμίων, μὴ εἴπῃς ἐνδοθῆναι τοῖς ἀνδράσιν φονεύειν τὰς μοιχευθείσας γυναῖκας C αὐτῶν. Ἐν μόνῳ γὰρ τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἐπ' αὐτοφώρῳ δύναται φονεύειν τὸν μοιχὸν ὁ ἀνὴρ, καὶ τοῦτον σκηνικὸν ἢ ἕτερον ἄτιμον ὄντα. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ κϛ' κεφ. τοῦ λζ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, τὸ κζ', τὸ μθ', καὶ ἕτερα κεφ. Ἀλλὰ ἐκλαβοῦ τὸ ῥῆμα τοῦ ἁγίου εἰς τὸ μὴ γενέσθαι τὰ ἐπιτίμια αἴτια μεγάλου σκανδάλου μέσον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς, ἴσως δὲ προβῆναι καὶ φόνον ἄδικον κατ' αὐτῆς.

ZONAR. Si mulier, inquit, adulterata fuerit, crimenque confiteatur, cavens, hoc est metuens futurum judicium, vel aliter convicta fuerit, veluti quod intumuerit alvus, aut edito partu, dum longo temporis intervallo ipsius vir peregrinatur, ipsam, ait, non oportet publicare, hoc est, nequaquam oportet ipsam in locis multæ luendæ, flentis videlicet, audientis, et substrati collocare. Est hoc namque D crimen publicum efficere. Qui enim ipsam extra ambitum Ecclesiæ viderit, aut in vestibulo, aut cum catechumenis exeuntem, agnoscet procul dubio ipsam peccasse, ac præ aliis criminibus ipsi adulterium appingetur, ipsique mortis causam hæc multa conciliabit. Si namque id vir ejus cognoverit, forte ipsam interficiet: juxta illud Solomonis, *Plenus zelo animus viri ipsius* [1]. Hanc itaque ob causam, consistere quidem cum fidelibus, ac una precari permittitur, verum a sacrorum mysteriorum communione, quoad expletum fuerit pœnitentiæ tempus, arcetur.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν γυνὴ, φησὶ, μοιχευθῇ, καὶ ἐξομολογήσηται τὸ ἁμάρτημα εὐλαβουμένη, ἀντὶ τοῦ δειλιῶσα τὴν μέλλουσαν κρίσιν, ἢ ἐλεγχθῇ ἄλλως, οἷς ἐξ ὄγκου τῆς γαστρὸς, ἢ ἐκ τοκετοῦ, γενομένου ἐν ἀποδημίᾳ μακρᾷ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, οὐ χρὴ δημοσιεύειν αὐτήν· ἤγουν οὐ χρὴ ἱστᾷν αὐτὴν εἰς τοὺς τόπους τῶν ἐπιτιμίων, τὸν τοῦ προσκλαίοντος δηλονότι, τὸν D τοῦ ἀκροωμένου, τὸν τοῦ ὑποπίπτοντος. Τοῦτο γὰρ δημοσιεύειν ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα. Ὁ γὰρ ὁρῶν αὐτὴν ἔξω τῶν περιβόλων τῆς ἐκκλησίας, ἢ ἐν τῷ προνάῳ, ἢ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξιοῦσαν, γνώσεται πάντως ἁμαρτῆσαι αὐτήν· καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων τὸ τῆς μοιχείας αὐτῇ προσαφθήσεται, καὶ γενήσεται ἡ ἐπιτίμησις αὐτῇ αἰτία θανάτου. Εἰ γὰρ γνῷ τοῦτο ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἴσως ἀποκτενεῖ αὐτήν. Κατὰ γὰρ τὸν Σολομῶντα, *Μεστὸς ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς*. Διὰ τοῦτο παραχωρεῖται μὲν συνίστασθαι καὶ συνεύχεσθαι τοῖς πιστοῖς, τῆς δὲ κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων κωλύεται, μέχρις ἂν ὁ χρόνος τῆς μετανοίας ἐκμετρηθῇ.

ARIST. Mulieres adulterio pollutas, et convictas

ΑΡΙΣ. Ἀδημοσιεύτους μὲν τὰς μοιχευθείσας, καὶ

[1] Prov. VI, 34.

ἐλεγχομένας, ἐγνώκαμεν· ἀκοινωνήτους δὲ ἱστῶμεν, A ἕως τὸ ἐπιτίμιον ἀποπληρώσουσι.

Γυνὴ μοιχευθεῖσα, καὶ τὴν ἁμαρτίαν αὐτῆς ἐξαγορεύσασα δι' εὐλάβειαν, ἢ ἄλλως πῶς παρὰ τῷ πατρὶ αὐτῆς τῷ πνευματικῷ ἐλεγχθεῖσα, οὐκ ἐνδέχεται δημοσιεύεσθαι, καὶ ὡς μοιχαλὶς τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ γνωρίζεσθαι· ἵνα μὴ θανάτου αἴτιον τοῦτο γένηται. Ἀκοινώνητον δὲ αὐτὴν μένειν προστάττουσιν οἱ Πατέρες, μετὰ τῶν πιστῶν γυναικῶν ἱσταμένην, μέχρι συμπληρώσεως τῶν χρόνων τοῦ ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ ἁμαρτήσαντος· εἰ γὰρ μετὰ τῶν προσκλαιόντων καὶ τῶν ἀκροωμένων ταχθήσεται, ὑποπτευθήσεται τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ ἴσως φονευθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΛΕ'.

B Ἐπὶ τοῦ καταλειφθέντος ἀνδρὸς ὑπὸ τῆς γυναικὸς, τὴν αἰτίαν χρὴ σκοπεῖν τῆς ἐγκαταλείψεως· κἂν φανῇ ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ὁ μὲν συγγνώμης ἐστὶν ἄξιος, ἡ δὲ ἐπιτιμίου· ἡ δὲ συγγνώμη τούτῳ πρὸς τὸ κοινωνεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ δοθήσεται.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν σαφηνίζεται διὰ τῆς γενομένης παρ' ἡμῶν ἑρμηνείας ἐν τῷ πζ' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ἀνάγνωθι ταύτην, καὶ τὸν θ' κανόνα τοῦ ἁγίου Πατέρος, καὶ τὸν κα'.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ τὸν οἰκεῖον καταλείψασα ἄνδρα, ἐὰν χωρὶς εὐλόγου αἰτίας ἀναχωρήσῃ, ἐπιτιμᾶται· ὁ δὲ ἀνὴρ συγγινώσκεται· οὐχ ὥστε ἑτέρᾳ κεχρῆσθαι, ἀλλ' ὥστε τῆς Ἐκκλησίας μὴ χωρισθῆναι. Ἐν δὲ τῷ θ' κεφαλαίῳ ὁ ἅγιος οὗτος, οὔτε τὸ τύπτεσθαι παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, οὔτε τὸ εἰς χρήματα ζημιοῦσθαι, ἀλλ' C οὐδὲ τὸ πορνεύειν ἴσως τὸν ἄνδρα, εὐλόγους αἰτίας ἔκρινεν εἰς τὸ ἀποστῆναι τὴν γυναῖκα τοῦ γάμου, οὐδὲ μὴν τὸ ἄπιστον αὐτὸν εἶναι.

ἈΡΙΣΤ. Ἐὰν ἀλόγως ἀνεχώρησεν ἡ γυνὴ, αὐτὴ μὲν οὐκ ἀνεύθυνος.

Ἡ καταλιποῦσα τὸν ἴδιον ἄνδρα, καὶ ἐξ ἐκείνου ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ἐν ἐπιτιμίοις ἔσται· καὶ μᾶλλον, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθεν ἄνδρα· τότε γὰρ ὡς μοιχαλὶς κατακρίνεται, κατὰ τὸν ἔνατον κανόνα. Ὁ δὲ ἀνὴρ, ὁ καταλειφθεὶς ὑπ' αὐτῆς, συγγνώμης ἐστὶν ἄξιος, καὶ διὰ τοῦτο, εἰ ἄλλην λάβῃ γυναῖκα, καὶ ἀνεπιτίμητος.

ΚΑΝΩΝ ΛϚ'.

Στρατιώτιδες αἱ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἀφανῶν ὄντων γαμεῖσαι, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ, ᾧπερ καὶ D αἱ διὰ τὴν ἀποδημίαν τῶν ἀνδρῶν, μὴ ἀναμείνασαι τὴν ἐπάνοδον· πλὴν ἔχει τινὰ συγγνώμην τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα, διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι τὴν ὑπόνοιαν.

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν, ῥητῶς ἀνατατόμενος ἐν τῷ ἐννενηκοστῷ τρίτῳ κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου ἑρμηνεύθη ἐκεῖσε.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ αἱ τῶν στρατιωτῶν γυναῖκες ἐπὶ πολὺ τῶν οἰκείων ἀνδρῶν μὴ φαινομένων ἐὰν ἑτέροις συναφθῶσιν, ὁμοίως ἐπιτιμῶνται ταῖς λοιπαῖς γυναιξὶ, ταῖς ἀποδημησάντων ἐπὶ μακρὸν τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν γαμηθείσαις ἄλλοις. Ἔχουσι δὲ τινὰ, φησὶ, συγγνώμην αἱ στρατιώτιδες, διὰ τὸ μᾶλλον ὑπονοεῖσθαι θανεῖν τοὺς στρατιώτας, ἐκ τοῦ περὶ πολέμους

publicè non traducendas esse novimus. Excommunicatas vero statuimus, usque dum pœnam expleverint.

Mulier adulterata, et ob pietatem peccatum suum confessa, vel aliter quomodocunque a patre suo spirituali convicta, non debet publicari, et pro adultera a viro suo cognosci: ne illud mortis causa fiat. At eam excommunicatam manere jubent Patres cum fidelibus mulieribus stantem, donec tempus, ei qui fornicatione peccaverit constitutum, impleatur. Si enim cum deflentibus et audientibus collocabitur, viro suo in suspicionem veniet, et fortasse occidetur.

CANON XXXV.

In marito, qui ab uxore relictus est, derelictionis causam considerare oportet; etsi præter rationem eam secessisse apparuerit, ille quidem dignus venia est, illa vero pœna. Ei autem venia, ut Ecclesiæ communicet, dabitur.

BALS. Præsens canon declaratur per factam a nobis interpretationem in canon 87 synod. in Trullo. Et lege eam et canon. 9 sancti Patris, et 21.

ZONAR. Quæ virum suum reliquit, siquidem absque justa causa secesserit, multatur: viro autem ignoscitur: non quidem ut alia uti liceat, verum ut ab Ecclesia minime segregetur. Nono porro capite hic sanctus vir, neque quod a viro verberetur, neque quod jacturam pecuniarum sustineat, imo neque quod vir fortasse fornicetur, justam mulieri causam abscedendi esse judicavit, neque demum quod a fide vir ipse sit alienus.

ARIST. Si mulier sine ratione recesserit, ipsa quidem culpa non vacat.

Quæ virum suum dereliquit, et ab eo sine ratione recessit, pœnis subjicietur, et præcipue si ad alium virum venerit. Tunc enim ut adultera judicatur, juxta nonum canonem: vir autem ob ea derelictus venia dignus est, atque ideo si aliam duxerit uxorem culpari nequit.

95 CANON XXXVI.

Militum uxores, quæ, cum mariti ipsarum non appareant, nupserunt, eidem rationi subjiciuntur, cui et quæ propter maritorum peregrinationem reditu non exspectato nupserint; sed res nonnullam hic veniam admittit, quod major sit mortis suspicio.

BALS. Hic quoque canon in 93 syn. in Trullo collocatus, illic est interpretatus.

ZONAR. Et militum quoque uxores, ad multum temporis ipsarum viris non apparentibus, si aliis junguntur pari cum reliquis mulieribus multa puniuntur, quæ, cum viri diutius peregrinarentur, aliis nupserunt. Habent vero quamdam, inquit, veniam militum uxores, quod facilius suspicemur interiisse milites, quippe qui inter bella et cædes ac

pericula vitam agant. Venia porro illa fuerit, ut de A tempore pœnæ persolvendæ constituto aliquid ipsis detrahatur.

ARIST. Militum uxores quæ eo quod viri sui nusquam appareant aliis junguntur, sunt venia digniores aliis, quæ propter eorum peregrinationes non exspectant.

Eidem fornicationis supplicio subjiciuntur et ambæ hæ mulieres, et quæ viri a militia communis et peregrinantis uxor est, et priusquam certis argumentis confirmetur mors illius, alii nupserit, et quæ militis est uxor, si et illa antequam viri ipsius mortem accurate didicit, alii conjungetur. Quemodo autem militum uxores cum vita defunctos esse maritos suos didicerint mortem eorum investigare B debent, centesima decima septima Justiniani novella statuit, in septimo titulo vicesimi octavi libri Basilicorum posita. Cujus vis et in can. 91 sextæ in Trullo synodi scripta est. Præsens autem canon militum uxores indulgentia aliqua dignatur, plusquam uxores aliter peregrinantium, si ad secundas nuptias venerint, viris suis non apparentibus quoniam isti potius prope mortem sunt, et eorum absentia magnam dat suspicionem quod vel mortui sint vel interfecti.

CANON XXXVII.

Qui postquam aliena ei ablata fuerit uxorem duxit, in prima quidem adulterii accusabitur, in secunda vero reus non agetur. C

BALS. Alienam hic dicit canon, quæ legitime nupsit, vel desponsa fuit alicui. Si quis ergo adulterium commiserit, aliena in suam proprietatem usurpata, lege utique matrimonii, et ab ea separatus fuerit cum legitima condemnatione, aliique conjunctus: pro adulterio quidem secundum canones punietur, in secunda autem uxore, quæ est a viro libera, reus non agitur. Hæc autem sunt a sancto constituta propter eos qui dicebant non debere adulterum secundæ uxori conjungi, ut qui in capitalem condemnationem incidisset, et non posset lege veteri contrahere, quæ observabatur tempore Basilii, scilicet ante repurgationem. Etsi enim in capitale supplicium quispiam incidat propter adulterium, non est tamen matrimonium con- D trahere prohibitus, et ideo de eo non punietur: multo autem magis is hodie pœnam non subibit, propterea quod capitale supplicium sublatum est, et punitur adulter sola narium abscissione et bonorum ablatione. Et lege cap. 82, tit. 37, lib. LX, et Novellam 32 imperatoris domini Leonis Philosophi. Hæc autem locum habebant, ut mihi videtur, quando sola affectione constituebatur matrimonium:
96 nunc autem quando cum sacra oratione et sancto ministerio procedunt nuptiæ et sponsalia, adulter mulieri non aliter conjungetur, quam si adulterii pœnis fuerit liberatus, quæ declarantur in can. 58 præsentis sancti.

καὶ σφαγὰς καὶ κινδύνους ἀναστρέφεσθαι. Ἡ δὲ συγγνώμη εἴη ἂν τὸ τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου ἴσως ἐλαττοῦσθαι αὐταῖς.

ΑΡΙΣΤ. Αἱ στρατιώτιδες αἱ διὰ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἀφάνειαν ἄλλοις ζευγνύμεναι συγγνωστότεραι τῶν ἄλλων, αἳ διὰ τὰς ἀποδημίας οὐ περιμένουσιν.

Τῷ αὐτῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμίῳ ὑπόκεινται καὶ ἀμφότεραι αἱ γυναῖκες, ἥ τε τοῦ ἀστρατεύτου καὶ ἀποδήμου ὄντος, καὶ πρὸ τοῦ πληροφορηθῆναι τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἑτέρῳ γαμηθεῖσα, καὶ ἡ τοῦ στρατιώτου, ἐὰν καὶ αὐτὴ, πρὸ τοῦ μαθεῖν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ἑτέρῳ συναφθῇ· ὅπως δὲ αἱ στρατιώτιδες, μαθοῦσαι τοὺς ἰδίους ἄνδρας τετελευτηκέναι, ὀφείλουσιν ἐρευνᾷν περὶ τοῦ θανάτου αὐτῶν, ἡ Ἰουστινιάνειος ἑκατοστὴ ἑπτακαιδεκάτη Νεαρὰ διαλαμβάνει, ἡ ἐν τῷ ἑβδόμῳ τίτλῳ τοῦ εἰκοστοῦ ὀγδόου βιβλίου τῶν βασιλικῶν κειμένη· ἧς ἡ δύναμις καὶ ἐν τῷ ἐννενηκοστῷ πρώτῳ κανόνι ἐγράφη τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν συγγνώμης τινὸς ἀξιοῖ τὰς τῶν στρατιωτῶν γυναῖκας παρὰ τὰς γυναῖκας τῶν ἄλλως ἀποδημούντων, εἴπερ πρὸς δεύτερον γάμον ἔλθοιεν, τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἀφαντωθέντων· διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι αὐτοὺς, καὶ μεγάλην διδόναι ὑπόνοιαν τὴν ἀφάνειαν, ὡς τεθνήκασιν, ἢ ἀνῃρέθησαν.

ΚΑΝΩΝ ΛΖ'.

Μετὰ τὸ ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀλλοτρίαν ὁ γαμήσας, ἐπὶ μὲν τῇ πρώτῃ, μοιχείας ἐγκληθήσεται· ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀνεύθυνος ἔσται.

ΒΑΛΣ. Ἀλλοτρίαν ἐνταῦθα λέγει ὁ κανὼν τὴν νομίμως γαμηθεῖσαν ἢ καὶ μνηστευθεῖσάν τινι. Εἴ τις γοῦν μοιχεύσει, ἰδιοποιούμενος τὴν ἀλλοτρίαν κατὰ νόμον δῆθεν γάμου, καὶ αὐτὴν μὲν ἀφαιρεθῇ μετὰ καταδίκης νομίμου, ἑτέρᾳ δὲ συζευχθῇ· χάριν μὲν τῆς μοιχείας κατὰ τοὺς κανόνας ἐπιτιμηθήσεται, ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ γαμετῇ, ἐλευθέρᾳ οὔσῃ ἀνδρὸς, οὐκ ἔσται ὑπεύθυνος. Ὡρίσθησαν δὲ ταῦτα παρὰ τοῦ ἁγίου διὰ τοὺς λέγοντας μὴ ὀφείλειν τὸν μοιχὸν δευτέρᾳ συνάπτεσθαι γυναικὶ, ὡς κεφαλικῇ καταδίκῃ ὑποπίπτοντα, καὶ μὴ δυνάμενον συναλλάττειν κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον τὸν κρατοῦντα ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ἁγίου Βασιλείου, δηλονότι πρὸ τῆς ἀνακαθάρσεως. Κἂν γὰρ κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑπόκειταί τις διὰ τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ γάμον συναλλάττειν οὐ κεκώλυται, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιτιμηθήσεται χάριν τούτου· πολλῷ δὲ πλέον οὐ κολασθήσεται σήμερον ὁ τοιοῦτος, ὅτι κεφαλικὴ τιμωρία περιῃρέθη, καὶ κολάζεται ὁ μοιχὸς μόνῃ ῥινῶν ἐκτομῇ καὶ πραγμάτων ἀφαιρέσει. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ πβ' κεφ. τοῦ λζ' τίτ. τοῦ ξ' βιβλ., καὶ λβ' τὴν Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου. Ταῦτα δὲ χώραν εἶχον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτε μόνῃ διαθέσει συνίστατο ὁ γάμος. Ἀρτίως γὰρ ἐπεὶ μετὰ ἱερολογίας οἱ γάμοι καὶ αἱ μνηστεῖαι προβαίνουσιν, ἄλλως γυναικὶ ὁ μοιχὸς οὐ συζευχθήσεται, εἰ μὴ ἀπὸ τῶν ἐπιτιμίων τῆς μοιχείας ἀπολυθῇ, τῶν δηλουμένων εἰς τὸν νη' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν τις μνηστὴν τινὸς ἢ γυναῖκα λαβὼν εἶχεν, εἶτα ἀφῃρέθη αὐτὴν, καὶ ἀφαιρεθεὶς ἐκείνην ἑτέρᾳ συνῴκησε γαμετῇ· διὰ μὲν τὴν εἰς ἐκείνην πλημμέλειαν ὡς μοιχὸς ἐπιτιμηθήσεται, ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ γαμετῇ, ἐλευθέρᾳ οὔσῃ ἀνδρὸς, οὐκ ἔσται ὑπεύθυνος.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ τὴν ἀλλοτρίαν ἀφεὶς, καὶ λαβὼν ἐλευθέραν, ἐπιτιμητέος μὲν διὰ τὴν πρώτην· ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ, ἀνεύθυνος.

Εἴ τις γυναῖκα λάβῃ παρ' ἄλλου ἀπολυθεῖσαν εἶτα ταύτην ἀφεὶς, ἑτέρᾳ ἐλευθέρᾳ νομίμως συζευχθῇ· ἐπὶ μὲν τῇ πρώτῃ τῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμίῳ ἐστὶν ὑπεύθυνος, διότι καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται· ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀνεύθυνός ἐστι.

ΚΑΝΩΝ ΛΗ'.

Αἱ κόραι αἱ παρὰ γνώμην τοῦ πατέρος ἀκολουθήσασαι πορνεύουσι. Διαλλαγέντων δὲ τῶν γονέων δοκεῖ θεραπείαν λαμβάνειν τὸ πρᾶγμα. Οὐκ εὐθὺς δὲ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀποκαθίστανται, ἀλλ' ἐπιτιμηθήσωνται τρία ἔτη.

ΒΑΛΣ. Κόρας ἐνταῦθα ὁ ἅγιος τὰς ὑπεξουσίας ὀνομάζει. Φησὶ γοῦν ὡς, ἐάν τινες κόραι ἐκδώσουσιν ἑαυτὰς τοῖς ἐρασταῖς τούτων παρὰ γνώμην τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ φθαρῶσιν ὑπ' ἐκείνων, κἂν γαμικῶς δόξωσι συναφθῆναι, πορνεύουσι, διὰ τὸ εἶναι ἀνυπόστατον τὸν γενόμενον γάμον τῆς ὑπεξουσίας δίχα γνώμης τοῦ πατέρος αὐτῆς. Ἐὰν δὲ καταλλαγῶσι ταύταις οἱ γονεῖς αὐτῶν, καὶ θελήσωσι συνοικεῖν ταύτας τοῖς ἐρασταῖς, δοκεῖ θεραπεύεσθαι τὸ πρᾶγμα. Τὸ γὰρ ἐξ ἀρχῆς κακῶς γεγονὸς, ἡ μετὰ ταῦτα συναίνεσις τῶν γονέων δοκεῖ θεραπεύειν, ὥστε τὴν πορνείαν εἰς γάμον μετάγεσθαι. Πλὴν οὐκ εὐθὺς δεκτή ἐστιν ἡ τοιαύτη εἰς κοινωνίαν, ἀλλὰ μετὰ γ' ἔτη. Ἐνταῦθα δὲ μὴ θεματίσῃς ἁρπαγὴν γενέσθαι ἐπὶ τῇ κόρῃ. Ἔμαθες γὰρ ἀπὸ τοῦ λ' κανόνος καὶ ἐξ ἑτέρων ὅτι, ἁρπαγῆς γενομένης εἴτε μετὰ γνώμης τῆς γυναικὸς εἴτε καὶ χωρὶς γνώμης ἐκείνης, γάμος οὐ συνίσταται, κἂν οἱ ἔχοντες αὐτοὺς ὑπεξουσίους συναινῶσιν. Ἀλλὰ θεμάτισον δίχα ἁρπαγῆς ἀκολουθῆσαι τὴν ὑπεξουσίαν τῷ φθορεῖ· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ μετὰ ταῦτα συναίνεσις ποιεῖ ἀνεύθυνον τὸν γάμον. Ταῦτα δὲ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, χώραν εἶχον, ὅταν συναινέσει μόνῃ συνίσταται ὁ γάμος. Σήμερον ἐπεὶ μετὰ ἱερολογίας γίνεται, κἂν συναινέσωσιν οἱ γονεῖς, γάμος μετὰ ἱερολογίας οὐ γίνεται, εἰ μὴ πληρωθῶσι τὰ τοῦ ἐπιτιμίου γ' ἔτη ἢ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ τὴν οἰκείαν ἐπίκρισιν στενοχωρηθῶσιν. Ἱερολογίας δὲ ἀνυποστάτως γενομένης ἐπὶ ἀνήβῳ κόρῃ, καὶ μετὰ ταῦτα τῶν γαμικῶς ἱερολογηθέντων στοιχούντων τῷ γάμῳ, συνεζητήθη εἰ τὰ τικτόμενα ἐξ αὐτῶν γνήσιά εἰσι καὶ νόμιμα. Ἔλεγον γάρ τινες ὡς, ἐπεὶ ἀρχῆθεν ἀνυπόστατος ἦν γάμος διὰ τὴν ἀνηβότητα τῆς κόρης, τὰ δὲ ἐξ ἀρχῆς ἀνυπόστατα ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβαινόντων καὶ βεβαιοῦνται καθὼς ὁ νόμος φησὶν, ἐξ ἀνάγκης, εἰ μὴ γένηται δευτέρα ἱερολογία, οὐδὲ νομίμως τούτους συνάπτεσθαι εἴποι τις. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔλεγον ὀφείλειν γενέσθαι καὶ εἰς τὴν ὑπεξουσίαν τὴν παρὰ γνώμην

ZONAR. Si quis alicujus sponsam ut uxorem in matrimonium duxerit, quæ postea ab illo ablata est, moxque ablata illa, alteram duxit uxorem; ob admissum quidem in eam peccatum ut adulter punietur, ob secundam vero uxorem quæ a viro libera est, nulli erit pœnæ obnoxius.

ARIST. Qui alienam dimisit, et accepit liberam, corripiendus quidem et propter primam, sed propter secundam insons est.

Si quis uxorem duxerit ab alio dimissam, postea eam dimittens, alii liberæ legitime conjungatur, propter primam adulterii supplicio obnoxius est, quia et qui dimissam duxit, adulteratur; et propter secundam, crimine vacat.

CANON XXXVIII.

Puellæ, quæ præter patris sententiam amatores secutæ sunt, fornicantur: reconciliatis vero parentibus, videtur res remedium accipere; non protinus autem ad communionem restituentur, sed triennio punientur.

BALS. Puellas hic sanctus eas, quæ sunt in potestate appellat. Dicit ergo, quod si quæ puellæ tradent seipsas suis amatoribus præter suorum patrum sententiam, et ab illis corrumpantur, etiamsi matrimonio videantur conjunctæ, fornicantur; eo quod matrimonium ejus, quæ est, in tutela sine patris voluntate consistere nequit. Sin autem parentes ipsarum eis reconciliati fuerint, et eas cum amatoribus cohabitare voluerunt, rei hac ratione videtur remedium afferri. Quod enim ab initio male factum est, parentum postea consensus reparare videtur, ut fornicatio in matrimonium deducatur. At talis non est statim ad communionem recipienda, sed demum post tres annos. Hic autem ne posueris raptam fuisse puellam. Ex tricesimo enim can. et ex aliis didicisti, quod si raptus factus fuerit, sive cum mulieris voluntate, sive ea nolente, non consistit matrimonium etiamsi qui habent in potestate consentiant. Sed pone eam, quæ est in potestate non raptam stupratorem secutam fuisse; propterea enim sequens consensus facit, ut a culpa remotum sit conjugium. Hæc autem, ut mihi videtur, locum habebant, quando solo consensu consistebat matrimonium. Hodie vero, quoniam fit cum sacra benedictione, etiamsi parentes consenserint, non fiet matrimonium cum sacra benedictione nisi tres pœnitentiæ anni expleti fuerint, vel ab episcopo pro suo arbitratu ad tempus brevius redacti sint. Cum autem benedictio, quæ consistere non poterat in impubere puella, facta esset, et postea qui matrimonialiter benedicti matrimonio quoque juncti sint, quæsitum est an qui ex eis nascuntur sint germani ac legitimi. Dicebant enim nonnulli quod, quoniam matrimonium ab initio non consistebat propter puellæ impubertatem (quæ autem ab initio non consistunt, ex iis quæ postea eveniunt non confirmantur, quemadmodum lex dicit) necessario, nisi fiat secunda benedictio, nec eos legitime quidem conjunctos

dixerit quispiam. Hoc ipsum autem etiam debere fieri dicebant in filia familias, quæ præter patris sententiam benedicta est, insistentes, quod etiamsi postea consenserit, qui illam habet in potestate, non consistat matrimonium, nisi etiam fiat benedictio. Dominus autem Constantinus Nicænus felicis memoriæ dicebat quidem in filiafamilias non requiri secundam benedictionem, quod solius personæ scilicet patris contemptus intervenerit, et is per consensum amputatus sit. In impubere autem voluit secundam fieri benedictionem, quod jus commune contemptum sit, **97** et non aliter ei remedium afferri, nisi post correctionem, quod mihi non videtur, propter benedictionis reverentiam.

A τοῦ πατρὸς ἱερολογηθεῖσαν διενιστάμενοι· ὡς, κἂν μετὰ ταῦτα συναινέσῃ ὁ ἔχων αὐτὴν ὑπεξουσίαν, γάμος οὐ συσταίη, εἰ μὴ καὶ ἡ ἱερολογία γένηται. Ὁ δὲ Μακαρίτης κύριος Κωνσταντῖνος ὁ Νικαεὺς ἐπὶ μὲν τῆς ὑπεξουσίας ἔλεγε μὴ δεῖσθαι δευτέρας ἱερολογίας διὰ τὸ καταφρόνησιν μόνην προσώπου ἤτοι τοῦ πατρὸς γενέσθαι, καὶ ταύτην διὰ τῆς συναινέσεως περιαιρεθῆναι. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀνήβου ἔθελε δευτέραν γενέσθαι ἱερολογίαν, διὰ τὸ ἀθετηθῆναι κοινὸν νόμιμον, καὶ μὴ ἄλλως θεραπεύεσθαι, εἰ μὴ μετὰ διόρθωσιν· ὅπερ ἐμοὶ οὐ δοκεῖ, διὰ τὸ σέβας τὸ πρὸς τὴν ἁγίαν ἱερολογίαν.

ZONAR. Quæcunque, inquit, puellæ suos amatores secutæ fuerint, hoc est, iis sese sponte tradiderint, præter parentum, sub quorum potestate sunt, voluntatem, fornicantur. Quod si ipsis reconcilientur parentes sui, easque una cum amatoribus corruptoribusque suis vitam agere velint, remedium ei quod factum est inventum videtur. Porro hoc quod initio prave gestum est, parentum, qui post adhibetur, consensus eosque videtur emollire, ut fornicariam mulierem traducere in matrimonium liceat. Non tamen illa statim ad communionem erit admittenda, sed exacto triennio.

ΖΩΝΑΡ. Ὅσαι, φησὶ, κόραι ἀκολουθήσουσι τοῖς ἐρασταῖς αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ, ἐκδῶσιν ἑαυτὰς ἑκοῦσαι παρὰ γνώμην τῶν πατέρων αὐτῶν, οἷς εἰσιν ὑπε-B ξούσιαι, πορνεύουσιν. Ἐὰν δὲ καταλλαγῶσιν αὐταῖς οἱ γονεῖς αὐτῶν, καὶ θελήσωσι συνοικεῖν αὐτὰς τοῖς ἐρασταῖς καὶ φθορεῦσιν αὐτῶν, δοκεῖ θεραπεύεσθαι τὸ γενόμενον. Τὸ δὲ ἐξ ἀρχῆς κακῶς γενόμενον ἡ μετὰ ταῦτα συναίνεσις τῶν γονέων δοκεῖ θεραπεύειν, ὥστε τὴν πόρνην εἰς γάμον μετάγεσθαι. Πλὴν οὐκ εὐθὺς δεκτὴ ἔσται ἡ τοιαύτη εἰς κοινωνίαν, ἀλλὰ τρία ἔτη.

ARIST. Quæ contra voluntatem patris secuta est, fornicatrix censetur. Si vero parentes reconciliati fuerint, et factum remedium accipere videatur; triennio tamen substernatur.

ΑΡΙΣΤ. Παρὰ γνώμην πατρὸς ἡ ἀκολουθήσασα πόρνη κρίνεται. Εἰ δὲ καὶ οἱ γονεῖς διαλλαγεῖεν, καὶ τὸ γεγονὸς θεραπείαν ἔχειν δοκεῖ· ὅμως τριετίαν ὑποπιπτέτω.

Qui sub potestate sunt præter eorum sententiam sub quorum sunt potestate matrimonium contrahere non possunt. Si autem et contraxerint, nihil fecerunt, sed irrita est contractio. Puellæ autem quæ præter patrum suorum voluntatem homines aliquos secutæ fuerint, fornicationis supplicio subjiciuntur. Si autem postea parentes conjugium præter suam sententiam initum, admittunt, et indissolutum manere volunt, nihilominus quia ab initio cum eorum voluntate non factum fuit; non statim ad communionem recipientur, sed triennio pœnas solvent.

Οἱ ὑπεξούσιοι, παρὰ γνώμην τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ὑπεξουσίους, συναλλάττειν γάμον οὐ δύνανται· εἰ δὲ C καὶ συναλλάξουσιν, οὐδὲν ἔπραξαν, ἀλλ' ἀνίσχυρόν ἐστι τὸ συνάλλαγμα. Ὑπόκεινται δὲ καὶ τῷ τῆς πορνείας ἐπιτιμίῳ αἱ παρὰ γνώμην τῶν πατέρων αὐτῶν ἀκολουθήσασαί τισιν ἀνδράσι κόραι. Εἰ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα οἱ γονεῖς τὸ παρὰ γνώμην αὐτῶν γενόμενον συνοικέσιον δέξονται, καὶ θελήσουσι μένειν ἄλυτον· ὅμως διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὴ κατὰ γνώμην αὐτῶν γενέσθαι, οὐκ εὐθὺς εἰς κοινωνίαν παραδεχθήσονται, ἀλλ' ἐπὶ τριετίαν ἐπιτιμηθήσονται.

CANON XXXIX.

Quæ vivit cum adultero, est toto tempore adultera.

BALS. Mulier quædam, quæ adulterata fuerat et cum adultero una vivebat, punita est: cum autem mortuus esset ejus maritus, volebat conjungi adultero. Dicit itaque sanctus, quod ne hoc quidem fiet, sed etiam donec vivit cum adultero pœnam subire debet, etiamsi quindecim anni pœnitentiæ transacti sint. Illi enim demum eas, quæ in pœnitentia dantur, pœnas subiisse videntur, et veniam adipisci, qui a malo abstinent. Qui autem in malo perseverant, eidem pœnæ sunt obnoxii, etiamsi eam millies subierint. Ita ergo in canonem propone; et ne dixeris omnem mulierem quæ cum adultero cohabitat, esse adulteram. Ejus enim uxor legitima illi cohabitans, est a reprehensione aliena, et quævis alia præter adulteram. Et lex quidem ecclesiastica hæc decernit. Civilis autem adulteræ nullo modo permittit cum adultero conjungi.

ΚΑΝΩΝ ΛΘ'.

Ἡ τῷ μοιχῷ συζῶσα μοιχαλίς ἐστι πάντα τὸν χρόνον.

ΒΑΛΣ. Γυνή τις μοιχεύσασα καὶ συζῶσα τῷ μοιχῷ ἐπετιμήθη· τοῦ ἀνδρὸς δὲ αὐτῆς τελευτήσαντος D ἤθελε συζευχθῆναι τῷ μοιχῷ. Φησὶν οὖν ὁ ἅγιος ὡς οὔτε τοῦτο γενήσεται, ἀλλὰ καὶ μέχρις ἂν συζῇ τῷ μοιχῷ ἐπιτετιμημένη ὀφείλει εἶναι, κἂν τὰ ιε' ἔτη τῶν ἐπιτιμίων τῆς μοιχείας ἐπεραιώθησαν. Ἐκεῖνοι γὰρ τὰ ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ διδόμενα ἐπιτίμια δοκοῦσι δουλεύειν, καὶ λαμβάνειν συγχώρησιν οἱ ἀφιστάμενοι τοῦ κακοῦ. Οἱ δὲ ἐπιμένοντες τῷ κακῷ ἐπὶ τὸ αὐτό εἰσιν ἐπιτίμιοι, κἂν μυριάκις ταῦτα δουλεύσωσιν. Οὕτω θεμάτισον τὸν κανόνα· καὶ μὴ εἴπῃς πᾶσαν γυναῖκα συζῶσαν τῷ μοιχῷ μοιχαλίδα εἶναι. Ἡ γὰρ νόμιμος γυνὴ αὐτοῦ ἀνεύθυνός ἐστι τούτῳ συνδιάγουσα, καὶ ἄλλη πᾶσα χωρὶς τῆς μοιχαλίδος. Καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος ταῦτα διορίζεται· ὁ δὲ πολιτικὸς οὐ παραχωρεῖ τὴν μοιχαλίδα ὅπως δήποτε συζευχθῆναι τῷ μοιχῷ· φησὶ

γὰρ τὸ ξς' κεφάλ., τοῦ λζ' τίτλου, τοῦ ξ' βιβλίου· Ἡ ἅπαξ ἁμαρτήσασα μοιχείαν, ἐὰν μετὰ ταῦτα γένηται γαμετὴ τοῦ μοιχεύσαντος αὐτήν, οὐ σβέννυται τῷ προσχήματι τοῦ γάμου τοῦ κατὰ τὴν μοιχείαν γενομένου· καὶ τὸ ιγ' κεφάλ. τοῦ μβ' τίτλου· Ἐὰν ἐπὶ μοιχείᾳ γυναικὸς καταδικασθεὶς ἀγάγωμαι αὐτήν, εἰ καὶ μὴ αὐτὴ καταδικασθῇ, οὔτε ὁ γάμος ἔρρωται· ἀλλ' εἰ καὶ κληρονόμον αὐτὴν γράψω, ἢ ἐμὲ αὐτή, δημεύεται ἡ κληρονομία. Οὐδὲ στρατιωτικῶς τις διαθέμενος δύναται κληρονόμον γράψαι τὴν ἀπὸ φθορᾶς γαμηθεῖσαν, καὶ σύγκοιτον αὐτοῦ γενομένην· ἀλλὰ τοιούτου τινὸς συμβαίνοντος, χώρα τῷ δημοσίῳ. Κατὰ τρίτον θέμα τοῦ δεκάτου κεφ. τοῦ ε' τίτλου, τοῦ κη' βιβλίου, ὁ ἐπὶ μοιχείαν γυναικὸς κατηγορηθεὶς οὐ δύναται ταύτην γαμετὴν ἀγαγέσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ μή τις ἀποσταίη τῆς ἁμαρτίας, μετανοεῖν οὐ πιστεύεται, οὔτε δέχεται εἰς μετάνοιαν. Μετάνοια γάρ ἐστι τὸ μεταμέλεσθαι τὸν ἁμαρτήσαντα ἐφ' οἷς ἥμαρτε, καὶ δάκνεσθαι ἐπ' αὐτοῖς. Ὁ δὲ ἐπιμένων τῇ ἁμαρτίᾳ οὔτε μεταμέλεσθαι, οὔτε δάκνεσθαι πιστεύεται, ἀλλὰ ἥδεσθαι ταύτῃ. Ἡ οὖν τῷ μοιχῷ ἀκολουθήσασα καὶ συμβιοῦσα αὐτῷ, πάντα τὸν χρόνον τῆς συμβιώσεως μοιχαλίς ἐστι, ἔτι πράττουσα τὸ κακόν, καὶ εἰς μετάνοιαν οὐ δεχθήσεται.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ συζῶσα μοιχῷ διὰ βίου μοιχεύεται.

Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἀπρόσδεκτός ἐστιν ἡ τοιαύτη τῇ ἐκκλησίᾳ· μετὰ γὰρ τὸ παυθῆναι τῆς ἁμαρτίας, τότε γίνεται ἐν ἐπιτιμίοις, καὶ διορθοῦται τὸ πταῖσμα αὐτῆς· ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ τῇ μοιχείᾳ, ἀδιόρθωτός ἐστι, καὶ ἀπρόσδεκτος.

ΚΑΝΩΝ Μ'.

Ἡ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ἀνδρὶ ἑαυτὴν ἐκδοῦσα ἐπόρνευσεν· ἡ δὲ μετὰ ταῦτα πεπαρρησιασμένῳ γάμῳ χρησαμένη, ἐγήματο. Ὥστε ἐκεῖνο μὲν πορνεία, τοῦτο δὲ γάμος. Αἱ γὰρ συνθῆκαι τῶν ὑπεξουσίων οὐδὲν ἔχουσι βέβαιον.

ΒΑΛΣ. Δούλη συνήφθη γαμικῶς ἀνδρί τινι ἐλευθέρῳ παρὰ γνώμην τοῦ οἰκείου δεσπότου. Καιροῦ δέ τινος παρελθόντος, ἢ ἐλευθερίας ἀξιωθεῖσα τὸν μετὰ τοῦ προτέρου ἀνδρὸς γάμον πεπαρρησιασμένον ἐποιήσατο, ἢ καὶ ὁ κύριος αὐτῆς ἐπὶ τῷ γενομένῳ πρότερον ἀνυποστάτῳ γάμῳ συνῄνεσεν. Ἠρωτήθη γοῦν ὁ ἅγιος εἰ ἀκόλαστόν ἐστι τὸ γεγονὸς συνοικέσιον, καὶ εἶπεν ὡς, ἐπεὶ αἱ συναινέσεις τῶν ὑπεξουσίων ἀβέβαιοι καὶ ἀνυπόστατοί εἰσι, κἀντεῦθεν οὐ συνέστη γάμος ἔννομος ἐν τῷ καιρῷ τῆς δουλείας· κἂν μετὰ ταῦτα συναίνεσις παρηκολούθησε τοῦ δεσπότου, ἢ αὐτὴ ἡ δούλη ἐλευθερωθεῖσα τῷ προτέρῳ γάμῳ ἐστοίχησεν, οὐ λογίζεται τὸ γεγονὸς καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς ἔννομον διὰ τὴν μετὰ ταῦτα συναίνεσιν, κατὰ τὸν νόμον λέγοντα, *Τὰ ἐξ ἀρχῆς ἀβέβαια*, ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβαινόντων οὐ βεβαιοῦνται. Τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνυποστάτων χώραν οὐκ ἔχει. Διά τοι τοῦτο χάριν μὲν τοῦ προτέρου κακοῦ ἐπιτίμια πορνείας τούτοις ἐπιφορτισθήσονται· ἡ δὲ μετὰ ταῦτα συμβίωσις ἔσται ἀνεπιτίμητος. Καὶ ταῦτα μὲν ὅταν ἀνυπό-

Dicit enim cap. 66, tit. 37, lib. LX: *Quæ semel adulterium commisit, si ejus, qui eam adulterata est, postea uxor fuerit, non exstinguitur prætextu matrimonii, quod post adulterium factum est.* Et cap. 13, tit. 42 ejusdem libri: *Si propter uxoris adulterium condemnatus ipsam duxero, etiamsi ipsa non est condemnata, non est validum matrimonium: sed etsi ipsam hæredem scripsero, vel ipsa me, publicatur hæreditas. Nec quis militariter testans potest eam hæredem scribere, quæ ex stupro est ducta et ei fuit concubina: sed si tale quid contingat, locus datur publico.* Et juxta thema 3, cap. 10, tit. 5, lib. XXVIII. *Qui propter adulterium uxoris accusatus est, non potest eam uxorem ducere.*

ZONAR. Nisi quis a peccato desistat, illum pœnitere haud credibile est, neque ad pœnitentiam admittitur. Est enim pœnitentia, cum eum, qui deliquit, admissi criminis pœnitet, atque ob illud angitur. Qui vero in peccato perseverat, nec eum pœnitere peccati, nec ob 98 id angi credimus, sed ex illo potius capere voluptatem. Quæ igitur adulterum secuta est, et cum eo vitam agit, toto tempore, quo cum eo degit, adultera est, cum in pravitate adhuc persistat, neque ad pœnitentiam admittitur.

ARIST. Quæ una cum adultero vivit, per vitam mœchatur.

Idcirco itaque et talis in Ecclesiam non est admittenda. Postquam enim a peccato cessaverit, tunc pœnas dat, et lapsum suum emendat. Si autem in adulterio persistat, inemendabilis est et non recipienda.

CANON XL.

Quæ præter domini sententiam se viro tradidit, fornicata est: quæ autem postea libero matrimonio usa est, nupsit. Quare illud quidem fornicatio, hoc vero matrimonium est. Eorum enim, qui sunt in alterius potestate, pacta conventa firmi nihil habent.

BALS. Ancilla quædam cuidam viro libero matrimonialiter conjuncta erat præter mentem sui domini. Cum autem aliquantum temporis processisset, vel libertate donata, quod cum priore viro contraxerat liberum habuit matrimonium, vel etiam ejus dominus prius facto, quod non consistebat, matrimonio consensit. Interrogatus ergo sanctus, an quod inter eos factum est matrimonium castigari non debeat, dixit; quod quoniam eorum qui sunt in potestate consensus infirmi sunt et non possunt consistere, ideo non constitutum est legitimum matrimonium tempore servitutis: et si domini consensus postea secutus fuerit, vel eadem ancilla manumissa ad prius matrimonium se contulerit, non videtur quod factum est etiam ab ipso legitimum propter sequentem consensum, secundum legem quæ dicit: *Quæ ab initio sunt infirma* ex iis quæ postea eveniunt non confirmantur. Hoc enim locum non habet in iis quæ non consistunt. Et ideo pro priori quidem malo fornicationis pœnæ eis impo-

neatur: posterior autem convictus pœna carebit. Et hæc quidem quando ancillæ matrimonium, quod consistere non potest, fuerit confirmatum, vel post ejus libertatem, vel post manifestum domini consensum, quem etiam tacita libertas necessario consequitur. Quid autem? ancilla, quæ vere matrimonio conjuncta est domino sciente et non contradicente, ut fornicatrix reputabitur, eo quod dominus non consenserit, annon? Sol. cap. 47, tit. 4, lib. XXVIII hæc dicit expresse. Si quis ancillam suam nuptum locavit, qui autem liber est, et locanti fide data, eam accepit, et forte etiam dotalibus confectis instrumentis, vel non confectis quidem, sed ejus tamen voluntate rem tractavit, non justum fuerit tales non confirmare nuptias, sed etiam tacitam libertatem, sive viro, sive mulieri convenire; et cum tale quid a domino factum sit, eum eamque decernimus ad ingenuitatem arripi, remque tanquam in liberis et ingenuis judicari. Si autem ipse quidem alterutrius personæ dominus matrimonium non constituerit, cum vero sciret quod fiebat de industria celavit, ut adversus conjunctorum alterutrum negotium postea consarcinaret, ejusmodi quidem maleficium, siquidem clare ostensum fuerit, punimus, et eis qui tam improbum consilium ceperunt, dominium auferimus, et hoc sit rursus quoque matrimonium, proinde ac si is consensisset ab initio qui possidebat. At ille quidem a dominio excidat: rursus autem servus ad ingenuitatem rapiatur. Cum hoc itaque eveuit, vel si consensit, vel si improbe gessit dominus, clarum est, quod qui ex his matrimoniis nati sunt, erunt ex hac nostra lege liberi et ingenui. Et quoniam ex hoc apparet, ad libertatem arripi ancillam, quæ cum domini tolerantia nupsit libero, qui conjuncti sunt nulla pœna **99** affecti conservabuntur. Quod enim ad veterem legem attinet, quæ matrimonium solo consensu fieri decernit, ejusmodi quoque peractum est matrimonium per tacitum domini consensum. Si quis autem dixerit, quod cum non facta sit benedictio, ut hodie observatur, ii pœnas non effugient, etiamsi matrimonio conjuncti sint, domino vidente et patiente, audiet quod, quantum attinet ad pœnarum rationem, magis consideratur affectio, quam Novellarum constitutionum summum jus.

ZONAR. Si ancilla seipsam viro tradiderit præter domini voluntatem, fornicatur. Cum enim sub alterius sit potestate, conventa, id est, pactiones ineundi facultatem non habet. Infirmæ siquidem ac irritæ sunt. Quod si postea, postquam scilicet fornicata fuit, donata libertate, aut domino ipsius permittente, matrimonio libero, hoc est, manifesto palam est usa, jam instar legitimæ uxoris, non fornicariæ mulieris, existimabitur.

ARIST. Ancilla quæ se viro tradit, fornicatur: matrimonio vero jungitur, si cum domini consensu id facit. Quæ enim ab iis fiunt qui alienæ potestati subjiciuntur, invalida sunt.

A στατος γάμος τῆς δούλης στηριχθῇ ἢ μετὰ ἐλευθερίαν αὐτῆς, ἢ μετὰ φανερὰν συναίνεσιν τοῦ δεσπότου, ᾗ καὶ ἐλευθερία σιωπηρὰ ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖ. Τί δέ; ἡ γαμικῶς συναφθεῖσα δούλη μετὰ ἀληθείας τοῦ δεσπότου εἰδότος καὶ μὴ ἀντιλέγοντος, ὡς πορνεύουσα λογισθήσεται διὰ τὸ μὴ συναινέσαι τὸν δεσπότην, ἢ μή; Λύσις. Τὸ μζ' κεφ., τοῦ δ' τίτλου, τοῦ κη' βιβλίου, φησὶ ταῦτα ῥητῶς· Εἴ τις ἐξέδωκε τὴν ἑαυτοῦ θεράπαιναν, ὁ δὲ ἐλεύθερος ὢν καὶ πιστεύσας τῷ διδόντι αὐτὴν ἔλαβεν, ἴσω; καὶ προικώων γενομένων συμβολαίων, ἢ μηδὲ γενομένων μὲν, τῆς δὲ ἑαυτοῦ γνώμης τὸ πρᾶγμα διοικησαμένης, οὐκ ἂν εἴη δίκαιον τὸν τοιοῦτον μὴ συνεστάναι γάμον, ἀλλὰ σιωπηρὰν ἐλευθερίαν ἀκολουθεῖν εἴτε τῷ ἀνδρὶ εἴτε τῇ γυναικί· καὶ τοιούτου τινὸς παρὰ τοῦ δεσπότου B γενομένου, θεσπίζομεν ἁρπάζεσθαί τε καὶ τὸν τοιοῦτον καὶ τὴν τοιαύτην εἰς εὐγένειαν, καὶ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐπὶ ἐλευθέροις τε καὶ εὐγενέσι κρίνεσθαι. Εἰ δὲ αὐτὸς μὲν οὐ συναρμόσειε τὸν γάμον ὁ θατέρου τῶν προσώπων δεσπότης, εἰδείη δὲ τὸ γενόμενον, καὶ ἐξεπίτηδες ἀποκρύπτει, ἵνα ὕστερον πρᾶγμα ῥάψειε τῶν συναφθέντων θατέρῳ, τιμωρούμεθα τὴν τοιαύτην, εἴγε σαφῶς ἀποδειχθείη, κακουργίαν, καὶ ἀφαιρούμεθα τὴν δεσποτείαν τῶν οὕτω πονηρῶς βεβουλευμένων, καὶ ἔστω πάλιν καὶ τοῦτο γάμος, ὥσπερ ἂν εἰ συνῄνεσεν ὁ κεκτημένος τὴν ἀρχήν. Καὶ ὁ μὲν ἐκπιπτέτω τῆς δεσποτείας, αὖθις δὲ εἰς εὐγένειαν ἁρπαζέσθω τὸ δοῦλον πρόσωπον. Τοιούτου συμβαίνοντος ἀποτελέσματος, ἢ εἴπερ ἐκακούργησεν C ὁ κεκτημένος, πρόδηλον ὂν ὡς καὶ οἱ τεχθέντες ἐκ τῶν τοιούτων γάμων ἐλεύθεροί τε καὶ εὐγενεῖς κατὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον ἔσονται. Καὶ ἐπεὶ ἐκ τούτου παρίσταται εἰς ἐλευθερίαν ἁρπάζεσθαι τὴν μετὰ ἀνοχῆς τοῦ δεσπότου τῷ ἐλευθέρῳ γαμηθεῖσαν δούλην, ἀνεπιτίμητοι οἱ οὕτω συναφθέντες συντηρηθήσονται. Ὅσον γὰρ κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον τὸν διοριζόμενον τὸν γάμον συνίστασθαι συναινέσει μόνῃ, καὶ τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον πεπεράτωται διὰ τῆς σιωπηρᾶς συναινέσεως τοῦ δεσπότου. Εἰ δέ τις εἴπῃ ὡς ἱερολογίας μὴ γενομένης κατὰ τὸ σήμερον κρατοῦν, οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἐκφεύξονται τὰ ἐπιτίμια, κἂν γαμικῶς συνήφθησαν τοῦ δεσπότου ὁρῶντος καὶ ἀνεχομένου· ἀκούει ὅτι εἰς τὸν λόγον τῶν ἐπιτιμίων ἡ διάθεσις μᾶλλον σκοπεῖται, καὶ οὐχὶ ἡ D ἀκρίβεια τῶν Νεαρῶν διαταγμάτων.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν δούλη ἐκδῷ ἑαυτὴν ἀνδρὶ ὑπὸ τὸ θέλημα τοῦ δεσπότου αὐτῆς, πορνεύει. Ὑφ' ἑτέρου γὰρ οὖσα ἐξουσίαν οὐ δύνανται συνθήκας, ἤγουν συμφωνίας ποιεῖν. Ἀβέβαιοι γάρ εἰσι καὶ ἀνίσχυροι. Εἰ δὲ μετὰ ταῦτα, μετὰ τὸ πορνεῦσαι δηλαδὴ, ἐλευθερωθεῖσα, ἢ παραχωρήσαντος τοῦ Κυρίου αὐτῆς, πεπαῤῥησιασμένῳ, ἀντὶ τοῦ, φανερῷ χρήσεται γάμῳ, ὡς γημαμένη λογισθήσεται τότε, καὶ οὐχὶ πόρνη.

ΑΡΙΣΤ. Ἑαυτὴν ἀνδρὶ ἐπιδοῦσα δούλη, πορνεύει. συνάπτεται δὲ, εἰ μετὰ γνώμης δεσπότου· τὰ γὰρ τῶν ὑπεξουσίων ἀβέβαια.

Ἐὰν οἱ ὑπεξούσιοι παῖδες παρὰ γνώμην τῶν γονέων αὐτῶν συναλλάττειν γάμον οὐ δύνανται, πολλῷ μᾶλλον οἱ οἰκέται. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἡ δούλη ἡ ἐκδιδοῦσα ἑαυτὴν ἀνδρὶ παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου, ὡς πόρνη ἐπιτιμηθήσεται· εἰ δὲ μετὰ ταῦτα κατὰ γνώμην τοῦ δεσπότου συναφθῇ αὐτῷ, νομίμως ἐγήματο.

ΚΑΝΩΝ ΜΑ'.

Ἡ ἐν τῇ χηρείᾳ ἐξουσίαν ἔχουσα ἑαυτῆς συνοικεῖν ἀνέγκλητος, εἰ μηδείς ἐστιν ὁ διασπῶν τὸ συνοικέσιον, τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος, *Ἐὰν ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ.*

Γυνή τις χηρεύσασα ἤθελεν ἑτέρῳ συζευχθῆναι ἀνδρὶ, καὶ οὐ παρεχωρεῖτο, ἢ καὶ συζευχθεῖσα ἐπετιμᾶτο. Ἠρωτήθη οὖν περὶ τούτου ὁ ἅγιος καὶ ἀπεφήνατο ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ἡ χήρα ἑτέρῳ συναφθῆναι ἀνδρὶ, ἐὰν τέως αὐτεξουσία ἐστί. Τοῦτο δὲ κρατήσει εἰς μόνην δευτερογαμίαν· τριτογαμίαν γὰρ ὁ ἅγιος οὐ παραχωρεῖ. Ὥστε καλῶς ἡ γυνὴ ἡ χηρεύσασα ἂν δευτερογαμήσῃ, καὶ δευτερογαμήσασα οὐκ ἐπιτιμηθήσεται, εἴπερ οὐκ ἔστιν ὑπεξουσία· ἐὰν γάρ ἐστιν ὑπεξουσία, ἐπεὶ ὁ ἔχων ταύτην ὑπεξουσίαν δύναται διασπᾶσαι τὸν γάμον, ἐπιτιμηθήσεται καὶ αὕτη ὡς πορνεύσασα. Πλὴν καὶ αἱ γυναῖκες δευτερογαμοῦσαι τῷ ἐπιτιμίῳ τῶν δευτερογαμούντων ὑπόκεινται, καθὼς πολλάκις εἴπομεν. Ἀκούων δὲ τοῦ ἁγίου λέγοντος ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὴν χήραν ᾧ θέλει γαμεῖσθαι, μὴ εἴπῃς δύνασθαι αὐτὴν ἀσεβεῖ ἢ ἑτέρῳ τινὶ ἀναξίῳ τοῦ γένους αὐτῆς συνάπτεσθαι· ἀλλ' εἰπὲ ὀφείλειν αὐτὴν κατὰ κανόνας καὶ νόμους δευτέρῳ ἀνδρὶ γαμεῖσθαι. Φησὶ γὰρ τὸ α' κεφ. τοῦ δ' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου· Γάμος ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντὸς, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου κοινωνία. Καὶ ὁ λα' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ὁ οβ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου κωλύουσι τοὺς ὀρθοδόξους μετὰ αἱρετικῶν συνάπτεσθαι, καὶ τὸ β' θέμα τοῦ ζ' κεφ. τοῦ ε' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου φησίν· Οὐκ ἔρρωται ὁ γάμος τῆς θυγατέρος ἢ ἐγγόνης τοῦ ἀξιωματικοῦ πρὸς ἀπελεύθερον ἢ σκηνικὸν, ἢ σκηνικοῦ υἱὸν ἢ σκηνικῆς. Ὁ δὲ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς διαφόρων συνοικέσια εὐγενῶν συναφθεισῶν ἀνδράσιν εὐγενέσι διέσπασε, καὶ τοὺς συναφθέντας μεγάλως ἐκόλασεν. Οἷόν τι πεποίηκε καὶ εἰς τὸν βασιλικὸν γραμματικὸν, κύριον Θεόδωρον τὸν Μεσαρίτην, τοῦ σεβαστοῦ τοῦ Βρυεννίου τὴν θυγατέρα χωρὶς εἰδήσεως βασιλικῆς εἰς γυναῖκα λαβόντα. Τὸ μέντοι τῷ κανόνι προσκείμενον, καὶ λέγον, μόνον ἐν Κυρίῳ, προσετέθη διὰ τοὺς ἀπίστους. Ἐν Κυρίῳ γὰρ συναλλάττει γάμον ἡ μετὰ ὀρθοδόξου, οὐ μὴν μετὰ αἱρετικοῦ συναφθεῖσα.

ΖΩΝΑΡ. Χηρεύσασα γυνὴ καὶ μὴ οὖσα ὑπεξουσία γονεῦσιν, ὥστε χρῄζειν τῆς ἐκείνων συναινέσεως ἐπὶ τῷ γάμῳ, ἀνέγκλητός ἐστι δεύτερον συναλλάξασα γάμον, εἰ μηδείς ἐστιν ὁ διασπῶν τὸ συνοικέσιον, τουτέστιν, εἰ μή τινές εἰσιν ὑπεξουσίαν αὐτὴν ἔχοντες, ἤτοι πατὴρ, ἢ πάππος, οἳ καὶ διασπᾷν δύνανται τὴν διὰ τοῦ γάμου συνάφειαν, μὴ συναινέσαντες ἐπ'

Si pueri sub potestate præter parentum suorum sententiam matrimonium contrahere non possunt, multo magis servi. Propterea itaque et ancilla quæ præter domini sui sententiam se viro dedit, ut fornicatrix pœnas luet. Si autem postea cum domini voluntate ei conjungatur, legitime nupsit.

CANON XLI.

Quæ in viduitate habet sui potestatem, et viro cohabitat, ab omni accusatione est libera, si nemo est qui conjugium divellat; cum dicat Apostolus, *Si mortuus sit maritus, libera est, ut nubat cui velit, tantum in Domino* [1].

BALS. Mulier quædam vidua volebat alii viro matrimonio conjungi: et non ei permittebatur, vel etiam conjuncta puniebatur. Sanctus ergo de eo interrogatus est, et respondit, quod est in viduæ potestate ut alii viro conjungatur, si tunc est sui juris. Hoc autem in sola digamia servabitur: neque enim sanctus trigamiam permittit. Recte itaque mulier vidua secundo nubet, et cum secundo nupserit non punietur, si quidem non est sub potestate sed si sit sub potestate parentis constituta, quoniam qui eam habet in potestate potest matrimonium dissolvere, ipsa quoque, ut quæ sit fornicata, punietur. Sed et mulieres, quæ secundo nubunt, digamorum supplicio subjiciuntur, ut sæpe diximus. Cum autem audis sanctum dicentem esse in potestate viduæ nubere cui velit, ne dixeris eam posse impio, vel alicui alii suo genere indigno conjungi. Sed dic eam debere secundum leges et canones secundo viro nubere. Dicit enim primum cap. tit. 4 lib. XXVIII: Matrimonium est viri et mulieris conjunctio, et totius vitæ consuetudo, divinarum et humanarum rerum societas. Et syn. Laodicenæ canon 31, et can. 72 syn. in Trullo, prohibent orthodoxos cum hæreticis conjungi, et thema 2, cap. 7 tit. 5, lib. XXVIII dicit: Non est validum matrimonium filiæ vel neptis viri senatorii cum liberto vel scenico, vel scenici aut scenicæ filio. Potens autem et sanctus noster imperator, cum nobilium aliquot mulierum, cum viris ignobilibus contracta essent matrimonia, ea separavit, et conjunctos valde punit. Quemadmodum etiam fecit et in regium grammaticum dominum Theodorum Mesaritem qui Augusti Briennii 100 filiam, absque imperatoris scientia in uxorem acceperat. Quod autem adjicitur canoni, et dicit, Solum in Domino, adjectum est propter infideles. In Domino enim matrimonium contrahit, quæ cum orthodoxo, non cum hæretico matrimonium contrahit.

ZONAR. Mulier quæ vidua est, nec parentum potestati subjecta, ut illorum consensu ad nuptias contrahendas indigeat, absque ulla noxa secundis nuptiis illigari potest, si nemo sit qui conjugium dissolvat, hoc est, si nulli sint, qui illam suæ obnoxiam potestati habeant, pater nimirum, aut avus, quibus etiam dirimere matrimonii societatem datum

[1] I Cor. VII, 39.

est, nisi in illud consenserint. Subjicit deinde vir sanctus depromptum ex apostolicis verbis testimonium.

ARIST. Crimine vacat vidua quæ virum accipit. Vidua suæ est potestatis, mortuo ipsius viro; propterea si viro nupserit, accusationi non est obnoxia, modo in Domino, juxta Apostolum.

CANON XLII.

Quæ sine iis, qui habent potestatem, fiunt matrimonia, sunt fornicationes. Vivente ergo patre, vel domino, ii qui conveniunt non sunt ab accusatione liberi, donec conjugio domini annuerint: tunc enim accipit firmitatem conjugium.

BALS. Hic canon veluti summa quædam est duorum proxime præcedentium canonum. Dicit enim, quod si filia familias vel ancilla matrimonium cum aliquo contraxerunt, sine voluntate eorum qui ipsas habent in potestate, hoc existimatur fornicatio, utpote quod non possit consistere. Quare et tanquam fornicatores punientur, et matrimonium, tanquam quod non possit consistere, solvetur. Sin autem ii, qui in eos habent potestatem, annuerint, hoc est, admiserint et voluerint matrimonium, tunc firmum reputabitur. Quæ autem de eorum qui sunt in potestate et dominorum consensu dicuntur, interpretare secundum canones proxime interpretatos.

ZONAR. Hic canon veluti summa quædam est duorum proxime præcedentium canonum. Ait namque, si filia vel serva aliorum potestati obnoxia cum aliquo matrimonium inierint, absque dominorum, hoc est eorum, quorum sub potestate sunt consensu, id pro fornicatione haberi, neque iis, qui hoc pacto copulati fuerint, impune esse oportere. Punientur siquidem ipsi, matrimoniumque dissolvetur. Quod si ii, quorum sub potestate sunt, annuerint, hoc est, approbarint ac voluerint nuptias tunc ratæ firmæque habebuntur.

ARIST. Qui aliis subsunt, filius, et servus, sine dominis matrimonium contrahentes, culpæ obnoxii sunt.

CANON XLIII.

Qui mortis ictum dedit proximo, est homicida, sive prior percussit, sive ultus est.

BALS. Percussit quispiam aliquem, et interfecit, et cum juberetur reddere rationem cur interfecisset, dicebat: Ego non fui causa cædis, sed is qui occisus est, ut qui pugnæ initium fecit, et me prior percussit. Sanctus ergo de eo interrogatus, respondit, Homicida est qui quomodocunque hominem interfecit: sive primo loco eum, qui interfectus est, percussit, sive eum ulciscens, ut qui prior percussisset, vulnus ei intulit. Et canon quidem in his consistit. Interrogaverit autem quispiam, cum lex dicat in sexagesimo libro tit. 39 cap. 1, themate ultimo: Impune quis illum interficiet, qui vel ipsum, vel suos cogit ad petulantiam; et in titulo 17 ejusdem libri: **101** Vim vi licet repellere et arma armis: quomodo dicit canon eum, qui se defensu-

A αὐτῷ. Ἐπιφέρει δὲ ὁ ἅγιος μαρτυρίαν ἐξ ἀποστολικῶν ῥημάτων.

ΑΡΙΣΤ. Ἀνέγκλητος ἡ χήρα λαμβάνουσα.

Αὐτεξουσία ἐστὶν ἡ χήρα, τελευτῶντος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς· διὰ τοῦτο, εἰ λάβῃ ἄνδρα, ἀνέγκλητός ἐστι, μόνον ἐν Κυρίῳ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον.

ΚΑΝΩΝ ΜΒʹ.

Οἱ ἄνευ τῶν κρατούντων γάμοι πορνεῖαί εἰσιν. Οὔτε οὖν πατέρος ζῶντος οὔτε δεσπότου οἱ συνιόντες ἀνεύθυνοί εἰσιν, ἕως ἂν ἐπινεύσωσιν οἱ κύριοι τὴν συνοίκησιν. Τότε γὰρ λαμβάνει τὸ τοῦ γάμου βέβαιον.

ΒΑΛΣ. Ὁ κανὼν οὗτος ἀνακεφαλαίωσίς ἐστι τῶν προσεχῶν κανόνων. Φησὶ γὰρ ὡς, ἐὰν ὑπεξουσία θυ-
B γάτηρ ἢ δούλη γάμον πρός τινα συναλλάξωσιν ἄνευ γνώμης τῶν κρατούντων, ἤγουν τῶν ὑπεξουσιαζόντων αὐτῶν, πορνεία λογίζεται τὸ τοιοῦτον, ὡς ἀνυποστάτως γινόμενον. Διὸ καὶ ὡς πορνεύοντες ἐπιτιμηθήσονται, καὶ ὁ γάμος ὡς ἀνυπόστατος λυθήσεται. Εἰ δὲ ἐπινεύσουσιν οἱ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἔχοντες, ἀντὶ τοῦ, εἰ δέξονται καὶ θελήσουσι τὸν γάμον, τότε λογίζεται βέβαιος. Τὰ δὲ περὶ τῆς συναινέσεως τῶν ὑπεξουσίων καὶ τῶν δεσποτῶν ἑρμήνευσον κατὰ τοὺς προσεχῶς ἑρμηνευθέντας κανόνας.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ κανὼν οὗτος ἀνακεφαλαίωσίς ἐστι τῶν προσεχῶν αὐτοῦ δύο κανόνων. Φησὶ γὰρ ὅτι, ἐὰν
C ὑπεξουσία θυγάτηρ ἢ δούλη γάμον πρός τινα συναλλάξωσιν ἄνευ γνώμης τῶν κρατούντων, ἤγουν τῶν ἐξουσιαζόντων αὐτῶν, πορνεία λογίζεται τὸ τοιοῦτο, καὶ οὐκ εἰσὶν ἀνεύθυνοι οἱ οὕτω συναφθέντες. Ἐπιτιμηθήσονται γάρ, καὶ ὁ γάμος λυθήσεται. Εἰ δὲ ἐπινεύσουσιν οἱ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἔχοντες, ἀντὶ τοῦ, εἰ δέξονται καὶ θελήσουσι τὸν γάμον, τότε λογίζεται βέβαιος.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ ὑπεξούσιοι, υἱὸς καὶ δοῦλος, δίχα τῶν κυρίων ζευγνύμενοι, οὐκ ἀνεύθυνοι.

ΚΑΝΩΝ ΜΓʹ.

Ὃς θανάτου πληγὴν τῷ πλησίον δέδωκε, φονεύς ἐστιν, εἴτε ἦρξε τῆς πληγῆς, εἴτε ἠμύνατο.

D ΒΑΛΣ. Τὶς ἔπληξε καὶ ἐφόνευσέ τινα, καὶ ἀπαιτούμενος λόγους δοῦναι χάριν τοῦ φόνου, ἔλεγεν ὅτι Οὐκ ἐγὼ αἴτιος γέγονα τῆς πληγῆς, ἀλλ' ὁ φονευθείς, ὡς πεποιηκὼς τὴν ἀρχὴν τῆς διαμάχης, καὶ προπλήξας με. Ἐρωτηθεὶς οὖν περὶ τούτου ὁ ἅγιος, εἶπεν ὅτι Φονεύς ἐστιν ὁ ὁπωσδήποτε φονεύσας ἄνθρωπον, εἴτε πρώτως ἔπληξε τὸν φονευθέντα, εἴτε ἀμυνόμενος τοῦτον, ὡς πλήξαντα πρότερον αὐτόν, ἐπήγαγε τὴν πληγήν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς τοῦ νόμου λέγοντος ἐν βιβλίῳ ξʹ, τίτλου λθʹ, κεφαλ. αʹ, θέματι τελευταίῳ· Ἀκινδύνως τις φονεύει τὸν βιαζόμενον αὐτὸν ἢ τοὺς αὐτοῦ πρὸς ἀσέλγειαν· καὶ ἐν τίτλῳ ιζʹ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου· Ἔξεστι βίᾳ τὴν βίαν ἐξωθεῖν, καὶ ὅπλα ὅπλοις, πῶς ὁ κανών φησι τὸν ἐξ ἀμύνης πλήξαντα καὶ φονεύ-

σαντα κολάζεσθαι ὡς φονέα; Λύσις. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια οὐκ εἰσὶ κολαστικὰ, ἀλλὰ ἁγιαστικὰ καὶ ἰατρευτικά. Διὸ καὶ διορίζεται ὁ κανὼν τὸν κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ ἐμπεσόντα ὁπωσδήποτε εἰς φόνον, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύοντας, θεραπεύεσθαι κατὰ ψυχήν· κἂν ὁ μὲν μεγαλωτέρας χρήσει θεραπείας, ὡς φονεύων ἑκουσίως, ὁ δὲ μικροτέρας, ὡς φονεύων ἀκουσίως, ἢ ἐξ ἀμύνης, ἢ ἐν πολέμῳ. Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος κολάζει, οὐ θεραπεύει. Ὅθεν τὸν μὲν ἔχοντα διάθεσιν εἰς τὸ φονεῦσαι τιμωρεῖ ὡς φονέα, τὸν δὲ ἀκουσίως φονεύοντα οὐ τιμωρεῖ· καὶ τὸν φονεύσαντα τὸν βιαζόμενον αὐτὸν ἀτιμώρητον συντηρεῖ, ὡς μὴ οἴκοθεν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τοῦ φονευθέντος εἰς τὸ φονεῦσαι κατεπειχθέντα. Οἶμαι δὲ ὅτι καὶ ὁ φονεύσας ἐξ ἀμύνης κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον τότε συντηρηθήσεται ἀκόλαστος, ὅταν ἐφόνευσε τὸν πληγὴν θανατηφόρον ἐπενεγκόντα αὐτῷ, ἢ βίαν ὁμοίαν, οὐ μὴν καὶ τὸν ἐλαφρὰν καὶ ἰάσιμον πληγὴν ἐπενεγκόντα αὐτῷ, ἤγουν μετρίαν βίαν, καὶ ἣν ἐδύνατο χωρὶς φόνου διαφυγεῖν. Τηνικαῦτα γὰρ ὡς φονεὺς κολασθήσεται. Φησὶ γὰρ τὸ ιδ' κεφ. τοῦ λθ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου· Ὁ τὸν ἐπελθόντα φονεύσας ἐν ᾧ περὶ τῆς ζωῆς ἐκινδύνευεν, ἀνεύθυνός ἐστι φονεύειν. Καὶ κατὰ θέμα τοῦ αὐτοῦ τὸν λῃστὴν ἐπιόντα ἀκινδύνως ἔξεστι φονεύειν. Ἐγὼ δὲ εἶδον ἱερέα καθαιρεθέντα συνοδικῶς, ὅτι ἕτερον ἱερέα ἀναλαβόμενον παρὰ θέλησιν τούτου βιβλίον ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ κατέσχε, καὶ ἀνελάβετο ἐριστικῶς ἐκ τούτου τὸ οἰκεῖον βιβλίον, κἀντεῦθεν συνέβη τὸν ἀφαιρεθέντα τὸ βιβλίον ἱερέα λειποθυμῆσαι, καὶ αὐθωρὸν ἀποθανεῖν. Ἕτερος δὲ μοναχὸς καὶ ἱερεὺς ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ Στερίου καθῃρέθη ὁμοίως, ὅτι μοναχόν τινα ὑβρίσαντα αὐτὸν ἀνθύβρισε τραχέως, καὶ συνέβη τὸν οὕτως ὑβρισθέντα, ἅμα τῷ ἀκοῦσαι τὴν ὕβριν, στενάξαι, καὶ τὴν ψυχὴν ἀπερεύξασθαι. Καὶ ἀρχιερεὺς, Ἀγαρηνὸν φονεύσας κατ' αὐτοῦ ξίφος ἀντείναντα ἐν καιρῷ πολέμου, καθῃρέθη ὁμοίως.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ πλήξας τινὰ καιρίως, ὥστε ἐκ τῆς πληγῆς ἐκείνης τὸν πληγέντα θανεῖν, φονεύς ἐστι· καὶ οὐκ ἐξαιρεῖται αὐτὸν τοῦ ἐγκλήματος τὸ μὴ κατάρξασθαι, ἀλλὰ πληγῆναι πρότερον παρ' ἐκείνου, καὶ οὕτω πλῆξαι αὐτὸν, ἀμυνόμενον τὸν πλήξαντα.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ πλήξας πρὸς θάνατον, καὶ ἀρχόμενος, καὶ ἀμυνόμενος, ἀνδροφόνος.

Ἐάν τις ἐν μάχῃ πληγὴν ἐπάγῃ τινὶ καιρίαν, θάνατον ἀπειλοῦσαν, κἂν πρῶτος ἤρξατο τῆς πληγῆς, κἂν ὑπ' ἐκείνου πληγεὶς, καὶ ἐκδικῶν ἑαυτὸν καιρίως ἀντέπληξε, φονεύς ἐστιν· εἴτε δὲ ἑκούσιοι καὶ ἀμφότεροι, εἴτε ἀκούσιοι, ἀπὸ τοῦ ὀργάνου τοῦ πλήξαντος κριθήσονται, καὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὧν παρέδωκε γνωρισμάτων ἐν τῷ ὀγδόῳ κανόνι.

ΚΑΝΩΝ ΜΔ'.

Ἡ διάκονος ἡ τῷ Ἕλληνι συμπορνεύσασα οὐ δεκτή ἐστιν εἰς κοινωνίαν· εἰς δὲ τὴν προσφορὰν δεχθήσεται τῷ ζ' ἔτει, δηλονότι ἐν ἁγνείᾳ ζῶσα. Ὁ δὲ μετὰ τὴν πίστιν Ἕλλην πάλιν τῇ ἱεροσυλίᾳ προσιὼν ἐπὶ τὸν ἔμετον ἐπιστρέφει. Ἡμεῖς οὖν τῆς διακόνου

A rus percussit et occidit, puniri ut homicidam? *Sol.* Pœnæ ecclesiasticæ non puniunt, sed sanctificant et medentur; et ideo decernit canon, ut qui quomodocunque Dei permissione in cædem inciderit, et ipsi etiam qui in bello occiderunt, in anima medicinam accipiant: etsi hic quidem majore opus habet medicina, ut qui sponte interfecit, ille vero minore, ut qui non voluntarie, vel in sui defensione vel in bello. Lex autem civilis punit, non medetur. Unde etiam eum, qui habet affectum interficiendi, punit ut homicidam: eum vero, qui involuntarie interficit, non punit; et eum, qui vim illi inferentem peremit, impunitum conservat, ut qui non ex se, sed ab eo qui fuit interfectus ad occidendum impulsus est. Existimo autem, quod qui etiam in sui
B defensione occidit, tunc impune abibit, quando eum interfecit, qui vulnus illi mortale inflixit, vel vim similem: non autem eum, qui levem ac medicabilem illi plagam attulit sive vim modicam, quam etiam sine cæde effugere potuit. Tunc enim ut homicida punietur. Dicit enim caput 14, tit. 39, lib. LX: Qui eum interfecit, qui ita invadebat, ut in vitæ periculum adduceretur, non est reus homicidii. Et secundum ejus thema, latronem invadentem impune licet interficere. Ego autem vidi sacerdotem synodaliter depositum, quod alterum sacerdotem, qui præter ejus voluntatem librum ex ecclesia sua accipiebat, detinuit, et librum proprium e manu ejus contentiose recepit, et ex eo evenit, ut sacer-
C dos, cui liber ablatus est, deliquium animi pateretur, et ipsa hora moreretur. Alius autem monachus et sacerdos ex Tyrii monasterio similiter est depositus, quod monachum quemdam, qui eum injuria affecerat, gravi vicissim injuria affecit, et accidit, ut qui sic injuria affectus est, simul ac injuriam audivit, gemeret et animam eructaret. Antistes quoque qui Agarenum belli tempore ensem in ipsum vibrantem interfecerat, similiter depositus est.

ZONAR. Qui alteri lethale vulnus inflixit, ex quo postea vulnere percussus exspiravit, homicida est: nec ex eo liberatur a crimine, quod non ipse verberandi initium fecerit, sed prior ab illo fuerit vulneratus, exindeque ipsum, dum sibimet illatum vulnus ulciscitur, vulneraverit.

D ARIST. Qui ad mortem percussit, tam lacessens, quam ulciscens, homicida est.

Si quis in pugna vulnus lethale cuipiam intulit, mortem minitans, licet primus vulnerare cœpit, aut ab eo percussus et sese ulciscens, lethaliter repercussit, homicida est. Num voluntarii autem ambo erant aut involuntarii, a percutientis instrumento judicabuntur, et ab aliis judiciis quæ in octavo canone tradidit.

CANON XLIV

Diaconissa, quæ una cum Græco fornicata est, non est ad communionem admittenda, ad oblationem autem septimo anno admittetur, scilicet si in castitate vitam agat. Græcus autem, qui post fidem rursus ad sacrilegium accedit, ad vomitum

revertitur. Nos vero diaconissæ corpus, ut consecratum, non amplius in usu carnali esse permittimus.

BALS. Quomodo, et quænam mulier diaconissa fit, ex diversis canonibus didicisti. Diaconissa ergo mulier alicui Græco fornicatorie conjuncta, non solum est deposita, sed etiam segregata; et qui cum ea rem habuit Græcus, fidelis effectus, voluit eam uxorem accipere, tanquam qui per sanctum baptismum a Græca immunditia liberatus esset, et qui ei legitime conjungi non impediretur, quæ per priorem fornicationem diaconalem auctoritatem deposuisset, et esset veluti libera. Sanctus ergo de utrisque **102** fuit interrogatus, et respondit, quod diaconissa, quæ fornicata est, et propterea fuit deposita, non segregabitur, ita ut non in ecclesia versetur, sed ad orationem et stationem cum fidelibus admittetur. Dictum enim est tricesimo secundo ejus can. quod clerici, qui peccatum ad mortem peccant, solum deponuntur, non etiam segregantur. Non enim vindicabis bis in idipsum. Porro et diaconissa propter fornicationem deposita ab ecclesiastica synaxi non segregabitur. Illi enim pro quavis pœna sufficit depositio. Quia autem qui fornicantur triennio non sunt sanctorum mysteriorum participes, statuit sanctus ut ea magis puniretur, quod cum Græco rem habuerit, eaque esset post septennium sacramentorum particeps a fornicatione se prorsus continens. Græcum autem qui credidit, et eam, quæ aliquando fuit diaconissa habere quærit, sacrilegii condemnationi subjicit, si diaconissæ corpus, quod Deo semel est dedicatum, per coitum coinquinaverit: et eum adeo canem vocat, qui ad suum vomitum revertitur, hoc est ad priorem infidelitatem per nefarium coitum. Quamobrem eam, quæ semel Deo est dedicata, etiamsi fuerit deposita, nullo modo sinit alicui conjungi, quod sit corpus ejus consecratum, et servari debeat ab omni coitu, et omni usu carnali juxta universalem regulam quæ dicit, Quod sanctum est non fit pollutum. Nota ergo hæc propter clericos et monachos, qui transformant et mutant habitum, imo et monachas etiam, et ascetrias volentes legitimis uxoribus aut viris conjungi. Existimo autem eas ab hoc canone recte secundo nubere prohibendas, nec sacerdotum uxores, sicut nec qui sunt sacrati sacerdotium recusantes, permittentur vivere ut laici, et secundo matrimonium contrahere: sacerdotum enim uxores, unum corpus et una caro sacerdotalis, per legitimam sacerdotii conjunctionem appellatæ, et ea de causa veluti consecratæ, non profanabuntur per secundas nuptias. Sacerdotes autem, qui semel secundas nuptias, eo quod Deo sunt consecrati, rejecerunt, et Deo hoc utique professi sunt, non sinentur per carnalem cupiditatem sacerdotalem dignitatem repudiare, et quam Deo fecerunt professionem infirmare, et carnali libidini servire: sed etiamsi semel sacerdotio renuntiaverint, corpora

A τὸ σῶμα ὡς καθιερωμένον οὐκ ἐπιτρέπομεν ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῇ.

ΒΑΛΣ. Ὅπως καὶ οἵα γυνὴ γίνεται διάκονος ἔμαθες ἀπὸ διαφόρων κανόνων. Διάκονος γοῦν γυνὴ πορνικῶς συμφθαρεῖσα Ἕλληνί τινι οὐ μόνον καθῃρέθη, ἀλλὰ καὶ ἀφωρίσθη· καὶ ὁ μετὰ ταύτης δὲ συμφθαρεὶς Ἕλλην, πιστὸς γενόμενος, ἤθελε ταύτην λαβεῖν εἰς γυναῖκα, ὡς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀκαθαρσίας καθαρθεὶς, καὶ δῆθεν μὴ ἐμποδιζόμενος νομίμως αὐτῇ συναφθῆναι, τὴν διακονικὴν ἀξίαν ἀποθεμένῃ, διὰ τῆς προγενομένης πορνείας, καὶ οἷον οὔσῃ ἐλευθέρᾳ. Ἠρωτήθη οὖν περὶ ἀμφοτέρων ὁ ἅγιος, καὶ ἀπεκρίνατο ὅτι ἡ πορνεύσασα
B διακόνισσα, καὶ διὰ τοῦτο καθαιρεθεῖσα, οὐκ ἀφορισθήσεται ὥστε μὴ ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ δεχθήσεται εἰς τὴν μετὰ τῶν πιστῶν εὐχὴν καὶ στάσιν. Εἴρηται γὰρ εἰς τὸν λβʹ κανόνα αὐτοῦ, ὅτι οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτάνοντες ἁμαρτίαν κληρικοὶ καθαιροῦνται μόνον, οὐ μὴν καὶ ἀφορίζονται. Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Καὶ ἡ διάκονος γοῦν, διὰ τὴν πορνείαν καθαιρεθεῖσα, οὐκ ἀφορισθήσεται ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτῇ ἀντὶ παντὸς ἐπιτιμίου ἡ καθαίρεσις. Ὅτι δὲ οἱ πορνεύοντες ἐπὶ τετραετίαν τῶν ἁγίων μυστηρίων οὐ μεταλαμβάνουσιν, ὥρισεν ὁ ἅγιος ἐπὶ πλέον ἐπιτιμηθῆναι αὐτὴν διὰ τὸ μετὰ Ἕλληνος συμφθαρῆναι, καὶ μετὰ ἑπταετίαν μεταλαβεῖν αὐτὴν τῶν ἁγιασμάτων, πάντως
C ἀποστᾶσαν ἐκ τῆς πορνείας. Τὸν δὲ πιστεύσαντα Ἕλληνα καὶ ζητοῦντα ἔχειν τὴν ποτὲ διακόνισσαν ἱεροσυλίας καταδίκῃ καθυποβάλλει, ἐὰν τὸ ἅπαξ ἀφιερωθὲν σῶμα τῆς διακονίσσης διὰ τῆς ἐπιμιξίας κοινώσῃ· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ κύνα αὐτὸν ἀποκαλεῖ εἰς τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπιστρέφοντα, τουτέστιν εἰς τὴν προτέραν ἀπιστίαν διὰ τῆς ἀθέσμου μίξεως. Καὶ τὴν ἅπαξ καθιερωθεῖσαν τῷ Θεῷ, κἂν καθαιρεθῇ, οὐ παραχωρεῖ ὁπωσδήποτέ τινι συνάπτεσθαι, διὰ τὸ εἶναι τὸ σῶμα αὐτῆς καθιερωμένον, καὶ ὀφείλειν συντηρεῖσθαι πάσης κοινῆς καὶ σαρκικῆς χρήσεως ἀνώτερον, κατὰ τὸν καθόλου λόγον τὸν λέγοντα· Τὸ ἱερὸν μιαρὸν οὐ γίνεται. Σημείωσαι ταῦτα διὰ τοὺς μετασχηματιζομένους κληρικούς τε καὶ μοναχοὺς, καὶ μέντοι καὶ μοναχὰς καὶ ἀσκητρίας,
D καὶ θέλοντας νομίμοις γυναιξὶν ἢ καὶ ἀνδράσιν συνάπτεσθαι. Οἴομαι δὲ ἀπὸ τοῦ κανόνος τούτου καλῶς ἵνα κωλυθῶσι δευτερογαμεῖν καὶ αἱ τῶν ἱερέων γυναῖκες, ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἱερωμένοι τὴν ἱερωσύνην παραιτούμενοι παραχωρηθήσονται ὡς λαϊκοὶ διάγειν καὶ δευτερογαμεῖν· αἱ μὲν γὰρ γυναῖκες τῶν ἱερέων ἓν σῶμα καὶ μία σὰρξ ἱερατικὴ διὰ τῆς μετὰ ἱερέων νομίμου συναφείας χρηματίσασαι, κἀντεῦθεν οἷον ἱερωθεῖσαι, οὐ βεβηλωθήσονται διὰ τῆς δευτερογαμίας. Οὐδὲ ἱερεῖς ἅπαξ τὴν δευτερογαμίαν ἀποθέμενοι διὰ τοῦ ἱερωθῆναι, καὶ τοῦτο αὐτὸ εἰς Θεὸν ἐπαγγειλάμενοι, οὐ παραχωρηθήσονται διὰ τὴν σαρκικὴν ἐπιθυμίαν παραιτήσασθαι τὴν ἱερατικὴν ἀξίαν, καὶ τὴν εἰς Θεὸν ἐπαγγελίαν ἀθετῆσαι, καὶ τῇ σαρκικῇ ἐπιθυμίᾳ δουλεῦσαι· ἀλλὰ

κὰν παραιτήσωνται τὴν ἱερωσύνην, κωλυθήσονται τὰ ἅπαξ ἱερωθέντα σώματα αὐτῶν δευτέροις γάμοις βεβηλῶσαι.

sua, quæ sunt Deo semel consecrata, prohibebuntur secundis nuptiis profanare.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν διακόνισσα Ἕλληνι συμφθαρῇ, δεχθήσεται, φησὶν, εἰς κοινωνίαν. Κοινωνίαν δὲ τὴν μετὰ τῶν πιστῶν σύστασιν ἐν ταῖς εὐχαῖς ἐνταῦθα νοητέον. Τῆς δὲ τῶν ἁγίων δώρων μεταλήψεως τῷ ἑβδόμῳ ἔτει ἀξιωθήσεται. Διὰ μὲν γὰρ τὴν ἔκπτωσιν τῆς διακονίας, οὐκ εἴργεται τῶν προσευχῶν, οὐδὲ εἰς τοὺς τόπους τῶν ἐπιτιμίων ἑστάναι καταδικάζεται· διὰ δὲ τὸ νύμφη λογίζεσθαι τοῦ Χριστοῦ, καὶ προδοῦναι τὴν τιμὴν ἑαυτῆς, βαρύτερον κολάζεται. Τῆς γὰρ πορνείας τετραετίᾳ ἐπιτιμωμένης, αὕτη εἰς ἕβδομον ἐνιαυτὸν παρατείνεται· καὶ τοῦτο, ἐὰν ἀπόσχηται τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐν ἁγνείᾳ ζῇ. Ἐὰν δὲ ὁ μιγεὶς αὐτῇ Ἕλλην τῇ πίστει προσελθὼν πάλιν ἱεροσυλῇ (ἱεροσυλίαν δὲ τὴν μετὰ τῆς διακονίσσης μῖξιν καλεῖ), ἐπὶ τὸν ἴδιον, φησὶν, ἐπιστρέψει ἔμετον· τὸ γὰρ σῶμα τῆς διακονίσσης καθιερωμένον ἐστί· καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιτραπήσεται ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῇ, ἤγουν ἡδονῇ χρῆσθαι σαρκός. Ἴσως δὲ καὶ διὰ τὸ μιγῆναι ἀπίστῳ ἐπιτιμᾶται μᾶλλον ἡ διακόνισσα.

ZONAR. Si cum Græco diaconissa corrupta fuerit, ad communionem, inquit, admittetur. Communionis autem nomine, hoc loco, una cum fidelibus in sacra precatione stationem intellige. At vero sanctorum munerum perceptione, septimo demum anno digna habebitur. Quod enim exciderit a diaconatu, non propterea a sacris precationibus arcetur, neque ad pœnitentium stationes damnatur. Ex eo vero quod pro Christi sponsa habetur, suumque honorem prodidisse existimatur, in eam gravius animadvertitur. Cum namque fornicationi quadriennii pœna constituta sit, hæc ad septimum usque annum protenditur: idque modo a peccato absistat, ac vitam caste integreque traducat. Cæterum si Græcus, qui cum ea rem habuit, ad fidem conversus, sacrilegio iterum se contaminet (sacrilegium porro hunc cum diaconissa congressum appellat), ad proprium vomitum reverti asserit. Corpus namque diaconissæ consecratum est; ac proinde in usu carnali esse, hoc est, carnis voluptate uti amplius haud permittetur. Forte autem propter congressionem cum infideli, majore reprehensione diaconissa digna est.

ΑΡΙΣΤ. Διάκονος Ἕλληνι πορνευθεῖσα, καὶ μεταγνοῦσα, ἑπταετίαν ὑποπιπτέτω.

ARIST. Diaconissa cum gentili fornicata, et resipiscens, septennio substernatur.

Ἰδοὺ ἐνταῦθα δύο τὰ ἐπιτίμια· μετακινεῖται γὰρ τοῦ βαθμοῦ αὐτῆς ἡ διάκονος, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτεσι τὴν ἐπιτίμησιν δέχεται, καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων ἐστέρηται, διὰ τὸ μετὰ Ἕλληνος συμπορνεῦσαι αὐτήν.

Ecce hic duo supplicia. Diaconissa enim et a gradu suo movetur, et septem annos pœnis subjicitur, et divinis sacramentis privatur, quia ista cum gentili fornicata est.

ΚΑΝΩΝ ΜΕ'.

Ἐάν τις, τὸ ὄνομα λαβὼν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐνυβρίζῃ τὸν Χριστὸν, οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ ἀπὸ τῆς προσηγορίας.

103 CANON XLV.

Si quis accepto nomine Christianismi Christum contumeliis afficit, nulla est illi appellationis utilitas.

Τὶς ἄπιστος, βαπτισθεὶς καὶ ἀξιωθεὶς τοῦ λέγεσθαι Χριστιανὸς, εἶχε μὲν τὴν εἰς Θεὸν ὀρθόδοξον πίστιν, οὐκ ἔπραττε δὲ καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν ἔργα, ἀλλ' ἐκάκιζεν ἴσως παραδόσεις ἐκκλησιαστικὰς καὶ κανονικοὺς διορισμοὺς, προτιμώμενος τὰς τῶν ἀπίστων ἐργασίας, καὶ τοιουτοτρόπως ὑβρίζων τὸν Χριστόν. Ἠρωτήθη οὖν ὁ ἅγιος, εἰ διὰ ταῦτα ὁ τοιοῦτος ἀπὸ τῆς τῶν πιστῶν ἐκβάλλεται ὁμηγύρεως, ἢ μᾶλλον ὀφείλει ἀκαταιτίατος εἶναι, ὡς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν αἱρετισάμενος· καὶ εἶπεν ὅτι τὸ λαβεῖν διὰ τοῦ βαπτίσματός τινα Χριστιανοῦ ὄνομα οὐκ ὠφελεῖ αὐτὸν, ἐὰν μὴ ἐν πᾶσι κατὰ τοὺς ὀρθοδόξους πολιτεύεται. Ἐξ ἀνάγκης οὖν, ὥς τι σεσηπὸς μέλος, ἐκκοπείη ἀπὸ τῆς ὁλοκληρίας τοῦ ὑγιοῦς σώματος Χριστωνύμου λαοῦ, τουτέστιν, οὔτε ἐκκλησιάσει μετὰ τῶν Χριστιανῶν, οὔτε τοῖς τοῦ Χριστιανικοῦ ποιμνίου προβάτοις συναριθμηθήσεται. Εἰ δὲ θέλεις ἑρμηνεῦσαι τὸν κανόνα καὶ ἄλλως, ὅτι οὐ κυρίως Χριστιανὸς ὁ μὴ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ ποιῶν, οὐχ ἕξεις τὸ ἐμποδών. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ ἅγιος Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος ἐν τῇ Ἐπιστολῇ αὐτοῦ οὕτω· *Τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν τις λέγῃ*

BALS. Infidelis quispiam baptizatus, et dignus habitus qui Christianus diceretur, in Deum quidem fidem habuit orthodoxam, non agebat autem secundum opera Christianorum, sed ecclesiasticas forte traditiones, et canonicas definitiones vituperabat, infidelium operationes præferens, et eo modo Christum injuria afficiens. Interrogatus est ergo sanctus, an is propterea a fidelium communione expellatur, an potius nequaquam sit accusandus, ut qui fidem orthodoxam elegerit; et dixit quod accipere aliquem per baptismum nomen Christiani ipsum non juvat, nisi in omnibus, ut par est, juxta orthodoxos, vitam instituat: necessario ergo ut membrum putridum ab integritate exscindetur sani corporis Christiani populi: hoc est neque cum Christianis in Ecclesia versabitur, neque gregis Christiani ovibus connumerabitur. Si velis autem canonem aliter quoque interpretari, quod non est proprie Christianus, qui non facit mandata Christi, nihil vetabit. Dicit enim sanctus Jacobus frater Dei in sua Epistola hoc modo: *Quid juvat, fratres mei, si quis se fidem habere dicat, opera*

autem non habeat? An potest fides eum servare[1]? Et Apostolus: *Fides sine operibus mortua est*[2].

ZONAR. Qui Christo credidit, et Christianus appellatus est, eum ex divinis præceptis vitam instituere oportet, ut hac ratione per ipsum Deus glorificetur, quemadmodum illis verbis præcipitur: *Sic luceat lux vestra coram hominibus*[3], et quæ deinceps. Si quis autem nominatur quidem Christianus, Dei vero præcepta transgreditur, contumeliam irrogat Christo, cujus de nomine appellatur, nec quidquam ex ea appellatione utilitatis trahet. Respondent porro hæc magni Basilii iis quæ sanctus Jacobus frater Domini asserit. Scribit ille nimirum in sua quadam Epistola: *Quid prodest, fratres mei, si quis se fidem habere dicat, opera autem non habeat? Num potest fides eum servare?*

ARIST. Christianus qui Christum contumelia afficit, nullum e nomine fructum percipiat.

Fides sine operibus mortua est. Nihil enim a nomine emolumenti surgit Christiano Christi mandata negligenti, et divinas illius leges conculcanti, eumque injuria valde afficienti.

CANON XLVI.

Quæ per ignorantiam nupsit ei qui ab uxore ad tempus derelictus est, deinde dimissa est, ut prior ad ipsum redeat, fornicatur quidem sed ignoranter. Nuptiis ergo non prohibebitur, sed melius est si sic manserit.

BALS. Hic canon situs est in contextu can. 93 syn. in Trullo, et quia de eo fusius illic tractatum est, lege eum et canonem 9 præsentis sancti Patris.

ZONAR. Sanctus hic in can. 9 disserens de muliere quæ virum suum reliquit: Mulier, ait, quæ virum suum reliquit, adultera est, si ad alium virum se contulit. Relictus autem, venia dignus est, et quæ cum ejusmodi habitat non condemnatur. Hic autem eam quæ viro nupsit, qui ad tempus ab uxore relictus est, priore vero revertente dimissa fuit, fornicatam ait sed ignoranter. Qui igitur illic mulierem non condemnat, quæ cum viro ab uxore relicto vixit: hic vero ipsam per ignorationem fornicatam fuisse affirmat? Quod si illa fornicata est, virum quoque qui illam duxit, fornicarium judicari consequens fuerit. Qui ergo venia dignus? Puto igitur can. 9 de eo loqui magnum Basilium, qui ab uxore plane est desertus, nec ut ad eum redeat ullo modo persuaderi potest. Quare et illi veniam dat, eamque quæ ei secundo nubit non condemnat. Hoc vero can. de ea loquitur quæ ob aliquam
104 ægritudinem a viro abscessit, quam etiam ob causam, illud (ad tempus) adjunxit. Si ergo mulier quæ secundas cum ipso contraxit nuptias temporariam hanc uxoris a viro secessionem neverat,

ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; Μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν; καὶ ὁ Ἀπόστολος· Ἡ πίστις χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστιν.

ΖΩΝΑΡ. Τὸν τῷ Χριστῷ πιστεύσαντα καὶ ἐπικληθέντα Χριστιανὸν δεῖ κατὰ τὰς θείας ζῆν ἐντολάς, καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ δοξάζεσθαι τὸν Θεόν, κατὰ τό, *Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων*, καὶ τὰ ἑξῆς. Εἰ δέ τις Χριστιανὸς μὲν καλεῖται, παραβαίνει δὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ὑβρίζει τὸν Χριστόν, οὗ τὴν κλῆσιν ἀνάγεται, καὶ οὐδὲν ἔσται αὐτῷ ὄφελος ἐκ τῆς προσηγορίας. Ταῦτα δὲ ὁ μέγας Βασίλειος τῷ ἁγίῳ Ἰακώβῳ συμφωνῶν τῷ ἀδελφῷ τοῦ Κυρίου φησίν. Ἐκεῖνος γὰρ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ αὐτοῦ λέγει· *Τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; Μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν;*

ΑΡΙΣΤ. Ὑβρίζων Χριστιανὸς τὸν Χριστὸν ἀπὸ τῆς κλήσεως ἀνωφέλητος.

Ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστιν· οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῆς προσηγορίας ὄφελος τῷ Χριστιανῷ τὰ τοῦ Χριστοῦ ἐντάλματα ἀθετοῦντι καὶ τοὺς θείους αὐτοῦ νόμους καταπατοῦντι, καὶ πραγματικῶς αὐτὸν ἐνυβρίζοντι.

ΚΑΝΩΝ ΜϚ'.

Ἡ τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν παρὰ τῆς γυναικὸς ἐν ἀγνοίᾳ γημαμένη, εἶτα ἀφεθεῖσα διὰ τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν προτέραν, ἐπόρνευσε μέν, ἐν ἀγνοίᾳ δέ. Γάμου οὖν οὐκ εἰρχθήσεται, κάλλιον δὲ ἐὰν μείνῃ οὕτως.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν κατεστρώθη εἰς τὸ ὕφος τοῦ ϞΓ' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου· καὶ ἐπεὶ ἐκεῖσε τὰ περὶ τούτου πλατύτερον ἡρμηνεύθησαν, ἀνάγνωθι τοῦτον, καὶ τὸν θ' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου Πατέρος.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ ἐννάτῳ κανόνι ὁ ἅγιος οὗτος, περὶ γυναικὸς καταλιπούσης τὸν ἴδιον ἄνδρα διαταττόμενος, Ἡ καταλιποῦσα τὸν ἴδιον ἄνδρα, φησί, μοιχαλίς ἐστιν, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθεν ἄνδρα. Ὁ δὲ καταλειφθεὶς συγγνωστός, καὶ ἡ συνοικοῦσα τῷ τοιούτῳ οὐ κατακρίνεται. Ἐνταῦθα δὲ τὴν τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν παρὰ τῆς γυναικὸς γημαμένην, ἐπανελθούσης δὲ τῆς προτέρας, ἀφεθεῖσαν πορνεῦσαι λέγει, ἐν ἀγνοίᾳ δέ. Πῶς οὖν ἐκεῖσε μὲν οὐ κατακρίνει τὴν συνοικήσασαν ἀνδρὶ, καὶ καταλειφθέντι παρὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἐνταῦθα δὲ πορνεῦσαι αὐτήν φησιν ἐν ἀγνοίᾳ; Εἰ δὲ ἐκείνη πεπόρνευκε, καὶ ὁ γήμας αὐτὴν ἀνὴρ πορνεῦσαι κατὰ τὸ ἀκόλουθον νομίζοιτο ἄν. Πῶς οὖν συγγνωστὸς ἔσται; Οἶμαι τοίνυν ὅτι ἐν τῷ θ' κανόνι περὶ δεόλου καταλειφθέντος παρὰ τῆς γυναικὸς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ μὴ πεισθείσης ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτόν. Καὶ διὰ ταῦτα κἀκείνῳ συγγινώσκει καὶ τὴν κατὰ δεύτερον γάμον αὐτῷ συνοικήσασαν οὐ κατακρίνει. Ἐν δὲ τῷ παρόντι κανόνι περὶ καταλιπούσης τὸν ἄνδρα διὰ λύπην τινὰ λέγει· διὸ καὶ τό, πρὸς καιρόν, προσέθετο. Εἰ μὲν οὖν ᾔδει ἡ κατὰ

[1] Jacob. II, 14. [2] ibid. 26. [3] Matth. v, 43.

δεύτερον γάμον αὐτῷ συνοικήσασα τὴν πρόσκαιρον ἀπόστασιν ἐκ τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς, καὶ οὕτω συνῴκησε τῷ καταλειφθέντι ἀνδρὶ, μοιχαλίς ἐστιν, ὅτι ἀλλότριον ἄνδρα ἐσφετερίσατο, ὡς τὸ τέλος τοῦ ἐννάτου περιέχει κονόνος· εἰ δὲ ἠγνόει τοῦτο, ἴσως γὰρ ἐξ ἀλλοδαπῆς ἦν χώρας, καὶ ἠγνοεῖτο τὸ κατ' αὐτὸν, μετὰ δέ τινα καιρὸν ἐπανῆλθε πρὸς τὸν ἄνδρα ἡ καταλιποῦσα αὐτὸν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ πρὸς τὴν δευτέραν γυναῖκα ἐλύθη γάμος· πορνεῦσαι λέγει τὴν γυναῖκα ταύτην ὁ ἅγιος, πλὴν ἐν ἀγνοίᾳ· πορνεῦσαι δὲ ταύτην λέγει, ὡς μὴ λυθέντος τοῦ προτέρου γάμου. Τοῦ πρώτου δὲ μὴ λυθέντος, πῶς ἂν ἡ πρὸς τὴν δευτέραν γυναῖκα συνοίκησις δεύτερος δόξῃ γάμος; Εἰ δὲ γάμος οὐκ ἔστι, πάντως ἔσται πορνεία. Καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ πόρνος κυρίως λογισθήσεται, ἡ δὲ γυνὴ πορνεῦσαι μὲν λέγεται, πλὴν ἐν ἀγνοίᾳ. Οὐ γὰρ πορνείαν ἁμαρτῆσαι σκοπὸν ἔσχεν, ἀλλὰ γάμον συστήσασθαι ἔννομον. Τὸ δὲ πρᾶγμα περιέστη εἰς τὸ μὴ λογίζεσθαι γάμον, διὰ τὸ ἔτι μένειν τὸν πρῶτον γάμον. Τῆς δὲ πρὸς τὰς δύο συναφείας μὴ λογιζομένης γάμον, τί ἂν λέγοιτο ἡ συνάφεια ἢ πορνεία, πλὴν ἐν ἀγνοίᾳ γινομένη; Διὸ καὶ ἐπήγαγεν ὁ κανών· Γάμου οὖν οὐκ εἰρχθήσεται. Οὐ γὰρ ὡς παρ' ἀνδρὸς ἀφεθεῖσα λογίζεται. Ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν καὶ ἑτέρῳ ἐμίχθη, μοιχαλὶς ἐκρίνετο ἂν, κατὰ τὸν ἔννατον κανόνα. Ὅτι οὐδὲ κυρίως γάμος πρὸς τὴν δευτέραν γυναῖκα συμβίωσις δοκεῖ, διὰ τοῦτο γάμου οὐκ εἴργεται ἡ γυνή. Ὡς δὲ ἁπλῶς γυνὴ ὀνομασθεῖσα ἀνδρὸς, εἰ μὴ ἑτέρῳ συναφθείη ἔτι ζῶντος ἐκείνου, κρεῖσσον ἂν ποιήσῃ, φησὶν ὁ ἅγιος. Οὐ γὰρ εὔσχημον ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς τὴν ὀνομασθεῖσαν ἐκείνῳ γυναῖκα ἑτέρῳ συμβιοῦν· λέγει γὰρ καὶ ὁ νόμος τῆς πολιτείας, ὅτι ἐν τοῖς γάμοις οὐ τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ τὸ εὐπρεπὲς σκοποῦμεν.

atque ita cum relicto viro habitavit, adultera est, quod alienum sibi virum usurpavit, ut in fine can. 9 continetur. Sed si id ignorabat, forte enim peregrinus erat, nec quæ ad ipsum spectabant nota erant, aliquo porro temporis intervallo ad virum, quæ ipsum deseruerat revertit, ac proinde nuptiæ cum secunda uxore sunt dissolutæ; mulierem hanc sanctus fornicatam esse asserit, sed per ignorationem. Fornicatam porro eam dicit, quod non fuerint priores solutæ nuptiæ; prioribus autem non solutis, quomodo inita cum secunda muliere societas secundum matrimonium videatur? Quod si matrimonium non sit, erit plane fornicatio. Ac vir quidem, fornicarius proprie judicabitur, mulier autem, fornicata quidem esse dicitur, verum per ignorationem. Non enim fornicationis peccatum admittere illi mens erat, sed legitimas contrahere nuptias. Verum eo res recidit, ut nuptiæ minime existimarentur, propterea quod prius adhuc matrimonium consisteret. Cum vero hæc cum duabus mulieribus conjunctio, matrimonium censeri haud possit, quid aliud ea dicatur conjunctio quam fornicatio, per ignorationem tamen admissa? Quam etiam ob causam subjicit canon: A matrimonio ergo non prohibebitur. Non enim, veluti a viro dimissa judicabitur. Si namque id esset, aliique viro juncta foret, adultera judicaretur, ex noni canonis constitutione. Quoniam vero haudquaquam proprie illa cum secunda muliere cohabitatio, matrimonium dici potest, propterea a matrimonio mulier haud arcetur. Cum vero uxor citra exceptionem dicta fuerit viri, si nulli alteri, eo adhuc vivente copulata fuerit, laudabilius, inquit sanctus vir, fecerit. Neque enim honestum fuerit, viro adhuc superstite, quæ illius mulier dicta est, cum altero vitam agere. In nuptiis siquidem, lex quoque civilis testatur quod nos non tam quid permissum sit, quam quid honestati conveniat, consideramus.

ΑΡΙΣΤ. Ἐγήματό τις ἀνδρὶ κατὰ ἄγνοιαν ἀφεμένῳ, εἶτα ἡ προτέρα ἀνέφηνεν· ἡ δ' ἀφεθεῖσα πόρνη λογίζεται κατὰ ἄγνοιαν· καὶ εἰ θέλει, ζεύγνυται· κάλλιον δὲ, εἰ μὴ ζεύγνυται.

Κατελείφθη ἀνὴρ παρὰ τῆς ἰδίας γυναικὸς πρὸς καιρόν· ὁ δὲ, ὡς ἀπολυθεὶς ὑπ' ἐκείνης, ἑτέραν ἔλαβεν, ἀγνοοῦσαν τὸ πρὸς καιρὸν καταλειφθῆναι αὐτόν. Ἐπανῆλθε πρὸς αὐτὸν ἡ προτέρα, καὶ παραδεξάμενος ταύτην, τὴν δευτέραν ἀφῆκεν· ὡς πόρνη κρίνεται αὕτη ἡ ἀφεθεῖσα, πλὴν κατὰ ἄγνοιαν· καὶ διὰ τοῦτο, εἰ βουληθῇ γάμου κοινωνίᾳ συναφθῆναι ἑτέρῳ, οὐ κωλυθήσεται· οὐ γὰρ ἀπολελυμένη λογίζεται· ὅτι μηδὲ ἀνὴρ αὐτῆς κυρίως ἐγένετο ὁ ταύτην ἀφέμενος. Ἐὰν δὲ θελήσῃ μεῖναι ἐν ἀγαμίᾳ, καὶ μὴ ἐπ' ἄλλον ἐλθεῖν γάμον, κάλλιον τοῦτο.

ARIST. Nupsit quædam ignorans viro dimisso: postea prior apparuit: dimissa autem fornicatrix per ignorantiam reputatur: et si vult nubit, melius autem si non nubat.

Vir ad tempus ab uxore sua derelictus fuit, ille autem acsi ab ea dimissus fuisset aliam duxit, quæ nescivit eum ad tempus derelinqui: rediit ad eum prima, et eam recipiens secundam dimisit, ut fornicatrix judicatur dimissa, sed per ignorantiam; et ideo si matrimonii communione alii conjungi velit, non prohibebitur. Non enim dimissa reputatur, quoniam qui eam dimisit proprie non erat ipsius vir. Si autem extra matrimonium manere vellet, et ad alterum conjugium non venire, hoc melius esset.

ΚΑΝΩΝ ΜΖ'.

Ἐγκρατῖται καὶ Σακκοφόροι, καὶ Ἀποτακτῖται τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ, ᾧ καὶ Ναυατιανοὶ, ὅτι περὶ μὲν ἐκείνων κανὼν ἐξεφωνήθη, εἰ καὶ διάφορος, τὰ δὲ κατὰ τούτους ἀποσεσιώπηται· ἡμεῖς μέντοι ἑνὶ λόγῳ ἀναβαπτίζομεν τοὺς τοιούτους. Εἰ δὲ παρ' ἡμῖν ἀπηγόρευται τοῦτο, τὸ τοῦ ἀντ-

CANON XLVII.

Encratitæ, et Saccophori, et Apotactitæ subjiciuntur eidem rationi, cui et Novatiani, quia de illis editus est canon, etsi diversus: quæ autem sunt adversus eos, silentio prætermissa sunt, nos autem una ratione tales rebaptizamus. Si autem prohibita est apud vos hæc rebaptizatio,

sicut et a Romanis, alicujus œconomiæ gratia, nostra tamen ratio vires obtineat, quandoquidem est veluti Marcionistarum germen eorum hæresis, nuptias abhorrentium, et vinum aversantium et Dei creaturam inquinatam esse dicentium, eos igitur in Ecclesiam non admittimus nisi in nostrum baptismum baptizati fuerint. Ne dicant enim, In Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum baptizati sumus, qui quidem Deum esse malorum effectorem existimant, instar Marcionis et reliquarum hæresium. Quamobrem si hoc placuerit, oportet plures convenire episcopos, et sic canonem exponere, ut et is qui fecit sit extra periculum, **105** et qui respondet, in responsione de his fide dignus habeatur.

BALS. Quinam sint Encratitæ, Saccophori, Apotactitæ, Novatiani, et Marcionistæ, et quænam sint hæc hæresium genera, in diversis canonibus dictum est. Præsens autem canon non eget interpretatione, quia nec ut decretum a sancto scriptum est, sed ut sententiæ ipsius explicatio. Legitimam enim constitutionem ad synodalem definitionem remisit. Tu autem lege canon. 7 syn. 2 et disce quinam ex hæreticis baptizantur, postquam recepti fuerint et qui non.

ZONAR. Hoc loco, vir sanctus, Novatianos quoque cum aliis, quandocunque se Ecclesiæ sistant, baptizandos esse decernit, quippe qui forte Marcionis placitis adhærescant. Septimus autem canon secundæ synodi, dum eos qui cum solo chrismate admittendi sunt numerat, cum iis Novatianos quoque percenset. Omnino vero canonis illius definitioni stare oportet, quippe qui et posterior est, et a synodo editus : et quia ne magnus quidem Basilius, hunc veluti canonem pronuntiavit, sed suam sententiam, rogatus, aperuit : deinde subdit, quemadmodum et ipse, in proposita quæstione, haud plane exploratum habeat quid sentiat, illis verbis, Quamobrem si hoc placuerit, oportet plures esse episcopos, et sic canonem exponere, ut et is qui fecit sit extra periculum canone a pluribus episcopis explicato; ac eodem modo videlicet, memoratos homines baptizanti nullum adsit periculum, quasi adversus canones fecerit, et qui de ejusmodi interrogantibus respondet, fide dignus, ob constitutum canonem, existimetur. Quæ porro ad Marcionistarum, et Encratitarum hæreses pertinent, supra in canonis explicatione descripta sunt.

ARIST. Encratitas, et Saccophoros, et Apotactitas denuo baptizabis. Quamvis enim asserant quod in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum baptizati sunt, quandoquidem tamen Deum malorum auctorem impie affirmant, juxta Marcionem, nisi denuo baptizentur, non sunt recipiendi.

In primo quidem ipsius canone, magnum hoc Ecclesiæ luminare, Encratitarum et Novatianorum, sive Catharorum baptisma juxta œconomiæ ratio-

βαπτισμοῦ, ὥσπερ οὖν καὶ παρὰ Ῥωμαίοις, οἰκονομίας τινὸς ἕνεκα, ἀλλ' ὁ ἡμέτερος λόγος ἰσχὺν ἐχέτω, ὅτι, ἐπειδὴ ὥσπερ Μαρκιωνιστῶν ἐστιν αὐτοβλάστημα ἡ κατ' αὐτοὺς αἵρεσις βδελυσσομένων τὸν γάμον καὶ ἀποστρεφομένων τὸν οἶνον, καὶ τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ μεμιασμένην εἶναι λεγόντων, οὐ δεχόμεθα οὖν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐὰν μὴ βαπτισθῶσιν εἰς τὸ ἡμέτερον βάπτισμα. Μὴ γὰρ λεγέτωσαν ὅτι Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐβαπτίσθημεν, οἵ γε κακῶν ποιητὴν ὑποτιθέμενοι τὸν Θεὸν, ἐφαμίλλως τῷ Μαρκίωνι καὶ ταῖς λοιπαῖς αἱρέσεσιν. Ὥστε ἐὰν ἀρέσῃ τοῦτο, δεῖ πλείονας ἐπισκόπους ἐν ταὐτῷ γενέσθαι, καὶ οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα, ἵνα καὶ τῷ ποιήσαντι τὸ ἀκίνδυνον ᾖ, καὶ ὁ ἀποκρινόμενος τὸ ἀξιόπιστον ἔχῃ ἐν τῇ περὶ τούτων ἀποκρίσει.

ΒΑΛΣ. Τίνες εἰσὶν οἱ Ἐγκρατῖται, οἱ Σακκοφόροι, οἱ Ἀποτακτῖται, οἱ Ναυατιανοὶ, καὶ οἱ Μαρκιωνισταὶ, καὶ ποῖα τὰ εἴδη τῶν αἱρέσεων αὐτῶν, εἴρηται ἐν διαφόροις κανόσιν. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν ἑρμηνείας οὐ δέεται· διότι οὐδὲ ὡς ὅρος ἐγράφη παρὰ τοῦ ἁγίου, ἀλλ' ὡς γνωμάτευμα. Τὴν γὰρ θεσμοθεσίαν εἰς συνοδικὸν διορισμὸν ἀπέλυσεν. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν ζ' κανόνα τῆς δευτέρας συνόδου, καὶ μάθῃς τίνες ἀπὸ τῶν αἱρετικῶν μετὰ δεχθῆναι βαπτίζονται, καὶ τίνες οὐ βαπτίζονται.

ΖΩΝΑΡ. Ἐνταῦθα ὁ ἅγιος τοὺς Ναυατιανοὺς βαπτίζεσθαι διορίζεται, μετὰ τῶν ἄλλων προσερχομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοὺς ὡς τάχα φρονοῦντας τὰ τοῦ Μαρκίωνος. Ὁ δὲ τῆς δευτέρας συνόδου ἕβδομος κανὼν ἀπαριθμῶν τοὺς χρίσματι μόνῳ ὀφείλοντας δέχεσθαι, καὶ τοὺς Ναυατιανοὺς ἐκείνοις συναριθμεῖ. Πάντως δ' ἐπικρατέστερος ὁ κανὼν ἔσται ἐκεῖνος, οἷα μεταγενέστερος καὶ συνοδικός· καὶ ὅτι οὐδὲ ὁ μέγας Βασίλειος ὡς κανόνα τοῦτον ἐξεφώνησεν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν γνώμην πρὸς ἐρώτησιν ἐδήλωσεν· εἶτα ἐπήγαγεν, ὥσπερ καὶ αὐτὸς μὴ βεβαίως πρὸς τὸ ἐρωτηθὲν διακείμενος, τὸ, Ὥστε, ἐὰν ἀρέσῃ τοῦτο, δεῖ πλείονας ἐπισκόπους ἐν ταὐτῷ γενέσθαι, καὶ οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα, ἵνα διὰ τοῦ κανόνος ὑπὸ πλειόνων ἐπισκόπων ἐκτεθέντος καὶ τῷ ποιήσαντι τὸ ἀκίνδυνον ᾖ· καὶ ταὐτὸν δηλαδὴ καὶ βαπτίσαντι τοὺς εἰρημένους μὴ ᾖ κίνδυνος, ὡς παρὰ κανόνας ποιήσαντι, καὶ ὁ ἀποκρινόμενος τοῖς περὶ τοιούτων ἐρωτῶσι τὸ ἀξιόπιστον ἔχει ἐκ τοῦ κανόνος. Τὰ δὲ περὶ τῆς αἱρέσεως τῶν Μαρκιωνιστῶν καὶ Ἐγκρατιτῶν προεγράφησαν ἐν τῇ τοῦ κανόνος ἐξηγήσει.

ΑΡΙΣΤ. Ἐγκρατίτας, καὶ Σακκοφόρους, καὶ Ἀποτακτίτας, ἀναβαπτίσεις. Εἰ γὰρ καὶ λέγοιεν ὅτι εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐβαπτίσθησαν, ἀλλ' ἐπεὶ κακῶν ποιητὴν τὸν Θεὸν βλασφημοῦσι κατὰ Μαρκίωνα, μὴ ἀναβαπτιζόμενοι, ἀδεκτοι.

Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ κανόνι ὁ μέγας οὗτος τῆς Ἐκκλησίας φωστὴρ τὸ τῶν Ἐγκρατιτῶν καὶ Ναυατιανῶν, ἤτοι Καθαρῶν, βάπτισμα κατὰ λόγον

οἰκονομίας ἐδέξατο, καὶ προσέταξε μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρῳ τούτους χρίεσθαι, προσερχομένους τῇ καθολικῇ πίστει, καὶ τὰς αἱρέσεις αὐτῶν ἀναθεματίζοντας· ἐνταῦθα δὲ, ἐπιδιορθούμενος τὸ κατ' οἰκονομίαν ἐκεῖσε δεχθὲν, ὁρίζει τοὺς Ἐγκρατίτας καὶ τοὺς λοιποὺς ἀναβαπτίζεσθαι, διὰ τὸ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ἀποβλάστημα εἶναι τῶν Μαρκιωνιστῶν, βδελυσσομένων καὶ αὐτῶν, ὡς ἐκείνων, τὸν γάμον, καὶ ἀποστρεφομένων τὸν οἶνον, καὶ τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ μεμιασμένην εἶναι λεγόντων. Πλὴν ὁ ἕβδομος κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ὁ ἕβδομος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὁ ἐννενηκοστὸς πέμπτος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου, τῶν Ναυατιανῶν, καὶ Καθαρῶν, καὶ Τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν τὸ βάπτισμα δέχεται, προσερχομένων τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀναθεματιζόντων πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ τὴν ἑαυτῶν. Χρίονται δὲ μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρῳ μέτωπα, ὀφθαλμοὺς, ῥῖνας, στόμα, καὶ ὦτα.

ΚΑΝΩΝ ΜΗ'.

Ἡ δὲ ἐγκαταλειφθεῖσα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, μένειν ὀφείλει. Εἰ γὰρ ὁ Κύριος εἶπεν, ὅτι *Ἐάν τις καταλείπῃ γυναῖκα ἐκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι*, ἐκ τοῦ μοιχαλίδα αὐτὴν ὀνομάσαι, ἀπέκλεισεν αὐτὴν τῆς πρὸς ἕτερον κοινωνίας. Πῶς γὰρ δύναται ὁ μὲν ἀνὴρ ὑπεύθυνος εἶναι, ὡς μοιχείας αἴτιος, ἡ δὲ γυνὴ ἀναίτιος εἶναι, ἡ μοιχαλὶς παρὰ Κυρίου διὰ τὴν πρὸς ἕτερον ἄνδρα κοινωνίαν προσαγορευθεῖσα;

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος, εἰ ὀφείλει νομίμῳ ἀνδρὶ συνάπτεσθαι ἡ παραλόγως διαζυγεῖσα παρὰ τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς, εἶπεν, ἐπεὶ ὁ Κύριος ἀπεφήνατο μοιχαλίδα εἶναι τὴν καταλειφθεῖσαν παρεκτὸς πορνείας ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς, πάντως ἐὰν ἑτέρῳ συζευχθῇ, ὀφείλει ἡ τοιαύτη γυνὴ ἡσυχάζειν καὶ ἑτέρῳ μὴ συναφθῆναι. Κατασκευάζων δὲ τὸν οἰκεῖον λόγον προστίθησιν ὅτι, κἂν οὐ δέδωκεν αὐτὴ τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ, ὅμως καὶ αὐτὴ εἰ μὴ καρτερήσει τὴν παράλογον διάζευξιν, καὶ ἀνακαλέσεται τὸν οἰκεῖον ὁμόζυγον, ἀλλ' ἑτέρῳ συναφθῇ, ὡς μοιχαλὶς κατακριθήσεται· τὸν ἄνδρα δὲ ταύτης ὑπεύθυνον εἶναί φησιν, ὡς γινόμενον αἴτιον τῆς μοιχείας. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν πη' κανόνα, καὶ τὸν ιγ' τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἐν τούτοις γραφέντα περὶ τῶν καταλειψασῶν τοὺς οἰκείους ἄνδρας, καὶ τὸ ἐναντίον. Ἐρωτήσει δέ τις ποίᾳ εὐθύνῃ ὑπόκειται ὁ ἀνὴρ τῆς καταλειφθείσης γυναικὸς ἀνευλόγως, καὶ ἑτέρῳ συμβιωσάσης; *Λύσις*. Τινὲς εἶπον τῷ πρὸ μοιχείας ἐγκλήματι εἶναι τοῦτον ὑπεύθυνον· ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ. Ἐπεὶ γὰρ παρὰ τῷ θελήματι τῆς γυναικὸς πρόκειται τὸ συζυγῆναι αὐτὴν ἑτέρῳ, καὶ οὕτω μοιχευθῆναι, καὶ τὸ καρτερῆσαι, καὶ μὴ γενέσθαι μοιχείαν, πῶς ὁ ἀνὴρ, μὴ μοιχεύσας, ὡς μοιχὸς κολασθήσεται; Οἶμαι οὖν ὅτι ὡς μὲν μοιχὸς οὐ κολασθήσεται, γενήσεται δὲ ἐπ' αὐτῷ ὡς ἀνευλόγως πέμψαντι διαζύγιον, κατὰ τὸ ιγ' κεφ. τῆς λδ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, ἤτοι τὸ θ' κεφ. τοῦ ζ' τίτλου τοῦ

A nem admisit, et jussit, eos solo chrismate sancto ungi, cum ad catholicam accedunt fidem et hæreses suas anathematizant. Hic autem corrigens quod ibi propter œconomiam admissum fuit, statuit Encratitas, et reliquos iterum baptizari, quia istorum hæresis est Marcionistarum germen, et his non minus quam istis nuptias detestantibus, et vinum fastidio damnantibus, et Dei creaturam contaminatam esse dicentibus. Sed septimus synodi Laodicenæ canon, et septimus Constantinopolitanæ, et nonagesimus quintus sextæ in Trullo synodi, et Novatianorum, et Catharorum, et Quartadecimanorum baptisma recipit, si ad Ecclesiam adveniunt, et omnem hæresim etiam suam anathematizant. Solo
B autem sancto unguntur chrismate frontes, oculos, nasos, os, et aures.

CANON XLVIII.

Quæ a marito dimissa est, mea quidem sententia manere debet. Si enim Dominus dixit: *Si quis reliquit uxorem præterquam ratione fornicationis, facit eam adulterari* [1], ex eo quod eam adulteram nominet, exclusit eam a societate cum alio. Quomodo enim potest vir quidem esse reus, ut auctor adulterii, mulier autem nulli esse culpæ affinis quæ adultera appellata est propter consuetudinem cum alio viro?

106 BALS. Ut est verisimile, sanctus interro-
C gatus est, an debet marito legitime conjungi quæ præter rationem a proprio marito separata est. Dixit itaque quod quia Dominus eam esse adulteram pronuntiavit quæ extra fornicationem a suo marito dimissa est, si alii omnino conjuncta fuerit, debet ea mulier quiescere, et alii non conjungi. Suum itaque dictum confirmans adjicit, quod etsi ea dimissionis causam non dederit, sed maritus, ipsa tamen si injustum divortium non toleranter tulerit et ad suum conjugem redierit, sed alii conjuncta fuerit, ut adultera condemnabitur: ejus autem maritum dicit esse reum ut qui fuerit auctor adulterii. Et in his quidem consistit canon. Tu autem lege octogesimum octavum canonem et nonagesimum tertium synodi in Trullo, et quæ in his a nobis
D scripta sunt de iis quæ suos maritos reliquerunt et contra. Interrogaverit autem quispiam, cui pœnæ est obnoxius maritus mulieris, quæ injuste dimissa est, et cum alia vitæ societatem iniit? *Sol.* Quidam dixerunt eum esse reum adulterii; sed mihi non ita videtur. Quoniam enim in mulieris voluntate situm est ut ipsa alii jungatur, et sic adulteretur, et toleranter pati, et non fieri adulterium, quomodo maritus, qui non est adulteratus, ut adulter punietur? Existimo ergo quod ut adulter quidem non punietur, agetur autem in eum, ut qui præter rationem divortii libellum emiserit, ut vult decimum quartum caput tricesimæ quartæ Justiniani Novellæ seu quar-

[1] Matth. v 32.

tum caput septimi tituli vicesimi octavi libri quod sic habet : Quia autem nonnulli student nostram legem transgredi in qua specialiter causas enumeravimus, ex quibus solis potest emitti divortium, vel a viro, vel a muliere, jubemus præter illas causas nullo modo fieri divortium, vel factum confirmari, vel ex consensu matrimonium dissolvere, et peccata aliis condonare. Sin autem præter causas a nobis definitas ausi fuerint aliqui dissolvere matrimonium, jubemus, si quidem descendentes habeant, sive ex ipso, sive ex alio matrimonio, dare illis eorum substantias, secundum legum ordinem, virumque et mulierem intrudi in monasterium toto vitæ suæ tempore, et ex uniuscujusque facultatibus circiter quatuor uncias monasteriis in quæ immittuntur separari : marito scilicet ne usum quidem habente ejus partis, quæ datur liberis. Sin autem descendentes non habeant, sed ascendentes inveniantur, ipsi tertiam partem facultatum accipiant, præterquam si impiæ matrimonii solutioni consenserint. Duæ autem partes monasteriis in quæ unusquisque injicitur, separentur. Sin autem nec descendentes, nec ascendentes fuerint, vel si etiam ascendentes ei quod factum est consenserint, jubemus omnes facultates dari monasteriis in quæ conjecti sunt, ne propter hanc inventionem, Dei quoque judicium contemnatur, et lex nostra transiliatur. Sed et eos, qui ejusmodi nefarios contractus componunt, corporalibus pœnis subjici jubemus, et mitti in exsilium. Si autem ii qui matrimonium solvere conati sunt, rursus velint seipsos matrimonio conjungere, priusquam in monasteria injiciantur, damus eis hoc agendi facultatem et prædictas illis pœnas condonamus, et ut facultates suas habeant ipsis concedimus, et ut ita inter se vivant, perinde ac si nihil inter se hujusmodi peccassent : si una autem persona velit revocare matrimonium, si altera persona non consenserit, adversus eum qui non vult, pœnæ serventur. Hæc autem omnia servari jubemus, et in hac urbe regia, et in provinciis, et per comitem privatorum, et scholam Palatinorum, et per præsides provinciarum, et eorum ordines, ipsis scientibus, quod si peccato hujusmodi commisso se segniter gesserint, et non hæc omnia servaverint, et exterminationem, et publicationem subibunt. Hæc autem ipsa servare jubemus loci quoque sanctissimos **107** episcopos, ut eorum providentia, personæ quæ traditæ sunt, in monasteria conjiciantur, et ex rebus ipsis ea quæ a nobis definita sunt, monasteriis præbeantur.

ZONAR. Quæ a viro dimissa est mulier, cœlibem vitam agere oportere affirmat, aut si alteri se viro adjunxerit, adulteram judicari : profertque Domini sententiam, dicentis : *Qui dimisit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam adulterari*, ut proinde, inquit, ex quo adultera ipsa a Domino nominata est, vetita illi sit, cum alio viro matrimonii

A κη' βιβλίου ἔχον οὕτως· Ἐπεὶ δέ τινες τὸν ἡμέτερον παραβαίνειν σπουδάζουσι νόμον, ἐν ᾧ ἰδικῶς τὰς αἰτίας ἀπηριθμησάμεθα ἐξ ὧν μόνων διαζύγιον δύναται πέμπεσθαι ἢ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς, ἢ ἐκ τῆς γυναικὸς, κελεύομεν παρ' ἐκείνας τὰς αἰτίας μηδενὶ τρόπῳ διαζύγια γίνεσθαι, ἢ ἐῤῥῶσθαι τὰ γινόμενα, ἢ κατὰ συναίνεσιν τοὺς γάμους διαλύειν, καὶ συγχωρεῖν ἀλλήλοις τὰ ἁμαρτήματα. Εἰ δὲ παρὰ τὰς ἀφ' ἡμῶν διωρισμένας αἰτίας τολμήσουσί τινες διαλύειν τὸν γάμον, κελεύομεν, εἰ μὲν κατιόντας ἔχοιεν εἴτε ἐξ αὐτοῦ εἴτε ἐξ ἄλλου γάμου, τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐκείνοις δίδοσθαι, κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν, καὶ τόν τε ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι ἐπὶ πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον, καὶ ἐκ τῆς ἑκάστης περιουσίας ἀνὰ τέσσαρας οὐγγίας τοῖς μο-B ναστηρίοις ἐν οἷς ἐμβάλλονται, ἀφορίζεσθαι· τοῦ ἀνδρὸς δηλονότι μηδὲ χρῆσιν ἔχοντος τοῦ διδομένου τοῖς παισὶ μέρους. Εἰ δὲ κατιόντας μὴ ἔχοιεν, ἀλλ' ἀνιόντες εὑρίσκονται, τὸ τρίτον μέρος τῆς οὐσίας λαμβάνειν αὐτοὺς, εἰ μὴ τῇ ἀσεβείᾳ τῆς λύσεως τοῦ γάμου συνῄνεσαν. Τὰ δὲ δύο μέρη τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἕκαστος ἐμβάλλεται, ἀφορίζεσθαι. Εἰ δὲ μήτε κατιόντες μήτε ἀνιόντες εἶεν, ἢ καὶ εἰ οἱ ἀνιόντες συνῄνεσαν τῷ γεγονότι, κελεύομεν πᾶσαν τὴν οὐσίαν τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἐνεβλήθησαν δίδοσθαι, ἵνα μὴ διὰ ταύτης περινοίας καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ κρίμα καταφρονηθείη, καὶ ὁ ἡμέτερος νόμος παραβαθῇ. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπουργοῦντας ταῖς τοιαύταις λύσεσι τῶν γάμων, ἢ τὰ τοιαῦτα ἀθέμιτα συμβόλαια συντιθέν-C τας ταῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ὑποβάλλεσθαι κελεύομεν, καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. Εἰ δὲ οἱ τὸν γάμον λύειν ἐπιχειρήσαντες βουληθῶσι πάλιν ἑαυτοὺς συζευγνῦναι, πρὶν ἐμβληθῶσι μοναστηρίοις, ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν τοῦτο ποιεῖν, καὶ τὰς προειρημένας ποινὰς συγχωροῦμεν αὐτοῖς, καὶ τὰς ἰδίας περιουσίας ἔχειν, καὶ οὕτω πρὸς ἀλλήλους ζῆν, ἕως ἂν εἰ μηδὲν τοιοῦτον ἡμαρτημένον ἐτύγχανε· τοῦ ἑνὸς δὲ βουλομένου τὸν γάμον ἀνακαλέσασθαι, εἰ μὴ συναινέσει τὸ ἕτερον πρόσωπον, κατὰ τοῦ μὴ βουλομένου κρατεῖν τὰς ποινάς. Ταῦτα δὲ πάντα φυλάττεσθαι κελεύομεν ἔν τε τῇ βασιλίδι ταύτῃ πόλει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διά τε τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων καὶ τῆς τῶν Παλατίνων σχολῆς, καὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχόντων, καὶ τῶν τάξεων αὐτῶν, εἰδότων αὐτῶν ὡς, εἰ ῥᾳθυμή-D σουσι τοιούτου τινὸς ἁμαρτανομένου, καὶ μὴ πάντα ταῦτα παραφυλάξουσι, καὶ ἐξορίαν καὶ δήμευσιν ὑποστήσονται. Ταῦτα δὲ αὐτὰ κελεύομεν παραφυλάττειν καὶ τοὺς κατὰ τόπον ὁσιωτάτους ἐπισκόπους, ὥστε προνοίᾳ αὐτῶν τὰ παραδεδομένα πρόσωπα ἐν μοναστηρίοις ἐμβάλλεσθαι, καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τὰ παρ' ἡμῖν διορισθέντα τοῖς μοναστηρίοις παρέχεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Τὴν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀπολυθεῖσαν γυναῖκα ἀπαιτεῖσθαι λέγει ἄζυγα μένειν, ἢ ἑτέρῳ συνοικοῦσαν, μοιχαλίδα λογίζεσθαι· καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν παράγει, εἰπόντος· *Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι*· ὥστε, φησὶν, ἐκ τοῦ μοιχαλίδα αὐτὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ὀνομασθῆναι, κωλύ-

λυται αὐτῇ ἡ πρὸς ἕτερον ἄνδρα συμβίωσις. Ἐπεὶ γὰρ ὁ ἀνὴρ ὑπεύθυνός ἐστιν, ὡς ποιῶν αὐτὴν μοιχᾶσθαι, πάντως καὶ ἡ γυνὴ ὡς μοιχευομένη κατακριθήσεται, ὅτι καὶ μοιχαλὶς παρὰ τοῦ Κυρίου ὠνόμασται.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ παρ' ἀνδρὸς ἀφεθεῖσα μενέτω οὕτως. Εἰ γὰρ μοιχᾶται, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, τῆς πρὸς ἕτερον κλείεται κοινωνίας.

Εἰ τὴν ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται, μᾶλλόν ἐστι ἡ γυνὴ μοιχαλὶς, ἡ καὶ τὸν ἄνδρα διὰ τῆς πρὸς αὐτὴν κοινωνίας, μοιχὸν καθιστῶσα. Καὶ διὰ τοῦτο μένειν ὀφείλει ἡ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀφεθεῖσα ἐν ἀγαμίᾳ.

ΚΑΝΩΝ ΜΘ'.

Αἱ πρὸς ἀνάγκην γινόμεναι φθοραὶ ἀνεύθυνοι ἔστωσαν. Ὥστε καὶ ἡ δούλη, εἰ ἐβιάσθη παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου, ἀνεύθυνός ἐστι

ΒΑΛΣ. Ἡ παροῦσα ἀπόκρισις ἐξεφωνήθη χάριν δούλης τινὸς κατὰ βίαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου δεσπότου πορνευθείσης. Φησὶ γὰρ ὡς, ἐπεὶ καὶ ἄλλαι πᾶσαι φθοραὶ αἱ κατὰ ἀνάγκην καὶ βίαν γινόμεναι, παρὰ τῶν πολεμίων δηλαδὴ πρὸς τὰς αἰχμαλωτισθείσας, καὶ παρὰ ἀρχοντικῶν προσώπων πρὸς τὰς ὑπ' αὐτῶν ἀρχομένας, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ δούλη ἡ κατὰ βίας συμφθαρεῖσα τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ οὐχ ὑποπεσεῖται τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις. Ἀνάγνωθι κανόνα πρῶτον τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ τοῦ εἰς τὸ Πάσχα. Ταῦτα δὲ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κρατήσουσιν ὅσον εἰς τὸ μὴ ἐπιτιμηθῆναι διὰ τὴν φθορὰν τῆς πορνείας τὰς φθαρείσας. Ἐπεί τοί γε ἂν κατὰ βίαν ἢ ἄγνοιαν ἐμπέσῃ τις εἰς πρᾶγμα κωλύον αὐτὸν ἀπὸ διακονίας ἱερατικῆς, οὐκ ὠφεληθήσεται εἰς τὸ εἶναι καὶ ἐφεξῆς μετὰ τῶν ἱερωμένων, διὰ τὸ μὴ κατὰ γνώμην οἰκείαν ἐμπεσεῖν εἰς τὸ κακὸν, ἀλλὰ καθαιρεθήσεται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν πρῶτον κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, καὶ τὸν κζ' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου Πατέρος. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς οἴομαι, οὐδὲ οἱ κατὰ αὐθεντίαν βασιλικὴν ἀποκειρόμενοι δύνανται μετασχηματίζεσθαι προβαλλόμενοι τὸν παρόντα κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου· ἀλλ' ἔσονται ἐξ ἀνάγκης μοναχοὶ, κἂν κατὰ βίαν ἀπεκάρησαν· ὥσπερ καὶ ἡ κατὰ βίαν φθαρεῖσα, ἐὰν ᾖν διακόνισσα, ἐπιτιμίῳ μὲν οὐχ ὑποπεσεῖται, διακονικὸν δέ τι οὐκ ἐνεργήσει, διὰ τὸ παραχωρήσει Θεοῦ ἐμπεσεῖν εἰς κακὸν, ἀφαιρούμενον ἐξ αὐτῆς τὴν διακονίσσης ἀξίαν.

ΖΩΝΑΡ. Τὰς βιαίως γινομένας φθορὰς γυναιξὶν οὐκ εἰς ἁμαρτίαν χρὴ λογίζεσθαι. Εἰ γὰρ δούλην τις οἰκείαν βιάσηται, ἡ δὲ ἄκουσα τῷ τοῦ δεσπότου ὑποκύψει θελήματι, οὐκ ἐπιτιμηθήσεται ὡς πορνεύουσα· οὔτε εἴ τις ἡρπάγη παρά τινος ἀκουσίως καὶ ἐφθάρη, καὶ ὅσαι ὁμοιοτρόπως ἐφθάρησαν.

ΑΡΙΣΤ. Φθορὰ κατηναγκασμένη ἀνεύθυνος· καὶ δούλη βιαζομένη παρὰ δεσπότου ἀνεύθυνος.

Ἡ βιασθεῖσα παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου δούλη ἀνεπιτίμητος.

ΚΑΝΩΝ Ν'.

Τριγαμίας νόμος οὐκ ἔστιν, ὥστε νόμῳ τρίτος γά-

societas. Cum enim vir culpæ obnoxius sit, quasi adulterandi causam ipsi præbeat, uxor quoque plane velut adultera condemnabitur, quandoquidem adultera Domini quoque voce appellata fuit.

ARIST. Quæ a viro dimittitur, sic maneat. Si enim mœchatur, juxta Domini dictum, alius communione excluditur.

Si qui dimissam duxit, adulteratur, multo magis mulier est adultera, quæ etiam virum per communionem cum ipsa adulterum reddit. Et ideo quæ a viro suo dimissa est extra matrimonium manere debet.

CANON XLIX.

Stupra quæ per vim inferantur, non sint accusationi obnoxia. Quare etsi ancillæ vis allata fuerit a proprio domino, ea a culpa est libera.

BALS. Præsens edita est responsio ob ancillam quamdam, quæ a domino suo vim passa est. Dicit enim, quod quoniam et alia omnia stupra, quæ necessitate et vi perpetrantur, ab hostibus scilicet in captivas, et a personis quæ regunt, in eas personas quibus præsunt, necessario quoque ancilla, quæ vi cum suo domino rem habuit, non incidet in pœnas fornicatorum. Lege canonem primum sancti Dionysii archiepiscopi Alexandrini ex ejus sermone in Pascha. Hæc autem, ut mihi videtur, obtinebunt, quantum ad hoc, ut quæ stupratæ fuerunt, propter stuprum fornicationis supplicio afficiantur. Nam si per vim vel ignorantiam aliquis in rem inciderit, quæ eum a sacerdotali ministerio arceat, non adjuvabitur ex eo, quod non propria voluntate in hoc malum inciderit, ut sit deinceps cum sacratis; sed deponetur. Et lege primum canonem synodi Ancyranæ, et can. 27 præsentis sancti Patris. Propterea enim, ut existimo, nec qui imperatoria auctoritate tondentur, possunt transformari, habitumve mutare sancti Basilii præsentem canonem producentes; sed erunt necessario monachi, etiamsi vi tonsi fuere: quemadmodum et quæ vi stuprata est, si erat diaconissa, in pœnam quidem non incidet, sed nihil amplius diaconicum exercebit, quod ea Dei permissu in malum inciderit, quod ei aufert diaconicam auctoritatem.

ZONAR. Stupra quæ per vim mulieribus inferuntur criminis loco duci non oportet. Si etenim quis ancillam suam violaverit, ea vero invita domini voluntati succubuerit, nequaquam ut fornicaria multabitur: neque si quæ ab aliquo præter voluntatem rapta est, et corrupta, et quæcunque simili modo vitiatæ fuerunt.

ARIST. Corruptio per vim admissa culpa vacat. Et ancilla a domino coacta insons est.

Si ancillæ vis a domino suo allata sit reprehensioni non est obnoxia.

108 CANON L.

Trigamiæ lex non est, quare lege tertium matrimo-

tum caput septimi tituli vicesimi octavi libri quod sic habet : Quia autem nonnulli student nostram legem transgredi in qua specialiter causas enumeravimus, ex quibus solis potest emitti divortium, vel a viro, vel a muliere, jubemus præter illas causas nullo modo fieri divortium, vel factum confirmari, vel ex consensu matrimonium dissolvere, et peccata aliis condonare. Sin autem præter causas a nobis definitas ausi fuerint aliqui dissolvere matrimonium, jubemus, si quidem descendentes habeant, sive ex ipso, sive ex alio matrimonio, dare illis eorum substantias, secundum legum ordinem, virumque et mulierem intrudi in monasterium toto vitæ suæ tempore, et ex uniuscujusque facultatibus circiter quatuor uncias monasteriis in quæ immittuntur separari : marito scilicet ne usum quidem habente ejus partis, quæ datur liberis. Sin autem descendentes non habeant, sed ascendentes inveniantur, ipsi tertiam partem facultatum accipiant, præterquam si impiæ matrimonii solutioni consenserint. Duæ autem partes monasteriis in quæ unusquisque injicitur, separentur. Sin autem nec descendentes, nec ascendentes fuerint, vel si etiam ascendentes ei quod factum est consenserint, jubemus omnes facultates dari monasteriis in quæ conjecti sunt, ne propter hanc inventionem, Dei quoque judicium contemnatur, et lex nostra transiliatur. Sed et eos, qui ejusmodi nefarios contractus componunt, corporalibus pœnis subjici jubemus, et mitti in exsilium. Si autem ii qui matrimonium solvere conati sunt, rursus velint seipsos matrimonio conjungere, priusquam in monasteria injiciantur, damus eis hoc agendi facultatem et prædictas illis pœnas condonamus, et ut facultates suas habeant ipsis concedimus, et ut ita inter se vivant, perinde ac si nihil inter se hujusmodi peccassent : si una autem persona velit revocare matrimonium, si altera persona non consenserit, adversus eum qui non vult, pœnæ serventur. Hæc autem omnia servari jubemus, et in hac urbe regia, et in provinciis, et per comitem privatorum, et scholam Palatinorum, et per præsides provinciarum, et eorum ordines, ipsis scientibus, quod si peccato hujusmodi commisso se segniter gesserint, et non hæc omnia servaverint, et exterminationem, et public tionem subibunt. Hæc autem ipsa servare jubemus loci quoque sanctissimos **107** episcopos, ut eorum providentia, personæ quæ traditæ sunt, in monasteria conjiciantur, et ex rebus ipsis ea quæ a nobis definita sunt, monasteriis præbeantur.

ZONAR. Quæ a irο dimissa est mulier, cœlibem itam agere oportere affirmat, aut si alteri se viro adjunxerit, adulteram judicari : profertque Domini sententiam, dicentis : *Qui dimisit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam adulterari*, ut proinde, inquit, ex quo adultera ipsa a Domino nominata est, vetita illi sit, cum alio viro matrimonii

κη' βιβλίου ἔχον οὕτως· Ἐπεὶ δέ τινες τὸν ἡμέτερον παραβαίνειν σπουδάζουσι νόμον, ἐν ᾧ ἰδικῶς τὰς αἰτίας ἀπηριθμησάμεθα ἐξ ὧν μόνων διαζύγιον δύναται πέμπεσθαι ἢ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς, ἢ ἐκ τῆς γυναικὸς, κελεύομεν παρ' ἐκείνας τὰς αἰτίας μηδενὶ τρόπῳ διαζύγια γίνεσθαι, ἢ ἐῤῥῶσθαι τὰ γινόμενα, ἢ κατὰ συναίνεσιν τοὺς γάμους διαλύειν, καὶ συγχωρεῖν ἀλλήλοις τὰ ἁμαρτήματα. Εἰ δὲ παρὰ τὰς ἀφ' ἡμῶν διωρισμένας αἰτίας τολμήσουσί τινες διαλύειν τὸν γάμον, κελεύομεν, εἰ μὲν κατιόντας ἔχοιεν εἴτε ἐξ αὐτοῦ εἴτε ἐξ ἄλλου γάμου, τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐκείνοις δίδοσθαι, κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν, καὶ τόν τε ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι ἐπὶ πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον, καὶ ἐκ τῆς ἑκάστης περιουσίας ἀνὰ τέσσαρας οὐγγίας τοῖς μοναστηρίοις ἐν οἷς ἐμβάλλονται, ἀφορίζεσθαι· τοῦ ἀνδρὸς δηλονότι μηδὲ χρῆσιν ἔχοντος τοῦ διδομένου τοῖς παισὶ μέρους. Εἰ δὲ κατιόντας μὴ ἔχοιεν, ἀλλ' ἀνιόντες εὑρίσκονται, τὸ τρίτον μέρος τῆς οὐσίας λαμβάνειν αὐτοὺς, εἰ μὴ τῇ ἀσεβείᾳ τῆς λύσεως τοῦ γάμου συνῄνεσαν. Τὰ δὲ δύο μέρη τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἕκαστος ἐμβάλλεται, ἀφορίζεσθαι. Εἰ δὲ μήτε κατιόντες μήτε ἀνιόντες εἶεν, ἢ καὶ εἰ οἱ ἀνιόντες συνῄνεσαν τῷ γεγονότι, κελεύομεν πᾶσαν τὴν οὐσίαν τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἐνεβλήθησαν δίδοσθαι, ἵνα μὴ διὰ ταύτης περινοίας καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ κρίμα καταφρονηθείη, καὶ ὁ ἡμέτερος νόμος παραβαθῇ. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπουργοῦντας ταῖς τοιαύταις λύσεσι τῶν γάμων, ἢ τὰ τοιαῦτα ἀθέμιτα συμβόλαια συντιθέντας ταῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ὑποβάλλεσθαι κελεύομεν, καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. Εἰ δὲ οἱ τὸν γάμον λύειν ἐπιχειρήσαντες βουληθῶσι πάλιν ἑαυτοὺς συζευγνῦναι, πρὶν ἐμβληθῆναι μοναστηρίοις, ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν τοῦτο ποιεῖν, καὶ τὰς προειρημένας ποινὰς συγχωροῦμεν αὐτοῖς, καὶ τὰς ἰδίας περιουσίας ἔχειν, καὶ οὕτω πρὸς ἀλλήλους ζῆν, ἕως ἂν εἰ μηδὲν τοιοῦτον ἡμαρτημένον ἐτύγχανε· τοῦ ἑνὸς δὲ βουλομένου τὸν γάμον ἀνακαλέσασθαι, εἰ μὴ συναινέσει τὸ ἕτερον πρόσωπον, κατὰ τοῦ μὴ βουλομένου κρατεῖν τὰς ποινάς. Ταῦτα δὲ πάντα φυλάττεσθαι κελεύομεν ἔν τε τῇ βασιλίδι ταύτῃ πόλει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διά τε τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων καὶ τῆς τῶν Παλατίνων σχολῆς, καὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχόντων, καὶ τῶν τάξεων αὐτῶν, εἰδότων αὐτῶν ὡς, εἰ ῥᾳθυμήσουσι τοιούτου τινὸς ἁμαρτανομένου, καὶ μὴ πάντα ταῦτα παραφυλάξουσι, καὶ ἐξορίαν καὶ δήμευσιν ὑποστήσονται. Ταῦτα δὲ αὐτὰ κελεύομεν παραφυλάττειν καὶ τοὺς κατὰ τόπον ὁσιωτάτους ἐπισκόπους, ὥστε προνοίᾳ αὐτῶν τὰ παραδεδομένα πρόσωπα ἐν μοναστηρίοις ἐμβάλλεσθαι, καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τὰ παρ' ἡμῖν διορισθέντα τοῖς μοναστηρίοις παρέχεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Τὴν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀπολυθεῖσαν γυναῖκα ἀπαιτεῖσθαι λέγει ἄζυγα μένειν, ἢ ἑτέρῳ συνοικοῦσαν, μοιχαλίδα λογίζεσθαι· καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν παράγει, εἰπόντος· *Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι*· ὥστε, φησὶν, ἐκ τοῦ μοιχαλίδα αὐτὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ὀνομασθῆναι, κεκω-

λυται αὐτῇ ἡ πρὸς ἕτερον ἄνδρα συμβίωσις. Ἐπεὶ A γὰρ ὁ ἀνὴρ ὑπεύθυνός ἐστιν, ὡς ποιῶν αὐτὴν μοιχᾶσθαι, πάντως καὶ ἡ γυνὴ ὡς μοιχευομένη κατακριθήσεται, ὅτι καὶ μοιχαλὶς παρὰ τοῦ Κυρίου ὠνόμασται.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ παρ' ἀνδρὸς ἀφεθεῖσα μενέτω οὕτως. Εἰ γὰρ μοιχᾶται, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, τῆς πρὸς ἕτερον κλείεται κοινωνίας.

Εἰ τὴν ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται, μᾶλλόν ἐστι ἡ γυνὴ μοιχαλὶς, ἡ καὶ τὸν ἄνδρα διὰ τῆς πρὸς αὐτὴν κοινωνίας, μοιχὸν καθιστῶσα. Καὶ διὰ τοῦτο μένειν ὀφείλει ἡ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀφεθεῖσα ἐν ἀγαμίᾳ.

ΚΑΝΩΝ ΜΘ'.

B Αἱ πρὸς ἀνάγκην γινόμεναι φθοραὶ ἀνεύθυνοι ἔστωσαν. Ὥστε καὶ ἡ δούλη, εἰ ἐβιάσθη παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου, ἀνεύθυνός ἐστι

ΒΑΛΣ. Ἡ παροῦσα ἀπόκρισις ἐξεφωνήθη χάριν δούλης τινὸς κατὰ βίαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου δεσπότου πορνευθείσης. Φησὶ γὰρ ὡς, ἐπεὶ καὶ ἄλλαι πᾶσαι φθοραὶ αἱ κατὰ ἀνάγκην καὶ βίαν γινόμεναι, παρὰ τῶν πολεμίων δηλαδὴ πρὸς τὰς αἰχμαλωτισθείσας, καὶ παρὰ ἀρχοντικῶν προσώπων πρὸς τὰς ὑπ' αὐτῶν ἀρχομένας, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ δούλη ἡ κατὰ βίας συμφθαρεῖσα τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ οὐχ ὑποπεσεῖται τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις. Ἀνάγνωθι κανόνα πρῶτον τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ τοῦ εἰς τὸ Πάσχα. Ταῦτα δὲ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κρατήσουσιν ὅσον εἰς τὸ μὴ ἐπιτιμηθῆναι διὰ τὴν φθορὰν τῆς πορνείας τὰς φθαρείσας. C Ἐπεί τοί γε ἂν κατὰ βίαν ἢ ἄγνοιαν ἐμπέσῃ τις εἰς πρᾶγμα κωλῦον αὐτὸν ἀπὸ διακονίας ἱερατικῆς, οὐκ ὠφεληθήσεται εἰς τὸ εἶναι καὶ ἐφεξῆς μετὰ τῶν ἱερωμένων, διὰ τὸ μὴ κατὰ γνώμην οἰκείαν ἐμπεσεῖν εἰς τὸ κακὸν, ἀλλὰ καθαιρεθήσεται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν πρῶτον κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, καὶ τὸν κζ' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου Πατέρος. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς οἴομαι, οὐδὲ οἱ κατὰ αὐθεντίαν βασιλικὴν ἀποκειρόμενοι δύνανται μετασχηματίζεσθαι προβαλλόμενοι τὸν παρόντα κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου· ἀλλ' ἔσονται ἐξ ἀνάγκης μοναχοὶ, κἂν κατὰ βίαν ἀπεκάρησαν· ὥσπερ καὶ ἡ κατὰ βίαν φθαρεῖσα, ἐὰν ἦν διακόνισσα, ἐπιτιμίῳ μὲν οὐχ ὑποπεσεῖται, διακονικὸν δέ τι οὐκ ἐνεργήσει, διὰ τὸ D παραχωρήσει Θεοῦ ἐμπεσεῖν εἰς κακὸν, ἀφαιρούμενον ἐξ αὐτῆς τὴν διακονίσσης ἀξίαν.

ΖΩΝΑΡ. Τὰς βιαίως γινομένας φθορὰς γυναιξὶν οὐκ εἰς ἁμαρτίαν χρὴ λογίζεσθαι. Εἰ γὰρ δούλην τις οἰκείαν βιάσηται, ἡ δὲ ἄκουσα τῷ τοῦ δεσπότου ὑποκύψει θελήματι, οὐκ ἐπιτιμηθήσεται ὡς πορνεύουσα· οὔτε εἴ τις ἡρπάγη παρά τινος ἀκουσίως καὶ ἐφθάρη, καὶ ὅσαι ὁμοιοτρόπως ἐφθάρησαν.

ΑΡΙΣΤ. Φθορὰ κατηναγκασμένη ἀνεύθυνος· καὶ δούλη βιαζομένη παρὰ δεσπότου ἀνεύθυνος.

Ἡ βιασθεῖσα παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου δούλη ἀνεπιτίμητος.

ΚΑΝΩΝ Ν'.

Τριγαμίας νόμος οὐκ ἔστιν, ὥστε νόμῳ τρίτος γά-

societas. Cum enim vir culpæ obnoxius sit, quasi adulterandi causam ipsi præbeat, uxor quoque plane velut adultera condemnabitur, quandoquidem adultera Domini quoque voce appellata fuit.

ARIST. Quæ a viro dimittitur, sic maneat. Si enim mœchatur, juxta Domini dictum, alius communione excluditur.

Si qui dimissam duxit, adulteratur, multo magis mulier est adultera, quæ etiam virum per communionem cum ipsa adulterum reddit. Et ideo quæ a viro suo dimissa est extra matrimonium manere debet.

CANON XLIX.

Stupra quæ per vim inferuntur, non sint accusationi obnoxia. Quare etsi ancillæ vis allata fuerit a proprio domino, ea a culpa est libera.

BALS. Præsens edita est responsio ob ancillam quamdam, quæ a domino suo vim passa est. Dicit enim, quod quoniam et alia omnia stupra, quæ necessitate et vi perpetrantur, ab hostibus scilicet in captivas, et a personis quæ regunt, in eas personas quibus præsunt, necessario quoque ancilla, quæ vi cum suo domino rem habuit, non incidet in pœnas fornicatorum. Lege canonem primum sancti Dionysii archiepiscopi Alexandrini ex ejus sermone in Pascha. Hæc autem, ut mihi videtur, obtinebunt, quantum ad hoc, ut quæ stupratæ fuerunt, propter stuprum fornicationis supplicio afficiantur. Nam si per vim vel ignorantiam aliquis in rem inciderit, quæ eum a sacerdotali ministerio arceat, non adjuvabitur ex eo, quod non propria voluntate in hoc malum inciderit, ut sit deinceps cum sacratis; sed deponetur. Et lege primum canonem synodi Ancyranæ, et can. 27 præsentis sancti Patris. Propterea enim, ut existimo, nec qui imperatoria auctoritate tondentur, possunt transformari, habitumve mutare sancti Basilii præsentem canonem producentes; sed erunt necessario monachi, etiamsi vi tonsi fuere: quemadmodum et quæ vi stuprata est, si erat diaconissa, in pœnam quidem non incidet, sed nihil amplius diaconicum exercebit, quod ea Dei permissu in malum inciderit, quod ei aufert diaconicam auctoritatem.

ZONAR. Stupra quæ per vim mulieribus inferuntur criminis loco duci non oportet. Si etenim quis ancillam suam violaverit, ea vero invita domini voluntati succubuerit, nequaquam ut fornicaria multabitur: neque si quæ ab aliquo præter voluntatem rapta est, et corrupta, et quæcunque simili modo vitiatæ fuerunt.

ARIST. Corruptio per vim admissa culpa vacat. Et ancilla a domino coacta insons est.

Si ancillæ vis a domino suo allata sit reprehensioni non est obnoxia.

108 CANON L.

Trigamiæ lex non est, quare lege tertium matrimo-

nium non approbatur. Verumtamen ea ut Ecclesiæ inquinamenta videmus: sed publicis condemnationibus non subjicimus, ut quæ soluta fornicatione sunt magis expetenda.

BALS. Cum audis sanctum dicentem non esse legem in trigamia, ne dixeris etiam a lege civili prohibere trigamiam: a lege enim concessa est. Sed ecclesiasticam hic legem intellige: legem autem civilem dic antiquam, quæ ante sanctum Patrem observabatur, non autem eam quæ multis post sæculis lata est, scilicet Porphyrogenetæ, et imperatoris domini Constantini decisionem, quæ sita est in quarto canone hujus sancti, quam etiam lege, ut dicit Zonaras. Neque enim fieri potest ut hoc dicat, quod in sancti mentem venire non poterat, utpote quod multis post sæculis factum est. Quod autem etiam a lege antiqua tertium matrimonium permissum est, lege lib. xxviii tit. 8, cap. 63, thema 6 et tit. 14, cap. 4. Nota autem, quod ex hoc præsenti canone apparet non dissolvi tertium matrimonium ut contra leges factum. Dicit enim, quod inquinamenta quidem Ecclesiæ tertia matrimonia omnino reputantur, ut quæ ab Ecclesia non permittuntur, si rogata fuerint. Publicis autem condemnationibus, seu manifestis divulsionibus non subjiciuntur, quod sint ejusmodi conjugia fornicatione meliora. Qui autem matrimonium ita contraxerunt, per polygamiam minus effuse peccant. Qui autem fornicantur, laxis habenis in vitia feruntur, ut qui indiscriminatim ex alia muliere ad aliam transeant.

ZONAR. Quarto etiam canone, hic sanctus, trigamiam polygamiæ nomine appellari dixit, et non matrimonium, quin potius castigatam fornicationem nuncupari: et hoc loco inquinamentum Ecclesiæ nominavit. Cæterum publice, inquit, hoc est aperte, ac sine tergiversatione ipsam minime condemnamus, eousque ut etiam dissolvatur ejusmodi matrimonium. Idcirco vero non dissolvitur, quod præ soluta fornicatione, incastigata nimirum et quæ ab alia ad aliam mulierem passim digreditur, est præoptandum, tanquam fornicatio quidem, verumtamen castigata, quippe cum vir una muliere sit contentus. Porro cum audis trigamiæ non esse legem, ecclesiasticam legem, ac spiritualem intellige. Per Novellam siquidem Porphyrogenetæ et Constantini, tertiæ nuptiæ, non sine nota tamen ac multis, permittuntur.

ARIST. Qui tertium contrahit matrimonium leges transgreditur. Hæc autem, ut Ecclesiæ inquinamenta, non sunt publice traducenda, tolerabiliora dissoluta fornicatione judicata.

Lex quidem politica tertias nuptias agnoscit, et filios ex eis susceptos pro legitimis habet, et ad hæreditatem vocat. At a canonibus tertiæ nuptiæ non admittuntur, sed istas ut Ecclesiæ inquinamentum habent. Sed quandoquidem licenter in fornicatione viventi sive dimissa sint magis expetendæ, publicis quidem condemnationibus non subjicitur: hoc est,

A μος οὐκ ἄγεται. Τὰ μέντοι τοιαῦτα ὡς ῥυπάσματα τῆς Ἐκκλησίας ὁρῶμεν· δημοσίαις δὲ καταδίκαις οὐχ ὑποβάλλομεν, ὡς τῆς ἀνειμένης πορνείας αἱρετώτερα.

ΒΑΛΣ. Ἀκούων τοῦ ἁγίου λέγοντος μὴ εἶναι νόμον ἐπὶ τριγαμίας, μὴ εἴπῃς καὶ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ πολιτικοῦ κωλύεσθαι τὴν τριγαμίαν· ἐκκεχώρηται γὰρ ἀπὸ τοῦ νόμου. Ἀλλὰ νόμον ἐνταῦθα τὸν ἐκκλησιαστικὸν νόει· νόμον δὲ πολιτικὸν εἰπὲ τὸν παλαιὸν πρὸ τοῦ ἁγίου Πατρὸς κρατοῦντα, οὐ μὴν τὸν μεταγενέστερον κατὰ πολὺ, δηλονότι τὸν τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τόμον, τὸν καταστρωθέντα εἰς τὸν δ' κανόνα τούτου τοῦ ἁγίου, ὃν καὶ ἀνάγνωθι, καθὼς ὁ Ζωναρᾶς φησι. B Τοῦτο γὰρ λέγειν ἀνένδεκτον, διὰ τὸ μηδὲ εἰς ἔννοιαν τοῦ ἁγίου ἐλθεῖν τὸ μετὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας γεγονός. Ὅτι δὲ ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἐκκεχώρηται ὁ τρίτος γάμος, ἀνάγνωθι βιβλίον κη' τίτλου η' κεφ. ξγ' θέμα ς', τίτλου ιδ' κεφ. δ'. Σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναφαίνεται ὅτι οὐ διασπᾶται ὁ τρίτος γάμος ὡς παράνομος. Φησὶ γὰρ ὅτι ῥύπασμα μὲν τῆς Ἐκκλησίας λογίσονται οἱ τρίτοι γάμοι πάντως, ὡς μὴ ἐκχωρούμενοι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν ἐρωτηθῶσι. Δημοσίαις δὲ καταδίκαις, ἤτοι φανεροῖς διασπασμοῖς, οὐχ ὑποβλέβληνται, διὰ τὸ εἶναι τὰ τοιαῦτα συνοικέσια κρείττονα τῆς πορνείας. Οἱ μὲν γὰρ οὕτω γαμήσαντες συνεσταλμένην ἁμαρτίαν διὰ τὴν πολυγαμίαν ποιοῦσιν· οἱ δὲ πορνεύοντες ἀνειμένην καὶ C ἐξηπλωμένην ἁμαρτίαν ἐργάζονται ὡς ἐξ ἑτέρας γυναικὸς εἰς ἑτέραν ἀδιαφόρως μεταβαίνοντες.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ κανόνι ὁ ἅγιος οὗτος τὴν τριγαμίαν πολυγαμίαν ἔφησεν ὀνομάζεσθαι, καὶ μὴ γάμον, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην· κἀνταῦθα ῥύπασμα τῆς Ἐκκλησίας ἐκάλεσε. Πλὴν, φησὶ, δημοσίᾳ, ἀντὶ τοῦ φανερῶς καὶ ἀνυποστόλως, οὐ καταδικάζομεν αὐτήν· ὥστε καὶ διασπᾷν τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον. Οὐ διασπᾶται δὲ, ὅτι παρὰ τὴν ἀνειμένην πορνείαν, τὴν ἀκόλαστον δηλαδὴ, καὶ ἐξ ἑτέρας γυναικὸς εἰς ἑτέραν μεταβαίνουσαν, αἱρετωτέρα ἐστὶν, ὡς πορνεία μὲν, κεκολασμένη δὲ, οἷα μιᾷ ἀρκουμένου τοῦ ἀνδρὸς γυναικί. Ἀκούων δὲ ὅτι τριγαμίας νόμος οὐκ ἔστιν, ἐκκλησιαστικὸν καὶ D πνευματικὸν νόει νόμον. Ἀπὸ γὰρ Νεαρᾶς τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Κωνσταντίνου ἐφεῖται καὶ ὁ τρίτος γάμος, μετὰ μέντοι διαστίξεων καὶ ἐπιτιμίων.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ τρίγαμος ἄνομος· ὡς δὲ ῥυπάσματα τῆς Ἐκκλησίας τὰ τοιαῦτα παραβλεπόμενα, ἀστηλίτευτα, κρείττω τῆς ἀνειμένης πορνείας κρινόμενα.

Ὁ μὲν πολιτικὸς νόμος τὴν τριτογαμίαν ἐπιγινώσκει, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς τεχθέντας παῖδας νομίμους ἔχει, καὶ εἰς κληρονομίαν καλεῖ. Τοῖς δὲ κανόσιν ὁ τρίτος γάμος οὐ παραδέχεται, ἀλλ' ὡς ῥύπασμα τοῦτον τῆς Ἐκκλησίας ἔχουσιν. Ὅτι δὲ τῆς ἀνειμένης πορνείας, ἤτοι τῆς ἐκλελυμένης, ἐστὶν αἱρετώτερος, δημοσίαις μὲν καταδίκαις οὐχ ὑποβάλ-

λεται· τοῦτ' ἔστιν, ὁ τρίγαμος μετὰ τῶν προσκλαιόντων οὐ τάττεται, καὶ θριαμβεύεται δημοσίᾳ ὡς κατάκριτος· ἄλλως δὲ ἐπὶ πέντε ἔτεσιν ἐπιτιμᾶται, ἐν δυσὶ μὲν, ἢ καὶ τρισὶ, τῆς τῶν θείων Γραφῶν ἀκροάσεως ἀξιούμενος ἐν τοῖς βασιλικοῖς πυλῶσιν ἱστάμενος· ἐν δὲ ἑτέροις δυσὶ μετὰ τῶν πιστῶν συνιστάμενος, καὶ συγκοινωνῶν αὐτοῖς τῶν εὐχῶν, καὶ οὕτως ἀποκαθιστάμενος εἰς τὸν τόπον τῶν μεταλαμβανόντων τῶν θείων ἁγιασμάτων.

A trigamus cum deflentibus non collocatur, nec publicum triumphum agit ut condemnatus. Aliter autem in quinquennium pœnas persolvit, in duobus quidem vel etiam tribus divinarum Scripturarum dignus auditione habitus, in regiis foribus stans. In aliis autem duobus cum fidelibus constitutus et cum iis in orationibus communicans. Et sic in eorum qui divinorum sacramentorum sunt participes locum restituitur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ.

EJUSDEM

AD EUMDEM EPISTOLA TERTIA.

ΚΑΝΩΝ ΝΑ'.

B

Τὸ κατὰ κληρικοὺς ἀδιορίστως οἱ κανόνες ἐξέθεντο, κελεύσαντες μίαν ἐπὶ τοῖς παραπεσοῦσιν ὁρίζεσθαι τιμωρίαν, τὴν ἔκπτωσιν τῆς ὑπηρεσίας, εἴτε ἐν βαθμῷ τυγχάνοιεν, εἴτε καὶ ἀχειροτονήτῳ ὑπηρεσίᾳ προσκαρτεροῖεν.

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ λβ' κανόνι διωρίσατο ὁ ἅγιος ἀπὸ παντὸς ἁμαρτήματος διὰ μόνης καθαιρέσεως κολάζεσθαι τοὺς κληρικούς. Ἐπεὶ δὴ ἔλεγόν τινες ἐκείνους λογίζεσθαι κληρικοὺς τοὺς χειροτονίαν ἔχοντας, οὐ μὴν τοὺς διὰ μόνης σφραγῖδος καταστάντας εἰς βαθμοὺς ἐκκλησιαστικοὺς (τούτους γὰρ ἤθελον πλειόνως κολάζεσθαι), διωρίσατο ὁ ἅγιος διὰ τοῦ παρόντος κανόνος πάντας τοὺς κληρικοὺς ὁμοίως διὰ μό- C νης καθαιρέσεως ἤτοι διὰ ἐκπτώσεως τῆς προσούσης αὐτοῖς ἱερᾶς διακονίας κολάζεσθαι, κἄν τε κεχειροτονημένοι ὦσιν, ὡς οἱ πρεσβύτεροι, οἱ διάκονοι, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι, κἄν τε διὰ μόνης σφραγῖδος ἐνέργειαν ἔχωσιν ἱερατικὴν, ὡς οἱ ἀναγνῶσται, καὶ ψάλται, οἱ θεωροὶ, καὶ οἱ ὅμοιοι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ κληρικῶν διὰ χειροτονίας, ἢ διὰ σφραγῖδος καταταχθέντων εἰς βαθμοὺς ἐκκλησιαστικούς. Ἐὰν δέ τις μόνην ἔχων ἐπικουρίδα ἀπὸ ἐπισκόπου ἢ ἀπὸ ἡγουμένου ἐμπέσῃ εἰς ἔγκλημα, ἀλλοτρόπως οὗτος τιμωρηθήσεται; *Λύσις*. Καὶ ὁ τοιοῦτος κληρικός ἐστι, καὶ καταδικασθήσεται ὡς λοιποὶ κληρικοί. Κωλυθήσεται γὰρ ἐνεργεῖν οἱονδηποτοῦν ἔργον, οἷον ἐνεργοῦσιν οἱ ἔχοντες ἐπικουρίδας, οἷον οὐκ εἰσέλθῃ εἰς βῆμα, οὐκ ἀναγνῷ ἐπ' ἄμβωνος, οὐ προκόψει εἰς D βαθμίδα ἱερατικήν. Θαυμάζω δὲ ὅπως τινὲς καθαιρεθέντες ἐνεργοῦσι χαρτουλαράτα ἐκκλησιαστικὰ, ἅτινα ἐνεργοῦσι μόνοι ἱερωμένοι. Ὡσαύτως θαυ-

109 CANON LI.

Quod ad clericos attinet canones indefinite ediderunt, unum in iis qui lapsi sunt supplicium decerni jubentes, a ministerio scilicet amotionem, sive sint in gradu, sive etiam in ministerio, quod non impositis manibus datur, perseverent.

BALS. In can. 32 sanctus definiit propter omne peccatum clericos per solam depositionem puniri. Sed quia nonnulli dixerunt illos reputari clericos, qui ordinati sunt, non autem eos qui per solum characterem constituti sunt in gradibus ecclesiasticis (illos enim magis puniri volebant) definiit sanctus per præsentem canonem, omnes similiter clericos per solam depositionem, seu lapsum a sacro quod ad eos pertinet ministerio, puniri, sive sint ordinati ut presbyteri, diaconi, et hypodiaconi, sive per solum characterem operationem sacerdotalem habeant, ut lectores, cantores, sacrorum vasorum custodes, et similes. Et hæc quidem de clericis per ordinationem, vel characterem in ecclesiasticis gradibus collocatis. Si quis autem ab episcopo, vel monasterii præfecto solam tonsuram habens in crimen inciderit, isne alio modo punietur? *Sol.* Et talis quoque est clericus, et condemnabitur ut reliqui clerici. Prohibebitur enim quodvis opus exercere, cujusmodi exercent qui habent tonsuras; quemadmodum non conscendet tribunal, non leget in ambone, ad sacerdotalem gradum non promovebitur. Miror autem, quomodo nonnulli depositi chartularata ecclesiastica exercent, quæ quidem soli sacrati exercent. Similiter miror, quomodo qui solas habent tonsuras, et peccantes

examinantur, et omnino ut laici puniuntur. Vidi enim indiscriminatim fieri. Nota autem ex præsenti canone, quod quoniam archonticia dantur per characterem, sunt et ea gradus, et injuria afficiuntur, qui ab episcopis ex officiis suis indicta in judicio causa expelluntur, vel in stationibus suis ignominiose tractantur. Neque enim habent episcopi facultatem hoc in eis faciendi post characterem, quod non possunt facere in diaconicis dignitatibus.

ZONAR. Omnes, ait, clericos, sive manuum impositionem habeant, sive absque manuum impositione ministrent, ubi peccaverint, depositione a gradu, vel a ministerio, canones puniunt. Nec enim in eos qui in sublimiore gradu constituti sunt gravius animadvertunt, veluti presbyteros, diaconos, et hypodiaconos, qui etiam impositionem manuum, hoc est, ordinationem habent; in eos autem qui in inferiore, levius, quos etiam nulla manuum impositione creatos dicit, veluti qui solo charactere, non autem impositione manuum creantur: sed omnes pariter a gradu et ministerio depositione puniunt.

ARIST. Etiam clerici qui in delictum incidunt, gradibus decidunt sive ministrent, sive ordinentur.

Ecclesiæ ministri sive sint in gradu presbyterorum, diaconorum, hypodiaconorum, cantorum, et lectorum, sive manuum impositiones non habent, ut qui sacra vasa custodiunt, aut candelas accendunt, et quibus concredita est sanctarum altaris forium custodia, si in fornicationem inciderint, unum hoc supplicium habent, ut a ministerio suo decidant.

110 CANON LII.

Quæ fetus in via nati curam non gessit, si cum posset quidem servare neglexerit, vel se ideo peccatum celare existimans, vel etiam omnino belluina, et inhumana cogitatione impulsa, tanquam propter homicidium judicetur. Sin autem eum concinnare et componere non potuit, et propter solitudinem, rerumque necessariarum inopiam fetus interiit, matri ignoscendum est.

BALS. In can. 33 sancitus de ea, quæ in via peperit, et fetum neglexit, angustius statuit: nunc

A μάζω πῶς οἱ ἔχοντες μόνας ἐπικουρβίας, καὶ ἁμαρτάνοντες ἐτάζονται, καὶ ἁπλῶς ὡς λαϊκοὶ κολάζονται. Εἶδον γὰρ τοῦτο διαφόρως. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι, ἐπεὶ καὶ τὰ ἀρχοντίκια διὰ σφραγῖδος δίδονται, βαθμοὶ καὶ ταῦτά εἰσι· καὶ ἀδικοῦνται οἱ παρὰ ἐπισκόπων ἀκρίτως ἐκ τῶν ὀφφικίων αὐτῶν ἐκβαλλόμενοι, ἢ ἐν ταῖς στάσεσιν αὐτῶν περιυβριζόμενοι. Οὐδὲ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ ἐπίσκοποι ποιεῖν ἐπ' αὐτοῖς μετὰ τὴν σφραγῖδα, ὅπερ οὐ δύνανται ποιεῖν εἰς τὰ διακονικὰ ἀξιώματα.

ΖΩΝΑΡ. Πάντας, φησὶ, τοὺς κληρικοὺς, εἴτε χειροθεσίαν ἔχουσιν, εἴτε ἀχειροθέτητοι ὑπηρετοῦσι, παραπεσόντας, ἐκπτώσει κολάζουσιν οἱ κανόνες τοῦ βαθμοῦ ἢ τῆς ὑπηρεσίας. Οὐ γὰρ τοὺς μείζονος B ὄντας βαθμοῦ μᾶλλον κολάζει· οἷον πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους, τοὺς καὶ χειροθεσίαν ἔχοντας, ἤτοι χειροτονίαν· τοὺς δὲ κατωτέρω κουφότερον, οὓς καὶ ἀχειροθετήτους ἔφη, ὡς μόνῃ σφραγῖδι γινομένους, καὶ οὐκ ἐπιθέσει χειρῶν· ἀλλὰ πάντες ἐκπτώσει κολάζονται τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς ὑπηρεσίας.

ΑΡΙΣΤ. Καὶ κληρικοὶ παραπίπτοντες τῶν βαθμῶν ἀποπίπτουσιν, εἴτε ὑπηρετοῦσιν, εἴτε κεχειροτόνηνται.

Οἱ ὑπηρέται τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε ἐν βαθμῷ τυγχάνουσιν πρεσβυτέρων, διακόνων, ὑποδιακόνων, ψαλτῶν, καὶ ἀναγνωστῶν, εἴτε καὶ ἀχειροτόνητοί C εἰσιν, ὡς θεωροὶ, κανδηλάπται, καὶ οἱ τὴν φυλακὴν ἐμπεπιστευμένοι τῶν ἁγίων θυρῶν τοῦ θυσιαστηρίου, εἰ παραπέσωσιν εἰς πορνείαν, μίαν τὴν τιμωρίαν ἔχουσι, τὸ ἐκπεσεῖν τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν.

ΚΑΝΩΝ ΝΒ'.

Ἡ τοῦ κυήματος (11) κατὰ τὴν ὁδὸν ἀμελήσασα, εἰ μὲν δυναμένη περισώσασθαι κατεφρόνησεν, ἢ συγκαλύψειν ἐντεῦθεν τὴν ἁμαρτίαν νομίζουσα, ἢ ὅλως θηριώδει καὶ ἀπανθρώπῳ λογισμῷ χρησαμένη, ὡς ἐπὶ φόνῳ κρινέσθω. Εἰ δὲ οὐκ ἠδυνήθη περιστεῖλαι, καὶ διὰ ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων διεφθάρη τὸ γεννηθὲν, συγγνωστὴ ἡ μήτηρ.

D ΒΑΛΣ. Ἐν μὲν λγ' κανόνι στενώτερον διορισμὸν πεποίηκεν ὁ ἅγιος χάριν τῆς ἐν τῇ ὁδῷ κυησάσης,

Guill. Beveregii notæ.

(11) *Ἡ τοῦ κυήματος*. Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis sic se habet: Ἡ δὲ τὸ κύημα δι' ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἐπιτηδείων ἀπολωλεκυῖα συγγνωστή. *Quæ vero partum propter solitudinem vel necessariorum penuriam amisit, veniam meretur.* In quam epitomen Scholiastes hæc notat. Ἡ ἀκουσίως ἀποβαλοῦσα τὸ βρέφος ἐπὶ ἔτος ἓν παρὰ τῷ Νηστευτῇ καταδικάζεται. Ἡ δὲ τῷ βρέφει κοιμωμένῳ ἐμπεσοῦσα καὶ ἀποπνίξασα, ἐπὶ τριετίαν. Ἡ δὲ καταφρονήσασα τοῦ κυήματος, τῇ ἀμελείᾳ ταύτης ἀποφθαρέντος, ἑκουσίου φόνου δίδωσι δίκας· καὶ παιδίου ἀβαπτίστου ἀποθανόντος τῇ τῶν οἰκείων ἀμελείᾳ γονέων, ἐπὶ τριετίαν οἱ γονεῖς καταδικάζονται. Περὶ δὲ τῶν ἐκτιθεμένων τὰ οἰκεῖα βρέφη πρὸς ταῖς εἰσόδοις τῶν ἱερῶν λόγος ἐπὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου γέγονε, καὶ ἤρεσεν ὡς φονευτρίας ταύτας κολάζεσθαι, κἂν ἕτερος ἀνέληται, καὶ ἐπιμελησάμενος ζωογονήσῃ. *Quæ præter animi sententiam amisit infantem ad annum unum apud Jejunatorem damnatur. Quæ vero super infantem sopitum corruit, eumque suffocavit, ad triennium. Quæ autem partum neglexit, exstinctum culpa sua, voluntariæ cædis pœnas luit. Itidem cum puer non baptizatus mortuus sit, parentum suorum culpa, parentes ad triennium condemnantur. De iis vero, quæ proprios infantes ad templorum introitus exponunt, proposita est in sacra synodo quæstio, placuitque puniri has tanquam homicidas; licet alius eos sustulerit, et adhibita cura conservarit.* Harmen. epit. can. sect. 6.

καὶ ἀμελησάσης τοῦ κυήματος· νῦν δὲ πλατύτερον διατάττεται τὰ εἴδη τῆς ἀμελείας, καί φησιν ὅτι, εἰ μὲν ἐκ πορνείας ἢ μοιχείας συλλαβοῦσα κρύφα, ἢ κυήσασα καὶ φοβουμένη τὸν ἔλεγχον, ἐσπούδασε διὰ τοῦ φονευθῆναι τὸ γεννηθὲν συγκαλύψαι τὴν ἁμαρτίαν, ἢ καὶ θηριωδῶς, ἤγουν ἀπανθρωπίνως, ἐχρήσατο τῷ τεχθέντι, τουτέστι κατὰ θῆρας κατεσθίοντας τὰς ἀνθρωπίνας σάρκας, καὶ μὴ φειδομένους αὐτῶν, οὐκ ἠλέησε τοῦτο, ὀφείλει δοῦναι λόγους φονέως. Εἰ δὲ ἤθελε μὲν περισῶσαι τὸ βρέφος, οὐκ ἐδυνήθη δὲ διὰ ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, κἀντεῦθεν ἐφθάρη τοῦτο, συγγνώμης ἀξιωθήσεται. Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ λγ' κανόνι εἴπομεν ὡς ἡ γεννήσασα καθ' ὁδὸν, καὶ ἀμελῶς, ἢ καὶ δολερῶς ἐπὶ τῷ γεννηθέντι διατεθεῖσα, ὡς φονεύσασα κρίνεται, οὐ μόνον ἐὰν διεφθάρη τὸ κυηθὲν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὑφ' ἑτέρου ἐζωογονήθη· λέγομεν πάλιν ὅτι καὶ ἐξ ὧν μὲν ἐκεῖσε ἐγράψαμεν παρίσταται τοῦτο, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναφαίνεται. Ἔνθα μὲν γὰρ καταφρόνησιν ἢ δόλον εἰσάγει ὁ ἅγιος τῆς γυναικὸς, οὐ προστίθησι διαφθορὰν τοῦ γεννηθέντος, ἀλλά φησιν ὡς ἐπὶ φόνῳ κρίνεσθαι τὴν μητέρα, τουτέστι, κἂν μὴ φονευθῇ τὸ κυηθὲν, κατακρίνεσθαι ταύτην διὰ τὴν κακὴν διάθεσιν· φονευθέντος γὰρ τοῦ παιδίου κατὰ δόλον ἢ ῥαθυμίαν ἐκείνης, ἀμάχως ὤφειλεν ὡς φονεύτρια καταδικάζεσθαι. Ὅταν δὲ οὔτε ἀμέλειαν οὔτε δόλον προβῆναι τῆς μητρὸς φησὶ, κἀντεῦθεν ταύτην συγγινώσκεσθαι, καὶ προστίθησι διαφθαρῆναι τὸ γεννηθὲν ἀπὸ ἐρημίας, ἢ ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων. Εἰ γὰρ ἔζη, καὶ οὐδὲ ἀμέλεια προέβη τῆς μητρὸς, πῶς ἂν τις εἴπῃ ταύτην εὐθύνεσθαι; Τὸ δὲ θηριωδῶς διατεθῆναι τὴν μητέρα, ἐκλαβοῦ κατὰ τὴν παροῦσαν ἑρμηνείαν, καὶ μὴ, ὥς τινες εἶπον, κατὰ τὴν μητροκομίαν τῶν θηρίων. Οἱ γὰρ πλείους τῶν θηρίων τοὺς σκύμνους αὐτῶν ἐπιμελῶς περιέπουσι, καὶ τρέφουσι, καὶ αὐτῶν προκινδυνεύουσι, καὶ οὐ χρὴ τούτοις παραλληλίζεσθαι τὰς δολερὰς καὶ ῥαθύμους μητέρας. Αὐτίκα ἡ λέαινα τοσοῦτον κήδεται τῶν σκύμνων αὐτῆς, ὡς, τοῦ φωλεοῦ ἐξιοῦσα τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν αὐτῆς διὰ τοῦ οὐραίου συγχέουσα, οὐ παραχωρεῖ ἐξιχνιασθῆναι τὸν φωλεὸν αὐτῆς ὑπὸ θηρευτοῦ, καὶ ἀναιρεθῆναι τὰ ἔγγονα.

autem fusius decernit de speciebus negligentiæ, et dicit, quod si quæ ex fornicatione quidem, vel adulterio clam vel concepit, vel peperit, et timens ne convinceretur, statuit per nati fetus interitum celare peccatum, vel etiam belluine, seu inhumane in fetum se gessit, hoc est instar ferarum quæ carnes humanas devorant, et eis non parcunt, ejus non miserta est, debet instar homicidæ puniri. Sin autem volebat quidem infantem servare, sed non potuit propter solitudinem et rerum necessariarum inopiam, et eo factum est ut interiret, digna erit cui ignoscatur. Sed quia in can. 33 diximus, quod quæ in via peperit, et negligenter, vel etiam fraudulenter in id quod natum est, affecta est, ut homicida judicatur, non solum si interiit quod natum est, sed etiam si ab alio educatum sit. Rursus quoque dicimus, quod etiam ex iis quæ illic scripsimus hoc probatur: non minus autem et ex præsenti canone apparet. Illic enim sanctus mulieris contemptum, vel fraudem inducit: non addit autem fetus interitum. Sed dicit tanquam ob homicidium matrem condemnari, hoc est etiam si fetus non fuerit interfectus, condemnari autem propter malam affectionem. Infante enim illius dolo vel socordia interfecto, debebat sine controversia ut homicida puniri. Quando autem nec per negligentiam nec per dolum matris id evenerit, dicit illi quoque ignosci oportere, et adjicit fetum interire a solitudine, et a rerum necessariarum inopia. Si enim vixisset, nec matris negligentia processisset quomodo quis eam criminandam esse diceret? Illud autem, matrem belluine affici, accipe secundum præsentem interpretationem, et non ut dicebant aliqui, secundum ferarum maternam educationem. Permultæ enim feræ pullos suos diligenter curant et educant, et pro eis pericula subeunt, nec sunt eis conferendæ dolosæ et socordes matres. Jam enim leæna tantam suorum catulorum curam gerit, ut antro egrediens, et pedum suorum vestigia cauda confundens, non sinat antrum suum investigari a venatore, et fetus suos interimi.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῆς ἐν ὁδῷ τεκούσης καὶ ἀμελησάσης τοῦ κυηθέντος καὶ ἐν λγ' κανόνι διετάξατο ὁ ἅγιος. Νῦν δὲ σαφέστερον διατάττεται φάσκων ὅτι, εἰ μὲν δυναμένη περισῶσαι τὸ γεννηθὲν, ἠμέλησεν αὐτοῦ διὰ συγκαλύψαι τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ πορνείας ἴσως, ἢ μοιχείας συλλαβοῦσα, ἢ καὶ ἀπανθρώπως καταφρονήσασα τοῦ τεχθέντος καὶ θηριωδῶς· ἐχρήσατο δὲ τῇ λέξει ἀντὶ τοῦ ὠμῶς καὶ ἀπηνῶς. Οὐ γὰρ οὕτω τὰ θηρία ποιοῦσιν, ἀλλὰ τίκτοντα περὶ τοὺς σκύμνους ἐπιμελῶς διατίθενται· καὶ περιέπουσι καὶ τρέφουσι τὰ ἔγγονα, καὶ τούτων προκινδυνεύουσιν· εἰ μὲν οὖν οὕτω, φησὶ, κατεφρόνησε τοῦ τεχθέντος, ὡς φονεύσασα κατακρινέσθω. Εἰ δὲ ἤθελε μὲν περισῶσαι τὸ βρέφος, οὐκ ἠδυνήθη δὲ δι' ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, ἢ διὰ φόβον, ἴσως συγγνωσθήσεται.

ZONAR. De muliere, quæ in via peperit, fetumque neglexit, tricesimo tertio quoque canone decretum sanctus vir promulgavit. Nunc vero apertius definit, dicens, siquidem cum posset, id quod editum erat servare, illud neglexit, ut peccatum celaret, (forte namque ex fornicatione, vel adulterio conceperat) vel etiam partum inhumaniter et ferino more contempsit; usus est porro hac formula, [ferino more] ut crudelitatem sævitiamque significaret. Nec enim ferarum iste mos est, sed ubi pepererunt sedulitatem in catulis suis nutriendis adhibent, foventque et alunt fetus, ac pro iis pericula subeunt; siquidem igitur, ait, hac ratione partum suum neglexit, tanquam homicidii rea damnetur. Sin autem voluit illa quidem servare infantem, verumtamen haud potuit, quod in desertis locis deprehensa, ac rebus necessariis destituta esset, aut ob metum aliquem, forte impune feret.

111 ARIST. Quæ propter solitudinem aut rerum necessariarum inopiam fetum neglexit criminis expers est.

CANON LIII.

Vidua ancilla forte non multum lapsa est, quæ sub raptus simulatione, secundum matrimonium eligit. Quamobrem eam de illo accusare non oportet: neque enim simulatio judicatur, sed voluntas. Clarum est autem quod illam manet pœna digamiæ.

BALS. Ancilla, inquit sanctus, vidua et volens quidem secundum matrimonium contrahere, forte autem ne hoc faciat retardata, propterea quod a suis filiis vel a primis conjugii cognatis damnaretur, et propterea se raptam fuisse præ se ferens per futurum conjugem, accusari non potest, quia non est verus raptus, sed velatus sub secundi matrimonii prætextu. Æquum est autem neminem a prætextu seu simulatione damnari, sed ex affectione et voluntate. Quare si non suberat secundi matrimonii ratio, sed propter fornicationem se raptam esse simulavit, ut quæ fornicata sit puniatur. Viduam autem ne dixerit esse et ancillam, sed fuisse quidem aliquando ancillam, nunc autem liberam. Ipsa enim potest primum et secundum contrahere matrimonium, sed non ancilla, quæ a lege non cognoscitur, et a legitimis contractibus. Quoniam autem nonnulli, canone ad ancillam traducto, dixerunt quod post simulatum raptum dominus secundo matrimonio annuit, et sic quoque fortasse existimarunt fornicationem effugere, tanquam matrimonio per domini consensum confirmato, audiant quod quoniam primum matrimonium factum est ancillæ cum libero, tunc autem necessario quoque consensus domini consecutus est, est supervacaneum, vel potius non admittendum, ut supponatur eam fuisse ancillam tempore simulati raptus. A primo enim matrimonio, quod domini consensu factum est, ancilla tacite libera est, nec amplius opus habuit consensu ejus qui fuit aliquando dominus, ad secundum matrimonium. Interrogaverit autem quispiam, cum leges et canones, quemadmodum sæpe dictum est, non permittant ut raptores raptis legitime conjungantur, etiamsi raptarum voluntate fiat raptus, quomodo dicit præsens canon a raptu simulato non impediri secundum matrimonium. *Sol.* Hic raptus a viro factus non est, nec ulla actio, quæ raptum constituat, sed mulier quæ volebat secundo nubere, se raptam fuisse simulavit propter causas dictas superius. Si enim raptus omnino factus est, nec matrimonium quidem inter eos intercedet, sed raptorum, et fornicatorum pœnis omnino subjicientur.

ZONAR. Ancilla, cum vidua esset, a quodam forte fortuna rapta fuit. Ea vero se sponte raptori tradidit, et cum eo legitime matrimonio est copulata. Affirmat igitur hic magnus Pater, ejusmodi mulierem secundas elegisse nuptias, per raptus simulationem, hunc porro raptum nuptiarum causa simu-

A ΑΡΙΣΤ. Ἡ ἀμελήσασα τοῦ κυήματος δι' ἐρημίαν ἢ ἀπορίαν τῶν ἐπιτηδείων ἀνεύθυνος.

ΚΑΝΩΝ ΝΓ'.

Ἡ χήρα δούλη τάχα οὐ μέγα ἔπταισεν ἑλομένη δεύτερον γάμον ἐν σχήματι ἁρπαγῆς. Ὥστε οὐδὲν τούτου ἕνεκεν ἐγκαλεῖσθαι χρή. Οὐ γὰρ τὰ σχήματα κρίνεται, ἀλλ' ἡ προαίρεσις. Δῆλον δὲ ὅτι τὸ τῆς διγαμίας μένει αὐτῇ ἐπιτίμιον.

ΒΑΛΣ. Ἡ δούλη, φησὶν ὁ ἅγιος, ἡ χηρεύσασα, καὶ θέλουσα μὲν δευτερογαμῆσαι, ἴσως δὲ συστελλομένη τοῦτο ποιῆσαι διὰ τὴν ἀπὸ τῶν οἰκείων παίδων, ἢ καὶ τῶν ἐκ τοῦ πρώτου συνοικεσίου συγγενῶν κατάγνωσιν, καὶ σχηματιζομένη διὰ τοῦτο ἁρπαγῆναι παρὰ B τοῦ μελλοσυζύγου, ἀκαταιτίατός ἐστι· διότι οὐκ ἀληθὴς γέγονεν ἁρπαγή, ἀλλὰ ἐσχηματισμένη διὰ πρόφασιν δευτερογαμίας. Δίκαιον δέ ἐστι μὴ κατακρίνεσθαί τινα ἀπὸ σχήματος καὶ ὑποκρίσεως, ἀλλὰ ἀπὸ διαθέσεως καὶ προαιρέσεως. Ὥστε εἰ μὴ ὑπέκειτο ὁ λόγος τῆς δευτερογαμίας, ἀλλὰ διὰ πορνείαν ἁρπαγῆναι ἐσχηματίσατο, ὡς πορνεύσασα ἂν ἐκολάσθη. Τὴν χήραν δὲ μὴ εἴπῃς εἶναι καὶ δούλην, ἀλλὰ δούλην μὲν εἶναί ποτε, ἀρτίως δὲ ἐλευθέραν. Αὕτη γὰρ δύναται πρῶτόν τε καὶ δεύτερον συναλλάττειν γάμον· οὐ μὴν ἡ δούλη ἡ ἀνεπιγνώστως τῷ νόμῳ καὶ τοῖς νομίμοις συναλλάγμασιν. Ἐπεὶ δέ τινες ἐκλαβόμενοι τὸν κανόνα εἰς δούλην εἶπον ὅτι μετὰ τὴν ἐσχηματισμένην ἁρπαγὴν ἐπένευσε τῷ δευτέρῳ γάμῳ ὁ δεσπότης, καὶ οὕτω τάχα ἐνόμισαν τὴν πορνείαν διαφυγεῖν, ὡς κυρωθέντος τοῦ γάμου διὰ τῆς συναινέσεως C τοῦ δεσπότου· ἀκουσάτωσαν ὅτι, ἐπεὶ πρώτως γέγονε γάμος τῆς δούλης μετὰ ἐλευθέρου, ἐξ ἀνάγκης δὲ τηνικαῦτα καὶ συναίνεσις τοῦ δεσπότου παρηκολούθησε, περιττὸν, μᾶλλον δὲ ἀνένδεκτόν ἐστι τὸ θεματισθῆναι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐσχηματισμένης ἁρπαγῆς εἶναι αὐτὴν δούλην. Ἀπὸ γὰρ τοῦ πρώτου γάμου κατὰ συναίνεσιν τοῦ δεσπότου γενομένου ἠλευθερώθη σιωπηρῶς ἡ δούλη, καὶ οὐκ ἐδέετο συναινέσεως τοῦ ποτε δεσπότου ἐπὶ δευτερογαμίᾳ. Ἐρωτήσει δέ τις ὡς τῶν νόμων καὶ τῶν κανόνων, καθὼς διαφόρως εἴρηται, μὴ παραχωρούντων τοὺς ἅρπαγας νομίμως συνάπτεσθαι ταῖς ἁρπαγείσαις, κἂν κατὰ θέλησιν τῶν ἁρπαγεισῶν ἡ ἁρπαγὴ γέγονε, πῶς ὁ παρὼν κανών φησιν ἀπὸ τῆς ἐσχηματισμένης ἁρπαγῆς μὴ ἐμποδίζεσθαι D τὴν δευτερογαμίαν; Λύσις. Ἐνταῦθα οὐ γέγονεν ἁρπαγὴ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, οὐδέ τις πρᾶξις τὴν ἁρπαγὴν συγκροτοῦσα, ἀλλὰ ἡ γυνὴ, θέλουσα τὴν δευτερογαμίαν, ἐσχηματίσατο τὴν ἁρπαγὴν διὰ τὰς ἄνωθεν ῥηθείσας αἰτίας. Εἰ γὰρ ὅλως γέγονεν ἁρπαγὴ οὔτε γάμος ἂν συνέστη μέσον αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ τῶν ἁρπαζόντων καὶ πορνευόντων ἐπιτιμίοις ἂν ὑπέπεσον.

ΖΩΝΑΡ. Δούλη χηρεύσασα ἡρπάγη δῆθεν παρά τινος· ἡ δὲ ἑκοῦσα ἑαυτὴν ἐπέδωκε τῷ ἁρπάσαντι, καὶ συνῴκησεν αὐτῷ νομίμως. Λέγει οὖν ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ ὅτι δεύτερον εἵλετο γάμον ἡ τοιαύτη, σχηματισαμένη τὴν ἁρπαγήν· καὶ τὴν ἁρπαγὴν δὲ διὰ τὸν γάμον ἐσχηματίσατο. Κρίνομεν δὲ οὐ τὴν ὑπόκρισιν,

ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν. Οὐ γὰρ ἵνα ἁπλῶς μίξεως ἀπολαύσῃ πορνικῆς τῷ ἀνδρὶ συνῆλθεν, ἀλλ' ἐπὶ γάμῳ, καὶ λοιπὸν οὐ χρὴ ἐγκαλεῖσθαι αὐτὴν ὡς πορνεύσασαν. Τὸ δὲ τῆς διγαμίας ἐπιτίμιον οὐκ ἐκφεύξεται. Ἐπεὶ δὲ τὴν τοιαύτην δούλην ὠνόμασεν ὁ κανὼν, νομιστέον ὅτι ὁ δεσπότης αὐτῆς μετὰ τὴν ἁρπαγὴν τὴν ἐσχηματισμένην ἐπένευσε τῷ γάμῳ. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, πορνεία ἐστὶ τὸ γενόμενον κατὰ τὸν μ' κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου Πατρός.

ΑΡΙΣΤ. Οὐ μέγα πταῖσμα τῇ χήρᾳ δούλῃ, πρὸς δεύτερον γάμον ἁρπαζομένῃ· τὸ δὲ τῆς διγαμίας τὸ ἐπιτίμιον ἕξει.

Ἐπειδὴ αἱ δοῦλαι ἄνευ γνώμης τῶν δεσποτῶν αὐτῶν συναλλάσσειν γάμον οὐ δύνανται, κατὰ τοῦτο οὐ δοκεῖ μέγα πταῖσαι ἡ χήρα δούλη σχηματισαμένη, ὑπό τινος ἁρπαγεῖσα, τὸν πρὸς αὐτὴν ἑλομένη γάμον. Λοιπὸν οὐδὲ τὰ περὶ τῆς ἁρπαγῆς τῶν ἐλευθέρων γυναικῶν ἐπ' αὐτῆς χώραν ἕξουσι· διότι, κἂν ἐσχηματίσατο ἁρπαγῆναι, ἀλλὰ κατὰ θέλησιν αὐτῆς ἠκολούθησε· καὶ οἱ κανόνες οὐ τὰ σχήματα, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν κρίνουσιν. Ἔσται οὖν ὁ πρὸς αὐτὴν γάμος, ἐὰν καὶ ὁ δεσπότης αὐτῆς συναινῇ, βέβαιος· τὸ δὲ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον ἐπιγνώσεται.

ΚΑΝΩΝ ΝΔ'.

Τὰς τῶν ἀκουσίων φόνων (12) διαφορὰς πρὸ χρόνων οἶδα, ἐπιστείλας τῇ θεοσεβείᾳ σου, κατὰ τὸ ἡμῖν δυνατὸν, καὶ πλέον ἐκείνων οὐδὲν εἰπεῖν δύναμαι. Τῆς δὲ σῆς συνέσεώς ἐστι κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως ἐπιτείνειν τὰ ἐπιτίμια, ἢ καὶ ὑφεῖναι.

ΒΑΛΣ. Καὶ πάλιν ἠρωτήθη ὁ ἅγιος πῶς ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ ἀκουσίους φόνους ἐργασάμενοι. Καὶ ἀπελογήσατο ὅτι Πλέον ὧν εἶπεν ἐν τῷ η' κανόνι περὶ ἀκουσίων φόνων, εἰπεῖν οὐ δύναμαι. Ἐνέδωκε δὲ τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἁμαρτήσαντα τὸν ἀκούσιον φόνον, ἢ αὔξειν τὸ ἐπιτίμιον, ἢ ἐλαττοῦν κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως, ἤγουν κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ φονεύσαντος προσώπου καὶ τὴν διάθεσιν. Ὅτι δὲ πολυτρόπως, ἤγουν ποτὲ μὲν βαρέως, ποτὲ δὲ ἐλαφρῶς κολάζονται οἱ ἀκούσιοι φόνοι, δῆλόν ἐστι καὶ ἀπὸ τῶν ὁσημέραι περιπιπτόντων παραπτωμάτων εἰς τὰ βρέφη τὰ ἐν ταῖς ἀγκάλαις πολλάκις τῶν μητέρων ἀποθνήσκοντα. Εἰ μὲν γὰρ ἀπὸ μέθης βαρέως ὑπνώσασα ἡ μήτηρ, καὶ τὸ βρέφος ἀτημέλητον καταλείψασα, ἔδωκε τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, πικρῶς ἐπι-

A lasse. Indicamus vero, non simulationem, sed voluntariam electionem. Non enim ea de causa solummodo ut fornicario concubitu frueretur, cum viro convenit, sed ut celebraret nuptias, ac proinde illam veluti fornicariam accusari minime oportet. Digamiæ vero multam nequaquam effugiet. Quoniam vero ancillam hanc canon appellavit, existimare debemus ipsius dominum post raptum illum simulatum, nuptiis annuisse. Nam si id non fecerit, erit ea videlicet fornicatio, ut quadragesimo hujus sancti Patris canone sancitum est.

112 ARIST. Magnum crimen ancillæ viduæ ad secundas nuptias raptæ non inferatur. Bigamiæ vero pœnam solvet.

Quandoquidem ancillæ sine dominorum suorum B sententia nuptias contrahere nequeunt, idcirco vidua serva non multum lapsa videtur, simulans se ab aliquo rapi, matrimonio ei conjungi cupiens. Porro nec quæ ad liberarum mulierum raptum pertinent, in ea locum habebunt, quia quamvis se rapi simulat, tamen sua voluntate secuta est. Et canones non judicant simulationes, sed voluntatem. Erit itaque matrimonium cum ea initum, si dominus ejus assentiatur, firmum, sed digamorum pœnam dabit.

CANON LIV.

De involuntariis cædibus scio me ante hoc tempus tuæ scripsisse sanctitati pro viribus nostris, et nihil ultra illa possum dicere: est autem tuæ C prudentiæ pro circumstantiæ proprietate pœnas intendere vel remittere.

BALS. Sanctus rursus etiam interrogatus est, quomodo debent puniri qui cædes involuntarie perpetrant, et respondit: Plus quam dixi in octavo canone, non possum de involuntariis homicidiis dicere. Concessit autem ei cujus munus est de eo qui involuntarium homicidium commisit, judicare, pœnam vel augere, vel minuere secundum proprietatem circumstantiæ, seu secundum modum et causam cædis, et secundum qualitatem personæ quæ interfecit ejusque affectionem. Quod autem varie scilicet aliquando quidem graviter, aliquando leviter puniuntur cædes involuntariæ, clarum est ex iis quæ quotidie accidunt circa infantes, quæ in matrum D ulnis sæpe moriuntur. Si enim ex ebrietate mater gravi somno affecta, relicto incurato infante dedit causam cædis, acerbe punietur. Sin autem ex mala

Guill. Beveregii notæ.

(12) *Τὰς τῶν ἀκουσίων φόνων.* Scholiastes Harmenopuli, Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ στρατιώτῃ τινὶ, φόνον ἑκούσιον πεποιηκότι, ἐπίσκοπός τις ἐπὶ μετρίῳ πάνυ καιρῷ ἐγγράφως τὴν ἀθύνωσιν (*sic*) δέδωκε. Καὶ ἐγκαλούμενος παρὰ τῇ συνόδῳ τὸν κανόνα προέτεινεν, ὃς τοῖς ἐπισκόποις ἐπιτρέπει τὴν ἐξουσίαν ἢ ἀνεῖναι ἢ ἐπιτεῖναι τοῖς μετανοοῦσι τὰ ἐπιτίμια. Ἀλλ' ἤκουσεν, ὅτι τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐδόθη μὲν τοῦτο, οὐ μὴν ἀνεξετάστῳ καὶ ὑπερβαλλούσῃ χρῆσθαι συγκαταβάσει· ὅθεν τὸν μὲν στρατιώτην ἡ σύνοδος τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις καθυπέβαλε, τὸν δὲ ἀρχιερέα δίκας ἀπῄτησε τὴν ἐν τριμήνῳ καιρῷ τῆς λειτουργίας ἐπίσχεσιν. *Sub Luca patriarcha militi cuidam, qui cædem voluntariam commiserat, episcopus quidam intra perexiguum tempus absolutionem per scripturam concesserat; et cum accusaretur apud synodum, canonem prætendebat qui pœnitentiam agentibus pœnas vel remittendi vel augendi potestatem dat episcopis. Sed ei responsum fuit, concessum id quidem pontificibus, non tamen ut citra explorationem et nimia commiseratione uterentur. Quare militem synodus canonicis pœnis subjecit, et pontificem quoque multavit, ad tres menses a ministerio abstinere jussum.* Harmen. epit. can. sect. 5, tit. 3.

valetudine profunde dormiit, et infantulo mortiferum somnum præbuit, levius punietur. Ego autem vidi quamdam mulierem divitem et delicatam, graviter punitam, quod per se, et non per nutrices infantem mamma aleret, et propter inscitiam importune eum lactans, pro lacte, mortifero eum veneno potavit. Nota hoc propter matres quæ per incuriam lactentes suos infantes suffocant.

ZONAR. Supra octavo canone, de involuntariis cædibus scripsit, nec se quid ultra illa dicat, habere asserit. Permittit autem illi, cujus munus est de eo qui involuntariam cædem patravit, judicare, ut pœnas intendat, vel remittat pro circumstantiæ proprietate, hoc est, pro modo, et causa cædis, et pro ea quam in cædis auctore animadvertit, pœnitentiæ affectione.

ARIST. Homicidarum pœnæ pro circumstantiarum ratione augentur, aut minuuntur.

Voluntariarum quidem et involuntariarum cædium pœnas magnus hic Ecclesiæ præceptor determinatas dedit: eas autem extendere aut diminuere, ad necessitatem incidentem ejus judicio qui ligandi et solvendi potestatem accepit, committitur.

113 CANON LV.

Qui se latronibus adversos objiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, a boni communione arceantur, si sint autem clerici a gradu deponuntur. Quicunque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit.

BALS. In XIII canone sanctus consulendo definiit, ut qui in bello interfecissent a sacramentorum communione abstinerent tribus annis integris. Hic autem eos qui se latronibus opposuerant, et eos interfecerant, si sint quidem laici, arcet a sancta communione. Clericos autem depositioni subjicit, et dicit se hoc definiisse, secundum Scripturam quæ dicit, *Quicunque gladium acceperit, gladio peribit* [1]. Gladium autem et mortem vocat, depositionem, sacramentorum privationem. Ab iis enim qui sapiunt hæc mortiferum supplicium existimantur. Quia autem can. 13 instar consilii editum dicebant nonnulli, non afferre necessitatem, et propterea despici, dicimus quod ex præsenti canone, qui indistincte punit eos qui se defendunt et latrones interficiunt, apparet illum etiam canonem jam afferre necessitatem. Et ecclesiastica quidem lex eos sic punit, secundum autem thema 14 cap. 39 tit. 60 lib. sic dici expresse: Invadentem latronem licet sine periculo occidere. Tempore autem sanctissimi illius patriarchæ domini Constantini, Chliareni, cum quidam milites accessissent ad sanctissimam Dei Magnam Ecclesiam, et se armatos in latrones incidisse dicerent in clausura sancti Basilii, et eos interfecisse, et vellent scire, quid agendum synodaliter disputatum est, an omnes qui latrones inter-

[1] Matth. XXVI, 55.

A τιμηθήσεται· εἰ δὲ ἀπὸ κοπηρᾶς ἐνεργείας βιωτικῆς βαθέως ὕπνωσε καὶ τῷ βρεφυλλίῳ ἐπιθανάτιον ὕπνον ἐπώρεξε, κουφότερον ἐπιτιμηθήσεται. Ἐγὼ δὲ εἶδον γυναῖκα πλουσίαν καὶ τρυφερὰν βαρέως ἐπιτιμηθεῖσαν ὅτι δι' ἑαυτῆς καὶ οὐ διὰ τιτθῶν ὑπομάζιον ἔτρεφε, καὶ ἐξ ἀπειρίας ἀπροσέκτως τὸ βρέφος θηλάζουσα ἀντὶ γάλακτος θανάσιμον κίνδυ τούτῳ ἐπότισεν. Σημείωσαι διὰ τὰς ἐξ ἀμελείας ἀποπνιγούσας μητέρας τὰ ὑπομάζια αὐτῶν βρέφη.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν ὀγδόῳ κανόνι προέγραψε περὶ ἀκουσίων φόνων, καὶ πλέον ἐκείνων λέγει μὴ ἔχειν εἰπεῖν. Ἐφίησι δὲ τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἁμαρτήσαντα τὸν ἀκούσιον φόνον, καὶ αὔξειν τὸ ἐπιτίμιον, ἢ ἐλαττοῦν, κατὰ τὸ τῆς περιστάσεως ἰδίωμα· ἤγουν κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, καὶ κατὰ τὴν ποιότητα
B τῆς μετανοίας τοῦ φονεύσαντος.

ΑΡΙΣΤ. Τῶν φονευόντων τὰ ἐπιτίμια κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως ἐπιτείνεται, καὶ ὑφίεται.

Ὡρισμένα μὲν ἐπὶ τῶν ἑκουσίων φόνων καὶ ἐπὶ τῶν ἀκουσίων τὰ ἐπιτίμια ὁ μέγας οὗτος τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος ἔθετο· τὸ δὲ ταῦτα ἐπιτείνειν, ἢ ἐλαττοῦν, πρὸς τὴν παρεμπίπτουσαν ἀνάγκην, εἰς τὴν γνώμην ἀνέθεντο τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὴν ἐξουσίαν λαβόντος.

ΚΑΝΩΝ ΝΕʹ.

Οἱ τοῖς λῃσταῖς ἀντεπεξιόντες, ἔξω μὲν ὄντες τῆς Ἐκκλησίας, εἴργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ· κληρικοὶ δὲ ὄντες, τοῦ βαθμοῦ καθαιροῦνται. Πᾶς
C γάρ, φησίν, ὁ λαβὼν μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται.

ΒΑΛΣ. Ἐν μὲν τῷ ιγʹ κανόνι συμβουλευτικῶς διωρίσατο ὁ ἅγιος τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύσαντας ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων δι' ὅλων τριῶν ἐτῶν. Ἐνταῦθα δὲ τοὺς ἀντιστάντας τοῖς λῃσταῖς, καὶ φονεύσαντας αὐτούς, λαϊκοὺς μὲν ὄντας, ἀπείργει ἐκ τῆς ἁγίας μεταλήψεως· κληρικοὺς δὲ καθαιρέσει καθυποβάλλει· καί φησι τοῦτο ὁροθετῆσαι κατὰ τὸ Γραφικόν, τὸ λέγον, *Πᾶς ὁ λαβὼν μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται.* Μάχαιραν δὲ καὶ θάνατον ἀποκαλεῖ τὴν καθαίρεσιν καὶ τὴν στέρησιν τῶν ἁγιασμάτων. Τοῖς γὰρ εὐφρονοῦσι θανατηφόρος τιμωρία ταῦτα λογίζονται. Ὅτι δὲ τὸν ιγʹ κανόνα κατὰ λόγον συμβουλῆς ἐκτεθέντα εἶπόν τινες μὴ
D εἶναι ἀναγκαστικόν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ φυλάττεσθαι, φαμὲν ὡς ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀπροσδιορίστως ἐπιτιμῶντος τοὺς ἀμυνομένους καὶ φονεύοντας τοὺς λῃστὰς ἀναφαίνεται καὶ τὸν κανόνα ἐκεῖνον ἀναγκαστικὸν εἶναι. Καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος οὕτω κολάζει τούτους· τὸ δὲ δεύτερον θέμα τοῦ ιδʹ κεφαλ. τοῦ λθʹ τίτλου τοῦ ξʹ βιβλίου φησὶν οὕτω ῥητῶς· Τὸν λῃστὴν ἐπιόντα ἀκινδύνως ἔξεστι φονεύειν. Ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Χλιαρηνοῦ προσελθόντων τινῶν στρατιωτῶν τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ διηγησαμένων ἐντυχεῖν ἐν ὅπλοις λῃσταῖς εἰς τὴν κλεισού-

ραν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ φονεῦσαι αὐτούς, καὶ ζητησάντων τὸ ποιητέον μαθεῖν, γέγονε λόγος συνοδικὸς, εἰ ὀφείλουσιν ἀδιαστίκτως πάντες οἱ φονεύοντες λῃστὰς ἐπιτιμᾶσθαι· καὶ εἶπόν τινες ὡς εἰ μὲν, δυνάμενός τις τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ λῃστοῦ διαφυγεῖν, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, ἀλλ' ἐκ μελέτης αὐτὸν ἐφόνευσεν, οὐχὶ κατὰ τὸν παρόντα κανόνα ἐπιτιμηθήσεται, ἀλλ' ὡς φονεὺς ἐπὶ πλέον τιμωρηθήσεται. Τίς γὰρ, φασὶν, οἶδεν, ἐὰν ὁ μὴ κατ' αὐτοῦ ἐπιὼν λῃστὴς, προνοίᾳ Θεοῦ ἐπιζήσας, ἀπέστη τῆς λῃστείας, καὶ τῷ Κυρίῳ προσεκολλήθη; Ἐχρῶντο δὲ καὶ τῷ παλαιῷ τοῦ καταστρωθέντος ἄνωθεν νόμου λέγοντι, τουτέστιν, Εἰ μὴ ἐδύνατο φυγεῖν ἀσφαλῶς, οὐκ ἐγκαλεῖται, Εἰ δὲ ὁ λῃστὴς μᾶλλον προέτεινε χεῖρα φονεύτριαν κατὰ τοῦ φονεύσαντος αὐτὸν, γενήσεται, ὅτι ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ διαληφθεὶς νόμος· Εἰ δὲ ὁ φονεύσας οὔτε ἐδίωξε τὸν λῃστὴν, οὔτε διωκόμενος ὑπ' ἐκείνου ἀντημύνατο, καὶ ἐφόνευσε τοῦτον· ἀλλὰ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκ παρακλήσεως ἐμελέτησε καὶ ἐφόνευσεν αὐτὸν, οὔτε νομίμως οὔτε ἐκκλησιαστικῶς τιμωρηθήσεται. Ὁ τοιοῦτος γὰρ, φησὶ, καὶ ἐπάθλων ἄξιός ἐστιν, ὡς πολλῶν ψυχὰς ἐκ θανάτου ῥυσάμενος, καὶ ἐξημερώσας τὸν τόπον τὸν ὡσεὶ ἀκάνθαις καὶ τριβόλοις ταῖς τοῦ λῃστοῦ ἐνέδραις συμπνιγόμενον. Κατεσκεύαζόν τε τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ κειμένου εἰς τὸν α' τίτλον τοῦ η' βιβλίου καὶ διοριζομένου μὴ ἀτιμοῦσθαι τὸν χάριν ἐπιδείξεως ἀνδρίας θηριομαχήσαντα, καὶ τὸν λαβόντα μισθὸν ἐπὶ τῷ καταπολεμῆσαι θηρίον ἔξωθεν κυνηγίου βλάπτον τὴν ἐπαρχίαν. Ἤρεσε δὲ τῇ συνόδῳ ὅσον τέως κατὰ τοὺς νόμους τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἀμυνομένους τοῖς λῃσταῖς καὶ τοὺς διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκ παρακλήσεως φονεύσαντας λῃστὰς ἐπιτιμᾶσθαι καθὼς ἐπιτιμῶνται καὶ οἱ ἐν πολέμῳ φονεύσαντες, τὸν δὲ φονεύσαντα λῃστὴν, ὁπόταν τὴν ἀπὸ τούτου λῃστείαν ἠδύνατο διαφυγεῖν, ἐπὶ πλέον ἐπιτιμᾶσθαι. Κατὰ μέντοι τὰ νόμιμα δίκαια ἡ ἀνωτέρα ῥηθεῖσα διαίρεσις οὐκ ἀπεπέμπετο. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν λαϊκῶν. Οἱ γὰρ κληρικοὶ ὁπωσδήποτε φονεύοντες καθαιροῦνται, μηδεμιᾶς διαφορᾶς οὔσης πολεμίων ἢ λῃστῶν, ἢ ἑτέρων τινῶν. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ κατὰ τὴν ιε' τοῦ Μαΐου μηνὸς τῆς τρίτης ἰνδικτιῶνος γεγονὸς συνοδικὸν σημείωμα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Χλιαρηνοῦ, καταστρωθὲν εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βιβλίου, καὶ ταῦτα πάντα διαλαμβάνον. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ κγ' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

A ficiunt debeant indistincte puniri : et dixerunt nonnulli, quod si quis potens latronis insidias effugere hoc non fecit, sed eum dedita opera interfecit, non punietur secundum præsentem canonem, sed tanquam in homicidam gravius in eum animadvertetur. Quis enim scit, inquiunt, an qui in eum impetum faciebat, latro, si vixisset, Dei providentia a latrocinio cessasset, et Deo adhæsisset? Utebantur autem et antiqua superius sita lege, quæ dicit, Si non posset tuto effugere, crimini non datur. Si autem latro violentam manum adversus eum qui ipsum interfecit intentavit, fiet quod præsens canon decernit. Atqui lex quoque superius dicta sic habet, Si autem qui occidit nec latronem prosecutus est, nec dum latro eum persequeretur se ulciscebatur et B ipsum occidit : sed propter communem utilitatem hoc molitus est, et ipsum interfecit, nec legitime, nec ecclesiastice punietur. Is enim, inquit, præmiis quoque dignus est, ut qui multorum animas a morte liberaverit, et locum qui latronis insidiis, tanquam quibusdam spinis et tribulis suffocabatur mansuefecerit. Hoc quoque confirmabant ex lege, quæ sita est in primo titulo lib. VIII et decernit eum non esse infamem, qui pro ostentanda virtute cum bestiis pugnaverit, et pro oppugnanda bellua absque canum venatione mercedem acceperit, cum ea bellua provinciam magnopere læderet. Synodo autem visum est, ut quod ad leges Ecclesiæ attinet, et qui defendentes, et qui propter publicam utilitatem ex provocatione, latrones interfecerunt, C puniantur quemadmodum puniuntur qui in bello occiderunt : is autem qui latronem interfecit, quando poterat istius latrocinium effugere, amplius puniatur. Tamen secundum jura legitima superius dicta divisio non repudiabitur. Et hæc quidem de laicis. Clerici enim quomodocunque occidentes deponuntur, nulla habita differentia hostium vel latronum, vel aliquorum aliorum. Lege et synodicam adnotationem mensis Maii die 15. **114** Indict. III. factam, in diebus sanctissimi patriarchæ domini Constantini, Chiareni, quæ sita est ad finem præsentis libri, et hæc omnia tractat. Lege et cap. 23, tit. 13, præsentis operis.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν φορτικός ἐστιν· ἐπίσης τῷ τὸν ἐν πολέμῳ ἀνελόντα εἴργοντι τῆς ἁγίας μεταλήψεως ἐπὶ τριετίαν. Οἱ γὰρ λῃσταῖς ἀντεπεξιόντες, ἢ ἐκείνων ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς ἀνθιστάμενοι, ἵνα μὴ ἀποθάνωσι· καὶ κἂν ἀνέλωσι τοὺς λῃστὰς, συγγνώμης εἰσὶν ἄξιοι τέως οἱ λαϊκοί· οἱ καὶ ὑπὲρ ἄλλων τὰς ἑαυτῶν τιθέασι ψυχὰς, ἵνα τῶν λῃστῶν τοὺς τόπους καθάρωσι, καὶ τοὺς παροδεύοντας κινδύνων ἐλευθερώσωσι. Καὶ οὐ μόνον συγγνωστέοι εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι, ἀλλὰ καὶ ἐπάθλων ἄξιοι, ὡς διὰ σωτηρίαν ἑτέρων ἑαυτῶν μὴ φεισάμενοι. Ταῦτα δὲ περὶ λαϊκῶν.

D ZONAR. Hic quoque canon habet aliquid asperitatis : cum pari ratione, atque illum qui in bello quempiam interfecit, triennio a sancta communione arceat. Qui namque adversus latrones egrediuntur, aut illis ingruentibus sese contra objiciunt, ne vita ab iis priventur, quamvis ipsos interficiant, venia digni sunt, si modo laici fuerint : qui etiam pro aliorum salute suam ipsi vitam profundunt, ut regiones latronibus purgent, ac viatores a periculis liberos reddant. Neque solum venia ejusmodi hominibus tribuenda, sed præmiis quoque digni sunt, quippe qui ob aliorum salutem, ipsi sibi minime parcant : et hæc quidem de laicis sint dicta.

ARIST. Qui se latronibus adversos objiciunt, si A sint quidem extra Ecclesiam, boni communione arceantur, clerici vero gradu deponuntur.

Quando quidem juxta Dominicam vocem *Omnis qui gladium accepit gladio peribit* : et qui se latronibus adversos objiciunt, eosque occidunt, pœnas luent. Si laici quidem sint, divinorum sacramentorum participes non erunt, si clerici autem, deponentur.

CANON LVI.

Qui sua sponte interfecit, et postea pœnitentia ductus est, viginti annis sacramento non communicabit. Viginti autem anni sic in eo dispensabuntur. Debet quatuor annis deflere stans extra fores oratorii, et fideles ingredientes rogans ut pro eo precentur, suam iniquitatem pronuntians. B Post quatuor autem annos inter auditores recipietur, et quinque annis cum ipsis egredietur : septem autem annis cum iis qui in substratione, orant, egredietur. In quatuor annis solum stabit, cum fidelibus, sed non erit oblationis particeps. His autem expletis, erit sacramentorum particeps.

CANON LVII.

Qui non voluntarie interfecit, undecim annis sacramentis non communicabit. Undecim autem anni sic in eo dispensabuntur. Duos quidem annos deflebit, tres autem annos inter auditores perseverabit, in quatuor substratus, et anno solum consistet, et deinceps ad sacra admittetur.

C BALS. Præsentes duo canones describunt quomodo debent puniri qui voluntarias et involuntarias cædes fecere. Pœnarum autem etiam modos definiunt.

ZONAR. Ad annos viginti, eum qui voluntarie interfecit, atque ad pœnitentiam se confert, hic sanctus vir segregari jubet ; ad decem vero eum qui non sponte occidit. Tum deinceps, utrisque pro singulis mulctæ locis, proprium tempus designat.

ARIST. [Can. 56. Voluntarius homicida viginti annos substernatur, involuntarius decem ; adulter quindecim : fornicator septem : virgines post professionem lapsæ, annos quindecim.

D Qui voluntarie quempiam occidit, et postea pœnitentiam egit, viginti annos a sanctificatione excommunicabitur. At viginti anni sic in eum dispensantur. Quatuor annis extra ædis oratoriæ foras stans, et fideles ingredientes orans preces pro ipso fundere, peccatum suum palam efferens deflere debet. Postea autem quatuor annos 115 ad audientes recipietur, et quinque annis cum iis egredietur. Septem annis cum iis qui in submissione

ΑΡΙΣΤ. Οἱ τοῖς λησταῖς ἀντεπεξιόντες, ἔξω μὲν ὄντες τῆς κοινωνίας, εἴργονται τοῦ ἀγαθοῦ· κληρικοὶ δὲ τοῦ βαθμοῦ καθαιροῦνται.

Ἐπειδὴ, κατὰ τὴν Κυριακὴν φωνὴν, *Πᾶς ὁ λαβὼν μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται*· καὶ οἱ τοῖς λησταῖς ἀντεπεξιόντες, καὶ τούτους φονεύοντες, ὑπὸ ἐπιτίμησιν ἔσονται· καὶ λαϊκοὶ μὲν ὄντες, τῶν θείων ἁγιασμάτων οὐ μεθέξουσι· κληρικοὶ δὲ ὄντες, καθαιρεθήσονται.

ΚΑΝΩΝ ΝϚʹ.

Ὁ ἑκουσίως φονεύσας, καὶ μετὰ τοῦτο μεταμεληθεὶς, εἴκοσιν ἔτη ἀκοινώνητος ἔσται τοῦ ἁγιάσματος. Τὰ δὲ εἴκοσιν ἔτη οὕτως οἰκονομηθήσεται ἐπ' αὐτῷ. Ἐν δʹ ἔτεσιν προσκλαίειν ὀφείλει, ἔξω τῆς θύρας ἑστὼς τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, καὶ τῶν εἰσιόντων πιστῶν δεόμενος εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖσθαι, ἐξαγορεύων τὴν ἰδίαν παρανομίαν. Μετὰ δὲ δʹ ἔτη εἰς τοὺς ἀκροωμένους δεχθήσεται, ἐν εʹ ἔτεσιν μετ' αὐτῶν ἐξελεύσεται. Ἐν δʹ συστήσεται μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται. Πληρωθέντων δὲ τούτων μεθέξει τῶν ἁγιασμάτων.

ΚΑΝΩΝ ΝΖʹ.

Ὁ ἀκουσίως φονεύσας (13) ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων. Οἰκονομηθήσεται δὲ ἐπ' αὐτῷ τὰ δέκα ἔτη οὕτω. Δύο μὲν ἔτη προσκλαύσει, τρία δὲ ἔτη ἐν ἀκροωμένοις διατελέσει, ἐν δʹ ὑποπίπτων, καὶ ἐν ἐνιαυτῷ σταθήσεται μόνον, καὶ τὰ ἑξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχθήσεται.

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες ὑποτυποῦσιν ὅπως ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ ποιήσαντες ἑκουσίους φόνους καὶ ἀκουσίους. Ὁρίζουσι δὲ καὶ τοὺς τρόπους τῶν ἐπιτιμίων.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν εἴκοσιν ἐνιαυτοῖς τὸν ἑκουσίως φονεύσαντα, καὶ εἰς μετάνοιαν ἐλθόντα ἀφορίζει οὗτος ὁ ἅγιος· ἐν δέκα δὲ τὸν ἀκουσίως ἀνελόντα. Καὶ ἑξῆς ἐπ' ἀμφοτέροις ἑκάστῳ τόπῳ ἐπιτιμίου ὁρίζει καιρὸν ἰδιαίτατον.

ΑΡΙΣΤ. καν. νϛʹ. Ὁ ἑκούσιος φονευτὴς εἰκοσαετίαν ὑποπιπτέτω· ὁ ἀκούσιος δεκαετίαν· ὁ μοιχὸς πεντεκαιδεκαετίαν· ὁ πόρνος ἑπταετίαν· αἱ παραπίπτουσαι μετὰ τὴν ὁμολογίαν παρθένοι πεντεκαιδεκαετίαν.

Ὁ ἑκουσίως φονεύσας, μετὰ δὲ τοῦτο μεταμεληθεὶς, εἴκοσιν ἔτεσιν ἀκοινώνητός ἐστι τοῦ ἁγιάσματος. Τὰ δὲ εἴκοσιν ἔτη οὕτως οἰκονομηθήσεται ἐπ' αὐτῷ. Ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὀφείλει προσκλαίειν, ἔξω τῆς θύρας ἑστὼς τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, καὶ τῶν εἰσιόντων πιστῶν δεόμενος εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖσθαι, ἐξαγορεύων τὴν ἰδίαν παρανομίαν· μετὰ δὲ ταῦτα τὰ τέσσαρα ἔτη εἰς τοὺς ἀκροωμένους δεχθήσεται, καὶ ἐν πέντε ἔτεσι μετ' αὐτῶν ἐξελεύσεται·

Guill. Beveregii notæ.

(13) *Ὁ ἀκουσίως φονεύσας*. Scholiastes Harmenopuli, Τοὺς φονεῖς ὁ Νηστευτὴς, τοὺς μὲν ἑκουσίους, ἐπὶ πενταετίαν καταδικάζει· τοὺς δὲ ἀκουσίους ἐπὶ τριετίαν. *Homicidas quidem in quinquagennium condemnat : non voluntarios autem ad triennium.* Harm. ep. an. ϛ ʹ ἱ ϋ

A ἐν ἑπτὰ ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν ὑποπτώσει προσευχομένων ἐξελεύσεται· ἐν τέσσαρσι συστήσεται μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται. Πληρωμένων δὲ τούτων, μεθέξει τῶν ἁγιασμάτων.

ΑΡΙΣΤ. καν. νζ'. Ὁ ἀκουσίως φονεύσας δέκα ἔτη ἀκοινώνητος ἔσται· ἤγουν δύο προσκλαίων, τρεῖς ἀκροώμενος, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, ἑνὶ συνεστὼς, καὶ τῷ ἑξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχόμενος. *Σαφής*.

ΚΑΝΩΝ ΝΗ'.

Ὁ μοιχεύσας ἐν ιε' ἔτεσιν (14) ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων· οἰκονομηθήσεται δὲ τὰ ιε' ἔτη ἐπ' αὐτῷ οὕτως· Ἐν δ' μὲν ἔτεσι προσκλαίων ἔσται· ἐν ε' δὲ ἀκροώμενος· ἐν δ' ὑποπίπτων· ἐν δυσὶ συνεστὼς ἄνευ κοινωνίας.

B

ΚΑΝΩΝ ΝΘ'.

Ὁ πόρνος ἐν ἑπτὰ (15) ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων, δύο προσκλαίων, καὶ δύο ἀκροώμενος, δύο ὑποπίπτων, καὶ ἐν ἑνὶ συνεστὼς μόνον· τῷ ὀγδόῳ δὲ δεχθήσεται εἰς τὴν κοινωνίαν

ΒΑΛΣ. Εἰ καὶ σαφέστατά εἰσι τὰ ἐν τοῖς παροῦσι δυσὶ κανόσι διορισθέντα, κατὰ τὴν φράσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρᾶξιν πάντη δυσχερέστατά εἰσιν· οὐδεὶς γὰρ κατὰ τὴν τούτων περίληψιν θεραπεύεται· καὶ εἰ μὴ τὸ ἄφατον ἔλεος τοῦ φιλανθρωποτάτου Θεοῦ, ἀπώλετο ἂν πᾶσα σάρξ· μὴ ἐναντιωθῇ δέ σοι ὁ κβ' κανὼν τοῦ ἁγίου Πατέρος, λέγων τοὺς ἐξ ἁρπαγῆς φθείροντας γυναῖκας ἐπὶ τετραετίᾳ ἐπιτιμᾶσθαι. C Ἐκεῖσε μὲν γὰρ ὁ ἅγιος τῶν πρὸ αὐτοῦ Πατέρων ἐδήλωσε τὴν διαταγήν· ἀρτίως δὲ τὴν οἰκείαν γνώμην ἐξήνεγκεν.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ κβ' κανόνι ὁ ἅγιος οὗτος περὶ τῶν ἐξ ἁρπαγῆς φθειράντων γυναῖκας διατάττόμενος, καὶ προϊὼν λέγει· Ἔστι δὲ ἡ τῆς πορνείας ἐπιτίμησις ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὡρισμένη. Χρὴ δὲ τῷ πρώτῳ ἐκβάλλεσθαι τῶν προσευχῶν, καὶ προσκλαίειν αὐτὸν τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας· τῷ δευτέρῳ δεχθῆναι εἰς ἀκρόασιν, τῷ τρίτῳ εἰς μετάνοιαν, τῷ τετάρτῳ εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεχόμενον τῆς προσφορᾶς· εἶτα αὐτῷ ἐπιτρέπεσθαι τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐνταῦθα δὲ ἑπταετίαν ὁρίζει τῆς πορνείας τὸ ἐπιτίμιον. Ἔοικεν οὖν ὁ αὐτὸς ἑαυτῷ ἐναντιοῦσθαι· ἀλλ' οὐχ οἶμαι. Τὴν μὲν γὰρ D

A precantur, exibit. Quatuor cum fidelibus tantum consistet, oblationis autem non particeps erit. His autem expletis de sacramentis participabit.

ARIST. Can. 57. Qui involuntariè quempiam occidit, decennio excommunicatus erit: nimirum biennio defflet, triennio audit, quadriennio substernitur, uno anno consistit: et deinceps ad sacra admittitur. *Perspicuus.*

CANON LVIII.

Qui adulteravit, in quindecim annis sacramentis non communicabit. In his autem quindecim annis sic quoque dispensabitur: Quatuor annis erit deflens, quinque audiens, quatuor subtratus, in duobus consistens sine communione

B

CANON. LIX.

Fornicator septem annis sacramentis non communicabit, duobus deflens, et duobus audiens et duobus substratus, uno solo consistens, octavo autem ad communionem admittetur.

BALS. Etiamsi, quæ præsentibus duobus canonibus decreta, quod ad dictionem attinet, sunt clarissima, quantum tamen ad praxin, sunt omnino difficilia. Nemo enim ea, quæ illic continetur, ratione curatur: et nisi esset inenarrabilis homini clementis Dei misericordia, omnis caro perilsset. Ne autem contrarius esse tibi videatur canon 22. sancti Patris, qui dicit, eos qui ex raptu mulieribus C stuprum afferunt quadriennio puniri. Illic enim sanctus ea, quæ a Patribus qui ipsum præcessere statuta sunt, ostendit; nunc autem suam sententiam protulit.

ZONAR. Vicesimo secundo hic sanctus vir cum de mulierum a se raptarum corruptoribus decretum edidisset, continuata mox oratione hæc habet: Est autem quatuor annorum præfinita fornicatoribus multa. Oportet autem eum primo anno a precibus expelli et deflere præ foribus ecclesiæ. Secundo autem ad auditionem admitti. Tertio ad pœnitentiam. Quarto cum congregationem cum populo abstinentiam ab oblatione, deinde ei permitti boni communionem. Hoc autem loco septennium fornicationi, multæ nomine decernit. Videtur ergo esse D sibi ipsemet contrarius. Verum ego non ita censeo.

Guill. Beveregii notæ.

(14) *Ὁ μοιχεύσας ἐν ιε' ἔτεσιν.* Harmenopuli epitome hujus canonis his verbis concipitur, Ὁ μοιχεύσας πεντεκαιδεκαετίαν· τέσσαρα μὲν ἔτη προσκλαίων· πέντε δὲ ἀκροώμενος· τέσσαρα ὑποπίπτων· καὶ ἑνὶ συνεστώς. *Qui adulterium commisit, quindecim annis: quatuor quidem annis plorans; quinque vero audiens; quatuor succumbens; et uno consistens.* In quam epitomen hoc habetur scholium: *Προσκλαίων*· ἤγουν ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενος, καὶ τῶν εἰσιόντων δεόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι. *Ἀκροώμενος*· ἤγουν ἔξω ἱστάμενος ἐν τῷ νάρθηκι. *Ὑποπίπτων*· ἤγουν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενος, ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξερχόμενος μετὰ τῶν κατηχουμένων. *Συνεστώς*· ἤγουν τοῖς πιστοῖς συνευχόμενος, τῶν ἁγιασμάτων μήπω ἀξιούμενος, εἰ μὴ μετὰ τοῦτο. *Plorans:* hoc est, stans extra Ecclesiam, et ingredientes orans, ut pro se preces fundant. *Audiens:* hoc est, stans foras in Narthece. *Succumbens:* hoc est, stans intra ecclesiam post ambonem, et cum catechumenis exiens. *Consistens:* hoc est, cum fidelibus orans, ad sacramenta nondum admissus, nisi post hoc. Harm. ep. can. sect. 5, t. 3.

(15) *Ὁ πόρνος ἐν ἑπτά.* Scholiastes Harmenopuli, Τὸν πόρνον ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ διετίαν καταδικάζει, εἰ μόνον μέχρις ἑσπέρας καθ' ἑκάστην νηστεύει, καὶ ξηροφαγεῖ, καὶ μετανοίας ποιεῖ σν'· τὸν δὲ μοιχὸν ἐπὶ τριετίαν, εἰ μόνον νηστεύει, καὶ ξηροφαγεῖ, καὶ μετανοίας ποιεῖ σν'. *Scortatorem Jejunator ad biennium condemnat, si duntaxat usque ad vesperam quotidie jejunet, et siccis vescatur, et pœnitentias 250 peragat.* Harm. ep. can. s. 5, t. 3

Quadriennii namque multam, veluti constitutionem a majoribus editam protulit : idque satis declaratur ex illis verbis : Est quatuor annorum præfinita fornicationis multa, a majoribus nempe nostris decreta. Septennium vero, tanquam ex sua ipse sententia explicavit : fornicationi ut aliis quoque criminibus graviorem pœnam injungens.

ARIST. Can. 58. Adulter quindecim annis non communicabit. Quatuor deflens, quinque audiens, quatuor substratus et duobus consistens sine communione. *Perspicuus.*

ARIST. Can. 59. Fornicator septem, duobus deflens, duobus audiens, duobus substratus et uno consistens : octavo ad communionem admittetur. *Perspicuus.*

116 CANON LX

Quæ virginitatem professa a voto suo ac professione lapsa est, peccati adulterii tempus in sua vitæ dispensatione complebit. Idem et in iis qui vitam monasticam profitentur et labuntur.

BALS. Sæpe diximus, quod virgines mulieres dedicabantur ecclesiis cum laico amictu et ab episcopis nutriebantur, ut quæ et virgines manere et ecclesiis assidere profiterentur. Hanc ergo virginem, quæ hæc professa est, lapsa, seu fornicata est, decernit sanctus ut adulteram tractari seu puniri : et non solum eas, sed et monachas et monachos similiter post conversionem curari. Ne tibi autem videatur adversari can. 19 synodi Ancyranæ, decernens lapsas virgines pœnis digamorum subjici. Is enim a præsente canone sublatus est, qui est multo recentior : lege et can. 18 præsentis sancti Patris, et nota quod ex præsenti canone monachi qui fornicantur et non deponuntur, ut qui non habeant lectoris characterem a suo præfecto, vel episcopalem ordinationem, post defectionem, instar adulterorum puniuntur. Similiter etiam ascetriæ et monachæ. Lege et tit. 11 præsentis operis cap. 5, 8 et 9.

ZONAR. Ecce hic quoque vir sanctus gravius multiplici ratione punit eam quæ virginitatem professa, promissionem fefellisset. Cum enim undevicesimus Ancyranæ synodi canon, his plane verbis constet : Quicunque virginitatem profitentes, professionem suam irritam reddunt, ii bigamorum definitionem impleant : hic, peccati, inquit, adulterii tempus explebit. Est autem digamorum quidem multa, communionis annua privatio, adulterii vero ad quindecim annos protenditur. Consule decimum octavum canonem.

ARIST. Quæ virginitatem professa et lapsa est, adulteri tempus explebit. Idem et in iis qui vitam monasticam professi et lapsi sunt, observandum. *Perspicuus.*

A τετραετίαν ὡς διαταγὴν τῶν πρὸ αὐτοῦ εἰσήνεγκε· καὶ τοῦτο δηλοῦται ἐκ τοῦ εἰπεῖν· Ἔστιν ἡ τῆς πορνείας ἐπιτίμησις ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὡρισμένη, ἤγουν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν διατεταγμένη· τὴν δὲ ἑπταετίαν ὡς οἰκείαν γνώμην εἰσήγαγε, βαρύτερον κολάζων τὴν πορνείαν, ὡς καὶ ἄλλα τῶν ἁμαρτημάτων πολλά.

ΑΡΙΣΤ. καν. νη'. Ὁ μοιχεύσας δεκαπέντε ἔτη οὐ κοινωνήσει· τέσσαρα προσκλαίων, πέντε ἀκροώμενος, τέσσαρα ὑποπίπτων, καὶ δύο συνεστὼς ἄνευ κοινωνίας. *Σαφής.*

ΑΡΙΣΤ. καν. νθ'. Ὁ πόρνος ἑπτά· δύο προσκλαίων, δύο ἀκροώμενος, δύο ὑποπίπτων, καὶ ἐνὶ συνεστὼς, τῷ ὀγδόῳ δεχθήσεται εἰς κοινωνίαν. B *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ Ξ'.

Παρθένος, ὁμολογήσασα καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς ἐπαγγελίας, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας ἁμαρτήματος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς πληρώσει. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν βίον μονάζοντα ἐπαγγελλομένων, καὶ ἐκπιπτόντων.

ΒΑΛΣ. Πολλάκις εἴπομεν ὅτι παρθένοι γυναῖκες ἀνετίθεντο ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ λαϊκοῦ σχήματος καὶ ἀνετρέφοντο παρὰ τῶν ἐπισκόπων, ὡς ἐπαγγειλάμεναι παρθενεύειν καὶ προσεδρεύειν ταῖς ἐκκλησίαις. Τὴν γοῦν παρθένον ταύτην τὴν ταῦτα ἐπαγγειλαμένην, ἐκπεσοῦσαν, ἤτοι πορνεύσασαν, ὁρίζει ὁ ἅγιος κατὰ τὰς μοιχαλίδας οἰκονομεῖσθαι ἤτοι C ἐπιτιμᾶσθαι, καὶ οὐ μόνον ταύτας, ἀλλὰ καὶ τὰς μοναχὰς, καὶ τοὺς μοναχοὺς ὁμοίως μετὰ ἐπιστροφὴν θεραπεύεσθαι. Μὴ ἐναντιωθῇ δέ σοι ὁ ιθ' κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, διοριζόμενος τὰς ἐκπεσούσας παρθένους τῷ ἐπιτιμίῳ τῶν διγάμων ὑποκεῖσθαι. Ἀνῃρέθη γὰρ ὑπὸ τοῦ παρόντος κανόνος μεταγενεστέρου ὄντος κατὰ πολύ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιη' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου Πατρὸς, καὶ σημείωσαι ὅτι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οἱ πορνεύοντες μοναχοὶ καὶ μὴ καθαιρούμενοι, ὡς μὴ ἔχοντες σφραγῖδα ἀναγνώστου ἀπὸ τοῦ ἡγουμένου αὐτῶν, ἢ χειροτονίαν ἐπισκοπικὴν μετὰ ἀπόστασιν δεχόμενοι, κατὰ τοὺς μοιχοὺς ἐπιτιμῶνται. Ὡσαύτως καὶ αἱ ἀσκήτριαι καὶ αἱ μοναχαί. Ἀνάγνωθι καὶ τοῦ ια' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος κεφ. ε', η' καὶ θ'.

ΖΩΝΑΡ. Ἰδοὺ κἀνταῦθα ὁ ἅγιος οὗτος βαρύτερον D κατὰ τὸ πολλαπλάσιον κολάζει τὴν παρθενίαν ὁμολογήσασαν, καὶ ψευσαμένην τὴν ἐπαγγελίαν. Τοῦ γὰρ ἐννεακαιδεκάτου κανόνος τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου οὕτω ῥητῶς περιέχοντος· Ὅσοι παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγγελίαν, τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληρούτωσαν· οὗτος, τὸν χρόνον, φησὶ, τοῦ τῆς μοιχείας ἁμαρτήματος ἐκπληρώσει. Ἔστι δὲ τὸ μὲν τῶν διγάμων ἐπιτίμιον ἀκοινωνησία ἐπὶ ἐνιαυτὸν, τὸ δέ γε τῆς μοιχείας ἐπὶ ἐνιαυτοὺς πεντεκαίδεκα. Ζήτει κανόνα ιη'.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα, καὶ ἐκπεσοῦσα, τὸν χρόνον τοῦ μοιχεύσαντος πληρώσει. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν μονάζειν ἐπαγγειλαμένων, καὶ ἐκπεσόντων. *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΞΑ'.

Ὁ κλέψας (16), εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ μεταμεληθεὶς κατηγορήσει ἑαυτοῦ, ἐνιαυτὸν κωλυθήσεται μόνης κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων. Εἰ δὲ ἐλεγχθείη, ἐν δυσὶν ἔτεσιν, μερισθήσεται δὲ αὐτῷ ὁ χρόνος εἰς ὑπόπτωσιν, εἰς σύστασιν, καὶ τότε ἀξιούσθω τῆς κοινωνίας.

CANON LXI.

Qui furatus est, si ex se quidem pœnitentia motus seipsum accusaverit, anno a sola sacramentorum communione arcebitur. Sin autem convictus fuerit, duobus annis; tempus vero illi ad substrationem dividetur et ad consistentiam, et tunc communione dignus habeatur.

ΒΑΛΣ. Οἱ θεῖοι κανόνες μετριώτερον κολάζουσι τοὺς ἐξομολογουμένους τὰ οἰκεῖα ἁμαρτήματα. Διὸ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος τὸν μὲν ἐξομολογησάμενον ἣν ἐποιήσατο κλοπὴν διορίζεται μόνης κωλύεσθαι τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ἐφ' ἕνα ἐνιαυτόν, τὸν δὲ κατακριθέντα ὡς κλέπτην ἢ ἁλόντα ἐπὶ διετίαν ἐπιτιμᾶσθαι, μήτε δὲ ἐν προσκλαίοντος τόπῳ τοῦτον ἵστασθαι, μήτε ἐν ἀκροωμένου, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ὑποπίπτοντος, καὶ τῷ τοῦ συνεστῶτος, καὶ μετὰ τὴν τῶν δύο χρόνων παραδρομὴν τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀξιοῦσθαι. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ τὸν παρόντα εὔχου κανόνα μὴ ἐξακούεσθαι κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ κλέπτου τὸν λέγοντα· Κλέπτης ἐστὶν ὁ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου τὸ ἀλλότριον ψηλαφῶν, ἐν εἰδήσει τοῦ λυπῆσαι αὐτόν. Οὐδεὶς γὰρ σχεδὸν τῶν ἐν τῷ βίῳ τυρβαζομένων, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται, εἰ τοῦτο δοθῇ· ὅτι καὶ διακονιταὶ μοναστηρίων, κἂν καὶ εὐλαβέστατοι ὦσι, παρὰ γνώμην τῶν καθηγουμένων αὐτῶν ἀπὸ τῶν διακονιῶν αὐτῶν ἰδιοῦνταί τι μέτριον εἰς ζωάρκειαν, ἢ καὶ πρὸς ἑτέρους μετατιθέασι, καὶ παῖδες ἀπὸ τῶν γονέων ὑποσυλῶσιν. Ἐῶ λέγειν ὑπὸ χεῖρα λειξουρίας, λαθραίας ὑποκρατήσεις τῶν ἀνηκόντων τοῖς κυρίοις αὐτῶν· Ἰλιὰς γάρ εἰσι ταῦτα κακῶν, καὶ μεγεθύνουσι τὸ κακόν· ἀλλ' ἐκφωνηθῆναι τὸν κανόνα εἰς τοὺς ἀναιδεῖς κλέπτας. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ ξς' κεφ. τοῦ ιβ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου λέγον· Ὁ κλέπτης, εἰ καὶ μεταμεληθεὶς ἀποδῷ τῷ δεσπότῃ τὸ πρᾶγμα, οὐ παύεται εἶναι κλέπτης.

BALS. Divini canones lenius puniunt eos qui sua peccata confitentur, et ideo statuit magnus Basilius, ut qui suum furtum confessus est, sola sacramentorum communione anno arceatur: is autem qui ut fur condemnatus est, vel in furto fuit deprehensus, biennio puniatur, nec in deflentis, nec in audientis, sed in substrati et consistentis loco ponatur et post duorum annorum lapsum sacramentorum communione dignus habeatur. Et canon quidem in his consistit. Tu autem opta, ne præsens canon secundum furis definitionem intelligatur, quæ dicit: Fur est, qui præter domini voluntatem aliena contrectat, sciens se eum molestia afficere. Nullus enim fere eorum qui in vita versantur sacramentis, ut mihi videtur, communicabit, si hoc datum fuerit. Nam monasteriorum quoque ministri, etiamsi sint religiosissimi, præter suorum præfectorum sententiam, aliquid sibi modicum e ministeriis suis ad vitam sustentandam privatim accipiunt, aut ad alios transferunt, et filii a parentibus subripiunt. Mitto servorum luxuriam, **117** clandestinas nempe subreptiones eorum, quæ ad dominos suos pertinent. Hæc sunt malorum Ilias et malum dilatant. Sed ut intelligatur editus hic canon in fures impudentes. Lege et cap. 66 tit. 12 lib. 60, quod dicit, Fur, etiamsi pœnitentia motus rem domino reddiderit, fur esse non desinit.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν ἐξομολογούμενος ἀγνοουμένην κλοπὴν ἐνιαυτὸν τῆς τῶν ἁγίων δώρων κοινωνίας κωλύεται μόνης· ὁ δὲ ἐλεγχθείς, ἢ ἁλοὺς κλέπτων, ἐπὶ διετίαν ἐπιτιμᾶται. Οὔτε δὲ ἐν προσκλαίοντος τόπῳ, οὔτε ἐν ἀκροωμένου σταθήσεται, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ὑποπίπτοντος καὶ συνεστῶτος· καὶ ἐν τούτοις ἡ διετία αὐτῷ μερισθήσεται· καὶ οὕτω τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται.

ZONAR. Qui quidem furtum cum esset occultum, sponte confitetur, uno anno a sola communione arcetur; qui vero convictus, aut deprehensus fuerit, biennio multatur. Neque vero in flentis aut in audientis loco consistet, sed in substrati et consistentis: ac in duobus hisce locis ei biennii tempus dividetur, et sic sacramentorum communione dignus existimabitur.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ κλέψας, καὶ μεταγνούς, ἐνιαυτόν· ἐλεγχθεὶς δέ, καὶ ἕτερον ἕνα.

ARIST. Qui furatus est et resipiscit, annum, convictus autem et alterum annum excommunicatus erit.

Τῷ κλέψαντι, καὶ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ μεταμεληθέντι, καὶ ἣν ἐποιήσατο κλοπὴν ἐξομολογησαμένῳ, ἀλλ' ἐλεγχθέντι ὑπό τινων, τὸ τῆς διετίας ἐπιτίμιον οὕτως αὐτῷ ἐπιμερισθήσεται, ὥστε ἕνα χρόνον μετὰ

Furanti et de eo non resipiscenti, nec furtum quod fecit confitenti, sed ab aliis convicto, duorum annorum pœna ei sic dividetur: ut unum cum succumbentibus stet: secundo autem cum fidelibus

Guill. Beveregii notæ.

(16) *Ὁ κλέψας*. Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis, Ὁ κλέψας καὶ ὁμολογήσας ἐνιαυτὸν κωλυθήσεται, ἐλεγχθεὶς δὲ δύο. *Qui furtum fecerit, et confessus fuerit, anno arcebitur: convictus autem biennio.* Scholium, Τὸν τοιοῦτον ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ μ' ἡμέρας καταδικάζει· τὸν δὲ ἐλεγχθέντα, ἐπὶ μῆνας ἕξ, ξηροφαγοῦντα, καὶ μετανοίας ρ' ἑκάστης ἡμέρας ποιοῦντα. *Talem Jejunator ad 40 dies condemnat: convictum vero ad sex menses, quibus vesci debeat siccis, et pœnitentias 100 quotidie peragere.* Harm. ep. can. s. 5, t. 3.

et cum iis in precibus communicet. Et sic post duos elapsos annos, communione dignus habeatur.

CANON LXII.

Qui suam in maribus turpitudinem ostendit, ei tempus dispensabitur illius qui adulterii scelus admisit.

CANON LXIII.

Qui in brutorum concubitu suam impietatem profitetur, eamdem rationem confitens observat.

BALS. Tanquam adulteros definit sanctus puniri masculorum concubitores et qui bruta ineunt omnes, postquam scilicet a malo defecerint et confessi fuerint. De masculorum autem concubitoribus. Lege etiam ultimum caput 37 tit. 60 lib. quod dicit: Iis qui bruta ineunt, seu pecora insiliunt, penis abscindatur.

ARIST. Can. 62. Qui cum maribus concumbit, ut adulter. *Perspicuus.*

ARIST. Can. 63. Qui in brutorum concubitu suam ostendit turpitudinem, similiter. *Perspicuus.*

CANON LXIV.

Perjurus undecim annis non erit communionis particeps: duobus annis deflens, tribus audiens, quatuor substratus, anno solum consistens et tunc communione dignus habebitur.

BALS. De perjuris lege cap. 18 tit. 13 præsentis operis, et quæ a nobis in illo scripta sunt.

ZONAR. In can. 62, 63, 64. Perspicui sunt hi canones, neque ulla explanatione indigent.

ARIST. Perjurus annos decem; duos deflens, tres audiens, quatuor substratus, unum consistens, et tunc communione dignus habetur. *Perspicuus.*

118 CANON LXV.

Qui præstigias vel veneficium fatetur, is homicidæ tempore confitebitur, ita dispensatus, ut qui in unoquoque peccato seipsum convicit.

BALS. Præstigiæ quidem sunt, per solas incantationes, ac dæmonum invocationes quamcunque actionem facere. Veneficium autem est, per noxia pharmaca esculentum vel proculentum aliquid componere et hominem veneno perimere. Lege etiam cap. 20 tit. 13 præsentis operis, et quæ in eo sunt et cap. 25 tit. 9 operis ejusdem, et quæ in eo sunt.

A τῶν ὑποπιπτόντων ἵστασθαι· τὸν δὲ δεύτερον μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς τῶν εὐχῶν· καὶ οὕτω μετὰ τῆς διετίας παραδρομὴν ἀξιοῦσθαι τῆς κοινωνίας.

ΚΑΝΩΝ ΞΒ'.

Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην ἐν τοῖς ἄῤῥεσιν ἐπιδεικνύμενος τῷ χρόνῳ τοῦ ἐν τῇ μοιχείᾳ παρανομοῦντος οἰκονομηθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΞΓ'.

Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἑαυτοῦ ἀσέβειαν ἐξαγορεύων τὸν αὐτὸν λόγον ἐξομολογούμενος παραφυλάττεται.

ΒΑΛΣ. Κατὰ τοὺς μοιχοὺς (17) διορίζεται ὁ ἅγιος κολάζεσθαι τοὺς ἀῤῥενοκοίτας καὶ τοὺς ἀλογευομένους πάντας μετὰ ἀπόστασιν καὶ ἐξομολόγησιν τοῦ
B κακοῦ. Καὶ ἀνάγνωθι περὶ ἀῤῥενοκοιτῶν καὶ τὸ τελευταῖον κεφ. τοῦ λζ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, λέγον· Οἱ ἀλογευόμενοι, ἤτοι κτηνοβάται, καυλοκοπείσθωσαν.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξβ'. Ὁ ἀρσενοκοίτης, ὡς μοιχός. *Σαφής.*

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξγ'. Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν αὐτοῦ ἀσέβειαν ἐξαγορεύων ὁμοίως. *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΞΔ'.

Ἐπίορκος (18) ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται· δυσὶν ἔτεσι προσκλαίων, τρισὶν ἀκροώμενος, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, ἐνιαυτὸν συνεστὼς μόνον, καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος.

ΒΑΛΣ. Περὶ ἐπιόρκων ἀνάγνωθι τὸ ιη' κεφ. τοῦ
C ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ παρ' ἡμῶν γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ κανόνες οὗτοι σαφεῖς εἰσιν, ἐξηγήσεως μὴ δεόμενοι.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ ἐπίορκος δεκαετίαν· δύο προσκλαίων, τρεῖς ἀκροώμενος, τέσσαρας ὑποπίπτων, ἐνιαυτὸν συνεστώς· καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος. *Σαφής.*

ΚΑΝΩΝ ΞΕ'.

Ὁ γοητείαν (19) ἢ φαρμακείαν ἐξαγορεύων τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογήσεται, οὕτως οἰκονομούμενος, ὡς ἐν ἑκάστῳ τῷ ἁμαρτήματι ἑαυτὸν ἐλέγξας.

ΒΑΛΣ. Γοητεία μέν ἐστι, τὸ δι' ἐπῳδῶν καὶ ἐπι-
D κλήσεως δαιμόνων ποιῆσαί τινα πρᾶξιν οἱανδήτινα· φαρμακεία δὲ τὸ διὰ φαρμάκων δηλητηρίων σκευάσαι τι βρώσιμον ἢ πόσιμον καὶ φαρμακεῦσαι ἄνθρωπον. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ κ' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ κε' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

Guill. Beveregii notæ.

(17) *Κατὰ τοὺς μοιχούς.* Hoc scholium in præsentem canonem, Theodoro Balsamoni hic attributum, in codice Amerbachiano Joanni Zonaræ totum ascribitur.

(18) *Ἐπίορκος.* Scholiastes Harmenopuli, Τοῦτον ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ ἔτος ἓν ξηροφαγοῦντα, καὶ νηστεύοντα μέχρις ἑσπέρας, καὶ μετανοίας ποιοῦντα σν'. *Hunc Jejunator ad annum damnat, siccis vescentem, et jejunantem usque ad vesperam, et 250 pœnitentias peragentem.* Harmen. ep. can. s. 5, t. 3.

(19) *Ὁ γοητείαν.* Scholiastes Harmenopuli, Ὁ δὲ Νηστευτὴς τοὺς γόητας καὶ τοὺς φαρμακοὺς ἐπὶ τριετίαν καταδικάζει, μετὰ μετανοιῶν ἑκάστης ἡμέρας σν', καὶ νηστείας, καὶ σκληραγωγίας· ὁμοίως δὲ καὶ τὰς γυναῖκας τὰς ποιούσας περίαπτα, καὶ μαντευομένας. *Jejunator autem magos et veneficos ad triennium damnat, cum pœnitentiis quotidianis 250 cumque jejunio et rigida vivendi ratione. Similiter et mulieres, quæ amuleta faciunt, et quæ hariolantur.* Harmen. ep. can. sect. 5, tit. 3.

ΖΩΝΑΡ. Γοητεία μέν ἐστι τὸ δι' ἐπῳδῶν καὶ ἐπι- A κλήσεως δαιμονίων ποιῆσαί τινα εἰς βλάβην ἑτέρων· οἷον εἰς πάρεσιν μελῶν, καὶ εἰς χρονίαν, ἢ καὶ διὰ βίου ὅλου κατάκλισιν, καὶ εἰς ἕτερα ὅμοια· φαρμακεία δὲ τὸ διὰ φαρμάκων δηλητηρίων ἢ τῶν φρενῶν ἐξιστᾷν τινας, ὅπερ καὶ ὁ ὑοσκύαμος δύναται· βοτάνη δ' ἐστιν οὗτος, ἧς τὸ σπέρμα ὀλέθριον, ἢ ἄλλως βλάπτον. Εἰκότως δὲ κατὰ τοὺς φονεῖς οὗτοι ἐπιτιμῶνται· ὅτι αἱ μὲν γοητεῖαι καὶ ἐπικλήσεις δαιμόνων ἔχουσιν· αἱ δὲ φαρμακεῖαι ἢ ἀναιροῦσιν, ἢ τῶν φρενῶν ἐξιστῶσι, καὶ εὐκταῖον τὸν θάνατον ποιοῦσι τῷ πάσχοντι, εἴ ποτε ἀνανήψει· εἰ μὴ ἐκείνῳ, ἀλλὰ τοῖς γε προσήκουσι τῷ ἀνθρώπῳ. Φονέως δὲ χρόνον τοῦ ἑκούσιον τολμήσαντος φόνον φησίν· ἤγουν εἰκοσαετίαν.

ZONAR. Præstigiæ quidem sunt, cum per incantationes, atque invocationes dæmonum, aliqua in aliorum damnum efficiuntur: qualis est dissolutio tabesque membrorum, ac diuturna, aut etiam vitæ æqualis ægrotatio, ac decubitus, aliaque hujusmodi. Veneficium vero est cum vel per noxia pharmaca de potestate mentis homines dimoventur, quod etiam hyoscyamus præstat: est hoc porro herbæ genus, cujus semen perniciosum, aut alia ratione lædens. Cæterum haud immerito pœnis homicidarum ejusmodi homines subjiciuntur, quandoquidem præstigiæ scilicet dæmonum invocationes continent, veneficia vero aut interficiunt, aut de mentis potestate deturbant mortemque illi qui hæc patitur, optabilem faciunt, si quando forte resipiscat; ac si minus illi, certe iis qui hominem aliqua cognatione attingunt. Præfinitum porro homicidæ tempus, qui voluntariam cædem patravit; viginti annorum intellige.

ἈΡΙΣΤ. Ὁ γόης, καὶ ὁ φαρμακὸς, ὡς φονεύων. B Τὸ τοῦ ἑκουσίου φονέως ἐπιτίμιον ἐπιγνώσονται οὗτοι.

ARIST. Incantator et veneficus ut homicida. Hi voluntarii homicidæ pœnas persolvent.

ΚΑΝΩΝ ΞϚ'.

Ὁ τυμβωρύχος (20) ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται· ἐν δυσὶ προσκλαίων, ἐν γ' ἀκροώμενος, ἐν δ' ὑποπίπτων, ἐνιαυτὸν συνεστὼς, καὶ τότε δεχθησόμενος.

ΒΑΛΣ. Περὶ τυμβωρύχων ἀνάγνωθι τὸ κγ' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸ κζ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Τυμβωρύχος ἐστὶν ὁ τοὺς τάφους ἀνοίγων καὶ συλῶν τὰ τοῖς νεκροῖς συνθαπτόμενα· εἴη δ' ἂν καὶ ὁ τοὺς λίθους τῶν τάφων ἀφαιρούμενος. Ζήτει καὶ τοῦ Νύσσης κανόνα ἕβδομον.

C

ἈΡΙΣΤ. Ὁ τυμβωρύχος δεκαετίαν, ὡς ὁ ἐπίορκος.

CANON LXVI.

Qui sepulcra effodit decem annis carebit communione: duobus deflens, tribus audiens, quatuor substratus, uno consistens, et tunc admittendus.

BALS. De sepulcrorum effossoribus lege caput 23 tit. 13 præsentis operis et cap. 27 tit. 9 operis ejusdem.

ZONAR. Est τυμβωρύχος, qui sepulcra aperit, ac spoliat, quæ mortuorum cadaveribus apposita sunt detrahens: est etiam, quicunque lapides a sepulcris avellit. Quære et Nysseni canonem septimum.

ARIST. Qui sepulcrum effodit, decennium, ut perjurus.

ΚΑΝΩΝ ΞΖ'.

Ἀδελφομιξία τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογήσεται.

CANON LXVII.

Cum sorore coitus homicidæ tempore punietur.

ΚΑΝΩΝ ΞΗ'.

Ἡ τῆς ἀπειρημένης συγγενείας εἰς γάμον σύστασις, εἰ φωραθείη, ὡς ἐν ἁμαρτήμασιν ἀνθρώπων γινομένη, τὰ τῶν μοιχῶν ἐπιτίμια δέξεται.

ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τὸ κθ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸ β' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου, καὶ βιβλίου ξ' τίτλου λζ' κεφ. οζ', λέγον· Οἱ πρὸς γάμον συναπτόμενοι, ἢ ἄλλως σαρκικῶς συμπλεκόμενοι, ἐξάδελφοι, καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν τικτόμενοι D παῖδες, καὶ μόνον, ἢ καὶ πατὴρ, καὶ υἱὸς πρὸς μητέρα καὶ θυγατέρα, ἢ δύο ἀδελφοὶ εἰς δύο ἀδελφὰς, ἢ δύο ἀδελφοὶ εἰς μητέρα καὶ θυγατέρα, ἢ ἀνεψιὸς εἰς τὴν γεγενημένην τοῦ θείου γυναῖκα, ἢ θεῖος εἰς τὴν γεγενημένην τοῦ ἀνεψιοῦ γυναῖκα πρὸς τῷ χωρισμῷ καὶ τυπτέσθωσαν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ β' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου

CANON LXVIII.

Prohibitæ cognationis in matrimonium conjunctio, si deprehensa fuerit, ut quæ in hominum peccatis facta est, subibit adulterorum pœnas.

BALS. Lege cap. 29 tituli 9 præsentis operis et cap. 2 tit. 13 et lib. LX. tit. 37 cap. 77 quod dicit: Qui matrimonio conjunguntur, vel alias carnaliter copulantur patrueles, fratres et liberi qui ex eis nascuntur et solum, vel etiam pater et filius cum matre et filia, vel duo fratres cum duabus sororibus, vel duo fratres cum matre et filia, vel consobrinus cum ea quæ fuit avunculi, vel avunculus cum ea quæ fuit uxor consobrini, **119** præter separationem etiam verberentur. Et hæc quidem hoc modo. Quia autem in interpretatione cap. 2 tit. 13 præsentis operis inter alia ostendimus, quod regium quidem jussum factum est, pro-

Guill. Beveregii notæ.

(20) Ὁ τυμβωρύχος. Harmenopuli epitome, Ὁ τυμβωρύχος, ὡς ὁ ἐπίορκος *Sepulcrorum effossor, ut perjurus.* Scholiastes in eamdem, Τοῦτον ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ ἔτος ἓν καταδικάζει, μετὰ μετανοιῶν ἑκάστης ἡμέρας σ'. *Hunc Jejunator ad unum annum condemnat, cum pœnitentiis quotidianis* 200. Harm. ep. can. sect. 5, tit. 3.

hibens unum et eumdem duabus secundis sororibus patruelibus legitime conjungi, non fuit autem prius positum, sed et Ecclesia prohibet ejusmodi matrimonium; debes scire, quod postquam nos hæc scripsimus, tempore sanctissimi et universalis patriarchæ domini Theodosii, 30 Julii mensis indictionis XII facta est declaratio synodalis, quæ ad verbum sic habet: Sanctissimus metropolitanus Apro, frater et comminister nostræ mediocritatis Romanus Artabasdus, allato synodaliter scripto quod hæc verbatim continebat: Puella quædam, quæ Irene dicitur, sponsalia contraxit cum quodam Joanne, nata decem annos. Cum autem dicta essent illicita illius sponsalia, facta est judiciaria declaratio permittens eos utique separari qui sponsalia contraxissent, quod essent, ut dictum est, sponsalia contra leges facta. Vult ergo Irene hodie legitime conjungi Theodoro, qui est Joannis secundus patruelis et interrogat, an habeat aliquod impedimentum, rogavit nostram mediocritatem et sacram fraternitatem, ut ab ea edisceret, an nullum habeat impedimentum contractus, de quo scriptura facta est. Ab ea ergo et præsente fratrum congregatione audivit, quod ejusmodi contractus nullo modo est prohibitus. Quia enim quæ cum Joanne contracta sunt sponsalia, ut quæ propter Irenes ætatem consistere non possent, soluta sunt, recte Irene secundo ejus patrueli lege matrimonii conjungetur. Neque enim Irenem cognatam personam reputat Theodorus, nec cognationis vinculis ac finibus constringitur, eo quod sextum cognationis gradum excesserit.

τοῦ παρόντος συντάγματος παρεδηλώσαμεν μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι γέγονε μὲν πρόσταγμα βασιλικὸν κωλῦον τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δυσὶ δευτέραις ἐξαδέλφαις νομίμως συνάπτεσθαι, οὐκ ἔφθασε δὲ κατεστρωθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία κωλύει τὸν τοιοῦτον γάμον· ὀφείλεις εἰδέναι ὅτι μετὰ τὸ γράψαι ἡμᾶς ταῦτα γέγονεν εἰς τὴν ἐφημερίαν τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Θεοδοσίου κατὰ τὴν λʹ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῆς ιβʹ ἰνδικτιῶνος σημείωμα συνοδικὸν ἔχον κατὰ ῥῆμα οὕτως· Ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ἄπρω ὁ ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος Ῥωμανὸς ὁ Ἀρτάβασδος ἔγγραφον προκομίσας συνοδικῶς τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνον· Κόρη τις, Εἰρήνη καλουμένη, ἔλαβεν εὐχὴν μνηστείας μετά τινος Ἰωάννου, δεκαετὴς οὖσα τότε τὴν ἡλικίαν. Λαληθείσης δὲ τῆς περὶ τούτου ἀθεμίτου μνηστείας γέγονε σημείωμα δικαστικὸν ἐπιτρέπον διαζυγῆναι τοὺς τάχα μνηστευσαμένους διὰ τὸ εἶναι τὴν μνηστείαν, ὡς εἴρηται, παράνομον. Βούλεται οὖν σήμερον ἡ Εἰρήνη νομίμως συναφθῆναι τῷ Θεοδώρῳ δευτέρῳ ὄντι ἐξαδέλφῳ τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἐρωτᾷ εἰ ἔχει τινὰ παρεμποδισμόν, ἠξίωσε τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν ἱερὰν ἀδελφότητα μαθεῖν εἴπερ οὐκ ἔχει κωλύμην τινὰ τὸ περὶ οὗ γέγονεν ἡ γραφὴ συνάλλαγμα. Ἤκουσεν οὖν ἐξ αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς παρουσιαζούσης τῶν ἀδελφῶν ὁμηγύρεως ὅτι τὸ τοιοῦτο συνάλλαγμα πανταχόθεν ἀκώλυτόν ἐστιν. Ἐπεὶ γὰρ ἡ μετὰ τοῦτο τελεσθεῖσα μνηστεία ὡς ἀνυπόστατος λέλυται διὰ τὴν τῆς Εἰρήνης ἀνηβότητα, καλῶς ἡ Εἰρήνη δευτέρῳ ἐξαδέλφῳ αὐτοῦ κατὰ νόμον γάμου συζευχθήσεται. Οὔτε γὰρ συγγενικὸν πρόσωπον τὴν Εἰρήνην λογίζεται ὁ Θεόδωρος, οὔτε τοῖς ἐξ ἀγχιστείας δεσμοῖς καὶ ὅροις συσφίγγεται, διὰ τὸ ὑπερβῆναι τὸν ἐξ ἀγχιστείας ἕκτον βαθμόν.

ZONAR. Si quis cum cognata persona, quam sibi matrimonio copulare legibus interdictum est, nuptias contraxerit, adulterii mulcta punietur, ipsæque nuptiæ dirimentur.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν γάμον τις συστήσεται ἐπὶ συγγενεῖ πρόσωπον, πρὸς ὃ ἀπηγόρευται συνιστᾷν γάμον, τῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμίῳ κολασθήσεται, διασπωμένου καὶ τοῦ γάμου.

ARIST. Can. 67. Qui cum sorore miscetur, ut homicida.

Si quidem eorumdem parentum sit soror ex eodem patre et eadem matre ac ille connata, cui commiscetur frater, viginti annos ut homicida punietur, sed postquam ab illegitima et improba actione recessit. Si autem alterius tantum parentis sit soror, a patre solo aut a matre sola, triennio succumbet, et in decimo anno cum fidelibus admittetur, et cum iis alios duos annos ad preces congregatus, ex eo tempore boni communione dignus judicabitur, ut septuagesimus quintus canon statuit.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξζʹ. Ὁ ἀδελφόμικτος ὡς ὁ φονεύς.

Εἰ μὲν ὁμοθαλής ἐστιν ἡ ἀδελφὴ ᾗ συνεμίγη ὁ ἀδελφὸς, ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς συγγεννηθεῖσα αὐτῷ, ἐπὶ εἰκοσαετίαν, ὡς ὁ ἑκούσιος φονεὺς, ἐπιτιμηθήσεται, μετὰ δὲ τὸ ἀποστῆναι τῆς ἀθεμίτου καὶ παρανόμου πράξεως· εἰ δὲ ἑτεροθαλής ἐστιν ἡ ἀδελφὴ, ἀπὸ μόνου πατρὸς ἢ ἀπὸ μόνης μητρὸς, ἐπὶ τριετίαν ὑποπεσεῖται, καὶ τῷ δεκάτῳ ἔτει δεχθήσεται μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ μετ' αὐτῶν ἕτερα δύο ἔτη συστὰς εἰς εὐχὴν, οὕτως ἔκτοτε τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας ἀξιωθήσεται, καθὼς ὁ ἑβδομηκοστὸς πέμπτος κανὼν διαλαμβάνει.

ARIST. Can. 68. Prohibitum in consanguinitate matrimonium eadem qua adulterium pœna castigatur.

Quicunque propter cognationem matrimonii lege mulierem ducere prohibetur, hic si in eam peccaverit, adulterorum pœnas recipiet. Sed quoniam diversa sunt eorum qui in adulterii judicium cadunt supplicia, ad cognationis propinquitatem

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξηʹ. Ὁ ἀπειρημένος ἐν συγγενείᾳ γάμος κατὰ μοιχόν.

Ὅστις κεκώλυται λαβεῖν νόμῳ γάμου γυναῖκα διὰ τὴν συγγένειαν, οὗτος, εἰ ἁμαρτήσει εἰς αὐτὴν, τὰ τῶν μοιχῶν ἐπιτίμια δέξεται. Ἐπεὶ δὲ διάφορά εἰσι τὰ ἐπιτίμια τῶν ὑποπιπτόντων τῷ τῆς μοιχείας κρίματι, πρὸς τὴν ἐγγύτητα τῆς συγγενείας δίχα-

ται ταῦτα. Αὐτίκα γὰρ, ὡς ὁ ἑβδομηκοστὸς ἕβδομος A κανὼν καὶ ὁ ἑβδομηκοστὸς ὄγδοος διαλαμβάνουσιν, ὁ τὴν νόμιμον αὐτοῦ γυναῖκα καταλιπὼν, καὶ ἑτέραν ἀγόμενος, καὶ δύο ἀδελφὰς κατὰ διαφόρους καιροὺς λαβὼν εἰς συνοικέσιον, τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκειται κρίματι, ἀλλ' οὐκ ἐπιτιμῶνται, ὡς ὁ μοιχεύσας μετὰ ὑπάνδρου, ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἔτεσιν, ἀλλ' ἐπὶ ἑπταετίαν τῆς κοινωνίας εἴργονται, ἐνιαυτὸν προσκλαίοντες, διετίαν ἐπακροώμενοι, τριετίαν ὑποπίπτοντες, καὶ τῷ ἑβδόμῳ συνιστάμενοι τοῖς πιστοῖς.

ΚΑΝΩΝ ΞΘʹ.

Ἀναγνώστης, ἐὰν τῇ ἑαυτοῦ μνηστῇ πρὸ τοῦ γάμου συναλλάξοιεν, ἐνιαυτὸν ἀργήσας εἰς τὸ ἀναγινώσκειν δεχθήσεται, μένων ἀπρόκοπος. B Κλεψιγαμήσας δὲ ἄνευ μνηστείας παυθήσεται τῆς ὑπηρεσίας. Τὸ αὐτὸ καὶ ὑπηρέτης.

ΒΑΛΣ. Ἀναγνώστου τινὸς συναφθέντος οἰκείᾳ μνηστῇ πρὸ τοῦ γάμου κατὰ θέλησιν καὶ αὐτῆς (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, συναλλάξοιεν), ἠρωτήθη ὁ ἅγιος εἰ ὀφείλει ὁ τοιοῦτος ὡς κλεψιγαμήσας εὐθύνεσθαι μετὰ τὸν γάμον; Ἔλεγον γάρ τινες ὡς, ἐπεὶ ἡ μνηστεία οὐκ ἔστι γάμος τέλειος (δύναται γὰρ τὸ λαβὸν μέρος τὸν τὴν μνηστείαν συνιστῶντα ἀῤῥαβῶνα τουτονεὶ τὸ διπλοῦν, καὶ τὴν μνηστείαν λύειν), λογίζεται ὁ ἀναγνώστης μὴ μετὰ νομίμου γαμετῆς μιγῆναι, ἀλλὰ μετὰ ἐλευθέρας, κἀντεῦθεν συναριθμηθῆναι τοῖς κλεψιγαμήσασι. Φησὶν οὖν ὁ ἅγιος ὡς ἀναγνώστης οὗτος ὁ μετὰ τῆς οἰκείας μνηστῆς πρὸ C τοῦ γάμου σαρκικῶς ἑνωθεὶς, καθὸ μὲν μετὰ τῆς μεμνηστευμένης αὐτοῦ συνεμίγη καὶ οὐχὶ μετὰ ἀλλοτρίας πάντη γυναικὸς, ὡς πορνεύσας οὐ λογισθήσεται· καθὸ δὲ οὐκ ἀνέμεινε καὶ τὴν τελείου γάμου τελεσιουργίαν, ὡς μικροψυχήσας κολασθήσεται, τουτέστιν ἀφορισθήσεται ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτόν· εἶτα δεχθήσεται εἰς τὸ εἶναι μόνον ἀναγνώστην. Εἰς μείζονα γὰρ προκοπὴν οὐκ ἀναβιβασθήσεται, τουτέστιν, οὔτε διάκονος γενήσεται, οὔτε ἱερεὺς, πολλῷ δὲ πλέον ἐπίσκοπος. Ἐὰν δὲ, φησὶν, ἀναγνώστης συνέλθῃ μετά τινος γυναικὸς μὴ μνηστευθείσης ἴσως αὐτῷ, κἂν λόγους ἴσως ἐποιεῖτο μετ' αὐτῆς, ὥστε λαβεῖν αὐτὴν καὶ εἰς γυναῖκα ταύτην ἔσχεν, οὐ μόνον οὐ προκόψει, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ἐντεῦθεν καθαιρέσει D ὑποβληθήσεται, μὴ ὠφελούμενος ἐκ τοῦ μετὰ ταῦτα λαβεῖν αὐτὴν νόμιμον γαμετήν. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔσται καὶ εἰς ὑπηρέτην, ἤτοι καὶ εἰς ὑποδιάκονον. Καὶ οὗτος γὰρ τοιουτοτρόπως κλεψιγαμήσας καθαιρεθήσεται. Πρὸς δὲ τὸ ἓν φάκτον τὸ περὶ τῆς κλεψιγαμίας ἀπόδος τὸν περὶ τοῦ διακόνου διορισμὸν, μὴ μέντοι γε καὶ εἰς τὸ προκόπτειν τοῦτον μετὰ τὸ μιγῆναι τῇ οἰκείᾳ μνηστῇ εἴτε καὶ μή. Οὐ γὰρ ἐφεῖται ὑποδιακόνῳ, ὡς καὶ τῷ ἀναγνώστῃ μετὰ τὴν χειροτονίαν γυναῖκα μνηστεύεσθαι καὶ γάμον συναλλάττειν, διότι φησὶν ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κϛʹ κανὼν ταῦτα· Τῶν εἰς κλῆρον προελθόντων ἀγάμων κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνον. Εἰ δέ τις κλεψιγαμήσας, μετὰ ταῦτα ὑπηρέτης γίγνεν, ἐξωθείσθω τοῦ βαθμοῦ

A ea accepit. Illico enim ut septuagesimus septimus canon, et septuagesimus octavus statuunt, qui legitimam suam uxorem derelinquit et aliam duxit, et qui duas sorores diversis temporibus in matrimonium accipit, adulterii judicio subjiciuntur, sed non puniuntur ut qui cum muliere viro subjecta adulteratus est, ad quindecim annos, sed septennium a communione arcentur, annum deflentes, biennium audientes, triennium succumbentes, et septimo cum fidelibus constituti.

120 CANON LXIX.

Lector, si cum sua sponsa ante matrimonium commercium habuerit, postquam anno cessaverit, ad legendum recipietur, manens non ulterius promovendus. Quod si absque desponsatione furtim coierit, cessabit a ministerio. Idem et minister.

BALS. Cum quidam lector cum sua sponsa ante matrimonium ejus voluntate congressus esset (id enim significat verbum συναλλάξοιεν) sanctus interrogatus est, an is debeat, ut qui furtim congressus est, castigari post matrimonium? Dicebant enim nonnulli, quod quoniam sponsalia non sunt perfectum matrimonium (potest enim pars, quæ accipit arrham, quæ sponsalia constituit, eam reddere duplicatam, et solvere sponsalia) existimatur lector non cum legitima uxore, sed cum muliere libera rem habere, et ideo cum iis annumerari C qui furtim coeunt. Dicit itaque sanctus, quod is lector, quia cum sua sponsa ante matrimonium carnaliter copulatus est, quia cum desponsata sibi, et non cum omnino aliena muliere coiit, tanquam fornicatus sit, non reputabitur. Sed quia non exspectavit perfecti matrimonii mysterium, ut qui pusillo animo sit, punietur, id est anno uno segregabitur: deinde admittetur ad hoc, ut sit solum lector. Ad majorem enim promotionem non provehetur, hoc est, neque diaconus erit, nec sacerdos, multo autem minus episcopus. Sin autem, inquit, lector cum muliere aliqua coierit, quæ non sit sibi desponsa, etsi cum ea forte locutus erat de ea accipienda in uxorem, etiamsi et post coitum eam D in uxorem accepit, non solum non promovebitur, sed etiam eo ipso depositioni subjicietur, nihil ex eo adjutus, quod eam postea legitime uxorem acceperit. Idem autem erit etiam in ministrum seu hypodiaconum. Nam et is, cum eo modo furtim coierit, deponetur. Ad unum autem factum, quod est de furtivo coitu, refer quod de diacono definitur, non autem etiam ad hoc ut promoveatur, postquam cum propria sponsa coierit, vel non. Non enim permittitur hypodiacono, sicut et lectori, post ordinationem desponsam habere mulierem, et matrimonium contrahere, quoniam Apostolorum can. 26 hæc habet: Eorum qui ad clerum non ducta uxore pervenerunt, jubemus volentes solum lectores et cantores matrimonium contrahere. Si quis autem furtivo concubitu congressus, postea

minister factus sit, suo gradu exturbetur, cognito crimine. Et hæc quidem hoc modo. Scias autem, quod, quæ hoc canone continentur, in synodali judicio varie disceptata sunt, et dixerunt nonnulli hæc locum habuisse, quando sponsalia consensu contrahebantur et dissolvebantur. Nunc autem, quando non aliter contrahuntur nec solvuntur nisi iis modis et causis; quibus perfectum quoque matrimonium contrahitur et solvitur, hæc omnia exoleverunt. Unde nec permittitur alicui eorum, qui sunt ex tribunali morte vel aliqua alia causa ante nuptias a suo sponsa separato, alii mulieri conjungi, et is qui hoc fecerit, ut bigamus deponitur: similiter et lector qui in tale quid incidit, ad alium gradum non promovetur. Volebant autem eum quoque, qui hodie cum sua sponsa rem habuit, id impune fecisse, quod non possunt solvi sponsalia. Cum autem augustus ille et magnus drungarius dominus Stephanus Comnenus esset matrimonio jungendus dominæ Eudochiæ augusti illius et magni domestici domini Joannis filiæ, et prohiberetur, eo quod soror ejus domina Irene desponsa esset illi Augusto dom. Alexio in primis Augusti dom. Joannis inclyti Imp. filio, qui erat primus patruelis magni drungarii et fieri non poterat, ut duo primi patrueles duabus sororibus conjungerentur **121** synodice agitatum est tempore sanctissimi patriarchæ domini Nicolai Muzalonis, an ex eo impediatur magni drungarii contractus: statutum est autem non impediri, eo quod sponsalia perfecti matrimonii locum non teneant. Porro sanctissimus quoque patriarcha dominus Theodosius concessit Mesopotamitano dom. Michaeli, cui Maria quædam desponsa forte fuerat, et, quod ea ante matrimonium mortem obierat, aliam acceperat, ut alii sine præjudicio post mortem ejus conjungeretur, maxime cum et liberos haberet, et trigenta annos excessisset, dicens hoc non reputari trigamiam, utpote quod sponsalia pro perfecto matrimonio non sufficerent. Hæc autem idcirco statuta sunt, quod non dictum est affinitatem etiam inter partes desponsantes fuisse. Si enim affinitas fuisset, tale quippiam nunquam constitutum esset, ne manifestus incestus, et illegitimum matrimonium permitteretur. Quinetiam tali affinitate non interveniente, quandoquidem a can. 98 synodi in Trullo, et cap. 2 tit. 58, lib. LX et them. 3, cap. 12, tit. 37, ejusdem lib. LX, satis constat eum, qui alteri desponsatam duxerit, adulterii crimine teneri, quando et sponsalia tunc pœnæ solutione dissolvebantur, et non ut hodie matrimonio æquivalebant, dico quæ ita permittuntur non esse extra periculum, adstipulante etiam præsentis canonis auctoritate.

αὐτοῦ, διαγνωσθέντος τοῦ ἁμαρτήματος. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἰστέον δὲ ὅτι τὰ περὶ τοῦ τοιούτου κανόνος διαφόρως ἐλαλήθησαν εἰς τὸ συνοδικὸν δικαστήριον, καὶ εἶπόν τινες ὡς ταῦτα χώραν εἶχον, ὅτε ἡ μνηστεία συναινέσει συνίστατο καὶ ἐλύετο. Ἀρτίως δὲ ὅτε ἄλλως οὐ συνίσταται οὐδὲ λύεται εἰ μὴ κατὰ τοὺς τρόπους καὶ τὰς αἰτίας καθ' ἃς καὶ ὁ τέλειος γάμος συνίσταται καὶ λύεται, ταῦτα πάντα ἀπρακτοῦσιν. Ὅθεν οὐδὲ ἐφεῖταί τινι τῶν τοῦ βήματος θανάτῳ ἢ ἄλλῃ αἰτίᾳ ἐκ τῆς οἰκείας διαζευχθέντι μνηστῆς πρὸ τοῦ γάμου ἑτέρᾳ συνάπτεσθαι γυναικὶ, καὶ τὸν τοῦτο ποιήσαντα ὡς δευτερογαμήσαντα καθαιρεῖσθαι· ὡσαύτως καὶ τὸν ἐμπεσόντα εἰς τοιοῦτόν τι ἀναγνώστην μὴ προκόπτειν εἰς ἕτερον βαθμόν. Ἤθελον δὲ καὶ τὸν μιγέντα σήμερον μετὰ τῆς οἰκείας μνηστῆς ἀνεπιτίμητον πάντη συντηρεῖσθαι διὰ τὸ ἄλυτον τῆς μνηστείας. Τοῦ δὲ σεβαστοῦ ἐκείνου καὶ μεγάλου δρουγγαρίου κυρίου Στεφάνου τοῦ Κομνηνοῦ μέλλοντος συζευχθῆναι τῇ κυρίᾳ Εὐδοκίᾳ τῇ θυγατρὶ τοῦ σεβαστοῦ ἐκείνου καὶ μεγάλου δομεστίκου κυρίου Ἰωάννου, καὶ κωλυομένου διὰ τὸ τὴν αὐταδέλφην ταύτης κυρίαν Εἰρήνην μνηστευθῆναι τῷ σεβαστῷ ἐκείνῳ κυρίῳ Ἀλεξίῳ τῷ υἱῷ τοῦ πρωτοσεβάστου ἐκείνου κυρίου Ἰωάννου τοῦ ἀοιδίμου σεβαστοκράτορος, τῷ ὄντι πρώτῳ ἐξαδέλφῳ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου, καὶ ἀδύνατον εἶναι δύο πρώτους ἐξαδέλφους δυσὶν ἀδελφαῖς συνάπτεσθαι, ἐλαλήθη συνοδικῶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Νικολάου τοῦ Μουζάλωνος, εἰ ἐκ τούτου ἐμποδίζεται τὸ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου συνάλλαγμα· καὶ διεγνώσθη μὴ ἐμποδίζεσθαι, διὰ τὸ τὴν μνηστείαν τόπον τελείου γάμου μὴ ἐπέχειν. Καὶ ὁ ἁγιώτατος δὲ πατριάρχης κύριος Θεοδόσιος ἐξεχώρησε τῷ Μεσοποταμίτου κυρίου Μιχαὴλ μνηστευσαμένῳ Μαρίαν τινὰ τυχὸν, καὶ διὰ τὸ τελευτῆσαι ταύτην πρὸ τοῦ γάμου, ἑτέραν λαβόντι, ἀπροκριματίστως μετὰ τὸν ταύτης θάνατον ἑτέρᾳ συναφθῆναι, ἔχοντι καὶ ταῦτα παῖδας, καὶ τὸν τριακοστὸν ὑπεραναβάντι χρόνον, εἰπὼν μὴ λογίζεσθαι τοῦτο τριγαμίαν, ὡς τῆς μνηστείας μὴ ἀρκούσης ἀντὶ τελείου γάμου. Ταῦτα δὲ οὕτω διεγνώσθη διὰ τὸ μὴ λαληθῆναι καὶ γενέσθαι συνάφειαν μέσον τῶν μνηστήρων. Εἰ γὰρ γέγονε συνάφεια, οὐκ ἂν διεγνώσθη τοιοῦτόν τι, ἵνα μὴ προφανὴς αἱμομιξία καὶ ἀθέμιτος γάμος ἐγχωρηθῇ. Ὅπου γε καὶ συναφείας μὴ γεγονυίας, ἐπεὶ ἀπὸ τοῦ ἐννενηκοστοῦ ὀγδόου κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ἀπὸ τοῦ δευτέρου κεφαλαίου τοῦ πεντηκοστοῦ ὀγδόου τίτλου τοῦ ἑξηκοστοῦ βιβλίου, καὶ ἀπὸ τοῦ τρίτου θέματος τοῦ δωδεκάτου κεφαλαίου τριακοστοῦ ἑβδόμου τίτλου τοῦ αὐτοῦ ἑξηκοστοῦ βιβλίου, παρίσταται τὸ περὶ μοιχείας ἐγκλήματι καθίστασθαι ἔνοχον τὸν τὴν ἑτέρῳ μνηστευσαμένην γήμαντα, ὅτε καὶ ἡ μνηστεία μετὰ δόσεως προστίμου ἐλύετο, καὶ οὐκ ἦν ἰσοδύναμος τῷ γάμῳ ὡς σήμερον, λέγω μὴ εἶναι ἀκίνδυνα τὰ οὕτως ἐγχειρηθέντα συνεργουμένῃ καὶ τῇ τοῦ παρόντος κανόνος δυνάμει.

ZONAR. Si cum sua sponsa lector rem habuerit ante matrimonium, etiam volente illa (id enim si-

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν τῇ οἰκείᾳ μνηστῇ ἀναγνώστης μιχθῇ πρὸ τοῦ γάμου, κἀκείνης θελούσης (τοῦτο γὰρ

δηλοῖ τὸ, συναλλάξει), ἐνιαυτὸν ἀφορίζεται, εἶτα δέχεται μὴ προβιβαζόμενος εἰς μείζονα βαθμόν. Ἐὰν δὲ ἄνευ μνηστείας συνέλθῃ γυναικὶ, κἂν λόγους ἴσως ἐποιεῖτο μετ' αὐτῆς, ὥστε λαβεῖν αὐτὴν εἰς γυναῖκα, κἂν συνεζύγη αὐτῇ μετὰ ταῦτα, ἐκπίπτει τῆς ὑπηρεσίας. Τὸ αὐτὸ δέ φησι καὶ περὶ ὑπηρέτου, ἤγουν ὑποδιακόνου. Πρὸς δὲ τὸ ἓν φάκτον ἀποδοτέον τὸ περὶ τοῦ ὑποδιακόνου, ἤγουν τὸ ἐκπίπτειν αὐτὸν τῆς ὑπηρεσίας κλεψιγαμήσαντα. Οὐ γὰρ ἐφεῖται ὑποδιακόνῳ μετὰ τὴν χειροθεσίαν γυναῖκας μνηστεύεσθαι καὶ γάμον συναλλάσσειν. Φησὶ γὰρ ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κς' ταῦτα· Τῶν εἰς κλῆρον προελθόντων ἀγάμων κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνον. Εἰ δέ τις κλεψιγαμήσας μετὰ ταῦτα ὑπηρέτης γέγονεν, ἐξωθήσεται τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ, διαγνωσθέντος τοῦ ἁμαρτήματος.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ πρὸ γάμου συναλλάσσων ἀναγνώστης μνηστῇ μετ' ἐνιαυτὸν δεχθεὶς μενέτω ἀναγνώστης ἀπρόκοπος· κλεψίγαμος δὲ, ἀπωθείσθω. Τὸ αὐτὸ καὶ ὑπηρέτης.

Ἀναγνώστης γυναῖκα μνηστευσάμενος καὶ πρὸ τοῦ γάμου μετ' αὐτῆς συμφθαρεὶς, ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἀργήσει, καὶ οὕτω δεχθήσεται εἰς τὸ ἀναγινώσκειν, εἰς μείζονα προκοπὴν μὴ προβιβαζόμενος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένων βαθμοῦ. Ὁ δὲ καὶ πρὸ τῆς μνηστείας κλεψιγαμήσας τέλεον τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ μετακινηθήσεται. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπιτίμιον καὶ εἰς τοὺς ἀχειροτονήτους ὑπηρέτας τῆς Ἐκκλησίας κρατήσει.

ΚΑΝΩΝ Ο'.

Διάκονος ἐν χείλεσι μιανθεὶς, καὶ μέχρι τούτου ἡμαρτηκέναι ὁμολογήσας, τῆς λειτουργίας ἐπισχεθήσεται· τοῦ δὲ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων μετὰ τῶν διακόνων ἀξιωθήσεται. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ πρεσβύτερος. Εἰ δέ τι πλεῖον φωραθείη τις ἡμαρτηκὼς, ἐν οἵῳ ἂν ᾖ βαθμῷ, καθαιρεθήσεται.

ΒΑΛΣ. Τὸν ἐν χείλεσι μιανθέντα διάκονον, ἢ ἱερέα, καὶ ἐξομολογησάμενον τὸ ἁμάρτημα, διορίζεται ὁ ἅγιος κωλύεσθαι τῆς ἱερουργίας, μὴ μέντοι γε δὲ καὶ τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ἀπείργεσθαι, ἀλλὰ μεταλαμβάνειν ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος μετὰ τῶν ἰσοβάθμων αὐτοῦ ἱερέων ἢ διακόνων. Τὸν δὲ μὴ μέχρι τούτου ἡμαρτηκότα, ἀλλὰ καὶ εἰς πλέον ἐξολισθήσαντα, θέλει καθαιρεῖσθαι. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, ἠρωτήθη πολλάκις, Τί ἐστι τὸ ἐν χείλεσι μιανθῆναι τὸν ἱερωμένον; Καί τινες εἶπον εἶναι τὸ μέχρι φιλήματος ἐμπαθοῦς καὶ ἐρωτικοῦ πρὸς γυναῖκα γινομένου ἡμαρτηκέναι τινὰ, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν τὸ λέγον; *Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν.* Ἄλλοι εἶπον ὥς τινες τῷ ἀφροδισίῳ πυρὶ διακαῶς ἐκκαόμενοι ὡς κύλικι χρῶνται τῷ γυναικείῳ αἰδοίῳ, καὶ δι' αὐτοῦ (ὢ τοῦ

A gnificat verbum illud συναλλάξει) uno anno segregatus mox admittitur, ad majorem gradum nequaquam promovendus. Quod si absque desponsatione cum muliere congrediatur, et si forte de illa sibi uxore adjungenda cum ea verba fecerit, etiamsi et postea eam duxerit, a ministerio excidit. Idem vero ait etiam de ministro nempe hypodiacono. Ad unum porro factum referendum est, id quod de hypodiacono dicitur: nimirum, ut a ministerio excidat, si matrimonium furtim iniverit. Nec enim hypodiacono permittitur, post impositionem manuum mulierem sponsam assumere, cumque illa conciliare nuptias. Hæc namque habet sanctorum apostolorum canon vicesimus sextus: Ex iis, qui non ducta uxore ad clerum promoti sunt, jubemus, B si velint, uxorem ducere lectores et cantores solos. Si quis autem postea minister furtim matrimonium inierit, ubi crimen agnitum fuerit, de suo gradu dejicietur.

ARIST. Lector qui ante nuptias rem cum sponsa habuit, post annum receptus, maneat lector ulterius non promovendus; qui furtivum vero iniit matrimonium, expellatur. Idem et minister.

Lector feminam desponsans et ante matrimonium cum ea corruptus, annum otiosus erit, et sic ad legendum recipietur, ad majorem promotionem non procedens, sed in eodem persistens gradu. Qui autem et ante desponsationem furtim coierit, gradu suo perfecte movetur. Idem autem supplicium et in eos Ecclesiæ ministros qui nullam C habuerunt manuum impositionem obtinebit.

122 CANON LXX.

Diaconus, qui pollutus est in labris, et se eo usque peccasse confessus est, a ministerio prohibebitur: ut autem sit sacramentorum cum diaconis particeps dignus habebitur. Id ipsum autem presbyter quoque. Si quid autem amplius pecasse quis deprehensus fuerit, in quocunque sit gradu, deponetur.

BALS. Diaconum vel sacerdotem, qui in labris pollutus peccatum confessus est, decernit sanctus esse a sacro ministerio arcendum, non tamen esse a sacramentorum quoque participatione prohiben- D dum, sed intra sacrum tribunal cum gradu sibi æqualibus sacerdotibus vel diaconus communicare ei permittendum. Eum autem, qui non eo usque solum peccavit, sed amplius etiam lapsus est, vult esse deponendum. Hæc cum can. definiat, sæpe interrogatum est, Quid sit sacratum hominem in labris pollui? et dicebant aliqui esse aliquem peccasse cum muliere ad lascivum et amatorium osculum, secundum evangelicum dictum, quod est, *Qui aspexit mulierem ad concupiscendum eam, mœchatus est cum ea*[1]. Alii dicebant, quod quidam Veneris igne ardenter inflammati, muliebri pudendo tanquam poculo utuntur, et per ipsum (o exsecrandi

[1] Matth. v, 28.

flagitii exsecrabilem potum) bibunt, et labra sua A polluunt. Alii dicebant: Nonnulli insano amore capti muliebre pudendum exosculantur, nec erubescunt, sed dicunt: Labra nostra penes nos sunt, quis nobis erit dominus? Ego autem legens Julium Pollucem, inveni eum in secundo libro scriptorum suorum de nominibus nominantem μυρτοχειλίδας, et κρημνώματα, et πτερυγώματα, quæ sunt hinc et illinc prominentes muliebri pudendi partes et membra. Doctissimus quoque Aristoteles in sua physiologia de partibus animalium ea labra nominat. Multi quoque, qui scripta amatoria conscripserunt, ea et hiare, et capnere, et lingulis instructa esse dicunt. Existimo ergo, quod qui est in sacris, si per istiusmodi labra pollutus fuerit, ut qui rem B quidem valde exosam fecerit, ad tempus segregabitur, ut qui autem perfectum peccatum per coitum non commisit, non deponetur. Quia autem nonnulli dicunt, eum qui in labris pollutus est et confessus, debere deponi, quod dicat sanctus eum non oportere ministrare, dicimus sanctum hoc noluisse. Etsi enim videatur esse supplicium acerbius ejus qui in labris pollutus est, ex eo quod non tempus definitum prohibitioni ministerii, sed non jam etiam apparet depositio. Illum enim deponendum esse decernit, qui majus aliquid per coitum perpetrarit.

ZONAR. Habet hic canon ambiguitatem, proinde C a nonnullis quidem alio modo, ab aliis rursum aliter intelligitur. Alii siquidem pollutum labiis accipiunt, eum nimirum qui ad osculum usque lascivum et amatorium cum muliere processit. Est enim id quoque pollutio. Etenim si vel ipse consensus in peccatum solus rationem coinquinare existimatur, multo plus sane habebit impuritatis, si quis ad osculum usque lascivum progrediatur. Hunc ergo a ministerio prohiberi dicunt, hoc est, ad tempus segregrari, atque a diaconatus functionibus arceri, cum diaconis vero sacramentorum solummodo participem esse, quasi satis pœnarum luat ex eo quod ad tempus a ministerio prohibeatur. Atque ad hujus sententiæ confirmationem, verba quæ deinceps in eodem canone subjiciuntur adducunt, quibus, si D quispiam amplius peccaverit, deponi jubet. Ex eo asserentes sancti viri mentem declarari, temporaneam nempe prohibitionem decrevisse: ejusque prohibitionis tempus, exiguum videlicet illius arbitrio, cui peccatis emendandi cura mandata est, permisisse. Alii vero perpetuam esse prohibitionem **123** ac depositionem procul dubio asserunt. Proinde nec ullum quidem tempus definitum esse aiunt; verum ipsi eum diaconis communicandi potestatem esse factam ob levitatem criminis: qui vero gravius peccaverit, huic sancti viri decreto depositionem irrogatam, depositionis verbo perpetuam ejus, qui peccavit, e suo gradu dejectionem indicando. Ejusmodi enim homini nec cum diaconis

μύσους κατάπτυστον πόμα) πίνουσι, καὶ τὰ χείλη καταμιαίνουσιν. Ἕτεροι λέγουσιν ὡς τινες ἐρωτομανοῦντες τὴν γυναικείαν καταφιλοῦσιν αἰσχύνην, καὶ οὐκ αἰσχύνονται, ἀλλὰ λέγουσι· Τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι· τίς ἡμῶν ἔσται κύριος; Ἐγὼ δὲ, ἀναγινώσκων τὸν Ἰούλιον Πολυδεύκην, εὗρον ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν ὀνομαστικῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ὀνομάζοντα μυρτοχειλίδας, καὶ κρημνώματα, καὶ πτερυγώματα τὰ ἔνθεν κἀκεῖθεν μέρη καὶ μέλη τῆς γυναικείας αἰσχύνης. Καὶ ὁ σοφώτατος δὲ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ ζώων μορίων φυσιολογίᾳ αὐτοῦ χείλη ταῦτα κατονομάζει. Καὶ πολλοὶ δὲ ἐρωτικὰ μουσουργοῦντες συγγράμματα κεχηνῆναι ταῦτά φασι, καὶ ἀποπτύειν, καὶ ἐπιγλωττίσιν σεμνύνεσθαι. Νομίζω οὖν ὅτι ὁ διὰ B τοιούτων χειλέων ὁτωσδήποτε μιανθεὶς ἱερωμένος, ὡς μὲν ἔχθιστον ἐργασίαν πεποιηκὼς πρὸς καιρὸν ἀφορισθήσεται· ὡς δὲ τέλειον ἁμάρτημα διὰ συνουσιασμοῦ μὴ ποιησάμενος, οὐ καθαιρεθήσεται. Ἐπεὶ δέ τινες λέγουσι τὸν ἐν χείλεσι μιανθέντα καὶ ἐξομολογησάμενον ὀφείλειν καθαιρεῖσθαι, διὰ τὸ λέγειν τὸν ἅγιον μὴ λειτουργεῖν τοῦτον, φαμὲν ὅτι ἀβούλητόν ἐστι τοῦτο τῷ ἁγίῳ. Κἂν γὰρ ἐμφαίνεται δριμυτέραν εἶναι τὴν τιμωρίαν τοῦ ἐν χείλεσι μιανθέντος ἐκ τοῦ μὴ ὁρισθῆναι καιρὸν τῇ ἐπισχέσει τῆς λειτουργίας, ἀλλ' οὐκ ἤδη καὶ καθαίρεσις ἀναφαίνεται. Ἐκεῖνον γὰρ διορίζεται καθαιρεῖσθαι, τὸν καὶ πλέον τι ἔργον διὰ συνουσιασμοῦ πεποιηκότα.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ παρὼν κανὼν ἐν ἀμφιβολίᾳ ἐστὶν, C ἄλλως μὲν παρ' ἐνίων νοούμενος, ἑτέρως δ' αὖθις παρ' ἄλλων. Οἱ μὲν γὰρ τὸν χείλεσι μιανθέντα, ἤγουν τὸν μέχρι φιλήματος ἐμπαθοῦς, καὶ ἐρωτικῶς φθάσαντα πρὸς γυναῖκα· μίασμα γὰρ καὶ τοῦτο· εἰ γὰρ ἡ συγκατάθεσις εἰς ἁμαρτίαν λογίζεται μόνον ῥυποῦσα τὸν λογισμὸν, πολλῷ πλέον εἴη ἂν ἀκαθαρσία, καὶ τὸ μέχρι φιλήματος ἐλθεῖν τινα ἐμπαθῶς γινομένου· ἐπισχεθῆναι τῆς λειτουργίας φασὶν, ἤγουν ἐπὶ καιρὸν ἀφορισθῆναι, καὶ κωλυθῆναι τῆς τοῦ διακονεῖν ἐνεργείας, μετέχειν δὲ μόνον τῶν διακόνων, ὡς ἀρκοῦντος εἰς τιμωρίαν τοῦ καιρικῶς κεκωλῦσθαι τῆς διακονίας. Καὶ εἰς σύστασιν τῆς γραφῆς κέχρηνται τῷ τὸν πλέον τι ἁμαρτήσαντα καθαιροῦντι, ἐκ τούτου λέγοντες δηD λοῦσθαι τὸν νοῦν τοῦ ἁγίου, ὅτι καιρικὴν ὥρισε τὴν ἐπίσχεσιν· τὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπισχέσεως μέτρον καταλιπὼν τῇ κρίσει τοῦ οἰκονομοῦντος αὐτόν. Οἱ δὲ τὴν ἐπίσχεσιν διηνεκῆ λέγουσιν εἶναι καὶ καθαίρεσιν ἄντικρυς. Διὸ μηδὲ καιρόν φασιν ὁρισθῆναι· τοῦ δὲ μετὰ τῶν διακόνων κοινωνεῖν ἀξιοῦσθαι αὐτὸν, διὰ τοῦ ἁμαρτήματος ἐλαφρότερον· τὸν δὲ καὶ εἰς πλέον προχωρήσαντα καθαιρεῖσθαι θεσπίσαι τὸν ἅγιον, διὰ τῆς καθαιρέσεως τὴν τελείαν ἔκπτωσιν τὴν ἐκ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ τοῦ ἡμαρτηκότος παραδηλώσαντα. Τὸν τοιοῦτον γὰρ μηδὲ μετὰ τῶν διακόνων ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τῶν λαϊκῶν. Ἐγὼ δὲ τῇ προτέρᾳ τίθεμαι γνώμῃ, καὶ ὡς φιλανθρωποτέρᾳ, καὶ διὰ τὸν κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, τὸν λέγοντα· Ἐὰν

πρόθηταί τις ἐπιθυμῆσαι γυναικὸς συγκαθευδῆναι A αὐτῇ, μὴ ἔλθῃ δὲ εἰς ἔργον αὐτοῦ ἡ ἐνθύμησις, φαίνεται ὅτι ὑπὸ τῆς χάριτος ἐῤῥύσθη. Εἰ γοῦν ὁ ἐπιθυμήσας συγκαθευδῆναι γυναικὶ, καὶ μέχρι κοίτης προβὰς, εἰς ἔργον δὲ μὴ ἐξολισθήσας, ἀλλὰ πρὸ τῆς μίξεως εἰς ἑαυτὸν γένομενος, καὶ ἀποπηδήσας, καὶ τοῦ ἔργου ἀποσχόμενος, ὑπὸ τῆς χάριτος ῥυσθῆναι πιστεύεται, ὁ μόνῳ φιλήματι μιανθεὶς, καὶ εἰς πλέον μὴ ἀποχωρήσας, μᾶλλον ἂν πιστευθήσεται ῥυσθῆναι ὑπὸ τῆς χάριτος. Ὃν δὲ ἡ χάρις ἐῤῥύσατο, πῶς ἄν τις κατακρινεῖ; Καὶ ταῦτα βαρεῖαν οὕτω κατάκρισιν, ἤγουν ἔκπτωσιν τοῦ οἰκείου βαθμοῦ;

intra septa altaris communicandi facultatem esse, sed una cum laicis. Ego vero priorem amplector sententiam, tum quia benignior est, tum ob synodi Neocæsariensis canonem, qui sic habet: Si quis proposuerit concupiscere mulierem ad dormiendum cum ipsa, ejus autem desiderium ad opus non venerit, videtur esse a gratia liberatus. Ergo si qui cum muliere dormire optavit atque usque ad concubitum processit, cæterum in opus minime est delapsus, verum priusquam illi commisceretur seipse collegit, ac se proripiens ab opere abstinuit, creditur a divina gratia esse liberatus; qui solo pollutus est osculo, nec ultra progressus est, multo magis a gratia liberatus esse existimabitur. Quem porro gratia liberavit, quonam modo quispiam condemnet? idque gravi adeo damnatione, quæ nimirum a proprio gradu depositionem contineat?

ΑΡΙΣΤ. Ὁμολογήσας πρεσβύτερος ἢ διάκονος χείλεσι μιανθῆναι, τῆς λειτουργίας εἰρχθέντες, τῶν ἁγιασμάτων μετεχέτωσαν· εἰ δέ τι πλέον τούτου φανείη ἡμαρτηκὼς, καθαιρεθήσεται. B

Τὸ ἐν χείλεσι μιανθῆναι διαφόρως ἑρμηνεύεται. Πλὴν ἐγγράφως παραδοθῆναι οὐ χρὴ διὰ τὸ τοῦ πράγματος αἰσχρόν. Εἴ τις δὲ τῶν διακόνων ἢ πρεσβυτέρων τῷ τοιούτῳ ἁμαρτήματι περιπέσῃ, κατὰ τὸν παρόντα κανόνα τὸ ἐπιτίμιον δέξεται.

ARIST. Presbyter et diaconus confessi se labiis coinquinatos, a ministerio depulsi, sacramentorum sint participes. Si quid autem amplius quispiam peccasse deprehendatur, deponetur.

Illud in labris pollutum esse varie intepretatur. Sed in scriptis tradi non oportet propter rei turpitudinem. Si quis autem e diaconis aut presbyteris in istiusmodi peccatum inciderit, supplicium juxta hunc canonem recipiet.

ΚΑΝΩΝ ΟΑ'.

Ὁ συνεγνωκὼς ἑκάστῳ τῶν προειρημένων ἁμαρτημάτων, καὶ μὴ ὁμολογήσας, ἀλλ' ἐλεγχθεὶς, τοῦ τοσούτου χρόνου, εἰς ὃν ὁ ἐργάτης τῶν κακῶν ἐπιτετίμηται, καὶ αὐτὸς ἔσται ἐν ἐπιτιμίῳ.

ΒΑΛΣ. Τοὺς συνειδότας τισὶν ἁμαρτάνουσιν οἷα δή τινα ἁμαρτήματα, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας αὐθαιρέτως ταῦτα τοῖς ἐπισκόποις, ἀλλὰ συγκαλύπτοντες αὐτὰ, διορίζεται ὁ ἅγιος μετὰ ἔλεγχον πάντως νόμιμον παρομοίως τοῖς ἡμαρτηκόσι τὰ κακὰ ἐπιτιμᾶσθαι. C Συνεγνωκότα δὲ ἐνταῦθα μὴ εἴπῃς τὸν ἔχοντα εἴδησιν μόνην, καὶ μὴ δυνάμενον κωλῦσαι, μηδὲ τὸν συμβουλευσάμενον χωρὶς κακοθελοῦς διαθέσεως· ἀλλὰ τὸν συμπράξαντα, ἢ συναιρόμενον, ἢ συμβουλευσάμενον μετὰ δόλου, ἢ ἔχοντα εἴδησιν καὶ δυνάμενον κωλῦσαι, καὶ μὴ κωλύσαντα. Φησὶ γὰρ τὸ β' θέμα τοῦ μη' κεφ. τοῦ ια' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου, ὅτι Ὁ γινώσκων τὸν κλέπτην, κἂν μὴ καταμηνύσῃ αὐτὸν, οὐκ ἔστι κλέπτης. Ὁ δὲ κρύπτων τὸν κλέπτην, κλέπτης ἐστί· καὶ τὸ β' θέμα τοῦ ν' κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου· Σπουδῇ καὶ συμβουλῇ γίνεται, ὅταν διὰ τὴν ἔχθραν γένηται τοῦ κλεπτομένου. D Ὥσπερ γὰρ ἡ κλοπὴ, οὕτω καὶ ἡ σπουδὴ χωρὶς δόλου κακοῦ οὐ γίνεται· καὶ συμβουλεύει μὲν ὁ τὴν κλοπὴν ὑποτιθέμενος, σπουδάζει δὲ ὁ ὑπηρεσίαν τινὰ καὶ βοήθειαν ἐπὶ τῇ κλοπῇ παρεχόμενος· καὶ ξγ' κεφ.· Ὁ δείξας τῷ φυγόντι τὴν ὁδὸν, οὐκ ἔστι κλέπτης· καὶ κεφ. γ' τοῦ ς' τίτλου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου· Ὁ ἀδόλως συμβουλεύσας οὐκ ἐνέχεται, οὔτε ὁ παιγνικῶς· καὶ ὁ παλαιὸς τοῦ ια' κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου· Ἀπὸ μόνης γὰρ συμβουλῆς οὐ τίκτεται φοῦρτι. Καὶ ὁ ἱεροψάλτης δὲ Δαβὶδ οὐ κολάζει τὸν θεωροῦντα κλέπτην ἢ μοιχὸν, ἀλλὰ τὸν συντρέχοντα, ἤτοι συμπράττοντα τῷ κλέπτῃ, καὶ

CANON LXXI.

Qui uniuscujusque prædictorum peccatorum fuit conscius, et non confessus, sed convictus est, tanto tempore, quanto malorum effector punitus est, ipse quoque punietur.

BALS. Qui conscii sunt nonnullis peccata aliqua committentibus, nec hæc sua sponte episcopis confitentur, sed ea celant, statuit sanctus, post legitimam accusationem, eos æque puniri, ac qui mala perpetrarunt. Conscium autem hic ne dixeris eum qui solam habet scientiam, et prohibere non potest, nec eum qui consuluit absque improba affectione: sed eum qui opem et auxilium tulit, vel dolose consuluit; vel eum qui scit et potest prohibere, nec prohibuit. Dicit enim thema 2. cap. 48. tit. 11. lib. 60. quod qui novit furem, etiamsi eum non revelaverit, fur non est. Qui autem furem occultat, fur est. Et thema 2. cap. 51, ejusdem libri et tit. studio et consilio fit, quando fit, propter odium ejus cui furto quid aufertur. Sicut furtum enim ita et studium non fit sine dolo malo. Et consulit quidem, qui furtum suadet: studet autem, qui operam aliquam et auxilium ad furtum præbet. Et cap. 63. Qui fugienti viam ostenderit non est fur. Et cap. 3: tit. 6. ejusdem lib.: Qui sine dolo consuluit, non tenetur, nec qui per ludum. Antiqua quoque cap. 11. ejusdem libri et tit.: Ex solo enim consilio furti actio non nascitur. Sacer quoque psaltes David non punit eum qui furem vel adulterum aspectat, sed eum qui currit cum fure, vel ei fert auxilium, et eum qui dividit, hoc est, commune facit cum adultero peccatum. Qui ergo mali tantum habet scientiam, et non potest prohibere, et qui consuluit absque improba affectione non,

punientur. **124** Qui autem scivit, et cum prohibere posset non prohibuit, et qui malo animo consuluit, multo autem magis qui opem tulit, punietur. Nota autem quod ubique confessio levat pœnam, probatio autem eam auget.

A τὸν συμμεριζόμενον, τουτέστι κοινοποιούμενον μετὰ τοῦ μοιχοῦ τὸ ἁμάρτημα. Ὁ γοῦν εἰδὼς αὐτὸ μόνην ἔχων τοῦ κακοῦ καὶ μὴ δυνάμενος κωλῦσαι, καὶ ὁ συμβουλευσάμενος χωρὶς κακοθελοῦς διαθέσεως, οὐκ ἐπιτιμηθήσονται. Ὁ δὲ εἰδὼς, καὶ δυνάμενος κωλῦσαι, καὶ μὴ κωλύσας, καὶ ὁ κακοθελῶς συμβουλευσάμενος, πολλῷ δὲ πλέον ὁ συμπράξας τιμωρηθήσεται. Σημείωσαι δὲ ὅτι πανταχοῦ ἡ ἐξομολόγησις κουφίζει τὴν κόλασιν· ὁ δὲ ἔλεγχος μεγαλύνει αὐτήν.

ZONAR. Cum de criminibus presbyterorum et diaconorum et aliorum qui in ecclesiasticis ordinibus constituti sunt, hucusque vir sanctus sermonem habuerit: nunc de iis, qui peccatorum illis conscii sunt, decernit, dicens: Si quis admissorum ab iis, quos enumeravimus, hominibus criminum B conscius fuerit, nec ea fuerit confessus, ac episcopo aperuerit, quinimo ea occulte, et cum sciret, silentio texisse et celasse ea sit convictus, tanto tempore, quanto is qui crimen admisit, ipse quoque punietur.

ARIST. Qui conscius est cuipiam, et celat, eidem pœnæ subjicitur.

Si quis conscius sit cuilibet peccatum aliquod ex prædictis peccatis admittenti, et illud non confiteatur, sed peccatum celasse convincatur; idem subibit supplicium, et tali tempore quale et quantum ipse malorum operator luet.

CANON LXXII.

Qui se vatibus, vel ejusmodi aliis tradit, ipse quo- C que homicidarum tempore punietur.

BALS. In cap. 35. tit. 9. præsentis operis, et in cap. 20. tit. 13. multa scripsimus de vatibus, magis, et similibus, et lege ea, et qui in iis capitibus declarantur canones et leges, et scies quomodo hi puniantur civiliter et ecclesiastice. Nunc autem sanctus decernit eos, qui se ejusmodi hominibus dedunt, homicidarum quoque tempore puniri. Quia autem nonnulli præsentem canonem interpretantes dicebant, eos sic quoque puniri debere, qui ad mulieres accedunt, quæ cum hordeo se quædam incerta, vel etiam futura revelare profitentur; dico esse differentiam vatum, et incantatricum vetularum quæ per incantationes simpliciores seducunt. Illi enim dæmones invocant: hæ vero virtutem D potius et sanctificationem simulantes, cum divinis canticis futura nonnunquam describunt, et quæ sunt obscura per hordeum proferunt; ut faciunt et quæ dicuntur κρίτριαι, et qui saccos pannosque induunt bene barbati et comati monachi. Ii enim et seducentes et seducti futura vaticinantur, tanquam ab angelica renuntiatione edocti. Debent itaque, qui non Deum negarunt, sed per improbitatem sanctitatem simulant, ut mihi videtur, mitius et non instar eorum qui Deum negaverunt, puniri. Sin autem dixeris hordei iatrices et incantatrices aniculas dæmones invocare, eæ quoque necessario, ut magi et vates, extremo supplicio punientur. Lege et can. 83 præsentis sancti, et quæ in eo sunt.

ΖΩΝΑΡ. Εἰπὼν περὶ ἁμαρτημάτων πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν ταγμάτων ὁ ἅγιος, νῦν καὶ περὶ τῶν συνειδότων αὐτοῖς ἁμαρτήματα διατάττεται λέγων, ὡς Ὁ συνειδὼς τισι τῶν εἰρημένων ἁμαρτήματα, καὶ μὴ ὁμολογήσας καὶ δῆλα θέμενος τῷ ἐπισκόπῳ αὐτὰ, ἀλλὰ συγκαλύπτων ταῦτα, ἐλεγχθεὶς δὲ ὅτι εἰδὼς ἐσιώπα καὶ συνέκρυπτε ταῦτα, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον καὶ αὐτὸς ἐπιτιμηθήσεται, ἐφ' ὅσον ὁ τὴν ἁμαρτίαν πεποιηκώς.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ συνεγνωκὼς ἑκάστῳ καὶ ἀποκρύπτων τὸ ἴσον ἐπιτετίμηται.

Ἐάν τις σύνοιδέ τινι ἁμαρτάνοντι ἁμάρτημά τι τῶν προειρημένων ἁμαρτημάτων, καὶ οὐχ ὁμολογήσει αὐτ', ἀλλ' ἐλεγχθῇ τὸ ἁμάρτημα ἀποκρύπτων· τὸ αὐτὸ δέξεται ἐπιτίμιον, καὶ ἐν τοσούτῳ χρόνῳ, οἷον καὶ ὅσον ὁ τῶν κακῶν ἐργάτης ἐπιτετίμηται.

ΚΑΝΩΝ ΟΒ'

Ὁ μάντεσιν ἑαυτὸν ἐπιδοὺς, ἢ τισι τοιούτοις, τὸν χρόνον τῶν φονέων καὶ αὐτὸς ἐπιτιμηθήσεται.

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ λε' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τῷ κ' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου, διάφορα ἐγράψαμεν περὶ μάντεων, μάγων, καὶ τῶν ὁμοίων, καὶ ἀνάγνωθι ταῦτά τε καὶ τοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς κεφ. δηλουμένους κανόνας τε καὶ νόμους, καὶ μάθῃς ὅπως οὗτοι κολάζονται πολιτικῶς τε καὶ ἐκκλησιαστικῶς. Ἀρτίως δὲ ὁ ἅγιος διορίζεται τοὺς ἀνατιθεμένους ἑαυτοὺς τοιούτοις τισὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν φονέων ἐπιτιμᾶσθαι. Ἐπειδή τινες ἑρμηνεύοντες τὸν παρόντα κανόνα εἶπον ὀφείλειν οὕτως ἐπιτιμᾶσθαι καὶ τοὺς προσερχομένους γυναιξὶ μετὰ κριθῶν ἐπαγγελλομέναις ἀνακαλύπτειν ἄδηλά τινα, ἢ καὶ μέλλοντα· λέγω ὅτι διαφορά ἐστι μάντεων γοητευτριῶν, καὶ γοητευτριῶν γραῶν διὰ ἐπασμάτων τοὺς ἁπλουστέρους ἀπατουσῶν. Οἱ μὲν γὰρ δαίμονας ἐπικαλοῦνται· αἱ δὲ, μᾶλλον ἀρετὴν καὶ ἁγιασμὸν ὑποκρινόμεναι, μετὰ θείων ψαλτῳδημάτων ἐνίοτε χειρογραφοῦσι τὰ μέλλοντα, καὶ κριθοφοροῦσι τὰ ἄδηλα, καθὼς ποιοῦσι καὶ αἱ λεγόμεναι κρίτριαι, καὶ οἱ σακκενδυτοῦντες καὶ οἱ ῥακενδυτοῦντες ἠϋγένειοι, ἠΰκομοι μοναχοί. Καὶ οὗτοι γὰρ πλανῶντές τε καὶ πλανώμενοι τὰ μέλλοντα προφοιβάζουσιν, ὡς ἐξ ὑποφητείας ἀγγελικῆς. Διά τοι τοῦτο ὀφείλουσιν οἱ μὴ ἀρνησάμενοι τὸν Θεὸν, ἀλλὰ διὰ λειξουρίαν ἁγιωσύνην ὑποκρινόμενοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μετριωτέρως καὶ μὴ κατὰ τοὺς ἀρνησιθέους κολάζεσθαι. Εἰ δὲ εἴπῃς τὰ κριθοφόρα καὶ γοητευτικὰ γραΐδια δαίμονας ἐπικαλεῖσθαι, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὗται κατὰ τοὺς μάντεις καὶ μάγους ἐσχάτως ἐπιτιμηθήσονται. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν πγ' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

ΖΩΝΑΡ. Μαντεῖαι μὲν πάλαι ἦσαν αἱ περὶ τῶν A ψευδωνύμων θεῶν γινόμεναι προῤῥήσεις, ἢ πρὸς ἐρωτήσεις ἀποκρίσεις· εἰ δὲ καὶ τὰ χρηστήρια ἐκλελοίπασι μετὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ νῦν γίνονται παρά τινων δι' ἐπῳδῶν καὶ ἐνεργείας δαιμονικῆς προῤῥήσεις, εἰ καὶ ψευδεῖς αἱ πλείους ἐλέγχονται· οἷαί εἰσι καὶ αἱ παρὰ γυναικῶν τινων γινόμεναι, αἳ κριθὰς ἐν χερσὶ τιθεῖσαι δι' ἐκείνων προλέγουσί τινα· ἄλλαι δὲ, σποδιᾷ ἐπικύπτουσαι, προμηνύουσί τινα μέλλοντα. Συναριθμείσθωσαν τούτοις καὶ οἱ ἐκ τῶν ἀστέρων προγινώσκειν λέγοντες τὰ ἐσόμενα, καὶ οἱ τούτοις χρώμενοι, οὓς πάντας τῷ ἐπιτιμίῳ τῶν φονέων καθυπάγει.

ἈΡΙΣΤ. Ὁ μάντεσιν ἢ τοιούτοις τισὶν ἑαυτὸν δοὺς τὸν χρόνον τῶν φονέων οἰκονομηθήσεται. B

Ὁ μὲν ἑαυτὸν ἐπιδοὺς μάντεσιν, ἢ γόησιν, ἢ φαρμακοῖς, ἐπὶ τῷ μαθεῖν τὴν κακοτεχνίαν αὐτῶν, ὡς ὁ ἑκουσίως φονεύων ἐπιτιμηθήσεται· ὁ δὲ πιστεύων μάντεσιν, εἰσάγων αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον ἑαυτοῦ ἐπὶ ἀνευρέσει καὶ καθάρσει φαρμακειῶν, ἢ ἀποκαλύψει τινῶν ἀποῤῥήτων, ἑξαετίαν ἐπιτιμᾶται· ὡς ὁ ἑξηκοστὸς πρῶτος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου διαλαμβάνει, καὶ ὁ ὀγδοηκοστὸς τρίτος τῆς ἀνὰ χεῖρας ταύτης τρίτης ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

ΚΑΝΩΝ ΟΓ'.

Ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος, καὶ παραβὰς τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον, ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ προσκλαίειν ὀφείλει, καὶ ἐξομολογεῖσθαι χρεωστεῖ, ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐκβαίνει τοῦ βίου C ἁγιασμάτων ἀξιούμενος πίστει τῆς παρὰ Θεοῦ φιλανθρωπίας.

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν κανὼν σαφής ἐστι. Διορίζεται γὰρ τοὺς ἀρνησαμένους τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ μὴ δεξαμένους τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αὐτοῦ, προσκλαίειν καὶ ἐξομολογεῖσθαι παρ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον, κατὰ μόνας δὲ τὰς τελευταίας ἀναπνοὰς ἀξιοῦσθαι τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως· τῆς δὲ ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου καὶ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Πέτρου μηδένα τοιοῦτον καθυποβαλλόντων ἐσχάτῳ ἐπιτιμίῳ ἀκοινωνησίας, καὶ οἷον ἐναντιουμένων τῷ παρόντι κανόνι, εἰπὲ ὅτι ἀνάλογα ἔθεντο οἱ Πατέρες τὰ ἐπιτίμια πρὸς τοὺς ἰδίους καιρούς. Οἱ μὲν γὰρ ἦσαν ἐν D καιροῖς σφοδρῶν διωγμῶν, ὅτε καὶ ἡ πίστις ἀστήρικτος ἦν, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς παραπίπτουσι μετριώτερον προσεφέροντο, συγκαταβαίνοντες διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν διωκτῶν· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, ἐν καιρῷ τυγχάνων ὅτε ἡ πίστις ἐπλατύνθη καὶ βεβαιοτέρα ἐγένετο, σφοδρότερον προσεφέρετο τοῖς ἀρνουμένοις τὴν πίστιν. Ἢ εἰπὲ ὅτι οἱ μὲν Πατέρες διετάξαντο περὶ τῶν κατὰ βίαν τυραννικὴν ἀρνησαμένων τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τοῦτο κουφίζουσι τὰ ἐπιτίμια· ὁ δὲ παρὼν κανὼν διατάττεται περὶ τῶν ἑκουσίως καὶ χωρὶς ἀνάγκης τινὸς ἀρνησαμένων τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τοῦτο βαρεῖαν κόλασιν ἐπάγει αὐτοῖς. Τὸ δὲ προσκλαίειν τούτους καὶ ἐξομολογεῖσθαι δι' ὅλης τῆς οἰκείας ζωῆς λέγουσί τινες μὴ ἐκλαμβά-

ZONAR. Vaticinia olim erant, quæ falsis diis edebantur prædictiones, vel quæ ad quæstiones responsa dabantur. Porro, quamvis oracula post assumptam a Domino carnem defecerint, tamen his quoque temporibus, per incantationes et dæmonum ministeria, vaticinia quædam proferuntur; etiamsi mendacii pleraque convincantur: qualia sunt quæ a nonnullis mulieribus fiunt, quæ hordeum in manibus habentes, quædam per illud divinant; aliæ vero cineri incumbentes, futura quædam prædicunt. Adjungantur hisce præterea, qui se ex astris ventura nosse profitentur, et qui eos consulunt; quos quidem omnes, homicidarum pœnis mulctandos esse decernit.

125 **ARIST.** Qui vatibus, vel ejusmodi aliis se tradit, homicidarum tempus ei constituetur.

Qui se vatibus, aut præstigiatoribus, aut veneficis tradit, ut malas istorum artes discat, ut voluntarie occidens, punietur. Sed qui talibus fidem habet, eosque in domum suam introducit, ad veneficiorum inventionem aut purgationem, aut secretorum quorumdam revelationem, sexennium punietur. Ut sextæ in Trullo synodi canon 61 decernit, nec non 83 tertiæ hujus magni Basilii epistolæ quæ sub manu est.

CANON LXXIII.

Qui Christum negavit, et salutis mysterium transgressus est, eum toto vitæ suæ tempore oportet deflere, et confiteri convenit, in tempore quo e vita excedit, sacramento dignum habitum, propter fidem divinæ clementiæ.

BALS. Canon quidem clarus est: statuit enim ut qui Christum Dominum nostrum negaverunt, et ejus quæ in carne fuit œconomiæ mysterium non susceperunt, defleant et confiteantur toto tempore vitæ suæ, in sola autem extrema respiratione digni habeantur sacramentorum participatione. Cum autem Ancyrana synodus, et sacrosanctus martyr Petrus extremo excommunicationis supplicio neminem subjiciant, et præsenti canoni veluti adversentur, dic quod Patres statuerunt pœnas suis temporibus convenientes. Qui enim erant temporibus vehementium persecutionum, quando etiam fides non erat valde stabilis, et propterea in eos qui labebantur, se mitius gerebant, una condescendentes propter persecutorum necessitatem. Magnus autem Basilius qui erat eo tempore quo fides dilatata firmiorque facta est, fuit vehementior in eos qui fidem negabant. Vel dic quod Patres quidem de iis statuerunt qui per vim tyrannicam Christum negarunt, et ideo pœnas mitigant. Præsens autem canon de iis decernit qui sua sponte, et sine aliqua necessitate Christum negaverunt, et propterea gravem illis pœnam inflixit. Illos autem deflere, et per totam vitam confiteri, dicunt nonnulli non accipi ad hoc ut ponantur in loco deflentium: Hoc enim, inquiunt, est a sancti misericordia,

et Dei clementia, quæ vincit omne peccatum, alienum; ideo volunt eos quidem deflere, et peccatum confiteri toto vitæ tempore, sed loca pœnarum peragrare secundum canones Ancyranæ synodi. Sed sacramentorum communione digni non habebuntur, nisi in extrema respiratione. Ei autem sententiæ assentior et ipse, ut humaniori, et quod nec sancti quidem verbis apparet eum qui sic peccavit statui in loco peccatorum deflentium.

A νεσθαι εἰς τὸ ἵστασθαι αὐτοὺς καὶ εἰς τὸν τόπον τῶν προσκλαιόντων. Τοῦτο γάρ, φησίν, ἔξω τῆς συμπαθείας ἐστὶ τοῦ ἁγίου καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τῆς νικώσης πᾶσαν ἁμαρτίαν· διὸ καὶ ἀξιοῦσι προσκλαίειν μὲν τούτους, καὶ ἐξομολογεῖσθαι τὸ ἁμάρτημα δι' ὅλης τῆς οἰκείας ζωῆς, τοὺς τόπους δὲ τῶν ἐπιτιμίων ἀνύειν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου· τῆς μέντοι μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων οὐκ ἀξιωθήσονται εἰ μὴ ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς. Ταύτῃ δὲ τῇ γνώμῃ συντίθεμαι καὶ αὐτός, ὡς φιλανθρωποτέρᾳ, καὶ ὅτι οὐδὲ ἀπὸ τῶν ῥημάτων τοῦ ἁγίου ἀναφαίνεται τὸ ἵστασθαι τὸν οὕτως ἡμαρτηκότα εἰς τὸν τόπον τῶν προσκλαιόντων.

ZONAR. Hic quidem vir sanctus, indiscrete omnes qui Christianismum negaverunt, toto vitæ tempore, a communione arceri, ac deflere jubet. Alexandrinus vero archiepiscopus, et sanctus martyr Petrus, multa discrimina, in suis canonibus, eorum qui fidem negavere, constituit, ac varia tempora lugendarum ab ipsis pœnarum decernit; toto autem vitæ tempore, neminem a communione arcet. Tum Ancyrana quoque synodus, quæ ipso quoque sancto martyre Petro antiquior est, multas eorum qui immolaverunt divisiones statuit, aliaque aliis tempora multarum præscribit; cæterum ad usque vitæ exitum, neminem a communione prohibendum esse definivit. Dixerit vero quispiam multas a Patribus pro temporum suorum ratione fuisse constitutas. Nam alii quidem temporibus vehementium persecutionum vixerunt, cum adhuc fides minus firmas **126** radices egisset, ac proinde cum iis qui lapsi fuerant, mitius agebant, una descendentes, ob necessitatem persecutionum. Magnus vero Basilius, cum per ea tempora viveret, quibus late fusa erat fides, ac firmior facta, res autem Græcorum in angustum valde contractæ, in eos qui fidem negassent severiorem se præbuit, quod sponte, et sine vi lapsi sunt, ac propterea toto vitæ tempore, communionis expertes ipsos manere jussit.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν ἅγιος οὗτος ἀδιαστίκτως πάντας τοὺς ἀρνησαμένους τὸν Χριστιανισμὸν διὰ βίου B ἀκοινωνήτους εἶναι κελεύει καὶ προσκλαίειν· ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἱερομάρτυς Πέτρος πολλὰς διαστίξεις τῶν ἀρνησαμένων τὴν πίστιν ποιεῖται ἐν τοῖς αὐτοῦ κανόσι, καὶ διαφόρους τοὺς τῶν ἐπιτιμίων χρόνους ἐπ' αὐτοῖς ὁρίζει· διὰ βίου δὲ οὐδένα ποιεῖ ἀκοινώνητον. Καὶ ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ δὲ σύνοδος ἀρχαιοτέρα οὖσα καὶ τοῦ ἱερομάρτυρος ἁγίου Πέτρου διαιρέσεις πολλὰς τῶν ἐπιθυσάντων ποιεῖται, καὶ καιροὺς ἐπιτιμίων ἄλλους ἄλλοις ὁρίζει· μέχρι δὲ τελευτῆς οὐδένα ὥρισεν εἶναι ἀκοινώνητον. Εἴποι δέ τις ὅτι ἀνάλογα τὰ ἐπιτίμια ἔθεντο οἱ Πατέρες πρὸς τοὺς ἰδίους καιρούς. Οἱ μὲν γὰρ ἦσαν ἐν καιροῖς σφοδρῶν διωγμῶν, ὅτε ἔτι καὶ ἡ πίστις ἀστήρικτος ἦν· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς παραπίπτουσι μετριώτερον προσεφέροντο, συγκαταβαίνοντες διὰ C τὴν ἀνάγκην τῶν διωγμῶν· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν καιρῷ τυγχάνων, ὅτε ἡ πίστις ἐπλατύνθη, καὶ βεβαιοτέρα ἐγένετο, τὰ δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς στενὸν κατήντησαν κομιδῇ, τοῖς ἀρνουμένοις τὴν πίστιν σφοδρότερον προσεφέρετο, ὡς ἑκουσίως καὶ βίας χωρὶς παραπίπτουσι, καὶ διὰ τοῦτο ἀκοινωνήτους αὐτοὺς διὰ βίου μένειν ὡρίσατο.

ARIST. Qui Christum negavit, totam vitam pœnitentiam aget.

Qui Christum negavit, totum vitæ suæ tempus deflere debet, et in vitæ exitu communione dignus judicetur.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ ἀρνησίχριστος διὰ βίου μεταμελέσθαι.

Ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ὀφείλει προσκλαίειν· ἐν δὲ τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου ἀξιούσθω τῆς κοινωνίας.

CANON LXXIV.

Si autem unusquisque eorum qui in prædictis peccatis fuere, confessus bonus evaserit, et is cui a Dei benignitate ligandi et solvendi credita est potestas, si fiat clementior, videns summam ejus, qui peccavit confessionem, ad diminuendum pœnarum tempus, non erit dignus damnatione, cum quæ est in Scripturis, nobis historia significet, quod qui cum majori labore confitentur, Dei misericordiam celerius apprehendant.

D ΚΑΝΩΝ ΟΔ'.

Ἐὰν μέντοι ἕκαστος τῶν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις ἁμαρτήμασι γενομένων σπουδαῖος γένηται ἐξομολογούμενος, ὁ πιστευθεὶς τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας λύειν, καὶ δεσμεῖν, εἰ φιλανθρωπότερος γένοιτο, τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐξομολογήσεως ὁρῶν τοῦ ἡμαρτηκότος, εἰς τὸ ἐλαττῶσαι τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμίων, οὐκ ἔστι καταγνώσεως ἄξιος, τῆς ἐν ταῖς Γραφαῖς ἱστορίας γνωριζούσης ἡμῖν τοὺς μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογουμένους ταχέως τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καταλαμβάνειν.

BALS. Ne quis propter temporarium pœnarum longitudinem tristitia afficiatur, dicit sanctus quod regionis pontifex, qui quemadmodum summo inter apostolos Petro regni cœlorum a Deo claves creditæ fuerunt, ligandique et solvendi potestatem ac-

ΒΑΛΣ. Ἵνα μή τις ἀκηδιάσῃ διὰ τὸ ἐπιτεταμένον τῶν χρονικῶν ἐπιτιμίων, φησὶν ὁ ἅγιος ὡς ὁ κατὰ χώραν ἀρχιερεὺς ὁ κατὰ τὸν ἐν ἀποστόλοις κορυφαιότατον Πέτρον τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμπιστευθείς, καὶ ἐξουσίαν λα-

βῶν δεσμεῖν καὶ λύειν, ἐὰν ἴδῃ τὸν διά τι ἁμάρτημα ἐπιτιμηθέντα μετ' εὐχαριστίας τῶν ἐπιτιμίων τὴν θεραπείαν δεξάμενον, καὶ μετὰ θερμοτέρας σπουδῆς τὴν μετάνοιαν ἐπιδεικνύμενον, ἐλαττώσει τοὺς χρόνους τῶν ἐπιτιμίων, μὴ πτοούμενος κατάγνωσιν, ὡς δῆθεν παραβαίνων τὴν περὶ τῶν χρόνων τῶν ἐπιτιμίων κανονικὴν ἀκρίβειαν. Διδάσκει γὰρ ἡμᾶς ἡ Γραφὴ ὅτι εἰς τοὺς μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογουμένους ταχέως ἡ φιλανθρωπία καταλαμβάνει τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸ λθ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ καταστρωθέντας νόμους, καὶ μάθῃς ὅτι διαφορά ἐστι τῶν ἀποφαινομένων δικαστῶν κολάσεις σωματικὰς κατὰ τὰ τῶν γεγονότων ὑπευθύνων ἐγκλήματα, καὶ τῶν ὁριζόντων ἐπισκόπων ἐπιτίμια ἐκκλησιαστικὰ κατὰ τῶν ἐξομολογουμένων ἁμαρτήματα ψυχικά. Οἱ μὲν γὰρ τὰς ὁρισθείσας ἀπὸ τοῦ νόμου ποινὰς οὔτε αὔξειν οὔτε μειοῦν δύνανται χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως· οἱ δὲ τὰ φορτία τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν ἀναδεχόμενοι, ὡς καὶ λόγους ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ μέλλοντες δώσειν, κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς καὶ αὔξουσι καὶ μειοῦσι τὰ ἐπιτίμια, διά τοι τοῦτο καὶ ἐξουσίαν ἔχουσι μὴ μόνους τοὺς χρόνους τῶν ἐπιτιμίων ἐλαττοῦν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιτίμια μεταμείβειν. Κἂν γὰρ ἐπὶ τριετίαν τυχὸν ὁρισθῇ τὸν ἡμαρτηκότα τόδε τι μὴ κρεωφαγῆσαι, μηδὲ συστῆναι τοῖς πιστοῖς, ὡσαύτως μηδὲ μεταλαβεῖν τῶν θείων ἁγιασμάτων· ἀλλ' ὁ τὴν ἐξομολόγησιν δεξάμενος πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ἐπιτιμωμένου προσώπου, καὶ τὴν θερμότητα τῆς ἐξομολογήσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν σπουδὴν τῆς μετανοίας, τάδε μὲν τῶν ἐπιτιμίων μετριάσει, ἕτερα δὲ πολλαπλασιάσει. Ὥστε μὴ ἐκληπτέον τὸν κανόνα, καθώς τινες εἶπον, εἰς μόνην ἐλάττωσιν τοῦ χρόνου τῶν ἐπιτιμίων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαν εἶδος ἐπιτιμίων. Τινὸς δὲ στρατιώτου περιπεσόντος ἑκουσίου φόνου ἐγκλήματι, παρὰ ἀρχιερέως τινὸς μετὰ μέτριον πάνυ καιρὸν ἐγγράφως ἀθωωθέντος, ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς δυσχεράνας ἐπὶ τῷ γενομένῳ, διωρίσατο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυρίου Λουκᾶ σκοπηθῆναι συνοδικῶς, εἰ καλῶς τῷ στρατιώτῃ ἐπεφιλοτιμήθη ἡ τῶν ἐπιτιμίων ἀθώωσις, κατεσπουδασμένως οὕτω καὶ οἷον εἰπεῖν οὐ συμπαθῶς, ἀλλὰ προσπαθῶς. Τοῦ δὲ ἀρχιερέως τὸν παρόντα κανόνα προβαλλομένου καὶ ἑτέρους μετεωρίζοντας τάχα τὴν ἐπιφορτιζομένην αὐτῷ βαρεῖαν κουφότητα, ἡ ἁγία σύνοδος, τοὺς κανόνας ὀρθοτομήσασα κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ παναγίου Πνεύματος θειοτάτην ἔλλαμψιν, τὸν μὲν στρατιώτην καὶ αὖθις ἀλυκτοπέδαις ἐπιτιμίων κανονικῶν καθυπέβαλε· τὸν δὲ ἀρχιερέα μετρίῳ ἀφορισμῷ ἀλειτουργησίας ἐστενοχώρησεν, εἰποῦσα ὡς τοῖς ἀρχιερεῦσι μὲν ἐφεῖται αὔξειν καὶ μειοῦν τὰ κανονικὰ ἐπιτίμια· ἀραχνιαίοις δὲ μίτοις δεσμεῖν τὰ καλωδίοις ἐντρίτοις καταδέσμεῖσθαι ὀφείλοντα οὐκ ἐνεδόθη. Λέγεται δὲ ὅτι καὶ διὰ τὴν τοῦ τοιούτου στρατιώτου ὑπόθεσιν ἐξέθετο ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς τὴν περὶ τῶν ἑκουσίων φονέων Νεαράν· ἣν καὶ ἀνάγνωθι ὄπισθεν καταστρωθεῖσαν, καὶ διαλαμβάνουσαν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταῦτα·

A cepit, si viderit eum qui propter aliquod peccatum pœna affectus est, cum gratiarum actione pœnarum medelam suscepisse, et ardentiore studio pœnitentiam ostendere, tempus pœnæ diminuet, non timens condemnationem tanquam qui utique canonicam temporis pœnarum definitionem transgrediatur. Docet enim nos Scriptura, quod qui jam majori labore confitentur, eos Dei misericordia celerius apprehendit. Et in his quidem canon. Tu autem lege cap. 39 tit. 9, præsentis operis, et leges quæ in ea sitæ sunt, et ex his scias quod est differentia inter judices, qui pronuntiant corporales punitiones adversus eos qui sunt criminibus obnoxii, et episcopos qui decernunt pœnas ecclesiasticas adversus eos qui animæ peccata confitentur. B Illi enim pœnas a lege constitutas nec possunt augere, nec minuere sine jussu imperatoris. Hi vero nostrorum peccatorum onera suscipientes, tanquam Deo pro nobis rationes reddituri, et pro suo arbitratu pœnas et augent, et minuunt, et ideo in eorum est potestate non solum pœnarum tempora minuendi, sed etiam pœnas commutandi. Etsi enim verbi gratia constitutum est, ut qui hoc vel illud peccatum commisit carnem non comedat, nec cum fidelibus consistat, similiter nec sit divinorum sacramentorum per triennium particeps : qui tamen confessionem suscepit pro personæ cui pœna imponitur qualitate, et ejus confessionis vehementia, et pœnitentiæ studio, has quidem pœnas moderabitur, illas vero C multiplicabit. Quare non est accipiendus hic canon, ut nonnulli dicebant, ad solam temporis pœnarum diminutionem, sed ad omne pœnæ genus. Cum autem quidam miles in voluntariæ cædis crimen incidisset, et a quodam antistite, post valde modicum tempus, datis scriptis, absolutus esset, potens et sanctus noster imperator, et dominus, id factum ægre ferens, statuit tempore sanctissimi illius patriarchæ domini Lucæ, ut synodaliter consideraretur, **127** an recte illi militi concessa esset a pœnis absolutio, tanto in eum studio et per quamdam non misericordiam, sed potius animi affectionem. Cum autem antistes præsentem canonem proponeret, et alios moderantes utique eam quæ illi objiciebatur nimiam pœnæ levitatem, sancta synodus, D canones limitibus circumscribens, secundum divinissimam inspirationem, quæ ex sancto illis Spiritu inerat, militem quidem canonicarum pœnarum rursus compedibus subjecit : antistitem autem ad aliquantum temporis ab officio suspensione punivit, dicens quod antistitibus quidem licet pœnas canonicas augere, et diminuere : aranearum autem filis ligare quæ debent tribus rudentibus alligari, non concessum est. Dicitur autem, quod etiam propter illius militis causam edidit potens et sanctus noster imperator de voluntariis homicidiis novellam, quam etiam lege retro sitam, et hæc quoque cum aliis tractantem : De iis autem quæ ab illis fiunt, postquam ad sanctissimam Dei magnam Ecclesiam confugerint, imperialis mea majestas non scit perfecte, audit tamen quæ non bona sunt.

Περὶ δὲ τῶν γινομένων ἐπ' αὐτοῖς μετὰ τὸ προσδραμεῖν τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἡ μὲν βασιλεία μου ἀκριβῶς οὐκ οἶδεν· ἀκούει δὲ ὅμως οὐκ ἀγαθά.

ZONAR. Postquam enumeravit magnus Basilius A varia multarum tempora, pro varietate criminum accommodata, postremo rem totam antistitum arbitrio permittit. His namque ligandi et solvendi a Deo credita est potestas : ac siquidem illi, inquit, confitentes studio virtutis incitatos, atque in pœnis obeundis egregie alacres animadverterint, ac propterea definita a canonibus tempora contraxerint, nulla erunt accusatione digni. Etenim docent nos, inquit, sacræ Litteræ, eos qui majori cum labore confitentur, Dei misericordiam celerius apprehendere ; quod in Manasse, et Ezechia, et aliis multis præterea contigisse, memoriæ proditum est.

ΖΩΝΑΡ. Ἀπαριθμησάμενος ὁ μέγας Βασίλειος διαφόρους χρόνους ἐπιτιμίων πρὸς διάφορα ἁμαρτήματα, τελευταῖον τὸ πᾶν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἀνέθετο. Οὗτοι γὰρ οἱ τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐμπιστευθέντες παρὰ Θεοῦ, καὶ εἰ ὁρῷεν οὗτοι, φησὶ, τοὺς ἐξομολογουμένους σπουδαίους ὄντας, καὶ θερμότητα ἐν τῇ μετανοίᾳ ἐπιδεικνυμένους, καὶ ἐλαττῶσι διὰ τοῦτο τοὺς ὡρισμένους χρόνους, οὐκ ἔσονται καταγνώσεως ἄξιοι. Διδάσκει γὰρ, φησὶν, ἡμᾶς ἡ Γραφὴ ὅτι τοὺς μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογουμένους ταχέως ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καταλαμβάνει· ὅπερ ἐπὶ τοῦ Μανασσῆ γενέσθαι ἱστόρηται, καὶ ἐπὶ Ἐζεκίου, καὶ ἐπὶ ἄλλων πολλῶν.

ARIST. Is cui concredita est ligandi et solvendi potestas, quorumcunque e prædictis peccatorum magnam videns contritionem, tempus diminuet. B

ΑΡΙΣΤ. Ὁ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐξουσίαν λαβὼν, οὑτινοσοῦν τῶν ἡμαρτηκότων ἓν τῶν προῤῥηθέντων μεγάλην ὁρῶν συντριβὴν, ἐλαττώσει τὸν χρόνον.

Supplicia quidem in unumquodque peccatum decreverunt, sed cui a Deo ligandi et solvendi concredita est potestas, ad confessionem cujusque et contritionem respiciens, si diminuerit suppliciorum tempus, non erit condemnatione dignus.

Τὰ μὲν ἐπιτίμια ἐφ' ἑκάστῳ ἐτέθησαν ἁμαρτήματι· ὁ δὲ παρὰ Θεοῦ πιστευθεὶς τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν, πρὸς τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν συντριβὴν ἀφορῶν ἑκάστου, εἰ ἐλαττώσει τῶν ἐπιτιμίων τὸν χρόνον, οὐ καταγνώσεως ἔσται ἄξιος.

CANON LXXV.

Qui cum propria ex patre vel ex matre sorore pollutus est, in domum orationis ne permittatur accedere, donec ab iniqua et nefaria actione desistat. Postquam autem in horrendi peccati sensum et animadversionem venerit, triennio defleat, stans ad fores domus oratoriæ, et rogans populum ingredientem ad orationem, ut unusquisque pro ipso misericorditer ad Dominum intensas C fundat preces. Postea autem alio triennio ad solam auditionem admittatur, et Scripturam ac doctrinam audiens ejiciatur, et nec oratione dignus habeatur. Deinde si quidem illam cum lacrymis exquisivit, et Domino cum cordis contritione, et valida humiliatione supplex procidit, detur ei substratio in aliis tribus annis : et sic postquam pœnitentiæ fructus dignos ostenderit, decimo anno in fidelium orationes suscipiatur, sine oblatione ; et cum duobus annis una cum fidelibus ad orationem substiterit, sic deinceps dignus habeatur boni commnnione.

ΚΑΝΩΝ ΟΕʹ.

Ὁ ἀδελφῇ ἰδίᾳ (21) ἐκ πατέρος ἢ ἐκ μητέρος συμμιανθεὶς, εἰς οἶκον προσευχῆς μὴ ἐπιτρεπέσθω παρεῖναι, ἕως ἂν ἀποστῇ τῆς παρανόμου καὶ ἀθεμίτου πράξεως. Μετὰ δὲ τὸ ἐλθεῖν εἰς συναίσθησιν τῆς φοβερᾶς ἁμαρτίας, τριετίαν προσκλαιέτω, τῇ θύρᾳ τῶν εὐκτηρίων οἴκων παρεστηκὼς, καὶ δεόμενος τοῦ λαοῦ εἰσιόντος ἐπὶ τὴν προσευχὴν, ὥστε ἕκαστον μετὰ συμπαθείας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκτενεῖς ποιεῖσθαι πρὸς Κύριον τὰς δεήσεις. Μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλην τριετίαν εἰς ἀκρόασιν μόνην παραδεχθήτω, καὶ ἀκούων τῆς Γραφῆς καὶ τῆς διδασκαλίας ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ καταξιούσθω προσευχῆς. Ἔπειτα εἴπερ μετὰ δακρύων ἐξεζήτησεν αὐτὴν, καὶ προσέπεσε τῷ Κυρίῳ μετὰ συντριμμοῦ καρδίας καὶ ταπεινώσεως ἰσχυρᾶς, διδόσθω αὐτῷ ὑπόπτωσις ἐν ἄλλοις τρισὶν ἔτεσι. Καὶ οὕτως ἐπειδὰν τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας ἀξίους ἐπιδείξηται, τῷ δεκάτῳ ἔτει εἰς τὴν τῶν πιστῶν εὐχὴν δεχθήτω, χωρὶς προσφορᾶς. Καὶ δύο ἔτη συστὰς εἰς τὴν εὐχὴν τοῖς πιστοῖς, οὕτω λοιπὸν καταξιούσθω τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας. D

128 CANON LXXVI.

Idem est decretum in eos quoque qui suas nurus accipiunt.

ΚΑΝΩΝ ΟϚʹ.

Ὁ αὐτὸς τύπος καὶ περὶ τῶν τὰς νύμφας ἑαυτῶν λαμβανόντων.

BALS. Ovo præsentes decernunt canones, quomodo punitur qui cum sua sorore rem habet,

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες διατάττονται ὅπως ἐπιτιμᾶται ὁ συμφθειρόμενος ἀδελφῇ ἰδίᾳ,

Guill. Beveregii notæ.

(21) *Ὁ ἀδελφῇ ἰδίᾳ.* Scholiastes Harmenopuli, τὸν δὲ τοιοῦτον ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ τριετίαν καταδικάζει, μετὰ νηστείας, καὶ ξηροφαγίας καὶ μετανοιῶν ἑκάστης ἡμέρας ψʹ· τὸν δὲ εἰς νύμφην, ἐπὶ διετίαν μετὰ μετανοιῶν τʹ, ὁμοίως δὲ καὶ τὸν εἰς πενθεράν· τὸ δὲ νῦν ἔχον, ἡ σύνοδος ἐπὶ ἑξαετίαν τοὺς τοιούτους καταδικάζει, ἅμα τοῖς γόησι καὶ τοῖς ἀνδροφόνοις. *Talem Jejunator ad triennium condemnat, cum jejunio, et siccorum esu, et pœnitentiis quotidianis 500. Qui vero cum nuru [sua se polluit] ad biennium cum pœnitentiis 300. Similiter et qui cum socru. Verum ut nunc res est, synodus tales condemnat ad sexennium, una cum magis et homicidis.* Harm. ep. can. s. tit. 3.

κἂν μὴ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων συνάπτηται αὐτῇ, ἀλλὰ ἐξ ἑνὸς (ἥτις λέγεται καὶ ἑτεροθαλής) καὶ ὅπως ἐπιτιμᾶται ὁ μιανθεὶς μετὰ τῆς νύμφης αὐτοῦ. Καὶ φασὶ τούτους ἐξωθεῖσθαι μὲν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας μέχρις ἂν τῆς ἁμαρτίας ἀπόσχωνται· μετὰ δὲ τὸ ἀποστῆναι οἰκονομεῖσθαι εἰς τοὺς δ' τόπους τῶν ἐπιτιμίων, καὶ οὕτως ἀξιοῦσθαι τῆς ἁγίας μεταλήψεως. Οἱ δὲ δ' τόποι ἀνύονται διὰ χρόνων δώδεκα. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ δεύτερον κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· καὶ σημείωσαι ὅτι τοῖς ἀφισταμένοις οὐχὶ τοῖς ἔτι ἐμμένουσι τῇ ἁμαρτίᾳ δίδονται τὰ ἐπιτίμια. Τούτοις γὰρ ἀκοινώνητα παντελῶς εἰσι τὰ τῶν πιστῶν.

etiamsi non ex ambobus ei parentibus conjuncta sit, sed ex uno (quæ etiam ἑτεροταλής dicitur), et quomodo punitur qui cum sua nuru polluitur, et dicit eos quidem debere extrudi ab Ecclesia donec a peccato abstinuerint : postquam autem destiterint, distribui in quatuor loca, eorum qui agunt pœnitentiam : et sic sancta communione dignos haberi. Quatuor autem loca duodecim annis perficiuntur. Lege et caput 2 tit. 13, præsentis operis, et nota quod iis qui desistunt, non iis qui perseverant in peccato, dantur pœnæ. His enim nihil quod sit fidelium, penitus communicatur.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἀδελφῇ συμφθαρεὶς ἑαυτοῦ, κἂν μὴ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων ἡ ἀδελφότης ἐστὶν, ἀλλ' ἐξ ἑνὸς, πάντῃ ἐξωθεῖται τῆς Ἐκκλησίας, ἕως τῆς τοιαύτης ἁμαρτίας ἀπόσχηται. Ἀποσχόμενος δὲ οἰκονομεῖται ὡς ὁ κανὼν διατάττεται, προσκλαίων, ἀκροώμενος, ὑποπίπτων, συνεστώς· καὶ οὕτως ἀξιοῦται τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας.

ZONAR. Qui cum sorore corruptus est, quamvis non ex utroque parente, sed ex alterutro tantum fraternitas sit, ex Ecclesia prorsus expellitur, donec ab ejusmodi peccato absistat. Postquam vero abstinuerit, ex præscripta in hoc canone forma multatur, ita ut inter flentes degat, tum inter audientes, inde in substratione, mox cum fidelibus consistat : atque ita demum ad boni communionem admittatur.

ΑΡΙΣΤ. καν. οε'. Ὁ ἀδελφῇ πατρόθεν ἢ μητρόθεν συμμιανθεὶς μὴ εἰσίτω εἰς οἶκον προσευχῆς ἕως ἀποστῇ· εἶτ' ἀνανήψας, τριετίαν προσκλαιέτω, τριετίαν ἀκροάσθω, τριετίαν ὑποπιπτέτω, καὶ τῷ δεκάτῳ δεχέσθω χωρὶς προσφορᾶς, καὶ δύο ἔτη συστὰς εἰς εὐχὴν, λοιπὸν ἀξιούσθω τῆς κοινωνίας.

ARIST. Can. 75. Qui cum sorore ex patre vel matre coinquinatur, domum orationis ne ingrediatur, donec desistat. Postea cum resipuerit, triennio defleat, triennio audiat, triennio substernatur, et anno decimo recipiatur sine oblatione, et biennio ad orationem cum consisterit, communione dignus habeatur.

Οὗτος ὁ κανὼν συνηρμηνεύθη τῷ ἑξηκοστῷ ἑβδόμῳ κανόνι.

Hic canon una cum sexagesimo septimo canone interpretatus est.

ΑΡΙΣΤ. καν. ος'. Τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν τὰς νύμφας λαμβανόντων. Σαφής.

ARIST. Can. 76. Eadem et de iis qui nurus suas accipiunt, decernuntur. *Perspicuus.*

ΚΑΝΩΝ ΟΖ'.

Ὁ μέντοι καταλιμπάνων τὴν νομίμως συναφθεῖσαν αὐτῷ γυναῖκα, καὶ ἑτέραν ἀγόμενος κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκειται κρίματι. Κεκανόνισται δὲ παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν τοὺς τοιούτους ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, διετίαν ἐπακροᾶσθαι, τριετίαν ὑποπίπτειν, τῷ ἑβδόμῳ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιοῦσθαι, ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσιν.

CANON LXXVII.

Qui mulierem quidem sibi legitime copulatam dimittit, et aliam ducit, secundum Domini sententiam, adulterii judicio subjicitur : et a Patribus nostris canonice statutum est, ut ii anno defleant, biennio audiant, triennio substernantur : septimo cum fidelibus consistant : et ita oblatione digni habeantur, si cum lacrymis pœnitentiam egerint.

ΚΑΝΩΝ ΟΗ'.

Ὁ αὐτὸς κρατείτω τύπος καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἀδελφὰς λαμβανόντων εἰς συνοικέσιον, εἰ καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους.

CANON LXXVIII.

Eadem autem forma observetur, et in iis qui duas sorores in matrimonio accipiunt, etsi diversis temporibus.

ΚΑΝΩΝ ΟΘ'.

Οἱ δὲ ταῖς μητρυιαῖς ἑαυτῶν ἐπιμαινόμενοι τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται κανόνι ᾧ καὶ οἱ ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς ἐπιμαινόμενοι.

CANON LXXIX.

Ii autem qui in suas novercas insaniunt, sunt eidem canoni obnoxii, cui et ii qui in suas sorores insaniunt.

ΒΑΛΣ. Τὸν εἰς ἑτεροθαλῆ ἀδελφὴν ἢ νύμφην οἰκείαν μιανθέντα ἐπὶ δωδεκαετίαν ἐπιτιμᾶσθαι διωρίσατο ὁ ἅγιος ἐν τῷ οε' καὶ ος' κανόνι. Ἀρτίως δὲ, ἤγουν ἐν τῷ οζ', ἐν τῷ οη καὶ ἐν τῷ οθ' κανόνι παρακελεύεται τοὺς καταλιμπάνοντας τὰς ἑαυτῶν συμβίους, καὶ ἑτέρας πρὸς γάμον ἀγομένους, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς λαμβάνοντας εἰς συνοικέσιον δύο ἀδελ-

BALS. Eum qui in suam ex altero germine sororem vel suam nurum pollutus est, duodecim annis puniendum statuit sanctus in canon. 75 et 76. Nunc autem scilicet in can. 77, 78 et 79 jubet, ut qui suas consortes dimittunt, et alias ducunt in matrimonium, quin etiam ii qui duas sorores in matrimonium accipiunt, scilicet post unius mortem, et

qui cum suis novercis polluuntur, ut adulteri puniantur. Addit autem in canone 76 ut qui suam uxorem relinquit, et alii conjungitur, a Patribus septennio puniatur : et sic si cum lacrymis pœnitentiam egerit, sancta **129** communione dignus habeatur. Hæc cum ita se habeant, dicat quispiam quod cum can. 58 in quindecim annis puniat adulterum, et præsens canon dicat septem annis puniri eos qui suas uxores dimittunt, et aliis conjunguntur, quid nobis sit sequendum? *Sol.* Ea quæ in can. 58 continentur. Hic enim sanctus Patrum definitionem, non ut decretum, sed ut in memoria revocationem adduxit, et ut sciamus quid ab illis prius statutum est, et quid ab ipso contra statutum : et hoc significatur, ex eo quod dicit sanctus debere eos puniri, ut adulteros. Si quis autem generale juris dictum proferet, dicens, Expressa plus valere quam tacita, audiet, quod si esset quidam alius sancti can. qui quindecim annis puniret adulteros, rationem fortasse haberet quod dicitur. Quia autem sunt etiam ejusdem sancti utrique canones, necessario, quod ab eo posterius cautum est, attendi debet, ut quod jam esset editum per canonem 58. De iis autem qui suas uxores relinquunt, lege etiam canonem 48 præsentis sancti Patris : et antepenultimum thema ult. cap. tit. 37 lib. LX quod dicit : Qui duas uxores habere tentavit, non lege, sed facto voluntatis, recte adulterii crimini subjicitur. Quæ autem illi nupsit posterior, si nesciret eum habere uxorem legitimam, ei venia dabitur. Lege et canonem 2 Neocæsar. synodi, qui dicit eos ab Ecclesia ad mortem usque expelli, et ne tibi contrarius esse videatur; sed dic antedictæ quidem synodi canonem statutum esse de iis qui in malo persistunt : præsentem vero de iis qui disteterunt, et confessi sunt : et propterea illi quidem perfecta excommunicatione damnantur : hi vero quindecim annis puniuntur. Nota autem ex præsentibus canonibus, quod non solum in his peccatis, sed etiam in reliquis cessatio dat locum pœnis. Qui enim in malo perseverat, etiamsi millies punitus fuerit, et toties bonum fecerit, habet vulnus immedicabile, quod vinculis quæ cicatricem induunt non constringitur. Nota præterea, quod quæ in antiqua lege continentur, præter ea quæ ab Ecclesia aperte suscepta sunt, exoluere, et qui eis utitur, judaizat. Ecce enim apparet, quod etiam apud sanctos Patres leges susceptæ sunt quæ ratione cognationis matrimonia prohibent. Porro lex quoque antiqua, quæ permittit ut frater defuncti ejus uxorem accipiat, ut fratri semen suscitet, in usu non est. Porro Latini quoque qui matrimonia, quæ ratione cognationis vetita sunt, indiscriminatim contrahunt, in canonem impingunt.

A φὰς πάντως μετὰ θάνατον τῆς μιᾶς· καὶ τοὺς μιαινομένους μετὰ τῶν μητρυιῶν αὐτῶν, ὡς μοιχοὺς ἐπιτιμᾶσθαι. Προστίθησι δὲ ἐν τῷ ος' κανόνι τὸν καταλιμπάνοντα τὴν οἰκείαν γυναῖκα, καὶ συναπτόμενον μεθ' ἑτέρας, ἐπὶ ἑπταετίαν ἐπιτιμᾶσθαι παρὰ τῶν Πατέρων, καὶ οὕτως ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσι τῆς ἁγίας μεταλήψεως ἀξιοῦσθαι. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐρεῖ τις ὡς, τοῦ νη' κανόνος ἐν ιε' ἔτεσι τὸν μοιχὸν ἐπιτιμῶντος, καὶ τοῦ παρόντος κανόνος ἐν ζ' ἔτεσι λέγοντος ἐπιτιμᾶσθαι παρὰ τῶν Πατέρων τοὺς καταλιμπάνοντας τὰς οἰκείας γυναῖκας, καὶ ἑτέραις συναπτομένους, τίνι προσέχειν ὀφείλομεν; *Λύσις.* Τοῖς ἐν τῷ νη' κανόνι περιεχομένοις. Ἐνταῦθα γὰρ οὐχ ὡς ὅρον ἔθετο ὁ ἅγιος τὴν τῶν Πατέρων διατύπωσιν, ἀλλ' B ὡς ἀνάμνησιν, καὶ ἵνα γινώσκωμεν τί τε παρ' ἐκείνων προώρισται, καὶ τί παρὰ τούτου μεθώρισται· καὶ δηλοῦται τοῦτο ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν ἅγιον ὀφείλειν τούτους ἐπιτιμᾶσθαι κατὰ μοιχούς. Εἰ δέ τις ἐρεῖ νόμιμον γενικὸν λέγον κρατεῖν τὰ ἐκπεφωνημένα παρὰ τὰ σεσιωπημένα, ἀκούσει ὅτι, εἰ μὲν ἑτέρου ἦν ἁγίου κανὼν ὁ ἐπὶ ιε' ἔτη τοὺς μοιχοὺς ἐπιτιμῶν, ἴσως ἂν εἴχετο λόγον τὸ λεγόμενον· ἐπειδὴ δὲ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου καὶ ἀμφότεροι οἱ κανόνες εἰσίν, ἐξ ἀνάγκης τῷ παρὰ τούτου μεταγενεστέρως ὁρισθέντι προσέχειν ὀφείλομεν, ὡς ἤδη καὶ ἐκφωνηθέντι διὰ τούτου νη' κανόνος. Περὶ δὲ τῶν καταλιμπανόντων τὰς οἰκείας γυναῖκας ἀνάγνωθι καὶ τὸν μη' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου C Πατέρος, καὶ τὸ παρατέλευτον θέμα τοῦ τελευταίου κεφαλαίου τοῦ λζ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου λέγον· Ὁ δύο γυναῖκας ἔχειν πειρασθεὶς οὐ νόμῳ, ἀλλὰ φάκτῳ προαιρέσεως, καλῶς ὑποκείσεται τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι. Ἡ δὲ εἰς ὕστερον αὐτῷ γαμηθεῖσα, εἰ ἠγνόει αὐτὸν ἔχειν νόμιμον γαμετήν, συγγνωσθήσεται. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν β' κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου λέγοντα τοὺς τοιούτους ἐξωθεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας μέχρι θανάτου. Καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι· ἀλλ' εἰπὲ τὸν μὲν τῆς δειληφθείσης συνόδου κανόνα ὁροθετηθῆναι περὶ τῶν ἐξεχομένων τοῦ κακοῦ· τὸν δὲ παρόντα περὶ τῶν ἀποστάντων καὶ ἐξομολογησαμένων. Καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν ἀκοινωνησίᾳ παντελεῖ κατακρίνονται· οὗτοι δὲ πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ἐπιτιμῶνται. Σημείωσαι δὲ D ἀπὸ τῶν παρόντων κανόνων ὅτι οὐ μόνον εἰς ταῦτα τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἡ ἀπόστασις δίδωσι χώραν τοῖς ἐπιτιμίοις. Ὁ γὰρ ἐπιμένων τῷ κακῷ, κἂν μυριάκις ἐπιτιμηθῇ, καὶ τοσαυτάκις ἀγαθοεργήσῃ, ἀνίατον ἔχει τραῦμα, μὴ συσφιγγόμενον καταδέσμοις οὐλοτικοῖς. Ἔτι σημείωσαι ὅτι τὰ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἄνευ ὧν ῥητῶς ἐδέξατο ἡ Ἐκκλησία, ἐσχόλασαν, καὶ ὁ χρώμενος τούτοις, Ἰουδαΐζει. Ἰδοὺ γὰρ ἀναφαίνεται ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἁγίοις Πατράσιν οἱ νόμοι ἐδέχθησαν, οἱ τοὺς ἐξ ἀγχιστείας γάμους κωλύοντες. Καὶ ὁ νόμος ὁ παλαιὸς ὁ ἐπιτρέπων τὸν τοῦ τελευτήσαντος ἀδελφὸν λαμβάνειν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ὡς ἂν ἀναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ, ἠπράκτησε· καὶ οἱ Λατῖνοι δέ, οἱ τὰ ἐξ ἀγχιστείας συνοικέσια ἀδιαφόρως συναλλάττοντες, τῷ κανόνι προσκρούουσιν.

ZONAR. In can. 77. Qui uxores suas relinquunt, aliasque sibi matrimonio jungunt, tanquam adulte-

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς τὰς ἑαυτῶν συμβίους καταλιμπάνοντας καὶ ἑτέρας πρὸς γάμον ἀγομένους φησὶν ὁ

ἅγιος ὡς μοιχοὺς παρὰ τοῦ Κυρίου κατακεκρίσθαι. Λέγει γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος· *Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα παρεκτὸς λόγου πορνείας, καὶ γαμήσας ἑτέραν, μοιχᾶσθαι.* Οἱ δὲ Πατέρες, φησὶν, ἡμῶν ἐκανόνισαν τοὺς τοιούτους ἐν ἑπταετίᾳ ἐπιτιμᾶσθαι· καὶ οὕτω δέχεσθαι εἰς μετάληψιν τῆς προσφορᾶς, ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσιν. Εἰπὼν δὲ τὸ παρὰ τῶν Πατέρων ἐπενεχθὲν αὐτοῖς ἐπιτίμιον, οὐδὲν προσέθετο, ἀρκεῖν ἡγησάμενος ὅτι μοιχεία τὸ ἁμάρτημα κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον ἀπέφηνεν. Ἕπεται γὰρ ὡς μοιχικαὶ ὁ τοῖς μοιχεύουσιν εἰς ἐπιτίμησιν ὁρισθεὶς παρ' αὐτοῦ χρόνος.

ἈΡΙΣΤ. Καν. ΟΖ'. Ὁ τὴν ἰδίαν ἀφεὶς, καὶ λαμβάνων ἑτέραν, μοιχὸς ὢν, ἑπταετίαν ὑποπιπτέτω.

Καὶ οὗτος ὁ κανὼν συνηρμηνεύθη τῷ ἑξηκοστῷ ὀγδόῳ κανόνι.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ δὲ δεύτερος κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ γενομένης συνόδου; Εἰ μὴ λύσει, φησὶ τὸν γάμον, ἐξωθείσθω τῆς Ἐκκλησίας μέχρι θανάτου.

ἈΡΙΣΤ. Καν. ΟΗ'. Ὁ αὐτὸς κρατείτω τύπος καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἀδελφὰς λαμβανόντων, εἰ καὶ κατὰ διαφόρους καιρούς.

ἈΡΙΣΤ. Καν. ΟΘ'. Ὁ τῇ μητρυιᾷ ἐπιμανεὶς, ὡς ἐπιμανεὶς ἀδελφῇ.

ΚΑΝΩΝ Π'.

Τὴν πολυγαμίαν οἱ πατέρες ἀπεσιώπησαν, ὡς κτηνώδη καὶ παντελῶς ἀλλοτρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Ἡμῖν δὲ παρίσταται πλέον τι πορνείας εἶναι τὸ ἁμάρτημα, διὸ εὔλογον τοὺς τοιούτους ὑποβάλλεσθαι τοῖς κανόσι. Δηλονότι ἐνιαυτὸν προσκλαύσαντας, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπεσόντας, οὕτω δεκτοὺς εἶναι.

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ δ' κανόνι περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων ὁροθετήσας ὁ ἅγιος, ὅσα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τούτου ἐκαλλιγράφησε δεξιᾶς, ἄρτι φησὶν ὡς οἱ μὲν Πατέρες οὐδὲν περὶ πολυγαμίας εἰρήκασιν, ἀλλὰ τῷ τῆς ἀφασίας σκότει ταύτην ἐκάλυψαν, ὡς κτηνώδη, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀπεξενωμένην διαγωγῆς. Αὐτῷ δὲ δοκεῖ ταύτην εἶναι χείρονα τῆς πορνείας. Διὸ καὶ τὸν τῇ τῆς πολυγαμίας ἀκαθαρσίᾳ ἐξ ἀλόγου κατασχεθέντα κανονικοῖς ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι διωρίσατο· δηλονότι ἐπὶ ἐνιαυτὸν μετὰ τῶν προσκλαιόντων ἵστασθαι, ἐπὶ τρισὶν ἐνιαυτοῖς ἐν ὑποπτώσει εἶναι, καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξιέναι, καὶ οὕτω δέχεσθαι. Ἐρωτήσει δέ τις, ὡς τοῦ διαληφθέντος τετάρτου κανόνος διαλαμβάνοντος τὴν τριγαμίαν πορνείαν κεκολασμένην παρὰ τῶν Πατέρων ὀνομασθῆναι, καὶ ἐξισοῦντος ἐν πᾶσι ταύτας, πῶς ὁ παρὼν κανὼν φησιν, ἀποσιωπηθῆναι τὴν πολυγαμίαν παρὰ τῶν Πατέρων, ὑπερκεῖσθαι δὲ καὶ τῆς πορνείας τὸ ταύτης ἁμάρτημα; Λύσις. Τριγαμία μὲν τῷ νόμῳ ἐπιγινώσκεται, τετραγαμία δὲ καὶ ἐφεξῆς οὔτε τοῖς

A ros a Domino condemnatos fuisse sanctus vir asserit. Ait namque in Evangeliis Dominus : *Qui uxorem suam dimiserit, excepta fornicationis causa, aliamque duxerit, mœchatur* [1]. Nostri vero, inquit, Patres, septennio ejusmodi multari, suis canonibus sanxerunt, atque ita ad communicationem oblationis admitti, si quidem cum lacrymis pœnitentiam egerint. Postquam vero multam hisce hominibus Patrum decreto irrogatam exposuit, nihil ulterius addidit ; sufficere arbitratus, quod adulterium crimen esse ex Domini verbis indicavit. Ex eo namque consequitur, quemadmodum adulterio, ita et adulteris pœnæ tempora ab ipso constituta esse.

B ARIST. Can. 77. Qui propria uxore dimissa aliam accipit, cum sit mœchus, septennio substernatur.

Et hic canon una cum sexagesimo octavo canone interpretatus est.

130 ZONAR. In can. 78. Secundus autem Neocæsariensis synodi canon : Nisi, inquit, hasce nuptias solverit, ab Ecclesia, ad extremum usque spiritum, ejiciatur.

ARIST. Can. 78. Eadem etiam obtinet forma in iis qui duas sorores ducunt, etsi diversis temporibus.

ARIST. Can. 79. Qui in novercam insanit, ut qui insanit in sororem.

CANON LXXX.

C Patres polygamiam silentio prætermisere, ut belluinam, et penitus ab hominum genere alienam. Nobis autem probatur eam majus esse fornicatione peccatum, et ideo consentaneum est, ut ii canonibus subjiciantur, ut scilicet postquam anno fleverint, et tribus substrati fuerint, sic suscipiantur.

BALS. Cum sanctus in can. 4 de trigamis, et polygamis ea definiisset, quæ Spiritus sanctus per ejus manum dextram pulchre describenda curavit, nunc dicit, quod Patres quidem nihil de polygamia dixerunt, sed eam de industria silentio prætermiserunt, ut belluinam, et ab hominum instituto alienam : sibi autem videtur eam esse fornicatione deteriorem. Quare et eum qui polygamiæ impuritate
D propter rationis inopiam alligatus est, canonicis esse pœnis subjiciendum decrevit : scilicet ut stet anno cum deflentibus, tribus annis sit in substratione, et cum catechumenis egrediatur, et sic admittatur. Rogaverit autem quispiam, cum prædictus canon 4 contineat trigamiam et polygamiam castigatam fornicationem esse a Patribus nominatam, easque in omnibus exæquet : quomodo dicit præsens canon fuisse polygamiam a Patribus silentio prætermissam, et ejus peccatum fornicationem superare? *Sol.* Trigamia quidem a lege agnoscitur. tetragamia autem, et deinceps, nec canonibus, nec legibus admissa est. Omnis ergo matrimonialis con-

[1] Matth. v, 32.

tractus, qui trigamiæ limites excedit, nominatur polygamia. Illic itaque sanctus de trigamia statuens, non polygamiam castigatam fornicationem nominavit, sed trigamiam, quoniam illa quidem a lege agnoscitur, et non ab Ecclesia divellitur, quemadmodum dicit canon decimus. Hic autem de polygamia decernens, dixit eam esse fornicatione deteriorem, et merito. Qui enim fornicatur, se ipsum atque adeo solum injuria afficit: ut qui se in profundissimum intemperantiæ antrum sua sponte injiciat. Qui autem quartum vel quintum matrimonium contrahit, is divinis legibus et canonibus insultat, qui nefarium hoc opus prohibuerunt; suos quoque germanos filios injuria afficit, ut qui germanis ejus satis adultera a depravatorum seminum zizania adseminet. Ut ergo fideles ab ejusmodi illicitis matrimoniis abstineant, statuit sanctus ut ii plusquam fornicatores puniantur, postquam confessi fuerint, et a malo destiterint. Præterea interrogaverit quispiam: Cum fornicatio septennio puniatur, ut hoc ex canone 59 probatur, quomodo præsens canon, qui polygamiam fornicatione deteriorem nominat, punit eam quatuor annis? *Sol.* Nonnulli quidem dubitationem solventes fornicatores quadriennio puniendos esse dixerunt, utentes etiam can. 22 sancti Patris. Tu autem lege can. 9 et ejus interpretationem, et dic quod fornicator quidem septennio punitur, polygamus autem etiam plusquam septennio Quoniam enim quatuor sunt loca pœnarum, et statutum est ut iis quatuor annis defleat, et in tribus substernatur, **131** convenienter in reliquis quoque locis servire cogetur, audientis scilicet, et consistentis, etsi ii non in majus tempus deducantur, ad quatuor certe annorum quantitatem saltem redigentur, ut sint omnes anni pœnæ octo. Quia autem nonnulli polygamiam indiscriminatim pervadentem fornicationem hic nominarunt, audiant quod matrimonium non est solum conjungi confusiore modo loquendi, sed viri et mulieris conjunctio, et totius vitæ consortium, divinique et humani juris societas, et quod matrimonium non ex sola conjunctione consistit, sed etiam ex eorum qui contraxerunt affectione. Dicit autem cap. 4 tit. 4 lib. XLI: Dotem quidem efficit matrimonium, sed dotes matrimonium non faciunt, sed eorum qui simul habitant mutua affectio. De trigamia autem lege et superius positam unionis decisionem, quæ facta est tempore Constantini Porphyrogennetæ imperatoris.

A κανόσιν οὔτε νόμοις ἐδέχθη. Πᾶν γοῦν γαμικὸν συνάλλαγμα τοὺς ὅρους ὑπερβαῖνον τῆς τριγαμίας πολυγαμία ὀνομάζεται. Ἐκεῖσε τοίνυν περὶ τριγαμίας ὁροθετῶν ὠνόμασεν οὐ τὴν πολυγαμίαν κεκολασμένην πορνείαν, ἀλλὰ τὴν τριγαμίαν, διὰ τὸ ἐπιγινώσκεσθαι ταύτην καὶ τῷ νόμῳ, καὶ μὴ διασπᾶσθαι παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς τοῦτό φησιν ὁ κανών. Ἐνταῦθα δὲ περὶ πολυγαμίας διατεττόμενος εἴρηκε ταύτην καὶ πορνείας εἶναι χείρονα· καὶ εἰκότως. Ὁ μὲν γὰρ πορνεύων ἑαυτὸν καὶ μόνον ἀδικεῖ, ὡς εἰς τὸν ἀκολασίας δυσδιεξίτητον βόθυνον ἐπιῤῥίπτων ἑαυτὸν ἑκοντί· ὁ δὲ τέταρτον ἢ πέμπτον γάμον ποιούμενος κατορχεῖται μὲν τῶν θείων κανόνων, καὶ νόμων τῶν κωλυσάντων τὸ ἀθέμιτον τοῦτο ἔργον· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς γνησίους παῖ-
B δας τοῦτο, ὡς τοῖς γνησίοις σπορίμοις αὐτοῦ ὑποσπείρων νόθων παρασπορίων ζιζάνια. Ἵνα οὖν ἀπόσχωνται οἱ πιστοὶ τῶν τοιούτων ἀθέσμων γάμων, ὥρισεν ὁ ἅγιος ἐπὶ πλέον τῶν πορνευσάντων τοὺς τοιούτους κολάζεσθαι μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τοῦ κακοῦ τὴν ἀπόστασιν. Ἔτι ἐρωτήσει τις, ὡς τῆς πορνείας ἐπὶ ἑπταετίαν ἐπιτιμωμένης, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ νθʹ κανόνος, πῶς ὁ παρὼν κανών, ὀνομάζων τὴν πολυγαμίαν χείρονα τῆς πορνείας, ἐπιτιμᾷ αὐτὴν ἐπὶ δʹ ἐνιαυτοῖς; *Λύσις*. Τινὲς λύοντες τὸ ἀμφίβολον ἐπὶ τετραετίαν εἶπον κολάζεσθαι τοὺς πόρνους, χρώμενοι καὶ τῷ κβʹ κανόνι τοῦ ἁγίου Πατέρος. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν θʹ κανόνα, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ, καὶ εἰπὲ ὅτι ὁ
C μὲν πόρνος ἐπὶ ἑπταετίαν ἐπιτιμᾶται, ὁ δὲ πολυγαμήσας, καὶ ὑπὲρ ἑπταετίαν. Ἐπεὶ γὰρ δʹ εἰσὶ τόποι τῶν ἐπιτιμίων, καὶ ὡρίσθη τοῦτον ἐπὶ ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπίπτειν ἀναλόγως καὶ τοὺς λοιποὺς τόπους δουλεῦσαι ἀναγκασθήσεται, δηλονότι τὸν τοῦ ἀκροωμένου καὶ τὸν τοῦ συνεστῶτος, καὶ εἰ μὴ εἰς πλεῖον καὶ οὗτοι περιστῶσιν, ἀλλά γε τέως εἰς τετραετίαν συμποσωθήσονται, ὡς εἶναι τοὺς ὅλους χρόνους τοῦ ἐπιτιμίου ὀκτώ· ὅτι δέ τινες πολυγαμίαν ἐνταῦθα τὴν ἀδιάφορον πορνείαν ὠνόμασαν, ἀκουσάτωσαν ὅτι γάμος οὐ τὸ συμφθαρῆναι μόνον ἐστὶ κατὰ τὴν χυδαιοτέραν διάλεκτον, ἀλλὰ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντὸς, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία· καὶ ὅτι ὁ
D γάμος οὐκ ἀπὸ μόνης τῆς συναφείας συνίσταται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν συναλλαξάντων. Φησὶ γὰρ τὸ δʹ κεφ. τοῦ δʹ τίτλου τοῦ μαʹ βιβλίου. Προῖκα μὲν ἀποτελεῖ γάμος, γάμον δὲ προῖκες οὐ ποιοῦσιν, ἀλλ' ἡ τῶν συνοικούντων ἀμοιβαία διάθεσις. Περὶ δὲ τριγαμίας ἀνάγνωθι καὶ τὸν ὄπισθεν καταστρωθέντα νόμον τῆς ἑνώσεως τὸν γεγονότα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

ZONAR. Polygamiam, cum nimirum plures uxores, etiamsi non simul omnes, quispiam ducit, belluinam rem esse asserit, non humanam: vel etiam cum quis pluribus jungitur, indiscretoque, ac vago utitur concubitu, quod etiam fornicatione gravius esse nobis probatur, hoc est, a nobis existimatur, ac judicatur. Proinde rationi consentaneum est, ejusmodi homines canonibus subjici;

ΖΩΝΑΡ. Τὴν πολυγαμίαν, ἤτοι τὸ πολλὰς ἀγαγέσθαι τὸν αὐτὸν γυναῖκας, εἰ καὶ μὴ ὁμοῦ, κτηνῶδες εἶναί φησι, καὶ οὐκ ἀνθρώπινον· ἢ καὶ τὸ πολλαῖς μίγνυσθαι καὶ ἀδιαφόρως ἔχειν πρὸς τὴν μίξιν, ὅπερ καὶ πλέον εἶναι τῆς πορνείας παρίσταται, ἀντὶ τοῦ, δοκεῖ καὶ κρίνεται ἡμῖν, διὸ εὔλογον τοὺς τοιούτους ὑποβάλλεσθαι τοῖς κανόσι· καὶ ἑξῆς ἐπάγει τοὺς χρόνους τοῦ ἐπιτιμίου, δοκοῦντας τέσσα-

ρας εἶναι, πῶς δὲ πλέον τῆς πορνείας εἶναι εἰπὼν ὁ ἅγιος τὴν πολυγαμίαν, τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἐπὶ ταύτης ὥρισε τάχα; Τετραετία γὰρ ἡ πορνεία ἐπιτιμᾶται κατὰ τοὺς Πατέρας, οἶμαι δὲ πλείονα τὸν χρόνον ἐνταῦθα συνάγεσθαι, καὶ ὑπὲρ τὴν τετραετίαν· ὁ μὲν γὰρ πορνεύσας, ἐνιαυτὸν προσκλαίειν ὥρισται, τῷ δὲ δευτέρῳ ἀκροᾶσθαι, τῷ τρίτῳ μετανοεῖν, ἤγουν ἐν ὑποπτώσει εἶναι, καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξιέναι, τῷ τετάρτῳ συνίστασθαι μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ μετὰ τοῦτο ἀξιοῦσθαι τῶν θείων δώρων, κατὰ τὸν εἰκοστὸν δεύτερον κανόνα. Ὁ δὲ πολυγαμίαν ἁμαρτήσας ἐνιαυτὸν προσκλαίειν ὡρίσθη, ἐν τρισὶν ὑποπίπτειν, ὅ ἐστι, τὸ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἵστασθαι, καὶ συνεξιέναι αὐτοῖς, καὶ οὕτω δεκτὸν εἶναι, εἰς σύστασιν δηλαδὴ μόνην, ὥστε κἀκεῖ διατρίψαντα, ἐφ' ὅσον οἰκονομῶν αὐτὸν κρινεῖ· B οὕτω καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγιασμάτων μετάληψιν δέχεσθαι. Ζήτει καὶ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνα τρίτον.

A deinde vero tempora multa subjungit, quæ videntur quatuor annis definiri. Sed quonam modo, cum graviorem esse fornicatione polygamiam vir sanctus dixerit, idem pœnæ tempus in utraque forsitan constituit? Quadriennio namque ex Patrum decretis fornicatio punitur. Ego vero hoc loco tempus quadriennio longius conflari censeo. Qui enim fornicatus est, uno anno deflere, secundo inter audientes esse, tertio pœnitentiam agere, hoc est in substratione degere, et cum catechumenis exire decretum est: quarto cum fidelibus consistere, ac deinde divinorum munerum participem fieri, ut in vicesimo secundo canone videre est; qui vero polygamiæ crimine est implicitus, uno anno deflere jubetur, deinde tribus substerni, quod est, stare cum catechumenis, et cum iisdem exire, atque hoc pacto admitti, eousque videlicet tantum, ut cum fidelibus consistat, ibique immoretur quoad ei, cui ipsius cura commissa est, visum fuerit, ac tum demum ad sanctorum quoque munerum communionem aditus pateat. Vide Neocæsariensis quoque synodi canonem tertium.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ πολύγαμοι κτηνώδεις· ἀλλ' οὖν μετὰ τετραετίαν δεχέσθωσαν.

ARIST. Polygami sunt bellulni. Verumtamen post quadriennium recipiantur.

Οὗτοι, τοῦ μύσους ἀφιστάμενοι, καὶ τὸν παράνομον διαλύοντες γάμον, ἐπὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν ἐπιτιμηθήσονται, εἰ καὶ πλέον πορνείας ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα· ἕνα μὲν γὰρ ἐνιαυτὸν προσκλαύσουσιν, ἐν τρισὶ δὲ ὑποπέσουσι, καὶ οὕτω δεχθήσονται.

Hi a scelere conversi, et impium dissolventes matrimonium, quatuor annis punientur, etsi peccatum sit plusquam fornicatio: uno enim anno deflebunt, tribus autem substernentur, et sic recipientur.

ΚΑΝΩΝ ΠΑ'.

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῇ Βαρβάρων καταδρομῇ παρέβησαν τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, ὅρκους ἐθνικοὺς τελέσαντες, C καὶ ἀθεμίτων τινῶν γευσάμενοι τῶν ἐν τοῖς εἰδώλοις τοῖς μαγικοῖς προσενεχθέντων αὐτοῖς, οὗτοι κατὰ τοὺς ἤδη παρὰ τῶν Πατέρων ἐξενεχθέντας νόμους, καὶ κανόνας οἰκονομείσθωσαν. Οἱ μὲν γὰρ ἀνάγκην χαλεπὴν ἐκ βασάνων ὑπομείναντες, καὶ μὴ φέροντες τοὺς πόνους, καὶ ἑλκυσθέντες πρὸς τὴν ἄρνησιν, ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἄδεκτοι ἔστωσαν, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροάσθωσαν, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπεσόντες, οὕτω δεκτοὶ γενέσθωσαν εἰς τὴν κοινωνίαν. Οἱ δὲ ἄνευ ἀνάγκης μεγάλης προδόντες τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, καὶ ἀψάμενοι τῆς τραπέζης τῶν δαιμονίων, καὶ ὀμόσαντες ὅρκους Ἑλληνικοὺς ἐκβαλλέσθωσαν μὲν ἐν τρισὶν ἔτεσι, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροάσθωσαν, ἐν ὑποπτώσει δὲ εὐξάμενοι D ἐν τρισὶν ἔτεσι, καὶ ἐν ἄλλοις τρισὶ συστάντες τοῖς πιστοῖς εἰς τὴν δέησιν, οὕτω δεκτοὶ ἔστωσαν τῇ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίᾳ.

CANON LXXXI.

Quandoquidem multi in Barbarorum incursione fidem in Christum violarunt, factis sacramentis gentilibus et quibusdam nefariis, quæ idolis magicis oblata sunt ab eis gustatis, ii secundum leges a Patribus jam editas, et canones dispensentur. Qui enim gravem necessitatem ex tormentis sustinuerunt, et non ferentes labores ad negationem tracti sunt, tribus annis sint non recipiendi, et in duobus audiant, et cum tribus annis substrati fuerint, sic ad communionem admittantur. Qui autem sine magna necessitate fidem in Deum prodiderunt, et dæmoniorum mensam attigerunt, et Græca sacramenta jurarunt, tribus quidem annis ejiciantur, duobus audiant, postquam autem in substratione tribus annis oraverint, et in aliis tribus cum fidelibus ad orationem **132** constiterint, sic admittantur ad boni communionem.

ΒΑΛΣ. Ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ σύνοδος ἱκανῶς διωρίσατο τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς ἀπὸ βίας τυραννικῆς θύσαντας τοῖς εἰδώλοις, ἢ καὶ μιαροφαγήσαντας. Ἀκολούθως οὖν ἐκείνοις φησὶ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος πῶς ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ τοιοῦτόν τι ποιήσαντες, ἢ ὡς ἄμετρα βασανισθέντες, ἢ ὡς χωρὶς μεγάλης βίας προδόντες τὴν εἰς Θεὸν πίστιν. Ἐπειδὴ ἐν τῷ ογ' κανόνι ἀρνησάμενον τὸν Χριστὸν καὶ παραβάντα τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον διὰ βίου ὅλου προσκλαίειν ὁ ἅγιος ὥρισε, θνήσκοντα δὲ ἀξιοῦσθαι τῶν ἁγιασμάτων, καὶ δοκοῦσιν οἱ κανόνες ἐναντιοῦσθαι, εἰπὲ

BALS. Ancyrana synodus satis definiit quid debeat iis fieri qui vi tyrannica idolis sacrificarunt, vel etiam exsecranda comederunt. His ergo consequenter dicit magnus Basilius, quomodo debeant puniri qui hoc fecerunt, vel ut qui supra modum tormentis affecti sint, vel ut qui sine vi magna fidem in Christum prodiderunt. Quia autem in canone 73 eum qui Christum negavit, et salutis mysterium transgressus est, sanctus per totam vitam deflere constituit, morientem autem sacramentis dignum haberi, et videntur canones inter

se pugnare, dic non esse idem negare Christum, et dæmoniis sacrificare, vel idolis immolata gustare, vel Græca sacramenta jurare. Illud enim est omnino fidei abrogatio, hæc vero inquinamentum et abrogationis apparentia, et propterea primum magis punitur. Vel quod in illo quidem canone, de iis qui abnegationem sua sponte transfugerunt, et sine necessitate fidem contemptui habuere, sanctus decernit: in hoc vero, de iis qui tormentorum vehementia victi sunt, et de iis qui vim passi sunt, licet non valde vehementem, et cesserunt: unde et mitiores hic pœnas descripsit. Si autem dicunt fortasse nonnulli ea quæ præsenti canone continentur, locum non habere, quod fides Dei gratia supra rectæ opinionis petram apte stabiliatur, et tyranni pluribus abhinc annis conjectis a martyribus lapidibus obruti sunt: sed tamen multi quoque hodie impiorum Agarenorum manibus capti, et torti, aliquando quidem fidem orthodoxam abjurant, aliquando vero in impiam Mohameti religionem jurant. Alii vero sua etiam sponte se in infidelitatis speluncam projiciunt. Qui quidem omnes ex hoc præsenti canone curabuntur, post confessionem, et convenientem pœnitentiam. De iis autem qui exsecranda comederunt, lege diversos canones synodi Ancyranæ, et scies quomodo ii puniantur.

ZONAR. Nonnulli in Barbarorum incursione captivi abducti, vetita quædam gustavere: hoc est, idolothyta, et magica, magicis videlicet ritibus immolata, et juramenta gentilium usurpavere, vel idola nominantes vel Græcorum deos, vel solem, astraque alia, quæ illi venerabantur pro diis. In hisce igitur hominibus puniendis, non eodem modo cum omnibus agendum esse, Patres decreverunt, sed aliter quidem cum iis qui tormentis aspere divexati, et cruciatuum gravitate superati sunt, aliter vero cum iis, qui modica vi illata, fidem prodiderunt, ac idolothytis apposuere manus, jurisque jurandi illegitimos adhibuere modos; ex ea nimirum, quæ hoc canone præscribitur distinctione. Septuagesimo tertio vero Canone, qui Christum negavit, ac salutis mysterium violavit, toto vitæ tempore deflere, hic sanctus decrevit, tum in extremo spiritu sanctorum munerum participem fieri. Dici itaque potest, non idem esse Christum negare, ac immolare dæmoniis, et gustare idolothyta, et ex Græcorum ritibus jurare; illud namque eversionem omnimodam fidei continet, hoc vero fidem polluit, speciemque tantummodo eversionis præbet. Proinde graviori pœna prius illud punitur. Vel dixeris illo Canone de iis qui sua sponte a fide desciverant, eamque nulla necessitate adacti abjecerant, decrevisse, hoc vero canone de iis actum qui tormentorum gravitate superati, quique vim passi etiamsi non adeo vehementem cesserunt, ac propterea levioribus in eos pœnis animadversum.

133 ARIST. Qui fidem per tormenta violarunt,

ὅτι οὐκ ἔστι ταὐτὸν τὸ ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν καὶ τὸ θῦσαι τοῖς δαιμονίοις, ἢ εἰδωλοθύτων γεύσασθαι, ἢ ὅρκους Ἑλληνικοὺς ὀμόσαι. Τὸ μὲν γὰρ τῆς πίστεως ἀθέτησίς ἐστι παντελὴς, ταῦτα δὲ μίασμα καὶ δόκησις ἀθετήσεως, καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ πλέον τὸ πρῶτον κολάζεται. Ἢ ὅτι ἐν ἐκείνῳ μὲν τῷ κανόνι περὶ τῶν αὐτομολη   σάντων εἰς τὴν ἄρνησιν, καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἀθετησάντων τὴν πίστιν, διετάξατο ὁ ἅγιος, ἐν τούτῳ δὲ περὶ τῶν ἡττηθέντων τῇ τῶν βασάνων σφοδρότητι, καὶ περὶ τῶν βίαν παθόντων, κἂν μὴ πάνυ σφοδρὰν, καὶ ἐνδεδωκότων· ὅθεν καὶ μετριώτερα ἐνταῦθα ὑπετύπωσεν ἐπιτίμια. Εἰ τάχα δὲ λέγουσί τινες τὰ τοῦ παρόντος κανόνος σχολάζειν διὰ τὸ τὴν πίστιν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἐπὶ πέτραν ὀρθοδοξίας ἀραρότως στηρίζεσθαι, καὶ τοὺς τυράννους λιθοβοληθῆναι πετροβόλοις μαρτυρικοῖς πρὸ χρόνων πολλῶν· ἀλλὰ καὶ σήμερον πολλοὶ ταῖς τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν χερσὶν ἁλώσιμοι γινόμενοι, καὶ βασανιζόμενοι τῇ μὲν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐξόμνυνται, τῇ δὲ τὴν ἄθεον θρησκείαν τοῦ Μωάμεδ διόμνυνται, ἄλλοι δὲ καὶ ἑκοντὶ ἑαυτοὺς ἐπιῤῥίπτουσιν εἰς τὸν τῆς ἀπιστίας βόθρον. Οἱ δὲ πάντες κατὰ τὸν παρόντα κανόνα θεραπευθήσονται μετὰ ἐξομολόγησιν καὶ προσήκουσαν μετάνοιαν. Περὶ δὲ μιαροφαγησάντων ἀνάγνωθι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου διαφόρους κανόνας, καὶ μάθῃς ὅπως καὶ οὗτοι ἐπιτιμῶνται.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν καταδρομῇ Βαρβάρων συλληφθέντες τινὲς ἀθεμίτων τινῶν ἐγεύσαντο· ἤγουν εἰδωλοθύτων καὶ μαγικῶν, μαγικαῖς δηλονότι τελεταῖς τεθυμένων· καὶ ὅρκους ὤμοσαν ἐθνικοὺς, ἢ εἴδωλα ὀνομάσαντες, ἢ θεοὺς Ἑλληνικοὺς, ἢ τὸν ἥλιον ἢ ἀστέρας ἄλλους, οὓς ἐκεῖνοι ἐσέβοντο ὡς θεούς. Τοὺς οὖν τοιούτους οὐχ ὁμοίως πάντας οἰκονομεῖσθαι οἱ Πατέρες διετάξαντο· ἀλλ' ἄλλως μὲν τοὺς δεινῶς βασανισθέντας, καὶ τῆς βίας ἡττηθέντας τῶν ἀλγεινῶν, ἄλλως δὲ τοὺς ἄνευ μεγάλης βίας προδόντας τὴν πίστιν, καὶ ἁψαμένους τῶν εἰδωλοθύτων, καὶ ὅρκους ἀποτετραμμένους ὀμόσαντας, κατὰ τὴν διάταξιν δηλαδὴ τοῦ παρόντος κανόνος. Ἐν δὲ τῷ ογ' κανόνι τὸν ἀρνησάμενον τὸν Χριστὸν, καὶ παραβάντα τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον διὰ βίου προσκλαίειν ὁ ἅγιος ὥρισε· θνήσκοντα δὲ, ἀξιοῦσθαι τῶν ἁγιασμάτων. Ἔστιν οὖν εἰπεῖν ὅτι οὐ ταυτόν ἐστι τὸ ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, καὶ θῦσαι τοῖς δαιμονίοις, καὶ τὸ εἰδωλοθύτων γεύσασθαι, καὶ ὅρκους Ἑλληνικοὺς ὀμόσαι. Τὸ μὲν γὰρ τῆς πίστεως ἀθέτησις παντελὴς, τὸ δὲ μίασμα καὶ δόκησις ἀθετήσεως· καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον τὸ πρῶτον κεκόλασται, ἢ ὅτι ἐν ἐκείνῳ μὲν τῷ κανόνι περὶ τῶν αὐτομολησάντων εἰς τὴν ἄρνησιν, καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἀθετησάντων τὴν πίστιν, διετάξατο, ἐν τούτῳ δὲ περὶ τῶν ἡττηθέντων τῆς τῶν βασάνων σφοδρότητος, καὶ τῶν βίαν παθόντων, κἂν μὴ πάνυ σφοδρὰν, καὶ ἐνδεδωκότων, καὶ διὰ τοῦτο μετριώτερα αὐτοῖς τὰ ἐπιτίμια ἔταξεν.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ παραβάντες τὴν πίστιν διὰ βασάνων,

ὀκταετίαν ὑποπιπτέτωσαν· οἱ δὲ αὐθαιρέτως δωδεκαετίαν.

Ὅσοι μὲν ἐν τῇ τῶν Βαρβάρων καταδρομῇ χαλεπὴν ἀνάγκην ἐκ βασάνων ὑπέμειναν, καὶ τοὺς πόνους μὴ φέροντες, τὴν εἰς Θεὸν παρέβησαν πίστιν, ὅρκους ἐθνικοὺς τελέσαντες, καὶ ἀθεμίτων τινῶν τῶν ἐν τοῖς εἰδώλοις γευσάμενοι, οὗτοι μεταμεληθέντες, καὶ μετὰ δακρύων καὶ συντριβῆς καρδίας ὑποστρέψαντες, ἐν τρισὶ μὲν ἔτεσι μετὰ τῶν ἀκροωμένων, καὶ ἐν ἑτέροις τρισὶ μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων· καὶ οὕτως εἰς τὴν κοινωνίαν ταχθήσονται· ὅσοι δὲ ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης πρόδοτοι τῆς εἰς Θεὸν γεγόνασι πίστεως, τραπέζης τῶν δαιμονίων ἀψάμενοι, καὶ ὅρκους Ἑλληνικοὺς ὀμόσαντες· οὗτοι ἐν τρισὶ μὲν προσκλαύσουσιν ἔτεσιν, ἐν δυσὶ δὲ ἀκροάσονται, ἐν τρισὶν ἐν ὑποπτώσει διατελέσουσι, καὶ ἐν ἄλλοις τρισὶ σταθήσονται μετὰ τῶν πιστῶν εἰς τὴν δέησιν, καὶ οὕτω τῷ δεκάτῳ ἔτει τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας μεθέξουσι.

ΚΑΝΩΝ ΠΒ'.

Καὶ περὶ τῶν ἐπιορκησάντων, εἰ μὲν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης παρέβησαν τοὺς ὅρκους, κουφοτέροις ὑπόκεινται ἐπιτιμίοις, ὥστε μετὰ ἓξ ἔτη πάντως αὐτοὺς δεκτοὺς εἶναι. Οἱ δὲ ἄνευ ἀνάγκης προδόντες ἑαυτῶν τὴν πίστιν ἐν δυσὶν ἔτεσι προσκλαύσαντες, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροασάμενοι, καὶ ἐν πέμπτῳ ἐν ὑποπτώσει εὐξάμενοι, καὶ ἐν δυσὶν ἄλλοις ἄνευ προσφορᾶς εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς προσευχῆς παραδεχθέντες, οὕτω τελευταῖον, ἀξιόλογον δηλαδὴ μετάνοιαν ἐπιδειξάμενοι, ἀποκατασταθήσονται εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.

ΒΑΛΣ. Οἱ καταστρωθέντες νόμοι ἐν τῷ ιθ' κεφαλ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος ἀρκοῦσιν εἰς τὸ παραστῆσαί σοι ποῖοι ὅρκοι ἀναψηλαφῶνται· καὶ ἐντεῦθεν μαθήσῃ τίνες εἰσὶν οἱ ἐπίορκοι. Ὁ δὲ ξγ' κανὼν καὶ ὁ παρὼν τοῦ μεγάλου τούτου ἁγίου οὐ διδάσκουσι ποῖοι ἀναψηλαφῶνται ὅρκοι, ἀλλὰ πῶς ἐπιτιμῶνται οἱ ἐπιορκήσαντες· καὶ ἐν μὲν τῷ ξδ' κανόνι ἀπροσδιορίστως ὁ ἅγιος ἀκοινωνησίας ἐπιτιμίῳ ἐπὶ δεκαετίᾳ τὸν ἐπίορκον καθυπέβαλεν· ἐνταῦθα δὲ διαίρεσιν ποιεῖται τῶν ἐπιόρκων· καὶ τοὺς μὲν ἐξ ἀνάγκης βιασθέντας ἐπιορκῆσαι μετὰ ἓξ ἔτη δέχεσθαι διωρίσατο, τοὺς δὲ χωρὶς ἀνάγκης μετὰ δώδεκα, ἐπιδειξαμένους μετάνοιαν ἀξιόλογον. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἐκείνους τοὺς ἐπιόρκους εἰπὲ κατὰ τὸν παρόντα κανόνα κολάζεσθαι, τοὺς ἑκόντι καὶ διὰ ἐξομολογήσεως τὸ ἁμάρτημα θριαμβεύσαντας, καὶ θεραπείαν αἰτήσαντας· οὐ μὴν τοὺς ὡς ἐπιόρκους κατακριθέντας ἀπὸ κατηγορίας ἑτέρων. Ἐκεῖνοι γὰρ σὺν τῇ χρηματικῇ ποινῇ, καὶ πλειόνως παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτιμηθήσονται· ὁ γὰρ ἔλεγχος, ὡς πολλάκις εἴρηται διπλασιάζει τὸ τοῦ ἁμαρτήματος ὄφλημα, καὶ ἡ μετάνοια κουφίζει τῆς τιμωρίας τὴν πλάστιγγα. Ἔσο δὲ εἰδὼς ὡς τὸ τῆς ἐπιορκίας ἁμάρτημα πολυειδές ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δυσθεράπευτον. Ἄλλως γὰρ ἐπιτιμᾶται ὁ κατὰ ὀλιγωρίαν ὀμόσας, καὶ ἐπιορκήσας, ἄλλως ὁ κατὰ βίαν, ἄλλως ὁ ἐκ μεταμέλου, ἄλλως ὁ διὰ ἄμυναν, ἄλλως ὁ κατὰ δόλον, ἄλλως ὁ ἀθετήσας ὅρκον γεγονότα διὰ

A octo annos substernantur, qui sua vero sponte duodecim.

Quotquot in Barbarorum incursionibus difficilem necessitatem e tormentis sustinuerunt, et dolores non ferentes, fidem in Deum transgressi sunt, ethnica juramenta præstantes, et nefaria quædam in idolis degustantes, hi pœnitentia ducti, et cum lacrymis et cordis contritione conversi, tribus quidem annis cum deflentibus collocabuntur, duobus autem cum audientibus, et aliis tribus cum substratis, et sic in communionem recipientur. Quotquot autem sine magna necessitate, fidei in Deum proditores fuerunt, dæmoniorum mensam attingentes, et Græcanica jurantes juramenta, hi tribus quidem annis deflebunt, duos autem audient, tres

B in substratione agent, et in aliis tribus cum fidelibus ad preces consistent, et sic in decimo anno de boni communione participabunt.

CANON LXXXII.

De iis etiam qui pejerarunt, si vi quidem et necessitate juramenta transgressi sunt, levioribus pœnis subjiciuntur, ut post sex annos possint suscipi. Qui autem sine necessitate suam fidem prodiderunt, cum duobus annis defleverint, et duobus annis audiverint, et in quinto in substratione fuerint, et in duobus aliis sine oblatione in orationis communionem suscepti extiterint, ita tandem condigna scilicet pœnitentia ostensa,

C in corporis Christi communionem recipientur.

BALS. Leges sitæ in can. 18 tit. 13 præsentis operis sufficiunt ad ostendendum quænam juramenta retractantur, et ex eis intelliges quinam sint perjuri. Sexagesimus tertius autem canon, et hic præsens magni hujus sancti, non docent, quænam retractentur juramenta, sed quomodo puniantur qui pejerarunt. Et in sexagesimo quarto, quidem canone indefinite sanctus pœnæ excommunicationis perjurum ad decennium subjecit: hic autem facit divisionem perjurorum, et eos quidem qui pejerare necessitate coacti sunt, post sex annos suscipiendos decrevit: eos autem qui sine necessitate, post duodecim condigna ostensa pœnitentia.

D Atque in his quidem consistit canon. Tu autem dic illos perjuros ex hoc canone castigari, qui sua sponte, et per confessionem de peccato triumpharunt, et medelam petiverunt: non autem illos qui ex aliorum accusatione perjurii condemnati sunt. Illi enim cum pœna pecuniaria ab Ecclesia quoque magis punientur. Probatio enim, ut superius dictum est, debitum peccati, et pœnitentia pœnæ trutinam elevat. Scias autem, quod perjurii peccatum est multiplex, et propterea curatu difficile. Aliter enim punitur qui per injuriam juravit, et pejeravit, aliter qui per vim, aliter qui per pœnitentiam, aliter qui propter vindictam, aliter qui per dolum, aliter qui juramentum aspernatur, quod propter ludicrum quippiam vel etiam abjiciendum

factum est : aliter qui corporale jusjurandum transgressus est, aliter qui quod scriptis mandatum est. Et ut semel dicam, in illius qui confessionem suscepit prudentia in judicio sita est perjurii medela. Ego enim vidi, multos qui Jerosolyma proficisci juraverant ac pejeraverant, nulla pœna affectos conservatos fuisse, et alios qui sine scriptis in caput imperatoris juraverant acriter fuisse castigatos, et alios qui vi juraverant, nullo modo punitos. Vidi autem aliquot amoris insania percitos juramentis se obstringentes qui sine periculo sua juramenta conculcarunt, et ideo opus est exacte examinare, et ut decet curare.

134 ZONAR. In sexagesimo quarto canone indefinite sanctus perjurum excommunicationis pœna ad decem annos punivit : hic autem distinguit perjuros, et eos quidem qui ex necessitate coacti sunt pejerare, post sex annos recipi decernit : eos vero qui absque necessitate, ad undecim annos esse segregatos, atque ita ad communionem corporis Christi admitti, postquam sufficientem pœnitentiam exhibuerint.

ARIST. Qui vi coactus pejeravit, post sexennium suscipiatur : qui autem citra necessitatem, post duodecim.

Juravit quispiam aliquid se non facturum, judex forsitan se condemnationi in quemdam illatæ non subscripturum, postea a majore coactus potestate, juramentum transgreditur : hic propter vim levioribus pœnis subjicietur, sexennio enim punietur. Qui autem sine vi transgreditur quod juravit, duobus annis cum deflentibus collocabitur, duobus annis cum audientibus, quinque cum substratis, et in aliis duobus cum fidelibus recipietur, et cum iis in precibus communicabit, et sic post undecim annos Christi corpore dignus habebitur.

CANON LXXXIII.

Qui vaticinantur et gentium consuetudines sequuntur, et aliquos in ædes suas introducunt ad veneficiorum inventionem, et eorum expugnationem, cadant in canonem sexennii, et postquam anno defleverint, et anno audierint, in tribus annis substrati, et anno cum fidelibus consistentes, sic admittantur.

BALS. Sæpe quidem simpliciores, et imprudentiores gravius ægrotantes, et non commode curati, existimant se ex magica impostura, vel veneficio ita affici et ideo ad aliquos etiam gentiles accedunt, asserentes se occulta veneficia in apertum prolaturos, quæ corporalem laborantis sanitatem evertant, et ita se ægrotum ab illo maleficio purgaturos. Eos ergo qui vaticinantur, et non credunt per invocationem nominis Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi, et Dei Matris, et omnium sanctorum omnem morbum, et omnem ægritudinem curari, omneque veneficium, et imposturam satanicam, virtute et præsentia pretiosæ et vivificæ crucis a fidelibus expelli, sed potius mi-

τι παιγνιῶδες ἢ καὶ ἀπόβλητον, ἄλλως ὁ σωματικὸν ὅρκον παραβὰς, ἄλλως ὁ ἔγγραφον· καὶ ἁπλῶς εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ δεξαμένου τὴν ἐξομολόγησιν ἀνάκειται ἡ θεραπεία τῆς ἐπιορκίας. Ἐγὼ δὲ εἶδον πολλοὺς ὀμόσαντας ἀπελθεῖν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐπιορκήσαντας, καὶ ἀνεπιτιμήτους συντηρηθέντας, καὶ ἄλλους ἀγράφως ὀμόσαντας εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, καὶ πικρῶς κολασθέντας· ἄλλους κατὰ βίαν ὀμόσαντας, καὶ μηδὲ ὅλως κολασθέντας. Ἐρωτομανοῦντας δὲ πόσους εἶδον ἐπομοσαμένους καὶ τοὺς ὅρκους ἀκινδύνως καταπατήσαντας. Διὸ χρεών ἐστι τὰ περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐξετάζεσθαι, καὶ ἀξίως θεραπεύεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ ξδʹ κανόνι ἀπροσδιορίστως, ὁ ἅγιος ἀκοινωνησίας ἐπιτιμίῳ ἐπὶ δεκαετίᾳ τὸν ἐπίορκον ἐκόλασεν, ἐνταῦθα δὲ διαίρεσιν ποιεῖται τῶν ἐπιόρκων, καὶ τοὺς μὲν ἐξ ἀνάγκης βιασθέντας ἐπιορκῆσαι μετὰ ἓξ ἔτη δέχεσθαι διωρίσατο, τοὺς δὲ χωρὶς ἀνάγκης ἐπὶ ιαʹ ἔτη εἶναι ἀφωρισμένους, καὶ οὕτω δέχεσθαι εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐπιδειξαμένους μετάνοιαν ἀξιόλογον.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ ἐκ βίας ἐπιορκήσας μετὰ ἑξαετίαν δεκτός· ἄνευ ἀνάγκης ἐν δυοκαίδεκα.

Ὤμοσέ τις τόδε μὴ ποιῆσαι, τυχὸν δικαστὴς μὴ ὑπογράψαι εἰς τὴν ἐπενεχθεῖσαν καταδίκην τῷ δεῖνι. εἶτα βιασθεὶς ὑπὸ μείζονος ἐξουσίας, παρέβη τὸν ὅρκον, κουφοτέροις οὗτος ἐπιτιμίοις ὑπόκειται διὰ τὴν βίαν, ἐπὶ ἑξαετίαν γὰρ ἐπιτιμηθήσεται. Εἰ δὲ ἄνευ τινὸς βίας παρέβη τὰ ὀμοθέντα, ἐν δυσὶν ἔτεσι μετὰ τῶν ἀκροωμένων, ἐν πέντε μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων, καὶ ἐν δυσὶν ἄλλοις παραδεχθήσεται μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ τῶν εὐχῶν αὐτοῖς συγκοινωνήσει. Καὶ οὕτω μετὰ τὸν ἑνδέκατον χρόνον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀξιωθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΠΓʹ.

Οἱ καταμαντευόμενοι, καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν ἐθνῶν ἀκολουθοῦντες, ἢ εἰσάγοντές τινας εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνερευνήσει φαρμακειῶν καὶ καθάρσει, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς ἑξαετίας, ἐνιαυτὸν προσκλαύσαντες, καὶ ἐνιαυτὸν ἀκροασάμενοι, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπίπτοντες, καὶ ἐνιαυτὸν συστάντες τοῖς πιστοῖς, οὕτω δεχθήτωσαν.

ΒΑΛΣ. Πολλάκις τινὲς τῶν ἁπλουστέρων καὶ ἀσυνετωτέρων καιρίως νοσηλευόμενοι καὶ μὴ εὐκαίρως θεραπευόμενοι, νομίζουσιν ἀπὸ μαγικῆς μαγγανείας ἤτοι φαρμακείας πάσχειν· διὸ καὶ προσέρχονταί τισιν ἐθνικοῖς διισχυριζόμενοι εἰς τοὐμφανὲς ἀγαγεῖν τὰς φαρμακείας κρυπτομένας καὶ τὴν σωματικὴν ὑγείαν λῃστευούσας τοῦ πάσχοντος, καὶ οὕτω καθᾶραι τὸν νοσοῦντα ἐκ τοῦ μιάσματος. Τοὺς γοῦν οὕτω καταμαντευομένους, καὶ μὴ πιστεύοντας διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος καὶ πάντων τῶν ἁγίων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύεσθαι, καὶ πᾶσαν φαρμακείαν καὶ μαγγανείαν σατανικὴν τῇ δυνάμει καὶ προστασίᾳ τοῦ τι-

μίου σταυροῦ ἐκδιώκεσθαι ἀπὸ τῶν πιστῶν, ἀλλ' ἐξακολουθοῦντας μᾶλλον τοῖς τερατολόγοις καὶ μαγγανοποιοῖς καὶ ταῖς τῶν ἐθνῶν συνηθείαις, καὶ εἰσάγοντας τοιούτους τινὰς ἐν τοῖς οἴκοις διὰ καθαρισμὸν τάχα τῆς ἀπὸ τῆς φαρμακείας νοσηλείας, φησὶν ὁ ἅγιος, ἐπὶ ἑξαετίαν ἐπιτιμᾶσθαι. Ἐρεῖ δέ τις ἐναντιοῦσθαι τὸν παρόντα κανόνα τῷ ξε' κανόνι καὶ τῷ οβ'. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ διορίζονται τοὺς τοιούτους ὡς φονέας ἐπιτιμᾶσθαι, ἤτοι ἐπὶ εἴκοσιν ἐνιαυτοῖς οἰκονομεῖσθαι κατὰ τοὺς ἑκουσίους φονεῖς, ἢ ἐπὶ δέκα ἔτεσι κατὰ τοὺς ἀκουσίους, ὁ δὲ παρὼν ἐπὶ ἕξ. Οἶμαι δὲ ὅτι διαφορά ἐστι τῶν κανόνων. Ὁ μὲν γὰρ ξε' κανὼν περὶ αὐτουργῶν ἤτοι μάγων καὶ φαρμακῶν ὁροθετεῖ, ὡσαύτως καὶ ὁ οβ' περὶ τῶν ἐπιδιδόντων ἑαυτοὺς μάντεσιν, ἤτοι φρονούντων ὁμοίως αὐτοῖς· ὁ δὲ παρὼν κανὼν περὶ ἀνθρώπων διέξεισι κατὰ πλάνην ἀκολουθησάντων τοῖς διισχυριζομένοις θεραπεύειν καὶ λύειν τὰ μαγικὰ δεσμὰ καὶ νοσήματα, μηκέτι δὲ ἀπὸ τῆς πίστεως μεταστάντων. Ὥστε διαφορά ἐστι αὐτουργησάντων καὶ καταπροδόντων ἑαυτοὺς τοῖς γόησιν, ὥστε καὶ τὴν πίστιν ἀρνήσασθαι, καὶ τῶν μὴ ἀποστάντων μὲν ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὀλισθησάντων δὲ διὰ τὸ ὅλως προσελθεῖν τοιούτοις τισί· καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν πλείοσι χρόνοις ἐπιτιμῶνται, οὗτοι δὲ ἐπὶ ἥττοσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν β' κανόνα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης ἐκ τῆς πρὸς Λητόϊον ἐπιστολῆς οὕτω ταῦτα διαιροῦντα. Ἀπὸ δὲ τοῦ μεμνῆσθαι τὸν κανόνα ἀνθρώπων καταμαντευομένων ἀναφαίνεται, ὡς νομίζω, ὅτι οἱ καταχρησάμενοι τῷ κακῷ ἐπὶ ἑξαετίαν ἐπιτιμηθήσονται. Οἱ δὲ ἅπαξ τυχὸν πλανηθέντες καὶ ἀποστάντες μετρίως θεραπευθήσονται. Εἶδον γὰρ τοῦτο καὶ πραγματικῶς γεγονός. Τῆς γὰρ μακαρίτιδος σεβαστῆς κυρᾶς Ζωῆς, τῆς συμβίου τοῦ πανσεβεστάτου ἐκείνου Ἀλεξίου κυροῦ Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ ἀοιδίμου σεβαστοκράτορος, νόσῳ περιπεσούσης βαρείᾳ, καὶ τῶν ἰατρῶν ἀπαγορευσάντων τὴν θεραπείαν αὐτῆς διὰ τὴν τῶν πολυειδῶν νοσημάτων ἐναντιότητα, ἐθνικοί τινες ἐπαγγειλάμενοι θεραπεῦσαι αὐτήν, ὡς δῆθεν ἀπὸ μαγικῶν μαγγανειῶν νοσηλευομένην, συνώθησαν ἀδίκως ἐτασθῆναι πολλὰς καὶ θαυμαστὰς γυναῖκας αὐτῆς· ἔτι μὴν καὶ ἄνδρας. Ἔρριπτον δὲ κρύφα ἐν γωνίαις κηρόπλαστα εἴδωλα καὶ σατανικῶς προεμήνυον τὴν τούτων ἀναψηλάφησιν καὶ εὕρεσιν. Καὶ ἄλλα δὲ μυρία δεινὰ διεπράξαντο εἰς καταφρόνησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τιμωρίαν ἀνθρώπων πολλῶν, καὶ αὐτοὶ μὲν οἱ ἄθεοι ἀπρακτήσαντες ἀφανεῖς ἐγεγόνεισαν· Ἡ δὲ πανευγενεστάτη ἐκείνη γυνὴ οὐ μόνον οὐκ ἀπώνατό τι, ἀλλὰ καὶ τῇ νόσῳ χρονίως προσπατταλευθεῖσα ἐκ τοῦ βίου μετέστη, κακὸν ἐφόδιον ἐπιφορτισθεῖσα τὴν ἀπὸ τῶν θείων κανόνων κατ' αὐτῆς ἀγανάκτησιν, ἣν ἐπικουφίσαι Κύριος ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰς ἄλλας ἀγαθοεργίας αὐτῆς. Μετὰ θάνατον δὲ ταύτης διὰ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λέοντος τῶν Στυππῶν τινὲς μὲν τῶν προσγενῶν καὶ τῶν ὑποχειρίων αὐτῆς βαρέως ἐπετιμήθησαν, ὡς πλειστάκις καταμαντευσάμενοι, καὶ ὁλοψύχως τῇ σατανιώδει ῥᾳδιουργίᾳ πιστεύσαντες. Ἕτεροι δὲ διὰ μετρίου

raculorum ostentatores, præstigiatoresque, et gentium consuetudines sequuntur, et eos in ædes suas introducunt ad purgandam forte ægritudinem, quæ ex veneficio oritur, dicit sanctus esse sexennio puniendos. Dicet autem quispiam hunc canonem adversari canon. 65 et 72 : illi enim decernunt ut ii tanquam homicidæ puniantur, scilicet ut vel viginti annis pœna eis imponatur instar voluntariorum homicidarum, vel decem annos instar involuntariorum : hic vero ut sex. Existimo autem esse inter canones differentiam : sexagesimus quintus enim canon de ipsis opificibus, seu de magicis, et veneficis decernit. Similiter et 72 de iis qui se tradunt vatibus, seu de iis qui eadem cum illis sentiunt. Præsens autem canon disserit de hominibus, qui eos per errorem secuti sunt, qui asserunt se magica vincula ac ægritudines solvere et curare, non tamen a fide desciverunt. Est itaque differentia eorum qui per se exercent, eorumque qui se tradunt præstigiatoribus, ut fidem etiam negent, et eorum, qui ab orthodoxa fide non defecerunt, lapsi autem sunt quod ad aliquos hujusmodi prorsus accesserunt. Et ideo illi quidem longiori tempore puniuntur, hi vero breviori. Lege etiam can. 2 sancti Gregorii Nysseni ex epistola ad Letoium, qui ea ita dividit. Ex eo autem, quod canon meminit hominum qui vaticinantur, apparet, ut existimo, quod qui malo abusi sunt, sexennio punientur. Qui autem semel forte erraverunt, et desciverunt, mitius curabuntur. Et ipse enim hoc revera factum vidi. Cum enim beatæ in Domino vitæ conjux pii et
135 religiosi illius domini Alexii Comneni fil i inclyti imperatoris in gravem morbum incidisset, et medici de ejus sanitate desperassent propter multiplicium morborum contrarietatem, quidam ethnici se eam curaturos professi, utpote quæ magicis artificiis laboraret, effecerunt ut multæ et admirandæ ejus feminæ, et viri etiam injuste examinarentur. Clam autem projiciebant imagines ex cera factas, et satanice eorum contrectationem et inventionem significabant, atque etiam multa alia gravia fecerunt in Dei contemptum, multorum hominum supplicium. Et ipsi quidem impii cum rem efficere non potuissent, evanuerunt. Nobilissima autem illa mulier non modo nihil adjumenti adepta est, sed etiam diuturno morbo vexata vita excessit, malo a se suscepto viatico, divinorum scilicet canonum adversus se indignatione, quam Deus propter alia ejus bona opera allevare dignetur. Post ejus autem mortem tempore sanctissimi patriarchæ domini Leonis Stuppæ, nonnulli quidem ejus cognati, et etiam subditi, graviter puniti sunt, ut qui sæpissime vaticinati essent, et satanicæ nefariæ operationi toto animo credidissent. Alii autem mediocri supplicio curati sunt, ut qui non sæpe, nec ex animo malum illud secuti essent. Est itaque canon attendendus, et Dei judicio, relinquenda ægrotantium cura, qui solo verbo dissolutas astringit, nec se tradere oportet satanicis imposturis, quæ non

solam corporum sanitatem auferunt, sed etiam animarum. Lege vicesimum caput decimi tertii tituli præsentis operis, et vicesimum quintum caput noni tituli, et vicesimum quartum canonem synodi Ancyranæ.

A ἐπιτιμίου ἐθεραπεύθησαν, ὡς μὴ πλειστάκις μηδ' ἐκθύμως τῷ κακῷ ἀκολουθήσαντες. Προσεκτέον οὖν τῷ κανόνι, καὶ εἰς Θεὸν ἀναθετέον τὰς τῶν νοσηλευομένων θεραπείας τῷ λόγῳ μόνῳ παραλελυμένας σάρκας συσφίγξαντα· καὶ μὴ προδοτέον ἑαυτοὺς εἰς μαγγανείας σατανικὰς, ἀφαιρουμένας μὴ μόνην τὴν τῶν σωμάτων ὑγείαν, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ κ' κεφάλαιον τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸ κε' κεφ. τῆς τίτλου καὶ τὸν κδ' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

Alia interpretatio.

De iis autem qui ad magos, et vates, et incantatores, et ad eos accedunt qui amuleta et alia quædam dæmonica faciunt, lege Chrysostomi interpretationem epistolæ ad Colossenses, ejusdemque homiliam sextam in Judam, quæ docet, quod si quis sanctam non agens vitam mortuum resuscitaverit, ei non est credendum, sed rejiciendus est.

ZONAR. Sexagesimo quinto canone, qui præstigias, aut veneficium fatentur, homicidarum pœnis subjicit. Quos vero hic memorat, sexennio segregatos esse jubet. Neque vero secum ipse vir sanctus pugnat: sed ibi quidem, de iis qui præstigias per se ipsi exercent, ac venena ad perniciem hominum miscent, decrevit, vel etiam de iis qui illorum opera ad ejusmodi res utuntur: hoc loco vero de iis qui vaticiniis credunt, vatibusque utuntur ad veneficiorum inventionem, atque ad maculas forte, quæ ex veneficiis inhæserant, expurgandas, illatasque inde noxas averruncandas, ac medicinam morbis, per ejusmodi importatis, adhibendam. Cæterum vicesimus quartus Ancyranæ synodi canon, quinquennii segregationem in ejusmodi homines decernit.

ARIST. Qui vatibus fidem habent et in ædes suas aliquos introducunt ad veneficiorum inventionem, uno anno defleant, altero audiant, tribus substernantur, et cum uno constiterint inter fideles, admittantur. *Perspicuus.*

Ἑτέρα ἑρμηνεία.

Περὶ δὲ τῶν προσερχομένων μάγοις ἢ μάντεσι, καὶ ἐπῳδοῖς, καὶ τοῖς ποιοῦσι περίαπτα καὶ ἕτερά τινα δαιμονικὰ, ἀνάγνωθι τὴν τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολῆς ἑρμηνείαν τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τὸν κατὰ Ἰούδα ς' λόγον αὐτοῦ, διδάσκοντα ὡς, κἂν νεκρὸν B ἀναστήσῃ τις μὴ ζῶν ἁγιοπρεπῶς, μὴ πιστευτέον, ἀλλὰ καταργητέον.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ ξε' κανόνι τοὺς γόητας, ἢ φαρμακείαν ἐξαγορεύοντας, τῷ φονέως ὑπάγει ἐπιτιμίῳ. Οὓς δὲ λέγει ἐνταῦθα, ἐν ἓξ ἀφορίζει ἐνιαυτοῖς. Καὶ οὐκ ἐναντιοῦται ὁ ἅγιος ἑαυτῷ, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν περὶ τῶν αὐτουργούντων τὰς γοητείας, καὶ τὰ φάρμακα κεραννύντων εἰς βλάβην ἀνθρώπων διετάξατο, ἢ καὶ τῶν χρωμένων αὐτοῖς ἐν τοιούτοις· ἐνταῦθα δὲ περὶ τῶν μαντείαις πιστευόντων, χρωμένων τοῖς μάντεσιν, εἰς εὕρεσιν φαρμακειῶν, καὶ εἰς κάθαρσιν τάχα τοῦ ἐκ φαρμακείας μιάσματος, καὶ εἰς ἀποτροπιασμὸν τῆς ἐκ τοιούτων βλάβης, καὶ θεραπείαν δῆθεν τῶν τοιουτοτρόπως γινομένων παθημάτων. Ὁ δὲ κδ' κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ C συνόδου πενταετίας ὁρίζει κατὰ τῶν τοιούτων ἀφορισμόν.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ μάντεσι πιστεύοντες ἢ εἰσάγοντές τινας εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν ἐπὶ ἀνεύρεσίν τινων φαρμακειῶν ἐνιαυτὸν προσκλαιέτωσαν, ἐνιαυτὸν ἀκροάσθωσαν, τρεῖς ὑποπιπτέτωσαν, καὶ ἐν ἑνὶ συστάντες, τοῖς πιστοῖς, δεχθήτωσαν. Σαφής.

136 CANON LXXXIV.

Hæc autem omnia scribimus, ut pœnitentiæ fructus probetur. Non enim hæc omnino tempore judicamus: sed modum pœnitentiæ attendimus. Quod si qui a propriis moribus non facile avellantur, et carnis voluptatibus potius quam Domino servire voluerint, vitamque ex Evangelio institutam non admittant, nulla est nobis cum illis communis ratio. Nos enim in inobediente et contradicente populo audire docti sumus: *Servans serva animam tuam.*

BALS. In can. 74 definiit sanctus esse moderandum pœnitentiæ tempus in iis qui pœnitentiam diligenter agunt. Hic autem dicit a pœna non liberandos qui pœnis negligenter serviunt. Statuit enim ut in eos pœnæ aggraventur. Eorum vero qui a malo non desistunt post confessionem, sed in eo perseverant, jubet nullam haberi rationem. Audimus enim, inquit, ex Scriptura, *Servans serva animam tuam.* Vide scilicet ne te ipsum perdas cum iis conversans qui corrigi nequeunt. Nota ergo duo pulcherrima ex præsenti canone, quod quemadmodum pœnæ iis minuuntur qui confessioni diligenter

ΚΑΝΩΝ ΠΔ'.

Πάντα δὲ ταῦτα γράφομεν, ὥστε τοὺς καρποὺς δοκιμάζεσθαι τῆς μετανοίας. Οὐ γὰρ πάντως χρόνῳ κρίνομεν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τῷ τρόπῳ τῆς μετανοίας προσέχομεν. Ἐὰν δὲ δυσαποσπάστως ἔχωνται τῶν ἰδίων ἐθῶν, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς μᾶλλον δουλεύειν θελήσωσιν, ἢ τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν κατὰ D τὸ Εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ παραδέχωνται, οὐδεὶς ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς λόγος. Ἡμεῖς γὰρ ἐν λαῷ ἀπειθεῖ καὶ ἀντιλέγοντι δεδιδάγμεθα ἀκούειν ὅτι, *Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν.*

ΒΑΛΣ. Ἐν μὲν τῷ οδ' κανόνι ὡροθέτησεν ὁ ἅγιος μετριάζεσθαι τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου εἰς τοὺς ἐπιμελῶς μετανοοῦντας· ἐνταῦθα δέ φησιν ἀπὸ τοῦ ἐπιτιμίου μὴ ἀπολύεσθαι τοὺς ἀμελῶς τοῖς ἐπιτιμίοις δουλεύσαντας. Κατὰ τούτων γὰρ διορίζεται τὰ ἐπιτίμια ἐπιτείνεσθαι. Τοὺς μέντοι μὴ ἀποστάντας μετὰ ἐξομολόγησιν ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἀλλ' ἐχομένους αὐτοῦ, παρακελεύεται μηδὲ λόγου ἀξιοῦσθαι. Ἀκούομεν γὰρ, φησὶν, ἐκ τῆς Γραφῆς ὅτι *Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν*· ἤγουν ὅρα μὴ καὶ σεαυτὸν ἀπολέσῃς ἀδιορθώτοις συγκοινωνῶν. Σημείωσαι οὖν δύο κάλλιστα ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος,

ὅτι, ὥσπερ ἐλαττοῦται ἐπιτίμια εἰς τοὺς ἐπιμελῶς δουλεύσαντας τῇ ἐξομολογήσει, οὕτως ἐπιτείνονται εἰς τοὺς ἀμελεῖς· καὶ ὅτι ἐκεῖνοι ἐπιτιμῶνται οἱ ἀφιστάμενοι ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Οἱ γὰρ ἐπιμένοντες ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ἀκοινωνησίᾳ παντελεῖ κατακρίνονται.

ΖΩΝΑΡ. Ἐπὶ πᾶσιν οἷς διετάξατο ὁ μέγας Βασίλειος ἐπάγει ὅτι, Εἰ καὶ χρόνους ὡρίσαμεν μετανοίας ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλ' οὐ χρόνῳ κρίνομεν τὴν μετάνοιαν, ὥστε τοῦ τεταγμένου καιροῦ παρελθόντος ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἁμαρτανόντων ἐκ παντὸς δέχεσθαι αὐτούς. Ἀλλὰ τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας δοκιμάζομεν, καὶ τῷ τρόπῳ προσέχομεν, ἤγουν τῇ διαθέσει τοῦ μετανοοῦντος· ὡς κἀνταῦθα νοεῖσθαι τὰ τοῦ οδ' αὐτοῦ κανόνος· ἤτοι τὸ τοῖς σπουδαίοις μὲν ἐλαττοῦσθαι τὸν χρόνον· τοῖς δ' ἀμελῶς διακειμένοις καὶ ἐπιτείνεσθαι. Εἰ δέ τινες φησὶ, δυσαποσπάστως ἔχουσι τῶν ἰδίων ἐθῶν, καὶ οὐκ ἀφίστανται τῶν ἁμαρτημάτων, πρὸς τοὺς τοιούτους οὐδὲν ἡμῖν κοινόν. Ἀκούομεν γὰρ ἐκ τῆς Γραφῆς ὅτι «*Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν*· ἤγουν Βλέπε μὴ καὶ σεαυτὸν ἀπολέσῃς ἀδιορθώτοις συγκοινωνῶν. Καὶ ἑξῆς ποιεῖται παραίνεσιν πρὸς ἀρχιερεῖς, τοὺς δυναμένους λύειν καὶ δεσμεῖν τοὺς ἁμαρτάνοντας, καί φησι· Μὴ τοίνυν καταδεξώμεθα συναπόλλυσθαι τοῖς τοιούτοις, ἀλλὰ φοβηθέντες τὸ βαρὺ κρῖμα καὶ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ Κυρίου πρὸ ὀφθαλμῶν λαβόντες μὴ θελήσωμεν ἀλλοτρίαις ἁμαρτίαις συναπόλλυσθαι. Εἰ γὰρ μὴ ἐπαίδευσεν ἡμᾶς τὰ φοβερὰ Κυρίου, μηδὲ αἱ τηλικαῦται πληγαὶ εἰς αἴσθησιν ἡμᾶς ἤγαγον, ὅτι διὰ τὴν ἀνομίαν ἡμῶν ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, καὶ ἀπήχθη αἰχμάλωτος ἡμᾶς εἰς τοὺς πολεμίους ὁ λαὸς, καὶ παρεδόθη τῇ διασπορᾷ, διότι ταῦτα ἐτόλμων οἱ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ περιφέροντες. Εἰ δὲ μὴ ἔγνωσαν μηδὲ συνῆκαν, ὅτι διὰ ταῦτα ἦλθεν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἡμᾶς· τίς ἡμῖν κοινὸς πρὸς τούτοις λόγος; Ἀλλὰ διαμαρτύρασθαι αὐτοῖς καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας καὶ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ ὀφείλομεν· συναπάγεσθαι δὲ αὐτῶν τῇ πονηρίᾳ μὴ καταδεχώμεθα, προσευχόμενοι μάλιστα μὲν κερδῆσαι αὐτούς, ἐξελέσθαι τῆς παγίδος τοῦ πονηροῦ· ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ δυνηθῶμεν, τὰς γοῦν ἑαυτῶν ψυχὰς τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περισώσασθαι.

ΑΡΙΣΤ. Μὴ χρόνῳ κρίνῃς, ἀλλὰ τρόπῳ τὰ ἐπιτίμια. Εἰ δ' ἐμμένωσι ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ ἀντιλέγοιεν, σὺ δὲ σῶζε τὴν οἰκείαν ψυχήν.

Τὰ μὲν ἐπιτίμια ὡρίσθησαν, ὡς ἐγράφησαν· οὐ δεῖ δὲ πρὸς τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμίων ἀφορᾷν, ἀλλὰ πρὸς τὸν τρόπον τῆς μετανοίας. Καὶ εἰ μετὰ δακρύων καὶ συντριμμοῦ καρδίας, καὶ ταπεινώσεως ἰσχυρᾶς τὰς ἐξομολογήσεις ποιοῦνται οἱ ἁμαρτάνοντες, καὶ ἀφίστανται τοῦ κακοῦ καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς ἐκζητοῦσι τὸν Κύριον, παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ ἔσται τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐμπεπιστευμένου, τὸν χρόνον αὐτῶν ἐλαττῶσαι· ἐὰν δὲ δυσαποσπάστως ἔχωσι τῶν ἰδίων ἐθῶν οἱ πταίοντες, καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ταῖς ἡδοναῖς

A servient, ita etiam in negligentibus intenduntur; et quod illi puniuntur qui a malo desistunt. Qui enim in suis cupiditatibus permanent, absoluta excommunicatione condemnantur.

ZONAR. His omnibus ita constitutis, subdit magnus Basilius: Etsi tempora pœnitentiæ expiandis peccatis definiverimus, non tamen pœnitentiam ex temporis diuturnitate dijudicamus, ut exacto in singulos eorum qui peccaverunt, præstituto tempore, omnino illos admitti sit necesse: sed fructus pœnitentiæ pensamus, modumque inspicimus, hoc est, quonam modo pœnitens sit affectus; ut ex hoc loco septuagesimi quarti quoque canonis sententia B percipi possit: nempe serio pœnitentibus, tempus multæ contrahendum; qui vero negligunt, et contemnunt, prorogandum. Si qui vero, inquit, a propriis moribus abduci nequeunt, nec a peccatis absistunt, cum ejusmodi nihil nobis commune est. Audimus namque in sacris Litteris, *Servans serva animam tuam*: hoc est, Cave ne te ipsemet perdas, si cum improbis communicaveris. Exindeque ad hortationem subnectit ad antistites quibus peccatores ligandi, et solvendi facultas est data, quæ sic habet. Ne igitur cum hujusmodi hominibus perire in animam inducamus, verum expavescentes grave judicium, ac formidabilem diem retributionis Domini præ oculis habentes, ne velimus una cum alienis C peccatis perire; etenim si non docuerunt nos terribilia Domini, neque nobis tam multæ res adversæ persuadere potuerunt, nos ob nostram vivendi licentiam a Domino destitutos, atque in hostium manus traditos fuisse, abductumque captivum ab hostibus populum, dissipatumque late, ac disjectum, eo quod ejusmodi patrare sunt ausi, qui Christi nomen circumferebant; si vero non cognoverunt, neque intellexerunt, hasce ob causas in nos iram Dei venisse, quæ est communis nobis cum iis ratio? Verum eos obtestari, die nocteque, publice, ac privatim debemus: cæterum abduci nos ab eorum pravitate nequaquam sinamus, habentes quidem in votis, in primis ipsos lucrari, atque ex cacodæmonis cassibus eripere: verum si id minime possimus, nostras D certe animas ab æterna damnatione vindicare studeamus.

137 ARIST. Ne tempore, sed modo pœnas expendendas: si autem in peccatis permaneant et contradicant, tu vero serva animam tuam.

Pœnæ quidem definitæ fuerunt, prout scriptæ sunt. Non ad tempus autem pœnarum, sed ad modum pœnitentiæ respicere oportet. Et si cum lacrymis et contritione cordis et humiliatione seria et impensa confiteantur peccatores, et a malo desistant, et Dominum ex toto animo quærant, licebit ei cui ligandi et solvendi commissa est potestas, eorum tempus contrahere: sin vero a propriis moribus haud facile avellantur ii, qui offendunt, et peccato et carnis voluptatibus, quam Domino, servire ma-

luerint, nec vitam ex Evangelio institutam suscipiant, nulla ad illos pœnarum ratio est. In immorigero enim et rebelli populo audire docti sumus: *Servans serva animam tuam.*

A τῆς σαρκὸς δουλεύειν μᾶλλον αἱροῦνται ἢ τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ καταδέχωνται, οὐδεὶς πρὸς αὐτοὺς λόγος ἐπιτιμίων. Ἐν γὰρ λαῷ ἀπειθεῖ καὶ ἀντιλέγοντι δεδιδάγμεθα ἀκούειν, ὅτι *Σώζων σῶζε τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν.*

CANON LXXXV.

Ne itaque cum eis perire in animum inducamus, sed grave judicium formidantes, et terribilem retributionis diem præ oculis habentes, ne velimus una cum alienis peccatis perire; si enim nos non docuerunt terribilia Domini, nec tot plagæ non in sensum deduxerunt, quod propter nostram iniquitatem nos dereliquit Domiuus et tradidit in manus Barbarorum, et populus ad hostes captivus abductus est, et dispersioni traditus, eo quod ea audebant qui Christi nomen circumferebant, si non noverunt, nec intellexerunt, quod propter hæc venit in nos ira Dei, quæ est nobis communis cum his ratio? sed et noctu et interdiu, et publice, et privatim ipsis testificari debemus: cum eorum autem improbitatibus abire nolumus, eos quidem lucrifacere optantes, et a mali laqueo eripere. Sin autem hoc non possumus, studeamus nostras animas ab æterna condemnatione servare.

ΚΑΝΩΝ ΠΕʹ.

Μὴ τοίνυν καταδεξώμεθα συναπόλλυσθαι τοῖς τοιούτοις, ἀλλὰ φοβηθέντες τὸ βαρὺ κρῖμα καὶ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ Κυρίου πρὸ ὀφθαλμῶν λαβόντες μὴ θελήσωμεν ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις συναπόλλυσθαι· εἰ γὰρ μὴ ἐπαίδευσεν ἡμᾶς τὰ φοβερὰ τοῦ Κυρίου, μηδὲ αἱ τηλικαῦται πληγαὶ εἰς αἴσθησιν ἡμᾶς ἤγαγον, ὅτι διὰ τὴν ἀνομίαν ἡμῶν ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ B παρέδωκεν εἰς χεῖρας Βαρβάρων, καὶ ἀπήχθη αἰχμάλωτος εἰς τοὺς πολεμίους ὁ λαὸς, καὶ παρεδόθη τῇ διασπορᾷ, διότι ταῦτα ἐτόλμων, οἱ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ περιφέροντες, εἰ μὴ ἔγνωσαν μηδὲ συνῆκαν, ὅτι διὰ ταῦτα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, τίς ἡμῖν κοινὸς πρὸς τούτους λόγος; ἀλλὰ διαμαρτύρασθαι αὐτοῖς καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας καὶ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ ὀφείλομεν, συναπάγεσθαι δὲ αὐτῶν ταῖς πονηρίαις, μὴ καταδεχώμεθα, προσευχόμενοι μάλιστα μὲν κερδῆσαι αὐτοὺς καὶ ἐξελέσθαι τῆς παγίδος τοῦ πονηροῦ. Ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ δυνηθῶμεν, σπουδάσωμεν τὰς γοῦν ἑαυτῶν ψυχὰς τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περισώσασθαι.

BALS. Hæc verba suasoria sunt ad antistites, et omnes qui habent potestatem ligandi, et solvendi. Hortatur enim ipsos ne peccatis consentiant, nec eorum communionem sustineant qui in peccatis perseverant, et ideo cum illis pereant. Sed eos perpetuo admoneant, ut a malo desistant et orent pro eorum salute. Sin autem, inquit, eos corrigere non possitis, studete vosmet ab eis alienare, et sic ab æterno etiam supplicio servemini.

C ΒΑΛΣ. Ταῦτα παραινετικὰ ῥήματά (22) εἰσι πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πάντας τοὺς δυναμένους δεσμεῖν καὶ λύειν. Παρακαλεῖ γὰρ αὐτοὺς μὴ συναινεῖν τοῖς ἁμαρτάνουσι, μηδὲ ἀνέχεσθαι τὴν κοινωνίαν τῶν ἐπιμενόντων ταῖς ἁμαρτίαις, κἀντεῦθεν τούτοις συναπόλλυσθαι, ἀλλὰ διηνεκῶς νουθετεῖν αὐτοὺς χάριν τοῦ ἀποστῆναι τοῦ κακοῦ, καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τούτων. Εἰ δὲ πολλάκις οὐ δυνηθῆτε, φησὶ διορθώσασθαι τούτους, σπουδάσατε ἑαυτοὺς ἐκ τούτων ἀποξενῶσαι· καὶ οὕτω περισωθείητε καὶ ἐκ τῆς αἰωνίου κολάσεως.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΞ ΕΤΕΡΟΥ ΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟΝ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΡΙ ΒΡΩΜΑΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΑΣ.

138 EJUSDEM EX ALIO SERMONE AD BEATUM AMPHILOCHIUM EPISTOLA DE CIBORUM DIFFERENTIA.

CANON LXXXVI.

Egregiis autem Encratitis ad præclaram eorum objectionem, Cur nos quoque non omnia comedimus, illud dicatur, quod etiam excrementa nostra abominamur. Nam dignitate quidem olera nobis carnes sunt: quod vero ad eorum quæ sunt utilia attinet discretionem, sicut et in oleribus id quod est noxium a convenienti separamus: ita et in carnibus quod noxium est ab utili discernimus. Nam olus quidem est cicuta, quemadmodum et vulturina caro, caro est: tamen nec quis hyoscyamum comederit, mentis compos, nec canem attigerit, nisi magnaur gente necessitate. Quamobrem qui comedit non inique fecit.

ΚΑΝΩΝ ΠϚʹ.

Τοῖς δὲ κομψοῖς ἐγκρατευταῖς πρὸς τὸ σεμνὸν αὐτῶν D πρόβλημα, διὰ τί καὶ ἡμεῖς οὐχὶ πάντα ἐσθίομεν, ἐκεῖνα λεγέσθω, ὅτι καὶ τὰ περιττώματα ἡμῶν βδελυσσόμεθα. Κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἀξίαν λάχανα χόρτου ἡμῖν ἐστι τὰ κρέα, κατὰ δὲ τὴν τῶν συμφερόντων διάκρισιν, ὡς καὶ ἐν λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ καταλλήλου χωρίζομεν· οὕτω καὶ ἐν τοῖς κρέασι τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν. Ἐπεὶ λάχανόν ἐστι καὶ τὸ κώνειον, ὥσπερ κρέας ἐστὶ καὶ τὸ γύπειον· ἀλλ' ὅμως οὔτε ὑοσκύαμον φάγοι ἄν τις νοῦν ἔχων, οὔτε κυνὸς ἅψαιτο μὴ μεγάλης ἀνάγκης κατεπειγούσης. Ὥστε φαγὼν οὐκ ἠνόμησεν.

Guill. Beveregii notæ.

(22) *Ταῦτα παραινετικὰ ῥήματα.* Hæc Balsamonis ascripta ἑρμηνεία in codice Amerbachiano Zonaræ tota attribuitur. Et quidem in hisce præsertim Canonicis explicandis Epistolis Balsamon Zonaræ scholia sæpe totidem fere verbis exscribit.

ΒΑΛΣ. Οἱ Ἐγκρατῖται, ὡς τάχα μετιόντες ἐγ- A κράτειαν, ἐβδελύσσοντο τὸ σαρκοφαγεῖν, καὶ ἀκούοντες μὴ καλῶς ποιεῖν, ἀντεπῆγον τοῖς ὀρθοδόξοις· Ἔτι καὶ ὑμεῖς ἔνια τῶν βρωμάτων βδελύττεσθε, διὸ καὶ ἀπέχεσθε αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο οὖν ὁ ἅγιος λέγει ὅτι οὐ θαυμαστὸν εἴ τινων ἀπεχόμεθα ἢ βδελυσσόμεθα αὐτά· ὅτι καὶ τὰ περιττώματα ἡμῶν βδελυττόμεθα, καίτοι ἐκ τῆς οὐσίας ὄντα τῆς ἡμετέρας σαρκός. Περιττώματα δέ εἰσι τὰ οὖρα, τὰ σκύβαλα, οἱ χυμοὶ, τὰ διὰ στόματος καὶ ῥινῶν κενούμενα ὑγρὰ, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ὡς οὖν ἐκεῖνα ἐκτρεπόμεθα, οὕτω καί τινα τῶν βρωμάτων οὐ προσιέμεθα. Πάντα μὲν γὰρ λάχανα χόρτου τὰ κρέα ἡμῖν λογίζονται, κατὰ τὸ φάγεσθαι πάντα ὡς λάχανα χόρτου· διακρίνοντες δὲ καὶ χωρίζοντες τὸ βλαβερὸν χρώμεθα τῷ μὴ βλάπτοντι, καὶ ὥσπερ ἐν B τοῖς λαχάνοις λάχανόν ἐστι καὶ τὸ κώνειον, καὶ ὁ ὑοσκύαμος, ἀλλὰ βλαβερὰ ὄντα φεύγομεν αὐτά· οὕτω καὶ ἐν τοῖς κρέασι κρέας ἐστὶ καὶ τὸ γύπειον καὶ τὸ τοῦ κυνός· ἀλλ' οὐκ ἄν τις γεύσαιτο κυνὸς, εἰ μὴ σφόδρα λιμώττει. Ὁ δὲ γευσάμενος ἐκ βίας οὐχ ἠνόμησεν.

BALS. Encratitæ, qui continentiam forte persequebantur, vesci carnibus abhorrebant, et cum eis diceretur id non recte a se fieri, opponebant orthodoxis: Vos quoque nonnullos cibos abhorretis, et ideo ab eis abstinetis. Ad hoc dicit sanctus: Non est mirum si ab aliquibus abstinemus, vel eadem abominamur; nam et nostra excrementa abhorremus, etsi sint ex nostræ carnis substantia: sunt autem excrementa, urinæ, stercora, humores qui per os et nares emittuntur, et quæcunque ejusmodi. Quemadmodum ergo illa aversamur, ita cibos quoque aliquos non admittimus. Omnia enim olera carnes a nobis existimantur, quod omnia comedamus ut olera. Discernentes autem, et separantes id quod est noxium, eo quod non lædit utimur; et quemadmodum in oleribus est cicuta, et hyoscyamus, tamen, quia sunt noxia, ea fugimus: ita et in carnibus, caro est caro vulturina, et caro canis: sed tamen nemo gustaverit, nisi valde esuriat. Qui autem per vim gustavit, non egit inique.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΟΔΩΡΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΤΑΡΣΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΑΣ ΑΓΟΜΕΝΟΥ ΕΙΣ ΓΑΜΟΝ.

139 EJUSDEM AD DIODORUM TARSENSEM EPISCOPUM, DE EO QUI DUAS SORORES IN MATRIMONIUM DUXIT.

ΒΑΛΣ. Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐμνήσθη ὁ ἅγιος ἐν τῷ κγ' κανόνι αὐτοῦ. Ἀπεστάλη δὲ πρὸς Διόδωρον Ταρσοῦ ἐπίσκοπον, ὅς, ἐρωτηθεὶς πρός τινος εἰ δύναιτο τῆς γυναικὸς αὐτοῦ θανούσης τὴν ἐκείνης ἀδελφὴν ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, ἀπεκρίνετο ἐγγρά- C φως μὴ κωλύεσθαι. Τοῦ δὲ μεγάλου Βασιλείου ἀπαγορεύοντος τὸν τοιοῦτον γάμον, ἡ τοῦ Διοδώρου ἔγγραφος ἀπόκρισις ἐνεφανίσθη αὐτῷ, τὸν εἰρημένον ἐπιτρέπουσα γάμον. Ὅθεν ἀπέστειλεν αὐτῷ ταῦτα:

Ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς γράμματα τὴν ὑπογραφὴν ἔχοντα Διοδώρου· τὰ δὲ ἐφεξῆς ἄλλου τινὸς πρέποντα εἶναι ἢ Διοδώρου. Δοκεῖ μοι γάρ τις τῶν τεχνικῶν τὸ σὸν πρόσωπον ὑποδὺς, οὕτως ἑαυτὸν ἀξιόπιστον ἐθελῆσαι ποιῆσαι τοῖς ἀκροουμένοις· ὅς γε ἐρωτηθεὶς ὑπό τινων, εἰ θεμιτὸν αὐτὸν πρὸς γάμον τῆς τελευτήσης αὐτῷ γυναικὸς τὴν ἀδελφὴν ἀγαγέσθαι, οὐκ ἔφριξε τὴν ἐρώτησιν· ἀλλὰ καὶ πράως ἤνεγκε τὴν ἀκοὴν, καὶ τὸ ἀσελγὲς ἐπιθύμημα πάνυ γενναίως αὐτῷ καὶ ἀγωνιστικῶς συγκατέπραξεν. Εἰ μὲν οὖν παρῆν μοι τὸ D γράμμα, αὐτὸ ἂν ἀπέστειλα, καὶ ἐξήρκεις σαυτῷ τε ἀμῦναι καὶ τῇ ἀληθείᾳ. Ἐπεὶ δὲ ὁ δείξας πάλιν ἀφείλετο, καὶ ὥσπερ τι τρόπαιον καθ' ἡμῶν περιέφερε, κεκωλυκότων τὸ ἐξ ἀρχῆς, ἔγγραφον λέγειν ἔχων τὴν ἐξουσίαν, ἀπέστειλα νῦν σοι, ὥστε διπλῇ τῇ χειρὶ ἡμᾶς ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν νόθον ἐκεῖνον λόγον, καὶ μηδεμίαν αὐτῷ ἰσχὺν καταλιπεῖν· ἵνα μὴ ἔχῃ βλάπτειν ῥᾳδίως τοὺς ἐντυγχάνοντας.

ΒΑΛΣ. Ἀνατρέψαι τὰ παρὰ τοῦ Διοδώρου μέλλων ὁ ἅγιος, τεχνικῶς μέτεισι τὴν ἀνατροπὴν, καὶ προκαθιστᾷ τὸν οἰκεῖον λόγον, ἵνα μὴ δοκῇ ἐντρέπειν αὐτὸν, καὶ οὕτως ἐνστατικώτερον αὐτὸν ἀπεργάσηται, καί φησιν ὅτι Τὸ γράμμα εἰς ὄνομα μὲν σὸν ἐπεγέγραπτο· δοκεῖ δέ μοι ὅτι ἄλλος τῶν τὰ τοιαῦτα τεχνάζε-

BALS. Hujus epistolæ meminit sanctus in 23 suo canone. Missa est autem ad Diodorum Tarsensem episcopum, qui a quodam interrogatus, an uxore sua mortua sororem illius in matrimonium ducere posset; in scriptis respondit, eum non prohiberi. Cum autem magnus Basilius ejusmodi matrimonium prohiberet, scriptis mandata Diodori responsio illi ostensa est, quæ prædictum matrimonium permittebat. Unde illi hæc misit.

Venerent ad nos litteræ Diodori inscriptionem habentes: quæ autem deinceps sequuntur, ea alius potius quam Diodori esse convenit. Videtur enim vafer quispiam tuam personam subiisse, ut se sic auditoribus fide dignum efficeret; qui ab aliquibus interrogatus, an fas sit demortuæ ejus uxoris sororem in matrimonium ducere, interrogationem non abhorruit: sed auditionem æquo animo tulit, et ad salacem ejus cupiditatem valde illi strenue magnaque contentione auxilium tulit. Si ipse itaque litteras haberem, eas ad te misissem, ipseque ad te et veritatem defendendam suffecisses. Quia autem is qui ostendit rursus abstulit, et adversus nos, qui ab initio prohibueramus, velut trophæum circumtulit, dicendo se scriptis mandatam habere potestatem: nunc ad te scripti, ut manu duplici ad illam adulterinam orationem veniamus, et nullas ei vires relinquamus; ne possit eos facile lædere, in quos incidit.

BALS. Quæ a Diodoro scripta sunt confutaturus sanctus, confutationem artificiose aggreditur, et ejus dictum ita proponit, ut non videatur ipsum pudore suffundere, et ita eum ad insistendum acriorem efficiat, et dicet: Litteræ quidem sub tuo nomine scriptæ fuerant: mihi autem videtur aliquis eorum,

qui ad hæc machinanda et excogitanda apti sunt, A volens efficere, ut quod a se diceretur fide dignum esset, litteris tuum nomen subscripsisse. Qui interrogatus, an fas esset, seu legitimum aut justum sororem uxoris suæ mortuæ in matrimonium ducere; ei, qui interrogavit, in impia interrogatione auxilium tulit, id est, intemperantiam et libidinem permittendo, ipse quoque videtur fuisse actionis particeps. Si itaque, inquit, litteras habuissem, eas ad te misissem, teque et veritatem defendisses, seu tibi auxilium tulisses, ut falso accusatus, nefaria dicere et scribere, quod te et veritatem tangit. Veritatem quidem, cum falsum illi prælatum fuerit: te autem, ut qui ea, quæ non decet, permiseris. Quia autem is, qui ostendit, rursus abstulit, et tanquam aliquod trophæum adversus nos circumtulit. B Est autem trophæum signum aliquod, quod in bello vincenti datur, ut ex eo sit manifestum, quæ pars adversario vicerit. Unde a versis hostibus, dum adversariis terga dant seu vertunt, trophæum nominatum est (a verbo Græco τρέπω, quod verto significat.) Quia ergo non habeo litteras, nunc ad te scripsi, ut adgrediamur, ut duplici manu, tua scilicet et mea, contendamus adversus adulterinam illam orationem alienam et confictam, et vires ei non relinquamus; ut non facile eos lædat, qui in illam incidunt et legunt.

140 CANON LXXXVIII.

Primum itaque, quod in ejusmodi rebus maximum est, morem nostrum objicere possu- C mus, ut vim legis habentem, eo quod nobis a viris sanctis traditæ sint regulæ. Mos autem ille est ejusmodi, ut si quis impuritatis vitio aliquando victus in illicitam duarum sororum conjunctionem inciderit, neque id matrimonium existimetur, neque omnino in Ecclesiæ cœtum admittantur, priusquam a se invicem dirimantur. Quare etiamsi nihil aliud dici posset, satis esset ipsa consuetudo ad boni custodiam. Sed quia qui hanc scripsit epistolam, adulterino argumento malum tantum conatus est in mores hominum inducere, necesse est, ut nec ratiocinationum subsidium omittamus, quanquam, in rebus valde conspicuis, argumentatione potior est uniuscujusque prænotio.

Scriptum est, inquit, in Levitico: *Uxorem* D *super sorore ejus non accipies æmulam, ad revelandam turpitudinem ejus super eam, adhuc vivente ea* [1]. Inde igitur manifestum esse dicit mortuæ sororem accipere licere. Ad hoc primum quidem dicam, quæcunque lex dicit, iis qui in lege sunt dicere; alioqui sic et circumcisioni et Sabbato et abstinentiæ ciborum subjiciemur. Neque enim si quid inveniamus appositum nostris voluptatibus, jugo servitutis legis nos ipsi subjiciemus: si quid autem visum fuerit grave in legalibus, tunc ad libertatem, quæ in Christo est, confugiemus. Interrogati sumus an scriptum sit, ut accipiatur uxor post ipsius sororem. Di-

[1] Levit. XVIII, 18.

σθαι καὶ μηχανᾶσθαι ἐπιτηδείων, θέλων ἀξιόπιστον ποιῆσαι τὸν οἰκεῖον λόγον, ἐπέγραψε τῷ γράμματι τὸ σὸν ὄνομα. Ὅστις, ἐρωτηθεὶς εἰ θέμιτον, ἤγουν εἰ νόμιμον ἢ δίκαιόν ἐστι τὴν ἀδελφὴν τῆς τελευτησάσης ἰδίας γυναικὸς ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, τὸ ἀσεβὲς ἐρώτημα τῷ ἐρωτήσαντι συγκατέπραξεν, ἀντὶ τοῦ, διὰ τὸ ἐπιτρέψαι τὴν ἀσέλγειαν, κἀκεῖνος δοκεῖ κοινωνῆσαι τῆς πράξεως. Εἰ μὲν οὖν εἶχον, φησὶ, τὸ γράμμα, ἔπεμψα ἄν σοι αὐτὸ, καὶ ἤμυνας ἂν ἑαυτῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ἤτοι ἐβοήθησας ἄν, ὡς ψευδῶς τάχα κατηγορηθεὶς εἰπεῖν καὶ γράψαι ἀθέμιτα, ὅπερ καὶ σοῦ καθάπτεται καὶ τῆς ἀληθείας· τῆς μὲν ἀληθείας, ὡς τοῦ ψεύδους ἐκείνης προτιμηθέντος, σοῦ δὲ, ὡς ἐπιτρέψαντος ἃ μὴ ἐχρῆν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δείξας πάλιν ἀφείλετο, καὶ ὥσπερ δὲ τρόπαιον καθ' ἡμῶν περιέφερε. Τρόπαιον δέ ἐστι σημεῖόν τι τῷ νικήσαντι ἐν πολέμῳ διδόμενον, ἵν' εἴη δήλη ἐκ τούτου ἡ τρέψασα μοῖρα τοὺς πολεμίους· ὅθεν ὠνόμασαι τρόπαιον, ἐκ τοῦ τροπὴν τῶν πολεμίων γενέσθαι, τρεψάντων τὰ νῶτα τοῖς ἐναντίοις. Ἐπεὶ οὖν γράμμα οὐκ ἔχω, ἐπέστειλα νῦν σοι, ἵνα ἐπέλθωμεν, ἵνα ἀνταγωνισώμεθα διπλῇ τῇ χειρὶ, τῇ ἐμῇ δηλαδὴ καὶ τῇ σῇ, κατὰ τοῦ νόθου ἐκείνου λόγου τοῦ ξένου καὶ τοῦ πεπλασμένου, καὶ μὴ ἐάσωμεν αὐτῷ δύναμιν, ἵνα μὴ εὐκόλως βλάπτῃ τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐτῷ καὶ ἀναγινώσκοντας.

ΚΑΝΩΝ ΠΗ'.

Πρῶτον μὲν οὖν, ὃ μέγιστον ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐστὶ, τὸ παρ' ἡμῖν ἔθος, ὃ ἔχομεν προβάλλειν, νόμου δύναμιν ἔχον, διὰ τὸ ὑφ' ἁγίων ἀνδρῶν τοὺς θεσμοὺς ἡμῖν παραδοθῆναι. Τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν· ἐάν τις, πάθει ἀκαθαρσίας ποτὲ κρατηθεὶς, ἐκπέσῃ πρὸς δυεῖν ἀδελφῶν ἄθεσμον κοινωνίαν, μήτε γάμον ἡγεῖσθαι τοῦτον, μηθ' ὅλως εἰς Ἐκκλησίας πλήρωμα παραδέχεσθαι πρότερον, ἢ διαλῦσαι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων. Ὥστε εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον εἰπεῖν ἦν, ἐξήρκει τὸ ἔθος πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ φυλακήν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τὴν ἐπιστολὴν γράψας, ἐπιχειρήματι κιβδήλῳ κακὸν τοσοῦτον ἐπειράθη τῷ βίῳ ἐπαγαγεῖν, ἀνάγκη μηδὲ ἡμᾶς τῆς ἐκ τῶν λογισμῶν βοηθείας ὑφέσθαι· καίτοι γε ἐπὶ τῶν σφόδρα ἐναργῶν μείζων ἐστὶ τοῦ λόγου ἡ παρ' ἑκάστου πρόληψις.

Γέγραπται, φησὶν, ἐν τῷ Λευϊτικῷ· *Γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ αὐτῆς οὐ λήψῃ ἀντίζηλον, ἀποκαλύψαι τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῆς ἐπ' αὐτῇ, ἔτι ζώσης αὐτῆς*. Δῆλον δὴ οὖν ἐκ τούτου εἶναί φησιν, ὅτι συγχωρεῖται λαμβάνειν τελευτησάσης. Πρὸς δὴ τοῦτο πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἐρῶ· ὅτι, ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ· ἐπεὶ οὕτω γε καὶ περιτομῇ, καὶ Σαββάτῳ, καὶ ἀποχῇ βρωμάτων ὑποκεισόμεθα. Οὐ γὰρ δὴ, ἐὰν μέν τι εὕρωμεν συντρέχον ἡμῶν ταῖς ἡδοναῖς, τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας τοῦ νόμου ἑαυτοὺς ὑποθήσομεν· ἐὰν δέ τι φανῇ βαρὺ τῶν νομίμων, τότε πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερίαν ἀποδραμούμεθα. Ἠρωτήθημεν εἰ γέγραπται λαμβάνειν γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ. Εἴπομεν, ὅπερ ἀσφαλὲς ἡμῖν

καὶ ἀληθὲς, ὅτι οὐ γέγραπται. Τὸ δ' ἐκ τῆς τοῦ ἀκολούθου ἐπιφορᾶς, τὸ σιωπηθὲν συλλογίζεσθαι νομοθετοῦντός ἐστιν, οὐ τὰ τοῦ νόμου λέγοντος· ἐπεὶ οὕτω γε ἐξέσται τῷ βουλομένῳ κατατολμῆσαι καὶ ἔτι ζώσης τῆς γυναικὸς λαμβάνειν τὴν ἀδελφήν. Τὸ γὰρ αὐτὸ τοῦτο σόφισμα καὶ ἐπ' ἐκείνου ἁρμόζει. Γέγραπται γὰρ, φησὶν, *Οὐ λήψῃ ἀντίζηλον*, ὡς τήν γε ἔξω τοῦ ζήλου λαβεῖν οὐκ ἐκώλυσεν. Ὁ δὴ συνηγορῶν τῷ πάθει ἀζηλότυπον εἶναι διοριεῖται τὸ ἦθος τῶν ἀδελφῶν. Ἀνῃρημένης οὖν τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἀπηγόρευσε τὴν ἀμφοτέρων συνοίκησιν, τί τὸ κωλῦον ἔσται λαμβάνειν τὰς ἀδελφάς; Ἀλλ' οὐ γέγραπται ταῦτα, φήσομεν. Ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνα ὥρισται. Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ ἀκολούθου ὁμοίως ἀμφοτέραις τὴν ἄδειαν δίδωσιν. Ἔδει δὲ, καὶ μικρὸν ἐπὶ τὰ κατόπιν τῆς νομοθεσίας ἐπαναδραμόντα, ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. Ἔοικε γὰρ οὐ πᾶν εἶδος ἁμαρτημάτων περιλαμβάνειν ὁ νομοθέτης· ἀλλ' ἰδίως ἀπαγορεύειν τὰ τῶν Αἰγυπτίων, ὅθεν ἀπῆρεν ὁ Ἰσραὴλ, καὶ τὰ τῶν Χαναναίων, πρὸς οὓς μεθίστατο. Ἔχει γὰρ οὕτως ἡ λέξις· *Κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῆς Αἰγύπτου, ἐν ᾗ παρῳκήσατε ἐπ' αὐτῆς, οὐ ποιήσετε· καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Χαναὰν, εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάξω ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ ποιήσετε, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις αὐτῶν οὐ πορεύσεσθε.* Ὥστε τοῦτο εἰκός που τὸ εἶδος τῆς ἁμαρτίας μὴ ἐμπολιτεύεσθαι τότε παρὰ τοῖς ἔθνεσι· διὸ μηδὲ τῆς ἐπ' αὐτῷ φυλακῆς προσδεηθῆναι τὸν νομοθέτην, ἀλλ' ἀρκεσθῆναι τῷ ἀδιδάκτῳ ἔθει πρὸς τὴν τοῦ μύσους διαβολήν. Πῶς οὖν, τὸ μεῖζον ἀπαγορεύσας, τὸ ἔλαττον ἐσιώπησεν; Ὅτι ἐδόκει πολλοὺς τῶν φιλοσάρκων, πρὸς τὸ ἔτι ζώσαις ἀδελφαῖς συνοικεῖν, τὸ ὑπόδειγμα βλάπτειν τοῦ πατριάρχου. Ἡμᾶς δὲ τί χρὴ ποιεῖν; Τὰ γεγραμμένα λέγειν, ἢ τὰ σιωπηθέντα προσεξεργάζεσθαι; Αὐτίκα τὸ μὴ δεῖν μιᾷ ἑταίρᾳ κεχρῆσθαι πατέρα καὶ υἱὸν ἐν μὲν τοῖς νόμοις τούτοις οὐ γέγραπται, παρὰ δὲ τῷ Προφήτῃ μεγίστης κατηγορίας ἠξίωται. *Υἱὸς γὰρ*, φησὶ, *καὶ πατὴρ πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην εἰσεπορεύοντο.* Πόσα δὲ εἴδη ἄλλα τῶν ἀκαθάρτων παθῶν τὸ μὲν τῶν δαιμόνων διδασκαλεῖον ἐξεῦρεν, ἡ δὲ θεία Γραφὴ ἀπεσιώπησε, τὸ σεμνὸν ἑαυτῆς ταῖς τῶν αἰσχρῶν ὀνομασίαις καταῤῥυπαίνειν οὐχ αἱρουμένη, ἀλλὰ γενικοῖς ὀνόμασι τὰς ἀκαθαρσίας διέβαλεν! Ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλός φησι· *Πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις*· τῷ τῆς ἀκαθαρσίας ὀνόματι τάς τε τῶν ἀῤῥένων ἀῤῥητοποιίας καὶ τὰς τῶν θηλειῶν περιλαμβάνων. Ὥστε οὐ πάντως ἡ σιωπὴ ἄδειαν φέρει τοῖς φιληδόνοις.

Ἐγὼ δὲ οὐδὲ σεσιωπῆσθαι τὸ μέρος τοῦτό φημι, ἀλλὰ καὶ πάνυ σφοδρῶς ἀπηγορευκέναι τὸν νομοθέτην. Τὸ γὰρ, *Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκός σου, ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτῶν*, ἐμπεριεκτικόν ἐστι καὶ τούτου τοῦ εἴδους τῆς οἰκειότητος. Τί γὰρ ἂν γένοιτο οἰκειότερον ἀνδρὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτοῦ σαρκός; Οὐ γὰρ ἔτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὥστε διὰ τῆς γυναικὸς

A cimus, quod totum nobis est et verum, hoc scriptum non esse. Quod autem silentio prætermissum est, id per consecutionis illationem colligere, legislatoris est, non legem recitantis; siquidem hoc pacto licebit volenti facinus aggredi, etiam adhuc viventis uxoris accipere sororem. Nam ipsum illud sophisma etiam ad eam rem appositum est. Scriptum est, inquit, *Non accipies æmulam*: proinde accipi eam extra æmulationem non prohibuit. Qui autem libidini patrocinabitur, æmulationis expertem esse affirmabit indolem sororum. Quare sublata causa, ob quam ambarum connubium prohibuit, quid impediet quominus sorores accipiantur? Sed hæc scripta non sunt, aiemus. Sed neque illa statuta sunt. Consecu- B tionis autem intelligentia pariter ambabus licentiam tribuit. Verum oportebat paulisper ad ea quæ legem præcedunt recurrendo, difficultate liberari. Videtur enim non omne peccatorum genus comprehendere legislator: sed peculiariter Ægyptiorum unde Israel exierat, et Chananæorum ad quos transferebatur, mores interdicere. Sic enim habet ad verbum: *Secundum instituta terræ Ægypti, in qua habitastis in ea, non facietis: et secundum instituta terræ Chanaan, in quam ego inducam vos illuc, non facietis, neque in legitimis eorum ambulabitis* [1]. Verisimile est hoc peccati genus tunc inter gentes non viguisse. Quapropter opus non fuit legislatori, ut illud ca- C vendum curaret: sed satis ei fuit mos non doctus ad sceleris reprehensionem. Quomodo igitur majore vetito, minus prætermisit? Quia videbatur multis carni indulgentibus, ut cum sororibus adhuc viventibus habitarent, noxium esse exemplum patriarchæ. Nos autem quid facere oportet? Quæ scripta sunt dicere, an prætermissa accuratius scrutari? Protinus, non oportere uti una pellice patrem et filium, in his legibus scriptum non est, sed apud Prophetam crimini maximo datur. *Filius enim*, inquit, *et pater ad eamdem puellam ingrediebantur* [2]. Quot autem alia cupiditatum impurarum genera dæmonum quidem doctrina excogitavit, tacuit vero divina Scriptura, honestatem suam rerum turpium appellationibus D fœdare nolens, sed generatim impuritates vituperavit! Sic ut et Apostolus Paulus ait: *Fornicatio autem et omnis immunditia ne nominetur quidem in vobis, sicut decet sanctos* [3]: immunditiæ nomine tum virorum tum mulierum obscena facinora comprehendens. Quare non omnino silentium licentiam dat voluptariis.

141 Ego autem neque tacitam illam partem fuisse dico: imo etiam a legislatore vehementer admodum fuisse prohibitam. Illud enim, *Non ingredieris ad omnem carnis tuæ affinem ad revelandam eorum turpitudinem* [4], hanc etiam affinitatis speciem complectitur. Etenim quid viro affine magis est quam sua ipsius uxor, imo quam sua ipsius caro? Non enim amplius duæ sunt, sed

[1] Levit. XVIII, 3. [2] Amos II, 7. [3] Ephes. V, 3. [4] Levit. XVIII, 6.

una caro. Itaque per uxorem soror ad viri affinitatem transit. Quemadmodum enim matrem uxoris non assumet, neque filiam uxoris, propterea quod neque suam ipsius matrem, neque suam ipsius filiam; ita nec uxoris sororem, propterea quod neque suam ipsius sororem. Et vice versa, neque uxori licebit sese viri affinibus conjungere. Sunt enim utrinque communia affinitatis jura. Ego porro cuilibet de nuptiis consulenti testificor, præterire figuram hujus mundi, et tempus breve esse, *Ut qui habent uxores tanquam non habentes sint* [1]. Quod si mihi perperam legat illud: *Crescite et multiplicamini* [2]: rideo legum tempora non discernentem. Fornicationis remedium nuptiæ secundæ, non occasio lasciviæ. Si se non continent, nubant, inquit [3], non vero et nubentes legem violent.

Isti autem, quorum animus vitio turpitudinis lippus est, ne ad naturam quidem respiciunt, quæ jam olim generis nomina discrevit. Ex qua enim cognatione natos appellabunt? Fratresne, an consobrinos vocabunt? siquidem nomen utrumque eis ob confusionem congruit. Ne facias, o homo, amitam novercam infantium; nec quæ in matris loco fovere debet, eam æmulatione implacabili armaveris. Nam solum novercarum genus etiam post mortem odium ac inimicitiam extendit. Imo, alii inimici mortuis reconciliantur; novercæ odisse post mortem incipiunt. Summa dictorum hæc est: Si quis legitime nuptias appetit, totus orbis terrarum patet: sin libidine impellitur, ob id magis etiam excludatur, *Ut discat vas suum possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii* [4]. Me plura dicere parantem modus epistolæ cohibet. Precor autem, ut vel nostra admonitio vitium superet, vel non serpat in nostram regionem hoc placulum; sed in quibus admissum est locis, in his permaneat.

A ἡ ἀδελφὴ πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρὸς οἰκειότητα μεταβαίνει. Ὡς γὰρ μητέρα γυναικὸς οὐ λήψεται, οὐδὲ θυγατέρα τῆς γυναικὸς, διότι μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα· οὕτως οὐδ' ἀδελφὴν γυναικὸς, διότι μηδὲ ἀδελφὴν ἑαυτοῦ. Καὶ τὸ ἀνάπαλιν, οὐδὲ τῇ γυναικὶ ἐξέσται τοῖς οἰκείοις τοῦ ἀνδρὸς συνοικεῖν. Κοινὰ γὰρ ἐπ' ἀμφοτέρων τῆς συγγενείας τὰ δίκαια. Ἐγὼ δὲ παντὶ τῷ περὶ γάμου βουλευομένῳ διαμαρτύρομαι, ὅτι παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστὶν, *Ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν*. Ἐὰν δέ μοι παραναγινώσκῃ τὸ, *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε*· καταγελῶ τοῦ τῶν νομοθεσιῶν τοὺς καιροὺς μὴ διακρίνοντος. Πορνείας παραμυθία ὁ δεύτερος γάμος, οὐκ ἐφόδιον εἰς ἀσέλγειαν. Εἰ οὐκ ἐγκρατεύ- B ονται, γαμησάτωσαν, φησίν· οὐχὶ δὲ καὶ γαμοῦντες παρανομείτωσαν.

Οἱ δὲ οὐδὲ πρὸς τὴν φύσιν ἀποβλέπουσιν, οἱ τὴν ψυχὴν λημῶντες τῷ πάθει τῆς ἀτιμίας, πάλαι διακρίνασαν τὰς τοῦ γένους προσηγορίας. Ἐκ ποίας γὰρ συγγενείας τοὺς γεννηθέντας προσαγορεύσουσιν; Ἀδελφοὺς αὐτοὺς ἀλλήλων ἢ ἀνεψιοὺς προσεροῦσιν; ἀμφότερα γὰρ αὐτοῖς προσαρμόσει διὰ τὴν σύγχυσιν. Μὴ ποιήσῃς, ὦ ἄνθρωπε, τὴν θείαν μητρυιὰν τῶν νηπίων· μηδὲ τὴν ἐν μητρὸς τάξει θάλπειν ὀφείλουσαν, ταύτην ἐφοπλίσῃς ταῖς ἀμειλίκτοις ζηλοτυπίαις. Μόνον γὰρ τὸ γένος τῶν μητρυιῶν καὶ μετὰ θάνατον ἐλαύνει τὴν ἔχθραν· μᾶλλον δὲ οἱ μὲν ἄλλως πολέμιοι τοῖς τεθνηκόσι σπένδονται· αἱ δὲ μητρυιαὶ τοῦ μίσους μετὰ τὸν θάνατον ἄρχονται. C Κεφάλαιον δὲ τῶν εἰρημένων, Εἰ μὲν νόμῳ τις ὁρμᾶται πρὸς τὸν γάμον, ἤνοικται πᾶσα ἡ οἰκουμένη· εἰ δὲ ἐμπαθὴς αὐτῷ ἡ σπουδὴ, διὰ τοῦτο καὶ πλέον ἀποκλεισθήτω, *Ἵνα μάθῃ τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας*. Πλείονά με λέγειν ὡρμημένον τὸ μέτρον ἐπέχει τῆς ἐπιστολῆς. Εὔχομαι δὲ ἢ τὴν παραίνεσιν ἡμῶν ἰσχυροτέραν τοῦ πάθους ἀποδειχθῆναι, ἢ μὴ ἐπιδημῆσαι τῇ ἡμετέρᾳ τὸ ἄγος τοῦτο· ἀλλ' ἐν οἷς ἂν ἐτολμήθη τόποις ἐναπομεῖναι.

BALS. Magni Patris ad Diodorum epistola, etiamsi omni sapientia et vera eloquentia plena sit, et Spiritus sancti vocem edit; tamen non est hoc tempore quærenda. Decernit enim ne in matrimonii societatem duæ sorores a quopiam accipiantur, quod Dei gratia hodie ne in mentem quidem hominis Christiani venit, et propterea nec ampliore interpretatione opus habuit. Habe autem hanc divinam epistolam assidue in memoria. Etsi enim id, quod in ea definitum est, non tractatur; quæ tamen in ea comprehenduntur, epicheremata, enthymemata, et epenthymemata, vel potius quæcunque ex Veteri (Testamento) et ex magno apostolo Paulo et composita et opposita fuerunt, in aliis causis mul-

ΒΑΛΣ. Ἡ πρὸς Διόδωρον ἐπιστολὴ τοῦ μεγάλου Πατέρος κἂν πάσης σοφίας καὶ ἀληθοῦς ῥητορείας D πεπλησμένη ἐστὶ, καὶ τὴν κιννύραν τοῦ παναγίου Πνεύματος ὑποφθεγγίζηται, ἀλλ' οὐκ ἔστι ζητητέα ἐν ταῖς παρούσαις ἡμέραις. Ὁροθετεῖ γὰρ μηδένα λαμβάνειν πρὸς κοινωνίαν γάμου ἀδελφὰς δύο, ὅπερ Θεοῦ χάριτι σήμερον οὐδὲ εἰς ἐνθύμησιν ὅλως ἔρχεται ἀνθρώπου Χριστιανοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ πλείονος ἑρμηνείας ἐδεήθη. Ἔχε δὲ ταύτην τὴν θείαν ἐπιστολὴν διηνεκῶς ἐπὶ μνήμης. Κἂν γὰρ τὸ ὁροθέτημα ταύτης οὐ πρακταίζεται, ἀλλὰ τὰ ἐν ταύτῃ περιεχόμενα, ἐπιχειρήματα, ἐνθυμήματά τε καὶ ἐπενθυμήματα καὶ μᾶλλον ὅσα ἀπό τε τῆς Παλαιᾶς καὶ τοῦ μεγάλου ἀποστόλου

[1] I Cor. VII, 29. [2] Gen. I, 28; IX, 1. [3] I Cor. VII, 9. [4] I Thess. IV, 4.

Παύλου συνετέθησάν τε καὶ ἀνετέθησαν, μεγάλως συντελοῦσιν ἐπὶ ἑτέραις ὑποθέσεσι. Σημείωσαι δὴ ἀπὸ ταύτης ὅτι καὶ τὰ ἄγραφα ἐκκλησιαστικὰ ἔθη, ὡς οἱ ἔγγραφοι κανόνες, τὸ ἀπαρεγχείρητον ἔχουσι· καὶ ὅτι ταῖς Μωσαϊκαῖς νομοθεσίαις προσέχειν οὐκ ὀφείλομεν. Καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ παρασημείωσαι ἐκ ταύτης τῆς ἐπιστολῆς, ἀναγκαιότατά τε καὶ χρησιμώτατα.

ΖΩΝΑΡ. Προκαταστήσας (a) τὸν λόγον ὁ ἅγιος, καὶ ὡς ἐν ἄλλῳ προσώπῳ τρέψας τὸν γράψαντα, νῦν καὶ πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ γράμματος χωρεῖ· καὶ πρῶτον μὲν τὸ ἔθος προβάλλεται καὶ νόμου δύναμιν ἔχειν φησίν, ὡς τῶν θεσμῶν ἤτοι τῶν νενομισμένων, τῶν δεδογμένων ὑπὸ ἁγίων ἀνδρῶν, παραδεδομένων. Καὶ ὁ πολιτικὸς δὲ νόμος τὸ κρατῆσαν ἔθος νόμου δύναμιν ἔχειν διακελεύεται· κἂν μὴ ὑπὸ ἁγίων ἀνδρῶν τὰ νενομισμένα τοῖς πολίταις ἐδογματίσθησαν. Φησὶ γὰρ βιβλίον β' τῶν Βασιλικῶν, τίτλῳ α', κεφ. λβ', περὶ ὧν ἔγγραφος οὐ κεῖται νόμος παραφυλάττειν δεῖ τὸ ἔθος καὶ τὴν συνήθειαν, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ αὖθις· Παλαιὰ συνήθεια ἀντὶ νόμου φυλάττεται. Καὶ πάλιν· Ἡ μακρὰ συνήθεια ἀντὶ νόμου κρατεῖ, ἐν οἷς οὐκ ἔστιν ἔγγραφος. Ἔθος δὲ λέγει ὁ ἅγιος οὗτος τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνεργούμενον. Ἐὰν γάρ τις δυσὶν ἀδελφαῖς ἀθέσμως μιχθῇ, φησίν, οὐ πρότερον παραδέχεται εἰς Ἐκκλησίαν, εἰ μὴ χωρισθεῖεν ἀπ' ἀλλήλων οἱ οὕτω μιανθέντες, ὡς μηδὲ γάμου τοῦ τοιούτου μύσους λογιζομένου. Κἂν οὖν ἄλλο τι οὐκ εἴχομεν εἰπεῖν, τοῦτο τὸ ἔθος ἤρκει εἰς ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ. Ἐπεὶ δὲ, φησίν, ὁ συνηγορήσας διὰ τῆς ἐπιστολῆς τῷ κακῷ, τῷ παλαιῷ ἐχρήσατο νόμῳ, τῷ λέγοντι, *Γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ αὐτῆς οὐ λήψῃ ἀντίζηλον ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτῆς, ἔτι ζώσης αὐτῆς*· κἀντεῦθεν συνήγαγεν, ὅτι συγχωρεῖται λαμβάνειν τελευτησάσης τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς· πρῶτον μὲν ὁ ἅγιος λέγει, ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο καὶ περιτμηθησόμεθα, καὶ τὰ Σάββατα φυλάξομεν, καὶ βρωμάτων διαφόρων ἀφεξόμεθα· οὐ γὰρ τῶν περιποιούντων ἡμῖν ἡδονὰς ἀνθεξόμεθα ἐκ τοῦ παλαιοῦ· τῶν δὲ βαρύ τι ἐχόντων ἀφεξόμεθα, καὶ τῇ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἡμῖν δοθείσῃ ἐλευθερίᾳ τότε προσδραμούμεθα. Ὁ γὰρ τοῦ Χριστοῦ νόμος ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς τῶν βαρέων τοῦ νόμου, τῶν τῆς περιτομῆς δηλαδὴ, καὶ τῆς τῶν κεκωλυμένων βρωμάτων ἀποχῆς, τοῦ τὸν γονοῤῥυῆ ἀκάθαρτον κρίνεσθαι, καὶ τὸν ἁψάμενον νεκροῦ, καὶ τὸν λεπρωθέντα, καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἠρωτήθην, φησίν, εἰ γέγραπται λαμβάνειν γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ, ἤγουν εἰ τῆς γυναικὸς αὐτοὺς τὴν ἀδελφὴν ἔξεστι λαμβάνειν τινί· καὶ εἶπον ὅτι οὐ γέγραπται. Ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλές. Τὸ δὲ συλλογίζεσθαι τὸ σιωπηθὲν, ἤγουν ἐπεὶ ὁ νόμος εἶπεν, ὅτι, *Οὐ λήψῃ γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ αὐτῆς ἀντίζηλον*, καὶ ἔτι ζώσης αὐτῆς, ἀκόλουθόν ἐστιν, ὅτι μετὰ θάνατον οὐ κωλύεται τὴν ἀδελφὴν τῆς γυναικὸς λαμβάνειν, ὡς μηκέτι τῆς ζηλοτυπίας ἐσομένης· τοῦτο, φησί, τὸ τοιαῦτα λέγειν νομοθετεῖν ἐστι καὶ οἰκείους συνεισάγειν νόμους, οὐ τὰ τοῦ νόμου λέγειν· εἰ γὰρ δῶμεν μετὰ θάνατον

tum conferunt. Nota autem ex ea, quod ecclesiastici etiam non scripti mores, sicut scripti canones, refutari non possunt; et quod leges mosaicæ non sunt attendendæ. Nota etiam multa alia ex hac epistola, quæ sunt imprimis necessaria et maxime utilia.

ZONAR. Cum sanctus sermonem præparasset, et epistolæ scriptorem tanquam in aliam personam vertisset, nunc et ad scripti confutationem procedit. Et primo quidem consuetudinem objicit, eamque legis vim habere asserit, quoniam ritus sive statuta, a sanctis Patribus decreta, tradita sunt. Quin civilis etiam lex prævalentem consuetudinem legis vires habere jubet: licet quæ civibus instituta sunt non a sanctis viris decreta fuerint. Dicit enim liber II, tit. 1, cap. 32 Basilic.: De quibus scripta lex non exstat, in his morem et consuetudinem custodire oportet, et quæ sequuntur. 142 Et rursum: Antiqua consuetudo pro lege custoditur. Item: Diuturna consuetudo pro lege obtinet, in quibus lex scripta deficit. Hic autem sanctus Pater consuetudinem vocat, quod in Ecclesia valet: Si quis enim duabus, inquit, sororibus illegitime commisceatur, non prius in Ecclesiam recipitur, nisi qui hoc modo contaminantur, a se invicem separentur, utpote quod neque matrimonium tantum scelus reputetur. Quamvis itaque nihil aliud dicere haberemus, hæc consuetudo malo isti evertendo sufficit. Quandoquidem autem qui hoc malum, inquit, per epistolam defendit, veteri lege utitur dicente: *Mulierem zelotypam super sororem ejus non accipies ad revelandam turpitudinem ejus, ipsa adhuc vivente*[1]; et exinde colligit, quod ejus demortuæ sororem accipere conceditur. Primo quidem sanctus ait, quod quæcunque lex dicit, iis quæ sunt in lege dicit; alioquin enim et circumcidemur, et Sabbata observabimus, et a variis cibis abstinebimus. Neque enim ex veteri nos lege continebimus ab iis quæ voluptates nobis conferunt. Ab iis autem, quæ grave aliquid in se continent, abstinebimus; et ad libertatem nobis per Christum concessam tunc confugiemus. Namque lex Christi ab iis, quæ in lege gravia sunt, nos liberavit; a circumcisione scilicet, ab abstinentia a prohibitis cibis, ab eo immundo judicando, qui fluxum seminis passus est, qui mortuum tetigit, qui lepra infectus est, et aliis quam plurimis. Interrogatus sum, inquit, an scriptum sit accipere uxorem ad sororem; nimirum an liceat cuipiam sororem uxoris suæ ducere; et dixi non scriptum esse; quod verum est, atque etiam tutum. Ex eo autem, quod non dictum est, illationem facere, nempe quoniam lex dicit, quod *Non accipies uxorem zelotypam ad sororem ipsius, ipsa etiam adhuc vivente*, consequens est quod post mortem sororem uxoris ducere non prohibetur, ut zelotypia amplius non futura, hoc inquit, talia, scilicet dicere est legem ferre, et proprias leges introducere, non ea quæ sunt legis proferre. Si demus enim, post mortem uxoris sororem

[1] Levit. XVIII, 18.

(a) Hanc interpretationem dedit Beveregius in notis ex codice Amerbachiano. Edit.

ipsius ei accipere licere, qui mortuæ maritus fuit, quoniam zelotypiæ passio locum amplius non habeat. eam accipiet etiam ipsa vivente, si sorores zelotypiæ passionem erga se invicem non habuerint. Sed dicet aliquis hoc non scriptum esse: verum nec illud scriptum est, ut post mortem scilicet mulieris maritus ejus mortuæ sororem in uxorem duceret. Deinde addit, quod si ea quæ retro, paulo scilicet ante, in lege dicta sunt, consideraveris, ulteriori molestia liberatus eris. Non omnem enim, inquit, peccatorum speciem legislator ibi comprehendere sibi proposuit: sed peccata Ægyptiorum, inter quos Hebræorum populus tanquam peregrini antea habitarant; et Chananæorum, ad quos transierunt et transmigrarunt; quod verisimile est; et quod istam peccatorum speciem, qua quis post mortem uxoris suæ sororem ejus ducit [Moses] propterea prohibuit, quod viri luxuriosi patriarcham Jacobum pro exemplo habebant, qui eodem tempore duabus sororibus, Leiæ et Racheli, cohabitavit. Multa autem dicit, a lege quidem silentio prætermissa, et tamen prohibita esse: quale est, patrem et filium eadem pellice non uti. Hujus quidem lex non meminit: propheta vero tanquam illegitimam actionem accusavit, dicens, *filius et pater ad eamdem puellam ingrediebantur*. Et quidem Dæmones, inquit, multa immundarum passionum genera docuerunt: divina autem Scriptura hæc silentio prætermisit, et sub generali immunditiei nomine comprehendit, ne sanctimonia ipsius turpium appellationibus contaminaretur. Et Apostolus, *Omnis*, inquit, *fornicatio et immunditiei inter vos ne nominetur* [1], sub immunditiei nomine omnem obscœnitatem comprehendens; adeo ut nulla prorsus libidinosis propter silentium turpiter agendi licentia detur. Deinde et fortiori sanctus argumento utitur, dicens, neque hanc partem sive speciem hujus peccati silentio a lege prætermissam esse. Quandoquidem enim in ea scriptum est, *Non ingredieris ad quemvis consanguineum carnis tuæ ad revelandam ejus turpitudinem* [2], hoc etiam genus prohibetur. Si enim mulier et vir una sint caro, juxta Scripturam, inter virum et uxoris ipsius sororem magnam omnino consanguinitatem esse quispiam existimet. Et quemadmodum nemo matrem uxoris suæ, vel filiam ex alio ei viro genitam, propter consanguinitatem accipiet; neque etiam matrem suam filiamve: sic neque uxoris sorori conjungetur; quippe nec sorori suæ. Idem autem inquit et de muliere: neque enim mulier mariti sui defuncti fratri conjungetur; neque aliis ei per cognationem affinibus. Postea Apostolica producit verba, et ad aliquos, qui illud, *Crescite et multiplicamini* [3], objiciunt, dicit, Eos derideo, qui legislationum tempora non discernunt. Hoc dicens, quoniam illud, *Crescite et multiplicamini*, Deus ad homines primo creatos pronuntiavit cum nondum multitudo hominum esset, et necesse omnino esset, ut Adami liberi sibi invicem copularen-

[1] Ephes. v, 3. [2] Levit. xviii, 18. [3] Gen. i, 28.

A τῆς γυναικὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς λαμβάνειν τὸν τῆς τελευτησάσης ἄνδρα, διὰ τὸ μηκέτι τὸ τῆς ζηλοτυπίας πάθος χώραν ἔχειν, λήψεται ταύτην καὶ ζώσης ἐκείνης, εἰ ἀζηλότυπον πρὸς ἀλλήλας πάθος ἔχοιεν αἱ ἀδελφαί. Ἀλλ' ἐρεῖ τις ὅτι τοῦτο οὐ γέγραπται· ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο γέγραπται, τὸ μετὰ θάνατον δηλαδὴ τῆς γυναικὸς τὸν ἐκείνης ἄνδρα τὴν ἀδελφὴν τῆς τελευτησάσης εἰς γυναῖκα λαμβάνειν. Εἶτα ἐπάγει, ὅτι εἰ τὰ κατόπιν τῆς νομοθεσίας σκοπήσεις, τὰ ὄπισθεν δηλαδὴ, ἀπαλλαγήσῃ πραγμάτων. Οὐ γὰρ πᾶν εἶδος ὁ νομοθέτης ἐνταῦθα, φησὶ, περιλαβεῖν ἁμαρτημάτων προέθετο· ἀλλὰ τὰ τῶν Αἰγυπτίων, οἷς παρῴκει πρώην ὁ Ἑβραίων λαὸς, καὶ τὰ τῶν Χαναναίων, πρὸς οὓς μετετίθετο καὶ μετῴκιστο, καὶ εἰκός ἐστι. Καὶ ὅτι τοῦτο τὸ εἶδος τοῦ
B ἁμαρτήματος, τὸ μετὰ θάνατον τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τινα λαμβάνειν τὴν ἀδελφὴν ἐκείνης, διὰ τοῦτο ἐκώλυσεν, ὅτι εἰς ὑπόδειγμα εἶχον οἱ ἀκόλαστοι τὸν πατριάρχην Ἰακὼβ συνοικήσαντα κατὰ ταὐτὸν δυσὶν ἀδελφαῖς, τῇ τε Λείᾳ καὶ τῇ Ῥαχήλ. Πολλὰ δὲ λέγει τῷ νόμῳ μὲν σιωπηθῆναι, κεκωλῦσθαι δὲ ὅμως· οἷόν ἐστι τὸ μὴ μιᾷ παλλακῇ κεχρῆσθαι πατέρα καὶ υἱόν. Τούτου μὲν ὁ νόμος οὐκ ἐμνημόνευσεν· ὁ δὲ προφήτης ὡς ἀθέσμου τῆς πράξεως κατηγόρησεν, εἰπών· *Ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατὴρ πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην εἰσεπορεύοντο*. Καὶ οἱ μὲν δαίμονες, φησὶ, πολλὰ εἴδη τῶν ἀκαθάρτων παθῶν ἐδίδαξαν· ἡ δὲ θεία Γραφὴ ταῦτα παρεσιώπησε, καὶ γενικῷ ὀνόματι τῆς ἀκαθαρσίας διέλαβεν, ἵνα μὴ ἡ σεμνότης αὐτῆς ταῖς τῶν αἰσχρῶν ὀνομασίαις καταρ-
C ῥυπαίνοιτο. Καὶ ὁ Ἀπόστολος, *Πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα μηδὲ ὀνομαζέσθω*, φησὶν, *ἐν ὑμῖν*, τῷ τῆς ἀκολασίας ὀνόματι πᾶσαν ἀῤῥητοποιΐαν περιλαβών. Ὥστε οὐ πάντως ἄδεια δέδοται τοῖς φιληδόνοις διὰ τῆς σιωπῆς αἰσχρουργεῖν. Εἶτα καὶ βιαιότερον ἐπιχειρεῖ ὁ ἅγιος, λέγων ὅτι οὐδὲ σεσιώπηται τῷ νόμῳ τὸ μέρος τοῦτο, ἤγουν τὸ εἶδος τούτου τοῦ ἁμαρτήματος· ἐπεὶ γὰρ γέγραπται ἐν αὐτῷ, *Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκός σου ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτοῦ*, καὶ τοῦτο τὸ εἶδος ἀπηγόρευται. Εἰ γὰρ ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ σάρξ εἰσι μία, κατὰ τὴν Γραφὴν, πάντως μεγάλην ἄν τις οἰκείωσιν εἶναι λογίσαιτο πρὸς τὸν ἄνδρα τῇ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἀδελφῇ. Καὶ
D ὥσπερ μητέρα τις οἰκείας γυναικὸς, θυγατέρα ἐξ ἑτέρου ἀνδρὸς τεχθεῖσαν αὐτῇ, οὐ λήψεται, διὰ τὴν οἰκείωσιν, οὐδὲ μέν τοι τὴν οἰκείαν μητέραν ἢ θυγατέρα οὕτως οὐδὲ τῆς γυναικός· οὐδὲ γυνὴ γὰρ τῷ ἀδελφῷ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς θανόντος συναφθήσεται, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἐκείνῳ οἰκείοις κατὰ συγγένειαν. Εἶτα τὰ ἀποστολικὰ ἐπάγει ῥήματα· καὶ πρός τινας τὸ, *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε* προβαλλομένους φησὶ καταγελῶ, τῶν μὴ διακρινόντων τοὺς καιροὺς τῶν νομοθεσιῶν, τοῦτο λέγων, ὅτι τὸ *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε* πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους εἴρηκεν ὁ Θεὸς, ὅτε οὔπω πλῆθος ἀνθρώπων, καὶ ἀνάγκη πάντως τοὺς τοῦ Ἀδὰμ παῖδας ἀλλήλοις συνάπτεσθαι. Κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον καὶ νῦν ἀλλήλοις

συναφθήσονται ἀδελφοί· καὶ ἐπὶ τούτοις, φησὶν, ὅτι ὁ δεύτερος γάμος πορνείας παραμυθία ἐστὶ, τουτέστιν, ἵνα μὴ εἰς πορνείαν ἐκκυλίωνται οἱ ἄνθρωποι. Διὰ τοῦτο συνεχωρήθη ἡ διγαμία, ἀλλ' οὐχ ἵνα πρόφασις γίνηται ἀσελγείας. Καὶ τὸν μέγαν Παῦλον, ὃς τὸν δεύτερον συγχωρεῖ γάμον, παράγει λέγοντα, *Εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται γαμησάτωσαν*, καὶ οὐ προσέθετο, φησὶν, ὅτι γαμοῦντες παρανομείτωσαν. Εἶτα καὶ ἄλλωθεν κατασκευάζει τὴν ἀτοπίαν τῆς πράξεως, λέγων, Ὁ τὴν τῆς ἀπελθούσης γυναικὸς αὐτοῦ λαβὼν ἀδελφὴν, καὶ παιδοποιησάμενος ἐξ ἀμφοῖν, ποίαν τοῖς τέκνοις προσηγορίαν περιποιήσεται; καὶ πῶς ἀλλήλους οἱ παῖδες καλέσουσιν; Ἀδελφοὺς, ὡς ἐξ ἑνὸς προσελθόντες πατρὸς, ἢ ἀνεψιοὺς ἤγουν ἐξαδέλφους, ὡς ἐκ δύο γενόμενοι ἀδελφῶν; Πολλαχοῦ δὲ εὕρηνται παρὰ τοῖς παλαιοῖς τῷ τῶν ἀνεψιῶν καλούμενοι ὀνόματι οἱ ἐξάδελφοι· Ἀμφότεραι γὰρ, φησὶ, αἱ κλήσεις, ἡ τῶν ἀδέλφων δηλονότι καὶ τῶν ἀνεψιῶν, αὐτοῖς προσαρμόζουσι διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς συγγενείας. Καὶ ἔτι ἐπαγωνίζεται λόγῳ, λέγων, ὅτι ὁ λαβὼν τὴν ἀδελφὴν τῆς προτέρας συμβίου, τὴν θείαν τῶν ἑαυτοῦ τέκνων, τῶν ἐκ πρώτου γάμου, καθίστησιν αὐτῶν μητρυιὰν, καὶ ὀφείλουσαν στέργειν αὐτοὺς ὡς ἀδελφόπαιδας· κατ' αὐτῶν ὁπλίζει αὐτὴν ζηλοτυποῦσαν. Ὥσπερ γὰρ φυσικόν τι πάθος ταῖς μητρυιαῖς πρὸς τοὺς ἐξ ἄλλου γάμου παῖδας τῶν οἰκείων ἀνδρῶν ἡ ζηλοτυπία ἐμφύεται, καὶ τοῖς μὲν ἐχθροῖς, θανόντων τῶν ἐναντίων αὐτοῖς, τὸ μῖσος ἀμβλύνεται· αἱ δὲ μητρυιαὶ τῆς ἔχθρας πρὸς τὰς ἀντιζήλους αὐταῖς μετὰ τὸν ἐκείνων θάνατον ἄρχονται. Κεφάλαιον δὲ, φησὶ, τῶν εἰρημένων τουτέστιν, ἵνα συντόμως εἴπω τὸ πᾶν· εἰ μὲν ὁ δευτερογαμῆσαι ζητῶν νόμιμον θέλει συναλλάξαι γάμον, ἤνοικται αὐτῷ πᾶσα ἡ οἰκουμένη, καὶ οὐκ ἐπιλείψει αὐτῷ γυνὴ, ᾗ συμβιώσεται κατὰ νόμους· εἰ δὲ διὰ πάθος ζητεῖ τῇ δὲ ἐρωτικῶς ἴσως διακείμενος, καὶ διὰ τοῦτο σπεύδων συζυγῆναι αὐτῇ, διὰ τοῦτο μᾶλλον ἀποκλεισθήτω, ἵνα μάθῃ τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος, καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ Ἀποστόλου ῥήματα. Ἐβουλόμην, φησὶ, καὶ πλείονα γράψαι, ἀλλ' ἐπέχει με ἤγουν ἀνακόπτει τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς· οὐ γὰρ μακρηγορίαν ἔχειν δεῖ τὰς ἐπιστολάς. Εὔχομαι δὲ, ἢ τὴν παραίνεσιν ἰσχυροτέραν τοῦ πάθους γενέσθαι, ἀντὶ τοῦ ἰσχῦσαι τοσοῦτον, ὥστε λῦσαι τὸ πάθος· ἢ μὴ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν τὸ ἄγος τοῦτο ἐπιδῆσαι, μὴ προχωρῆσαι τὸ μίασμα τοῦτο εἰς τὴν ἡμῶν ἐνορίαν· ἀλλ' ὅπου ἐτολμήθη, ἐκεῖ ἐναπομεῖναι.

tur. Juxta istam itaque rationem fratres etiamnum sibi invicem conjungentur? **143** Adhæc, ait, quod secundum matrimonium fornicationis remedium est; hoc est, ne homines ad fornicationem evolverentur; propterea concessa est digamia, sed non ut libidinis excusatio esset. Et magnum Paulum, qui secundum matrimonium concedit, citat, dicentem, *Si se non contineant, matrimonium contrahant*[1]: et non adjecit, dicit, quod uxores ducentes contra legem faciunt. Postea aliunde etiam actionis absurditatem ostendit, dicens, qui mortuæ uxoris suæ sororem ducit, et filios ex ambabus gignit, qualem liberis appellationem imponet? et quomodo se invicem pueri vocabunt? Fratres, ut qui uno patre prognati sunt; an ἀνεψιοὺς sive consobrinos, ut ex duabus sororibus natos? Multoties autem consobrini apud veteres ἀνεψιοὶ dicti inveniuntur. Utraque enim appellatio, inquit, fratrum scilicet et consobrinorum, iis propter cognationis confusionem adaptantur. Adhuc etiam ratione certat, dicens, quod qui prioris conjugis sororem ducit, suorum ex primo matrimonio liberorum materteram novercam eorum facit, et obligatam eos tanquam nepotes diligere; eamque contra illos zelotypia laborantem armat; novercis enim in conjugum suorum ex alio matrimonio liberos zelotypia tanquam naturalis passio ingeneratur; et inimicis quidem, cum adversarii ipsorum mortui sunt, odium obtunditur: novercæ autem inimicitiam contra æmulas ipsarum post earum mortem incipiunt. Summa autem, inquit, eorum, quæ dicta sunt, hæc est, ut breviter nimirum totum dicam, si is, qui secundas inire nuptias quærit, legitimum contrahere velit matrimonium, totus terrarum orbis ei patet; nec ei deficiet mulier, quacum vitam legitime transigat; sin autem, amore forsitan incensus, propter passionem hanc unam sibi quærit, ac proinde ei conjungi studet, propter eam causam potius excludatur, ut discat vas suum, et quæ sequuntur Apostoli verba. Et plura, inquit, scribere volui, sed epistolæ mensura me inhibet, sive impedit: epistolas enim verborum prolixitatem habere non oportet. Precor autem, vel hanc exhortationem passione potentiorem fieri, hoc est, tantum valere, ut passionem solvat; vel scelus istud in nostram regionem non venire, istam scilicet in nostra territoria non procedere immunditiem; sed ubi cœpta est, ibi permaneat.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ, ΩΣΤΕ ΧΩΡΙΣΘΗΝΑΙ ΑΥΤΟΝ ΤΟΥ ΣΥΝΟΙΚΟΥ ΓΥΝΑΙΟΥ.

EJUSDEM AD GREGORIUM PRESBYTERUM, UT SEPARETUR A MULIERCULA CUM QUA HABITABAT.

ΚΑΝΩΝ ΠΘ'.

Ἐνέτυχον σου τοῖς γράμμασι μετὰ πάσης μακροθυμίας, καὶ ἐθαύμασα πῶς, δυνάμενος ἡμῖν συντόμως καὶ εὐκόλως ἀπολογήσασθαι διὰ τῶν πραγμάτων, τοῖς μὲν κατηγορουμένοις ἐπιμένειν καταδέχῃ, λόγοις δὲ μακροῖς θεραπεύειν ἐπιχειρεῖς τὰ ἀνίατα. Οὔτε πρῶτοι οὔτε μόνοι, Παρηγόριε, ἐνομοθετήσαμεν γυναῖκας ἀνδράσι μὴ συνοικεῖν. Ἀλλ' ἀνάγνωθι

CANON LXXXIX.

Legi tuas litteras cum omni patientia; sumque admiratus, cur cum possis apud nos breviter et facile factis tuis causam agere, in rebus reprehensis persistere velis, ac longis sermonibus curare tentes insanabilia. Nec primi, nec soli, Paregori, sancivimus, ut ne una cum viris habitarent mulieres. Sed lege canonem a sanctis nostris Patribus

[1] I Cor. VII, 9.

editum in synodo Nicæna, qui manifeste sancivit A extraneas mulieres non esse. Vita autem cælebs in eo honestatem habet, ut a convictu mulieris separetur. Quare si quis verbo professus, reipsa quæ conjugatorum sunt facit, palam est eum virginitatis quidem honestatem in nomine persequi, sed nequaquam ab indecora voluptate abstinere. Tanto ergo magis oportebat te postulationi nostræ facile cedere, quanto te ais esse liberiorem ab omni corporea libidine. Neque enim virum septuaginta annos natum existimo libidinose habitare cum muliere; nec quod turpe aliquod facinus fuisset admissum, idcirco constitui quæ constitui; sed quod ab Apostolo didicimus offendiculum fratri non ponere ad scandalum [1]. Scimus autem quod a nonnullis recte B geritur, aliis occasionem esse peccandi. Quare præcipimus sanctorum Patrum decretum sequentes, ut a muliercula separeris. Quid igitur chorepiscopum incusas, et veteris inimicitiæ facis mentionem? Quid de nobis quereris quod faciles calumniis aures præbeamus, ac non potius de te ipse, qui adduci non potes, ut a mulieris consuetudine recedas? Ejice igitur illam ex tuis ædibus, et in monasterio constitue. Sit illa cum virginibus, et apud te serviant viri, ut ne Dei nomen propter vos blasphemetur. Hæc donec feceris, innumerabilia quæ per epistolas scribis nihil te juvabunt; sed morieris otiosus, ac reddes Domino rationem otii tui. Quod si ausus fueris citra emendationem sacerdotium tibi vindicare, anathema eris omni C populo; et qui te receperint, excommunicati per omnem Ecclesiam erunt.

τὸν ἐξενεχθέντα κανόνα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὃς φανερῶς ἀπηγόρευσε συνεισάκτους μὴ εἶναι. Ἀγαμία δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνὸν, ἐν τῷ κεχωρίσθαι τῆς μετὰ γυναικὸς διαγωγῆς. Ὡς ἐὰν ἐπαγγελλόμενός τις τῷ ὀνόματι, ἔργῳ τὰ τῶν γυναιξὶ συνοικούντων ποιῇ, δῆλός ἐστι τὸ μὲν τῆς παρθενίας σεμνὸν ἐν τῇ προσηγορίᾳ διώκων, τοῦ δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπρεποῦς μὴ ἀφιστάμενος. Τοσούτῳ οὖν μᾶλλον ἐχρῆν σε εὐκόλως εἶξαι ἡμῶν τῇ ἀξιώσει, ὅσῳπερ λέγεις ἐλεύθερος εἶναι παντὸς σωματικοῦ πάθους. Οὔτε γὰρ τὸν ἑβδομηκονταετῆ γεγονότα πείθομαι ἐμπαθῶς συνοικεῖν γυναικὶ, οὔτε ὡς ἐπιγενομένῃ τινὶ ἀτόπῳ πράξει ὡρίσαμεν ἃ ὡρίσαμεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ Ἀποστόλου μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ εἰς σκάνδαλον. Οἴδαμεν δὲ, ὅτι τὸ παρά τινων ὑγιῶς γινόμενον ἄλλοις ἀφορμὴ πρὸς ἁμαρτίαν ὑπάρχει. Τούτου ἕνεκεν προστάξαμεν, ἑπόμενοι τῇ διαταγῇ τῶν ἁγίων Πατέρων, χωρισθῆναί σε τοῦ γυναίου. Τί οὖν ἐγκαλεῖς τῷ χωρεπισκόπῳ, καὶ παλαιᾶς ἔχθρας μέμνησαι; Τί δὲ ἡμᾶς καταμέμφῃ ὡς εὐκόλους ἀκοὰς ἔχοντας εἰς τὸ τὰς διαβολὰς προσίεσθαι; ἀλλ' οὐχὶ σεαυτῷ μὴ ἀνεχομένῳ ἀποστῆναι τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα συνηθείας; Ἔκβαλλε τοίνυν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ οἴκου σου, καὶ κατάστησον αὐτὴν ἐν μοναστηρίῳ. Ἔστω ἐκείνη μετὰ παρθένων, καὶ σὺ ὑπηρετοῦ ὑπ' ἀνδρῶν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφημῆται. Ἕως δ' ἂν ταῦτα ποιῇς, αἱ μυριάδες, ἅσπερ συγγράφεις διὰ τῶν ἐπιστολῶν, οὐδὲν ὠφελήσουσί σε· ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν, καὶ δώσεις τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. Ἐὰν δὲ τολμήσῃς, μὴ διορθωσάμενος σεαυτὸν, ἀντέχεσθαι τῆς ἱερωσύνης, ἀνάθεμα ἔσῃ παντὶ τῷ λαῷ, καὶ οἱ δεχόμενοί σε ἀκήρυκτοι κατὰ πᾶσαν Ἐκκλησίαν γενήσονται.

BALS. Gregorius quidam presbyter habebat quamdam mulierculam ei inservientem: quod cum sanctus intellexisset, petivit a presbytero, ut mulierem domo sua expelleret. Is vero ad illum de ea re seipsum defendens scripsit; magnus quoque Basilius vicissim ad presbyterum rescripsit. Est autem verisimile presbyterum in sua epistola sanctum rogasse, ut litteras cum longanimitate legeret: ad quem rescripsit Pater. Cum omni longanimitate tuas litteras legi, et miratus sum quod, cum D posses per res breviter respondere, scilicet per mulieris amandationem; in iis, quorum accusaris, rebus scilicet ipsis propter quas accusatio instituta est, permaneas; verbis autem te defendis. Deinde dicit: Nos nec primi nec soli statuimus, ne mulieres cum viris, scilicet sacratis, cohabitarent; sed lege can. syn. Nicænæ, qui prohibuit ne sint introductitiæ. Eas autem introductitias appellat tertius dictæ synodi canon, quæ introducantur in ædes sacratorum hominum, qui uxores non duxerunt, et cum eis cohabitant. Qui autem cælibatum professi sunt, laudem, inquit, sive ob continentiam, gloriam habebunt, si a mulieribus separentur. Si quis autem virginitatem profiteatur, cum mulieribus vero coha-

ΒΑΛΣ. Γρηγόριός τις πρεσβύτερος γύναιον εἶχεν ὑπηρετοῦν αὐτῷ· ὃ μαθὼν ὁ ἅγιος ἀπῄτει τὸν πρεσβύτερον ἐκσεῖσαι τῆς κατοικίας αὐτοῦ τὸ γύναιον. Ὁ δὲ ἔγραψε περὶ τούτου πρὸς αὐτὸν ἀπολογούμενος, καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἀντέγραψε πρὸς τὸν πρεσβύτερον. Ἔοικε δὲ τὸν πρεσβύτερον ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ ἀξιῶσαι τὸν ἅγιον μακροθύμως ἀναγνῶναι τὰ γράμματα· πρὸς ὃν ἀντέγραψεν ὁ Πατὴρ, ὅτι Μετὰ πάσης μακροθυμίας ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασι, καὶ ἐθαύμασα ὅτι, δυνάμενος συντόμως ἀπολογήσασθαι διὰ πραγμάτων, ἤγουν διὰ τοῦ ἀποπέμψασθαι τὴν γυναῖκα, τοῖς μὲν κατηγορουμένοις, ἤτοι τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς, δι' ἃ ἡ κατηγορία, ἐπιμένεις· διὰ δὲ λόγω ἀπολογίας ποιεῖς. Εἶτά φησι ὅτι Οὔτε πρῶτοι οὔτε μόνοι ἡμεῖς ὡρίσαμεν μὴ συνοικεῖν ἀνδράσιν, ἱερωμένοις δηλαδὴ, γυναῖκας· ἀλλ' ἀνάγνωθι τὸν κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ὃς ἀπηγόρευσε συνεισάκτους μὴ εἶναι. Συνεισάκτους δὲ λέγει ὁ κανὼν, ὅς τρίτος ἐστὶ τῆς εἰρημένης συνόδου, τὰς εἰς κατοικίας ἱερωμένων ἀζύγων συνεισαγομένας καὶ κατοικούσας σὺν αὐτοῖς. Οἱ δὲ ἐπαγγειλάμενοι ἀγαμίαν ἔχουσι, φησὶ τὸ σεμνὸν, ἤγουν τὸ ἐπὶ σωφροσύνῃ ἔντιμον, ἐν τῷ κεχωρίσθαι ἀπὸ γυναικῶν. Ἐὰν δέ τις ἐπαγγέληται παρθενίαν, συνοικῇ δὲ γυναιξὶν,

[1] Rom. XIV, 13.

ὄνομα μόνον ἔχει, οὐ μὴν καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἐπεὶ οὖν, φησὶ, λέγεις ἐλεύθερος εἶναι παντὸς σωματικοῦ πάθους, ἔδει σε διὰ τοῦτο μᾶλλον ἀκολούθως ὑποταγῆναι τῇ ἀξιώσει ἡμῶν, καὶ ἀποπέμψασθαι τὸ γύναιον. Οὐχ εἶπε τῇ κελεύσει ἢ τῇ προστάξει, ἀλλὰ τῇ ἀξιώσει διὰ μετριοφροσύνην. Οὐ γὰρ ὡς ἐμπαθῶς σου, φησὶ, ἔχοντος πρὸς τὸ γύναιον, καὶ διὰ πρᾶξιν ἄτοπον ὡρίσαμεν ἐκβαλεῖν αὐτό. Οὐ γὰρ τὸν ἑβδομήκοντα ζήσαντα χρόνους πιστεύω ἐμπαθῶς συνοικεῖν γυναικί· ἀλλὰ διὰ τὸ εἰρημένον τῷ Ἀποστόλῳ, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον. Τὸ γὰρ παρ' ἄλλων ἀπαθῶς ἢ ἁγίως γινόμενον ἄλλοις πρόφασις ἔσται πρὸς ἁμαρτίαν. Σὺ μὲν γὰρ, φησὶν, ἴσως ἀπαθῶς συνοικεῖς τῷ γυναίῳ· ἕτερος δὲ, ὑπόδειγμα λαβών σε, συνοικήσει γυναίῳ οὐκ ἀπαθῶς, ἢ καὶ κατὰ σοῦ σχοίη ὑπολήψεις οὐκ ἀγαθὰς, καὶ ἔσται τοῦτο εἰς ἀτιμίαν τῆς ἱερωσύνης. Τί οὖν ἐγκαλεῖς τῷ χωρεπισκόπῳ; Ἔοικεν οὖν παρὰ τοῦ χωρεπισκόπου μηνυθῆναι τῷ ἁγίῳ τὰ περὶ τοῦ ἐπεισάκτου γυναίου. Τί δὲ αἰτιᾷ ἡμᾶς, ὡς εὐκόλως τὰς διαβολὰς προσδεχομένους, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἑαυτὸν, μὴ ἀνεχόμενον ἀποστῆναι τῆς γυναικός; Κατάστησον οὖν, φησὶν, αὐτὴν ἐν μονῇ, σὺ ὑπηρετοῦ παρὰ ἀνδρῶν Ἕως ἂν ταῦτα ποιήσῃς, ἃ γράφεις, πολλὰ ὄντα, οὐδὲν ὠφελήσουσί σε, ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν, ἀντὶ τοῦ ἕως τέλους τῆς ζωῆς σου οὐκ ἐνεργήσεις ὡς ἱερεὺς, ἀφωρισμένος ὢν, καὶ δώσεις λόγον τῷ Κυρίῳ τῆς ἑαυτοῦ ἀργίας, ὡς ἐξ αἰτίας σου ταύτης σοι ἐπενηνεγμένης. Ἐὰν δὲ μὴ διορθωσάμενος τολμήσῃς ἱερουργεῖν, ἀνάθεμα ἔσῃ, καὶ οἱ δεχόμενοί σε ἱερουργοῦντα πάσης ὁμηγύρεως πιστῶν ἐκκηρυχθήσονται. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα δ', καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ κανόνα ε', καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης κανόνα γ'. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἐπεὶ δέ τινες, χρώμενοι τῷ τρίτῳ κανόνι τῆς α' συνόδου καὶ τοῖς ῥήμασι τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, θέλουσι μὴ συνοικεῖν τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικοὺς μετὰ τῶν συγγενικῶν αὐτῶν ἀνυπόπτων προσώπων, ἐχόντων γύναια ὑπουργικὰ, λέγοντες περιγράφεσθαι τοὺς κανόνας, ἐὰν δὲ τῷ ὀνόματι τῆς ἀνυπόπτου προσγενοῦς οἱ ἱερωμένοι τοὺς πιστοὺς σκανδαλίζουσι διὰ τῆς μετὰ τῶν λοιπῶν γυναίων συνοικήσεως, φαμὲν ὅτι οἱ μὲν ἐπίσκοποι ἀπὸ τῆς Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, τῆς παρ' ἡμῶν καταστρωθείσης εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ γ' κανόνος τῆς α' συνόδου, κωλύονται συνοικεῖν οἱᾳδήτινι γυναικί· τοὺς δὲ κληρικοὺς ἤθελον μὲν καὶ αὐτοὺς ἁγιοπρεπῶς ζῆν, καὶ πάνυ ἀπέχεσθαι τῆς μετὰ γυναικῶν οἱωνδήτινων συνοικήσεως. Εἰ δὲ τοῦτο οὐ δύνανται, οὗτοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀκινδύνως συνοικοῦσι μετὰ μητέρων καὶ ἀδελφῶν καὶ λοιπῶν ἀνυπόπτων προσώπων, κἂν ἔχωσι ταῦτα γυναῖκας πρὸς ὑπηρεσίαν χρησιμευούσας. Ὁ γὰρ μέγας οὗτος Πατὴρ τὸ ἀσκανδάλιστον τῶν πολλῶν πραγματευόμενος, διωρίσατο μετοικισθῆναι ἀπὸ τοῦ Γρηγορίου τὸ γύναιον, οὐχ ὁροθετῶν τὸ μὴ συνοικεῖν τὸν ἱερωμένον ἀνυπόπτοις προσώποις, ἐὰν μεθ' ἑαυτῶν ἔχωσι καὶ ἕτερα γύναια. Καὶ ἐπεὶ τοῦ ἱερωμένου συνοικοῦντος μετὰ ἀνυπόπτου προσώπου ἅπαν σκάν-

bitet, habet solum nomen, non autem et rem ipsam.

143 Quia ergo, inquit, dicis te esse liberum ab omni perturbatione corporali, eo te magis postulationi nostræ submittere consequenter oportebat, et mulierculam dimittere. Non dixit autem, jussui vel mandato, sed postulationi, modestiæ causa. Non enim, tanquam in mulierculam amatorie affectus sis, inquit, et propter turpem actionem decrevimus eam ejiciendam; nec credo septuagenarium amatorie affectum cum muliere cohabitare: sed propter id, quod ab Apostolo dictum est; non esse fratri dandum offendiculum vel scandalum. Quod enim ab aliis sane fit, et absque ulla animi perturbatione, erit aliis peccati occasio. Tu enim, inquit, fortasse cum muliere, nequaquam in eam affectus, cohabitas: alius vero tuum exemplum secutus cum muliere cohabitabit, non sine amatoria animi perturbatione; vel non bonam de te existimationem habebit, et erit hoc in sacerdotii dedecus. Quid ergo chorepiscopum accusas? Est ergo verisimile, chorepiscopum de introductitia muliercula sancto indicasse. Quid ergo nos accusas, tanquam qui calumnias facile admittamus, et non potius teipsum, qui, ut a muliere separeris, non possis in animum inducere? Statue ergo, inquit, eam in monasterio, et tibi viri ministrent. Quandiu hæc facis, multa, quæ scribis, nihil te juvabunt; sed otiosus morieris, id est, usque ad finem vitæ non operaberis ut sacerdos, cum sis segregatus, et domino rationem tui otii reddes, utpote quod tibi ex hac tua causa injunctum sit. Sin autem non correctus sacrificare ausus fueris, eris anathema, et qui te sacrificantem suscipiunt, ab omni fidelium cœtu abdicabuntur. Lege etiam syn. Antioch. can. 4 et syn. in Trullo can. 5 et Nicænæ primæ can. 3. Et hæc quidem sic se habent. Sed quia nonnulli tertium primæ synodi canonem afferentes, et verba hujus epistolæ, volunt episcopos et clericos, cum suis cognatis personis a suspicione alienis, quæ habent mulieres sibi deservientes, non cohabitare, dicentes circumscribi canones, si sub nomine cognatæ non suspectæ, ii, qui sunt sacrati, fideles offendant per cohabitationem cum aliis mulieribus, dicimus, quod episcopi quidem a Justiniani Novella, quæ a nobis sita est in interpretatione tertii canonis primæ synodi prohibentur cum quavis muliere cohabitare. Clericos autem vellem quidem et ipsos sancte vivere, et omnino abstinere ab habitatione cum ullis mulieribus. Sin autem hoc non possunt, ut mihi quidem videtur, cum matribus et sororibus et aliis non suspectis personis absque periculo versabuntur; etiamsi eæ habeant mulieres ad ministerium utiles. Hic enim magnus Pater hoc agens, ut multorum offendiculum tollatur, statuit mulierculam a Gregorio discedere: non decernens sacratum hominem cum minime suspectis mulieribus non cohabitare, si alias secum habeant mulierculas. E quia sacerdote cum non suspecta persona

habitante omne malæ suspicionis scandalum tollitur (non enim dicunt ejus esse alienas mulierculas, sed cognatæ ejus: eo autem cum muliere suspecta versante, scandalum, quod ex improba suspicione emergit, ministerium assumit) sine impedimento cum personis non suspectis habitabit sacratus, etiamsi sub se mulieres habeant: quod si non sint tales personæ cum quibus habitat, illi non impunis erit hujusmodi cohabitatio. Alioqui enim, si detur sacerdotem non cohabitare cum ulla persona non suspecta, quæ habet alias mulieres, cogetur etiam quivis sacratus nec cohabitare cum patre, nec cum propriis filiis, nec alicui rei servire, quæ ad victum pertineat: plurimi enim eorum habent ancillas, seu liberas, quæ suis ministrent: vel dicemus omnes eas personas esse pauperes, et cibi sufficientes ad omne ministerium, quod est absurdum. Porro ut sacerdoti mulier serviat, etiamsi cum persona non suspecta cohabitet, malum est, et nec a canonibus, nec a præsenti epistola admittendum, et ideo puniendum. Lege etiam can. 5 synodi in Trullo, et 12, dixerit quispiam, **144** cum enim epistola Gregorio decernat, ut cohabitantem sibi mulierem in monasterium deducat, isne eam tondere cogitur, an non. *Solutio.* Nonnulli ex can. 48 syn. in Trullo moti, dicunt ei necessitatem incumbere, ut eam quæ sibi cohabitat tondeat. Non enim, inquiunt, sancto statutum est, ei pro carcere et supplicio monasterium decernere. Mihi autem videtur magnam esse differentiam ancillæ et conjugis legitimæ, et propterea illic quidem episcopus coactus est curam gerere salutis et corporis animæ suæ conjugis: hic autem sacerdos solum habet necesse scandalum per separationem tollere. Sed non ipsam mulierem jure cogi, dicit quispiam, ut vel invita tonsuram suscipiat. Et idem intelligo esse necessariam solam separationem, non etiam tonsuram. Sin autem ea fiat mulieris voluntate, duplicatur bonum, et fit melius. Quia autem nonnulli dixerunt, quod ex hac epistola omnis sacris ordinibus initiatus cum aliena muliere cohabitans segregatus est, etiam ante denuntiationem; dico quod nec præsenti quidem sancto hoc placuit. Ecce enim, cum ipse sciret Gregorium cum muliere cohabitare, hoc ei edicto denuntiavit, ut ex ædibus mulierem transferret, et si fecisset Gregorius ut ei denuntiatum fuerat, in segregationem non incidisset. Quare nec alter segregabitur, nisi post denuntiationem in cohabitatione cum aliena muliere perseveret.

δαλον περιαιρεῖται κακύποπτον (οὐ γὰρ λέγουσιν εἶναι τούτου τὰ ἀλλότρια γύναια, ἀλλὰ τῆς προσγενοῦς αὐτοῦ· μετὰ δὲ ὑπόπτου διάγοντος γυναικείου μέρους, τὸ ἀπὸ τῆς φαύλης ὑποψίας ἀνακύπτον σκάνδαλον προσλαμβάνει τὴν ἐργασίαν) ἀπαρεμποδίστως μετὰ ἀνυπόπτων προσώπων οἰκίζει ὁ ἱερωμένος, κἂν ἔχωσιν ὑφ' ἑαυτὰ γυναῖκας· μὴ ὄντων δὲ τοιούτων προσώπων μεθ' ὧν συνοικεῖ, οὐκ ἔσται αὐτῷ ἀνεπιτίμητος ἡ συνοίκησις. Ἄλλως τε, εἰ δοθῇ τὸν ἱερωμένον μὴ συνοικεῖν οἱῳδήτινι προσώπῳ ἀνυπόπτῳ ἔχοντι ἕτερα γύναια, ἀναγκασθήσεται καὶ πᾶς ἱερωμένος μήτε πατρὶ συνοικεῖν, μήτε παισὶν ἰδίοις, μήτε τινὶ ἐξυπηρετῆσαι βιωτικῷ· οἱ πλείους γὰρ τούτων ἔχουσι δουλίδας, εἴτε καὶ ἐλευθέρας εἰς ὑπουργίαν τῶν ὑπ' αὐτούς. Ἢ εἴποιμεν εἶναι πάντα τὰ τοιαῦτα πρόσωπα πτωχικὰ, καὶ ἑαυτοῖς ἐξαρκοῦντα πρὸς παντοίαν ὑπηρεσίαν, ὅπερ ἄτοπον. Τὸ μέντοι δουλεύεσθαι ἱερωμένον παρὰ γυναικὸς, κἂν συνοικῇ μετὰ ἀνυπόπτου προσώπου, ἐστὶ κακὸν, καὶ τοῖς κανόσιν, ἀλλὰ μὲν καὶ τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ ἀνεπιδεκτον, καὶ διὰ τοῦτο κολάσεως ἄξιον. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ε' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὸν ιβ'. Τούτων οὕτω διευλυτωθέντων, ἐρωτήσῃ τις, ὡς τῆς ἐπιστολῆς διοριζομένης τῷ Γρηγορίῳ εἰς μοναστήριον ἀπαγαγεῖν τὴν συνοικοῦσαν αὐτῷ γυναῖκα, ἠναγκάζετο οὗτος ἀποκεῖραι ταύτην, ἢ οὔ; *Λύσις.* Τινὲς, ἀπὸ τοῦ μη' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου ὁρμώμενοι, λέγουσιν ἐπικεῖσθαι αὐτῷ ἀνάγκην, ὥστε ἀποκεῖραι τὴν συνοικοῦσαν τούτῳ. Οὐ γὰρ ὥρισται, φασὶ, τῷ ἁγίῳ ἀντὶ εἱρκτῆς καὶ κολάσεως χρηματίσαι τῷ γυναίῳ τὸ μοναστήριον. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ διαφορὰν εἶναι μεγάλην δουλευτρίας καὶ νομίμου συμβίου, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν ὁ ἐπίσκοπος ἠναγκάσθη φροντίσαι τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς σωτηρίας τῆς συμβίου αὐτοῦ· ἐνταῦθα δὲ ὁ ἱερεὺς μίαν ἀνάγκην εἶχε, τὸ περιαιρῆσαι τὸ σκάνδαλον διὰ τῆς διαστάσεως. Ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴν τὴν γυναῖκα εἴπέ τις εὐλόγως ἀναγκασθῆναι χάριν τοῦ ἑλέσθαι καὶ ἄκουσαν ἀπόκαρσιν. Διὸ καὶ κατανοεῖταί μοι ἀναγκαῖον εἶναι μόνην τὴν διάστασιν, οὐ μὴν καὶ τὴν ἀπόκαρσιν. Εἰ δὲ καὶ αὐτὴ γένηται κατὰ θέλησιν τῆς γυναικὸς, διπλασιάζει τὸ καλὸν, καὶ γίνεται κάλλιον. Ἐπεὶ δέ τινες εἶπον ὡς ἀπὸ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς πᾶς ἱερωμένος συνοικῶν γυναικὶ ἀλλοτρίᾳ ἀφωρισμένος ἐστὶ καὶ πρὸ παραγγελίας, λέγω ὅτι οὐδὲ τῷ παρόντι ἁγίῳ ἤρεσε τοῦτο. Ἰδοὺ γὰρ καὶ αὐτὸς εἰδὼς τὸν Γρηγόριον συνοικοῦντα μετὰ γυναίου, ἐπιφωνηματικῶς παρήγγειλε τούτῳ, ἐκ τῆς συνοικίας μεταστῆσαι τὸ γύναιον· καὶ εἰ ἐποίησεν ὁ Γρηγόριος κατὰ τὴν παραγγελίαν, οὐκ ἂν ὑπέπεσε τῷ ἀφορισμῷ. Ὥστε οὐδὲ ἕτερος ἀφορισθήσεται, εἰ μὴ μετὰ παραγγελίαν ἐπιμένει τῇ μετὰ τῆς ἀλλοτρίας γυναικὸς συνοικίᾳ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ, ΩΣΤΕ ΜΗ ΓΙΝΕΣΘΑΙ ΧΩΡΙΣ ΑΥΤΟΥ ΥΠΗΡΕΤΑΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΑΣ.

EJUSDEM CHOREPISCOPIS, NE SINE IPSO FIANT MINISTRI PRÆTER CANONES.

CANON XC.

Permolestum mibi est, quod jam canones Patrum defecerint, ac disciplina omnis Ecclesiis abacta·

ΚΑΝΩΝ ϛ'.

Πάνυ με λυπεῖ, ὅτι ἐπιλελοίπασι λοιπὸν οἱ τῶν Πατέρων κανόνες, καὶ πᾶσα ἀκρίβεια τῶν Ἐκκλη-

σιῶν ἀπελήλαται, καὶ φοβοῦμαι μὴ κατὰ μικρὸν, τῆς ἀδιαφορίας ταύτης ὁδῷ προϊούσης, εἰς παντελῆ σύγχυσιν ἔλθῃ τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα. Τοὺς ὑπηρετοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ πάλαι ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις ἐμπολιτευομένη συνήθεια μετὰ πάσης ἀκριβείας δοκιμάζουσα παρεδέχετο· καὶ ἐπολυπραγμονεῖτο πᾶσα αὐτῶν ἡ ἀναστροφή, εἰ μὴ λοίδοροι εἰσιν, εἰ μὴ μέθυσοι, εἰ μὴ πρόχειροι πρὸς τὰς μάχας, εἰ παιδαγωγοῦσιν ἑαυτῶν τὴν νεότητα, ὥστε κατορθοῦν δύνασθαι τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. Καὶ τοῦτο ἐξήταζον μὲν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι συνοικοῦντες αὐτοῖς, ἐπανέφερον δὲ τοῖς χωρεπισκόποις, οἳ, τὰς παρὰ τῶν ἀληθινῶς μαρτυρούντων δεξάμενοι ψήφους, καὶ ὑπομνήσαντες τὸν ἐπίσκοπον, οὕτως ἐνηρίθμουν τὸν ὑπηρέτην τῷ τάγματι τῶν ἱερατικῶν. Νῦν δὲ πρῶτον μὲν, ἡμᾶς παρωσάμενοι, καὶ μηδὲ ἐπαναφέρειν ἡμῖν καταδεχόμενοι, εἰς ἑαυτοὺς τὴν ὅλην περιεστήσατε αὐθεντίαν· ἔπειτα, καταῤῥᾳθυμοῦντες τοῦ πράγματος, πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις ἐπετρέψατε, οὓς ἂν ἐθέλωσιν ἀπὸ ἀνεξετάστου βίου, κατὰ προσπάθειαν, ἢ τὴν ἀπὸ συγγενείας, ἢ τὴν ἐξ ἄλλης τινὸς φιλίας, ἐπεισάγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀναξίους. Διὸ πολλοὶ μὲν ὑπηρέται ἀριθμοῦνται καθ' ἑκάστην κώμην, ἄξιος δὲ λειτουργίας τοῦ θυσιαστηρίου οὐδὲ εἷς, ὡς ὑμεῖς αὐτοὶ μαρτυρεῖτε, ἀποροῦντες ἀνδρῶν ἐν ταῖς ψηφοφορίαις. Ἐπεὶ οὖν ὁρῶ τὸ πρᾶγμα λοιπὸν εἰς ἀνήκεστον προϊὸν, μάλιστα νῦν, τῶν πλείστων φόβῳ τῆς στρατολογίας εἰσποιούντων ἑαυτοὺς τῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀναγκαίως ἦλθον εἰς τὸ ἀνανεώσασθαι τοὺς τῶν Πατέρων κανόνας· καὶ ἐπιστέλλω ὑμῖν ἀποστεῖλαί μοι τὴν ἀναγραφὴν ἑκάστης κώμης τῶν ὑπηρετούντων, καὶ ὑπὸ τίνος εἰσῆκται ἕκαστος, καὶ ἐν ποίῳ βίῳ ἐστίν. Ἔχετε δὲ καὶ αὐτοὶ παρ' ἑαυτοῖς τὴν ἀναγραφὴν, ὥστε συγκρίνεσθαι τοῖς παρ' ἡμῖν ἀποκειμένοις γράμμασι τὰ ὑμέτερα, καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι ἑαυτὸν, ὅτε βούλεται, παρεγγράφειν. Οὕτω μέντοι, μετὰ τὴν πρώτην ἐπινέμησιν εἴ τινες ὑπὸ πρεσβυτέρων εἰσήχθησαν, ἐπὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀποῤῥιφῶσιν. Ἄνωθεν δὲ γένηται αὐτῶν παρ' ὑμῶν ἐξέτασις· κἂν μὲν ἄξιοι ὦσι, τῇ ὑμετέρᾳ ψήφῳ παραδεχθήτωσαν. Ἐπικαθαρίσατε τὴν Ἐκκλησίαν, τοὺς ἀναξίους αὐτῆς ἀπελάσαντες, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξετάζετε μὲν τοὺς ἀξίους καὶ παραδέχεσθε· μὴ ἀριθμεῖτε δὲ πρὶν εἰς ἡμᾶς ἐπανενεγκεῖν· ἢ γινώσκετε, ὅτι λαϊκὸς ἔσται ὁ ἄνευ ἡμετέρας γνώμης εἰς ὑπηρεσίαν παραδεχθείς.

sit; et timeo, ne paulatim, hac indifferentia progrediente, res ecclesiasticæ in summam confusionem delabantur. Observata olim in Dei Ecclesiis consuetudo Ecclesiæ ministros omni diligentia probatos admittebat; ac in omnem eorum vitam sedulo inquirebatur: an non essent maledici, an non ebriosi, an non prompti ad pugnas, an juventutem suam frenarent, ita ut sanctimoniam, sine qua Deum nemo videbit [1], exercere possent. Atque hoc examinabant quidem presbyteri et diaconi, qui una cum ipsis habitabant: referebant autem ad chorepiscopos, qui cum suffragia testium veracium accepissent, ac episcopum admonuissent, sic sacratorum numero ministrum ascribebant. Nunc autem primum quidem nos excludentes, ac ne referre quidem ad nos dignati, omnem in vosmetipsos auctoritatem transtulistis: deinde rem negligentes, presbyteris et diaconis permisistis, ut quos vellent, vita non examinata, secundum animi affectionem, aut ex consanguinitate ortam, aut ex alia aliqua amicitia, in Ecclesiam indignos introducerent. Quapropter multi quidem ministri in unoquoque pago numerantur: sed dignus ministerio altarium ne unus quidem, ut vos ipsi testificamini, hominum penuria laborantes in electionibus. Quoniam igitur video rem in malum jam insanabile progredi, nunc præsertim, cum plurimi militiæ metu, seipsos in ministerium conjiciant, necessario accessi ad Patrum canones renovandos; ac vobis scribo, ut mittatis mihi catalogum ministrorum cujusque pagi, et a quo quisque introductus sit, et quæ ejus sit vivendi ratio. Habete autem et ipsi apud vos catalogum, ut cum scriptis apud nos repositis vestra conferantur, nec cuiquam liceat seipsum, cum voluerit, inscribere. Ita sane, si qui post primam indictionem a presbyteris introducti fuerint, inter laicos rejiciantur. Eorum autem examen de integro repetite, et si digni fuerint, suffragio vestro suscipiantur. Expurgate Ecclesiam, indignos ex ea ejicientes. Atque in posterum examinate quidem, qui digni sint, et eos admittite: sed prius non ascribite, quam ad nos retuleritis; aut scitote laicum futurum esse, qui sine nostro judicio in ministerium fuerit admissus.

ΒΑΛΣ. Τίνες ἦσαν οἱ χωρεπίσκοποι, καὶ τίνα εἶχον δίκαια, εἴρηται εἰς τὸν ιδ' κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, καὶ εἰς τὸν ι' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ· καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα περιττὸν ἐλογίσθη μοι χάριν τῶν αὐτῶν παλιλλογεῖν· καὶ μᾶλλον ὅτι τὰ ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ περιεχόμενα χάριν τῶν χωρεπισκόπων ἐσχόλασαν παντελῶς, καὶ πάντες οἱ κληρικοὶ παρὰ τῶν ἐπισκόπων γίνονται κατὰ μόνην δοκιμασίαν αὐτῶν.

BALS. Quinam erant chorepiscopi, et quænam jura habebant, dictum est in canone 14 synodi Neocæsariensis et in can. 10 Antioch. syn. et ideo hic mihi supervacaneum visum est eadem repetere; et eo magis, quod, quæ in præsenti epistola continentur de chorepiscopis, omnino exoleverunt, et omnes clerici fiunt ab episcopis sola ipsorum probatione.

ΖΩΝΑΡ. Αἰτιᾶται (a) ὁ μέγας Βασίλειος τοὺς ὑποκειμένους αὐτῷ χωρεπισκόπους, ὡς καθ' ἑαυτοὺς

ZONAR. Magnus Basilius chorepiscopos sibi subjectos reprehendit, quod per seipsos constitue-

[1] Hebr. XII, 14.

(a) Apud Beveregium in notis ex codice Amerbachiano EDIT.

rint ministros, et consuetudinem transilierint, quam obtinuisse dicit, ut illi per chorepiscopos episcopi sententia fierent: et in posterum canones instaurari jubet, sive post primam ἐπινέμησιν. Ἐπινέμησιν autem indictionem vocat: et ipsos quidem dignos inquirere et approbare, non autem eos in clero ordinare, nisi ad ipsum prius referant, quæ ad eos spectant. Eos autem, qui sic non ordinantur, ad laicos se detrusurum comminatur. Utrum talis itaque tunc temporis consuetudo obtinebat, me latet. Hujusmodi autem canon in synodis eo antiquioribus non invenitur; sed potius decimus synodi Antiochenæ, quæ sancto hoc Patre antiquior est, canon chorepiscopis et subdiaconos, qui ministri etiam dicuntur, et lectores et exorcistas constituere concedit; decernit autem ne presbyteri et diaconi a chorepiscopis ordinentur, nisi episcopi sententia cui subjiciuntur. Sed decimus quartus synodi Neocæsariensis canon chorepiscopos typum septuaginta apostolorum gerere dicit.

A καθιστῶντας ὑπηρέτας, καὶ τὴν συνήθειαν παραβαίνοντας, ἣν λέγει κρατῆσαι, ὥστε γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου γίνεσθαι παρὰ τῶν χωρεπισκόπων αὐτοὺς, καὶ τοῦ λοιποῦ ἀνανεῶσθαι τοὺς κανόνας ἀπαιτεῖ, ἤγουν μετὰ τὴν πρώτην ἐπινέμησιν. Ἐπινέμησιν δὲ τὴν ἴνδικτον λέγει, καὶ αὐτοὺς μὲν ἐξετάζειν τοὺς ἀξίους, καὶ παραδέχεσθαι, μὴ κατατάττειν δὲ αὐτοὺς ἐν τῷ κλήρῳ, εἰ μὴ ἀναφέροιεν τὰ περὶ αὐτῶν πρὸς αὐτόν. Τοὺς δὲ μὴ οὕτω καταταγέντας ἀπειλεῖ εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐξωθεῖσθαι. Εἰ μὲν οὖν συνήθεια ἐκράτει τότε τοιαύτη, οὐκ οἶδα· κανὼν δὲ τοιοῦτος ἐν ταῖς προγενεστέραις ἐκείνου συνόδοις οὐχ εὕρηται· ἀλλὰ μᾶλλον ὁ ια' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, παλαιοτέρας οὔσης τοῦ ἁγίου τούτου, δίδωσι τοῖς χωρεπισκόποις καὶ ὑποδιακόνους, οἵτινες καὶ ὑπηρέται λέγονται, B καὶ ἀναγνώστας καὶ ἐφορκιστὰς καθιστᾷν· πρεσβυτέρους δὲ καὶ διακόνους ὁρίζει μὴ χειροτονεῖν τοὺς χωρεπισκόπους, εἰ μὴ γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου ᾧ ὑπόκεινται. Ὁ δὲ ιδ' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανὼν τύπον τῶν ο' ἀποστόλων ἐπέχειν χωρεπισκόπους φησί.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΥΦ' ΕΑΥΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

Ὥστε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασιν.

—

EJUSDEM

AD EPISCOPOS SIBI SUBJECTOS

Ne propter pecunias ordinent.

—

145 CANON XCI.

Rei turpitudo, de qua scribo, hoc ipso quod in suspicionem omnino venit ac sermonem, dolore animum meum implevit: hactenus sane visa est mihi incredibilis. Quod ergo de illa scribo, qui sibi ipse conscius est, accipiat ut medelam; qui autem non conscius, ut præmunitionem; indifferens vero, quod quidem deprecor ne in vobis reperiatur, ut obtestationem. Quid autem est, quod dico? Dicuntur nonnulli ex vobis ab iis qui ordinantur, pecunias accipere, idque pietatis nomine inumbrare. Hoc autem pejus est. Etenim si quis malum sub specie boni perficit, pœna duplici dignus est: quandoquidem et quod non bonum est, facit, et utitur ad peccatum committendum bono, ut ita dicam, adjutore. Hæc si ita se habent, deinceps non fiant, sed emendentur; siquidem necesse est dicere argentum accipienti, quod ab apostolis dictum est ei, qui dare volebat, ut Spi-

ΚΑΝΩΝ ϞΑ'.

C Τὸ τοῦ πράγματος ἄτοπον, περὶ οὗ γράφω, διότι μὲν ὅλως ὑπωπτεύθη καὶ ἐλαλήθη, ὀδύνης ἐπλήρωσέ μου τὴν ψυχήν· τέως δὲ ἐφάνη μοι ἄπιστον. Τὸ οὖν περὶ αὐτοῦ γράμμα ὁ μὲν συνεγνωκὼς ἑαυτῷ δεξάσθω ὡς ἴαμα, ὁ δὲ μὴ συνεγνωκὼς ὡς προφυλακτήριον· ὁ δὲ ἀδιάφορος, ὅπερ ἀπεύχομαι ἐφ' ὑμῖν εὑρεθῆναι, ὡς διαμαρτυρίαν. Τί δέ ἐστιν ὃ λέγω; Φασί τινας ὑμῶν παρὰ τῶν χειροτονουμένων λαμβάνειν χρήματα· ἐπισκιάζειν δὲ ὀνόματι εὐσεβείας. Τοῦτο δὲ χεῖρόν ἐστιν. Ἐὰν γάρ τις τὸ κακὸν ἐν προσχήματι τοῦ ἀγαθοῦ ποιῇ, διπλασίονος τιμωρίας ἐστὶν ἄξιος· διότι αὐτό τε τὸ οὐκ ἀγαθὸν ἐργάζεται, καὶ κέχρηται εἰς τὸ τελέσαι τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ἂν εἴποι τις, τῷ καλῷ συνεργῷ. Ταῦτα εἰ οὕτως ἔχει, τοῦ λοιποῦ μὴ γινέσθω, ἀλλὰ διορθούσθω· ἐπεὶ ἀνάγκη λέγειν πρὸς τὸν δεχόμενον τὸ ἀργύριον, ὅπερ ἐῤῥήθη παρὰ τῶν ἀποστόλων πρὸς τὸν θέλοντα δοῦναι, ἵνα Πνεύματος ἁγίου μετουσίαν

ὠνήσηται· *Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν*. Κουφότερος γὰρ ὁ δι' ἀπειρίαν ὠνήσασθαι θέλων ἢ ὁ πιπράσκων τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν. Πρᾶξις γὰρ ἐγένετο· καὶ ὃ σὺ δωρεὰν ἔλαβες, ἐὰν πωλῇς, ὡσανεὶ πεπραμένος τῷ Σατανᾷ, ἀφαιρεθήσῃ τοῦ χαρίσματος. Καπηλείαν γὰρ ἐπεισάγεις τοῖς πνευματικοῖς, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔνθα πεπιστεύμεθα σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Ταῦτα οὕτω γίνεσθαι οὐ χρή. Ὃ δέ ἐστι τεχνασμα, λέγω. Νομίζουσι μὴ ἁμαρτάνειν τῷ μὴ προλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν λαμβάνειν. Λαβεῖν δέ ἐστιν ὅτε δή ποτε τὸ λαβεῖν.

Παρακαλῶ οὖν ταύτην τὴν πρόσοδον, μᾶλλον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γέενναν ἀπόθεσθε· καὶ μὴ, τὰς χεῖρας μολύναντες τοιούτοις λήμμασιν, ἑαυτοὺς ἀναξίους ποιήσητε τοῦ ἐπιτελεῖν ἁγνὰ μυστήρια. Σύγγνωτέ δέ μοι. Πρῶτον μὲν ὡς ἀπιστήσας, εἶτα ὡς πεισθεὶς ἀπειλῶ. Εἴ τις μετὰ ταύτην μου τὴν ἐπιστολὴν πράξειέ τι τοιοῦτον, τῶν μὲν ἐνταῦθα θυσιαστηρίων ἀναχωρήσει· ζητήσει δὲ ἔνθα τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεὰν ἀγοράζων μεταπωλεῖν δύναται. Ἡμεῖς γὰρ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. Ἓν δὲ προσθεὶς παύσομαι. Διὰ φιλαργυρίαν γίνεται ταῦτα. Ἡ δὲ φιλαργυρία καὶ ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστι, καὶ ὀνομάζεται εἰδωλολατρεία. Μὴ οὖν πρὸ τοῦ Χριστοῦ τιμήσητε τὰ εἴδωλα διὰ μικρὸν ἀργύριον· μηδὲ πάλιν τὸν Ἰούδαν μιμήσησθε, λήμματι παραδιδόντες δεύτερον τὸν ἅπαξ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντα. Ἐπεὶ καὶ τὰ χωρία καὶ αἱ χεῖρες τῶν τοὺς καρποὺς τούτων δεχομένων Ἀκελδαμὰ κληθήσονται.

ΒΑΛΣ. Πῶς κολάζονται οἱ ἐπὶ χρήματι χειροτονοῦντες καὶ χειροτονούμενοι, ἐῤῥέθη πλατύτερον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ κθ' κανόνος τῶν ἁγίων ἀποστόλων, εἰς τὸν β' κανόνα τῆς δ' συνόδου, εἰς τὸν κβ' κανόνα τῆς ϛ' συνόδου, καὶ εἰς τὸν ε' καὶ ιθ' τῆς ζ' συνόδου· καὶ ἀνάγνωθι τούτους καὶ τὰς ἑρμηνείας αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ, ὡς καὶ οἱ κανόνες, καθαιρέσει καθυποβάλλει τοὺς χειροτονοῦντας καὶ τοὺς χειροτονουμένους, κἂν πρὸ τῆς χειροτονίας λάβωσιν ἢ δώσουσι χρήματα, κἂν μετὰ τὴν χειροτονίαν· σύναψον ταῦτά τε κἀκεῖνα, καὶ διὰ τῆς νοητῆς μαχαίρας τοῦ Πνεύματος τὸ τῆς φιλαργυρίας πάθος, ὡς ἐνὸν, ῥιζοτόμησον. Τὰ μέντοι ἐξωνούμενα χωρία διὰ τῶν τοιούτων χρημάτων Ἀκέλδαμα, φησὶ, κληθήσονται ὅπερ Ἑβραϊκόν ἐστι, καὶ ἐξελληνιζόμενον, τιμὴ καὶ χωρίον αἵματος ἑρμηνεύεται, εἴρηται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων. Τοῦτο δέ ἐστιν ὃ λέγει, ὅτι, ὥσπερ ὁ διὰ τῶν ἀργυρίων, ὧν ἐπράθη διὰ τοῦ Ἰούδα ὁ Κύριος, ἀγορασθεὶς ἀγρὸς τιμὴ αἵματος ἐκλήθη, οὕτω καὶ τὰ λαμβανόμενα ἀργύρια παρὰ τῶν πωλούντων τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ αἱ ἐνορίαι, καὶ αἱ κῶμαι ἐν αἷς οἱ διδόντες χειροτονοῦνται, τιμὴ αἵματος ἔσονται καὶ κληθήσονται.

ΖΩΝΑΡ. Πρὸς τοὺς οἰκείους (a) ἐπισκόπους ἔγ-

A ritus sancti participationem emeret : *Pecunia tua tecum sit in perditionem* [1]. Nam levius delinquit qui præ inscitia emere vult, quam qui Dei donum vendit. Venditio enim facta est; et quod tu gratis accepisti, id si vendideris, tanquam Satanæ venditus gratia privabere. Nam cauponariam introducis in res spirituales, et in ipsam Ecclesiam, ubi corpus et sanguis Christi concredita nobis sunt. Hæc ita fieri non oportet. Quale autem sit artificium, dicam. Putant se ideo non peccare, quod non ante accipiant, sed post ordinationem accipiant. Accipere autem est quandocunque accipere.

Rogo itaque, reditum illum, imo potius viam in gehennam ducentem relinquite, nec manus ejusmodi muneribus contaminantes, indignos vos B efficiatis, qui mysteria sancta celebretis. Ignoscite autem mihi. Primum quidem tanquam non credens, deinde tanquam fidem adhibens, interminor. Si quis post hanc meam epistolam tale aliquid admiserit, ab his quidem quæ hic sunt altaribus secedet: quæret autem ubi Dei donum emens denuo divendere queat. Nos enim ac Dei Ecclesiæ consuetudinem talem non habemus. Cæterum uno addito desinam. Propter avaritiam ista fiunt. Avaritia autem et radix malorum omnium est, et vocatur idololatria. Nolite igitur Christo præferre simulacra ob modicum argentum; nec rursus Judam imitari, quæstus causa iterum tradentes eum, qui semel pro nobis crucifixus est. Alioquin et agri et manus eorum, qui hos fructus percipiunt, C Aceldama vocabuntur.

BALS. Quomodo puniantur qui pecuniis ordinant et ordinantur, in can. 29 sanctorum apostolorum interpretatione fusius dictum est, in can. 2, syn. 4, in can. 22, syn. 6 et in 5 et 19 septimæ syn. et lege eos eorumque **148** interpretationes. Quoniam autem præsens quoque epistola, ut et canones, depositioni subjicit, tam eos qui ordinant, quam qui ordinantur, sive ante ordinationem pecunias acceperint vel dederint; sive post ordinationem: et hæc et illa conjunge, et per gladium spiritus, qui intelligitur, avaritiæ perturbationem, quoad ejus fieri potest, radicitus exscinde. Prædia autem, quæ D ejusmodi pecuniis emuntur, appellabuntur, inquit, Akeldama, quod est Hebraicum, et Græce expressum, pretium et prædium sanguinis interpretatur; dictum in libro Actuum. Hoc est autem, quod dicit; quod quemadmodum ager, qui emptus est pecunia, qua venditus est a Juda Dominus, pretium sanguinis est appellatus : ita et pecuniæ, quæ ab iis accipiuntur, qui Domini domum vendunt, et diœceses, et vici, in quibus illi qui dant ordinantur, pretium sanguinis erunt et appellabuntur.

ZONAR. Ad episcopos suos scripsit sanctus

[1] Act. VIII, 20.

(a) Ex codice Amerbachiano, in notis Beveregii.

[Pater] cum audiisset istos ab iis, quos ordinarant, pecunias accepisse. Et rem quidem, inquit, incredibilem esse existimavi. Eo autem, quod et in suspicionem tantum venerit, dolore me affecit: illud tantum non dicens, quod dolor mihi est vos tales esse, ut hujusmodi adversus vos dicantur. Contraria enim natura, juxta quemdam sapientem, accusationis cujuspiam non capax est: ut si quis, inquit, Ajacem scortationis accusaret. Hæc autem, quæ scribo, inquit, is, qui talis cujusdam rei sibi conscius est, ut mali remedium accipiat: qui autem ea purus est, ut antidotum ad se tuendum. Pharmaca enim a medicis iis quidem, qui in morbum inciderunt, ad curationem dantur, et ad liberationem a morbo: iis autem, qui morbo nondum laborant, antidota exhibentur, ut morbo non corripiantur. Quicunque autem indifferens est, qui scilicet nec quid mali se facere putat, cum quid ab iis accipit quos ordinat, quod indifferentiæ nimirum genus, deprecor ne in vobis inveniatur, is quæ scripta sunt, accipiat ut testimonium sive ut admonitionem, ut epiphonema. Indifferentiam autem merito deprecatus est. Qui peccat enim, seque malum facere cognoscit, spes est ut a malo forsitan abstineat: qui autem malum perpetrat, seque nec malum facere existimat, ad resipiscentiam nunquam revertetur, neque a peccato abstinebit. Quod autem dico, inquit, est, nonnullos affirmare, quod vos acceptis pecuniis ordinationes celebratis: obumbratis autem, hoc est occultatis, malum nomine pietatis. Hoc autem pejus est. Qui enim malum, inquit, perpetrat, seque boni quid facere simulat, duplici supplicio dignus est, et quod malum perpetrat, et quod ad mali perpetrationem bono utitur, hoc est, boni nomine; neque enim ipso bono [utitur.] Hæc autem, si sic se habeant, nimirum si vera sint, corrigantur. Necesse enim est, ut ad istos, qui pro pecuniis ordinant, illud sancti Petri verbum dicatur, quod is ad Simonem pecunias proferentem, et gratiam Spiritus dari sibi quærentem, pronuntiavit, quod est, *Tuum tecum sit argentum in perditionem* [1]. Deinde et peccatum auget, dicens, quod qui ordines emunt, levius aliquantulum peccant, quam ii qui vendunt. Illi enim id per imperitiam emunt quod non habent: qui vendit autem, id vendit quod gratis accepit; ut a Satana emptus sive mercenarius servus diabolo factus, et ad cauponationem, hoc est negotiationem, gratiam Spiritus deducit. Cauponatio enim negotiatio dicitur, eaque summe sordida, quam dicit sordidam in Ecclesiam introducere negotiationem; ubi pretiosissima nobis concredita habemus, vel potius quæ omne pretium excedunt, quæ sunt corpus et sanguis Christi. Cum antea dixisset, Obumbratis malum, nunc etiam dicit quomodo obumbrant. Existimant, inquit, se non peccare, quoniam simul cum ordinatione non accipiunt, sed postea. Accipere autem

[1] Act. VIII, 10.

A γραψεν ὁ ἅγιος, ἀκούσας ὅτι ἀπὸ τῶν χειροτονουμένων παρ' αὐτῶν λαμβάνουσι χρήματα, καὶ ἄπιστον μὲν, φησὶν, ἡγησάμην τὸ πρᾶγμα· ὅτι δὲ καὶ ὑποπτεύθη μόνον, λύπην μοι προεξένισε, μόνον οὐχὶ τοῦτο λέγων, ὅτι λύπη μοι ἐστὶ τὸ τοιούτους εἶναι ὑμᾶς, ὥστε τοιαῦτα λέγεσθαι καθ' ὑμῶν. Ἔστι γὰρ ἦθος κατά τινα σοφὸν εἰπεῖν τινὸς κατηγορίας ἀνένδεκτον, ὡς εἴ τις, φησὶν, ἑταιρήσεως διώκει τὸν Αἴαντα. Ταῦτα δὲ, ἃ γράφω, φησὶν, ὁ μὲν συνειδὼς ἑαυτῷ τοιοῦτόν τι δεξάσθω ὡς ἴαμα τῆς κακίας· ὁ δὲ καθαρὸς ἐξ αὐτῆς, ὡς προφυλακτήριον· τὰ γὰρ φάρμακα παρὰ τῶν ἰατρῶν τοῖς μὲν ἐμπεσοῦσιν εἰς νόσον διὰ ἴασιν δίδονται, καὶ τῆς νόσου ἀπαλλαγὴν, τοῖς δὲ μήπω νοσοῦσι, παρέχονται προφυλακτικὰ, ὥστε μὴ νοσῆσαι. Ὅστις δὲ, φησὶν, ἀδιάφορός ἐστιν, B ἤγουν ὅστις οὐδὲ νομίζει κακόν τι ποιεῖν, λαμβάνων ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ χειροτονουμένων, ὅπερ τὸ τῆς ἀδιαφορίας δηλαδὴ ἀπεύχομαι ἐν ὑμῖν εὑρεθῆναι, δεξάσθω τὰ γραφόμενα ὡς μαρτυρίαν, ἤτοι ὡς παραγγελίαν, ὡς ἐπιφώνημα. Ἀπηύξατο δὲ τὴν ἀδιαφορίαν εἰκότως. Ὁ γὰρ ἁμαρτάνων, καὶ εἰδὼς κακὸν ποιεῖν, ἐλπίζεται ἴσως καὶ ἀποσχέσθαι ἀπὸ τοῦ κακοῦ· ὁ δὲ τὸ κακὸν πράσσων, καὶ μηδὲ λογιζόμενος κακὸν ποιεῖν, οὐκ ἄν ποτε ἔλθῃ εἰς μετάνοιαν, οὐδὲ τῆς ἁμαρτίας ἀφέξεται. Ὃ δὲ λέγω, φησὶν, ἐστὶ, τὸ λέγειν τινὰς, ὅτι χρήματα λαμβάνοντες τὰς χειροτονίας ποιεῖτε· ἐπισκιάζετε δὲ, ἀντὶ τοῦ ἐπικρύπτετε, τὸ κακὸν εὐσεβείας ὀνόματι. Τοῦτο δὲ χεῖρον ἐστίν. Ὁ γὰρ ποιῶν, φησὶ, τὸ κακὸν, καὶ C σχηματιζόμενος καλόν τι ποιεῖν, διπλῆς ἐστιν ἄξιος τιμωρίας, ὅτι τε τὸ κακὸν ποιεῖ, καὶ ὅτι κέχρηται εἰς συνεργίαν τῆς κακίας τῷ ἀγαθῷ, ἤτοι τῷ ὀνόματι τοῦ καλοῦ, οὐ γὰρ αὐτῷ τῷ καλῷ. Ταῦτα εἰ οὕτως ἔχει, ἤγουν εἰ ἀληθῆ εἰσι, διορθωθήτω. Ἀνάγκη γὰρ λέγεσθαι πρὸς τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονοῦντας τὸ τοῦ ἁγίου Πέτρου, ὃ πρὸς τὸν Σίμωνα ἔφη, χρήματα προσαγαγόντα, καὶ ζητοῦντα δοθῆναι αὐτῷ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ὅπερ ἐστὶν, *Εἴη τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἰς ἀπώλειαν*. Εἶτα καὶ αὔξει τὴν ἁμαρτίαν, λέγων, ὅτι οἱ τὰς χειροτονίας ὠνούμενοι, ἐλαφρότερόν τι ἁμαρτάνουσι τῶν πιπρασκόντων αὐτάς· οἱ μὲν γὰρ δι' ἀπειρίαν ὠνοῦνται ὃ οὐκ ἔχουσιν· ὁ δὲ πιπράσκων πωλεῖ ὃ ἔλαβε δωρεάν· ὡς πεπραμμένος τῷ Σατανᾷ, ἤγουν ὡς δοῦλος ὠνητὸς D τῷ διαβόλῳ γενόμενος, καὶ εἰς καπηλείαν, ἀντὶ τοῦ εἰς πραγματείαν, κατάγει τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. Καπηλεία γὰρ ἡ πραγματεία λέγεται, καὶ μάλιστά γε ἡ ῥυπαρὰ, ἣν, φησὶ, τὴν ῥυπαρὰν πραγματείαν ἐπεισάγει τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπου πεπιστεύμεθα τὰ τιμιώτατα, μᾶλλον δὲ τὰ ὑπὲρ πᾶσαν τιμὴν, ἅ εἰσι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Εἰπὼν ἄνω, ὅτι Ἐπισκιάζετε τὸ κακὸν, νῦν καὶ πῶς ἐπισκιάζουσι, λέγει· Νομίζουσι, φησὶ, μὴ ἁμαρτάνειν, ὅτι οὐ λαμβάνουσιν ἅμα τῇ χειροτονίᾳ, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα· λαβεῖν δέ ἐστιν, ὁτεδήποτε τὸ λαβεῖν. Κἂν γὰρ μὴ πρότερόν τις λάβῃ, ἢ ὅτε χειροτονεῖ, ἀλλὰ μετὰ καιρὸν, διὰ τὴν χειροτονίαν, τὸ αὐτό ἐστιν ἁμάρτημα.

Παρακαλῶ οὖν, ἀπόθεσθε ταύτην τὴν πρόσοδον, μᾶλλον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γέενναν· ἡ γὰρ ἐκ τοιαύτης αἰτίας πρόσοδος προσάγει τῇ γεέννῃ τὸν χρώμενον αὐτῇ. Καὶ μὴ τὰς χεῖρας μολύνοντες ἀπὸ τοῦ λαμβάνειν, ἀπὸ πόρων τοιούτων ἀναξίους ποιήσητε ἑαυτοὺς τοῦ μεταχειρίζεσθαι τὰ ἅγια μυστήρια, ἤγουν τοῦ ἱερουργεῖν καὶ θύειν τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι δὲ εἰς ἀπειλὴν περιέστησε τὸν λόγον ὁ ἅγιος, εἰπὼν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς, ὅτι ἄπιστον ἡγησάμην τὸ πρᾶγμα, συγγνώμην αἰτεῖ. Ἡ δὲ ἀπειλή ἐστι· τὸ μηκέτι ἐαθῆναι τὸν μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τοιοῦτόν τι ποιήσαντα εἰς θυσιαστήριον ἐνεργῆσαι. Ἀναχωρήσει γὰρ, φησὶν, ὁ τοιοῦτος τῶν ἐνταῦθα θυσιαστηρίων, ἀντὶ τοῦ κωλυθήσεται ὧδε ἱερατεύειν, καὶ λοιπὸν ἄλλην χώραν αἰτήσει, ἐν ᾗ ἐξωνήσεται τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ μεταπωλήσει αὐτήν. Καὶ ἐπὶ τούτοις τὰ ἀποστολικὰ ἐπάγει ῥητά· *Ἡμεῖς γὰρ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν*. Εἶτά φησιν, ὅτι τὸ πωλεῖν τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, διὰ φιλαργυρίαν γίνεται, ἥτις ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστὶ, καὶ ὀνομάζεται εἰδωλολατρία. Μὴ οὖν προτιμήσητε τὰ εἴδωλα τοῦ Χριστοῦ διὰ μικρὸν ἀργύριον. Ἐπεὶ γὰρ ἡ φιλαργυρία εἰδωλολατρία ἐστὶν, ὁ διὰ φιλαργυρίαν πωλῶν τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ προτιμᾶται τὰ εἴδωλα τοῦ Θεοῦ, καὶ μιμεῖται τὸν Ἰούδαν. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος διὰ τὸ κερδῆσαι τὰ ἀργύρια παρέδωκε τὸν Χριστὸν, οὕτω καὶ οὗτοι προδιδόασιν ἑκόντες δευτέραν εἰς προδοσίαν τὸν Χριστὸν, ὃς ἅπαξ ὑπὲρ ἡμῶν ἐσταυρώθη. Τοσοῦτον δὲ φησὶ, τὸν Ἰούδαν μιμοῦνται οἱ τὴν χάριν πωλοῦντες τοῦ Πνεύματος, ὅτι καὶ τὰ χωρία, τὰ διὰ τῶν ἀργυρίων τούτων ὠνούμενα, ἤγουν αἱ ἐνορίαι, καὶ αἱ κῶμαι ἐν αἷς ἐπικηρύττονται οἱ οὕτω χειροτονούμενοι, καὶ αἱ χεῖρες, αἱ τοὺς καρποὺς τούτους δεχόμεναι, Ἀκελδαμὰ κληθήσονται· ὅπερ Ἑβραϊκόν ἐστι, ἐξελληνιζόμενον δὲ τιμὴν καὶ χωρίον αἵματος ἑρμηνεύεται. Εἴρηται δὲ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων. Τοῦτο οὖν ἐστιν ὃ λέγει· ὅτι ὥσπερ ὁ διὰ τῶν ἀργυρίων, δι' ὧν ἐπράθη παρὰ τοῦ Ἰούδα ὁ Κύριος, ἀγορασθεὶς ἀγρὸς τιμὴ αἵματος ἐλογίσθη καὶ ὠνομάσθη, οὕτω καὶ τὰ λαμβανόμενα ἀργύρια παρὰ τῶν πωλούντων τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ αἱ ἐνορίαι, καὶ αἱ κῶμαι, ἐν αἷς οἱ διδόντες χειροτονοῦνται, τιμὴ αἵματος ἔσονται καὶ κληθήσονται.

est quandocunque accipere. Quamvis enim quis prius non acceperit, vel quando ordinat, sed aliquo post tempore, propter ordines a se collatos, idem est peccatum. Adhortor igitur, ut hunc deponatis reditum, vel potius ad gehennam aditum; reditus enim hoc modo acquisitus eo utentem ad gehennam ducit: et ne manus vestras accipiendo polluentes, per hujusmodi quæstus vosmet indignos reddatis, qui sancta mysteria contrectetis; nimirum qui sacra celebretis et corpus et sanguinem Christi offeratis. Quoniam autem orationem sanctus ad minas converterat, initio Epistolæ dicens, quod rem incredibilem existimavi, veniam petit. Comminatio est, quod qui post hanc Epistolam aliquid istiusmodi perpetraverit, ad altare amplius celebrare non permittetur. Talis enim ab altaribus, inquit, quæ hic sunt, recedet; hoc est, sacra hoc in loco celebrare prohibebitur, et aliam in posterum regionem quæret, in qua donum Dei redimat, idemque vendat. Adhæc apostolica producit verba; *Nos enim et Ecclesiæ Dei talem non habemus consuetudinem* [1]. Postea dicit, quod venditio gratiæ Spiritus propter avaritiam facta est, quæ radix est omnium malorum, et idololatria nominatur. Idola itaque Christo propter paululum pecuniæ ne præferatis. Cum enim avaritia idololatria sit, qui propter avaritiam donum Dei vendit, idola Deo præfert, et Judam imitatur. Quemadmodum enim ille Christum prodidit, ut argentum lucraretur: sic hi secunda proditione Christum sponte produnt, qui semel pro nobis crucifixus est. Qui gratiam autem Spiritus vendunt, usque adeo, inquit, Judam imitantur, ut prædia tali argento empta, sive regiones, et vici, in quibus constituuntur, qui isthoc modo ordines sibi collatos habent, et manus, quæ istos fructus accipiunt, Akeldama vocabuntur; quod Hebraicum est, Græce autem Pretium et agrum sanguinis significat. Refertur autem in libro Actorum. Hoc igitur est quod dicit: quod sicut ager, qui nummis argenteis, pro quibus venditus est Dominus, emptus est, pretium sanguinis reputatus est et nominatus; sic etiam argentum ab iis, qui donum Dei vendunt, acceptum, et regiones et vici, in quibus ordinantur illi qui dederunt, pretium sanguinis erunt et appellabuntur.

[1] I Cor. xi, 16.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΕΚ ΤΟΥ ΚΖ' ΚΕΦ.

Τῶν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟΝ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ.

SANCTI BASILII

EX XXVII CAPITE

EORUM QUÆ DE SANCTO SPIRITU AD BEATUM AMPHILOCHIUM SCRIPTA SUNT.

147 CANON XCII.

Ex asservatis in Ecclesia dogmatibus et prædicationibus, alia quidem habemus e doctrina scripto prodita; alia vero nobis in mysterio t adita recepimus ex traditione apostolorum : quorum utraque vim eamdem habent ad pietatem; nec iis quisquam contradicet : nullus certe, qui vel tenui experientia noverit quæ sint Ecclesiæ instituta. Nam si consuetudines quæ scripto proditæ non sunt, tanquam haud multum habentes momenti aggrediamur rejicere, imprudentes Evangelium in ipsis rebus præcipuis lædemus, imo potius prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Verbi gratia, ut ejus quod primum est et vulgatissimum primo loco commemorem : ut signo crucis eos qui spem collocant in Christo signemus, quis scripto docuit? Ut ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit Scriptura? Invocationis verba cum conficitur panis Eucharistiæ et poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Evangelium, verum alia quoque et ante et post dicimus, tanquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione non scripta accepimus. Benedicimus autem et aquam baptismatis, et oleum unctionis, imo ipsum etiam qui baptismum accipit. Ex quibus scriptis? Nonne a tacita secretaque traditione? Ipsam vero olei unctionem, quis sermo scripto proditus docuit? Jam ter immergi hominem, unde haustum? Reliqua autem quæ fiunt in baptismo, veluti renuntiare Satanæ et angelis ejus, ex qua scriptura habemus? Nonne ex minime publicata et arcana hac doctrina, quam patres nostri silentio quieto minimeque curioso servarunt? Quippe illud probe didicerant, mysteriorum reverentiam silentio conservari. Nam quæ nec intueri fas est non initiatis, qui conveniebat horum doctrinam scriptis vulgari? aut quid tandem sibi vole t.

ΚΑΝΩΝ ϞΒ'.

A Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα· ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐκοῦν ὅστις γε κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπείραται. Εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιιστῶντες τὸ κήρυγμα. Οἷον [ἵνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρῶτον μνησθῶ] τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλπικότας B κατασημαίνεσθαι τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας; Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσευχὴν ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα; Τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν; Οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀρκούμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχὺν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες. Εὐλογοῦμεν δὲ τό τε ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον. Ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; Οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστικῆς παραδόσεως; Τί δέ; αὐτὴν τοῦ ἐλαίου τὴν χρίσιν τίς C λόγος γεγραμμένο· ἐδίδαξε· Τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον πόθεν, Ἀλλα δε ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; Οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀποῤῥήτου διδασκαλίας, ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριεργάστῳ σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνο δεδιδαγμένοι, τῶν μυστηρίων τὸ σεμνὸν σιωπῇ διασώζεσθαι; Ἃ γὰρ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι τοῖς ἀμυήτοις, τούτων πῶς ἂν ἦν εἰκὸς τὴν διδασκαλίαν ἐκθριαμβεύειν ἐν γράμμασιν (23);

Guill. Beveregii notæ.

(23) *Θριαμβεύειν ἐν γράμμασι.* Post hæc verba in codice Amerbachiano σχόλιον sequitur, his verbis conceptum, Ἰστέον, ὅτι ὁ μακάριος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ δ' λόγῳ τῆς πρὸς Θεσσαλον-

Οὗτος ὁ λόγος τῆς τῶν ἀγράφων παραδόσεως, ὡς μὴ καταμεληθεῖσαν τῶν δογμάτων τὴν γνῶσιν εὐκαταφρόνητον τοῖς πολλοῖς γενέσθαι διὰ συνήθειαν. Ἄλλο γὰρ δόγμα, καὶ ἄλλο κήρυγμα. Τὰ μὲν γὰρ σιωπᾶται, τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται. Σιωπῆς δὲ εἶδος καὶ ἡ ἀσάφεια, ᾗ κέχρηται ἡ Γραφή, δυσθεώρητον κατασκευάζουσα τῶν δογμάτων τὸν νοῦν πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων λυσιτελές. Τούτου χάριν πάντες μὲν ὁρῶμεν κατ' ἀνατολὰς ἐπὶ τῶν προσευχῶν· ὀλίγοι δὲ ἴσμεν, ὅτι τὴν ἀρχαίαν ἐπιζητοῦμεν πατρίδα, τὸν παράδεισον, ὃν ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς ἐν Ἐδὲμ κατ' ἀνατολάς. Ὀρθοὶ μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν τῇ μιᾷ τοῦ Σαββάτου· τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἴδαμεν. Οὐ γὰρ μόνον ὡς συναναστάντες Χριστῷ, καὶ τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλοντες, ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς δεδομένης ἡμῖν χάριτος διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν στάσεως ἑαυτοὺς ὑπομιμνήσκομεν· ἀλλ' ὅτι δοκεῖ πως τοῦ προσδοκωμένου αἰῶνος εἶναι εἰκών. Διὸ καὶ ἀρχὴ οὖσα ἡμερῶν, οὐχὶ πρώτη παρὰ Μωϋσέως, ἀλλὰ μία ὠνόμασται. *Ἐγένετο γὰρ*, φησὶν, *ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία*· ὡς τῆς αὐτῆς ἀνακυκλουμένης πολλάκις. Καὶ μία τοίνυν ἡ αὐτὴ, καὶ ὀγδόη, τὴν μίαν ὄντως ἐκείνην καὶ ἀληθινὴν ὀγδόην, ἧς καὶ ὁ Ψαλμῳδὸς ἔν τισιν ἐπιγραφαῖς τῶν ψαλμῶν ἐπεμνήσθη, δι' ἑαυτῆς ἐμφανίζουσα, τὴν μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατάστασιν, τὴν ἄπαυστον ἡμέραν, τὴν ἀνέσπερον, τὴν ἀδιάδοχον, τὸν ἄληκτον ἐκεῖνον καὶ ἀγήρω αἰῶνα. Ἀναγκαίως οὖν τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἑστῶτας ἀποπληροῦν τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους ἡ Ἐκκλησία παιδεύει, ἵνα τῇ συνεχεῖ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς τῶν πρὸς τὴν μετάστασιν ἐκείνην ἐφοδίων μὴ ἀμελῶμεν. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεώς ἐστιν ὑπόμνημα. Ἡ γὰρ μία ἐκείνη καὶ πρώτη ἡμέρα, ἑπτάκις ἑπταπλασιασθεῖσα, τὰς ἑπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἑβδομάδας ἀποτελεῖ. Ἐκ πρώτης γὰρ ἀρχομένη, εἰς τὴν αὐτὴν καταλήγει, δι' ὁμοίων τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐξελιττομένη πεντηκοντάκις. Διὸ καὶ αἰῶνα μιμεῖται τῇ ὁμοιότητι, ὥσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη σημείων, καὶ εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα. Ἐν ᾗ τὸ ὄρθιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προτιμᾷν οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας

A Hæc est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sint, ne dogmatum notitia neglecta, propter assuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud utique est dogma, aliud prædicatio. Nam dogmata silentur, prædicationes vero publicantur. Est autem silentii species etiam obscuritas qua utitur Scriptura, intellectu difficilem reddens dogmatum sententiam, idque ad legentium utilitatem. Hanc ob causam omnes spectamus ad orientem, cum precamur, pauci tamen novimus, quod id facientes antiquam requirimus patriam, videlicet paradisum, quem plantavit Deus in Eden ad orientem [1]. Erecti itidem perficimus deprecationes in una Sabbati, sed rationem non omnes novimus. Non enim solum quod veluti simul cum Christo resu-

B scitati, quæ sursum sunt quærere debeamus, in die resurrectionis datæ nobis gratiæ stando precantes nosmetipsos commonefacimus, sed quod is dies videatur aliquo modo imago venturi sæculi, Eoque cum sit principium dierum, non primus a Moyse, sed unus appellatus est. *Facta est enim*, inquit, *vespera, et factum est mane, dies unus* [2] : tanquam qui sæpe recurrat. Igitur unus est idem et octavus, unum illum singularem ac verum octavum, cujus et Psalmista in quibusdam Psalmorum inscriptionibus meminit [3], per se significans, statum videlicet hoc tempus secuturum, diem non desiturum, vesperæ nescium, successoris expertem, ævum illud nunquam finiendum nec unquam senescens. Necessario igitur in hoc die Ec-

C clesia suos alumnos docet, preces suas stando absolvere, ut assidua commonitione vitæ illius nunquam desituræ, non negligamus ad eam demigrationem parare viaticum. Quin et totum illud quinquaginta dierum tempus admonitio est resurrectionis, quam in altero sæculo exspectamus. Nam unus ille et primus dies septies multiplicatus, septem sacræ Pentecostes hebdomadas absolvit. A primo enim incipiens, in eumdem desinit, per similes, qui in medio intercedunt, dies quinquagies evolutus. Unde et æternitatem similitudine refert, dum velut in motu circulari, ab iisdem orsus signis in eadem desinit. Quo in die, corporis

[1] Gen. II, 8. [2] Gen. I, 5. [3] Psal. VI et VIII.

Guill. Beveregii notæ.

καῖς δευτέρας Ἐπιστολῆς, ἑρμηνεύων τὸ λέγον ῥητὸν, *Ἄρα οὖν, ἀδελφοὶ, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγων, εἴτε δι' Ἐπιστολῆς ἡμῶν*, φησὶν, ἐνταῦθα δῆλον, ὅτι οὐ πάντα δι' Ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀγράφως· ὁμοίως δὲ κἀκεῖνα καὶ ταῦτά ἐστιν ἀξιόπιστα. Ὥστε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀξιόπιστον ἡγούμεθα. Παράδοσίς ἐστι, μηδὲν πλέον ζήτει. Ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ἑρμηνευτικῷ τῆς πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς ια' λόγῳ περὶ τῶν σχιζόντων τὴν Ἐκκλησίαν, φησὶν οὕτως· Ἀνήρ τις ἅγιος εἶπεν ὅτι οὐδὲ μαρτύρων αἷμα δύναται ταύτην τὴν ἁμαρτίαν ἐξαλεῖψαι. *Sciendum est, quod beatus Joannes Chrysostomus, quarto sermone in secundam Epistolam ad Thessalonicenses, inter-*

D *pretans dictum istud*, Itaque, fratres, state, et tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per Epistolam nostram, *ait, hinc manifestum est, quod non omnia per Epistolam tradita sunt, sed multa etiam sine scriptis. Et hæc autem et illa similiter sunt fide digna : adeo ut etiam traditionem Ecclesiæ fide dignam existimemus. Traditio est, nihil amplius quære. Idem in interpretatione Epistolæ ad Ephesios, sermone 11 de istis qui Ecclesiam scindunt, sic ait ; Sanctus vir quidam dixit, quod nec martyrum sanguis istud peccatum delere potest.* Post hoc scholium in eodem codice ms. habetur interpretatio Zonaræ in præsentem canonem, quam ut antehac non editam post Balsamonis interpretationem apponimus.

erecto habitu precari potius nos Ecclesiæ ritus docuerunt, nimirum per evidentem commonitionem quasi transferentes mentem nostram a præsentibus ad futura. Insuper et quoties genua flectimus, et rursus erigimur, ipso facto ostendimus, quod ob peccatum in terram delapsi sumus, et per humanitatem ejus qui creavit nos in cœlum revocati sumus.

Deficiet me dies, si Ecclesiæ mysteria citra scriptum tradita pergam recensere. Omitto cætera : ipsam fidei professionem in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, e quibus habemus scriptis ? Etenim si quoniam ex baptismi traditione, juxta pietatis consecutionem, ut baptizamur, ita et credere debemus, similem baptismo professionem exhibemus : concedant etiam nobis, ut juxta eamdem consequentiam glorificationem fidei consimilem persolvamus. Quod si glorificandi modum veluti scripto non traditum rejiciunt, proferant nobis et professionis fidei et cæterorum quæ commemoravimus probationem e Scripturis. Adhæc cum tam multa sint quæ scripto prodita non sunt, et tantum habent momenti ad pietatis mysterium, unicam dictiunculam quæ a majoribus ad nos devenit, non concedent, quam nos ex inaffectata consuetudine in Ecclesiis, quæ perversæ et corruptæ non sunt, permanentem invenimus, haud mediocrem rationem habentem, neque mediocre adjumentum ad mysterii vim afferentem ?

BALS. De non scriptis Ecclesiæ moribus lege tertium caput primi tituli præsentis operis, et quæ in eo a nobis scripta sunt. Quod autem dicit hæc epistola, tale est : Cum Pneumatomachi (hoc est sancti Spiritus adversarii) dicerent, non debere Spiritum sanctum simul cum Patre et Filio glorificari, quod hoc non sit nobis in scriptis traditum ; sanctus, postquam diversas non scriptas consuetudines recensuit, quæ necessario omnino non solverentur, sed perpetuo observari deberent, subjungit etiam causas propter quas quædam ex his absque scriptis traditæ sunt, et dicit propter quam causam ad orientem respicientes oramus, et cur una Sabbatorum stantes precamur : et quod non omnia quidem scriptis mandentur, **148** ratio est, quod non oporteat dogmata publicari, et ab omnibus cognosci. Prædicationes enim, inquit, publicantur : dogmata vero tacentur, ne sæpius agitata, hoc est, frequentius meditata et usurpata, ex consuetudine contemnantur. Est enim silentii quoque species obscuritas. Quod enim obscure dictum, ut non etiam a multis intelligatur, taceri videtur : quemadmodum enim nescit quispiam, quod alius habet in animo ; ita etiam quod obscure dictum est a pluribus ignoratur. Hoc ergo dicit sanctus esse causam, ut non omnia nobis in scriptis tradita sint. Quod autem dum oramus orientem aspicimus, causam dicit esse, quod nos antiquam patriam inquiramus, paradisum scilicet, quem Deus plantavit ab oriente. Genu autem non flectere in una Sabbatorum, quæ est Do-

A ἡμᾶς ἐξεπαίδευσαν, ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως οἱονεὶ μετοικίζοντες ἡμῶν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὰ μέλλοντα. Καὶ καθ' ἑκάστην δὲ γονυκλισίαν καὶ διανάστασιν ἔργῳ δείκνυμεν, ὅτι διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς γῆν κατεῤῥύημεν, καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν.

Ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα, τὰ ἄγραφα τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια διηγούμενον. Ἐῶ τἄλλα· αὐτὴν δὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐκ ποίων γραμμάτων ἔχομεν; Εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς τοῦ βαπτίσματος παραδόσεως, κατὰ τὸ τῆς εὐσεβείας ἀκόλουθον, ὡς βαπτιζόμεθα οὕτω καὶ πιστεύειν ὀφείλοντες, οὐσίαν τῷ
B βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν κατατιθέμεθα, συγχωρησάτωσαν καὶ ἡμῖν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας ὁμοίαν τῇ πίστει τὴν δόξαν ἀποδιδόναι· εἰ δὲ τὸν τρόπον τῆς δοξολογίας ὡς ἄγραφον παραιτοῦνται, δότωσαν ἡμῖν τῆς τε κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίας καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν ἀπηριθμησάμεθα, ἐγγράφους τὰς ἀποδείξεις. Εἶτα τοσούτων ὄντων ἀγράφων, καὶ τοσαύτην ἐχόντων τὴν ἰσχὺν εἰς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, μίαν λέξιν ἡμῖν ἐκ πατέρων εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσαν οὐ συγχωρήσουσιν, ἣν ἡμεῖς ἐκ τῆς ἀνεπιτηδεύτου συνηθείας ταῖς ἀδιαστρόφοις τῶν Ἐκκλησιῶν ἐναπομείνασαν εὕρομεν, οὐ μικρὸν τὸν λόγον ἔχουσαν, οὐδὲ βραχεῖαν συντέλειαν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν εἰσφερομένην;

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἀγράφων ἐθῶν τῆς Ἐκκλησίας
C ἀνάγνωθι τὸ γ' κεφαλ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν γραφέντα. Ὃ δέ φησιν ἡ παροῦσα ἐπιστολή, τοιοῦτόν ἐστι· Τῶν Πνευματομάχων λεγόντων μὴ ὀφείλειν συνδοξάζεσθαι τῷ Πατέρι καὶ τῷ Υἱῷ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, διὰ τὸ μὴ παραδοθῆναι τοῦτο ἡμῖν ἐγγράφως, ὁ ἅγιος, μετὰ τὸ καταλέξαι διάφορα ἄγραφα ἔθη, ἐξ ἀνάγκης πάσης μὴ παραλυόμενα, ἀλλ' αἰωνίζοντα κρατεῖν μέλλοντα, ἐπάγει καὶ αἰτίας δι' ἃς ἀγράφως τινὰ ἐκ τούτων παραδέδονται, καί φησι διὰ τί κατὰ ἀνατολὰς ὁρῶντες εὐχόμεθα, καὶ διὰ τί ὀρθοὶ τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων ποιούμεθα τὰς εὐχάς· καὶ ὁ μὲν περὶ τοῦ μὴ ἐγγράφως παραδεδόσθαι ἡμῖν λόγος ἐστὶ, τὸ τὰ δόγματα μὴ δημοσιεύεσθαι, καὶ παρὰ πάντων γινώσκεσθαι.
D Τὰ μὲν γὰρ κηρύγματα, φησὶ, δημοσιεύεται· τὰ δὲ δόγματα σιωπᾶται, ἵνα μὴ καταμελετηθέντα, τουτέστιν, ἐν συνεχεῖ μελέτῃ γινόμενα, ἐκ τῆς συνηθείας καταφρονῶνται. Σιωπῆς δὲ εἶδός ἐστι καὶ ἡ ἀσάφεια. Τὸ γὰρ ἀσαφῶς εἰρημένον, ὥστε μὴ καὶ παρὰ πολλῶν νοεῖσθαι, ἔοικε σιωπᾶσθαι· ὥσπερ γὰρ οὐκ οἶδέ τις ὃ ἕτερος κατὰ νοῦν ἔχει, οὕτω καὶ τὸ ἀσαφῶς εἰρημένον ἀγνοεῖται τοῖς πλείοσι. Τοῦτο μὲν οὖν φησιν ὁ ἅγιος αἴτιον τοῦ μὴ πάντα ἡμῖν ἐγγράφως παραδεδόσθαι. Τῷ δὲ κατὰ ἀνατολὰς ὁρᾷν ἐν ταῖς προσευχαῖς τὸν λόγον φησὶν εἶναι τὸ ζητεῖν ἡμᾶς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα, τὸν παράδεισον δηλαδὴ, ὃν ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς κατὰ ἀνατολάς. Μὴ γόνυ δὲ κλίνειν τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων, ἥτις ἐστὶν ἡ Κυριακὴ, παραδέδοται, ὅτι ἐν αὐτῇ συνανέστημεν τῷ Χριστῷ,

ἐκείνου μὲν τοῦ τάφου ἐξαναστάντος, ἡμῶν δὲ τοῦ ἀρχαίου πτώματος δι' ἐκείνου ἐξεγερθέντων· καὶ ὅτι τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλομεν, καὶ μὴ πρὸς τὰ γεηρὰ καὶ φθαρτὰ ῥέπειν, καὶ ὅτι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος εἰκών ἐστιν ἡ Κυριακὴ, ἥτις ἀρχὴ οὖσα τῶν ἡμερῶν, οὐχὶ πρώτη ἐκλήθη τῷ Μωϋσῇ, ἀλλὰ μία, ἅτε ἀνακυκλουμένη καὶ μία οὖσα καὶ ὀγδόη καὶ τὴν ὀγδόην ἐκείνην τυποῦσα ἡμέραν, τὸν μέλλοντα δηλονότι αἰῶνα, τὸν ἄληκτον καὶ ἀπέραντον, οὗ καὶ Δαβὶδ ἐν ἐπιγραφαῖς ἐμνήσθη ψαλμῶν, ὑπὲρ τῆς ὀγδόης ἐπιγράψας αὐτούς. Διὰ ταῦτα οὖν ἀναγκαίως, φησὶ, παιδεύει ἡ Ἐκκλησία ἵστασθαι εὐχομένους τοὺς τροφίμους αὐτῆς, ἤγουν τοὺς πιστοὺς, οὓς ἡ Ἐκκλησία ἐθρέψατο, ἵνα συνεχῶς διὰ τὸ ἄνω ὁρᾷν ὑπομιμνήσκωνται τῆς μελλούσης ζωῆς, καὶ τὰ πρὸς ἐκείνην ἐφόδια ἑτοιμάζωσιν. Εἶτα καὶ περὶ τῶν τῆς Πεντηκοστῆς φησιν ἡμερῶν, ὅτι καὶ αὗται τὴν προσδοκωμένην ἀνάστασιν ἡμῖν σημαίνουσιν. Ἐπεὶ καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἑπτάκις ἑπταπλασιαζομένη διὰ τῶν ἐν μέσῳ ἡμερῶν ἀποτελεῖ τὴν Πεντηκοστήν· ἄρχεται γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ Πάσχα Κυριακῆς, καὶ καταντᾷ εἰς τὴν ἑτέραν Κυριακὴν τὴν καινὴν, καὶ ἐξ ἐκείνης αὖθις εἰς τὴν ἐφεξῆς Κυριακὴν, καὶ οὕτως ἀνακυκλουμένη καὶ ἐξελιττομένη διὰ τῶν ἑπτὰ ἑβδομάδων εἰς τὴν Πεντηκοστὴν καταλήγει, καὶ μιμεῖται αἰῶνα ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη ἡμερῶν, καὶ εἰς τὰς αὐτὰς καταντῶσα, ὥσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει. Ἡ γὰρ τὸν κύκλον ἀποτελοῦσα γραμμὴ, ἥτις καὶ περιφέρεια λέγεται, ὅθεν ἄρχεται ἐκεῖ καταλήγει. Ἐν γοῦν ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραις, οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἤγουν οἱ νόμοι ἢ οἱ τύποι, ἐπαίδευσαν ἡμᾶς προτιμᾷν τὸ ὀρθοὺς ἑστῶτας προσεύχεσθαι, ἀπανιστῶντας ὥσπερ τὸν νοῦν ἡμῶν ἐκ τῶν γηΐνων ὑπὲρ τὰ οὐράνια διὰ τῆς ἐναργοῦς ἤτοι φανερᾶς ὑπομνήσεως. Ὑπομιμνησκόμεθα γὰρ διὰ τοῦ ὀρθίου σχήματος ἄνω ὁρῶντες τῶν μελλόντων καὶ οὐρανίων. Ἀλλὰ καὶ αἱ γονυκλισίαι οὐκ ἀσύμβουλοι ἡμῖν εἰσι· σημαίνει γὰρ ἡμῖν εἰς γῆν κατάκλισις, ὅτι ἁμαρτάνοντες εἰς γῆν κατερρύημεν, ἤγουν πεπτώκαμεν· ἡ δὲ ἐκ τῆς γῆς αὖθις ἀνάνευσις καὶ ἀνάστασις ὅτι ἐκ τοῦ πτώματος ἀνεκλήθημεν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπευσαμένου περὶ ἡμᾶς. Καὶ τί ταῦτα, φησὶν, ἀπαριθμῶ; Εἰ γὰρ πάντα λέγειν ἐθέλω ὅσα ἀγράφως μυστήρια παρελάβομεν, ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα, ἀντὶ τοῦ οὐδὲ καιρὸν ἕξω ἀρκοῦντα πρὸς τὴν διήγησιν. Εἶτα καὶ ἕτερόν τι προστίθησιν ἄγραφον, λέγων, Ἐῶ τἄλλα. Τὸ δὲ ὁμολογεῖν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, πόθεν ἐγγράφως ἔχομεν; Εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι παραδόσεως, ἤγουν ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν τοῖς ἀποστόλοις, βαπτίζοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατέρος, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς βαπτιζόμεθα, οὕτω καὶ πιστεύειν ὀφείλομεν, καὶ διὰ τοῦτο ὁμοίαν τῷ βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν τιθέμεθα· δότωσαν ἡμῖν ἵνα, ὡς ὁμολογοῦμεν, οὕτω καὶ δοξάζωμεν, ἤγουν πιστεύωμεν ἢ δοξολογῶμεν· ἐὰν δὲ λέγωσιν, Ἀλλ' οὐκ ἐγγράφως παρελάβομεν οὕτω δοξολογεῖν, δότωσαν ἡμῖν ἐγγράφως τὰς ἀποδείξεις, ἀντὶ τοῦ ἐγγράφως δειξάτωσαν τὴν κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίαν καὶ τὰ

A minica, traditum est, quod in ea cum Christo consurreximus; illo quidem ex sepulcro resurgente, nobis autem ab antiquo lapsu per illum excitatis: et quod quæ sunt sursum quærere debemus, et non ad terrena et interitui obnoxia inclinari; et quod futuri sæculi Dominicus imago est, qui cum sit principium dierum, a Mose non primus, sed unus nominatur, ut qui circulariter vertens, unus sit et octavus, et octavum illum diem describat, futurum scilicet sæculum, quod non desinit, et est infinitum, cujus etiam David in psalmorum inscriptionibus meminit, eos pro octava inscribens. Propterea ergo, inquit, necessario docet Ecclesia rectos stare, dum orant, ejus alumnos, fideles scilicet, quos aluit Ecclesia, ut frequenter sursum aspiciendo futuræ glo-

B riæ recordentur, et quo ad eam perveniatur viaticum comparent. Præterea de Pentecostes quoque diebus dicit, quod et ipsi nobis exspectatam resurrectionem significant. Quandoquidem primus dies resurrectionis Domini septies septuplicatus per dies intermedios Pentecosten efficit, incipit enim a Dominica Paschæ, et in novum alium Dominicum redit, et ex illo rursus in sequentem Dominicum; et ita circulariter vertens ac circumactus per septem hebdomadas, in Pentecosten desinit, et imitatur æternitatem ab iisdem diebus incipiens et in eosdem recurrens, sicut in circulari motu. Linea enim quæ circulum efficit, quæ etiam circumferentia appellatur, unde incipit, illic desinit. In diebus ergo Pen-

C tecostes consuetudines Ecclesiæ, seu leges vel statuta, docuerunt nos id præferre, ut recti stantes oremus, mentem nostram veluti excitantes a terrenis ad cœlestia per evidentem sive manifestam admonitionem. Per rectam enim figuram sursum aspicientes futurorum et cœlestium admonemur. Sed nec genuflexiones sunt nobis sine symbolo: significat enim in terram quidem inclinatio, quod peccantes in terram lapsi sumus seu decidimus; ex terra autem rursus assurrectio et elevatio, quod a lapsu conversi sumus per gratiam Dei, qui clementia in nos usus est. Et quid hæc, inquit, enumero! Si enim omnia, quæ sine scriptis accepimus, mysteria dicere vellem, dies me deficeret, hoc est, ne satis quidem temporis haberem ad expositionem.

D Jam vero aliud quoque non scriptum adjicit, dicens: Mitto alia. Id Patrem autem et Filium et Spiritum sanctum confiteri, undenam in scriptis habemus? Si enim ex traditione quæ est in baptismate, ex eo scilicet quod Christus dicat apostolis, baptizantes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; ut baptizamur, ita et credere debemus, et ideo baptismati similem confessionem ponimus: dent nobis ut, quemadmodum confitemur, ita et glorificemus, credamus scilicet et gloriam canamus: sin autem dicant, se non in scriptis accepisse, ita gloriam canere; dent nobis in Scripturis demonstrationes, id est, in scriptis ostendant confessionem fidei, et alia enumerata. Hæc sanctus cum Pneumatomachis (hoc est Spiritus sancti adversariis) disserit,

qui non ferebant, Spiritum sanctum una cum Patre et Filio glorificari, ut qui servum eum existimarent et non honore **149** æqualem, et dicebant se in scriptis non invenisse traditum Ecclesiæ, ut ipse una cum Patre et Filio glorificaretur, et infert hæc quoque sanctus. Deinde cum tot sint quæ non scripta sunt, et tantam potestatem habeant ad pietatis mysterium; unam dictionem, quæ ad nos venit ex Patribus, qui ante nos fuerunt, non concedent? et quæ sequuntur. Quod autem dicit, est ejusmodi. Cum tot sint quæ sine scriptis accepimus, eaque ad fidem tam valida: non permittant nobis unam dictionem, non a nobis introductam, sed quam invenimus ex consuetudine non quæsita nec affectata, sed simplici, quæ permansit in Ecclesiis non perversis, hoc est, orthodoxis, ab hæreticis non depravatis, quæ magnam habet rationem, nec parum affert utilitatis seu adjumenti ad fidei mysterii potestatem, hoc est, quæ multum juvare potest ad fidei mysterium.

ZONAR. De ritibus ex traditione non scripta in usum receptis sanctus [hic] docet, dicitque, quod multa sunt, quæ non scripta accepimus facienda, ad pietatem conducentia, quæ si observare recusemus, Evangelium, nimirum fidem ab Evangelio nobis prædicatam, in rebus principalibus incommodo afficiemus. Deinde enumerat etiam ea, quæ sine scriptis obtinuerunt; et ait, eos, qui in Christum crediderunt, figura crucis notari sive obsignari, quis per litteras docuit? vel precantes ad orientem converti? Ipsa autem invocationis verba, quibus scilicet sacerdos gratiam Spiritus invocat, cum panem eucharisticum et poculum benedictionis sanctificat, a quonam, inquit, habemus? neque enim iis, quæ scriptis tradita sunt, ex Apostolo et Evangelio, contenti sumus; sed et ante illa nonnulla dicimus, atque alia etiam postea. Aquam vero baptismatis et oleum unctionis benedicere, unde accepimus? Ipsum etiam oleo ungere baptizatum, quis nos scriptis docuit? Hominem etiam ter inter baptizandum immergi, unde habemus? (Verum alia sine scriptis revera nobis tradita fuerunt; baptizatum autem ter demergi ex sanctorum apostolorum canone 50 habemus. Miror itaque quomodo hoc etiam sine scriptis traditum fuisse sanctus asseruerit; neque enim putandum est eum canonis ignarum fuisse.) Quinetiam Satanæ renuntiare, et alia quotquot a baptizato repeti exigitur, omnia, inquit, ex arcana et non publicata doctrina sunt; hoc est, ab ea, quæ publice non prædicatur, nec omnibus innotescit; quam majores nostri tacite observarunt, anxie nimis sive curiose in eam non inquirentes. Edocti sunt enim ea, quæ in mysteriis veneranda sive gloriosa et honoranda et arcana sunt, silentio custodire atque observare. Quæ enim, inquit, nec videre aut speculari iis liceat, qui non sunt sacris initiati, ut ea triumpharent, et in scriptis aperte divulgarentur, nunquam admittatur.

A ἄλλα τὰ ἀπαριθμηθέντα. Πρὸς τοὺς Πνευματομάχους ταῦτα ὁ ἅγιος διαλέγεται, μὴ ἀνεχομένους συνδοξολογεῖσθαι τῷ Πατέρι καὶ τῷ Υἱῷ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, οἷα δοῦλον αὐτὸ δοξάζοντας, καὶ οὐχ ὁμότιμον, καὶ λέγοντας, ὅτι Οὐχ εὑρίσκομεν ἐγγράφως παραδοθὲν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ συνδοξολογεῖσθαι αὐτῷ τῷ Πατέρι καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ ἐπάγει καὶ ταῦτα ὁ ἅγιος. Εἶτα τοσούτων ὄντων ἀγράφων, καὶ τοσαύτην ἐχόντων ἰσχὺν εἰς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, μίαν λέξιν ἡμῖν ἐκ Πατέρων τῶν πρὸ ἡμῶν εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσαν οὐ συγχωρήσουσι; Καὶ τὰ ἑξῆς. Ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι Ἐπεὶ τοσαῦτά εἰσιν ἃ ἀγράφως παρελάβομεν, καὶ οὕτω πρὸς τὴν πίστιν ἰσχυρὰ, οὐ παραχωρήσουσιν ἡμῖν μίαν λέξιν, οὐ παρ' ἡμῶν εἰσαχθεῖσαν, ἀλλ' ἣν καὶ εὕρομεν ἐκ συνηθείας ἀνεπιτηδεύτου, ἤγουν B ἀπεριέργου, καὶ ἁπλῆς ἐναπομεινάσης ταῖς ἀδιαστρόφοις τῶν ἐκκλησιῶν, ἤτοι ταῖς ὀρθοδόξοις, ταῖς μὴ διαστραφείσαις παρὰ τῶν αἱρετικῶν ἔχουσαν οὐ μικρὸν λόγον, οὐδὲ ὀλίγην συντέλειαν, ἤγουν ὠφέλειαν εἰσφέρουσαν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως δύναμιν, ἀντὶ τοῦ μεγάλως ὠφελεῖν δυναμένην εἰς τὸ τῆς πίστεως μυστήριον.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῶν ἐξ ἀγράφου παραδόσεως ἐθῶν ἐδιδάσκει ὁ ἅγιος, καί φησιν, ὅτι πολλά εἰσι, ἃ παρελάβομεν ἀγράφως ποιεῖν, τὰ πρὸς τὴν εὐσέβειαν συμβαλλόμενα, ἅ τινα ἐὰν παραιτησώμεθα φυλάττειν, εἰς τὰ καίρια τὸ Εὐαγγέλιον βλάψομεν, ἤγουν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου κηρυχθεῖσαν ἡμῖν πίστιν. Εἶτα ἀπαριθμεῖ καὶ τὰ ἀγράφως τελόμενα, καί φησι, τὸ κατασημαίνεσθαι, ἤτοι σφραγίζεσθαι τῷ τύπῳ τοῦ C σταυροῦ τοὺς πιστεύσαντας τῷ Χριστῷ τίς ἐγγράφως δίδαξεν; ἢ τὸ κατὰ ἀνατολὰς στρέφεσθαι προσευχομένους; Τὰ δὲ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα, ἤγουν δι' ὧν ἐπικαλεῖται ὁ ἱερεὺς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἐν τῷ τὸν ἄρτον ἁγιάζειν τῆς Εὐχαριστίας καὶ τὸ εὐλογίας ποτήριον, ἀπὸ τίνος, φησὶν, ἔχομεν; οὐ γὰρ ἀρκούμεθα τοῖς ἐγγράφως παραδοθεῖσιν ἐκ τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ καὶ πρὸ ἐκείνων τινὰ λέγομεν καὶ μετ' ἐκεῖνα ἕτερα. Τὸ δὲ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως πόθεν παρελάβομεν εὐλογεῖν; Καὶ αὐτὸ τὸ χρίειν ἐλαίῳ τὸν βαπτιζόμενον τίς ἡμᾶς ἐγγράφως ἐδίδαξε; Καὶ τὸ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον πόθεν ἔχομεν; (τὰ μὲν οὖν ἄλλα ἀγράφως ὡς ἀληθῶς παραδέδονται, τὸ D δὲ τρισσάκις τὸν βαπτιζόμενον καταδύεσθαι, ἐκ τοῦ ν' κανόνος ἔχομεν τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Θαυμάζω οὖν, πῶς καὶ τοῦτο ὁ ἅγιος ἀγράφως εἶπε παραδεδόσθαι· οὐ γὰρ ἀγνοεῖσθαι τὸν κανόνα ἐκείνῳ ὑποληπτέον.) Καὶ τὸ ἀποτάσσεσθαι δὲ τῷ Σατανᾷ, καὶ τἄλλα ὅσα λέγειν ὁ βαπτιζόμενος ἀπαιτεῖται, πάντα, φησὶν, ἐκ τῆς ἀποῤῥήτου καὶ ἀδημοσιεύτου διδασκαλίας εἰσὶν, ἤγουν τῆς μὴ δημοσίᾳ κεκηρυγμένης, τῆς μὴ πᾶσι γινωσκομένης, ἣν οἱ πρὸ ἡμῶν ἐφύλαξαν σεσιγημένως, μὴ πολυπραγμονοῦντες, ἢ περιεργαζόμενοι· ἐδιδάχθησαν γὰρ τὰ σεμνὰ τῶν μυστηρίων, ἤγουν τὰ ἔνδοξα καὶ τίμια καὶ ἀπόῤῥητα σιωπῇ διασώζεσθαι καὶ φυλάττεσθαι. Ἃ γὰρ, φησὶν, οὐδὲ ὁρᾷν ἢ κατασκοπεῖν ἔστιν ἀμυήτοις δυνατὸν, ταῦτα οὐκ ἦν ἐνδεχόμενον θριαμβεύειν καὶ φανερῶς κηρύσσειν ἐν γράμμασιν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΚ ΤΟΥ ΚΘ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ.

EJUSDEM

EX VICESIMO NONO CAPITE EJUSDEM.

ΚΑΝΩΝ ϞΓ'.

Πρός γε μὴν τὸ ἀμάρτυρον καὶ ἄγραφον εἶναι A τὴν *σὺν τῷ Πνεύματι* δοξολογίαν ἐκεῖνο λέγομεν· ὅτι, εἰ μὲν μηδὲν ἕτερον ἄγραφον, μηδὲ τοῦτο παραδεχθήτω· εἰ δὲ τὰ πλεῖστα τῶν μυστικῶν ἀγράφως ἡμῖν ἐμπολιτεύεται, μετὰ πολλῶν τῶν ἑτέρων καὶ τοῦτο παραδεξόμεθα. Ἀποστολικὸν δὲ οἶμαι καὶ τὸ ταῖς ἀγράφοις παραδόσεσι παραμένειν. *Ἐπαινῶ γάρ*, φησὶν, *ὑμᾶς, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε*· καὶ τὸ, *Κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς παρελάβετε εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς*· ὧν μία ἐστὶ καὶ ἡ παροῦσα αὕτη, ἣν οἱ ἐξ ἀρχῆς διαταξάμενοι παραδιδόντες τοῖς ἐφεξῆς, συμπροϊούσης ἀεὶ τῷ χρόνῳ τῆς χρήσεως, διὰ μακρᾶς τῆς συνηθείας ταῖς Ἐκκλησίαις ἐγκατεῤῥίζωσαν. B Ἆρ' οὖν εἰ, ὡς ἐν δικαστηρίῳ τῆς διὰ τῶν ἐγγράφων ἀποδείξεως ἀποροῦντες, μαρτύρων ὑμῖν πλῆθος παραστησαίμεθα, οὐκ ἂν τῆς ἀφιείσης παρ' ὑμῶν ψήφου τύχοιμεν; Ἐγὼ μὲν οὕτως οἶμαι· *Ἐπὶ στόματος γὰρ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα*. Εἰ δὲ καὶ τὸν πολὺν χρόνον πρὸς ἡμῶν ὄντα ἐναργῶς ὑμῖν ἐπεδείκνυμεν, οὐκ ἂν ἐδόξαμεν ὑμῖν εἰκότα λέγειν, μὴ εἶναι καθ' ἡμῶν τὴν δίκην εἰσαγώγιμον ταύτην; Δυσωπητικὰ γάρ πως τὰ παλαιὰ τῶν δογμάτων, οἱονεὶ πολιᾷ τινι τῇ ἀρχαιότητι τὸ αἰδέσιμον ἔχοντα.

ΒΑΛΣ. Ἔτι κατασκευάσει ὁ ἅγιος τὸν οἰκεῖον λό- C γον λέγων πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς, ὅτι Εἰ μὲν μηδὲν ἄλλο ἄγραφον παρεδόθη, μηδὲ τοῦτο παραδεχθήτω· εἰ δὲ πολλά εἰσι τὰ ἀγράφως πολιτευόμενα, ἅτινά περ ἀπηρίθμησε, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο παραδεξώμεθα. Εἶτα δείκνυσιν ὅτι καὶ ἀποστολικόν ἐστι τὸ παραδιδόμενον φυλάττειν, τίθησι καὶ αὐτὰ τοῦ Ἀποστόλου τὰ ῥήματα, καί φησιν ὅτι τῶν παραδόσεων μία καὶ αὕτη ἐστὶν, ἤγουν ἡ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἣν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐγκατεῤῥίζωσαν, ἀντὶ τοῦ βεβαίως κατέθεντο, καὶ παρέδωκαν. Ὥσπερ γὰρ τὰ καταῤῥιζωθέντα τῶν φυτῶν οὐ ῥᾷον ἀποσπῶν- D ται τῆς γῆς· οὕτω καὶ τοῦτο οὐ ῥᾳδίως ἀποβαλοῦνται αἱ Ἐκκλησίαι, οὐδὲ προδώσουσιν. Ἐπιχειρεῖ δὲ ἔτι λέγων, ὅτι εἰ δικαστήρια ἄρα συνεστησάμεθα παρ' ἡμῖν, καὶ οὐκ εὐποροῦμεν ἐπὶ τοῖς εἰσαγομένοις ἐγγράφων ἀποδείξεων, παρεστήσαμεν δὲ ὑμῖν μάρτυρας, οὐκ ἂν διὰ τῆς τῶν μαρτύρων φωνῆς ἐδικαιώθημεν; Ἐπάγει δὲ εἰς κατασκευὴν τοῦ οἰκείου λόγου καὶ εὐαγγελικὰ ῥήματα. Ἀλλὰ εἰ καὶ προεβαλλόμεθα, φησὶν, τὸν πολὺν χρόνον, ὡς διὰ τούτου νικῶντες τὸν ἀντίδικον, οἷα τὸ ἐκνικώμενον παρ' ἐκείνου

CANON XCIII.

A Sane contra id quod dicunt, glorificationem *cum Spiritu* carere testimonio, nec in Scripturis exstare, illud dicimus : si nihil aliud est receptum absque Scripturis, ne hoc quidem recipiatur; sin plurima arcana citra scriptum recepta sunt nobis, cum aliis pluribus et hoc recipiemus. Arbitror autem apostolicum esse, etiam non scriptis traditionibus inhærere. *Laudo enim*, inquit, *vos*, *quod omnia mea meministis, et quemadmodum tradidi vobis, traditiones tenetis* [1]. Et illud, *Tenete traditiones quas accepistis sive per sermonem sive per epistolam* [2] : quarum una est et hæc de qua nunc agimus, quam qui ab initio præscripserunt, tradiderun tque posteris, usu semper simul cum tempore progre- B diente, ipsam longa consuetudine in Ecclesiis irradicarunt. Ergo si velut in tribunali, probationibus e scripto destituti, multos vobis testes producamus, nonne sententiam absolventem a vobis consequemur? Ego quidem arbitror : *In ore siquidem duorum ac trium testium stabit omne verbum* [3]. Quod si etiam temporis diuturnitatem pro nobis facientem vobis evidenter ostendamus, annon videbimur vobis probabilia dicere, non posse litem istam jure nobis intendi? Veneranda enim sunt quodammodo vetusta dogmata, quæ ob antiquitatem, ceu canitiem quamdam, habent quiddam reverendum.

C BALS. Sanctus suum adhuc dictum confirmat, dicens hæreticis : Si nihil quidem aliud non scriptum traditum est, nec hoc admittatur : sin autem multa sunt, quæ sine scriptis in republica Christiana versantur, quæ quidem enumeravit, cum aliis hoc quoque admittamus. Deinde ostendit quod est apostolicum servare quod traditum est, et ponit etiam ipsa verba Apostoli, et dicit, quod hæc quoque una est traditionum, scilicet de sancto Spiritu, quam in Ecclesiis actis radicibus, firmam stabilemque fecerunt et tradiderunt. Quemadmodum enim plantæ, D quæ radices egerunt, a terra non facile evelluntur: ita et hoc non facile amittent nec prodent Ecclesiæ. Præterea autem argumentatur, dicens : Si in judicium forte a vobis adducti essemus, nec adversus ea, quæ intenderentur, esset nobis scriptarum probationum copia, sed testes vobis produceremus : 150 an non per testium vocem absolveremur? Ad sui autem dicti probationem, verba quoque evangelica adducit. Sed etsi longum, inquit, tempus proponeremus, utpote eo vincentes adversarium, ut qui quod ab eo vindicatur longo tempore possederimus,

[1] Job. VIII, 9. [2] I Cor. XI, 2. [3] II Thess. II, 14.

et hoc aperte ostenderemus, an non efficeremus ut omnino non admitteretur actio in judicium, sed potius excluderetur? antiqua enim dogmata in veneratione habentur, cum homines ea revereantur propter antiquitatem, et quemadmodum senibus canities venerationem acquirit, ita et antiquitas dogmatibus.

A νεμηθέντες ἐπὶ μακρὸν, καὶ τοῦτο ἐδείκνυμεν φανερῶς, οὐκ ἂν ἐποιήσαμεν μηδὲ εἰσαχθῆναι ὅλως τὴν δίκην εἰς δικαστήριον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποπεμφθῆναι; τὰ γὰρ παλαιὰ δόγματα δυσωποῦσιν, αἰδουμένων αὐτὰ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ὥσπερ τοῖς γεγηρακόσιν ἡ πολιὰ περιποιεῖται τὸ αἰδέσιμον, οὕτω καὶ ἡ ἀρχαιότης τοῖς δόγμασιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΛΗΤΟΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΜΕΛΙΤΗΝΗΣ.

EPISTOLA CANONICA

S. GREGORII NYSSENI EPISCOPI AD S. LETOIUM MELITENES EPISCOPUM.

CANON I.

Unum hoc quoque est eorum quæ ad sanctum festum conferunt, si nos intelligamus legitimam et canonicam in iis qui peccarunt œconomiam, ut curetur omnis morbus animæ qui per aliquod peccatum accidit. Quoniam enim hoc est universale festum creationis, quod in præstituto annui circuli ambitu, singulis annis in universo mundo, propter ejus qui ceciderat resurrectionem, peragitur (casus autem est peccatum, resurrectio vero, ex peccati casu erectio), recte habuerit, si hodierno die non solum eos qui ex regeneratione per lavacri gratiam transmutati sunt, **151** ad Deum adducamus, sed eos etiam qui per pœnitentiam et conversionem, a mortuis operibus ad viventem viam ascendunt, ad spem quæ salvos eos faciat tanquam manu deducamus, a qua per peccatum alienati sunt. Neque vero parvum opus est, ea, quæ de iis dicenda sunt, in recto et probato judicio dispensare, juxta præceptum Prophetæ, quod jubet oportere *sermones dispensare in judicio*, ut quemadmodum habet divinum oraculum, *non moveatur in æternum, et in æterna memoria sit justus* [1]. Quemadmodum enim etiam in corporali medela, unum est quidem institutum medicinæ, sanare eum qui laborat, varium autem est curationis genus (pro morborum enim varietate, convenienter quoque medicinæ methodus ac disciplina unicuique morbo applicatur), ita cum multa sit in morbis quoque animæ affectionum varietas, multiformis quoque necessario fuerit medica curatio, ad affectionis rationem medicinam exercens. Ut sit autem arte aliqua proce-

ΚΑΝΩΝ Α'.

B Ἓν καὶ τοῦτο τῶν εἰς τὴν ἁγίαν ἑορτὴν συντελούντων ἐστὶ, τὸ κατανοῆσαι ἡμᾶς τὴν ἔννομόν τε καὶ κανονικὴν ἐπὶ τῶν πεπλημμεληκότων οἰκονομίαν· ὅπως ἂν θεραπευθείη πᾶν ἀῤῥώστημα ψυχικὸν, τὸ διά τινος ἁμαρτίας ἐπιγινόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ καθολικὴ καὶ αὕτη τῆς κτίσεως ἑορτὴ κατὰ τὴν τεταγμένην περίοδον τοῦ ἐνιαυσιαίου κύκλου καθ' ἕκαστον ἔτος, ἐν παντὶ πληρουμένη τῷ κόσμῳ, ἐπὶ τῇ ἀναστάσει τοῦ πεπτωκότος ἐπιτελεῖται· πτῶσις δέ ἐστιν ἡ ἁμαρτία· ἀνάστασις δὲ ἡ ἐκ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας ἀνόρθωσις· καλῶς ἂν ἔχοι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, οὐ μόνον τοὺς ἐκ παλιγγενεσίας μεταστοιχειουμένους διὰ τῆς τοῦ λουτροῦ χάριτος τῷ Θεῷ προσάγειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς διὰ τῆς μετανοίας τε καὶ C ἐπιστροφῆς ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἔργων εἰς τὴν ζῶσαν ὁδὸν πάλιν ἐπανιόντας, καὶ τούτους χειραγωγεῖν πρὸς τὴν σώζουσαν ἐλπίδα, ἧς διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπεξενώθησαν. Ἔστι δὲ οὐ μικρὸν ἔργον, τὸ τοὺς περὶ τούτων λόγους οἰκονομῆσαι ἐν τῇ ὀρθῇ τε καὶ δεδοκιμασμένῃ κρίσει, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Προφήτου, τὸ κελεῦον δεῖν *οἰκονομεῖν τοὺς λόγους ἐν κρίσει*, ἵνα, καθὼς ἔχει τὸ λόγιον, *μήτε σαλευθῇ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς μνημόσυνον αἰώνιον γένηται δίκαιος*. Ὥσπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς σωματικῆς θεραπείας, ὁ μὲν σκοπὸς τῆς ἰατρικῆς εἷς ἐστι, τὸ ὑγιᾶναι τὸν κάμνοντα· τὸ δὲ εἶδος τῆς ἐπιμελείας διάφορον· κατὰ γὰρ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀῤῥωστημάτων καταλλήλως καὶ ἡ θεραπευτικὴ μέθοδος ἑκάστῳ τῶν νοσημάτων προσάγεται· οὕτω πολλῆς οὔσης καὶ ἐν τῇ ψυχικῇ νόσῳ τῆς D τῶν παθῶν ποικιλίας, ἀναγκαίως πολυειδὴς γενήσεται ἡ θεραπευτικὴ ἐπιμέλεια, πρὸς λόγον τοῦ πάθους

[1] Psal. cxi, 9 sqq.

Guill. Beveregii notæ.

(24) *Τρία ἐστὶ τὰ περὶ τὴν ψυχήν*. Hanc animæ divisionem Gregorius Nyssenus a Platone primo traditam accepit. Eum enim has tres a Gregorio commemoratas partes animæ humanæ inesse, nimirum λογικὸν, ἐπιθυμητικὸν et θυμοειδὲς, rationem, cupiditatem et iram, e Cicerone discimus, dicente, *Tenemusne quid animus sit? ubi sit? denique sitne, aut, ut Dicæarcho visum est, ne sit quidem ullus? si est: tresne partes habeat, ut Platoni placuit, rationis, iræ, et cupiditatis?* Cicer. *Acad. quæst.* l. II, c. 39. Et alibi; *Plato triplicem finxit animam, cujus principatum, id est, rationem, in capite sicut*

ἐνεργοῦσα τὴν ἴασιν. Ὡς δ' ἂν γένοιτό τις τεχνικὴ A μέθοδος περὶ τοῦ προκειμένου προβλήματος, οὕτω τὸν λόγον διαληψόμεθα.

Τρία ἐστὶ τὰ περὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θεωρούμενα κατὰ τὴν πρώτην διαίρεσιν· τό τε λογικὸν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν, καὶ τὸ θυμοειδές. Ἐν τούτοις ἐστὶ καὶ τὰ κατορθώματα τῶν κατ' ἀρετὴν βιούντων, καὶ τὰ πτώματα τῶν εἰς κακίαν ἀποῤῥεόντων. Διὸ προσήκει τὸν μέλλοντα τὴν κατάλληλον θεραπείαν προσάγειν τῷ νενοσηκότι τῆς ψυχῆς μέρει, πρότερον μὲν ἐπισκέπτεσθαι ἐν τίνι συνέστη τὸ πάθος· εἶθ' οὕτω πεπονθότι προσάγειν ἁρμοδίως τὴν θεραπείαν· ὥστε μὴ δι' ἀπειρίαν τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου, ἄλλο μὲν ᾖ τὸ νοσῆσαν μέρος, ἕτερον δὲ τὸ τὴν θεραπείαν δεχόμενον· ὥσπερ ἀμέλει βλέπομεν πολλοὺς τῶν ἰατρῶν ἐν ἀπειρίᾳ τοῦ πρωτοπαθοῦντος μέρους προσεπιτρί- B ψαντας τὴν νόσον δι' ὧν θεραπεύουσι. Τῆς γὰρ ἀῤῥωστίας οὔσης πολλάκις κατὰ θερμοῦ ἐπικράτησιν, ἐπειδὴ τοῖς κατὰ πλεονασμὸν τοῦ ψυχροῦ κεκακωμένοις χρήσιμον τὸ θερμαῖνόν τε καὶ ἀναθάλπον ἐστὶ, τὸ τούτοις κατὰ λόγον συνενεγκὸν, ἀπερισκέπτως τὸ αὐτὸ τοῖς ἐν ἀμετρίᾳ θερμότητος ἐκκαιομένοις ἐπαγαγόντες, δυσίατον τὸ πάθος ἐποίησαν. Ὥσπερ τοίνυν ἀναγκαιοτάτη τοῖς ἰατροῖς ἐνομίσθη ἡ κατανόησις τῆς τῶν στοιχείων ἰδιότητος, ὅπως ἂν ἑκάστου τῶν εὖ ἢ κακῶς διακειμένων γένοιτο τοῦ παρὰ φύσιν διατεθέντος ἡ ἐπανόρθωσις· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐπὶ ταύτην ἀναδραμόντες τὴν διαίρεσιν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ θεωρουμένων, ἀρχὴν καὶ ὑπόθεσιν τῆς καταλλήλου τῶν παθῶν θεραπείας ποιησώμεθα τὴν γενικὴν θεωρίαν. Οὐκοῦν τριχῇ, καθὼς ἔφαμεν, διῃρημένης τῆς ἰδιότητος τῶν τῆς ψυχῆς κινημάτων, εἰς τὸ λογιστι- C κόν τε καὶ ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμοειδές· κατόρθωμα μὲν τοῦ λογιστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ἐστιν, ἡ εὐσεβὴς περὶ τὸ Θεῖον ὑπόληψις, καὶ ἡ τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διακριτικὴ ἐπιστήμη, καὶ ἡ τρανήν τε καὶ ἀσύγχυτον ἔχουσα περὶ τῆς φύσεως τῶν ὑποκειμένων τὴν δόξαν· τί μέν ἐστιν αἱρετὸν ἐν τοῖς οὖσι· τί δὲ βδελυκτὸν καὶ ἀπόβλητον. Καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου, πάντως ἡ ἐν τῷ μέρει τούτῳ κακία θεωρηθήσεται, ὅταν ἀσέβεια μὲν ᾖ περὶ τὸ Θεῖον, ἀκρισία δὲ περὶ τὸ ὄντως καλόν· ἐνηλλαγμένη δὲ καὶ ἐσφαλμένη ἡ περὶ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ὑπόληψις, ὥστε τιθέναι *τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς*, καθώς φησιν ἡ Γραφή. Τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ μερους ἡ μὲν ἐνάρετός ἐστι κίνησις τὸ πρὸς τὸ ὄντως ἐπι-

A dens propositæ quæstionis methodus, rem ita tractabimus.

Tria sunt quæ in anima nostra considerantur secundum primam divisionem: ratio, concupiscentia, et ira. In iis sunt et recte facta eorum qui ex virtute vivunt, et delicta casusque eorum qui ad vitium dilabuntur. Quamobrem oportet eum qui ægrotanti animæ parti convenientem medelam est adhibiturus, prius quidem considerare in quonam consistit affectio, deinde sic laboranti convenientem medelam applicare, ne propter medicæ disciplinæ ignorantiam, alia quidem sit pars quæ ægrotat, alia vero cui est adhibita medela: sicut certe multos videmus medicos, qui propter B primo affectæ partis ignorationem morbum suis medicamentis adaugent. Cum enim sæpe exsistat morbus propter dominationem et exsuperationem calidi, quoniam iis qui propter nimiam frigidi abundantiam male affecti sunt, utile est quod calefacit et confovet, id quod illis ex ratione adhibitum confert: idem iis qui immoderata caliditate succenduntur, inconsiderate applicantes, efficiunt ut sit morbus curatu difficillimus. Quemadmodum ergo medicis in primis necessaria existimata est elementorum proprietatis cognitio, ut uniuscujusque eorum quæ bene vel male constituta sunt, id quod præter naturam affectum est, corrigatur: sic et nos, ad hanc recurrentes divisionem, quæ est eorum quæ in anima considerantur, principium et fundamentum convenientis affectionum C curationis generalem faciamus contemplationem. Trifariam ergo, ut diximus, divisa proprietate motionum animæ, in rationem, concupiscentiam et iram: rationis quidem compotis animæ partis est perfectum et ex virtute recte se gerens officium, pia de Deo **152** existimatio, boni et mali discernens scientia, et quæ habet veram et non confusam de rerum subjectarum natura opinionem; quid est quidem in iis quæ sunt, expetendum; quid vero abhorrendum et abjiciendum; et rursus ex contrario quod in ea parte est vitium omnino considerabitur, quando circa res quidem divinas fuerit impietas, nullum autem circa id quod vere honestum est judicium: perversa autem et corrupta de rerum natura existimatio, ut *lucem tenebras*

Guill. Beveregii notæ.

in arce posuit; et duas partes separare (al. *parere*) *voluit, iram in pectore, cupiditatem subter præcordia locavit.* Id. *Tuscul. quæst.* l. I, c. 10. Idem a Laertio observatur, qui Platonis dogmata recensens, ait, Ἡ ψυχὴ διαιρεῖται εἰς τρία· τὸ μὲν γὰρ αὐτῆς ἐστι λογιστικὸν (al. λογικὸν), τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν, τὸ δὲ θυμικόν. Τούτων δὲ τὸ μὲν λογιστικόν ἐστιν αἴτιον τοῦ βουλεύεσθαι, καὶ λογίζεσθαι, καὶ διανοεῖσθαι, καὶ πάντων τῶν τοιούτων· τὸ δ' ἐπιθυμητικὸν μέρος ἐστὶ τῆς ψυχῆς, αἴτιον τοῦ ἐπιθυμεῖν, φαγεῖν, καὶ τοῦ πλησιάσαι, καὶ τῶν τοιούτων πάντων. Τὸ δὲ θυμικὸν μέρος αἴτιόν ἐστι τοῦ θαῤῥεῖν καὶ ὀργίζεσθαι. Τῆς ἄρα ψυχῆς ἐστι τὸ μὲν λογιστικὸν, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν, τὸ δὲ θυμικόν. Diog. Laert. l. III, in Platone. Ipsa Platonis verba D si voles, sic habent: Ἐπειδὴ, ὥσπερ πόλις (ἦν δ' ἐγὼ) διῄρηται κατὰ τρία εἴδη, οὕτω καὶ ψυχὴ ἑνὸς ἑκάστου τριχῇ, διέξεται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ ἑτέραν ἀπόδειξιν· τίνα ταύτην; τήνδε· τριῶν ὄντων τριτταὶ καὶ ἡδοναί μοι φαίνονται, ἑκάστου μία ἰδία. Ἐπιθυμίαι τε ὡσαύτως καὶ ἀρχαί. Πῶς λέγεις; Ἔφη. Τὸ μὲν φάμεν, ἦν, ᾧ μανθάνει ἄνθρωπος· τὸ δὲ, ᾧ θυμοῦται· τὸ δὲ τρίτον, διὰ πολυειδίαν, ἑνὶ οὐκ ἔσχομεν ὀνόματι προσειπεῖν ἰδίῳ αὐτοῦ· ἀλλὰ ὃ μέγιστον καὶ ἰσχυρότατον εἶχεν ἐν αὐτῷ, τούτῳ ἐπωνομάσαμεν. Ἐπιθυμητικὸν γὰρ αὐτὸ κεκλήκαμεν, διὰ σφοδρότητα τῶν τε περὶ ἐδωδὴν ἐπιθυμιῶν καὶ πόσιν, καὶ ἀφροδίσια, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἀκόλουθα. Plat. *de Republ.* l. IX, p. 580, tom. II, edit. Steph.

ducat *et tenebras lucem* [1], ut dicit Scriptura. Concupiscentis autem partis motus est ex virtute, si ad id quod est revera concupiscendum et vere pulchrum et honestum, erigatur desiderium; et si qua est in nobis amatoria facultas et affectio, tota in illo versetur, ut credamus nihil aliud esse natura expetendum præter virtutem, et naturam quæ virtutem effundit. Hujus autem partis declinatio est et peccatum, quando cupiditatem transtulerit ad inanem quæ non potest consistere gloriam; vel ad florem qui colorate corporum superficiei est illitus. Unde exsistit libido, gloriæ cupiditas, ambitio, et avaritia, et cætera ejusmodi quæ ab hoc vitii genere dependent. Animosæ autem seu irascentis partis recta et ex virtute actio est, mali odium et bellum cum animi perturbationibus, et ad fortitudinem in eo esse confirmatam animam, ut ea non pertimescat quæ vulgo terribilia videntur, sed usque ad sanguinem peccato resistat: mortis autem minas et gravia supplicia contemnat; et a rebus jucundissimis, disjunctione, et omnibus, ut semel dicam, quæ propter aliquam consuetudinem et anticipatam opinionem multos in voluptate detinent, sit superior, pro fide et virtute decertans. Hujus autem partis prolapsiones omnibus apertæ sunt, invidia, odium, ira, convicia, certamina, contentiosæ et ultionis appetentes affectiones, quæ acceptæ injuriæ recordationem longe extendunt, et multos ad cædem et sanguinem incitant. Dum enim non inveniret stulta et inerudita ratio quomodo armis suis utiliter uteretur, ferri aciem in se convertit; eaque arma, quæ nobis a Deo data sunt, ei qui male utitur exitium afferunt.

BALS. In tempore festi Paschæ hic magnus Pater hanc epistolam misisse videtur: et dicit ad festum conferre, ut qui peccant legitime et canonice dispensentur. Festum enim Resurrectionis Domini, propter resurrectionem humani generis, quod propter peccatum ceciderat, et factum est, et quotannis peragitur. Resurrectio autem est etiam ex lapsu peccati resurrectio. Peccatorem enim a peccato abstinere, est resurgere a casu quo cecidit qui peccat. Quare oportet, inquit, hodierno die Deo adducere, non solum eos qui per salutare baptismi lavacrum ex regeneratione transmutantur, tanquam novum corpus accipientes, utpote quod sancti Spiritus gratia a sordibus sit emundatum, quæ ei per peccatum insederant. Non eos ergo, dicit, solum

A θυμηθικὸν, καὶ ἀληθῶς καλὸν ἀνάγεσθαι τὸν πόθον· καὶ εἴ τις ἐν ἡμῖν ἐρωτικὴ δυναμίς τε καὶ διάθεσις, ἐκεῖ κατασχολεῖσθαι πᾶσαν, ἐν τῷ πεπεῖσθαι μηδὲν ὀρεκτὸν εἶναι τῇ ἑαυτοῦ φύσει ἄλλο, πλὴν τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς τὴν ἀρετὴν πηγαζούσης φύσεως. Παρατροπὴ δὲ καὶ ἁμαρτία τοῦ τοιούτου μέρους ἐστὶν, ὅταν τις μεταγάγῃ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὴν ἀνυπόστατον κενοδοξίαν· ἢ πρὸς τὸ ἐπικεχρωσμένον τοῖς σώμασιν ἄνθος· ὅθεν γίνεται ἡ φιλοχρηματία, καὶ ἡ φιλοδοξία, καὶ ἡ φιληδονία, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὅσα τοῦ τοιούτου ἤρτηται τῆς κακίας γένους. Πάλιν δὲ τῆς θυμώδους διαθέσεως κατόρθωμα μέν ἐστιν ἡ πρὸς τὸ κακὸν ἀπέχθεια, καὶ ὁ πρὸς τὰ πάθη πόλεμος, καὶ τὸ πρὸς ἀνδρείαν ἐστομῶσθαι τὴν ψυχὴν, ἐν τῷ μὴ καταπτήσσειν τὰ τοῖς πολλοῖς φοβερὰ νομιζόμενα, ἀλλὰ μέχρις αἵματος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν B ἀντικαθίστασθαι· καταφρονεῖν δὲ θανατικῆς ἀπειλῆς, καὶ ἀλγεινῶν κολαστηρίων, καὶ τῆς τῶν ἡδίστων διαζεύξεως, καὶ πάντων ἅπαξ τῶν διά τινος συνηθείας καὶ προλήψεως ἐν ἡδονῇ τοὺς πολλοὺς κατεχόντων κρείττονα γενέσθαι, τῆς τε πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς προμαχόμενον. Τὰ δὲ ἀποπτώματα τοῦ τοιούτου μέρους ἐστὶν ἅπασι πρόδηλα, ὁ φθόνος, τὸ μῖσος, ἡ μῆνις, αἱ λοιδορίαι, αἱ συμπλοκαὶ, αἱ ἐμφιλόνεικοί τε καὶ ἀμυντικαὶ διαθέσεις, αἱ μέχρι πολλοῦ παρατείνουσαι τὴν μνησικακίαν, καὶ πολλοὺς εἰς φόνους καὶ αἵματα καθηγοῦσαι. Μὴ γὰρ εὑρὼν ὁ ἀπαίδευτος λογισμὸς ὅπου χρήσηται λυσιτελῶς τῷ ὅπλῳ, ἐφ' ἑαυτὸν τρέπει τὴν τοῦ σιδήρου ἀκμήν· καὶ γίνεται τὸ ἐκ Θεοῦ δοθὲν ἡμῖν ἀμυντήριον ὅπλον τῷ κακῶς κεχρημένῳ ὀλέθριον.

C ΒΑΛΣ. Ἐν καιρῷ τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς φαίνεται ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀποσταλκὼς καί φησιν ὅτι συντελεῖ εἰς τὴν ἑορτὴν πῶς οἱ ἁμαρτάνοντες οἰκονομηθήσονται ἐννόμως τε καὶ κανονικῶς. Ἡ γὰρ τῆς Ἀναστάσεως ἑορτὴ τοῦ Κυρίου διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ πεπτωκότος διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀνθρωπείου γένους καὶ γέγονε καὶ ἐτησίως ἐπιτελεῖται. Ἀνάστασις δέ ἐστι καὶ ἡ ἐκ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας ἀνόρθωσις. Τὸ γὰρ ἀποσχέσθαι τῆς ἁμαρτίας τὸν ἁμαρτάνοντα ἀναστῆναί ἐστι τοῦ πτώματος οὗ πέπτωκεν ἁμαρτάνων. Διό φησι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, μὴ μόνον προσάγειν Θεῷ τοὺς διὰ τοῦ σωτηρίου λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος μεταστοιχειουμένους ἐκ παλιγγενεσίας, νέον ὥσπερ τὸ σῶμα λαμβάνοντας, οἷα καθαρθὲν τῇ τοῦ Πνεύματος

[1] Isa. v, 20.

Guill. Beveregii notæ.

(25) *Τῷ κακῶς κεχρημένῳ ὀλέθριον*. Scholiastes Harmenopuli ad hunc Nysseni canonem, cum 73 S. Basilii conjunctum, hæc observat: Ἡ τοῦ πατριάρχου Μεθοδίου διατύπωσις τοὺς παραπεσόντας καὶ ὑποστρέψαντας, νηπίους μὲν αἰχμαλωτισθέντας, καὶ φόβῳ ἢ ἀγνοίᾳ καθυπαχθέντας, συγγνώμης ἀξιοῖ, τῷ ἁγίῳ μόνον χρίουσα μύρῳ· τελείους δὲ τὴν ἡλικίαν ὄντας, καὶ ἀνάγκῃ καθυπαχθέντας, συγγνώμης μὲν καὶ αὐτοὺς ἀξιοῖ, τῷ ἁγίῳ χρίουσα μύρῳ· νηστεῦσαι δὲ ὅμως τεσσαρακοστὰς ἡμερῶν δύο προστάττει, κρεῶν ἀπεχομένους, ἐκτενεῖς τε δεήσεις καὶ γονυκλισίας ποιεῖν, ὁπόση δύναμις. Τοὺς δὲ ἐκ προαιρέσεως αὐτομολήσαντας, ἐπὶ δύο ἐνιαυτοὺς νηστεύειν προστάττει, παραπλησίως τοῖς ἄνω δεδηλωμένοις, καὶ γονυκλισίας D ἑκάστης ἡμέρας ποιεῖν ρʹ. ἢ ςʹ, καὶ εἶθ' οὕτω τῷ ἁγίῳ χρίεσθαι μύρῳ. *Sanctio Methodii patriarchæ lapsos et conversos, pueros quidem in captivitatem adductos, et metu vel ignorantia subactos, venia dignatur, sacro duntaxat eos oleo inungens: adultos vero et coactione subactos, venia quidem et illos dignatur, sacro inungens oleo: sed jejunare tamen binas dierum quadragesimas jubet, a carnibus abstinentes, intentasque preces et congenulationes pro viribus facere. Qui vero scientes volentesque (a Christianis) confugerint, eos ad biennium jejunare jubet, perinde ut indicatum est supra, quotidieque centies vel ducenties congenulare, atque oleo sacro inungi.* Harmen. ep. can. sect. 5, tit. 4.

χάριτι τῶν μολυσμάτων, ἃ διὰ τῆς κακίας αὐτῷ προσετρίβησαν. Οὐ τούτους οὖν μόνον, φησί, προσάγειν χρεὼν κατὰ τὸν τοῦ Πάσχα καιρὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐκ τῶν νεκρῶν ἔργων ἐπανιόντας εἰς τὴν ζῶσαν ὁδόν. Τοῦτο δὲ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ τῷ μεγάλῳ εἴρηται Παύλῳ, νεκρὰ καλέσαντι ἔργα, τὰ δυσωδίας τὴν ψυχὴν πληροῦντα καὶ ἡμᾶς ἀκαθάρτους ποιοῦντα. Ὡς γὰρ παρὰ τῷ νόμῳ τῷ παλαιῷ ὁ τοῦ νεκροῦ ἁψάμενος ἀκάθαρτος ἐνομίζετο, οὕτω καὶ ὁ τῶν νεκρῶν ἔργων ἁπτόμενος ἀκάθαρτος κρίνεται τῷ Θεῷ, καθαιρόμενος δὲ διὰ τῆς μετανοίας ἐπάνεισιν εἰς ὁδὸν ζῶσαν· ἡ πρὸς Θεὸν ἄγουσα δέ ἐστιν ἡ ζῶσα ὁδὸς, ἡ τὴν ζωὴν ἡμῖν προξενοῦσα τὴν μέλλουσαν, ἡ τῶν νεκρῶν ἢ καὶ νεκρούντων ἡμᾶς χωρίζουσα ἔργων, τῶν ἀποξενούντων τῆς σωζούσης ἐλπίδος, τουτέστι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐλπιζομένη σώζει τοὺς ταῦτα ἐλπίζοντας, βιοῦντας κατὰ τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς, ἵνα ταύτης μὴ ἀποτύχωμεν. Ἔστι δὲ, φησὶν, οὐ μικρὸν ἔργον τὸ οἰκονομῆσαι τοὺς περὶ τούτων λόγους, δηλονότι τῶν μετανοούντων, ἐν ὀρθῇ κρίσει, κατὰ τὸν Δαβὶδ λέγοντα περὶ τοῦ φοβουμένου τὸν Κύριον, *Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει*, καὶ τὰ ἑξῆς. Καί φησιν ὅτι, ὥσπερ τοῖς τῶν σωμάτων θεραπευταῖς εἷς μέν ἐστιν ὁ σκοπὸς, ἐκ τῆς ἰατρικῆς τέχνης τὸ ἰάσασθαι τὸν ἀῤῥωστοῦντα, ἡ δὲ μεταχείρισις οὐχ ὁμοία ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἀσθενοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν νοσούντων σωμάτων ποιοῦνται τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ ἡλικιῶν καὶ σωμάτων ἰδιότητας καὶ ὡρῶν καὶ χωρῶν παρατηρούμενοι διαφορὰς, οὕτω χρὴ καὶ τὸν θεραπεύοντα νοσήματα ψυχικὰ, ὧν πολλή τις ἡ ποικιλία ἐστὶ, πολυειδῆ καὶ τὴν θεραπείαν προσάγειν, καὶ τὰ αἴτια τῶν παθῶν παρατηρούμενον, καὶ τὴν ἑκάστου τῶν μετανοούντων διάθεσιν. Ἐπὶ τούτοις τεχνικὴν ποιεῖται τὴν περὶ τῶν ἁμαρτανόντων διδασκαλίαν, καί φησι τρία εἶναι τὰ περὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θεωρούμενα, τὸ λογικὸν, τὸ ἐπιθυμητικὸν, καὶ τὸ θυμοειδὲς, ἃ καὶ δυνάμεις ψυχικαὶ καὶ ἰδιότητες ὀνομάζονται· καὶ ἐκ τούτων φύεσθαι λέγει τὰ κατορθώματα, ἤγουν τὰς ἀρετὰς, καὶ τὰ πτώματα, ἤγουν τὰ ἁμαρτήματα. Καὶ δεῖ τὸν θεραπευτὴν τῶν ψυχικῶν παθημάτων σκοπεῖν ἐκ τίνος τῶν ψυχικῶν δυνάμεων συνέστη τὸ ἁμάρτημα, καὶ οὕτω προσάγειν τῷ θεραπευομένῳ τὴν θεραπείαν κατάλληλον καὶ οἰκείαν τῷ πάθει, ἵνα μὴ ἐξ ἀπειρίας ἄλλο μὲν ᾖ τὸ πάσχον, ἄλλο δὲ τὸ ἰατρευόμενον· ἢ καὶ ἄλλως δέον μεταχειρίσασθαι τὸ ψυχικὸν ἀῤῥώστημα, ὁ δὲ ἑτέρως αὐτὸ θεραπεύειν ἐπιχειρῇ· ὅπερ, φησὶ, καὶ οἱ ἄτεχνοι ποιοῦσι τῶν ἰατρῶν, καί τινος πάσχοντος κατὰ θερμοῦ πλεονασμὸν, δέον προσενεγκεῖν αὐτῷ ψυχρότερά τινα, εἰ προσενέγκοιεν μᾶλλον ἀπερισκέπτως θερμαίνοντα, δυσίατον τὸ πάθος ἐποίησαν. Τὰ γὰρ ἐναντία τῶν ἐναντίων εἰσὶν ἰάματα· καὶ τοῖς μὲν κατ' ἐπικράτησιν τοῦ ψυχροῦ πάσχουσι κατάλληλός ἐστι θεραπεία τὸ θερμαῖνον καὶ ἀναθάλπον· οὗ δὲ τὸ θερμὸν ἐπλεόνασε, προσφέρειν δεῖ τὸ ἀν-

A adducere oportere Paschæ tempore, sed eos etiam qui agunt pœnitentiam, et a mortuis operibus ad viam viventem ascendunt. Hoc autem in Epistola ad Hebræos a magno Paulo dictum est, qui mortua vocavit opera, quæ animam malo odore replent, et nos immundos efficiunt. Quemadmodum enim in lege antiqua, qui mortuum tetigit immundus existimabatur: ita et qui mortua tangit opera immundus a Deo judicatus est, per pœnitentiam autem purgatus ad viam viventem revertitur. Quæ autem ad Deum ducit, est ea via vivens, quæ futuram nobis vitam conciliat, quæ a mortuis operibus, seu quæ nos mortificant, separat, quæ a servante spe nos abalienant, hoc est, a regno Dei, quod, si B speretur, servat eos qui sperant, et secundum Dei mandata vivunt, ne ab eo excidamus. **153** Est autem, inquit, non parvum opus ea, quæ de iis discenda sunt, de iis scilicet qui pœnitentiam agunt, dispensare in recto judicio; ut vult David, qui dicit de eo qui timet Dominum; *Dispensabit sermones suos in judicio*[1], et cætera. Et dicit, quod sicut corporum medicis unum est institutum, ut arte medica ei qui laborat medeantur; non est autem similis in omnibus qui ægrotant curandi ratio, sed pro ægrotantium diversitate eorum curam gerunt, et ætatum et corporum proprietates horarumque et locorum differentias observantes: ita etiam oportet eum, qui animæ morbis medetur, quorum multiplex est varietas, multiplicem quoque medelam ad- C hibere, et morborum causas observantem, et uniuscujusque pœnitentiam agentium affectionem. Postea tradit artificiosam peccatorum doctrinam, et dicit esse tria quæ in anima nostra considerantur, rationem, concupiscentiam et iram, quæ etiam animæ facultates et proprietates appellantur: et ex iis dicit exsistere recte facta seu virtutes, et casus seu peccata. Et oportet animæ affectionum medicum considerare, ex quanam animæ facultatum consistit peccatum, et ita ei qui sanatur convenientem adhibere medicinam et affectioni appositam, ne ex imperitia aliud quidem sit quod laboret, aliud cui medicina applicetur, vel, sit etiam morbus animæ qui aliter curari debeat, ille vero aliter medicari conetur: quod etiam, inquit, imperiti faciunt medici, et cum alicui propter calidi exsu- D perationem laboranti frigida aliqua adhibere oporteat, si inconsiderate magis calefacientia applicent, curatu difficillimam affectionem effecerunt: contraria enim contrariis curantur, et iis quidem, qui propter frigidi dominatum laborant, conveniens est medicina id quod calefacit et confovet; in quo autem calidum exsuperat, oportet contrarium adhibere, quod est frigidum. Et quemadmodum corporum medicis necessarium est intelligere, undenam is qui laborat affectus est, et ita illi morbo convenientem medicinam adhibere: ita et iis, qui morbis animæ medentur, necessario considerandum est undenam peccatum, cui medicina adhibenda est, nascitur. Cum animæ ergo facultates in tria, ut dictum est, dividen-

[1] Psal. cxi, 5.

tur, rationis, inquit, virtus est pia de Deo existimatio et boni malique dijudicatio, et quæ habet perspicuam et non confusam de natura existimationem et subjectorum opinionem. Porro is dicitur perspicue videre, qui pure et absque ullo errore videt, et id quod videtur ita intelligentia comprehendit, prout ejus habet natura. Et is non confuse videt, qui, cum videntem facultatem habeat, non aliud quidem videt, aliud se videre existimat. Quando ergo quis rerum subjectarum naturam intelligit, et certo constanterque judicat, quid est bonum et malum, et quid præferre quidem oporteat, quid vero abhorrere; tunc dicitur apertam, et non confusam habere opinionem, seu existimationem, id est, res pulchre judicare, et tuto de iis existimare. Postquam autem dixit, quid sit virtus rationis, nunc etiam dicit de ejus vitio, et id ex contrariis considerari seu cognosci docet: et dicit: rationis vitium esse in Deum impietatem, hoc est, aliquid existimare divina natura indignum, et de rebus non rectum, sed aberrans judicium, ut quod bonum est, malum existimet, et quod malum est, bonum: hoc enim significat dicere lucem tenebras, et tenebras lucem. Hoc autem est Isaiæ eos qui illa faciunt exsecrantis. Concupiscentiæ autem virtus dicitur, nostrum desiderium ad id, quod vere pulchrum et honestum jureque concupiscendum est, moveri, et credere nihil esse aliud expetendum, seu appetitione et desiderio suapte natura dignum, quam virtutem, et quæ virtutem effundit, naturam, sive Deum: 154 virtutis enim fons est et ad ipsam dux divina natura. Nihil autem esse suapte natura expetendum præter virtutem, dixit sanctus: alia scilicet, quæ nobis expetenda esse videntur ac desideranda, non esse sua natura ejusmodi, sed nostro aberrante judicio ac existimatione. Et protinus infert gloriæ cupiditatem, corporum pulchritudinis desiderium, avaritiam, libidinem, et quæ sunt ejusmodi, quæ etiam concupiscibilis animæ partis declinationem et peccatum ostendunt. Declinat enim et aberrat, hoc est, ab eo quod honestum est et a recto judicio discedit, qui hæc expetenda esse ducit. Dicit autem ex vana gloria et ex flore, qui corporum superficiei est illitus, existere gloriæ cupiditatem, avaritiam et libidinem, et quæ sunt his similia. Si quis enim vanæ gloriæ cupiditate laboret, is ob recte facta laudatus summis vult coli honoribus, et qui corporum florem appetit, in libidinem vel avaritiam labitur. Corporum autem florem intelligere oportet, humanorum corporum pulchritudinem vel bonum auri colorem, et lapidum splendorem, et margaritarum fulgorem vestiumque contextarum varietates, et quæ iis consequuntur: sunt enim et hæc corpus. Vel ergo amat humanam pulchritudinem, et a libidine vincitur, vel auri aliorumque florem expetit, et fit avarus. Ex his autem ad alia omnis generis innumerabilia vitia devolvitur. Qui enim gloriam appetit, in invidiam et eorum, qui ei sunt honore æquales, detractionem incidit, volens se esse omnibus superiorem. Qui autem pulchritudinis amator est, in incontinentiam. Qui autem pecuniam

A τίθετον, ὅπερ ἐστὶ τὸ ψυχρόν. Καὶ ὥσπερ τοῖς τῶν σωμάτων θεραπευταῖς ἀναγκαῖόν ἐστι τὸ κατανοῆσαι ὅθεν ὁ νοσῶν πάσχει, καὶ οὕτω τὴν θεραπείαν αὐτῷ οἰκείαν τῇ νόσῳ προσαγαγεῖν, οὕτω καὶ τοῖς τὰ ψυχικὰ ἰατρεύουσι πάθη ἀπαραίτητος ἡ κατασκόπησις, τοῦ ὅθεν τὸ μέλλον θεραπευθῆναι ἁμάρτημα φύεται. Εἰς τρία τοίνυν, ὡς εἴρηται, τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων διαιρουμένων, τοῦ μὲν λογιστικοῦ, φησὶν, ἀρετή ἐστιν ἡ εὐσεβὴς περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψις, καὶ ἡ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ διάκρισις, καὶ ἡ τρανὴν καὶ ἀσύγχυτον ἔχουσα περὶ τῆς φύσεως τὴν ὑπόληψιν καὶ τῶν ὑποκειμένων τὴν δόξαν. Καὶ τρανῶς λέγεται βλέπειν, ὁ ὁρῶν καθαρῶς τε καὶ ἀπλανῶς, καὶ κατανοῶν τὸ ὁρώμενον ὡς ἔχει φύσεως. Καὶ ἀσυγχύτως ὁρᾷ, ὁ τὴν ὁρατικὴν συνεχόμενος δύναμιν, καὶ ἄλλο μὴ ὁρῶν, ἄλλο δὲ δοκῶν B βλέπειν. Ὅταν οὖν τις τὴν τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων φύσιν κατανοῇ, καὶ ἀνεπισφαλῶς κρίνῃ τί μέν ἐστι καλὸν, τί δὲ κακὸν, καὶ τί μὲν προκρίνειν δέον, τί δὲ βδελύττεσθαι· τότε λέγεται τρανὴν καὶ ἀσύγχυτον ἔχειν δόξαν, ἤτοι ὑπόληψιν, ἀντὶ τοῦ καλῶς κρίνειν τὰ πράγματα, καὶ ὑπολαμβάνειν περὶ αὐτῶν ἀσφαλῶς. Εἰπὼν δὲ τί ἐστιν ἀρετὴ τοῦ λογιστικοῦ, νῦν καὶ περὶ τῆς κακίας αὐτοῦ λέγει, καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων ταύτην θεωρεῖσθαι εἴτουν καταγινώσκεσθαι διδάσκει· καί φησιν εἶναι κακίαν τοῦ λογιστικοῦ τὴν περὶ τὸ θεῖον ἀσέβειαν, τουτέστι τὸ λογίζεσθαί τι ἀνάξιον τῆς θείας φύσεως, καὶ τὴν περὶ τῶν πραγμάτων μὴ ὀρθὴν κρίσιν, ἀλλ' ἐσφαλμένην, ὥστε τὸ κακὸν ὑπολαμβάνειν C καλὸν, καὶ τὸ καλὸν κακόν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ τιθέναι τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος· τοῦτο δὲ τοῦ Ἡσαΐου ἐστὶν οὐαὶ τοῖς τοῦτο ποιοῦσιν ἐπαρωμένου. Τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ μέρους λέγεται ἀρεστὸν τὸ τὴν ἔφεσιν ἡμῶν κινεῖσθαι πρὸς τὸ ὄντως καλὸν καὶ ἐπιθυμητὸν, καὶ πείθεσθαι μή τι ἄλλο εἶναι ὀρεκτὸν, ἤγουν ὀρέξεως ἢ ἐπιθυμίας ἄξιον, κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ἢ τὴν ἀρετὴν πηγάζουσαν φύσιν, ἤτοι τὸν Θεόν· πηγὴ γὰρ τῆς ἀρετῆς καὶ ὁδηγὸς πρὸς αὐτὴν ἡ θεία φύσις. Οὐδὲν δὲ ὀρεκτὸν κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ἢ μόνην τὴν ἀρετὴν, εἶπεν ὁ ἅγιος· δηλονότι τὰ ἄλλα τὰ ἡμῖν δοκοῦντα ἐπιθυμητά τε καὶ ὀρεκτὰ οὐ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν εἰσὶ τοιαῦτα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐσφαλμένην D κρίσιν τε καὶ ὑπόληψιν. Καὶ αὐτίκα ἐπάγει τὴν τῆς δόξης ἐπιθυμίαν, τὴν τοῦ κάλλους τῶν σωμάτων, τὴν φιλοχρηματίαν, τὴν φιληδονίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἃ καὶ παρατροπὴν καὶ ἁμαρτίαν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ἀποφαίνεται. Παρατρέπεται γὰρ καὶ διαμαρτάνει, τουτέστιν ἀποτυγχάνει τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ὀρθῆς κρίσεως, ὁ ταῦτα κρίνων ὀρεκτά. Λέγει δὲ ἐκ κενοδοξίας καὶ τοῦ ἐπικεχρωσμένου τοῖς σώμασιν ἄνθους φύεσθαι τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν φιλοχρηματίαν καὶ τὴν φιληδονίαν καὶ τὰ ὅμοια τούτοις. Εἰ γάρ τις εἴη κενόδοξος, ὁ ἐφ' οἷς ἔχει κατόρθωμα ἐπαινούμενος, ὁ τοιοῦτος θέλει δοξάζεσθαι, καὶ ὁ τοῦ τῶν σωμάτων ὀρεγόμενος ἄνθους, εἰς φιληδονίαν ἢ φιλοχρηματίαν ἐξολισθαίνει. Σωμάτων δὲ ἄνθος νοητέον ἢ τὸ τῶν

ἀνθρωπίνων σωμάτων κάλλος ἢ τὴν εὔχροιαν τοῦ χρυσοῦ, καὶ τὰς τῶν λίθων διαυγὰς, καὶ τὴν τῶν μαργαρίτων στιλπνότητα, καὶ τὰ τῶν ὑφασμάτων ποικίλματα, καὶ ὅσα τούτοις ἑπόμενα· σῶμα γὰρ καὶ ταῦτα. Ἤγουν κάλλους ἀνθρωπίνου ἐρᾷ, καὶ κρατεῖται φιληδονίᾳ, ἢ τοῦ ἄνθους ὀρέγεται τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν ἄλλων, καὶ γίνεται φιλοχρήματος. Ἐκ δὲ τούτων εἰς μυρίας ἄλλας κακίας καὶ παντοδαπὰς ἐκκυλίεται. Ὁ γὰρ δόξης ἐφιέμενος εἰς φθόνον ἐμπίπτει καὶ τῶν ὁμοτίμων διαβολὰς, θέλων αὐτὸν ἁπάντων ὑπερτερεῖν· ὁ δὲ κάλλους ἐραστὴς εἰς ἀσελγείας· ὁ δὲ χρημάτων ἐπιθυμῶν εἰς ἀδικίας· καὶ ἄλλα δὲ μυρία καὶ ποικίλα κακὰ ἐκ τούτων φύεσθαι πέφυκεν, ἅπερ ἀπαριθμεῖν τε καὶ ὀνομάζειν μακρᾶς ἂν δέοιτο συγγραφῆς. Ἅτινα πάντα εἰς τὴν κακίαν ἀνάγονται τὴν ἐκ παρατροπῆς γινομένην τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς, ὡς τὰ εἴδη πρὸς γένος. Ἀνυπόστατον δὲ τὴν κενοδοξίαν εἶπεν ὁ ἅγιος, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη τιμὴ διὰ τοῦτο λέγεται δόξα, ὡς ὑπόληψις μόνον οὖσα, καὶ οὐδὲν ὑφεστὼς ἔχουσα, οὐ βέβαιον, οὐδὲ μόνιμον, ἀλλὰ δόκησις τυγχάνουσα μόνον καὶ φαντασία. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα τῆς κενοδοξίας ἐκφαντικωτέρα δήλωσις τοῦ λεγομένου ἐστί. Ματαίαν γὰρ ὑπόληψιν καὶ οὐκ ἀληθῆ ταῦτα εἶναι διδάσκει. Τοῦ δὲ θυμικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους ἀρετὴν μὲν καὶ κατόρθωμα λέγει, τὸ πρὸς κακίαν μῖσος, καὶ τὸ τοῖς πάθεσι μάχεσθαι, καὶ μὴ ὑποκύπτειν καὶ δουλοῦσθαι αὐτοῖς, καὶ τὸ τὴν ψυχὴν πρὸς ἀνδρίαν ἐστομῶσθαι, ὅ ἐστι τὸ ἀπτοήτως ἔχειν καὶ εὐθαρσῶς. Εἴληπται δὲ ἡ λέξις ἐκ τοῦ σιδήρου. Ὡς γὰρ ἐστομωμένος σίδηρος ἄκαμπτός ἐστι καὶ τμητικὸς τοῦ παραπεσόντος παντὸς, οὕτω καὶ ὁ τὴν ψυχὴν ἀνδρεῖος πρὸς οὐδὲν τῶν δοκούντων φοβερῶν κάμπτεται, ἀλλὰ πρὸς πάντα ἐστὶν εὐθαρσής. Οὐ γὰρ θάνατον καταπτήσσει, οὐ κολαστήρια, οὐ μαλακίζεται ταῖς ἡδέσιν, οὐ συνηθείᾳ δουλοῦται, ἀλλὰ πάντων τῶν τοιούτων καταφρονεῖ, τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς ἀντεχόμενος, ἵνα μὴ τούτων ἐκπέσῃ παντὸς ὑπερορῶν ἀλγεινοῦ, καὶ τὰ ἥδιστα παραιτούμενος. Ἀποπτώματα δέ φησιν εἶναι τοῦ θυμοειδοῦς τῆς ψυχῆς, ἤγουν ἐκπτώσεις ἐκ τοῦ καλοῦ, τὸν φθόνον, τὸ μῖσος, τὴν μῆνιν, τὰς λοιδορίας, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀπηριθμημένα, καὶ τούτων δὲ πλείω. Ὁ γὰρ ἀπαίδευτος, φησὶν, ἤγουν ὁ μὴ παιδείας τυχὼν, ὥστε εἰδέναι ποῦ χρὴ τῷ θυμῷ κεχρῆσθαι ὠφελίμως ὡς ὅπλῳ, καθ' ἑαυτοῦ κέχρηται τούτῳ, τὴν ἀκμὴν τοῦ σιδήρου, τὴν ὀξύτητα δηλαδὴ, τρέπων πρὸς ἑαυτόν· καὶ γίνεται οὕτω τὸ ὅπλον, ὃ ἡμῖν ἐδόθη παρὰ Θεοῦ εἰς ἄμυναν, ἤτοι εἰς βοήθειαν, τοῦτο δέ ἐστιν ὁ θυμὸς, κακῶς αὐτῷ κεχρημένοις εἰς ὄλεθρον, ἤγουν εἰς βλάβην ψυχικὴν, ἀλλὰ μὴν καὶ σωματικήν.

A concupiscit, ad injustitiam. Porro alia quoque mala innumerabilia ex iis enasci solent, ad quæ quidem enumeranda ac nominanda longa scriptione opus esset. Quæ quidem omnia reducuntur ad vitium, quod fit ex concupiscibilis animæ facultatis declinatione, tanquam species ad genus. Non consistentem autem vanam gloriam dicit sanctus, quod honor humanus propterea dicitur Græce δόξα, ut quæ sit solum existimatio, et nihil habeat firmum nec stabile quodve consistat, sed solum sit opinio et visio. Porro ipsum quoque nomen vanæ gloriæ evidentius declarat, quod dictum est. Inanem enim existimationem et non veram eam esse docet. Irascibilis autem animæ partis virtutem quidem rectumque officium esse docet, odium vitii, et pugnare cum B animi perturbationibus, nec se eis submittere, nec eis servire, et animam habere ad fortitudinem corroboratam, quod est se intrepide fidenterque gerere. Sumitur autem vocabulum ἐστομῶσθαι a ferro. Sicut enim ferrum temperatum est inflexibile, et rem quamlibet quæ inciderit secat: ita qui magno excelsoque est animo, ad nihil eorum, quæ videntur terribilia, flectitur, sed est ad omnia bono fidentique animo. Non enim mortem timet nec tormenta, voluptatibus non enervatur, nec a consuetudine in servitutem redigitur, sed hæc omnia contemnit, fidem et virtutem possidens, a quibus ne excidat, et omnem dolorem nihili ducit, et quæ sunt jucundissima repudiat. Prolapsiones autem iræ, seu ab honesto deflexiones, dicit esse C invidiam, odium, iram; convicia, et alia quæ enumerata sunt et adhuc plura. Qui est enim, inquit, ineruditus, id est, qui doctrinam non est assecutus, ut sciat ubi oporteat ira tanquam armis utiliter uti, ea adversus se utitur, ferri aciem sive acumen in se convertens et ita arma quæ nobis a Deo data sunt ad nostri defensionem et nobis ferendum auxilium, (ea autem sunt ira) male illis utentibus exitum seu perniciem animæ afferunt, et etiam corporis.

ΚΑΝΩΝ Β'.

Τούτων τοίνυν κατὰ τὸν εἰρημένον διακρινηθέντων τρόπον, ὅσα μὲν ἁμαρτήματα τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς ἅπτεται μέρους, χαλεπώτερα παρὰ τῶν Πατέρων ἐκρίθη, καὶ μείζονος καὶ διαρκεστέρας καὶ ἐπιπονωτέρας τῆς ἐπιστροφῆς ἄξια· οἷον εἴ τις ἠρνήσατο τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ἢ πρὸς Ἰουδαϊσμὸν, ἢ πρὸς εἰδωλολατρείαν, ἢ πρὸς Μανιχαϊσμὸν, ἢ πρὸς ἄλλο τι τοιοῦτον ἀθείας εἶδος αὐτομολήσας ἐφάνη, ὁ μὲν ἑκουσίως ἐπὶ τὸ τοιοῦτον ὁρμήσας κακὸν, εἶτα καταγνοὺς ἑαυτοῦ, χρόνον τὸν τῆς μετανοίας ἔχει, ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Οὐδέποτε γὰρ μυστικῆς ἐπιτελουμένης εὐχῆς, μετὰ τοῦ λαοῦ προσκυνῆσαι τὸν Θεὸν καταξιοῦται, ἀλλὰ καταμόνας μὲν εὔξεται· τῆς

155 CANON II.

D His itaque hoc modo distinctis, quæcunque quidem peccata ratione præditam animæ partem attingunt, esse graviora a Patribus judicata sunt, et majori ac sufficientiori et laboriosiori conversione digna: quemadmodum si quis fidem in Christum negavit, vel ad judaismum, vel idolorum cultum, vel manichæismum, vel aliquod aliud impietatis genus desciivisse visus sit, qui voluntarie quidem se ad id malum contulit, deinde seipsum condemnavit, totum tempus vitæ habet pœnitentiæ tempus. Nunquam enim, si mystica peragatur oratio, Deum una cum populo adorare dignus censebitur, sed scorsum precabitur; a sa-

cramentorum autem communione omnino erit alienus; in hora autem sui e vita excessus, sacramenti communionis erit particeps. Sin autem contigerit ut is præter spem vivat, in eodem rursus vivet judicio, mysticorum sacramentorum ad vitæ exitum usque expers. Qui autem tormentis et gravibus suppliciis excruciati, ii præstituto tempore punientur, sanctis Patribus sic in eos clementia usis, tanquam anima non lapsa sit, sed corporalis imbecillitas tormentis non restiterit. Quare mensura eorum qui in fornicatione peccarunt, et vi doloreque expressa transgressio, in conversione, eodem spatio dimensa est.

BALS. Postquam dixit sanctus, post procemium, instar cujusdam præcedentis contemplationis, cui animæ facultatum unumquodque recte factum vel peccatum convenit, nunc tractat de pœnis istorum peccatorum; et aliis deteriora esse dicit et talia a Patribus esse judicata, quæ ratione præditam animæ partem attingunt et laboriosiore medicina digna esse habita, ex quibus esse dicit lapsum a fide; ut quando quis, fide in Christum negata, ad Judaismum vel Hellenismum declinaverit, vel ad aliquam vetitam hæresin, aut ad aliud quodcunque genus infidelitatis. Infidelitatis porro genus vocavit et Judaismum et hæreses, eo quod etsi Judæi Deum confiteantur, factis tamen eum negant. Cum enim Filium non susceperint, nec Patrem honorare creduntur, secundum magnum apostolum Joannem, qui dicit: *Quicunque negat Filium, is nec Patrem habet* [1]. Porro hæreses quoque ad infidelitatem ducunt. Qui enim Filium a paterna substantia et gloria separant, et sanctum Spiritum creaturam servumque esse credunt, errant circa naturam divinam, nec de Filio nec de Spiritu recte sentientes, et merito ipsi quoque infideles vocentur, ut qui non habent convenientem de Deo sententiam. Hoc in aliis quoque hæresibus quispiam invenerit. Eorum itaque, qui errant in fide, facit sanctus divisionem; et eos quidem qui desciverunt, seu voluntarie et absque necessitate fidem veram in Christum negarunt, deinde ad pœnitentiam venerunt, dicit tota sua vita esse segregatos, ut ne sanctorum quidem donorum participatione digni habeantur, nisi quando ad suæ vitæ finem venerint. Quod si quis eorum moribundus communione dignus habitus fuerit, deinde periculum evaserit et vixerit, rursus erit excommunicatus usque ad mortem. Non solum autem ei inferri dicit segregationem; sed neque cum orthodoxis consistere et una precari, cum mystica peragitur oratio, scilicet quando sacerdos panem et poculum sanctificari per se precatur. Seorsum tamen, inquit, seu per se precari non vetabitur is, qui pœnitentiam agit; cum fidelibus autem consistere ei non permittetur, sed stabit extra templum cum catechumenis. Hæc ergo dicit de iis, qui sine vi propria sola voluntate negaverunt. **156** Quicunque autem, inquit, per necessitatem se sub-

[1] I Joan. II, 22.

A δὲ κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων καθόλου ἀλλότριος ἔσται· ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ, τότε τῆς τοῦ ἁγιάσματος μερίδος ἀξιωθήσεται. Εἰ δὲ συμβαίη παρ' ἐλπίδας ζῆσαι αὐτὸν, πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι διαβιώσεται, ἀμέτοχος τῶν μυστικῶν ἁγιασμάτων μέχρι τῆς ἐξόδου γινόμενος. Οἱ δὲ βασάνοις καὶ τιμωρίαις χαλεπαῖς αἰκισθέντες, ἐν ῥητῷ χρόνῳ ἐπετιμήθησαν, οὕτω τῶν ἁγίων Πατέρων φιλανθρωπίᾳ ἐπ' αὐτῶν χρησαμένων, ὡς οὐχὶ ψυχῆς γεγενημένης ἐν πτώματι, ἀλλὰ τῆς σωματικῆς ἀσθενείας πρὸς τὰς αἰκίας οὐκ ἀντισχούσης. Διὸ τῷ μέτρῳ τῶν ἐν πορνείᾳ πλημμελησάντων, καὶ ἡ βεβιασμένη τε καὶ ἐπώδυνος παράβασις ἐν τῇ ἐπιστροφῇ συνεμετρήθη.

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν μετὰ τὸ προοίμιον ὡς ἐν προθεωρίᾳ ὁ ἅγιος τίνι τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἁρμόττει B ἕκαστον τῶν κατορθωμάτων ἢ τῶν ἐλαττωμάτων, ἄρτι καὶ περὶ τῶν ἐπιτιμίων τῶν ἐξ αὐτῶν τῶν ἁμαρτημάτων διαλαμβάνει· καὶ χείρονα τῶν ἄλλων εἶναι λέγει καὶ παρὰ τῶν Πατέρων κριθῆναι τὰ τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους ἀπτόμενα, καὶ τῆς θεραπείας ἐπιπονωτέρας ἀξιωθῆναι, ἐξ ὧν φησιν εἶναι τὴν ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἔκπτωσιν· ὡς ὅταν τις ἀρνησάμενος τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, πρὸς Ἰουδαϊσμὸν ἢ Ἑλληνισμὸν ἀποκλίνῃ, ἢ πρός τινα ἀπηγορευμένων αἱρέσεων, ἢ πρὸς ἄλλο τι ἀθείας εἶδος. Ἀθείας δὲ εἶδος ἐκάλεσε καὶ τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ τὰς αἱρέσεις, διότι κἂν ὁμολογῶσι Θεὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις αὐτὸν ἀρνοῦνται. Καὶ γὰρ μὴ δεξάμενοι τὸν Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷν πιστεύονται, κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Ἰωάννην λέγοντα· *Πᾶς ὁ ἀρ-* C *νούμενος τὸν Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα ἔχει.* Καὶ αἱ αἱρέσεις δὲ εἰς ἀθεΐαν φέρουσιν. Οἱ γὰρ τὸν Υἱὸν τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ δόξης χωρίζοντες, καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα κτίσμα καὶ δοῦλον εἶναι διδάσκοντες, περὶ τὴν θεότητα σφάλλονται. οὔτε περὶ τοῦ Υἱοῦ οὔτε περὶ τοῦ Πνεύματος ὑγιῶς φρονοῦντες, καὶ δικαίως ἂν καλοῖντο ἄθεοι καὶ αὐτοὶ, ὡς μὴ τὴν προσήκουσαν δόξαν ἔχοντες περὶ τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων εὕροι τις πάντως αἱρέσεων. Τῶν οὖν περὶ τὴν πίστιν σφαλλομένων διαίρεσιν ποιεῖται ὁ ἅγιος· καὶ τοὺς μὲν αὐτομολήσαντας, ἤγουν ἑκουσίως καὶ χωρὶς ἀνάγκης ἀρνησαμένους τὴν ὀρθὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, εἶτα εἰς μετάνοιαν ἐλθόντας, παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν λέγει ἀφωρισμένους εἶναι, D ὥστε μηδέποτε τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγίων δώρων ἀξιωθῆναι, εἰ μὴ ὅτε εἰς τέλος τῆς οἰκείας ἔξουσι ζωῆς. Κἂν δὲ ἤδη θνήσκων τις αὐτῶν κοινωνίας ἀξιωθῇ, εἶτα ἐκφύγῃ τὸν κίνδυνον καὶ ζήσῃ, πάλιν ἀκοινώνητος ἔσται μέχρις ἂν αὖθις θνήσκῃ. Καὶ οὐ τοῦτον μόνον ἐπάγεσθαι λέγει αὐτοῖς τὸν ἀφορισμὸν, ἀλλὰ μηδὲ συνεστάναι τοῖς ὀρθοδόξοις, καὶ συνεύχεσθαι μυστικῆς ἐπιτελουμένης εὐχῆς, ἤγουν ὅτε ὁ ἱερεὺς τὸν ἄρτον ἁγιασθῆναι καὶ τὸ ποτήριον καθ' ἑαυτὸν εὔχεται. Εὔχεσθαι μὲν γὰρ, φησὶ, κατὰ μόνας, ἤγουν καθ' ἑαυτὸν, οὐ κωλυθήσεται ὁ ἐν μετανοίᾳ γενόμενος· συνίστασθαι δὲ τοῖς πιστοῖς οὐ συγχωρηθήσεται, ἀλλὰ ἐξωστήσεται τοῦ ναοῦ μετὰ τῶν κατηχουμένων. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἄνευ βίας κατὰ

θέλησιν οἰκείαν μόνην ἀρνησαμένων. Ὅσοι δὲ, φησὶ, ἐξ ἀνάγκης ὑπέκυψαν, μὴ μέχρι τέλους ἀντισχεῖν πρὸς τὰς βασάνους καὶ τὰς χαλεπὰς αἰκίας καὶ τιμωρίας δυνηθέντες, οἱ τοιοῦτοι ῥητῷ χρόνῳ ἐπιτεμήθησαν παρὰ τῶν Πατέρων, ὅσῳ καὶ ὁ πορνεύσας ἐπιτιμᾶται. Ὃν δὴ χρόνον, προϊὼν, ἐννέα ἔτη εἶναι λέγει. Φιλανθρωπεύσασθαι δὲ λέγει τοὺς Πατέρας περὶ τοὺς ἐκ βίας ἀρνησαμένους, ὅτι οὐχ ἡ ψυχὴ αὐτῶν συνέθετο τῇ ἀρνήσει, ἀλλὰ γλώσσῃ μόνῃ ἐκπεπτώκασι τοῦ καλοῦ· ἡ δὲ γνωμικὴ διάθεσις ἀμετάτρεπτος αὐτοῖς ἐφυλάχθη. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἐπάγεσθαι λέγει τὰ ἐπιτίμια τοῖς περὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν ἀποσφαλεῖσι· περὶ τῶν ἀπιόντων δὲ εἰς γόητας ἢ μάντεις ταῦτά φησιν.

A miserunt, tormentis gravibusque pœnis ac suppliciis ad finem usque resistere non valentes, ii a Patribus præstituto tempore puniti sunt, quanto etiam is qui fornicatus est punitur. Quod quidem tempus, procedens, dicit esse novem annos. Patres autem clementia usos fuisse in eos qui vi negaverunt, ait, quia anima ipsorum negationi non consensit, sed lingua sola a bono exciderunt; mentis autem affectio eis immutabilis conservata est. Has ergo pœnas inferri dicit iis, qui circa rectam fidem lapsi sunt. De iis autem, qui præstigiatores vel vates adeunt, hæc dicit.

ΚΑΝΩΝ Γ΄.

Οἱ δὲ πρὸς γόητας ἀπιόντες ἢ μάντεις, ἢ τοὺς διὰ δαιμόνων καθάρσιά τινα καὶ ἀποτροπιασμοὺς ἐνεργεῖν ὑπισχνουμένους, οὗτοι ἐρωτῶνται δι' ἀκριβείας καὶ ἀνακρίνονται, πότερον ἐπιμένοντες τῇ εἰς Χριστὸν πίστει ὑπ' ἀνάγκης τινὸς συνηνέχθησαν ἐκείνῃ τῇ ἁμαρτίᾳ, κακώσεώς τινος ἢ ἀφορήτου ζημίας ταύτην αὐτοῖς τὴν ὁρμὴν ἐμποιησάσης, ἢ καθόλου καταφρονήσαντες τοῦ πεπιστευμένου παρ' ἡμῶν μαρτυρίου, τῇ τῶν δαιμόνων συμμαχίᾳ προσέδραμον. Εἰ μὲν γὰρ ἀθετήσει τῆς πίστεως καὶ πρὸς τὸ μὴ πιστεύειν εἶναι Θεὸν τὸν παρὰ τῶν Χριστιανῶν προσκυνούμενον ἐκεῖνο ἐποίησαν, δηλαδὴ τῷ κρίματι τῶν παραβάντων ὑπαχθήσονται· εἰ δέ τις ἀβάστακτος ἀνάγκη κατακρατήσασα τῆς μικροψυχίας αὐτῶν εἰς τοῦτο προσήγαγε διά τινος ἠπατημένης ἐλπίδο; παρακρουσθέντας, ὡσαύτως ἔσται καὶ ἐπ' αὐτῶν ἡ φιλανθρωπία, καθ' ὁμοιότητα τῶν πρὸς τὰς βασάνους ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὁμολογίας ἀντισχεῖν μὴ δυνηθέντων.

CANON III.

Qui autem ad præstigiatores vel vates abierunt, vel B eos qui per dæmones se piacula quædam et malorum averruncationes operaturos pollicentur, ii exacte interrogantur et examinantur, utrum in fide in Christum permanentes a necessitate aliq a ad illu l peccatum impulsi sunt, cum afflictio aliqua vel intolerabilis jactura hunc illis animum indidisset; an omnino neglecto quod a nobis creditum est testimonio, ad dæmonum societatem se contulerunt. Si enim ad fidem infirmandam et quod Deum esse non crede ent, qui a Christianis adoratur, illud fecerint; erunt scilicet transgressorum judicio obnoxii: sin autem non ferenda quædam necessitas, pusillo et abjecto eorum animo superato, falsa aliqua spe deceptos eo deduxit; similiter in ipsos erit clementia, ac C in eos qui tormentis in tempore confessionis resistere non potuerunt.

ΒΑΛΣ. Τοὺς δὲ πρὸς γόητας ἀπιόντας ἢ μάντεις, ἢ τοὺς διὰ δαιμόνων καθάρσιά τινα καὶ ἀποτροπιασμοὺς ἐνεργεῖν ὑπισχνουμένους, κατὰ ἀκριβείας δεῖν ἀνακρίνεσθαι, καὶ ἐξετάζεσθαι λέγει. Γόητες μὲν οὖν εἰσιν οἱ καὶ ἐπαοιδοὶ καλοῦνται, οἱ διά τινων μαγικῶν ἐπῳδῶν ἢ θηρία καταδεσμοῦντες, ἢ πρὸ. βλάβην ἀνθρώπων ἢ πρὸς ὠφέλειαν τῷ δοκεῖν ποιοῦντές τινα· πρὸς βλάβην μὲν, νόσους ἢ παραφροσύνας ἢ παρέσεις ἐπάγοντες· πρὸς δὲ δοκοῦσαν ὠφέλειαν, ἔρωτας εμποιοῦντες ἢ φιλίας, ἢ εὐπραγίας ἐπικλήσει δαιμόνων. Μάντει; δέ εἰσιν οἱ διά τινων μεθόδων, οὐδ' οὗτοι χωρὶς ἐπικλήσεως δαιμόνων, μέλλοντά τινα προλέγοντε;, ἢ ἀγνοούμενα ἐκκαλύπτοντες. Καθάρσια δὲ λέγονται γίνεσθαι, ὡς ὅταν τις νομίζῃ ἐκ βασκάνων βλαβῆναι ὀφθαλμῶν, ἢ ἐκ περιεργίας τινὸς, κἀντεῦθεν ἢ νοσεῖν, ἢ δυσπραγεῖν, ἢ ἄλλο τι κακὸν πάσχειν. Εἰσὶ γάρ τινες, οἳ ἐπαγγέλλονται καθάρσια τῶν τοιούτων παθημάτων ποιεῖν δι' ἐνεργείας πάντως σατανικῆς, καὶ ἀποτροπιασμοὺς, ἤγουν ἀποτροπὰς καὶ ἀποδιώξεις τῶν τοιούτων κακῶν. Τοὺς οὖν τοιούτοις τισὶ προσερχομένους ἀποκρίνεσθαι χρὴ, φησὶν, ἀντὶ τοῦ μετὰ ἀκριβείας ἐρωτᾶσθαι, πῶς τοῖς τὰ τοιαῦτα ποιοῦσι προσῆλθον, ἀνάγκης κατεπειγούσης αὐτοὺς, ἤγουν κακώσεώς τινος ἢ νόσου ἢ ὀργῆς τυχὸν δυνάστου τινὸς ἢ δεσπότου, ἢ ζημίας ἀφορήτου· καὶ πῶς προσῆλθον ἐκείνοις, ἆρα καταγνόντες τῆς

BALS. Eos autem, qui ad præstigiatores vel vates abierunt, vel ad eos qui per dæmones se piacula quædam et malorum averruncationes operaturos pollicentur, dicit esse accurate examinandos et interrogandos. Dicuntur ergo præstigiatores, qui et incantatores appellantur, qui per aliquas magicas incantationes vel feras alligant, vel ad hominum detrimentum aut utilitatem quoad speciem aliqua faciunt: ad detrimentum quidem, morbos vel deliria vel paralyses inducentes; ad apparentem autem utilitatem, amores immittentes vel amicitias, r sD que prosperas dæmonum invocatione efficientes. Vates autem sunt, qui per certas quasdam illusiones, nec sine dæmonum invocatione, futura aliqua præ licunt, vel quæ ignorantur detegunt. Dicuntur vero fieri piacula, ut quando quis existimat se a fascinantibus oculis læsum fuisse, vel ab aliqua curiositate, eoque factum esse, ut vel ægrotaret vel infeliciter res suas gereret, vel ei aliquid ejusmodi malum eveniret. Sunt enim, qui profitentur se earum affectionum piacula inventuros per operationem omnino satanicam: vel etiam averruncationes sive aversiones et amolitiones ejusmodi malorum. Eos ergo, qui ad tales aliquos accedunt, examinari oportere ait, sive diligenter interrogari quomodo ad eos qui hæc faciunt accesserunt;

cramentorum autem communione omnino erit alienus; in hora autem sui e vita excessus, sacramenti communionis erit particeps. Sin autem contigerit ut is præter spem vivat, in eodem rursus vivet judicio, mysticorum sacramentorum ad vitæ exitum usque expers. Qui autem tormentis et gravibus suppliciis excruciati, ii præstituto tempore punientur, sanctis Patribus sic in eos clementia usis, tanquam anima non lapsa sit, sed corporalis imbecillitas tormentis non restiterit. Quare mensura eorum qui in fornicatione peccarunt, et vi doloreque expressa transgressio, in conversione, eodem spatio dimensa est.

BALS. Postquam dixit sanctus, post proœmium, instar cujusdam præcedentis contemplationis, cui animæ facultatum unumquodque recte factum vel peccatum convenit, nunc tractat de pœnis istorum peccatorum; et aliis deteriora esse dicit et talia a Patribus esse judicata, quæ ratione præditam animæ partem attingunt et laboriosiore medicina digna esse habita, ex quibus esse dicit lapsum a fide; ut quando quis, fide in Christum negata, ad Judaismum vel Hellenismum declinaverit, vel ad aliquam vetitam hæresin, aut ad aliud quodcunque genus infidelitatis. Infidelitatis porro genus vocavit et Judaismum et hæreses, eo quod etsi Judæi Deum confiteantur, factis tamen eum negant. Cum enim Filium non susceperint, nec Patrem honorare creduntur, secundum magnum apostolum Joannem, qui dicit: *Quicunque negat Filium, is nec Patrem habet* [1]. Porro hæreses quoque ad infidelitatem ducunt. Qui enim Filium a paterna substantia et gloria separant, et sanctum Spiritum creaturam servumque esse credunt, errant circa naturam divinam, nec de Filio nec de Spiritu recte sentientes, et merito ipsi quoque infideles vocentur, ut qui non habent convenientem de Deo sententiam. Hoc in aliis quoque hæresibus quispiam invenerit. Eorum itaque, qui errant in fide, facit sanctus divisionem; et eos quidem qui desciverunt, seu voluntarie et absque necessitate fidem veram in Christum negarunt, deinde ad pœnitentiam venerunt, dicit tota sua vita esse segregatos, ut ne sanctorum quidem donorum participatione digni habeantur, nisi quando ad suæ vitæ finem venerint. Quod si quis eorum moribundus communione dignus habitus fuerit, deinde periculum evaserit et vixerit, rursus erit excommunicatus usque ad mortem. Non solum autem ei inferri dicit segregationem; sed neque cum orthodoxis consistere et una precari, cum mystica peragitur oratio, scilicet quando sacerdos panem et poculum sanctificari per se precatur. Seorsum tamen, inquit, seu per se precari non vetabitur is, qui pœnitentiam agit; cum fidelibus autem consistere ei non permittetur, sed stabit extra templum cum catechumenis. Hæc ergo dicit de iis, qui sine vi propria sola voluntate negaverunt. **156** Quicunque autem, inquit, per necessitatem se sub-

A δὲ κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων καθόλου ἀλλότριος ἔσται· ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ, τότε τῆς τοῦ ἁγιάσματος μερίδος ἀξιωθήσεται. Εἰ δὲ συμβαίη παρ' ἐλπίδας ζῆσαι αὐτὸν, πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι διαβιώσεται, ἀμέτοχος τῶν μυστικῶν ἁγιασμάτων μέχρι τῆς ἐξόδου γινόμενος. Οἱ δὲ βασάνοις καὶ τιμωρίαις χαλεπαῖς αἰκισθέντες, ἐν ῥητῷ χρόνῳ ἐπετιμήθησαν, οὕτω τῶν ἁγίων Πατέρων φιλανθρωπίᾳ ἐπ' αὐτῶν χρησαμένων, ὡς οὐχὶ ψυχῆς γεγενημένης ἐν πτώματι, ἀλλὰ τῆς σωματικῆς ἀσθενείας πρὸς τὰς αἰκίας οὐκ ἀντισχούσης. Διὸ τῷ μέτρῳ τῶν ἐν πορνείᾳ πλημμελησάντων, καὶ ἡ βεβιασμένη τε καὶ ἐπώδυνος παράβασις ἐν τῇ ἐπιστροφῇ συνεμετρήθη.

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν μετὰ τὸ προοίμιον ὡς ἐν προθεωρίᾳ ὁ ἅγιος τίνι τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἁρμόττει B ἕκαστον τῶν κατορθωμάτων ἢ τῶν ἐλαττωμάτων, ἄρτι καὶ περὶ τῶν ἐπιτιμίων τῶν ἐξ αὐτῶν τῶν ἁμαρτημάτων διαλαμβάνει· καὶ χείρονα τῶν ἄλλων εἶναι λέγει καὶ παρὰ τῶν Πατέρων κριθῆναι τὰ τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους ἁπτόμενα, καὶ τῆς θεραπείας ἐπιπονωτέρας ἀξιωθῆναι, ἐξ ὧν φησιν εἶναι τὴν ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἔκπτωσιν· ὡς ὅταν τις ἀρνησάμενος τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, πρὸς Ἰουδαϊσμὸν ἢ Ἑλληνισμὸν ἀποκλίνῃ, ἢ πρός τινα ἀπηγορευμένων αἱρέσεων, ἢ πρὸς ἄλλο τι ἀθείας εἶδος. Ἀθείας δὲ εἶδος ἐκάλεσε καὶ τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ τὰς αἱρέσεις, διότι κἂν ὁμολογῶσι Θεὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις αὐτὸν ἀρνοῦνται. Καὶ γὰρ μὴ δεξάμενοι τὸν Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾷν πιστεύονται, κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Ἰωάννην λέγοντα· *Πᾶς ὁ ἀρ-* C *νούμενος τὸν Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα ἔχει.* Καὶ αἱ αἱρέσεις δὲ εἰς ἀθεΐαν φέρουσιν. Οἱ γὰρ τὸν Υἱὸν τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ δόξης χωρίζοντες, καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα κτίσμα καὶ δοῦλον εἶναι διδάσκοντες, περὶ τὴν θεότητα σφάλλονται. οὔτε περὶ τοῦ Υἱοῦ οὔτε περὶ τοῦ Πνεύματος ὑγιῶς φρονοῦντες, καὶ δικαίως ἂν καλοῖντο ἄθεοι καὶ αὐτοὶ, ὡς μὴ τὴν προσήκουσαν δόξαν ἔχοντες περὶ τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων εὕροι τις πάντως αἱρέσεων. Τῶν οὖν περὶ τὴν πίστιν σφαλλομένων διαίρεσιν ποιεῖται ὁ ἅγιος· καὶ τοὺς μὲν αὐτομολήσαντας, ἤγουν ἑκουσίως καὶ χωρὶς ἀνάγκης ἀρνησαμένους τὴν ὀρθὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, εἶτα εἰς μετάνοιαν ἐλθόντας, παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν λέγει ἀφωρισμένους εἶναι, D ὥστε μηδέποτε τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγίων δώρων ἀξιωθῆναι, εἰ μὴ ὅτε εἰς τέλος τῆς οἰκείας ἔξουσι ζωῆς. Κἂν δὲ ἤδη θνήσκων τις αὐτῶν κοινωνίας ἀξιωθῇ, εἶτα ἐκφύγῃ τὸν κίνδυνον καὶ ζήσῃ, πάλιν ἀκοινώνητος ἔσται μέχρις ἂν αὖθις θνήσκῃ. Καὶ οὐ τοῦτον μόνον ἐπάγεσθαι λέγει αὐτοῖς τὸν ἀφορισμὸν, ἀλλὰ μηδὲ συνεστάναι τοῖς ὀρθοδόξοις, καὶ συνεύχεσθαι μυστικῆς ἐπιτελουμένης εὐχῆς, ἤγουν ὅτε ὁ ἱερεὺς τὸν ἄρτον ἁγιασθῆναι καὶ τὸ ποτήριον καθ' ἑαυτὸν εὔχεται. Εὔχεσθαι μὲν γὰρ, φησὶ, κατὰ μόνας, ἤγουν καθ' ἑαυτὸν, οὐ κωλυθήσεται ὁ ἐν μετανοίᾳ γενόμενος· συνίστασθαι δὲ τοῖς πιστοῖς οὐ συγχωρηθήσεται, ἀλλὰ ἐξωστήσεται τοῦ ναοῦ μετὰ τῶν κατηχουμένων. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἄνευ βίας κατὰ

[1] I Joan. II, 22.

θέλησιν οἰκείαν μόνην ἀρνησαμένων. Ὅσοι δὲ, φησὶ, A ἐξ ἀνάγκης ὑπέκυψαν, μὴ μέχρι τέλους ἀντισχεῖν πρὸς τὰς βασάνους καὶ τὰς χαλεπὰς αἰκίας καὶ τιμωρίας δυνηθέντες, οἱ τοιοῦτοι ῥητῷ χρόνῳ ἐπιτεμήθησαν παρὰ τῶν Πατέρων, ὅσῳ καὶ ὁ πορνεύσας ἐπιτιμᾶται. Ὃν δὴ χρόνον, προϊὼν, ἐννέα ἔτη εἶναι λέγει. Φιλανθρωπεύσασθαι δὲ λέγει τοὺς Πατέρας περὶ τοὺς ἐκ βίας ἀρνησαμένους, ὅτι οὐχ ἡ ψυχὴ αὐτῶν συνέθετο τῇ ἀρνήσει, ἀλλὰ γλώσσῃ μόνῃ ἐκπεπτώκασι τοῦ καλοῦ· ἡ δὲ γνωμικὴ διάθεσις ἀμετάτρεπτος αὐτοῖς ἐφυλάχθη. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἐπάγεσθαι λέγει τὰ ἐπιτίμια τοῖς περὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν ἀποσφαλεῖσι· περὶ τῶν ἀπιόντων δὲ εἰς γόητας ἢ μάντεις ταῦτά φησιν.

miserunt, tormentis gravibusque pœnis ac suppliciis ad finem usque resistere non valentes, ii a Patribus præstituto tempore puniti sunt, quanto etiam is qui fornicatus est punitur. Quod quidem tempus, procedens, dicit esse novem annos. Patres autem clementia usos fuisse in eos qui vi negaverunt, ait, quia anima ipsorum negationi non consensit, sed lingua sola a bono exciderunt; mentis autem affectio eis immutabilis conservata est. Has ergo pœnas inferri dicit iis, qui circa rectam fidem lapsi sunt. De iis autem, qui præstigiatores vel vates adeunt, hæc dicit.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

Οἱ δὲ πρὸς γόητας ἀπιόντες ἢ μάντεις, ἢ τοὺς διὰ δαιμόνων καθάρσιά τινα καὶ ἀποτροπιασμοὺς ἐνεργεῖν B ὑπισχνουμένους, οὗτοι ἐρωτῶνται δι' ἀκριβείας καὶ ἀνακρίνονται, πότερον ἐπιμένοντες τῇ εἰς Χριστὸν πίστει ὑπ' ἀνάγκης τινὸς συνηνέχθησαν ἐκείνῃ τῇ ἁμαρτίᾳ, κακώσεώς τινος ἢ ἀφορήτου ζημίας ταύτην αὐτοῖς τὴν ὁρμὴν ἐμποιησάσης, ἢ καθόλου καταφρονήσαντες τοῦ πεπιστευμένου παρ' ἡμῶν μαρτυρίου, τῇ τῶν δαιμόνων συμμαχίᾳ προσέδραμον. Εἰ μὲν γὰρ ἀθετήσει τῆς πίστεως καὶ πρὸς τὸ μὴ πιστεύειν εἶναι Θεὸν τὸν παρὰ τῶν Χριστιανῶν προσκυνούμενον ἐκεῖνο ἐποίησαν, δηλαδὴ τῷ κρίματι τῶν παραβάντων ὑπαχθήσονται· εἰ δέ τις ἀβάστακτος ἀνάγκη κατακρατήσασα τῆς μικροψυχίας αὐτῶν εἰς τοῦτο προσήγαγε διά τινος ἠπατημένης ἐλπίδος παρακρουσθέντας, ὡσαύτως ἔσται καὶ ἐπ' αὐτῶν ἡ φιλανθρωπία, καθ' ὁμοιότητα C τῶν πρὸς τὰς βασάνους ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὁμολογίας ἀντισχεῖν μὴ δυνηθέντων.

CANON III.

Qui autem ad præstigiatores vel vates abierunt, vel eos qui per dæmones se piacula quædam et malorum averruncationes operaturos pollicentur, ii exacte interrogantur et examinantur, utrum in fide in Christum permanentes a necessitate aliq[u]a ad illu[d] peccatum impulsi sunt, cum afflictio aliqua vel intolerabilis jactura hunc illis animum indidisset; an omnino neglecto quod a nobis creditum est testimonio, ad dæmonum societatem se contulerunt. Si enim ad fidem infirmandam et quod Deum esse non crede[r]ent, qui a Christianis adoratur, illud fecerint; erunt scilicet transgressorum judicio obnoxii: sin autem non ferenda quædam necessitas, pusillo et abjecto eorum animo superato, falsa aliqua spe deceptos eo deduxit; similiter in ipsos erit clementia, ac in eos qui tormentis in tempore confessionis resistere non potuerunt.

ΒΑΛΣ. Τοὺς δὲ πρὸς γόητας ἀπιόντας ἢ μάντεις, ἢ τοὺς διὰ δαιμόνων καθάρσιά τινα καὶ ἀποτροπιασμοὺς ἐνεργεῖν ὑπισχνουμένους, κατὰ ἀκριβείας δεῖν ἀνακρίνεσθαι, καὶ ἐξετάζεσθαι λέγει. Γόητες μὲν οὖν εἰσιν οἱ καὶ ἐπαοιδοὶ καλοῦνται, οἱ διά τινων μαγικῶν ἐπῳδῶν ἢ θηρία καταδεσμοῦντες, ἢ πρὸ. βλάβην ἀνθρώπων ἢ πρὸς ὠφέλειαν τῷ δοκεῖν ποιοῦντές τινα· πρὸς βλάβην μὲν, νόσους ἢ παραφροσύνας ἢ παρέσεις ἐπάγοντες· πρὸς δὲ δοκοῦσαν ὠφέλειαν, ἔρωτας ἐμποιοῦντες ἢ φιλίας, ἢ εὐπραγίας ἐπικλήσει δαιμόνων. Μάντεις δέ εἰσιν οἱ διά τινων μεθόδων, οὐδ' οὗτοι χωρὶς ἐπικλήσεως δαιμόνων, μέλλοντά τινα D προλέγοντες, ἢ ἀγνοούμενα ἐκκαλύπτοντες. Καθάρσια δὲ λέγονται γίνεσθαι, ὡς ὅταν τις νομίζῃ ἐκ βασκάνων βλαβῆναι ὀφθαλμῶν, ἢ ἐκ περιεργίας τινὸς, κἀντεῦθεν ἢ νοσεῖν, ἢ δυσπραγεῖν, ἢ ἄλλο τι κακὸν πάσχειν. Εἰσὶ γάρ τινες, οἳ ἐπαγγέλλονται καθάρσια τῶν τοιούτων παθημάτων ποιεῖν δι' ἐνεργείας πάντως σατανικῆς, καὶ ἀποτροπιασμοὺς, ἤγουν ἀποτροπὰς καὶ ἀποδιώξεις τῶν τοιούτων κακῶν. Τοὺς οὖν τοιούτοις τισὶ προσερχομένους ἀποκρίνεσθαι χρὴ, φησὶν, ἀντὶ τοῦ μετὰ ἀκριβείας ἐρωτᾶσθαι, πῶς τοῖς τὰ τοιαῦτα ποιοῦσι προσῆλθον, ἀνάγκης κατεπειγούσης αὐτοὺς, ἤγουν κακώσεώς τινος ἢ νόσου ἢ ὀργῆς τυχὸν δυνάστου τινὸς ἢ δεσπότου, ἢ ζημίας ἀφορήτου· καὶ πῶς προσῆλθον ἐκείνοις, ἆρα καταγνόντες τῆς

BALS. Eos autem, qui ad præstigiatores vel vates abierunt, vel ad eos qui per dæmones se piacula quædam et malorum averruncationes operaturos pollicentur, dicit esse accurate examinandos et interrogandos. Dicuntur ergo præstigiatores, qui et incantatores appellantur, qui per aliquas magicas incantationes vel feras alligant, vel ad hominum detrimentum aut utilitatem quoad speciem aliqua faciunt: ad detrimentum quidem, morbos vel deliria vel paralyses inducentes; ad apparentem autem utilitatem, amores immittentes vel amicitias, r[e]sque prosperas dæmonum invocatione efficientes. Vates autem sunt, qui per certas quasdam illusiones, nec sine dæmonum invocatione, futura aliqua prædicunt, vel quæ ignorantur detegunt. Dicuntur vero fieri piacula, ut quando quis existimat se a fascinantibus oculis læsum fuisse, vel ab aliqua curiositate, eoque factum esse, ut vel ægrotaret vel infeliciter res suas gereret, vel ei aliquid ejusmodi malum eveniret. Sunt enim, qui profitentur se earum affectionum piacula inventuros per operationem omnino satanicam: vel etiam averruncationes sive aversiones et amolitiones ejusmodi malorum. Eos ergo, qui ad tales aliquos accedunt, examinari oportere ait, sive diligenter interrogari quomodo ad eos qui hæc faciunt accesserunt;

urgente eos necessitate, vel affl ctione aliqua, vel A morbo, vel ira forte alicujus principis vel domini, vel damno intolerabili: et quomodo ad illos accesserunt, fideue condemnata ad dæmonum auxilium accurrerunt. Si enim tanquam a fide desciscentes et Christum non esse Deum credentes, nec ab illo auxilium sperantes, dæmonum opem implorarunt: ut qui trangressi sunt et sponte fidem abnegaverunt, tractabuntur: sin autem propter pusillum et abjectum animum dæmonum auxilium invocaverunt, cum eos gravis aliqua oppressisset necessitas, quam propter animi imbecillitatem ferre non potuerunt, decepti et juvari sperantes; punientur et ipsi, ut ii qui idolis acrificarunt, quod propter confessionem tormenta non sustinuerunt.

157 CANON IV.

Eorum autem quæ ad cupiditatem et voluptatem B fiunt peccatorum, hæc est divisio: hoc enim vocatur adulterium, illud vero fornicatio. Ac nonnullis quidem eorum qui sunt subtiliores, placuit etiam fornicationis peccatum adulterium esse existimare, quoniam una est legitima conjunctio et mulieris cum viro, et viri cum muliere. Quidquid ergo non est legitimum, est omnino injustum et legi contrarium: et qui non habet proprium, habet omnino alienum. Homini enim una tantum data est auxiliatrix a Deo, et mulieri unum appositum est caput. Ergo *si quis*, quidem, *proprium vas suum*, ut divinus Apostolus nominat, *possederit* [1], ei lex naturæ justum usum concedit. Si quis autem extra proprium conversus fuerit, erit C omnino in alieno: est autem unicuique alienum quidquid non est proprium, etiamsi id non confiteatur qui est dominus. Non longe ergo a peccato adulterii, fornicatio ab iis qui rem paulo accuratius examinant, suscepta est, cum dicat etiam Scriptura: *Ne multus sis cum aliena* [2], sed cum imbecillioribus indulgenter agendum censuerunt Patres, distinctum est peccatum hac generali divisione, quod fornicatio quidem dicatur cupiditatis seu libidinis expletio, quæ fit sine alia alicujus injuria; adulterium vero, insidiæ et injuria quæ alteri affertur. In eo autem et cum animalibus coitum et pædicatum esse existimant; quoniam hæc sunt naturæ adulterium. In id enim quod est alienum, et quod est præter naturam, fit injustitia. D Cum hæc ergo divisio in hac etiam peccati specie fiat, universale est remedium, ut a concitata in ejusmodi voluptates rabie, per pœnitentiam homo purus efficiatur; sed quia eorum qui in fornicatione polluti sunt, injuria aliqua cum hoc peccato non commista est, propterea duplum conversionis tempus iis præscriptum est, qui in adulterio inquinati sunt; et in aliis itidem vetitis malis, animalium initu, et rabie in masculos. In iis enim, ut dixi, peccatum duplicatur: unum quidem [in illicita et nefaria voluptate; alterum autem] quod injuria quæ fit alteri, consistit. Est autem quædam

[1] I Thess. IV, 4 [2] Eccles. IX, 12.

A πίστεως προσέδραμον τῇ τῶν δαιμόνων βοηθείᾳ. Εἰ μὲν γὰρ ὡς ἀποστάντες τῆς πίστεως, καὶ μὴ πιστεύοντες Θεὸν εἶναι τὸν Χριστὸν, μηδὲ ἐλπίζοντες ἐξ ἐκείνου βοηθείας, ἐπεκαλέσαντο τὴν τῶν δαιμόνων ἐπικουρίαν, ὡς οἱ παραβάντες καὶ τὴν πίστιν ἑκόντες ἀρνησάμενοι οἰκονομηθήσονται· εἰ δὲ ἐκ μικροψυχίας ἐπεκαλέσαντο τὴν τῶν δαιμόνων βοήθειαν, ἀνάγκης σφοδρᾶς ἐπελθούσης αὐτοῖς, ἣν διὰ μικροψυχίαν βαστάσαι οὐκ ἠδυνήθησαν, ἀπατηθέντες καὶ ἐλπίσαντες ὠφεληθῆναι, ἐπιτιμηθήσονται καὶ οὗτοι, ὡς οἱ θύσαντες εἰδώλοις διὰ τὸ μὴ ὑπομεῖναι τὰς δι' ὁμολογίας βασάνους.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

B Τῶν δὲ δι' ἐπιθυμίαν τε καὶ ἡδονὴν γινομένων ἁμαρτημάτων τοιαύτη ἐστὶν ἡ διαίρεσις· τὸ μὲν γὰρ καλεῖται μοιχεία, τὸ δὲ πορνεία. Τισὶ μὲν οὖν τῶν ἀκριβεστέρων ἤρεσε καὶ τὸ κατὰ πορνείαν πλημμέλημα, μοιχείαν εἶναι νομίζειν. Διότι μία ἐστὶν ἡ νόμιμος συζυγία, καὶ γυναικὶ πρὸς ἄνδρα, καὶ ἀνδρὶ πρὸς γυναῖκα. Πᾶν οὖν τὸ μὴ νόμιμον παράνομον πάντως, καὶ ὁ μὴ τὸ ἴδιον ἔχων, δηλαδὴ τὸ ἀλλότριον ἔχει· τῷ γὰρ ἀνθρώπῳ μία δέδοται παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθὸς, καὶ τῇ γυναικὶ μία ἐφήρμοσται κεφαλή. Οὐκοῦν *εἰ μέν τις τὸ ἴδιον αὐτοῦ σκεῦος*, καθὼς ὀνομάζει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, *ἑαυτῷ κτήσαιτο*, συγχωρεῖ ὁ νόμος τῆς φύσεως τὴν δικαίαν χρῆσιν. Εἰ δέ τις ἔξω τοῦ ἰδίου τραπείη, ἐν ἀλλοτρίῳ πάντως C γενήσεται· ἀλλότριον δὲ ἑκάστῳ πᾶν τὸ μὴ ἴδιον, κἂν μὴ ὁμολογούμενον ἔχει τὸν κυριεύοντα. Οὐκοῦν πόῤῥω τοῦ κατὰ τὴν μοιχείαν πλημμελήματος, καὶ ἡ πορνεία τοῖς τὸν ἀκριβέστερον ἐξετάζουσι λόγον ἐδείχθη, λεγούσης καὶ τῆς θείας Γραφῆς· ὅτι *Μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἀλλοτρίαν*· πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς ἀσθενεστέροις ἐγένετό τις παρὰ τῶν Πατέρων συμπεριφορὰ διεκρίθη τὸ πλημμέλημα τῇ γενικῇ διαιρέσει ταύτῃ, ὡς πορνείαν μὲν εἶναι καὶ λέγεσθαι, τὴν χωρὶς ἀδικίας ἑτέρου γινομένην τισὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν· μοιχείαν δὲ, τὴν ἐπιβουλήν τε καὶ τὴν ἀδικίαν τοῦ ἀλλοτρίου. Ἐν ταύτῃ δὲ καὶ τὴν ζωοφθορίαν καὶ τὴν παιδεραστίαν εἶναι λογίζονται· διότι καὶ ταῦτα φύσεώς ἐστι μοιχεία. Εἰς γὰρ τὸ ἀλλότριόν τε καὶ παρὰ φύσιν γίνεται ἡ ἀδικία. Ταύτης D τοίνυν τῆς διαιρέσεως καὶ ἐν τούτῳ τῷ εἴδει τῆς ἁμαρτίας γεγενημένης, καθολικὴ μέν ἐστι θεραπεία, τὸ τῆς ἐμπαθοῦς λύσσης, τῆς περὶ τὰς τοιαύτας ἡδονὰς, καθαρὸν ἐκ μεταμελείας γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον· ἐπὶ δὲ τῶν ἐν πορνείᾳ μολυνθέντων ἀδικία τις τῇ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ οὐ καταμέμικται· διὰ τοῦτο διπλάσιον ὡρίσθη τῆς ἐπιστροφῆς ὁ χρόνος τοῖς ἐν μοιχείᾳ μιανθεῖσι, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀπηγορευμένοις κακοῖς, ζωοφθορίᾳ τε καὶ τῇ κατὰ τοὺς ἄῤῥενας λύσσῃ· διπλασιάζεται γὰρ, ὡς εἶπον, ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡ ἁμαρτία. Μία μὲν ἡ κατὰ τὴν τοῦ ἀλλοτρίου ἀδικίαν συνισταμένη. Διαφορὰ δέ τίς ἐστιν ἐν τῷ λόγῳ τῆς μετανοίας, καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ ἡδονὴν πλημμελούντων

τοιαύτη. Ὁ μὲν γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ἐξαγόρευσιν τῆς ἁμαρτίας ὁρμήσας, αὐτῷ τὸ καταδέξασθαι δι' οἰκείας ὁρμῆς γενέσθαι τῶν κρυφίων κατήγορος· ὡς ἤδη τῆς θεραπείας τοῦ πάθους ἀρξάμενος, καὶ σημεῖον τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολῆς ἐπιδειξάμενος, ἐν φιλανθρωποτέροις γίνεται τοῖς ἐπιτιμίοις. Ὁ δὲ φωραθεὶς ἐπὶ τῷ κακῷ, ἢ διά τινος ὑποψίας ἢ κατηγορίας ἀκουσίως ἀπελεγχθεὶς, ἐν ἐπιτεταμένῃ γίνεται τῇ ἐπιστροφῇ· ὥστε καθαρισθέντα δι' ἀκριβείας αὐτὸν, οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίαν παραδεχθῆναι. Ἔστι τοίνυν ὁ κανὼν τοιοῦτος, ὥστε τοὺς ἐν πορνείᾳ μολυνθέντας, ἐν τρισὶ μὲν ἔτεσι καθόλου τῆς εὐχῆς ἀποβλήτους εἶναι· ἐν τρισὶ δὲ τῆς ἀκροάσεως μετέχειν μόνης, ἐν ἄλλοις δὲ τρισὶν ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν τῇ ἐπιστροφῇ ὑποπιπτόντων προσεύχεσθαι, καὶ τότε μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων. Ἐπὶ δὲ τῶν σπουδαιότερον κεχρημένων τῇ ἐπιστροφῇ, καὶ τῷ βίῳ δεικνύντων τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπάνοδον, ἔξεστι τῷ οἰκονομοῦντι πρὸς τὸ συμφέρον τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν, συντεμεῖν τὸν χρόνον τῆς ἀκροάσεως, καὶ τάχιον εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν, καὶ πάλιν καὶ τοῦτον συντεμεῖν τὸν χρόνον, καὶ τάχιον ἀποδοῦναι τὴν κοινωνίαν, ὅπως ἂν τῇ ἑαυτοῦ δοκιμασίᾳ ἐκκρίνῃ τὴν τοῦ θεραπευομένου κατάστασιν. Ὥσπερ γὰρ τὸ τοῖς χοίροις ῥίπτειν τὸν μαργαρίτην ἀπείρηται, οὕτω τὸ ἀποστερεῖν τοῦ τιμίου μαργαρίτου τὸν ἤδη ἄνθρωπον διὰ τῆς καθαρότητός τε καὶ ἀπαθείας γενόμενον, τῶν ἀτόπων ἐστίν. Ἡ δὲ κατὰ μοιχείαν ἤτοι καὶ τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς ἀκαθαρσίας γενομένη παρανομία, καθὼς προείρηται, κατὰ πάντα ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι θεραπευθήσεται, ἐν ᾧ καὶ τὸ τῆς πορνείας ἄγος· τῷ δὲ χρόνῳ διπλασιάζεται. Παρατηρηθήσεται δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ ἡ τοῦ θεραπευομένου διάθεσις, ὃν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν τῷ μολυσμῷ τῆς πορνείας συνενεχθέντων, ὥστε ἢ θᾶττον ἢ βραδύτερον γενέσθαι αὐτοῖς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν.

ΒΑΛΣ. Νῦν περὶ τῶν ἐν τῷ ἐπιθυμητικῷ μέρει τῆς ψυχῆς φυομένων ἁμαρτημάτων διαλέγεται ὁ Πατὴρ, ὅθεν φησὶν εἶναι τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν, καὶ ἐπάγει, ὅτι τῶν ἀκριβεστέρων τισὶ καὶ ἡ πορνεία μοιχεία καλεῖται· διότι ἡ νόμιμος μίξις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς μέν ἐστιν, εἴ τι δὲ ἕτερον παρὰ ταύτην γένηται, παράνομον τὸ τοιοῦτον, καὶ ὅστις μὴ τῷ ἰδίῳ κέχρηται, ἀλλοτρίῳ χρῆται. Πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἴδιόν ἐστί τινι, τοῦτο ἀλλότριον, κἂν μὴ ἔχῃ τὸν κυριεύοντα. Καὶ διὰ τοῦτο οὐ πόῤῥω ἔδοξε τῆς μοιχείας καὶ ἡ πορνεία. Ταῦτά φησιν ὁ ἅγιος οὕτω κατασκευάζεσθαι παρὰ τῶν καὶ τὴν πορνείαν εἰς τὸ τῆς μοιχείας ἀναγαγόντων ἁμάρτημα· τοῖς δὲ ἀσθενεστέροις τῶν ἁμαρτανόντων γενέσθαι τινὰ παρὰ τῶν Πατέρων λέγει συμπεριφορὰν, ἤγουν οἰκονομίας συγκατάβασιν. Εἴληπται δὲ ἡ λέξις ἐκ τῶν Παροιμιῶν. Φησὶ γὰρ ὁ Σαλομῶν ἐν αὐταῖς· Ὁ *μὴ συμπεριφερόμενος τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ κληρονομήσει ἀνέμους*· καὶ διακριθῆναι, ἀντὶ τοῦ διαιρεθῆναι, τὸ ἁμάρτημα τῆς ἀθέσμου μίξεως· καὶ πορνείαν μὲν ὀνομασθῆναι

A differentia in ratione pœnitentiæ in iis qui in voluptate peccarunt, ejusmodi. Qui enim ex se ipso ad sua proferenda peccata impulsus est, eo quod sua sponte occultorum accusator esse voluerit, ut qui jam affectioni medicinam adhibere cœperit, et signum mutationis in id quod est melius ostenderit, in mitioribus pœnis versatur. Qui autem in malo deprehensus est, vel propter aliquam suspicionem vel accusationem ingratiis convictus est, longius illi conversionis tempus datur; ut ipse perfecte purgatus, sic ad sacramentorum communionem admittatur. Est ergo Canon ejusmodi, ut qui in fornicatione polluti sunt, in tribus quidem annis ab oratione omnino expellantur; in tribus autem sint solius auditionis participes, in tribus B autem aliis, cum iis qui in conversione substernuntur, precentur, et tunc sint sacramentorum participes. In iis autem qui diligentiori conversione usi fuerint, et vita, ad id quod bonum est, reditum ostenderint, licet ei qui dispensat, pro ecclesiasticæ œconomiæ utilitate, tempus auditionis contrahere, et celerius ad conversionem deducere: et rursus hoc quoque tempus contrahere, et celerius communionem reddere, ut sua probatione, ejus cui medela adhibetur, constitutionem dijudicet. Quemadmodum enim porcis margaritas projicere est vetitum, ita et pretiosa margarita privare eum qui jam per alienationem a vitio et purgationem homo sit factus, absurdum est. Quæ autem in adulterio C et in reliquis immunditiæ generibus fit iniquitas, ut dictum est, eodem judicio punietur quo et fornicationis scelus, sed tempore duplicabitur. In eo autem, ejus etiam cui medela adhibetur, affectio considerabitur, quo modo et in iis qui fornicationis inquinamento illaqueati sunt, ut vel citius vel tardius eis sit boni participatio.

158 BALS. Nunc de peccatis, quæ in concupiscibili animæ facultate nascuntur, disserit Pater, ex quibus dicit esse adulterium et fornicationem, et subjungit, quod quibusdam subtilioribus fornicatio D quoque vocatur adulterium: quia mariti et uxoris coitus legitimus est; sed si quid fiat aliud præter eum, id est injustum et legibus contrarium, et quicunque non utitur proprio, utitur alieno. Quodcunque vero cuivis non est proprium, illud alienum est, etiamsi dominum non habeat. Et propterea fornicatio non longe abesse visa est ab adulterio. Hæc dicit sanctus ita astrui ab iis, qui fornicationem ad adulterii peccatum reducunt: imbecilliorum autem peccatorum fuisse aliquam Patribus συμπεριφορὰν, sive œconomiæ condescensionem dicit. Sumitur autem dictio ex Proverbiis. Dicit enim in eis Salomon, ὁ μὴ συμπεριφερόμενος τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, hoc est, *Qui domus suæ curam non gerit, hæreditabit ventos*[1]; et peccatum illegitimi coitus esse distinctum seu divisum; et fornicationem quidem

[1] Prov. XI, 29.

esse nominatam coitum, qui fit absque injuria alterius viri; scilicet cum muliere a viro libera; adulterium autem, viri accessum ad mulierem quæ cum altero cohabitat. Qui enim accedit ad mulierem quæ non habet maritum, peccat quidem, quod ea non legitime utitur; sed nemini facit injuriam: qui vero rem habet cum ea, quæ cum marito cohabitat, maritum illius injuria afficit, alienam sibi familiarem efficiens; sæpe autem illius marito insidiatur; et hoc ex David manifestum est. Porro cum animali concubitum et pædicatum adulterio exæquant, et quod injuria natura efficitur, cum, qui sic peccant, peccent præter naturam: et quod qui sic peccat aliena utitur. Est enim aliena natura brutorum et masculorum. Masculum enim et feminam fecit Deus. Horum itaque peccatorum universale remedium dicit sanctus, seu quod omnibus peccatoribus convenit, nempe a tali rabie per pœnitentiam purum esse hominem, peccatum scilicet condemnare et ab eo deflecere. Nisi quis enim a peccato destiterit, quomodo pœnitentiam agere existimabitur? Quia autem fornicationi non accedit injuria, adulterio autem et aliis prædictis, ut jam dixi, præter illicitum coitum injuria quoque adjungitur; tempus pœnæ adulterii initusque animalium et masculorum concubitus duplicat ad fornicationis tempus. Deinde et aliquam inducit differentiam in iis qui eadem peccata confitentur. Si quis enim, inquit, sua sponte peccatum, quod ignorabatur, declaraverit, humane punietur: qui autem non sponte ad enuntiandum accesserit, sed in peccato deprehensus fuerit, vel ex suspicione cognitus, accusatusve fuerit et convictus, etiam si pœnitentiam agere proposuerit, gravius punitur; et fit in extenso sive longiori tempore pœnitentia, ut sic purgatus in sacramentorum communionem recipiatur. Deinde et pœnæ fornicationis tempora enumerat: et dicit esse novem annos, et adjicit quomodo dispensentur. Universum autem ejus judicio relinquit, qui peccatores dispensat: et secundum vel diligentiam vel negligentiam in pœnitentia, pœnitentiæ tempus diminuere vel intendere jubet. Sicut enim non oportere dicit margaritas ante porcos projicere; ut dicit Evangelium, margaritas vocans sanctum corpus Domini, et pretiosum sanguinem; porcos autem, qui vitiose vitam agunt et in perturbationum animi cœno involvuntur: ita absurdum est pretiosarum margaritarum **150** communione privare, qui se a vitiis per pœnitentiam purgarunt et ex porcis in homines per purgationem mutati sunt. Cum novem autem annorum pœnas esse dixisset in fornicatione, in adulterio animaliumque initu ac pædicatu dicit tempus illud duplicari: esse vero ejus dispensationem fornicationis dispensationi similem. Hoc enim sibi vult illud; in eodem judicio; id est, in eadem sententia, in eadem pœna. Solo autem tempore duplicatur. Cum enim in unoquoque pœnarum loco sit triennium

A τὴν χωρὶς ἀδικίας ἑτέρου μῖξιν, ἤγουν τὴν πρὸς ἐλευθέραν ἀνδρὸς γυναῖκα, μοιχείαν δὲ τὴν πρὸς γυναῖκα ἀνδρὶ συνοικοῦσαν εἴσελευσιν. Ὁ μὲν γὰρ γυναικὶ προσιὼν ἄνδρα μὴ ἐχούσῃ ἁμαρτάνει μὲν, ὅτι μὴ νομίμως αὐτῇ κέχρηται· ἀδικεῖ δὲ οὐδένα· ὁ δὲ τῇ συνοικούσῃ ἀνδρὶ πλησιάζων ἀδικεῖ τὸν ἐκείνης ἄνδρα, τὴν ἀλλοτρίαν οἰκειούμενος· πολλάκις δὲ καὶ ἐπιβουλεύει τῷ ἐκείνης ἀνδρί· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ Δαβίδ. Καὶ τὴν ζωοφθορίαν δὲ καὶ τὴν παιδεραστίαν ἐπίσης τῇ μοιχείᾳ τεθέασιν, ὅτι τε ἀδικεῖται ἡ φύσις, παρὰ φύσιν ἁμαρτανόντων τῶν οὕτω πλημμελούντων, καὶ ὅτι ἀλλοτρίῳ κέχρηται ὁ οὕτως ἁμαρτάνων· ἀλλότριον γὰρ ἡ φύσις ἡ τῶν ἀλόγων καὶ ἡ τῶν ἀῤῥένων. Ἄρσεν γὰρ καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ Θεός. Τῶν μὲν οὖν τοιούτων ἁμαρτημάτων καθολικὴν μὲν θερα-B πείαν λέγει ὁ ἅγιος, ἤγουν πᾶσι τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἁρμόττουσαν, τὸ καθαρὸν τῆς τοιαύτης λύσσης ἐκ μεταμέλου γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, ἤγουν τὸ κατεγνῶναι τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀποστῆναι αὐτῆς. Εἰ μὴ γάρ τις ἀποσταίη τοῦ ἁμαρτάνειν, πῶς ἂν λογισθείη μετανοεῖν; Ἐπεὶ δὲ τῇ πορνείᾳ ἀδικία οὐ πρόσεστι, τῇ δὲ μοιχείᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς εἰρημένοις, ὡς ἔφθην εἰπεῖν, πρὸς τῷ ἀθέσμῳ τῆς μίξεως καὶ ἀδικία παρέπεται, διπλασιάζει τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου τῆς μοιχείας καὶ τῆς ζωοφθορίας καὶ ἀῤῥενοκοιτίας πρὸς τὸν τῆς πορνείας. Ἔπειτα καὶ διαφοράν τινα εἰσάγει ἐπὶ τῶν ἐξομολογουμένων τὰ αὐτὰ ἁμαρτήματα. Εἰ μέν τις, φησὶν, ἀφ' ἑαυτοῦ ὁρμηθεὶς ἐξαγορεύσει τὴν ἁμαρτίαν ἀγνοουμένην, φιλανθρώπως ἐπιτιμη-C θήσεται· ὁ δὲ οὐχ ἑκὼν εἰς ἐξαγόρευσιν ἐλθὼν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ εὑρεθεὶς, ἢ ἐξ ὑποψίας γνωσθεὶς, ἢ κατηγορηθεὶς καὶ ἐλεγχθεὶς, κἂν πρόκειται μετανοῆσαι, βαρύτερον ἐπιτιμᾶται, καὶ ἐν ἐπιτεταμένῃ, ἤγουν μακροχρονίῳ, γίνεται μετανοίᾳ, ἵνα οὕτω καθαρθεὶς δεχθῇ εἰς τὴν τῶν ἁγίων μετάληψιν. Εἶτα καὶ τοὺς χρόνους ἀπαριθμεῖται τοῦ ἐπιτιμίου τῆς πορνείας· καὶ ἐννέα λέγει εἶναι αὐτοὺς, καὶ ὅπως οἰκονομοῦνται προστίθησι. Τὸ δὲ πᾶν τῷ οἰκονομοῦντι τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀνατίθησι, καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ σπουδὴν ἢ ῥᾳθυμίαν ἐλαττοῦν τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμίων καὶ ἐπιτείνειν διακελεύεται. Ὡς γὰρ οὐ δεῖν φησι τοὺς μαργαρίτας ῥίπτειν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων· τοῦτο δὲ τὸ εὐαγγελικὸν, μαργαρίτας μὲν καλῶν τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ τὸ D τίμιον αἷμα, χοίρους δὲ τοὺς ἐμπαθῶς ζῶντας καὶ τῷ βορβόρῳ τῶν παθῶν ἐκκυλιομένους· οὕτως ἄτοπον ἀποστερεῖν τῆς μεταλήψεως τῶν τιμίων μαργαριτῶν τοὺς διὰ μετανοίας καθάραντας ἑαυτοὺς τῶν παθῶν, καὶ ἐκ χοίρων εἰς ἀνθρώπους μεταβληθέντας διὰ τῆς καθαρότητος. Ἐννέα μὲν οὖν ἔτη ἐπὶ τῆς πορνείας εἰπὼν εἶναι τὸ ἐπιτίμιον, ἐπὶ τῆς μοιχείας καὶ ζωοφθορίας καὶ ἀρσενοκοιτίας διπλασιάζεσθαι λέγει τὸν χρόνον τοῦτον· τὴν δὲ οἰκονομίαν ὁμοίαν γίνεσθαι τῇ τῆς πορνείας. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι, ἤγουν ἐν τῇ αὐτῇ κρίσει, ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιτιμήσει. Τῷ δὲ χρόνῳ μόνῳ διπλασιάζεται. Ἐν ἑκάστῳ γὰρ τόπῳ τῶν ἐπιτιμίων τριετίας ὁρισθείσης ἐν τῇ πορνείᾳ, ἑξαετία ἐν τῇ μοιχείᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς

ὥρισται· κἀνταῦθα δὲ τὸ συντεμεῖν τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου, ἢ αὐξῆσαι, τοῦ οἰκονομοῦντος τῇ διακρίσει τοὺς ἐν μετανοίᾳ δίδωσιν.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

Λείπεται πρὸς τούτοις τὸ θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς προθεῖναι εἰς ἐξέτασιν, ὅταν παρασφαλεῖσα τῆς ἀγαθῆς τοῦ θυμοῦ χρήσεως, εἰς ἁμαρτίαν ἐκπέσῃ. Πολλῶν τε ὄντων κατὰ θυμὸν εἰς ἁμαρτίαν ἐνεργουμένων, καὶ πάντων κακῶν, ἤρεσέ πως τοῖς Πατράσιν ἡμῶν, ἐν τοῖς ἄλλοις μὴ λίαν ἀκριβολογεῖσθαι, μηδὲ πολλῆς ἄξιον ἡγεῖσθαι σπουδῆς, τὸ θεραπεύειν πάντα τὰ ἐκ θυμοῦ παραπτώματα· καίτοι γε τῆς Γραφῆς, οὐ μόνον τὴν ψυχὴν ἀπαγορευούσης πληγήν· ἀλλὰ καὶ πᾶσαν λοιδορίαν, ἢ βλασφημίαν, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ὁ θυμὸς ἀπεργάζεται· μόνου δὲ τοῦ κατὰ τὸν φόνον ἄγους τὴν παραφυλακὴν ἐποιήσαντο, διὰ τῶν ἐπιτιμίων. Διῄρηται δὲ τὸ τοιοῦτον κακὸν τῇ διαφορᾷ τοῦ ἑκουσίου τε καὶ ἀκουσίου, ἐν οἷς ἑκούσιος μέν ἐστι φόνος. Πρῶτον μὲν, ὁ ἐκ παρασκευῆς τετολμημένος τοῦ εἰς αὐτὸ τοῦτο εὐτρεπισαμένου, ὅπως ἂν τὸ ἄγος ἐργάσηται. Ἔπειτα δὲ κἀκεῖνος ἐν τοῖς ἑκουσίοις ἐνομίσθη, ὅταν τις ἐν συμπλοκῇ καὶ μάχῃ, τύπτων τε καὶ τυπτόμενος, ἐνέγκῃ κατά τινος καιρίου τὴν διὰ τῆς χειρὸς πληγήν. Ὁ γὰρ ἅπαξ τῷ θυμῷ κρατηθεὶς, καὶ τῇ ὁρμῇ τῆς ὀργῆς χαριζόμενος, οὐδὲν ἂν παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τῶν ἀνακόψαι τὸ κακὸν δυναμένων ἐπὶ νοῦν λάβοι. Ὥστε καὶ τὸ ἐκ τῆς συμπλοκῆς ἀποτέλεσμα τοῦ φόνου, εἰς ἔργον προαιρέσεως, καὶ οὐκ εἰς ἀποτυχίαν ἀνάγεται. Οἱ δὲ ἀκούσιοι φανερὰ ἔχουσι τὰ γνωρίσματα· ὅταν τις πρὸς ἕτερόν τι τὴν σπουδὴν ἔχων, ἐξ ἀποτυχίας τι τῶν ἀνηκέστων δράσῃ. Ἐπὶ τούτων τοίνυν ὁ μὲν φόνος, εἰς τριπλασίονα χρόνον παρατείνεται, τοῖς δι' ἐπιστροφῆς θεραπευομένοις τὸ ἑκούσιον ἄγος. Τρισεννέα γάρ εἰσιν ἐνιαυτοὶ, καθ' ἕκαστον βαθμὸν τῆς ἐννάδος τῶν ἐτῶν ὁρισθείσης, ὥστε ἐν μὲν τῷ παντελεῖ ἀφορισμῷ, ἐνναετῆ χρόνον διαγενέσθαι ἀπειργόμενον τῆς Ἐκκλησίας· ἄλλα δὲ τοσαῦτα ἔτη ἐν τῇ ἀκροάσει παραμεῖναι, μόνης τῶν διδασκάλων καὶ τῆς τῶν Γραφῶν ἀκροάσεως, καὶ μετὰ τῆς τοῦ λαοῦ συστάσεως ἀξιούμενον, ἐν δὲ τρίτῃ ἐννάδι, μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων ἐν τῇ ἐπιστροφῇ προσευχόμενον, οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν μετουσίαν τοῦ ἁγιάσματος· δηλαδὴ καὶ ἐπὶ τοῦ τοιούτου, ἡ αὐτὴ προστήρησις ἔσται παρὰ τοῦ οἰκονομοῦντος τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πρὸς λόγον τῆς ἐπιστροφῆς συνεμηθήσεται αὐτῷ καὶ ἡ τοῦ ἐπιτιμίου παράτασις, ὥστε ἀντὶ ἐννέα ἐτῶν, ἐφ' ἑκάστῳ βαθμῷ ὀκτὼ ἢ ἑπτὰ ἢ ἕξ, ἢ καὶ πέντε μόνα γενέσθαι· εἴπερ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιστροφῆς νικοίη τὸν χρόνον, καὶ ὑπερβάλλοιτο τῇ σπουδῇ τῆς διορθώσεως τοὺς ἐν τῇ μακρᾷ προθεσμίᾳ ῥᾳθυμότερόν πως ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς κηλῖδος καθαίροντας. Τὸ δὲ ἀκούσιον, συγγνωστὸν μὲν, οὐ μὴν ἐπαινετὸν ἐκρίθη. Τοῦτο δὲ εἶπον, ὥστε δῆλον γενέσθαι, ὅτι κἂν ἀκουσίως τις γένηται ἐν τῷ τοῦ φόνου μιάσματι, ὡς ἤδη βέβηλον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἄγους γενόμενον, ἀπόβλητον ἱερατικῆς χάριτος ὁ κανὼν ἀπεφήνατο· ὅσος δέ ἐστιν ἐπὶ τῇ ψιλῇ πορνείᾳ τοῦ καθαρσίου ὁ χρόνος, τοσοῦτος καὶ

A definitum in fornicatione, sexennium in adulterio et reliquis definitum est. Porro hic quoque pœnæ tempus contrahere, vel augere, ejus, qui pœnitentiam agentes dispensat, judicio relinquit.

CANON V.

Restat ad hæc ut irascentem animæ partem examinandam proponamus, quando lapsa a bono iræ usu in peccatum ceciderit. Cum autem multa sint quæ per iram fiunt peccata et omnis generis mala, placuit omnibus nostris Patribus in aliis quidem non nimium subtiliter agere, nec nimium in eo studii operæque ponere, ut omnia quæ ex ira nascerentur delicta curarent; quamvis Scriptura non solum vulnus prohibeat, sed etiam omne convicium vel maledictum, et si B quid aliud ejusmodi ita efficit; sed solam cædis cautionem suis pœnis introduxerunt. Dividitur autem hoc malum, differentia voluntariæ et involuntariæ: et est cædes quidem voluntaria, quæ præmeditate suscepta est ab eo qui se ad hoc comparaverat ut hoc facinus perpetraret. Deinde illud quoque in voluntariis existimatum est, quando quis in congressu verberans et verberatus, manu plagam mortiferam intulerit. Qui enim ira semel victus est, et animi appetitioni cedit, nihil eorum quæ malum possent amputare, ei in mentem venit. Quare et illic quoque qui ex concertatione profectus est, cædis eventus, in factum voluntarium, non in casum confertur. Involuntariæ autem habent manifesta indicia, quando quis ali- C cui alteri rei studium applicans, casu gravissimum aliquod malum patraverit. In his ergo, cædes quidem in triplex tempus extenditur iis qui per conversionem voluntario facinori remedium afferunt. Ter novem etiam sunt anni, novenario annorum numero in unoquoque gradu præfinito, ut in perfecta quidem segregatione novem annorum tempore versetur ab Ecclesia prohibitus; alios autem tot annos in auditione permaneat, sola doctorum et Scripturarum auditione et conversatione cum populo dignus habitus, in tertio autem novenario cum substratis in conversione orans, ut perveniat ad communionem sacramenti scilicet; et in eodem eadem erit observatio ab eo qui Ecclesiam administrat, et pro ratione conversionis illi quoque pœnæ extensio rescindetur, ut pro novem annis in D unoquoque gradu, vel octo, vel septem, vel quinque solum anni fiant, si pœnitentiæ magnitudo tempus vincat, et superet correctionis studio eos qui in longo tempore præstituto susceptas a se maculas segniter eluunt. Involuntarium autem venia quidem dignum, sed non laudabile judicatum est. Hoc autem dixi, ut sit apertum, quod etiam si quis involuntarie fuerit in scelere homicidii: eum tanquam jam profanum, piaculum redditum, a sacerdotali gratia ejiciendum pronuntiavit canon. Quantum autem est expiationis tempus ob simplicem fornicationem, tantum etiam recte habere existimatum est in iis qui cædem involuntariam fecissent; scia

licet, in iis quoque, **160** pœnitentis voluntate examinata; ut si sit fide quidem digna conversio, non servetur annorum numerus; sed temporis prolixitate resecata, ad Ecclesiæ restitutionem et boni participationem compendio reducatur. Si quis autem non expleto tempore a canonibus præstituto vita excedat, jubet Patrum clementia ut effectus sacramentorum particeps, non viatico vacuus, ad extremam illam et longam peregrinationem mittatur. Sin autem, postquam sacramenti particeps factus fuerit, rursum ad vitam reversus sit: statutum tempus exspectet, in illo gradu exsistens in quo erat ante communionem illi ex necessitate datam.

BALS. Postquam dixit hic magnus Pater de duabus animæ facultatibus, nunc reliquam quoque adjicit, nempe irascentem. Et multa quidem peccata esse dicit, quæ ex ira nascuntur, ut ictus, injurias, maledicta, convicia, quæ omnia a sacra Scriptura sunt prohibita. Beatus enim Paulus scribens ad Colossenses, et carnis opera enumerans, cum aliis inimicitias, lites, et contentiones, æmulationes, iras, discordias, ac seditiones et cædes induxit; et qui hæc, inquit, agunt, regnum Dei non possidebunt. Sed etsi, inquit hic sanctus, hæc omnia a Scriptura prohibita sint, quodammodo placuit tamen Patribus nostris in aliis non nimium subtiliter nec summo jure agere. Illud autem: Quomodo placuit, est negantis, et veluti rationem nescientis, propter quam Patres in iis non nimium subtiliter et accurate agere voluerint, nec ut iis remedia afferrent multum studii ponendum esse putarunt. Solum autem homicidii facinus esse pœnis afficiendum censuit, ut caverent homines ne cædes perpetrarent, pœnas impositas formidantes. Cædis autem peccatum dividitur in voluntarium, et involuntarium. Et est quidem voluntaria cædes, quæ præparato ac consulto suscepta est, ad quam paratus et instructus fuerat quispiam. Voluntarium autem dicit, et quod non consulto quidem, sed in certamine, et contentione factum est, quando quis eum qui resistit in aliqua parte corporis lethaliter percusserit. Nam hoc quoque cædis genus, non fortuitum, sed involuntarium sanctus judicat. Involuntariam autem cædem definit, quando aliquid aliud agere volens, utpote feram percutere, vel fructum arboris decutere, transeuntem hominem non visum percusserit, isque mortuus fuerit. Voluntariæ itaque cædi viginti septem annos definit pœnæ tempus, et ipsum in tres partes dividit, ut unaquæque pars habeat novem annos. Et perfectam quidem segregationem nominat, quando is, qui segregatus est, extra ecclesiam stat et deflet, postquam autem illic ad nonum usque annum defleverit, tanto rursus tempore stet in loco audientis; et illinc procedat ad locum substrationis: et ita viginti septem annis dimensis, dignus sacramentorum communione habeatur. Ubique autem pœnitentiæ dispensatori pœnarum tempus contrahendi dat

ἐπὶ τῶν ἀκουσίως πεφονευκότων ἐδοκιμάσθη καλὸν ἔχειν, δηλαδὴ καὶ ἐν τούτῳ τῆς προαιρέσεως τοῦ μετανοοῦντος δοκιμαζομένης· ὥστε εἰ ἀξιόπιστος γένοιτο ἡ ἐπιστροφὴ, μὴ πάντως παραφυλαχθῆναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, ἀλλὰ διὰ συντομίας ἀγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀποκατάστασιν, καὶ εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν. Εἰ δέ τις μὴ πληρώσας τὸν χρόνον τὸν ἐκ τῶν κανόνων ἀφωρισμένον, ἐξ δεύοι τοῦ βίου· κελεύει ἡ τῶν Πατέρων φιλανθρωπία μετασχόντα τῶν ἁγιασμάτων, μὴ κενὸν τοῦ ἐφοδίου πρὸς τὴν ἐσχάτην ἐκείνην καὶ μακρὰν ἀποδημίαν ἐκπεμφθῆναι. Εἰ δὲ μετασχὼν τοῦ ἁγιάσματος, πάλιν εἰς τὴν ζωὴν ἐπανέλθοι, ἀναμένειν τὸν τεταγμένον χρόνον, ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ γενόμενον, ἐν ᾧ ἦν πρὸ τῆς κατὰ ἀνάγκην αὐτῷ δοθείσης κοινωνίας.

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν περὶ τῶν δύο ψυχικῶν δυνάμεων ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ, προστίθησιν ἄρτι καὶ τὴν λοιπὴν, ἥτις ἐστὶ τὸ θυμοειδές. Καὶ πολλὰ μὲν εἶναί φησι τὰ ἐκ τοῦ θυμοῦ τικτόμενα ἁμαρτήματα, οἷος πληγὰς, ὕβρεις, λοιδορίας, βλασφημίας, ἅπαντα τῇ θείᾳ Γραφῇ ἀπηγόρευται. Ὁ γὰρ μακάριος Παῦλος πρὸς Κολασσαεῖς γράφων, καὶ τὰ τῆς σαρκὸς ἔργα ἀπαριθμῶν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἔχθρας καὶ ἔρεις καὶ ζήλους καὶ θυμοὺς, ἐριθείας τε καὶ διχοστασίας καὶ φόνους ἐπήγαγε, καὶ οἱ ταῦτα πράσσοντες, ἔφη, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Ἀλλὰ κἂν πάντα, φησὶν ὁ ἅγιος οὗτος, τῇ Γραφῇ ἀπηγόρευται, ὅμως ἤρεσέ πως τοῖς Πατράσιν ἡμῶν ἐν τοῖς ἄλλοις μὴ λίαν ἀκριβολογεῖσθαι· τὸ δὲ ἤρεσέ πως ἀπαρνοῦντός ἐστι καὶ ὥσπερ μὴ εἰδότος τὸν λόγον, δι' ὃν ταῦτα οἱ Πατέρες ἀκριβολογεῖσθαι οὐκ ἠθέλησαν, οὐδὲ πάνυ σπουδαῖον ἡγήσαντο θεραπεύειν τὰ τοιαῦτα. Μόνον δὲ τὸ τοῦ φόνου μίασμα ἐπιτιμίων ἠξίωσεν, ὥστε παραφυλάττεσθαι τοὺς ἀνθρώπους μὴ ποιεῖν φόνους φοβουμένους τὰ ἐπιτίμια. Τὸ δὲ ἐκ τοῦ φόνου ἁμάρτημα διαιρεῖται εἰς ἑκούσιον καὶ ἀκούσιον. Καὶ ἔστιν ὁ ἑκούσιος φόνος, ὁ ἐκ παρασκευῆς, ἤγουν ὁ ἐκ μελέτης, τετολμημένος, πρὸς ὃν τις παρεσκευάσθη καὶ ἡτοιμάσθη. Ἑκούσιον δὲ λέγει καὶ τὸν μὴ ἐκ μελέτης μὲν, ἐν δὲ συμπλοκῇ καὶ φιλονεικίᾳ γενόμενον, ὅτε τις πλήξει τὸν ἀνθιστάμενον ἐν καιρίῳ μέρει τοῦ σώματος, τῷ θυμῷ στρατευόμενος. Καὶ τοῦτο γὰρ τὸ εἶδος τοῦ φόνου οὐ τυχαῖον ὁ ἅγιος κρίνει, ἀλλὰ προαιρετόν. Ἀκούσιον δὲ φόνον ὁρίζεται, ὅτε ἄλλο τι ποιῆσαι βουλόμενος, οἷον θηρίον ἀμύνασθαι ἢ κατασεῖσαι δένδρου καρπὸν, ἄνθρωπον παριόντα μὴ προϊδὼν πλήξει, καὶ ὁ πληγεὶς θανεῖται. Τῷ μὲν οὖν ἑκουσίῳ φόνῳ, κζ' ἔτη ὁρίζεται τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρὸν, καὶ εἰς τρεῖς μοίρας αὐτὸν διαιρεῖ, ὥστε μοῖραν ἑκάστην ἐννέα ἔχειν ἐνιαυτούς. Καὶ παντελῆ μὲν ἀφορισμὸν ὀνομάζει τὸ ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι τὸν ἀφορισθέντα καὶ προσκλαίειν· ἐκεῖ δὲ προσκλαύσαντα ἐπὶ ἔνατον ἐνιαυτὸν, ἐπὶ τοσοῦτον αὖθις χρόνον ἐν ἀκροωμένου στῆναι τόπῳ, κἀκεῖθεν προβῆναι εἰς τὸν τῆς ὑποπτώσεως τόπον· καὶ οὕτω τῶν κζ' ἐκμετρηθέντων ἐνιαυτῶν, τῆς τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίας ἀξιωθῆναι. Πανταχοῦ δὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ συντεμεῖν

τὸν τῶν ἐπιτιμίων καιρὸν τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἐν μετανοίᾳ γενόμενον δίδωσιν, εἰ βλέπει τὸν μετανοοῦντα δαψιλεῖς τοὺς τῆς μετανοίας καρποὺς ἐνδεικνύμενον. Ὁ δὲ ἀκούσιος, φησὶ, φόνος συγγνωστὸς μὲν ἐκρίθη, οὐ μὴν ἐπαινετὸς, ἤγουν οὐκ ἀνεκτὸς, ὥστε καὶ πάντη εἶναι ἀνεπιτίμητος. Κἂν γὰρ ἀκουσίως τις φονεύσῃ ἄνθρωπον, οὔτε ἱερωσύνης τεύξεται, καὶ ἀπόβλητος ταύτης ὡς τῷ φόνῳ μιανθεὶς ἔσεται. Χρόνον δὲ τῷ ἐπιτιμίῳ τοῦ ἀκουσίου φόνου λέγει τετάχθαι, ὅσος ἐν τῇ ψιλῇ πορνείᾳ ἐτάχθη· ἔστι δὲ οὗτος, κατὰ τοῦτον τὸν ἅγιον, ἐννέα ἔτη. Ψιλὴν δὲ πορνείαν, τὴν εἰς γυναῖκα μὴ ἔχουσαν ἄνδρα ὠνόμασε, τοὺς χρόνους δὲ τῶν ἐπιτιμίων εἰπὼν ἐφ' ἑκάστῳ πλημμελήματι, νῦν προστίθησιν ὅτι, εἰ οὔπω ὁ ἐπιτιμηθεὶς ἐπλήρωσε τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρὸν, ἀλλ' ἔτι ἀφωρισμένος ἐστὶ καὶ κινδυνεύει θανεῖν, ὥρισαν οἱ Πατέρες φιλανθρωπευσάμενοι τὸν τοιοῦτον μετασχεῖν τῶν ἁγιασμάτων, ἵνα μὴ ἐστερημένος του ἐφοδίου ἀπέλθῃ πρὸς τὴν μακρὰν ἀποδημίαν. Ἐφόδια δὲ λέγονται τὰ ἐπὶ τῇ ὁδῷ τοῖς ὁδεύουσι συμβαλλόμενα. Μέγα δὲ συμβάλλεσθαι τοῖς πιστοῖς πιστεύεται τῶν ἁγιασμάτων ἡ μέθεξις. Εἰ δὲ περὶ τὴν ζωὴν κινδυνεύων ὁ ἐν ἐπιτιμίῳ ἀξιωθείη τῶν θείων δωρεῶν, εἶτα ἐκφύγῃ τὸν κίνδυνον καὶ ἀναῤῥωσθῇ, αὖθις ἀκοινώνητος ἔσται, καὶ ἐν ἐκείνῳ στήσεται τῷ βαθμῷ, ἐν ᾧ ἦν καὶ πρὸ τοῦ κινδύνου, μέχρις ἂν ὁ χρόνος ὁ τεταγμένος ἐκμετρηθῇ.

ΚΑΝΩΝ Ϛ'.

Τὸ δὲ εἶδος τῆς εἰδωλολατρείας· οὕτω γὰρ ὀνομάζει τὴν πλεονεξίαν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· οὐκ οἶδα ὅπως ἀθεράπευτον ὑπὸ τῶν Πατέρων ἡμῶν περιώφθη. Καί τοί γε δοκεῖ τὸ τοιοῦτον κακὸν τῆς τρίτης ἐν τῇ ψυχῇ καταστάσεως πάθος εἶναι. Καὶ γὰρ λογισμὸς τῆς τοῦ καλοῦ κρίσεως ἁμαρτάνων, ἐν τῇ ὕλῃ τὸ καλὸν εἶναι φαντάζεται, οὐ πρὸς τὸ ἄϋλον ἀναβλέπων κάλλος, καὶ ἡ ἐπιθυμία πρὸς τὰ κάτω ῥεῖ, τοῦ ἀληθοῦς ὀρεκτοῦ ἀποῤῥέουσα. Καὶ ἡ φιλόνεικός τε καὶ θυμώδης διάθεσις, πολλὰς ἐκ τῆς τοιαύτης ἁμαρτίας τὰς ἀφορμὰς λαμβάνει. Καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, συμφωνεῖ ἡ τοιαύτη νόσος τῷ ἀποστολικῷ τῆς πλεονεξίας ὅρῳ. Ὁ γὰρ θεῖος Ἀπόστολος, οὐ μόνον αὐτὴν εἰδωλολατρείαν, ἀλλὰ καὶ ῥίζαν πάντων τῶν κακῶν ἀπεφήνατο· καὶ ὅμως τὸ τοιοῦτον εἶδος παρώφθη τῆς νόσου ἀνεπίσκεπτόν τε καὶ ἀτημέλητον· διὸ καὶ πλεονάζει κατὰ τὰς Ἐκκλησίας, τὸ τοιοῦτον ἀῤῥώστημα, καὶ οὐδεὶς τοὺς ἐπὶ τὸν κλῆρον ἀγομένους περιεργάζεται, μήπως τῷ τοιούτῳ εἴδει τῆς εἰδωλολατρείας κατεμιάνθησαν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, διὰ τὸ παρεῖσθαι τοῖς Πατράσιν ἡμῶν, ἀρκεῖν ἡγούμεθα τῷ δημοσίῳ τῆς διδασκαλίας λόγῳ, ὅπως ἂν οἷόν τε ᾖ, θεραπεύειν, ὥσπερ τινὰ πάθη πληθωρικὰ, τὰς πλεονεκτικὰς ἀῤῥωστίας διὰ τοῦ λόγου καθαίροντας. Μόνην δὲ τὴν κλοπὴν, καὶ τὴν τυμβωρυχίαν, καὶ τὴν ἱεροσυλίαν πάθη νομίζομεν, διὰ τὸ οὕτως ἐκ τῆς τῶν Πατέρων ἀκολουθίας τὴν παράδοσιν ἡμῖν περὶ τούτου γενέσθαι. Καί τοί γε παρὰ

potestatem, si viderit pœnitentem uberes pœnitentiæ fructus ostendere. Involuntaria autem, inquit, cædes venia quidem digna judicata est, sed non laudanda, seu non ita tolerabilis, ut sit ab omni supplicio immunis; siquis enim involuntarie hominem interfecerit, nec sacerdotium assequetur, et, ut qui homicidio sit pollutus, eo ejicietur. Involuntariæ autem cædis pœnæ tempus esse dicit, quantum in simplici fornicatione statutum est. Est autem illud secundum hunc sanctum, novem annorum. Simplicem autem fornicationem nominavit, quæ in mulierem virum non habentem committitur. Postquam autem dixit pœnæ tempus in unoquoque peccato, nunc adjicit: quod si is, qui pœna affectus est, nondum perfecit tempus pœnitentiæ, sed est adhuc segregatus, et in magno vitæ periculo versatur, statuerunt Patres clementia utentes, ut is sit sacramentorum particeps, ne viatico carens in longam peregrinationem abeat. Dicitur autem viaticum, quod iis qui **161** viam ineunt in via est utile. Fidelibus autem valde conferre creditur sacramentorum participatio. Sin autem is, cui pœna imposita est, in vitæ periculum veniens divinis donis dignus habitus fuerit, deinde periculum effugerit et revaluerit, rursus erit excommunicatus; et in illo gradu stabit, in quo erat etiam ante periculum, donec præstitutum tempus dimensum fuerit.

CANON VI.

Altera autem idololatriæ species (sic enim divinus Apostolus avaritiam appellat [1]), nescio quomodo absque ulla pœnæ medela a Patribus prætermissa sit. Atqui hoc malum quidem videtur esse trium animi constitutionum affectio. Nam et ratio, ab ejus quod pulchrum est judicio aberrans, esse in materia quod pulchrum est existimat, non ad pulchritudinem a materia separatam aspiciens, et desiderium ad ea quæ sunt inferiora inclinatur, ab eo quod vere est expetendum dilabens. Jam vero et contentiosa animosaque animæ affectio ex hoc peccato multas occasiones accipit. Et ut in universum dicam, hic morbus cum apostolica avaritiæ definitione consentit. Divinus enim Apostolus eam non solum idololatriam, sed etiam omnium malorum radicem pronuntiavit [2]; et tamen hæc morbi species, inconsiderata et absque ulla ejus cura prætermissa est: quo fit, ut hic morbus valde in Ecclesia redundet, et nemo in iis qui ad clerum adducuntur, inquirit, num qui eo idololatriæ genere polluti sint. Sed de iis quidem, quoniam id a Patribus prætermissum est, sufficere existimo publica doctrinæ ratione, ea quomodo fieri potest curare, veluti quosdam morbos ex repletione ortos, inexplebilis avaritiæ affectiones oratione purgantes. Solum autem furtum, et sepulcrorum effossionem, et sacrilegium vitia existimamus, quod sic a

[1] Ephes. v, 5. [2] I Timoth. vi, 10.

Patrum consequentia, hæc nobis traditio facta sit. Atqui apud divinam Scripturam et fœnus et usura sunt prohibita, et per quamdam potentiam, ad suam possessionem aliena traducere, etiamsi sub contractus aut transactionis specie hoc fortasse factum sit. Quoniam ergo nos quidem ad canonum potestatem assequendam fide digni non sumus, in iis, quæ ex confesso prohibita sunt, canonicam sententiam dictis jam adjiciemus. Dividitur autem furtum in latrocinium seu deprædationem, et in murorum effossionem. Idem autem utriusque est institutum, videlicet aliena auferre: in animo autem ipsorum, magna est inter se differentia. Latro enim, etiam homicidium ad id quod studet assequi assumit, ad id paratus et armis, et copiis, et opportunitate loci, adeo ut is homicidarum judicio subjiciatur, si per pœnitentiam ad Dei Ecclesiam reversus fuerit. Qui autem latenti ablatione, sibi alienum usurpat, si deinde per enuntiationem peccatum suum sacerdoti aperuerit, vitii studio in contrarium mutato ægritudinem curabit: dico autem, largiendo quæ habet pauperibus, ut, dum quæ habet profundit, se ab avaritiæ morbo liberum aperte ostendat. Sin autem nihil aliud præterquam solum corpus habeat, jubet Apostolus per laborem corporalem ei morbo mederi. Dictionis autem ita habet contextus: *Qui furatur, non amplius furetur: sed potius laboret bonum operans, ut possit ei largiri qui indiget* [1].

BALS. Dubitat sanctus, quomodo plura habendi cupiditatis vitium, sive avaritia a Patribus absque ulla medicina, prætermittatur, nec ulla iis qui eo tenentur pœna imposita fuerit, maxime cum Apostolus ipsum idololatriam vocaverit. Atqui videntur, inquit, tres animæ facultates in eo affici **162**
et a rectitudine divertere. Neque enim ratiocinatrix animæ affectio recte judicat; sed falso et nequiter. Aberrat enim, inquit, ab ejus quod pulchrum est judicio, hoc est, id non assequitur, nec ad pulchritudinem a materia separatam respicit, ad Dei scilicet, quoad ejus fieri potest, intelligentiam, futurorumque bonorum fruitionem; sed id quod pulchrum est in materia imaginatur. Falsam autem opinionem et mendacem existimationem sanctus imaginationem apposite vocavit; existimare scilicet id quod pulchrum et honestum est, esse in pecuniis, divitiis et ejusmodi. Porro desiderativa animi fa-

A τῇ θείᾳ Γραφῇ, καὶ ὁ πλεονασμὸς, καὶ ὁ τόκος, τῶν ἀπειρημένων ἐστὶ, καὶ τὸ ἐκ δυναστείας τινὸς τῇ ἰδίᾳ κτήσει προσαγαγεῖν τὰ ἀλλότρια, κἂν ἐν προσχήματι πραγματείας τι τοιοῦτον τύχῃ γινόμενον. Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ καθ' ἡμᾶς, εἰς ἐξουσίαν κανόνων ἀξιόπιστος, τὴν ἐπὶ τῶν ὁμολογουμένως ἀπηγορευμένων κανονικὴν κρίσιν ἤδη τοῖς εἰρημένοις προσθήσομεν. Διῄρηται οὖν ἡ κλοπὴ εἴς τε λῃστείαν καὶ εἰς τοιχωρυχίαν (26)· καὶ εἷς μὲν ἐπ' ἀμφοτέρων σκοπὸς, ἡ τῶν ἀλλοτρίων ἀφαίρεσις· πολλὴ δὲ κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἡ πρὸς ἀλλήλους ἐστὶ διαφορά. Ὁ μὲν γὰρ λῃστὴς, καὶ τὴν μιαιφονίαν εἰς συμμαχίαν τοῦ σπουδαζομένου παραλαμβάνει, πρὸς αὐτὸ τοῦτο παρασκευαζόμενος καὶ ὅπλοις καὶ πολυχειρίᾳ, καὶ τοῖς ἐπικαίροις τῶν τόπων· ὥστε τὸν τοιοῦτον, τῷ κρίματι τῶν ἀνδροφόνων
B ὑπάγεσθαι, εἰ διὰ μεταμελείας ἑαυτὸν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐπανάγοι. Ὁ δὲ δι' ὑφαιρέσεως λανθανούσης σφετεριζόμενος τὸ ἀλλότριον, εἶτα δι' ἐξαγορεύσεως τὸ πλημμέλημα αὐτοῦ τῷ ἱερεῖ φανερώσας, τῇ περὶ τὸ ἐναντίον τοῦ πάθους σπουδῇ θεραπεύσει τὴν ἀῤῥωστίαν· λέγω δὲ διὰ τοῦ τὰ προσόντα παρέχειν τοῖς πένησιν, ἵνα τῷ προέσθαι ἃ ἔχει, φανερὸς γένηται καθαρεύων τῆς κατὰ πλεονεξίαν νόσου. Εἰ δὲ μηδὲν ἔχοι, μόνον δὲ τὸ σῶμα ἔχοι, κελεύει ὁ Ἀπόστολος διὰ τοῦ σωματικοῦ κόπου τὸ τοιοῦτον ἐξιλάσασθαι πάθος. Ἔχει δὲ ἡ λέξις οὕτως· *Ὁ κλέπτων, μηκέτι κλεπτέτω· μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι.*

C ΒΑΛΣ. Ἀπορεῖ ὁ ἅγιος, πῶς τοῖς Πατράσι τὸ τῆς πλεονεξίας πάθος, εἴτουν φιλαργυρία, ἀθεράπευτον παρεωράθη, μὴ ἐπαγαγοῦσιν ἐπιτίμια τοῖς τοῦτο κεκτημένοις, καὶ ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου εἰδωλολατρείαν αὐτὸ καλέσαντος. Καίτοι γε δοκεῖ, φησὶ, καὶ τὰς τρεῖς ψυχικὰς δυνάμεις ἐν τούτῳ πάσχειν καὶ περιτρέπεσθαι τῆς εὐθύτητος. Οὔτε γὰρ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς ὀρθῶς κρίνει, ἀλλ' ἐσφαλμένως καὶ διημαρτημένως. Ἁμαρτάνει γὰρ, φησὶ, τῆς κρίσεως τοῦ καλοῦ, ἀντὶ τοῦ ἀποτυγχάνει, καὶ οὐ πρὸς τὸ ἄϋλον κάλλος βλέπον, τὴν τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ, ὡς ἐφικτὸν, κατανόησιν, καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν, ἐν τῇ ὕλῃ φαντάζεται τὸ καλόν. Τὴν ἠπατημένην δὲ δόξαν καὶ τὴν ψευδομένην
D ὑπόληψιν φαντασίαν ὁ ἅγιος προσφόρως ὠνόμασεν, ἤγουν τὸ νομίζειν ἐν τοῖς χρήμασι τὸ καλὸν εἶναι καὶ τῷ πλούτῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ὁμοίοις αὐτοῖς. Καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐκπῖπτον τοῦ

[1] Ephes. IV, 28.

Guill. Beveregii notæ.

(26) *Καὶ εἰς τοιχωρυχίαν.* Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis sic se habet, ὁ τοιχωρύχος ἐξαγορεύων, καὶ τὰ ἴδια διανεμέτω τοῖς πένησι, *Murorum effossor, qui crimen suum confitetur, sua etiam bona pauperibus distribuat.* In quam epitomen hoc habetur scholium: Τὸ τοιοῦτον ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ τριετίαν καταδικάζει. Τοῦ αὐτοῦ Νηστευτοῦ καὶ τάδε· Ἐμπεσόντος τινὸς ἀκαθάρτου εἰς φρέαρ, ἢ εἰς οἶνον, ἢ εἰς ἔλαιον, ὁ τούτου γευσάμενος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κρέατος καὶ τυροῦ μὴ ἀπτέσθω· ἑπτὰ δὲ μὴ κοινωνήτω. Ὁ μετὰ τὴν θείαν ἐμέσας μετάληψιν, μ' ἡμέρας τῆς θείας ἀφίσταται κοινωνίας, τὸν ν' ᾄδων καθ' ἑκάστην ψαλμὸν, καὶ μετανοίας ποιῶν ν' κἂν ὅπως δήποτε τοῦτο συμβαίη. *Talem Jejunator ad triennium damnat. Ejusdem Jejunatoris et hæc sunt: Si quid immundi ciciderit in puteum, vel in vinum, vel in oleum, qui hoc degustat ad triduum a carne caseoque abstineat, septemque diebus non communicet. Qui post sacram participationem vomuerit, quadraginta dies a sacra communione abstinet, Psalmum L quotidie canens, et L pœnitentias peragens, quocunque tandem modo id acciderit.* Harmen. epist. can. sect. 5, tit. 5.

A ὄντως ὀρεκτοῦ, ἤτοι τῆς θείας φύσεως καὶ τῶν οὐρανίων, τῶν γηΐνων καὶ ῥεόντων ὀρέγεται. Καὶ τὸ θυμικὸν δὲ πολλὰς ἀφορμὰς εἰς τὸ ἀνάπτεσθαι πρὸς φιλονεικίαν λαμβάνει. Διὰ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων ἐπιθυμίαν ἔριδές τε καὶ ἔχθραι καὶ πόλεμοι, καὶ κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, *Ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία*[1]. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχον, φησὶ, τὸ τοιοῦτον πάθος, παρεωράθη τοῖς Πατράσιν ἀνεπισκόπητόν τε καὶ ἀθεράπευτον. Ὅθεν καὶ πλεονάζει κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν, πολλῶν τοῦτο νοσούντων, καὶ τοὺς κατατασσομένους εἰς κλῆρον, ἤτοι χειροτονουμένους, οὐδεὶς ἐρευνᾷ, μή ποτε μεμίανται τῇ τοιαύτῃ εἰδωλολατρείᾳ. Ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο τοῖς Πατράσι παρείθη, ἀντὶ τοῦ κατελείφθη ἀνεπιτίμητόν τε καὶ ἀκόλαστον, θεραπευτέον B αὐτὸ διὰ τῆς δημοσίας διδασκαλίας, ὡς δυνατὸν, ἤγουν δημοσίᾳ διδάσκοντες τὸν λαὸν ποιησώμεθα τούτου καταδρομὴν, ὥσπερ τινὰ πάθη πληθωρικὰ τὰς πλεονεκτικὰς ἀῤῥωστίας διὰ τοῦ λόγου καθαιροῦντες. Εἰπὼν δὲ ὁ ἅγιος τὸ τῆς φιλαργυρίας πάθος τὰς ψυχικὰς δυνάμεις διαφθείρειν, καὶ πολυειδῆ ἐξ αὐτῆς πάθη φύεσθαι, πληθωρικοῖς πάθεσι ταῦτα ἀπείκασε, τῶν τῆς ἰατρικῆς λόγων μετεσχηκὼς ἀκριβέστατα, ὡς ἔστι γνῶναι ἐκ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων. Πληθώρα ὀνομάζεται τοῖς ἰατροῖς, ὅταν οἱ τέσσαρες χυμοὶ, ἐξ ὧν τὰ σώματα συνίστανται, αὐξηθῶσι καὶ πλεονάσωσιν ἀναλόγως τῷ ὄγκῳ ἑκάστου τῶν χυμῶν γενομένῳ, κατὰ ταὐτὸν συμβαίνοντα πάθη πληθωρικὰ καλοῦνται νοσήματα. Ὥστε εἰκότως κἀνταῦθα ὁ σοφὸς οὗτος Πατὴρ τὰ C ἐκ τῆς πλεονεξίας ἀναφυόμενα πάθη πληθωρικὰ εἶπεν, ὡς πάσας τὰς ψυχικὰς ἡμῶν δυνάμεις περιτρεπούσης, καὶ αὐξανούσης ταύτας ἐπιβλαβῶς τῇ ψυχῇ. Τὰς μὲν οὖν ἄλλας, φησὶ, νόσους τῆς πλεονεξίας τῷ τῆς διδασκαλίας θεραπεύσομεν λόγῳ· τὴν δὲ κλοπὴν καὶ τὴν ἱεροσυλίαν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν τυμβωρυχίαν, κανονικῶν ἐπιτιμίων ἀξιωθείσας παρὰ τῶν Πατέρων, τοῖς ἤδη ῥηθεῖσι προσθήσομεν. Καίτοι, φησὶ, τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ ὁ πλεονασμὸς καὶ ὁ τόκος, καὶ τὸ ἐκ δυναστείας τινὸς τὰ ἀλλότρια προσενῶσαι τῇ ἰδίᾳ κτήσει, τῶν ἀπηγορευμένων ἐστί. Πλεονασμὸς μὲν οὖν ἐστιν ὡς ὅταν τις δῷ τινι σῖτον ἢ οἶνον ἢ ἔλαιον ἢ ἄλλο τι, ἐπὶ τῷ λαβεῖν ὁμοιογενὲς πλέον τοῦ δοθέντος· οἷον ἔδωκέ τις οἴνου μετρητὰς πεντήκοντα ἐπὶ τῷ λαβεῖν ἑβδομήκοντα D ἢ καὶ πλείονας. Τόκος δὲ λέγεται ἐπὶ νομισμάτων. Ἐκ δυναστείας δέ τινος εἶπεν, ὅτι, κἂν μὴ ἐξ οἰκείας δυναστείας τις σφετερίσηται τὰ ἀλλότρια, δι' ἑτέρου δὲ δυνάστου τινὸς ποιήσῃ τοῦτο, κἀκεῖνος τῷ αὐτῷ ὑπόκειται κρίματι. Λέγει γὰρ ὁ προφητικὸς λόγος· *Οὐαὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν, ἵνα τι τοῦ πλησίον ἀφέλωνται*[2]. Ἀλλὰ κἂν τῇ Γραφῇ, φησὶν, ἀπηγόρευται ταῦτα, ἡμεῖς αὐτοῖς κανονικὰ οὐκ ἐπάξομεν ἐπιτίμια, ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς εἰς ἐξουσίαν κανόνων οὐκ ἀξιόπιστα, ὅτι οὐκ ἀξιόπιστοι κρινόμεθα εἰς κανονικὴν ἐξουσίαν, ἀντὶ τοῦ κατ' ἐξουσίαν

[1] I Tim. vi, 10. [2] Isa. v, 8.

A cultas ab eo quod est vere expetendum, a divina scilicet natura et cœlestibus, excidens, terrena et fluentia appetit. Irascens quoque facultas multas ut ad contentionem accendatur occasiones accipit. Propter pecuniarum enim cupiditatem lites et inimicitiæ et bella, et, ut dicit divinus Apostolus, *Radix omnium malorum est avaritia*[1]. Sed quamvis ita se habeat, inquit, hæc affectio, tamen a Patribus relicta est inconsiderata, nullaque ejus cura suscepta est. Unde etiam abundat in Ecclesia; cum multi ea laborent, et de iis qui in clerum referuntur, seu ordinantur nemo inquirit, numquid hac idololatria polluti sunt. Sed quia hoc a Patribus prætermissum, id est, impunitum et minime B castigatum relictum est, remedium ei afferre oportet, quantum fieri potest, per publicam doctrinam, hoc est, publice populum docentes ut id persequamur, avaritiæ ægritudines, tanquam morbos aliquos ex nimia repletione ortos, per orationem purgantes. Cum autem dixisset sanctus, avaritiæ affectionem animæ facultates corrumpere, et multiplices ex ea affectiones oriri, eam plethoricis affectionibus assimilavit, quæ a medicis dicuntur exactissime tenens, ut ex ejus scriptis licet cognoscere. Plethora enim (id est repletio) a medicis dicitur, quando quatuor humores, ex quibus constant corpora, aucti et redundantes effecti sunt pro uniuscujusque humoris proportione, et affectiones quæ fiunt ex plenitudine humorum simul coactorum ple- C thorici morbi dicuntur. Merito ergo hic sapiens Pater affectiones, quæ ex avaritia oriuntur, plethoricas nominavit, ut quæ omnes animæ facultates subvertat, easque augeat in detrimentum animæ. Alios ergo, inquit, avaritiæ morbos doctrinæ sermone curabimus: furtum autem et sacrilegium, atque etiam sepulcrorum effossionem, quæ canonicis pœnis digna visa sunt, iis quæ Patribus jam dicta sunt adjiciemus. Atqui in divina, inquit, Scriptura, et fenus et usura, et per potentiam alicujus aliena suæ unire possessioni, prohibita sunt. Fenus ergo est, ut quando quis dat alicui frumentum, vel vinum, vel oleum, vel aliquid aliud, ut in eodem genere plus quam dederit accipiat: ut si quis dederit vini quinquaginta metretas, ut septuaginta, vel eo D plures, accipiat. Usura autem dicitur in nummis. Per potentiam autem alicujus dixit, quod etiam si non propriam potentiam aliena quis usurpaverit, per aliquem autem alium potentem hoc fecerit, et is eodem judicio tenebitur. Dicit enim sermo propheticus: *Væ conjungentibus domum domui, et agrum agro, ut a vicino aliquid auferant*[2]. Sed et si hæc, inquit, a Scriptura sunt prohibita, eis tamen canonicas pœnas non imponemus, quia nostra ad canonum assequendam potestatem fide digna non sunt eo quod ad canonicam potestatem fide digni non judicamur, hoc est, ad canonicas nostra potestate et pœnas iis qui peccant. De furto autem lo-

quens, dividit ipsum in latrocinium et murorum A effossionem. Unum autem scopum esse dicit, tam iis qui latrocinantur, quam iis qui muros effodiunt, alienorum scilicet ablationem. Est autem multa rursus eorum ponenda differentia. Latrones enim etiam ad homicidium instruuntur, arma ferentes, et apta loca occupantes, et copias, hoc est, validam manum ad eis opem ferendam assumentes, et ad cædem parati. **163** Eos itaque ad pœnitentiam conversos dicit homicidarum judicio puniri. Eum autem, qui aliena clanculum surripuit, et peccatum aperit, contraria affectione curandum esse dicit, ut scilicet quoniam propter avaritiam aliena abstulerat, oporteat eum propria pauperibus erogare, ut sic videatur ab avaritia abstinere. Qui enim suis non B parcit, aliena non appetet. Sin autem non habeat, inquit, pecunias, quas eroget; oportet eum laborantem curare affectionem, seu laborare operantem, et ex eo quod per suum laborem acquirit pauperibus impertiri. Et hoc est præceptum apostolicum. Dicit enim divinus Paulus: *Qui furatur, non amplius furetur; sed potius laboret bonum operans, ut habeat quod indigenti impertiatur* [1]. Hæc ergo de eo, qui clanculum aliena surripit. Sin autem hic quoque ense utitur, et adversus eum qui resistit tractare illum paratus est; hic quoque eadem existimo pœna, qua latro, punietur, quia simile habebat institutum.

ἡμετέραν καὶ κρίσιν τιθέναι κανονικὰ καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπιτίμια. Εἰπὼν δὲ κλοπὴν, διαιρεῖ ταύτην εἰς λῃστείαν καὶ εἰς τοιχωρυχίαν. Καὶ ἕνα μὲν σκοπὸν εἶναι λέγει καὶ τοῖς λῃστεύουσι καὶ τοῖς τοιχωρυχοῦσι, τὴν τῶν ἀλλοτρίων ἀφαίρεσιν. Πολλὴν δὲ διαφορὰν θετέον αὐτῶν. Οἱ μὲν γὰρ λῃσταὶ καὶ πρὸς μιαιφονίαν παρασκευάζονται, ὅπλα φέροντες καὶ τόπους ἐπιτηδείους καταλαμβάνοντες εἰς βοήθειαν, ἀλλὰ μὴν καὶ πολυχειρίαν, ἤγουν πολλοὺς εἰς συνεργίαν προσλαμβανόμενοι, καὶ ἕτοιμοι ὄντες πρὸς φόνους. Τοὺς οὖν τοιούτους ἀκοντεύσαντας εἰς μετάνοιαν τῷ τῶν ἀνδροφόνων ἐπιτιμᾶσθαι κρίματί φησι. Τὸν δὲ λαθραίως ἀφαιρούμενον τὰ ἀλλότρια, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγορεύοντα, θεραπεύεσθαί φησι τὴν ἐναντίαν διάθεσιν, ἤγουν, ἐπειδὴ διὰ πλεονεξίαν ἀφείλετο τὰ ἀλλότρια, δεῖ αὐτὸν καὶ τὰ οἰκεῖα πένησι δοῦναι, ἵνα οὕτω φανῇ ἀπεσχόμενος τῆς πλεονεξίας. Ὁ γὰρ μὴ φειδόμενος τῶν οἰκείων, οὐκ ἐπιθυμήσει τῶν ἀλλοτρίων. Εἰ δὲ μὴ ἔχῃ, φησὶ, χρήματα, ὥστε δοῦναι αὐτὰ, δεῖ αὐτὸν κοπιῶντα τὸ πάθος ἰάσασθαι, ἤγουν κοπιῶν ἐργαζόμενον, καὶ ἐκ τοῦ διὰ τοῦ κόπου αὐτῷ ποριζομένου μεταδιδόναι τοῖς δεομένοις. Καὶ τοῦτο ἀποστολικόν ἐστι τὸ διάταγμα. Λέγει γὰρ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· *Ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι.* Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ λάθρα ἀφαιρουμένου τὰ ἀλλότρια. Εἰ δὲ καὶ οὗτος ξίφει κέχρηται, καὶ ἕτοιμός ἐστι κατὰ τοῦ ἀνθισταμένου αὐτῷ τούτῳ χρήσασθαι, καὶ οὗτος, οἶμαι, ὁμοίως ἐπιτιμηθήσεται τῷ λῃστεύοντι, ὅτι καὶ ὁμοίαν εἶχε προαίρεσιν.

CANON VII.

C

Sepulcrorum autem effossio, ipsa quoque dividitur in id quod veniam meretur, et id quod non meretur. Si quis enim mortuorum parcens religioni, et tectum corpus intactum relinquens, ut nec soli ostendatur turpitudo naturæ, lapidibus aliquot ex iis, qui ante sepulcrum projecti sunt, ad aliquod opus construendum usus est; ne hoc quidem est laudabile: sed ut esset dignum venia effecit consuetudo; quando ad aliquid melius, et reipublicæ utilius, materia traducta sit. At carnis in terram redactæ pulverem perscrutari, et ossa movere, spe aliquem ex defossis lucrifaciendi ornatum, id eodem judicio condemnatum est, quo simplex fornicatio; quemadmodum in præcedente oratione divisio facta est, considerante scilicet œconomo seu dispensatore, ex ipsa vita ejus, cui medela adhibetur, medicinam, ut spatium a canonibus præstitutum possit contrahere.

D

BALS. Quemadmodum furtum in duo divisit, ita et sepulcri fossionem in duo dividit. Si quis enim, inquit, solos lapides ex sepulcro abstulerit, ita ut tectum corpus non videatur mortuorum religioni parcens, hoc est, justo honori qui mortuis debetur, et eis usus fuerit ad meliorum et reip. utiliorum constructionem; ne sic quidem erit a crimine alie-

ΚΑΝΩΝ Ζʹ.

Ἡ δὲ τυμβωρυχία καὶ αὐτὴ διῄρηται εἰς συγγνωστόν τε καὶ ἀσύγγνωστον. Εἰ μὲν γάρ τις τῆς οὐσίας φειδόμενος καὶ ἄσυλον ἀφεὶς τὸ κεκρυμμένον σῶμα, ὡς μὴ ἀναδειχθῆναι ἡλίῳ τὴν ἀσχημοσύνην τῆς φύσεως, λίθοις τισὶ τῶν τῷ τάφῳ βεβλημμένων συγχρήσεται εἰς ἔργου τινὸς κατασκευὴν, ἐπαινετὸν μὲν οὐδὲ τοῦτό ἐστι· πλὴν ἀλλὰ συγγνωστὸν ἐποίησεν ἡ συνήθεια, ὅταν εἰς προτιμότερόν τι καὶ κοινωφελέστερον ἡ τῆς ὕλης μετάθεσις γίνηται. Τὸ δὲ διερευνᾶσθαι τὴν κόνιν ἀπὸ τῆς γεωθεσίας σαρκὸς, καὶ ἀνακινεῖν τὰ ὀστᾶ, ἐλπίδι τοῦ κόσμον τινὰ τῶν συγκατορυχθέντων κερδᾶναι, τοῦτο τῷ αὐτῷ κρίματι κατεδικάσθη, ᾧ καὶ ἡ ψιλὴ πορνεία, καθὼς ἐν τῷ προλαβόντι διῄρηται λόγῳ, ἐπισκοποῦντος δηλαδὴ τοῦ οἰκονόμου, ἐξ αὐτοῦ τοῦ βίου, τὴν ἰατρείαν τοῦ θεραπευομένου, ὥστε συντεμεῖν τὴν ἐκ τῶν κανόνων ὁρισθεῖσαν τοῦ ἐπιτιμίου προθεσμίαν.

ΒΑΛΣ. Ὥσπερ δὲ τὴν κλοπὴν εἰς δύο διεῖλεν, οὕτω καὶ τὴν τυμβωρυχίαν εἰς δύο διαιρεῖ. Εἰ μὲν γάρ τις, φησὶ, λίθους μόνους ἐκ τάφου ἀφέληται, ὥστε τὸ καλυπτόμενον σῶμα μὴ ὁραθῆναι, τῆς οὐσίας φειδόμενος, ἤτοι τῆς ἀφωσιωμένης τοῖς τεθνεῶσι τιμῆς, καὶ χρήσεται τούτοις εἰς ἔργου κατασκευὴν προτιμοτέραν καὶ κοινωφελεστέραν, οὐδ'

[1] Ephes. IV, 28.

οὗτος ἀνέγκλητος, συγγνωστὸς δ' οὖν. Λίθους δὲ A τοὺς τῷ τάφῳ προβεβλημένους, οὐχὶ τοὺς αὐτὰ τὰ τεθαμμένα σώματα καλύπτοντας. Εἰ γὰρ τοιούτους λίθους ἀφέληταί τις, δίδωσι πάντως ὁρᾶσθαι τὸ κεκρυμμένον σῶμα, καὶ δημοσιεύει τῆς φύσεως τὰ μυστήρια, καὶ οὐκέτι συγγνωστός ἐστιν, ἀλλ' εἰς τὸ ἕτερον εἶδος τῆς τυμβωρυχίας ἐμπίπτειν δοκεῖ, ὅ τι πέρ ἐστι τὸ τοὺς τάφους ἀνοίγειν καὶ τὴν κόνιν ἐκ τῆς φθαρείσης σαρκὸς ἀνορύττειν, καὶ μετακινεῖν τὰ ὀστᾶ τῶν κειμένων, κόσμον τινὰ λαβεῖν ἐκεῖθεν ζητοῦντα συντεθειμένον τοῖς τελευτήσασι. Τοῦτο τοίνυν τὸ εἶδος τῆς τυμβωρυχίας ὁμοίως τῇ ψιλῇ πορνείᾳ καταδικάζεσθαι λέγει. Ψιλὴν δὲ πορνείαν τὴν εἰς ἐλευθέραν ἀνδρὸς γυναῖκα μῖξιν ὠνόμασε. Κἀνταῦθα δὲ τῷ οἰκονομοῦντι τὸν μετανοοῦντα B δίδωσι τὸ συντεμεῖν ἴσως τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρὸν, εἰ ὁρᾷ θερμὴν αὐτοῦ τὴν μετάνοιαν. Ἀλλὰ ταῦτα μέν φησι περὶ τυμβωρύχων ὁ ἅγιος. Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος ἐν βιβλίῳ ξ' τίτλου κγ' ταῦτα διατάττεται· Οἱ ἀπὸ τῶν τάφων ὕλας ἀφαιροῦντες ὑποκείσθωσαν τῷ τῆς ἱεροσυλίας ἐγκλήματι· καὶ πάλιν· Τὸ τῆς τυμβωρυχίας ἔγκλημα ἀτιμίαν ἐπιφέρει· καὶ αὖθις: Ἐάν τις ἀπὸ τοῦ τάφου ἀφέληται ἢ λίθους ἢ κίονας ἢ μάρμαρα, ἢ ἄλλην οἱανδήποτε ὕλην, εἴκοσι νομίσματα χρυσίου τῷ δημοσίῳ καταβάλλει καὶ τὰ ἑξῆς.

ΚΑΝΩΝ Η'.

Ἡ δὲ ἱεροσυλία, παρὰ μὲν τῇ ἀρχαίᾳ Γραφῇ, οὐδὲ C ἐνομίσθη τῆς φονικῆς κατακρίσεως ἀνεκτοτέρα. Ὁμοίως γὰρ ὅ τε ἐπὶ φόνῳ ἁλοὺς, καὶ ὁ τὰ ἀνατεθέντα τῷ Θεῷ ὑφελόμενος, τὴν διὰ τῶν λίθων τιμωρίαν ὑπέσχον. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνηθείας οὐκ οἶδα πῶς συγκατάβασίς τις ἐγένετο, καὶ συμπεριφορὰ, ὥστε ἀνεκτότερον νομισθῆναι τὸ τῆς τοιαύτης νόσου καθάρσιον· ἐν ἐλάττονι γὰρ χρόνῳ παρὰ τὴν μοιχείαν, τοῖς τοιούτοις τὸ ἐπιτίμιον διετάξατο ἡ τῶν Πατέρων παράδοσις. Πανταχοῦ καὶ ἐν πλημμελήματος εἴδει τοῦτο καθορᾷν προσήκει πρὸ πάντων, οἵα ἐστὶ τοῦ θεραπευομένου διάθεσις, μὴ τὸν χρόνον οἴεσθαι πρὸς θεραπείαν ἀρκεῖν· τίς γὰρ ἂν ἐκ τοῦ χρόνου ἴασις γένοιτο; ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἑαυτὸν δι' ἐπιστροφῆς ἰατρεύοντος. Ταῦτά σοι, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, κατὰ πολλὴν σπουδὴν ἐκ τῶν προχείρων συνθέντες, διὰ τὸ D δεῖν τοῖς τῶν ἀδελφῶν ἐπιτάγμασι πείθεσθαι, κατὰ σπουδὴν ἀπεστείλαμεν. Σὺ δὲ τὰς συνήθεις ὑπὲρ ἡμῶν εὐχὰς τῷ Θεῷ προσάγων μὴ διαλείπῃς. Χρεωστεῖς γὰρ ὡς εὐγνώμων υἱὸς, τῷ κατὰ Θεόν σε γεννήσαντι, τὴν διὰ τῶν προσευχῶν γηροκομίαν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τὴν κελεύουσαν τιμᾷν τοὺς γονέας, *ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος* ἐπὶ τῆς γῆς. Δῆλον δὲ ὅτι ὡς σύμβολον ἱερατικὸν, δέξῃ τὸ γράμμα, καὶ οὐκ ἀτιμάσεις τὸ ξένιον, κἂν τι μικρότερον τῆς σῆς μεγαλοφυΐας εἴη.

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν περὶ κλοπῆς καὶ τυμβωρυχίας, νῦν καὶ περὶ ἱεροσυλίας διδάσκει, καί φησιν ὅτι ἡ μὲν Παλαιὰ Γραφὴ ἐπίσης τὸν φονέα καὶ τὸν κλέψαντα τὰ τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένα ἐκόλασε, λίθοις

nus; erit tamen venia dignus. Lapides autem, qui ante sepulcrum projecti sunt, non eos qui sepulta corpora contegunt. Si quis enim eos lapides abstulerit, corpus contectum omnino videndum præbet, et naturæ mysteria publicat, et non est amplius venia dignus; sed in alteram speciem sepulcrorum effossionis incidere videtur, quæ est sepulcra aperire, et ex corrupta carne pulverem effodere, et eorum qui illic jacent ossa movere, illinc ornatum aliquem quo mortui amicti sunt accipere conantem. Hoc itaque sepulcrorum effossionis genus, eodem judicio quo simplex fornicatio, condemnandum esse dicit. Simplicem autem fornicationem, cum muliere a viro soluta coitum nominavit. Hic quoque pœnitentis œconomo dat facultatem pœnæ tempus contrahendi, si ejus forte vehementem videat pœnitentiam. Cæterum hæc quidem dicit sanctus de sepulcrorum effossoribus. Lex autem civilis in lib. LX, tit. 23, hæc constituit: Qui materias ex sepulcris auferunt sacrilegii crimini sint obnoxii. Et rursus: Sepulcrorum effossionis crimen affert infamiam. Et iterum: Si quis ex sepulcro abstulerit, vel lapides, vel columnas, vel marmora, vel aliquam aliam materiam, publico viginti aureos solvit; et quæ sequuntur.

164 CANON VIII.

Sacrilegium autem, in antiqua quidem Scriptura, ne cædis quidem condemnatione visum est tolerabilius. Similiter enim, et qui cædis convictus erat, et qui res Deo dedicatas abstulerat, lapidationis supplicium subibat. In ecclesiastica autem consuetudine, de pœnæ gravitate nescio quo modo aliquid detractum, et eo lenitatis descensum est, ut illius morbi existimaretur tolerabilius piaculum; in minori enim tempore quam adulterium, ii a Patrum traditione pœnam susceperunt. Ubique autem hoc in supplicii genere ante omnia videndum est, qualis sit ejus cui adhibetur affectio; et non existimare tempus ad medelam sufficere (quænam enim fuerit ex tempore medicina?), sed ejus, qui sibi per conversionem medetur, animum et institutum. Hæc tibi, o homo Dei, ex iis quæ erant ad manum studiose composita, quod oporteat fratrum mandatis parere, studiose misimus. Tu vero consuetas pro nobis preces Deo offerre ne intermittas. Debes enim ut gratus filius, ei qui te secundum Deum genuit, in senectute per tuas orationes alimentum, convenienter præcepto quod jubet honorare parentes, *ut tibi bene sit, et sis longævus super terram* [1]. Clarum est autem quod ut symbolum sacerdotale, litteras accipies, munusque hospitale non contemnes, etiamsi sit minus quam pro summa tui ingenii bonitate.

BALS. Postquam dixit de furto et sepulcrorum effossione, nunc docet de sacrilegio; et dicit, quod Antiqua quidem Scriptura homicidam, et eum qui Deo oblata sustulit, ex æquo punit, lapidibus

[1] Exod. xx, 12; Deut. v, 16; Matth. xv, 4.

eos obrui jubens. Quod in Achaz factum est, qui ex A spoliis Hiericho, quæ omnia Deo erant dedicata, aurum vestesque textas abstulerat : lapidibus enim obrutus omnino peremptus est. Ecclesia autem non eodem modo homicidam et sacrilegum punit : sed mitius in sacrilegum affecta est. Nescio quomodo, inquit, pro eo quod est, rationem ignoro. A Patribus, enim, inquit, traditum est, ut minori tempore quam adulterio pœna sacrilegio decernatur. In omni autem peccato oportet ante omnia considerare pœnitentis et ejus, cui medela applicatur, affectionem, et non omnia pœnæ spatio ascribere, tanquam quod ad purgationem sufficiat. Quantumcunque enim tempus præterierit, nihil juvabit ad curationem. Sed oportet pœnitentis animum et institutum considerare, ejusque in pœnitentia stu- B dium ; ut si peccato quidem convenientem et correspondentem pœnitentiam ostenderit, contrahat pœnæ tempus : sin autem remisse et negligentius se gesserit, pœnæ quoque tempus augeat. A me autem dubitatum est quomodo sanctus hic avaritiæ vitium dicit a Patribus sine ulla esse medela relictum, cum Gregorius Thaumaturgus hoc in tertio suo canone dicat : Gravis res est avaritia, nec possunt una epistola exponi, quæ a divina Scriptura dicta sunt, in quibus non solum latrocinari fugiendum et horrendum annuntiatur ; sed omnino avarum esse et aliena desiderare propter turpe lucrum : et, Quisquis est ejusmodi, a Dei Ecclesia abdicatur. Quomodo ergo sine medela relictum est, C quod a Dei Ecclesia abdicatum facere judicatum est ? Quod autem observatus sit hic canon Thaumaturgi, clarum est ex Theophili archiepiscopi Alexandrini epistola ad Menam episcopum, qui scripsit eos rem fecisse legitimam, qui a communione separaverunt mulierem facientem injuriam, nec volentem ab injuria abstinere.

A αὐτοὺς ἀναιρεῖσθαι διαταξαμένη. Ὅπερ ἐπὶ τοῦ Ἄχαζ ἐγένετο, ὑφελομένου ἐκ τῶν τῆς Ἱεριχοῦς λαφύρων, ἃ πάντα τῷ Θεῷ ἀνετέθησαν, χρυσόν τε καὶ ὕφασμα· λίθοις γὰρ βληθεὶς πανγενεὶ ἐξωλοθρεύθη. Ἡ δὲ Ἐκκλησία οὐχ ὁμοίως ἐπιτιμᾷ τῷ φονεῖ καὶ τῷ ἱεροσύλῳ· ἀλλὰ συγκαταβατικώτερον διετέθη πρὸς τὸν ἱερόσυλον. Οὐκ οἶδα πῶς, φησὶν, ἀντὶ τοῦ τὸν λόγον ἀγνοῶ. Παραδέδοται γὰρ, φησὶ, παρὰ τῶν Πατέρων ἥττονι χρόνῳ παρὰ τὴν μοιχείαν τὸ ἐπιτίμιον τῇ ἱεροσυλίᾳ ὁρίζεσθαι. Ἐν πάσῃ δὲ ἁμαρτίᾳ δεῖ πρὸ πάντων σκοπεῖν τὴν τοῦ μετανοοῦντος καὶ θεραπευομένου διάθεσιν, καὶ μὴ τῷ χρόνῳ τοῦ ἐπιτιμίου ἀνατιθέναι τὸ πᾶν, ὡς ἀρκοῦντι πρὸς κάθαρσιν. Ὁ γὰρ χρόνος ὅσος ἂν παρέλθῃ, οὐδὲν ὠφελήσει πρὸς ἴασιν. Ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν δεῖ B σκοπεῖν τοῦ μετανοοῦντος καὶ τὴν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ σπουδὴν, ὥστε, εἰ μὲν προσήκουσαν τῷ ἁμαρτήματι καὶ ἀνάλογον ἐνδείκνυται τὴν μετάνοιαν, συντέμνειν τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρόν· εἰ δὲ ἀνειμένος διάκειται καὶ ἀμελέστερον διατίθεται, καὶ προστιθέναι τὸν καιρὸν τοῦ ἐπιτιμίου. Ἠπόρηται δέ μοι, πῶς ὁ ἅγιος οὗτος τὸ τῆς πλεονεξίας πάθος ἀθεράπευτον ἔφη παρὰ τῶν Πατέρων καταλειφθῆναι, καὶ ταῦτα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν αὐτοῦ κανόνων ταῦτα λέγοντος· Δεινὴ ἡ πλεονεξία, καὶ οὐκ ἔστι δι' ἐπιστολῆς περιθέσθαι τὰ θεῖα Γράμματα, ἐν οἷς οὐ τὸ λῃστεύειν μόνον φευκτὸν καὶ φρικῶδες καταγγέλλεται· ἀλλὰ καθόλου τὸ πλεονεκτεῖν καὶ τὸ ἀλλοτρίων ἐφάπτεσθαι ἐπὶ αἰσχροκερδείᾳ· καὶ, Πᾶς ὁ τοιοῦτος ἐκκήρυκτος C Ἐκκλησίας Θεοῦ. Πῶς οὖν ἀθεράπευτον περιώφθη τὸ ἐκκήρυκτον Ἐκκλησίας Θεοῦ ποιεῖν κεκριμένον; Ὅτι δὲ ἐκράτει ὁ κανὼν οὗτος τοῦ Θαυματουργοῦ δῆλον ἀπὸ τῆς πρὸς Μηνᾶν ἐπίσκοπον ἐπιστολῆς Θεοφίλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, γράψαντος νόμιμον πρᾶγμα πεποιηκέναι τοὺς χωρίσαντας τῆς συνάξεως τὴν ἀδικοῦσαν γυναῖκα, καὶ μὴ βουλομένην ἀναστεῖλαι τὴν ἀδικίαν.

(1) ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΝΟΝΙΚΑΙ

ΤΙΜΟΘΕΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

Ἑνὸς τῶν ρν' Πατέρων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συναθροισθέντων, πρὸς τὰς προσενεχθείσας αὐτῷ ἐρωτήσεις περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

165 RESPONSA CANONICA

TIMOTHEI

SANCTISSIMI EPISCOPI ALEXANDRINI,

Qui fuit unus ex CL Patribus Constantinopoli congregatis, ad interrogationes ei propositas de episcopis et clericis.

Ἐρώτησις.

« Ἐὰν παιδίον κατηχούμενον, ὡς ἐτῶν ἑπτὰ, ἢ A ἄνθρωπος τέλειος εὐκαιρήσῃ που προσφορᾶς γινομένης, καὶ ἀγνοῶν μεταλάβῃ, τί ὀφείλει γίνεσθαι περὶ αὐτοῦ; »

Ἀπόκρισις.

« Φωτισθῆναι ὀφείλει· παρὰ Θεοῦ γὰρ κέκληται. »

ΒΑΛΣ. Ἠρωτήθη ὁ Πατὴρ οὗτος, ὅτι ἐὰν παιδίον ἢ καὶ ἀνὴρ τέλειος ἐν κατηχουμένοις τεταγμένος, καὶ μήπω τοῦ ἁγίου τυχὼν βαπτίσματος, προσφορᾶς γινομένης, ἤτοι θυσίας μυστικῆς προσαγομένης, εὐκαιρήσῃ, ἀντὶ τοῦ, καιροῦ τύχῃ ἐπιτηδείου, καὶ μεταλάβῃ τῶν ἁγιασμάτων, ἀγνοῶν, ὅτι οὐ δεῖ αὐτὸν μεταλαβεῖν πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλ' οὐχὶ καταφρονητικῶς διατιθέμενος· τί ὀφείλει γενέσθαι; Καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι βαπτισθῆναι ὀφείλει. Ἐπεὶ γὰρ ἀπονήρως B

Interrogatio.

A « Si puellus catechumenus, utpote annorum septem, vel homo etiam perfectus dum fieret oblatio opportune adfuerit, ejusque nescius particeps factus sit, quid de eo fieri debet? »

Responsio.

« Debet illuminari: a Deo enim vocatus est. »

BALS. Interrogatus est hic Pater, an si puellus, vel etiam vir perfectus in ordine catechumenorum collocatus, et sanctum baptismum nondum assecutus, dum oblatio fieret, sive mysticum sacrificium offerretur, opportune adfuerit, hoc est, tempus idoneum assecutus fuerit, et sacramentorum particeps factus fuerit, ignorans se non debere participare antequam sit baptizatus, non tamen ea improbe contemnens, quid debet fieri? et respondit eum B

Guillelmi Beveregii notæ.

(1) *Ἀποκρίσεις κανονικαὶ Τιμοθέου.* De hoc Timotheo episcopo Alexandrino, scholium quoddam in codice Amerbachiano habetur, his verbis conceptum: Ἰστέον, ὅτι μετὰ Διονύσιον τὸν μέγαν τεσσαρεσκαιδέκατον Ἀλεξανδρείας γενόμενον ἐπίσκοπον, οἵδε ἐπεσκόπησαν· Θεωνᾶς, Μάξιμος, Πέτρος ἱερομάρτυς, Ἀχιλλᾶς, Ἀλέξανδρος, Ἀθανάσιος, Γρηγόριος Ἀρειανὸς ὁ Καππαδόκης, Ἀθανάσιος πάλιν, Πέτρος ὁ παρὰ Οὐάλεντος περιορισθεὶς, Λούκιος Ἀρειανὸς, Πέτρος πάλιν· εἶτα Τιμόθεος οὗτος ὁ μέγας, ἀναχθεὶς μὲν ἐπὶ τὸν θρόνον κατὰ τὸ δ' ἔτος τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, παρὼν δὲ ἐν τῇ κατὰ Μακεδονίου τοῦ Πνευματομάχου συνόδῳ τῶν ρν' ἁγίων Πατέρων. Μετὰ δὲ ἑπταετίαν ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον, διάδοχον ἐσχηκὼς Θεόφιλον· *Sciendum est, quod post Dionysium magnum decimum quartum Alexandriæ episcopum constitutum, episcopalia munera obierunt Theonas, Maximus, Petrus sanctus martyr, Achillas, Alexander, Athanasius, Gregorius Arianus e Cappadocia, Athanasius iterum, Petrus a Valente expulsus, Lucius Arianus, Petrus iterum. Postea magnus hic Timotheus, ad thronum quidem quarto imperii Theodosii Magni anno promotus; interfuit autem quarto anno imperii Theodosii Magni synodo* CL *sanctorum Patrum, contra Macedonium Spiritus oppugnatorem congregatæ: post septennium autem ad Dominum migravit, successorem habens Theophilum.*

baptizari debere. Quia enim non malitiose ad sanctorum donorum communionem accessit, et opportunitate usus est ab aliquo non prohibitus; forte ignorantibus qui aderant fidelibus, et ipso etiam qui communionem impertiit, eum esse catechumenum: videtur a Deo esse vocatus. Et quod sanctus apostolus Petrus dixit de Cornelio, et iis qui circa eum erant: quo tempore cum essent catechumeni Spiritus sanctus in eos cecidit, et loquebantur linguis, et Deum glorificabant [1], ut in Actorum libro scriptum est: *Nunquid aquam prohibuerit quispiam, quominus ii baptizentur, qui sanctum Spiritum sicut nos acceperunt?* hoc propemodum etiam dixit Timotheus, quod a Deo vocatus, et sacramentis dignus existimatus, debet illuminari.

Interrogatio.

« Si catechumenus a dæmone corripiatur, et voluerit ipse vel sui, ut sanctum baptismum accipiat, debetne accipere an non, et maxime si morti propinquus fuerit? »

Responsio.

« Si is, qui a dæmone corripitur, non fuerit ab immundo spiritu mundatus, non potest sanctum baptismum accipere; sed in exitu a vita baptizatur. »

Bals. Qui a dæmone corripitur, habitaculum dæmonis esse videtur. Judicatur enim, quod nisi immundus spiritus invenisset hominem ipsi idoneum habitaculum, in eo non habitasset. Qui autem baptizatur, per baptismum sancti Spiritus gratiam in se cohabitantem suscipit. Quomodo ergo fieri poterit, ut idem simul duo in se contraria suscipiat? et ideo catechumenum et a vexante eum dæmone non liberatum judicavit Pater, non esse dignum sancto baptismate. Sin autem moriatur, inquit, baptizabitur: ne gratiæ baptismi expers, a vita excedendo, hoc viatico privetur, et non signatus recedat.

Interrogatio.

« Si quis, cum sit fidelis, a dæmone corripiatur: debetne esse sanctorum mysteriorum particeps, an non? »

Responsio.

« Si mysterium non enuntiet, nec ullo alio modo blasphemet, sit particeps: sed non singulis diebus. Sufficit enim, si statis solum temporibus. »

Bals. Judas dicitur mysterium enuntiasse, ut qui, quæ a Domino doctus est, Judæis revelaverit ceu eis
166 non credens, et docenti illa non tanquam Deo mentem adhibens, sed ut nudo homini. Qui autem a dæmone corripitur, si perpetuo quidem fuerit, nec sacramentis dignus habebitur, nec mysterium enuntians, et blasphemans condemnabitur, ut qui nesciat quid agat. Sin autem habet intervalla, et in tempore quo est sanæ mentis, in mysterium invehitur et blasphemat: non solum non erit sacramentorum particeps, sed nec cum fidelibus simul precabitur vel connumerabitur. Quare divinus hic Pater de dæmo-

A προσῆλθε τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἁγίων δώρων, καὶ εὐκαιρίας ἔτυχε μὴ κωλυθεὶς ὑπό τινος, ἀγνοησάντων ἴσως τῶν παρόντων πιστῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ μεταδιδόντος, ὅτι κατηχούμενός ἐστι, δοκεῖ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσκληθῆναι. Καὶ ὅπερ ὁ ἅγιος ἀπόστολος Πέτρος ἔφη περὶ τοῦ Κορνηλίου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν, ὅτε κατηχουμένων ἐκείνων ἔπεσεν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐλάλουν γλώσσαις, καὶ ἐμεγάλυνον τὸν Θεὸν, ὡς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων γέγραπται, *Μήτι τὸ ὕδωρ κωλῦσαι δύναταί τις, τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἳ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον ὡς καὶ ἡμεῖς;* τοῦτο μονονουχὶ καὶ ὁ Τιμόθεος εἶπεν, ὅτι παρὰ Θεοῦ κληθεὶς, καὶ ἄξιος νομισθεὶς τῶν ἁγιασμάτων, φωτισθῆναι ὀφείλει.

B

Ἐρώτησις.

« Ἐὰν δαιμονιζόμενος κατηχούμενος ᾖ, καὶ θελήσῃ αὐτὸς, ἢ οἱ ἴδιοι αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ ἅγιον βάπτισμα· ὀφείλει λαβεῖν ἢ οὔ, καὶ μάλιστα ἐὰν περὶ τὸν θάνατόν ἐστιν; »

Ἀπόκρισις.

« Ἐὰν ὁ δαιμονιζόμενος μὴ καθαρισθῇ ἀπὸ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος, οὐ δύναται λαβεῖν τὸ ἅγιον βάπτισμα· περὶ δὲ τὴν ἔξοδον βαπτίζεται. »

ΒΑΛΣ. Ὁ δαιμονιζόμενος εἶναι δοκεῖ οἰκητήριον δαίμονος. Κρίνεται τοίνυν, ὡς εἰ μὴ ἄξιον αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον εὗρε τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα κατοικητήριον, οὐκ ἂν ᾤκησεν ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ βαπτιζόμενος, διὰ τοῦ βαπτίσματος, τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δέχεται ἐνοικοῦσαν αὐτῷ. Πῶς οὖν ἐν ταὐτῷ δυνατόν
C ἐστι τὸν αὐτὸν δύο ἐναντίων δεκτικὸν γενέσθαι; διὰ τοῦτο τὸν κατηχούμενον καὶ μὴ ἀπαλλαγέντα τοῦ ἐνοχλοῦντος αὐτὸν δαίμονος, οὐκ ἔκρινεν ὁ Πατὴρ τοῦ θείου βαπτίσματος ἄξιον. Εἰ δὲ καὶ τελευτᾷ, φησὶ, βαπτισθήσεται, ἵνα μὴ ἀμέτοχος τῆς χάριτος τοῦ βαπτίσματος, τοῦ βίου ἐξελθὼν, στερηθῇ τοιούτου ἐφοδίου, καὶ ἀσήμαντος ἀπέλθῃ.

Ἐρώτησις.

« Ἐὰν πιστός τις ὢν δαιμονίζεται, ὀφείλει μεταλαβεῖν τῶν ἁγίων μυστηρίων, ἢ οὔ; »

Ἀπόκρισις.

« Ἐὰν μὴ ἐξαγορεύῃ τὸ μυστήριον, μήτε ἄλλως πως βλασφημῇ, μεταλαμβανέτω· μὴ μέντοι καθ' ἑκάστην. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ κατὰ καιροὺς μόνον. »

D ΒΑΛΣ. Ὁ Ἰούδας ἐξαγορεῦσαι λέγεται τὸ μυστήριον, ὡς ἃ ἐδιδάχθη παρὰ Κυρίου ἐκκαλύψας τοῖς Ἰουδαίοις, οἷα διαπιστῶν αὐτοῖς, καὶ μηδὲ τῷ ταῦτα διδάσκοντι ὡς Θεῷ προσέχων, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ. Ὁ δὲ δαιμονιζόμενος, εἰ μὲν διόλου μαίνεται, οὔτε τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται, οὔτε τὸ μυστήριον ἐξαγορεύων καὶ βλασφημῶν κατακριθήσεται, ὡς μὴ εἰδὼς ὃ ποιεῖ. Εἰ δὲ διαλείμματα ἔχει, καὶ ἐν τῷ καιρῷ, ᾧ σωφρονεῖ, διασύρει τὸ μυστήριον καὶ βλασφημεῖ· οὐ μόνον τῶν ἁγιασμάτων οὐ μεθέξει, ἀλλ' οὐδὲ πιστοῖς συνεύξεται ἢ συναριθμηθήσεται. Ὥστε ὁ θεῖος οὗτος Πατὴρ περὶ δαιμονιζομένου καὶ διαλείμματα

[1] Act. x, 44 seqq.

ἔχοντος λέγει. Ἐὰν οὖν, ὅτε οὐκ ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ A δαίμονος, οὐδὲν κατὰ τῆς πίστεως λέγῃ, μεταλήψεται τῶν ἁγιασμάτων.

Ἐρώτησις.

« Ἐάν τις κατηχούμενος, ὢν ἀσθενὴς, γένηται ἐκ φρενὸς, καὶ μὴ δύνηται ἑαυτὸς ὁμολογῆσαι τὴν πίστιν, καὶ παρακαλῶσιν οἱ ἴδιοι αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἕως ζῇ· ὀφείλει λαβεῖν, ἢ οὔ; »

Ἀπόκρισις.

« Ὀφείλει λαβεῖν, ἐὰν μὴ ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου πειράζηται. »

ΒΑΛΣ. Ἡ ἐρώτησις ἦν περὶ κατηχουμένου καὶ ἐκ νόσου ἔξω φρενῶν γενομένου, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτὸν ἐρωτώμενον τὰς ἐν τῷ βαπτίσματι ἀποκρίσεις ἀποκρίνεσθαι, εἰ δεῖ τοῦτον βαπτίζεσθαι; Ἡ δὲ ἀπό- B κρισις, ὅτι δεῖ βαπτίζεσθαι αὐτὸν καὶ οὕτως ἔχοντα, καὶ εἰκότως. Ἐπεὶ γὰρ κατηχούμενος ἦν, ἔδειξε προαίρεσιν, ὅτι ἀσπάζεται τὴν πίστιν, καὶ κἂν μὴ ἐν τῷ βαπτίσματι ἀποκρίνηται, ἔφθασε δεῖξαι τὴν οἰκείαν προαίρεσιν. Εἰ δὲ ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου πειράζεται, οὐ βαπτισθήσεται, φησὶν, ἀλλὰ γενήσεται αὐτῷ, καθὼς ἄνωθεν εἴρηται.

Ἐρώτησις.

« Ἐὰν γυνὴ συγγένηται μετὰ ἀνδρὸς αὐτῆς τὴν νύκτα, ἢ ἀνὴρ μετὰ γυναικὸς, καὶ γένηται μίξις· ὀφείλουσι μεταλαβεῖν, ἢ οὔ; »

Ἀπόκρισις.

« Οὐκ ὀφείλουσι, τοῦ Ἀποστόλου βοῶντος: *Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώ- C νου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ· καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράσῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.* »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐννόμως συνοικιζομένων ἡ ἐρώτησις, εἰ ὀφείλουσι μεταλαβεῖν, κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην συνελθόντες ἀλλήλοις. Ἡ δὲ ἀπόκρισις, ὅτι οὐκ ὀφείλουσι. Καὶ εἰς σύστασιν τοῦ οἰκείου λόγου τοῖς ῥήμασιν ἐχρήσατο τοῦ μεγάλου Παύλου.

Ἐρώτησις.

« Ἐὰν γυνὴ κατηχουμένη δέδωκε τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἵνα φωτισθῇ, καὶ περὶ τὴν ἡμέραν τοῦ βαπτίσματος γέγονεν αὐτῇ τὸ κατ' ἔθος τῶν γυναικῶν· ὀφείλει φωτισθῆναι αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἢ ὑπερθέσθαι, καὶ πόσον ὑπερθέσθαι. » D

Ἀπόκρισις.

« Ὑπερθέσθαι ὀφείλει, ἕως οὗ καθαρισθῇ. »

Ἐρώτησις.

« Ἐὰν γυνὴ ἴδῃ τὸ κατ' ἔθος τῶν γυναικείων αὐτῆς, ὀφείλει προσέρχεσθαι τοῖς μυστηρίοις αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἢ οὔ; »

Ἀπόκρισις.

« Οὐκ ὀφείλει, ἕως οὗ καθαρισθῇ. »

ΒΑΛΣ. Οἱ μέλλοντες καταξιοῦσθαι τοῦ θείου βαπτίσματος, ἀπεγράφοντο παρὰ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐνεργούντων. Ἐὰν οὖν γυνὴ, φησὶν, ἀπογραφεῖσα, ὡς

niaco, qui habet intervalla, dicit: Si, ergo quando a dæmone non agitatur nihil contra fidem dixerit, erit sacramentorum particeps.

Interrogatio.

« Si quis catechumenus, cum esset infirmus, emotæ mentis factus sit, nec possit ipse fidem confiteri, suique suadeant, ut donec vivit sanctum baptismum accipiat, debetne accipere, an non? »

Responsio.

« Debet accipere, si non ab immundo spiritu tentetur. »

BALS. Interrogatio erat de catechumeno, qui propter morbum emotæ mentis est, ut non posset interrogatus quæ in baptismo respondentur respondere, an eum baptizare oporteat? Responsio autem est, quod oportet eum qui ita se habet baptizari, et merito; quia, quod est catechumenus videtur eo se esse animo ostendisse, ut fidem amplectatur, et quamvis in baptismate non respondeat, prius tamen animi sui institutum ostendit. Sin autem ab immundo spiritu tentetur, non baptizabitur, inquit sed fiet ei, sicut superius dictum est.

Interrogatio.

« Si uxor cum suo marito noctu cohabitarit, vel maritus cum uxore, et fiat coitio, debentne communicare, an non? »

Responsio.

« Non debent, cum clamet Apostolus: *Ne fraudate vos invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et rursus ad idem conveniatis, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram* [1]. »

BALS. De iis qui legitime cohabitant est interrogatio, an debent nocte illa simul congressi esse sacramentorum participes. Responsio vero est, quod non debent: et ad dicti sui confirmationem magni Pauli verbis usus est.

Interrogatio.

« Si mulier catechumena dederit nomen suum, ut baptizaretur, et die baptismatis illi sit secundum consuetudinem mulierum, debetne eo die baptizari, an differre, et quantum differre? »

Responsio.

« Debet differre donec purgata fuerit. »

Interrogatio.

« Si mulier consueta sibi muliebria accidisse viderit, debetne ad sancta mysteria accedere an non? »

Responsio.

« Non debet usque dum purgetur. »

BALS. Qui divino baptismate digni erant habendi describebantur ab iis qui munus ecclesiasticum exercebant. Si ergo, inquit, descripta mulier, tanquam

[1] I Cor. VII, 5.

baptizanda, in fluxum menstruorum inciderit, quando debet baptizari? Ad quod divinus hic Pater respondit, quod quando purgata fuerit. Donec enim præstituti dies præterierint, impura esse judicabitur et nec baptizabitur, nec divinis mysteriis digna habebitur. A

167 *Interrogatio.*

« Mulier si pepererit, debetne jejunare Pascha, et vinum non bibere: an a jejunio absolvitur et vinum bibere permittitur, eo quod pepererit? »

Responsio.

« Excogitatum est jejunium, ut corpus humile reddatur. Si ergo corpus in humilitate et imbecillitate versatur, debet cibi et potus, quantum vult et potest, esse particeps. »

Bals. Interrogatus est sanctus, an debet mulier, B quæ in Paschæ quadragesima peperit, bibere vinum et a jejunio absolvi. Et respondit, quod jejunium ad corpus humiliandum decretum est. Quod si corpus humiliatum fuerit et infirmum, non aliunde jejunii disciplina indiget; sed confirmatione potius et recreatione opus habet. Debet ergo, quæ peperit in Paschate, hoc est, in jejunio quod fit propter Pascha, uti et vino et cibo.

Interrogatio.

« An debet clericus, præsentibus Arianis vel aliis hæreticis, orare; et an eum nihil lædit quando illa facit orationem, seu oblationem? »

Responsio.

« In divina oblatione diaconus ante salutationem C edicit: Qui non communicatis, ambulate. Non debent ergo interesse, nisi profiteantur se pœnitentiam acturos et hæresin vitaturos. »

Bals. Interrogatio de clerico facta est: an debet præsentibus hæreticis orare, aut incruentum sacrificium offerre; et respondit, quod quando ad sacram mensam sancta offerenda sunt, dicitur profanis: Qui non communicatis, ambulate, sive, Catechumeni, exite. Si ergo catechumeni non sinuntur adesse dum fit sacrificium, quomodo sinentur hæretici? Nisi se, inquit, pœnitentiam acturos confiteantur, et ab hæresi cessaturos; et tunc quoque, ut existimo, intra templum esse non sinentur, sed foris cum catechumenis; quod si se ab hæresi abstenturos non profiteantur, ne cum catechumenis D quidem consistent, sed expellentur.

Interrogatio.

« Si quis sit ægrotus, et ex multa imbecillitate valde attenuatus, et ad sanctum Pascha venerit; debetne omnino jejunare, an eum absolvit clericus, ut accipiat quod potest, vel etiam oleum et vinum propter multam ejus imbecillitatem? »

μέλλουσα βαπτισθῆναι, γένηται ἐν ῥύσει τῶν ἐμμήνων· πότε δεῖ αὐτὴν φωτισθῆναι; Καὶ ἀπεκρίθη πρὸς τοῦτο ὁ θεῖος οὗτος Πατὴρ, ὅτι ὅτε καθαρθῇ. Ἕως γὰρ αἱ νενομισμέναι παρέλθωσιν ἡμέραι, ἐν ἀκαθαρσίᾳ κρίνεται εἶναι, καὶ οὔτε βαπτισθήσεται, οὔτε τῶν θείων μυστηρίων ἀξιωθήσεται.

Ἐρώτησις.

« Γυνὴ ἐὰν γεννήσῃ, τὸ Πάσχα ὀφείλει νηστεῦσαι καὶ μὴ πιεῖν οἶνον, ἢ ἀπολύεται τῆς νηστείας, καὶ τοῦ μὴ πιεῖν οἶνον, διὰ τὸ γεννῆσαι; »

Ἀπόκρισις.

« Ἡ νηστεία ἐπενοήθη διὰ τὸ σῶμα ταπεινῶσαι (2). Εἰ οὖν τὸ σῶμα ἐν ταπεινώσει ἐστὶ καὶ ἀσθενείᾳ, ὀφείλει καταλαβεῖν (3), καθὼς βούλεται καὶ δύναται βαστάσαι, τροφῆς καὶ ποτοῦ. »

ΒΑΛΣ. Ἠρωτήθη, εἰ ὀφείλει γυνὴ τεκοῦσα κατὰ τὴν Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα, πιεῖν οἶνον, καὶ τῆς νηστείας λυθῆναι. Καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ νηστεία διὰ ταπείνωσιν τοῦ σώματος ὡρίσθη. Ἐὰν δὲ τὸ σῶμα τεταπεινωμένον καὶ ἀσθενὲς ᾖ, ἄλλοθεν οὐ δεῖται τῆς ἐκ τῆς νηστείας παιδαγωγίας, ἀλλὰ μᾶλλον συστάσεως χρῄζει καὶ ἀνακτήσεως. Ὀφείλει οὖν ἡ τεκοῦσα κατὰ τὸ Πάσχα, ἤγουν ἐν τῇ διὰ τὸ Πάσχα γινομένῃ νηστείᾳ, καὶ οἴνῳ χρήσασθαι καὶ βρώματι.

Ἐρώτησις.

« Εἰ ὀφείλει κληρικὸς εὔχεσθαι παρόντων Ἀῤῥειανῶν, ἢ ἄλλων αἱρετικῶν· εἰ οὐδὲν αὐτὸν βλάπτει, ὅταν αὐτὸς ποιῇ τὴν εὐχὴν, ἤγουν τὴν προσφοράν. »

Ἀπόκρισις.

« Ἐν τῇ θείᾳ ἀναφορᾷ ὁ διάκονος προσφωνεῖ πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ· Οἱ ἀκοινώνητοι, περιπατήσατε. Οὐκ ὀφείλουσιν οὖν παρεῖναι, εἰ μὴ ἂν ἐπαγγέλλωνται μετανοεῖν καὶ ἐκφεύγειν τὴν αἵρεσιν. »

ΒΑΛΣ. Ἡ ἐρώτησις περὶ κληρικοῦ, εἰ ὀφείλει εὔχεσθαι παρόντων αἱρετικῶν, ἤγουν προσφέρειν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. Καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι (4) μέλλουσι προσάγεσθαι τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ τὰ Ἅγια, λέγεται τοῖς ἀμυήτοις· Οἱ ἀκοινώνητοι, περιπατήσατε, ἤγουν, Οἱ κατηχούμενοι, προσέλθετε (5). Εἰ οὖν οἱ κατηχούμενοι οὐκ ἐῶνται παρεῖναι τελουμένης τῆς θυσίας, πῶς αἱρετικοὶ ἐαθήσονται; Εἰ μήπου ἐπαγγέλλωνται (6), φησὶ, μετανοεῖν καὶ ἀφίστασθαι τῆς αἱρέσεως· καὶ τότε δὲ, οἶμαι, οὐκ ἐντὸς τοῦ ναοῦ παραχωρηθήσονται εἶναι, ἀλλ' ἔξω μετὰ τῶν κατηχουμένων· ὡς εἰ μὴ ἐπαγγέλλονται ἀφίστασθαι τῆς αἱρέσεως, οὐδὲ τοῖς κατηχουμένοις συστήσονται, ἀλλ' ἐκδιωχθήσονται.

Ἐρώτησις.

« Ἐάν τις ᾖ ἀσθενῶν καὶ ἐκτακεὶς πάνυ ἀπὸ τῆς πολλῆς ἀσθενείας, καὶ ἔλθῃ τὸ ἅγιον Πάσχα· πάντως ὀφείλει νηστεῦσαι, ἢ ἀπολύει αὐτὸν ὁ κληρικὸς λαμβάνειν, οὗ δύναται, ἢ καὶ ἔλαιον καὶ οἶνον, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀσθένειαν· »

(2) *Διὰ τὸ σῶμα ταπεινῶσαι.* Lege, διὰ τὸ τὸ σῶμα, etc.

(3) *Καταλαβεῖν.* Lege, μεταλαβεῖν. Edit.

(4) *Ὅτι.* Lege, ὅτι ὅτε. Edit.

(5) *Προσέλθετε.* Legendum videtur, παρέλθετε, vel ἐξέλθετε, ut interpres vertit. Edit.

(6) *Ἐπαγγέλλωνται.* Forte, ἐπαγγέλλονται ut paulo infra. Edit.

Ἀπόκρισις.

« Ἀπολύεσθαι ὀφείλει μεταλαμβάνειν καὶ τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ποτοῦ ὁ ἀσθενῶν, πρὸς ὃ δύναται βαστάσαι. Τὸ γὰρ μεταλαμβάνειν ἐλαίου τὸν ἅπαξ ἐκτακέντα, δίκαιόν ἐστιν. » A

ΒΑΛΣ. Περὶ νοσοῦντος καὶ ἐκτακέντος ὑπὸ τῆς νόσου ἡ ἐρώτησις· εἰ ὀφείλει ἐν τῇ διὰ τὸ Πάσχα νηστείᾳ πάντως νηστεῦσαι, ἀντὶ τοῦ, ἀπαραιτήτως, ἀσυμπαθῶς, ἢ μετασχεῖν οἴνου καὶ ἐλαίου διὰ τὴν ἀσθένειαν. Ἡ δὲ ἀπόκρισις λέγει, ὅτι τὸν ἐκτακέντα ἐκ νόσου, δίκαιον καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου μεταλαμβάνειν, ὡς δύναται ὑπομεῖναι, ἤγουν, ἢ διόλου, ἢ ἐν ἡμέραις τισὶ, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ οἰκονομοῦντος αὐτόν. Σημειωτέον οὖν ἐκ τούτου τοῦ κανόνος καὶ ἐκ τοῦ η', ὅτι ἡ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς τοῦ Πάσχα ξηροφαγία ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ οἴνου ἀποχή. Τινὲς δὲ καὶ ἐν ἀμφοῖν τοῖς κανόσι τούτοις, τὴν ἐν τῷ Πάσχα νηστείαν, B τὴν τῶν ἁγίων Παθῶν ἑβδομάδα λέγουσιν εἶναι, καὶ οὐ πᾶσαν τὴν Τεσσαρακοστήν.

Ἐρώτησις.

« Εἰς τὸ ζεῦξαι γάμον ἐὰν καλέσῃ τις κληρικὸν, ἀκούσῃ δὲ τὸν γάμον παράνομον, ἢ θειογαμίαν, ἤγουν ἀδελφὴν τελευτησάσης γυναικὸς τὴν μέλλουσαν ζεύγνυσθαι, εἰ ὀφείλει ἀκολουθῆσαι ὁ κληρικὸς, ἢ προσφορὰν ποιῆσαι; »

Ἀπόκρισις.

« Ἅπαξ εἴπατε· Ἐὰν ἀκούσῃ ὁ κληρικὸς τὸν γάμον παράνομον. Εἰ οὖν ὁ γάμος παράνομός ἐστιν, οὐκ ὀφείλει ὁ κληρικὸς κοινωνεῖν ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις. »

ΒΑΛΣ. Τοὺς κληρικοὺς δεῖ, φησὶ, καλουμένους εἰς τελετὴν γάμων, ὥστε εὔξασθαι καὶ συζεῦξαι C τοὺς νυμφευομένους, εἰ ἀκούσουσι παράνομον εἶναι τὸν γάμον, μὴ ἀπέρχεσθαι, μήτε εὔχεσθαι, μήτε προσφέρειν, καὶ οὕτω κοινωνεῖν ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις.

Ἐρώτησις.

« Ἐὰν ὀνειρασθεὶς ὁ λαϊκὸς ἐρωτήσῃ κληρικὸν, εἰ ὀφείλει ἐπιτρέψαι αὐτῷ κοινωνῆσαι, ἢ οὔ; »

Ἀπόκρισις.

« Εἰ μὲν ὑπόκειται ἐπιθυμία γυναικὸς, οὐκ ὀφείλει· εἰ δὲ ὁ Σατανᾶς πειράζει αὐτὸν, ἵνα διὰ τῆς προφάσεως ταύτης ἀλλοτριῶται τῆς κοινωνίας τῶν θείων μυστηρίων, ὀφείλει κοινωνῆσαι. Ἐπεὶ οὐ παύσεται ὁ πειράζων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ὅτε ὀφείλει κοινωνεῖν, ἐπιτιθέμενος αὐτῷ. »

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐν ὀνείροις φανταζομένων, οἷς D καὶ σπέρματος ἴσως γίνεται ἐκροὴ, φησὶν ὁ Πατὴρ οὗτος, ὅτι εἰ μὲν πρὸ τούτου προσέβαλλε τῷ ὀνειρασθέντι ἐπιθυμίας γυναικὸς λογισμὸς, καὶ ἐνέμεινεν ὁ νοῦς ἐπὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ ἐνεφιλοχώρησε ταύτῃ, κἀντεῦθεν ἡ φαντασία, ἐπῆλθε ἡ ῥύσις τοῦ σπέρματος· οὐκ ὀφείλει μεταλαβεῖν. Καὶ εἰκότως· ἡ γὰρ συγκατάθεσις ἐμόλυνε τὸν λογισμὸν τοῦ ὀνειρασθέντος. Καὶ πῶς μετὰ τοιούτου λογισμοῦ προσελεύσεται τοῖς Ἁγίοις; Εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον προηγήσατο, τοῦ διαβόλου, φησὶν, ἐστὶ πεῖρα, ἵνα οὕτως ἀποξενῶται αὐτὸν τῆς θείας κοινωνίας· καὶ δεῖ αὐτὸν κοινωνεῖν. Εἰ γὰρ ἴδῃ ὁ Πονηρὸς οὕτω κατορθούμενον

Responsio.

« Absolvi debet ægrotus, ut cibum et potum capiat, quantum ferre potest. Eum enim, qui semel attenuatus est, esse olei participem æquum est. »

BALS. De eo, qui ægrotat, et morbo consumptus est, fit interrogatio; debetne in jejunio propter Pascha omnino jejunare, hoc est, inexcusabiliter et absque ulla commiseratione, an vinum et oleum sumere propter imbecillitatem? Responsio autem dicit, quod is, qui morbo consumptus est, capere debet vinum et oleum, quantum ferre potest: perpetuo scilicet, vel in aliquibus diebus, secundum judicium ejus qui illum dispensat. Nota autem ex hoc canone et VIII, quod jejunium Quadragesimæ Paschæ est aridorum esus et a vino abstinentia. Nonnulli autem dicunt, in utrisque his canonibus jejunium in Paschate, esse sanctæ Passionis hebdomadam, et non omnem Quadragesimam.

168 *Interrogatio.*

« Si quis clericum vocaverit, ut matrimonio conjungat, audiat autem esse illicitum matrimonium, utpote vel amitæ conjugium, vel defunctæ uxoris esse sororem eam, quæ est matrimonio conjungenda, debetne sequi clericus vel facere oblationem? »

Responsio.

« Uno verbo dicite: Si audiverit clericus illicitum matrimonium. Si ergo est illicitum matrimonium, non debet clericus alienis peccatis communicare. »

BALS. Oportet, inquit, clericos, qui ad matrimonii mysterium celebrandum vocantur ut orent, et sponsos conjungant, si audiverint esse illicitum matrimonium, nec abire, nec orare, nec offerre, et sic alienis peccatis communicare.

Interrogatio.

« Si laicus, qui somniavit, clericum interrogaverit an debet ei permittere communicare, an non? »

Responsio.

« Si subest quidem mulieris desiderium, non debet: sin autem tentat eum Satanas, ut per hanc occasionem a divinorum mysteriorum communione alienetur, debet communicare. Neque enim cessabit tentator eo tempore, quando debet communicare, illum invadere. »

BALS. De iis, quibus visa se in somniis offerunt, quibus etiam fit fortasse fluxus seminis, dicit hic Pater, quod si mulieris desiderium in eo qui somniat, cogitatio antea accenderit, et mens in desiderio persliterit, eique assensus est, et ex eo illi visio oblata est, et fluxio seminis est consecuta, non debet communicare. Et merito: assensio enim ejus, qui somniavit, mentem polluit, et quomodo cum hac cogitatione ad Sancta accedet? Sin autem nihil tale præcessit, est diaboli, inquit, tentatio; ut sic eum alienet a divina communione: et oportet eum communicare. Si enim sciverit Malus se per somnium efficere, ne sit sacramenti particeps: non ces-

sabit homini insidiari, quoties eum velle communicare cognoverit.

Interrogatio.

« Iis, qui matrimonii societate junguntur, in quibusnam septimanæ diebus proponere oportet, ut a mutuo congressu abstineant, et quibusnam potestatem habeant? »

Responsio.

« Quod ante dixi, nunc quoque dico. Dicit Apostolus: *Ne fraudate vos invicem, nisi forte ex consensu ad tempus; ut vacetis orationi; et rursus ad idem conveniatis, ne vos tentet Satanas propter incontinentiam vestram* [a]. Necessario autem Sabbato et die Dominico abstinere oportet, quod spirituale sacrificium in eis Domino offeratur. »

Interrogatio.

« Si quis, cum sui compos non esset, sibi manum attulerit, vel etiam se præcipitaverit, fit ne oblatio, an non? »

Responsio,

« Hoc debet clericus discernere, an cum revera mentis compos non esset, hoc fecerit. Sæpe enim ii, qui ad eum cui hoc accidit pertinent, volentes assequi oblationem et orationem pro ipso, mentiuntur, et dicunt eum non fuisse apud se: nonnunquam autem propter insultationem hominum, vel aliquo alio modo per negligentiam hoc fecisse. Pro hujusmodi oblatio non est facienda: est enim sui homicida. Oportet ergo clericum accurate sciscitari, ne in judicium incidat. »

BALS. Interrogatus sanctus, si is, qui non est sanæ mentis, sed emotæ, sibi mortem consciverit, vel se deorsum præcipitem dederit: an pro eo facienda sit oratio vel oblatio? **169** dixit quod si homo quidem revera emotæ mentis, et nesciens quid ageret, sibi manum intulerit, vel se præcipitaverit, vel aliquo modo interemerit; fiet pro eo oblatio et oratio. Oportet autem eos, qui ad orationem evocantur, subtiliter investigare; nunquid vel propter animi timiditatem, vel hominum insultationem, vel aliquo alio modo, prudens ac sciens quid ageret, sibi manum attulerit. Pro tali enim nec orare, nec offerre oportet, quoniam sui homicida est.

Interrogatio,

« Si alicujus uxor spiritu corripitur, ut ferreos etiam compedes gestet, vir autem dicat: Non possum continere, et velit aliam accipere: debetne aliam accipere an non? »

Responsio.

« In hac re quidem adulterium intercedit, nec habeo, aut invenio quid de ea respondeam. »

BALS. Interrogatio est de marito, qui habet uxorem spiritu correptam, seu spiritu malo agitatam, et ita furentem, ut etiam ferreis compedibus, manicisque ligetur, ne seipsam interficiat, vel alios

A τὸ μὴ μετέχειν αὐτὴν τῶν ἁγιασμάτων, οὐ παύσεται ἐπιβουλεύων τῷ ἀνθρώπῳ, ὁσάκις ἂν γνῷ αὐτὸν θέλοντα μεταλαβεῖν.

Ἐρώτησις.

« Τοῖς ζευγνυμένοις εἰς γάμου κοινωνίαν, περὶ ποίων ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος παρατίθεσθαι χρὴ ἀπέχεσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας, καὶ ποίας ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας; »

Ἀπόκρισις.

« Προείρηκα καὶ νῦν λέγω· ὁ Ἀπόστολος λέγει· *Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἦτε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.* Ἐξ B ἀνάγκης δὲ τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν ἀπέχεσθαι δεῖ, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεσθαι τῷ Κυρίῳ. »

Ἐρώτησις.

« Ἐάν τις μὴ ἔχων ἑαυτὸν, χειρίσηται, ἢ κρημνήσῃ ἑαυτὸν, εἰ γίνεται προσφορὰ, ἢ οὔ. »

Ἀπόκρισις,

« Ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ διακρίνει ὀφείλει ὁ κληρικὸς, τὸ (7) ἀληθὲς ἐκφρενὴς ὢν, πεποίηκε τοῦτο. Πολλάκις γὰρ οἱ διαφέροντες τῷ πεπονθότι, θέλοντες τυχεῖν τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχῆς, καταψεύδονται, καὶ λέγουσιν, ὅτι οὐκ εἶχεν ἑαυτόν· ἐνίοτε δὲ ἀπὸ ἐπηρείας ἀνθρώπων ἢ ἄλλως πως ἀπὸ ὀλιγωρίας πεποιηκέναι τοῦτο. Οὐ χρὴ προσφορὰν ἐπάνω αὐτῷ γενέσθαι· αὐτοφονευτὴς γὰρ ἑαυτοῦ C ἐστι. Δεῖ οὖν πάντως τὸν κληρικὸν μετὰ ἀκριβείας ἐρευνῆσαι, ἵνα μὴ ὑπὸ κρῖμα πέσῃ. »

ΒΑΛΣ. Ἐρωτηθεὶς, ὡς εἰ μὴ ἔχων τις ὑγιᾶ τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ παρατραπεὶς τὰς φρένας, αὐτόχειρ γένηται ἑαυτοῦ, ἢ κατὰ κρημνοῦ ὠθήσει ἑαυτόν· ἐὰν χρὴ ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχὴν γενέσθαι, ἢ προσφοράν· εἶπεν, ὅτι ἐὰν ἀληθῶς ἔξω φρενῶν γενόμενος ὁ ἄνθρωπος, καὶ μὴ εἰδὼς ὃ ποιεῖ, διεχειρίσατο ἑαυτὸν, ἢ ἐκρήμνισεν, ἢ ἄλλως διέφθειρε· γενήσεται ὑπὲρ αὐτοῦ δέησις καὶ προσφορά. Δεῖ δὲ τοὺς εἰς εὐχὴν προσκαλουμένους ἀκριβοῦσθαι περὶ τούτου, μήποτε ἢ ἐκ μικροψυχίας, ἢ ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων, ἢ ἄλλως πως, ἑκὼν καὶ εἰδὼς ὃ ποιεῖ, διεχειρίσατο ἑαυτόν. Ὑπὲρ γὰρ τοῦ τοιούτου οὐ δεῖ, οὔτε εὔχεσθαι, D οὔτε προσφέρειν, ὅτι αὐτοφονευτής ἐστι.

Ἐρώτησις.

« Ἐάν τινος γυνὴ πνευματιᾷ, ὥστε καὶ σίδηρα φορεῖν, ὁ δὲ ἀνὴρ λέγει, ὅτι Οὐ δύναμαι ἐγκρατεύεσθαι, καὶ θέλει λαβεῖν ἄλλην· ὀφείλει λαβεῖν ἑτέραν, ἢ οὔ; »

Ἀπόκρισις.

« Μοιχεία μεσολαβεῖ τῷ πράγματι· καὶ περὶ τούτου τί ἀποκρίνεσθαι οὐκ ἔχω, ἢ ἐφευρίσκω. »

ΒΑΛΣ. Περὶ ἀνδρὸς ἡ ἐρώτησις ἔχοντος γυναῖκα πνευματιῶσαν, ἤγουν πνεύματι πονηρῷ συνεχομένην, καὶ οὕτως μαινομένην, ὡς καὶ σιδήροις δεσμεῖσθαι, ἵνα μὴ ἑαυτὴν ἀπολέσῃ ἢ ἑτέρους βλάψῃ, ἢ

[a] I Cor. VII, 5.

(7) Τό. Lege, εἰ τό. EDIT.

συνελθεῖν αὐτὸν ἀδύνατον, καὶ λέγοντος σωφρονεῖν, A θέλοντος δὲ λαβεῖν γυναῖκα ἑτέραν νομίμως. Ἡ δὲ ἀπόκρισις, ὅτι οὐ δύναταί τι εἰπεῖν. Μοιχεία γάρ ἐστι, τὸ, ἔτι συνισταμένου τοῦ γάμου, ἑτέραν ἀγαγέσθαι τὸν ἄνδρα γυναῖκα εἰς συμβίωσιν. Ἐκ δὲ τῆς νεαρᾶς τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, δέδοται τῷ ἀνδρὶ, μαινομένης διηνεκῆ μανίαν τῆς γυναικὸς, λύειν τὸν γάμον· τοῦ γάμου δὲ λυθέντος, ἔξεστι τῷ ἀνδρὶ ἑτέραν νομίμως εἰσοικίσασθαι.

Ἐρώτησις.

« Ἐὰν νηστεύων τις ἐπὶ τῷ κοινωνῆσαι, νιπτόμενος τὸ στόμα, ἢ ἐν τῷ βαλανείῳ κατέπιεν ὕδωρ μὴ θέλων· ὀφείλει κοινωνῆσαι; »

Ἀπόκρισις.

« Ἐπεὶ εὗρεν ὁ Σατανᾶς ἀφορμὴν τοῦ κωλύειν B αὐτὸν τῆς κοινωνίας, συχνότερον τοῦτο ποιήσει. »

Ἐρώτησις.

« Συχνῶς ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ποιοῦντες, ἆρα ὑπὸ κατάκρισίν ἐσμεν; »

Ἀπόκρισις.

« Εἰ καὶ μὴ ποιοῦμεν, ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται μὴ μέμφεσθαι ἑαυτοὺς, ὅτι ἀκούοντες παρακούομεν· μέρος δὲ σωτηρίας ἐστὶ καὶ τὸ μέμφεσθαι ἑαυτούς. »

Ἐρώτησις.

« Ἐκ ποίας χείρας κρίνονται παρὰ Θεοῦ τὰ ἁμαρτήματα; »

Ἀπόκρισις.

« Πρὸς τὴν γνῶσιν ἑκάστου καὶ τὴν φρόνησιν. Οἱ μὲν ἀπὸ δεκαετοὺς χείρας, οἱ δὲ καὶ μείζονος. »

ΒΑΛΣ. Πρὸς τὴν γνῶσιν ἑκάστου καὶ τὸ φρόνημα C ἔφη κρίνεσθαι τῷ Θεῷ τὰ ἁμαρτήματα. Οἱ μὲν γὰρ ὀξυτέρας φύσεως ὄντες τῶν παίδων καὶ μᾶλλον ἐγρηγορυίας, συντομώτερον διακρίνουσι τὸ καλὸν καὶ τὸ χεῖρον· οἱ δὲ νωθροτέρας τυχόντες καὶ ἀναπεπτωκυίας ἕξεως, βραδεῖς εἰσι πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ δέοντος. Διὸ τοῖς μὲν ἀπὸ δεκάτου ἐνιαυτοῦ τῆς ἡλικίας αὐτῶν λογίζεσθαι εἶπε τὰ ἁμαρτήματα, τοῖς δὲ ἐκ μείζονος καὶ τελεωτέρας.

lædat, cum qua ipse rem habere non potest; dicit au em se non posse continere, et vult aliam uxorem legitimam accipere Responsio autem est, se nihil posse dicere. Est enim adulterium, si constante matrimonio, vir aliam mulierem ducat in matrimonium. Ex novella autem imperatoris domini Leonis Philosophi marito concessum est, mulieris quæ perpetua insania laborat, solvere matrimonium: soluto autem matrimonio, licet marito aliam uxorem introducere.

Interrogatio.

« Si quis jejunans, ut communicet, os lavans, vel in balneo aquam bibit nolens: debetne communicare? »

Responsio.

« Quia etiam invenit Satanas occasionem prohibendi eum a communione, frequentius hoc faciet. »

Interrogatio.

« Sermonem Dei sæpe audientes et non facientes, an sumus judicio obnoxii? »

Responsio.

« Si non faciamus, nec nos accusare contingit, quod audientes non pareamus. Est autem pars salutis seipsos accusare. »

Interrogatio.

« Ex quanam ætate a Deo juliieantur peccata? »

Responsio.

« Ex uniuscujusque cognitione et prudentia: illi quidem a decennio; hi vero a majori ætate. »

BALS. Ex uniuscujusque cognitione et intelligentia dicit a Deo peccata judicari. Pueri enim, qui sunt acrioris et vigilantioris naturæ bonum et malum citius discernunt: qui autem sunt hebetioris tardiorisque ingenii, tardi sunt ad cognitionem ejus quod fieri oportet. Ideo illis quidem dicit ab anno decimo reputari peccatum: his vero a majori et perfectiori ætate.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΦΑΝΙΩΝ ΕΠΙΣΤΑΝΤΩΝ ΕΝ ΚΥΡΙΑΚΗ.

170 EDICTUM THEOPHILI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

CUM SANCTA THEOPHANIA IN DIE DOMINICO INSTARENT.

Καὶ τὸ ἔθος καὶ τὸ πρέπον ἡμᾶς ἀπαιτεῖ D πᾶσαν Κυριακὴν τιμᾷν, καὶ ἐν ταύτῃ πανηγυρίζειν, ἐπειδήπερ ἐν ταύτῃ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἡμῖν ἐπρυτάνευσε. Διὸ καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, καὶ πρώτη κέκληται, ὡς ἀρχὴ ζωῆς ἡμῖν ὑπάρχουσα, καὶ ὀγδόη, ἅτε ὑπερβεβηκυῖα τὸν τῶν Ἰουδαίων σαββατισμόν. Ἐπεὶ οὖν συνέβη τὴν τῶν ἁγίων Θεοφανίων νήσιμον ἡμέραν εἶναι ταύτην, οἰκονομήσωμεν, καὶ πρὸς ἑκατέρων ἐπιστημόνως χωρήσωμεν, ἵνα μεταλαμβάνοντες ὀλίγων φοινίκων, ἐκκλίνωμεν ἅμα καὶ τὰς αἱρέσεις τὰς μὴ τιμώσας τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡμέραν, καὶ τὸ ὀφειλόμενον τῇ νηστίμῳ ἡμέρᾳ ἀποδῶμεν, περιμένοντες τὴν ἑσπερινὴν σύνυξιν, ἥτις ἐνταῦθα, Θεοῦ θέλοντος, τελεῖται. Συναχθῶμεν τοίνυν ἀπὸ ὥρας ἐννάτης ἐνταῦθα.

Et mos et honestas a nobis exigit, ut omnem diem Dominicum honoremus, eumque celebremus; quoniam Dominus noster Jesus Christus præclarum in ea suæ resurrectionis munus obiit. Et ideo in sacris Scripturis ipse, et primus appellatus est, ut qui sit nobis vitæ principium, et octavus, ut qui Judæorum sabbatismum exsuperaverit. Quia ergo accidit, ut sanctorum Theophaniorum hic esset dies jejunio peragendus, dispensemus, et ad utrumque scientes procedamus, ut paucos dactylos sumentes, simul et hæreses vitemus, quæ Domini nostri Jesu Christi resurrectionis diem non honorant, et diei jejunii quod debetur reddamus, vespertinam congregationem exspectantes, quæ hic, Deo dante, peragitur. Congregamur ergo hic ab hora nona.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΥΠΟΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

Ὅπερ ἔλαβε Ἀμμῶν, διὰ τὴν Λυκώ.

EJUSDEM COMMONITORIUM QUOD ACCEPIT AMMON PROPTER LYCO.

CANON I.

A *De iis qui Arianis communicaverunt, et Ecclesias huc usque detinent, ut se habet consuetudo, fiat: ita tamen ut alii constituantur, qui in orthodoxia testificentur, et illi permaneant. His quoque ita dispensatis, ut aliis urbibus orthodoxi in Thebaide episcopi fecerunt, qui ab episcopo Apolline constituti, et qui cum Arianis Ecclesias habentibus communicantes, puniantur; si quidem ipsorum voluntate hoc fecerunt; sin autem proprio episcopo obedierunt, permaneant, etsi quod justum est non noverint. Et si omnes quidem populi eos cum aliis rejiciant, alii ordinentur; sin autem eos retinent cum illis quibus communicarunt, ii quoque eam consuetudinem experiantur, qua usi sunt omnes orthodoxi in Thebaide episcopi.*

ΚΑΝΩΝ Α'.

Περὶ τῶν κοινωνησάντων τοῖς Ἀρειανοῖς καὶ μέχρι νῦν τὰς Ἐκκλησίας κατεχόντων, ὡς ἔθος γινέσθω, οὕτω μέντοι ἑτέρους καταστῆναι μαρτυρουμένους ἐν ὀρθοδοξίᾳ, κἀκείνους αὐλίζεσθαι. Οὕτως οἰκονομουμένων καὶ τούτων, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι πεποιήκασιν οἱ ἐν τῇ Θηβαΐδι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, οἱ καταστάντες παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἐπισκόπου, καὶ κοινωνήσαντες τοῖς ἔχουσι τὰς Ἐκκλησίας Ἀρειανοῖς, ἐπιτιμάσθωσαν, εἴγε γνώμῃ αὐτῶν πεποιήκασι τοῦτο· εἰ δὲ ὑπήκοοι γεγόνασι τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ, αὐλιζέσθωσαν, καὶ μὴ ἐπεγνωκότες τὸ εὔλογον. Καὶ εἰ μὲν πάντες οἱ λαοὶ τούτους ἀποποιοῦνται μετὰ τῶν ἄλλων, ἕτεροι χειροτο- B *νείσθωσαν· εἰ δὲ ἀντιποιοῦνται αὐτῶν μετ' ἐκείνων οἷς κεκοινωνήκασι ταῦτα, καὶ οὗτοι ἀποπειράσθωσαν τῆς συνηθείας, ᾗ ἐχρήσαντο οἱ ἐν Θηβαΐδι πάντες ἐπίσκοποι ὀρθόδοξοι.*

CANON II.

De Bisto, qui in Ereba constitutus est presbyter, quærendum est; et si alicui quidem mulieri separatæ, vivente marito, vim attulit, non sinatur esse presbyter; nam ne ut laicus quidem debet communicare, cum eos qui tales sunt separare consueverit Ecclesia. Hoc autem nullum affert episcopo Apollini præjudicium, si eum per ignorantiam constituit; cum sancta synodus jusserit eos, qui post ordinationem propter crimen indigni esse convincuntur, expelli.

ΚΑΝΩΝ Β'.

Περὶ Βίστου καταστάντος ἐν Ἐρέβῃ πρεσβυτέρου ζητητέον· καὶ εἰ μὲν ἀποταξαμένην τινὰ ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς ἐβιάσατο, μὴ συγχωρείσθω εἶναι πρεσβύτερος, ὅπου γε οὐδὲ ὡς λαϊκὸς ὀφείλει συνάγεσθαι, τῆς Ἐκκλησίας εἰωθυίας τοὺς τοιούτους χωρίζειν. Οὐ φέρει δὲ τοῦτο πρόκριμα τῷ ἐπισκόπῳ Ἀπόλλωνι, εἰ ἐξ ἀγνοίας αὐτὸν κατέστησε, τῆς ἁγίας συνόδου κελευσάσης τοὺς ἀναξίους μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐλεγχομένους ἐπὶ ἔγκλημα ἐκβαλέσθαι.

C BALS. Bistus ab Apolline episcopo presbyter constitutus fuerat in Ereba; est autem ea regio Ægypti sicut et Lyco. Is vero dicebatur ante ordinationem mulieri separatæ vim attulisse, vivo marito. De eo igitur interrogatus Theophilus, inquit: Quæratur an sit verum eum mulieri vim attulisse, et si ita sit, ne ei esse presbyterum permittatur. Quomodo enim fuerit is presbyter, cui nec laico in ecclesiam quidem permittitur ingredi, cum sit propter peccatum segregatus? Eos enim, qui sunt ejusmodi, extrudit Ecclesia et separat a fidelibus. Hoc autem a Theophilo nequaquam canonice dictum est: quandoquidem sanctorum apostolorum XXV canon, et magni Basilii tertius et XXXII, et Carthagin. syn. XXII, clericos, qui peccarunt, et depositi fuerunt, a communione non arcent. **171** Quod D autem ordinatus sit, id non affert damnum episcopo, qui eum, peccatum ignorans, ordinavit. Statuit enim synodus, ut qui peccatorum convicti fuerunt, etiam post ordinationem ejiciantur. Id autem est primæ synodi Nicænæ can. IX. Illud autem: *Separatæ vivo marito*; facti est, et ideo adjectum

ΒΑΛΣ. Ὁ Βίστος παρὰ Ἀπόλλωνος ἐπισκόπου κατέστη πρεσβύτερος ἐν Ἐρέβῃ· χώρα δὲ αὕτη Αἰγυπτίων ἐστὶν, ὥσπερ καὶ ἡ Λυκώ. Ἐλέγετο δὲ περὶ ἐκείνου, ὅτι πρὸ τῆς χειροτονίας γυναῖκα ἐβιάσατο ἀποταξαμένην ζῶντος τοῦ ἀνδρός. Περὶ τούτου οὖν ἐρωτηθεὶς ὁ Θεόφιλος, ἔφη, ὅτι ἐρευνηθήτω, καὶ εἰ ἀληθές ἐστι τὸ βιάσασθαι αὐτὸν τὴν γυναῖκα, μὴ συγχωρείσθω εἶναι πρεσβύτερος. Πῶς γὰρ εἴη πρεσβύτερος, ὃς οὐδὲ λαϊκὸς συγχωρεῖται εἰσιέναι εἰς ἐκκλησίαν, ἀφοριζόμενος διὰ τὸ ἁμάρτημα; ἐξωθεῖ γὰρ τοὺς τοιούτους ἡ Ἐκκλησία καὶ χωρίζει ἀπὸ τῶν πιστῶν. Τοῦτο δὲ οὐ κανονικῶς τῷ Θεοφίλῳ εἴρηται· ὅ τε γὰρ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κε' κανὼν, καὶ ὁ τοῦ μεγάλου Βασιλείου τρίτος καὶ ὁ λβ', καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ κβ' τοὺς κληρικοὺς ἁμαρτήσαντας, καὶ καθαιρεθέντας, τῆς κοινωνίας οὐκ ἀπείργουσι. Τὸ δὲ χειροτονηθῆναι αὐτὸν οὐ φέρει βλάβην τῷ χειροτονήσαντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ ἐξ ἀγνοίας τοῦ ἁμαρτήματος· ἡ γὰρ σύνοδος ὥρισε τοὺς ἐλεγχομένους ἐπὶ ἐγκλήματι καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐκβάλλεσθαι. Τοῦτο δὲ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πρώτης ἐστὶ κανὼν ἔννατος. Τὸ δὲ, *ἀποταξαμένην*

ζῶντος τοῦ ἀνδρός, τοῦ φάκτου ἐστὶ, διὰ τοῦτο A καὶ τὸ, *τινά*, πρόσκειται, ὥσπερ καὶ τὸ *ἐβιάσατο*. Κἂν γὰρ ἁπλῶς ἄλλῃ συνεφθάρῃ γυναικὶ μὴ ἀποταξαμένῃ, καὶ οὕτως ἡ καθαίρεσις αὐτῷ ἐπήγετο, κἂν μὴ ἐβιάσατο αὐτήν.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

Περὶ δὲ Σοὺρ, ἐπειδὴ ὁ ἐπίσκοπος Ἀπόλλων διεβεβαιώσατο καὶ ἀπεσταλκέναι τοῦτον καὶ ἀλλότριον τῆς Ἐκκλησίας πεποιηκέναι, ἔστω οὕτως ὡς ἀπεφήνατο ὁ ἐπίσκοπος, χρωμένου ἐκείνου ταῖς οἰκείαις δικαιολογίαις, εἴγε βούλεται, καὶ μέμφεται τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου.

ΒΑΛΣ. Κληρικὸς ἦν ὁ Σοὺρ τοῦ ἐπισκόπου Ἀπόλλωνος· ὃς ἐπίσκοπος αὐτὸν ἀπεσταλκέναι τοῦ κλήρου διεβεβαιώσατο, ἀντὶ τοῦ ἐκβεβληκέναι. Ἔστω οὖν, B φησὶ, κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ κρίσιν τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ κλήρου ἀλλότριος. Εἰ δὲ αἰτιᾶται τὴν τοῦ ἐπισκόπου ἀπόφασιν, χράσθω ταῖς οἰκείαις δικαιολογίαις παρὰ τῇ συνόδῳ, ἐξ ἧς ἦν πάντως καὶ ὁ ἐπίσκοπος.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

Περὶ Πανοὺφ τοῦ καταστάντος διακόνου ἐν τῇ Λυκῷ, δεῖ ζητῆσαι. Καὶ εἰ μὲν εὑρεθείη οὗτος, κατηχούμενος τυγχάνων, τὴν ἀδελφιδῆν ἑαυτοῦ πρὸς γάμου κοινωνίαν δεξάμενος, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα εἰς κλῆρον δεχθεὶς, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ· εἴγε κεκοίμηται ἐκείνη καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐκοινώνησεν αὐτῇ. Εἰ δὲ πιστὸς τυγχάνων τὴν αὐτὴν ἀδελφιδῆν ἑαυτοῦ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐδέξατο, ἔστω τοῦ κλήρου ἀλλότριος. Οὐ C γὰρ πρόκριμα τῷ ἐπισκόπῳ Ἀπόλλωνι, εἰ ἐξ ἀγνοίας κατέστησεν αὐτόν.

ΒΑΛΣ. Ὁ Πανοὺφ ἐλέγετο πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι τὴν οἰκείαν ἀδελφιδῆν εἰς γυναῖκα λαβεῖν· βαπτισθεὶς δὲ κεχειροτόνητο διάκονος. Λέγει οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐὰν ἡ γυνὴ ἐτελεύτησε, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐχρήσατο αὐτῇ, μενέτω διάκονος, ὡς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὰ πρὸ τούτου καθάραντος ἁμαρτήματα. Εἰ δὲ πιστὸς ὢν μετὰ τὸ βάπτισμα ἔσχεν αὐτὴν, ἐκβληθήτω τοῦ κλήρου. Τῷ δὲ ἐξ ἀγνοίας αὐτὸν χειροτονήσαντι ἐκ τούτου βλάβη οὐ προσγενήσεται. Τὸ δὲ, *εἰ κεκοίμηται ἡ γυνή*, εἶπεν, ὡς οὕτω συμβεβηκέναι λεγόμενον· ἐπείτοιγε κἂν ζῶσα ἦν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἔγνω αὐτὴν D ὁ Πανοὺφ, ἀλλὰ καὶ ἀπεπέμψατο αὐτὴν, ἠδύνατο καὶ οὕτως εἶναι διάκονος.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

Περὶ Ἰακὼβ χρὴ ζητῆσαι. Εἰ ἀναγνώστης ἦν, καὶ ἐγκλήματι πορνείας ὑπεύθυνος ἐδείχθη, καὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐξεβλήθη, εἶτα κεχειροτόνηται οὗτος, ἐκβαλλέσθω, ἀκριβοῦς ἐξετάσεως γενομένης, καὶ μὴ μόνον ἐκ ψιθυρισμῶν ἢ κακολογιῶν ὑποψίας εἰς αὐτὸν γενομένης. Εἰ δὲ μὴ εὑρεθείη ὑπεύθυνος, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ· οὐ γὰρ δεῖ ταῖς ματαίαις διαβολαῖς προσέχειν.

ΒΑΛΣ. Ἰακὼβ τις ἀναγνώστης ἐλέγετο εἶναι, καὶ ἐπὶ πορνείας διαβληθῆναι, καὶ ἐκβληθῆναι τοῦ κλήρου, εἶτα εἰς μείζονα χειροτονηθῆναι βαθμόν. Γράφει

est: Alicui, sicut et illud, *vim attulit*. Licet enim simpliciter cum muliere aliqua, non separata, rem habuerit; sic quoque in eum depositio introducta est, etsi ei vim non attulerit.

CANON III.

De Sur autem, quia Apollo episcopus affirmavit se et eum amandavisse, et ab Ecclesia alienum fecisse, ita sit ut pronuntiavit episcopus; utente ille suis defensionibus, si vult, et de episcopi sententia conqueritur.

BALS. Erat quidem Sur clericus episcopi Apollinis, qui episcopus se eum a clero amandasse, id est, expulisse, affirmavit. Sit ergo, inquit, secundum episcopi judicium, quod in ipsum prolatum est, a clero alienus. Sin autem episcopi sententiam accusat, utatur suis defensionibus, apud synodum scilicet, ex qua est etiam episcopus.

CANON IV.

De Panuph, qui in Lyco diaconus constitutus est, quærere oportet; et si is quidem inventus fuerit, cum esset catechumenus, fratris sui filiam in matrimonii societatem accepisse, post baptismum in clerum promotus, in clero maneat, si illa ex vita migrarit, et post baptismum cum ea rem non habuerit. Sin autem cum esset fidelis eamdem fratris sui filiam in matrimonii societatem duxit, sit a clero alienus. Non est enim episcopo Apollini præjudicium si eum per ignorantiam constituit.

BALS. Dicebatur Panuph antequam esset baptizatus fratris sui filiam uxorem duxisse. Baptizatus autem diaconus ordinatus fuerat. Dicit ergo Theophilus, quod si mulier e vita excesserit, et post baptismum ea non usus sit, maneat diaconus; nempe cum sanctus baptismus omnia peccata præcedentia deleat. Sin autem, cum esset fidelis, seu post baptismum, eam habuit, clero ejiciatur. Ei autem, qui eum insciens ordinavit, præjudicium non afferetur. Illud autem: *Si mulier e vita migrarit*, dicit, utpote quoniam ita evenisse dicitur. Nam etsi etiam post baptismum vixisset, nec eam Panuph cognovisset, sed ipsam etiam amandasset; potuisset sic quoque esse diaconus.

CANON V.

De Jacob quærere oportet. Si enim lector erat, et criminì fornicationis fuisse eum obnoxium, ostensum sit, et a presbyteris sit ejectus, deinde is est ordinatus, ejiciatur; accurata examinatione facta; non autem ex susurris vel maledictis orta in eum suspicione. Sin autem non fuerit inventus crimini obnoxius, maneat in clero. Neque enim vanis calumniis animum adhibere oportet.

BALS. Jacob quidam lector fuisse dicebatur, et propter fornicationem clero esse ejectus, et deinde ad majorem gradum fuisse ordinatus. Scribit ergo

Theophilus diligenti examinatione facta, si eum peccasse compertum fuerit, clero ejiciatur. Non enim oportet ex **172** susurris seu clandestinis sermonibus, vel maledictis seu apertis conviciis orta suspicione, condemnari aliquem. Quod si causa examinata insons compertus fuerit, maneat in clero.

οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐξετάσεως ἀκριβοῦς γενομένης, ἐὰν εὑρεθῇ ἡμαρτηκὼς, ἐκβληθήτω τοῦ κλήρου· οὐ δεῖ γὰρ ἐκ ψιθυρισμῶν ἤτοι καταλαλιᾶς λαθραίας, ἢ κακολογιῶν ἤτοι λοιδοριῶν φανερῶν ὑποψίας γινομένης καταχρίνεσθαί τινα. Εἰ δὲ τῆς ὑποθέσεως ἐξεταζομένης ἀνεύθυνος εὑρεθείη, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ.

CANON VI.

De iis qui ordinandi sunt hæc erit forma : Ut quidquid est sacerdotalis ordinis consentiat et eligat, et tunc episcopus examinet, vel ei etiam assentiente sacerdotali ordine in media ecclesia ordinet, præsente populo, et episcopo alloquente, an etiam possit ei populus ferre testimonium. Ordinatio autem non fiat clanculum. Ecclesia enim pacem habente decet præsentibus sanctis ordinationes fieri in ecclesiis. In regione autem si qui sint, qui communicantium animis communicaverint ; non aliter ordinentur, quam iis, qui sunt vere orthodoxi clerici, examinantibus, præsente rursus episcopo, et præsentem populum alloquente, ne intercedat aliqua circumventio.

ΚΑΝΩΝ Ϛʹ.

Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι οὗτος ἔσται τύπος· Ὥστε πᾶν τὸ ἱερατεῖον συμφωνεῖν καὶ αἱρεῖσθαι, καὶ τότε τὸν ἐπίσκοπον δοκιμάζειν, ἢ καὶ συναινοῦντος αὐτῷ τοῦ ἱερατείου χειροτονεῖν ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, παρόντος τοῦ λαοῦ, καὶ προσφωνοῦντος τοῦ ἐπισκόπου, εἰ καὶ ὁ λαὸς δύναται αὐτῷ μαρτυρεῖν. Χειροτονία δὲ λαθραίως μὴ γινέσθω. Τῆς γὰρ Ἐκκλησίας εἰρήνην ἐχούσης πρέπει παρόντων τῶν ἁγίων τὰς χειροτονίας ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις γίνεσθαι. Ἐν δὲ τῇ ἐνορίᾳ, εἰ μὲν κοινωνήσαντές εἰσί τινες ταῖς τῶν κοινωνησάντων γνώμαις, μὴ ἄλλως χειροτονείσθωσαν, ἀλλὰ τῶν ἀληθῶς ὀρθοδόξων κληρικῶν προσφωνοῦντος παρόντι τῷ λαῷ, ἵνα μὴ μέσον δοκιμαζόντων, παρόντος πάλιν τοῦ ἐπισκόπου καὶ περιδρομή τις γένηται.

BALS. De iis qui in clero ordinandi sunt dat typum, et dicit quod oportet eum qui est ordinandus a toto ordine sacerdotali eligi, hoc est, unanimi consensu approbari et præferri ; et cum ejusmodi delectus de eo factus fuerit, tunc ipsum ab episcopo examinari, et quando illi quoque homo visus fuerit aptus ut ordinetur, tunc eum ordinari consensu sacerdotalis ordinis, præsente etiam populo. Cur autem dixit, eum ordinandum consensu sacerdotalis ordinis? Nam cum a sacerdotali ordine electus est, ad ordinationem consensus non videtur esse necessarius. Sed est verisimile posse post electionem aliquid temporis præteriisse, et eos interim qui ordinandum præjudicant rescivisse aliquid, quod ejus ordinationem prohibeat. Et ideo dicit ipsos consentire, et dum ordinatur populum quoque ab episcopo interrogari, an dignus sit, cui testimonium ferant ad ordinationem. Dissuadet autem, ne fiant ordinationes clandestinæ. Cum enim, inquit, pax est in Ecclesia, scilicet cum nunc non est divisus populus cessantibus hæresibus, sed sunt omnes orthodoxæ partis ; omnes unius erunt sententiæ, et oportet in præsentia sanctorum seu fidelium ordinationes fieri in ecclesia. Sanctos autem fideles appellavit, ex sancto hoc Paulo assumens. Ille enim sic fideles in suis Epistolis appellat. Hæc itaque de iis, qui in urbibus habitant, videtur dicere. De iis autem, qui sunt in regione, seu in vicis, dicit, quod quoniam multi etiam inviti communicabant hæreticis ; eorum autem multi fidelium animis communicabant sive conveniebant et assentiebantur : Si quis eorum sit ordinandus in clerum, eum non alias ordinandum, quam cum approbatione clericorum, quos constat esse orthodoxos, præsente etiam episcopo, et alloquente populum, ut superius dictum est. Hæc autem dicit fieri, ne intercedat aliqua cir-

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι ἐν κλήρῳ δίδωσι τύπον, καί φησιν ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι παρὰ παντὸς ἱερατείου αἱρεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ προκρίνεσθαι συμφώνως, οὕτω δὲ προκριθέντα, τότε δοκιμάζεσθαι αὐτὸν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὅτε κἀκείνῳ δόξει ὁ ἄνθρωπος ἐπιτήδειος εἰς χειροτονίαν, τότε χειροτονεῖσθαι συναινέσει τοῦ ἱερατείου, παρόντος καὶ τοῦ λαοῦ. Διατί δ' εἶπε, χειροτονεῖν αὐτὸν συναινέσει τοῦ ἱερατείου; Ἐπεὶ γὰρ ἐξελέγη παρὰ τοῦ ἱερατείου, ἡ ἐπὶ χειροτονίᾳ συναίνεσις δοκεῖ μὴ ἀναγκαία εἶναι. Ἀλλ' εἰκὸς καιρόν τινα μετὰ τὴν ἐκλογὴν παρελθεῖν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ γνῶναί τι τοὺς προκρίνοντας τὸν μέλλοντα χειροτονηθῆναι κωλύον αὐτῷ τὴν χειροτονίαν. Διὰ τοῦτο οὖν συναινεῖν αὐτοὺς κεχειροτονημένου αὐτοῦ εἶπε, καὶ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τότε προσφωνεῖν τῷ λαῷ, ἐρωτῶντα εἰ μαρτυρεῖ αὐτὸν πρὸς χειροτονίαν ἄξιον. Λαθραίας δὲ χειροτονίας γίνεσθαι ἀποτρέπει. Ἐπεὶ γὰρ, φησὶν, εἰρήνη ἐστὶ παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἤγουν ἐπεὶ νῦν οὐ μεμέρισται ὁ λαὸς παυθεὶς τῶν αἱρέσεων, ἀλλὰ πάντες τῆς ὀρθοδόξου μοίρας εἰσὶ, πάντες μιᾶς ἔσονται γνώμης, καὶ δεῖ παρουσίᾳ τῶν ἁγίων ἤτοι τῶν πιστῶν τὰς χειροτονίας γίνεσθαι ἐπ' ἐκκλησίας. Ἁγίους δὲ τοὺς πιστοὺς ἐκάλεσεν, ἐκ τοῦ θεσπεσίου Παύλου τοῦτο παραλαβών· οὕτω γὰρ κἀκεῖνος ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς αὐτοῦ τοὺς πιστοὺς ὀνομάζει. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἐν πόλεσιν ὄντων ἔοικε λέγειν. Περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ ἐνορίᾳ, ἤτοι τῶν ἐν τῇ χώρᾳ, φησὶν, ὅτι ἐπεὶ πολλοὶ τοῖς αἱρετικοῖς ἐκοινώνουν καὶ ἄκοντες, τῶν τοιούτων δὲ πολλοὶ τῶν πιστῶν ἐκοινώνουν ταῖς γνώμαις, ἤγουν συγκατέβαινον καὶ συνῄνουν· Εἰ ἐκ τούτων μέλλει τις χειροτονεῖσθαι εἰς τὸν κλῆρον, μὴ ἄλλως χειροτονεῖσθαι, εἰ μὴ μετὰ δοκιμασίας τῶν ὁμολογουμένως ὀρθοδόξων κληρικῶν, παρόντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ προσφωνοῦντος τῷ λαῷ, ὡς ἄνωθεν εἴρηται. Ταῦτα δὲ λέγει γίνεσθαι, ἵνα μὴ μέσον γένηταί τις περιδρομὴ, ἤγουν

ἀπάτη καὶ συναρπαγὴ, καὶ χειροτονηθῇ τις μὴ ὑγιῶς A
ἔχων περὶ τὴν πίστιν.

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

Τὰ προσφερόμενα εἰς λόγον θυσίας, μετὰ τὰ ἀναλισκόμενα εἰς τὴν τῶν μυστηρίων χρείαν, οἱ κληρικοὶ διανειμάσθωσαν, καὶ μήτε κατηχούμενος ἐκ τούτων ἐσθιέτω ἢ πινέτω, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πιστοὶ ἀδελφοί.

ΒΑΛΣ. Εἴ τινα περιττεύουσι τῶν εἰς θυσίαν προσαγομένων παρὰ τῶν πιστῶν, μετὰ τὰ δαπανώμενα εἰς τὰ θεῖα μυστήρια, τοῖς κληρικοῖς δεῖν ταῦτα, φησὶ, διανέμεσθαι, ὥστε παρ' αὐτοῖς ἐσθίεσθαι καὶ πίνεσθαι, καὶ παρὰ τῶν πιστῶν λαϊκῶν· τοῖς δὲ κατηχουμένοις μηδὲν ἐξ αὐτῶν δίδοσθαι. Ἐπεὶ γὰρ προσήχθησαν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἐξ αὐτῶν μερίδες ἐλήφθησαν εἰς τὰ θεῖα δῶρα, κἀκεῖνα ἡγιάσθησαν, B
πῶς ἐκ τούτων τοῖς ἀτελεστέροις δοθήσονται δαπανηθησόμενα; Τὰ δὲ εἰς θυσίαν προσαγόμενα ἄρτος καὶ οἶνός εἰσιν· ἕτερον γάρ τι προσάγεσθαι εἰς θυσιαστήριον οὐκ ἐφεῖται. Ἀνάγνωθι τὸν γ' ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου τῆς λεγομένης ς' κανόνα κη'.

ΚΑΝΩΝ Η'.

Ἐπειδὴ Ἱέραξ τόνδε, ὡσανεὶ ἐπὶ πορνείᾳ διαβαλλόμενον, οὐκ ὀφείλειν λέγει ἐν τῷ κλήρῳ εἶναι, ὁ δὲ ἐπίσκοπος Ἀπόλλων διϊσχυρίζετο τηνικαῦτα, μηδένα κατήγορον ἐν μέσῳ ἐληλυθέναι κατ' αὐτοῦ, ἐξεταζέσθω καὶ οὗτος· καὶ εἰ μὲν κατήγορός τις ἀναφύεται πίστεως ἄξιος, καὶ τὸ ἔγκλημα ἀποδείκνυται, φερομένων ἀξιοπίστων C
μαρτύρων, τῆς Ἐκκλησίας ἐκβαλλέσθω· εἰ δὲ τοῦ κλήρου ἄξιός ἐστι, καὶ ἐπὶ σωφροσύνῃ μαρτυρεῖται, μενέτω ἐν τούτῳ.

ΒΑΛΣ. Ἐχειροτονήθη τις κληρικὸς, εἶτα διεβλήθη ὡς πορνεύσας. Ἔλεγεν οὖν Ἱέραξ τις, μὴ δεῖν αὐτὸν ἐν κλήρῳ εἶναι· ὁ δὲ χειροτονήσας αὐτὸν διϊσχυρίζετο, ἤτοι ἐνίστατο, μὴ κατηγορηθῆναι αὐτὸν παρά τινος. Ἔφη οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐξετασθήτω ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἰ μὲν εὑρίσκεταί τις κατήγορος πίστεως ἄξιος ἤγουν δεκτὸς εἰς κατηγορίαν (οὐ γὰρ παντὶ ἐφεῖται κατηγορεῖν ἱερωμένων, κατὰ τὸν ς' κανόνα τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ τὸν κανόνα κα' τῆς δ' οἰκουμενικῆς συνόδου), ἐκβληθήτω τῆς Ἐκκλησίας μετὰ ἀπόδειξιν· εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἀποδείκνυται, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ. D

ΚΑΝΩΝ Θ'.

Ὥστε γνώμῃ παντὸς ἱερατείου οἰκονόμον ἀποδειχθῆναι ἕτερον, ἐφ' ᾧ συντίθεται καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἀπόλλων πρὸς τὸ τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς δέον ἀναλίσκεσθαι.

ΒΑΛΣ. Ὁ αὐτὸς γνώμην ἔδωκε κρίσει παντὸς τοῦ ἱερατείου τὸν οἰκονόμον τῆς ἐπισκοπῆς γίνεσθαι, εἰ καὶ ὁ ἐπίσκοπος συγκατατίθεται τῇ κρίσει τοῦ κλήρου· γίνεσθαι δὲ οἰκονόμον, ἵνα τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς δέον δαπανῶνται φροντίδι ἐκείνου. Τὴν δὲ εἰς δέον δαπάνην, τὸ ἑξῆς δηλοῖ κεφάλαιον, ἥτις ἐστὶ, τὰ εἰς χήρας καὶ ξένους καὶ πένητας ἀναλώματα. Ἰδιοποιεῖσθαι γὰρ τὰ τῆς Ἐκκλησίας τινὶ οὐκ ἐφεῖται, ὅτι ἀφι-

cumventio, seu fraus et abreptio, et ordinetur aliquis qui non recte sentit de fide.

CANON VII.

Quæ in sacrificii rationem offeruntur, post ea quæ in mysteriorum usum consumuntur, clerici dividant, et nec catechumenus ex iis comedat vel bibat, sed solum clerici, et qui cum eis sunt fideles fratres.

BALS. Si qua eorum quæ a fidelibus ad sacrificium offeruntur, superabundant, post ea quæ in divina mysteria consumuntur, clericis, inquit, oportet ea dividere, ut ab ipsis comedantur ac bibantur, et etiam a fidelibus laicis; catechumenis 173 autem nihil de eis detur. Quia enim altari oblata sunt, et ad divina dona ex illis partes quædam sumptæ atque sanctificatæ fuere; quomodo iis qui sunt imperfectiores dabuntur consumenda? Quæ autem ad sacrificium offeruntur, sunt panis et vinum; nihil enim aliud ad altare offerri permittitur. Lege III canon. Apost. et synod. in Trullo, quæ dicitur sexta, canon. XXVIII.

CANON VIII.

Quoniam Hierax dicit quemdam non debere esse in clero, ut qui sit fornicationis delatus; Apollo autem episcopus tunc affirmarit nullum accusatorem adversus eum in medium processisse, hic quoque examinetur: et si aliquis quidem accusator fide dignus exoritur, et crimen probatur productis fide dignis testibus, Ecclesia ejiciatur; sin autem dignus est clero, et de ejus continentia testimonium feratur, in eo maneat.

BALS. Quidam ordinatus est clericus, deinde tanquam qui fornicatus esset, accusatus est. Dicebat ergo quidam Hierax, non oportere eum in clero esse; is autem qui eum ordinaverat, affirmabat, seu instabat, eum non esse ab aliquo accusatum. Dicit ergo Theophilus: Homo examinetur, et si invenitur quidem aliquis accusator fide dignus, seu qui sit ad accusandum admittendus (non enim cuivis permittitur accusare eos qui sunt in sacris, ut vult VI can. II syn. œcumenicæ, et XXI, IV universalis syn.), Ecclesia ejiciatur post probationem; sin autem nihil tale probetur, maneat in clero.

CANON IX.

Ut totius sacerdotalis ordinis sententia alius renuntietur œconomus, in quo Apollo quoque episcopus consensit, ut bona Ecclesiæ in ea quæ oportet impendantur.

BALS. Idem tulit sententiam, totius sacerdotalis ordinis judicio fieri debere episcopatus œconomum, si etiam episcopus assentiatur cleri judicio. Fieri autem œconomum, ut bona Ecclesiæ illius cura in ea quæ oportet impendantur. Quid sit autem in ea quæ oportet impendere sequens docet caput, quod est impendere in viduas, hospites et pauperes. Nemini enim permittitur bona Ecclesiæ in proprios

usus transferre; quippe quod oportet Dei ministrum esse ab avaritia alienum; et nec ad usum proprium uti rebus episcopatus episcopo conceditur; nisi ad ea quæ sunt omnino necessaria, et tunc demum quando ei domi desunt facultates; secundum XLI can. sanctorum apostolorum. Quære quæ in eo scripta sunt, et XXIV can. syn. Antiochenæ.

CANON X.

Viduæ et pauperes et peregrinantes hospites omni quiete fruantur, et nemo ea quæ sunt Ecclesiæ, ut sua usurpet.

A ἀφιλάργυρον δεῖ εἶναι τὸν λειτουργὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐδὲ εἰς οἰκείαν χρῆσιν τοῖς τῆς ἐπισκοπῆς πράγμασι κεχρῆσθαι τῷ ἐπισκόπῳ συγκεχώρηται, εἰ μὴ εἰς τὰ πάνυ ἀναγκαῖα, καὶ τότε ὅτε οἴκοθεν οὐκ εὐπορεῖ τούτων ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν μα' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Ζήτει τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα, καὶ τὸν κδ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

ΚΑΝΩΝ Ι'.

Χῆραι καὶ οἱ πένητες καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες ξένοι πάσης ἀναπαύσεως ἀπολαυέτωσαν, καὶ μήτις τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἰδιοποιείσθω.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΦΗΓΗΣΙΣ

Περὶ τῶν λεγομένων Καθαρῶν.

174 EJUSDEM NARRATIO DE IIS QUI DICUNTUR CATHARI.

Declaravit mihi tua pietas, quod quidam horum qui se Catharos nominant, volunt ad Ecclesiam accedere. Quoniam ergo magna synodus, quæ Nicææ habita est a sanctis Patribus nostris, statuit, ut ordinentur qui accedunt, velis juxta hanc formam eos qui ad Ecclesiam accedere volunt ordinare, si quidem vita eorum recta est, et nihil eis adversatur.

B *Δεδήλωκέ μοι ἡ σὴ εὐλάβεια, ὡς τινὲς τῶν ὀνομαζόντων ἑαυτοὺς Καθαροὺς, προσελθεῖν βούλονται τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ μεγάλη σύνοδος ἡ γενομένη ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, ὥρισεν, ὥστε χειροτονεῖσθαι τοὺς προσερχομένους, θέλησον κατὰ τὸν τύπον τοῦτον τοὺς ἐθέλοντας προσέρχεσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ χειροτονεῖν, εἴγε ὁ βίος αὐτῶν ὀρθός ἐστι καὶ μηδὲν τούτοις ἀντίκειται.*

BALS. De Novatianis interrogatus est (hi enim sunt qui etiam Cathari dicuntur), et responsum est, quod si ad Dei Ecclesiam accedant, quia magna et prima Nicæna synodus statuit, ut ii ordinentur, fac tu quoque secundum hanc formam sive secundum istum canonem, et ordina eos qui accedunt; nisi aliquod impedimentum ex vita eorum adversetur. De Novatianis autem canon est octavus primæ synodi.

ΒΑΛΣ. Περὶ Ναυατιανῶν ἠρωτήθη (οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ λεγόμενοι Καθαροὶ), καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι εἰ προσέρχονται τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεὶ ἡ μεγάλη σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ, ἤγουν ἡ πρώτη, ὥρισε χειροτονεῖσθαι αὐτοὺς, ποίει καὶ σὺ κατὰ τὸν τύπον, ἤτοι κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον, καὶ χειροτόνει τοὺς προσερχομένους, C εἰ μή τι κώλυμα ἀπὸ τοῦ βίου αὐτῶν αὐτοῖς ἐναντιοῦται. Ὁ δὲ περὶ τῶν Ναυατιανῶν κανὼν ἔγδοός ἐστι τῆς πρώτης συνόδου.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΑΘΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

EJUSDEM

AGATHONI EPISCOPO.

Maximus asseruit se Ecclesiæ leges ignorantem illicito matrimonio conjunctum esse, et quia hoc eum male habet quod non recte et ex ordine agat, affirmavit, qui contra leges fecit per ignorantiam, se ab illicita vitæ societate ex consensu abstenturum, illa etiam hoc volente. Si ergo probaveris, quod hoc ex consensu faciant, et non fallant, quia est tempus decennale; si considereς eos debere versari cum catechumenis, nunc eos sic dispensa. Sin autem vides quod decipere velit, et acerbitate adhuc in eo opus sit; fac id quod Deus tibi suggesserit; id semper sequens

D *Ἀγνοῶν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας νόμους Μάξιμος, διϊσχυρίσατο παρανόμως συμβιώσει συνῆφθαι· καὶ ἐπειδὴ θορυβεῖ αὐτὸν τὸ ἀσύντακτον εἶναι, διεβεβαιώσατο, ἐπειδὴ ἀγνοίᾳ τὸ παράνομον ἔδρασεν, ἐκ συμφώνου ἀπέχεσθαι τῆς παρανόμου συμβιώσεως, κἀκείνης ἀγαπώσης τοῦτο. Ἐὰν δὲ τοίνυν δοκιμάσῃς, ὅτι τοῦτο ποιοῦσιν ἐκ συμφώνου καὶ μὴ ἀπατῶσιν, ἐπειδὴ δεκαετής ἐστιν ὁ χρόνος, εἰ σκοπεῖς μετὰ τῶν κατηχουμένων αὐτοὺς συνάγεσθαι, τέως οὕτω διοίκησον. Εἰ δὲ συνορᾷς, ὅτι ἀπατῆσαι βούλεται, καὶ δεῖται τῆς*

κατ' αὐτοὺς ἐπιστύψεως, ὅπερ ὁ Θεὸς ὑποβάλῃ σοι, τοῦτο ποίησον, πανταχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον ὁδηγούμενος. Ἐπὶ γὰρ τῶν τόπων τυγχάνων τὰς γνώμας αὐτῶν μᾶλλον εἰδέναι δύνασαι.

ΒΑΛΣ. Μάξιμός τις, ὡς παρανόμῳ γάμῳ συναφθεὶς γυναικὶ, ἀφωρίσθη καὶ τῆς συνάξεως τῆς μετὰ τῶν πιστῶν εἴργετο. Ὁ δὲ ἔλεγεν, ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ ἐποίησε τὸ παράνομον, καὶ ἕτοιμός ἐστιν ἀποστῆναι τοῦ γάμου, τοῦτο καὶ τῆς γυναικὸς βουλομένης· καὶ ἐζήτει ἀφιστάμενος δεχθῆναι. Πρὸς ταῦτα οὖν ἔφη ὁ Θεόφιλος, ὡς ἂν ἐξετάσας εὑρήσεις, ὅτι ἐκ συμφώνου, ἀντὶ τοῦ ἐκ κοινῆς βουλῆς, ἀφίστανται τοῦ γάμου, καὶ οὐκ ἀπατῶσι, δεκαετίαν συνοικήσαντες ἀλλήλοις, δυσχερὲς ἴσως ἂν λογίζοιτο αὐτοῖς ἡ διάζευξις, καὶ μήποτε ἀπατῶσιν. Εἰ σκοπεῖς, ἀντὶ τοῦ εἰ κρίνεις μετὰ τῶν κατηχουμένων αὐτοὺς ἵστασθαι B τέως, ἤγουν πρὸς τὸ παρὸν, οὕτως αὐτὸν οἰκονόμησον. Εἰ δὲ νοεῖς, φησὶν, ὅτι κατὰ ἀπάτην λέγουσι ταῦτα, καὶ ὅτι ἔτι δέονται στύψεως, ἤτοι αὐστηροτέρων ἐπιτιμίων, ποίησον ὅπερ ἂν ὁ Θεὸς ὑποβάλῃ σοι, ἀντὶ τοῦ ἐνηχήσῃ τῷ λογισμῷ σου, ὅπερ ὁ Θεὸς ἐνθυμήσει σε, πανταχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον ὁδηγούμενος, ἤτοι πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ἢ τὸ κατεπεῖγον.

A *quod in usu est vimque obtinet. Nam cum iis sis in locis, eorum mentes melius nosse potes.*

BALS. Maximus quidam, ut illicito matrimonio mulieri conjunctus segregatus fuerat, et a congregatione cum fidelibus prohibebatur. Is vero dicebat se per ignorantiam fecisse contra leges, et paratum esse ab hoc matrimonio recedere, muliere etiam volente; et petebat, ut ab ea abscedens admitteretur. Ad hæc ergo dicit Theophilus, quod si inquirens inveneris eos ex consensu, hoc est, communi consilio, a matrimonio absistere, et non fallere, cum decem annis simul cohabitarint, difficilis forsan iis existimari posset a se invicem disjunctio, et ne fallant. Si consideras, hoc est, si judicas eos stare debere cum catechumenis, nunc, id est in præsentia, sic eos dispensa. Quod si intellexeris, inquit, quod per fraudem hæc dicunt, et quod adhuc acerbitate indigent, seu acerbioribus pœnis, fac quod Deus tibi suggesserit, hoc est, tuæ menti inspiraverit, quod in animum immiserit Deus, semper id quod est in usu et quod vires obtinet sequens, id est, quod magis est ratum ac validum.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΗΝᾼ ΕΠΙΣΚΟΠῼ.

175 EJUSDEM MENÆ EPISCOPO.

Νόμιμον πρᾶγμα πεποιήκασιν οἱ πρεσβύτεροι ἐν Γεμίνῳ τῇ κώμῃ, εἰ ἀληθεύει ἡ κομίζουσα τὸ γράμμα Εὐσταθοῦς. Φάσκει γὰρ, ὅτι Κυράδιον ἀδικοῦσαν καὶ μὴ βουλομένην ἀναστεῖλαι τὴν ἀδικίαν, ἐχώρισαν τῆς συνάξεως. Ἐπειδὴ τοίνυν εὗρον, ὡς τὸ ἑαυτῆς κακὸν θεραπεύουσα βούλεται συναχθῆναι, θέλησον παρασκευάσαι αὐτὴν ἀποθέσθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, καὶ πεῖσαι μετανοῆσαι, ἵν' οὕτως, εἰ συνίδῃς ὅτι νόμῳ Θεοῦ προσέρχεται τῆς συνάξεως ὀρεγομένη, ἐπιτρέψῃς αὐτὴν μετὰ τῶν λαῶν συνάγεσθαι.

ΒΑΛΣ. Γυναῖκά τινα Κυράδιον λεγομένην καὶ ἀδικοῦσαν οἱ ἐν Γεμίνῳ πρεσβύτεροι ἀφώρισαν τῆς Ἐκκλησίας, μὴ ἀπεχομένην τῆς ἀδικίας. Ἡ δὲ, διὰ τὸν ἀφορισμὸν, ὑπισχνεῖτο θεραπεῦσαι τὴν ἀδικίαν, καὶ ἤθελε δεχθῆναι. Γράφει οὖν ὁ Θεόφιλος πρὸς τὸν τῆς χώρας ἐπίσκοπον, ὅτι Παρασκεύασον αὐτὴν ἀποθέσθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, ἤγουν ἀποδοῦναι ἃ ἀδίκως ἐκτήσατο, καὶ μετανοῆσαι, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ τῆς ἀδικίας μεταμεληθῆναι, καὶ δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ ἀφεθῆναι αὐτῇ τὸ ἁμάρτημα. Καὶ ταῦτα ποιησάσης αὐτῆς, εἰ συνίδῃς, τουτέστι, γνῷς ὅτι νόμῳ Θεοῦ προσέρχεται, ἤγουν συνειδήσει ἀγαθῇ μὴ ἀνεχομένη κεχωρίσθαι τῆς τῶν πιστῶν συνάξεως, διὰ τὸν Θεὸν καὶ μὴ δι' αἰσχύνην ἀνθρώπων, τότε ἐπίτρεψον αὐτῇ τὴν μετὰ τῶν πιστῶν λαῶν σύναξιν καὶ σύστασιν ἐν τοῖς ὕμνοις.

C *Rem justam fecerant presbyteri in Gemino pago, si verum dicit, quæ defert litteras Eustathii. Dicit enim, quod Cyradium facientem injuriam, nec ab ea desistere volentem, a communione separaverunt. Quia ergo inveni, quod suo malo curam adhibens vult communicare, fac ea ita se comparet, ut injuriam primum deponat, et pœnitentiam agere in animum inducat, ut si sic intellexeris, quod accedit, communionem desiderans, permittas ei ut cum populis communicet.*

BALS. Mulierem quamdam, quæ Cyradium appellabatur, et injuriam ante faciebat, qui erant in Gemino presbyteri ab Ecclesia separaverant, cum ab injuria non abstineret. Illa vero propter segre- D gationem pollicebatur se injuriæ remedium allaturam, et ad communionem admitti volebat. Scribit ergo Theophilus ad episcopum regionis: Fac ut ea primum deponat injuriam, hoc est, reddat ea quæ injuste acquisivit, et pœnitentiam agat, id est, se injuriam fecisse ægre ferat, et Deum oret ut sibi peccata condonentur. Et cum hæc fecerit, si intellexeris, hoc est, si cognoveris, quod lege Dei accedit, seu bona conscientia, quæ non fert se a fidelium communione esse separatam, propter Deum, et non propter hominum pudorem, tunc ei permittes cum fidelibus populis communicare et in hymnis consistere.

BEATI NOSTRI PATRIS CYRILLI

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI.

EPISTOLA CANONICA IN HYMNIS

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΕΝ ΤΟΙΣ ΥΜΝΟΙΣ.

Cyrillus ad Domnum.

Unaquæque res nostra, quando ordine canonico A recta procedit, nullum quidem in nobis tumultum ingenerat, et a nonnullorum maledicentia liberat, vel potius eorum qui sapiunt laudem nobis conciliat. Quis enim non obviis, ut aiunt, ulnis excipiat de aliquibus prolatam sententiam, quæ nec huc nec illuc inclinetur? Vel quomodo non sit ab omni reprehensione alienum, vel potius magnopere laudandum, si recte et juste judicetur?

Et hæc quidem nunc scribo ad pietatem tuam, quæ in litteris ad me et religiosissimum fratrem nostrum et coepiscopum Proclum missis, episcopum quidem nominet, imprimis pium ac religiosum Petrum: cum ipse lamentetur, seque ab Ecclesia sibi attributa præter rationem ejectum esse dicat. Erat autem consentaneum ut vel sacerdotii nomen B cum re haberet, vel, si non erat dignus ut altari præesset, nec ipsa quidem episcopatus vocatione dignus haberetur. Sed id fortasse quod dico, durum esse et charitatis expers videbitur. Res autem revera non ita se habet. Nos enim senis utique misereri putamus, si solum ei nomen reliquerimus; sed multo melius erat aliud quoque considerare. Dicit enim se suam quidem posse causam probare, at defensionis tempus sibi non esse datum, nec auditionem canonicam sibi fuisse concessam. Sin autem tale quid factum esset, ipsa actorum productio eum convicisset reum impositorum ipsi criminum, nec esset quod se injuria affectum quereretur; vel certe absolutum eum declarans, rursus concederet ut præesset Ecclesiæ quæ illi subjecta fuit. Cum autem C nihil factum sit ejusmodi, de re quidem alta voce queritur, et intolerabilem injuriam se dicit accepisse, et inique ejectum esse, adjiciens rem omnem familiarem suam ademptam sibi fuisse.

Tua itaque sanctitas, considerans et quod divinis canonibus sancitum est, et quod Ecclesiæ convenit, iisque qui sunt in sacro ministerio initiati, et nostrarum præterea litterarum rationem ducens, sistat senis lacrymas; et si velit quidem cum iis judicio D contendere qui crimina in eum intendunt, apud sanctitatem tuam pro more litiget, una scilicet assistentibus qui tibi subsunt episcopis, nisi forte aliquos recusat ut suspectos. Nullum enim religiosis-

Κύριλλος πρὸς Δόμνον.

Ἕκαστα τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ὅταν εὐθὺ φέρηται κανονικῆς εὐταξίας, οὐδένα μὲν ἡμῖν ἐντίκτει θόρυβον, ἀπαλλάττει δὲ καὶ τῆς παρά τινων δυσφημίας, μᾶλλον δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν εὖ φρονούντων εὐφημίας ἡμῖν προξενεῖ. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀποδέξαιτο ψῆφον ἀπροσκλινῆ, εἴπερ ἂν γίνοιτο παρά τινων; Ἢ πῶς τὸ κρίνειν ὀρθῶς καὶ ἐννόμως οὐκ ἀνεπίπληκτον ἔσται, μᾶλλον δὲ παντὸς ἐπαίνου μεστόν;

Καὶ ταῦτα γράφω νυνὶ τῇ σῇ θεοσεβείᾳ, ἐν τοῖς ἑαυτῆς γράμμασι τοῖς σταλεῖσι πρὸς ἐμέ τε καὶ τὸν ὁσιώτατον καὶ θεοσεβέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συνεπίσκοπον Πρόκλον, ἐπίσκοπον μὲν ὀνομαζούσης τὸν εὐλαβέστατον καὶ θεοφιλέστατον Πέτρον· αὐτοῦ δὲ κλαίοντος, καὶ τῆς ἐκνεμηθείσης αὐτῷ Ἐκκλησίας παραλόγως κεκινῆσθαι λέγοντος. Ἦν δ' ἀκόλουθον ἢ τὸ τῆς ἱερωσύνης ὄνομα μετὰ τοῦ πράγματος ἔχειν αὐτὸν, ἤγουν εἴπερ μὴ ἦν ἄξιος τοῦ προεστάναι θείου θυσιαστηρίου, μηδ' αὐτῇ τιμᾶσθαι τῇ κλήσει τῆς ἐπισκοπῆς. Ἀλλ' ἴσως δόξειεν ἂν τῇ σῇ θεοφιλείᾳ σκληρὸς εἶναί τις καὶ ἀφιλάλληλος ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος. Ἔχει δὲ οὐχ οὕτως κατὰ τὸ ἀληθές. Ἐλεῆσαι γὰρ τάχα που νομίζομεν τὸν πρεσβύτην μόνην αὐτῷ τὴν κλῆσιν ἀφέντες· μακρῷ δὲ ἦν ἄμεινον ἐννοῆσαι καὶ τὸ ἕτερον. Φάσκει γὰρ οὐ δύνασθαι μὲν συστῆναι τῇ οἰκείᾳ ὑπολήψει· οὐ λαβεῖν δὲ καιρὸν ἀπολογίας, οὔτε μὴν ἀκρόασιν αὐτῷ προτεθῆναι κανονικήν. Εἰ δ' ἐγεγόνει τι τοιοῦτον, αὐτὴ τῶν ὑπομνημάτων ἡ σύστασις διήλεγξεν ἂν αὐτὸν ἢ ἁλόντα τοῖς αἰτιάμασιν, ἢ ἔνοχον ἀποπεφασμένον καὶ οὐδὲν ἔχοντα λοιπὸν εἰπεῖν ὡς ἠδικημένον, ἤγουν ἐλεύθερον ἀποφήνασα, πάλιν ἐδίδου τὸ προεστάναι τῆς Ἐκκλησίας, ἣ καὶ ὑπὸ χεῖρα γέγονε τὴν αὐτοῦ. Οὐδενὸς δὲ πεπραγμένου τοιούτου, καταβοᾷ του πραγματος, και ἀδικίαν ἀφόρητον ὑποστῆναί φησι, καὶ ἀθέσμως ἐκβεβλῆσθαι, προσεπάγων ὅτι καὶ ἡρπάγη πάντα τὰ προσόντα αὐτῷ χρήματα.

Ἡ σὴ τοιγαροῦν ὁσιότης, ἐννοοῦσα καὶ τὸ τοῖς θείοις κανόσι δοκοῦν, καὶ τὸ πρέπον τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς τεταγμένοις εἰς ἱερὰν λειτουργίαν· ἔτι τε πρὸς τούτοις, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν δυσωπηθεῖσα γράμματα, στησάτω τοῦ πρεσβύτου τὸ δάκρυον. Καὶ εἰ μὲν ἕλοιτο δικάσασθαι πρὸς τοὺς ἐπάγοντας αὐτῷ τὰς αἰτίας, δικαζέσθω κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπὶ τῆς θεοσεβείας· συμπαρόντων δηλονότι τῶν ὑπὸ τὴν αὐτῆς χεῖρα θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων· ἐκτὸς εἰ μὴ παραιτοῖτό

τινας ὡς ὑπόπτους. Οὐδένα μὲν γὰρ τῶν θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων ἐχθρὰ φρονεῖν ἀδελφῷ πιστεύομεν. Ἵνα δὲ μὴ πρόφασις αὕτη γένηται, τὴν ἐσομένην ἐπ' αὐτῷ κρίσιν παραλύουσα, πρὸς τὸ μὴ ἐν δίκῃ πεποιῆσθαι δοκεῖν, οὐδέν ἐστι τὸ λυποῦν ἀπεῖναι τοῦ συνεδρίου τῶν ἐν ὑποψίᾳ τινάς.

ΒΑΛΣ. Τὸ προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς τοιαύτης ἐστὶν ἐννοίας. Φησὶν ὁ ἅγιος· Ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα, τὰ ἐκκλησιαστικὰ δηλονότι, ἢ ἁπλῶς τὰ ἀνθρώπινα, ὅταν κατ' εὐθύτητα κανονικὴν διεξάγωνται, οὔτε θόρυβον ἡμῖν ἐπάγουσιν, οὔτε δυσφημίαν παρά τινων· ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαίνους ἡμῖν προξενεῖ. Ἡ γὰρ ἀπροσκλινὴς κρίσις ἢ ἀῤῥεπής, ἡ εὐθυτάτη, πᾶσίν ἐστιν ἀποδεκτέα· καὶ οὐ μόνον ἀνεπίπληκτόν ἐστιν, ἤγουν ἀκαταιτίατον, οὐκ ἐπιπλήξεως ἄξιον, τὸ κρίνειν ὀρθῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπαινούμενον. Οὕτω δὲ προοιμιασάμενος φησὶν ὅτι Ταῦτα γράφω, ὅτι σὺ ἐπέστειλας ἡμῖν τὸν εὐλαβέστατον πρεσβύτερον ἐπίσκοπον ὀνομάσας· καὶ ταῦτα αὐτοῦ κλαίοντος, καὶ λέγοντος κεκινῆσθαι τῆς νεμηθείσης αὐτῷ ἐκκλησίας, ἤγουν ἐκβεβλῆσθαι τῆς δοθείσης αὐτῷ ἐπισκοπῆς. Ἦν δὲ ἀκόλουθον ἢ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου ἔχειν αὐτὸν καὶ τὸ πρᾶγμα, ἤγουν τὴν ἐπισκοπὴν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐπισκόπου· ἢ εἰ μὴ ἦν ἄξιος προΐστασθαι θυσιαστηρίου, μηδὲ ἐπίσκοπον λέγεσθαι. Ἀλλ' ἴσως τοῦτο τὸ λεγόμενον ἄν σοι δόξῃ σκληρὸν, κἀγὼ ὁ λέγων αὐτὸ ἀφιλάλληλος· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο. Ἐλεῆσαι τάχα που νομίζομεν τὸν πρεσβύτην. Εἰσάγει δὲ ἐνταῦθα τὸν λόγον πληθυντικῶς, ὥσπερ καὶ περὶ αὐτοῦ λέγων ἃ λέγει, ἵνα ἀνεπαχθέστερος οὕτως εἴη ὁ λόγος, καὶ μὴ εἰς καταδρομὴν μόνου ἐκείνου δοκῇ γίνεσθαι. Καὶ ὡς ἐλεούντων ἡμῶν αὐτὸν, φησὶ, μόνη αὐτῷ κατελείφθη ἡ κλῆσις τοῦ ἐπισκόπου. Πολλῷ δὲ ἦν κρεῖσσον ἐννοῆσαι καὶ τὸ ἕτερον. Ποῖον τοῦτο; Οὐ δοθῆναι αὐτῷ καιρὸν ἀπολογίας, καὶ ἀκρόασιν προστεθῆναι κανονικὴν, ἤγουν δικαστήριον συνοδικόν. Λέγει γὰρ δύνασθαι συστῆναι τῇ οἰκείᾳ ὑπολήψει, ἀντὶ τοῦ ἀναίτιον ἑαυτὸν ἀποδεῖξαι. Εἰ δὲ ἐγένετο ταῦτα, αὐτὰ τὰ ὑπομνήματα, τὰ ἐπὶ τῇ ἐξετάσει γενόμενα, ἤλεγξαν ἂν αὐτὸν, ἢ κεκρατημένον, καὶ ἔνοχον τοῖς αἰτιάμασι, καὶ μὴ δυνάμενον λέγειν ὅτι ἠδίκηται, ἢ ἐὰν ἀνεύθυνος ἐφάνη, πάλιν ἐδίδοτο αὐτῷ ἡ προστασία τῆς Ἐκκλησίας. Ὅτι δὲ οὐκ ἐγένετο τοιοῦτόν τι καταβοᾷ ὡς ἀδικηθεὶς καὶ παρανόμως ἐκβληθεὶς, λέγων ὅτι καὶ ἡρπάγησαν ὅσα εἶχε χρήματα. Σὺ τοίνυν, τῷ Δόμνῳ γράφει ὁ ἅγιος, εἰδὼς καὶ τοὺς θείους κανόνας καὶ τὸ πρέπον τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς λειτουργοῖς τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τὸ δικαιοπραγεῖν, δυσωπηθεὶς δὲ καὶ τὴν ἡμετέραν γραφὴν, στῆσον τοῦ πρεσβύτου τὸ δάκρυον, καὶ εἰ θελήσει συνδικασθῆναι τοῖς κατηγόροις αὐτοῦ, δικασθήτω παρά σοι καὶ τοῖς ὑπό σε ἐπισκόποις· εἰ δέ τινας ὑπόπτους ἔχει τῶν ἐπισκόπων, ὡς μὴ καλῶς διακειμένους πρὸς αὐτὸν, καὶ παραιτεῖται αὐτοὺς ἐκεῖνοι μὴ παριστῶσαν εἰς τὸ δικαστήριον. Ἡμεῖς μὲν γὰρ, φησὶν, οὐδένα τῶν ἐπισκόπων ἔχθραν ἔχειν πιστεύομεν κατὰ ἀδελφοῦ, οὐδὲ διὰ τοῦτο κωλύομεν αὐτοὺς συνδικάσαι ἡμῖν· ἵνα δὲ μὴ τοῦτο ἀφορμὴ γένηται τοῦ μὴ δικασθῆναι αὐτὸν, ἐκεῖνοι ἀπίτωσαν συνεδρίου.

simorum episcoporum in fratrem inimico esse animo credimus. Ne autem hic prætextus futurum de eo judicium dissolvat, ut non jure factum esse videatur, non grave est a consessu abesse eorum qui suspecti sunt aliquos.

BALS. Procemium epistolæ hunc habet sensum. Dicit sanctus: Res nostræ, scilicet ecclesiasticæ, vel simpliciter humanæ, quando canonica rectitudine procedunt, nec nobis tumultum ingenerant, nec aliquorum maledicta, sed laudes nobis potius conciliant. Judicium enim, quod nec huc nec illuc inclinat nec propendet, sed est rectissimum, est ab omnibus suscipiendum; et non **176** solum non est a vituperatione et accusatione alienum, reprehensione indignum, recte judicare; sed etiam laudandum. Hoc usus procemio dicit: Hæc scribo, quia tu ad nos misisti, religiosissimum presbyterum episcopum nominans: cum ipse interim defleat, et dicat se a possessa sibi ecclesia ejectum esse, seu a sibi dato episcopatu expulsum. Erat autem consentaneum, ut vel nomen haberet episcopi, et rem, seu episcopatum et episcopi munus: vel si non erat dignus qui altari præesset, nec episcopus quidem diceretur. Sed fortasse id, quod dictum est, tibi videatur durum, et ego quoque, qui id dico, immisericors: sed non ita est. Nos enim senis utique nos misereri putamus. Orationem autem pluraliter enuntiat, tanquam de se ipso quoque dicens quæ dicit, ut sic minus esset molesta oratio, et non ad ejus solius insectationem facta esse videretur. Et nobis ipsius veluti miserantibus, inquit, sola ipsi episcopi appellatio relicta est. Multo autem erat melius aliud quoque considerare. Quale illud? Non fuisse ei datum tempus defensionis, nec fuisse propositam defensionem canonicam, seu synodale judicium. Dicit enim se posse causam suam probare, id est se innocentem ostendere. Sin autem hæc facta essent, ipsa acta, quæ in examinatione facta sunt, ipsum vel esse evictum et criminibus obnoxium, nec posse se injuria affectum esse dicere ostenderent; vel si innocens apparuisset, ei concessum esset, ut rursus præesset Ecclesiæ. Quia autem nihil tale factum est, se injuria affectum esse vociferatur, et præter leges ejectum, dicens quascunque etiam habebat pecunias ablatas. Tu ergo, scribit sanctus ad Domnum, qui scis et divinos canones, et quod convenit Ecclesiæ et Dei ministris, nempe juste agere, nostrarum etiam litterarum rationem ducens, reprime senis lacrymas, et si velit cum suis accusatoribus judicio contendere, apud te et qui tibi subsunt episcopos litiget: sin autem episcoporum aliquos suspectos habeat, ut non bene in ipsum affectos, et eos recuset, illi in judicio non adsint. Nos enim, inquit, nullum episcopum inimicitias habere adversus fratrem credimus, nec propterea vetamus ne illi nobiscum una judicent: sed ne hoc sit occasio, quominus ipse in judicio causans non agat, illi a consessu recedant.

Pecuniam autem quæ per injuriam ipsi erepta est, duplici nomine ei reddi æquum est. Primum quidem quod nec tale quid omnino fieri oportebat: **177** et quod valde male habet magnaque tristitia afficit sanctissimos episcopos qui sunt ubique terrarum, quod sumptuum qui illis eveniunt dispensationis ratio ab eis exigatur, sive ex ecclesiasticis redditibus, sive ex fructu aliunde percepto. Unusquisque enim nostrum dabit suorum malorum rationem omnium judici. Vasa enim pretiosa et possessiones immobiles oportet servari Ecclesiis; episcopis autem qui tunc temporis divinum sacerdotium administrant, incidentium sumptuum dispensationem secure credi.

BALS. Res autem, inquit, quæ ablatæ sunt, duabus ei de causis reddendæ sunt, una quidem, quod omnino iniquum est ullam earum factam ablationem; altera vero, quod omnes episcopos male habet, et molestia afficit, quod ab eis ratio administrationis eorum sumptuum quæ incidunt sive obveniunt exigatur, undecunque pecuniæ obveniant, sive ex ecclesiasticis redditibus, sive ex fructu aliunde percepto, quibusdam scilicet oblationibus. Nam unusquisque nostrorum, inquit, episcoporum, rationem administrationis rerum suæ Ecclesiæ, pro suis temporibus, hoc est, pro tempore quo fuit episcopus, Deo reddet. Vasa enim pretiosa ecclesiarum, seu sacra, et reliqua Deo consecrata, et possessiones immobiles, non sunt alienabilia, et ecclesiis servantur; ecclesiasticorum autem redituum administrationem secure credi audacterque committi debere illis, qui statis temporibus sunt episcopi.

Renuntiationis autem libellos non sua voluntate, sed veluti vi ac metu, et aliquorum minis se tradidisse dicit. Jam vero alia quoque res est, quæ ecclesiasticæ consuetudini non placet, offerre sacerdotes aliquos renuntiationis libellos. Nam si sunt digni qui sacra mysteria obeant, in iis maneant; sin autem indigni, nec per renuntiationem quidem exeant, sed potius propter gesta condemnati, de quibus quisquam conquestus fuerit uti a recto ordine aberrantibus. Saluta fraternitatem quæ apud te est; quæ est apud nos, te in Domino salutat.

BALS. Allata quoque erat episcopi renuntiatio, de quo scripsit hic magnus Pater. De eo ergo dicit: Episcopus ait se non sponte renuntiationis scriptum dedisse, sed necessitate propter metum et quorumdam minas. Deinde subjungit, quod etiamsi alioqui cum sua sponte renuntiasse putemus, est tamen irritum, ut quod ecclesiasticis legibus non placeat, ut scilicet sacerdotes suis Ecclesiis renuntient. Si sint enim digni, inquit, qui sacra mysteria obeant, in iis maneant, et non admittantur ut renuntiantes: sin autem indigni nec per renuntiationem exeant, nec recedant ut renuntiantes, sed ut rebus ipsis condemnati: de quibus multam quis exclamationem fecerit,

A Τὰ δὲ ἀδίκως ληφθέντα παρ' αὐτοῦ χρήματα, ἀναδοθῆναι δίκαιον κατὰ δύο τρόπους. Πρῶτον μὲν ὅτι οὐδὲ ἐχρῆν ὅλως γενέσθαι τι τοιοῦτον· καὶ ὅτι λυπεῖ σφόδρα καὶ εἰς ἐσχάτην ἀκηδίαν καταφέρει τοὺς ἁπανταχόσε γῆς ὄντας θεοσεβεστάτους τὸ ἀπαιτεῖσθαι λόγους τῆς οἰκονομίας τῶν παραπιπτόντων αὐτοῖς ἀναλωμάτων, εἴτε ἐκ προσόδων ἐκκλησιαστικῶν, εἴτ' οὖν καὶ ἀπὸ τῆς τινων καρποφορίας. Ἕκαστος γὰρ ἡμῶν τῶν ἰδίων κακῶν δώσει λόγον τῷ πάντων κριτῇ. Κειμήλια μὲν γὰρ καὶ κτήσεις ἀκινήτους ταῖς Ἐκκλησίαις σώζεσθαι χρή· θαρσεῖσθαι δὲ τοῖς κατὰ καιρὸν τὴν θείαν διέπουσιν ἱερωσύνην τῶν παραπιπτόντων ἀναλωμάτων τὴν οἰκονομίαν.

B ΒΑΛΣ. Ἃ δὲ, φησὶν, ἀφῃρέθη πράγματα, δίκαιόν ἐστιν ἀποδοθῆναι αὐτῷ κατὰ δύο τρόπους· ἕνα μὲν, ὅτι καὶ τὸ ὅλως γενέσθαι τὴν ἀφαίρεσιν αὐτῶν ἄδικόν ἐστιν· ἕτερον δὲ, ὅτι πάντας τοὺς ἐπισκόπους σφόδρα λυπεῖ, καὶ ἀκηδίαν ἐμβάλλει, τὸ λογοπραγεῖσθαι αὐτοὺς ἐπὶ τῇ οἰκονομίᾳ τῶν παραπιπτόντων ἤτοι συμβαινόντων ἀναλωμάτων, ὅθεν ἂν τὰ χρήματα περιέλθωσιν, εἴτε ἐκ προσόδων ἐκκλησιαστικῶν, εἴτε καρποφορίας, ἤτοι προσαγωγῶν τινων. Ἕκαστος γὰρ, φησὶ, τῶν ἐπισκόπων ἡμῶν τῷ Θεῷ δώσει λόγον περὶ τῆς διοικήσεως τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἰδίων καιρῶν, τουτέστιν ὑπὲρ τοῦ καιροῦ καθ' ὃν ἦν ἐπίσκοπος. Τὰ μὲν γὰρ κειμήλια τῶν ἐκκλησιῶν ἤτοι τὰ ἱερὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἀναθήματα καὶ τὰς ἀκινήτους κτήσεις C ἀνεκποιήτους ἐνδέχεται εἶναι, καὶ φυλάττεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις· τὴν δὲ οἰκονομίαν τῶν ἐξόδων τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις θαρσεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ μετὰ θάρσους ἐμπιστεύεσθαι, τοῖς κατὰ καιροὺς ἐπισκόποις.

Τοὺς δὲ τῆς παραιτήσεως λιβέλλους οὐ κατὰ προαίρεσιν οἰκείαν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ φόβου καὶ τῆς τινων ἀπειλῆς ἐπιδοῦναί φησι. Καὶ ἕτερον δὲ πρᾶγμά ἐστιν οὔτε τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἀρέσκον θεσμοῖς, τὸ λιβέλλους παραιτήσεων προσάγειν τινὰς τῶν ἱερουργῶν. Εἰ γὰρ εἰσιν ἄξιοι τοῦ λειτουργεῖν, ἔστωσαν ἐν τούτῳ· εἰ δ' ἀνάξιοι, μὴ ἀπὸ παραιτήσεως ἐξίτωσαν, κατεγνωσμένοι δὲ μᾶλλον ἐπὶ πράγμασιν, ὧν ἄν τις πολλὴν ποιήσαιτο τὴν καταβοήν, ὡς ἔξω τρεχόντων πάσης ἀκολουθίας. Πρόσειπε τὴν D παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· σὲ ἡ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει.

ΒΑΛΣ. Καὶ παραίτησις ἐφέρετο τοῦ ἐπισκόπου, περὶ οὗ ἔγραψεν ὁ μέγας οὗτος Πατήρ. Λέγει οὖν καὶ περὶ τούτου ὅτι φησὶν ὁ ἐπίσκοπος ὡς οὐχ ἑκουσίως τὸ τῆς παραιτήσεως ἔγγραφον δέδωκεν, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης διὰ φόβον καὶ ἀπειλὰς τινῶν. Εἶτα ἐπάγει ὅτι καὶ ἄλλως δὲ, κἂν δοκῶμεν ὡς ἑκὼν παρῃτήσατο, καὶ τοῦτο ἀνίσχυρόν ἐστιν, ὡς μὴ τοῖς θεσμοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἀρέσκον, τὸ παραιτεῖσθαι τοὺς ἱερουργοὺς τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν. Ἄξιοι μὲν γὰρ, φησὶν, ὄντες τοῦ ἱερουργεῖν, ἔστωσαν ἐν τούτῳ, καὶ μὴ παραδεχέσθωσαν ὡς παραιτούμενοι· ἀνάξιοι δὲ ὄντες μὴ ἀπὸ παραιτήσεως ἐξίτωσαν, μηδ' ὑποχωρείτωσαν ὡς παραιτούμενοι, ἀλλ' ὡς κατεγνωσμένοι ἐπὶ

πράγμασιν, ὧν ἄν τις πολλὴν ποιήσαιτο καταβοὴν, τουτέστιν ἀξίων καταβοᾶσθαι, ὡς μὴ τηρούντων ἀκρίβειαν καὶ ἀκολουθίαν ἐκκλησιαστικήν· ἢ τὸ ὧν πολλήν τις ποιήσαιτο καταβοὴν, περὶ τῶν παραιτουμένων μᾶλλον εἰρῆσθαι νοηθήσεται.

A hoc est, quæ digna sunt de quibus exclametur, ut quæ ecclesiasticam accurationem et consequentiam non servent : vel illud : De quibus multam quis exclamationem fecerit ; de iis qui renuntiant potius dici intelligetur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΛΙΒΥΗΝ ΚΑΙ ΠΕΝΤΑΠΟΛΙΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ.

178 EJUSDEM

EPISCOPIS QUI SUNT IN LIBYA ET PENTAPOLI.

Παντὸς τοῦ χρησίμου καὶ ἀναγκαίου πρὸς οἰκοδομὴν τῶν λαῶν, τελοῦντος δὲ καὶ εἰς ὑπόληψιν τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, φροντίδα ποιεῖσθαι χρή. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Εὐλαβεῖς ποιεῖτε τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. » Μοναστηρίων τοίνυν Πατέρες τῶν κατὰ τὴν Θηβαίων ἐπαρχίαν, ἄνδρες εὐλαβεῖς καὶ οὐκ ἀθαύμαστον ἔχοντες πολιτείαν, ἐλθόντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐρωτώμενοι παρ' ἐμοῦ τὴν κατάστασιν τῶν αὐτόσε μοναστηρίων, ἐδίδασκον, ὅτι σκανδαλίζονται πολλοὶ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν.

Νεωστὶ γεγαμηκότες τινὲς καὶ οἷον ἐξ αὐτῶν καταβάντες τῶν νυμφώνων, συναρπάζουσί τινας τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, καὶ οὐδενὸς τάχα που τὰ κατ' αὐτοὺς καταγγέλλοντος, χειροτονοῦνται κληρικοὶ, ἤγουν πρεσβύτεροι. Ἕτεροι δέ τινες ἐξ αὐτῶν τῶν μοναστηρίων ὡς ἄτακτοι ἐκβαλλόμενοι, πάλιν ὑποτρέχουσι τὰς χειροτονίας, καὶ γενόμενοι κληρικοὶ, εἰσέρχονται καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς μοναστηρίοις ὅθεν ἐκβέβληνται, καὶ βούλονται προσφέρειν, καὶ ὅσα κληρικοῖς ἔθος πληροῦν, καὶ ταῦτα δρᾷν, ὡς καί τινας τῶν εἰδότων αὐτοὺς παραιτεῖσθαι καὶ τὰς συνάξεις, καὶ μὴ ἀνέχεσθαι κοινωνεῖν λειτουργούντων ἐκείνων.

Ἐπειδὴ τοίνυν πρὸς οἰκοδομὴν, ὡς ἔφην, τῶν λαῶν πάντα χρὴ πράττεσθαι παρ' ἡμῶν, ἐπιτηρείτω ταῦτα ἡ θεοσέβεια ὑμῶν· καὶ εἰ μέλλει τις χειροτονεῖσθαι κληρικὸς, περιεργαζέσθω τὸν βίον αὐτοῦ, καὶ πότερόν ποτε γαμετὴν ἔχει ἢ οὔ, καὶ πῶς καὶ πότε ἠγάγετο, καὶ εἰ μή τίς ἐστι τῶν ἐκβαλλομένων, ἢ παρ' ἑτέρου θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου, ἢ ἐκ μοναστηρίου, καὶ τότε χειροτονείτω, ἀδιάβλητον εὑρεθέντα. Τηρήσομεν γὰρ οὕτω καὶ τὸ ἑαυτῶν συνειδὸς καθαρὸν, καὶ ἀδιάβλητον τὴν ἱερὰν καὶ σεπτὴν λειτουργίαν. Ἐὰν δὲ χωρισμὸν ὑπομείνωσί τινες ἐπιτιμηθέντες πταισμάτων ἕνεκα, εἶτα μέλλωσι τελευτᾷν κατηχούμενοι ὄντες, βαπτιζέσθωσαν, καὶ μὴ ἀποδημείτωσαν τῶν ἀνθρωπίνων ἀμέτοχοι τῆς χάριτος, ἤγουν ἀκοινώνητοι. Δοκεῖ γὰρ προσέχειν καὶ τοῦτο τοῖς τῆς Ἐκκλησίας θεσμοῖς. Προσείπατε τὴν παρ' ὑμῖν ἀδελφότητα· ὑμᾶς ἡ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει.

ΒΑΛΣ. Τὸ ἀκοινώνητοι ἐνταῦθα ὁ ἅγιος οὐ μόνον περὶ τῆς ἁγίας μεταλήψεως λέγει, οὐ γὰρ ἀξιωθήσονται τῶν θείων μυστηρίων πρὸ τοῦ βαπτίσματος·

[1] Josue VII, 13.

B Cujuslibet rei, quæ ad populorum ædificationem utilis est, et necessaria, et ad sanctarum etiam Ecclesiarum existimationem confert, cura gerenda est. Scriptum est enim : « Sanctos facite filios Israel [1]. » Patres itaque monasteriorum quæ sunt in Thebanorum provincia, viri pii ac sancti, ac satis admirabilem vitæ formam et institutionem habentes, cum Alexandriam venissent, a me interrogati de monasteriorum quæ illic sunt constitutione, docuerunt multos offendi propter hanc causam.

Quidam qui uxores recenter duxerunt, et ex ipsis veluti thalamis egressi, aliquos ex sanctissimis episcopis arripiunt, et nullo de eis utique renuntiante, ordinantur clerici seu presbyteri. Aliqui autem alii ex ipsis monasteriis, ut immodesti insolentesque C ejecti, rursus ordinationes captant; et facti clerici, in ea ipsa monasteria ingrediuntur ex quibus ejecti sunt, et volunt oblationem agere et ea omnia facere quæ mos est clericis, ut etiam aliqui eorum qui ipsos norunt, synaxes devitent, et communicare in animum non inducant illis ministrantibus.

Quoniam ergo ad ædificationem, ut dixi, populorum, omnia a nobis facienda sunt, hæc vestra observet pietas; et si est quidem ordinandus clericus, de vita ejus inquirat, et an uxorem habeat, an non, et quonam modo duxit, et abstinuit, et si non est aliquis ex iis qui ejecti sunt a sanctissimo episcopo vel ex monasterio : tunc si inculpatus inventus fuerit, ordinet. D Ita enim et nostram conscientiam puram conservabimus, et inculpatum sacrum ac venerabile mysterium. Sin autem segregationem aliqui sustinuerint propter lapsus puniti, deinde sint morituri existentes catechumeni, baptizentur, et ne ab humanis excedant gratiæ non participes, scilicet communione carentes. Videtur enim hoc quoque Ecclesiæ consuetudini adhærere. Salutate eam quæ est apud vos fraternitatem ; quæ nobiscum est vos in Domino salutat.

BALS. Communione carere sanctus hic non solam dicit de sancta participatione ; neque enim ante baptismum divinis mysteriis digni habebuntur : sed

etiam de ipso loquitur baptismo. Antequam enim A baptizatus fuerit, non assequetur ut cum fidelibus consistat; quæ et ipsa communio in diversis canonibus dicta est. Et ideo hoc quoque adjecit: Videtur enim hoc etiam Ecclesiæ ritibus adhærere. Hoc enim, inquit, est legitimum et ecclesiasticum, ut una cum fidelibus in precibus non consistant omnino catechumeni, vel ii quibus pœna est imposita.

ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ φησὶ του βαπτίσματος. Ἐπεὶ πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι οὐδὲ τῆς μετὰ τῶν πιστῶν συστάσεως τεύξεται· ἥτις καὶ αὐτὴ κοινωνία ἐν διαφόροις εἴρηται κανόσι. Διὸ καὶ τὸ, Δοκεῖ γὰρ προσέχειν καὶ τοῦτο τοῖς τῆς Ἐκκλησίας θεσμοῖς, προσέθετο. Καὶ τοῦτο γὰρ, φησὶ, νόμιμον καὶ ἐκκλησιαστικόν ἐστι, τὸ μὴ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς ἐν ταῖς εὐχαῖς διόλου τοὺς κατηχουμένους ἢ τοὺς ἐπιτιμωμένους.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΕΜΜΕΤΡΩΝ ΑΥΤΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ,

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΙΝΑ ΧΡΗ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΕΣΘΑΙ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ.

SANCTI GREGORII THEOLOGI

EX METRICIS EJUS POEMATIBUS

QUINAM LIBRI SINT LEGENDI VETERIS TESTAMENTI ET NOVI.

At, tua ne libris fallatur mens alienis
(Namque ascriptitii multi falsique vagantur),
Hunc habeas certum numerum, a me, lector amice.
Bisseni libri Veteris sunt Fœderis omnes
Historici. Genesis primus liber. Exodus inde B
Leviticus, Numeri, Legis tunc scita Secundæ.
Post Jesus, Critæ, Ruth, Regum gestaque bini
Describunt libri. Sequitur liber ille, vocatur
Qui Paralipomenon. Cunctorum est ultimus Esdras.
Quinque metris constant, Job, David, tres Salomonis,
179 Concio, et insignes Cantus, Proverbia sacra.
Quinque prophetarum sunt libri rursus, in uno
Bisseni vates sunt juncti, nomina quorum,
Oseas, Amos, Michæas tertius, inde
Joel, ac Jonas, Abdias sextus, at hunc post
Naumque, Habbacucque octavus. Tum Sophonæus,
Aggæus, post Zacharias, atque ultimus horum
Malachias. Liber hos unus complectitur omnes;
Esaiam est alter, Jeremiam tertius autem.
Ezechiel quarto, Daniel post ordine quinto. C

Hinc libros numerare duo datur atque viginti,

Tot nempe Hebrææ quot sunt elementa loquelæ.
Perge age jam Pacti libros numerare Recentis.
Matthæus Christi Hebræis miracula scripsit,
Ausonibus Marcus, Lucas at doctus Achivis,
Cunctis Joannes, penetrans cœlestia mente.
Inclyta apostolicæ classis tum gesta sequuntur.
Hinc bis septenæ Litteræ, quas numine Paulus
Æthereo scripsit. Sequitur post una Jacobi
Atque duplex Petri, tres rursum auctore beato
Joanne; ac Judæ postremo est unica. Sunt hæc
Omnia divinæ germana volumina chartæ
Quidquid præterea est, haud inter certa locandum

Ὄφρα δὲ μὴ ξείνῃσι νόον κλέπτοιο βίβλοισι.
(Πολλαὶ γὰρ τελέθουσι παρέγγραπτοι κακότητες),
Δέχνυσο τοῦτον ἐμεῖο τὸν ἔγκριτον, ὦ φίλ', ἀριθμόν·
Ἱστορικαὶ μὲν ἔασι βίβλοι δυοκαίδεκα πᾶσαι
Τῆς ἀρχαιοτέρης Ἑβραϊκῆς σοφίης.
Πρωτίστη, Γένεσις, εἶτ' Ἔξοδος, Λευιτικόν τε.
Ἔπειτ' Ἀριθμοί. Εἶτα Δεύτερος Νόμος.
Ἔπειτ' Ἰησοῦς, καὶ Κριταί. Ῥοὺθ ὀγδόη.
Ἡ δ' ἐνάτη δεκάτη τε βίβλοι, Πράξεις βασιλήων,
Καὶ Παραλειπόμεναι. Ἔσχατον Ἔσδραν ἔχεις.
Αἱ δὲ στιχηραὶ πέντε, ὧν πρῶτός γ' Ἰώβ·
Ἔπειτα Δαυΐδ. εἶτα τρεῖς Σολομωντίαι·
Ἐκκλησιαστὴς, Ἆσμα καὶ Παροιμίαι.
Καὶ πένθ' ὁμοίως Πνεύματος προφητικοῦ.
Μίαν μέν εἰσιν ἐς γραφὴν οἱ δώδεκα·
Ὠσηὲ κ' Ἀμὼς, καὶ Μιχαίας ὁ τρίτος·
Ἔπειτ' Ἰωὴλ, εἶτ' Ἰωνᾶς, Ἀβδίας,
Ναοὺμ τε Ἀββακοὺμ τε, καὶ Σοφονίας,
Ἀγγαῖος, εἶτα Ζαχαρίας, Μαλαχίας.
Μία μὲν οἵδε. Δευτέρα δ' Ἡσαΐας.
Ἔπειθ' ὁ κληθεὶς Ἱερεμίας ἐκ βρέφους.
Εἶτ' Ἰεζεκιὴλ, καὶ Δανιήλου χάρις.
Ἀρχαίας μὲν ἔθηκα δύω καὶ εἴκοσι βίβλους,
Τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους.
Ἤδη δ' ἀρίθμει καὶ νέου μυστηρίου.
Ματθαῖος μὲν ἔγραψεν Ἑβραίοις θαύματα Χριστοῦ·
Μάρκος δ' Ἰταλίῃ, Λουκᾶς Ἀχαΐδι·
Πᾶσι δ' Ἰωάννης, κήρυξ μέγας, οὐρανοφοίτης.
Ἔπειτα Πράξεις τῶν σοφῶν ἀποστόλων.
Δέκα δὲ Παύλου τέσσαρές τ' Ἐπιστολαί.
Ἑπτὰ δὲ καθολικαὶ, ὧν, Ἰακώβου μία,
Δύω δὲ Πέτρου, τρεῖς δ' Ἰωάννου πάλιν·
Ἰούδα δ' ἐστὶν ἑβδόμη. Πάσας ἔχεις.
Εἴ τι δὲ τούτων ἐκτὸς, οὐκ ἐν γνησίαις.

ΒΑΛΣ. Ἵνα δὲ μὴ ἀλλοτρίαις τὸν νοῦν ἀπατᾷ βίβλοις. Πολλὰ γάρ εἰσι ψευδῶς γεγραμμένα, δέχου τοῦτον ἐμοῦ τὸν δεδοκιμασμένον, ὦ φίλε, ἀριθμόν. Ἱστορίας μὲν περιέχουσαι βίβλοι δώδεκα εἰσὶ, τῆς Παλαιᾶς δηλονότι Γραφῆς, καὶ αἱ βίβλοι τῶν Βασιλειῶν, εἰ τέσσαρες εἰσὶν, ἀλλ' εἰς δύο παραλαμβάνονται καὶ ἀριθμοῦνται· καὶ αἱ δώδεκα βίβλοι τῶν ἀπηριθμημένων προφητῶν, μία, φησὶ, λογίζονται. Τέσσαρες δὲ αἱ τῶν ἄλλων προφητῶν, ἑκάστη μία λογιζομένη. Τῆς μέν τοι ἀρχαίας ἤτοι τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς ἔγραψε βίβλους κβ' τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους, ἤγουν ἰσοθέτους καὶ ἰσαρίθμους. Λαμβάνεται γὰρ ἡ ἀντὶ πρόθεσις καὶ ἐπὶ τοῦ ἴσου. Ὥσπερ λέγομεν ἀντίτεχνον τὸν ὁμότεχνον. Στοιχεῖα δὲ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις κβ' λέγονται εἶναι. Ἀπαριθμήσας μέν τοι καὶ τὰ τῆς Νέας Γραφῆς βιβλία ὁ ἅγιος, ἐπήνεγκεν, ὅτι εἴ τι τούτων τῶν ἀπηριθμημένων ἔξω ἐστιν, οὐ γνήσιον λογίζεται, ἀλλὰ νόθον.

A BALS. Ne autem alienis libris mentem seduces. Multi enim sunt falso inscripti; cape, o amice, hunc numerum a me selectum, seu probatum et confirmatum. Sunt duodecim quidem libri, qui historias continent, antiquæ scilicet Scripturæ, et libri Regum, etiamsi sint quatuor, in duos tamen conferuntur et enumerantur, et duodecim libri prophetarum qui enumerantur, unus, inquit, reputantur. Quatuor autem libri aliorum prophetarum unusquisque unus reputatur. Porro Veteris sive Antiqui Testamenti scripsit duos et viginti libros, qui literis Hebræorum respondent, sive æquivalentes et numero æquales sunt. Accipitur enim præpositio ἀντὶ, etiam pro *Æquali*; quemadmodum dicimus ἀντίτεχνον ὁμότεχνον, hoc est, eum qui est ejusdem artis. Elementa B autem apud Hebræos esse dicuntur viginti duo. Cum autem novi quoque Testamenti libros enumerasset sanctus, subjunxit: Quod si quis est, præter eos qui sunt enumerati, non existimetur germanus, sed adulterinus.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΝ ΙΑΜΒΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ.

SANCTI AMPHILOCHII

EPISCOPI

EX IAMBIS AD SELEUCUM DE EODEM ARGUMENTO.

Πλὴν ἀλλ' ἐκεῖνο προσμαθεῖν μάλιστά σοι
Προσῆκον· οὐχ ἅπασα βίβλος ἀσφαλὴς,
Ἡ σεμνὸν ὄνομα τῆς Γραφῆς κεκτημένη.
Εἰσὶν γὰρ, εἰσὶν ἔσθ' ὅτε ψευδώνυμοι
Βίβλοι· τινὲς μὲν ἔμμεσοι, καὶ γείτονες,
Ὡς ἄν τις εἴποι, τῶν ἀληθείας λόγων·
Αἱ δ' αὖ νόθοι τε καὶ λίαν ἐπισφαλεῖς,
Ὡς παράσημα καὶ νόθα νομίσματα,
Ἃ βασιλέως μὲν τὴν ἐπιγραφὴν φέρει,
Κίβδηλα δ' ἐστὶ, ταῖς ὕλαις δολούμενα.
Τούτων χάριν σοι τῶν θεοπνεύστων ἐρῶ
Βίβλων ἑκάστην· ὡς δ' ἂν εὐκρινῶς μάθῃς,
Τὰς τῆς Παλαιᾶς πρῶτα Διαθήκης ἐρῶ.
Ἡ Πεντάτευχος τὴν Κτίσιν, εἶτ' Ἔξοδον,
Λευϊτικὸν δὲ τὴν μέσην ἔχει βίβλον,
Μεθ' ἣν Ἀριθμοὺς, εἶτα Δευτερονόμιον.
Τούτοις Ἰησοῦν προστίθει, καὶ τοὺς Κριτάς.
Ἔπειτα τὴν Ῥοὺθ, Βασιλειῶν τε τέσσαρας
Βίβλους, Παραλειπομένων δέ γε ξυνωρίδα·
Ἔσδρας ἐπ' αὐταῖς πρῶτος, εἶθ' ὁ δεύτερος.
Ἑξῆς στιχηρὰς πέντε σοι βίβλους ἐρῶ·
Στεφθέντος ἄθλοις ποικίλων παθῶν Ἰὼβ,

C Ast illud etiam convenit te discere:
Non tutus omnis est liber, sacri Libri
In fronte nomen quisquis augustum gerit.
Sunt namque, falsum qui gerant nomen, libri.
Sunt medii, ab illis dissiti haud sane procul,
Quos esse veros nullus est qui deneget,
Ac rursus alii sunt nothi atque noxii,
Adulterinos cernere est nummos velut,
Inscriptionem regiam qui cum gerant,
Nothi tamen sunt, ære, non auro editi.
Ipse ergo sacri Codicis pandam tibi
Omnes libellos; quoque noscas planius,
Primum Vetusti Fœderis dicam libros.
In Pentateucho Genesim habes, et Exodum,
Leviticumque, sede qui media est situs,
D Numeros, secunda Lex locum alterum obtinet.
180 His adde Iesum; mox sequuntur Judices,
Ruth deinde, Regum quatuor libri simul:
Paralipomenωn adjice his libros duos:
At geminus Esdræ sequitur hos statim liber.
Tum quinque versu conditos libros habes,
Job cui palæstræ plurimæ cingunt caput,

Et mentis ægræ pharmacum Psalmos sacros,
Salomonis etiam tres libros, Proverbia,
Ecclesiasten, canticorum Cantica.
His ter quaternos junge jam vates simul,
Oseam, et Amos, atque Michæam insuper,
Quartumque Ioel, Abdiam, Jonam, typum
Reversi ad auras tertio a letho die,
Nahum, Abacucque, qui loco nono insidet,
Sophoniam, et Aggæum, Zachariam, ultimum,
Nomen duplex cui est, angelum Malachiam.
Post hos prophetæ disce qui sint quatuor:
Non trepidus ore primus est Isaias,
Alter Jeremias condolens, et mysticus
Ezechiel inde, et ultimo Daniel loco,
Rebusque, dictis et simul, mire sagax.
Sunt qui libellum his copulent sanctæ Estheris.
Nunc jam Recentis audiss Pacti libros:
Evangelistas quatuor solum cape.
Matthæus omnes anteit, Marcus statim,
Lucasque sequitur, quarta Ioanni datur
Sedes; at aliis est prior, si dogmata
Spectes. Vocatur jure nam tonitrui
Proles: Dei nam maxime insonuit Λόγον.
Lucæ quoque librum jungito his rursum alterum,
Apostolorum Gesta qui fuse canit.
Electionis adde vas, Apostolum,
Qui præco celebris gentium semper fuit,
Scripsitque scite Litteras quatuordecim
Ad Christianos, civibus Romæ unicam,
Bimaris Corinthi scripsit ad cives duas,
Galatis et unam misit, unamque incolis
Ephesi, Philippis et Colossis unicam,
Thessalonicæ civibus binas, duas
Timotheo, et unam cum Tito Philemoni,
Unamque Hebræis denique, atque hanc ultimam,
Quidam licet sint qui notham hanc esse asserant,
Errore ducti: tota nam Paulum sapit.
Restat catholicas Litteras dicam ut tibi.
Has esse septem dictitant quidam: negant
Debere quidam suscipi plures tribus
Joannis unam, Petri et Jacobi unicam.
Joannis alii tres volunt, binas Petri
Recipi, et Judæ septimam. Rursum librum,
Arcana rerum detegit qui plurima,
Quidam inserendum Codici sacro asserunt:
Nothum esse major pars ait rursum altera.
Canon hic sacrati certus est voluminis.

A Ψαλμῶν τε βίβλον, ἐμμελὲς ψυχῆς ἄκος.
Τρεῖς δ' αὖ Σολομῶντος τοῦ σοφοῦ, Παροιμίας,
Ἐκκλησιαστήν, Ἀσμά τε τῶν ᾀσμάτων.
Ταύταις προφήτας προστίθει τοὺς δώδεκα,
Ὠσηὲ πρῶτον, εἶτ' Ἀμὼς τὸν δεύτερον,
Μιχαίαν, Ἰωήλ, Ἀβδίαν, καὶ τὸν τύπον
Ἰωνᾶν αὐτοῦ τοῦ τριημέρου πάθους.
Ναοὺμ μετ' αὐτούς, Ἀββακούμ, εἶτ' ἔνατον
Σοφονίαν, Ἀγγαῖόν τε καὶ Ζαχαρίαν,
Διώνυμόν τε ἄγγελον Μαλαχίαν.
Μεθ' οὓς προφήτας μάνθανε τοὺς τέσσαρας,
Παῤῥησιαστὴν τὸν μέγαν Ἡσαΐαν,
Ἱερεμίαν τε συμπαθῆ, καὶ μυστικὸν
Ἰεζεκιήλ, ἔσχατον δὲ Δανιήλ,
Τὸν αὐτὸν ἔργοις καὶ λόγοις σοφώτατον.
B Τούτοις προσεγκρίνουσι τὴν Ἐσθήρ τινες.
Καινῆς Διαθήκης ὥρα μοι βίβλους λέγειν.
Εὐαγγελιστὰς τέσσαρας δέχου μόνους,
Ματθαῖον, εἶτα Μάρκον, ᾧ Λουκᾶν τρίτον
Προσθείς, ἀρίθμει τὸν Ἰωάννην χρόνῳ
Τέταρτον, ἀλλὰ πρῶτον ὕψει δογμάτων.
Βροντῆς γὰρ υἱὸν τοῦτον εἰκότως καλῶ,
Μέγιστον ἠχήσαντα τῷ Θεοῦ Λόγῳ.
Δέχου δὲ βίβλον Λουκᾶ καὶ τὴν δευτέραν,
Τὴν τῶν καθολικῶν Πράξεων ἀποστόλων.
Τὸ *σκεῦος* ἑξῆς προστίθει *τῆς ἐκλογῆς*,
Τὸν τῶν ἐθνῶν κήρυκα, τὸν ἀπόστολον
Παῦλον, σοφῶς γράψαντα ταῖς Ἐκκλησίαις
Ἐπιστολὰς δὶς ἑπτά, Ῥωμαίων μίαν,
C Ἧ χρὴ συνάπτειν πρὸς Κορινθίους δύο,
Τὴν πρὸς Γαλάτας τε, καὶ τὴν πρὸς Ἐφεσίους, μεθ' ἣν
Τὴν ἐν Φιλίπποις, εἶτα τὴν γεγραμμένην
Κολασσαεῦσι, Θεσσαλονικεῦσι δύο,
Δύο Τιμοθέῳ, Τίτῳ δὲ καὶ Φιλήμονι,
Μίαν ἑκατέρῳ, καὶ πρὸς Ἑβραίους μίαν.
Τινὲς δέ φασι τὴν πρὸς Ἑβραίους νόθον,
Οὐκ εὖ λέγοντες· γνησία γὰρ ἡ χάρις.
Εἶεν, τί λοιπόν; Καθολικῶν Ἐπιστολῶν
Τινὲς μὲν ἑπτά φασιν, οἱ δὲ τρεῖς μόνας
Χρῆναι δέχεσθαι, τὴν Ἰακώβου μίαν,
Μίαν δὲ Πέτρου, τήν τ' Ἰωάννου μίαν.
Τινὲς δὲ τὰς τρεῖς, καὶ πρὸς αὐταῖς τὰς
Πέτρου δέχονται, τὴν Ἰούδα δ' ἑβδόμην.
Τὴν δ' Ἀποκάλυψιν τὴν Ἰωάννου πάλιν
D Τινὲς μὲν ἐγκρίνουσιν, οἱ πλείους δέ γε
Νόθον λέγουσιν. Οὗτος ἀψευδέστατος
Κανὼν ἂν εἴη τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝ ΑΥΤΩ ΑΓΙΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ
ΠΡΟΣ ΑΠΑΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΟΣΙΩΤΑΤΟΥΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΣ, ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΠΠΑΝ ΡΩΜΗΣ.

—

181 EPISTOLA ENCYCLICA
GENNADII
PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI
ET SANCTÆ CUM EO CONGREGATÆ SYNODI
AD SANCTISSIMOS OMNES METROPOLITANOS ET AD PAPAM URBIS ROMÆ.

—

Τῷ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῷ τῷδε Γεννάδιος, καὶ ἡ ἐνδημοῦσα τῇ βασιλικῇ πόλει νέᾳ Ῥώμῃ, ἁγία σύνοδος.

Ὁ Δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεὸς, καὶ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγχειρίσας τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα, καὶ διδασκάλους τούτους ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνθρώποις ἐξαποστείλας, παρεκελεύσατο διαῤῥήδην, ἣν εἰλήφασι παρ' αὐτοῦ δωρεὰν, ταύτης καὶ αὐτοὺς τοῖς ἀνθρώποις μεταδιδόναι δωρεὰν, μὴ κτωμένους ὑπὲρ αὐτῆς χαλκὸν, ἢ ἄργυρον, ἢ χρυσὸν, ἤ τινα περιουσίαν, ἄλλως ὅλως ὑλικὴν, ἢ γεώδη· μὴ γὰρ εἶναι τῶν ἐπουρανίων, καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων ἀμοιβὴν, τὰ γηηρὰ, καὶ ἐπίκηρα. Ταύτην τὴν ἐντολὴν, οὐ μόνον ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν δι' ἐκείνων ἐνετείλατο, οὓς εἰς τὸν ἐκείνων βαθμόν τε, καὶ τόπον ὑπεισαγαγεῖν κατηξίωσε· καὶ δεῖ καθάπερ ἐκεῖνοι τότε, καὶ ἡμᾶς νῦν ἀκριβῶς φυλάττειν τε, καὶ παρατηρεῖν, καὶ μὴ σοφίζεσθαι τὰ ἄσοφα, μηδὲ κύβον ἀναῤῥίπτειν ἐπὶ κίνδυνον. *Δωρεὰν*, φησὶν, *ἐλάβετε, δωρεὰν δότε, μὴ κτήσησθε χαλκὸν, μηδὲ ἄργυρον, μήτε χρυσὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν.* Ἁπλοῦς καὶ σαφὴς ὁ τῆς ἐντολῆς ταύτης λόγος ἐστὶν, οὐδὲν ποικίλον ἔχων, οὐδὲ δυσέφικτον, οὐδὲ σοφιστικῆς δεόμενον ἐξηγήσεως· Παρ' ἐμοῦ, φησὶν, ἐδέξασθε τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, εἰ μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ μοι μικρὸν, ἢ μέγα τι κατεβάλλεσθε, καὶ τοῦτο ὑμῖν πέπραται παρ' ἐμοῦ, πωλεῖτε καὶ ὑμεῖς ἑτέροις αὐτό. Εἰ δὲ δωρεὰν εἰλήφατε, δότε δωρεὰν καὶ ὑμεῖς. Τί τῆς ἐντολῆς ταύτης σαφέστερον; Τί δὲ τοῖς πειθαρχοῦσι λυσιτελέστερον; Οὐαὶ τῷ ὄντι, τοῖς κτήσασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεὰν, ἢ διδόναι ταύτην διὰ χρημάτων ὑπειληφόσιν. Εἰς γὰρ χολὴν πικρίας, καὶ

A *Religiosissimo et sanctissimo in sacris comministro N. Gennadius, et quæ in Christi amante regia civitate Constantinopoli coacta est sancta synodus.*

Cum Dominus et Deus Salvator noster Jesus Christus suis discipulis Evangelii prædicationem credidisset, eosque per universum terrarum orbem inter homines ad docendum misisset, aperte jussit, ut quod gratis accepissent, eis quoque gratis darent, non aurum vel argentum, aut alias omnino materiales et terrenas facultates pro eis acquirentes. Cœlestibus enim et spiritualibus donis nulla est cum terrenis et temporalibus commutandi ratio. Hoc autem præceptum non solum illis, sed etiam nobis per illos dedit, quos in illorum gradum et locum substituere dignatus B est : et oportet, sicut illi tunc, nos quoque nunc accurate et diligenter servare, nec in iis quæ technas sophisticas non admittunt, uti sophistica calliditate, nec aleam periculosam jacere : *Gratis*, inquit, *accepistis, gratis date. Non possidentes æs, neque aurum, neque argentum in zonis vestris* [1]. Simplex est et aperta hujus mandati ratio, quæ nihil habet varium, nihil quod non sit facile et explicatum, nihil quod sophistica expositione egeat. A me, inquit, accepistis dignitatem sacerdotii. Si mihi pro ipso parum quid vel magnum solvistis, et hoc a me venditum est, vos quoque ipsum aliis vendite : si autem gratis accepistis, vos quoque gratis date. Quid hoc est mandato apertius? Quid autem iis qui parent, utilius? Væ illis re vera qui Dei donum acquirere, vel illud pro C pecunia dare in animum inducunt. In fel enim amaritudinis et vinculum iniquitatis ii, juxta sancti Petri sententiam [2], a sua malitia comprehensi sunt

[1] Matth. XIX, 8, 9. [2] Act. VIII, 20.

σύνδεσμον ἀδικίας οἱ τοιοῦτοι, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἁγίου Πέτρου, ὑπάρχουσι συλληφθέντες ὑπὸ τῆς ἑαυτῶν φιλαργυρίας.

Unde et sanctorum et beatorum Patrum sanctæ magnæ synodi œcumenicæ Chalcedone congregatæ huic legi Dominicæ convenit canon, qui sic a nobis aperte iisdem verbis editus est :

A Ὅθεν καὶ τῶν ὁσίων, καὶ μακαρίων Πατέρων τῶν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης οἰκουμενικῆς τῆς ἐν Χαλκηδόνι συναχθείσης, τῷ Δεσποτικῷ τούτῳ νόμῳ συνῳδει ὁ περὶ τούτου κανὼν, ὃς ἡμῖν σαφῶς οὑτωσὶ λέξεσιν αὐταῖς ἐκπεφώνηται·

« Si quis episcopus pecuniis ordinationem fecerit, vel non venalem gratiam ad venditionem deduxerit, et pecuniis ordinaverit episcopum, vel chorepiscopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel aliquem eorum qui in clero connumerantur, vel pecuniis provehat œconomum, vel defensorem, vel paramonarium, vel omnino aliquem ex clero, propter suum turpe lucrum : qui hoc aggressus esse convictus fuerit, de proprio gradu veniat in periculum ; et qui ordinatur, nihil ex ordinatione, vel promotione, quæ fit instar mercaturæ, juvetur, sed sit alienus a dignitate, vel curatione, quam pecuniis assecutus est. Si quis autem his turpibus ac nefariis lucris sequester intercessorve apparuerit, is quoque si sit clericus, a primo gradu excidat : si autem laicus, vel monachus, anathematizetur. »

« Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν καταγάγοι τὴν ἄπρατον χάριν, καὶ χειροτονήσαι ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον, ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἕτερόν τινα τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταριθμουμένων, ἢ προβάλλοιτο ἐπὶ χρήμασιν οἰκονόμον, ἢ ἔκδικον, ἢ παραμονάριον, ἢ ἄλλως τινὰ τοῦ κλήρου, δι' αἰσχροκέρδειαν οἰκείαν, ὁ τούτῳ ἐπιχειρήσας ἐλεγχθεὶς κινδυνευέτω περὶ τὸν οἰκεῖον βαθμόν· καὶ ὁ χειροτονούμενος, μηδὲν ἐκ τῆς B κατ' ἐμπορίαν ὠφελείσθω χειροτονίας, ἢ προβολῆς· ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας, ἢ τοῦ φροντίσματος, οὗπερ ἐπὶ χρήμασιν ἔτυχεν. Εἰ δέ τις καὶ μεσιτεύων φανῇ τοῖς αἰσχροῖς τούτοις, καὶ ἀθεμίτοις λήμμασι, καὶ οὗτος εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἢ μονάζων, ἀναθεματιζέσθω. »

182 BALS. Pulcherrima et valde pia sunt hujus canonis sanctorum Patrum præcepta, qui omnem invasionem satanicam, diabolicumque conatum, qui in donum spirituale intenditur, repellit et rescindit. Nullo enim modo vult ordinationis promotionem pecuniis aut fieri, aut suscipi, nec ab eo qui illam exercet, nec ab eo qui ordinationis promotionem accipit : sed nec ante tempus ordinationis, nec post, dari pecunias concedit : omnium enim in hac quoque re esse sordes, munerumque corruptionem pronuntiat.

ΒΑΛΣ. Κάλλιστα καὶ λίαν εὐσεβῆ τοῦ κανόνος τῶν ἁγίων Πατέρων ὑπάρχει τὰ παραγγέλματα, πᾶσαν ἔφοδον σατανικὴν, καὶ πᾶν ἐγχείρημα διαβολικὸν κατὰ τῆς πνευματικῆς φερόμενον δωρεᾶς, ἀπωθούμενά τε καὶ ἀνακόπτοντα. Οὐ βούλεται γὰρ οὐδαμῶς διὰ χρημάτων γίνεσθαι τῆς χειροτονίας τὴν προβολὴν, ἢ ὑποδέχεσθαι, οὔτε παρὰ τοῦ ταύτην ἐνεργοῦντος, οὔτε παρὰ τοῦ τῆς χειροτονίας τὴν προβολὴν ὑποδεχομένου, C ἀλλ' οὐδὲ πρὸ καιροῦ τῆς χειροτονίας, οὐδὲ μετὰ τὸν καιρὸν τῆς χειροτονίας, οὐδὲ κατὰ τὸν καιρὸν αὐτὸν τῆς χειροτονίας, ὑπὲρ τῆς χειροτονίας δίδοσθαι χρήματα συγχωρεῖ· καθόλου γὰρ τὴν ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ δωροδοκίαν ἀπέφηνεν.

Quoniam tamen iis ita aperte prohibitis, quidam sunt in Galatarum Ecclesia deprehensi propter turpe lucrum et avaritiam hæc salutaria et humana præcepta negligere et transgredi : ea quoque ipsa nobis renovare visum est cum hac sancta synodo, quæ in hac regnante nova Roma, nunc agit : ut sine omni penitus inventione, et omni prætextu, callidoque commento, impiam hanc et odiosam, quæ nescio quomodo in sanctissimas Ecclesias subiit, consuetudinem omnino exscindamus ; ut cum pura et absque ulla cauponatione eorum qui ordinantur, renuntiatio ab antistitibus facta fuerit, gratia Spiritus sancti superne veniat. Quibus nescio an per pecuniam promotionem facientibus, et manu non pure operante, ad eum qui promovetur accedit, secundum vocem Evangelii, et non potius retrahitur gratia sancti Spiritus.

Ὅμως ἐπειδὴ νῦν, καίτοι προδήλως τούτων οὕτω κεκωλυμένων, ἐφωράθησάν τινες κατὰ τῶν Γαλατῶν ὀλιγωροῦντες, καὶ παραβαίνοντες δι' αἰσχροκέρδειαν, καὶ φιλαργυρίαν· τὰ σωτήρια ταῦτα, καὶ φιλάνθρωπα παραγγέλματα, εὖ ἔχειν ἔδοξε καὶ ἡμῖν ταῦτα πάλιν ἀνανεώσασθαι μετὰ τῆς ἁγίας συνόδου, τῆς ἐνδημούσης ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ νέᾳ Ῥώμῃ, ὥστε δίχα πάσης ἐπινοίας, καὶ πάσης προφάσεως, καὶ παντὸς σοφισμοῦ, τὴν βδελυρὰν ταύτην, καὶ ἀσεβῆ οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπεισελθοῦσαν συνήθειαν ταῖς ἁγιωτάταις Ἐκκλησίαις παντελῶς ἐκτεμεῖν· ἵνα ἀληθῶς ἀκαπηλεύτου, D καὶ καθαρᾶς παρὰ τῶν ἀρχιερέων τῆς ἐπὶ τῶν χειροτονουμένων ἀναῤῥήσεως γινομένης, ἄνωθεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ἐπιφοιτᾷ· ὧν νῦν γε οὐκ οἶδα διὰ χρημάτων τὴν προβολὴν ποιουμένων, καὶ οὐ τῆς χειρὸς καθαρῶς ἐνεργούσης, ἐπιφοιτᾷ τῷ προχειριζομένῳ κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ κηρύγματος, καὶ οὐχὶ συστέλλεται μᾶλλον ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις.

Scias ergo, o vir religiosissime et omni ex parte sanctissime, quod quicunque hujus convictus fuerit episcopus, vel chorepiscopus, vel viator, vel presbyter, vel diaconus, vel quivis alius ex canone, vel ex laicis, communi antistitum decreto, communique sententia condemnatus est, sicut de hoc quoque sanctorum Patrum præcedens canon loquitur. Opor-

Ἴσθι τοίνυν, τὰ πάντα θεοσεβέστατε, πάντα τὸν ὁντιναοῦν ἁλίσκομεν ἐπὶ τῷ τοιούτῳ τινὶ ἐπίσκοπον, ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ περιοδευτὴν, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἄλλον τινὰ δήποτε τοῦ κανόνος, ἢ λαϊκὸν, κοινῷ δόγματι τῶν ἀρχιερέων κατακεκρίσθαι, καὶ κοινῇ ψήφῳ, καθὼς περὶ τούτου καὶ ὁ τῶν ἁγίων Πατέρων κανὼν φθάσας διαλαλεῖ. Δεῖ γὰρ εἶναι χά-

ρειν τὴν χάριν, καὶ μηδαμοῦ μεσιτεύειν παρ' αὐτῇ A ἀργύριον. Ἔστω τοίνυν καὶ ἔστιν ἀποκήρυκτος, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας τε, καὶ λειτουργίας ἀλλότριος, καὶ τῇ κατάρᾳ τοῦ ἀναθέματος ὑποκείμενος, ὅ τε ταύτην κτᾶσθαι διὰ χρημάτων οἰόμενος, καὶ ὁ ταύτην παρέχειν ἐπὶ χρήμασιν ὑπισχνούμενος, εἴτε κληρικὸς, εἴτε λαϊκὸς εἴη, κἂν ἐλέγχοιτο, κἂν μὴ ἐλέγχοιτο ποιεῖν, ὅτι οὐδὲ οἷόν τε συμβιβασθῆναί ποτε τὰ σύμβολα, οὐδὲ Θεῷ συμφωνῆσαι τὸν μαμμωνᾶν, ἢ τοὺς τούτῳ δουλεύοντας δουλεῦσαι Θεῷ. Δεσποτικὴ καὶ αὕτη ἐστὶν ἀπόφασις ἀναμφίβολος· *Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν, καὶ μαμμωνᾷ.*

Τούτοις ἐπιθαῤῥοῦντες ἡμεῖς κατὰ δύναμιν, καὶ τούτοις ὑπήκοντες, μετὰ τοῦ ταῦτα φήσαντος, κατὰ τῶν ταῦτα παρανομούντων τὴν ἀπόφασιν πεποιήμεθα. Φροντισάτω δὲ καὶ ἡ σὴ ὁσιότης διὰ πάσης περιφυ- B λακῆς ποιουμένη, δῆλα καταστῆσαι διὰ ἀντιγράφων καὶ τοῖς ὑπὸ σὲ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, καὶ περιοδευταῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν· ἵνα ἐν ἑνὶ πνεύματι, καὶ μιᾷ ψυχῇ πάντες ὁμοῦ Χριστιανοὶ συμφραξάμενοι κατὰ τοῦ κοινοῦ δυσμενοῦς ἰσχύσωμεν σὺν Θεῷ, τὴν ὑπ' ἐκείνου φυτευθεῖσαν ἐν ἡμῖν τῆς φιλαργυρίας ῥίζαν, ἅμα πᾶσιν αὐτοῖς τῶν κακῶν τοῖς βλαστήμασιν ἐκτεμεῖν. Πᾶσαν τὴν σὺν σοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα προσαγορεύω. Ἐῤῥωμένος ἐν Κυρίῳ ὑπερεύχου ἡμῶν, θεοφιλέστατε ἀδελφέ.

Τούτῳ τῷ ἐπιστολιμαίῳ λόγῳ σὺν αὐτῷ δὴ τῷ Γενναδίῳ ὑπέγραψαν καὶ οἱ ἑβδομήκοντα τρεῖς. C

A tet enim gratiam semper esse gratiam, et argentum apud eam nequaquam intercedere. Sit ergo et ab omni sacerdotali dignitate et ministerio alienus, et anathematis loco subjectus, qui et se per pecunias acquirere existimat, et qui eam pecuniis habere pollicetur, sive sit clericus, sive laicus, sive hoc facere convincatur, sive non: quia fieri non potest, ut conveniant quæ convenire nequeunt, nec ut mammona Deo consentiat; vel ut qui ei serviunt, Deo serviant. Domini est sententia, cui contradici non potest: *Non potestis Deo servire et mammonæ.*

Nos in his pro viribus consulentes, et eis credentes, cum eo qui hæc dixit, adversus eos qui in iis peccant, sententiam protulimus. Tua sanctitas B curam gerat, omni adhibita diligentia, ut hæc per transcripta exemplaria innotescant et sanctissimis episcopis qui tibi subsunt, et περιοδευταῖς, et aliis omnibus: ut in uno spiritu et una anima omnes simul constipati Christiani adversus communem inimicum, Dei auxilio, possimus avaritiæ radicem, quæ ab illo in nobis insita est, cum omnibus eorum malorum germinibus exscindere. Omnem quæ tecum est in Christo fraternitatem salutamus. Fortis existens in Christo, ora pro nobis, sanctissime frater.

C *Huic epistolæ cum ipso Gennadio subscripserunt etiam septuaginta tres.*

ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

---

163 EX EPISTOLA MAGNI BASILII AD NICOPOLITANOS.

Ἡ ἐπιστολὴ διαλέγεται περὶ τοῦ ὑπομενεῖν καὶ εὐχαρίστως φέρειν τοὺς πειρασμούς· εἶτα ἐπάγει, Τί πεπόνθαμεν δεινόν; εἰ μὴ τάχα τοῦτο λυπηρὸν, ὅτι μηδὲν πεπόνθαμεν, μηδὲ ἐνομίσθημεν ἄξιοι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Εἰ δὲ ὅτι ὁ δεῖνα κατέχει τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, ὑμεῖς δὲ ἐν ὑπαίθρῳ προσκυνεῖτε τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν, τοῦτο ὑμᾶς ἀνιᾷ· ἐνθυμήθητε ὅτι οἱ μὲν ἕνδεκα μαθηταὶ ἐν τῷ ὑπερῴῳ ἦσαν ὑποκεκλεισμένοι· οἱ δὲ σταυρώσαντες τὸν Κύριον ἐν τῷ περιβοήτῳ ναῷ τὴν Ἰουδαϊκὴν λατρείαν ἐπλήρουν. D Ἰούδας γὰρ, τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ μετ' αἰσχύνης ζῇν προτιμήσας, ἔδειξε τάχα τῶν νῦν ἀπερυθριασάντων πρὸς πᾶσαν ἀνθρώπων κατάγνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀναιδῶς πρὸς τὰ αἰσχρὰ διακειμένων ἑαυτὸν αἱρετώτερον. Μόνον μὴ ἀπατηθῆτε ὑπὸ τῶν ψευδολογιῶν αὐτῶν ἀπαγγελλομένων ὀρθότητα πίστεως. Χριστέμποροι γάρ οἱ τοιοῦτοι, καὶ οὐχὶ Χριστιανοὶ, τὸ ἀεὶ κατὰ τὸν βίον αὐτοῖς λυσιτελοῦν τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ζῇν προτιμῶντες. Ὅτε δὲ ἐνόμισαν κτᾶσθαι τὴν κενὴν ταύτην ἀρχὴν, προσέθεντο τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Θεοῦ· ὅτε εἶδον τοὺς λαοὺς ἀγριαίνοντας, σχηματίζονται πάλιν τὴν ὀρθότητα. Οὐκ οἶδα εἰ ἐπίσκοποι εἶεν, μηδὲ ἀριθμησαίμην ἐν ἱερεῦσι

Epistola tractat de sustinendis et æquo animo ferendis tentationibus; deinde subjungit, Quid mali passi sumus? nisi forsan istud triste sit, quod nihil passi, nec passionibus pro Christo digni habiti sumus. Si autem, quod domum orationis nescio quis detineat; vos autem sub dio cœli et terræ Conditorem adoratis, hoc vos male habet; considerate, quod undecim quidem discipuli erant in cœnaculo inclusi: qui autem Dominum crucifixerunt in celebri templo Judaicum cultum peragebant. Judas enim, qui suspendio vitam finire maluit quam dedecore vivere, ostendit se iis esse meliorem, qui ad omnem hominum condemnationem frontem perfricuerunt, et ideo impudenter ad omnia affecti sunt. Eorum tantum falsiloquiis, qui fidei rectitudinem profitentur, ne seducamini, Christi enim cauponatores sunt ii, et non Christiani, qui id, quod eis semper in vita est utile, veræ vitæ præferunt. Quando autem existimarunt se posse hoc vanum imperium acquirere, Dei inimicis additi sunt: quando viderunt concitatos populos, rursus rectitudinem simulant. Nescio an sint episcopi, nec in Christi sacerdotibus eum enumeraverim, qui a profanis manibus ad hoc ut præsint in dissolutionem fidei promotus est. Hoc

est meum judicium. Vos autem, si quam habetis A
partem nobiscum, eadem videlicet nobiscum
sentite : sin vestro ipsorum consilio utimini,
unusquisque suæ sententiæ dominus est. Nos
hujus sanguinis insontes sumus.

Χριστοῦ τὸν παρὰ τῶν βεβήλων χειρῶ ἐπὶ κατα-
λύσει τῆς πίστεως εἰς προστασίαν προβεβλημένον.
Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐμὴ κρίσις. Ὑμεῖς δὲ, εἴ τινα ἔχετε
μεθ' ἡμῶν μερίδα, τὰ αὐτὰ ἡμῖν φρονήσατε δη-
λονότι. Εἰ δὲ ἀφ' ἑαυτῶν βουλεύεσθε, τῆς ἰδίας
γνώμης ἐστὶν ἕκαστος κύριος. Ἡμεῖς ἀθῶοι ἀπὸ
τοῦ αἵματος τούτου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΡΑΣΙΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,

ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ,

ΠΡΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΝ ΤΟΝ ΠΑΠΠΑΝ ΤΗΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΑΣ ΡΩΜΗΣ

Περὶ τοῦ μὴ ἐπὶ χρήμασι γίνεσθαι τὰς χειροτονίας.

184 EPISTOLA TARASII

SANCTISSIMI PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLIS,

NOVÆ ROMÆ,

AD ADRIANUM PAPAM ROMÆ VETERIS

De non faciendis pecunia ordinationibus.

Sanctissimo et beatissimo fratri et comministro, B
domino Adriano, Papæ veteris Romæ, Tarasius
misericordia divina episcopus Constantinopolis
novæ Romæ, salutem in Domino.

Multipliciter multisque modis evangelice, apostolice et paterno docemur, etc.

Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ κυρίῳ Ἀδριανῷ, πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, Ταράσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης ἐν κυρίῳ χαίρειν.

Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως εὐαγγελικῶς, ἀποστολικῶς τε καὶ πατρικῶς διδασκόμεθα, κ. τ. λ.

Prolixissimam hanc epistolam habes in tomo nostro XCVIII, col. 1441-1452.

185-188 BALS. Hæc epistola ex Scriptura et canonicis demonstrationibus composita est, tractans eos gravius peccare, quam Spiritus sancti hostes, quicunque pecuniis ordinationem faciunt, et sancti Spiritus gratiam vendunt. Illi enim servum Dei sanctum Spiritum esse dicunt : hi vero servum suum illum faciunt propter venditionem. Ea enim vendit
quis, quæ sua sunt. Eos autem Judæ quoque pro- C
ditori comparat, ut qui sanctum Spiritum vendere audeant, Christo et Deo nostro consubstantialem. Debes autem scire, quod illud : *Sacerdotes, loquimini quæ cordi sunt Jerusalem* ; est ex prophetia Isaiæ[1] : et illud : *Speculator si viderit gladium*, etc., Ezechielis[2] : et illud : *Mundi sumus a sanguine eo-*

ΒΑΛΣ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη κατεσκευάσθη ἀπὸ Γραφικῶν καὶ κανονικῶν ἀποδείξεων, διαλαμβάνουσα χείρονα τῶν Πνευματομάχων ἁμαρτάνειν τοὺς ποιοῦντας χειροτονίας διὰ χρημάτων, καὶ πωλοῦντας τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οἱ μὲν δοῦλον τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγουσιν, οὗτοι δὲ δοῦλον ἑαυτῶν ποιοῦσι τοῦτο διὰ τὴν πρᾶσιν. Ἐκεῖνα γάρ
τις πωλεῖ, τὰ οἰκεῖα. Παρεικάζει δὲ τούτους καὶ τῷ
προδότῃ Ἰούδᾳ, ὡς τολμῶντας πωλεῖν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁμοούσιον τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν. Ὀφείλεις δὲ εἰδέναι ὅτι τὸ, *Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλὴμ*, ἐκ τῆς προφητείας ἐστὶ τοῦ Ἡσαΐου· τὸ, *Ὁ σκοπὸς ἐὰν ἴδῃ τὴν ῥομφαίαν* καὶ τὰ ἑξῆς, τοῦ Ἰεζεκιήλ· τὸ, *καθαροὶ*

[1] Isa. XL, 2. [2] Ezech. XXXIII, 6.

ἐσμὲν ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν παραβαινόντων τὰς κανονικὰς διατάξεις, ἐκ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων, ἤτοι ἐκ τῆς πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῶν Ἐφεσίων διαταγῆς τοῦ μεγάλου Παύλου· τὸ, Ὡς τὸν Σίμωνα τὸν Μάγον κατακρίνεσθαι τοὺς διὰ χρημάτων χειροτονουμένους, ἐξελήφθη ἀπὸ τοῦ κθ' ἀποστολικοῦ κανόνος· τὸ, *Νῦν φησι Κύριος, Ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω*, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς πρώτης τῶν Βασιλειῶν· τὸ, *Ὃ οὐκ ἔλαβον οὐδὲ ἔχουσιν*, ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης Ἐπιστολῆς· τὸ, *Οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ*, ἀπὸ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων· τὸ, *Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι*, ἀπὸ τῆς πρὸς Τιμόθεον πρώτης Ἐπιστολῆς· τὸ, *Ἀκούσωμεν ταῦτα πάντα καὶ ἐνωτισώμεθα*, ἀπὸ τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς· τὸ, *Οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθημεν*, ἀπὸ τῆς πρώτης καθολικῆς Ἐπιστολῆς Πέτρου· τὸ, *Ἐπ' ὄρους ὑψηλοῦ ἀνάβηθι* ἐκ τοῦ Ἡσαΐου καὶ τοῦ Ὠσηέ· τὸ, *Οἱ ἱερεῖς ὡς φοῖνιξ ἀνθήσουσιν*, ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους δευτέρας Ἐπιστολῆς· καὶ τὸ, *Περιεῖλε Κύριος ἐκ σοῦ τὰ ἀδικήματά σου*, ἐκ τοῦ Σοφωνίου.

rum [a], qui transgrediuntur canonicas constitutiones; ex Actibus apostolorum, seu ex magni Pauli constitutione ad presbyteros Ephesiorum. Illud : Tanquam Simonem Magum condemnari eos, qui pecuniis ordinantur; ex canone 29 apostolico desumptum est. Illud : *Nunc dicit Dominus, utique eos, qui me glorificant, glorificabo* [b]; ex principio primi Regum. Illud : *Quod non acceperunt, nec habent* [c]; ex prima ad Corinthios Epistola. Illud : *Non est tibi portio, nec hæreditas in hoc negotio* [d]; ex Actis apostolorum. Illud : *Oportet episcopum esse a reprehensione alienum* [e]; ex prima Epistola ad Timotheum. Illud : *Audiamus hæc omnia, et auribus percipiamus hæc omnia*; ex Epistola ad Hebræos. Illud : *Non corruptibilibus, auro et argento, redempti sumus* [f]; ex Petri catholica Epistola prima. Et illud : *In altum montem conscende* [g]; ex Isaia et Osee. Illud : *Sacerdotes ut palma florebunt*; ex secunda ad Corinthios Epistola; et illud, *Abstulit Dominus abs te iniquitates tuas*, ex Sophonia.

[a] Act. xx, 26. [b] I Reg. II, 30. [c] I Cor. IV, 7. [d] Act. VIII, 21. [e] I Tim. III, 2. [f] I Petr. I, 18. [g] Isa. XL, 9.

189-215

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΜΟΝΑΧΩΝ ΤΙΝΩΝ ΕΞΩ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΣΚΟΥΜΕΝΩΝ, ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠ' ΑΥΤΑΙΣ ΓΕΝΟΜΕΝΑΙ ΠΑΡΑ ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΑΓΙΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΟΙΔΙΜΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΙΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ· ΕΦ' ΑΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΕΞΕΦΩΝΗΘΗΣΑΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ.

—

INTERROGATIONES

QUORUMDAM MONACHORUM, QUI EXTRA URBEM EXERCEBANTUR, ET RESPONSIONES, QUÆ AD EAS FACTÆ SUNT A SANCTA CONSTANTINOPOLITANA SYNODO, TEMPORE SS. PATRIARCHÆ D. NICOLAI, IMPERANTE CELEBERRIMO IMP. ALEXIO COMNENO; IN QUAS ETIAM INTERPRET. EDITÆ SUNT A THEODORO BALSAMONE PATRIARCHA ANTIOCHENO.

—

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α'.

Εἰ χρὴ μοναχὸν εἰσιέναι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον; Κωλύει γὰρ τοῦτο ὁ λγ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἁγίας συνόδου, ὃς καὶ οὐ παραχωρεῖ ἐπὶ ἄμβωνος ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν ἀσφράγιστόν τινα ἢ μοναχόν. Ὁμοίως καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κανὼν ιε', καὶ ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον κανὼν ιδ'.

ΑΠΟΚΡ. Τὸ μὲν δίχα χειροθεσίας ἐπὶ ἄμβωνος ὡς ἀναγνώστην ποιῆσαι τὸν μοναχὸν τὰς

INTERROGATIO I.

An monachum ad sanctum altare ingredi oporteat? Hoc enim canon 33 sanctæ in Trullo synodi prohibet: qui etiam non permittit in ambone cantare vel legere monachum aliquem qui characterem non acceperit. Similiter et syn. Laodic. can. 15; et 21, et syn. Nicænæ secundæ canon 14.

RESP. Sine ordinatione quidem monachum lectoris officio fungi perinde ac si lector esset prohi-

bitum est : ad altare autem accedere pro accendendis cereis vel candelis, monacho, qui nullo tenetur crimine, non existimo oportere prohiberi, propter monachalis habitus honestatem.

INTERPRET. Cum sancta synodus recte et divinorum canonum traditioni convenienter ad interrogationem responderit, dixerunt quidam, quod monachos quidem qui lectoris characterem non acceperint, in ambone non legere, indistinctum est : ut autem quilibet habitu monachico indutus ad altare accedat, non indistincte accipietur. Sed quoniam canon 49 syn. in Trullo statuit laicos non posse ad sanctum altare accedere ; si is quidem qui monachali habitu dignatus est, tonsuram etiam est assecutus, ad sanctum altare sine ullo impedimento accedet : sin propter probationem juxta canones, monasticas induerit vestes, quas etiam inter triennium deponere ei permissum est, ad sanctum altare pro ulla causa non ingredietur, ut qui nondum in monachorum ordinem relatus sit, sed adhuc laicus est. Mihi autem videtur non posse quempiam, qui sanctas vestes ullo modo indutus est, eas abjicere, et ludibrio eas habere. Non enim debet cum vestibus monasticis probari, sed cum habitu laico, et ideo omnibus qui sacra veste induti sunt, erit absque ullo præjudicio aditus ad sanctum altare, ut qui in laicorum locum venire non possint. Lege etiam quæ a nobis scripta sunt in can. 15 syn. 7.

INTERROGATIO II.

An non oporteat in Sabbato genu flectere, sicut nec in Dominico, vel Pentecoste ?

RESP. A canone quidem non prohibitum est. Multi autem quia jejunium in Sabbato non sequatur, nec genu flectunt.

INTERPRET. Veneranda responsio multas breviter contradictiones dissolvit. Dixit enim quod quoniam a sanctis Patribus non est expresse prohibitum in Sabbato genu flectere sicut est jejunare prohibitum, qui genu flectit non reputabitur adversari ecclesiasticis traditionibus, et multo magis si
216 hoc propter exercitationem fecerit. Quoniam autem a sanctis Patribus omnino sunt prope exæquata Sabbata Dominicis, et qui in iis jejunent, puniuntur, nec ei qui genu non flectit, præjudicium afferetur. Dicit enim quoddam juris præceptum hoc modo, Non omne quod non prohibitum, permissum est.

INTERROGATIO III.

An oporteat jejunium in Augusto peragere ?

RESP. Erat prius in hoc tempore jejunium, sed translatum est, ne cum gentilium, quæ hoc tempore fiebant, jejuniis incideret. Sed tamen adhuc multi homines hoc jejunium jejunant.

INTERPRET. De hoc jejunio aliquando quæsitum est coram potenti et sancto nostro domino et imperatore, præsente sanctissimo illo patriarcha

A *τοῦ ἀναγνώστου ὑπηρεσίας κεκώλυται· τὸ δὲ εἰς θυσιαστήριον εἰσιέναι χάριν ὑφάψεως κηρίου ἢ κανδήλας τὸν μηδενὶ ἐγκλήματι γενόμενον ἔνοχον οὐκ οἶμαι δεῖν κωλυθῆναι διὰ τὴν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος σεμνότητα.*

ΕΡΜΗΝ. Καλῶς καὶ κατὰ τὴν τῶν θείων κανόνων παράδοσιν ἀποκριναμένης τῆς ἁγίας συνόδου πρὸς τὴν ἐρώτησιν, εἶπόν τινες ὡς τὸ μὲν μὴ ἀναγινώσκειν ἐπ' ἄμβωνος τοὺς μὴ λαβόντας ἀναγνώστου σφραγῖδα μοναχοὺς ἀδιάστικτόν ἐστι· τὸ δὲ ἐκχωρηθῆναι πάντα περιβεβλημένον σχῆμα μοναχικὸν εἰσιέναι εἰς τὸ θυσιαστήριον οὐδὲ ἀδιαστίκτως παραληφθήσεται. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ ξθ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου διορίζεται ἄβατον εἶναι τοῖς λαϊκοῖς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, εἰ μὲν ὁ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος καταξιωθεὶς καὶ ἀποκάρσεως ἔτυ- B χεν, ἀκωλύτως εἰσελεύσεται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον· εἰ δὲ διὰ δοκιμασίαν κατὰ τοὺς κανόνας τὰ μοναχικὰ ἐνεδύσατο, ἃ καὶ ἀποτίθεσθαι ἐντὸς τριετίας ἐξεχωρήθη, οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον χωρὶς οἱασδήποτε ὑποθέσεως, ὡς μηδὲ μετὰ τῶν μοναχῶν συντασσόμενος, ἀλλ' ἔτι ὢν λαϊκός. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι οὐ δύναταί τις τὰ μοναχικὰ ὁπωσδήποτε περιβαλλόμενος ἄμφια ῥίψαι καὶ διαπαῖξαι αὐτά. Οὐ γὰρ μετὰ μοναχικῶν ἀμφίων ὀφείλει δοκιμάζεσθαι, ἀλλὰ μετὰ σχήματος λαϊκοῦ· διὸ καὶ πᾶσι τοῖς τὸ ἱερὸν σχῆμα ἠμφιεσμένοις ἀπροκριμάτιστος ἔσται ἡ εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἰσέλευσις, ὡς μηδὲ δυναμένοις εἰς τόπον ἐλθεῖν λαϊ- C κοῦ. Ἀνάγνωθι καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα εἰς τὸν ιθ' κανόνα τῆς ζ' συνόδου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Β'.

Εἰ χρὴ μὲν κλίνειν ἐν Σαββάτῳ γόνυ, ὥσπερ οὐδὲ ἐν Κυριακῇ ἢ ἐν Πεντηκοστῇ;

ΑΠΟΚΡ. *Ἀπὸ τοῦ κανόνος μὲν οὐ κεκώλυται· οἱ πολλοὶ δὲ διὰ τὸ μὴ ἐπακολουθεῖν ἐν Σαββάτῳ νηστείαν οὐδὲ γόνυ κλίνουσιν.*

ΕΡΜΗΝ. Ἡ προσκυνητέα ἀπόκρισις δι' ὀλίγου πολλὰς ἀντιλογίας ἔλυσεν. Εἶπε γὰρ ὡς, ἐπεὶ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων οὐκ ἐκωλύθη ῥητῶς τὸ γόνυ κάμπτειν κατὰ τὰ Σάββατα, ὥσπερ τὸ νηστεύειν κεκώλυται, ὁ γόνυ κάμπτων οὐ λογισθήσεται ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐναντιούμενος παραδόσεσι, καὶ μᾶλλον εἴπερ τοῦτο ποιεῖ διὰ ἄσκησιν. Ὅτι δὲ παρὰ D τῶν ἁγίων Πατέρων ἐξισώθησαν ὅλως σχεδὸν ταῖς Κυριακαῖς τὰ Σάββατα, καὶ οἱ νηστεύοντες ἐν τούτοις κολάζονται, οὐδὲ ὁ γόνυ μὴ κάμπτων προκριματισθήσεται· ἐρεῖ γάρ νομικόν τι παράγγελμα, οὕτω διεξιόν, Οὐ πᾶν τὸ μὴ κεκωλυμένον ἐπιτέτραπται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ'.

Εἰ χρὴ ἐν τῷ Αὐγούστῳ νηστείαν ἐκτελεῖν;

ΑΠΟΚΡ. *Ἦν ἡ νηστεία πρότερον ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, μετετέθη δὲ διὰ τὸ μὴ περιπίπτειν ταῖς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον γινομέναις ἐθνικαῖς νηστείαις. Πλὴν καὶ ἔτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ταύτην τὴν νηστείαν νηστεύουσιν.*

ΕΡΜΗΝ. Τὸ περὶ τῆς νηστείας ταύτης ἐζητήθη ποτὲ ἐνώπιον τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κατὰ παρουσίαν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πα-

πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ καὶ τῶν παρευρεθέντων ἀρχιερέων. Καὶ τινὲς μὲν εἶπον μὴ ὀφείλειν νηστεύειν ἡμᾶς διὰ τὴν ἐν τῇ ἀποκρίσει δηλουμένην μετάθεσιν· ἕτεροι δὲ ἀντέθεντο ὡς, ἐπεὶ ἡ ἁγία σύνοδος ἀνενδοιάστως φησὶ νηστείαν μὲν γίνεσθαι πρότερον κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας, μετατεθῆναι δὲ ταύτην, οὐ δηλοῦται δὲ ὅπως καὶ ὅπου ἡ μετάθεσις γέγονεν, ὀφείλομεν ἐξ ἀνάγκης νηστεύειν. Ὁ δὲ πατριάρχης καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἀπεφήναντο ἀπαραίτητον εἶναι τὴν νηστείαν τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, καὶ εἰς ἐπισύστασιν τοῦ λόγου αὐτῶν ἐχρῶντο καὶ τῷ τόμῳ τῆς ἑνώσεως, τῷ διαλαμβάνοντι τοὺς τριγάμους τρὶς τοῦ ἔτους μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἁγιασμάτων· κατὰ τὸ μέγα Πάσχα δηλαδὴ, κατὰ τὴν ἑορτὴν Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ κατὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸ ἐν ταύταις προηγεῖσθαι νηστείαν, καὶ τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος. Ἀμφιβαλλόντων δὲ καὶ εἰσέτι τότε τινῶν διὰ τὸ μὴ εὑρίσκεσθαι ὁπουδήποτε τὴν ποσότητα τῶν ἡμερῶν τῆς τοιαύτης νηστείας, εἶπεν ὁ αὐτὸς ἁγιώτατος πατριάρχης ὡς τῶν ἡμερῶν ταύτης τε καὶ τῆς τελουμένης νηστείας πρὸ τῆς ἑορτῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μὴ δηλουμένων ἔκ τινος ἐγγράφου, ἀναγκαζόμεθα ἕπεσθαι τῇ ἀγράφῳ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει, καὶ ὀφείλομεν νηστεύειν ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ Αὐγούστου μηνὸς καὶ ἀπὸ τῆς ιδʹ τοῦ Νοεμβρίου μηνός. Εἰ δὲ καταλῦσαι διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν ἀναγκαζόμεθα, ἐκ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς αἱ δηλωθεῖσαι ἡμέραι τῶν νηστειῶν στενοχωρηθήσονται· ὅτι καὶ τοῦτο δέδοκται ἐξ ἀγράφου ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Καὶ τότε μὲν ἐλαλήθησαν ταῦτα. Ἐγὼ δὲ μετὰ τοῦτο σκοπήσας ὅθεν καὶ ὅπως παρεδόθησαν αἱ δύο αὗται νηστεῖαι, ἤγουν ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ ἡ τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τελουμένη νηστεία, καὶ ἡ πρὸ τῆς Μεταμορφώσεως νηστεία, καὶ εἰ ἐξ ἀνάγκης ὀφείλομεν κατὰ ταύτας νηστεύειν, καὶ ἐπὶ πόσαις ἡμέραις, λέγω τὴν μὲν νηστείαν τῶν τοιούτων τεσσάρων ἑορτῶν ἀπαραίτητον εἶναι, τὴν δὲ ποσότητα τῶν ἡμερῶν ταύτης μὴ εἶναι εἰς πάντας ἰσάριθμον· ὅπερ εἰς τὴν μεγάλην ἐστὶ Τεσσαρακοστήν· ἀλλὰ πρὸ μὲν ἑπτὰ ἡμερῶν ἑκάστης τῶν τοιούτων ἑορτῶν πάντες οἱ πιστοὶ, λαϊκοὶ δηλονότι καὶ μοναχοὶ, ἀναγκάζονται νηστεύειν κατὰ τὸ ἀπαραίτητον, καὶ οἱ μὴ οὕτω ποιοῦντες ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἀλλοτριωθήσονται· οἱ δὲ ἀπὸ τῶν κτητορικῶν τυπικῶν συνωθούμενοι μοναχοὶ νηστεύειν ἐπὶ πλέον, ἤγουν ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων πάντων, καὶ ἀπὸ τῆς ιδʹ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, καὶ ἄκοντες ἀναγκασθήσονται τοῖς κτητορικοῖς αὐτῶν τυπικοῖς ἀκολουθεῖν, ὅτι τοῦτο κανονικὸν καὶ σωτηριῶδές ἐστιν, ὥσπερ καὶ οἱ λαϊκοὶ οὕτως ἑκοντὶ νηστεύοντες Εὐχαριστίας ἀξιωθήσονται. Ἐπεὶ δὲ τὰς αἰτίας τούτων πάντων γραφικοῖς θείοις δόγμασι καὶ διδάγμασι εὐδοκοῦντος Θεοῦ κατησφαλισάμεθα, καὶ δι' ἐπιστολῆς παρεστησάμεθα γραφείσης πρὸς τὸν ἐν τῷ βουνῷ τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου ἐγκλει-

domino Luca, et qui cum eo inventi sunt antistitibus. Et nonnulli quidem dicebant non debere nos jejunare, propter translationem quæ in responsione declaratur. Alii autem contra dicebant, quod quoniam sancta synodus dicit absque ulla dubitatione jejunium fuisse prius hoc tempore, sed fuisse translatum, non declaratur autem ubi et quomodo translatio facta sit, debemus necessario jejunare. Patriarcha autem et antistites pronuntiabant inexcusabile esse jejunium Augusti, et ad dicti sui comprobationem etiam unionis tomo utebantur, quo dicitur, trigamos ter in anno esse sacramentorum participes, scilicet in Paschate, et in festo Dormitionis sanctissimæ Deiparæ, et in Nativitate Domini nostri Jesu Christi: eo quod in iis præcederet jejunium, et ejus utilitas. Quibusdam autem tunc quoque dubitantibus, quod nusquam inveniretur præscripta ejus jejunii dierum quantitas, dixit ipse sanctissimus patriarcha, quod cum dies hujus et illius quod ante Christi natalem sit, jejunii non declarentur ab ulla scriptura, cogimur sequi ecclesiasticam traditionem non scriptam, et debemus jejunare, a primo die Augusti, et a quarto decimo die mensis Novembris. Sin autem propter corporalem imbecillitatem id solvere cogamur, episcopali permissione dies declarati in Augustum redigentur; nam hoc quoque placuit ex non scripta ecclesiastica traditione. Et hæc quidem tunc temporis dicebantur. Ego autem cum postea considerassem undenam et quomodo hæc duo jejunia tradita sunt, scilicet Dormitionis sanctæ Deiparæ, et Nativitatis Jesu Christi, et Dei nostri, atque etiam jejunium quod fit ante festum Sanctorum apostolorum, et jejunium ante Transfigurationem; et an necessario debemus hæc jejunare, et quot diebus; dico hoc quidem festorum jejunium esse inexcusabile; ejus autem quantitatem non esse numero in omnibus æqualem, ut est in magna Quadragesima: sed ante septem quidem dies uniuscujusque horum festorum, omnes fideles, laici scilicet et monachi, coguntur jejunare inexcusabiliter, et qui non ita faciunt, ab orthodoxorum Christianorum communione alienabuntur. Monachi autem qui suarum fundationum constitutionibus amplius jejunare coguntur, scilicet a festo Omnium Sanctorum, et a quarto decimo mensis Novembris, vel inviti cogentur sequi statuta suarum fundationum, quoniam hoc canonicum est, et salutare: quemadmodum et laici qui sua sponte ita jejunant, gratiarum actione digni habebuntur. Quia autem horum omnium causas, Deo favente, divinis Scripturarum sententiis et doctrinis confirmavimus, et in Epistola ostendimus quam ad imprimis venerabilem monachum dominum Theodosium Sarpiotem, qui in colle S. Auxentii **217** includitur, scripsimus, eam lege. Hic autem non sita est, eo quod sit prolixa. Eadem autem epistola, nihilo penitus mutato, scripta est etiam ad clericos, et reliquos qui sunt in throno magnæ Antiochiæ.

στότατον τιμιώτατον μοναχὸν κυρὸν Θεοδόσιον τὸν Σαρπειώτην, ἀνάγνωθι καὶ ταύτην. Ἐνταῦθα γὰρ ὡς πολύστιχος οὐ κατεστρώθη· ἡ αὐτὴ δὲ ἐπιστολὴ ἐγράφη ἀπαραλλάκτως καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῷ θρόνῳ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας κληρικοὺς καὶ λοιπούς.

INTERROGATIO IV.

A *An opotieat dæmoniacum communicare sacramentis? Sanctus enim Timotheus in quæstionibus sibi propositis aliter dixit, et sancti spostoli aliter, et posteriores aliter.*

RESP. Si quis atra bile agitatur, ut videatur esse dæmoniacus, non prohibebitur: sed si est revera dæmoniacus, sacramentis minime dignabitur: nulla est enim luci societas cum tenebris.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δ'.

Εἰ δεῖ τὸν δαιμονιζόμενον μεταλαμβάνειν τῶν ἁγιασμάτων· ὁ μὲν γὰρ ἅγιος Τιμόθεος εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν ἐρωτήσεις εἶπεν ἄλλως, καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἄλλως, καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἄλλως.

ΑΠΟΚΡ. Εἰ ἀπὸ μέλανος ἐνοχλεῖται χυμοῦ τις, ὡς δαιμονᾷν δοκεῖν, οὐ κωλυθήσεται· εἰ δὲ τῇ ἀληθείᾳ δαιμονῶν ἐστιν, ἥκιστα τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται· ὅτι οὐδὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος.

INTERPR. Mihi videtur sanctus Timotheus, ei etiam qui est per intervalla dæmoniacus, concessisse divinorum sacramentorum participationem, eo tempore quo est sanæ mentis, et maxime, si eo tempore quo est furore percitus non blasphemet B adversus sancta. Quemadmodum enim qui ab humore melancholico vexatur, si non novit sacramentorum gratiam, imo etiam quod majus est, blasphemat, non concedetur ei ut sit sacramentorum particeps, ne divina ex eo injuria afficiantur: ita etiam qui per intervalla furit, si sit dignus, et furoris tempore adversus divina mysteria non blasphemet, non impedietur eorum esse particeps eo tempore quo est sanæ mentis. In extrema autem respiratione existimo omnes debere dignos haberi divino sanctoque viatico. Nam sanctus quoque Timotheus decernit eos tunc baptizari debere, si antea non fuerint baptizati.

ΕΡΜΗΝ. Ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τῷ ἐκ διαλείμματος δαιμονῶντι παρὰ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου ἐκχωρηθῆναι τὴν τῶν θείων ἁγιασμάτων μετάληψιν καθ' ὃν νήφει πάντως καιρόν· καὶ μᾶλλον ἐὰν κατὰ τὴν μανίαν οὐ βλασφημεῖ κατὰ τῶν ἁγίων. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἀπὸ χυμοῦ μελαγχολικωτέρου ὀχλούμενος, ἐὰν οὐκ οἶδε τὴν χάριν τῶν ἁγιασμάτων, ἐπὶ πλέον καὶ βλασφημεῖ, οὐ παραχωρηθήσεται μεταλαβεῖν, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν παρυβρίζωνται τὰ θεῖα· οὕτω καὶ ὁ ἐκ διαλείμματος μαινόμενος, ἐὰν ἄξιός ἐστι, καὶ οὐδὲ βλασφημεῖ κατὰ τὸν τῆς μανίας καιρὸν τῶν θείων μυστηρίων, οὐκ ἐμποδισθήσεται αὐτῶν μετασχεῖν, καθ' ὃν νήφει καιρόν. Κατὰ δὲ τὰς τελευταίας ἀναπνοὰς οἴομαι πάντας ὀφείλειν ἀξιοῦσθαι τοῦ θείου καὶ ἁγίου ἐφοδίου· ὅτι καὶ ὁ ἅγιος Τιμόθεος βαπτίζεσθαι τούτους τηνικαῦτα διορίζεται, μὴ προβαπτισθέντας.

INTERROGATIO V.

C *An oporteat ea quæ in Ecclesia offeruntur, ut oblationes, panem scilicet et vinum, sacerdotem indiscriminatim comedere, et quemadmodum sibi placuerit: et an debet hæc comedere tanquam panem communem; et si multa hujusmodi collecta fuerint, quid oportet his facere?*

RESP. Exaltatæ quidem oblationis fragmenta nequaquam, sed in sola debent Ecclesia comedi, donec universa consumpserint; quæ autem ex his supersunt, non cum lacte, et caseo, et ovis, et piscibus, sed separatim, et per se.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ε'.

Εἰ δεῖ τὰ προσφερόμενα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, οἷον προσφορὰς, καὶ νάματα, ἀδιαφόρως ἐσθίειν τὸν ἱερέα, καὶ ὡς βούλεται· καὶ εἰ ὡς ἄρτον κοινὸν ὀφείλει ταῦτα ἐσθίειν· καὶ εἰ πολλὰ τοιαῦτα συναχθείη, τί δεῖ ταῦτα ποιεῖν;

ΑΠΟΚΡ. Τὰ μὲν τῆς ὑψωθείσης κλάσματα οὐχί· ἀλλ' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μόνῃ ἐσθίειν, ἔστ' ἂν ἅπαντα δαπανήσωσι· τὰ δὲ περιττὰ τῶν ἄλλων μὴ μετὰ γάλακτος, καὶ τυροῦ, καὶ ᾠῶν, καὶ ἰχθύων, ἀλλ' ἀποτεταγμένως, καὶ ἰδιαζόντως.

INTERPRET. Consequenter can. 7 Theophili episcopi Alexandrini, qui situs est in compellatoria ejus oratione in sancta Theophania, et hæc expresse definit, Quæ pro sacro sacrificio offeruntur, post ea quæ consumuntur in usum sacramento- D rum, clerici dividant, et neque catechumenus ex iis comedat, vel bibat; sed potius clerici, et fideles fratres qui sunt cum ipsis, respondit sancta synodus. Sed canon quidem non definit de fragmentis quæ restant ex sancto pane exaltato, et reliquis nec præcepit quomodo iis uti oporteat. Responsio autem eorum consumptionem in duo divisit. Sed sancta quidem synodus de vino oblato respondit: Theophilus autem ipsum quoque similiter ac panes, consumendum decrevit; et recte, ut existimo. Neque enim exaltatur vinum, sed solum sanctifi-

ΕΡΜΗΝ. Ἀκολούθως τῷ ζ' κανόνι Θεοφίλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τῷ κειμένῳ εἰς τὸν προσφωνηματικὸν λόγον αὐτοῦ τὸν εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια, καὶ διοριζομένῳ ταῦτα ῥητῶς, Τὰ προσφερόμενα εἰς λόγον θυσίας μετὰ τὰ ἀναλισκόμενα εἰς τὴν τῶν ἁγίων χρείαν οἱ κληρικοὶ διανεμέσθωσαν, καὶ μήτε κατηχούμενος ἐκ τούτων ἐσθιέτω, ἢ πινέτω, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πιστοὶ ἀδελφοὶ, ἀπεκρίνατο ἡ ἁγία σύνοδος. Πλὴν ὁ μὲν κανὼν οὐ διεστείλατό τι χάριν τῶν περιττευόντων κλασμάτων ἀπὸ τοῦ ὑψωθέντος ἁγίου ἄρτου, καὶ τῶν λοιπῶν, οὐδ' ὅπως τούτοις δεῖ χρῆσθαι παρεκελεύσατο. Ἡ δὲ ἀπόκρισις διεῖλεν εἰς δύο τὴν τούτων δαπάνην. Περὶ μέντοι τοῦ προσφερομένου οἴνου ἡ μὲν ἁγία σύνοδος οὐδέν τι ἀπελογίσατο· ὁ δὲ Θεόφιλος καὶ τοῦτον παρομοίως τοῖς ἄρτοις δαπανᾶσθαι διω-

ρίσατο· καὶ ὡς νομίζω, καλῶς· οὐδὲ γὰρ ὑψοῦται ὁ οἶνος, ἀλλὰ μόνον ἁγιάζεται. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα οβ' καὶ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνα ζ' καὶ η'. Σημείωσαι δὲ τὰ ἐν τῇ παρούσῃ ἀποκρίσει περιεχόμενα, καὶ θρήνησον, πῶς καταφρονεῖται σχεδὸν ἀπὸ πάντων τῶν ἱερέων ἡ δαπάνη τῶν μὴ ὑψωμένων προσφορῶν· ὅτι πλείους γὰρ καὶ μετὰ κρεάτων ἐσθίουσιν αὐτάς, καὶ ἀλλοτρόπως κοινοποιοῦσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϛ'.

Εἰ ὁπουδήποτε ἀποκαρεὶς μοναχός τις βλάπτεται κατά τι συμβὰν ψυχικῶς, καὶ βουλόμενος ὑποχωρῆσαι δεσμηθῇ παρὰ τοῦ οἰκείου προεστῶτος, τί ποιήσει; τῆς βλάβης καταφρονήσει, ἢ τοῦ δεσμοῦ;

B *ΑΠΟΚΡ. Χρὴ τοῦτον λέγειν τῷ προεστῶτι δι' ὃ βλάπτεται· καὶ εἰ ἔστι προφανὴς κίνδυνος ἐκ τούτου, ὑποχωρεῖν ἐκεῖθεν, καὶ μὴ τοῦ δεσμοῦ φροντίζειν.*

ΕΡΜΗΝ. Ὁ τρίτος κανὼν τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης πρώτης καὶ τῆς δευτέρας συνόδου ἀφορίζεσθαι διορίζεται τὸν καθηγούμενον, μὴ ἀναζητοῦντα μετὰ ἐπιμελείας τὸν ἀποδιδράσκοντα μοναχὸν αὐτοῦ· καὶ ὁ δ' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου ἀφορίζει τὸν χωρὶς εὐλόγου αἰτίας μεταπίπτοντα μοναχόν, καὶ τὸν δεχόμενον αὐτόν. Ὅθεν καὶ ἡ ἁγία σύνοδος ἀπελογήσατο μὴ ἀπεριμερίμνως, καὶ κατὰ τὸ δόξαν σκάνδαλον ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν μοναχῶν, ὑποχωρεῖν ἐξ ἧς ἀπεκάρη μονῆς, ἀλλὰ ἀναδιδάσκειν τοῦτο τὸν καθηγούμενον, καὶ εἰ μὴ τύχοι C διορθώσεως, ὑποχωρεῖν ἀπὸ τῆς μονῆς, καὶ μὴ ἐπιστρέφεσθαι τοῦ ἡγεμονικοῦ δεσμοῦ. Ἐκλαβοῦ δὲ τὸ μὴ ἐπιστρέφεσθαι αὐτὸν τοῦ δεσμοῦ εἰς τὸ μὴ ὑποπτεύειν κίνδυνον ἐκ τοῦ ὑποχωρῆσαι πρὸ τοῦ λυθῆναι τὸν δεσμόν· μὴ μέντοι γε καὶ εἰς τὸ γενέσθαι αὐτόλυτον· ἀναγκασθήσεται γὰρ προσελθεῖν τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ, καὶ λυθῆναι τοῦ δεσμοῦ ἢ κατὰ παρουσίαν τοῦ ἐπαγαγόντος αὐτόν, ἢ καὶ ἐκείνου δίχα, μετὰ τὴν μετάκλησιν μὴ παρουσιάσαντος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ζ'

Ἡγούμενος τελευτῶν κατέλιπεν ἕτερον ἀνθ' ἑαυτοῦ, δεσμήσας αὐτὸν μὴ ὑποχωρῆσαι. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος καταγνοὺς ἑαυτοῦ ἀσθένειαν ὑπεχώρησε. Τί γοῦν χρὴ ποιῆσαι περὶ τοῦ δεσμοῦ; D

ΑΠΟΚΡ. Ἄλογος ὁ δεσμός, καὶ διὰ τοῦτο ἀνίσχυρος· καὶ ὁ δεσμηθεὶς ἀπολυθήσεται ἀρχιερεῖ προσελθών, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀπαγγείλας.

ΕΡΜΗΝ. Ὁ λβ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων φησὶ τὸν ἀφορισθέντα παρ' ἐπισκόπου μὴ δέχεσθαι παρ' ἑτέρου ἀλλ' ἢ παρὰ τοῦ ἀφορίσαντος αὐτόν, εἰ μὴ κατὰ συγκυρίαν τελευτήσει ὁ ἀφορίσας τοῦτον. Κατὰ γοῦν τὴν τούτου περίληψιν ἀπελογήσατο ἡ ἁγία σύνοδος τὸν ἀνεύλογον δεσμὸν τοῦ τελευτήσαντος καθηγουμένου λύεσθαι παρὰ ἀρχιερέως πάντως τοῦ κατὰ χώραν. Οὐ γὰρ ἐνεδόθη ἑτέρας ἐνορίας ἀρχιερεῖ λύειν δεσμὸν καθηγουμένου, μὴ ὑποκειμένου αὐτῷ. Καὶ ὁ μὲν παράλογος ἀφορισμὸς

A catur. Lege etiam sanctorum apostolorum can. 72 et synodi Ancyranæ can. 7 et 8. Observes autem quæ in præsenti responsione continentur; et lamentis vaces, quod ab omnibus propemodum sacerdotibus neglectui habeatur exaltatarum 218 oblationum consumptio: plerique enim eos etiam cum carnibus comedunt, et aliis modis profanant.

INTERROGATIO VI.

Si ullus quorunque in loco tonsus monachus in aliquo, quod ejus animam offendit, læditur, et volens recedere, a suo præposito ligatus fuerit, quid faciet? damnum contemnet, an vinculum?

RESP. Oportet eum dicere præposito quam ob rem læditur: et si est ex eo manifestum periculum, recedere, et vinculum non curare.

INTERPRET. Tertius canon primæ et secundæ syn. in templo SS. apostolorum habitæ, decernit, ut segregetur monasterii præpositus, qui diligenter non requirit monachum suum qui aufugit: et quartus canon ejusdem synodi segregat monachum qui sine justa causa recedit, et eum qui illum recipit. Unde etiam S. syn. respondit non inconsiderate et pro ea quæ sibi apparuerit offensione, licere unicuique monacho ex eo quo tonsus est monasterio recedere: sed hoc præpositum docere, et si non correctionem assecutus sit, a monasterio recedere, et vinculi sui præpositi nullam curam habere. Accipe autem illud vinculi nullam curam habere ad hoc, ut non suspicetur aliquod sibi imminere periculum, eo quod recesserit antequam sit solutum vinculum: non etiam ad hoc, ut ipse per se absolvatur. Cogetur enim accedere ad loci episcopum, et absolvi a vinculo, vel eo præsente qui imposuit, vel etiam sine illo, postquam vocatus non adfuerit.

INTERROGATIO VII.

Moriens præpositus reliquit pro se alium, ab eo ligatum ne recederet. Is autem, sua imbecillitate cognita, recessit. Quid itaque faciendum est de vinculo?

RESP. Ratione caret vinculum, atque ideo invalidum est, et accedens ad episcopum ligatus absolvetur, cum sua ei exposuerit.

INTERPRET. Tricesimus secundus canon sanctorum apostolorum, dicit eum qui ab episcopo segregatus est ab alio non suscipi, præterquam ab eo qui ipsum segregavit, nisi forte mortuus sit qui eum segregavit. Sicut ergo eo comprehenditur, respondit sancta synodus injustum vinculum defuncti præpositi solvi omnino ab episcopo regionis. Neque enim datum est alterius regionis antistiti solvere vincula præpositi sibi non subditi. Et injusta quidem segregatio sic solvetur. De eo autem

cui pœna est imposita propter rem quæ fieri non potest, vel causam manifeste injustam et non canonicam, considerandum est. Et quære decimum decretum quinti cap. tit. 1, lib. VI Basilicorum.

INTERROGATIO VIII.

An oportet sacerdotem qui propter crimen est depositus, vel qui sacerdotium sua sponte deposuit, cum seipsum condemnasset, præfari illud, « Benedictus Deus » et hoc, « Deus misereatur nostri, » vel hoc, « Christus verus Deus » vel suffire suffitibus, vel communicare intra altare.

RESP. Non. In laicorum enim locum reductus est.

INTERPRET. Vicesimus septimus Basilii sacerdotem qui illicitum **219** matrimonium contraxit insciens, dicit sola esse cathedra dignandum propter ignorantiam, non sinit autem eum alios benedicere. Nonus canon synodi Neocæsariensis hæc dicit expresse : Si presbyter qui corpore ante peccaverit, promotus fuerit, et se ante ordinationem peccasse confessus fuerit, ne offerat, manens in cæteris propter aliud ejus bonæ vitæ studium. Et Novella 79 imperatoris D. Leonis Sapientis statuit, ut qui post ordinationem cum muliere conjungitur, deponatur quidem, sed ad clericorum habitus et alius ministerii in ecclesiis, quod non est attingere illicitum, alienationem non condemnetur. Mihi itaque videntur hæc conciliari pro differentia operationis ecclesiasticæ. Et qui non sic operantur, iis quæ ad sacerdotes per accessum ad altare pertinent, privabuntur, sed operationibus quæ pertinent ad clericos qui sunt extra sacrum tribunal, non privabuntur.

INTERROGATIO IX.

Quod dicit S. Basilius in parvis pœnis, Sit a benedictione alienus, pro lapsus proportione, quid est ?

RESP. Privari aliquem benedictione, quæ datur in Ecclesia.

INTERPRET. Benedictiones ecclesiasticæ sunt omnia quæ fiunt vel dantur ab episcopis vel sacerdotibus in ecclesiis ad preces et stabilimentum fidelis populi. Unusquisque ergo pro sui lapsus proportione ecclesiastica benedictione privetur.

INTERROGATIO X.

An oportet eos qui a sancto dono sunt probibiti, comedere exaltatas oblationes.

RESP. Invenimus in Vita sancti Theodori eos fuisse prohibitos.

INTERROGATIO XI.

An oportet, ut vult canonicum jejunatoris, canonice se gerere ?

RESP. Illud canonicum nimia indulgentia usum,

A οὕτω λυθήσεται. Περὶ δὲ τοῦ ἐπιτιμηθέντος διὰ ἀδύνατον, ἢ καὶ προφανῶς παράνομον καὶ ἀκανόνιστον αἰτίαν, σκοπητέον. Καὶ ζήτει θέμα ι' τοῦ ε' κεφ. τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ ιαʹ βιβλ. τῶν Βασιλικῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Η'.

Εἰ χρὴ τὸν ἐπὶ ἐγκλήματι καθαιρεθέντα ἱερέα ἢ ἑκουσίως τὴν ἱερωσύνην καταλείψαντα, καταγνόντα ἑαυτοῦ προλέγειν τὸ, « Εὐλογητὸς ὁ Θεός, » καὶ τὸ, « Ὁ Θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς, » καὶ τὸ, « Χριστὸς ἀληθινὸς Θεός, » ἢ θυμιᾷν μετὰ θυμιατοῦ, ἢ μεταλαμβάνειν ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου.

ΑΠΟΚΡ. Οὐχ· εἰς γὰρ τὸν τῶν λαϊκῶν τόπον καταχθήσεται.

B ΕΡΜΗΝ. Ὁ κζ' κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου τὸν ἀθεμιτογαμήσαντα ἱερέα ἐν ἀγνοίᾳ μόνης καθέδρας διὰ τὴν ἄγνοιαν ἀξιοῦσθαι φησὶν, εὐλογεῖν δὲ ἑτέρους οὐ παραχωρεῖ. Ὁ θ' κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου φησὶ ταῦτα ῥητῶς· Πρεσβύτερος ἐὰν προημαρτηκὼς σώματι προαχθῇ, καὶ ὁμολογήσῃ ὅτι ἥμαρτε πρὸ τῆς χειροτονίας, μὴ προσφερέτω, μένων ἐν τοῖς λοιποῖς διὰ τὴν ἄλλην σπουδήν. Καὶ ἡ οθ' Νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου διορίζεται τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν συναπτόμενον γυναικὶ καθαιρεῖσθαι μὲν, τοῦ σχήματος δὲ τῶν κληρικῶν καὶ τῆς ἄλλης τῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπηρεσίας, ἧς ἐφάπτεσθαι οὐκ ἀθέμιτον, μὴ παντάπασι τὴν ἀλλοτρίωσιν καταC δικάζεσθαι. Δοκεῖ οὖν μοι ταῦτα συμβιβάζεσθαι κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνεργείας. Καὶ οἱ οὕτω μὴ ἐνεργοῦντες τῶν μὲν ἀνηκόντων τοῖς ἱερεῦσι διὰ τῆς εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἰσελεύσεως στερηθήσονται, τῶν δὲ ἀνηκουσῶν ἐνεργειῶν τοῖς ἔξω τοῦ βήματος οὖσι κληρικοῖς οὐ στερηθήσονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θ'.

Ὅπερ λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος ἐν τοῖς μικροῖς ἐπιτιμίοις, Ἔστω ἀπὸ εὐλογίας κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ σφάλματος, τί ἐστι ;

ΑΠΟΚΡ. Τὸ ἀποστερηθῆναί τινα τῆς διδομένης εὐλογίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

ΕΡΜΗΝ. Ἐκκλησιαστικαὶ εὐλογίαι εἰσὶ πάντα D τὰ παρὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἱερέων ἐπ' εὐλογίας γινόμενα, ἢ διδόμενα εἰς εὐχὴν καὶ στηριγμὸν τοῦ πιστοῦ λαοῦ. Ἕκαστος γοῦν κατὰ ἀναλογίαν τοῦ οἰκείου σφάλματος στερηθείη τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐλογίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ι'.

Τοὺς κεκωλυμένους ἀπὸ τῆς ἁγίας δωρεᾶς εἰ χρὴ ἐσθίειν ὑψωμένας προσφοράς ;

ΑΠΟΚΡ. Εὑρίσκομεν ἐν τῷ Βίῳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοὺς τοιούτους κεκωλυμένους.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ'.

Εἰ χρὴ κατὰ τὸ κανονικὸν τοῦ Νηστευτοῦ κανονίζειν τινάς ;

ΑΠΟΚΡ. Τὸ τοιοῦτον κανονικὸν πολλῇ συγκα-

ταβάσει χρησάμενον πολλοὺς ἀπώλεσε· διὸ οἱ ἐν γνώσει τοῦ καλοῦ ὄντες καὶ ἐκ τούτου σφαλλόμενοι ἐπανορθωθήσονται.

ΕΡΜΗΝ. Αἱ δύο ἀποκρίσεις αὗται σαφεῖς εἰσι. Βλέπομεν δὲ ὅτι οἱ πλείους τῶν δεχομένων λογισμοὺς ἀνθρώπων μετὰ τοῦ τοιούτου κανονικοῦ κανονίζουσι· ζήτει οὖν κατὰ τὴν παροῦσαν σωτήριον γενέσθαι ἀπόκρισιν. Τὸ μέντοι μὴ λαμβάνειν κλάσμα ὑψωμένου ἄρτου τοὺς μεταλαμβάνειν κωλυθέντας θείων ἁγιασμάτων πραγματικῶς γινόμενον βλέπομεν. Νομίζω δὲ ὅτι αἱ γυναῖκες, κἂν κωλυθῶσι τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων, οὐκ ἐμποδισθήσονται λαμβάνειν κλάσμα ὑψωμένου ἄρτου· διότι ἐν διαφόροις κανόσι φησὶν ὁ ἅγιος Βασίλειος τὰς ὀλισθησάσας γυναῖκας καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτιμίῳ ἀκοινωνησίας ἐκκλησιαστικῷ καθυποβληθείσας τῆς μὲν B ἁγίας μεταλήψεως ἀπαλλοτριοῦσθαι, τῆς δὲ ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως μὴ ἀποξενοῦσθαι, ὥσπερ τοὺς ἄνδρας, ἵνα μὴ γένωνται ἐν ὑπολήψει οὐκ ἀγαθῇ καὶ παρὰ τοῦτο θριαμβευθῶσιν. Εἰ γοῦν οὐ δοθείη αὐταῖς ἐκκλησιαζούσαις κλάσμα ἄρτου ὑψωθέντος, διεγνωσθείη ἑτοίμως τὸ κακὸν, δι᾽ ὃ οὐκ ἀξιοῦνται τῆς ἁγίας μεταλήψεως· ὅπερ οὐ βούλεται ὁ ἅγιος.

A *multos perdidit: Qui itaque in boni cognitione existunt, et ab eo excidunt, corripiantur.*

INTERPRET. Hæ duæ responsiones claræ sunt. Videmus autem quod permulti qui hominum confessiones audiunt, cum eo jure canonico se canonice gerant. Ora ergo, ut fiat convenienter huic salutari responsioni. Quod autem exaltati panis fragmentum non accipiant, qui divinorum sacramentorum esse participes prohibiti sunt, actu fieri videmus. Existimo autem quod mulieres, licet prohibitæ fuerint sanctis communicare, exaltati tamen panis fragmentum accipere non vetabuntur. Nam in diversis etiam canonibus dicit sanctus Basilius, Mulieres quæ lapsæ sunt, ac propterea Ecclesiasticæ excommunicationis pœna tenentur, a sancta quidem participatione alienari, sed ab Ecclesiastica communione, ut viros, non arceri, ne non bona de iis suspicio exoriatur, et propterea traducantur. Si itaque non datum iis fuerit, in Ecclesia exsistentibus, exaltati panis fragmentum, cognoscetur protinus malum propter quod sancta communione dignæ non habentur. Quod non vult sanctus.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΝΟΝΙΚΑΙ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ,

ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠ' ΑΥΤΑΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ,

ΚΥΡΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ.

—

INTERROGATIONES CANONICÆ

SANCTISSIMI PATRIARCHÆ ALEXANDRIÆ

DOMINI MARCI,

ET RESPONSA AD EAS SANCTISSIMI PATRIARCHÆ ANTIOCHIÆ,

DOMINI THEODORI BALSAMONIS.

(Ex Leunclavii Jure Græco-Romano.)

—

Dei quidem spectator et propheta Moses: Interroga (inquit) patrem tuum, et renuntiabit tibi: seniores tuos, et dicent tibi. Sanctissimus autem Alexandriæ patriarcha, dilectus frater, et nostræ mediocritatis comminister, dominus Marcus, Pater exsistens Patrum, Dei gratia, et presbyterorum presbyter, indeque nec ad se directum habens hoc propheticum elegans verbum, in quibus luctabatur multis ecclesiasticis interrogationibus, aliud ex eadem cithara spiritus vaticinium suscepit, inquiens: Ecce vero, quid pulchrum aut jucundum est, quam fratres in idem consentire! Quamobrem quemadmodum psalterium aliquod, instrumentum musica cura indigens, scriptam edens interrogationem, eam nostræ mediocritati porrexit, rogavitque, comprehensas in ea propositiones canonicas et quæstiones in commune proferri, et hunc fraternæ responsionis eleganter exarari codicillum. Scriptum igitur ab ejus sanctitate compositum, hæc expressim comprehendit.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Interrogationes ad quas responderi desiderant Christiani, qui Saracenorum regionem, et sub eorum ditione habitant, factæ a Marco patriarcharum [h] Alexandriæ minimo, in diebus imperii piissimi et Christi studiosissimi imperatoris nostri, domini Isaacii Angeli, et tempore sanctissimi et œcumenici patriarchæ domini Georgii, quorum

A 'Ο μὲν θεόπτης καὶ προφήτης Μωσῆς, Ἐρώτησον, φησὶ, τὸν πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοι· τοὺς πρεσβυτέρους σου, καὶ ἐροῦσί σοι. 'Ο δὲ ἁγιώτατος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύριος Μάρκος, Πατὴρ Πατέρων ὑπάρχων, τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, καὶ πρεσβυτέρων πρεσβύτερος, [f] κἀντεῦθεν μηδὲ ψάλλουσαν ἔχων αὐτῷ ταύτην τὴν προφητικὴν καλλιέπειαν, ἐφ' οἷς ἐζυγομαχεῖτο πολλοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐρωτήμασιν, ἕτερον ἐκ τῆς αὐτῆς κινύρας τοῦ πνεύματος ἀνεδέξατο θεσπιῴδημα, λέγον· Ἰδοὺ δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ τὸ συμφρονεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό; Διὸ, καθά τι ψαλτήριον ὄργανον μουσικῆς ἐπιμελείας δεόμενον, ἐκθέμενος ἐρώτησιν ἔγγραφον, ἐνεχείρισε ταύτην τῇ ἡμῶν B μετριότητι· καὶ ἐζήτησε τὰ ἐν αὐτῇ περιεχόμενα κανονικὰ προβλήματα καὶ ζητήματα λαληθῆναι ἐπὶ κοινοῦ καὶ ἀδελφικῆς ἀποκρίσεως καλλιγραφηθῆναι τοῦτο κωδίκιον. Τὸ γοῦν παρὰ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ συντεθὲν γράμμα διαλαμβάνει ταῦτα ῥητῶς.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐρωτήματα ἅπερ χρῄζουσιν οἱ Χριστιανοὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἐν ταῖς ἐξουσίαις αὐτῶν· ἐρωτηθέντα παρὰ Μάρκου τοῦ ἐλαχίστου ἐν τοῖς πατριάρχαις Ἀλεξανδρείας, ἐν ἡμέραις τῆς βασιλείας τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχρίστου βασιλέως ἡμῶν κυρίου Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ

VARIÆ LECTIONES.

[47] θανάτου.

[c] *cogitationis.* [d] *hi et culpæ, et pœnæ obnoxii erunt.* [e] *vænam.* [f] *quæ vitiosa fit.* [g] *pœnam.* [h] *Marco Alexandrino, patriarcharum.*

οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Γεωργίου. Ὧν τὰ ἔτη αὐξανεῖ ὁ Θεὸς εἰς μακρότητα ἡμερῶν. Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἐπινεμήσεως ιγ', καὶ ἐτῶν μετὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ͵ασγ'.

annos augeat Deus in dierum longitudinem. Mense Februario, indictionis 13, anni post incarnationem Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi, 1203.

Ἐρώτησις. Αἱ περὶ τὰ μέρη τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων ἀναγινωσκόμεναι λειτουργίαι, καὶ λεγόμεναι συγγραφῆναι παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, καὶ Μάρκου, δεκταί εἰσι τῇ ἁγίᾳ καὶ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἢ οὔ;

Inter. 1. Quæ in partibus Alexandriæ et Hierosolymorum leguntur liturgiæ, et conscriptæ dicuntur fuisse a sanctis apostolis, Jacobo fratre Domini, et Marco, recipiendæ sunt a sancta et catholica Ecclesia, necne?

Ἀπ. Ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος, ὁ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ῥήτωρ καὶ διδάσκαλος, Κορινθίοις ἐπιστέλλων, φησίν· Ἀδελφοί, παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ᾖ ἐν ὑμῖν σχίσματα· ἦτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοΐ, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ. Φαμὲν τοίνυν, ὡς οὔτε ἀπὸ θείας Γραφῆς, οὔτε ἀπὸ κανόνος ἐκφωνηθέντος συνοδικῶς ἀνεδιδάχθημεν, ἱεροτελεστίαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Μάρκου παραδοθῆναι· μόνος δὲ ὁ λβ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, φησὶν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου μυστικὴν ἱερουργίαν συντεθῆναι. Ὁ μέντοι πε' κανὼν τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, καὶ ὁ νθ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, ἀπαριθμούμενοι τὰ ὀφείλοντα παρ' ἡμῖν πολιτεύεσθαι βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Καινῆς, καὶ αὐτὰ δὴ τὰ ἀποστολικά, ἱερουργίας τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἢ τοῦ ἁγίου Μάρκου μνείαν ὅλως οὐ ποιοῦνται. Ἀλλὰ καὶ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδ' ὅλως ταύτας ἐπιγινώσκει. Ψηφιζόμεθα οὖν μὴ εἶναι δεκτὰς αὐτάς. Κἂν γὰρ ἐγένοντο, παντελοῦς ἀπραξίας κατεψηφίσθησαν, ὡς καὶ ἄλλα πολλά. Καὶ δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ πε' κανόνος τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, καὶ τοῦ β' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου. Ὁ μὲν γάρ, ὁ ἀποστολικὸς δηλαδή, διορίζεται τὰς τοῦ Κλήμεντος δύο ἐπιστολάς, καὶ τὰς διαταγὰς τῶν ὀκτὼ βιβλίων αὐτοῦ ἀναγινώσκεσθαι μέν, μὴ δημοσιεύεσθαι δέ, διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικά· ὁ δὲ θέλει ταύτας μηδὲ ἀναγινώσκεσθαι, διὰ τὸ παρενεθῆναι αὐταῖς παρὰ ἑτεροδόξων πολλά τινα νόθα, καὶ τῆς εὐσεβείας ἀλλότρια. Διά τοι τοῦτο καὶ ὀφείλουσι πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ ἀκολουθεῖν τῷ ἔθει τῆς νέας Ῥώμης, ἤτοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ ἱερουργεῖν κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν μεγάλων διδασκάλων καὶ φωστήρων τῆς εὐσεβείας, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Φησὶ γὰρ τὸ μα' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ β' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν· Περὶ ὧν ἔγγραφος οὐ κεῖται νόμος, παραφυλάττειν δεῖ τὸ ἔθος, ᾧ ἡ Ῥώμη κέχρηται.

Res. Magnus apostolus Paulus, sanctarum Dei Ecclesiarum orator et doctor, ad Corinthios scribens, ait: Fratres, obsecro vos per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idem dicatis omnes, nec sint in vobis dissidia: sitis autem compositi [i] eadem mente, eademque voluntate. Dicimus igitur, nos neque a sacra Scriptura, neque a canone synodice edito, edoctos fuisse sacrum ministerium [j] a S. apostolo Marco traditum. Solus enim 32 canon sanctæ et œcumenicæ synodi coactæ in Trullo magni palatii, ait a S. Jacobo Dei fratre mysticum sacrificium fuisse compositum. Attamen 85 canon sanctorum et omni laude celebrium Apostolorum, et 59 canon Laodicenæ synodi, enumerantes Veteris Testamenti, et Novi, ipsasque apostolicos libros, qui in usu nobis esse debent, nullam sacrificii [k] sancti Jacobi vel sancti Marci mentionem faciunt. Neque etiam catholica sanctissimi et œcumenici throni Constantinopolis Ecclesia ullo modo eas liturgias agnoscit. Pronuntiamus igitur, non esse has recipiendas. Et si enim ab iis factæ sint, ab omni usu vacare jubentur, ut et alia multa. Idque manifestum est ex 85 canone sanctorum et benedictorum apostolorum, et 2 canone sanctæ et œcumenicæ synodi in Trullo magni palatii coactæ: alter enim, apostolicus videlicet, definit duas Clementis epistolas, et dispositiones [l] octo librorum ejus, legi quidem, verum non evulgari, ob arcana quæ in iis sunt recondita: alter autem vult eas neque legi, propterea quod iis spuria quædam multa et a pietate aliena interposita sint ab hæreticis. Quamobrem omnes Ecclesiæ Dei sequi debent morem novæ Romæ, nimirum Constantinopolis, et sacra celebrare juxta traditiones magnorum doctorum et luminarium pietatis, sancti Joannis Chrysostomi et sancti Basilii. Ait enim 41 caput, 1 tit. 2 lib. Basilicon: De quibus scripta lex non est, morem, quo Roma utitur, servari oportet.

Ἐρώτησις β'. Βιβλία διάφορα εὑρίσκονται εἰς τὰς ἀνατολικὰς καὶ νοτίους χώρας· καὶ τὰ μὲν ὀνομάζονται Διδασκαλίαι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τὰ δέ, Ὁράσεις τοῦ ἁγίου Παύλου. Ἐρωτῶ οὖν εἰ ὀφείλομεν ἀναγινώσκειν αὐτά;

Inter. 2. Varii reperiuntur libri, in orientalibus et meridionalibus regionibus: et alii nominantur Præcepta sanctorum apostolorum: alii, Visiones sancti Pauli. Quæro an hi nobis legendi sint?

VARIÆ LECTIONES.

[i] *conglutinati.* [j] *sacram cæremoniam.* [k] *sacræ cærimoniæ.* [l] *præceptiones.*

Res. Cum Dominus et Deus et Servator noster Jesus Christus in Evangeliis dicat, Videte ne decipiamini : multi enim venient in nomine meo, dicentes, Quia ego sum, et tempus appropinquavit : pronuntiamus et nos, Dei Ecclesiam nosse [m] et confiteri apostolica præcepta, et visiones, et disciplina [n] librorum, quæ 85 apostolico canone declarantur, et Dei præconum voces iis esse creditas. Præter hos alium nullum novit apostolicum commentarium [o]. Observandum igitur, ut ab hæreticis ficta aversemur mendacia. Absinthio enim amariora, licet per nominum sanctorum apostolorum inscriptionem mellitam referant placentam.

Inter. 3. Sexaginta Basilicorum capita ad nostras regiones non pervenerunt : ideoque quantum ad ea pertinet, in tenebris versamur. Quærimus, an ob eam rem damnemur.

Res. Quæcunque lex ait, iis ait qui in lege sunt, secundum magnum Apostolum. Qui igitur ob vitam gloriantur orthodoxam, sive ex oriente sint, sive ex Alexandrinorum plaga, sive aliunde, Romani dicuntur, et secundum leges vivere coguntur. Non astringuntur tamen lege, quæ ait, Non oportet Romanum virum leges ignorare. Ii enim soli, qui habitant Romam, regiam videlicet civitatem, quæ similibus est munita propugnaculis, et multis abundat jurisperitis, horum ferreis tenentur pedicis. Ideoque si hi legem ignorare se allegent, veniam non consequuntur, sive manuales sint operarii, sive circumforanei sint aliqui, et litterarum imperiti : ut qui possint a suis civibus legum discere tenorem. Qui autem extra Romam agunt, agrestes [p] scilicet, et reliqui, multoque magis Alexandrini, legem civilem ignorantes, veniam merentur. Bonum ergo est, ut hi quoque interrogent, et legitima præcepta discant. Quod si est difficile, veniam sunt consecuturi.

Inter. 4. An extra periculum, sacrati, itemque laici fenori dent pecuniam, an potius sit iis exitiosum ?

Res. Mosaica quidem lex, Non fenerabis, inquit, argentum tuum fratri tuo : civilis autem agnoscit usuras centesimas et trientes. Definit enim ut senatores accipiant usuras trientes, nimirum in singulas libras nummos quatuor. Negotiatores autem vulgares [q], et cæteros, dimidiam centesimæ, nimirum in singulas libras nummos sex. Eos vero, qui maritimum fenus contrahunt [r], pro singulis libris nummos duodecim. Quonam autem modo centesimæ vocentur usuræ, cum libræ quantitas non perveniat ad solidos centum, sed ad septuaginta duos : non est dicendi tempus, ne opus fiat præter opus. Et hæc quidem de laicis. Sacratis vero feneratione prorsus interdictum est. Ait enim hæc

A Ἀπ. Τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Εὐαγγελίοις εἰπόντος· Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, Ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε· ψηφιζόμεθα καὶ ἡμεῖς, ὅτι ἀποστολικὰς διδασκαλίας, καὶ ὁράσεις, καὶ διδάξεις ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία γινώσκει καὶ ὁμολογεῖ τὰ ἐν τῷ πε' ἀποστολικῷ κανόνι δηλούμενα βιβλία, καὶ πιστευόμενα εἶναι τῶν θεοκηρύκων φωνάς· ἕτερον δέ τι παρὰ ταῦτα οὐκ οἶδεν ἀποστολικὸν σύγγραμμα. Παρατηρητέον οὖν ἀποστρέφεσθαι τὰ πεπλασμένα παρὰ τῶν αἱρετικῶν σχεδιάσματα. Ἀψινθίου γὰρ πικρότερά εἰσι, κἂν μελιτοῦτταν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ὀνομάτων τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὑποκρίνωνται.

Ἐρώτησις γ'. Τὰ ἑξήκοντα κεφάλαια τῶν Βασι-
B λικῶν οὐ διεδόθησαν εἰς τὰς χώρας ἡμῶν· διὰ τοῦτο νυκτοβατοῦμεν ὅσον τὸ εἰς αὐτά. Ζητοῦμεν οὖν μαθεῖν, εἰ ἐντεῦθεν κατακρινόμεθα.

Ἀπ. Ὅσα ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λέγει, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον. Οἱ γοῦν αὐχοῦντες βίον ὀρθόδοξον, κἂν ἐξ ἀνατολῶν ὦσι, κἂν ἐξ Ἀλεξανδρέων, κἂν ἑτέρωθεν, Ῥωμαῖοι λέγονται, καὶ κατὰ νόμους ἀναγκάζονται πολιτεύεσθαι· τῷ νόμῳ δὲ τῷ φάσκοντι, Οὐ δεῖ Ῥωμαῖον ἄνδρα νόμον ἀγνοεῖν, οὐ συσφίγγονται. Μόνοι γὰρ οἱ κατοικοῦντες τὴν Ῥώμην, τὴν βασιλίδα δηλονότι τῶν πόλεων, τὴν κατησφαλισμένην ὁμοίοις πυργώμασι, καὶ πολλοὺς πλουτοῦσαν νομομαθεῖς, ταῖς ἐκ τούτων σιδηροπέδαις κατέχονται. Διὸ οὗτοι μὲν ἀγνοῆσαι νόμον διενιστά-
C μενοι, οὐ συγγινώσκονται· κἂν χειρωνάκται, κἂν ἀγύρται τινὲς ὦσι, καὶ γραμμάτων ἀνήκοοι· ὡς δυνάμενοι τὰ τῶν νόμων μαθεῖν ἀπὸ τῶν συγκατοίκων αὐτῶν. Οἱ δὲ ἔξω τῆς Ῥώμης διάγοντες, ἀγρόται δηλονότι, καὶ λοιποί, πολλῷ δὲ πλέον Ἀλεξανδρεῖς, νόμον πολιτικὸν ἀγνοήσαντες συγγινώσκονται. Καλὸν γοῦν ἐστι καὶ τούτους ἐρωτᾷν, καὶ μανθάνειν τὰ νομικὰ παραγγέλματα· εἰ δὲ δυσχερές ἐστι, συγγνώμης ἀξιωθήσονται.

Ἐρώτησις δ'. Ἀκίνδυνόν ἐστι τοῖς ἱερωμένοις, ναὶ μέντοι καὶ τοῖς λαϊκοῖς, ἐπὶ τόκῳ δανείζειν, ἢ μᾶλλον ὀλέθριον;

Ἀπ. Ὁ μὲν Μωσαϊκὸς νόμος, Θὐκ ἐκτοκιεῖς, φησὶ, τὸ ἀργύριόν σου τῷ ἀδελφῷ σου· ὁ δὲ πολιτικὸς ἐπιγινώσκει τόκους ἑκατοστιαίους, καὶ ἀπὸ
D τρίτης ἑκατοστῆς. Διορίζεται γὰρ τοὺς συγκλητικοὺς λαμβάνειν τόκους ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς· ἤγουν ἐφ' ἑκάστη λίτρᾳ νομίσματα δ'. Τοὺς κοινολαΐτας πραγματευτὰς, καὶ λοιποὺς, ἡμιεκατοστιαίους· ἤγουν ἐφ' ἑκάστη λίτρᾳ νομίσματα ς'. Τοὺς δὲ διδόντας διαπόντιον δάνειον, ὑπὲρ ἑκάστης λίτρας νομίσματα ιβ'. Ὅπως δὲ καλοῦνται οἱ τόκοι ἑκατοστιαῖοι, τῆς λίτρας μὴ συμποσουμένης εἰς νομίσματα ρ', ἀλλ' εἰς οβ', καιρὸς οὐκ ἔστι λέγειν· ἵνα μὴ ἔργον τὸ πάρεργον γένηται. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ λαϊκῶν. Τοὺς ἱερωμένους δὲ τοκίζειν παντελῶς ἀπηγόρευται. Φησὶ

VARIÆ LECTIONES.

[m] *agnoscere.* [n] *doctrinas.* [o] *scriptum.* [p] *rustici.* [q] *laicos.* [r] *qui trajecticiam pecuniam mutuo dant.*

γαρ ὁ μδʹ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταῦτα ῥητῶς· Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τόκους ἀπαιτῶν τοὺς δανειζομένους, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. Καὶ ὁ ιζʹ κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς αʹ συνόδου ταῦτα διέξεισιν· Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὸ αἰσχροκερδὲς διώκοντες, ἐπελάθοντο τοῦ θείου Γράμματος, λέγοντος, Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· καὶ δανείζοντες ἑκατοστὰς ἀπαιτοῦσιν, ἐδικαίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος, ὡς εἴ τις εὑρεθείη μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τόκους λαμβάνων ἐκ μεταχειρήσεως, ἢ ἄλλως ἐπερχόμενος τὸ πρᾶγμα, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν, ἢ ἕτερόν τι ἐπινοῶν αἰσχροκερδείας ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου, καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἔσται. Τὰ αὐτά φησι καὶ ὁ δʹ κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ἕτεροι.

Ἐρώτησις εʹ. Ἀκίνδυνόν ἐστιν ἱερατεύειν ὀρθοδόξους, Σύρους, καὶ ἐξ Ἀρμενίων, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐξ ἑτέρων χωρῶν τινὰς πιστούς, κατὰ τὴν οἰκείαν διάλεκτον· ἢ παντοίως ἀναγκάζονται μετὰ Ἑλληνίδος ἱερατεύειν γραφῆς;

Ἀπόκρισις. Ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων φησίν· Ἢ Ἰουδαίων μόνων ὁ Θεός; οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν. Οἱ γοῦν ὀρθοδοξοῦντες ἐν πᾶσι, κἂν ὦσι τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς πάμπαν ἀμέτοχοι, μετὰ τῆς ἰδίας διαλέκτου ἱερουργήσουσιν, ἀντίγραφα ἔχοντες τῶν συνήθων ἁγίων εὐχῶν ἀπαράλλακτα, ὡς μεταγραφέντα ἐκ κοντακίων καλλιγραφηθέντων διὰ γραμμάτων Ἑλληνικῶν.

Ἐρώτησις ςʹ. Ἠῤῥαβωνίσατό τις γυναῖκα, καὶ ἐτελεύτησε πρὸ τοῦ ἱερολογηθῆναι μετ' αὐτῆς, ὡς νενόμισται, καὶ πρὸ τοῦ συναφθῆναι αὐτῇ, ἀκίνδυνόν ἐστι ταύτην λαβεῖν τὸν τούτου ἀδελφόν, ἢ οὔ;

Ἀπ. Τὸ καλὸν οὐκ ἔστι καλόν, εἰ μὴ καλῶς γένηται. Εἰ γοῦν ἡ μνηστεία, ἤτοι ὁ ἀῤῥαβών, ἐτελέσθη κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τῆς νεαρᾶς νομοθεσίας τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, μετὰ τελετῆς τῶν συνήθων ἁγίων εὐχῶν· τῆς γυναικὸς οὔσης δωδεκαετοῦς, τοῦ δὲ ἀνδρὸς τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον χρόνον ἀνύσαντος, οὐ λήψεται ταύτην εἰς γάμον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Ὁ γὰρ οὕτω τελεσθεὶς ἀῤῥαβὼν ἐν πᾶσι τῷ νομίμῳ γάμῳ ταυτίζεται. Εἰ δὲ κατὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν, ὡς μανθάνομεν, εἰς πάντα σχεδὸν τὰ μέρη τοῦ Νότου καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλοτρόπως, ὁ θανὼν τὴν περιοῦσαν ἠῤῥαβωνίσατο, συζευχθείη νομίμως αὐτῇ ὁ τούτου αὐτάδελφος.

Ἐρώτησις ζʹ. Ἀπροκριματίστως διακονικοῦ ἢ ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἀξιωθείη ὁ διὰ τὸ τελευτῆσαι τὴν μνηστευθεῖσαν αὐτῷ, ἑτέραν σύμβιον ἀγαγόμενος, ἢ ὡς δίγαμος κωλυθήσεται;

Ἀπ. Εἰ μὲν κατὰ τὴν τῆς ῥηθείσης νεαρᾶς ὑποτύπωσιν ἠῤῥαβωνίσατο τὴν ἀποιχομένην μνηστήν, ἑτέρᾳ γυναικὶ μετὰ τὸν ταύτης θάνατον συζευχθείς, οὐκ ἀξιωθείη βαθμοῦ τινος τῶν τοῦ βήματος. Δίγαμος γὰρ λογίζεται. Εἰ δὲ παρὰ τὴν ταύτης περίληψιν

nominatim 44 sanctorum apostolorum canon : Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, usuras ab iis exigens, quibus mutuum dedit, vel desinat, vel deponatur. Et 17 canon sanctæ et œcumenicæ 1 synodi hæc : Quoniam multi, qui in canone recensentur, plura habendi studium et turpe lucrum persequentes, divinæ Scripturæ obliti sunt, quæ dicit : Argentum suum non dedit ad usuram ; et fenerantes centesimas exigunt : æquum censuit sancta et magna synodus, ut si quis inventus fuerit post hoc statutum usuras mutuo sumere, vel eam rem aliter persequi, vel sesqui alteras exigere, vel aliquid aliud excogitare turpis quæstus gratia, e clero deponatur, et sit alienus a canone. Eadem ait et 4 canon Laodicenæ synodi, et alii.

Inter. 5. An orthodoxi Syri et ex Armeniis, necnon ex aliis regionibus aliqui fideles propria lingua extra periculum sacra celebrent, an vero cogantur prorsus cum Græca scriptura sacerdotio fungi?

Res. Magnus apostolus Paulus ad Romanos scribens inquit : An Judæorum tantum Deus? Num et gentium? certe et gentium. Qui igitur recte in omnibus de fide sentiunt, et si sint Græcæ linguæ omnino expertes, propria dialecto sacra conficient, exemplaria consuetarum sacrarum precum habentes non evariantia, ut desumpta ex contaciis græcanicis litteris eleganter descriptis.

Inter. 6. Desponsavit quis sibi mulierem, et priusquam cum ea per benedictionem, sicut constitutum est, initiaretur, et cum ea copularetur, decessit : an ea impune nubet hujus fratri, necne?

Res. Quod bonum, non bonum est, nisi bene fiat. Si igitur sponsalia et arrhabonis datio perfecta sint juxta dispositionem novellæ constitutionis incliti imperatoris, domini Alexi Comneni, cum consecratione [a] solitarum sanctarum precum, femina excedente annum duodecimum, virum autem decimum quartum, non ducet eam uxorem frater ejus. Itaque enim perfectus arrhabo legitimis nuptiis in omnibus assimilatur. Quod si juxta consuetudinem, quæ (ut didicimus) obtinet in omnibus fere Austri et Orientis partibus, præmortuus aliter sibi superstitem desponsaverat : hujus germanus ei legitime conjungatur.

Inter. 7. An sine præjudicio diaconico et sacerdotali gradu dignus habebitur, qui cum mortua ipsius esset sponsa, alium conjugem duxit, an velut binubus prohibebitur?

Res. Si quidem juxta prædictæ novellæ formam desponderat sibi mortuam sponsam, post ejus mortem alii uxori conjunctus non consequetur ullum altaris gradum. binubus enim censetur. Sin autem præter ejus tenorem cum mortuo sponsa

VARIÆ LECTIONES.

[a] *peractione.*

Res. Cum Dominus et Deus et Servator noster Jesus Christus in Evangeliis dicat, Videte ne decipiamini : multi enim venient in nomine meo, dicentes, Quia ego sum, et tempus appropinquavit : pronuntiamus et nos, Dei Ecclesiam nosse [m] et confiteri apostolica præcepta, et visiones, et disciplina [n] librorum, quæ 85 apostolico canone declarantur, et Dei præconum voces iis esse creditas. Præter hos alium nullum novit apostolicum commentarium [o]. Observandum igitur, ut ab hæreticis ficta aversemur mendacia. Absinthio enim amariora, licet per nominum sanctorum apostolorum inscriptionem mellitam referant placentam.

Inter. 3. Sexaginta Basilicorum capita ad nostras regiones non pervenerunt : ideoque quantum ad ea pertinet, in tenebris versamur. Quærimus, an ob eam rem damnemur.

Res. Quæcunque lex ait, iis ait qui in lege sunt, secundum magnum Apostolum. Qui igitur ob vitam glorientur orthodoxam, sive ex oriente sint, sive ex Alexandrinorum plaga, sive aliunde, Romani dicuntur, et secundum leges vivere coguntur. Non astringuntur tamen lege, quæ ait, Non oportet Romanum virum leges ignorare. Ii enim soli, qui habitant Romam, regiam videlicet civitatem, quæ similibus est munita propugnaculis, et multis abundat jurisperitis, horum ferreis tenentur pedicis. Ideoque si hi legem ignorare se allegent, veniam non consequuntur, sive manuales sint operarii, sive circumforanei sint aliqui, et litterarum imperiti : ut qui possint a suis civibus legum discere tenorem. Qui autem extra Romam agunt, agrestes [p] scilicet, et reliqui, multoque magis Alexandrini, legem civilem ignorantes, veniam merentur. Bonum ergo est, ut hi quoque interrogent, et legitima præcepta discant. Quod si est difficile, veniam sunt consecuturi.

Inter. 4. An extra periculum, sacrati, itemque laici fenori dent pecuniam, an potius sit iis exitiosum ?

Res. Mosaica quidem lex, Non fenerabis, inquit, argentum tuum fratri tuo : civilis autem agnoscit usuras centesimas et trientes. Definit enim ut senatores accipiant usuras trientes, nimirum in singulas libras nummos quatuor. Negotiatores autem vulgares [q], et cæteros, dimidiam centesimæ, nimirum in singulas libras nummos sex. Eos vero, qui maritimum fenus contrahunt [r], pro singulis libris nummos duodecim. Quonam autem modo centesimæ vocentur usuræ, cum libræ quantitas non perveniat ad solidos centum, sed ad septuaginta duos : non est dicendi tempus, ne opus fiat præter opus. Et hæc quidem de laicis. Sacratis vero feneratione prorsus interdictum est. Ait enim hæc

'Απ. Τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Εὐαγγελίοις εἰπόντος· Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, Ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε· ψηφιζόμεθα καὶ ἡμεῖς, ὅτι ἀποστολικὰς διδασκαλίας, καὶ ὁράσεις, καὶ διδάξεις ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία γινώσκει καὶ ὁμολογεῖ τὰ ἐν τῷ πε' ἀποστολικῷ κανόνι δηλούμενα βιβλία, καὶ πιστευόμενα εἶναι τῶν θεοκηρύκων φωνάς· ἕτερον δέ τι παρὰ ταῦτα οὐκ οἶδεν ἀποστολικὸν σύγγραμμα. Παρατηρητέον οὖν ἀποστρέφεσθαι τὰ πεπλασμένα παρὰ τῶν αἱρετικῶν σχεδιάσματα. Ἀψινθίου γὰρ πικρότερά εἰσι, κἂν μελιτοῦτταν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ὀνομάτων τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὑποκρίνωνται.

Ἐρώτησις γ'. Τὰ ἑξήκοντα κεφάλαια τῶν Βασιλικῶν οὐ διεδόθησαν εἰς τὰς χώρας ἡμῶν· διὰ τοῦτο νυκτοβατοῦμεν ὅσον τὸ εἰς αὐτά. Ζητοῦμεν οὖν μαθεῖν, εἰ ἐντεῦθεν κατακρινόμεθα.

'Απ. Ὅσα ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λέγει, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον. Οἱ γοῦν αὐχοῦντες βίον ὀρθόδοξον, κἂν ἐξ ἀνατολῶν ὦσι, κἂν ἐξ Ἀλεξανδρέων, κἂν ἑτέρωθεν, Ῥωμαῖοι λέγονται, καὶ κατὰ νόμους ἀναγκάζονται πολιτεύεσθαι· τῷ νόμῳ δὲ τῷ φάσκοντι, Οὐ δεῖ Ῥωμαῖον ἄνδρα νόμον ἀγνοεῖν, οὐ συσφίγγονται. Μόνοι γὰρ οἱ κατοικοῦντες τὴν Ῥώμην, τὴν βασιλίδα δηλονότι τῶν πόλεων, τὴν κατησφαλισμένην ὁμοίοις πυργώμασι, καὶ πολλοὺς πλουτοῦσαν νομομαθεῖς, ταῖς ἐκ τούτων σιδηροπέδαις κατέχονται. Διὸ οὗτοι μὲν ἀγνοῆσαι νόμον διενιστάμενοι, οὐ συγγινώσκονται· κἂν χειρωνάκται, κἂν ἀγύρται τινὲς ὦσι, καὶ γραμμάτων ἀνήκοοι· ὡς δυνάμενοι τὰ τῶν νόμων μαθεῖν ἀπὸ τῶν συγκατοίκων αὐτῶν. Οἱ δὲ ἔξω τῆς Ῥώμης διάγοντες, ἀγρόται δηλονότι, καὶ λοιποί, πολλῷ δὲ πλέον Ἀλεξανδρεῖς, νόμον πολιτικὸν ἀγνοήσαντες συγγινώσκονται. Καλὸν γοῦν ἐστι καὶ τούτους ἐρωτᾷν, καὶ μανθάνειν τὰ νομικὰ παραγγέλματα· εἰ δὲ δυσχερές ἐστι, συγγνώμης ἀξιωθήσονται.

Ἐρώτησις δ'. Ἀκίνδυνόν ἐστι τοῖς ἱερωμένοις, ναὶ μέντοι καὶ τοῖς λαϊκοῖς, ἐπὶ τόκῳ δανείζειν, ἢ μᾶλλον ὀλέθριον;

'Απ. Ὁ μὲν Μωσαϊκὸς νόμος, Οὐκ ἐκτοκιεῖς, φησὶ, τὸ ἀργύριόν σου τῷ ἀδελφῷ σου· ὁ δὲ πολιτικὸς ἐπιγινώσκει τόκους ἑκατοστιαίους, καὶ ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς. Διορίζεται γὰρ τοὺς συγκλητικοὺς λαμβάνειν τόκους ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς· ἤγουν ἐφ' ἑκάστῃ λίτρᾳ νομίσματα δ'. Τοὺς κοινολαΐτας πραγματευτὰς, καὶ λοιποὺς, ἡμιεκατοστιαίους· ἤγουν ἐφ' ἑκάστῃ λίτρᾳ νομίσματα ς'. Τοὺς δὲ διδόντας διαπόντιον δάνειον, ὑπὲρ ἑκάστης λίτρας νομίσματα ιβ'. Ὅπως δὲ καλοῦνται οἱ τόκοι ἑκατοστιαῖοι, τῆς λίτρας μὴ συμποσουμένης εἰς νομίσματα ρ', ἀλλ' εἰς οβ', καιρὸς οὐκ ἔστι λέγειν· ἵνα μὴ ἔργον τὸ πάρεργον γένηται. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ λαϊκῶν. Τοὺς ἱερωμένους δὲ τοκίζειν παντελῶς ἀπηγόρευται. Φησὶ

VARIÆ LECTIONES.

[m] *agnoscere.* [n] *doctrinas.* [o] *scriptum.* [p] *rustici.* [q] *laicos.* [r] *qui trajecticiam pecuniam mutuo dant.*

γὰρ ὁ μθ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταῦτα ῥητῶς· Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τόκους ἀπαιτῶν τοὺς δανειζομένους, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. Καὶ ὁ ιζ' κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς α' συνόδου ταῦτα διέξεισιν· Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὸ αἰσχροκερδὲς διώκοντες, ἐπελάθοντο τοῦ θείου Γράμματος, λέγοντος, Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· καὶ δανείζοντες ἑκατοστὰς ἀπαιτοῦσιν, ἐδικαίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος, ὡς εἴ τις εὑρεθείη μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τόκους λαμβάνων ἐκ μεταχειρήσεως, ἢ ἄλλως ἐπερχόμενος τὸ πρᾶγμα, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν, ἢ ἕτερόν τι ἐπινοῶν αἰσχροκερδείας ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου, καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἔσται. Τὰ αὐτά φησι καὶ ὁ δ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ἕτεροι.

Ἐρώτησις ε'. Ἀκίνδυνόν ἐστιν ἱερατεύειν ὀρθοδόξους, Σύρους, καὶ ἐξ Ἀρμενίων, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐξ ἑτέρων χωρῶν τινὰς πιστοὺς, κατὰ τὴν οἰκείαν διάλεκτον· ἢ παντοίως ἀναγκάζονται μετὰ Ἑλληνίδος ἱερατεύειν γραφῆς;

Ἀπόκρισις. Ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων φησίν· Ἢ Ἰουδαίων μόνων ὁ Θεός; οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν. Οἱ γοῦν ὀρθοδοξοῦντες ἐν πᾶσι, κἂν ὦσι τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς πάμπαν ἀμέτοχοι, μετὰ τῆς ἰδίας διαλέκτου ἱερουργήσουσιν, ἀντίγραφα ἔχοντες τῶν συνήθων ἁγίων εὐχῶν ἀπαράλλακτα, ὡς μεταγραφέντα ἐκ κοντακίων καλλιγραφηθέντων διὰ γραμμάτων Ἑλληνικῶν.

Ἐρώτησις ς'. Ἠῤῥαβωνίσατό τις γυναῖκα, καὶ ἐτελεύτησε πρὸ τοῦ ἱερολογηθῆναι μετ' αὐτῆς, ὡς νενόμισται, καὶ πρὸ τοῦ συναφθῆναι αὐτῇ, ἀκίνδυνόν ἐστι ταύτην λαβεῖν τὸν τούτου ἀδελφὸν, ἢ οὔ;

Ἀπ. Τὸ καλὸν οὐκ ἔστι καλὸν, εἰ μὴ καλῶς γένηται. Εἰ γοῦν ἡ μνηστεία, ἤτοι ὁ ἀῤῥαβὼν, ἐτελέσθη κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τῆς νεαρᾶς νομοθεσίας τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, μετὰ τελετῆς τῶν συνήθων ἁγίων εὐχῶν· τῆς γυναικὸς οὔσης δωδεκαετοῦς, τοῦ δὲ ἀνδρὸς τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον χρόνον ἀνύσαντος, οὐ λήψεται ταύτην εἰς γάμον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Ὁ γὰρ οὕτω τελεσθεὶς ἀῤῥαβὼν ἐν πᾶσι τῷ νομίμῳ γάμῳ ταυτίζεται. Εἰ δὲ κατὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν, ὡς μανθάνομεν, εἰς πάντα σχεδὸν τὰ μέρη τοῦ Νότου καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλοτρόπως, ὁ θανὼν τὴν περιοῦσαν ἠῤῥαβωνίσατο, συζευχθείη νομίμως αὐτῇ ὁ τούτου αὐτάδελφος.

Ἐρώτησις ζ'. Ἀπροκριματίστως διακονικοῦ ἢ ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἀξιωθείη ὁ διὰ τὸ τελευτῆσαι τὴν μνηστευθεῖσαν αὐτῷ, ἑτέραν σύμβιον ἀγαγόμενος, ἢ ὡς δίγαμος κωλυθήσεται;

Ἀπ. Εἰ μὲν κατὰ τὴν τῆς ῥηθείσης νεαρᾶς ὑποτύπωσιν ἠῤῥαβωνίσατο τὴν ἀποιχομένην μνηστὴν, ἑτέρᾳ γυναικὶ μετὰ τὸν ταύτης θάνατον συζευχθεὶς, οὐκ ἀξιωθείη βαθμοῦ τινος τῶν τοῦ βήματος. Δίγαμος γὰρ λογίζεται. Εἰ δὲ παρὰ τὴν ταύτης περίληψιν

A nominatim 44 sanctorum apostolorum canon : Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, usuras ab iis exigens, quibus mutuum dedit, vel desinat, vel deponatur. Et 17 canon sanctæ et œcumenicæ 1 synodi hæc : Quoniam multi, qui in canone recensentur, plura habendi studium et turpe lucrum persequentes, divinæ Scripturæ obliti sunt, quæ dicit : Argentum suum non dedit ad usuram ; et feneranles centesimas exigunt : æquum censuit sancta et magna synodus, ut si quis inventus fuerit post hoc statutum usuras mutuo sumere, vel eam rem aliter persequi, vel sesqui alteras exigere, vel aliquid aliud excogitare turpis quæstus gratia, e clero deponatur, et sit alienus a canone. Eadem ait et 4 canon Laodicenæ synodi, et B alii.

Inter. 5. An orthodoxi Syri et ex Armeniis, necnon ex aliis regionibus aliqui fideles propria lingua extra periculum sacra celebrent, an vero cogantur prorsus cum Græca scriptura sacerdotio fungi?

Res. Magnus apostolus Paulus ad Romanos scribens inquit : An Judæorum tantum Deus? Num et gentium? certe et gentium. Qui igitur recte in omnibus de fide sentiunt, et si sint Græcæ linguæ omnino expertes, propria dialecto sacra conficient, exemplaria consuetarum sacrarum precum habentes non evariantia, ut desumpta ex contaciis græcanicis litteris eleganter descriptis.

C *Inter.* 6. Desponsavit quis sibi mulierem, et priusquam cum ea per benedictionem, sicut constitutum est, initiaretur, et cum ea copularetur, decessit : an ea impune nubet hujus fratri, necne?

Res. Quod bonum, non bonum est, nisi bene fiat. Si igitur sponsalia et arrhabonis datio perfecta sint juxta dispositionem novellæ constitutionis inclyti imperatoris, domini Alexi Comneni, cum consecratione [a] solitarum sanctarum precum, femina excedente annum duodecimum, virum autem decimum quartum, non ducet eam uxorem frater ejus. Itaque enim perfectus arrhabo legitimis nuptiis in omnibus assimilatur. Quod si juxta consuetudinem, quæ (ut didicimus) obtinet in omnibus D fere Austri et Orientis partibus, præmortuus aliter sibi superstitem desponsaverat : hujus germanus ei legitime conjungatur.

Inter. 7. An sine præjudicio diaconico et sacerdotali gradu dignus habebitur, qui cum mortua ipsius esset sponsa, alium conjugem duxit, an velut binubus prohibebitur?

Res. Si quidem juxta prædictæ novellæ formam desponderat sibi mortuam sponsam, post ejus mortem alii uxori conjunctus non consequetur ullum altaris gradum . binubus enim censetur. Sin autem præter ejus tenorem cum mortuo sponsa

VARIÆ LECTIONES.

[a] *peractione.*

A contractum iniverat, sine impedimento sacrabitur, ut qui bigamus non censeatur.

Inter. 8. Si sacerdos tonsus fuerit, concessum erit ei post tonsuram sacrificare, annon?

Res. Cum secundus canon sanctæ et œcumenicæ synodi coactæ in sanctissimo throno Constantinopolis hæc nominatim pronuntiet : Etiamsi huc usque nonnulli antistites, qui ad monachorum habitum descenderant, ut in episcopali fastigio manerent, vim adhibuerunt : et cum hoc facerent, neglecti sunt : sancta tamen et universalis hæc synodus, hanc negligentiam quoque corrigens, et ad ritus ecclesiasticos hanc inordinatam actionem redigens, statuit ut si quis episcopus, vel aliquis alius ex pontificali dignitate, voluerit ad vitam monasticam descendere, B vel pœnitentiæ locum implere, ne amplius antistitis dignitatem usurpet. Monachorum enim professiones, subjectionis et discendi cupiditatis rationem habent, non autem doctrinæ vel primatus : nec alios pascere, sed se pasci profitentur. Et ideo, quemadmodum prædictum est, decernimus ut nemo eorum, qui in episcopalem pastorumque catalogum relatus est, ad eorum, qui pascuntur et agunt pœnitentiam, locum se demittat. Si quis autem hoc facere ausus fuerit, post denuntiationem et declarationem hujus editæ sententiæ, ipse qui seipsum episcopali gradu privavit, non amplius ad priorem, quam factis despicatui habuit dignitatem revertetur. Comprehenditur autem et ante hujus promulgationem, non C solum eos, qui altari serviunt, subdiaconos videlicet diaconos et sacerdotes; sed et antistites ipsos etiam post tonsuram sacrificare. Cum igitur antistites cum gravitate canonica a sacerdotio abalienati sint, propterea quod post tonsuram ad locum discipulorum et pœnitentium venerint, indeque alieni facti fuerint dignitate doctoria sacerdotes omnino, et qui simpliciter altari serviunt etiam post tonsuram citra impedimentum operabuntur quæ ad ipsorum gradus pertinent. Nam et ante tonsuram pariter, ac post eamdem fuerant et sunt discipuli et subjecti.

Inter. 9. Si laicus in somnis imaginatus fuerit, meretur eo die divinarum sanctificationum participationem, necne? Et an sacerdos, qui idem passus D est, sacra conficiet, necne?

Res. Antistites (inquit sacra Scriptura) dona et hostias offerens, ab hominibus accipit, et quemadmodum offert Deo pro populo, sic et pro seipso. Nam et eum premit carnalis infirmitatis pondus. Verum et per Mosen dixit Dominus, Mundi mundum adeant. Maculam autem habens in anima, sub velum meum non ingredietur, nec ad altare meum appropinquabit. Unde et tres sanctissimi patriarchæ throni Alexandriæ, sanctus Dionysius videlicet rescribens ad Basilidem episcopum, et magnus Athanasius, regulam præscribens monacho cuidam Amum cognominato, et sanctus Timotheus, de re hujusmodi respondentes quibusdam, qui ipsos in-

τὸ τελευτῆσαν ἐμνηστεύσατο γύναιον; ἀπαρεμποδίστως ἱερωθήσεται, ὡς μὴ λογιζόμενος δίγαμος.

Ἐρώτησις η'. Ἱερεὺς ἐὰν ἀποκαρῇ, ἐκχωρηθείη ἱερουργεῖν μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν, ἢ οὔ;

Ἀπ. Τοῦ β' κανόνος τῆς ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου ταῦτα κατὰ ῥῆμα διεξιόντος· Εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων, εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα, ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐβιάζοντο διαμένειν ὕψει, ... ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος αὕτη, καὶ τοῦτο ῥυθμίζουσα τὸ παρόραμα, καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς τὴν ἄτακτον ταύτην ἐπανάγουσα πρᾶξιν, ὥρισεν ἵνα εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ τις ἄλλος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸν μοναχικὸν θελήσειε κατελθεῖν βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι, μηκέτι λοιπὸν τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιῆται ἀξίας. Αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνθῆκαι ὑποταγῆς ἔχουσι λόγον, καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας καὶ προεδρείας· οὐδὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ἐπαγγέλλονται. Διὸ, καθὰ προείρηται, θεσπίζομεν μηκέτι τινὰ τῶν ἐν ἀρχιερατικῷ καταλόγῳ καὶ ποιμένων ἐξεταζομένων εἰς τὴν τῶν ποιμαινομένων καὶ μετανοούντων χώραν ἑαυτὸν καταβιβάζειν. Εἰ δέ τις τοῦτο τολμήσειε πρᾶξαι μετὰ τὴν ἐκφώνησιν καὶ διάγνωσιν τῆς νῦν ἐκπεφωνημένης ψήφου, αὐτὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀποστερήσας βαθμοῦ, οὐκέτι πρὸς τὸ πρότερον ὅπερ ἠθέτησε διὰ τῶν ἔργων ἀξίωμα ἐπαναστρέψει. Καταλαμβάνεται δὲ πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως τούτου μὴ μόνον τοὺς τοῦ βήματος, ἤγουν ὑποδιακόνους, διακόνους καὶ ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχιερεῖς ἱερουργεῖν καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν. Τῶν γοῦν ἀρχιερέων μετ' ἐμβριθείας κανονικῆς ἐκ τῆς ἱερωσύνης ἀποξενωθέντων, διὰ τὸ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν εἰς τόπον μαθητιώντων καὶ μετανοούντων ἐλθεῖν, κἀντεῦθεν ἀπαλλοτριωθῆναι τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος, πάντως οἱ ἱερεῖς καὶ ἁπλῶς οἱ τοῦ βήματος ἀπαρεμποδίστως καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν τὰ τῶν βαθμῶν ἐνεργήσουσι δίκαια. Καὶ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως γὰρ ὡσαύτως, καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν μαθηταὶ καὶ ὑποτακτικοὶ ἦσαν καὶ εἰσί.

Ἐρώτησις θ'. Λαϊκὸς ἐὰν φαντασθῇ, ἀξιωθείη αὐθημερὸν τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεθέξεως, ἢ οὔ; καὶ ἱερεὺς ἐὰν φαντασθῇ, ἱερουργήσει κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ φαντασμοῦ, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ὁ προσφέρων (φησὶ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν) δῶρα καὶ θυσίας ἀρχιερεὺς, ἐξ ἀνθρώπων λαμβάνεται, καὶ καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ προσφέρει τῷ Θεῷ, οὕτω δὴ καὶ περὶ ἑαυτοῦ· ἐπεὶ καὶ αὐτῷ βάρος σαρκικῆς ἀσθενείας ἐπίκειται. Ἀλλὰ καὶ διὰ Μωσέως εἶπεν ὁ Κύριος, Οἱ καθαροὶ τῷ καθαρῷ προσίτωσαν. Ὁ δὲ μῶμον ἔχων κατὰ ψυχὴν, πρὸς τὸ καταπέτασμά μου οὐκ εἰσελεύσεται, καὶ πρὸς τὸ θυσιαστήριόν μου οὐκ ἐγγιεῖ· ὅθεν καὶ τρεῖς ἁγιώτατοι πατριάρχαι τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ ἅγιος Διονύσιος δηλαδὴ, ἀντιγράφων πρὸς Βασιλείδην ἐπίσκοπον, ὁ μέγας Ἀθανάσιος κανονίζων τινὰ μοναχὸν, Ἀμοῦν ἐπονομαζόμενον, καὶ ὁ ἅγιος Τιμόθεος,

πρός τινας ἐρωτήσαντας περὶ τοιούτου τινὸς ἀποκρινόμενοι, τέως τὰ περὶ τῶν λαϊκῶν ἀκολούθως ταῖς θείαις ταύταις Γραφαῖς διηυλύτωσαν. Φησὶ γὰρ ἡ τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἀπόκρισις, Εἰ μὲν ὑπόκειται ἐπιθυμίᾳ γυναικὸς, οὐκ ὀφείλει· εἰ δὲ ὁ Σατανᾶς πειράζει αὐτὸν, ἵνα διὰ τῆς προφάσεως ταύτης ἀπαλλοτριώσῃ τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων, ὀφείλει κοινωνῆσαι. Ἐπεὶ οὐ παύσεται ὁ πειράζων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπιτιθέμενος αὐτῷ. Διὸ καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ περὶ λαϊκῶν διοριζόμενοι, περὶ ἐπισκόπων, διακόνων καὶ ἱερέων φανταζομένων κατὰ σατανικὴν καὶ μόνον ἐπήρειαν, τὸν αὐτὸν τύπον κρατεῖν οὐ διαγινώσκομεν, ἐπιζυγωθῆναι δὲ μᾶλλον αὐτοῖς τὴν τῆς ἱεροτελεστίας ἐνέργειαν κατὰ μόνην τὴν ἡμέραν τῆς ὀνειρώξεως ψηφιζόμεθα, διὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης σεβάσμιον. Εἰ μὴ τυχὸν κινδυνώδης ἐστὶν ἡ ὑπέρθεσις, ἢ διὰ τὸ τῆς ἡμέρας περιφανέστατον, ἢ διὰ τὸ τοῦ πράγματος χρησιμώτατον. Τῇ νυκτὶ γὰρ συντριβείη μὲν ἡ παγὶς τοῦ ἐπηρεαστοῦ, ὑψωθείη δὲ τῆς ἱερουργίας ἡ δύναμις.

Ἐρώτησις ι'. Ὁ μετὰ νομίμου συμβίου αὐτοῦ σαρκικῶς συναφθεὶς, ἀξιωθείη αὐθημερὸν τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ὁ θεοκήρυξ Παῦλος, ὁ τῆς Ἐκκλησίας μέγας διδάσκαλος, Δοκιμαζέτω (φησὶν) ἕκαστος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ τοῦ ποτηρίου πινέτω. Καὶ πάλιν, Μὴ ἀποστερείτωσαν (φησὶν) ἑαυτοὺς οἱ ὁμόζυγοι, εἰ μή τι ἐκ συμφώνου, ὅταν τῇ προσευχῇ τῆς ἁγίας κοινωνίας μέλλωσι προσελθεῖν. Καὶ τὸν Δαβὶδ δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ζητήσαντας ἐκ τῶν ἄρτων φαγεῖν τῆς προθέσεως, προησφαλίσατο ὁ ἀρχιερεὺς, εἰ καθαροί εἰσιν ἀπὸ κοίτης γυναικός. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Μωσαϊκῇ βίβλῳ τῆς Ἐξόδου ταῦτα ῥητῶς ἀνατάσσονται· *Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν, Καταβὰς διαμάρτυραι τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἅγνισον αὐτοὺς σήμερον καὶ αὔριον. Καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἔστωσαν ἕτοιμοι εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην.* Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταβήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ. Καὶ πάλιν, *Κατέβη Μωσῆς ἐκ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν λαὸν, καὶ ἡγίασεν αὐτούς· καὶ ἔπλυναν τὰ ἱμάτια. Καὶ εἶπε τῷ λαῷ, Γίνεσθε ἕτοιμοι τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ μὴ προσέλθητε γυναικί.* Ὁ δὲ ἁγιώτατος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος περὶ τούτου ἐρωτηθεὶς, ἔφησεν, Οὐκ ὀφείλουσιν οἱ συμπλακέντες ὁμόζυγοι σαρκικῶς καταξιοῦσθαι τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλήψεως, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς σαρκικῆς αὐτῶν συνελεύσεως. Διὸ καὶ ἡμεῖς τοῖς οὕτω διορισθεῖσιν ἑπόμενοι, λέγομεν ὡς οὐκ ἔστιν ἐκχωρητέα τοῖς ὁμοζύγοις ἡ τῶν ἁγιασμάτων μετάληψις, κατὰ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν συνήφθησαν σαρκικῶς. Προστιθέαμεν δὲ ὡς ἐπεὶ ὁ αὐτὸς μέγας Τιμόθεος, ἐρωτηθεὶς κατὰ ποίαν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος ὀφείλουσιν ἐγκρατεύεσθαι οἱ ὁμόζυγοι, ἀπεκρίνατο, Κατὰ τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς καὶ μᾶλλον τὴν πνευματικὴν θυσίαν τῷ Κυρίῳ προσφέρεσθαι· ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσιν οἱ

A terrogaverant, olim ea, quæ sunt de laicis, consequenter divinis his Scripturis expedierunt. Ait enim sancti Dionysii responsio : Siquidem subjicitur mulieris desiderio, non debet. Quod si Satanas eum tentat, ut hac occasione abalienet a communione sacramentorum, debet communione frui. Quoniam tentator eo tempore non desinet ei struere insidias. Quamobrem et nos eadem de laicis definientes, in episcopis, diaconis, et sacerdotibus imaginationem passis per satanicum solum improperium [t], eamdem formam obtinere non novimus : operationem enim sacrificii eis potius occludendam censemus solo somnii libidinosi die, propter sacerdotii reverentiam, nisi forte mora periculosa sit, vel propter diei celebritatem, vel utilitatem rei. B Noctu enim frangi queat laqueus tentatoris, exaltari autem sacrificii potestas.

Inter. 10. Qui cum legitima uxore sua carnaliter conjunctus fuerit, an eo die dignus habendus sit participatione sanctificationum necne ?

Res. Dei præco Paulus, magnus Ecclesiæ doctor, Examinet (inquit) unusquisque seipsum et sic ex pane comedat, et e calice bibat. Et rursus, Ne privent, inquit, seipsos conjuges, nisi ex consensu, quando ad sanctæ communionis precationem accessuri sunt. Et Davidem eosque qui cum eo erant, quærentes comedere ex panibus propositionis, C caute prius interrogavit pontifex, num mundi essent a concubitu mulieris. Sed et in Mosaico Exodi libro, hæc nominatim instituuntur [u] : *Et dixit Dominus ad Mosem, Descendens contestare populum hunc, purifica eos hodie et cras, et abluant vestimenta sua, et parati sint in diem tertium.* Nam tertio die descendet Dominus in montem Sina coram universo populo. Et rursus, *Descendit Moses de monte ad populum, et sanctificavit eos : abluerunt-que vestimenta. Et dixit populo, Estote parati die tertio, et ne congrediamini cum muliere.* Sanctissimus autem Alexandriæ patriarcha Timotheus de hoc interrogatus, dixit : Non debent conjuges, qui carnaliter conjuncti sunt, promereri divinarum sanctificationum participationem per ipsum diem D carnalis eorum complexus. Itaque nos hæc sic definita sequentes, dicimus non esse conjugibus permittendam sanctificationum perceptionem, quo die carnaliter copulati sunt. Addimus autem, quod cum ipse magnus Timotheus interrogatus, quo die hebdomadis continentes esse debeant conjuges, responderit : Sabbato et Dominico, propterea quod magis etiam in eis spiritalis hostia Deo offeratur. Ac necessario debent conjuges a mutua communicatione separari quo die divinas sanctificationes assumunt, non modo ante ministrationem ipsam, sed etiam post eam. Et optamus corrigi, quod præ-

VARIÆ LECTIONES.

[t] *tentationem.* [u] *scripta leguntur.*

contractum inierat, sine impedimento sacrabitur, ut qui bigamus non censeatur.

Inter. 8. Si sacerdos tonsus fuerit, concessum erit ei post tonsuram sacrificare, annon?

Res. Cum secundus canon sanctæ et œcumenicæ synodi coactæ in sanctissimo throno Constantinopolis hæc nominatim pronuntiet : Etiamsi huc usque nonnulli antistites, qui ad monachorum habitum descenderant, ut in episcopali fastigio manerent, vim adhibuerunt : et cum hoc facerent, neglecti sunt : sancta tamen et universalis hæc synodus, hanc negligentiam quoque corrigens, et ad ritus ecclesiasticos hanc inordinatam actionem redigens, statuit ut si quis episcopus, vel aliquis alius ex pontificali dignitate, voluerit ad vitam monasticam descendere, vel pœnitentiæ locum implere, ne amplius antistitis dignitatem usurpet. Monachorum enim professiones, subjectionis et discendi cupiditatis rationem habent, non autem doctrinæ vel primatus : nec alios pascere, sed se pasci profitentur. Et ideo, quemadmodum prædictum est, decernimus ut nemo eorum, qui in episcopalem pastorumque catalogum relatus est, ad eorum, qui pascuntur et agunt pœnitentiam, locum se demittat. Si quis autem hoc facere ausus fuerit, post denuntiationem et declarationem hujus editæ sententiæ, ipse qui seipsum episcopali gradu privavit, non amplius ad priorem, quam factis despicatui habuit dignitatem revertetur. Comprehenditur autem et ante hujus promulgationem, non solum eos, qui altari serviunt, subdiaconos videlicet diaconos et sacerdotes; sed et antistites ipsos etiam post tonsuram sacrificare. Cum igitur antistites cum gravitate canonica a sacerdotio abalienati sint, propterea quod post tonsuram ad locum discipulorum et pœnitentium venerint, indeque alieni facti fuerint dignitate doctoria sacerdotes omnino, et qui simpliciter altari serviunt etiam post tonsuram citra impedimentum operabuntur quæ ad ipsorum gradus pertinent. Nam et ante tonsuram pariter, ac post eamdem fuerant et sunt discipuli et subjecti.

Inter. 9. Si laicus in somnis imaginatus fuerit, meretur eo die divinarum sanctificationum participationem, necne? Et an sacerdos, qui idem passus est, sacra conficiet, necne?

Res. Antistites (inquit sacra Scriptura) dona et hostias offerens, ab hominibus accipit, et quemadmodum offert Deo pro populo, sic et pro seipso. Nam et eum premit carnalis infirmitatis pondus. Verum et per Mosen dixit Dominus, Mundi mundum adeant. Maculam autem habens in anima, sub velum meum non ingredietur, nec ad altare meum appropinquabit. Unde et tres sanctissimi patriarchæ throni Alexandriæ, sanctus Dionysius videlicet rescribens ad Basilidem episcopum, et magnus Athanasius, regulam præscribens monacho cuidam Amum cognominato, et sanctus Timotheus, de re hujusmodi respondentes quibusdam, qui ipsos in-

τὸ τελευτῆσαν ἐμνηστεύσατο γύναιον; ἀπαρεμποδίστως ἱερωθήσεται, ὡς μὴ λογιζόμενος δίγαμος.

Ἐρώτησις η'. Ἱερεὺς ἐὰν ἀποκαρῇ, ἐκχωρηθείη ἱερουργεῖν μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν, ἢ οὔ;

Ἀπ. Τοῦ β' κανόνος τῆς ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου ταῦτα κατὰ ῥῆμα διεξιόντος· Εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων, εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα, ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐβιάζοντο διαμένειν ὕψει,....... ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος αὕτη, καὶ τοῦτο ῥυθμίζουσα τὸ παρόραμα, καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς τὴν ἄτακτον ταύτην ἐπανάγουσα πρᾶξιν, ὥρισεν ἵνα εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ τις ἄλλος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸν μοναχικὸν θελήσειε κατελθεῖν βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι, μηκέτι λοιπὸν τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιῆται ἀξίας. Αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνθῆκαι ὑποταγῆς ἔχουσι λόγον, καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας καὶ προεδρείας· οὐδὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ἐπαγγέλλονται. Διὸ, καθὰ προείρηται, θεσπίζομεν μηκέτι τινὰ τῶν ἐν ἀρχιερατικῷ καταλόγῳ καὶ ποιμένων ἐξεταζομένων εἰς τὴν τῶν ποιμαινομένων καὶ μετανοούντων χώραν ἑαυτὸν καταβιβάζειν. Εἰ δέ τις τοῦτο τολμήσειε πρᾶξαι μετὰ τὴν ἐκφώνησιν καὶ διάγνωσιν τῆς νῦν ἐκπεφωνημένης ψήφου, αὐτὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀποστερήσας βαθμοῦ, οὐκέτι πρὸς τὸ πρότερον ὅπερ ἠθέτησε διὰ τῶν ἔργων ἀξίωμα ἐπαναστρέψει. Καταλαμβάνεται δὲ πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως τούτου μὴ μόνον τοὺς τοῦ βήματος, ἤγουν ὑποδιακόνους, διακόνους καὶ ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχιερεῖς ἱερουργεῖν καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν. Τῶν γοῦν ἀρχιερέων μετ' ἐμβριθείας κανονικῆς ἐκ τῆς ἱερωσύνης ἀποξενωθέντων, διὰ τὸ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν εἰς τόπον μαθητιώντων καὶ μετανοούντων ἐλθεῖν, κἀντεῦθεν ἀπαλλοτριωθῆναι τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος, πάντως οἱ ἱερεῖς καὶ ἁπλῶς οἱ τοῦ βήματος ἀπαρεμποδίστως καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν τὰ τῶν βαθμῶν ἐνεργήσουσι δίκαια. Καὶ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως γὰρ ὡσαύτως, καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν μαθηταὶ καὶ ὑποτακτικοὶ ἦσαν καὶ εἰσί.

Ἐρώτησις θ'. Λαϊκὸς ἐὰν φαντασθῇ, ἀξιωθείη αὐθημερὸν τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεθέξεως, ἢ οὔ; καὶ ἱερεὺς ἐὰν φαντασθῇ, ἱερουργήσει κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ φαντασμοῦ, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ὁ προσφέρων (φησὶ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν) δῶρα καὶ θυσίας ἀρχιερεὺς, ἐξ ἀνθρώπων λαμβάνεται, καὶ καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ προσφέρει τῷ Θεῷ, οὕτω δὴ καὶ περὶ ἑαυτοῦ· ἐπεὶ καὶ αὐτῷ βάρος σαρκικῆς ἀσθενείας ἐπίκειται. Ἀλλὰ καὶ διὰ Μωσέως εἶπεν ὁ Κύριος, Οἱ καθαροὶ τῷ καθαρῷ προσίτωσαν. Ὁ δὲ μῶμον ἔχων κατὰ ψυχὴν, πρὸς τὸ καταπέτασμά μου οὐκ εἰσελεύσεται, καὶ πρὸς τὸ θυσιαστήριόν μου οὐκ ἐγγιεῖ· ὅθεν καὶ τρεῖς ἁγιώτατ
πατριάρχαι τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξαν
Διονύσιος δηλαδὴ, ἀντιγράφων πρ
σκοπον, ὁ μέγας Ἀθανάσιος
χὸν, Ἀμοῦν ἐπονομαζόμενον

πρός τινας ἐρωτήσαντας περὶ τοιούτου τινὸς ἀποκρινόμενοι, τέως τὰ περὶ τῶν λαϊκῶν ἀκολούθως ταῖς θείαις ταύταις Γραφαῖς διηυλύτωσαν. Φησὶ γὰρ ἡ τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἀπόκρισις, Εἰ μὲν ὑπόκειται ἐπιθυμίᾳ γυναικὸς, οὐκ ὀφείλει· εἰ δὲ ὁ Σατανᾶς πειράζει αὐτὸν, ἵνα διὰ τῆς προφάσεως ταύτης ἀπαλλοτριώσῃ τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων, ὀφείλει κοινωνῆσαι. Ἐπεὶ οὐ παύσεται ὁ πειράζων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπιτιθέμενος αὐτῷ. Διὸ καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ περὶ λαϊκῶν διοριζόμενοι, περὶ ἐπισκόπων, διακόνων καὶ ἱερέων φανταζομένων κατὰ σατανικὴν καὶ μόνον ἐπήρειαν, τὸν αὐτὸν τύπον κρατεῖν οὐ διαγινώσκομεν, ἐπιζυγωθῆναι δὲ μᾶλλον αὐτοῖς τὴν τῆς ἱεροτελεστίας ἐνέργειαν κατὰ μόνην τὴν ἡμέραν τῆς ὀνειρώξεως ψηφιζόμεθα, διὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης σεβάσμιον. Εἰ μὴ τυχὸν κινδυνώδης ἐστὶν ἡ ὑπέρθεσις, ἢ διὰ τὸ τῆς ἡμέρας περιφανέστατον, ἢ διὰ τὸ τοῦ πράγματος χρησιμώτατον. Τῇ νυκτὶ γὰρ συντριβείη μὲν ἡ παγὶς τοῦ ἐπηρεαστοῦ, ὑψωθείη δὲ τῆς ἱερουργίας ἡ δύναμις.

Ἐρώτησις ι'. Ὁ μετὰ νομίμου συμβίου αὐτοῦ σαρκικῶς συναφθεὶς, ἀξιωθείη αὐθημερὸν τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ὁ θεοκήρυξ Παῦλος, ὁ τῆς Ἐκκλησίας μέγας διδάσκαλος, Δοκιμαζέτω (φησὶν) ἕκαστος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ τοῦ ποτηρίου πινέτω. Καὶ πάλιν, Μὴ ἀποστερείτωσαν (φησὶν) ἑαυτοὺς οἱ ὁμόζυγοι, εἰ μή τι ἐκ συμφώνου, ὅταν τῇ προσευχῇ τῆς ἁγίας κοινωνίας μέλλωσι προσελθεῖν. Καὶ τὸν Δαβὶδ δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ζητήσαντας ἐκ τῶν ἄρτων φαγεῖν τῆς προθέσεως, προησφαλίσατο ὁ ἀρχιερεὺς, εἰ καθαροί εἰσιν ἀπὸ κοίτης γυναικός. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Μωσαϊκῇ βίβλῳ τῆς Ἐξόδου ταῦτα ῥητῶς ἀνατάττονται· *Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν, Καταβὰς διαμάρτυραι τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἅγνισον αὐτοὺς σήμερον καὶ αὔριον. Καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἔστωσαν ἕτοιμοι εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην.* Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταβήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ. Καὶ πάλιν, *Κατέβη Μωσῆς ἐκ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν λαὸν, καὶ ἡγίασεν αὐτούς· καὶ ἔπλυναν τὰ ἱμάτια. Καὶ εἶπε τῷ λαῷ, Γίνεσθε ἕτοιμοι τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ μὴ προσέλθητε γυναικί.* Ὁ δὲ ἁγιώτατος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος περὶ τούτου ἐρωτηθεὶς, ἔφησεν, Οὐκ ὀφείλουσιν οἱ συμπλακέντες ὁμόζυγοι σαρκικῶς καταξιοῦσθαι τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλήψεως, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς σαρκικῆς αὐτῶν συνελεύσεως. Διὸ καὶ ἡμεῖς τοῖς οὕτω διορισθεῖσιν ἑπόμενοι, λέγομεν [illegible] οὐκ ἔστιν ἐκχωρητέα τοῖς ὁμοζύγοις ἡ τῶν ἁγι[illegible]των μετάληψις, κατὰ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν συ[illegible]σαν σαρκικῶς. Προστιθέαμεν δὲ ὡς ἐπεὶ [illegible] μέγας Τιμόθεος, ἐρωτηθεὶς κατὰ πο[illegible] ἑβδομάδος ὀφείλουσιν ἐγκρατεύε[illegible] ἀπεκρίνατο, Κατὰ τὸ Σ[illegible] διὰ τὸ ἐν αὐταῖς καὶ [illegible] τῷ Κυρίῳ προσ[illegible]

[1] [illegible]

terrogaverant, olim ea, quæ sunt de laicis, consequenter divinis his Scripturis expedierunt. Ait enim sancti Dionysii responsio: Siquidem subjicitur mulieris desiderio, non debet. Quod si Satanas eum tentat, ut hac occasione abalienet a communione sacramentorum, debet communione frui. Quoniam tentator eo tempore non desinet ei struere insidias. Quamobrem et nos eadem de laicis definientes, in episcopis, diaconis, et sacerdotibus imaginationem passis per satanicum solum improperium [1], eamdem formam obtinere non novimus: operationem enim sacrificii eis potius occludendam censemus solo somnii libidinosi die, propter sacerdotii reverentiam, nisi forte mora periculosa sit, vel propter diei celebritatem, vel utilitatem rei. Noctu enim frangi queat laqueus tentatoris, exaltari autem sacrificii potestas.

Inter. 10. Qui cum legitima uxore sua carnaliter conjunctus fuerit, an eo die dignus habendus sit participatione sanctificationum necne?

Res. Dei præco Paulus, magnus Ecclesiæ doctor, Examinet (inquit) unusquisque seipsum et sic ex pane comedat, et e calice bibat. Et rursus, Ne privent, inquit, seipsos conjuges, nisi ex consensu, quando ad sanctæ communionis precationem accessuri sunt. Et Davidem eosque qui cum eo erant, quærentes comedere ex panibus propositionis, caute prius interrogavit pontifex, num mundi essent a concubitu mulieris. Sed et in Mosaico Exodi libro, hæc nominatim instituuntur [a]: *Et dixit Dominus ad Mosem, Descendens contestare populum hunc, purifica eos hodie et cras, et abluant vestimenta sua, et parati sint in diem tertium.* Nam tertio die descendet Dominus in montem Sina coram universo populo. Et rursus, *Descendit Moses de monte ad populum, et sanctificavit eos: abluerunt que vestimenta. Et dixit populo, Estote parati die tertio, et ne congrediamini cum muliere.* Sanctissimus autem Alexandriæ patriarcha Timotheus de hoc interrogatus, dixit: Non debent conjuges, qui carnaliter conjuncti sunt, promereri divinarum sanctificationum participationem per ipsum diem carnalis eorum complexus. Itaque nos hæc sic definita sequentes, dicimus non esse conjugibus permittendam sanctificationum perceptionem, [illegible] [ca]rnaliter copulati sunt. Addimus [illegible] ipse magnus Timotheus interr[illegible] [hebd]omadis continentes esse debeant [illegible] [resp]onderit: Sabbato et Dominic[a] [illegible] [illegible]is etiam in eis spiritale [illegible] necessario debent conjuges [illegible] [illegible]ione separari [illegible] [illegible]

ter divina instituta et præcepta circa sponsæ deductionem in nuptiarum auspices malefit. Nam postquam sacra precatione initiati sunt, et divinas sanctificationes promeruerunt, ad carnalem festinant unionem, in nuptiarum deliciis lascivientes, sacræ benedictionis vim non considerantes, et sanctificationum contemptionem. Conjuges ergo quo die divinas sanctificationes participaturi sunt, non tantum ante earum assumptionem, sed et post eam citra excusationem continenter se gerere debent. Quod si non faciant, gravioribus subjicientur pœnis.

A ὁμόζυγοι ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους σαρκικῆς κοινωνίας ἀποδιίστασθαι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλήψεως. Οὐ μόνον πρὸ τῆς ἐπιστασίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν μετ' αὐτήν. Καὶ εὐχόμεθα διορθωθῆναι τὸ κακῶς καὶ παρὰ τὰ θεῖα διατάγματα καὶ διδάγματα κατὰ τὴν νυμφαγωγίαν εἰς τοὺς νυμφοστόλους γινόμενον. Μετὰ γὰρ τὸ ἱερολογηθῆναι καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων καταξιωθῆναι αὐτούς, πρὸς σαρκικὴν κατεπείγουσιν ἕνωσιν οἱ τῶν ἡδέων τοῦ γάμου κατατρυφήσαντες· μὴ ἀναλογιζόμενοι τῆς ἱεροτελεστίας τὴν δύναμιν, καὶ τῶν ἁγιασμάτων τὴν καταφρόνησιν. Ἀπαραιτήτως οὖν οἱ ὁμόζυγοι, καθ' ἣν ἡμέραν τῶν θείων ἁγιασμάτων μέλλουσι μετασχεῖν, οὐ μόνον πρὸ τῆς μεταλήψεως τούτων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μετάληψιν, ὀφείλουσιν ἐγκρατεύεσθαι. Τοῦτο δὲ μὴ ποιοῦντες, αὐστηροτέροις ἐπιτιμίοις ὑποβληθήσονται.

Inter. 11. An, si sacerdos lavetur, possit eodem die sacra facere? et an laico liceat, postquam venerit in balneum, eodem die sacramenta assumere? Et e contrario, an sacerdos peracto sacrificio, vel laicus sumptis divinis sanctificationibus lavetur, aut venæ sectionem patiatur, necne?

Res. Galenus medicorum doctissimus, Balneum, inquit, et sol, et gymnasium ad motum excitant, quæ ante quiescebant, excrementa. Itaque nihil eorum, de quibus interrogasti, fiet. Venarum enim sectiones, horum ostendunt vitia et proprietates, juxta Hippocratis præcepta: interdum quidem discussionem parientes, nonnunquam autem constrictionem potius. Quid igitur? exspectatum forte malum salutari sanctificationum participationi connectemus, et salutis nostræ lumen socordia obumbrabimus? cum justa ratio sacrificantes tam ante, quam post sacrificium, compellat cum omni compunctione et reverentia ad Deum genuflectere, et gratias agere ob Dominici corporis et sanguinis assumptionem, nec deliciari mollitiis, et aquarum calidarum aspersionibus. Quod si venæ incisionem morbus urgeat letalis, propter salutem ægrotantis ea perficietur.

B *Ἐρώτησις ια'.* Ἐὰν ἱερεὺς λουθῇ, δύναται κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἱερουργῆσαι; καὶ λαϊκὸς μετὰ τὸ ἀπελθεῖν εἰς βαλανεῖον, ἐκχωρηθείη αὐθημερὸν τῶν μυστηρίων μεταλαβεῖν; καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἱεροτελεστήσας ὁ ἱερεύς, ἢ ὁ λαϊκὸς θείων ἁγιασμάτων ἀξιωθεὶς λουθήσεται, ἢ φλεβοτομηθήσεται, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ὁ ἐν ἰατροῖς διδασκαλικώτατος Γαληνός, Βαλανεῖον, φησί, καὶ ἥλιος καὶ γυμνάσιον εἰς κίνησιν ἐξορμᾷ τὰ τέως ἡσυχάζοντα περιττώματα. Διὸ οὐδὲν ἐξ ὧν ἠρώτησας γενήσεται. Καὶ αἱ τομαὶ γὰρ τῶν φλεβῶν ἐλέγχουσι τὰς τούτων κακίας καὶ ἰδιότητας, κατὰ τὰ Ἱπποκράτεια δόγματα· ποτὲ μὲν κυΐσκουσαι διαφόρησιν, ποτὲ δὲ μᾶλλον στεγάνωσιν. Ἱνατί γοῦν; προσδοκήσιμον ἴσως κακὸν τῇ σωτηριώδει τῶν ἁγιασμάτων μεθέξει συνάψωμεν, καὶ ῥᾳθυμίᾳ τὸ C φῶς τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἐπηλυγάσωμεν; ὅπου γε τοὺς ἱερουργοῦντας δίκαιος λόγος καταναγκάζει καὶ πρὸ τῆς ἱερουργίας καὶ μετὰ τὴν ἱερουργίαν μετὰ πάσης κατανύξεως καὶ εὐλαβείας γονυκλιτεῖν πρὸς Θεόν, καὶ εὐχαριστεῖν χάριν τῆς τοῦ Κυριακοῦ σώματος καὶ αἵματος μεταλήψεως, καὶ μὴ θρύπτεσθαι βλακείαις καὶ ῥαντισμοῖς ὑδάτων θερμῶν. Εἰ δὲ τὴν φλεβοτομίαν κατεπείγει θανάσιμον νόσημα, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κάμνοντος τελεσθήσεται.

Inter. 12. Si quis post sanctam assumptionem vomuerit, per quam traditionem emendabitur?

Res. Sancte, inquit, custodiens sancta, expiabitur [v] et sanctificabitur: gratiam autem prodens, inquinabitur [x]. Si igitur ex ingluvie lapsus est in vomitum is, qui divinas sanctificationes assumpsit, gravioribus pœnis emendabitur. Sin autem per incidentis forte ægrotationis infestationem, episcopali judicio moderatius coercebitur. Et hoc enim desertionis est opus.

Ἐρώτησις ιβ'. Ἐὰν ἐμέσῃ τις μετὰ τὴν ἁγίαν μετάληψιν, κατὰ ποίαν διορθωθείη παράδοσιν;

Ἀπ. Ὁ μὲν φυλάττων (φησὶν) ὁσίως τὰ ὅσια, ὁσιωθήσεται καὶ ἁγιασθήσεται· ὁ δὲ προδιδοὺς τὴν D χάριν, βεβηλωθήσεται. Εἰ γοῦν ἐξ ἀκρασίας ὠλίσθησεν εἰς τὸν ἔμετον ὁ τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλαβών, μετὰ σφοδροτέρων ἐπιτιμίων διορθωθήσεται· εἰ δὲ διὰ συμπεσόντος τυχαίως ἀῤῥωστήματος κάκωσιν, κατὰ τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν μετριωτέρως ἐπιτιμηθήσεται. Καὶ τοῦτο γὰρ ἔργον ἐστὶν ἐγκαταλείψεως.

Inter. 13. An sine periculo sacrificabit quispiam, aut divina faciet baptismata in navi, vel domo non sacra?

Res. Dixit quidem Deus per Mosem ad Israel, Hierosolymis et non alio ullo loco festum celebra-

Ἐρώτησις ιγ'. Ἀκινδύνως ἐν πλοίῳ ἢ ἐν ἀνιέρῳ οἰκίᾳ ἱερουργήσει τις, ἢ θεῖα τελέσει βαπτίσματα;

Ἀπ. Ὁ μὲν Θεὸς εἶπε διὰ Μωσέως πρὸς τὸν Ἰσραήλ, Ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ οὐκ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ τινὶ ἑορτα-

VARIÆ LECTIONES.

[v] *pius evadet.* [x] *profanus fiet.*

σεις Πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Ἐντεῦθεν καθαρῶς αἰνιττόμενος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα τὴν παντελῆ ἀπραξίαν, διὰ τὸ τοῦ τόπου μονώτατον. Ὁ δὲ νθʹ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ ὁ πδʹ κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καθαιρέσει καθυποβάλλουσι τὸν ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ θεῖον ἐκτελέσαντα βάπτισμα. Διορίζονται γὰρ ἐν καθολικαῖς ἐκκλησίαις τὰ βαπτίσματα γίνεσθαι. Ἀλλὰ καὶ ὁ λαʹ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ὁ ιβʹ κανὼν τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συστάσης συνόδου, διατάττονται μετὰ ἐκχωρήσεως ἐπισκοπικῆς καὶ εἰς εὐκτηρίους οἴκους τελεῖσθαι βαπτίσματα. Ὁ μέντοι ἀοίδιμος βασιλεὺς κύριος Λέων, ὁ σοφὸς, βλέπων τὴν ὀρθόδοξον πίστιν εὐθηνουμένην ὡς ἄμπελον, καὶ αὐξανομένην ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν, κύκλῳ τῆς τραπέζης τῶν ταύτης ἐκκλησιῶν, διωρίσατο ἐν δʹ καὶ ἐν ιεʹ Νεαρᾷ θεσμοθεσίᾳ αὐτοῦ μὴ μόνον εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς εὐκτηρίους οἴκους ἀδιαστίκτως ἱεροτελεστίας καὶ βαπτίσματα γίνεσθαι. Διὸ κατὰ τὴν τούτων περίληψιν, ὁ μετὰ ἀντιμινσίου ἱερουργήσας, ἢ βαπτίσας εἰς εὐκτήριον οἶκον, μὴ ἱερωθέντα δι' ἐγκαινίων ἀνοιξίων, καὶ τοῦ συνήθους ἐνθρονισμοῦ, καὶ μέντοι καὶ διὰ λειψάνων ἁγίων ἐνσοριασμοῦ (ταῦτα γάρ εἰσι τῶν καθολικῶν Ἐκκλησιῶν ἀποθησαυρίσματα καὶ ὑψώματα), ἀλλ' εἰς εὐχὴν οἰκιακὴν ἀφορισθέντα πιστῶν, ἢ εἰς οἰκίσκον πλοιαρίου τινὸς ἀποταμιευθέντα Θεῷ, καὶ ἁγίαις εἰκόσι κοσμούμενον, οὐ προχρηματισθείη ὡς παραβάτης κανόνων καὶ ἀδιάφορος. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων ἑπόμενοι κληρικοὶ, εἰς πεδιάδας ἐρήμους ἱερουργεῖν δεδικαίωνται, κατὰ μόνον τὸ εἰς ἐκκλησίαν ἀφορισθὲν βαμβίκινον οἰκισκάριον.

Ἐρώτησις ιδʹ. Ἀκινδύνως ἱερουργήσει τις ἢ συνεύξεται μετὰ αἱρετικῶν, Ἰακωβιτῶν δηλαδὴ καὶ Νεστοριανῶν, εἰς ἐκκλησίαν αὐτῶν, εἴτε μὴν καὶ ἡμετέραν· ἢ κοινῆς μετ' αὐτῶν μετάσχῃ τραπέζης· ἢ ποιήσει ἀνάδοχον ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· ἢ κατοιχομένων ποιήσει μνημόσυνα· ἢ μεταδώσει τῶν θείων ἁγιασμάτων αὐτοῖς; Ἡ στενοχωρία γὰρ τοῦ τόπου πολλὰ τοιαῦτα ποιεῖ. Καὶ ζητῶ τὸ ποιητέον.

Ἀπ. Μὴ δότε τὰ ἅγια τοῖς κυσὶν (ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν εἴρηκεν), μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας τῶν χοίρων ἐπίπροσθεν. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ ξδʹ κανὼν τῶν θεοκηρύκων ἁγίων ἀποστόλων φησὶν, Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν προσεύξασθαι, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω. Καὶ ὁ λγʹ κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ ςʹ καὶ ὁ λδʹ, ταῦτά φησι περὶ τοῦ συγχωρεῖν τοῖς αἱρετικοῖς εἰσιέναι εἰς οἶκον Θεοῦ, ἐπιμένουσι τῇ αἱρέσει, ὅτι Οὐ δεῖ αἱρετικῷ ἢ σχισματικῷ συνεύχεσθαι. Ὅτι οὐ δεῖ Χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρας Χριστοῦ, καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας· τουτέστιν αἱρετικοὺς, ἢ αὐτοὺς τοὺς προειρημένους αἱρετικοὺς γενομένους. Οὗτοι γὰρ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν. Ἔστωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐτούς. Διά τοι τοῦτο καὶ

A bis Paschalis Domino Deo tuo. Inde clare innuens Judaici Paschatis plenam vacationem, propter loci singularitatem. Canon autem 59 sanctæ et œcumenicæ synodi coactæ in Trullo magni palatii, et canon 84 synodi Carthaginensis, depositioni subjiciunt eum, qui in oratoria domo divinum perficiunt baptisma. Statuunt enim baptismata in catholicis Ecclesiis debere fieri. Sed et 31 canon synodi in Trullo, et 12 canon synodi coactæ in templo sanctorum apostolorum, constituunt ut et in oratoriis domibus baptismata fiant cum permissu episcopi. Inclytus sane imperator dominus Leo philosophus, videns orthodoxam fidem exuberantem ut vitem, et crescentem ut olivarum palmites in circuitu mensæ ecclesiarum ejus, definivit B in 4 et 15 Novella, non tantum in catholicis ecclesiis, sed et in oratoriis domibus indistincte sacra ministeria, et baptismata fieri. Quamobrem juxta harum tenorem, qui cum antimensio sacra fecerit, aut baptisaverit in oratoria domo, non consecrata per initiatorias dedicationes, et solemnem throni inaugurationem, quin et per sanctarum reliquiarum tumulum (hi enim sunt catholicarum Ecclesiarum thesauri et exaltationes), sed in domesticam orationem fidelium separata, aut in navigii alicujus domuncula Deo destinata, et sanctis imaginibus ornata, non patietur præjudicium, perinde ac si canonum transgressor esset, nullamque eorum rationem habuisset. Sic enim et clerici, C qui sunt in imperatorum comitatu, in campis solitariis sacra rite facere censentur, sub solo bombycino, quod est ecclesiæ destinatum, tentorio.

Inter. 14. An sine periculo sacra vel vota simul faciet aliquis cum hæreticis, Jacobitis videlicet et Nestorianis, in eorum ecclesia, vel etiam in nostra, aut communem cum iis participabit mensam, aut faciet ex sancto lavacro susceptorem, aut mortuorum celebrabit memorias, aut largietur illis divinas sanctificationes? Nam loci angustiæ multa hujusmodi faciunt. Quæro quid faciendum.

Res. Ne detis sancta canibus, (inquit, Dominus D et Deus noster) nec projiciatis margaritas ante porcos. Qua de causa et sexagesimus quartus canon Dei præconum sanctorum apostolorum ait: Si quis clericus, aut laicus, orandi causa ingressus fuerit in synagogam Judæorum, vel hæreticorum, deponatur et excommunicetur. Et trigesimus tertius canon Laodicenæ synodi, item sextus et trigesimus quartus, hæc ait de venia danda hæreticis in sua hæresi perstantibus ingrediendi domum. Dei: quod non oportet una cum hæretico vel schismatico orare: Quod non oportet ullum Christianum Christi martyras relinquere, et ad falsos martyras, hoc est hæreticos, abire, vel eos, qui prius hæretici fuere. Hi enim sunt a Deo alieni. Sint ergo anathema, qui ad eos abeunt. Eam ob rem et nos

censemus, non excommunicationi tantum et depositioni subjiciendos laicos et clericos vota simul facientes in orthodoxorum vel hæreticorum ecclesia, aut ubicunque vota cum eis simul facientes solemnia, et sacerdotali more, aut etiam cibum simul sumentes, verum et gravius coerceri, juxta divinorum canonum prædictorum tenorem. Locorum enim angustiæ et hæreticorum multitudo, orthodoxæ fidei non mutant integritatem.

Inter. 15. Captivi Latini et alii ad nostras accedunt catholicas ecclesias, et participes fieri postulant divinarum sanctificationum : scire velim, an hoc eis concedendum sit.

Res. Qui non est mecum, contra me est, (inquit, divinum Evangelium) et qui non colligit mecum, dispergit. Quoniam igitur ante annos multos, occidentalis Ecclesiæ (Romæ, inquam) celebris conventus divisus est ab aliorum quatuor sanctorum patriarcharum spiritali communione, et ad mores institutaque divertit, a catholica Ecclesia, et ab orthodoxis aliena : quam ob causam neque Papa in divinis sacrificationibus [y] communi patriarchalium nominum relatione dignus habetur : non debet Latinicum genus manu sacerdotali per divina et immaculata mysteria sanctificari, nisi deponat prius, se a Latinicis institutis et consuetudinibus abstenturum, et secundum canones instructus fuerit, et orthodoxis adæquatus.

Inter. 16. Divinarum sanctificationum assumptio arbitraria est monachis omnibus, clericis et laicis, qui non sunt prohibiti : ut quotidie fere per eam sanctificari possint. An ut sub pondere libratur [z] munus? Sed et in iis, qui ad congregationem conveniunt, necessitatem habet boni participatio, an arbitraria est, et spontanea ?

Res. Quemadmodum lege statutum est [a], dignis dari dignitates, sic sancta, sanctis. Quicunque igitur per vitæ integritatem, viam sibi ad divinam participationem complanarunt, sine impedimento admittentur. Neque enim hi omnino eam, ut rem quamlibet aliam, aggredientur, si gratiæ altitudinem considerent, et sacramenti magnitudinem.

Cogi autem quemquam divinas sanctificationes assumere, non placuit. Etsi enim aliqui apostolico 9 canone usi, (sic inquiente, Quicunque fideles ingrediuntur et Scripturas audiunt, in precatione autem et sacra communione non permanent, ut Ecclesiæ confusionem afferentes, segregari oportet) velint eos, qui in ecclesiam conveniunt, etiam invitos cogi divinas sumere sanctificationes nos tamen canonem non sic interpretamur. Et enim fideles quidem ad finem usque divini sacrificii, et

A ἡμεῖς ψηφιζόμεθα μὴ μόνον ἀφορισμῷ καὶ καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι τοὺς λαϊκούς τε καὶ κληρικοὺς, συνευχομένους ἐν ἐκκλησίᾳ ὀρθοδόξων ἢ αἱρετικῶν, ἢ ὁπουδήποτε συνευχομένους αὐτοῖς ἱερατικῶς, ἢ μὴν καὶ συνεσθίοντας· ἀλλὰ καὶ μειζόνως κολάζεσθαι, κατὰ τὴν τῶν ῥηθέντων θείων κανόνων περίληψιν. Ἡ γὰρ στενοχωρία τῶν τόπων, καὶ ὁ τῶν αἱρετικῶν πληθυσμὸς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως οὐ μετήμειψε τὴν ἀκεραιότητα.

Ἐρώτησις ιε'. Αἰχμάλωτοι Λατῖνοι καὶ ἕτεροι παρουσιάζουσιν εἰς τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας ἡμῶν, καὶ ζητοῦσι μεταλαβεῖν τῶν θείων ἁγιασμάτων. Εἰ γοῦν ἐκχωρητέον τοῦτό ἐστι, ζητοῦμεν μαθεῖν.

Ἀπ. Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι (τὸ B θεῖον ἔφησεν Εὐαγγέλιον)· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει. Ἐπεὶ οὖν πρὸ χρόνων πολλῶν ἀπεσχίσθη τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας (τῆς Ῥώμης φαμὲν) τὸ περιώνυμον ἄθροισμα ἐκ τῆς τῶν ἑτέρων τεσσάρων ἁγίων πατριαρχῶν πνευματικῆς κοινωνίας, καὶ ἀπεσχοινίσθη πρὸς ἔθη καὶ δόγματα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἀλλότρια. Διὰ γὰρ τοῦτο οὔτε ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεστίαις, κοινῆς τῶν πατριαρχικῶν ὀνομάτων ἀναφορᾶς ὁ πάπας ἠξίωται, οὐκ ὀφείλει γένος Λατινικὸν ἐκ χειρὸς ἱερατικῆς διὰ τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστηρίων ἁγιάζεσθαι· εἰ μὴ κατάθηται πρότερον ἀπέχεσθαι τῶν Λατινικῶν δογμάτων τε καὶ συνηθειῶν, καὶ κατὰ κανόνας κατηχηθῇ, καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις ἐξισωθῇ.

C *Ἐρώτησις ιϛ'.* Ἡ τῶν θείων ἁγιασμάτων μετάληψις αὐθαίρετός ἐστι πᾶσι τοῖς μὴ κεκωλυμένοις μοναχοῖς κληρικοῖς τε καὶ λαϊκοῖς· ὥστε δύνασθαι τούτους καθ' ἑκάστην σχεδὸν δι' αὐτῆς ἁγιάζεσθαι· ἢ ὡς ὑπὸ στάθμης ζυγοστατεῖται τὸ δώρημα ; Ἀλλὰ καὶ τοῖς τούτων ἐκκλησιάζουσιν ἀναγκαστική ἐστι τοῦ ἀγαθοῦ ἡ μετάληψις, ἢ προαιρετέα καὶ αὐτοκέλευστος ;

Ἀπ. Ὡς νενόμισται δίδοσθαι τοῖς ἀξίοις τὰ ἀξιώματα, οὕτω καὶ τοῖς ἁγίοις τὰ ἅγια. Ὅσοι γοῦν διὰ καθαρότητα βίου τῆς θείας μεταλήψεως τὴν ὁδὸν αὐτοῖς ἐξωμάλισαν, ἀπαρεμποδίστως δεχθήσονται. Πάντως γὰρ οὐδὲ αὐτοὶ ταύτης ὡς τυχαίας κατατολμήσουσι, κατανοοῦντες τὸ ὕψος τῆς χάριτος, καὶ D τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος.

Ἀναγκαστικῶς δέ τινας τῶν θείων μεταλαμβάνειν ἁγιασμάτων οὐ δέδοκται. Κἂν γάρ τινες τῷ ἀποστολικῷ θ' κανόνι χρησαμένοι, (τῷ οὕτω λέγοντι· Πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς καὶ τῶν Γραφῶν ἀκροωμένους, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀφορίζεσθαι δεῖ), θέλουσι δὲ τοὺς ἐκκλησιάζοντας τῶν θείων μεταλαμβάνειν ἁγιασμάτων καὶ ἄκοντας· ἀλλ' ἡμῖν οὕτω τὰ τοῦ κανόνος οὐκ ἐκλαμβάνεται. Ἐκκλησιάζειν μὲν γὰρ τοὺς πιστοὺς μέχρι τέλους

VARIÆ LECTIONES.

[y] *in sacris cærimoniis.* [z] *velut ad lancem ponderatur.* [a] *more receptum est.*

τῆς θείας ἱεροτελεστίας, καὶ τῆς τελευταίας τοῦ ἱερουργοῦντος εὐχῆς, καὶ τοῦ ἀντιδώρου τῆς μεταλήψεως, ψηφιζόμεθα· καὶ τοῖς οὕτω μὴ ποιοῦσι τὴν ἐκ τοῦ κανόνος ἐπισείομεν ἀγανάκτησιν. Μεταλαμβάνειν δὲ αὐτοὺς οὐκ ἀναγκάζομεν, διὰ τὴν τῆς συνειδήσεως βάσανον. Προσεκτέον οὖν, κατὰ τὴν τοῦ ῥηθέντος κανόνος περίληψιν, μὴ ἀσυντάκτως ἐκ τῆς ἱερουργίας ὑποχωρεῖν τοὺς ἐκκλησιάζοντας· ἀλλ' ἐπεὶ αὕτη ἔκ τε τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Νέας εἰς μίαν ταυτότητα μεγαλύνεται, καὶ μέχρι μὲν τῆς τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων ἀνακηρύξεως, τῆς Δαυϊτικῆς κινύρας τὰ ψαλτῳδήματα τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν ἁγιάζουσι· μετὰ δὲ ταύτην τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἀνοίγονται τὰ προαύλια, ἐπιτρέποντα καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι τὸ μὲν ἐπωμάδιον ὠμοφόριον τὸ εἰς τύπον τοῦ ἀμνοῦ καλλιτεχνηθὲν ἀποτίθεσθαι, μεταχειρίζεσθαι δὲ τοῦ ἀληθοῦς καὶ ζωοποιοῦ Ἀμνοῦ τὸ μυστήριον· εἰ μὲν οἱ ἐκκλησιάζοντες εὐθὺς μετὰ τὰ ἅγια Εὐαγγέλια, αὐθαιρέτως ὑποχωρήσουσιν, οὐκ αἰτιαθήσονται· εἰ δὲ μετὰ τὴν καταρχὴν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας καὶ μυστικῆς, ὡς ἄτακτοι καὶ σκανδαλισταὶ δικαίως ἀφορισθήσονται.

A ultimæ sacrificantis precationis remunerationisque participationis, interesse concioni debere consemus. Et iis, qui sic non faciunt, canonis indignationem vibramus: participare autem eos non cogimus, ob conscientiæ tormentum. Animadvertendum igitur, juxta prædicti canonis tenorem, ne qui conventui intersunt, inordinate a sacrificio revertantur. Sed cum ipsum ex Veteri Novoque Testamento pari modo magnificetur, et ad recitationem quidem usque sanctorum Evangeliorum, Davidicæ citharæ carmina sacramenti celebrent potestatem: postea autem incruentæ hostiæ aperiantur vestibula, antistitibus permittentia superhumeralem amictum deponere, qui agni figura eleganter fabricatus est, et tractare veri vivificique B Agni sacramentum: si quidem ii, qui in congregationem convenerunt, statim post sancta Evangelia sponte discedant, non culpabuntur: sed si post incruentæ mysticæque victimæ principium, ut inordinati et offensores juste excommunicabuntur.

Ἐρώτησις ιζ'. Οἱ μετὰ τοῦ ἀρχιερέως ἢ μετὰ τοῦ ἱερέως συλλειτουργοῦντες διάκονοι, ἀπαραιτήτως μεταλαμβάνειν ὀφείλουσιν, ἢ οὔ;

Inter. 17. Qui cum pontifice vel sacerdote comministrant diaconi, debent citra excusationem communionem assumere, annon?

Ἀπ. Ὁ η' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων οὕτω φησίν, Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, προσφορᾶς γινομένης μὴ μεταλάβῃ, τὴν αἰτίαν εἰπάτω. Καὶ ἐὰν ᾖ εὔλογος, συγγνώμης τυγχανέτω. Εἰ δὲ μὴ λέγει, ἀφοριζέσθω, ὡς αἴτιος βλάβης γινόμενος τῷ λαῷ, καὶ ὑπόνοιαν ποιήσας κατὰ τοῦ προσενέγκαντος ὡς μὴ ὑγιῶς προσενεγκόντος. Παρατηρητέον οὖν τοὺς ὑποδιακόνους καὶ τοὺς διακόνους, καὶ μᾶλλον τοὺς χειραπτήσαντας μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἁγιασμάτων· ἢ μὴν τὴν αἰτίαν λέγειν δι' ἣν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἀπέστησαν. Τοῦτο γὰρ μὴ ποιοῦντες, ἀφορισθήσονται κατὰ τὴν τοῦ ῥηθέντος κανόνος περίληψιν.

Res. Canon 8 sanctorum apostolorum sic ait: Si quis episcopus, presbyter, vel diaconus, vel ex sacerdotali catalogo, facta oblatione non communicaverit, causam dicat: et si probabilis fuerit, C veniam consequetur; sin vero minus, segregetur, ut qui populo offensionis causa sit, et suspicionem dederit adversus eum, qui obtulit, quasi non digne obtulerit. Observandum igitur, ut subdiaconi, et diaconi et potius sacra contrectantes, divinas sanctificationes assumant, vel certe causam dicant, ob quam eo bono abstinuerunt. Id enim si non faciant, juxta prædicti canonis tenorem excommunicabuntur.

Ἐρώτησις ιη'. Ἀκίνδυνόν ἐστι γίνεσθαι τὴν τῶν θείων ἁγιασμάτων διάδοσιν καὶ μετάληψιν μετὰ ψυχροῦ οἴνου καὶ ὕδατος· ἢ ἀπαραίτητόν ἐστι καὶ ζέον ὕδωρ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μεταλήψεως εἰς τὰ ἅγια βάλλειν;

Inter. 18. An sine periculo divinarum sanctificationum distributio et assumptio fiant cum frigido vino et aqua: an sine excusatione aqua fervens participationis tempore in sancta sit mittenda?

Ἀπ. Τοῦ λβ' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου καθαιρέσει καθυποβάλλοντος τοὺς μὴ τελειοῦντας τὸ θεῖον καὶ ἅγιον ποτήριον ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, αἱρεσιῶταί τινες οὐκ ἀνέχονται βάλλειν ζέον εἰς τὸ ἅγιον καὶ θεῖον ποτήριον· Ὅτι (φασὶ) τὰ περὶ τούτου τῷ κανόνι οὐ διελήφθησαν. Ἀκούουσι δὲ, ὅτι τὸ ζέον τῷ ἁγίῳ αἵματι προστιθέμενον τὴν δι' ὕδατος καὶ οἴνου ἕνωσιν τοῦ ἁγίου ποτηρίου οὐκ ἀλλοιοῖ· ἐπεὶ μηδὲ ἕτερόν τι παρὰ τὸ ὕδωρ ἐστί. Βάλλεται δὲ εἰς πληροφορίαν τοῦ εἶναι ζωοποιὰ τὰ ῥεύσαντα ἀπὸ τῆς ἁγίας πλευρᾶς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους αὐτοῦ, τὸ αἷμα δηλονότι καὶ τὸ ὕδωρ· ἅτινα ἐξέῤῥευσαν ζέοντα ὡς ἐκ ζωο-

D *Res.* Cum 32 canon sanctæ et œcumenicæ synodi, coactæ in Trullo magni palatii, depositioni subjiciat eos, qui divinum et sanctum poculum non consecrant ex vino et aqua; hæresiotæ aliqui non patiuntur calidam infundi in sanctum et divinum poculum, Quia, inquiunt, de eo nihil canone comprehensum est. Audiunt autem, ferventem sancto sanguini additam, unionem aquæ et vini sancti calicis non mutare, quia præter aquam nihil est aliud. Infunditur autem, ut vivifica esse constet, quæ fluunt e sancto latere Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi, tempore salutaris passionis ejus, sanguinem videlicet et aquam, quæ ferventia effluxerunt, velut ex vivifico deificato corpore vivifica. Qui sic igitur non faciunt,

nec inde miraculi magnificant magnitudinem, sed aqua frigida vinoque utuntur in divinarum sanctificationum participatione; non credunt etiam post salutarem Domini mortem sancto corpori ejus inesse deitatem, sed ab eo abscessisse, esseque cujusmodi nostra corpora. Quæ magnæ hæresis est nugatio. Magnus enim inter sanctos Joannes Damascenus, In sepulcro, inquit, corporaliter: in inferno autem cum anima, ut Deus: in paradiso vero cum latrone, et in throno fuisti, Christe, cum Patre et Spiritu, omnia implens, qui incircumscriptus es. Qui igitur divinum poculum aqua fervente non consecrant, ut hæresiotæ e sorte orthodoxorum expellentur.

Inter. 19. Sacerdos sæcularis rectene confessiones aliquorum hominum cum permissu episcopi suscipiet, annon?

Res. Divini canones, qui confessionem reconciliationis sacerdotibus cum episcopali venia [b] committunt, multo antiquiores sunt sancto Pachomio, qui dignus habitus est, ut per visionem angelicam monachorum habitum videret. Quamobrem monachorum nusquam meminerunt, sed presbyterorum simpliciter. Episcopali ergo judicio laicis sacerdotibus jus confessionis potestas concedetur [c], et per eam reconciliatio pœnitentium.

Inter. 20. An sine præjudicio transeant monachi ex monasteriis, ubi detonsi sunt, in alia, necne?

Res. Si is, qui apud hominem deposuit propriam confessionem, implere eam cogitur, quonam modo qui apud Deum deposuit, cogitur suam depositionem infirmare? Idcirco et juxta quartum canonem sanctæ et œcumenicæ synodi coactæ in templo sanctorum apostolorum, appellatæ 1 et 2, nominatim hæc pronuntiantem, Si quis monachus ex proprio fugiens monasterio, in aliud transierit vel in mundanam habitationem petulanter ingressus fuerit, pariter et qui eum exceperit sit excommunicatus, donec is qui fugit, revertatur in monasterium, a quo perperam defecit. Si vero episcopus aliquos monachos, pietatis et vitæ honestatis testimonium habentes, in aliud monasterium ob ejus compositionem voluerit transferre, vel in mundanum domicilium ob salutem inhabitantium constituere, vel alibi placuerit præesse, horum neque susceptores, neque monachos culpæ reos facit. Qui igitur sine episcopali permissu transeunt in alia monasteria ex iis, ubi tonsi sunt, multoque magis in mundanis domibus conversantes, et qui eos suscipiunt, exterminati et excommunicati erunt, donec in monasteria, in quibus conventiones [d] fecerunt, fuerunt reversi.

A ποιοῦ τεθεωμένου σώματος ζωοποιοῦ. Οἱ γοῦν μὴ ποιοῦντες οὕτω, καὶ τὸ τοῦ θαύματος κἀντεῦθεν μεγαλύνοντες μέγεθος, ἀλλὰ διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ οἴνου τὴν τῶν θείων μυστηρίων ποιοῦντες μετάληψιν, οὐ πιστεύουσι καὶ μετὰ τὸν σωτήριον τοῦ Κυρίου θάνατον παρὰ τῷ ἁγίῳ σώματι αὐτοῦ τὴν θεότητα εἶναι, ἀλλὰ ἀποστῆναι ἐκ τούτου, καὶ εἶναι κατὰ τὰ ἡμέτερα σώματα. Ὑπὲρ μεγάλης αἱρέσεώς ἐστι φλυάρημα. Ὁ γὰρ μέγας ἐν ἁγίοις Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς, Ἐν τάφῳ (φησὶ) σωματικῶς· ἐν ᾅδῃ δὲ, μετὰ ψυχῆς, ὡς Θεός· ἐν παραδείσῳ δὲ, μετὰ λῃστοῦ· καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες, Χριστὲ, μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος· πάντα πληρῶν, ὁ ἀπερίγραπτος. Οἱ γοῦν μὴ διὰ ζέοντος ὕδατος τελειοῦντες τὸ θεῖον ποτήριον, ὡς αἱρεσιῶται, τῆς μερίδος τῶν ὀρθοδό-
B ξων ἐκκηρυχθήσονται.

Ἐρώτησις ιθ'. Λαϊκὸς ἱερεὺς μετὰ ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς καλῶς ἐξαγορείας ἀνθρώπων τινῶν ἀναδέξεται, ἢ οὔ;

Ἀπ. Οἱ θεῖοι κανόνες τὴν ἐξαγορείαν τῆς καταλλαγῆς τοῖς ἱερεῦσι μετὰ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς ἀναθέμενοι, κατὰ πολὺ προγενέστεροι τοῦ ἁγίου Παχωμίου εἰσὶν, ἀξιωθέντος ἰδεῖν δι' ὀπτασίας ἀγγελικῆς τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ μέμνηνταί που μοναχῶν, ἀλλὰ πρεσβυτέρων ἁπλῶς. Κατὰ κρίσιν γοῦν ἐπισκοπικὴν τοῖς λαϊκοῖς ἱερεῦσιν ἐνδυνάμως ἐπιτραπήσεται τῆς ἐξαγορείας τὸ δίκαιον, καὶ διὰ ταύτης ἡ τῶν μετανοούντων καταλλαγή.

Ἐρώτησις κ'. Ἀπροκριματίστως μεταβαίνουσι
C μοναχοὶ ἐξ ὧν ἀπεκάρησαν μοναστηρίων πρὸς ἕτερα μοναστήρια, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ἐὰν ὁ πρὸς ἄνθρωπον καταθέμενος τὴν οἰκείαν ὁμολογίαν, πληροῦν ἀναγκάζηται, πῶς ὁ πρὸς Θεὸν καταθέμενος, ἀναγκασθήσεται τὴν οἰκείαν ἀθετῆσαι κατάθεσιν; Διὰ τοι τοῦτο καὶ κατὰ τὸν δ' κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς λεγομένης α' καὶ β', τὸν ταῦτα διεξιόντα ῥητῶς, Εἴ τις μοναχὸς τῆς ἰδίας ἀποδράσας μονῆς εἰς ἕτερον μεταπέσῃ μοναστήριον, ἢ εἰς κοσμικὸν εἰσκωμάσῃ οἴκημα, ὡσαύτως τε καὶ ὁ τοῦτον δεξάμενος, ἀφωρισμένος εἴη, ἕως ἂν ὁ ἀποφυγὼν ἐπανέλθῃ ἐξ ἧς κακῶς ἐξέπεσε μονῆς. Εἰ μέντοιγε ὁ ἐπίσκοπος τινὰς τῶν μοναχῶν ἐπ' εὐλαβείᾳ καὶ βίου σεμνότητι
D μαρτυρουμένους εἰς ἕτερον μοναστήριον ἐπὶ καταστάσει τῆς μονῆς θελήσει μετακομίσαι, ἢ εἰς κοσμικὴν οἰκίαν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἐνοικούντων δοκιμάσει καταστῆσαι, ἢ ἀλλαχόσε εὐδοκήσει ἐπιστατῆσαι· τούτων οὔτε τοὺς ὑποδεχομένους, οὔτε τοὺς μοναχοὺς ὑπευθύνους ποιεῖ. Οἱ γοῦν δίχα προτροπῆς ἐπισκοπικῆς μεταβαίνοντες εἰς ἕτερα μοναστήρια ἐξ ὧν ἀπεκάρησαν, πολλῷ δὲ πλέον εἰς κοσμικὰς κατοικίας διατρίβοντες, καὶ οἱ δεχόμενοι τούτους, ἀφωρισμένοι καὶ ἀκοινώνητοι ἔσονται, μέχρις ἂν ὑποστρέψωσιν εἰς τὰ μοναστήρια ἐν οἷς τὰς συνθήκας δεδώκασιν.

VARIÆ LECTIONES.

[b] *exhortatione.* [c] *efficaciter concedetur.* [d] *pacta vel sponsiones.*

Ἐρώτησις κα'. Ἔξεστιν εἰς διαφόρους ἐκκλησίας A κληρωθῆναί τινα, ἢ οὔ;

Ἀπ. Εἶπεν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. Τοῦ γὰρ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Ὅθεν καὶ ὁ ιε' κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ζ' συνόδου ταῦτα κατὰ ῥῆμα διέξεισι, Κληρικὸς ἀπὸ τοῦ παρόντος μὴ καταταττέσθω ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις. Ἐμπορείας γὰρ καὶ αἰσχροκερδείας ἴδιον τοῦτο, καὶ ἀλλότριον ἐκκλησιαστικῆς συνηθείας. Ἠκούσαμεν γὰρ ἐξ αὐτῆς τῆς Κυριακῆς ἁγίας φωνῆς, ὅτι οὐ δύναταί τις δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Ἕκαστος οὖν, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνὴν, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ ὀφείλει μένειν, καὶ προσεδρεύειν ἐν μιᾷ Ἐκκλησίᾳ. B Τὰ γὰρ δι' αἰσχροκέρδειαν γινόμενα ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἀλλότρια τοῦ Θεοῦ καθεστήκασι. Πρὸς δὲ τὴν τοῦ βίου τούτου χρείαν ἐπιτηδεύματά εἰσι διάφορα. Ἐξ αὐτῶν οὖν εἴ τις βούλοιτο τὰ χρειώδη τοῦ σώματος πορίζέσθω. Ἔφη γὰρ ὁ Ἀπόστολος, Ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. Παρατηρητέον οὖν τὰ τοῦ θείου τούτου κανόνος συντηρεῖσθαι ἀπαρεγχείρητα· πολλὴ γὰρ γέγονεν αὐτοῦ καταφρόνησις.

Ἐρώτησις κβ'. Ἀρχαῖον ἔθος εἰς τὴν τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκράτησε χώραν, τοὺς τελευτῶντας ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς διὰ ἁγίου μύρου χρίεσθαι, καὶ ἐνταφιάζεσθαι· καὶ ζητοῦμεν μαθεῖν εἰ ἀπροκρίματιστόν τοῦτό ἐστιν. C

Ἀπ. Εὐαγγελικόν ἐστι παράγγελμα, ἅπαξ βαπτίζεσθαι τοὺς πιστεύσαντας εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ μζ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταῦτά φησιν, Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ, ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν μὴ βαπτίσῃ, καθαιρείσθω· ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας ψευδοϊερέων. Καὶ ὁ ιη' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ταῦτα διέξεισιν, Ἐάν τις κληρικὸς χειροτονῆται, ὀφείλει ὑπομιμνήσκεσθαι τοὺς ὅρους φυλάττειν· καὶ ἵνα τοῖς σώμασι τῶν ἀποθανόντων εὐχαριστία μὴ διδῶται, μηδὲ βάπτισμα. Οἱ γοῦν διὰ μύρου χρίοντες τοὺς τελευτῶντας ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, ἢ ἑτέρους τινὰς D καὶ οὕτως ἐνταφιάζοντες, μεγάλης εἰσὶ κολάσεως ἄξιοι· ἢ ὡς καταγινώσκοντες τῶν βαπτιζόντων ὀρθοδόξων αὐτοὺς, ἢ ὡς μὴ πληροφορίαν ἔχοντες ἐντελῆ, τοῖς ὀρθοδόξοις εἶναι τούτους κοινωνοὺς, καὶ πρὸ κατακρίσεως κατακρίνοντες.

Ἐρώτησις κγ'. Λελωβημένος ἢ ἑτερόφθαλμος ἀξιωθείη βαθμοῦ ἱερατικοῦ; ἢ ὁ μετὰ τὴν ἱερωσύνην καταπαθὴς γεγονὼς, ἐάσεται καὶ μετὰ τὸ πάθος ἱερουργῶν, ἢ οὔ;

Ἀπ. Καὶ ἄλλοτε εἴπομεν ἀπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου τοὺς τοιούτους εἰς ἱερωσύνην μὴ προβιβάζεσθαι· Ὁ δὲ οζ' κανὼν τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων ταῦτά φησιν· Εἴ τις ἀνάπηρος ἢ τὸν ὀφθαλμὸν,

Interrogatio 21. An possit quis in diversis ecclesiis clericus ordinari; necne?

Res. Dixit in Evangeliis Dominus, Nemo potest duobus dominis servire. Nam uni adhærebit, et alterum aspernabitur. Unde et canon 45 sanctæ et œcumenicæ 7 synodi hæc ad verbum exprimit: Clericus ab hoc deinceps tempore in duabus ecclesiis non collocetur: hoc enim est negotiationis et turpis lucri proprium, et ab ecclesiastica consuetudine alienum. Ab ipsa enim Domini voce audivimus, non posse quempiam duobus dominis servire: vel unum odio habebit, et alterum diliget; vel unum amplectetur, et alterum negliget. Unusquisque ergo, ut vox est apostolica, in eo, in quo vocatus est, debet manere, et in una Ecclesia assidere. Quæ enim propter turpe lucrum fiunt in ecclesiasticis negotiis, ea a Deo sunt aliena. Ad hujus autem vitæ usum sunt diversa studia. Ex iis ergo, si quis velit, ea quæ sunt corpori ad usum necessaria, comparet. Dixit enim Apostolus, Usibus meis, et iis qui mecum sunt, subministraverunt manus meæ. Observandum igitur, ut hic canon inviolatus conservetur: magna enim fuit hujus contemptio.

Interrogatio 22. Vetus consuetudo in Alexandrinorum regione obtinuit, ut mortui sacerdotes et pontifices sancto ungerentur unguento, et ita sepelirentur. An illud extra præjudicium sit, discere cupimus.

Res. Evangelicum est præceptum, semel eos, qui crediderunt, baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Ob eam rem et 47 canon sanctorum apostolorum hæc inquit: Episcopus vel presbyter, eum, qui vere habet baptismum, si de integro baptizaverit, vel si eum, qui ab impiis pollutus est, non baptizaverit, deponatur, ut qui irrideat mortem et crucem Domini, et non discernat sacerdotes a falsis sacerdotibus. Et 18 canon synodi Carhaginensis hæc exprimit: Si quis clericus ordinetur, debet admoneri, ut servet decreta; et ut mortuorum corporibus Eucharistia non detur, nec baptismus. Qui igitur unguento deliniunt mortuos sacerdotes, et pontifices, aut alios quosvis, et sic sepeliunt, magna sunt castigatione digni, vel ut contemnentes orthodoxos, qui eos baptizarunt; vel ut plenam non habentes testificationem, quod hi cum orthodoxis fuerint participes, et ante judicium condemnantes.

Inter. 23. Mancus aut monoculus habebiturne gradu sacerdotali dignus? aut qui post sacerdotium mutilatus est, permitteturne post vitium sacrificare annon?

Res. Et alibi diximus, hos ad sacerdotium Mosaica lege non promoveri. Canon autem 77 sanctorum et benedictorum apostolorum hæc ait: Si quis vel oculo orbatus vel femore oblæsus *, episcopatu

VARIÆ LECTIONES.

* *vel cruce læsus.*

autem dignus sit, fiat. Non enim corporis damnum eum polluit, sed animæ inquinatio. Et 78 canon eorumdem sanctorum apostolorum sic loquitur : Qui autem est surdus et cæcus, ne sit episcopus, non ut pollutus, sed ne ecclesiastica impediantur. Quicunque igitur morborum aliquorum vitio prohibiti fuerint sacerdotalium graduum jura exsequi, ordinatione digni non habebuntur. Qui autem post ordinationem sic male affecti sunt, sacra facere morbo non impediuntur. Et ita imbecilla constituti valetudine, libere sacrificabunt. Dei præconibus enim placuit, per mutilationem corporis a sacrificatione non prohiberi quemquam. Quod si morbi debitum officio sacerdotii sit impedimento, exercere desinet ægrotans, a dignitate tamen non alienabitur, quin potius miserandus erit, ac priore quidem honore fruetur, habebit autem etiam quæ ad vitam sustentandam sufficiant, et reliqua, juxta priorem consuetudinem.

Inter. 24. An sacerdos, vel diaconus, sine periculo fiat nummularius, vel commerciarius, vel medicus, vel astrologus, necne?

Res. Canon sanctorum et omni laude beatorum apostolorum, hæc inquit : Episcopus, vel presbyter, vel diaconus seculares curas non suscipiat : alioqui deponatur. Nemo enim potest duobus dominis servire. Et 81 canon dicit : Diximus, non oportere episcopum, vel presbyterum, seipsum ad publicas administrationes demittere, sed in ecclesiasticis negotiis versari. Nemo enim potest duobus dominis servire, secundum Dominicum verbum.

Vel ergo ita non facere persuadeatur, vel deponatur. Et canon 6 synodi Carthaginensis definit, ex infami vel turpi negotio sacratos victum non comparare. Et canon 10 ejusdem synodi ad institutiones puerorum et Scripturarum lectionem debere paratos esse clericos definit, et non mundanis et sæcularibus curis occupari. Est vero etiam jussio [f] incly ti imperatoris, domini Manuelis Comneni, edita mense Novembri, indict. 15, ad quorumdam clericorum nummulariorum suggestionem, insinuata in secreto domesticorum [g], mense Novembri, indict. 15, et hæc expressim præcipiens : Ad quoscunque pervenerint ex emptione tales nummulariarum mensarum tabernæ, imperium meum potestatem dat transferendi eas in honestam et Romanam personam, quæ occurrerit. Vobis enim, sacrati cum sitis, talem artem exercere non licet, quia nec potestis convenienti castigatione coerceri, si quid præter præfectoriam definitionem faciatis, cum sitis sacrati. Quicunque igitur vestrum emptione, ut dictum est, has acquisierint, dignas ad præfectum adducant personas, tum ut admittat eas, tum ut mensularios pro ipsis gratis et absque consuetudine dationevo

A ἢ τὸ σκέλος πεπληγμένος, ἄξιος δέ ἐστιν ἐπισκοπῆς, γινέσθω. Οὐ γὰρ λώβη σώματος αὐτὸν μιαίνει, ἀλλὰ ψυχῆς μολυσμός. Καὶ ὁ οη' κανὼν τῶν αὐτῶν ἁγίων ἀποστόλων οὕτω διέξεισι, Κωφὸς καὶ τυφλὸς, μὴ γινέσθω ἐπίσκοπος· οὐχ ὡς μεμιασμένος, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ παρεμποδίζοιντο. Ὅσοι τοίνυν ἐκ πάθους ἀῤῥωστημάτων τινῶν ἱερατικῶν βαθμῶν ἐνεργεῖν κεκώλυνται δίκαια χειροτονίας οὐκ ἀξιωθήσονται. Οἱ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν οὕτω παθόντες κακῶς, οὐκ ἐμποδίζονται διὰ τὴν νόσον ἱερουργεῖν, καὶ οὕτως ἀῤῥώστως ἔχοντες, ἀκωλύτως ἱερουργήσουσι. Τοῖς γὰρ θεοκήρυξιν ἔδοξε, διὰ λώβην σώματος τῆς ἱερουργίας τινὰ μὴ κωλύεσθαι. Εἰ δὲ τῆς ἱερατείας τὸ σπούδασμα ἐμποδίζει τῆς νόσου τὸ ὄφλημα, τῆς ἐνεργείας παυθήσεται ὁ νοσῶν, τοῦ δὲ B ἀξιώματος οὐκ ἀλλοτριωθήσεται· ἀλλὰ μᾶλλον οἰκτειρηθήσεται, καὶ ἀπολαύσει μὲν τῆς προτέρας τιμῆς, ἕξει δὲ καὶ τὰ πρὸς ζωάρκειαν, καὶ τὰ λοιπὰ, κατὰ τὴν προτέραν συνήθειαν.

Ἐρώτησις κδ'. Ἀκινδύνως γίνεται ἱερεὺς ἢ διάκονος καταλλάκτης, ἢ κομμερκιάριος, ἢ ἰατρὸς, ἢ ἀστρολόγος, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ὁ ϛ' κανὼν τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων ταῦτά φησιν· Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβανέτω· εἰ δὲ μὴ, καθαιρείσθω. Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. Καὶ ὁ πα' κανὼν εἶπεν, ὅτι Οὐ χρὴ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον καθιέναι ἑαυτὸν εἰς δημοσιακὰς διοικήσεις, ἀλλὰ προσευκαιρεῖν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρείαις. Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις C δουλεύειν, κατὰ τὴν Κυριακὴν παραγγελίαν.

Ἢ πειθέσθω οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρείσθω. Καὶ ὁ ϛ' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου διορίζεται, ἀπὸ ἀτίμου ἢ αἰσχροῦ πράγματος τοὺς ἱερωμένους τροφὴν μὴ πορίζεσθαι. Καὶ ὁ ι' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου πρὸς διδασκαλίας παίδων καὶ ἀνάγνωσιν Γραφῶν ἑτοίμους εἶναι τοὺς κληρικοὺς διορίζεται, καὶ μὴ κοσμικαῖς καὶ βιωτικαῖς φροντίσιν ἐνασχολεῖσθαι. Ἔστι δὲ καὶ πρόσταγμα τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐξενεχθὲν μὲν κατὰ μῆνα Νοέμβριον, ἐπινεμήσεως ιε', ἐπὶ ὑπομνήσει τινῶν κληρικῶν καταλλακτῶν· καταστρωθὲν ἐν τῷ σεκρέτῳ τῶν οἰκειακῶν, κατὰ μῆνα Νοέμβριον, ἐπινεμήD σεως ιε', καὶ ταῦτα ῥητῶς παρακελευόμενον· Ὅσοις περιῆλθον ἐξ ἀγορασίας τὰ τοιαῦτα καταλλακτικὰ τραπεζοτόπια, δίδωσιν ἄδειαν ἡ βασιλεία μου ἐναλλαγῆναι ταῦτα εἰς ἅπερ ἂν εὑρήσητε ἀξιόλογα καὶ Ῥωμαϊκὰ πρόσωπα. Ὑμᾶς γὰρ, ἱερωμένους ὄντας τὴν τοιαύτην ἐπιστήμην μετέρχεσθαι οὐκ ἐνδέχεται, ὅτι οὐδὲ δυνατὸν ἀναστέλλεσθαι διὰ προσήκοντος σωφρονισμοῦ, ὁπηνίκα τι ποιεῖτε παρὰ τὸν ἐπαρχικὸν ὁρισμὸν, διὰ τὸ εἶναι ἱερωμένους. Ὅσοι οὖν ἐξ ὑμῶν ἐξ ἀγορασίας, ὡς εἴρηται, ταῦτα κέκτησθε, προσκομισάτωσαν ἀξιόλογα πρόσ-

VARIÆ LECTIONES.

[f] *edictum.* [g] *relatum in secretarium rerum privatarum:*

ωπα· τῷ ἐπάρχῳ· καὶ ἵνα δέξηται αὐτὰ, καὶ σφραγίσῃ τραπεζίτας ἀντ' αὐτῶν, κατὰ δωρεὰν, καὶ ἄνευ συνηθείας καὶ δόσεως οἱασδήτινος. Ὁ μέντοι λς' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ταῦτά φησιν, ὅτι Οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς, μάγους ἢ ἐπαοιδοὺς εἶναι, ἢ μαθηματικοὺς, ἢ ἀστρολόγους, ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια· ἅτινά εἰσι δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Τοὺς δὲ φοροῦντας, ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἐκελεύσαμεν. Καὶ τὸ κβ' κεφάλαιον τοῦ λθ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου ταῦτα διέξεισιν· Ἡ μὲν γεωμετρικὴ δημοσίᾳ διδάσκεται, ἡ δὲ μαθηματικὴ κατακρίνεται. Καὶ ὁ Παλαιός φησι· Μαθηματικὴν εἶπε τὴν ἀστρονομίαν. Οἱ γοῦν τολμήσαντες κληρικοὶ, πολλῷ καὶ πλέον οἱ τοῦ βήματος, δημοσιακῶν δουλειῶν ἐνεργείας ἀναδέξασθαι, ἢ συστηματικῶν πολιτείαν καὶ μεταχείρησιν ἐμπορεύεσθαι, καταλλάκται, τυχὸν γενόμενοι, ἢ πρανδιοπράται, ἢ οἰνοπράται, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἀστρονόμοι, παρεγγυηθήσονται τῶν ἀκανονίστων τούτων ἐπιτηδευμάτων ἀπέχεσθαι· καὶ μὴ πειθόμενοι, καθαιρέσει καθυποβληθήσονται. Ἡ δὲ τέχνη τῶν ἰατρῶν, κἂν ὁρίζηται παρὰ τῶν σοφῶν ὑγείας εἶναι περιποιητικὴ, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἀνάγκης γίνεται τοῦτο. Σφαλεραὶ γάρ εἰσιν αἱ τῶν ἀνθρώπων ἐπίνοιαι, καὶ τῶν πολλῶν αἱ διαγνώσεις δειλαὶ, κατὰ τὸ παλαιὸν γνωμοδότημα. Ἱνατί γοῦν ἀποσταίη ὁ κληρικὸς, πολλῷ δὲ πλέον ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος, τῆς ἀπονεμηθείσης αὐτῷ διακονίας, τῆς ἀμέμπτου καὶ ἀσφαλοῦς, καὶ εἰς σφαλερὰν καὶ ἀμφίβολον πολλάκις καὶ ἐπικίνδυνον ἑαυτὸν ἀπιῤῥίψει;

ulla sigillet[h]. Sane 36 canon Laodicenæ synodi hæc ait : Non oportet eos, qui sunt sacrati, vel clerici, esse magos, vel incantatores, vel mathematicos, vel astrologos, vel facere ea, quæ dicuntur amuleta, quæ quidem sunt ipsarum animarum vincula : eos autem qui ferunt[i], ejici ex Ecclesia jussimus. Et 22 cap. 39 tit. 60, libri Basilicorum hæc habet : Geometria quidem publice docetur, ars autem mathematica damnatur. Et Vetus inquit : Mathematicam dixit astronomiam. Clerici ergo, et multo magis ii, qui altari ministrant, si publicarum[j] servitutum functiones ausi fuerint suscipere, corporatorum officium et administrationem mercari, nummularii forte facti, vel prandii distractores vel vini venditores, ipsi etiam astronomi, sponsione fidem dabunt; se ab his illicitis artibus abstenturos. Quod si non pareant, depositioni subjicientur. Ars autem medica, licet a philosophis[k] definiatur sanitatis esse conciliatrix, id tamen necessario non fit. Fallacia enim sunt hominum consilia, et multorum judicia prava, juxta veterem sententiam. Cur igitur abscedat clericus, multoque magis sacerdos et diaconus, ab attributo sibi ministerio irreprehensibili et firmo, et ad id, quod lubricum et ambiguum, sæpe etiam periculosum, se conjiciat?

Ἐρώτησις κε'. Μονοθελήτης ἱερατικὸν ἔχων ἐπάγγελμα, διὰ μετανοίας ὑπέστρεψεν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ ἐδέχθη, καὶ ἡγιάσθη· μετὰ μικρὸν δὲ στραφεὶς εἰς τὸν ἴδιον ἔμετον, αἱρεσιώτης, ὡς πρότερον, γέγονεν· ἀλλ' αὖθις, ὡς λέγει, καθ' ἑαυτὸν γεγονὼς, καὶ τὸ ἁμάρτημα συνεὶς, εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν κατέφυγε, καὶ ἐδέχθη, κατὰ τὸν καλῶς ὑποστρέψαντα ἄσωτον· ἐπεὶ δὲ θέλει καὶ ἱερωσύνης ἀξιωθῆναι, ζητοῦμεν τὸ ποιητέον μαθεῖν.

Inter. 25. Monotheleta[l] sacerdotalem habens admonitionem[m], per pœnitentiam ad nostram orthodoxam fidem rediit, et susceptus est ac sanctificatus. Paulo autem post, ad proprium reversus vomitum, hæreticus (ut antea) factus est : sed rursus, ut inquit, cum apud se esset, et peccatum intelligeret, ad orthodoxam fidem confugit, et admissus est, in modum opportune redeuntis prodigii; cum autem sacerdotium ambiat, quærimus, quid faciendum sit, discere.

Ἀπ. Οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὸ ἱερόν φησιν Εὐαγγέλιον. Διὸ κατὰ τὸν ιδ' κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου (τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνοντα, Περὶ τῶν κατηχουμένων καὶ παραπεσόντων ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τριῶν ἐτῶν αὐτοὺς ἀκροωμένους μόνον, μετὰ ταῦτα εὔχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων), ἀρκεῖ τῷ οὕτω κακῶς ὀλισθήσαντι, καὶ τῇδε κἀκεῖσε μεταῤῥιπιζομένῳ, δεχθῆναι κατὰ τὴν τοῦ κανόνος περίληψιν. Ἱερατείας γὰρ οὐκ ἀξιωθήσεται.

Res. Nemo mittens manum suam ad aratrum, et retro conversus, aptus est ad regnum cœlorum, inquit sacrum Evangelium. Quamobrem, juxta 14 canonem sanctæ et œcumenicæ synodi Nicenæ (hæc comprehendentem ad verbum, De catechumenis et iis qui lapsi sunt, visum est sanctæ et magnæ synodo, ut ii tribus annis tantum audientes, postea orent cum catechumenis), sufficit huic tam perdite lapso, et huc atque illuc agitato, si juxta canonis tenorem admittatur; nam sacerdotium non promerebitur.

Ἐρώτησις κς'. Ἀκινδύνως ἐπίσκοποι μοναχοί τε καὶ κληρικοὶ γίνονται φροντισταὶ δημοσίων ὀφφικίων καὶ δουλειῶν, καὶ κηδεμόνες πραγμάτων ἀρχοντικῶν, ἢ οὔ;

Inter. 26. An episcopi, monachi, et clerici sine periculo fiant administratores publicorum officiorum et ministeriorum, et curatores negotiorum ad magistratus pertinentium, necne?

Ἀπ. Οἱ ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντες ἑξακόσιοι τριάκοντα ἅγιοι Πατέρες, καὶ τὴν ἁγίαν τετάρτην

Res. Qui Chalcedone convenerunt sexcenti triginta sancti Patres et sanctam quartam synodum

VARIÆ LECTIONES.

[h] *confirmet.* [i] *qui hæc gestant.* [j] *fiscalium.* [k] *ab eruditis.* [l] *Qui unam in Christo voluntatem statuit.* [m] *professionem.*

Res. Cum Dominus et Deus et Servator noster Jesus Christus in Evangeliis dicat, Videte ne decipiamini: multi enim venient in nomine meo, dicentes, Quia ego sum, et tempus appropinquavit: pronuntiamus et nos, Dei Ecclesiam nosse [m] et confiteri apostolica præcepta, et visiones, et disciplina [n] librorum, quæ 85 apostolico canone declarantur, et Dei præconum voces iis esse creditas. Præter hos alium nullum novit apostolicum commentarium [o]. Observandum igitur, ut ab hæreticis ficta aversemur mendacia. Absinthio enim amariora, licet per nominum sanctorum apostolorum inscriptionem mellitam referant placentam.

Inter. 3. Sexaginta Basilicorum capita ad nostras regiones non pervenerunt: ideoque quantum ad ea pertinet, in tenebris versamur. Quærimus, an ob eam rem damnemur.

Res. Quæcunque lex ait, iis ait qui in lege sunt, secundum magnum Apostolum. Qui igitur ob vitam gloriantur orthodoxam, sive ex oriente sint, sive ex Alexandrinorum plaga, sive aliunde, Romani dicuntur, et secundum leges vivere coguntur. Non astringuntur tamen lege, quæ ait, Non oportet Romanum virum leges ignorare. Ii enim soli, qui habitant Romam, regiam videlicet civitatem, quæ similibus est munita propugnaculis, et multis abundat jurisperitis, horum ferreis tenentur pedicis. Ideoque si hi legem ignorare se allegent, veniam non consequuntur, sive manuales sint operarii, sive circumforanei sint aliqui, et litterarum imperiti: ut qui possint a suis civibus legum discere tenorem. Qui autem extra Romam agunt, agrestes [p] scilicet, et reliqui, multoque magis Alexandrini, legem civilem ignorantes, veniam merentur. Bonum ergo est, ut hi quoque interrogent, et legitima præcepta discant. Quod si est difficile, veniam sunt consecuturi.

Inter. 4. An extra periculum, sacrati, itemque laici fenori dent pecuniam, an potius sit iis exitiosum?

Res. Mosaica quidem lex, Non fenerabis, inquit, argentum tuum fratri tuo: civilis autem agnoscit usuras centesimas et trientes. Definit enim ut senatores accipiant usuras trientes, nimirum in singulas libras nummos quatuor. Negotiatores autem vulgares [q], et cæteros, dimidiam centesimæ, nimirum in singulas libras nummos sex. Eos vero, qui marikimum fenus contrahunt [r], pro singulis libris nummos duodecim. Quonam autem modo centesimæ vocentur usuræ, cum libræ quantitas non perveniat ad solidos centum, sed ad septuaginta duos: non est dicendi tempus, ne opus fiat præter opus. Et hæc quidem de laicis. Sacratis vero foeneratione prorsus interdictum est. Ait enim hæc

Ἀπ. Τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Εὐαγγελίοις εἰπόντος· Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, Ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε· ψηφιζόμεθα καὶ ἡμεῖς, ὅτι ἀποστολικὰς διδασκαλίας, καὶ ὁράσεις, καὶ διδάξεις ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία γινώσκει καὶ ὁμολογεῖ τὰ ἐν τῷ πε' ἀποστολικῷ κανόνι δηλούμενα βιβλία, καὶ πιστευόμενα εἶναι τῶν θεοκηρύκων φωνάς· ἕτερον δέ τι παρὰ ταῦτα οὐκ οἶδεν ἀποστολικὸν σύγγραμμα. Παρατηρητέον οὖν ἀποστρέφεσθαι τὰ πεπλασμένα παρὰ τῶν αἱρετικῶν σχεδιάσματα. Ἀψινθίου γὰρ πικρότερά εἰσι, κἂν μελιτοῦτταν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ὀνομάτων τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὑποκρίνωνται.

Ἐρώτησις γ'. Τὰ ἑξήκοντα κεφάλαια τῶν Βασιλικῶν οὐ διεδόθησαν εἰς τὰς χώρας ἡμῶν· διὰ τοῦτο νυκτοβατοῦμεν ὅσον τὸ εἰς αὐτά. Ζητοῦμεν οὖν μαθεῖν, εἰ ἐντεῦθεν κατακρινόμεθα.

Ἀπ. Ὅσα ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λέγει, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον. Οἱ γοῦν αὐχοῦντες βίον ὀρθόδοξον, κἂν ἐξ ἀνατολῶν ὦσι, κἂν ἐξ Ἀλεξανδρέων, κἂν ἑτέρωθεν, Ῥωμαῖοι λέγονται, καὶ κατὰ νόμους ἀναγκάζονται πολιτεύεσθαι· τῷ νόμῳ δὲ τῷ φάσκοντι, Οὐ δεῖ Ῥωμαῖον ἄνδρα νόμον ἀγνοεῖν, οὐ συσφίγγονται. Μόνοι γὰρ οἱ κατοικοῦντες τὴν Ῥώμην, τὴν βασιλίδα δηλονότι τῶν πόλεων, τὴν κατησφαλισμένην ὁμοίοις πυργώμασι, καὶ πολλοὺς πλουτοῦσαν νομομαθεῖς, ταῖς ἐκ τούτων σιδηροπέδαις κατέχονται. Διὸ οὗτοι μὲν ἀγνοῆσαι νόμον διενιστάμενοι, οὐ συγγινώσκονται· κἂν χειρωνάκται, κἂν ἀγύρται τινὲς ὦσι, καὶ γραμμάτων ἀνήκοοι· ὡς δυνάμενοι τὰ τῶν νόμων μαθεῖν ἀπὸ τῶν συγκατοίκων αὐτῶν. Οἱ δὲ ἔξω τῆς Ῥώμης διάγοντες, ἀγρόται δηλονότι, καὶ λοιποί, πολλῷ δὲ πλέον Ἀλεξανδρεῖς, νόμον πολιτικὸν ἀγνοήσαντες συγγινώσκονται. Καλὸν γοῦν ἐστι καὶ τούτους ἐρωτᾷν, καὶ μανθάνειν τὰ νομικὰ παραγγέλματα· εἰ δὲ δυσχερές ἐστι, συγγνώμης ἀξιωθήσονται.

Ἐρώτησις δ'. Ἀκίνδυνόν ἐστι τοῖς ἱερωμένοις, ναὶ μέντοι καὶ τοῖς λαϊκοῖς, ἐπὶ τόκῳ δανείζειν, ἢ μᾶλλον ὀλέθριον;

Ἀπ. Ὁ μὲν Μωσαϊκὸς νόμος, Οὐκ ἐκτοκιεῖς, φησί, τὸ ἀργύριόν σου τῷ ἀδελφῷ σου· ὁ δὲ πολιτικὸς ἐπιγινώσκει τόκους ἑκατοστιαίους, καὶ ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς. Διορίζεται γὰρ τοὺς συγκλητικοὺς λαμβάνειν τόκους ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς· ἤγουν ἐφ' ἑκάστῃ λίτρᾳ νομίσματα δ'. Τοὺς κοινολαΐτας πραγματευτάς, καὶ λοιπούς, ἡμιεκατοστιαίους· ἤγουν ἐφ' ἑκάστῃ λίτρᾳ νομίσματα ς'. Τοὺς δὲ διδόντας διαπόντιον δάνειον, ὑπὲρ ἑκάστης λίτρας νομίσματα ιβ'. Ὅπως δὲ καλοῦνται οἱ τόκοι ἑκατοστιαῖοι, τῆς λίτρας μὴ συμποσουμένης εἰς νομίσματα ρ', ἀλλ' εἰς οβ', καιρὸς οὐκ ἔστι λέγειν· ἵνα μὴ ἔργον τὸ πάρεργον γένηται. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ λαϊκῶν. Τοὺς ἱερωμένους δὲ τοκίζειν παντελῶς ἀπηγόρευται. Φησὶ

VARIÆ LECTIONES.

[m] *agnoscere.* [n] *doctrinas.* [o] *scriptum.* [p] *rustici.* [q] *laicos.* [r] *qui trajecticiam pecuniam mutuo dant.*

γὰρ ὁ μδʹ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταῦτα ῥητῶς· Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τόκους ἀπαιτῶν τοὺς δανειζομένους, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. Καὶ ὁ ιζʹ κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς αʹ συνόδου ταῦτα διέξεισιν· Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὸ αἰσχροκερδὲς διώκοντες, ἐπελάθοντο τοῦ θείου Γράμματος, λέγοντος, Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· καὶ δανείζοντες ἑκατοστὰς ἀπαιτοῦσιν, ἐδικαίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος, ὡς εἴ τις εὑρεθείη μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τόκους λαμβάνων ἐκ μεταχειρήσεως, ἢ ἄλλως ἐπερχόμενος τὸ πρᾶγμα, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν, ἢ ἕτερόν τι ἐπινοῶν αἰσχροκερδείας ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου, καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἔσται. Τὰ αὐτά φησι καὶ ὁ δʹ κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ἕτεροι.

Ἐρώτησις εʹ. Ἀκίνδυνόν ἐστιν ἱερατεύειν ὀρθοδόξους, Σύρους, καὶ ἐξ Ἀρμενίων, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐξ ἑτέρων χωρῶν τινὰς πιστοὺς, κατὰ τὴν οἰκείαν διάλεκτον· ἢ παντοίως ἀναγκάζονται μετὰ Ἑλληνίδος ἱερατεύειν γραφῆς;

Ἀπόκρισις. Ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων φησίν· Ἡ Ἰουδαίων μόνων ὁ Θεός; οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν. Οἱ γοῦν ὀρθοδοξοῦντες ἐν πᾶσι, κἂν ὦσι τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς πάμπαν ἀμέτοχοι, μετὰ τῆς ἰδίας διαλέκτου ἱερουργήσουσιν, ἀντίγραφα ἔχοντες τῶν συνήθων ἁγίων εὐχῶν ἀπαράλλακτα, ὡς μεταγραφέντα ἐκ κονтακίων καλλιγραφηθέντων διὰ γραμμάτων Ἑλληνικῶν.

Ἐρώτησις ϛʹ. Ἠῤῥαβωνίσατό τις γυναῖκα, καὶ ἐτελεύτησε πρὸ τοῦ ἱερολογηθῆναι μετ' αὐτῆς, ὡς νενόμισται, καὶ πρὸ τοῦ συναφθῆναι αὐτῇ, ἀκίνδυνόν ἐστι ταύτην λαβεῖν τὸν τούτου ἀδελφὸν, ἢ οὔ;

Ἀπ. Τὸ καλὸν οὐκ ἔστι καλὸν, εἰ μὴ καλῶς γένηται. Εἰ γοῦν ἡ μνηστεία, ἤτοι ὁ ἀῤῥαβὼν, ἐτελέσθη κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τῆς νεαρᾶς νομοθεσίας τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, μετὰ τελετῆς τῶν συνήθων ἁγίων εὐχῶν· τῆς γυναικὸς οὔσης δωδεκαετοῦς, τοῦ δὲ ἀνδρὸς τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον χρόνον ἀνύσαντος, οὐ λήψεται ταύτην εἰς γάμον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Ὁ γὰρ οὕτω τελεσθεὶς ἀῤῥαβὼν ἐν πᾶσι τῷ νομίμῳ γάμῳ ταυτίζεται. Εἰ δὲ κατὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν, ὡς μανθάνομεν, εἰς πάντα σχεδὸν τὰ μέρη τοῦ Νότου καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλοτρόπως, ὁ θανὼν τὴν περιοῦσαν ἠῤῥαβωνίσατο, συζευχθείη νομίμως αὐτῇ ὁ τούτου αὐτάδελφος.

Ἐρώτησις ζʹ. Ἀπροκριματίστως διακονικοῦ ἢ ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἀξιωθείη ὁ διὰ τὸ τελευτῆσαι τὴν μνηστευθεῖσαν αὐτῷ, ἑτέραν σύμβιον ἀγαγόμενος, ἢ ὡς δίγαμος κωλυθήσεται;

Ἀπ. Εἰ μὲν κατὰ τὴν τῆς ῥηθείσης νεαρᾶς ὑποτύπωσιν ἠῤῥαβωνίσατο τὴν ἀποιχομένην μνηστὴν, ἑτέρᾳ γυναικὶ μετὰ τὸν ταύτης θάνατον συζευχθεὶς, οὐκ ἀξιωθείη βαθμοῦ τινος τῶν τοῦ βήματος. Δίγαμος γὰρ λογίζεται. Εἰ δὲ παρὰ τὴν ταύτης περίληψιν

A nominatim 44 sanctorum apostolorum canon : Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, usuras ab iis exigens, quibus mutuum dedit, vel desinat, vel deponatur. Et 17 canon sanctæ et œcumenicæ 1 synodi hæc : Quoniam multi, qui in canone recensentur, plura habendi studium et turpe lucrum persequentes, divinæ Scripturæ obliti sunt, quæ dicit : Argentum suum non dedit ad usuram ; et fenerantes centesimas exigunt : æquum censuit sancta et magna synodus, ut si quis inventus fuerit post hoc statutum usuras mutuo sumere, vel eam rem aliter persequi, vel sesqui alteras exigere, vel aliquid aliud excogitare turpis quæstus gratia, e clero deponatur, et sit alienus a canone. Eadem ait et 4 canon Laodicenæ synodi, et
B alii.

Inter. 5. An orthodoxi Syri et ex Armeniis, necnon ex aliis regionibus aliqui fideles propria lingua extra periculum sacra celebrent, an vero cogantur prorsus cum Græca scriptura sacerdotio fungi?

Res. Magnus apostolus Paulus ad Romanos scribens inquit : An Judæorum tantum Deus? Num et gentium? certe et gentium. Qui igitur recte in omnibus de fide sentiunt, et si sint Græcæ linguæ omnino expertes, propria dialecto sacra conficient, exemplaria consuetarum sacrarum precum habentes non evariantia, ut desumpta ex contaciis græcanicis litteris eleganter descriptis.

C *Inter.* 6. Desponsavit quis sibi mulierem, et priusquam cum ea per benedictionem, sicut constitutum est, initiaretur, et cum ea copularetur, decessit : an ea impune nubet hujus fratri, necne?

Res. Quod bonum, non bonum est, nisi bene fiat. Si igitur sponsalia et arrhabonis datio perfecta sint juxta dispositionem novellæ constitutionis inclyti imperatoris, domini Alexi Comneni, cum consecratione[a] solitarum sanctarum precum, femina excedente annum duodecimum, virum autem decimum quartum, non ducet eam uxorem frater ejus. Itaque enim perfectus arrhabo legitimis nuptiis in omnibus assimilatur. Quod si juxta consuetudinem, quæ (ut didicimus) obtinet in omnibus
D fere Austri et Orientis partibus, præmortuus aliter sibi superstitem desponsaverat : hujus germanus ei legitime conjungatur.

Inter. 7. An sine præjudicio diaconico et sacerdotali gradu dignus habebitur, qui cum mortua ipsius esset sponsa, alium conjugem duxit, an velut binubus prohibebitur?

Res. Si quidem juxta prædictæ novellæ formam desponderat sibi mortuam sponsam, post ejus mortem alii uxori conjunctus non consequetur ullum altaris gradum . binubus enim censetur. Sin autem præter ejus tenorem cum mortuo sponsa

VARIÆ LECTIONES.

[a] *peractione.*

contractum iniverat, sine impedimento sacrabitur, ut qui bigamus non censeatur.

Inter. 8. Si sacerdos tonsus fuerit, concessum erit ei post tonsuram sacrificare, annon?

Res. Cum secundus canon sanctæ et œcumenicæ synodi coactæ in sanctissimo throno Constantinopolis hæc nominatim pronuntiet : Etiamsi huc usque nonnulli antistites, qui ad monachorum habitum descenderant, ut in episcopali fastigio manerent, vim adhibuerunt : et cum hoc facerent, neglecti sunt : sancta tamen et universalis hæc synodus, hanc negligentiam quoque corrigens, et ad ritus ecclesiasticos hanc inordinatam actionem redigens, statuit ut si quis episcopus, vel aliquis alius ex pontificali dignitate, voluerit ad vitam monasticam descendere, vel pœnitentiæ locum implere, ne amplius antistitis dignitatem usurpet. Monachorum enim professiones, subjectionis et discendi cupiditatis rationem habent, non autem doctrinæ vel primatus : nec alios pascere, sed se pasci profitentur. Et ideo, quemadmodum prædictum est, decernimus ut nemo eorum, qui in episcopalem pastorumque catalogum relatus est, ad eorum, qui pascuntur et agunt pœnitentiam, locum se demittat. Si quis autem hoc facere ausus fuerit, post denuntiationem et declarationem hujus editæ sententiæ, ipse qui seipsum episcopali gradu privavit, non amplius ad priorem, quam factis despicatui habuit dignitatem revertetur. Comprehenditur autem et ante hujus promulgationem, non solum eos, qui altari serviunt, subdiaconos videlicet diaconos et sacerdotes; sed et antistites ipsos etiam post tonsuram sacrificare. Cum igitur antistites cum gravitate canonica a sacerdotio abalienati sint, propterea quod post tonsuram ad locum discipulorum et pœnitentium venerint, indeque alieni facti fuerint dignitate doctoria sacerdotes omnino, et qui simpliciter altari serviunt etiam post tonsuram citra impedimentum operabuntur quæ ad ipsorum gradus pertinent. Nam et ante tonsuram pariter, ac post eamdem fuerant et sunt discipuli et subjecti.

Inter. 9. Si laicus in somnis imaginatus fuerit, meretur eo die divinarum sanctificationum participationem, necne? Et an sacerdos, qui idem passus est, sacra conficiet, necne?

Res. Antistites (inquit sacra Scriptura) dona et hostias offerens, ab hominibus accipit, et quemadmodum offert Deo pro populo, sic et pro seipso. Nam et eum premit carnalis infirmitatis pondus. Verum et per Mosen dixit Dominus, Mundi mundum adeant. Maculam autem habens in anima, sub velum meum non ingredietur, nec ad altare meum appropinquabit. Unde et tres sanctissimi patriarchæ throni Alexandriæ, sanctus Dionysius videlicet rescribens ad Basilidem episcopum, et magnus Athanasius, regulam præscribens monacho cuidam Amum cognominato, et sanctus Timotheus, de re ejusmodi respondentes quibusdam, qui ipsos in-

τὸ τελευτῆσαν ἐμνηστεύσατο γύναιον; ἀπαρεμποδίστως ἱερωθήσεται, ὡς μὴ λογιζόμενος δίγαμος.

Ἐρώτησις η'. Ἱερεὺς ἐὰν ἀποκαρῇ, ἐκχωρηθείη ἱερουργεῖν μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν, ἢ οὔ;

Ἀπ. Τοῦ β' κανόνος τῆς ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου ταῦτα κατὰ ῥῆμα διεξιόντος· Εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων, εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα, ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐδιάζοντο διαμένειν ὕψει, ... ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος αὕτη, καὶ τοῦτο ῥυθμίζουσα τὸ παρόραμα, καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς τὴν ἄτακτον ταύτην ἐπανάγουσα πρᾶξιν, ὥρισεν ἵνα εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ τις ἄλλος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸν μοναχικὸν θελήσειε κατελθεῖν βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι, μηκέτι λοιπὸν τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιῆται ἀξίας. Αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνθῆκαι ὑποταγῆς ἔχουσι λόγον, καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας καὶ προεδρείας· οὐδὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ἐπαγγέλλονται. Διὸ, καθὰ προείρηται, θεσπίζομεν μηκέτι τινὰ τῶν ἐν ἀρχιερατικῷ καταλόγῳ καὶ ποιμένων ἐξεταζομένων εἰς τὴν τῶν ποιμαινομένων καὶ μετανοούντων χώραν ἑαυτὸν καταβιβάζειν. Εἰ δέ τις τοῦτο τολμήσειε πρᾶξαι μετὰ τὴν ἐκφώνησιν καὶ διάγνωσιν τῆς νῦν ἐκπεφωνημένης ψήφου, αὐτὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀποστερήσας βαθμοῦ, οὐκέτι πρὸς τὸ πρότερον ὅπερ ἠθέτησε διὰ τῶν ἔργων ἀξίωμα ἐπαναστρέψει. Καταλαμβάνεται δὲ πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως τούτου μὴ μόνον τοὺς τοῦ βήματος, ἤγουν ὑποδιακόνους, διακόνους καὶ ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχιερεῖς ἱερουργεῖν καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν. Τῶν γοῦν ἀρχιερέων μετ' ἐμβριθείας κανονικῆς ἐκ τῆς ἱερωσύνης ἀποξενωθέντων, διὰ τὸ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν εἰς τόπον μαθητιώντων καὶ μετανοούντων ἐλθεῖν, κἀντεῦθεν ἀπαλλοτριωθῆναι τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος, πάντως οἱ ἱερεῖς καὶ ἁπλῶς οἱ τοῦ βήματος ἀπαρεμποδίστως καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν τὰ τῶν βαθμῶν ἐνεργήσουσι δίκαια. Καὶ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως γὰρ ὡσαύτως, καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν μαθηταὶ καὶ ὑποτακτικοὶ ἦσαν καὶ εἰσί.

Ἐρώτησις θ'. Λαϊκὸς ἐὰν φαντασθῇ, ἀξιωθείη αὐθημερὸν τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεθέξεως, ἢ οὔ; καὶ ἱερεὺς ἐὰν φαντασθῇ, ἱερουργήσει κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ φαντασμοῦ, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ὁ προσφέρων (φησὶ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν) δῶρα καὶ θυσίας ἀρχιερεὺς, ἐξ ἀνθρώπων λαμβάνεται, καὶ καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ προσφέρει τῷ Θεῷ, οὕτω δὴ καὶ περὶ ἑαυτοῦ· ἐπεὶ καὶ αὐτῷ βάρος σαρκικῆς ἀσθενείας ἐπίκειται. Ἀλλὰ καὶ διὰ Μωσέως εἶπεν ὁ Κύριος, Οἱ καθαροὶ τῷ καθαρῷ προσίτωσαν. Ὁ δὲ μῶμον ἔχων κατὰ ψυχὴν, πρὸς τὸ καταπέτασμά μου οὐκ εἰσελεύσεται, καὶ πρὸς τὸ θυσιαστήριόν μου οὐκ ἐγγιεῖ· ὅθεν καὶ τρεῖς ἁγιώτατοι πατριάρχαι τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ ἅγιος Διονύσιος δηλαδὴ, ἀντιγράφων πρὸς Βασιλείδην ἐπίσκοπον, ὁ μέγας Ἀθανάσιος κανονίζων τινὰ μοναχὸν, Ἀμοῦν ἐπονομαζόμενον, καὶ ὁ ἅγιος Τιμόθεος,

πρός τινας ἐρωτήσαντας περὶ τοιούτου τινὸς ἀποκρινόμενοι, τέως τὰ περὶ τῶν λαϊκῶν ἀκολούθως ταῖς θείαις ταύταις Γραφαῖς διηυλύτωσαν. Φησὶ γὰρ ἡ τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἀπόκρισις, Εἰ μὲν ὑπόκειται ἐπιθυμίᾳ γυναικὸς, οὐκ ὀφείλει· εἰ δὲ ὁ Σατανᾶς πειράζει αὐτὸν, ἵνα διὰ τῆς προφάσεως ταύτης ἀπαλλοτριώσῃ τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων, ὀφείλει κοινωνῆσαι. Ἐπεὶ οὐ παύσεται ὁ πειράζων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπιτιθέμενος αὐτῷ. Διὸ καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ περὶ λαϊκῶν διοριζόμενοι, περὶ ἐπισκόπων, διακόνων καὶ ἱερέων φανταζομένων κατὰ σατανικὴν καὶ μόνον ἐπήρειαν, τὸν αὐτὸν τύπον κρατεῖν οὐ διαγινώσκομεν, ἐπιζυγωθῆναι δὲ μᾶλλον αὐτοῖς τὴν τῆς ἱεροτελεστίας ἐνέργειαν κατὰ μόνην τὴν ἡμέραν τῆς ὀνειρώξεως ψηφιζόμεθα, διὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης σεβάσμιον. Εἰ μὴ τυχὸν κινδυνώδης ἐστὶν ἡ ὑπέρθεσις, ἢ διὰ τὸ τῆς ἡμέρας περιφανέστατον, ἢ διὰ τὸ τοῦ πράγματος χρησιμώτατον. Τῇ νυκτὶ γὰρ συντριβείη μὲν ἡ παγὶς τοῦ ἐπηρεαστοῦ, ὑψωθείη δὲ τῆς ἱερουργίας ἡ δύναμις.

A terrogaverant, olim ea, quæ sunt de laicis, consequenter divinis his Scripturis expedierunt. Ait enim sancti Dionysii responsio ; Siquidem subjicitur mulieris desiderio, non debet. Quod si Satanas eum tentat, ut hac occasione abalienet a communione sacramentorum, debet communione frui. Quoniam tentator eo tempore non desinet ei struere insidias. Quamobrem et nos eadem de laicis definientes, in episcopis, diaconis, et sacerdotibus imaginationem passis per satanicum solum improperium [t], eamdem formam obtinere non novimus : operationem enim sacrificii eis potius occludendam censemus solo somnii libidinosi die, propter sacerdotii reverentiam, nisi forte mora periculosa sit, vel propter diei celebritatem, vel utilitatem rei. B Noctu enim frangi queat laqueus tentatoris, exaltari autem sacrificii potestas.

Ἐρώτησις ι'. Ὁ μετὰ νομίμου συμβίου αὐτοῦ σαρκικῶς συναφθεὶς, ἀξιωθείη αὐθημερὸν τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ὁ θεοκήρυξ Παῦλος, ὁ τῆς Ἐκκλησίας μέγας διδάσκαλος, Δοκιμαζέτω (φησὶν) ἕκαστος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ τοῦ ποτηρίου πινέτω. Καὶ πάλιν, Μὴ ἀποστερείτωσαν (φησὶν) ἑαυτοὺς οἱ ὁμόζυγοι, εἰ μή τι ἐκ συμφώνου, ὅταν τῇ προσευχῇ τῆς ἁγίας κοινωνίας μέλλωσι προσελθεῖν. Καὶ τὸν Δαβὶδ δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ζητήσαντας ἐκ τῶν ἄρτων φαγεῖν τῆς προθέσεως, προησφαλίσατο ὁ ἀρχιερεὺς, εἰ καθαροί εἰσιν ἀπὸ κοίτης γυναικός. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Μωσαϊκῇ βίβλῳ τῆς Ἐξόδου ταῦτα ῥητῶς ἀνατάττονται· *Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν, Καταβὰς διαμάρτυραι τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἅγνισον αὐτοὺς σήμερον καὶ αὔριον. Καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἔστωσαν ἕτοιμοι εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην.* Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταβήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινὰ, ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ. Καὶ πάλιν, *Κατέβη Μωσῆς ἐκ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν λαὸν, καὶ ἡγίασεν αὐτούς· καὶ ἔπλυναν τὰ ἱμάτια. Καὶ εἶπε τῷ λαῷ, Γίνεσθε ἕτοιμοι τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ μὴ προσέλθητε γυναικί.* Ὁ δὲ ἁγιώτατος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος περὶ τούτου ἐρωτηθεὶς, ἔφησεν, Οὐκ ὀφείλουσιν οἱ συμπλακέντες ὁμόζυγοι σαρκικῶς καταξιοῦσθαι τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλήψεως, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς σαρκικῆς αὐτῶν συνελεύσεως. Διὸ καὶ ἡμεῖς τοῖς οὕτω διορισθεῖσιν ἑπόμενοι, λέγομεν ὡς οὐκ ἔστιν ἐκχωρητέα τοῖς ὁμοζύγοις ἡ τῶν ἁγιασμάτων μετάληψις, κατὰ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν συνήφθησαν σαρκικῶς. Προστιθέαμεν δὲ ὡς ἐπεὶ ὁ αὐτὸς μέγας Τιμόθεος, ἐρωτηθεὶς κατὰ ποίαν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος ὀφείλουσιν ἐγκρατεύεσθαι οἱ ὁμόζυγοι, ἀπεκρίνατο, Κατὰ τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς καὶ μᾶλλον τὴν πνευματικὴν θυσίαν τῷ Κυρίῳ προσφέρεσθαι· ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσιν οἱ

Inter. 10. Qui cum legitima uxore sua carnaliter conjunctus fuerit, an eo die dignus habendus sit participatione sanctificationum necne ?

Res. Dei præco Paulus, magnus Ecclesiæ doctor, Examinet (inquit) unusquisque seipsum et sic ex pane comedat, et e calice bibat. Et rursus, Ne privent, inquit, seipsos conjuges, nisi ex consensu, quando ad sanctæ communionis precationem accessuri sunt. Et Davidem eosque qui cum eo erant, quærentes comedere ex panibus propositionis, C caute prius interrogavit pontifex, num mundi essent a concubitu mulieris. Sed et in Mosaico Exodi libro, hæc nominatim instituuntur [u] : *Et dixit Dominus ad Mosem, Descendens contestare populum hunc, purifica eos hodie et cras, et abluant vestimenta sua, et parati sint in diem tertium.* Nam tertio die descendet Dominus in montem Sina coram universo populo. Et rursus, *Descendit Moses de monte ad populum, et sanctificavit eos : ablueruntque vestimenta. Et dixit populo, Estote parati die tertio, et ne congrediamini cum muliere.* Sanctissimus autem Alexandriæ patriarcha Timotheus de hoc interrogatus, dixit : Non debent conjuges, qui carnaliter conjuncti sunt, promereri divinarum sanctificationum participationem per ipsum diem D carnalis eorum complexus. Itaque nos hæc sic definita sequentes, dicimus non esse conjugibus permittendam sanctificationum perceptionem, quo die carnaliter copulati sunt. Addimus autem, quod cum ipse magnus Timotheus interrogatus, quo die hebdomadis continentes esse debeant conjuges, responderit : Sabbato et Dominico, propterea quod magis etiam in eis spiritalis hostia Deo offeratur. Ac necessario debent conjuges a mutua communicatione separari quo die divinas sanctificationes assumunt, non modo ante ministrationem ipsam, sed etiam post eam. Et optamus corrigi, quod præ-

VARIÆ LECTIONES.

[t] *tentationem.* [u] *scripta leguntur.*

ter divina instituta et præcepta circa sponsæ deductionem in nuptiarum auspices malefit. Nam postquam sacra precatione initiati sunt, et divinas sanctificationes promeruerunt, ad carnalem festinant unionem, in nuptiarum deliciis lascivientes, sacræ benedictionis vim non considerantes, et sanctificationum contemptionem. Conjuges ergo quo die divinas sanctificationes participaturi sunt, non tantum ante earum assumptionem, sed et post eam citra excusationem continenter se gerere debent. Quod si non faciant, gravioribus subjicientur pœnis.

A ὁμόζυγοι ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους σαρκικῆς κοινωνίας ἀποδιίστασθαι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλήψεως. Οὐ μόνον πρὸ τῆς ἐπιστασίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν μετ' αὐτήν. Καὶ εὐχόμεθα διορθωθῆναι τὸ κακῶς καὶ παρὰ τὰ θεῖα διατάγματα καὶ διδάγματα κατὰ τὴν νυμφαγωγίαν εἰς τοὺς νυμφοστόλους γινόμενον. Μετὰ γὰρ τὸ ἱερολογηθῆναι καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων καταξιωθῆναι αὐτούς, πρὸς σαρκικὴν κατεπείγουσιν ἕνωσιν οἱ τῶν ἡδέων τοῦ γάμου κατατρυφήσαντες· μὴ ἀναλογιζόμενοι τῆς ἱεροτελεστίας τὴν δύναμιν, καὶ τῶν ἁγιασμάτων τὴν καταφρόνησιν. Ἀπαραιτήτως οὖν οἱ ὁμόζυγοι, καθ' ἣν ἡμέραν τῶν θείων ἁγιασμάτων μέλλουσι μετασχεῖν, οὐ μόνον πρὸ τῆς μεταλήψεως τούτων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μετάληψιν, ὀφείλουσιν ἐγκρατεύεσθαι. Τοῦτο δὲ μὴ ποιοῦντες, αὐστηροτέροις ἐπιτιμίοις ὑποβληθήσονται.

Inter. 11. An, si sacerdos lavetur, possit eodem die sacra facere? et an laico liceat, postquam venerit in balneum, eodem die sacramenta assumere? Et e contrario, an sacerdos peracto sacrificio, vel laicus sumptis divinis sanctificationibus lavetur, aut venæ sectionem patiatur, necne?

B *Ἐρώτησις ια'.* Ἐὰν ἱερεὺς λουθῇ, δύναται κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἱερουργῆσαι; καὶ λαϊκὸς μετὰ τὸ ἀπελθεῖν εἰς βαλανεῖον, ἐκχωρηθείη αὐθημερὸν τῶν μυστηρίων μεταλαβεῖν; καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἱεροτελεστήσας ὁ ἱερεύς, ἢ ὁ λαϊκὸς θείων ἁγιασμάτων ἀξιωθεὶς λουθήσεται, ἢ φλεβοτομηθήσεται, ἢ οὔ;

Res. Galenus medicorum doctissimus, Balneum, inquit, et sol, et gymnasium ad motum excitant, quæ ante quiescebant, excrementa. Itaque nihil eorum, de quibus interrogasti, fiet. Venarum enim sectiones, horum ostendunt vitia et proprietates, juxta Hippocratis præcepta: interdum quidem discussionem parientes, nonnunquam autem constrictionem potius. Quid igitur? exspectatum forte malum salutari sanctificationum participationi connectemus, et salutis nostræ lumen socordia obumbrabimus? cum justa ratio sacrificantes tam ante, quam post sacrificium, compellat cum omni compunctione et reverentia ad Deum genuflectere, et gratias agere ob Dominici corporis et sanguinis assumptionem, nec deliciari mollitiis, et aquarum calidarum aspersionibus. Quod si venæ incisionem morbus urgeat letalis, propter salutem ægrotantis ea perficietur.

Ἀπ. Ὁ ἐν ἰατροῖς διδασκαλικώτατος Γαληνός, Βαλανεῖον, φησί, καὶ ἥλιος καὶ γυμνάσιον εἰς κίνησιν ἐξορμᾷ τὰ τέως ἡσυχάζοντα περιττώματα. Διὸ οὐδὲν ἐξ ὧν ἠρώτησας γενήσεται. Καὶ αἱ τομαὶ γὰρ τῶν φλεβῶν ἐλέγχουσι τὰς τούτων κακίας καὶ ἰδιότητας, κατὰ τὰ Ἱπποκράτεια δόγματα· ποτὲ μὲν κυΐσκουσαι διαφόρησιν, ποτὲ δὲ μᾶλλον στεγάνωσιν. Ἱνατί γοῦν; προσδοκήσιμον ἴσως κακὸν τῇ σωτηριώδει τῶν C ἁγιασμάτων μεθέξει συνάψωμεν, καὶ ῥᾳθυμίᾳ τὸ φῶς τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἐπηλυγάσωμεν; ὅπου γε τοὺς ἱερουργοῦντας δίκαιος λόγος καταναγκάζει καὶ πρὸ τῆς ἱερουργίας καὶ μετὰ τὴν ἱερουργίαν μετὰ πάσης κατανύξεως καὶ εὐλαβείας γονυκλιτεῖν πρὸς Θεόν, καὶ εὐχαριστεῖν χάριν τῆς τοῦ Κυριακοῦ σώματος καὶ αἵματος μεταλήψεως, καὶ μὴ θρύπτεσθαι βλακείαις καὶ ῥαντισμοῖς ὑδάτων θερμῶν. Εἰ δὲ τὴν φλεβοτομίαν κατεπείγει θανάσιμον νόσημα, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κάμνοντος τελεσθήσεται.

Inter. 12. Si quis post sanctam assumptionem vomuerit, per quam traditionem emendabitur?

Ἐρώτησις ιβ'. Ἐὰν ἐμέσῃ τις μετὰ τὴν ἁγίαν μετάληψιν, κατὰ ποίαν διορθωθείη παράδοσιν;

Res. Sancte, inquit, custodiens sancta, expiabitur[y] et sanctificabitur: gratiam autem prodens, inquinabitur[x]. Si igitur ex ingluvie lapsus est in vomitum is, qui divinas sanctificationes assumpsit, gravioribus pœnis emendabitur. Sin autem per incidentis forte ægrotationis infestationem, episcopali judicio moderatius coercebitur. Et hoc enim desertionis est opus.

Ἀπ. Ὁ μὲν φυλάττων (φησὶν) ὁσίως τὰ ὅσια, ὁσιωθήσεται καὶ ἁγιασθήσεται· ὁ δὲ προδιδοὺς τὴν D χάριν, βεβηλωθήσεται. Εἰ γοῦν ἐξ ἀκρασίας ὠλίσθησεν εἰς τὸν ἔμετον ὁ τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλαβών, μετὰ σφοδροτέρων ἐπιτιμίων διορθωθήσεται· εἰ δὲ διὰ συμπεσόντος τυχαίως ἀρρωστήματος κάκωσιν, κατὰ τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν μετριωτέρως ἐπιτιμηθήσεται. Καὶ τοῦτο γὰρ ἔργον ἐστὶν ἐγκαταλείψεως.

Inter. 13. An sine periculo sacrificabit quispiam, aut divina faciet baptismata in navi, vel domo non sacra?

Ἐρώτησις ιγ'. Ἀκινδύνως ἐν πλοίῳ ἢ ἐν ἀνιέρῳ οἰκίᾳ ἱερουργήσει τις, ἢ θεῖα τελέσει βαπτίσματα;

Res. Dixit quidem Deus per Mosem ad Israel, Hierosolymis et non alio ullo loco festum celebra-

Ἀπ. Ὁ μὲν Θεὸς εἶπε διὰ Μωσέως πρὸς τὸν Ἰσραήλ, Ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ οὐκ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ τινὶ ἑορτα-

VARIÆ LECTIONES.

[y] *pius evadet.* [x] *profanus fiet.*

σεις Πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Ἐντεῦθεν καθαρῶς αἰνιττόμενος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα τὴν παντελῆ ἀπραξίαν, διὰ τὸ τοῦ τόπου μονώτατον. Ὁ δὲ νθʹ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ ὁ πδʹ κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καθαιρέσει καθυποβάλλουσι τὸν ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ θεῖον ἐκτελέσαντα βάπτισμα. Διορίζονται γὰρ ἐν καθολικαῖς ἐκκλησίαις τὰ βαπτίσματα γίνεσθαι. Ἀλλὰ καὶ ὁ λαʹ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ὁ ιβʹ κανὼν τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συστάσης συνόδου, διατάττονται μετὰ ἐκχωρήσεως ἐπισκοπικῆς καὶ εἰς εὐκτηρίους οἴκους τελεῖσθαι βαπτίσματα. Ὁ μέντοι ἀοίδιμος βασιλεὺς κύριος Λέων, ὁ σοφὸς, βλέπων τὴν ὀρθόδοξον πίστιν εὐθηνουμένην ὡς ἄμπελον, καὶ αὐξανομένην ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν, κύκλῳ τῆς τραπέζης τῶν ταύτης ἐκκλησιῶν, διωρίσατο ἐν δʹ καὶ ἐν ιεʹ Νεαρᾷ θεσμοθεσίᾳ αὐτοῦ μὴ μόνον εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς εὐκτηρίους οἴκους ἀδιαστίκτως ἱεροτελεστίας καὶ βαπτίσματα γίνεσθαι. Διὸ κατὰ τὴν τούτων περίληψιν, ὁ μετὰ ἀντιμινσίου ἱερουργήσας, ἢ βαπτίσας εἰς εὐκτήριον οἶκον, μὴ ἱερωθέντα δι' ἐγκαινίων ἀνοιξίων, καὶ τοῦ συνήθους ἐνθρονισμοῦ, καὶ μέντοι καὶ διὰ λειψάνων ἁγίων ἐνσοριασμοῦ (ταῦτα γάρ εἰσι τῶν καθολικῶν Ἐκκλησιῶν ἀποθησαυρίσματα καὶ ὑψώματα), ἀλλ' εἰς εὐχὴν οἰκιακὴν ἀφορισθέντα πιστῶν, ἢ εἰς οἰκίσκον πλοιαρίου τινὸς ἀποταμιευθέντα Θεῷ, καὶ ἁγίαις εἰκόσι κοσμούμενον, οὐ προκριματισθείη ὡς παραβάτης κανόνων καὶ ἀδιάφορος. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων ἑπόμενοι κληρικοὶ, εἰς πεδιάδας ἐρήμους ἱερουργεῖν δεδικαίωνται, κατὰ μόνον τὸ εἰς ἐκκλησίαν ἀφορισθὲν βαμβίκινον οἰκισκάριον.

Ἐρώτησις ιδʹ. Ἀκινδύνως ἱερουργήσει τις ἢ συνεύξεται μετὰ αἱρετικῶν, Ἰακωβιτῶν δηλαδὴ καὶ Νεστοριανῶν, εἰς ἐκκλησίαν αὐτῶν, εἴτε μὴν καὶ ἡμετέραν· ἢ κοινῆς μετ' αὐτῶν μετάσχῃ τραπέζης· ἢ ποιήσει ἀνάδοχον ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· ἢ κατοιχομένων ποιήσει μνημόσυνα· ἢ μεταδώσει τῶν θείων ἁγιασμάτων αὐτοῖς; Ἡ στενοχωρία γὰρ τοῦ τόπου πολλὰ τοιαῦτα ποιεῖ. Καὶ ζητῶ τὸ ποιητέον.

Ἀπ. Μὴ δότε τὰ ἅγια τοῖς κυσὶν (ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν εἴρηκεν), μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας τῶν χοίρων ἐπίπροσθεν. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ ξδʹ κανὼν τῶν θεοκηρύκων ἁγίων ἀποστόλων φησὶν, Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν προσεύξασθαι, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω. Καὶ ὁ λγʹ κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ ςʹ καὶ ὁ λδʹ, ταῦτά φησι περὶ τοῦ συγχωρεῖν τοῖς αἱρετικοῖς εἰσιέναι εἰς οἶκον Θεοῦ, ἐπιμένουσι τῇ αἱρέσει, ὅτι Οὐ δεῖ αἱρετικῷ ἢ σχισματικῷ συνεύχεσθαι. Ὅτι οὐ δεῖ Χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρας Χριστοῦ, καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας· τουτέστιν αἱρετικοὺς, ἢ αὐτοὺς τοὺς προειρημένους αἱρετικοὺς γενομένους. Οὗτοι γὰρ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν. Ἔστωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐτούς. Διά τοι τοῦτο καὶ

bis Paschatis Domino Deo tuo. Inde clare innuens Judaici Paschatis plenam vacationem, propter loci singularitatem. Canon autem 59 sanctæ et œcumenicæ synodi coactæ in Trullo magni palatii, et canon 84 synodi Carthaginensis, depositioni subjiciunt eum, qui in oratoria domo divinum perficiunt baptisma. Statuunt enim baptismata in catholicis Ecclesiis debere fieri. Sed et 31 canon synodi in Trullo, et 12 canon synodi coactæ in templo sanctorum apostolorum, constituunt ut et in oratoriis domibus baptismata fiant cum permissu episcopi. Inclytus sane imperator dominus Leo philosophus, videns orthodoxam fidem exuberantem ut vitem, et crescentem ut olivarum palmites in circuitu mensæ ecclesiarum ejus, definivit in 4 et 15 Novella, non tantum in catholicis ecclesiis, sed et in oratoriis domibus indistincte sacra ministeria, et baptismata fieri. Quamobrem juxta harum tenorem, qui cum antimensio sacra fecerit, aut baptisaverit in oratoria domo, non consecrata per initiatorias dedicationes, et solemnem throni inaugurationem, quin et per sanctarum reliquiarum tumulum (hi enim sunt catholicarum Ecclesiarum thesauri et exaltationes), sed in domesticam orationem fidelium separata, aut in navigii alicujus domuncula Deo destinata, et sanctis imaginibus ornata, non patietur præjudicium, perinde ac si canonum transgressor esset, nullamque eorum rationem habuisset. Sic enim et clerici, qui sunt in imperatorum comitatu, in campis solitariis sacra rite facere censentur, sub solo bombycino, quod est ecclesiæ destinatum, tentorio.

Inter. 14. An sine periculo sacra vel vota simul faciet aliquis cum hæreticis, Jacobitis videlicet et Nestorianis, in eorum ecclesia, vel etiam in nostra, aut communem cum iis participabit mensam, aut faciet ex sancto lavacro susceptorem, aut mortuorum celebrabit memorias, aut largietur illis divinas sanctificationes? Nam loci angustiæ multa hujusmodi faciunt. Quæro quid faciendum.

Res. Ne detis sancta canibus, (inquit, Dominus et Deus noster) nec projiciatis margaritas ante porcos. Qua de causa et sexagesimus quartus canon Dei præconum sanctorum apostolorum ait: Si quis clericus, aut laicus, orandi causa ingressus fuerit in synagogam Judæorum, vel hæreticorum, deponatur et excommunicetur. Et trigesimus tertius canon Laodicenæ synodi, item sextus et trigesimus quartus, hæc ait de venia danda hæreticis in sua hæresi perstantibus ingrediendi domum Dei: quod non oportet una cum hæretico vel schismatico orare: Quod non oportet ullum Christianum Christi martyras relinquere, et ad falsos martyras, hoc est hæreticos, abire, vel eos, qui prius hæretici fuere. Hi enim sunt a Deo alieni. Sint ergo anathema, qui ad eos abeunt. Eam ob rem et nos

censemus, non excommunicationi tantum et depositioni subjiciendos laicos et clericos vota simul facientes in orthodoxorum vel hæreticorum ecclesia, aut ubicunque vota cum eis simul facientes solemnis, et sacerdotali more, aut etiam cibum simul sumentes, verum et gravius coerceri, juxta divinorum canonum prædictorum tenorem. Locorum enim angustiæ et hæreticorum multitudo, orthodoxæ fidei non mutant integritatem.

Inter. 15. Captivi Latini et alii ad nostras accedunt catholicas ecclesias, et participes fieri postulant divinarum sanctificationum : scire velim, an hoc eis concedendum sit.

Res. Qui non est mecum, contra me est, (inquit, divinum Evangelium) et qui non colligit mecum, dispergit. Quoniam igitur ante annos multos, occidentalis Ecclesiæ (Romæ, inquam) celebris conventus divisus est ab aliorum quatuor sanctorum patriarcharum spiritali communione, et ad mores institutaque divertit, a catholica Ecclesia, et ab orthodoxis aliena : quam ob causam neque Papa in divinis sacrificationibus [y] communi patriarchalium nominum relatione dignus habetur : non debet Latinicum genus manu sacerdotali per divina et immaculata mysteria sanctificari, nisi deponat prius, se a Latinicis institutis et consuetudinibus abstenturum, et secundum canones instructus fuerit, et orthodoxis adæquatus.

Inter. 16. Divinarum sanctificationum assumptio arbitraria est monachis omnibus, clericis et laicis, qui non sunt prohibiti : ut quotidie fere per eam sanctificari possint. An ut sub pondere libratur [z] munus? Sed et in iis, qui ad congregationem conveniunt, necessitatem habet boni participatio, an arbitraria est, et spontanea ?

Res. Quemadmodum lege statutum est [a], dignis dari dignitates, sic sancta, sanctis. Quicunque igitur per vitæ integritatem, viam sibi ad divinam participationem complanarunt, sine impedimento admittentur. Neque enim hi omnino eam, ut rem quamlibet aliam, aggredientur, si gratiæ altitudinem considerent, et sacramenti magnitudinem.

Cogi autem quemquam divinas sanctificationes assumere, non placuit. Etsi enim aliqui apostolico 9 canone usi, (sic inquiente, Quicunque fideles ingrediuntur et Scripturas audiunt, in precatione autem et sacra communione non permanent, ut Ecclesiæ confusionem afferentes, segregari oportet) velint eos, qui in ecclesiam conveniunt, etiam invitos cogi divinas sumere sanctificationes nos tamen canonem non sic interpretamur. Et enim fideles quidem ad finem usque divini sacrificii, et

A ἡμεῖς ψηφιζόμεθα μὴ μόνον ἀφορισμῷ καὶ καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι τοὺς λαϊκούς τε καὶ κληρικοὺς, συνευχομένους ἐν ἐκκλησίᾳ ὀρθοδόξων ἢ αἱρετικῶν, ἢ ὁπουδήποτε συνευχομένους αὐτοῖς ἱερατικῶς, ἢ μὴν καὶ συνεσθίοντας· ἀλλὰ καὶ μειζόνως κολάζεσθαι, κατὰ τὴν τῶν ῥηθέντων θείων κανόνων περίληψιν. Ἡ γὰρ στενοχωρία τῶν τόπων, καὶ ὁ τῶν αἱρετικῶν πληθυσμὸς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως οὐ μετήμειψε τὴν ἀκεραιότητα.

Ἐρώτησις ιε'. Αἰχμάλωτοι Λατῖνοι καὶ ἕτεροι παρουσιάζουσιν εἰς τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας ἡμῶν, καὶ ζητοῦσι μεταλαβεῖν τῶν θείων ἁγιασμάτων. Εἰ γοῦν ἐκχωρητέον τοῦτό ἐστι, ζητοῦμεν μαθεῖν.

Ἀπ. Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι (τὸ
B θεῖον ἔφησεν Εὐαγγέλιον)· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει. Ἐπεὶ οὖν πρὸ χρόνων πολλῶν ἀπεσχίσθη τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας (τῆς Ῥώμης φαμὲν) τὸ περιώνυμον ἄθροισμα ἐκ τῆς τῶν ἑτέρων τεσσάρων ἁγίων πατριαρχῶν πνευματικῆς κοινωνίας, καὶ ἀπεσχοινίσθη πρὸς ἔθη καὶ δόγματα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἀλλότρια. Διὰ γὰρ τοῦτο οὔτε ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεστίαις, κοινῆς τῶν πατριαρχικῶν ὀνομάτων ἀναφορᾶς ὁ πάπας ἠξίωται, οὐκ ὀφείλει γένος Λατινικὸν ἐκ χειρὸς ἱερατικῆς διὰ τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστηρίων ἁγιάζεσθαι· εἰ μὴ κατάθηται πρότερον ἀπέχεσθαι τῶν Λατινικῶν δογμάτων τε καὶ συνηθειῶν, καὶ κατὰ κανόνας κατηχηθῇ, καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις ἐξισωθῇ.

C *Ἐρώτησις ις'*. Ἡ τῶν θείων ἁγιασμάτων μετάληψις αὐθαίρετός ἐστι πᾶσι τοῖς μὴ κεκωλυμένοις μοναχοῖς κληρικοῖς τε καὶ λαϊκοῖς· ὥστε δύνασθαι τούτους καθ' ἑκάστην σχεδὸν δι' αὐτῆς ἁγιάζεσθαι· ἢ ὡς ὑπὸ στάθμης ζυγοστατεῖται τὸ δώρημα; Ἀλλὰ καὶ τοῖς τούτων ἐκκλησιάζουσιν ἀναγκαστική ἐστι τοῦ ἀγαθοῦ ἡ μετάληψις, ἢ προαιρετέα καὶ αὐτοκέλευστος;

Ἀπ. Ὡς νενόμισται δίδοσθαι τοῖς ἀξίοις τὰ ἀξιώματα, οὕτω καὶ τοῖς ἁγίοις τὰ ἅγια. Ὅσοι γοῦν διὰ καθαρότητα βίου τῆς θείας μεταλήψεως τὴν ὁδὸν αὐτοῖς ἐξωμάλισαν, ἀπαρεμποδίστως δεχθήσονται. Πάντως γὰρ οὐδὲ αὐτοὶ ταύτης ὡς τυχαίας κατατολμήσουσι, κατανοοῦντες τὸ ὕψος τῆς χάριτος, καὶ
D τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος.

Ἀναγκαστικῶς δέ τινας τῶν θείων μεταλαμβάνειν ἁγιασμάτων οὐ δέδοκται. Κἂν γάρ τινες τῷ ἀποστολικῷ θ' κανόνι χρησαμένοι, (τῷ οὕτω λέγοντι· Πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς καὶ τῶν Γραφῶν ἀκροωμένους, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀφορίζεσθαι δεῖ), θέλουσι δὲ τοὺς ἐκκλησιάζοντας τῶν θείων μεταλαμβάνειν ἁγιασμάτων καὶ ἄκοντας· ἀλλ' ἡμῖν οὕτω τὰ τοῦ κάνόνος οὐκ ἐκλαμβάνεται. Ἐκκλησιάζειν μὲν γὰρ τοὺς πιστοὺς μέχρι τέλους

VARIÆ LECTIONES.

[y] *In sacris cærimoniis.* [z] *velut ad lancem ponderatur.* [a] *more receptum est.*

τῆς θείας ἱεροτελεστίας, καὶ τῆς τελευταίας τοῦ ἱερουργοῦντος εὐχῆς, καὶ τοῦ ἀντιδώρου τῆς μεταλήψεως, ψηφιζόμεθα· καὶ τοῖς οὕτω μὴ ποιοῦσι τὴν ἐκ τοῦ κανόνος ἐπισείομεν ἀγανάκτησιν. Μεταλαμβάνειν δὲ αὐτοὺς οὐκ ἀναγκάζομεν, διὰ τὴν τῆς συνειδήσεως βάσανον. Προσεκτέον οὖν, κατὰ τὴν τοῦ ῥηθέντος κανόνος περίληψιν, μὴ ἀσυντάκτως ἐκ τῆς ἱερουργίας ὑποχωρεῖν τοὺς ἐκκλησιάζοντας· ἀλλ' ἐπεὶ αὕτη ἔκ τε τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Νέας εἰς μίαν ταυτότητα μεγαλύνεται, καὶ μέχρι μὲν τῆς τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων ἀνακηρύξεως, τῆς Δαυϊτικῆς κινύρας τὰ ψαλτῳδήματα τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν ἁγιάζουσι· μετὰ δὲ ταύτην τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἀνοίγονται τὰ προαύλια, ἐπιτρέποντα καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι τὸ μὲν ἐπωμάδιον ὠμοφόριον τὸ εἰς τύπον τοῦ ἀμνοῦ καλλιτεχνηθὲν ἀποτίθεσθαι, μεταχειρίζεσθαι δὲ τοῦ ἀληθοῦς καὶ ζωοποιοῦ Ἀμνοῦ τὸ μυστήριον· εἰ μὲν οἱ ἐκκλησιάζοντες εὐθὺς μετὰ τὰ ἅγια Εὐαγγέλια, αὐθαιρέτως ὑποχωρήσουσιν, οὐκ αἰτιαθήσονται· εἰ δὲ μετὰ τὴν καταρχὴν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας καὶ μυστικῆς, ὡς ἄτακτοι καὶ σκανδαλισταὶ δικαίως ἀφορισθήσονται.

Ἐρώτησις ιζ'. Οἱ μετὰ τοῦ ἀρχιερέως ἢ μετὰ τοῦ ἱερέως συλλειτουργοῦντες διάκονοι, ἀπαραιτήτως μεταλαμβάνειν ὀφείλουσιν, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ὁ η' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων οὕτω φησίν, Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, προσφορᾶς γινομένης μὴ μεταλάβῃ, τὴν αἰτίαν εἰπάτω. Καὶ ἐὰν ᾖ εὔλογος, συγγνώμης τυγχανέτω. Εἰ δὲ μὴ λέγει, ἀφοριζέσθω, ὡς αἴτιος βλάβης γινόμενος τῷ λαῷ, καὶ ὑπόνοιαν ποιήσας κατὰ τοῦ προσενέγκαντος ὡς μὴ ὑγιῶς προσενεγκόντος. Παρατηρητέον οὖν τοὺς ὑποδιακόνους καὶ τοὺς διακόνους, καὶ μᾶλλον τοὺς χειραπτήσαντας μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἁγιασμάτων· ἢ μὴν τὴν αἰτίαν λέγειν δι' ἣν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἀπέστησαν. Τοῦτο γὰρ μὴ ποιοῦντες, ἀφορισθήσονται κατὰ τὴν τοῦ ῥηθέντος κανόνος περίληψιν.

Ἐρώτησις ιη'. Ἀκίνδυνόν ἐστι γίνεσθαι τὴν τῶν θείων ἁγιασμάτων διάδοσιν καὶ μετάληψιν μετὰ ψυχροῦ οἴνου καὶ ὕδατος· ἢ ἀπαραίτητόν ἐστι καὶ ζέον ὕδωρ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μεταλήψεως εἰς τὰ ἅγια βάλλειν;

Ἀπ. Τοῦ λβ' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου καθαιρέσει καθυποβάλλοντος τοὺς μὴ τελειοῦντας τὸ θεῖον καὶ ἅγιον ποτήριον ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, αἱρεσιῶταί τινες οὐκ ἀνέχονται βάλλειν ζέον εἰς τὸ ἅγιον καὶ θεῖον ποτήριον· Ὅτι (φασὶ) τὰ περὶ τούτου τῷ κανόνι οὐ διελήφθησαν. Ἀκούουσι δὲ, ὅτι τὸ ζέον τῷ ἁγίῳ αἵματι προστιθέμενον τὴν δι' ὕδατος καὶ οἴνου ἕνωσιν τοῦ ἁγίου ποτηρίου οὐκ ἀλλοιοῖ· ἐπεὶ μηδὲ ἕτερόν τι παρὰ τὸ ὕδωρ ἐστί. Βάλλεται δὲ εἰς πληροφορίαν τοῦ εἶναι ζωοποιὰ τὰ ῥεύσαντα ἀπὸ τῆς ἁγίας πλευρᾶς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους αὐτοῦ, τὸ αἷμα δηλονότι καὶ τὸ ὕδωρ· ἅτινα ἐξέῤῥευσαν ζέοντα ὡς ἐκ ζωο-

ultimæ sacrificantis precationis remunerationisque participationis, interesse concioni debere censemus. Et iis, qui sic non faciunt, canonis indignationem vibramus: participare autem eos non cogimus, ob conscientiæ tormentum. Animadvertendum igitur, juxta prædicti canonis tenorem, ne qui conventui intersunt, inordinate a sacrificio revertantur. Sed cum ipsum ex Veteri Novoque Testamento pari modo magnificetur, et ad recitationem quidem usque sanctorum Evangeliorum, Davidicæ citharæ carmina sacramenti celebrent potestatem: postea autem incruentæ hostiæ aperiantur vestibula, antistitibus permittentia superhumeralem amictum deponere, qui agni figura eleganter fabricatus est, et tractare veri vivificique Agni sacramentum: si quidem ii, qui in congregationem convenerunt, statim post sancta Evangelia sponte discedant, non culpabuntur: sed si post incruentæ mysticæque victimæ principium, ut inordinati et offensores juste excommunicabuntur.

Inter. 17. Qui cum pontifice vel sacerdote comministrant diaconi, debent citra excusationem communionem assumere, annon?

Res. Canon 8 sanctorum apostolorum sic ait: Si quis episcopus, presbyter, vel diaconus, vel ex sacerdotali catalogo, facta oblatione non communicaverit, causam dicat: et si probabilis fuerit, veniam consequetur; sin vero minus, segregetur, ut qui populo offensionis causa sit, et suspicionem dederit adversus eum, qui obtulit, quasi non digne obtulerit. Observandum igitur, ut subdiaconi, et diaconi et potius sacra contrectantes, divinas sanctificationes assumant, vel certe causam dicant, ob quam eo bono abstinuerunt. Id enim si non faciant, juxta prædicti canonis tenorem excommunicabuntur.

Inter. 18. An sine periculo divinarum sanctificationum distributio et assumptio fiant cum frigido vino et aqua: an sine excusatione aqua fervens participationis tempore in sancta sit mittenda?

Res. Cum 32 canon sanctæ et œcumenicæ synodi, coactæ in Trullo magni palatii, depositioni subjiciat eos, qui divinum et sanctum poculum non consecrant ex vino et aqua; hæresiotæ aliqui non patiuntur calidam infundi in sanctum et divinum poculum, Quia, inquiunt, de eo nihil canone comprehensum est. Audiunt autem, ferventem sancto sanguini additam, unionem aquæ et vini sancti calicis non mutare, quia præter aquam nihil est aliud. Infunditur autem, ut vivifica esse constet, quæ fluunt e sancto latere Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi, tempore salutaris passionis ejus, sanguinem videlicet et aquam, quæ ferventia effluxerunt, velut ex vivifico deificato corpore vivifica. Qui sic igitur non faciunt,

nec inde miraculi magnificant magnitudinem, sed aqua frigida vinoque utuntur in divinarum sanctificationum participatione; non credunt etiam post salutarem Domini mortem sancto corpori ejus inesse deitatem, sed ab eo abscessisse, esseque cujusmodi nostra corpora. Quæ magnæ hæresis est nugatio. Magnus enim inter sanctos Joannes Damascenus, In sepulcro, inquit, corporaliter: in inferno autem cum anima, ut Deus: in paradiso vero cum latrone, et in throno fuisti, Christe, cum Patre et Spiritu, omnia implens, qui incircumscriptus es. Qui igitur divinum poculum aqua fervente non consecrant, ut hæresiotæ e sorte orthodoxorum expellentur.

Inter. 19. Sacerdos sæcularis rectene confessiones aliquorum hominum cum permissu episcopi suscipiet, annon?

Res. Divini canones, qui confessionem reconciliationis sacerdotibus cum episcopali venia [b] committunt, multo antiquiores sunt sancto Pachomio, qui dignus habitus est, ut per visionem angelicam monachorum habitum videret. Quamobrem monachorum nusquam meminerunt, sed presbyterorum simpliciter. Episcopali ergo judicio laicis sacerdotibus jus confessionis potestas concedetur [c], et per eam reconciliatio pœnitentium.

Inter. 20. An sine præjudicio transeant monachi ex monasteriis, ubi detonsi sunt, in alia, necne?

Res. Si is, qui apud hominem deposuit propriam confessionem, implere eam cogitur, quonam modo qui apud Deum deposuit, cogitur suam depositionem infirmare? Idcirco et juxta quartum canonem sanctæ et œcumenicæ synodi coactæ in templo sanctorum apostolorum, appellatæ 1 et 2; nominatim hæc pronuntiantem, Si quis monachus ex proprio fugiens monasterio, in aliud transierit vel in mundanam habitationem petulanter ingressus fuerit, pariter et qui eum exceperit sit excommunicatus, donec is qui fugit, revertatur in monasterium, a quo perperam defecit. Si vero episcopus aliquos monachos, pietatis et vitæ honestatis testimonium habentes, in aliud monasterium ob ejus compositionem voluerit transferre, vel in mundanum domicilium ob salutem inhabitantium constituere, vel alibi placuerit præesse, horum neque susceptores, neque monachos culpæ reos facit. Qui igitur sine episcopali permissu transeunt in alia monasteria ex iis, ubi tonsi sunt, multoque magis in mundanis domibus conversantes, et qui eos suscipiunt, exterminati et excommunicati erunt, donec in monasteria, in quibus conventiones [d] fecerunt, fuerunt reversi.

A ποιοῦ τεθεωμένου σώματος ζωοποιοῦ. Οἱ γοῦν μὴ ποιοῦντες οὕτω, καὶ τὸ τοῦ θαύματος κἀντεῦθεν μεγαλύνοντες μέγεθος, ἀλλὰ διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ οἴνου τὴν τῶν θείων μυστηρίων ποιοῦντες μετάληψιν, οὐ πιστεύουσι καὶ μετὰ τὸν σωτήριον τοῦ Κυρίου θάνατον παρὰ τῷ ἁγίῳ σώματι αὐτοῦ τὴν θεότητα εἶναι, ἀλλὰ ἀποστῆναι ἐκ τούτου, καὶ εἶναι κατὰ τὰ ἡμέτερα σώματα. Ὑπὲρ μεγάλης αἱρέσεώς ἐστι φλυάρημα. Ὁ γὰρ μέγας ἐν ἁγίοις Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς, Ἐν τάφῳ (φησὶ) σωματικῶς· ἐν ᾅδῃ δὲ, μετὰ ψυχῆς, ὡς Θεός· ἐν παραδείσῳ δὲ, μετὰ λῃστοῦ· καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες, Χριστὲ, μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος· πάντα πληρῶν, ὁ ἀπερίγραπτος. Οἱ γοῦν μὴ διὰ ζέοντος ὕδατος τελειοῦντες τὸ θεῖον ποτήριον, ὡς αἱρεσιῶται, τῆς μερίδος τῶν ὀρθοδό- B ξων ἐκκηρυχθήσονται.

Ἐρώτησις ιθ'. Λαϊκὸς ἱερεὺς μετὰ ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς καλῶς ἐξαγορείας ἀνθρώπων τινῶν ἀναδέξεται, ἢ οὔ;

Ἀπ. Οἱ θεῖοι κανόνες τὴν ἐξαγορείαν τῆς καταλλαγῆς τοῖς ἱερεῦσι μετὰ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς ἀναθέμενοι, κατὰ πολὺ προγενέστεροι τοῦ ἁγίου Παχωμίου εἰσὶν, ἀξιωθέντος ἰδεῖν δι' ὀπτασίας ἀγγελικῆς τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ μέμνηνταί που μοναχῶν, ἀλλὰ πρεσβυτέρων ἁπλῶς. Κατὰ κρίσιν γοῦν ἐπισκοπικὴν τοῖς λαϊκοῖς ἱερεῦσιν ἐνδυνάμως ἐπιτραπήσεται τῆς ἐξαγορείας τὸ δίκαιον, καὶ διὰ ταύτης ἡ τῶν μετανοούντων καταλλαγή.

Ἐρώτησις κ'. Ἀπροκριματίστως μεταβαίνουσι C μοναχοὶ ἐξ ὧν ἀπεκάρησαν μοναστηρίων πρὸς ἕτερα μοναστήρια, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ἐὰν ὁ πρὸς ἄνθρωπον καταθέμενος τὴν οἰκείαν ὁμολογίαν, πληροῦν ἀναγκάζηται, πῶς ὁ πρὸς Θεὸν καταθέμενος, ἀναγκασθήσεται τὴν οἰκείαν ἀθετῆσαι κατάθεσιν; Διὰ τοι τοῦτο καὶ κατὰ τὸν δ' κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς λεγομένης α' καὶ β' τὸν ταῦτα διεξιόντα ῥητῶς, Εἴ τις μοναχὸς τῆς ἰδίας ἀποδράσας μονῆς εἰς ἕτερον μεταπέσῃ μοναστήριον, ἢ εἰς κοσμικὸν εἰσπηδήσῃ οἴκημα, ὡσαύτως τε καὶ ὁ τοῦτον δεξάμενος, ἀφωρισμένος εἴη, ἕως ἂν ὁ ἀποφυγὼν ἐπανέλθῃ ἐξ ἧς κακῶς ἐξέπεσε μονῆς. Εἰ μέντοιγε ὁ ἐπίσκοπος τινὰς τῶν μοναχῶν ἐπ' εὐλαβείᾳ καὶ βίου σεμνότητι D μαρτυρουμένους εἰς ἕτερον μοναστήριον ἐπὶ καταστάσει τῆς μονῆς θελήσει μετακομίσαι, ἢ εἰς κοσμικὴν οἰκίαν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἐνοικούντων δοκιμάσει καταστῆσαι, ἢ ἀλλαχόσε εὐδοκήσει ἐπιστατῆσαι· τούτων οὔτε τοὺς ὑποδεχομένους, οὔτε τοὺς μοναχοὺς ὑποδίκους ποιεῖ. Οἱ γοῦν δίχα προτροπῆς ἐπισκοπικῆς μεταβαίνοντες εἰς ἕτερα μοναστήρια ἐξ ὧν ἀπεκάρησαν, πολλῷ δὲ πλέον εἰς κοσμικὰς κατοικίας διατρίβοντες, καὶ οἱ δεχόμενοι τούτους, ἀφωρισμένοι καὶ ἀκοινώνητοι ἔσονται, μέχρις ἂν ὑποστρέψωσιν εἰς τὰ μοναστήρια ἐν οἷς τὰς συνθήκας δεδώκασιν.

VARIÆ LECTIONES.

[b] *exhortatione.* [c] *efficaciter concedetur.* [d] *pacta vel sponsiones.*

Ἐρώτησις κα'. Ἔξεστιν εἰς διαφόρους ἐκκλησίας κληρωθῆναί τινα, ἢ οὔ;

Ἀπ. Εἶπεν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. Τοῦ γὰρ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Ὅθεν καὶ ὁ ιε' κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ζ' συνόδου ταῦτα κατὰ ῥῆμα διέξεισι, Κληρικὸς ἀπὸ τοῦ παρόντος μὴ καταταττέσθω ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις. Ἐμπορείας γὰρ καὶ αἰσχροκερδείας ἴδιον τοῦτο, καὶ ἀλλότριον ἐκκλησιαστικῆς συνηθείας. Ἠκούσαμεν γὰρ ἐξ αὐτῆς τῆς Κυριακῆς ἁγίας φωνῆς, ὅτι οὐ δύναταί τις δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Ἕκαστος οὖν, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνήν, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ ὀφείλει μένειν, καὶ προσεδρεύειν ἐν μιᾷ Ἐκκλησίᾳ. Τὰ γὰρ δι' αἰσχροκέρδειαν γινόμενα ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἀλλότρια τοῦ Θεοῦ καθεστήκασι. Πρὸς δὲ τὴν τοῦ βίου τούτου χρείαν ἐπιτηδεύματά εἰσι διάφορα. Ἐξ αὐτῶν οὖν εἴ τις βούλοιτο τὰ χρειώδη τοῦ σώματος πορίζέσθω. Ἔφη γὰρ ὁ Ἀπόστολος, Ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. Παρατηρητέον οὖν τὰ τοῦ θείου τούτου κάνονος συντηρεῖσθαι ἀπαρεγχείρητα· πολλὴ γὰρ γέγονεν αὐτοῦ καταφρόνησις.

Ἐρώτησις κβ'. Ἀρχαῖον ἔθος εἰς τὴν τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκράτησε χώραν, τοὺς τελευτῶντας ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς διὰ ἁγίου μύρου χρίεσθαι, καὶ ἐνταφιάζεσθαι· καὶ ζητοῦμεν μαθεῖν εἰ ἀπρόκριμά τι ἐστὶ τοῦτό ἐστιν.

Ἀπ. Εὐαγγελικόν ἐστι παράγγελμα, ἅπαξ βαπτίζεσθαι τοὺς πιστεύσαντας εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ μζ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταὐτά φησιν, Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ, ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν μὴ βαπτίσῃ, καθαιρείσθω· ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας ψευδοϊερέων. Καὶ ὁ ιη' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ταῦτα διέξεισιν, Ἐάν τις κληρικὸς χειροτονῆται, ὀφείλει ὑπομιμνήσκεσθαι τοὺς ὅρους φυλάττειν· καὶ ἵνα τοῖς σώμασι τῶν ἀποθανόντων εὐχαριστία μὴ διδῶται, μηδὲ βάπτισμα. Οἱ γοῦν διὰ μύρου χρίοντες τοὺς τελευτῶντας ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, ἢ ἑτέρους τινὰς καὶ οὕτως ἐνταφιάζοντες, μεγάλης εἰσὶ κολάσεως ἄξιοι· ἢ ὡς καταγινώσκοντες τῶν βαπτιζόντων ὀρθοδόξων αὐτούς, ἢ ὡς μὴ πληροφορίαν ἔχοντες ἐντελῆ, τοῖς ὀρθοδόξοις εἶναι τούτους κοινωνούς, καὶ πρὸ κατακρίσεως κατακρίνοντες.

Ἐρώτησις κγ'. Λελωβημένος ἢ ἑτερόφθαλμος ἀξιωθείη βαθμοῦ ἱερατικοῦ; ἢ ὁ μετὰ τὴν ἱερωσύνην καταπαθὴς γεγονώς, ἐᾶται καὶ μετὰ τὸ πάθος ἱερουργῶν, ἢ οὔ;

Ἀπ. Καὶ ἄλλοτε εἴπομεν ἀπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου τοὺς τοιούτους εἰς ἱερωσύνην μὴ προβιβάζεσθαι· Ὁ δὲ οζ' κανὼν τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων ταὐτά φησιν· Εἴ τις ἀνάπηρος ᾖ τὸν ὀφθαλμόν,

Interrogatio 21. An possit quis in diversis ecclesiis clericus ordinari; necne?

Res. Dixit in Evangeliis Dominus, Nemo potest duobus dominis servire. Nam uni adhærebit, et alterum aspernabitur. Unde et canon 15 sanctæ et œcumenicæ 7 synodi hæc ad verbum exprimit: Clericus ab hoc deinceps tempore in duabus ecclesiis non collocetur: hoc enim est negotiationis et turpis lucri proprium, et ab ecclesiastica consuetudine alienum. Ab ipsa enim Domini voce audivimus, non posse quempiam duobus dominis servire: vel unum odio habebit, et alterum diliget; vel unum amplectetur, et alterum negliget. Unusquisque ergo, ut vox est apostolica, in eo, in quo vocatus est, debet manere, et in una Ecclesia assidere. Quæ enim propter turpe lucrum fiunt in ecclesiasticis negotiis, ea a Deo sunt aliena. Ad hujus autem vitæ usum sunt diversa studia. Ex iis ergo, si quis velit, ea quæ sunt corpori ad usum necessaria, comparet. Dixit enim Apostolus, Usibus meis, et iis qui mecum sunt, subministraverunt manus meæ. Observandum igitur, ut hic canon inviolatus conservetur: magna enim fuit hujus contemptio.

Interrogatio 22. Vetus consuetudo in Alexandrinorum regione obtinuit, ut mortui sacerdotes et pontifices sancto ungerentur unguento, et ita sepelirentur. An illud extra præjudicium sit, discere cupimus.

Res. Evangelicum est præceptum, semel eos, qui crediderunt, baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Ob eam rem et 47 canon sanctorum apostolorum hæc inquit: Episcopus vel presbyter, eum, qui vere habet baptismum, si de integro baptizaverit, vel si eum, qui ab impiis pollutus est, non baptizaverit, deponatur, ut qui irrideat mortem et crucem Domini, et non discernat sacerdotes a falsis sacerdotibus. Et 18 canon synodi Carthaginensis hæc exprimit: Si quis clericus ordinetur, debet admoneri, ut servet decreta; et ut mortuorum corporibus Eucharistia non detur, nec baptismus. Qui igitur unguento deliniunt mortuos sacerdotes, et pontifices, aut alios quosvis, et sic sepeliunt, magna sunt castigatione digni, vel ut contemnentes orthodoxos, qui eos baptizarunt; vel ut plenam non habentes testificationem, quod hi cum orthodoxis fuerint participes, et ante judicium condemnantes.

Inter. 23. Mancus aut monoculus habebiturne gradu sacerdotali dignus? aut qui post sacerdotium mutilatus est, permitteturne post vitium sacrificare annon?

Res. Et alibi diximus, hos ad sacerdotium Mosaica lege non promoveri. Canon autem 77 sanctorum et benedictorum apostolorum hæc ait: Si quis vel oculo orbatus vel femore oblæsus *, episcopatu

VARIÆ LECTIONES.

* *vel cruce læsus.*

autem dignus sit, fiat. Non enim corporis damnum eum polluit, sed animæ inquinatio. Et 78 canon eorumdem sanctorum apostolorum sic loquitur : Qui autem est surdus et cæcus, ne sit episcopus, non ut pollutus, sed ne ecclesiastica impediantur. Quicunque igitur morborum aliquorum vitio prohibiti fuerint sacerdotalium graduum jura exsequi, ordinatione digni non habebuntur. Qui autem post ordinationem sic male affecti sunt, sacra facere morbo non impediuntur. Et ita imbecilla constituti valetudine, libere sacrificabunt. Dei præconibus enim placuit, per mutilationem corporis a sacrificatione non prohiberi quemquam. Quod si morbi debitum officio sacerdotii sit impedimento, exercere desinet ægrotans, a dignitate tamen non alienabitur, quin potius miserandus erit, ac priore quidem honore fruetur, habebit autem etiam quæ ad vitam sustentandam sufficiant, et reliqua, juxta priorem consuetudinem.

Inter. 24. An sacerdos, vel diaconus, sine periculo fiat nummularius, vel commerciarius, vel medicus, vel astrologus, necne?

Res. Canon sanctorum et omni laude beatorum apostolorum, hæc inquit : Episcopus, vel presbyter, vel diaconus seculares curas non suscipiat : alioqui deponatur. Nemo enim potest duobus dominis servire. Et 81 canon dicit : Diximus, non oportere episcopum, vel presbyterum, seipsum ad publicas administrationes demittere, sed in ecclesiasticis negotiis versari. Nemo enim potest duobus dominis servire, secundum Dominicum verbum.

Vel ergo ita non facere persuadeatur, vel deponatur. Et canon 6 synodi Carthaginensis definit, ex infami vel turpi negotio sacratos victum non comparare. Et canon 10 ejusdem synodi ad institutiones puerorum et Scripturarum lectionem debere paratos esse clericos definit, et non mundanis et sæcularibus curis occupari. Est vero etiam jussio [f] inclyti imperatoris, domini Manuelis Comneni, edita mense Novembri, indict. 15, ad quorumdam clericorum nummulariorum suggestionem, insinuata in secreto domesticorum [g], mense Novembri, indict. 15, et hæc expressim præcipiens : Ad quoscunque pervenerint ex emptione tales nummulariarum mensarum tabernæ, imperium meum potestatem dat transferendi eas in honestam et Romanam personam, quæ occurrerit. Vobis enim, sacrati cum sitis, talem artem exercere non licet, quia nec potestis convenienti castigatione coerceri, si quid præter præfectoriam definitionem faciatis, cum sitis sacrati. Quicunque igitur vestrum emptione, ut dictum est, has acquisierint, dignas ad præfectum adducant personas, tum ut admittat eas, tum ut mensularios pro ipsis gratis et absque consuetudine dationevo

ἢ τὸ σκέλος πεπληγμένος, ἄξιός δέ ἐστιν ἐπισκοπῆς, γινέσθω. Οὐ γὰρ λώβη σώματος αὐτὸν μιαίνει, ἀλλὰ ψυχῆς μολυσμός. Καὶ ὁ οη' κανὼν τῶν αὐτῶν ἁγίων ἀποστόλων οὕτω διέξεισι, Κωφὸς καὶ τυφλὸς, μὴ γινέσθω ἐπίσκοπος· οὐχ ὡς μεμιασμένος, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ παρεμποδίζοιντο. Ὅσοι τοίνυν ἐκ πάθους ἀῤῥωστημάτων τινῶν ἱερατικῶν βαθμῶν ἐνεργεῖν κεκώλυνται δίκαια χειροτονίας οὐκ ἀξιωθήσονται. Οἱ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν οὕτω παθόντες κακῶς, οὐκ ἐμποδίζονται διὰ τὴν νόσον ἱερουργεῖν, καὶ οὕτως ἀῤῥώστως ἔχοντες, ἀκωλύτως ἱερουργήσουσι. Τοῖς γὰρ θεοκήρυξιν ἔδοξε, διὰ λώβην σώματος τῆς ἱερουργίας τινὰ μὴ κωλύεσθαι. Εἰ δὲ τῆς ἱερατείας τὸ σπούδασμα ἐμποδίζει τῆς νόσου τὸ ὄφλημα, τῆς ἐνεργείας παυθήσεται ὁ νοσῶν, τοῦ δὲ ἀξιώματος οὐκ ἀλλοτριωθήσεται· ἀλλὰ μᾶλλον οἰκτειρηθήσεται, καὶ ἀπολαύσει μὲν τῆς προτέρας τιμῆς, ἕξει δὲ καὶ τὰ πρὸς ζωάρκειαν, καὶ τὰ λοιπὰ, κατὰ τὴν προτέραν συνήθειαν.

Ἐρώτησις κδ'. Ἀκινδύνως γίνεται ἱερεὺς ἢ διάκονος καταλλάκτης, ἢ κομμερκιάριος, ἢ ἰατρὸς, ἢ ἀστρολόγος, ἢ οὔ;

Ἀπ. Ὁ ς' κανὼν τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων ταῦτά φησιν· Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβανέτω· εἰ δὲ μὴ, καθαιρείσθω. Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. Καὶ ὁ πα' κανὼν εἶπεν, ὅτι Οὐ χρὴ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον καθιέναι ἑαυτὸν εἰς δημοσιακὰς διοικήσεις, ἀλλὰ προσευκαιρεῖν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρείαις. Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, κατὰ τὴν Κυριακὴν παραγγελίαν.

Ἢ πειθέσθω οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρείσθω. Καὶ ὁ ς' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου διορίζεται, ἀπὸ ἀτίμου ἢ αἰσχροῦ πράγματος τοὺς ἱερωμένους τροφὴν μὴ πορίζεσθαι. Καὶ ὁ ι' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου πρὸς διδασκαλίας παίδων καὶ ἀνάγνωσιν Γραφῶν ἑτοίμους εἶναι τοὺς κληρικοὺς διορίζεται, καὶ μὴ κοσμικαῖς καὶ βιωτικαῖς φροντίσιν ἐνασχολεῖσθαι. Ἔστι δὲ καὶ πρόσταγμα τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐξενεχθὲν μὲν κατὰ μῆνα Νοέμβριον, ἐπινεμήσεως ιε', ἐπὶ ὑπομνήσει τινῶν κληρικῶν καταλλακτῶν· καταστρωθὲν ἐν τῷ σεκρέτῳ τῶν οἰκειακῶν, κατὰ μῆνα Νοέμβριον, ἐπινεμήσεως ιε', καὶ ταῦτα ῥητῶς παρακελευόμενον· Ὅσοις περιῆλθον ἐξ ἀγορασίας τὰ τοιαῦτα καταλλακτικὰ τραπεζοτόπια, δίδωσιν ἄδειαν ἡ βασιλεία μου ἐναλλαγῆναι ταῦτα εἰς ἅπερ ἂν εὑρήσητε ἀξιόλογα καὶ Ῥωμαϊκὰ πρόσωπα. Ὑμᾶς γὰρ, ἱερωμένους ὄντας τὴν τοιαύτην ἐπιστήμην μετέρχεσθαι οὐκ ἐνδέχεται, ὅτι οὐδὲ δυνατὸν ἀναστέλλεσθαι διὰ προσήκοντος σωφρονισμοῦ, ὁπηνίκα τι ποιεῖτε παρὰ τὸν ἐπαρχικὸν ὁρισμὸν, διὰ τὸ εἶναι ἱερωμένους. Ὅσοι οὖν ἐξ ὑμῶν ἐξ ἀγορασίας, ὡς εἴρηται, ταῦτα κέκτησθε, προσκομισάτωσαν ἀξιόλογα πρόσ-

VARIÆ LECTIONES.

[f] *edictum.* [g] *relatum in secretarium rerum privatarum :*

ωται τῷ ἐπάρχῳ· καὶ ἵνα δέξηται αὐτὰ, καὶ σφραγίσῃ τραπεζίτας ἀντ' αὐτῶν, κατὰ δωρεὰν, καὶ ἄνευ συνηθείας καὶ δόσεως οἱασδήτινος. Ὁ μέντοι λϛ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ταῦτά φησιν, ὅτι Οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς, μάγους ἢ ἐπαοιδοὺς εἶναι, ἢ μαθηματικοὺς, ἢ ἀστρολόγους, ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια· ἅτινά εἰσι δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Τοὺς δὲ φοροῦντας, ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἐκελεύσαμεν. Καὶ τὸ κβ' κεφάλαιον τοῦ λθ' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου ταῦτα διέξεισιν· Ἡ μὲν γεωμετρικὴ δημοσίᾳ διδάσκεται, ἡ δὲ μαθηματικὴ κατακρίνεται. Καὶ ὁ Παλαιός φησι· Μαθηματικὴν εἶπε τὴν ἀστρονομίαν. Οἱ γοῦν τολμήσαντες κληρικοὶ, πολλῷ καὶ πλέον οἱ τοῦ βήματος, δημοσιακῶν δουλειῶν ἐνεργείας ἀναδέξασθαι, ἢ συστηματικῶν πολιτείαν καὶ μεταχείρησιν ἐμπορεύεσθαι, καταλλάκται, τυχὸν γενόμενοι, ἢ πρανδιοπράται, ἢ οἰνοπράται, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἀστρονόμοι, παρεγγυηθήσονται τῶν ἀκανονίστων τούτων ἐπιτηδευμάτων ἀπέχεσθαι· καὶ μὴ πειθόμενοι, καθαιρέσει καθυποβληθήσονται. Ἡ δὲ τέχνη τῶν ἰατρῶν, κἂν ὁρίζηται παρὰ τῶν σοφῶν ὑγείας εἶναι περιποιητικὴ, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἀνάγκης γίνεται τοῦτο. Σφαλεραὶ γάρ εἰσιν αἱ τῶν ἀνθρώπων ἐπίνοιαι, καὶ τῶν πολλῶν αἱ διαγνώσεις δειλαὶ, κατὰ τὸ παλαιὸν γνωμοδότημα. Ἵνατί γοῦν ἀποσταίη ὁ κληρικὸς, πολλῷ δὲ πλέον ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος, τῆς ἀπονεμηθείσης αὐτῷ διακονίας, τῆς ἀμέμπτου καὶ ἀσφαλοῦς, καὶ εἰς σφαλερὰν καὶ ἀμφίβολον πολλάκις καὶ ἐπικίνδυνον ἑαυτὸν ἀπιῤῥίψει;

ulla sigillet[h]. Sane 36 canon Laodicenæ synodi hæc ait: Non oportet eos, qui sunt sacrati, vel clerici, esse magos, vel incantatores, vel mathematicos, vel astrologos, vel facere ea, quæ dicuntur amuleta, quæ quidem sunt ipsarum animarum vincula: eos autem qui ferunt[i], ejici ex Ecclesia jussimus. Et 22 cap. 39 tit. 60, libri Basilicorum hæc habet: Geometria quidem publice docetur, ars autem mathematica damnatur. Et Vetus inquit: Mathematicam dixit astronomiam. Clerici ergo, et multo magis ii, qui altari ministrant, si publicarum[j] servitutum functiones ausi fuerint suscipere, corporatorum officium et administrationem mercari, nummularii forte facti, vel prandii distractores vel vini venditores, ipsi etiam astronomi, sponsione fidem dabunt, se ab his illicitis artibus abstenturos. Quod si non pareant, depositioni subjicientur. Ars autem medica, licet a philosophis[k] definiatur sanitatis esse conciliatrix, id tamen necessario non fit. Fallacia enim sunt hominum consilia, et multorum judicia prava, juxta veterem sententiam. Cur igitur abscedat clericus, multoque magis sacerdos et diaconus, ab attributo sibi ministerio irreprehensibili et firmo, et ad id, quod lubricum et ambiguum, sæpe etiam periculosum, se conjiciat?

Ἐρώτησις κε'. Μονοθελήτης ἱερατικὸν ἔχων ἐπάγγελμα, διὰ μετανοίας ὑπέστρεψεν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ ἐδέχθη, καὶ ἡγιάσθη· μετὰ μικρὸν δὲ στραφεὶς εἰς τὸν ἴδιον ἔμετον, αἱρεσιώτης, ὡς πρότερον, γέγονεν· ἀλλ' αὖθις, ὡς λέγει, καθ' ἑαυτὸν γεγονὼς, καὶ τὸ ἁμάρτημα συνεὶς, εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν κατέφυγε, καὶ ἐδέχθη, κατὰ τὸν καλῶς ὑποστρέψαντα ἄσωτον· ἐπεὶ δὲ θέλει καὶ ἱερωσύνης ἀξιωθῆναι, ζητοῦμεν τὸ ποιητέον μαθεῖν.

Inter. 25. Monotheleta[l] sacerdotalem habens admonitionem[m], per pœnitentiam ad nostram orthodoxam fidem rediit, et susceptus est ac sanctificatus. Paulo autem post, ad proprium reversus vomitum, hæreticus (ut antea) factus est: sed rursus, ut inquit, cum apud se esset, et peccatum intelligeret, ad orthodoxam fidem confugit, et admissus est, in modum opportune redeuntis prodigii; cum autem sacerdotium ambiat, quærimus, quid faciendum sit, discere.

Ἀπ. Οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὸ ἱερόν φησιν Εὐαγγέλιον. Διὸ κατὰ τὸν ιδ' κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου (τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνοντα, Περὶ τῶν κατηχουμένων καὶ παραπεσόντων ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τριῶν ἐτῶν αὐτοὺς ἀκροωμένους μόνον, μετὰ ταῦτα εὔχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων), ἀρκεῖ τῷ οὕτω κακῶς ὀλισθήσαντι, καὶ τῇδε κἀκεῖσε μεταῤῥιπιζομένῳ, δεχθῆναι κατὰ τὴν τοῦ κανόνος περίληψιν. Ἱερατείας γὰρ οὐκ ἀξιωθήσεται.

Res. Nemo mittens manum suam ad aratrum, et retro conversus, aptus est ad regnum cœlorum, inquit sacrum Evangelium. Quamobrem, juxta 14 canonem sanctæ et œcumenicæ synodi Nicenæ (hæc comprehendentem ad verbum, De catechumenis et iis qui lapsi sunt, visum est sanctæ et magnæ synodo, ut ii tribus annis tantum audientes, postea orent cum catechumenis), sufficit huic tam perdite lapso, et huc atque illuc agitato, si juxta canonis tenorem admittatur; nam sacerdotium non promerebitur.

Ἐρώτησις κϛ'. Ἀκινδύνως ἐπίσκοποι μοναχοί τε καὶ κληρικοὶ γίνονται φροντισταὶ δημοσίων ὀφφικίων καὶ δουλειῶν, καὶ κηδεμόνες πραγμάτων ἀρχοντικῶν, ἢ οὔ;

Inter. 26. An episcopi, monachi, et clerici sine periculo fiant administratores publicorum officiorum et ministeriorum, et curatores negotiorum ad magistratus pertinentium, necne?

Ἀπ. Οἱ ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντες ἑξακόσιοι τριάκοντα ἅγιοι Πατέρες, καὶ τὴν ἁγίαν τετάρτην

Res. Qui Chalcedone convenerunt sexcenti triginta sancti Patres et sanctam quartam synodum

VARIÆ LECTIONES.

[h] *confirmet.* [i] *qui hæc gestant.* [j] *fiscalium.* [k] *ab eruditis.* [l] *Qui unam in Christo voluntatem statuit.* [m] *professionem.*

cœlestem fecerunt, in 7 canone sub hæc de iis nominatim eleganter scripserunt : Eos, qui in clero semel ordinati sunt, et itidem monachos statuimus nec ad militarem expeditionem, nec ad sæcularem dignitatem posse venire. Qui autem hoc audent et non pœnitentia ducti ad id revertuntur, quod propter Deum prius elegerant, anathematizari. Et 83 canon sanctorum apostolorum hæc ait : Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, exercitui vacans, et utraque obtinere volens, Romanum scilicet magistratum, et sacerdotalem administrationem, deponatur. Quæ sunt enim Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo. Fient igitur in monachis, et reliquis adeo bene se gerentibus, ea quæ hujusmodi canonibus definita sunt.

Inter. 27. Conjuges communi forte consensu et placito animæ conducibili, monasticam vitam elegerunt. Quia autem rursus in eadem domo agunt, eodem victu, eademque mensa utentes, discere velim quid faciendum sit.

Res. Divini canones sanctæ et œcumenicæ synodi, coactæ in templo sanctorum apostolorum, appellatæ 1 et 2, definiunt : tonsuras in monasteria sic fieri, ne recusari possint, et conventiones[a] eorum, qui tondentur, a fidejussoribus suscipi. Qui igitur non degunt in monasteriis, in quibus habitu mutarunt, et tonsi sunt, sed in mundanis diversoriis; compellentur a diœceseos episcopo, cum excommunicatione et acerbissimis pœnis redire bene, unde male exierunt.

Inter. 28. Pontifices, qui diaconos, vel sacerdotes ordinant, item qui per divinum lavacrum pueros orthodoxorum, aut aliquos hæreticos sanctificant ; pariter qui aliquibus ministrant divinas sanctificationes, si in laboris præmium nummarias aliquas summas ab iis exigant, rectene faciunt, annon?

Res. Milites, inquit, propriis stipendiis non aluntur. Et per Mosen dixit Deus, Non constringes os bovi trituranti. Si igitur per mediocrem dationem aliquam, et arbitrio ordinati, vel aliter sanctificati, solatium accipere quærunt sacerdotes et pontifices, qui ordinant vel baptizant, nihil mali faciunt. Nam solemne est per consuetudinem, ordinantes accipere solatium. Quod si hujusmodi solitas munificentias non requirant, sed majora dona, et quæ ordinati facultates coangustent, non tantum non exaudientur, sed et depositioni subjicientur. Ait enim 2 canon sanctæ et œcumenicæ synodi : Si quis episcopus propter pecunias ordinationem fecerit, et non venalem gratiam in venditionem deduxerit, et propter pecunias ordinaverit episcopum, vel chorepiscopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel aliquem eorum, qui in clero annumerantur, vel propter pecunias promoverit œconomum, vel defensorem, vel paramonarium,

A σύνοδον οὐρανώσαντες, ἐν ζʹ κανόνι αὐτῶν τάδε ῥητῶς περὶ τούτων ἐκαλλιγράφησαν, Τοὺς ἅπαξ ἐν κλήρῳ τεταγμένους καὶ μοναστὰς ὡρίσαμεν μήτε ἐπὶ στρατείας, μήτε ἐπὶ ἀξίαν κοσμικὴν ἔρχεσθαι· ἢ, τοῦτο τολμῶντας, καὶ μὴ μεταμελομένους ὥστε ἐπιστρέψαι ἐπὶ τοῦτο ὃ διὰ Θεὸν εἵλοντο, ἀναθεματίζεσθαι. Καὶ ὁ πγʹ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταῦτα διέξεισιν· Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος στρατείᾳ σχολάζων, καὶ βουλόμενος ἀμφότερα κατέχειν, Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν καὶ ἱερατικὴν διακονίαν, καθαιρείσθω. Τὰ γὰρ Καίσαρος, Καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ Θεῷ. Γενήσεται οὖν ἐπὶ τοῖς οὕτω καλῶς πολιτευομένοις μοναχοῖς τε καὶ λοιποῖς τὰ ἐν τοῖς τοιούτοις κανόσι διωρισμένα.

B *Ἐρώτησις κζʹ.* Ὁμόζυγοι κατὰ κοινὴν τάχα ψυχωφελῆ θέλησιν καὶ ἀρέσκειαν τὸν μονήρη βίον ἐπελέξαντο· ὅτι δὲ καὶ αὖθις ἐν μιᾷ κατοικίᾳ διάγουσιν, ὁμοδίαιτοι πάντως ὄντες καὶ ὁμοτράπεζοι, ζητῶ τὸ ποιητέον ἐπὶ τούτοις μαθεῖν.

Ἀπ. Οἱ θεῖοι κανόνες τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς λεγομένης αʹ καὶ βʹ, διορίζονται κατὰ τὸ ἀπαραίτητον εἰς μοναστήρια τὰς ἀποκάρσεις γίνεσθαι, καὶ ὑπὸ ἀναδόχων τὰς συνθήκας τῶν ἀποκειρομένων δέχεσθαι. Οἱ γοῦν μὴ διάγοντες εἰς τὰ μοναστήρια εἰς ἃ μετεσχηματίσθησαν καὶ ἀπεκάρησαν, ἀλλ' εἰς κοσμικὰ καταγώγια, καταναγκασθήσονται παρὰ τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου, μετὰ ἀφορισμοῦ, καὶ δριμυτάτων ἐπιτιμίων, ὑποστρέψαι

C καλῶς ὅθεν ἐξῆλθον κακῶς.

Ἐρώτησις κηʹ. Οἱ χειροτονοῦντες ἀρχιερεῖς διακόνους καὶ ἱερεῖς, ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος παῖδας ὀρθοδόξων ἁγιάζοντες, ἢ καί τινας αἱρετικούς· ὡσαύτως καὶ οἱ μεταδιδόντες τινὰς τῶν θείων ἁγιασμάτων, ἐὰν ἀπαιτῶσιν ἐξ αὐτῶν χάριν κόπου τούτων ποσότητάς τινας νομισματικὰς, καλῶς ποιοῦσιν, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις. Οἱ στρατιῶται, φησὶν, ἰδίοις ὀψωνίοις οὐκ ἀνατρέφονται. Καὶ διὰ Μωσέως εἶπεν ὁ Θεὸς, Οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα. Εἰ γοῦν διὰ μετρίας τινὸς δόσεως, καὶ τῇ προαιρέσει τοῦ χειροτονουμένου, ἢ ἄλλως ἁγιαζομένου, παρηγορηθῆναι ζητοῦσιν οἱ χειροτονοῦντες ἢ βαπτίζοντες, ἱερεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς, οὐδέν τι ποιοῦσι κακόν. Νενόμισται γὰρ διὰ

D συνήθειαν παρηγορεῖσθαι τοὺς χειροτονοῦντας. Εἰ δὲ τοιαύτας μὲν συνήθεις εὐλογίας οὐ ζητοῦσιν, ἀλλὰ δόματα σθεναρὰ καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ χειροτονουμένου στενοχωροῦντα, οὐ μόνον οὐκ εἰσακουσθήσονται, ἀλλὰ καὶ καθαιρέσει ὑποβληθήσονται. Φησὶ γὰρ ὁ βʹ κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσει, καὶ εἰς πρᾶσιν κατάγει τὴν ἄπρατον χάριν, καὶ χειροτονήσει ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ ἕτερόν τινα τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κατηριθμημένων, ἢ προβάλοιτο ἐπὶ χρήμασιν οἰκονόμον, ἢ ἔκδικον, ἢ προσμονάριον, ἢ

VARIÆ LECTIONES.

[a] *sponsiones.*

ἄλλως τινὰ τοῦ κανόνος δι' αἰσχροκέρδειαν, ὁ τούτῳ ἐπιχειρήσας, ἐλεγχθεὶς κινδυνευέτω περὶ τὸν οἰκεῖον βαθμόν. Καὶ ὁ χειροτονούμενος, μηδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν ὠφελείσθω χειροτονίας, ἢ προβολῆς· ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντίσματος, οὗπερ ἐπὶ χρήμασιν ἔτυχεν. Εἰ δέ τις μεσιτεύων φανείη τ ἴς οὕτως αἰσχροῖς καὶ ἀθεμίτοις λήμμασι, καὶ οὗτος, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ καὶ μονάζων, ἀναθεματιζέσθω. Καὶ ὁ κγ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου ταῦτα διέξεισι περὶ τοῦ Μηδένα ἐπίσκοπον, εἴτε πρεσβύτερον, εἴτε διάκονον, τῆς ἀχράντου μεταδιδόντα κοινωνίας, παρὰ τοῦ μετέχοντος εἰσπράττειν, τῆς τοιαύτης μεταλήψεως χάριν, ὀβολὸν, ἢ εἶδος τὸ οἱονοῦν. Οὐδὲ γὰρ πεπραμένη ἐστὶν ἡ χάρις, οὐδὲ χρήμασι τὸν ἁγιασμὸν τοῦ πνεύματος μεταδιδόαμεν, ἀλλὰ τοῖς ἀξίοις τοῦ δώρου ἀπανουργεύτως μεταδοτέον. Εἰ δὲ φανείη τις τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κατειλεγμένων ἀπαιτῶν ᾧ μεταδίδωσι τῆς ἀχράντου κοινωνίας τὸ οἱονοῦν εἶδος, καθαιρείσθω, ὡς τῆς τοῦ Σίμωνος ζηλωτὴς πλάνης καὶ κακουργίας.

Ἐρώτησις κθ'. Οἱ κατ' ἐπίγνωσιν ἀληθῆ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐρχόμενοι, Νεστοριανοὶ δηλονότι, Ἀρμένιοι, Ἰακωβῖται, καὶ ἕτεροι αἱρεσιῶται, διὰ μόνου τοῦ ἁγίου μύρου ὀφείλουσι τελειοῦσθαι, ἢ καὶ διὰ θείου βαπτίσματος;

Ἀπ. Ὁ ϟε' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, ἀκολουθήσας τῷ ζ' κανόνι τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς β' συνόδου, τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνει· Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν, δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν τε καὶ συνήθειαν, Ἀρειανοὺς μὲν καὶ Μακεδονιανοὺς καὶ Ναβατιανοὺς, τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς καθαροὺς, καὶ ἀριστεροὺς, καὶ τοὺς τεσσαρεσκαιδεκατίτας, ἤτοι τετραδίτας, ἤγουν [a] Ἀπολιναριαστὰς, δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν μὴ φρονοῦσαν ὡς φρονεῖ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία· σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τό, τε μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς ῥῖνας, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὰ ὦτα. Καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς, λέγομεν, Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Περὶ δὲ τῶν παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξ ἅπαντος. Εὐνομιανοὺς μέντοι τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανοὺς, τοὺς υἱοπατορίαν δοξάζοντας, καὶ ἕτερά τινα χαλεπὰ ποιοῦντας· καὶ πάσας τὰς ἄλλας αἱρέσεις, ἐπειδὴ πολλοί εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῆς Γαλατῶν χώρας ὁρμώμενοι, πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα· καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς Χριστιανοὺς, καὶ τὴν δευτέραν κατηχουμένους, εἶτα

vel omnino aliquem ex canone, turpis quæstus gratia, qui hoc tentasse convictus fuerit, de proprio gradu in periculum veniat; et qui est ordinatus, ex ordinatione vel promotione, quæ instar mercatorum venundatur, nihil juvetur, sed sit a dignitate vel curatione alienus, quam pecuniis adeptus est. Si quis autem sequester et intercessor adeo turpibus et nefariis lucris apparuerit, hic quoque, si sit quidem clericus, proprio gradu excidat; si sit autem laicus, vel monachus, anathematizetur. Et 23 canon sanctæ et œcumenicæ synodi in Trullo magni palatii coactæ hæc persequitur: Ut nullus, sive episcopus, sive presbyter, sive diaconus, immaculatam præbens communionem, ab eo, qui communicat, ejus participationis gratia, obolos, vel quamvis aliam speciem exigat. Non est enim venalis gratia, nec pro pecuniis spiritus sanctificationem impertimur: sed ea iis, qui digni sunt, absque ulla est calliditate [o] communicanda. Si quis autem eorum, qui sunt in cleri catalogo, ab eo, cui immaculatam impertit communionem, ullam speciem exigere visus fuerit, deponatur, ut Simoniaci erroris et maleficii æmulator.

Inter. 29. Qui per veram cognitionem ad orthoxam fidem accedunt, Nestioriani videlicet, Armenii, Jacobitæ, et alii hæretici, an solo sancto unguento debeant initiari, an vero etiam divino lavacro?

Resp. Canon 95 synodi in Trullo secutus 7 canonem sanctæ et œcumenicæ 2 synodi, hæc ad verbum complectitur: Eos, qui rectæ de fide sententiæ accedunt, et parti eorum, qui ex hæreticis servantur, juxta subjectam consequentiam et consuetudinem recipientes; Arianos quidem, et Macedonianos, et Novatianos, qui se *καθαροὺς* [id est puros] appellant, et tessares decatitas seu tetraditas, et Apollinaristas, recipimus dantes libellos, et omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit, ut sentit sancta Dei universalis et apostolica Ecclesia: sancto primum chrismate et frontem, et oculos et nares, et os, et aures imprimentes, dicimus: Signaculum doni Spiritus sancti. De iis autem, qui Pauliani sectam secuti sunt, deinde ad catholicam Ecclesiam confugerunt, statutum est ut ii omnino rebaptizentur. Eunomianos quoque, qui in unam demersionem baptizant, et Montanistas, qui hic dicuntur Phryges, et Sabellianos, qui Filium idem esse cum Patre existimant, et alia quædam gravia faciunt, et omnes alias hæreses, quoniam multi hic sunt, et maxime qui ex Galatarum regione profecti sunt: omnes ex iis, qui ad rectam de fide sententiam volunt accedere, recipimus ut Græcos [p]. Et primo quidem die, eos Christianos facimus, secundo autem, catechumenos, deinde tertio, adjuramus, simul etiam ter in faciem et aures inspirantes: et sic initiamus, et diu in ecclesia versari

VARIÆ LECTIONES.

[o] *fraude.* [p] *paganos.*

et Scripturas audire facimus, et tunc ipsos baptizamus. Quinetiam Manichæos, et Valentinianos, et Marcionistas, et similes hæreticos. Nestorianos autem oportet libellos facere, et hæresim suam anathematizare, et Nestorium, et Eutychen, et Dioscorum, et Severum, et reliquos talium hæreseon principes, et qui eadem, quæ illi, sentiunt, et omnes prædictas hæreses, et sic esse sanctæ communionis participes. Itaque juxta canonis hujus tenorem alii quidem hæretici lavacro sanctificantur, alii autem sancto duntaxat unguento consecrantur.

Inter. 30. Si hæreticus sacerdos vel diaconus dignus habitus divino et sancto baptismate, vel per sanctam unctionem sanctificatus sit, licebitne ei sacra facere cum priore ordinatione, an vero si sacra ministrare velit, iterabitur ejus ordinatio?

Res. Canon 80 sanctorum apostolorum eos, qui ex pagana vita ad orthodoxam fidem accedunt et baptizantur, episcopalem etiam dignitatem promereri definit. Priore igitur sacerdotio pro sacrilego habito, et pro non facto, si cum canonica disciplina judicatus, qui sic fuerit orthodoxus effectus, et cum esset aliquando profanus sacerdos, in posteriore vita sua indemnabilis apparuerit, dignus censeatur non sacerdotali solum dignitate, sed et episcopali, per consuetos omnino gradus ad doctoriam promotus sublimitatem.

Inter. 31. Si hæretici, qui ad orthodoxorum fidem accessit, uxor et liberi, vel etiam alii ejus familiares et domestici, non fiant orthodoxi, sed inhæreant priori hæresi, an prohibebitur is, qui (ut diximus) baptismate initiatus est, ad sacerdotalem vel episcopum ascendere gradum: an vero propter illorum malitiam et ipse tali bono privabitur?

Res. Canon quidem 39 synodi Carthaginensis ait, ut episcopi, et presbyteri, et diaconi non ordinentur, priusquam omnes qui sunt in suis ædibus, Christianos orthodoxos fecerint. Canon autem 72 sanctæ et œcumenicæ in Trullo synodi hæc in parte definit expressim: Si autem aliqui, qui adhuc sunt infideles, et in orthodoxorum gregem nondum relati sunt, inter se legitimo sunt matrimonio conjuncti: deinde hic quidem eo, quod est honestum [q], electo, ad lucem veritatis accurrerit: ille vero erroris vinculo detentus fuerit, nolens divinos radios fixis oculis intueri, et fideli placeat cum infideli cohabitare, ne a se invicem separentur. Ex divini enim Pauli sententia, sanctificatus est vir infidelis in muliere, et sanctificata est mulier infidelis in viro. Contrarietatem igitur duorum canonum, quæ esse videtur, canonice sol-

A καὶ τὴν τρίτην ἐξορκιζομένους, μετὰ τοῦ ἐμφυσᾷν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ εἰς τὰ ὦτα· καὶ οὕτως κατηχοῦμεν, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν Γραφῶν· καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. Καὶ τοὺς Μανιχαίους δὲ, καὶ τοὺς Γαλεντινιανοὺς [48], καὶ τοὺς Μαρκιωνιστὰς, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων, τοὺς Νεστοριανοὺς, χρὴ ποιεῖν λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, καὶ Νεστόριον, καὶ Εὐτυχέα, καὶ Διόσκορον, καὶ Σεβῆρον, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν τοιούτων αἱρέσεων, καὶ τοὺς φρονοῦντας τὰ αὐτῶν, καὶ πάσας προσαναφυομένας αἱρέσεις· καὶ οὕτως μεταλαμβάνειν τῆς ἁγίας κοινωνίας. Κατὰ γοῦν τὴν τοῦ τοιούτου κανόνος περίληψιν, οἱ μὲν τῶν αἱρεσιωτῶν διὰ βαπτίσματος ἁγιάζονται, οἱ δὲ διὰ μόνου τοῦ ἁγίου μύρου τελειοῦνται.

B *Ἐρώτησις Λ'*. Ἐὰν αἱρετικὸς, ἱερεὺς, ἢ διάκονος, ἀξιωθῇ τοῦ θείου καὶ ἁγίου βαπτίσματος, ἢ διὰ τοῦ ἁγίου μύρου ἁγιασθῇ, ἔσεται ἱερουργῶν μετὰ τῆς προτέρας χειροτονίας αὐτοῦ, ἢ ἑτέρας ἀξιωθείη χειροτονίας, ἐὰν θελήσῃ ἱερουργεῖν;

Ἀπ. Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων π' κανὼν τοὺς ἐξ ἐθνικοῦ βίου προσελθόντας τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει καὶ βαπτισθέντας, καὶ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος καταξιοῦσθαι διορίζεται. Τῆς γοῦν προτέρας ἱερωσύνης, μιαρωσύνης νομιζομένης, καὶ ὡς μὴ γινομένης λογιζομένης, ἐὰν μετὰ τῆς κανονικῆς ἀκριβείας ἀνακρινόμενος ὁ οὕτως ὀρθοδοξήσας, καὶ ὢν ποτε βέβηλος ἱερεὺς, περὶ τοῦ ὑστέρου αὐτοῦ βίου ἀκατάκριτος ἀναφανείη, ἀξιωθείη οὐ μόνον ἱερατικοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ καὶ ἐπισκοπικοῦ, διὰ τῶν συνήθων πάντως C βαθμῶν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ὕψος ἀναγόμενος.

Ἐρώτησις ΛΑ'. Ἐὰν τοῦ προσελθόντος τῇ πίστει τῶν ὀρθοδόξων αἱρετικοῦ ἡ γυνὴ, καὶ οἱ παῖδες, ἢ καὶ ἕτεροι τούτῳ συνέστιοι καὶ συγκάτοικοι, οὐκ ὀρθοδοξήσουσιν, ἀλλ' ἔξχονται τῆς προτέρας αἱρέσεως, οὐ κωλυθήσεται ὁ τελειωθεὶς, ὡς εἴρηται, διὰ τοῦ βαπτίσματος, εἰς ἱερατικὸν βαθμὸν ἢ ἐπισκοπικὸν ἀνελθεῖν· ἢ διὰ τὴν ἐκείνων κακίαν καὶ αὐτὸς τοσούτου ἀγαθοῦ ἀποστερηθῇ;

Ἀπ. Ὁ μὲν λς' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, φησὶν, Ἐπίσκοπον καὶ πρεσβύτερον καὶ διάκονον μὴ χειροτονεῖσθαι πρὶν πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς ποιήσουσιν. Ὁ δὲ β' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς D συνόδου διορίζεται ἐν μέρει ταῦτα ῥητῶς, Εἰ δέ τινες ἔτι ἐν τῇ ἀπιστίᾳ τυγχάνοντες, καὶ οὔπω τῇ τῶν ὀρθοδόξων ἐγκαταλεγέντες ποίμνῃ, ἀλλήλοις γάμῳ νομίμῳ ἡρμόσθησαν· εἶτα ὁ μὲν τὸ καλὸν ἐκλεξάμενος, τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας προσέδραμεν· ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς πλάνης κατεσχέθη δεσμοῦ, μὴ πρὸς τὰς θείας ἀτενίσαι ἀκτῖνας ἑλόμενος· εὐδοκεῖ δὲ τῷ πιστῷ ἡ ἄπιστος, ἢ τὸ ἔμπαλιν ὁ ἄπιστος συνοικεῖν τῇ πιστῇ· μὴ χωριζέσθω, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον. Ἡγίασται γὰρ ὁ ἄπιστος ἀνὴρ ἐν τῇ γυναικὶ, ἢ ἡγίασται ἡ ἄπιστος γυνὴ ἐν τῷ ἀνδρί. Τὴν ἀναφαινομένην οὖν ἐναντιότητα τῶν δύο τούτων κανό-

VARIÆ LECTIONES.

[48] Βαλεντινιανούς.

[q] *quod bonum est.*

των κανονικῶς λύοντες, λέγομεν ὅτι, ὁ μὲν ἐκ γενετῆς ὢν ὀρθόδοξος, μετὰ γυναικὸς αἱρετικῆς συναφθεὶς, οὐκ ἀξιωθείη κληρώσεως, εἰ μὴ καὶ τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ποιήσει ὀρθοδόξους Χριστιανούς· ὅτι καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κεχωρισμένος ἐστὶ συνάξεως, ὡς τῇ τοῦ Χριστοῦ μερίδι συμπλέξας κλῆρον ἁμαρτωλόν. Ὁ δὲ αἱρεσιώτης ὢν ἐκ σπαργάνων αὐτῶν, ἐὰν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν προέληται, δικαίως, ἐὰν ἀπό τινος ἑτέρου λόγου οὐκ ἐμποδίζηται, χειροτονίας ἀξιωθείη ἱερατικῆς. Τί γὰρ οἶδας, φησὶν ὁ μέγας Ἀπόστολος, ἐὰν ὁ πιστὸς μεταγάγῃ τὴν ἄπιστον σύζυγον αὐτοῦ πρὸς τὴν πίστιν; Καλῶς οὖν ὁ εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐλθὼν ἀπὸ θρησκείας αἱρετικῶν, κατὰ κανόνας ἀξιωθείη ἀξιώματος ἱερατικοῦ, κἂν μὴ ὀρθοδοξήσωσιν ἡ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ.

Ἐρώτ. λβ'. Ἀπροκριμάτιστόν ἐστι τελεῖσθαι τέκνων ἀναδοχὰς διὰ Λατίνων, Ἀρμενίων, Μονοθελητῶν, Νεστοριανῶν, καὶ λοιπῶν τοιούτων· ἢ μᾶλλον μισητὸν καὶ ἀποτρόπαιον;

Ἀπόκ. Τὸ β' θέσπισμα τοῦ ι' κεφαλαίου τοῦ α' τίτλου τοῦ α' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν; Αἱρετικὸς, φησὶν, ἐστὶ, καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπόκειται νόμοις, ὁ μικρὸν γοῦν ἐκκλίνων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ἐπεὶ γοῦν πάντες οἱ ἀπαριθμηθέντες εἰς τὴν παροῦσαν ἐρώτησιν, οὐ διὰ μικρὸν, ἀλλὰ διὰ πλάτος μέγα καὶ δυσδιεξίτητον ἐκ τῆς τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίας ἀπεξενώθησαν, πάντως οὐδὲ χάριν ἀναδοχῆς παίδων πνευματικῶν μεσιτευομένης δι' ἁγίων εὐχῶν καὶ ἁγιασμάτων πολλῶν, ἡμῖν συγκοινωνήσουσιν· ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἀκοινωνησίᾳ κατακριθῶμεν, κατὰ τὸν κανόνα, τὸν λέγοντα, Ὁ κοινωνῶν ἀκοινωνήτῳ, καὶ αὐτὸς ἀκοινώνητός ἐστιν.

Ἐρώτ. λγ'. Ὀρθόδοξοι γυναῖκες συνάπτονται τάχα γαμικῶς μετὰ Σαρακηνῶν, ἢ καὶ αἱρεσιωτῶν, καὶ θέλουσιν, ὡς ὀρθοδοξοῦσαι, καθὼς διενίστανται, μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἁγιασμάτων· ζητοῦμεν οὖν τὸ ποιητέον μαθεῖν.

Ἀπόκ. Ὁ ο' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου ταῦτά φησι· Μὴ ἐξεῖναι ὀρθόδοξον ἄνδρα αἱρετικῇ συνάπτεσθαι γυναικὶ, μήτε αἱρετικῷ ἀνδρὶ ὀρθόδοξον γυναῖκα συζεύγνυσθαι. Ἀλλ' εἰ καὶ φανῇ τοιοῦτον ὑπό τινος τῶν ἁπάντων γινόμενον, ἄκυρον τὸν γάμον ἡγεῖσθαι, καὶ τὸ ἄθεσμον διαλύεσθαι συνοικέσιον. Οὐ γὰρ χρὴ τὰ ἄμικτα μιγνύναι, οὐδὲ τῷ προβάτῳ τὸν λύκον συμπλέκεσθαι, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ ποίμνῃ τὸν τῶν ἁμαρτωλῶν κλῆρον. Εἰ δὲ παραβῇ τις τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα, ἀφοριζέσθω. Ἡ γοῦν διὰ τὴν ἄθεσμον ταύτην κοινωνίαν μετὰ αἱρετικοῦ, ἀφωρισμένη οὖσα καὶ ἀκοινώνητος, πῶς τῶν θείων ἁγιασμάτων ἀξιωθείη; πάντως οὐδαμοῦ, εἰ μὴ ἀποστῇ τοῦ κακοῦ, καὶ κανονικοῖς ἐπιτιμίοις διορθωθῇ.

Ἐρώτ. λδ'. Τινὲς γυναικείων μοναστηρίων προεστῶσαι ζητοῦσιν ἐκχώρησιν ἐπισκοπικὴν χάριν τοῦ δέχεσθαι λογισμοὺς τῶν ὑπ' αὐτὰς μοναχῶν. Ζητοῦμεν οὖν εἰ ἔστιν ἐνδεχόμενον τοῦτο γενέσθαι.

A ventes, dicimus eum, qui cum a nativitate orthodoxus esset, cum hæretica muliere conjunctus est, dignum non censeri, qui in clerum allegatur, nisi domesticos suos omnes Christianos fecerit orthodoxos: quia et ab ecclesiastica est remotus communione, utpote qui Christi partibus peccatricem sortem implexuerit. Qui autem, hæreticus cum esset ab incunabulis, orthodoxam fidem delegerit, jure, nisi quæ justa causa impediat, ordinationem sacerdotalem consequi possit. Quid enim (inquit magnus Apostolus) nosti, si fidelis deducat infidelem conjugem ad fidem? Recte igitur, qui ad orthodoxam fidem venit ab hæreticorum superstitione, sacerdotali secundum canones honoretur dignitate, licet uxor et liberi ejus orthodoxi non
B fiant.

Interr. 32. An extra præjudicium infantium susceptiones fiunt a Latinis, Armeniis, Monothelетis, Nestorianis, et cæteris ejusmodi, an potius odio dignum atque detestandum?

Resp. Thema 2, cap. 10, tit. 1, lib. 1 Basilicorum: Hæreticus, inquit, est, et legibus, quæ de hæreticis sunt, subjicitur, qui paulum ab orthodoxa fide declinat. Cum igitur ii omnes, qui hac interrogatione enumerati sunt, non parvo, sed longo spatio, et quod difficile superari queat, ab orthodoxorum Ecclesia prorsus exsulent: non communicabunt nobiscum gratiam susceptionis liberorum spiritalium, per sacras preces et sanctificationes multas intercedentis: ne et excommunicatione condem-
C nemur, juxta canonem dicentem, Qui communicat cum excommunicato, est excommunicatus et ipse.

Interr. 33. Orthodoxæ mulieres conjunguntur forte per nuptias cum Saracenis vel hæreticis, voluntque, ut bene de fide sentientes, quemadmodum constanter instituerunt, participes fieri divinarum sanctificationum. Quærimus quid faciendum sit.

Resp. Canon 70 synodi in Trullo hæc ait: Non licere viro orthodoxo cum muliere hæretica conjungi, neque vero orthodoxæ cum viro hæretico copulari. Sed etsi quid ejusmodi ab ullo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias existimari, et nefarium conjugium dissolvi: neque enim ea,
D quæ non sunt miscenda, misceri; nec ovem cum lupo, nec peccatorum sortem cum Christi parte conjungi oportet. Si quis autem ea, quæ a nobis decreta sunt, transgressus fuerit, segregetur. Quæ igitur per illicitam hanc cum hæretico societatem, exterminata excommunicataque est, quonam modo habebitur divinis sanctificationibus digna? nullo prorsus, nisi a malo divertat, et canonicis emendata sit correctionibus.

Interr. 34. Quædam muliebrium monasteriorum præfectæ episcopalem requirunt veniam [r], ut sibi subditarum monialium ratiocinia [s] suscipiant. Quærimus, an illud admitti possit.

VARIÆ LECTIONES.

[r] *permissionem.* [s] *confessiones.*

Resp. Alibi etiam diximus, solis tributum esse sacerdotibus, confessionum suscipere ratiocinia cum episcopali permissu. Si igitur non sacratus præfectus nec cum episcopali permissu id facere potest, multo minus id præfectæ concessum erit: etsi virtus ejus solem splendore superet.

Interr. 35. Divini canones diaconissarum meminerunt. Quærimus, quale sit earum officium.

Resp. Olim aliquando ordines diaconissarum canonibus cogniti fuere, habebantque ipsæ gradum ad altare. Menstruorum autem inquinatio ministerium earum a divino et sancto altari expulit. In sanctissima autem Ecclesia sedis Constantinopolitanorum diaconissæ deliguntur, unam quidem communicationem non habentes ad altare, in multis autem habentes conventum, et muliebrem cœtum ecclesiastice dirigentes.

Interr. 36. An subdiaconus et diaconus legitime possit cum muliere copulari, necne.

Resp. Et canones, et leges variæ vetant sacratos post ordinationem mulieribus conjungi. Cum autem (ut videtur) canonicum hoc contemneretur interdictum, inter imperatores inclytus et sapientissimus dominus Leo per Novellam sanctionem vitium emendavit. Inquit enim hæc in parte expressim tertia ejus Novella: Jubemus ut ad vetus Ecclesiæ superne traditum præscriptum creationes procedant: neque enim dignum est, ut qui spiritali ascensu supra corporis abjectionem evecti sunt, hi rursus ad carnis sordes delabantur; sed e diverso, ut divinum ministerium ex corporis sordibus tanquam in altum aliquem gradum conscendat, convenientius fuerit. Quamobrem nemo eorum, qui altari serviunt, post ordinationem audacter lege connubii mulieri conjungetur. Idque si fecerit, deponetur. Nam ante ordinationem facere licuit, quod post eam adeo male fuit ausus.

Interr. 37. Licitum est sacerdotes præfectos exsistentes, vel primopapas [a], et pontifices, supermanicis et supergenualibus insigniri, an est vetitum.

Resp. Supermanicarum et supergenualium sacratissimus amictus solis pontificibus attributus est, velut figuram obtinentibus Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi: indeque peccata etiam hominum remittunt, aliaque majora ad imitationem Christi faciunt, quæ sacerdotibus data non sunt. Quare neque supermanicarum, neque supergenualium merebuntur amictum. Nam supermanicæ figura sunt manicarum, quibus erant constrictæ manus Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi, quando ad voluntariam passionem conten-

Ἀπόκ. Καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, μόνοις τοῖς ἱερεῦσι μετὰ ἐπισκοπικῆς ἐκχωρήσεως δεδομένον εἶναι τὸ δέχεσθαι λογισμούς. Ἂν γοῦν οὐδὲ ἀνίερος καθηγούμενος μετὰ ἐπισκοπικῆς ἐκχωρήσεως δύναται δέχεσθαι λογισμούς, πολλῷ πλέον οὐκ ἐκχωρηθῇ τοῦτο παρὰ καθηγουμένης γίνεσθαι, κἂν ἡ ἀρετὴ αὐτῆς λάμπῃ ὑπὲρ τὸν ἥλιον.

Ἐρώτ. λε'. Οἱ θεῖοι κανόνες μέμνηνται διακονισσῶν. Ζητοῦμεν οὖν μαθεῖν ποῖόν ἐστι τὸ τούτων λειτούργημα.

Ἀπόκ. Πάλαι ποτὲ καὶ τάγματα διακονισσῶν τοῖς κανόσιν ἐπεγινώσκετο, καὶ εἶχον καὶ αὗται βαθμὸν ἐν τῷ βήματι· ἡ δὲ τῶν ἐμμήνων κάκωσις τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἐκ τοῦ θείου καὶ ἁγίου βήματος ἀπεξένωσε· παρὰ δὲ τῇ ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ θρόνου τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν διακόνισσαι προχειρίζονται, μίαν μὲν μετουσίαν μὴ ἔχουσαι ἐν τῷ βήματι, ἐκκλησιάζουσαι δὲ τὰ πολλὰ, καὶ τὴν γυναικωνῖτιν ἐκκλησιαστικῶς διορθούμεναι.

Ἐρώτ. λς'. Ὑποδιάκονος καὶ διάκονος δύναται νομίμως συναφθῆναι γυναικὶ, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Καὶ κανόνες καὶ νόμοι διάφοροι κωλύουσι τοὺς ἱερωμένους συνάπτεσθαι γυναιξὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν. Τοῦ δὲ τοιούτου κανονικοῦ παραγγέλματος ἀθετουμένου, ὡς ἔοικεν, ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος καὶ σοφώτατος κύριος Λέων, διὰ θεσπίσματος Νεαροῦ τὸ κακὸν διωρθώσατο. Φησὶ γὰρ ἡ τρίτη Νεαρὰ αὐτοῦ ἐν μέρει ταῦτα ῥητῶς· Κελεύομεν κατὰ τὸ ἄνωθεν ἀρχαῖον τῆς Ἐκκλησίας διάταγμα τὰς χειροτονίας προβαίνειν. Οὐ γὰρ ἄξιόν ἐστι, μετὰ τὸ ἀνυψωθῆναι τῆς σωματικῆς ταπεινώσεως ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως, τούτους πάλιν ἐπὶ τὴν σαρκικὴν ταπεινότητα καταπίπτειν· τοὐναντίον δὲ μᾶλλον χρὴ εἰς ἀνάβασιν ὑψηλὴν τὴν θείαν λειτουργίαν ἐκ τῆς σωματικῆς ταπεινότητος ἀναβαίνειν. Διὸ οὐδεὶς τῶν τοῦ βήματος μετὰ τὴν χειροτονίαν τολμηρῶς συζευχθείη κατὰ νόμον γάμου γυναικί· τοῦτο δὲ ποιήσας καθαιρεθήσεται. Ἐξῆν γὰρ αὐτῷ πρὸ τῆς χειροτονίας ποιῆσαι τὸ μετὰ τὴν χειροτονίαν οὕτω κακῶς τολμηθέν.

Ἐρώτ. λζ'. Ἐκχωρητόν ἐστι τοὺς ἱερεῖς, ἡγουμένους ὄντας, ἢ πρωτοπαπάδας, καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς, διὰ ἐπιμανίκων καὶ ἐπιγονατίων ἀποσεμνύνεσθαι· ἢ κεκώλυται;

Ἀπόκ. Ἡ τῶν ἐπιμανίκων καὶ τῶν ἐπιγονατίων ἱερωτάτη ἐνδυμενία μόνοις τοῖς ἀρχιερεῦσι πεφιλοτίμηται, ὡς τὸν τύπον ἐπέχουσι τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· κἀντεῦθεν καὶ ἁμαρτίας ἀφιοῦσιν ἀνθρώπων, καὶ ἄλλα ποιοῦσι Χριστομιμήτως μείζονα, ὅσα τοῖς ἱερεῦσιν οὐκ ἐνεδόθησαν. Διὸ οὐδὲ τῆς τῶν ἐπιμανίκων οὐδὲ τῶν ἐπιγονατίων ἐνδυμενίας ἀξιωθήσονται. Τὰ γὰρ ἐπιμάνικα τύπος εἰσὶ τῶν χειροπεδῶν τῶν ἀλιχθεισῶν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅτε πρὸς τὸ ἑκούσιον

VARIÆ LECTIONES.

[a] *qui abbates sint, vel protopapades.*

πάθος ἠπείγετο. Τὸ δὲ ἐπιγονάτιον εἰς τύπον τοῦ λεντίου ἐστὶν, ὃ ὁ Κύριος ἐνεδύσατο, καὶ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ἔνιψεν. Ὥσπερ οὖν οὐ δοθείη ἐπισκόπῳ τινὶ τὰ τοῖς πατριάρχαις φιλοτιμηθέντα διὰ ἐνδυμενίας χαρίσματα, σάκκος δηλονότι καὶ πολυσταύριον (τούτους γὰρ ὑπὸ τούτων κυδαίνεσθαι δέδοκται, ὡς καὶ ἀναφερομένους εἰς τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα· οὕτως οὐδὲ τὰ τοῖς ἐπισκόποις ἀπονεμηθέντα προνόμια τοῖς ἱερεῦσι δοθήσεται· ἵνα μὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων σύγχυσις γένηται, καὶ τῷ Πλάσαντι εἴπῃ τὸ πλάσμα· Ἐξισοῦμαί σοι.

Ἐρώτ. λη'. Ἀπὸ ἀρχαίας ἐγχωρίου συνηθείας θάπτονται λείψανα ὀρθοδόξων εἰς τὰς κατὰ χώραν ἐκκλησίας ἡμῶν. Ζητῶ οὖν μαθεῖν εἰ ἔστι τοῦτο ἀποκριμάτιστον.

Ἀπόκ. Διαφορὰ μεγάλη ἐστὶν ἐκκλησιῶν καθιερωθεισῶν διὰ ἐγκαινίων ἀνοιξίων καὶ ἐνθρονισμοῦ, χρίσματός τε ἁγίου μύρου, καὶ ἀποθέσεως λειψάνων ἁγίων μαρτυρικῶν, καὶ τῶν μὴ οὕτως ἁγιασθεισῶν, καὶ εὐκτηρίου τόπον ἐπεχουσῶν. Διὸ ἐν ἐκείναις μὲν ἐν αἷς δηλονότι μαρτυρικὰ λείψανα τεθησαύρισται, καὶ ἁγίου μύρου ἐμεσολάβησε χρίσμα, ἀνθρώπινον λείψανον οἱονδηποτοῦν οὐ ταφήσεται (κατὰ τὸ β' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, τὸ λέγον· Μηδεὶς ἐν ἐκκλησίᾳ θαπτέτω νεκρόν. Καὶ κατὰ τὸν ἔξωθεν αὐτοῦ κείμενον παλαιὸν, τὸν λέγοντα· Οὐκ ἔξεστι θάπτειν τινὰ ἐν ἐκκλησίᾳ, ἔνθα δηλονότι μάρτυρος ἐκεῖσε σῶμα ἀπόκειται)· εἰς δὲ τοὺς μὴ οὕτω καθιερωθέντας, ἁγίους εὐκτηρίους κατονομαζομένους, ἀκινδύνως ἐνταφιασθήσονται λείψανα.

Ἐρώτ. λθ'. Κάτοικοί τινων ἐνοριῶν, τὰς τῶν οἰκείων ἀρχιερέων χειροτονίας παραιτούμενοι, ἑτέρων ἐνοριῶν ἐπισκόποις προσέρχονται καὶ χειροτονιῶν, καθὼς ἕκαστος ἔχει θελήματος. Εἰ γοῦν ἀσφαλῶς αὐτοῖς γίνεται τοῦτο, ζητῶ μαθεῖν.

Ἀπόκ. Τοὺς μὲν ἀναγνώστας τοὺς ἀθετήσαντας τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, καὶ εἰς ἑτέρας ἐνορίας μείζονος ἀξιωθέντας βαθμοῦ διὰ χειροθεσίας ἐπισκοπικῆς, ἀκοινωνησίας ἐπιτιμίῳ οἱ κανόνες καθυποβάλλουσι· καὶ οὐ μόνον αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς χειροτονήσαντας τούτους, καθὼς τὰ περὶ τούτου παρίσταται ἀπὸ τοῦ νδ' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ταῦτα κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνοντος· Κληρικοὺς εἰς ἐκκλησίαν τελοῦντας, ὡς ἤδη ὡρίσαμεν, μὴ ἐξεῖναι εἰς ἄλλης πόλεως τάττεσθαι ἐκκλησίαν, ἀλλὰ στέργειν ἐκείνην ἐν ᾗ λειτουργεῖν ἐξ ἀρχῆς ἠξιώθησαν· ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες ἀπολέσαντες τὰς ἰδίας πατρίδας, ὑπὸ ἀνάγκης εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν μετῆλθον. Εἰ δέ τις ἐπίσκοπος, μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον, ἄλλῳ ἐπισκόπῳ προσήκοντα δέξηται κληρικὸν, ἔδοξεν ἀκοινώνητον εἶναι καὶ τὸν δεχθέντα καὶ τὸν δεξάμενον· ἕως ἂν ὁ μεταστὰς κληρικὸς εἰς τὴν ἰδίαν ἐπανέλθῃ Ἐκκλησίαν. Περὶ δὲ τῶν λαϊκῶν συνεζητήθη ποτὲ παρὰ ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας, πατριαρχεύοντος τοῦ ἁγιωτάτου ἐν πατριάρχαις καὶ

debat. Supergenuale autem, figura est lintei, quod induit Dominus, cum discipulorum pedes lavit. Quemadmodum igitur quæ patriarchis per indumenta gratiæ tributæ sunt [t], ulli alii non dantur episcopo, saccus videlicet et crux multiplex [u] (eos enim hisce decorari placuit, utpote relatos ad [v] habitabilis orbis extrema): sic nec episcopis concessa privilegia sacerdotibus dabuntur, ne privilegiorum ecclesiasticorum confusio fiat, et Creatori dicat creatura, Exæquor tibi.

Interr. 38. Vetere provinciæ consuetudine reliquiæ [x] orthodoxorum in nostræ regionis ecclesiis sepeliuntur. Quæro igitur discere, an hoc citra præjudicium fiat.

Resp. Magna differentia est inter ecclesias consecratas per initiatorias dedicationes, et throni inaugurationem sanctique unguenti unctionem, et sanctarum reliquiarum martyrum indigitationem; et eas quæ sic sanctificatæ non sunt, obtinentque oratorii locum. Ideoque in quibus videlicet martyricæ reliquiæ reconditæ sunt, et sancti unguenti intervenit unctio, humanum qualecunque cadaver non sepelietur, juxta 2 caput, 1 tit., 5 lib. Basilicorum inquiens: Nullus in ecclesia sepeliatur mortuus. Et secundum veterem [y], extra eum positum: Non licet sepelire quemquam in ecclesia, ubi scilicet martyris corpus depositum est. In sanctis autem oratoriis appellatis, quæ ita consecrata non sunt, reliquiæ sine periculo sepelientur.

Interr. 39. Quarumdam parœciarum incolæ, suorum pontificum ordinationes respuentes, aliarum diœcesium et ordinationum episcopos adeunt, prout quisque vult: an tutò faciant, quæro discere.

Resp. Lectores quidem, qui suorum episcoporum ordinationes spreverunt: et in aliis provinciis majorem gradum per episcopalis manus impositionem consecuti sunt, excommunicationis pœnæ canones subjiciunt, nec eos modo, sed et eos, qui ordinaverunt, quemadmodum exprimitur canone 54 synodi Carthaginensis, hæc complectente ad verbum: Clericos in ecclesia agentes, ut jam definiimus, non licere ordinare in alius civitatis ecclesia, sed contentos esse illa, in qua ab initio ministrare meruerunt: iis exceptis, qui amissa sua patria, ex necessitate in aliam ecclesiam migrarunt. Quod si quis episcopus post hanc definitionem, clericum susceperit ad alium episcopum pertinentem, placuit excommunicatum esse, tam susceptum, quam suscipientem, donec qui migravit clericus, ad propriam ecclesiam revertatur. De laicis autem simul quæsitum est in sancta Constantinopolitanorum Ecclesiæ synodo, patriarchatum obtinente sanctissimo inter patriarchas et sapientissimo domino Michaele Anchialo, et mense Novembri, indictione

VARIÆ LECTIONES.

[t] *per supellectilem beneficia tributa sunt.* [u] *polystaurium.* [v] *quorum nomina referuntur in sacris ad.* [x] *cadavera.* [y] *scilicet, interpretem.*

quarta, synodalis est facta subnotatio, ex variorum canonum allegatione excepta [z], ex æquo puniri eum, qui ex aliena provincia ordinat laicum, præter episcopi ipsius sententiam, ipsumque etiam ordinatum.

Interr. 40. Possunt diaconi præter archidiaconorum voluntatem sacerdotalem consequi gratiam, annon?

Resp. Hujus rei providentia per sacrosancti Spiritus gratiam episcopis tributa est. Quare et cum eorum consensu diaconi sacrabuntur, archidiacono, ut confratre, solum præsente.

Interr. 41. Laici, qui secundas contraxerunt nuptias, alias nuptias, tertias scilicet, legitime contrahent, annon?

Resp. Vetus quidem lex et tertias nuptias, ut legitimas, agnovit, et ex iis procreatos, hæredes, et in potestate habuit parentis. Canones autem divinorum et sanctorum Patrum, non solum tertias nuptias non agnoscunt, verum etiam secundas pœnæ moderatæ subjiciunt. Quia autem imperante inclyto principe, domino Leone philosopho, dissidium fuit magnum inter omnes mundi Ecclesias, quod princeps non solum tertias contraheret, sed etiam quartas, synodicus factus est conventus omnium fere, quæ ubique sunt diœcesium antistitum, 8 indictione anni 6428. Et disputatum est, qui nuptiales fugiendi sint contractus, et qui permittendi, velut legitimi, imperantibus inclyto principe Constantino Porphyrogenneta, et ejus socero domino Romano. Post multas altercationes, et exactam disquisitionem, decisio [a] synodica eleganter scripta est, confirmata etiam principis solita subscriptione: quartas quidem nuptias respuendas esse, nec permittendas: tertias autem nunc permittendas esse, nunc non esse. Definit enim binubos, et simul orbos, qui quadragesimum annum nondum impleverunt, contrahere etiam tertias nuptias ad orbitatis remedium, nisi quod per totum quinquennium censura emendantur, ne divinas assumant sanctificationes. Finito autem quinquennio, ter in anno assumant. Sed et tricenariis, quamvis liberos habentibus, tertii connubii potestas facta est, propter ætatis infirmitatem: ut et hi per quadriennium esse non debeant divinarum sanctificationum participes: quo peracto, ter in anno divina participaturi sint sacramenta. Iis autem qui quadragesimum annum excesserunt, nullo modo tertias esse concedendas nuptias divini Patres oraculo pronuntiarunt. Et hæc quidem unionis ea decisio definit. Cæterum Ecclesia tandem nostra ætate tertii matrimonii contractum non permisit.

A σοφωτάτου κυρίου Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλου· καὶ γέγονε κατὰ μῆνα Νοέμβριον, ἐπινεμήσεως δ', σημείωμα συνοδικὸν, συγκεκροτημένον ἀπὸ διαφόρων κανόνων προσκομιδῆς· ἐπίσης γνωματεῦον κολάζεσθαι καὶ τὸν ἐξ ἑτέρας ἐνορίας χειροτονήσαντα λαϊκὸν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν δὴ τὸν χειροτονηθέντα.

Ἐρώτ. μ'. Δύνανται οἱ διάκονοι παρὰ γνώμην τῶν ἀρχιδιακόνων αὐτῶν ἱερατικοῦ καταξιοῦσθαι χαρίσματος, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Τοῖς ἐπισκόποις ἡ περὶ τούτου πρόνοια πεφιλοτίμηται παρὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος. Διὸ καὶ μετὰ γνώμης αὐτῶν ἱερωθήσονται οἱ διάκονοι, τοῦ ἀρχιδιακόνου, ὡς συναδέλφου, μόνου παρουσιάζοντος.

B Ἐρώτ. μα'. Οἱ διγαμήσαντες λαϊκοὶ, καὶ ἑτέρου γάμου, ἤτοι τρίτου, νομίμως ἀξιωθήσονται, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Ὁ μὲν παλαιὸς νόμος καὶ τρίτον γάμον ὡς ἔννομον ἐπεγίνωσκε, καὶ τοὺς ἐκ τούτου γεννηθέντας, κληρονόμους καὶ ὑπεξουσίους εἶχε τοῦ φύσαντος· οἱ δὲ κανόνες τῶν θείων καὶ ἁγίων Πατέρων, οὐ μόνον τὸν τρίτον γάμον οὐκ ἐπιγινώσκουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν δεύτερον ἐπιτιμίῳ μετρίῳ καθυποβάλλουσιν. Ὅτι δὲ βασιλεύοντος τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Σοφοῦ σχίσμα γέγονε μέγα παρὰ ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ κόσμου παντὸς, διὰ τὸ τὸν βασιλέα μὴ μόνον τριγαμῆσαι, ἀλλὰ καὶ τετραγαμῆσαι, συνέλευσις ἐτελέσθη συνοδικὴ πάντων σχεδὸν τῶν ἀρ-
C χιερατευόντων ἐν ταῖς ἁπανταχοῦ διοικήσεσι, κατὰ τὴν η' ἐπινέμησιν τοῦ ,ςυκη' ἔτους. Καὶ συνεζητήθη ποῖα γαμικὰ συναλλάγματά εἰσιν ἀποτρόπαια, καὶ ποῖα συγχωρητέα, ὡς ἔννομα· βασιλευόντων τοῦ τε ἀοιδίμου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, καὶ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ κυρίου Ῥωμανοῦ. Μετὰ πολλὰς γοῦν ἀντιλογίας καὶ μετὰ ἐξέτασιν ἀκριβῆ, ἐκαλλιγραφήθη τόμος συνοδικὸς, κατησφαλισμένος καὶ τῇ τοῦ βασιλέως συνήθει ὑπογραφῇ, τὸν μὲν τέταρτον γάμον, ἀπόπτυστον εἶναι καὶ ἀσυγχώρητον· τὸν δὲ τρίτον, πῇ μὲν συγχωρητέον εἶναι, πῇ δὲ ἀσυγχώρητον. Διορίζεται γὰρ, τοὺς μήπω πληρώσαντας τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος, διγαμήσαντας, καὶ ἄπαιδας ὄντας, συναλλάττειν καὶ τρίτον γάμον, διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀπαιδίας. Πλὴν ἐπιτετιμημένους
D εἶναι δι' ὅλης πενταετίας, ὥστε μὴ μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἁγιασμάτων· μετὰ δὲ τὴν πενταετίαν, τρὶς τοῦ ἔτους μεταλαμβάνειν αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ τοὺς τριακονταετεῖς ὄντας, κἂν παῖδας ἔχωσιν, ἐξεχώρησαν, διὰ τὴν ἐκ τῆς ἡλικίας ἀσθένειαν, καὶ τρίτον γάμον· ὀφείλοντας καὶ τούτους ἐπὶ τετραετίαν ἀμετόχους εἶναι τῶν θείων ἁγιασμάτων, ὡς ἔκτοτε καὶ αὐτῶν μελλόντων τρὶς τοῦ ἔτους τῶν θείων μεταλαμβάνειν μυστηρίων. Τοῖς δὲ τὸν τεσσαρακοστὸν χρόνον ὑπεραναβᾶσιν, ἐξ οὐδενὸς τρόπου τὸν τρίτον γάμον συγχωρητέον εἶναι οἱ θεῖοι Πατέρες ἐθεσπιῴδησαν· καὶ ὁ μὲν τόμος οὗτος τῆς ἑνώσεως ταῦτα διορίζεται· ἡ Ἐκκλησία δὲ οὐκ ἐπέτρεψε τέως ἐπὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων τρίτου γάμου συνάλλαγμα.

VARIÆ LECTIONES.

[z] *confecta.* [a] *tomus.*

Ἐρώτ. μβ'. Τοῖς παλλακευομένοις συγχωρητέα ἐστὶν ἡ τῶν θείων ἁγιασμάτων μετάληψις, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Ὁ μέγας ἐν ἀρχιερεῦσι Βασίλειος ἐν διαφόροις κανόσιν αὐτοῦ οὐ δίδωσιν ἄδειαν τοῖς πορνεύουσι τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλαμβάνειν. Ἐν δὲ τῷ π' κανόνι αὐτοῦ διορίζεται, τὴν πορνεύουσαν, ἀποστᾶσαν τῆς πορνείας, μὴ ἀπεντεῦθεν, ἀλλὰ μετὰ τριετίαν τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλαμβάνειν.

Ἐρώτ. μγ'. Ἡ συμπενθερία τῶν συντέκνων μέχρι πόσου βαθμοῦ κωλύεται;

Ἀπόκ. Ὁ μὲν νγ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου κολάζει τοὺς ἀναδόχους συνάπτεσθαι γαμικῶς ταῖς μητράσι τῶν ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀναδεχθέντων παίδων. Καὶ μετὰ ἀπόστασιν τοῦ κακοῦ, καθυποβάλλει πορνευόντων ἐπιτιμίῳ. Τὸ δὲ τελευταῖον θέσπισμα τοῦ ι' κεφαλαίου τοῦ ε' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν ἐπὶ πλέον ἐπεκτείνει τὴν κόλασιν. Ὅτι δὲ καὶ ὁ δηλωθεὶς κανὼν καὶ ὁ διαληφθεὶς νόμος μείζονα τὴν κατὰ πνεῦμα συγγένειαν λέγουσι τῆς σωματικῆς συναφείας, γέγονε σημείωμα συνοδικὸν ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου. Ἐκείνου πατριάρχου κυρίου Νικολάου, κατὰ μῆνα Μάϊον τῆς ιε' ἐπινεμήσεως, ἐπὶ ἐρωτήσει τοῦ ὑπερτίμου ἐκείνου κυρίου Γρηγορίου τοῦ Ξηροῦ, διοριζόμενον τοῖς αὐτοῖς ὅροις συσφίγγεσθαι καὶ ὑφαπλοῦσθαι τὴν διὰ τῆς συντεκνίας συστᾶσαν πνευματικὴν συγγένειαν, οἷς καὶ αἱ σωματικαὶ συγγένειαι περιορίζονται.

Ἐρώτ. μδ'. Ἡ χώρα τῶν Ἀλεξανδρέων πολλαῖς μυριάσι γενεαλογουμένη, καὶ πληθυνομένη, ὀρθοδόξων Χριστιανῶν...... ζητοῦμεν οὖν μαθεῖν, εἰ ἐφεῖται καὶ ἐντὸς τοῦ ς' βαθμοῦ συνάλλαγμα γίνεσθαι γαμικὸν, διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ πράγματος.

Ἀπόκ. Οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες καὶ νόμοι χάριν τῶν γαμικῶν συναλλαγμάτων ἐν πᾶσιν ὁμοφρονήσαντες, καὶ θεαρέστοις σχοινίσμασι καὶ διδάγμασι τὰ γαμικὰ περιορίσαντες συναλλάγματα, ἐξ οἱουδήτινος τρόπου ἐξελθεῖν ταῦτα οὐκ ἐξεχώρησαν· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων τὴν γαμικὴν συνάφειαν κεκωλυμένην εἶναι παντελῶς διωρίσαντο· τῶν ἐκ πλαγίου δὲ τὴν συγγένειαν μέχρις ἑβδόμου βαθμοῦ δικαίως ἐστενοχώρησαν. Τὴν δὲ ἐξ ἀγχιστείας, ἤτοι συμπενθερίας, συγγένειαν, κατὰ τὸν ἕκτον βαθμὸν ἀπέλυσαν. Ὀφείλουσι γοῦν καὶ οἱ Ἀλεξανδρεῖς οὕτω γαμικῶς συναλλάττειν, καὶ τὴν στενοχωρίαν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν εἰς ἁμαρτίας δικαίωμα μὴ προβάλλεσθαι. Διασπασθήσεται γὰρ τὸ παρὰ ταῦτα γενησόμενον συνοικέσιον· καὶ μοιχευόντων ἐπιτιμίοις οἱ τὸ ἀθέμιτον συναλλάξαντες καθυποβληθήσονται. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ τόμου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἐκείνου κυρίου Σισιννίου δύο πρῶτοι ἐξάδελφοι δύο ἀδελφὰς οὐ λαμβάνουσι, καὶ ταῦτα, τοῦ συναλλάγματος ἀναγομένου εἰς ἕκτον ἐξ ἀγχιστείας βαθμὸν, ἴσο καὶ τὰ περὶ τούτου εἰδώς· ἵνα μὴ κατὰ λήθην τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἔθει ψυχοβλαβῶς ἐναντιωθῇς.

Interr. 42. In concubinatu agentibus permittenda est divinarum sanctificationum participatio, necne?

Resp. Magnus in antistitibus Basilius, in variis canonibus suis non dat scortantibus licentiam divinas sanctificationes assumendi. In 80 autem canone definit, scortatricem, quæ a scortatione discessit, non exinde, sed post triennium, divinarum sanctificationum participem fieri.

Interr. 43. Consoceratus compatrum ad quotum usque gradum prohibetur?

Resp. Canon quidem quinquagesimus quartus sanctæ et œcumenicæ synodi, in Trullo magni palatii coactæ, vetat susceptores connubio jungi cum matribus infantium e sancto lavacro susceptorum, et post discessionem a malo, subjicit scortantium pœnæ. Ultimus autem versiculus 10 c. 5, tit. 28, libro Basilicωv, alterius punitionem extendit. Sed quoniam et declaratus canon, et supra scripta lex spiritalem cognationem dicunt majorem conjunctione corporali: facta fuit synodica subnotatione, tempore sanctissimi illius patriarchæ, domini Nicolai, mense Maio, decimaquinta indictione, ad interrogationem perquam honorandi illius domini Gregorii Xeri, definiens iisdem constringi et explicari terminis [b] spiritalem, quæ per compaternitatem contrahitur, cognationem; quibus corporales cognationes circumscribuntur.

Interr. 44. Alexandrinorum regio multis generationum myriadibus populosa est et amplificata, Christianis autem orthodoxis coangustata. Quærimus ergo discere, an permissum sit et intra sextum gradum nuptias contrahere, propter rei necessitatem.

Resp. Divini et sacri canones, et leges, nuptialium contractuum causa in omnibus consentientes, et Deo gratis intervallis et præceptis nuptiales contractus circumscribentes, nullo modo ea egredi siverunt: sed inter ascendentes quidem et descendentes nuptialem copulam prohibitam esse definierunt. Eorum autem, qui sunt ex transverso, cognationem ad septimum usque gradum jure coangustarunt: cognationem vero, quæ per affinitatem, vel consoceratum conciliatur, post sextum gradum obsoluerunt. Debent igitur et Alexandrini nuptias in hunc modum contrahere, et paucitatem orthodoxorum Christianorum ad peccati justificationem non proponere. Distrahitur ergo, quod præter hæc factum fuerit, conjugium; et mœchantium pœnis, qui illicitum contraxerint, subjicientur. Quia autem sanctissimi etiam patriarchæ illius, domini Sisinnii decisione, duo patrueles seu consobrini, sorores duas non accipiunt, et hæc, contractu deducto ad sextum affinitatis gradum, disce, quæ in ea continentur: ne, per oblivionem, Ecclesiæ consuetudini cum animæ detrimento adverseris.

VARIÆ LECTIONES.

[b] extendi finibus

Interr. 46. Siquis scortatus fuerit [c] cum muliere captiva Christiana, pariterque orthodoxa, sine periculo ut servam eam vendet?

Resp. Potestatem habet dominus a se constupratam ancillam suam vendendi, ejusque pretium lucrifaciendi. Tunc enim libertatem promeretur ancilla, quæ cum domino simul corrupta est [d], quando ad extremum usque spiritum, nullum ejus divendendæ præbuit argumentum. Ait enim 2 cap. 19 tit. 48 lib. hæc nominatim : Si quis non habens uxorem, in suo concubitu ancillam habeat, et cum ea ad mortem usque maneat, sive ex ea susceperit, sive non et de ea nihil in testamento suo dixerit : sit illa libera.

Interr. 47. Si orthodoxus scortatus sit cum Judæa, aut Agarena muliere, censura emendabitur, an rebaptizabitur?

Resp. Quadragesimus septimus quidem canon sanctorum et omni laude celebrium apostolorum hæc ait : Episcopus, vel presbyter, si eum, qui vere habet baptismum, de integro baptizaverit, vel si eum, qui ab impiis pollutus est, non baptizaverit, deponatur, ut qui irrideat mortem et crucem Domini, et non discernat sacerdotes a falsis sacerdotibus. Forsan igitur dixerit quispiam, orthodoxum, qui cum impia scortatus est, pollutum esse, et rebaptizari debere. Quod verum non est : is enim ab iis polluitur, qui sponte abluendo exuit divinum sanctumque baptisma induitque baptisma impiorum. Judicio ergo episcopali per graviorem pœnam emendabitur, et ut scortator, et ut satanicæ communionis cumimpio factus particeps : verum non baptizabitur.

Interr. 48. Quot annorum mas aut femina admittatur ad confessionem?

Resp. Leges quidem delictis impuberum condonandum esse dicunt. Impuberes autem sunt mares quidem, qui decimum quartum annum impleverunt : feminæ vero, duodecim annorum. Forsan igitur dixerit aliquis post duodecimum et decimum quartum ætatis annum eos debere peccata sua declarare : utpote delictorum judicium subeuntes, et capaces scortationis, aliorumque quorumpiam peccatorum effectos. Nos autem ab ipsa experientia, sed ab iis quæ talium quorumdam causa per varia tempora synodice prolata sunt, consulimus; ut post sextum annum mares et feminæ per confessiones emendari et sanctificari debeant. Quia et clericus quidam per obligatoria scripta, desponsa uxore septenni, et post ejus mortem alii conjunctus mulieri, synodice non impetravit, ut canonicam consequeretur ordinationem, utpote bigamus. Ait enim sancta Constantinopolitana synodus, septennem feminam amoris esse capa-

A Ἐρώτ. μς'. Ἐάν τις πορνικῶς συμφθαρῇ μετὰ γυναικὸς αἰχμαλώτου Χριστιανῆς, καὶ κατὰ ταὐτὸν ὀρθοδόξου, ἀκινδύνως ὡς δούλην πωλήσει αὐτήν;

Ἀπόκ. Ἄδειαν ὁ δεσπότης ἕξει τὴν ὑπὸ τούτου πορνευομένην δούλην αὐτοῦ πωλεῖν, καὶ ἀποκερδαίνειν τὸ ταύτης τίμημα. Ἐλευθερίας γὰρ τότε ἀξιοῦται ἡ δούλη μετὰ τοῦ δεσπότου συμφθειρομένη, ὅτε μέχρι τελευταίας τούτου ἀναπνοῆς οὐδέν τι περὶ διαπράσεως ταύτης φθάσει γενέσθαι. Φησὶ γὰρ τὸ β' κεφάλαιον τοῦ ιθ' τίτλου τοῦ μη' βιβλίου ταῦτα ῥητῶς· Ἐάν τις δούλην σχῇ ἐν τῇ ἰδίᾳ συναφείᾳ, μὴ ἔχων γαμετὴν, καὶ μείνῃ μετ' αὐτῆς μέχρι τελευτῆς, εἴτε ἔχων παῖδας ἐξ αὐτῆς, εἴτε μή· καὶ μηδὲν εἴπῃ περὶ αὐτῆς ἐν ἰδίᾳ διαθήκῃ· γίνεται

B ἐκείνη ἐλευθέρα.

Ἐρώτ. μζ'. Ἐὰν ὀρθόδοξος συμφθαρῇ πορνικῶς μετὰ Ἰουδαίας ἢ Ἀγαρηνῆς γυναικὸς, δι' ἐπιτιμίου διορθωθείη, ἢ ἀναβαπτισθήσεται;

Ἀπόκ. Ὁ μὲν μζ' κανὼν τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων ταῦτά φησιν· Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ, ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν μὴ βαπτίσῃ, καθαιρείσθω, ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας ψευδοϊερέων. Ἴσως οὖν εἴποι τις ὀφείλειν καὶ τὸν πορνεύσαντα ὀρθόδοξον μετὰ τῆς ἀσεβοῦς μολυνθῆναι, καὶ ἀναβαπτισθῆναι ὀφείλειν. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο ἀληθές. Ἐκεῖνος γὰρ μολύνεται

C παρὰ τῶν ἀσεβῶν, ὃς ἑκοντὶ μὲν ἀπονίπτεται τὸ θεῖον καὶ ἅγιον βάπτισμα, ἐνδύεται δὲ βάπτισμα ἀσεβῶν. Δι' ἐπιτιμίου γοῦν σφοδροτέρου κατ' ἐπισκοπικὴν διάκρισιν διορθωθείη, καὶ ὡς πόρνος, καὶ ὡς κοινωνήσας μετὰ ἀσεβοῦς κοινωνίας σατανικῆς· ἀλλ' οὐ βαπτισθήσεται.

Ἐρώτ. μη'. Ποσαετὴς ἀνὴρ ἢ γυνὴ δεχθείη εἰς ἐξαγορείαν;

Ἀπόκ. Οἱ μὲν νόμοι συγχωρητέα τὰ τῶν ἀνήβων ἁμαρτήματα λέγουσιν εἶναι. Ἄνηβοι δέ εἰσιν ἐπὶ μὲν τῶν ἀῤῥένων, οἱ τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον χρόνον πληρώσαντες· ἐπὶ δὲ τῶν θηλειῶν, αἱ δωδεκαετεῖς. Ἴσως οὖν εἴπῃ τις, μετὰ τὸν δωδέκατον καὶ τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον χρόνον τῆς ἡλικίας αὐτῶν ὀφείλειν τούτους ἐξαγορεύειν, ὡς καὶ ἐξ ἁμαρτημάτων εὐθυ-

D νομένους, καὶ γεγονότας πορνείας καὶ ἄλλων ἁμαρτημάτων τινῶν δεκτικούς. Ἡμῖν δὲ ἀπὸ πείρας αὐτῆς, ἀλλὰ μὴν καὶ ἀπὸ λαληθέντων συνοδικῶς κατὰ διαφόρους καιροὺς, χάριν τοιούτων τινῶν, γνωμοδοτεῖται· μετὰ τὸν ἕκτον ἐνιαυτὸν ὀφείλειν καὶ τοὺς ἄῤῥενας καὶ τὰς θηλείας δι' ἐξαγορείας διορθοῦσθαι καὶ ἁγιάζεσθαι. Ὅτι καὶ κληρικός τις διὰ δεσμωτικῶν ἐγγράφων κατεγγυησάμενος γυναῖκα ἑπταετῆ, καὶ μετὰ θάνατον ταύτης ἑτέρᾳ συζευχθεὶς γυναικὶ, οὐ παρεχωρήθη συνοδικῶς κανονικῆς ἀξιωθῆναι χειροτονίας, ὡς δίγαμος. Εἶπε γὰρ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγία σύνοδος τὴν ἑπταετῆ γυναῖκα δεκτι-

VARIÆ LECTIONES.

[c] *stupri consuetudinem habuerit.* [d] *stupri consuetudinem habet.*

κὴν ἔρωτος εἶναι· κἀντεῦθεν καὶ φθορὰν ὑφίστασθαι, A καὶ τῆς πορνείας τοῖς λογισμοῖς ἁλίσκεσθαι. Εἰ δὲ ἐπὶ γυναικὸς ταῦτα δικαίως πεφιλοσόφηται, πολλῷ πλέον ἐπὶ ἀνδρὸς ψηφισθήσεται.

Ἐρώτ. μθ'. Κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς κυριωνύμου πρώτης ἡμέρας ἐὰν συμπλακῶσιν ὁμόζυγοι σαρκικῶς, ἐπιτιμηθήσονται ὡς παρανομήσαντες, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Καὶ ἄνωθεν εἴρηται, κατὰ τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν ὀφείλειν ἀπέχεσθαι τοὺς ὁμοζύγους τῆς σαρκικῆς κοινωνίας· διὰ τὸ ἐν αὐταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεσθαι τῷ Κυρίῳ· καθὼς τοῦτο καὶ ὁ μέγας ἐν ἁγίοις Τιμόθεος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας πρὸς τοὺς ἐρωτήσαντας περὶ τούτου ἀπεκρίνατο. Οἱ γοῦν μὴ εἰς ταύτας τὰς ἡμέρας ἐγκρατευόμενοι, πῶς καὶ τότε κατὰ κοινὴν συμφωνίαν σχολάσουσιν (ὡς ὁ μέγας Ἀπόστολος εἴρηκε) B τῇ πρὸς Θεὸν ἐντεύξει καὶ προσευχῇ; Πάντως οὐδέποτε. Διὸ καὶ δι' ἐπιτιμίων μετρίων οἱ οὕτως ἡμαρτηκότες διορθωθήσονται.

Ἐρώτ ν'. Ἐὰν κατὰ τὴν Τεσσαρακονθήμερον νηστείας οὐκ ἐγκρατεύωνται οἱ ὁμόζυγοι, ἀξιωθήσονται τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων κοινωνίας, κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Πάσχα κοσμοσωτήριον ἑορτήν, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Εἰ μηδὲ ἰχθυοφαγεῖν ἐδιδάχθημεν, μηδὲ ἁπλῶς καταλύειν δι' ὅλης τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, καὶ κατὰ πᾶσαν τετράδα, καὶ Παρασκευήν, πολλῷ πλέον τῆς σαρκικῆς συμπλοκῆς ἀπέχειν ἀναγκασθήσονται. Οἱ γοῦν παρανομήσαντες οὕτως ὁμόζυγοι, καὶ εἰς ἀκρασίαν σατανικὴν μεταστοιχειώσαντες C τὴν ἀπὸ τῆς νηστείας καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν σωτηριώδη μετάνοιαν (ὥσπερ εἰ μὴ τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἡ περιδρομὴ ἐξήρκει τούτοις εἰς ἀποπλήρωσιν τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν)· οὐκ τῆς θείας καὶ ἁγίας μεταλήψεως κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Πάσχα ἀξιωθήσονται, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιτιμιῶν διορθωθήσονται.

Ἐρώτ. να'. Ἀκίνδυνόν ἐστι κατὰ τὴν Κυριώνυμον ἡμέραν εἰς βαλανεῖον ἀπέρχεσθαι, καὶ θερμοῖς λουτροῖς ἀπονίπτεσθαι, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Κατὰ τὴν Κυριώνυμον ἔργου παντὸς ἀποδιίστασθαι τοὺς πιστούς, καὶ οἱ θεῖοι Πατέρες ἐδίδαξαν, καὶ ἡ νδ' Νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Σοφοῦ δικαίως ἐθεσπιῴδησε, φησὶ γὰρ ἐν μέρει ταῦτα·

Ὁρίζομεν καὶ ἡμεῖς ἃ τῷ ἁγίῳ ἔδοξε Πνεύ- D ματι, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μεμυημένοις ἀποστόλοις· ὥστε πάντας ἐν τῇ θείᾳ καὶ τὴν ἀφθαρσίαν ἡμῶν ἐγκαινισαμένῃ ἡμέρᾳ σχολάζειν ἀργίᾳ, καὶ μήτε γεωργὸν μήτε τινὰ ἕτερον ἅπτεσθαι ἔργου ἐν ταύτῃ τῶν μὴ νενομισμένων. Εἰ γὰρ οἱ παλαιοὶ τὰς σκιὰς καὶ τοὺς τύπους τιμῶντες, διὰ τοσαύτης ἦγον τιμῆς τὴν τοῦ Σαββάτου ἡμέραν, ὡς παντελεῖ αὐτοὺς ἀπραξίᾳ διδόναι, πῶς εἰκὸς οὓς ἡ χάρις θεραπευτὰς ἔχει καὶ ἡ ἀλήθεια, τούτους μὴ τιμᾷν τὴν ἡμέραν ἥτις τὸ τίμιον παρὰ τοῦ Δεσπότου ἐπλούτησε, καὶ ἡμᾶς ἠλευθέρωσε τῆς ἐκ φθορᾶς

A cem, exindeque stuprum pati, et scortationis argui ratiociniis. Quod si hæc de femina juste tractantur, multo magis in mare sciscentur.

Interr. 49. In vespera primi diei Dominici [e] si conjuges carnaliter implicentur, censura coercebuntur, ut transgressores legum, annon?

Resp. Et superius dictum est, in Sabbato et Dominico conjuges abstinere debere carnali societate, quod in eis spiritalis hostia offeratur Domino: quemadmodum magnus inter sanctos Timotheus Alexandriæ patriarcha, ad eos, qui de hoc interrogabant, respondit. Qui igitur his diebus continenter non agunt, quonam modo tunc communi vacabunt (ut magnus ait Apostolus) congressui B cum Deo et orationi? Nullo plane modo. Itaque qui sic deliquerunt, pœnis moderatioribus [f] emendabuntur.

Interr. 50. Si per Quadragenæ jejunium conjuges continenter non agant, digni habebuntur divinarum sanctificationum communione, in magni Paschatis mundi salutari festo, annon?

Resp. Si neque pisces edere docemur, neque simpliciter jejunium solvere per totam sanctam Quadragenam [g], multo magis a carnali complexu abstinere cogentur. Conjuges ergo, qui sic transgressi sunt, et in satanicam incontinentiam commutarunt salutarem pœnitentiam, quæ ex jejunio C est, et liberatione cupiditatum carnalium, quasi totius anni curriculum his non sufficiat ad suas explendas libidines: divinam et sanctam participationem in die sancti magnique Paschatis non promerebuntur: quinimo potius pœnis emendabuntur.

Interr. 51. Sine periculo est, die Dominico ingredi balneum, et calidis lavacris ablui, annon?

Resp. Die Dominico debere ab omni opere abstinere fideles, et divi Patres docuerunt, et 54 Novella imperatoris domini Leonis philosophi, juste oraculum edidit, hæc enim ait in parte:

D Statuimus nos etiam, quod Spiritui sancto, ab ipsoque institutis apostolis placuit, ut omnes in die sacro, quoque nostra integritas instaurata est, a labore vacent: neque agricolæ, neque quiquam alii in illo illicitum opus aggrediantur. Si enim qui umbram quamdam atque figuram observabant, tantopere Sabbati diem venerabantur, ut ab omni prorsus opere abstinerent: quomodo qui gratiæ lucem, ipsamque veritatem colunt, hos eum diem, qui a Domino honore ditatus est, nosque ab exitii dedecore liberavit, non venerari par est? aut quomodo cum ex septem diebus unus in Domini hono-

VARIÆ LECTIONES.

[e] *a domino denominati.* [f] *pœnis modicis.* [g] *per totum quadragesimam, et quavis quarta feria, et in parascere.*

rem consecratus sit, nos aliorum ad opera usu contentos non esse, neque illum Domino eximium et inviolatum conservare : sed ipsum etiam vulgarem facere, nostrisque operibus applicandum putare, religionis non est prorsus dissolutæ? Quapropter dicimus et nos, omni operatione (quemadmodum dictum est) cessante [h], cum et ipsi rustici negotientur, et omnibus coactis versari in ecclesiis, et glorificare potius Deum die Dominico, quod fideles qui sumus, in ea viderimus justitiæ Solem resplenduisse [i]. Neque igitur qui balneorum præcensoria lavacraque et reliqua faciunt, his ministrabunt, neque fidelis ullus veniam merebitur, qui ab oratione abstinens, et a multum celebrandis glorificationibus præceptionibusque diei Dominici recedens, aquis calidis adhæret et occupatur : sed episcopali judicio emendationibus corrigetur.

A ἀτιμίας ; Ἢ πῶς οὐ παντελῶς ἀσυνείδητον, ἑπτὰ ἡμερῶν οὐσῶν, ὧν μία εἰς Δεσποτικὴν τιμὴν ἀνεῖται, μὴ ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς ταῖς ἓξ ἀποκεχρημένους εἰς ἔργον, καὶ ἀναφαίρετον τῷ Δεσπότῃ ἐκείνην τηρεῖν· ἀλλὰ καὶ ταύτην κοινοποιεῖσθαι, καὶ τῶν ἡμετέρων ἔργων νομίζειν καιρόν; Διό φαμεν καὶ ἡμεῖς, πάσης ἐνεργείας ἐμπορευομένων, καὶ αὐτῶν δὴ τῶν γεωργῶν, ἀπρακτησάσης, ὡς εἴρηται, καὶ πάντων ἀναγκαζομένων ταῖς ἐκκλησίαις ἐνασχολεῖσθαι, καὶ δοξολογεῖν τὸν Θεὸν μᾶλλον κατὰ ταύτην τὴν κυριώνυμον, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἰδεῖν ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς τὸν τῆς δικαιοσύνης Ἥλιον λάμψαντα· οὔτε οὖν οἱ τὰ τῶν βαλανείων προκαυστήρια, λουτήριά τε, καὶ λοιπὰ ἐνεργοῦντες τούτοις ὑπηρετήσουσιν, οὔτε τις πιστὸς συγγνώμης ἀξιωθείη· τῆς μὲν προσευχῆς B ἀποσχόμενος, καὶ τῶν πολυϋμνήτων δοξολογιῶν καὶ διδασκαλιῶν τῆς κυριωνύμου ἀφιστάμενος, καὶ θερμοῖς ὕδασι προσανέχων καὶ ἀσχολούμενος· ἀλλὰ διὰ ἐπιτιμίων κατὰ τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν διορθωθήσεται.

Interr. 52. Jejunium solvens carnibus, caseo et ovo, diebus Mercurii et Veneris totius anni, venia dignus, annon?

Resp. Sexagesimus nonus canon sanctorum apostolorum ait : Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor, sanctam Paschæ Quadragesimam non jejunat, vel quartum diem, vel Parasceven, præter quam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur : si sit autem laicus, segregetur. Qui igitur sine corporali infirmitate dissolvit [j] dies Mercurii et Veneris, punitur juxta canonis hujus tenorem. Quando vero propter imbecillitatem coactus fuerit dissolvere, piscibus vel oleo moderabitur ægrotationis afflictionem. Carnes enim vel caseum, aut ovum attingere non fuerit concessum, licet extremam efflet animam, neque in magna Quadragena, neque in qualicunque Mercurii vel Veneris die. Sufficit enim ei, qui necessario per aridorum esum magnificare debet dies Mercurii et Veneris, per oleum et pisces morbi acerbitatem mitigare. Excipe mihi dies Mercurii et Veneris, carnisprivii, septuagesimæ, renovationis et duodecim dierum. In his enim per carnes etiam, citra periculum jejunia frangimus : quia circa dodecahemerum jejunant Armenii propter Artziburium, in hebdomade prima carnisprivii, propter Ninivitas : et in hebdomade tyrophagi Tetraditæ hæretici jejunium magnum observant. Nos igitur contraria iis facientes, frangimus [k], ne videamur cum iis consentire, eo excepto, quod illud fiet, si quis cum Tetraditis aut Armeniis habitet. Alioqui enim, si in regione degat, ubi nullus est ejuscemodi, degustabit tantum ex carnibus, vel caseo, et suspicionem attenuabit per continentiam, non per inglu-

Ἐρώτ. νβ'. Ὁ καταλύων διὰ κρέατος, τυροῦ καὶ ὠοῦ, τὰς τετράδας καὶ τὰς παρασκευὰς τοῦ ὅλου χρόνου, συγγνωστέος ἐστὶν, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Ὁ ξθ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων φησίν· Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα οὐ νηστεύει, ἢ τετράδα, ἢ παρασκευὴν, καθαιρείσθω· εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν ἐμποδίζοιτο. Εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω. Ὁ γοῦν καταλύων ἄνευ σωματικῆς ἀσθενείας τὰς τετράδας καὶ τὰς παρασκευὰς, κολάζεται κατὰ τὴν τοῦ τοιούτου κανόνος περίληψιν. Ὅτε δὲ δι' ἀσθένειαν ἀναγκασθείη τις C καταλῦσαι, διὰ ἰχθύων ἢ ἐλαίου μετριάσει τοῦ ἀῤῥωστήματος τὴν κακότητα. Κρέατος γὰρ ἢ τυροῦ ἢ ὠοῦ ἅψασθαι οὐ συγχωρηθείη, κἂν πνέῃ τὰ λοίσθια, οὔτε ἐν τῇ μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ, οὔτε ἐν οἱᾳδήτινι τετράδι καὶ παρασκευῇ· ἀρκεῖ γὰρ τῷ ἐξ ἀνάγκης διὰ ξηροφαγίας μεγαλύνειν ὀφείλοντι τὰς τετράδας καὶ τὰς παρασκευὰς, διὰ ἐλαίου καὶ ἰχθύων ἐπιεικεῦσαι τὸ νόσημα. Ὑπέξελέ μοι τὰς τετράδας, καὶ τὰς παρασκευὰς τῆς ἀπόκρεω, τῆς τυροφάγου, τῆς διακινησίμου [60], καὶ τοῦ δωδεκαημέρου. Ἐν ταύταις γὰρ καὶ διὰ κρέατος ἀκινδύνως καταλύομεν· ὅτι κατὰ τὸ δωδεκαήμερον νηστεύουσιν οἱ Ἀρμένιοι διὰ τὸν Ἀρτζιβούριον· κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς πρώτης ἀπόκρεω, διὰ τοὺς Νινευΐτας· καὶ κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς τυροφάγου νηστεύουσιν οἱ D Τετραδῖται οἱ αἱρετικοὶ νηστείαν μεγάλην. Ἡμεῖς οὖν ἀντιπράττοντες τούτοις, καταλύομεν, ἵνα μὴ δόξωμεν ὁμοφρονεῖν αὐτοῖς. Πλὴν καὶ τοῦτο γενήσεται, ὅταν τις μετὰ Τετραδιτῶν ἢ Ἀρμενίων συναυλίζηται. Εἰ γὰρ εἰς χώραν διάγει ἔνθα οὐκ ἔστι τοιοῦτος, ἀπογεύσεται μόνον κρέατος ἢ τυροῦ, καὶ μετεωρίσει τὴν ὑποψίαν δι' ἐγκρατείας, οὐ μὴν διὰ

VARIÆ LECTIONES.

[60] διακαινησίμου.

[h] *cum omne opus negotiatorum, et ipsorum quoque agricolarum cesset, ut dictum est, omnesque cogantur in ecclesiis versari.* [i] *resplenduisse : ne quidem eos, qui balneorum æstuaria et lavacra, et reliqua tractant, his operas suas facturos* [j] *violat.* [k] *violamus hæc.*

ἀδδηφαγίας. Κατὰ δὲ τὴν ἑβδομάδα τῆς διακινησίμου [89] ἀκινδύνως κρεωφαγήσομεν, κατὰ τὴν αὐτῆς τετράδα, καὶ παρασκευήν. Ὡς μία γὰρ λογίζεται κυριώνυμος τὸ ἑπταήμερον τοῦτο διάστημα.

Ἐρώτ. νγ'. Αἱ νηστεῖαι τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, καὶ τῆς κοιμήσεως τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ τοῦ Σωτῆρος, ἀπαραίτητοί εἰσιν, ἢ συγχωρητέαι καὶ ἀδιάφοροι;

Ἀπόκ. Ἡ μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγία σύνοδος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου....... ἐρωτηθεῖσα εἰ χρὴ τὴν ἐν τῷ Αὐγούστῳ νηστείαν ἐπιτελεῖν, ἀπελογήσατο ὡς αὕτη ἡ νηστεία μετετέθη, διὰ τὸ μὴ περιπίπτειν ταῖς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον γινομέναις ἐθνικαῖς νηστείαις. Πλὴν καὶ ἔτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ταύτην τὴν νηστείαν νηστεύουσιν. Ἡμεῖς δὲ, σκοπήσαντες τὰ περὶ τούτου, ἀπολογούμεθα, ὅτι ἐξ ἀνάγκης προηγοῦνται νηστεῖαι πρὸ τῶν τεσσάρων τούτων ἑορτῶν· ἤγουν πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς ἁγίας Θεοτόκου· πλὴν ἑπταήμεροι. Μία γὰρ τεσσαρακονθήμερος νηστεία ἐστὶν, ἡ τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Πάσχα. Εἰ δέ τις καὶ πλέον τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ νηστεύει, ἢ ἑκοντὶ, ἢ ἀπὸ κτητορικοῦ τυπικοῦ συνωθούμενος, οὐ καταισχυνθήσεται. Ὅπως δὲ καὶ διατί πρὸ ἑκάστης τούτων τῶν τεσσάρων ἑορτῶν ἑπταήμερον νηστείαν ἐξ ἀνάγκης νηστεύειν ὀφείλομεν, ἐδηλώθη ἐν τῷ γεγονότι παρ' ἡμῶν χάριν τούτου συνοδικῷ τόμῳ. Οἱ γοῦν μὴ νηστεύοντες πρὸ ἑκάστης τούτων τῶν τεσσάρων ἑορτῶν κατὰ τὸ πάντη ἀπαραίτητον, δι' ἐπιτιμίων μεγάλων διορθωθήσονται.

Ἐρώτ. νδ'. Οἱ κατὰ ταύτας τὰς νηστείας ἐγκρατευόμενοι, πρὸς δὲ καὶ οἱ κατὰ τὰς τετράδας καὶ παρασκευὰς ξηροφαγοῦντες, ἐκχωρηθήσονται διὰ δευτέρας τραπέζης θεραπεῦσαι τὴν τοῦ σώματος ἔνδειαν, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Κυρίως ἡ ἐγκράτεια, νηστεία ἐστίν· ὅτι καὶ παθοκτόνος, οὐκ ἀνθρωποκτόνος καλεῖται. Εἰ γοῦν οἱ ἐγκρατευόμενοι, διὰ σύστασιν τοῦ σώματος καὶ δευτέρας τραπέζης δεηθῶσιν, οὐ προκριματισθήσονται. Πάντως γὰρ καὶ αὐτοὶ τὴν ὁλοήμερον οὐκ ἀτιμάσουσιν ἐγκράτειαν, διὰ ἑσπερινῆς ἀκρασίας. Τοῦτο δὲ ποιήσαντες, ἐπιτιμηθήσονται.

Ἐρώτ. νε'. Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἐκ νεκρῶν ἐγέρσεως τοῦ δικαίου Λαζάρου, καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, ἀκινδύνως τελείαν ἱερουργίαν ἱερουργήσει τις, ἢ οὔ; Ὡσαύτως καὶ κατὰ τὴν ὅλην ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν ἔξεστι βαπτίζειν, ἢ ἱερολογίας γάμων καὶ μνηστειῶν ποιεῖν, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Ὁ νβ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου

viem. Hebdomade autem antipascnalis sine periculo carnibus vescemur in ejus Mercurii die et Veneris. Nam pro uno die Dominico habetur hoc septem dierum intervallum.

Interr. 53. Jejunia diei festi Sanctorum Apostolorum, et Natalis Christi, et Obdormitionis sanctæ Deiparæ et Servatoris, inexcusabilia sunt, an permittenda et indifferentia?

Resp. Constantinopolitana quidem sancta synodus in diebus sanctissimi illius patriarchæ.... interrogata, an oporteat Augusti mensis jejunium perficere [1]: respondit, id jejunium mutatum esse, ne cum paganis jejuniis quæ eodem tempore fiunt, concurrat. Multi tamen homines id jejunium adhuc observant. Nos autem cum ea, quæ ad hoc pertinent, consideràverimus, defendimus jejunia necessario præcedere hæc quatuor festa: nimirum festum Sanctorum Apostolorum, Natalis Christi, Transformationis Christi et Dei nostri, et Obdormitionis sanctæ Deiparæ, sed tantum septem dierum. Unum enim est quadraginta dierum jejunium sancti et magni Paschatis. Quod si quis plusquam septem diebus circa festum Sanctorum Apostolorum et festum natalis Christi jejunet, seu sponte, seu a fundatoria regula [m] impulsus, non vituperabitur. Quomodo autem, et propter quid ante unumquodque horum quatuor festorum jejunare debeamus, declaratum in synodali decisione, de eo a nobis facta. Qui igitur non jejunant ante unumquodque horum quatuor festorum sine ulla omnino excusatione magnis emendabuntur pœnis.

Interr. 54. Qui his jejuniis continenter agunt, adhæc et diebus Mercurii et Veneris aridis vescuntur, sinentur per secundariam mensam curare corporis indigentiam, annon?

Resp. Proprie continentia, jejunium est; quia et affecticida, non homicida vocatur. Si ergo, qui continenter vivunt, ad corporis sustentationem secundaria mensa indigeant, præjudicium non patientur. Nam nec hi tota die continentiam infamabunt per incontinentiam nocturnam [n]. Id enim si fecerint, coercebuntur.

Interr. 55. In exspectatione resurrectionis a mortuis justi Lazari, et in festo Sanctorum Quadraginta, sine periculo sacrificium quispiam perfectum celebrabit, annon? Pariter et tota sancta Quadragena licet baptizare, aut benedictiones nuptiarum sponsaliorumque facere, annon?

Resp. Quinquagesimus secundus canon sanctæ et

VARIÆ LECTIONES.

[89] διακαινησίμου.

[1] *Augusto mense, jejunium servaret:* [m] *seu a municipali quodam decreto.* [n] *Omnino tamen nec ipsi tota die continuatam temperantiam, per vespertinam intemperantiam deformabunt.*

œcumenicæ synodi, in Trullo magni palatii congregatæ, hæc ait: In omnibus sanctæ Quadragesimæ jejunii diebus, præter quam Sabbato, et Dominico, et sancto Annuntiationis die, fiat sacrum præsanctificatorum ministerium. Et 49 canon Laodicenæ synodi hæc enuntiat: Quod non oportet in Quadragesima panem offerre, nisi Sabbato, et solis Dominicis. Et 51 canon ejusdem synodi inquit: Quod non oportet in Quadragesima martyrum natales peragere, sed sanctorum martyrum facere commemorationes in Sabbatis et Dominicis. Et 52 ait: Quod non oportet in Quadragesima nuptias, vel natalitia celebrare. Ejusdem synodi 45 complectitur: Quod non oportet post duas hebdomadas Quadragesimæ ad illuminationem [o] admitti. Qui igitur contra horum tenorem faciunt baptismata, vel nuptiales benedictiones in tota sancta magna Quadragena, vel perfectas hostias sacrificantes, excepto solo Sabbato, et die Dominico, et evangelizatione [p], injuste agunt, et gravibus emendabuntur pœnis, quod ea commiserint, quæ veniam non merentur. Canonibus sane definitum est, in magno Sabbato baptismata fieri. Quod si vitæ exitus urgeat divini baptismatis initiationem, lavacrum exhibebitur, etiam alio die Quadragenæ. Nam et iis, qui ad extremum coercentur [q], et perpetua excommunicatione damnati sunt, mortis auxiliatur mysterium, ad sanctorum mysteriorum participationem.

Interr. 56. Sine periculo fiunt ordinationes subdiaconorum, diaconorum, sacerdotum, et pontificum in sancta et magna Quadragena, annon?

Resp. Canonibus statutum est (ut superius diximus) ne perfecta sacrificatio fiat toto 40 dierum jejunio, exceptis solis Sabbatis, et Dominicis, et festo Evangelizationis. His itaque diebus, quando mystica consecrata victima perficitur, ordinationes citra ullum crimen fiunt: cæteris autem jejunatoriis diebus, quando perfecta sacrificatio non fit, nec ordinatio ullius eorum, qui altari ministrant, multoque minus episcopalis perficietur. Ordinatio [r] enim est publici conventus tempus, et glorificationis Dei, dignis elargiens spiritales dignitates.

Interr. 57. Quæ in sanctis Dei Ecclesiis ab aliquibus offeruntur res qualescunque, vel etiam edulia, ab ullo accipientur [s], et eorum tribuetur licentia? Item quæ, et qualia sunt canonica, quæ sacerdotibus et pontificibus quotannis dantur?

Resp. Aurea quidem et argentea, quæ Deo offeruntur, vasa et supellectilia, sine domino sunt [t], et per episcopos Deo consecrantur. Esculenta autem, et potulenta, quæ juxta morem,

παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, ταῦτά φησιν· Ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις, παρὲξ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας, ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερῶν λειτουργία γινέσθω. Καὶ ὁ μθʹ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ταῦτα διέξεισιν, ὅτι Οὐ δεῖ τῇ Τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν, εἰ μὴ ἐν Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ μόνον. Καὶ ὁ ναʹ κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου φησὶν, ὅτι Οὐ δεῖ τῇ Τεσσαρακοστῇ μαρτύρων γενέθλια τελεῖν, ἀλλὰ τὰς τῶν ἁγίων μαρτύρων μνήμας ποιεῖν ἐν τοῖς Σάββασι καὶ ταῖς Κυριακαῖς. Καὶ ὁ νβʹ λέγει, ὅτι Οὐ δεῖ ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ γάμους ἢ γενέθλια ἐπιτελεῖν. Ὁ μεʹ τῆς αὐτῆς συνόδου διαλαμβάνει ὅτι οὐ δεῖ μετὰ δύο ἑβδομάδας τῆς Τεσσαρακοστῆς δέχεσθαι εἰς τὸ φώτισμα. Οἱ γοῦν ποιοῦντες παρὰ τὴν τούτων περίληψιν βαπτίσματα, ἢ ἱερολογίας γαμικὰς, δι' ὅλης τῆς ἁγίας μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἢ τελείας θυσίας ἱερουργοῦντες, ἄνευ μόνου τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, παρανομοῦσι, καὶ δι' ἐπιτιμίων μεγάλων διορθωθήσονται, ὡς ἀσύγγνωστα πλημμελήσαντες. Κατὰ μέντοι τὸ μέγα Σάββατον κεκανόνισται τὰ βαπτίσματα γίνεσθαι. Εἰ δὲ κατεπείγει τὴν τοῦ θείου βαπτίσματος τελετὴν ἡ τοῦ βίου μετάστασις, γενήσεται βάπτισμα καὶ καθ' ἑτέραν ἡμέραν τῆς Τεσσαρακοστῆς· ὅτι καὶ τοῖς ἐσχάτως ἐπιτιμηθεῖσι καὶ ἀκοινωνησίᾳ κατακριθεῖσι παντελεῖ τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον βοηθεῖ πρὸς τὴν τῶν ἁγίων μυστηρίων μετάληψιν.

Ἐρώτ. νςʹ. Ἀκινδύνως γίνονται χειροτονίαι κατὰ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Τεσσαρακοστὴν τῶν ὑποδιακόνων, τῶν διακόνων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἀρχιερέων, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Κεκανόνισται (καθὼς ἄνωθεν εἴρηται) μὴ γίνεσθαι τελείαν ἱεροτελεστίαν δι' ὅλης τῆς τεσσαρακονθημέρου νηστείας, ἄνευ μόνων τῶν Σαββάτων καὶ τῶν Κυριακῶν, καὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Διὸ κατὰ μὲν τὰς ἡμέρας ταύτας, ὅτε καὶ μυστικὴ τετελειωμένη θυσία τελεῖται, γενήσονται χειροτονίαι κατὰ τὸ πάντη ἀκριμάτιστον· ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς νηστίμοις ἡμέραις, ὅτε τελεία ἱεροτελεστία οὐ γίνεται, οὐδὲ χειροτονία τινὸς τῶν τοῦ βήματος, πολλῷ δὲ πλέον ἐπισκοπικὴ τελεσθήσεται. Καὶ ἡ χειροτονία γὰρ πανηγύρεώς ἐστι καιρὸς, καὶ δοξολογίας Θεοῦ, τοῖς ἀξίοις χαριζομένη πνευματικὰ ἀξιώματα.

Ἐρώτ. νζʹ. Τὰ ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις παρά τινων προσφερόμενα οἱαδήτινα πράγματα, ἢ καὶ τρωκτὰ, παρὰ τίνος δεχθήσονται καὶ ἐξουσιασθήσονται; Καὶ τίνα, καὶ ποῖά εἰσι τὰ ἐτησίως διδόμενα τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἀρχιερεῦσι κανονικά;

Ἀπόκ. Τὰ μὲν τῷ Θεῷ προσαγόμενα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ ἔπιπλα, ἀδέσποτά εἰσι, κἂν διὰ τῶν ἐπισκόπων προσφέρωνται τῷ Θεῷ· τὰ δὲ τρωκτὰ καὶ ποτὰ συνήθως ἐν μνήμαις ἁγίων καὶ ὑπὲρ μνη-

VARIÆ LECTIONES.

[o] *ad baptismum.* [p] *et Annuntiationis.* [q] *qui extreme puniuntur.* [r] *nam et ordinatio, publici conventus est occasio, et celebrationis Dei.* [s] *quonam accipientur et retinebuntur?* [t] *in nullius dominio sunt.*

μοσύνων κατοιχομένων εἰσκομιζόμενα τῷ ναῷ, καὶ τὰ ὑπὲρ ψυχικῶν διαδόσεων ταῖς ἐκκλησίαις παρά τινων προσφερόμενα, τοῖς ἐπισκόποις δίδοσθαι κεκανόνισται, καὶ παρὰ τούτων πρός τε τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς ξενιζομένους καὶ ἄλλως πενητεύοντας ἀδελφοὺς διαμερίζεσθαι, κατὰ τὴν τούτων διάκρισιν. Φησὶ γὰρ ὁ γʹ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταῦτα ῥητῶς· Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος παρὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν τὴν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ προσενέγκῃ ἕτερά τινα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἢ μέλι, ἢ γάλα, ἢ ἀντὶ οἴνου σίκερα ἐπιτηδευτά, ἢ ὄρνις, ἢ ζῶά τινα, ἢ ὄσπρια, παρὰ τὴν διάταξιν, καθαιρείσθω· πλὴν νέων χίδρων, τῷ καιρῷ τῷ δέοντι. Μὴ ἐξὸν δὲ ἔστω ἕτερόν τι προσάγεσθαι εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἢ μόνον ἔλαιον εἰς τὴν λυχνίαν, καὶ θυμίαμα τῷ καιρῷ τῆς ἁγίας προσφορᾶς· ἡ ἄλλη δὲ πᾶσα ὀπώρα εἰς οἶκον ἀποστελλέσθω, ἀπαρχὴ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Δῆλον δὲ ὡς ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐπιμερίσουσι τοῖς διακόνοις καὶ τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς. Καὶ ὁ ζʹ καὶ ὁ ηʹ κανὼν τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου ταῦτα παρακελεύεται· Εἴ τις καρποφορίας ἐθέλει λαμβάνειν, ἢ διδόναι ἔξω τῆς ἐκκλησίας, παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἢ τοῦ ἐγκεχειρισμένου τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μετὰ γνώμης αὐτοῦ ἐθέλει πράττειν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ ὁ οβʹ ἀποστολικὸς κανὼν ταῦτά φησιν· Εἴ τις κληρικός, ἢ λαϊκός, ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἀφέληται κηρὸν ἢ ἔλαιον, ἀφοριζέσθω. Καὶ ὁ ογʹ κανὼν λέγει· Σκεῦος χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθέν, ἢ ὀθόνην, μηδεὶς εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετεριζέσθω· παράνομον γάρ. Εἰ δέ τις φωραθείη, ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ. Ὁ δὲ ιʹ κανὼν τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης οἰκουμενικῆς ἁγίας συνόδου, τοὺς μὲν κοινοποιοῦντας τὰ τοῦ βήματος ἱερὰ καθαιρέσει καθυποβάλλει· τοὺς δὲ τὰ ἔξωθεν τοῦ βήματος ὄντα ἱερὰ σκεύη εἰς ἀνίερον χρῆσιν μεταποιοῦντας, ἀφορίζει· τοὺς δὲ ἁρπάζοντας, ὡς ἱεροσύλους κατακρίνει. Ὁ δὲ μέγας Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Δόμνον ἐπιστολῇ ταῦτά φησιν· Ἕκαστος ἡμῶν τῶν ἰδίων καιρῶν δώσει λόγους τῷ πάντων Κριτῇ. Κειμήλια μὲν γάρ, καὶ κτήσεις ἀκινήτους ἀνεκποίητα ταῖς ἐκκλησίαις σώζεσθαι χρή, θαρρεῖσθαι δὲ τοῖς κατὰ καιρὸν τὴν θείαν διέπουσιν ἱερωσύνην, τῶν παραπιπτόντων ἀναλωμάτων τὴν οἰκονομίαν. Ζήτει καὶ βιβλίου νδʹ τίτλον γʹ, κεφάλαιον βʹ. Χάριν δὲ τῆς ὀφειλούσης δίδοσθαι ποσότητος ὑπὲρ κανονικοῦ παρὰ κοσμικῶν, οἱ κανόνες μὲν οὐδέν τι διορίζονται, πρόσταγμα δὲ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως ἐκείνου κυρίου Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ ὑποτυποῖ πολλά τινα δίδοσθαι τοῖς ἐπισκόποις παρὰ τῶν ἐν ταῖς ἐνορίαις αὐτῶν προσκαθημένων λαϊκῶν. Ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν πραγμάτων ἀνωμαλία καὶ ἔνδεια τὴν τούτων ἐκάλυψεν ὑποτύπωσιν (πολλοστημόριον γάρ τις αὐτῶν οὐ δίδωσι πρὸς ἐπίσκοπον), ἀρκούμεθα τῇ συνηθείᾳ καὶ προαιρέσει τῶν διδόντων.

A sanctorum memoriis, et pro mortuorum commemorationibus inferuntur in templum, et quæ pro animalibus trajectionibus ecclesiis [a] ab aliquibus offeruntur, episcopis dari canonice statutum est, et ab his distribui in clericos peregrinos hospitio exceptos, et alioquin inopia pressos fratres, prout ipsi judicaverint. Ait enim tertius canon sanctorum apostolorum hæc expressim: Si quis episcopus, vel presbyter, præter Domini de sacrificio ordinationem, alia quædam ad altare attulerit, mel, vel lac, vel pro vino siceram [v], vel confecta, vel aves, vel aliqua animalia, vel legumina, præter ordinationem, deponatur: præterquam nova legumina, tempore opportuno. Ne liceat autem aliquid aliud ad altare offerre, quam oleum ad luminare, et B incensum, tempore sanctæ oblationis. Omnis autem alius fructus domum mittatur, ut sint primitiæ episcopo, et presbyteris. Clarum autem est, episcopum et presbyteros diaconis, et reliquis clericis distributuros. Et 7 et 8 canon Gangrenæ synodi hæc præcipit: Si quis vult fructus ecclesiæ oblatos accipere, vel dare extra ecclesiam, præter episcopi sententiam, vel ejus, cui cura eorum tradita est, et non cum ejus sententia ea velit agere, sit anathema. Et 72 apostolicus canon hæc ait: Si quis clericus, vel laicus, a sancta ecclesia ceram vel oleum auferat, segregetur. Et 73 canon ait: Vas aureum, vel argenteum, vel velum sanctificatum, nemo amplius in suum usum convertat: C hoc enim fit præter jus, et contra leges. Si quis autem deprehensus fuerit, multetur. Canon autem decimus œcumenicæ sanctæ synodi, congregatæ in templo Sanctorum Apostolorum, eos quidem, qui altaris sacra contaminant, depositioni subjicit: eos autem, qui extra altare exsistentia sacra vasa in profanum usum convertunt, excommunicat: eos vero, qui diripiunt, ut sacrilegos condemnat. Porro magnus Cyrillus in epistola ad Domnum scripta, hæc ait: Unusquisque nostrum propriorum temporum rationes reddet Judici omnium. Vasorum enim thesauros, et possessiones immobiles, inalienabiles ecclesiis conservari oportet: iis autem, qui per tempus divino funguntur sacerdotio, administrationem sumptuum erogandorum D fiducia præditam esse [x]. Quære et libri 54, tit. 3, cap. 2. De quantitate autem, quæ pro canonario danda est a plebeiis [y], canones quidem nihil definiunt: verum jussio inclyti imperatoris illius, domini Isaacii Comneni, formam designat multorum quorumdam, quæ episcopis dantur a laicis, qui sedes in eorum diœcesibus stabilierunt [z]. Quoniam autem rerum irregularitas et indulgentia [a] horum occultavit descriptionem (multesimam enim eorum partem episcopo dat nemo), contenti sumus consuetudine, et dantium liberalitate.

VARIÆ LECTIONES.

[a] *quæ nomine distributionum spiritualium ecclesiis.* [v] *siceram factitiam, vel gallinas.* [x] *erogandorum cum fiducia committi.* [y] *quæ canonici nomine præstanda est a laicis.* [z] *qui habens in eorum territoriis domicilia.* [a] *et inopiæ.*

Interr. 58. Orthodoxus quidam ab Agarenis captus, et per vim orthodoxam fidem ejuratus, ac circumcisus, absque intermissione fere immunditiem deflet, et clam cum orthodoxis convenit, invocatque salutem. Quia autem vult sacramentorum fieri particeps, quærimus, quid sit faciendum.

Resp. Certantium sunt coronæ, et Dominus ac Deus noster Jesus Christus: Si quis me confiteatur, inquit, coram hominibus, et ego confitebor eum coram Patre meo, qui in cœlis est. Immundum ergo vas, ad susceptionem unguenti, qua mentis alienatione admittetur? Quamobrem consolationem quidem episcopicam, et aliud spiritale colloquium ille sic pœnitens, et bona mutatione mutari volens, promerebitur; sed sanctis sacramentis dignus non habebitur. Debet enim impietatis sordes abluere, et ita admitti: et post præstitutum tempus sanctæ etiam communicationis fiet particeps.

Interr. 59. Vicanorum turbæ eum, qui ipsis videtur esse dignus episcopali, vel sacerdotali dignitate, mihi exhibent; petuntque ut sine repulsa renuntietur ordineturque pontifex, aut sacerdos, vel diaconus. Quæro igitur, an acclamationes populi sequi compellar [b].

Resp. Olim aliquando ordinationes episcoporum, et reliquorum sacris initiatorum ordinibus fiebant per electionem multitudinis, eorumque, qui simul imperabant. Decimus tertius autem canon Leodiceuæ synodi, et 3 canon sanctæ et œcumenicæ 7 synodi, hujusmodi ordinationes ab ecclesiastico rejecit statu. Ille enim ait, turbis non esse permittendum eorum, qui sunt in sacerdotio constituendi, electionem facere. Hic autem pronuntiat: Omnem electionem, quæ fit a magistratibus, episcopi, vel presbyteri, vel diaconi, irritam manere: ex canone dicente, Si quis episcopus sæcularibus magistratibus usus, per eos ecclesiam obtinuerit, deponatur, et segregetur, et omnes qui cum eo communicant. Oportet enim eum, qui est promovendus ad episcopatum, ab episcopis eligi, quemadmodum a sanctis Patribus Niceæ decretum est, in canone qui dicit: Episcopum oportet maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, constitui: si autem hoc difficile fuerit, vel propter urgentem necessitatem, vel propter viæ longitudinem, tres omnino eodem convenientes, iis quoque qui absunt, simul suffragium ferentibus, et assentientibus per litteras, tunc facere electionem. Eorum autem, quæ a se fiunt, confirmationem dare unicuique metropolitano.

Interr. 60. Liberi ex secundis nuptiis procreati, et qui ex ancillis, ac concubinis, sacerdotio digni judicabuntur, annon?

Resp. Secundarum nuptiarum liberi nulla ratione

Ἐρώτ. νη'. Ὀρθόδοξός τις αἰχμαλωτισθεὶς παρὰ Ἀγαρηνῶν, καὶ κατὰ βίαν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐξομοσάμενος, καὶ περιτμηθεὶς, διόλου σχεδὸν τὴν ἀκαθαρσίαν ἀποκλαίεται, καὶ μετὰ τῶν ὀρθοδόξων λαθραίως συνέρχεται, καὶ τὴν σωτηρίαν ἀνακαλεῖται. Ἐπεὶ δὲ ἐθέλει καὶ τῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβάνειν, ζητοῦμεν τὸ ποιητέον μαθεῖν.

Ἀπόκ. Τῶν ἀγωνιζομένων εἰσὶν οἱ στέφανοι, καὶ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Εἴ τίς με ὁμολογήσει, φησὶν, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, κἀγὼ ὁμολογήσω αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ἀκάθαρτον γοῦν ἀγγεῖον πρὸς ὑποδοχὴν μύρου πῶς παραφρονούντως δεχθήσεται; Διὸ παρηγορίας μὲν ἐπισκοπικῆς καὶ ἄλλης πνευματικῆς ὁμιλίας, ὁ οὕτω μετανοῶν, καὶ τὴν καλὴν θέλων ἀλλοιωθῆναι ἀλλοίωσιν, ἀξιωθήσεται· τῶν δὲ ἁγίων μυστηρίων οὐκ ἀξιωθήσεται. Πρότερον γὰρ ὀφείλει τῆς ἀσεβείας τὴν βεβήλωσιν ἀπονίψασθαι, καὶ οὕτως δεχθῆναι· καὶ μετὰ τὸν νενομισμένον καιρὸν καὶ τῆς ἁγίας μεταλήψεως γενήσεται μέτοχος.

Ἐρώτ. νθ'. Πλήθη χωριτικὰ τὸν δοκοῦντα τούτοις ἄξιον εἶναι πρὸς ἀξίωμα ἐπισκοπικὸν ἢ ἱερατικὸν παριστῶσί μοι· καὶ ζητοῦσι κατὰ τὸ ἀπαραίτητον ἐπικηρυχθῆναι καὶ χειροτονηθῆναι ἀρχιερέα, ἢ διάκονον. Ζητῶ τοίνυν μαθεῖν εἰ ταῖς φωναῖς τῶν ὄχλων ἀναγκαζόμεθα κατακολουθεῖν.

Ἀπ. Πάλαι ποτὲ αἱ χειροτονίαι τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν λοιπῶν ἱερωμένων δι' ἐπιλογῆς τοῦ ὄχλου καὶ τῶν παραδυναστευόντων ἐγίνοντο· ὁ δὲ ιγ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ὁ γ' κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ζ' συνόδου, τὰς τοιαύτας χειροτονίας ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπεξένωσαν καταστάσεως. Ὁ μὲν γάρ φησι περὶ τοῦ μὴ ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς ἱερατεῖον· ὁ δὲ ταῦτα διέξεισι, Πᾶσαν ψῆφον γινομένην παρὰ τῶν ἀρχόντων, ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, ἄκυρον μένειν, κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα. Εἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς ἐκκλησίας γένηται, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. Δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα προβιβάζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν, ὑπὸ ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι· καθὼς καὶ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὥρισται, ἐν τῷ κανόνι τῷ λέγοντι. Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τοῦτο, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι. Τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ.

Ἐρώτ. ξ'. Οἱ τοῦ δευτέρου γάμου παῖδες, καὶ οἱ ἀπὸ δουλίδων καὶ παλλακῶν τεχθέντες, ἀξιωθήσονται ἱερωσύνης, ἢ οὔ;

Ἀπόκ. Οἱ τοῦ δευτέρου γάμου παῖδες ἐξ οὐδενὸς λό-

VARIÆ LECTIONES.

[b] *an voces populares sequi cogamur.*

γου κωλύονται ἱερᾶσθαι. Ὁ γὰρ ἐπὶ τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου γεγονὼς τόμος συνοδικὸς τῷ πρώτῳ γάμῳ τὸν δεύτερον ἐπὶ πᾶσιν ἐξίσωσε. Διὸ καὶ ὑπεξούσιοι κληρονόμοι τοῦ πατρός εἰσιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ δουλίδων τεχθέντες, καὶ ἐλευθερίας ἀξιωθέντες, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐκ παλλακῶν γεννηθέντες, οὐ κωλυθήσονται ἱερωθῆναι. Αἱ γὰρ μητέρες αὐτῶν ἐπιτιμίοις πορνευόντων ὑπέπεσον, αὐτοὶ δὲ οὐδὲν ἥμαρτον, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐπιτιμίοις ὑπόκεινται. Κατὰ γοῦν τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους τοὺς μηδὲν ἡμαρτηκότας, καὶ αὐτοὶ τιμῆς ἱερατικῆς κατὰ κανόνας ἀξιωθήσονται.

A vetantur sacris ordinibus initiari. Synodica enim decisio, facta tempore imperatoris domini Constantini Porphyrogennetæ, primis nuptiis secundas in omnibus exæquavit. Ideoque et sui hæredes sunt patri. Sed et qui ex ancillis nati, et donati libertate, parique modo, qui ex concubinis geniti, non vetantur sacrari. Matres enim eorum pœnis scortantium succiderunt [c], ipsi autem nihil deliquerunt: quamobrem nec pœnis subjiciuntur. Ut reliqui igitur homines, qui nihil peccarunt, honorem sacerdotalem secundum canones consequentur et ipsi.

Ἐρώτ. ξα'. Ἀναγνώστης παρὰ ἡγουμένου ἐπιτραπεὶς διέπειν κτήματα μοναστηριακά, θέλει προκαθῆσθαι τῶν ἐκεῖσε ὄντων ἱερέων, καὶ λοιπῶν κληρικῶν, καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς ἁγιστείαις μετὰ τὸν ἡγούμενον μνημονεύεσθαι. Ἐρωτῶ τοίνυν μαθεῖν εἰ καλῶς περὶ τούτου φιλονεικεῖ.

Interr. 61. Lector potestate a priore [d] accepta, administrandi possessiones monasteriales, vult B præcedere sacerdotes, et alios clericos illic exsistentes, et in sanctis sacrificiis post præfectum superiorem [e], commemorationem sui fieri. Quæro an recte de eo contendat.

Ἀπόκ. Τάξις συνέχει τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τῆς κενοδοξίας ἀναστέλλων τὴν ματαιότητα, Ὅταν κληθῇς εἰς γάμον ὑπό τινος, ἔφησεν, εἰς πρωτοκλισίας τάπητας μὴ ἀνακλιθῇς, ἀλλ' εἰς ἔσχατον τόπον ἀνάπεσον· ἵνα ἀκούσῃς παρὰ τοῦ κεκληκότος σε· Φίλε, προσανάβηθι. Καὶ οὕτως ἔσται σοι δόξα πολλή. Ὁ γοῦν ζητῶν ἀναγνώστης πρὸ τῶν ἱερέων καθῆσθαι, καὶ μετὰ τὸν ἡγούμενον μνημονεύεσθαι, τοῖς Κυριακοῖς ἐναντιοφρονεῖ παραγγέλμασιν. Εἰ δὲ κατὰ τὴν διήγησίν σου ὁ ἀναγνώστης εἰς χώραν ἐπιδημεῖ, καθηγουμένου τόπον ἀναπληρῶν, ἀκινδύνως μᾶλλον δὲ ἀξίως φιλονεικεῖ πρὸ τῶν ἱερέων καθῆσθαι, καὶ μνημονεύεσθαι, ὡς τόπον ἐπέχων τοῦ ἐπιτρέψαντος αὐτῷ τὸ λειτούργημα. Καὶ παρίσταται τοῦτο ἀπὸ τοῦ ζ' κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ς' συνόδου ἐν μέρει ταῦτα διεξιόντος. Μεμαθήκαμεν ἔν τισι τῶν Ἐκκλησιῶν διακόνους τινὰς αὐθαδείᾳ καὶ αὐτονομίᾳ κεχρημένους, τολμᾷν πρὸ τῶν πρεσβυτέρων καθέζεσθαι, ... ἐκτὸς εἰ μὴ τὸ πρόσωπον ἐπέχων τοῦ οἰκείου πατριάρχου, ἢ μητροπολίτου, ἐν ἑτέρᾳ πόλει παραγίνηται, ἐπί τινι κεφαλαίῳ. Τότε γὰρ, ὡς τὸν ἐκείνου τόπον ἀναπληρῶν, τιμηθήσεται.

Resp. Ordo cœlestia et terrestria continet. Ideoque Dominus noster Jesus Christus inanis gloriæ vanitatem reprimens, Cum vocatus fueris, inquit, ad nuptias ab aliquo, ne discumbas ad primi accubitus tapetes, sed recumbe in ultimo loco: ut audias ab eo qui te invitavit: Amice, ascende superius. Et ita erit tibi gloria multa. Lector igitur volens ante sacerdotes sedere, et post præfectum [f] commemorari, Dominicis adversatur præceptis. Quod si, quemadmodum narras, lector in regione peregrinatur, præfecti locum [g] C implens, sine periculo, vel potius merito, contendit ante sacerdotes sedere et commemorari, veluti locum obtinens ejus, qui mandavit ei munus. Idque ostenditur e canone septimo sanctæ et œcumenicæ sextæ synodi, congregatæ in Trullo magni palatii, hæc in parte persequentis: In nonnullis Ecclesiis diacones officia ecclesiastica habere didicimus: et ex hoc nonnullos eorum, arrogantia et licentia fretos, ante presbyteros sedere: statuimus, ut diaconus, etiamsi in dignitate, id est, in quovis sit officio ecclesiastico, ante presbyterum ne sedeat: præterquam, sit proprii patriarchæ, vel metropolitani vicem gerens, adsit in alia civitate super aliquo capite. Tunc enim, ut locum illius implens, honorabitur.

Ἐρώτ. ξβ'. Ἀγροικώτερος ἱερεὺς ἐὰν τρίτου γάμου ἱερολογίαν ποιήσῃ, τὴν τριτογαμίαν εἰδὼς, κολασθείη, ἢ ὡς χωρίτης, συγγνώμης ἀξιωθήσεται;

D *Interr.* 62. Agrestior sacerdos si tertii matrimonii sacram benedictionem sciens fecerit, punietur, an, ut rusticus, veniam merebitur?

Ἀπόκ. Ὁ μὲν φάκτον ἀγνοήσας, οἷος ἂν καὶ ἔστιν, ἀξιοῦται κατὰ νόμους συγγνώμης· ὁ δὲ νόμον ἀγνοήσας, οὐ συγγινώσκεται. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς Νεαρᾶς νομοθεσίας τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ὁ τρίτος γάμος πῇ μὲν συγγνωστέος ἐστὶ, πῇ δὲ ἀσύγγνωστος (οἱ γὰρ ἔχοντες παῖδας ἐκ πρώτου ἢ δευτέρου γά-

Resp. Qui factum ignorat qualiscunque sit, legibus excusatur: qui autem legem ignorat, veniam non consequitur. Quoniam autem Novella constitutione inclyti imperatoris, domini Constantini Porphyrogennetæ, tertiæ nuptiæ partim sunt venia dignæ, partim minime (nam qui ex primo, vel secundo matrimonio habent liberos, et qui quadragesimum

VARIÆ LECTIONES.

[c] *obnoxia fuerunt.* [d] *ab abbate.* [e] *post abbatem.* [f] *abbatem.* [g] *abbatis vices gerens.*

ætatis annum excesserunt, tertias contrahere non possunt) : dicimus sacerdotem, qui hujusmodi vetitarum nuptiarum benedictionem fecerit, deponendum esse : ejus enim crassa est legis ignorantia. Rustici autem si subtilitatem legis ignorent, interdum excusantur, non tamen, si omnibus manifesta jura.

Interr. 63. Mulier quædam a proprio patre coacta legitime conjungi viro, et videns obligatoriis scriptis conjugium a patre munitum, indicavit, quod recte factum erat, cuidam amatorie erga ipsam affecto. Hic autem, ut perdite amans, nihil cunctatus, cum nonnullis rei ignaris familiaribus suis nocte quadam in mulieris domicilium irrupit, eamque volentem rapuit, abduxitque domum suam, intra fines alius territorii sitam. Quæro, an qui talem raptum molitisunt, possint per sacram benedictionem canonice conjungi : maxime, cum puellæ parentes illud modo fieri velint.

Resp. Tertium caput 58 tit. lib. 60 Basilicon, hæc ait nominatim. Ne nubat rapta raptori. Sed et si tali conjugio parentes ejus consentiant, exsilio circumscribuntur. Et 27 canon sanctæ et œcumenicæ quartæ synodi hæc inquit : Eos, qui nomine conjugii mulieres rapiunt, vel opem ferunt ac consentiunt iis, qui rapiunt; statuit synodus, si sint quidem clerici, proprio gradu excidere : sin autem laici, anathematizari. Quamobrem et nos hæc legitime canoniceque constituta sequentes, dicimus : si res, ut interrogatione tua proposuisti, ita se habet; neque nuptias futuras inter raptam et raptorem, et si pater illius rem approbet : neque raptus pœnas effugituros, qui ejus fuerint conscii, sed etiam ultimo affectos iri supplicio.

A μου, καὶ οἱ τεσσαρακοστὸν χρόνον τῆς ἡλικίας αὐτῶν ὑπεραναβάντες, τρίτον συναλλάττειν οὐ δύνανται)· φαμὲν ὅτι ὁ τοιούτου κεκωλυμένου τρίτου γάμου ἱερολογίαν πεποιηκὼς ἱερεὺς, καθαιρετέος ἐστίν· παχύτητα γὰρ νόμου ἠγνόησεν. Οἱ δὲ χωρῖται, λεπτότητα νόμου ἠγνοηκότες, ἐνίοτε συγγινώσκονται, οὐ μὴν τὰ πᾶσι δῆλα νόμιμα.

Ἐρώτ. ξγ'. Γυνή τις ἀναγκαζομένη παρὰ τοῦ οἰκείου πατρὸς νομίμως συζευχθῆναι ἀνδρὶ, καὶ βλέπουσα δι' ἐγγράφων δεσμωτικῶν τὴν συζυγίαν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀσφαλιζομένην, μήνυμα ἔπεμψε πρός τινα διακείμενον ἐρωτικῶς πρὸς αὐτὴν τοῦ γινομένου καλοῦ. Ὁ δὲ, μηδὲν μελλήσας, ὡς ἐρωτομανῶν, μετά τινων ἀπαιδεύτων συνήθων αὐτῷ ἐν ἑσπέρᾳ μιᾷ τὴν τῆς γυναικὸς κατοικίαν κατέλαβε· καὶ ταύτην ἥρπασε θέλουσαν, καὶ ἀπήγαγεν εἰς τὴν κατοικίαν αὐτοῦ, διακειμένην εἰς ἑτέρου χωρίου περιοχήν. B Ἐρωτῶ οὖν μαθεῖν εἰ δύνανται διὰ ἱερολογίας κανονικῶς συναφθῆναι οἱ οὕτω τὴν τοιαύτην ἁρπαγὴν συσκευάσαντες. Καὶ οἱ γονεῖς γὰρ τῆς γυναικὸς θέλουσιν ἀρτίως τοῦτο γενέσθαι.

Ἀπόκ. Τὸ γ' κεφάλαιον τοῦ νη' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν ταῦτά φησι ῥητῶς· Μὴ γαμείσθω ἡ ἁρπαγεῖσα τῷ ἁρπάσαντι αὐτήν· ἀλλὰ καὶ εἰ συναινέσουσι τῷ τοιούτῳ συνοικεσίῳ οἱ γονεῖς αὐτῆς, περιορίζονται. Καὶ ὁ κζ' κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς δ' συνόδου ταῦτα φησι· Τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας ἐπ' ὀνόματι συνοικεσίου, ἢ συμπράττοντας, ἢ συναιρομένους τοῖς ἁρπάζουσιν, C ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, ἐκπίπτειν τοῦ βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀναθεματίζεσθαι. Διὸ καὶ ἡμεῖς τοῖς οὕτω διατεταγμένοις νομίμως τε καὶ κανονικῶς ἀκολουθήσαντες, λέγομεν ὡς εἰ οὕτως ἔχουσι τὰ τοῦ πράγματος καθὼς ἡ ἐρώτησις περιέστησεν, οὔτε γάμος γενήσεται μεταξὺ τῆς ἁρπαγείσης καὶ τοῦ ἁρπάσαντος, κἂν ὁ πατὴρ ταύτης ἀσπάζηται τὸ γινόμενον, οὔτε τὰ τῆς ἁρπαγῆς ἐπιτίμια διαδράσουσιν οἱ ταύτης συνίστορες, ἀλλὰ καὶ ἐσχάτως τιμωρηθήσονται.

Interr. 64. Mulier quædam gravi morbo laborans, nocte mali afflictionem ulta, seipsam in mortem projecit, et mortis hausit poculum. Vir ejus, cum lector tunc esset, hodieque sit, quærit, an ob eam rem saderdotalem dignitatem consequi non possit.

Resp. Si, quemadmodum narras, ita se res habet, lector sine impedimento sacrabitur. Ut enim diligentem pigritia non lædit negligentis, ex divinorum canonum sententia : sic lectori præjudicium non faciet uxoris ejus peccatum. Unusquisque enim propriis catenis (ut vulgo fertur) coercetur [b].

Ἐρώτ. ξς'. Γυνή τις ἀῤῥωστίᾳ περιπεσοῦσα δεινῇ, ἐν ὥρᾳ νυκτερινῇ, τοῦ νοσήματος ἀμυνομένη δῆθεν τὴν κάκωσιν, ἑαυτὴν εἰς θάνατον ἔῤῥιψε, καὶ τὸ τοῦ θανάτου ποτήριον ἔπιεν. Ἐρωτᾷ οὖν ὁ ταύτης ἀνὴρ, ἀναγνώστης ὢν καὶ τότε καὶ σήμερον, εἰ ἐντεῦθεν κωλύεται τυχεῖν ἱερατικοῦ ἀξιώματος.

D *Ἀπόκ.* Εἰ κατὰ τὴν διήγησίν σου συνέπεσον τὰ τοῦ πράγματος, ἀπαρεμποδίστως ὁ ἀναγνώστης ἱερωθήσεται. Ὡς γὰρ οὐ βλάπτει τὸν σπουδαῖον ἡ ῥᾳθυμία τοῦ ἀμελοῦς, κατὰ τὴν τῶν θείων νόμων περίληψιν, οὐδὲ τὸν ἀναγνώστην προκριματίσει τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τὸ ὀλίσθημα. Ἕκαστος γὰρ ταῖς οἰκείαις σειραῖς, κατὰ τὸν εἰπόντα, συσφίγγεται.

OFFICIUM ET DEFINITIO EPISCOPI.

Ex libro de jure, qui est Basilii, Constantini et Leonis, titulo v. cap. I.

Episcopus est inspector et curator omnium ad

ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΚΑΙ ΟΡΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ.

Ἀπὸ τοῦ νομίμου βιβλίου Βασιλείου, Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος, ἀπὸ τοῦ ε' τίτλου, κεφ. α'.

Ἐπίσκοπός ἐστιν ἐπιτηρητὴς καὶ ἐπιμελητὴς

VARIÆ LECTIONES.

[b] *constringitur.*

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ.

ΜΕΛΕΤΑΙ ΗΤΟΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ

—

THEODORI BALSAMONIS

PATRIARCHÆ ANTIOCHENI.

MEDITATA SIVE RESPONSA.

—

Τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου μελέτη ἤγουν ἀπόκρισις, χάριν τῶν πατριαρχικῶν προνομίων.

Εἰσῆλθε τὸ ἀξίωμά σου ἐνώπιόν μου, πανιερώτατε, καὶ ἐδέχθη, καὶ ἀπεδέχθη, καὶ ᾠκειώθη μοι. Οὐ γὰρ ἄσεμνα ῥάκη περιεβέβλητο, καὶ τῆς σῆς πλουτοδότιδος σοφίας ἀνάξια· σεμνὰ δὲ μᾶλλον, καὶ εὐπρεπῆ, καὶ οἷα χείλη στημονίζουσιν ἱερατικὰ, λαλοῦντα δικαιοσύνην, καὶ ζητοῦντα ἀλήθειαν. Δέξαι τοίνυν ὃ δι' αὐτοῦ λαβεῖν ἐζήτησας ἐξ ἡμῶν φιλικῆς ἀποκρίσεως τάλαντον. Ἠξίωσάς με διαλαβέσθαι γραφῇ, πόθεν καὶ πῶς ἡ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν οὐσιώθη πεντὰς, καὶ ποίων προνομίων ἠξίωται, καὶ εἴ ἐστι τις μέσον τούτων διαφορὰ, καθώς τινες λέγουσι. Γράφομεν τοίνυν τῇ ἱερότητί σου, ὅτι πρὸ πάντων πατριαρχῶν τῆς θεουπόλεως μεγάλης· Ἀντιοχείας παρὰ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου κεχειροτόνηται ὁ ἐξ Ἀντιοχέων Εὔοδος· καὶ μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ θεοκήρυκος, τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπος, ὁ ἅγιος Μάρκος προβέβληται· τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, ὁ ἅγιος Ἰάκωβος· καὶ τῆς Θρᾴκης, ὁ ἅγιος Ἀνδρέας. Μετὰ δὲ χρόνους ὡσεὶ τριακοσίους ὁ μέγας ἐν Πατράσιν, ὁ ἅγιος Σίλβεστρος παρὰ τοῦ ἁγίου ἰσαποστόλου μεγάλου Κωνσταντίνου, ἄρτι πρώτως ὀρθοδοξήσαντος, πάπας τοῦ θρόνου τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ὠνόμασται, καθὼς ἡ φιλόθεος ἱστορία, καὶ αἱ λοιπαὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἱστορίαι διαλαμβάνουσιν. Ὁ δὲ μέγας θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ περιβόητον τοῦτο καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, Πειρινθίοις ὑποκείμενος (Πείρινθος δέ ἐστιν ἡ δυτικὴ Ἡράκλεια) ἐτέλει ὑπὸ ἐπίσκοπον. Οὔπω γὰρ μεγαλόπολις ἡ Κωνσταντινούπολις ὠνομάζετο, ἀλλὰ πολίχνιον, καὶ Βυζάντιον. Μετενεχθέντων δὲ τῶν σκήπτρων τῆς βασιλείας ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἐν αὐτῇ, κατὰ θείαν καὶ ἀπόῤῥητον Πρόνοιαν, ὡς ἐξ ἀγριελαίου εἰς καλλιέλαιον, ὁ τότε ἀρχιερατεύων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ τοιούτου θρόνου ἅγιος Μητροφάνης, ἐξ ἐπισκόπου μετωνομάσθη ἀρχιεπίσκοπος. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ πρώτη ἁγία οἰκουμενικὴ σύνοδος μνημονεύσασα καὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως,

Sanctissimi patriarchæ Antiocheni Theodori meditatum, sive responsum de patriarcharum privilegiis.

Venit in conspectum meum petitio tua, vir sanctissime, et admissa receptaque, per mihi placuit. Quippe non inhonestis erat indumentis amicta, nec indignis liberali sapientia tua: sed honestis potius et decentibus, qualia texere sacerdotalia labra solent, quæ justitiam proferunt, et veritatem quærunt. Quapropter accipe, quod per eam voluisti a nobis consequi, responsionis amicæ talentum. Petiisti, ut scripto complectar, unde, et quomodo sanctissimorum patriarcharum numerus quinarius exstiterit; quæ privilegia consecuti sint; et an sit inter eos discrimen aliquod, uti quidam perhibent. Scribimus ergo sanctitati tuæ, cæteros ante patriarchas omnes, a sancto Petro apostolo fuisse ordinatum magnæ illius Antiochiæ antistitem, Evodum Antiochenum; et paulo post, ab eodem præcone divino, episcopum Alexandrinæ præfectum Ecclesiæ, sanctum Marcum; Hierosolymitanæ, sanctum Jacobum; Thracensi, sanctum Andream. Post annos vero quasi trecentos, magnus inter Patres, et sanctus vir Silvester, a sancto et apostolis pari, magno illo Constantino, qui rectam doctrinam recens amplexus fuerat, solii priscæ Romæ papa fuit appellatus; quemadmodum historia religiosa, cum cæteris historiis ecclesiasticis, tradit. Magnus autem thronus ille Constantinopolis, re pariter ac nomine famosus, Perinthiis subjectus (est autem Porinthus, occidentalis Heraclea) episcopo parebat. Necdum enim urbs magna, vel Constantinopolis appellabatur; sed oppidum et Byzantium. Cum autem imperii sceptra ex veteri Roma, divina et ineffabili Providentia, tanquam ex oleastro in olivam, huc translata fuissent; qui tunc pontificia cum auctoritate throno hujus ecclesiæ præerat, sanctus ille Metrophanes, ex episcopo, nomine mutato, vocatus fuit archiepiscopus. Etenim idcirco prima sancta synodus universalis,

mentione throni Constantinopolitani facta, Romæ veteris illi honoraria jura tribuit, propterea quod esset(ut ipsius verbis utar) Roma nova : quemadmodum hæc secundo et tertio synodi ejusdem canone declarantur. Ut autem bonus ordo, res omnium pulcherrima, in Ecclesiarum quoque capitibus periade, servetur, atque cœlestibus in ordinibus, divina et universalis sancta synodus, in Trullo majoris palatii coacta, quæ quinta et sexta dicitur, hæc disertis verbis decrevit.

Renovantes ea, quæ a centum quinquaginta sanctis Patribus, in custodita divinitus et imperatoria urbe congressis, et a sexcentis ac triginta, qui Chalcedone convenerunt, sancita sunt : decernimus, ut thronus Constantinopolis æqualibus honorariis fruatur juribus quibus veteris Romæ thronus; atque parem cum illo ecclesiasticis in rebus amplitudinem obtineat, et ab illo secundus sit : post quam, magnæ urbis Alexandrinæ thronus numeretur : deinde, Antiochenus : et post hunc, urbis Hierosolymitanæ thronus. Propterea secundum id, quod hoc canone continetur, ex eo tempore huc usque, sanctissimorum istorum quinque soliorum magnos pontifices per orbem universum hoc modo veneramur. Etenim justa papæ veteris Romæ ab Ecclesiis abscissio, minime ordinem canonicum abolevit. Præterea primus adversus secundum sese non effert, neque secundus adversus tertium : sed cum instar quinque sensuum capitis unius (qui tot esse numero dicuntur, nec dividuntur tamen in partes) apud populum Christianum habeantur, dignitate nihilominus pares sunt in omnibus; et cum capita sanctarum per universum orbem Ecclesiarum Dei jure dicantur, locum in eis discrimen ab hominibus statutum habere non potest : neque de sententia quorumdam non magni momenti res afferentium, papæ Romano propterea fit injuria, quod ipse propter litteram R (57), si litterarum collocationem respiciamus, tertius in ordine sit; et eadem ratione Constantinopolitanus per C litteram honoretur, ac priorem locum consequatur. Nec offensioni aperta fenestra fuit inter Alexandrinum et Antiochenum, propter A litteram, velut eorum quolibet locum sibi priorem vindicante : sed quemadmodum quinarius ille sensuum, architecti et conditoris Dei formationi respondet, nec aspectus (verbi gratia) odoratum, nec auditus tactum vel gustatum hostiliter eam ob causam invadit, quod eorum nomina forte tali serie a nobis proferantur : ita nec sanctissimorum patriarcharum aliquis, cui per divinos canones primus attributus est locus, adversus secundum, et proximum ad hoc, arroganter semet effert.

A δέδωκεν αὐτῇ τὰ πρεσβεῖα τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, διὰ τὸ εἶναι ταύτην (φησὶ) νέαν Ῥώμην, καθὼς δηλοῦται τὰ περὶ τούτου ἀπὸ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου κανόνος τῆς αὐτῆς συνόδου. Ἵνα δὲ τὸ κάλλιστον χρῆμα τῆς εὐταξίας καὶ εἰς τὰς κεφαλὰς φυλάττηται τῶν Ἐκκλησιῶν, ὥσπερ καὶ εἰς τὰ οὐράνια τάγματα, ὥρισεν ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστᾶσα θεία καὶ οἰκουμενικὴ ἁγία σύνοδος, ἡ καὶ πενθέκτη λεγομένη, ταῦτα ῥητῶς.

Ἀνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ρν' ἁγίων Πατέρων, τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι πόλει συνελθόντων, καὶ τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων νενομοθετημένα· ὁρίζομεν, ὥστε τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως B *θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα· μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος· εἶτα ὁ τῆς τῶν Ἀντιοχέων· καὶ μετὰ τοῦτον, ὁ τῆς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως.* Διὸ καὶ κατὰ τὴν τούτου περίληψιν, ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ νῦν οἱ τῶν τοιούτων πέντε ἁγιωτάτων θρόνων μεγάλοι ἀρχιερεῖς οὕτω κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην σεβάζονται. Τοῦ γὰρ πάπα τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἡ δικαία ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκκοπὴ, τὴν κανονικὴν εὐταξίαν οὐκ ἐλυμήνατο. Παρὰ τοῦτο δὲ, τοῦ δευτέρου ὁ πρῶτος οὐ κατεπαίρεται, οὐδὲ τοῦ τρίτου ὁ δεύτερος· C ἀλλ' ὡς αἰσθήσεις πέντε μιᾶς κεφαλῆς ἀριθμούμεναι καὶ μὴ μεριζόμεναι, παρὰ τῷ χριστωνύμῳ λαῷ λογιζόμενοι, ἰσοτιμίαν ἐν ἅπασιν ἔχουσι, καὶ κάραι τῶν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ δικαίως καλούμενοι, διαφορὰν ἀνθρωπίνην οὐ πάσχουσιν· οὐδὲ κατὰ σμικρολόγους, ὁ πάπας Ῥώμης ὑβριοπαθεῖ, ὅτι αὐτὸς μὲν διὰ τοῦ Ρ στοιχείου τρίτος τῇ θέσει τῶν γραμμάτων κατεστοιχείωται, ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τοῦ Κ τιμᾶται καὶ προτερεύεται. Οὐδὲ σκανδάλου πάροδος γέγονε μέσον τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἀντιοχείας, χάριν τοῦ ἄλφα στοιχείου, ὡς ἑκάστου αὐτῶν ἰδιουμένου τὸν πρότερον· ἀλλ' ὥσπερ ἡ πεντὰς τῶν αἰσθήσεων στοιχεῖ τῇ διαπλάσει τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ πλάστου Θεοῦ, καὶ οὐ κατατρέχει τυχὸν ἡ ὅρασις τῆς ὀσφρήD σεως, οὐδὲ ἡ ἀκοὴ τῆς ἁφῆς καὶ τῆς γεύσεως, ὅτι παρ' ἡμῖν οὕτω πως ὀνομάζονται· οὕτως οὐδέ τις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν ἐκ τῶν θείων κανόνων τόπον κληρωσάμενος πρότερον, τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν ὡς ὑπερφέρων ἀλαζονεύεται.

Quia vero nonnulli dicunt, non esse permissum Alexandrino vel Antiocheno, verbi gratia, ut cum lampade vel face patriarchali faciat iter ad urbem imperatoriam, vel in aliam diœcesin; exceptis illis provinciis, quæ per canones eis attributæ

Ἐπεὶ δέ τινες λέγουσιν, ὡς οὐκ ἐφεῖται τῷ Ἀλεξανδρείας ἢ τῷ Ἀντιοχείας τυχὸν, μετὰ λαμπάδος πατριαρχικῆς τὰς ὁδοιπορίας ποιεῖν εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, ἢ εἰς ἑτέραν διοίκησιν, παρὰ τὰς ἀπονεμηθείσας ἀπὸ τῶν κανόνων αὐτοῖς. Ἡ γὰρ

VARIÆ LECTIONES.

(57) Quæ prima est in vocabulo *Romæ*.

λαμπὰς τοῦ διδασκαλικοῦ, φασὶν, ἐστὶν ἀξιώματος. Παρ' ἐνορίαν δὲ διδάσκειν οὐκ ἐφεῖται ἀρχιερεῖ, κατὰ τὸν κʹ κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου. Καὶ εἰς ἐπισύστασιν δῆθεν τοῦ λόγου αὐτῶν, καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς ἀποχρῶνται ῥήμασι, καὶ λέγουσι· Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. Ἀκουσάτωσαν, ὡς οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ πατριάρχαι μεγαλύνονται μὲν καὶ διδασκαλικοῖς ἀξιώμασι, διὰ τὴν τοῦ ἁγίου χρίσματος δύναμιν· ἐντεῦθεν γὰρ οἱ πιστοὶ δεσπόται καὶ αὐτοκράτορες κατηχητικῶς ὁμιλοῦσι τῷ χριστωνύμῳ λαῷ, ἢ θυμιῶσιν ὡς ἱερεῖς, καὶ μετὰ δικηρίου σφραγίζουσι. Κατὰ τοῦτο δὲ μόνον λαμπάσι ζωννυμέναις ἀργυροῖς καὶ διαχρύσοις (οἷον εἰπεῖν) στεφανώμασιν οὐκ ἀποσεμνύνονται, ἀλλ' ὅτι καὶ κατὰ τὸν οὐράνιον γίγαντα τὸ κέντρον καταφωτίζουσι τῆς ὀρθοδοξίας τοῖς ἀμαρύγμασι καὶ ἡ ἔξοδος αὐτῶν ἀπ' ἄκρου λάμπει τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸ κατάντημα αὐτῶν ἕως ἄκρου φθάνει τοῦ οὐρανοῦ· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς τῆς θέρμης αὐτῶν ἀποκρύπτεται. Εἰ γὰρ μόνον διὰ τὸ τῆς διδασκαλίας ἀξίωμα τῶν τοιούτων λαμπάδων ἐπενοήθη τὸ σεμνολόγημα, ἡ κατὰ καιροὺς τέως αὐτοκρατόρισσα ἐκ τοῦ προνομίου τούτου δικαίως ἂν ἀφῆκεν ἀφώτιστος. Γυναῖκας γὰρ σιγᾷν καὶ μὴ διδάσκειν νενομοθέτηται. Ἀλλὰ μὴν καὶ ταύτας ὁρῶμεν οὕτω δοξαζομένας κατὰ τοὺς βασιλεῖς. Καὶ οἱ ἐγχώριοι δὲ πάντες ἀρχιερεῖς παρομοίως τὰς ἀρχιερατικὰς καὶ ἀλλοίας προόδους ἐπενόουν ἄν· καὶ εἶδεν ἄν τις τυχὸν τὸν τοῦ Ἀθύρα ἐπίσκοπον, καὶ τὸν πολλῷ τούτου μικροπρεπέστερον, πεζῇ μὲν καὶ βάδην τὰς προόδους τῆς οἰκείας ἐνορίας περιερχόμενον, λαμπάδι δὲ πατριαρχικῇ κυδαινόμενον, ὅτι καὶ αὐτοὶ διδασκαλικὸν ἀξίωμα περιβέβληνται. Οὗ τί ἄν τις φαίη καινοπρεπέστερον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἀηδέστερον; Εἰ δὲ τοῦτο οὐδέποτέ τις εἶδε γινόμενον εἴς τινα τῶν μητροπολιτῶν ἢ τῶν ἀρχιεπισκόπων, πολλῷ δὲ πλέον τῶν ἐπισκόπων, ἄνευ μόνων τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων, τοῦ Βουλγαρίας φημὶ, καὶ τοῦ Κύπρου, καί τινων ὀλίγων μητροπολιτῶν λαβόντων ἀπὸ φιλοτιμίας βασιλικῆς ἰδικῆς τοῦτο τὸ δίκαιον· ἄραρε, μόνοις τοῖς βασιλεῦσι καὶ τοῖς πατριάρχαις ὑπὸ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος, καὶ τῆς ἀρχαιοπαραδότου συνηθείας, καὶ εὐταξίας, ἐπιφιλοτιμηθῆναι τοῦτο τὸ δίκαιον διὰ τὰς ῥηθείσας αἰτίας.

A sunt. Quippe fax, inquiunt, ad officium doctoris spectat. Extra provinciam vero docere, non permissum est pontifici; secundum canonem xx habitæ in Trullo sanctæ atque universalis sextæ synodi. Et ad confirmandam scilicet hanc rationem suam, evangelicis quoque verbis hisce utuntur: Luceat lux vestra coram hominibus. Audiant hi, tam ad amplitudinem imperatoriam, quam patriarchalem, officia docendi pertinere, propter unctionis sacræ vim atque potestatem. Hinc enim usuvenit, ut fideles principes et imperatores catechetico more cum populo Christiano colloquantur, aut suffitum faciant more sacerdotum, et cum cera duplici obsignent. Verum hac sola de causa facibus, quæ argenteis et aureis (ut ita B dixerim) corollis cinctæ sunt, non utuntur in pompis: sed etiam, quod instar cœlestis illius gigantis (58), hoc centrum orthodoxæ doctrinæ radiis collustrent: quodque luceat, eorum egressio ab extremo cœlo, et occursus ipsorum ad alteram cœli tendat extremitatem: cum interim nemo sit, qui ab eorum calore se possit abdere. Nam si duntaxat propter dignitatem officii docendi, facum ejusmodi speciosus ritus excogitatus esset: cujusque temporis imperatrix expers hujusce privilegii foret, ac facibus non abs re careret. Quippe sancitum est, ut taceant mulieres, ac minime doceant. Attamen his quoque videmus eodem cum imperatoribus ritu faces præferri. Regionum præterea pontifices universi, consimiliter tum pontifi- C cales, tum alias in publicum processiones instituerent: ac videret aliquis episcopum Athyrensem, verbi gratia, vel etiam longe quempiam hoc inferiorem, peditem illum quidem in provincia sua prodeuntem in publicum, et hac illac itantem; sed faculæ tamen patriarchalis honore tumentem, quando hi etiam episcopi officio docendi fruuntur. Quo sane quid dici possit insolentius? vel rectius ut loquar, quid injucundius? At si nunquam quisquam hoc fieri vidit in aliquo vel metropolitano, vel archiepiscopo, tantum abest ut in episcopos cadat, exceptis quibusdam archiepiscopis, qui caput ipsi suorum sunt; Bulgariæ, inquam, et Cypri, et paucis quibusdam metropoli- D tanis; qui ex imperatoria speciali munificentia jus hoc obtinuerunt: sequitur, solis imperatoribus et patriarchis per gratiam Spiritus sancti, et acceptam antiquitus consuetudinem atque ordinem, jus hoc propter indicatas causas esse concessum.

Ὅτι δὲ τῶν μὲν αὐτοκρατόρων ἡ ἀρωγὴ πρὸς φωτισμὸν καὶ σύστασιν ἐπεκτείνεται ψυχῆς τε καὶ σώματος, τὸ δὲ μεγαλεῖον τῶν πατριαρχῶν εἰς μόνην ψυχικὴν ἐστενοχώρηται λυσιτέλειαν (ὀλίγη γὰρ τούτοις ἐστὶ φροντὶς εὐπαθείας σωματικῆς), ὡσαύτως καὶ ἡ περὶ τοὺς ὑπηκόους τῆς βασιλίσσης κηδεμονία καὶ μέριμνα πρὸς μόνην σωματικὴν εὐζωΐαν ἐξήπλωται (πάσης γὰρ ψυχικῆς βοηθείας αἱ γυναῖκες ἐστέρηνται), αἱ λαμπάδες μὲν τῶν βασιλέων διττοῖς

Quia vero imperatorum auxilium ad illuminationem et stabilimentum sese tam animi, quam corporis porrigit; amplitudine patriarcharum ad animi duntaxat utilitatem constricta (perexiguam quippe curam gerunt hi de rebus ad corporum commoda spectantibus), et consimiliter imperatricis cura et sollicitudo de subditis, duntaxat ad vitæ corporalis prosperitatem extenditur (nullum enim animarum a mulierculis exspectandum auxi-

NOTÆ.

(58) Solis videlicet.

lium) : idcirco faces imperatorum geminis aureis cinguntur corollis, cum quæ patriarcharum et imperatricis sunt, uno quasi sepimento circumdentur. Sed dicet quispiam : Sit ita, sane. Concessum esto, lucernas patriarchales accendi per ignem tot traditionum, veri speciem habentium. Sed unde profectum est, quod eisdem ex argento vis quædam accedat? Sufficiebat, duntaxat ecclesiarum capitibus per lampadas majestatis aliquid accedere, atque interim eos, qui vagantur in exsilio, et pauperes sunt, eam ob causam non vexari. Respondemus, piissimos imperatores, et sanctissimorum patriarcharum quinarium, esse similes agricolis, consistentibus in area frumenti largitrice, ac ventilabro unctionis vitiositatem ceu paleas exterminare, et virtutem ceu grana colligere : vel similes esse normis recta circuli superficiem librantibus et centrum per justitiæ radios collustrantibus : vel maritimi navigii malis ac velis, dum imperatoriis consiliis, et præceptis spiritualibus cymbam mundi hujus incolumem servant. Quo fit, ut cum exiguis magna comparantes religiosissimi imperatores, atque inter sanctos Patres, eximii quique necessario statuerint, ista ratione comitandos esse magnos pontifices, parique modo tam opulentum, quam pauperem habendum : ut rectæ quidem doctrinæ sectatores, dum magnam illam et augustam pompam solis imperatoribus et patriarchis exhiberi vident, convenientem gratiarum actionem instar grati suffitus, offerant Domino, qui intra centrum mundanæ pulchritudinis defensores ejus glorificat; utque flexo genu petant a Domino, quo tropæis imperatoriis universa sub sole tellus collustretur, et patriarchicis precibus terrenæ res irradientur : at vero diversæ sententiæ sectatores, qui potentia sua nituntur, et suis se jactant opibus (simulacra namque gentium sunt aurum et argentum) ad id, quod cernitur, cæcutiant : et excusorum opera vana atque inutilia existiment, mundanæque opinionis munera. Et hæc quidem de lampadibus patriarchicis. Quoniam vero baculus, et saccus, et cruces plurimæ, plenaque tunica figuris gamma litteram repræsentantibus, patriarchalem sanctitatem solam nobilitant, ac nonnulli volunt, quosdam ex patriarchis nonnunquam aliquibus horum non exornari : age, de his etiam breviter disseramus. Inclina aurem tuam, sanctissime, et me audi. Non enim in parabolis aperiam os meum, sed quæstiones ab origine proferam, quas divorum Patrum gratia me docuit.

Sanctissimos quinque patriarchas (adhuc enim ut hedera quercui, sic ipse concordiæ papæ Romani quasi mordicus inhæreo, et ob separationem illius animo laceror, atque quotidie conversionem ipsius egregiam exspecto) pro solo capite corporis omnium Ecclesiarum Dei agnoscimus, quemadmo-

A διαχρύσοις περιζωννύονται στεφανώμασι· τῶν δὲ πατριαρχῶν καὶ τῆς βασιλίσσης ἐνὶ κατακυκλοῦνται θριγγώματι. Ἀλλ' ἐρεῖ τις· Ἔστω· δεδόσθω, τὰς πατριαρχικὰς λαμπάδας ἀνάπτεσθαι πυρὶ τοσούτων εὐλογοφανῶν παραδόσεων. Τὸ ταύτας ἐξ ἀργύρου περιζωννύεσθαι δύναμιν, πόθεν περιεζώσατο δύναμιν; Ἤρκει διὰ μόνων τῶν λαμπάδων τὰς κεφαλὰς τῶν ἐκκλησιῶν μεγαλύνεσθαι, καὶ τέως τοὺς ὑπερορίους πλανωμένους καὶ πενητεύοντας, χάριν τούτου μὴ σκύλλεσθαι. Φαμὲν οὖν, ὡς οἱ εὐσεβέστατοι βασιλεῖς, καὶ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν ἡ πεντὰς, ἐοίκασι γεωργοῖς μέσον ἑστηκόσι σιτοδότιδος ἅλωνος, καὶ τῷ πτύῳ τοῦ χρίσματος τὴν κακίαν ὡς ἄχυρον ἐκφαυλίζουσι, καὶ τὴν ἀρετὴν ὡς κόκκον συνάγουσιν· ἢ διαβήταις ζυγοστατοῦσιν ἰθυτενῶς τοῦ B κύκλου τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τὸ κέντρον καταπυρσεύουσι τῆς δικαιοσύνης τοῖς ἀμαρύγμασιν· ἢ νηὸς ποντοπορούσης ἱστοῖς καὶ πετάσμασιν, ἐν προμηθείαις βασιλικαῖς, καὶ παραγγελίαις πνευματικαῖς τὸ κοσμικὸν ἀκάτιον σώζουσι. Τῷ τοι καὶ μικροῖς τὰ μεγάλα σταθμώμενοι τῶν βασιλέων οἱ εὐσεβέστατοι, καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων οἱ προὔχοντες, διωρίσαντο ἐξ ἀνάγκης οὕτω δορυφορεῖσθαι τοὺς μεγάλους ἀρχιερεῖς, καὶ εἶναι ἐπιτοαυτὸ πλούσιόν τε καὶ πένητα· ὡς ἂν οἱ μὲν ὀρθόδοξοι βλέποντες τὸ μέγα τοῦτο καὶ σεβάσμιον σεμνολόγημα παρὰ βασιλεῦσι καὶ πατριάρχαις μόνοις πολιτευόμενον, εὐχαριστίαν ἀνάλογον ὡς θυμίαμα δεκτὸν τῷ Κυρίῳ προσφέρωσι, τῷ μέσον τοῦ κέντρου τῆς κοσμικῆς ὡραιότητος C τοὺς δεφένσορας τούτου δοξάζοντι· καὶ γονυκλιτῶσι πρὸς Κύριον, τροπαίοις βασιλικοῖς τὴν ὑφήλιον καταλάμπεσθαι, καὶ εὐχαῖς πατριαρχικαῖς ἀκτινοβολεῖσθαι τὰ ἐπιχθόνια· οἱ δὲ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν ἑτερόδοξοι, καὶ καυχώμενοι ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῶν (τὰ γὰρ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν χρυσίον εἰσὶ καὶ ἀργύριον), πρὸς τὸ ὁρώμενον ἀβλεπτήσωσι, καὶ νομίσωσιν ἔργα χαλκοτύπων εἶναι μάταια καὶ ἀνόνητα, καὶ κοσμικοῦ δοξαρίου χαρίσματα. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν πατριαρχικῶν λαμπάδων. Ἐπεὶ δὲ καὶ ῥάβδος, καὶ σάκκος, καὶ πολυσταύριον, καὶ διὰ γραμμάτων [76] στιχάριον, τὴν πατριαρχικὴν καὶ μόνην δοξάζουσιν ἁγιότητα, θέλουσι δέ τινές τισιν ἐξ αὐτῶν τινας τῶν πατριαρχῶν ἐνίοτε μὴ καταποικίλλεσθαι, φέρε καὶ περὶ τούτων βραχέα φιλοσο- D φήσωμεν. Κλῖνον τὸ οὖς σου, πανιερώτατε, καὶ ἄκουσόν μου. Οὐ γὰρ ἐν παραβολαῖς ἀνοίξω τὸ στόμα μου, ἀλλὰ φθέγξομαι προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς, ὅσα μὴ θείων Πατέρων χάρις ἐδίδαξε.

Τοὺς ἁγιωτάτους πατριάρχας πέντε (καὶ ἔτι γὰρ ὡς κισσὸς δρυὸς, τῆς ὁμονοίας τοῦ πάπα Ῥώμης ἐξέχομαι, καὶ τῷ χωρισμῷ τούτου τὴν καρδίαν σπαράττομαι, καὶ τὴν καλὴν ἐπιστροφὴν καθεκάστην καραδοκῶ) μίαν οἴδαμεν κεφαλὴν τοῦ σώματος πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ἄνωθεν

VARIÆ LECTIONES.

[76] γαμμάτων.

εἴρηται· καὶ πιστεύοντες τελειωθῆναι τούτους τῆς A ἁγιωσύνης τῷ χρίσματι, Χριστοὺς Κυρίου, καὶ ἁγιωτάτους κατονομάζομεν, καὶ στηλογραφοῦντες μετὰ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν, καὶ σχετικῶς ἀσπαζόμενοι, πληροφορούμεθα διὰ τούτων ἡμῖν τὰς θύρας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀποκλείεσθαι καὶ ἀνοίγεσθαι, καὶ διὰ τῶν χειλέων αὐτῶν τὸν Θεὸν ἀποστοματίζειν τὰ μέλλοντα. Οὐ γὰρ σὰρξ καὶ αἷμα, ἀλλ' ὁ οὐράνιος Πατὴρ καὶ Θεὸς ἡμῶν, ὁ εἰπών· Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ οἱ δοῦλοί μου προφητεύσουσιν, ἀποκαλύπτει τούτοις τὰ ὄντα καὶ τὰ ἐσόμενα. Οὕτω γὰρ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις, καὶ Καϊάφας ἄκων προεφητεύσατο, εἰπών· Συμφέρει ἕνα ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους παντός. Ὁ μὲν γὰρ τῷ χρίσματι τῆς βασιλείας ὑπεθέρ- B μαίνετο, ὁ δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης τῇ χάριτι. Ἦν γάρ, φησίν, ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου. Διὸ καὶ ὡς τόπον ἐπέχοντες τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, δικαίως ἀποσεμνύνουσι τὰ ἑκούσια πάθη αὐτοῦ, καὶ τὰ διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ἐπενεχθέντα τούτῳ παρὰ τῶν ἀχαρίστων Ἰουδαίων ἐφύβριστα πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως. Ποῖα δὲ ταῦτά εἰσιν, ἀκουσάτω ἡ ἱερότης σου. Κἂν γὰρ κόπος ἐνώπιόν μού ἐστιν ἕως οὗ εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνῶ τὰ ἐν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτὸ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος ἡ ἐν πατριάρχαις προτυπωθεῖσα, ἐν προφήταις προκηρυχθεῖσα, ἐν ἀποστόλοις θεμελιωθεῖσα, ἐν μάρτυσι τελειωθεῖσα, καὶ ἐν ἱεράρχαις κατακοσμηθεῖσα, δώσει λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ C στόματός μου.

Τὰ τῶν πατριαρχῶν τῶν ἁγίων ἐπιμάνικα, τὰς χειροπέδας τοῦ Κυρίου δοξάζουσιν, ἃς ἑκὼν ὑπέστη διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, κατὰ μαστιγίαν πρὸς Καϊάφαν ἀγόμενος. Τὰ ἐπιτραχήλια, τὸ φραγέλλιον τὸ ἑλκύσαν τὴν ζωὴν πρὸς τὸν θάνατον. Τὰ μετὰ ποταμίων στιχάρια, τοὺς κρουνοὺς τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ὕδατος, τοὺς ἐκ τῆς θείας πλευρᾶς ἀποστάξαντας. Τῶν γονατίων τὰ ἐπιβλήματα, τοῦ λεντίου τὸ ἐγχειρίδιον, δι' οὗ τοὺς πόδας ὁ Κύριος τῶν ἀποστόλων ἀπέσμηξεν. Οἱ σάκκοι, τὴν χλαῖναν τῆς ὕβρεως. Τὰ ὠμοφόρια, τὴν ἐκ τοῦ ᾅδου πρὸς οὐρανὸν τοῦ πρωτοπλάστου μετάβασιν. Τὰ διὰ πολυσταυρίων φαινόλια, τοῦ τιμίου σταυροῦ τὴν παγκόσμιον δόξαν καὶ δύναμιν. Τὰ ἐν τούτοις τριγώνια, τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον, D Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν τὰ διεστῶτα συνάψαντα. Καὶ αἱ ῥάβδοι τὸν κάλαμον, τὸν τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καλλιγραφήσαντα. Καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός. Ἀπὸ γοῦν τῶν οὕτω δεδοξασμένων ἀγακλεῶς, καὶ εἰς τύπον καταστάντων τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ποῖός τις τολμητίας καὶ θρασυκάρδιος ἀφέληταί τι δίκαιον ἱερατικὸν ὁπωσδήποτε; Πάντως οὐδείς. Ἀκούσει γὰρ ἐκ τοῦ θεοπάτορος· Σὺ δὲ ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας τὸν Χριστόν σου, καὶ τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ ἐβεβήλωσας.

Ὥσπερ τοίνυν οὐκ ἔξεστι τῶν ἁπάντων τινὶ λέγειν περὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ἄλλως μὲν ἐν τῷδε τῆς οἰκουμένης τῷ κλίματι παρουσιάζειν καὶ μεγαλύνεσθαι, ἄλλως δ' ἐν ἐκείνῳ δοξάζεσθαι, ἵνα

dum et supra dictum fuit: et quia credimus eos per unctionem sanctitatis perfici, unctos Domini, et sanctissimos appellamus, ac referentes eos in numerum sanctorum et divinitus afflatorum Patrum nostrorum, et amanter ipsos amplectentes, certi sumus, fores regni cœlestis per eos nobis tum occludi, tum aperiri, et per ipsorum labra Deum velut ore proprio futura proferre. Non enim caro et sanguis, sed cœlestis ille Pater ac Deus noster (qui dixit: In diebus illis effundam de Spiritu meo, et servi mei vaticinabuntur), revelat eis tam præsentia, quam futura. Sic enim et Saul inter prophetas, et Caiaphas invitus oraculum hoc protulit: Expedit unum perire pro populo et pro hac universa natione. Nam ille per unctionem regiam incalescebat, hic per gratiam pontificatus. Erat enim, inquit, ejus anni pontifex maximus. Propterea nostri patriarchæ, tanquam obtinentes locum Christi Deique nostri, non abs re voluntarios ipsius cruciatus, et probra salutis nostræ causa ei ante crucem et resurrectionem ab ingratis Judæis illata, cum gravitate repræsentant. Quæ autem illa sint, audiat tua sanctitas. Nam tametsi videam me laborem subiturum, donec ingrediar in sanctuarium Dei, quæque in eo sunt, et circa ipsum, intelligam: nihilominus sancti Spiritus gratia in patriarchis præfigurata, in prophetis ante denuntiata, in apostolis fundata, in martyribus absoluta, in hierarchis decorata, subministrabit orationem in apertione oris mei.

Sanctorum patriarcharum epimanica, Domini manicas celebrant, quas volens sustinuit ob salutem nostram, cum instar verberonis ad Caiapham duceretur. Collaria, lorum illud, quod vitam ad mortem traxit. Tunicæ fluvios habentes, sanguinis et aquæ rivos, qui ex divino latere destillarunt. Genuum amictus, ejus lintei documentum, quo pedes apostolorum Dominus extersit. Sacci, pallium illud contumeliæ atque opprobrii. Humeralia, primitivi transitum ab inferis ad cœlum. Multis insignitæ crucibus penulæ, venerandæ crucis universalem gloriam atque potestatem. Quæ sunt in his triangula, lapidem illum angularem Christum Deum nostrum, qui disjuncta conjunxit. Baculi, arundinem illam, quæ salutem generis humani egregie depinxit. Testis in cœlo fidelis. Patriarchis ergo tam præclare nobilitatis, et in simulacrum veri Christi ac Dei nostri constitutis, quis adeo temerarius et audax fuerit, ut jus aliquod sacerdotale quocunque modo adimat? omnino nullus. Audiet enim a Christi patre Davide: Tu autem repulisti et annihilasti unctum tuum, et sanctificationem ejus profanasti. Quemadmodum ergo nemini dicere licet de uno Christo Deoque nostro, quod aliter in hoc orbis tractu sit præsens et magnificetur, aliter in illo glorificetur; ne vesaniæ extremæ reum se faciat, et ad impietatem exorbitet: sic etiam nemo patriarchalem sacram

amplitudinem dividi debere dixerit, uti vel majora vel minora habeat privilegia. Quapropter etiam statutum est, ut in quavis ecclesia Dei, sive ad Euphratem, sive ad Tigrim, sive ad ipsum pertingat Oceanum, conjunctim eorum nomina referantur. Acceperunt enim, uti scriptum legimus, regiones gentium; et eorum throni sunt instar lunæ perfectæ, ac solis instar coram me sunt.

Sed dicet aliquis: Cum divini et sacri canones velut arvipendio quodam patriarchis quatuor orbis partes distribuerint, qui fit, ut ipse semel statuta transgrediens, velis eas instar unius haberi provinciæ, quæque divisa recte sunt, male confundere? Ad hanc objectionem respondemus, posse pariter et hæc vim suam obtinere, quemadmodum a sanctis Patribus sancita sint, et tamen identitatem unionis non confundi. Opifex ille hujus universi Deus, qui hominem suam ad imaginem finxit, et regem terrestrium constituit, qui cœlitus regeretur, prædicatur ille quidem cum propter reliquam figmenti hujus eximiam compagem; tum quod ex immortali partim, partim mortali mistura, vas illud apte finxerit: quod sane cum loco circumscribatur, ratione crassitiei carnalis, mente tamen ea spectat, quæ vel apud Gades exsistunt. Neque minus ei majestatis ex eo tribuitur, quod hominum vitam per quinque sensus regi voluerit, quorum quilibet vim sibi peculiarem vindicaret, cum interim societatem mutuam non abnegent. Licet enim aspectus, verbi gratia, munus sibi divinitus injunctum etiam pro sua parte duntaxat obeat, ceu debitum quoddam persolvens, in quo minime cognatis a sensibus impeditur, nequaquam tamen ab horum societate avellitur, sed vult eos dignitatis suæ participes esse, mutuasque conferre operas instar fidarum ancillarum, ad curandum id corpus, cui sensus hi dati sunt. Præterea meretur admirationem, quod quemlibet horum geminaverit; ut tametsi perire contigerit unum, tamen reliquus illius etiam vicem impleat, nec adversus eum insolescant sensus adhuc integri, sed potius ei condoleant, ne ludibrio paterfamilias ipsorum habeatur. Quippe si contigerit alterutram aurem inutilem reddi, non amplius homo, creatum longe pulcherrimum, perfectus et incolumis, et qualem Deus condidit, esse dicitur; sed instar abortus habetur, cum a reliquis quatuor sensibus, licet incolumes sint, auxilii nihil habeat. Quemadmodum ergo quolibet sensu munus suum implente, cæterorum usum non inficiamur, nec damnamus eos tanquam fœdos et inutiles, propterea quod gemina ratione non sint efficaces, quemadmodum erant conditi, sed potius eis favemus (quippe si unus ex eis, uti dictum est, in universum defecerit; totum corpus inutile redditur, et ab hominibus haud aliter habetur atque si non exsisteret), sic etiam quinarius patriarcharum recte atque ordine sese geret. Nam quilibet horum administrationem sibi

A μὴ παραπληξίας ἐσχάτης κατακριθῇ, καὶ πρὸς δυσσέβειαν μεταχυλισθῇ, οὕτως οὐδὲ τὴν πατριαρχικὴν θείαν μεγαλειότητα διαιρετέαν εἴποι τις εἶναι, καὶ πρὸς μείζονα καὶ ἐλάττονα προνόμια μεταπίπτουσαν. Τῷ τοι καὶ δέδοκται κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν, περὶ τὸν Εὐφράτην, καὶ Τίγρητα, καὶ αὐτὸν διήκουσαν τὸν ὠκεανὸν, ἑλαδὸν αὐτοὺς ἀναφέρεσθαι. Ἔλαβον γὰρ, φησὶ, χώρας ἐθνῶν, καὶ οἱ θρόνοι αὐτῶν ὡσεὶ κατηρτισμένη σελήνη, καὶ ὡς ἥλιός εἰσιν ἐναντίον μου.

Ἀλλ' ἐρεῖ τις· Καὶ πῶς τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ὡς ἐν σχοινίῳ κληροδοσίας ἐπιμερισάντων τοῖς πατριάρχαις τῆς οἰκουμένης τὴν τετραμέρειαν, αὐτὸς ὑπερβαίνων τὰ δόξαντα θέλεις ὡς μίαν ἐνορίαν ταύτας λογίζεσθαι, καὶ συγχέειν κακῶς τὰ διαιρεθέντα καλῶς; Φαμὲν οὖν πρὸς τὴν τοιαύτην ἀντίθεσιν, B ὡς ἔστι καὶ ταῦτα κρατεῖν καθὼς ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων τεθέσπισται, καὶ τὴν ταυτότητα τῆς ἑνώσεως μὴ συγχέεσθαι. Ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων Θεὸς κατ' οἰκείαν εἰκόνα πλαστουργήσας τὸν ἄνθρωπον, καὶ βασιλέα καταστήσας τῶν ἐπὶ γῆς βασιλευόμενον ἄνωθεν, ὑμνεῖται μὲν καὶ χάριν τῆς ἄλλης ὑπερφυοῦς ἁρμονίας τοῦ πλάσματος, καὶ πῶς ἐξ ἀθανάτου κράματος καὶ θνητοῦ τὸ ἐφόλκιον διωργάνωσε, καὶ τόπῳ περιγραφόμενον τῷ λόγῳ τῆς σαρκώδους παχύτητος, νοερῶς τὰ παρὰ Γαδείρων περιεργάζεται. Οὐχ ἧττον δὲ μεγαλύνεται, ὅτι τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων εὐδόκησε διὰ πέντε αἰσθήσεων διεξάγεσθαι, σφετεριζομένων τὴν ἰδικότητα, καὶ μὴ ἀπαρνουμένων τὴν ἀνακοίνωσιν. Κἂν γὰρ ἡ ὄψις τυχὸν ἐνεργῇ καὶ μονομερῶς τὸ ἀποκληρωθὲν ταύτῃ λειτούργημα παρὰ C Θεοῦ, καθά τι δίκαιον ὄφλημα, μὴ ἐμποδιζομένη παρὰ τῶν συντρόφων αἰσθήσεων, ἀλλὰ τῆς κοινωνίας αὐτῶν οὐ χωρίζεται· θέλει δὲ ταύτας μετέχειν τῶν ἀξιωμάτων αὐτῆς, καὶ συναρήγειν εἰς τὸ αὐτὸ κατὰ δουλίδας πιστὰς, πρὸς θεραπείαν τοῦ ταύτας πλουτήσαντος σώματος. Ἔτι θαυμάζεται, πῶς ἑκάστην τούτων ἐδιπλασίασεν, ἵνα κἂν συμβῇ περιαιρεθῆναι τὴν μίαν, ἡ περιλειφθεῖσα κἀκείνης τὸν τόπον ἀναπληρώσειε, καὶ μὴ καταλαζονεύωνται ταύτης αἱ ἀρτιόσωμοι, συμπονῶσι δὲ μᾶλλον αὐτῇ, ὡς ἂν μὴ ὁ οἰκοδεσπότης αὐτῶν θριαμβεύηται. Ὡς εἴπερ τύχοι καὶ τὴν θατέραν ἀχρειωθῆναι τῶν ἀκοῶν, οὐκέτι τὸ κάλλιστον χρῆμα ὁ ἄνθρωπος, ἐντελὴς καὶ σῶος, καὶ οἷον αὐτὸν ὁ Θεὸς εἰργάσατο, λέγεται· ἀλλ' ὡς D ἔκτρωμά τι λογίζεται, ὑπὸ τῶν λοιπῶν τεττάρων αἰσθήσεων, ὑγιαινουσῶν καὶ ταῦτα, μὴ βοηθούμενος. Ὡς γοῦν ἑκάστης τῶν αἰσθήσεων πληρούσης τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν, τῶν λοιπῶν τὸ χρήσιμον οὐκ ἀπαναινόμεθα, οὐδὲ καταψηφιζόμεθα τούτων ἀσχημοσύνην καὶ ἀχρειότητα, διὰ τὸ μὴ διπλοειδῶς ἐνεργεῖν, καθὼς πεπλαστούργηνται, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συνάγομεν (μιᾶς γὰρ ἐξ αὐτῶν σχολασάσης τελείως, ὡς εἴρηται, ὅλον τὸ σῶμα ἠχρείωται, καὶ ὡς μηδὲ ὂν τοῖς ἀνθρώποις λογίζεται)· οὕτω καὶ τῶν πατριαρχῶν ἡ πεντὰς, δικαίως καὶ ἀσφαλῶς οἰκονομηθήσεται. Ἕκαστος γὰρ τούτων, τὴν μὲν ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῷ διοίκησιν ἐνεργήσει μονοειδῶς, ἵνα μὴ συγχέωνται τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τὰ προνόμια· τῶν δὲ τιμῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνέκαθεν δεδομένων δικαίων τῇ

πατριαρχικῇ θείᾳ μεγαλειότητι, οὐδεὶς ἀποξενωθήσεται. Εἰ γὰρ τοιοῦτόν τι γένηται, καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας τυχὸν εὑρισκόμενον εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, τῶν πατριαρχικῶν προνομίων ἀποξενώσει τις, ὅτι κατὰ τὴν οἰκείαν ἐνορίαν οὐ πάρεστιν, ἀχρειώσει τὴν κεφαλὴν ὡς κωφεύουσαν, ἢ ἀβλεπτοῦσαν, καὶ ὑπὸ τεττάρων, ἢ καὶ τριῶν διεξαγομένην αἰσθήσεων. Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, ὡς ἔοικε, προτετύπωται προβάλλεσθαι κατὰ τὸ ἀπαραίτητον καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας πατριάρχας τοὺς ἀποκληρωθέντας αὐτοῖς ἁγίους θρόνους, διὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἐθνῶν, τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων φημί.

Κἂν γὰρ ἐξώσθησαν τῆς δόξης τῶν θρόνων αὐτῶν, ἀλλ' ἡ πνευματικὴ χάρις, κατὰ τὸν Δαβὶδ, οὐ παλαιωθήσεται. Ἥξει δὲ μᾶλλον ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐμφανῶς, καὶ οὐ παρασιωπήσεται· ὡς συναγάγῃ αὐτῷ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, τοὺς διατιθεμένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ. Φιλοφρονητέον τοίνυν τοὺς ἀποξενωθέντας πατριάρχας ἐκ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν αὐτῶν, καὶ ὑπερορίους καθημένους εἰς ἑτέρου πατριάρχου διοίκησιν, καὶ μὴ ἀτιμαστέον. Κεκανόνισται γὰρ παρακαλεῖσθαι τούτους, καὶ πάσης ἐπιμελείας καὶ ὑποδοχῆς ἀξιοῦσθαι, οὐ μὴν ὑβρίζεσθαι διὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίαν, θρήνων ἀξίαν οὖσαν, καὶ μὴ ἀλαζονείας γεννήτριαν. Εἶτα τῶν θείων καὶ ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν Πατρικῶν παραδόσεων κατονομαζουσῶν Πάπαν τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης, ὡσαύτως καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας· ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων, ἀρχιεπισκόπους· μόνον δὲ τὸν Ἀντιοχείας, πατριάρχην. Πῶς τῶν Ἀντιοχέων ἡ ἐκκλησία οὐχ ὑβριοπαθεῖ, μανθάνουσα καὶ τοὺς λοιποὺς, πατριάρχας ἀνακηρύττεσθαι; πάντως διὰ τὴν ταυτότητα τῆς τιμῆς, καὶ διὰ τὸ ἐπέχειν τοὺς πέντε πατριάρχας τόπον τῆς μιᾶς κεφαλῆς τοῦ σώματος, δηλαδὴ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ.

Ἐπεὶ δέ τινες λέγουσι μηδὲν εἶναι τὸ ἐμποδὼν, καὶ τοὺς ἑκασταχῇ ἀρχιερατεύοντας οὕτω τιμᾶσθαι καὶ μεγαλύνεσθαι. Καὶ οὗτοι γὰρ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος κατηξίωνται, καὶ κατὰ Μωσέα καὶ Ἀαρὼν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἑστήκασι, καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν προσφέρουσι. Φαμὲν, ὡς ἀπὸ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων μόνοις τοῖς πατριάρχαις πεφιλοτίμηται τῆς οἰκουμένης τὰ κλίματα. Κἀντεῦθεν οὐδὲ ἔχει τις ἕτερος οἰκείῳ δικαίῳ ἐνορίαν, ἢ ἄλλο τι δίκαιον ἱερατικόν· ἀλλ' ἐκεῖνο καὶ μόνον τὸ μέρος τῆς διοικήσεως ἱερατικῶς ἐνεργεῖ, τὸ δοθὲν αὐτῷ παρὰ τῆς πατριαρχικῆς θείας μεγαλειότητος. Ὅθεν ὡς ἀποστελλόμενοι παρὰ πατριαρχῶν, καὶ ἀναπληροῦντες τὸν τόπον τῶν θείων καὶ ἁγίων ἀποστόλων, ἀποστολικῶν μὲν προνομίων ἠξίωνται (δεσμοῦσι γὰρ καὶ λύουσι κατ' αὐτοὺς καὶ χειροτονίας ποιοῦσι, καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, προσάγουσι) πατριαρχικῶν δὲ δικαίων οὐ κατηξίωνται. Οὔτε γὰρ σάκκους, οὔτε πολυσταύρια ἐνδιδύσκονται· οὔτε μετὰ γραμμάτων καὶ τριγωνίων στιχάρια. Ταῦτα δὲ οὕτω γίνεται, ὅτι καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἡ θεία ὁμήγυρις τὸ τοῦ

tributam obibit pro parte sua, ne sanctarum ecclesiarum privilegia confundantur: nec tamen honore concesso divinitus, datisve antiquitus patriarchali sacræ amplitudini juribus, quispiam spoliabitur. Quippe si tale quid evenerit, et Alexandrinum (verbi causa) in urbe imperatrice commorantem, privilegiis patriarchalibus propterea quispiam spoliaverit, quod non degat in provincia sua; caput ipsum inutile reddet, tanquam surdum, vel cæcum, et quatuor, aut tribus duntaxat sensibus præditum. Ob hanc ipsam causam, ceu credi par est, jamdudum sancitum est, ut haud dubie per electionem instituantur etiam ii patriarchæ, qui cæteroqui sacros sibi destinatos thronos, ob paganorum hostiles incursus, haud possident: Antiochenus, inquam, et Hierosolymitanus.

Quavis enim gloria thronorum suorum per vim exciderunt, tamen spiritualis gratia, secundum Davidem, non exolescet. Imo potius veniet Deus noster manifesto, nec silebitur; ut colligat sibi sanctos suos, qui testamentum ipsius disponunt. Itaque complectendi sunt amanter ii patriarchæ, qui sanctissimis Ecclesiis suis spoliati sunt, et exsules in alterius patriarchæ diœcesi degunt, minimeque contumeliis afficiendi. Quippe sancitum canonibus est, ut eos consolemur, et omni cura susceptioneque dignemur; non injuriis afficiamus ob rerum humanarum inconstantiam, quæ lacrymis potius est digna, quam ut insolentiam gignere debeat. Cæterum cum sacræ Litteræ, Patrumque traditiones, episcopum Romanum appellent papam; itidemque Alexandrinum, et ipsum quoque Constantinopolitanum, ac Hierosolymitanum, archiepiscopos; solum vero Antiochenum patriarcham: qui fieri potest, ut Antiochena ecclesia non patiatur injuriam, quæ intelligat, reliquos etiam publice dici patriarchas? Omnino fit hoc propter identitatem honoris, et quod hi quinque patriarchæ vicem unius capitis universi corporis obtineant, sanctarum videlicet Ecclesiarum Dei.

Quia vero quidam perhibent, nihil esse impedimento, quominus ubivis constituti pontifices, eodem cum patriarchis honore amplitudineque fruantur, cum et ipsi docendi dignitatem nacti sunt, et exemplo Mosis et Aaronis in sanctis sanctorum consistant, incruentamque victimam offerant: respondemus per divinos sacrosque canones, solis patriarchis esse concessos orbis terrarum tractus. Unde fit, ut alius quispiam suo jure provinciam non habeat, vel aliud quodpiam jus sacerdotale: sed in ea duntaxat parte diœcesis munere sacerdotali fungitur, quæ ipsi a sacra patriarchali amplitudine concessa est. Unde veluti qui mittantur a patriarchis, et vicem divinorum sanctorumque apostolorum impleant, apostolica quidem privilegia consecuti sunt (ligant enim et solvunt per se, ac ordinationes faciunt, et incruentam hostiam offerunt), at patriarchalia jura non obtinuerunt. Nec enim vel saccos, vel penulas multis insignitas crucibus induunt, nec tunicas frequenti littera gamma, triangulisque depictas. Hæc autem ita fiunt, quod

sanctorum apostolorum divinus cœtus martyrii stadium decurrens, manicis quidem ac loro subjectus fuerit, et discipulorum pedes absterserit linteo, atque Aaronis exemplo induerit humerale, tunicam talarem, Ephud, quibus illa prisca pellis Adamicæ massæ denotabatur : verum sanguis et aqua ex eorum latere non defluxit, quorum vicem gammatia (59) tunicarum implent. Nec contumeliæ pallium induerunt. Nec eorum quisquam lapis angularis vocatus fuit, sicut Dominus ille Deusque noster. Nec fidei talentum per quemlibet ipsorum in universum orbem terrarum dilatatum fuit, sed hic Romam, ille ad Indos vel Britannos, alius ad Gallos doctrinæ latices derivavit. Solus ille Christus ac Deus noster aderat ubique, atque universa gaudio implebat. Unde fit, ut sanctissimi patriarchæ, qui sanctarum Ecclesiarum capitis Dei vicem implent, saccos induant, tunicasque fluviis ac triangulis, penulas multis crucibus depictas; ac pariter in omnibus Ecclesiis nominatim referantur. Idem baculo, perinde ac arundine Christus Deusque noster, spectabiles sese reddunt. Cæteri pontifices et antistites, perinde ac Aaron illa virga, quæ magni mysterii significandi causa floruit, vel instar magni illius apostoli Petri, qui ex ipso Deo audivit, Pasce oves meas. Et quoniam vero est simile, quempiam interrogare, quæ vocabuli papa significatio sit, quæ patriarchæ, quæ archiepiscopi; et quamobrem horum quinque capitum facultas atque privilegia sint eadem, uti declaratum fuit, cum eorumdem nomina sint diversa : necessario putavimus horum quoque velut apicem tangendum.

Apud Latinos papa dicitur Pater. Et apud Judæos patriarcha dicitur princeps sive Pater patriarum. Similiter archiepiscopus, erit episcoporum Pater. Licet ergo papæ, patriarchæ, et archiepiscopi significata, linguæ ratione diversa sunt, nullo tamen modo potestate differunt. Quamobrem omnes etiam communi nomine patriarchæ dicuntur. Sanctus quidem ille Silvester, qui primus Romæ pontificatum obtinuit, et qui primus Antiochiæ pontifex fuit Evodus, non abs re Patres appellati fuere. Quippe necdum erant patriarchæ, qui a Patribus instituuntur. Similiter et Alexandrinus propterea vocatus fuit papa, quod sanctus ille Cyrillus in tertia synodo privilegia papæ Romani, Cœlestini scilicet, acceperit. Cum autem religio jam pervagata fuisset fines orbis terrarum, ut urbs fere quælibet episcopum obtinuisset : ipsa pietatis ratio poscebat, ut Hierosolymis etiam honos haberetur, ob cruciatus sacrosanctos et sepulcrum Domini nostri Jesu Christi. Nam magna isthæc urbs Constantinopolis jam ante honorem obtinuerat, uti supra dictum fuit, pro-

A μαρτυρίου στάδιον τρέχουσα, χειροπέδαις μὲν καὶ φραγγελίῳ καθυποβέβληται, καὶ πόδας μαθητῶν διὰ λεντίου ἀπέσμηξε, καὶ ἐνεδιδύσκετο κατὰ Ἀαρὼν τὴν ἐπωμίδα, καὶ τὸν ποδήρη, καὶ τὸ ἐφοὺδ, τὰ τὸ ἀρχαῖον σημαίνοντα κώδιον τοῦ Ἀδαμιαίου φυράματος· αἷμα δὲ καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτῶν οὐ κατέῤῥευσεν, ὧν ἀναπληροῦσι τόπον τὰ τῶν στιχαρίων γαμμάτια. Οὐδὲ τὴν χλαῖναν τῆς ὕβρεως ἐνεδύσαντο. Οὐδέ τις αὐτῶν λίθος ἀκρογωνιαῖος ὠνόμασται, ὡς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν. Οὐδὲ τὸ τῆς πίστεως τάλαντον δι' ἑκάστου αὐτῶν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐφήπλωται, ἀλλ' ὁ μὲν ἐν Ῥώμῃ, ὁ δὲ ἐν Ἰνδοῖς ἢ Βρεττανοῖς, ὁ δὲ ἐν Γαλάταις τοὺς τῆς διδασκαλίας μετώχευσε πίδακας. Μόνος δὲ ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν πανταχοῦ παρῆν, καὶ χαρᾶς τὰ πάντα
B ἐπλήρωσεν. Ὅθεν καὶ οἱ ἁγιώτατοι πατριάρχαι, τόπον ἀναπληροῦντες τῆς κεφαλῆς τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐνδιδύσκονται σάκκους, καὶ μετὰ ποταμίων καὶ τριγωνίων στιχάρια, καὶ διὰ πολυσταυρίων φαινόλια, καὶ εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας κατὰ ταὐτὸν ἀναφέρονται. Τῇ δὲ ῥάβδῳ, ὡς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν τῷ καλάμῳ τῆς ὕβρεως, ἀποσεμνύνονται. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀρχιερεῖς καὶ ἡγούμενοι, ὡς ὁ Ἀαρὼν τῇ ῥάβδῳ ἐκείνῃ τῇ βλαστησάσῃ κατὰ μεγάλου μυστηρίου προδήλωσιν, ἢ ὡς ὁ μέγας ἀπόστολος Πέτρος, ὁ ἀκούσας παρὰ Θεοῦ, Ποίμανε τὰ πρόβατά μου. Ἐπεὶ δὲ τῶν εἰκότων ἐστὶν ἐρωτῆσαί τινα, τίς ἡ τοῦ πάπα σημασία, καὶ τίς ἡ τοῦ πατριάρχου ἐστὶ, καὶ τίς ἡ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, καὶ διατί τῶν πέντε κεφαλῶν ἡ μὲν ἐνέργεια καὶ τὰ προνόμια ταυτίζον-
C ται, καθὼς διείληπται, τὰ δὲ ὀνόματα τούτων εἰσὶ διάφορα, δέον ἐλογισάμεθα καὶ τὰ περὶ τούτων ἐκκορυφῶσαι.

Πάπας παρὰ Λατίνοις κέκληται ὁ Πατήρ. Καὶ παρὰ Ἰουδαίοις πατριάρχης, ὁ ἄρχων ἤτοι ὁ Πατὴρ τῶν πατριῶν. Καὶ ἀρχιεπίσκοπος ὁμοίως, ὁ ἐπισκόπων Πατήρ. Κἂν γοῦν ὥσι τοῦ πάπα, τοῦ πατριάρχου, καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τὰ σημαινόμενα τῇ διαλέκτῳ διάφορα, ἀλλὰ δυνάμει κατὰ μηδὲν διαφέρουσι. Διὸ καὶ πάντες κοινῷ ὀνόματι πατριάρχαι κατονομάζονται. Ὁ γοῦν πρώτως ἀρχιερατεύσας ἐν Ῥώμῃ ἅγιος Σίλβεστρος, καὶ ὁ πρώτως ἀρχιερατεύσας ἐν Ἀντιοχείᾳ Εὔοδος, ἐκλήθησαν εὐλόγως Πατέρες. Οὔπω γὰρ ἦσαν πατριάρχαι, παρὰ τῶν Πατέρων προβαλλόμενοι. Ὡσαύτως καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας
D ἐκλήθη πάπας, διὰ τὸ λαβεῖν τὸν ἅγιον Κύριλλον κατὰ τὴν τρίτην σύνοδον τοῦ πάπα Ῥώμης, τοῦ Κελεστίνου φημὶ, τὰ προνόμια. Τῆς δὲ εὐσεβείας διαδραμούσης εἰς τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα, καὶ πόλεως ἑκάστης σχεδὸν λαβούσης ἐπίσκοπον, ἐδέησε τιμηθῆναι θεαρέστως καὶ εὐσεβῶς καὶ τὴν Ἰερουσαλὴμ, διὰ τὰ ἅγια πάθη καὶ τὸν τάφον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ γὰρ μεγαλόπολις προτετίμητο, καθὼς προείρηται, διὰ τὸ εἰς ταύτην μετενεχθῆναι τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας. Μετωνομέ-

VARIÆ LECTIONES.

[77] φραγίλλιῳ. [78] μετοχέτευσε.

NOTÆ.

(59) Figura litteræ gamma.

ϑησαν οὖν οἱ ἐν ταύταις ἀρχιερατεύοντες, ἀρχιεπίσκοποι· ἀρχαὶ δηλονότι καὶ κεφαλαὶ πολλῶν ἐπισκόπων. Ταὐτὸν δέ ἐστιν εἰπεῖν, Πατέρες καὶ πατριάρχαι. Ἐκ τούτου δὲ διαφορά τις οὐκ ἔστι μέσον αὐτῶν. Ὁ γὰρ πατὴρ τοῦ ἔθνους τοῦδε τυχὸν, πατήρ ἐστι καὶ ἱερατικῆς φυλῆς καὶ λαϊκῆς, ὡς ὁ Ἰακὼβ τῶν ιβʹ φυλῶν Ἰσραήλ. Καὶ ἄρχων ἐπισκόπων, ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ πατὴρ καὶ ἐπισκόπων καὶ λαϊκῶν· ὁ δὲ Γοτθίας οὐ καλεῖται ἀρχιεπίσκοπος, ὡς ἄρχων ἐπισκόπων καὶ προβολεὺς, ἀλλ' ὡς ἀρχὴ ἐπισκόπων. Ὡρίσθη γὰρ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, τὰς μὲν ἐχούσας διοικήσεις πολλὰς πόλεις, ὑπὸ ἐπισκόπων κυβερνωμένας, παρὰ μητροπολιτῶν διεξάγεσθαι, οὓς καὶ πρώτους οἱ κανόνες ὀνομάζουσι· τὰς δὲ μὴ ἐχούσας ὑφ' ἑαυτὰς πόλεις τινὰς ὑπὸ ἐπισκόπων ἰθυνομένας, παρὰ ἀρχιεπισκόπων ἱερατεύεσθαι· ὥστε μειονεκτεῖν μὲν αὐτὰς τῶν μητροπόλεων, ὑπερτερεῖν δὲ τῶν ἐπισκόπων. Οὕτω λυθείσης καὶ τῆς τοιαύτης ἀμφιβολίας, ἤθελον εἰπεῖν, ὅτου χάριν ὁ πάπας Ῥώμης οἰκουμενικὸς πάπας λέγεται, ὡσαύτως καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, οἰκουμενικὸς πατριάρχης· οἱ δὲ λοιποὶ πατριάρχαι, καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς ὄντες τάξεως, κλήσεώς τε καὶ τιμῆς, καὶ ταύτης οὐκ ἔτυχον τῆς ἀνακηρύξεως. Ἐπεὶ δὲ τὸν μὲν πάπαν τὸ τῆς φιλαυτίας δαιμόνιον τῆς τῶν λοιπῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν ἀπέστησεν ὁμηγύρεως, καὶ εἰς μόνην τὴν Δύσιν ἐστενοχώρησε· τὸν δὲ Κωνσταντινουπόλεως βλέπω μηδενὶ τῶν προνομίων τοῦ πάπα κατακοσμούμενον (οὔτε γὰρ τῷ τῆς βασιλείας λώρῳ κατὰ τὸ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου νομιζόμενον θέσπισμα καταστέφεται, οὔτε κοκκοβαφέσι πεδίλοις κατὰ τὸ τυπωθὲν θεατρίζεται, ἀλλ' οὐδ' ἑτέρῳ προνομίῳ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης κέχρηται, καὶ διὰ τοῦτο οἱ πόδες αὐτοῦ ἵστανται ἐν εὐθύτητι, καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ παντοίᾳ συνέσει, κατὰ τὸν Δαβὶδ, πεπολίωται· καὶ τὰς οἰκείας δὲ ὑπογραφὰς ὡς οἰκουμενικὸς οὐ μεγεθύνει πατὴρ, κἂν παρ' ἡμῶν οὕτω κέκληται καὶ δεδόξασται)· τὴν μὲν περὶ τούτου συζήτησιν, ὡς ἀλυσιτελῆ, παρατρέχω. Ἀπολογοῦμαι δὲ πρὸς τοὺς λέγοντας τολμηρῶς, ὀφείλειν τῆς πατριαρχικῆς ἀποξενοῦσθαι τιμῆς τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων. Κεκανόνισται γὰρ, φασὶ, μηδ' ἐν ἀρχιερεῦσι συντάττεσθαι τοὺς μὴ ῥιψοκινδύνως ἀπερχομένους ἀρχιερεῖς εἰς τοὺς παρὰ Βαρβάρων κατεχομένους θρόνους αὐτῶν, μηδὲ τὸν τοῦ μαρτυρίου προαρπάζοντας στέφανον. Ὡς εἰ μὲν εἰσὶ λαϊκοὶ οἱ τοιαῦτα καθά τι μάταιον ἄμβλωμα κατὰ τῶν ἁγίων κεφαλῶν ὠδινήσαντες, συγγνώμης ἀξιωθήσονται κατὰ πολλὴν ἐπιείκειαν. Γέγραπται γάρ· Οὐ χρὴ Ῥωμαῖον ἄνδρα νόμους (ταὐτὸν δ' ἐστιν εἰπεῖν καὶ κανόνας) ἀγνοεῖν. Ὅτι κἂν χειρώναξ τίς ἐστι, κἂν σύρφαξ, οἴκοθεν εἰδέναι νόμους ἢ κανόνας μὴ συγχωρούμενός ἐστιν, ἀλλ' οἱ τούτους κατὰ σπουδαίους ἀργυρογνώμονας μεταλλεύοντες,

Ὅσσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίνεται εἴαρος ὥρῃ·

pterea quod in eam imperii Romani sceptra fuissent translata. Itaque mutatis nominibus harum pontifices dicti sunt archiepiscopi, veluti principia et capita multorum episcoporum. Quod idem erit, ac si dixeris, Patres et patriarchæ. Unde nullum exstitit inter eos discrimen. Nam Pater hujus illiusve gentis, tam sacerdotalis, quam laicæ tribus est Pater, sicut Jacob duodecim tribuum Israelis. Et princeps episcoporum, necessario Pater est tum episcoporum, tum laicorum. Gotthiæ quidem antistes non propterea vocatur archiepiscopus, quod episcoporum princeps et ordinator sit, sed tanquam principium episcoporum. Quippe sanctis a Patribus est sancitum, ut eæ diœceses, quæ multas habent urbes sub episcoporum gubernatione constitutas, a metropolitanis administrentur, quos etiam ipsi canones appellant primos : quæ vero sub se non habent urbes aliquas, episcoporum regimini subditas, archiepiscopos habeant pontifices : ut inferiores hæ quidem sint metropolibus, at episcopatibus superiores. In hunc modum, hoc etiam ambiguo soluto, volebant equidem dicere, quamobrem papa Romanus appelletur universalis Papa, similiterque Constantinopolis archiepiscopus, universalis patriarcha : cum reliqui patriarchæ, licet ejusdem sint ordinis, appellationis et honoris, ita proclamari non soleant. Sed quando papam Romanum malus ambitionis ille genius a reliquorum sanctissimorum patriarcharum cœtu avulsit, et in Occidentem duntaxat coarctavit ; cum interim videant Constantinopolitanum nullo papæ privilegio semel ornantem (quippe nec regni coronatur fascia, secundum id, quod sancti Constantini statutum esse putatur, nec cum coccineis calceis, ut ibidem sancitur ; velut in spectaculo semel exhibet ; nec aliud denique Romæ veteris papæ privilegium usurpat : ideoque stant pedes ejus in rectitudine, et caput ejus omnigena prudentia, quemadmodum Davides loquitur, incanuit. Idem ne subscriptiones quidem suas magnificas facit, tanquam pater universalis ; licet a nobis ita vocetur et celebretur (equidem de hoc disquisitionem, velut infrugiferam, instituere supersedeo. Facere tamen non possum, quin iis respondeam, qui audacter prædicant, a dignitate patriarchali removendos Antiochenum et Hierosolymitanum. Quippe canonibus statutum est, inquiunt, ne quidem inter pontifices recensendos esse, qui non vel extremo cum periculo se conferant ad thronos suos a Barbaris occupatos, nec martyrii coronam præripiant. Nimirum si laici sunt, qui talia veluti stolidum quemdam abortum adversus sacra sancta capita parturierunt, veniam merebuntur ex singulari quadam nostra moderatione. Cæteroquin enim scriptum est : Hominem Romanum ignorare leges (idem et de canonibus dicendum) non oportet. Quippe licet aliquis manuarius sit opifex, et ex infima fæce plebis, quin leges aut canones per se norit, veniam impetrare non potest : cum qui leges et canones, instar industriorum argenti exploratorum, investigant, in hac urbe regia tot sint,

Quot folia et flores nascuntur tempore verno :

qui quidem cuivis ad manum sunt, tanquam liberale quoddam et nullo constans pretio epulum: neque dubium est, quin horum doctrinæ mulso dulcescere possit istorum ignorationis absinthium. Sin autem sacro pontificum catalogo continentur, babæ! quonam modo quis horum condemnationem expresserit? Quam enim merebitur is veniam, qui cum se canones docere profitetur, canonum tamen crassitiem non videt, quæ ipsum prope montem Athon superat? Omnino nullam. Imo potius ex omnipotenti Deo audiet. Tu rejecisti justitiam, et ego rejiciam te, ne mihi sis sacerdos. Quapropter omni de hoc contentione omissa, scripto præsenti ad tollendum omne scandalum inseram XXXVII canonem coactæ in magni palatii Trullo sanctæ ac universalis synodi, quæ quinta et sexta dici solet: qui sane canon ita sonat ad verbum: *Quia diversis temporibus Barbarorum impressiones acciderunt, et urbes hinc plurimæ redactæ sunt in potestatem impiorum, ita ut deinceps hujus talis urbis præses post ordinationem suam non potuerit thronum suum accipere, atque in eo pro conditione sacerdotali collocari, et usu recepta consuetudine tam ordinationes, quam alia omnia, quæ ad episcopi pertinent officium, perficere atque exercere: nos dignitatem et venerationem sacerdotii tuentes, minimeque volentes, ut injuria paganorum juribus ecclesiasticis detrimento sit, in hunc modum ordinatis, et ob causam supra positam thronos suos non possidentibus, jus suum absque præjudicio sic conservandum decrevimus, ut et ordinationes diversorum clericorum juxta canones instituant, et auctoritate præsidentiæ secundum modum fruantur, ac denique firma et rata sit omnis ab ipsis profecta administratio. Non enim accuratione per necessitatis tempus circumscripta, lex dispensationis in angustum cogetur.*

Præter hunc vero canonem, scripto præsenti lectores moneo, etiam edictum quoddam exstare memorandi imperatoris, domini Alexii Comneni, mense Novembri secundæ indictionis publicatum, ac fiscalibus et ecclesiasticis secretis insertum, quod statuit (60), non solum debere citra ullum impedimentum eligi pontifices in orientales Ecclesias, a paganis possessas, licet ii, qui ad eas renuntiantur, quos sortiti sunt thronos accipere nequeant propter malitiam paganorum: verum etiam quod post ordinationem habere debeant, quæcunque ante illam Constantinopoli habebant jura: nimirum abbatias, adelphatorum annonas (61), et reliqua. Atque nos quidem hæc ita rogati perscripsimus. Cæterum Deus ille pacis, qui per Davidem prophetam dixit: Si populus meus præcepta mea servaverit, in virga visitabo inimicos eorum, et in flagellis iniquitates eorum;

παρὰ ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων καθεστήκασι, καὶ πρόκειται τῷ βουλομένῳ παντὶ φιλότιμος πανδαισία καὶ ἀπραγμάτευτος, καὶ πάντως τῷ μελικράτῳ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ἐμελιτώθη τὸ τῆς ἀγνοίας ἐκείνων ἀψίνθιον. Εἰ δὲ τοῦ θείου καταλόγου τῶν ἀρχιερέων εἰσὶ, βαβαί! πῶς ἄν τις εἴπῃ καὶ διηγήσεται τὴν ἐπαγομένην τούτοις κατάκρισιν; Ποίας γὰρ συγγνώμης ἀξιωθήσεται ὁ διδάσκειν κανόνας ἐπαγγειλάμενος, καὶ κανόνων μὴ βλέπων παχύτητα, τὸν Ἄθων αὐτὸν σχεδὸν ὑπερβαίνουσαν; Πάντως οὐδεμιᾶς· ἀκούσει δὲ μᾶλλον ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος· Σὺ ἀπώσω δικαιοσύνην, κἀγὼ ἀπώσομαί σε τοῦ μὴ ἱερατεύειν μοι. Ὅθεν τὴν περὶ τούτου πολλὴν ἀντιλογίαν καταλιπὼν, καταστρωννύω πρὸς περιαίρεσιν σκανδάλου παντὸς τῇ παρούσῃ γραφῇ τὸν λζ′ κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς λεγομένης πενθέκτης, οὕτως ἐπὶ λέξεως ἔχοντα· *Ἐπειδὴ κατὰ διαφόρους καιροὺς βαρβαρικαὶ γεγόνασιν ἔφοδοι, καὶ πλεῖσται πόλεις ἐντεῦθεν ὑποχείριοι τοῖς ἀνόμοις κατέστησαν, ὡς ἐντεῦθεν μὴ δυνηθῆναι τὸν τῆς τοιαύτης πόλεως πρόεδρον μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ χειροτονίαν τὸν οἰκεῖον θρόνον καταλαβεῖν, καὶ ἐν αὐτῷ ἱερατικῇ καταστάσει ἐνιδρυθῆναι, καὶ οὕτω κατὰ τὸ κρατῆσαν ἔθος τὰς χειροτονίας, καὶ πάντα, ἃ τῷ ἐπισκόπῳ ἀνήκει, πράττειν τε καὶ μεταχειρίζεσθαι, ἡμεῖς τὸ τίμιον καὶ σεβάσμιον τῇ ἱερωσύνῃ φυλάττοντες, καὶ μηδαμῶς πρὸς λύμην τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων τὴν ἐθνικὴν ἐπήρειαν ἐνεργεῖσθαι βουλόμενοι, τοῖς οὕτω χειροτονηθεῖσι, καὶ διὰ τὴν προκειμένην αἰτίαν ἐν τοῖς ἑαυτῶν μὴ ἐγκατασταθεῖσι θρόνοις, τὸ ἀπροκριμάτιστον συντηρηθῆναι συνεωράκαμεν· ὥστε καὶ χειροτονίας διαφόρων κληρικῶν κανονικῶς ποιεῖν, καὶ τῇ τῆς προεδρείας αὐθεντίᾳ κατὰ τὸν ἴδιον ὅρον κεχρῆσθαι, καὶ βεβαίαν καὶ νενομισμένην εἶναι πᾶσαν ὑπ' αὐτῶν προϊοῦσαν διοίκησιν. Οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ τῆς ἀνάγκης καιροῦ τῆς ἀκριβείας περιγραφείσης, ὁ τῆς οἰκονομίας ὅρος περιορισθήσεται.*

Σὺν τῷ τοιούτῳ δὲ κανόνι ἀναδιδάσκω τοὺς ἐντυγχάνοντας τῇ παρούσῃ γραφῇ, ὡς καὶ πρόσταξίς ἐστι τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, κατὰ τὸν Νοέμβριον μῆνα τῆς δευτέρας ἐπινεμήσεως ἀπολυθεῖσα, καὶ τοῖς δημοσιακοῖς καὶ ἐκκλησιαστικοῖς σεκρέτοις καταστρωθεῖσα, καὶ διοριζομένη μὴ μόνον ἀπαρεμποδίστως ἀρχιερεῖς ψηφίζεσθαι εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας, τὰς παρὰ τῶν ἐθνῶν κατεχομένας, κἂν οὐ δύνανται οἱ ἐν αὐταῖς ἐπικηρυττόμενοι καταλαμβάνειν τοὺς λαχόντας τούτους θρόνους διὰ τὴν ἐθνικὴν κακίαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἔχειν ὅσα πρὸ ταύτης ἔσχον κατὰ τὴν μεγαλόπολιν δίκαια. Ἡγουμενείας δηλαδὴ, ἀδελφάτων σιτηρέσια, καὶ λοιπά. Καὶ ἡμεῖς μὲν καθὼς ἠξιώθημεν, ταῦτα γεγράφαμεν. Ὁ δὲ τῆς εἰρήνης Θεὸς, ὁ εἰπὼν διὰ τοῦ προφήτου Δαβίδ· Ἐὰν ὁ λαός μου τὰς ἐντολάς μου φυλάξῃ, ἐν ῥάβδῳ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἐπισκέψομαι, καὶ ἐν μάστιξι τὰς ἀδικίας αὐ-

NOTÆ.

(60) Vide Novellam sextam Alexii Comneni.

(61) Quæ portiones fratrum sunt, uti vocant.

τῶν· τὸ δὲ Ἔλεός μου οὐ μὴ διασκεδάσω ἀπὸ τῶν ἀγαπώντων με, οὐδ' οὐ μὴ βεβηλώσω τὴν διαθήκην μου· τὴν μὲν ἐθνικὴν ἀπιστίαν διασκορπίσει ὡσεὶ κονιορτὸν ἀπὸ ἅλωνος θερινῆς, τοὺς δὲ ὁσίους αὐτοῦ συναγάγῃ, καὶ δώσει αὐτοῖς χώρας ἐθνῶν καὶ φυλάς. Καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαός· Εὐλογητὸς Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα. Γένοιτο, γένοιτο.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Μελέτη, χάριν τῶν δύο ὀφφικίων, τοῦ τε χαρτοφύλακος, καὶ τοῦ πρωτεκδίκου.

Τοῦ μεγάλου διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας Παύλου τοῦ θεοκήρυκος λέγοντος, Οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τιμὴν, ἀλλὰ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὤφειλεν ὁ πρωτέκδικος ἀρκεῖσθαι τοῖς δεδομένοις αὐτῷ, καὶ κατ' ἴχνια [79] βαίνειν τῶν πρὸ αὐτοῦ, παντοίᾳ σοφίᾳ τῶν πλειόνων κεκοσμημένων τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ αὐτός ἐστι, καὶ τὰ ὑψηλότατα τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ἐνεργησάντων ὀφφίκια, τινῶν δὲ καὶ κατὰ γνησίους πτερυξαμένων ἀετιδεῖς, καὶ εἰς τὸν μέγαν φθασάντων θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὰ κυρωθέντα διὰ χρόνων ἀμνημονεύτων σχεδὸν, μὴ σπεύδειν ἀλλοιωθῆναι κατὰ σηπίας αὐθημερὸν, καὶ οὕτω ῥιψοκινδύνως σκανδαλίζειν καὶ σκανδαλίζεσθαι· θέλειν δὲ μᾶλλον εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ. Ἐπεὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅπως παραδραμὼν τοὺς ἐγείροντας τὰ σκάνδαλα μύλωνας, καὶ τὰ διορισθέντα κανονικῶς κατὰ τῶν παραλυόντων ἀπερισκέπτως συνήθειαν μακρὰν ἐκκλησιαστικὴν οἱανδήτινα (καὶ ταύτην γὰρ κρατεῖν ὡς τοὺς θείους κανόνας νενομοθέτηται), καὶ ὑπεραναβὰς τὸν ὁρίζοντα, θέλει παρασαλεῦσαι τὰ τοῦ χαρτοφύλακος προνόμια, καὶ συνάψαι τοῖς ἐκδικικοῖς λειτουργήμασι, κατά τινας ἑτεροφυῆ συμμοσχεύοντας σώματα, καὶ πρὸς ἐπισύστασιν τοῦ οἰκείου θελήματος, κανόσι χρῆται τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τετάρτης συνόδου, πρὸς δὲ καὶ τισὶ ῥήμασι τοῦ ἀποκειμένου βιβλίου ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ ἱεροῦ ἐκδικείου, παριστῶ καὶ αὐτὸς διὰ τῆς παρούσης γραφῆς μου, καθὼς ἠξίωμαι, τὰ τοῦτον, ὡς ἐγῷμαι, δικαίως ἐπιστομίζοντα, καὶ τὸν κατὰ καιροὺς χαρτοφύλακα φιλαλήθως ἀποσεμνύνοντα. Ἀπὸ τοῦ κγ' κανόνος τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων χλ' ἁγίων Πατέρων, συχνὴν ἐπικουρίαν ὁ πρωτέκδικος ἰδιώσατο, χάριν τοῦ κρίνειν ἰδιορυθμίας μοναζόντων καὶ κληρικῶν, καὶ ἀνακρίνειν ἀποδημίας αὐτῶν, καὶ κατακρίνειν ὡς φυγαδίας δουλοπρεπεῖς. Πρὸ γὰρ ἑκατὸν χρόνων μικρόν τι πλέον ἢ ἔλαττον, τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ἀγακλεῶς οὐρανώσαντος, ὁ τοιοῦτος κανὼν ἐκπεφώνηται, ὅτε λόγος οὐκ ἦν ἐκδίκων ὄντων ἀπὸ τοῦ βήματος, λαϊκῶν δὲ ταῖς ἐκκλησίαις διδομένων ἑκάστοτε πρὸς ἐκδίκησιν. Καὶ τοῦτο δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ οε' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, οὑτωσὶ διεξιόντος ῥητῶς· *Περὶ ἐκδίκων τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν ὀφειλόντων ἀπὸ τοῦ βασιλέως αἰτηθῆναι, σύμπασιν ἔδοξεν αἰτῆσαι ἀπὸ τῶν βασιλέων*

misericordiam vero meam non dispergam a diligentibus me, nec profanabo testamentum meum: is ergo paganorum quidem infidelitatem dissipet, veluti pulverem ex area æstiva, sanctos autem suos colligat, et paganorum eis det regiones ac tribus. Et dicat populus universus: Benedictus Dominus in sæculum. Fiat, fiat.

EJUSDEM

Meditatum, de duobus illis officiis, chartularii scilicet, ac primi defensoris.

Cum magnus ille doctor Ecclesiæ, divinusque præco Paulus dicat, non sibi quempiam honorem sumere, sed a Deo vocatum; sane debebat primus defensor sibi concessis esse contentus, et decessorum suorum vestigiis insistere; quorum plerique, sicut et ipse, per Dei gratiam omnigena fuerunt ornati doctrina, supremasque sanctissimæ Dei majoris Ecclesiæ dignitates gesserunt, atque etiam aliqui genuinorum in morem pullorum aquilinorum alas sumpserunt, et ad magnum illum Constantinopolis thronum pervenerunt: minimeque dare debebat operam, ut annis hominum prope memoriam excedentibus confirmata, mutarentur uno die, sepiarum in morem; atque ita periculose tam offendere, quam offendi: sed velle potius pacem supra populum Dei, et supra sanctos ejus. Verum quia nescio quomodo molaribus excitantibus scandala præteritis, atque itidem iis, quæ canonice statuta sunt adversus inconsiderate violantes quamcunque diuturnam consuetudinem ecclesiasticam (nam et illam perinde ratam esse debere sancitum est, atque sacros canones) et transcenso denique horizonte, privilegia chartularii concutere vult, et cum functionibus defensoriis conjungere, more quorumdam, qui diversæ naturæ corpora sibimet inserendo copulant: cumque instituti sui probandi causa, sanctæ et universalis quartæ synodi canonibus utatur, ac præterea verbis quibusdam ex libro, qui servatur in secreto sacri defensorii: proferam et ipse hoc præsenti scripto, quemadmodum a me petitum est, quæ os huic non abs re, meo quidem judicio, sunt obturatura; et vere cuivis pro tempore chartulario venerationem conciliatura. Igitur ex canone XXIII sanctorum Patrum, qui Chalcedone convenerunt, ficulnum præsidium sibi defensor quæsivit, quasi judicet ipse de iis, quæ sunt officii monachorum et clericorum, quasique de horum peregrinationibus inquirat, easque veluti mancipiorum aufugia condemnet. Nimirum annis paulo plus minusve centum ante clarissimum illum imperatorem Justinianum, qui hanc ecclesiam laudabiliter quasi quodam cœlesti opere construxit, is canon publicatus fuit: quo tempore nullus erat sermo de defensoribus ex ordine sacro, sed ecclesiis semper laici defensionis causa dabantur. Atque

VARIÆ LECTIONES.

[79] κατίχνια.

hoc manifestum est ex LXXV canone concilii Carthaginiensis, cujus hæc verba sunt: *De defensoribus Ecclesiarum, qui ab imperatore peti debent, visum est universis, petendos ab imperatoribus, propter afflictionem pauperum, quorum gravaminibus indesinenter Ecclesia molestatur: ut defensores eis, interveniente providentia episcoporum, eligantur adversus opulentorum tyrannidem.*

Itidem paret hoc ex XV novella imperatoris Justiniani, quæ exstat libro VI Basilicorum, titulo XVIII in hanc sententiam: Defensores ex incolis cujuslibet urbis per vices eligi, licet illustres aliqui sint, et clarissimi: atque hos duntaxat biennio defensionis munus sustinere. Quare cum defensores et eligantur, ceu dictum est, et eorum munus certo temporis spatio definiatur: nugantur sane, qui ex indicato canone stabiliri perhibent id, quod a primo defensore asseritur. Verba vero libri de officio primi defensoris, quæ propemodum hujusmodi sunt: *Oportet vos, si quis presbyterorum et diaconorum cum aliquo litem habebit, eum qui accusatur, tertium citare, secundum indicatum modum, et non obsequentem condemnare*: hæc, inquam, verba neque radicitus, neque vel rami, vel corticis respectu, jurisdictionem chartularii in universos sacris initiatos evertunt, et ad defensores transferunt.

Quippe non sic intelliguntur, de primi defensoris sententia, quasi possit is cogere vel invitos eos, qui a diaconis et presbyteris quibusdam conveniuntur, fortassis ipsi laici, ut apud eum causam dicant, ob quam postulantur. Nam temerarium isthuc est, ac ne patriarchali quidem sacræ amplitudini concessum, veluti legibus contrarium, quæ actores forum reorum sequi volunt. Quod si quis primi defensoris mentem probans (nam et malitiose agentibus quod aiunt, interdum benedicitur), vano cum fastu subjiciet, indicata verba loqui de duabus partibus, quæ diversis studiis non distinguantur; sed quæ communis sacerdotii professione conjunctæ sint: is audiet, hoc modo temerariam vacationem et justicium indici non chartularii duntaxat jurisdictioni, verum etiam ipsius patriarchalis sacratissimi tribunalis. Quippe si hoc concessum sit, primus defensor jus dicet audacter, imo suprema cum potestate, adversus pontifices, et diaconos, et reliquos sacerdotes, magnis nonnunquam dignitatibus insignes, quæ ipsius etiam primi defensoris jurisdictionem ex diametro transcendant. Quin et episcopianos sibi vindicare conabitur, veluti qui episcopi ratiocinium sortitus sit. Quod sane, quam absurdum sit, ne dici quidem meretur. Cæterum quod quidam ait, eos qui a sacerdotibus apud defensores ob quamcunque causam vel civilem, vel criminalem, in jus rapiatur, per tres denuntiationes esse arcessendos, et condemnandos si non compareant (id enim omnino fiat necesse est si concessum fuerit, per

A *διὰ τὴν τῶν πενήτων κάκωσιν, ὧν ταῖς ἐπαχθείαις ἀπαύστως ἡ Ἐκκλησία παρενοχλεῖται, ὥστε ἐκδίκους τούτοις μετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων προνοίας ἐπιλέγεσθαι κατὰ τῆς τῶν πλουσίων τυραννίδος.*

Ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τῆς ιε' νεαρᾶς τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, τῆς κειμένης ἐν βιβλίῳ ϛ' τῶν Βασιλικῶν, τίτλῳ ιη', καὶ διαλαμβανούσης, τοὺς ἐκδίκους ἀπὸ τῶν κατοίκων ἑκάστης πόλεως ἀμοιβαδὸν ἐπιλέγεσθαι, κἂν ἰλλούστριοί τινες ὦσι καὶ λαμπρότατοι· καὶ ἐπὶ μόνῃ διετίᾳ τὸ τῆς ἐκδικήσεως ὑπέχειν τούτους λειτούργημα. Τῶν γοῦν ἐκδίκων ἐπιλεγομένων ὡς εἴρηται, καὶ τῆς λειτουργίας αὐτῶν μετρουμένης χρονικῷ διαστήματι, εἰκαιομυθοῦσιν οἱ λέγοντες, ἀπὸ B τοῦ ῥηθέντος κανόνος στηρίζεσθαι τὸ παρὰ τοῦ πρωτεκδίκου λεγόμενον. Τὰ δὲ ῥήματα τοῦ πρωτεκδίκου βιβλίου, τὰ οὕτω πως κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνοντα· Δεῖ ὑμᾶς, *εἴ τις τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων δίκην ἕξει μετά τινος, προκαλεῖσθαι*[**] *τὸν διεγκαλούμενον ἐκ τρίτου κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, καὶ μὴ ὑπείκοντα καταδικάζειν.* Οὐ κατασπῶσι πρόθελυμνον, οὐδ' ἐξ ἀποσπάδος, οὐδ' ἐκ φλοιοῦ, τὴν κατὰ πάντων τῶν ἱερωμένων δικαιοδοσίαν τοῦ χαρτοφύλακος, καὶ πρὸς τοὺς ἐκδίκους μεταφυτεύουσιν.

Οὐδὲ γὰρ ἐκλαμβάνονται, καθὼς φησιν ὁ πρωτέκδικος, εἰς τὸ δύνασθαι τοῦτον καταναγκάζειν καὶ ἄκοντας τοὺς ἐναγομένους παρὰ διακόνων καὶ πρεσβυτέρων τινῶν, ἴσως ὄντας καὶ λαϊκούς, ἀπολογεῖσθαι παρὰ τούτῳ περὶ ὧν ἡ αἰτίασις. Τοῦτο γὰρ καὶ C τολμηρόν ἐστιν, οὐδὲ τῇ πατριαρχικῇ θείᾳ μεγαλειότητι δέδοται, ὡς ὑπεναντίον τοῖς νόμοις, τοῖς διοριζομένοις τῶν ἐναγομένων τῷ φόρῳ τοὺς ἐνάγοντας ἕπεσθαι. Εἰ δέ τις τοῦ πρωτεκδικικοῦ θελήματος ἀντεχόμενος (εὐλογοῦνται γάρ, φησί, καὶ κακοπραγοῦντες ἐνίοτε), ὑποθήσει κενεμβατῶν, τὰ ῥηθέντα ῥήματα διαλέγεσθαι περὶ μερῶν μὴ μεριζομένων διαφόροις ἐπιτηδεύμασιν, ἀλλ' ἡνωμένων τῆς ἱερωσύνης τῷ ἐπαγγέλματι, ἀκούσει διὰ τούτου σχολὴν τολμηρὰν καταψηφίζεσθαι καὶ παρόρασιν, μὴ μόνον τῆς δικαιοδοσίας τοῦ χαρτοφύλακος, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θειοτάτου βήματος. Εἰ γὰρ τοῦτο δοθείη, δικαιοδοτήσει θαρρούντως, μάλιστα δ' εἰπεῖν αὐθεντικῶς ὁ πρωτέκδικος, κατὰ ἀρχιερέων, καὶ διακό- D νων, καὶ λοιπῶν τῶν τοῦ βήματος, ἔστιν ὅτε καὶ μεγάλα διαπρεπόντων ὀφφίκια, καὶ τὴν πρωτεκδικικὴν ἰουρισδικτίονα κατὰ διάμετρον ὑπερπαίοντα. Ζητήσει δὲ καὶ τοὺς ἐπισκοπειανοὺς σφετερίσασθαι, ὡς ἐπισκόπου κληρωσάμενος λογοθέσιον. Ὅπερ ὡς ἄτοπον, οὐδὲ λέγεσθαι ἄξιον. Τὸ δὲ λέγειν τινά, τοὺς ἑλκομένους παρὰ τοῖς ἐκδίκοις ὑπό τινων τῶν τοῦ βήματος περὶ χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς οἱασδήτινος ὑποθέσεως, ὀφείλειν μετακαλεῖσθαι διὰ μηνυμάτων τριῶν, καὶ καταδικάζεσθαι μὴ ὑπείκοντας (οὕτω γὰρ ἀνάγκη πᾶσα πρόκειται γίνεσθαι, εἰ δοθείη διὰ τῶν ῥηθέντων ῥημάτων τοῦ πρωτεκδι-

VARIÆ LECTIONES.

[**] προσκαλεῖσθαι.

τοῦ βιβλίου λαβεῖν τὸν πρωτέκδικον ἄδειαν, περὶ πάσης ὑποθέσεως δικάζειν διακόνους καὶ ἱερεῖς μετὰ τῶν ἀντιθετούντων αὐτοῖς), πῶς οὐκ ἔστι τῆς πρωτεκδικικῆς σοφίας ἀνάξιον; Βαβαὶ γάρ, πόσα τούτου δοθέντος ἀθετοῦνται θειότατα νόμιμα! πόσα βασιλέων ὀρθοδόξων θεσπιωδήματα! πόσα Πατέρων θείων δόγματα καὶ διδάγματα, τοὺς ἐναγομένους παντοίως συνάγοντα, [καὶ] δι' ἐπιφωνημάτων τριακονθημέρων μετακαλουμένους, καὶ διπλαῖς ἐκκλήτοις τὴν τούτων καταδίκην μετεωρίζοντα! Πάντως πολλά, καὶ πάντα σχεδὸν ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντα. Συνάγεται τοίνυν ἀπροσπαθῶς, καὶ τὴν ἐκ τούτων τῶν ῥημάτων ἀναφαινομένην δῆθεν ἀσάφειαν συναρμολογεῖσθαι καλῶς τῇ περὶ ἐλευθεριῶν ἐπῇ τοῦ βιβλίου γραφῇ· καὶ τοὺς παρὰ πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἑλκομένους παρὰ τοῖς θεοσεβεστάτοις ἐκδίκοις χάριν ἐλευθεροβοούντων ἢ δουλαγωγουμένων τινῶν, καὶ μετὰ τρεῖς διαλαλιὰς μὴ πειθομένους ἐλθεῖν, μονομερῶς κατακρίνεσθαι, διὰ τὰ νόμιμα θεῖα θεσπίσματα, τὰ τὴν ἐλευθερίαν ὑπὲρ πάντα σχεδὸν περιθάλποντα, καὶ ἐξ ἐπιπέδου διοριζόμενα τὴν ταύτης ζήτησιν γίνεσθαι, καὶ μὴ ὠφελεῖσθαι τοὺς οὕτω τὴν καταδίκην καθ' ἑαυτῶν σχεδιάσαντας, ἐκ τοῦ εἶναι τοῦ βήματος τῆς ἐλευθερίας τοὺς ἀντιλήπτορας. Οὕτω δὲ τούτων ἐχόντων, δικαίως ἐπιτραπήσεται ὁ πρωτέκδικος, τῶν μὲν χάριν ἐλευθερίας τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζητούντων βοήθειαν, μετὰ δικαιοδοσίας ἀντιλαμβάνεσθαι· τῶν δὲ λοιπῶν προσφύγων ἀντιποιεῖσθαι, ὥσπερ καὶ ὅπου νενόμισται· καὶ συνίστασθαι μᾶλλον τούτοις, καὶ ἐκδικεῖν ἀπὸ τῶν ἐπηρεαζόντων αὐτούς, καθώς που καὶ κέκληται. Οὕτω γὰρ ποιῶν, καὶ φυλάξας ὁσίως τὰ ὅσια, δεόντως ὁσιωθήσεται. Καὶ ταῦτα μὲν ἀποχρώντως ἐγράφησαν εἰς ἐκτροπὴν τῶν παρὰ τοῦ πρωτεκδίκου προτιθεμένων, καὶ παραθεωμένων τὰ παρὰ τοῦ χαρτοφύλακος ἀμέμπτως νεμόμενα δίκαια. Ῥητέον δὲ καὶ τὰ συνιστῶντα τὸν χαρτοφύλακα. Εἰπάτω δὲ μᾶλλον ταῦτα τῆς ἀληθείας τὸ στόμα, καὶ τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος. Οὐδὲ γὰρ οἴκοθεν εἴπωμεν ἐπιμύθιον, κατὰ τοὺς κνηθομένους τὰς ἀκοάς, τῷ λόγῳ τοῦ διαφέροντος, καὶ τοὺς ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας δοκιμάζοντας τὰ ἀμφίβολα· ἀλλ' ἐκεῖνα διπλόης πάσης ἐκτὸς σχεδιάσομεν, ὅσα πεῖρα μακρά, καὶ χρόνος πολύς, καὶ θείων Γραφῶν ἀνάγνωσις ἡμᾶς ἀνεδίδαξαν. Ἀρκτέον οὖν, ὅθεν ἄρχεσθαι ἄμεινον· καὶ πορευτέον ἐκ δυνάμεως πάλιν εἰς δύναμιν.

Κεφαλὴ τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἐστί, μετὰ τὴν πρώτην ἄναρχον, καὶ ἀΐδιον, καὶ ἀπειροδύναμον κεφαλήν, τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ πνευματικὸς νυμφίος αὐτῆς ὁ κατὰ καιροὺς ἁγιώτατος οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Τῶν γοῦν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων διαιρουμένων διχῇ, εἴς τε τὰ διαφέροντα τῇ Ἐκκλησίᾳ πολυειδῶς, καὶ εἰς τὰ τῷ πατριάρχῃ προσκυρωθέντα κανονικῶς, ἐδέησε τοῖς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ὁροθετήσασιν ὀρθοδόξοις ἡμῶν αὐτοκράτορσιν, καταμερίσαι ταῦτα πρὸς πέντε σεκρέτων εὐαγῆ λογο-

A indicata verba libri de officio primi defensoris, potestatem consequi primum defensorem, quavis in causa judicandi diaconos et sacerdotes, cum eorum adversariis), id vero quo pacto sapientiam primi defensoris non indignum est? Babæ, quot illo concesso sacratissimæ leges abolentur! quot orthodoxorum principum sanctiones! quot sanctorum Patrum decreta pariter et doctrinæ? quæ variis modis reis favent, dum eos per edicta triginta dierum arcessunt, et duabus appellationibus condemnationem eorum suspendunt? Multæ, haud dubie, atque omnem numerum excedentes. Itaque nullo interveniente animi affectu colligitur, emergentem ex hisce verbis obscuritatem ambiguam, recte conciliari per id, quod in eodem libro dein-
B ceps perscriptum est de libertatibus nimirum eos, qui a presbyteris vel diaconis arcessantur ad religiosissimos defensores illorum causa, qui proclamant ad libertatem, vel in servitutem abripiuntur, si post edicta tria recusent comparere, una duntaxat parte præsente condemnari, propter sacras juris sanctiones, quæ libertatem prope supra res omnes fovent, et inquiri de hac jubent, ex simplici et plano; nec ita condemnatos quidquam ex eo subsidii capere volunt, quod libertatis propugnatores, sacri sint ordinis homines. Quæ cum ita sint, haud abs re primo defensori permissum erit, ut iis quidem, qui opem ecclesiasticam libertatis causa implorant, per jurisdictionem suam subve-
C niat: at reliquorum ad Ecclesias confugientium causam tueatur, quemadmodum et ubi legibus est definitum: adeoque potius his assistat, et defendat eos ab inferentibus injuriam, sicuti nominis ipsius ratio postulat. Nam ita si se geret, ac sancte sancta servaverit, haud dubie venerationem merebitur. Et hæc quidem scripta sufficiant ad ea divertenda, quæ a primo defensore proferuntur, ac jura convellunt, in quorum inculpata possessione chartularius est. Nunc de iis quoque dicendum, quæ pro chartulario faciunt. Vel dicat ea potius ipsum veritatis os, et sol justitiæ. Non enim ex nobis fabulam afferemus, instar illorum, quibus aures pruriunt ad orationem de eo quod ipsis expedit; et eorum more, qui ad aquam con-
D tradictionis examinant res controversas: sed citra fucum omnem ea simpliciter proponemus, quæ diuturnus usus, et longi temporis exercitatio, et sacrarum Litterarum lectio nos docuerunt. Incipiendum igitur, unde præstat initium fieri: et a facultate majorem ad facultatem progrediendum.

Caput sanctissimæ Dei majoris Ecclesiæ, secundum caput illud primum initio carens et æternum, et infinitæ potentiæ, Dominum Deumque nostrum Jesum Christum, est spiritualis ille sponsus ejus, sanctissimus cujusque temporis universalis patriarcha. Cum autem ecclesiastica jura bifariam dividantur, videlicet, in ea, quæ variis modis ad ipsam Ecclesiam pertinent; et in ea, quæ per canones peculiariter addicta sunt patriarchæ: oportuit omnino principes nostros orthodoxos, qui rebus Ecclesiæ certam legem dederunt, hæc disper-

tiri in quinque secretorum religiosa ratiocinia ; atque horum administrationem certis ministris committere. Nam minime conveniebat ipsum patriarcham, tam insigniter in omnibus speciem sponsi præ se ferentem, occupari tractando rastro, mancipiisque satiandis. Inde igitur in hunc usque diem, a quinque præsidibus quos magistratus. Exocatacœlos dicimus, tanquam a quinque sensibus hæc administrantur : nimirum a magno œconomo, a magno sacellario, a magno scevophylace, a chartulario, et ea præside sacellii. Magnus œconomus prædiorum ecclesiasticorum curam gerit : magnus sacellarius tam urbana, quam ulterius sita monasteria curat (cum urbis imperatricis decima tertia regio, sit ejus regio extrema), de sacris cimeliis sollicitus est magnus ille vasorum custos : ecclesiarum in genere, atque etiam emphyteusium administratio, penes sacellii præfectum est.

Chartularius autem pro sua parte solus ea dirigit, quæ jure pontificatus ad patriarcham pertinent. Et quo quidem pacto cæterorum quatuor præsidum institutiones seu electiones fieri debere sancitum sit, et quot nam quilibet horum chartularios laboris consortes habeat, quotve suo in secreto ministros, alienum hoc loco fuerit dicere. Non enim de his loqui nunc instituimus. Unde vero, et qualiter id venerationis in signis chartophylaci tribuatur, ut os et manus patriarchæ nuncupetur, inquirendum. Et quia nonnulli nomen chartophylacis ex eo derivant, quod membranas sive codices custodiat : ante omnia tollendum, quod inde nasci posset, scandalum. Chartophylax non est, uti quidam perhibent, custos secreti, et janitor (nam ostiariorum vetus ea professio est), sed idoneus jurium episcopalium curator. Sic enim et nomophylacem, et scevophylacem castrorum principis dicimus. Quod si fortiter hoc inficiantes quærant, qui fiat, ut aliorum secretorum præsides, non dicantur custodes, cum quidem rerum administratores sint ; cur unus, magnus vocetur œconomus ; alius, magnus sacellarius, alius, sacellii præfectus : audiant, idem esse nomen œconomi, custodis, sacellarii et sacellii præfecti. Nam apud Romanos sacellum ab administratione et custodia dicitur. Atque etiam hinc sacella patriarchalis, qua malefici custodiuntur, non aliunde appellata est ; sicut et saculium. Sacellarius quidem dicitur monasteriorum administrator : et præfectus sacelli deminutive, ecclesiarum in genere curator. Cæterum ne hi quinque præsides unum duntaxat haberent nomen, placuit diversorum officiorum appellationibus eos ampliores reddi debere. Quo fit, ut actionum finibus idem existentes, officiorum vocabulis distinguantur. Hoc modo recte sublato dubio, quod adversus chartophylacem facile nasci poterat reliqua etiam declaranda veniunt. Munus chartularii varium et multiplex est. Idcirco sanctissimus pro tempore patriarcha, velut alterum Aaronem, hunc deligens, cum Mose dicit ad Dominum : [illegible] aspiciat

A θέσια · καὶ ἀναθεῖναι τὴν τούτων διοίκησιν διακονηταῖς. Οὐδὲ γὰρ ἔδει τὸν οὕτως ἀγακλεῶς ἐν πᾶσι νυμφοστολούμενον, περὶ σκαπάνην ἀσχολεῖσθαι καὶ δούλων χορτάσματα. Ἔκτοτε γοῦν καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ πέντε προκαθημένων, τῶν ἐξωκατακοίλων ἀρχόντων φημὶ, ὡς ὑπὸ πέντε αἰσθήσεων ταυτὶ διεξάγονται · ἤγουν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου, τοῦ μεγάλου σακελλαρίου, τοῦ μεγάλου σκευοφύλακος, τοῦ χαρτοφύλακος, καὶ τοῦ σακελλίου. Καὶ ἔχει τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων τὴν πρόνοιαν, ὁ μέγας οἰκονόμος · τῶν κατὰ πόλιν, καὶ τῶν περατικῶν μοναστηρίων τὴν μέριμναν (τρισκαιδέκατος γὰρ ῥεγεὼν τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων, ἡ περαία ταύτης ἐστὶν), ὁ μέγας σακελλάριος · τῶν ἱερῶν κειμηλίων τὴν ἐπιμέλειαν, ὁ μέγας σκευοφύλαξ · καὶ τῶν καθ- B ολικῶν ἐκκλησιῶν, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐμφυτεύσεων τὴν διοίκησιν, ὁ σακελλίου.

Ὁ δὲ χαρτοφύλαξ κατευθύνει μονομερῶς τὰ τῷ πατριάρχῃ, δικαίῳ τῆς ἀρχιερωσύνης, ἀνήκοντα. Ὅπως μὲν οὖν τῶν ἄλλων τεσσάρων προκαθημένων τὰς προβλήσεις τετύπωται γίνεσθαι, καὶ πόσους ἕκαστον τούτων ἔχει χαρτουλαρίους τοῦ κόπου συμμεριστὰς, καὶ πόσους σεκρετικοὺς διακονητὰς, οὐκ ἔστι λέγειν καιρός. Οὐδὲ γὰρ περὶ τούτων εἰπεῖν προεθέμεθα. Ὅθεν δὲ, καὶ ὅπως ὁ χαρτοφύλαξ σεμνολογεῖται πανευκλεῶς, καὶ καλεῖται τοῦ πατριάρχου στόμα καὶ χεὶρ, ζητητέον. Ἐπεὶ δέ τινες παρωνυμίζεσθαι τὸν χαρτοφύλακα θέλουσιν ἐκ τοῦ C φυλάττειν μεμβράνας ἤτοι κωδίκια, περιαιρετέον πρὸ πάντων τὸ ἐκ τούτου φυόμενον σκάνδαλον. Ὁ χαρτοφύλαξ οὐκ ἔστιν, ὥς τινες λέγουσιν, φύλαξ τοῦ σεκρέτου, καὶ θυρωρὸς (τοῦτο γὰρ τῶν ὀστιαρίων ἀρχαῖον ἐπάγγελμα)· ἐπισκοπικῶν δὲ δικαίων φροντιστὴς ἀξιόμαχος. Οὕτω γὰρ καὶ νομοφύλαξ καλεῖται, καὶ σκευοφύλαξ στρατοπέδου βασιλικοῦ. Εἰ δ' ἀπισχυρίζονται, πῶς τῶν ἄλλων σεκρέτων οἱ προκαθήμενοι, φύλακες οὐ κατονομάζονται, καὶ ταῦτα πραγμάτων ὄντες διοικηταί · ἀλλ' ὁ μὲν, μέγας οἰκονόμος καλεῖται · ὁ δὲ, μέγας σακελλάριος · ὁ δὲ, σακελλίου · ἀκουσάτωσαν, ὡς ταυτόν ἐστιν εἰπεῖν, οἰκονόμον, φύλακα, σακελλάριον, καὶ τὸν σακελλίου. Παρὰ γὰρ τοῖς Ῥωμαίοις σάκελλον, παρὰ τὸ διοι- D κεῖν καὶ φυλάττειν ἐστί. Καὶ ἡ τοὺς κακούργους δὲ φυλάττουσα πατριαρχικὴ σακέλλη ἐντεῦθεν, καὶ οὐκ ἄλλοθεν μετωνόμασται, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ σακούλιον. Λέγεται γοῦν σακελλάριος, ὁ τῶν μοναστηρίων διοικητής · καὶ ὁ σακελλίου ὑποκοριστικῶς, ὁ τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν φροντιστής. Ἵνα δὲ ἡ τῶν προκαθημένων πεντὰς μὴ ταυτωνυμίζηται, ὡρίσθη διαφόρων ὀφφικίων ὀνόμασιν αὐτὴν μεγεθύνεσθαι. Τῷ τοι καὶ ταυτιζομένη τῶν ἐνεργειῶν τοῖς ἀποτελέσμασι, μερίζεται τῶν ὀφφικίων ταῖς κλήσεσιν. Οὕτω γοῦν περικιρουμένης καλῶς, τῆς ἐκ τῆς φυλακῆς ὑποκλεπτομένης ἀσαφείας κατὰ τοῦ χαρτοφύλακος, σαφηνιστέον καὶ τὰ λοιπά. Τοῦ χαρτοφύλακος ἡ ἐνέργεια πολυειδὴς καὶ πολυσχιδής ἐστι. Διὸ καὶ ὁ κατὰ καιροὺς ἁγιώτατος πατριάρχης, ὡς

ἄλλον Ἀαρὼν τοῦτον ἐπιλεγόμενος, λέγει μετὰ Μωσέως πρὸς Κύριον· « Ἐπισκεψάσθω Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων καὶ πάσης σαρκὸς, ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς συναγωγῆς ταύτης, ὅστις ἐξελεύσεται ἀπὸ προσώπου ἐμοῦ », καὶ ὅστις εἰσελεύσεται πρὸ προσώπου αὐτῶν, καὶ ὅστις εἰσάξει αὐτοὺς ὡς ἐμὲ, καὶ ὅστις ἐξάξει αὐτοὺς ἐξ ἐμοῦ· καὶ οὕτως ἐπιτίθησι τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν, καὶ δίδωσιν αὐτῷ τὴν δόξαν αὐτοῦ, ὅπως ἀκούωσιν αὐτοῦ οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ. Ἐγχειρίζει τούτῳ καὶ χρυσοῦν ὡς ἄν τις εἴποι δακτύλιον, καθὼς εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· καὶ ἐπιθήσεις τὸ λογεῖον ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἀαρὼν, καὶ ποιήσεις δακτύλιον χρυσοῦν, καὶ συναρμολογήσεις αὐτὸν τοῦ Λογείου τοῖς χείλεσιν, ἐφ' ᾧ δι' αὐτοῦ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπογράφεσθαι τὰ ὀνόματα. Ποῖος δὲ οὗτός ἐστι; Τὸ πατριαρχικὸν βουλλωτήριον, τὸ παρὰ τῷ στήθει τοῦ χαρτοφύλακος ἀπῃωρημένον, ὡς εἴωθε, δοχείῳ καθεστηκότι λογικοῦ παντοίου σπουδάσματος (Τοῖς γὰρ ἀξίοις, φησὶ, δοτέον τὰ ἀξιώματα) δι' οὗ τοὺς ὀλοθρευτὰς ἀσφαλίζεται σὺν σφραγῖδι καὶ χάριτι, τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐπιστρέφει σὺν γραφίδι καὶ μέλανι, τοὺς καταπονουμένους διεκδικεῖ σὺν βακτηρίᾳ καὶ σύριγγι, καὶ τοὺς ἀξίους τῷ πνεύματι χαρισμάτων ἱερατικῶν ἀξιοῖ· τοὺς μὲν ἐκτὸς τοῦ βήματος, κληρικοποιῶν· τοὺς δὲ ἐντὸς, τελειοποιῶν. Διὰ τούτου καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην σχεδὸν πατριαρχικὰ καταγράφεται καὶ δίδωσι σταυροπήγια, καὶ πολλῶν πόλεων ἐκκλησιαστικὰ μετατίθησι κάρηνα, εἰς τῆς πρώτης κεφαλῆς τὸ ἀνάκτορον. Δίδονται διὰ τούτου τῷ χαρτοφύλακι καὶ αἱ κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὡς ὑπὸ τοῦ Κυρίου τῷ φίλῳ Πέτρῳ καὶ μαθητῇ. Φησὶ γὰρ, οἷον πρὸς αὐτὸν, ὁ μέγας ἀρχιερεύς· Ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ τὸ πάντων καινότερον, οὐ μόνον οὗτος τοσαύτης ἐξουσίας ἐπλούτησε χάρισμα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ τὴν χάριν ταύτην λαμβάνοντες. Ἐπιτρέπει γὰρ ἱερατεύουσι μοναχοῖς, ἀνθρώπων δέχεσθαι λογισμοὺς, καὶ διαῤῥήσσειν ἁμαρτημάτων χειρόγραφα· ὅπερ μόνοις ἐπισκόποις ἀπὸ τοῦ παναγίου δέδοται Πνεύματος. Ἂν ἴδῃς δὲ τοῦτον συνοδικῶς σχεδιάζοντα ὅσα λαλῶν λαλήσει Μωσῆς, κἀκεῖνα κρουνηδὸν ἀποστοματίζοντα, ὅσα νεφελώσει καὶ ὑδατώσει τῆς κεφαλῆς ἡ ἀκρώρεια, οὐ ζητήσεις ἰδεῖν Ἀαρὼν θεογράφων πλακῶν ἀπαγγέλλοντα ῥήματα, οὐδὲ Βαροὺχ περιδεξίως ἀπογραφόμενον τῆς Ἰουδαίας τὴν ἅλωσιν· ἀρκεσθήσῃ δὲ τοῖς οὕτω πραττομένοις ὑπὸ τοῦ χαρτοφύλακος, καὶ Δευτερονόμιον συμπεραίνουσι. Πρὸς τούτοις θαύμασον, πῶς τῶν θείων κανόνων μόνοις ἐκχωρησάντων τοῖς ἐν πόλεσιν ἀρχιερατεύουσι τὴν τοῦ διδάσκειν τὸν λαὸν σεμνοπρέπειαν, ὁ χαρτοφύλαξ καὶ μόνος τὸ διδάσκειν κατηχητικῶς τὸν λαὸν ἐπ' ἐκκλησίας ἀπεκληρώσατο· πῶς τὰς πατριαρχικὰς διαγνώσεις καλλιγραφεῖ, καὶ ὑπογραφαῖς οἰκείαις καὶ σφραγῖσι κατεμπεδοῖ· καὶ πῶς δικαστηρίου μεγάλου προκάθηται καὶ δικαιοδοτεῖ κατὰ μὲν παντὸς ἀνθρώπου, κἂν οἵας ἂν εἴη τύχης καὶ φύσεως, περὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, καὶ

A Dominus Deus patrum nostrorum, et universæ carnis, hominem in hoc cœtu, qui egrediatur a facie mea, » et ingrediatur ante faciem eorum, et introducat eos ad me, et abducat eos a me : quibus dictis, manus ei suas imponit, et dat ei gloriam suam, ut audiant eum filii Israelis. Etiam ei porrigit in manum annulum aureum, sicut et Dominus ad Mosem dixit : Et impones Rationale super Aaronis pectus, et annulum facies aureum, et accommodabis eum labris ipsius Rationalis, ut per eum nomina filiorum Israelis describantur. Et quinam is est ? Patriarchale bulloterium, pro more suspensum ad chartularii pectus, receptaculum studii doctrinarum omnis generis, (dignis enim, quod aiunt, concedenda sunt dignitates), quo internecivos munit B cum sigillo et gratia, peccatores convertit cum stilo et atramento, gravatos afflictionibus defendit cum baculo et fistula, dignos denique spiritus donis sacerdotalibus afficit : dum eos qui extra gradum constituti sunt, clericos facit ; gradu comprælıensos, perficit. Hoc patriarchalia describit et dat stauropegia per universum prope terrarum orbem, ac multarum urbium ecclesiastica capita transfert ad primi capitis regiam. Dat etiam chartulario patriarcha claves regni cœlorum, sicut caro illi Petro, eidemque discipulo datæ sunt a Domino. Quippe sicut Dominus ad hunc, ita magnus pontifex ad illum : Quidquid solveris, inquit, in terra, solutum erit in cœlis : et quidquid ligaveris in terra, C ligatum etiam in cœlis erit. Et quod inprimis est novum, non solum hic tantæ potestatis largam consecutus est gratiam : verum etiam iis, qui gratiam hanc ab ipso accipiunt. Facit enim potestatem monachis sacerdotum munus suscipientibus, audiendi rationes hominum, et peccatorum chirographa discerpendi : quod alioqui solis episcopis a Spiritu sancto concessum est. Quod si videas illum in synodo citra meditationem ea proferentem, quæ vel ipse, si dicendum ei foret, in medium afferret Moses : itidemque silani in morem ea pronuntiantem, quæ capitis ipsi vertex instar nubis et aquæ suppeditat : Aaronem videre non desiderabis, scriptarum divinitus tabularum verba recitantem ; neque Baruchum, dextre captivitatem Judææ describentem D : sed contentus iis eris, quæ chartularius aget, quæque Deuteronomium perficiunt. Est præterea quod mireris, cum sacri canones permiserint urbium duntaxat pontificibus auctoritatem docendi populum ; nihilominus chartularium solum more catechetico populum in ecclesia docendi potestatem sortitum esse : patriarchales eumdem cognitiones in litteras referre, suisque subscriptionibus et sigillis munire : magno præsidere tribunali, et jus cum homini cuivis dicere, cujuscunque tandem fortunæ sit ac sexus, in quæstionibus ecclesiasticis, et animi delictorum emendatione : tum vero sacerdotibus et monachis, in quavis criminali et civili causa. Quippe vel ad ipsas usque Gades jurisdictio chartularii pertinet, si quis concesserit, etiam illic

aliquos habitare, solio Constantinopolitano subjectos.

Jam vero, quod præsidet ipse duodecim patriarchalibus notariis, eam ex sede fidem habentibus, quam habent duodecim notarii tam Veli, quam Hippodromi judicum (mitto namque dicere, bis duodecim : cum patriarcharum humanitas et submissio pertrahi se non patiatur ad evertendum ea, quæ antiquitus in usu sunt), ac ratione consimili, quod præsidet ante metropolitanos in electionibus episcoporum ad vacantes ecclesias, et in iis publicis congressibus, qui extra patriarchale tribunal fiunt, imo etiam in festorum B publicis cærimoniis atque conventibus, non solum ipsas intra partes ecclesiæ, verum etiam quovis in loco, quod nulli concessum est diacono, propterea quod disertis verbis a XVIII canone sanctæ ac universalis primæ synodi prohibeatur; quonam quæso referes, auditor prudentissime? Omnino fateberis horum omnium potestatem ei tributam propterea, quod existimetur esse os, et labra, et manus quodam modo patriarchæ. Abripit me proclivis impetus animi, ut dicam, et accurate declarem, quam ob causam supra cæteros præsides solus chartularius ordines ecclesiasticos majoris auctoritatis causa geminos habeat, episcopianorum videlicet, ac secreticorum. Sed quoniam institutionis horum insigne quoddam fundamen- C tum est, ac res ipsa postulat, hoc ipsum quoque veritatis exhibendæ causa examinari : paulisper differamus eam orationem, qua supradictos in ordines disquiremus, ac dicamus; quamobrem præter id, quod sacris canonibus continetur, chartularius diaconorum in numero consistens, ante pontifices sedeat. Hæc pervulgata quæstio multa diversis temporibus excitavit scandala, varieque disceptata fuit inter chartularium et pontifices solii Constantinopolitani. Cumque cognitio patriarchalis, pontificibus favens, eisdem obiter arrideret, ob indicati superius canonis sententiam : prolatum est edictum clarissimi principis, domini Alexii Comneni, quo hæc ad verbum continentur :

« Ecclesiastici (62) decori curam majestas mea D gerens, et cum in omni civili statu bonum ordinem requirens, tum in hoc studiosus incumbens, ut is magis etiam sacris in rebus observetur; privilegia cuique graduum ecclesiasticorum jam olim tributa, eumque statum, qui hactenus in eis viguit, etiam deinceps immutabilem subsistere ac permanere cupit, et æquum censet, sanctissime domine, velut a tot annis acceptum, et longo jam spatio temporis observatum, et perpetuis ab uno tempore in aliud progressionibus hucusque citra mutationem præclare confirmatum ac sta-

A σφαλμάτων ψυχικῶν διορθώσεως. Κατὰ δὲ ἱερωμένων καὶ μοναχῶν, περὶ πάσης ἐγκληματικῆς καὶ χρηματικῆς αἰτιάσεως. Περᾷ γὰρ καὶ μέχρι Γαδείρων αὐτῶν ἡ δικαιοδοσία τοῦ χαρτοφύλακος, εἰ δοίη τις κἀκεῖσέ τινας κατοικεῖν ὑποκειμένους τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ δὲ προκαθῆσθαι τοῦτον δωδεκάδος πατριαρχικῶν νοταρίων αὐτοπιστίαν ἐχόντων, οἵαν ἔχει καὶ ἡ δωδεκὰς τῶν τοῦ Βήλου καὶ τοῦ Ἱπποδρόμου κριτῶν (ἐῶ γὰρ εἰπεῖν δυωδεκάδος διπλῆς, ὅτι τῶν πατριαρχῶν ἡ φιλανθρωπία καὶ συγκατάβασις οὐχ ἕλκεται πρὸς ἀναίρεσιν τῶν νενομισμένων ἀνέκαθεν), ὡσαύτως καὶ τὸ προκαθῆσθαι τῶν μητροπολιτῶν ἐν ταῖς ψήφοις τῶν χηρευουσῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, καὶ ἐν ταῖς ἔξωθεν τοῦ πατριαρχικοῦ βήματος γινομέναις κοιναῖς συνελεύσεσιν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἑορ- B τασίμοις πανδήμοις τελεταῖς τε καὶ πανηγύρεσιν, οὐ μόνον ἐντὸς τῶν τῆς ἐκκλησίας μερῶν, ἀλλ' ἐν τόπῳ παντὶ, ὅπερ οὐδενὶ διακόνῳ πεφιλοτίμηται, διὰ τὸ ῥητῶς ὑπὸ τοῦ ιη' κανόνος τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς πρώτης συνόδου κωλύεσθαι, ποῦ θήσεις, ἀκροατὰ συνετώτατε; Πάντως ἂν εἴποις τούτων πάντων δοθῆναι τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ, διὰ τὸ λογίζεσθαι στόμα, καὶ χείλη, καὶ χεῖρας ὡσανεὶ πατριαρχικάς. Ἕλκει με τὸ πρόθυμον εἰπεῖν καὶ ἐπεξεργάσασθαι, τίνος χάριν παρὰ τοὺς ἄλλους προκαθημένους ὁ χαρτοφύλαξ καὶ μόνος διττοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μεγαλύνεται τάγμασιν, ἐπισκοπειανοῖς δηλαδὴ καὶ σεκρετικοῖς. Ὅτι δὲ τῆς τούτων εὑρέσεως ὑποβάθρα τις τιμήεσσα πρόκειται, καὶ τὸ πρᾶγμα παρακαλεῖ καὶ ταύτην ἀργυρογνωμονῆσαι διὰ τὴν C τῆς ἀληθείας παράστασιν, ἀναμεινάτω πρὸς μικρὸν ὁ λόγος τὴν τῶν ῥηθέντων ταγμάτων συζήτησιν, καὶ ῥητέον, τίνος χάριν παρὰ τὴν τῶν θείων κανόνων περίληψιν, ἐν διακόνοις ὁ χαρτοφύλαξ ταττόμενος, τῶν ἀρχιερέων προκάθηται. Τὸ ζήτημα τοῦτο τὸ πολυθρύλλητον πολλὰ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀνήγειρε σκάνδαλα, καὶ μεγάλη τούτου κατεξέτασις γέγονε μέσον τοῦ χαρτοφύλακος καὶ τῶν ἀρχιερέων τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τάχα μειδιώσης ἀκροθιγῶς τῆς ὑπὲρ τῶν ἀρχιερέων πατριαρχικῆς διαγνώσεως διὰ τὴν τοῦ ῥηθέντος ἀνωτέρω κανόνος περίληψιν, προεκομίσθη πρόσταγμα τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως, κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνον·

D « Ἡ βασιλεία μου τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐκοσμίας φροντίζουσα, καὶ τὸ εὔτακτον καὶ ἐν παντὶ μὲν ζητοῦσα τῷ πολιτεύματι, ἐπιπλέον δὲ τοῖς θείοις τοῦτο ἐμπολιτεύεσθαι διὰ σπουδῆς τιθεμένη, τὰ ἀρχῆθεν ἀπονενεμημένα προνόμια ἑκάστῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν, καὶ τὴν ἄχρι καὶ δεῦρο ἐπικρατήσασαν ἐν τούτοις κατάστασιν, κατὰ τὸ ἀναλλοίωτον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι καὶ διαμένειν βούλεταί τε καὶ εὐδοκεῖ, ἁγιώτατε δέσποτα, ὡς καὶ παραδεχθεῖσαν διὰ τοσούτων ἐτῶν, καὶ τῷ μακρῷ χρόνῳ ἐμπολιτευσαμένην, καὶ ταῖς ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλον κατὰ τὸ ἀνεξάλλακτον ἕως τοῦ νῦν μεταθήσε-

NOTÆ.

(62) Vide novellam x Alexii Comneni.

σιν ἐπικριθεῖσαν καὶ βεβαιωθεῖσαν καλῶς. Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡ βασιλεία μου μάθοι, ὥς τινες τῶν ἀρχιερέων ἀντιφιλοτιμούμενοι πειρῶνται τὸ τοῦ χαρτοφύλακος ὑποβιβάσαι προνόμιον, καὶ κανόνας εἰς μέσον προφέροντες, διὰ τούτων φιλονεικοῦσι μὴ προκαθῆσθαι αὐτὸν τῶν ἀρχιερέων, ὁπηνίκα δέοι τούτους συνέρχεσθαι κατά τινα χρείαν, καὶ συνεδριάζειν κατὰ ταυτὸν, πρὸ τῆς εἰς τὴν ἁγιωσύνην σου εἰσελεύσεως, οὐκ ἀνασχετὸν τῇ βασιλείᾳ μου ἔδοξε, πρᾶγμα διὰ τοσούτου χρόνου βασανισθὲν, καὶ τοῖς πρὶν πατριάρχαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρχιερεῦσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς τοῖς νῦν οὐκ ἐπ' εὐλόγῳ ἐρίζουσι πράγματι διὰ τῆς πολυημέρου δεχθὲν σιωπῆς, κατὰ τὸ παρέλκον ἀθετηθῆναι, καὶ ὥς τι τῶν ἠμελημένων παρασυρῆναι. Τοίνυν καὶ διορίζεται πράγματι εὔλογον καὶ πάνυ δίκαιον τοῦτο. Εἰ μὲν γὰρ αἱροῖντο καὶ πάλιν οἱ ἀρχιερεῖς μὴ κινεῖν τὰ ἀκίνητα, μηδὲ τὰ τοῖς πρὶν δεδογμένα Πατράσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς διὰ τῆς μακρᾶς συνδόξαντα σιωπῆς, καὶ τῆς ἕως τοῦ νῦν ἀνοχῆς, ἐκ παλιμβολίας ὥσπερ ἀναπαλαίειν, εὖ ἂν ἔχοι, καὶ χάρις, ὅτι τὸ μάχιμον καταθέμενοι, τὸ εἰρηναῖον προτετιμήκασιν. Εἰ δὲ καὶ ἔτι τούτων τινὲς τῶν τοῦ κανόνος ῥημάτων ἀντιποιούμενοι, (τῆς γὰρ ἐννοίας πόῤῥω ἀποδιεστήκασι) πειρῶνται τὸ οἰκεῖον συστῆσαι θέλημα, καὶ ἐπὶ τὸ ἄτακτον οὐ καλῶς τὴν τάξιν μεταβιβάζουσιν, ἐᾷ μὲν νῦν ἡ βασιλεία μου τὴν τοῦ κανόνος ἑρμηνεῦσαι καὶ σαφηνίσαι ὑφὴν, ῥᾴστην οὖσαν καταληφθῆναι καὶ διαγνωσθῆναι καλῶς τοῖς βάπτουσιν εἰς ἀκρίβειαν, καὶ κανονικῆς ἐννοίας θιγγάνουσιν· αὐτὸ δὲ τοῦτο τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐπιτιμᾷ, τί δή ποτε τὸν κανόνα εἰδότες, καὶ τὰ ῥήματα τούτου ἐξακριβούμενοι, τὴν ἑαυτῶν συνείδησιν ἀνευλόγως ἐπάτησαν, καὶ τοῦ κανόνος παραῤῥιπτουμένου ἠνείχοντο, καὶ τὴν ὑφεδρίαν ἐπὶ τῶν πρὶν χαρτοφυλάκων ἠσπάζοντο· καὶ μισθὸν τούτοις τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων περιφρονήσεως τὴν ἐπὶ τὰς λαχούσας αὐτοὺς Ἐκκλησίας ἀπέλασιν, δίδωσι, κανόνι στοιχοῦσα κἀνταῦθα ἐκκλησιαστικῷ, καὶ τοῖς περιφρονηταῖς τῶν κανόνων, ἐκείνους αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς κανόνας εἰς ἄμυναν ἀντεξάγουσα. »

Καὶ ἐπεὶ μετὰ τὴν τούτου προκομιδὴν τὰ ἀπὸ μακρᾶς συνηθείας κραθήσαντα, καὶ διὰ βασιλικοῦ προστάγματος γεγόνασι κραταιότερα, προκάθηται μέχρι τοῦ νῦν παντὸς ἀρχιερατεύοντος, κἂν τύχῃ τοῦτον καὶ βασιλικὸν ἔχειν ἀξίωμα, ὑπερτίμου ἢ πρωτοσυγκέλλου τυχόν. Καὶ τότε μὲν οὕτω διευλυτώθη τὸ δῆθεν ἀμφίβολον. Ἐγὼ δὲ τῷ βασιλικῷ διορισμῷ κατὰ τὸ νενομισμένον ἀκολουθῶν, τῇ κατασκευαζούσῃ γνώμῃ τὴν προεδρίαν τοῦ χαρτοφύλακος διὰ μόνην τὴν ἄγραφον μακροτάτην συνήθειαν, τὴν ἀντὶ νόμου παραλαμβανομένην, ὡς γέγραπται, οὐ προστίθεμαι. Οἶδα γὰρ τότε τὴν μακρὰν συνήθειαν ἀντὶ νόμου κρατεῖν, δοκιμασθεῖσαν πάντως δικαστικῶς, ὅτε νόμοι καὶ κανόνες διὰ ταύτης οὐ παραλύονται. Λέγω δὲ τὴν προεδρείαν ἔχειν τὸν χαρ-

A bilitum. Quia vero nunc majestas mea didicit, quosdam pontifices ambitione quadam impulsos, chartularii dignitatem deprimere velle, perque canones in medium productos contendere, non illi sessionem supra pontifices competere, quoties eis alicujus negotii causa conveniendum sit, et una considendum in senatu, ante accessum ad sanctitatem tuam: minime ferendum majestati meæ visum est, ut res tanto jam tempore probata, et a superioribus patriarchis, ac pontificibus aliis, atque illis ipsis adeo, qui jam non justa de causa rixantur, diuturno silentio admissa, urgente nulla ratione aboleatur, et quasi neglectum aliquid convellatur. Quapropter quiddam rationi valde consentaneum et æquum statuit. Quippe si B adhuc pontifices immota non movere vellent, nec quæ placuere superioris memoriæ Patribus, et ipsismet longo silentio patientiaque ad hodiernum usque diem comprobata fuerunt, ex inconstantia velut oppugnare recte facerent, et habendæ ipsis gratiæ, quod abjecto pugnandi studio, pacem potius amplexi essent. At vero si quidam adhuc verba canonis usurpantes, (quando a sententia longe absunt) libidinem suam probare nituntur, ordinemque nequiter in confusionem inordinatam commutant: canonis quidem majestas mea contextum interpretari ac declarare mittit, perceptu et intellectu facillimum iis, qui subtilitate sunt imbuti, mentemque canonis attingunt: C verum hoc in pontificibus reprehendit, quod cum canonem nossent, ejusque verba peraccurate tenerent, suam ipsorum conscientiam præter rationem conculcarint, et rejici canonem passi sint, ac inferiorem sessionem sub memoriæ superioris chartulariis amplexi fuerint. Ideoque pro sacrorum canonum contentu, mercedem hanc eis [majestas mea] tribuit, ut suas ad Ecclesias abigantur; ecclesiastici canonis etiam hac in parte vestigiis insistens, et adversus canonum contemptores, ipsos canones sacros in subsidium producens. »

Et quoniam hoc promulgato ea, quæ longa consuetudine invaluerant, per ipsius etiam principis edictum magis stabilita fuerunt: chartula- D rius in hunc usque diem sedet ante quemlibet pontificem, licet dignitatem habeat ab ipso principe concessam, ut hypertimi, vel protosyncelli. Ac tunc quidem ambiguum hoc ita solutum fuit. Ego vero sicut imperatoris sanctioni, prout legibus receptum est, assentior: ita sententiam, chartulario primam sessionem astruentem, per solam non scriptam longissimi temporis consuetudinem, quæ legis (ut antea scripsimus) loco ducitur (63), minime probo. Quippe tunc scio diuturnam consuetudinem pro lege valere, omnino tamen in judicio prius examinatam, cum leges et canones

NOTÆ.

(63) l. 34 D. *De legib.* et l. 3. C. *Quæ sit long. consuet.*

por eam non debilitantur. Igitur aio, chartularium habere primam sessionem etiam secundum id, quod sacris canonibus continetur : quod sane sacra principis circumspectio tunc sponte reticuit. Nam licet indicatus ille Nicæni primi concilii canon statuit, diaconum nec participare, nec sedere ante sacerdotes, septimus tamen canon sanctæ ac universalis sextæ synodi jubet, ut is, qui personam patriarchæ, vel simpliciter episcopi gerit, ante sacerdotes sedeat. Ideoque magnus ac sanctus etiam Cyrillus, Alexandrinus papa, capiti fasciam circumdedit auream, quo tempore sanctæ et universali tertiæ synodo præfuit. Quippe Celestini locum obtinebat ejus, qui Romanam tunc regebat Ecclesiam; quemadmodum liquet ex actis ejusdem synodi tertiæ. Et qua Celestinus utebatur gloria, secundum sanctionem apostolis æqualis illius sancti magnique Constantini, factam ad sanctum Silvestrum, cum imperii sceptra per Dei providentiam ex veteri Roma transferrentur in hanc urbem urbium principem; qua statuitur, aurea fascia tum ipsius sancti Silvestri, tum successorum ejus, pontificum Romanorum caput condecorari debere : eadem et Cyrillus exornabatur. Quamobrem et ii, qui post ipsum Alexandriæ pontificatum gessere, propter æternam memoriam ejus, quod tunc decretum fuit, eodem modo in hunc usque diem titulo suo cohonestantur. Cumque omnes alii capitibus apertis res sacras peragant, solus Alexandrinus patriarcha rem divinam facit, fascia dicta caput obvolutus. Quinetiam XII illos cardinarios Papæ consimiliter videmus pileis aureis ornatos (64), veluti Papæ personam repræsentantes, ejusque jura fulcientes. Nam appellatione cardinis apud Romanos postes forium veniunt. Itaque consentaneum est, eos haud dubie verum dicere, qui perhibent, etiam cujusque temporis chartularium aurea ejusmodi tiara, certos ante annos, in publicis quibusdam conventibus usum, qui non tantum pro more haberentur in Ecclesiis, verum etiam in processionibus, et foris publicis. Atque equidem certo scio, in hunc usque diem repositum esse pileum ejusmodi auro interspersum in arca chartularii : neque longum intercedit, ac remotum temporis spatium, sed rei memoria recens est. Nec ignobilis invidia, vel imperita scilicet religio, magnum ejusmodi privilegium hujus officii aboleverunt. Quippe per ipsam te veritatem obtestor, per charitatem fraternam, per amorem erga Deum, dic mihi, quodnam majus fuerit operæ pretium, quam chartularium videre nonnunquam per forum procedentem cum auro interspersa tiara, qui mulo vehatur, et more patriarchali ornatus sit albo linteo, quemadmodum id quoque per indicatam san-

τοφύλακα, κατὰ τὴν τῶν θείων κανόνων περίληψιν, τοῦτο ὅπερ ἡ βασίλειος θεία περιωπὴ ἑκοντὶ τηνικαῦτα παρεσιώπησε. Κἂν γὰρ ὁ ῥηθεὶς τῆς ἐκ Νικαίᾳ πρώτης συνόδου κανὼν διορίζηται, μὴ μεταλαμβάνειν μηδὲ καθῆσθαι πρὸ τῶν ἱερέων διάκονον, ἀλλ' ὁ ζʹ κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου παρακελεύεται, τὸν ἐπέχοντα πρόσωπον πατριαρχικὸν ἢ ἁπλῶς ἐπισκοπικὸν, πρὸ τῶν ἱερέων καθέζεσθαι. Διὸ καὶ ὁ μέγας ἅγιος Κύριλλος ὁ πάπας Ἀλεξανδρείας, ἐπὶ κεφαλῆς χρυσοῦν λῶρον περιεβέβλητο, ὅτε τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου προΐστατο. Ἐπεῖχε γὰρ καὶ τὸν τόπον τοῦ Κελεστίνου, τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης ἰθύνοντος, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς τρίτης συνόδου. Καὶ ὡς ἐκεῖνος ἐμεγαλύνετο, κατὰ τὸ θέσπισμα τοῦ ἰσαποστόλου ἁγίου μεγάλου Κωνσταντίνου, τὸ γεγονὸς πρὸς τὸν ἅγιον Σίλβεστρον, ὅτε τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας ἐκ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης κατὰ Θεοῦ πρόνοιαν μετετέθησαν εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, καὶ διοριζόμενον, μετὰ χρυσοπάστου λώρου τὴν τοῦ ἁγίου Σιλβέστρου κεφαλὴν, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἀρχιερέων τῆς Ῥώμης κατακαλλύνεσθαι, καὶ αὐτὸς τοιουτοτρόπως καθωραΐζετο. Κἀντεῦθεν καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀρχιερατεύοντες, διὰ μνήμην αἰώνιον τοῦ τότε συνδόξαντος, ὡσαύτως μέχρι τοῦ νῦν κατακοσμοῦνται στηλογραφούμενοι. Καὶ πάντων ἀπερικαλύπτοις ἱερουργούντων ταῖς κεφαλαῖς, μόνος ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἱερουργεῖ μετὰ τοῦ λώρου τὴν κεφαλὴν καλυπτόμενος. Καὶ τοὺς δώδεκα δὲ Καρδηναρίους τοῦ Πάπα παρομοίως βλέπομεν κεκοσμένους χρυσοῖς ἐπιβλήμασιν, ὡς ἀντιπροσωποῦντας τῷ Πάπα, καὶ τὰ τούτου στηρίζοντας δίκαια. Κάρδων γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις, αἱ φλιαὶ τῶν θυρῶν ὀνομάζονται. Ἄραρεν οὖν ἀληθεύειν ἐναργῶς τοὺς λέγοντας καὶ τὸν κατὰ καιροὺς χαρτοφύλακα μετὰ τοιαύτης τιάρας χρυσῆς πρὸ μετρουμένων χρόνων τινῶν, ἔν τισι πανδήμοις δοξάζεσθαι πανηγύρεσιν, οὐ μόνον ἐπ' Ἐκκλησίας γινομέναις, ὡς εἴωθεν, ἀλλὰ καὶ ἐν προόδοις, καὶ ἀγοραῖς. Πεπληροφόρημαι δὲ καὶ αὐτὸς, ἀποκεῖσθαι μέχρι τοῦ νῦν εἰς τὸ τοῦ χαρτοφύλακος κιβώτιον, χρυσόπαστον τοιοῦτον ἐπίβλημα· καὶ χρόνος οὐκ ἔστι γηραλέος καὶ πέμπαλαι ἀλλὰ νέος καὶ πρόσφατος. Καὶ φθόνος οὐκ ἀγενὴ ἢ καὶ ἀπαίδευτος δῆθεν εὐλάβεια, τὰ τὸ τοιοῦτον σχολάσαντα μέγα τοῦ ὀφφικίου προνόμιον. Τί γὰρ, εἰπέ μοι πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς, πρὸς τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, πρὸς τῆς κατὰ Θεὸν διαθέσεως, εἴη ἂν σπουδαιότερον, τοῦ βλέπειν ἔστιν ὅτε τὸν χαρτοφύλακα διὰ τῆς ἀγορᾶς προοδεύοντα μετὰ χρυσοπάστου τιάρας, καὶ ἐποχούμενον ἐν ἡμιόνῳ, πατριαρχικῶς μετὰ ὀθονίου κεκοσμημένη [64] λευκοῦ, καθὼς καὶ τοῦτο διὰ τοῦ ῥηθέντος θεσπίσματος ὥρισται, καὶ ὑπὸ ἐξκουβιτόρων δορυφορούμενον; Εἰ μή τις

VARIÆ LECTIONES.

[64] κεκοσμημμένον.

NOTÆ.

(64) Nota cardinales Ecclesiæ Rom. olim duodecim fuisse.

λέγει προτιμητέαν εἶναι τὴν κεφαλὴν τῆς χειρὸς, ἢ ἄλλου μέλους τοῦ σώματος. Τοῦτο γὰρ διὰ τὴν εὐήθειαν οὐ παραλληλίζεται. Ἀλλ' ἐπανιτέον ὅθεν ὁ λόγος μετέπεσε, καὶ ζητητέον, τίνος χάριν τῶν μὲν ἄλλων σεκρέτων οἱ προκαθήμενοι μόνοις ἐξυπηρετοῦνται σεκρετικοῖς δουλευταῖς· ὁ δὲ χαρτοφύλαξ τάγμασι διττοῖς διακονητῶν μεγεθύνεται. Φαμὲν οὖν, ὅτι τὰ τοῦ χαρτοφύλακος δίκαια ψυχικῶν ῥυπασμάτων εἰσὶ καθαρτήρια, καὶ νοσημάτων σωματικῶν ἀλεξιτήρια. Διὸ καὶ τετύπωται, ταγμάτων διττῶν ὑπουργοῖς αὐτὰ κατευθύνεσθαι. Ἂν γοῦν θεμιστεύων προκάθηται, καὶ δικαστικὰ διϋλίζων νοήματα, νόμους συνάπτῃ νομίμοις θεσπιῳδήμασι, καὶ κανόσι κανόνας ἁρμολογῇ, ἂν δικολόγων προτάσεις καὶ ἀντιθέσεις σφυρηλατῇ, καὶ τὰς μὲν ἀποσμιλεύῃ τῇ λυδίᾳ τῆς διαγνώσεως, τὰς δὲ παραδέχηται· καὶ τέλος, ἂν κρίσεις πατριαρχικῶν νοταρίων ζυγοστατῇ, σεκρετικῶν διαλαλιαῖς μεγαλύνεται· καὶ μᾶλλον, ὅταν τὸ δικαστήριον ἐν μόνοις πράγμασι στημονίζηται. Εἰ δὲ προκάθηται ψυχικῶν ἀῤῥωστημάτων θεραπείαν ποιούμενος, καὶ σεσηπότων τραυμάτων ἐπισκεπτόμενος κακοήθειαν, πῇ μὲν σιδήρῳ χωνεύων τοῦ πάθους τὴν ὑπουλότητα, πῇ δ' ἐπιπάσσων ἤπια φάρμακα, παρὰ τῆς τάξεως ὑπηρετεῖται τῶν ἐπισκοπειανῶν. Εἰ δ' ἔστιν ὅτε κατὰ διορισμὸν πατριαρχικὸν, τινὰ τῶν προνομίων τούτων παρασαλεύοιντο, τέως ἐγὼ ἀγνοῶ, καὶ συγγνώμης ἀξιωθήσομαι, τὴν παλαιὰν ἀναδιδάσκων παράδοσιν. Τούτων τῶν οὕτω καλῶς διευκρινηθέντων, ὡς οἶμαι, ἀναγκαῖον ἔδοξέ μοι ποιῆσαι καὶ πρὸς τὸν κατὰ καιροὺς χαρτοφύλακα δικαίαν ἀξίωσιν. Δέσποτά μου χαρτοφύλαξ, τὸ ἐμπιστευθέν σοι τάλαντον ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος, μὴ καταχωσθείη διὰ νωθρείαν σου, ἵνα μὴ ἀκούσῃς δοῦλος πονηρὸς καὶ ἀχάριστος· μηδὲ τὸ κέρμα τῶν μεγάλων προνομίων αὐτοῦ προδοθείη κατὰ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν· ἀλλὰ διαδοθήτω πρὸς τραπεζίτας, καὶ διπλασιασθήσεται. Σκοπόν σε κατέστησε δεύτερον ὁ Θεὸς διὰ χειρὸς ἐπισκοπικῆς. Κἀντεῦθεν ἐπὶ τῷ στόματί σου πάντες εἰσέρχονται εἰς οἶκον Θεοῦ παντοκράτορος, καὶ ἐπὶ τῷ στόματί σου ἐξέρχονται. Μὴ οὖν εἴπῃς, Τί δοθείη μοι, καὶ τί προστεθείη μοι πρὸς μέριμναν ὁλοχρόνιον; Μηδὲ σιγήσῃς, μηδὲ καταπραΰνῃς, μηδὲ λαλήσῃς ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκων, εἶπεν ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος, κατ' ἐκεῖνον τὸν πονηρὸν μισθωτὸν, τὸν καθ' ἑαυτὸν ψιθυρίσαντα· τὸ ἐκλεῖπον ἐκλειπέτω, [ἢ τὸ] ἐσκορπισμένον μὴ συναχθείη, καὶ τὸ συντετριμμένον μὴ ὁλομεληθείη. Ἀρκεῖ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς. Ἀλλὰ σήρυξον ἀποστολικῶς, ἐνώπιον Θεοῦ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπίστηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, κακοπάθησον, ἔργον ποίησον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον. Καὶ τάχα νεανικῶς οὕτω τὸν καλὸν ἀγῶνα κατὰ τὸ ἀπῃτημένον ἀγωνισάμενος, καὶ τὴν διακονίαν σου συντηρήσας ἀνεπιβούλευτον καὶ ἀμείωτον, ἐν τῷ μηδενὶ ἂν ταπεινώσῃς τοὺς ἀντιπίπτοντας, καὶ ἐρεῖς, Τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα. Λοιπὸν ἀπόκειταί μοι τῆς δικαιοσύνης ὁ στέφανος. Ὃς καὶ δοθήσεταί σοι παρὰ Θεοῦ

ctionem statutum est, et excubitorum habeat satellitium? nisi quis dicere velit, plus honoris deferendum capiti, quam manui, vel alteri membro corporis. Nam hæc comparatio, ceu stulta, non instituitur. Sed redeundum, unde deflexit oratio, et inquirendum, quamobrem aliorum secretorum præsides secreticis duntaxat servitiis utantur: cum chartularius auctoritatis majoris causa geminos habeat ministrorum ordines. Itaque dicimus, in eo versari jura chartularii, ut animorum sordes expurget, ac morbis corporeis medicinam adhibeat. Ideoque statutum est, hæc esse dirigenda per geminorum ordinum administros. Sive igitur jus dicens præsideat, et judiciarios percolans intellectus, leges cum legum sanctionibus componat, et canones cum canonibus conciliet: sive causas agens, propositiones et objectiones sub incudem revocet, et has quidem velut abradat per Lydium cognitionis lapidem, illas admittat; sive denique judicia notariorum patriarchalium ponderet, per secreticorum ministrorum decreta magnam auctoritatem consequitur; præsertim cum solis in rebus judicium texit. Sin ita præsidet, ut ægritudinibus animi remedium adhibeat, et putridorum vulnerum fœditatem inspiciat, ac nonnunquam ferro latens vitii malum adurat, nonnunquam mitia inspergat medicamenta, ordinis episcopianorum ministerio utitur. An vero interdum sic jubente ac volente patriarcha usuveniat, ut aliquod horum privilegiorum loco moveatur; equidem scire non possum, et veniam merebor, qui consuetudinem antiquam doceo. His igitur in hunc modum recte declaratis, ut arbitror, necessarium mihi visum est, ut justam petitionem ad cujusvis temporis chartularium instituam. Domine mi chartophylax, talentum fidei tuæ creditum ab omnipotente Deo, per ignaviam tuam ne defossum sit; ne servus nequam et ingratus appelleris: neve magnorum hujus officii privilegiorum æs, nimia mansuetudine tua prodatur, sed inter nummularios distribuatur, et duplicetur. Alterum te scopum Deus per episcopalem manum constituit. Quo fit, ut ad os tuum omnipotentis Dei domum omnes ingrediantur, et ad os tuum egrediantur. Non ergo dixeris: Quid dari mihi possit, et quid adjici ad sollicitudinem perpetuam? Neve tacueris, nec demulseris, nec locutus fueris, veluti qui hominibus placere velis, inquit magnus ille Paulus apostolus, instar illius pravi mercenarii, qui apud semetipsum susurrabat: Deficiat, quod deficit, dispersum non colligatur, contritum non redintegretur. Sufficit namque diei afflictio sua. Sed potius apostolico more veritatem in conspectu Dei prædicato. Insta opportune, importune. Redargue, increpa, cohortare, tolerans esto, fac officium evangelistæ, ministerium tuum imple. Ac fortassis ita juveniliter absoluto præclaro certamine, prout abs te postulatum fuerit, et conservato ministerio tuo citra insidias, ac minime deminuto, in nullo humiliabis adversantes, ac dices: Cursum absolvi,

fidem conservavi. De cætero reposita mihi est corona justitiæ. Quæ quidem dabitur tibi ab omnipotente Deo tam in hoc sæculo, quam in futuro, idque in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula. Amen.

EJUSDEM

Cognitio, de disceptata in synodo quæstione, num unus et idem duabus sobrinis jungi debeat.

Atheniensium tam indigenæ, quam advenæ, nulli alii rei vacabant, inquit magnus ille Paulus, quam ut aliquid novi tum proferrent, tum audirent. At vero Ecclesia Dei, vel sacra potius regia sanctissimæ Dei majoris Ecclesiæ, a sanctis Patribus decreta corroborans, omnem superfluitatem novitatis speciem habentem radicitus exstirpat, et culmum veritatis ad ferendum fructum centuplum vult crescere. Proficit enim per Dei gratiam, in omni accepta Deo tam oratione, quam negotio. Quamobrem etiam id, de quo non ita pridem quæsitum est in synodo, num unus et idem duabus sobrinis copulari debeat, minime voluit ceu novum aliquid, in angulum aliquem cadere neglectum; sed uti rem alicujus momenti et utilissimam, ad examen publicum proposuit. Et quia sanctissimus ille sponsus ejus, et canonicarum traditionum meditator vigilantissimus, nos quoque participes ejus boni esse voluit, dicimus aliquos latam et offensionis expertem (ut ipsi quidem aiunt) viam aperuisse Demetrio, qui Mariæ cujusdam maritus fuerat, matrimonio copulandi sobrinam ejus, nomine Theodoram. Et interrogati, quamobrem, et quomodo ad hoc invitent, aiunt, hunc contractum ad septimum gradum pertingere, propterea quod Demetrius et Maria, conjux ejus mortua, personas duas, et consequenter gradus duos constituant, licet ob consensum et amorem mutuum pro una carne haberentur. Nam Maria, inquiunt, sextum cum Theodora gradum habuit, non itidem Demetrius, veluti qui ad personam septimam, et ejusdem numeri gradum referatur. At secundum thema (65) capitis XXXII tituli V libri XXVIII Basilicorum, et canon LIV coactæ in magni palatii Trullo sanctæ et universalis synodi, usque ad gradum sextum matrimonia tam ex affinitate, quam cognatione contracta, constrinxerunt. Quæ vero sextum sequuntur, libere conflari permiserunt. Ac tametsi publicatus sit recens tomus synodalis, confirmatus etiam edicto imperatorio, quo præcipitur, ne gradu septimo conjuncti per cognationem, matrimonia contrahant: tamen ad hoc ii, qui eodem gradu per affinitatem sese constringunt, non constringuntur. Magnum enim discrimen est inter necessitudinem sanguinis, et cognaticam simpliciter propinquitatem: ac magna inter hæc stabilita ratio est, alios copulans, alios dirimens. Etiam

παντοκράτορος ἔν τε τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Διάγνωσις, χάριν τοῦ λαληθέντος συνοδικῶς ζητήματος, περὶ τοῦ, εἰ χρὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δυσὶ δισεξαδέλφαις συνάπτεσθαι.

Οἱ τῶν Ἀθηναίων ἰθαγενεῖς καὶ προσήλυτοι εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν, ὁ μέγας Παῦλός φησιν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον. Ἡ Ἐκκλησία δὲ τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶλλον τὸ θεῖον ἀνάκτορον τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων δογματισθέντα κρατύνουσα, προθέλυμνον ἀποσπᾷ πᾶσαν καινοφανῆ περιττότητα, καὶ θέλει τῆς ἀληθείας τὸν ἄσταχυν ἀνατέλλειν ἑκατοστεύοντα. Προκόπτει γὰρ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ παντὶ θεαρέστῳ λόγῳ καὶ πράγματι. Διά τοι τοῦτο καὶ τὸ συνοδικῶς ἐρωτηθὲν πρὸ μικροῦ, περὶ τοῦ εἰ χρὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δυσὶ δισεξαδέλφαις συνάπτεσθαι, οὐκ ηὐδόκησεν ὥς τι καινοπρεπὲς ὑπὸ γωνίαν πεσεῖν ἀτημέλητον· ἀλλ' ὡς σπουδαῖον καὶ χρησιμώτατον, εἰς κοινὴν προέθετο κατεξέτασιν. Ἐπεὶ οὖν ὁ παναγιώτατος νυμφίος αὐτῆς, καὶ τῶν κανονικῶν παραδόσεων μελεδωνὸς ἀγρυπνότατος, ἠθέλησε καὶ ἡμᾶς συμμεριστὰς γενέσθαι τοῦ ἀγαθοῦ, φαμὲν ὅτι τινὲς πλατεῖαν ὁδὸν καὶ ἀπρόσκοπον (ὥς φασιν) ἥπλωσαν τῷ Δημητρίῳ τυχὸν, τῷ χρηματίσαντι γαμέτῃ Μαρίας τινὸς, δισεξαδέλφην ταύτης Θεοδώραν καλουμένην ἁρμόσασθαι. Καὶ ἐρωτώμενοι, πόθεν καὶ ὅπως τοῦτο προτρέπουσι, λέγουσιν εἰς ἕδδομον βαθμὸν καταντᾷν τὴν τοῦ συναλλάγματος ποίησιν, διὰ τὸ πρόσωπα δύο, καὶ ἀκολούθως δύο βαθμοὺς καθίστασθαι τὸν Δημήτριον μετὰ Μαρίας τῆς ἀποιχομένης συζύγου αὐτοῦ, κἂν τῇ ὁμονοίᾳ καὶ τῇ στοργῇ σὰρξ μία λογίζωνται. Ἡ γὰρ Μαρία, φασὶν, ἕκτον εἶχε μετὰ τῆς Θεοδώρας βαθμὸν, οὐ μὴν ὁ Δημήτριος, ὡς εἰς ἕδδομον πρόσωπον, καὶ βαθμὸν τοσαυτάριθμον ἀναγόμενος. Τὸ δὲ β' θέμα, τοῦ λβ' κεφαλαίου τοῦ ε' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καὶ ὁ νδ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, μέχρι τοῦ ἕκτου βαθμοῦ καὶ αὐτοῦ τὰ ἐξ ἀγχιστείας καὶ τὰ ἐξ αἵματος ἐξεστενοχώρησαν συναλλάγματα. Τὰ δὲ μετὰ τοῦτον, ἀδεῶς ἀπέλυσαν ἀναχώννυσθαι. Καὶ κἂν ἐξηνέχθη προσφάτως τόμος συνοδικὸς, στηριχθεὶς καὶ προστάξει βασιλικῇ, τοὺς ἐξ αἵματος ὄντας ἑβδόμου βαθμοῦ μὴ συνάπτεσθαι, ἀλλὰ τοὺς ἐξ ἀγχιστείας οἰκείωσιν τοιουτόμετρον ἔχοντας, οὐκ ἐστενοχώρησε. Πολὺ γάρ ἐστι τὸ διάφορον μέσον συγγενείας ἐξ αἵματος, καὶ συγγενικῆς ἁπλῶς οἰκειώσεως· καὶ λόγος μέγας μέσον τούτων ἐστήρικται, τοὺς μὲν συνάπτων, τοὺς δὲ διαιρῶν. Οἱ πλείους δὲ τούτων καὶ ἐπιχειρήμασι συλλογιστικοῖς, καὶ διὰ τῆς εἰς τὸ ἀδύνατον ἀπ-

NOTÆ.

(65) Quod paragraphum nostri dicunt.

[ἀπ]αγωγῆς τοὺς οἰκείους δῆθεν λόγους στηρίζουσι. Λέγουσι γὰρ, ὡς εἰ δοθείη γενέσθαι τὴν Μαρίαν καὶ τὸν Δημήτριον ἑνὸς βαθμοῦ μετὰ τὴν συνάφειαν, πολλὰ συμπέσουσιν ἄτοπα· οἷον, Δημήτριος γαμέτης τῆς Μαρίας καλούμενος, καὶ γαμβρὸς τοῦ ταύτης πατρὸς, τούτου μὲν παῖς, ἐκείνης δὲ ἀδελφὸς μετονομασθήσεται, τοῦ βαθμοῦ τῇ ταυτότητι· καὶ οὕτω διασπᾶσθαι τὸ συνοικέσιον, εἰς ἀδελφομιξίαν περιϊστάμενον. Προστιθέασι δὲ κατὰ τοῦτο τὸ ἄτοπον καὶ τὰς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὰς, ἀλλήλων τε, καὶ τῶν γονέων τούτων, καὶ μέντοι καὶ προσγενῶν, αὐτοὺς σφετερίσασθαι. Ὡσαύτως καὶ τὸ μὴ δύνασθαι τοὺς ἑτερομερεῖς ἀγχιστεῖς ἀλλήλοις συνάπτεσθαι, καθὼς τῆς ἀγχιστείας τὰ νόμιμα διορίζονται· ἀλλὰ κατὰ τοὺς γάμους τῶν ἐξ αἵματος προσγενῶν.

A plerique horum syllogisticis argumentis, et per abductionem ad impossibile, rationes suas fulciunt. Aiunt enim si concessum sit, Mariam et Demetrium post copulationem unius fieri gradus, absurda multa concursura: verbi gratia, quod Demetrius, qui Mariæ maritus esse perhibetur, et patris ejus gener, ejusdem quoque filius, et frater Mariæ, propter identitatem gradus, sit appellandus. Atque hoc modo dirimendum matrimonium, veluti quod ad concubitum fratris cum sorore tendat. Addunt huic absurdo eos etiam successiones ab intestato, tam ipsorum inter se, quam parentum, imo etiam propinquorum, sibi vindicare. Consimiliter ex una parte duntaxat affines inter se copulari non posse, quemadmodum affinitatis jura statuunt: sed idem B in his faciendum, quod in nuptiis sanguine propinquorum.

Καὶ μὴν ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ συνηθείᾳ, καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει, φασὶ, τὸ ἐναντίον σήμερον πολιτεύεται. Θεῖος γὰρ καὶ ἀνεψιὸς μετὰ θείας καὶ ἀνεψιᾶς ἀκωλύτως συνάπτονται, ἕκτον ἐξ ἀγχιστείας καὶ ταῦτα λαχόντες βαθμὸν, ὡς τοῦ τόμου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Σισινίου τοὺς πρώτους ἐξαδέλφους κωλύσαντος δυσὶν αὐταδέλφαις συνάπτεσθαι. Διενίστανται δὲ, μηδὲ ἀπρεπές τι, καὶ τῶν ὀνομάτων συγχυτικὸν ὑποσύρεσθαι, ἐκ τοῦ τὸν αὐτὸν δυσὶ δισεξαδέλφαις συνάπτεσθαι· ὅτι τότε φασὶ παρατηρεῖται τῶν ὀνομάτων ἀκρίβεια, καὶ τὸ ἀσύγχυτον τούτων φυλάττεται, ὅτε δουλικὴ τύχη μεσιτεύει συγγένειαν· οὐ μὴν ὅταν ἐκ συναφείας ὁμοζύγων τοῖς νόμοις δεκτῆς, ὡς ἐκ ῥίζης τινὸς πτόρθοι γεννηθῶσι κατάλληλοι. Εἰ γὰρ δοθείη κἂν τούτοις συντηρεῖσθαι τῶν ὀνομάτων τὸ εὐπρεπὲς καὶ ἀσύγχυτον, στενοχωρηθείη καὶ τῶν τρισεξαδέλφων καὶ ἐφεξῆς ἡ ἐκχωρητέα [22] συνάφεια· ἵνα μὴ κληθῶσιν οἱ ἐξ ἐκείνων φυόμενοι, ἀδελφοὶ καὶ τετταρεξάδελφοι, ὅπερ οὐ δέδοκται. Καὶ αὐτοὶ, ταῦτα. Ἡμεῖς δὲ σκοπήσωμεν πρότερον, εἰ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς κανόσι δοκεῖ, δύο βαθμοὺς τοὺς ὁμοζύγους ψηφίζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο συγχωρητέον εἶναι τὸ, περὶ οὗ ὁ λόγος, συνάλλαγμα. Εἴπωμεν οὖν, καὶ πάλιν ἐκκορυφώσωμεν τὰ λεγόμενα.

Atqui dicunt, in consuetudine Romana, et statu ecclesiastico, contrarium hodie observatur. Patruus enim, et fratris filius, cum amita et fratris filia sine impedimento copulantur, qui gradum ex affinitate sextum obtinent: cum sanctissimi patriarchæ Sisinnii tomus consobrinos vetuerit cum duabus germanis sororibus jungi. Urgent præterea, nec inhonesti quidquam, vel quod nomina confundat, ex eo irrepere, quod idem duabus sobrinis copuletur. Tunc enim, inquiunt, accurata ratio nominum habetur, et eorumdem confusio cavetur, cum cognationi fortuna servilis intercedit: non cum C ex copulatione conjugum legibus admissa, velut ex radice quadam, rami convenientes procreantur. Nam si datum fuerit etiam in his observari nominum honestatem, et declinationem confusionis, velut in arctum redigetur etiam ex sobrinis natorum, et ordine sequentium licita permittendaque conjunctio, ne videlicet contingat ex eis genitos appellari fratres simul, et prognatorum ex sobrinis filios, quod minime visum est. Et hæc quidem illi. Nos autem prius considerabimus, an leges atque canones censeant, conjuges pro duobus gradibus habendos, ac propterea permittendum contractum, quo de agitur. Disseramus igitur, et quasi repetamus ab ipso apice, quæ dicenda veniunt.

Φασί τινες τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τὴν λέγουσαν, Καὶ ἔσονται οἱ ὁμόζυγοι σὰρξ μία, μὴ ἐκλαμβάνεσθαι πρὸς ταυτότητα, ἀλλὰ πρὸς στοργὴν καὶ ὁμόνοιαν. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἐκληφθῇ τὸ Κυριακὸν θεσπιώδημα, ἀδελφοὶ κληθεῖεν οἱ συναφθέντες, καὶ οὐχ ὁμόζυγοι· καὶ ἐφεξῆς ἐπακολουθήσουσι κακὰ μυριόριθμα, τὴν ἀτοπίαν τοῦ ζητήματος μεγαλύνοντα. Ἀκουσάτωσαν οὖν, ὡς προτάσεις ψευδεῖς οὔτε διὰ συλλογισμῶν ἀλήθειαν συμπεραίνουσιν, οὔτε πρὸς τὸ ἀδύνατον ἀπαγόμεναι, τοῦ ὑποκειμένου τὴν φύσιν μετατιθέασιν· ἀλλ' ἐξ ὁμολογουμένων καὶ ἀπλανῶν ἀνατέλλει τῆς ἀληθείας ὁ ἥλιος. Εἰ γάρ τις εἴποι

D Aiunt quidam vocem Domini, qua dicitur, Erunt conjuges una caro, non de identitate accipiendam, sed de amore ac consensu. Quippe ni sic oraculum Dominicum intellectum fuerit, copulati conjugio vocandi essent fratres ac sorores, non conjuges: ac deinceps quoque sequerentur infinita incommoda, quæstionis absurditatem majorem efficientia. Audiant ergo, propositiones falsas neque per syllogismos veritatem concludere, neque si deducantur ad impossibile, subjecti naturam mutare: sed ex confessis et errore carentibus solem veritatis oriri. Nam verbi gratia, si quis dixerit,

VARIÆ LECTIONES.

[22] ἐγχωρητέα.

Omnis lapis anima præditus est: ac rursus ex altera parte, Omnis smaragdus est lapis: et concludat, Omnis ergo lapis smaragdus est anima præditus .... colliget, extremumque mendacium. Unde fit, ut qui dicit per matrimonii copulationem esse factam personarum confusionem, et conjugium esse transmutatum in fraternitatem, atque ita forte absurditatem concludit; compedem linguæ, non veritatem colligat. Quod cum ita sit, cumque post conjunctionem sexus uterque maneat integer, nemo tam sit audax, ut ipsos conjuges appellet fratres, ad reprehensionem dicti divini, cujus verba sunt: Et conjuges ipsi non amplius erunt duo, sed unus. Quippe sicut oleaster propterea non dicitur oliva, quod ramus ejus in olivam translatus sit: sic neque patrem puellæ, socerum puellæ vocabimus. Quo sane stabilito per demonstrationem certam, et cui contradici nequeat, nostra quidem opinione, neque vocari licebit alterutrum eorum ad successionem defuncti, vel alicujus ipsi sanguine propinquorum (quo enim id pacto? cum possessiones accipiant ii, quibus lege deferuntur) neque reprehendi poterit, aut abominandum erit, si quis dicat, iisdem finibus circumscribi contracta et affinitate et ex cognatione matrimonia. Sic enim canonibus est statutum. Quod autem patruus et fratris filius, cum amita et fratris filia copulentur, non est, ut aliqui perhibent, per consuetudinem non scriptam introductum, vel sine traditione per statum ecclesiasticum invectum: sed clarissimi principis, domini Alexii Comneni sacrum edictum, prolatum ad suggestionem Bardæ cujusdam, qui Xerus appellabatur, et receptum tam in reipublicæ, quam in ecclesiarum archiva et codices, ejusmodi nuptias liberas fecit, pro ea potestate, quæ cœlitus est imperatoribus data. Non igitur accuratus Ecclesiæ status calumniandus est. Nam matrimonia ex affinitate, ad sextum usque gradum et coarctabat semper, et adhuc constringit sicut etiam matrimonia ex cognatione: in quo tam legum, quam canonum statuta sequitur, et tomum illius sanctissimi patriarchæ, domini Sisinnii. Quod enim ad ejus eversionem ab imperatoria sacra majestate promulgatum fuit, ut in effectum deduceretur, justus ille judex minime voluit: quemadmodum norunt initiati, nec in errore versantur.

A τυχὸν, Πᾶς λίθος ἔμψυχός ἐστι, καὶ ἑτέρωθεν, Πᾶσα σμάραγδος λίθος ἐστί· καὶ συμπεράνεῖ, Πᾶς ἄρα λίθος σμάραγδος ἔμψυχός ἐστι,.....ψιν συνεγάγῃ, καὶ ψεῦδος ἔσχατον. Ὅθεν καὶ ὁ λέγων γενέσθαι διὰ τῆς συναφείας τῶν ὑποστάσεων τὴν σύγχυσιν, καὶ τὴν ὁμοζυγίαν μεταστοιχειωθῆναι πρὸς ἀδελφότητα, καὶ οὕτω συμπεραίνων τάχα τὸ ἄτοπον, γλωττοπέδην συνήγαγεν, οὐκ ἀλήθειαν. Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, καὶ τῶν γενῶν σωζομένων ἑκατέρων μετὰ τὴν ἕνωσιν, μὴ τολμητέον ἀδελφοὺς τοὺς ὁμοζύγους εἰπεῖν εἰς ἐπιστομισμὸν τοῦ ῥήματος τοῦ Θεοῦ, τοῦ εἰπόντος· Καὶ οὐκέτι ἔσονται οἱ ὁμόζυγες δύο, ἀλλὰ εἷς. Ὡς γὰρ οὐ λέγεται τὸ ἀγριέλαιον καλλιέλαιον, ὅτι κλάδος αὐτοῦ μετὰ καλλιελαίου μετεμοσχεύθη, οὕτως οὐδὲ πατέρα τῆς κόρης τὸν ταύτης εἴποιμεν B πενθερόν. Τούτου δὲ στηριχθέντος ἐξ ἀναντιῤῥήτου καὶ ἀσφαλοῦς ἀποδείξεως, ὡς οἰόμεθα, οὔτε τὸ καλεῖσθαι θάτερον ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ τελευτήσαντος, ἢ τινὸς τῶν ἐξ αἵματος αὐτῷ προσγενῶν παῤῥησιασθήσεται (πῶς γάρ; προσλαμβανόντων τῶν κτησαμένων ἐκ νόμου τὰς διακατοχάς), οὔτε μεμπτέον ἔσται καὶ ἀποτρόπαιον τὸ λέγειν, τοῖς αὐτοῖς ὅροις συστέλλεσθαι τὰ ἐξ ἀγχιστείας καὶ τὰ ἐξ αἵματος συναλλάγματα. Οὕτω γὰρ κεκανόνισται. Τὸ δὲ συνάπτεσθαι θεῖον καὶ ἀνεψιὸν μετὰ θείας καὶ ἀνεψιᾶς, οὐκ ἔστιν (ὥς τινες λέγουσι) συνηθείας ἀγράφου παγκράτιον, ἢ καὶ ἀπαραδότου ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τροπαιοῦχημα· ἀλλὰ πρόσταξις θεία τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως, κυροῦ Ἀλε- C ξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐξενεχθεῖσα ἐπὶ ὑπομνήσει Βάρδα τινὸς λεγομένου Ξηροῦ, καὶ ἐπιγνωσθεῖσα τοῖς δημοσιακοῖς καὶ ἐκκλησιαστικοῖς ἀρχείοις καὶ κώδιξι, τὸν τοιοῦτον γάμον ἀπέλυσε κατὰ τὴν δεδομένην τοῖς βασιλεῦσιν ἄνωθεν κυριότητα· μὴ τοίνυν συκοφαντητέον τὴν ἀκριβῆ τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν. Τὰ γὰρ ἐξ ἀγχιστείας συναλλάγματα, μέχρι τοῦ ἕκτου βαθμοῦ καὶ αὐτοῦ, καὶ ἐστενοχώρει πάντοτε, καὶ στενοχωρεῖ, καθώς που καὶ τὰ ἐξ αἵματος, ἑπομένη νομικοῖς καὶ κανονικοῖς διατάγμασι, καὶ τῷ τόμῳ τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου, κυροῦ Σισιννίου. Τὸ γὰρ ἐπ' ἀνατροπῇ τούτου διορισθὲν παρὰ βασιλικῆς θείας μεγαλειότητος, εἰς ἔργον ἐλθεῖν ὁ δίκαιος κριτὴς οὐκ ηὐδόκησεν, ὡς οἴδασιν οἱ μεμυημένοι, καὶ οὐ πεπλάνηνται.

Atqui, subjicit adversarius, ne id quidem, quod confusio et dedecus nominum introducatur, ob graduum necessitudinem, quominus primæ conjugis suæ sobrinam ducat Demetrius, impediet. Hoc enim illis etiam sanguine propinquis usuvenit, cum inter se copulantur, qui vel octavo se gradu contingunt, dum conjuges absque pudore vocamus, quos natura sobrinorum filios agnoscit, eorumque liberos pro fratribus ducimus, cum a natura sint prognatorum ex sobrinis filii. Cur ergo novum et insolens sit, idem hoc etiam in præsenti quæstione dici atque fieri? Sed audiant, qui hæc ita colligunt, quod, quemadmodum ea,

D Ναὶ, φησὶν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ σύγχυσιν καὶ ἀπρέπειαν ὀνομάτων εἰσάγεσθαι διὰ τὴν τῶν βαθμῶν ἰδιότητα, ἐμποδίσει λαβεῖν τὸν Δημήτριον τὴν δισεξαδέλφην τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικός. Τοῦτο γὰρ καὶ εἰς τοὺς συναπτομένους ἐξ αἵματος συγγενεῖς καὶ ὀγδόου ὄντας βαθμοῦ θριαμβεύεται, δι' ὧν ὁμοζύγους ἀνερυθριάστως κατονομάζομεν, οὓς ἡ φύσις τρισεξαδέλφους ἐγνώρισε, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν ὡς ἀδελφοὺς περιέπομεν, τετταρεξαδέλφους ὄντας ἐκ φύσεως. Τί γοῦν ἐστι καινὸν κἂν τῷ παρόντι ζητήματι λαλεῖσθαι τοῦτο καὶ γίνεσθαι; Ἀλλ' ἀκουσάτωσαν οἱ ταῦτα συνείροντες, ὅτι καθὼς τὰ Γαδείρων ἐντὸς διακείμενα, καὶ ἀκριβολογοῦνται καὶ ἀπογράφονται,

τὰ δὲ πέρα Γαδείρων οὐ πέρατά εἰσιν· οὕτω τὰ A μὲν ἐντὸς τοῦ ἕκτου βαθμοῦ γινόμενα συναλλάγματα, καὶ διὰ τὸ φύσει δίκαιον καὶ εὐπρεπὲς κατακρίνονται· τὰ δὲ ἐκτὸς αὐτῶν μετεωριζόμενα, οὐδὲ κατασπῶνται, οὐδὲ κουφίζονται, ἄνευ μόνου τοῦ ἐξ αἵματος ἑβδόμου βαθμοῦ.

Τοῦτον γὰρ βασιλικὸς ὁρισμὸς καὶ τόμος συνοδικὸς τοῖς τοῦ ἕκτου βαθμοῦ συναλλάγμασι συνεξίσωσαν. Ἐπεὶ οὖν ἱκανῶς διελάβομεν τά τισι δικαιολογούμενα περὶ τοῦ εἰς ἕνα βαθμὸν τοὺς ὁμοζύγους ἀνάγεσθαι, εἴτε καὶ μή· Φέρε καὶ τὸ ἡμῖν παριστάμενον χάριν τοῦ τοιούτου ζητήματος, εἴπωμεν. Οἱ νενομοθετηκότες περὶ κεκωλυμένων γάμων διδάσκοντες ἐν βιβλίῳ κη', τίτλῳ ε', εἰς δύο διαιροῦσι τοὺς B συγγενεῖς· εἰς ἀνιόντας καὶ κατιόντας, παῖδας δηλαδὴ καὶ γονεῖς, καὶ εἰς τοὺς ἐκ πλαγίου, ἀδελφούς φημι καὶ λοιποὺς ἐξ αἵματος προσγενεῖς. Καὶ τῶν μὲν ἀνιόντων καὶ κατιόντων, κἂν γνήσιοι ὦσι, κἂν φυσικοὶ, κἂν θετοὶ, τοὺς γάμους κωλύουσιν εἰς ἀπέραντον. Τῶν δὲ ἐξ αἵματος, μέχρις ἕκτου βαθμοῦ. Μετὰ μέντοι τὸ τεχνολογῆσαι τὰ περὶ τούτων, καὶ εἰς ὄψιν προθέσθαι τὴν τῶν βαθμῶν βαθεῖαν καὶ δυσδιεξίτητον ὑπουλότητα (δυσχερεστάτη γάρ φησι, καὶ οὐκ εὐκατάληπτος ἡ ἐκ πλαγίου τῶν βαθμῶν ἐστιν εὕρεσις) προστιθέασι καὶ ταῦτα ῥητῶς· Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι γάμοι, οὐ διὰ θεσμὸν συγγενείας, διὰ δὲ ἀγχιστείαν μὴ προβαίνοντες. Ἀγχιστεία δέ ἐστιν οἰκειότης προσώπων ἐκ γάμων ἡμῖν συνημμένων, C συγγενείας ἐκτός. Οἷον οὖν οἰκειοῦνται βαθμὸν οἱ ὁμόζυγες μετὰ τὴν συνάφειαν, καθαρῶς μὲν οὐ διδάσκουσιν· ἐπάγουσι δὲ, μὴ δύνασθαί τινα πρὸς γάμον λαβεῖν τὴν οἰκείαν νύμφην ἢ προγονήν. Ἀλλ' οὐδὲ τὴν μητρυιὰν, ἢ τὴν πενθερὰν, ἐπειδὴ μητέρων τάξιν ἐπέχουσι. Σκοπητέον τοίνυν πρὸ πάντων τὸ περὶ τῶν βαθμῶν. Οὕτω γὰρ ἐξομαλισθείη τὸ τοῦ ζητήματος ἄναντες.

Οἱ τῆς συγγενείας βαθμοὶ, ἐκ τῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος ὠνομάσθησαν. Ὡς γὰρ ἐκεῖναι λαμβάνουσαι καταρχὴν ἐξ ἐπιπέδου τινὸς, καὶ εἰς τὰ πρόσω προβαίνουσαι, τὴν κάθοδον ἢ τὴν ἄνοδον συμπεραίνουσιν, οὕτω καὶ οἱ βαθμοὶ, ὡς ἐκ ῥίζης ὁμοφυεῖς D κλάδοι τοῦ πρώτου γεννήτορος προϊέμενοι, τὴν συγγένειαν καταρτίζουσιν. Ἴδωμεν οὖν, ποία ῥίζα καὶ καταρχὴ μεσιτεύει τὸν ἄνδρα μετὰ τῆς γυναικὸς, ὥστε πρὸς ταύτην ἀναδραμεῖν, καὶ ἐξ αὐτῆς ὡς διὰ βαθμίδος πρὸς τούτους ἐλθεῖν. Πάντως οὐδεμία. Οὐδὲ γὰρ δύναταί τις εἰπεῖν, Ὁ Πέτρος ἐγγέννησε τὸν Δημήτριον. Ὁ αὐτὸς καὶ τὴν Μαρίαν ἀπέτεκεν. Ὥστε τούτους δύο βαθμῶν ἔχειν συγγένειαν. Προφανὲς γὰρ ψεῦδός ἐστι. Πολλῷ δὲ πλέον οὐκ εἴποι τις ὑποστάσεις διττὰς, ἑνὸς εἶναι βαθμοῦ. Δύο γὰρ γεννήσεις τούτους παρήγαγον. Οἱ γοῦν λέγοντες

A quæ eis Gades sita sunt, accurate sciri ac describi possunt, cum quæ ultra Gades sunt posita, penetrari nequeant : sic etiam matrimonia, quæ intra sextum gradum contrahuntur, vel ipsa ratione naturalis æquitatis et honesti damnentur : quæ autem extra gradus hosce suspenduntur, nec dirimantur, nec releventur, excepto solo ex sanguinis conjunctione septimo gradu.

Nam illum tam imperatoria sanctio, quam tomus synodalis, sexti gradus matrimoniis exæquavit. Et quando jam satis disseruimus de iis, quæ nonnulli hac in quæstione allegant, sintne conjuges ad unum referendi gradum, necne : age proferamus etiam id, quod de quæstione proposita nobis ad animum B accidit. Jurisconsulti, qui de nuptiis prohibitis docent libro Basilicorum XXVIII, titulo V, bifariam cognatos dividunt : ascendentes et descendentes, liberos scilicet ac parentes ; et in eos, qui sunt ex transverso, fratres inquam, et reliquos sanguine propinquos. Et ascendentium quidem ac descendentium, sive legitimi sint, sive naturales, sive adoptivi, nuptias prohibent in infinitum : eorum vero, qui sanguine propinqui sunt, ad sextum usque gradum. Postquam ista subtiliter exposuerunt, et oculis subjecerunt graduum profundam et penetratu difficilem obscuritatem (impeditissima namque ut ipsorum verbis utar nec perceptu facilis est in iis, qui sunt ex transverso graduum inventio), disertis verbis hæc etiam adjiciunt : Sunt et aliæ nuptiæ [p], non illæ C quidem propter jus cognationis, sed propter affinitatem non procedentes. Affinitas autem est necessitudo quædam personarum, per nuptias nobis conjunctarum, citra cognationem. Ergo quem sibi gradum post initum matrimonium vindicent conjuges, pure illi quidem non docent : subjungunt tamen, aliquem nurum suam, vel privignam, uxorem ducere non posse. Nec item novercam, vel socrum : quoniam matrum loco sunt. Consideranda igitur ante omnia graduum ratio. Sic enim exæquari poterit ipsa quæstionis velut acclivis inæqualitas.

Gradus cognationis dicti sunt a similitudine graduum alicujus scalæ. Nam sicut illæ principium sumentes a planitie, sursumque tendentes, ad descendendum vel ascendendum nobis serviunt : D sic et hi gradus, velut ejusdem naturæ rami ex radice, primo scilicet parente procedentes, cognationem perficiunt. Videamus ergo, quænam radix ac principium inter virum et uxorem sic intercedat, ut ad eam sit recurrendum, et ab ea ceu gradu quodam ad ipsos veniendum. Nulla prorsus exsistit. Non enim dicere quispiam potest, Petrus genuit Demetrium. Idem et Mariam procreavit : quo fit, ut hi duorum graduum cognatione juncti sint. Hoc enim manifestissimum mendacium est. Multo magis cavebit aliquis, ne dicat, duas personas unius esse gradus. Quippe duæ generationes eos produxerunt.

VARIÆ LECTIONES.

* *Vide eclogam Basilicorum, vide tit. de Gradibus cognationis, d. lib. Basilicorum.* [p] *vide tit. de prohib. nupt. d. lib. Basili.*

Nimirum qui dicunt, conjuges inter se vel unius, vel secundi esse gradus, quique per gradus eos ita librant, uti solent res illæ, quæ pondere, vel mensura, vel numero constant; similes sunt interrogantibus, quotuplex istud pavimentum lapis ambiat, et respondentibus, duplex. Quippe cingitur a lapide prasini coloris, et ligno cedrino circumdatur. Quamobrem apte dicimus, nec ad duorum graduum necessitudinem referri conjuges (quo enim id pacto? cum eamdem radicem et generationem non habeant, ac ea causa naturaliter non dividantur): nec etiam unius et ejusdem esse gradus, propter unionem carnalem, ut instar mulsi commisceantur, (qua enim id fieri ratione possit, cum personæ maneant integræ?) sed propter divinam ac salutarem vocem Domini, et Dei, et servatoris nostri Jesu Christi, qui dixit ad discipulos ipsum interrogantes, liceretne homini divertere ab uxore sua, disertis verbis hæc subjungendo: Non legistis, eum qui ab initio res condidit, marem et feminam ipsos fecisse: qua de causa relinquet homo patrem suum et matrem, et agglutinabitur uxori suæ. Et erunt hi duo in carnem unam. Quare non amplius duo sunt sed una caro: propter hanc ergo vocem credere nos et confiteri, unum propemodum unaminem hominem, qui duabus in personis cernitur, pro conjugibus matrimonii causa haberi. Sed enim permittendum, ut rivus orationis etiam ad aliud quiddam opportune currat.

Unigeniti Filii Dei incomprehensibilis erga nos demissio, et pignus salutis humani generis, cum ex aliis multis mysteriis magnificatur, tum etiam non parum glorificatur ex benedictione nuptiali. Quippe cum obnoxia peccato conjunctio in universam hominum massam fuisset dedita post draconis invidiam, et mandati divini transgressionem, jamque malum illud ad alia mala majora processisset; curæ benigno Deo fuit regeneratio nostra et instauratio. Itaque cum unigenitus Dei Filius homo factus fuisset instar nostrum, propter nos, et omnem aliam administrationem implesset, uti nos beatitatem pristinam recuperamus: etiam nuptiis in Cana Galilææ celebratis benedixit, et aquam desperationis in vinum veræ Dei cognitionis mutavit; certiores per hoc reddens homines, quod feminæ non amplius in doloribus liberos pariant, nec qui procreantur ex copulatione matrimoniali amplius pristino more dicant, In peccatis concepit me mater mea: sed Dei præcepta servantes, quemadmodum primus ille parens noster ea servavit ante transgressionem, eumdem honorem et gloriam consequantur, qua fuerint ornati primi parentes ante inobedientiam.

Honorabile namque matrimonium est, et lectus impollutus, qui salutem largitur. Quæ cum ita sint, et cum tabulæ divinitus scriptæ dicant, Non ingredieris ad quemvis necessarium carnis tuæ, ut reveles pudorem ejus: cum primus ille parens noster alibi responderit, Jam magis uxor mea est

εἶναι τοὺς συζύγους ἑνὸς ἢ δευτέρου βαθμοῦ, καὶ ζυγοστατοῦντες διὰ βαθμίδων αὐτοὺς, κατὰ τὰ σταθμώμενα, ἢ μετρούμενα, ἢ ἀριθμούμενα, ἐοίκασι τοῖς ἐρωτωμένοις, πόσος ἀμπίσχει τόδε τὸ δάπεδον μάργαρος; καὶ ἀποκρινομένοις, διττός. Λίθος γὰρ πρασίζων αὐτὸ περιζώννυσι, καὶ ξύλον κέδρινον ἀμφιέννυσιν. Ἄραρε τοίνυν λέγειν ἡμᾶς, μήτε πρὸς δύο βαθμῶν οἰκειότητα τοὺς ὁμοζύγους ἀνάγεσθαι, (πῶς γὰρ, οἱ μὴ τὴν αὐτὴν ἐσχηκότες ῥίζαν καὶ γέννησιν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ φυσικῶς διαιρούμενοι;) μήτ' οὖν ἑνὸς γενέσθαι βαθμοῦ, διὰ τὴν ἔνσαρκον ἕνωσιν, καὶ συγχυθῆναι κατὰ μελίκρατον. Πῶς γάρ; Σωζομένων ἀδιαπτώτων τῶν ὑποστάσεων; Διὰ δὲ τὴν θείαν καὶ σωτηριώδη φωνὴν τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ εἰπόντος πρὸς τοὺς ἐρωτήσαντας αὐτὸν μαθητὰς, εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἐπαγαγόντος ταῦτα ῥητῶς· Οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ὁ ποιήσας ἀπαρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία· πιστεύειν ἡμᾶς, καὶ ὁμολογεῖν, ἕνα σχεδὸν ὁμόψυχον ἄνθρωπον ἐν δυσὶ θεωρούμενον ὑποστάσεσιν, ὁμοζύγους διὰ τὸν γάμον λογίζεσθαι. Ἀλλὰ δοτέον ἀναδραμεῖν τοῦ λόγου τὸν ῥύακα καὶ πρὸς ἕτερον καίριον.

Ἡ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀκατάληπτος συγκατάβασις, καὶ τὸ τῆς σωτηρίας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐχέγγυον, μεγαλύνεται μὲν καὶ ἐξ ἄλλων μυστηρίων πολλῶν, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἐκ τῆς γαμικῆς ἱερολογίας δοξάζεται. Τῆς γὰρ ἁμαρτητικῆς συναφείας διαδοθείσης εἰς ἅπαν τῶν ἀνθρώπων τὸ φύραμα, μετὰ τὸν φθόνον τοῦ δράκοντος, καὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ τὴν παράβασιν, καὶ τοῦ κακοῦ πρὸς ἕτερα κακὰ προχωρήσαντος μείζονα, ἐμέλησε τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ τῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας καὶ ἀναπλάσεως. Γεγονὼς τοίνυν ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς, δι' ἡμᾶς ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ πᾶσαν ἄλλην πληρώσας οἰκονομίαν, ἵνα ἡμεῖς τὴν ἀρχαίαν μακαριότητα λάβωμεν, καὶ τὸν ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας γάμον ηὐλόγησε, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς ἀπογνώσεως εἰς οἶνον ἀληθοῦς θεογνωσίας μετέβαλεν· ἐντεῦθεν πληροφορῶν τὸ ἀνθρώπινον, ὡς οὐκέτι γυναῖκες ἐν λύπαις τέκνα γεννήσουσιν, οὐδὲ ἐκ γαμικῆς συναφείας τικτόμενοι, κατὰ τὸ πρότερον εἴποιεν, Ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου· ἀλλὰ τηρήσαντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καθὼς ὁ προπάτωρ αὐτὰς ἐτήρησε πρὸ τῆς παραβάσεως, τῆς αὐτῆς τιμῆς καὶ δόξης ἀξιωθήσονται, οἵας πρὸ τῆς παρακοῆς οἱ προπάτορες.

Τίμιος γὰρ ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, σωτηρίαν φιλοτιμούμενος. Τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ τῶν θεογράφων πλακῶν λεγουσῶν· Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκός σου ἀποκαλύψαι αἰσχύνην αὐτοῦ· καὶ τοῦ προπάτορος ἀποκρινομένου ἑτέρωθεν, Νῦν καὶ μᾶλλον ἡ γυνή μου ὀστοῦν ἐκ τῶν

ὀστῶν μού ἐστι καὶ σὰρξ ἐξ τῆς σαρκός μου· οὐ τολμῶ τοὺς ὁμοζύγους εἰπεῖν ἄλλης καὶ ἄλλης εἶναι σαρκὸς, κἂν ἐν δυσὶν ὑποστάσεσιν αὐτοὺς θεωρῶ· ἵνα μὴ δικαίως καταχριθῶ κατὰ τοὺς ἀθετοῦντας ἐγγράφους καὶ ἀγράφους παραδόσεις, τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ ἐχέγγυον. Διαγινώσκω δὲ μᾶλλον μίαν σάρκα τούτους λογίζεσθαι, καὶ τοῖς αὐτοῖς στενοχωρεῖσθαι τὸν ἄνδρα νομικοῖς καὶ κανονικοῖς παραγγέλμασιν, ὅσον τέως εἰς συνάφειαν γαμικὴν, οἷς καὶ ἡ τούτου στενοχωρεῖται ὁμόζυγος· ὥσπερ καὶ τὸ ἀνάπαλιν. Καὶ διὰ τοῦτο μὴ δύνασθαι τὸν Δημήτριον εἰς γυναῖκα τὴν Θεοδώραν λαβεῖν, λογιζομένην δισεξαδέλφην αὐτοῦ, διὰ τὴν μετὰ τῆς Μαρίας γαμικὴν τούτου συνάφειαν. Ἀποδέχομαι δὲ καὶ τοὺς κωλύοντας τὸ τοιοῦτον γαμικὸν τοῦ Δημητρίου συνάλλαγμα διὰ τοὺς νόμους τοὺς λέγοντας, ἐν τοῖς γάμοις οὐ μόνον τὸ ἐφειμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς ζητητέον· κατανοῶν ἀπρεπέστατον εἶναι, τὸν μέχρι τοῦ νῦν γαμβρὸν παρὰ τῆς δισεξαδέλφης λεγόμενον, ὁμόζυγον αὐτῆς ὀνομάζεσθαι. Ὅτι δὲ χρώμενοι ῥήμασί τινες τοῦ κατὰ τὴν λʹ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς, τῆς ιβʹ ἐπινεμήσεως, συνοδικοῦ σημειώματος, τοῦ μὲν ἁγιωτάτου κυροῦ Θεοδοσίου πατριαρχεύοντος, ἡμῶν δὲ τοῦ χαρτοφύλακος ἐνεργούντων ὀφίκιον, καὶ περὶ τὸ τέλος ταῦτα διεξιοῦσιν. *Ἐπεὶ γὰρ ἡ μετὰ Ἰωάννου τελεσθεῖσα μνηστεία ὡς ἀνυπόστατος λέλυται, διὰ τὴν τῆς Εἰρήνης ἀνηβότητα, καλῶς ἡ Εἰρήνη δευτέρῳ ἐξαδέλφῳ αὐτοῦ κατὰ νόμον γάμου συζευχθήσεται. Οὔτε γὰρ συγγενικὸν πρόσωπον τὴν Εἰρήνην λογίζεται, ὁ Θεόδωρος, οὔτε τοῖς ἐξ ἀγχιστείας δεσμοῖς καὶ ὅροις συσφίγγεται, διὰ τὸ ὑπερβῆναι τὸν ἐξ ἀγχιστείας ἕκτον βαθμόν.*

Θέλουσιν ἡμᾶς σιωπᾶν, ἄρτι τἀναντία διαγινώσκοντας· πρῶτον μὲν λέγομεν, ὡς ὁ κατὰ καιροὺς χαρτοφύλαξ στόμα πατριαρχικὸν λογιζόμενος, ἐκεῖνα λέγει καὶ γράφει, ὅσα νεφελώσει καὶ ὑδατώσει τῆς κεφαλῆς ἡ ἀκρώρεια. Οὐκοῦν οὐδὲ αἰτιατέους ἢ ἐπαινετέους λογιεῖταί τις ἡμᾶς καλλιγραφήσαντας ἴσως τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν, ἢ τοὐναντίον κακογραφήσαντας. Κατὰ γὰρ τὸν Βαροὺχ ὑπεγραμματεύσαμεν ὅσα θρηνῶν Ἱερεμίας ἐθρήνησε· καὶ κατὰ τὸν Ἀαρὼν ἐλαλήσαμεν, ὅσα λαλῶν ἐλάλησε Μωσῆς. Ὅπερ δὲ καὶ τότε τὴν μικρόνοιαν ἡμῶν ἐθεράπευσε χάριν τοῦ τοιούτου ζητήματος, ἐγράφη παρ' ἡμῶν ἐν τῷ βʹ κεφαλαίῳ, τοῦ ιγʹ τίτλου τοῦ νομοκανόνου. Εἴπομεν γὰρ τὸ τοιοῦτον κεφάλαιον ἑρμηνεύοντες, ὡς καὶ βασιλικὸν ἐκώλυσε πρόσταγμα τὸ ζητούμενον συνοικέσιον, κἂν καταστρωθῆναι οὐκ ἔφθασε, καὶ ἡ Ἐκκλησία τὴν τούτου ποίησιν οὐκ ἀνέχεται. Εἶτά φαμεν, ὡς σημειωμάτων προκομιζομένων παλαιγενῶν, καὶ διὰ [82] γραμμάτων ὁμοίων ἐκκλησιαστικῶν, διυλιζόντων καὶ αὐτὸν τὸν φαυλότατον κώνωπα τοῦ τοιούτου ζητήματος, καὶ ἀποκαλυπτόντων τοῦτο παρανομώτατον,

A os ex ossibus meis, et caro ex carne mea : equidem dicere non audeo, conjuges alterius et alterius esse carnis, licet eos in duabus personis video : ne merito condemner illorum more, qui scriptas et non scriptas traditiones reprobant, quæ sanctarum Ecclesiarum et salutis nostræ pignus sunt. Imo potius statuo, pro una carne ducendos, et iisdem constringi maritum legalibus et canonicis præceptis, quantum scilicet copulationem matrimonialem attinet, quibus et conjux ejus includitur : idemque vice versa locum habere. Atque hac de causa non posse Demetrium in uxorem ducere Theodoram, quæ pro sobrina ejus habetur, propter matrimonialem ipsius cum Maria conjunctionem. Assentior etiam iis, qui matrimonialem ejusmodi contractum B Demetrii probibent legum ratione (66) quarum verba sunt : In nuptiis non solum quid permissum sit, sed etiam quid honestum, considerandum est : dum animadverto, inhonestissimum esse, ut qui hactenus a sobrina vocatus fuerit affinis, postea conjux ejus appelletur. Et quia nonnulli utentes verbis scripti synodalis, publicati die XXX mensis Julii, indictione duodecima, cum esset patriarcha sanctissimus ille dominus Theodosius, et nos officio chartularii fungeremur, quo in scripto circa finem hæc verba leguntur : *Cum enim celebrata cum Joanne sponsalia, seu minime constantia, solvantur, propter ætatem Irenæ impuberem : recte Irena sobrino ipsius lege matrimoniali copulabitur. Quippe nec pro* C *persona cognata Theodorus Irenam ducit, nec affinitatis vinculis atque legibus constringitur propterea quod sextum ex affinitate gradum excedat.*

His ergo verbis utentes, tacere nos volunt, qui jam contraria statuimus : primum respondemus, cujusque temporis chartularium, qui os patriarchæ esse ducitur, ea tum dicere, tum scribere, quæ capitis ipsi vertex instar nubis et aquæ suppeditat. Ideoque nec culpandos, nec laudandos nos putabit quispiam, qui vel recte præsentem causam, vel e contrario male litteris complexi sumus. Nam more Baruchi, scribæ munere functi notavimus quæcunque lamentando Hieremias lamentatus est : et Aaronis more prolocuti sumus, quæcunque loquendo D locutus est Moses. Quod autem intellectus nostri tenuitati tunc remedio fuit in hac quæstione, perscriptum a nobis est in capite secundo tituli XIII Nomocanoni. Quippe caput illud interpretantes diximus, etiam edicto imperatorio prohibitum esse matrimonium, quo de agitur, licet in acta relatum non fuerit, et Ecclesia promulgationem ejus non sustineat. Deinde subjicimus, quod cum notationes priscæ proferuntur, et consimilia scripta ecclesiastica, pravissimum et ipsa culicem quæstionis hu-

VARIÆ LECTIONES.

[82] διαγραμμάτων.

NOTÆ.

(66) *Semper.* D. *De reg. jur.* Et l. 42. D. *De rit. nupt.*

jus percolantia, et iniquissimam hanc appellantia; A nemo sane, qui ad evidentem rationem non conniveat, illa quidem velut abolita damnabit, præsertim cum nec sublata sint disertis verbis a præsenti synodali scripto; quæ autem hoc continentur, canonis et legalibus doctrinis exæquabit. Itaque respiciens in auctorem et consummatorem fidei nostræ, Dominum ac Deum nostrum Jesum Christum, rursus aio: quod cum magnus ille Paulus dicat, *Mulier corporis sui potestatem non habet, sed maritus: ac similiter maritus potestatem corporis sui non habet, sed uxor:* itidemque cum sacri canones et tomi cum vidua matrimonio copulatum pro digamo habentes, ad gradum aliquem ecclesiasticum pervenire non sinant: ac ne defuncti quidem sacerdotis conjugem ad secundas transire B nuptias permittant, idque omnino propter identitatem corporum ipsorum, quemadmodum manifesto liquet ex XXXI et XXXII capite tituli primi libri III Basilicorum, et XLIV canone sancti Basilii, cujus in fine dicitur, Nos diaconæ corpus, veluti quæ consecrata fuerit, non amplius in usu carnali esse permittimus: equidem judico canonicum et legitimum esse, ut auctoritate prohibeatur ecclesiastica, quominus unus et idem duabus sobrinis copuletur, ac vice versa: sique clam ejusmodi quid factum fuerit, de industria dirimatur, et interveniente pœna corrigatur.

EJUSDEM

Epistola de incensis, quæ a patriarcha dari solent C eo die quo catechesis habetur.

Tu quidem, charissime fili, gloriosissime judex, et præfecte judiciorum, cum Davide psallens: Interroga patrem tuum, ac dicet tibi; seniores te, ac renuntiabunt tibi; recte cognoscere cupivisti ex nobis, qua de causa dari populo soleant a cujusque temporis sanctissimis patriarchis incensa, post habitam catechesin. Ego vero faces afflictionis hauriens in exsilio, cunctabar hactenus in respondendo. Sed quoniam cuivis petenti, et semper quidem, tam lingua, quam manu dare debere didici, hæc ad interrogationem ex tempore respondeo.

Celsissimam sacrorum imperatorum circum- D spectionem, et patriarcharum amplitudinem, inter alia reddebant olim augustiorem etiam annuæ rogæ, ac baiorum largitiones. Quippe sedebant annis singulis cujusque temporis patriarchæ ac imperatores, et per hæc subditos ad benevolentiam invitabant. Novit hoc patrum conscriptorum amplissimus ordo, ac fortassis etiam nonnulli, qui hac ætate nostra vivunt. Non enim ante tempora Euclidis prodita sunt gerris, nec somniantium vetularum fabellæ sunt: sed usque ad imperium domini Constantini Ducæ duravit augustus ille mos tam in ipsius Dei, quam imperatorum regia, et omnino bonum hoc ad nos quoque propagatum fuit, a majoribus ad nepotes, a generatione ad

A οὐδεὶς μὴ σκαρδαμύττων πρὸς τὴν ἐνάργειαν, ἐκείνων μὲν καταψηφιεῖται σχολὴν, καὶ ταῦτα μηδὲ ἀναιρεθέντων ῥητῶς ὑπὸ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ σημειώματος· τὰ δὲ ἐν τούτῳ περιεχόμενα, κανονικοῖς καὶ νομίμοις ἐξισώσει διδάγμασιν. Ἀφορῶν οὖν εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, λέγω καὶ αὖθις· ὡς ἐπεὶ ὁ μέγας Παῦλός φησιν· *Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή.* Οἱ δὲ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες καὶ τόμοι τὸν μετὰ χήρας γαμικῶς συναφθέντα λογιζόμενοι δίγαμον, εἰς ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν οὐκ εὐδοκοῦσιν ἐλθεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τοῦ τελευτήσαντος ἱερέως ὁμόζυγον δευτερογαμῆσαι παραχωροῦσι, B πάντως διὰ τὴν ταυτότητα τῶν σωμάτων αὐτῶν, καθὼς τὰ περὶ τούτου παρίσταται ἐκ τοῦ λα' καὶ λβ' κεφαλαίου, τοῦ πρώτου τίτλου, τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καὶ τοῦ μδ' κανόνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου, λέγοντος περὶ τὸ τέλος· Ἡμεῖς οὖν τῆς διακόνου τὸ σῶμα, ὡς καθιερωμένης, οὐκέτι ἐπιτρέπομεν ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῇ· διαγινώσκω κανονικὸν εἶναι καὶ νόμιμον, τὸ μετὰ αὐθεντίας ἐκκλησιαστικῆς κωλύεσθαι τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δυσὶ δισεξαδέλφαις συνάπτεσθαι, καὶ τὸ ἀνάπαλιν· καὶ εἰ λάθοι γενέσθαι τοιοῦτόν τι, σπουδαίως διασπᾶσθαι, καὶ μετ' ἐπιτιμίου διορθοῦσθαι.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

C ***Ἐπιστολὴ, χάριν τῶν διδομένων θυμιαμάτων παρὰ τοῦ πατριάρχου, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κατηχήσεως.***

Σὺ μὲν, τριπόθητον τέκνον, μεγαλοδοξότατε κριτὰ, καὶ ἐπὶ τῶν κρίσεων, ψάλλων μετὰ τοῦ θεοπάτορος, Ἐρώτησον τὸν πατέρα σου, καὶ ἐρεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἀπαγγελοῦσί σοι· καλῶς ἐζήτησας μαθεῖν ἐξ ἡμῶν, τίνος χάριν δίδονται τῷ λαῷ παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἁγιωτάτων πατριαρχῶν μετὰ τὴν κατήχησιν θυμιάματα. Ἐγὼ δὲ πίνων τρυγίαν θλίψεως ὑπερόριον, ὤκνουν πρὸς τὴν ἀπόκρισιν. Ἐπεὶ δὲ παντὶ τῷ αἰτοῦντι, καὶ πάντοτε, καὶ γλώττῃ καὶ χειρὶ ὀφείλειν διδόναι μεμάθηκα, σχεδιάζω σοι ταῦτα πρὸς τὴν ἐρώτησιν.

D Τὴν ὑψηλοτάτην τῶν θείων αὐτοκρατόρων περιωπὴν, καὶ τῶν πατριαρχῶν τὴν μεγαλειότητα, μετὰ τῶν ἄλλων ἐσέμνουν καὶ ἐτήσιοι ῥόγαι ποτὲ, καὶ βαΐων φιλοτιμήματα. Ἐκάθηντο γὰρ ἐτησίως οἱ κατὰ καιροὺς πατριάρχαι καὶ βασιλεῖς, καὶ μετεκαλοῦντο τοὺς ὑπηκόους διὰ τούτων πρὸς εὔνοιαν. Οἶδε ταῦτα τῆς συγκλήτου βουλῆς τὸ ὑπέρτατον, ἴσως δὲ καί τινες τῶν τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς. Οὐδὲ γὰρ πρὸ Εὐκλείδου μεμυθολόγηνται, οὐδὲ γραϊδίων ἐστὶν ὀνειροπολούντων λογύδρια· ἀλλὰ μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Δούκα κυροῦ Κωνσταντίνου καὶ ταύτην εἶχον τὴν σεμνοπρέπειαν τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν βασιλέων ἀνάκτορα, καὶ πάντως γέγονεν ἂν τὸ καλὸν πρὸς ἡμᾶς διαδόσιμον ἐκ προγόνων εἰς παῖδας, καὶ ἐκ φυλῆς εἰς φυλὴν περιυσσόμενον. Εἰ δ', ὅπερ οὐ

πέπεισμαι, καὶ τοῦτο λήθης βυθῷ κατακέχωσται, καὶ Κασταλίας ὕδωρ εὐχάριστον τῶν τότε κρατούντων οὐ κηρύττει τὴν πρόνοιαν, ἀλλὰ μεμβράναι βίβλων ἱστορικῶν, καὶ συγγραφαὶ τακτικῶν ἀνακτορικῶν κεκράξονται κατὰ Στέντορα. Καὶ σὺ δὲ παντὸς συντάγματος λογικοῦ τελῶν ὑφηγητὴς νουνεχέστατος, κἂν τούτῳ τῷ σπουδαίῳ προβλήματι πλεονεκτήσεις πολλούς, καί μοι συλλαλήσεις τῷ γέροντι. Ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου τὰ θεσπεσιώτατα διατάγματα, τὰ τελεσφορήσαντα τὰ ὀφφίκια τοῦ ἐπὶ τῶν κρίσεων, καὶ τοῦ νομοφύλακος, καὶ διοριζόμενα τούτους ἐτησίως μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν ἀποφέρεσθαι χάριν ῥόγας ἀνὰ χρυσίου τοσήνδε ποσότητα, καὶ τὰ συνήθη βαΐα, οὐκ εἰσὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ πέραν θαλάσσης, ἵνα τις εἴπῃ, Τίς ταῦτα μετακομίσει μοι; Παρὰ δὲ τῇ χειρί σου, καὶ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ τῷ στόματί σού εἰσι. Καὶ πάντως γνωμολογήσεις ἐκ τούτων τοῦ πράγματος τὴν ἀλήθειαν. Τῶν γοῦν βασιλέων καὶ τῶν πατριαρχῶν μεγαλυνομένων, ὡς εἴρηται, διὰ τῶν βαΐων καὶ τῶν ῥογῶν, ἔδει τέως τοὺς πατριάρχας τοὺς τὴν ἀρχαίαν μέχρι τοῦ νῦν συντηροῦντας συνήθειαν, καὶ χρυσίνους παραμετροῦντας τοῖς κληρικοῖς, διδόναι καὶ βαΐα, καθὼς προτετύπωται. Ἐπεὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅπως οὐ φαίνεταί ποτε τοῦτο γινόμενον, ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν κατηχήσεων ἀντὶ ῥογῶν καὶ βαΐων μόνα διδόασι τῷ λαῷ θυμιάματα· σκοπητέον πρὸ πάντων, τὸ σημαινόμενον τῶν βαΐων, καὶ ζητητέον τὴν αἰτίαν, δι' ἣν θυμιάματα μὲν δίδονται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κατηχήσεως, καὶ κατὰ τὴν μεγάλην τετράδα κηρία καὶ θυμιάματα· κηρία δὲ καὶ σταυρὸς κατὰ τῆς βαϊφόρου [84] τὴν Κυριώνυμον.

Οἷα μὲν οὖν ἦσαν τὰ βαΐα ἐκεῖνα, παρὰ βασιλέων διδόμενά ποτε καὶ πατριαρχῶν, τέως ἐγὼ ἀγνοῶ. Οὔτε γὰρ ἀπὸ χειρὸς βασιλικῆς ἢ πατριαρχικῆς βαΐον ἡ χείρ μου μετὰ ῥόγας ἐδέξατο, καὶ ταῦτα πλουτιζομένη καθ' ἑκάστην σχεδὸν ὑπ' αὐτῶν, οὔτε τὴν τούτων ποιότητα παρ' ἑτέρων μεμάθηκα. Κλάδους δὲ φοινίκων καὶ μυρσινῶν βλέπω τοὺς ἀνθρώπους κατέχοντας, καὶ τὴν βαϊφόρον δοξάζοντας. Ποίας δὲ διαλέκτου τὸ βαΐον ἐστὶ, καὶ τίνα σημασίαν ἔχει κατὰ Ῥωμαίους καὶ Ἕλληνας, δηλωθήσεται. Βαΐον κατὰ Ῥωμαίους οὔτε κλάδος ἐστὶν ἐκ δένδρου κοπτόμενος, οὔτε ῥόδον ἐκ ῥοδωνιᾶς συναγόμενον, οὔτε κρίνον ἐκ κρινωνιᾶς συλλεγόμενον· ἀνθρωπίνη [85] δὲ γνώμη, ἐκ τοῦδε εἰς τόδε μετάβασις, ἀγαθὴ δηλονότι ἢ πονηρά. Ἐντεῦθεν γὰρ τοὺς παιδοτρίβας βαϊούλους κατονομάζομεν, ὡς τὰ νηπιώδη τῶν παίδων φρονήματα μετάγοντας πρὸς ἀρρένωσιν. Καὶ πραεβαρικάτορας λέγομεν, τοὺς ποικιλλομένους κατὰ τὴν ἶριν συνεργούς, καὶ προδιδόντας τοὺς πρόσφυγας. Τῆς γοῦν Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλὴμ γενομένης ὑποχειρίας τῶν Ῥωμαίων τῷ στέμματι, μετὰ τὸ μοναρχῆσαι τὸν Ἰούλιον Καίσαρα, (οὕτω

generationem transiens. Sin, quod equidem non arbitror, hoc etiam oblivionis gurges absorbuit, et gratiosa isthæc aqua Castaliæ providentiam superioris memoriæ principum non prædicat : saltem membranæ librorum historicorum, et ordinationum aulicarum monumenta Stentoris in morem hæc proclamabunt. Tu quoque, qui cujusvis eruditi scripti acutissimus es interpres, etiam in hac non levis momenti quæstione compluribus eris superior, ac me senem in dicendo juvabis. Quinetiam imperatoris, domini Constantini Monomachi edicta sacratissima, quibus ordinata sunt officia præfecti Judiciorum, et nomophylacis, et quæ statuunt, eos debere singulos in annos, præter alia, consequi ratione rogæ, quemlibet auri talem ac talem quantitatem, una cum consuetis baiis; non in cœlo sunt, nec trans mare, ubi dicere quis debeat, Quisnam hæc afferet mihi? Sed sunt in manu tua, et in corde tuo, et in ore tuo. Atque omnino rei veritatem ex his mentis acumine colliges. Cum autem imperatores et patriarchæ magnificentiam ceu dictum est, suam demonstrent per baia et rogas, sane par erat, ut patriarchæ, qui priscam hactenus consuetudinem conservant, et aureos clericis nummos admetiuntur, etiam ipsis baia darent, quemadmodum indicatum est antea. Sed quoniam hos, nescio qua de causa, non amplius fieri videmus, sed iis diebus, quibus catecheses habentur, loco rogarum et baiorum sola populo dant incensa : considerandum ante omnia, quodnam vocis baiorum significatum sit, et inquirenda, propter quam incensa dantur in die catechesis, et magna feria quarta, cerei cum incensis; cerei denique cum crucibus ea Dominica, qua baia gestantur.

Enimvero cujusmodi fuerint illa baia, quæ ab imperatoribus et patriarchis olim dabantur, equidem hactenus ignoro. Nec enim ab imperatoria vel patriarchali manu baium aliquod cum roga manus mea unquam accepit, licet ab eis alioqui tantum non quotidie collocupletetur, nec horum qualitatem ex aliis intellexi. Palmarum tamen, ac myrtorum ramos tenere manu homines video, cum diem celebrant, qua baia gestantur. Et cujusnam linguæ vocabulum sit baium, quamve significationem habeat secundum Romanos et Græcos, indicabitur. Baium lingua Romana neque ramum significat, ex arbore cæsum, neque rosam ex roseto collectam, neque lilium : sed est animi humani ab una sententia in aliam traductio, bona videlicet, vel prava. Nimirum hinc fit, ut puerorum magistros appellemus baiulos, veluti qui puerorum animos infantes ad virilitatem traducant. Et prævaricatores dicimus eos cooperarios, qui variantur instar iridis, et clientes produnt. Itaque cum Judæa et Hierosolyma facta fuisset Romanorum imperio subdita, solo rerum potito Julio

VARIÆ LECTIONES.

[84] σταυροὶ κατὰ τὴν βαϊοφόρον. [85] ἀνθρωπίνης δὲ γνώμης.

Cæsare; (sic enim factum, ut Dominum Pilatus judicaret, ac Judæam Cæsar Augustus censeret, et Paulus cum damnaretur, diceret: Sisti me Cæsari oportet;) paterna Judæorum lingua cum Romana commutata fuit. Quippe Judæi cum gentilibus permisti; eorum instituta didicerunt. Cum ergo populi Judaici seniores, et scribarum cœtus vidisset Dominum Deumque nostrum, qui tergis cherubicis insidet, per demissionem asinino vehi pullo, cum nihilominus more regio a præcedentibus et sequentibus stiparetur, ac Hierosolymæ dignitatem amplificaret (quippe Sionis urbem super universa tabernacula Jacobi dilexit) viderent etiam turbas ad terram tunicas suas substernentes, et vias molliores reddentes, pueris ramos gestantibus, ac dicentibus, Hosanna filio regis Davidis! benedictus es qui venis: non dixere cum prophetis, Laudate, pueri Dominum; neque, Gaude vehementer filia Sionis, prædica gloriam Dei Hierosolyma, quoniam ecce rex tuus venit tibi mitis et servans, et vectus asinino pullo filio subjugalis. Cum enim os habeant, inquit ille, non loquentur: cum oculos, non videbunt: cum aures, non audient: quoniam cordibus eorum velamen legis et ignorationis incumbit.

Nimirum ut peccatores excandescebant, et accendebantur ira, et fremebant dentibus, et contabescebant, cum dicerent: Egredimini, gentes, egredimini, populi, ac videte, quo pacto mundus universus post eum vadat. Ideoque gestationem ramorum non intelligentes, furiosorum more clamabant: Babæ; seducti sunt omnes, omnes inutiles facti sunt et deflexerunt. Proh: leges et præcepta Mosaica præter exspectationem baium factæ sunt, hoc est, secundum ipsorum insaniam, redactio ad interitum. Ita jam recte declarata, mea quidem opinione, baiorum voce, dicendum, quo pacto et quamobrem a sanctissimis patriarchis post catechesin incensa dentur, die baiorum gestationis, cruces et cerei, rursus magna feria quarta cerei et incensa, die sancti Paschatis salutationes et tricipitia.

Dicimus ergo, quod cum natio Judæorum ad lucem cæcutiverit, et salutem appellaverit exitium, velut indicatum est (solet enim usuvenire, ut aurugine laborantibus mel sit amarum), nos eis contraria sentientes et facientes, (quippe solem non conniventibus oculis intuemur), cum ramorum gestatione conventus celebremus et insaniam ipsorum velut in triumpho spectandam exhibentes (facti sunt enim spectaculum mortalibus), confiteamur, ac nequaquam inficiemur, nos quidem esse factos baium fidei; sed ex umbra ad veritatem, sed ad immortalitatem ex mortalitate: neque nos pudet ramos illos appellare baia. In eadem exsistentes opinione fidelissimi principes, annuis rogis baia miscebant, argento puta vel auro exornata. Quippe congratulabantur iis, qui hæc consequebantur, velut orthodoxis erga Deum, et ipsos erga principes benevolis. Quia vero principum quidem

A γὰρ καὶ Πιλάτος τὸν Κύριον ἔκρινε, καὶ τὴν Ἰουδαίαν Καῖσαρ Αὔγουστος ἀπεγράψατο, καὶ Παῦλος κατακρινόμενος ἔφη· Δεῖ με παραστῆναι τῷ Καίσαρι) ἡ πατρῴα τῶν Ἰουδαίων διάλεκτος πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων μετεστοιχείωται. Τοῖς ἔθνεσι γὰρ ἐμίγησαν, καὶ ἔμαθον τὰ τούτων ἐπιτηδεύματα. Ἰδόντες τοίνυν τῶν Ἰουδαίων οἱ δημογέροντες, καὶ τῶν γραμματέων ὁ σύλλογος τὸν ἐπὶ νώτοις χερουβικοῖς καθήμενον Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν, ἐπὶ πώλου μὲν ὄνου κατὰ συγκατάβασιν ἐποχούμενον, βασιλικῶς δὲ παρὰ τῶν προαγόντων καὶ τῶν ἑπομένων στενοχωρούμενον, καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ μεγαλύνοντα, ἠγάπησε γὰρ τὴν πόλιν Σιὼν ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακὼβ) καὶ τοὺς ὄχλους μὲν τῇ γῇ τοὺς χιτῶνας στρωννύοντας, καὶ τὰς ὁδοὺς μαλακίζοντας, τοὺς
B παῖδας δὲ κλαδηφοροῦντας καὶ λέγοντας· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως Δαβίδ! εὐλογημένος εἶ ὁ ἐρχόμενος· οὐκ εἶπον μετὰ τῶν προφητῶν· Αἰνεῖτε, παῖδες Κύριον· οὐδὲ, Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιὼν, κήρυττε δόξαν Θεοῦ Ἱερουσαλὴμ, ὅτι ἰδοὺ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πραΰς καὶ σώζων, ἐπιβεβηκὼς εἰς πῶλον ὄνου, υἱὸν ὑποζυγίου. Ἔχοντες γὰρ στόμα, φησὶν, οὐ λαλήσουσιν· ὀφθαλμοὺς, καὶ οὐκ ὄψονται· ὦτα, καὶ οὐκ ἀκούσουσιν· ὅτι ταῖς καρδίαις αὐτῶν κάλυμμα νόμου καὶ ἀγνωσίας ἐπίκειται.

Ἠγανάκτησαν δὲ ὡς ἁμαρτωλοὶ, καὶ ὠργίσθησαν, καὶ τοὺς ὀδόντας ἔβρυξαν, καὶ ἐτάκησαν, καὶ εἶπον· Ἐξέλθετε ἔθνη, ἐξέλθετε λαοὶ, καὶ ἴδετε, πῶς ὅλος ὁ κόσμος ὑπάγει ὀπίσω αὐτοῦ. Διὸ καὶ τῶν κλάδων
C μὴ συνιέντες τὸ δορυφόρημα, Βαβαὶ κατὰ μαινομένους ἐβόησαν, βαβαὶ πάντες πεπλάνηνται, πάντες ἠχρειώθησαν καὶ ἐξέκλιναν. Βαβαὶ τῶν Μωσαϊκῶν παραγγελιῶν, βαΐον ἀπροσδόκητον γέγονε, τουτέστι κατὰ τὴν τούτων ἀπόνοιαν, μεταφορὰ πρὸς ἀπώλειαν. Οὕτω καλῶς σαφηνισθείσης, ὡς οἶομαι, τῆς τῶν βαΐων φωνῆς, ῥητέον ὅπως καὶ διατί παρὰ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν μετὰ τὴν κατήχησιν θυμιάματα δίδονται, κατὰ τὴν βαϊοφόρον σταυροὶ καὶ κηρία, καὶ αὖθις κατὰ τὴν μεγάλην τετράδα κηρία καὶ θυμιάματα, καὶ κατὰ τὸ ἅγιον Πάσχα ἀσπασμοὶ καὶ τρικέφαλα.

Φαμὲν τοίνυν, ὡς τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων πρὸς τὸ φῶς ἀβλεπτήσαντος, καὶ τὴν σωτηρίαν πανωλεθρίαν κατονομάσαντος, ὡς διείληπται, (τοῖς γὰρ
D ἰκτεριῶσι τὸ μέλι πικρόν ἐστιν), ἡμεῖς τἀναντία τούτοις φρονοῦντες καὶ πράττοντες (ἀσκαρδαμυκτὶ γὰρ τὸν ἥλιον βλέπομεν) κλαδηφοροῦντες πανηγυρίζομεν, καὶ τὴν ἐκείνων ἀπόνοιαν θριαμβεύοντες, θέατρον γὰρ καὶ ἀνθρώποις γεγόνασιν), ὁμολογοῦμεν καὶ οὐκ ἀρνούμεθα, βαΐον γεγονέναι τῆς πίστεως· ἀλλ' ἐκ σκιᾶς πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλ' εἰς ἀθανασίαν ἀπὸ θνητότητος· καὶ βαΐα τοὺς κλάδους κατονομάζοντες, οὐκ ἐπαισχυνόμεθα. Οὕτω φρονοῦντες καὶ οἱ πιστότατοι βασιλεῖς, ταῖς ἐτησίοις ῥόγαις βαΐα συνεπρυτάνευον, ἐξ ἀργύρου τυχὸν ἢ χρυσοῦ καλλυνόμενα. Συνέχαιρον γὰρ τοῖς λαμβάνουσι ταῦτα ὀρθοδοξοῦσι τὰ πρὸς Θεὸν, καὶ εὐνοουμένοις τὰ πρὸς αὐτούς. Ἐπεὶ δὲ τῶν μὲν βασιλέων αἱ ῥόγαι, καὶ τῶν βαΐων τὰ ἄνθη τὰ ταύταις συνανατέλλοντα,

πρὸ χρόνων ἐσχόλασαν, δι' ἣν αἰτίαν ἄνωθεν εἴπομεν· A τῶν δὲ θείων πατριαρχῶν αἱ ῥόγαι δημοσιεύονται, καὶ ἡ συνήθως διδομένη ῥόγα κατὰ τὴν κυρίως ἀπόκρεω, εἰς τὴν ἐτησίως προβαίνουσαν ἐκκλησιαστικὴν ῥόγαν κατὰ τὴν μεγάλην τρίτην μετέπεσε, καθὼς, τὰ παλαιὰ λαλοῦσι ῥογάλια, διδόασιν οἱ πατριάρχαι μετὰ τὴν κατήχησιν τῷ λαῷ ὡς βαΐα τὰ θυμιάματα· παρεγγυώμενοι δι' αὐτῶν ὡσανεὶ τοῖς λαμβάνουσι, μεταπεσεῖν ἐκ τῆς φαύλης διαγωγῆς, καθώς που καὶ καθηγήθησαν, καὶ δι' ὀλιγοημέρου ἐπιστροφῆς βασιλείαν αἰώνιον ἀνταλλάξασθαι. Εὐτελέσι δὲ θυμιάμασι κατὰ σμικρολόγους καὶ κίμβικας οὐκ ἐλαττονοῦσι τὸ μεγαλεῖον τοῦ Πνεύματος· (πῶς γὰρ οἱ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην φιλανθρωπίαις παντοδαπαῖς σαγηνεύοντες, καὶ πᾶσαν πενητεύουσαν αὐλακίζοντες ἄρουραν, καὶ πολύχουν εὐεργεσίας B θερίζοντες ἄσταχυν;) ἀλλὰ τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν αἰνιττόμενοι, καὶ διδάσκοντες ὡσπερεὶ δι' αὐτῶν τοὺς λαμβάνοντας, ὁποῖον εἶναι δεῖ τὸ ψυχικὸν κατάστημα τοῦ νηστεύοντος, καὶ τῆς μετανοίας τὸ ὁλοκαύτωμα, καὶ τῆς προσευχῆς τὸ θυμίαμα. Καὶ τότε μὲν οὕτω κατευθύνουσι τῆς νηστείας τὸ στάδιον. Κατὰ δὲ τὴν τῆς βαϊοφόρου χαρμόσυνον κυριώνυμον, ὡς ἀθλοθέται καθίσαντες, (Ἐκάθισε γὰρ, φησὶν, ὁ κρίνων δικαιοσύνην,) δεξιοῦνται τοὺς τὸ παγκράτιον τῆς νηστείας νικήσαντας, τιμίων καὶ ἁγίων σταυρῶν ἁγιάσμασι, καὶ κηρίων φωτοβόλων χαρίσμασιν. Οὐδὲ γὰρ θέλουσι σκιαμαχεῖν τοὺς πιστοὺς κατ' ἐκείνους τοὺς νηπιόφρονας, ἀλλ' ὡς ἤδη τῆς δικαιοσύνης τὸν ἥλιον βλέποντας, τὴν νέαν Σιὼν διὰ πώλου φωτίζοντα, προτρέπονται δι' αὐτῶν τοῖς ἤδη C νηστεύουσι νηστείαν Κυριακὴν τεσσαρακονθήμερον, καὶ τῶν παθῶν τὰ νέφη διώξασι, συνανατέλλειν μετὰ τοῦ γίγαντος. Βαΐα μὲν κατέχουσι ταῖς χερσὶ, διὰ τὸ μεταπεσεῖν ἐξ ἐμπαθοῦς καὶ κοινοτέρας ἴσως διαγωγῆς πρὸς ὑψηλοτέραν καὶ ἀπαθῆ· κηρία δὲ καὶ σταυροὺς, διὰ τὸ καταβαλεῖν μετὰ τοῦ τῆς ἀληθείας φωτὸς τὸ ἀρχέκακον Σατὰν καὶ ἀντίπαλον. Καὶ τί γὰρ ἄλλο δῶρον δοθήσεται τοῖς δι' ἐγκρατείας νικήσασι τὸ μέγα τῆς νηστείας παγκράτιον, τοῦ τριποθήτου θείου σταυροῦ τιμιώτερον, τοῦ μύλας ᾅδου παμφάγου συντρίψαντος, καὶ πύλας ζωῆς τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἀνοίξαντος; Πάντως οὐδέν· εἰ μή τις εἴποι τὸν δι' αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν ἡμῖν σχεδιάσαντα Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν. Ἐπεὶ D δὲ καὶ βασιλέα πολλαῖς δορυφορούμενον κυριότησιν, ἀμέσως ἢ κατὰ ῥυπαροῦ καταστήματος οὐκ ἔξεστιν ὑποδέξασθαι, Νῦν μὲν, φησὶν ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, τοῖς ἀγχεμάχοις συναριθμήθητε, τοῖς σφενδονήταις συστοιχειώθητε, τοῖς ἀκοντισταῖς συνανάβητε, καὶ τοῖς τροπαιοφόροις συνανακλίθητε. Μετὰ δὲ μικρὸν ἀνοιχθήσονται ὑμῖν τὰ ἀνάκτορα, καὶ ἴδητε τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς βασιλεύοντα ἀπερίγραπτον Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν σαρκικῶς χερσὶ δικαίων περιγραφόμενον, καὶ ζωὴν ἀτελεύτητον ἀντὶ βαΐων φιλοτιμούμενον. Καὶ κατὰ μὲν τὴν χαρμόσυνον κυριώνυμον τῆς τῶν βαΐων σεπτῆς πανηγύρεως, κηρία καὶ σταυροὺς λαμβάνοντες οἱ λαοὶ, τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην ἑαυτοῖς προμνηστεύονται, καὶ ὡς ἀστέρες κα-

A rogæ baiorumque flores, qui cum rogis exoriebantur, ante multos annos desierunt ex ea causa, quam indicavimus; cum rogæ patriarcharum adhuc in usu publico sint, quæque pro more datur roga die carnis privii, sic immutata sit, ut in anniversariam rogam ecclesiasticam magnæ feriæ tertiæ incidat, quemadmodum antiqua Rogalia loquuntur: idcirco dant patriarchæ populo post catechesin incensa, loco baiorum; velut admonentes illos, qui ea sumunt, ut rationem vivendi pravam relinquant, sicut edocti sint, ac per conversionem paucorum dierum sibi regnum illud æternum comparent. Cæterum per hæc incensa vilis pretii, more parcorum hominum et avarorum, majestatem spiritus non deminuunt, (quo enim id pacto facerent ii, B qui terrarum orbem universum variis beneficiis irretiunt, et omne arvum sterile sulcant, opimasque beneficentiæ spicas metunt?) sed occultam ejus diei vim indicare volunt, quasique docere per hæc eos, qui ea sumunt, qualis esse debeat animi status in eo, qui jejunium observat, quale holocaustum pœnitentiæ, et precationis incensum. Ac tunc quidem ita jejunii curriculum dirigunt. At vero læta illa die Dominica baiorum gestationis, sedentes pro more distribuentium præmia (quippe consedit, inquiunt Litteræ sacræ, qui judicat justitiam), victores in certamine jejunii pretiosarum sanctarumque crucium lustrationibus, et cereorum lucentium donis excipiunt. Quippe non cum umbris C dimicare fideles volunt, fatuorum more, sed eos veluti jam aspicientes justitiæ solem, qui novam Sionem per pullum illuminat, per hæc exhortantur, ut absoluto Dominico dierum quadraginta jejunio, et nubibus vitiorum expulsis, una cum hoc gigante (dicto nimirum sole) exoriantur. Et baia quidem manibus propterea tenent, quod traducti sint a vitiosa profanaque fortasse vita, ad sublimiorem et vitiorum expertem: cereos vero cum crucibus, quod cum lumine veritatis auctorem omnis mali et adversarium suum Satanam prostraverint. Et quodnam aliud donum iis, qui per continentiam in illo magno jejunii certamine victores exstiterint, dari pretiosius possit optatissima sacra cruce, quæ omnia devorantis inferni genuinos comminuit, D et humano generi vitæ portas aperuit? omnino nullum, nisi quis dicere velit Jesum Christum Deum nostrum, qui per crucem nobis salutem acquisivit. Et quoniam regem multorum dominatuum satellitio stipatum sine medio, vel cum statu sordido non licet excipere; Nunc quidem, inquit magnus ille pontifex, inter pedem conferentes numeremini, funditorum ordine consistite, cum sagittariis pergite, cum gestantibus tropæa procumbite. Verum post exiguum temporis intervallum ipsa regia vobis aperietur, ac videbitis cœli terræque Regem, nullis circumscriptum terminis Dominum Deumque nostrum carnaliter justorum manibus circumscribi, vitamque vobis fine carentem baiorum loco largiri. Ac læta quidem illa die Dominica venerabilis baio-

rum festivitatis, dum populi cereos et cruces accipiunt, victoriam adversus mortem sibi certe despondent, et instar siderum illuminant expertem astrorum sphæram desperationis; vel tanquam servi fideles, qui faces gestant, per trivia circumeuntes, adventum sponsi splendidiorem reddunt, deque lepra sectariorum in caligine sedentium quasi triumphant. Post diem vero tertium curator ille humanarum animarum, videlicet ipse patriarcha, quasi rationibus secum expensis, ne quis clam ipso salutaris passionis præmia tractet indigne (nam ipsum mel quoque sæpius dulcedinem suam in vomitum convertere solet, si aliter quam expediat, sumptum sit), instar custodis vigilacis maturius surgens, incensi dat fidelibus, indicare per hæc volens, et admonere, ne festivo more, sed pugilum ritu deinceps dierum curriculum suscipiant. Licet enim, inquit, absque periculo magnum illud jejunii pelagus a crucis velo sublevati trajecistis, et ad divinum portum sanctorum Christi Deique nostri cruciatum appulistis: tamen instar illius prudentis negotiatoris, inæstimabilem illum unionem consecuti non estis. Adhuc enim prædones ac latrones studiose domino per tenebras insidiantur, et reti quodam homicidii consuto, capiendi ejus occasionem quærunt. Igitur etiam deinceps vigilemus, et cum Judæis excubias agentibus excubemus. Ipsi quidem in tenebris per mare vagabuntur, incassum retia laxantes: nos autem ambulemus in die, ac lucis opera consequemur: ipsi sudes hamis uncinabunt, nos prædam lucrabimur: ipsi unionem in lapide tegent, nos eum in testaceis vasis recondemus. Postquam in hunc modum data sunt incensa, et populus rursum manus suas ad jejunii pelagus prospere cursu direxit, noctemque sanctorum Christi cruciatuum faculis accensis collustravit (nam in die ambulantes, ut eorum more, qui ambulant in tenebris, nocturna faciant itinera fieri nullo modo potest): tum vero sponsus Ecclesiæ rursus exoriens instar matutini aut vespertini Arcturi, die fausto sancti Paschatis Dominico velut alter divinus Moses sinu suo Christi populum excipit, quasique congratulans eis, qui omnem sceleritatem Ægyptiacam excusserint, et Pharaonem persecutorem mari submerserint: Adeste, inquit, aspicite vos mercatores orthodoxæ doctrinæ, qui citra periculum pelagus jejunii trajecistis, quonam invidiæ fluctus vitæ thesaurum jactaverit: ubinam insomnem illum unionem turbinis æstus abreptum in sepulcro, tanquam in ostreo, cælaverit. Cumque videritis saniem vi fulguris divini commotam, et unionem propria potestate prodeuntem, ac expositum emptoribus citra ullum pretium; accipite eum vobisque peculiarem facite, ac vitæ æternæ thesaurum vobismetipsis acquirite. Fortassis etiam more patris liberum amantis, qui

A ταφωτίζουσι τὴν ἄναστρον σφαῖραν τῆς ἀπογνώσεως, ἢ ὡς δοῦλοι πιστοὶ λαμπαδηφόροι τὰς τριόδους περιερχόμενοι, τοῦ νυμφίου τὴν ἐνδημίαν καταλαμπρύνουσι, καὶ τὴν λώβην τῶν ἐν σκότει καθημένων αἱρεσιωτῶν θριαμβεύουσι. Μετὰ δὲ τρίτην ἡμέραν, ὁ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν κηδεμὼν, ὁ πατριάρχης φημὶ, καθ' ἑαυτὸν ὥσπερ συλλογισάμενος, μὴ λάθῃ τις ἀχρειῶσαι τοῦ σωτηρίου πάθους τὰ ἔπαθλα, (καὶ μέλι γὰρ εἴωθε πολλάκις τὴν ἡδύτητα μετάγειν εἰς ἔμετον, εἰ μεταληφθείη παρὰ τὸ χρήσιμον,) ὡς ἄγρυπνος φύλαξ ἀναστὰς ὀρθριαίτερον, δίδωσι τοῖς πιστοῖς θυμιάματα, ὁμιλῶν οἷον διὰ τούτων αὐτοῖς, καὶ ὑποτιθέμενος, μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ ἀγωνιστικῶς τῶν ἐφεξῆς τριῶν ἡμερῶν τὸ στάδιον ἀναδέξασθαι. Κἂν γὰρ ἀκινδύνως, φησὶ, τὸ μέγα τῆς B νηστείας διεπεραιώθητε πέλαγος τῷ ἱστίῳ τοῦ σταυροῦ κουφιζόμενοι, καὶ παρὰ τῷ θείῳ λιμένι τῶν ἁγίων παθῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν κατηντήσατε, ἀλλὰ τὸν ἀτίμητον οὐκ ἐπλουτήσατε μάργαρον, ὡς ἐκεῖνος ὁ φρόνιμος ἔμπορος. Ἔτι γὰρ ἅρπαγες καὶ λησταὶ σπουδαίως ἐρεβοδιφῶσι τὸν Κύριον, καὶ σαγήνην μιαιφονίας συῤῥάψαντες, καιροσκοποῦσι τούτου τὴν ἅλωσιν. Γρηγορήσωμεν τοίνυν καὶ ἐφεξῆς, καὶ τοῖς ἀγρυπνοῦσιν Ἰουδαίοις συναγρυπνήσωμεν. Αὐτοὶ μὲν γὰρ ἐν σκότει ποντοπορήσουσι, κεναῖς ὠλέναις ἀφάσσοντες δίκτυα· ἡμεῖς δ' ἐν ἡμέρᾳ περιπατήσωμεν, καὶ τοῦ φωτὸς τὰ ἔργα ληψόμεθα. Αὐτοὶ τοὺς σκόλοπας ἀγκιστρεύσουσιν, ἡμεῖς δὲ τὴν ἄγραν κερδήσωμεν. Αὐτοὶ τὸν μάργαρον ἐν λίθῳ καλύψουσιν, ἡμεῖς δὲ τοῦτον ἐν ὀστρα- C κίνοις ἀποθησαυρίσωμεν σκεύεσιν. Οὕτω γινομένης καὶ ταύτης τῶν θυμιαμάτων τῆς διαδόσεως, καὶ τοῦ λαοῦ τὰς χεῖρας πάλιν ἐπὶ τὸ τῆς νηστείας οὐριοδρομήσαντος πέλαγος, καὶ τὴν νύκτα τῶν ἁγίων παθῶν τοῦ Χριστοῦ λαμπάσι καταπυρσεύσαντος, (τοὺς γὰρ ἐν ἡμέρᾳ περιπατοῦντας νυκτοβατεῖν κατὰ τοὺς ἐσκοτισμένους ἀδύνατον,) ὁ τῆς Ἐκκλησίας νυμφίος ἀνατείλας καὶ πάλιν, καθά τις εἴπῃ, ἑῷος ἀρκτοῦρος καὶ ἀκροκνέφαιος, κατὰ τὴν φαιδρὰν τοῦ ἁγίου Πάσχα ἡμέραν τὴν κυριώνυμον ὡς ἄλλος θεσπέσιος Μωσῆς τὸν τοῦ Χριστοῦ λαὸν ἐγκολπίζεται. Καὶ συγχαίρων οἷον αὐτοῖς, πᾶσαν Αἰγυπτιακὴν ἀποτιναξαμένοις κακότητα καὶ Φαραὼ διώκτην καταποντίσασι· Δεῦτε, φησὶν, ἴδετε τῆς ὀρθοδοξίας οἱ ἔμποροι, οἱ τὸ τῆς D νηστείας ἀκινδύνως περάσαντες πέλαγος, ποῦ τὸ μέγα κῦμα τοῦ φθόνου τὸν τῆς ζωῆς θησαυρὸν ἐκκύλισε· ποῦ τὸν ἀκοίμητον μάργαρον εὐροκλύδων τυφωνικὸς ὡς ἐν ὀστρέῳ τῷ τάφῳ κατέκρυψε. Καὶ ἰδόντες τὸ μὲν ἔλυτρον μετασαλευθὲν δυνάμει θεϊκῆς ἀστραπῆς, τὸν δὲ μάργαρον αὐτεξουσίως ἐξανατείλαντα, καὶ εἰς ἐμπορίαν προκείμενον ἀπραγμάτευτον, λάβετε τοῦτον καὶ ἰδιώσασθαι [89], καὶ ζωὴν αἰώνιον ἑαυτοῖς ἀποθησαυρίσατε. Τάχα δὲ καὶ κατὰ πατέρα φιλόστοργον, νῦν πρώτως ἰδόντα παῖδας ἀμύμονας, ἀπὸ μακρᾶς καὶ κινδυνώδους ἀποδημίας ἀβλαβῶς ἐνδημήσαντας, ἐν φιλήματι ἁγίῳ περιχα-

VARIÆ LECTIONES.

[89] ἰδιώσασθε.

ρῶς κατασπάζεται, καὶ ἀνοίξας τοὺς θησαυροὺς τῆς A εὐλογίας αὐτοῦ, δεξιοῦνται τούτους νομίσμασιν, ὀλίγοις μὲν κατὰ τὸ φαινόμενον, πολλοῖς δὲ κατὰ τὸ νοούμενον. Ἀφορῶν γὰρ εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, ἀῤῥαβωνίζεται δια τούτων αὐτοῖς καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοίτησιν.

Christum, verum illum Deum nostrum; velut Spiritus sanctus super eos veniat.

jam primum filios videt ex longinqua et periculosa peregrinatione domum illæsos redeuntes, lætabundus eos cum osculo sancto salutat, et apertis thesauris benedictionis suæ, nummismatis eos excipit, exiguis quidem illis in speciem; sed magnis ejus ratione, quod intelligitur. Quippe respiciens in auctorem et consummatorem fidei, Jesum arrha data per hæc eis pollicetur futurum, ut

Ταῦτα ἡμεῖς ὡς ἀρχιτέκτονες γέροντες γεγράφαμέν σοι, σοφώτατε, καὶ ὑπεδείξαμέν σοι ἀπολογίας θεμέλιον. Σὺ δὲ ὡς ἄλλος Βεσελεὴλ, ἐποικοδομήσεις τὸ ἀληθές. Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς, φησὶ, δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, Ἰησοῦν Χριστὸν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Hæc nos veluti provectiores architecti scripsimus tibi, vir eruditissime, ac fundamentum satisfactionis quasi digito commonstravimus. Tu velut alter Beseleel, verum superstrues. Quippe fundamentum aliud, ut ille inquit, nemo ponere potest præter id, quod positum est, Jesum scilicet Christum, cui gloria et imperium in sæcula. Amen.

B

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Μελέτη, χάριν τῆς εἰς τοὺς θείους ναοὺς τῶν μοναστηρίων γινομένης μετακλήσεως διὰ σημαντηρίων τριῶν.

Βλέπων ἀπειροκάλους τινὰς, καὶ πρὸς μηδὲν εὐκαιροῦντας ἐπωφελὲς, ἀλλ' ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον, ματαίαν ἀποκαλοῦντας καὶ σκανδαλοποιὸν τὴν διὰ σημαντηρίων τριῶν εἰς τοὺς ναοὺς γινομένην τῶν μοναζόντων μετάκλησιν, χάριν τῆς τῶν θείων δοξολογιῶν ἀκροάσεως· (Ἤρκει γὰρ, φησὶ, δι' ἑνὸς αὐτοὺς μεταστέλλεσθαι, καὶ μὴ γίνεσθαι κατὰ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ μυκτηρισμὸν καὶ χλευασμὸν παρὰ τῶν κυκλούντων ἡμᾶς ἀσεβῶν; κἀντεῦθεν καὶ παραβολὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι, μηδὲ θριαμβεύεσθαι τὸ μοναχικὸν, ὡς δῆθεν εἰς μίαν διαλαλιὰν μὴ εὐσυνθετοῦν·) C παριστῶ διὰ τῆς παρούσης μου γραφῆς, ὡς οὔτε διὰ τὰς φληναφίας τῶν ἀσεβῶν, οὔτε διὰ τὰς δυσκολίας τῶν μοναστῶν ἐπενοήθη, διὰ σημαντηρίων τριῶν τὰς θείας δοξολογίας ἐπικηρύττεσθαι· ἀλλὰ διὰ λόγον ἀρχαιοπαράδοτον σπουδαιότατον.

EJUSDEM

Meditatum, de convocatione, quæ fit ad sacras monasteriorum ædes, per tria signa.

Quoniam video quosdam imperitos, et nullam ad rem utilem idoneos, quam ut aliquid novi dicant et audiant stultam ac scandali plenam vocare convocationem monachorum ad sacras ædes, quæ tribus fit signis, celebrationes divinas audiendi causa (Sufficiebat enim, inquiunt, uno duntaxat eos signo congregari, nec præberi causam subsannandi et irridendi sanctas Dei Ecclesias circumdantibus nos impiis, ut parabola fiant inter paganos, nec statum monasticum velut in triumpho spectandum exhiberi, quasi ad unam commonitionem se recte non componat); equidem hoc scripto probabo, nec propter illas impiorum nugas, nec propter monachorum morositates excogitatum esse, ut tribus signis glorificationes divinæ denuntientur: sed propter magni momenti rationem quamdam, ab antiquis sæculis per manus traditam.

Τῶν γὰρ ἐπ' Ἐκκλησίας γινομένων ἡμερινῶν καὶ νυκτερινῶν δοξολογιῶν, κατὰ τὸ τοῦ προφήτου Δαβὶδ θεσπιῴδημα, τὸ λέγον· Ἐν ἑσπέρᾳ, καὶ πρωῒ, καὶ μεσημβρίᾳ διηγήσομαι, καὶ ἀπαγγελῶ, καὶ εἰσακούσεται τῆς φωνῆς μου ὁ Κύριος· ἀπὸ τῶν δύο συντελουμένων Διαθηκῶν, ἀπὸ τῆς Νέας δηλαδὴ καὶ τῆς Παλαιᾶς, κατὰ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων παράδοσιν, ὡρίσθη πρὸ πάντων δοξάζεσθαι τὸν Θεὸν D ἀπὸ τῆς θείας κιννύρας τοῦ θεοπάτορος (Ἀνοίξω γὰρ, φησὶν, ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου) καὶ μετὰ τὴν τούτου ἀνάπτυξιν, τὸν θεῖον μελισσῶνα τῆς Ἐκκλησίας ἐξαγωνίζεσθαι, διὰ κηρίου διδασκαλιῶν εὐαγγελικῶν, τοῦ κέντρου φωτίζοντος τὴν σκοτόμαιναν· διὰ μέλιτος γραφῶν ἀποστολικῶν, γλυκαίνοντος τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα· καὶ διὰ μαρτυρικῶν ἀφηγήσεων, μεγαλυνουσῶν τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Διὸ καὶ χάριν μὲν τῶν ἓξ ψαλμῶν τοῦ θεοπάτορος, καὶ λοιπῶν, τῶν ἐν τῇ ὀρθρινῇ δοξολογίᾳ πρὸ τοῦ ἁγιοπολίτου ψαλλομένων ἑκάστοτε, καὶ ταῖς ψαλλομένων συνήθως ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεστίαις καὶ ταῖς ἑσπεριναῖς προσευχαῖς, πρὸ

Quippe cum Dei celebrationes, quæ interdiu et noctu fiunt in Ecclesia, juxta Davidis prophetæ oraculum, cujus verba sunt: Vesperi, et mane, et in meridie narrabo, et renuntiabo, vocemque meam Dominus audiet: cum igitur hæ perficiantur ex duobus Testamentis, Novo scilicet ac Veteri, juxta sanctorum et divinitus afflatorum Patrum traditionem: ante omnia sancitum est ut glorificetur Deus per sacram Davidis citharam, (Aperiam enim, inquit, in psalterio quæstionem meam) et post explicationem ejus, ut sacrum examen Ecclesiæ semet exerceat per evangelicarum doctrinarum favum, stimulo caliginem illuminante; perque mel apostolicorum scriptorum, quod dulcedinem finibus orbis terrarum offert; ac per narrationes denique de martyribus quæ administrationem in carne Christi Deique nostri amplificant. Ideoque propter sex illos Davidis psalmos, et reliquos, qui assidue in glorificatione matutina canuntur ante hagiopolitam; et propter eos, qui pro more canuntur, cum res divina peragitur, et

in precibus vespertinis, ante lectiones apostolicas, A et evangelicas, atque etiam versibus inclusas, arcessuntur monachi per signum quoddam exiguum, quasique humilius et obscurius. Nam quæ Veteri Testamento veluti per umbras delineantur, figura futurorum erant, et simulacra. Propter divinorum autem Evangeliorum prædicationem, et sacram reliquorum ad conventus publicos pertinentium librorum lectionem, et propter universum simpliciter hagiopolitæ ordinem, magnum signum inventum est. In universam enim terram, et ad fines orbis terrarum utilitas ex eis proveniens penetravit. Quæ cum ita modo quodam Deo grato ac religiose peragantur, oportebat populum Domini etiam de futuro commonefieri judicio, cujus causa in genua procumbimus, ac preces fundimus. B Itaque statutum est, debere Christianos per signum aheneum illius ultimi diei admoneri. Scriptum est enim : Ascendit Deus in jubilatione, Dominus in voce tubæ. Item, Clangent angeli Dei tuba, et mortui resurgent, et retribuetur cuique secundum opera sua. Quod autem in generalibus urbium ecclesiis plebes non convocentur tribus signis, sed uno quodam magno : non ordinis ecclesiastici subversio est. Convocatur enim populus manuariis opificiis deditus, quique ligoni et aratro vacat. Itaque boni consulere debet, si publico intersit cœtui, cum Novi Testamenti lectiones recitantur. Ac nobis quidem, qui per Dei gratiam servamus immotam omnem traditionem eccle- C siasticam, hunc ordinem sequi visum est. Latinis vero, male a nobis divisis, et quorum cor obduratum est a Satana, licet in sermonibus oleo sint molliores, alia quædam consuetudo convocandi populum sacras ad ædes est tradita. Nam uno duntaxat utuntur signo, campana scilicet, quæ a campo sic dicitur. Quemadmodum enim campus cujusvis itineri citra, ullum expositus est impedimentum, sic et illius ahenei tintinnabuli sublimis vox, universis accessu facilis patet. Ac pluribus sane signis Latini et Itali propterea non indigent, quod cantionibus hagiopoliticis non utantur, sed sola Davidis cithara.

A τῶν ἀποστολικῶν ἀναγνωσμάτων καὶ εὐαγγελικῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν στιχηρῶν, μετακαλοῦνται οἱ μοναχοὶ διὰ σημαντηρίου μικροῦ, καὶ οἷον ταπεινοτέρου, καὶ σκοτεινοῦ. Τὰ γὰρ τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ σκιαγραφούμενα, τύπος τῶν μελλόντων ἦσαν, καὶ εἰκονίσματα. Χάριν δὲ τῆς τῶν θεοφθόγγων Εὐαγγελίων ἀνακηρύξεως, καὶ λοιπῶν πανηγυρικῶν βιβλίων ἱερᾶς ἀναγνώσεως, καὶ τῆς ὅλης ἀκολουθίας τοῦ ἁγιοπολίτου ἁπλῶς, τὸ μέγα σημαντήριον εὕρηται. Εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν καὶ εἰς τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα ἡ ἐκ τούτων διῆλθεν ὠφέλεια. Οὕτω δὲ τούτων τελουμένων θεαρέστως καὶ εὐσεβῶς, ἔδει τὸν τοῦ Κυρίου λαὸν καὶ περὶ τῆς μελλούσης ὑπομιμνήσκεσθαι κρίσεως, δι' ἣν γονυκλισοῦμεν καὶ προσευχόμεθα. Τετύπωται γοῦν, διὰ σημαντηρίου χαλκοῦ, περὶ B τῆς τελευταίας ἡμέρας ἐκείνης τοὺς χριστωνύμους ὑπομιμνήσκεσθαι. Ἀνέβη γάρ, φησίν, ὁ Θεὸς ἐν ἀλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. Σαλπίσουσιν οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται, καὶ ἑκάστῳ ἀποδοθήσεται κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τὸ δὲ κατὰ τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας τῶν πόλεων μὴ μετακαλεῖσθαι τὰ πλήθη διὰ σημαντηρίων τριῶν, ἀλλὰ διὰ μεγάλου ἑνός, οὐκ ἔστι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας ἀνατροπή. Λαὸς γὰρ μετακαλεῖται χειρῶναξ, καὶ περὶ σκαπάνην ἠσχολημένος καὶ ἄροτρον. Ἔστι τοίνυν ἀγαπητὸν ἐκκλησιάσαι τοῦτον κἂν εἰς τῆς Νέας Διαθήκης τὰ ψαλτῳδήματα. Καὶ ἡμῖν μὲν τοῖς φυλάττουσι τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν C ἀμετάπτωτον, οὕτω πολιτεύεσθαι δέδοκται. Τοῖς δὲ Λατίνοις μερισθεῖσι κακῶς ἀφ' ἡμῶν, καὶ πωρωθεῖσι τὴν καρδίαν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, κἂν τοῖς λόγοις ὑπὲρ ἔλαιον ἁπαλύνωνται, ἄλλη τις παρεδόθη συνήθεια, περὶ τῆς εἰς τοὺς ναοὺς μετακλήσεως τοῦ λαοῦ. Ἑνὶ γὰρ κέχρηνται σημαντηρίῳ, τῇ καμπάνῃ φημί, ἥτις ἐκ τοῦ κάμπου μετονομάζεται. Ὡς γὰρ ὁ κάμπος (φασὶ) βουλομένοις εἰς ὁδοιπορίαν ἀνεμπόδιστος πρόκειται, οὕτω καὶ τῆς χαλκοστόμου κώδωνος ἡ μετέωρος διαλαλιὰ τοῖς πᾶσιν εὐπρόσιτος ἥπλωται. Πολλῶν δὲ σημαντηρίων οὐκ ἔστι χρεία Λατίνοις καὶ Ἰταλοῖς, ὅτι μηδὲ ψαλτῳδημάτων ἁγιοπολιτικῶν, ἀλλὰ μόνης τῆς κινύρας τοῦ θεοπάτορος.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ

ΤΟΥ ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΟΥ

ΒΑΛΣΑΜΩΝ

ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

ΣΥΛΛΟΓΗ.

THEODORI DIACONI

COGNOMENTO

BALSAMONIS

ECCLESIASTICARUM CONSTITUTIONUM

COLLECTIO,

Quæ jam pridem a Joan. Leunclavio sub Paratitlorum nomine Latine edita est an. MDXCIII, nunc vero Græce primum in lucem prodit, ex duobus antiquis codicibus inter se collatis, una cum ejusdem Leunclavii versione.

Carolus Annibal Fabrotus J. C. hanc tralationem cum Græci codicibus contulit, emendavit, et notas adjecit.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ

ΤΩΝ ΕΙΡΗΜΕΝΩΝ ΕΝ ΤΩ ΚΩΔΙΚΙ, ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΔΙΓΕΣΤΟΙΣ, ΚΑΙ ΝΕΑΡΑΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΣΙ, ΠΕΡΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ, ΚΑΙ ΚΛΗΡΙΚΩΝ, ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΕΥΑΓΩΝ, ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΙΟΥΔΑΙΩΝ ΚΑΙ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ.

COLLECTIO

EXPOSITORUM IN CODICE, ET DIGESTIS, ET NOVELLIS CONSTITUTIONIBUS, DE EPISCOPIS, ET CLERICIS, ET MONACHIS, ET REBUS SACRIS, ATQUE ETIAM DE JUDÆIS ET HÆRETICIS (1).

LIBER PRIMUS.

ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ. — EX LIBRO I CODICIS.

ΤΙΤΛΟΣ Α'.

Περὶ τῆς ἀνωτάτω Τριάδος, καὶ τῆς καθολικῆς πίστεως· καὶ περὶ τοῦ μηδένα τολμᾶν περὶ αὐτῆς ἀμφισβητεῖν.

Α'. *Ἑρμηνεία.* Ὁ μὴ δοξάζων τὴν ἁγίαν Τριάδα

TITULUS I.

De summa Trinitate, et fide catholica : et ut nemo de ea publice contendere audeat.

I. Qui sacrosanctam Trinitatem (2), in una dei-

Annibalis Fabroti notæ.

(1) Theodorum Balsamonem hujus Collectionis auctorem

(2) *Qui sacrosanctam Trinitatem.* Hæc epitome totidem verbis exstat apud Photium Nomocan. tit. 12, c. 2; quæ autem habetur tit. 4, c. 1, est ex Basilicorum lib. 1, tit. 1, c. 1.

tate. paris potestatis, haud glorificat, ne Christianus quidem dicitur, sed vesanus, hæreticus, et infamis est, et punitur.

II. Hæretici congregationes nullas habeant, nec sacrificia vel mysteria (3) peragant, tametsi per subreptionem rescriptum impetraverint : fides Patrum, qui Nicææ convenerunt, auctoritatem duntaxat habeat ; ac siquidem hæretici congregationes intra oppida habere audeant, oppidis expelluntur.

III. Porphyrii, et aliorum adversus Christianos scripta, itemque Nestorii, atque adeo quæcumque cum Nicæna et Ephesina synodis non consentiunt, a quarum fide deflectere non licet, exuruntur (4). Qui vero libros indicatos habent et legunt, ultimo supplicio afficiuntur : et episcopi clericique Nestoriani ecclesiis ejiciuntur ; laici anathemate feriuntur, orthodoxis eos absque periculo (5) deferentibus. Tenor constitutionis est hujusmodi :

ἐν μιᾷ θεότητι ἰσοδύναμον οὔτε Χριστιανὸς λέγεται, ἀλλ' ἄφρων ἐστὶ, καὶ αἱρετικὸς καὶ ἄτιμος, καὶ τιμωρεῖται.

Β'. Οἱ αἱρετικοὶ μὴ συναγέσθωσαν, μήτε θυσιαστήρια τελείτωσαν, ἢ μυστήρια, καὶ κατὰ συναρπαγὴν ἀντιγραφὴν πορίσωνται· μόνη δὲ χρηματιζέτω ἡ τῶν ἐν Νικαίᾳ πίστις· καὶ τολμῶντες οἱ αἱρετικοὶ συναγωγὰς ἐντὸς πόλεως ἔχειν, ἐκβάλλονται τῶν πόλεων.

Γ'. Τὰ κατὰ τῶν Χριστιανῶν Πορφυρίου καὶ ἄλλων συγγράμματα καιέσθωσαν, καὶ τὰ Νεστορίου, καὶ ὅσα μὴ συμφωνεῖ ταῖς ἐν Νικαίᾳ καὶ Ἐφέσῳ συνόδοις, ὧν οὐκ ἔξεστι παρεξιέναι τὴν πίστιν. Οἱ δὲ τὰ εἰρημένα βιβλία ἔχοντες καὶ ἀναγινώσκοντες ἐσχάτως τιμωροῦνται. Οἱ δὲ Νεστοριανοὶ, ἐπίσκοποι μὲν καὶ κληρικοὶ, τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἐκβάλλονται· λαϊκοὶ δὲ, ἀναθεματίζονται, τῶν ὀρθοδόξων αὐτοῖς ἀκινδύνως δημοσιευόντων. Ἔχει δὲ ἡ διάταξις οὕτως·

Annibalis Fabroti notæ.

auctorem esse docent nos libri calamo exarati ; imo et ipse Balsamon se hujus libri parentem prodit ad Nomocanonem Photii tit. 9, cap. 2, ad finem, ut constat ex Paratitlis ad tit. 5, in fine. Nam qui primus eam in Latinum convertit, ejus auctorem ignoravit, forte quod mutilum codicem nactus esset. Sed et Franciscus Pithœus v. c. in Glossario ad Julianum Antecess. in voce *Decani* citat hæc Paratitla nullo nomine addito. Jacob. Cujac. consultissimus laudat etiam alicubi auctorem Paratitli : ut videantur omnes in codices incidisse, qui nullum nomen præferrent ; quod tandem inventum est in perantiquo et optimo cod. ms. Nicolai Peirescii, senatoris Aquissextiensis τοῦ μακαρίτου, qui initio sic inscribitur : Θεοδώρου Διακόνου, τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας νομοφύλακος καὶ χαρτοφύλακος καὶ πρώτου τῶν Βλαχερνῶν, τοῦ Βαλσαμῶνος, τοῦ μετὰ χρόνους τινὰς γεγονότος πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας. *Theodori diaconi sanctissimæ Dei Magnæ Ecclesiæ nomophylacis et chartophylacis, et primo Blachernorum, Balsamonis, post aliquot vero annos patriarchæ Theopolis magnæ Antiochiæ.* Non recte Joannes Leunclavius hunc librum inscripsit *Paratitla*. Imo paratitla partem operis universi constituunt. Idem tamen quid Paratitlorum nomine Justinianus intellexerit, percepit in Prologo ad hanc Collectionem : et post eum vv. cc. Joannes a Costa, et Julius Pacius : ut jure quis miretur prudentissimum virum Jacobum Cujacium in aliam sententiam ivisse, maxime cum ex fragmento Matthæi monachi (is est Matthæus Blastares) de Justiniani sententia satis perspicue constaret. Quod ut rectius intelligatur, consule sis hæc Paratitla ad unum vel alterum titulum, et ex his cognosces, per indicem, id est, summatim, et κεφαλαιωδῶς in eis referri, quæ suis quæque titulis διὰ πλατέων, et uti fere ab auctoribus concepta sunt, leguntur. Et constat igitur Græcos, juris interpretes aliter accepisse verba hæc Justiniani, de conceptione Digestorum : *Sufficiat per indices tantummodo, et titulorum subtilitatem, quæ παράτιτλα nuncupantur : quædam admonitoria ejus facere.* Et de confirmat. Digestorum : *Si qui forsitan, per titulorum subtilitatem adnotare maluerint, et ea, quæ* Paratitla *nuncupantur componere.* Ipsi enim Paratitla vocant quæcunque ex cæteris titulis ad quemque titulum revocari possunt. Quod quidem Justiniano placuisse videtur, ut studiosi omnia, quæ ad eumdem juris articulum pertinent tanquam in uno conspectu haberent. Denique Paratitla sunt accessiones et supplementa ex aliis titulis desumpta, ita dicta vocabulo ἑλληνικοβαρβάρῳ, quasi extra titulum, quod confirmant Græci lib. LX, Bas. tit. 16, c. 2, ut parapherna dicuntur, quæ extra dotem ad virum deferuntur. Ait autem Justinianus *per titulorum subtilitatem*, id est, λεπτότητα. Commentarios scilicet fieri vetat, probatque tantum explicationes compendio factas. B. Cyprianus testimon. advers. Jud. lib. I, præf. *Sed et legentibus brevitas ejusmodi plurimum prodest, dum non intellectum legentis, et sensum liber longior spargit, sed subtiliore compendio id quod legitur tenax memoria custodit.*

(3) *Mysteria.* Recte igitur in l. II, cod. eod. libri veteres, inter quos. vel. c. Brodæi et Menagii, Græci et Cod. Theodos, habent : *Nullus hæreticis mysteriorum locus.* Pro quo perperam antea legebatur *ministeriorum*. Veterum codicum scripturam confirmant Basilica, quæ ita vertunt : Μηδεὶς τοῖς αἱρετικοῖς τῶν μυστηρίων τόπος ἀνεῴχθω. Denique sic legitur apud Hincmarum R. *De prædestinat.* cap. 37 ; veterum etiam librorum, et Basilicorum ope leve mendum in eadem lege licebit emendare : nam ubi legitur : *et suis apertis criminibus denotentur*, libri manuscripti sic habent : *et suis apertius crim. denot.* Basilica, καὶ τοῖς ἰδίοις φανερωτέροις ἐγκλήμασι σημειούσθωσαν.

(4) *Exuruntur.* Similiter Arii, Porphyrii, et aliorum hæreticorum libri lege Constantiniana comburuntur, quæ exstat apud Socratem *Histor. Ecclesiast.* lib. I, cap. 6. Hujus constitutionis etiam meminit Evagrius lib. I, cap. 12; Nicephor. Callixt. lib. XIV, cap. 36, et Jul. Poll. loco sup. citato. Per contrarium principum edictis feralibus Christianorum scripta igne consumpta; quod de B. Dionysii Areopagitæ libris proditum est in Synaxario Græcorum. Diocletianus et Maximianus apud pariatorem juris Mosaici et Romani tit. 15, de Manichæis eorumque scriptis (Christianos sine dubio eis infensissimi principes tollere et eorum scripta ignibus corrumpere cogitabant) : *Jubemus namque auctores quidem ac principes una cum abominandis scripturis eorum severiori pœnæ subjici, ita ut flammeis ignibus exurantur.* Ejus severitatis meminit Arnobius 4, advers. Gentes : *Nam nostra quidem scripta cur ignibus meruerint dari?* Queruntur Optatus, et locis aliquantulis Augustinus. Protagoræ Atheniensis profane de divinitate disputantis libri in concione combusti sunt, Minuc. in Octavio.

(5) *Absque periculo.* Nec enim punientur, tametsi non potuerint crimen et accusationem perficere.

Αὐτοκράτορες Θεοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς Αὔγουστοι Ὁρμίσδᾳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Θεσπίζομεν πάντα ὅσα ὁ Πορφύριος ὑπὸ τῆς αὐτομανίας ἐλαυνόμενος, ἢ ἕτερός τις κατὰ τῆς εὐσεβοῦς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας συνέγραψε παρ' οἱῳδήποτε εὑρισκόμενα, πυρὶ παραδίδοσθαι· πάντα γὰρ τὰ κινοῦντα τὸν Θεὸν εἰς ὀργὴν συγγράμματα, καὶ ψυχὰς ἀδικοῦντα, οὐδὲ εἰς ἀκοὰς ἀνθρώπων ἐλθεῖν βουλόμεθα.

Ἔτι θεσπίζομεν τοὺς ζηλοῦντας τὴν ἀσεβῆ Νεστορίου πίστιν, ἢ τῇ ἀθεμίτῳ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ ἀκολουθοῦντας, εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν, ἢ κληρικοί, τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἐκβάλλεσθαι· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι, ἐξουσίαν ἐχόντων τῶν βουλομένων ὀρθοδόξων τῶν ἑπομένων τῇ εὐσεβεῖ ἡμῶν νομοθεσίᾳ δίχα E φόβου καὶ βλάβης δημοσιεύειν αὐτοὺς καὶ ἐλέγχειν. Ἐπειδὴ δὲ ἦλθεν εἰς τὰς εὐσεβεῖς ἡμῶν ἀκοάς, ὥς τινες διδασκαλίας συνέγραψαν καὶ ἐξέθεντο ἀμφιβόλους, καὶ οὐκ ἀκριβῶ; συμφωνούσας τῇ ἐκτεθείσῃ ὀρθοδόξῳ πίστει παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου τῶν συνελθόντων ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ ἁγίων Πατέρων, καὶ Κυρίλλου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης, τοῦ γεγονότος τῆς μεγάλης Ἀλεξανδρείας πόλεως ἐπισκόπου· κελεύομεν τὰ μὲν γεγονότα τοιαῦτα συγγράμματα, ἢ πρὸ τούτου, ἢ καὶ νῦν ἐμπιπρᾶσθαι, καὶ διαφερόντως τὰ Νεστορίου, καὶ τελείῳ ἀφανισμῷ παραδίδοσθαι, ὥστε μηδὲ εἰς ἀνάγνωσίν τινος ἐλθεῖν, τῶν τὰ τοιαῦτα συγγράμματα ἤτοι βιβλία ἔχειν καὶ ἀναγινώσκειν ἀνεχομένων τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν ὑφορωμένων, τοῦ δὲ λοιποῦ μηδενὶ ἐξεῖναι παρὰ τὴν ἐκ- C τεθεῖσαν πίστιν, καθάπερ εἰρήκαμεν, τὴν ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ λέγειν τι ἢ διδάσκειν.

Δ'. Ὁ δημοσίᾳ παρόντος πλήθους δογματίζων περὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρεῖται· εἰ δὲ ὑπὸ στρατείαν, ἀποζώννυται. Οἱ δὲ λοιποί, ἐλεύθεροι μὲν ὄντες, τῆς βασιλίδος πόλεως ἐκβάλλονται, πρὸς τὸ δοκοῦν τῷ δικαστῇ σωφρονιζόμενοι· δοῦλοι δὲ σφοδρῶς ἐπιστρέφονται.

A *Impp. Theodosius et Valentinianus AA. Hormisdæ PP.*

Sancimus ut quæcunque Porphyrius, propria exagitatus insania, vel quivis alius adversus piam Christianorum religionem conscripsit, apud quemcunque reperiantur, igni tradantur. Cuncta enim scripta, quæ Deum ad iram movent, et animas violant, ne ad hominum quidem aures pervenire volumus.

Præterea sancimus ut qui fidem impiam Nestorii æmulantur, aut nefariam ejus doctrinam sectantur, siquidem episcopi sint, aut clerici, ecclesiis sacrosanctis ejiciantur : si vero laici, anathemate feriantur, potestatem habentibus quibuslibet orthodoxis, qui piæ legis nostræ sectatores sunt, ut illos absque metu (6) et damno (7) denuntient ac insimulent. Quoniam vero ad pias aures nostras pervenit, aliquos doctrinas conscripsisse et exposuisse quasdam ambiguas, nec accurate congruentes cum fide orthodoxa SS. Patrum, sacra synodo exposita, qui Nicææ ac Ephesi convenerunt, et a Cyrillo piæ memoriæ, qui magnæ Alexandrinorum urbis episcopus fuit : jubemus, ut quæcunque fuerint ejusmodi scripta, vel antehac, vel nunc, et præcipue Nestorii, sic comburantur, et plenæ abolitioni tradantur, ut in neminis lectionem veniant, atque iis, qui talia scripta sive libros habere ac legere sustinent, ultimum supplicium formidantibus, nemini deinceps liceat præter expositam fidem, ceu diximus, Nicææ atque Ephesi, quidquam dicere vel docere.

IV. Qui publice, multitudine præsente, de Christiana fide tractat (8), si clericus est, deponitur : sin militat (9), cingulo spoliatur (10) : cæteri, si liberi sint, ex urbe imperatoria ejiciuntur, prout visum judici fuerit, castigandi : servi vero acriter puniuntur.

Annibalis Fabroti notæ.

(6) *Absque metu*. Calumniæ.

(7) *Et damno*. Sine sumptu, ut apud Justinianum *Inst. quib. alienare licet, vel non*, *Sine omni damno*. δίχα πάσης δαπάνης, Theoph. Lex est Marciani quæ integra exstat Concilii Chalcedonensis parte 3, c. 3, unde maluit exscribere Facundus Hermianensis lib. XII, cap. 2, quam ex Justiniani cod. in quo epitomata legitur : *Marcianus quoque imperator*, ait, *post sacerdotum sententiam aliquid tractare impium duxit atque sacrilegum, nec cuiquam semel judicata recteque deposita revolvere, et de his publice disputare permisit, qui suo edicto omnibus discussionem eorum quæ Chalcedone judicata sunt negans : vere ait, impius et sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam opinioni suæ aliquid tractandum reliquit. Extremæ quippe dementiæ est, in medio et perspicuo die commentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid ulterius discutit, mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus, vel militans, et alterius cujuslibet conditionis, de fide Christiana, publice congregatis populis et audientibus, tractare præsumat in posterum, ex hoc* (perperam apud Facundum legitur, in posterum, et hoc tum), *tumultus et perfidiæ occasionem requirens. Nam injuriam facit judicio religiosissimæ* D *synodi, si quis semel judicata ac recte disposita revolvere et publice disputare contendit. Et infra*, postquam diversas pro transgressorum conditione statuit pœnas : *Universa ergo*, inquit, *quæ a sancta synodo Chalcedonensi statuta sunt custodiri debeant, nihil postea dubitari. Hoc itaque nostræ commoniti tranquillitatis edicto abstinete profanis vocibus, et ulterius desinite de divinis disputare, quod nefas est, quia non solum divino judicio peccatum hoc prout credimus punietur, verum etiam legum et judicum auctoritate coercebitur*. B. Chrysostomus apud auctorem Catenæ in Joannem cap. 20. τοῦτο γάρ ἐστι πίστεως, τὸ τὰ μὴ ὁρώμενα δέξασθαι. Ἔστι γὰρ πίστις, etc., Heb. XI.

(8) *Qui publice tractat*. Balsamon ad canonem 64, syn. 6 in Trullo : Καὶ τὸ δ' γὰρ κεφ. τοῦ α' τίτ. τοῦ α' τῶν Βασ. φησί· Μηδεὶς ἢ κληρικός, ἢ μοναχός, στρατευόμενος, ἢ ἄλλος οἱοσδήποτε πλῆθον συνάγων δημοσίᾳ περὶ τῆς πίστεως διαλεγέσθω. Vox μοναχὸς non exstat in Basilicis, nec in cod. Justiniani.

(9) *Sin militat*. In lib. IV : *Nemo clericus, vel militans*. Sic libri veteres, et Facundus, et cod. Brodæi et Menagii.

(10) *Cingulo spoliatur*, exauctoratur. Cæsarius p. 657, tom. I.

V. Expositio fidei orthodoxæ, atque exsecratio Nestorii et Eutychis, tum quod ii, qui cum eis sentiunt, hæretici sint, et castigentur.

VI. Similis orthodoxæ fidei expositio, et Eutychis atque Apollinarii exsecratio.

VII. Similis est præcedenti recipiens sancta quatuor concilia, et anathematismos ac segregationes ab eis promulgatas confirmans. Inter cætera dicit primum esse inter omnes sacerdotes papam Romanum.

Epistola papæ ad Justinianum, continens ea quæ ab eo scripta sunt de fide orthodoxa, quæ huic epistolæ subjiciuntur.

De orthodoxa fide.

Et ita se habet :

Imperator Justinianus Augustus. Cum recta et reprehensionis expers fides, quam prædicat sanctissima Dei catholica et apostolica Ecclesia, nullo modo novationem admittat, nos sanctorum apostolorum, et eorum, qui post eos in sanctis Dei Ecclesiis spectabiles fuere, dogmata sequentes; recte nos facturos existimavimus, si cunctis manifestum faceremus, quo pacto de spe, quæ in nobis est, affecti sumus; insistentes vestigiis traditionis et confessionis sanctæ Dei catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ. Quippe credentes in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unam essentiam in tribus personis adoramus, unam deitatem, unam potestatem, Trinitatem unius essentiæ. In extremis autem diebus confitemur unigenitum Dei Filium, Deum de Deo, ante sæcula et sine tempore genitum ex Patre, Patri coæternum, eum ipsum, ex quo omnia, et per quem omnia, degressum e cœlis, incarnatum esse de Spiritu sancto, et sancta, gloriosa perpetuaque Virgine Maria, et hominem esse factum, crucemque pertulisse, sepultum esse, resurrexisse die tertio : unius et ejusdem miracula cruciatusque, quos sponte in carne sustinuit, agnoscentes. Non enim alium Deum Sermonem, et alium Christum novimus : sed unum et eumdem, consubstantialem Patri secundum divinitatem, et eumdem nobis consubstantialem secundum humanitatem. Quippe Trinitas mansit Trinitas, etiam post incarnatum Deum Sermonem, qui unus est ex Trinitate. Non enim adjectionem quartæ personæ sancta Trinitas admittit. Quæ cum ita se habeant, anathemate damnamus omnem sectam, et præcipue Nestorium adoratorem hominis, dividentem unum illum Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Filium, Deumque nostrum, nec confitentem proprie ac secundum veritatem, quod sancta, gloriosa, perpetua Virgo Maria sit Deipara : sed tradentem, quod alius sit ille natus ex Deo Patre Deus Sermo, et alius ille natus ex sancta perpetuaque Virgine Maria, qui per gratiam et necessitudinem cum Deo Sermone, factus sit Deus. Neque vero duntaxat hunc, sed etiam mente captum illum Eutychem, qui apparentiam introducit, et veram illam incarnationem ex sancta perpetua Virgine

A Ε'. Ἔκθεσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἀναθεματισμὸς Εὐτυχοῦς, καὶ Νεστορίου, καὶ ὅτι οἱ φρονοῦντες τὰ αὐτῶν αἱρετικοί εἰσι, καὶ σωφρονίζονται.

Ϛ'. Ὁμοία ἔκθεσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἀναθεματισμὸς Εὐτυχοῦς καὶ Ἀπολλιναρίου.

Ζ'. Ὁμοία τῆς πρὸ αὐτῆς, ἀποδεχομένη τὰς ἁγίας συνόδους, καὶ βεβαιοῦσα τοὺς παρ' αὐτῶν ἀναθεματισμοὺς καὶ ἀφορισμούς. Φησὶ δὲ ὅτι πρῶτός ἐστι πάντων τῶν ἱερέων ὁ πάππας Ῥώμης.

Ἐπιστολὴ τοῦ πάπα πρὸς Ἰουστινιανὸν, ἀποδεχομένη τὰ παρ' αὐτοῦ περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως γραφέντα, ἃ τῇ ἐπιστολῇ ὑποτέτακται.

Περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

B Καὶ ἔχει ῥητὸν οὕτως·

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος. Τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως, ἥνπερ κηρύττει ἡ ἁγιωτάτη τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, κατ' οὐδένα τρόπον καινισμὸν δεξαμένης, ἀκολουθοῦντες ἡμεῖς τοῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῶν μετ' ἐκείνους διαπρεψάντων ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις διδάγμασι, δίκαιον ᾠήθημεν ἅπασι ποιῆσαι φανερὸν, ὅπως ἔχομεν περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος, ἀκολουθοῦντες τῇ παραδόσει καὶ ὁμολογίᾳ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Πιστεύοντες γὰρ εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, μίαν οὐσίαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι προσκυνοῦμεν· μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, Τριάδα ὁμοούσιον. C Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, τὸν συναΐδιον τῷ Πατρὶ, τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, σαρκωθῆναι ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπῆσαι, σταυρόν τε ὑπομεῖναι, ταφῆναί τε καὶ ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε θαύματα καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἑκουσίως ὑπέμεινε σαρκὶ, γινώσκοντες. Οὐ γὰρ ἄλλον τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ἐπιστάμεθα· ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἔμεινε γὰρ ἡ Τριὰς, καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς Τριάδος Θεοῦ Λόγου· D οὔτε γὰρ τετάρτου προσώπου προσθήκην ἐπιδέχεται ἡ ἁγία Τριάς. Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, ἀναθεματίζομέν πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ Νεστόριον τὸν ἀνθρωπολάτρην, τὸν διαιροῦντα τὸν ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντα κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τὴν ἁγίαν καὶ ἔνδοξον ἀειπαρθένον Μαρίαν Θεοτόκον· ἀλλὰ ἄλλον μὲν τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς τὸν Λόγον λέγοντα, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας, χάριτι δὲ καὶ οἰκειώσει τῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον Θεὸν αὐτὸν γεγενῆσθαι. Οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ Εὐτυχῆ τὸν φρενοβλαβῆ, τὸν φαντασίαν εἰσάγοντα, ἀρνούμενόν τε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας ἀληθινὴν σάρκωσιν, τουτέστι τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντα κατὰ πάντα

τον ὁμοούσιον ἴσον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Ἀπολλινάριον τὸν ψυχοφθόρον, τὸν ἄνουν λέγοντα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν· καὶ σύγχυσιν ἤτοι φυρμὸν εἰσάγοντα τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας. Εἰ γάρ τινες μετὰ ταύτην καὶ ἡμῶν προαγόρευσιν καὶ τὴν κατὰ τόπον θεοφιλεστάτων ἡμῶν ἐπισκόπων πληροφορίαν εὑρεθῶσι τοῦ λοιποῦ γνώμης ἐναντίοι ὄντες, μὴ προσδοκήσωσι συγγνώμης ἀξιωθῆναι. Κελεύομεν γὰρ τοὺς τοιούτους ὁμολογουμένους αἱρετικοὺς τῷ προσήκοντι ὑποβάλλεσθαι σωφρονισμῷ.

A Maria Deipara inficiatur, hoc est, ipsam salutem nostram; neque confitetur eumdem per omnia Patri consubstantialem secundum divinitatem, et nobis consubstantialem secundum humanitatem. Eodem modo et Apollinarem animæ exterminatorem, qui tradit Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Filium, ac Deum nostrum, mente carere; confusionemque sive commistionem introducit in unigeniti Filii Dei inhumanatione. Universos denique, qui horum opiniones secuti sunt, vel sequuntur. Quippe si qui post hanc nostram præmonitionem, et religiosissimorum singulis in locis episcoporum nostrorum affirmationem, reperti deinceps fuerint esse contrariæ sententiæ, non exspectent futurum, ut veniam impetrent. Jubemus enim tales, veluti confessos hæreticos, animadversioni competenti subjici.

Ὁμοίως καὶ ἔχει τὸ ῥητὸν οὕτως.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Κωνσταντινουπολίταις.

Τὸν Σωτῆρα καὶ Δεσπότην τῶν ὅλων Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν θεραπεύοντες διὰ πάντων σπουδάζομεν, ὅσον ἐνδέχεται νοῦν καταλαμβάνειν ἀνθρώπινον, μιμεῖσθαι τὴν αὐτοῦ συγκατάβασιν. Καὶ εὑρόντες τινὰς τῇ νοσομανίᾳ κρατουμένους τῶν ἀσεβῶν Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς, τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀρνουμένους τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπαρθένον Μαρίαν Θεοτόκον εἰπεῖν κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν· ἐσπεύσαμεν τούτους τὴν ὀρθὴν τῶν Χριστιανῶν διδαχθῆναι πίστιν. Οἱ δὲ, ἀνιάτως ἔχοντες, περιέρχονται, καθὰ μεμαθήκαμεν, τὰς τῶν ἁπλουστέρων ψυχὰς ἐκταράσσοντές τε καὶ σκανδαλίζοντες, καὶ ἐναντία τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας λέγοντες. Ἀναγκαῖον τοίνυν ἐνομίσαμεν καταλῦσαι μὲν τὰς τῶν αἱρετικῶν ψευδολογίας, σαφηνίσαι δὲ πᾶσιν ὅπως τε δοξάζει ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἀποστολικὴ καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία, κηρύττουσι δὲ οἱ ταύτης ὁσιώτατοι ἱερεῖς, οἷς καὶ ἡμεῖς ἑπόμενοι φανερὰ καθιστῶμεν τὰ περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος, οὐ καινίζοντες πίστιν, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐλέγχοντες τὴν μανίαν τῶν φρονούντων τὰ τῶν ἀσεβῶν αἱρετικῶν· ὅπερ ἤδη καὶ ἐν προοιμίοις τῆς ἡμετέρας βασιλείας πράξαντες, πᾶσι κατάδηλον ἐποιήσαμεν. Πιστεύομεν γὰρ εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς ἅγιον Πνεῦμα, μίαν οὐσίαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι προσκυνοῦντες, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, Τριάδα ὁμοούσιον. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν μονογενῆ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ Θεὸν ἀληθινὸν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, τὸν συναΐδιον τῷ Πατρὶ, τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν σαρκωθῆναι ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου ἀειπαρθένου Μαρίας· καὶ ἐνανθρωπῆσαι, σταυρόν τε ὑπομεῖναι ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ταφῆναί τε καὶ ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε πάθη καὶ τὰ θαύματα ἅπερ ὑπέμεινεν ἑκουσίως ἐν σαρκὶ, γινώσκοντες. Οὐ γὰρ ἄλλον τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ἐπιστάμεθα, ἀλλ' ἕνα

B Et similiter se habet quod dictum est hoc modo.

Idem Imp. Constantinopolitanis.

Servatorem ac Dominum hujus universi Jesum Christum verum Deum nostrum colentes per omnia, studiose damus operam, quantum ejus humana mens assequi potest, ut demissionem ejus imitemur. Cumque nonnullos invenerimus, qui morbo ac furore impiorum Nestorii et Eutychis, hostium Dei, et sanctæ catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ, detinentur: inficiantes se sanctam illam, gloriosam, perpetuam Virginem Mariam, proprie ac secundum veritatem dicere Deiparam; id operam dedimus, ut hi rectam Christianorum fidem edocerentur. Alii cum incurabiles sint, errorem suum tegentes circumeunt, uti quidem accepimus, simpliciorum C animos conturbantes et offendentes, ac proferentes sanctæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ contraria. Quamobrem necessarium duximus, tam hæreticorum mendacia dissipare, quam universis explanare, quomodo sentiat sancta Dei et catholica atque apostolica Ecclesia, et ejusdem sanctissimi sacerdotes prædicent. Quorum vestigia nos etiam sequentes, manifestamus ea, quæ de spe, quæ in nobis est, sentimus: non fidem innovantes, (absit hoc) sed coarguentes illorum insaniam, qui eadem cum impiis istis hæreticis sentiunt: quod quidem et in primordiis imperii nostri cum faceremus, satis omnibus animum nostrum declaravimus. Quippe credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, et in unum Dominum Jesum Christum, D Filium Dei, et in Spiritum sanctum, unam essentiam in tribus personis adorantes, unam deitatem, unam potestatem, Trinitatem unius essentiæ. In extremis autem diebus confitemur Dominum nostrum Jesum Christum, unigenitum Dei Filium, Deum verum ex Deo vero, ante sæcula et sine tempore genitum ex Patre, Patri coæternum, eum ipsum, ex quo omnia, et per quem omnia, degressum e cœlis, incarnatum esse de Spiritu sancto, et sancta, gloriosa, perpetuaque Virgine Maria, et hominem esse factum, crucemque pro nobis pertulisse sub Pontio Pilato, sepultum esse, resurrexisse die tertio: unius et ejusdem miracula et cruciatus, quos

sponte in carne sustinuit, agnoscentes. Non enim alium Deum Sermonem, et alium Christum novimus, sed unum et eumdem, consubstantialem Patri secundum divinitatem, et eumdem nobis consubstantialem secundum humanitatem. Quippe sicut in divinitate (11) perfectus est, ita perfectus idem est et in humanitate. Nam personalem unionem recipimus et confitemur. Quippe Trinitas mansit Trinitas, etiam post incarnatum Deum Sermonem, qui unus est ex Trinitate. Non enim adjectionem quartæ personæ sancta Trinitas admittit. Quæ cum ita se habeant, anathemate damnamus omnem sectam, et præcipue Nestorium adoratorem hominis, et opiniones ejus secutos vel sequentes, qui dividunt unum illum Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Filium, Deumque nostrum, nec proprie ac secundum veritatem confitentur, quod sancta, gloriosa, perpetua Virgo Maria sit Deipara, id est, Dei Mater, sed duos filios tradunt, alium natum illum ex Patre Deum Sermonem, et alium natum illum ex sancta, perpetua Virgine, Deipara Maria : qui per gratiam, et affectionem, et necessitudinem cum Deo Sermone, factus sit Deus : quique negant nec confitentur Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, Deumque nostrum, incarnatum, et hominem factum, et crucifixum, esse unum in illa sancta et consubstantiali Trinitate. Nam hic solus est, qui una cum Patre ac Spiritu sancto adoratur et glorificatur. Anathemate damnamus et mente captum illum Eutychem, et opiniones ejus secutos ac sequentes, qui apparentiam introducunt, et veram illam nativitatem Domini ac Servatoris nostri J. C. ex illa sancta Virgine Deipara Maria, hoc est, ipsam salutem nostram, inficiantur, neque confitentur, eum per omnia Patri consubstantialem secundum divinitatem, et nobis consubstantialem secundum humanitatem. Eodem modo et Apollinarem animæ exterminatorem, et opiniones ipsius secutos vel sequentes, qui tradunt Dominum nostrum J. C. Dei Filium, ac Deum nostrum, mente carere; confusionemque sive commistionem introducunt in unigeniti Filii Dei inhumanatione. Universos denique, qui horum opiniones secuti sunt, vel sequuntur. Dat. Id. Mart. D. Just. PP. A. III Cos.

A καὶ τὸν αὐτὸν, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὡς γάρ ἐστιν ἐν θεότητι τέλειος, οὕτως ὁ αὐτὸς καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος. Τὴν γὰρ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν δεχόμεθα καὶ ὁμολογοῦμεν. Ἔμεινε γὰρ Τριὰς ἡ Τριὰς, καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς Τριάδος Θεοῦ Λόγου. Οὔτε γὰρ τετάρτου προσώπου προσθήκην ἐπιδέχεται ἡ ἁγία Τριάς. Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, ἀναθεματίζομεν πᾶσαν αἵρεσιν· ἐξαιρέτως δὲ Νεστόριον τὸν ἀνθρωπολάτρην, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντάς τε καὶ φρονοῦντας, τοὺς διαιροῦντας τὸν ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τὴν ἁγίαν ἔνδοξον καὶ ἀειπαρθένον Μαρίαν Θεοτόκον, τουτέστι μητέρα Θεοῦ, ἀλλὰ
B δύο Υἱοὺς λέγοντας, ἄλλον μὲν τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς Θεὸν Λόγον, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας· χάριτι δὲ καὶ σχέσει καὶ οἰκειώσει τῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον καὶ Θεὸν αὐτὸν γεγεννῆσθαι. Καὶ ἀρνουμένους καὶ μὴ ὁμολογοῦντας τὸν Δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, τὸν σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα καὶ σταυρωθέντα, ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. Οὗτος γὰρ μόνος ἐστὶν ὁ συμπροσκυνούμενος καὶ συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Ἀναθεματίζομεν δὲ καὶ Εὐτυχέα τὸν φρενοβλαβῆ, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονοῦντάς τε καὶ φρονήσαντας, τοὺς φαντασίαν εἰσάγοντας, ἀρνουμένους τε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου
C Μαρίας ἀληθινὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας αὐτὸν γνήσιον ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Ἀπολλινάριον τὸν ψυχοφθόρον, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας· τοὺς ἄνουν λέγοντας τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ σύγχυσιν ἤτοι φυρμὸν εἰσάγοντας τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ πάντας, τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντάς τε ἢ φρονοῦντας.

Idem perscriptum Ephesiis, idem Cæsariensibus, idem Cyzicenis, idem Amidenis, Trapezuntiis, Hierosolymitanis, Apamensibus, Justinopolitanis, Theopolitanis, Sebastenis, Tarsensibus, Ancyranis.

D Τὸ αὐτὸ Ἐφεσίοις· τὸ αὐτὸ Καισαρεῦσι· τὸ αὐτὸ Κυζικηνοῖς· τὸ αὐτὸ Ἀμιδηνοῖς, Τραπεζουντίοις, Ἱεροσολυμίταις, Ἀπαμεῦσιν, Ἰουστινοπολίταις, Θεουπολίταις, Σεβαστινοῖς, Ταρσεῦσιν, Ἀγκυρανοῖς.

Idem imp. Epiphanio (12), *sanctissimo ac beatissimo, archiepiscopo urbis hujus regiæ, et universali patriarchæ.*

Scire volentes sanctitatem tuam omnia, quæ ad statum ecclesiasticum spectant, necessarium duximus, his ad eam sacris apicibus uti, ac per eos ipsi

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Γινώσκειν βουλόμενοι τὴν σὴν ἁγιωσύνην πάντα τὰ εἰς ἐκκλησιαστικὴν ὁρῶντα κατάστασιν, ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα ταύταις πρὸς αὐτὴν χρήσασθαι

Annibalis Fabroti notæ.

(11) *Quippe sicut in divinitate.* Facundus ita vertit : *Nam sicut est in deitate perfectus, ita idem in humanitate perfectus est.*

(12) *Idem imp. Epiph.* Facundus episcop. lib. II hujus constitutionis meminit, et ita vertit : *Scire volentes tuam sanctitatem omnia quæ ad ecclesiasticum statum respiciunt.*

ται, θείαις συλλαβαῖς, καὶ δι' αὐτῶν δῆλα αὐτῇ καταστῆσαι τὰ κινηθέντα, ἅπερ καὶ αὐτὴν εἰδέναι πεπείσμεθα. Εὑρόντες γάρ τινας ἀλλοτρίους τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τῇ τῶν ἀσεβῶν Νεστορίου καὶ Εὐτυχέος ἀκολουθοῦντας πλάνῃ, καὶ ταῖς τούτων βλασφημίαις κεχρημένους, θεῖον προσεθήκαμεν ἤδικτον, ὅπερ καὶ ἡ σὴ γινώσκει ἁγιωσύνη· δι' οὗ τὴν τῶν Νεστοριανῶν αἱρετικῶν μανίαν ἠλέγξαμεν· οὐδὲν παντελῶς ἐναλλάξαντες, ἢ ἐναλλάττοντες, ἢ παρεξελθόντες τῆς μέχρι νῦν σὺν Θεῷ κρατούσης ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, καθὰ καὶ ἡ σὴ γινώσκει μακαριότης· ἀλλὰ διὰ πάντων φυλάττοντες τὴν κατάστασιν τῆς ἑνώσεως τῶν ἁγιωτάτων Ἐκκλησιῶν, τῆς πρὸς τὸν ἁγιώτατον πάππαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ πατριάρχην, πρὸς ὃν καὶ τὰ ὅμοια τούτοις γράφομεν· οὔτε γὰρ ἀνεχόμεθά τι τῶν εἰς ἐκκλησιαστικὴν ὁρώντων κατάστασιν, μὴ καὶ τῇ αὐτοῦ ἀναφέρεσθαι μακαριότητι, ὡς κεφαλῇ οὔσῃ πάντων τῶν ὁσιωτάτων τοῦ Θεοῦ ἱερέων· καὶ ἐπειδὴ ὁσάκις ἐν τούτοις τοῖς μέρεσιν αἱρετικοὶ ἀνεφύησαν, τῇ γνώμῃ καὶ τῇ ὀρθῇ κρίσει ἐκείνου τοῦ σεβασμίου θρόνου κατηργήθησαν. Ἐκ γὰρ τῶν παρουσῶν θείων συλλαβῶν μαθήσεται ἡ σὴ ἁγιωσύνη τὰ παρ' ἡμῶν προτεθειμένα· ἐφ' ᾧ τοὺς ἐπιχειροῦντας πονηρῶς νοεῖν ἢ ἑρμηνεύειν τὰ παρ' ἡμῶν ὀρθῶς ἐν τῷ ἠδίκτῳ λεχθέντα ἐκ τῶν παρουσῶν θείων ἡμῶν ἐλέγχεσθαι συλλαβῶν. Ὀλίγοι τινὲς ἄπιστοι καὶ ἀλλότριοι τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἀντειπεῖν ἰουδαϊκῶς ἐθάῤῥησαν πρὸς τὰ παρὰ πάντων τῶν ἱερέων ὀρθῶς κρατούμενα καὶ δοξαζόμενα καὶ κηρυττόμενα, ἀρνούμενοι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, τὸν σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσαντα καὶ σταυρωθέντα, ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, παθητὸν σαρκὶ τὸν αὐτὸν, ἀπαθῆ τῇ θεότητι. Παραιτούμενοι δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸν ἡμῶν ὁμολογεῖν ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, δῆλοί εἰσι καὶ ἐλέγχονται τῇ τοῦ ἀσεβοῦς Νεστορίου ἀκολουθοῦντες πονηρᾷ διδασκαλίᾳ, κατὰ χάριν αὐτὸν λέγοντες Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλον τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν λέγοντες· οὓς ἀναθεματίζομεν, καὶ τὰ αὐτῶν δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, ὡς ἀλλοτρίους ὄντας τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολι-

manifesta facere, quæ mota sunt; licet ei perspecta esse persuasi simus. Quippe repertis quibusdam alienis a sancta catholica et apostolica Ecclesia, qui errorem impiorum, Nestorii et Eutychis, sequuntur, eorumque blasphemiis utuntur; sacrum edictum proposuimus, quod ad tuæ quoque sanctitatis notitiam pervenit, quo hæreticorum insaniam refutavimus, nulla re prorsus immutata; nec quidquam immutantes, aut prætermittentes, quod ad statum ecclesiasticum spectet, qui adjuvante Deo hactenus obtinuit, sicut et tua novit beatitudo; sed per omnia statum unionis sanctissimarum Ecclesiarum erga sanctissimum Romæ veteris papam et patriarcham custodientes, ad quem his etiam similia (13) perscripsimus. Nec enim patimur, ut aliquid eorum, quæ ad statum ecclesiasticum pertinent, non etiam ad ipsius beatitudinem referatur, cum ea sit caput omnium sanctissimorum Dei sacerdotum; et quotiescumque his in partibus hæretici fuerunt enati, per sententiam rectumque judicium illius venerabilis sedis aboliti sint. Nimirum ex præsentibus sacris apicibus nostris, tua sanctitas a nobis proposita cognoscet, ut ii, qui male intelligere, vel interpretari, recte a nobis in edicto prodita conantur: ex præsentibus sacris apicibus nostris refutentur. Pauci quidam infideles, et alieni a sancta Dei catholica et apostolica Ecclesia, Judaice contradicere ausi sunt iis, quæ ab omnibus sacerdotibus recte tenentur, probantur, et prædicantur, negantes Dominum nostrum Jesum Christum, unigenitum illum Dei Filium, Deumque nostrum, qui de Spiritu sancto et sancta, gloriosa, perpetua Virgine, Deiparaque Maria est incarnatus, et homo factus, et crucifixus, esse unum ex illa sancta et consubstantiali Trinitate, qui una cum Patre ac Spiritu sancto adoratur et glorificatur, consubstantialis Patri secundum divinitatem et consubstantialis nobis secundum humanitatem, carnis ratione cruciatibus obnoxius, et idem divinitatis ratione nullis cruciatibus obnoxius. Dum autem fateri recusant Dominum nostrum Jesum Christum, unigenitum illum Dei Filium, Deumque nostrum, esse unum ex illa sancta et consubstantiali Trinitate: palam redarguuntur illius impii Nestorii pravam doctrinam sequi, dum secundum gratiam dicunt eum Dei Filium, atque alium esse Deum Sermonem, alium Christum tradunt. Quos sane, cum ipsorum dogmatis et iis, qui opiniones eorum secuti sunt, vel sequuntur, anathemate damnamus, velut alienos a sancta Dei catholica et apostolica Ecclesia. Omnes enim sanctæ catholicæ Ecclesiæ sacerdotes, et reverendissimi sanctorum monasteriorum archimandritæ, sancto-

Annibalis Fabroti notæ.

(13) *Ad quem his etiam similia.* Quæ inseruntur epistolæ Joan. papæ, sive archiepiscopi Rom. ad imp. Justinianum, quam temere quidam codice Justiniano ejicere conati sunt: exstat enim et in libris veteribus et in Basilicis, ejusque meminit Liberatus Breviarii cap. 20. Epistolæ autem Justiniani ad Joannem PP. præter alios Hermannus Contractus in Chronico: *Romæ*, inquit, *Joannes sec., qui et Mercurius, papa quinquagesimus octavus, sedit annis 2 mens. 4. Ad hunc Justinianus A. de fide sua litteras et donaria S. Petro transmisit.* Anastas. Bibliothec. in Joanne II: *Ipsis diebus obtulit Christianissimus imperator Justinianus Augustus beato Petro apostolo scyphum aureum*, etc.

rum Patrum traditionem sequentes, cum nihil penitus immutarint, vel immutent in eo statu ecclesiastico, qui hactenus (uti dictum est) durat; uno consensu confitentur, atque glorificant, prædicantes Dominum nostrum Jesum Christum, unigenitum Dei Filium, Deumque nostrum, ante sæcula et sine tempore de Patre natum, extremisque diebus degressum e cœlis, et incarnatum de Spiritu sancto et sancta, gloriosa, perpetua Virgine, ac Deipara Maria, et hominem factum, et crucifixum, unum esse de sancta et consubstantiali Trinitate. Quippe novimus eum consubstantialem Patri ratione divinitatis, et eumdem nobis consubstantialem ratione humanitatis : cruciatibus obnoxium ratione carnis, et nullis cruciatibus obnoxium ratione divinitatis. Nam uti perfectus est in divinitate, sic idem perfectus est in humanitate. Quippe personalem unionem recipimus et confitemur. Et quoniam unigenitus ille Filius ac Sermo Dei, ante sæcula et sine tempore de Patre natus, idemque diebus extremis de cœlis degressus, et incarnatus de Spiritu sancto, et sancta, gloriosa, Deipara Maria, et homo factus, ipse videlicet Dominus noster Jesus Christus, proprie ac vere Deus est : ideo sanctam quoque, gloriosam, perpetuam Virginem Mariam, proprie ac vere Matrem Dei dicimus : non quasi Deus ille Sermo principium ex ea sumpserit, sed quod extremis diebus de cœlis degressus sit, et ex ipsa incarnatus, et natus, et homo factus, quem confitemur, uti dictum est, Patri consubstantialem esse secundum divinitatem, et eumdem nobis consubstantialem esse, secundum humanitatem : ejusdem miracula et cruciatus, quos in carne sponte sustinuit, agnoscentes. Hæc ergo sunt, quibus per sacrum illud edictum nostrum expositis, hæreticos confutavimus : cui sacro edicto etiam omnes hic inventi sanctissimi episcopi, et reverendissimi archimandritæ, una cum sanctitate tua subscripserunt, per omnia sequentes sancta quatuor concilia, et ea, quæ a quolibet illorum sancita sunt; hoc est, a concilio Nicæno Patrum 318 et a celebrato in hac urbe imperatoria Patrum 150 et ab Ephesino primo, et a Chalcedonensi : cum universis constet, nos omnibus, qui nobiscum sunt, sanctæ atque apostolicæ Ecclesiæ fidelibus traditam fidei definitionem, hoc est, sacrosanctum documentum sive symbolum, retinere atque custodire, sanctis a Patribus illis 318 expositum, quod etiam congregati hac in urbe imperatoria 150 sancti Patres explanatione adhibita declararunt; non quod aliquid ei decsset, sed ea de causa, quod veritatis hostes partim Spiritus sancti divinitatem reprobare conati essent, partim veram Dei Sermonis incarnationem ex sancta, perpetua Virgine, Deipara Maria negassent. Idcirco Scripturæ testimoniis sacrosanctum hoc documentum indicati 150 sancti Patres explanatione adhibita declararunt. Idem et omnes aliæ sanctæ synodi, videlicet Ephesina prima, et Chalcedonensis, eamdem fidem secutæ, receperunt et conservarunt; ac sanctam illam, gloriosam,

A κῆς Ἐκκλησίας. Πάντες γὰρ οἱ ἱερεῖς τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ οἱ εὐλαβέστατοι τῶν εὐλαβῶν μοναστηρίων ἀρχιμανδρῖται ἀκολουθοῦντες τῇ τῶν ἁγίων Πατέρων παραδόσει, καὶ μηδὲν παντελῶς ἐναλλάξαντες ἢ ἐναλλάττοντες τῆς μέχρι νῦν, καθὰ εἴρηται, ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, συμφώνως ὁμολογοῦσι καὶ δοξάζουσι, κηρύττοντες τὸν Δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας· καὶ ἐνανθρωπήσαντα καὶ σταυρωθέντα, ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος· ὁμοούσιον B γὰρ αὐτὸν ἴσμεν τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· παθητὸν σαρκὶ τὸν αὐτὸν, ἀπαθῆ θεότητι. Ὡς γάρ ἐστιν ἐν θεότητι τέλειος, οὕτως ὁ αὐτὸς ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος. Τὴν γὰρ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν δεχόμεθα καὶ ὁμολογοῦμεν. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, ὁ αὐτὸς καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθεὶς ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσας· τουτέστιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεός ἐστι· διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἁγίαν καὶ ἔνδοξον ἀειπαρθένον Μαρίαν κυρίως καὶ C κατὰ ἀλήθειαν μητέρα τοῦ Θεοῦ λέγομεν· οὐχ ὡς τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν ἀρχὴν ἐξ αὐτῆς λαβόντος, ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντος ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος καὶ τεχθέντος, καὶ ἐνανθρωπήσαντος· ὁμολογοῦμεν, καθὰ εἴρηται, ὁμοούσιον εἶναι τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, τοῦ αὐτοῦ καὶ τὰ θαύματα καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἑκουσίως ὑπέμεινε σαρκὶ γινώσκοντες. Ταῦτα τοίνυν ἐστὶν, ἅπερ διὰ τοῦ θείου ἡμῶν εἰρηκότες ἠδίκτου, τοὺς αἱρετικοὺς ἠλέγξαμεν· ᾧτινι θείῳ ἠδίκτῳ καὶ πάντες οἱ εὑρεθέντες ἐνταῦθα ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι, καὶ εὐλαβέστατοι ἀρχιμανδρῖται ἅμα τῇ σῇ ἁγιωσύνῃ καθυπέγραψαν, ἀκολουθοῦντες διὰ πάντων ταῖς ἁγίαις τέτρασι συνόδοις, καὶ τοῖς παρ' ἑκάστης D αὐτῶν διατυπωθεῖσι, τουτέστι τῆς τε ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη', καὶ τῆς ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει τῶν ρν', καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ τῆς προτέρας, καὶ τῆς Χαλκηδόνος· δήλου πᾶσι καθεστῶτος ὅτι τὸν πᾶσι τοῖς ἅμα ἡμῖν τοῖς πιστοῖς τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας παραδοθέντα ὅρον τῆς πίστεως, τουτέστι τὸ ἅγιον μάθημα, ἤτοι σύμβολον, κρατοῦμέν τε καὶ φυλάττομεν, τὸ παρὰ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων Πατέρων ἐκτεθὲν· ὅπερ καὶ οἱ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει ρν' ἅγιοι Πατέρες σαφηνίσαντες ἐτράνωσαν· οὐχ ὡς ἐλλειπῶς ἔχοντος αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδήπερ οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ, οἱ μὲν ἀθετεῖν ἐπεχείρησαν τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεότητα, οἱ δὲ τὴν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου Μαρίας ἀληθινὴν σάρκωσιν τοῦ Θε-

λόγου ἠρνήσαντο. Διὰ τοῦτο γραφικαῖς μαρτυρίαις A τὸ αὐτὸ ἅγιον μάθημα οἱ εἰρημένοι ἅγιοι ρν' Πατέρες Θεὸν σαφηνίσαντες ἐτράνωσαν. Τοῦτο καὶ αἱ ἄλλαι ἅπασαι ἅγιαι σύνοδοι, τουτέστιν ἡ ἐν Ἐφέσῳ προτέρα καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι, τῇ αὐτῇ πίστει ἀκολουθήσασαι, ἐδέξαντο καὶ ἐφύλαξαν, καὶ τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπαρθένον Μαρίαν Θεοτόκον ἐκήρυξαν, καὶ τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας αὐτὴν Θεοτόκον ἀνεθεμάτισαν. Ὁμοίως δὲ ἀνεθεμάτισαν καὶ τοὺς ἕτερον σύμβολον ἢ ἅγιον μάθημα παραδιδόντας παρὰ τὸ ὑπὸ μὲν τῶν τιη' ἁγίων Πατέρων ἐκτεθὲν, σαφηνισθὲν δὲ καὶ τρανωθὲν παρὰ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει τῶν ρν' ἁγίων Πατέρων. Καὶ ἡ μὲν ἐν Ἐφέσῳ προτέρα τόν τε ἀσεβῆ Νεστόριον καὶ τὰ αὐτῶν δόγματα καθεῖλέ τε καὶ ἀνεθεμάτισε, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ B τοὺς συναινέσαντας αὐτῷ ἢ συναινοῦντας ἀνεθεμάτισεν· ἡ δὲ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος καθεῖλέ τε καὶ ἐξέβαλε τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ ἀνεθεμάτισε καὶ τὸν ἀσεβῆ Εὐτυχέα, καὶ τὰ αὐτοῦ δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ τοὺς συναινέσαντας ἢ συναινοῦντας, καὶ πάντας δὲ τοὺς αἱρετικοὺς, καὶ τὰ αὐτῶν δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας ἀνεθεμάτισεν. Ὁμοίως δὲ ἀνεθεμάτισε καὶ Νεστόριον καὶ τὰ αὐτοῦ δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ τοὺς συναινέσαντας αὐτῷ ἢ συναινοῦντας. Ἡ αὐτὴ δὲ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος καὶ τὴν τοῦ μεγάλου Πρόκλου πρὸς Ἀρμενίους γραφεῖσαν ἐπιστολὴν περὶ τοῦ χρῆναι λέγειν C τὸν Δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος διὰ τῆς οἰκείας ἀναφορᾶς ἐδέξατό τε καὶ ἐβεβαίωσεν. Εἰ γὰρ τὰς εἰρημένας δὴ ἁγίας συνόδους παρεξέλθωμεν, ἢ τὰ παρ' αὐτῶν διατυπωθέντα, δίδομεν ἄδειαν τοῖς καθαιρεθεῖσι παρ' αὐτῶν αἱρετικοῖς καὶ τοῖς αὐτῶν δόγμασι τὴν ἑαυτῶν λοίμην πάλιν εἰς τὰς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐνδείκνυσθαι· ὅπερ οὐκ ἐνδέχεται πραχθῆναί ποτε· μὴ γένοιτο. Ἐπειδὴ αἱ εἰρημέναι τέσσαρες ἅγιαι σύνοδοι διὰ τῶν οἰκείων δογμάτων τοὺς αἱρετικοὺς, καὶ τὰ τούτων δόγματα ἐξέβαλον· καὶ εἴ τις πρὸς μίαν τῶν εἰρημένων συνόδων ἀμφιβάλλοι, πρόδηλός ἐστιν ἐκεῖνα φρονῶν τὰ δόγματα, τὰ παρ' αὐτῶν ἐκβληθέντα τε καὶ ἀναθεματισθέντα. D Μηδεὶς τοίνυν ὑμᾶς ταραξάτω ἐλπίδι ματαίᾳ κρατούμενος, ὅτι ἡμεῖς ἐναντίον τῶν εἰρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐπράξαμεν, ἢ πράξομεν, ἢ πραχθῆναι παρά τισι συγχωρήσομεν, ἢ περιαιρεθῆναι τὴν τῶν ἁγίων αὐτῶν τεσσάρων ὁσίαν μνήμην ἐκ τῶν εἰρημένων τῆς Ἐκκλησίας διπτύχων ἀνεξόμεθα. Πάντας γὰρ τοὺς παρ' αὐτῶν

perpetuam Virginem Mariam, Deiparam prædicarunt, et anathemate damnarunt, qui eam non confiterentur esse Deiparam. Consimiliter et illos anathemati subjecerunt, qui aliud symbolum sacrumve documentum traderent, præter id, quod a sanctis 318 Patribus expositum, explanatum declaratumque fuit a 150 sanctis Patribus, qui hac in urbe imperatoria convenerunt. Et prima quidem Ephesina synodus impium illum Nestorium, ejusque dogmata abrogavit et anathemate damnavit; eodemque damnavit et illos anathemate, qui ejus opiniones vel secuti essent, vel sequerentur; quive cum eo consensissent, aut consentirent. Sanctum vero Chalcedonense concilium abrogavit, et sanctis Dei ecclesiis ejecit, atque anathemate damnavit, tum impium illum Eutychem, ejusque dogmata, tum ejus opiniones secutos, vel sequentes, et qui cum eo vel consensissent, vel consentirent; atque omnes etiam hæreticos eorumque dogmata cum iis, qui opiniones ipsorum amplexi essent, vel amplecterentur; quive cum eis consensissent, aut consentirent, anathemate percussit. Consimiliter et Nestorium anathemati subjecit, ejusque dogmata; cum iis, qui opiniones ipsius amplexi essent, vel amplecterentur; quive cum eo consensissent, aut consentirent. Eadem sacra Chalcedonensis(14)synodus etiam magni illius Procli epistolam ad Armenios scriptam, qua tractatur, dici debere, quod Dominus noster Jesus Christus, Filius ille Dei, Deusque noster, unus sit ex sancta Trinitate, per relationem suam recepit et confirmavit. Nimirum si extra quatuor indicatas sanctas synodos, vel ab eis sancita, deflectimus, licentiam hæreticis, quos illæ destruxerunt, et dogmatibus eorum concedimus, pestem suam sanctis Dei Ecclesiis ostentandi. Quod absit, ut unquam fieri liceat. Quandoquidem indicatæ quatuor synodi decretis suis tam ipsos hæreticos, quam eorum dogmata expulerunt: ac si quis de uno dictorum sacrorum conciliorum dubitet, is manifesto se prodit amplecti ea dogmata, quæ ab illis rejecta sunt, et anathemate damnata. Nemo igitur incassum nos turbet, spe vana subnixus, quasi nos aliquid adversus indicatas quatuor synodos admiserimus, vel admissuri simus, vel concessuri, ut admittatur; vel toleraturi, ut earumdem sanctarum quatuor synodorum religiosa memoria de indicatis Ecclesiæ codicibus tollatur(15). Universos enim ab eis depositos, et anathemate damnatos, una cum depositorum dogmatibus, et iis, qui opiniones ipsorum amplexi sunt, vel amplectuntur, anathemati devovemus. Quamobrem oret pro nobis, et republica nostra,

Annibalis Fabroti notæ:

(14) *Eadem sacra Chalced.* Idem Facund. *Eadem vero sancta Chalcedonensis synodus, et magni Procli ad Armenios scriptam epistolam, de eo quod oportet dicere Dominum Jesum Christum Filium Dei, et Deum nostrum, unum sanctæ Trinitatis, per suam relationem suscepit et confirmavit. Si enim prædictas sanctas quatuor synodos egrediamur, aut ab his disposita, damus facultatem hæreticis, qui depositi ab eis sunt, et eorum dogmatibus suam pestilentiam iterum in sanctas Dei Ecclesias ostentare.*

(15) *Codicibus tollatur.* Sexta synodus collat. 2: *Sanctas quatuor synodos majestas ipsius* (de Justiniano) *sacris diptychis inseri et publicari fecit.* V. Evagr. lib. IV, c. 11.

beatitudo tua, de instituto nostro, et studio erga fidem inculpatam, exponens et satisfaciens universis. Dat. VII. Kal. April. CP. Dn. Justinian. PP. A. III Cos.

καθαιρεθέντας καὶ ἀναθεματισθέντας, καὶ τὰ τῶν καθαιρεθέντων δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας ἀναθεματίζομεν. Ὅθεν εὐχέσθω ἡμῖν τε καὶ τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ ἡ μακαριότης σου, πάντας περὶ τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ καὶ τῆς περὶ τὴν ἀμώμητον πίστιν σπουδῆς διδάσκουσά τε καὶ πληροφοροῦσα. Datum VII. Kal. Apr. CP. Dn. Justin. PP. A. III. Cos.

VIII. Edictum, nomine Justiniani. *** Gloriosissimo....... Justiniano PP. Aug.

Τὸ δ' αὐτὸ, καὶ τὸ ὄνομα Ἰουστινιανοῦ.

Tituli I paratitla.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.

Lib. I, tit. 3, constitutio 15, cujus principium, *Conventicula*. In privatis ædibus nemo profana conventicula celebret.

Βιβλίον α', τίτλος γ', διάταξις ιε', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Conventicula*. Ἐν συναγωγαῖς, ἐν οἰκίαις ἰδιωτικαῖς μηδεὶς ἐπιτελείτω συνάξεις κοινάς.

Libri I, tit. 3, constit. 23, cujus initium, *Quoniam*. Eutyches, et ab eo scelerate dicta, rejiciuntur : Flavianus (16) autem, qui testimonio synodi Chalcedonensis ornatus est, veluti recte credens, laudatur. Exstat in actis (17) synodi Chalcedonensis.

Βιβ. α', τίτλος γ', διάτ. κγ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Quoniam*. Εὐτυχὴς καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ μυσαρῶς εἰρημένα ἐκβαλλέσθω. Φλαβιανὸς δὲ μαρτυρούμενος ἐκ τῆς συνόδου Χαλκηδόνος, ὀρθῶς πιστεύειν ἐπαινείσθω.

Lib. I, tit. 3, constit. 29, cujus principium, Οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις. Ne quidem apocrisiarius monasterii (18), quamcunque in urbem venerit, de fide disceptet.

Βιβ. α', τίτλος γ', διάταξις κθ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις* * [περὶ πίστεως, μηδὲ ἀποκρισάριος τοῦ] μοναστηρίου καθ' οἱανδήποτε πόλιν γινόμενος ἀμφισβητείτω.

Lib. I, tit. 5, constit. 8, cujus initium, *Quicunque*. Nicænam fidem quilibet amplectitor. Eutychis et Apollinaris opiniones nemo sequitor. Iidem neque peculiaria conventicula instituant, neque publice vel clam de hæresi sua disceptent.

Βιβ. α' τίτλος ε', διάταξις η', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Quicunque*. Ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ, *Ὁστισδήποτε*. Κατ' αὐτὴν πᾶς πιστευέτω. Τὰ δὲ Εὐτυχοῦς καὶ Ἀπολιναρίου μηδεὶς φρονείτω. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι μήτε παρασυνάξεις ποιείτωσαν, μήτε δημοσίᾳ ἢ λάθρᾳ περὶ τῆς τοιαύτης αἱρέσεως ἀμφισβητείτωσαν.

Lib. I, tit. 5, constit. 12, cujus initium, *Hæreticos*. Cum liberos alteruter parentum vult orthodoxos efficere, rata sit ejus sententia.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. ιβ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Hæreticos*. *Τοὺς αἱρετικούς*. Ἡνίκα τοὺς παῖδας εἷς τῶν γονέων ὀρθοδόξους βούλεται ποιεῖν, κρατείτω ἡ τούτου γνώμη.

Lib. III, tit. 12, constit. 2, cujus initium, *Omnes*. Omnia tribunalia, et urbana plebs, die Dominico (19) ferias agant : solis autem agricolis (20) liceat ut operis suis intenti sint.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχὴ. *Omnes*. *Πάντες*. Πάντα δικαστήρια καὶ τὸ τῆς πόλεως πλῆθος ἐν Κυριακῇ ἀργείτωσαν. Μόνοις δὲ τοῖς γεωργοῖς ταῖς οἰκείαις ἐργασίαις προσκαρτερεῖν ἐξέστω.

Lib. III, tit. 12, constit. 5, cujus initium, *Quadraginta*. Nulla cognitio (21) criminalis in jejuniorum Quadragesima (22) exerceatur.

Βιβ. γ', τίτ. ιβ', διάτ. ε', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Quadraginta*. Μηδεμία διάγνωσις ἐγκληματικὴ γυμναζέσθω ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ τῶν νηστειῶν.

Annibalis Fabroti notæ.

(16) *Flavianus*. Sic leg. in l. XXIII, *C. de Episc. et cler.*, ex fide vet. codic. Vide infra tit. 3.

(17) *Exstat in act*. Act. 3.

(18) *Ne quidem apocrisi arius mon*. ὃς τὰ πράγματα πράττει τοῦ μοναστηρίου. V. ad l. XXIX eod.

(19) *Die Dominico*. Ex constit. Constantini, de qua Sozomen. lib. I, c. 8, et *Hist. Trip*. lib. I, c. 10. [Mirum sane Theodosianæ legi Constantinianas postponi.] Placet quoque Leoni ut abstineatur ab omni concertatione forensi, l. ult. eod. meminit Theodor. Lector.

(20) *Solis autem agricolis. Ne occasione momenti pereat commoditas cœlesti provisione concessa*, ut est in l. III *C. de fer.* Auctores Basilicorum ita efferunt : Ἄτοπόν ἐστιν αὐτοὺς κωλύεσθαι τῆς ἐκ τῶν ἀστέρων ἀπολαύειν εὐκαιρίας lib. VII, tit. 17, cap. 19. Scimus enim necessitati religionem cedere, ut scribit Servius ad illud Virgil. 1 Georg. :

Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas et jura sinunt.

Quo loci idem Servius docet, quænam diebus festis sine piaculo fieri possint. Hoc tamen abrogavit Leo Philos. nov. 54. Sed et propter inopiam aut quam aliam necessitatem etiam die Dominico operari concessum esse scribit Balsamo ad can. concilii Laodic.

(21) *Nulla cognitio*. Festis diebus abstinebant suppliciis. Sueton. de Tiberii sævitia : *Nullus a pœna hominum cessavit dies : ne religiosus quidem ac sacer*. Tib. cap. 61.

(22) *In Jejuniorum quadrag*. Excipitur quæstio latronum, et maxime Isaurorum, l. X. C. eod. Isauros Scholiastes Harmenop. epitom. lib. I, tit. 4, § 9, in Regio codice interpretatur, τοὺς ἅρπαγας, τοὺς φονεῖς καὶ τοὺς χοσαρίους. Quæ leguntur etiam in glossis Basilic. χοσάριοι, sunt piratæ, qui et κουρσάριοι, hinc κουρσεύειν, pro prædari. Constantin. *Tactic*. p. ult. Κουρσεύσας γὰρ τὴν Συρίαν, καὶ κρατήσας αἰχμαλωσίαν καὶ πραῖδαν πολλήν. Theophanes in Heraclio : Κουρσεύων καὶ πραιδεύων, et κοῦρσον apud eumdem Constant. tribus locis, Cedren. et Theoph. et κούρσευμα. Astrampsycus ἐν τῷ Πυθαγορικῷ λαξευτηρίῳ δηλοῖ αἰχμαλωσίαν καὶ κούρσευμα. De Isauris v. ad gloss. Basilicorum.

Βιβ. γ', τίτλος ιβ', διάταξις ς', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Omnes.* A Τὰς ιε' ἡμέρας τῆς πασχαλίας, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ γένναν, καὶ τὰ Θεοφάνεια, καὶ ἑκάστην Κυριακὴν, καὶ ἐν τῇ τῶν Ἀποστόλων μνήμῃ, καὶ τὰ δικαστήρια, καὶ αἱ θέαι, καὶ αἱ τῶν ἀννωνῶν ἀπαιτήσεις, καὶ αἱ τῶν ἰδιωτικῶν χρεῶν εἰσπράξεις, ἀργείτωσαν.

Lib. III, tit. 12, constit. 6, cujus initium, *Omnes.* Quindecim diebus paschalibus (23), et die natali Christi, et Epiphaniis, quolibet die Dominico, et in Apostolorum commemoratione, tam tribunalia cum spectaculis (24), quam annonariæ compulsiones, cum privatorum debitorum exactionibus, quiescant.

ΤΙΤΛΟΣ Β'.

Περὶ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, καὶ πραγμάτων αὐτῶν καὶ προνομίων.

Ἑρμηνεία Α'. Ἔξεστι τῷ βουλομένῳ καταλιμπάνειν ἐν τελευταίᾳ βουλήσει ταῖς ἁγίαις Ἐκκλησίαις. Βεβαίας γὰρ εἶναι δεῖ τὰς τῶν τελευτώντων βουλήσεις.

Β'. Οὐ δεῖ θάπτειν ἐν ἐκκλησίαις ἀποστόλων ἢ μαρτύρων. B

Γ'. Οὐ δεῖ πωλεῖν οὐδὲ ἀγοράζειν τοὺς ἁγίους μάρτυρας.

Δ'. Μὴ περαιτέρω τῶν ρν' [cod. Just. ϡν'] τῶν δεκανῶν ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἐχέτω.

Ε'. Αἱ κτήσεις τῶν ἐκκλησιῶν τῶν πόλεων οὐχ ὑπόκεινται ῥυπαραῖς λειτουργίαις, ἢ ἐξτραορδιναρίαις, ἢ ἐπικλασμοῖς, ἢ μετακομιδαῖς. Μόνον δὲ τὸν

TITULUS II.

De sacrosanctis ecclesiis, et rebus, et privilegiis earum.

I. Cuilibet in suprema voluntate sacrosanctis Ecclesiis relinquere licet. Quippe ratas oportet esse morientium voluntates.

II. In ecclesiis apostolorum (25) vel martyrum (26) sepelire (27) non licet.

III. Non distrahendi sunt, vel emendi sancti martyres (28).

IV. Non ultra nongentos quinquaginta decanos (29) habeat Ecclesia Constantinopolitana.

V. Urbanarum ecclesiarum prædia sordidis muneribus (30) subjecta non sunt, vel extraordinariis, vel indictionibus (31), vel transvectionibus (32) :

Annibalis Fabroti notæ.

(23) *Quindecim dieb. paschal.* Vide infra tit. 4, cap. 3. In cod. Justin. hæc adduntur : *Nostris etiam diebus, qui vel lucis auspicia, vel ortus imperii protulerunt.* Bas. Καὶ ἡ ἡμέρα ἡ γενεθλιακὴ τοῦ βασιλέως, ἢ καθ' ἣν ἀνηγορεύθη βασιλεύς, et ex his Michael judex τοῦ Ἀτταλειώτου in opusculo quod subjicitur Theodoro Hermopol. in R. ms. Balsamon ad Phot. Nomocan. tit. 7, c. 4. Ναταλίτια δέ εἰσι τὰ τῶν βασιλέων γενέθλια, καὶ ἡ τούτων C ἀναγόρευσις. V. C. Isaac. Casaub. ait in ms. C. legi, ἀνάῤῥησις. Liber Palatinus et Regius nihil mutant. Dies natalitius principis, aut delati imperii inter dies feriatos computabatur. Manuel autem Comnenus eos inter dies ἐμπράκτους et juridicos retulit novella de feriis : Τὰς μέντοι διὰ γέννησιν βασιλικὴν ἢ ἀναγόρευσιν σχολαζούσας τῶν ἡμερῶν καὶ ταύτας ταῖς ἐμπράκτοις ἐγκρίνει ἡ βασιλεία μου.

(24) *Cum spectaculis.* Etiamsi dies natalis principis inciderit in diem Dominicum, spectacula differebantur. Photius d. cap. 4.

(25) *In ecclesiis apostolorum.* Basilica : Μηδεὶς ἐν ἐκκλησίᾳ Græci sic interpretantur, ut corpora mortuorum in ecclesia nullatenus sepeliantur, propter honorem numini divino debitum. Alii ut humari prohibeantur in sede et basilica martyrum, sive in ecclesiis duntaxat in quibus martyrum corpora conduntur. Theodorus Hermopolites : D Ἀπαγορεύει τὸ παρὸν κεφάλαιον καὶ ἀποτρέπει τὸ θάπτεσθαι νεκροὺς ἐν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον τιμήν. Ὡς δὲ ὁ Θεόδωρός φησιν, ἐν ἐκείναις ταῖς ἐκκλησίαις κωλύεται θάπτεσθαι νεκρὸς ἐν αἷς σώματα μαρτύρων ἀπόκεινται. Verius est licitum non fuisse tam in ecclesiis quam in apostolorum et martyrum basilicis corpora sepulturæ tradere : concilii Bracarensis 1, can. 36, idque secundum majorum instituta ut est in can. 6. Concil. Nannetensis. Sepeliebantur igitur in atrio, aut in porticu, aut in exedris ecclesiæ, vel cœmeteriis. Optatus lib. VI : *Quid referam etiam illam impietatem de vestra conjuratione venientem, quia ad hoc basilicas invadere voluistis, ut vobis solis cæmeteria vindicetis, non permittentes sepeliri corpora catholica ; ut terreatis vivos, male tractatis et mortuos, negantes funeribus locum.* Concilia Anglic. p. 451 : *Docemus etiam ut nemo quempiam in ecclesia sepeliat*, etc. ; et p. 590 : *Nemo in ecclesia sepeliatur.*

(26) *Vel martyrum.* In martyriis, l. XIII et XVI, *Cod. de sacros. eccles.* Martyria vocabantur ecclesiæ honori aliquorum martyrum dedicatæ. Walafridus Strabo *De reb. eccles.* c. 61 : *Martyria vocabantur ecclesiæ quæ in honorem aliquorum martyrum fiebant.* B. Chrysostom. hom. 39 in Acta Apost. : Τότε ἐγὼ εἰς μαρτύριον ἀπιέναι βουλόμενος. Theophan. : Πάντων δὲ τῶν ἐπισκόπων συνελθόντων ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς ἁγίας Εὐφημίας καὶ τῆς συγκλήτου.

(27) *Sepelire.* Rectius igitur in quibusdam veteribus et c. Theod. legitur, *humandis corporibus*, quam *humanis*. Sic Basilica.

(28) *Sancti martyres.* Λείψανα ἁγίων, Basil. et Constant. Harm. 5, 5, § 46, *sanctorum reliquiæ.* Hæc in commercio non sunt, ἀλλ' εἰσὶν ἀδέσποτα.

(29) *Decanos.* Queis humandorum corporum cura, nov. 43.

(30) *Sordidis muneribus.* Theodorus Hermopolit. : Οἷον μὴ γίνεσθαι τοὺς κληρικοὺς ἀρτοκόπους ἢ καμψαρίους, ἢ δημοσίων ἀγώνων μαστιγοφόρους. *Ne fiant pistores, cupsarii, vel certaminum publicorum mastigophori.* Vide quæ dixi ad Parat. Cujacii ibid.

(31) *Indictionibus* et superindictionibus l. V, cod. eod. Indictiones sunt annonæ vel pensitationes anniversariæ, ἐπικλασμοὶ, Balsam. Glossæ : ἐπικλάσαι, indicere. B. Augustinus in Psalm. XLIX : *Quod vectigal nobis indicit, quoniam voluit esse rex noster, et voluit nos esse provinciam suam ? audiamus indictiones ejus, non trepidet pauper sub indictione Dei.* Inde cœperunt anni per indictiones numerari, quas vocant ἐπινεμήσεις, ut scribit Cujacius ad tit. de *indictionibus.* l. X, c. Gl. Lat. Gr. indictus, ἐπινέμησις. S. Maximus in computo ecclesiastico c. 33 : Isaacus monachus in Comp. cap. 1, ἰνδικτος ἤτις καὶ ἰνδικτιὼν καὶ ἐπινέμησις λέγεται. Gregorius Taurominitanus homiliam scripsit εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἰνδίκτου, ἤτοι τοῦ νέου ἔτους. Superindictiones, quæ præstantur ὑπὲρ τὸν κανόνα, et supra consuetudinariam functionem augmenti nomine.

(32) *Vel transvectionibus.* Translationibus d. l. V. De his translationibus vide l. I. C. *de collat. donat.* lib. X et lib. 3, infra tit. III.

sed canonem (33) duntaxat conferunt, et coemptiones necessarias (34) agnoscunt. Qui contravenerit, sacrilegii reus fit, et in perpetuum deportatur (35).

VI. Dubia (36), quæ in toto Illyrico emergunt, decidenda non sunt præter sententiam archiepiscopi Constantinopolis, quæ privilegia Romæ (37) veteris habet.

VII. Ad instructionem itinerum atque pontium (38), etiam divinæ domus et ecclesiæ describuntur. Non enim hoc sordidum munus est.

VIII. A propria capitatione Thessalonicensis Ecclesia sublevatur, non etiam aliæ, ipsius nomine.

IX. Decani (39) sive collegiati, non implentes hoc munus, ab aliis muneribus non absolvuntur, puta argentariorum et nummulariorum; dant autem subrogatos, a primate approbatos.

X. Navis, quæ ultra duo millia modiorum capit, non excusatur ante embolam et transvectionem

A κανόνα συντελοῦσι, καὶ τὰς ἀναγκαίας ἐπιγινώσκουσι συνωνάς· τοῦ ταῦτα παραβαίνοντος sacrilegio ὑποκειμένου, καὶ διηνεκεῖ ἐξορίᾳ παραπεμπομένου.

Ϛ'. Τὰς ἀναφυομένας ἀμφισβητήσεις ἐν ὅλῳ τῷ Ἰλλυρικῷ οὐ δεῖ τέμνεσθαι παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις ἔχει τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχαίας Ῥώμης.

Ζ'. Εἰς κατασκευὴν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν οἱ θεῖοι οἶκοι καὶ αἱ ἐκκλησίαι διαγράφονται. Οὐ γάρ ἐστι τοῦτο ῥυπαρὰ λειτουργία.

Η'. Τὰς ἰδίας καπιτατιόνας ἡ Θεσσαλονίκης ἐκκλησία κουφίζεται, οὐ μὴν καὶ ἕτεραι ὀνόματι αὐτῆς.

Θ'. Οἱ δεκανοί, ἤγουν οἱ κολλεγγιᾶται, μὴ πληB ροῦντες τὸ λειτούργημα, λειτουργιῶν ἑτέρων οὐκ ἀπολύονται, τυχὸν ἀργυροπρατῶν καὶ τραπεζιτῶν· διδόασι δὲ δοκιμαζομένους ὑπὸ τοῦ πρώτου ὑποκαταστάτους.

Ι'. Πλοῖον ὑπὲρ δισχιλίους μοδίους δεχόμενον οὐκ ἐξκουσατεύεται πρὸ τῆς ἐμβολῆς, καὶ τῆς μετακο-

Annibalis Fabroti notæ.

(33) *Sed canonem.* Canonicam illationem d. l. v; non quamlibet, sed quam adventitiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit, ut est in l. v, nec igitur citra necessitatem canonem inferunt. Balsamon et Hermopolites, qui tradunt μόνον διδόναι τοὺς δημοσίους κανόνας, abeunt a sententia constitutionis. Canon est tributum. Antiochus monachus in Pandecte homil. 105: Ὥσπερ ὁ γεωργὸς ἐὰν μὴ δοίη πλήρη καὶ καλὸν τὸν κανόνα αὐτοῦ εἰς φυλακὴν ἐμβάλλεται, καὶ κρεμᾶται καὶ δέρεται. S. Athanas. Apol. 2: Ὡς ἐμοῦ κανόνα τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπιβάλλοντος. Sozomen. lib. II, c. 21, de re eadem, ὡς φόρον ἐπιτιθεὶς Αἰγυπτίοις. Hinc canonicarii, C de quibus vide Glossarium nostrum ad Julian. Antecessorem.

(34) *Coemptiones necessarias.* Coemptio sive συνωνὴ citra necessitatem jussionemque principis possessoribus non indicitur l. II, C. *ut nemini lic. in coempt. specieb. se excus.*, a quo onere nec divinæ domus excusantur, l. I, eod. nov. Tiberii de divinis domib. nec prædia ecclesiarum. Hæc videtur hujus loci esse sententia.

(35) *Et in perpet. dep.* exsilio perpetuæ deportationis uratur d. l. v; sic etiam legitur in optimo Brodæi codice.

(36) *Dubia.* Si de re quapiam canonica, seu de re quæ ad divinas regulas pertinet dubitatio inciderit in Illyrico, conventui sacerdotali et Illyricæ diœceseos synodo reservat Theodosius. Ita tamen ut ea de re ad episcopum novæ Romæ referatur, quæ Romæ veteris privilegiis fruitur. De sententia legis mihi convenit cum viro longe doctissimo D Petro de Marca archiepiscopo Tolosano illustrissimo *De concordia imperii et sacerdotii* lib. IV, c. 2, et *De primatu Lugdunensi* § 40, p. 106 et seq. De legis emendatione videamus. In codice Theodosiano sic habetur: *Præcipimus. Tum si quid dubietatis emerserit.* In Justiniano sic legitur: *Ut si quid dubietatis emerserit*, etc., ut in cod. Menagii. Quæ vera lectio est, et confirmatur verbis Balsamonis in Parat. ad tit. 3, ὥστε ἡνίκα, etc. Itaque post divisum Illyricum in Occidentale et Orientale a Theodosio seniore, cum dubietas quædam emersisset circa quæstiones canonicas, et quæreretur ad quem earum discussio pertineret, constituit Theodosius Junior in d. l. non esse quidquam innovandum circa decidendas quæstiones canonicas, sed vetustatem et canones pristinos ecclesiasticos etiam per omne Illyricum Orientale servandos esse, ut scilicet quæstiones ancipites in synodo Illyricana examinentur: ita tamen ut ea de re certior fiat antistes novæ Romæ, ut nimirum idem jus habeat novæ Romæ antistes ac Romæ veteris, ad quem dubiæ causæ referri solitæ. Avitus Viennensis epistola 36: *Et quia scitis synodalium legum esse, ut in rebus quæ ad Ecclesiæ statum pertinent, si quid fuerit dubitationis exortum, ad Romanæ Ecclesiæ maximum sacerdotem quasi ad caput nostrum membra sequentia recurramus.* Vide quæ notavi ad Parat. Cod. tit. 2, lib. I, circa finem. Basilicorum auctores sic acceperunt ut dubiæ quæstiones canonicæ ad archiepiscopum Constantinopolitanum referantur ab ipso ejusque synodo definiendæ. In Basilicis deest vox Κωνσταντινουπόλεως. V. Balsamon. ad Nomocan. Photii, tit. 1, c. 5, et tit. 8, c. 1, et tit. 9, c. 1, et Parat. tit. 4, infra in princ. Huc pertinere videtur quod exstat in Synopsi Leonis et Constantini tit. 3, § 9.

(37) *Quæ privilegia Romæ.* Theophanes de Theodosio: Ἐξέθετο δὲ καὶ κανόνας, ἐν οἷς τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως τὰ πρεσβεῖα νέας Ῥώμης ἀπένειμεν. Hist. Misc. Adde synod. Chalcedon. can. 28, syn. Constant. in Trullo c. 36, Theod. Balsamon. respons. Jur. Græcorum. p. 443.

(38) *Itinerum atque pontium.* Vide l. *pen. C. de privil. d. Aug. l.* VI. *C. Th. de itin. mun.* Nov. 131, c. 5, Capitul. Car. M. lib. VI, c. 107. Thessalonicensi Ecclesiæ remittitur capitatio l. *ab unaquaque* 12, *C. de annon. et tribut.* Non etiam agrorum cenD sus. S. Ambrosius contra Auxentium: *Agri ecclesiæ solvant tributum.* Sic legem 8 Cuj. interpretatur Par. Cod. eod. Balsamon, ut ipsa quidem Thessalonica Ecclesia relevetur onere capitationis, non etiam aliæ ejus nomine. Capitatio est census capitis, ὁ φόρος τοῦ σώματος, φόρος κεφαλικός. Καπιτατίων. Hero, Περὶ σταθμῶν: Ἔστι δὲ ὁ στατὴρ μὲν γρ., δύο δὲ δίδραχμα ἃ καλεῖται ἐπικεφάλαια, κατὰ δὲ Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον καπίτιον (sic MS. lege, καπιτατίων)· κάπουτ γὰρ τὴν κεφαλὴν καλοῦσι. Vide Matthæi cap. 17, 24. Tertull. *Apol.* c. 13. *Hominum capita stipendio censa.* Et *ad Nation.* c. 1. Vid. Senecam *De Benef.* 8, 7. Theophanes: κεφαλιτιῶν αὐτοῦ τοῦ βασιλέως.

(39) *Decani.* Decani sunt funerum elatores, lecticarii, vispelliones, libitinarii, copiatæ, de quibus vide Glossarium nostrum ad Julian. Antec.

μισθῆς τῶν δημοσίων εἰδῶν, οὔτε ἀπὸ προνομίου, ἢ προσώπου, ἢ ἀξίας, ἢ ἐκκλησίας, κἂν ἔχῃ θείαν κέλευσιν, ἢ καὶ πραγματικόν. Τὰ γὰρ ἐν οἱῳδήποτε πράγματι ὑπεναντίον τοῦ νόμου, ἢ κοινῆς χρησιμότητος προσφερόμενα, [οὐ] φυλάττεται. Εἰ δέ τι πρὸς ἐπιγραφὴν τοῦ νόμου ἐπιχειρηθῇ, τὸ λοιπὸν δημεύεται.

ΙΑ'. Πάντες καὶ αἱ τῶν ἐκκλησιῶν κτήσεις ὑπόκεινται δοῦναι ἀγγαρίας καὶ ἁμάξας ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἐπὶ τὰ ἐξπέδιτα παρόδοις.

ΙΒ'. Τὰ προνόμια τῶν ἐκκλησιῶν ἔστωσαν βέβαια. Οἱ δὲ τοῖς κανόσιν ἐναντιούμενοι πραγματικοὶ ἀκυρούσθωσαν, καὶ χορηγείσθωσαν εἰς ἀποτροφὴν τῶν πτωχῶν αἱ ἐκκλησίαι τὰ παρὰ τοῦ δημοσίου αὐταῖς ἀφορισθέντα διάφορα εἴδη.

ΙΓ'. Ἐν ἐῤῥωμένῃ διαθήκῃ, ἢ κωδικίλλῳ, ἢ ἀγράφῳ βουλήσει, ἔξεστι ταῖς χήραις καὶ ταῖς διακονίσσαις, καὶ ταῖς ἱεραῖς παρθένοις, καὶ ταῖς μοναστρίαις, καὶ ταῖς ἄλλαις ἱεραῖς καταλιμπάνειν ἐν ἐκκλησίᾳ, ἢ κληρικῷ, ἢ μοναχῷ, ἢ πτωχοῖς ἐν συστάσει καὶ ὑποκαταστάσει, καὶ ληγάτοις, καὶ φιδεικομίσσοις ἰδικοῖς καὶ καθ' ὁμάδα.

ΙΔ'. Τὰ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀκίνητα ἐπιμελεῖσθαι καὶ διαιρεῖσθαι δεῖ· καὶ αὐτὰ δὲ καὶ οἱ γεωργοὶ, καὶ τὰ ἀγροικικὰ ἀνδράποδα, καὶ τὰ πεκούλια αὐτῶν, καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄρτοι κατ' οὐδένα τρόπον εἰς οἱονδήποτε πρόσωπον ἐκποιοῦνται, οὔτε πάντων τῶν κληρικῶν συναινούντων τῷ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ τῷ οἰκονόμῳ. Ἐπεὶ ὁ λαβὼν ἀπόλλει καὶ τὰς τιμὰς, καὶ εἴ τι δέδωκεν ἕτερον οἱῳδήποτε προσώπῳ, καὶ προσκυροῦνται τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ ἀναδίδωσι τὸ πρᾶγμα μετὰ τῶν ἐν μέσῳ καρπῶν καὶ ἐνοικίων καὶ ἐπαυξημάτων, ὡς ἂν μὴ ἐπαρθῇ. Τὰ γὰρ παράνομα ἀντὶ μὴ γεγενημένων εἰσί. Καὶ ὁ τῇ ἐκποιήσει συναινέσας οἰκονόμος, ἢ συγχωρήσας γενέσθαι, ἐκπίπτει τῆς οἰκονομίας, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ποιεῖ μετὰ κληρονόμων τὸ ἀζήμιον· καὶ ὁ

publicarum specierum, neque privilegio personæ, neque dignitatis, aut ecclesiæ; licet divinam jussionem habeat, vel pragmaticam sanctionem (39'). Nam quæ (40) quolibet in negotio contra jus vel utilitatem publicam proferuntur, minime servantur. Si quid autem in fraudem istius legis attentatum fuerit, navis ipsa publicatur.

XI. Omnes (41) obligati sunt, etiam ipsa prædia ecclesiarum, ad præstandas angarias (42), et plaustra (43), transeuntibus ad expeditiones imperatoribus.

XII. Ecclesiarum privilegia firma sunto. Pragmaticæ sanctiones, quæ canonibus (44) adversantur, irritæ redduntur. Præstentur ad alendos pauperes ecclesiis diversæ species, quæ de publico eis assignatæ sunt.

XIII. In testamento robur suum obtinente (45), vel in codicillo, vel non scripta voluntate, licet viduis et diaconissis, et sacris virginibus, et solitudinariis (46), aliisque sacris feminis, aliquid relinquere vel ecclesiæ, vel clero (47), vel monachio, vel pauperibus, per institutionem, et substitutionem, et legata, et fideicommissa, tam specialia, quam per universitatem.

XIV. Ecclesiæ Constantinopolitanæ immobilia studiose coli et dividi debent: et nec ipsa, nec coloni, nec rustica mancipia, nec peculia eorum, nec panes civiles (48) ullo modo ad quamcunque personam alienantur, ne quidem omnibus clericis cum archiepiscopo et œconomo consentientibus. Nam qui ea consecutus est, tam pretia, quam si quid aliud cuicunque personæ dedit, amittit; atque hæc ipsi addicuntur ecclesiæ. Reddit etiam rem ipsam cum perceptis medio tempore fructibus, et pensionibus ædificiorum, et accessionibus, quasi si distracta non fuisset. Nam quæ contra leges fiunt (49), pro infectis habentur. Et quia consensu alienationi adhibito, rem fieri permisit œconomus, œconomi officio excidit, et una cum hæredibus suis ecclesiæ

Annibalis Fabroti notæ.

(39') Naves Ecclesiæ ampliores duorum millium modiorum non excusantur a publicarum specierum transvectione, sive embola. l. ult. *C. de nav. non excus.* Ἐμβολὴ nov. 163, c. 2, et edicto Justin. 13, c. 4.

(40) *Nam quæ*. Rescripta juri contraria vel utilitati publicæ non valent, l. *ult. C. si cont. jus.*

(41) *Omnes*. Præter milites. Joannes Saresber. Polycrat. lib. VI, c. 10: *Recte vero militanti privilegia multa sunt concessa, quæ de jure antiquo latius patent. Nam et liberiores sunt, et pluribus immunitatibus gaudent, ab angariis et parangariis, et sordidis muneribus alieni.*

(42) *Angarias*. Ecclesiarum possessiones ab angariis et parangariis immunes non sunt principe expeditionem bellicam suscipiente. De angariis et parangariis vide Cujac. ad. tit. C. *de curs. publ.* lib. XII.

(43) *Plaustra*, Plaustra separat ab angariis.

(44) *Quæ canonibus*. Photius Nomoc. 1, c. 2: Οἱ τοῖς κανόσιν ἐναντιούμενοι πραγματικοὶ τύποι ἄκυροί εἰσιν. Syn. Chalcedon. act. 4.

(45) *Robur suum obt.* In l. 13. C. eod. quod tamen alia omni juris ratione munitum sit. Sic vet. Brod.

(46) *Solitudinariis*. Bals. μοναστρίαις. Theophan. in Constantino: Ἐξεβιάσατο αὐτὴν τοῦ γενέσθαι μονάστριαν. Menolog. M. Aug. d. 11. Καὶ αἱ μονάστριαι ἠγαλλιάσαντο ἀπολαβοῦσαι τὴν μηδέποτε λήγουσαν ἀΐδιον χαράν. Μονάστρια, monacha, solitariæ vitæ dedita, l. 20 c. *De Episc. et cler.* μονάστρια, Bals. vide ibid.

(47) *Vel clero*. Bals., κληρικῷ, ἢ μοναχῷ, *vel clero, vel monacho*, d. l. 13. Sic libri veter. Leunclavii cod. μοναχείῳ monachio, ut in quibusd. mss. d. l. XIII. Est autem μοναχεῖον, sive μοναχικὸν, Nicænæ secundæ syn. act. 1, monachicum collegium, ut ibi interpretatur Anastas. Biblioth. Prior lectio sincerior est, et confirmatur nov. Marciani.

(48) *Nec panes civiles*. Οἱ πολιτικοὶ ἄρτοι Annonæ civiles l. 14, c. eod. πολιτικὴ σίτησις. Nov. VII, c. 1, civilis annona, veteri interpreti, panes civiles Juliano Antec.

(49) *Nam quæ contra leges*. Bals. Τὸ παρὰ τοὺς νόμους πραχθὲν ἐν ἴσῳ τίθησι τῷ μηδὲ τὴν ἀρχὴν γενομένῳ.

damnum præstat : ac tabellio citra restitutionem exsilio plectitur : ipseque magistratus, vel quis alius, hujusmodi gesta corroborans, dignitatem cum facultatibus amittit. At usumfructum (50) ecclesiasticæ rei potest aliquis ad certum tempus, vel ad diem vitæ suæ, interveniente scriptura, certisque pactis, ita consequi, ut rem, quæ tantumdem habeat reditus, una cum colonis, in dominium Ecclesiæ relinquat.

XV. Si quis (50*) rem mobilem, vel immobilem, vel jus aliquod donaverit in personam martyris, vel prophetæ, vel angeli, tanquam illi oratorium ædificaturus, eamque donationem insinuaverit apud eos, quibus insinuari necesse est, cogitur hoc opus, licet inchoatum non fuerit, una cum suis hæredibus, perficere ; ac perfecto, ea dare, quæ donatione continentur. Idem et in peregrinorum, et ægrotantium, et mendicorum usui destinatis ædificiis obtinet : episcopis et œconomis facultatem habentibus eos conveniendi. Verum si hæc impleantur, fit administratio de illorum sententia, qui hac liberalitate sunt usi, et secundum leges (51) ab iis datas.

XVI. Ea, quæ acciderant in perduellione (52) adversus Zenonem (53), præter superiorum temporum augustas sanctiones, de sacerdotibus, et ecclesiastico statu, abrogans hæc constitutio; pristina renovat, et episcopum Constantinopolitanum habere præsidendi jus (54) ante alios tradit.

XVII. Privilegia Majoris ecclesiæ Constantinopolitanæ, ac venerabilium domorum, quæ sub ea administrantur et sustentantur, custodiantur. Cæteræ vero ecclesiæ, et monasteria, et ptochia, et xenodochia, et orphanotrophia ejusdem urbis, et continentium ejus, quæque subdita sunt ordinationi archiepiscopi ejus, vel metropolitanorum, qui ab

συμβολαιογράφος ἀναποκαταστάτως ἐξορίζεται· καὶ ὁ ἄρχων ἢ ἄλλος συνιστῶν τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα τὴν ἀξίαν καὶ τὴν οὐσίαν ἀπόλλει. Οὐ χρήσεις ἐπικαρπίας σου, φροῦκτον δέ τις δύναται λαβεῖν ἐγγράφως ἐκκλησιαστικοῦ πράγματος ἐπὶ ῥητὸν χρόνον, ἢ μέχρι τῆς οἰκείας ζωῆς ἐπὶ τοῖς δοκοῦσι συμφώνοις, καὶ ἐφ' ᾧ πρᾶγμα τοσαύτην ἔχον πρόσοδον τῇ Ἐκκλησίᾳ καταλιπεῖν μετὰ τῶν γεωργῶν εἰς δεσποτείαν.

ΙΕ'. Ἐάν τις δωρήσηται πρᾶγμα κινητὸν, ἢ ἀκίνητον, ἢ δίκαιον εἰς πρόσωπον μάρτυρος, ἢ προφήτου, ἢ ἀγγέλου, ὡς αὐτοῦ μέλλων εὐκτήριον οἰκοδομῆσαι, καὶ τὴν δωρεὰν ἐμφανίσῃ, ἐφ' ὧν ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἀναγκάζεται τὸ ἔργον, κἂν μὴ ἀρχθῇ, πληροῦν μετὰ κληρονόμων, καὶ πληρωθέντι, δοῦναι τὰ τῆς δωρεᾶς. Τὸ αὐτὸ ἐπὶ ξενοδοχείων, καὶ νοσοκομείων, καὶ πτωχείων, ἀδείας οὔσης τοῖς ἐπισκόποις καὶ οἰκονόμοις ἐνάγειν αὐτοῖς. Τούτων δὲ πληρουμένων, ἡ διοίκησις γίνεται κατὰ δόξαντα τοῖς φιλοτιμησαμένοις κατὰ τοὺς ἐπιτεθέντας ὅρους.

ΙϚ'. Τὰ γενόμενα ἐν τῇ κατὰ Ζήνωνος τυραννίδι παρὰ τὰ πρώην βασιλικὰ θεσπίσματα περὶ ἱερέων ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως ἡ διάταξις ἀκυροῦσα, τὰ πρώην ἀνανεοῦται, καί φησι τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἔχειν τῶν ἄλλων τὴν προεδρίαν.

ΙΖ'. Τὰ προνόμια τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς διοικουμένων καὶ χορηγουμένων εὐαγῶν οἴκων [γρ. οἰκίων, f. p. οἰκιῶν], φυλαττέσθωσαν. Αἱ δὲ ἄλλαι ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια, καὶ πτωχεῖα, καὶ ξενοδοχεῖα, καὶ ὀρφανοτροφεῖα τῆς αὐτῆς πόλεως καὶ τῆς περιοικίδος αὐτῆς, καὶ τὰ ὑπὸ τὴν χειροτονίαν τοῦ

Annibalis Fabroti notæ.

(50) *At usumfructum*. Prædia ecclesiastica certa lege modoque in precariam dantur.

(50*) Hujus constitutionis epitomen edidit Cuj. Observ. 12, c. 28, ex lib. v Basil. tit. 1, c. 7. Vide aliam epitom. inf. Parat. tit. 3.

(51) *Secundum leges*. Et conditiones quæ instrumento continentur, puta si quis dixerit, Dono S. Petro aut Theodoro martyri prædium illud meum, vel domum illam, ut exstruatur ecclesia eorum nomini dedicata. Valet ejusmodi scriptura licet μονομερῶς facta sit, et ex ea donatione seu pollicitatione utiliter agi poterit. Theodorus Hermopolites ad dictam l. xv: Κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, ἤτοι κατὰ τοὺς ἐντεθέντας παρ' αὐτῶν ὅρους τῷ δωρεαστικῷ, καὶ τὰς διαστίξεις· τυχὸν γὰρ οὕτως ἔγραψε· Δωροῦμαι τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ Πέτρῳ, ἢ τῷ ἁγίῳ μάρτυρι Θεοδώρῳ τὸ κτῆμά μου τὸ δεῖνα, ἢ τὸν οἶκόν μου τὸν δεῖνα, ἐφ' ᾧ κτισθῆναι ὀνόματι αὐτοῦ ἐκκλησίαν, καὶ γίνεσθαι τὰ καὶ τά. Οὐκ ἔστιν ἄκυρον τὸ ἔγγραφον ὡς τάχα γεγονὸς κατὰ μονομέρειαν, καὶ μὴ συστὰν μέσον δύο προσώπων, ἀλλὰ κινοῦσι τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀγωγὴν οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἰκονόμοι. — *Secundum leges*. Nisi si quid legibus aut canonibus interdictum præceperit : Οὐκ ἐφεῖται αὐτῷ ἀκανόνιστά τινα καὶ παράνομα διατάττεσθαι. Balsam. ad canonem 1 synodi Constantin.

(52) *In perduellione*. Τυραννίδι, Bals. ut apud Theophil., § *Per contrarium*, inst. *De hæred. qual. et diff.*, et § 1, *De publ. judic.* Theophanes in Mauricio : Ὁ δὲ τύραννος Ἀλέξανδρον τὸν συναντάρτην αὐτοῦ συνέπεμψε. Συναντάρτης ibi est ejusdem criminis reus, ἀντάρτης enim idem quod Τύραννος. Gloss. Gr. Lat. ἀντάρτης, rebellio, perduellio. Theodorus Metochita *Hist. Rom.* lib. singul. Ἐφ' οἷς ἐνεκάλουν αὐτὸν ἀντάρτην, de Christo Salvatore nostro quem Judæi ἀκάθαρτοι ut perduellionis reum in crucem egerunt. Theophylactus in Joan. cap. 18. Ammonius apud auctorem Catenæ in Joan. Λύει τὴν ἀγωνίαν Πιλάτου, πείθων ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντάρτης, ἀλλὰ βασιλεὺς οὐρανοῦ καὶ γῆς. V. Hesych. in ἀντάρτης et ἀνταρσία perduellionis crimen. Idem Theoph. in Phoca : Ἤκουε γὰρ μελετωμένην ἐν τῇ Ἀφρικῇ κατὰ Φωκᾶ ἀνταρσίαν.

(53) *Adversus Zenonem*. De Basilisco tyranno, quem Zeno fame necavit, Procop. III Vand. Niceph. I, Michael Glycas, alii. V. Cuj. Obser. 3, 19.

(54) *Præsidendi jus*. Ἔχει τῶν ἄλλων τὴν προεδρίαν, Photius, *Nomoc.* tit. 1. Vide leg. 24, jus residendi ante alios, l. 16, c. eod. In manuscriptis quibusdam, jus sedendi legitur, in meo, resid. Sed glossa interlin. prosedendi inquit. V. l. 14, tit. 3. Abutitur hac lege Photius, d. c. 5, ut Ecclesiæ Constantinopolitanæ primatum astruat : hoc enim sic accipiendum est, ut uni cedat archiepiscopo Romano, et in creatione episcoporum protosedeat.

ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς, ὅταν ᾖ τῶν παρ' αὐτοῦ χειροτονουμένων μητροπολιτῶν, καὶ τῶν ἐξ ἐκείνων χειροτονουμένων ἀκίνητον ἢ πολιτικὴν σίτησιν οὐκ ἐκποιοῦσιν· εἰ μὴ ἐπωφελὴς εἴη ἡ πρᾶσις, ἢ ἡ ὑποθήκη, ἢ ἡ ἀνταλλαγή, ἢ διηνεκὴς ἐμφύτευσις· τουτέστιν, ὅτε τὸ τίμημα τοῦ πιπρασκομένου, ἢ τὸ δανεισθὲν ἐπὶ ὑποθήκῃ μέλλει προχωρεῖν εἰς λύτρωσιν χρέους, ἐκ διαδοχῆς ἢ χρείας ἑτέρας ἀναγκαίας ἐπικειμένου τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἢ ἐφ' ᾧ ἕτερον ἀναγκαιότερον κτήσασθαι πρᾶγμα, ἢ εἰς κατεπείγουσαν τοῦ εὐαγοῦς οἴκου ἀνανέωσιν καὶ ἀνταλλαγὴν ποιοῦσιν ἐπὶ ἀναγκαιοτέρῳ πράγματι, καὶ πρόσοδον οὐκ ἐλάττονα τοῦ διδομένου ἔχοντι, καὶ ἐμφυτεύσεις, μὴ μειουμένης τῆς προσόδου, ἢ παντελῶς ἀποροῦντος τοῦ πράγματος. Τὰ γὰρ διὰ τὴν ἀπορίαν ἐπιζήμια δωρεῖσθαι καὶ ἐκχωρεῖν δύναται. Τὸ δὲ γινόμενον οὐκ ἄλλως ἰσχύει, εἰ μὴ μία τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ἐν ὑπομνήμασι φανερωθῇ ἐν μὲν Βυζαντίῳ παρὰ τῷ μαγιστροκήνσῳ, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τοῖς ἐκδίκοις, προκειμένων τῶν ἁγίων Γραφῶν· καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἐκκλησιῶν παρόντων τῶν οἰκονόμων τῶν ἐκδημούντων κληρικῶν, ἐπὶ δὲ τῶν μοναστηρίων δεῖ παρεῖναι τοὺς ἡγουμένους καὶ ἄλλους μοναχούς· ἐπὶ δὲ τῶν πτωχείων τοῦ διοικητοῦ καὶ τῶν ὑπουργούντων, καὶ τῶν πτωχῶν· ἐπὶ δὲ τῶν ξενώνων τοῦ διοικητοῦ καὶ πάντων τῶν εὑρισκομένων ὑπουργῶν τῆς διοικήσεως· καὶ ὁμοίως ἐπὶ τῶν ὀρφανοτρόφων [Ἴσ. τῶν ὀρφανοτροφείων], ὥστε κρατεῖν τὸ τοῖς πλείοσιν ἀρέσκον, συναινοῦντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου τῶν τόπων, ἐν οἷς τοῦτο σύνηθες ἐπιγίνεσθαι· μὴ δυναμένου τοῦ μαγιστροκήνσου ἢ τοῦ ἐκδίκου παραιτεῖσθαι, καταλαμβάνειν τὸν σεβάσμιον οἶκον, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη συνίσταται πρᾶξις ἀζημίως, καὶ ἐκδικούντων αὐτήν. Ὑπόκειται γὰρ ἐκ παραβασίας ποινῇ χρυσίου λιτρῶν εἴκοσι· καὶ μετὰ ταῦτα γίνεται συμβόλαια μνημονεύοντα τῶν αἰτιῶν, καὶ τῆς τῶν ὑπομνημάτων πράξεως, καὶ τῆς προσηγορίας τῶν παραγενομένων, καὶ παρ' ᾧ συνέστη. Εἰ δέ τι τῶν εἰρημένων παροφθῇ, ὁ μὲν δανειστὴς καὶ ὁ ἀγοραστὴς ἐκπίπτει τοῦ πράγματος καὶ τοῦ χρέους, καὶ τῶν τιμῶν· ὁ δὲ λαβὼν εἰς ἀνταλλαγήν, καὶ οὗπερ ἔδωκε, καὶ οὗπερ ἔλαβεν, ἐκπίπτει· ὁ δὲ εἰς ἐμφύτευσιν ὑπὲρ τὴν ἰδίαν ζωὴν λαβὼν ἢ δωρεάν, ἢ ἐκχώρησιν ἀπηγορευμένην, ἀναδίδωσιν ὅπερ εἴληφε, καὶ ποσότητα ἑτέραν, ἧς ἄξιόν ἐστι τὸ δοθέν. Χώραν δὲ ἔχει τὰ εἰρημένα καὶ ἐπὶ τοῖς μέλλουσι γενέσθαι ἐκκλησιαστικοῖς καὶ τοῖς ἐσομένοις εὐαγέσιν. Ὑπὸ τῶν δὲ κινητῶν, ἔξωθεν τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ ἀρκούντων

A hoc ordinantur (55), et eorum, qui ordinantur a metropolitanis, rem aliquam soli, vel annonam civilem, non alienant, nisi sit utilis ea venditio, vel hypotheca, vel permutatio, vel emphyteusis perpetua : hoc est, cum pretium rei venditæ, vel mutuum sub hypotheca sumptum, cessurum est ad dissolutionem æris alieni, quod ex successione, vel alio quopiam usu necessario venerabili domo incumbit, vel ad comparandam aliam rem magis necessariam, vel ad urgentem domus venerabilis instaurationem; itidemque si permutatio fiat cum re magis necessaria, quæque reditum eo, quod datur, non minorem habeat, et si emphyteuses constituantur, absque deminutione reditus, aut cum omnino res ipsa sterilis est. Nam quæ ob sterilitatem damnosa sunt,
B donare atque aliis concedere possunt. Quod autem agitur, non aliter valet, nisi causarum indicatarum una in monumento expressa fuerit, Byzantii quidem, apud magistrum census (56); in provinciis vero, apud defensores, propositis sacris Scripturis : et in negotiis ecclesiarum, œconomis et clericis qui ad urbem sunt præsentibus, in monasteriorum negotiis, abbates et cæteri monachi adesse debent; in ptochiorum, administrator ejusque ministri, et ipsi pauperes; in xenonum, administrator et universi qui administrationi reperiuntur inservientes, ac similiter in negotiis orphanotrophiorum, ita ut ratum sit, quod pluribus placet, etiam episcopo illorum locorum, quibus in locis res fieri consuevit, assentiente : nec possit magister census, aut defensor,
C excusare se, quominus venerabilem domum, in qua ejusmodi negotium contrahitur, indemnem suscipiat : adeoque hi eam defendant. Etenim ex transgressione obnoxii sunt pœnæ 20 librarum auri. Ac secundum hæc, instrumenta conficiuntur, mentionem facientia causarum, et monumentorum confectionis, et nominis eorum, qui adfuerunt, et apud quem confecta sint. Si vero ex indicatis aliquid neglectum fuerit, creditor quidem, et emptor, rem ipsam amittit, et creditum, et pretia : qui autem accepit nomine permutationis, tam id, quod dedit, quam quod accepit, amittit : qui rem emphyteuseos nomine suam ad vitam, vel donationem, vel cessionem prohibitam, accepit; tum id, quod accepit, tum
D quantitatem alteram, quanti est id, quod datum fuit, restituit. Habent autem locum, quæ dicta sunt, tam in iis quæ ecclesiastica, quam quæ religiosa futura sunt (56*). Quod si res mobiles existent, sacris vasis exceptis, eæque sufficiant ad causas indi-

Annibalis Fabroti notæ.

(55) *Qui ab hoc ordinantur*. Metropolitani ordinantur ab archiep. Constantinopolitano, Nov. VII, c. 1 concil. Chalced. can. 28, episcopi a metropolitis, ut hic. Adde can. 12 concil. Laod. et can. 6 Nic. syn.

(56) *Magistrum census*. Μαγιστροκήνσῳ. Sic ms. unica voce. Glossæ Basil. μαγιστρόκηνσος, ἄρχων τῆς ἀναγραφῆς. Basil. l. XXXII, c. *de donat.* παρὰ τῷ μαγίστρῳ τῶν κήνσων. Ut l. XXXI, *infra de episcop.* Alii μαστρόκηνσον scribunt, vel μαΐστρόκηνσον, quibus μάστρος vel μαΐστρος pro magistro. Theophanes : Ἴλλος ὁ μαΐστρος. Codin. in *Origin. Constantinop.* Διὰ Στρατηγίου μαγίστρου Ms. μαΐστρου. Basil. ad l. 7, § 1. D. *de institor.* Μαΐστορα τοῦ ἰδίου πλοίου. Sic legend. ut in Synopsi ms. non μαγίστωρα, ut in Basil. ms. Apud magistrum census edebantur professiones, et instrumenta publicabantur.

(56*) Hoc est, religiosis locis addicenda.

catas : cessat necessariorum immobilium, atque panum tam alienatio, quam hypotheca.

εἰς τὰς εἰρημένας αἰτίας, ἀρκεῖ τῶν ἀκινήτων καὶ τῶν ἀναγκαίων καὶ τῶν ἄρτων ἡ ἐκποίησις καὶ ἡ ὑποθήκη.

XVIII. Assignat hæc constitutio Majori ecclesiæ Constantinopolis 70 librarum auri reditum, in hunc finem, ut funera citra impensam Constantinopoli curentur, ad novos usque muros, et in Blachernis. Nam Sycæ (57) pars urbis sunt. Adversus transgressores, quinquaginta librarum auri pœnam in singulos statuit.

ΙΗ'. Ἡ διάταξις ἀφορίζει τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ἑβδομήκοντα λιτρῶν χρυσίου πρόσοδον εἰς τὸ τὰς κηδείας ἀδαπάνους ἐν Κωνσταντινουπόλει γίνεσθαι, καὶ μέχρι τῶν νέων τειχῶν καὶ Βλαχέρναις. Αἱ γὰρ Συκαὶ μέρος εἰσὶ τῆς πόλεως. Ὁρίζει κατὰ τῶν παραβαινόντων ποινὴν ἀνὰ ν' χρυσίου λιτρῶν.

XIX. Donationes actis non insinuatæ (58), quæ ad quingentos usque nummos fiunt in civitatem, vel ecclesiam, vel xenodochium (59), vel nosocomium (60), vel orphanotrophium (61), vel ptochium (62), vel in ipsos pauperes, ratæ sunt. Reliquæ (63), licet in alias pias actiones fiant, indigent insinuatione; atque etiam hæ quas diximus, si nummos 500 excedant : exceptis donationibus imperialibus (64).

ΙΘ'. Αἱ γινόμεναι μέχρι φ' νομισμάτων ἀνεμφάνιστοι δωρεαὶ εἰς πόλιν, ἢ ἐκκλησίαν, ἢ ξενοδοχεῖον, ἢ νοσοκομεῖον, ἢ ὀρφανοτροφεῖον, ἢ πτωχεῖον, ἢ εἰς αὐτοὺς τοὺς πτωχοὺς ἔρρωνται. Αἱ δὲ λοιπαὶ, κἂν εἰς ἄλλας εὐσεβεῖς γίνωνται πράξεις, χρῄζουσιν ἐμφανείας· καὶ αἱ λεχθεῖσαι ὑπὲρ τὰ φ' νομίσματα οὖσαι, ἐξῃρημένων τῶν βασιλικῶν δωρεῶν.

XX. Neque per sacram formam (65), neque de mandato præsidum, militares annonas ad religiosas domos, vel ad clericos transferre licet.

Κ'. Οὔτε κατὰ θεῖον τύπον οὔτε κατὰ πρόσταξιν τῶν ἀρχόντων ἔξεστι μετάγειν στρατιωτικὰς σιτήσεις εἰς εὐαγεῖς οἴκους ἢ κληρικούς.

XXI. Qui non ex causa redemptionis (66) capti-

ΚΑ'. Ὁ μὴ δι' ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων ἀγορά-

Annibalis Fabroti notæ.

(57) *Nam Sycæ*. Codinus in Παρεκβολαῖς· Ἀμφιάσεως δὲ τοῦ ἱερέως ἐν ταῖς λεγομέναις Συκαῖς ᾠκοδόμησε ναὸν, αἳ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τῶν συκοφόρων δένδρων ἐδέξαντο.

(58) *Non insinuatæ*. Istæ donationes etiam citra actorum confectionem convalescant. Sic editio Haloandri, Duareni, et vet. exemplar Brodæi in l. 19, c. eod. ἀνεμφανίστως, Photio, *Nomoc.* tit. 2, c. 1. Sic legitur in v. cod. viri perillustris Nicolai Peirescii senat. Aquens. τοῦ μακαρίτου, ut apud Theoph. ἀνεμφάνιστος δωρεὰ, § 2 *De donat.* pessime ut et alia pleraque, prima editio, ἀνεμφανίστως. Gloss. Græco Lat. ἐμφανίζω, allego, intimo, ἐμφάνεια, intimatio. Excerpta e vet. gloss. insinuatio, ἡ φανέρωσις. Gl. Latino-Gr. intimare, ἐμφανίσαι, φανερῶσαι.

(59) *Xenodochium*. Xenodochia sunt domus Dei, in cap. 55, extr. de appell: *Hostel-Dieu*, in quibus advenæ inopes hospitio excipiuntur, in Epistolis Juliani imperatoris. D. Augustin. in Joannem tractat. 97 : *Xenodochia et monasteria postea sunt appellata novis nominibus, res tamen ipsæ et ante nomina sua erant, et religionis veritate firmantur.* Hinc ξενοδοχεῖα, id est, πρὸς κοινὴν ὑποδοχὴν τῶν ξένων κατεσκευασμένα. Joannes Cantacuz., Hist. lib. IV, c. 30. De his S. Basilius in epistola 371, ad Heliam : Τίνα δὲ ἀδικοῦμεν καταγώγια τοῖς ξένοις οἰκοδομοῦντες τοῖς κατὰ πάροδον ἐπιφοιτῶσιν; *Quid peccamus diversoria peregrinis exstruentes qui huc forte advenerint ?* Ea Julianus exstrui jubet, ut ibi inopes sine discrimine excipiantur, in epist. 49, ad Arsacium. De quo Theophanes in *Chronographia :* Τὰς δὲ Χριστιανῶν εὐποιΐας ὁ ἄχρηστος καὶ παραβάτης μιμούμενος ξένοις τε καὶ πτωχοῖς τὰ πρὸς τὴν χρείαν χορηγεῖσθαι ἐκέλευσεν, ἀπατῶν τοὺς ἁπλουστέρους : *Christianam et beneficentiam imitatus ille nefarius et prævaricator, peregrinis et egenis res necessarias edixit suppeditari.*

(60) *Vel nosocomium*. D. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ : *In pecuniam congregatam usibus pauperum præparavit : et prima omnium* νοσοκομεῖον *instituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, et consumpta languoribus atque inedia miserorum membra foveret*. Hinc νοσοκομεῖον, Dorotheus doctrina 4. Nicetas Choniates in Isaacio Angelo: Μετέβαλε δὲ εἰς νοσοκομεῖον, καὶ τοὺς βασιλικοὺς δόμους. *Regias ædes in nosocomium mutavit.*

(61) *Vel orphanotrophium*. Ὀρφανοτροφεῖον, Balsamon ad canon. 7 synod. Chalcedonens. Orphanotrophia sunt loca in quibus juniores parentibus atque substantiis destituti educantur. Hinc orphanotrophi quorum munus erat orphanos ejusmodi alere atque educare. Theophanes. Ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος σιτομέτριον ταῖς ἐκκλησίαις κατὰ πόλιν ἐχαρίσατο εἰς διατροφὴν διηνεκῶς χήραις, καὶ ὀρφανοῖς, καὶ ξένοις, πένησί τε καὶ τοῖς κληρικοῖς· *Magnus autem Constantinus frumenti demensum, quod viduis, orphanis, peregrinis, pauperibus, et clericis perpetuo esset alimento, Ecclesiis per urbes largitus est.*

(62) *Vel ptochium*. Ex hoc loco constat in d. l. XIX, verba illa, vel in gerontocomium, vel in curotrophium, vel in brephotrophium, recte abesse a lib. veterib. ut nec in Brodæi manuscripto comparent.

(63) *Reliquæ*. Si donationes intra aureos quingentos consistant, non exigitur insinuatio. Si eam quantitatem superent, in eo quod superfluum est, si non insinuata sit, inutilis est, in residuo utilis, ut hic Theodorus Hermop. interpretatur, ex lib. XXXIV, § 1, c. *De donat.*

(64) *Donat. imperialibus*. Ὥσπερ γὰρ ὁ βασιλεὺς πάντων ὑπέρκειται, οὕτω καὶ αἱ παρ' αὐτοῦ γινόμεναι δωρεαὶ πασῶν τῶν ἄλλων δωρεῶν ὑπερφέρουσιν. Idem Theodor.

(65) *Neque per sac. form*. Aliam epitomen ex libris Basilic. edidit Cuj. Obs. lib. XII, c. 28, in qua recte emendandum censuit, ἢ ἀρχικῆς προστάξεως, ut constat ex hac Epit. Balsamonis.

(66) *Qui non ex causa redemptionis*. V. Bas. t. I, p. 168. Gregorius M. epist. 10, 48 : *Et sacrorum canonum et legalia statuta permittunt ministeria Ecclesiæ pro captivorum esse redemptione vendenda*. Ravennius in Vita S. Hilarii Arelatensis: *Fecit ut sacra ministeria* (sic legendum puto pro mysteria) *captivis solatia potius quam ecclesiis ornamenta præstarent*. D. Ambros. *Offic.* II, c. 28 : *Nos aliquando in invidiam incidimus, qui confregerimus vasa mystica ut captivos redimeremus*. Et

ζων ἱερὰ σκεύη ἢ ἀπλώματα, ἢ λαμβάνων εἰς ὑποθήκην ἐνέχυρον, καὶ τῶν τιμῶν καὶ τοῦ χρέους ἐκπίπτει. Καὶ αὐτὰ ἐκδικοῦνται διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ σκευοφυλάκων, εἰ καὶ ἐχωνεύθησαν· καὶ αἱ τιμαὶ αὐτῶν ἀπαιτοῦνται, εἰ μὴ φαίνωνται, διὰ condictionem vel in factum.

vorum sacra vasa, vel vestes (67) emit, vel in hypothecam, vel pignus (68) accipit, tam pretiis, quam credito excidit. Res ipsæ vindicantur ab episcopis, et œconomis (69), et vasorum custodibus, tametsi conflatæ sint; earumque pretia (70), si non exstent, per condictionem, vel in factum actionem exiguntur.

ΚΒʹ. Τὰ εἰς εὐαγεῖς οἴκους ἀπὸ βουλευτικῆς φιλοτιμίας ἐρχόμενα οὐχ ὑπόκεινται τῇ τῶν ἐν κέρδει λουκρατίδων διαγραφῇ.

XXII. Quæ ad religiosas domus ex curiali liberalitate (71) perveniunt, lucrativorum (72) inscriptioni non subjacent.

ΚΓʹ. Ἐάν τι δωρηθῇ ἢ κληρονομίῳ [f. κληρονομία, ἢ ληγᾶτον], ἢ ληγάτῳ, ἢ φιδεϊκόμισσον εὐαγεῖ τόπῳ, ἢ καταλειφθῇ ἢ πόλει, ἢ εἰς ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων κινητὸν, ἢ ἀκίνητον, ἢ παρ' αὐτῶν ἀγορασθῇ, ἁρμόζουσι [προσωπικῶς καὶ εἰς πρᾶγμα ἀγωγαὶ] περσονάλιαι et in rem ὑποθηκάριαι, καὶ μόνῃ τῇ τῶν ἑκατὸν ἐνιαυτῶν ἐκβάλλονται παραγραφῇ· οὗτος γὰρ ὁ χρόνος τῆς ζωῆς ἐστι τοῦ μακροβίου ἀνθρώπου.

XXIII. Si quid loco religioso, vel civitati, vel ad redemptionem captivorum, mobile vel immobile, donatum fuerit, vel si hæreditas aut legatum, aut fideicommissum his relictum, vel quid ab eis emptum fuerit: actiones personales, et in rem, et hypothecariæ competunt, et sola præscriptione centum annorum (73) excluduntur: hoc enim tempus est vitæ longioris.

Annibalis Fabroti notæ.

paulo post: *Ornatus sacramentorum, redemptio captivorum est.* Et cap. eod: *Sane si in sua.* Adde eumdem 2. Contra relat. Symm. Guillelmus Neubrigensis. *De rebus Anglicis* lib. IV, c 38: *Et quoniam ea* (de vasis sacris loquitur) *in redemptionem quorumlibet fidelium captivorum expendi non tantum concessit, verum etiam monuit veneranda patrum discretio.* Multo fortius eadem captivi principis redemptioni debere proficere judicatum est. Itaque per omnem regni Anglici latitudinem traduntur calices sacri exactoribus regiis, vel indulgenter, id est, paulo infra pondus redimuntur. Vide quæ dixi ad Justiniani *Inst.* tit. *De rer. divis.*

(67) *Vestes.* Ἀπλώματα Bals.

(68) *Vel pignus.* Ordo Romanus de divin. offic.: *Sacra vasa et vestimenta sacerdotalia nolite in vadium dare negotiatori aut tabernario.* Capitul. Caroli M. lib. I, c. 94: *De sacris vasis Ecclesiæ, quæ in pignus a nonnullis in quibusdam locis dari comperimus, inhibitum est, ne deinceps a quoquam fieri præsumatur, nisi solummodo necessitate redimendorum captivorum compellente.* Hujus constitutionis ratio affertur in l. 21, c. eod. *Cum non absurdum est animas hominum quibuscunque causis vel vestimentis præferri.* Sic legitur in manuscr. Brod. quanquam non male vulgo, *vasis.* Theophili scholiastes: Ἐπειδὴ προτιμᾶται τῶν ἀψύχων τὰ ἔμψυχα, ut apud Zonar. II *Annal.*: Οὐ γάρ τι ἄψυχον ἐμψύχου λογισθήσεται βέλτιον, Liban. in loco communi contra homicidam: Ἄνθρωπος δὲ οὐ θεῶν κτῆμα πολὺ τιμιώτερον τῶν φιαλῶν. B. Chrysostomus in Epistol. Pauli ad Roman. homil. 26.

(69) *Ab œconomis.* Œconomus τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα χειρίζει καὶ οἰκονομεῖ. Concil. Toletan. IV, cap. 48, eos quos œconomos Græci appellant, hoc est qui vice episcoporum res ecclesiasticas tractant, etc. Res autem alienatæ vindicantur ab œconomo, quoniam ad eum pertinet separatio basilicarum atque constructio, actiones ecclesiæ in judiciis vel in proferendo vel in respondendo, ut est in epistola S. Isidori ad Leudefredum Cordubensem episc. l. XIV, in fi. h. t.

(70) *Earumque pretia.* Vide ad. l. XXI, emend. Cujacii.

(71) *Ex curiali liberalitate.* Sic legitur in manusc. Brod.; in quibusdam, *curialis*, minus recte.

(72) Τῶν λουκρατίδων, ut Nov. CXXXI, c. 5. Vide tit. *Cod. de imponenda lucrat. descript.* lib. X, et Balsamon. ad Phot. tit. 2, c. 10, 58.

(73) Ecclesiæ agenti sola obstat annorum 40 præscriptio, Nov. CXXXI, c. 6. abrogata centum annorum præscriptione, quam introduxerunt in Oriente, l. 23 c. eod., in Occidente, Nov. IX. antiquato etiam canone 120 concil. Carthag. Bals. ad d. can: Sola igitur quadragenaria præscriptione ecclesia si agat repellitur. Sin autem cum ecclesia agatur, servantur tempora legibus statuta, Nov. CXI, c. 1, id est, Ecclesia cum convenitur, tuetur se tricenaria præscriptione. Vide Constant. Harmenop. lib. I, tit. 3, § 52, et ibi scholion, quod quidem abest a duob. codicibus Regiæ bibliothecæ, et est Theodori Hermopolitæ ad d. Nov. CX. Scholiastes autem Harmenopuli, quisquis est, cum mendis suis, quod mireris, Theodorum exscripsit: nam in regio quoque manuscripto legitur. Οὐκ ἐκβάλλεται παραγραφῇ διετίας, ἢ εἴκοσ. Et paulo post, Τὰ ἐντὸς τῆς δεκαετίας· οἷον τῆς ἀναργυρίας, cum priore loco legendum sit, δεκαετίας, posteriore autem, διετίας. Ecclesia autem quæ adversus ecclesiam agit tricenaria præscriptione secundum canones submovetur, ut scribit idem Theodorus, qui et annali, biennali, et triennali præscriptioni Novella CXI Justiniani non esse derogatum tradit. Cujus Nov. vetus interpres post tot retro editiones ad fidem Græci contextus ita emendandus est: sed tam annali et triennali præscriptione, quam aliis, etc. De his quæ relinquuntur in redemptionem captivorum, deque his quæ civitatibus debentur, vide infra lib. III, tit. 5.

Centum annorum. Qui finis vitæ longissimus est, l. 56 D. *De usufr.* l. 8 D. *De usu et usufr. leg.* sive ut hic ait Bals. Οὗτος ὁ χρόνος τῆς ζωῆς ἐστι τοῦ μακροβίου ἀνθρώπου (hæc verba deerant in editione Leunclavii), ex his Novellæ IX, eum hoc tempus vitæ longævi hominis plerumque finis esse dignoscatur. Artemidorus, 2, 73. Καθ' ἡμᾶς δὲ ἑκατὸν ἔτη εἶναι τὸν τέλειον τῆς ζωῆς χρόνον. Justinianus ait, plerumque; nam plerosque vitam ulterius produxisse proditum est in περὶ μακροβίων libris Luciani et Phlegontis. Diodor. Sic. 1: Καὶ γὰρ νῦν δυοκαίδεκα μηνῶν ὄντων τῶν ἐνιαυτῶν οὐκ ὀλίγους ὑπὲρ ἑκατὸν ἔτη ζῆν. Vide Egesippum apud Euseb. *Hist. Eccl.* III, c. 32; B. Chrysostom. homil. de S. Joanne apostolo, Georgium Phranz. Chron. lib. III, c. 1. De hac præscriptione Innocentius III, in Epist. ad Nicolaum Tusculanensem episcopum: *Non enim videmus quo jure se valeant tueri, cum nec concessionem possint ostendere a sede apostolica sibi factam, nec centenariam contra Romanam Ecclesiam præscriptionem probare.*

A XXIV. Ecclesia Constantinopolitana caput est aliarum omnium (74). Quæ jure colonario (75) fit locatio, in rebus ecclesiasticis irrita est, uti quam ne lex quidem agnoscat. Si magistratus aliquis in actu (76) Constantinopoli constitutus, per se ipsum, vel per subjectam personam, a Majori ecclesia rem soli conduxerit, quod actum fuerit, irritum est, et ecclesiæ dat æstimationem ipsius rei. Similiter et œconomus. Quod si alio quoque modo persuaserit, aut coegerit, ut ad ipsum res ecclesiastica perveniret, tum quod actum fuerit, irritum est, tum quod eo nomine datum alicui personæ pertinenti ad ecclesiam, restituitur eidem, ac tam ipse præter indicata, pœnæ 20 librarum auri obnoxius est, quam qui rem concessit, itemque is, qui aliquid accepit hoc nomine, ut contractus interveniente ipsius B opera conficeretur, duplum dat ejus quod ipsi datum fuit. Atque hæc omnia ecclesiæ addicuntur. Ultra viginti annos res soli ab ecclesia non conducitur. Ecclesiastica prædia locupletibus duntaxat in emphyteusin concedenda sunt, propter restitutionem prioris status, nec ultra personam ejus qui emphyteusin accipit, ac duorum deinceps hæredum : nec relevandum amplius sexta illius canonis parte, qui tempore locationis servabatur. Quod si damno rem sequenti tempore quis affecerit, expellitur, ac damnum præstat. Si œconomi culpa intervenerit, vel si locaverit iis qui solvendo non sunt, ipse damnum agnoscit.

ΚΔ'. Ἡ Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία πασῶν τῶν ἄλλων ἐστὶ κεφαλή. Ἡ παροικικῷ δικαίῳ γινομένη ἔκδοσις ἄκυρός ἐστιν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ὡς μήτε τῷ νόμῳ γνωριζομένη. Ἐὰν ἔμπρακτος ἄρχων Κωνσταντινουπόλεως δι' ἑαυτοῦ, ἢ μέσου προσώπου παρὰ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἀκίνητον ἐκλάβῃ, τὸ πραχθὲν ἄκυρον, καὶ δίδωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν διατίμησιν τοῦ πράγματος. Ὁμοίως καὶ ὁ οἰκονόμος. Εἰ δὲ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον πείσει, ἢ ἀναγκάσει περιελθεῖν εἰς αὐτὸν ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα, καὶ τὸ πραχθὲν ἄκυρον, καὶ τὸ δοθὲν ὑπὲρ τούτου εἰς πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας, ἀποδίδοται αὐτῇ· καὶ πρὸς τοῖς εἰρημένοις ὑπόκειται ποινῇ εἴκοσι χρυσίου λιτρῶν αὐτός. Καὶ τὸ πρᾶγμα δοὺς, καὶ λαβὼν ἐπὶ τὸ παρασκευάσαι γενέσθαι τὸ συνάλλαγμα, τὸ δοθὲν αὐτῷ διπλοῦν δίδωσι, καὶ πάντα προσκυροῦνται τῇ Ἐκκλησίᾳ. Περαιτέρω τῶν εἴκοσι ἐτῶν ἀκίνητον τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐ μισθοῦται. Μόνοις εὐπόροις δεῖ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐμφυτεύειν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὄψεως, καὶ μὴ περαιτέρω αὐτοῦ τοῦ ἐμφυτευομένου, καὶ δύο ἑξῆς κληρονόμων· καὶ μὴ κουφίζειν πλέον τοῦ ἕκτου μέρους τοῦ σωζομένου κανόνος ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐκδόσεως. Εἰ δὲ βλάψει τὸ πρᾶγμα ἐνισταμένου τοῦ χρόνου, ἐξωθεῖται, καὶ τὴν ζημίαν ἀποθεραπεύει. Εἰ δὲ ῥαθυμήσῃ ὁ οἰκονόμος, ἢ ἀπόροις ἐκδῷ, ἐπιγινώσκει τὴν βλάβην.

XXV. Chartularii (77) Majoris ecclesiæ ne per subjectam quidem personam rem soli, quæ ipsius est, per conductionem, vel emphyteusin, vel alium modum accipere possunt. Chartularii libello præeunte C fiunt, qui patriarchæ et œconomi subscriptionem habeat : ac si quem eorum vel clepere, vel aliis aliquid tradere, vel alioqui non idoneum esse paruerit, patriarchæ et œconomis licet ut eum de catalogo chartulariorum submoveant. Fiunt autem

ΚΕ'. Οἱ χαρτουλάριοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μεγάλης οὔτε διὰ μέσου προσώπου δύνανται λαβεῖν ἀκίνητον αὐτῆς κατὰ μίσθωσιν ἢ ἐμφύτευσιν, ἢ ἕτερον τρόπον. Γίνονται οἱ χαρτουλάριοι ἡγουμένου λιβέλλου καὶ φέροντος ὑπογραφὴν τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ οἰκονόμου· καὶ ἐάν τις αὐτῶν φανῇ κλέπτων, ἢ παραδιδοὺς, ἢ ἄλλως ἀνεπιτήδειος [Ισ. ἀνεπιτήδειος], ἔξεστι τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς οἰκονόμοις ἐκβάλλειν αὐτὸν τοῦ καταλόγου. Γίνονται δὲ εἰς

Annibalis Fabroti notæ.

(74) *Caput est aliarum omnium.* Orientis scilicet. Avitus Viennensis epistola ad Gundobadum regem: *Persuadetur episcopo* (Constantinopolitano) *negligenti, nec usque sic docto, ut tantæ urbis, perindeque totius Orientis patriarcham decet.* Hoc tribuitur Romano episcopo ut omnium ecclesiarum caput sit. Concilium Chalcedon. act. 1 : Τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἀποστολικοῦ ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων πόλεως κεφαλῆς ὑπάρχοντος τῶν ἐκκλησιῶν. Anacletus epist. 3 : Hæc vero apostolica sedes cardo et caput omnium Ecclesiarum a Domino, et non ab alio est constituta. Concilium Aquileiense, in epistola ad Gratianum imp. *Totius orbis Romani caput Romanam Ecclesiam.* V. Hincmarum, *De prædest.* p. 407. V. Indicem. Idem Avitus in epist. 27, Symmachum papam urbis universalis Ecclesiæ præsulem vocat. Theodoretus Cyrensis, epist. 116 de sede Romana : Ἔχει γὰρ ὁ πανάγιος θρόνος ἐκεῖνος τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν τὴν ἡγεμονίαν διὰ πολλά. *Habet enim sanctissima illa sedes Ecclesiarum, quæ in toto orbe sunt principatum et apicem primatus, a solis ortu usque ad occasum.* Ut est in epistola Pelagii 1 ad Sapaudum. Adde Novel. 131, cap. 2. Ratramnus Corbeiensis monachus concil. Græcorum opposita lib. II, cap 2 : *Nec enim convincere potestis majorem Constantinopolitanæ civitatis auctoritatem, quam civitatis Ro-* D *manæ, quæ caput est omnium Christi ecclesiarum, quod majorum tam vestrorum, quam nostrorum testimonio comprobatur.* Fulgentius Ruspensis, in libro de Incarnatione et gratia Jesu Christi, cap. 2, Ecclesiam Romanam mundi cacumen vocat. Et quod dicitur in l. 24 h. t. Constantinopolitanam Ecclesiam omnium aliarum esse caput, sic accipiendum est, ut patriarcha Constantinopolitanus totius Orientis sit caput, ut ex Avito jam dictum est, *Salvo tamen per omnia privilegio sanctæ apostolicæ primæ in toto orbe terrarum Romanæ sedis*, ut loquitur Hincmarus Remensis. *De divortio Loth. et Teib.* resp. ult. Sic in cap. 2, ext. *De Summa Trinit.* Romana Ecclesia dicitur mater et magistra omnium Ecclesiarum.

(75) *Quæ jure colonario.* Παροικικῷ δικαίῳ, Bals. Sic etiam vocat Justin. Nov. VII, præfat. Prædia Ecclesiæ Constantinopolitanæ jure, titulo παροικικῷ, sive libellario nomine dari non possunt. Quid sit libellarius contractus vel libellaria, docet Cuj. ad lib. I. *De Feud.* tit. 2.

(76) *In actu.* Ἔμπρακτος πρὸς διαστολὴν eorum magistratuum quibus conceduntur dignitates sine administratione, quietæ dignitates, otiosa cingula.

(77) *Chartularii.* Vide Glossar. nostrum ad Julian. Antecess.

σκρινίου τῆς Ἀνατολῆς χαρτουλάριοι ιε', εἰς τὸ Ἀσιανῆς ις', εἰς τὸ Πόντου ιε', εἰς τὸ ἐνοίκιον ιε', εἰς τὸ Θρᾴκης η', εἰς τὸ Ἀντιόχου ς', εἰς τὸ τοῦ Καλαποδίου ς', εἰς τὸ τοῦ ἀναλώματος ι', εἰς τὸ τῶν ληγάτων θ'· καὶ λαμβάνουσι συνηθειῶν ἐπὶ μὲν τοῖς ἐμφυτευτικοῖς συμβολαίοις πεντηκοστάς, ἐπὶ δὲ τοῖς μισθωτικοῖς καὶ τοῖς λοιποῖς συναλλάγμασιν ἑκατοστήν. Εἰ δὲ ὑπὲρ τὸν εἰρημένον ἀριθμὸν γένηται χαρτουλάριος, ἐκπίπτει, καὶ δίδωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ ιε λίτρας, καὶ ὁ ποιήσας αὐτὸν κ'. Μετὰ ζητήσεως ἀκριβοῦς οἱ οἰκονόμοι λογιζέσθωσαν γνώμῃ τοῦ πατριάρχου τὴν γινομένην δαπάνην τοῖς ἐμφυτευταῖς, καὶ μισθωτοῖς, καὶ διοικηταῖς, ἑκάστου μὲν οἰκονόμου ζητοῦντος τὰ τῆς ὑφ' ἑαυτῶν [*Ισ.* ὑφ' ἑαυτὸν] διοικήσεως, τῶν δὲ λοιπῶν κατὰ πρόσταξιν ἄφον [*in Cod. Just.* ἔγγραφον] τοῦ πατριάρχου τοῖς λογισμοῖς ὑπογράφοντος *Ἀνέγνων*. Καὶ τὸ χωρὶς τοιαύτης παρατηρήσεως λογιζόμενον οἴκοθεν οἱ οἰκονόμοι διδόασι. Τῆς δὲ λογιζομένης δαπάνης καὶ τῶν εἰσκομιζομένων χρημάτων λαμβάνουσιν οἱ χαρτουλάριοι ἑκατοστάς· ὁ δὲ πλέον λαμβάνων, καὶ τῆς ὑπουργίας τοῦ χαρτουλαρίου, καὶ τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ἐκπίπτει παραχρῆμα. Δεῖ τοὺς οἰκονόμους κατὰ μῆνα, ἢ τὸ μήκιστον ὑπὲρ δύο, λόγον ποιεῖν πρὸς τοὺς ἀρκαρίους· ἐπεὶ κινδυνεύουσιν.

ad scrinium Orientis, chartularii 15, ad diœceseos Asianæ, 16, ad Ponti, 15, ad pensionum (78), 15, ad Thraciæ, 8, ad Antiochi, 6, ad Calopodii, 6, ad expensarum, 10, ad legatorum, 9, et ratione consuetudinum (79) accipiunt pro instrumentis emphyteuticis, quinquagesimas : pro locatoriis, et reliquis contractibus, centesimam. Quod si quis ultra numerum indicatum factus fuerit chartularius, loco movetur, et ecclesiæ dat libras 15, quique fecit eum chartularium, libras 20. Œconomi de sententia patriarchæ cum accurato scrutinio computent impensam, quam emphyteutæ, conductores et administratores faciunt : quolibet œconomo de iis inquirente, quæ ad commissam sibi administrationem pertinent; reliquis, ex scripto patriarchæ jussu, qui verbum hoc, *Relegi*, ratiociniis subscribit. Quidquid absque hujusmodi observatione computatur, œconomi de suo præstant. Ejus autem impensæ, quæ computatur, et pecuniarum, quæ inferuntur, chartularii centesimas accipiunt. Qui vero plus capit, et officio chartularii, et dignitate sacerdotali confestim excidit. Debent œconomi singulis mensibus, aut ad summum pro binis rationes arcariis reddere. Nam alioqui periculum incurrunt.

ΚϚ'. Ἐάν τις γράψῃ κληρονόμον τὸν Δεσπότην Χριστὸν, μὴ προσθεὶς εὐκτηρίου προσηγορίαν, ἡ Ἐκκλησία τοῦ τόπου καθ' ὃν ἦν ὁ τελευτήσας, δοκεῖ γεγράφθαι. Τὸ αὐτὸ ἐπὶ ληγάτου καὶ φιδεϊκομίσσου, καὶ προχωρεῖ εἰς ἀποτροφὴν πτωχῶν. Εἰ δέ τινι τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἢ μαρτύρων καταλίποι, μὴ μνημονεύσας οἴκου, εἰ μέν ἐστιν ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἢ ἐν τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς τοιοῦτος οἶκος, αὐτὸς λαμβάνει· εἰ δὲ μή ἐστιν, ὁ ἐν τῇ μητροπόλει λαμβάνει. Εἰ δὲ μήτε ἐκεῖ τοιοῦτός ἐστιν οἶκος, αἱ κατὰ τόπον ἐκκλησίαι λαμβάνουσιν αὐτὸ, τῶν ἄλλων οἴκων παραχωρούντων αὐταῖς, εἰ μὴ δειχθῇ ὁ τελευτήσας ἕτερον ἐνθυμηθεὶς, καὶ ἕτερον εἰπών. Τότε γὰρ τὸ ἀληθὲς καὶ οὐ τὸ γεγραμμένον κρατεῖ. Εἰ δὲ τόπον εἴπῃ ῥητὸν, εὑρεθῶσι δὲ πολλοὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐν τῇ πόλει, ἢ τῇ περιοικίδι, εἰ μὲν πρός τινα τούτων εἶχε μείζονα προσπάθειαν, ἢ συνεχῶς ἐκεῖσε ἐφοίτα, αὐτῷ δοκεῖ καταλελεῖφθαι. Τοιούτου δέ τινος μὴ εὑρισκομένου, ὁ μᾶλλον ἐκ τῶν τοιούτων οἴκων ἐνδεὴς λαμβάνει τὸ καταλειφθέν.

XXVI. Si quis hæredem scripserit Dominum Christum, oratorii nomine non adjecto : ejus loci ecclesia, quo in loco degebat defunctus, hæres scripta videtur. Idem in legato et fideicommisso locum habet, et ad pauperes alendos confertur. Sin quid alicui sanctorum angelorum, aut martyrum reliquerit, nulla domus mentione facta, si quidem ejusmodi domus est in illa civitate, vel ejus territorio, relictum accipit : sin autem, domus in metropoli constituta capit. Quod si ne istic quidem ejusmodi domus est, ipsius loci ecclesiæ rem consequuntur, quibus cæteræ domus cedunt : extra quam si probatum fuerit, defunctum aliud habuisse in animo, et aliud dixisse. Tunc enim ipsa rei veritas potior est eo, quod scriptum fuit. Sin certum locum expresserit (80), et in civitate, vel ejus continentibus, plures ejusdem nominis domus inventæ fuerint : siquidem ad aliquam harum majorem affectionem habebat, aut frequenter illuc itabat, illi ipsi relicta fuisse res videtur. At si nulla talis reperiatur, ea domus inter has relictum accipit, quæ magis est indiga.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.

Βιβ. α', τίτ. α', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχή, *Nullus*. *Οὐδείς*. Μόνοις τοῖς τὴν ὀρθόδοξον τιμῶσι πίστιν ἐπισκόποις αἱ ἐκκλησίαι παραδίδονται.

Tituli II Paratitla.

Libri I, tit. 1, constit. 2, cujus initium, *Nullus*. Solis orthodoxam fidem colentibus episcopis ecclesiæ traduntur.

Annibalis Fabroti notæ.

(78) *Ad pensionum*. In manuscripto Leuncl. et D. Peirescii *legitur*, εἰς τὸ ἐνοίκιον. Cujacius emendandum putat, εἰς τὸ Αἰγύπτου, ut sit perfecta enumeratio diœcesum Orientis, obs. 12, 28.

(79) *Consuetudinum*. Συνηθειῶν, συνήθεια pro salario. Glossæ Latino-G. salarium, ὀψώνιον, παροχή, συνήθεια, ἁλατικόν; Concil. Chalc. p. 381 et 383, a.: Leo Tact. cap. 10, num. 18 : Μηδένα τῶν ὑπ' αὐτοῖς στρατιωτῶν ἀδικεῖν, ἢ τὸ οἱονοῦν δῶρον παρ' αὐτῶν λαμβάνειν, ἢ τὰς λεγομένας συνηθείας.

(80) *Locum expresserit*. Negatio igitur delenda in constitutione integra c. eod. ibi : Ῥητὸν μὴ θείη τόπον, ut etiam constat ex his verbis quæ præcedunt, nulla domus mentione facta.

Lib. I, tit. 3, constit. 10 (81), cujus initium, *Si quis*. Qui vel impressionem, vel quamcunque injuriam Ecclesiæ loco inferre conatus fuerit, capitali supplicio punitur. A

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. ι', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Si quis*. Ἐάν τις. Ὁ ἔφοδον οἱανδήποτε παρίσταται ἐπιχειρήσας ποιῆσαι τῷ τῆς Ἐκκλησίας τόπῳ κεφαλικῶς τιμωρεῖται.

Lib. I, tit. 3, constit. 13, cujus initium, *Si ecclesiæ*. Qui ecclesiarum privilegia violat, quinque librarum auri multam præstat.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. ιγ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Si ecclesia*. Ἐὰν ἡ Ἐκκλησία. Ὁ τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν παραφθείρων προνόμια, *privilegia*, πέντε λίτρας χρυσίου προτιμᾶται.

Lib. I, tit. 3, constit. 20, cujus initium, *Si quis*. Ubi clericus, vel monachus, vel diaconissa, vel solitaria, nullo condito testamento decesserit, nec ejus hæreditatem adierit ecclesia, vel monasterium, propterea quod esset ascriptitius, aut libertus, aut curialis : si quas habet adversus eum actiones ecclesia, vel monasterium, adversus hæredes experietur.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Si quis*. Ἀδιαθέτου τελευτήσαντος τοῦ κληρικοῦ, ἢ τοῦ μοναχοῦ, ἢ διακονίσσης, ἢ μοναστρίας, καὶ μὴ κληρονομηθέντο; ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἢ τοῦ μοναστηρίου, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐναπόγραφον ἢ ἀπελεύθερον, ἢ βουλευτήν· εἴ τινας ἔχει κατ' αὐτοῦ ἀγωγὰς, ἡ Ἐκκλησία, ἢ μοναστήριον κινήσει κατὰ τῶν τούτου κληρονόμων. B

Lib. I, tit. 3, constit. 22, cujus initium, *Si qua*. Privilegia per antiquas constitutiones ecclesiis concessa, rata sint.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κβ', ἧς ἡ ἀρχὴ, Εἴ τινα, *Si qua*. Προνόμια τὰ ταῖς Ἐκκλησίαις ἐκ παλαιῶν διατάξεων πεφιλοτιμημένα κρατείτω.

Lib. I, tit. 3, constit. 26, cujus initium, *Decernimus*. Nec publicum aliquod ædificium, nec quod ad oblectamentum civitatis destinatum sit, a monachis aut clericis surripitor, ut sit ecclesia.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κς', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Decernimus*. Ὑπὸ μοναχῶν ἢ κληρικῶν μήτε δημόσιον οἰκονόμημα, μήτε πρὸς τέρψιν πόλεως ἀφωρισμένον εἰς Ἐκκλησίαν ὑφαρπαζέσθω.

Lib. I, tit. 3, constit. 32, cujus initium, *Omnes*. Omnia privilegia, quæ per antiquas constitutiones ecclesiis concessa sunt, rata sunto.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. λβ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Omnes*. Πάντα τὰ πριβιλέγια, ἅτινα ταῖς Ἐκκλησίαις ἐκ παλαιῶν διατάξεων πεφιλοτίμηνται, ταῦτα κρατείτω.

Lib. I, tit. 3, constit. 34, cujus initium, *Omnia*. Privilegia præstita ecclesiis, aut hominibus, aut rebus ecclesiarum, firma sunto.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. λδ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Omnia*. Τὰ παρασχεθέντα πριβιλέγια ταῖς ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς ἀνθρώποις, ἢ πράγματα τῶν ἐκκλησιῶν, βέβαια ἔστωσαν. C

Lib. I, tit. 3, constit. 44, cujus initium, τῶν ἱερῶν κανόνων. Presbyter, aut diaconus (82), in matrimonio versari non possunt. Quamobrem si quis hoc fecerit, et uxori suæ res aliquas dederit, vel inter vivos donatione, vel in testamento, ecclesia, cui subest, eas ipsas sibi vindicat.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. μδ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Τῶν ἱερῶν κανόνων*. Ὁ πρεσβύτερος ἢ ὁ διάκονος οὐ δύναται γάμοις προσομιλεῖν. Ὅθεν, ἐὰν τις τοιοῦτόν τι ποιήσῃ, καὶ παράσχῃ τῇ ἑαυτοῦ γαμετῇ τινα πράγματα ἐντερβίβως, ἢ ἐν διαθήκῃ, ἡ ἐκκλησία ὑφ' ἣν τελεῖ, ταῦτα διεκδικεῖ.

Lib. I, tit. 3, constit. 53, cujus initium, *Raptores*. Res ejus, qui diaconissam, aut virginem rapuit; ecclesia, cui subest, pleno dominio consequitor.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. νγ', ἧς ἡ ἀρχὴ, Ἅρπαγες, *Raptores*. Τὰ τοῦ ἁρπάσαντος διακόνισσαν ἢ παρθένον πράγματα ἡ ἐκκλησία ὑφ' ἣν τελεῖ, κατὰ τελείαν δεσποτείαν λαμβάνει.

Lib. I, tit. 4, constit. 3, cujus initium, *Nemo*. Disserit hæc constitutio, et exponit, qualibus a criminibus festum dierum Paschalium (83) liberet. D

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. γ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Nemo*. Ἡ διάταξις διαλαμβάνει καὶ λέγει, ποίων ἐγκλημάτων ἐλευθεροῖ ἡ ἑορτὴ τῶν πασχαλίων ἡμερῶν.

Lib. I, tit. 5, constit. 1, cujus initium, *Privilegia*. Hæretici ecclesiis indulta privilegia sibi non

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Προνόμια*, *Privilegia*. Οἱ αἱρετικοὶ μὴ ἐκδικείτωσαν τὰ παρα-

Annibalis Fabroti notæ.

(81) *Constitutio* x. Vide Saresb. Pol. lib. v, c. 5.

(82) *Presbyter aut diaconus*. Presbyteri, diaconi, et subdiaconi matrimonium contrahere non possunt, alioquin ab officio removentur, cap. 1 et 2, extr. *qui cler. vel voventes*. Concil. Aurelianen. II, c. 8, propter votum continentiæ: quia tam diaconi quam subdiaconi cum primum ad clerum adsciscuntur, carnem suam in æternum obsignant. Et ex juniorum pontificum Constitutionibus conjugatus non assumitur ad sacerdotium, diaconatum, aut subdiaconatum, nisi conversio promissa sit, *C. assumi et seq.* distinct. 18, c. ult. dist. 31. D. Hieronym. in epist. 50, ad Pammachium: *Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici*. Vide P. Damianum epist. 3 lib. IV, et epist. 15, lib. v. In minoribus autem ordinibus constitutis, puta lectoribus, cantoribus, ostiariis, exorcistis et acolythis, licet matrimonium contrahere, can. 25 Apostol.; can. 6 synodi in Trullo coactæ, Nov. v, cap. 8 et XXII, cap. 42.

(83) *Dierum Paschalium*. Leo Magnus, serm. 2, de Quadragesima. Vide Append. Cod. Theodos. p. 17 et seq.

σχεθέντα ταῖς ἐκκλησίαις προνόμια. Μόνοις γὰρ A ταῦτα τοῖς ὀρθοδόξοις ἐπιτρέπεται.

Βιβ. α', τίτλος ε', διάταξις η', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Quicunque*. Τὰ τῶν Εὐτυχιανιστῶν, ἤτοι Ἀπολλιναριστῶν μοναστήρια τῇ τῆς ἐνορίας ἐκκλησίᾳ προσκυρωθήσονται.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. ι', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Si quis*. Μηδεὶς τῶν ὀρθοδόξων κτῆμα, ἐν ᾧ ἐστιν ὀρθοδόξων ἐκκλησία, ἢ εὐκτήριον, ἐν διαθήκῃ ἢ δωρεᾷ, ἢ ἐν τελευταίᾳ βουλήσει ἢ ἄλλῳ τρόπῳ ἐκποιείτω, ἢ διδότω αἱρετικῷ.

Βιβ. α', τίτ. θ', διάτ. ιβ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Cælicolarum*. Οἱ τόποι οἱ εἰς τὰς συνόδους ἀφωρισμένοι τῶν σεβόντων τὸν οὐρανὸν ταῖς ἐκκλησίαις προσκυρούσθωσαν.

B Βιβ. α', τίτ. θ', διάτ. ιη', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Hac valitura*. Νέου κατασκευασθεῖσα συναγωγὴ Ἰουδαίων ἢ Σαμαρειτῶν τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρούσθω.

Βιβ. α', τίτ. ια', διάτ. ε', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Omnia loca*. Οἱ ἐν Καρθαγένῃ ἱερατικοὶ τόποι, οἱ παρὰ τοῦ βασιλέως ταῖς ἐκκλησίαις δωρηθέντες, ἀναφαιρέτως μενέτωσαν παρ' αὐταῖς.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. ε', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Denuntiamus*. Μηδεὶς ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ ἐν ἄλλοις προσκυνητοῖς, ἐν οἷς αἱ εὐχαὶ ἐπιτελοῦνται, ἐκβοήσει κεχρήσθω, ἢ στάσιν κινείτω, ἐσχάτην ἐντεῦθεν ὑφορώμενος τιμωρίαν.

Βιβ. α', τίτ. ιγ', διάτ. δ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Jamdudum*. Ὁ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐλευθερωθεὶς ἐπὶ τοῦ δήμου καὶ ἐπισκόπου βεβαίαν κτᾶται τὴν ἐλευθερίαν. C

Βιβ. α', τίτ. ιγ', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Qui religiosa*. Ὅταν ἐν ἐκκλησίᾳ τις, παρόντος τοῦ ἐπισκόπου, ἐλευθερωθῇ, οὕτω γενέσθω ἐλεύθερος, ὡς πάντων τῶν νενομισμένων ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ γενομένων.

Βιβ. γ', τίτ. ιβ', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Omnes*. Οἱ δικασταὶ, καὶ τὸ τῶν πόλεων πλῆθος, καὶ τὰ συστήματα τῶν τεχνῶν, πᾶσαν τὴν Κυριακὴν ἀργείτωσαν· γεωργοῖς δὲ ἐξέστω ταῖς οἰκείαις ἐργασίαις προσκαρτερεῖν.

Βιβ. γ', τίτ. ιβ', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Quadraginta*. Ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τῶν νηστειῶν μηδεμία διάγνωσις ἐγκλημάτων προβαινέτω.

Βιβ. γ', τίτ. ιβ', διάτ. ς', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Omnes*. Τὰς ιε' τῆς Πασχαλίας ἡμέρας, καὶ τὴν Χριστοῦ D Γένναν, καὶ τὰ Θεοφάνεια, καὶ ἑκάστης ἑβδομάδος Κυριακὴν, καὶ ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ πάθους τῶν ἀπο-

vindicent. Nam solis orthodoxis ea conceduntur.

Lib. I, tit. 5, constit. 8, cujus initium, *Quicunque*. Eutychianistarum sive Apollinaristarum monasteria ecclesiæ territorio addicentur.

Lib. I, tit. 5, const. 10, cujus initium *Si quis*. Nemo prædium orthodoxorum in quo est orthodoxorum ecclesia, vel oratorium, in testamento, vel donatione, vel in suprema voluntate, vel alio modo alienet, aut det hæretico (84).

Lib. I, tit. 9, constit. 12, cujus initium, *Cælicolarum*. Loca cœlicolarum conventibus assignata, ecclesiis addicuntor.

Lib. I, tit. 9, constit. 18, cujus initium, *Hac valitura*. Exstructa Judæorum vel Samaritanorum nova synagoga, ecclesiæ addicitor.

Lib. I, tit. 11, constit. 5, cujus initium, *Omnia loca*. Sacra Carthagine loca (85), ecclesiis ab ipso imperatore donata, maneant eis inadempta.

Lib. I, tit. 12, constit. 5, cujus initium, *Denuntiamus*. Nemo sanctissimis in ecclesiis, vel in aliis venerabilibus locis, in quibus vota concipiuntur, conclamationibus utitor, vel seditionem moveto; ultimum inde supplicium formidans.

Lib. I, tit. 13, constit. 4, cujus initium, *Jamdudum* (86). Qui manumissus est in ecclesia, coram plebe ac episcopis (87), libertatem certam consequitur.

Lib. I, tit. 13, constit. 2, cujus initium, *Qui religiosa*. Cum in ecclesia quis, episcopo præsente, manumissus fuerit, ita liber fiat, atque si omnia in manumissione solemnia servata fuissent.

Lib. III, tit. 12, constit. 2, cujus initium, *Omnes*. Die Dominico (88) judices omnes, et civitatum plebes, et artium cunctarum collegia, quiescant: agricolis vero liceat ut operis suis intenti sint.

Lib. III, tit. 12, constit. 5, cujus initium, *Quadraginta* (89). In jejuniorum quadragesima, nulla cognitio criminalis locum habeat.

Lib. III, tit. 12, constit. 6, (90) cujus initium, *Omnes*. Quindecim diebus paschalibus, et die natali Christi, et Theophaniis, et cujuslibet septimanæ Dominica, et in memoria passionis apostolorum,

Annibalis Fabroti notæ.

(84) *Hæretico*. Nam nec hæreticus ejusmodi prædium comparare potest. Theophil. ad § 2. *Inst. de inutil. stipul.*

(85) *Carthagine loca*. Constitutio missa est ad populum Carthaginensem.

(86) *Jamdudum*. Una est ex tribus Constantini constitutionibus. Nicephor. lib. VII, c. 46.

(87) *Ac episcopis* Ὑπὸ μάρτυσι τοῖς ἱερεῦσι, Sozomenus, I, c. 19. Addit Constantinus in l. I cod. *De his qui in Eccl. manumit.* et seq.: Ab episcopis quoque et clericis manumissos justam libertatem consequi; quorum favore Justinianus quoque pleraque singularia constituerat, ut scribit Balsamon ad can. 85, synodi Carthag. quo jure cum Italia dudum uteretur, placuit Africanis Patribus Augustini suggestio, qua suadebatur ut idem jus a principe postularetur, ut constat ex canon. 64 et 82 Eccles. Afric.

(88) *Die Dominico*. Vide sup. Parat. tit. 1.

(89) *Quadraginta*. Vide sup. eod. Parat.

(90) Lib. III, tit. 12, Const. 6. *Theophaniis*. In l. 7, c. *de fer*. Brodæi codex, Epiphaniarum, quidam Epiphaniorum, ut c. Menagii, alii Theophaniorum. Bals. τὰ Θεοφάνεια neutraliter, ut Theophaniorum legisse videatur. Hoc festum Latini etiam veteres Epiphaniam vocabant, Amm. Marcellin. XXI. V. Greg. Naz. or. 38, init.

spectacula cessent, et tribunalia, itemque præstationis annonarum compulsiones, et privatorum debitorum exactiones.

Lib. IV, tit. 63, constit. 5 (91), cujus initium, *Cessante*. Decani Majoris ecclesiæ Constantinopolitanæ habent immunitatem : sed non fiunt ultra nongentos (92) quinquaginta.

Lib. VI, tit. 48, constit. 1, cujus initium, *Incertis* (93). Cap. 8, ait constitutio posse quem Ecclesiæ legatum vel hæreditatem relinquere.

Lib. VII, tit. 72, constit. 10, cujus initium, *Cum apud*. Cum res debitoris creditores distrahunt, si pretium solutum amplius esse fuerit inventum, quam ea summa sit, quæ ipsis debetur : id, quod superest (94), in archivis ecclesiæ deponunto, ut quondam debitori servetur.

Lib. X, tit. 16, constit. 11 (95), cujus initium, *Illud*. Formæ publicorum tributorum, quæ apud Achivos (96), atque etiam Macedonas exstat, insistendum est. Et quamvis hæc Macedonum Ecclesia, remissionem (97) [tributorum] est consecuta ; propterea tamen aliena tributa (98) sub nomine suo sublevare non debet.

Lib. XI, tit. 75, constit. 4, cujus initium, *Absit*. Etiam ecclesia instructionis itinerum (99), et pontium reparationis onus agnoscat.

Lib. XII, tit. 37, constit. 17, cujus initium, *Cum sæpe*. Si deputati fuerint milites ecclesiæ cuipiam, ex alio loco translati, et annonarum (1) præstatio in eo loco damnum det fisco : quæ ipsos arcessivit ecclesia, damnum agnoscet.

Lib. XII, tit. 50, constit. 20, cujus initium, *Nullus*. Ne sanctissimæ quidem ecclesiæ tempore expeditionis ab angariis (2) vel parangariis excusationem habeant.

Legito etiam publicatam post codicem constitutionem inter novellas ordine septimam, cujus initium et inscriptio, *Lex de non alienandis vel permutandis rebus ecclesiasticis*, et quæ sequuntur. Item 44, cujus inscriptio est, *De rerum ecclesiasticarum immobilium alienatione ac solutione*. Item 52, cujus in-

A στόλων, ἀργείτωσαν αἱ θεαὶ [Ἴσ. θέαι], καὶ τὰ δικαστήρια, καὶ αἱ τῶν ἀννωνῶν ἀπαιτήσεις, καὶ αἱ τῶν ἰδιωτικῶν χρεῶν εἰσπράξεις.

Βιβ. δ', τίτ. ξγ', διάτ. ε', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Cessante*. Οἱ δεκανοὶ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀτέλειαν ἔχουσιν· οὐ γίνονται δὲ περαιτέρω τῶν ϡν'.

Βιβ. ς', τίτ. μη', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Incertis*. Ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ φησὶν ἡ διάταξις ὅτι δύναταί τις ληγᾶτον ἐκκλησίαις καταλιμπάνειν καὶ κληρονομίαν.

Βιβ. ζ', τίτ. οβ', διάτ. ι', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Cum apud*. Ἡνίκα οἱ δανεισταὶ τὰ πράγματα τοῦ χρεώστου πιπράσκουσιν, εὑρεθῇ δὲ πλέον τὸ καταβληθὲν τίμημα τῆς κεχρεωστημένης [χρεωστημένης] ποσό-
B τητος, ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐκκλησίας τὸ περιττὸν ἀποτιθέσθωσαν, ἐπὶ τῷ φυλάττεσθαι τοῦτο [γρ. τούτῳ] τῷ παλαιῷ χρεώστῃ.

Β.β. ι', τίτ. ς', διάτ. ιδ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Illud*. Τῷ τύπῳ τῶν δημοσίων εἰσφορῶν τῷ ἐπὶ τῷ ἀρχαίῳ, ἔτι γε μὴν καὶ τῶν Μακεδόνων, καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, μὴ κεχρήσθω ἡ ἁγιωτάτη Θεσσαλονίκης ἐκκλησία. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ αὕτη συγκεχώρηται, διὰ τοῦτο ὀφείλει ἀλλότρια τελέσματα τῷ οἰκείῳ κουφίζειν ὀνόματι.

Βιβ. ια', τίτ. οε', διάτ. δ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Absit*. Καὶ ἡ ἐκκλησία τὸ τῆς ὁδοστρωσίας καὶ τὸ τῆς ἀνανεώσεως τῶν γεφυρῶν ἐπιγινωσκέτω βάρος.

Βιβ. ιβ', τίτ. λζ', διάτ. ξ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Cum sæpe*.
C Ἐὰν ἀφορισθῶσιν στρατιῶται ἐκκλησίᾳ τινὶ ἐξ ἑτέρου τόπου μετενεχθέντες, καὶ τὸ παρασχέσθαι τὰς ἀννώνας ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ διαζήμιον ποιεῖ τῷ δημοσίῳ· ἡ ἐπικαλεσαμένη τούτους ἐκκλησία τὸ διαζήμιον ἐπιγνώσεται.

Βιβ. ιβ', τίτ. ν', διάτ. κ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Nullus*. Μηδὲ αἱ ἁγιώταται ἐκκλησίαι ἐν καιρῷ ἐξπεδίτου τῶν ἀγγαριῶν ἢ τῶν παραγγαριῶν ἐξκουσατίωνα ἐχέτωσαν.

Ἀνάγνωθι καὶ τὴν μετὰ τῶν Νεαρῶν ζ' διάταξιν, ἧς ἡ ἐπιγραφὴ, *Νόμος περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι, ἢ ἀνταλλάττεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα*, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ τὴν μδ', ἧς ἡ ἐπιγραφὴ, *Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων ἐκ-*
D *ποιήσεως καὶ καταβολῆς*· καὶ τὴν ιβ', ἧς ἡ ἐπι-

Annibalis Fabroti notæ.

(91) Lib. IV, tit. 63, const. 5. Οἱ δεκανοὶ, collegiati l. 5, c. de commerc. *Habent immunitatem ;* Nov. XLIII, c. 1.

(92) *Nongentos*. Mutatus numerus ex l. 4 c. *De sacros. eccles.*

(93) Lib. VI, t. 58, constit. 1. cujus initium, *Incertis*. Hoc paratitlo hæc editio auctior est.

(94) *Quod superest*. Creditor actione pigneratitia tenetur ad superfluum reddendum, l. *Eleganter* 24, § *Si vendiderit*, L. *De pignerat*, act. l. *In fraudem* 45, § *Si plus*, D. *De jur. fisc.* l. ult. c. *De distr. pign.* l. ult. c. *Si vend. pign. agat.*

(95) Lib. X, t. 16, const. 11. XI. est post restitutam a Cuj. legem 1 c. eod.

(96) *Apud Achivos*. Recte igitur in vett. pro, *sed hi*, legitur, *Achivi*. Cæterum corruptum hic erat exemplar Leuncl. Nos ope codicis Peiresciani constitutionem hanc castiorem edimus, mendose tamen in eo scriptum erat, ἐπὶ τῷ ἀρχαίῳ, pro ἐπὶ τῶν Ἀχαιῶν. Ne quid autem deesset, versionem et hic nostram exhibuimus. Forma et dispositione publicorum tributorum, quæ apud Achivos, Macedonas et alias provincias observatur, sacrosancta Thessalonicensis Ecclesia non utatur: non enim quia ipsa ei remissa est, ideo aliena tributa sub nomine suo sublevare debet.

(97) *Remissionem*. Ecclesiæ Thessalonicensi remittitur capitatio.

(98) *Aliena tributa*. L. VIII, c. *De sacros. Eccles.*

(99) *Itinerum* Vide sup. ad. tit. 2, const. 7.

(1) *Ne annonarum*. Vide an in Gr. legatur καὶ an μὴ, et l. 17, etc., ibi : *Ne per eorum*, etc.

(2) *Ab angariis*. Vide sup. tit. 2, Const. 11.

γραφῇ. *Ὥστε τὴν διάταξιν τὴν βουλομένην τοὺς ἐξ ἀπογράφου καὶ ἐλευθερίας τεχθέντας ἐλευθέρους εἶναι νοεῖσθαι*, καὶ τὰ ἑξῆς. Εὑρήσεις γὰρ ἐν μὲν τῇ ἑβδόμῃ γενικῶς κεκωλυμένην πᾶσαν ἐκποίησιν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἐμφύτευσιν δὲ μόνην ἐπιτετραμμένην, καὶ αὐτὴν ἄχρι δύο προσώπων, αὐτοῦ τε τοῦ λαμβάνοντος καὶ τοῦ αὐτοῦ κληρονόμου· ἐν δὲ τῇ μβ', ὡς, ἡνίκα χρέα δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ ἐπικέκτηνται ταῖς ἐκκλησίαις ψηφιζομένου, δεκρέτου πραττομένου δύνανται ἀκίνητα πράγματα ἐκποιεῖν. Ἐν δὲ τῇ νβ', ἐν τῷ β' κεφαλαίῳ, εὑρίσκεις περὶ τοῦ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους ἀμείψεις ποιεῖσθαι πρὸς ἑαυτοὺς ἀκινήτων, δεκρέτου πρότερον πραττομένου ἐπ' αὐτούς. Ὑπεξαιρεῖ δὲ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ διατάξει, ἐν τῇ μδ', τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πάντα ἱερὸν τόπον συντελοῦντα εἰς αὐτήν.

A scriptio est : *Ut constitutio quæ natos ex ascriptitio et ingenua, vult esse liberos, intelligatur*, et quæ sequuntur. Quippe reperies in illa quidem prima generaliter esse prohibitam omnem alienationem (3) rerum ecclesiasticarum . emphyteusin vero duntaxat esse permissam, ad duas usque personas (4), ejus videlicet, qui emphyteusin accipit, et alterius, qui hujus est hæres. In quadragesima vero quarta, quod cum debita fiscalia (5) vel privata ecclesiis incumbunt, decreto (6) interveniente res immobiles alienare possint. In 55 denique capite secundo, invenies agi de eo, quod oratoria permutationes inter se rerum immobilium facere possint, modo de his decretum prius interponatur. Excipit autem et in hac constitutione et in 44 Majorem ecclesiam (7)
B Constantinopolitanam, et omnem locum sacrum, sub ea positum.

ΤΙΤΛΟΣ Γ'.

Περὶ ἐπισκόπων, καὶ κληρικῶν, καὶ ὀρφανοτρόφων, καὶ βρεφοτρόφων, καὶ ξενοδόχων, καὶ πτωχείων, καὶ ἀσκητηρίων, καὶ μοναχῶν, καὶ προνομίων αὐτῶν, καὶ καστρινσίου πεκουλίου, καὶ ἀγοραζομένων αἰχμαλώτων, καὶ περὶ γάμων κληρικῶν κεκωλυμένων, καὶ ἐπιτετραμμένων.

TITULUS III.

De episcopis et clericis, et orphanotrophis (8), et brephotrophis, et xenodochis, et ptochotrophis, et ascetriis, et monachis, et privilegiis eorum, et castrensi peculio, et redimendis captivis, et de nuptiis clericorum vetitis seu permissis.

Ἑρμηνεία Α'. Οἱ κληρικοὶ καὶ τὰ ἀνδράποδα αὐτῶν οὐχ ὑπόκεινται κεναῖς [ἴσ. καιναῖς] εἰσφοραῖς, ἢ μιτάτοις.

Β'. Οἱ κληρικοὶ ῥυπαραῖς οὐχ ὑπόκεινται λειτουργίαις, οὔτε ταῖς τῶν πραγμάτων δόσεσιν· ἐπειδὴ τὰ κτώμενα αὐτοῖς εἰς ἀποτροφὴν χωρεῖ πτωχῶν· οὔτε ἐξτραορδιναρίοις, οὔτε παραγγαρίαις· οὔτε αἱ οὐσίαι αὐτῶν, οὔτε γαμεταὶ ἢ παῖδες αὐτῶν, ἢ γυναῖκες αὐτῶν.

Γ'. Οἱ κληρικοὶ τὰ δημόσια τῶν ἀγρῶν αὐτῶν, καὶ τὰς μετακομιδὰς ἐπιγινώσκουσιν.

Δ'. Ἐὰν οἱ ταξεῶται ἢ οἱ καθολικιανοί, καταλι-

I. Clerici (9), et eorum mancipia, novis collationibus, aut metatis (10) subjecti non sunt.

II. Clerici muneribus sordidis (11) non sunt subjecti, neque negotiatorum præstationibus : quando ea, quæ ipsi acquirunt, alendis pauperibus cedunt. Nec item muneribus extraordinariis, nec paranga-
C riis, tam facultates eorum, quam conjuges (12) aut liberi, vel eorumdem uxores subjacent.

III. Clerici fiscalia (13) prædiorum suorum, et transvectiones (14) agnoscunt.

IV. Si officiales (15), vel catholiciani, relicto mi-

Annibalis Fabroti notæ.

(3) *Omnem alienationem*. Alienationis nomine continetur venditio, donatio, permutatio, emphyteusis perpetua. D. Nov. VII, c. 1, sed ex Novel. CXX, cap. 1, non prohibetur emphyteusis perpetua, nisi Majori ecclesiæ Constantinopolitanæ.

(4) *Ad duas usque personas*. Vid. d. Novell.

(5) *Fiscalia*. Novel. XLVI, cap. 1.

(6) *Decreto*. Præsidis.

(7) *Majorem Ecclesiam*. Prohibetur quoque Majori ecclesiæ Constantinopolitanæ permutatio prædiorum d. Nov. LIV, c. 2, in fin. et. d. Novell. XLVI, c. 3.

(8) *Orphanotrophis*. Καὶ ὀρφανοτρόφων. Rectius igitur leges apud Justin. orphanotrophis; est enim hic tit. præsertim de personis, nec aliter legitur in antiquo Brodæi et Menagii cod.

(9) *Clerici*. Sanctus Basilius in epistola 279 et 304, postulat a censitore, ut monachi secundum constitutionem in eorum gratiam editam, tributorum solutione liberentur.

(10 *Aut metatis*. Sic in Basil. Μήτε μιτάτα διδότωσαν. Neque hospites suscipietis, l. I, c. eod. sexta synod. Const. act. 11, Ἐν ἑνὶ μιτάτῳ, vet. int. In uno mitato, synod. Nic. II, act. 4, ex sermone quodam S. Athanasii : Ἐπεζήτησε μιτάτον μεῖζον. Anastasius vertit : Mansionem majorem. Glossæ ms. Metatores, mansionum præparatores. Auctor libri De hæresibus lib. I : *Definitiones ejus a metatoribus Antichristi adinventas*. Orosius, lib. VII, c. 2 : *Cæsar metator imperii potius quam imperator*. Vide ad c. 4. tit. 9.

(11) *Muneribus sordidis*. Ut puta, ne fiant capsarii, vel pistores, quo exemplo utuntur Græci, lib. LIV, in hunc locum in l. 1, cod. *De excusat. muner.*, et l. IX. *Et tractantes*, De immunitate Ecclesiarum, lib. V; Cujac. ad l. 1 *De capsar*. Vide Cujac. obs. 5, 8.

(12) *Conjuges*. Conjugia clericorum, l. II, c. eod. conjugia pro conjugibus, ut matrimonia.

(13) *Fiscalia*. Τὰ δημόσια, Bals. Basil. autem συντελείας. Glossæ Basil. φισκάλια, Abdias, aut quisquis est, *Apostolicæ historiæ* lib. V : *Dum solvunt fiscalia*, δημόσια. Glossæ Gr.-Lat. συντέλεια,
D τὸ ἐπίταγμα, tributum, συντελεστής, tributarius.

(14) *Transvectiones*. Μετακομιδάς, Bals. Glossæ : μετακομιδή, evectio, transvectio, in l. 3 c. eod. translationes. Quid sit translatio, et transvectio, vide Cuj. ad tit. 28 et 48. Cod. lib. X.

(15) *Officiales*. Ταξεῶται, Balsamo. Macarius homil. 15 : Οἱ διάκονοι τοῦ ἄρχοντος καὶ οἱ ταξεῶται. Glossæ : Ταξεώτης, *apparitor*, *officialis*. Vide Glossar. nostrum ad Julian. Antec. Officiales rationales, l. 4 c. eod. ut rationale officium in l. 6, c. *De superind*. Catholiciani sunt officiales procuratores Cæsaris, qui catholicus et rationalis dicitur, Basilica ad l. ult. D. *De interrog. in jud. fac.* et ad l. 3, c. *Si advers. fisc.* S. Anastasius, et Nicephorus Callistus : Glossæ veteres : καθολικὸς rationalis. Ælius Capitolinus in Gord. : Quidam rationalis sibi ultra procurationem omnia vindicans. A Catholico Catholiciani, a rationali rationales dicti.

nisterio (16) cursus et primipili, contractis erga fiscum (17) debitis, clerici facti fuerint, conditioni suæ restituuntur. Si vero apud magistratum, per depositionem ipsius officii constiterit, eos non esse ratiociniis vel ministeriis obnoxios, atque ipsi vitæ probabilis sint : absque dispendio facultatum suarum transferuntur. Quod si clam facti fuerint clerici, duas partes (18) facultatum suarum concedunt liberis, aut liberis nullis exstantibus, propinquis : aut in horum defectu, sociis officialibus : ac tertiam partem sibi retinent.

V. Si quis rapuerit, vel duntaxat uxorem ducere (19) virginem sacram attentaverit (20) : capitali supplicio (21) punitur.

VI. Presbyteri, et diaconi (22), et exorcistæ (23), et lectores, et ostiarii (24), personalibus etiam muneribus eximuntur.

VII. Episcopus testimonium non dicit (24*).

VIII. Presbyteri sine tormentis (25) testimonium dicunt, ita tamen, ut ipsi litigatores eos actione falsi convenire possint. Cæteri vero clerici secundum juris ordinem testimonium dicunt.

IX. (25*) Quæ annum sexagesimum non excessit, non fit diaconissa.

A πόντες τὴν ὑπουργίαν τοῦ δρόμου καὶ τοῦ πριμιπίλου, χρεωστήσαντες τῷ δημοσίῳ γένωνται κληρικοὶ, ἀποδίδονται τῇ ἰδίᾳ τύχῃ. Εἰ δὲ παρὰ τῷ ἄρχοντι διὰ τῆς καταθέσεως τῆς τάξεως φανῶσι μὴ ὑποκείμενοι λογισμοῖς ἢ λειτουργίαις, καί εἰσι δοκίμου ζωῆς, μεταφέρονται ἄνευ ζημίας τῶν ἰδίων. Εἰ δὲ λάθρα γένωνται, δύο μοίρας τῶν οὐσιῶν αὐτῶν παραχωροῦσι τοῖς παισίν· ἢ, παίδων οὐχ ὑπόντων, τοῖς συγγενέσιν· ἢ ἐν ἀπορίᾳ τούτων τοῖς ταξεώταις· καὶ τὸ γ' παρακρατοῦσιν.

Ε'. Ἐάν τις ἁρπάσῃ, ἢ μόνον πειραθῇ λαβεῖν γαμετὴν [παρθένον ἱερὰν, ἀποκεφαλίζεται.]

Ϛ'. Πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, καὶ ἐξορκισταὶ, καὶ
B ἀναγνῶσται, καὶ ὀστιάριοι, καὶ τῶν περσοναλίων λειτουργιῶν ἐξαιροῦνται.

Ζ'. Ἐπίσκοπος οὐ μαρτυρεῖ.

Η'. Οἱ πρεσβύτεροι χωρὶς βασάνων μαρτυροῦσι, δυναμένων τῶν δικαζομένων ἐνάγειν αὐτοῖς περὶ πλαστοῦ. Οἱ δὲ λοιποὶ κληρικοὶ κατὰ τὴν τοῦ νόμου τάξιν μαρτυροῦσιν.

Θ'. Ἡ μὴ ὑπερβᾶσα τὸν ἑξηκοστὸν ἐνιαυτὸν οὐ γίνεται διακόνισσα.

Annibalis Fabroti notæ.

(16) *Relicto monasterio.* Officiales igitur rationales publicum cursum exhibebant in provinciis. V. ad Glossas Basilic. in v. Κουριῶσος, deque primipilo ibidem in πριμίπιλον.

(17) *Contractis erga fiscum.* Interversa ratione fiscali, l. 1, c. eod., ut apud Tacit. *Hist.* II, c. 95, 4 : *Novies millies sestertium paucissimis mensibus intervertisse creditur.* Et *Annal.* lib. XVI, cap. 10, 2. *Interversis patroni rebus.* Petron. *Si intervertissent pecuniam vestram* ut in l. ult. D. *De fugitiv.*

(18) *Duas partes.* Verba d. legis 4, uti exstant in antiquis exemplaribus hæc sunt : *Quod si clandestinis artibus putaverint irrependum, duas concedant liberis, aut si proles defuerit, propinquis ex propria substantia* (alii, *propriæ substantiæ*) *portiones, tertia sibimet retenta. Sin vero propinquorum necessitudo defuerit, geminæ portiones officiis, in quibus militant, relinquantur, portione tertia tantummodo retenta.* Alii, *relicta.* Subscriptio autem ita restituenda est : Dat. Kal. Sept. Tauro et Floro coss.

(19) *Uxorem ducere.* De atrocitate hujus sceleris Avitus Viennens. epist. 49 : *Vos conjicite qualiter cælestis justitiæ custitas moveatur, si sponsam Christo devotam, et in sancti altaris thalamo benedictione dotatam, ut nihil amplius dicam vel petulanter aspexerit,* etc. Vide ibid. Notas v. c. et doctissimi Jac. Sirmondi.

(20) *Attentaverit.* Petron. *Accessi tentaturus an pateretur injuriam.* Idem attentare quod tentare, vet. onomast. attento, πειράω. V. cod. LL. ant. p. 403.

(21) *Capitali supplicio punitur.* Continuator Theophanis in Michaele Amoriensi : Ἀφαρπάζει τὴν παρθένον τοῦ ἀσκητηρίου, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἄκουσαν ὑπηγάγετο. Ταύτης οὖν οἱ ἀδελφοὶ τῷ Μιχαὴλ προσίασι, τὰ τοῦ δράματος διηγούμενοι. Ὁ δὲ κελεύει τῷ στρατηγῷ, εἰ οὕτως φωράσοι ἔχουσαν τὴν ἀλήθειαν, τὴν ῥῖνα τοῦ τετολμηκότος Εὐφημίου ἀποτεμεῖν κατὰ τὴν τοῦ νόμου ἀκρίβειαν. In atrocioribus enim eadem severitate voluntas sceleris, qua effectus punitur. Donatus in *Andriam*, act. I, sc. 5 : *Non perficere, sed conari velle aliquid ad scelus, effectio est,* etc. Auctor libri contra hæresim Prædestinat : *Fit per arbitrium suum sine facto reus. Voluntas enim perfecta pro facti opere a justo judice reputatur : et implesse dicitur omnia qui quod potuit fecit.*
C Raptori interdicitur matrimonio raptæ. Cap. Caroli M. lib. 1, c. 194, Capit. Caroli Calvi p. 60. Qui sanctimonialis. Imo tam raptor quam rapta capite plectitur, si postea rapta raptori nupserit. Synod. Turonica, II, c. 21 : *Statuimus ut nullus sacratam Deo virginem,* etc. p. 228, col. 2, in fin. tom. II concil., parte 2. Edictum Theodorici, § 17, *Raptorem.* Vide formulas solemnes editas cum cod. LL. Antiq. formula 81. Hodie jure pontificio consistit matrimonium, si rapta cum qua connubium est postea consenserit, cap. ult. extr. *De raptorib.* Vide Capit. Car. M. p. 21, 51, 181, et cap. Car. Calvi p. 60 : Zonaram ad can. 12, 4 synod. Chalced. Vide tom. I *Concil. Gall.* p. 337. Drusium in Sulpic. Sever. p. 76, Sozomen. VI, 3; Nicephorum, X, 39.

(22) *Diaconi.* Et subdiaconi, l. 4, c. h. t.

(23) *Exorcistæ.* Exorcistæ prætermissi sunt in Basilicis repetitæ prælectionis, auctore Bals. ad
D Phot. V. Wonuer. ad Minut. p. 155; de Exorcistis, vide quæ dixi ad Parat. Cujac. h. tit.

(24) *Ostiarii.* Dele ex d. l. VI, vocem, *acolythos*, quæ nec exstat in tribus codicibus Bals. nec in Basilic. nec in lib. vet.

(24*) Plenius Harmenop. hanc legem ita extulit : *Episcopi nec volentes, nec inviti ad testimonium dicendum in jus vocari possunt, sed ad eos domum mittitur.* Pselius ad titulum 16 Synops. Attaliotæ : Ἀρχιερεὺς οὐ μαρτυρεῖ οὔτ' ἄκων, οὔθ' ἑκών πως. Sic Vestales : ex quibus intelligimus quæ sit horum verborum sententia in l. VII. c. eod.: *Nec honore, nec legibus episcopus ad testimonium flagitetur.* Dele ibi verbum, *dicendum*, quod deest in vet. exempl. Vide quæ dixi ad Cujac. Paratit. h. tit.

(25) *Sine tormentis.* Χωρὶς βασάνων, non torquentur.

(25*) In l. IX, c. eod. perperam legitur in quibusdam codicib. veteribus, etiam in optimo Bro-

Γ'. Ἐάν τινες ἐκκλησίᾳ ἢ ἐπισκόπῳ, ἢ κληρικῷ, A ἢ ἄτοπόν τι πράξωσιν ἐν τῷ τόπῳ ἢ τῇ λειτουργίᾳ, παρὰ παντὸς πουβλίκως κατηγοροῦνται, καὶ κεφαλικῶς τιμωροῦνται· κἂν ὁ ἐπίσκοπος παρορᾷ τὸ γεγονός. Εἰ δὲ ὑπερβαίνουσιν οἱ ἐπελθόντες τὴν πολιτικὴν διάταξιν, διὰ δημοσίων πραγμάτων ὁ ἄρχων στρατιώτας προσκαλεῖται.

X. (25**) Si qui in ecclesia irruerint in episcopum (26), vel clericos (27), aut flagitiosum aliquid eo in loco, vel in liturgia (28) commiserint, ab omnibus publice accusantur, et capitali supplicio afficiuntur; licet episcopus ad facinus admissum conniveat (29). Si vero ii, qui irruunt, officium civile (30) numero superant, præses per publicas litteras milites arcessat.

ΙΑ'. Ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν χωρῶν, καὶ τῶν κωμῶν πρὸς τὸ μέγεθος ἐξ αὐτῶν καὶ οὐχ ἑτέρωθεν οἱ κληρικοὶ γίνονται, ὥστε συντελεῖν τὴν ἰδίαν καπιτατίονα καὶ τὸ δημόσιον.

XI. In ecclesiis prædiorum (31) et vicorum, pro illorum magnitudine, de numero ipsorummet, non aliunde, clerici fiunt; ita quidem, ut propriam capitationem et onus fiscale (32) conferant.

ΙΒ'. Ὁ πολιτευόμενος, μετὰ παραγγελίαν γενόμενος κληρικὸς, ἀποδίδοται τῇ βουλῇ διὰ τοῦ ἄρχοντος.

XII. Qui versatur in curia (33), si post interdicium (34) fiat clericus, præsidis opera (35) curiæ restituitur.

ΙΓ'. Ὁ κατὰ βίαν ἢ προσποίησιν παραβαίνων B τὰ τῶν ἐκκλησιῶν προνόμια πέντε λίτρας προστιμᾶται.

XIII. Qui per vim (36), aut simulationem (37), ecclesiarum privilegia violat, quinque librarum auri multam solvit.

Annibalis Fabroti notæ.

dæi, et Menagii, *quinquaginta*, ut constat ex illis verbis: *Secundum præceptum apostoli*. Hoc est, Pauli I ad Tim. cap. v, vers. 9. Theophanes: Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς νόμον ἔγραψε, γυναῖκα εἰς διακόνισσαν μὴ προβαίνειν, εἰ μὴ ὑπερβῇ τὰ ξ' ἔτη κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Sic etiam legit Photius *Nomocan*. tit. 1. c. 2. Tertullianus, *De velandis virginibus*, cap. 9, ad quam sedem præter annos 60 non tantum univiræ, id est, nuptæ aliquando eliguntur. Verum ex Nov. vi, c. 6, exigitur tantum ætas annorum 50: Κατὰ τοὺς θείους κανόνας, secundum sacros canones: ex Nov. autem cxxiii, c. 13, an. 40, ut Chalcedon. conc. can. 15, et vi, in Trullo, c. 14; concil. Wormac. can. 45; diaconissam non ordinandam ante annum 40, et hoc C jus sequuntur conditores Basilicon, qui hanc legem libris suis non inseruerunt: et Eustath. De legitimis temporib. cap. De quadraginta annis. V. infra lib. iii, tit. 1. De diaconissis quidam accipiunt illa D. Pauli ad Tit. c. ii, vers. 3: *Anus similiter in habitu sancto*. Theophylactus, *ibid.*: Τινὰς δὲ τὰς ἐν ἐκκλησίᾳ διακόνους φασίν. Alii de ætate hoc potius sumendum putant. V. inf. lib. iii, tit. 1.

(25**) Hæc lex exstat in registro Greg. lib. ii, et Capit. Car. M. vi, 113; Joann. Saresber, Polycrat. lib. v, c. 5, et in Appendice Cod. Theod. num. 14; si quis conferre velit.

(26) *In episcopum*. In l. x. c. eod. sacerdotibus et ministris, sacerdotum nomen proprie tribuitur episcopis, Codex cann. Eccl. Afric. *Alexandrinum et Antiochenum venerabiles sacerdotes*. D. Hieron. Advers. Luciferianos, c. 4: *Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet*. D. Augustin. in D quæst. 101: Tertullian. de baptismo, c. 17: *Summus sacerdos*, qui est episcopus: et fere ubi id exstabat in manuscriptis, correctores immutarunt, et notius episcopi nomen reposuerunt, quod in Gregorio Turonensi cum veterib. collato et aliis observavi. Sed communicatur etiam presbyteris: unde πρὸς διαστολὴν episcopi, primi ordinis sacerdotes dicti, presbyteri secundi. D. Hieronym. in Jeremiam, lib. iii, c. 13: *Sacerdotes quoque ipsi secundus in ecclesiastico honore gradus*: Ὁμοίως γὰρ καὶ αὐτοὶ ἱερεῖς τέ εἰσι, καὶ διδασκαλίαν εἰσὶ πεπιστευμένοι. *Nam et ipsi similiter sunt sacerdotes, et docendi munus sibi concreditum habent.* Œcumenius, in I ad Tim. c. iii, v. 8; Facundus Hermianens., lib. xii, c. 3: *Quia sacrificare præsumpsit, quod licitum est singulo cuique etiam secundi ordinis sacerdoti*. Leo I, in serm. 10, de laude charitatis: *Non enim summos tantum antistites, aut secundi ordinis sacerdotes*. Hincmar. Remens. opuscul. 13, c. 3: *Hos* LXXII *figuram presbyterorum, id est secundi ordinis sacerdotum gessisse sciendum est*. Et opusculo 48, c. 20: *De presbyteris, videlicet secundi ordinis viris non dimittenda sunt*. Secundi sacerdotes in constit. Theodosii et Valentin. append. Cod. Theod. num. 20. Possid. de vita August. c. 4: *Quia locus presbyterii, licet ipse majore dignus esset, appropinquaret tamen episcopatui*.

(27) *Vel clericos*. Ministri in d. l. 10, et l. 27, et 23, h. tit.

(28) *In liturgia. In ipso cultu locove.* Sic vet. in d. l. 10 Saresberiensis et alii. Codex Brodæi et Menagii: *In ipso culto loco*. In Appendice: vel *Ipsi cultui locoque*.

(29) *Conniveat*. In d. l. 10: *Injuriæ propriæ ultionem non deposcat, cui* (sacerdotii append.) *sanctitas ignoscendi gloriam derelinquit*. Vide Nicephorum Gregoram, lib. ix *Hist.*, ubi de Isaia patriarcha. V. Sulpit. Sever. p. 494. Tantam, etc., edit. 8, et Prosperum Aquitanum, ii *De vita cont.* c. 5.

(30) *Officium civile*. Civilem apparitionem. Apparitio pro apparitore in d. l. 10.

(31) *Prædiorum*. Possessionum, in l. 11, c. eod. Possessio igitur pro prædio rustico, ut in l. xxxviii. D. *De minor.*; Symm. 10, 41. Glossæ: Κτῆμα, prædium, fundus, possessio, in prædiis et vicis Ecclesiæ constitutæ, l. 10, § *De hæretic.* Theophil. § 2. *Instit. de inutilib. stipulat.*

(32) *Et onus fiscale*. Capitationis onus ac sarcinam, d. l. ii.

(33) *Qui versatur in curia*. Βουλευτὴς, curialis, decurio. Curiales clerici non ordinantur. Nov. vi, cap. 4, et Nov. cxxiii, c. 15. V. S. Ambros. 5, epist. 31, can. *præterea*, distinct. 51, Joann. Saresber. Polycrat. lib. vii, c. 20.

(34) *Post interdictum*. Nec statim conventione præmissa pristinæ conditioni reddatur. L. 12, c. eod. V. Gesta purgationis Cæciliani, p. 32.

(35) *Præsidis opera*. Vigore et solertia judicantium, d. l. 12.

(36) *Qui per vim*. Ad hujus l. interpretationem vide lib. lx Basilic. tit. 54, c. 21; non tamen videtur vim facere qui temere privilegia ecclesiastica lædit, quique eorum in necem ecclesiæ, rationem non habet, eave contemnit. Sed neque vim affert, qui ea dissimulatione negligit. Sic in lib. xvii, c. eod. Si quis hæc violaverit, id est, si quis adversus ea fecerit.

(37) *Aut simulationem*. Lege in Gr. Ἢ παραπροσποίησιν.

XIV. (37*) Qui episcopatu per arbitrium (38) A episcoporum dejectus fuerit, si quid egerit tumultuose, ac eumdem episcopatum (39) invadere voluerit, procul ab urbe (40) centum millibus (41) ejicitur, nec imperatorem (42) adeundi potestatem habet, vel impetrandi rescriptum : sed etiam si quod impetraverit, non accipit ; et qui auxilium ei tulerint, indignationem incurrunt.

XV. Si prohibita clericorum conventicula (43) privatis in ædibus (44) de sententia dominorum habeantur, domus ipsæ proscribuntur.

XVI. Ascriptitius (45) invito domino non fit clericus, atque etiam in prædio (46) sub hac lege clericus fit, ut per ipsum dominum capitationem præstet, ac per subrogatum rus colat : ea immunitate B ipsi rata manente, quæ certas capitationes ecclesiis relaxat. Et huic constitutioni si quod rescriptum adverseiur, non valet.

XVII. Clerici non habent aditum ad actiones publicas, vel quæ ad curias pertinent : nec qui parabolani vocantur, potestatem habent accedendi ad spectacula publica, vel ad curias, nec ad præsides; nisi litis propriæ causa, vel quæ ad ipsorum communitatem (47) spectet. Si quis præter hæc fecerit, in perpetuum ex ipso collegio ejicitur, (48) et supplicio competenti afficitur.

IΔ'. Ὁ κατὰ δοκιμασίαν ἐπισκόπων ἐκβληθεὶς ἐπισκοπῆς, ἐάν τις ποιῇ ταραχῶδες, καὶ θέλῃ ἐπιβῆναι τῇ αὐτῇ ἐπισκοπῇ, πόῤῥω τῆς πόλεως ρ' μιλίοις ἐκβάλλεται, καὶ οὐκ ἔχει ἄδειαν προσιέναι βασιλεῖ, ἢ λαμβάνειν ἀντιγραφήν. Ἀλλ' εἰ καὶ λάβῃ, οὐκ ἀπολαύει· καὶ οἱ βοηθήσαντες αὐτῷ ἀγανακτοῦνται.

IE'. Ἐὰν ἀπηγορευμένα συνακτήρια κληρικῶν ἐν ἰδιωτικοῖς οἴκοις γένωνται γνώμῃ τῶν δεσποτῶν, δημεύονται οἱ οἶκοι.

IϚ'. Ἐὰν ἀπόγραφος ἄκοντος τοῦ δεσπότου οὐ κληροῦται, καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χωρίῳ ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ γίνεται, ἐφ' ᾧ διὰ τοῦ δεσπότου τὴν καπιτατίονα συντελεῖν, καὶ δι' ὑποκαταστάτου γεωργεῖν, ἐῤῥωμένης τῆς ἀλειτουργησίας, ἢ τῆς δήλης καπιταtιόνης, συγχωρεῖ ταῖς ἐκκλησίαις. Καὶ ἀντιγραφὴ ἐναντιουμένη τῇ διατάξει οὐκ ἔῤῥωται.

IZ'. Οὐκ ἔχουσιν οἱ κληρικοὶ πάροδον εἰς τὰς δημοσίας πράξεις, ἢ τὰς ἁρμοζούσας ταῖς βουλαῖς· οὔτε οἱ λεγόμενοι παραβάλανοι ἔχουσι χώραν πρὸς τὰς δημοσίας (*f.* θέας), ἢ βουλευτήρια, οὔτε πρὸς τοὺς ἄρχοντας, εἰ μὴ διὰ δίκην, ἢ τῆς κοινότητος αὐτῶν. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσει, ἐκβάλλεται τοῦ συστήματος διηνεκῶς, καὶ ἁρμοδίως κολάζεται.

Annibalis Fabroti notæ.

(37*) Integram hanc legem exhibet appendix Codicis Theodosiani.

(38) *Per arbitrium.* Κατὰ δοκιμασίαν ἐπισκόπων ἐκβληθείς. Phot. *Nomoc.* tit. 9, cap. 10. Basilica, ἀπὸ συνόδου, lib. III, tit. 1, c. 1, residentibus episcopis, l. 14 c. eod. Ruffinus Aquilei. *Hist. eccles.* lib. X, c. 1 : *Ibique Arium trecentis decem et octo episcopis residentibus adesse jubet.* Concil. Tolet. IV, c. 3 : *Episcopi secundum ordinationis suæ tempora resideant.* C

(39) *Episcopatum.* Ἐπισκοπήν, Bals. et Basil. sacerdotium; d. l. 14, ut sacerdotes pro episcopis, supra c. 10.

(40) *Ab urbe.* Balsamon ad can. 28 Apostol. Ἀπὸ ἑκατὸν μιλίων ἧς ἐξεβλήθη πόλεως οἰκείτω, ex Basilic. d. c. 1.

(41) *Centum millibus.* Centesimo milliario, centesimo lapide. Œcumenius in Acta c. 1 : Μίλιον ἕν, ἡ τοῦ Σαββάτου ὁδὸς, ὥς φησιν Ὠριγένης. S. Athanasius in Metaphrasi ms. p. 76, vers. 20 : Ὅτι περιεπάτησεν ἐπὶ τῆς θαλάσσης σταδίους κύρις, ἢ τριάκον, οἷς εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής, ὅπερ εἰσὶ μίλια τρίτον παρ' ὀλίγον. Locus corruptus in scripto codice, D scribe : Σταδίους εἴκοσι πέντε ἢ τριάκοντα, ὡς εἶπεν ὁ Εὐ. (Joan. VI, 19), ὅπερ ἐστὶ μίλια τέσσαρα παρ' ὀλίγον. Nam ut ait Suidas : Ἑπτὰ ἥμισυ στάδια ποιοῦσι μίλιον. Hero : Τὸ μίλιον ἔχει σταδ. α ζ' ς'. B. Chrysost. hom. 61, in Joan. Εἰ δὲ ἀπὸ δεκαπέντε σταδίων ἦν ἡ Βιθανία, ὅπερ ἐστι μίλια δύο.

(42) *Nec imperatorem.* V. concilii Antiocheni can. 12.

(43) *Conventicula.* In l. 15, c. eod. *conventiculam illicitam*, etc, et mox : *Novam ac tumultuosam conventiculam*, sic vet. exempl. Brodæi : sic etiam legitur in l. 3, infra, *De his qui ad eccl. conf.*, conventicula est συναγωγ . Conventiculum plerumque in malo ponitur. Glossæ, conventiculum perditorum : Δοχεῖον καὶ καταγώγιον ἀπολλυμένων. Interdum pro loco in quem convenitur. Cassiodor. *Tripartitæ*, lib. VIII, in fin., ut rursum sint Christiani et conventicula in quibus orare consueverint, l. 8 § 3 *Conventicula* ; l. 11, *Donatistarum conventicula*, in sententia Marcellini post collationem Carthag. cum Donatist. C. Cyprianus *De unitate Eccl.*: *Et cum hæreses et schismata postmodum nata sint, dum conventicula sibi diversa constituunt*, etc. S. Ambros. *De dignit. sacerd.* cap. 4 : *Hæreticis et schismaticis, qui extra sanctam Ecclesiam catholicam conventicula sibi profana præficiunt.* D. Augustin. in epist. 50 : *Circuli atque conventicula Donatistarum, vel Maximianensium.* Circuli ut in l. 8, § 4, hoc tit. Τὰ συστήματα τῶν αἱρετικῶν μιαρὰ συστήματα. Cyrillus Hierosolymit. catech. 8 ; Epiphanius Panarii, lib. II : Τὰς αὐτῶν ἐκκλησίας, ἤτοι φωλεοὺς, καὶ σπήλαια. Οὕτως εἴποιμι τὰς τῶν αἱρετικῶν συνελεύσεις.

(44) *Privatis in ædibus.* Huc pertinet l. V, c. Theod. *De his qui ad eccles.* et est de conventiculis Joannitarum, ut tunc dicebantur fautores Joannis Chrysostomi. Vide *Hist. Tripart.* lib. X, cap. 17.

(45) *Ascriptitius.* Censibus adnotatus l. XVI eod. censib. obnoxius, ascriptus censibus, Ὁ ἀπογεγραμμένος τῇ γῇ πάροικο., ut Græci exponunt, ἐναπογράφος. Glossæ : Ἐναπόγραφος, ascriptitius. Hic quasi servus est, et ideo invito domino non poterat in clerum asciscI. Gelasius PP. in can. *generalis*, distinct. 54.

(46) *In prædio.* In eo vico in quo nascitur mansitare, d. l. 16.

(47) *Ad ipsorum communitatem.* Hoc est corpus vel collegium. In communes totius corporis causas, sic vet. exemp. Brodæi, in l. 22, c. eod.

(48) *Ex ipso collegio ejicitur.* Brevibus parabolanis eximatur, d. l. 17, id est, matricula parabolanorum. Id enim hic significat breve. Alias brevis seu breve, aut breviculum pro indice et inventario, scheda et libello brevi ponitur. Lupus, epist. 88 : *Breves etiam quos de facultate monasterii mittere debuistis.* Concilium Suessionense II, cap. 7 : Thesaurum ac vestimenta seu libros dili-

ΙΗ'. Παραβαλάνοι γίνονται καὶ κατὰ δοκιμασίαν A τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, μὴ ὄντες ἀξιωματικοὶ καὶ βουλευταί, ὀφείλοντες ἐπιμελεῖσθαι τῶν λελωβημένων, καὶ ταῖς κελεύσεσι τοῦ πάππα πειθαρχεῖν.

ΙΘ'. Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ μόναις συνοικείτω-

XVIII. Parabolani (49) ex episcopi Alexandrini arbitrio fiunt, qui non sunt in dignitate constituti (50), vel curiales: et confectorum morbis curam gerere debent, ejusque papæ jussis obsequi (51).

XIX. (51*) Sacerdotes et clerici matribus dun-

Annibalis Fabroti notæ.

genter imbrevient, et breves nobis reportent. Imbrevient etiam quid unusquisque ecclesiarum prælatus, quando prælationem ecclesiæ suscepit, ibi invenerit. — Quæ totidem verbis exstant in concilio apud S. Macram, cap. 4. B. Hieron. Epist. ad Florentium : *Ut eos libros, quos me non habere brevis subditus edocebit*, librarii manu in *charta scribi jubeas*. pro quo Græci recentiores βρέβιον dicunt. S. Athanasius Apol. 2 : Πεποίηκε τὸ βρέβιον τοῦτο. Vide ad Glossas Basilic.

(49) *Parabolani*. Qui ad curanda debilium ægra B corpora deputantur, l. 18 c. eod. Concilium Chalcedon. art. 1 : Εἰσέτρεχον γὰρ εἰς τὴν ἐκκλησίαν στρατιῶται μετὰ ὅπλων, καὶ εἰστήκεισαν οἱ μονάζοντες μετὰ Βαρσουμᾶ, καὶ παραβαλανεῖς καὶ πλῆθος ἄλλο πολύ. Vet. interp. *Irruebant enim in ecclesiam milites cum armis. Instabant monachi qui cum Barsuma, et parabalani, et multitudo alia grandis*. Forte legendum, *parabolani*, et παραβολάνοι, sic dicti, ut ait summus Novellarum interpres, quasi temerarii, quia qui ægrotis adsunt in periculis sæpe non parvis versentur ægrotorum contactu : eadem nimirum forma rationeque qua bestiarii parabolarii sunt, et Socrati παράβολοι, id est, audaces. Hinc παράβολον τολμᾷν Polyb., dixit 8. Παράβολον τόλμημα alii. De significatione hujus verbi vide Scaligeri epist. 60 et Hug. Grot. in Epist. ad Philippenses, cap. 2. V. Niceph. Call. 14, c. 3.

(50) *In dignitate constituti*. Honorati, d. l. XVIII. C Honorati enim sunt qui civilem aut militarem honorem seu dignitatem gerunt, quive ea functi sunt. Vide tit. *De honoratorum vehiculis*, et l. 19 cod. *De episcopali audient. Les gens de qualité* Vetus inscriptio. HONORATI ET DECURIONES ET NUMERUS MILITUM CALIGATORUM. Et in Leonis epistolis, in constit. Honorii et Theodosii ad Agricolam præfectum Galliarum : *Honoratos vel curiales*.

(51) *Ejusque papæ jussis obsequi*. Ita ut hi reverentissimi sacerdotis præceptis ac dispositionibus obsecundent, d. l. 18 : papæ, id est, episcopi : quo nihil frequentius tam in Latinorum, quam Græcorum Patrum scriptis. S. Basilius epist. 325 : Ὁ μακαριώτατος πάπας Ἀθανάσιος. Vide Glossar. nostrum ad Juliani Novellas. Hinc παπικὸν ἀξίωμα, vel παπικὴ ἀξία, Georgio Pachymeræ, et παπαργεύειν, Balsam. ad can. 1 concil. Nicæn.

(51*) Mulierum consortium alienum est a vita et honestate clericorum. Sanctus Basilius in Constitutionib. monasticis, cap. 3 : Χρὴ δὲ τὰς τῶν D γυναικῶν ὁμιλίας, καὶ συντυχίας ὡς τὰ μάλιστα φεύγειν, εἰ μή τις ἀπαραίτητος ἀνάγκη τὴν συντυχίαν βιάζοιτο · *Fugiendæ nobis in primis cum mulieribus congressiones, collocutionesque : nisi cum gravissima nos aliqua ad eas necessitas impellat*. Sulpitius Severus, dialogo 2, cap. 7 : *Martinus, quem nulla unquam femina contigisset*. Et ideo principalibus constitutionibus et synodalibus decretis cavetur, ut clerici mulierum extranearum ἢ συνεισάκτων, consortio abstineant, l. 19 cod. *De episc. et cleric*. et can. 3 concil. Nicæn. Cujusmodi constitutio repetita est in synodo Toletana IV, can. 42 : *Cum clericis*, inquit, *extraneæ feminæ nullatenus habitent; id enim et constitutio antiquorum Patrum decrevit*. Et can. 4 : *Quidam*, inquit, *clerici legitimum non habentes conjugium, extranearum mulierum interdicta consortia appetunt*. Denique Justinianus eam Nicænæ synodi definitionem confirmat in Nov. CXXIII, cap. 29 : *Presbyteris*, inquit, *et diaconis, et subdiaconis et omnibus in clero conscriptis, interdicimus secundum vim sanctorum canonum, mulierem aliquam in domo sua extraneam habere*. Et Nov. CXXXVII, c. 1, ipsum Nicæni conventus canonem citat. Ejusmodi autem mulieres συνείσακτοι dicuntur in can. 3, id est, extraneæ veteri interpreti, et Rufino Aquileiensi, lib. I *Histor. eccles*. cap. 6. Alii malunt subintroductas, vel intromissas vel ascititias interpretari, in can. *Nullus*, et can. *Interdixit*, distinct. 32, et in Aquisgranensis concilii can. 39 ; Arelat. II, c. 4. Erant autem συνείσακτοι mulieres neque uxores, neque concubinæ, sed tertii cujusdam generis mulieres quas secum clerici non sobolis nec libidinis gratia, sed pietatis studio, aut certe pietatis obtentu fovebant, ut scribit D. Chrysostomus in sermone contra eos qui habent mulieres συνεισάκτους · *Sunt enim quidam*, inquit, *qui puellas innuptas absque nuptiis et concubitu ducentes domi perpetuo collocant, et ad supremam senectam usque inclusas tenent, non quærendorum liberorum gratia, neque enim aiunt se illis misceri, neque libidinis causa, siquidem illas dicunt se incorruptas inviolatasque servare*.

Excipiuntur tamen, d. can. 3 concilii Nicæni, mater, filia, soror, aut amita, et denique eæ personæ quæ omnem suspicionem effugiunt. Quod etiam confirmat Justinian. in d. Nov. CXXIII, c. 29 : *In his enim nihil sævi criminis existimari fædus naturale permittit*. L. XIX c. eod. lege, *scævi*. Honor. et Theodos. in constit. relata in Collat. Carthag. I : *Scæva Donatistarum interpretatio*. Excipitur etiam ea quæ ante sacerdotium uxor fuit. Vide Breviationem canonum Fulgentii Ferrandi, c. 122; Georgium Alexandrinum in Vita B. Chrysostomi.

Verum quia clerici et sacerdotes ejusmodi mulieres συνεισάκτους, quarum consuetudine delectabantur, sorores, aut matres, aut filias appellabant, et propudia sua sub his pietatis nominibus obtegebant, quod B. Hieronym. indicat in libro ad Rusticum monach. *De vivendi forma*, et lib. *De vitando suspecto contub*., et Ancyran. concilii can. 18, Theodosius in d. l. *Eum qui*, 19, constituit ne quis sacerdos aut clericus tales domi sorores habeat : et generaliter, ne extraneas, neve ullas omnino mulieres præter matrem, filiam germanam, et eam quæ uxor ante sacerdotium fuerit.

Observandum est quod dicitur in l. 29, uxorem retineri posse, quod etiam permittitur concilii Nicæni can. 4, ex his qui ex lingua Arabica in Latinum sermonem conversi sunt ; et synodi Arelatensis II can. 3 : *Si quis clericus*, inquit, *a gradu diaconatus in solatio suo mulierem, præter aviam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conversam secum uxorem habere præsumpserit, a communicatione alienus habeatur. Par quoque et mulierem, si se separare noluerit, pœna percellat*.

Qui jam uxores habebant, si ad episcopatus apicem ascendissent, vel ad presbyterii honorem, officium mariti non exercebant, sed ab uxoribus abstinebant. Gregorius Turonensis, *Histor*. lib. I, cap. 44 : *Apud Arvernos post Stremonium episcopum prædicatoremque, primus episcopus Urbicus fuit, ex senatoribus conversus, uxorem habens, quæ juxta consuetudinem ecclesiasticam remota a con-*

taxat suis, et filiabus, et sororibus, et antea secum matrimonio copulatis cohabitent.

XX. Si presbyter, vel diaconus, vel diaconissa, vel subdiaconus, vel clericus, vel monachus, vel monastria (52), nullo condito testamento decesserit, nec habeat ascendentes, aut descendentes, aut propinquos, aut uxorem (52*), ecclesia sua vel monasterium ei succedit. Eidem, si sit ascriptitius, dominus; si libertus, patronus; si curialis, curia succedit: ita ut ecclesiis et monasteriis actiones, quas adversus defunctos ratione negotiorum gestorum habebant, reserventur.

XXI. Episcopi, et presbyteri, et diaconi, et illustres (53), per substitutos, periculo facultatum suarum, obire munera curialia possunt.

XXII. Qui per calumniam, exhibitionis causa apud judicem competentem accusat episcopum, dat auri triginta libras (54). Confirmat etiam hæc constitutio privilegia ecclesiastica. Item si clericus aut monachus Constantinopolim (55) adierit religionis causa vel ob aliquod negotium ecclesiæ, sine litteris (56) episcopi sui, non putatur (57) esse clericus aut monachus.

XXIII. Eutychem rejicit hæc constitutio, et Flaviani (58) memoriam recipit.

XXIV. Ratum est, quod pauperibus relinquitur; nec incertarum (59) personarum ratione infirmatur.

XXV. Clerici Constantinopolitani, cum actores apud patriarcham (60) eos convenire nolunt, apud solos præfectos prætorio litigant, sive sint actores, sive

A σαν μητράσιν αὐτῶν, καὶ θυγατράσι, καὶ ἀδελφαῖς, καὶ ταῖς πρὸ τούτου γαμηθείσαις αὐτοῖς.

Κ'. Ἐὰν πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ διακόνισσα, ἢ ὑποδιάκονος, ἢ κληρικὸς, ἢ μοναχὸς, ἢ μονάστρια τελευτήσῃ ἀδιάθετος, μὴ ἔχων ἀνιόντας ἢ κατιόντας, ἢ συγγενεῖς, ἢ γυναῖκα, ἡ κατ' αὐτῶν ἐκκλησία ἢ τὸ μοναστήριον αὐτὸν διαδέχεται. Τὸν δὲ τοιοῦτον, ἐναπόγραφον ὄντα, ὁ δεσπότης· ἢ ἀπελεύθερον, ὁ πάτρων· ἢ βουλευτὴν, ἡ βουλὴ διαδέχεται· σωζομένων ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τῶν ἀγωγῶν, ἃς εἶχον κατὰ τῶν τελευτησάντων προφάσει διοικήσεως.

ΚΑ'. Οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ διάκονοι, καὶ οἱ ἰλλούστριοι δύνανται δι' ὑποκαταστάντων κινδύνῳ τῶν οὐσιῶν αὐτῶν τὰς βουλευτικὰς ποιεῖν λειτουργίας.

B ΚΒ'. Ὁ κατὰ συκοφαντίαν ἐπὶ παραστάσει παρὰ προσφόρῳ δικαστῇ αἰτιώμενος ἐπίσκοπον λ' δίδωσι λίτρας. Καὶ βεβαιοῖ ἡ διάταξις τὰ ἐκκλησιαστικὰ προνόμια. Κληρικὸς ἢ μοναχὸς ἀνιὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ θρησκείαν ἢ πρᾶγμα τῆς Ἐκκλησίας ἄνευ γραμμάτων τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, οὐ νομίζεται κληρικὸς ἢ μοναχός.

ΚΓ'. Ἡ διάταξις ἐκβάλλει Εὐτυχέα, καὶ δέχεται τὴν μνήμην Φλαβιανοῦ.

ΚΔ'. Ἔῤῥωται τὸ τῆς ψυχῆς πτωχοῖς καταλιμπανόμενον, καὶ οὐκ ἀκυροῦται τῷ λόγῳ τῶν ἀδήλων, ἢ βεβαίῳ.

ΚΕ'. Οἱ κληρικοὶ Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἀκτόρων C μὴ βουλομένων αὐτοῖς ἀνάγειν παρὰ τῷ πατριάρχῃ, παρὰ τοῖς ὑπάρχοις μόνοις δικάζονται, ἐνάγοντες καὶ

Annibalis Fabroti notæ.

sortis sacerdotis religiose vivebat: vacabant enim ambo orationi, eleemosynis, atque operibus bonis. Ex veteri igitur Ecclesiæ more non miscebantur uxoribus, can. *Tenere* 4, et can. *Lex continentiæ* 10, distinct. 31. Et ratio hæc affertur in d. can. 4: Quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. In cap. 2 eod. *in quinta compilatione*. Cum eos cogitare oporteat, quomodo eis placere valeant et servire. In cap. 3 h. tit. Cum simul voluptatibus, ac divinis et ecclesiasticis obsequiis vacare non valeant. Eodem recidit Alexandri III, in cap. 2 eod. in antiqua Decretali collect. 1, Ne is qui beneficium et uxorem retinet, duplici cura distrahatur, uxoris et ecclesiæ.

(52) *Monastria.* μονάστρια. Ad l. 13, supra *De sacros. eccles.*

(52*) *Aut uxorem.* Lego igitur, ut in Bredæi cod., vel uxor exstiterit: in l. 20 c. eod. alii perperam, nec uxor.

(53) *Illustres.* Ἰλλούστριοι. Victor Uticensis, l. III De persec. Afr. reg. Hunnerici constitut. profert, in qua hæc habentur: Ut illustres sigillatim auri pondo quinquagena darent, spectabiles auri pondo quadragena, senatores auri pondo tricena. Vide Glossas Basil. et infra Parat. ad tit. 4.

(54) *Dat auri 30 lib.* Publicis calculis inferendas, l. 22 c. eod., id est, fisco, τῷ δημοσίῳ. Basilica, lib. III, tit. 1, cap. 2.

(55) *Constantinopolim.* Synopsis Bas. lib. LX tit. 1, Τὸ κομιτάτον κατειληφώς· *Qui venerit ad comitatum principis*, ut in l. *Filiusf.* 43, D. *De testam. milit.* et l. *Etsi* 7, c. *De malefic. et mat.* Constantius A. epist. ad S. Athanas. Exstat autem in ejusdem Apolog. II, et Socrat. *Hist. eccles.* II, c. 23; et Niceph. Callisti *Hist. eccl.* lib. X, c. 21: Ἐδηλώσαμεν ὅπως ἀμερίμνως εἰς τὸ ἡμέτερον κομιτάτον. Concilium Chalcedonense act. 10: Ἀνεχώρησαν εἰς τὸ κομιτάτον παραγένῃ. Fortunatus, lib. III *De Vita S. Martini*: *Tum pia causa sacrum ad comitatum convolit irc.* Vid. Sulpitii Sev. dial. 3: *Interea Martinus.* Vide lib. III, Nov. VI, et ad Nov. CXXIII Glossas Basilic.

(56) *Sine litteris.* Basilica: Γράμμασι τοῦ ἐπισκόπου. Synops. Συλλαβὼν ἐκτὸς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου. Cujusmodi epitome exstat etiam apud Balsamon. ad can. 41 syn. Laod., ubi corrupte legitur, συλλαβὼν ἄνευ pro συλλαβῶν. Quæ levis mutatio effecit, ut pessime Gentianus Hervetus interpretaretur. Verte igitur: *Absque litteris.*

D (57) *Non putatur.* Clericus vel monachus qui absque litteris episcopi sui, quibus continetur profectionis necessitas et licentia, venerit in sacrum comitatum, clericus vel monachus non habetur. Ἀναξίους ἑαυτοὺς τοῦ σχήματος ποιήσουσιν. Nov. CXXVI c. 8.

(58) *Flaviani.* Lege igitur *Flavianus* et *Flaviani* in l. 23 c. eod., quod præter veterum librorum auctoritatem, et Balsamonem hoc loco confirmat Phot. *Nomoc.* tit. 9, c. 9. Exstat autem hæc lex integra in act. 3 concil. Chalcedon. De Flaviano vide Nicephor. Callist. lib. XIV, c. 47.

(59) *Nec incertarum.* Incertis enim personis antea relinqui non poterat. Quod autem pauperibus relinquitur jure singulari subnixum est. Adde leg. 28 inf.

(60) *Apud patriarcham.*—Archiepiscopum, l. 25, c. eod.

ἐναγόμενοι ὑπὲρ ἰδικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν χρηματικῶς καὶ ἐγκληματικῶς. Καὶ οἱ μὲν κληρικοὶ τὸν οἰκονόμον, ἢ τὸν ἐκκλησιέκδικον παρέχουσιν ἐγγυητὴν, καὶ οὐχ ἕτερον ἕως ν' λίτρας. Καὶ ἐὰν ὑπερβαίνῃ τὸ πρᾶγμα, ὁμολογίαν ἀνώμοτον ἐπὶ τῷ ὑπερβαίνοντι ποσῷ ποιοῦσι. Καὶ οἱ νόμοι γὰρ καὶ οἱ κανόνες κωλύουσι κληρικὸν ὀμνύναι. Ὁ δὲ οἰκονόμος ἐναγόμενος οὐ δίδωσιν ἐγγυητήν. Καὶ αὐτὸς δὲ καὶ οἱ κληρικοὶ δύο νομίσματα ὑπὲρ ὑπομνήσεως καὶ προβολῆς προκουράτορος διδόασι· καὶ τὰ λοιπὰ τῆς δίκης δαπανήματα φειδωλότερον ποιοῦσιν.

ΚϚ'. Μηδεὶς εἰς δημόσιον τόπον ἢ δημώδεσιν ἀφωρισμένον θέαις σταυρὸν ἢ λείψανον μαρτύρων εἰσαγέτω, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γνώμῃ τῶν ἐπισκόπων.

ΚΖ'. Ὁ πληρώσας στρατείαν, ἢ ὀφφίκιον, ἢ λειτουργίαν, καλῶς γίνεται κληρικὸς, οἱᾳδήποτε τύχῃ ὑπόκειται· σωζομένων τῶν κατ' αὐτοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων ἀγωγῶν. Ἐξῄρηνται οἱ πριμιπιλάριοι· διηνεκῶς γὰρ ὑπόκεινται.

ΚΗ'. Τὸ καταλιμπανόμενον εἰς ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων οὐκ ἀκυροῦται τῷ λόγῳ τῶν ἰνκέρτων. Καὶ εἰ μὲν εἶπεν ὁ τεστάτωρ τὸν ὀφείλοντα ὑπουργῆσαι τῷ πράγματι, αὐτὸς ἀπαιτεῖ, καὶ κατὰ τὴν οἰκείαν συνείδησιν πληροῖ τὴν διατύπωσιν· εἰ δὲ μὴ εἶπε τὸ πρόσωπον ὁ τῆς ὀριγινάλιος τοῦ διαθεμένου, ὁ ἐπίσκοπος λαμβάνων τὸ καταλειφθὲν φανερὸν ἐπὶ πράξεως δῶρον παρὰ τῷ ἄρχοντι συνισταμένης τὸ ποσὸν τῶν δοθέντων αὐτῷ χρημάτων, καὶ μετ' ἐνιαυτὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναῤῥυσθέντων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν δοθέντων. Εἰ δὲ βάρβαρος ἦν ὁ διαθέμενος, καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ πόλεως ἀμφιβάλλεται, ὁ ἐπίσκοπος τοῦ τόπου καθ' ὃν ἐτελεύτησε, λαμβάνει τὰ χρήματα, καὶ πληροῖ τὸ διατυπωθέν. Ὁ δὲ γινώσκων τὸ καταλειφθὲν καλῶς ποιεῖ λέγων τῷ ἄρχοντι καὶ τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ οὐκ ἔστι δηλάτωρ.

ΚΘ'. Μόνοι οἱ ἀποκρισιάριοι τῶν μοναστηρίων ἐξιέναι δύνανται, καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν εἰσιέναι. Εἰ δὲ φανῶσι διὰ δογμάτων ἢ συμβουλῆς τοὺς ἁπλουστέρους ταράσσοντες, νομίμως σωφρονίζονται.

A rei, tam de suis, quam ecclesiasticis negotiis et civiliter, et criminaliter. Et clerici quidem œconomum, vel defensorem ecclesiæ, non alium, fidejussorem præbent, usque ad 50 libras auri. Quam summam si lis excèdat, pro residua quantitate cautionem, nullo interveniente juramento, præstant: nam et leges et canones clericum vetant jurare (61). Cum œconomus convenitur, nullum dat fide jussorem; ac tam ipse, quam cæteri clerici, duos nummos (62) pro commonitione ac procuratoris institutione, dant, et reliquas etiam litis expensas parcius (63) erogant.

XXVI. Nullus in locum publicum, vel publicis deputatum spectaculis (64), crucem vel martyrum reliquias (65) inferat; sed in ecclesias, ex episco- B porum arbitrio.

XXVII. Qui militiam (66), vel officium, vel munus aliquod implevit, recte fit clericus, cuicunque conditioni subjectus sit, actionibus quæ adversus ipsum, et facultates ipsius competunt, reservandis. Excipiuntur primipilares (67), qui perpetuo obligantur.

XXVIII. Quod in redemptionem captivorum relinquitur, ratione incertorum non fit irritum. Ac si quidem testator expressit eum, qui negotio subservire debet, is ipse relictum exigit, et pro conscientia sua (68) quod ordinatum est, implet. Sin personam non expressit, episcopus civitatis originalis testatori, donationem relictam accipit, et apud C præsidem actis interveniențibus quantitatem datarum sibi pecuniarum manifestat, itemque anno exacto tam redemptorum numerum, quam a se data pretia. Quod si testator natione barbarus erat, ac de ipsius civitate dubitatur, episcopus ejus loci, quo in loco diem obiit, accipit pecunias, et quod ordinatum fuit, implet. Si cui de legato relicto constat, recte facit, si præsidi et episcopo rem indicat, nec propterea delator est.

XXIX (68*) Aprocrisarii (69) duntaxat e monasteriis prodire possunt, et civitates ingredi. Verum si constiterit eos per dogmata, vel aliquo consilio simpliciores perturbare, secundum leges castigantur.

Annibalis Fabroti notæ.

(61) *Jurare*. Clerici Constantinopolitani nullo modo jurant: imo episcopis, presbyteris, clericis, omnibus monachis, et sanctimonialibus jurare non permittitur, lib. II legis Longobardorum, et cap. 1 *Extra*, *De juram. calum*. V. Balsam. ad *Nomoc*. t. 9. c. 27; t. III Concil. Gall. p. 42; add. Cap. Lud. imp. t. XLIII, c. 1, 2, q. 5.

(62) *Duos nummos*. Duos solidos, d. l. 25.

(63) *Parcius*. Ut litis sumptus vel expensæ a clericis pauciores humanioresque præstentur, d. l. 25, quidam codd. parciores. Brodæi, ut ed.

(64) *Deputatum spectaculis*. Populi voluptatibus et oblectamentis, l. 26, c. eod., ut Symmachi epist. 49, lib. II et passim. Quid causam dederit huic constitut. docet scholiastes Basilic. lib. I, tit. 1, cap. 10.

(65) *Reliquias*. Synod. VII, c. 7. Balsamon ibid. Paulinus Nolan., epist. 11. Heraclii Nov. Jur. Græco-R. m. p. 73.

(66) *Qui militiam*. Milites ordinari non possunt. D Conc. Gall. t. I. p. 40 et seq. V. Gregor., II Ep. c. 103.

(67) *Primipilares*. Πριμιπιλάριοι Suid. Πριμοπιλάριος, ὁ τὸ μεῖζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων παρὰ Ῥωμαίοις. Glossæ Basil. Πριμιπιλάριος, πρῶτος τῶν ἀκοντιστῶν, πρωτεύων τῶν δορυφόρων. Papias: Primipilarius, vexillifer, qui primum pilum, id est, signum portat. Spartian. in Pescennio Nig.: *A primipilario posset occidi*.

(68) *Pro sua conscientia*. Brodæi Cod. *pro sua scientia*.

(68*) Integrior constitutio exstat in libris Basil. lib. I, tit. 1 cap. 9. Monachis exeundi licentia denegatur. Concilium Chalcedon. c. 4: Τὰ ἴδια μοναστήρια μὴ καταλιμπάνοντας.

(69) *Apocrisiarii*. Ἀποκρισιάριοι. Ferrandus diaconus Epistola ad Anatolium: Eutychetis apocrisiario: Ἀποκρισιαριος τοῦ Εὐτυχοῦς. Concilii Chalcedonens act. 1, ἐντολεὺς, seu procurator in eod. concilio. Vid. Glossar. nostrum ad Julian. Antecess.

XXX. Tam qui largitione (70) interveniente fit episcopus, quam qui pecuniam accipit, ut eum ordinet, vel eligat, deponitur et infamia perpetua notatur.

XXXI. Orphanotrophi Constantinopolis vicem obtinent tutorum et curatorum, absque fidejussionibus, tam in litibus, quam aliis causis, et tabulariis præsentibus (71), aut intervenientibus actis, hic quidem apud magistrum censuum (72); in provinciis autem, apud præsides, aut defensores, accipiunt res pupillorum, et custodiunt; aut æstimatione facta distrahunt, quod facile corrumpantur; aut etiam ratione fœnoris, aut ob aliam justam causam. Non sunt autem curatoriis aut tutelaribus ratiociniis obnoxii.

XXXII. Episcopi (73), et clerici, et monachi non propelluntur alio (74), sed apud præsides provinciarum suarum conveniuntur. At si Constantinopoli reperiantur, apud solos præfectos prætorio (75) in jus vocantur, ubi et honor eorum salvus est, et advocatos accipiunt (76). Cum in provin-

Λ'. Ὁ ἐπὶ δόσει γινόμενος ἐπίσκοπος, καὶ ὁ λαμβάνων ἐπὶ τῷ χειροτονῆσαι αὐτὸν ἢ ἐπιλέξασθαι, καθαιρεῖται, καὶ διηνεκῶς ἀτιμοῦται.

ΛΑ'. Οἱ Κωνσταντινουπόλεως ὀρφανοτρόφοι τάξιν ἐπέχουσιν ἐπιτρόπων καὶ κουρατόρων χωρὶς ἐγγυῶν ἔν τε ταῖς δίκαις ἔν τε τοῖς ἄλλοις· καὶ ἐπὶ ταβουλαρίων, ἢ ἐν ὑπομνήμασιν, ἐνταῦθα μὲν παρὰ τῷ μαγίστρῳ τῶν κήνσων, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τοῖς ἄρχουσιν, ἢ τοῖς ἐκδίκοις παραλαμβάνουσι τὰ πράγματα τῶν ὀρφανῶν, καὶ φυλάττουσιν, ἢ διατιμώμενα πιπράσκουσιν ὡς εὔφθαρτα, ἢ διὰ χρέος ἢ δι' ἄλλην εὔλογον αἰτίαν. Οὐχ ὑπόκεινται δὲ κουρατορικοῖς ἢ ἐπιτροπικοῖς λογισμοῖς.

ΛΒ'. Οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ κληρικοὶ, καὶ οἱ μοναχοὶ οὐ γίνονται διώξιμοι, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐνάγονται. Εὑρισκόμενοι δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ μόνοις τοῖς ὑπάρχοις ἐνάγονται, ἔνθα καὶ τιμὴ αὐτῶν φυλάττεται, καὶ συνηγόρους λαμβάνουσιν. Ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις ὑπὲρ

Annibalis Fabroti notæ.

(70) *Tam qui largitione.* Lex lata adversus eos qui sacerdotium pretii venalitate mercantur. Simonia enim nullum atrocius crimen est, cap. *Sicut* 6 hoc tit., et dicitur capitale crimen in can. *Qui studet* 1, quæst. 1. Simoniacus est Christi carnifex, Χριστοκτόνος, Isidor. Pelusiot. I, 315, ad Leontium episcopum. Et ideo publicum crimen est, omnesque ad ejus accusationem admittuntur, sicut in crimine læsæ majestatis, etiam infamia notati et rei criminum, l. *Si quemquam* 31, § ult. c. *De episc. et cler.*, cap. *Tanta est* 7, can. *Licet* 31 h. tit. Ivo Carnotens. in epist. 27, ad Eudonem: *Præterea secundum consuetudinem Romanæ Ecclesiæ aliter agitur contra Simoniacam et Neophytorum hæresim, quam adversus cætera crimina; nam cum in aliis accusationibus accusatorum et testium innocentia quæratur, ad insimulationem talium etiam infames personæ admittuntur.* Hoc crimine sese implicant, qui pro spiritualibus aliquid largiuntur, vel accipiunt ante ordinationem, vel in ipsa ordinatione, vel post ordinationem: accipere enim est quandocunque accipere, ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ, ut ait Tarrasius episc. Constantinopolit. in Epist ad Adrianum PP. et refertur in can. 21, 1, quæst. 1. Hoc enim est sub pretio redigere gratiam, quæ vendi non potest, ut est in can. *Si quis episcopus*, d. quæst. 1. Neque enim pretio ulla res Dei constat, ut eleganter ait Tertullian. *Apolog.*, cap. 39.

Ordinationes igitur quæ interveniente pretio, precibus, vel obsequio fiunt, damnantur, can. *Ordinationes*, d. quæst. 1.

Quam acriter autem SS. Patres invehant in simoniacos satis constat. D. Hieronymus in Matth. cap. XII; D. Augustinus in sermone 37, ad fratres in Eremo; S. Gregorius PP. in Epistola 50, lib. IV ad Virgil. episcop. Arelat. Adde Isidori Pelusiot. epist. 276, lib. V; Wibertum archidiaconum, in Vita sancti Leonis papæ, lib. II, c. 4; Hincmari Rhemensis epistolam canonicam ad cler. et plebem Eccles. Laudunensis, tom. II *Concilior. Gall.* Vide et synod. Chalced., c. 2; Cassiodor. 9; Balsamon. ad concilia, p. 540 et seq. Ordinandi jurabant se non simoniace ordinatos. Vide Concil. Toletan. II, c. 9; Capitula Caroli Calvi, p. 55, 192, 364 et seq.; Capit. Car. M. p. 20 et 352. Vide ad Novellam CXXIII.

Est et pœna excommunicationis in simoniacos, eorumque procuratores et mediatores, et a summo Pontifice absolvi possunt, d. cap. 2. *in Extravag.* Hincmarus Rhemens. in cap. 52. Et qui pecunia dignitatis ecclesiasticæ compotes facti fuerint, deponuntur, et consortio fidelium pelluntur. Can. apostol.

Apud Judæos tamen venalem fuisse pontificatum scribit Chrysostom. serm. 48, tom. V.

Integram legem profert Joannes Saresberiensis, Policratici libro VII, cap. 20, quem olim contuli cum vetere libro D. Peirescii, neque lectorem hac varietate lectionum fraudabo. Nam pro his, *nuda electionis conscientia*, Saresberiensis in membranis habet *n. e. scientia*. Atque ita etiam legitur in scripto codice Joann. Brodæi, paulo post, ubi legitur: *Auri sacra fames in penetralia proserpat?* Saresber. et cod. B melius: *Auri sacra fames penetralia veneranda proserpit.* Interim nemo non videt, illud esse ex Virgilii III *Æn.* Mox: *Itaque castus et humilis.* Saresb. et B. cod.: *Ita castus et hum.* Sequitur, *non pretio nec precibus.* Sequere lectionem quæ in membranis, *non pretio, sed precibus.* Respexit illud Horatii: *Nunc prece, nunc pretio*, epistola 2 libri II. Postremo observa illa: *Ut quos par facinus coinquinat, et æquat, utrosque similis pœna comitetur*, esse ex illis Lucani V, versu 290: *Facinus quos inquinat, æquat.* Cassiodorus 12, 2. B. Cyprian. epist. 68: *Et dum junguntur in culpa, sic nec in pœna separantur.* Guntherus Ligurini 8: *Consensus culpæ meruit consortia pœnæ.* Orontius Hexaem. I: *Par sententia damnat, quos par culpa tenet.*

(71) *Tabulariis præsentibus.* Publicis personis, id est tabulariis, l. 31 c. eod. Sic in § 3 *Inst. de adopt.* publicæ personæ, id est, tabulario.

(72) *Apud magistrum censuum.* Παρὰ τῷ μαγίστρῳ τῶν κήνσων, apud magistrum census, d. l. 31. Vide supra ad l. 17. *De sacros. Eccles.*

(73) *Episcopi.* Orthodoxæ fidei sacerdotes, l. 32 c. eod. Vide supra ad l. 14.

(74) *Non propelluntur alio.* Ex nullius penitus majoris minorisve sententia judicia pertrahantur, d. l. 32; in duobus veteribus codicibus deest vox *Commonitoria.*

(75) *Præfectos prætorio.* Theodorus Lector: Λέων ἐνομοθέτησε τοὺς κληρικοὺς παρὰ τῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων μόνῳ ἀποκρίνεσθαι. Hunc locum observavit præstantissimus Cujacius ad Nov. LXXIX; cur enim suum cuique non reddamus? Aliter quam hodie plerique facere solent, qui non probabili more scripta Cujacii in rem suam vertunt: quod certe aliud non est, quam aliena doctrina censeri velle.

(76) *Advocatos accipiunt.* Quos oratores vocat d. l. 32.

τῶν ἰδίων πραγμάτων ἐναγόμενοι, μόνους τοὺς ἐκκλησιεκδίκους ἢ τοὺς οἰκονόμους διδόασιν ἐγγυητάς. Παρὰ δὲ τοῖς ὑπάρχοις χρηματικῶς ἐναγόμενοι, ἢ ἄλλοις ἐγγυῶνται, ἢ ὁμολογίας ἐνυποθήκους ποιοῦσιν. Ὑπὲρ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, μόνος ὁ οἰκονόμος ἐνάγεται, ὃ χρὴ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου γίνεσθαι· καὶ δίδωσι τὸν ἐκκλησιέκδικον ἐγγυητήν. Καὶ ἐν μὲν τοῖς ἥττοσι δικαστηρίοις ὑπὲρ ὑπομνήσεως διδόασιν οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ τοῖς ἐκβιβασταῖς οὐ πλέον τοῦ ἑνὸς νομίσματος· εἰ δὲ δι' ἐκβιβαστοῦ τῶν ὑπάρχων ἀπὸ ψήφου αὐτῶν ὑπομνησθῶσιν ἐν ἐπαρχίαις, οὐ πλέον δύο νομισμάτων διδόασιν ὑπὲρ σπουρτούλων· ἐνταῦθα δὲ νόμισμα ἓν δίδωσιν ὁ ἐξωτικὸς κληρικὸς ὑπὲρ σπουρτούλων ἐφ' ὁσηδήποτε ποσότητι ἐναγόμενος. Ὁ ἐκβιβαστὴς οἱονδήποτε κληρικὸν ὑβρίζων ἢ σκύλλων, ἀποζώννυται, καὶ ἐσχάτως τιμωρεῖται. Βέβαια δέ εἰσι τὰ τῶν εὐαγῶν οἴκων προνόμια· καὶ οὔτε αὐτοὶ οὔτε οἱ διοικηταὶ αὐτῶν, ἢ οἱ ἐπίσκοποι, ἢ κληρικοὶ, ἢ μοναχοὶ ὀρθόδοξοι λειτουργίαις ἐξτραορδιναρίαις ἢ ῥυπαραῖς ὑπόκεινται. Εἰ δὲ φανῶσιν αὐτοῖς τινες ἀδίκως ἐνάγοντες, διδόασιν αὐτοῖς πάσας τὰς κατὰ πρόφασιν αὐτῶν ἐκ προνομίου τῆς δίκης προσγινομένας αὐτοῖς δαπάνας.

ΛΓ'. Οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ, ὅπερ ἂν ἐν τῷ κλήρῳ κτήσωνται, καὶ ὑπεξούσιοι ὄντες, ἴδιον ἔχουσι, καὶ οὐ συνεισφέρουσιν αὐτά· ἀλλὰ ἄδειαν ἔχουσι καὶ ζῶντες ἐκποιεῖν καὶ διατίθεσθαι εἰς ἐξωτικοὺς ἐπ' αὐτοῖς, ἢ κατιοῦσιν αὐτὰ παραπέμπειν.

ΛΔ'. Ἡ διάταξις βεβαιοῖ τὰ βασιλικὰ καὶ ἀρχικὰ, καὶ τὰ ἐκ συνηθείας προνόμια τῶν εὐαγῶν οἴκων, καὶ τῶν προσώπων τῶν ὄντων ὑπὸ ὀρφανοτροφεῖον

ciis suos ob causas conveniuntur, duntaxat ecclesiæ defensores (77), vel œconomos dant fidejussores. At cum apud præfectos prætorio civiliter conveniuntur, vel alios dant fidejussores (78), vel cautiones (79) sub facultatum suarum obligationibus præstant. Ecclesiasticarum causarum nomine solus œconomus (80) convenitur, quem ab episcopo constitui oportet: atque is ecclesiæ defensorem dat fidejussorem. Et in minoribus quidem judiciis episcopi et clerici pro commonitione (81) non amplius, quam unum numisma dant executoribus. At si per executorem præfectorum prætorio, de horum sententia, commoniti fuerint in provinciis, non amplius quam duos nummos sportularum nomine dant: hic vero clericus extraneus dat unum nummum sportularum nomine, quantamcunque ob summam conveniatur. Executor, qui quemcunque clericum afficit contumelia, vel impulsione molestat, cingulum amittit, et ultimo supplicio punitur. Firma vero venerabilium domorum privilegia sunt, et nec ipse, nec earum administratores, vel episcopi, vel clerici, vel monachi, qui orthodoxi sunt, extraordinariis sordidisve muneribus sunt obligati. Quod si constiterit, quosdam eos injuste convenire, dant eis, ex ipsorum privilegio, omnes litis occasione provenientes expensas.

XXXIII. Episcopi (82) et clerici orthodoxi, quidquid in clericatu acquisiverint, licet adhuc filiifamilias sint, vindicant, nec conferunt (83): sed potestatem habent, ut id tum vivi alienent, tum ad extraneos et descendentes, condito testamento, transmittant.

XXXIV. Hæc constitutio confirmat imperatoria, et præsidalia (84), et a consuetudine profecta privilegia venerabilium domorum et personarum (85),

Annibalis Fabroti notæ.

(77) *Ecclesiæ defensores.* Ἐκκλησιεκδίκους, Balsamon, ut Justiniani Nov. LVI, c. 1, et edicto 13, cap. 10. Concilium Constantinopolitanum sub Menna act. 2: Ἰωάννης ὁ εὐσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ ἐκκλησιέκδικος τῆς ἁγιωτάτης Μεγάλης ἐκκλησίας εἶπε. Alias divisim dicuntur ἔκδικοι τῆς ἐκκλησίας. Synod. Nic. II, act. 4; concil. Chalced. act. 1; conc. Constantinop. sub Men. act. 1; Florentin. sess. 23. Hormisdæ epistola 36: *Paulinum Ecclesiæ Romanæ defensorem cum scriptis præsentibus destinare curavimus.* Auctor libri *De hæresibus*, hær. 88: *Paulinus diaconus defensor et procurator Ecclesiæ Mediolanensis.* De horum munere vide can. 75 Ecclesiæ Africanæ.

(78) *Vel alios dant fidejussores.* Ἢ ἄλλους ἐγγυῶνται. Sic Leunclavii codex, Peirescianus ἄλλοις. Rescribe, ἀλλήλους, ut constat ex d. l. 32, § *In hoc autem*, ibi aut vicariis fidejussionibus.

(79) *Vel cautiones.* Ἢ ὁμολογίας ἐνυποθήκους ποιοῦσιν. Vera igitur lectio est quam exhibet Brodæi codex: *Aut cautioni et professioni propriæ, ac facultatum suarum obligationibus committantur.*

(80) *Œconomus.* Dispensator pauperum, id est, œconomus ecclesiæ, d. l. 32. Glossæ vet. οἰκονόμος, dispensator, ceconomus. Œconomus enim post sufficientia præbita clericorum, quod superat, erogat pauperibus. Nov. III, cap. 3, *De officio œconomi.* S. Isidorus epistola ad Leudefredum, episc. Cordubensem: *Ad œconomum pertinet reparatio basilicarum atque constructio: actiones ecclesiæ in judiciis vel in proferendo vel in respondendo. Tributique accepta et rationes eorum quæ inferuntur. Cura et agrorum, et cultura vinearum, causa possessionum et servitiorum, stipendia clericorum, viduarum et devotarum pauperum, dispensatio vestimenti, et victus domesticorum clericorum, servitiorum quoque et artificum. Quæ omnia cum jussu et arbitrio episcopi ab eo implentur.* Concilium Toletanum IV, cap. 48: *Eos quos œconomos Græci appellant, hoc est, qui vice episcoporum res ecclesiasticas tractant*, etc.

(81) *Pro commonitione.* In d. l. 32, in provincia degentes eos commonuerit. Sic quidam libri. Brodæi cod. *eos monuerit.* Vide Glossarium nostrum ad Julianum Antecessorem, admonitio.

(82) *Episcopi.* Hodie vero episcopatus solvit patriam potestatem, Nov. LXXXI, cap. ult. et 123, c. 4.

(83) *Nec conferunt.* Ad exemplum filiorumfamilias militum: nam castrense peculium eorum patre mortuo cum fratribus commune non est. In l. 33, c. eod. verba illa: *Nunquam ad divisionem veniant*, non sunt in vet. cod Brodæi, et paulo post sic habetur in duob. mss.: *Certe his procedant.*

(84) *Præsidalia.* Ἀρχικά. Privilegia a judiciariis dispositionibus præstita, l. 34, c. eod.

(85) *Et personarum.* Leunclavius ex hoc loco putat Græcos in d. l. 34: *Cæteris hominibus*, ut

quæ sub orphanotrophio (86) Constantinopolitano sunt: eidemque concedit omnia privilegia, quæcunque nunc habet, vel est habitura Major Ecclesia Constantinopolitana.

XXXV. Quælibet (87) civitas suum habeat episcopum (88). Ac tametsi quis per divinum rescriptum ausus fuerit, alicui civitati suum episcopum, vel civitatis continentia (89), vel quod aliud jus auferre, facultatibus suis spoliatur, et infamia notatur. Excipitur autem Tomensium Scythiæ civitas (90): nam ejus episcopus cæterarum quoque curam gerit. Præterea Leontopolis Isauriæ subest episcopo Isauropolitano.

XXXVI. Ascriptitii (91), qui sine consensu dominorum clerici fiunt, vel solitariam vitam amplectuntur, perinde sunt eis obligati atque si nihil tale actum esset. Servus autem (92), ne de domini quidem sententia, clero accenseatur, nisi prius manumissus fuerit. Omnes vero tum episcopi, tum clerici atque monachi, apud præsides respondent; ac siquidem (93) accusentur, ad tribunal veniunt, non judex ad ipsos.

XXXVII. Servi, qui volentibus dominis solitariam vitam amplexi sunt, efficiuntur liberi. Sin, illa exercitatione relicta, sese aliam ad conditionem contulerint, ad servitutem denuo revocantur.

XXXVIII. Qui monasteria sua relinquunt, res mobiles, quas attulerunt ad ea, non recipiunt, cujuscunque sint quantitatis, etiamsi de his monumentorum gesta (94) confecta non sint. At vero in rerum soli donationibus ea servanda sunt, quæ legibus sunt recepta. Quippe non perimitur ei, qui donavit, harum evictio. Non debent episcopi vel clerici quosquam ad fructus offerendos, vel præ-

A Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δίδωσιν αὐτῷ ὅσα νῦν ἔχει ἢ ἕξει προνόμια ἡ Μεγάλη ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως.

ΛΕʹ. Ἑκάστη πόλις ἴδιον ἐπίσκοπον ἐχέτω. Καὶ κἂν διὰ θείας ἀντιγραφῆς τολμήσοι τις ἀφελέσθαι πόλιν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἢ τῆς περιοικίδος αὐτῆς, ἤ τινος ἄλλου δικαίου, γυμνοῦται τῶν ὄντων, καὶ ἀτιμοῦται· ἐξῄρηται γὰρ ἡ Τομέων Σκυθόπολις. Ὁ γὰρ ἐπίσκοπος αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν προΐσταται. Καὶ ἡ Λεοντόπολις Ἰσαυρίας ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπόν ἐστιν Ἰσαυροπόλεως.

ΛϚʹ. Οἱ ἐναπόγραφοι, χωρὶς τῶν δεσποτῶν κληρούμενοι ἢ μονάζοντες, οὕτως αὐτοῖς ὑπόκεινται,
B ὡς μὴ τοῦτο γενόμενοι. Δοῦλος δὲ οὔτε κατὰ γνώμην δεσπότου κληροῦται, εἰ μὴ πρῶτον ἐλευθερωθῇ. Πάντες δὲ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ τοῖς ἄρχουσιν ἀποκρίνονται, καὶ αὐτοὶ αἰτιώμενοι ἔρχονται εἰς τὸ δικαστήριον, οὐ μὴν ὁ δικαστὴς πρὸς αὐτούς.

ΛΖʹ. Οἱ δοῦλοι, γνώμῃ τῶν δεσποτῶν μονάσαντες, ἐλευθεροῦνται. Οἱ δὲ [Ἴσ. εἰ δὲ] καταλιπόντες τὴν ἄσκησιν εἰς ἑτέραν μετέλθωσι κατάστασιν, ἀναδουλοῦνται.

ΛΗʹ. Οἱ τὰ ἴδια μοναστήρια καταλιμπάνοντες οὐ λαμβάνουσιν ἃ προσήγαγον αὐτοῖς κινητὰ ὁποσησοῦν ποτε ποσότητος ὄντα, κἂν μὴ σύνεστι πρᾶξις ὑπομνημάτων ἐπ' αὐτοῖς. Ἐπὶ δὲ ταῖς δωρεαῖς τῶν
C ἀκινήτων δεῖ τὰ νόμιμα φυλάττεσθαι. Ἐπεὶ οὐκ ἀναιρεῖται τῷ δωρησαμένῳ ἡ ἐκνίκησις. Οὐ δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ἢ τοὺς κληρικοὺς ἀναγκάζειν τινὰ καρποφορεῖν, ἢ ἀγγαρίας διδόναι, ἢ ἄλλως ἐπηρεάζειν,

Annibalis Fabroti notæ.

habetur in quibusdam. Videtur tamen rectius legi: *Atque cæteris domibus*, propter dictionem *cæteris*; et quia paulo post legitur: *Domus etiam aliasque res superius nominatas*.

(86) *Orphanotrophio*. Sic vet. cod. in d. l. 34. Omnino autem mihi probatur eorum emendatio, qui pro *œconomi*, substituunt *Niconis* in d. l. 34, quod et sequentia suadent, et veterum librorum auctoritate confirmatur. Postremo non puto prætereundum, in d. l. pro his, *perpetuo potiri*, in vet. Brodæi codice, legi, *perpotiri*. An perpotiri dictum ut perfrui, an vero quod scriptum esset, per. potiri, factum est, perpotiri? judicent eruditi.

(87) *Quælibet*. Eadem Epitome exstat apud Phot. *Nomoc.* tit. 8, cap. 1. Confer et Basilica lib. III, tit. 1, cap. 3.

(88) *Suam habeat episcopum*. B. Cyprianus, epist. 72. Pridem per omnes provincias et per urbes singulas ordinati sunt episcopi.

(89) *Vel civitatis continentia*. Τῆς περιοικίδος. Conc. Aur. I, c. 19.

(90) *Tomensium Scythiæ civitas*. Totius Scythiæ unicus erat Tomorum episcopus. Sozomenus, VI, 20: Εἰσέτι δὲ καὶ νῦν ἔθος παλαιὸν ἐνθάδε κρατεῖ τοῦ παντὸς ἔθνους ἕνα τὰς ἐκκλησίας ἐπισκοπεῖν. Notitia quinque patriarchatuum quæ in bibliotheca Reg. Montis Regalis: (*Archiepiscopus*) *qui habet sub se quemdam episcopum Græcum, quiest in monte Sinai. Ibi sunt et aliæ civitates, quæ non habent proprios episcopos, scilicet Ascalonia quæ sub episcopo de Bethleem.* Alexii Comneni Nov. Juris Græcorum lib. II.

(91) *Ascriptitii*. Vid. Nov. CXXVIII, c. 17; Zon. et Balsamon. ad c. 82. Ap. V. etiam Balsamon. ad Phot. p. 57, can. eccl. univ. p. 109, circa fin. et supra ad l. 16.

(92) *Servus autem*. Anastasius, de Vitis PP., in Bonifacio: *Hic constituit*, etc., *nec servum clericum fieri, nec obnoxium curiæ, vel cujuslibet rei.* Aimoinus, lib. V, cap. 10: *Considerans etiam piissimus imperator* (Ludovicus) *non debere Christi ministros obnoxios esse humanæ servituti, sed et propter multorum avaritiam abuti ministerio ecclesiastico*
D *ad proprium quæstum, statuit ut quicunque ex servili conditione conciliante scientia et morum probitate ad ministerium asciscerentur altaris, primum manumittantur a propriis dominis vel privatis vel ecclesiasticis, et tunc demum gradibus initientur altaris.* Vide can. *Admittuntur*, distinct. 54; Caroli M. cap. 1, 82. V. Fabri Agonist. p. 570.

(93) *Ac siquidem*. V. Nov. CXXIII, c. 8.

(94) *Monumentorum gesta*. Græci ad l. 34 c. *De donat.*, lib. XLVII Basilic. tit. 1: Εἴρηται δὲ καὶ βιβ. αʹ. Διατ. ληʹ ὡς καὶ αἱ παρὰ μοναχῶν προσελθοῦσαι καὶ χωρὶς πράξεως εἰς μοναστήρια δωρεαὶ τὸ κῦρος ἔχουσι κἂν ὑπερβαίνουσι τὰ φʹ νομίσματα· *Dicitur et lib.* I, *tit.* 3, *constit.* 38: *Donationes monasterio factas a monacho etiam sine monumentis validas esse, licet 500 sol. superent.* Cap. Car. M. p. 93, b. 119. V. Bochellum, p. 1041 et 1062. Cap. Car. Calvi, p. 187.

ἢ ἀφορίζειν, ἢ ἀναθεματίζειν, ἢ μὴ διδόναι κοινωνίαν, ἢ διὰ ταῦτα μὴ βαπτίζειν, κἂν ἔθος τοιοῦτον ἐκράτησεν. Ὁ δὲ παραβαίνων ἐκπίπτει τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς διοικήσεως αὐτῆς, καὶ δίδωσι δέκα λίτρας. Ταῦτα δὲ κρατεῖ ἐν μόνῃ τῇ βασιλευούσῃ καὶ τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς, καὶ τοῖς τόποις τοῖς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου χειροτονουμένοις, μητροπολίταις ἀνήκουσιν, ἢ τοῖς ἐξ ἐκείνων γινομένοις ἐπισκόποις.

A standas angarias cogere, vel alio modo afficere injuria, vel segregare, vel anathemati devovere, vel communionem denegare, vel ob hæc non baptizare, licet ejusmodi consuetudo invaluerit. Transgressor ab ecclesia submovetur et ab ejus administratione, simulque libras decem solvit. Hæc vero valent in urbe duntaxat imperatoria et illius territorio, et iis locis, quæ ad metropolitanos, quotquot ordinantur a patriarcha, vel ad illos episcopos pertinent, qui ab hisce metropolitanis constituuntur.

ΛΘʹ. Τὰ μοναστήρια τελοῦσιν ὑπὸ τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐνοριῶν αὐτῶν. Καὶ τοὺς μὲν ἡγουμένους ἐπιβλέπουσιν οἱ ἐπίσκοποι, τοὺς δὲ μοναχοὺς οἱ ἡγούμενοι. Οὐ γίνεται δὲ ἡγούμενος δύο μοναστηρίων.

XXXIX. Monasteria subsunt (95) episcopis territoriorum suorum. Et abbatum (96) quidem inspectores (96*), sunt episcopi: monachorum vero, abbates. Nec quisquam fit abbas duorum monasteriorum (97).

Μʹ. Οὐκ ἄρχοντες Κωνσταντινουπόλεως, οὐκ ἐκκλησιέκδικοι, ἀλλὰ μόνος ὁ μαγιστροκῆνσος ἐμφανίζει τὰς τελευταίας βουλήσεις, τοῦ παραβαίνοντος ὑποκειμένου ποινῇ νʹ λιτρῶν.

B XL. Non magistratus Constantinopolitani, non ecclesiarum defensores, sed duntaxat magister census supremas voluntates insinuat: violatore legis quinquaginta librarum pœna multando.

ΜΑʹ. Τὰ ψηφίσματα τῶν ἐπισκόπων παρὰ τῶν ἐνοικούντων τὴν πόλιν ἐπὶ τρισὶ γίνονται προσώποις ὀρθοδόξου καὶ σεμνοῦ βίου, καὶ μὴ ἔχουσι παῖδας ἢ ἐκγόνους.

XLI. Decreta in episcoporum electione fiunt ab iis, qui civitatem incolunt, pro tribus personis, orthodoxis et honestæ vitæ, nec ullos habentibus liberos (98) aut nepotes.

ΜΒʹ. Τὰ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν κτηθέντα ἐκποιεῖν ἐπίσκοπος οὐ δύναται, ἢ διατίθεσθαι ἐπ' αὐτοῖς, εἰ μὴ ἀπὸ γονέων, ἢ θείων, ἢ ἀδελφῶν εἰς αὐτὸν περιῆλθεν· ἀλλὰ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ διαφέρουσι, καὶ μετὰ τὴν ἑαυτοῦ τελευτὴν λογισμοὺς τῶν τοιούτων πραγμάτων ὁ οἰκονόμος ἀπαιτεῖται. Τὰ δὲ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ ἐκποιοῦσι καὶ διατίθενται ἐπ' αὐτοῖς. Ὁ οἰκονόμος κατὰ δοκιμασίαν γίνεται, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν παρατίθεται λόγον τῆς ἑαυτοῦ διοικήσεως τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ ἀποδίδωσιν, εἴ τι φανῇ βλάψας ἢ κερδάνας. Εἰ δὲ τελευτήσοι πρὸ τῶν λογισμῶν, ὑπόκειται τούτοις ὁ κληρονόμος αὐτοῦ. Τὰ εἰρημένα περὶ τῶν διαφερόντων τοῖς ἐπισκόποις κρατεῖ καὶ ἐπὶ διοικητῶν, καὶ ξενώνων, νοσοκομείων, πτωχείων, ὀρφανοτροφείων, βρεφοτροφείων.

XLII. Quæ post initum episcopatum acquisita sunt, episcopus alienare non potest, vel de iisdem testari, nisi quæ a parentibus, aut patruis et avunculis, aut fratribus ad eum pervenerint; sed ad ecclesiam ipsius pertinent (99), ac post ipsius obitum rationes de rebus ejusmodi ab œconomo C exiguntur. Quæ vero ante episcopatum habuerunt, et alienant, et testamenta de iisdem condunt. Œconomus exploratione interveniente constituitur, et quotannis administrationis suæ rationes apud episcopum deponit, et si quid eum damni dedisse vel esse lucratum constiterit, restituit. Quod si defunctus ante rationes redditas fuerit, hæres ejus reddendis iis est obligatus. Quæ dicta sunt de pertinentibus ad episcopos, locum etiam habent in

Annibalis Fabroti notæ.

(95) *Monasteria subsunt.* Concil. Chalced. c. 4, et ibi Zonaras et Balsamon; Cap. Caroli Calvi, p. 187; Cap. Caroli M., p. 167 et 203, in fin. Concilium Aurelianens. I, c. 11: *Abbates pro humilitate religionis in episcoporum potestate consistant.* Melius quam in Excerptionibus Egberti arch. Eborac. cap. 62. Nisi forte speciali privilegio subnixa sint, ut monasterium Vindocinense, de quo Goffridus Vindocinensis, epist. 27 lib. II, et Westmonasteriense, in Concil. Anglicanis, p. 633, anno Christi 1066 et p. 534, 310 et 228. Itaque abbates ante consecrationem suam episcopis subjectionis obedientiæque professionem edebant, cujus formula exstat in Notis Jacobi Sirmondi, ad epist. 7, lib. II, Goffridi Vindoc. et in Notis Joannis Picardi ad epist. 42 S. Bernardi. Fuere tamen qui subjectionem et obedientiam detrectarent nullo etiam privilegio muniti: qua de re conqueritur S. Bernardus, *De considerat.* lib. III, c. 4, et epist. 42, ad Henricum Senonensem archiepiscopum. Imo abbati cuidam Hibernensi etiam episcopos subjectos fuisse refert Beda, lib. III *De gest.* c. 3, ut est in Concil. Anglicanis anno Christi 635, p. 118.

(96) *Abbatum.* Ἡγουμένους, majores monasterii.

(96*) Speculatores, observatores.

(97) *Abbas duorum monasteriorum.* Ex c. 15 Concil., VII: Nemo potest clericus in duabus Ecclesiis conscribi: ergo multo magis dicendum est, non posse quem duobus monasteriis præesse, nisi D plura monasteria pro uno habeantur, ut scribit Balsamon ad *Nomocan.* Photii tit. 1, c. 20.

(98) *Nec ullos habentibus liberos.* Episcopus eligi non poterat, qui non esset illiberis, ἄπαις, Novella Justiniani CXXIII, c. 1. Idem cavetur Novell. XI c. 1, quam abrogavit Leo Nov. II, quæ magis obtinuit etiam in Gallia: et procedente tempore jus illud in Ecclesia in desuetudinem abiit. Sidonius Apollinar. Epist, IV, epist. 12: *Nuper ego filiusque communis Terentianæ Hecyræ sales ruminabamus.* Et in epist. 16, lib. V, ad Papianillam uxorem: *Roscia te salutat, cura communis.* Gregor. Turonens. *Hist.* lib. V: *Perdidimus dulces et charos nobis infantulos.* Et lib. X, c. ult.: *Baudinus ex referendario Chlotarii regis ordinatur episcopus habens filium.* Vide l. 47, et annotata lib. III ad d. Nov. VI.

(99) *Ad ecclesiam ipsius pertinent.* Præsumuntur parta ex rebus ecclesiæ. Vide Zonaram ad can. 35 concil. Carthag.

administratoribus xenonum, nosocomiorum, ptochiorum, orphanotrophiorum, brephotrophiorum. Quæ post necessarias expensas superant, ad emendos reditus conferuntur. Quilibet horum universæ administrationis suæ rationes successori suo reddit. Si per largitionem quispiam factus fuerit episcopus, aut chorepiscopus, aut visitator, aut clericus, aut œconomus, aut ecclesiæ defensor, aut xenodochus, aut nosocomus, aut ptochotrophus, aut qui præfectus mendicis dicitur: tam ipse, quam qui accip't pecuniam, a sacerdotio, et administrator a curatione sua removetur. Clerici, qui per seipsos non psallunt odas nocturnas, matutinas, et vespertinas, et citra reprehensionem cultum divinum non implent, a clericatu submoventur, et in eos inquiritur ab episcopis, et duobus primis presbyteris, et vicario, et cujusvis ecclesiæ defensore. Unusquisque, qui scit horum aliquid violari, rem deferre potest.

Τὰ μετὰ τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην περιττεύοντα εἰς ἀγορασίαν προσόδου προχωρεῖ. Ἑκάστου τούτων ἐπὶ πάσῃ τῇ διοικήσει λογοθετεῖται παρὰ τοῦ μετ' αὐτόν. Ἐὰν ἐπὶ δόσει γένηταί τις ἐπίσκοπος, ἢ χωρεπίσκοπος, ἢ περιοδευτὴς, ἢ κληρικὸς, ἢ οἰκονόμος, ἢ ἐκκλησιέκδικος, ἢ ξενοδόχος, ἢ πτωχοτρόφος, ἢ ὀρφανοτρόφος, ἢ ἐπὶ πτωχείας, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ λαμβάνων ἐκπίπτουσι τῆς ἱερωσύνης, καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ φροντίσματος. Οἱ κληρικοὶ, δι' ἑαυτῶν μὴ ψάλλοντες τὰ νυκτερινὰ καὶ ὀρθρινὰ, καὶ τὰ ἑσπερινὰ, καὶ ἀμέμπτως μὴ λειτουργοῦντες, ἐκβάλλονται τοῦ κλήρου, καὶ καταζητοῦνται ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων, καὶ δύο πρωτοπρεσβυτέρων, καὶ τοῦ ἐξάρχου, καὶ τοῦ ἑκάστης ἐκκλησίας ἐκδίκου. Ἕκαστος τούτων γινώσκων τι τούτων παραβαινόμενον δύναται προσαγγέλλειν.

XLIII. Episcopus in quocunque (1) negotio, citra jussionem imperatoriam, Constantinopolim ne proficiscitor, sed apocrisiarios mittito. Qui secus facit, indignationem incurrit, et segregatur.

ΜΓ'. Ἐπίσκοπος ἐφ' οἱῳδήποτε πράγματι παρακέλευσιν [Ἴσ. παρὰ κέλευσιν] βασιλικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μὴ γινέσθω, ἀλλ' ἀποκρισιαρίους στελλέτω. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ποιεῖ, ἀγανακτεῖται καὶ ἀφορίζεται.

XLIV. Non cohabitent una monachi et monastriæ, sed habeant monastriæ senem unum, ab episcopo deputatum apocrisiarium; et ad participationem sacræ communionis unus presbyter, et unus diaconus eis dandi sunt, qui honestæ vitæ sint, nec cum eis conversentur aut cohabitent. Qui vero in hæc non inquirit, nec ea corrigit episcopus, episcopatus amittendi periculum incurrit.

ΜΔ'. Μὴ συνδιαγέτωσαν ἀλλήλοις μοναχοὶ καὶ μονάστριαι, ἀλλ' ἐχέτωσαν αἱ μονάστριαι ἕνα γέροντα, παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἀφωρισμένον ἀποκρισιάριον, καὶ εἰς μετάδοσιν τῆς ἁγίας κοινωνίας, ἕνα πρεσβύτερον, καὶ ἕνα διάκονον δίδοται [Ἴσ. διδόναι] χρὴ σεμνοῦ βίου, μὴ συνδιαιτωμένους ἢ συνοικοῦντας αὐταῖς. Ὁ δὲ μὴ ταῦτα καταζητῶν καὶ ἐπανορθῶν ἐπίσκοπος κινδυνεύει περὶ τὴν ἐπισκοπήν.

XLV. Si presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus, matrimonium contraxerit, et pœnæ canonum est obnoxius, qui non minus (2) quam leges valent, et sacerdotium amittit. Quinetiam liberi, velut ex incestis et nefariis nuptiis procreati, spurii sunt, neque per successionem, aut donationem, aut mutuum fictitium, aut aliam obligationem, quidquam a patribus vel ipsi, vel eorum matres accipiunt; sed ejusmodi res sibi ecclesia ipsorum vindicat.

ΜΕ'. Ἐὰν πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος γαμήσῃ, ὑπόκεινται μὲν τοῖς κανόσιν, οἵτινες οὐχ ἧττον τὸν νόμον [in Cod. Just. τῶν νόμων] ἰσχύουσι. Καὶ τῆς ἱερωσύνης δὲ ἐκπίπτει· καὶ οἱ παῖδες δὲ, ἐξ ἰνκέστων καὶ νεφαρίων γάμων τεχθέντες, νόθοι εἰσί· καὶ οὔτε διαδοχὴν, ἢ δωρεὰν, ἢ ἐσχηματισμένον δάνειον, ἢ ἑτέραν ἐνοχὴν λαμβάνουσί τι παρὰ τῶν πατέρων, ἢ αἱ μητέρες αὐτῶν· ἀλλὰ ταῦτα λαμβάνει ἡ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησία.

XLVI. Si quispiam fecerit dispositionem, per institutionem, aut legatum, aut fideicommissum, aut mortis causa donationem: is qui rem curare jussus est, cogitur per episcopum (3), etiamsi hoc prohibitum episcopo sit per testatorem, providere; ut, siquidem injuncta fuerit ei ecclesiæ exstructio, intra triennium eam absolvat: si vero xenon, intra spatium anni. Sane potest etiam domus aliqua conduci, ad componendos in lectis ægros, donec ipsum opificium impletum fuerit. Quodsi quæ semel ad pias causas dare jussi fuerint, ea præstare confestim

ΜϚ'. Ἐάν τις εὐσεβῆ ποιήσοιτο διατύπωσιν ἐν ἰνστάσει, ἢ ληγᾶτον [γρ. ληγάτων], ἢ φιδεικόμισσον μόρτις καῦσα δωρεὰ, ἀνάγκην ἔχει ὁ κελευσθεὶς διὰ τοῦ ἐπισκόπου, κἂν ἐκωλύθη ὑπὸ τοῦ διαθεμένου, προνοῆσαι, εἰ μὲν ἐκκλησία ἐπετράπη ποιῆσαι, πληροῦν αὐτὴν εἴσω τριετίας· εἰ δὲ ξενῶνα, εἴσω ἐνιαυτοῦ. Δυνατὸν γὰρ καὶ οἶκον εἰς ἀνάκλησιν ἀῤῥώστων μισθώσασθαι, ἕως οὗ τὸ ἔργον πληρωθῇ. Εἰ δὲ πρὸς ἅπαξ εὐσεβές τι παρασχεῖν ἐκελεύσθησαν, ἀναγκάζονται διδόναι παραχρῆμα τοῦ ἐμφανισθῆναι τὴν διαθήκην καὶ τὴν κληρονομίαν, ἢ τὸ

Annibalis Fabroti notæ.

(1) *Episcopus in quocunque.* Nov. VI, c. 2.

(2) *Qui non minus.* Canones legum habent vigorem. Justinianus Nov. VI, c. 1: Καὶ τοῖς πρὸ ὑμῶν βεβασιλευκόσι, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ὀρθῶς εἴρηται, δεῖν τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἀντὶ νόμου κρατεῖν.

(3) *Cogitur per episcopum.* Similiter episcopus hæredem compellit ut monumentum faciat secundum voluntatem defuncti, tametsi stricta ratione hæres facere non cogeretur. Sic Græci interpretantur quod de pontificali auctoritate dicitur in l. *Hæreditas* 50, D. *Hæredit. perit.* lib XLII, Basilic. tit. 1.

πρεσβεῖον καταδέξασθαι. Τοῦ δὲ τοιούτου χρόνου παρερχομένου, ἀπαιτεῖται τὸ καταλειφθὲν ὁ ἐπίσκοπος μετὰ καρπῶν καὶ αὐξήσεων ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦ διαθεμένου τελευτῆς· καὶ ποιεῖται τὰς οἰκοδομὰς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ξενώνων, καὶ γηροκομείων, ἢ ὀρφανοτροφείων, ἢ νοσοκομείων, ἢ πτωχείων, ἢ τὴν τῶν αἰχμαλώτων ἀγορασίαν,· καὶ προχειρίζεται τοὺς διοικητὰς αὐτῶν, εἴ γε μὴ ῥητῶς ὁ τελευτήσας εἶπε τὸν ὀφείλοντα διοικεῖν. Εἰ δὲ καὶ ὠνόμασεν, ἄδειαν ὁ ἐπίσκοπος ἔχει, κακῶς αὐτὸν διαγινόμενον ἀποκινεῖν, καὶ ποιεῖν ἄλλον. Εἰ δὲ ὁ κελευσθεὶς καὶ ὀχληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἀρχικὴν ὄχλησιν ἀναμείνῃ, διπλοῦν δίδωσι τὸ καταλειφθέν. Ῥᾳθυμοῦντος δὲ τοῦ ἐπισκόπου, ἀναγκάζει πληρωθῆναι τὸ διατυπωθὲν ὁ μητροπολίτης, ἢ ὁ τῆς διοικήσεως ἐκείνης ἀρχιεπίσκοπος, καὶ πᾶς ὁ βουλόμενος τῶν πολιτῶν κινεῖν τῶν ἐγλέγε. Εἰ δὲ μετὰ τὴν ἰδίαν τελευτὴν οἱ κληρονόμοι ἐκελεύσθησαν ποιῆσαι, ὁ προδηλούμενος χρόνος μετὰ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν ἀριθμεῖται. Οἱ δὲ ἄρχοντες ἀναγκάζουσι ταῦτα πληροῦσθαι. [Εἰ] ἐτησίαν κεφάλαιον ληγατευθῇ ἢ δωρηθῇ τόποις εὐαγέσιν, ἢ κλήρῳ, ἢ μοναχοῖς, ἢ μοναστρίαις, ἢ πτωχοῖς, καὶ ἁπλῶς εὐαγέσιν, ἢ οὐκ ἀπηγορευμένοις συστήμασιν, οὐκ ἔξεστιν ἐπ' αὐτῷ διαλύεσθαι, εἰ μὴ δοθῇ πρόσοδος εὐθαλής, μὴ βεβαρημένη δημοσίοις, καὶ προσθήκην οὐχ ἧττον τοῦ τετάρτου τῆς καθαρᾶς προσόδου μέρους ἔχουσα, μηδέποτε ἐκποιηθησομένη. Δεῖ δὲ καὶ συνθήκας καὶ διαλύσεις ἐγγράφους ἐπὶ τούτῳ γίνεσθαι, καὶ ἐπὶ πράξεως ἐμφανίζεσθαι. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτα γένηται, ἐκπίπτει τοῦ δοθέντος χρυσίου ὁ διαλυσάμενος, καὶ ἐκδικεῖ τὸ πρᾶγμα ὁ εὐαγὴς τόπος, ἔχων ὑποθήκην τὰ πράγματα τοῦ καταλείψαντος καὶ ἐπὶ καρποῖς καὶ προσόδοις, καὶ πάσῃ νομίμῳ ἐπαυξήσει· καὶ οὐκ ἀντίκειται τῇ ἀγωγῇ χρονία παραγραφή· κατ' ἐνιαυτὸν γὰρ τίκτεται.

A cogantur, ubi primum publicatum testamentum, et ipsi hæreditatem atque legatum fuerint adepti. Quod tempus ubi præterierit, relictum episcopus exigit, una cum fructibus et accessionibus, inde usque a tempore mortis ejus, qui testamentum condidit; et structuras ecclesiarum, xenonum, gerontocomiorum, vel orphanotrophiorum, vel nosocomiorum, vel ptochiorum perficit; aut captivorum redemptionem, aliasve pias actiones procurat, et administratores horum instituit, si defunctus eum, qui administrare debeat, disertis verbis non expressit. Sin eum nominavit, potestatem habet episcopus, ut male se gerentem removeat, et alium instituat. Sin aliquis jussus (4) ac molestatus ab episcopo, præsidum interpellationem exspectaverit, rei testamento relictæ duplum B præstat. Quod si episcopi negligentia interveniat, metropolitanus impleri, quod testamento dispositum est, cogit, vel ejus dioeceseos archiepiscopus. Atque adeo civium quilibet ex lege condictitiam habet. Si vero hæredes post obitum suum, hoc ædificium struere jussi fuerint, tempus indicatum ab eorum obitu numeratur, et ipsi præsides opus absolvunt. Si quod legatum annale relictum fuerit, aut donatum venerabilibus locis, aut clero, aut monachis, aut monasteriis, aut pauperibus, et simpliciter religiosis, vel non prohibitis corporibus: de eo transigere non licet, nisi datus fuerit opimus reditus, nec fiscalibus oneratus cum appendice, non minus quarta parte puri reditus habente, qui denique nunquam alienari possit. Atque hæc tum C pacta, tum transactiones, hoc nomine per scripturam fieri debent, et apud acta insinuari. Si quid secus factum fuerit, aurum solutum amittit is, qui transegit; et ipsam rem locus religiosus vindicat, retinens interim obligatas sibi res testatoris, tam legatorum respectu, quam fructuum, et redituum, et omnis accessionis legitimæ. Nec præscriptio longi temporis opponitur huic actioni, cum quotannis nascatur.

ΜΖ'. Ὁ ἡγούμενος κατ' ἐκλογὴν ἐπὶ ἀσκήσει καὶ διοικήσει τῶν λοιπῶν ἢ τῶν πλειόνων ἐπὶ τῶν Εὐαγγελίων γίνεται δοκιμασίᾳ τοῦ ἐπισκόπου. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ ἡγουμένης μοναστριῶν, ἤτοι ἀσκητριῶν. Εἰ δὲ πρῶτοι ἱκανοὶ πρὸς τὴν ἡγουμενείαν εὑρισκόμενοι, προτιμῶνται τῶν μετ' αὐτούς.

XLVII. Abbas per electionem (5), habita exercitationis et administrationis ratione a reliquis monachis, vel a pluribus, propositis evangeliis, episcopi approbatione interveniente, instituitur. Idem fit in præfecta monastriarum (6) sive ascetriarum. Cæterum si primi ad præfecturæ munus idonei reperiantur (7), potiores sunt illis, qui eos sequuntur.

ΜΗ'. Ἐάν τις ἔχων γαμετὴν ἢ παῖδας [*Cod. Just.*

XLVIII. Si quis uxorem (8) et liberos habens,

Annibalis Fabroti notæ.

(4) *Sin aliquis jussus.* Ἐνοχληθέντες, admoniti et conventi. Vide § *Sed furti* 25, *Instit. de action.*

(5) *Abbas per electionem.* Abbas eligi debet: electio enim quæ per sortes fit, prohibetur l. 46, c. eod.

(6) *In præfecta monastriarum.* Ἐπὶ τῶν ἡγουμένων τῶν ἐναγῶν μοναστηρίων, d. l. 46.

(7) *Idonei reperiantur.* Alioquin eligi quoque poterit minor natu. Vid. *Constit. Apost.* lib. II, c. 1. Vide epistolam S. Ignatii ad Magnesios, inter eas quæ interpolatæ dicuntur. Balsamon ad c. 80 Apostol.: Καὶ ὁ μέγας δὲ Παῦλος οὐ τὸν νέον ἀπαγορεύει, ἀλλὰ τὸν ἐκ νέου φυτευθέντα· *Jam vero et* D *magnus Paulus non juvenem prohibet*, id est, νέον fieri episcopum, sed recens plantatum, quod vocat νεόφυτον.

(8) *Si quis uxorem.* Qui uxorem aut liberos habet, episcopus creari non potest, Nov. VI, c. 1, § 3, nisi maritus esse desinat, ut ait B. Hieron. *Advers. Vigilantium.* Vid. ad d. Nov. et l. 39 supra. Aut certe uxoribus abstinebant episcopi et superioris gradus clerici exemplo B. Petri, qui ut est in canonibus Ælfrici ad Vulfinum episcopum, quamprimum factus est discipulus Christi, qui castitatis exemplum præbuit, uxorem dereliquit, et mundana omnia. Ne autem in periculum vocaretur castitas Deo promissa (nam Gonchaudum episcu-

fit episcopus, non amplius ipse in episcoporum erit numero, et qui eum ordinaverit, episcopatum amittit.

XLIX. Recte ac utiliter captivos quis hæredes scribit, ac hæreditatem episcopus et œconomus civitatis, in qua domicilium habuit, accipit; et in captivorum redemptionem expendunt, vel ipsarum rerum pretia, vel immobilium reditus, nihil retinentes jure Falcidiæ. Iidem nomine debitorum et agunt, et conveniuntur. Pauperes etiam recte quis scribit hæredes: ac si distincte non adjecerit, quosnam intelligat, ejusdem civitatis xenodochus illas res accipit, et ex ipsarum distinctione redituum comparat. Sin plures in civitate sunt xenones, magis inops haece res accipit, discutiente causam episcopo, et subditis ei clericis. Quod si nullum civitas xenonem habet, per episcopum vel œconomum res distribuuntur in pauperes, vel alioquin egenos, nulla Falcidiæ ratione habita. Sin ad manifestum, non incertum ecclesiæ nomen, vel religiosæ domus, respiciendo reliquit: ea ipsa legatum accipit, interveniente Falcidia.

L. Episcopi, et presbyteri, et diaconi, peculium castrense habent, ac de hoc legitime testantur: nec ipsorum testamentum inofficiosi querelæ subjacet.

LI. Etiam clerici recte in instrumentis fori præscriptioni renuntiant: quippe generaliter cuivis licet, ut ea, quæ pro se faciunt, negligat.

LII. Episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi et monachi licet ordinationem (9) nullam habeant, immunes sunt omni tutela (10) et curatione: ea tamen lege, si ecclesiis et monasteriis suis vacent (11), nec divinum cultum negligant.

LIII. Curialis et apparitor (12) si factus fuerit episcopus aut presbyter, loco movetur, licet antea

sic habet, γαμετὴν, ἢ παλλακὴν, ἢ φυσικοὺς] ἐπίσκοπος γένηται, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας αὐτὸν ἐκπίπτει.

ΜΘ'. Ἐῤῥωμένως τις γράφει τοὺς αἰχμαλώτους κληρονόμους, καὶ λαμβάνει τὴν κληρονομίαν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως ἐν ᾗ τὸ δομικίλιον εἶχε· καὶ δαπανῶσιν εἰς ἀνάῤῥυσιν τῶν αἰχμαλώτων, ἢ τὰς τιμὰς τῶν πραγμάτων, ἢ τὰς προσόδους τῶν ἀκινήτων, μὴ παρακρατοῦντες Φαλκιδίῳ. Καὶ ἐνάγουσι, καὶ ἐνάγονται ἐπὶ τοῖς χρέεσι. Καὶ τοὺς πτωχούς τις καλῶς γράφει κληρονόμους· καὶ ἐὰν μὴ προσδιορίσῃ ποίους, ὁ ξενοδόχος τῆς αὐτῆς πόλεως λαμβάνει τὰ αὐτὰ πράγματα, καὶ ἐκ τῆς διαπράσεως αὐτῶν ἐξαγοράζει πρόσοδον. Εἰ δὲ πολλοὶ ξενῶνές εἰσιν ἐν τῇ πόλει, μᾶλλον ὁ ἀπορώτερος αὐτὰ λαμβάνει, τὰ περὶ τούτου δοκιμάζοντος τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν. Εἰ δὲ μὴ ἔχει ξενῶνα ἡ πόλις, διανέμονται τὰ πράγματα διὰ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ οἰκονόμου εἰς τοὺς πτωχούς, ἢ ἄλλως ἐνδεεῖς, μὴ παρακρατουμένου Φαλκιδίου. Εἰ δὲ πρόδηλον ἢ ἄδηλον ὄνομα ἐκκλησίας ἢ εὐαγοῦς οἴκου ἀπιὼν κατέλιπεν, αὐτὸς μόνος λαμβάνει, μὴ ὑφιστάμενος Φαλκίδιον.

Ν'. Οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι peculium castrense ἔχουσι, καὶ διατίθενται νομίμως ἐπ' αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπόκειται ἡ διαθήκη ἰνοφφικιόσῳ.

ΝΑ'. Καὶ οἱ κληρικοὶ καλῶς ἐν συμβολαίοις ἀπολέγουσι τῇ τοῦ φόρου παραγραφῇ. Γενικῶς γὰρ ἔξεστιν ἑκάστῳ τῶν ἑαυτοῦ καταφρονεῖν.

ΝΒ'. Οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι, καὶ οἱ μοναχοὶ, κἂν μὴ ἔχωσι χειροτονίαν, ἀλειτουργησίαν ἔχουσι πάσης ἐπιτροπῆς καὶ κουρατίονος· καὶ σχολάζοντες μέντοι εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ τοῖς μοναστηρίοις αὐτῶν, καὶ μὴ ἀμελοῦντες τῆς θείας λειτουργίας.

ΝΓ'. Ὁ βουλευτὴς καὶ ὁ ταξεώτης, ἐὰν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος γένηται, ἐκπίπτει, κἂν ἦν πρὸ

Annibalis Fabroti notæ.

pum illecebris deceptum uxoris liberos ex ea procreasse scribit Flodoardus, lib. I *Hist. Rhemens.* cap. 14, et vide omnino Gregorium Turonensem, *De gloria confessorum* cap. 78), postea constitutum est, ut non aliter episcopus crearetur, quam si uxor vitam solitariam amplecteretur. Eaque de re exstat Isaaci Angeli constitutio apud Leuncl. lib. VIII Resp. matrim. Sic Joannes Glycis cum factus esset patriarcha Constantinopolitanus uxorem ejus statim monasticum habitum induisse scribit Nicephorus Gregoras, *Histor. Rom.* l. VII; concilium Arelat. sup. Vide Balsamonem in synodum VI, in Trullo, can. 48; concilium Arelat. II, sub Siricio, c. 2, assumi aliquem ad sacerdotium non posse in vinculo conjugii constitutum, nisi fuerit promissa conversio. Vide Gregorium Nazianzenum, orat. 40.

(9) *Licet ordinationem.* Licet non sint clerici, l. 51 eo cod. Vid. Balsamonem *Nom.* tit. 1, c. 31; et Zonaram ad can. 8 IV syn. Chalced. B. Hieron. ad Heliodorum mon.: *Sed de hoc gradu pulsus provocabis ad clericos.* Vita S. Pachomii interprete Dionysio Exiguo, c. 24: *Cogitatio feralis ambitus si in mentes irrepserit monachorum ut vel primi cupiant esse, vel clerici, nisi cito suggestionis hujus ardorem de suo corde pepulerint, illico perdent continentiam multis laboribus acquisitam.* Clerici tamen fieri possunt. V. Bals. ad can. 77 VI syn. in Trullo. Ex monachis fieri possunt episcopi, Nov. VI, cap. 1, § 7. Vide *Ibid.*

(10) *Ab omni tutela.* Ex Nov. CXXIII, c. 5, episcopi et monachi tutores fieri non possunt; clerici volentes unam legitimam tutelam suscipiunt. V. can. 3 concilii Chalced. et ibi Zonar. et Balsam. Clerici tamen non prohibentur esse testamentorum exsecutores, Nov. Leonis LXVIII.

(11) *Si ecclesiis suis vacent.* Justinianus in l. 51: *Qui apud sacrosanctas ecclesias vel monasteria permanent, non divagantes.* In quibusdam cod. et ms. Brodæi, legitur, *devagantes.* De his B. Augustinus lib. singul. *De opere monachor.: Tam multos hypocritas sub habitu monachorum usquequaque dispersit, circumeuntes provincias nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes.* V. synod. Chalced. c. 4. Cæterum d. l. 51, perperam Leoni tribuitur a Gratiano, quæst. 16, cap. 1, generaliter.

(12) *Curialis et apparitor.* V. Innoc. I, epist. 4, et distinct. 51, et c. *Aliquantos*, cod. d. Breviar. can. Cresconii, n. 219.

τούτου κληρικός· καὶ γινόμενος ἰδιώτης, ἀποδίδοται τῇ οἰκείᾳ λειτουργίᾳ. Εἰ δὲ ἀπὸ ἀνήβου ἡλικίας ἐμόνασε, καὶ διέμεινε, γίνεται πρεσβύτερος, καὶ ἐπίσκοπος καὶ ἀρχιμανδρίτης, καὶ λειτουργίας ἀπαλλάσσεται· τοῦ μὲν βουλευτοῦ διδόντος τὴν τετάρτην μοῖραν τῆς οὐσίας αὐτοῦ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ, τοῦ δὲ ταξεώτου τῷ δημοσίῳ μόνῳ· ὁ δὲ παρανόμως χειροτονηθεὶς καθαιρεῖται. Ἐάν τις ὢν κληρικὸς ἢ ἐνόπλως στρατεύηται, ἢ καθαιρεθεὶς μετέλθῃ στρατείαν, βουλευτὴς παραχρῆμα γίνεται τῆς ἰδίας πόλεως, ἢ ἑτέρας, μέχρι μιᾶς ἐπαρχίας, ἐὰν ἡ πόλις αὐτοῦ πολλοὺς ἔχῃ βουλευτάς. Εἰ δὲ λανθάνει, ἐπιλαμβάνονται οἱ βουλευταὶ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, καὶ τὸ μὲν ἥμισυ ἐν προσόδῳ, οὔσῃ, ἢ ὠνουμένῃ, λαμβάνουσι· τὸ δὲ ἥμισυ τῇ τραπέζῃ τῶν ὑπάρχων εἰσκομίζεται. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ μοναχοῦ ὅπως οὖν στρατευομένου, ἢ ἀξίαν λαβόντος, ἢ τὸν ἐν δικαστηρίοις βίον μεταδιώκοντος. Ἐάν τις βαρηθῇ ἀποκαταστάσει, ἢ ὑποκαταστάσει ἐξ ἀπαιδίας, καὶ βουληθῇ γαμῆσαι διάσκησιν, μένει ἔχων τὰ πράγματα, καὶ δαπανᾷ αὐτὰ περιών, ἢ καταλιμπάνει ὡς θέλει, εὐσεβῶς μέντοι. Εἰ δὲ καὶ ὑπὸ αἵρεσιν παιδοποιίας καταλειφθῇ αὐτοῖς, ἔχουσιν αὐτὸ καὶ μὴ παιδοποιοῦντες. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ παρθενευούσαις, καὶ ἐπὶ τοῖς γαμεῖν βουλομένοις κωλυομένοις κληρικοῖς. Ἐὰν ὁ εἷς τῶν συνοικούντων μονάσῃ, πέμπει ῥεπούδιον ὁ ἄλλος, καὶ χώραν τοῖς ἀπὸ τελευτῆς συμφώνοις· καὶ τὸ ἐντεῦθεν κέρδος φυλάττεται, ὡς εἰκὸς, ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παισὶν, εἰ καὶ τὸ κερδᾶναν πρόσωπον μὴ ἔλθῃ πρὸς ἕτερον γάμον καὶ μένῃ ἡ γυνὴ γαμουμένη ἑτέρῳ ἐνιαυτὸν ἕνα.

A clericus esset : et factus privatus, muneri suo restituitur(13). Sin ab impuberi ætate solitarius fuit, ac in eo perseveravit, et presbyter fit, et episcopus, et archimandrita, et a munere suo liberatur : ita quidem, ut curialis quartam (14) patrimonii sui partem det curiæ, ac fisco : apparitor vero, tantumdem fisco duntaxat. Qui autem præter leges ordinatus fuerit, deponitur. Si quis, cum clericus sit, vel armatæ militiæ se dederit, vel a clericatu remotus, militaverit, extemplo fit curialis civitatis suæ, vel alicujus alterius, ad unam usque provinciam, siquidem ipsius patria multos habeat decuriones. Sin latitat, facultates ejus decuriones apprehendunt, earumque semissem ipsi accipiunt, in reditu, vel exsistente, vel comparando : altera semissis mensæ B præfectorum prætorio infertur. Idem etiam in monacho locum habet, si quomodocunque militaverit, aut dignitatem adeptus sit, aut in judiciis versetur. Si quis gravatus fuerit fideicommisso (15), vel substitutione, ex causa non exstantium liberorum, ac propter exercitationem monasticam, matrimonium contrahere non voluerit, manet in eodem statu ac res ipsas retinet, easque superstes expendit, vel testamento relinquit, pro libitu suo, pias tamen ad causas. Quod si etiam sub conditione procreandorum liberorum eis aliqua legata fuerunt, retineat ea, tametsi nullos procreant liberos. Idem obtinet etiam in feminis virginitatem profitentibus, et in clericis, qui matrimonium contrahere prohibentur. Si conjugum alteruter (16) solitariæ vitæ se dederit, C alter repudium ei mittit, et locus est pactis in casum mortis, ac lucrum inde proveniens reservatur communibus ex eodem matrimonio liberis, si quidem ea persona, quæ lucrum illud acceperit, ad secundas nuptias non accesserit, et ipsa mulier annum unum innupta maneat.

ΝΔʹ. Τοῖς γονεῦσι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ τοῖς κηδεμόσι τῶν παρθένων καὶ διακονισσῶν, καὶ τῶν ἀνειμένων τῷ Θεῷ χηρῶν, ἔξεστι τοὺς ἅρπαγας αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐν καιρῷ τῆς ἐφόδου βοηθοῦντας αὐτοῖς ἐπ' αὐτοφρόνως [αὐτοφώρῳ] φονεύειν. Εἰ δὲ διαφύγωσιν, ἀναζητοῦσιν αὐτοὺς, ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲν οἱ ὕπαρχοι καὶ ὁ ἔπαρχος, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις πάντες οἱ ἄρχοντες πολιτικοί τε καὶ στρατιωτικοί· καὶ μετὰ ἀπόδειξιν μὴ χρωμένου; φόρου

LIV (16*). Licet parentibus, et fratribus et curatoribus virginum, diaconissarum, et viduarum Deo consecratarum, ut earum raptores, et illos, qui tempore invasionis auxilium eis præbent, in ipso facinore interficiant. Sin effugiunt, perquirant eos, Constantinopoli quidem, præfecti prætorio, et præfectus urbi ; in provinciis autem, magistratus universi, tam civiles, quam militares : et probatione secuta, nulla fori præscriptione utentes extremo

Annibalis Fabroti notæ.

(13) *Muneri suo restituitur*. Curiæ vel coborti : ut infra munere suo liberatur, id est, curia, vel officio. Ad curiam retrahitur.

(14) *Quartam*. Dodrantem ex Nov. CXXIII, ex qua monachus post annos 15, curia liberatur, atque ita episcopus creari potest.

(15) *Si quis gravatus fuerit fideicomm.* Vide d. Nov. CXXIII, c. 37.

(16) *Si conjugum alteruter*. Jure civili uni ex conjugibus etiam invito altero religionis gratia licet divertere, et divortium ejusmodi dicitur fieri bona gratia, id est, citra culpam alterutrius et communi consensu. Et divortium illud legum pœnis solutum est, l. 52, c. *De episc. et cleric.* Nov. XXII, c. 5, Nov. CXVII, c. 12. Quod tamen jus Ecclesia non probavit; matrimonium enim sola morte dirimitur. Asterius in homilia, in qua disserit, an liceat homini dimittere uxorem suam quacunque ex causa : Πείσθητε ὅτι γάμος θανάτῳ μόνῳ καὶ μοι-D χείᾳ διακόπτεται· *Hoc persuasum habete, exceptis morte ac adulterio, nulla ex causa matrimonium dirimi.* Et ei, qui semel conjugalem vitam elegit, temere consilium mutare non licet, nisi religionis assumpserit habitum ; Dei enim causa præcipua est, et merito auditur qui a conjugali consortio ad cultiorem et Deo magis acceptam vitam transire velle dicitur. Alterius tamen conjugis voluntatem prius explorandam esse docet tit. *De conversione conjugatorum*. D. August. in epist. 45 : *Nam et vovenda talia non sunt a conjugatis, nisi ex consensu et voluntate communi.* Videndus Hincmarus, *De divortio Lothar. et Tetbergæ*, in resp. ad interrog. 23 ; et D. Augustin. epist. 70 ; et Paulinus Nolanus, in epist. 50 ad Celantiam ; Cantacuzenus, lib. IV, cap. 42.

(16*) Raptores sanctimonialium ac diaconissarum impune occiduntur a parentibus, fratribus, vel tutoribus seu curatoribus earum.

supplicio afficiunt, ac bona raptoris, et ejus, qui (sicuti dictum est) auxilium illi præbuit, accipit ipsum monasterium, vel ascetorium; ita tamen, ut ea, cui vis illata fuit, ex iis ibidem alatur. Sin violata duntaxat est diaconissa, non ascetria, vel monastria, proprietatem illorum bonorum ecclesia ipsius accipit; ipsa vero, suffragium (17). Qui autem aliter eis auxilium præbuerint, vel ministri fuerint, vel conscii, vel susceptores, vel opem quamcunque tulerint, ultimo duntaxat supplicio subjacent. Est autem locus his, quæ dicta sunt, etiamsi mulierum indicatarum aliqua volens peccaverit.

LV. Si quis ex sponsis solitariam vitam elegerit, arrhæ simplæ restituuntur, nec quidquam præter has amittitur. Et in iis, qui matrimonium contraxerunt, casus post mortem locum inveniunt (18). Non licet parentibus impedire liberos, qui vitam solitariam amplecti, vel clerici fieri volunt; nec illa sola de causa potestatem habent exhæredandi; sed si testamentum condiderint, tres uncias eis relinquere coguntur: sin nihil omnino disposuerint, locus est successioni ab intestato. Quodsi ecclesias ipsi, vel monasteria reliquerint, ac mundani facti fuerint, omnia ipsorum jura pertinent ad monasterium, vel ad ecclesiam. Si Christianus Judæo, vel hæretico, vel pagano servierit, libertatem adipiscitur. Sed et si quis necdum christianus, ad orthodoxam fidem accedat, licet postea dominus etiam fidem Christianam amplexus fuerit, nihil pro ejus pretio consequitur, violatore legis non solum multæ pecuniariæ, verum etiam ultimo supplicio subjacente.

LVI. Iis, quæ sancita sunt in extremo capite constitutionis 45 tituli præsentis, adjicit hæc constitutio, ut quæ nomine transactionis aut venditionis rei, quæ perpetuo relinquitur, cujusmodi leges annalia vocant, præter vim dictæ constitutionis data sunt, religiosæ domui addicantur; et ut ei, qui dedit, obligatus is sit, qui cum ipso contraxit; et hæredes contrahentis alteri de suo, quæ data sunt præstent.

Paratitla tituli III.

Libri I, tit. 1, constit. 3, cujus initium, *Sancimus*. Episcopus vel clericus, qui Nestorianus est, ex ecclesia ejicitur.

Lib. I, tit. 1, constit. 4, cujus initium, *Nemo*. Clericus, qui publice de fide disceptationem instituit, a sacerdotio removetor.

Lib. I, tit. 2, constit. 6 (19), cujus initium, *Omni*. Etiam in Illyrico prisci canones ecclesiastici servantor, ut cum ecclesiasticum aliquod dubium emerserit, fide archiepiscopi Constantinopolitani (20), synodo conveniente, decidatur.

A παραγραφῇ, τιμωροῦνται ἐσχάτως, καὶ τὰ πράγματα τοῦ ἅρπαγος καὶ τοῦ (ὡς εἴρηται) βοηθήσαντος αὐτῷ λαμβάνον τὸ μοναστήριον ἢ τὸ ἀσκητήριον ἐφ' ᾧ καὶ τὴν βιάσασαν ἐξ αὐτῶν ἐκεῖθεν τρέφεσθαι. Εἰ δὲ μόνον διακόνισσά ἐστιν ἡ βιασθεῖσα, καὶ οὐκ ἀσκήτρια ἢ μονάστρια, τὴν μὲν δεσποτείαν ἡ κατ' αὐτὴν ἐκκλησία λαμβάνει, αὕτη δὲ τὴν ἀποτροφήν. Οἱ δὲ ἄλλως αὐτοῖς βοηθήσαντες, ἢ ὑπουργήσαντες ἢ συνειδότες, ἢ ὑποδεξάμενοι, ἢ σπουδὴν οἱανδήποτε συνεισαγαγόντες, μόνῃ τῇ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑπόκεινται. Χώρα δὲ τοῖς εἰρημένοις, κἂν ἑκοῦσά τις τῶν εἰρημένων γυναικῶν ἡμαρτήθη.

ΝΕ'. Ἐάν τις τῶν μνηστόρων [ἴσ. μνηστήρων] μονάσῃ, οἱ ἀῤῥαβῶνες ἁπλοῖ ἀποδίδονται, καὶ οὐδὲν B ζημιοῦται. Ἐπὶ δὲ γαμησάντων οἱ ἀπὸ τελευτῆς κάσοι χώραν λαμβάνουσιν. Οὐκ ἔξεστι τοῖς γονεῦσι βουλομένους τοὺς παῖδας μονάσαι ἢ κληρωθῆναι κωλύειν, οὔτε διὰ τοῦτο μόνον ἐξερεδατεύειν· ἀλλ' εἰ μὲν τὰ καθ' ἑαυτοὺς διατυπώσωσιν, ἀνάγκην ἔχουσι τρεῖς οὐγκίας αὐτοῖς ἐᾷν· εἰ δὲ μὴ διατυπώσωσι, χώρα τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου. Εἰ δὲ τὰς ἐκκλησίας ἢ τὰ μοναστήρια καταλίπωσι, καὶ κοσμικοὶ γένωνται, πάντα τὰ δίκαια αὐτῶν τῷ μοναστηρίῳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ διαφέρει. Ἐὰν Χριστιανὸς δουλεύσῃ Ἰουδαίῳ ἢ αἱρετικῷ, ἢ Ἕλληνι, ἐλευθεροῦται. Καὶ ὁ μὴ ὢν μὲν Χριστιανὸς, προστρέχων δὲ τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, κἂν ὕστερον ὁ δεσπότης χριστιανίσῃ, C οὐδὲν ὑπὲρ τιμῆς λαμβάνει, τοῦ παραβαίνοντος οὐ μόνον ποινῇ χρηματικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑποκειμένου.

ΝϚ'. Τοῖς νομοθετηθεῖσιν ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τῆς [τεσσαρακοστῆς πέμπτης] διατάξεως τοῦ παρόντος τίτλου προστίθησιν ἡ παροῦσα διάταξις, ὥστε ὑπὲρ διαλύσεως ἢ πράσεως τοῦ διηνεκοῦς καταλιμπανομένου, ὑπὲρ ἀννάλια [f. ὑπεραννάλια] καλοῦσιν οἱ νόμοι, παρὰ τὴν δύναμιν αὐτῆς δοθήσεται, τῷ εὐαγεῖ προσκυρούμενα τόπῳ, ὑποκεῖσθαι τῷ δεδωκότι, τὸν συμβάλλοντα αὐτῷ, καὶ οἴκοθεν αὐτῷ διδόναι κληρονόμου αὐτοῦ.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.

Βιβ. α', τίτλος α', διάταξις γ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Θεσπίζομεν*. D Ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, Νεστοριανὸς ὑπάρχων, τῆς Ἐκκλησίας ἐκβάλλονται.

Βιβ. α', τίτ. α', διάταξις δ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Nemo*. Κληρικὸς δημοσίᾳ περὶ πίστεως ζήτησιν ποιούμενος τῆς ἱερωσύνης ἐκπιπτέτω.

Βιβ. α', τίτ. β', διάτ. ϛ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Omni*. Καὶ ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ οἱ παλαιοὶ κανόνες τῶν Ἐκκλησιῶν κρατείτωσαν· ὥστε ἡνίκα τι ἐκκλησιαστικὸν ἀνακύψει, τέμνεσθαι γνώμῃ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, συνόδου γινομένης.

Annibalis Fabroti notæ.

(17) *Ipsa vero suffragium*. Σουφφράγιον et in ora libri Leunclavii exponitur, ἀποτροφή. Glossæ Basilic. σουφφράγιον, ἀποστροφή, lege, ἀποτροφή. Justinian. in l. 53, c. eod. usumfructum consequatur.

(18) *Casus post mortem*. Lucrum consequatur ab eo qui solitariam vitam elegit, quod debuit legitime vel ex pacto in casum mortis exigere, l. 54, c. eod.

(19) Lib. I, tit. 11, const. 6. Vide supra ad tit. 2, n. 6.

(20) *Fide archiep. CP.* Græci videntur legisse, *sententia*. Iidem vertunt, γνώμῃ, sententia, arbitrio.

Βιβ. α', τίτ. β', διάτ. ιβ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Privilegia.* A "Οτι τὰ παρερχόμενα ἐκ τοῦ δημοσίου ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις λόγῳ πτωχῶν ἀδιστάκτως καὶ ἀμειώτως αὐταῖς καταβάλλεσθαι χρὴ, ἐν οἱοισδήποτε εἴδεσιν ὄντα.

Βιβ. α', τίτ. β', διάταξις ιγ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Generaliter.* Γυνὴ ἀφιερωμένη Θεῷ, ἢ καὶ χήρα, δύναται ἐκκλησίᾳ, ἢ μοναστηρίῳ, ἢ κλήρῳ, ἢ πτωχοῖς ἐν διαθήκῃ ἐν κωδικίλλοις πᾶν ὅπερ βούλεται καταλιμπάνειν.

Βιβ. α', τίτ. β', διάταξις ιδ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Jubemus.* Ὁ οἰκονόμος ἐκποιῶν ἀκίνητον τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως πρᾶγμα, ἢ πολιτικοὺς ἀννώνας, ἢ γεωργοὺς, ἐκπίπτει τῆς οἰκονομίας.

Βιβ. α', τίτλος β', διάτ. ιε', ἧς ἡ ἀρχὴ.·.·. Εἴ τις νοσοκομεῖον, ἢ πτωχεῖον ἢ ξενοδοχεῖον δωρεᾶς τρόπῳ B κτίζειν ἐπηγγείλατο, τοῦτο πληροῦν ἀναγκάζεται προνοίᾳ τῶν κατὰ πόλιν ἐπισκόπων καὶ οἰκονόμων.

Βιβλίον α', τίτλος β', διάταξις ιϛ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Decernimus.* Ἡ διάτ. βούλεται τὰ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν μοναχῶν προνόμια βέβαια μένειν.

Βιβ. α', τίτ β', διάτ. ιζ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Θεσπίζομεν.* Νομοθετεῖ ἡ διάταξις περὶ ἐκποιήσεως, καὶ ἀνταλλαγῆς, καὶ ὑποθήκης, καὶ ἐμφυτεύσεως, καὶ δωρεᾶς πραγμάτων διαφερόντων ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μαρτυρίοις, καὶ ξενοδοχείοις, καὶ πτωχείοις, καὶ ὀρφανοτροφείοις αὐτῆς, καὶ τῶν δεχομένων ἐξ αὐτῆς χειροτονίαν ἐπισκόπων, πόλεώς τε κλιμάτων, καὶ τῶν δεχομένων C τὰς παρὰ τῶν μητροπολιτῶν χειροτονίας. Ἀνάγνωθι οὖν αὐτὴν, ἀπὸ τοῦ ῥητοῦ σαφηνίζουσαν, καὶ ἀνελλειπῶς διαγορεύουσαν, πότε καὶ πῶς, καὶ ἐκ ποίας αἰτίας, καὶ ἐπὶ ποίοις γράμμασι, καὶ τίνα τρόπον, καὶ παρὰ τίσι γίνονται ἐκποιήσεις ἢ ἐμφυτεύσεις τῶν διαφερόντων πραγμάτων τοῖς αὐτοῖς τόποις. Μαθήσῃ γὰρ ἐξ αὐτῆς καὶ περὶ ποίων ταῦτα νομοθετεῖ πραγμάτων. Μὴ λάθῃ δέ σε ὅτι ἐπὶ τῆς ἐμφυτεύσεως τὰ αὐτὰ κρατεῖν παρακελεύεται, καὶ ἐπὶ τῶν διαφερόντων πραγμάτων τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, ἅπερ ἐνομοθέτησε τοῖς μνημονευθεῖσιν εἰς τὰ τοῖς ἄλλοις τόποις προσήκοντα θαύματα. Ὑπεξαιρεῖ δὲ τῆς οἰκείας νομοθεσίας ἡ διάταξις τὰ ἱερὰ ἀναθήματα. Σημείωσαι δὲ ἐκ τῶν ῥημάτων αὐτῆς ὅτι κινητὰ μόνα καλεῖ τὰ ἱερὰ ἀναθήματα.

Βιβ. α', τίτ. β', διάτ. ιη' ἧς ἡ ἀρχὴ, *Ἡ Μεγάλη.* D Ἡ Μεγάλη ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ὑπὲρ προῖκα θάπτεσθαι τοὺς τελευτῶντας ἑβδομήκοντα λίτρας χρυσίου ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας εἴληφεν.

Βιβ. α', τίτ. β', διάτ. ιθ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Illud.* Ὁ δωρεὰν μέχρι φ' νομισμάτων εἰς ξενοδοχεῖον, ἢ νοσοκομεῖον, ἢ ὀρφανοτροφεῖον, ἢ εἰς αὐτοὺς τοὺς πτωχοὺς ποιούμενος ὑπομνημάτων οὐ χρῄζει.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Si clericus.* Ἐὰν κληρικὸς πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἀποφάσεως ἐκ-

A Lib. 1, tit. 2, constit. 12, cujus initium, *Privilegia.* Quæ ex publico perveniunt ad sanctissimas ecclesias ratione pauperum, sine dubitatione ac imminutione debent eis præstari, quibuscunque tandem in speciebus sint.

Lib. 1, tit. 2, constit. 13, cujus initium, *Generali lege.* Mulier Deo consecrata, et vidua, potest ecclesiæ, vel monasterio, vel clero, vel pauperibus, in testamento vel in codicillo, quidquid omnino vult, relinquere.

Lib. 1, tit. 2, constit. 14, cujus initium, *Jubemus.* Œconomus, qui rem immobilem Ecclesiæ Constantinopolitanæ, vel annonas civiles, vel colonos alienat, ab œconomi officio removetur.

Lib. 1, tit. 2, constit. 15, cujus initium. ... Si B quis nosocomium, vel ptochium, vel xenodochium, modo donationis, exstructurum se promiserit, rem implere cogitur, episcoporum qualibet in civitate, atque œconomorum interveniente providentia.

Lib. 1, tit. 2, constit. 16, cujus initium, *Decernimus.* Vult hæc constitutio, ut clericorum et monachorum privilegia firma maneant.

Lib. 1, tit. 2, constit. 17, cujus initium. *Sancimus.* Hæc constitutio statuit de alienatione, et permutatione, et hypotheca, et emphyteusi, et donatione rerum pertinentium ad sanctas Constantinopolis ecclesias, et ad martyria, et monasteria, et xenodochia, et ptochia, et orphanotrophia ejus, et ad episcopos, qui ordinationem ab ea consequuntur; C et ad eos, qui a metropolitanis civitatum ipsius ac regionum ordinantur. Quapropter illam legito, ad verbum declarantem, ac plene sancientem, quando, et quomodo, et quibus ex causis, et quibuscum litteris, et quo pacto, et apud quos fiant alienationes, vel emphyteuses rerum ad eadem loca pertinentium. Nam ex ea cognosces etiam, de quibus hæc sanciat rebus. Neque te lateat, quod in emphyteusi eadem valere jubeat in rebus ad Majorem Ecclesiam Constantinopolitanam pertinentibus, quæ statuit et de rebus ad alia indicata loca pertinentibus. Excipit autem ab hac lege constitutio anathemata sacra (21). Et ex ipsius verbis nota, quod sola dicat non alienanda sacra donaria.

D Lib. 1, tit. 2, constit. 18, cujus initium, Ἡ Μεγάλη. Ecclesia Major Constantinopolitana pro iis gratuito sepeliendis, qui moriuntur, 70 libras auri ex augustali liberalitate accepit.

Lib. 1, tit. 2, constit. 19, cujus initium. *Illud.* Qui donationem usque ad quingentos nummos in xenodochium, vel nosocomium, vel orphanotrophium, vel in ipsos pauperes facit, actorum monumentis non indiget.

Lib. 1, tit. 4, constit. 2 (22), cujus initium, *Si clericus.* Si clericus ante sententiam definitivam appel-

Annibalis Fabroti notæ.

(21) Constitutio 17, in fine, *Anathemata sacra.* Integra constitutio sup. tit. 2, ἱερὰ σκεύη, sacra vasa.

(22) Lib. 1, tit. 4, const. 11. V. d. t. 4, infra.

laverit, 50 libris argenti multatur: quæ pauperibus per fidelissimum quemdam distribuentur.

Lib. I, tit. 4, constit. 4, cujus initium, *Mimæ*. Quæ scortatione (23) simpliciter peccat, nequaquam habitu perpetuæ virginis aut diaconissæ utitor.

Lib. I, tit. 4, constit. 6, cujus initium, *Addictos*. Nullus clericus, vel monachus, vel qui synodita vocatur, condemnatum rapiat vel detineat. Sin præter sancita, damnatum rapuerint, a præside pro dignitate puniuntor. Quod si magnam clericorum manum, et copiis suis superiorem præses viderit, ad imperatorem de ipsis referat, ut conveniens eis pœna irrogetur. Nec eorum locorum episcopus expers est culpæ, quibus in locis a clericis aut monachis peccatum fuerit. Nam ab ipso castigari debent harum omnia delicta, quamquidem ipsi, cum admittuntur, reprehensionem afferunt.

Lib. I, tit. 4, constit. 9, cujus initium, *Judices*. Debet episcopus eorum curam gerere, qui sunt in custodia, et si quidem eas negligi viderit, præsidem provinciæ de hoc moneat.

Lib. I, tit. 4, constit. 10, cujus initium, *Mathematicos*. Tradant mathematici libros erroris sui episcopis, ut in oculis eorum concrementur, atque ipsi hoc modo christiani fiant.

Lib. I, tit. 4, constit. 12, cujus initium, *Si lenones*. Si quis filia, vel mancipio suo, ad lenocinium fuerit abusus, licet eis, quæ ita coactæ prostituuntur, episcopum adire, atque hoc modo ab ejusmodi misera necessitate liberari.

Lib. I, tit. 4, constit. 13, cujus initium, *Decernimus*. Qui litem habet adversus clericum, invitus haud cogitur, ut apud episcopum Constantinopolitanum litiget.

Lib. I, tit. 4, constit. 18, cujus initium, Θεσπίζομεν. Cum miles queritur de bonitate specierum, quæ ipsi annonarum ratione præbentur, episcopus curam eorum gerere debet, qui tributa conferunt, neque permittere, ut a militibus vexentur.

Lib. I, tit. 4, constit. 19, cujus initium, *Jubemus*. Episcopi et clericorum suffragio defensor constituitor.

Lib. I, tit. 4, constit. 21, cujus initium, *Si præsens*. Cum locum habet exceptio non numeratæ pecuniæ, nec præses adest, potest aliquis accedendo ad episcopum, tempus interrumpere.

Lib. I, tit. 4, constit. 22, cujus initium, *Οὐδένα*. Religiosissimi quovis in loco episcopi, uno septimanæ cujuslibet die, vel feria quarta, vel in Parasceve, custodias perscrutantor.

Lib. I, tit. 4, constit. 23, cujus initium, Ἰδιωτικάς. Si quis in carcerem privatum conjectus fuerit,

A καλέσηται, ν' λίτρας ἀργυρίου προστιμᾶται· αὗται δὲ τοῖς πένησι διά τινος πιστοτάτου διαμερισθήσονται.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. δ', ἧς ἡ ἀρχή, *Μιμαί*. Ἡ ἁπλῶς πορνεύουσα μηδαμῶς κεχρήσθω σχήματι ἀειπαρθένου ἢ διακονίσσης.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ς', ἧς ἡ ἀρχή, *Addictos*. Μηδεὶς κληρικὸς, ἢ μοναχὸς, ἢ καλούμενος συνοδίτης, ἁρπαζέτω τὸν κατάκριτον. Εἰ δὲ παρὰ τὰ διηγορευμένα τὸν κατάκριτον ἁρπάσωσιν, ἀξίως τιμωρείσθωσαν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος. Εἰ δὲ καὶ πολλὴν ἴδῃ τὴν χεῖρα τῶν κληρικῶν ὁ ἄρχων, καὶ κρείττονα τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως, ἀναφερέσθω τῷ βασιλεῖ περὶ αὐτῶν, ὅπως ἂν ἡ δέουσα τούτοις ἐπαχθῇ τιμωρία· μέμψεως δὲ οὐκ ἔστιν ἐκτὸς ὁ τῶν τόπων ἐπίσκο-
B πος, ἐν οἷς τοῦτο ἡμάρτηται παρὰ τῶν κληρικῶν ἢ τῶν μοναχῶν. Πάντα γὰρ τὰ τούτων πλημμελήματα παρ' αὐτοῦ δεῖ σωφρονίζεσθαι, διότι καὶ πλημμελούμενα τὴν μέμψιν αὐτῷ φέρει.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. θ', ἧς ἡ ἀρχή, *Judices*. Χρὴ τὸν ἐπίσκοπον προνοεῖν τῶν ἐν φυλακῇ ὄντων, καὶ εἰ παραμελουμένους αὐτοὺς ἴδῃ, διδασκέτω τὸν τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντα.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ι', ἧς ἡ ἀρχή, *Mathematicos*. Οἱ μαθηματικοὶ τοῖς ἐπισκόποις τὰ βιβλία τῆς οἰκείας πλάνης παραδιδότωσαν, ἵνα ἐπ' ὄψεσιν ἐκείνων καυθῇ, καὶ οὕτως ἐκεῖνοι γένωνται Χριστιανοί.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ιβ', ἧς ἡ ἀρχή, *Si lenones*. Ἐάν τις τέκνον ἢ ἀνδράποδον ἴδιον πορνοβοσκήσῃ,
C ἔξεστι ταῖς οὕτως ἀνάγκῃ προϊσταμέναις προσιέναι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ οὕτως ἀπαλλάττεσθαι τῆς τοιαύτης ἀθλίας ἀνάγκης.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ιγ', ἧς ἡ ἀρχή, *Decernimus*. Ὁ δίκην ἔχων πρὸς κληρικὸν ἄκων οὐκ ἀναγκάζεται παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως δικάζεσθαι.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ιη', ἧς ἡ ἀρχή, *Θεσπίζομεν*. Ἡνίκα ὁ στρατιώτης διαβάλλει περὶ καλλονῆς τῶν παρερχομένων αὐτῷ εἰς λόγον ἀννωνῶν εἰδῶν, χρὴ τὸν ἐπίσκοπον προνοεῖν ὑποτελῶν, καὶ μὴ συγχωρεῖν αὐτοὺς διατρίβεσθαι ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ιθ', ἧς ἡ ἀρχή, *Jubemus*.
D Ψήφῳ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν ὁ ἔκδικος προβαλλέσθω.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. κα', ἧς ἡ ἀρχή, *Si præsens*. Ἡνίκα χώραν ἔχει ἡ παραγραφὴ τῆς ἀναργυρίας, καὶ μὴ πάρεστιν ὁ ἄρχων, δύναταί τις προσερχόμενος τῷ ἐπισκόπῳ, ταύτην διακόπτειν.

Βιβ. α', τίτ. δ' διάτ. κβ', ἧς ἡ ἀρχή, *Οὐδένα*. Οἱ θεοφιλέστατοι κατὰ τόπον ἐπίσκοποι μίαν ἑκάστης ἑβδομάδος ἡμέραν ἢ τὴν Τετράδα, ἢ τὴν Παρασκευὴν, τὰς φυλακὰς διερευνάτωσαν.

Βιβλίον α', τίτλος δ', διάταξις κγ', ἧς ἡ ἀρχή, *Ἰδιωτικάς*. Ἐάν τις ἐμβληθῇ ἐν ἰδιωτικῇ φυλακῇ,

Annibalis Fabroti notæ.

(23) Lib. I, tit. 4, const. 4. *Quæ scortatione*. Vide tit. 4, const. 4.

προνοίᾳ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἀφιέσθω παραχρῆμα τῆς φυλακῆς. Σημείωσαι ὅτι, ῥᾳθυμουμένου τούτου τοῦ πράγματος, δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀναφέρειν τῷ κατὰ καιρὸν προεστῶτι τῶν θείων πριβάτων. Τοῦτο γάρ, φησί, μὴ ποιήσαντες, οὐ περὶ μόνην τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν σωτηρίαν αὐτὴν ὑποστήσονται κίνδυνον.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχή, *Omnes*. Οἱ ἐπίσκοποι τῶν αἱρετικῶν μηδεμίαν πίστιν, ἣν οὐκ ἔχουσι, εἰκάσθωσαν.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. η', ἧς ἡ ἀρχὴ *Quicunque*. Οἱ ἐπίσκοποι οἱ τὰ Εὐτυχοῦς καὶ Ἀπολλιναρίου φρονοῦντες μηδὲ διάκονον, μηδὲ πρεσβύτερον, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, μηδεμίαν χειροτονίαν ποιείτωσαν.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. ιβ', ἧς ἡ ἀρχή, *Τοὺς αἱρετικούς*. Ὅπως ἂν τὰ κατὰ τῶν αἱρετικῶν νομοθετηθέντα φυλαχθείη, προνοείτωσαν οἱ ἐπίσκοποι.

Βιβ. α', τίτ. ς', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχή, *Antistitem*. Ὁ ἐπίσκοπος τὸν ἤδη βαπτισθέντα ἀναβαπτίσαι τολμήσας ἀποχειροτονείσθω. Τοῦτο γὰρ τοῖς ἀποστολικοῖς μάχεται παραγγέλμασιν.

Βιβ. α', τίτ. ζ', διάτ. ς', ἧς ἡ ἀρχή, *Eos qui*. Οἱ τῆς ὀρθοδόξου θρησκείας κληρικοὶ ἢ μοναχοί, ἐὰν εἰς τὸ Ἀπολλιναρίου ἢ Εὐτυχοῦς μετέλθωσι δόγμα, πικρῶς τιμωροῦνται, καὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἐδάφους ἐξορίζονται.

Βιβ. α', τίτ. θ', διάτ. ιη', ἧς ἡ ἀρχή, *Hac victura*. Ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος μὴ ἀπαξιούτω παρὰ τοῖς ἐκδίκοις δικάζεσθαι. Ἔχουσι γὰρ δίκαιον τοῦ δικάζειν καὶ τοῖς ἐπισκόποις. Σημείωσαι ἐξ ἀντιστολῆς.

Βιβ. α', τίτ. ια', διάτ. θ', ἧς ἡ ἀρχή, *Προστάττομεν*. Χρὴ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀσεβῆ θρησκείαν ἀνακόπτειν τοὺς ἐπισκόπους, καὶ μηνύειν ταῦτα τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. γ', ἧς ἡ ἀρχή, *Pateant*. *Ἀνεῴχθωσαν*. Τοὺς ἐνόπλους πρόσφυγας ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα μὴ πεισθέντας, μήτε εἴξαντας τῇ παραινέσει τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν, καὶ τῇ ἐπαγγελθείσῃ ἀσφαλείᾳ, μεθ' ὅρκου δόσεως· οὐδὲ οὕτως ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου γνώμης ἔξεστιν ἀποσπᾶσαι.

Βιβλίον α', τίτλος ιβ', διάταξις ς', ἧς ἡ ἀρχή, *Praesenti*. Ὁ ὑπονοούμενος κληρικὸς ἔχειν πράγματα τοῦ προσφεύγοντος λόγον διδότω τῆς οἰκείας συνειδήσεως τῷ ἐπισκόπῳ.

Βιβ. α', τίτ. ιγ', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχή, *Jamdudum*. Οἱ ἐπίσκοποι ἐν τάξει μαρτύρων ὑπογραφέτωσαν ἐν τοῖς συμβολαίοις τῶν ἐν ἐκκλησίαις ἐλευθερουμένων.

Βιβ. α', τίτ. ιγ', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχή, *Qui religiosa*. Ὁ κληρικός, κἂν ἐν ἐκκλησίᾳ, κἂν ἐν διαθήκῃ δι' οἱωνδήποτε ῥημάτων ἐλευθερώσῃ τὴν οἰκέτην, πο-

religiosissimorum episcoporum cura extemplo custodia dimittitor. Nota, cum hoc negotium segniter procedit, episcopum rem ipsam deferre debere ad eum, qui pro tempore præpositus fuerit rebus sacris privati. Quippe ni fecerint, inquit, non modo circa solum patrimonium, verum etiam circa salutem ipsam periculum incurrent.

Lib. I, tit. 5, constit. 2, cujus initium, *Omnes*. Hæreticorum episcopi nullam fidem, quam non habent, doceant.

Lib. I, tit. 5, constit. 8, cujus initium, *Quicunque*. Episcopi, qui Eutychis et Apollinaris dogmata sectantur, neque diaconum, neque presbyterum, neque (simpliciter loquendo) ullam ordinationem instituant.

Lib. I, tit. 5, constit. 18, cujus initium, Τοὺς αἱρετικούς. Ut adversus hæreticos promulgata serventur, episcopis curæ esto.

Lib. I, tit. 6, constit. 1, cujus initium, *Antistitem*. Episcopus, qui jam baptizatum rebaptizare fuerit ausus, ordinatione sua excidat. Hoc enim cum præceptis apostolicis pugnat.

Lib. I, tit. 7, constit. 6, cujus initium, *Eos qui*. Clerici vel monachi orthodoxæ religionis, si ad Apollinaris vel Eutychis dogmata transierint, acerbe puniuntur, et in exsilium extra solum Romanum pelluntur.

Lib. I, tit. 9, constit. 18, cujus initium, *Hac victura*. Episcopus civitatis non dedignetur apud defensores civitatum litigare. Nam hoc illi jus habent, ut de controversiis episcoporum cognoscere possint. Nota, hoc colligi ex distinctione contraria (23*).

Lib. I, tit. 11, constit. 3, cujus initium, Προστάττομεν. Episcopi paganorum impietatem resecare debent, et de his præsidi provinciæ indicare.

Lib. I, tit. 12, constit. 3, cujus initium, *Pateant*. Armatos confugas necesse est arma deponere, si non obtemperaverint, neque cesserint exhortatione episcopi, et clericorum, et promissæ securitati, cum præstatione jurisjurandi, ne sic quidem eos inconsulto episcopo licet abstrahere.

Lib. I, tit. 12, constit. 6, cujus initium, *Præsenti*. Clericus, quem suspicio est habere res ejus, qui ad ecclesiam confugit, episcopo rationem conscientiæ suæ reddat.

Lib. I, tit. 13, constit. 1, cujus initium, *Jamdudum*. Episcopi vice testium subscribant instrumentis eorum, qui in ecclesiis manumittuntur.

Lib. I, tit. 13, constit. 2, cujus initium, *Qui religiosa*. Clericus sive in ecclesia, sive in testamento, quibuscunque verbis servum manumiserit, civem

Annibalis Fabroti notæ.

(23*) Nimirum hoc modo: Judæus non potest fieri defensor, ne judex sit episcoporum; ergo alius defensor judicare potest episcopos.

Romanum efficit, ac directam libertatem ei tribuit, quæ competit ex die publicatorum testamentorum. Et ejusdem tituli prima constitutio tradit, etiam episcopos in ecclesia posse manumittere, ac in testamentis libertatem relinquere.

Lib. I, tit. 55, constit. 8, cujus initium, *Defensores*. Etiam [civitatis] defensor consensu episcopi, et clericorum, iisdemque decretum facientibus constituitur. Ejusdem vero tituli constitutio 11 requirit ut prius defensor apud acta monumentorum, præsente civitatis episcopo, cum præstatione jurisjurandi deponat, quod religioni Christianorum addictus sit.

Lib. II, tit. 3, constit. 26, cujus initium, *Si quis*. Qui propter sacerdotium habere fori præscriptionem potest, si per scripturam ei renuntiaverit, ex pœnitentia nequit eadem uti.

Lib. II, tit. 15, constit. 2, cujus initium, *Ne quis*. Clericus, qui regia vela, vel titulos immittere fuerit ausus, absque jussione judicis competentis, publicatione bonorum multatus, et deportatus, etiam ipsa libertate privatur.

Lib. III, tit. 2 (24), constit.... cujus initium, Ἀπαγορεύομεν. Si executor citatum vexet ob constituendum fidejussorem, quem dicat esse personam, quæ solvendo non sit, providentia et judicio episcopi eum accipiat.

Lib. III, tit. 43, constit. 1 (25), cujus initium, Ἡ τῶν κύβων. In aleæ lusum inquirere possunt episcopi, et prohibere ne fiat.

Lib. IV, tit. 30, constit. 14, cujus initium, *In contractibus*. Qui propter difficultatem quamdam nequit per locorum præsidem, vel per defensorem, facere denuntiationem exceptionis non numeratæ pecuniæ, licentiam habeat adeundi episcopum, et per ipsum episcopum hanc manifestandi creditori.

Lib. V, tit. 4, constit. 25, cujus initium, *Si furiosi* (26). Quando furiosi filia nuptias est contractura, inquirere debet episcopus de illius existimatione, qui eam ducturus est.

Lib. V, tit. 4, constit. 29, cujus initium, Πάσης. Scenica mulier, quæ liberari vult, et a præside impeditur, episcopum adire potest, ut ejus providentia ad vitam honestam ac pudicam se conferat.

Lib. V, tit. 70, constit. 7, cujus initium, *Quum*. Curatores judicio et arbitratu episcoporum constituuntor.

Lib. VI, tit. 23, constit. 23, cujus initium, *Consulta*. Ignominiosum est clericis, si præ se ferant, scire se causidicorum disciplinam. Ideoque defensores ecclesiarum, ne quidem, si eis insinuentur,

A λίτην Ῥωμαῖον τοῦτον ἀποτελεῖ, *directam* ἐλευθερίαν αὐτῷ χαρίζεται, ταύτης ἁρμοζούσης, ἐξ οὗπερ ἀνηνέχθησαν αἱ διαθῆκαι. Ἡ πρώτη δὲ τοῦ αὐτοῦ τίτλου φησὶν ὅτι καὶ οἱ ἐπίσκοποι δύνανται ἐν ἐκκλησίᾳ ἐλευθεροῦν, καὶ ἐν διαθήκαις ἐλευθερίαν καταλιμπάνειν.

Βιβ. α', τίτ. νε', διάτ. η', ἧς ἡ ἀρχὴ *Defensores*. Ὁ ἔκδικος, συναινοῦντος τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν, καὶ ψηφιζομένων αὐτῶν, προβαλλέσθω. Ἡ δὲ ια' τοῦ αὐτοῦ τίτ. διάτ. ζητεῖ τὸ πρότερον ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων, παρόντος τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου, μεθ' ὅρκου δόσεως αὐτὸν κατατίθεσθαι, ὅτι τῆς τῶν Χριστιανῶν ὑπάρχει θρησκείας.

B Βιβ. β', τίτ. γ', διάτ. κθ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Si quis*. Ὁ διὰ ἱερωσύνην δυνάμενος ἔχειν φόρου παραγραφὴν, ἐὰν ἐγγράφως ταύτης ἀποτάξηται, οὐ δύναται ἐκ μεταμέλου κεχρῆσθαι αὐτῇ.

Βιβ. β', τίτ. ιε', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Ne quis*. Ὁ κληρικὸς ἐπιβαλεῖν βασιλικὰ βῆλα ἢ τίτλους τολμήσας ἄνευ προσφόρου δικαστοῦ, δημευθεὶς καὶ δεπορτευθεὶς, καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας στερίσκεται.

Βιβ. γ', τίτ. β', διάτ...., ἧς ἡ ἀρχὴ, *Ἀπαγορεύομεν*. Ἐὰν ὁ ἐκβιβαστὴς διαστρέφῃ τὸν ὑπομνησθέντα περὶ τοῦ ἐγγυητοῦ προσώπου, φάσκων αὐτὸ ἄπορον, προνοίᾳ καὶ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου τοῦτον δεχέσθω.

Βιβ. γ', τίτ. μγ', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Ἡ τῶν Κύ-*
C *βων*. Τὴν τοῦ κύβου παιγνίαν δύνανται οἱ ἐπίσκοποι ἀναζητεῖν, καὶ κωλύειν γίνεσθαι.

Βιβ. δ', τίτ. λ', διάτ. ιδ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *In contractibus*. Ὁ διά τινα δυσχέρειαν μὴ δυνάμενος διὰ τοῦ ἄρχοντος τῶν τόπων ἢ τοῦ ἐκδίκου ποιεῖσθαι τὴν περὶ τῆς ἀναργυρίας διαμαρτυρίαν ἄδειαν ἐχέτω τοῦ προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ δι' αὐτοῦ ταύτην ποιεῖν φανερὰν τῷ λεγομένῳ κρεδίτωρι.

Βιβ. ε', τίτ. δ', διάτ. κε', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Si furiosi*. Ἡνίκα ἡ τοῦ μαινομένου μέλλει γάμῳ προσομιλεῖν, χρὴ τὸν ἐπίσκοπον περὶ τῆς ὑπολήψεως τοῦ μέλλοντος αὐτὴν ἄγεσθαι ἀναζητεῖν.

Βιβ. ε', τίτ. δ', διάτ. κθ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Πάσης*. Ἡ σκηνικὴ ἀνεθῆναι βουλομένη, καὶ παρὰ τοῦ ἄρχοντος
D κωλυομένη, δύναται προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα προνοίᾳ αὐτοῦ ἐπὶ τὸν σεμνὸν καὶ σώφρονα βίον μετέλθῃ.

Βιβ. ε', τίτ. ο', διάτ. ζ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Quum*. Οἱ κουράτορες κρίσει καὶ δοκιμασίᾳ τῶν ἐπισκόπων προβαλλέσθωσαν.

Βιβ. ς', τίτ. κγ', διάτ. κγ', *Consulta*. Ἐπονείδιστόν ἐστι κληρικοῖς προσποιεῖσθαι τὴν τῶν δικολόγων ἐπιστήμην εἰδέναι· διά τοι τοῦτο μηδὲ ἐμφανιζομένας οἱ ἐκκλησιέκδικοι δεχέσθωσαν τελευταίας

Annibalis Fabroti notæ.

(24) Lib. III, tit. 3. Est constitutio 3, quam restituit Cujac. ex Basilicis, lib. XII, Obs. cap. 22.

(25) Lib. III, tit. 43, const. 1. Integra constitutio incipiebat ab his verbis, ut etiam constat ex veteri ejus interpretatione, *Alearum usus*, etc.

(26) Lib. V, t. 4, const. 25; *Quando furiosi filia*. Liberi cujuscunque sexus l. 25, c. *De nup.* et l. *Tam dementis*, 28, c. *De episc. aud.*

βουλήσεις, ἃς δεῖ παρὰ τῷ μαγίστρῳ τῶν κήνσων A ἐμφανίζεσθαι, πεντήκοντα χρυσίου λιτρῶν ὑφορώμενοι ζημίαν.

Βιβ. ς', τίτ. μη', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχή, *Certus*. Ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ φησὶν ἡ διάταξις ὅτι δύναταί τις ληγᾶτον ἐκκλησίαν καταλιμπάνειν, ἤγουν κληρονομίαν.

Βιβ. ζ', τίτ ξβ', διάτ. κθ', ἧς ἡ ἀρχή, *Addictos*. Οὐ δεῖ παρὰ τῶν κληρικῶν ἢ μοναχῶν ἢ τῶν καλουμένων συνοδιτῶν ἀποσπᾶσθαι καὶ κατέχεσθαι τοὺς ἅπαξ ὑποπεσόντας ἐγκλήματι, καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ ἁμαρτήματος ἀποφάσει παραδοθέντας.

Βιβ. ζ', τίτ. ξε', διάτ. δ', ἧς ἡ ἀρχή, *Τοὺς συνειδότας*. Οἱ κληρικοὶ, πρὸ ἀποφάσεως ἐκκαλούμενοι, B προτιμῶνται παρὰ τοῦ ἄρχοντος ν' λίτρας ἀργυρίου. Ταῦτα δὲ λήψεται οὐχ ὁ φίσκος, ἀλλὰ τοῖς πένησι καὶ τοῖς δεομένοις πιστῶς ταῦτα ῥογευθήσεται.

Βιβ. θ', τίτ. δ', διάτ. ς', ἧς ἡ ἀρχή, *Οὐδένα*. Ὁ θεοφιλέστατος κατὰ τόπον ἐπίσκοπος μίαν ἑκάστης ἑβδομάδος ἡμέραν, ἢ τὴν Τετράδα, ἢ τὴν Παρασκευὴν, τὰς φυλακὰς διερευνάτω.

Βιβ. θ, τίτ. ε', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχή, *Ἰδιωτικάς*. Ἐάν τις ἐμβληθῇ ἐν ἰδιωτικῇ φυλακῇ, προνοίᾳ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἀφελέσθω παραχρῆμα τῆς φυλακῆς. Σημειωτέον ὅτι, ῥᾳθυμουμένου τοῦ πράγματος, δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀναφέρειν τῷ κατὰ καιρὸν προεστῶτι τῶν θείων πριβάτων· Τοῦτο γάρ, φησὶ, μὴ ποιήσαντες, οὐ τὸν περὶ μόνην τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ C τὸν περὶ τὴν σωτηρίαν αὐτὴν ὑποστήσονται κίνδυνον.

Βιβ. θ', τίτ. λε', διάτ. δ', ἧς ἡ ἀρχή, *Atrocem*. Σκαιὰν ὕβριν ἁμαρτάνει ὁ τὸν ἱερέα τὸ σχῆμα τῆς ἱερωσύνης ἐπιφερόμενον ὑβρίσας.

Βιβ. θ', τίτ. μζ', διάτ. κς', ἧς ἡ ἀρχή, *Θεσπίζομεν*. Οἱ κατὰ τὸν τόπον ἐπίσκοποι φροντιζέτωσαν παραφυλαχθῆναι ἐν τοῖς ἐξοριζομένοις διηνεκῶς, ἢ ἐπί τινα χρόνον ῥητὸν, τὰ προστεταγμένα τῇ διατάξει.

Βιβ. ι', τίτ. θ', διάτ. ι', ἧς ἡ ἀρχή, *Θεσπίζομεν*. Σημείωσαι ὅτι ὁ βουλευτὴς καὶ ὁ ταξεώτης δύνανται γενέσθαι κληρικοὶ, κἂν δημοσίᾳ χρεωστῶσιν. Ἑτέρῳ δὲ λόγῳ, ὅτι τολμηρῶς καὶ ῥιψοκινδύνως ἔρρωται ἡ ἐπὶ τούτοις χειροτονία. D

ad se recipiant voluntates ultimas, quas apud magistrum censuum insinuari oportet: violatore 50 librarum auri mulctam metuente.

(27) Lib. vi, tit. 48, constit. 1, cujus initium, *Certus*. Ejus octavo capite dicit constitutio, quod possit aliquis legatum, vel hæreditatem, ecclesiæ relinquere.

(28) Lib. vii, tit. 62, constit. 29, cujus initium, *Addictos*. Non debent a clericis, vel monachis, vel qui synoditæ vocantur, abstrahi et detineri, qui semel criminis rei facti sunt, ac pro qualitate delicti sententiæ traditi.

(29) Lib. vii, tit. 65, constit. 4, cujus initium, Τοὺς συνειδότας. Clerici ante sententiam appellantes, multantur a præside 50 libris argenti. Verum hæc non fiscus accipiet, sed pauperibus et egenis fideliter erogabuntur.

(30) Lib. ix, tit. 4, constit. 6, cujus initium, Οὐδένα. Religiosissimi quovis in loco episcopi uno cujuslibet septimanæ die, vel feria quarta, vel in Parasceve, custodias perscrutantor.

(31) Lib. ix, tit. 5, constit. 2, cujus initium, Ἰδιωτικάς. Si quis in carcerem privatum conjectus fuerit, religiosissimorum episcoporum cura extemplo e custodia dimittitor. Notandum, cum hoc negotium segniter procedit, episcopum rem ipsam deferre debere ad eum qui pro tempore præpositus fuerit sacris rebus privatis. Quippe ni fecerint, inquit, non modo circa solum patrimonium, verum etiam circa salutem ipsam periculum incurrent.

Lib. ix, tit. 35, const. 4, cujus init., *Atrocem*. Peccat qui sacerdotem veste sacerdotali indutum injuria affecerit.

Lib. ix, tit. 47, constit. 26 (32), cujus initium, *Θεσπίζομεν*. Episcopi cujusvis loci curent, ut in iis, qui vel in perpetuum, vel ad certum tempus relegantur, hac constitutione præcepta serventur.

Lib. x, tit. 9, constit. 1 (33), cujus initium, *Θεσπίζομεν*. Nota, quod curialis et officialis fieri possint clerici, licet fisci debitores sint. Et alia quoque ratione nota, quod non sine temeritate ac periculo fiat ac rata sit in eorum personis facta ordinatio.

Annibalis Fabroti notæ.

(27) Lib. vi, l. 48, constit. 8. Addidi numerum ex ms. Cod.

(28) Lib. vi, t. 62, const. 29. Lex 29, c. *De appellat.* ait, nulli licere. Lex autem 6, c. *De episcop. aud.*, ait, nulli clericorum vel monachorum, etc., ut hic.

(29) Lib. vii, tit. 65, const 9. In scripto cod. videtur legi Latinis litteris, *abstinendum*: quomodo incipit l. 4, c. *Quor. appell. non recip.* In qua tamen non continetur quod hic refertur ex constit. 4. De verbo ῥογεύεσθαι, vide Gloss. ad Cedr.

(30) Lib. ix, tit. 4, const. 6, feria 4, vel in Parasceve, id est, die Mercurii et Veneris.

(31) Lib. iv, tit. 5, const. 2. Pars legis 2, c. *De privat. carcer. inhib.* conjungenda cum epitome Cujac. quam edidit in Par. C. d. t. ex lib. LX, Basil. tit. 53. Vestigium privati carceris sæculo Justiniani exstat apud Gregor. II, epist. 94.

(32) Lib. ix, tit. 47, const. 26. Portio legis ult. c. *De pæn.* ex qua discimus non esse integram constitutionem quæ legitur lib. LX Bas., t. V, c. ult.

(33) Lib. x. tit. 9, const. 10. Sic in Gr. Vide tamen legem *Si quis* 12, c. *De episc. et cler.* et Nov. vi, cap. 4; Nov. cxxiii, c. 15 et infra ex lib. x, tit 31, const. 26.

Lib. x, tit. 27, constit. 2 (34), cujus initium, A *Θεσπίζομεν σιτώνην*. Arbitratu religiosissimi civitatis episcopi, et primatum inter possessores, ex ipsius regionis officio creatur frumenti comparator, sive is, qui (35) ad officium est allegendus, vel qui munus hoc implet, aut implevit.

Lib. x, tit. 27, constit. 4, cujus initium, *Ἦλθεν*. Interveniente cura episcopi, officialis regionis frumenti comparatores conveniunt.

Lib. x, tit. 31, constit. 26, cujus init. *Quidam*. Si decuriones relictis civitatum muneribus, in monasteria sese conjecerint, facultatibus suis spolianter, vel curiis denuo redduntur.

Lib. xi, tit. 40, constit. 5, cujus initium, *Nemo*. B Qui per coactionem prostituti sunt ad fornicationem, episcopos locorum adeant, et sic alea liberabuntur. Simile quod tradit ordine sequens constitutio, cum ait, posse clericum atque monachum ab eadem turpi professione prostitutos vindicare.

Lib. xi, tit. 41, constit. 6, cujus initium, *Lenones*. Quæ in potestate est, a patre vel domino suo ad fornicationem prostituta, episcopum adire potest, et ab ejusmodi coactione liberari. Eadem quoque lex 7 tituli ejusdem generaliter tradit. Quapropter illam legito.

Lib. xi, tit. 75, constit. 4, cujus initium, *Absit*. Curatio pontium, et itinerum instructio non connumeratur inter munera sordida. Quapropter et sanctissimæ ecclesiæ coguntur hæc præstare. C

Lib. xii, tit. 37, constit. 19, cujus initium, *Θεσπίζομεν*. Miles arbitratu defensoris, cum præses provinciæ non adest, et religiosi locorum episcopi, speciem accipiat a collatore.

Lib. xii, tit. 63, constit. 2, cujus initium, *Θεσπίζομεν*. Qui quædam nuntiando insinuaverit in provincia, si amplius 6 nummis a provinciis velit exigere, per episcopi providentiam depellitor.

Legito quoque novellam quintam post codicem editam cujus est inscriptio: *De monasteriis, et monachis, et abbatibus*. Item 6, cujus hæc est inscriptio: *Lex, quæ tradit, quomodo sint ordinandi episcopi, et presbyteri, et diaconi*, etc. D Item 22, cujus inscriptio est: *De secundas nuptias celebrantibus*. Item 75, cujus inscriptio est: *Hæc constitutio priorem constitutionem interpretatur, quæ est de ingredientibus in monasterium*, etc. Item 73, cujus inscriptio est: *Apud*

Βιβ. ι', τίτ. κζ', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Θεσπίζομεν σιτώνην*. Δοκιμασίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐν τοῖς κτήτορσι πρωτευόντων ἐκ τῆς κατὰ χώραν τάξεως ὁ σιτώνης προχειρίζεται, ἤγουν μέλλων ἐν τῇ τάξει καταλέγεσθαι, ἢ πληρῶν, ἢ πληρώσας.

Βιβ. ι', τιτ. κζ', διάτ. δ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Ἦλθεν*. Προνοίᾳ ἐπισκόπου οἱ κατὰ χώραν ταξεῶται τὴν σιτωνίαν μετέρχονται.

Βιβ. ι', τίτλος λα', διάτ. κς', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Quidam*. Ἐὰν βουλευταὶ, τὰς λειτουργίας τῶν πόλεων καταλιπόντες, ἑαυτοὺς εἰς μοναστήριον ἐμβάλλωσι, τῶν πραγμάτων ἐκπιπτέτωσαν, ἢ πάντα ἀποδιδόσθωσαν τοῖς βουλευτηρίοις.

Βιβ. ια', τίτ. μ', διάτ. ε', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Nemo*. Οἱ ἐξ ἀνάγκης προτεθέντες εἰς πορνείαν τοῖς ἐπισκόποις τῶν τόπων προσίτωσαν, καὶ ταύτης ἀπαλλαγήσονται. Ὅμοιον καὶ ἡ ἐφεξῆς λέγουσα, καὶ ὅτι κληρικὸς καὶ μοναχὸς δύνανται τῆς αἰσχρᾶς ταύτης προστασίας τοὺς προσταθέντας διεκδικεῖν.

Βιβ. ια', τίτ. μα', διάτ. ς', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Lenones*. Ἡ ὑπεξουσία παρὰ τοῦ ἑαυτῆς πατρὸς ἢ δεσπότου ἐπὶ πορνείᾳ προτεθεῖσα δύναται προσιέναι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ ἀπαλλάττεσθαι τῆς τοιαύτης ἀνάγκης. Τὰ αὐτὰ καὶ ἡ ἑβδόμη διάταξις τοῦ αὐτοῦ τίτλου γενικῶς φησιν. Ἀνάγνωθι οὖν αὐτήν.

Βιβ. ια', τίτ. οε', διάτ. δ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Absit*. Ἡ τῶν γεφυρῶν ἐπιμέλεια καὶ ὁδοστρωσία οὐ συναριθμεῖται τοῖς ῥυπαροῖς λειτουργήμασι. Διὸ καὶ αἱ ἁγιώταται Ἐκκλησίαι ταῦτα ποιεῖν ἀναγκάζονται.

Βιβ. ιβ', τίτ. λζ', διάτ. ιθ', ἧς ἀρχὴ, *Θεσπίζομεν*. Ὁ στρατιώτης δοκιμασίᾳ τοῦ ἐκδίκου, ἐν ᾧ μὴ πάρεστιν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων καὶ τοῦ θεοφιλοῦς τῶν τόπων ἐπισκόπου λαμβανέτω τὸ εἶδος παρὰ τοῦ συντελεστοῦ.

Βιβ. ιβ', τίτ. ξγ', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Θεσπίζομεν*. Ὁ μήνυσίν τινα ἐμφανίσας ἐν ἐπαρχίᾳ, καὶ πλέον ἐξ νομισμάτων βουλόμενος διαγράψαι τὰς ἐπαρχίας, προνοίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ἀπωθείσθω.

Ἀνάγνωθι καὶ τὴν ε' διάταξιν, ἧς ἡ ἐπιγραφή· *Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν, καὶ ἡγουμένων* καὶ τὴν ς', ἧς ἡ ἐπιγραφή· *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους*, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ τὴν κβ', ἧς ἡ ἐπιγραφή· *Περὶ τῶν δευτερογαμούντων*. Καὶ τὴν οε', ἧς ἡ ἐπιγραφή· *Ἡ διάταξις ἑρμηνεύει τὴν προτέραν διάταξιν τὴν περὶ τῶν εἰσιόντων εἰς μοναστήριον*, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ τὴν ογ', ἧς ἡ ἐπιγραφή·

Annibalis Fabroti notæ.

(34) Lib. x, t. 27, const. 2. Epitome legis 3, c. *Ut nem. lic. in coempt. spec.* quam edidit Cuj. ex Basil. Nota autem sententiam magis constitutionis, quam verba illic proponi, ut constat ex verbo θεσπίζομεν.

(35) *Sive is qui*, etc. Corrigenda est versio, hoc modo: *Id est, qui ad officium est allegendus*, etc., hoc sensu, ut qui ad sitoniam promovendus est, vel ad officium deligi debeat, vel jam munus hoc impleat, aut impleverit; denique ut sit ex cohortalibus: Ἤτοι, ἀντὶ τοῦ, ἢ, ut alias. V. Scholiast. Theophili *ad* § 8 *De jure nat.* et ad tit. *De re divis.* in princ. In d. l. 3 sic habetur: Ταξεωτῶν τῶν στρατευομένων, καὶ τῶν ἀποθεμένων τὴν τάξιν· *Ex officialibus militantibus, vel qui jam militari..t, eamque curam sustinuerint.* In Græco legendum, προχειρίζεται. V. tit. 4, l. 17.

Ἡ διάταξις κυρίστησι δικάζεσθαι μοναχοὺς καὶ ἀσκητρίας. Καὶ τὴν π', ἧς ἡ ἐπιγραφή· *Ἡ διάταξις ἡ τῶν ἀξιωμάτων καὶ ἐπισκοπῆς ἐλευθεροῦσα τῆς ὑπεξουσίας*.

Εὑρήσεις γὰρ ἐν μὲν τῇ ε', πῶς δεῖ κτίζεσθαι τὰ μοναστήρια, καὶ ποίαν δίαιταν χρὴ τοὺς μονήρη βίον ἀναιρουμένους ἔχειν, καὶ ἐντὸς πόσου χρόνου χρὴ αὐτοὺς τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνειν, καὶ ποίᾳ τιμωρίᾳ ὑποβάλλεται ὁ τὸν μονήρη βίον καταλιπών.

Ἐν δὲ τῇ ς', πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ διακονίσσας· καὶ ποῖα ἐπιτίμια ὥρισται κατὰ τῶν παραβαινόντων τὴν διάταξιν, καὶ παρὰ τὸν ὅρον αὐτῆς χειροτονουμένων.

B Ἐν δὲ τῇ κβ', ὥστε μηδένα γαμεῖν τῶν ὑπὸ χειροτονίαν ὄντων ἀπὸ ὑποδιακόνου καὶ ἄνω. Εἰ δὲ ἀναγνώστης ἢ ψάλτης γαμήσοι, οὐκέτι δύναται προκόπτειν εἰς διακονίαν, καὶ πρὸς τὰ μείζω τῆς ἱερωσύνης. Ὁμοίως δὲ πᾶς μὴ ἔχων γυναῖκα ἐκ παρθενίας οὐ δύναται χειροτονίας ἀξιωθῆναι ὑποδιακόνου, ἢ διακόνου, ἢ πρεσβυτέρου.

Ἐν δὲ τῇ οε', ὡς δεῖ πάντα εἰς μοναστήρια εἰσιόντα ἔχοντα παῖδας, εἴτε ἀνήρ ἐστιν εἴτε γυνή, διατίθεσθαι τὰ καθ' ἑαυτούς. Ἑρμηνεύει δὲ καὶ τὴν ἕκτην διάταξιν τοῦ παρόντος συντάγματος.

Ἐν δὲ τῇ οη', ὡς πάντες οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μονάστριαι παρὰ τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ δικάζονται, οὐ μὴν πρὸς τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντας.

C Ἐν δὲ τῇ πα', ὡς πᾶς τις ἐπίσκοπος ἀξιωθεὶς ἐλευθεροῦται, καὶ βουλευτικῆς τύχης καὶ ὑπεξουσιότητος.

A *quos oporteat litigare monachos et ascetrias*. Item 80, cujus inscriptio est : *Constitutio, quæ per dignitates et episcopatum a patria potestate liberat*.

Nam invenies in quinta quidem novella, quomodo struenda sint monasteria, et quali diæta, qui solitariam vitam suscipiunt, uti debeant; et intra quot annos habitum monachicum sumere, et quali pœnæ subjiciatur, qui vitam solitariam reliquerit.

In sexta vero, quonam ordinari modo debeant episcopi, et presbyteri, et diaconi, et diaconissæ : quæve statutæ sint pœnæ tam adversus violatores hujus constitutionis, quam qui præter sanctiones ejus ordinantur.

In vicesima secunda, ne quisquam ex iis matrimonium contrahat, qui sub ordinatione sunt, a subdiacono sursum numerando. Quod si lector, aut cantor matrimonium contraxerit, amplius ad diaconatum, et majores sacerdotii gradus progredi nequit. Consimiliter quisquis uxorem non ducit virginem, ordinationem subdiaconi, vel diaconi, vel presbyteri consequi non potest.

In septuagesima sexta, quod omnes ingredientes monasterium, qui liberos habent, sive vir, sive mulier sit, pro se testari debeant. Interpretatur etiam constitutionem sextam præsentis operis.

In septuagesima octava, quod omnes monachi et monastriæ apud episcopum loci litigent, non apud præsides provinciæ.

In octogesima, quod quicunque præfectoriam vel episcopatus dignitatem consecutus est, tam a conditione curiali, quam potestate patria liberetur.

ΤΙΤΛΟΣ Δ'.

Περὶ ἐπισκοπικῆς ἀκροάσεως, καὶ διαφόρων κεφαλαίων ἀνηκόντων πρὸς δικαιοδοσίαν καὶ φροντίδα, καὶ αἰδῶ ἱερατικήν.

Α'. *Ἑρμηνεία*. Εἰ καὶ τῷ θείῳ οἴκῳ διαφέρουσιν οἱ πραγματευταὶ, διδόασι τὰ πραγματευτικὰ τέλη.

TITULUS IV.

De episcopali audientia (36), *et diversis capitulis, quæ pertinent ad jurisdictionem, curamque et reverentiam pontificalem.*

I. Etiamsi (37) negotiatores ad divinam (37*) domum pertinent, negotiatoria tributa præstant.

Annibalis Fabroti notæ.

(36) *Audientia*. Severus Sulpitius, *Hist. sacr.* II : *Aliis episcopis audientiam reservare*. V. Leonis M. epist. 91.

(37) *Etiamsi*. Non videntur interpretes intellexisse legem 1, c. h. t. cujus hanc putant esse sententiam, episcopos curare debere, ut negotiatores justo pretio merces distrahant. Ego dicebam, ad curam episcoporum pertinere, ne negotiatores, qui ad divinam domum pertinent, obtentu domus Augustæ in populi perniciem modum excedant in comparandis mercibus : quo forte carius vendant, quæ vilius emerint : nisi enim ejusmodi hominum licentia cohibeatur, non modicum exinde ad pauperes damnum pervenire, prærepta eis mercandi facultate. Ex diverso, si mercatores qui ad sacram domum pertinent, modum mercandi servaverint, pauperibus non erit ea res fraudi, quibus emendi copia non auferetur. Verum, ne quid dissimulem, D videor hic Tribonianismum odorari : cum enim Valentinianus et Valens rescripsissent, episcopos, qui rebus venalibus præerant, l. *Munerum* 18, vers. *Irenarchæ*, D. *De muner. et hon.*, curare debere, ne *negotiatores divinæ domus seu principis mercandi modum excederent*, Tribonianus id retulit ad episcopos et sacros antistites, quos videtur appellare Christianos episcopos, quibus verus cultus est, adjuvare pauperes, et positos in necessitate, quo nomine cura hæc ad Christianos episcopos magis pertinet, quam ad paganos episcopos. Itaque non esset ejicienda vox *episcopi* in d. l. 1. Tametsi absit a veteri cod. Juliani Brodæi, in quo etiam dict. l. 1 et seq. inseruntur tit. superiori. Græci tamen in libris suis eumdem legum ordinem invenerunt, nec auctor sum ut receptus immutetur. Postremo videamus an Græci d. l. 1 perceperint, quod idem in ea caveri putent quod in l. 1, c. *De commerc. et merc.*, ut scilicet negotiatores etiam qui ad domum principis pertinent, aurum negotiatorum præstent, idque suadere videtur d. l. 1 *De comm.*, cujus pars est lex 1, c. h. t. sed eam interpretationem non patiuntur verba constitutionis, ut a Triboniano transformata sunt : omnino necesse est Græcos vetustiores codices habuisse, quorum interpretatio verbis Tribon. nullo modo convenit.

(37*) Hoc est Augustam.

II. Si clericus ante sententiam definitivam appellaverit, statutam ob hoc pœnam in alios, quinquaginta librarum argenti, ab eo fiscus non accipit: sed in pauperes erogatur.

III. Diebus paschalibus (38) nemo in carcere, vel in vinculis tenetur; excepto adultero (39), et stuprum incestumve committente, et raptore virginum (40), et violatore sepulcrorum (41), et venefico (42), et adulteratore monetæ (43), et homicida, et parricida, et perduelle (44). Nam omnes hi (45) semper suas accipiunt pœnas, cum cæteris semel duntaxat ignoscatur.

IV. Mimæ, ac meretrices, quæ corpore suo publice quæstum faciunt (46), habitu sacrarum virginum non utuntor.

V. Archigerontes, et ergasiotarum (47) diœcetæ sunt, qui Christiani sunt.

VI. Licet clericis, et monachis, et iis, qui synoditæ vocantur (48), ut pro condemnatis criminaliter, intra certum tempus appellent, non autem, ut eos abstrahant et abducant. Quippe præsides multam 50 librarum (49) præstant, et primates officii capitaliter puniuntur, si confestim eos persecuti non fuerint. Sin clerici atque monachi semet eis opponunt, rem præsides ad imperatorem referunt, et episcopi reprehensione non carent, si monachos talia perpetrantes non fuerint persecuti.

A Β'. Ἐὰν πρὸ τελείας ψήφου κληρικὸς ἐκκαλέσηται τὴν ὡρισμένην, τούτου ποινὴν κατὰ τῶν ἄλλων τῶν ν' λιτρῶν τοῦ ἀργυρίου ὁ φίσκος οὐ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ· ἀλλὰ τοῖς πένησι διανέμεται.

Γ'. Ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς πασχαλίας οὐδεὶς ἐγκλείεται ἢ δεσμεῖται πλὴν μοιχοῦ, στουπρολίνκεστον πλημμελοῦντος, ἢ ἅρπαγος παρθένων, καὶ τυμβωρύχου, καὶ γόητος, καὶ παραχαράκτου, καὶ φονέως, καὶ πατροκτόνου, καὶ τυράννου· πάντοτε γὰρ οὗτοι πάντες ἀπολαμβάνουσιν. Ἅπαξ δὲ μόνον οἱ λοιποὶ συγγινώσκονται.

Δ'. Οἱ μῖμοι καὶ αἱ πόρναι ἐκ τοῦ σώματος δημόσιον πόρον ποιούμεναι τῷ σχήματι τῶν ἱερῶν παρθέ- B νων μὴ κεχρήσθωσαν.

Ε'. Οἱ ἀρχιγέροντες καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν ἐργασιωτῶν Χριστιανοὶ γίνονται.

ς'. Ἔξεστι τοῖς κληρικοῖς, καὶ μοναχοῖς, καὶ τοῖς λεγομένοις συνοδίταις ὑπὲρ τῶν ἐγκληματικῶς καταδικασθέντων ἐμπροθέσμως ἐκκαλεῖσθαι, οὐ μὴν ἀποσπᾷν αὐτοὺς ἀπαγομένους. Ἐπεὶ προστιμῶνται οἱ ἄρχοντες τριάκοντα λίτρας, καὶ οἱ πρῶτοι τῆς τάξεως κεφαλικῶς τιμωροῦνται, εἰ μὴ παραχρῆμα τοῖς τοιούτοις ὑπεξέλθωσιν. Εἰ δὲ ἀνθίστανται οἱ κληρικοὶ ἢ οἱ μοναχοί, ἀναφέρουσι τῷ βασιλεῖ οἱ ἄρχοντες, καὶ οἱ ἐπίσκοποι οὐκ εἰσὶν ἔξωθεν λόγου μὴ ἐπεξιόντες τὰ τοιαῦτα πλημμελοῦσι μοναχοῖς.

Annibalis Fabroti notæ.

(38) *Diebus paschalibus.* Paschali tempore rei carcere liberantur. Leo Mag. in epist. et Balsamon. in *Nomoc.* Photii tit 9, cap. 25: Monachi Eutychis hæretici in libello supplici ad pseudosynod. C Ephesinam in actis concilii Chalced. Pagani quoque festis diebus abstinebant suppliciis. V. Casaub. ad Suetonium, et Meursii Græciam feriatam in epistolam 14, inter Socraticas.

(39) *Excepto adultero.* Genialis thori ac lectuli alieni invasore, ad differentiam adulteri monetæ, de quo infra. V. Chrys. t. I, p. 95, 256, et not. et in Joan. p. 822 et seq. in pr. Hermogen. p. 37. Senecæ Controv. p. 363, comment.

(40) *Virginum.* Vox virginis deest in quibusdam: eam autem agnoscunt Græci, et Brodæi codex.

(41) *Violatore sepulcrorum.* Novella Leonis XCVI, eos qui arcas defunctorum perscrutantur, ut quæ in iis sunt expilent, verberari jubet, si iterum deprehensi sint post veniam semel impetratam. Verba Leonis: Μάστιξι ταῖς κατὰ νώτου καὶ τοιχῶν ὀρισθήσεται κουρείᾳ. Theodorus Balsamon ad tit. 13 *Nomocanon.* c. 32, in referenda d. Nov. utitur D his verbis: Τὸν κακὸν σωφρονίζεσθαι διὰ μαγκλαβίων καὶ κουρᾶς. Ex quibus intelligimus, μαγκλάβια esse flagra, verbera. Vide Glossaria nostra ad Cedrenum et Nicetam edit. Regiæ. Sed non putat idem Theodorus d. Nov. Leonis pertinere ad sepulcrorum violatores: Aliud enim, inquit, est, reliquias defunctorum transferre, et aliud furandi animo quid eorum quæ inter ipsas sunt, contrectare, tametsi et hoc quoque improprie dicatur sepulcrorum violatio. Vide lib. LX Basil., t. XXIII, ad leg. 3, § 4 D.

(42) *Et venefico.* Prætermisit Balsamo sacrilegum, ἱερόσυλον, ad Photii *Nomocan.* tit. 9, c. 25, et maleficum, γόητα, ad Phot. ibid.

(43) *Adulteratore monetæ.* Qui Græcis παραχαράκτης, adulter violatorque monetæ, l. 3, c. eod.

(44) *Perduelle.* Κατὰ βασιλέως ἢ πόλεως μηχανησαμένου, Bals. ad *Nom.* t. 9, c. 25, lege, πολιτείας, ut apud Th. *De pub. jud.* qui contra Imp. vel remp. aliquid molitus est. Perduellis, τύραννος. Vide Theophil. lib. III, tit. 1. et lib. IV, tit. ult. Photium *Nomocan.* tit. 7, c. 1, reus perduellionis, l. 3 c. eod.

(45) *Omnes hi.* His omnibus principis indulgentia non prodest; cæteri leviorum criminum rei liberantur, nisi sæpius deliquerint. Eleganter in d. l. 3: *Nec in eos liberalitatis Augustæ referatur humanitas, qui impunitatem veteris admissi non emendationi potius, quam consuetudini deputaverint.* V. not. ad cod.

(46) *Publice quæstum faciunt.* Græci videntur legisse corporis sui quæstum faciunt publice, habitu, etc. Sic Photius, *Nomocanonis* tit. 11, cap. 12: Αἱ πόρον ἐκ τοῦ σώματος δημοσίᾳ ποιούμεναι: *Quæstum ex corpore publice facientes.* Quæstuariæ mulieres prohibentur uti habitu earum virginum quæ Deo dedicatæ sunt. Nov. CXXIII, cap. ult.

(47) *Ergasiotarum.* De lectione hujus loci mira est inter interpretes concertatio. Mihi constat, recte legi in veteribus, *Ergasiotanorum*, ut hic ἐργασιωτῶν. Ergasiotæ sive ergasiotani, sunt artifices et operarii, quorum certum erat corpus et collegium. Dicam tamen quod legi in libro cod. editionis Nivellianæ, quique Jacobi Cujacii fuisse dicebatur, his omnino verbis: *Ego plane credo legendum, ex Christianorum numero deligantur, et esse vetustissimum errorem.* Quæ verba ipsius esse Cujacii non dubito, quoniam ab eodem in Paratitl. cod. ita scriptum invenio: *De quibus nisi vetus error insideret, et Theodosiano et Justiniano codici, legeremus, ut ex Christianorum numero deligantur.* Vide tamen eumdem Cujac. *Observ.* lib. XXIII, c. 3, et infra tit. 5 Paratitla. V. Fradini edit.

(48) *Qui synoditæ vocantur.* Socrates, *Hist. Eccles.* IV, c. 23.

(49) *L librarum.* Græca, Τριάκοντα λιτρῶν. Et in l. 6, c. eod.

Ζ'. Ἐπὶ μόνων χρηματικῶν, μεταξὺ συναινούντων, οὐ μὴν ἀκόντων, ἰσχυρῶς δικάζει ἐπίσκοπος.

Η'. Ἡ τῶν ἐπισκόπων ψῆφος ἔῤῥωται μεταξὺ τῶν ἐπιλεξαμένων αὐτούς· καὶ ἔοικε ταῖς τῶν ὑπάρχων ψήφοις, ἀφ' ὧν ἐκκαλεῖσθαι οὐκ ἔξεστιν. Ἐκβιβάζονται δὲ διὰ τῶν τάξεων τῶν ἀρχόντων.

Θ'. Τοὺς φυλαττομένους ὁ ἄρχων κατὰ Κυριακὴν ἐξάγων ἐρωτάτω μή τι παρὰ τῶν φυλάκων ἀπάνθρωπον ὑφίστανται· καὶ ὁριζέτω τροφὴν τοῖς ἐνδεέσι διὰ τῶν κουμμενταρίων, καὶ κελευέτω τοὺς χρείαν ἔχοντας ἀσφαλῶς λούεσθαι. Παρορωμένων δὲ τούτων, ὁ ἄρχων προστιμᾶται εἴκοσι λίτρας. Καὶ τοσαύτας ἡ τάξις, καὶ ἡ βουλὴ γ'. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος προνοεῖ καὶ ὑπομιμνήσκεται τὸν ἄρχοντα.

Ι'. Οἱ μαθηματικοὶ, μὴ καίοντες ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τὰς βίβλους αὐτῶν, καὶ μὴ προσιόντες τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, πάσης ἀπωθοῦνται πόλεως. Εἰ δὲ ἐν πόλει εὑρεθῶσι τὰ τῆς ἰδίας θρησκείας δημοσιεύοντες, δεπορτατεύονται.

ΙΑ'. Προνοείτωσαν οἱ Χριστιανοὶ παρὰ μηδενὸς κρατεῖσθαι ἢ ὑβρίζεσθαι, ἢ ζημιοῦσθαι τοὺς ὑποστρέφοντας αἰχμαλώτους Ῥωμαίους.

ΙΒ'. Ἐὰν προαγωγὸς ἀναγκάσῃ δούλας ἰδίας, ἢ θυγατέρας ἁμαρτάνειν, προσιοῦσαι τοῖς ἐπισκόποις, τῆς ἐντεῦθεν ἀθλιώσεως ἀπολύονται.

ΙΓ'. Βουλόμενος ὁ ἐνάγων, οὐ μὴν ἄκων, ἐνάγει παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, τῷ οἰκονόμῳ καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ κληρικοῖς, εἴτε πρὸς αὐτοὺς, εἴτε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἔχει.

ΙΔ'. Μήτε τοῖς σκηνικοῖς ἐξέστω δούλην ἢ ἐλευθέραν εἰς πορνείαν προάγειν, ἢ πρωϊστᾷν. Ἐπεὶ ἡ δούλη ἐλευθεροῦται πάντως ἀζημίως τοῖς ἄρχουσιν ἢ τοῖς ἐπισκόποις προσιοῦσα· οἷστισι μέλλει μὴ συγχωρεῖν ἄκουσαν δούλην, ἢ ἐλευθέραν συνεῖναι μίμοις ἢ χοροῖς, ἢ θέαν ἄλλην ἐν τοῖς θεάτροις ἐκτελεῖν.

ΙΕ'. Ἐάν τις, μὴ ὢν ὀρθόδοξος, γένηται συνηγο-

VII. In causis duntaxat pecuniariis, inter consentientes, non invitos, recte cognoscit episcopus.

VIII. Episcoporum sententia rata est inter eos, qui episcopos judices elegerunt; et similis est sententiis præfectorum prætorio (50), a quibus appellare non licet. Mandantur autem executioni per apparitores præsidum (51).

IX. Eos, qui sunt in custodia, præses die Dominico producens, interroget num quid inhumani (52) a custodibus perpetiantur: et egenis assignet alimenta per commentarienses (53), ac præcipiat eos, quibus hoc opus erit, tuto lavari. Quæ si negligantur, præses 20 libris multatur, ac tantumdem præstat ipsum officium: decurionum ordine tres libras solvente. Rem ipsam curat episcopus, et præsidem admonet.

X. Mathematici (54) libros suos præsentibus episcopis non concremantes, nec ad fidem orthodoxam accedentes, ex omnibus civitatibus expelluntur. Sin autem in civitatibus reperti fuerint, superstitionem (55) suam publicantes, deportantur.

XI. Provideant Christiani, ne a quoquam detineantur, vel injuriis aut damnis afficiantur captivi Romani, qui revertuntur.

XII. Si perductor ancillas suas, vel filias, peccare coegerit, ad episcopos accedentes, ea miseria liberantur.

XIII. Actor volens, non invitus, apud archiepiscopum Constantinopolitanum agit adversus œconomum, et reliquos ejus clericos, sive contra ipsos, sive contra Ecclesiam habeat actionem.

XIV. Ne scenicis quidem liceat, ut ancillam, vel ingenuam, ad scortationem perducant, aut prostituant. Quippe omnino ancilla vindicatur in libertatem absque ulla jactura, si ad præsides aut episcopos accedat: quibus etiam erit curæ, ne permittant ancillam, vel ingenuam mulierem, invitam versari cum mimis, aut choris, aliudve spectaculum in theatris exhibere.

XV. Si quis non orthodoxus (56), factus fuerit

Annibalis Fabroti notæ.

(50) *Præfectorum prætorio.* A sententia episcopi non appellatur. Hæc lex dirigitur ad præfectum prætorio, a cujus sententiis etiam appellare non licet, l. 19 et 30, c. *De appellat.*

(51) *Per apparitores præsidum.* Per publicum officium, in Appendice cod. Theod. num. 18, quam conferre cum l. 8, c. eod. operæ pretium erit. Episcopus igitur suæ sententiæ non habet executionem, sicut nec judices delegati. (L. *a divo Pio* 15, D. *De re judic.*)

(52) *Num quid inhumani.* Ne his humanitas clausis per corruptos carcerum custodes negetur, in l. 9 c. eod. Græci sic accipiunt, quasi legeretur, *Num his.* Humanitatem quidam interpretantur victualem exhibitionem, seu cibum potumque humanitati sufficientem, ut Cassiod. Var. 7, 33. Ego Græcis assentior humanitatem hic accipientibus ἀντὶ τῆς φιλανθρωπίας. Vide lib. vi Basil. tit. 3 n. 17 V. Gothofr. ad Liban. p. 20.

(53) *Commentarienses.* Carcerum custodes. Menologium Græcum mense Jan. ἐπιστεῖται πρὸς τὴν πίστιν τὸν κομμενταρίσιον Ἀθανάσιον. Gesta S. Marcelli, Surii t. I: *Eductum de carcere*; erat enim commentariensis, etc. Vide ad Glossas Basilic.

(54) *Mathematici.* Theodorus Balsamon ad Photii *Nomocan.* tit 12, cap. 3: Οἱ μαθηματικοὶ μὴ καίοντες ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τὰς βίβλους αὐτῶν, καὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ προσιόντες, πάσης ἀπωθοῦνται πόλεως, εὑρισκόμενοι δὲ ἐν ταῖς πόλεσι, δεπορτατεύονται· *Qui mathematici coram episcopis libros suos non concremant, neque ad orthodoxam fidem accedunt, omnibus pelluntur civitatibus: inventi deportantur.* Idem dicit ad titulum 9, cap. 25, p. 119.

(55) *Superstitionem.* Τὰ τῆς ἰδίας θρησκείας δημοσιεύοντες, Photius, *Nom.* tit. 9, c. 25; quæ interpretantur verba hæc legis 10, c. h. t. *Vel secreta erroris sui et professionis insinuaverint.*

(56) *Si quis non orthodoxus.* Alii quam Christiani, advocati non recipiuntur. Judæis vel paganis causas agendi vel militandi licentiam denegamus in constit. Theod. ad Valentin. num. 6, in Append. cod. Theod.

advocatus apud præfectos prætorio, centum libris ipsum officium multatur. Qui vero fieri advocatus, et patrocinium præstare fuerit ausus, ab advocatorum numero removetur, et bonis per proscriptionem amissis, in perpetuum relegatur: regionis autem præses, dimidia patrimonii parte multatus, exsilio quinquennii punitur.

ρος τῶν ὑπάρχων, ἢ ἐπιχωρίου ἑτέρου δικαστηρίου, ἡ μὲν τάξις τῶν ὑπάρχων ρ', λίτρας προστιμᾶται· ὁ δὲ συνήγορος γενέσθαι καὶ συνηγορῆσαι τολμήσας ἐκβάλλεται τοῦ καταλόγου· καὶ δημευόμενος διηνεκῶς ἐξορίζεται· ὁ δὲ ἐπιχώριος ἄρχων εἰς τὸ ἥμισυ τῆς οὐσίας δημευόμενος ἐπὶ πενταετίαν ἐξορίζεται.

XVI. Si non prohibitum lege sit matrimonium (57), sed sponsa propter diversitatem (58) religionis sponsum recuset: siquidem id noverant ipsius parentes prius, quam arrhas accepisset, duplas restituit. Sin deinceps intervenit hæc causa, restituit simplas. Idem in sponsa quoque obtinet, ad recipiendas vel perdendas arrhas.

ΙϚ'. Ἐὰν τῷ νόμῳ μὴ κεκώλυται ὁ γάμος, ἀλλ' ἡ μνηστὴ διὰ τὴν διάφορον θρησκείαν αὐτὸν παραιτεῖται· εἰ μὲν ᾔδεσαν τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτῆς πρὶν ἢ λάβῃ τοὺς ἀῤῥαβῶνας, ἑαυτοῖς μεμφέσθωσαν· εἰ δὲ ἠγνόουν, ἢ μετὰ τοὺς ἀῤῥαβῶνας ἡ αἰτία γέγονεν, ἁπλοῦς αὐτοὺς ἀναδιδῶσι. Τὰ αὐτὰ δὲ ἐπὶ μνήστορος εἰς τὸ ἀναλαβεῖν ἢ ἀπολέσαι τοὺς ἀῤῥαβῶνας.

XVII. Delectu (59) episcopi et primatum inter possessores, fit comparator frumenti, ex illis, qui militant in ejus regionis officio, sive munus suum impleverint, sive adhuc militaturi sint. Hoc qui transgreditur, 50 libris multatur (60).

ΙΖ'. Ἐπιλογῇ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρώτων οἰκητόρων γίνεται ὁ σιτώνης ἀπὸ τῶν στρατευομένων ἐν τῇ ἐπιχωρίῳ τάξει, ἢ τῶν πληρωσάντων, ἢ τῶν μελλόντων στρατεύεσθαι· καὶ ὁ παραβαίνων λ' λίτρας προστιμᾶται.

XVIII. Milites, qui præpositi sunt (60*), et intenti agendis excubiis, in stationibus suis, species, quæ per agrorum culturam in civitate, vel in ejus territorio proveniunt, annonarum (61) suarum nomine accipiant, arbitratu episcopi et præsidis, aut defensoris, si præses absit. Nec collator adærationem præstare cogitur.

ΙΗ'. Οἱ ὑφεστῶτες ἐν τῇ φυλακῇ, προσκαρτεροῦντες στρατιώταις, ἐν τοῖς σεδέτοις αὐτῶν τὸ προσφερόμενον εἶδος ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει ἢ τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς γεωργουμένων δεχέσθωσαν ὑπὲρ τῶν ἀννωνῶν αὐτῶν δοκιμασίᾳ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἄρχοντος, ἢ τοῦ ἐκδίκου ἐξ ἀπολείψεως τοῦ ἄρχοντος· καὶ οὐκ ἀναγκάζεται ὁ συντελεστὴς ἀπαργυρισμὸν διδόναι.

XIX. Defensores per episcoporum, et clericorum, et in dignitate constitutorum (62), et possessorum, et curialium decreta constituuntur: prius illis qui eos cognoscunt, in actis monumentorum, esse ipsos orthodoxos jurantibus. Actus ipse, in episcopi præsentia celebratur.

ΙΘ'. Οἱ ἔκδικοι κατὰ ψήφισμα τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν κληρικῶν καὶ κτητόρων καὶ βουλευτῶν γίνονται, πρότερον ὀμνύντων ἐν ὑπομνήμασιν ὀρθοδόξους αὐτοὺς εἶναι τῶν τοῦτο γινωσκόντων. Ἡ δὲ πρᾶξις παρουσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου συνίσταται.

XX. Nullus ad ullam militiam (63) admittitur, nisi per tres in actis monumentorum, propositis sacrosanctis evangeliis, ei testimonium perhibitum fuerit, quod sit Christianus orthodoxus: qui quidem actus apud ejus loci præsidem celebratur ubi militaturus est, duobus solidis ejus nomine solvendis. Quod si neglectum fuerit, præses 10 libras solvit, et officium ejus 20, et qui militiam consecutus est, 10, simulque loco movetur. Qui falsum dixere testimonium, pœna corporali afficiuntur, atque ipsæ multæ, periculo comitis rerum privatarum, privatis inferuntur.

Κ'. Οὐδεὶς στρατεύεται, εἰ μὴ ἐν ὑπομνήμασι μαρτυρηθῇ ἐπὶ τριῶν ἐπὶ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων Χριστιανὸς ὀρθόδοξος, συνισταμένης τῆς πράξεως παρὰ τῷ ἄρχοντι, ἔνθα μέλλει στρατεύεσθαι, δύο νομισμάτων ὑπὲρ αὐτῆς διδομένων. Εἰ δὲ τοῦτο παραμεληθῇ, δίδωσιν ὁ ἄρχων πεντήκοντα λίτρας, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ κ', καὶ ὁ στρατευόμενος δέκα, καὶ ἐκβάλλεται. Καὶ οἱ ψευδομαρτυρήσαντες σωματικῶς τιμωροῦνται. Αἱ ποιναὶ τοῖς πριβάτοις εἰσάγονται κινδύνῳ τοῦ κόμητος.

XXI. Si quis denuntiationem pecuniæ non numeratæ mittere nequeat, propterea quod ipsius adversarius provinciæ præses sit: alium magistratum civilem vel militarem adeat, eique rem manifestet:

ΚΑ'. Ἐὰν διαμαρτυρίαν ἐπὶ ἀναργυρίᾳ πέμψαι τις οὐ δύναται, διὰ τὸ ἄρχειν τῆς ἐπαρχίας τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ, προσίτω ἄρχοντι ἑτέρῳ πολιτικῷ ἢ στρατιωτικῷ, καὶ τοῦτο φανερούτω· ἢ ἐν ἀπορίᾳ

Annibalis Fabroti notæ.

(57) *Matrimonium*. Speratæ nuptiæ in l. 16, id est, sponsalia. l. *Si puellæ* 6, *d. De sponsalib.*; legitimis inter orthodoxum et hæreticum nuptiæ permissæ sunt, ut scribit Photius, *Nomocan.* tit. 12, c. 13. Quid autem sacris canonibus ea de re cautum sit, vide in concilio Laodic. et Chalced. IV. Jure autem miratur Balsamon ad d. t. 12, quod episcoporum negligentia apud Hispanos parentes orthodoxi filias suas Saracenis nuptum collocent.

(58) *Propter diversitatem*. Hæc non sunt in *Basilicis*, auctore Balsamone, d. c. 13.

(59) *Delectu*. Vide supra Parat. ad tit. 3, in fine. Corrige et hic versionem hoc modo: *Vel qui munus hoc impleverint, vel qui militaturi sint.*

(60) *L. libris mult.* Man. Peiresc. habet λ'.

(60*) *Milites, qui præpositi sunt*. Milites qui in stativis sunt; de sedetis dixi ad Theoph. *De milit. testam.*

(61) *Annonarum*. ἀννωνῶν. Vide Glossarium ad Cedrenum.

(62) *In dignit. constit.* Honoratorum. l. 19, c. eod. Vide quæ dixi supra ad l. 18 eod., *De episcop. et cleric.*

(63) *Nullus ad ullam militiam*. Alii quam Christiani militare non possunt. Theodosius et Valentin. in Appendice C. Theodosiani, num. 9: *Paganis causas agendi, vel militandi licentiam denegamus.* Vide ad l. 12, tit. 3.

τούτων τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ οὕτως ἐκκόπτει τὸν χρόνον. Τοῦτο καὶ ἐπὶ ἀναργυρίας προικός.

ΚΒ'. Μηδεὶς ἐμβαλλέσθω φυλακῇ χωρὶς προστάξεως τῶν ἀρχόντων ἢ τῶν ἐκδίκων. Τοὺς ἐμβαλλομένους δὲ ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος βλεπέτωσαν οἱ ἐπίσκοποι, καὶ τὰς αἰτίας πολυπραγμονοῦντες, παρασκευαζέτωσαν τοὺς ἄρχοντας πρᾶξαι τὰ νόμιμα, ἀδείας οὔσης τοῖς ἐπισκόποις ἀναφέρειν τῇ βασιλείᾳ περὶ τῆς ῥαθυμίας τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν τάξεων.

ΚΓ'. Ἰδιωτικαὶ φυλακαὶ μὴ ἔστωσαν, τῶν ἐμβαλλομένων ἀφιεμένων προνοίᾳ τῶν ἐπισκόπων.

ΚΔ'. Οὐδεὶς δύναται τὰ ἐκτιθέμενα βρέφη ἐξ ἐλευθέρων ἢ δούλων τεχθέντα ἐκδικεῖν, ὡς δοῦλα ἢ ἐναπόγραφα, ἢ γεωργικὰ κολωνά· οὐδὲ μετὰ τοιαύτης διαστίξεως ἔξεστιν αὐτὰ εἰς τροφὴν ἀναλαμβάνειν· ἀλλ' εἰσὶν εὐγενεῖς, καὶ τὰ τικτόμενα παραπέμπουσι τέκνα ἐξωτικοῖς, ὡς βούλονται, καὶ προνοοῦσι τούτων οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἄρχοντες.

ΚΕ'. Προνοοῦσιν οἱ ἐπίσκοποι τῶν νενομοθετημένων ἐπὶ τῇ κωλύσει τῶν κύβων, καὶ τοὺς ἀκοσμοῦντας σωφρονίζουσι διὰ τῶν ἀρχόντων καὶ πατέρων, καὶ ἐκδίκων τῶν πόλεων.

ΚϚ'. Ὁ τὰ πολιτικὰ διοικήσας λογοθετεῖται ἢ ἑκὼν, ἢ διὰ τοῦ ἄρχοντος ἀζημίως ἀναγκαζόμενος κατ' ἐνιαυτὸν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τριῶν τῶν ἐν τῇ πόλει προεχόντων ἐπὶ πράξεως προκειμένων τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, καὶ φανερουμένου τί μὲν ἐδαπάνησε, τί δὲ, ὡς εἰκὸς, λοιπασθεὶς ἔδωκεν· καὶ ἔχει τὸ ἀσφαλὲς, ἕως ἂν ἡ βασιλεία τὸν αὐτῇ δοκοῦντα στείλῃ ἐποπτεύσοντα τὰ λογοθέσια· καὶ εἴπερ ὀρθῶς αὐτὰ εὕρῃ γινόμενα, τὸ ἀσφαλὲς περιποιεῖ διὰ ψήφου τῷ διοικήσαντι, καὶ οὐκέτι δευτέραν ὑφίσταται ζήτησιν.

Οὐκ ἔξεστι τοῖς ἄρχουσι πέμπειν εἰς τὰς ἐπαρχίας δισκούσσορας, ἢ λογοθέτας, ἢ ἐξισωτὰς ἐπὶ ταῖς ἐξετάσεσι τῶν δημοσίων λογισμῶν. Ἀλλ' εἰ μὲν θεῖον τύπον ἐκ συναρπαγῆς ἐπιφέρωνται, ἄδειαν ὁ ἐπίσκοπος ἔχει προσδέχεσθαι αὐτὸν, καὶ μηνύειν τῇ βασιλείᾳ· εἰ δὲ πρόσταξιν ἢ κομμονιτώρια, ἢ ψήφους ἀρχικὰς ἔχει, παντελῶς αὐτὰ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἄρχοντες . · . · . · . σιωπῶν δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἀγανακτεῖται.

Ὁ ἐμφανίζων ἐν ἐπαρχίᾳ θείους τύπους,, ἢ διατάξεις, ἢ προαγωγὰς ἀρχόντων, ἢ ὑπάτων, ἢ καθιδρύ-

A vel in horum defectu, adeat episcopum, atque ita tempus interrumpat. Idem locum habet etiam in exceptione non numeratæ dotis.

XXII. Nemo conjicitur in carcerem, non interveniente præsidum, vel defensorum actu. Et eos, qui in carcerem conjiciuntur, episcopi semel in septimana visitent, et curiose causas inquirentes, efficiant, ut legibus consentanea præsides agant: habentibus facultatem iisdem episcopis, ut de culpa præsidum et officiorum imperatoriam majestatem referant.

XXIII. Privati carceres nulli sunto, dimittendis iis, qui in eos conjiciuntur, episcoporum providentia.

XXIV. Nemo potest infantes, ex ingenuis, vel serB vis natos, qui exponuntur, sibi vindicare tanquam mancipia, vel ascriptitiæ, colonariæve conditionis, neque cum tali distinctione, licet eos nutriendos suscipere; sed ingenui sunt, et quæ acquirunt, ad liberos suos, vel extraneos, quo modo voluerint, transmittunt; quarum sane rerum curam præsides et episcopi gerunt.

XXV. Solliciti sunt episcopi de iis, quæ sancita sunt in prohibitione alearum, et inhoneste se gerentes, opera præsidum castigant.

XXVI. Qui res municipales administravit, obnoxius est reddendis rationibus, vel sponte, vel interveniente absque damno (64) coactione præsidis, C idque quotannis, apud acta monumentorum, in præsentia episcopi et trium primorum in municipio, propositis sacris evangeliis; ubi manifestandum, quas impensas fecerit, et quid reliquorum nomine (ceu consentaneum est) solverit: ac securitatem habet, donec imperatoria majestas aliquem arbitratu suo mittat, qui rationes inspiciat: qui si recte factas invenerit, per decretum ei, qui administravit, cavet, nec alteri deinceps obnoxius est inquisitioni.

Non licet præsidibus, ut in provincias discussores (65), sive ratiocinatores, vel peræquatores, ad discutiendas rationes publicas, mittant: sed si qui sacram formulam (66) subreptitiam asserunt, episcopi potestatem ejus accipiendæ habent, et ad imD peratoriam majestatem referendi. Cæteraque ejusmodi mandata, vel commonitoria (67), vel decreta præsidalia ne prorsus admittantur, efficiant episcopi. Quod si rem silentio præterit episcopus, indignationem incurrit.

Qui sacras in provincia formulas, vel constitutiones, vel præsidum consulumve perductiones (68)

Annibalis Fabroti notæ.

(64) *Absque damno.* Absque ullo sumptu, ut apud Justin. *Quid alien. lic.*, § 21. Sine omni damno, δίχα πάσης δαπάνης, Th. sine ullo sumptu. Χωρὶς ζημίας πάσης, sine omni damno, in integra const. c. h. t. Confer legem 28, infra cum l. 28, c. eod.

(65) *Discussores.* Recte hic, et in integra const. Δισκούσσορας ἢ λογοθέτας. Τὸ ἢ, est ἑρμηνευτικόν, discussorem enim Græci λογοθέτην vocant. Vide tit. c. *De discussor.* et ibi Cuj.

(66) *Sacram formulam.* Θεῖον τύπον, *sacram formam, typum.*

(67) *Commonitoria.* Κομμονιτώρια, Sic etiam scribitur in constit. integra. Glossæ juris: Κομμονιτόριον, ἐπιστολὴ ἀποστελλομένη μετὰ προστάξεως· Epistola missa cum præcepto, jussione. Vicam ibid.

(68) *Consulumve perductiones.* Προαγωγὰς ἀρχόντων. Contius vertit: *Consulum processiones.*

vel statuarum erectiones insinuat, si amplius sex A solidis acceperit ex universa provincia, quadruplum ejus, quod hanc quantitatem superat, restituit: habente hujus rei prohibendæ potestatem episcopo, et pœna decem auri librarum incumbente præsidi, atque officio, et ipsi episcopo, si summæ majoris exactionem non prohibuerint.

σεις ἀνδριάντων, ἐὰν πλέον ἓξ νομισμάτων ἐξ ὅλης λάβῃ τῆς ἐπαρχίας, τὸ τετραπλοῦν τοῦ περιττοῦ ἀποδίδωσιν, ἄδειαν ἔχοντος τοῦ ἐπισκόπου τοῦτο κωλύειν, καὶ ποινῆς δέκα χρυσίου λιτρῶν ἐπικειμένης τῷ ἄρχοντι, καὶ τῇ τάξει, καὶ τῷ ἐπισκόπῳ, εἰ μὴ τὴν ὑπερπραξίαν κωλύσωσιν.

Non admittendus est, qui cum formula mittitur a præsidibus ad expurgationem æquæductuum, vel demolitionem ædificiorum, aliorumve talium, vel imaginum causa. Qui hoc non prohibet episcopus, eidem obnoxius est pœnæ.

Οὐ δεῖ προσδέχεσθαι τὸν μετὰ τύπου παρὰ τῶν ἀρχόντων στελλόμενον ἐπὶ καθαιρέσει ὁλκῶν, ἢ καθαιρέσει οἰκοδομημάτων, ἢ τοιούτων ἄλλων· ἢ καὶ μὴ κωλύων ὁ ἐπίσκοπος, τῇ αὐτῇ ὑπόκειται ποινῇ.

Debet episcopus, et municipii pater (69) providere, ne loca municipii jure nullo ab aliquibus possideanB tur, neve sine formula sacra locentur: et eos perquirere, qui ex formula sacra possessiones aquarum habent; ne minus hic, ille plus, quam par sit, habeat.

Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν πατέρα προνοεῖν τοῦ μὴ παρά τινων ἀλόγως κατέχεσθαι τοὺς πολιτικοὺς τόπους, μηδὲ τούτους ἐκδίδοσθαι χωρὶς θείου τύπου· καὶ ἀναζητεῖν τοὺς ἐκ θείου τύπου νομὰς ὑδάτων ἔχοντας· ὥστε μὴ τὸν μὲν ἧττον, τὸν δὲ πλέον ἔχειν τοῦ προσήκοντος.

Si habent patrimonium in aliqua re soli constitutum, qui commoniti sunt in provinciis: juratoria cautione præstita, fidei suæ committuntur. Sin autem, pro ipsius causæ modo dant fidejussorem, usque ad summam, quæ nunc est in usu. Quod si, num fidejussores solvendo sint ambigitur, ab episcopo, et municipii patre, et defensore, in unum convenientibus, explorantur: nec qui missus est exactor, quidquam nomine juratoriæ curationis, aut satisdationum accipit. Sin ex speciali jussu principis, aut mandato maximi magistratus, impe- C ratum exactori fuerit, ut ipsam personam abducat, nec eam fidejussioni committat, hoc ipsum, absque jactura tamen ipsius, faciat: habentibus hic quoque locum pœnis iisdem adversus episcopum atque præsidem, si legem hanc violari permiserint; aut cum aliquid delinquitur, confestim id principi non indicaverint. Et oportet eos non amplius sibi retinere, quam constitutum sit dari nomine sportularum (70): neque per coactionem aliqua fieri debet exactio, præter indicatos superius sex solidos, in constitutionum publicatione, causisque cæteris: et quæ in publico utiles, et eos municipii usus, qui probentur universis, expenduntur. Servabit etiam episcopus ea, quæ sancita sunt de ademptione armorum (71), et adæratione metatorum (72).

Εἰ μὲν ἀκίνητον ἔχουσιν οὐσίαν οἱ ἐν ἐπαρχίαις ὑπομνησθέντες ἐξωμοσίας, καταπιστεύονται· εἰ δὲ μὴ, πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἐγγυητὴν διδόασι μέχρι τῆς ἤδη κρατούσης ποσότητος. Εἰ δὲ περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν ἐγγυητῶν ἀμφιβάλλεται, δοκιμάζονται παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ ἐκδίκου εἰς ταυτὸ συνιόντων· καὶ ὁ σταλεὶς οὐδὲν λαμβάνει ὑπὲρ τῆς ἐξωμοσίας ἢ τῶν ἐγγυητῶν. Εἰ δὲ ἐξ ἰδικῆς τοῦ βασιλέως κελεύσεως ἢ προστάξεως ἄρχοντος ἐπιτραπείη τὸ πρόσωπον ὁ πράκτωρ ἄγειν ἐγγύῃ μὴ καταπιστευόμενος, τοῦτο ποιεῖ ἀζημίως, κἀνταῦθα τῶν αὐτῶν ἐπιτιμίων κρατούντων κατὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἄρχοντος, εἰ παραβαθῆναι συγχωρήσαιεν, ἢ παραβαινομένου τινὸς, μὴ θᾶττον μηνύσωσι τῇ βασιλείᾳ. Δεῖ δὲ αὐτοὺς φυλάττειν μηδὲν πλέον τοῦ διατεταγμένου δίδοσθαι σπόρτουλα. Ἐξ ἀνάγκης οὐ δεῖ γίνεσθαι διάγραφα πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων ἓξ νομισμάτων ἐπιφανείᾳ διατάξεων καὶ λοιπῶν αἰτιῶν, καὶ τῶν εἰς κοινωφελεῖς πολιτικὰς χρείας καὶ πᾶσιν ἀρεσκούσας. Παραφυλάξει δὲ ὁ ἐπίσκοπος τὰ νομοθετηθέντα περὶ κωλύσεως ἀφοπλισμοῦ καὶ ἀπαργυρισμοῦ μητάτων.

XXVII. Si pater furioso curatorem in testamento D reliquerit, is absque satisdatione fit curator. Si nullum reliquit, agnatus ejus, qui ex lege vocatur, curationem accipit. Sin agnatus nullus exstet, aut non idoneus inveniatur; alius arbitratu præsidis constituitur. Ac siquidem patrimonium sufficiens habet, non satisdat; sin autem, pro modo facultatum suarum fidejussorem præstat. Et utroque casu

ΚΖ'. Εἰ μὲν ὁ πατὴρ ἐάσῃ κατὰ διαθήκας τῷ μαινομένῳ κουράτορα, γίνεται χωρὶς ἐγγυῶν· εἰ δὲ μὴ κατέλιπεν, ὁ ἐκ τοῦ νόμου καλούμενος συγγενὴς αὐτοῦ, γίνεται. Ἢ συγγενοῦς μὴ ὄντος, ἢ ἀνικάνου εὑρισκομένου, καὶ ἕτερος κατὰ δοκιμασίαν τοῦ ἄρχοντος γίνεται· καὶ εἰ μὲν ἔχῃ ἀξιόχρεων οὐσίαν οὐ δίδωσιν ἐγγύας· εἰ δὲ μὴ, δίδωσι πρὸς τὸ ἐγχωροῦν. Ἐφ' ἑκατέρου δὲ θέματος ἐνωμότως

Annibalis Fabroti notæ.

(69) *Municipii pater*. Pater civitatis, qui simpliciter hic πατὴρ dicitur, ut in l. integra.

(70) *Nomine sportularum*. Σπόρτουλα. Utitur Justin. infra l. 29. Idem Nov. LXXXII, c. 7, Ἐπὶ τοῖς σπορτούλοις. Basilica interpretantur, ἐπὶ ταῖς συνηθείαις. *In sportulis seu consuetudinibus*. Utitur etiam Theophilus in § *trip'i De action.*, ubi agitur de salariis quæ dantur litium executoribus conventionis nomine. Utitur et concilium Chalcedon. act. 10: Λαμβάνων Δανιῆλος ἐπίσκοπος σπόρτουλα. Vide Glossas Basilic.

(71) *De ademptione armorum*. Non recte quidam interpretantur, de rapinarum prohibitione. Ἀφοπλισταὶ enim dicuntur, qui privatis hominibus arma habere non concedunt, Juliano Antecessori Nov. XV, c. ult.

(72) *Adæratione metatorum*. Adæratio metatorum est illatio pecuniæ vice metatorum.

ἐπὶ πράξεως κατατίθεται, τῶν Εὐαγγελίων ἁπτόμενος παρουσίᾳ τοῦ ἄρχοντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τριῶν πρωτευόντων, ἐπὶ συμφέροντι τοῦ μαινομένου πάντα ποιεῖν. Ποιεῖ δὲ καὶ δημόσιον ἰμβεντὸν, καὶ οὕτως λαμβάνει τὰ πράγματα, καὶ διοικεῖ αὐτὰ πρὸς τὴν ἰδίαν δοκιμασίαν, καὶ ὑπόκεινται τὰ πράγματα αὐτοῦ καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ κουράτορος τοῦ νέου.

ΚΗ'. Οἱ παῖδες τῶν μαινομένων καὶ τῶν παραφρονούντων δύνανται γαμεῖν, προικὸς προγάμου δωρεᾶς ἐπιδιδομένης παρὰ τῶν κουρατόρων αὐτῶν, κατὰ δοκιμασίαν ἐνταῦθα μὲν τοῦ τῆς πόλεως ἐπάρχου, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπισκόπων, τῆς ὑπολήψεως τῶν προσώπων καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν ἐπιδιδομένων σκοπουμένου. Ταῦτα δὲ γίνεται χωρὶς δαπάνης, παρόντων καὶ τῶν κηδεμόνων καὶ τῶν ἐπισήμων συγγενῶν τοῦ μαινομένου καὶ τοῦ παράφρονος.

ΚΘ'. Μηδεὶς ἐκ πρώτης αἰτιάσθω κληρικὸν παρὰ τῷ πατριάρχῃ, ἀλλὰ παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ αὐτοῦ· εἰ δὲ πρὸς αὐτὸν ὑπόπτως ἔχει, παρὰ τῷ μητροπολίτῃ. Εἰ δὲ κἀκεῖνος ὕποπτός ἐστι, δεῖ συνδικάζειν αὐτῷ ἐκ προσώπου τῆς ὅλης συνόδου τρεῖς, τοὺς κατὰ τὴν τάξιν τῆς χειροτονίας πρωτεύοντας. Καὶ εἰ μὴ στερχθῇ τὰ κεκριμένα, τὸν τῆς διοικήσεως πατριάρχην ἐπικαλεῖσθαι, καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ κρινομένοις ἐμμένειν, ὡσανεὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς διῴκησεν. Οὔτε γὰρ ἐκκαλοῦνται αἱ τῶν πατριαρχῶν ψῆφοι. Τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν τοῖς ἐπισκόποις ἐναγόντων. Ἔξεστι δὲ παρὰ τῷ πατριάρχῃ αἰτιᾶσθαι ἐφ' ᾧ διὰ γραμμάτων αὐτοῦ τὴν ὑπόθεσιν ἐπισκόπῳ παραπεμφθῆναι· καὶ οὐδὲν πλέον δ' κερατίων ὑπὲρ σπουρτούλου λαμβάνει ὁ παρὰ τοῦ πατριάρχου ἢ μητροπολίτου πεμπόμενος κληρικός· ἢ ἔνθα ἐπίσκοπος ὁ πεμφθεὶς εἴη, οὐ πλέον τῶν ἓξ νομισμάτων ἐφ' οἱᾳδήποτε αἰτίᾳ ἢ ποσότητι. Ὁ δὲ πατριάρχης ἀκροᾶται τῆς ἐκκλήτου, τῶν κατ' ἐπιτροπὴν αὐτοῦ δικαστῶν ἐπισκόπων ἢ μητροπολιτῶν. Ὁ παρὰ ταῦτα ποιῶν διπλοῦν δίδωσι τὸ ὑπερπραχθὲν, καὶ γίνεται παρὰ τοῦ πατριάρχου ἢ τοῦ μητροπολίτου ὑπὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον, ἐκβαλλόμενος τῶν ἐκκλησιαστικῶν καταλόγων. Ταῦτα μὲν, ἔνθα πρὸς ἐκκλησιαστικὴν ὁρῶν κατάστασιν· εἰ δὲ πολιτικὴ εἴη ἡ ἀμφισβήτησις, οὐκ ἀναγκάζεται ὁ κατηγορῶν ταῦτα φυλάττειν, ἀλλὰ ἄδειαν ἔχει παρὰ τοῖς ἄρχουσι κινεῖν.

Λ'. Πᾶσα κηδεμονία, τῆς οὐσίας οὔσης ἄχρι φ' νομισμάτων, οὐ παρὰ τῷ ἄρχοντι γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τῷ τῆς πόλεως ἐκδίκῳ ἢ στρατηγῷ· καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παρὰ τῷ ἰουριδίκῳ ἅμα τῷ ἐπισκόπῳ ἢ δημοσίοις προσώποις, εἰ

tam juramento, quam actis intervenientibus, Evangelia tangens, in præsentia præsidis, et episcopi, et trium primatum deponit; omnino se res furiosi ad utilitatem ejus gesturum. Facit etiam publicum inventarium, atque ita res accipit, et administrat eas arbitratu suo; manentibus interim sub hypotheca rebus ipsius, ad similitudinem episcopi, et curatoris pupilli.

XXVIII. Furiosorum (73), et mente captorum liberi, matrimonium contrahere possunt; tam dote, quam donatione, ante nuptias, a curatoribus eorum præstanda: sic tamen, ut hic quidem æstimatione præfecti urbi, in provinciis vero ipsorum præsidum et episcoporum, tam opinio personarum quam rerum præstandarum summa spectetur. Et fiunt hæc absque sumptu (74), præsentibus curatoribus, et insignioribus furiosi dementisque cognatis.

XXIX. Nullus (75) ab initio clericum accuset apud patriarcham, sed apud episcopum ipsius: quem si suspectum habet, agat apud metropolitanum. Sin et ille suspectus est, una cum ipso judices esse debent ex totius synodi persona tres, qui ordinationis serie priores sint (76). Quorum sententiis si non contentus sit, diœcesis suæ patriarcham imploret, ac pronuntiatis ab illo acquiescat, quasi si ab initio jus ille dixisset. Nam a patriarcharum sententiis (77) non appellatur. Idem et in iis locum habet, qui episcopos conveniunt. Licet autem in eum finem apud patriarcham conqueri, ut is per litteras suas causam ad episcopum remittat: nec amplius quatuor siliquis nomine sportularum accipit clericus, qui a patriarcha vel metropolitano mittitur. Vel si, qui accusatus est, episcopus sit, non amplius sex solidis, in quacunque causa vel summa. De appellatione patriarcha cognoscit, et judices per ipsius commissionem sunt episcopi, vel metropolitani. Qui præter hæc agit, duplum restituit ejus, quod ultra modum exegit, et a patriarcha vel metropolitano ecclesiasticæ pœnæ subjicitur, et a catalogis ecclesiasticis removetur. Et hæc quidem, si ad ecclesiasticum statum causa spectet. Sin disceptatio civilis sit, non cogitur actor hæc servare, sed apud præsides conveniendi facultatem habet.

XXX. Omnis curatio; si patrimonium ad quingentos usque solidos se porrigat, non apud præsidem constituitur; sed apud defensorem civitatis, vel duumvirum, et Alexandriæ apud juridicum, præsente episcopo, vel personis publicis (78), si earum in

Annibalis Fabroti notæ.

(73) *Furiosorum*. In Basilicis additur, nec patris consensum exspectant, lib. XXVIII, tit I., c. 19.

(74) *Absque sumptu*. Recte, ut l. 26, supra.

(75) *Nullus ex totius synodi persona*. Ἐκ προσώπου τῆς ὅλης συνόδου. Delegati a synodo. Collatio S. Maximi cum Theodosio episcopo Cæsareæ: *Ex persona Petri Constantinopolitani præsulis missus*. Item: *Mittemus ad eum ex persona nostra patricios duos*. Vide quæ diximus ad Theophilum tit. *De suspect. tut.*

(76) *Qui ordinationis serie priores sunt*. Gregor. M. VII, epist. 114.

(77) *A patriarcharum sententiis*. Si appelletur a sententis judicis delegati a patriarcha, tunc ἀρχιερατικὸς θρόνος, id est *patriarchica sedes* appellationem dirimat. Photius, *Nomoc.* tit. 9, c. 6. Vide Balsamon. ad can. 11 syn. Antioch.

(78) *Vel personis publicis*. Ex hoc loco constat

civitate, copia sit: fidejussore pro modo patrimonii præstando, dictarum personarum arbitratu, atque cæteris, quæ creandis curatoribus fieri solent, observandis; ac duobus aureis solvendis: eo, qui creationem majoris lucri causa differt, vel amplius accipit, id omne triplum restituente, et munus curationis amittente. Cæterum ubi curatorem defensor episcopo præsente dat, gesta in archivo ecclesiæ reponenda sunt. Constantinopoli quidem apud prætorem duntaxat curatores creantur

XXXI. Si is, qui (79) detinet rem ad me pertinentem, absens est, vel in magistratu constitutus, vel infans, vel furiosus, nec tutorem aut curatorem habet: licitum mihi est ut intra constitutum tempus hoc nomine præsidem adeam, vel libellum porrigam, et tempus interrumpitur. Quod si præsidem accedere nequeo, convento episcopo per scripturam animi mei sententiam manifestare debeo.

XXXII. Cum dominus in recipienda emphyteutica re (80) moram interponit, emphyteuta potestatem habet ejus signandæ; ac Constantinopoli quidem sub triennii finem attestationis faciendæ apud præfectos prætorio, vel præfectum urbi, vel judicem ei, qui emphyteusim recipere recusat, competentem; vel apud patriarcham denique, si dominus emphyteuticæ rei potens sit (81): in provinciis autem, apud præsidem, vel absente præside, apud defensorem vel episcopum ejus civitatis, in qua recusans degit: atque horum alterutrius testimonium accipiendi. Quod si ne ita quidem receperit ille rem emphyteuticam, sane nec contractus emphyteuticus solvitur et emphyteuta sequentis etiam temporis pensionem lucratur; donec ipse dominus attestationem miserit, qua eam exigit. Tunc enim illam ab attestatione facta non ratione præteriti temporis, accipiet: exactoque triennio post factam attestationem, si contumax emphyteuta sit, eum expellere potest.

XXXIII. Qui ancillam, vel ingenuam, invitam in scenam orchestramve trahit, vel prohibet hac illam professione liberari, vel a fidejussoribus ejus aurum exigit, a præside ac episcopo proscribitur, et civitate pellitur. Quod si præses ipse est, qui vim adhibet, ab episcopo prohibetur, vel rem Imperatori episcopus indicat. Fidejussores absque jactura servantur. Et ejusmodi mulieres legitime nubunt etiam

A τούτων ἡ πόλις εὐποροίη· ἐγγυητοῦ διδομένου πρὸς τὸ μέτρον τῆς οὐσίας, δοκιμασίᾳ τῶν εἰρημένων προσώπων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰωθότων ἐπὶ ταῖς κηδεμονίαις προϊόντων, καὶ δύο νομισμάτων διδομένων· τοῦ τὴν χειροτονίαν ὑπερτιθεμένου διὰ μεῖζον κέρδος, ἢ πλέον λαμβάνοντος, ἅπαν ἀναδιδόντος τριπλοῦν, καὶ τοῦ φροντίσματος ἐκπίπτοντος. Ἔνθα δὲ κηδεμονίαν ὁ ἔκδικος παρουσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ποιεῖ, δεῖ τὰ πραττόμενα ἐν τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἀρχείῳ ἀποτίθεσθαι. Ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ παρὰ μόνῳ τῷ πραίτωρι αἱ κηδεμονίαι γίνονται.

ΛΑ'. Ἐὰν ὁ κατέχων πρᾶγμα διαφέρων μοι ἄπεστιν, ἢ infans ἐστὶν, ἢ μαίνεται, καὶ οὐ κηδεμονεύεται, ἔξεστί μοι ἐμπροθέσμως ἄρχοντι περὶ τούτου προσιέναι, ἢ λίβελλον ἐπιδιδόναι, καὶ ὁ B χρόνος ἐκκόπτεται. Εἰ δὲ μὴ δύναται ἄρχοντι προσελθεῖν, δεῖ με πρὸς τὸν ἐπίσκοπον εἰσιόντα ἐγγράφως τὴν γνώμην μου φανερῶσαι.

ΛΒ'. Ἀναβαλλομένου τοῦ δεσπότου δέξασθαι τὸ ἐμφύτευμα, ἄδειαν ὁ ἐμφυτευτὴς ἔχει σφραγίζειν αὐτό· καὶ ἐν μὲν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ πέρατι τῆς τριετίας ἐκμαρτύρασθαι τοῦτο παρὰ τοῖς ὑπάρχοις, ἢ τῷ ἐπάρχῳ, ἢ παρὰ τῷ προσφόρῳ τοῦ παραιτουμένου ἄρχοντι, ἢ παρὰ τῷ πατριάρχῃ, τοῦ δεσπότου δυνάστου ὄντος· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τῷ ἄρχοντι· ἢ μὴ ἐνδημοῦντος αὐτοῦ, παρὰ τῷ ἐκδίκῳ ἢ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, καθ' ἣν ἐστιν ὁ παραιτούμενος, καὶ τὴν τοῦ ἑνὸς αὐτῶν προσλαβεῖν μαρτυρίαν. C Καὶ εἰ μηδὲ οὕτω δέξηται, οὔτε τὸ ἐμφύτευμα λύεται, καὶ κερδαίνει τὸ τέλος ὁ ἐμφυτευτὴς καὶ τοῦ ἑξῆς χρόνου, ἕως ἂν ὁ δεσπότης στείλῃ διαμαρτυρίαν ἀπαιτῶν. Ἐξ ἐκείνου γὰρ, οὐ μὴν ὑπὲρ τοῦ προλαβόντος χρόνου λήψεται· καὶ ἐπὶ τριετίαν μετὰ τὴν μαρτυρίαν ἀγνωμονοῦντα τὸν ἐμφυτευτὴν ἐξωθεῖσθαι δύναται

ΛΓ'. Ὁ δούλην ἢ ἐλευθέραν ἄκουσαν εἰς σκηνὴν ἢ ὀρχήστραν καθέλκων, ἢ ἀπαλλαγῆναι κωλύων, ἢ τοὺς ἐγγυητὰς αὐτῆς ἀπαιτῶν χρυσίον, δημεύεται διὰ τοῦ ἄρχοντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τῆς πόλεως ἐξωθεῖται. Εἰ δὲ ὁ ἄρχων ἐστὶν ὁ βιαζόμενος, κωλύεται παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἢ μηνύει τῷ βασιλεῖ ὁ ἐπίσκοπος. D Φυλάττονται δὲ οἱ ἐγγυηταὶ ἀζήμιοι. Αἱ δὲ τοιαῦται γυναῖκες, εὐγενεῖς οὖσαι, νο-

Annibalis Fabroti notæ.

in § *Vos autem*, instit. *De Atil. tut.* legendum, *vel aliis publicis personis*, ut etiam observavit Cuj. in notis post. ad d. §.

(79) *Si is qui... vel in magistratu constitutus.* Hæc non sunt in Peirescii codice. Auctores autem Basilicon non videntur percepisse hæc verba legis, *vel in summa potestate constitutio*; sic enim acceperunt, quasi in potentioris personæ potestate constitutus sit adversarius: sic enim malo vertere hæc illorum verba, ἢ καὶ δυνατῷ ὑποκειμένου προσώπῳ, Basil. lib. VII, tit. 4, c. 3, quam veram Justiniani mentem sequi, et a Græcorum mente aberrare. Cæterum lubet hic per occasionem totam legem 31 emendare ad fidem veteris codicis, quo sæpe usus sum beneficio v. cl. Juliani Brodæi: *Sancimus si quando*, etc., *et desiderat.* Mox: *Proponere: non ei licentia sit abs. suo adv.* etc., *auctoritate sua usurpare: sed licentia ei detur adire præsidem, vel libellum porr.* Et mox: *interruptionem temporis facere.*

(80) *Quum dominus in recip. emphyteutica re.* Ἐμφύτευμα est vectigal seu canon emphyteuticus. Hæc lex integrior exstat lib. XX *Basilic.* tit. 2, c. 4.

(81) *Vel apud patriarcham si dominus emphyteuticæ rei potens sit.* Hæc non sunt in Basilicis.

μιμάδας γαμοῦνται καὶ ἀξιωματικοῖς χωρὶς βασιλικῆς ἀντιγραφῆς, μετὰ μέντοι προικῶν. Τὰ αὐτὰ καὶ περὶ θυγατέρων σκηνικῶν.

ΛΔ'. Ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς κυβεύων ἢ κοινωνῶν τοῖς κυβεύουσιν, ἢ παρακαθήμενος, ἢ θέατρον ἢ κυνήγιον θεωρῶν, ἀφορίζεται τῆς ἁγίας λειτουργίας, καὶ τῶν σιτήσεων αὐτοῦ στερεῖται, καὶ ὁρίζεται αὐτῷ χρόνος εἰς μετάνοιαν. Καὶ ἐὰν εἴσω τοῦ χρόνου ἀξίως φανῇ μετανοήσας, ἱερατικῆς ἀξιοῦται φιλανθρωπίας. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸν χρόνον ἐπιμείνῃ, τελέως ἐκβάλλεται τοῦ κλήρου, καὶ γίνεται βουλευτὴς μετὰ τῆς αὐτοῦ περιουσίας τῆς πόλεως ἧς ἦν κληρικός· ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης οὐκ ἐχούσης βουλευτήριον, γίνεται εἰς τὴν χρῄζουσαν ἐκ τῶν πλησιαζουσῶν. Εἰ δὲ οὐσίαν οὐκ ἔχει, γίνεται ταξεώτης. Παραφυλάττουσι δὲ ταῦτα οἱ πατριάρχαι, καὶ οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ ἐκκλησιέκδικοι, καὶ οἱ ἑκάστης διοικήσεως ὕπαρχοι, καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες καὶ ἔκδικοι ταῦτα τοῖς ἱερεῦσι προσαγγέλλουσι. Δεῖ δὲ ταῦτα μετὰ τῶν ἀκριβῶν ἐπὶ τῶν Εὐαγγελίων ζητεῖσθαι, καὶ τοὺς συκοφάντας ἀγανακτεῖσθαι. Ἔχει διαφόρους ποινὰς κατὰ τῶν ἀρχόντων, καὶ τάξεων, καὶ τῶν ἐκδίκων, εἰ, ταῦτα μανθάνοντες, μὴ προσαγγείλωσι τοῖς προσφόροις ἱερεῦσιν.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.

Βιβ. α', τίτ. β' διάτ. ς'. ἧς ἡ ἀρχὴ, *Omni*. Καὶ ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ οἱ παλαιοὶ κανόνες τῶν Ἐκκλησιῶν κρατείτωσαν· ὥστε, ἡνίκα ἐκκλησιαστικόν τι ἀνακύψει, τεμνέσθω γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, συνόδου γινομένης.

Βιβ. α', τίτ. β', διάτ. ιε', ἧς ἀρχή.. Ὁ νοσοκομεῖον, ἢ πτωχεῖον, ἢ ξενοδοχεῖον κτίζειν ἐπαγγειλάμενος, προνοίᾳ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου οἰκοδομεῖν ταῦτα ἀναγκασθήσεται.

Βιβ. α' τίτ. γ' διάτ. ζ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Pars actorum*. Οὐδὲ κατὰ τιμὴν, οὐδὲ κατὰ νόμον ἀπαιτεῖται μαρτυρεῖν ὁ ἐπίσκοπος· ὅθεν μὴ μαρτυρείτω.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Si quis*. Τοῦ ἐπισκόπου ἀδιαθέτου τελευτῶντος, ἡ ἐκκλησία τὸν τούτου κλῆρον ὑπεισέρχεται.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κα', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Ad similitudinem*. Ὁ βουλευτὴς, ἐπίσκοπος γινόμενος, δύναται διὰ τοῦ ὑποκαταστάτου κινδύνῳ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως τὰς ἐποφειλομένας παρ' αὐτοῦ λειτουργίας ἐκπληροῦν τῇ πατρίδι.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κβ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Si qua*. Ὁ συκοφαντήσας ἐπίσκοπον τριάκοντα λίτρας χρυσίου τῷ δημοσίῳ κατατίθησιν.

Καὶ αἱ πολλαὶ διατάξεις τοῦ αὐτοῦ τίτλου τῷ παρόντι τίτλῳ ἁρμόζουσι, περὶ ἐπισκόπων διαλαμβάνουσαι.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. ιζ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Τῆς ἁγίας*.

A in dignitate constitutis, ac sine rescripto principis: dotalibus tamen instrumentis intervenientibus. Eadem locum habent etiam in filiabus scenicorum.

XXXIV. Epicopus aut clericus, qui alea ludit (82), vel societatem cum alea ludentibus habet, vel qui aliis assidet, theatri venationisve spectator, a ministerio sacro segregatur, et annonis suis privatur. Simul ei tempus ad pœnitentiam constituitur, intra quod tempus si digne visus fuerit egisse pœnitentiam, humanitatem pontificiam impetrat. Quod si eo tempore exacto, perseveraverit, prorsus a clero submovetur, et una cum patrimonio suo fit curialis ejus municipii, cujus erat clericus: aut si municipium illud ordinem decurionum nullum habeat, curialis fit municipii vicini, quod ejusmodi persona indiget. Si B patrimonium nullum habet, fit apparitor. Observant autem hæc patriarchæ, et episcopi, et ecclesiæ defensores, et præfecti prætoriis cujusque diœceseos; cæterique præsides, ac defensores, hæc ipsis sacerdotibus nuntiabunt. Et inquirendum de talibus, accuratis explorationibus intervenientibus, ipsis etiam propositis Evangeliis, ac indignationi calumniatores subjiciendi. Habet etiam constitutio diversas pœnas adversus præsides, et officia et defensores, si cum hæc intelligent, episcopis competentibus non nuntiarint.

Tituli IV paratitla.

Libri I, tit. 2, const. VI, cujus initium, *Omni*. Etiam in Illyrico antiqui canones ecclesiastici rati sunto: ita quidem, ut cum ecclesiasticum aliquod dubium emerserit, arbitrio Constantinopolitani episcopi, synodo coacta, decidatur.

C Lib. I, tit. 2, constit. 15, cujus initium ∴ Qui nosocomium, vel ptochium, vel xenodochium se structurum promisit, interveniente cura episcopi regionis illius, hæc ædificare cogetur.

Lib. II, tit. 3, constit. 7, cujus initium, *Pars actorum*. Nec honore, nec lege ab episcopo exigitur, ut testimonium dicat. Ideoque testimonio dicendo non adhibetur.

Lib I, tit 3, constit. 20, cujus initium, *Si quis*. Cum episcopus nullo testamento condito decedit, hæreditatem ejus adit ecclesia.

Lib. I, tit. 3, constit. 21 (83), cujus initium, *Ad similitudinem*. Decurio factus episcopus, potest per substitutum, periculo facultatum suarum, præstare functiones, quas patriæ debet.

D

Lib. I, tit. 3, constit., 22, cujus initium, *Si qua*. Qui calumniatus est episcopum, fisco auri triginta libras infert.

Præterea complures per eumdem tertium titulum constitutiones, ad hunc præsentem titulum quadrant; cum de episcopis tractent.

Lib. I, tit. 5, constit. 17 (84), cujus initium,

Annibalis Fabroti notæ.

(82) *Qui alea ludit*. Vide infra lib. III, tit. 1.

(83) Lib. I, tit. 3, const. 21. Lex 21, cod. *De episc. et cleric.* non loquitur de decurione qui factus sit episcopus, sed ait eos, qui ex decurionibus etiam honorario titulo illustrem dignitatem consecuti sunt, per subrogatos decurionum munus subire periculo suo ad similitudinem episcoporum.

(84) Lib. 1, tit 5, const. 17. Hæc igitur consti-

Τῆς ἁγίας. Ut quæ adversus Samaritas statuta sunt, custodiantur, provideant episcopi.

Lib. I, tit. 6, constit. 1, cujus initium, *Antistes*. Episcopus eum, qui jam baptizatus est, si rebaptizare fuerit ausus, ordine suo removetur. Hoc enim præceptis apostolicis repugnat.

Lib. I, tit. 12, constit. 3, cujus initium, *Ἀνεώχθωσαν*. Armati confugæ arma deponere debent. Si non paruerint, neque cesserint promissæ ab episcopo et clericis securitati, cum jurisjurandi præstatione, ne sic quidem eos absque sententia episcopi licet abripere.

Lib. I, tit. 13, constit. 1, cujus initium, *Jamdudum*. Episcopi testium vice subscribant instrumentis eorum, qui manumittuntur in ecclesia.

Lib. I, tit. 15, const. 8, cujus initium, *Defensores*. Civitatis defensor, assentiente episcopo, constituitor.

Lib. III, tit. 2, constit. 2, cujus initium, *Προσαγορεύομεν*. Si executor citatum vexet dandi fidejussoris causa, quem dicat esse personam, quæ solvendo non sit, providentia et judicio episcopi eum accipiat.

Lib. III, tit. 43, constit. 1, cujus initium, *Ἡ κύβων*. In aleæ lusum inquirere possunt episcopi, et prohibere ne fiat.

Lib. IV, tit. 30, constit. 14, cujus initium, *In contractibus*. Qui propter difficultatem quamdam nequit per locorum præsidem, vel per defensorem facere denuntiationem exceptionis non numeratæ pecuniæ, licentiam habeat adeundi episcopum, et per eum hanc manifestam faciundi creditori.

Lib. V, tit. 4, constit. 29 (85), cujus initium, *Πᾶσῃ*. Scenica mulier, quæ liberari vult et a præside impeditur, episcopum adire potest, et ejus providentia ad vitam honestam ac pudicam se conferat.

Lib. V, tit. 70, constit. 7, cujus initium, *Cum*. Curatores episcoporum judicio et discussione constituuntor.

Lib. VII, tit. 40, constit. 2, cujus initium, *Ut perfectius*. Potest aliquis, adito episcopo, currens adversus se tempus interrumpere.

Lib. VIII, tit. 52, constit. 3, cujus initium, *Sancimus*. Episcopus provideat ne infans expositus in servitutem redigatur.

Lib. IX, tit. 4, constit. 6 (86), cujus initium, *Οὐδένα*. Religiosissimi quovis in loco episcopi uno cujuslibet septimanæ die, vel feria quarta, vel in Parasceve, custodias perscrutantor.

Lib. IX, tit. 5, constit. 2 (87), cujus initium, *Ἰδιωτικά*. Si quis in carcerem privatum conjectus

A Ὅπως ἂν τὰ κατὰ τῶν Σαμαρειτῶν νομοθετηθέντα φυλαχθῇ, προνοείτωσαν οἱ ἐπίσκοποι.

Βιβ. α', τίτ. ϛ', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχή, *Antistes*. Ὁ ἐπίσκοπος τὸν ἤδη βαπτισθέντα ἀναβαπτίσαι τολμήσας ἀποχειροτονεῖται. Τοῦτο γὰρ τοῖς ἀποστολικοῖς μάχεται παραγγέλμασιν.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. γ', ἧς ἡ ἀρχή, *Ἀνεώχθωσαν*. Τοὺς ἐν ὅπλοις πρόσφυγας ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα μὴ πεισθέντας, μήτε εἴξαντας τῇ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν ἐπαγγελθείσῃ ἀσφαλείᾳ, μεθ' ὅρκου δόσεως, οὐδὲ οὕτως ἄνευ τῆς τοῦ ἐπισκόπου γνώμης ἔξεστιν ἀποσπᾶσθαι.

Βιβ. α', τίτ. ιγ', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχή, *Jamdudum*. Οἱ ἐπίσκοποι ἐν τάξει μαρτύρων ὑπογραφέτωσαν ἐν τοῖς συμβολαίοις τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ ἐλευ-

B θερουμένων.

Βιβ. α' τίτ. ν', διάτ. η', ἧς ἡ ἀρχή, *Defensores*. Ὁ ἔκδικος συναινοῦντος τοῦ ἐπισκόπου προβαλλέσθω.

Βιβ. γ', τίτ. ιβ', διάτ. η', ἧς ἡ ἀρχή, *Προσαγορεύομεν*. Ἐὰν ὁ ἐκβιβαστὴς διαστρέφῃ τὸν ὑπομνησθέντα περὶ τοῦ ἐγγυητοῦ, πρόσωπον φάσκων αὐτὸ ἄπορον, προνοίᾳ καὶ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου τοῦτο δεχέσθω.

Βιβ. γ', τίτ. μγ', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχή, *Ἡ τῶν κύβων*. Τὴν τοῦ κόττου παιγνίαν δύνανται οἱ ἐπίσκοποι ἀναζητεῖν, καὶ κωλύειν γενέσθαι.

Βιβ. δ', τίτ. λ', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχή, *In contractibus*. Ὁ διά τινα δυσχέρειαν μὴ δυνάμενος διὰ

C τοῦ ἄρχοντος τῶν τόπων, ἢ τοῦ ἐκδίκου ποιεῖσθαι τὴν περὶ τῆς ἀναργυρίας διαμαρτυρίαν, ἄδειαν ἐχέτω τοῦ προσιέναι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ διὰ τούτου ταύτην ποιεῖν φανερὰν τῷ κρεδίτωρι, τῷ δανειστῇ, ἤ, οἶμαι τῷ πραίτωρι.

Βιβ. ε', τίτ. δ', διάτ. κθ', ἧς ἡ ἀρχή, *Πάσῃ*. Ἡ σκηνικὴ ἀνεθῆναι βουλομένη, καὶ παρὰ τοῦ ἄρχοντος κωλυομένη, δύναται προσιέναι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα προνοίᾳ αὐτοῦ ἐπὶ τὸν σεμνὸν καὶ σώφρονα βίον μετέλθῃ.

Βιβ. ε', τίτ. ο', διάτ. ζ', ἧς ἡ ἀρχή, *Cum*. Οἱ κουράτωρες καὶ κρίσει καὶ δοκιμασίᾳ τῶν ἐπισκόπων προβαλλέσθωσαν.

Βιβ. ζ', τίτλος μ', διάταξις β', ἧς ἡ ἀρχή, *Perfectius*. Δύναταί τις προσιὼν τῷ ἐπισκόπῳ τὸν τρέ-

D χοντα κατ' αὐτὸν χρόνον διακόπτειν.

Βιβ. η', τίτ. ν', διάτ. γ', ἧς ἡ ἀρχή, *Sancimus*. Τὸ ἐκτεθὲν βρέφος μὴ καταδουλούσθω προνοίᾳ τοῦ ἐπισκόπου.

Βιβ. θ', τίτ. δ', διάτ. ϛ', ἧς ἡ ἀρχή, *Οὐδένα*. Οἱ θεοφιλέστατοι κατὰ τόπον ἐπίσκοποι μίαν ἑκάστης ἑβδομάδος ἡμέραν, τὴν δ', ἢ τὴν ϛ' τὰς φυλακὰς διερευνάτωσαν.

Βιβ. θ', τίτ. ε', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχή, *Ἰδιωτικάς*. Ἐάν τις βληθῇ ἐν ἰδιωτικῇ φυλακῇ, προνοίᾳ τῶν

Annibalis Fabroti notæ.

tutio Græce edita est, et falluntur qui scribunt, initium ejus fuisse, *Sanctæ*.

(85) Lib. v, tit. 4, const. 29. In ms. Peir. πᾶσιν.

(86) Lib. IX, tit. 4, const. 6. Episcopi loci die Mercurii aut Veneris custodias visitare debent. Vide Appendicem cod. Theodos. num. 13.

(87) Lib. IX, tit. 5, const. 2. Προεστὼς τῶν θείων πριβάτων, est comes rerum privatarum.

θεοφιλῶν ἐπισκόπων, ἀφιέσθω παραχρῆμα τῆς φυλακῆς. Σημείωσαι ὅτι, ῥᾳθυμουμένου τοῦ πράγματος τούτου, δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀναφέρειν τῷ κατὰ καιρὸν προεστῶτι τῶν θείων πριβάτων· τοῦτο γὰρ, φησὶ, μὴ ποιήσαντες, οὐ μόνον περὶ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν σωτηρίαν αὐτὴν ὑποστήσεται [f. ὑποστήσονται] κίνδυνον.

Βιβ. ιβ', τίτ. ξγ', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχή, *Θεσπίζομεν*. Ὁ μήνυσίν τινα ἐμφανίσας ἐν ἐπαρχίᾳ, καὶ πλέον ἓξ νομισμάτων βουλόμενος διαγράψαι τὰς ἐπαρχίας, προνοίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ἀπωθείσθω.

Ἀνάγνωθι τῶν μετὰ τὰς νεαρὰς τὴν ϛ', διάταξιν, ἧς ἡ ἐπιγραφή· *Νόμος περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους*, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ τὴν οε' ἀνεπίγραφον μὲν οὖσαν, ἀναγκαίαν δὲ καὶ φιλάνθρωπον· καὶ τὴν ρδ', ἧς ἡ ἐπιγραφή· *Διάταξις παρὰ τίσι δικάζεσθαι δεῖ μοναχοὺς καὶ ἀσκητρίας*. Καὶ τὴν π', ἧς ἡ ἐπιγραφή· *Ἡ διὰ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῆς ἐπισκοπῆς ἐλευθεροῦσα τῆς ὑπεξουσιότητος*. Εὑρήσεις γὰρ ἐν μὲν τῇ ϛ', πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους, καὶ ποῖα ἐπιτίμια ὥρισται κατὰ τῶν παραβαινόντων τὴν διάταξιν, καὶ παρὰ τὸν ὅρον αὐτῆς χειροτονουμένων.

Ἐν δὲ τῇ *ρκδ'*, ὥστε, τὸν ἄρχοντα μὴ βουλόμενον ὑπακούειν τοῦ προσέλευσιν ποιησαμένου πρὸς αὐτὸν, καταναγκάζεσθαι ἐκ τοῦ ἐπισκόπου ἀκροάσασθαι τῆς ὑποθέσεως· καὶ ὥστε, εἰ εὔλογος ὑπεστιν αἰτία, συνακροάσασθαι τῷ ἄρχοντι τὸν ἐπίσκοπον· καὶ εἰ ἀδίκως τινὰ κατεδίκασεν ὁ ἄρχων, καὶ τοῦτο σκοπῆσαι τὸν ἐπίσκοπον· καὶ εἰ συνίδοι, καταδικάσαι τὸν ἄρχοντα· καὶ μηδεὶς προσερχέσθω βασιλεῖ, μὴ ἐπιφερόμενος γράμματα τοῦ ἐπισκόπου τῆς αὐτοῦ πόλεως. Ἐπεὶ τὰς αὐτὰς ὑφέξει τιμωρίας, ἃς ὁ ἄρχων ἔμελλε πάσχειν, εἰ, προσέλευσιν δεξάμενος, κατεφρόνησε, καὶ οὐκ ἠκροάσατο τῆς ὑποθέσεως. Πάλιν δὲ ἡ αὐτὴ διάταξίς φησιν ὥστε τὸν ἐπίσκοπον μὴ συγχωρεῖν μαγιστριανῷ σπούρτουλα μεθοδεύειν πλέον τῆς ὡρισμένης ποσότητος ἐν τῇ διατάξει.

Ἐν δὲ τῇ οη', ὡς πάντες οἱ μοναχοὶ καὶ πᾶσαι αἱ μονάστριαι παρὰ τῶν κατὰ χώραν ἐπισκόπων δικάζονται, δίκην ἔχουσαι πρός τινα.

Ἐν δὲ τῇ π', ὡς πᾶς τις ἐπισκοπῆς ἀξιωθεὶς ἐλευθεροῦται, καὶ βουλευτικῆς τύχης, καὶ ὑπεξουσιότητος.

ΤΙΤΛΟΣ Ε'.

Περὶ αἱρετικῶν, καὶ Μανιχαίων, καὶ Σαμαρειτῶν.

Ἑρμηνεία Α'. Τὰ προφάσει τῆς θρησκείας φιλοτιμηθέντα προνόμια οὐκ ἔχουσιν οἱ αἱρετικοὶ, ἀλλὰ ταῖς λειτουργίαις ὑπόκεινται.

Β'. Οἱ αἱρετικοὶ μὴ διδασκέτωσαν μηδὲ ἐμφανι-

A fuerit, religiosissimorum episcoporum cura extemplo e custodia dimittitor. Nota, quum hoc negotium negligenter agitur, episcopum rem ipsam deferre debere ad eum, qui pro tempore præpositus fuerit sacris rebus privatis. Quippe ni hoc fecerint, inquit, non modo circa solum patrimonium, verum etiam circa salutem ipsam periculum incurrent.

Lib. XII, tit. 63, constit. 2 (88), cujus initium, *Θεσπίζομεν*. Qui quædam nuntiando insinuaverit in provincia, si amplius sex solidis a provinciis (88*) velit exigere, per episcopi providentiam depellitor.

Legito quoque novellam 6 post codicem editam, cujus inscriptio est, *Lex, quæ tradit, quomodo sint ordinandi episcopi*, etc. Item 75, quæ inscriptione quidem caret, sed necessaria est, et huma-B na. Item 104 cujus inscriptio est: *Constitutio, apud quos oporteat litigare monachos et ascetas.* Item 131, cujus inscriptio est: *Constitutio, quæ per dignitates et episcopatum a patria potestate liberat.* Invenies enim in sexta quidem, quonam ordinari modo episcopos oporteat: et quæ constitutæ pœnæ sint adversus violantes hanc constitutionem, et eos, qui præter ipsius sanctionem, ordinantur.

In vicesima vero prima novella sancitur, ut præses, qui audire non vult eum, qui ad ipsum accessit, ab episcopo causam audire cogatur; atque uti si justa subsit causa, cum præside causam cognoscat episcopus: et si quem præses injuste condemnaverit, hoc ipsum quoque inspiciat episcopus; ac si facti con-C scius sit, præsidem condemnet. Nec imperatorem quisquam adeat, qui non affert litteras ab ejusdem civitatis episcopo. Nam pœnas easdem perferet, quas præses passurus erat si accessione admissa, causam neglexerit, et non cognoverit. Rursus tradit eadem constitutio, ut magisteriano non concedat episcopus licentiam exigendi majores sportulas ea quantitate, quæ hac in constitutione definita est.

In novella vero 77 statuitur, omnes monachos, et omnes monastrias apud episcopum regionis litigare debere, si quam adversus aliquem litem habeant.

In 80 vero (89) novella traditur, ut quicunque dignitatem episcopi sit consecutus, liber sit a condi-D tione curiali et potestate patria.

TITULUS V.

De hæreticis et Manichæis, et Samaritis.

I. Quæ per causam religionis indulta sunt privilegia, non habent hæretici: sed muneribus subjecti sunt.

II. Hæretici non doceant vel insinuent infidelita-

Annibalis Fabroti notæ.

(88) Lib. XII, tit 63, const. 2. Hujus constitutionis epitomen edidit Cujacius.

(88*) Rectius ἐπαρχιωτῶν, *provincialibus*.

(89) *In* 80 *vero*. Episcopatus patria potestate et curia liberat. Nov. LXXXI, c. ult. et Nov. LXXIII, cap. 4.

tem suam (90), nec clericos faciant (91). Hæreticus autem est (92), et legibus adversus hæreticos latis obnoxius, qui vel paulum ab orthodoxa fide declinat.

III. Orthodoxa ecclesia conventiculis hæreticorum destinata loca consequitur, licet in privatis sint ædibus. Nec litanias faciunt (93) noctu, vel interdiu. Si quid ejusmodi publice factum fuerit (94), vel in domo privata, officium præfecti prætorio, quod rem fieri permittit, centum libris, at officium provinciale, libris 50 multatur.

IV. Crimen adversus Manichæos (95) et Donatistas publicum est, et ad divini Numinis injuriam fertur. Nec commune quid ex moribus, aut legibus habent: et proscribuntur (96), et omni liberalitate (97) successioneque privantur, nec aliquid donant, nec vendunt nec emunt, nec quocunque modo contrahunt: et post mortem, tanquam in crimine læsæ majestatis, accusantur (98): omnisque suprema voluntas eorum fit ir-

A ζέτωσαν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, μήτε ποιείτωσαν κληρικούς. Αἱρετικὸς δέ ἐστι, καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπόκειται νόμοις, ὁ μικρὸν γοῦν ἐκκλίνων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Γ'. Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τὰ τῶν αἱρετικῶν συνακτήρια λαμβάνει, κἂν ἐν ἰδιωτικοῖς οἴκοις ὦσιν. Οὐ λιτανεύουσι δὲ νύκτωρ ἢ μεθ' ἡμέραν. Εἰ δέ τι τοιοῦτο δημοσίᾳ, ἢ ἐν ἰδιωτικῷ οἴκῳ γένηται, ἡ μὲν τάξις τοῦ ὑπάρχου, συγχωροῦσα, ρ' λίτρας, αἱ δὲ ἐπιχώριοι ρ' προστιμῶνται.

Δ'. Πούβλικόν ἐστι τὸ κατὰ τῶν Μανιχαίων καὶ Δονατιστῶν ἔγκλημα, καὶ ὅπερ εἰς ὕβριν τοῦ θείου φέρεται. Καὶ οὐκ ἔχουσί τι κοινὸν πρὸς τὰ ἔθη ἢ τοὺς νόμους, καὶ δημεύονται, καὶ πάσης στεροῦνται
B φιλοτιμίας καὶ διαδοχῆς, καὶ οὔτε δωροῦνται, οὔτε πωλοῦσιν, οὔτε ἀγοράζουσιν, οὔτε ὁπωσοῦν συναλλάσσουσι· καὶ μετὰ θάνατον, ὡς ἐπὶ τῆς καθοσιώσεως κατηγοροῦνται· καὶ πᾶσα τελευταία βούλη-

Annibalis Fabroti notæ.

(90) *Infidelitatem suam*. Fidem, quam non habent, l. 2, c. eod. perfidiam. B. Hieronymus contra Rufinum: *Istæ machinæ hæreticorum sunt, ut convicti de perfidia, ad maledicta se conferant*. Facundus Hermian. lib. II: *Nullus ignotus processit hæreticus, nulla nostris est temporibus nata perfidia*. Lucifer Calaritanus pro S. Athan.: *Si apostolicam evangelicamque anathematizantes fidem, Arianam susceperitis perfidiam*. Vigilius in disputat. inter Sab., Phot., Ar. et Athan.: *Sabellii est perfidia refutata*. Justinian. in l. 1, c. *De offi. præf. præt. Af.* Rebaptizando ad suam perfidiam transferebant. V. Sozom. v, 2: Suid. in Gratiano.

(91) *Nec clericos faciant*. Gratianus in l. 2, c. eod. *et ministros creare qui non sunt*. Basilica: Μηδὲ ὑπηρέτας χειροτονεῖν αὐτοὶ μὴ κεχειροτονημένοι, qui ipsi ministri non sunt.

(92) *Hæreticus autem est*. Hæreticus est, qui in quibusdam decrrat a fide orthodoxa, sive ut ait Zon., Ἔν τισι σφαλλόμενος καὶ διαφερόμενος τοῖς ὀρθοδόξοις, ad can. 14 concil. Chalc., et nomen trahit a pervinaci et perticaci spiritu. Denique hæreticum facit pertinax offensionis defensio, Facundus, lib. x; obstinatio, lib. XI in fine: *Obstinata defensio falsitatis*, lib. XII; idem contra Mocianum: *Hæreticum non humanæ infirmitatis ignorantia, sed pervicacia facit*. Animus obstinatior, l. 2. C. *De summa Trin*. Tertullian. De præscript. hæreticorum, a Græca voce deducit: *Hæreses, inquit, dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis sive ad instituendas, sive ad suscipiendas eas utitur*. Anastasius Bibliothecar. in Epist. ad Joann. diaconum: *Cum hæreticus non ex erroris tantum deceptione, quantum ex electione non recta et contentiosa pertinacia generetur*. Igitur hæresim accipe pravam, eamque obstinatam et obfirmatam: hæretici enim præfracte tuentur opinionem quam elegerunt ex suo arbitrio et humana præsumptione. Hinc philosophorum sectæ αἱρέσεις dictæ, quia sibi ex arbitrio proprio δόγματά τινα deligunt. Glossæ Latino-Gr. *Secta*, αἵρεσις, φιλοσόφου δόγμα, ἀγωγή.. Græco-Lat. Δόγμα, *secta*. Varro: *Secta quos Menippi hæresis nutricatur*.

(93) *Nec litanias faciunt*. Libri veteres in l. 4, c. eod. *ad letaniam faciendam*. Basilica lib. I, tit. 1. c. 22, λιτὴν ποιεῖν. B. Chrysostomus homilia antequam iret in exsilium: Αὔριον εἰς λιτανεῖον ἐξελεύσομαι μεθ' ὑμῶν· *Cras vobiscum ibo ad supplicationes*. Anastas. de Vit. PP. p. 82 et 130, edit. Reg. Basilius epist. 65. Concilium Moguntin. sub Leone III cap. 32. Allatius de Græcor. temp. Zonar. p. 537, 543 in fine, et concilia Galliæ.

(94) *Publice factum fuerit*. Codex Brodæi: vel in publicis, vel in privatis ædibus.

(95) *Crimen adversus Manichæos*. Manichæi extra solum Romanum pulsi constitutione Valentiniani et Marciani, quæ exstat in concil. Chalcedon. parte 3. De his vide Theophan. p. 146 et 413. Nusquam in Romanum locum conveniendi facultatem habeant, l. 5 h. tit. Hæreticorum bona fisci viribus addicta. Vide eumdem Theoph. p. 153, et Cedrenum, p. 106 et 107. V. conc. Chalc.
C part. 3, c. 12, Petr. Sicul.

(96) *Proscribuntur*. δημεύονται, publicantur.

(97) *Et omni liberalitate*. Meminit Victor, *De Persecut. Vandal.* lib. III, constitutionis adversus hæreticos latæ, qua similis pœna continetur his verbis: *In populos quoque præfati imperatores similiter sævientes, quod eis nec donandi libertas, nec testandi, aut capiendi, vel ab aliis derelictum penitus subjaceret, non fideicommissi nomine, non legati, non donationibus, aut relictione, quæ mortis causa appellatur, vel quolibet codicillo, aliisve forsitan scripturis*. Fisco tamen præferuntur ascendentes et descendentes et venientes ex latere cognati, exque his descendentes usque ad secundum gradum: ita tamen ut proximior gradu præferatur; tunc autem bona eis concedimus, si non et ipsi pari conscientia polluuntur, quæ sunt in Basilicis, lib. I, t. 1, c. 23, et in C. Theodos.

(98) *Post mortem accusantur*. Sicut apostatæ,
D l. 2 cod. *De apostatis*. Facundus Hermian. lib. X: *Dicunt probare se posse nescio quos hæreticos post mortem fuisse damnatos*. Concil. œcumen. V, act. 5, c. 28, tit. 1, lib. I, *Basil*. V, VI syn. act. 13; Rigordus, in gestis Philippi Augusti, de Amalrico: *Etiam post mortem fuit excommunicatus et condemnatus, et a cœmeterio sacro dejectus, et ossa et cinis ejus per sterquilinia sunt dispersa*. Adde auctorem Chronici Altissiodorensis, pag. 105 vers., Joannis Vicleti ossa post obitum ejus publice cremata sunt. Barlaamus et Acindynus monachi post mortem excommunicati, ut scribit Joan. Cantac. l. IV, c. 23. V. c. 2, *De summa Trin. extra*.— Justinianus in edicto de fide: « Quantum ad insipientiam dicentium non oportere anathematizari post mortem eos qui in sua impietate mortui sunt, oportebat nec eos qui injuste condemnati sunt Patres, post mortem revocari, quale contigit in Joanne sanctæ recordationis episcopo Constantino-

σις αὐτῶν ἀκυροῦται, καὶ οὔτε κληρονομοῦσιν αὐτῶν οἱ παῖδες, εἰ μὴ τῆς φαυλότητος αὐτῶν ἀναχωρήσωσι. Τιμωροῦνται δὲ καὶ οἱ κρύπτοντες αὐτοὺς ἐν εἰδήσει. Ἀνεύθυνοι δὲ γίνονται οἱ δοῦλοι αὐτῶν μετιόντες εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν.

Ε'. Οἱ Ἀρειανοὶ, καὶ Μακεδονιανοὶ πνευματομάχοι, καὶ Ἀπολλιναρισταὶ, καὶ Ναυατιανοὶ, ἤγουν Σαββατιανοὶ, Εὐνομιανοὶ, Παπιανισταὶ, Μοντανισταὶ, ἤγουν Πρισκιλλιανισταὶ, Φρύγες, ἤγουν Πεπουζῖται, Μαρκιωνισταὶ, Βορβοριανοὶ, Μεσσαλιανοὶ, Εὐτυχῖται, ἤγουν Ἐνθουσιασταὶ, Δονατισταὶ, Ἀνδριανοὶ, Ὑδροπαραστάται, Ἀσκοδρουγοὶ, Βαθρακῖται, Παυλιανοὶ, Μαρκελλιανοὶ, Ὀφῖται, Ἐγκρατῖται, Ἀποτακτῖται, Ἐρημῖται, Σακκοφόροι, καὶ οἱ πάντων χείρους Μανιχαῖοι, οὐ δύνανται συνάγεσθαι ἢ εὔχεσθαι· οἱ δὲ Μανιχαῖοι, τῶν πόλεων ἐκβάλλονται, καὶ ἐσχάτως τιμωροῦνται. Κύρια δέ εἰσι πάντα τὰ κατὰ τῶν αἱρετικῶν νομοθετηθέντα περὶ τῶν δωρουμένων ἢ τῶν καταλιμπανομένων αὐτοῖς, στρατειῶν, καὶ περὶ τῶν συνακτηρίων αὐτῶν· ὥστε τὰς ἐκκλησίας τοὺς οἴκους λαμβάνειν, ἐν οἷς γνώμῃ ἢ ἀποπροσποιήσει τῶν δεσποτῶν συνῆλθον. Εἰ δὲ οἱ

A rita (99), nec hæredes eorum filii sunt, nisi a pravitate (1) ipsorum recesserint. Puniuntur et illi, qui scientes et prudentes eos occultant. Servi vero ipsorum extra culpam sunt, si ad fidem catholicam transierint.

V. Ariani, et Macedoniani pneumatomachi (2), et Apollinaristæ. Navatiani (3) sive Sabbatiani, Eunomiani, Papianistæ, Montanistæ, sive Priscillianistæ, Phryges, sive Pepuzitæ, Marcionistæ, Borboliani, Messaliani (4-5), Euchitæ, vel Enthusiastæ, Donatistæ, Andriani. Hydroparastatæ, Ascodrugi (6). Batracitæ, Pauliani (7), Marcelliani, Ophitæ, Encratitæ, Apotactitæ, Eremitæ, Saccophori, et omnium pessimi Manichæi habere conventicula nequeunt (8) : et Manichæi de civitatibus quoque pelluntur, ultimoque B supplicio afficiuntur (9). Sunt etiam rata omnia, quæ adversus hæreticos sancita sunt, de iis, quæ et donantur ipsis, aut in testamento relinquuntur, ut de militiis ipsorum, et de conventiculis (10), ut ecclesiæ domos accipiant, in quibus de sententia dominorum (11), vel iisdem dissimulantibus convenerint. Quod si procuratores hoc dominis ignorantibus admiserint, si qui-

Annibalis Fabroti notæ.

politanæ civitatis, ab universali Ecclesia post mortem revocato, et in Flaviano sanctæ memoriæ et ipso episcopo Constantinopolitanæ civitatis, injuste quidem in vita condemnato, juste autem post mortem revocato, tam a sanctæ memoriæ papa Leone, quam a sancta Chalcedonensi synodo. Ex hoc autem contingit secundum illorum verba, hæreticos quidem sanctis Patribus connumerari, ut puta liberatos debita eis condemnatione; sanctos C autem Patres injuste condemnatos hæreticis conjungi, ut puta non soluta contra eos facta iniqua damnatione » Agitur autem hic de Manichæis, qui ad imam usque scelerum nequitiam pervenerant, ut est in lib. v, C. h. t.

(99) *Fit irrita.* Si modo et cognati eorum Manichæi erunt : alioqnin rata erit, d. c. 23. Qua de re vide Cujacium, *Observ.* l. 12, c. 30.

(1) *Nisi a pravitate.* Liberi admittuntur, si a paterna pravitate recesserint; pœnitentibus enim venia datur, l. 4 c. eod., l. 41 C. Theod. eod. Flaccus Alcuinus Confessionis fidei part. IV, cap. 9 : *Nemo est hæreticus, nisi contentione fiat hæreticus. Ast qui reprehendi non erubescit, neque corrigi dedignatur, nequaquam dici potest hæreticus.*

(2) *Pneumatomachi.* Perperam in quibusdam editionibus codicis, additur virgula ante hanc dictionem. Facundus, lib VIII : *Macedoniani, qui et Pneumatomachi.* V. Theodoret. *Hær. fab.* l. 4, D c. 5; S. Hieron. *De hæresibus.*

(3) *Navatiani.* Ναυᾶτον Græci vocant, Latini Novatum; itaque scribe, Novatiani, seu Sabbatiani, Eunomiani, Papianistæ, Montanistæ sive Priscillianistæ, Phryges vel Pep. Marcion. Borboriani, Messaliani, Eutychitæ sive Enth. Audiani, Hydr. Ascudrugi, Batrac. Pauliani, Marcell. O. etc.

(4-5) *Messaliani, Euchytæ.* Puto et hic abundare virgulam. Facundus, d. lib. VIII : *Massalianos quos et Euchitas dicimus.* Vide B. Augustinum, *De hæresib.* c. 57, ubi Messaliani vocantur, et Theodor. d. l. 4, c. 11.

(6) *Ascodrugi.* Sic Basilic. lib. I, t. 1, c. 31 et l. 18, h. t. Apud Theodoretum. *Hæret. fab.* lib. I lemma capitis 10 ita legend. videtur : Περὶ τῶν ἀσκοδρουγῶν ἢ ἀσκοδρουγιτῶν καλουμένων. Unde autem dicantur Tascodrougitæ tradit Græcus int. ad. d. l. pen lib. XXI Basil. tit. I, c. 44 : Tascodrugi, l. pen. h. t. in l. 5. C. eod. Tascodrogitæ, et apud Balsamon. ad Photii *Nomoc.* tit. 9, c. 2, Τασκοδρουγῖται, ex fide vett. codicum. In Agilæi tamen codice legebatur, ἀσκοδρουγῖται. V. Epiphan.

(7) *Pauliani.* De his Augustin. *De hæres.* c. 44.

(8) *Habere conventicula nequeunt.* Verte : non possunt convenire, aut orare, ut in l. 5 c. eod. Nusquam in Romanum locum conveniendi orandique habeant facultatem; sic legerunt Græci. Basil. lib. I, tit. 1, c. 23 : Μηδέποτε ἐν Ῥωμαϊκῷ ἐδάφει τοῦ συνεῖναι ἢ προσεύχεσθαι εὐχέρειαν ἐχέτωσαν· *Nusquam in Romano solo conveniendi, aut orandi facultatem habeant.* In libro Cujacii emendatum erat, *veniendi orandique*, sic enim suadent verba quæ præcedunt, *in Romanum locum.* Sed verior est quorumdam codicum lectio, *in Romano solo conv.* ut legerunt Græci. Item mss. omnes etiam Jul. Brodæi, habent, *orandique.*

(9) *Ultimoque supplicio afficiantur.* L. 11 et 12. et infra. Ergo hæretici supplicio afficiendi sunt. De quo tamen hic inquirendum est. Equidem non ignoro quid B. Augustinus senserit, epist. 48 et 50, quas vide. Sub Alexio Comneno Basilius quidam hæresiarcha combustus est, Zonaras tomo III. Lactantius : *Si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere velis, jam non defendetur illa, sed polluetur atque violabitur.*

(10) *De conventiculis.* In l. 5 c. eod.: In hæreticorum conventicula, quæ ipsi audacter ecclesias nuncupare conantur. B. August. epist. 56 : *Sed circuli atque conventicula Donatistarum vel Maximianensium*, etc. De circulis in l. VIII, c. eod. : convocandi cœtus, vel circulos contrahendi. S. Cyprianus, De unit. ecclesiarum : *Et cum hæreses et schismata postmodum nata sint, dum conventicula sibi diversa constituunt.*

(11) *De sententia dominorum* Can. 93 Eccl. Afric.: Simul etiam petendum ut illam legem, quæ a religiosæ memoriæ eorum patre Theodosio de auri libris decem in ordinatores, vel ordinatos hæreticos, seu etiam in possessores, ubi eorum congregatio deprehenditur, promulgata est, deinceps confirmari præcipiant. De eadem constitutione vide B. Augustini d. ep. 50, et III *Contra Crescon.* c. 47, et Possidonium in Vita Augustini, c. 12.

dem ingenui sint, decem librarum multam præstant, A aut relegantur; sin servi, flagris cæduntur, et in metallum damnantur. Non etiam publice conveniunt, vel ædificant conventiculis destinata loca, nec quidquam faciunt ad circumscriptionem legis, omni civili et militari auxilio destituti, decurionibus etiam hæc servantibus sub pœna viginti librarum: nec speciale privilegium (12), adversus leges ab ipsis impetratum, valet. Rata sunt etiam, quæ promulgata sunt adversus eos, circa pœnam, et militiæ prohibitionem.

VI. Nestoriani vocantur Simoniani (13), nec licet ea quæ ab ipsis adversus Ephesinam synodum scripta sunt habere, vel legere, vel describere, sed comburuntur. Cum etiam de fide quæritur (14), nulla ipsorum est facienda mentio. Nec in quocunque loco suo quisquam eos excipere (15) debet. Qui legem B violarit, bonorum publicatione punitur. Iidem Nestoriani non appellantur Christiani (16).

VII. Qui sunt in curiis, vel militiis, vel collegiis, hæretici: tam pecuniariis (17), quam personalibus obligati sunt muneribus.

VIII. Qui Eutychis et Dioscori doctrinam sequuntur, similes sunt Apollinaristis, et pœnis iisdem subjacent, si non sequantur sacrosancta quatuor concilia, nec licet eis episcopos aut clericos creare. Nam et is qui hoc facit, et qui fit, exsilio punitur et bonorum publicatione. Non etiam construunt ecclesias aut monasteria, vel religionis causa conveniunt. Quippe domum illam, vel prædium (18), ubi convenerint, accipit ipsa ecclesia, modo probatum fuerit apud præsi- C dem, eos illuc volente domino convenisse. Sin præter voluntatem domini, vel is, qui pensiones domus exigit, vel administrator prædii, vel alius quispiam susceperit eos ad parasynaxim (19), vel in monasterium: vilis quidem conditionis exsistens, publice fustibus cæditur: honestior vero, decem librarum

A προκουράτορες ἀγνοούντων αὐτῶν τοῦτο πεπράχασιν, εὐγενεῖς μὲν ὄντες προστιμῶνται δέκα λίτρας, ἢ ἐξορίζονται· δοῦλοι δὲ μαστίζονται, ἢ μεταλλίζονται, καὶ οὐ συνέρχονται δημοσίᾳ, ἢ κτίζουσι συνακτήρια, οὔτε τι ποιοῦσιν εἰς περιγραφὴν τοῦ νόμου, πάσης πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς βοηθείας ἐστερημένοι, καὶ τῶν βουλευτῶν ταῦτα φυλαττόντων ὑπὸ ποινῆς κ' λιτρῶν· καὶ οὔτε προνόμου [προνόμιον] ἰδικὸν παρανόμως αὐτοῖς πεπορισμένον ἔῤῥωται. Ἰσχύει δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτῶν νομοθετηθέντα εἰς ποινὴν καὶ κώλυσιν στρατείας.

Ϛ'. Οἱ Νεστοριανοὶ Σιμωνιανοὶ λέγονται· καὶ οὐκ ἔξεστι τὰ κατὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου αὐτοῖς γραφέντα ἔχειν ἢ ἀναγινώσκειν, ἢ μεταγράφεσθαι, ἀλλὰ καίονται. Καὶ ἐν τῷ ζητεῖν περὶ πίστεως οὐ δεῖ αὐτῶν μεμνῆσθαι, οὔτε δεῖ αὐτοὺς B ἐν οἱῳδήποτε ἰδίῳ τόπῳ δέχεσθαι. Ὁ δὲ παραβὰς τὸν νόμον δημεύεται. Οὐ λέγονται δὲ οἱ Νεστοριανοὶ Χριστιανοί.

Ζ'. Οἱ ἐν βουλαῖς, ἢ στρατιαῖς, ἢ σωματείοις ὄντες αἱρετικοὶ, καὶ χρηματικῶς καὶ σωματικῶς λειτουργοῦσιν.

Η'. Οἱ τὰ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου φρονοῦντες ὅμοιοι τοῖς Ἀπολλιναρισταῖς εἰσι, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὑπόκεινται, μὴ ἀκολουθοῦντες ταῖς ἁγίαις τέσσαρσι συνόδοις· καὶ οὐκ ἔξεστιν αὐτοῖς ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ψηφίζεσθαι· ἐπεὶ καὶ ὁ ποιῶν καὶ ὁ γινόμενος ἐξορίζεται καὶ δημεύεται· οὔτε ποιοῦσιν ἐκκλησίας, ἢ μοναστήρια, ἢ συνάγονται ἐπὶ θρησκείᾳ· ἐπεὶ τὸν οἶκον ἢ τὴν κτῆσιν, ἔνθα συν- C ῆλθον, ἡ ἐκκλησία λαμβάνει, ἐν ᾧ συνελθεῖν γνώμῃ τοῦ δεσπότου δειχθῇ παρὰ τῷ ἄρχοντι. Εἰ δὲ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ἐνοικολόγος ἢ διοικητὴς τοῦ χωρίου, ἢ ἕτερος ὑπεδέξατο ἐπὶ παρασυνάξει, ἢ ἐν μοναστηρίῳ, εὐτελὴς μὲν ὢν, δημοσίᾳ ῥαβδίζεται· σεμνὸς δὲ, ι' λίτρας προστιμᾶται τῷ φίσκῳ. Οὔτε στρατεύονται, καὶ ἐὰν στρατευθῶ-

Annibalis Fabroti notæ.

(12) *Nec speciale privilegium.* Socrat. Hist. 1, cap. 6. conc. Chalced. p. 362, 363, d. 371, col. 1, conc. Ephes. III p., c. 45. V. Syn. p. 554. Vide v syn. p. 630; conc Ephes. p. 469 et seq.

(13) *Nestoriani vocantur Simoniani.* Ex hoc igitur loco, Balsamone, Photio *Nomoc.* tit. 12, c. 2, et libris veteribus, emendanda est l. 6, c. eod. hoc modo: *Damnato portentuosæ superstitionis auctore* D *Nestorio, nota congrui nominis ejus inuratur gregalibus, ne Christianorum appellatione abutantur: sed quemadmodum Ariani lege divæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis, Porphyriani a Porphyrio nuncupantur, sic ubique participes nefariæ sectæ Nestorii, Simoniani vocentur.* Julius Pollux in Chronico: Καὶ τοὺς ὁμοίους ἀποκηρύττων καὶ προστάττων, Πορφυριανοὺς αὐτοὺς ὀνομάζεσθαι, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν συγγραφέντα πυρὶ παραδοθῆναι. Τοὺς δὲ ἔχοντας καὶ μὴ πυρὶ παραδιδόντας, θανάτῳ ζημιοῦσθαι.

(14) *De fide quæritur.* In religionis disputatione, l. 6, c. eod.

(15) *Eos excipere.* Conventiculam præbeat d. l. 6, sic vett. C.

(16) *Nestoriani non appellantur Christiani.* Lucifer Calaritanus, lib. I, pro S. Athanasio de Arianis: *Dicat denique se non esse Christianum, fateatur se Arianum.* Et paulo post: *Odis Athanasium, quod Christianus sit, quod esse noluerit Arii, ut tu dicis, discipulus.* Idem de regibus apostatis, lib. I: *Quo possint deinceps non esse Christiani, quod nos sumus, sed, quod vos estis, Ariani.* Idem scribit in libro de non conveniendo cum hæreticis. S. Athanasius, orat. 2, contra Arian. D Οἱ τούτους καλοῦντες Χριστιανοὺς πολὺ καὶ λίαν πλανῶνται: *Qui hos (Arianos) Christianos appellant, largiter errant.* Leo M. epist. 75: *Non solum ad sacerdotii honorem admitti nequeant* (hæretici), *sed ab ipso Christiano nomine mereantur abscindi.* Sanctus Hilarius, in lib. ad Constantium A.: *Christianus sum, non Arianus.* B. Augustinus ait esse falsos Christianos, de doctrina Christiana lib. II, c. 35. Vide supra ad l. 1, tit. 1, et infra Parat. tit. 5, lib. I, tit. 4, const. 5, quam confer cum l. 5, c. *de Episc. aud.* Vide et Novellæ CIX præfat.

(17) *Tam pecuniariis.* Facultatum muneribus, in l. 7, c. eod. l. 8.

(18) *Quippe domum illam vel prædium.* Vide supra ad l. 5, et sententiam Marcellini post codationem Carthag. 3, Acta conc. Chalced. V. Conc. Constantin. sub Menna p. 714, t. II Conc. et alip. eand. p. 715, a.

(19) *Ad parasynaxim.* V. infra ad l. 14.

σιν, ἀποστρατεύονται, καὶ οὔτε κοινωνοῦσι τῷ παλατίῳ, οὔτε ἄλλῃ πόλει, οὔτε ἐν ᾗ ἐγεννήθησαν ἢ ἐν χωρίῳ διάγουσιν. Οἱ δὲ γεννηθέντες ἐν Κωνσταντινουπόλει πάσης ἀπελαύνονται μητροπόλεως. Οὐδενὶ ἔξεστι κατὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου γράφειν, ἢ ἀναγινώσκειν, ἢ ὑπαγορεύειν, ἢ ἔχειν συγγράμματα· ἐπεὶ διηνεκῶς ἐξορίζεται. Καὶ ὁ προσελθὼν ἐπὶ τὸ μαθεῖν δέκα λίτρας δίδωσι τῷ φίσκῳ· καὶ ὁ διδάσκων τὰ κεκωλυμένα ἐσχάτως τιμωρεῖται. Πάντα δὲ τὰ συγγράμματα τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ Ἀπολλιναρίου καιέσθωσαν. Εἰ δὲ παρίδωσι ταῦτα οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ τάξεις αὐτῶν, ἢ οἱ ἔκδικοι, ἀπὸ δέκα λιτρῶν τῷ φίσκῳ προστιμῶνται. A

Θ'. Οἱ αἱρετικοὶ κατὰ τὸ νενομισμένον οὐ θάπτονται. B

Ι'. Οὔτε ὀρθόδοξος δύναται καθ' οἱονδήποτε τρόπον μεταφέρειν εἰς αἱρετικὸν ἀκίνητον πρᾶγμα, ἔχων ἐκκλησίαν ὀρθόδοξον· ἐπεὶ φισκοῦται.

ΙΑ'. Ὁπουδήποτε οἱ Μανιχαῖοι εὑρισκόμενοι κεφαλικῶς τιμωροῦνται.

ΙΒ'. Οἱ μὲν Μανιχαῖοι πανταχόθεν ἐλαύνονται, καὶ κεφαλικῶς τιμωροῦνται· οἱ δὲ λοιποὶ αἱρετικοὶ (αἱρετικὸς δέ ἐστι πᾶς μὴ ὀρθόδοξος·) καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ Σαμαρεῖται κωλύονται ἄρχειν, καὶ ἀξίας ἔχειν, ἢ δικαιολογεῖν, ἢ ἐκδικεῖν, ἢ πόλεως πατέρες γίνεσθαι· ἵνα μὴ σχῶσιν ἄδειαν ἐπηρεάζειν ἢ δικάζειν Χριστιανοῖς ἢ ἐπισκόποις, ἢ στρατεύεσθαι, πλὴν τῶν ἐκ γένους κορταλίνων. C Οὗτοι γὰρ μένουσι τὰ μὲν βάρη ὑπέχοντες, μὴ προκόπτοντες δὲ, μήτε τοὺς ὀρθοδόξους ἐκβιβάζοντες ἐπὶ δημοσίαις ἢ ἰδιωτικαῖς αἰτίαις. Ὁ δὲ πειραθείς τι τούτων ἐγχειρίσαι, πρὸς ἀπράκτῳ τῇ ἐγχειρήσει δίδωσιν εἴκοσι λίτρας. Καὶ οἱ ταῖς δημοσίαις αὐτοὺς ἀπογραφαῖς ἐντάττοντες εἴκοσι· καὶ οἱ ἄρχοντες ν'· καὶ πᾶσαι τοῖς πριβάτοις εἰσκομίζονται. Ἐξῄρηνται οἱ Γότθοι, οἳ γίνονται φοιδεράτοι, καὶ ἄλλως πρὸς τὸ δοκοῦν τῇ βασιλείᾳ τιμῶνται.

A multam fisco præstat. Non etiam militant Eutychiani, ac si quidem militiæ fuerint adscripti (20), exauctorantur, et palatii communione privantur. Non etiam vel in alia, vel in qua nati sunt civitate, vel vico, versantur. Qui Constantinopoli nati sunt, ex omni metroplitana civitate pelluntur. Nemini licet adversus Chalcedonense concilium aliquid scribere, vel legere, vel dictare, vel aliorum habere scripta: perpetua namque deportatione damnantur. Item, qui ad eos accesserit discendi causa, decem libras fisco solvit: et qui prohibita docet, ultimo supplicio coercetur. Omnia vero scripta Eutychis et Apollinaris concremantor. Quod si præsides hæc neglexerint, vel eorum officia, vel defensores, decem librarum multam fisco præstant.

B IX. Hæretici (21) more consueto non sepeliuntur.

X. Ne quidem orthodoxus (22) aliquis ullo modo transferre potest in hæreticum rem aliquam soli, quæ orthodoxam contineat ecclesiam. Fisco namque vindicatur.

XI. Ubicumque. Manichæi reperiantur, capitis supplicio puniuntur.

XII. Undique Manichæi pelluntur, et capitis supplicio puniuntur. Reliqui vero hæretici (et hæreticus est, quisquis non est orthodoxus) et pagani, et Judæi, et Samaritæ, prohibentur gerere magistratum et habere dignitates, aut fieri patroni causarum, aut defensores, aut patres civitatum (23), ne potestatem habeant injuriis afficiendi, vel judicandi Christia- C nos, aut episcopes; vel etiam militandi (24), extraquam si genere cohortalini sint (25). Manent enim hi milites, onera quidem sustinentes; verum ad majora non provehuntur, nec orthodoxis dantur executores in publicis privatisve causis. Qui vero tentaverit aliquid horum fieri, præterquam quod ipse conatus effectum nullum habiturus est, 20 libras solvit; et qui publicis eos descriptionibus inserunt, libras 20, et præsides libras 50; quæ quidem omnes rebus privatis inferuntur. Excipiuntur Gotthi (26), qui fœderati (27) fiunt, et prout imperatoriæ majestati visum fuerit, alios honores consequuntur.

Annibalis Fabroti notæ.

(20) *Militiæ fuerint ascripti*. V. inf. ad l. 12.

(21) *Hæretici*. Hæreticis solemnia sepulturæ non negantur. Cujac. in Parat. cod. eod. In Leunclavii codice legebatur, οὐ θάπτονται. Quasi hæretici sine ullo funeris solemni sepeliri debeant, vel etiam sepultura privari. Male, ut constat ex lib. I Basil. tit. 1, c. 26, ubi humanitatis ratione permittitur hæreticorum sepultura. Vide tamen cap. 2, de hæret. in 6. Goffridus Vindocinensis, lib. III, epist. 38: *Auctoritate sanctorum canonum firmiter tenemus, et nullatenus dubitamus, quia quibus vivis non communicamus, nec mortuis communicare debemus*. Balsamon tamen in Photii *Nomoc*. tit. 12, c. 2, inquit: *Hæretici legitimis ne tradantur sepulturis*.

(22) *Ne quidem orthodoxus*. Hæreticus prædium, in quo orthodoxæ fidei ecclesia constituta est, comparare non potest: Theophilus ad § 2 *Institut. De inutilib. stipulat*.

(23) *Aut patres civitatum*. Vide tit. 9, c. 18.

(24) *Judicandi Christianos aut episcopos, vel etiam* D *militandi*. Hujus legis, quæ Justini est, meminit Justinianus, novellæ CIX præf.

(25) *Cohortalini sint*. Nulla his præter cohortalinam in provinciis et castrensem indulgenda militia. l. *Hæreticorum*, 65, C. Theod. eod. Cohortalini sunt gregarii et viliores milites. V. Cuj. ad lib. X cod. tit. XXIII, l. 3, et ejus prælectiones ad tit. 61, lib. VI C. et Parat. C.

(26) *Excipiuntur Gotthi*. Qui Ariani erant. B. Augustin. epist. 50. Theophanes de Gotthis, Hypogotthis, Gepidibus et Vandalis: Πάντες δὲ τῆς Ἀρείου ὑπάρχουσι κακοπιστίας.

(27) *Fœderati*. De Gotthis fœderatis Malchus in excerptis de Legationibus, p. 91 ed. Regiæ: Πρέσβεις ἦλθον ἐκ Θρᾴκης τῶν ὑποσπόνδων Γότθων, οὓς δὴ καὶ φοιδεράτους οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι. *Venerunt e Thracia legati Gotthorum, qui fœdus cum Romanis contraxerant, quos Romani fœderatos vocant*. De fœderatis vide Glossarium nostrum ad Cedrenum.

Cum parentes inter se dissident, plus valeat is (28), qui liberos ad orthodoxam fidem vult adducere. Parentes hæretici (29), cum nullam (30) habent legitimam causam accusandi liberos orthodoxos, coguntur eis pro modo patrimonii sui suppeditare alimenta, cum necessariis rebus cæteris, et cum orthodoxis eosdem matrimonio copulare, dotesque cum donationibus ante nuptias præstare, præsidum et episcoporum interveniente cura.

XIII. Orthodoxi hæreticorum liberi, si non peccaverint adversus eos, absque diminutione capiunt id, quod eis ab intestato competit: et quæ præter hæc facta fuerit suprema voluntas, irrita redditur, salvis tamen libertatibus, nisi quo jure prohibeantur. Si vero commiserint aliquid adversus parentes, et accusantur, et puniuntur (31). Sed tamen etiam cum in eos peccaverint, ipsorum patrimonii quadrantem (32) ex testamentis conditis habent. Eadem locum habent etiam in Judæis et Samaritis.

XIV. Hæretici conventicula celebrare, vel parasynaxes (33), vel concilia, vel ordinationes, vel baptismata nequeunt; aut primates habere, vel officia patrum (34-35), aut defensorum consequi, vel curare, seu administrare villas per seipsos, aut per subjectam personam; vel quid ipsis prohibitum facere. Qui legem violat, in periculo capitis est constitutus.

XV. Manichæis (36) orthodoxi liberi duntaxat ab intestato succedunt, quibus non exstantibus, res eorum fiscus vindicat, sive testati sint, sive legaverint, sive donaverint.

XVI. Qui a Manichæis deficiens factus est orthodoxus, si quæ illius erroris sunt, facere deprehensus fuerit, aut nude cum Manichæis conversari, vel colloqui, nec confestim eos legitimo judici tradi-

B Ἀμφισβητούντων τῶν γονέων, ἐπικρατέστερός ἐστιν ὁ θέλων τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει τοὺς παῖδας προσαγαγεῖν. Αἱρετικοὶ πατέρες, μηδὲν ἔχοντες νόμιμον ἐγκαλεῖν τοῖς ὀρθοδόξοις παισὶν, ἀναγκάζονται πρὸς τὰς οὐσίας αὐτῶν τροφὰς χορηγεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα, καὶ συνάπτειν ὀρθοδόξοις, καὶ διδόναι προῖκας καὶ προγαμιαίας δωρεὰς, προνοίᾳ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπισκόπων.

ΙΓ'. Οἱ ὀρθόδοξοι παῖδες τῶν αἱρετικῶν, μὴ ἁμαρτήσαντες κατ' αὐτῶν, ἀμείωτον λαμβάνουσι τὸ ἐξ ἀδιαθέτου αὐτοῖς ἁρμόζον· καὶ ἡ παρὰ ταῦτα γενομένη τελευταία βούλησις ἀκυροῦται, φυλαττομένων τῶν ἐλευθεριῶν, εἰ μὴ κατά τινα νόμον κωλύονται. Εἰ δέ τι πλημμελήσωσιν εἰς τοὺς γονεῖς,
B κατηγοροῦνται καὶ τιμωροῦνται. Ἔχουσι δὲ καὶ οἱ ἡμαρτηκότες τὸ τέταρτον τῆς οὐσίας αὐτῶν κατὰ διαθήκας. Τὰ αὐτὰ καὶ περὶ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν.

ΙΔ'. Οἱ αἱρετικοὶ συνακτήρια ποιεῖν οὐ δύνανται, ἢ παρασυνάξεις, ἢ συνόδους, ἢ χειροτονίας, ἢ βαπτίσματα, ἢ ἐξάρχους ἔχειν ἢ πατερίας, ἢ ἐκδικίας ἐγχειρίζεσθαι, ἢ φροντίζειν, ἢ διοικεῖν χωρία δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέτων προσώπων, ἤ τι τῶν ἀπηγορευμένων προσώπων ποιεῖν. Ὁ δὲ παραβαίνων ἐσχάτω κινδυνεύει.

ΙΕ'. Οἱ Μανιχαῖοι παρὰ μόνων ὀρθοδόξων παίδων ἐξ ἀδιαθέτου διαδέχονται. Μὴ ὄντων δὲ τούτων, ὁ φίσκος τὰ πράγματα ἐκδικεῖ, εἴτε διέθεντο, εἴτε
C ἐληγάτευσαν, εἴτε ἐδωρήσαντο.

ΙϚ'. Ὁ ἀπὸ Μανιχαίων γενόμενος ὀρθόδοξος, ἐὰν εὑρεθῇ τὰ τῆς πλάνης ποιῶν, ἢ ψιλῶς συνδιάγων, ἢ ὁμιλῶν Μανιχαίοις, καὶ μὴ παραχρῆμα διδοὺς αὐτοὺς νομίμῳ δικαστῇ, ἐσχάτως τιμωρεῖται·

Annibalis Fabroti notæ.

(28) *Plus valeat is.* Κἂν εἴη πατὴρ ὁ ἀντιλέγων, *quamvis pater sit qui contradicit*, ut ait Theodorus Hermopolites.

(29) *Parentes hæretici.* Photius, 12, 2: Καὶ πῶς ἀναγκάζονται τοὺς παῖδας ὀρθοδόξους ὄντας τρέφειν, καὶ γράφειν κληρονόμους, καὶ διδόναι αὐτοῖς προῖκας, καὶ προγάμους δωρεάς. *Et quomodo coguntur filios qui sunt orthodoxi, alere, et hæredes scribere, et dare eis dotem et donationem propter nuptias.* Et ibi Balsamon.

(30) *Cum nullam.* Si queratur tantum quod factus sit Christianus. Vide Parat. ad tit. 9.

(31) *Accusantur et puniuntur.* Auctores Basilicon expunxerunt hæc verba: quo nomine Theodorus Balsamon eis gratias agit, Καὶ χάρις τῷ ταῦτα συνθεμένῳ, ad Photii *Nomocanonem*, tit. 12, c. 2, in fine. Imo non sine flagitio videntur hoc fecisse: licet enim parentes hæretici sint, non tamen violandum est pietatis officium. Dicis impium esse, pater tamen est: Εἰ γὰρ καὶ τῶν νόμων ὑπερόπτης εἴη, καὶ ἀσεβής, ἀλλὰ πατὴρ ὅμως ἐστί: *Licet enim legum contemptor et impius sit, tamen pater est*, ut ait Justinianus, Nov. XII, c. 2.

(32) *Quadrantem.* Melior est eorum conditio, quam exhæredatorum, quibus nihil relinquitur. Sic adrogator impuberis jubetur quartam partem bonorum suorum ei relinquere, si eum exhæredaverit, § 3 *Instit., de adopt.*

(33) *Parasynaxes.* Hæreticorum conventicula ecclesiæ non sunt, sed quasi ecclesiæ, l. 5 C. eod., vel potius latibula et speluncæ. Epiphanius, Panarii lib. II: Τὰς αὐτῶν ἐκκλησίας ἤτοι φωλεοὺς καὶ σπήλαια· οὕτω γὰρ εἴποιμι τὰς τῶν αἱρετικῶν συνελεύσεις· *Ipsorum ecclesias seu latibula et speluncas: sic enim merito appellaverim hæreticorum conventicula.* Existimantur esse ecclesiæ, sed non sunt. Optatus Milevitanus, lib. I: *Interea dixisti, apud hæreticos dotes Ecclesiæ esse non posse, et recte dixisti: scimus enim hæreticorum ecclesias singulorum, prostitutas, nullis legalibus sacramentis, et sine jure honesti matrimonii esse. Quas non necessarias*
D *recusat Christus, qui est Sponsus unius Ecclesiæ, sicut in Canticis canticorum ipse testatur. Qui cum unam laudat, cæteras damnat, quia præter unam, quæ est vera catholica, cæteræ apud hæreticos putantur esse, sed non sunt.* Item synaxes non sunt, sed parasynaxes, l. 8 C. eodem, adulteræ collectæ, ut loquitur interp. Novellæ CXXXII. Theophanes, de Theodosio: Εὐνόμιον μὲν ἐξώρισε παρασυναγωγὰς ποιοῦντα καὶ λαοὺς ἀπατῶντα: *Eunomium in exilium egit adulterinos conventus facientem et populos decipientem.* Non baptismata, sed parabaptismata d. Nov. CXXXII, adulterina baptismata, eademque ratione παραβαπτισταὶ dicuntur Arriano Dissert. Epict. 2, cap. 9.

(34-35) *Vel officia patrum.* Hæretici nec patres civitatum, nec defensores fieri possunt. Hæc est hujus loci sententia. De patre civitatis vide infra tit. 9, cap. ult.

(36) *Manichæis.* Vide ad l. 4, supra eod.

καὶ οἱ ἐν ἀξίαις καὶ στρατιαῖς ὄντες ἐπιμελῶς τοὺς ἐν αὐτοῖς τοιούτους ὄντας ἀναζητείτωσαν, καὶ παραδιδότωσαν. Ἐπεὶ συλλαμβανόμενος ὁ Μανιχαῖος, ἐὰν εἴπῃ γινώσκεσθαι παρά τινων, ἁρμοδίως τιμωροῦνται, ὡς τὰ αὐτὰ ἁμαρτάνοντες, κἂν μὴ ἦσαν τοιοῦτοι. Τὰ αὐτὰ γὰρ ἁμαρτάνειν δοκοῦσιν οἱ γινώσκοντες μὲν τὸν ἁμαρτάνοντα, μὴ ποιοῦντες δὲ τοῦτον κατάδηλον. Ὁ ἔχων βιβλία μανιχαϊκὰ, καὶ μὴ φέρων ἐπὶ τῷ καυθῆναι τιμωρεῖται.

ΙΖ'. Αἱ τῶν Σαμαρειτῶν συναγωγαὶ καθαιροῦνται, καὶ ἐὰν ἄλλας ἐπιχειρήσωσι ποιῆσαι, τιμωροῦνται. Οὐ δύνανται δὲ διαδόχους ἔχειν ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου, πλὴν ὀρθοδόξων· οὔτε δωροῦνται, ἢ ἄλλως ἐκποιοῦσι τοῖς μὴ οὖσιν ὀρθοδόξοις· ἀλλὰ ὁ φίσκος αὐτὰ ἐκδικεῖ προνοίᾳ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀρχόντων

ΙΗ'. Τὰ περὶ τῶν Σαμαρειτῶν νομοθετηθέντα ἐπὶ ταῖς συναγωγαῖς καὶ ταῖς διαδοχαῖς κρατεῖ καὶ ἐπὶ τοῖς Μοντανισταῖς καὶ τοῖς Ἀσκοδρούγοις καὶ Ὀφίταις. Μόνοι γὰρ ὀρθόδοξοι κληρονομοῦσιν αὐτοὺς ἐκ διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου, καὶ ληγάτα λαμβάνουσιν. Οἱ δὲ λοιποὶ αἱρετικοὶ, τουτέστιν οἱ μὴ ὀρθόδοξοι, καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ Σαμαρεῖται, οὐ στρατεύονται, οὔτε ἀξιωματικοὶ γίνονται, οὔτε δημόσιον μετέρχονται φρόντισμα, οὔτε παιδεύουσιν, οὔτε συνηγοροῦσιν. Εἰ δέ τις ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν τινος τούτων, προσποιήσηται τὸν ὀρθόδοξον, καὶ μὴ φανῇ ἔχων γυναῖκα, ἢ παῖδας αἱρετικοὺς, καὶ μὴ προσαγάγῃ αὐτοὺς τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ἐκβάλλεται. Εἰ δὲ καὶ λάθοι, οὐ δύναταί τι τοῦ αὐτοῦ δωρεῖσθαι, ἢ ἄλλως ἐκποιεῖν αἱρετικῷ· ἀλλὰ ταῦτα καὶ τὴν αἱρετικὴν καταφερομένην αὐτοῦ κληρονομίαν ἐκδικεῖ τὸ δημόσιον. Καθόλου γὰρ οἱ μετασχόντες στρατείας ἢ ἀξίας, ἢ συνηγορίας, ἢ δημοσίας φιλοτιμίας, ἢ συγκροτήσεως, παρὰ μόνων ὀρθοδόξων κληρονομοῦνται, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ὁπωσοῦν εἰς αἱρετικὸν ἐρχόμενα τὸ δημόσιον ἐκδικεῖ. Ἐὰν ἕτερος τῶν συνοικούντων ὀρθόδοξος, ἢ καὶ ἄλλος αἱρετικὸς, δεῖ γενέσθαι τοὺς παῖδας αὐτῶν ὀρθοδόξους. Εἰ δὲ οἱ μὲν ὀρθόδοξοι γίνωνται, οἱ δὲ μείνωσιν αἱρετικοὶ, μόνοι κληρονομοῦσιν ἑκατέρου γονέως οἱ ὀρθόδοξοι. Εἰ δὲ πάντες εἰσὶν αἱρετικοὶ, συγγενεῖς ὀρθόδοξοι κληρονομοῦσιν· ἢ μὴ ὄντων αὐτῶν, ὁ φίσκος. Ἔχει διαφόρους ποινὰς κατὰ τῶν ῥᾳθυμούντων, καὶ μὴ ἐξιόντων, ἢ μηνυόντων ἀρχόντων καὶ τάξεων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἐπισκόπων· οἵτινες καὶ περὶ τῶν ῥᾳθυμούντων ἀρχόντων ἀναφέρουσι τῷ βασιλεῖ. Αἱ δὲ ποιναὶ τῷ φίσκῳ ἁρμόζουσιν.

A derit, ultimo supplicio afficitur. Item qui sunt in dignitatibus et militiis constituti, studiose tales inter se perquirant ac tradant. Quippe cum Manichæus, qui comprehenditur, ait se notum aliquibus esse : pœna illi competente afficiuntur, velut iisdem peccatis obnoxii, licet ejusmodi non essent. Nam eadem videntur admittere, qui cum peccantem norint, tamen eum non faciunt manifestum. Qui libros habet (37) Manichaicos, nec eos manifestat ut comburantur, punitur.

XVII. Synagogæ Samaritarum (38) abolentur, et alias si facere conati fuerint, puniuntur. Nec habere successores possunt ex testamento, vel ab inte tato, præter orthodoxos; nec donationes faciunt aliove modo quid alienant in eos, qui non sunt orthodoxi,
B sed vindicat ea fiscus, cura episcoporum et præsidum interveniente.

XVIII. Quæ de Samaritis promulgata sunt, ad synagogas et successiones eorum spectantia, rata sunt etiam in Montanistis, et Ascodrugis, et Ophitis. Quippe soli orthodoxi hæreditates eorum adeunt ex testamento, vel ab intestato, et legata capiunt. Reliqui autem hæretici, hoc est, non orthodoxi, et pagani, et Samaritæ, non militant, neque dignitates adipiscuntur, neque curam publicam suscipiunt, neque professores fiunt, neque causis patrocinantur. Quod si quis, ut horum aliquid impetret, orthodoxum se simulaverit, eumque constiterit habere uxorem aut liberos hæreticos, nec ipsos ad
C religionem orthodoxam adduxerit, pellitur. Quod si atuerit, nequit ex rebus suis quidquam donare, vel alio modo transferre ad hæreticum; sed tam hæc, quam hæreditatem hæreticam, quæ ad ipsum devolvitur, fiscus sibi vindicat. In universum enim, qui participes fuere militiæ, vel dignitatis, vel advocationis, vel publicæ liberalitatis, vel sustentationis (39), orthodoxos duntaxat hæredes habent, et quæ ab ipsis ad hæreticum quocunque modo perveniunt, fiscus sibi vindicat. Si conjugum alter orthodoxus sit, alter hæreticus, eorum liberi orthodoxi fieri debent. Quod si partim orthodoxi facti sint, partim hæretici manserint, soli sunt hæredes utriusque parentis orthodoxi. Sin universi sunt hæretici, orthodoxi agnati, vel cognati succedunt,
D aut iis non exstantibus, fiscus. Continet etiam diversas pœnas contra negligentes, et non persequentes, aut indicantes præsides, et officia, tam civilia, quam militaria, et episcopos : qui quidem de negligentibus præsidibus ad imperatorem deferunt. Multæ autem fisco competunt.

Annibalis Fabroti notæ.

(37) *Qui libros habet.* Hæc deerant in Leunclavii codice.

(38 *Synagogæ Samaritarum.* Hanc legem videtur intelligere Procopius in arcana, et Cyrillus Scythopolitanus, quem citat Nicolaus Alemannus, *ibid.* in Notis. Procopius ait, Samaritarum liberos et cognatos nihil ex testamentis parentum vel cognatorum capere posse : quod tacite significatur in l. Justin. ex qua Samaritæ non alios habent hæredes testamentarios aut legitimos, quam orthodoxos. Id tamen quod scribit Cyrillus, Samaritas a rep. gerenda summoveri, magis pertinet ad l. 12 et 18, h. t., qua Samaritæ prohibentur gerere magistratus et habere dignitates. Cæterum hanc legem abrogavit Justinianus, Novella CXXIX, in qua singula d. legis capita recensentur. Justinus vero postea d. Novellam Justiniani sustulit Nov. CXLIV, quæ exstat Paratitl. lib. III, c. 3.

(39) *Sustentationis.* Glossæ Græco-Lat. συγκροτῶ, sustento, συγκρότησις, sustentatio.

XIX. Si parens uterque sit hæreticus, solis orthodoxis (40) liberis, non hæreticis, donationes cedunt, et ab iisdem hæreditas ipsorum aditur. Cum autem omnes hæretici sunt, agnati vel cognati orthodoxi succedunt, aut illis non exstantibus, fiscus. Itidem pro modo facultatum suarum hæretici liberos orthodoxos alere coguntur, et quotidianas eis expensas præbere, dare dotes, et ante nuptias donationes perscribere.

XX. Hæretici communicantes, aut synaxes, aut baptismata celebrantes, tanquam legum violatores puniuntur, et qui domos suas ad hoc eis præbent, jam constitutis subjacent. Orthodoxi duntaxat intra septa sacra tabernas habentes, privilegiis fruuntur, non etiam hæretici; qui nec intra septa sacra negotiantur, idque propterea, ne audiant divina mysteria. Montanistæ cum iis, qui ex eorum numero fiunt orthodoxi, non commorantur: et qui ex eis dicuntur episcopi vel clerici (41), Constantinopoli pelluntur. Mancipia (41*) mercari prohibentur, et iis, qui egeni sunt inter ipsos, non suppeditantur a tribunalibus vel ab ecclesiis solatia (42), quæ in dignitate constitutorum, et ecclesiastica dicuntur. Et qui patrocinium (43) eis citra rationem præstat, decem librarum multam solvit, et ipsi præsides ob negligentiam libras decem, itemque comes rerum privatarum, et horum officium.

XXI. Judæus (44), vel hæreticus (45), testimonium adversus orthodoxum (46) in lite non dicit. Ipsi tamen (47) adversus se invicem testimonia perhibent, exceptis Manichæis, et Borboritis, et Paganis, et Samaritis, et qui similes ipsis sunt, Montanistis, et Ascodrugis, et Ophitis. Nam his omne testimonium, et omnis legitimus actus est interdictus. Alii vero hæretici et in testamentis, ultimisque voluntatibus, et in instrumentis, sine distinctione testes sunt, ob majorem in probationibus (48) facilitatem.

XXII. Ne quidem ex militari testamento hæreticus vel hæreditatem, vel legatum accipit (49).

A ΙΘ'. Ἐὰν ἑκάτερος γονεὺς αἱρετικὸς εἴη, μόνοις τοῖς ὀρθοδόξοις παισὶν, οὐ μὴν τοῖς αἱρετικοῖς δωρεῖται, καὶ παρ' αὐτῶν διαδέχεται. Πάντων δὲ αἱρετικῶν ὄντων, ὀρθόδοξοι συγγενεῖς κληρονομοῦσι· τούτων δὲ μὴ ὄντων, ὁ φίσκος. Πρὸς δὲ τὴν οὐσίαν αὐτῶν οἱ αἱρετικοὶ ἀναγκάζονται τοὺς ὀρθοδόξους παῖδας τρέφειν, καὶ τὰ καθ' ἡμέραν χορηγεῖν, καὶ διδόναι προῖκας, καὶ προγαμιαίας καταγράφειν δωρεάς.

Κ'. Οἱ αἱρετικοὶ κοινωνοῦντες, ἢ συνάξεις ἢ βάπτισμα ποιοῦντες, τιμωροῦνται, ὡς οἱ τοὺς νόμους παραβαίνοντες, καὶ οἱ τοὺς οἴκους αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ παρέχοντες, τοῖς ἤδη νομοθετηθεῖσιν ὑπόκεινται. Μόνοι οἱ ὀρθόδοξοι, ἐν τόποις τῶν ἱερῶν περιβόλων ἔχοντες ἐργαστήρια, κέχρηνται προνομίοις, οὐ μὴν B οἱ αἱρετικοί· οὔτε εἴσω τῶν ἱερῶν περιβόλων πραγματεύονται, διὰ τὸ μὴ τῶν θείων ἀκροᾶσθαι μυστηρίων. Οἱ δὲ Μοντανισταὶ οὔτε συνδιαιτῶνται τοῖς ἐξ αὐτῶν γινομένοις ὀρθοδόξοις· καὶ οἱ λεγόμενοι ἐξ αὐτῶν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ἐξωθοῦνται Κωνσταντινουπόλεως. Κωλύονται ἐμπορεύεσθαι ἀνδράποδα, καὶ οὐ χορηγοῦνται οἱ πενόμενοι αὐτῶν τὰ λεγόμενα ἀξιωματικὰ ἐκ τῶν δικαστηρίων ἢ τῶν ἐκκλησιῶν. Καὶ ὁ νέμων αὐτοῖς ἄλογον προστασίαν δέκα λίτρας προστιμᾶται· καὶ δέκα οἱ ἄρχοντες ἐξ ἀμελείας, καὶ ὁ κόμης τῶν πριβάτων, καὶ ἡ τάξις αὐτῶν.

ΚΑ'. Ἰουδαῖος ἢ αἱρετικὸς ἐν δίκῃ οὐ καταμαρτυρεῖ ὀρθοδόξου. Κατ' ἀλλήλων δὲ μαρτυροῦσιν, C ἐξῃρημένων Μανιχαίων, καὶ Βορβοριτῶν, καὶ Ἑλλήνων, καὶ Σαμαρειτῶν, καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς Μοντανιστῶν, καὶ τῶν Σκοδρούγων καὶ Ὀφιτῶν. Τούτοις γὰρ καὶ πᾶσα μαρτυρία, καὶ πᾶσα νόμιμος ἀπηγόρευται πρᾶξις. Οἱ δὲ ἄλλοι αἱρετικοὶ ἐν διαθήκαις καὶ τελευταίαις βουλήσεσι, καὶ συμβολαίοις ἀδιστάκτως μαρτυροῦσι διὰ τὴν εὐχέρειαν τῶν ἀποδείξεων.

Annibalis Fabroti notæ.

(40) *Solis orthodoxis*. Vide Zonaram ad can. 23 concilii Carthaginiensis.

(41) *Episcopi vel clerici*. Adde ex Basilicis, Hegumeni et exarchi, lib. I, tit. 1, cap. 30.

(41*) *Hoc est Christiana*.

(42) *Solatia*. Ἀξιωματικά. Salaria quæ dantur his qui in dignitate constituti sunt, sive axiomaticis Anastasius Bibliothecarius, in *Hist. ecclesiastica*: *Tribus quidem comitibus, duobus vero axiomaticis*. Photius, *Nomocanon*. tit. 8, cap. 7.

(43) *Et qui patrocinium*. Προστασίαν. Glossæ Gr. Lat. προστασία, patrocinium.

(44) *Judæus*. Justinian. in l. pen. c. eod., vel his etiam qui Judaicam superstitionem colunt, id est, Nestorianis, Græci Basil. lib. XXI, t. 1, c. 44, imo Judæis, ut mox in d. l. pen. Inter se autem hæreticis, vel Judæis.

(45) *Vel hæreticus*. Judæus igitur hæretici appellatione non continetur, ut notat Balsamon, ad tit. 9 Parat. et separantur etiam in epigraphe tit. 10, v, Cann. Eccl. Afric. p. 120.

(46) *Adversus orthodoxum*. Photius, in *Nomocanone*, lib. IX, cap. 2.

(47) *Ipsi tamen*. Justinianus in d. l. pen. Inter se autem hæreticis vel Judæis, ubi litigandum existimaverint, concedimus fœdus permistum, et dignos D litigatoribus etiam testes introduci. Fœdus permistum, Basilica vertunt, αἶσχος ἐπίμικτον, lib. I, t. 1, c. 31; αἶσχος est dedecus, opprobrium. Paulus in l. 47, *De ritu nupt.* Quæ se in tantum fœdus deduxit. Glossarium Arabico-Latinum: feditas vel fedus, sine diphthongo. Ait, et dignos litigatoribus, etc., ut in novella XLV, cap. 1: Ἀξίων ἀλλήλοις ὄντων καὶ τῶν δικαζομένων καὶ τῶν μαρτυρούντων. *Dignis invicem exsistentibus et litigantibus, et testimonium perhibentibus*.

(48) *Ob majorem in probationibus*. Propter utilitatem necessarii usus d. l. pen. Διὰ τὴν λυσιτέλειαν τοῦ ἀναγκαίου πράγματος, *Propter utilitatem rei necessariæ*. Basil. d. c. 31, Τοῦ πλάτους χάριν ἀποδείξεων, *Quo plenior sit probationum facultas*. Basil. d. c. 44. Aliam autem hujus constitutionis epitomen vide apud Balsamonem, *Nomoc.* tit. 9, c. 2, et Phot. tit. 12, c. 2.

(49) *Legatum accipit*. Samaritano utiliter legatum non relinquitur. Græci ad l. 2. *D. de probat.*

A *Καὶ ὅσα παράτιτλα.*

Βιβ. α', τίτ. α', διάταξις α', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Cunctos*. Οἱ αἱρετικοὶ πάντες ἄτιμοί εἰσιν.

Βιβ. α', τίτ. α', διάτ. β', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Nullus*. Οὐδεὶς ἀφώρισται τόπος πρὸς τὸ συναγωγὰς ἐκεῖσε ποιεῖν. Καί φησιν ἡ διάταξις ὅτι οἱ αἱρετικοὶ ἄτιμοί εἰσιν. Πᾶς δὲ ὁ μὴ τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει τῶν ἐν Νικαίᾳ ἀκολουθῶν αἱρετικός ἐστιν.

Βιβ. α', τίτ. α', διάτ. ε', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Τῆς ὀρθῆς*. Ἡ διάταξις ὅρον ἐκτίθεται τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ὃν οἱ παραβαίνοντες, ὡς αἱρετικοὶ ὁμολογούμενοι, τὰ τούτων ἐπιτίμια ὑπομένουσι. Τὰ αὐτά φησι καὶ ἡ ἑβδόμη διάταξις τοῦ αὐτοῦ τίτλου, ἧς ἡ ἀρχὴ, *Γινώσκειν*.

B Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. λβ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Omnes*. Ὁ ἐκβιβαστὴς ὀρθόδοξος ἔστω. Καθόλου γὰρ αἱρετικὸν οὐ θέμις στρατεύεσθαι.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. νδ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Deo nobis*. Ἐν τῷ γ' κεφαλαίῳ φησὶν ἡ διάταξις ὅτι οὐδεὶς αἱρετικὸς δύναται Χριστιανὸν ἀνδράποδον ἔχειν.

Βιβ. α', τίτ. α', διάτ. γ'. ἧς ἡ ἀρχὴ, *Θεσπίζομεν*. Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ, Νεστοριανοὶ ὄντες, τῶν ἐκκλησιῶν ἐκβάλλονται.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ε', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Ἀρχιγέροντες*. Μηδεὶς αἱρετικὸς ἀρχιγέρων ἢ διοικητὴς συμπτείου, ἢ τῶν ἐργασιωτῶν, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γινέσθω, ἀλλὰ πάντοις Χριστιανὸς προνοίᾳ τοῦ Αὐγουσταλίου, καὶ τῆς πειθομένης αὐτῷ τάξεως.

C Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ιε', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Nemo*. Μηδὲ παρὰ τῷ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων, μηδὲ παρ' ἄλλῳ οἱῳδήποτε ἄρχοντι δικαιολογείτωσαν οἱ αἱρετικοί.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ις', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Si legibus*. Ὁ ἐν εἰδήσει αἱρετικῷ προσώπῳ μνηστευθεὶς, ἐὰν βούληται λῦσαι τὴν μνηστείαν, διπλοῦς ἀναδίδωσι τοὺς ἀῤῥαβῶνας. Εἰ δὲ ἠγνόει, συγγινώσκεται.

Βιβ. α', τίτ. ς', διάτ. γ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Nulli*. Ὁ αἱρετικὸς, ἀναβαπτίσαι τινὰ πειραθεὶς, ἐξορίᾳ διηνεκεῖ ὑποβάλλεται, καὶ οὐ δύναται ὁ ἄρχων τὴν κατ' αὐτοῦ ὡρισμένην τιμωρίαν σμικρύνειν.

D Βιβ. α', τίτ. ζ', διάτ. ς', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Eos*. Κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ ἀπὸ ὀρθοδόξων, Εὐτυχιανισταὶ ἢ Ἀπολλιναρισταὶ γενόμενοι, ἔξω τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐλαυνέσθωσαν πολιτείας, καὶ ὡς αἱρετικοὶ, ταῖς τῶν αἱρετικῶν ὑποκείσθωσαν τιμωρίαις.

Βιβ. α', τίτ. θ', διάτ. ιβ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Cælicolarum*. Οἱ κελικόλαι, ἐὰν μὴ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μεταδιώξωσιν, ὡς αἱρετικοὶ τιμωροῦνται.

Βιβ. β', τίτ. ς', διάτ. η', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Nemo*. Μηδεὶς ἀλλότριος τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας τυγχάνων εἰς δικολόγους χωρείτω, ἐκ παραβασίας

Tituli V Paratitla.

Libri I, tit. 1, constit. 1, cujus initium, *Cunctos*: Hæretici omnes infames sunt.

Lib. I, tit. 1, constit. 2, cujus initium, *Nullus*. Nullus deputatus est locus hæreticis, ad faciundas in eo congregationes. Dicit etiam hæc constitutio hæreticos esse infames, et quicunque non sequatur orthodoxam Nicænorum Patrum fidem, hæreticum esse.

Lib. I, tit. 1, constit 5, cujus initium, *Τῆς ὀρθῆς*. Hæc constitutio tradit orthodoxæ fidei definitionem, quam qui transgrediuntur, tanquam hæretici confessi legum supplicia perpetiuntur. Eadem statuit ejusdem tituli septima quoque constitutio, cujus initium, *Γινώσκειν*.

Lib. I, tit. 3, constit. 32 (50), cujus initium, *Omnes*. Executor orthodoxus erit. In universum non fas est, ut hæreticus militet.

Lib. I, tit. 3, constit. 54, cujus initium, *Deo nob.s*. In tertio capite dicit constitutio, neminem hæreticum posse Christianum mancipium habere.

Lib. I, tit. 1, constit. 3, cujus initium, *Θεσπίζομεν*. Episcopi et clerici, qui Nestoriani sunt, ab ecclesiis ejiciuntur.

Lib. I, tit. 4, constit. 5 (51), cujus initium, *Archigerontes*. Nullus hæreticus Alexandriæ fiat archigeron, vel collegii, vel ergasiotarum (52) administrator; sed omnino sit Christianus, interveniente cura præfecti (53) Augustalis, et parentis illius officii.

Lib. I, tit. 4, constit. 15, cujus initium, *Nemo*. Nec apud præfectum prætorio, nec apud alium quemcunque præsidem, advocatorum officio funguntor hæretici.

Lib. I, tit. 4, constit. 16, cujus initium, *Si legibus*. Qui sciens hæreticam sibi personam despondet, si sponsalia solvere velit, arrhas duplas restituit. Sin autem ignorabat, veniam meretur.

Lib. I, tit. 6, constit. 3, cujus initium, *Nulli*. Hæreticus, qui aliquem rebaptizare tentaverit, exsilio perpetuo subjicitur, nec potest præses statutam in illum pœnam remittere.

Lib. I, tit. 7, constit. 6, cujus initium, *Eos*. Clerici et monachi, qui ab orthodoxis deficientes, Eutychianistæ facti fuerint, extra Romanam rempublicam pelluntor, et tanquam hæretici pœnis hæreticorum subjiciuntor.

Lib. I, tit. 9, constit. 12, cujus initium, *Cælicolarum*. Cœlicolæ, nisi fidem orthodoxam sectati fuerint, tanquam hæretici puniuntur.

Lib. II, tit. 6, constit. 8, cujus initium, *Nemo*. Nemo, qui a religione Christianorum est alienus, inter advocatos refertor, ex violatione legis amis-

Annibalis Fabroti notæ.

(50) Lib. I, tit. 3, const. 32. Quod hic dicitur de exsecutore orthodoxo, non puto exstare in d. const. 52, nisi ita voluerint interpretari verba § *Præterea, ne dum exsecutoris pertinax et avara protervitas*, etc. In versione autem lege: *In universum enim*, etc.

(51) Lib. I, t. 4, const. 5. Vide ad d. constit. 5.

(52) *Vel collegii vel ergasiotarum*. Lege, vel collegii erg.

(53) *Interveniente cura præf*. Ad quem d. l. 6 scripta est; perperam enim in quibusdam legitur *Gennadio P. V.* pro *præfecto Augustali*.

sionem officii formidaturus et bonorum publicationem, et exsilium perpetuum.

Lib. v, tit. 1, constit. 5, cujus initium, *Mulier*. Potest sponsa, quæ cum hæretico sponsalia contraxit, propterea quod ille sit hæreticus, sponsalibus renuntiare. Quippe duntaxat arrhas, quas accepit, restituit. Idem locum habet, si sponsus quidem Christianus sit, sponsa vero non orthodoxa.

Lib. x, tit. 31, constit. 49 (54), cujus initium, *Omnes*. Quicunque curiali conditioni sunt obnoxii, cujuscunque sectæ vel religionis exsistant, ad implenda munera tenentur.

Legito quoque novellam post codicem editam 50, cujus initium est, *Ne liberentur a curiali conditione Judæi*, et cætera. Nam in ea reperies, nullum hæreticum a curiali conditione liberari, nec ipsos testimonium posse dicere, nisi cum de aliquo fiscus dubitat, quasi qui curialis sit, et e collegiis, aut numero curialium aufugiat.

TITULUS VI.

Ne sanctum baptisma iteretur, hoc est, ne rebaptizatio fiat.

I. Episcopus, qui secundo baptizat (55) eumdem, loco movetur (56).

II. Qui rebaptizat orthodoxum (57), una cum ipso afficitur ultimo supplicio, si quidem illius erat ætatis, quæ criminis esset capax.

III. Non permittitur hæreticis, ut orthodoxum hominem ingenuum, vel servum, ad baptisma suum perducant: nec uti servis suis, necdum ipsorum fidei conjunctis, prohibeant, ne ad religionem orthodoxam accedant. Qui fecerit, vel in se fieri passus fuerit, vel non detulerit, ingenuus quidem exsilio plectitur, et libris auri decem multatur, nec uterque (58) donandi, vel testandi facultatem habet. Præses vero, qui non vindicaverit, aut in exsequendo modicus fuerit, iisdem pœnis est obnoxius.

Hic titulus paratitla non habet.

ὑφορώμενος ἔκπτωσίν τε του οφφικιου καὶ δήμευσιν διηνεκῆ, καὶ perpetuam ἐξορίαν.

Βιβ. ε', τίτ. α', διάτ. ε', ἧς ἡ ἀρχή, *Mulier*. Δύναται καὶ ἡ μνηστὴ τὸν αἱρετικὸν μνηστευσαμένη, διὰ τὸ εἶναι αἱρετικὸν, ἀπομνηστεύσασθαι. Μόνους γὰρ ἀναδίδωσιν οὓς ἔλαβεν ἀῤῥαβῶνας. Τὸ αὐτό ἐστι, κἂν Χριστιανὸς μὲν εἴη ὁ μνήστωρ, μὴ ὀρθόδοξος δὲ ἡ μνηστή.

Βιβλίον ι', τίτλος λβ', διάτ. δ', ἧς ἡ ἀρχή, *Omnes*. Ὅσοι βουλευτικῇ ὑπόκεινται τύχῃ, κἂν οἱασδήποτε τύχης ὦσιν, αἱρέσεως ἢ θρησκείας ὄντες, εἰς τὸ πληροῦν τὰ λειτουργήματα κατέχονται.

Ἀνάγνωθι δὲ καὶ τῶν μετὰ τὰς Νεαρὰς ν' διάταξιν, ἧς ἡ ἐπιγραφή· *Περὶ τοῦ μὴ ἐλευθερωθῆναι βουλευτικῆς τύχης Ἰουδαίους*, καὶ τὰ ἑξῆς. Εὑρήσεις γὰρ ἐν αὐτῇ ὡς οὐδεὶς αἱρετικὸς ἐλευθεροῦται βουλευτικῆς τύχης, καὶ ὡς οὐ δύνανται οὗτοι μαρτυρεῖν, ἡνίκα τὸ δημόσιον ἀμφιβάλλει πρός τινα, ὡς οὐ βουλευτὴν ὄντα, καὶ φεύγοντα τῶν σωμάτων πολιτευομένων.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ τοῦ μὴ τὸ ἅγιον βάπτισμα δευτεροῦσθαι, τουτέστι μὴ γίνεσθαι ἀναβαπτισμόν.

Ἑρμηνεία Α'. Ἐπίσκοπος, δεύτερον τὸν αὐτὸν βαπτίζων, καθαιρεῖται.

Β'. Ὁ ἀναβαπτίζων ὀρθόδοξον σὺν αὐτῷ ἐσχάτως τιμωρεῖται, εἴγε ἡλικίας ἦν δεκτικῆς ἐγκλήματος.

Γ'. Οὐκ ἐφεῖται τοῖς αἱρετικοῖς ὀρθόδοξον δοῦλον ἢ εὐγενῆ τῷ ἰδίῳ προσάγειν βαπτίσματι, · οὔτε τοὺς ἰδίους δούλους μήπω ἑνωθέντας τῇ πίστει αὐτῶν κωλύειν προσιέναι τῇ ὀρθοδοξίᾳ. Ὁ δὲ τοῦτο ποιήσας, ἢ παθεῖν ἀνασχόμενος, εὐγενὴς ὤν, καὶ μηνύσας ἐξορίζεται, καὶ δέκα λίτρας ζημιοῦται, καὶ οὐδέτερος αὐτῶν δωρεῖται ἢ διατίθεται. Ὁ δὲ ἄρχων μὴ ἐπεξιὼν, ἢ μετριώτερον, τοῖς αὐτοῖς ὑπόκειται.

Οὗτος ὁ τίτλος οὐκ ἔχει παράτιτλα.

Annibalis Fabroti notæ.

(54) Lib. x, t. 31, const. 49. Ibi, *Cujuscunque sectæ*, ut in l. *Curiales* 7, c. eod. superstitionis, ut in l. *Omnes* 49, c. *De decurionib.*

(55) *Episcopus qui secundo baptizat.* Constantinus Harmenopulus in Epitome Canonum (in compendium retulit Canon. apostolicum 46, alias 47) ait eum qui rebaptizat baptizatum, deponendum esse, et loquitur canon de episcopo vel presbytero, qui rebaptizat: Τὸν κατ' ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα, *Qui verum baptisma habet*. Tertullianus, *De pudicitia*, c. 16: *Denuo ablui non licet*. Et *De baptismo*, cap. 15: *Semel lavacrum inimus, semel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet*. D. Augustin. epist. 205: *Rebaptizare catholicum, immanissimum scelus est*. Avitus Viennensis, in Fragment. ex libris contra Arianos: *Unum baptisma non iteramus*. Hugo a Sancto Victore, II *De sacramentis*, part. xv, cap. 13: *Ut qui semel sacramentum baptismi percepisse cognoscitur, nulla ratione illud iterato accipiat, sive in Ecclesia, sive extra Ecclesiam, hoc est, sive ab hæretico fuerit baptizatus*. Et si dubitetur an sit baptizatus, denuo baptizari potest, can. 84 synodi VI in Trullo; his tamen verbis præmissis: *Non te rebaptizo, sed si nondum baptizatus es, baptizo te in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. Capitula Caroli M. lib. VI, c. 181; concilium Arelatense I, c. 8, de Afris, quod propria lege sua utebantur, et rebaptizabant, Placuit, ut si ad Ecclesiam aliquis de hac hæresi venerit, interrogent eum Symbolum, et si perviderint eum in Patre, et Filio, et Spiritu sancto esse baptizatum, manus tantum ei imponantur. Quod si interrogatus Symbolum, non responderit, in Trinitate baptizetur.

Ergo baptizati ab hæreticis qui in Trinitate non baptizabant, rebaptizabantur. Vide Cap. Car. M. lib. VII, c. 319.

(56) *Loco movetur*. Καθαιρεῖται. Τῆς ἱερωσύνης ἐκβάλλεται, sacerdotio ejicitur, Basilic. lib. III, tit. 1, c. 7.

(57) *Ut orthodoxum*, etc. Liber Peir. ὀρθοδόξου δοῦλον: orthodoxi servum. Rectius in cod. Leuncl. legebatur, ὀρθόδοξον.

(58) *Nec uterque*. In l. 3, c. cod. utrique denegandа licentia. Sic liber Brodæi. Emendationem confirmant Basilica lib. I, tit. 1, cap. 33, et lib. LX, tit. 54, c. 22.

ΤΙΤΛΟΣ Ζʹ.

Περὶ ἀποστατῶν.

A

Ἑρμηνεία Αʹ. Ὁ ἀπὸ Χριστιανῶν γινόμενος Ἰουδαῖος δημεύεται.

Βʹ. Ὁ λέγων τὸν τελευτήσαντα μὴ δύνασθαι διατίθεσθαι διὰ τὸ ἀπὸ Χριστιανῶν αὐτῶν Ἰουδαῖον ἢ Ἕλληνα γενέσθαι εἴσω τῆς ὡρισμένης τῇ de inofficioso πενταετίας ἐνάγει.

Γʹ. Ὁ ἐξ ὀρθοδόξου γενόμενος αἱρετικὸς οὐ συναναστρέφεται τοῖς ἀνθρώποις, καὶ οὐ μαρτυρεῖ, οὔτε διατίθεται, οὔτε κληρονομεῖ, καὶ οὐκ ἔχει μετάνοιαν, ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις ἁμαρτήμασιν.

Δʹ. Ὁ Χριστιανὸς ἀποστὰς καὶ θύσας, ἢ ἑτέρῳ θῦσαι ἐντειλάμενος, παρὰ παντὸς κατηγορεῖται, μὴ ἀντιθεμένης χρονίας παραγραφῆς· καὶ οὔτε δωρεῖται B ἐξ οὗ ἀπέστη, οὐδὲ ἐν σχήματι πράσεως περιγράφει τὸν νόμον, οὔτε διατίθεται· ἀλλ' ἐξ ἀδιαθέτου πάντα τοῖς Χριστιανοῖς αὐτοῦ συγγενέσιν ἁρμόζει, οἷς καὶ μετὰ θάνατον ἀφίεται κατηγορεῖν, εἰ καὶ μὴ γέγονε κατὰ ζῶντος τοῦ μιαροῦ προκάταρξις. Καὶ ἀνατρέπονται αἱ δωρεαὶ καὶ αἱ διαθῆκαι αὐτῶν, καὶ τοῖς ἀπὸ νόμου καλουμένοις ἁρμόζουσιν.

Εʹ. Ὁ δοῦλον ἢ εὐγενῆ Χριστιανὸν ἄκοντα ἢ διὰ συμβουλῆς μετάγων εἰς ἀθέμιτον θρησκείαν κεφαλικῶς τιμωρεῖται, καὶ δημεύεται.

Ϛʹ. Ὁ ὀρθόδοξος κληρικὸς, ἢ μοναχὸς, θρησκεύων τὰ Εὐτυχοῦς ἢ Ἀπολλιναρίου, ὑπόκειται τοῖς κατὰ C αἱρετικῶν νόμοις, καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξωθεῖται πολιτείας, κατὰ τὰ περὶ Μανιχαίων νομοθετηθέντα.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.

Βιβ. αʹ, τίτ. θʹ, διάτ. ιηʹ, ἧς ἡ ἀρχὴ, *Hac victura.* Ὁ Σαμαρείτης [ἢ Ἰουδαῖος τῆς τῶν Χριστιανῶν

TITULUS VII.

De apostatis (59).

I. Qui a Christianis deficiens fit Judæus, publicatione bonorum punitur.

II. Qui ait defunctum propterea testari non potuisse, quod a Christianis deficiendo Judæus aut paganus factus fuerit: intra constitutum actioni inofficiosi quinquennium agit.

III. Qui ex orthodoxo factus fuerit hæreticus (60), non versatur in hominum consortio, nec testis est, nec testamentum condit (61), nec hæreditates adit, nec pœnitentiæ (62) locum habet, uti fit in aliis delictis.

IV. Christianus, qui a religione deficit, et sacrificavit, vel alteri mandavit, ut sacrificaret, a quovis accusatur (63), nec exceptio longi temporis opponitur, ac neque donationes facit, ex quo defecit a fide, nec specie venditionis (64) legem circumscribit, nec testamentum condit: sed ab intestato Christianis ejus propinquis omnia competunt, licet adversus profanum tunc hominem vivum nulla litis contestatio facta sit. Eorumdem donationes et testamenta rescinduntur, et iis competunt, qui ex lege vocantur.

V. Qui servum Christianum, vel ingenuum, sive vi sive suasione adhibita, traducit ad religionem nefandam, supplicio capitis et bonorum publicatione plectitur.

VI. Orthodoxus clericus aut monachus, qui Eutychis vel Apollinaris superstitionem sequitur, legibus adversus hæreticos latis subjacet, et ex imperio Romano pellitur, secundum ea, quæ de Manichæis promulgata sunt.

Tituli VII Paratitla.

Lib. I, tit. 9, constit. 18, cujus initium, *Hac victura* (65). Samarita vel Judæus (66), qui] a reli-

Annibalis Fabroti notæ.

(59) *Apostatas.* Avitus Vienn. ab standi firmitate deciduos vocat epistola 4, id est, qui a fide desciverunt. Exhæredes fidei, Cyprianus, epistola 31. Constitutionis hæc est sententia: Qui religionem deseruit atque violavit, post mortem intra quinquennium accusari potest, deque ejus testamento queri, quasi nec facere potuerit: Eustathius de temporum intervallis, c. de quinquennio: Ὁ ἀποστὰς τῆς Ἐκκλησίας καὶ γενόμενος Ἕλλην ἢ Ἰουδαῖος, καὶ μετὰ θάνατον κατηγορεῖται ἐντὸς πέντε χρόνων συναπτῶν· *Qui Ecclesiam deseruit, et factus est* D *paganus aut Judæus, etiam post mortem accusatur intra quinquennium continuum.* Vide lib. LX Basil. tit. 54, cap. 24. et scholia ibi: Ἐὰν λέγηταί τις ἀπὸ χριστιανῶν εἶναι, etc.: *Si quis dicatur fidem Christianam deseruisse*, etc.

(60) *Factus fuerit hæreticus.* Græci confundunt hæreticos cum apostatis: quem errorem hauserunt ex his verbis legis 3, c. eod., *hæretica superstitione*, quæ perperam ei legi inserta fuisse Cujacius existimat in Paratitl. Cod., eumdemque errorem secutus est Photius, *Nomocan.* tit. 9, c. 39.

(61) *Nec testamentum condit.* Africani Patres in Codice canonum Ecclesiæ Africanæ, c. 93: *Petendum etiam ut illam legem, quæ a religiosæ memoriæ eorum patre Theodosio de auri libris decem in ordinatores, vel ordinatos hæreticos, seu etiam in possessores, ubi eorum congregatio deprehenditur, promulgata est, ita deinceps confirmari præcipiant.*

(62) *Nec pœnitentiæ.* Apostatarum crimen pœnitentia non aboletur, cum tamen hæreticos, etiam Manichæos insigniores hæreticos, pœnitentia ab omni noxa liberet, l. *Licet* 41, *C. Theod. De hæret.* Africani Patres in d. c. 93. Sed hæc posterior pars non est in Basilicis, ut observat Balsamo ad Photii *Nomocan.* tit. 9, cap. 25: inhumanum enim visum est crimen omne pœnitentia non aboleri. Samaritis pœnitentibus venia datur, Novell. CXXIX, cap. 3, sicut et cæteris hæreticis, l. 4, § *Sed nec filios, hoc tit.* Sed nec illud quod dicitur, apostatas a consortio omnium segregari Basilica agnoscunt.

(63) *A quovis accusatur.* Codex Brodæi in l. 4 c. eod., Vox continuæ accusationis incessit.

(64) *Nec specie venditionis.* Basilica: Μήτε διὰ πράσεως εἰκονικῆς εἰς ἀπάτην τοῦ νόμου φερέτω· *neque venditione imaginaria in fraudem legis fertur.*

(65) Lib. I, t. 9. *Hac victura.* Non, hac valitura, ut in quibusdam edit. In Appendice Cod. Theod. n. 14: *Præsentis legis æternitate cunctis observandum constituimus*, et n. 15: *Placituræ omnibus legis æternitate sancimus.*

(66) *Samarita vel Judæus.* Neminem Judæum. Sic legitur in C. Brod. in l. ult. c. *De Jud.* Novella Theodosii, neminem Judæum, neminem Samaritanum: d. l. ult. non meminit Samaritarum, ut videantur Græci quædam addidisse ex codice Theodos.

gione Christiana quosdam abducere tentaverit, et bonorum publicationi sub'icitur, et capite plectitur.

Lib. I, tit. 12, constit. 1, cujus initium, *Judæi.* Judæus, qui circumscribendi criminis, aut intervertendi debiti causa, Christianus fieri voluerit, non aliter admittendus erit, nisi quod ei crimen infertur, diluerit, aut æs alienum dissolverit.

TITULUS VIII.

Nemini licere signum Salvatoris Christi humi, vel in lapide, vel in marmore sculpere, vel pingere.

Gravissime punitur, qui in solo, vel in lapide humi sito, venerandam crucem (67) sculpit, aut pingit; et quod factum fuerit, tollitur.

Hic titulus paratitla non habet.

TITULUS IX.

De Judæis, et cœlicolis.

I. Quod Judæorum (68) universitati legatur, non petitur.

II. In festis suis Judæi munera corporalia non obeunt.

III. Judæi, qui ex suis aliquem Christianizantem saxis petunt, vel in eum (69) furiosius aliquid designant, cum facti participibus concremantur (70).

IV. In Judæorum synagogis metata facere (71) propterea non oportet, quod eæ sint loca religioni deputata.

V. A muneribus curialibus Judæi non liberantur.

VI. Tam Christianus, qui Judæam uxorem accipit, quam Christiana, quæ Judæo nubit, adulterii publice accusantur.

VII. Judæi legem suam in matrimoniis non ser-

A πίστεως ἀποστῆσαί τινα πειραθεὶς καὶ δημεύσει ὑποβάλλεται, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Judæi.* Ἰουδαῖος διὰ τὸ περιγράψαι ἔγκλημα, ἢ χρέος ἀποστερῆσαι, βουληθεὶς γενέσθαι Χριστιανὸς, μὴ ἄλλως ἔσται δεκτὸς, εἰ μὴ τὸ ἔγκλημα τὸ ἐπαγόμενον αὐτῷ ἢ τὸ χρέος διαλύσῃ.

ΤΙΤΛΟΣ Η'.

Περὶ τοῦ μηδενὶ ἐξεῖναι τὸ σημεῖον τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ἐδάφει, ἢ ἐν λίθῳ, μαρμάρῳ γλύφειν ἢ γράφειν.

Ἑρμηνεία Α'. Βαρύτατα τιμωρεῖται ὁ ἐπ' ἐδάφους ἢ λίθου χαμαὶ κειμένου γλύφων ἢ γράφων τὸν

B τίμιον σταυρὸν, καὶ περιαιρεῖται τὸ γεγονός.

Οὗτος ὁ τίτλος οὐκ ἔχει παράτιτλα.

ΤΙΤΛΟΣ Θ'.

Περὶ Ἰουδαίων, καὶ τῶν θρησκευόντων τῷ οὐρανῷ.

Ἑρμηνεία Α'. Τὸ τῇ ὁμάδι τῶν Ἰουδαίων ληγατευόμενον οὐκ ἀπαιτεῖται.

Β'. Ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν οἱ Ἰουδαῖοι σωματικῶς οὐ λειτουργοῦσιν.

Γ'. Οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ἐξ αὐτῶν χριστιανίζοντα λιθάζοντες, ἢ τι μανιῶδες εἰς αὐτὸν ποιοῦντες καίονται, καὶ οἱ μετασχόντες αὐτοῖς.

Δ'. Ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων οὐ δεῖ ποιεῖν μιτάτα, διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς τόπους θρησκείας.

C Ε'. Οἱ Ἰουδαῖοι βουλευτικῶν λειτουργιῶν οὐκ ἀπολύονται.

ϛ'. Χριστιανὸς λαμβάνων Ἰουδαίαν γαμετὴν, ἢ Χριστιανὴν Ἰουδαῖος, πουβλίκως ἐπὶ μοιχείᾳ κατηγοροῦνται.

Ζ'. Οἱ Ἰουδαῖοι τὸν νόμον αὐτῶν ἐν τοῖς γάμοις

Annibalis Fabroti notæ.

(67) *Venerandam crucem.* Signum Salvatoris Christi, in l. VII. c. eod. Basilica, τὸν ἅγιον σταυρὸν, *sanctam crucem*, ut in l. 18. C. Th. *De jud.* et l. 11. C. Just. eod. Græci in l. 38, § 2, *d. de auro arg. leg.* signum Dei verterunt σταυρὸν, præter mentem l. C. infra lib. II, tit. 1. Quod autem ait Minutius in Octavio, *Cruces nec colimus, nec optamus*, hoc quoque inhibetur can. 73 synodi habitæ in Trullo, Ὡς ἂν μὴ καταπατῆται παρὰ τῶν βαδιζόντων τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου τρόπαιον ἡμῶν, ut ait ibidem Balsamo: *ne ab incedentibus conculcetur nostrum adversus diabolum tropæum.* Gregor. Turon. *Histor.* lib. V, c. 19, de Tiberio imper.: *Deambulans per palatium vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua crux Dominica erat sculpta, et ait: Cruce tua, Domine, frontem nostram munimus et pectora, et ecce crucem sub pedibus conculcamus. Et dicto citius jussit eam auferri*, etc. Aimoinus monachus, *De gestis Francorum*, lib. III, c. 9: In Keneti R. Scotorum legibus religiosis hæc legitur: *Sepulcrum omne sacrum habeto: idque crucis signo adornato. Quod ne pede aliquando conculces, caveto.*

(68) *Quod Judæorum.* Christianorum collegio utiliter relinquitur, quia specialiter hoc ei indultum est l. 1 supra *De sacros. Eccles.*, non Judæorum collegio, quia speciali privilegio subnixum non est l. 8, c. *De hæred. instit.*

(69) *Vel in eum.— Præcipimus, ut si quispiam Judæorum, reserans januam vitæ perpetuæ, sanctis se cultibus mancipaverit, et Christianus esse delegerit, ne quid a Judæis inquietudinis vel molestiæ patiatur. Quod si ex Judæo Christianum factum aliquis Judæorum injuria putaverit esse pulsandum, volumus istius contumeliæ machinatorem pro criminis qualitate commissi, pœnis ultricibus subjugari.* Honor. et Theod. const. 5, in appendice Cod. Theod. vide l. 5, C. Th. *De Jud.*

D (70) *Concremantur.* Flammis dedendus est. Sic legitur in vet. C. l. 2, C. eod.

(71) *Metata facere.* Μιτάτα, ut supra tit. 3, cap. 1, concilium Constantinopolitanum sub Menna act. 2: Νομίζοντες δὲ καὶ ἐν τῷ μιτάτῳ αὐτοῦ, ἐνῷ πάλαι κατέμεινεν, εὑρίσκεσθαι αὐτόν. Gregorius Turon. *Hist.* v, 18: *Recedente vero rege ad metatum suum.* Flodoard. *Hist. Rem.* lib. IV, c. 40: *Explorantesque quomodo a metatu suo ad regis colloquium stipatoribus vallatus proficisci soleret.* Μιτάτον seu metatum est hospitium quod militibus præbetur a provincialibus. Vide supra ad l. 1, tit. 3, legem 4. C. eod. obiter emendemus: In synagoga (ἐν τῇ συναγωγῇ, Basil. lib. I, t. 1, c. 34) Jud. l. velut hospitii merito inr. m. i. em. quos pr. dom. non religionum loca (sic Brod. Cod.) habitationum merito con. att. hospitii merito, ξενίας λόγῳ, Basil. non rel. οὐ θρησκειῶν, habitationum merito, οἰκειώσεως λόγῳ.

οὐ φυλάττουσιν, οὔτε πολλαῖς ἅμα συνάπτονται.

Η'. Οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τοὺς νόμους παρὰ τοῖς ἄρχουσιν ἐνάγουσι καὶ ἐνάγονται περί τε φόρου καὶ θρησκείας καὶ τοῦ νόμου. Ἔξεστι δὲ αὐτοῖς ἐπὶ μόνοις χρηματικοῖς αἱρεῖσθαι δικαστὰς Ἰουδαίους· καὶ ἐκβιβάζουσι τὰς ψήφους αὐτῶν οἱ ἄρχοντες, ὡς τὰς τῶν παρ' αὐτῶν δοθέντων δικαστῶν.

Θ'. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀγορανομοῦσι τὰ ἴδια, καὶ ἄλλος παρ' αὐτοῖς τοῦτο ποιῶν τιμωρεῖται. Δίκαιον γάρ ἐστιν ἕκαστον ἐπιτρέπεσθαι τὰ ἴδια.

Ι'. Οἱ βουλευταὶ Ἰουδαῖοι ταῖς βουλαῖς αὐτῶν ἀποδίδονται.

ΙΑ'. Οἱ Ἰουδαῖοι μὴ ἐν σχήματι του Ἀμᾶν τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ καιέτωσαν. Ἐπεὶ καὶ τῆς ἐπιτετραμμένης αὐτοῖς θρησκείας στεροῦνται.

ΙΒ'. Οἱ τὸν οὐρανὸν θρησκεύοντες τοῖς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπόκεινται νόμοις, καὶ τὰ συνακτήρια αὐτῶν ἡ Ἐκκλησία λαμβάνει. Τὸ γὰρ ἀπάγον τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἐναντίον αὐτῆς ἐστιν.

ΙΓ'. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τῷ Σαββάτῳ καὶ ταῖς ἄλλαις αὐτῶν ἑορταῖς μηδὲν ποιείτωσαν, μήτε διὰ δημοσίαν, ἢ ἰδιωτικὴν αἰτίαν ἐναγέσθωσαν, ἢ Χριστιανοῖς ἐναγέτωσαν.

vant, nec pluribus simul uxoribus (72) copulantur.

VIII. Judæi secundum leges apud præsides (73) agunt et conveniuntur (74), tam in iis, quæ ad forum, quam quæ ad superstitionem (75) ipsorum, ac legem pertinent. Licet autem eis in pecuniariis duntaxat causis eligere judices Judæos, quorum sententias ipsi præsides exsequuntur, veluti sententias datorum ab se judicum.

IX. Judæi (76) rerum in foro suo pretia statuunt, et si quis alius apud ipsos hoc facit, punitur. Quippe justum est cuique sua committi.

X. Judæi decuriones curiis suis restituuntur.

XI. Judæi formam crucis in Amanis specie (77) non comburant. Nam alioquin etiam permissam sibi religionem amittunt.

XII. Qui cœlum colunt (78), promulgatis adversus hæreticos legibus subjacent, et deputata conventiculis eorum loca sibi vindicat Ecclesia. Nam quod a Christiana fide abducit, eidem contrarium est.

XIII. Judæi Sabbato, cæterisque festis suis, nihil faciant, neque propter aliquam fiscalem privatamve causam conveniantur (79), aut Christianos ipsi conveniant.

Annibalis Fabroti notæ.

(72) *Nec pluribus uxoribus.* Judæi eodem tempore plures habebant uxores: Josephus, *Antiq.* XVII, c. 1; Justinus Martyr ad Tryphonem Jud.: B. Chrysostomus in I ad Timoth. c. III, hom. 10; Theodoretus, *ibid.* Hodie Judæi plures simul uxores habere prohibentur.

(73) *Apud præsides.* Judæi solebant apud certum judicem conveniri, sed ejus consuetudinis ratio habita non est, quod aliquando contradicto judicio confirmata non esset, ut scribit Balsamon ad Photii *Nomoc.* tit. 1, c. 3; litigant igitur apud quemcunque judicem.

(74) *Agunt et conveniuntur.* In l. c. eod. *Omnesque Romanis legibus conferant et excipiant actiones.* Quidam codices habent, *inferant.* Brodæi, *conferant.*

(75) *Tam in iis, quæ ad forum, quam quæ ad sup.* Sic legitur in l. 8, c. h. t. In codice autem Theodos. *quæ non tam ad superstitionem.* Quam lectionem probat Fornerius ad Cassiod. var. 2, 27. Ait, superstitionem, ut l. *pen. c. De hæret.* Et Quintil. Lectionem codicis Justiniani confirmant Basil. lib. I, t. 1, c. 37, et Balsamo.

(76) *Judæi.* Alia hujus constitutionis epitome exstat in Basilicis, lib. I, tit. 1, cap. 38, Οὐδεὶς ἀλλοεθνὴς ἔφορος γενέσθω τοῖς Ἰουδαίοις. Quis sit Ephorus docet Glossarium illustrissimi viri Petri Seguierii Fr. Cancellarii, his verbis: Ἔφοροι καλοῦνται οἱ τὰ τῶν πόλεων ὤνια ἐπισκεπτόμενοι, Qui res venales inspiciunt, eisque pretia statuunt. Vult præterea constitutio, neminem externum religionis Judæorum discussorem aut moderatorem fieri posse, sicut nec externus Ephorus fieri potest. Moderator est peræquator. Vide Cujac. ad tit. c. *De collat. ær. l. ult. et de censibus.* Munus igitur Ephori diversum a discussoris, et moderatoris munere.

(77) *In Amanis specie.* Cujac. obs. lib. XII, c. 30, monuerat nihil mutasse Tribonianum in l. 11 c. eod., sed scripsisse omnino ut erat in cod. Theodosiano. Judæos quodam festivitatis suæ solemni Aman. Imo non aliter legi in lib. Auredani testantur viri docti, quibus accedit auctoritas Balsamonis.

(78) *Qui cœlum colunt.* Glossæ Græco-Lat. Ὁ σέβων τὸν οὐρανὸν, cœlicola. An cœlicolæ dicti, quia Judæi cœlum adorabant, qua de re vide Diodori Siculi excerpta, lib. XL, Origenem *Contra Celsum,* lib. V; Juvenalem, sat. 14:

Nil præter nubes et cœli numen adorant.

Vide Salmasium de Coma, pag. 668. Sic enim legi malo quam *lumen.* De nubibus quas colere dicebantur Judæi, præter Juvenalis interpretes vide Tertullian. *Apolog.* c. 24, et ibi viri cl. et doctissimi Nicolai Rigaltii observationes, et virum etiam cl. et eruditissimum Gerardum Joannem Vossium, *De origine et progressu idololatriæ.* lib. III, c. 12, in fine. Sic etiam Persæ cœlum colebant,. Τὸν οὐρανὸν ἡγούμενοι Δία: *Cœlum Jovem esse existimantes.* De cœlicolis vide Josephum Scaligerum, *De emendatione temporum,* p. 22. Prolegom. in Cyrin, p. 85, et contra Serrarium. Elenchi cap. ult. et Minerval Serrarii contra Scaliger. et Drus. lib. V, c. ult.

(79) *Judæi,* etc., *conveniantur.* Itaque recte in l. 13 c. eod. libri vett. habent, *ex parte conveniri,* ut in Basilicis, μεθοδεύεσθαι, lib. I, tit. 1, cap. 39; Synesii epist. 4: *Erat tum dies quam Judæi Parasceven vocant, cujus noctem cum sequenti die computant, qua die nulli manum licet operi admovere, sed eam sanctissime venerantes ab omni labore feriantur.* Ἡμέρα μὲν οὖν ἦν, ἣν τινα ἄγουσιν οἱ Ἰουδαῖοι Παρασκευήν. etc. Josephus. 16, 10: Ἔγραψε δὲ καὶ Σιλουανῷ τῷ στρατηγῷ ἵνα Σάββασι μηδεὶς ἀναγκάζῃ Ἰουδαῖον ἐγγύας ὁμολογεῖν. *Syllano etiam magistratui scripsit ne Judæi sabbatis cogantur ad præstanda vadimonia.* Joseph. XIV, 12, de Judæis: Ὡς διοικεῖ τε τὸ ἔθνος καὶ διαιτᾷ κρίσεις, καὶ συμβολαίων ἐπιμελεῖται καὶ προσταγμάτων ὡσὰν πολιτείας ἄρχων αὐτοτελοῦς. *Habet etiam proprium magistratum qui suæ gentis res administret et controversias ex jure dirimat, et contractus atque pacta rata habeat, non aliter quam fit in absoluta republica.*

XIV. Judæi non afficiendi sunt injuriis, aut synagogæ, vel domus eorum lædendæ. Nam si quid admiserint (80), per præsides pœnæ fit executio. Ipsi quoque nihil adversus religionem Christianam facere debent.

XV. Quæ inter Christianos et Judæos lites exsistunt (81), non horum seniores (82), sed præsides ipsi decidunt.

XVI. Judæi Christianum circumcidentes, vel mandantes ut circumcidatur, publicatione bonorum et exsilio perpetuo plectuntur.

XVII. Judæorum primates (83) canonem coronarium (84) quotannis periculo suo sacris largitionibus inferunt.

XVIII. Judæus ne quidem interveniente imperatoria jussione suscipit aliquam administrationem, vel inter constitutos in dignitate refertur, vel defensor fit, ne licentiam habeat in causis orthodoxorum, aut episcoporum, pronuntiandi, vel civitatis fit pater (85). Synagogas suas ruinam minantes (86) erigunt. Quas novas fecerint, Ecclesia consequetur, et qui fabricæ fecerit initium, librarum 50 damnum feret. Qui vero quempiam non exsistentem religionis ipsorum, doctrina diversa traducit ad ipsos, publicatione bonorum (87), et capitis (88) supplicio plectitur.

A ΙΔ'. Οὐ δεῖ τοὺς Ἰουδαίους ἐπηρεάζειν, ἢ τὰς συναγωγὰς, ἢ τοὺς οἴκους αὐτῶν βλάπτεσθαι. Εἰ γὰρ πλημμελήσωσιν, ἡ ἐπεξέλευσις γίνεται διὰ τῶν ἀρχόντων. Δεῖ δὲ καὶ αὐτοὺς μηδὲν κατὰ τῆς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν ποιεῖν.

ΙΕ'. Τὰς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων ἀμφισβητήσεις οὐχ οἱ γέροντες αὐτῶν, ἀλλ' οἱ ἄρχοντες τέμνουσιν.

ΙϚ'. Οἱ Ἰουδαῖοι, Χριστιανὸν περιτέμνοντες, ἢ περιτεμεῖν ἐντελλόμενοι, δημεύονται, καὶ διηνεκῶς ἐξορίζονται.

ΙΖ'. Οἱ τῶν Ἰουδαίων ἔξαρχοι τὸν στεφανικὸν κανόνα κατ' ἐνιαυτὸν ἰδιοκινδύνως ταῖς λαργιτιῶσιν εἰσκομίζουσιν.

B ΙΗ'. Οὔτε ἀπὸ βασιλικῆς κελεύσεως Ἰουδαῖος μετέρχεται διοίκησιν, ἢ ἀξιωματικὸς γίνεται, ἢ ἔκδικος, ἵνα μὴ σχῇ ἄδειαν ὀρθοδόξοις δικάζειν ἐπισκόποις, ἢ πατὴρ πόλεως· τὰς δὲ πεσεῖν ἀπειλούσας αὐτῶν συναγωγὰς ὀρθοῦσιν. Εἰ γὰρ νέας ποιήσωσιν, ἡ Ἐκκλησία λήψεται αὐτὰς, καὶ ὁ ἀρξάμενος ποιεῖν ν' λίτρας ζημιοῦται. Ὁ δὲ τὸν μὴ ὄντα τῆς αὐτῆς θρησκείας ἐναντίᾳ διδασκαλίᾳ μετάγων εἰς αὐτοὺς δημεύεται, καὶ κεφαλικῶς τιμωρεῖται.

Tituli IX Paratitla.

Lib. I, tit. 5, const. 12 (89), cujus initium, Τοὺς αἱρετικούς. Judæus neque dignitatem adipisci potest, nec magistratum gerero, nec aliquod in militia imperium habere, nec inter advocatos referri. Subjectus est autem conditioni cohortalinorum, et provenientibus hinc oneribus. Qui vero ad indicata studuerit aspirare, tam iis excidit, quam centum [*supra*, xx] librarum auri pœna plectitur. Cum autem alteruter parentum fieri vult filium Christianum, voluntas ejus est rata. Judæus filium alere

Καὶ ὅσα παράτιτλα.

Βιβ. α', τιτ. ε', διάτ. ιβ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Τοὺς αἱρετικούς*. Οὔτε τυχεῖν ἀξιώματος Ἰουδαῖος δύναται, οὔτε ἀρχὴν πράττειν, οὔτε στρατείᾳ παραγγέλλειν, οὔτε συνηγορίᾳ ἐγκαταλέγεσθαι. C Ὑπόκειται δὲ τῇ τύχῃ τῶν κορταλίνων, καὶ τοῖς ἐντεῦθεν βάρεσιν. Ὁ δὲ τῶν εἰρημένων ἐντὸς σπουδάσας γενέσθαι, καὶ τούτων ἐκπίπτει, καὶ ποινῇ ζημιοῦται λ' χρυσίου λίτρας. Θατέρου δὲ τῶν γονέων βουλομένου τὸν παῖδα γενέσθαι Χριστιανὸν, ἡ τούτου γνώμη κρατεῖ. Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ τρέφειν τὸν παῖδα, καὶ τὰ πρὸς

Annibalis Fabroti notæ

(80) *Nam si quid admiserint*, etc. His verbis continetur interpretatio horum verborum, cum alioquin, etc. Ne quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem.

(81) *Lites exsistunt.* Ἀμφισβήτησις. Basilica, φιλονεικία καὶ δίκη: *contentio, et lis.* in l. 15, c. eod. *contentio.* Sed libri veteres habent, *intentio.* Sic apud Anastasium Bibliothecarium ubi editi habent, *contentio*, semper in cod. Thuani legitur, D *intentio*, ut in Bonifacio II, *ordinatur sub contentione*, ms. præfert, *sub intentione.*

(82) *Non horum seniores.* Οἱ γέροντες. Basilica, οἱ πρεσβύτεροι. Ergo seniores Judæorum lites etiam et controversias dirimebant. Vide Bertramum. *De rep. Hebræorum*, et ibi adnotat. Constantini l'Empereur, pag. 493.

(83) *Judæorum primates.* Ἔξαρχοι.

(84) *Canonem coronarium.* Aurum coronarium quod olim Judæi quotannis conferebant patriarchis Hierosolymitanis, imperatores procedente tempore sibi vindicarunt. Vide Cujac. ad tit. cod. *De auro coron.* lib. x, et de emendatione atque interpretatione legis 17, c. eod. Vide Samuelis Petiti observat. lib. III, c. 3, p. 207, et viri cl. doctissimique *De libertat. Eccl. Gallic.* dissertat. lib. I, c. 3, p. 26. De patriarchis etiam Judæorum vide Josephi Scaligeri canones Isagogicos p. 297.

(85) *Civitatis fit pater.* Monuit Cujac. observ. lib. XII, cap. 30, in l. ult. c. eod. legendum, *nec patris honorem*, auctoribus libris Basilic. lib. I, tit. 1, c. 43, in l. 2, c. *Ut nemini lic. in coempt. spec.* Τοῦτο δὲ παραφυλαττέτωσαν καὶ οἱ πατέρες τῶν πόλεων: *Illud autem observent et patres civitatum.* Quarum autem rerum curam haberent patres civitatum qui et curatores reip. dicebantur, docet Cuj. ad Nov. LXXXV, et d. c. 30.

(86) *Ruinam minantes.* Veteres synagogas reparare Judæis conceditur, novas exstruere non licet. B. Ambrosius, epist, 29 et 30. Theodoricus in rescripto ad Judæos Genuenses, apud Cassiodorum variar. 2, 27, v. c. 3 et 7, ext. *De Jud.*

(87) *Publicatione bonorum.* Sic etiam Photius interpretatur illa verba legis ult. C. eod. *Cernat bona sua proscripta, mox pœnæ sanguinis destinandus. Nomoc.* tit. 9, c. 25.

(88) *Et capitis.* Hæc non esse in Basilicis testatur Balsamon, ad d. c. 25. et verum est, ut constat ex lib. I, tit. 1 cap. 45. Sunt tamen in sexagesimo, tit. 54. c. 31. Cæterum falluntur qui inter legem Judæorum 17 et l. ult. c. eod. aliam interserunt ex *Basilicis* et *Nomocanone*; est enim tantum pars d. l. ult.

(89) Lib. I, tit. 5, const. 13. Ibi *centum librarum.* ms. Peir. habet λ' triginta v. d. const. 12.

ἀναγκαίαν δαπάνην χορηγεῖν, προῖκά τε ὑπὲρ θυγατρὸς ἐπιδιδόναι, καὶ πρὸ γάμου δωρεὰς ὑπὲρ τῶν υἱῶν κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς οὐσία; · εἰ τὰ ἄλλα θεραπευόμενος τοῦτο μόνον ἐγκαλεῖν ἔχοι, διὰ τί γέγονε Χριστιανός.

A debet, et quæ requiruntur ad necessariam expensam ei suppeditare, filiabus dotes constituere, pro filiis donationes ante nuptias, pro modo patrimonii, facere : si, dum in cæteris a filio recte colitur, hoc solum habeat, quod reprehendat illum scilicet factum esse Christianum.

Βιβλίον α', τίτ. ε', διάταξις κα, ἧς ἡ ἀρχή, *Quoniam*. Σημείωσαι ὅτι τῇ τοῦ αἱρετικοῦ προσηγορίᾳ ὁ Ἰουδαῖος οὐ περιέχεται. Κωλύσασα γὰρ ἡ διάταξις αἱρετικὸν ἐν δικαστηρίῳ μαρτυρεῖν, προσέθηκε, Μήτε Ἰουδαῖος μαρτυρείτω. Ὥστε οὖν, δι' ὧν κεχωρισμένως τὴν ὀνομασίαν τούτων ἡ διάταξις ἐποιήσατο, οὐ βούλεται αὐτοὺς τῇ τῶν αἱρετικῶν προσηγορίᾳ συμπεριλαμβάνεσθαι.

Lib. I, tit. 5, const. 21, cujus initium, *Quoniam*. Nota, Judæum hæretici appellatione non contineri. Postquam enim prohibuit hæc constitutio, ne testis in judicio sit hæreticus, adjicit, Nec Judæus testimonium dicat. Quo fit, ut cum separatim horum mentionem constitutio fecerit, Judæos hæreticorum appellatione comprehendi nolit. Hoc nota, veluti de quo valde quæritur.

Βιβ. α', τίτ. ζ', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχή, *Si quis*. Ὁ ἀπὸ Χριστιανῶν Ἰουδαῖος γενόμενος, καὶ ἐλεγχθεὶς, δημεύσει ὑποβάλλεται.

Lib. I, tit. 7, constit. 1, cujus initium, *Si quis*.
B Qui a Christianis deficiens, Judæus factus fuerit, et criminis hujus convictus, publicationi facultatum subjicitur.

Βιβ. α', τίτ. ια', διάτ. ς', ἧς ἡ ἀρχή, *Christianis*. Οἱ Χριστιανοὶ μὴ ἀποκεχρήσθωσαν τῇ δυναστείᾳ τῆς θρησκείας, καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἡσυχάζοντας, καὶ οὐδὲν θορυβῶδες ποιοῦντας βιαζέσθωσαν.

Lib. I, tit. 11, constit. 6, cujus initium, *Christianis*. Christiani religionis auctoritate non abutuntor, nec Judæis quiete degentibus, neque turbulentum quidquam molientibus, vim inferant.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχή, *Judæi*. Ἰουδαῖος διὰ τὸ περιγράψαι ἔγκλημα, ἢ χρέος ἀποστερῆσαι βουληθεὶς, καὶ Χριστιανὸς γενέσθαι, μὴ ἄλλως ἔσται δεκτὸς, εἰ μὴ τὸ ἔγκλημα τὸ ἐπαγόμενον αὐτῷ, ἢ τὸ χρέος ἐπιλύσῃ.

Lib. I, tit. 12, constit. 1, cujus initium, *Judæi*. Judæus, qui circumscribendi criminis, aut intervertendi debiti causa, Christianus fieri voluerit, non aliter admittendus erit, nisi quod ei crimen infertur, diluerit, aut æs alienum dissolverit.

ΤΙΤΛΟΣ Ι'.

Περὶ τοῦ Χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ αἱρετικὸν, ἢ Ἰουδαῖον, ἢ Ἕλληνα, ἢ νέμεσθαι, ἢ περιτέμνειν.

Ἑρμηνεία Α'. Ἰουδαῖος Χριστιανὸν ἀνδράποδον ἢ ἄλλης αἱρέσεως, ἢ ἔθους, καθ' οἱονδήποτε τρόπον μὴ ἐχέτω. Εἰ δὲ ἔχει καὶ περιτέμνει αὐτὸ, τὸ μὲν ἀνδράποδον ἐλευθεροῦται, αὐτὸς δὲ κεφαλικῶς τιμωρεῖται.

TITULUS X.

C *Ne Christianum mancipium hæreticus, vel Judæus, vel paganus habeat, vel possideat, vel circumcidat.*

I. Judæus Christianum (90) mancipium, vel alterius sectæ (91), vel nationis, quocunque modo ne habeto (92). Sin habet, et circumcidit, ipsum quidem mancipium libertatem consequitur (93), Judæus vero capitis supplicio punitur.

Annibalis Fabroti notæ.

(90) *Judæus Christianum*. Ex lege Constantini Judæus servum Christianum possidere non potest. Eusebius IV *De vita ejus*. Sed statim liber fit, vide l. 1 c. Th. et Append. cod. Th. num. 4. Fisco vindicatur ex Constantii et Constantis constitutione. Cedren.: Κωνστάντιος δὲ καὶ Κώνστας ἐνομοθέτησαν, Ἰουδαῖον μὴ ὠνεῖσθαι δοῦλον · ἐπεὶ ἀφαιρεῖσθαι αὐτὸν εἰς τὸν δημόσιον λόγον · εἰ δὲ καὶ περιτεμεῖν τολμήσοι δοῦλον, ξίφει τιμωρεῖσθαι, καὶ τὴν τούτου δημεύεσθαι οὐσίαν. *Constantinus et Constans legem tulerunt, ne quis Judæus servum emeret, emptum publicari jusserunt. Si quis circumcidere servum ausus esset, gladio feriri, et bona ejus publicari*. Sozomenus, lib. III, c. 17; Anastasius Biblioth. in *Hist. eccles.*: *Constantius autem et Constans leges edidere Judæum non emere servum, alioquin auferri eum, et publicis rationibus tradi*. Paulus diaconus lib. II *Hist. miscell.* idem dicit. Constat enim ex cod. Th. vetitam olim fuisse Judæis emptionem servorum Christianorum, et donationis causa factam traditionem. Et Justinianus omnem acquirendorum servorum causam Judæis ademit l. 5 cod. Th. *De contrah. emption*. Novell. CXLIV. Gregor. epist. 3, cap. 21. Flodoard. p. 105, *Ut Christiani Judæis vel gentilibus non vendantur*. Agobard. *De insol. Jud*: Porro si et circumcidere servum Christianum ausus fuerit, gladio puniri talia præsumentem. Quod jus in Gallia receptum est. Capitularia Carol. M. lib. VI, cap. 318, et lib. VII cap. 809, quæ sunt Aniani ad l. I cod.
D eod. ne occasione dominii sectam venerandæ religionis immutent. l. 64 cod. Th. eod. Append. cod. Th. num. 6.

(91) *Vel alterius sectæ*. Αἱρέσεως. Basilica, *vel alterius religionis*, ἄλλης θρησκείας, lib. LX, tit. 54, c. 32.

(92) *Quocunque modo ne habeto*. Nec comparare debebit, nec largitatis, vel alio quocunque titulo consequatur. L. 1, cod. eod. quæ in veteribus codd. tribuitur Constantino, subscriptio hoc modo esse debet: *Imperator Constantinus A. ad Evagrium*. Et in fine ejus l. I, *ibid. Aug. CP. Constantino A. VIII, et Constantio Cæs. VI, COSS.* Alius codex habet, *D. Kalend. Decemb. CP. Constantio A. VIII, et Const. III*. Concilium Toletan. IV, can. 65.

(93) *Libertatem consequitur*. Si servus rem gestam detulerit, pro præmio accusationis liber efficitur, Basilica libro LX, tit. 54, cap. 32. Alioquin fisco vindicatur, l. 2 cod. Theod. eod.

II. Paganus (94), et Judæus, et Samarita (95), A et quicunque non est orthodoxus (96), habere Christianum mancipium nequit. Nam et ipsum mancipium in libertatem vindicatur, et qui mancipium comparavit, libras 30 privatis largitionibus solvit.

B'. Ἕλλην, καὶ Ἰουδαῖος, καὶ Σαμαρείτης, καὶ πᾶς μὴ ὢν ὀρθόδοξος, οὐ δύναται Χριστιανὸν ἀνδράποδον ἔχειν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸ ἐλευθεροῦται, καὶ ὁ κτησάμενος δίδωσι τοῖς πριβάτοις λη' λίτρας.

Tituli X. Paratitla.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.

Lib. I, tit. 3, constit. 54, cujus initium, *Deo nobis*. Nullus Judæus, aut paganus, aut hæreticus, mancipium Christianum habeat. Si tale quid deprehensum fuerit, confestim servus in libertatem abripiatur,

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. νδ', ἧς ἡ ἀρχή, *Deo nobis*. Μηδεὶς Ἰουδαῖος, ἢ Ἕλλην ἢ αἱρετικὸς ἀνδράποδον ἐχέτω Χριστιανόν. Εἰ δὲ τοιοῦτο εὑρεθῇ, εὐθέως ὁ δοῦλος εἰς ἐλευθερίαν ἁρπαζέσθω.

Lib. I, tit. 7, constit. 5, cujus initium, *Eum*. Qui servum adhibita vi, vel persuasione, traduxerit a Christianismo ad nefandam sectam, publicato B patrimonio, capite plectatur.

Βιβ. α', τίτ. ζ', διάτ. ε', ἧς ἡ ἀρχή, *Eum*. Ὁ δοῦλον βιαζόμενος, ἢ πείθων ἀπὸ Χριστιανῶν εἰς ἀθέμιτον αἵρεσιν μετελθεῖν, ἀποτεμνέσθω.

Lib. I, tit. 9, constit. 16, cujus initium, *Judæi*. Bonorum publicationem, et exsilium perpetuum Judæis inferimus, qui Christianum circumcidisse convicti fuerint; vel alteri, ut id faceret, mandaverint.

Βιβ. α', τίτ. θ', διάτ. ις', ἧς ἡ ἀρχή, *Judæi*. Δήμευσιν καὶ διηνεκῆ τοῖς Ἰουδαίοις ἐξορίαν ἐπάγομεν, τοῖς ἐλεγχομένοις ὡς Χριστιανὸν περιέτεμον, ἢ τοῦτο ἄλλῳ ἐνετείλατο.

TITULUS XI.

De paganis sacrificiis, et templis.

I. Templa clauduntor (97), nec quisquam sacrificato. Si quis hoc perpetraverit, capite plectitur, et facultates publicatas amittit. Pœna simili rector aut præses afficitur, qui executionem non fecerit (98)

ΤΙΤΛΟΣ ΙΑ'.

De paganis sacrificiis, et templis.

Ἑρμηνεία Α'. Τὰ ἱερὰ κλειέσθω, καὶ μηδεὶς θυέτω. Εἰ δέ τις ἁμαρτήσῃ τοῦτο, ἀποκεφαλίζεται, καὶ δημεύεται· καὶ μὴ ἐπεξελθὼν ὁ ἄρχων, ὁμοίως τιμωρεῖται.

Annibalis Fabroti notæ.

(94) *Paganus*. Carolus M. in synodo apud Othlonum Fuld.

(95) *Samarita*. Servus Christianus quem Samarita emerit, statim liber fit, ex Justini Novella constitutione cap. 2, quæ inter Novellas Justiniani est CXLIV.

(96) *Et quicunque non est orthodoxus*. Hæreticus enim est quisquis non est orthodoxus, l. 12 *De hæret*. Itaque hæreticis etiam interdictum est ne servos Christianos habeant, l. *Deo nobis*, 54, cod. *De episc. et cleric*. Græci ad l. 9, § ult. D. *De donat*. Ὅσα μὴ δύναται γενέσθαι τῆς δεσποτείας τινός, ταῦτα οὐ δύναται αὐτῷ δωρηθῆναι· οἷον Χριστιανὸν ἀνδράποδον αἱρετικῷ προσώπῳ. *Quæ alicujus fieri non possunt, ea donari ei non possunt: ut mancipium Christianum hæretico*, ex l. 2, h. tit. Servus continuo liber fit, et emptor triginta auri libris multatur. Basilica d. tit. 54, cap. ult. Non modo autem Christianum mancipium habere et circumcidere Judæus prohibetur, sed et catechumenum, Basilica lib. I, tit. 1, cap. 47, ex l. 2, h. tit.

(97) *Templa clauduntur*. Constantinus M. sacrificia paganorum sustulerat, et eorum fana, delubra, templa claudi jusserat, imo etiam dirui, et ecclesias ædificari. Orosius, *Histor.* lib. VII, c. 28, in fin.: *Statuit citra ullam hominum cædem paganorum templa claudi*. Nicephor. lib. VIII, c. 18, 25. Gregorius magnus de consecrandis gentilium templis decretum condidit. Et ante Gregorium, Constantinum M. templa gentilium Christo addixisse scribit Cedrenus his verbis: Γράφει δὲ καὶ πρῶτον νόμον, τοὺς τῶν εἰδώλων ναοὺς ἀποδίδοσθαι τοῖς τῷ Χριστῷ ἀφιερωμένοις ναοῖς. *Tulit etiam leges. Prima ut fana simulacris consecrata*, C *Christo dedicatis templis addicerentur*. Idem scribit Theophanes de eodem Constantino M. his verbis: Οὗτος πρὸς τὸν νόμον ἔγραψε πρῶτον τοὺς εἰδώλων ναοὺς ἀποδίδοσθαι τοῖς τῷ Χριστῷ ἀφιερωμένοις. Συνενομοθέτει δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Κρίσπος ὁ υἱὸς αὐτοῦ· *Hic ad leges addidit, Crispo ejus filio una cum eo sanciente, primum idolorum templa viris Christo consecratis addicenda*. Et ex eodem Theophane Anastasius in *Historia eccles.*: *Iste*, inquit, *primam legem scripsit, idolorum templa his tradi, quæ Christo sunt deputata*. Cassiodorus tamen in Chronico scribit, edicto Constantini gentilium templa subversa esse, quæ Senator exscripsit ex Hieronymi Chronico. Julius Pollux in Chronico; cujus scholiastes addit, tria templa eum diruisse Constantinopoli, Solis, Dianæ, et Veneris. Justinianum etiam hæreticorum quasi ecclesias Christianis addixisse scribunt Cedrenus et Theophanes. Sed ut scriptores qui dirui, et qui claudi tantum jussisse D dicunt, hoc modo in concordiam adduci possint, ut nimirum quædam claudi, et quædam everti jusserit. Certe non omnia statim eversa satis constat ex l. I c. eod., in qua Constantius sancit in omnibus locis atque urbibus universis claudi potius templa, et accessu vetito omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari. Minut. in Octavio, *Perditis sceleratisque tribuit altaria*: Item: *Confluxerant perditi, facinorosi*, etc. Vide quæ olim diximus ad l. 3 cod. Th. eod. Cæterum hæc l. non est in Basilic. ut Photius etiam monet *Nomoc*. tit. 12, c. 4. Quod Basilii et Leonis temporibus pauci pagani superessent, vide quæ dixi ad Parat. Cujac. h. tit.

(98) *Qui executionem non fecerit*. Qui persequi et vindicare neglexerit.

Β'. Μηδεὶς διὰ σπλαγχνοσκοπίας μαντευέσθω. Πικρῶς γὰρ τιμωρεῖται ὁ τῶν ἐνεστώτων ἢ τῶν μελλόντων παρὰ τὸ κεκωλυμένον ζητῶν τὴν ἀλήθειαν.

II. Nemo per extispicinam (99) divinationes instituat. Nam acerbe punitur (1-2), qui præsentium vel futurorum veritatem contra vetitum inquirit.

Γ'. Αἱ θυσίαι κεκώλυνται, καὶ ὁ κόσμος τῶν δημοσίων ἔργων μὴ περιαιρείσθω. Εἰ δέ τις ἀντιγραφὴν ἢ νόμον προφέρει ἐπὶ τῇ τούτων καθαιρέσει, ἀφαιρεῖται παρ' αὐτοῦ, καὶ βασιλεῖ ἀναφέρεται.

III. Sacrificia prohibita (3) sunt, at publicorum operum ornatus (4) ne tollitor. Quod si quis rescriptum, aut legem, ad horum eversionem (5) profert, id ipsum ei eripitur, et ad imperatorem refertur.

Δ'. Ἄνευ θυσιῶν καὶ θρησκείας ἀπηγορευμένης ἐπιτελείσθωσαν πρὸς τὴν ἀρχαιότητα αἱ δημώδεις θέαι, καὶ τὰ πρὸς ἱλαρίαν τοῦ δήμου συμπόσια.

IV. Absque sacrificiis, et superstitione prohibita, juxta consuetudinem antiquam, spectacula publica (6), quæque fiunt ad hilaritatem populi (7) convivia perficiantur.

Ε'. Οἱ ἐν Καρθαγένῃ ἱερατικοὶ τόποι τῷ θείῳ οἴκῳ διαφερέτωσαν, πλὴν τῶν ἐξ αὐτῶν ἀπὸ βασιλέων δωρηθέντων προσώποις ἢ ἐκκλησίᾳ.

V. Loca sacra (8), quæ Carthagine sunt, ad Augustam domum (9) pertinento, exceptis iis, quæ ab imperatoribus vel alicui personæ, vel ecclesiis (10) sunt donata.

Ϛ'. Ἐὰν οἱ Χριστιανοὶ βιάσωνται ἢ ἁρπάσωσι τὰ προσήκοντα τοῖς ἡσυχάζουσιν Ἕλλησί τε καὶ Ἰουδαίοις, τὸ ἁρπαγὲν ἀποδιδόασι διπλοῦν, καὶ οἱ ἄρχοντες, καὶ αἱ τάξεις, καὶ οἱ πολιτευόμενοι μὴ ἐκδικήσαντες, ἀλλὰ συγχωρήσαντες ταῦτα πλημμεληθῆναι παρὰ τοῦ δήμου, ὁμοίως τιμωροῦνται.

VI. Si Christiani vim attulerint, aut rapuerint ea, quæ pertinent ad quiete degentes (11) paganos ac Judæos : quod rapuere, duplum restituunt (12): et præsides, et officia, et decuriones (13-14), si non vindicaverint, sed hæc a populo designari (15) permiserint, pœna simili afficiuntur.

Annibalis Fabroti notæ.

(99) *Nemo per extispicinam.* Inspectione jecoris, extorumque l. 2. c. eod. Ὡς ἐφορᾷν τὸ ἧπαρ καὶ τὰ σπλάγχνα τοῦ θυομένου θρέμματος διὰ τὸ ἐπαγγέλλεσθαι τὰ μέλλοντα: *Ut inspiciat jecur et exta victimæ ad futura denuntianda.* Petronius arbiter : *Recluso pectore extraxit fortissimum jecur, et inde mihi futura prædixit.* Auctor incertus apud Suidam: Ἕλληνες τότε καλλιερεῖν νομίζουσιν, ὅταν δαίμονί τινι θύσαντες αἰσίων ἐπιτύχωσι σημείων ἐν τῷ ἥπατι τοῦ ἱεροῦ. Exstant totidem fere verbis apud auctorem magni Etymologici in v. Καλλιέρημα. De extis Virgil. IV *Æneid.*

. . . *spirantia consulit exta.*

Zeno Veronensis episc. Serm. de Jona : *Rapti jecoris spirantes consulunt fibras.*

Consulit ille deos spirantibus extis. In cod. Justiniano additur: *Vel, quod est deterius, futura sub exsecrabili consultatione cognoscat.* Quænam illa est exsecrabilis consultatio? An quia reclusis hominum pectoribus exta consulerent? sic videtur. Scribit enim Porphyrius De abstinendo ab animatis, lib. II, p. 34, edit. Florentinæ, melius futura prænosci in extis hominum : Ἐπιφαίνεται γὰρ μᾶλλον, ὥς φασι, τοῖς τούτου σπλάγχνοις τὰ μέλλοντα· καὶ πολλοί γε τῶν βαρβάρων δι' ἀνθρώπων σπλαγχνεύονται. Hac immani et exsecrabili consultatione Julianus utebatur, ut scribit Cedrenus p. 301 et 308 edit. R.

(1-2) *Nam acerbe punitur.* Basilica lib. I, cap. 12, Ἐπήρτηται αὐτῷ τιμωρία τῆς σταυρώσεως: *Imminet ei pœna furcæ.* Idem scribit Balsamon ad Photii *Nomoc.* tit. 1, cap. 25.

(3) *Sacrificia prohibita.* Ex hoc loco constat in l. 3 c. eod. superesse vocem, templorum, quæ nec in Basil. lib. I, t. I, c. 13, exstat, nec in vet. c. Brod.

(4) *Ornatus.* Simulacra, statuas, quæ civitatibus ornamento sunt. V. Firmic. de error. profan. rel.

(5) *Ad horum eversionem.* Recte igitur in d. l. 3 legitur in vet. : *Qui ea conantur evertere :* Basilica, καταλύειν, quod est, *dirnere, destruere.* In eadem l. melius Brod. c. quam alii : *Ac ne sibi aliqua auct.*

(6) *Spectacula publica.* Voluptates, l. 4, c. eod. Ludi. Vide quæ diximus ad l. 3 c. Th. eod. Trebellius Pollio in Gallienis : *Et quæ voluptates paratæ sunt, et qualis cras erit scena, quales circenses.*

(7) *Ad hilaritatem populi.* Πρὸς ἱλαρίαν, *lætitiam* in d. l. 4, non licentiam, ut in quibusdam manusc., in qua etiam legendum est, *exhiberi*, et *iniri* etiam, ex vett. De festis conviviis vide quæ dixi ad l. 17 c. Th. eod. Quod autem dicitur in d. l. 4, quando exigunt publica vota. Basilica sic interpretantur, εἴποτε ταῦτα γενέσθαι ἡ τῶν δημοσίων βοτῶν ἱλαρότης ἐπιζητεῖ : *Si quando hæc fieri publicorum votorum hilaritas postulet.* βοτά Græco-Barbara dictio est quæ exstat in can. 62 concilii in Trullo.

(8) *Loca sacra.* Loca quæ sacris error veterum deputavit, l. 5 c. eod. id est, loca sacris gentilium deputata.

(9) *Ad augustam domum.* Nostræ rei volumus sociari. Sic vett. et Basil. Τῇ ἰδικῇ ἡμῶν οὐσίᾳ βουλόμεθα συνάπτεσθαι · *Privatæ rei nostræ volumus sociari.* In cod. tamen Theod. l. 20 eod, ex qua d. l. 5 sumpta est, et in Brod. codice legitur, *jubemus*, quod mutandum non est. Prosper Aquitan. De promiss. Dei, parte III.

(10) *Vel ecclesiis.* In d. l. 5 legendum est, voluimus pertinere, ut in Basil. ἠβουλήθημεν, et in l. 20 c. Th. eod. ut supra, voluit pervenire.

(11) *Ad quiete deg.* Securos, l. 6 c. eod. ἡσυχάζοντας, Basil. v. Cassiod. Chron.

(12) *Duplum restituunt.* In c. Th. in triplum et quadruplum. Tribonianus immutavit, quasi rapina Judæis aut Græcis facta, dupli tantum pœna coercenda sit, tripli autem aut quadrupli si aliis.

(13-14) *Decuriones.* πολιτευόμενοι. Basilica, πρωτεύοντες τῶν πόλεων. — *Principales civitatum.* Lib. I. tit. 1, c. 16 Glossæ Gr.-Lat. Πρωτεύων, *principalis.* Principales sunt decurionum primi, de quibus Cujacius ad tit. c. *De decurion.* l. 35.

(15) *A populo designari.* Ταῦτα πλημμεληθῆναι παρὰ τοῦ δήμου : a populo admitti, perpetrari.

VII. Nemo voti causa (16) templum ingreditor, A nec simulacra honore afficito, nec templa sertis redimito (17), nec ignem aris injicito (18), vel thus adoleto (19), non libationes facito (20), vel hostias immolato. Nam publicatione bonorum, capitisque supplicio punitur, cum quidem publica sit hujus criminis accusatio (21). Præses vero, qui post legitimam accusationem, et probationem, facinus non vindicaverit, quinquaginta libras, sicut et officium libras totidem, fisco solvit.

VIII. Si pagani prohibitum quid fecerint, publice accusantur : et si quid in alieno loco, sciente domino, perpetraverint, tam locus ipse (22), quam reliquum patrimonium ejus proscribitur, et ipse dignitatem, vel militiam amittit. Sin privatus est, pœna corporali afficitur, et in opus metalli perpe- B tuo relegatur.

IX. Si quid donatum fuerit, aut relictum locis, aut personis, vel ad fulciendum errorem paganum, id ea civitas accipiet, in qua illæ personæ habitant, vel sub qua sita sunt ipsa loca : rebus ipsis expendendis ad similitudinem redituum municipalium (23). Impietates vero paganorum (24), præsides ipsi puniunt, et quæ potestatem eorum excedunt, ad imperatorem referunt.

X. Qui post sanctum baptisma in errore paganorum manent, ultimo supplicio puniuntur : qui vero needum baptizati sunt, tam seipsos, quam liberos, atque conjuges, cum omnibus suis, ad sacrosanctas ecclesias adducunt : ac liberi quidem, qui minoris ætatis sunt (25), absque dilatione C baptizantur : adulti vero prius Scripturas secundum

Z'. Μηδεὶς δι' εὐχὴν εἰς ναὸν εἰδωλικὸν εἰσιέτω, μηδὲ τιμάτω τὰ ξόανα, μηδὲ στεφανούτω τοὺς ναούς, μηδὲ πῦρ τοῖς βωμοῖς βαλλέτω, ἢ λίβανον θυσιαζέτω, μηδὲ σπενδέτω ἢ θυσιαζέτω. Ἐπεὶ δημεύεται, καὶ κεφαλικῶς κολάζεται, πουβλίκως οὔσης τῆς κατηγορίας. Ὁ δὲ ἄρχων, μετὰ νόμιμον κατηγορίαν καὶ ἀπόδειξιν μὴ ἐπεξιών, ν' λίτρας δίδωσι τῷ φίσκῳ, καὶ ἡ τάξις πεντήκοντα.

H'. Ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἀπηγορευμένον τι πράξωσι, πουβλίκως κατηγοροῦνται· καὶ ἐὰν ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ πλημμελήσωσιν, εἰδότος τοῦ δεσπότου, καὶ ὁ τόπος καὶ ἡ λοιπὴ οὐσία δημεύεται, καὶ στερεῖται στρατείας ἢ ἀξίας. Ἰδιώτης δὲ ὤν, σωματικῶς τιμωρεῖται, καὶ διηνεκῶς εἰς ἔργον μετάλλου ἐξορίζεται.

Θ'. Ἐάν τι δωρηθῇ, ἢ καταλειφθῇ τόποις ἢ προσώποις, ἢ ἐπὶ συστάσει τῆς τῶν Ἑλλήνων πλάνης, ἡ πόλις αὐτὸ λήψεται ἐν ᾗ τὰ πρόσωπα οἰκεῖ, ἢ ὑφ' ἣν οἱ τόποι διάκεινται, καὶ δαπανῶνται καθ' ὁμοιότητα τῶν πολιτικῶν προσώπων [*προσόδων al. cod.*]. Τὰ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀσεβήματα τιμωροῦνται οἱ ἄρχοντες, καὶ τὰ ὑπερβαίνοντα αὐτοὺς ἀναφέρουσι τῷ βασιλεῖ.

I'. Οἱ μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα τῇ πλάνῃ τῶν Ἑλλήνων ἐπιμένοντες ἐσχάτως τιμωροῦνται. Οἱ δὲ μήπω βαπτισθέντες, ἑαυτοὺς καὶ παῖδας, καὶ γαμετάς, καὶ πάντας τοὺς αὐτῶν προσαγέτωσαν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις. Καὶ τὰ μὲν αὐτῶν τέκνα, μικρὰ ὄντα, χωρὶς ἀναβολῆς βαπτίζονται, οἱ δὲ τέλειοι πρότερον τὰς Γραφὰς καὶ τοὺς κανόνας διδάσκονται.

Annibalis Fabroti notæ.

(16) *Nemo voti causa.* Δι' εὐχήν. In l. 7 c. eod., Nemo venerantis adorantisque animo. Sic libri vet. Brod. Basilica d. t. I, c. 17 : μηδεὶς ἐν διαθέσει καὶ ψυχῇ προσκυνοῦντος ἢ εὐχομένου. *Nemo venerantis orantisque proposito et animo*, ut in l. 3 supra *De hæret., conveniendi orandique habeant facultatem.* Sic adorare apud Tertullian. *de orat.* cap. 1, orare est. Idem *de Pudicitia*, c. 2 : *Et tu ne adoraveris pro populo.* Videntur tamen impp. in d. l. 7, ἓν διὰ δυοῖν dixisse. Glossæ Gr.-Lat. προσκύνησις, *adoratio, adveneratio.* Item. προσκυνῶ, *adoro, venero.* In l. 10, c. Th. eod.: *Templum adoraturus intraverit.* Est autem proprie adorare, manum ori admovere. V. Minut. in Octavio.

(17) *Nec templa sertis redimito.* In l. 7 c. eod. D *Templorum postes.* Theodosius in l. *Nullus* 12, c. T. eod., *Nullus serta suspendat.* Vide quæ ibi dixi. Adde Theodoret. de Græc. affect. curandis serm. 7 : Τῶν στεμμάτων οἷς που τὸν νεὼν κατεκόσμησεν : *Serta quibus templum adornabat.*

(18) *Nec ignem aris injicito.* In l. 7 c. eod. profanos aris accendi ignes. Ms. Brod. profanis.

(19) *Thus adoleto.* Virgil. Ecl. 8 :

Verbenasque adole pingues et mascula tura..

Servius, *incende.* Idem Virg. *Georg.* 4 :

. . . *Panchæis adolescunt ignibus aræ.*

Serv. id est, thure : adolescunt autem pro incenduntur.

(20) *Non libationes facito.* Pateris vina libari, d. l. 7. Theodoretus d. lib. VII *De ture et vino :* Καὶ λιβανωτὸν προσέφερον, καὶ οἶνον ἔσπενδον· *Et thus adolebant, et vinum libabant.* Virgil. VII *Æneid.*, *Nunc pateras libate Jovi.*

(21) *Publica accusatio.* Apud publicum judicem accusetur, d. l. 7. Licita cunctis accusatione ad exemplum majestatis, l. *Nullus* 12, c. Th. eod Vide l. 8 c. eod.

(22) *Tam locus ipse.* Vide d. leg. 12, et l. 40 c. *De hæretic.*

(23) *Ad similitudinem redituum.* Rectius in cod. Leunclavii legebatur, πολιτικῶν προσόδων, quam in ms. Petr. προσώπων, et in Contiano, βασιλικῶν προσόδων.

(24) *Impietates vero pag.* Vide Basil. lib. I, t. 1, c. 19.

(25) *Qui minoris ætatis sunt.* Ergo baptismus in adultam ætatem differendus non est, ne si moriantur ἀβάπτιστοι, non baptizati, vitæ cœlestis expertes sint. Scio quid de infantium baptismo scripserint viri docti : inter quos Egbertus archiepiscopus Eborac. num. 41, in Excerptionib. ait : *Placuit de infantibus quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scrupulo hos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari.* Idem traditur de omnibus, de quibus dubium est an baptizati fuerint, cap. 2 h. tit. Ordo Romanus de offic. divinis : *Illud autem de parvulis providendum est, ne postquam baptizati fuerint, ullum cibum accipiant, neque lactentur sine summa necessitate, antequam communicent sacramento corporis Christi.* Joannes Hierosolymitan. ex Homilia in Psalm. XIV : *Adducit quispiam infantem adhuc ubera sugentem, ut baptizetur, et statim sacerdos exigit ab infirma ætate pacta conventa, et assensionis et minoris ætate fidejussorem accipit susceptorem, et interrogat : Renuntiat Satanæ*, etc.

Εἰ δὲ διὰ τὸ τυχεῖν στρατείας ἢ ἀξίας, ἢ οὐσίαν ἔχειν, σχηματίσωνται βαπτίσασθαι, καὶ τοὺς παῖδας, ἢ τὰς γαμετὰς αὐτῶν, ἢ τοὺς ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλάνης ἐάσωσι, καὶ τοὺς αὐτοῖς προσήκοντας, δημεύονται, καὶ ἀκόντως τιμωροῦνται καὶ τῆς πολιτείας οὐ μετέχουσιν· εἰ δὲ μὴ βαπτισθῶσιν, οὐ μετέχουσί τινος τῆς πολιτείας, οὔτε κυριεύουσιν οὐσίας, κινητῆς, ἢ ἀκινήτου· ἀλλὰ τὸ δημόσιον αὐτὰ ἐκδικεῖ· καὶ ἁρμοδίως τιμωροῦνται, καὶ ἐξορίζονται. Εἰ δὲ φανῶσι θυσιάζοντες, ἢ εἰδωλολατροῦντες, ὡς Μανιχαῖοι τιμωροῦνται. Οὐ παιδεύουσι δὲ Ἕλληνες οἱανδήποτε παιδείαν, οὔτε δημοσίας ἀπολαύουσι σιτήσεως, οὔτε κατὰ θεῖον τύπον.

canones (26) docentur. Si vero propterea quod militiam vel dignitatem adepti sint, vel quod facultates habeant, specie tenus ipsi baptizantur, at liberos, uxoresve suas, aut domesticos et necessitudini sibi junctos, in errore reliquerint, publicatione bonorum damnantur, et pro merito puniuntur, nec republica fruuntur. Quod si plane baptizati non fuerint, nullius in republica beneficii participes sunt, neque dominium patrimonii mobilis aut immobilis habent, sed fiscus ea sibi vindicat, et præterea pœnis competentibus plectuntur, ac relegantur. Quod si constiterit eos sacrificare, vel simulacra colere, sicut Manichæi puniuntur. Cæterum pagani cujuscunque disciplinæ professores (27) esse nequeunt, nec annona publica (28), ne quidem sanctione sacra interveniente, fruuntur.

Οὗτος ὁ τίτλος παράτιτλα οὐκ ἔχει.

Hic titulus paratitla non habet.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΒʹ.

Περὶ τῶν ἐκκλησίαις προσφευγόντων, καὶ ἐκβοήσεσιν ἐκεῖσε κεχρημένων.

TITULUS XII.

De his qui ad ecclesias confugiunt, et clamoribus ibi utuntur.

Ἑρμηνεία Αʹ. Ἰουδαῖος διὰ τὸ φυγεῖν ἔγκλημα, ἢ χρέος, θέλων χριστιανίσαι, μὴ προσδεχέσθω, πρὶν ἂν ἀνεύθυνος φανῇ, καὶ τὸ χρέος καταβάλῃ.

Βʹ. Ὁ τοὺς προσφεύγοντας ταῖς ἐκκλησίαις ἀποσπῶν τῷ δὲ majestatis ὑπόκειται.

Γʹ. Οὐ δεῖ τοὺς προσφεύγοντας ἔχειν οἱαδήποτε ὅπλα, οὐ μὴν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐσθίειν ἢ καθεύδειν· ἀσφαλῶς γὰρ διάγουσιν ἐντὸς τῶν πρώτων θυρῶν, ἐν αὐλαῖς, καὶ στοαῖς, καὶ λουτροῖς, καὶ κήποις. Εἰ δὲ παρὰ τῶν κληρικῶν προτραπέντες, καὶ ὅρκον ἐπὶ τῇ ἀσφαλείᾳ λαβόντες, μὴ ἀποθῶνται τὰ ὅπλα, δι'

I. Judæus (29), qui fugiendi criminis (30), aut debiti causa (31), Christianizare vult, non suscipiatur prius, quam eum culpæ expertem esse constiterit, et debitum solverit.

II. Qui abstrahit (32) confugientes ad ecclesias, majestatis crimine tenetur.

III. Confugas arma quæcunque habere non oportet, nec intra templum cibum somnumve capere (33). Nam tuto degunt intra primas januas (34) in areis, et porticibus, et balneis, et hortulis. Quod si a clericis admoniti, accepto quoque securitatis causa juramento (35), arma non depo-

Annibalis Fabroti notæ.

(26) *Secundum canones.* Vide Photii *Nomoc.* tit. 2, c. 4.

(27) *Disciplinæ professores.* Sic Julianus edicto præcepit ne quis Christianus docendorum liberalium studiorum professor esset, ut scribit Orosius, lib. VII, c. 30. Vide quæ notavi ad l. 7 c. Th. eod.

(28) *Nec annona publica.* In l. 19 c. Th. annonæ templorum ad milites transferuntur.

(29) Ad immunitatem ecclesiarum pertinet, ut sontes qui ad eas confugerint inde abduci non possint, sed loci reverentia et intercessione defendantur, can. 6, distinct. 87; concil. Arelatens. I, can. 1 et 2; et concil. Aurelian. IV, can. 21, Herardus archiepisc. num. 129: *De reis ad ecclesias, vel ad earum atria confugientibus, ut inde non abstrahantur.* Si qui autem confugas avellere tentaverint, non solum adversus homines iniquissimi, sed et adversus Deum impiissimi erunt. Sic etiam ex principum constitutionibus ecclesiæ præstant confugis securitatem, sive aram salutis, aram misericordiæ, l. 3 c. *De his qui ad eccles. conf.*, cujusmodi ara fuit etiam Athenis, ut scribit Theoph. ad § *Jus civile*, *De jur. nat.* Quod tamen non pertinet ad reos majorum criminum, cap. 6, *De imm. ecclesiar.* neque ad eos, qui tristem sententiam passuri sunt, ut est in Capitulari Carol. M. his verbis: *Ut homicidæ et cæteri qui mori legibus debent, si ad ecclesiam confugerint, non excusentur, neque eis ibidem victus detur.* De homicidis vide *Exodi* cap. XXI, et Nov. XVII, cap. 7, et Nov. CXVII, cap. ult. Vide concil. Angliæ p. 620; epist. B. Augustini 187 ad Bonifac. c. 6; extrav. *De immun. eccl.* c. *Reum.* 17, q. 4.

(30) *Fugiendi criminis.* In l. 1 c. eod. ut evitare possint crimina, id est, accusationes, ἐγκλήσεις, Basil. lib. I, tit. 1, c. 44.

(31) *Aut debiti causa.* In d. l. 1, pondera debitorum. Bas. τὰ βάρη τῶν χρεῶν. *Onus æris alieni.* Creditoribus obnoxii, vel rei criminum ad ecclesiam confugiebant, vel etiam ad Ecclesiam catholicam transibant. De his in conciliis Africanis. Vel denique se in clericorum consortium allegi postulabant. B. Augustinus in Breviculo collationis diei 3, c. 12: *Quidam etiam in eadem epistola facinorosi arguebantur, et fisci debitores, qui occasione persecutionis, vel carere vellent onerosa multis debitis vita, vel purgare se putarent, et quasi abluere facinora sua*, etc.

(32) *Qui abstrahit.* Ecclesiæ securitatem præbent confugis, ita ut inde avelli non possint: qui autem abducunt, in crimen majestatis incidunt, et quodammodo deos violare dicebantur: Οὐ μόνον εἰσὶ περὶ ἀνθρώπους. In l. 3 c. eod. vetus codex habet, *fideli denuo præceptione.* In registro Gregorii, lib. X, ep. 54. Zonaras ad can. 97 synodi VI in Trullo.

(33) *Cibum somnumve capere.* Vesci vel cubare d. l. 3.

(34) *Intra primas januas.* Vide l. 3 ibi, et post loca p. c. eod. conjuncta Basil. interp. lib. V. t. 1, c. 11, in pr.

(35) *Securitatis causa juramento.* Hæc sunt in Græca constitutione, non in Latina, l. 3 c. eod. et ita quoque accepit Photius, *Nomocan.* tit. 9, c. 17, ubi in editione priore corrupte legitur p. 94, οἱ γοῦν pro κακῶς ἄν. Addo autem Ægylæi interpretationi post verbum, *coguntur*, clerici enim sunt. Vigilius papa in epistola encyclica ad Orientales, p. 226.

fuerint, per armatos abstrahentur : hoc autem non A licet facere sine jussu episcoporum, et defensorum.

IV. Si servus (36) armatus ad templum confugerit, vel domino tradatur, vel illi, a quo aufugit. Si fretus armis, resistit, domino permittitur, ut eum, quibus id faciundum putarit viribus, abstrahat. Ac siquidem in resistendo fuerit interemptus, noxæ dominus expers est (37).

V. Non licet in ecclesiis conclamationibus uti, vel tumultuari, nec cum multitudine seditionem in civitate movere. Nam is, cui fit injuria, potius quam ut hæc faciat, præsides adeat. Qui contra legem hanc agit, vel seditionem movet ultimo supplicio punitur.

VI. Qui confugas abstrahere conatur, supplicio B capitali afficitur. Nec alimentis, aut veste, quieteve privandi sunt (38). Ac siquidem in ipsa conspiciantur ecclesia (39), servata locis ipsis reverentia per judicis competentis sententiam commonentur, et responsum dant, quod ipsis dandum videtur. Si latitant in ecclesiæ finibus, per œconomum, vel defensorem, vel eum, cui res ab episcopo commissa fuerit, perquiruntur : et cum inveniuntur, decenter commonentur ; et potestatem habent vel per seipsos, vel per instructos procuratores, in competenti judicio respondendi. Si dilationem interponunt, legitime per edicta citantur, ac siquidem res immobiles habent, earum sive traditio, sive distractio fit, pro quantitate debiti, tam privati, quam publici. Quod si extra ecclesiam res C mobiles occultatas habent, per executores perquiruntur, et ex eis fit satisfactio. Sin res eorum in ipsa occultantur ecclesia, per œconomum et defensorem inquiruntur. Quod si sola de aliquo est suspicio, jussu episcopi sui jusjurandum præstat (40). Eadem etiam in fidejussoribus (41), mandatoribus, et rebus eorum, et familiaribus, et sociis, et omnino in iis, qui easdem ob causas obnoxii sunt, ac una cum ipsis ad ecclesias confugiunt, observantur : uti scilicet ex rebus eorum (42) debita solvantur. S vero servi (43), vel ascriptitii,

ἐνόπλων ἀποσπῶνται. Τοῦτο δὲ ποιεῖν οὐκ ἔξεστι παρὰ κέλευσιν τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐκδίκων.

Ἐὰν δοῦλος ἔνοπλος προσφύγῃ ναῷ, παραδιδόσθω τῷ δεσπότῃ, ἢ ἐξ οὗ ἀπέδρα. Εἰ δὲ τοῖς ὅπλοις θαῤῥῶν ἀνθίσταται, συγχωρεῖται ὁ δεσπότης μεθ' οἵας ἂν νομίσῃ δυνάμεως αὐτὸν ἀποσπᾷν· καὶ ἐὰν ἀνθιστάμενος ἀποθάνῃ, ἀνεύθυνός ἐστιν ὁ δεσπότης.

Ε'. Οὐκ ἔξεστιν ἐν ἐκκλησίαις ἐκβοήσεσι κεχρῆσθαι, ἢ θορυβεῖν, οὔτε μετὰ πλήθους ἐν πόλεσι στασιάζειν. Ὁ γὰρ ἀδικούμενος, ἀντὶ τοῦ ταῦτα ποιεῖν, προσίτω τοῖς ἄρχουσιν. Ὁ δὲ παρὰ τὸν νόμον ποιῶν, ἢ κινῶν στάσιν, ἐσχάτως τιμωρεῖται.

ϛ'. Ὁ τοὺς προσφυγόντας ἐπιχειρῶν ἀποσπᾶσαι κεφαλικῶς τιμωρεῖται. Οὐ δεῖ δὲ αὐτοὺς στερεῖσθαι τροφῆς, ἢ ἐνδύματος, ἢ ἡσυχίας. Καὶ εἰ μὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ φαίνονται, τῆς τιμῆς φυλαττομένης τοῖς τόποις, ὑπομιμνήσκονται ψήφῳ τοῦ προσφόρου δικαστοῦ, καὶ διδόασι τὴν νομιζομένην αὐτοῖς ἀπόκρισιν· εἰ δὲ λανθάνουσιν ἐν τοῖς ὅροις, ἀναζητοῦνται διὰ τοῦ οἰκονόμου, ἢ τοῦ ἐκδίκου, ἢ τοῦ ἐπιτρεπομένου παρὰ τοῦ ἐπισκόπου· καὶ εὑρισκόμενοι, εὐσχημόνως ὑπομιμνήσκονται, καὶ ἄδειαν ἔχουσιν ἢ δι' ἑαυτῶν, ἢ δι ἐντολέων, instructos, ἐν τῷ προσφόρῳ δικαστηρίῳ ἀποκρίνασθαι. Εἰ δὲ ὑπερτίθενται, νομίμως edictis καλοῦνται· καὶ εἰ μὲν ἔχωσιν ἀκίνητα, παραδίδονται, ἢ πιπράσκονται πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ χρέους ἰδιωτικοῦ τε καὶ δημοσίου· εἰ δὲ καὶ ἔχωσιν ἔξωθεν τῆς ἐκκλησίας κινητὰ κεκρυμμένα, ζητοῦνται διὰ τῶν ἐκβιβαστῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν τὸ ἱκανὸν γίνεται. Εἰ δὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κρύπτονται τὰ αὐτῶν, ζητοῦνται διὰ τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ ἐκδίκου. Εἰ δὲ περί τινός ἐστι μόνη ὑπόνοια, κελεύσει τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ὀμνύει. Ταῦτα καὶ ἐπὶ ἐγγυητῶν, καὶ μανδατόρων, καὶ πραγμάτων αὐτῶν, καὶ οἴκων καὶ μετοχῶν, καὶ ὅλως τῶν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐνεχομένων φυλάττονται τῶν σὺν αὐτοῖς προσφευγόντων· ὥστε καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἀποδοθῆναι τὰ χρέη. Εἰ δὲ δοῦλοι, ἢ ἐναπόγραφοι, ἢ κολωνοί, ἢ ἀπελεύθεροι, μετὰ πραγμάτων ἢ

Annibalis Fabroti notæ.

(36) *Si servus.* Justinianus in Aurea Bulla majori D Ecclesiæ concessa : Δοῦλος, μάτην τῇ ἐκκλησίᾳ προσχωρήσας, ἀξίως παιδευέτω, καὶ τῷ ἰδίῳ διδόσθω κυρίῳ : *Servus qui temere ad ecclesiam confugerit, pro dignitate castigetur, et domino suo restituatur.*

(37) *Noxæ dominus expers est.* In l. 3 c. eod. nulla erit ejus noxa, nec conflandi criminis relinquetur occasio. Sic legitur in Brodæi codice. Basilica : Κἂν μαχόμενος τελευτήσῃ, ἀνεύθυνος ὁ ἐπελθὼν ἔστω δεσπότης. *Et si in pugna interimatur, insons esto dominus, qui eum vi adortus est*, lib. v, tit. 1, c. 13.

(38) *Quieteve privandi sunt.* Ἢ ἡσυχίας ἢ ὕπνου κωλύονται· *Aut quiete aut somno prohibentur.* Bas.

(39) *In ipsa conspiciantur Ecclesia.* Hinc defendi potest lectio d. l. 6 ibi, *Appareant in ecclesia publice*; quanquam in quibusdam libris hæc absint : vel enim apparent in ecclesia publice, vel in finibus ecclesiasticis latitant, ut mox subjicitur.

(40) *Jussu episcopi sui jusjurandum præstat.* Ex his intelliges, verba illa d. l. 6, § 1 : *De sua etiam conscientia satisfacere auctoritate venerabilis antistitis jubeatur.*

(41) *Eadem etiam in fidejussoribus.* In d. l. 6, sic legendum est ex vet. cod. *In fidejussorum vel mand. seu rer. ad eos pert. vel fam. et soc. vel participum, et omnimodo in hisdem causis obn. pers.*, etc.

(42) *Uti scilicet ex rebus eorum.* Ex hoc loco corrigenda est l. 6, § 1, eod. ibi, *Ut eorum quoque bonis publica debita*, etc., et legendum, *ut ex eorum.* Sic in Basilicis d. tit. 1, c. 14 : Ἐκ τῶν τούτοις ὑπαρχόντων, *ex eorum bonis.*

(43) *Si vero servi.* In d. l. 6 additur, *Conquisitis rebus certis atque subtractis*, etc. Basilica d. c. 14 : Ἀποσυλήσας τινὰ τῶν πραγμάτων τοῦ δεσπότου, ἢ διαφθείρας : *Subtractis quibusdam rebus domini, aut corruptis.*

χωρὶς προσφύγωσιν, ἀποδίδονται παραχρῆμα, ἢ σωφρονιζόμενοι πρὸς τὸ ἁμάρτημα καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν· ὥστε μὴ καὶ τοὺς ἔχοντας αὐτοὺς ἐκ τῆς αὐτῆς ἀπουσίας βλάπτεσθαι, μήτε αὐτοὺς ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἐκκλησίας ἐκ τῆς δαπάνης τῶν πτωχῶν ἀποτρέφεσθαι. Δεῖ δὲ τὸν οἰκονόμον καὶ τὸν ἔκδικον ἀναζητεῖν τοὺς προσφεύγοντας, καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν, καὶ διδάσκειν τοῖς ἄρχουσιν ἢ οἷς ἀνήκουσιν· ὥστε τὰ τῷ δικαίῳ συμβαίνοντα γενέσθαι. Ἡ διάταξις οὐκ ἔχει χώραν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὰ γὰρ ἐν αὐτῇ συμβαίνοντα, ὡς ἂν ἐθέλοι ὁ βασιλεὺς διατίθησιν.

Ζ'. Ὁ ἔχων ἀγωγὴν ἢ πρᾶγμα πρός τινα μὴ θορυβείτω τὰς ἐκκλησίας δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου· ἀλλὰ προσίτω τοῖς ἄρχουσιν. Εἰ δὲ τοῦ βασιλέως ἐπὶ ἁμαρτήμασι χρῄζει, διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτὸν διδασκέτω. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν σωφρονίζεται.

Η'. Ὁ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἐν ἑορτῇ προϊόντος ἐκβοήσεσι χρώμενος ἐκπίπτει τοῦ πράγματος, καὶ διὰ τοῦ ἐπάρχου ἐκβαλλόμενος, σωφρονίζεται. Ὁ δὲ διὰ δυνατὸν πρόσωπον τῇ ἐκκλησίᾳ προσφεύγων διδασκέτω τὴν βασιλείαν διὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἐκκλησιεκδίκων.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κ', ἧς ἡ ἀρχή, *Si qua*. Τὰ ἐπὶ τοῖς προσφεύγουσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας βέβαια ἔστω προνόμια.

Βιβ. α', τίτ. μθ', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχή, *Nemo*. Ὁ ἄρχων μετὰ διαδοχὰς ὀφείλει ν' ἡμέρας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ποιεῖν, μὴ κρυβόμενος ἐντὸς τῶν σεπτῶν ὅρων.

Βιβ. ι', τίτ. ιθ', διάτ. η', ἧς ἡ ἀρχή, *Θεσπίζομεν*. Περὶ τῶν προσφευγόντων ταξεωτῶν ἢ πολιτευομένων, ὅπως δεῖ αὐτοὺς ἀπαιτεῖσθαι τὰς δημοσίους εἰσφοράς, φησὶν ἡ διάταξις παρακελευσαμένη μηδένα καταβάλλειν ἐπ' αὐτοὺς τὰς συντελείας, εἰ μὴ δημοσιεύσωσιν. Ἐπὶ γὰρ τοὺς προσφεύγοντας ἢ ἄλλως κρύβοντας ἑαυτούς, οὐδεμίαν βούλεται γίνεσθαι παρὰ τῶν συντελεστῶν ἐπ' αὐτοὺς καταβολήν.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΓ'.

Περὶ τῶν ἐν ἐκκλησίαις ἐλευθερουμένων.

Ἑρμηνεία Α'. Καλῶς τις τὸν ἴδιον δοῦλον ἐν

vel coloni, vel liberti, cum rebus, aut absque rebus, ad ecclesias confugerint, confestim traduntur (44), et pro modo delicti, proque ratione disciplinæ ecclesiasticæ, castigantur: ne ii, quorum sunt, ex ipsorum absentia damnum capiant; nec ipsi ad ecclesiæ detrimentum, ex sumptu pauperum alantur. Debent autem et œconomus et defensor in eos, qui ad ecclesias confugiunt, et in causas eorum inquirere; atque præsides, vel illos ad quos personæ causæque pertinent, instruere, ut æquitati (45) convenientia fiant. Cæterum hæc constitutio Constantinopoli locum non habet. Nam quæ illa in urbe accidunt, imperator arbitratu suo disponit.

VII. Qui actionem (45*) vel negotium adversus aliquem habet, non turbet ecclesias per seipsum, vel per alium; sed præsides adeat. Quod si ei propter admissa quædam, opus ipso sit imperatore, archiepiscopi opera ipsum instruat. Qui secus facit, castigatur.

VIII. Qui, procedente in aliquo festo Majorem ad Ecclesiam imperatore, conclamationibus utitur, et ipsam causam amittit (46), et per præfectum urbis pellitur, atque castigatur. Qui vero propter aliquam personam potentem, ad ecclesiam confugit, imperatoriam majestatem tam patriarchæ (47) quam ecclesiæ defensorum opera instruat.

Tituli 12 paratitla.

Libri I. tit. 3, constit. 22, cujus initium: *Si qua*. Quæ nomine confugientium ad ecclesias concessa sunt privilegia, firma sunto.

Lib. I, tit. 49, constit. 1, cujus initium: *Nemo*. Præses, postquam ei successum est, quinquaginta dies in provincia sic debet exigere, ut intra terminos religiosos non occultetur.

Lib. X, tit. 19, constit. 10 (48), cujus initium: *Θεσπίζομεν*. De confugientibus ad ecclesias apparitoribus, vel curialibus, disserit hæc constitutio quomodo sint ab eis exigenda tributa publica; præcipiens, ne quisquam collationes super eos solvat nisi hoc ipsum publicaverint. Nam super illos, qui ad ecclesias confugiunt, vel alio quo modo semet occultant, nullam fieri vult a collatoribus solutionem.

TITULUS XIII.

De his qui in ecclesiis manumittuntur.

I. Recte quis (49) servum suum in ecclesia ca-

Annibalis Fabroti notæ.

(44) *Confestim traduntur*. Additur in d. l. 6: *Ad locum statumque proprium revertantur, rebus quas secum habuerint, reformandis: diutius enim eos intra Ecclesias non convenit commorari*. Sic legitur in Brodæi codice. Basilica: Εἰς τὸν τόπον ὡρισμένον καὶ οἰκεῖον ὑποστρεφέτωσαν· *Ad locum statutum et proprium revertantur*, ut ita videantur legisse in d. l. 6, in qua tamen nihil mutandum est, ad statum enim proprium reverti dicuntur servi, coloni, ascriptitii, familiares sive liberti, de quibus antea actum est.

(45) *Ut æquitati*. Sic legendum in d. l. 6. Cum hac epitoma confer caput 13. d. tit. 1.

(45*) Hæc et proxime sequens epitoma hic tantum exstant; leges integræ perierunt.

(46) *Causam amittit*. Licet bonam causam habere videatur, Basilica d. tit. 1, cap. 16.

(47) *Patriarchæ*. Διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, *per archiepiscopum*, Basil. c. eod.

(48) Lib. X, tit. 19, const. 10. In libro Peiresc. legitur, διατ. η', constit. 8.

(49) De hac manumissione Africani Patres in cod. can. Eccles. Afric. canone 64; Balsamon in synodo Carthaginiensi can. 67 et 85; concilium Anglicanum Berghamstedæ can. 9: *Si quis servum suum ad altare manumiserit, liber esto, et habilis sit ad gaudendum hæreditate et wirgildo, et fas sit ei ubi volet sine limite versari*. Manumissionis autem formula hæc exstat apud Ivonem Carnot. sexta parte c. 131,

tholica, populo et sacerdotibus præsentibus, manumittit; et propter memoriam, vice actorum, qualiscumque fit scriptura, quæ ab episcopis subsignatur. Ipsi etiam episcopi, prout volunt (50) dant vel relinquunt libertates: modo tamen eorum voluntas manifesta fiat.

II. Qui in ecclesia, episcopo et universo populo præsente, manumittitur, fit civis Romanus. Clericus autem, si vel in extrema voluntate dederit, vel quibuscunque verbis dari libertatem præceperit, facit, ut directa libertas ex ipso die publicati testamenti competat.

Tituli 13 paratitla.

Lib. I, tit. 3, constit. 54, cujus initium: *Deo nobis*. Servus, qui pagano, vel Judæo, vel Samaritæ, vel hæretico servit, tametsi necdum Christianus est, nunc autem Christianus fieri vult; statim atque sigillum [*baptismi scilicet*] acceperit, in libertatem eripitur; nec potest ipsum dominus ejus in servitutem reducere, licet etiam is postea Christianus factus fuerit.

Lib. VII, tit. 15, constit. 1, cujus initium: *Sancimus*. Capite secundo tradit hæc constitutio, posse filium mandato patris servos suos in ecclesia manumittere.

A καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερέων παρόντων ἐλευθεροῖ, καὶ διὰ μνήμην ἐν τάξει ὑπομνημάτων, οἱαδήποτε γραφὴ γίνεται, φέρουσα τῶν ἐπισκόπων ὑπομείωσιν [f. ὑποσημείωσιν]. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἐπίσκοποι, ὡς ἂν θέλωσι, διδόασιν ἢ καταλιμπάνουσιν ἐλευθερίας· ὥστε μέντοι δηλωθῆναι τὴν γνώμην αὐτῶν.

Β'. Ὁ ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ λαοῦ παντὸς παρόντος ἐλευθερούμενος, Ῥωμαῖος γίνεται· ὁ δὲ κληρικὸς, καὶ ἐν τελευταίᾳ βουλήσει ἢ ῥήμασιν οἱοισδήποτε ἐπιτρέψῃ ἐλευθερίαν δοθῆναι, directam ἁρμόσαι ποιεῖ ἐξ αὐτῆς τῆς ἡμέρας δημοσιευθῆναι τὴν βούλησιν.

Καὶ ὅσα χαράτιτλα.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. νδ', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Deo nobis*.
B Ὁ δοῦλος Ἕλληνι, ἢ Ἰουδαίῳ, ἢ Σαμαρείτῃ, ἢ αἱρετικῷ δουλεύων, εἰ καὶ μή ἐστι Χριστιανὸς, βούλεται δὲ νῦν γενέσθαι, ἅμα τῷ σφραγισθῆναι εἰς ἐλευθερίαν ἁρπάζεται, μὴ δυναμένου τοῦ δεσπότου αὐτοῦ τοῦτον ἀναδουλοῦν, εἰ καὶ αὐτὸς μετὰ ταῦτα Χριστιανὸς γέγονε.

Βιβ. α', τίτ. ιε', διάτ. α', ἧς ἡ ἀρχὴ, *Sancimus*. Ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ φησὶν ἡ διάταξις ὅτι δύναται ὁ υἱὸς κατὰ μανδάτον τοῦ πατρὸς τοῦ ἑαυτοῦ οἰκέτας ἐν ἐκκλησίᾳ ἐλευθεροῦν.

Annibalis Fabroti notæ.

(50) *Prout volunt*. Id est, ἐγγράφως καὶ ἀγράφως, *in scriptis et sine scriptis*. Basilic. lib. XLVIII, tit. 14, cap. 2, dummodo constet de manumissoris voluntate.

LIBER SECUNDUS.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ

ΤΩΝ ΣΠΟΡΑΔΗΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΙΓΕΣΤΟΙΣ ΚΑΙ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΝ ΤΟΠΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΟΙΣ ΓΙΝΟΜΕΝΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΠΛΗΜΜΕΛΟΥΜΕΝΩΝ· ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΙΕΡΕΩΝ, ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΙΟΥΔΑΙΩΝ ΚΑΙ ΘΥΣΙΩΝ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΑΓΟΝΤΩΝ ΤΙΝΑΣ ΠΡΟΣ ΑΠΗΓΟΡΕΥΜΕΝΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ· ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΠΟΣΤΡΟΦΗΣ ΠΑΙΔΩΝ, ΓΕΡΟΝΤΩΝ, ΚΑΙ ΑΣΘΕΝΩΝ.

COLLECTIO

SPARSIM EXPOSITORUM IN DIGESTIS, ET SANCTIONIBUS PRINCIPUM, ET INTRODUCTORIIS LEGIBUS, SIVE INSTITUTIS, DE REBUS DEQUE LOCIS SACRIS, ET DE HIS QUÆ IN EIS FACTA SUNT, ET QUÆ IN EIS COMMITTUNTUR: ET DE SACERDOTIBUS, ET SACRIFICIIS, ET JUDÆIS: ET DE HIS QUI ALIQUOS AD PROHIBITAM RELIGIONEM ADDUCUNT: ET DE PUERORUM, SENUM AC INFIRMORUM ALIMENTIS.

De rebus et locis sacris, et de his, quæ in eis facta sunt, et quæ in eis committuntur.

Digestorum lib. I, tit. 8, digestum primum Gaii.

Περὶ ἱερῶν τόπων τε καὶ πραγμάτων, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς γινομένων τε καὶ πλημμελουμένων.

Β.6. α', τίτ. η', δίγεστον α' Γαΐου. Τὰ σάκρα

θείου δικαίου εἰσὶ, καὶ ὑπ' οὐδενὸς δεσπόζονται. Σάκρον δὲ πρᾶγμά ἐστι τὸ δημοσίᾳ ἀνιερωθέν. Τὰ γὰρ ἰδιωτικὰ οὐκ εἰσὶ σάκρα, ἀλλὰ βέβηλα· εἰ δὲ καταπέσῃ τὸ οἰκοδόμημα, μένει σάκρος ὁ τόπος, ὡς Μαρκιανοῦ δίγεστ. ς'. Καθιεροῦνται δὲ τὰ σάκρα καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν χωρίοις. Δημόσιος δὲ τόπος παρὰ κέλευσιν βασιλέως οὐ γίνεται σάκρος, ὡς Μαρκιανοῦ καὶ Οὐλπιανοῦ δίγεστον η' καὶ θ'. Τὸ δὲ σάκρον ἀδιατίμητόν ἐστιν, ὡς ὁ Πομπώνιος διγέστ. ι'.

Βιβλίον α', τίτλος ις', διγ. ζ'. Ὁ ἀνθύπατος ἐπιβλεπέτω τὰ ἱερὰ, καὶ παρασκευαζέσθω αὐτὰ φιλοκαλεῖσθαι.

Τίτλος ιη', διγ. ιγ'. Ὁ ἄρχων ζητείτω τοὺς ἱεροσύλους.

Βιβ. ς', τίτ. ιδ', δίγ. ξ', Pomponius. Οὐ καλῶς τις πακτεύει μὴ καθιερῶν τὸν ἴδιον τόπον.

Βιβ. ς', τίτ. α', διγ. κγ'. Pauli. Τὰ σάκρα ἐκδικεῖν ὡς ἡμέτερα οὐ δυνάμεθα.

Βιβ. η', τίτ. α', διγ. ιδ' Pauli. Τόπου παρεντιθεμένου, καί τοι ἐμποδίζεται. Δουλεία γὰρ διὰ τοιούτου τόπου οὐ συνίσταται.

Β.β. ι', τίτ. β', δίγ. δ' Οὐλπιανοῦ. Τὰ κληρονομιαῖα δικαιώματα μετὰ τῆς ἐν τῷ ῥητῷ διαστίξεως ἢ κατὰ ψῆφον ἢ συναίνεσιν τῶν κληρονόμων ἐν ναῷ ἀποτίθενται.

Βιβ. ια', τίτ. δ', διγ. α' Οὐλπιανοῦ. Τοὺς φυγάδας δούλους συλλαμβανομένους ἀσφαλῶς δεῖ φυλάττεσθαι, καὶ ἐν ναῷ προσγράφεσθαι τὰ ὀνόματα αὐτῶν, καὶ τίνων ἑαυτοὺς λέγουσι. καὶ τὰ σημεῖα αὐτῶν, τυχὸν εἰ ὠτειλὰς ἔχουσιν.

Βιβ. ια', τίτ. ζ', δίγ. λς', Pomponius. Τὰ σάκρα γινόμενα ὑπὸ τοὺς πολεμίους παύονται εἶναι τοιαῦτα· ὥσπερ ὁ ἐλεύθερος δουλωθείς· ἀπολυθέντα δὲ τῆς συμφορᾶς, ἀναλαμβάνουσι τὴν προτέραν κατάστασιν διὰ τῆς ὑπογραφῆς.

Βιβ. ιβ', δίγ. ε', Ulpianus. Πᾶς ὑποθεμιτὸς ὅρκος ἐξ ἐπαγωγῆς ὀμνύμενος φυλάττεται, καὶ ὃν τις ὀμόσῃ κατὰ τῆς ἰδίας θρησκείας.

Δίγεστον λγ', Ulpianus. Ὁ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ὀμνὺς δοκεῖ μὲν ὀμνύναι κατὰ τοῦ Θεοῦ·

Res sacræ divini juris sunt, nec in ullius sunt dominio. Sacra vero res (51) est, quæ publice est consecrata. Nam privatæ res, non sunt sacræ, sed profanæ. Quod si corruerit ædificium, locus sacer manet, ut tradit Marciani digestum sextum. Cæterum sacræ res dedicantur et in civitate et in agris. Locus autem publicus absque jussu imperatoris non fit sacer, ut est in Marciani et Ulpiani digesto 8 (52) et 9. Sacra vero res inæstimabilis est, ut ait Pomponius digesto 10.

Lib. I, tit. 16, digesto 7. Ædes sacras proconsul inspiciat, et curet eas expoliri (53).

Tit. 18, digesto 13. Præses sacrilegos conquirat.

Lib. II, tit. 14, digesto 60. Pomponius. Non recte quis paciscitur, ne locum suum dedicet.

Lib. VI, tit. 1, digestum 23 Pauli. Quæ sacra sunt, vindicare tanquam nostra non possumus.

Lib. VIII, tit. 1, digestum 14 Pauli. Cum locus sacer interponitur, etiam iter impeditur. Nam servitus per ejusmodi locum non consistit.

Lib. X, tit. 9, digestum 4 Ulpiani. Tabulæ testamenti, cum eorum distinctione, quæ in textu exponitur, vel per decretum (54) vel consensum hæredum, in templo reponuntur.

Lib. XI, tit. IV, digestum 1 Ulpiani. Servos fugitivos, qui apprehenduntur, tuto custodiri oportet, ac in templo (55) eorum ascribi nomina, et quorum esse se dicant; itemque notas eorum (56), puta, si cicatrices habeant.

Lib. XI, tit. 7, digesto 36, Pomponius. Loca sacra, cum in hostium potestatem veniunt, desinunt esse talia (57), sicut homo liber, in servitutem redactus. Liberata vero ab hac calamitate, statum pristinum per jus postliminii recipiunt.

Lib. XII, tit. 2, digesto 5, Ulpianus. Omne licitum jusjurandum, quod delatum præstatur, servari debet; licet aliquis per superstitionem (58) suam juraverit.

Digesto 33, Ulpianus. Qui per salutem suam juravit, per Deum quidem jurare videtur: sed si

Annibalis Fabroti notæ.

(51) *Sacra vero res.* Res Deo dedicata non recipit æstimationem, Græci ad l. 9 D, eod. Bas. lib. XLVI, tit. 3, c. 7.

(52) Digest. lib. I, l. VIII. *Ut est in Marciani*, dig. 8. In libris nostris Marcianus in l. VIII *D. de rer. divis.* non agit de rebus sacris.

(53) Lib. I. t. 16, *Expoliri*, φιλοκαλεῖσθαι, *refici.*

(54) Lib. X, *Per decretum.* Κατὰ ψῆφον. per suffragium, l. 5, D. eod.

(55) Lib. II, *Ac in templo.* Καὶ ἐν ναῷ προσγράφεσθαι· et in æde ascribi eorum nomina. Itaque in l. 1. D. *De fugit.* legendum videtur, *vel in æde proponas.* Basilica lib LX, tit. 7, c. 1, in fine, καὶ προγράφεσθαι ταῦτα ἐν ναῷ ἢ τόπῳ δημοσίῳ· mallem, προσγράφεσθαι, ut hic: *Et eas ascribere in templo, vel loco publico.*

(56) *Itemque notas eorum.* Bas. loco citato: Καὶ τῶν σημείων τυχὸν, εἰ ὠτειλὰς ἔχουσι. Cujac. *Et notis forte, si cicatrices habeant.* Puto ita distinguendum: Σημείων, τυχὸν εἰ ὠτ. *Et notis, forte si c. h.* Notæ autem fugitivorum proponebantur, puta, nigro colore, crispis capillis. Vide Galenum, *De dignosc. pulsib.* lib. I.

(57) *Desinunt esse talia.* Cicero in Verrem: *Sacra Syracusarum victoria profana fecerat.* Item: *Has tabulas M. Marcellus cum omnia illa victoria sua profana fecisset, tamen religione impeditus non attigit.*

(58) Lib. XII. *Per superstitionem.* Sic etiam Bals. ad can. 94 syn. 4 in Trullo, et in scholiis ad tit. 13 *Nomoc.* c. 19. Hoc autem intellige cum improbata religio non est, ut puta Manichæorum, aut Donatistarum, aut quæ alia prohibita in republica religio, Græci ad l. D. *De jurejur.* Basilic, lib. XXII, tit. 5.

jusjurandum ita non sit ei delatum, denuo jurat (59). Cæterum totus iste titulus de juramentis tractat.

Lib. xvi, tit. 3, digesto 1, Ulpianus. Si quidam de hæreditate defuncti contendant (60), nec eorum aliquis illi caveat, qui apud se rem depositam habet, non cogitur depositarius, ut conveniri se patiatur, sed rem in templo deponit, donec de hæreditate judicatum fuerit.

Digestum 5 Pauli (61). Quod depositum est apud sequestrum (62), ex justa causa, judicis arbitratu, in templo deponitur.

Lib. xvii, tit. 2, digesto 63, Pomponius. Si res communis consecrata fuerit, solvitur (63) ejus nomine contracta societas.

Lib. xviii, tit. 1, digestum 5 Pauli. Constat emptio rei sacræ, si emptor ignoret esse rem sacram. Sin autem novit (64), non constat, ut ait Pomponius.

Digesto 6. Qui per ignorationem, rem sacram, quasi privatam, emit, licet emptio non constet (65), tamen actionem ex empto adversus venditorem habet; ut consequatur id, quod ejus intererat, ne deciperet. Sic ait Modestinus digesto 62.

Eodem titulo, digestum 22 (66), Ulpianus. Non est supervacuum ita pacisci : *Si quid sacrum sit, ejus nihil venisse.* Nam hoc ad exigua loca pertinet. Quippe si deprehensum fuerit, omnino sacrum esse, non valet emptio. Sed et quod solutum est, repetit emptor. Cæterum non computantur in modum fundi (67) venditi loca sacra fundo conjuncta, nisi hoc aperte sit indicatum, quemadmodum Paulus ait digesto 51.

Dig. 73, Papian. Etiamsi locus sacer dirutus sit, non fit profanus, neque venditur.

Lib. xxi, tit. 1, digesto 17 (68). Servis confugere ad asyli loca licet, ac postulare ut emantur.

Lib. xxiv, tit. 1, digestum 5 (69), Ulpianus.

εἰ δὲ μὴ οὕτως ἐπενεχθῇ, ἄνωθεν ὀμνυσιν. Ὅλος δὲ ὁ τίτλος περὶ ὅρκων διαλαμβάνει.

Βιβ. ις', τίτλος γ', δίγεστον α', Οὐλπιανός. Ἐὰν φιλονεικῶσί τινες περὶ τοῦ κλήρου τοῦ τελευτήσαντος, καὶ μὴ ἀσφαλίζηταί τις αὐτῶν τὸν ἔχοντα δεπόσιτον, οὐκ ἀναγκάζεται ὁ δεποσιτάριος ἐναχθῆναι, ἀλλ' ἀποτίθεται τὸ πρᾶγμα ἐν ναῷ, ἕως οὗ τὰ περὶ τῆς κληρονομίας κριθῇ.

Δίγεστον ς' Pauli. Τὸ παρατεθὲν μεσίτῃ sequestro, ἐξ εὐλόγου αἰτίας κατὰ δοκιμασίαν τοῦ δικαστοῦ ἐν ναῷ ἀποτίθεται.

Βιβ. ιζ', τίτλος β', δίγεστον ξγ', Pomponius. Ἐὰν ἀνιερωθῇ τὸ κοινὸν πρᾶγμα, λύεται ἡ ἐπ' αὐτῷ κοινωνία.

Βιβ. ιη', τίτλος α', δίγεστον ε' *Pauli*. Τοῦ σάκρου πράγματος ἀγορασία συνίσταται, ἐὰν ἀγνοῇ ὁ ἀγοραστὴς σάκρον αὐτὸ εἶναι. Εἰ δὲ γινώσκει, οὐ συνίσταται, ὡς ὁ Πομπώνιος.

Δίγεστον ς'. Ὁ ἐν ἀγνοίᾳ τὸ σάκρον ὡς ἰδιωτικὸν ἀγοράζων, εἰ καὶ μὴ συνίσταται ἡ πρᾶσις, ὅμως ἔχει κατὰ τοῦ πράτου τὴν ἐξέμπτο, εἰς ὅπερ αὐτὸ διέφερε μὴ ἀπατηθῆναι, ὡς ὁ Modestin. διγέστῳ ξβ'.

Βιβ. τὸ αὐτὸ, καὶ τίτλος, δίγεστον κβ', Ulpianus, Οὐκ ἔστι περιττὸν συμφωνεῖν, ὡς *Ἐάν τι ἐστι σάκρον, μηδὲν αὐτοῦ κεπρᾶσθαι.* Τοῦτο γὰρ πρὸς μικροὺς ἀνήκει τόπους· εἰ γὰρ εὑρέθη ὅλως σάκρος, οὐκ ἔῤῥωται ἡ πρᾶσις, ἀλλὰ καὶ τὸ δοθὲν ῥεπετιτεύει ὁ ἀγοραστής. Οὐ λογίζονται δὲ εἰς τὸ μέτρον τοῦ πραθέντος ἀγροῦ οἱ συνημμένοι αὐτῷ σάκροι τόποι, εἰ μὴ τοῦτο ῥητῶς ἔδοξεν, ὡς Παῦλος δίγ. να'.

Δίγ. ογ', Παπιανός. Καὶ πεσόντος τοῦ σάκρου, ὁ τόπος οὐ γίνεται βέβηλος· ὅθεν οὐδὲ πωλεῖται.

Βιβ. κα', τίτ. α', δίγ ιζ'. Ἔξεστι τοῖς δούλοις προσφεύγειν ἀσύλοις τόποις, καὶ ἐξαιτεῖν πρᾶσιν.

Βιβ. κδ', τίτ. α', δίγ. ε'. Οὐλπ. Καλῶς δωροῦμαι

Annibalis Fabroti notæ.

(59) Dig. 33, *Denuo jurat.* Ut scilicet delatum est jusjurandum, Græci ad d. l. 33.

(60) Lib. xvi, *Contendant.* Utroque dicente se defuncti hæredem esse ex asse, et unus offerat cautionem de depositario defendendo adversus alterum, depositum ei restitui debet. Si nullus offerat cautionem, neutri reddenda res est, sed interim dum de hæreditate disceptabitur, in æde aliqua res deponi debet,

(61) Digestum 5 *Pauli*, Ulpiani. Sed in auctorum nominibus frequenter errant Græci.

(62) *Apud sequestrum.* Si velit sequester officium quod suscepit deponere.

(63) Lib. xvii. *Solvitur.* Res enim conditionem mutavit.

(64) Lib. xviii. *Sin autem novit.* Alienatio non est, si scias ejus rei alienationem prohibitam esse. Lege igitur in l. 6 *De contr. empt. Nec cujuscunque rei, si scias, alienationem esse.* Ei qui sciens emit non subvenitur ; ipse enim se circumvenit.

(65) Dig. 6. *Licet emptio non constet.* Secundum plurium sententiam rei sacræ emptio intelligitur, si ab ignorante ematur, non ut res alienetur, sed ut ex empto agat, ut consequatur quod ejus interfuit non decipi, l. iv et vi.l. 62, § 1 et l. 70. D. *De contr. empt.* Sic ea res explicanda est.

(66) *Eodem titulo digest.* 22. Utilis pactio est si res modica sit, quia loci modici emptio valet, et accedit emptioni majoris partis : nisi nominatim venditioni hæc lex dicta sit, id est exceptus sit locus sacer vel religiosus. Nulla autem emptio est, si res quæ veniit omnino sacra vel religiosa sit, l. 22 et 24.

(67) *Non computantur in modum fundi.* Fac venditorem fundi sui modum dixisse, puta decem jugerum esse, loca sacra vel religiosa non cedent in modum fundi : nisi si id actum sit ut cederent, l. 51 D. *De cont. empt.* et l. 7, § 1. D. *De peric. et comm. rei vend.*

(68) Lib. xxi, t. 1. dig. 17. Se venales postulant qui veniunt in locum certum, ubi venales producuntur.

(69) Lib. xxiv, t. 1, dig. 5, Ulp. In l. 5, § *Proinde, D. de donat. int. vir. et uxor.* Perperam additur τὸ *ut*, quod abest a *Pand. Florent.* Hoc ait IC. valere donationem si maritus uxori rem donaverit ut eam Deo offerret, vel locum in quo opus publicum quod promiserat facere, dedicaret, vel ædem

τῇ γαμετῇ μου πρᾶγμα, ἐφ' ᾧ προσάγειν αὐτὸ τῷ Θεῷ, ἢ τόπον, ἐφ' ᾧ ποιῆσαι ναὸν ἐν αὐτῷ. Καὶ γίνεται ὁ τόπος ἱερός.

Βιβ. κδ', τίτ. α', δίγ. ξα'. Gaius. Καλῶς τι δωρεῖται τῷ συνοίκῳ repudii causa. Πολλάκις γὰρ διὰ ἱερωσύνην συμφέρει τὸν γάμον λυθῆναι bona gratia.

Βιβ. κζ', τίτ. ιδ', δίγ. ιβ', Marcianus. Ὁ τοῦ μαινομένου κουράτωρ οὐ δύναται πρᾶγμα αὐτοῦ καθιεροῦν.

Βιβ. λ', δίγ. λθ'. Ὁ σάκρα ληγατεύων μαίνεσθαι δοκεῖ, καὶ οὔτε τὸ τίμημα αὐτῶν δίδοται· ἐπειδὴ οὐδὲ ὅλως πωλεῖται.

Βιβ. λα', δίγ' οη' Παπιανοῦ, θέμα κζ'. Ἐὰν δι' ἐπιστολῆς δωρήσωμαι τῷ υἱῷ μου κτῆμα, μὴ χρησάμενος ἐν αὐτῇ ῥήμασι fideicommissi, καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐν ἱερῷ παραθῶμαι, καὶ γράψω τῷ ἱερεῖ οὕτως· *Τὸ instrumentum τῆς βουλήσεώς μου θέλω μετὰ τὴν τελευτήν μου δοθῆναι τῷ υἱῷ μου*, καὶ ἀποθάνω ἀδιάθετος ἐπὶ πολλοῖς κληρονόμοις, λαμβάνει ὁ παῖς τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ κτήματα.

Βιβ. λγ', τίτ. α', δίγ. κς'. Σκεβόλας. Ἐὰν ληγατεύσω τοῖς ἱεροφύλαξιν ι' νομίσματα δοθῆναι τῷ καιρῷ τῆς ἑορτῆς αὐτῷ τῷ ἱερῷ, δοκῶ διηνεκῶς τὰ δέκα νομίσματα ἐτήσια καταλιπεῖν.

Βιβ. λγ', τίτ. α', δίγ. ιζ'. Σκεβόλας. Ἐὰν ἀφορίσας δούλους μου εἰς παραφυλακὴν τοῦ παρ' ἐμοῦ κτιζομένου ἱεροῦ, ληγατεύσω αὐτοῖς menstrua cibaria, et annua vestiaria, λαμβάνουσιν ἀπὸ τῆς τελευτῆς μου, μέχρις οὗ πληρωθῇ ὁ ναός. Δοῦλοι δὲ μένουσι τοῦ κληρονόμου, οὓς ὁ τεστάτωρ εἰς παραφυλακὴν ἀφιέρωσε τοῦ παρ' αὐτοῦ κτισθέντος ἱεροῦ εἰ μὴ αὐτοὺς ἠλευθέρωσεν· ὡς βιβ. μ', τίτλος ιβ', δίγεστον λε' Παπιανοῦ.

Βιβ. λδ', τίτ. β', δίγ. λζ'. Scævola. Ἐὰν εἴπω γενέσθαι σταυροὺς ἀπὸ ρ' λιτρῶν, καὶ ἀνατεθῆναι ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ· πάντες δὲ οἱ ἐν τῷ αὐτῷ ἱερῷ ἀργυροῖ καὶ χαλκοῖ εἰσιν, ἀργυροῦς ὁ κληρονόμος ἀναγκάζεται ποιεῖν.

Βιβ. λε', τίτ. β', δίγ. α' Pauli. Καὶ ἐπὶ τοῖς ληγατευομένοις τῷ Θεῷ, χώρα τῷ Φαλκιδίῳ.

Βιβ. λθ', τίτ. β', δίγ. α' Οὐλπιανοῦ. Ἡ περὶ τῆς καινοτομίας παραγγελία χώραν ἔχει, ἵνα μὴ γένηται παρὰ τὸν νόμον ἐν ἱερῷ τόπῳ.

A Recte dono rem aliquam uxori meæ, ut offerat eam Deo : vel locum aliquem, ut in eo templum faciat. Et locus ille fit sacer.

Lib. xxiv, tit. 1, digesto 61 (70), Gaius. Recte quid donatur conjugi, repudii causa. Nam sæpe propter sacerdotium (71) expedit matrimonium dissolvi bona gratia.

Lib. xxvii, tit. 10, digesto 12. Marcianus. Curator furiosi non potest rem furiosi dedicare.

Lib. xxx, digesto 39. Qui sacra legat, furere videtur; nec vel æstimatio eorum præstatur. Quippe omnino non distrahuntur.

Lib. xxxi, digesto 78, themate 27. Papianus. Si
B per epistolam filio meo prædia donavero, non usus in ea verbis fideicommissi, atque illam epistolam in æde sacra deposuero, et in hanc sententiam sacerdoti scripsero : *Instrumentum voluntatis meæ; post mortem meam, filio meo tradi volo* : et postea moriar nullo testamento (72) condito, pluribus hæredibus exstantibus ; filius ea prædia, quorum in epistola mentio fit, accipit.

Lib. xxxiii, tit. 1, digesto 26, Scævola. Si legavero hierophylacibus [hoc est, æditui] decem solidos, qui solvantur tempore festivitatis eorum (73): eos decem solidos annuos templo videor in perpetuum relinquere.

Lib. xxxiv, tit. 1, digesto 17, Scævola. Si deputatis servis meis ad custodiam templi, quod a me
C exstruitur, legavero menstrua cibaria, et annua vestiaria, accipiunt ea, a tempore mortis meæ, donec templum exstructum fuerit. Manent autem servi hæredis, quos testator ad custodiam exstructi ab se templi (74) consecravit, nisi eos manumisit, quemadmodum libro xl, titulo 12, digesto 35, Papinianus ait.

Lib. xxxiv, tit. 2, digesto 37, Scævola. Si dixero in testamento, Deo debere crucem (75) ex libris centum, ac illa in æde sacra reponi ; omnes autem cruces in illo templo argenteæ sint, et æreæ, argenteas hæres facere cogitur.

Lib. xxxv, tit. 2, digesto 1, Paulus. Etiam in iis, quæ Deo legantur, locus est legi Falcidiæ (76).

D Lib. xxxix, tit. 2, digesto 1, Ulpianus. Operis novi nuntiatio locum habet, ne quid fiat contra legem in loco sacro.

Annibalis Fabroti notæ.

publicam ; fortasse non male legeretur : in quo opus publicum, quod promiserat, faceret, vel ædem publicam dedicaret.

(70) Lib. xxiv, t. 1, dig. 61. *Bona gratia*. Sine querela et justa causa.

(71) *Propter sacerdotium*. Vide lib. ii, tit. 2, ex lib. xxiv, t. 1, dig. 61.

(72) Lib. xxxi, etc. *Nullo testamento*. Sic etiam legitur infra tit. 2. Cujacius in recitat. ad l. 77, § *Donationis, de leg.* 2, legit : *Pluribus hæredibus institutis*.

(73) Lib. xxxiii, t. 1, etc. *Festivitatis earum*. *Tempore nundinarum*, l. 20, § 1, D. *de an. legat.* Glossæ Lat.-Gr. nundinarum, ἑορτῶν, πανηγύρεων.

(74) Lib. xxxiv, t. 1, etc. *Ad custodiam templi*. V. vett. insc. de servis ad custodiam temp.

(75) Lib. xxxiv, t. 2. *Crucem*. Signum Dei in l. *Titia* 38, § 2. *D. de auro arg.* Glossæ, ζῴδιον, signum.

(76) Lib. xxxv, t. 2, etc. *Locus est legi F*. Recte igitur in Florentinis : vel etiam ea quæ Deo relinquuntur, lex Falcidia pertinet, l. 1, § 2 *D. ad leg. Falc.* quam lectionem sequitur Photius, et Theodor. Balsamon *Nomocan.* tit. 2, c. 1. Quidam tamen interpretes Græci putant d. l. 1 abrogatam esse novella Justiniani cxxx, cap. 12, secundum quam, ut putant, non deducitur Falcidia ex legatis piis : quos refellit Balsamon d. c. 1, quem sequitur Cujac. ad dictam novellam.

Tit. 3, digesto 1, Ulpianus. Locus est actioni A aquæ pluviæ arcendæ adversus eum, qui aquam avertit, et agro alieno nocuit, licet aqua in loco sacro oriatur.

Digestum 17, Paulus. Cum locus (77) sacer interponitur, servitus non consistit.

Lib. xl, tit. 7, digestum 4, Paulus. Si hæres absit rei publicæ causa, vel exspectat eum statuliber, vel pecuniam ei consignatam (78) in templo deponit, et statim fit liber.

Lib. xli, tit. 2, digesto 30, Paulus. Possidere desinimus locum, qui fit sacer, licet eum non ut talem, sed ut privatum, teneamus.

Tit. 3, digesto 9, Gaius. Res sacræ non recipiunt usucapionem.

B Lib. xliii, tit. 4, digesto 1, Ulpianus. Etiam de sacris interdicta competunt. Veluti, ne quid fiat juxta locum sacrum, vel, ut quod factum est, restituatur, quemadmodum Paulus ait digesto 2.

Tit. 5, digesto 3. Convenitur interdicto de tabulis exhibendis etiam æditus (79), qui testamenti tabulas custodiæ causa suscepit.

Digestum 5, Jabolenus. Si ex ipsis testamenti tabulis nascatur de hæreditate controversia, vel si ad publicam quæstionem pertinet, interdictum de tabulis exhibendis mihi non competit, sed interim in templo deponuntur.

Tit. 6, digesto 1, Ulpianus (80). Non licet aliquid in loco sacro facere, vel in eum immittere, quod ei deformitatem, non ornamentum affert. Cæterum C hoc interdictum ad sacraria non pertinet. Custodia vero templorum mandatur iis, qui sacris ædibus sunt præpositi.

Tit. 8, digesto 2, Ulpianus. Non licet juxta locum sacrum ædificare, sed et quod ædificatum est, diruitur (81).

Lib. xliv, tit. 6, digestum 3, Gaius. Non licet rem litigiosam Deo dedicare (82). Et qui hoc fecerit, duplum adversario suo præstat ob eam causam, quod illa potentiori sit adversario tradita, quam esset ipse.

Tit. 7, digestum 1, Gaius. Inutiliter quis stipulatur de loco religioso.

D Lib. xlv, tit. 1, digestum 26, Ulpianus. Inutiliter quis promittit, facturum se sacrilegium: nec competit inde actio.

Digestum 38, Ulpianus. Recte stipulor, ædem te sacram ædificaturum: et facta (83) hujus operis causa locatio valet.

Τίτ. γ', διγ. α' Οὐλπιανοῦ. Χώρα τῇ aquæ pluviæ arcendæ κατὰ τοῦ στρέψαντος τὸ ὕδωρ, καὶ βλάψαντος τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν, κἂν ἐν ἱερῷ τόπῳ τίκτηται ὕδωρ.

Διγ. ιζ'. Paulus. Σάκρου τόπου παρεντιθεμένου, δουλεία οὐ συνίσταται.

Βιβ. μ', τίτ. ζ', διγ. δ', Paulus. Ἐὰν ὁ κληρονόμος reipublicæ causa ἄπεστιν, ἢ περιμένει αὐτὸν ὁ στατουλίβερ, ἢ ἀποτίθεται τὰ νομίμως ἐσφραγισμένα ἐν ναῷ, καὶ εὐθέως ἐλευθεροῦται.

Βιβ. μα', τίτ. β', διγ. λα'. Paulus. Παυόμεθα νέμεσθαι, τοῦ τόπου γινομένου σάκρου, κἂν μὴ ὡς τοιοῦτον, ἀλλ' ὡς ἰδιωτικὸν αὐτὸν ἔχωμεν.

Τίτλος γ', διγ. θ'. Gaius. Τὰ σάκρα εἰς χρῆσιν οὐ λαμβάνεται.

Βιβ. μγ', τίτ. α', διγ. α' Οὐλπιανοῦ. Καὶ περὶ σάκρων κινοῦνται ἰντέρδικτα, ὥστε μηδένα γενέσθαι κατὰ τοῦ ἱεροῦ τόπου, ἢ ὥστε τὸ γενόμενον ἀποκατασταθῆναι, ὡς Παῦλος διγέστῳ α'.

Τίτλος ε', διγ. γ'. Ἐνάγεται τῷ de tabulis exhibendis καὶ νεωκόρος λαβὼν ἐπὶ παραφυλακῇ διαθήκην.

Δίγεστον ε', Jabolenus. Ἐὰν ἐξ αὐτῆς τῆς διαθήκης ἀναφύηται φιλονεικία περὶ κληρονομίας, εἰ ἀνήκει πρὸς δημόσιον ζήτησιν, οὐχ ἁρμόζει τὸ de tabulis exhibendis, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐν ναῷ παρατίθεται.

Τίτλος ς', διγ. α', Οὐλπιαν. Οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἢ λαμβάνειν ἱερῷ τόπῳ, ὅπερ ἀμορφίαν καὶ οὐ κόσμον αὐτῷ φέρει. Οὐκ ἀνήκει δὲ τὸ ἰντέρδικτον πρὸς τὰ σακράρια. Ἡ δὲ φυλακὴ τῶν ἱερῶν τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν ἐπιτρέπεται.

Τίτλος η', δίγεστον β', Οὐλπιαν. Οὐκ ἔξεστι κατὰ τόπου ἱεροῦ κτίζειν, ἀλλὰ καὶ τὸ κτισθὲν καταλύεται.

Βιβ. μδ', τίτλος ς', διγ. γ', Gaius. Οὐκ ἔξεστι τὸ litigioson τῷ Θεῷ καθιεροῦν. Καὶ ὁ τοῦτο ποιήσας δίδωσι τὸ διπλοῦν τῷ ἀντιδίκῳ αὐτοῦ, ὑπὲρ ὧν δυνατωτέρῳ αὐτοῦ ἀντιδίκῳ παρεδόθη.

Τίτλος ζ', δίγεστον α', Gaius. Ἀχρήστως ἐπερωτᾶταί τις τόπον ρελιγίοσον.

Βιβ. με', τίτλος α', διγ. κς', Οὐλπιαν. Ἀνισχύρως ὁμολογεῖ τις ἱεροσυλεῖν, καὶ οὐχ ἁρμόζει ἐκ τούτου ἀγωγή.

Δίγεστον λη', Οὐλπιαν. Καλῶς ἐπερωτῶ σε κτίσαι σάκρον· καὶ ἡ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ ἔργῳ μίσθωσις ἔρρωται.

Annibalis Fabroti notæ

(77) Dig. 17. *Paulus. Cum locus.* Vide supra ex lib. viii, tit. 1, dig. 14.

(78) Lib. xl, tit. 7, dig. 4. *Rite consig..* Τὰ νομίμως ἐσφραγισμένα. In Glossis Basilic. legitur, τὰ νομίσματα, *Aureos consignatos*, quod probo. In Leunclavii codice fortasse legebatur, τὰ χρήματα νομίμως ἐσφραγ.

(79) Tit. 5. dig. 3, *Æditus.* Apud Vestales testamenta deponi solita. Sueton. Aug c. 101. Tacit. Ann. 1, Plutarch. in Ant. Dio.

(80) Tit. 6, dig. 1, Ulp. Legendum: Οὐκ ἔξεστί τι ποιεῖν ἐν τῷ ἱερῷ τόπῳ, καὶ ἐμβάλλειν εἰς αὐτὸν ὅπερ.

(81) Tit. 8, dig. 2. *Diruitur.* IC. In l. 2. D. *Ne quid in loco pub.* factum restituere jubemur, id est, diruere, ut hic, et Photii *Nomoc.* tit. 2, c. 1.

(82) Lib. xliv, tit. 6, dig. 4. *Dedicare.* Phot. *Nomoc.* tit. 2, c. 1.

(83) Dig. 38. *Et facta.* IC. in l. 38, in fi. D. *De verb. oblig.: Alioquin nec ex locato agere possumus* Videndus omnino Balsamon *Nom.* d. t. 11, c. 1, ubi dilucide id interpretatur.

Δίγεστον πγʹ, Paulus. Οὐ δυνατὸν σάκρον ἐπερωτᾷν, καὶ εἰ δύναται γενέσθαι ἰδιωτικός. Εἰ γὰρ ἰδιωτικὸν ἐπερωτηθῶ τόπον, καὶ συμβῇ αὐτὸν χωρὶς δόλου καθιερωθῆναι, ἐλευθεροῦμαι· καὶ εἰ συμβῇ ἔκ τινος νόμου πάλιν γενέσθαι ἰδιωτικὸν τὸν τόπον, οὐκ ἐνέχομαι.

Δίγεστον τὸ αὐτό. Οὐ δύναμαι σάκρον ἐπερωτᾷν ὑπὸ αἵρεσιν τὴν *Ὅταν ἰδιωτικὸν γένηται*· ἐκεῖνα γὰρ ἐπερωτᾷν δυνάμεθα, ὅσα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐρωτήσεως, τῆς χρήσεως, καὶ τῆς δεσποτείας ἡμῶν εἶναι δύναται.

Δίγεστον ϞΑʹ Pauli. Ἐὰν τὸ ἐπερωτηθὲν πρᾶγμά ἐστι μὲν φύσει, οὐ δύναται δὲ δοθῆναι διὰ τὸ τυχὸν αὐτὸ γενέσθαι σάκρον· εἰ μὲν ἐν καιρῷ τῆς ἐπερωτήσεως, ἢ μετὰ ταῦτα τοῦ ἐπερωτηθέντος ἦν, καὶ οὕτως γέγονε σάκρον, ἐνέχεται, ὥσπερ καὶ ὁ τοῦ (?) δι' ἑτέρου πωλήσαντος, αὐτὸ γέγονε σάκρον. Εἰ δὲ, τοῦ πράγματος ὄντος ἀλλοτρίου, συμβῇ δι' ἑτέρου σάκρον αὐτὸ γενέσθαι, οὐκ ἐνέχεται ὁ ἐπερωτηθεὶς, εἰ μὴ μετὰ ποιῆσαι αὐτὸν moram γέγονε τὸ πρᾶγμα σάκρον.

Δίγεστον ρλζʹ, Venuleius. Οὐκ ἰσχυρῶς ἐπερωτῶ ὑπὸ αἵρεσιν ὑπὸ τοῦ νόμου κεκωλυμένην. Οἷον, *Δίδως, ἐάν τις πωλήσῃ τὸ σάκρον*, εἰ καὶ δυνατόν ἐστιν ὕστερον ἐναλλαγῆναι τὸ δίκαιον αὐτοῦ.

Βιβ. μζʹ, τίτ. κβʹ, δίγ. βʹ, Οὐλπιανός. Οἱ σὺν ὅπλοις κατασχόντες τόπον ἱερὸν ὑπόκεινται ποινῇ. Κινεῖται γὰρ κατ' αὐτῶν ὁ δεμαιεστάτις· ὡς βιβλίον μηʹ, τίτλος δʹ, δίγεστον αʹ Οὐλπιανοῦ τῷ αὐτῷ. Ὁ δεμαιεστάτις ὅμοιός ἐστι τῷ περὶ ἱεροσυλίας.

Βιβ. μηʹ, τίτ. ιγʹ, δίγ. αʹ, Οὐλπιανός. Ὁ de peculatu κινεῖται κατὰ τοῦ ὑφελομένου ἐκ τῶν ἱερῶν χρημάτων, ἢ στρέψαντος εἰς ἰδίας χρείας, ἢ παρασκευάσαντος κατὰ δόλον γενέσθαι τι τούτων.

Δίγεστον δʹ, Μαρκιανός. Οἱ ἱερόσυλοι πρὸς τὸ ποῖον τοῦ ἁμαρτήματος τιμωροῦνται.

Δίγ. ςʹ. Μαρκιανός. Τὸ ἐξ ἱεροῦ χρήματα ἰδιωτικὰ ὑφελέσθαι οὐκ ἔστιν ἱεροσυλία, καὶ χώρα τῇ furti. Ἐν δὲ τῷ ιςʹ δίγ. τοῦ ιθʹ τίτ. τοῦ αὐτοῦ μηʹ βιβλίου λέγει τὸν τόπον διακρίνειν τὸν κλέπτην ἀπὸ τοῦ ἱεροσύλου.

A Digestum 83, Paulus. Fieri nequit, ut rem quis sacram stipuletur, quamvis privata fieri possit. Nam et cum locum privatum stipulatus fuero (84), atque acciderit ut is absque dolo meo (85) dedicaretur; rursumque contigerit ut aliqua lege fieret locus privatus: equidem non teneor.

Idem digestum. Non possum stipulari locum sacrum sub hac conditione: *Cum privatus factus fuerit*. Nam ea stipulari possumus, quæcunque tempore stipulationis, et usus et dominii nostri esse possunt (86).

Digestum 91 (87), Paulus. Si res quæ venit in stipulationem, in rerum natura quidem est, verum dari non potest; puta, quod sacra facta sit: siquidem tempore stipulationis, vel postea, stipulantis erat, B atque ita facta est sacra, tenetur, quemadmodum et cum per alium, postquam ipse vendidit, facta est sacra. Sin autem, cum res alterius sit, acciderit eam per alium fieri sacram, non tenetur is, qui stipulatus est (88), nisi res facta sit sacra, posteaquam solutioni moram ipse interposuit.

Digestum 137. Venuleius. Inutiliter stipulor sub conditione quæ lege prohibita est. Verbi gratia: *Dabis, si rem sacram quis vendiderit*: licet fieri possit, ut jus ejus postea mutetur.

Lib. XLVII, tit. 22, digestum 2, Ulpianus (89). Qui cum armis occupaverint locum sacrum, pœnæ sunt obnoxii. Nam agitur in eos ex lege de crimine majestatis, sicut et libro XLVIII, tit. 4, digesto 1, Ulpianus ait: C Lex de crimine majestatis (90), similis est legi de crimine sacrilegii.

Lib. XLVIII, tit. 13, digesto 1, Ulpianus. Ex lege de peculatu agitur in eum, qui abstulit ex pecuniis sacris, vel ea in rem suam vertit, vel dolo malo fecit, ut horum aliquid fieret.

Digestum 4, Marcianus. Sacrilegi pro qualitate delicti extra ordinem puniuntur.

Digestum 5. Marcianus (91). Ex æde sacra pecunias privatas subripere, non est sacrilegium, et locus est actioni furti. At vero digesto 16, tit. 19 ejusdem XLVIII libri dicitur locum discernere furem a sacrilego.

Annibalis Fabroti notæ.

(84) Dig. 83. *Stipulatus fuero*. Promisero.

(85) *Absque dolo meo*. Sine facto meo l. 83, § *Sacrum*, D. *De verb. obligat*. Sic in § *Si res legata*, instit. *De leg.* quod ait Justin. sine facto, Theop. interpretatur, δίχα δόλου, *absque dolo*.

(86) *Quæcunque tempore*. Duplex ratio affertur a IC. in d. l. 83, quia stipulatio ejusmodi præsentis temporis obligationem recipere non potest, nam ea tantum recte stipulamur quæ subjici usibus dominioque nostro statim possunt. Cujusmodi non sunt res sacræ. Nec convalescet stipulatio, si res sacra profana esse cœperit: nam secundum præsentis temporis jus æstimari debet stipulatio, l. 137, § *Cum quis*, eod. Secunda hæc est, quia ea duntaxat quæ natura sui possibilia sunt, deducuntur in obligationem. Impossibilis autem videtur esse hæc conditio in libero homine et re sacra.

(87) Digest. 91. *Cum res alterius*. Si rem alienam quis promiserit.

(88) *Qui stipulatus est*. Promissor eo nomine D non tenetur, quia nihil fecit: nisi interim dum moratur solutionem, res sacra facta sit.

(89) Lib. XLVII, tit. 22. Jurisconsultus in l. 2. D. *De colleg.* Quisquis illicitum collegium usurpaverit, ea pœna tenetur, qua tenentur qui hominibus armatis loca publica vel templa occupasse judicati sunt. Bas. Ὁ παράνομον ποιῶν σύστημα, *qui illegitimum collegium facit*. Usurpare in malo positum. Vide Rittershusium ad Salvian. p. 54.

(90) *Lex de crim. majest.* Vide Græcos ad l. 4. *D. ad leg. Jul. Maj.* Lib. LX Basil., tit. 36.

(91) Digest. 3. Marcianus. *Non est sacrilegium*. De quo non conveniebat inter rhetores. Atrox scilicet crimen est aperire loca sacra, et quæ in eis sunt furto auferre, licet sacra non sint: nec enim privatorum deposita in tuto erunt: sive, ut aiunt Sopater et Marcellinus in Hermogenem: Δεινὸν τὸ τὰ ἱερὰ ἐπανοίγειν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς κλέπτειν, κἂν μὴ ἱερὰ τύγχάνῃ. Οὔτε γὰρ τὸ ἀσφαλὲς ἕξουσιν αἱ τῶν ἰδιωτῶν παρακαταθῆκαι, pag. 217.

Digestum 6, Ulpianus. Sacrilego pœna pro qualitate personarum, et delicti, et temporis, et ætatis, et sexus, aut gravior, aut levior infertur. Nam aliqui dantur ad bestias (92), aliqui suspenduntur in furca (93). Moderata vero pœna est, bestiis tradi sacrilegum nocturnum : diurnum vero, qui modicum aliquod sacrilegium committat, in metallum damnari, vel si loci sit honestioris, deportari.

Digestum 7, Venuleius. Crimen peculatus post quinquennium, ex quo admissum fuit, non accusatur [objicitur].

Digestum 9. Paulus. Sacrilegi capitaliter puniuntur. Sunt autem sacrilegi, qui publica templa compilant. At qui privata sacra, vel parva templa incustodita compilant (94), minus quidem quam sacrilegi, sed amplius quam fures, puniuntur.

Extraneus, qui sufferatur res sacras, tenetur lege de peculatu. Nam is, cui credita est eorum custodia, licet aliquid ex eis auferat, hac lege non tenetur.

Digestum 10. Marcianus Deportatur, qui hominem in arcam immiserit, eumque deposuerit in templo, si quidem is egressus ex arca, res quasdam de templo clepserit.

Digestum 14. Papianus. Judicium peculatus etiam adversus hæredes competit. Nam in eo de pecuniis ablatis est quæstio.

Lib. I, tit. 12, digesto 2. Si quis rem voverit, obligatur ipse, non res. Cum autem soluta res fuerit, ipsa quidem sacra non efficitur, sed liberatur is, qui promisit. Cæterum tali voto tenentur patres familiarum, puberes ; non etiam ii, qui adhuc in potestate sunt, absque patrum vel dominorum au-

Βιβ. μη', τίτ. ιγ', δίγ. ζ', Οὐλπιανός. Ἡ τοῦ ἱεροσύλου ποινὴ ἀπὸ τῆς ποιότητος τῶν προσώπων, καὶ τοῦ ἁμαρτήματος, καὶ τοῦ καιροῦ, καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς φύσεως, ἢ βαρυτέρα ἢ ἐλαφροτέρα ἐπιφέρεται. Τινὲς γὰρ θηρίοις παραδίδονται, τινὲς φουρκίζονται. Μεμετρημένη δὲ ποινή ἐστι τὸ θηρίοις παραδοθῆναι τὸν νυκτερινὸν ἱερόσυλον· τὸν ἡμερινὸν δὲ μέτριόν τι ἱεροσυλοῦντα μεταλλίζεσθαι· τὸν δὲ τίμιον δεπορτατεύεσθαι, διηνεκεῖ ἐξορίᾳ παραπέμπεσθαι.

Δίγεστον θ'. Crimen δεπεκουλάτους μετὰ πενταετίαν τοῦ ἁμαρτηθῆναι οὐ κινεῖται.

Δίγεστον ια' Pauli. Οἱ ἱερόσυλοι κεφαλικῶς κολάζονται. Ἱερόσυλοι δέ εἰσιν οἱ τοὺς δημοσίους ναοὺς κλέπτοντες. Οἱ δὲ τὰ ἰδιωτικὰ σάκρα καὶ τοὺς μικροὺς ναοὺς ἀφυλάκτους ὄντας κλέπτοντες, ἧττον μὲν τῶν ἱεροσύλων, πλέον δὲ τῶν κλεπτῶν τιμωροῦνται.

Ὁ ἐξωτικὸς ὑποκλέπτων τὰ ἱερὰ ὑπόκειται τῷ δεπεκουλάτους, τῷ περὶ ἐρημώσεως. Ὁ γὰρ πεπιστευμένος τὴν αὐτῶν φυλακὴν, κἂν ὑφέληταί τι ἐξ αὐτῶν, οὐχ ὑπόκειται τούτῳ τῷ νόμῳ.

Δίγ. ιβ'. Μαρκιανός. Δεπορτατεύεται ὁ ἐμβαλὼν ἄνθρωπον ἐν κιβωτίῳ, καὶ παραθέμενος αὐτὸν ἐν ναῷ, ἐὰν ἐκεῖνος, ἐξιὼν τῆς κιβωτοῦ, κλέψῃ τινὰ τοῦ ἱεροῦ.

Δίγεστον ις' Παπιανοῦ. Τὸ δεπεκουλάτους καὶ κατὰ κληρονόμους ἁρμόζει. Περὶ γὰρ χρημάτων ὑφαιρεθέντων ἐν αὐτῷ ἐστιν ἡ ζήτησις.

Βιβ. ν', τίτ. ιβ', δίγεστον β' Οὐλπιανοῦ. Ἐάν τις πρᾶγμα καρποφορήσῃ, γίνεται αὐτὸς ἔνοχος, οὐ μὴν τὸ πρᾶγμα. Ὅτε δὲ καταβληθῇ τὸ πρᾶγμα, αὐτὸ μὲν ἱερὸν γίνεται· ἐλευθεροῦται δὲ ἐπαγγειλάμενος. Περὶ δὲ τῆς τοιαύτης ἐπαγγελίας ἐνέχονται αὐτεξούσιοι ἔφηβοι οὐ μὴν καὶ ὑπεξούσιοι,

Annibalis Fabrot notæ.

Idem Sopater. in *Divisione quæstionum*, pag. 350 : Ἀποροῦντες οἱ ἄνθρωποι τί καὶ δράσειαν, μίαν εὗρον ταύτην καταφυγὴν τὸ τοῖς θεοῖς παραθέσθαι τὰ χρήματα, τὸ τοῖς ἱεροῖς πρὸς φυλακὴν χρήσασθαι τῶν χρημάτων. Ὅθεν λαθὼν οὗτος καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐν παρέργῳ θέμενος, οὐκ αἰδεσθεὶς τὸν τόπον, οὐ τοὺς ἐφόρους δαίμονας, ὑφείλετο τὰ χρήματα· *Cum dubitarent homines quid agendum esset, hoc unum invenerunt effugium ut pecunias diis commendarent, et ad custodiam pecuniarum locis sacris uterentur. Unde hic delitescens, deque diis parum sollicitus, nec locum reveritus, aut inspectores deos, pecunias sustulit.* V. Syrianum in Hermogenem, p. 285. Quintilianus, declam. 252 : *Eadem pecunia sublata ex privato furtum erit : ex sacrario temploque sacrilegium.* Idem scilicet sentit ac Claudius Saturninus in l. aut facta 16, § 5 *De pœn.*, locum facere ut idem vel furtum, vel sacrilegium sit. Atqui divi Severus et Antoninus rescripserunt, furti actionem, non sacrilegii esse. Theodorus Balsamon hoc dissidium ita componit ad Photii *Nomocan.* tit. 2, c. 2, in fine : Ὁ μὲν ἰδιωτικὰ χρήματα κλέπτων, κἂν ἐξ ἱεροῦ τόπου, κλέπτης ἐστίν. Ὁ δὲ τὰ ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ κλέπτων κἂν ἐξ ἰδιωτικοῦ τόπου κλέψῃ, ὡς ἱερόσυλος ἐνέχεται· πλὴν ἐπεί εἰσί τινα ἱερὰ μὴ ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ, ὡς τὰ ἰδικῶς ἡμῖν διαφέροντα εἰκονίσματα, καὶ λοιπὰ μήπω ναοῖς, ἢ μοναστηρίοις ἀνατεθέντα, κατὰ τοῦτο λέγει τὸ ις' κεφ. τοῦ ιθ' τίτ. τὸν τόπον ποιεῖν τὴν κλοπὴν, ἢ τὴν ἱεροσυλίαν. Οὐ γὰρ ἱερόσυλός ἐστιν ὁ κλέψας τὸ μηδέπω καθιερωθέν· *Qui privatas quidem res suffuratur, tametsi ex loco sacro furetur, fur est : qui autem Deo dedicata furatur, tametsi ex loco privato suffuratus sit, sacrilegii tenetur. Sed sunt quædam res sacræ, Deo non dedicatæ, ut imagines, quæ ad nos privatim pertinent. et cætera quæ nondum sunt templis vel monasteriis dedicata, et ea ratione dicit 16 caput tit. 19, locum facere furtum vel sacrilegium. Non enim sacrilegus est, qui rem nondum consecratam furatur.*

(92) Digestum 6 Ulpian. : *Damnantur ad bestias*, θηρίοις παραδίδονται, *dantur ad bestias*, ut in l. *Circumcidere* 11, D. *Ad leg. Corn. de sicar.* Omisit pœnam vivicomburii, cujus meminit IC. in l. 5 D. *Ad leg. Jul. peculat.* Salvianus VII *De Provid.* *Sacrilegus suis criminibus concrematur.* Tertullian. *Ad Scapulam*, circa finem : *Pro Deo vivo cremamur. quod nec sacrilegi, nec hostes publici, verum nec tot majestatis rei pati solent.*

(93) *Aliqui suspenduntur in furca.* φουρκίζονται, *Græci suffiguntur.* Vide Glossarium nostrum ad Anastasii *Hist. ecclesiasticam* in hoc verbo.

(94) *Incustodita compilant.* Κλέπτοντες. Ædiculas incustoditas tentaverunt, l. 9 ; eod. libro II, tit. 1 Institut. *vasa sacra* ; Justinianus, donaria, id est, ἱερὰ ἀναθήματα.

παρὰ γνώμην τῶν πατέρων καὶ δεσποτῶν. Εἰ δέ τις τὸ δέκατον μέρος τῶν αὐτοῦ καρποφορήσῃ πραγμάτων, ἕως ἂν αὐτὸ χωρήσῃ, οὐ παύεται εἶναι τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Εἰ δὲ τελευτήσῃ μὴ χωρίσας, ἐνέχονται οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ. Διαβαίνει γὰρ εἰς κληρονόμους ἡ τῆς καρποφορίας ἐνοχή.

Τίτ. ις', δίγ. ιζ' Οὐλπιανοῦ. Τὰ σάκρα οὐκ εἰσὶ πούβλικα. Λέγει δὲ ἐν τῷ ῥητῷ ποῖά εἰσι τὰ πούβλικα.

Institutione α', τίτ. α'. Σοφία νόμου ἐστὶν ἡ γνῶσις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Βιβ. β', τίτ. α'. Σάκρα ἐστὶ τὰ ὀρθῶς καὶ διὰ τοῦ ἱερέως τῷ Θεῷ ἀνιερωμένα· ὡς οἱ ναοὶ καὶ τὰ σκεύη ἅτινα οὔτε πιπράσκεται, οὔτε ὑποτίθεται, εἰ μὴ δι' ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων. Καὶ τοῦ ναοῦ δὲ καταπεσόντος, μένει ὁ τόπος ἱερός. Οὐκ ἔστι δὲ σάκρος, ὃν τις κατ' οἰκείαν αὐθεντίαν ὡς σάκρον ποιήσῃ.

Τίτ. τοῦ αὐτοῦ. Ὁ κατὰ τύχην εὑρὼν θησαυρὸν ἐν σάκρῳ τόπῳ δεσπόζει αὐτοῦ.

Τίτλος ϛ'. Τὰ σάκρα οὐκ οὐσουκαπιτεύεται.

Institut. γ', τίτλος ιθ'. Οὐκ ἰσχυρῶς τὰ σάκρα τις ἐπερωτᾶται.

Τίτλος κγ'. Οὐδεὶς ἐν εἰδήσει ἀγοράζει σάκρον. Εἰ δὲ ἀπατηθεὶς ἠγόρασεν, ὡς ἰδιωτικὸν, κινεῖ τὴν ἐξέμπτο ἐπὶ τὸ διαφέροντι.

Τίτ. κϛ'. Οὐκ ἐῤῥωμένος, ἐντέλλομαί σοι ἱεροσυλῆσαι. Κἂν γὰρ ἐντεῦθεν μὴ ζημιωθῇς τι, οὐδεμίαν ἀγωγὴν ἔχεις κατ' ἐμοῦ.

Τίτ. κζ'. Ἔστιν ὅτε κατὰ πλάνην ἰνδεβίτως διδόμενον οὐ ῥεπετιτεύεται· ὡς ἐπὶ τῶν ληγατευομένων εὐαγέσιν οἴκοις σκοπῷ θρησκείας ἢ εὐσεβείας.

Institutione δ', τίτ. ις'. Ἐὰν ὁ κελευσθεὶς παρασχεῖν εὐαγέσι τόποις ληγᾶτον ἢ φιδεϊκόμισσον ὑπερθῆται, καὶ εἰς δίκην κληθῇ, διπλοῦν τὸ καταλειφθὲν δίδωσιν.

Τίτλος ιε'. Προϊβιτώριον ἰντέρδικτον ἁρμόζει, ἵνα μηδεὶς ἐν σάκρῳ κτίσῃ.

Τίτλος ις'. Τὸ ληγατευόμενον εὐαγέσι τόποις ἐξ ἀρνήσεως διπλασιάζεται.

Τίτλος ιη'. Ὁ δεπεκουλάτους ἁρμόζει κατὰ τῶν ἱεροσύλων.

Περὶ ἱερέων.

Βιβ. β', τίτ. δ', δίγ. β', Οὐλπ. Οὐ χρὴ καλεῖν εἰς δίκην ἱερέα ἐν ὅσῳ ἱερατεύει, οὔτε τοὺς μὴ δυναμένους διὰ τὴν τοῦ τόπου θρησκείαν ἐξ αὐτοῦ ἀναχωρῆσαι.

A cloritate. Quod si quis decimam partem bonorum suorum voverit, donec eam separaverit, in ipsius esse patrimonio non desinit. Sin prius decesserit, quam separationem fecerit, hæredes ejus tenentur. Quippe transit ad hæredes voti obligatio.

Tit. 16, digesto 17, Ulpianus. Sacra non referuntur inter publica. Traditur autem in eo textu quænam sint publica.

Ex institutione prima, titulo primo. Jurisprudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia.

Lib. II, tit. 1. Sacræ res sunt, quæ rite ac per sacerdotem Deo consecratæ sunt, veluti templa et vasa sacra, quæ nec distrahuntur, nec obligantur, nisi ex causa redemptionis captivorum. Ac templo
B diruto, locus ipse manet sacer. Nec sacrum est, quod auctoritate sua quasi sacrum quis fecit

Eodem titulo. Qui fortuito casu thesaurum invenerit in loco sacro, dominium ejus consequitur.

Tit. 6. Res sacræ non usucapiuntur.

Institutione 3, tit. 19. Nullius est momenti, si quis res sacras stipuletur.

Tit. 23. Nemo sciens emit rem sacram. Si vero deceptus emerit veluti rem privatam, agit ex empto ad id, quod ejus interest.

Tit. 26. Non valet, si tibi mando, ut sacrilegium (95) committas. Licet enim damnum aliquod inde acceperis, actionem adversus me nullam habes.

C Tit. 37. Est et ubi per errorem solutum indebitum, non repetitur: sicut in iis, quæ legantur venerabilibus domibus, religionis aut pietatis intuitu.

Institut. 4, tit. 6. Si is, qui jussus est præstare venerabilibus locis legatum, aut fideicommissum moram interposuerit, et in jus vocatus fuerit, id quod relictum est, duplum solvit.

Tit. 15. Prohibitorium interdictum etiam tunc competit, ne quis in loco sacro ædificet.

Tit. 16. Quod locis venerabilibus legatur, ex infiliciatione fit duplum.

Tit. 18. Lex de peculatu competit adversus sacrilegos.

De sacerdotibus.

D Lib. II, tit. 4, digesto 2, Ulpianus. In jus vocare sacerdotem (96) non oportet, dum sacerdotale munus obit; nec eos, qui propter loci religionem, ex eo se movere (97) nequeunt.

Annibalis Fabroti notæ.

(95) Tit 26, *Ut sacrilegium*. Ex lege 22, § *Qui ædem De Mand.* Nec enim hæc sunt in Instit. Theoph.

(96) *Sacerdotem*. IC. Pontificem dum sacra facit; id enim non tantum honori, personarum, sed et majestati Dei indulgetur, cujus sacris vacare sacerdotes oportet. ut est in l. *Non distinguemus* 32, § 3, D. *De recept. qui arb.*

(97) *Ex eo se movere*. Discedere ab eo sine religione non possunt; quosdam enim exsilia uno loco tenent, quosdam sacerdotia, ut ait Seneca, *De tranquillitate* Græci ad l. 2 D. *De in jus voc.*, id quod de pagana superstitione Jurisconsultus dixerat, ad μοναστικὴν φιλοσοφίαν transtulere. Theodorus Hermopolites in Regio codice: Οὔτε τοὺς μὴ δυναμένους διὰ τὴν τοῦ τόπου θρησκείαν ἐξ αὐτοῦ ἀναχωρῆσαι, ἤγουν τοὺς ἐγκλείστους μοναχοὺς ἢ τοὺς προσμοναρίους· *Nec eos qui propter loci religionem inde secedere non possunt, id est inclusos monachos, vel mansionarios*, Leo Grammaticus: Καθολικὴ γὰρ ἦν τότε ἡ Ἐκκλησία ἔχουσα προσμονάριον Νικόλαον. Perperam in Regio codice legitur, πρὸς μονάριον· *Tunc enim catholica erat Ecclesia habens mansionarium cognomento Nico-*

Lib. III, tit. 3, digesto 18, Modestinus. Causa justa est, cur etiam post litis contestationem mutetur procurator, quod factus sit sacerdos.

A Βιб. γ'. τίτ. γ', δίγ ιη', Μοδεστ. Εὔλογός ἐστιν αἰτία τοῦ καὶ μετὰ προκάταρξιν ἀλλαγῆναι τὸν προκουράτορα, τοῦ γενέσθαι αὐτὸν ἱερέα.

Lib. IV, tit. 8, digesto 32, Paulus. Si sacerdos (98) factus fuerit judex compromissarius, non cogitur sententiam dicere. De iis vero, quorum causa post depositum sacerdotium (99) factus est judex compromissarius, ferre sententiam cogitur.

Βιб. δ', τίτ. η', δίγ. λη' Pauli. Ἐὰν ἱερεὺς γένηται ὁ κομπρομισάριος, οὐκ ἀναγκάζεται ψηφίζεσθαι. Περὶ δὲ ὧν μετὰ τὴν ἱερωσύνην γέγονε κομπρομισάριος, ἀναγκάζεται.

Lib. V, tit. 3. digesto 50, Papianus. Si testator sibi monumentum fieri jusserit, subtili quidem jure (1) nulla competit adversus hæredes actio, ut id faciant, sed tamen per imperatorem et sacerdotes (2) coguntur, ut obsequium defuncto præstent.

Βιб. ε', τίτ. γ', δίγ. ν', Παπιανός. Ἐὰν ὁ τεστάτωρ εἴπῃ μνημεῖον αὐτοῦ γενέσθαι, κατὰ μὲν ἀκρίβειαν, οὐκ ἔστιν ἀγωγὴ κατὰ τῶν κληρονόμων εἰς τὸ ποιῆσαι· ὅμως μέντοι διὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἱερέων ἀναγκάζεται πειθαρχῆσαι τῷ τελευτήσαντι.

Lib. XI, tit. 7. digestum 7 Gaii. Si princeps aut sacerdos mihi non permiserit, ut ab alio illatum in locum qui ad me pertinet, aut ossa ibidem sepulta ejiciam, injuriarum actione teneor.

B Βιб. ια', τίτ. ζ', δίγ. ζ' Γαΐου. Ἐὰν παρὰ κέλευσιν βασιλέως ἢ ἱερέως ἐκβαλὼν τὸν ἐξ ἄλλου εἰς τόπον διαφέροντά μοι ταφέντα, ἢ τὰ τεθέντα ὀστέα, συνέχομαι τῇ ἰνιουριάρουμ.

Tit. 8, digesto 5, Ulpianus. Sepulcra jussu pontificum interveniente reficiuntur.

Τίτ. ιη', δίγ. ε' Οὐλπιανοῦ. Οἱ τάφοι κελεύσει τῶν ἱερέων ἀνανεοῦνται.

Lib. XXIV, tit. 1, digesto 61, Hermogenianus. Divortio (3) separatus, fieri sacerdos potest.

Βιб. κδ', τίτλος α', δίγεστον ξα'. Hermogenianus. Διαζευχθεὶς δύναται γενέσθαι ἱερέα.

Lib. XXXI, digesto 78, themate 27, Papianus. Si per epistolam filio meo prædia donavero, non usus in ea verbis fideicommissi, atque illam epistolam in æde sacra deposuero, et in hanc sententiam sacerdoti scripsero: *Instrumentum voluntatis meæ; post mortem, filio meo tradi volo*; et postea morior, nullo testamento condito, pluribus hæredibus exstantibus: filius ea prædia, quorum in epistola mentio fit, accipit.

Βιб. λα', δίγ. οη', Papiani, θέμ. κζ'. Ἐὰν δὲ ἐν ἐπιστολῇ δωρήσωμαι τῷ υἱῷ μου κτῆμα, οὐ χρησάμενος ἐν αὐτῇ ῥήματα φιδεϊκομμίσσου, καὶ παραθῶμαι τὴν ἐπιστολὴν ἐν ἱερῷ, καὶ γράψω τῷ ἱερεῖ οὕτως· Τὸ instrumentum τῆς *βουλῆς μου· μετὰ τελευτήν μου θέλω δοθῆναι τῷ υἱῷ μου*· καὶ ἀποθάνω ἀδιά-
C θετος ἐπὶ πολλοῖς κληρονόμοις· λαμβάνει ὁ παῖς τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ κτήματα.

Lib. XXXIII, tit. 1, digesto 26, Scævola. Si legavero hierophylacibus [hoc est, æditui] decem solidos, qui solvantur tempore festivitatis eorum: eos decem solidos annuos templo videor in perpetuum relinquere.

Βιб. λγ', τίτ. α', δίγεστον κ'. Scævola. Ἐὰν ληγατεύσω τοῖς ἱεροφύλαξι νομίσματα δίδοσθαι τῷ καιρῷ τῆς ἑορτῆς αὐτῷ τῷ ἱερῷ· δοκῶ διηνεκῶς τὰ δέκα νομίσματα ἐτήσια καταλιπεῖν.

Lib. XLIII, tit. 5, digesto 3, Ulpianus. Æditnus, qui testamenti tabulas custodiæ causa suscepit, interdicto de tabulis exhibendis convenitur.

Βιб. με', τίτ. ε', δίγ. γ', Ulpian. Ὁ νεωκόρος λαβὼν ἐπὶ παραφυλακὴν διαθήκην, ἐνάγεται τῷ de tabulis exhibendis.

Tit. 6, digesto 1, Ulpianus. Custodia templorum mandatur iis, qui sacris ædibus sunt præpositi.

Τίτλος ς', δίγεστον α', Οὐλπιαν. Ἡ φυλακὴ τῶν ἱερῶν τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν ἐπιτρέπεται.

Annibalis Fabroti notæ.

tam. Mansionarius a *manendo* dictus videtur, quod in Ecclesia permaneret officio suo peragendo. De quo B. Gregorius *Dialogorum* lib. I, cap. 5. De inclusis seu reclusis vide Glossarium nostrum ad Cedrenum in v. Ἔγκλειστος. Scholiastes Synopseos Basilicon, lib. VII, tit. 8, ad l. 2: Ὁποῖοί εἰσιν οἱ τόποι οἷστισιν ἑαυτοὺς περικλείουσιν οἱ λεγόμενοι στηλῖται· *Quales sunt loci quibus se includunt qui dicuntur stilitæ seu columnarii*. Theodorus Studita, Catechesi XXXVIII, Stilita in primis, etc. στηλίτις πρῶτον. Ergo audiendi non sunt qui legunt in d. l. 2 *Inde semoveri non possunt*.

(98) Lib. IV, tit. 8, dig. 32. *Si sacerdos*. Si arbiter sacerdos factus fuerit, non cogitur sententiam dicere. Basilica lib VII, tit. 2, c. 32, § 3: Ἐὰν ἱερεὺς ἢ ἀρχιερεὺς γένηται ὁ αἱρετὸς δικαστής, etc. *Si arbiter sacerdos aut episcopus factus sit.*

(99) *Post depositum sacerdotium*: Μετὰ τὴν ἱερωσύνην. Sic etiam Basilica d § 3. Jurisconsultus

D cæterum si postea suscepit, iste quoque omni modo sententiam ferre debet: sacerdos nimirum qui arbitrium recepit, cogi potest ut sententiam dicat. Is autem qui ante sacerdotium arbitrium recepit, sacerdotio postea obveniente, cogendus non est, officio quod suscepit perfungi. Dele igitur verbum *depositum*, quod hujus loci sententiam corrumpit.

(1) Lib. v, tit. 3, *Subtili quidem jure*. Κατὰ μὲν ἀκρίβειαν, stricto jure; hoc enim mandatum nullam obligationem parit, l. *Quintus Mucius* 7, D. *De ann. legat.*

(2) *Et sacerdotes*. Scholiastes Basilic. lib. XLII, tit. 1, c. 50, p. 659, per episcopum, ex l. 45 C. *De episc et cleric.*

(3) Lib. XXIV, tit. 1, dig. 61. *Divortio*. Melius in libro Peirescii, *bona gratia* διαζευχθείς· *Bona gratia separatus*. Vide leg. 60, § 1. D. *De divor.*

Βιβλίον ν', τίτλος ε', δίγεστον ιγ', Οὔλπιαν. Ὁ A παντελῶς δικάσαι μὴ δυνάμενος excusatur, ὡς γενόμενος ἱερεύς.

Institutione α', τίτ. κε'. Ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ οἱ ἐπίσκοποι σὺν τοῖς ἐκδίκοις ἐπιτρόπους διδόασιν, ἔνθα μὴ ἔστιν οὐσία ὑπὲρ τὰ φ' νομίσματα.

Περὶ Ἰουδαίων.

Βιβλίον κλ', τίτ. α', δίγεστον ιζ'. Mod. Καὶ Ἰουδαῖοι τῶν μὴ Ἰουδαίων ἐπιτρέπουσι, καὶ τὰ λοιπὰ λειτουργοῦσι, χωρὶς τῶν χραινόντων τὴν θρησκείαν αὐτῶν.

Βιβλίον μη', τίτ. η', δίγεστον ια'. Mod. Τοῖς Ἰουδαίοις ἀφίεται τὰ ἴδια τέκνα περιτεμεῖν. Εἰ δὲ περιτέμωσιν ἕτερον, ὡς οἱ εὐνουχίζοντες τιμωροῦνται.

B Βιβ. ν', τίτ. β', δίγεστον γ'. Οὔλπιαν. Οἱ Ἰουδαῖοι τὰς μὴ βλαπτούσας τὴν θρησκείαν αὐτῶν τιμὰς ἐξ ἀνάγκης πράττουσιν.

Περὶ θυσιῶν, καὶ ἀστρολόγων, καὶ μάντεων, καὶ φαρμάκων, καὶ τῶν παρατρεπόντων τινὰς εἰς ἀπηγορευμένας θρησκείας.

Βιβλίον θ', τίτ. β', δίγ. ζ', Οὔλπιαν. Ὁ φάρμακον ἀντὶ ἰατρείας δούλῳ δεδωκὼς ὑπόκειται in factum, ὡς αἰτίαν θανάτου παρασχὼν, καὶ προπετῶς δοὺς φάρμακον, ὡς ὁ Γάϊος διγέστῳ η'.

Δίγ. θ'. Οὔλπ. Ἰατρῖνα εἰ μὲν τῇ δούλῃ δῷ φάρμακον, ἡ δὲ λαβοῦσα τελευτήσῃ, χώρα τῇ ἰμφάκτουμ· εἰ δὲ χερσὶν οἰκείαις ἰατρῖνα τὸ φάρμακον ὑπέβαλεν, ὁ Ἀκουΐλιος ἁρμόζει, ὡς ὅτε ἀλείψῃ τινὰ φάρμακον, [ἴσ. φαρμάκῳ] ἢ ἐμβάλῃ αὐτὸ διὰ στόματος ἢ κλυστῆ- C ρος βίᾳ ἢ συμβίου [ms. συμβουλῆς].

Βιβλίον ι', τίτλος β', δίγεστον δ'. Οὐ διαιροῦνται

A Lib. L, tit. 5, digesto 13, Ulpianus. Qui omnino judicis officio fungi non potest, excusatur, veluti qui sacerdos factus est.

Institut. 1. tit. 20. In provinciis episcopi quoque cum defensoribus dant tutores, ubi patrimonium quingentos solidos non excedit.

De Judæis.

Lib. XXVII, tit. 1, digestum 17, Modestinus, Judæi quoque tutores sunt eorum qui non sunt Judæi, et reliqua munera præstant: iis exceptis, quæ religionem (4) ipsorum polluunt.

Lib. XLVIII, tit. 8, digestum 11, Modestinus. Judæis filios suos circumcidere (5) permittitur. Quod si alium circumciderint, puniuntur ut castrantes (6).

B Lib. L, tit. 2, digestum 3 Ulpianus. Judæi honores, qui religionem ipsorum non lædunt, necessario gerere coguntur.

De sacrificiis, et astrologis, et divinatoribus, et veneficis, et avertentibus aliquos ad religionem prohibitam.

Lib. IX, tit. 2, digesto 7, Ulpianus. Qui servo venenum pro medicamento dedit, Aquilia (8) tenetur, veluti qui causam mortis præstiterit et temere venenum (9) porrexerit (10), ut loquitur Gaius digesto 8.

Digesto 9, Ulpianus. Si quidem ancillæ pharmacum dedero, quo illa sumpto mortua fuerit, locus est in factum actioni. Si vero pharmacum manibus suis supposuit obstetrix, Aquilia competit, veluti si C quis unxerit aliquem veneno, vel infuderit per os, aut per clusterem, idque vi (11), vel suasu.

Lib. X, tit. 2, digesto 4. Ulpianus. Non dividun-

Annibalis Fabroti notæ.

(4) Lib. XXVII, tit. 1, dig. *Religionem*. θρησκεία, l. 15, D. *De excus*; vel superstitionem, nam θρησκεία utrumque significat. Glossæ: θρησκεία, superstitium, religio, ritus, et alibi superstitio dicitur. Tacitus. *Hist.* II, c. 4, de Jud. *Ob ingenium mentis et pervicaciam superstitionis*. Vide tit. 9, lib. I, c. 8, et infra h. t.

(5) Lib. XLVIII, tit. 8, *Filios suos circumcidere*. De Judæorum circumcisione Michael Ephesius in lib. II *De partibus animalium*: Ἔστι δὲ ἀκροποσθία τὸ περιέχον δέρμα τὸν βάλανον τοῦ αἰδοίου, ὃ καὶ τέμνουσιν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ Αἰγύπτιοι, λέγουσι τὴν τοιαύτην τομὴν, περιτομήν· *Est autem præputium pellis quæ ambit glandem pudendi virilis, quam præcidunt Judæi et Ægyptii; eamque incisionem vocant circumcisionem*. Ἀκροποσθίαν dicit, quæ in veteri et novo fœdere ἀκροβυστία dicitur, Glossæ, ἀκροβυστία, præputium. Tacitus, *Hist.* V, c. 5: Circumcidere genitalia instituere, ut diversitate noscantur. Eamdemque rationem circumcisionis affert Rabbi Moses Maimonides More Nevochim, parte III, cap. 49. Vid. Tertullianum, *Adversus Judæos*, cap. 5; Theodoret. *Quæst. in Genes.* q. 68; Arrianum Epict.

(6) *Puniuntur ut castrantes*. Basilica: Κεφαλικῶς τιμωροῦνται καὶ δημεύονται· *Capite puniuntur et publicantur*. Lex Wisigothorum, lib. XII, tit. 3, § 4 (v): *Illi vero qui carnis circumcisiones in Judæis vel Christianis exercere præsumpserint: quisquis hæc aut intulit alteri, aut fieri ab altero permiserit sibi, veretri ex toto amputatione plectetur*.

(7) Lib. L, tit. 2, *Honores necessario*. Divi Severus et Antoninus eos qui Judaicam superstitionem sequuntur, non solum honores gerere permiserunt, sed necessitatem quoque eorum gerendorum imposuerunt: nisi eorum superstitionem læderent, l. 3, § 2, D. *De decurion*. Sunt qui putent his verbis Christianos intelligi, quorum religionem et pietatem pagani superstitionem vocabant. Suetonius Neronis c. 16: *Christiani genus hominum superstitionis novæ et maleficæ*. Tacitus. Ann. XV: *Repressaque in præsens exitiabilis superstitio*. Minut. Felix in Octavio: *Ita eorum* (Christianorum) *vana et demens superstitio sceleribus gloriatur*. Sed verius est hic et in l. 15 D. *De excusat.*, eos in- D telligi qui religione Judæi sunt. Christianorum enim nomen adeo illis temporibus exosum erat, ut ad civilia munera non putem vocatos. Certe in illo Suetonii loco: *Judæos impulsore Christo assidue tumultuantes Roma expulit*. Tiberii cap. 25, Christianos omnino intelligendos constat. V. Phot. *Bibl.* p. 367.

(8) *Aquilia*. Non Aquilia, seu in factum actione tenetur, l. 7, § *Sed si quis D. ad leg. Aq.* id est, utili Aquilia.

(9) *Et temere venenum*. Qui perperam et incaute pro medicamento sanitatem corroborante, id dedit quod eum corrumperet, utili Aquilia tenetur.

(10) *Venenum porr*. Medicamentum perperam datum, venenum esse videtur, Græci lib. 60 Basil. tit. 3, cap. 8.

(11) Dig. 9. Ulp *idque vi*. Ut in l. 1 § *occisorum, D. de senatusc Silan*. Si venenum per vim infusum sit.

tur (12) inter hæredes inventa in hæreditate mala A pharmaca, vel libri magici, vel similia, sed judicis officio corrumpuntur (13).

Lib. xviii, tit. 1, digesto 35, Gaius. Venena mala (14) non venduntur (15). Si tamen accipientia mixturam, utilia fuerint, ut in antidotis (16), distrahuntur.

μεταξὺ κληρονόμων τὰ ἐν τῇ κληρονομίᾳ εὑρεθέντα κακὰ φάρμακα, ἢ μαγικὰ βιβλία, ἢ καὶ τὰ ὅμοια· ἀλλ' ὀφφικίῳ τοῦ δικαστοῦ φθείρονται.

Βιβ. ιη', τίτ. α'. διγ. λε', Γαΐου. Τὰ κακὰ φάρμακα οὐ πιπράσκεται. Εἰ μέντοι δεχόμενα διμιξιν [*Ισ*. διὰ μῖξιν] χρησιμεύσῃ, ὡς ἐπὶ τῆς ἀντιδότου πιπράσκεται.

De homicida.

Lib. xlviii, tit. 8, digestum 2, Ulpianus. Lege de sicariis tenetur, qui necandi hominis causa venenum conficit, aut vendit, aut habet (17). Sunt autem quædam pharmaca (18), quæ sanitati conducunt, item quæ appellantur amatoria (19). Quod si quis non malo animo dederit mulieri medicamentum ad conceptionem (20) utile, atque illa sumpto me- B dicamento decesserit, relegatur. Pigmentarius (21) etiam, qui temere dederit alicui cicutam (22), vel salamandram (23), vel aconitum, vel pityocampen, vel bubrostim (24), vel mandragoram (25), vel can-

Περὶ φονέως.

Βιβλίον μη', τίτλος η', δίγεστον β', Οὐλπιανοῦ. Τῷ de sicariis κατέχεται ὁ διὰ τὸ φονεῦσαι ἄνθρωπον ποιῶν φάρμακον, ἢ πιπράσκων, ἢ ἔχων. Εἰσὶ δὲ φάρμακα ὑγίειαν ἐμποιοῦντα καὶ τὰ λεγόμενα φίλτρα. Εἰ δὲ καί τις μὴ κακῷ λογισμῷ δώσει γυναικὶ συλληπτικὸν, καὶ τελευτήσει λαβοῦσα, ἐξορίζεται· καὶ ὁ πιγμεντάριος προπετῶς δοὺς τινι κώνειον, ἢ σαλαμάνδραν, ἢ ἀκόνιτον ἢ πιτυοκάμπην, βουβρώστην, ἢ μανδραγόραν, ἢ κανθαρίδας, ὡς δίγεστον τρίτον. Ἀνάγνωθι καὶ α' δίγεστον τοῦ αὐτοῦ τίτλου.

Annibalis Fabroti notæ.

(12) Lib. x. tit. 2. *Non dividuntur.* Balsamon ad *Nomocanon.* Photii tit. 9, c. 25, scribit, in Digestis quidem scriptum esse, ea non dividi, sed rectius in Basilicis, dividi; hæc enim in dominio fuisse, sed judicis officio comburi, ne cui noceatur: Καίεσθαι αὐτὰ διὰ τὸ μή τινας ἐκ τούτων βλαβῆναι. Idemque tit. 12, c. 3, scribit, legem 4 *D. fam. erc.* referri a Photio uti erat ante Basilica repetitæ prælectionis, πρὸ τῆς ἀνακαθάρσεως. Itaque Balsamon hic secutus est Digesta.

(13) *Corrumpuntur.* Φθείρονται, corrumpenda sunt, l. 4. § 1, D. *Famil. ercisc.*, quo loco Hispanus quidam qui comburenda legit, a Græcis refellitur. Balsamon, d. c. 25: Ὀφφίκιόν ἐστι τοῦ δικαστοῦ C παραχρῆμα τὰ τοιαῦτα φθείρειν. *Officium est judicis ea statim corrumpere*, ex lib. Basilic. 42, tit. 3, cap. 4, quanquam ex sententia legis, corrumpi est comburi. Itaque idem Balsamon ait, καίεσθαι αὐτά, comburi. Adde Paulum v. *Sentent.* tit. 24.

(14) *Venena mala.* Venenum in utramque partem dicitur; nam et medicamenta venena sunt, ut ait Gaius in l. 236 *De verb. sign.*; B. Augustinus, *De civit. Dei.* lib. xviii, cap. 18; Servius ad illud *Georg.: Ille malum virus*: Bene, inquit, ad discretionem epitheton addidit; nam virus et bonum et malum est, sicut venenum; nam idem est. Venit autem a Græco; nam illi φάρμακον medium habent, id est, bonum et malum. Vide Etymologicum magnum in v. φάρμακον. Unde adjectione alterius distinctio fit, ut in l. 9, § 1 D. *Ad leg. Aq.* d. l. 35; l. 7 D. *De lege Pomp. de parric.*; et l. 3, § 1, D. *ad leg. Cornel. de sicar.*; et in lege quam interpretatur Cicero in *Cluentiana*: *Qui venenum malum* D *fecit, fecerit.* Solinus cap. 44: *Veneni mali poculo animam expulit.* Vulgo tamen veneni appellatione magis intelligimus quod mortis causa datur. Glossæ, venenum, θανάσιμον φάρμακον: *Mortiferum medicamentum.* Vide Quintiliani declamat. 246: *Medicamentum quoque anceps verbum est.* Itaque mala medicamenta dicunt IC. in l. 4, § 1 D. *Famil. erc*; l. 3. D. *ad leg. Corn. de sic.*, et § 5 *Inst. de publ. jud.* Magis tamen obtinuisse videtur ut medicamenta dicantur quæ juvant, non quæ nocent, d. l. 236. Et abusive Varro Περὶ ἐξαγωγῆς, referente Nonio Marcello in medicamentum: quærit ibidem ab Annibale cur biberit medicamentum, id est, venenum.

(15) Lib. x, tit. 2. *Non venduntur.* Veneni mali non contrahitur emptio, emptio nulla est.

(16) *Ut in antidotis.* Antidotus ut legitur Flor. in l. 35, § 2 D. *De contr. empt.*, et A. Gellii lib. xvii, c. 16, ut Græce ἀντίδοτος, vel antidotum, contra venenum, ex pluribus conficitur, ut Mithridaticum antidotum quod ex rebus 54 componi scribit Plin. lib. xxix, c. 1; licet autem venena misceantur, salubre tamen medicamentum est, et venenum veneno solvitur. Antidoti igitur emptio contrahitur, et aliorum quæ mista aliis materiis naturam nocendi deponunt. De his accipiendus Homeri versus relatus in d. l. 236: φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα. *Venena multa quidem bona mista.*

(17) Lib. xlviii, etc. *Quædam pharmaca.* Ea sunt non mala venena.

(18) *Habet.* Theophrastus ix *Historiæ plant.*

(19) *Amatoria.* Galenus, lib. x, *De simplic. medic. fac.* non multo post initium. Xenophon Ἀπομνημ. 2, εἶναι καὶ φίλτρα οἷς οἱ ἐπιστάμενοι πρὸς οὓς ἂν βούλωνται χρώμενοι, φιλοῦνται ὑπ' αὐτῶν. Cicero, *pro Cluentio*; Epiphan. lib. i, t. III: synodus Reaticin. c. 25: Dæmones philtrorum auctores. V. Porphyr. p. 203, et Theodoret. *De Græc. pass.* iii, p. 47. De pœna eorum qui amatorium poculum dant, vide l. 38, § 5 D. *De pœn.* et dissertationem nostram 6. Vide et canones datos sub Edgaro, Anglorum rege, can. 41, pag. 467 Conciliorum Angliæ.

(20) *Ad conceptionem.* Συλληπτικόν. Glossæ: Συλλαμβάνω, ἐπὶ γυναικὶ, concipio.

(21) *Pigmentarius.* Scribonius Largus c. 22: Pigmentarii institores. Scholiastes Basilic. lib. lx, tit. 39, c. 3, § 3, πημεντάριοι (sic scribitur et in Glossis juris) εἰσιν, οἵ τινές εἰσιν ἀφωρισμένοι ἐπὶ τῷ τὰς βοτάνας συλλέγειν· qui destinati sunt colligendis herbis.

(22) *Cicutam. Homini quæ est acre venenum.* Lucretius. Glossæ: Cicuta, κώνειον, φάρμακον. ἐν τοῖς βουκολικοῖς, καὶ β' γεωργικῶν. Errat Glossographus, aut quod verius est, exscriptor: et omnino ita legendum est: Cicuta, κώνειον, φάρμακον. Cicuta... ἐν τοῖς βουκολικοῖς (ecl. 2 et 5), καὶ β' γεωργικῶν.

(23) *Salamandram, Pityocampen.* Galenus, lib. ii, De simplic. medic. fac. circa finem.

(24) *Bubrostim.* Βουβρώστην. Basilica, βούβρωστιν. Sic etiam legitur Florentiæ, V. Nicandri Ther. et schol. p. 44 edit. Guil. Morelli. Plinio et aliis, Imprestis. Scribonius Largus c. 190: *Buprestis facit tumorem, stomachique infinitum dolorem, et inflat totum corpus in speciem hydropici.*

(25) *Mandragoram.* Meminit Nicander in Theriacis.

tharidas (26) ; pœna legis tenetur, ut digesto 3 dicitur. Legito etiam digestum ejusdem tituli primum.

Τίτλου τοῦ αὐτοῦ δίγεστον ιγ', Mod. Ὁ ποιῶν ἢ ἔχων ἀπηγορευμένας θυσίας τῷ de sicariis ὑπόκειται.

Τίτλος ιθ', δίγεστον λ'. Ὁ ποιῶν τι πρὸς τὸ διαστρέψαι τοὺς ἁπλουστέρους εἰς τὴν περὶ τὸ θεῖον θρησκείαν ἐξορίζεται.

Δίγεστον λη', Paulus. Ὁ δεδωκὼς τὸ πῶμα πρὸς φίλτρον ἢ ἀμβλωθρίδιον, κἂν χωρὶς δόλου, εὐτελὴς μὲν ὤν, μεταλλίζεται· τίμιος δὲ, ἐξορίζεται μετὰ μερικῆς δημεύσεως. Ἐσχάτη δὲ τιμωρία ἐπάγεται, ἐάν τις ἐκ τούτου ἀπέθανε.

Βιβ. μζ', τίτ. ι', δίγ. ιε', Οὐλπιαν. Ὁ παραφρονῆσαί τινα φαρμάκῳ ποιήσας ἐνέχεται τῇ injuriarum.

Διγέστου τοῦ αὐτοῦ. Ἐὰν ἀστρολόγος, ἢ ἄλλην τινὰ ἀπηγορευμένην μαντείαν μετιὼν, ἐρωτηθεὶς εἴπῃ κλέπτην τὸν μὴ ὄντα, τῇ μὲν injuriarum οὐκ ἐνέχεται, ὑπόκειται δὲ ταῖς διατάξεσιν.

Περὶ ἀποτροφῆς παίδων, γερόντων, καὶ ἀσθενῶν.

Βιβλίον λ', δίγεστον ρκδ', Paulus. Εἰς τιμὴν τῶν πόλεών ἐστι τὸ ληγατευόμενον εἰς ἀποτροφὴν ἀσθενῶν, παίδων, ἢ γερόντων.

Βιβ. λγ', τίτ. β', δίγ. λγ'. Σκαιβόλα. Οὕτως εἶπον· *Τοὺς γέροντας καὶ ἀσθενεῖς μου ἀπελευθέρους ἐν τοῖς τόποις οἷς εἰσι, θέλω γηροκομεῖσθαι.* Δοκῶ λέγειν οὕτως αὐτοὺς διάγειν, ὡς ἐν ζωῇ μου διῆγον.

A Ejusdem tituli digestum 13, Modestinus. Lege de sicariis tenetur, qui sacrificia vetita facit aut habet.

Tit. 19, digesto 30, Modestinus. Qui aliquid facit, quo simpliciores in religione erga Numen vexentur (27), relegatur.

Tit. ejusdem digesto 38, Paulus. Qui poculum dederit amatorium (28), vel abortionis (29), licet absque dolo (30), si quidem vilis (31) est conditionis, in metallum damnatur : sin honorato loco (32) natus, parte bonorum publicata relegatur. Ultimum vero supplicium infertur, si quis ex eo mortuus fuerit (33).

Lib. XLVII, tit. 10, digestum 15. Ulpianus. Qui aliquem medicamento desipientem effecerit (34), injuriarum tenetur.

B Eodem digesto. Si astrologus, vel qui aliam (35) quamdam divinationem vetitam profitetur, interrogatus, aliquem furem dixerit, qui non est, injuriarum quidem non tenetur, sed constitutionum pœnis est obnoxius.

De puerorum, senum, et infirmorum alimentis.

Lib. XXX, digesto 124. Paulus. Ad honorem civitatum pertinet, quod in alimenta infirmorum (36), puerorum, aut senum legatur.

Lib. XXXIII, tit. 2, digestum 33, Scævola. Ita dixi : *Senes et infirmos libertos meos, in locis, in quibus nunc sunt, habere gerocomium* (37) *volo.* Dicere videor, ut ad eum modum degant, ad quem modum me vivo degebant.

Annibalis Fabroti notæ.

(26) *Vel cantharidas.* IC. in d. l. 3. *Et id quod lustramenti causa, dederint cantharidas.* Hæc explicat Casaubonus ad Theophrasti Char. Sed verior est interpretatio Cujac. Observ. lib. XV, c. 27. Vide tamen an ibi legendum sit, *Et hi qui lust.* His autem quæ annotavit adde quæ sequuntur. Galenus de theriaca ad Pisonem : Κανθαρὶς μόνη μὲν διδομένη τὴν κύστιν ἕλκει, καὶ πολέμιον αὐτῆς ἐστι τὸ φάρμακον, καὶ ἀναιρεῖ τῇ ἰσχυρῇ δυνάμει τὸν ἄνθρωπον πολλάκις. Scribonius Largus c. 189 : *Cantharides potæ stomachi dolorem morsusque excitant, præcipue vesicæ ; quamobrem qui biberunt eas, difficulter urinam et cum sanguine reddunt, exulcerata scilicet vesica.*

(27) Tit. 19, dig. 30, *Vexentur.* Hæc lex non est in Basilicis.

(28) Tit. ejusdem, dig. 38, *Amatorium.* Amoris poculum, Glossæ : φίλτρον, amatorium, Πόμα πρὸς φίλτρον, Basil. Vide supra ad Dig. 2.

(29) *Vel abortionis.* Ἀμβλωθρίδιον. Balsamon hic, et Basilica. Athenagoras in legatione pro Christianis, abortivum. Ἀμβλωθρίδιον φάρμακον, Jul. Pollux, lib. II, c. 2, et lib. IV, c. ult. Synodus VI in Trullo, c. 95, medicamentum quo conceptum excutitur. Si plura desideras vide Joannis Henrici Meibomii eruditissimi viri Commentarium in jusjurandum Hippocratis, pag. 133 et seqq. *Politic.* I,

C 8 ; Amm. Marcell. p. 57.

(30) *Licet absque dolo.* Quia mali exempli res est, l. *Si quis* 38, *D. de pœn.* ut in l. 3, § 1, D. *ad leg. Cornel. de sicar.* malo exemplo medicamentum ad conceptionem dedit.

(31) *Si quidem vilis.* Εὐτελής, humilior.

(32) *Si honorato loco.* Τίμιος. Honestior. vetuste honestum pro divite poni notat Asconius in Ver. 5 ; Arnobius 7, advers. G. : *Si ex duobus facientibus res sacras, honestus unus et locuples, alter angusto lare.*

(33) *Mortuus fuerit.* Aristoteles, *Magnor. moral.* I, c. 17 : Φασί ποτέ τινα γυναῖκα φίλτρον τινὶ δοῦναι πιεῖν. Εἶτα τὸν ἄνθρωπον ἀποθανεῖν ἀπὸ τοῦ φίλτρου· *Aiunt mulierem cuidam amatorium dedisse, qui ex eo decesserit.*

(34) Lib. XLVII, tit. X, dig. 15, *Desipientem eff.* Ut puta si quis amoris poculum dederit, quo mentem alicujus alienaverit. *Philtra nocent animis, vimque furoris habent,* vide d. exercitationem 6, tenetur et lege de veneficiis, Græci ad hanc legem.

D (35) *Vel qui aliam.* Græci videntur legisse, *vel qui aliam quam.*

(36) Lib. XXX, *Infirmorum.* Puta puerorum aut seniorum.

(37) Lib. XXXIII, *Hab. in locis gerocomium.* In locis senescere patiamini.

LIBER TERTIUS.

ΕΚ ΤΩΝ

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ ΝΕΑΡΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ.

EX

EDITIS POST CODICEM NOVELLIS.

TITULUS I.

De episcopis, et clericis, et monachis, et monastriis.

I. *Lex, quomodo sint ordinandi episcopi, et presbyteri, et diaconi, tam mares, quam feminæ.*

II. *De episcopis, et clericis.*

III. *Ut cum accedentis ad se jura præsides audire differunt, ab episcopis compellantur, ut id faciant, et quæ deinceps sequuntur.*

IV. *Ut clerici apud episcopos respondeant.*

V. *De Anthimi, et Severi, et Petri, et Zooræ depositione.*

VI. *Ne in privatis domibus res sacra mysteriorum peragatur.*

VII. *Ne quisquam ædificet oratoriam domum absque voluntate episcopi, et quæ deinceps.*

VIII. *Ut quæ circa Viminacium sub Romanis sunt civitates, sub speciali sint archiepiscopo, non sub Thessalonicensi.*

IX. *Quod definitus sit numerus clericorum Majoris Ecclesiæ, atque reliquarum ecclesiarum.*

X. *Ut clerici ex alia ecclesia in aliam transferantur, in deficientium statutum numerum.*

XI. *Ut quæ insinuativa vocantur in clericis, et quæ deinceps sequuntur.*

XII. *Ubi clerici quidam abscedunt, alios autem suo loco substituunt, et quæ deinceps.*

XIII. *De monasteriis et monachis, et quæ deinceps.*

XIV. *Quomodo vivere monachos oporteat.*

XV. *Constitutio, apud quosnam litigare monachi vel ascetriæ debeant.*

XVI. *Hæc constitutio priorem interpretatur constitutionem, de his, qui ingrediuntur in monasteria, et quæ deinceps.*

XVII. *De ordinatione episcoporum, et clericorum: et de synodis, et oblatione.*

A

ΤΙΤΛΟΣ Α'.

Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ μοναχῶν, καὶ μοναστριῶν.

Α'. *Νόμος περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, ἄῤῥενάς τε καὶ θηλείας.*

Β'. *Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.*

Γ'. *Ὥστε ὑπερτιθεμένους τοὺς ἄρχοντας ἀκούειν τῶν τοῦ προσιόντος δικαίων, συνελαύνεσθαι ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τοῦτο πράττειν, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Δ'. *Περὶ τοῦ τοὺς κληρικοὺς τοῖς ἐπισκόποις ἀποκρίνασθαι.*

Ε'. *Περὶ καθαιρέσεως Ἀνθίμου, καὶ Σευήρου, καὶ Πέτρου, καὶ Ζωορᾶ.*

B

Ϛ'. *Περὶ τοῦ ἐν ἰδιωτικοῖς οἴκοις ἱερὰν μυσταγωγίαν μὴ γίνεσθαι.*

Ζ'. *Περὶ τοῦ μηδένα κτίζειν εὐκτήριον οἶκον χωρὶς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Η'. *Ὥστε τὰς περὶ τὸ Viminacium γενομένας ὑπὸ Ῥωμαίους πόλεις ὑπὸ ἴδιον ἀρχιεπίσκοπον εἶναι, μὴ μὴν ὑπὸ τὸν Θεσσαλονίκης.*

Θ'. *Περὶ τοῦ ὡρισμένον εἶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν κληρικῶν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν.*

Ι'. *Περὶ τοῦ κληρικοὺς ἐξ ἑτέρας ἐκκλησίας μετατίθεσθαι εἰς ἑτέραν, εἰς τὸν τῶν λειπόντων καὶ στατούτων ἀριθμόν.*

ΙΑ'. *Ὥστε τὰ καλούμενα ἐμφανιστικὰ ἐπὶ τῶν*

C

κληρικῶν, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΙΒ'. *Ἔνθα τινὲς ἀφίστανται κληρικοὶ, ἕτεροι δὲ ἀντικαθίστανται, καὶ τὰ ἑξῆς.*

ΙΓ'. *Περὶ μοναστηρίων, καὶ μοναχῶν, καὶ τὰ ἑξῆς.*

ΙΔ' *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ βιοῦν μοναχούς.*

ΙΕ'. *Διάταξις, παρὰ τίσι δικάζεσθαι μοναχοὺς ἢ ἀσκητρίας.*

ΙϚ'. *Ἡ διάταξις ἑρμηνεύει τὴν προτέραν διάταξιν, τὴν περὶ τῶν εἰσιόντων εἰς μοναστήρια, καὶ τὰ ἑξῆς.*

ΙΖ'. *Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων, καὶ κληρικῶν καὶ περὶ συνόδων, καὶ προκομιδῆς.*

ΤΙΤΛΟΣ Β'.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Α'. *Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι ἢ ἀνταλλάττεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Β'. *Περὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν κεφαλαίων.*

Γ'. *Περὶ ἐκκλησιαστικῶν τίτλων.*

Δ'. *Ὥστε τὴν Ἐκκλησίαν Ῥώμης ἔχειν τὴν τῶν ἑκατὸν ἐνιαυτῶν παραγραφήν.*

Ε'. *Διάταξις ἀναιροῦσα τὴν τῶν ρ' ἐνιαυτῶν παραγραφὴν ἐπὶ τῶν εὐκτηρίων οἴκων.*

Ϛ'. *Περὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἐκκλησιῶν.*

Ζ'. *Περὶ τοῦ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Ἀναστάσεως, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Η'. *Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐκποιήσεώς τε καὶ καταβολῆς.*

Θ'. *Ὥστε τοῦ λοιποῦ ἀμείψεις ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὴ ὡς ἔτυχεν γίνεσθαι πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Ι'. *Περὶ τοῦ τὰ γήδια, ἢ οἴκους, ἢ ἀμπελῶνας καταλιμπανομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ Μυσίας εἰς ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων, ἢ εἰς ἀποτροφὴν πτωχῶν, καὶ τὰ ἑξῆς.*

ΙΑ'. *Περὶ τῶν ἐργαστηρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας, καὶ τὰ ἑξῆς.*

ΙΒ'. *Ἡ διάταξις τάττει τὰς ὀφειλούσας γίνεσθαι περὶ τῶν τελευτώντων κηδείας.*

TITULUS II.

De rebus et titulis ecclesiasticis.

I. *Ut res ecclesiasticæ non alienentur, aut permutentur, et quæ deinceps.*

II. *De diversis capitulis ecclesiasticis.*

III. *De titulis ecclesiasticis.*

IV. *Ut Ecclesia Romana centum annorum præscriptionem habeat.*

V. *Constitutio, quæ centum annorum præscriptionem abrogat in ædibus oratoriis.*

VI. *De ecclesiis constitutis in Africa.*

VII. *De ecclesia Sanctæ Resurrectionis, et quæ deinceps.*

VIII. *De rerum ecclesiasticarum alienatione ac solutione.*

IX. *Ut in posterum rerum ecclesiasticarum permutationes non fortuito fiant erga religiosissimum imperatorem, et quæ deinceps.*

X. *Ut qui agros, aut domos, aut vineas Ecclesiæ Mysiæ relinquunt ad redemptionem captivorum, vel ad alimenta pauperum, et quæ deinceps.*

XI. *De officinis ecclesiæ Constantinopolitanæ, et quæ deinceps.*

XII. *Hæc constitutio sumptus ordinat, qui in decedentium funeribus fieri debent.*

ΤΙΤΛΟΣ Γ'.

Περὶ αἱρετικῶν, καὶ Ἰουδαίων, καὶ Σαμαρειτῶν.

Α'. *Περὶ αἱρετικῶν καὶ γαμετῶν αὐτῶν.*

Β'. *Περὶ Σαμαρειτῶν.*

Γ'. *Περὶ Σαμαρειτῶν ἀναιροῦσα τὴν πρὸ ταύτης.*

Δ'. *Ἴδικτον περὶ αἱρετικῶν.*

Ε'. *Ὥστε ἄδειαν εἶναι τοῖς βουλομένοις Ἑβραίοις ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν διὰ τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς, ἢ τῆς Ἰταλικῆς, ἢ καὶ διὰ τῆς τῶν ἄλλων γλώττης συμμεταλαμβανομένης τοῖς τόποις, ἀναγινώσκειν τὰς ἱερὰς Γραφάς. Καὶ τὰ ἑξῆς.*

TITULUS III.

De hæreticis, et Judæis, et Samaritis.

I. *De hæreticis, et eorum uxoribus.*

II. *De Samaritis.*

III. *De Samaritis, quæ constitutionem ante hanc latam abrogat.*

IV. *Edictum de hæreticis.*

V. *Ut licitum sit Hebræis, siquidem velint, in synagogis suis vel Græca, vel Itala, vel aliorum populorum lingua, cum locis ipsis mutanda, legere Scripturas sacras, et ut expellantur e quovis loco, qui judicium, vel resurrectionem negant, aut angelos non esse Dei creaturam dicunt.*

ΤΙΤΛΟΣ Α.

Περὶ ἐπισκόπων, καὶ κληρικῶν, καὶ μοναχῶν, καὶ μοναστριῶν.

Α'. Νόμος περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἄῤῥενάς τε καὶ θηλείας.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἐπιφανίῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως.

Μέγιστα ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα Θεοῦ. Ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπος ἐπὶ χρηστῇ μαρτυρείσθω ὑπολήψει, καὶ μὴ ἔστω βουλευτὴς ἢ ταξεώ-

TITULUS I.

De episcopis, et clericis, et monachis, et monastriis.

I. Lex, quomodo sint ordinandi episcopi, et presbyteri, et diaconi, tam mares quam feminæ.

Imperator Justinianus Epiphanio archiepiscopo Constantinopolitano.

Maxima sunt dona, quæ a Deo concessa sunt hominibus. Qui ordinandus est episcopus, existimationis bonæ (38) testimonium habeat, nec sit

Annibalis Fabroti notæ.

(38) *Existimationis bonæ.* Ἐπὶ χρηστῇ μαρτυρείσθω ὑπολήψει: *Testimonium vitæ honestioris habeat*, ut in l. 2 C. *de his qui ven. æt. imp.* Testimonium vitæ honestioris edoceant. Basilica, ibid. Ὑπολήψεως ἀγαθῆς μαρτυρούμενοι. Ὑπόληψις exponitur in Glossis, opinio, existimatio. Eaque ἀγαθὴ vel χρηστὴ passim in Basilicis dicitur de viris integræ opinionis, vel existimationis. Justinianus nov. VI, cap. 1: Εἰ σεμνός τε καὶ ἄμεμπτος καὶ πανταχόθεν ἀνεπίληπτος εἴη, καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς μεμαρτυρημένος τε καὶ ἱερεῖ πρέπων: *Si venerabilis et inculpatus, et undique irreprehensibilis sit, et a bonis testimonium habeat, et sacerdotem decens.* Σεμνός, ut nov. CXXIII, c. 1: καὶ σεμνοῦ εἶναι βίου. Julianus et vetus interpres, *honestæ esse vitæ.* In Glossis autem σεμνὸς exponitur *venerabilis, castus.* Sic vetus interpres Pauli ad Titum, c. II, vers. 2: Σεμνὸν *pudicum* interpretatur. Glossæ

curialis, aut apparitor, nisi a prima ætate vitam solitariam amplexus, a curia liberatus sit, quarta parte patrimonii sui curiæ præstita. Cæterum laicus (39) non statim ad episcopatum traducitor, nec cum concubina (40) episcopus cohabitato, vel liberos habeto (41), vel uxorem secum degentem (42): sed virgo sit ea conjux (43), quæ olim a

A τῆς, εἰ μὴ ἐκ νέας μονάσας ἡλικίας ἐλευθερωθῇ τῆς βουλῆς, τέταρτον μέρος τῆς ἰδίας ὑποστάσεως τῷ βουλευτηρίῳ παρασχόμενος. Μὴ εὐθὺς δὲ λαϊκὸς εἰς ἐπίσκοπον παραγέσθω, μηδὲ παλλακῇ συνοικείτω, ἢ παῖδας ἐχέτω, ἢ γαμετὴν συζῶσαν· ἀλλ' ἢ παρθένος ἔστω ἡ γαμετὴ, ἐκ παρθενίας πρώην συζήσασα. Μὴ γινέσθω δὲ ἐπὶ δόσει, ἵνα μὴ καὶ ὁ δέδωκεν

Annibalis Fabroti notæ.

σεμνότης, pudicitia. Justinianus autem hæc sumpsit ex I epist. Pauli ad Tim. c. III, 2, et ad Titum. c. I, 7. B. Hieronym. sic eas exponit adv. Jovinianum.

(39) *Cæterum laicus non statim.* Jure civili per gradus honores geruntur; et majorem magistratum quis gerere non potest, nisi prius minorem susceperit, l. *Quæ utiliter* 45. *D. De neg. gest.* et l. *honor.* 14, § *Gerendorum* 4. *D. De minor. et honor.* In sacris etiam Eleusinis prius mysta fiebat, quam B epopta institueretur, id est, priusquam admitteretur ad inspectionem arcanorum, et annus interponebatur tentamenti causa. Similiter ad majores Ecclesiæ dignitates quis non promovetur, nisi minoribus prius functus sit. Itaque laicus repente et mediis neglectis non eligitur episcopus, sed κατὰ βαθμοὺς διεξελθὼν, ut de Dionysio Areopagita scribit Simeon Metaphrastes M. Octob. Quod et Sardic. concilii can. 10 cautum est. B. Cyprian. 52, ad Antonianum de Cornelio P. : *Non ipse ad episcopatum pervenit, sed per omnia ecclesiastica officia promotus, et in divinis administrationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotii sublime fastigium cunctis religionis gradibus ascendit.* B. Hieronymus in Epitaphio Nepotiani : *Fit clericus et per solitos gradus presbyter ordinatur.* Eleganter S. Gregor. Nazianz. orat. I, ὡς μόλις. Et fuse in oratione 20. Idemque in laudem Anastasii : Καὶ πᾶσαν τὴν τῶν βαθμῶν ἀκολουθίαν διεξελθὼν, ἵνα τὰ ἐν μέσῳ C συντέμνω, τὴν τοῦ λαοῦ προεδρίαν πιστεύεται· *Cunctisque ecclesiasticorum gradnum muneribus deinceps perfunctus, ut quæ media sunt resecem, populo præficitur.* Zosim. epist. 9 ; B. Chrysost. *De sacerdotio*; Fulbertus, p. 47 ; P. Chrysologus, p. 412 ; Anast. *De Vitis PP.*; synod. VIII C.P. sub Adriano II, c. 5, tom. III *Concil.* p. I, sect. 2, p. 673, collat. 2, *Conc. Barcinon.*. c. 3, tom. II, conc. II, p. 303, collat. I, can. 10; *Concil. Sardic.* et *Synod. Const.* c. 17 ; Vigilius papa, epist. 4; Fulgentius Ferrand. in Breviatione canonum, § 2 : *Ut quicunque laicus ad episcopatum eligitur prius annum in ministerio per omnes gradus transeat*, ex concilio Suffetulensi.

Itaque Goffridus abbas Goffrido Carnotensi episcopo objicit quod ante sacros ordines episcopus electus sit, epist. 27, l. 3. Idemque exprobrat Raynaldo Andegavensi, epist. 2, lib. III : *Omnes postmodum*, inquit, *ordines sed sine ordine, quia in octo diebus, et non certis temporibus, accepistis* D *propter episcopatus ambitionem.* Nec sincerius apud Græcos prisci Patrum canones observati : Georgius Acropolites; Manuel Arsenius, p. 423 b. Sed hæc non ita semper rigide observata : nam ex diaconis etiam assumebantur episcopi, Leo Magn. in Epistolis.

Itaque Nicolaus I, in epist. 6, graviter conqueritur quod Photius D. Ambrosii et Nectarii exemplo (de quibus Sozomen. VII, 8; Socrat. IV), ex laico, etc., et summus pontifex apud Krantz. *Hist. Brem.* lib. VII : *Vidimus*, inquit, *electum vestrum, placet persona, placet scientia, placet eloquentia : placent etiam, quantum novimus, mores. Verum modus electionis displicet, præsertim quia est infra sacros ordines, non dico subdiaconatum, sed acolythatum electus.* Sic Demetrius statim mysta fieri et epoptes voluit, et tanquam res insolita et nova notata, ut scribit Plutarchus in Demetrio. et Philochorus apud Harpocrationem. Ex hac novella non ordinatur episcopus ex monachis vel clericis, nisi sex mensibus inter clericos constiterit. Ex novella autem CXXIII, cap. 1, § ult., laicus etiam ad episcopatum electus ordinatur tantum post tres menses a cooptatione in clerum.

Interdum tamen ex causa et dispensatione summi pontificis gradatim non ascenditur. Auctor *Histor. PP. Rom. qui in Gallia sederunt*, in Clemente VI : *Facta autem hujusmodi ordinatione, religiosus effectus est, et habitum Prædicatorum assumpsit : dictus vero papa demum ipso instante et procurante Joanne rege Franciæ memorato jam suo successore effecto, fecit patriarcham Alexandrinum, et Ecclesiam Rhemensem sibi perpetuo commendavit, et causa ipsum honorandi magis, ne forte a præmissis in posterum posset resilire, in propria nocte Natalis Domini ipsum ad omnes sacros ordines uno contextu ordinavit.*

(40) *Cum concubina.* Balsamon p. 961. Robertus monachus cœnobii S. Mariani apud Altissiodorum in Chronico Altissiodorensi : *Uxorum quoque et concubinarum contubernia presbyteris, diaconibus, subdiaconibus ibi* (in concilio Remis indicto) *sunt penitus interdicta.*

(41) *Vel liberos habeto, vel uxorem.* Qui uxorem habebat initio nascentis Ecclesiæ ad episcopatum vocari poterat; cum uxore tamen veluti cum sorore versabatur apostolorum exemplo, de quibus Clemens Alexandrinus Stromate II. Noti sunt versus Venantii Fortunati de Placidina Leontii episcopi Burdigalensis uxore :

Cogor amore etiam Placidinæ pauca referre,
Quæ tibi tunc conjux, est modo chara soror.

Quæ erat arcana germanitas, ut loquitur Paulinus epist. 2, ad Victricium. Et cum inhiberentur consortia extranearum mulierum, excipiebatur tamen quæ uxor ante sacerdotium fuerat, *l. Eum qui*, 19, *C. de episc. et cler.* De continentibus Epiphanius in compendio veritatis Ecclesiæ. Sed tandem placuit ut nonnisi cælebs episcopus crearetur et orbus, novel. CXXXVII, c. 2, quæ quidem abrogata est quod ad liberos attinet, et ideo relata non est in Basilicis propter novellam II Leonis, ut scribit Balsamon ad canonem 48 sextæ synodi.

(42) *Uxorem secum degentem.* Ex sententia Balsamonis, qui uxorem superstitem et conviventem habet, episcopus creari non potest, sed tantum qui ætatem caste egit, vel certe qui quondam uxorem virginem duxerit. Certum est enim Petrum apostolorum principem uxorem habuisse. De Paulo non convenit; uxorem enim habuisse tradit Clemens Alexandrinus *Stromatum* III, alii contra putant. Theodoretus Cyrensis ex Epistola Pauli ad Corinthios.

(43) *Sed virgo sit ea conjux.* Locus leviter corruptus in Græcis, graviorem in errorem compulit. Sic igitur restituendus est, ἀλλ' ἢ π. ἔ. ἡ γαμετὴ ἐκ παρθενίας π. σ. *Sed aut ipse virgo sit, aut uxor quæ prius ei nupserat, virgo fuerit.* Vide novell. Justin. c. 1, § 3. Innocentius epist. 2, ad Victricium Rotomagensem, cap. 4 : *Mulierem clericus non ducat uxorem, quia scriptum est : Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam, nec ejectam mulierem*, id est, jam virum expertam.

ἀπολέσῃ, τῇ ἐκκλησίᾳ τούτου προσκυρουμένου, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐκπέσῃ. Μὴ ἔστω ἄπειρος δογμάτων. Γινέσθω δὲ ἐκ μοναχῶν, ἢ ἐν κλήρῳ οὐκ ἔλαττον μηνῶν ἓξ καταλεγεὶς, ὁμολογῶν τοὺς ἱεροὺς φυλάττειν κανόνας. Ὁ γὰρ παρὰ ταῦτα χειροτονούμενος ἢ χειροτονῶν τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτει.

A virginitate cum eo vixerit. Per largitionem (44) ne creator, quo nec id (45), quod dedit ecclesiæ applicatum amittat, et ipso pontificatu privetur; Ne dogmatum imperitus esto (46). Monachorum e numero (47) deligitor, vel qui non minus sex mensibus (48) clericatui fuerit ascriptus; et qui spondeat, sacros se canones servaturum. Nam qui præter hæc vel ordinatur, vel ordinat, pontificatum amittit.

Ἐὰν ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἔλαβέ τι ὑπὲρ χειροτονίας, καὶ τὰ δοθέντα τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποκαταστήσει, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐκβάλλεται. Εἰ δὲ λαϊκός ἐστιν ὁ λαβὼν, διπλοῦν τὸ ληφθὲν ἀποδώσει τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐξορίᾳ διηνεκεῖ ὑποβάλλεται, ἐκπίπτων καὶ ἧς ἔχει τυχὸν ἀρχῆς τοῦ δεδωκότος ἐπισκόπου μηδὲ ἣν εἶχε πρότερον ἱερατικὴν ἀξίαν ἐκδικεῖν δυναμένου.

Si quid episcopus, aut clericus, ordinationis nomine acceperit (49), et data restituet ecclesiæ, et a sacerdotio removetur. Sin laicus est, qui accepit, duplum ejus, quod accepit, ecclesiæ solvet, et exsilio perpetuo damnabitur, eum quoque magistratum amittens, quem forte gerebat: nec qui dedit episcopus, illam quoque dignitatem sacerdotalem vindicare sibi poterit, quam prius
B habebat.

Ὁ χειροτονῶν ἐπίσκοπον εἰς ἐπήκοον παντὸς τοῦ λαοῦ προσαγορευέτω τῷ μέλλοντι χειροτονεῖσθαι· ὡς μαθὼν αὐτὸν πάντα ἔχειν τε καὶ φυλάττειν τὰ προειρημένα, ἐπιτίθησιν τῷ τὴν χειροτονίαν.

Qui episcopum ordinat, audiente universo populo compellet eum qui ordinandus est: quod cum norit eum habere ac servare omnia prædicta, manus eidem imponat.

Ὁ βουλόμενος κατηγορείτω τοῦ μέλλοντος χειρο-

Quicunque vult (50), accuset eum, qui ordi-

Annibalis Fabroti notæ.

tiihs. cap. vii, vers. 8, ibi: *Si sic permanserint, sicut et ego.* Ἔδειξε πάλιν, inquit, ἑαυτὸν τῆς τῶν ἀγάμων ὄντα συμμορίας· *Ostendit rursus se esse ex ordine eorum qui uxores non duxerunt.* Hugo tamen Grotius in annotationibus ad d. Epistolam scribit, ex eodem loco non improbabiliter colligi, Paulo fuisse uxorem, sed cum hæc scriberentur, mortuam. Vide hac de re disserentem Jacobum Usserium archiepiscopum Armacanum in epistolas Ignatii prolegomenon cap. 17. Sed sive Paulus uxorem habuerit, sive non, satis est, Petro uxorem fuisse, ut dicatur, conjugatum etiam primæ sedis episcopum constitutum fuisse. Licet autem Petrus uxorem habuerit, maritum tamen esse desiisse constat; nam ut est in canonibus Ælfrici ad Wlphinum episcopum, quamprimum factus est discipulus Christi, qui castitatis exemplum præbuit, uxorem dereliquit et mundana omnia. Petri ad exemplum totus clericorum ordo compositus est. Conjugatus igitur episcopus creari quidem potuit, ut Clemens *Constitutionum* lib. II, c. 2: *Inquirendum*, ait, *an honestam uxorem habeat, vel habuerit; sed non aliter quam si castitati perpetuæ se astringeret.* B. Hieronym. epistola 50, ad Pammachium; et I, contra Jovinian. Concil. Arelat. II. Vide can. *Episcopus*, et seq., distinct. 31; Paulin. epist. ad Aprum episcop. epist. 5; Concilium Carthaginense, II, c. 2: *Omnibus placet ut episcopi, presbyteri, et* D *diaconi, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes, etiam ab uxoribus se abstineant.* Ab omnibus dictum est: Placet ut in omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur qui altario deserviunt. Concilium Arelat. II. Gregor. Nazianzen. orat. 19. Conjugati enim non sunt ordinandi, d. conc. Arelat. II, c. 2; Agathense, can. 16; Arausic., c. 22; Tolet. II. Quod etiam statutum est can. 12, synod. VI in Trullo, ad quem vide Zonaram, et ad can. 30 et 48. Vide Balsamon. in synod. VI in Trullo, can. 48; et ad can. 5 apostol. et Zonaram p. 139. Itaque cum Joanni Cantacuzeno objicerent episcopi Joannem quemdam ad patriarchatum evehi non posse, quod conjugem et liberos haberet, respondit ipse obicem hunc tolli posse, si Joannes uxoris consuetudine non uteretur, et cætera sit idoneus, lib. II *Historiæ*, cap. 21, τοῦτο κώλυμα καθάπαξ ἀποστησομένου. Sic Joannes Glycys cum uxorem et

liberos habens patriarcha Constantinopolitanus esset, uxor ejus statim habitum monasticum induit, ut scribit Nicephor. Gregor. *Histor.* VII. Vide Gregorium Turonensem, lib. I, cap. 44. De conjugio presbyterorum vide Gregor. Nazianz. epist. 40 et 95; in Addit. de Theoseb. De uxoribus clericor. concilium Turonicum I; concil. Matiscon. c. 11; Agathense c. 9. Et manebat lex conjugalis, conc. C Toletanum III, c. 5. Vide quæ dixi ad l. 47 sup. de episc. et cl. Auctor *Constit. apostol.* lib. II, c. 2, qualis esse debeat episcopus, si uxorem honestam habeat, vel habuerit. Vide etiam Leonis M. decreta p. 406.

(44) *Per largitionem.* Vide dicta ad l. 30, sup. *de Episc. et cler.*

(45) *Quo ne id.* Vide Novellam VI, c. 1, § 9; et Nov. CXXIII, c. 2, § 1.

(46) *Ne dogmatum imperitus esto.* Sozomenus, lib. IV, cap. 25, scribit Neonem episcopatu exauctoratum, quod nonnullos sacrarum litterarum legumque Ecclesiæ ignaros, et vitam inconsiderate dissoluteque instituentes, episcopos designasset.

(47) *Monachorum e numero.* Joannes Cassianus, collat. 11, c. 2: *Qui tapius de anachoretarum cœtu, et episcopus Panephisi oppido datus, tanta districtione omni ævo suo propositum solitudinis custodivit, ut nihil de præteritæ humilitatis tenore laxaverit, aut de adjecto sibi honore blanditus sit.* Marcellinus comes in Chronico: *Severus Eutychetis perfidiæ, Anastasio Cæsare volente, sedem Flaviani antistitis ex monacho occupavit.* Epiphanius in Comp. ver. Eccl. p. 9; S. Sev. Sulpitius, *De Vita sancti Martini.*

Monachi tamen episcopi non fiunt sine licentia. Vide notas Sirmondi ad cap. Caroli Calvi, p. 54; vide tamen Indicem, et synodum VIII, sub Adriano, c. 26. Patriarcha ex monacho, vide Nicephor. Gregoram, p. 116 in fin. et 117 in medio; Chronic. Constantinopol. p. 400, in fin. et 423; Crantzium, *Histor. Bremens. Eccles.* lib. VIII, cap. 9.

(48) *Non minus sex mensibus.* Hoc mutatur Novella CXXIII, c. 1, § 2; sufficiunt enim tres menses.

(49) *Ordinationis nomine acceperit.* Vide Novell. Isaaci Comneni apud Balsamonem ad *Nomoc.* Photii, tit. I, c. 24.

(50) *Quicunque vult.* Vetus Ecclesiæ mos in or-

nandus est episcopus: ut instituta quæstione, si A probatum fuerit eum veritatem dicere, ordinatio inhibeatur; sin eum culpæ constiterit expertem esse, qui ordinandus est, vel si accusator deseruerit accusationem, fiat ordinatio. Sed tamen accusator ipse perpetuæ excommunicationis (51) pœnæ subjicietur. Quod si negligatur examen accusationis, tam is, qui ordinavit, quam qui ordinatus est, sacerdotio privatur.

Absque litteris principis (52) nullus episcopus (53) ultra annum absit ab ecclesia sua. Sin hoc fecerit, et canonice citatus a patriarcha suo vel metropolitano fuerit, ac non comparuerit, ab episcopatu removetor, et alius ordinator.

Nullus episcopus absque commendatitiis litteris (54) archiepiscopi sui (55), vel metropolitani, B

τονεῖσθαι ἐπισκόπου· ἵνα, ζητήσεως γινομένης, εἰ δειχθείη ἀληθεύων, ἐπισχεθῇ ἡ χειροτονία. Εἰ δὲ ἀνεύθυνος φανείη ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι, ἢ ὁ κατήγορος ἐκλίπῃ τὴν χειροτονίαν, [Ἴσ. κατηγορίαν] ἡ μὲν χειροτονία γίνεται, αὐτὸς μέντοι ἐπιτιμίῳ διηνεκοῦς ἀκοινωνησίας ὑποβληθήσεται. Παρορωμένης δὲ τῆς ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ ἐξετάσεως, καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ὁ χειροτονηθεὶς τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτουσι χωρὶς θείων γραμμάτων.

Μηδεὶς ἐπίσκοπος ὑπὲρ ἐνιαυτὸν τῆς ἰδίας ἀπολιμπανέσθω ἐκκλησίας. Εἰ δὲ τοῦτο πράξῃ, καὶ κληθεὶς κανονικῶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατριάρχου ἢ μητροπολίτου μὴ παραγένηται, ἐκβαλλέσθω τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ ἕτερος χειροτονείσθω.

Μηδεὶς ἐπίσκοπος χωρὶς συστατικῶν γραμμάτων τοῦ ἰδίου ἀρχιεπισκόπου ἢ μητροπολίτου ἀνίτω ἐν

Annibalis Fabroti notæ.

dinandis episcopis, ut plebe præsente detegerentur malorum crimina, vel bonorum merita prædicarentur: cujus moris testis est præter alios Zonaras ad can. 1 apostolorum. Itaque licebat cuilibet ordinandum accusare.

(51) *Perpetuæ excommunicationis*. Photius *Nomocanonis* tit. 1, c. 8, scribit hoc satis novum esse ut accusator episcopi, si non impleverit accusationem, perpetuæ excommunicationi subdatur: et ideo id non stare in libris Basilic. sicut nec illud quod cavetur in Novella CXXIII, cap. 2, accusatori provincia in qua lares posuit interdici: humanius autem agi novella CXXXVII, c. 5; clericum enim qui litem destituit, de gradu suo dejici, laicum autem competenti pœnæ subjici.

(52) *Sacris litteris exceptis*. Hunc locum non intellexit interpres, qui sic erat vertendus: *Absque litteris principis nullus episcopus*, etc., ab illis igitur verbis incipiendum est novum thema. Justinianus dixerat κατὰ κέλευσιν βασιλικήν. *Jussu principis*. Epitome canonum Adriani Pontificis ex concilio Sardicensi: *Ut episcopi ad comitatum non vadant, nisi ab imperatore vocati, aut necessitatibus oppressorum subventuri*. Vide Novell. CXXIII.

(53) *Nullus episcopus ultra annum*. Crisconius in Breviario canonico, c. 160: *Quod non liceat episcopo a sua Ecclesia plus tribus hebdomadibus abesse* Concilio Sardic. tit. 21.

(54) *Absque commendatitiis litteris*. Ex commendatitiis, seu commendatoriis probatur proficiscendi licentia. De his vide Constantinum Harmenopulum in Epitome cann. sect. 1, et ad Can. apostol. sect. 2, tit. 3; Balsamon. in can. 11 synod. Chalced; Theophanes: μετὰ γὰρ γραμμάτων συστατικῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπέλυσεν· *Cum litteris commendatitiis in Alexandriam dimisit*. S. Basilius epist. 11; Julius Pollux in Chronico: Ἰουλιανὸς τοὺς δήμους ἀπατᾷν οἰόμενος τὰς Χριστιανῶν εὐποιΐας μιμεῖσθαι καθυπεκρίνατο. Διὸ ξενῶσι καὶ πτωχείοις χορηγεῖσθαι προσέταττε, καὶ τὰς συστατικὰς ἐπιστολὰς ἐσπούδαζε γράφεσθαι, καὶ τὰς λοιπὰς εὐσεβείας ἤθελε γίνεσθαι. Δηλοῖ δὲ τοῦτο ἡ ἐπιστολὴ, ἣν πρὸς Ἀρσάκιον τὸν ἀρχιερέα τῶν ἐν Γαλατίᾳ Ἑλλήνων ἐπέσταλκεν· *Julianus cum populum decipere existimaret, Christianorum laudandas actiones imitari simulabat. Itaque res ad victum necessarias, xenonibus et ptochiis erogari præcepit, et commendatorias litteras scribi, et alia pietatis officia peragi voluit: quod ostendit epistola quam ad Arsacium paganorum in Galatia patriarcham misit*. Capit. Caroli M. Aquisgranense concil. cap. 3. Item in eodem concilio, nec non et in Antiocheno can. 20: *Ut fugitivi clerici et peregrini a nullo recipiantur, nec ordinentur sine commendatitiis litteris, et sui episcopi vel abbatis licentia*.

Litteræ commendatitiæ dicuntur quia eos qui migrant, commendant episcopis, non suis. Paulinus Nolanus in epistola 21, ad Amandum episcopum: *Marium portitorem hujus epistolæ commendatum specialiter unanimitati tuæ, ut sicut rogavimus sanctum episcopum et patrem nostrum, ita ordinetur a vobis*. Ebroinus Bituricensis in Formata ad Magnonem Senonensem archiepiscopum: *Has litteras commendatitias more ecclesiastico factas, ad sanctitatem vestram misimus, ut scire valeat Deo digna charitas vestra, eum nec fuga lapsum, nec sua malitia a nobis ejectum, sed nostra voluntate destinatum*.

Hæ litteræ etiam dicuntur dimissoriæ. Synodus Trullana ἀπολυτικὰς vocat; Glossæ Græcolatinæ ἀπολυτικὴ, id est, *dimissoria*. Clerici enim qui in alia diœcesi mansuri erant, absolvebantur et dimit- C tebantur ab episcopo proprio, ut in Formata Wolfeonis Constantiensis episcopi ad Bernaltum Argentariensem: *Commendatum ergo eum curæ vestræ suscipite, et nostris ex partibus absolutum in vestrarum ovium numero custodite*. Dicebantur et canonicæ, ut in Formata Hincmari Remensis ad Æneam Parisiensem, et in Formata Ratbodi Trevirensis episcopi ad Robertum episcopum Metensem. Denique Formatæ dictæ passim in conciliis, quoniam in illis τύπος seu forma signi episcopalis impressa erat. Vigilius Papa in Epistola ad episcopos Galliæ: *Illud pari auctoritate mandamus, ne quisquam sine prædicti fratris et coepiscopi nostri formata tuæ fraternitatis ad longinquiora loca audeat proficisci*. Et in epistola ad Aurelianum episc. Arelatensem: *Ne quis sine formata tuæ fraternitatis ad longinquiora loca audeat proficisci, sed ut consuetudinem illam debeant custodire, quam constat semper nostræ sedis habuisse vicarium, et a vobis formatam postulent, si causarum* D *suarum necessitate compulsi ad longiora itinera destinare disponunt*. Vide B. Augustin. epist. 165 et eruditissimum Sirmondum ad Sidonium.

Dimissoriæ proprie pertinent ad eos, qui in aliam parœciam sive diœcesim transibant, ut in ea perpetuo manerent, ut in d. formata Wolfeonis et in formata Hedilonis ad Rodulphum Laudunensem. Et hoc modo episcopus commendatum per dimissoriam acquirit, ut Joannis VIII epist. 138, ad Vulgarium monach. Commendatitiæ vero pertinent ad eos, qui ad tempus migrabant; puta si privati alicujus vel publici negotii causa abituri essent, vel ad comitatum irent, id est, ubi princeps degeret, *à la Cour*.

(55) *Archiepiscopi sui*. Episcopus sine litteris metropolitani, metropolitanus sine litteris archiepiscopi ad comitatum venire prohibetur. Balsamon hic ἀρχιεπίσκοπον πατριάρχην Nov. VI, c. 2 et 3, *regionis patriarcham* vertit. Julian. nov. VI, num.

Κωνσταντινουπόλει. Τὸν δὲ οὕτως ἀνιόντα χρὴ πρῶτον παραγίνεσθαι πρὸς τὸν ἁγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως ἢ τοὺς ἀποκρισιαρίους τῆς κατ' αὐτὸν διοικήσεως, κἀκείνοις κοινοῦσθαι τὸ πρᾶγμα· καὶ εἰ δεήσοι, δι' αὐτῶν, ἢ διὰ ῥεφερενδαρίων τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας πρὸς βασιλέα μηνύεσθαι.

Χρὴ τὸν χειροτονούμενον κληρικὸν ἄμεμπτον καὶ γραμμάτων ἔμπειρον εἶναι, καὶ μήτε ἐκ ταξεωτῶν ἢ βουλευτῶν, εἰ μὴ κατὰ τὴν πρότερον οἰηθεῖσαν διάταξιν· μήτε δεύτερον γάμον, ἢ παλλακῇ συνοικήσαντα, ἢ γυναῖκα ἔχοντα μὴ ἐκ παρθενίας αὐτῷ συναφθεῖσαν, χειροτονεῖσθαι αὐτὸν προῖκα χωρὶς

A Constantinopolim (56) adeat. Qui vero sic adierit, primum accedere debet ad sanctissimum archiepiscopum Constantinopolitanum, vel ad diœcesis ejus apocrisiarios (57), quibuscum negotium communicetur, ac si quidem opus erit, per eos, vel per ecclesiæ Majoris referendarios (58), imperatori significetur.

Clericum, qui ordinatur, oportet expertem esse reprehensionis (59), et litterarum peritum (60), nec ex apparitoribus (61), aut curialibus, nisi secundum ordinem prius positum. Nec eum, qui secundas contraxerit nuptias (62), vel qui cum concubina contubernium habuerit, aut qui uxorem

Annibalis Fabroti notæ.

25, 26. Vetus interpres, *regionis aut diœceseos patriarcham*. Fulgentius in Breviat. Cann. cap. 46. Zosimus PP. in epist. 5, ad episcopos Galliæ.

(56) *Constantinopolim*. In sacrum comitatum. B. Ambrosius de obitu Valentiniani: *Jussit eum ad comitatum venire*. Ammian. lib. XIV: *Ad comitatum imp. vinctum perduceret*. Gesta de nomine Acacii: *Ut ad comitatum vicibus clerici dirigantur*. Justinian. d. nov. VI, c. 3. πρὸς τὴν βασιλείαν: vet. interpres, *ad imperium*. Anastasius Bibliothec. de vit. PP.: Ne ignoti sine commendatitiis. Vide Alexandri III, epist. 19. 1 coll. in fine. Vide capit. Car. M. p. 8 et 90, 223, 232, b. cod. LL. Antiq. p. 668, tom. III, concil. p. 611, vid. quæ diximus ad tit. 3 lib. I, cap. 22.

(57) *Diœcesis apocrisarios*. Episcopi per apocrisarios suos, vel referendarios Magnæ ecclesiæ causas propter quas in comitatum venerunt exponunt, et responsum impetrant. Vide glossaria nostra ad Cedrenum et Nicetam, et Photii Bibliothecam, p. 266.

(58) *Referendarios*. Glossæ juris. ῥαιφενδάριος ὁ τὰς ἀποκρίσεις κομίζων. *Referendarius qui responsa fert*. Item ῥαιφερενδάριος, ὁ τὰ ῥηθέντα ἀναφέρων ἀπό τινος· *qui dicta ab aliquo refert*. Erant autem non in ecclesia modo, sed et in palatio.

(59) *Expertem esse reprehensionis*. Clerici et episcopi debent esse irreprehensibiles, ut præscribit D. Paulus in Epist. ad Timoth. cap. III, v. 2: *Quia irreprehensibiles esse convenit, quos præesse necesse est corrigendis*, ut est in can. 2, concil. Arvernens.: Τὸν γὰρ ἄρχοντα φωστῆρα δεῖ εἶναι, ὥστε πρὸς τοῦτον πάντας ὁρῶντας φωτίζεσθαι, καὶ ὁδηγεῖσθαι. *Illum enim qui aliis præest, veluti stellam esse oportet ad omnes in ipsum intuentes illuminandum et dirigendum*, ut ait Theophylactus in D. Pauli Epistolam. Et vita clericorum innoxia et inculpata esse debet. Et illi vitæ integri, scelerisque puri. Verum hoc ita intelligendum est, ut D episcopus aut clericus non sit ἀναμάρτητος et impeccabilis, sed irreprehensibilis quantum humanæ naturæ fragilitas patitur. S. Hieronymus lib. I, contra Pelagianos: *Vult certe Deus tales esse episcopos, sive presbyteros, quales vas electionis docet. Primum quod dixit irreprehensibilis, aut nullus aut rarus; quis enim qui non quasi in pulchro corpore, aut nævum, aut verrucam habeat?*

(60) *Litterarum peritum*. Γραμμάτων ἔμπειρον. Balsamo, γραμμάτων παντοίως ἐπιστήμονα. Justinianus Novell. VI, cap. 4, *qui litteras sciat*. Julianus *litteratum* vertit. Per contrarium ἀγράμματος illiteratos, et litterarum expers exponitur in Glossis Græco-Latinis, *qu'il sache lire*. Adde Novellam CXXIII, tit. seq. concilium Romanum sub Eugenio II. c. 4. Vide distinct. 38, can. 5, *in laicis* ex Leonis epist. 23, cap. 7. *extr. de elect.*; Constit. apost. lib. II, c. 1, et lib. VIII, cap. 1. Ca-B rolus M. apud Sangallensem lib. I, cap. 3, quosdam hortatur, ut strenue litteris incumbant. *Et dabo vobis*, inquit, *episcopia et monasteria permagnifica*. Stephanus Tornacensis in epist. 185: *Vir est, quem et morum gravitas, et litterarum peritia, et honestas commendabilem reddunt*. Wilelmus Malmesburiensis lib. I de gest. pontificum Anglor. Atque adeo litterarum peritia præsulibus semper necessaria fuit, ut sola imperitia, abdicandi sacri magistratus justa causa esse potuerit. Anselmus. in epistola ad Urbanum summum PP. Narrat tamen Albert. Crantzius *Historiæ Bremens. Eccles.* lib. 8, cap. 53, ad archiepiscopatum admissum Henricum ex comitibus de Anholt, qui vix primas litteras attigerat. Inscientiæ etiam monstrum ad patriarchalem sedem evectum scribit Nicephorus Gregoras: Τὸν πατριαρχικὸν διαδέχεται θρόνον Νίφων τῆς Κυζίκου μητροπολίτης. τῷ βασιλικῷ θελήματι τῶν ἀρχιερέων εἰξάντων, καὶ μεταστησάν-C των αὐτὸν ἐκ Κυζίκου πρὸς τὴν τῆς πατριαρχίας περιωπήν. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ πάντη μὲν ἀδαὴς τῆς ἔξω παιδείας, οὐχ ὡς τὰ πολλὰ δὲ καὶ τῆς θεσπεσίας, ὡς μηδ' οἰκείᾳ χειρὶ τὰ τῶν γραμμάτων στοιχεῖα γράφειν εἰδώς. *Nipho Cyzici metropolitanus pontificibus imperatoris voluntati obsecutis ad patriarchatum accersitur. Erat autem ille vir Græcarum litterarum plane rudis, sacrarum etiam fere; ut qui sua manu nec elementa litterarum sciret pingere.*

(61) *Nec ex apparitoribus*. Ex ταξεωτῶν, ἢ βουλευτῶν, ex cohorte, vel curia: nec sit officialis aut curialis conditionis, Julianus Antecessor.

(62) *Qui secundas contraxerit nuptias*. Digami a sacerdotio arcentur. D. Hieronymus lib. I advers. Jovinianum: *Quam sancta sit digamia hinc ostenditur, quod digamus in clerum eligi non potest.* D. Augustin. de bono conjugali: *Sacramentum nuptiarum sic ad unum maritum et unam uxorem* D *redactum est, ut dispensatorem ecclesiæ non liceat ordinari, nisi unius uxoris virum*. S. Epiphanius hæres. 59. Tertullianus in libro de exhortatione castitatis: *Presbyter esse non alius potest quam laicus semel fuerit maritus*. S. Leo in epistola 87 ad episc. Cæsariensis Mauritaniæ: *Nequaquam ad diaconi gradum, vel ad presbyterii honorem, vel ad episcopatus culmen ascendat, si aut ipsum non unius uxoris virum, aut uxorem ejus non unius viri fuisse claruerit*. Vide Hieronymi epistolam 83, ad Oceanum, et in epistolam ad Titum cap. 6. Theodoretus in I ad Timoth. cap. 3; S. Ambros. in cap. 3 Pauline I ad Timoth. Digami enim arcentur a sacris ordinibus propter defectum sacramenti, cap. *Debitum extra eod*. Quia qui carnem suam dividunt, non significant unitatem Christi cum unica et immaculata sponsa Ecclesia. Can. *Acutius distinct.* 26.

habeat, quæ a virginitate cum ipso copulata non fuerit. Eumdem oportet ordinari gratis (63), absque omni largitione : et audiente populo universo accipere præcepta canonica, perinde ac de iis est traditum, qui ad episcopum pervenerunt.

Neminem, qui sit illitteratus, clero ascribi oportet.

Presbyter, aut diaconus (64), aut subdiaconus, qui post ordinationem in matrimonio degit (65), aut concubinam superinducit, aperte vel simulate, sacerdotium amittens, privatus esto (66).

Lector, qui secundas contrahit nuptias (67), ad gradum sacerdotii ne provehitor. Si vero operam dederit, ut provehatur, a clericatu removetor. Tertium matrimonium eidem prohibetur.

Quæ ordinatur diaconissa (68), virgo sit (69), B aut olim in unius solius viri contubernio vixerit ;

A πάσης δόσεως, καὶ τὰ κανονικὰ δέχεσθαι παραγγέλματα εἰς ἐπήκοον παντὸς τοῦ λαοῦ, παραπλησίως τοῖς εἰς ἐπισκοπὴν παραγινομένοις.

Ὅτι οὐδεὶς ἀγράμματος εἰς κλῆρον καταλέγεται.

Πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμοις προσομιλῶν ἢ παλλακὴν ἐπεισάγων φανερῶς ἢ ἐσχηματισμένως, τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτων, ἰδιώτης ἔστω.

Ἀναγνώστης δευτερογαμῶν μὴ προκοπτέτω εἰς βαθμὸν ἱερωσύνης. Σπεύδων δὲ προκόψαι, πεπαύσθω τοῦ κλήρου. Τριγαμεῖν δὲ κωλύεται.

Ἡ χειροτονουμένη διακόνισσα παρθένος ἔστω, ἢ ἑνὶ καὶ μόνῳ πρώην συνοικήσασα ἀνδρί, σύνεγγυς

Annibalis Fabroti notæ.

(63) *Ordinari gratis.* Vide Ærodium rerum judicat. p. 444 et Cassiodor. 9, 15 et seq.

(64) *Presbyter aut diaconus.* In ordinationibus clericis, ut loquitur Cyprianus, id etiam servari debet, ut sint ἀνέγκλητοι, seu inculpati. Fulbertus epist. 61. Observanda sententia Apostoli dicentis, oportere non solum episcopum, sed presbyterum quoque et diaconum sine crimine esse.

(65) *Qui post ordinationem in matrimonio degit.* Presbyter, diaconus, et subdiaconus, si matrimonium contrahat, cadit clericatu, cap. 1 et 2, *extr. qui cler. vel. vovent. matrim. contrah. possunt.* Concilium Aurelianense II, c. 8, propter votum continentiæ : tam enim diaconi quam subdiaconi cum primum in clerum asciscuntur carnem suam in æternum obsignant : Hugo a Sancto Victore, de sacrament. lib. I, cap. 30 : *Ordo impedit conjugium faciendum, et dirimit contractum, quia votum continentiæ sacris ordinibus est adnexum, ut licet verbis non fiat, nihilominus tamen in ipsa susceptione factum intelligatur.* Concilii tamen Ancyrani can. 10, diaconis in Ecclesia Orientali nuptias contrahere permissum fuit, si ea lege ordinati essent ab C episcopo ut eis liceret matrimonio jungi, nec deponebantur, si postea uxorem ducerent. Verum ex can. 6 concil. VI in Trullo, presbyteri, diaconi, subdiaconi post ordinationem quidem nuptias jure non contrahunt, sed utuntur matrimonio contracto, excepto tempore contrectationis sacrorum mysteriorum : κατὰ τοὺς καιροὺς τῆς τῶν ἁγίων μυστηρίων μεταχειρήσεως, ex sententia Zonaræ ad can. 4 concil. Carthaginensis.

(66) *Privatus esto*, ἰδιώτης ἔστω. Justinianus, Novella VI, cap. 5, ἰδιώτης ἔσται καὶ λαϊκός, Julianus Antecessor, *sit privatus et laicus.*

D (67) *Lector qui secundas contr. nuptias.* Lector nuptias contrahere non prohibetur, can. 25 apostolorum, eoque jure utuntur Græci cap. *cum olim* 6, *extra de cler. conjugat.* Sed si secundas contraxerit, ad sacerdotii honorem provehi non potest.

(68) *Diaconissa virgo sit aut olim, etc.* Diaconissa univira eligebatur, non renupta, quo verbo utitur concilium Epaonense c. 2. Paulus ad Timoth. I, cap. 7. *Disciplina Ecclesiæ et præscriptio Apostoli viduam adlegi in ordinem nisi univiram non concedit* ; et de virginibus veland. cap 9, ad quam Epiphanius περὶ πίστεως καθολ. συντ. αὗται δὲ μονόγαμοι οὖσαι.

(69) *Virgo sit.* Non virgines, sed viduæ primis Ecclesiæ cunabulis eligebantur, quæ scilicet post matrimonium unum interceptum exinde sexui renuntiabant, ceu loquitur Tertullianus, de exhort. castitatis cap. 1. Clemens autem ordinem viduarum instituisse fertur, ut est in fine lib. VI. Recognitionum, quasi pro monstro esset ut virgo in censum viduarum referretur, quas ætatis ratio frigidioris ad Ecclesiæ ministerium admitti suadebat, non juniores, ὡς τῶν ἀκμαζουσῶν καὶ ἐργάζεσθαι καὶ τρέφεσθαι δυναμένων, ἃς καὶ πόνοις δαμάζειν χρὴ τῆς ἀκμῆς τὰ σκιρτήματα. *Quod quæ adhuc ætate vigeant, laboribus suis victum sibi possint quærere ; quas etiam oportet ætatis adultæ lasciviam laboribus edomare*, ut scribit Theodoretus ad d. epistolam Pauli ad Timoth. Procedente autem tempore virgines quoque ascitæ. Epiphanius hæresi 79 : ἀειπάρθενοι οὖσαι *semper virgines.* Qui locus revocat mihi in mentem epistolam S. Ignatii ad Smyrnenses in fine, quam viri docti interpolatam credunt : Ἀσπάζομαι τοὺς οἴκους τῶν ἀδελφῶν μου σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, καὶ ἀειπαρθένους καὶ χήρας. Vetus versio : *Saluto domos fratrum meorum cum uxoribus et filiis, sed et virgines et viduas* ; et merito quidem : nam Ignatiano sæculo virgines non adlegebantur, sed viduæ. Atqui genuina etiam, ut creditur, Ignatii epistola virginum quoque meminit his verbis : καὶ τὰς παρθένους τὰς λεγομένας χήρας. Versio vetus : *Et virgines vocatas viduas.* De virginibus quod ait, non sapit Ignatii sæculum, si pro diaconissis accipias. Cætera ferri possunt hoc sensu, ut vir sanctus salutet vocatas viduas, id est, non omnes, sed quæ adlectæ essent in ordinem, et in viduatu collocatæ, ut loquitur Tertullianus, de virginib. veland. Itaque nisi obstaret veterum codicum auctoritas, sic legi vellem in dicta epistola, καὶ τέκνοις καὶ τὰς λεγομένας χήρας, expuncta voce παρθένους. Diaconissarum ministerium continetur Nov. VI, c. 6, et can. 12 synodi Carthag. IV, et hoc significat Epiphanius d. loco si modo λουτρὸν ibi accipias pro baptismo. Diaconissæ igitur adhibebantur cum mulieres catechumenæ sacro lavacro tingerentur. Idem Epiphan. : Περὶ πίστεως καθολ. διακόνισσαι καθίστανται εἰς ὑπηρεσίαν γυναικῶν μόνον διὰ τὴν σεμνότητα, ἂν χρεία κατασταίη λουτροῦ ἕνεκα, ἢ ἐπισκέψεως σωμάτων· *Diaconissæ instituuntur ad ministerium mulierum duntaxat honestatis causa, si necesse fuerit lavacri seu baptismatis gratia, aut inspectionis corporum.* Cave enim a veteri illius loci interpretatione (*balnei gratia*). Ait διὰ τὴν σεμνότητα, scholiastes Harmenopuli in Epitomo Canonum, διὰ τὸ εὐπρεπὲς, *propter decorum.* Hoc etiam nominatim scribitur Constitutionum apostolicar. lib. III, cap. 15. Γυναικὸς χρήζομεν διακόνου, καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῷ φωτίζεσθαι γυναῖκας. Ὁ διάκονος χρίσει μὲν μόνον τὸ μέτωπον αὐτῶν τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ· καὶ μετ' αὐτὸν ἡ

οὖσα τῶν ν' ἐνιαυτῶν· πλὴν εἰ μὴ ἐν μοναστηρίῳ χειροτονεῖται. Δεχέσθω δὲ καὶ αὐτὴ τὰ κανονικὰ παραγγέλματα, καθ' ὁμοιότητα τῶν χειροτονουμένων κληρικῶν, καὶ μηδενὶ ἐξωτικῷ συνοικείτω, ἀλλὰ μόνοις τοῖς γονεῦσι, καὶ τέκνοις, καὶ ἀδελφοῖς, καὶ θείοις. Εἰ δὲ ἑτέρῳ χωρὶς τούτων συνοικεῖ, [Ἴσ. διὰ] αὐτὸ τοῦτο μηδὲ προσαγέσθω εἰς χειροτονίαν. Ἀλλὰ κἂν χειροτονηθεῖσα ἐκπιπτέτω, ὑποβαλλομένων αὐτῆς τε καὶ τῷ συνοικήσαντι [Ἴσ. τοῦ συνοικήσαντος] αὐτῇ τῷ τε παρόντι νόμῳ, καὶ ταῖς κατὰ τῶν φθορέων διηγορευμέναις ποιναῖς. Εἰ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμήσῃ, ἢ ἕτερον μετέλθῃ βίον, ἔνοχός ἐστι θανάτου, καὶ τὰ πράγματα αὐτῆς τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ ἐχειροτονήθη, προσκυρωθήσονται· τοῦ φθείραντος ἢ γαμήσαντος αὐτὴν διὰ ξίφους τιμωρουμένου, καὶ δημεύσει καθυποβαλλομένου.

A et prope absit ab annis quinquaginta (70): extraquam si ad monasterium (71) ordinetur. Accipiat autem et ipsa præcepta canonica, ad similitudinem clericorum, qui ordinantur, nec in ullius extranei contubernio sit (72), sed duntaxat in contubernio parentum, et liberorum, et fratrum, et patruorum ac avunculorum. Sin apud alium quempiam extra hos habitat, hac ipsa de causa non perveniat ad ordinationem. Quin etiam si ordinata fuerit, removetor, tam ipsa, quam qui cohabitavit ei, lege præsenti, atque iis pœnis, quæ adversus stupratores sancitæ sunt, damnandi. Quod si post ordinationem matrimonium contraxerit (73), vel ad aliam vitam transierit, rea mortis erit, et facultates ejus illi ecclesiæ, vel illi monasterio, in quo B ordinata fuerit, addicentur: eo, qui stupro ipsam polluerit, aut uxorem duxerit, gladio pariter (74) et bonorum publicatione puniendo.

Πᾶς κληρικὸς, εἰ καὶ ἐν τοῖς ἀναγνώσταις τέτακται, τῆς ἱερᾶς ἀφιστάμενος ὑπηρεσίας, ἢ ἕτερον μεταδιώκων βίον, ἄπορος μὲν ὢν ἔσται ταξεώτης. Εἰ δὲ εὔπορος εἴη, βουλευτὴς γενήσεται πρὸς τὴν τῆς ὑποστάσεως εὐπορίαν.

Omnis clericus, licet in ordine lectorum sit, a ministerio sacro deficiens, aut aliam vitam persequens, siquidem inops est, apparitor erit: sin locuples, curialis fiet, pro facultatum patrimonii sui modo.

Τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ λειτουργούντων κληρικῶν ἢ ποσότης τῆς προσόδου, καὶ κρατη-

Numerum clericorum, qui qualibet in ecclesia cultui divino serviunt, tam reditus quantitas,

Annibalis Fabroti notæ.

διάκονος ἀλείψει αὐτάς· *Muliere diaconissa indigemus, et primum quidem cum baptizantur mulieres. Diaconus unget tantum frontem ipsarum oleo sancto, et post ipsum diaconissa unget eas* (vertunt, *abstergel eas*). Idemque confirmat Hieronymus in Epistolam Pauli ad Romanos, cap. XVI: *In Orientalibus*, inquit, *diaconissæ mulieres in suo sexu ministrare videntur in baptismo sive in ministerio verbi*, quod Sedulius presbyter transcripsit in explanatione ejusdem epistolæ. Sed et auctor Vitæ S. Pelagiæ, cap. 8, testatur diaconissas mulieribus baptizandis ministerium præbuisse. Videamus obiter an diaconissæ inter laicas censerentur: et in ea quidem sententia sunt viri docti, quibus erroris fundus est canon 19 concilii Nicæni, ibi: Ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι, *Inter laicos recenseri*. Vellem observassent ejusdem canonis verba illa: ὡσαύτως δὲ καὶ, etc.; sic enim habetur in omnibus fere codicibus; alii vero legunt, ἐν τῷ κανόνι ἐξῆς. Itaque varia quoque circumfertur versio: Dionysii Exigui sic habent: *Qui sub regula versantur*; Isidori autem Mercatoris: *Qui in eodem clero inveniuntur*. Prior scriptura verior est, eamque D sequuntur Theodorus Balsamon et Joannes Zonar. De sententia canonis videamus. Certe nec ipse Zonaras, nec quidem recentiores videntur eum percepisse. Hoc igitur constitutum est in d. canone, ut diaconissæ, quæ ab hæresi Paulianorum ad Ecclesiam redierint, rebaptizentur, et iis quæ in eodem habitu esse noscuntur, quod nimirum non habeant manuum impositionem, adeo ut omnino inter laicos deputentur, manus imponantur anno 40 (hoc enim tempus constitutum fuit ordinationi earum, aut ut ait Balsamon, ἠξιοῦντο καὶ χειροτονίας διακονισσῶν, *manuum impositionem merebantur*), si inveniantur idoneæ, alioquin manus non imponantur. Cujusmodi interpretatio Balsamoni quoque suboluit, non etiam Zonaræ, ut dixi, qui scribit, diaconissas quæ non initiantur se in supradictam hæresim prolapsas, inter laicos adnumerari, ad d. canonem in fine. Vide episcopum Aurelianensem ad Optatum p. 240, in quosdam canones, et sanctum Basilium in epistola canon. ad Amphiloch. cap. 24, et concil. Epaon. c. 21.

C (70) *Ab annis* L. Ætatis diaconissarum legitimæ non fuit constans definitio. Ne minor annis 60 vidua eligeretur Paulus præcepit ad Titum priore cap. 5. Annum 50 circiter statuit Justinianus novell. VI, c. 6. Patribus Chalcedonensibus annum 40 sufficere visum est, canone 15, concil. Chalced. c. 15; et c. 14 concil. VI in Trullo. Rationem discriminis et juris varii reddit Zonaras ad d. can. 15 ut Paulus. Vide ad l. 9 sup. *de episc. et cleric.* et Hieronymum ad Salvinam de viduitate serv.

(71) *Extra quam si ad monasterium*. Minor enim annis quinquaginta exigente necessitate ordinari potest: sed ei alibi degere non licebit, quam in asceterio sanctimonialium.

(72) *Nec in ullius extranei contubernio sit*. Diaconissis extraneorum consortio interdicitur. Julianus Antecessor Nov. VI, cap. 29. Nulla autem facultas diaconissis tributa est, habere quosdam secum veluti fratres, sive cognatos, vel quos dicere solent agapitos, vel dilectos. Vide Capitula Caroli M. p. 7, b, et 107, et 117; Capitula Caroli Calvi p. 415. Vide concil. Carth. I, c. 3 et 4; Turonens. III; Toletan II, c. 3; Arausic. c. 16; Turon. II, c. 12, 17; Paris. lib. I, c. 46; Trosleian. c. 9; Aurel. III, c. 4; Hispal. II, c. 11; Forojul. c. 12; Tarrac. c. 1; Trull. c. 5: Turon. II, c. 21; Paris. c. 5; Matisc. c. 12; Meldens. c. 67; Concil. Trosleian. c. 8; concil. Aquisgran. c. 118; Aquisgran. II, sub Ludovico parte 3; concil. Turon. sub Carolo, c. 31; Maguntin. c. 19; Remense, c. 27; Capitula Car. M. p. 155; Clemens epist. 2 ad Jacobum fratrem Domini: *Nemo tamen clericorum cum extranea habitet femina, nisi proxima aut soror fuerit*.

(73) *Matrimonium contraxerit*. Vide Cap. Carol. M. et Cod. legum antiquar. p. 633.

(74) *Gladio pariter*. Vide ad l. 5, sup. *de episc. et cler.*

quam quæ invaluit consuetudo, determinat Violantes hanc constitutionem quilibet accusato.

Cujuslibet diœcesis patriarchæ, ac metropolitani, et episcopi, et clerici, qui legem hanc non custodiunt, a sacerdotio removentur. Præsides autem qui violationes ejusdem non indicant, pœnam quinque librarum auri solvent. Dat. XVII Kalendas Apriles. Belisario et Eutropio coss.

II. *De episcopis et clericis.*

Idem imperator Petro præfecto prætorio (75).

De administratione, ac privilegiis, aliisque diversis capitulis, et quæ deinceps.

Præsens constitutio, cum tempore posterior sit, innovat omnia capita constitutionis ante hanc latæ. Sancit autem, ut cum usus postulat episcopum ordinari (76) ab episcopis (77), clerus et primates illius civitatis (78) de tribus personis (79),

A σασα διορίζει συνήθεια. Τῶν παραβαινόντων τὴν διάταξιν ὁ βουλόμενός κατηγορείτω.

Οἱ ἑκάστης διοικήσεως πατριάρχαι, καὶ μητροπολῖται, καὶ ἐπίσκοποι, καὶ κληρικοὶ, μὴ φυλάττοντες τὸν παρόντα κανόνα, τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτουσιν. Οἱ δὲ ἄρχοντες, μὴ ὀμνύντες [Ισ. μηνύοντες] τὰς κατ' αὐτοῦ παραβασίας, ε' χρυσίου λίτρας καταθήσουσι τιμήν. Ἐγράφη Καλάνδαις Ἀπριλλίαις ὑπὸ Βελισαρίου καὶ Εὐτροπίου.

Β'. *Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Περὶ διοικήσεως, καὶ προνομίων, καὶ ἄλλων διαφόρων κεφαλαίων.

Ἡ παροῦσα διάταξις, μεταγενεστέρα οὖσα, πάντα καινίζει τὰ κεφάλαια τῆς πρὸ αὐτῆς διατάξεως. B Διατυποῖ δὲ, ἵνα χρεία γένηται τοῦ ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι, ὁ κλῆρος καὶ οἱ πρωτεύοντες τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπὶ τρισὶ προσώποις κληρικοῖς καὶ μοναχοῖς

Annibalis Fabroti notæ.

(75) *Petro præfecto præfectorio.* Non recte in edit. μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων, *magistro divinorum officiorum.*

(76) *Ordinari.* Χειροτονηθῆναι, *creari*, ut recte Julianus Novella CXV, c. 1, melius quam vetus interpres, quem Leunclavius secutus est. Idemque Julianus in fine c. 1, χειροτονῆσαι, recte vertit *consecrare*. Χειροτονία igitur et pro electione, et pro ordinatione seu consecratione ponitur. Glossæ: χειροτονία, *creatio, procreatio, creatura.* Procreatio igitur idem quod creatio. Innocentius I, in Decretis: *Non sine permissu conscientiaque tua sinas episcopos procreari.* Vide Glossarium nostrum ad Anastasii Biblioth. *Historiam ecclesiasticam*, in χειροτονία.

(77) *Ab episcopis.* Hæc non sunt in Græcis, nec in Novella Justin. CXXIII, cap. I, et omnino abesse debent: nec enim solis episcopis electio permissa est. Qui hæc de suo addidit fortasse respexit ad synodum Nicænam, qua cavetur ut episcopi ab episcopis eligantur, can. 4, et can. 3, Nicænæ II, quod equidem de consecratione et manuum impositione admiserim, de electione non item, de qua hic agitur.

(78) *Clerus et primates civitatis.* Episcopus a clero et primoribus civitatis eligitur. Primores civitatis, οἱ πρωτεύοντες τῆς πόλεως, Balsamoni οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως. Justiniano Nov. CXXIII, cap 1, et Bals. ad Photii *Nomoc.* tit. 1, c. 25, sunt, qui οἱ ἐν τέλει Gregorio Nysseno in vita Gregorii Thaumat. οἱ ἐν τέλει, καὶ ἀξιώμασι; Theodoreto, *Histor. ecclesiast.* lib 4, cap. 17: Οἱ λαμπρότατοι καὶ οἱ λογάδες, honorati, nobiles civitatis. Liberatus diaconus, in Breviario, cap. 14. laici nobiles ac cives, Hincmarus ad Hedenulphum Laudunensis ecclesiæ episcopum; imo ab omni populo vetustissimis temporibus deligebatur episcopus. Clemens aut certe scriptor perantiquus *Constitutionum Apostolicar.* lib. VIII, cap. 2. Primus igitur B. Cyprianus, epist. 68, ad clerum et plebes in Hispania consistentes, coram omni syn. p. 131, lin. 3; B. Hieronymus in Jonam cap. 3, de Cypriano: *Ad probationem bonorum operum arbitror solum hoc satis esse, quod judicio Dei et plebis favore ad officium sacerdotii et episcopatus gradum adhuc neophytus, et ut putatur novellus, electus est*; et in Epistolam ad Galatas; Leo epistola 82, in editione Nivelliana (al. 84), ad Anastasium Thessalonicens.: *Cum de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponatur, quem cleri plebisque consensus concorditer postularint.* Et epistola 87 (al. 89): C *Exspectarentur certe vota civium, testimonia populorum, quæreretur honoratorum arbitrium, electio clericorum.* Stephanus Tornacensis epist. 173: *Concurrunt in electione illa quatuor quæ a Leone I dicta sunt, vota civium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum.* Intelligit epistolam 87, al. 89, Leonis. Sulpitius Severus lib. *De Vita B. Martini*, cap. 7; Hincmarus epistola ad clerum et plebem Tornacensem: *Clerum plebemque ejusdem ecclesiæ publice admonere festines, ut remoto privato studio, uno eodemque consensu talem sibi præficiendum expetant et eligant sacerdotem.* Gregorius Turonensis: *Cumque populus S. Quintianum, qui de Ruteno ejectus fuerat, elegisset.* Et lib 5: *Favente populo episcopatus gratiam adipisceris.* Lib. X: *Gregorium diaconum plebs omnis elegit.* Concilium Remense: *Ne quis sine electione cleri et populi ad regimen ecclesiasticum proveheretur.*

Merito autem populi consensus exspectabatur, quia qui præponendus est omnibus ab omnibus eligi debet, ut est in concilio Aurelianensi; sive, ut est in decreto cleri Laudunensis de Hedenulpho electo episcopo, quia cui debet ab omnibus obediri, utique debet ab omnibus eligi: ne civitas non optatum episcopum aut contemnat aut oderit, et fiat minus religiosa civitas quam convenit, cui non licuit habere quem voluit. Denique omnium interest electum potius habere quam quemlibet.

Multa tamen sunt quæ his quæ diximus refragari videntur; sunt enim qui putent adhibitum fuisse consensum populi ad comprobandam electionem jam factam a clero. Imo populi et cleri D electio fuit. B. Cyprianus d. epist. 68: *Quando ipsa* (de plebe loquitur) *maxime habeat potestatem, vel eligendi, vel indignos recusandi.* Nec aliter concilii Nicæni can. 3 accepit interpres Arabs, apud quem sic habetur: *Et si populo placebit eligatur.* De electione episcopi vide P. Blesensem epist. 15; Nazianzen. orat. 21; Capitula Car. M. p. 18. Coram populo statuebantur episcopi. ibid. p. 209; Synesium, epist. 67; Alexandri III epist. 23; vide etiam Duval, *De electo episcopo per plebem*, p. 386, 389 usque ad p. 393. Vide Anastas. Bibliothecar. in Leone III, in Valentiniano, et Sergio II.

Sunt qui putent electionis jus ademptum populo, et allegendum ad episcopem, ab episcopis eligi debere, can. 3 Nicænæ VII synodi; can. 13 concilii

(79) *De tribus personis.* Duo aut tres præsentati metropolit. concil. Barcin. II, c. 3.

συναυτοῖς δὲ, εἰ βούλονται, καὶ λαϊκοῖς, προκειμένων τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, ψηφίσματα ποιῶσι, λέγοντες ἐν αὐτοῖς ὡς κανονικοὺς αὐτοὺς ἴσασι, καὶ οὔτε γυναιχὶ, οὔτε παλλακῇ συζῶσιν, ἢ παῖδας ἔχουσιν. Ἀλλ' εἰ καί τις γέγονεν αὐτοῖς γαμετὴ πρότερον, ὡς ἐκ παρθενίας ταύτῃ συνῴκησαν.

Βουλευτὴς ἢ ταξεώτης μὴ γενέσθω ἐπίσκοπος, μὴ πρότερον ιε' ἔτη μονάσας. Ἀλλ' εἰ παρὰ ταῦτα γένηται, τῇ ἰδίᾳ ἀποδιδόσθω τύχῃ.

Ἧττων τῶν τριάκοντα ἐτῶν μη χειροτονείσθω ἐπίσκοπος.

Ὁ λαϊκὸς, εἰ μὴ τρεῖς μῆνας καταλεγῇ ἐν κλήρῳ, μὴ προαγέσθω εἰς ἐπίσκοπον.

Ὁ βουλευτὴς, ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη μονάσας, χειροτονείσθω ἐπίσκοπος, καὶ τῆς τύχης ἐλευθεροῦται, τὸ

clericis ac monachis, et cum eis (siquidem ita velint) laicis quoque, propositis sacris Evangeliis decreta faciant (80), quibus in decretis dicant, se illos scire canonibus conformes, et quod neque cum uxore vel concubina sint eodem in contubernio, neque liberos habeant. Quod si quam prius habuerint uxorem, a virginitate cum illa cohabitasse.

Curialis, vel apparitor, episcopus non fiat, nisi prius quindecim annis solitariam vitam egerit. Si præter hæc factus fuerit episcopus, conditioni suæ restituitor.

Episcopus minor annis triginta (81) ue ordi- pq!or

Laicus, nisi per tres menses (82) clero fuerit ascriptus, ad episcopatum non producitor.

Curialis, qui vitam solitariam quindecim annis egerit, episcopus ordinator, et a conditione sua

Annibalis Fabroti notæ.

concilii Laodiceni. In quorum sententiam ire non possum; verius enim est jus et facultatem eligendi penes populum remansisse. Quoniam autem discordante inter se plebe, ad seditionem plerumque ventum erat, ideo a Patribus Laodicenis electio plebi adempta, can. 12: Ὅτι δὲ στάσεις ἐντεῦθεν ἠγείροντο, ut ait Zonaras ad d. canonem. De plebe ob studia privata ad seditiones prorumpente vide Gregorium Nazianz. orat. 19; Evagrium, lib. II c. 15; Theodor. Lectorem; Sozomenum, lib. VI. *Histor. ecclesiast.* c. 23 et 24; Socratem, VI, c. 10; Anastasium Bibliothecar. in Conone et in Sergio II; Gregor. Turonens. *Histor.* lib. II, c. 13; Sidonium Apollinar. lib. IV, epist. ult. De plebis electione conqueritur Gregor. Nazianz. d. epist. 19 et alibi.

Nemo nescit per initia electionem pontificis Romani et reliquorum episcoporum fuisse penes clerum, populum, et principes; quanquam quod de populo dicitur, quidam sic accipiendum putant, ut consensus populi adhibitus tantum fuerit ad comprobandam electionem jam factam a clericis. Vide can. *Si quis* 28, 16, *quæst.* 1, et gloss. ad verbum: *Vel populi*, et can. *Sic vire* 26, ead. causa, et quæst. Hildebertus Cenomanensis episc. in epist. 12: *Nam de electione quid loquar, in qua populo minime licet clerum præcedere, sed assensu prosequi eligentem.* Alii contendunt episcoporum electionem penes populum fuisse, can. *Sacrorum* 63 distinct. cap. *Querelam*, extr. *De elect.* Verum sive populus una cum clericis episcopos elegerit, quod variis auctorum locis comprobari posset, sive electionem jam factam approbarit, tantum constat, præsente saltem, vel attestante populo, quod sine consensu non procedit, episcopos eligi solitos. D. Hieronymus in can. *Licet* 8, quæst. 1.

Verum procedente tempore, desiit adhiberi populi consensus in electionibus, cap. 2 extr. Justinianus plebem non excludit, sed primates civitatis admittit, τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, nov. CXXIII. Quod ad principes attinet, jus populi ad eos translatum videtur. Hugo Grotius in lib. *De imper. summarum potestatum circa sacra*, cap. 11, num. 20, usque ad num. 25, et Francisc. Florens, ad tit. Decretal. *de electione.*

(80) *Decreta faciant.* In tres personas suffragia conferant.

(81) *Episcopus minor annis* XXX. Veteri Hebræorum lege non eligebantur in sacerdotium, nisi qui implevissent annum 30, Hieronymo teste in epistola 62, ad Theophilum, et in prœmio ad Ezechiel. Sacerdotibus etiam Christianis ætas quidem annorum 35 præstituta a Justiniano in Nov CXXIII, c. 1. At ex Nov. CXXXVII, cap. 2, satis est explevisse annum 30, ut et concilii Agathensis can. 17, et ex eo can. *Episcopus*, dist. 77; concilii Lateranens. can. 3. Hæc viri perfecti ætas est, d. can. 17, et legis Wisigothorum lib. X, tit. 2, c. 3; D. Gregor. Nazianz. in oratione 40: Ὡς τελείαν βάσανον ἀρετῆς, καὶ τοῦ διδάσκειν καιρὸν ταύτης ἐχούσης τῆς ἡλικίας· *Quia hæc ætas perfectum virtutis argumentum docendique maturitatem habet.* Theophylactus in Lucam, cap. 3: Αὕτη ἡ ἡλικία ἐστὶ τελειοτάτη· *ætas illa perfectissima est.* Et in Joannem cap. 1: Ἀνὴρ δὲ λέγεται ὁ Κύριος· τάχα μὲν καὶ διὰ τὸ τῆς ἡλικίας τέλειον· τριακονταετὴς γὰρ ἐβαπτίσατο. *Vir autem dicitur Dominus, fortassis propter ætatem perfectam; quoniam 30 annorum erat cum baptizaretur.* Hildebertus Cenomanensis episcopus, epistola 12; S. Hieronymus, contra Jovinianum lib. I: *Propterea inter duodecim apostolos unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio. Sed cur non Joannes electus est virgo? Ætati delatum, quia Petrus senior erat, ne adhuc adolescens, et pene puer progressæ ætatis hominibus præferretur.* Gregorius VII, epist. 5, ad episcopos Britanniæ, non admittit juvenem quemdam præclarum genere et honestis moribus, ad episcopatus onus portandum. Scribit tamen D. Chrysostomus, non tam ætatis rationem habendam, quam virtutis et pietatis, in Epistolam Pauli ad Timoth. et D. Chrysostomus apud Georgium Alexand. in Excerptis Photianis. Idem scribit Albertus Crantzius, *Histor. Bremensis* lib. IX, cap. 47; et Hincmarus in Vita S. Remigii ait, eum anno 22 archiepiscopum electum fuisse. Denique, ut cætera exempla omittam, Eleutherius propter eximiam virtutem vicesimum annum agens episcopus Illyrici ordinatus est, ut scribit Nicephor. Callist. lib. III *Histor. ecclesiast.*

(82) *Laicus nisi per tres menses.* Hoc jus sequuntur Leo et Constantinus. Synodus Avernensis II, c. 9; et Aurelianensis V annum præstituit. In Fulgentii quoque Ferrandi Breviatione canonum refertur ex concilio Sufetulensi, ut quicunque laicus ad episcopatum eligitur, prius annum in ministerio ecclesiastico per omnes gradus transeat. Refert etiam Crisconius in Breviario canonico, c. 164, ex Decretis papæ Cœlestini tit. 21, quod non conveniat, contemptis clericis Ecclesiarum, de laicis episcopum ordinari. Novella tamen sexta, c. 1, vers. *Prius autem*, sex menses præstituti fuerant.

liberator: sic tamen, ut semissem cum quarta patrimonii sui parte curiæ ac fisco præbeat.

Si intra sex menses decreta de episcopis facta non fuerint, competens partriarcha vel metropolitanus, animæ suæ periculo, quem vult, ordinato.

Si copiam trium personarum non habent, qui decreta faciunt, unum, vel duos, pro ipsius loci abundantia, decernere possunt.

Qui præter hæc ordinatur, excidit ordinatione. Qui vero ipsum ordinat, ad unius anni spatium a sacro ministerio separatur, facultatibus ejus ecclesiæ applicandis.

Accusatus episcopus (83) ordinandus, ante discussionem causæ ne ordinator. Accusator, si victus fuerit, aut trimestrii spatio deseruerit accusationem, relegatur: episcopo, qui ordinat, ex violatione legis iisdem pœnis subjiciendo (84).

Omnis episcopus gratis ordinator (85), eo, qui dat, vel accipit, vel intervenit, sacerdotium amittente; præterquam quod etiam id, quod datum fuerit, ecclesiæ applicabitur. Quod si laicus est, qui accepit, duplum ejus, quod datum fuerit, ecclesiæ restituet. Qui vero cautionem hoc nomine acceperit, et ipsam restituet et summam solvet, quantam illa continet.

Legito 17 (85*) præsentis tituli constitutionem, quæ cum tempore posterior sit, renovat tradita de episcoporum ordinatione.

Patriarchæ, Romanus (86) et Constantinopolitanus et Alexandrinus et Theopolitanus (87) et Hierosolymorum archiepiscopus (88), ab initio constituta tam cathedraticorum (89), quam consuetudinum nomine præstanto; viginti tamen ut auri libras non transcendant. Qui vero ab ipsis, vel ab aliqua synodo ordinantur metropolitani, ac similiter et qui a metropolitanis (90) ad episcopatum provehuntur, si non minorem triginta libris auri reditum habet ecclesia, quam ad ecclesiam ordinandi sunt: centum solidos ordinanti nomine cathedratici solvunto, clericis et notariis ejusdem trecentos. Si vero minorem quidem triginta libris

ἥμισυ τέταρτον μέρος τῆς ἰδίας ὑποστάσεως παρέχων τῇ βουλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ.

Ἐὰν ἐντὸς ἓξ μηνῶν μὴ γένωνται τὰ τῶν ἐπισκόπων ψηφίσματα, ὁ ἁρμόδιος πατριάρχης ἢ μητροπολίτης ὃν βούλεται χειροτονείτω κινδύνῳ τῆς ἰδίας ψυχῆς.

Ὅτι, εἰ μὴ εὐποροῦσι τῶν τριῶν προσώπων οἱ ψηφίσματα ποιοῦντες, δύνανται ἕνα ἢ δύο πρὸς τὴν τῶν τόπων εὐπορίαν ψηφίσασθαι.

Ὁ παρὰ ταῦτα χειροτονούμενος ἐκπίπτει τῆς χειροτονίας. Ὁ δὲ χειροτονῶν ἐπὶ ἐνιαυτὸν χωρίζεται τῆς λειτουργίας, τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρουμένης τῆς αὐτοῦ περιουσίας.

Κατηγορηθεὶς ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι, πρὸ ἐξετάσεως μὴ χειροτονείσθω. Ὁ δὲ κατήγορος, ἡττηθεὶς, ἢ ἐπὶ τρίμηνον ἀπολιπὼν τὴν κατηγορίαν, ἐξορίζεται, τοῦ χειροτονοῦντος ἐπισκόπου ἐκ παραβάσιας τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβαλλομένου.

Πᾶς ἐπίσκοπος προῖκα χειροτονείσθω, τοῦ διδόντος, ἢ λαμβάνοντος, ἢ μεσάζοντος τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτοντος, πρὸς τὸ καὶ τὸ δοθὲν τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρωθῆναι. Εἰ δὲ λαϊκός, ἐστιν ὁ λαβὼν, διπλοῦν τὸ δοθὲν ἀναδίδωσι τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀσφάλειαν δὲ περὶ τούτου λαβὼν, καὶ ταύτην ἀποδίδωσι, καὶ ὅσην περιέχει ποσότητα.

Ἀνάγνωθι τὴν ιζʹ τοῦ παρόντος τίτλου διάταξιν μεταγενεστέραν οὖσαν, καὶ καινίζει τὰ περὶ τῆς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων.

Οἱ πατριάρχαι Ῥώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἱεροσολύμων, τεταγμένα ἐξ ἀρχῆς ὑπὲρ ἐνθρονιστικῶν καὶ συνηθειῶν παρεχέτωσαν, μὴ ὑπερβαίνοντες τὰς κʹ τοῦ χρυσίου λίτρας. Οἱ δὲ παρ' αὐτῶν ἢ παρά τινος συνόδου χειροτονούμενοι μητροπολῖται, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ παρὰ τῶν μητροπολιτῶν εἰς ἐπισκοπὴν προαγόμενοι, εἰ μὴ ἐλάττονα τριάκοντα χρυσίου λιτρῶν πρόσοδον ἡ ἐκκλησία ἔχῃ, εἰς ἣν μέλλουσι χειροτονεῖσθαι, ἑκατὸν νομίσματα ὑπὲρ ἐνθρονιστικῶν παρεχέτωσαν τῷ χειροτονοῦντι, τοῖς δὲ κληρικοῖς αὐτοῦ καὶ νοταρίοις νομίσματα τριακόσια. Εἰ δὲ ἐλάττονα μὲν τριάκοντα τοῦ χρυσίου

Annibalis Fabroti notæ.

(83) *Accusatus episcopus*. Hic de electi, nondum tamen ordinati episcopi accusatione agitur. Vide Balsamonem ad Photii *Nomocan*. tit, 9, cap. 1, in med.

(84) *Iisdem pœnis subjiciendo*. Qui ordinare festinavit, anno uno ministerio sacro abstinet, et res ejus ecclesiæ addicuntur cujus episcopus est.

(85) *Gratis ordinator*. Tertullianus, *Apolog*. c. 39; Cassiodor. IX, 15 et seq.

(85*) Hoc est ultimam hujus tituli primi, quæ in libris Novellarum est centesima tricesima septima.

(86) *Patriarchæ, Romanus*. Quinque numero sunt patriarchæ in Ecclesiæ corpore, quod ab iis administratur, ad exemplum quinque corporis humani sensuum, ut scribit Petrus Antiochenus in epistola ad Dominicum Gradensem, quæ habetur in cod. ms. biblioth. Regiæ, ut refert eruditissimus Petrus de Marca, archiepiscopus Tolosanus, in Dissertatione de primatu Lugdunensi.

(87) *Theopolitanus*. Hoc est Antiochenus. Julianus Antecessor.

(88) *Hierosolymorum archiepiscopus*. Semper ultimo loco ponitur patriarcha Hierosolymitanus, ut concilii Florentini sessione 25: Τὸν Κωνσταντινουπόλεως δεύτερον εἶναι μετὰ πάπαν, εἶτα τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας μετὰ τοῦτον, εἶτα τὸν Ἱεροσολύμων.

(89) *Cathedraticorum*. Enthroniastica sive cathedratica intra modum legitimum non improbantur. Est autem ἐνθρονιαστικὸν, quod pro ordinatione episcopi datur ordinanti, vel clericis, vel notariis ecclesiasticis. Vide Novellam Isaaci Comneni; vide Balsamonem in *Nomoc*. Photii, tit. 1, c. 34. In mandato tamen quod metropolitano dari solebat, præcipitur ut sportulæ illæ non ordinanti, sed pauperibus erogentur.

(90) *Qui a metropolitanis*. Vide Servinum vol. I, p. 59.

λιτρῶν, οὐχ ἧττονα δὲ τῶν δέκα πρόσοδον ἐτησίαν ἡ ἐκκλησία ἔχῃ, τότε ρʹ νομίσματα διδότω τῷ χειροτονοῦντι, καὶ τοῖς κληρικοῖς αὐτοῦ καὶ νοταρίοις διακόσια. Εἰ δὲ ἧττων μὲν τῶν δέκα λιτρῶν, οὐχ ἧττων δὲ τῶν πέντε ἡ ἐτησία πρόσοδος τῆς ἐκκλησίας, παρεχέτωσαν τῷ μὲν χειροτονοῦντι πεντήκοντα νομίσματα, τοῖς δὲ ἀμφ' αὐτὸν σʹ. Ἐλάττονος δὲ πέντε λιτρῶν, οὐκ ἐλάττονος δὲ τριῶν τῆς ἐτησίας προσόδου οὔσης, δεκαοκτὼ νομίσματα ὁ χειροτονῶν λαμβανέτω, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εἰκοσιτέσσαρα. Εἰ δὲ λείπεται τῶν τριῶν λιτρῶν ἡ ἐκκλησιαστικὴ πρόσοδος, οὐκ ἐλαττοῦται δὲ τῶν δύο, παρεχέσθω τῷ μὲν χειροτονοῦντι νομίσματα ϛʹ, τοῖς δὲ ἀμφ' αὐτὸν νομίσματα ιβʹ. Ἐπ' ἐλάττονι δὲ προσόδῳ τῶν δύο λιτρῶν, μηδὲν καθόλου παρεχέσθω. Εἴ τις δὲ πλέον λάβῃ τοῦ ὡρισμένου, τριπλοῦν τὸ δοθὲν ἀναδώσει τῇ ἐκκλησίᾳ. Δύναται δὲ ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι καὶ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἰδίᾳ προσφέρειν πράγματα τῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς ἣν μέλλει χειροτονεῖσθαι.

Πᾶσα ἐπισκοπὴ ὑπεξουσιότητος, καὶ ἐναπογράφου καὶ δουλικῆς ἀπαλλάττει τύχης.

Ἐπίσκοπος ἢ μοναχὸς μὴ προσκαλείσθω πρὸς κηδεμονίαν. Οἱ λοιποὶ κληρικοί, εἰ βούλονται, τὰς τῶν συγγενῶν καταδεχέσθωσαν τεσσάρων μηνῶν τὴν οἰκείαν τῷ ἄρχοντι φανεροῦντες γνώμην. Πρὸς δὲ ἐξωτικὰς μὴ ἑλκέσθωσαν

Μηδεὶς ἐπίσκοπος, ἢ μοναχός, ἢ κληρικός, ἐκλήπτωρ, ἢ διοικητὴς δημοσίων, ἢ μισθωτὴς τελῶν, ἢ ἀλλοτρίων κτήσεων, ἢ κουράτωρ οἴκου, ἢ ἐντολεὺς δίκης, ἢ ἐγγυητὴς ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐγγυῶν [ἴσ. αὐτῶν] γενέσθω, οἱονδήποτε ἔχει βαθμὸν ἱερωσύνης· μόνοις γὰρ ἔξεσται αὐτοῖς ἱερατικῶν φροντίζειν πραγμάτων κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ῥητοῦ,

Δύνανται αἱ ἅγιαι ἐκκλησίαι καὶ οἱ λοιποὶ εὐαγεῖς οἶκοι ἀλλήλοις καὶ τοῖς ἰδίοις κληρικοῖς μισθώσασθαι, καὶ ἐμφυτεύσεις ἐκδιδόναι χωρὶς τῶν διοικητῶν καὶ χαρτουλαρίων, καὶ συγγενῶν αὐτῶν, καὶ ἀγχιστέων. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν ἐπίσκοπος τῆς ἰδίας ἐκπίπτει περιουσίας, ταύτης κληρουμένης τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ δὲ κληρικὸς ποινὴν δώσει τῇ ἐκκλησίᾳ, ἣν ὁ ἐπίσκοπος ὁρίσει. Οἱ δὲ ἐκλήψεις ἢ διοικήσεις δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν καταπιστεύσαντες κληρικοῖς οἱουδήποτε βαθμοῦ, ἢ μοναχοῖς, ἢ ὑπὲρ τῶν τοιούτων αὐτοὺς αἰτιῶν δεξάμενοι ἐγγυητάς, οὐδὲ τοὺς εὐαγεῖς οἴκους, οὐδὲ αὐτοὺς τοὺς

A auri, sed decem libris tamen non inferiorem reditum annuum habet ecclesia, centum solidos dat ordinanti, clericis et notariis ejus ducentos. Quod si minor decem libris auri, non minor autem quinque libris annuus est reditus ecclesiæ, quinquaginta solidos ordinanti solvunto, septuaginta vero solidos iis, qui sub eo sunt. Si minor quinque libris, at non minor tribus est ecclesiæ reditus annuus octodecim solidos accipito, qui ordinat, et qui circa ipsum sunt, viginti quatuor. Quod si reditus ecclesiæ minor est tribus libris, at non minor duabus, ordinanti det solidos sex (91), iis autem, qui sub eo sunt, duodecim. De reditu vero minore duabus auri libris, nihil omnino præstanto. B Si quis autem plus acceperit, quam statutum sit, triplum ejus, quod datum est, ecclesiæ solvet. Cæterum potest is, qui ordinandus est, tam ante initum episcopatum, quam post ordinationem, illi ecclesiæ, ad quam ordinandus est, facultates suas offerre.

Omnis episcopatus a potestate patria (92) et ascriptitia servilique conditione liberat.

Episcopus aut monachus ad cognatorum curam non vocetur. Cæteri autem clerici, si velint, eorum curam suscipiant, intra quatuor menses suam voluntatem magistratui declarantes. Ad extraneorum autem curam ne compellantur.

Episcopus, aut monachus, aut clericus, non fiat exceptor (93), vel administrator rerum fiscalium, C vel conductor vectigalium, alienorumve prædiorum, aut curator ædium, aut procurator litis, aut pro causis ejusmodi fidejussor (94) : quemcunque tandem sacerdotii gradum habeat. Quippe licebit eis duntaxat rerum sacerdotalium habere curam, juxta constitutionem hujus textus.

Possunt ecclesiæ sacrosanctæ, cæteræque venerabiles domus, inter se, ac suis clericis locare, atque emphyteuses dare, absque suis administratoribus et chartulariis et cognatis et propinquis. Qui adversus hæc facit episcopus bonis suis excedit, quæ applicantur ecclesiæ, clericus autem eam pœnam dabit ecclesiæ, quam episcopus statuerit. Qui vero vel exceptiones, vel administrationes rerum fiscalium, aut privatarum, clericis cujuscun- D que gradus, aut monachis commiserint, aut pro talibus causis eos fidejussores acceperint, nec venerabiles domus convenire, nec ipsos clericos

Annibalis Fabroti notæ.

(91) *Det solidos sex.* Sic legitur in Peirescii cod.; in Novella vero Justiniani c. 3, νομ. ιβʹ et νομ. ϛʹ, et ita in quibusdam libris Juliani, ut notatur in variis. Omittitur autem hic quod colligitur ex d. Nov. in presbyterum, archidiaconum, πρῶτον τῶν πρεσβυτέρων, et archidiaconum, πρῶτον τῶν διακόνων, in Ecclesia pecuniæ distributionem habuisse, Arnulphus Lexoviensis de P. Pictaviensi archid. Fulbertus, epist. 55 et 79; Isidorus epist. ad Leudefredum episcopum de officio archidiaconi. Pervulgatum est quod de B. Laurentio primo archidiacono scribit Prudentius, cui hæc subnectam ex Chrysologi sermone 135 : *Quoniam erat archidiaconus, apud illum esse utique credebantur opes ecclesiæ.* Augustin. in sermone 38 *De divers.: Thesauros ecclesiæ suscipiens Christianis pauperibus erogasti.* Sulpit. Sever. in dialogo 2, de virt. S. Martini.

(92) *Omnis episcop. a potest. patr.* Vide sup. ad l. 33 *de episc. et cleric.*

(93) *Exceptor.* Episcopus exceptor seu susceptor tributorum fieri non potest, nec conductor vectigalium. Concilium Chalced. c. 3; Ferrandus Diaconus, in Breviar. c. 125; Carthagin. c. 16.

(94) *Fidejussor.* Vide Clementem, Constit. lib. II, c. 6; et Chassan. ad tit. *De fidejuss.* exig

vel monachos, vel eorum facultates possunt, atque etiam damnum, quod accidit fisco, de suo restituent.

Episcopus ne producitor ad dicendum testimonium (95), sed propositis sacrosanctis Evangeliis, personis publicis præsentibus, quæ novit, testator.

Nemo propter causam pecuniariam vel criminalem absque divino jussu episcopum producat, aut sistat: præside, qui jam dicta facit, præter amissionem cinguli, tormentis et exsilio tradendo.

Episcopus aut clericus (96) absque jussione sacra, vel absque permissu illius, qui jurisdictionem in eos habet, peregre ne proficiscitor: nec proficiscens, ultra spatium anni (97) reditum differto. Nam ex ecclesia sua nullas expensas accipiet. Quod si canonice citetur, nec intra statutum tempus redierit, alius ordinator. Cum Constantinopolim venerit secundum ea quæ dicta sunt, per Constantinopolitanum patriarcham imperatori indicator. Cæterum verba textus de his sunt hujusmodi: Interdicimus autem religiosissimis episcopis, ne suas ecclesias relinquant. Et post alia verba: Ita tamen ut ne illis quidem episcopis, qui sub beatissimo Constantinopolis archiepiscopo et patriarcha sunt, liceat absque permissu ipsius, vel absque jussu nostro, imperatoriam urbem adire. Quod si hoc etiam modo cujuscunque loci episcopus peregre profectus fuerit, non amplius uno anno suam relinquat ecclesiam. Et debent episcopi, qui ad urbem imperatoriam, ceu dictum est, appulerunt, cujuscunque sint diœcesis, ante omnia beatissimum archiepiscopum Constantinopolitanum adire, atque ita per eum ad nostram serenitatem accedere.

Patriarchæ ac metropolitani semel aut bis anno publicas synodos instituunto, in quibus suas inter se, subjectorumque sibi episcoporum et clericorum causas dijudicent et emergentia capitula canonica disponant.

Clericus tabula ne ludito (98), nec consortium habeto cum eo, qui tabula ludit, nec ludentem spectato, nec ad spectacula venito. Quippe si faciat, ad triennium in monasterium immittitur.

Episcopus per coactionem clericum suum ne dimittito.

κληρικοὺς ἢ μοναχούς, ἢ τὰς οὐσίας αὐτῶν εὐθύνειν δύνανται, ἀλλὰ καὶ τὴν γινομένην τῷ δημοσίῳ βλάβην οἴκοθεν ἀποκαταστήσουσιν.

Μὴ παραγέσθω ἐπίσκοπος εἰς μαρτυρίαν· ἀλλὰ προτιθεμένων τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων τῷ ἐπισκόπῳ, δημοσίων προσώπων παρόντων, μαρτυρείτω ἅπερ ἐπίσταται.

Χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς χάριν αἰτίας μηδεὶς ἐπίσκοπος χωρὶς θείας κελεύσεως διαγέτω, ἢ παραστάσιμον ποιείτω· ἄρχοντος τοῦ ταῦτα τὰ εἰρημένα προστάττοντος πρὸς τῇ ἐκπτώσει τῆς ζώνης βασάνοις καὶ ἐξορίᾳ παραδιδομένου.

Μὴ ἀποδημείτω ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς χωρὶς θείας κελεύσεως ἢ ἐπιτροπῆς τοῦ ἔχοντος τὴν κατ' αὐτοῦ δικαιοδοσίαν· μήτε δὲ ἀποδημῶν πλέον ἐνιαυτοῦ ὑπερτιθέσθω τὴν ἐπάνοδον, ἐπεὶ οὐ λήψεται δαπάνας ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ. Εἰ δὲ κανονικῶς καλούμενος μὴ ἐπανέλθοι εἴσω τοῦ ὡρισμένου χρόνου, ἕτερος χειροτονείσθω. Ἀνιὼν δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰ εἰρημένα, διὰ τοῦ ταύτης πατριάρχου μηνυέσθω βασιλεῖ. Ἔχει δὲ τὸ περὶ τούτων ῥητὸν οὕτως· Ἀπαγορεύομεν δὲ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τὰς οἰκείας καταλιμπάνειν ἐκκλησίας. Καὶ μεθ' ἕτερα· Οὕτω μέντοι, ἵνα μηδὲ ἐκείνοις τοῖς ἐπισκόποις οἵτινες ὑπὸ τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχην εἰσιέναι ἐξείη δίχα ἐπιτροπῆς αὐτοῦ ἢ ἡμετέρας κελεύσεως εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν. Εἰ δὲ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπίσκοπος οἱουδήποτε τόπου ἀποδημήσῃ, μὴ πλέον ἐνιαυτοῦ τὴν ἰδίαν καταλιμπάνειν ἐκκλησίαν. Τοὺς δὲ ἐπισκόπους τοὺς κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν, ὡς εἴρηται, παραγινομένους, οἱασδήποτε εἶεν διοικήσεως, πρὸ πάντων ἐπιέναι πρὸς τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οὕτως δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν εἰσιέναι γαληνότητα.

Οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ μητροπολῖται ἅπαξ ἢ δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ κοινὰς ποιείτωσαν συνόδους, τὰς κατ' ἀλλήλων καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν διακρίνοντες αἰτίας, καὶ τὰ ἀνακύπτοντα κανονικὰ διατιθέντες κεφάλαια.

Κληρικὸς μὴ ταυλιζέτω, μηδὲ κοινωνείτω τῷ ταυλίζοντι, ἢ θεωρείτω αὐτόν, μήτε δὲ θέαις παραβαλλέτω, ἐπεί τοί γε εἰς μοναστήριον ἐπὶ τριετίαν ἐμβάλλεται.

Ἐπίσκοπος ἐξ ἀνάγκης μὴ ἀπολυέτω ἴδιον κληρικόν.

Annibalis Fabroti notæ

(95) *Episcopus ne producitor ad testim.* Vide ad l. 7 sup. *de episc. et cleric.*

(96) *Aut clericus.* Theodor. Balsamon hic ex Basilicis inseruit vocem *clericus;* Novella enim Justiniani VI, cap. 3, loquitur tantum de episcopo, ut ipsemet testatur ad *Nomocan.* Photii, tit. 8, c. 2.

(97) *Spatium anni.* Vide Balsam. loco citato.

(98) *Tabula ne ludito.* Ταβλίζειν dicunt Græci recentiores, id est tabulis ludere, Novella CXXIII, cap. 10; Hesychius κυβεῦσαι, ταβλίσαι; Isaacus Porphyrogenit. in *Charactere Palamedis;* Meursius p. 660. Hinc ταυλίον. Suidas: τάβλα ὄνομα παιδ. &c. Vide Glossarium nostrum ad Cedren. et Nicetam; concilium Albiense nuper editum cum variis Galliæ conciliis, cap. 15: *Statuimus insuper aliquos canones innovando, ne clerici in sacris ordinibus constituti, et qui beneficiis ecclesiasticis sustentantur, ad aleas et taxillos non ludant.* Quod vetitum antea fuerat, can. 41 et 50 synodi in Trullo coactæ. De alea multa Joann. Sarisb. Polycrat. lib. I, cap. 5. Vide tractatum *De aleatoribus* inter opera Cypriano ascripta; et concilium Trident. sess. 22, c. 1; et concil. Eliberitan., can. 79, ubi dicitur: *Si quis alea, id est tabula, luserit, abstinetur.* Episcopis etiam interdicitur aleæ lusus can. 42 apostol. in Ep'tom. canon. 55, tit. 3, sect. 2.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἀκοινώνητον ποιῶν τινα πρὸ τοῦ ἐξετασθῆναι τὴν αἰτίαν τὴν τοῦτο γενέσθαι κατὰ κανόνας βουλομένην, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔσται ποινήν· τοῦ μείζονος ἐπισκόπου τὸν δεθέντα λύοντος, καὶ τὸν ἐπίσκοπον τῇ ποινῇ καθυποβάλλοντος, ἐφ' ὅσον συνίδοι χρόνον.

Ἐπίσκοπος μηδένα τυπτέτω, μηδὲ ἐπιβαινέτω ἧς ἐξέπεσε πόλεως. Εἰ γὰρ πειραθείη ὑπεξελθεῖν τοῦ τόπου εἰς ὃν οἰκεῖν κατεκρίθη, ἐν ἑτέρας ἐπαρχίας ἐμβάλλεται μοναστηρίῳ.

Οἱ κληρικοὶ γραμμάτων ἔστωσαν ἐπιστήμονες· παλλακὴν ἢ φυσικοὺς παῖδας μὴ ἐχέτωσαν· μήτε δὲ ἐσχηκότες χειροτονείσθωσαν. Νομίμῳ γαμετῇ ἐκ παρθενίας συζευχθείσῃ συνοικείτωσαν.

Ἥττων τριάκοντα ἐνιαυτῶν μὴ χειροτονείσθω πρεσβύτερος, μήτε διάκονος ἐλάττων εἰκοσιπέντε· μήτε ἀναγνώστης, μὴ ἐπιβὰς τοῦ [δεκάτου] ὀγδόου ἔτους· μήτε διακόνισσα ἡ μὴ ὑπερβᾶσα τοὺς μʹ ἐνιαυτοὺς χειροτονείσθω. Ἔστω δὲ παρθένος, ἢ ἐκ παρθενίας ἀνδρὶ συνοικήσασα.

Εἴ τις χειροτονουμένου κληρικοῦ κατηγορεῖν βούλεται, τὸ περὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐπ' αὐτῷ κρατείτω τρακτᾶτον.

Ὁ ἄγαμος μέλλων χειροτονεῖσθαι διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος, ὁμολογείτω μένειν ἄγαμος, μὴ δυναμένου τοῦ ἐπισκόπου ἐπιτρέπειν αὐτῷ γαμεῖν, εἰ μὴ ἄρα βούλεται τῆς ἐπισκοπῆς ἐκπεσεῖν.

Πρεσβύτερος ἢ διάκονος γαμῶν τῇ βουλῇ μετὰ τῆς οὐσίας παραδιδόσθω. Ἀναγνώστης δὲ μὴ κατὰ τὰ ἐπιτετραμμένα γαμῶν, ἢ δευτέροις ὁμιλῶν γάμοις, μὴ προκοπτέτω.

Μηκέτι βουλευτὴς ἢ ταξεώτης κληρούσθω, τῆς βουλῆς καὶ τῆς τάξεως διεκδικούσης τὸν κληρωθέντα· πλὴν εἰ μὴ ιεʹ ἔτη μονάσας ἔτυχεν. Ὁ δὲ τοιοῦτος καὶ ἀπὸ μοναχῶν γενόμενος κληρικὸς μὴ γαμείτω, μηδὲ εἰς βαθμὸν μέτεισιν ἱερωσύνης μὴ κωλύοντα τοὺς γάμους.

Ὁ ἀπὸ κληρικῶν γενόμενος λαϊκὸς ἐπιδιδόσθω τῇ βουλῇ.

Βουλευτὴς πρὸ τῆς διατάξεως εἰς κλῆρον καταλεγεὶς δι' ὑποκαταστάτων λειτουργείτω τὰ χρηματικὰ, τῶν σωματικῶν ἀπηλλαγμένος.

Ὁ εἰς κλῆρον κατατατττόμενος μὴ πλέον τῶν διαρίων τοῦ ἑνὸς ἐνιαυτοῦ συνηθείας παρέχεται.

A Episcopus aut presbyter (99), qui aliquem prius excommunicat, quam examinata causa sit, quæ secundum canones hoc fieri vult, eamdem pœnam incurret, episcopo majore ligatum solvente atque ipsum episcopum illi pœnæ subjiciente, tantum ad temporis spatium, quantum ei visum fuerit.

Episcopus neminem percutito, nec per vim eam civitatem qua ejectus est, invadito. Quippe si conatus fuerit ex eo se loco proripere, quo ut in loco degat, condemnatus est, in alterius provinciæ monasterium redigitur.

Clerici litterarum periti sunto, Concubinam, aut liberos naturales ne habento: nec si habuerint, ordinantor. Cum uxore legitima, inde usque
B a virginitate cum eis copulata, contubernium habento.

Presbyter non ordinator, qui minor est annis triginta (1), nec diaconus, qui minor annis viginti quinque: nec lector, qui annum decimum octavum non fuerit ingressus: nec diaconissa, quæ annos quadraginta non excesserit, ordinator. Sit autem virgo, vel quæ a virginitate fuerit in mariti contubernio.

Si quis clericum qui ordinatur, accusare vult, valeat etiam in illo, quod a nobis de episcopo tractatum est.

Cælebs ordinandus diaconus, aut subdiaconus spondeat se mansurum cælibem, nec potest epi-
C copus ei permittere, matrimonium ut contrahat, nisi episcopatum velit amittere.

Presbyter, aut diaconus, qui matrimonium contrahit; curiæ cum patrimonio suo traditor. Lector autem, qui secundum ea quæ præcepta sunt, matrimonium non contrahit, aut secundas adit nuptias, ulterius ne provehitor.

Curialis (2), aut officialis, posthac ne fiat clericus, tam ipsa curia, quam officio vindicante illum, qui clericus factus fuerit: extraquam si quindecim annis solitariam vitam egerit. Qui talis fuerit et ex monacho factus sit clericus; matrimonium non contrahito, nec ad gradum sacerdotii pervenito qui nuptias non prohibeat.

Qui ex clerico factus fuerit laicus, curiæ tra-
D ditor.

Curialis, qui ante latam hanc constitutionem in clerum fuerit allectus, per substitutos munera pecuniaria præstato, liberatus a muneribus corporalibus.

Qui clericorum in numerum refertur, non amplius, quam unius anni diaria, nomine consuetudinum præbeto.

Annibalis Fabroti notæ.

(99) *Episcopus aut presbyter*. Patriarchæ Nicol. V. ad d. Nov.

(1) *Annis triginta*. Sic legitur in d. Nov. cap. 13, et perperam vetus interpres habet *triginta quinque*, qua de re dixi ad Theophilum tit. *De jur. nat*. Vid. Julian. Antecessor. qui refertur in can. 2, dist. 78; synodus in Trullo, c. 14; Agathensis, c. 17. Nam Dominus noster tricesimo ætatis suæ anno baptizatus est, et sic cœpit docere. Can. 11 concilii Neocæsariensis; Gregorius Nazianzenus, orat. 39; Theophylact. in *Lucam*, cap. 3; et in Joannem cap. I. Novella CXXXVII, c. 2, anni 30 requiruntur in presbytero ordinando. Ex Decretis Nicolai hoc refertur: *Sacri canones sanxerunt, ut subdiaconus non ordinetur ante 14 annum, nec diaconus ante* 25, *nec presbyter ante* 30.

(2) *Curialis*. Innocentius in canone *Designata*, distinct. 51.

Qui religiosam curam suscipit, gratis hoc facito: et qui dat aliquid, vel accipit, vel intervenit, sacerdotium amittito, præterquam quod id quod datum fuerit, religioso loco sit applicandum. Sin laicus est, qui accepit, aut mediator fuit, duplum ejus, quod datum est, exigetur a curatoribus ejusdem religiosæ domus. Sed habent tamen licentiam ii qui prædictas curas gerunt, ut prius, quam eis hæ injungantur, iisdem religiosis domibus offerant, si quid voluerint, pro animæ suæ salute.

Servus sciente, nec contradicente domino inter clericos relatus, manumittitur. Sin dominus ignorat, potest eum intra spatium anni retrahere in servitutem, post annum vero, non amplius, extraquam si ad aliam vitam transierit. Ascriptitius autem etiam præter voluntatem domini suo in prædio clericus fieri potest.

Qui religiosam domum ædificat, deligat eos qui cultum sacrum in ea peragere debent, uti scilicet episcopus eos ordinet, si digni sunt. Sin autem, meliores eligat.

Clerici, ad ipsos usque cantores, et ecclesiis et sacris ministeriis studiose sint intenti, castrense peculium sive res ab se acquisitas habentes, licet in alterius potestate sint, ac testari de iis possint, servando tam ascendentibus, quam descendentibus legitimam partem. Nota quod constitutio clericorum, usque ad cantores, mentionem fecerit.

Presbyter, aut diaconus, qui falsum testimonium dixit, ad triennium a ministerio sacro separator et monasterium inhabitato. Quod si falsum testimonium dixerit in causa criminali, clericatu spoliator et secundum leges punitor, sicut et reliqui clerici, qui quavis in causa falsi testes fuerint.

De litibus adversus clericos pecuniariis cognoscat episcopus et judicata præses exsequatur, siquidem litigantes in hoc corresponderint. Sin alteruter eorum intra decem dies contradixerit, sententiam præses examinet, ac si recte concepta sit, eam ratificet, omni deinceps appellatione cessante; vel quod sibi videtur, pronuntiet; quo casu ab ejus sententia restat appellatio.

Episcopus, qui jussu imperatorio vel præsidali causam adit, appellationem subsecutam ad eum referat, qui causam ad ipsum transmisit.

Si clericus apud episcopum suum criminaliter accusetur, post criminis probationem deponitor et judici competenti ad pœnas traditor. Si præses crimen examinat et clericum reum deprehendit; acta mittat episcopo, ut is eum deponat et ad pœnam tradat. Episcopo contradicente, una cum ipso ad imperatorem acta referat, ejusque jussionem de ipsis exspectet. Interea clericus sub legitima cautela sit.

Si episcopus recuset aut differat cognitionem pecuniariæ litis, adversus clericum suum motæ,

A ʼΟ εὐαγὲς μετιὼν φρόντισμα προῖκα τοῦτο πραττέτω· τοῦ διδόντος τι ἢ λαμβάνοντος, ἢ μεσάζοντος τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτοντος πρὸς τὸ καὶ τὸ δοθὲν τῷ εὐαγεῖ τόπῳ προσκυρωθῆναι. Εἰ δὲ λαϊκός ἐστιν ὁ λαβὼν, ἢ μεσίτης γενόμενος, τὸ δοθὲν διπλοῦν ἀπαιτηθήσεται ὑπὸ τῶν προνοητῶν τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου. Ἄδειαν δὲ ἔχουσιν οἱ τὰ εἰρημένα μετιόντες φροντίσματα πρὸ τοῦ ταῦτα αὐτοῖς ἐγχειρισθῆναι, προσφέρειν τοῖς αὐτοῖς εὐαγέσιν οἴκοις, εἴ τι ἂν βουληθῶσιν ὑπὲρ σωτηρίας τῆς ἰδίας ψυχῆς.

Δοῦλος, εἰδότος καὶ οὐκ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότου εἰς κλῆρον καταλεγεὶς, ἐλευθεροῦται. Εἰ δὲ ἀγνοεῖ ὁ δεσπότης, δύναται ἐντὸς ἐνιαυτοῦ τοῦτον δουλαγωγεῖν, μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν οὐκέτι, πλὴν εἰ μὴ ἕτερον B μετέλθοι βίον. Ὁ δὲ ἐναπόγραφος καὶ παρὰ γνώμην δεσπότου ἐν τῷ ἰδίῳ χωρίῳ δύναται κληροῦσθαι, ὑποκείμενος τῇ γεωργίᾳ.

Ὁ κτίζων εὐαγῆ οἶκον ἐπιλεγέσθω τοὺς ἐν αὐτῷ λειτουργεῖν ὀφείλοντας, ὥστε τὸν ἐπίσκοπον χειροτονῆσαι αὐτοὺς, εἴπερ εἰσὶν ἄξιοι· εἰ δὲ μή γε, τοὺς καλλίονας ἐπιλεξάσθω.

Οἱ κληρικοὶ μέχρι ψαλτῶν καὶ αὐτῶν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ταῖς λοιπαῖς ἱεραῖς προσκαρτερείτωσαν εὐχαῖς καὶ ὑπηρεσίαις, εἰ καὶ ὑπεξούσιοί εἰσιν, ἐν καυστρενσίῳ πεκουλίῳ τὰ ἐπικτηθέντα, καὶ δυνάμενοι εἰς αὐτὰ διατίθεσθαι, φυλάττοντες τοῖς ἀνιοῦσι καὶ κατιοῦσι τὸ νόμιμον μέρος. Σημεῖον, ὅτι τοὺς ἄχρι ψαλτῶν ὠνόμασεν ἡ διάταξις.

C Πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ψευδομαρτυρήσας, ἐπὶ τριετίαν χωριζέσθω τῆς λειτουργίας, καὶ μοναστήριον οἰκείτω. Εἰ δὲ ἐπὶ ἐγκληματικῇ αἰτίᾳ ψευδομαρτυρήσῃ, γυμνούσθω τοῦ κλήρου, καὶ νομίμως τιμωρείσθω, ὃν τρόπον καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ ἐν πάσῃ αἰτίᾳ ψευδομαρτυρήσαντες.

Τὰς κατὰ τῶν κληρικῶν χρηματικὰς ὑποθέσεις κρινέτω ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ ἄρχων ἐκβιβαζέτω τὰ κριθέντα, εἴ γε στοιχήσαιεν καὶ οἱ δικαζόμενοι. Εἰ δὲ θάτερος αὐτῶν εἴσω δέκα ἡμερῶν ἀντείποι, ἐξεταζέτω τὴν ψῆφον ὁ ἄρχων καὶ ἢ κουρούτου [ἴσ. κυρούτω] αὐτὴν ὀρθῶς ἔχουσαν, πάσης λοιπὸν σχολαζούσης ἐκκλήτου· ἢ τὸ δοκοῦν ἀποφαινέσθω, ἐκκλήτου ὑποκειμένης τῆς αὐτῆς ψήφου.

D Ἐπίσκοπος, ἐκ βασιλικῆς ἢ ἀρχικῆς κελεύσεως ἀκροώμενος ὑποθέσεως, τῷ παραπέμψαντι αὐτῷ τὴν δίκην τὴν ἐπιδοθεῖσαν ἔκκλητον ἀναφερέτω.

Ἐὰν κληρικὸς παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ ἐκκλησιαστικῶς κατηγορῆται, καθαιρείσθω μετ' ἔλεγχον, καὶ τῷ προσφόρῳ δικαστῇ παραδιδόσθω πρὸς τιμωρίαν. Εἰ δὲ ὁ ἄρχων ἐξετάζει τὸ ἔγκλημα, ἔνοχον αὐτὸν εὑρίσκων, πεμπέτω τῷ ἐπισκόπῳ τὰ πεπραγμένα, ἐφ' ᾧ καθελεῖν αὐτὸν καὶ παραδοῦναι πρὸς τιμωρίαν. Ἀντιλέγοντος δὲ τοῦ ἐπισκόπου, ἀναφερέτω σὺν αὐτῷ βασιλεῖ τὰ πεπραγμένα, καὶ τὴν περὶ τούτων ἀναμενέτω κέλευσιν. Ὁ δὲ κληρικὸς ὑπὸ νομικὴν ἐν τῷ μεταξὺ γενέσθω ἀσφάλειαν.

Ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος παραιτεῖται ἢ ὑπερτίθεται δικάσαι τῇ κατὰ τοῦ οἰκείου κληρικοῦ κινουμένῃ χρημα-

τικῇ ὑποθέσει, ὁ ἄρχων ταύτης ἀκροάσθω, ἐνυπόθηκον ὁμολογίαν ὅρκου χωρὶς ἐκτιθεμένου τοῦ κληρικοῦ. Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῷ ζήτησις ἐπάγεται, μόνος ὁ ἐπίσκοπος ταύτην κρινέτω.

Ἐπίσκοποί τινας κατ' ἀλλήλων κινούντων [ἴσ. κινοῦντες] αἰτίας παρὰ τῷ ἰδίῳ δικαζέσθωσαν μητροπολίτῃ, συνακροωμένων δύο ἐπισκόπων τῆς συνόδου. Θατέρου δὲ μὴ στοιχοῦντος τῇ τούτων κρίσει, ὁ ἁρμόδιος πατριάρχης ἐξετάσει τὴν ψῆφον, μὴ δεδιὼς ἔκκλητον.

Μητροπολίτης δὲ ἐναγόμενος παρὰ τῷ ἰδίῳ κρινέσθω πατριάρχῃ. Ὁ αὐτὸς δὲ φυλαττέσθω τρακτᾶτος καὶ ἐπὶ κληρικοῦ, τῷ ἰδίῳ ἐνάγοντος ἐπισκόπῳ ἢ μητροπολίτῃ. Τὰ δὲ εἰρημένα ἅπαντα πρόσωπα, εἴτε παρὰ τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις, ἢ μητροπολίταις, ἢ πατριάρχαις δικάζονται, εἴτε παρ' ἑτέροις τισίν· οὔτε δὲ ἐγγύην, οὔτε ἐξωμοσίαν ὑπὲρ τῆς δίκης παρέχουσιν, ἀλλὰ μόνον ὑπόθηκον cautiona.

Πᾶς κληρικὸς, εὐαγῶν τόπων διοικητὴς ὢν, ἀπαιτείσθω ὅσα ἂν λογοθετούμενος φανείη χρεωστῶν, καὶ μετὰ καταβολὴν, εἰ λέγει ἀδίκως εὐθυνθῆναι ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τὸν μείζονα ἐπίσκοπον ἐπικαλείσθω· τούτων ἐχόντων χώραν καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοῦ κληρονόμων.

Ὁ κληρικὸς παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου μὴ ἀποδημείτω, τὰς προειρημένας ποινὰς εὐλαβούμενος, ἃς κατὰ τῶν ἐπισκόπων ἐπήγαγεν ἡ διάταξις.

Πᾶς δὲ ἐπίσκοπος, εὑρισκόμενος ἐν Βυζαντίῳ, παρὰ μόνοις τοῖς ἐπάρχοις ἢ τοῖς θείοις δικασταῖς ἐναγέσθω, ἐν ᾧ γέγονε προκάταρξις ἐν τῇ πατρίδι· ὅπου γὰρ ἡ προκάταρξις, καὶ τὸ πέρας τῆς δίκης γυμνάζεται.

Ὁ ἀποκρισιάριος μὴ ἐναγέσθω ὑπὲρ τῶν ἀποστειλάντων αὐτόν. Εἰ δὲ καὶ ἐντολὰς ἐνάγει τινὶ, ἀντεναγέσθω. Ὁμοίως δὲ καὶ ὑπὲρ ὧν συνήλλαξε ταῖς ἀποκρίσεσι διακονῶν. Ταῦτα καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων κρατεῖ, διὰ χειροτονίαν ἢ πρεσβείαν ἀνελθόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν χρονίων παραγραφῶν ἐκ τῆς αὐτῶν ἀπολήψεως μὴ βλαπτομένων.

Ὁ κληρικὸς καὶ ὁ μοναχὸς καὶ δι' ἑαυτῶν καὶ δι' ἐντολέων ἐνυβρίστως ἐναγέτωσαν. Μονάστρια δὲ μὴ ἀφελκέσθω τοῦ μοναστηρίου, ἀλλὰ δι' ἐντολέως ἐναγέσθω, τοῦ παραβαίνοντος δικαστοῦ τῆς ζώνης γυμνουμένου· τοῦ δὲ ἐκβιβαστοῦ πρὸς [in alio ms. παρά] τοῖς εἰρημένοις βασανιζομένου καὶ ἐξοριζομένου· ἄδειαν ἔχοντος τοῦ ἐπισκόπου μηνύειν βασιλεῖ περὶ τούτου.

Κληρικὸς αἰτιαθεὶς τέσσαρα κεράτια λόγῳ σπορτούλων παρεχέτω. Εἰ δὲ ἐν ἐπαρχίαις κατὰ θείαν κέλευσιν ἢ πατριαρχικὴν, ἢ ἄρχοντος ἐπιτροπὴν σταλῇ πρὸς αὐτοὺς ἐκβιβαστὴς, χρύσινον α'. Πολλῶν δὲ ὑπὲρ μιᾶς αἰτίας ὑπομνησθέντων, ἓν σπόρτουλον ὑπὲρ πάντων διδόσθω. Ἐπίσκοπος δὲ αἰτιαθεὶς ὑπὲρ ἰδίας αἰτίας διδότω σπόρτουλα. Μηδαμῶς δὲ ἐναγέσθω ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁ οἰκονόμος αὐ-

præses eam audiat, præstante cautionem clerico sub facultatum suarum obligatione, citra jusjurandum. Sin ecclesiastica lis ei intentatur, solus episcopus in illa judex esto.

Cum episcopi lites adversus se invicem movent, apud metropolitanum suum experiantur, una cum illo duobus episcopis e concilio causas audientibus. Quod si horum alteruter non assentiatur illorum judicio, patriarcha competens sententiam examinabit, nullam veritus appellationem.

Quod si metropolitanus sit, qui convenitur, apud patriarcham suum judicator. Idem tractatus servator etiam in clerico, qui suum convenit episcopum, aut metropolitanum. Cæterum omnes indicatæ personæ, sive apud episcopos suos, aut metropolitanos, aut patriarchas litigant, sive etiam apud alios quosdam; nec fidejussionem, vel juratoriam cautionem litis nomine præstant, sed solam securitatem sub bonorum obligatione.

Ab omni clerico, qui religiosorum locorum administrator est, exiguntor ea quæcunque constiterit eum debere, cum rationes ad ipso redduntur, ac solutione facta, si dicat injuste rationes exactas a se per episcopum suum, episcopum majorem imploret: his ipsis locum habentibus etiam in hæredibus ejus.

Clericus præter voluntatem episcopi sui peregre ne proficiscitor, prædictas pœnas veritus, quas adversus episcopos hæc constitutio statuit.

Omnis episcopus, qui Byzantii reperitur, apud solos præfectos prætorio, vel divinos judices convenitor, de quo primum facta est litis contestatio in patria. Ubi enim litis contestatio facta est, ibi finis etiam litis exercetur.

Apocrisiarius eorum nomine, qui miserunt ipsum, ne convenitor. Si vero mandatis acceptis aliquem convenit, reconventio locum habeto. Similiter et illorum nomine convenitor, quæ dum apocrisiarii munere fungitur, contraxit. Eadem in episcopis quoque locum habent, qui propter ordinationem, aut legationem aliquam, Constantinopolim venerint: præscriptionibus longi temporis, ex ipsorum absentia, nullo modo lædendis.

Clericus et monachus, tam in sua persona, quam per procuratores, absque injuriis conveniuntor. Monastria vero ne abstrahitor e monasterio, sed per procuratorem convenitor, judice, qui hoc transgreditur, cingulo spoliando; executore vero, præter indicata, tormentis etiam subjiciendo et relegando: episcopo licentiam habente, ut de hac re significet imperatori.

Clericus accusatus, quatuor siliquas ratione sportularum præbeto. Si vero in provinciis jussu imperatorio, vel patriarchali, vel permissu præsidis executor ad eos missus fuerit, solidum unum præstent. Quod si plures unius causæ nomine commoniti fuerint, unæ duntaxat omnium nomine præbentor sportulæ. Episcopus accusatus litis suæ causa nullas det sportulas. Idem nullo modo con-

venitor ecclesiæ suæ nomine, sed ipsius œconomus. Qui vero sportulas accipit ultra statutam quantitatem, duplum ejus, quod accepit, restituit : et dignitatem, quam habebat, amittit.

Clericus in contubernio duntaxat habeat matrem et filiam et sorores et alias a turpi suspicione remotas. Qui vero cum alia cohabitat, nisi cohortatione interveniente destiterit, aut si stupri consuetudinem habuisse cum ea convictus fuerit, curiæ traditur. Episcopus omnino nullam in contubernio mulierem habeto.

Diaconissa non degat in contubernio viri malam præbentis suspicionem. In quo si non obtemperet, perpetuo vitam exigat in monasterio, facultates suas cum liberis partiens in capita, quo scilicet ipsa de sua parte in monasterio habeat alimenta. Sin liberorum sit expers, ecclesia et monasterium hæreditatem ejus accipiet.

Qui episcopum, vel clericum, in ministerio sacro, vel litania, contumeliis afficit, post adhibita tormenta relegator. Qui vero ipsum ministerium sacrum, aut litaniam impediverit, capitali supplicio plectitor.

Nemo laicorum absque episcopo et clericis litanias peragat. Et cruces litaniarum in ecclesiis reponendæ sunt.

Qui futurus est abbas monasterii, monachorum suffragiis eligitor, non omnino primus gradu, sed vitæ bonitate præstans.

Si conditionem ejus, qui monasticam vitam amplexurus est, abbas ignoret, habitum ei non impertiatur ante triennium. Post triennium vero, tametsi servus est, tametsi colonus, tametsi ascriptitius, habitum ei concedat. Quippe liber erit, iis domino restitutis rebus, quas in monasterium attulit. Sin erro factus fuerit, aut vitam mundanam elegerit, conditioni priori restituitur.

Omnes, qui degunt in cœnobio, separatim in una vel altera domo cubanto, exceptis infirmis et anachoretis.

Monachi et monastriæ non degant iidem se promiscue, sed aboleantur monasteria duplicia, viris inde separatis, et in alia loca redactis.

Monastriæ sibi apocrisiarium deligant, qui et tondeatur et ordinetur ab episcopo; siquidem eum et honestum et idoneum esse constiterit.

Exstinguitur omnis substitutio et omne fideicommissum, sub conditione nuptiarum, aut liberorum procreationis factum, tam in persona masculi, quam femina, sive spectet dotem, sive donationem directam, sive hæreditatem; cum ii, qui præstandis hisce gravati sunt, vel ad clericatum, vel ad solitariam vitam sese conferunt et usque ad mortem in his perseverant. Extraquam si contingat ut ejusmodi bona cedere jubeantur ad redemptionem captivorum, aut alimenta pauperum. Nam ipsis ea non expendentibus aut relinquentibus ad

A τοῦ, τοῦ λαμβάνοντος σπορτοῦλα ὑπὲρ τὸ διορισθὲν ποσὸν διπλοῦν ἀναδιδόντος τὸ ληφθὲν, καὶ ἧς εἶχεν ἀξίας ἐκπίπτοντος.

Ὁ κληρικὸς συνοικείτω μόνῃ μητρὶ καὶ θυγατρὶ, καὶ ἀδελφαῖς, καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς αἰσχρὰν φευγούσαις ὑποψίαν. Ὁ δὲ ἄλλῃ συνοικῶν, εἰ μὴ ἀποστῇ προτραπεὶς, ἢ ἐλεγχθῇ ταύτῃ συμφθαρεὶς, τῇ βουλῇ παραδιδόσθω. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος μηδεμιᾷ συνοικείτω γυναικί.

Ἡ διακόνισσα μὴ συνοικείτω ἀνδρὶ ὑποψίαν εἰσάγοντι πονηράν. Ἀπειθοῦσα δὲ πρὸς τοῦτο, μοναστήριον οἰκείτω διηνεκῶς, μεριζομένη μετὰ τῶν τέκνων in capita τὰ οἰκεῖα πράγματα, ἐφ' ᾧ αὐτὴν ἐκ τοῦ
B οἰκείου μέρους ἀποστρέφεσθαι ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Ἄπαις δὲ οὖσα, ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ μοναστηρίου κληρονομηθήσεται.

Ὁ ἐν λειτουργίᾳ ἢ λιτῇ ὑβρίζων ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν μετὰ βασάνους ἐξοριζέσθω. Αὐτὴν δὲ τὴν λειτουργίαν ἢ τὴν λιτὴν κωλύσας κεφαλικῶς τιμωρείσθω.

Μηδεὶς τῶν λαϊκῶν χωρὶς ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ λιτανευέτω. Δεῖ δὲ τοὺς σταυροὺς τῶν λιτῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀποτίθεσθαι.

Ὁ μέλλων ἡγεῖσθαι μοναστηρίου ψηφιζέσθω ὑπὸ τῶν μοναχῶν, μὴ πάντως ὁ πρῶτος κατὰ τὸν βαθμὸν, ἀλλ' ὁ χρηστὸς τὸν βίον.

C Εἰ ἀγνοεῖ τὴν τύχην τοῦ μέλλοντος μονάζειν ὁ ἡγούμενος, πρὸ τριετίας μὴ διδότω αὐτῷ σχῆμα. Μετὰ δὲ τὴν τριετίαν, κἂν δοῦλός ἐστι, κἂν κολωνὸς, κἂν ἐναπόγραφος, παρεχέτω. Ἔσται γὰρ ἐλεύθερος ἀποδιδοὺς τῷ δεσπότῃ ὅσα εἰσήγαγεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ πράγματα. Εἰ δὲ πλανήτης γένηται, ἢ κοσμικὸν ἕληται βίον, τῇ προτέρᾳ ἀποδίδοται τύχῃ.

Πάντες οἱ ἐν κοινοβίῳ διάγοντες ἐν ἑνὶ οἴκῳ ἢ δύο κεχωρισμένοι καθευδέτωσαν, χωρὶς ἀσθενῶν καὶ ἀναχωρητῶν.

Μοναχοὶ καὶ μονάστριαι κοινῶς μὴ διαιτάσθωσαν· ἀλλὰ ἀναιρείσθωσαν τὰ διπλᾶ μοναστήρια, τῶν ἀνδρῶν ἐκ τούτων χωριζομένων, καὶ ἐν ἑτέροις ἐμβαλλομένων.

D Αἱ μονάστριαι ἐπιλεγέσθωσαν ἑαυταῖς ἀποκρισιάριον, κειρόμενον καὶ χειροτονούμενον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, εἰ σεμνὸς καὶ δόκιμος ἀποδειχθῇ.

Σβέννυται πᾶσα ὑποκατάστασις καὶ ἀποκατάστασις ὑπὸ αἵρεσιν γάμου ἢ παιδοποιΐας γινομένη ἐπί τε ἄρρενος καὶ θήλεος προσώπου, ἐπί τε προικὶ καὶ δωρεᾷ καὶ ληγάτῳ, καὶ κληρονομίᾳ, τῶν ταύταις βεβαρημένων, ἢ εἰς κλῆρον, ἢ εἰς μοναστήριον κατατασσομένων, καὶ μέχρι τελευτῆς τούτοις ἐναπομενόντων, πλὴν εἰ μὴ εἰς αἰχμαλώτων ἀνάῤῥυσιν, ἢ πτωχῶν ἀποτροφὴν κελευσθῇ προχωρῆσαι τὰ τοιαῦτα πράγματα. Εἰ δὲ μέχρι τελευτῆς τὰ εἰρημένα οἱ βεβαρημένοι τῇ ὑποκαταστάσει ἢ ἀποκαταστάσει ἔχοντες πράγματα μὴ δαπανήσωσιν ἢ καταλείψωσιν εἰς

εὐσεβεῖς αἰτίας, οὐ σβέννυνται αἱ τοιαῦται ὑποκαταστάσεις ἢ ἀποκαταστάσεις. Ὑπέξελε τοὺς μοναχοὺς καὶ τὰς μοναστρίας. Ἐπεὶ γὰρ τούτων διοίσουσι τὰ τοιαῦτα πράγματα τοῖς αὐτῶν μοναστηρίοις μετὰ τῶν ἄλλων αὐτῶν πραγμάτων, εἰ καὶ ἔτυχον οὗτοι ἀπολιπόντες τὰ οἰκεῖα μοναστήρια.

Τὰ τοῦ μοναχοῦ πράγματα, εἰ ἄπαις ἐστὶ, τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω· εἰ δὲ παῖδας ἔχει, δύναται καὶ πρὸ τοῦ μονάσαι, ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὢν, διελεῖν τοῖς παισὶ τὴν οἰκείαν ὑπόστασιν, ἑνὸς παιδὸς μέρος ἑαυτῷ ἤτοι τῷ μοναστηρίῳ φυλάττων. Ἀδιάθετος δὲ τελευτῶν, ὑπὸ τοῦ μοναστηρίου κληρονομεῖται, τῶν παίδων τὰ ἐξ ἀδιαθέτου λαμβανόντων.

Ὁ μονάσας ἀζημίως λύει τὴν πρὸς αὐτὸν συστᾶσαν μνηστείαν· εἰ δὲ γαμήσας μονάσει, τῷ ἀπὸ τελευτῆς ὑπόκειται κάσῳ. Ἀμφοτέρων δὲ μονασάντων, ἀζημίως διαλύεται ὁ γάμος.

Ἀναιρείσθω τοῖς ἀνιοῦσι καὶ κατιοῦσιν ὁ τῆς ἀχαριστίας λόγος ἐπὶ ταῖς αἰτίαις ταῖς πρὸ τοῦ μονάσαι παρακολουθησάσαις. Μηδεὶς δὲ αὐτὸ ἀφελκέτω τὸ μονάσαν πρόσωπον.

Ὁ ἀπὸ μοναστηρίου εἰς ἕτερον μετελθὼν τῷ προτέρῳ τὰ οἰκεῖα παρασκευάζει προσκυρωθῆναι.

Οἱ μοναχοὶ διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων τὰ οἰκεῖα πραττέτωσαν.

Ὁ ἀπὸ μοναχοῦ γενόμενος κοσμικὸς μεθ' ὧν ἐπεκτήσατο εἰς ἕτερον ἐμβαλλέσθω μοναστήριον. Εἰ δὲ πάλιν γένηται κοσμικὸς, τῇ τάξει παραδιδόσθω.

Εἴ τις ἁρπάσει ἢ ὑπονοθεύσει ἀσκήτριαν ἢ διακόνισσαν, ἢ μονάστριαν, ἢ ἄλλην οἱανοῦν γυναῖκα εὐλαβῆ βίον καὶ σχῆμα ἔχουσαν, κεφαλικῶς μετὰ τῶν μετασχόντων τοῦ ἐγκλήματος τιμωρείσθω· τὰ δὲ πράγματα αὐτῶν προσκυρούσθω τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ ἢ τόπῳ, ἐν ᾧ γυνὴ ᾤκει, προνοίᾳ τῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν κατὰ τόπον ἐπισκόπων τε καὶ οἰκονόμων, τῆς γυναικὸς ἅμα τοῖς οἰκείοις πράγμασιν εἰς ἀσφαλέστερον μοναστήριον ἐμβαλλομένης. Εἰ δὲ ἡ τοιαύτη γυνὴ διακόνισσα ἦν, καὶ παίδων μήτηρ, τὸ νόμιμον μέρος τῶν αὐτῆς πραγμάτων διδόσθω τοῖς παισί. Τὰ δὲ εἰρημένα πράγματα, εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐκδικήσωσιν οἱ σεπτοὶ οἶκοι, ὁ φίσκος ἀπαιτήσει.

Μηδεὶς σκηνικὸς ἢ κοσμικὸς εὐλαβὲς μιμείσθω σχῆμα, ἢ ἐμπαιζέτω, εἰδὼς ὡς καὶ βασανίζεται καὶ τιμωρεῖται τοῦτο ποιῶν. Ἐγράφη μηνὶ Μαρτίῳ βασιλείᾳ Ἰουστινιανοῦ τὸ κʹ μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

Γʹ. *Ὥστε ὑπερτιθεμένους τοὺς ἄρχοντας ἀκούειν τῶν τοῦ προσιόντος δικαίων συνελαύνεσθαι ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τοῦτο πράττειν· καὶ τὰ ἑξῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεύς.... Ἐξ οὗπερ ἡμᾶς ὁ Θεός.

Χρηματικῶς ἢ ἐγκληματικῶς ἀδικηθεὶς ὑπό τινος,

A pias causas, hujusmodi substitutiones aut fideicommissa non exstinguuntur. Excipe monachos et monastrias. Nam quod ejusmodi personas attinet, tales facultates, cum cæteris earum rebus, ad ipsarum monasteria pertinent, licet ipsæ monasteria sua reliquerint.

Res monachi, siquidem liberis caret, ad monasterium pertinent: sin liberos habet, potest et ante initam vitam solitariam et dum in monasterio degit, patrimonium suum in liberos suos dividere: modo partem unius ex liberis sibi, hoc est, monasterio servet. Sin nullo testamento condito moritur, succedit ei monasterium, liberis ab intestato legitimam partem capientibus.

Qui ad vitam solitariam sese contulit, absque B damno sponsalia secum contracta solvit. Si vero contractis jam nuptiis, ad vitam solitariam transierit, obligatus est præstandis iis quæ ad casum mortis pertinent. Si ambo vitam monasticam fuerint amplexi, matrimonium sine pœna solvitur.

Ingratitudinis ratio nullum nec in ascendentibus, nec descendentibus, locum habeat ob eas causas, quæ ante transitum ad vitam monasticam intercesserunt. Nec quisquam eorum personam, quæ vitam solitariam est amplexa, abstrahat e monasterio.

Qui ex uno transiit ad aliud monasterium, facit ut bona sua priori applicentur.

Monachi per apocrisiarios negotia sua peragunto.

C Qui ex monacho factus est mundanus, una cum rebus iis, quas acquisivit, in aliud monasterium mittitor. Quod si denuo mundanus factus fuerit, curiæ traditor.

Si quis rapuerit, aut sollicitaverit, aut stupraverit ascetriam, vel diaconissam, vel monastriam, vel aliam quamcunque mulierem, quæ religiosam vitam et habitum præsefert, supplicio capitis afficitor una cum iis qui participes criminis fuerint: bona vero ipsorum addicuntor illi venerabili domo vel loco, in quo mulier habitabat; hanc rem curantibus præsidibus, et locorum episcopis, et œconomis: ipsa muliere cum rebus suis in monasterium tutius immittenda. Quod si mulier hujusmodi diaconissa D liberorum mater erat, legitimam partem bonorum suorum liberis præbeat. Cæterum nisi dictas res intra spatium anni venerabiles domus vindicaverint, fiscus eas exiget.

Nullus mundanus, aut scenicus, religiosum imitetur habitum, aut eidem illudat, sciens se, siquidem id faciat, et tormentis subjiciendum, et exsilio puniendum. Dat. mense Maio, imperii Justiniani anno vicesimo, post consulatum Belisarii v.

III. *Ut cum accedentis ad se jura præsides audire differunt, ab episcopis compellantur ut id faciant et quæ deinceps sequuntur.*

Idem imp... Ex quo nos Deus, et cætera.

Qui civiliter aut criminaliter ab aliquo læsus

est, si adito præside responsum non tulerit, adeat episcopum, ut is ad præsidem mittens, vel ipsemet eum conveniens, efficiat ut interpellator impetrato jure suo discedat. Quippe si præses episcopum non audiat, indignationem imperatoriam incurret, ubi qui jus et æquum non impetravit, hoc ipsum imperatori, sumptis secum episcopi litteris, ostendet. Absque quibus si molestus imperatori fuerit, easdem pœnas sustinebit, quas præses laturus erat, si convinceretur illi jus et æquum non servasse, qui ad eum accesserat.

Si quis in lite præsidem suspectum habuerit, episcopum illi judicem adjungat, qui una cum præside causa cognita, vel scriptam ei, vel non scriptam decisionem ex æquo et bono imponat.

Cui præses ipse facturus est injuriam, judicem habeat episcopum. Si vero præses ab episcopo judicatis non steterit, et imperator cognoverit episcopum recte judicasse, pœnis ultimis subjicietur.

Curet episcopus, ut exsecutores, vel apparitores, sportulas ampliores aut salaria pro executione non sumant ultra quam legibus statutum sit.

In civitatibus, ubi præsto non sunt præsides, a defensoribus lites audiantur. Si vero suspecti sunt, una cum ipsis episcopi judicent, sine personarum acceptatione semet in omnibus prædictis perpetuo gerentes.

Episcopos, aut clericos, aut monachos, absque litteris commendatitiis (3) illius, qui juridictionem in eos habet, Constantinopolim venire non oportet. Quippe si hoc fecerint, de sacerdotio periclitantur.

Potest episcopus ex negligentia præsidis delinquentes executores (4) deferre, qui majores, quam legibus constitutum sit, sportulas exigunt. Dat..... imperii Justiniani anno....

IV. *Ut clerici apud episcopos respondeant.*

Idem imp., Joanni præfecto prætorio. Postquam multas leges sacras scripsimus, et quæ sequuntur.

Clerici lites pecuniarias apud episcopos suos suscipiant, qui si nequeant eas decidere, præsides examen instituant, et via compendiaria decidant, ita tamen ut clericis, quæ habent privilegia, servent.

In delictis civilibus clerici provinciarum præsidibus subjecti sunto, et episcopus eum, quem præses reum putat, loco movere cogitur (5).

A εἰ, προσελθὼν τῷ ἄρχοντι, μὴ πάθῃ ἀπόκρισιν, προσίτω τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα στέλλων ἢ παραγινόμενος πρὸς αὐτὸν παρασκευάσῃ τὸν προσελθόντα μετὰ τοῦ δικαίου ἀπαλλαγῆναι. Τοῦ γὰρ ἐπισκόπου παρακούων ὁ ἄρχων, ὑπὸ βασιλικὴν ἀγανάκτησιν γενήσεται, τοῦ μὴ τυχόντος δικαίου τοῦτο αὐτὸ βασιλέα διδάσκοντος μετὰ γραμμάτων τοῦ ἐπισκόπου. Εἰ δὲ χωρὶς τούτων παρενοχλήσῃ τῷ βασιλεῖ, τὰς αὐτὰς ὑφέξει ποινὰς, ἃς ἔμελλεν ὁ ἄρχων ἐλεγχόμενος ὑπομένειν, ὡς μὴ φυλάξας τῷ προσελθόντι τὸ δίκαιον.

Εἴ τις ἐν δίκῃ ὑποπτεύσει τὸν ἄρχοντα, συνδικαστὴν λαμβανέτω τὸν ἐπίσκοπον, ὡς ἅμα τῷ ἄρχοντι διακρίνας τὴν ὑπόθεσιν, ἔγγραφον ἢ ἄγραφον αὐτῇ
B μετὰ τοῦ δικαίου ἐπιθήσει τομήν.

Ὁ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἄρχοντος μέλλων ἀντιδικεῖσθαι, δικαστὴν ἐχέτω τὸν ἐπίσκοπον. Εἰ δὲ τοῖς κρινομένοις ὑπ' αὐτοῦ μὴ στοιχήσῃ ὁ ἄρχων, γνῷ δὲ ὁ βασιλεὺς ὀρθῶς τὸν ἐπίσκοπον δεδικακέναι, ταῖς ἐσχάταις ὑποβληθήσεται τιμωρίαις, ὁ ἄρχων δηλαδή.

Προνοείτω ὁ ἐπίσκοπος τοὺς ἐκβιβαστὰς ἢ ταξεώτας πλείονα σπόρτουλα ἢ ἐκβιβαστικὰ μὴ πέραν τοῦ νενομισμένου λαμβάνειν.

Ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς μὴ ἐνδημοῦσιν οἱ ἄρχοντες, ἀκροάσθωσαν τῶν δικῶν οἱ ἔκδικοι. Εἰ δὲ ὕποπτοί εἰσι, συνδικαζέτωσαν αὐτοῖς οἱ ἐπίσκοποι, ἀπροσωπολήπτως ἐπὶ πᾶσι τοῖς εἰρημένοις διαγινόμενοι.

C Οὐ χρὴ ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἢ μοναχοὺς ἄνευ γραμμάτων συστατικῶν τοῦ ἔχοντος τὴν κατ' αὐτῶν δικαιοδοσίαν ἀνιέναι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τοῦτο γὰρ πράξαντες, περὶ τὴν ἱερωσύνην κινδυνεύουσιν.

Δύναται ὁ ἐπίσκοπος ἐκ ῥαθυμίας τοῦ ἄρχοντος καταμηνύειν τῶν ἐκβιβαστῶν, τῶν πλείονα τοῦ νενομισμένου σπόρτουλα μεθοδευόντων. Ἐγράφη βασιλείᾳ Ἰουστινιανοῦ.

Δ'. Περὶ τοῦ τοὺς κληρικοὺς τοῖς ἐπισκόποις ἀποκρίνεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ. Γέγραφε νόμους.

D Τὰς χρηματικὰς δίκας οἱ κληρικοὶ παρὰ τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις ὑποδεχέσθωσαν. Τούτων δὲ μὴ δυναμένων αὐτὰς τέμνειν, οἱ ἄρχοντες ἐξεταζέτωσαν [καὶ συντόμως τεμνέτωσαν], φυλάττοντες τοῖς κληρικοῖς τὰ προσόντα προνόμια.

Οἱ κληρικοὶ ἐπὶ τοῖς πολιτικοῖς ἁμαρτήμασιν ὑποκείσθωσαν τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν, ἀνάγκην ἔχοντος τοῦ ἐπισκόπου καθελεῖν τὸν ὑπεύθυνον παρὰ τοῦ ἄρχοντος νομιζόμενον.

Annibalis Fabroti notæ.

(3) *Aut monachos, absque litteris commendatitiis.* Vide supra tit. 1.

(4) *Executores.* Μαγιστριανὸς, ἢ ἐπαρχικὸς, Novella LXXXVI, cap ult. Μαγιστριανὸν Julianus Antecessor *agentem in rebus* interpretatur. Glossæ Lat.-Gr. *agens in rebus* Μαγιστριανός. Theophanes et synod. Nicæna II. Vide ad Glossas Basilικῶν.

(5) *Loco movere cogitur.* Ordine. Si civile seu commune sit clerici crimen, causa apud præsidem provinciæ intra duos menses finietur, et nonnisi de regradato supplicium sumetur: si vero ecclesiasticum sit, disceptabitur apud episcopum. Cu-

Ὥστε εἴσω δύο μηνῶν ἐξετασθῆναι, καὶ πέρας λαβεῖν τὸ κατὰ τοὺς κληρικοὺς ἔγκλημα. A

Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικῷ ἁμαρτήματι ὑποπέσῃ ὁ κληρικὸς, τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος καθ' ἑαυτὸν κρινέτω, μὴ δυναμένου τοῦ ἄρχοντος πάροδον πρὸς τοῦτο ἔχειν.

Ε'. Περὶ καθαιρέσεως Ἀνθίμου, καὶ Σευήρου, καὶ Πέτρου, καὶ Ζωορᾶ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Πρᾶγμα οὐκ ἄθεσμον τῇ βασιλείᾳ.

Ἀναθεματίζουσα τοὺς προγεγραμμένους ἡ διάταξις κελεύει τοὺς αἱρετικοὺς μήτε διδάσκειν τὰ οἰκεῖα δόγματα, μήτε παραβαπτίσματα ποιεῖν, ἢ κοινωνίαν διδόναι, ἀπελαύνουσα τούτους, καὶ τοὺς ὑποδεχομένους αὐτοὺς τιμωρουμένη. Τοὺς δὲ οἴκους καὶ τὰς κτήσεις, ἐν οἷς λειτουργοῦσιν, ἢ ἐξ ὧν ἀποτρέφονται, ὀρθοδόξοις ἐκκλησίαις προσκυροῖ, θεσπίζουσα τὰ Σευήρου συγγράμματα πυρὶ παραδίδοσθαι, καὶ τοὺς μεταγράφοντας αὐτὰ τῆς δεξιᾶς στερεῖσθαι χειρός. B

ς'. Περὶ τοῦ ἐν ἰδιωτικοῖς οἴκοις ἱερὰν μυσταγωγίαν μὴ γίνεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ. Καὶ τοῖς πάλαι διαγορεύεται νόμοις.

Εἰς ἰδιωτικὸν οἶκον ἱερὰ μυσταγωγία μὴ γινέσθω, ἢ ἕτερόν τι πρὸς ἱερατικὴν βλέπον κατάστασιν· εἰ μὴ πρότερον αἰτηθεὶς ὁ τῶν τόπων ἐπίσκοπος ἐπιτρέψῃ τοῖς ἐντοπίοις κληρικοῖς τοῦτο πρᾶξαι. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτα γένηται, ὁ μὲν οἶκος δημεύεται, καὶ ὁ δεσπότης αὐτοῦ ὑπὸ τὴν βασιλικὴν ἀγανάκτησιν ἔσται· ν' χρυσίου λίτρας καταθήσουσι ποινήν· τὴν ὁμοίαν καὶ τῆς τάξεως ὑφισταμένης ζημίαν. C

Ζ'. Περὶ τοῦ μηδένα κτίζειν εὐκτήριον οἶκον χωρὶς ἐπισκόπου.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Περὶ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, καὶ τὰ ἑξῆς.

Παλαιὸν σεπτὸν οἶκον ὁ βουλόμενος ἀνανεούτω μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου. Καινὸν δὲ κτίζειν μὴ ἄλλως συγχωρείσθω, εἰ μὴ πρότερον γνώμῃ καὶ δοκιμασίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ἀφορίσῃ τὰς ὀφειλούσας γίνεσθαι δαπάνας περὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ λυχνοκαΐαν τοῦ σεπτοῦ οἴκου, καὶ τὰς σιτήσεις τῶν μελλόντων ἐν αὐτῷ λειτουργεῖν δωρεὰν, ἰδικῶς περὶ τούτων εἰς τὸν σεβάσμιον ἐκτιθέμενος οἶκον. D

Ἀνάγνωθι διάταξιν β' του ὑποκειμένου τίτλου καὶ διάταξιν γ' τοῦ ἑξῆς, τὸ πῶς διατυποῦσιν αἱ αὐταὶ διατάξεις μεταγενέστεραι οὖσαι τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

Χρὴ τοὺς ἐπισκόπους ταῖς οἰκείαις προσκαρτερεῖν

Intra duos menses examinetur, et finem accipiat accusatio, contra clericos instituta.

Sin clericus in ecclesiasticum delictum inciderit, de hoc seorsum judicet episcopus, nec præses ad cognitionem ejus aditum habere potest.

V. *De Anthimi, et Severi, et Petri, et Zooræ* (6) *depositione.*

Idem imp. Menæ archiepiscopo et patriarchæ. Rem non insolitam imperio, et cætera.

Hæc constitutio, damnans anathemate superius scriptos, jubet ut hæretici nec dogmata sua doceant, nec baptismata seorsum instituant, aut communionem impertiantur; simul eos expellit, et receptatores ipsorum punit. Domos autem atque prædia, in quibus cultum suum obeunt, vel ex quibus habent alimenta, ecclesiis orthodoxis addicit, sanciens etiam, ut igni scripta Severi tradantur, et qui ea transcribunt, manum dextram amittant.

VI. *Ne in privatis domibus res sacra mysteriorum peragatur.*

Idem imp. eidem. Et priscis interdictum legibus est, et cætera.

In domo privata sacrum ministerium non fiat, nec quid aliud, quod ad statum sacerdotalem spectat, nisi rogatus antea locorum episcopus degentibus in ea regione clericis permiserit, ut hæc faciant. Si adversus hæc factum fuerit, domus ipsa fisco vindicatur, et dominus ejus indignationem imperatoriam incurret. Præsides, vero si quidem hoc scientes non correxerint, pœnam quinquaginta librarum auri solvent, parem et officio multam sustinente.

VII. *Ne quisquam ædificet oratoriam domum absque voluntate episcopi, etc.*

Idem imp. Menæ episcopo Constantinopolitano. Licet ea, quæ ad sanctissimas ecclesias pertinent, et quæ sequuntur.

Venerabilem domum antiquam instauret ex episcopi voluntate, qui vult; at novam exstruere non aliter cuiquam permissum esto, nisi prius volente, probante episcopo, deputaverit expensas, quæ fieri debent ad domus venerabilis cultum, et accensionem luminum, et eorum annonas, qui sacrum in ea ministerium sunt obituri: quarum rerum nomine donationem erga venerabilem domum specialiter faciet.

Legito constitutionem secundam præsentis tituli, et constitutionem tertiam deinceps sequentis. Videbis enim, quo pacto statuant eædem constitutiones, tempore posteriores, de iis quæ hoc præsenti capite continentur.

Oportet episcopos sedulo suis ecclesiis intentos

Annibalis Fabroti notæ.

men commune est veluti homicidium. Ecclesiasticum veluti ἱεροσυλία, ἢ ἐπὶ δόσει χρημάτων χειροτονία, ἢ ἀρχιερατικοῦ δικαίου τινὸς τελεσιουργία ἐν ἀλλοτρίᾳ ἐνορίᾳ χωρὶς γνώμης τοῦ ἐκεῖσε ἀρχιερέως. Zonar. ad can. 6 synodi Constantinopolit. œcumenicæ II.

(6) *Petri et Zooræ*. Quos condemnavit v synodus Constantinopolitana.

esse, nec ab illis abesse magnum ad temporis intervallum, scientes omnino futurum, ut nec impensæ suppeditentur eis ab administratoribus ecclesiæ suæ, atque pœnis etiam subjiciantur, quæ de his statutæ sunt.

Legito constitutionem hujus tituli secundam de præsenti capite, quæ est in textu constitutionis 127.

Res immobiles ecclesiarum, quæ sunt in metropolibus, non aliter alienentur, nisi præsente metropolitano, et aliis duobus episcopis ejusdem viciniæ, deputatis a synodo, uti res ipsis præsentibus agatur.

Legito constitutionem secundam tituli proxime sequentis, quæ tempore posterior est ea, quæ exstat in textu constitutionis 127, de alienatione rerum ecclesiasticarum.

Dat. Kalend. Maiis, imperii Justiniani anno duodecimo, Joanne cos.

VIII. *Ut quæ circa Viminacium Romanis subjiciuntur civitates, sub speciali sint archiepiscopo, non sub Thessalonicensi.*

Idem imp. Castellioni episcopo primæ Justinianæ. Multis et variis modis, etc.

Omnes episcopi civitatum, quæ sunt circa Viminacium, subsint archiepiscopo primæ Justinianæ, quandoquidem et præfectura Pannoniæ illuc est translata.

Dat. mense Maio, Belisario cos.

IX. *Lex, qua statuitur ut definitus sit numerus clericorum sanctæ Majoris ecclesiæ atque reliquarum ecclesiarum.*

Idem imp. Epiphanio archiepiscopo Constantinopolitano. Jam quidem communi et speciali lege, etc.

Hæc constitutio, quæ localis est, ordinat eorum clericorum numerum, qui cultui sacro in ecclesia Majore Constantinopolitana, et in venerabilibus sub ea domibus, inservire debent, prohibens in posterum ordinari aliquem absque diariis, et per patrocinium ab ecclesia in aliam ecclesiam transferri.

Dat. d. XIX Kal. Ap. Belisario cos.

X. *Ut clerici ex alia ecclesia in aliam transferantur, in deficientium statutum numerum*

Idem imp. Anthimo [al. *Anthemio*] *episcopo Constantinopolitano. Legem nuper scripsimus, et cætera.*

Localis est hæc quoque constitutio, quæ jubet, ut in locum eorum clericorum, qui deficiunt in venerabili clero Majoris ecclesiæ Constantinopolitanæ, non introducatur paganus, nec super numerum, ex aliis ecclesiis, donec ad expressum ab initio statutum redigatur numerus eorum, qui qualibet in ecclesia sacrum ministerium obeunt. Cæterum ejiciens eos, qui de paganis in aliorum

A ἐκκλησίαις, καὶ μὴ πολὺν χρόνον τούτων ἀπολιμπάνεσθαι, εἰδότας ὡς οὔτε δαπάναι χορηγηθήσονται αὐτοῖς ἐκ τῶν διοικητῶν τῆς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ποιναῖς ὑποβληθήσονται ταῖς περὶ τούτων διηγουμέναις.

Ἀνάγνωθι β' διάταξιν τοῦδε τοῦ τίτλου περὶ τοῦ παντὸς κεφαλαίου, τὴν ἐν τῷ ῥητῷ ρκζ'.

Τὰ ἀκίνητα πράγματα τῶν ἐν ταῖς μητροπόλεσιν ἐκκλησιῶν μὴ ἄλλως ἐκποιεῖσθαι, εἰ μὴ παρόντος τοῦ μητροπολίτου, καὶ ἄλλων δύο ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς παροικίας δέκρετον ἐπ' αὐτοῖς πραχθῇ.

Ἀνάγνωθι διάταξιν β' τοῦ ἑξῆς τίτλου, μεταγενεστέραν οὖσαν τῆς ἐν τῷ ῥητῷ ρκζ' περὶ ἐκποιήσεως B ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Ἐγράφη καλάνδαις Μαΐαις, βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τὸ ιβ', ὑπάτου Ἰωάννου.

Η'. *Ὥστε τὰς περὶ τὸ Viminacium γινομένας ὑπὸ Ῥωμαίους πόλεις ὑπὸ ἰδικῶν ἀρχιεπισκόπων εἶναι, μὴ μὴν ὑπὸ τὸν Θεσσαλονίκης.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Καστελλίωνι ἐπισκόπῳ Ἰουστινιανῆς α'. Multis et variis modis.

Τῶν περὶ τὸ Viminacium πόλεων καὶ οἱ ἐπίσκοποι πάντες ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἔστωσαν πρώτης Ἰουστινιανῆς· ἐπειδὴ καὶ ἡ ἐπαρχιότης ἡ περὶ Παννονίαν ἐκεῖσε μετέστη.

Ἐγράφη μηνὶ Μαΐῳ, ὑπατείᾳ Βελισαρίου.

C Θ'. *Νόμος περὶ τοῦ ὡρισμένον εἶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν κληρικῶν τῆς ἁγίας Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Ἤδη μὲν κοινῷ τε καὶ ἰδικῷ νόμῳ.

Ἡ διάταξις τοπικὴ οὖσα τάττει τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀφειλόντων λειτουργεῖν κληρικῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὴν σεπτοῖς οἴκοις, κωλύουσα τοῦ λοιποῦ ἀδίαρον χειροτονεῖσθαι, καὶ σουπερνούμερον ἀπὸ ἐκκλησίας εἰς ἑτέραν ἐκκλησίαν μεταφέρεσθαι.

Ἐγράφη πρὸ ιθ' Καλανδῶν Ἀπριλίων, ὑπατείᾳ Βελισαρίου.

D Ι'. *Περὶ τοῦ κληρικοὺς ἐξ ἑτέρας ἐκκλησίας μετατίθεσθαι εἰς ἑτέραν, εἰς τὸ τῶν ἐλλειπόντων καὶ στατούτων ἀριθμόν* [Ισ. *εἰς τὸ τῶν ἐλλειπόντων στάτουτον καὶ ἀριθμόν*].

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀνθίμῳ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Νόμον ἔναγχος ἐγράψαμεν.

Τοπικὴ καὶ αὕτη ἡ διάταξις, κελεύσασα ἀντὶ τῶν ἐλλειπόντων κληρικῶν τῷ εὐαγεῖ κλήρῳ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως μὴ ἐνεισάγεσθαι παγανὸν, ἀλλὰ καὶ σουπερνούμερον ἐκ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν· ἕως ἂν εἰς ῥηθὲν ἐξ ἀρχῆς στάτουτον περιστῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ λειτουργούντων. Ἐκβάλλουσα δὲ τοὺς ἀπὸ παγανῶν ἀντεισαχθέντας, σωφρονίζει τοὺς οἰκονόμους

τῇ ἀναπράξει τῶν χορηγηθέντων αὐτοῖς διαρίων.

Ἐγράφη εἰδοῖς Αὐγούστου, ὑπατείᾳ Βελισαρίου.

ΙΑʹ. *Ὥστε τὰ καλούμενα ἐμφανιστικὰ ἐπὶ τῶν κληρικῶν, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Παρὰ πολλῶν προσελεύσεις δεχόμενοι.

Μόνοι οἱ χειροτονούμενοι ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ἀπαιτείσθωσαν συνηθείας· οἱ δὲ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν κληρικοὶ, ἀπαιτοῦντες συνηθείας τοὺς ἐν αὐταῖς χειροτονουμένους, τῆς ἱερωσύνης ἐκπιπτέτωσαν, τῶν ἀπαιτηθέντων τοὺς αὐτῶν ὑπεισιόντας [*in alio ms.* ὑπεισιόντων] βαθμούς.

Ἐγράφη πρὸ γʹ νώνων Νοεμβρίων, βασιλείᾳ Ἰουστινιανοῦ τὸ ιαʹ, μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου τὸ γʹ, ἰνδικτίωνι αʹ.

ΙΒʹ. *Ἔνθα τινὲς ἀφίστανται κληρικοὶ, ἕτεροι δὲ ἀντ' αὐτῶν ἀντικαθίστανται, καὶ ἑξῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ. Πολλοὶ πολλάκις κληρικοί.

Τὸ αʹ κεφάλαιον τῆς διατάξεως γενικόν ἐστι. Κελεύει γὰρ τοὺς ἀντεισαχθέντας κληρικοὺς εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀναχωρησάντων τὰς ἐκείνων κομίζεσθαι σιτήσεις, ἐκείνων λοιπὸν μὴ προσδεχομένων. Τὸ βʹ κεφάλαιον τοπικόν· προαγορεύει γὰρ τοῖς ἐπισκόποις Κωνσταντινουπόλεως κατὰ δοκιμασίαν ποιεῖσθαι τὰς χειροτονίας τῶν ὑπ' αὐτοὺς κληρικῶν, μὴ ἐπιστρεφομένους ταῖς αἰτήσεσι τῶν προσαγόντων αὐτούς· εἰ καὶ αὐτοὶ χορηγίαν ποιοῦνται τῆς δαπάνης τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων, εἰς οὓς αὐτοὺς ἀξιοῦσι χειροτονηθῆναι.

Ἐγράφη βασιλείᾳ Ἰουστινιανοῦ τὸ ιαʹ, μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

ΙΓʹ. *Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἐν ἀσκήσει μοναχικῇ.

Μηδεὶς ἐπιβαλλέτω κτίζειν μοναστήριον, εἰ μὴ πρότερον εὐχῆς ἡγησαμένης ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου παγῇ ἐν τῷ τόπῳ ὁ τίμιος σταυρός.

Μηδεὶς λαμβανέτω σχῆμα μοναχικὸν, εἰ μὴ πρότερον τριετίαν ἐν μοναστηρίῳ καρτερήσῃ, τὴν περὶ τὴν ἄσκησιν ἐνδεικνύμενος συντονίαν. Ὁ δὲ οὕτω μονάσας, εἰ καὶ δοῦλός ἐστιν, ἐλευθεροῦται μετὰ τριετίαν. Ὁ ὑποσχὼν περὶ καταστάσεως ζήτησιν, εἰ δὴ εἰς ἕτερον μετέλθοι βίον, καταδουλοῦται. Ἔξεστι δὲ τῷ δεσπότῃ λόγον ἀπαθείας παρέχοντι πρὸ τριετίας τὸν ἴδιον ἐκδικεῖν δοῦλον, μεθ' ὧν ὑφείλετο καὶ εἰσήγαγεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ πραγμάτων. Εἰ δὲ μηδὲν αὐτῶν διελεγχθῇ πταῖσμα, δείκνυται δὲ σεμνὸς, καὶ περὶ τὴν ἄσκησιν σπουδαῖος ὁ οἰκέτης, οὐ δύναται αὐτὸν οὐδὲ πρὸ τῆς τριετίας λαμβάνειν. Τὰ μέντοι πράγματα, ἃ φαίνεται ἐν τῷ μοναστηρίῳ εἰσαγαγὼν, εἰσπράξει. Εἰ δὲ ἀπολίποι τὸ μοναστήριον οὗτος αὐτὸς ὁ μονάσας οἰκέτης, ἔξεστι τῷ δεσπότῃ ἕλκειν αὐτὸν εἰς δουλείαν.

A locum introducti sunt, castigat œconomos per exactionem suppeditatorum illis diariorum.

Dat. id. Aug. Belisario cos.

XI. *Ut quæ insinuativa vocantur in clericis, et cætera.*

Idem imp. Menæ episcopo Constantinopolitano. A multis aditi, et quæ sequuntur.

Ab iis, qui ordinantur in ecclesia Majore Constantinopolitana, consuetudines exiguntor. Aliarum vero ecclesiarum clerici ab iis, qui ad eas ordinantur, si consuetudines exigant, sacerdotium amittant, succedentibus ad gradus ipsorum iis ipsis, a quibus exactæ consuetudines fuerint.

B Dat. a. d. III Non. Novembris, imperii Justiniani anno undecimo, post consulatum Belisarii tertio, Indictione I.

XII. *Ubi clerici quidam abscedunt, alios autem suo loco substituunt, et cætera.*

Idem imp. eidem. Multi sæpe clerici, etc.

Primum constitutionis hujus caput generale est. Jubet enim, ut clerici qui subrogati sunt in locum aliorum, qui successerunt, ipsorum annonas accipiant, nec illos deinceps admittendos. Alterum caput est locale: nam denuntiat episcopis Constantinopolitanis, ut examine interveniente clericorum sibi subjectorum ordinationes faciant, nullam habentes rationem petitionum illorum, qui eos C producunt, licet ipsi sumptum eisdem venerabilibus domibus suppeditent, ad quas illos ordinari cupiunt.

Dat. imperii Justiniani anno undecimo, post consulatum Belisarii tertio.

XIII. *De monasteriis et monachis, et quæ sequuntur.*

Idem imp. Epiphanio episcopo Constantinopolitano. Vita, quæ in exercitatione solitaria consumitur, etc.

Nemo exstruere monasterium incipiat, nisi prius precibus conceptis ab episcopo defixa fuerit in eo loco crux venerabilis.

Habitum solitarium nemo sumat nisi prius triennium in monasterio perseveraverit, et in exercitaD tione studium intentum probaverit. Qui vero vitam solitariam ita fuerit amplexus, tametsi servus est, post triennium fit liber. Qui status quæstionem sustinuit, si ad alteram vitam transierit, in servitutem retrahitur. Licet autem domino, caventi de non lædendo servo, ante triennium vindicare servum suum cum rebus iis, quas abstulit et in monasterium invexit. Si vero nullius eum delicti coarguit, et si constet eum honestum esse ac sedulum in exercitatione, non potest ejusmodi servum, ne quidem ante triennium recipere. Verumtamen eas res, quas ipsum constat in monasterium invexisse, dominus exiget. Sin autem servus ille, qui vitam monasticam amplexus est, monasterium reliquerit, licitum est domino, ut eum in servitutem trahat.

Debent in communi loco monachi degere, iis A exceptis, qui a secessu et quiete vocantur anachoretæ et hesychastæ (7).

Res ejus monachi, qui ad aliam vitam transierit, ad monasterium ipsius pertinebunt.

Qui solitariam vitam amplexurus est, prius de rebus suis testetur, sciens futurum, ut res ejus ad monasterium una cum ipso perveniant, monasterii dominio vindicandæ.

Qui vitam solitariam est amplexurus, liberis suis det, quod eis ex lege (*Falcidia scil.*) debetur, vel eam partem prius suppleat, uxori vero dotem, et quæ illi ex casu mortis competunt.

Nota ex hac constitutione, quod tam dos, quam ante nuptias donatio, computentur in quantitatem partis legitimæ.

Monachus si militaverit, res suas amittens, fit apparitor.

Nemo suscipiat eum qui de monasterio in aliud monasterium transit : nam substantia ipsius ad monasterium prius pertinebit.

Qui ex monacho factus fuerit clericus, uxorem non ducat, nec scortetur. Etenim alioqui privatam ad vitam redigetur, nec ulli militiæ semet dedere poterit.

Abbatem non simpliciter gradus, sed vitæ bonitas constituit.

Quæcunque de monachis et clericis maribus dicta sunt, eadem et in feminis locum habent.

Dat. a. d. Kal. April. Belisario cos.

XIV. *Quomodo vivere monachos oporteat.*

Idem imp. Menæ episcopo Constantinopolitano. Vita solitaria, et cætera.

Hæc constitutio confirmans positam ante se constitutionem in hoc opere, magis accuratam pro monachis vivendi rationem et observationem adjungit. Prohibet etiam, ne sepulcra virorum in monasteriis muliebribus fiant, neve mulieres in monasteriis virilibus sepeliantur : quorum utrumque peccatis occasionem præbere dicit. Nec item ob aliam quampiam causam in monasteriis virilibus conspici feminam permittit, aut viros in muliebria monasteria venire

Nota regulam, quod monachi cognatione careant, D si qui vitam cœlestem æmulantur.

Dat. Non. Maiis, imperii Justiniani anno tertio decimo, Apione cos.

XV. *Constitutio, apud quosnam litigare monachi vel monastriæ debeant.*

Idem imp. eidem. Cum rem didicerimus, etc.

Hæc constitutio monasticam vitam agentium, tam virorum, quam feminarum, atque etiam virginum consecratarum causas eximens ab audientia præsidum, mandat constitutis in quolibet loco episcopis, ut eas examinent, et via compendiaria

A Χρὴ τοὺς μοναχοὺς ἐν κοινοβίῳ διαιτᾶσθαι χωρὶς τῶν ἀναχωρητῶν καὶ ἡσυχαστῶν.

Τὰ πράγματα τοῦ εἰς ἕτερον βίον μεταλθόντος μοναχοῦ τῷ κατ' αὐτὸν διοίσουσι μοναστηρίῳ.

Ὁ μέλλων μονάζειν προδιατιθέσθω τὰ οἰκεῖα, εἰδὼς ὡς συνεισελεύσονται τῷ μοναστηρίῳ τὰ πράγματα, καὶ τῆς τούτου γενήσονται δεσποτείας.

Ὁ μέλλων μονάζειν, τοῖς μὲν παισὶ τὸ ἐκ νόμου ἀποφειλόμενον διδότω, ἢ προσαναπληρούτω μέρος, τῇ δὲ γαμετῇ τὴν προῖκα καὶ τὰ ὑπὸ κάσου τῆς τελευτῆς ἁρμόζοντα.

Σημείωσαι ἐκ τῆς διατάξεως, ὅτι καὶ ἡ προὶξ καὶ ἡ πρὸ τοῦ γάμου δωρεὰ συμψηφίζεται εἰς τὸ ποσὸν B τοῦ νομίμου μέρους.

Μοναχὸς, εἰ στρατευθήσεται, τῶν οἰκείων ἐκπίπτων, ταξεώτης γίνεται.

Μηδεὶς δεχέσθω τὸν ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον ἕτερον μεταβαίνοντα· ἡ γὰρ τούτου ὑπόστασις τῷ προτέρῳ διοίσει μοναστηρίῳ.

Ὁ ἀπὸ μοναχῶν γενόμενος κληρικὸς μὴ γαμείτω, ἢ πορνευέτω. Ἐπεί τοί γε ἰδιώτης ἔσται μὴ δυνάμενος στρατείᾳ παρεμβάλλειν.

Τὸν ἡγούμενον οὐχ ἁπλῶς ὁ βαθμὸς, ἀλλ' ὁ χρηστὸς προχειρίζεται βίος.

Ὅσα περὶ μοναχῶν κληρικῶν εἴρηται ἀῤῥένων, ταῦτα καὶ ἐπὶ θηλειῶν κρατεῖ.

C Ἐγράφη πρὸ καλανδῶν Ἀπριλλίων, ὑπατείᾳ Βελισσαρίου.

ΙΔ' *Περὶ τοῦ πῶς βιοῦν μοναχούς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ μονήρης βίος.

Ἡ διάταξις, κυροῦσα τὴν πρὸ αὐτῆς κειμένην ἐν τῷδε τῷ συντάγματι, ἀκριβεστέραν τοῖς μοναχοῖς προστίθησι δίαιτάν τε καὶ παραφυλακήν. Κωλύει δὲ καὶ τάφους ἀνδρῶν εἰς γυναικῶν τίθεσθαι μοναστήρια, καὶ γυναῖκας ἐν ἀνδρείοις θάπτεσθαι, ἑκάτερον ἁμαρτημάτων πρόξενον εἶναι λέγουσα. Οὔτε δὲ ἄλλης ἕνεκεν αἰτίας ἐν ἀνδρικοῖς μοναστηρίοις ὁρᾶσθαι γυναῖκα συγχωρεῖ, ἢ ἄνδρες εἰς γυναικῶν παραβαλλόμενοι μοναστήρια.

Σημείωσαι κανόνα, ὅτι συγγένεια μοναχοῖς οὐκ ἔστι, τοῖς γε τὸν ἐν οὐρανοῖς ζηλώσασι βίον.

Ἐγράφη δ' νώνων Μαρτίων, βασιλείᾳ Ἰουστινιανοῦ τὸ ιγ', ὑπατείᾳ Ἀππίωνος.

ΙΕ'. *Ἡ διάταξις παρὰ τίσι δεῖ δικάζεσθαι μοναχοὺς ἢ μοναστρίας.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ. Πρᾶγμα μαθόντες.

Ἡ διάταξις, ἐξαιροῦσα τῆς τῶν ἀρχόντων ἀκροάσεως τὰς τῶν μοναζόντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ μὴν καὶ ἱερωμένων παρθένων ὑποθέσεις, παρακελεύεται τοῖς κατὰ τόπον ἐπισκόποις ἐξετάζειν ταύτας, καὶ τέμνειν συντόμως κατὰ τοὺς νόμους

Annibalis Fabroti notæ.

(7) *Hesychastæ*. D. Basilius, p. 734, Joannes Moschopolus, c. 52, ἡσυχαστήρια, concilium Florentinum p. 723 et in constitutione relata a Balsamone ad can. 12 synodi VII.

να τοὺς ἱεροὺς κανόνας· τῶν μὲν ἀρχόντων, εἰ ταῦτα μὴ φυλάξωσι, τῆς ἀρχῆς ἐκπιπτόντων, καὶ ι' χρυσίου λίτρας ποινὴν τῷ δημοσίῳ καταβαλλόντων· τῶν δὲ θαῤῥησάντων ἐκβιβαστῶν ἕνα τῶν εἰρημένων ὑπομνῆσαι, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐγκλείστραν ἐμβαλλομένων, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου σωφρονιζομένων.

Ἐγράφη εἰδοῖς Μαΐαις, βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τὸ ιβ'. ὑπατείᾳ Ἀππίωνος.

ΙϚ'. *Ἡ διάταξις ἑρμηνεύει τὴν προτέραν διάταξιν τὴν περὶ τῶν εἰσιόντων εἰς μοναστήρια, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Πρᾶγμα τοιοῦτον εἰς ἡμᾶς.

Τὴν βουλομένην διάταξιν τὰ τῶν ἀποτασσομένων πράγματα οἷς ἐμόνασαν προσκυρούσθω [*Ἴσ.* προσκυροῦσθαι] μοναστηρίοις, κελεύει ἡ παροῦσα διάταξις εἰς τὰ πρὸ αὐτῆς μὴ ἐκτείνεσθαι φάκτα, τοῖς προτέροις νόμοις τὴν τούτων παραδιδοῦσαν τομήν.

Ἐγράφη εἰδοῖς Ὀκτωβρίου, βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τὸ ιβ', ὑπατείᾳ Ἰωάννου.

ΙΖ'. *Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ περὶ συνόδων, καὶ προσκομιδῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ μαγίστρῳ. Εἰς τοὺς πολιτικοὺς νόμους.

Χρὴ ψηφίσματα τῶν χειροτονουμένων ἐπισκόπων ὑπὸ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν πρωτευόντων ἐν ταῖς πόλεσι γίνεσθαι, προκειμένων τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων ἐπὶ τρισὶ προσώποις· καὶ ἕκαστον ὀμνύειν κατ' αὐτὸν ὅτι οὐ διὰ δόσιν, ἢ ὑπόσχεσιν, ἢ φιλίαν, ἢ χάριν, ἢ ἄλλην οἱανδήποτε προσπάθειαν, ἀλλ' εἰδότες τοὺς ψηφισθέντας ὀρθῆς πίστεως καὶ σεμνοῦ βίου, καὶ ὑπὲρ τὸ τριακοστὸν ἔτος εἶναι, τούτους ἐπελέξαντο· καὶ ὡς οὐδὲ γαμετὴν, οὐδὲ παῖδας ἴσασιν αὐτοὺς ἔχοντας νομίμους ἢ φυσικοὺς, ἢ παλλακὴν ἐσχηκέναι ἢ ἔχειν· ἀλλ' εἰ καὶ πρότερόν τις αὐτῶν γαμετὴν ἔσχεν, ὡς μίαν ταύτην, καὶ ἐκ παρθενίας αὐτῷ συνοικήσασαν. Προστιθέναι δὲ τοῖς ψηφίσμασιν ὡς οὐδὲ πολιτευόμενον ἢ ταξεώτην, τινὰ τὸν ψηφιζόμενον εἶναι γινώσκουσιν· πλὴν εἰ μὴ ἐν μοναστηρίῳ οὐκ ἔλαττον ἢ δεκαπέντε ἐνιαυτῶν μοναδικῷ νόμῳ ὁ πολιτευόμενος ἢ ταξεώτης βίον ἀδιάβλητον ἐξετέλεσεν· ἵνα ἐκ τῶν οὕτω ψηφιζομένων τριῶν προσώπων ἐπίσκοπος χειροτονηθείη τῇ ἐπιλογῇ καὶ τῷ κρίματι τοῦ χειροτονοῦντος. Χρὴ δὲ τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι λίβελλον ἀπαιτεῖσθαι παρὰ τοῦ μέλλοντος αὐτὸν χειροτονεῖν, τὴν αὐτοῦ πιστούμενος πληροφορίαν. Ἀπαγγέλλειν δὲ καὶ τὴν ἁγίαν προσκομιδὴν τὴν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ κοινωνίᾳ γινομένην, καὶ ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι προϊοῦσαν εὐχὴν, καὶ τὰς λοιπὰς προσευχάς· ὀμνύναι δὲ καὶ αὐτὸν τὸν χειροτονούμενον, ὡς οὔτε δι' ἑτέρου [*Ἴσ.* οὔτε δι' αὐτοῦ] προσώπου δέδωκέ τι, ἢ ὑπέσχετο, ἢ μετὰ ταῦτα δώσει, ἢ τῷ χειροτονοῦντι αὐτὸν, ἢ τοῖς τὰ ψηφίσματα εἰς αὐτὸν πεποιημένοις τῆς χειροτονίας. Τούτων δὲ μὴ φυλαττομένων, καὶ τὸν χειροτονούμενον καὶ τὸν χειροτονοῦντα τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι. Κατηγορηθέντος δὲ

A secundum leges ac sacros canones decidant : præsidibus, si hæc non observaverint, magistratum suum amittentibus, ac decem librarum auri pœnam fisco solventibus : executoribus autem, qui vel unam ex personis indicatis ausi fuerint commonere, conjiciendis in claustrum ecclesiasticum et ab episcopo castigandis.

Dat. Id. Maiis, imperii Justiniani anno decimo tertio, Apione cos.

XVI. *Hæc constitutio priorem interpretatur constitutionem, de his, qui ingrediuntur in monasteria, et cætera.*

Idem imp. Joanni P. P. Res ejusmodi ad nos, et quæ sequuntur.

B Constitutionem illam quæ vult, ut res eorum, qui mundo renuntiant, addicantur iis monasteriis, in quibus solitariæ vitæ se dederunt, jubet hæc constitutio non extendi ad ea, quæ ante ipsam facta fuerunt, decisionem eorum legibus prioribus attribuens.

Dat. Id. Octobr., imperii Justiniani anno duodecimo, Joanne cos.

XVII. *De ordinatione episcoporum, et de synodis, et oblatione.*

Idem imp. Petro magistro officiorum. Si leges civiles, et cætera.

Oportet de iis, qui ordinantur episcopi, decretum a clero et civitatum primatibus fieri, propositis sanctis Evangeliis, in tres personas, et C quemlibet de iis jurare, quod non per largitionem, vel promissionem, vel amorem, vel gratiam, vel aliam quamcunque affectionem, sed quod scirent hos suffragiis decretos, esse rectæ fidei et honestæ vitæ, et annis triginta majores, ideirco eos delegerint : item, quod sciant eos nec uxorem, nec liberos habere, legitimos aut naturales ; vel concubinam habuisse, vel habere ; quin etiam si quis eorum prius uxorem habuerit, quod eam habuerit solam, et quæ a virginitate sua in ejus contubernio fuerit. Debent etiam decretis adjicere, quod neque curialem aut apparitorem ex iis, quibus suffragia tribuuntur, aliquem esse noverint : extraquam si in monasterio non minus quindecim annis lege solitaria curialis aut apparitor vitam reprehensionis D expertem egerit ; ut ex tribus hisce personis, quibus suffragia sic tribuuntur, episcopus ordinetur, idque per electionem et judicium ordinantis episcopi. Debet item ab illo, qui ordinandus est, exigi libellus per eum, qui ordinaturus est, quo de ipsius in doctrina integritate caveatur. Enuntiet etiam sacrosanctam oblationem, quæ fit in communione sacra, et precationem, quæ in sacrosancto baptismate concipi solet, cum precationibus cæteris. Ipse præterea, qui ordinatur, juret, quod neque per se, neque per aliam personam dederit aliquid, vel promiserit, vel deinceps daturus sit ordinanti episcopo, vel iis, qui ordinationis decreta de ipso fecerunt. Quæ si non serventur, tam is qui ordinatur, quam qui ordinat, episcopatu spoliatur.

Cum accusatus fuerit, qui ordinandus est episcopus, vel presbyter, vel diaconus, aliusve clericus, aut abbas, tunc is, qui ordinationem vel creationem perficiet, præsente actore ac litem persequente, accusationem examinet. Quod si judicium actor deserit, etiam ita disquisitionem accusationis accuratissimam instituat intra tres menses (8) : ac si quidem reum inveniat illum, qui ordinandus est, sive secundum canones sive secundum leges civiles, ordinationem differat. Accusator autem si non probaverit, vel aufugerit, si quidem clericus est, gradu suo dejicitor, sin laicus, castigationem competentem sustineto Quæ si non serventur, consimiliter tam is, qui ordinat, quam qui ordinatus est, expellitor. Cæterum quæ dicta sunt, etiam in abbatis creatione locum habent.

Synodum episcoporum haberi oportet Octobri mense quotannis, et convenire illos, qui jus metropoliticum habent, apud competentem patriarcham, episcopos vero apud suos metropolitanos : ut apud eos perquiratur de causis canonicis, et de iis, quæcunque nonnulli ex ipsis episcopis, et clericis, et monachis, et abbatibus in medium proferunt, veluti quæ præter divinos canones admittantur, secundum ordinem jurisdictionis suæ. Quæ quidem ita servabuntur, non ipsorum duntaxat episcoporum cura, verum etiam magistratuum civilium.

Debent illi, qui oblationem faciunt, vel precationem sacrosancti baptismatis concipiunt, clara voce preces ipsas et oblationem pronuntiare. Nam hoc et a Paulo principe apostolorum, et a sanctis Patribus præcipitur. Sacerdotes vero, qui hoc non faciunt, obnoxios esse dicit hæc constitutio magni Dei judicio, nec vigorem imperatorium effugere.

Dat. x Kal. April. Constantinopoli, imperatoris Justiniani anno tricesimo nono, post consulatum Basilii vicesimo quarto.

Tituli I Paratitla.

Tit. 2, hujus tertiæ partis, constitutio 3. Prima sacerdotii (9-10) sedes est Romana, secunda Constantinopolitana.

Archiepiscopus primæ Justinianæ in subjectis sibi provinciis locum obtinet apostolicæ sedis Romanæ, et similem habet sacerdotii gradum episcopus Carthaginis in Africa.

Oportet episcopos, qui jus metropoliticum habent, eodem perpetuo frui.

Episcopi debent administrationes eorum inspicere, qui provisores in quibusdam venerabilibus domibus constituti sunt ab iis qui easdem venerabiles domos exstruxerunt.

A τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, ἢ ἄλλου κληρικοῦ, ἢ ἡγουμένου, ὁ μέλλων τὴν χειροτονίαν ἢ τὴν προβολὴν ποιεῖσθαι παρόντος τοῦ κατηγόρου καὶ ἐπεξιόντος ἐξεταζέτω τὴν κατηγορίαν. Εἰ δὲ ἀπολιμπάνεται, ποιείσθω καὶ οὕτω ζήτησιν ἀκριβεστάτην τῆς κατηγορίας εἴσω μηνῶν τριῶν· καὶ εὑρίσκων αἴτιον τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι, εἴτε κατὰ τοὺς κανόνας, εἴτε κατὰ τοὺς πολιτικοὺς τύπους, ὑπερτιθέσθω τὴν χειροτονίαν. Ὁ δὲ κατήγορος, μὴ συστὰς ἢ ἀποφυγὼν, εἰ μὲν κληρικός ἐστιν, ἐξωθείσθω τοῦ οἰκείου βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς, τὸν προσήκοντα σωφρονισμὸν ὑπομενέτω. Τούτων δὲ μὴ παραφυλαττομένων, ὡσαύτως ὁ χειροτονῶν καὶ ὁ χειροτονηθεὶς ἐκβαλλέσθω. Τὰ B δὲ εἰρημένα καὶ ἐπὶ προβολῆς ἡγουμένων κρατεῖ.

Χρὴ δὲ σύνοδον γίνεσθαι τῶν ἐπισκόπων κατὰ τὸν ὀκτὼ μῆνα [Ὀκτώβριον] ἑκάστου ἔτους, καὶ συνιέναι τοὺς μὲν μητροπολιτικὸν ἔχοντας δίκαιον παρὰ τῷ προσφόρῳ πατριάρχῃ, τοὺς δὲ ἐπισκόπους παρὰ τοῖς οἰκείοις μητροπολίταις, ἐφ' ᾧ παρ' αὐτοῖς διαζητεῖσθαι τάς τε κανονικὰς αἰτίας, καὶ ὅσα τινὲς αὐτῶν τε τῶν ἐπισκόπων, καὶ τῶν κληρικῶν, καὶ τῶν μοναχῶν, καὶ τῶν ἡγουμένων, καταλέγουσιν, ὡς παρὰ τοὺς θείους κανόνας τι διαπραττομένων, κατὰ τὴν τάξιν τῆς οἰκείας δικαιοδοσίας, τούτων φυλαττομένων οὐ μόνον παρ' αὐτῶν τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων.

C Ὅτι χρὴ τοὺς προσκομίζοντας ἢ τὴν εὐχὴν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ποιοῦντας ἐκφωνεῖν τὰς εὐχὰς καὶ τὴν προσκομιδήν. Ἐπειδὴ τοῦτο καὶ Παύλῳ τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ τοῖς ἁγίοις διαγορεύεται Πατράσι. Τοὺς δὲ μὴ τοῦτο ποιοῦντας ἱερεῖς ὑπευθύνους εἶναι τῇ κρίσει τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ μὴ ἐκφεύγειν κίνησιν βασιλικήν.

Δατ. καλενδ. Ἀπρ., Κωνσταντ. βασιλείᾳ Ἰουστινιανοῦ λθ', μετὰ τὴν ὑπατείαν.

Τὰ παράτιτλα τοῦ τίτ. Α'.

Τίτλου β' διάταξις γ'. Πρῶτός ἐστιν ἱερωσύνης θρόνος ὁ Ῥώμης, δεύτερος ὁ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐν D ταῖς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχίαις τὸν τόπον ἐπέχει τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου Ῥώμης, καὶ τὸν ὅμοιον τῆς ἱερωσύνης βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου [ἴσ. ὁ ἐπίσκοπος] Καρθαγένης τῆς Ἀφρικῆς.

Χρὴ τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἔχοντας μητροπολιτικὸν δίκαιον ἀπολαύειν τούτου διηνεκῶς.

Χρὴ τοὺς ἐπισκόπους ἐποπτεύειν τὰς διοικήσεις τῶν ἔν τισιν εὐαγέσιν οἴκοις καταστάντων προνοητῶν τοὺς αὐτῆς εὐαγεῖς οἴκους οἰκοδομησάντων.

Annibalis Fabroti notæ.

(8) *Intra tres menses*. Balsamon ad *Nomocan.* Photii tit. 1, c. 8, scribit singulare esse ut absente accusatore ejus qui ad episcopatum electus est, nec accusationem imulente, intra tres menses rem definiat is qui episcopum ordinaturus est: Ἰδικόν ἐστι διὰ τὸ χρήσιμον τῆς χειροτονίας.

(9-10) *Prima sacerdotii*. Vide Zonar. ad canon. 3 synodi Constantinop. I, et ad c. 8 concil. Chalced.

Διατυποῖ ἡ διάταξις τί χρὴ πράττειν τὸν ἐπίσκοπον περὶ τῶν εἰς διάδοσιν πτωχῶν, ἢ ἀνάῤῥυσιν τῶν αἰχμαλώτων, ἀπροσώπως τε καὶ ἀνωνύμως καταλειφθέντων. A

Τὰς τῶν διαδόχων καὶ ἀδιαθέτων ἐπισκόπων, καὶ λοιπῶν ἱερατικῶν προσώπων περιουσίας αἱ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίαι διαδέχονται.

Τίτλου τοῦ αὐτοῦ διάταξις θ'. Δεῖ τοὺς οἰκονόμους τῶν ἐκκλησιῶν ἀδεῶς ἐκδικεῖν τὰ περιελθόντα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν εὐαγῶν οἴκων ἀκίνητα πράγματα, καὶ ἀμείψεως τρόπον [ἴσ. τρόπῳ], ἐὰν πρὸς ἕτερον μετέλθωσι πρόσωπον. Σημείωσαι δὲ ὅτι τὸ ἐναντίον φησὶν ἡ διάταξις τοῦ τίτλου μεταγενεστέρα οὖσα.

Τίτλου δ' διάταξις α' ἐστὶν ἐν τῷ ῥητῷ ριη'. Χρὴ τοὺς ἐπισκόπους ἅμα τοῖς κτήτορσι τὰς ἀδικίας τῶν ἀρχόντων τῷ βασιλεῖ προσαναφέρειν. B

Χρὴ τοὺς ἐπισκόπους τὰς κανονικὰς ζητήσεις ἅμα τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν ἐξετάζειν.

Ἀνάγνωθι τὴν δ' διάταξιν τοῦ παρόντος τίτλου. Κωλύει γὰρ τὸν ἄρχοντα εἰς κανονικὴν ἀκρόασιν παραβάλλειν ἑαυτόν. Ἔστι δὲ ἐν τῷ ῥητῷ κβ'.

Διάταξις κβ' ἐστὶν ἐν τῷ ῥητῷ ρν'. Οὐ χρὴ τὸν ἐπίσκοπον συγχωρεῖν βιοκωλυτὴν ἢ ληστοδιώκτην χρηματίζειν ἐν τόπῳ.

Ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἐπίσκοπον συγχωρεῖν τοῖς ἄρχουσι τοῖς πολιτικοῖς ἢ στρατιωτικοῖς, ἢ ταῖς τάξεσιν αὐτῶν κωλύειν διαθήκας γενέσθαι, ἢ ἐμφανείας αὐτῶν, ἢ γάμους, ἢ γαμικὰς δωρεὰς, ἢ τοὺς τελευτήσαντας ταφῆς ἀξιωθῆναι, ἢ ἐλθεῖν ἢ [ἴσ. εἰς] ἕτερόν τι τοῖς νόμοις οὐκ ἀπαγορευόμενον. C

Ὅτι οὐ δεῖ μονάστριαν τῶν ἰδίων ἀφέλκεσθαι τόπων.

Παρακελεύεται ἡ διάταξις τὰς μοιχευθείσας γυναῖκας σωφρονιζομένας εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι, διατυποῦσα τὰ περὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν, εἴτε παῖδας εἴτε γονεῖς ἔχοιεν, εἴτε καὶ μή.

Τίτλου τοῦ αὐτοῦ διάτ. κδ' ἐστὶν ἐν τῷ ῥητῷ ιε'. Κατὰ ψήφισμα τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κτητόρων προκειμένων τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων οἱ ἔκδικοι τῶν πόλεων προχειριζέσθωσαν.

Τίτλου ι' διάταξις β' ἐστὶν ἐν τῷ ῥητῷ κβ'. Ὁ δι' ἄσκησιν λύων τὸν ἴδιον γάμον τῷ ἀπὸ τελευτῆς ὑπόκειται κάσῳ. D

Τίτλου ιβ' διάτ. β' ἐστὶν ἐν τῷ ῥητῷ μη'. Ὅτι χρὴ τὸν ἐπίσκοπον προνοεῖν τοῦ μὴ κωλύεσθαι τὰς σκηνικὰς βουλομένας τῆς σκηνῆς ἀταλλάττεσθαι [ἀπαλλάττεσθαι].

Τίτλου ιη' διάταξις η' κεῖται ἐν τῷ ῥητῷ να'. Ὅτι χρὴ τοὺς ἐπισκόπους παραφυλάττειν τὰ περὶ τῶν εὐνουχιζομένων.

Statuit eadem constitutio, quid episcopus facere debeat de iis, quæ pauperibus distribuenda, vel ad redemptionem captivorum, absque personarum ac nominum expressione relicta sunt.

In episcoporum, et reliquarum sacerdotalium personarum, sine successoribus et sine tabulis decedentium facultatibus, ipsorum ecclesiæ sint hæredes.

Ejusdem tituli constitutio 9. Oportet œconomos ecclesiarum impune vindicare res immobiles venerabilium domorum, quæ ad imperatoriam majestatem titulo permutationis pervenerunt, si ad aliam personam translatæ fuerint. Notabis autem, quod contrarium dicat constitutio 54, tempore posterior.

Tit. 4, constitutio 1, quæ in textu est 118. Oportet episcopos una cum possessoribus injustitias præsidum ad imperatorem referre.

Oportet episcopos quæstiones canonicas una cum provinciarum præsidibus examinare.

Legito constitutionem 4 præsentis tituli. Prohibet enim ne præses audientiæ canonicæ semet ingerat. Et est in textu constitutio 82.

Constitutio 22 est in textu 150. Episcopum permittere non oportet ut aliquis in ullo sit loco violentiæ cohibitor, aut latronum persecutor.

Item, non debet episcopus permittere præsidibus civilibus, aut militaribus, aut eorum officiis, ut prohibeant fieri testamenta, vel ea publicari, vel nuptias contrahi, vel instrumenta donationum nuptialium confici, vel defunctos sepulturæ mandari, vel ad aliud quidpiam procedi, quod legibus non sit interdictum.

Item, non debere monastriam suis ex locis abstrahi.

Jubet eadem constitutio, debere mulieres adulteras, quæ castigandæ sunt, in monasterium immitti: sanciens, quid de ipsarum substantia fieri debeat, sive liberos aut parentes habeant, sive non habeant.

Tit. ejusdem constitutio 24, quæ est in textu 15. Per decretum episcopi et possessorum, propositis sanctis Evangeliis, defensores civitatum constituuntor.

Tit. 10, constitutio 2, quæ est in textu 22. Qui propter exercitationem solitariam matrimonium suum solvit, ex mortis casu tenetur.

Tit. 12, constit. 2, quæ in textu est 48. Quod episcopus curare debeat, ne prohibeantur scenicæ mulieres, siquidem ita velint, a scena discedere.

Tit. 18, constitutio 8, quæ in textu posita est 51. Quod observare debeant episcopi sancita de iis qui castrantur.

A

TITULUS II.

DE REBUS ET TITULIS ECCLESIASTICIS.

I. *Lex ae eo lata, ut res ecclesiasticæ non alienentur, aut permutentur, et quæ deinceps.*

Idem imp. Epiphanio archiepiscopo Constantinopolitano.

Omnia propemodum jura præsentis instituti ad unam quasi summam revocat, et ad regulam dirigit hæc constitutio, ceu tempore posterior exsistens. Siquidem Anastasii constitutionem 17, in titulo 2, primi libri Codicis, abolens, et Leonis constitutionem 14 ejusdem tituli recipiens, et pœnis, quæ in ea continentur, subjiciens illos, qui contra sanctionem alienare tentant res immobiles ecclesiarum, vel aliarum venerabilium domorum, vel monasteriorum, vel collegiorum, legem quoque generalem promulgat de sitis in qualibet provincia, et quibusvis locis, ecclesiarum et sacerdotum rebus, inter quas et civiles annonas numerat: uti scilicet ex nullo modo alienentur, vel in emphyteusin perpetuam dentur, vel hypothecæ specialis titulo præbeantur, vel permutationis nomine concedantur, imperatore duntaxat excepto, cum necessarius usus id postulat.

Rerum, inquit, immobilium ad sacerdotes pertinentium emphyteusis temporaria fiat, usque ad vitam ejus, qui emphyteusin accepit, et liberorum ipsius, et nepotum, atque etiam uxoris et mariti, siquidem ita expresse convenerint, sexta pristini reditus parte relevanda.

Ecclesiarum ac venerabilium domorum suburbana non pro quantitate reditus in emphyteusin conceduntur; sed eorum æstimatione facta, quantus potest cogi reditus ex suburbani pretio, in annos viginti distributus, tantum reditum annuum paciscatur is, qui emphyteusin accepturus est, ac partem vicesimam factæ suburbani æstimationis spondeat emphyteuta se annui reditus nomine præstaturum.

Contumacia non solventis emphyteuticum canonem, si ad biennium sese porrigat, contractum emphyteuticum solvit. Actionem præterea de emponematum petitione adimit emphyteutæ constitutio, subjiciens et ipsum, et res ipsius, et hæredes, si prædium deterius factum fuerit, prisci status restitutioni.

Cum semiruta quædam ad collegia sacra pertinent, vel ipsis locis emphyteuticis inhærent, qui architecti munere in iis locis fungitur, propositis sacris Evangeliis, et præsentibus religiosarum domuum administratoribus, et quinque presbyteris, et duobus diaconis, siquidem sacra domus illa tam multos habet, quid pro eis pendendum sit, statuit: ita ut qui emphyteusin accipit, ad ædificationem materiis utatur, quæ in iisdem semirutis reperiuntur. Cæterum continuari personis iisdem sacerdotalium rerum immobilium emphyteuses hæc constitutio non permittit.

ΤΙΤΛΟΣ Β'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Α'. *Νόμος περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι ἢ ἀνταλλάττεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα· καὶ τὰ ἑξῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως.

Πάντα σχεδὸν τὰ νόμιμα τῆς παρούσης ἀνακεφαλαιοῦται καὶ καινίζει διατάξεως, μεταγενεστέρα οὖσα. Αὕτη δὲ τὴν ιζ' τοῦ δευτέρου τίτλου τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ κώδικος Ἀναστασίου διάταξιν ἀναιροῦσα, καὶ ἀποδεχομένη τὴν Λέοντος διάταξιν ιδ' οὖσαν τοῦ αὐτοῦ τίτλου, καὶ ταῖς περιεχομέναις αὐτῇ ποιναῖς ὑποβάλλουσα τοὺς παρὰ τὴν διαγόρευσιν τοῦ δ', τοῦ βουλομένου ἐκποιεῖν ἐγχειροῦντας B ἀκίνητα τῶν ἐκκλησιῶν, ἢ ἑτέρων εὐαγῶν οἴκων, ἢ μοναστηρίων, ἢ συστημάτων· ἢ γενικὴν ποιεῖται νομοθεσίαν περὶ τῶν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ καὶ τόπῳ διακειμένων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἱερατικῶν πραγμάτων, οἷς συναριθμεῖ καὶ τὰς πολιτικὰς σιτήσεις, κατ' οὐδένα τρόπον ἐκποιηθῆναι, ἢ διηνεκῶς ἐμφυτεύεσθαι, ἢ κατ' ἰδικὴν ὑποθήκην παρέχεσθαι, ἢ εἰς ἀλλαγὴν δίδοσθαι, πλὴν μόνῳ βασιλεῖ δι' ἀναγκαίαν χρείαν.

Γινέσθω, φησὶν, ἀκινήτων ἱερῶν πραγμάτων πρόσκαιρος ἐμφύτευσις μέχρι τῆς ζωῆς τοῦ ἐμφυτευσαμένου, καὶ παίδων αὐτοῦ καὶ ἐκγόνων, ἀλλὰ μὴν καὶ γαμετῆς καὶ ἀνδρὸς, εἰ ῥητῶς τοῦτο συνεC φώνησαν, τῆς ἕκτης μοίρας κουφιζομένης τῆς ἀρχαίας προσόδου.

Τὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ σεπτῶν οἴκων προάστεια [Ἴσ. ἐμφυτεύεται], μὴ προσόδων, ἀλλὰ διατιμήσεως τούτων γινομένης, ὅσην συνάγειν δύναται πρόσοδον, ἢ ἀποτίμησιν τοῦ προαστείου, εἰς εἴκοσιν ἔτη διαιρουμένη· τοσαύτην ὁ μέλλων αὐτὸ ἐμφυτεύσασθαι ἐπερωτάσθω πρόσοδον ἐτησίαν· τὸ κ' μέρος τῆς γινομένης διατιμήσεως τοῦ προαστείου καθομολογείτω ὁ ἐμφυτευτὴς εἰς ἐτησίαν παρέχειν πρόσοδον.

Ἀγνωμοσύνη τοῦ ἐμφυτευτικοῦ κανόνος ἐπὶ διετίαν ἐκτεινομένη λύει τὴν ἐμφύτευσιν. Καὶ περὶ τῶν ἐμπονημάτων ἀπαίτησιν ἀναιρεῖ τῷ ἐμφυτευτῇ, ὑποβάλλουσα αὐτὸν καὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα, καὶ D κληρονόμους αὐτοῦ, εἰ χεῖρον γένηται τὸ πρᾶγμα, τῇ ἀποκαταστάσει τῆς παλαιᾶς ὄψεως.

Ἐρειπίων ἱερατικοῖς προσηκόντων συστήμασιν, ἢ τόποις ἐμφυτευομένων, ὁ ὑπὲρ τούτων ἐν τοῖς τόποις ἀρχιτεκτονῶν, προκειμένων τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, καὶ παρόντων τῶν διοικητῶν τῶν εὐαγῶν οἴκων, καὶ πέντε πρεσβυτέρων, καὶ β' διακόνων, εἴπερ εὐπορεῖ ὁ οἶκος τοσούτων, ὥστε τὸν λαμβάνοντα τὴν ἐμφύτευσιν κεχρῆσθαι πρὸς οἰκοδομὴν ταῖς εὑρισκομέναις ὕλαις ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐρειπίοις, τοῖς αὐτοῖς ἐπισυνάπτεσθαι προσώποις τὰς τῶν κινητῶν [Ἴσ. ἀκινήτων] ἱερατικῶν πραγμάτων ἐμφυτεύσεις οὐ συγχωρεῖ ἡ διάταξις.

Ὁ οὐσούφρουκτον ἱερατικὸν λαμβάνων πρᾶγμα A
εὔπορος ἔστω, καὶ ἕτερον ὅμοιον πρᾶγμα δωρείσθω τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ· ὥστε ἑκάτερον μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν κατὰ δεσποτείαν ἐπανελθεῖν εἰς τὸν σεπτὸν οἶκον.

Ὁ τολμήσας ἀκίνητον ἱερατικὸν πρᾶγμα ἀγοράσαι τῶν τιμημάτων καὶ τοῦ πράγματος ἀποστερεῖται, ἀναδιδοὺς καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ μέσου χρόνου, τῶν πεπρακότων οἰκονόμων τε καὶ διοικητῶν ταῖς κοιναῖς ὑποβαλλομένων τῆς διατάξεως Λέοντος.

Ὁ κατὰ δωρεὰν λαβὼν πρὸς τῷ μὴ ἀπολαῦσαι τοῦ δωρηθέντος καὶ ἕτερον παραπλήσιον ἀποδώσει.

Ὁ κατ' ἐναλλαγὴν κτησάμενος, καὶ ὃ ἔλαβεν ἀναδώσει, καὶ τοῦ δοθέντος ἐκπεσεῖται. B

Ὁ εἰς ἰδικὴν ὑποθήκην λαβὼν τοῦ χρέους καὶ τῆς ὑποθήκης ἐκπίπτει.

Οἱ δὲ προειρημένοι πάντες τὰς προσφόρους ἀγωγὰς κατὰ τῶν συναλλαξάντων αὐτοῖς οἰκονόμων καὶ διοικητῶν δύνανται κινεῖν, καὶ τὸ ἀζήμιον ἑαυτοῖς περιποιεῖν.

Οὐ κωλύεται ὁ εὐαγὴς οἶκος ἐπὶ γενικῇ ὑποθήκῃ δανείζεσθαι.

Ὁ διηνεκῶς ἐμφυτευσάμενος, ἐκπίπτων τοῦ πράγματος, μένει τῷ κανόνι τῆς ἐμφυτεύσεως διηνεκῶς ὑποκείμενος.

Ὁ ταβελλίων τοῖς εἰρημένοις ὑπουργήσας συναλλάγμασιν ἀειφυγίᾳ ζημιοῦται, μηδὲ ἐκ θείων τύπων προσδοκῶν ἐπάνοδον. C

Οἱ ἄρχοντες τοιαῦτα ὑπαγορευθῆναι ἢ πραχθῆναι παρ' αὐτοῖς ἀνεχόμενοι συμβόλαια ἀρχῆς τε καὶ ἐξουσίας ἐκπίπτουσι, καὶ δημεύσει καθυποβάλλονται.

Τὰ ἱερὰ σκεύη ἐπὶ μόνῃ ἀναῤῥύσει αἰχμαλώτων ἐκποιείσθω, τῶν παραβαινόντων ταῖς ποιναῖς ὑποβαλλομένων τῆς Λέοντος διατάξεως.

Τὰ ἐκ τῆς διατάξεως κεκωλυμένα οὐδὲ διὰ πραγματικοῦ τύπου δύναταί τις κατορθῶσαι, τοῦ ὑπαγορεύοντος quæstoros, καὶ τῶν προσδεχομένων ἀρχόντων ποινὴν ἀνὰ ν' χρυσίου λιτρῶν ἀπαιτουμένων, τοῦ ὑπουργήσαντος ταβελλίωνος ταῖς ποιναῖς ὑποβαλλομένου τῆς διατάξεως Λέοντος, τῶν τε ἐπισκόπων καὶ διοικητῶν καὶ οἰκονόμων, εἰ τὸν τοιοῦτον δέξονται τύπον, περὶ τὴν ἱερωσύνην κινδυνευόντων. D

Οἱ διοικηταὶ καὶ οἰκονόμοι τῶν εὐαγῶν οἴκων τε καὶ συστημάτων ἄκοντες μισθώσεις ἢ ἐμφυτεύσεις τῶν ἱερατικῶν ἀκινήτων πραγμάτων μὴ πραττέσθωσαν, μηδὲ θεῖός τινι περὶ τούτου πορισθείη τύπος.

Μὴ ἐκποιείσθω μοναστήριον, ἐν ᾧ θυσιαστήριόν ἐστιν, ἢ λειτουργία γέγονεν, ἐφ' ᾧ εἰς ἰδιωτικὸν μετατεθῆναι. Ἐπεί τοί γε ὁ ἀγοράσας ἐκπίπτει τῶν τιμημάτων, τῆς ἐκκλησίας τῷ ἀρχαίῳ σχήματι ἀποδιδούσης τὸ ἐκποιηθὲν μοναστήριον, ἀργούσης ὑποθήκης.

Ἄπορον κτῆσιν μηδὲ κατὰ δωρεὰν λαμβανέτω εὐαγὴς οἶκος. Εἰ δὲ ἔλαβεν, ἀζημίως ἀφιστάσθω,

Qui utendi fruendi causa rem ecclesiasticam accipit, locuples esto, et aliam rem similem religiosæ domui donato : ita ut utraque, post mortem ejus, ratione proprietatis ad venerabilem domum redeat.

Qui ecclesiasticam rem immobilem ausus fuerit emere, tam pretium, quam ipsam rem amittit, etiam medii temporis fructus restituens, œconomis et administratoribus, qui vendidere, pœnis constitutionis Leonianæ subjiciendis.

Qui titulo donationis accepit, præterquam quod re donata non fruetur, etiam alteram illi similem præstabit.

Qui titulo permutationis acquisivit, tam quod accepit, restituet, quam quod dedit, amittet.

Qui specialis hypothecæ titulo accepit, tam credito, quam hypotheca excidet.

Cæterum omnes hi, qui prædicti sunt, actiones competentes adversus œconomos et administratores, qui cum eis contraxerunt, movere possunt, et indemnitati suæ consulere.

Venerabilis domus sub hypotheca generali mutuum sumere non prohibetur.

Qui emphyteusin accepit in perpetuum, ipsam rem amittit ; et canoni emphyteuseos subjectus in perpetuum manet.

Tabellio, qui ad contractus indicatos operam suam locavit, exsilio perpetuo multatur, ne quidem ex sacris sanctionibus reditum sperans.

Præsides, qui ejusmodi apud se instrumenta dictari, vel actis inseri patiuntur, tam magistratum, quam dignitatem amittunt et bonorum publicationi subjiciuntur.

Vasa sacra duntaxat ad captivorum redemptionem alienantur, legis violatoribus pœnis Leonianæ constitutionis subjiciendis.

Quæ hac constitut. prohibita sunt, ne quidem per sanctionem pragmaticam aliquis facere potest : quæstore sanctionem dictante, atque præsidibus qui eam recipiunt pœnam 50 lib. solventibus, et tabellione, qui operam suam accommodaverit, constitut. Leonianæ pœnis subjiciendo, episcopis autem, et administratoribus, et œconomis, si sanctionem ejusmodi receperint, amittendi sacerdotii periculum incurrentibus.

Administratores et œconomi venerabilium domorum et collegiorum inviti locationes aut emphyteuses ecclesiasticarum rerum immobilium non faciant, ne quidem si de his alicui sacra sanctio concessa fuerit.

Monasterium ne alienator, in quo est altare, vel in quo sacrum ministerium factum est, ut in formam privatam redigatur. Nam alioquin et is, qui comparavit, pretium datum amittit, ipsa ecclesia formæ pristinæ monasterium alienatum restituente, et hypotheca cessat.

Prædium sterile ne quidem per donationem accipiat religiosa domus. Sin acceperit, absque

damno relinquat, non redditis iis, quæ (ceu consentaneum est) pro eo sunt ipsi data. Nam qui dedere, competentes actiones movent adversus curatores et administratores, qui cum ipsis contraxerunt.

Non modo pontificibus, verum etiam civilibus et militaribus magistratibus constitutionis hujus observatio commissa est, quolibet habente potestatem violatores ejus accusandi.

Nota regulam, quod ea, quæ in commune, et religiose, et ad omnium utilitatem sunt promulgata, potius valere debeant, quam quæ studio quorumdam ad publicarum legum corruptelam facta sunt; ac præterea, quod ipsa constitutio curiose non inquirat in ea, quæ specialiter ei proposita non sunt; et quod illa nullo modo innovet.

Dat. a. d. XVII Kalendas Maias, post consulatum Belisarii anno secundo.

II. *De diversis capitulis ecclesiasticis.*

Idem imp. Petro P. P. Cum plures et diversæ leges, et cætera.

Nemo ecclesiæ Constantinopolitanæ, vel tam Constantinopoli, quam in ejus territorio sitarum venerabilium domorum, vel xenonum (exceptis venerabilibus monasteriis) rem immobilem, aut civilem annonam, aut rusticum mancipium distrahat, aut donet, aut quocunque modo alienet, sola permutatione ad domum augustalem permissa, prohibitis iis, quæ jura colonaria vocantur.

Emphyteusis ab eadem sanctissima ecclesia, et subjectis ei venerabilibus domibus duntaxat in personam accipientis, et alios deinceps duos ejus successores fiat, sexta canonis subsistentis parte relevanda.

Si vero suburbanum est, quod in emphyteusin datur, et reditum habet, sub præstatione solidi canonis, aut etiam cum accessione locator. Sin reditus nullus est, earumdem venerabilium domorum administratores sub certa quantitate, si velint, concedant.

Cum id, quod in emphyteusin datur, per modum aliquem ad personam imperatoris, vel ad aliquam civitatem, vel ad fiscum, vel ad curiam, vel ad aliam domum religiosam pervenit, licitum iis esto, qui concesserunt in emphyteusin, uti vel ipsis rem relinquant, vel emphyteusin rescindant.

Semiruta, quæ religiosæ domus ædificare non possunt, in perpetuam emphyteusin concedant recipere volentibus, sub præstatione tertiæ pensionum partis, quæ integris adhuc ædificiis, de iisdem colligebantur; eaque pars tertia statim ab initio contractus cedat. Sin mavult emphyteuta postquam ædificaverit ipse statui nomine canonis emphyteutici partem dimidiam pensionum, quæ post absolutum ædificium colliguntur: sane hoc ipsum emphyteuseos nomine solvat, et utatur ad ædificium illis materiis, quæ in semirutis reperiuntur.

Qui rem immobilem venerabilium domorum

A μὴ ἀναδιδοὺς τὰ ὡς εἰκὸς ὑπὲρ τούτου αὐτῷ παρασχεθέντα. Κινοῦσι γὰρ οἱ δεδωκότες τὰς προσφόρους ἀγωγὰς κατὰ τῶν συναλλαξάντων προνοητῶν καὶ διοικητῶν.

Οὐ μόνον τοῖς ἱερεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολιτικοῖς καὶ στρατιωτικοῖς ἄρχουσιν ἡ παραφυλακὴ δέδοται τῆς διατάξεως, παντὸς δυναμένου τῶν παραβαινόντων αὐτὴν κατηγορεῖν.

Σημείωσαι κανόνα, ὅτι τὰ κοινῇ καὶ εὐαγῆ, καὶ ἐπὶ τῆς πάντων ὠφελείας νομοθετηθέντα μᾶλλον κρατεῖν χρή· εἰ γὰρ τὰ κατά τινων σπουδὴν ἐπὶ παραφθορᾷ τῶν κοινῶν γινόμενα νόμων, καὶ ὅτι τὰ ἰδικῶς προκείμενα αὐτῇ οὐ περιεργάζηται ἡ διάB ταξις, οὐδὲ κατά τινα καινίζει τρόπον.

Ἐγράφη πρὸ ιζ' καλανδῶν Μαΐων, ὑπατείᾳ Βελισαρίου τὸ ιβ'.

Β'. *Περὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν κεφαλαίων.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Πολλῶν καὶ διαφόρων νόμων.

Μηδεὶς τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἢ τῶν ἐν αὐτῇ καὶ τῇ αὐτῆς ἐνορίᾳ ἱδρυμένων σεπτῶν οἴκων ἢ ξενώνων, ἐξῃρημένων τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων, πρᾶγμα ἀκίνητον, ἢ πολιτικὴν σίτησιν, ἢ γεωργικὸν ἀνδράποδον πιπρασκέτω ἢ δωρείσθω, ἢ ὁπωσοῦν ἐκποιείσθω, μόνης τῆς ἀνταλλαγῆς πρὸς βασιλικὴν οἰκίαν ἐπιτετραμμένης, κεκωλυμένων τῶν λεγομένων παροικικῶν.

C Ἐμφύτευσις παρὰ τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν σεπτῶν οἴκων γινέσθω, μόνον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ λαμβάνοντος καὶ ἄλλων δύο ἐφεξῆς αὐτοῦ διαδόχων, τῆς ἕκτης μοίρας κουφιζομένης τοῦ ὑφεστῶτος κανόνος.

Εἰ δὲ προάστειόν ἐστι τὸ εἰς ἐμφύτευσιν παρεχόμενον, πρόσοδον ἔχον· ἐπὶ ὁλοκλήρῳ τῷ κανόνι, ἢ καὶ μετὰ προσθήκης ἐκδιδόσθω. Μὴ οὔσης δὲ προσόδου, οἱ διοικηταὶ τῶν αὐτῶν σεπτῶν οἴκων ἐπὶ ῥητῇ ποσότητι, εἰ βούλονται, ἐπιδιδότωσαν.

Τοῦ δὲ εἰς ἐμφύτευσιν δοθέντος κατά τινα τρόπον εἰς βασιλικὸν πρόσωπον, ἢ εἰς πόλιν, ἢ εἰς ταμιεῖον, ἢ εἰς βουλευτήριον, ἢ ἄλλον εὐαγῆ οἶκον περιερχόμενον, ἐξέστω τοῖς δεδωκόσιν αὐτὸ εἰς D ἐμφύτευσιν, ἢ προσίεσθαι καὶ ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἐμφύτευσιν, ἢ ἀνατρέπειν αὐτήν.

Τὰ δὲ ἐρείπια ἃ μὴ δύνανται ἀνοικοδομῆσαι, παρεχέτωσαν τοῖς βουλομένοις εἰς διηνεκῆ ἐμφύτευσιν ἐπὶ τρία μέρη τῶν στεγονομίων, ἅτινα ἑστώτων ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς οἰκήμασι συνήγετο· ἐξ ἀρχῆς μέντοι τοῦ συναλλάγματος. Εἰ δὲ βούλεται ὁ ἐμφυτευτής, μετὰ τὸ κτίσαι, ὁρισθῆναι τὸν ἐμφυτευτικὸν κανόνα ἥμισυ μέρος τῶν μετὰ τὸ κτίσαι ἀθροιζομένων οἰκιῶν, παρεχέτω λόγῳ ἐμφυτεύσεως, χρώμενος πρὸς οἰκοδομὴν, ἀκίνητον πρᾶγμα, τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων ταῖς εὑρισκομέναις ἐν αὐταῖς ὕλαις.

Ὁ εἰς χρῆσιν λαμβάνων ἀκίνητον πρᾶγμα τῶν

αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων παρ' αὐτὰ [Ισ. παραυτίκα] διδότω αὐτοῖς εἰς δεσποτείαν πρᾶγμα ὁμοίας προσόδου τε καὶ συντελείας, ἐφ' ᾧ μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ἢ τὸν ὁριζόμενον χρόνον μὴ ὑπερβαίνοντα τὴν τούτου ζωὴν καὶ τὸ δοθὲν αὐτῷ περιελθεῖν εἰς τὸν εὐαγέστατον οἶκον.

Αἱ μισθώσεις τῶν εἰρημένων σεπτῶν οἴκων μὴ ὑπερβαινέτωσαν τριακονταετίαν.

Εἰ δεῖται χρημάτων εἷς τῶν εὐαγῶν οἴκων εἰς δημοσίαν ἢ εἰς ἄλλην χρείαν, διδόσθω ἀκίνητον πρᾶγμα εἰς ἰδικὸν ἐνέχυρον, ἵνα ὁ δανειστὴς, πληρούμενος ἐξ αὐτοῦ τὸ κεφάλαιον καὶ τοὺς ἀπὸ τετάρτου ἑκατοστῆς τόκους, ἀναδώσει τὸ ἐνέχυρον.

Αἱ ἐμφυτεύσεις καὶ αἱ ὑπὲρ πενταετίαν μισθώσεις παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἢ τῶν προεστώτων τῶν εὐαγῶν οἴκων μὴ προβαινέτωσαν. Δεῖ γὰρ ὀμνύειν τοὺς οἰκονόμους καὶ χαρτουλαρίους ὡς οὐδεμίαν περιγραφὴν ἔχει τὸ συνάλλαγμα. Τούτων δὲ μὴ ὄντων, τοὺς προεστῶτας τῶν εὐαγῶν οἴκων προκειμένων τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων ποιεῖσθαι τὸ συνάλλαγμα, τοῦ αὐτοῦ ἐγγραφομένου ἐν τοῖς προϊοῦσι συμβολαίοις.

Μηδεὶς τῶν πρακτευτῶν ἢ διοικούντων τὰ πράγματα τῶν σεπτῶν οἴκων, ἢ συγγενὴς αὐτῶν ἢ ἀγχιστὴς, ἐμφυτεύσεις ἢ ὑποθήκας τῶν αὐτῶν σεπτῶν οἴκων λαμβανέτω δι' ἑαυτοῦ ἢ παρενθέτου προσώπου. Ἐπεί τοί γε, αὐτοῦ λαμβάνοντος καὶ τῶν οἰκονόμων καὶ χαρτουλαρίων, τὰς οὐσίας οἱ σεπτοὶ ἐκδικοῦσιν οἶκοι.

Ἐπὶ τοῖς ἀκινήτοις πράγμασι τῶν ἐν ἐπαρχίαις διακειμένων ἐκκλησιῶν, καὶ σεπτῶν εὐσεβῶν οἴκων, καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ πανταχοῦ ἱδρυμένων μοναστηρίων, προβαίνει διηνεκὴς ἐμφύτευσις, κρατούντων ἐπ' αὐτῇ πάντων τῶν εἰρημένων ἐπὶ ταῖς ἐμφυτεύσεσι ταῖς ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς βασιλευούσης πόλεως ἐκδιδομέναις. Ἀνάγνωθι κεφάλαιον β' τῆσδε τῆς διατάξεως.

Ἐὰν μία τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν ἢ σεπτῶν οἴκων δεῖται χρημάτων εἰς καταβολὴν δημοσίων, ἢ ἀπολύτρωσιν χρέους, καὶ μὴ ἔχει κινητὰ πράγματα, ἀφ' ὧν δυνατὸν λυθῆναι τὸ ὄφλημα, διδόσθω ἀκίνητον πρᾶγμα εἰς ἰδικὸν ἐνέχυρον τῷ δανειστῇ, ἵνα ἐξ αὐτοῦ τὸ χρέος, καὶ τοὺς ἀπὸ τετάρτου ἑκατοστῆς κληρωθῇ τόκους. Εἰ δὲ τοιοῦτον ἐνέχυρον μὴ ἐστιν ἱκανὸν ἐπιλῦσαι τὸ χρέος, πράσεως ἀζημίως συνισταμένης παρὰ τοῖς προσφόροις πατριάρχαις τε καὶ μητροπολίταις, καὶ ἐπισκόποις, ὀμνύτωσαν οἱ τῶν εὐαγῶν οἴκων διοικηταὶ, ὡς οὐκ ἔστιν ἕτερος τρόπος διαλύειν τὸ χρέος· καὶ φανερούτωσαν τὴν ποσότητα τῶν ὀφειλομένων, καὶ οὕτω προβαινέτω ἡ πρᾶσις ἀκινήτου πράγματος, δημοσίων προγραμμάτων ἐπὶ κ' ἡμέρας προτιθεμένων, καὶ προτρεπόντων τοὺς ἀγοράζειν βουλομένους, ἵνα ὁ πλέον παρέχων προτιμηθῇ. Τούτων δὲ προϊόντων, γινέσθω ἡ πρᾶσις· καὶ τὸ τίμημα ὁ ἀγοραστὴς καταβαλλέτω τῷ δανειστῇ καὶ τοῦτο ῥητῶς ἐγγράφου μεθ' ὅρκου ἐν τῇ

A utendam fruendam accipit, statim det eis jure proprietatis rem consimilis reditus et collationis, ut post ejus mortem, vel post definitum tempus, quod tamen ejus vitam non excedit, etiam ipsa res data perveniat ad domum religiosam.

Locationes ab indicatis religiosis domibus factæ, spatium annorum triginta non excedant.

Si cui domui religiosæ pecuniis opus est, ad fiscalem, vel aliam necessitatem, det rem aliquam immobilem in speciale pignus, ut cum ex ea creditori satisfactum fuerit tam nomine sortis, quam usuræ, parte centesimæ quarta definitæ, pignus ille restituat.

Emphyteuses et locationes, quæ ultra quinquen-
B nii spatium extenduntur, absque voluntate archiepiscopi, vel eorum, qui religiosis domibus præsunt, non procedant. Nam jurare tam œconomos, quam chartularios oportet, nullam inesse contractui circumscriptionem. Quod si nulli sint chartularii, contractus ab iis, qui religiosis domibus præsunt, sacrosanctis Evangeliis propositis, fiat, hoc ipso instrumentis, quæ super eo conficiuntur, inscribendo.

Nullus actor, aut administrator rerum, quæ ad venerabiles domos pertinent, nec eorum cognatus, aut propinquus, emphyteuses vel hypothecas earumdem venerabilium domorum accipiat per seipsum, aut per subjectam personam. Nam alioqui tam ipsius accipientis, quam œconomorum et
C chartulariorum facultates, ipsæ domus venerabiles sibi vindicant.

In rebus immobilibus sitarum in provinciis ecclesiarum, ac venerabilium piarumque domuum, et constitutorum tam in urbe Constantinopolitana, quam ubique monasteriorum, locum habet emphyteusis perpetua: sic tamen, ut obtineant in ea cuncta superius dicta de emphyteusibus, quæ ab ecclesiis urbis imperatoriæ conceduntur. Lege caput secundum hujus constitutionis.

Si qua dictarum ecclesiarum, aut venerabilium domorum, pecuniis indiget ad solutionem tributorum fiscalium, aut expeditionem æris alieni, neque res mobiles habet, ex quibus dissolvi debitum
D possit, res immobilis in speciale pignus creditori detur, ut eidem ex ea tam sortis, quam usurarum nomine, ad quartam usque centesimæ partem, satisfiat. Quod si pignus ejusmodi non sufficit ad dissolvendum æs alienum, per gesta monumentorum, quæ sine impensa conficientur apud competentes patriarchas, et metropolitanos, et episcopos jusjurandum præstent venerabilium domorum administratores, quod non sit alius modus æris alieni dissolvendi, et quantitatem eorum, quæ debentur, patefaciant, atque ita procedatur ad venditionem immobilis rei, proscriptionibus ad viginti dies expositis, quæ cohortentur emere volentes, ut qui plus solvit, cæteris sit potior. Quibus ita succedentibus, venditio fiat; et emptor pretium creditori

numeret; atque hoc expresse, jurejurando interveniente, syngraphæ emptioni inscribitur; quodque nihil ad detrimentum vel circumscriptionem venerabilis domus factum sit. Quod si nullus emptor inventus fuerit, prædicta proscriptione facta, pro soluto rem pleno jure dominii creditor accipiat, decima parte accuratæ rei æstimationis adjicienda. Verum sive distractio rei fiat, sive creditor pro soluto rem accipiat, administratores venerabilis domus, et eorum pars major, qui cultui sacro in ea deserviunt, assensum contractui præbeant. Et quod alienatur, non ex creditoris electione detur, sed habita ratione prædiorum fertilitatis et sterilitatis.

Eis qui mutuati sunt, aut deinceps mutuo sument, non aliter ecclesia, vel religiosa domus acceptas ferat pecunias, nisi prius probatum fuerit, eas ad ecclesiarum aut venerabilium domorum usus expensas. Creditor autem, ante probationes hasce, competentes instituat actiones adversus eos, qui contraxerunt, et adversus eorumdem hæredes: at contra venerabiles domos ut agat, licitum ei non esto.

Religiosæ domus inter se permutationes faciant, cum majoris partis illorum, qui cultui sacro in eis deserviunt, consensu.

Quæ ad aliquem religiosum locum ab imperatore pervenerunt, aut perventura sunt, non distrahuntor, aut obligantor, aut permutantor, aut alio modo quopiam alienantor. Nec si tale quid inter se religiosæ domus ipsæ fecerint, ratum esto.

Si alienatum fuerit monasterium ad statum privatum, per ecclesiam formæ pristinæ restituitor.

Inutilia damnosaque prædia religiosarum domuum, sub gestis monumentorum administratores earum alienanto, sancta Constantinopolitana ecclesia duntaxat excepta.

Œconomi, et administratores, et chartularii venerabilium domorum, et eorum cognati et affines, qui quocunque modo emunt aut tractant rem immobilem earumdem venerabilium domorum, vel per seipsos, vel per subjectas personas, pœnis subjiciuntur, quæ superius de ipsis expositæ sunt.

Emphyteuta conductorque rei pertinentis ad religiosas domos, si per biennium contumax sit in annui pacti præstatione (11) vel rem ipsam deteriorem reddat, ab emphyteusi removetor, nec potestatem habeat agendi emponematum nomine: vel ab eo canon emphyteuticus exigitor, cum eo, quod interest, si quidem hoc conducere venerabili loco visum fuerit.

Ecclesia Hierosolymitana quas habet in ipsa civitate domos, pretio vendat æquante pensiones annuas quæ annis quinquaginta ex eis colliguntur.

Ecclesiæ Odessi, et Tomensis, res immobiles ad re-

A ὠνητικῇ συγγραφῇ, καὶ ὡς οὐδὲν πρὸς βλάβην ἢ περιγραφὴν γέγονε τοῦ εὐαγοῦς οἴκου. Εἰ δὲ μὴ εὑρεθῇ ὁ ἀγοραστὴς μετὰ τὸ εἰρημένον πρόγραμμα, ὁ δανειστὴς pro soluto τὸ πρᾶγμα λαμβανέτω τελείαν δεσποτείαν δεκάτης μοίρας προστιθεμένης τῇ ἀκριβεῖ τοῦ πράγματος διατιμήσει. Εἴτε δὲ πρᾶσις γίνεται, εἴτε ὁ δανειστὴς pro soluto τὸ πρᾶγμα λαμβάνει, οἱ διοικηταὶ τοῦ εὐαγοῦς οἴκου καὶ τὸ πλέον μέρος τῶν ἐν αὐτῷ λειτουργούντων συναινεσάτωσαν τοῖς γινομένοις. Τὸ δὲ ἐκποιούμενον μὴ κατ' ἐκλογὴν τοῦ δανειστοῦ διδόσθω, ἀλλὰ πρὸς ἀναλογίαν τῆς ἀπόρου κτήσεως.

Τοῖς δεδανεισμένοις ἢ ὕστερον δανειζομένοις μὴ B ἄλλως ἡ ἐκκλησία ἢ εὐαγὴς οἶκος καταλογιζέσθω τὰ χρήματα, εἰ μὴ πρότερον δειχθῶσιν εἰς χρείας τῶν ἐκκλησιῶν ἢ τῶν σεπτῶν οἴκων προχωρήσαντα. Ἀλλ' ὁ δανειστὴς πρὸ τῶν τοιούτων ἀποδείξεων κατὰ τῶν συναλλαξάντων καὶ κληρονόμων αὐτῶν τὰς προσφόρους κινείτω ἀγωγάς, μὴ ἔχων ἄδειαν κατὰ τῶν εὐαγῶν οἴκων χωρεῖν.

Ποιείτωσαν ἀζημίως πρὸς ἀλλήλους ἐναλλαγὰς εὐαγεῖς οἶκοι μετὰ συναινέσεως τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐν αὐτῷ [*in ms. Just.* αὐτοῖς] λειτουργούντων.

Τὰ ἀπὸ βασιλέως εἰς εὐαγῆ περιελθόντα τόπον, ἢ περιελευσόμενα, μὴ πιπρασκέσθω, ἢ ὑποτιθέσθω, ἢ ἐναλλαττέσθω, ἢ ἄλλως ἐκποιείσθω. Μηδὲ εἰ πρὸς ἀλλήλους εὐαγεῖς οἶκοι τοιοῦτό τι πράξωσιν, ἐρ- C ῥώσθω.

Ἐὰν ἐν μοναστηρίῳ [*ἴσ.* ἐν μοναστήριον] εἰς ἰδιωτικὴν κατάστασιν ἐκποιηθῇ, τῷ ἀρχαίῳ σχήματι διὰ τῆς ἐκκλησίας ἀποδιδόσθω.

Τὰς ἀνωφελεῖς ἢ ἐπιβλαβεῖς κτήσεις τῶν εὐαγῶν οἴκων πραττομένων ὑπομνημάτων ἐκποιείτωσαν οἱ τούτων διοικηταί, μόνης ἐξῃρημένης τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ οἰκονόμοι, καὶ οἱ διοικηταί, καὶ οἱ χαρτουλάριοι τῶν σεπτῶν οἴκων, καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν καὶ οἱ ἀγχιστεῖς, καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἀγοράζοντες ἢ μεταχειριζόμενοι πρᾶγμα τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων ἀκίνητον, δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέτων προσώπων, ταῖς ἔμπροσθεν ῥηθείσαις περὶ αὐτῶν ὑποβάλλονται ποιναῖς.

D Ὁ μισθωτὴς καὶ ὁ ἐμφυτευτὴς τῶν εὐαγῶν οἴκων, ἐπὶ διετίαν ἀγνωμονῶν τὸ ἐτήσιον πάκτον, ἢ καὶ χεῖρον ποιῶν τὸ πρᾶγμα, ἐκβαλλέσθω τῆς ἐμφυτεύσεως, μὴ δυνάμενος περὶ ἐμπονημάτων κινεῖν, ἢ ἀπαιτείσθω τὸν ἐμφυτευτικὸν κανόνα, καὶ τὸ διαφέρον, εἰ τοῦτο νομισθῇ συμφέρον τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ.

Ἡ ἐκκλησία Ἱεροσολύμων οὓς ἔχει ἐν τῇ αὐτῇ πόλει πιπρασκέτω οἴκους, εἰς ν' ἔτη τοῦ ἀθροιζομένου ἐτησίου στεγονομίου.

Ἡ ἐκκλησία Ὀδύσσου καὶ Τομέως δύναται

Annibalis Fabroti notæ.

(11) *Pacti præstatione.* Pactum pro canone, ut observat Cujac. ad Nov. CXX.

ἀκίνητα πράγματα ἐπὶ ἀναῤῥύσει αἰχμαλώτων ἐκποιεῖν· πλὴν εἰ μὴ ἰδικῶς ἀπηγορεύθη αὐταῖς ἡ ἐκποίησις.

Αἱ περιελθοῦσαι εἰς εὐαγεῖς οἴκους ἄποροι κτήσεις ἀναδιδόσθωσαν τοῖς δεδωκόσιν αὐτάς· τοῦ ἀζημίου παρ' αὐτῶν πρὸς τούτοις γινομένου τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις, πρός τε καὶ τὸ δοθὲν αὐταῖς ὡς εἰκὸς ὑπὲρ τούτου χρυσίον μὴ ἀναδοθῆναι τοῖς δεδωκόσιν.

Μὴ ἀναγκαζέσθω σεπτὸς οἶκος ἄπορον ἢ εὔπορον ὠνήσασθαι κτῆσιν.

Σημείωσαι ἐκ τῆς ἀντιδιαστολῆς ὅτι οἱ ἅπαντες [*in Just. ms.* ἄλλοι ἅπαντες] ἀναγκάζονται.

Ὁ βουλόμενος εἰς χρῆσιν λαβεῖν ἱερατικὸν ἀκίνητον πρᾶγμα τῇ προειρημένῃ περὶ τούτου κεφαλαίῳ δ' ἑπέσθω διαιρέσει.

B Τὰ σεπτὰ κειμήλια ἐπὶ μόνῃ ἀναῤῥύσει αἰχμαλώτων ἐκποιείσθωσαν. Εἰ δέ τι ἐν αὐτοῖς περιττεύει, ἢ ἀχώνευτον ἑτέρῳ σεπτῷ οἴκῳ, ἢ χωνευόμενον, τῷ βουλομένῳ πιπρασκέσθω, τῆς τιμῆς προχωρούσης εἰς εὐλύτρωσιν χρεῶν.

Ὁ παρὰ τὰ εἰρημένα συναλλάττων ἀναδιδότω τῷ σεπτῷ οἴκῳ τὸ πρᾶγμα μετὰ τῶν καρπῶν τοῦ μέσου χρόνου, τοῦ δοθέντος τιμήματος, ἢ ἀντιδώρου, καὶ τοῦ εἰς ἀλλαγὴν, ἢ ὑπὲρ ἄλλης αἰτίας παρασχεθέντος, μὴ ἀναδιδομένου παντελῶς.

Ὁ παρὰ τὸν νόμον ἐμφυτευσάμενος παραδιδότω τὸ πρᾶγμα, τῷ ἐμφυτευτικῷ μένων διηνεκῶς βεβαρημένος κανόνι.

C Ὁ κατὰ δωρεὰν λαβὼν διπλάσιον τὸ ληφθὲν ἀποδώσει μετὰ τῶν ἐν μέσῳ καρπῶν.

Ὁ δανειστὴς ἐκπίπτει τῆς ὑποθήκης τοῦ χρέους.

Ὁ συντάξας παρὰ τὸν νόμον συμβόλαιον διηνεκῶς ἐξορίζεται.

Τὰς ἐπὶ τούτοις ὁμοίως ἀναιρεῖ ἡ διάταξις ἡ παροῦσα, τὰ πρὸ αὐτῆς μὴ περιεργαζομένη φάκτα.

Ἐγράφη εἰδοῖς Ἰουνίαις, βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τὸ ιη', μετὰ τὴν ὑπατείαν Βασιλ. τὸ γ'.

Γ'. *Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τίτλων.*

D *Ὁ αὐτὸς βασιλεύς. Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων.*

Οἱ ὑπὸ τῶν τεσσάρων συνόδων, τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἐν Χαλκηδόνι τεθέντες ὅροι νόμων τάξιν ἐχέτωσαν, καὶ τὰ δόγματα αὐτῶν ὡς αἱ θεόπνευστοι τιμάσθωσαν Γραφαί.

Πρῶτος ἱερωσύνης θρόνος ὁ Ῥώμης· δεύτερος ὁ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τὸν τόπον ἐπέχει ἐν ταῖς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχίαις τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου Ῥώμης, χειροτονῶν τοὺς ἐπισκόπους πόλεων Δακίας μεδιτεῤῥανέας, καὶ Δακίας Ῥιπενσίας, καὶ Προβάλεως, καὶ Δαρδανίας, καὶ Μυσίας τῆς ἀνωτέρας, καὶ Παννονίας.

Φυλαττέσθω τῷ θρόνῳ Ἀφρικῆς τὸ ἀρχιερατικὸν δίκαιον, καὶ τὸ δοθὲν αὐτῇ προνόμιον.

A demptionem captivorum alienare possunt, nisi si specialiter interdicta sit eis alienatio.

Possessiones steriles, quæ ad religiosas domos pervenerunt, sic restituuntor iis, qui eas dederunt, ut etiam ab iisdem venerabilium domorum indemnitati consulatur, ac præterea si quod aurum forte datum eis fuerit, iis non restituatur, qui dedere.

Venerabilis domus ad comparandum possessionem sterilem, vel fertilem, ne cogitor.

Nota ex ipsa distinctione, quod omnes alii cogantur.

Qui rem ecclesiasticam utendi fruendi causa vult accipere, decisionem superius de hoc expositam capitulo quarto sequatur.

Religiosa cimelia duntaxat ad captivorum redemptionem alienantor. Quod si eis abundent ecclesiæ, vel non conflata alteri religiosæ domui, vel conflata cuilibet venduntor, pretio ad expeditionem æris alieni convertendo.

Qui præter indicata contrahit, religiosæ domui rem ipsam cum fructibus intermedii temporis restituat: pretio, quod solutum est, et eo, quod remunerationis, aut permutationis, aut alterius cujuscunque causæ nomine datum fuerit, omnino non restituendo.

Qui præter legem hanc contraxerit emphyteusim, rem ipsam restituat, emphyteutici canonis præstatione nihilominus perpetuo gravatus.

Qui titulo donationis acceperit, duplum ejus quod accepit reddat, una cum medii temporis fructibus.

Creditor ipsam rem obligatam, una cum credito, amittit.

Qui præter legem instrumentum composuerit, exsilio perpetuo damnatur.

Quæ deinceps tentata fuerint, præsens constitutio similiter rescindit, in antehac facta curiose non inquirens.

Dat. Id. Junii, imperii Justiniani anno decimo octavo, post consulatum Basilii tertio.

III. *De titulis ecclesiasticis.*

Idem imp....... De canonibus ecclesiasticis, et cætera.

Definitiones a quatuor conciliis, Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino et Chalcedonensi constitutæ, legum vicem obtinento, earumque dogmata tanquam inspiratæ divinitus Scripturæ coluntor.

Prima sacerdotii sedes est Romana, secunda Constantinopolitana.

Archiepiscopus primæ Justinianæ vicem obtinet, in subjectis sibi provinciis, apostolicæ sedis Romanæ, et ordinat episcopos civitatum Daciæ Mediterraneæ et Daciæ Ripensis, Prævalis, Dardaniæ, Mysiæ superioris et Pannoniæ.

Servator Africanæ sedi jus pontificatus, et datum ei privilegium.

A Quotquot episcopi metropoliticum jus habent, eodem perpetuo fruuntor.

Ecclesiis et religiosis domibus tam privilegia sua, quam quæ ipsis varie concessa sunt imperatorum liberalitate, servantor.

Ecclesiæ ab omni munere sordido et extraordinario, et ab exactione atque onere lucrativorum, immunes sunto, duntaxat itinerum pontiumque structuris obnoxiæ.

Cujusvis præscriptionis longi temporis loco, sola quadraginta annorum exceptio religiosis domibus opponatur.

B Qui venerabilem domum ædificare vult, aut vetustate labascentem instaurare, tam seipsum, quam hæredem suum ad operis perfectionem obligat, venerabili cruce prius ab episcopo in domo defigenda, quæ debet exstrui.

Qui sua in domo, vel suburbano, vel fundo, conventicula secreta peragit, proprietatem ejus amittit, ecclesia loci rem accipiente. Si vero tutor, aut exceptor, aut emphyteuta, conductorve coegerit hujusmodi conventicula, domino ignorante, provincia expellitor, et ecclesiæ facultates ejus addicuntor.

C Legatum Christo Deo nostro relictum ipsorum locorum ecclesia sibi vindicet, quibus in locis domicilium defunctus habuit. Sin alicui sanctorum nominatim legatum relictum fuerit, cum multæ sint religiosæ domus ejus appellationis, pauperiori detur legatum. Si autem nulla sit domus sacra ejusdem appellationis in tota civitate vel ejus territorio, vel in provincia, locorum illorum ecclesia legatum sibi vindicat : idem in hæreditate obtinet. Est etiam fisco potior ecclesia (11*).

D Hæres jussus ædificare, si quidem domum oratoriam, opus hoc intra quinquennium absolvat; sin vel nosocomium, vel aliam consimilem domum exstruere jussus, ædificium intra spatium anni non absolverit, interea temporis emere cogitur, aut conducere domum, atque ita, quod ei pie mandatum est, ad finem perducere. Cæterum eos, qui curare domos easdem religiosas, juxta voluntatem testatoris debent, hæres eligat, potestatem habente locorum illorum episcopo, administrationem eorum inspiciendi; ac si quidem non idoneos repererit, alios eorum loco substituendi.

Quæ pauperibus distribuenda, vel ad redimendos captivos relicta sunt, juxta testatoris voluntatem administrantor. Ubi vero testator non aperte præcepit, quales pauperes alere de testamento relictis velit, cum omni discretione, quæ mandata sunt, implentor. Sin is, qui jussus est facere, semel et bis per publicas personas admonitus ab episcopo, differat effectum dare, quod jussus est, ipse quidem lucrum omne, quod ad eum a testatore pervenerit, amittit, eorum vero locorum episcopus, prædictum lucrum aliis cum rebus accipiens, vo-

A Ὅσοι τῶν ἐπισκόπων μητροπολιτικὸν ἔχουσι δίκαιον, ἀπολαυέτωσαν αὐτοῦ διηνεκῶς.

Φυλαττέσθωσαν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ σεπτοῖς οἴκοις τὰ οἰκεῖα προνόμια κατὰ τὰ διαφόρως αὐτοῖς ἐκ βασιλέων φιλοτιμηθέντα.

Πάσης ῥυπαρᾶς λειτουργίας, ἐκστραορδιναρίας διαγραφῆς, καὶ λουκρατίδων βάρους ἔστωσαν ἀτελεῖς αἱ ἐκκλησίαι, μόναις ὑποκείμεναι ὁδοστρωσίαις καὶ γεφυροποιΐαις.

Ἀντὶ πάσης χρονίας παραγραφῆς μόνη τῶν μ' ἐνιαυτῶν ἀντικείσθω παραγραφὴ τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις.

B Ὁ βουλόμενος κτίζειν σεπτὸν ἢ τὸν σαθρωθέντα ἐποικοδομεῖν ἑαυτὸν καὶ τὸν ἴδιον κληρονόμον ὑποβάλλει τῇ πληρώσει τοῦ ἔργου, πρότερον πηγνυμένου τοῦ τιμίου σταυροῦ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἐν τῷ μέλλοντι κτίζεσθαι οἴκῳ.

Ὁ ἐν ἰδίῳ οἴκῳ ἢ προαστείῳ ἢ κτήματι παρασυνάξεις ποιῶν ἐκπίπτει τῆς τούτου δεσποτείας, τῆς ἐντοπίου ἐκκλησίας τοῦτο λαμβανούσης. Εἰ δὲ ἐπίτροπος, ἢ ἐκλήπτωρ, ἢ ἐμφυτευτής, ἢ μισθωτὴς παρασυνῆξε, τοῦ δεσπότου μὴ γινώσκοντος, ἐκβαλλέσθω τῆς ἐπαρχίας, τῶν αὐτοῦ πραγμάτων τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρουμένων.

C Τὸ καταλειφθὲν ληγάτον Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἡ ἐκκλησία ἐκδικείτω τῶν τόπων, ἐν οἷς ὁ τελευτήσας τὴν οἴκησιν εἶχεν. Εἰ δέ τινι τῶν ἁγίων ὀνόματι κατελείφθη ληγάτον, πολλῶν ὄντων εὐαγῶν οἴκων τῆς αὐτοῦ προσηγορίας, τῷ πενεστέρῳ διδόσθω τὸ ληγάτον. Εἰ δὲ μηδείς ἐστιν εὐαγὴς οἶκος τῆς αὐτῆς προσηγορίας ἐν ὅλῃ τῇ πόλει, ἢ τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς, ἢ τῇ ἐπαρχίᾳ, ἡ ἐκκλησία τῶν τόπων ἐκδικεῖ τὸ ληγάτον· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ κληρονομίας καὶ φίσκου κρατεῖ.

D Ὁ κληρονόμος προσταχθεὶς οἰκοδομῆσαι, εἰ μὲν εὐκτήριον οἶκον, εἴσω πενταετίας πληρούτω τὸ ἔργον· εἰ δὲ νοσοκομεῖον ἢ ἄλλο παραπλήσιον, μὴ εἴσω ἐνιαυτοῦ τελειώσῃ τὴν οἰκοδομήν, ἀναγκάζεται ἐν τῷ μεταξὺ οἶκον ἀγοράσαι ἢ μισθώσασθαι, καὶ τὸ εὐσεβῶς προσταχθὲν πέρατι δοῦναι. Τοὺς δὲ ὀφείλοντας προνοεῖν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων, κατὰ τὴν τοῦ τεστάτορος γνώμην ἐπιλεγέσθω ὁ κληρονόμος, ἄδειαν ἔχοντος τοῦ ἐπισκόπου τῶν τόπων ἐποπτεύειν τὴν αὐτῶν διοίκησιν· καὶ ἐὰν [ἴσ. μὴ] ἐπιτηδείους εὕροι, ἄλλους ἀντικαθιστᾷν.

Τὰ εἰς διάδοσιν πενήτων ἢ ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων καταλειφθέντα κατὰ τὴν τοῦ διατιθεμένου διοικείσθωσαν βουλήν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ [τεστάτωρ] μὴ ῥητῶς ἐπέσκηψε ποίους πένητας βούλεται τὰ καταλειφθέντα μεθοδεύων, μετὰ πάσης διακρίσεως πληρούτω τὰ διατεταγμένα. Εἰ δὲ, κελευσθεὶς ταῦτα διαπρᾶξαι, ἅπαξ καὶ δὶς ὑπομνησθεὶς παρὰ τοῦ ἐπισκόπου διὰ δημοσίων προσώπων, ὑπέρθηται τὸ προσταχθὲν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, αὐτὸς μὲν παντὸς κέρδους περιελθόντος εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ τεστάτορος ἐκπίπτει, ὁ δὲ τῶν τόπων ἐπίσκοπος τὸ εἰρημένον κέρδος μετὰ καὶ

(11*) Verba, *est etiam — ecclesia*, in ipsa novella non exprimuntur.

τῶν ἄλλων λαμβάνων πραγμάτων, τὴν ἐκείνου πληρώσει βουλήν· ἄδειαν ἔχοντος τοῦ μητροπολίτου, καὶ παντὸς ἑτέρου, τὴν τοιαύτην ἐπαγαγεῖν τῷ ἐπισκόπῳ ζήτησιν, ἐφ' ᾧ παντοίως πληρωθῆναι τὰ εὐσεβῶς δόξαντα τῷ τελευτήσαντι εἰς ἔργον ἀχθῆναι.

Τὰ εὐαγέσιν οἴκοις, ἢ ἐκκλησίαις, ἢ συστήμασι καταλειφθέντα ληγάτα εἴσω μηνῶν ἓξ τῆς ἐμφανείας τῆς διαθήκης καταβαλλέσθω. Εἰ δὲ μή γε, ὁ τούτοις βεβαρημένος καρποὺς καὶ τόκους αὐτῶν καὶ ἐπαυξήματα προσδώσει.

Τὸ καταλειφθὲν εὐαγέσιν οἴκοις ἢ συστήμασιν ἀννάλιον ληγάτον μηδενὶ προσώπῳ [in ms. *Just.* τρόπῳ] ἐκποιείσθω· πλὴν εἰ μὴ οἱ τόποι καὶ τὰ βεβαρημένα πρόσωπα μακρὰν διεστήκασι. Τηνικαῦτα γὰρ δύνανται οἱ εὔτεκτοι οἶκοι ἀνταλλάττειν τὰ τοιαῦτα ληγάτα ἐν πλησιάζουσι τόποις, μετὰ προσθήκης τοῦ δ' μέρους τῆς καταλειφθείσης ἐτησίας ποσότητος, ἢ εἰσέτι τῆς ἐτησίας καταβολῆς ἐκποιεῖν τὸ τοιοῦτον ληγάτον.

Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων τε καὶ συστημάτων τὰ πρὸ τῶν διοικήσεων ἢ τῆς ἐπισκοπῆς κτηθέντα, καὶ ὅσα ἐν ταῖς διοικήσεσι καὶ ἐπισκοπαῖς ὄντες ἐκ τελευτῆς διεδέξαντο, τῶν μέχρι [*Ισ.* δ'] βαθμοῦ συγγενῶν, οἷς βούλονται παρεχέτωσαν. Τὰ δὲ χωρὶς τούτων κτηθέντα, εἴτε ἐκ διαδοχῆς συγγενῶν, ἢ καθ' ἕτερον τρόπον, αἱ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίαι διαδεχέσθωσαν. Δύνανται δὲ εἰς αἰχμαλώτων ἀνάῤῥυσιν, καὶ πτωχῶν τροφάς, καὶ εἰς ἄλλας εὐσεβεῖς αἰτίας ταῦτα δαπανᾷν, τούτων κρατούντων καὶ ἐπὶ νοσοκόμων, καὶ ὀρφανοτρόφων, καὶ λοιπῶν διοικητῶν καὶ εὐαγῶν οἴκων.

Τὰς τῶν ἀδιαδόχων καὶ ἀδιαθέτων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν καὶ λοιπῶν ἱερωμένων περιουσίας αἱ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίαι κληρονομείτωσαν.

Μηδεὶς εὐαγὴς οἶκος ἐκδιδότω αἱρετικῷ ἀκίνητον κτῆσιν, τὰς διωρισμένας τῷ νόμῳ ποινὰς μετὰ τοῦ ἐμβάλλοντος ὑποστελλόμενος. Λέγει δὲ ὅτι ὁ μὲν αἱρετικός, εἴ τι δέδωκεν, ἀπόλλυσιν· ὁ δὲ ἐκδοὺς πάσης ἀποκινεῖται διοικήσεως, καὶ εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεται, καὶ ἐπὶ ἐνιαυτὸν τῆς ἁγίας κοινωνίας χωρίζεται· τὸ δὲ πρᾶγμα τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ ἀποκαθίσταται.

Τὸ ἐκποιηθὲν ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου χωρίον Ἰουδαίῳ, ἢ Σαμαρείτῃ, ἢ Μοντανιστῇ, ἢ ἄλλῳ αἱρετικῷ, ἐκδιδότω [*Ισ.* ἐκδικείτω] εἰς ἰδίαν δεσποτείαν ἡ ἐν αὐτῷ διακειμένη ὀρθόδοξος ἐκκλησία.

Τοὺς κτισθέντας ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν ναοὺς καὶ τὰς ὑπὸ Ἰουδαίων οἰκοδομηθείσας συναγωγὰς καινὰς αἱ ἐντόπιοι ἐκκλησίαι διεκδικείτωσαν.

Ὁ ἐν εἰδήσει ἐκδοὺς αἱρετικῷ ἰδίαν κτῆσιν ἐκπιπτέτω τῶν προσόδων, τῆς ἐκκλησίας ταῦτα διεκδι-

luntatem ejus implebit, habente potestatem metropolitano, et alio quovis ejusmodi quæstionem episcopo movendi, ut omnino pie decretis a defuncto satisfiat.

Quæ religiosis domibus, aut ecclesiis, aut collegiis, relicta sunt legata, sex intra menses a publicatione tabularum testamenti solvuntor. Id si factum non fuerit, is qui gravatus est iis præstandis, etiam præterea fructus, et usuras eorum, cum accessionibus, solvet.

Quod relictum est religiosis domibus, aut collegiis legatum annuum, nullo modo alienator, extraquam si loca, personæque gravatæ longo distent intervallo. Tunc enim possunt venerabiles domus ejusmodi legata permutare vicinis in locis, cum accessione quartæ partis relictæ annuæ quantitatis, aut eamdem rem legatam vendere pro annuo pretio, quod annis 35 numeratur.

Episcopi et administratores venerabilium domorum et collegiorum, ante administrationes, aut episcopatum acquisita, cum iis, quæ durantibus administrationibus et episcopatu, ex cognatorum ultimis voluntatibus ad quartum usque gradum (12) acceperunt, concedant iis, quibus volunt. Quæ vero extra hæc acquisita fuerint, sive ex cognatorum successione, vel alio aliquo modo, in iis ipsorum ecclesiæ succedent. Possunt autem hæc in redemptionem captivorum, et alimenta pauperum, aliasque pias causas expendere, iisdem locum habentibus etiam in nosocomiis et orphanotrophiis, et aliis religiosarum domuum administratoribus.

Qui non habent hæredes, aut absque condito testamento decedunt, episcopi, et clerici, et reliqui sacerdotes, in eorum facultatibus ipsorum ecclesiæ succedant.

Nulla religiosa domus hæretico possessionem immobilem locet, atque in hoc statutas a lege pœnas una cum conductore metuat. Hoc dicere vult constitutio, hæreticum, si quid dederit, amittere; locantem vero ab omni administratione removeri, et in monasterium mitti, et ad anni spatium a sacrosancta communione segregari; rem ipsam denique domui religiosæ restitui.

Alienatum ab orthodoxo fundum Judæo, vel Samaritæ, vel Montanistæ, vel alteri hæretico, vindicet in proprietatem suam orthodoxa ecclesia, quæ in illo fundo sita est.

Templa ab hæreticis exstructa, novasque synagogas a Judæis ædificatas, ipsorum locorum ecclesiæ sibi vindicent.

Qui sciens hæretico prædium suum locaverit, reditus amittat, vindicante hos ecclesia et hæretico

Annibalis Fabroti notæ.

(12) *Ad quartum gradum*. Ex l. 41 sup. *De episc. et cleric.* Episcopi, si quæ post electionem acquisierint, in alium transferre non possunt, nisi si quæ eis obvenerint a parentibus, fratribus aut patruis. Ex Novella vero CXXXI, c. 13, de his libere statuere conceditur quæ ad eos pervenerunt jure cognationis usque ad quartum gradum; cætera servantur Ecclesiæ.

ex ipso prædio pellendo, ac bonorum publicationi A subjiciendo. Sin fecit ignorans, indemnis esto.

In rebus pupillaribus, orphanotrophi tutorum curatorumque vicem gerunto, nullis fidejussionibus aut rationibus ab eis exigendis. Inventarium vero rerum pupillarium faciant, et competentes ipsi actiones exerceant adversus eos, qui pupillis obligati sunt.

Orphanotrophium Constantinopolitanum, una cum xenone Samsonis, et omnes xenones, religiosæque domus eis subjectæ, privilegiis ecclesiæ Constantinopolitanæ Majoris utuntor fruuntor.

Dat. a. d. XVIII Kal. April., imperii Justiniani anno decimo octavo, consulatus Basilii quarto.

IV. *Ut ecclesia Romana centum annorum præscriptionem* (13) *habeat.* B

Idem imp. Joanni episcopo Romano. Ut legum originem, et cætera.

Hæc constitutio localis est, nihil amplius statuens, quam quod inscriptione continetur.

Dat. mense Maio, Belisario coss.

V. *Constitutio, quæ centum annorum præscriptionem abrogat in ædibus oratoriis.*

Idem imp. Eliæ P. P. Illyrici. Quod medicamenta, et cætera.

Abrogans hæc constitutio privilegium ecclesiarum et religiosarum domuum, quod annorum centum præscriptionem eis opponi vult; hortatur, ut ejus loco succedat annorum quadraginta exceptio, C qua sola tam ecclesiarum, quam religiosarum domuum actiones elidantur.

Nota, quod etiam statuta de iis, quæ civitatibus (14) debentur, et quæ ad redemptionem captivorum relicta sunt (quibus similiter hoc centum annorum præscriptionis privilegium dedit constitutio relata in libro primo Codicis, sub titulo secundo, quæ numero est vicesima tertia), præsens constitutio non prorsus aboleverit.

Dat. Kal. Jun., imperii Justiniani anno quinto decimo, Basilio cos.

VI. *De ecclesiis* (15) *constitutis in Africa.*

Idem imp. Solomoni præfecto prætorio Africæ. Venerabilem, et cætera.

Afrorum ecclesiæ cimelia, vestesque sacras ipsis D per Arianos ablatas, vindicanto, longi temporis præscriptione non repellenda, modo fiscalia, quæ prædiorum nomine scilicet debentur, conferant.

Hæreticus ne baptizato, nec esto decurio, vel officium gerito.

Iterum baptizatus, ab omni militia abstineto.

Judæus Christianum mancipium non habeto, nec catechumenum circumcidito.

A κούσης, καὶ τοῦ αἱρετικοῦ ἐκβαλλομένου τῆς κτήσεως, καὶ δημεύσει καθυποβαλλομένου. Εἰ δὲ ἀγνοῶν τοῦτο ἔπραξεν, ἀζήμιος ἔστω.

Οἱ ὀρφανοτρόφοι ἐπὶ τοῖς ὀρφανικοῖς πράγμασι τάξιν ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων ἐχέτωσαν, μὴ ἀπαιτούμενοι ἐγγύας ἢ λογισμοῖς ὑποκείμενοι. Ἰμβεντάριον δὲ τῶν ὀρφανικῶν ποιείτωσαν πραγμάτων, καὶ τὰς ἁρμοζούσας ἐκείνοις συναγωγὰς γυμναζέτωσαν κατὰ τῶν ὑπευθύνων.

Τὸ ὀρφανοτροφεῖον Κωνσταντινουπ. καὶ ὁ ξενὼν τοῦ Σαμψὼν, καὶ πάντες οἱ ὑπ' αὐτῶν ὄντες ξενῶνες καὶ σεπτοὶ οἶκοι κεχρήσθωσαν τοῖς προνομίοις τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐγράφη πρὸ ιβ' καλανδῶν ἀπριλλίων, βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τὸ ιη', ὑπάτου Βασιλ. τὸ δ'.

B Δ'. *Ὥστε τὴν ἐκκλησίαν Ῥώμης ἔχειν τὴν τῶν ρ' ἐνιαυτῶν παραγραφήν.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπισκόπῳ Ῥώμης. Ut legum originem.

Τοπικὴ ἡ διάταξις μηδὲν πλέον τῆς παραγραφῆς νομοθετοῦσα.

Ἐγράφη μηνὶ Μαΐῳ, ὑπατείᾳ Βελισαρίου.

Ε'. *Ἡ διάταξις ἀναιροῦσα τὴν τῶν ρ' ἐνιαυτῶν παραγραφὴν ἐπὶ τῶν εὐκτηρίων οἴκων.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἡλίᾳ ἐπάρχῳ τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Quod medicamenta.

Ἀναιροῦσα ἡ διάταξις τὸ προνόμιον τῶν ἐκκλησιῶν καὶ εὐαγῶν οἴκων, τὸ βουλόμενον τὴν τῆς ἑκατονταετίας παραγραφὴν ἀντικεῖσθαι αὐτοῖς, παρα- C κελεύεται ἀντὶ ταύτης τὴν τῆς τεσσαρακονταετίας εἶναι παραγραφήν· καὶ μόνῃ αὐτῇ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ εὐαγῶν οἴκων ἐκβάλλεσθαι ἀναγωγάς.

Σημείωσαι ὅτι ἐπὶ τοῖς κεχρεωστημένοις ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς εἰς ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων καταλειφθεῖσιν, ἐφ' οἷς δέδωκεν ὁμοίως τὸ προνόμιον τῆς παραγραφῆς τῆς ἑκατονταετίας διάταξις ἀνηνεγμένη ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τοῦ κώδικος ὑπὸ τὸν β' τοῦ β' βιβλίου τὴν οὖσαν τὸν ἀριθμὸν κγ', οὐκ ἀνεῖλε παντελῶς ἡ παροῦσα.

Ἐγράφη καλάνδαις Ἰουνίαις, βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τὸ ιε', ὑπατείᾳ Βασιλείου.

ς'. *Περὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἐκκλησιῶν.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Σολομῶνι ἐπάρχῳ πραιτωρίων Ἀφρικῆς. Venerabilem.

D Αἱ ἐκκλησίαι τῶν Ἄφρων ἐκδικείτωσαν τὰ ὑπ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν ἀφαιρεθέντα κειμήλια καὶ ἱερὰ ἐσθήματα, μὴ ἐκβαλλόμεναι χρονίᾳ παραγραφῇ, τὰ ὑπὲρ τῶν κτήσεων δηλονότι συντελοῦσαι δημόσια.

Αἱρετικὸς μὴ βαπτιζέτω, μηδὲ πολιτευέσθω, ἢ ὀφφίκιον μετιέτω.

Ὁ ἀναβαπτισθεὶς πάσης ἀπεχέσθω στρατείας.

Ἰουδαῖος Χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ ἐχέτω, μήτε κατηχούμενον περιτεμνέτω.

Annibalis Fabroti notæ.

(13) *Centum annorum præscriptionem.* Causam hujus centenariæ præscriptionis exponit Suidas in Prisco Emisseno ex Procopii Ἀνεκδ. p. 123.

(14) *Quæ civitatibus.* Vide Cujac. obs. 5, cap. 5, et *De divers. tempor. præscript.* cap. penult.

(15) *De ecclesiis.* Est epitome Nov. Justin. XXXVII, et quidem plenior ea quam Haloander edidit. Adde Photii *Nomoc.* tit. 4, c. 13, et ibi Balsamonem.

Μηδεὶς τόπος προσευχῆς τοῖς αἱρετικοῖς ἔστω.

Τὰ δεδομένα προνόμια τῇ Ἐκκλησίᾳ Καρθαγένης φυλαττέσθωσαν ἀκαινοτόμητα, μηδενὸς θαῤῥοῦντος ἐξέλκειν τινὰ τῶν αὐτῆς ὅρων, πλὴν εἰ μὴ φονεύς ἐστιν ὁ προσφυγὼν, ἢ παρθένων ἅρπαξ, ἢ τοὺς Χριστιανοὺς ἐβιάσατο.

Τὰ καρποφορηθέντα ταῖς ἐκκλησίαις Ἀφρικῆς μηδεὶς ἀφαιρείσθω.

Ἐγράφη Καλάνδαις Αὐγούστου, ὑπατείᾳ Βελισαρίου.

Ζ'. *Περὶ τοῦ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Ἀναστάσεως, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ ἐπισκόπῳ Ἱεροσολύμων. Ἤδη μὲν καὶ τὰ περὶ τῆς κωλύσεως.

Ἡ ἐκκλησία τῶν ἁγίων τόπων δύναται τὰς ἐν τῇ πόλει διαφερούσας αὐτῇ οἰκίας ἐκποιεῖν πεντήκοντα ἔτη τοῦ ἀθροιζομένου ἐτησίου στεγονομίου, ἐπὶ τῇ ἐκποιήσει δεκρέτου παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς πόλεως πραττομένου, καὶ τῶν τιμημάτων προχωρούντων εἰς ἐπίλυσιν τῶν δανεισθέντων αὐτῇ χρημάτων εἰς ἀγορασίαν προσόδων καὶ εἰς ἑτέρας κτήσεις.

Ἐγράφη πρὸ ιε' Καλανδῶν Ἰουνίων μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

Η'. *Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐκποιήσεώς τε καὶ καταβολῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Καὶ τὸ περὶ τοὺς νόμους σπούδασμα.

Ἡ διάταξις τοῦ β' τίτ. τοῦδε τοῦ συντάγματος μεταγενεστέρα [αὐτῇ] τυγχάνουσα, τελείως καὶ καινοπρεπέστερον τὰ περὶ τῆς ἐκποιήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων παρατίθεται. Ἡ δὲ παροῦσα διάταξις προγενεστέρα οὖσα, καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους κρατοῦσα χρόνους, παρακελεύεται μὴ ὄντων κινητῶν πραγμάτων ταῖς ἐκκλησίαις, ἀφ' ὧν δυνατόν ἐστιν ἐπιλυθῆναι τὰ ὀφειλόμενα παρ' αὐτῶν, δίδοσθαι ἀκίνητον πρᾶγμα τῷ δανειστῇ πρὸς ἀναλογίαν τοῦ χρέους. Εἰ δὲ δημόσιον πρόκειται ὄφλημα, καὶ κινητῆς ἀπορεῖ περιουσίας ἡ ἐκκλησία, τηνικαῦτα συνιόντων τῶν αὐτῆς κληρικῶν ἅμα τῷ ἐπισκόπῳ πρὸς τὸν ἴδιον μητροπολίτην ἐξετάζεσθαι τὰ περὶ τοῦ προκειμένου χρέους, τῶν ἁγίων προτιθεμένων Εὐαγγελίων, καὶ δεκρέτου πραττομένου, καὶ ψήφου προϊούσης παρὰ τοῦ ἄρχοντος, ἐπιτρέποντος τὴν ἐκποίησιν, γενέσθαι ἀκινήτου πράγματος πρᾶσιν· οὕτω μέντοι ἐφ' ᾧ τὰ τιμήματα ἐπὶ τὸ δημόσιον καταβληθῆναι, καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς καταβολῆς δημοσίας ἀποδείξεις πραττομένας ἐν ὑπομνήμασι μετὰ καταθέσεως τῶν ταῦτα πεποιηκότων λαβεῖν τοὺς ἀγοραστὰς, καὶ ὑπεισελθεῖν τὰ τοῦ δημοσίου δίκαια, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἔχειν ἀσφάλειαν. Ἐξαιρεῖται δὲ τῆς οἰκείας νομοθεσίας ἡ διάταξις τήν τε Μεγάλην Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοὺς εὐαγεῖς αὐτῆς οἴκους, ὧν αὐτὴ πρόνοιαν ποιεῖται, καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν μοναστήρια, καὶ τὴν ἑαυτῆς περιοικίδα.

Ἐγράφη πρὸ ιδ' Καλανδῶν Σεπτεμβρίων μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

Hæretici locum nullum, in quo preces concipiant, habento.

Privilegia concessa Carthaginis Ecclesiæ, illibata custodiuntor, nemine quicquam extrahere de finibus ejus audente, præterquam si homicida sit, qui ad eam confugit, aut raptor virginum, aut si vim Christianis attulerit.

Nemo Africanis ecclesiis auferat, quæ ipsis oblata sunt.

Dat. Kalendis Augustis, Belisario cos.

VII. *Ut ecclesia Sanctæ Resurrectionis, et quæ deinceps.*

Idem imp. Petro episcopo Hierosolymitano. Jam quidem ea, quæ de prohibitione, et cætera.

Ecclesia locorum sacrorum, domos in urbe pertinentes ad ipsam, pro pensionis annuæ pretio, quod annis quinquaginta colligitur, alienare potest, modo de alienatione decretum archiepiscopi civitatis ejusdem interveniat, et ipsa pretia conferantur ad solutionem créditarum ei pecuniarum, ad comparandos reditus, aliasque possessiones.

Dat. a. d. XV Kalendas Junias post consulatum Belisarii.

VIII. *De rerum ecclesiasticarum alienatione ac solutione.*

Idem imp. Joanni P. P. Et studium circa leges, et cætera.

Constitutio prima tituli secundi hoc in opere, quæ hac tempore posterior est, plene ac recentissima forma de alienatione rerum ecclesiasticarum immobilium deponit. Præsens autem constitutio, quæ tempore prior est, et suis temporibus robur habebat, præcipit, ut cum ecclesiæ nullas res mobiles habent, quibus æs alienum a se contractum dissolvi possit, res immobilis creditori, pro ratione crediti, detur. Sin de fiscali debito quæritur, et ecclesia bonis mobilibus caret, tum vero clericis ejus una cum episcopo convenientibus apud metropolitanum suum, causa debiti præsentis examinetur, et sacrosancta proponantur in medium Evangelia: cumque decretum factum erit, et sententia præsidis publicata, qua permittitur alienatio, res soli distrahatur; ita tamen ut pretia fisco solvantur, atque ubi nomine solutionis apocha publica facta erit apud acta monumentorum, cum eorum depositione, qui hæc peregerunt, emptores rem ipsam accipiant, et in jura fisci succedant, et ab eo cautionem habeant. Cæterum excipit a legislatione sua hæc constitutio Majorem ecclesiam Constantinopolitanam, et religiosas ejus domos, quarum ipsa curam gerit, et quæ sub ea sunt monasteria, et ipsius denique continentia.

Dat. a. d. XIV Kalendas Septembris, consulatu Belisarii.

IX. *Ut in posterum permutationes rerum ecclesiasticarum non fortuito fiant erga religiosissimum imperatorem, et quæ deinceps.*

Idem imp. Menæ episcopo Constantinopolitano. De quibus scripsit, et cætera.

Res immobiles, quæ a religiosis domibus ad imperatorem pervenerunt titulo permutationis, si ad aliam personam translatæ fuerint, a cujusque temporis œconomis vindicantor.

Legito titulum 9 libri quarti, et ejusdem constitutionis 10, quæ tempore posterior est, caput 10.

Excepta Majore Constantinopolitana ecclesia, cæteræ domus religiosæ perpetuas inter se rerum immobilium emphyteuses contrahant: uti tamen ad aliam personam eæ non perveniant.

Legito titulo secundo hujus operis, et constitutionis secundæ, quæ temporis posterior est, caput 3 et 7.

Dat..... Kal. Novembris, Justiniani ..... post consulatum Belisarii tertio.

X. *Ut qui agros, aut domos, aut vineas, ecclesiæ Mysiæ relinquunt ad redemptionem captivorum, vel ad alimenta pauperum, et quæ deinceps.*

Idem imp..... Scimus antea promulgasse, etc.

Localis est hæc constitutio, tunc permittens secundum determinationem ipsius alienari, quæ ad redemptionem captivorum, vel ad alimenta pauperum, ecclesiæ Mysiæ relinquuntur, cum ea longe dissita sunt, atque ita specialiter ordinavit is, qui reliquit.

Dat. a. d. Kalendas Aprilis, imperii Justiniani anno tertio decimo, Appione cos.

XI. *De officinis ecclesiæ Constantinopolitanæ, et quæ deinceps.*

Idem imp. Longino præfecto urbi. Quoniam majestas nostra curam gerit, etc.

Mille centum officinis Constantinopolitanæ Majoris ecclesiæ largitur a muneribus præstandis immunitatem hæc constitutio, pro illorum exportatione, qui ex hac vita decedunt. Jubet autem octingentas ex his munera corporalia subire, reliquas adærationem præstare, non permittens ut alia quæpiam officina hoc prætextu excusationem habeat.

Dat. Kal. Julii post consulatum Belisarii.

XII. *Hæc constitutio sumptus ordinat, qui in funeribus decedentium fieri debent.*

Idem imp. Joanni P. P. Quodlibet bonum opus, et cætera.

Constitutio localis est, ad Constantinopolim spectans; quæ determinat summam expensarum, quæ fieri debent iis exportandis, qui Constantinopoli decedunt.

Dat. tertio Non. Novemb., imperii Justiniani

A Θ'. *Ὥστε τοῦ λοιποῦ ἀμείψεις ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὴ ὡς ἔτυχε γίνεσθαι πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα. Καὶ τὰ ἑξῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεύς, Μηνᾷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Περὶ ὧν νόμον ἐγράψαμεν.

Τὰ περιελθόντα εἰς τὴν βασιλείαν ἐξ εὐαγῶν οἴκων ἀκίνητα πράγματα κατὰ ἀμείψεως τρόπον, ἐὰν πρὸς ἕτερον μετέλθωσι πρόσωπον, ὑπὸ τῶν κατὰ καιρὸν οἰκονόμων ἐκδικείσθωσαν.

Ἀνάγνωθι τὸν θ' τίτλον τοῦ δ' βιβλίου τῆς αὐτῆς διατάξεως μεταγενεστέραν οὖσαν [Ἴσ. μεταγενεστέρας οὔσης] κεφ. ι'.

Χωρὶς τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως οἱ λοιποὶ εὐαγεῖς οἶκοι ποιείτωσαν πρὸς ἀλλήλους διηνεκεῖς ἐμφυτεύσεις ἀκινήτων πραγμάτων· ἐφ'
B ᾧ μέντοι μὴ περιελθεῖν ταῦτα εἰς ἕτερον πρόσωπον.

Ἀνάγνωθι τίτλον β' τοῦδε τοῦ συντάγματος, διάταξιν β', μεταγενεστέραν οὖσαν, κεφάλαιον ς' καὶ ζ'.

Ἐγράφη Καλάνδαις Νοεμβρίαις βασιλεύοντος Ἰουστιν. μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου τὸ γ'.

Ι'. *Περὶ τοῦ τὰ γήδια, οἴκους, ἢ ἀμπελῶνας καταλιμπανομένους τῇ ἐκκλησίᾳ Μυσίας εἰς ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων ἢ εἰς ἀποτροφὴν πτωχῶν, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεύς. Scimus ante promulgasse.

Τοπικὴ ἡ διάταξις τότε ἐπιτρέπουσα κατὰ τὸν αὐτῆς προσδιορισμὸν ἐκποιεῖσθαι τὰ εἰς ἀνάῤῥυσιν
C αἰχμαλώτων ἢ ἀποτροφὴν πτωχῶν καταλιμπανόμενα τῇ ἐκκλησίᾳ Μυσίας, ἡνίκα μακρὰν ἀπόκειται, καὶ τοῦτο ἰδικῶς ὁ καταλιπὼν διατάξατο.

Ἐγράφη Καλάνδαις Ἀπριλλίαις βασιλεύοντος Ἰουστιν· τὸ ια', ὑπατείᾳ Ἀππίωνος.

ΙΑ'. *Περὶ τῶν ἐργαστηρίων Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Λογγίνῳ ἐπάρχῳ πόλεως. Ἐπειδὴ μέλλει τῷ ἡμετέρῳ κράτει.

Χιλίοις ἑκατὸν ἐργαστηρίοις τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀτέλειαν λειτουργιῶν φιλοτιμεῖται ἡ διάταξις ὑπὲρ ἐκκομιδῆς τῶν τελευτώντων. Κελεύει δὲ ἐκ τούτων ὀκτακοσίους μὲν ἐν σώματι λειτουργεῖν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐν ἀπαργυρισμῷ,
D μὴ συγχωροῦσα ἕτερον ἐργαστήριον προφάσει τούτου ἐξκουσατεύεσθαι.

Ἐγράφη Καλάνδαις Ἰουλίου μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

ΙΒ'. *Ἡ διάταξις τάττει τὰς δαπάνας τὰς ὀφειλούσας γίνεσθαι περὶ τὰς τῶν τελευτώντων κηδείας.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν.

Τοπικὴ Κωνσταντινουπόλεως ἡ διάταξις ὁρίζουσα τὸ ποσὸν τῶν ὀφειλόντων γίνεσθαι δαπανημάτων περὶ τὰς ἐκκομιδὰς τῶν ἐν αὐτῇ τελευτώντων.

Ἐγράφη γ' Νωνῶν Νοεμβρίων βασιλεύοντος

Ἰουστιν. τὸ ιβ', μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου A τὸ γ'.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.

Τίτ. α' διάτ. α'. Χρήματα ἐπὶ χειροτονίᾳ διδόμενα ἢ ἐπαγγελλόμενα ταῖς ἐκκλησίαις προσκυρούσθω κατὰ τὸν τύπον διατάξεως.

Τὰ πράγματα τῆς φθαρείσης, ἢ γαμηθείσης διακόνου, ἢ εἰς ἕτερον μεταβαλούσης βίον, ἡ ἐκκλησία ἢ τὸ κατ' αὐτὴν διαδέξεται μοναστήριον.

Διάτ. β'. Ὅτι χρὴ ταῖς ἐκκλησίαις προσκυροῦσθαι τὰ ὑπὲρ χειροτονίας παρὰ τὸν τύπον τῆς διατάξεως διδόμενα.

Τὰ τοῦ ἐπισκόπου πράγματα τοῦ μισθώσεις ἢ ἐμφυτεύσεις ἀκινήτων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων B καταπιστεύσαντος, διοικηταῖς ἢ χαρτουλαρίοις τῆς κατ' αὐτῶν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, ἢ συγγενέσιν αὐτῶν, ἢ ἀγχιστεῦσι, τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρωθήσονται.

Τὰ ὑπὲρ προσβολῆς εὐαγοῦς φροντίσματος διδόμενα ὁ τούτου δεσπόζων εὐαγὴς ἐκδικείτω οἶκος μετὰ [Ἴσ. κατὰ] τὸν τύπον τῆς διατάξεως.

Ὅτι χρὴ τοὺς διοικήσαντας τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἀπαιτεῖσθαι ὅσα ἂν αὐτοὺς λογοθετῶν ὁ ἐπίσκοπος εὐθύνει, τῆς ἀπαιτήσεως καὶ εἰς κληρονόμους διαβαινούσης.

Χρὴ τὰ πράγματα τῆς διακονίσσης τῆς ἀνδρὶ συνοικούσης ὑποψίαν εἰσάγοντι πονηρὰν μετὰ παραγγελίαν ταῖς ἐκκλησίαις προσκυροῦσθαι κατὰ τὸν τύ- C πον τῆς διατάξεως.

Πότε τὰ πράγματα τὰ ὑπὸ αἵρεσιν γάμου ἢ παιδοποιίας καταλειφθέντα κληρικοῖς ἢ μοναχοῖς ταῖς ἐκκλησίαις προσκυροῦται, φησὶν ἡ διάταξις.

Τὰ πράγματα τῶν ἁρπασάντων μονάστριαν διακόνισσαν ἢ ἄλλην εὐλαβῆ γυναῖκα τοῖς κατ' αὐτὰς εὐαγέσιν οἴκοις προσκυροῦσθαι.

Τίτ. τῷ αὐτῷ, διάταξις ζ'. Ὅτι οὐδεὶς δύναται εὐκτήριον οἶκον κτίζειν, εἰ μὴ γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου τῷ [Ἴσ. τὰ] περὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ λυχνοκαΐαν αὐτοῦ, καὶ σιτήσεις τῶν μελλόντων ἐν αὐτῷ λειτουργεῖν κατὰ τὴν ἰδικὴν δωρεὰν ἀφορίσει.

Διάταξις ιγ'. Τὰ πράγματα τῶν εἰς ἕτερον βίον D μετελθόντων μοναχῶν τὸ κατ' αὐτοὺς ἐκδικήσει μοναστήριον.

Χρὴ τὸν μέλλοντα μονάζειν προδιατιθέναι τὰ οἰκεῖα· ἐπεὶ οὐκ ἔσται τούτων κύριος, ἀλλὰ τὸ μοναστήριον.

Τὰ τοῦ μοναχοῦ πράγματα τοῦ εἰς ἕτερον κοινόβιον μεταχωρήσαντος τῷ προτέρῳ διοίσουσι μοναστηρίῳ.

Τίτ. γ', διάτ. γ'. Ὅτι χρὴ ταῖς ἐκκλησίαις προσκυροῦσθαι τοὺς οἴκους, ἐν οἷς παρασυνάξεις ποιοῦσιν οἱ αἱρετικοί.

Τίτ. ιδ', διάτ. κβ'. Ὅτι τὰ τῆς μοιχευθείσης γυναικὸς πράγματα, εἴτε παῖδας, ἢ γονεῖς ἔχει, εἴτε καὶ μή, κατὰ τὸν τύπον τῆς διατάξεως ἐκδικήσει

anno undecimo, post consulatum Belisarii, secundo.

Tituli II Paratitla.

Tituli 1, constitutione 1. Pecuniæ, quæ ordinationis nomine dantur, ecclesiis secundum sanctionem constitutionis addicuntor.

Res stupratæ, vel nuptæ diaconissæ, vel ad aliam vitam aut ecclesiam transeuntis, ipsius ecclesia aut monasterium per successionem consequetur.

Constitutione 2. Quod ecclesiis addici debeant ea, quæ ordinationis nomine præter sanctionem constitutionis dantur.

Res episcopi, qui locationes aut emphyteuses rerum ecclesiasticarum immobilium commisit administratoribus, aut chartulariis sacrosanctæ ecclesiæ suæ, vel eorum cognatis, aut affinibus, ecclesiæ debent addici

Quæ nomine creationis ad religiosi muneris curam dantur, vindicet ea religiosa domus, quæ rerum ipsarum proprietatem habet, juxta sanctionem constitutionis.

Quod exigi debeant ab ecclesiasticarum rerum administratoribus, quæcunque debitorum nomine flagitat ab eis episcopus: eadem conventione ad ipsos hæredes transeunte.

Res diaconissæ, quæ in contubernio viri est, sinistram suspicionem præbentis, post factam denuntiationem, ecclesiis addici juxta formam constitutionis debent.

Quando res, quæ sub conditione nuptiarum, aut liberorum procreationis, relictæ sunt clericis aut monachis, applicari debeant ecclesiis, juxta constitutionis hujus formam.

Res eorum, qui monastriam, vel diaconissam, vel aliam religiosam mulierem rapuerunt, ipsarum mulierum religiosis domibus addicuntur.

Eodem titulo, constit. 7. Quod nemo domum oratoriam ædificare possit, nisi de sententia episcopi, per donationem specialem deputaverit ea, quæ ad curationem ædis, et luminum accensionem, et annonas eorum, qui cultum in ea sacrum exhibituri sunt, spectant.

Constitut. 13. Res eorum monachorum, qui ad aliam vitam transeunt, ad ipsorum monasterium pertinebunt.

Debet is, qui solitariam vitam est amplexurus, prius de rebus suis testari. Nam deinceps eas in potestate sua non habebit, sed monasterium.

Res monachi, qui ad aliud cœnobium sese contulit, ad monasterium prius pertinebunt.

Constitutio 3 tituli 2, cap. 13. Quod ecclesiis addici domus eæ debeant, in quibus hæretici conventicula seorsum instituunt.

Tit. 4. constit. 22. Quod res mulieris adulterio pollutæ, sive liberos, sive parentes habeat, sive non habeat, juxta sanctionem constitutionis id

monasterium vindicabit, in quod immittitur. Lege totum de hoc caput : disserit enim de iis etiam, qui absque repudii causa dissolvunt matrimonia, similes eis pœnas inferens.

Tit. 7, constit. 7. Res captivorum, si suis a liberis redempti non fuerint, ipsorum ecclesia sub inventario consequitur.

Res ejus, qui habitum clerici sumpsit, si neque liberos, aut cognatos orthodoxos, neque communionis fidei participes habet, qui ei ab intestato succedant, usque ad anni spatium post ejus mortem ecclesia vindicat, post annum vero, fiscus.

Tit. 10, constit. 9. Res ejus mulieris, quæ absque justa causa repudium marito misit, per successionem id monasterium adibit, in quod redigitur, juxta constitutionis sanctionem.

Tituli 2, hoc libro, constit. 8. Excepta Majore Constantinopolitana ecclesia, possunt domus venerabiles, interveniente decreto, rerum immobilium alienationem ad utilitatem publicam instituere.

TITULUS III.

DE HÆRETICIS, ET JUDÆIS ET SAMARITIS.

I. *De hæreticis et eorum uxoribus.*

Idem imp. Joanni conservatori provinciarum. Unicum nobis auxilium esse in omni reipublicæ atque imperii nostri loco, et cætera.

Qui non communicat cum ecclesiis, in quibus episcopi singulorum locorum conveniunt, hæreticus est, legibus adversus hæreticos latis obnoxius.

Nota quod ii, qui cum Severo sentiunt, et dogmata Dioscori amplectuntur, Acephali (16) vocentur.

Uxores hæreticorum, quæ et ipsæ sunt hæreticæ, privilegio dotis, aut alio non fruentur. Si vero, postquam resipuerint, ad Ecclesiæ communionem accesserint, et usque ad finem permanserint, eorumdem privilegiorum fructu potiantur.

Data v Non. Maias, imperii Justiniani anno 15, consulatu Basilii.

II. *De Samaritis.*

Idem imp. Areobindo P. P. Nullum adeo magnum alicujus subditi nostri, et cætera.

Hæc constitutio permittit Samaritis facultatem testandi, et ab intestato succedendi cognatis suis, et legata relinquendi, et donandi, et manumittendi aliosque tales contractus impune peragendi.

Cum Samarita quispiam nullo condito testamento decedit, relictis liberis, aut cognatis, tam Christianis, quam Samaritis, qui ejusdem gradus et ordinis sunt, is qui rectam fidem colit, ei hæ-

A τὸ μοναστήριον ἐν ᾧ ἐμβάλλεται. Ἀνάγνωθι ὅλον τὸ περὶ τούτου κεφάλαιον. Διαλαμβάνει γὰρ καὶ τὸ περὶ τῶν χωρὶς αἰτίας ῥεπουδίου διαλυόντων τοὺς γάμους τὰς ὁμοίας κατ' αὐτῶν ἐπάγων ποινάς.

Τίτλος ζ', διάταξις ζ'. Τὰ τῶν αἰχμαλώτων πράγματα, εἰ μὴ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἀναῤῥυσθῶσι παίδων, ἡ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησία ὑπὸ ἰμβεντάριον.

Τὰ πράγματα τοῦ σχῆμα κληρικοῦ ἔχοντος, εἰ μήτε εἰς συγγενεῖς ὀρθοδόξους διαθῆται, μήτε κοινωνικοὺς τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομοῦντας αὐτὸν ἔχῃ, μέχρι ἐνιαυτοῦ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς ἡ ἐκκλησία ἐκδικεῖ· μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν δὲ ὁ φίσκος.

Τίτ. ι' διάτ. θ'. Τὰ πράγματα τῆς χωρὶς εὐλόγου αἰτίας ῥεπουδιατευσάσης τὸν ἄνδρα, τὸ ἐν ᾧ ἐμβάλλεται μοναστήριον διαδέξεται, κατὰ τὸν τύπον τῆς
B διατάξεως.

Τίτλος ιη', διάτ. α'. Χωρὶς τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως δύνανται οἱ σεπτοὶ οἶκοι, δεκρέτου πραττομένου, ἐναλλαγὰς ἀκινήτων πραγμάτων ἐπὶ κοινῷ συμφέροντι πρὸς ἀλλήλους ποιεῖσθαι.

ΤΙΤΛΟΣ Γ'.

ΠΕΡΙ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ, ΚΑΙ ΙΟΥΔΑΙΩΝ, ΚΑΙ ΣΑΜΑΡΕΙΤΩΝ.

Α'. *Περὶ αἱρετικῶν καὶ γαμετῶν αὐτῶν.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Βάσῳ τοποτηρητῇ τῶν ἐπάρχων. Μίαν ἡμῖν εἶναι βοήθειαν ἐπὶ παντὶ τῷ τῆς ἡμετέρας πολιτείας τε καὶ βασιλείας
C *τόπῳ.*

Ὁ μὴ κοινωνῶν ταῖς ἐκκλησίαις, ἐν αἷς οἱ ἐντόπιοι συνέρχονται ἐπίσκοποι, αἱρετικός ἐστιν, ὑποκείμενος τοῖς κατὰ τῶν αἱρετικῶν νόμοις.

Σημείωσαι ὅτι οἱ τὰ Σευήρου φρονοῦντες, ἢ τὰ Διοσκόρου δεχόμενοι δόγματα, Ἀκέφαλοι καλοῦνται.

Αἱ γυναῖκες τῶν αἱρετικῶν, αἱρετικαὶ οὖσαι, οὐ χρήσονται τῷ τῆς προικὸς ἢ ἑτέρῳ προνομίῳ· πλὴν εἰ μὴ μεταμεληθεῖσαι γένωνται κοινωνικαὶ καὶ ἐμμείνωσι μέχρι τέλους.

Ἐγράφη ε' Νωνῶν Μαΐων, βασιλέως Ἰουστινιανοῦ τὸ ιε', ὑπατείᾳ Βελισαρίου.

D Β'. *Περὶ Σαμαρειτῶν.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀδδαίῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Οὐδὲν οὕτω μέγα τῶν ὑπηκόων τινὸς τῶν ἡμετέρων.

Ἡ διάταξις ἐπιτρέπει Σαμαρείταις διατίθεσθαι, καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖσθαι καὶ ληγατεύειν, καὶ δωρεῖσθαι, καὶ ἐλευθερίαν ἐκδόναι, καὶ πάντα κατὰ νόμους πράττειν τὰ συναλλάγματα.

Σαμαρείτου ἀδιαθέτου τελευτήσαντος ἐπὶ παισὶν ἢ συγγενέσι, Χριστιανοῖς τε καὶ Σαμαρείταις, τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, καὶ τῆς αὐτῆς τάξεως, ὁ Χριστιανὸς αὐτοῦ παῖς ἢ συγγενὴς διαδεχέσθω αὐτὸν, προτιμώ-

Annibalis Fabroti notæ.

(16) *Acephali.* Facundus episcop. lib. I : *Tanquam sine capite remanentes, Acephali vocantur a Græcis. quos significantius nos Semieutychianos possumus appellare.* Idem lib. IV scribit.

μενος τοῦ Σαμαρείτου παιδὸς ἢ συγγενοῦς. Εἰ δὲ προσεχέστερός ἐστι περὶ τὸν βαθμὸν ἢ τὴν τάξιν ὁ Σαμαρείτης, προτιμάσθω τοῦ Χριστιανοῦ.

res esto, potioris Samarita conditionis. Sin propior sit orthodoxo, ratione gradus vel ordinis, Samarita, Christiano præfertur.

Ἴσθι δὲ, ὁ ἀποκλειόμενος Σαμαρείτης μετὰ ταῦτα Χριστιανὸς γενόμενος τὸ οἰκεῖον ἀπολαμβάνει μέρος παρὰ τοῦ Χριστιανοῦ συγκληρονόμου, τοὺς ἐν μέσῳ ζημιούμενος καρπούς.

Scias autem, Samaritam, qui excluditur a successione, si postea Christianus orthodoxus factus fuerit, partem suam capere cum aliis, qui ab initio erant orthodoxi, fructibus tamen qui interim producti sunt, frustratum.

Οἱ Σαμαρεῖται εἰς τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας αὐτῶν Σαμαρείτας ὄντας ὡς βούλονται διατιθέσθωσαν. Εἰ δὲ σὺν αὐτοῖς Χριστιανοὶ τοῦ αὐτοῦ τυγχάνουσι βαθμοῦ, εἰς μόνον τὸ τέταρτον μέρος τοὺς Σαμαρείτας γραφέτωσαν κληρονόμους. Εἰς δὲ τὸ ὑπόλοιπον τοὺς Χριστιανοὺς δυναμένων αὐτῶν, εἰ περὶ τοῦτο παροφθῶσι τὸ μέρος, τὴν δὲ *ἰνοφικίοσο* κινεῖν κατὰ τῆς ἐκείνων διαθήκης, τῶν εἰρημένων ἐν τῇ προτέρᾳ διαιρέσει περὶ τῶν μετανοούντων Σαμαρειτῶν καὶ ἐνταῦθα κρατούντων.

Samaritæ suos ascendentes, et descendentes, qui Samaritæ sunt, pro arbitrio suo scribunt hæredes. Si vero cum eis et Christiani ejusdem gradus ad successionem vocantur, non ulterius Samaritas scribant hæredes, quam ex duabus facultatum suarum unciis. Possunt autem et ascendentes, et descendentes orthodoxi, querelam de inofficioso adversus eorum testamenti tabulas instituere, iis, quæ sancita sunt in priori constitutione de his, qui resipiscunt, uti scilicet pares sint ab initio Christianis, hic quoque locum habentibus.

Καὶ σημείωσαι ὅτι δύνανται οἱ Σαμαρεῖται ἐκ τοῦ ἡμίσεως τρίτου μέρους ἐκ διαθήκης ἁρμόζοντος τοῖς Χριστιανῶν αὐτῶν διαδόχοις legata καὶ πρεσβεῖα Χριστιανοῖς καταλιμπάνειν, οὐδὲν λοιπὸν τοῦ δημοσίου ἐκ τῆς αὐτῶν ἐκδικοῦντος περιουσίας, οἷα δὴ τῆς παρούσης διατάξεως καὶ εἰς τὰ προλαβόντα φάκτα τὴν οἰκείαν ἐναγούσης νομοθεσίαν.

Nota, quod Samaritæ orthodoxis hæredibus relicta parte tertia, quæ ipsis ex testamento competit, etiam legata Christianis dare possunt, nullam postea facultatem habente fisco, quidquam ex ipsorum patrimonio accipiendi, cum præsens ista constitutio legem ante hanc promulgatam aboleat.

Ἐγράφη πρὸ ιζ' Καλανδῶν Ἰουλίων, βασιλέως Ἰουστινιανοῦ τὸ κε' μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

Dat..... imperii Justiniani anno vicesimo quinto post consulatum Basilii...

Γ'. *Περὶ τῶν Σαμαρειτῶν.*

III. *De Samaritis, quæ constitutionem ante hanc latam abrogat.*

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Διομήδει ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Τὴν ἀσεβῆ τῶν Σαμαρειτῶν αἵρεσιν, καὶ τὴν παράλογον τούτων μανίαν.

Imp. Justin. Diomedi P. P. Impiam Samaritarum hæresim, et absurdam insaniam, et cætera.

Ἡ διάταξις ἀναιρεῖ τὴν β' τοῦδε τοῦ τίτλου διάταξιν, καὶ παρακελεύεται τοῦ λοιποῦ Σαμαρείτας μὴ κληρονομεῖν ἐκ διαθηκῶν ἢ τούτων χωρὶς, μηδὲ πρεσβεῖαν λαμβάνειν, ἢ κατὰ δωρεᾶς [*Ισ.* τρόπου] τρόπων κομίζεσθαι πρᾶγμα. Ἀλλὰ μηδὲ κατὰ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κλῆσιν διαδόχους ἔχειν Σαμαρείτας, ἢ ὅλως αἱρετικοὺς, μηδὲ σχηματιζομένους τὴν ὀρθὴν τῶν Χριστιανῶν προσδέχεσθαι πίστιν, ταῖς δὲ ἀληθείαις οὐχ οὕτω φρονοῦντας. Μηδὲ μὴν διαθήκας εἰς αὐτοὺς γράφειν, ἢ ληγάτα καταλιμπάνειν, ἢ δωρεῖσθαι, πλὴν εἰ μὴ ὀρθόδοξοι εἶεν καὶ πίστει καὶ ἔργοις οἱ ταῦτα ληψόμενοι. Εἰ γὰρ μηδεὶς τούτων εἴη, τῷ ἱερωτάτῳ τὰς τούτων περιουσίας μετὰ τελευτὴν προσήκειν παρακελεύεται.

Hæc constitutio secundam hujus tituli constitutionem abolet, ac præcipit ut Samaritæ nullam hæreditatem adeant ex testamento, vel ab intestato, neque legata capiant, ullamve rem titulo donationis consequantur. Præterea nec ab intestato vocentur ad eorum successionem Samaritæ, vel omnino hæretici; ne quidem si præ se ferant rectam se Christianorum fidem amplecti, cum reapse non ita sentiant. Nec item illos in testamento hæredes instituant, vel legata relinquant, vel donent; extraquam si tam fide, quam factis orthodoxi sint, qui ea sunt accepturi. Quippe si nullus talis exstet, eorum patrimonia ad sacratissimum fiscum debere post mortem eorum pertinere, statuit.

Ἐξαιρεῖται δὲ τῆς οἰκείας νομοθεσίας τοὺς τὰ Σαμαρειτῶν πρεσβεύοντας γεωργοὺς πρὸς σύστασιν τῶν παρ' αὐτῶν γεωργουμένων χωρίων, συγχωροῦσα τούτοις, γεωργοῦσι μέντοι τὰ γήδια, καὶ κληρονόμους, καὶ ληγαταρίους, καὶ γράφειν τοὺς αὐτῶν ἀνιόντας καὶ κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου συγγενεῖς, κἂν Σαμαρεῖταί εἰσι. Μηδενὸς δὲ τούτων εὑρισκομένων τὸν κύριον τοῦ χωρίου ἐν ᾧ γεωργὸς ἦν ὁ τελευτήσας, τὰ παρ' ἐκείνου καταλειφθέντα κομίζεσθαι πράγματα ἐπιτρέπει, καὶ τὴν

Cæterum eximit a legislatione sua colentes Samaritarum religionem agricolas, ut eis agros, qui ab ipsis excoluntur, commendet. His enim concedit, modo tamen agros ipsos colant, tam hæredes, quam legatarios instituere suos ascendentes, et descendentes, et cognatos ex transverso, tametsi Samaritæ sint. Quod si nullus horum inveniatur, ejus prædii dominum, in quo defunctus agricolæ munus exercebat, ab ipso relicta ferre vult permissione quadam, et fisci vicem in his

eum obtinere, veluti qui tributa fiscalia pro eo præstet. Prohibet etiam, ne Samaritæ militent, aut advocati sint, aut assessores, aut omnino civilem aliquam curam obeant. Qui vero prius Samaritæ, in errore suo perseverare volunt, dum Sabbata servant, aut alia quædam agunt, de quibus coarguuntur simulate sacrosanctum baptismum accepisse, proscribi, et exsilio perpetuo damnari jubet, iisdem pœnis et illos plectens, qui adversus rectam Christianorum fidem impium eis patrocinium præstant. Præterea vult, ut ad baptismum currentes non facile admittantur, sed ut ii, qui omnino bonæ doctrinæ sensum aliquem habent, annis duobus erudiantur, atque ita baptizentur. Admodum vero juvenes, et doctrinam ipsam non intelligentes, etiam absque hac observatione sacrosanctum baptismum consequantur. Non permittit autem Samaritano Christianum servum habere, sed hunc statim rapit ad libertatem. Si vero Samaritanus vult fieri Christianus, statim et huic libertas datur.

A τοῦ ταμιείου τάξιν ἐπὶ τούτοις ἔχειν αὐτὸν, οἷα δὴ καὶ τοὺς δημοσίους φόρους ὑπὲρ ἐκείνου πληροῦντα. Κωλύει δὲ καὶ Σαμαρείτας στρατεύεσθαι, συνηγορεῖν, συνεδρεύειν, ἢ ὅλως πολιτικόν τι μετιέναι φρόντισμα. Τοὺς δὲ ἀπὸ Σαμαρειτῶν ἐπιμείναντας τῇ προτέρᾳ πλάνῃ, καὶ Σάββατα φυλάττοντας, ἢ καὶ ἄλλα τινὰ πράττοντας τὰ διελέγχοντα τούτους ἐν ὑποκρίσει λαβεῖν τὸ ἅγιον βάπτισμα, δημεύεσθαι καὶ διηνεκῶς ἐξορίζεσθαι παρακελεύεται ταῖς αὐταῖς ὑποβάλλουσα ποιναῖς, καὶ τοὺς ἀσεβῆ προστασίαν κατὰ τῆς ὀρθῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως τούτοις ἀπονέμοντας. Πρὸς τούτοις θεσπίζει μὴ προχείρως αὐτοὺς δέχεσθαι ἐπὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα· ἀλλὰ τοὺς μὲν χρὴ τῆς διδασκαλίας αἰσθανομένους ἐπὶ διετίαν κατηχεῖσθαι, καὶ οὕτω βαπτί- B ζεσθαι, τοὺς δὲ νέους πάνυ, καὶ τῆς διδασκαλίας οὐ συνιέντας, καὶ χωρὶς τῆς παρατηρήσεως ταύτης ἀξιοῦσθαι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Σαμαρείτην δὲ Χριστιανὸν οἰκέτην ἔχειν οὐ συγχωρεῖ, ἀλλ' εὐθέως τοῦτον εἰς ἐλευθερίαν ἁρπάζει. Εἰ δὲ Σαμαρείτης οἰκέτης θέλει γενέσθαι Χριστιανὸς, εὐθέως καὶ τούτῳ ἐλευθερίαν χαρίζεται.

V. *Edictum de hæreticis.*

Imp. Justinianus Constantinopolitanis. Primum ac maximum esse.

Prohibet hæc constitutio, ne conventicula seorsum habeant hæretici, ac præcipit, ut eæ domus, ubi quid ejusmodi delinquitur, ecclesiis addicantur, atque uti tam ii, qui conventiculorum auctores sunt quam qui ad eos conveniunt, ipsarum constitutionum pœnis subjiciantur.

Dat. IV Nonas Aprilis, imperii Justiniani anno decimo octavo, post consulatum Basilii primo.

Δ'. *Ἤδικτον περὶ αἱρετικῶν.*

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς, Κωνσταντινουπολίταις. Πρῶτον εἶναι καὶ μέγιστον ἀγαθόν.

Προαγορεύει τοῖς αἱρετικοῖς τὸ ἤδικτον μὴ ποιεῖν παρασυνάξεις, καὶ κελεύει τοὺς οἴκους ἐν οἷς συνέρχονται, ταῖς ἐκκλησίαις προσκυροῦσθαι, καὶ αὐ- C τοὺς αἱρετικοὺς ταῖς νομίμοις ὑποβάλλεσθαι ποιναῖς.

Ἐγράφη δ' Νωνῶν ἀπριλλίων βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τὸ ιη' μετὰ τὴν ὑπατείαν Βασιλείου [*In ms. Just.* Βελισαρίου] τὸ α'.

V. *Ut licitum sit Hebræis, si quidem velint, in synagogis suis vel Græca, vel Itala, vel aliorum populorum lingua, cum locis ipsis mutanda, legere Scripturas sacras : ut qui conveniunt intelligant lectionem secundum Septuaginta et Aquilæ editionem, et ita ut omnino prohibita sit ea quæ ab Hebræis* (16*) *secundaria lex dicitur, ut quæ sacris non sit comprehensa libris. Et ut expellantur e quovis loco, qui judicium vel resurrectionem negant, aut angelos non esse Dei creaturam dicunt.*

E'. *Ὥστε ἄδειαν εἶναι τοῖς βουλομένοις Ἑβραίοις ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν διὰ τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς, καὶ τῆς Ἰταλικῆς, ἢ καὶ διὰ τῆς τῶν ἄλλων γλώττης συμμεταβαλλομέναις* [*Ισ.* συμμεταβαλλομένης] *τοῖς τόποις, ἀναγινώσκειν τὰς ἱερὰς Γραφάς· ὥστε νοεῖν τοὺς συνερχομένους τὴν ἀκρόασιν κατὰ τὴν τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ τὴν Ἀκύλου παράδοσιν, καὶ ὥστε τὴν παρ' Ἑβραίοις λεγομένην δευτέρωσιν, ὡς μὴ ταῖς ἱεραῖς ἀνειλημμένην βί-* D *βλοις, κωλυθῆναι τελείως. Καὶ ὥστε τοὺς μὴ λέγοντας κρίσιν καὶ ἀνάστασιν παντὸς ἀπελαύνεσθαι τόπου, ἅμα δὲ καὶ τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας κτίσμα εἶναι Θεοῦ τοὺς ἀγγέλους.*

Idem imp. Areobindo P. P. Debebant quidem Hebræi libros sacros audientes, et cætera.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀρεοβίνδῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Ἐχρῆν μὲν Ἑβραίους τῶν ἱερῶν βίβλων ἀκούοντας, κ. τ. λ.

Hæc constitutio nihil amplius tradit, quam quod inscriptione continetur, nisi quod archiphereci-tas (17), aut seniores, qui Græca lingua, vel linguis aliis, præter Hebraicam, fieri Scriptura-

Οὐδὲν πλέον τῆς ἐπιγραφῆς διδάσκει ἡ διάταξις πλὴν ὅτι τοὺς κωλύοντας ἀρχιφερεκίτας ἢ πρεσβυτέρους Ἑλληνίδι φωνῇ ἢ ταῖς ἄλλαις γλώτταις παρὰ τὴν Ἑβραϊκὴν προϊέναι τὴν τῶν Γραφῶν ἀνάμνησιν

Annibalis Fabroti notæ.

(16*) Traditiones Patrum intelligit quæ in textu Tamuldis continentur.

(17) *Archipherecitas.* De his vide Nicolaum Serarium in Rabbino priore contra Scaligerum, c. 17.

σωφρονισμῷ καὶ δημεύσει καὶ ἐξορίᾳ καθυποβάλλει. Τοὺς μέντοι μὴ λέγοντας κρίσιν ἢ ἀνάστασιν, ἢ τοὺς ἀγγέλους κτίσματα εἶναι, ταῖς πασῶν ἐσχάταις τιμωρίαις ὑποτίθησιν.

Datum ς' Φεβρουαρίου βασιλείας Ἰουστινιανοῦ ἔτους κς' μετὰ τὴν ὑπατείαν Βασιλείου τὸ ιβ'.

Τὰ παράτιτλα τοῦ τίτ.

Τίτ. α'., διάταξις ε'. Ἀναθεματίζει ἡ διάταξις Ἄνθιμον καὶ Σευῆρον, Πέτρον καὶ Ζωορᾶν, ὡς αἱρετικούς, κελεύουσα μήτε τὰ οἰκεῖα διδάσκειν δόγματα, μήτε παραβαπτίσματα ποιεῖν, ἢ παρασυνάξεις, τοὺς οἴκους ἐν οἷς τοῦτο πλημμελεῖται, ταῖς ἐκκλησίαις προσκυροῦσα.

Διάτ. ς'. Ἐὰν χωρὶς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου ἐν ἰδιωτικῷ οἴκῳ γένηται σύναξις, ὡς ὑπὸ αἱρετικοῦ δεσποζόμενος, δημεύεται ὁ τοιοῦτος οἶκος.

Τίτ. β', διάτ. γ'. Ὁ ἐν ἰδιωτικῷ οἴκῳ ἢ προαστείῳ ἢ κτήματι παρασυνάξεις ποιῶν ἐκπίπτει τῆς τούτου δεσποτείας, τῆς ἐντοπίου ἐκκλησίας τοὺς τοιούτους διεκδικούσης τόπους.

Μηδεὶς εὐαγὴς οἶκος ἐκδιδότω αἱρετικῷ ἀκίνητον κτῆσιν, τὰς τῷ νόμῳ διωρισμένας ποινὰς μετὰ τοῦ ἐκβάλλοντος ὑποστελλόμενος.

Τὸ ἐκποιηθὲν ὑπὸ ὀρθοδόξου χωρίον ἢ Ἰουδαίῳ ἢ Μωντανιστῇ ἢ ἄλλῳ αἱρετικῷ ἐκδικείτω εἰς ἰδίαν δεσποτείαν ἡ ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ διακειμένη ὀρθόδοξος ἐκκλησία.

Τοὺς κτισθέντας ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν ναοὺς καὶ τὰς ὑπὸ Ἰουδαίων οἰκοδομηθείσας νέας συναγωγὰς αἱ ἐντόπιοι ἐκκλησίαι ἐκδικείτωσαν.

Ὁ ἐν εἰδήσει δοὺς αἱρετικῷ ἰδίαν κτῆσιν ἐκπιπτέτω τῶν προσόδων, τῆς ἐκκλησίας ταύτας διεκδικούσης, καὶ τοῦ αἱρετικοῦ ἐκβαλλομένου τῆς κτήσεως, καὶ δημεύσει καθυποβαλλομένου.

Διάταξις ς'. Αἱρετικὸς μὴ βαπτιζέτω, μηδὲ πολιτευέσθω, μηδὲ ὀφφίκιον μετιέτω.

Ὁ ἀναβαπτισθεὶς ἀπεχέτω στρατείας.

Ὁ Ἰουδαῖος Χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ ἐχέτω, μηδὲ κατηχούμενον περιτεμνέτω.

Μηδεὶς τόπος τοῖς αἱρετικοῖς εἰς εὐχὴν ἔστω.

Τίτ. δ', διάταξις γ'. Τὰ περὶ θρησκευτικῶν κινούμενα ὁ ἄρχων ἐξεταζέτω πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ δημοσίου, καὶ μηδενὶ ἑτέρῳ συγχωρείτω ταῦτα ζητεῖν, εἰ μή τοί γε ἐκ θείας κελεύσεως ἐπιτέτραπται.

Διάταξις κδ'. Ὅτι χρὴ τοὺς ἐκδίκους ὀρθοδόξους εἶναι.

Τίτ. ζ', διάτ. ζ'. Τὸ εἶναι αἱρετικοὺς παῖδας εἰς τρόπον ἀχαριστίας εἰσάγεται τοῖς γονεῦσι.

Ὁ αἱρετικὸς γονεύς, κἂν θέλῃ, κἂν μὴ θέλῃ, ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων παίδων ἢ συγγενῶν κληρονομεῖται.

Τὰ τοῦ αἱρετικοῦ πράγματα τοῦ μὴ ἔχοντος παῖδας ἢ συγγενεῖς ὀρθοδόξους δημεύεται.

A rum lectionem nolunt, castigationi bonorum publicationis, et exsilii, et pœnæ corporalis subjicit. Eos autem, qui nullum esse dicunt judicium, vel resurrectionem, vel angelos negant esse Dei creata, omnium extremis suppliciis addicit.

Dat. Id. Februariis, imperii Justiniani anno vicesimo sexto, post consulatum Basilii duodecimo.

Tituli III Paratitla.

Tit. 1, constit. 5. Hæc constitutio præcipit, ut hæretici nec dogmata sua tradant, nec baptismata seorsum instituant, nec prava conventicula: domos eas, in quibus cultum suum obeunt, orthodoxis ecclesiis addicens.

B Constit. 6. Si absque voluntate episcopi, privata in domo synaxis habita fuerit, non aliter, atque si domus ejusmodi foret in hæretici dominio, publicatur.

Tit. 2, constit. 3. Qui sua in domo, vel suburbano, vel prædio, prava conventicula celebrat, ipsorum rerum proprietatem amittit, ejus loci ecclesia sibi ejusmodi loca vindicante.

Nulla religiosa domus hæretico possessionem in re soli constitutam locet, statutas lege pœnas una cum conductore verita.

Prædium ab orthodoxis alienatum vel Judæo, vel Samaritæ, vel Montanistæ, vel alii cuipiam hæretico, vindicet in proprietatem suam orthodoxa
C ecclesia, illo ipso in agro sita.

Exstructa ab hæreticis templa, et novas a Judæis ædificatas synagogas, ipsorum locorum ecclesiæ sibi vindicanto.

Qui prædium suum hæretico sciens locaverit, reditibus privetur, iis ipsis ab ecclesia vindicandis, et hæretico e prædio depellendo, bonorumque publicationi subjiciendo.

Constitut. 6. Hæreticus ne baptizato, nec esto decurio, nec officium aliquod gerito.

Qui iterum baptizatus est, abstineat a militia.

Judæus Christianum mancipium non habeto, nec catechumenum circumcidito.

D Nullus esto locus hæreticis ad precandum.

Tit. 4, constit. 3. Quæ adversus hæreticos moventur, præses examinet ad utilitatem fisci, et alii nemini permittat horum inquisitionem, nisi concessum hoc ei fuerit jussione divina.

Constitut. 24. Quod defensores orthodoxi esse debeant.

Tit. 7, constitut. 7. Quod filii sint hæretici, inter causas ingratitudinis a parentibus referri potest.

Hæreticus pater, velit aut nolit, orthodoxos tamen liberos aut propinquos, hæredes habet.

Res hæretici, qui nullos habet liberos, aut cognatos orthodoxos, publicantur. Sin habitum clerici

gerit, ecclesia vindicabit eas intra spatium anni; post annum, fiscus: iis firmiter observandis legibus, quæ adversus hæreticos latæ sunt.

Tit. 8, constitut. 2. Judæos, aut Samaritas, aut hæreticos, qui curialis sunt conditionis, corporalibus hæc constitutio muneribus subjicit, nequaquam privilegium eis indulgens.

Tit. 9, constitut. 10. Hæretica mulier non utetur beneficio constitutionis, quæ ipsius jura successoria sancit.

A Εἰ δὲ σχῆμα κληρικοῦ οὕτως ἔχει, ἡ ἐκκλησία ταῦτα ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐκδικήσει· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ὁ φίσκος, βεβαίων φυλαττομένων τῶν κατὰ τῶν αἱρετικῶν κειμένων νόμων.

Τίτλος η', διάτ. κ'. Τοὺς ἐκ βουλευτικῆς τύχης ὄντας Ἰουδαίους ἢ Σαμαρείτας ἢ αἱρετικοὺς ταῖς σωματικαῖς ὑποβάλλει λειτουργίαις ἡ διάταξις, μηδαμῶς αὐτοῖς προνομίου μεταδιδοῦσα.

Τίτ. θ', διάτ. ι'. Αἱρετικὸς [ἴσ. αἱρετικὴ] οὐ χρήσεται τῇ βοηθείᾳ τῆς διατάξεως, τῆς τὸ αὐτῆς ἀγνατικὰ καὶ κογνατικὰ διατυπούσης.

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΚΥΡΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΧΑΡΙΝ ΤΩΝ ΟΦΕΙΛΟΥΣΩΝ ΤΕΛΕΙΣΘΑΙ ΝΗΣΤΕΙΩΝ ΕΚΑΣΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

Πεμφθεῖσα πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς.

—

SANCTISSIMI PATRIARCHÆ ANTIOCHIÆ

DOMINI THEODORI BALSAMONIS

EPISTOLA

DE JEJUNIIS QUÆ PERAGI DEBENT PER SINGULOS ANNOS,

Missa ad Antiochenos (1).

Ex Joannis Bapt. Cotelerii Monumentis Ecclesiæ Græcæ, tom. II.)

—

1. Illi de jejuniis Deo accepta tradunt documenta, Deo charissime cœtus percelebris olim sedis Theopolitanæ, qui per ignem precum et aquam jejuniorum, virtutis pertransierunt stadium. Quotquot vero mei similes, in gulæ charybdim inciderunt, et, juxta Apostolum, ventrem Deum faciunt [1], nequeunt referre quæ cum veritate consentiunt, quæque suis operibus adversantur. Quæcunque enim quis stolide agit, eadem et alios facere philosophatur et æstimat. Propterea igitur justam vestram exhor-

B α'. Ἐκεῖνοι διδάσκουσι περὶ νηστειῶν θεάρεστα διδασκάλια, ὦ θεοφιλέστατον πλήρωμα τοῦ ποτὲ περιωνύμου θρόνου τῆς Θεουπόλεως, ὅσοι διὰ πυρὸς προσευχῶν καὶ ὕδατος νηστειῶν τῆς ἀρετῆς διῆλθον τὸ στάδιον. Ὅσοι δὲ κατ' ἐμὲ πρὸς Χάρυβδιν γαστριμαργίας ὠλίσθησαν, καὶ τὴν κοιλίαν θεοποιοῦσι, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, ἀδυνατοῦσιν εἰπεῖν τὰ τῇ ἀληθείᾳ συμβαίνοντα, καὶ ταῖς οἰκείαις ἐναντιούμενα πράξεσιν. Ὅσα γάρ τις φρενοβλαβῶς ἐνεργεῖ, ταῦτα καὶ τοὺς ἄλλους πράττειν φιλοσοφεῖ. Ἔμελλον οὖν

[1] Philip. III, 19.

(1) De hac epistola sua ipse Theodorus Balsamon loquitur ad 3 Quæst. synodi CP. sub Nicolao, ejusque locum Græce protuli in Notis ad Apostolicorum opera c. 234, 255. In Responsis autem ad Marci Alexandrini Interrogationes n. 53, Tomum synodicum appellat. Edimus nos e duobus codd. Regiis quorum ille 1371 imperfectus est, desinitque cum his verbis, ἐφοβήθησαν σφόδρα in fine n. 17.

ἀποσκευάσασθαι διὰ ταῦτα τὴν δικαίαν ἡμῶν παράκλησιν, καὶ μετὰ Μωσέως εἰπεῖν· Προχειρίσασθε ἄλλον δυνάμενον· ἐγὼ γὰρ ἰσχνόφωνός (2) εἰμι, καὶ γέρων ἀστήρικτος, καὶ οὐδὲ τὸν λαχόντα με θρόνον ἰδεῖν κατηξίωμαι (3). Ὁ δὲ προφήτης· *Γνωστῶς*, φησὶν, *ἐπιγνώσῃ ψυχὰς ποιμνίων σου, καὶ ἐπιστήσεις καρδίαν σου ταῖς ἀγέλαις σου.*

β'. Ὅτι δὲ τῆς παρακοῆς ἡ κακόχαρτος ἄκανθα, πολλῆς πικρίας ἐγεώργησε δράγματα τοῖς προπάτορσι, καὶ τὸ κακὸν παγγενεὶ διαδόσιμον γέγονεν· ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης φησί· *Καὶ σὺ, υἱὲ ἀνθρώπου, σκοπὸν ἔδωκά σε τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ. Εἰ γοῦν μὴ λαλήσεις φυλάξαι τὸν ἀσεβῆ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ, αὐτὸς ὁ ἄνομος ἐν τῇ ἀνομίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται· τὸ δὲ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρός σου ἐκζητήσω*· κατένευσα σχεδιάσαι γραφὴν ὑμῖν ἀκαρύκευτον περὶ ὧν B ἡ παράκλησις. Μὴ γοῦν εἴπητε· Μακάριος ὁ διδάξας μετὰ τὴν ποίησιν· ἀλλὰ τὴν τρυγίαν τῆς διαγωγῆς ἡμῶν ὡς ἴσως κινδυνώδη παραβλεψάμενοι, τὸ παρὰ τοῦ θείου κρατῆρος τῆς ἀρχιερατικῆς διδασκαλίας κιρνάμενον κύπελλον, κἂν ψυχρὸν καὶ στυφὸν καθέστηκεν, ὡς ἐκροὴν ποτίσθητε νέκταρος. Οἰνοχοεύει γὰρ καὶ χεὶρ πολλάκις ἀκάθαρτος, μελίκρατον ἁγιότητος, καὶ Βαλαὰμ κατάρας υἱὸς, εὐχῆς ἐργαστήριον γίνεται (4).

γ'. *Περὶ τῶν δ' ἑορτῶν.* Ἠρωτήσατε μαθεῖν (5) ἐξ ἡμῶν εἰ μετὰ νηστείας, καὶ πόσης, ἑορτάζειν ὀφείλετε τὰς χαρμοσύνους τέσσαρας ἑορτάς· τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων, φημὶ, τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Κοιμήσεως C τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ τῶν Γενεθλίων (6) τοῦ Κυ-

A tationem rejecturus eram, et cum Mose dicturus: Eligite alium qui possit: ego enim gracili voce sum, et senex debilis ac instabilis [a], qui nec sedem sortitam me videre merui: propheta autem ait: *Evidenter cognosces animas ovilium tuorum, et applicabis cor tuum armentis tuis* [a].

2. Quia vero inobedientiæ malis gaudens spina, multæ amaritudinis manipulos produxit primis parentibus, malumque ad omne genus propagatum est; sed et propheta dicit: *Et tu, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Si ergo non locutus fueris ut custodiat se impius a via sua, ipse iniquus in iniquitate sua morietur; sanguinem autem ejus de manu tua requiram* [b]: annui inelaborate vobis B scribere epistolam condimentis carentem, de rebus quas postulatis. Ne igitur dicatis: Beatus qui docuerit postquam egerit; sed fæcem vitæ nostræ, ut forte periculosam despicientes, a divino cratere pontificalis doctrinæ temperetum poculum, quamvis frigidum asperumque, velut nectaris fluentum ebibite. Nam sæpe et impura manus infundit mulsum sanctitatis, et Balaam maledicti filius, precationis officina efficitur.

3. *De quatuor festis.* Rogastis ut ex nobis disceretis, an cum jejunio, et cum quanto, celebrare debeatis quatuor lætitiæ festa: Sanctorum, inquam, omnique laude dignorum Apostolorum, Transfigurationis Domini Dei et Servatoris nostri Jesu Chri- C sti, Dormitionis sanctæ Deiparæ, et Natalis Domini Deique nostri Jesu Christi. *Aspicientes* igitur, quam-

Exod. IV, 13, 10. [a] Prov. XXXVII, 23. [b] Ezech. XXXIII, 7, 8.

(2) Ἰσχνόφωνος. Ab Ex. IV, 10, VI, 30, qui duo versiculi et ille Ex. VI, 12, confunduntur ab Origene homil. 3, in Genesim. Unde scita periphrasi Philo ait libro De præmiis et pœnis p. 918, D: Ἄναυδος καὶ ἀνάκουστος καὶ ἀκτήμων καὶ ἀχρήματος μόνος οὗτος βασιλεὺς ἡμῖν ἀνεγράφη. Hoc est: *Voce carens et inauscultabilis et nihil possidens atque inops, solus hic* [Moses] *rex nobis perscriptus fuit.* Merito interpretem ἀνακούστιος vox nihili turbavit. Οὐχ ἤκουον αὐτοῦ διὰ τὸ ἰσχνόφωνον, verba Chrysostomi hom. 32, in Epist. ad Hebræos.

(3) *Οὐδὲ τὸν λαχόντα με θρόνον ἰδεῖν κατηξίωμαι.* Legi velim nostrum tum ad canonem D 16 Antiochenum, in editione Oxoniensi, et in supplementis editionis Parisiensis, quibus postremis respondent Græca Regiorum mss 2374, 2431; tum in Meditato de patriarcharum privilegiis. Porro episcopis σχολάζουσι seu σχολαίοις et βασκαντρίβοις aut potius βακαντρίβοις, vacantivis, vacantibus et vagantibus nihil est notius.

(4) *Βαλαὰμ κατάρας υἱὸς, εὐχῆς ἐργαστήριον γίνεται.* Quæ tamen precatio pro maledicto habenda est, ratione intentionis Balaami, juxta præclara verba Philonis Judæi, quæ quia leviter, depravata ab interprete non fuerunt intellecta, sic autem debent constitui: Ὁ μάταιος Βαλαὰμ ὕμνους μὲν εἰς τὸν Θεὸν ὑπερβάλλοντας ᾄδων, ἐγκώμια εἰς τὸν ὁρῶντα Ἰσραὴλ μυρία διεξερχόμενος, ἀσεβὴς μὲν καὶ ἐπάρατος καὶ παρὰ τῷ σοφῷ κέκληται νομοθέτῃ, καταρᾶσθαι δὲ οὐκ εὐλογεῖν νενόμισται· *Vanus ille Balaam, quamvis hymnos egregios in Deum cecinit, plurimis item laudibus videntem Israelem ornavit, tamen impius et exsecratus a sapiente legislatore vocatur, necnon maledicere non benedicere censetur*, libro De migratione Abrahami p. 405.

(5) *Ἠρωτήσατε μαθεῖν.* Notæ nostræ paucæ sunt et breves; pluribusque jejunæ videbuntur, eo quod ab aliis observata, prætermittere soleamus, difficile autem sit, nobis præcipue, in tanta luce litterarum, multa nova procudere. Quid enim hoc loco dicemus de quatuor jejuniis Græcorum ad quatuor festa, post canonistas et libros ecclesiasticos Græcorum, post Morinum, Goarum, cæterosque, post ea quæ ipsi protulimus ad Constitutiones apostolicas c. 253, etc. Unum observamus. Cum quatuor jejunia ista simul ponantur in *Jure Græco-Romano* p. 30 et 388, et apud Balsamonem ad synodum CP. Nicolai, tria tamen tantum numerari in Typico, in Horologio, a Christophoro Angelo, et ab Isaaco Catholico Invectiva 1 in Armenios cap. 14, omisso videlicet jejunio Transfigurationis; et duo duntaxat in tomo Unionis, Dormitionis Deiparæ, et Natalis Christi. Citantur ab Allatio De Eccl. Occid. et Orient. consensione lib. III, cap. 12, n. 5, hæc Joannis Citrii, τὰς τρεῖς τιμῶμεν καὶ ἀσπαζόμεθα τεσσαρακοστάς· *Tria jejunia veneramur et amplectimur.*

(6) *Γενεθλίων τοῦ Κυρίου.* Præter Typicum ad 14 Novembris, et Nicolaum CP. in eodem Typico, videndus est Allatius tum De utriusque Ecclesiæ consensione lib. III, cap. 12 et 15, ubi etiam me-

admodum dixit Ecclesiæ magister, *in auctorem fidei, et consummatorem Jesum*[a] Christum, scribimus vobis, quod nonnulli quidem e religiosioribus viris, quorum unus est et Anastasius ille, Sinaita appellatus, qui patriarcha exstitit vestræ Theopolis magnæ Antiochiæ, aiunt tradita esse hæc cum jejuniis festa, ex apostolicis canonibus, et Patrum traditionibus.

4. Ego vero cum multam hisce de rebus fecissem disquisitionem, intellexi interim per canones non solvi controversiam. Nam canon 69 sanctorum apostolorum ita habet : *Si quis episcopus aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor, sanctam Paschæ Quadragesimam non jejunaverit, vel quartam et sextam feriam seu Parasceven, deponatur, nisi si impediatur corporea infirmitate.* Simili modo canones 19 synodi Gangrensis ; 49, 50, 51 et 52 Laodicenæ synodi ; 29, 52, 55 et 56 Trullani concilii, unius mentionem faciunt Quadragesimæ ; magni, inquam, Paschatis, in qua neque sacrificia, neque nuptias, neque aliud quid quod ad lætitiæ remissionem pertineat, fieri a fidelibus concedunt.

5. Ad hæc qui Hierosolymitanum et Studiticum edidere Typicum, necnon reliqua, de magni quidem Paschatis Quadragesima, multa magnifica suæque virtuti convenientia explanarunt : de alio autem jejunio, nihil paulo fusius edisseruerunt ; sed de Quadragesima sanctorum Apostolorum, et festo Nativitatis Christi, pauca quædam constituerunt propter victus rationem, et ecclesiasticum ordinem. At in tomo Unionis, qui ad ambonem mense Julio recitatur, et sub imperio Constantini Porphyrogennetæ ejusque soceri Romani peractus est, ad verbum hæc scripta sunt circa trigamos seu tertiis nuptiis illigatos : *Et posteaquam divinorum sacramentorum perceptionem consecutus fuerit, ter duntaxat per annum iis fruendi facultate donabitur : semel quidem in salutari Christi Deique nostri Resurrectione ; secundo vero in Dormitione immaculatæ Dominæ nostræ Dei Genitricis, et tertio in die Natali Christi Dei nostri : propterea quod in his jejunium præcedat, atque ex illo proveniens emolumentum.*

6. Synodus vero Constantinopolitana interrogata temporibus sanctissimi illius patriarchæ domini Nicolai, *An oporteret jejunium mensis Augusti peragere*, respondit : *Erat prius in hoc tempore jejunium, sed translatum est, ne cum Gentilium eodem tempore contingentibus jejuniis incideret : quanquam adhuc homines multi hoc jejunium observant.* Idcirco instar laboriosæ apis, ex iis omnibus, atque ex aliis scriptis traditionibus, utiliora veramque

A ρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀφορῶντες οὖν, καθὼς ὁ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος ἔφησεν, *εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν* Χριστὸν, γράφομεν ὑμῖν, ὥς τινες μὲν τῶν εὐλαβεστέρων ἀνδρῶν, ὧν εἷς ἐστι καὶ Ἀναστάσιος ἐκεῖνος ὁ Σιναΐτης καλούμενος, καὶ πατριάρχης γεγονὼς τῆς καθ' ὑμᾶς Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας, λέγουσι παραδεδομένας εἶναι τὰς τοιαύτας μετὰ νηστειῶν ἑορτὰς ἐκ τῶν κανόνων ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν παραδόσεων.

δ'. Ἐγὼ δὲ, πολλὴν περὶ τούτων ποιησάμενος κατεξέτασιν, κατενόησα τέως ἀπὸ κανόνων μὴ λύεσθαι τὸ ζυγομαχούμενον. Ὁ γὰρ ξθ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταῦτά φησιν· *Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης,* B *τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα οὐ νηστεύει, ἢ Τετράδα, ἢ Παρασκευὴν, καθαιρείσθω· ἐκτὸς εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο.* Ὡσαύτως ὁ ιθ' κανὼν τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου· ὁ μθ', ὁ ν', ὁ να' καὶ νβ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου· καὶ ὁ κθ' κανὼν, ὁ νβ', ὁ νε' καὶ ὁ νς' τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, μιᾶς μέμνηνται Τεσσαρακοστῆς, τῆς τοῦ μεγάλου Πάσχα, φημί· καθ' ἣν οὔτε θυσίας, οὔτε γάμους, οὔτε τινὰ κατάλυσιν ἑτέραν χαροποιὸν παραχωροῦσι γίνεσθαι παρὰ τῶν πιστῶν.

ε'. Καὶ οἱ ἐκθέμενοι δὲ τὸ Ἱεροσολυμητικὸν καὶ Στουδιτικὸν Τυπικὸν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ λοιπὰ, περὶ μὲν τῆς Τεσσαρακοστῆς τοῦ μεγάλου Πάσχα πολλά τινα μεγαλοπρεπῆ καὶ ἄξια τῆς αὐτῶν ἀρετῆς, ὑπετύπωσαν· περὶ δὲ νηστείας ἑτέρας οὐδέν τι διέλαβον πλα- C τυκώτερον· ἀλλὰ περὶ τῆς Τεσσαρακοστῆς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέτριά τινα χάριν διαίτης καὶ ἀκολουθίας ἐκκλησιαστικῆς διετάξαντο. Ἐν τῷ τόμῳ δὲ τῆς ἑνώσεως, τῷ ἐπ' ἄμβωνος κατὰ μῆνα Ἰούλιον ἀναγινωσκομένῳ, καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Ῥωμανοῦ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ συντελεσθέντι, γέγραπται χάριν τῶν τριγάμων ταῦτα ῥητῶς· *Καὶ μετὰ τυχεῖν δὲ τῆς μεταλήψεως τῶν θείων μυστηρίων, τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνον ἀξιωθήσεται τῆς ἀπολαύσεως· ἅπαξ μὲν ἐν τῇ σωτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσει, δεύτερον δὲ ἐν τῇ Κοιμήσει τῆς ἀχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ τρίτον ἐν τῇ Γενεθλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· διὰ τὸ ἐν ταύταις προ-* D *ηγεῖσθαι νηστείαν, καὶ τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος.*

ς'. Ἡ δὲ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει σύνοδος, ἐρωτηθεῖσα κατὰ τὴν ἐφημερίαν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Νικολάου· *Εἰ χρὴ τὴν ἐν τῷ Αὐγούστῳ νηστείαν ἐπιτελεῖν*, ἀπελογήσατο· *Ἦν νηστεία πρότερον ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, μετετέθη δὲ διὰ τὸ μὴ περιπίπτειν ταῖς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον γινομέναις ἐθνικαῖς νηστείαις· πλὴν καὶ ἔτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ταύτην τὴν νηστείαν νηστεύουσι.* Διά τοι τοῦτο κατὰ μέλιτταν φιλεργὸν, ἔκ τε τού-

[a] Hebr. XII, 2.

morat epistolam Michaelis Glycæ Περὶ τῆς κατὰ τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Γέννησιν τεσσαρακοστῆς, tum De octava synodo Photiana p. 530.

των πάντων, καὶ ἐξ ἑτέρων γραφικῶν παραδόσεων, ἀνθολογήσας τὰ χρησιμώτερα, καὶ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν ἀποσεμνύνοντα, ἀναδιδάσκω ὑμᾶς, οὐκ ἐν πειθοῖ σοφίας Ἑλληνικῆς, ἀλλ' ἐν πνεύματι δυνάμεως ἀρχιερατικῆς, τελειοποιούσης τὰ ἠλιτόμηνα, καὶ ἁγιαζούσης τὰ ἀμβλωθρίδια, ὅτι μετὰ νηστειῶν ἑορτάζειν ὀφείλομεν οὐ μόνον τὴν κοσμοσωτήριον τοῦ Κυρίου Ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ῥηθείσας τέσσαρας ἑορτάς· τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, φημὶ, τῆς Μεταμορφώσεως, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ τῶν Γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, καθὼς κατωτέρω ῥηθήσεται.

ζ'. Ὁ θεοπτικώτατος ἐκεῖνος Μωσῆς, ταῖς θεογράφοις πλαξὶ κατακολουθῶν, διετάξατο τῷ Ἰσραηλίτῃ λαῷ πενταρίθμους ἐτησίως τελεῖν ἑορτὰς (7), μετὰ τῆς αὐταρίθμου διὰ νηστειῶν ταπεινώσεως· ἤγουν τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀμνοῦ, τὴν ἑορτὴν τῶν Ἑβδομάδων, τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἱλασμοῦ, τὴν ἑορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας, καὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Σαλπίγγων. Γέγραπται γὰρ περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀμνοῦ, ἐν τῇ μυστικῇ βίβλῳ τῆς ἐκ τῶν Αἰγυπτίων ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ταῦτα ῥητῶς· *Εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Λάλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, λέγων· Λαβέτω κατὰ τὴν ι' τοῦ πρώτου μηνὸς πρόβατον ἑκάστη τῶν πατριῶν, ἢ ἔριφον, ἢ ἀμνόν· τέλειον, ἄρσεν, ἄμωμον, ἐνιαύσιον· καὶ ἔστω διατετηρημένον ἕως τῆς ιδ' ἡμέρας τοῦ μηνὸς τούτου· καὶ σφάξουσιν αὐτὸ πρὸς ἑσπέραν καὶ λήψονται ἀπὸ τοῦ αἵματος, καὶ θήσουσιν ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν, καὶ ἐπὶ τὴν φλιὰν, καὶ ἐν τοῖς οἴκοις ἐν οἷς φάγωσιν αὐτό. Καὶ διελεύσομαι ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἐν γῇ Αἰγύπτου, καὶ πατάξω πᾶν πρωτότοκον Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους· ἐν ὑμῖν δὲ οὐκ ἔσται πληγή. Ὄψομαι γὰρ τὸ αἷμα, καὶ σκεπάσω ὑμᾶς. Καὶ ἔσται ἡ ἡμέρα αὕτη ἐν ὑμῖν μνημόσυνον αἰώνιον νόμιμον. Ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης ἡμέρας ἕως τῆς ἑβδόμης ἄζυμα μετὰ πικρίδων ἔδεσθε· καὶ κληθήσεται ἡ ἡμέρα ἡ πρώτη ἁγία καὶ ἡ ἡμέρα ἡ ἑβδόμη κλητὴ ἁγία.*

η'. Περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Ἑβδομάδων ἐν τῷ Δευτερονομίῳ ταῦτα· *Ἐκεῖ θύσεις τὸ Πάσχα ἑσπέρας πρὸς δυσμὰς ἡλίου, ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐξῆλθες ἐξ Αἰγύπτου. Καὶ ἑψήσεις, καὶ ὀπτήσεις, καὶ φάγῃ ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξηται Κύριος ὁ Θεός σου αὐτό. Καὶ ἀποστραφήσῃ τῷ πρωῒ, καὶ ἀπελεύσῃ εἰς τὸν οἶκόν σου. Ἓξ ἡμέρας φάγῃς ἄζυμα, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἐξόδιον ἑορτὴν Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον.*

doctrinam exornantia cum velut flores decerpserim, edoceo vos, non in Græcæ sapientiæ suada, sed in spiritu pontificiæ virtutis, quæ perficit infantes ante tempus effusos, et sanctificat abortivos fetus, quod cum jejuniis celebrare debeamus, non tantum mundo salutarem Domini Resurrectionem, sed etiam memorata quatuor festa, videlicet Sanctorum Apostolorum, Transfigurationis, Dormitionis Deiparæ, et Natalis Christi Deique nostri, quemadmodum dicetur infra.

7. Ille Moses qui Dei visione maxime donatus est, tabulas a Deo scriptas sequens, præcepit Israelitico populo, ut quotannis quinque numero perageret festa, cum paris numeri per jejunia demissione: nempe festum Agni, festum Hebdomadarum, festum Propitiationis, festum Scenopegiæ, hoc est, tabernaculorum fixionis, et festum Tubarum. Etenim de festo Agni, in mystico sacroque libro Exodi seu exitus filiorum Israel e terra Ægyptiorum, scripta sunt hæc ad verbum: *Dixit Dominus ad Mosem: Loquere ad omnem synagogam filiorum Israel, dicens: Sumat decima mensis primi die pecus unaquæque patriarum, aut hædum, aut agnum, perfectum, masculum, immaculatum, anniculum: sitque conservatum usque ad quartam et decimam diem mensis hujus: et occident illum ad vesperam, et sument de sanguine, et ponent super duos postes, et super limen, et in domibus, in quibus manducabunt illum. Et transibo in nocte hac, in terra Ægypti; et percutiam omne primogenitum Ægypti ab homine usque ad pecus: in vobis autem non erit plaga. Videbo enim sanguinem, et protegam vos. Et erit dies hæc in vobis, memoriale æternum legitimum. A die autem prima usque ad septimam, azyma cum picridibus comedetis: et vocabitur dies primus, sanctus, et dies septimus, vocatus sanctus* [a].

8. De festo Hebdomadarum hæc habentur in Deuteronomio: *Ibi immolabis Pascha vesperi ad occasum solis, in tempore quo existi de Ægypto. Et coques, et assabis, et comedes in loco quem elegerit Dominus tuus eum. Et convertes te mane, et abibis ad domum tuam. Sex diebus comedes azyma; et die septima Exodium, festum Domino Deo tuo. Non facies in ea omne opus. Septem septimanas integras dinumerabis tibi ipsi; inchoante te falcem in messem,* incipies

[a] Exod. XII, 1 sqq.

(7) *Πενταρίθμους ἑορτάς*. Theodoritus ad caput I Isaiæ, πολυθρυλλήτους ἑορτάς· τὴν τοῦ Πάσχα, τὴν τῶν Ἑβδομάδων, τὴν τῶν Σκηνῶν, καὶ πρὸς τούτοις τὴν τῶν Σαλπίγγων, τὴν τοῦ Ἱλασμοῦ, et Quæst. 32 in Leviticum, necnon Maximus t. I, p. 286, 621, 622. Inter ea tamen festa quinque, tria erant præcipua, ex Deut. XVI, 16. Quo pertinent loca Josephi *Antiquit. Judaic.* lib. XVIII, cap. 6, Theodoriti quæst. 54 in Exodum, Cyrilli homilia Paschali 28, aliorum sine numero. Quæst. 97 Cæsarii, Ἀζυμοφορία, Πεντηκοστὴ, Σκηνοπηγία. Apud Chrysostomum Savilii t. V, p. 983, init.: Τρεῖς εἰσιν αὗται μόναι παρὰ Ἰουδαίοις δημοτελεῖς ἑορταί· et t. I, p. 582, l. 39, 40: Μία τῶν τριῶν ἑορτῶν τῶν ἐπισήμων, τῶν τε ἐν τῷ νόμῳ κηρυττομένων, καὶ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος ᾀδομένων, quod est Theodorito in caput XXI Ezechielis, Μία τῶν τριῶν τῶν μεγίστων ἑορτή. In epistola Michaelis Glycæ seu Joannis Zonaræ ad Alypium: Μεγίσταις τρισὶ πανηγύρεσιν ἑκάστῳ ἐνιαυτῷ τὸ τῶν Ἑβραίων γένος ἑώρταζε. Atque agmen claudat Philo libro De septenario et decem festis.

numerare septem septimanas. Et facies diem festum Septimanarum Domino Deo tuo, prout valet manus tua. Et lætaberis ante Dominum Deum tuum [7].

Ἑπτὰ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους (8) ἐξαριθμήσεις σεαυτῷ, ἀρξαμένου σου δρέπανον ἐπ' ἄμητον, ἄρξῃ ἐξαριθμῆσαι ἑπτὰ ἑβδομάδας. Καὶ ποιήσεις ἑορτὴν Ἑβδομάδων Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, καθὼς ἰσχύῃ ἡ χείρ σου. Καὶ εὐφρανθήσῃ ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου.

9. De festo Propitiationis, in eodem Exodi libro ista: *Et dixit Dominus ad Mosem: Descendens testare populo huic, et purifica illum hodie et cras; et lavent vestimenta, et sint parati in diem tertiam. Tertia enim die descendet Dominus in montem Sina coram omni populo.* Et iterum: *Descendit autem Moses de monte ad populum, et sanctificavit eos; et laverunt vestimenta. Et dixit populo: Estote parati tres dies, et ne accedatis ad uxorem. Die autem tertia, cum esset diluculum versus, factæ sunt voces, et fulgura, et nubes caliginosa super montem Sina. Vox tubæ sonabat magnum. Et consternatus est omnis populus, qui erat in castris. Et eduxit Moyses populum, in occursum Dei, e castris: et astiterunt sub monte. Mons autem Sina fumabat totus, eo quod descenderat Deus super eum, in igni* [8].

θ'. Περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἱλασμοῦ ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ ταῦτα· *Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Καταβὰς διαμάρτυραι τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἅγνισον αὐτὸν σήμερον καὶ αὔριον· καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια, καὶ ἔστωσαν ἕτοιμοι εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην. Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταβήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ.* Καὶ πάλιν· *Κατέβη δὲ Μωσῆς ἐκ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν λαὸν, καὶ ἡγίασεν αὐτούς· καὶ ἔπλυναν τὰ ἱμάτια. Καὶ εἶπε τῷ λαῷ· Γίνεσθε ἕτοιμοι τρεῖς ἡμέρας, καὶ μὴ προσέλθετε γυναικί. Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, γενηθέντος πρὸς ὄρθρον, ἐγένοντο φωναὶ καὶ ἀστραπαὶ, καὶ νεφέλη γνοφώδης ἐπ' ὄρους Σινᾶ. Φωνὴ τῆς σάλπιγγος ἤχει μέγα. Καὶ ἐπτοήθη πᾶς ὁ λαὸς, ὃς ἦν ἐν τῇ παρεμβολῇ. Καὶ ἐξήγαγε Μωυσῆς τὸν λαὸν εἰς τὴν συνάντησιν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς παρεμβολῆς· καὶ παρέστησαν ὑπὸ τὸ ὄρος. Τὸ δὲ ὄρος Σινᾶ ἐκαπνίζετο ὅλον διὰ τὸ καταβεβηκέναι τὸν Θεὸν ἐπ' αὐτὸ ἐν πυρί.*

10. Et de festo Scenopegiæ, in Exodi libro, hæc: *Et factum est in mense primo, in secundo anno, egredientibus ipsis de Ægypto, in Neomenia, constitutum est tabernaculum. Et statuit Moses tabernaculum testimonii, et imposuit ei capitellum, et operimentum, et arcam, et mensam, et candelabrum, et thuribulum aureum. Et consummavit Moses omnia opera. Et operuit nubes tabernaculum testimonii, et gloria Domini implevit tabernaculum* [9]. In Levitici autem libro, de hisce quinque festis ista contexta sunt: *Et locutus est Dominus ad Mosem, dicens: Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Solemnitates Domini quas vocabitis vocatas sanctas, istæ sunt: In primo mense, et in quarta decima die mensis, Pascha Domino, solemnitas Azymorum. Et ex tunc septem septimanas integras numerabis, seu quinquaginta dies, usque ad ultimam diem. Et vocabis hanc diem vocatam et solemnitatem Septimanarum.* Paucisque interjectis: *Et locutus est Dominus ad Mosem, dicens: Loquere filiis Israel, dicens: Mensis septimi una mensis, erit vobis requies, memoriale tubarum, vocata sancta Domino.* Iterumque: *Et locutus est Dominus ad Mosem, dicens: Decima mensis septimi hujus, dies propitiationis erit; vocata sancta erit vobis. Et humiliate animas vestras, a nona mensis, vespere. Omne opus non facies in illa die. Est enim dies propitiationis hæc vobis: propitiate pro vobis, ante Dominum Deum vestrum. Omnis anima, quæcunque non humiliabitur in hac die, exterminabitur a populo sua.* Et post alia: *Et locutus est ad Mosem, dicens: Loquere filiis Israel,*

ι'. Καὶ περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς Σκηνοπηγίας ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἐξόδου ταῦτα· *Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ μηνὶ τῷ πρώτῳ, ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει, ἐκπορευομένων αὐτῶν ἐξ Αἰγύπτου, νουμηνίᾳ, ἐστάθη ἡ σκηνή. Καὶ ἔστησε Μωσῆς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἐπέθηκε τὴν κεφαλίδα αὐτῇ, καὶ τὸ κάλυμμα, καὶ τὴν κιβωτὸν, καὶ τὴν τράπεζαν, καὶ τὴν λυχνίαν, καὶ τὸ θυμιατήριον τὸ χρυσοῦν. Καὶ συνετέλεσε Μωυσῆς πάντα τὰ ἔργα. Καὶ ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἔπλησε τὴν σκηνήν.* Ἐν δὲ τῷ βιβλίῳ τῷ Λευϊτικῷ ἀνετάχθησαν περὶ τῶν τοιούτων πέντε ἑορτῶν ταῦτα· *Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Αἱ ἑορταὶ Κυρίου ἃς καλέσετε κλητὰς ἁγίας, αὗταί εἰσιν· Ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ, ἐν τῇ τε ιδ' ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς, Πάσχα τῷ Κυρίῳ, ἑορτὴ τῶν Ἀζύμων. Καὶ ἔκτοτε ἑπτὰ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους ἀριθμήσεις, ἤτοι πεντήκοντα ἡμέρας, ἕως τῆς ἐσχάτης ἡμέρας. Καὶ καλέσεις ταύτην ἡμέραν κλητὴν, καὶ ἑορτὴν Ἑβδομάδων.* Καὶ μετ' ὀλίγα· *Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγων· Τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου, μιᾷ τοῦ μηνὸς, ἔσται ὑμῖν ἀνάπαυσις, μνημόσυνον σαλπίγγων· κλητὴ ἁγία τῷ Κυρίῳ.* Καὶ αὖθις· *Καὶ ἐλάλησεν Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Τῇ ι' τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου τούτου, ἡμέρα ἐξιλασμοῦ ἔσται, κλητὴ ἁγία ἔσται ὑμῖν. Καὶ ταπεινώσατε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, ἀπὸ ἐννάτου τοῦ μηνὸς, ἑσπέρας* (9). *Πᾶν ἔργον οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ τῇ*

[7] Deut. XVI, 6 sqq. [8] Exod. XIX, 10 sqq. [9] Exod. XL, 15 sqq.

(8) Ὁλοκλήρους. Ita septem codices Regii, cum Colbertino.

(9) Ἀπὸ ἐννάτου καὶ ἐνάτης τοῦ μηνὸς ἑσπέρας. Regium exemplar 720, ψυχὰς ὑμῶν, ἀπὸ ἐνάτης μηνὸς ἑσπέρας, καί. Mox v. 34, ἡμέραι, vulgo ἡμέρας, cod. Reg. 219, 467, ἡμερῶν.

ἡμέρᾳ. Ἔστι γὰρ ἡμέρα ἐξιλασμοῦ αὕτη ὑμῖν· ἐξιλάσασθε περὶ ὑμῶν ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν. Πᾶσα ψυχὴ ἥτις μὴ ταπεινωθήσεται ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἐξολοθρευθήσεται ἀπὸ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Καὶ μεθ' ἕτερα· Καὶ ἐλάλησε πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγων· Τῇ ιε' ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου τούτου ἑορτὴ Σκηνῶν ἑπτὰ ἡμέραι τῷ Κυρίῳ.

A dicens: *Quinta decima mensis septimi hujus solemnitas Tabernaculorum septem dies Domino* [10].

ια'. Τῶν γοῦν θεοφθόγγων τούτων ῥημάτων ταῦτα παρακελευομένων ῥητῶς, ἑώρταζον (10) οἱ ἐξ Ἰακὼβ καὶ τῶν ιβ' πατριαρχῶν καταγόμενοι μέχρι τῆς ἐνσάρκου παρουσίας τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰς πέντε ταύτας ἑορτὰς σαρκικώτερον. Τῆς γὰρ ἀληθείας ὁ μάργαρος ὡς ἐν ὀστρέῳ τῷ γράμματι καὶ ἔτι κατεκαλύπτετο, καὶ τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος τῇ σκιᾷ τῆς ἀγνοίας ἐπηλυγάζετο. Ἀφ' οὗ δὲ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Σιὼν μεταφυτευθεῖσαν τριπόθητον ἄμπελον, τὴν ταῖς σκιαῖς τὰ ὄρη κατὰ τὸν θεοπάτορα κρύψασαν, καὶ ὑπὲρ τὰς κέδρους τὰς ἀναδενδράδας B ἐκτινάξασαν, μονιὸς ἀχαριστίας κατενεμήσατο, καὶ υἱὸς εἰδωλολατρείας ἄγριος ἐλυμήνατο, καὶ ἤκουσεν ὁ περὶ αὐτὴν λαὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἁγίων προπατόρων καὶ προφητῶν· Γινώσκω ὅτι σκληρὸς εἶ, καὶ νεῦρον σιδηροῦν ὁ τράχηλός σου. Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου· ψαλμοῦ γὰρ ᾠδῶν σου οὐκ ἀκούσομαι· τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; πλήρης εἰμὶ ὁλοκαυτωμάτων κριῶν· καὶ στέαρ ἀρνῶν, καὶ αἷμα τράγων οὐ βούλομαι. Ἐὰν φέρητέ μοι σεμίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα βδέλυγμά μοί ἐστιν. Τὰς νουμηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ Σάββατα, καὶ μεγάλας ἡμέρας ἑορτῶν (11) ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου. Αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν πλήρεις αἱμάτων εἰσί.

11. His ergo a Deo prolatis verbis ista expresse jubentibus, qui ex Jacobo et duodecim patriarchis originem sumpserant, hæc quinque festa carnali magis more celebrabant usque ad carneum adventum unigeniti Filii Dei Domini nostri Jesu Christi. Namque veritatis margarita, velut in testa, littera adhuc obtegebatur, solque justitiæ obscurabatur ignorantiæ umbra. Ex quo autem charissimam vitem transplantatam ex Ægypto in Sionem, quæque juxta Dei patrem, umbris montes occultavit, et super cedros vibravit arbusta, singularis sus ingratitudinis depastus est, et filius idololatriæ ferus exterminavit [11], quique circa eam est populus audivit a Deo per sanctos progenitores et prophetas: *Scio quia durus es, et nervus ferreus collum tuum* [12]. *Transfer a me sonitum carminum tuorum: Psalmum enim canticorum tuorum non audiam* [13]. *Quo mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum? Plenus sum holocaustis arietum, et adipem agnorum, et sanguinem hircorum nolo. Si afferatis mihi similam, vanum; incensum, abominatio mihi est. Neomenias vestras, et Sabbata, et magnos dies solemnitatum vestrarum odit anima mea. Manus enim vestræ plenæ sanguinibus sunt* [14].

C

ιβ'. Καὶ τῷ πυρὶ δὲ τῆς τρισυποστάτου θεότητος τοῦ μὲν γράμματος ἀπηνθρακώθη τὸ ὄστρεον, ὁ δὲ μάργαρος τῆς εὐσεβείας, ὑπὸ ἁλιέων σαγηνευθεὶς, εἰς τὰ τετραπέρατα τῆς οἰκουμένης διαβόητος γέγονε· καὶ ὁ τῆς σωτηρίας ἀνέτειλεν ἥλιος, δίχα σκιᾶς καὶ παραπετάσματος. Γεγόνασι τὰ πάντα καινά. Ὁ γὰρ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, φησίν· Ἡ δὲ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Καὶ μή μοί τις εἴπῃ ταῦτα καὶ μέχρι τῆς σήμερον σώζεσθαι διὰ τῶν γινομένων παρὰ τῶν Ἰουδαίων μυσαρῶν ἐρεσχελιῶν εἰς μνήμην ἐκείνων, ὡς οἴονται, τῶν σεμνῶν πανηγύρεων. Ταῦτα γὰρ παρανομία τίς ἐστι καὶ παράβασις, καὶ ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν μάχη καὶ πόλεμος. Ὅτι τοῦ Θεοῦ διὰ Μωσέως τῷ Ἰσραηλίτῃ λαῷ παραγγείλαντος ἐν ἑνὶ τόπῳ, τῇ Ἱερουσαλὴμ δηλαδὴ, θύεσθαι τὸν ἀμνὸν, καθὼς ἄνωθεν εἴρηται, αὐτοὶ κατὰ κνίδας εἰς τόπους οὓς οὐκ ἐπι-

12. Et vero igne tres habentis hypostases divinitatis, litteræ quidem exusta est testa, margarita vero pietatis, a piscatoribus irretita, in quatuor fines terræ propagata est; et salutis exortus est sol, absque umbra et velamine: *Facta sunt omnia nova* [15]. *Lex* enim *per Mosem data est*, inquit, *gratia* vero *et veritas, per Jesum Christum facta est* [16]. Nec mihi dicat quis, hæc ad hodiernum usque diem servari, per impura nugamenta quæ a Judæis aguntur in memoriam, ut putant, illarum venerabilium celebritatum. Ea enim sunt iniquitas et transgressio, et hominum adversus Deum pugna atque bellum. Quia cum Deus plebi Israeliticæ per Mosem mandarit, ut in uno loco, Hierusalem D scilicet, agnus immolaretur, ut dictum est supra, ipsi urticarum instar in loca quæ Dominus non visitat dispersi juste, ac more canum ad extremi-

[10] Levit. XXIII, 1 sqq. [11] Psal. LXXIX, 11, 14. [12] Isa. XLVIII, 4. [13] Am. V, 23. [14] Isa. I, 11-15. [15] II Cor. V, 17. [16] Joan. I, 17.

(10) Ἑώρταζον, etc. Quocirca scite a B. Cyrillo cum festis Judaicis deliciæ conjunguntur, Comment. in Sophoniam n. 34. Πέπτωκε γὰρ εἰς τοῦτο ταλαιπωρίας τὰ τῶν Ἰουδαίων τάγματα, ὡς μὴ εἶναι τοὺς ἑορτάζοντας, μήτε μὴν ἐν εὐπαθείαις εἶναι δύνασθαι τοὺς ἀνασωθέντας μόλις, καὶ ἐκ τοῦ πολέμου περιλελειμμένους· *Huc enim miseriarum populus Judæorum devolutus est ut non essent qui festa peragerent, nec indulgere genio possent, qui vix evasissent, et bello superfuissent.* Quid ergo nobis ἐργάζοντας contra totam contextus seriem obtruserunt?

(11) Μεγάλας ἡμέρας ἑορτῶν. Ex sensu magis quam ad verbum. Risum movet illud apud Gretserum De cruce c. 1505 A. in Theophylacti homilia, Νηστείαν καὶ ἀργύριον καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ψυχή μου. Nempe operosum erat ἀργίαν ex sacro textu emendare.

tates urbium pulsi, audent civitate carentes, contra prophetarum decreta facere, specie tenus et ficte in modum larvarum, jejunantes, revera ventri indulgentes et pompam agitantes; nec recogitantes justam suam a Deo desertionem, atque hodie ultra cunctas gentes imminuti sint, atque abjectissimi evaserint per totum orbem.

σκοπεῖ Κύριος, δικαίως κατασπειρόμενοι, καὶ κατὰ κύνας εἰς ἀκμὰς ἐκδιωκόμενοι πόλεων, τολμῶσι τὴν πόλιν μὴ ἔχοντες παρὰ τὰ νενομισμένα διὰ τῶν προφητῶν καταπράττεσθαι σχήματι μὲν καὶ προσωπείῳ νηστεύοντες, ἀληθείᾳ δὲ γαστριζόμενοι καὶ πομπεύοντες· μὴ ἀναλογιζόμενοι τὴν ἐκ Θεοῦ δικαίαν αὐτῶν ἐγκατάλειψιν, καὶ πῶς παρὰ πάντα τὰ ἔθνη σήμερον ἐσμικρύνθησαν, καὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ γεγόνασι ταπεινότεροι.

13. Ac propter eorum malitiam, dixit Dominus Deus: *Et Hierusalem calcabitur a gentibus multis; et non manebit lapis super lapidem in locis ejus* [16]. Et iterum: *Aure audietis, et non intelligetis; et videntes videbitis, et non perspicietis. Incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos clauserunt, ne forte videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant* [17]. Quapropter postquam lumen, sicut diximus, effulsit per adventum veri Christi Deique nostri, qui sanguine suo fundamenta Ecclesiæ gentium constrinxit atque solidavit, nos gens sancta, electus populus Christi, non instar eorum in die velut nocturnum iter agentes, sed incedentes in luce veritatis, nequaquam ex armentis boum et gregibus ovium excipimus Dominum qui nos e draconis eripuit faucibus; verum jejunio et oratione secundam naturæ nativitatem celebramus: *Sacrificium* enim, inquit, *et oblationem noluisti: unde hoc corpus meum sanctificasti et perfecisti: neque holocausta pro peccato tibi placuerunt: quocirca dixi: Ecce venio* [18].

ιγ'. Καὶ διὰ τὴν κακίαν αὐτῶν, εἶπε Κύριος ὁ Θεός· *Καὶ ἔσται Ἱερουσαλὴμ πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν πολλῶν· καὶ οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθον ἐν τοῖς τόποις αὐτῆς.* Καὶ πάλιν· *Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι.* Δι' ὃ καὶ τοῦ φωτὸς, ὡς εἴπομεν, λάμψαντος διὰ τῆς παρουσίας τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ τῷ οἰκείῳ στεγανώσαντος αἵματι τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας τὰ θέμεθλα, ἡμεῖς ἔθνος τὸ ἅγιον, ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Χριστοῦ, μὴ κατ' ἐκείνους ἐκ ἡμέρᾳ νυκτοβατοῦντες, ἀλλ' ἐν ἀληθείας φωτὶ πορευόμενοι, ἐκ βουκολίων μὲν καὶ ποιμνίων γαλαθηνῶν οὐ δεξιούμεθα τὸν ἡμᾶς ἐκ τοῦ φάρυγγος τοῦ δράκοντος λυτρωσάμενον Κύριον· νηστείᾳ δὲ καὶ προσευχῇ τὴν παλιγγενεσίαν τῆς φύσεως ἑορτάζομεν. *Θυσίαν* γὰρ, φησὶ, *καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας· ὅτε μου τὸ σῶμα τοῦτο ἡγίασας καὶ κατήρτισας· οὐδὲ ὁλοκαυτώματα περὶ ἁμαρτίας εὐδόκησας: ὅτε εἶπα, Ἰδοὺ ἥκω.*

14. Et pro agni festo, quod, ut retulimus, fieri decretum est propter Israelitici populi ex Ægypto in Chananæam transitum, agimus magnum sanctumque Pascha. Spiritu enim festum celebramus, non eorum more mactatis hædis et ovibus, postibus sanguine pollutis, primogenitis somniatis; sed per sanguinem et corpus ejus qui ab ipsis sponte jugulatus est, Christi Dei, veri Agni Dei, Filii Patris, quique tollit mundi peccatum, sensuum vestibula ungentes et sanctificantes, ac exterminatorem Satanam exterminantes. Sustinemus autem jejunium non septem dierum, sed quadraginta; quia Dominus noster Jesus Christus per totidem numero dies jejunavit, et celebravit Pascha, cum ipse et sacrificus et victima esse voluisset. Sic atque per hæc vero agni festo peracto, præcipue a nobis, dicamus qua ratione festum hebdomadarum celebremus.

ιδ'. Καὶ ἀντὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀμνοῦ τῆς ὁρισθείσης, ὡς εἴπομεν, γίνεσθαι διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν μετάβασιν τοῦ Ἰσραηλίτου λαοῦ, τὸ μέγα καὶ ἅγιον Πάσχα. Πνεύματι γὰρ ἑορτάζομεν μὴ κατ' ἐκείνους, ἐρίφους καὶ πρόβατα σφαγιάζοντες, καὶ τοῖς αἵμασι τὰς φλιὰς καταχραίνοντες, καὶ ὀνειροπολοῦντες πρωτότοκα· ἀλλὰ τῷ αἵματι καὶ τῷ σώματι τοῦ παρὰ τούτων σφαγιασθέντος ἐθελοντὶ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τὰς τῶν αἰσθήσεων παραθύρους χριόμενοι καὶ ἁγιαζόμενοι καὶ τὸν ὀλοθρευτὴν Σατὰν ὀλοθρεύοντες. Νηστεύομεν δὲ νηστείαν οὐχ ἑπταήμερον, ἀλλὰ τεσσαρακονθήμερον· ὅτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοσαυταρίθμους ἡμέρας ἐνήστευσε, καὶ τὸ Πάσχα τετέλεκεν, αὐτὸς δὲ θύτης καὶ θῦμα γενέσθαι καταδεξάμενος. Οὕτω καὶ διὰ ταῦτα τῆς ἀληθοῦς ἑορτῆς τοῦ Ἀμνοῦ τελουμένης, μάλιστα παρ' ἡμῶν, εἴπομεν ὅπως τὴν ἑορτὴν τῶν ἑβδομάδων πανηγυρίζομεν.

15. Sancitum est a Deo per Mosem sicut superius memoratum fuit, ut post Agni festum populus per septem hebdomadas quiete degeret, atque ita cum jejunio et humilitate perageret celebritatem Hebdo-

ιε'. Ὡρίσθη διὰ Μωσέως παρὰ Θεοῦ, καθὼς ἄνωθεν εἴρηται, μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀμνοῦ, ἡσυχάζειν ἐπὶ ἑβδομάδας ἑπτὰ τὸν λαὸν, καὶ οὕτω τελεῖν μετὰ νηστείας καὶ ταπεινώσεως Ἑβδομάδων πανήγυριν.

[16] Luc. XXI, 24. [17] Isa. VI, 9, 10; Matth. XIII, 14, 15. [18] Psal. XXXIX, 7, 8; Hebr. X, 5 sqq.

Ψυχὴ γὰρ, φησὶν, ἥτις διὰ νηστείας οὐ ταπεινωθῇ πρὸ τῆς ἑορτῆς, ἐξολοθρευθήσεται. Ἔδει γοῦν καὶ ἡμᾶς, καταξιωθέντας ἰδεῖν μετὰ ἑβδομάδας ἑπτὰ τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπιφοίτησιν, ἑορτάζειν μετὰ νηστείας αὐτίκα ἀντὶ τῆς Ἑβδομάδων τυπικῆς ἑορτῆς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν. Ἀλλά τις θειοτάτη παράδοσις, τὴν κοσμοσωτήριον τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν μεγαλύνουσα, καὶ τὴν ἐκ ταύτης θυμηδίαν οἷον διηνεκίζουσα, καὶ παρακελευομένη μίαν ὥσπερ ἡμέραν (12) λογίζεσθαι τοῦτο τὸ πεντηκονταήμερον στάδιον, καὶ μήτε γόνυ κάμπτειν, μήτ' ἄλλο τι ποιεῖν, τῆς χαρμονῆς ἀποφαυλίζον τὸ μέγεθος, ἐπέσχε τῶν ἑβδομάδων τὴν τελετὴν κατὰ ταύτην τελεῖσθαι τὴν χαρμόσυνον ἑορτήν.

A madarum. *Anima* enim, inquit, *quæcunque per jejunium humiliata non fuerit ante festum, exterminabitur* [49]. Oportuit ergo et nos qui digni habiti sumus cernere post septem hebdomadas adventum sanctissimi Spiritus, statim cum jejunio festum diem ducere, loco typici Hebdomadarum festi, sanctam Pentecosten. Sed quædam maxime divina traditio, mundo salutarem Domini resurrectionem magnificans, ortamque ex ea lætitiam velut continuans, et jubens hoc quinquaginta dierum curriculum pro una die haberi, nec genu flectere, nec aliud quid agere gaudii magnitudini adversetur, cohibuit quin sacer hebdomadarum ritus per hoc lætum festum absolveretur.

ιϛʹ. Ὅτι δὲ ταῖς ἀποστολικαῖς διείληπται Πράξεσι (13), μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίαν ἑορτάζειν τὸν τοῦ Κυρίου λαὸν ἐπὶ ἑβδομάδι μιᾷ, καὶ μετ' αὐτὴν νηστείαν ἐπικηρύττεσθαι, τετύπωται τῶν ἑβδομάδων τὴν ἑορτὴν ἀποτελευτᾷν εἰς τὴν τῶν θεοκηρύκων ἁγίων καὶ κορυφαίων ἀποστόλων παγκόσμιον θείαν πανήγυριν, μετὰ νηστείας ὑποδεχομένην καὶ ἁγιότητος· καὶ οὕτω τήν τε πανήγυριν τῆς πασχαλίου πεντηκοντάδος συντηρεῖσθαι σῶαν καὶ ἀταπείνωτον, καὶ τὴν ἑορτὴν μετὰ ταπεινώσεως γίνεσθαι· τοὺς γὰρ λέγοντας μὴ περὶ τοιαύτης νηστείας τὰς Πράξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων διατάττεσθαι, ἀλλὰ περὶ τῆς καθολικῆς, δηλαδὴ τῶν Τετράδων καὶ Παρασκευῶν, καὶ θέλοντας δίχα νηστείας τὴν ἑορτὴν ἐκτελεῖσθαι, οὐ παραδέχομαι, ὡς ἐναντιουμένους ταῖς θεογράφοις πλαξίν.

B 16. Quia vero in apostolicis Gestis constitutum est, ut post sancti Spiritus ad nos adventum populus Domini unam hebdomadem festam habeat, post quam indicatur jejunium, ideo decretum est, festum hebdomadarum desinere in præconum Dei sanctorum summorumque apostolorum ubique observatam divinam celebritatem, quæ cum jejunio et sanctitate suscipiatur; eoque modo tum solemnitatem Quinquagesimæ Paschalis salvam integramque servari, tum festum fieri cum humilitate. Eos enim qui contendunt, non de hoc jejunio Gesta sanctorum apostolorum constituere, sed de generali, nempe quartarum sextarumque feriarum, voluntque absque jejunio festum transire, nequaquam admitto, utpote qui contradicant a Deo C conscriptis tabulis.

ιζʹ. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν ἑορτὴν ἑβδομάδων ὡρίσθη παρὰ Θεοῦ ἑορτάζεσθαι τὴν τοῦ Ἱλασμοῦ ἑορτὴν, ὅπως δὲ καὶ ὅθεν αὕτη νενομοθέτηται, παρεδηλώθη πλατύτερον ἄνωθεν. Τετύπωται μετὰ τὴν ἔλλαμψιν τῆς ἀμωμήτου πίστεως τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἀντὶ ταύτης γίνεσθαι τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ γὰρ διὰ λαίλαπος καὶ πυρὸς ὁμιλήσας τότε Θεὸς ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ τῷ Μωσεῖ, αὐτὸς εἰς τὸ Θαβώριον ὄρος μετὰ Μωσέως καὶ Ἠλιοῦ (14) συνελάλησεν, αὐτὸς μετὰ τοῦ οἰκείου μετεμορφώθη προσλήμματος, αὐτοῦ τὸ πρόσωπον ὡς ὁ ἥλιος ἔλλαμψεν, αὐτοῦ τὰ ἱμάτια ὑπὲρ τὸ φῶς ἐλευκάνθησαν. Νεφέλης δὲ καὶ πυρὸς φωτοφάνειαν, καὶ

17. Jam vero quia definitum fuit a Deo, post festum Hebdomadarum celebrari festum Propitiationis; quo autem pacto et quare hoc lege sancitum fuerit, supra declaratum est fusius; edictum fuit post inculpatæ orthodoxorum Christianorum fidei illustrationem, illius festi locum obtinere festum Transfigurationis Domini Dei Servatorisque nostri Jesu Christi. Deus enim qui per procellam et ignem tunc in monte Sina cum Mose locutus est, idem in monte Thaborio cum Mose et Elia collocutus est, idem ipse cum eo quod assumpsit transfiguratus est; ejus facies fulsit tanquam sol, ejus vestes super lumen canduerunt. Nubis autem ignisque lucidam apparitionem, di-

[49] Levit. XXIII, 29.

(12) *Μίαν ὥσπερ ἡμέραν*. Nicolaus patriarcha, post Typicum S. Sabæ, f. 133.
Ταύτας γὰρ τὰς πεντήκοντα οἱ θεῖοι ἡμῶν Πατέρες,
Ἀνακυκλοῦντες ἔφασαν ἡμέραν εἶναι μίαν.
Basilium adi De Spiritu sancto cap. 27.

(13) *Ἀποστολικαῖς Πράξεσι*. Intelligit Constitutiones apostolicas lib. V, cap. ult., ubi videre potes quæ notamus: necnon iis addere locum Niconis in Pandecte sermone 57. Cod. Reg. 2424. Καὶ γὰρ περὶ Τετράδος καὶ Παρασκευῆς ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ οἱ πανεύφημοι ἀπόστολοι εἰς τὰς αὐτῶν διατάξεις, μετὰ τὸ νομοθετῆσαι τὴν ἀπὸ τῆς Πεντηκοστῆς γινομένην νηστείαν, ἣν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἡμεῖς καλοῦμεν, φανερῶς ἐνομοθέτησαν, λέγοντες οὕτως· Μετὰ δὲ τὴν νηστείαν ταύτην D πᾶσαν Τετράδα καὶ Παρασκευὴν προστάσσομεν ὑμῖν νηστεύειν, καὶ τὴν περισσείαν ὑμῶν τῆς νηστείας πένησιν ἐπιχορηγεῖν *Etenim de Tetrade et Parascere, seu quartis et sextis feriis totius anni, omni laude digni apostoli in Constitutionibus suis aperte sanxerunt, postquam decrevissent jejunium Pentecosten subsequens, quod nos Sanctorum Apostolorum vocamus, hisce verbis usi:* « Post hoc autem jejunium, omnibus quartis et sextis feriis præcipimus vobis jejunare, quodque e jejunio vestro redundat, pauperibus elargiri. »

(14) *Ἠλιοῦ*. Excidit Eliæ nomen ex istis Chrysostomo tributis t. VI Savil. p. 978, l. 6: Οὐχὶ διὰ παρθενίας τὴν κορυφὴν μου ἐκράτησεν. Obiter moneo.

vinarumque vocum auditionem, necnon astantium trepidum stuporem dum in monte et igne vident Dominum, quæ alia sibi vindicabit celebritas, præter divinum transfigurationis festum? Nam in monte Thabor, et intelligentia apprehensus ignis, illuminans et non urens, quemadmodum tunc, resplenduit: quia, inquit, *Deus, ignis consumens est* [20]: et per nubem divina vox, echus subsequentem vocem occultans, audientes perculit, dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite* [21]. Sed et qui viderunt et audierunt discipuli Christi, instar attonitorum facti sunt: *audientes* enim, inquit, *ceciderunt in faciem suam, et timuerunt valde.*

18. Porro per Scenopegiæ festum, quisnam negaverit indicari mundo salutare festum Dormitionis sanctissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis? Nemo sane. Nam tabernaculum paris cum cœlo celsitudinis et Dei capax palatium exstitit divinus ejus venter. In ipsa Deus manna regenerationis ut thesaurum reposuit: in ipsa mensam quæ cœlestem fert panem recondidit; utique etiam lychnum ter subsistentis divinitatis, aureumque veræ cognitionis Dei thuribulum. Quando igitur, sicut edissertum fuit, dixit Dominus ad Mosem: *Loquere filiis Israel, dicens: Quinta decima mensis septimi, solemnitas Tabernaculi septem dies Domino:* etiam a Deo vocatarum gentium patriæ ac tribus festum agitant decima quinta ejusdem mensis, pro legali Scenopegia, hymnum exitus Matris Dei, depositionemque divini ejus corporis in sepulcrum; admirantes quo modo neque ipsum diei intervallum præterierit ipsius emigratio: sed et illud unigenitus Filius Dei, ejusdemque secundum carnem filius per adventum suum exæquaverit. Leva in orbem oculos tuos, et cernes Dominum, qui cœlitus præcones Dei convocat, maternam Scenopegiam componit, eorum luctum lenit: atque fateberis de hoc festo dicere Scripturam: *Et operuit nubes tabernaculum, et gloria Domini replevit illud.*

19. Sed objiciet quispiam, errare nos, et adducere pugnantia cum divinis vocibus: Scenopegiæ enim festum alligatum esse ad decimam quintam mensis septimi; Dormitionem vero Matris Dei incidere in decimam quintam sexti mensis, seu Augusti. Audiet ille omnino: *Juravit Dominus Davidi veritatem, et non pœnitebit eum* [22]. Nam Augustus mensis, quamvis sexti numerum sortitus sit, juxta Romanam horarum indictionumque divisionem; tamen secundum lunarem constitutionem et circuitum (nam ex voce μήνη, quæ *lunam* significat, μῆνας, hoc est *menses*, proprie denominamus) septimus est atque dicitur. Muta itaque reddantur labia dolosa, quæ auserunt veri-

φωνῶν θειοτέρων ἀκούσματα, καὶ παρεστώτων περίτρομον ἔκπληξιν ἐν ὄρει καὶ πυρὶ βλεπόντων τὸν Κύριον, ποία τις ἄλλη πανήγυρις οἰκειώσεται παρὰ τὴν θείαν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως; Εἰς γὰρ τὸ Θαβώριον ὄρος καὶ πῦρ νοητὸν, φωτίζον καὶ μὴ φλέγον, ὡς τότε, κατελαμπρύνετο· Ὅτι, φησὶν, *Ὁ Θεὸς πῦρ καταναλίσκον ἐστί*· καὶ διὰ νεφέλης θεία φωνὴ, τὸ τῆς ἠχοῦς ὑστερόφωνον κρύπτουσα, κατέπληττε τοὺς ἀκούοντας, λέγουσα· *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε.* Ἀλλὰ καὶ οἱ βλέποντες καὶ ἀκούοντες μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοὺς ἐμβροντήτους ἐγένοντο· *Ἀκούσαντες ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα.*

ιη'. Τῆς δὲ Σκηνοπηγίας τὴν ἑορτὴν ποῖός τις εἴπῃ μὴ εἶναι μηνύτριαν τῆς κοσμοσωτηρίου ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου; Πάντως οὐδείς. Οὐρανομήκης σκηνὴ γὰρ καὶ θεοδόχον ἀνάκτορον ἡ θεία γαστὴρ αὐτῆς ἐχρημάτισεν. Ἐν ταύτῃ Θεὸς τὸ μάννα τῆς παλιγγενεσίας ἀπεθησαύρισεν· ἐν ταύτῃ τὴν τὸν οὐράνιον ἄρτον φέρουσαν τράπεζαν ἐταμίευσε· ναὶ μὴν καὶ τὸν λύχνον τῆς τρισυποστάτου θεότητος, καὶ τὸ χρυσοῦν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας θυμιατήριον. Ὅτε γοῦν, ὡς διείληπται, εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· *Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγων· Τῇ ιε' ἡμέρᾳ τοῦ μετὰ τοῦ ἑβδόμου ἑορτὴ Σκηνῆς ἑπτὰ ἡμέρας τῷ Κυρίῳ·* ἑορτάζουσι καὶ τῶν θεοκλήτων ἐθνῶν πατριαὶ κατὰ τὴν ιε' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀντὶ τῆς Σκηνοπηγίας τῆς νομικῆς τὸν ἐξόδιον ὕμνον τῆς Θεομήτορος, καὶ τὴν εἰς τὸ μνῆμα τοῦ θείου ταύτης λειψάνου κατάθεσιν· θαυμάζουσαι, πῶς οὐδὲ αὐτὴν τῆς ἡμέρας ποσὴν παρέδραμεν ἡ ταύτης μετάστασις· ἀλλὰ καὶ ταύτην ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ σάρκα ταύτης Υἱὸς διὰ παρουσίας οἰκείας ἐζυγοστάτησεν. Ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδῃς τὸν Κύριον, οὐρανόθεν τοὺς θεοκήρυκας συγκαλούμενον, καὶ τὴν μητρῴαν Σκηνοπηγίαν διατάττόμενον, καὶ τὸ πένθος αὐτῶν μετριάζοντα· καὶ ἐρεῖς περὶ ταύτης τῆς ἑορτῆς εἰπεῖν τὴν Γραφήν· *Καὶ ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν σκηνὴν, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπλήρωσεν αὐτήν.*

ιθ'. Ἀλλ' ἐρεῖ τις πεπλανημένως λέγειν ἡμᾶς τοῖς θείοις ῥήμασιν ἀσυμβίβαστα· τῆς γὰρ Σκηνοπηγίας τὴν ἑορτὴν κατὰ τὴν ιε' τοῦ ἑβδόμου μηνὸς ὡρίσθαι γίνεσθαι· ἡ δὲ Θεομήτορος Κοίμησις τελεῖται κατὰ τὴν ιε' τοῦ ς' μηνὸς, τοῦ Αὐγούστου, φημί. Ἀκούσει δὲ πάντως· *Ὤμοσε Κύριος Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται.* Ὁ γὰρ Αὔγουστος μὴν, κἂν ἕκτου ἔλαχεν ἀριθμὸν, κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν τῶν ὡρῶν καὶ τῶν ἰνδικτιώνων διαίρεσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν σεληνιακὴν παράδοσιν καὶ περίοδον (ἐκ γὰρ τῆς μήνης ἤτοι τῆς σελήνης καὶ μῆνας κυρίως ἐπονομάζομεν) ἑβδομός ἐστι καὶ λέγεται. Ἄλαλα τοίνυν γενηθήτωσαν τὰ χείλη τὰ δόλια, τὰ τῆς ἀληθείας τὸ φῶς ὑπὸ σκότους ἀγνοίας

[20] Deut. IV, 24. [21] Matth. XVII, 5, 6. [22] Psal. CXXXI, 11, CIX, 4.

λέγοντα κρύπτεσθαι· καὶ ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ ἑορταζέτω ἀντὶ τῆς Σκηνοπηγίας τῆς νομικῆς κατὰ τὴν ιε' τοῦ ἑβδόμου μηνὸς, τοῦ Αὐγούστου, φημὶ, τῆς ἁγίας Θεοτόκου τὴν Κοίμησιν, καθὼς ὁ Θεὸς διετάξατο.

κ'. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ῥητέον καὶ περὶ τῆς νομικῆς τῶν Σαλπίγγων ἑορτῆς τί νενόμισται πρότερον, καὶ τί τετέλεσται δεύτερον. Ἡ τῶν Σαλπίγγων πανήγυρις ἑωρτάζετο μὲν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ποτὲ κατὰ διαφόρους καιροὺς, καθὼς ὁ Θεὸς τῷ Μωσεῖ διωρίσατο. *Ποίησον* γὰρ, φησὶ, *σεαυτῷ σάλπιγγας ἐλατὰς ἀργυρᾶς· καὶ σαλπιεῖτε ἐν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ὁλοκαυτώμασιν ὑμῶν, καὶ ταῖς θυσίαις τῶν σωτηρίων ὑμῶν·* παρ' ἡμῶν δὲ ἅπαξ δι' ὅλου πανηγυρίζεται τοῦ ἐνιαυτοῦ. Βλέποντες γὰρ τὰς ἐξαισίους μαρμαρυγὰς τοῦ λάμψαντος ἀστέρος φάτνης ἀλόγων ἐφύπερθεν, καὶ τοῦ Κυρίου τὴν γέννησιν προμηνύοντος, πιστεύομεν ἐκείνην τὴν ἀργυρόστομον σάλπιγγα περὶ αὐτῆς τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ποιεῖσθαι τὰς διαλαλιάς· κἀντεῦθεν τὸ σκιαμαχεῖν βδελυττόμενοι, ἀγκαλιζόμεθα τὴν ἀλήθειαν. Ἀστεροσκόποι καὶ μάγοι, καὶ Μήδων ἄρχοντες καὶ Σαβᾶ, πόσων ἀργυρέων σαλπίγγων φωναὶ τὴν ἐξ ἀνατολῶν εἰς τὴν Βηθλεὲμ ὑμετέραν ἐσχεδίασαν ἄφιξιν; Τίς ἦν ἐκεῖνος ὁ εὐρυβόας καὶ Στεντορόφωνος, ὁ σαλπίσας τὴν ὑμετέραν μετάκλησιν; Τίς ἦν ἐκεῖνος ὁ λύχνος, ὁ τὴν χρονίαν ἀποδημίαν ὑμῶν καταπαύσας εἰς σπήλαιον; Πάντως ἐρεῖτε καὶ ἄκοντες ἐκεῖνον εἶναι τὸν ἀστέρα τὸν παμφαῆ, τὸν ἐν Βηθλεὲμ ἀνατείλαντα, καὶ τῆς φάτνης ἱστάμενον ἄνωθεν, εἰς ἣν ὁ πάντων βασιλεὺς καὶ δημιουργὸς μετὰ βρεφικῆς ἀνέκειτο καταστάσεως. Ὑμεῖς δὲ, ποιμένες καὶ βουκόλοι, ποίων καὶ πόσων σαλπίγγων ἠκούσατε; καὶ τὴν τῶν ποιμνίων κηδεμονίαν παρελογίσασθε, καὶ εἰς φάτνην καὶ σπήλαιον ἥκατε. Ἐρεῖτε πάντως ἀγγέλους ἰδεῖν εἰς Βηθλεὲμ καταλύσαντας, καὶ πτερυσσομένους περὶ τὸ σπήλαιον, καὶ διαπρυσίῳ φωνῇ σαλπίζοντάς τε καὶ λέγοντας· *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.*

κα'. Ὁρᾶτε, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ, πῶς ἐξ ἐναργῶν ἀποδείξεων καὶ λαμπροτέρων τοῦ ἡλίου αὐτοῦ τοὺς εὐσεβεῖς ἐπληροφορήσαμεν τὰς πέντε τοῦ γράμματος ἑορτὰς εἰκόνας εἶναι καὶ μήνυτρα τῶν παρ' ἡμῶν τελουμένων καὶ ῥηθεισῶν πέντε λαμπρῶν πανηγύρεων. Μὴ τοίνυν ἀντιφερόμενοι λέγετε κατὰ τοὺς πολλούς· Ὅσα ὁ Νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ Νόμῳ λαλεῖ· ἡμεῖς δὲ μόνῃ πίστει σωζόμεθα. Ἀκούσατε τοῦ μεγάλου Παύλου διδάσκοντος· *Οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ Νόμου, δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ· ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ Νόμου δικαιωθήσονται. Ἢ Ἰουδαίων μόνων ὁ Θεός; Οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; Ναὶ δὲ καὶ ἐθνῶν.* Ὡσαύτως καὶ τοῦ Κυρίου παραγγέλλοντος τῷ ὑπὸ τούτου θεραπευθέντι λεπρῷ· *Πορευθεὶς δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ προσένεγκε τὸ δῶρον ὃ προσέταξε Μωσῆς, εἰς μαρτύριον·* καὶ πάλιν· *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία*

A tatis lumen abscondi sub ignorantiæ tenebris; et electus Dei populus vice legalis Scenopegiæ celebret die quintodecimo septimi mensis Augusti, inquam, sanctæ Deiparæ Obdormitionem, sicuti Deus præcepit.

20. His ita se habentibus, dicendum quoque de legali Tubarum festo, quid prius sancitum fuerit, et quid celebratum secundo loco. Tubarum celebritas, a Judæis peragebatur olim diversis temporibus, quemadmodum Deus mandavit Moysi: *Fac* enim, inquit, *tibi tubas ductiles argenteas: et clangetis in ipsis super holocaustis vestris, et sacrificiis salutarium vestrorum* [23]. Apud nos autem semel per totum annum concelebratur. Namque intuiti
B eximias coruscationes stellæ, quæ apparuit supra præsepe animalium et nativitatem Domini prænuntiavit, credimus illam argentei oris tubam de ipsa Christi nativitate sermones evulgare: indeque umbratilem pugnam abominati, complectimur veritatem. Astrorum inspectores et magi, et Medorum principes ac Saba, quantarum argentearum tubarum voces, vestram ex Oriente in Bethlehem profectionem concitarunt? Quis erat ille late clamans et Stentorea voce præditus, qui vestrum clanxit accitum? Quodnam illud lumen, quod diuturnam peregrinationem vestram stitit in speluncam? Omnino respondebitis et inviti, illam esse lucidissimam stellam, quæ in Bethlehem exorta est, et stetit supra præsepe, in quo cunctorum
C Rex et Conditor in statu infantiæ recumbebat. Vos autem pastores et bubulci quales, quantasque tubas audiistis, ut ovilium curam negligeretis, ac veniretis ad præsepe et speluncam? Aietis plane a vobis visos angelos in Bethlehem profectos, et circa speluncam alacriter volitantes, voceque clara clangentes et dicentes: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax, in hominibus bona voluntas* [24].

21. Videtis, filii in Domino dilecti, quomodo ex evidentibus demonstrationibus, ipsoque sole clarioribus, piis plene persuasimus, quinque litteræ festa imagines esse atque indicia splendidarum celebri-
D tatum quæ a nobis peraguntur et de quibus locuti sumus. Ne igitur repugnantes dixeritis quod multi solent: Quæcunque lex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur [25]; nos autem sola fide salutem consequimur. Audite magnum Paulum docentem: *Non auditores legis justi sunt apud Deum; sed factores legis justificabuntur. An Judæorum solorum Deus? Nonne et gentium? Imo et gentium* [26]. Simili modo et Dominum leproso quem curaverat præcipientem: *Vadens ostende te pontifici, et offer munus quod præcepit Moyses in testimonium* [27]. Et iterum: *Amen dico vobis, iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia hæc fiant.*

[23] Num. x, 2, 10. [24] Luc. xi, 14. [25] Rom. iii, 19. [26] Rom. ii, 13; Rom. iii, 29. [27] Matth. viii, 4; Marc. i, 44.

Non enim veni solvere legem aut prophetas, sed adimplere [18]. Verum quæ quidem per vocem Dominicam, vel apostolicam, aut etiam a sanctis Patribus otiosa declarata sunt, animalium sacrificia videlicet, circumcisionem, Sabbata, aliaque nonnulla, explodite velut perniciosa: quæ vero sanctis Patribus placuerunt, ac ex oleastro inserta sunt in bonam olivam [19], adsciscite et complectimini; edocti et docentes cum Dei præcone Paulo, legis quidem translationem factam esse post sacerdotii immutationem [20]; cessationem autem legis neque contigisse, neque prædicari.

22. Ita vero credentes, celebrate commemorata quatuor festa (nam de festo magni Paschatis, et de jejunio quadraginta dierum quod illud præcedit, quid verbis opus est?) cum jejunio et oratione respondente orthodoxorum Christianorum professioni. Et quia in urbe regia monachi et plerique incolarum, post festum Omnium Sanctorum, continuum jejunium colunt, usque ad festum sanctorum laudatissimorumque apostolorum, quamvis non semper quadraginta dierum sit, per solarem circumlationem rectum, modoque dilatatum, modo angustatum; sed et ante Natale Christi et Dei, quadragenarium jejunium jejunant, memorata sequentes typica; proficiuntque per Dei gratiam Ecclesiæ Dei in sanctiorem statum; debetis vos quoque sic jejunare. Reliqua vero duo festa, Transfigurationem scilicet, et sanctæ Deiparæ Dormitionem, cum septem dierum jejunio, volentes nolentes celebrate.

23. Ac de hisce quidem jejuniis, et adhuc exhortationem instituimus; non studio garrulitatis, et præter decorum, sed quia cernimus negligentes nonnullos, qui solum quadraginta dierum jejunium Paschæ servant inconcussum; cætera vero non tantum depravant, sed etiam quasi nullatenus sint propemodum ducunt. Nam si festum Nativitatis Christi et festum Sanctorum summorumque apostolorum, per quatriduanum jejunium cohonestent, sibi videntur male potius agere quam festa honore prosequi; quod nimirum quæ a sanctis Patribus per canones tradita non sunt, ea ob Dei amorem faciant. At annua duo festa Christi Transfigurationem et Matris Dei Dormitionem, honorare per quodlibet absolute jejunium, neque vel audire patiuntur. Quis enim, inquiunt, canon hæc præclara sua scriptura decrevit? Quænam scripta traditio definivit? Indeque contendunt Augusti jejunium, a pusilli animi hominibus inconsiderate agitari, propter morbos qui grassari interdum solent sub finem mensis Julii, et mense Augusto, cum medius Sirius stat super caput morti obnoxiorum hominum, zonamque percurrit Leonis.

οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ Νόμου, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. Οὐ γὰρ ἦλθον καταλῦσαι τὸν Νόμον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἀλλὰ τὰ μὲν διὰ φωνῆς Κυριακῆς, ἢ ἀποστολικῆς, ἢ καὶ ὑπὸ τῶν θείων Πατέρων, σχολάσαντα, ζωοθυσίαν δηλαδὴ, περιτομὴν, καὶ τὰ Σάββατα, καὶ ἄλλα τινὰ, διώκετε ὡς ὀλέθρια· τὰ δὲ τοῖς θείοις Πατράσιν ἀρέσαντα, καὶ ἐξ ἀγριελαίου μετεγκεντρισθέντα πρὸς καλλιέλαιον, ἰδιοῦσθε καὶ κατασπάζεσθε, διδασκόμενοι καὶ διδάσκοντες μετὰ Παύλου τοῦ θεοκήρυκος νόμου μὲν γενέσθαι μετάθεσιν μετὰ τὴν τῆς ἱερωσύνης ἐναλλαγὴν, ἀργίαν δὲ Νόμου μηδὲ γενέσθαι, μηδὲ κηρύττεσθαι.

κβ'. Οὕτω δὲ πιστεύοντες, ἑορτάζετε τὰς ῥηθείσας τέτταρας ἑορτὰς (περὶ γὰρ τῆς ἑορτῆς τοῦ μεγάλου Πάσχα καὶ τῆς πρὸ αὐτῆς τελουμένης τεσσαρακονθημέρου νηστείας λόγος οὐδείς) μετὰ νηστείας καὶ προσευχῆς καταλλήλου τῷ τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἐπαγγέλματι. Ὅτι δὲ εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν οἱ μονάζοντες, καὶ οἱ πλείους τῶν κατοίκων αὐτῆς, μετὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων πάντων, συναπτὴν νηστείαν πρεσβεύουσι μέχρι τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων, κἂν οὐκ ἔστιν ἀεὶ τεσσαρακονθήμερος διὰ τῆς ἡλιακῆς παραδυναστευομένη περιφορᾶς, καὶ πῆ μὲν εὐρυνομένη, πῆ δὲ στενοχωρουμένη· ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν Γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ τεσσαρακονθήμερον νηστείαν νηστεύουσι, τοῖς διαληφθεῖσιν ἑπόμενοι τυπικοῖς, προκόπτουσι δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ πρὸς ἁγιωτέραν κατάστασιν· ὀφείλετε καὶ ὑμεῖς οὕτω νηστεύειν. Τὰς δὲ λοιπὰς δύο ἑορτὰς, τὴν Μεταμόρφωσιν δηλαδὴ καὶ τὴν Κοίμησιν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, μετὰ ἑπταημέρου νηστείας ἑκόντες καὶ ἄκοντες ἑορτάζετε.

κγ'. Περὶ μέντοι τῶν τοιούτων νηστειῶν καὶ αὖθις παραγγελίαν ποιούμεθα· οὐχ ὡς πολυλόγοι καὶ ἀπειρόκαλοι, ἀλλ' ὅτι βλέπομεν ἀδιαφόρους τινὰς, μόνην τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν τοῦ Πάσχα συντηροῦντας ἀπαρασάλευτον, τὰς δὲ λοιπὰς οὐ μόνον παραχαράττοντας, ἀλλὰ καὶ ὡς μηδὲ οὔσας λογιζομένους σχεδόν. Τὴν γὰρ ἑορτὴν τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων, διὰ τετραημέρους νηστείας ἀποσεμνύνοντες, δοκοῦσι παρανομεῖν, ἢ μᾶλλον φιλοτιμεῖσθαι τὰς ἑορτάς· ὅτι τὰ τοῖς θείοις Πατράσι μὴ παραδοθέντα κανονικῶς αὐτὰ ποιοῦσι δῆθεν θεοφιλῶς. Τὸ δὲ τιμᾶσθαι τὰς ἐτησίους διττὰς ἑορτὰς, τὴν Μεταμόρφωσιν δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν τῆς Θεομήτορος Κοίμησιν, διὰ νηστείας ἁπλῶς οἱασδήτινος, οὐδὲ μέχρι ἀκοῆς παραδέχονται. Ποῖος γὰρ, φασὶ, κανὼν ταύτας ἐκαλλιγράφησε; Ποία παράδοσις ἔγγραφος ὑπετύπωσε; Κἀντεῦθεν καὶ διενίστανται τὴν τοῦ Αὐγούστου νηστείαν ὑπὸ μικροψύχων τινῶν σχεδιάζεσθαι διὰ τὰς συμπιπτούσας νόσους ἐνίοτε περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου μηνὸς καὶ περὶ τὸν Αὔγουστον, ὅτε μέσος ὁ Σείριος ἵσταται κατὰ κεφαλῆς κηριτρεφέων ἀνθρώπων, καὶ τὴν ζώνην ἀνατρέχει τοῦ Λέοντος.

[18] Matth. v, 18, 17. [19] Rom. xi, 24. [20] Hebr. vii, 12.

κδ'. Οἱ δὲ τούτων σοφώτεροι καὶ πρὸς τὴν συνοδικῶς ἐγχαραχθεῖσαν ἀπόκρισιν κατὰ τὴν ἐφημερίαν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Νικολάου, καὶ διαλαμβάνουσαν, ὡς διείληπται, μετατεθῆναι τὴν νηστείαν τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, ὡς εἰς τὸ κρησφύγετον καταφεύγουσι, καὶ ἀδιακρίτους ἀποκαλοῦσι καὶ νηπιόφρονας τοὺς νηστεύοντας. Εἰ δέ τις ἐπιστομίσει τούτους, εἰπὼν, Ἐν παντὶ καιρῷ τὸ τῆς νηστείας ἠνέῳκται στάδιον, καὶ τὸ ἐκ ταύτης βραβεῖον οὐ μεσιτεύεται· Ἄπιθι πρὸς τοὺς πωλοῦντας, φασὶ, τὰ ἐκ βουκολίων, καὶ ποιμνίων, καὶ πετεινῶν, καὶ κατανοήσεις ἐκεῖθεν ταύτης τῆς νηστείας τὸ ἀποτέλεσμα. Εἰ μὲν γὰρ ἀπρακτοῦσι τὰ παρὰ τούτων διδόμενα καὶ ἀντιδιδόμενα, νηστείας ἐστὶ καιρός· εἰ δὲ τὰ κρέατος ὤνια συνήθως κατακηνσεύονται μὴ κατακιβδήλευε τὴν πανήγυριν, μηδὲ διὰ μόνην ὑπόκρισιν τὰς ἤδη σχολασάσας τῶν Ἰουδαίων νηστείας ἐπισφαλῶς ἀνακαίνιζε. Μὴ γοῦν, κατὰ τούτους προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις προφασιζόμενοι, τῶν ῥηθεισῶν νηστειῶν ἀχρειώσωμεν τὴν σεμνότητα· μηδὲ κατὰ τὸν δοῦλον ἐκεῖνον τὸν περιπόνηρον τὸ τῆς νηστείας ὀλβιώτατον τάλαντον εἰς γῆν γαστριμαργίας καὶ ἀπογνώσεως καταχώσωμεν· μηδὲ εἴπωμεν πρὸς τὸν Δεσπότην καὶ Θεὸν ἡμῶν· *Ἔχεις τὸ σόν*· νηστείαν γὰρ ἐνηστεύσαμεν τεσσαρακονθήμερον, ἣν καὶ αὐτὸς ἐνήστευσας ὡς θεάνθρωπος· ἀλλὰ κατὰ τὸν δοῦλον τὸν ἀγαθὸν πολλαπλασιάσωμεν, διὰ νηστείας καὶ προσευχῆς τὴν ἐμπορίαν τῆς σωτηρίας πραγματευόμενοι.

24. Porro qui ex illis sapientiores sunt, tanquam ad præsidii latebram confugiunt ad responsionem synodice exaratam tempore sanctissimi illius patriarchæ domini Nicolai, quæ docet, sicut expositum jam fuit, translatum fuisse jejunium Augusti mensis; atque discernendi imperitos et puerilia sentientes vocant eos qui jejunant. Quod si quis os illis obturaverit, dicens, in omni tempore jejunii stadium patere, ac præmium ei destinatum medietatem exceptionemque non admittere: Abi, respondent, ad eos qui carnes bubulas et ovinas avesque vendunt, hincque agnosces hujus jejunii complementum. Nam si feriantur quæ per ipsos dantur et accipiuntur, jejunii tempus est. Sin autem carnes venales, pro more ad censum vocantur, noli depravare celebritatem, nec solam ob hypocrisim, jam desita Judæorum jejunia renovare cum periculo. Ne igitur eorum exemplo excusantes excusationes in peccatis [31], dictorum jejuniorum aboleamus sanctitatem; neque juxta servum illum nequissimum, jejunii beatissimum talentum, in terram gulæ et abjectæ spei obruamus; nec dicamus ad Dominum Deumque nostrum: *Habes quod tuum est* [32]: Quadragesimam enim jejunavimus, quam ipse tu jejunasti velut Deus homo: sed juxta servum bonum, multiplicemus, per jejunium et orationem ad negotiationem salutis adjicientes animum.

κε'. Ὅτι δὲ τὰς θείας, καὶ ἁγίοις ἀποστόλοις ἐν τῷ ξθ' κανόνι νενομοθέτηται, τὰς παραδεδομένας νηστείας, διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν καταλύεσθαι· εἶεν δὲ αὗται αἱ τοῦ ὅλου χρόνου Τετράδες καὶ Παρασκευαί· παρεγγυῶμαι ὑμῖν, πρὸ μὲν ἑπτὰ ἡμερῶν ἑκάστης τῶν ῥηθεισῶν ἑορτῶν, ἐξ ἀπαραιτήτου νηστεύειν καὶ ἐγκρατεύεσθαι, καθὼς καὶ κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου θεοπαραδότου τεσσαρακονθημέρου, καὶ μὴ καταλύειν ὅλως, διά τινα περίστασιν σώματος· ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς νηστίμοις ἡμέραις, ὡς εἴρηται, δύο λαμπρῶν πανηγύρεων, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, φημὶ, καὶ τῶν Γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ, ταῖς πρὸ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν τῆς ἀπαραιτήτου νηστείας παραδεδομέναις, ὡς εἴρηται, εἰ καταλῦσαι δεήσει, διὰ σωματικὴν ἴσως ἀσθένειαν ποιεῖν καὶ τοῦτο, μετὰ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς. Ἄλλως κινδυνῶδές ἐστι καὶ ὀλέθριον.

25. Cæterum quia per sanctos apostolos in canone 69, lege sancitum est, ut divina traditaque jejunia propter corporalem infirmitatem solvantur; fuerint autem illa, totius anni quartæ sextæque feriæ; denuntio vobis, ut ante septem dies cujusque relatorum festorum, citra deprecationem jejunetis et abstinenter vivatis, necnon per magnam a Deo traditam Quadragesimam, nec ullatenus solvatis jejunium propter quamlibet corporis necessitatem; in reliquis vero esurialibus diebus, ut dictum est, duarum clararum celebritatum, sanctorum apostolorum, inquam, et Natalis Christi Deique, per traditos dies qui præcedunt illos memoratos septem jejunii omnino necessarii, si jejunium solvere oporteat, forsan corporalis necessitatis ergo, id quoque faciatis cum episcopi concessione. Alio quippe modo, quamlibet cunctarum diem violare soluto jejunio, periculosum est atque exitiosum.

κς'. Νηστεύοντες δὲ, μὴ νηστεύσωμεν εἰς κρίσεις καὶ μάχας καὶ ψιθυρίσματα, μηδὲ τύψωμεν πυγμαῖς τὸν ταπεινὸν καὶ προσήλυτον. Λύσωμεν δὲ μᾶλλον πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, καὶ βιαίων συναλλαγμάτων χειρόγραφα διασπάσωμεν· πεινῶσι μὲν ἄρτους καὶ τροφὰς διαθρύπτοντες, ἀστέγοις δὲ καὶ πτωχοῖς τοὺς οἴκους ἀνοίγοντες, κατὰ τὸ τοῦ προφήτου παράγγελμα. Οὕτω γὰρ τὸ φῶς τῆς ζωῆς ἡμῶν λάμψει ἐκ πρωΐας, ὡς γέγραπται, καὶ τῆς κραυγῆς

26. Dum autem jejunamus, ne in lites, dimicationes et maledicos susurros jejunemus, neve pugnis verberemus humilem et advenam. Quin potius solvamus omne vinculum iniquitatis, et violentorum contractuum chirographa discerpamus; esurientibus quidem frangentes panes et cibos, tecto autem carentibus et pauperibus aperientes domos, juxta prophetæ monitum [33]. Sic enim lumen vitæ nostræ diluculo fulgebit, quemadmodum scriptum

[31] Psal. CXL, 4. [32] Matth. XXV, 25. [33] Isa. LVIII, 6 et seq.

est, Deusque exaudiet clamorem nostrum, et dicet, adhuc loquentibus nobis : Ne mœrore dejiciamini : adsum.

A ἡμῶν ὁ Θεὸς ἐπακούσεται, καὶ ἐρεῖ, ἔτι λαλούντων ὑμῶν· Μὴ σκυθρωπάζετε· πάρειμι.

TOY ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΚΥΡΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΣΙΩΤΑΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΑΠΙΚΙΟΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ ΜΟΝΑΧΟΝ ΚΥΡΟΝ ΘΕΟΔΟΣΙΟΝ,

ΧΑΡΙΝ ΤΩΝ ΡΑΣΟΦΟΡΩΝ. (1)

SANCTISSIMI PATRIARCHÆ ANTIOCHENI

DOMINI THEODORI BALSAMONIS,

AD SANCTISSIMUM PAPICII MONASTERIORUM PRÆPOSITUM, MONACHUM DOMINUM THEODOSIUM.

EPISTOLA

DE RASOPHORIS SEU RASO INDUTIS.

(Cotel., Monumenta Eccles. Gr. tom. III.)

1. Magnus sacrarum Dei Ecclesiarum doctor et divinus præco Paulus apostolus ait : *Sis velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum* [1]. Oportebat ergo, fidelis serve Dei, ut nostra tenuitas, tibi potius aurem benignam subjiceret, quam linguam emitteret de interrogatis edocentem. Licet

B α'. Ὁ μέγας διδάσκαλος τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ θεοκήρυξ ἀπόστολος Παῦλος, *Ἔσο*, φησὶν, *εἰς τὸ ἀκοῦσαι ταχὺς, καὶ εἰς τὸ λαλῆσαι βραδύς*. Ἔδει οὖν καὶ τὴν ἡμῶν ταπεινότητα, πιστὲ δοῦλε Θεοῦ, ἀκοὴν ὑποθέσθαι σοι μᾶλλον εὐγνώμονα, ἢ γλῶτταν ἀφιέναι τὰ ἐρωτηθέντα διδά-

[1] Jacob. I, 19.

(1) Ῥασοφόροι, ῥασοφόρος, ῥασοφοροῦντες, ῥασοφορεῖν, et cap. 9, ῥασιφορεῖν, cap. 7, μετὰ ῥάσων ἀμφίων. *His. Concil. Florent.* sect. 3, cap. 17, καλογηρικῶς μετὰ τῶν ῥάσων. Exposuerunt inter litteratos conspicui, Salmasius, Meursius, Menardus, Goar et Fresnius aliique : mihi ad spicilegium relictus est insignis locus Matthæi Blastaris, Syntagmatis canonici littera μ, cap. 15, in canonem Basilii 19 : Οἱ μὴ ποιήσαντες μοναχοὶ τοιαύτην ὁμολογίαν, ῥασενδῦται μόνον γεγονότες, μεταμφιάσασθαι, καὶ εἰς γάμον ἐλθεῖν οὐ δύνανται. Locum dixi insignem : non enim memini me alibi legere id vocis, ῥασενδῦται. Quocirca codices mss. hujusce urbis consului. Atque inveni ῥακενδῦται et ῥακενδύται scriptum, quod est nomen vulgare. Attamen hic ῥασενδύται præstat ; tum quia Matthæus Balsamonem pro more sequitur, at Balsamon ad C eum canonem utitur verbo ῥασοφορεῖν· tum quia inibi de novitiis agitur, quorum proprie magis erat raso indui, rasa gestare. Emenda obiter in consimili vocabulo Cæsarium quæstione 111, ῥυπήμονας καὶ ῥακοφόρους ; quæst. 158, ῥυπώμοσιν ἢ ῥακαμφίοις. leg. ῥυπείμονας, et ῥυπείμοσιν. Apud Philonem Hebræum libro De mercede meretricis non recipienda, quo loci editio, βάναυσος, βάσκανος, φιλεγκλήμων, liber Hœschelianus inter duo posteriora inserit : Εἰδεχθήμων, pro εἰδεχθείμων, glossema, ut videtur, ad βάναυσος, ab εἰδεχθὲς, quod male εἰσδεχθὲς effertur in Catena Corderiana, ad versum 3 Psalmi I, ex Chrysostomo, quanquam nihil variat ms. codex, e quo eam magni Patris interpretationem aliquando, si Deus voluerit, editurus sum.

σχουσαν. Κἂν γὰρ χρίσματι χειροτονίας ἐχρίσθημεν ἐλέῳ Θεοῦ, ἀλλ' ἐλαίῳ διδασκαλίας λιπαίνειν τοὺς μετόχους τῆς γῆς ταύτης ἐπετράπημεν· δι' ὃ καὶ κατὰ τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθημένους ἀγωνιάζομεν. Ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν διδάσκειν ὑπερορίους ἐπισκόπους ἀπηγόρευται, τὸ δὲ ἀπολογεῖσθαι περὶ ὧν ἐρωτῶνται νενόμισται· *Τὰ χείλη* γάρ, φησίν, *ἡμῶν παρ' ἡμῖν εἰσιν*· ἀπεστείλαμέν σοι τὸν παρόντα παῖδα λόγον ἡμῶν, ἀπολογησόμενον πρὸς τὰς πεύσεις σου, μὴ πεποικιλμένον, ὡς ἔδει, μετὰ χρυσοπάστων ἱματισμῶν καὶ σοφιστικῶν κροσσωτῶν, ἀλλὰ μετὰ χλαμυδίων ἀμούσων καὶ ῥυπαρῶν· τοιαῦτα γὰρ οἶδεν ὑφαίνειν ἱστὸς ὑπερόριος. Εἰ μὲν οὖν πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀπολογήσεταί τι πρόσφορον καὶ κατάλληλον, φιλοφροσύνης ἀξιωθήτω· εἰ δ' ἀμαθείας ἀπόζει, ἀντιστραφήτω πρὸς τὸν γεγεννηκότα πατέρα, τὴν δικαίαν ἀποστροφὴν προαρπάσαντα.

β'. Ἔγραψας ἡμῖν, ὥς τινες ἐκ τῶν ῥασοφόρων τῆς κατὰ σὲ ἁγίας μονῆς, ἀναγκαζόμενοι τελειωθῆναι δι' ἀποκάρσεως, λέγουσιν ὡς ὁ μέγας Βασίλειος ἔν τισι τῶν ἀσκητικῶν διδασκαλιῶν αὐτοῦ διωρίσατο ἐπὶ τριετίᾳ τὸν μονάσαι ὀφείλοντα δοκιμάζεσθαι, καὶ μετὰ τὴν ταύτης παραδρομὴν ἢ λαμβάνειν τὴν χάριν τῆς ἀποκάρσεως, ἢ ἀναχωρεῖν τῆς μονῆς, καὶ πρὸς τὴν προτέραν λαϊκὴν μεταπίπτειν διαγωγήν, λαμβάνοντα καὶ ἃ πρὸ τοῦ προσελθεῖν τῇ μονῇ ἐνεδιδύσκετο ἄμφια· καὶ ταῦτα γὰρ ἐν ἀσύλῳ συντηρεῖσθαι παρεκελεύσατο. Ἱνατί γοῦν πρὸ τῆς τριετίας ἀναγκαζόμεθα τὸ βάρος ἐπιφορτισθῆναι τῆς ἀποκάρσεως; Εἰκός ἐστι ταύτης ἐντὸς μεταμεληθῆναι ἡμᾶς, καὶ τῆς τραχυτέρας ζωῆς τὴν μαλακωτέραν προτιμήσασθαι, καὶ τῆς ἐπιπόνου τὴν ἄπονον, καὶ ἀπεκδυθῆναι μὲν τὰ μοναχικά, ἐνδυθῆναι δὲ κογχυλόχροα καὶ χρυσόπαστα· ἀλλὰ μὴν καὶ κρεωφαγῆσαι, καὶ νομίμως συναφθῆναι γυναιξίν· εἰ δεήσει δέ, καὶ στρατολογηθῆναι, καὶ ζώνας περιβληθῆναι ἀξιωμάτων βασιλικῶν. Ἄφες οὖν τῆς προθεσμίας τὴν δωρεὰν ἀκιβδήλευτον. Ἴσως γὰρ παραδράμῃ μετὰ τῆς αὐτῆς εὐθυδρομοῦσα προθέσεως, καὶ στηρίξει τῆς ἐπαγγελίας τὴν εἴσπραξιν. Εἰ δὲ κατεπείγεις τὴν δόσιν παρὰ τὰ δόξαντα, αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐκ μεταμέλου χαρισόμεθα τὴν ἀθώωσιν. Ἄλλως τε τοὺς εὐλαβουμένους τὴν τελειότητα τοῦ χαρίσματος δέον ἐστὶ φιλοτιμεῖσθαι μᾶλλον καὶ μὴ κολάζεσθαι, εὐχαριστεῖσθαι καὶ μὴ τωθάζεσθαι, κηρύττεσθαι καὶ μὴ ἀποκηρύττεσθαι. Ἡ μὲν γὰρ περὶ τὰ θεῖα εὐλάβεια συνίστησι πίστεως καθαρότητα· ἡ δ' ἐπ' αὐτοῖς πρόχειρος ἀνευλάβεια ἀπιστίας παρίστησι κιβδηλότητα.

γ'. Εἶτά φασι· Παλαιστὰς μὲν καὶ τοὺς ἄλλους ἀγωνιζομένους παγκράτιον διὰ χρονικῆς προθεσμίας θέλεις γυμνάζεσθαι· τοὺς δὲ πένταθλον ἀναδεχομένους αἰσθήσεων ἀβασανίστως προτρέπεις τῷ ἐξεναντίας συμπλέκεσθαι· καὶ μὴν τούτους μᾶλλον ἔδει μετὰ δοκιμασίας εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀσκήσεως παραδέχεσθαι. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὁρατοῖς ἀντιμάχονται,

enim per misericordiam Dei chrismate ordinationis inuncti fuerimus, oleo tamen doctrinæ consortes terræ hujus impinguare commissum nobis est; unde et instar eorum qui in tenebris et umbra sedent conflictamur. Quia vero ut episcopi extra provinciam positi doceant vetitum est, rationem autem reddere de iis de quibus interrogantur licet; *Labia* enim *nostra*, inquit, *a nobis sunt* [a]; ad te misimus præsentem puerum, sermonem nostrum, qui satisfacturus sit ad quæstiones tuas; non varie ornatum, ut decuit, cum vestitu aurato, sophisticisque fimbriatis, sed cum chlamydulis inscitis et sordidis: hujusmodi quippe ordiri solet ac novit textorium externum. Itaque si ad interrogationem aliquid responderit aptum et conveniens, benevole excipiatur; si vero imperitiam redolet, ad patrem qui genuit remittatur, quique justam aversationem præoccupavit.

2. Scripsisti nobis, quosdam sancti monasterii tui Rasophoros, dum per tonsuram consummari coguntur, dicere quod magnus Basilius in quibusdam suis asceticis præceptionibus definierit, ut qui monachus futurus est, per triennium probetur, quo transacto, aut gratiam tonsuræ accipiat, aut recedat a monasterio et ad priorem laicam vitam relabatur, receptis etiam indumentis quæ antequam ad monasterium accederet gestabat: hæc enim in tuto loco conservari jussit. Cur ergo ante triennium cogimur tonsuræ onere premi? Verisimile est, intra illud nos sententiam mutaturos, et vitæ austeriori ac laboriosæ molliorem et labore carentem prælaturos, necnon exuturos monachalem vestitum, atque induturos purpureum auroque distinctum; sed et carnem comesturos atque legitime uxorem ducturos; si necesse autem fuerit, etiam militaturos, itemque cingula imperatoriarum dignitatum assumpturos. Relinque igitur præstituti temporis gratiam inviolatam. Forte enim præteribit, cum eodem proposito recta currens, et promissi exactionem confirmabit. Sin autem traditionem præter decreta urges, ipsi nobismetipsis ex resipiscentia absolutionem largiemur. Præterea qui charismatis perfectionem reverentur, debent potius comprobari, quam puniri, gratiarum actionem referre, non convicia, prædicari, non abdicari. Si quidem erga res divinas, reverentia, fidei puritatem commendat; cum contra prompta in eas irreverentia, infidelitatis exhibeat corruptelam.

3. Deinde, inquiunt, luctatores quidem aliosque qui pancratio certant, per tempus præfinitum exerceri vis; eos vero qui sensuum pentathlum sive quinquertium suscipiunt, absque exercitatione cum adversario congredi compellis: hos tamen magis oportebat cum probatione ad asceticum certamen admittere. Illi siquidem cum visibili-

[a] Psal. XI, 5.

bus pugnant, in conspicuos bellatores et cominus pugnantes incurrunt, impetiti impetunt, propulsati propulsant: hi vero cum inaspectabilibus hostibus manus conserentes, cum improvisis adversariis luctantes, occulte sagittati, aperte sagittas vicissim emittere nequeunt, et instar sauciorum vulnerati non aggrediuntur pariter vulnerare, quod ferientem ignorent. Quodque majus est, et omnem excedit malitiam, sæpe nequiter vapulantes, sine metu incommodi verbera recipiunt, et vulnera luctatoria reputant pro litteris reconciliatoriis, opus gladii pro opere amici, jaculationes pro celebrationibus, lethalia pro vivificis, tenebrosa pro lucidis, bellica pro pacificis, venena pro remediis, fœtida pro odoriferis, exitiosa pro salutaribus. Nam qui tenebris præsideant eorum hostes, in obscuro sagittant, tela ementito fallacique melle ungunt. Oportet igitur ut qui ab hostibus sub aspectum non cadentibus impugnantur, tempore sat multo, ac per longam cotis exacutionem probentur, eoque modo vel rejiciantur, vel in stadii cursores cooptentur.

4. Et hæc quidem litteræ tuæ continebant. Nos autem dicimus, magnum inter sanctos Patres Basilium, Cæsariensium gloriam, et totius orbis magistrum, in suis divinitus edoctis sermonibus qui exercitationis monasticæ formam præscribunt, præsertimque in uno illorum qui hæc ad verbum in titulo complectitur: *Numquid cunctos accedentes conveniat admittere, an aliquos tantum et eos confestim recipere, aut cum probatione, eaque quali?* definire, ut qui volunt leve Domini jugum subire, admittantur, non repellantur; nolle tamen ut illotis manibus sancta tractent, sed velle ut si qui eorum perfectiora dogmata ignorent, quosdam vero mores malos promiscuosque edocti sint, disquisitio fiat, doceanturque et ad melius reformentur, sicque cum exercitatione ac exploratione accurata, vel recipiantur, vel emittantur. Frustra ergo et calumniæ proposito mentiuntur contra sanctum Patrem, qui prædicta fabulantur atque confingunt.

5. Porro quia nonnulli asserunt, magnum Pachomium, quando ab angelo monachalis vitæ disciplinam miraculo edoctus fuit, cum aliis didicisse, triennio exercendos esse eos qui rasa gestant, atque ita vel consummandos per benedictionem et tonsuram, vel reprobandos atque ad priorem in mundo statum dimittendos; audiant illi quoque; fabula aperte est et Satanica ludificatio adversus magnum Patrem. Libri quippe illius non a nobis solum, sed etiam ab aliis pluribus divinarum rerum peritis evoluti, alia quidem cum monastica pietate convenientia decernere ostenduntur; de probatione autem, ac triennio, et rasa ferentibus, aut rasa non ferentibus, nihil in ipsis conscriptum est.

A καὶ προόπτοις ἀγχεμάχοις ὑπαντιάζουσι, καὶ βαλλόμενοι βάλλουσι, καὶ ἀμύνονται ἀμυνόμενοι· οὗτοι δὲ ἀοράτοις ἐχθροῖς ἀντιπαλαιόμενοι, καὶ ἀπροόπτοις ἀντιπάλοις παλαίοντες, ἀφανῶς τοξαζόμενοι ἐμφανῶς ἀντιτοξάζειν οὐ δύνανται, καὶ ὡς τραυματίαι τραυματιζόμενοι οὐκ ἀποτολμῶσιν ἀντιτραυματίζειν διὰ τὴν τοῦ πλήττοντος ἄγνοιαν. Τὸ δὲ μεῖζον καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον κακότητα ἔστιν ὅτε πονηρίαν καταικιζόμενοι, ἀπονήρως τὰς μάστιγας δέχονται, καὶ λογίζονται τὰ παλαιστήρια τραύματα καταλλακτήρια γράμματα, φιλεργίαν τὴν ξιφουργίαν, δοξεύματα τὰ τοξεύματα, ζωοποιὰ τὰ φθοροποιὰ, φωτοποιὰ τὰ σκοτοποιὰ, εἰρηναῖα τὰ μάχιμα, τὰ δηλητήρια ἰατήρια, τὰ δυσωδὰ εὐωδὰ, καὶ σωτήρια B τὰ ὀλέθρια. Τοῦ σκότους γὰρ προστατεύοντες οἱ τούτοις ἀντιμαχόμενοι, ἐν σκοτομήνῃ τοξάζουσι, τὰ βέλη ψευδομέλιτι χρίοντες. Χρὴ τοίνυν τοὺς πολεμουμένους ὑπ' ἀοράτων ἐχθρῶν ἐφ' ἱκανὸν καὶ δι' ἀκονίστρας μακρᾶς δοκιμάζεσθαι, καὶ οὕτως ἢ ἀποδοκιμάζεσθαι, ἢ τοῖς σταδιώταις συντάττεσθαι.

δ'. Καὶ τὰ μὲν τῆς γραφῆς σου ἐν τούτοις. Ἡμεῖς δέ φαμεν ὡς ὁ μέγας ἐν ἁγίοις Πατράσι Βασίλειος, τῶν Καισαρέων τὸ καύχημα, καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ἐν τοῖς ὑποτυποῦσι τὴν ἄσκησιν θεοδιδάκτοις λόγοις αὐτοῦ, καὶ μᾶλλον ἐν ἑνὶ τούτων διαλαμβάνοντι παρὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταῦτα ῥητῶς «Πότερον χρὴ πάντας τοὺς προσιόντας C δέχεσθαι, ἢ τινὰς, καὶ εὐθὺς αὐτοὺς προσίεσθαι, ἢ μετὰ δοκιμασίας, καὶ ποίας ταύτης;» προσδέχεσθαι μὲν καὶ μὴ ἀπωθεῖσθαι διορίζεται τοὺς θέλοντας ὑπελθεῖν τὸν ἐλαφρὸν τοῦ Κυρίου ζυγόν· ἀνίπτοις δὲ χερσὶ τῶν ἁγίων ἐφάπτεσθαι οὐκ εὐδοκεῖ· ἀλλ' εἴ τινες τούτων εἰσὶ περὶ μὲν τὰ τελεώτερα τῶν δογμάτων ἀδίδακτοι, περὶ δέ τινα πονηρὰ καὶ ἀδιάφορα ἤθη ἐνδίδακτοι, ἀνακρίνειν αὐτοὺς καὶ διδάσκειν καὶ μεταῤῥυθμίζειν ἐπὶ τὸ βέλτιον, καὶ οὕτω μετὰ γυμνασίας καὶ πείρας ἀκριβοῦς ἢ προσίεσθαι τούτους, ἢ ἀποπέμπεσθαι. Μάτην τοίνυν καὶ συκοφαντικῇ προαιρέσει καταψεύδονται τοῦ ἁγίου Πατρὸς οἱ τὰ ῥηθέντα μυθοσκοποῦντες καὶ ἀναπλάττοντες.

ε'. Ἐπεὶ δέ τινες λέγουσιν ὡς ὁ μέγας Παχώμιος, ὑπὸ ἀγγέλου χρηματισθεὶς τὴν τοῦ μονήρους βίου D διαγωγὴν, ἔμαθε μετὰ τῶν ἄλλων ὡς ἐπὶ τριετίαν οἱ ῥασοφοροῦντες γυμνάζονται, καὶ οὕτως ἢ τελειοῦνται δι' εὐλογίας καὶ ἀποκάρσεως, ἢ ἀποδοκιμάζονται καὶ πρὸς τὴν προτέραν κοσμικὴν κατάστασιν ἀπολύονται· ἀκουσάτωσαν καὶ αὐτοί· μῦθος ἄντικρύς ἐστι καὶ ἐρεσχελία σατανικὴ κατὰ τοῦ μεγάλου Πατρός. Αἱ γὰρ βίβλοι τούτου ἀνελιχθεῖσαι μὴ παρὰ μόνων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἑτέρων πολλῶν περὶ τὰ θεῖα δεινῶν, ἄλλα μὲν τῇ μοναχικῇ εὐλαβείᾳ κατάλληλα θεσπίζουσαι φαίνονται, δοκιμασίας δὲ πέρι καὶ τριετίας (2) καὶ ῥασοφορούντων καὶ μὴ ῥασοφορούντων, οὐδὲν ταύταις ἐγγέγραπται.

Sozomeni et Palladii testimonia de Pachomii Regula.
Τὸν δὲ συνοικεῖν αὐτοῖς βουλόμενον πρότερον ἐπὶ

(2) *Δοκιμασίας δὲ πέρι καὶ τριετίας.* Non videtur Balsamon legisse aut saltem memoria tenuisse

ϛ'. Ἀλλ' ὁ μέγας, φασὶν, ἐν Πατράσιν ἀββᾶς Κασιανὸς ὁ Ῥωμαῖος διορίζεται τὸν ἐκσφενδονηθέντα τοῦ κόσμου, καὶ μονῆς ἀδελφότητι προσερχόμενον, μὴ ἀπεντεῦθεν ἀποκείρεσθαι, ἐντὸς δὲ τριετίας δοκιμάζεσθαι μετὰ ἀμφίων μοναχικῶν· ἐφ' ᾧ, εἰ τὴν τραχυτέραν τοῦ μονήρους βίου διαγωγὴν ἀπαναίνεται, ἀποκριματίστως (3) ταύτης ὑπερπηδᾷν, καὶ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας γίνεσθαι μέτοχον. Καὶ μᾶλλον, φασὶν, ὁ αὐτὸς ἀββᾶς διορίζεται, καὶ τὰ μεθ' ὧν ἦλθεν εἰς τὴν μονὴν ἱμάτια ὁ προσερχόμενος, παρὰ τοῦ οἰκονομοῦντος φυλάττεσθαι· ἐφ' ᾧ ἔχειν ἐπ' ἀδείας αὐτὸν ἀποτίθεσθαι μὲν τὰ μοναχικὰ, περιτίθεσθαι δὲ τὰ οἰκεῖα καὶ κοσμικά. Ἀκουσάτωσαν οὖν καὶ αὐτοὶ, ὡς, καὶ ταύτην τὴν βίβλον ἐπιμελῶς ἀναπτύξαντες, συκοφαντεῖσθαι τὸν Πατέρα κατελάβομεν. Πρῶτον μὲν γὰρ, οὐχ ὑποτυπῶν οὐδὲ κανονίζων τὴν γυμνασίαν τῆς μοναχικῆς διαγωγῆς, ὁ Πατὴρ συνεγράψατο ὅσα δή τε καὶ συνεγράψατο· ἀλλ' ὡς ἐν προοιμίοις φησὶν, ἀναδιδάξαι θέλων ἐπίσκοπόν τινα Κάστορα κατὰ τὴν τούτου ἀξίωσιν τὰς τῶν ἀνατολικῶν κοινοβίων καὶ μάλιστα τῶν Αἰγυπτίων διαταγὰς, ὡς ἂν καὶ οἱ τῆς κατ' αὐτὸν μονῆς μοναχοὶ οὕτω διάγωσιν, ὡς ἐν διηγήματος σχήματι γέγραφεν ὅσα καὶ γέγραφεν. Καὶ οὐ χρὴ τὰ μὴ παρά τινος ἁγίας συνόδου κυρωθέντα ὡς κανονικὰ κρατεῖν διατάγματα, μηδ' ἕπεσθαι τούτοις, καὶ μᾶλλον ἔνθα κανόσιν ἐναντιοῦνται.

A 6. Verum magnus Pater, inquiunt, abbas Cassianus Romanus seu Latinus definit, ut a mundo jactatus et ad monasterii fraternitatem accedens, non statim tondeatur, sed intra triennium cum monachicis indumentis probetur; quo, si monachalis vitæ institutum asperius recuset, ab eo sine culpa et præjudicio resiliat, carnalisque cupiditatis particeps fiat. Quin potius, aiunt, idem abbas decernit, vestes cum quibus ad monasterium ille accessit, a dispensatore servari; quo nempe is licentiam habeat monachales deponendi, et proprias sæcularesque apponendi. Audiant ergo ii pariter, nos post hunc librum diligenter lectum ac evolutum, deprehendisse Patri fieri calumniam. Primo siquidem, non tanquam institueret et informaret, aut regulam B traderet exercitationis monasticæ disciplinæ, conscripsit Pater, quæ scilicet conscripsit; sed quemadmodum in præfatione ait: Castorem quemdam episcopum, qui rogaverat, edocere volens Orientalium cœnobiorum, præsertimque Ægyptiorum instituta, ut ipsius quoque monasterii monachi eodem modo agerent, quasi in narrationis speciem scripsit quæcunque scripsit. Neque oportet quæ a nulla sancta synodo auctoritatem et robur consecuta sunt, tanquam canonicas obtinere constitutiones, nec illa sequenda sunt, præcipue quando canonibus repugnant.

ζ'. Εἶτα κἂν δοίη τις ὀφείλειν ταῦτα κρατεῖν, ὡς ὑπὸ ἁγίου Πατρὸς κανονισθέντα ἢ τυπωθέντα, νομίζω ὅτι οὐδὲ ταῦτα παρακελεύονται καθυβρίζεσθαι τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ ἄμφια καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα· ὥστε τὸν σήμερον ἐν ἀγυιαῖς μετὰ ῥάσων ἀμφίων ὁδεύοντα αὔριον μετὰ σηρικῶν ἀναστρέφεσθαι. Μετὰ γὰρ τὸ διορίσασθαι μὴ πρότερον εἰς μοναστήριον τινὰ παραδέχεσθαι, πρὶν ἀπόδειξίν τινα τοῦ πρὸς Θεὸν πόθου

7. Deinde licet concesserit quispiam ea obtinere debere, velut a sancto Patre definita et decreta; neque ipsa existimo præcipere, ut divina sacraque C indumenta, habitusque monachorum contumelia afficiatur; adeo ut qui hodie in vicis cum rasis indumentis ambulavit, cras cum sericis versetur. Postquam enim definivit, ne quis prius in monasterium admittatur, quam specimen quoddam sui

τριετίαν τὰ χαλεπώτερα τῶν ἔργων πονεῖν, καὶ οὕτω μετέχειν τῆς αὐτῶν συνοικίας. *Quod si quis cum ipsis vellet degere, is triennii spatio difficiliora exerceret opera, atque ita demum ipsorum contubernio sociaretur*. Verba prioris lib. III *Eccl. Hist.* cap. 11, quæ pro more sequitur Nicephorus lib. IX, cap. 14. Palladius vero Lausiacæ cap. 38, scribit, Τὸν μέντοι εἰσελθόντα εἰσάπαξ συμμεῖναι αὐτοῖς ἐπὶ τριετίαν εἰς ἀγῶνα ἀδύτων αὐτὸν οὐ δέξῃ· ἀλλ' ἐργατικώτερα ἔργα ποιήσας, οὕτως εἰς τὸ στάδιον ἐμβαινέτω μετὰ τὴν τριετίαν. *Porro eum qui semel ingressus est ad manendum cum illis, usque ad triennium non suscipies ad certamen rerum secretiorum; sed cum opera difficiliora fecerit, sic prodeat in stadium post triennium.*

(3) Ἀποκριματίστως, et cap. 15, cap. vero 17, ἀπροκριματίστως· promiscua lectione tum in mss. tum in libris editis, prima tolerabili, secunda meliore. Quod si quæris exempla nonnulla indicabo: *Juris Græco Romani* p. 222, 232, 241, 365, 372, 373, 382 et 452; Euchologii p. 523 et Balsamonis p. 402, 559, 560, 854. Sed et ἀκριμάτιστον in *Jure Græco-Rom.* p. 390, in ms. Joliano est ἀποκριμάτιστον. Et vero mihi voces istæ aurem vellunt, ut dicam de nomine difficili, quod bis exstat epistola Facundi Hermianensis, t. III Spicilegii edita per pium doctumque monachum Lucam Acherium, de litteris optime meritum. Impugnatores trium capitulorum appellat Hermaniensis Necrodioctas et Porcianistas. Necrodioctas, facili intellectu, id est mortuorum persecutores, at Porcianistas cur? Suspicabar initio propter ea quæ ab eodem Facundo libro contra Mocianum seu Mucianum proferuntur de Sorcio et Surcio, reponi debere, vel Sorcianistas in Epistola, vel Porcium in libro. Veritus sum postea ne hoc omnibus non satisfaceret, videreturque nonnullis minus quadrare ad seriem contextus. Quocirca quæsivi apud me propinquum aliquod vocabulum quod loco esset convenientius, nec aliud excogitare potui quam Pro- D crimatistas ἀπὸ τοῦ προκρίματος, a præjudicio, ante lato judicio. *In hoc nunc*, inquit epistola, *omnis consistit quæstio de vivorum mortuorumque judicio*. Infra: *Hi autem præveniendo judicium Dei, et opere mortifero damnationem mortuorum virorumque non sibi consentientium perpetrando*, etc. Et Paulo post: *Debuerunt patienter exspectare Christum tempore præfinito venturum de cœlis ad judicandum vivos et mortuos, et non ipsi nunc et viventes nos, et mortuos olim catholicos pontifices, non solum judicare, verum etiam quasi perpetuæ sententiæ anathemate condemnare*. Aliisque interjectis: *Contra Deum superbiæ cristas erexerunt, præcipiendo judicium ejus, novumque errorem per damnationem vivorum ac mortuorum condendo*. Igitur utramque divinationem non omnino rejeci, exspectans doctiorum judicia et indicia, ac interim ingenio meo indulgens: id quod facere in ejusmodi obscuris licuit semper, nunquam non licebit.

erga Deum amoris, cum probatione non mediocri exhibuerit, hæc ad verbum admonet: Ideo sic unusquisque antiquis facultatibus nudatur, ut neque ipsum indumentum quo amictus venit, deinceps gestare permittatur: verum cunctis fratribus congregatis productus in medium, suis exuitur vestibus, perque manus abbatis indumentis monasterii amicitur; quo per hujusmodi typum et figuram agnoscat, quod omnibus mundi rebus, et jactantia fastuque nudatus, paupertatem Christi induit, quodque prompte citra verecundiam semetipsum accenset adæquatque corpori fraternitatis. Vestimenta vero quæ exuit sumens monasterii œconomus, multo tempore servat seposita, donec progressus sui, et bonæ conversationis, ac tolerantiæ in variis tentationibus, demonstrationem præbuerit. Et si eum quidem deprehenderint posse in iis perseverare, necnon in studio ac fervore, quo cœpit permanere, eum cum reliquis connumerant; sin vero aliquod murmurationis vitium, aut cujuslibet inobedientiæ peccatum in ipso animadverterint, exuunt quibus e monasterio induerant, et sæcularibus indumentis contectum, e cœnobio ejiciunt; ut ex hoc deinceps disciplinæ rigore, non in promptu sit volenti pro libitu recedere a monasterio; sed qui omni modo non permanet in sua professione, mundanum vestitum recipiat, sicque extra monasterium mittatur.

8. Dicant ergo qui contra sentiunt: numquid ex verbis his magnus iste Pater concedit ei qui exercetur, rasum gestare et monachorum habitum sumere, rursumque mutata sententia transfigurari in laicum? Sane, inquiunt. Definit enim, eum qui accedit exui vestitu quem gerebat quando ad monasterium venit, illumque vestitum in tuto custodiri, ipsum vero mutata veste per manus abbatis indumentis monasterii vestiri, ut quando vocabit tempus, si improbandus in monachali vita appareat, vestibus monasterii exuatur, sæcularibus induatur, atque dimittatur e monasterio. Quod autem monasterii vestes, sint monachales, sæculares vero, laicæ, non est ignotum. Attamen non dixit Pater, eum qui accedit, indui vestibus duntaxat, iisque vilibus, sed vestibus monasterii. Nam si forte militis amictum habuerit, ex purpura, vel etiam auro intertextum, commorari in monasterio cum eo non permittetur, tum propter indecentiam, tum ne corpus mollibus indumentis enervatum sese efferat. Verum laicos vult cum parvi pretii indumentis, amictui convenientibus, ad monasterium pertinentibus, versari. Ex eo autem quod Pater dicit, eos qui accesserint vestitum suum in monachalem commutare, non indicat per oppositionem, ipsos

A αὐτοῦ, μετὰ δοκιμασίας οὐκ ἀγεννοῦς παραστήσεσθαι, ταῦτα ῥητῶς παρακελεύεται (4)· Διὰ τοῦτο οὕτως ἕκαστος γυμνοῦται (5) τῆς ἀρχαίας περιουσίας, ὡς μηδὲ αὐτὸ τὸ ἔνδυμα ὃ περιβεβλημένος ἦλθε, τοῦ λοιποῦ φορεῖν συγχωρεῖσθαι· ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν πάντων συνηγμένων, προαχθεὶς εἰς τὸ μέσον, ἐκδύεται τὰ ἴδια ἱμάτια, καὶ διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἀββᾶ ἐνδύμασι τοῦ μοναστηρίου μεταμφιέννυται· ὡς διὰ τούτου τοῦ τύπου ἐπιγνῶναι αὐτὸν ὅτι, πάντων τῶν κοσμικῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἀλαζονείας καὶ τοῦ τύφου γυμνωθεὶς, ἐνεδύσατο τὴν πτωχείαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἀνεπαισχύντως συναριθμεῖ ἑαυτὸν καὶ ἐξισοῖ τῷ σώματι τῆς ἀδελφότητος. Τὰ δὲ ἱμάτια ἃ ἀποδύεται, λαβὼν ὁ οἰκονόμος τῆς μονῆς, ἐπὶ πολὺν χρόνον φυλάττει, ἀφορίσας ἕως προκοπῆς τῆς αὐ-
B τοῦ καὶ ἀναστροφῆς καὶ ὑπομονῆς τῆς ἐν διαφόροις πειρασμοῖς ἀπόδειξιν παράσχῃ. Καὶ εἰ μὲν εὕρωσιν αὐτὸν δυνάμενον τούτοις ἐγκαρτερεῖν, καὶ ἐν τῇ σπουδῇ καὶ διαπύρῳ θέρμῃ ᾗ ἐνήρξατο διαμένοντα, τοῖς λοιποῖς συναριθμοῦσιν· εἰ δέ τι γογγυσμοῦ ἐλάττωμα, ἢ παρακοῆς οἱασδήποτε ἐν αὐτῷ ἁμαρτίαν καταμάθωσιν, ἐκδύσαντες τοῦτον ἅπερ ἐνεδύσατο ἐκ τοῦ μοναστηρίου, καὶ τοῖς κοσμικοῖς ἐνδύμασι τοῦτον περιβαλόντες, ἀπωθοῦνται τοῦ κοινοβίου· ὡς ἐκ ταύτης λοιπὸν τῆς ἀκριβείας μὴ εὐχέρειαν εἶναι τῷ βουλομένῳ ὡς ἔτυχεν ἀναχωρεῖν τῆς μονῆς· ἀλλὰ τὸν μὴ ἐμμένοντα κατὰ πάντα τρόπον τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ μετενδύεσθαι τὴν κοσμικὴν ἐσθῆτα, καὶ οὕτως ἀπολύεσθαι τοῦ μοναστηρίου.

C η'. Εἰπάτωσαν οὖν οἱ ἀντίθετοι, ἀπὸ τῶν ῥημάτων τούτων ἐνδίδωσιν ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ τῷ γυμναζομένῳ ῥασοφορεῖν καὶ μετασχηματίζεσθαι κατὰ μοναχοὺς, καὶ αὖθις ἐκ μεταμελείας ἀποσχηματίζεσθαι κατὰ λαϊκούς; Ναὶ, φασί· διορίζεται γὰρ τὸν προσερχόμενον ἀπεκδύεσθαι ὃ ἐνεδιδύσκετο ἔνδυμα ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν μονὴν, καὶ ἐν ἀσύλῳ παραφυλάττεσθαι, διὰ δὲ τῶν χειρῶν τοῦ ἀββᾶ ἐνδύμασι τοῦ μοναστηρίου μεταμφιέννυσθαι, ἵνα, καλοῦντος καιροῦ, ἐὰν ἀδόκιμος περὶ τὸν μονήρη βίον ἀναφανῇ, τὰ μὲν τοῦ μοναστηρίου ἄμφια ἀπεκδυθῇ, τὰ δὲ κοσμικὰ ἐνδυθῇ· καὶ τοῦ μοναστηρίου μοναχικὰ, τὰ δὲ κοσμικὰ λαϊκὰ, οὐκ ἠγνόηται. Καὶ μὴν οὐκ εἶπεν ὁ Πατὴρ, ἐνδύματα μόνα καὶ πενιχρὰ προσερχόμενον ἀμφιέν-
D νυσθαι, ἀλλ' ἐνδύματα τοῦ μοναστηρίου. Εἰ γὰρ ἴσως στρατιώτου δὴ ἐνδυμενίαν περιεβέβλητο, ἐκ κογχύλης ἢ καὶ χρυσόπαστον, διατρίβειν ἐν τῇ μονῇ μετὰ ταύτης οὐ παραχωρηθήσεται διὰ τὴν ἀπρέπειαν, καὶ ἵνα μὴ γαυριᾷ τὸ σῶμα τοῖς μαλακοῖς ἀμφίοις θρυπτόμενον· μετὰ δὲ εὐτελῶν ἀμφίων ἐνδυμενίᾳ προσηκόντων λαϊκοὺς καὶ τῇ μονῇ διαφερόντων ἀναστρέφεσθαι. Ἐκ δὲ τοῦ εἰπεῖν Πατέρα μετενδιδύσκεσθαι τοὺς προσερχομένους τὰ μοναχικὰ, οὐ παρίσταται ἐξ ἀντιδιαστολῆς μοναχικὰ πρὸ τῆς μετενδύσεως αὐτοὺς ἀμφιέννυσθαι· οὐδὲν γὰρ ἦν

(4) Lib. IV, c. 5.

(5) *Γυμνοῦται τῆς ἀρχαίας περιουσίας.* Huc pertinentem accipesis conjecturam. Athanasii seu potius alterius Syntagma doctrinæ ad monachos et Christianos omnes, p. 22. Ἐὰν χωρίον κέκτησαι, ἐν μοναστηρίῳ ἀναχωρῶν, οὐκ ἀνεχώρησέ σοι, ἀλλ' ἐμπαίζεις καὶ ἐμπαίζῃ. F. οὐχ ἅμα ἐχώρησέ σοι. *Si villam possedisti, cum in monasterium secederes, non una tecum accessit, sed illudis atque illuderis.*

προσιστάμενον μοναχικῶν ἀμφίων ἐπιμνησθῆναι A τὸν μάκαρα, καὶ τῆς συνήθους τοῖς μοναχοῖς μετασχηματίσεως· ἀλλ' ἡ τῶν κοσμικῶν ἐνδυμάτων σημασία βούλεται τὸν ἀδόκιμον μὴ μετὰ τῶν ἱματίων τῆς μονῆς ἀπολύεσθαι, ἀλλὰ μετὰ τῶν οἰκείων, μεθ' ὧν δηλαδὴ εἰς τὸν κόσμον ἀνεστρέφετο· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ φυλάττεσθαι ταῦτα ὑπὸ τοῦ οἰκονόμου παρεκελεύσατο.

θ'. Ἄραρε τοίνυν γυμνάζεσθαι τοὺς ἀπὸ τύρβης βιωτικῆς εἰς τὸν μοναδικὸν βίον μεταπηδῶντας κατὰ δάμαλιν ἀπειρόζυγον, καὶ μᾶλλον ὅσοι βίου γεγόνασιν ἀδοκίμου καὶ σφαλεροῦ. Κἂν γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, *Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι*, φησὶ, *κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς*· κἀντεῦθεν ἀκίνδυνον ἀναφαίνεται τὸ πάντας ἀπερι- B μερίμνως δέχεσθαι· ἀλλ' ἐπεὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ Σωτὴρ ἡμῶν πολλὰ περὶ τοῦ προτέρου βίου τὸν νεανίσκον ἀνέκρινε, καὶ μετὰ πληροφορίας τοῦ ἀγαθοῦ βίου αὐτοῦ τὴν τελείωσιν ἀπεκλήρωσε, καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ διωρίσατο, δίκαιόν ἐστι καὶ κανονικὸν τοὺς μήτε διὰ βίου καθαρότητα, μήτε διὰ ἤθους ἀγαθοῦ γνωριμότητα, πρὸ δοκιμασίας ἀναφανέντας ἱκανοὺς εἰς τὸ ἐπιφορτισθῆναι τὸν ἐλαφρὸν τοῦ Κυρίου ζυγὸν, διὰ χρόνου μακροῦ πολυπραγμονεῖσθαι καὶ δοκιμάζεσθαι. Τὸ δὲ γίνεσθαι τὴν δοκιμασίαν ἐπὶ τριετίαν μετὰ ἐνδυμάτων μοναχικῶν, καὶ δοθῆναι τοῖς ῥασοφορήσασιν ἄδειαν, ἐντὸς τῆς τοιαύτης προθεσμίας, εἰ ἀπαρέσκονται πρὸς τὴν τοῦ μονάδος βίου σκληρότητα, τὰ μοναχικὰ μὲν ἀποδύεσθαι, λαϊκὰ δὲ ἐνδιδύσκεσθαι, οὔ μοι δοκεῖ κανονι- C κὸν, οὐδὲ τῆς ἡμετέρας πολιτείας καὶ ἐπαγγελίας ἄξιον. Καὶ πόθεν τοῦτό φημι, ἄκουσον.

ι'. Ἡ τριετὴς προθεσμία τῆς δοκιμασίας παρὰ μὲν τινος ἁγίου Πατρὸς οὐ παρεδόθη, καθὼς ὁ λόγος ἄνωθεν διετράνωσεν· ἡ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει συστᾶσα θεία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ λεγομένη πρώτη καὶ δευτέρα, φησὶν ἐν πέμπτῳ κανόνι ταῦτα ῥητῶς· *Τὰς ἀκρίτους καὶ ἀδοκιμάστους ἀποταγὰς ἐπὶ πολὺ τὴν μοναδικὴν εὐταξίαν λυμαινομένας εὑρίσκομεν. Προπετῶς γὰρ εἰς τὸν μονήρη βίον ἑαυτούς τινες ἐπιῤῥίπτοντες, καὶ πρὸς τὸ τραχὺ καὶ ἐπίπονον κατολιγωροῦντες τῆς ἀσκήσεως, ἐπὶ τὸν φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον ἀθλίως πάλιν ἐπαναστρέφουσιν.* D *Ὥρισεν οὖν διὰ τοῦτο ἡ ἁγία σύνοδος μηδένα τοῦ μοναχικοῦ καταξιοῦσθαι σχήματος, πρὶν ἂν ὁ τῆς τριετίας χρόνος εἰς πεῖραν αὐτοῖς ἀφεθεὶς δοκίμους αὐτοὺς καὶ ἀξίους τῆς τηλικαύτης βιοτῆς παραστήσῃ. Καὶ τοῦτο κρατεῖν παντὶ τρόπῳ παρεκελεύσατο, πλὴν εἰ μή πού τις βαρεῖα προσπεσοῦσα νόσος τὸν χρόνον ἀναγκάσῃ συσταλῆναι τῆς δοκιμασίας, ἢ εἰ μή πού τις εἴη ἀνὴρ εὐλαβὴς, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τῷ κοσμικῷ διανύων σχήματι. Ἐπὶ γὰρ τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς εἰς ἀπόκειραν* (6) *παντελῆ καὶ ὁ ἑξαμηνιαῖος*

ante vestis mutationem monachica fuisse indutos. Nihil quippe obstabat quominus beatus ille indumentorum monachalium et consuetæ apud monachos habitus mutationis mentionem faceret. Sed sæcularium indumentorum designatio hoc sibi vult, ut qui reprobatur, non dimittatur cum vestibus monasterii, sed cum suis, iis videlicet quibus in mundo utebatur. Nam idcirco etiam illas per œconomum servari mandavit.

9. Ratum ergo fixumque est, exerceri debere eos qui a tumultu hujusce vitæ ad monasticam vitam transiliunt, instar juvencæ jugum non expertæ, sed præcipue qui vitam duxerunt improbabilem et noxiam. Quamvis enim in Evangeliis Dominus dicat: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* [a], hincque extra periculum esse videatur cunctos admittere absque sollicitudine; attamen quoniam idem Deus et Servator noster, ab adolescente multa de priori vita disquisivit, et post acceptam super bona ipsius vita certitudinem, perfectionem allegavit, utque sequeretur eum præcepit; æquum est et canonicum, ut qui neque per vitæ puritatem, neque per bonorum morum familiaritatem, ante probationem idonei visi fuerint ad gestandum jugum Domini leve, operose explorentur ac probentur longo tempore. Cæterum probationem per triennium cum indumentis monachalibus fieri, darique rasa ferentibus licentiam, ut intra hoc tempus, si displiceat solitariæ vitæ durities, monasticas vestes exuant, laicis congruas assumant, non mihi videtur esse canonicum, neque dignum nostra vita et professione. Unde vero hoc dicam, audi:

10. Triennalis probationis mora, a nullo sancto Patre tradita est, uti sermo superior declaravit. Sacra vero ac generalis synodus Constantinopoli habita, quæ dicitur prima et secunda, in quinto canone hæc ad verbum dicit: *Quæ sine judicio et probatione fiunt renuntiationes, bono ordini monastico magnum afferre incommodum invenimus. In monasticam enim vitam se quidam temere injicientes, et ad asperam laboriosamque exercitationem se segniter gerentes, ad carnalem et voluptariam vitam rursus misere revertuntur. Propterea ergo statuit sancta synodus, ut nemo monastico habitu dignus putetur, priusquam triennii tempus ad experientiam eis relictum, ipsos esse probatos et tali vita dignos ostenderit. Et hoc omni modo observari præcepit, præterquam si forte gravis aliquis morbus incidens, probationis tempus contrahi coegerit, aut si forte sit quidam vir religiosus, quique vitam monasticam in habitu sæculari peregerit. Tali enim viro ad absolutum experimentum, tempus semestre sufficerit. Si quis autem præter hæc fecerit, monasterii quidem præfectus, præfectura excidens, non observati ordinis correctionem, vitam in obedientia ductam inveniat;*

[a] Matth. XI, 28.

(6) Ἀπόκειραν. Male igitur ἀπόκειραν, *tonsuram*, in Bibliotheca Juris canonici p. 775.

qui vero monachus est, alii monasterio tradatur, quod monasticam disciplinam accurate observet. Cum ergo canon hæc definiat constituatque, probationem insuetorum pugilum per triennium fieri, assuetorum autem ac religiosorum per tempus semestre, cæteroqui cunctorum neminem mutare habitum; quomodo qui habitu transmutati sunt, velut legitimi et alumni contribulesque nostri, permittentur juxta suam voluntatem, diu exspectare transfigurationem a vita monastica ad laicum habitum, et contra jura canonica garrire ac nugari?

A ἀρκέσει χρόνος. *Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα διαπράξεται τὸν μὲν ἡγούμενον τῆς ἡγουμενείας ἐκπίπτοντα παιδείαν τῆς ἀταξίας τὴν ἐν ὑποταγῇ διαγωγὴν ἐφευρίσκειν, τὸν δὲ μονάσαντα ἐν ἑτέρᾳ μονῇ, τὴν μοναχικὴν ἀκρίβειαν φυλαττούσῃ, παραδίδοσθαι.* Τοῦ γοῦν κανόνος ταῦτα διοριζομένου, καὶ ὑποτυποῦντος, τὴν μὲν δοκιμασίαν τῶν ἀσυνήθων ἀγωνιστῶν διὰ τριετίαν γίνεσθαι, τῶν δὲ συνήθων καὶ εὐλαβῶν δι' ἑξαμηνιαίου καιροῦ, καὶ ἄλλως τινὰ τῶν ἁπάντων μὴ μετασχηματίζεσθαι· πῶς οἱ καὶ μετασχηματισθέντες ὡς ἰθαγενεῖς καὶ τρόφιμοι καὶ συμφυλέται ἡμῶν παραχωρηθήσονται κατὰ τὸ οἰκεῖον θέλημα καὶ ἀναμένειν ἐπὶ μακρὸν τὸν ἀπὸ τοῦ μονάδος βίου πρὸς τὰ λαϊκὰ μετασχηματισμὸν, καὶ ἀδολεσχεῖν κατὰ δικαιωμάτων κανονικῶν;

11. Sed forte dicent, canonem non loqui de iis qui rasa gestant, verum de iis qui ante præstitutum tempus elapsum figuram habitumque per canonicam tonsuram mutavere; ideoque patrocinari rasa indutis qui temporis præfixi complementum exspectant, condemnare autem eos qui ante statutum hoc triennium ad recipiendum in angelica militia locum properant. Non enim vult, ut qui ante pugnam judicatus est pugnæ inutilis, tanquam antesignanus prælietur, neque ut qui ante conflictum visus est infirmus ac iners, quasi strenuus concertet; ne ei qui in militiam allegit, et sibi, cæterisque discipulis, devictoria vertantur in pudefactoria, manifestatoria in oblitteratoria. Audiant igitur etiam ad hæc novi recentesque horum legislatores, *camelum glutientes, et excolantes culicem*[b]. Quinta Justiniani Novella, quæ in tertio undecimi tituli capite Nomocanonis inserta est, hæc expresse ait: *Qui vitam monasticam volunt profiteri, sive sint liberi sive servi, prius triennio perseverent, tonsura et vestitu laicorum utentes, ac Scripturam discentes, et conditionem suam, causamque cur monachi esse velint, ne forte mala sit, confitentes; atque admoneantur, quod si triennio perseveraverint, dignique visi fuerint qui monachi fiant, tunc tondeantur, et a servitute liberantur.* Caput decimum septimum quarti libri Basilicorum, quod est pars Novellæ Justiniani 123, hæc ad verbum decernit: *Cunctis vero semel qui in sæculari vita conversati sunt, præsertimque iis qui scenica exercent, viris et mulieribus, ac præterea prostibulis, interdicimus, habitu monachi vel sanctimonialis uti, aut illum quovis modo imitari; scientibus omnibus qui ausi fuerint vel uti tali habitu, vel imitari, vel illudere qualemcunque ecclesiasticam constitutionem, quod tum corporales pœnas perpetientur, tum in exsilium tradentur.*

B ια'. Ἀλλ' ἴσως ἐροῦσιν ὡς ὁ κανὼν περὶ ῥασοφορούντων οὐ διαλέγεται, περὶ δὲ μετασχηματιζομένων διακονικῆς ἀποκάρσεως πρὸ παραδρομῆς τοῦ ἐμπροθέσμου καιροῦ· καὶ διὰ τοῦτο τῶν μὲν ῥασοφορησάντων καὶ τῆς προθεσμίας ἀναμενόντων τὸ πλήρωμα ὑπερηγορεῖ, τῶν δὲ κατεπειγόντων αὐτῆς πρὸ τῆς τριετοῦς προθεσμίας τὸ ἀγγελικὸν δέξασθαι στρατολόγημα κατηγορεῖ. Οὐδὲ γὰρ θέλει τὸν ἀπόμαχον πρὸ τῆς μάχης κρινόμενον ὡς πρόμαχον μάχεσθαι, οὐδὲ τὸν ἀπάλαμνον πρὸ τῆς πάλης φαινόμενον ὡς παλαμναῖον ἀντιπαλαμᾶσθαι, ἵνα μὴ τῷ στρατολογήσαντι καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς λοιποῖς μαθηταῖς γένωνται τὰ νικητήρια αἰσχυντήρια, καὶ τὰ ἐμφανιστήρια ἀφανιστήρια. C Ἀκουσάτωσαν οὖν καὶ πρὸς ταῦτα οἱ καινοὶ τούτων νομοθέται καὶ πρόσφατοι, *οἱ τὴν κάμηλον καταπίνοντες, καὶ τὸν κώνωπα διυλίζοντες*· ἡ πέμπτη Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ, ἡ ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τοῦ ια' τίτλου τοῦ Νομοκανόνου καταστρωθεῖσα, φησὶ ταῦτα ῥητῶς· *Οἱ παραγγέλλοντες εἰς μονήρη βίον, εἴτε ἐλεύθεροι εἴτε δοῦλοί εἰσι, πρότερον τριετίαν προσκαρτερείτωσαν, κουρᾷ τε καὶ ἐσθῆτι χρώμενοι τῶν λαϊκῶν, καὶ τὰς Γραφὰς μανθάνοντες, καὶ τὴν τύχην αὐτῶν ὁμολογοῦντες, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ θέλειν μονάσαι, μήποτε πονηρά ἐστι, καὶ νουθετείσθωσαν· καὶ εἰ προσκαρτερήσουσι τὴν τριετίαν, καὶ ἄξιοι φανῶσι τοῦ μονάσαι, τότε κειράσθωσαν, καὶ τῆς δουλείας ἐλευθεροῦνται.* Τὸ ιζ' κεφάλαιον τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν (7), ῥητὸς ὂν τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, ταῦτα μέρως διορίζεται· *Πᾶσι δὲ καθάπαξ τοῖς ἐν κοσμικῷ ἀναστρεφομένοις, καὶ μάλιστα τοῖς τὰ σκηνικὰ μετερχομένοις, ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ, καὶ μὴν καὶ ταῖς προϊσταμέναις, ἀπαγορεύομεν κεχρῆσθαι σχήματι μοναχοῦ ἢ οἱῳδήποτε τρόπῳ τοῦτο μιμεῖσθαι· ἐπισταμένων πάντων τῶν τολμώντων ἢ χρήσασθαι τῷ τοιούτῳ σχήματι, ἢ μιμήσασθαι, ἢ ἐμπαίζειν οἱανδήποτε ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ὅτι καὶ σωματικὰς τιμωρίας ὑποστήσονται, καὶ ἐξορίᾳ παραδοθήσονται.*

12. Cum ergo duæ istæ Novellæ ad verbum definiant, cum laicis vestibus exercitationem peragi;

ιβ'. Τῶν γοῦν διττῶν τούτων Νεαρῶν διοριζομένων ῥητῶς μετὰ λαϊκῶν ἐσθήτων τὴν γυμνασίαν

[b] Matth. XXIII, 24.

(7) *Τὸ ιζ' κεφάλαιον τοῦ δ'. βιβλίου τῶν Βασιλικῶν.* In Balsamone ad canonem 3 synodi CP. primæ et secundæ, τὸ ιζ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν.. Nunc lib. IV, tit. 1, cap. 16, in synopsi 17. Hic ergo interserendum videtur, τοῦ α' τίτλου.

γίνεσθαι · οὐδὲ γὰρ εἴποι τις τοὺς μίμους διὰ τριχῶν ἀποκάρσεως, καὶ ἁγίας εὐχῶν τελετῆς μιμεῖσθαι τὴν μοναδικὴν βιοτὴν, κἀντεῦθεν νοεῖσθαι καὶ μετασχηματισμὸν τὴν ἀπόκαρσιν · πῶς αὐτοὶ ἐνθουσιῶντες σατανικῶς ἀσχημονοῦσι φαυλιστικῶς κατὰ τῆς μονοτρόπου διαγωγῆς; ὅπου γε ὁ καταστρωθεὶς ἄνωθεν ε' κανὼν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, εἴπερ εἶχε ζῶσαν φωνὴν καὶ ὠλένισι καὶ παλάμαις ἐστήρικτο, οὐ κοτύλαις ἐλέγχων, ἀλλ' ὅλοις πίθοις, αὐτοὺς ἂν ἐπεστόμισεν. Ἰδοὺ γὰρ καὶ αὐτὸς ὑπὸ Πατέρων ἁγίων τελεσφορηθεὶς καὶ ἡλικιωθεὶς, καὶ ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου ὀμματωθεὶς, ὑπὸ τούτων τῶν ὑποκριτῶν ἐρωτώμενος, ὅπως ἡ τοῦ μετασχηματισμοῦ σημασία νοεῖται καὶ ἐκλαμβάνεται, κατὰ Στέντορα
B κέκραγεν · Οὐκ ἔστι τὸ μοναχικὸν σχῆμα τελείωσις καὶ ἀπόκαρσις, ἀλλὰ μοναχικῶν ἀμφίων περιβολή. Δύο γὰρ προτίθησι σχήματα, κοσμικὸν καὶ μοναχικὸν, καί φησι πρὸ τῆς τριετίας μηδένα τοῦ μοναχικοῦ καταξιοῦσθαι σχήματος, εἰ μὴ ἐν σχήματι κοσμικῷ ἤνυσέ τις βίον μοναχικόν · τότε γὰρ καὶ ἑξαμηνιαῖος πρὸς δοκιμασίαν ἀρκέσει καιρός.

ιγ'. Εἰπάτωσαν τοίνυν αὐτοὶ, πῶς ὁ μετασχηματισμὸς εἰς ἀπόκαρσιν ἐκληφθήσεται; τοῦ κανόνος μεμνημένου καὶ σχήματος κοσμικοῦ. Ἐὰν ἡ τοῦ σχήματος σημασία ἀντὶ τελειοποιοῦ ἀποκάρσεως ἐκληφθῇ, νοηθείη καὶ τὸ εὐαγγελικὸν ῥῆμα (8) τὸ λέγον, *Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου*, εἰς ἀποκάρσεως σημαινόμενον, ὅπερ ἄτοπον.
C Ὡσαύτως καὶ τὸ, Ἐσχηματίσατο φιλίαν, καὶ, Ἐσχηματίσατο δικαιοπραγίαν, καὶ τὰ λοιπά. Τούτων δὲ οὕτω μὴ ἐκλαμβανομένων, ἄραρε μοναδικὸν εἶναι σχῆμα μὴ μόνον τὸν μετὰ ἀποκάρσεως μετασχηματισμὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν δι' ἐσθήτων μοναδικῶν μεταμφιασμόν. Πῶς δέ τις ἀπροσπαθὴς διαγνώμων εἴπῃ σχῆμα μοναδικὸν εἶναι τὴν τελείαν ἀπόκαρσιν, τῆς διαληφθείσης Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς λεγούσης κολάζεσθαι τὸν κατὰ μίμους ἐμπαίζοντα τὸ μοναδικὸν ὁπωσδήποτε σχῆμα; Εἰ κατ' αὐτοὺς τοὺς φιλομαθεῖς νοηθείη ἡ σημασία τοῦ σχήματος, εἴπῃ τις πάντως καὶ τοὺς ἀκειροκόμας μίμους καὶ ὀρχηστὰς, τοὺς ταῖς θριξὶν ἐπιγαννυμένους, ἢ ἐπὶ τῇ τῆς κεφαλῆς νοερᾷ τιμιότητι τὴν χρυσίζουσαν τρίχα (9) κατὰ μίμησιν ἀποκείρεσθαι · καὶ τὸν χθὲς ὑπὲρ
D χρυσίον πολὺ καὶ τοπάζιον τῆς κορυφῆς ἀγαπῶντα τὴν τρίχωσιν, ὀβολοῖς λεπτοῖς αὐτὴν προϊέμενον, καὶ κατὰ μαστιγίας πολιτευόμενον · ὅπερ πᾶσαν ὑπερβαίνει λόγου σαθρότητα.

ιδ'. Συνάγεται τοίνυν ἐξ ἀληθῶν καὶ ἀναντιῤῥήτων προτάσεων μὴ μόνον τὴν ἀδοκίμαστον ἀπόκαρσιν ἀπὸ τοῦ κανόνος κολάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν μετασχηματισμόν. Καὶ ὥσπερ ὁ τελείας τυχὼν ἀπο-

A nec enim dixerit quis mimos per capillorum tonsuram, et sanctam precum initiationem, vitam monasticam imitari, indeque per habitum mutatum intelligi tonsuram; quo modo ii Satanico furore correpti, improbe et contemptim fœda faciunt adversus solitarium vitæ statum? quandoquidem supra insertus canon quintus Constantinopolitanæ synodi primæ et secundæ, si viva voce uteretur, si ulnis manibusque consisteret, non rotylis reprehendens, sed totis doliis, eorum os obturaret. Ecce enim is a sanctis Patribus perfectus editus, et adultus, atque a Spiritu sancto oculatus, per hosce hypocritas et simulatores interrogatus, quo pacto transfigurationis denotatio intelligenda sit ac sumenda, instar Stentoris clamavit: Non est mona-
B chalis habitus et figura, consecratio tonsuraque, sed monachicorum indumentorum amictus. Duos namque habitus proponit, sæcularem et monachalem, aitque, ante triennium neminem monastico habitu donari, nisi si in mundano habitu vitam monachi peregerit; tunc enim semestre tempus ad probationem suffecturum.

13. Dicant ergo ipsi quo modo habitus transformatio in tonsuram accipietur? cum etiam habitus mundani canon meminerit. Si habitus notatio pro tonsura perfectionis effectrice seu consecrante sumatur, illud quoque evangelicum dictum: *Præterit enim figura hujus mundi* [a], in significatione tonsuræ intelligatur; quod absurdum est. Similiter
C cum vulgo dicitur, Amicitiæ habitum præ se tulit, figuram et habitum justæ actionis prætexuit, et reliqua. Quæ quoniam ita non accipiuntur, constat monachalem habitum esse, non modo habitus transfigurationem cum tonsura, sed etiam per vestes monasticas amictus permutationem. Qua vero ratione quis affectu carens dijudicator dixerit habitum monachicum esse perfectam tonsuram, cum citata Justiniani Novella puniri dicat eum qui instar mimorum in monachicum habitum qualitercunque illudit? Si secundum ipsos discendi cupidos habitus significatio intelligatur, dixerit quispiam omnino, etiam intonsos mimos et saltatores, qui capillis magis exsultant, quam intelligente capitis excellentia, capillum aurei coloris per imitationem
D detondere; eumque cui heri plusquam aurum multum et topazium carum erat verticis capillamentum, illud minutis obolis deponere, ac in modum flagrionum degere; id quod omnem exsuperat sermonis putiditatem.

14. Itaque ex veris, claris et indubitatis propositionibus colligitur, non solam inexploratam tonsuram a canone puniri, verum etiam ipsam habitus mutationem. Et quemadmodum, qui perfe-

[a] I Cor. VII, 31.

(8) *Εὐαγγελικὸν ῥῆμα*. Evangelium de toto Novo Testamento dictum notavi olim ad Epistolam Clementis.

(9) *Χρυσίζουσαν τρίχα*. S. Livinum S. Bonifacius describit, *capillis flavis et planis, commixtis canis*. Ita enim meo judicio emendandum est *valmis*.

ctam tonsuram, ante triennii statutum tempus A consecutus est, professionem repudiare, et ad vitam sæcularem reverti prætextu tonsuræ nequaquam canonicæ, non permittitur, sed alteri monasterio quod disciplinam exactam observet traditur; ita qui rasum gestavit, ante triennium non exaudietur, si dixerit : Pœnituit me ; videtur enim mihi vitæ monasticæ onus gravissimum, ac velut pondus abjurandum et refugiendum : volo igitur animæ ratem non amplius pondere monastici status submergi, sed cum laicis velis attolli. Audiet potius : Licebat tibi cum Prometheo hæc prius considerare, et in habitu laici sufficientem virium tuarum probationem ac experientiam capere; quia vero sponte probationi renuntiasti, habitumque monachorum assumpsisti, non amplius B propter insipientem tuum Epimetheum permitteris redire male, unde bene exiisti; sed cogeris tanquam bos jugi inexpertus, agnoscere possessorem tuum Deum, et tanquam asinus præsepe domini sui [6] : quod si ad debitum non probe fideliterque componis ac geris te, neque in via testimoniorum tuorum das professionem, episcopalis sententiæ jurisdictioni traderis, tum conjiceris in carcerem. Amen, Amen dico tibi, non exies inde, nisi deposueris quo reddas novissimum quadrantem tonsuræ [7].

15. Ad hæc dicent : Quare cum decernat canon, neminem habitu mutari ante triennii transcursum, qui hodie per totum orbem terrarum monasteriis C præsunt, eos qui accedunt ad ipsos, absque unius fere diei in monastica vita mora, non solum sine delectu, habitu et nomine alio donant, sed etiam per tonsuram consecrant? Si verba canonis intelliguntur accipiunturque sicut supra dictum est, monachorum præpositi eos qui in monasterio per statum monasticum commorari, vitamque monachorum ducere postulabant, debuerunt non absque multa inquisitione admittere, at canonicum oraculum edocere, ac demandare ut cum laico habitu prius exercerentur, sicque postea instar monachorum mutata veste induerentur : quo nullatenus per ipsos facto, ii qui rasa induerunt spe probationis ac resipiscentiæ allevantis inceptum quod vires excedat, veniam ut culpæ non affines D merebuntur; præpositi vero et susceptores, qui divini canonis sententiam violarunt, pœnis canonicis subjicientur.

16. Audiant ergo etiam ad hæc, laudatum quidem canonis decretum et oraculum, recte Dei gratia elucidatum fuisse ac interpretatum : monasteriorum autem præpositos nihil plane facere quod non sit canonicum, neque Patribus adversari, dum accedentes ad eos, illico in monachalem habitum transformant, aut per tonsuram consecrant. Caput enim tertium primi tituli libri quarti

A κάρσεως πρὸ τῆς τριετοῦς προθεσμίας οὐ συγχωρεῖται τὴν διαγωγὴν ἀθετῆσαι, καὶ εἰς βίον μετενεχθῆναι κοσμικὸν διὰ τὴν τῆς ἀκανονίστου ἀποκάρσεως πρόφασιν, ἀλλ' εἰς ἕτερον μοναστήριον παραδίδοται μοναδικὴν ἀκρίβειαν συντηροῦν· οὕτω καὶ ὁ ῥασοφορήσας πρὸ τῆς τριετίας οὐκ εἰσακουσθήσεται, λέγων· Μετάμελος γέγονα· λογίζεται γάρ μοι τὸ φορτίον τοῦ μονήρους βίου βαρύτατον, καὶ οἷον ἄχθος ἀπώμοτον· θέλω οὖν μὴ ἐπὶ πλέον καταποντοῦσθαι τὴν ψυχὴν [L. τὴν τῆς ψυχῆς] ὁλκάδα μετὰ τοῦ βάρους τῆς μοναδικῆς καταστάσεως, ἀλλὰ μετὰ λαϊκῶν ὀθονίων μετεωρίζεσθαι. Ἀκούσει δὲ μᾶλλον ὡς Ἐξῆν σοι μετὰ Προμηθέως ταῦτα προδιασκέψασθαι, καὶ μετὰ σχήματος λαϊκοῦ τῆς δυνάμεώς σου λαβεῖν ἀρκοῦσαν δοκιμὴν καὶ ἀπόπειραν· ἑκοντὶ δὲ τῇ δοκιμασίᾳ ἀπο- B ταξάμενος, καὶ κατὰ μοναχοὺς μετασχηματισθεὶς, οὐκ ἔτι διὰ τὸν ἀσύνετόν σου Ἐπιμηθέα παραχωρηθήσῃ ὑποστρέψαι κακῶς, ὅθεν ἐξῆλθες καλῶς· ἀλλ' ἀναγκασθήσῃ, ὡς βοῦς ἀπειρόζυγος, ἐπιγνῶναι τὸν κτησάμενόν σε Θεὸν, καὶ ὡς ὄνος τὴν φάτνην τοῦ Κυρίου αὐτοῦ· καὶ εἰ μὴ εὐσυνθετεῖς πρὸς τὸ ὄφλημα, μηδὲ δίδως ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου τὸ ἐπάγγελμα, παραδοθήσῃ τῇ δικαιοδοσίᾳ τῆς ἐπισκοπικῆς ἀποφάσεως, καὶ ἐμβληθήσῃ εἰς φυλακήν. Ἀμὴν, Ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, [εἰ μὴ κατάθῃ ἀποδοῦναι τὸν ἔσχατον κοδράντην τῆς ἀποκάρσεως.

ιε'. Ἐπὶ τούτοις ἐροῦσι, Καὶ πῶς τοῦ κανόνος διοριζομένου μὴ μετασχηματίζεσθαί τινα πρὸ τοῦ C τριετίαν παραδραμεῖν, οἱ σήμερον κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἡγουμενεύοντες τοὺς προσερχομένους αὐτοῖς, μηδὲ διημερεύσαντας σχεδὸν εἰς πολιτείαν μοναδικὴν, οὐ μόνον ἀποκριματίστως μετασχηματίζουσι καὶ μετονομάζουσιν, ἀλλὰ καὶ τελειοποιοῦσι δι' ἀποκάρσεως; Εἰ τὰ τοῦ κανόνος νοοῦνται καὶ ἐκλαμβάνονται καθὼς ἄνωθεν εἴρηται, ὤφειλον οἱ τῶν μοναστῶν καθηγηταὶ τοὺς ζητοῦντας διὰ μοναδικῆς καταστάσεως ἐν μονῇ διατρίβειν, καὶ κατὰ μοναχοὺς πολιτεύεσθαι, ἀπολυπραγμονήτως μὴ παραδέχεσθαι, ἀλλ' ἀναδιδάσκειν τὸ κανονικὸν θεσπιῴδημα, καὶ ἐπιτρέπειν μετὰ λαϊκοῦ πρότερον γυμνάζεσθαι σχήματος, καὶ οὕτω κατὰ μοναχοὺς μετασχηματίζεσθαι· τοιούτου δέ τινος μὴ γινομένου παρ' αὐτῶν, οἱ μὲν ῥασοφορήσαντες, ἐλπίδι δοκιμασίας καὶ μεταμέλου D κουφίζοντος τὸ παρὰ δύναμιν τόλμημα, συγγνωστέοι ὡς ἀκατάγνωστοι ἔσονται· οἱ δὲ τὴν τοῦ θείου κανόνος περίληψιν ἀθετήσαντες καθηγηταὶ καὶ ἀνάδοχοι εὐθύναις κανονικαῖς καθυποβληθήσονται.

ις'. Ἀκουσάτωσαν τοίνυν καὶ πρὸς ταῦτα ὡς τὸ μὲν διαληφθὲν κανονικὸν θεσπιῴδημα καλῶς διεφωτίσθη καὶ ἡρμηνεύθη τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ· οἱ δὲ καθηγηταὶ τῶν μοναστηρίων οὐδέν τι ποιοῦσιν ἀκανόνιστον, οὐδὲ τοῖς Πατράσιν ἐναντιοῦνται, τοὺς προσερχομένους αὐτοῖς ἀπεντεῦθεν κατὰ μοναχοὺς μετασχηματίζοντες, ἢ καὶ τελειοποιοῦντες δι' ἀποκάρσεως. Φησὶ γὰρ τὸ γ' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ δ'

[6] Isa. I, 3. [7] Matth. xxv, 26.

βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ νδ' (10) κεφάλαιον τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς, ταῦτα ῥητῶς· *Εἴ τις δὲ εἰς μοναχικὸν βίον ἐλθεῖν βουληθείη, κελεύομεν ἵνα, εἰ μὲν γνώριμός ἐστιν, ὅτι οὐδεμιᾷ τύχῃ ὑπόκειται, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου, ὅτε συνίδῃ, τὸ σχῆμα αὐτῷ παράσχῃ· εἰ δὲ μὴ γνωρίζεται εἰ οἱᾳδήποτε ὑπόκειται τύχῃ, ἐντὸς τριῶν ἐνιαυτῶν μὴ λαβεῖν αὐτὸν τὸ μοναχικὸν σχῆμα· ἀλλ' ἐντὸς τοῦ εἰρημένου χρόνου ἀποπειράσθω τῆς τούτου ἀναστροφῆς ὁ ἡγούμενος τούτου.* Καὶ ὁ μὲν κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ (11) συνόδου, διοριζόμενος τὸν δωδεκαετοῦς ἡλικίας (12) γενόμενον ἀποκείρεσθαι, προστίθησι παρὰ τῷ προέδρῳ κεῖσθαι τὴν τούτου δοκιμασίαν, εἰ τὸν χρόνον αὐτῷ αὐξηθῆναι λυσιτελέστερον ἡγεῖται πρὸς τὴν ἐν τῷ μονήρει βίῳ εἰσαγωγὴν καὶ κατάστασιν.

Basilicorum, quod est caput 54 Novellæ 123 Justiniani, hæc ad verbum continet : *Si quis vero ad monasticam vitam velit accedere, jubemus ut si sit quidem notum eum nulli esse conditioni subjectum, monasterii præfectus, quando hoc cognoverit, habitum illi præbeat : sin autem nescitur an ulli sit conditioni subjectus, intra tres annos monasticum habitum ne accipiat ; sed intra dictum tempus, ejus vitæ conversationis, is qui ipsius hegumenus est, periculum faciat.* Canon quoque Trullani concilii, qui definit ut duodecim annos natus tondeatur, adjicit, in potestate præsidis esse ejus probationem, si tempus ei augeri conducibilius duxerit ad introductionem et constitutionem in vita monachali.

ιζ'. Οὐδὲν τοίνυν ἀπεικὸς οὐδὲ ἀκανόνιστον οἱ καθηγηταὶ διαπράττονται, τοὺς προσερχομένους αὐτοῖς μετασχηματίζοντες ἀπεντεῦθεν, καὶ μὴ ἀναμένοντες τριετίαν παραδρομήν. Ἐνεδόθη γὰρ αὐτοῖς ἀπροκριματίστως τοῦτο ποιεῖν, ὅταν ὁ προσερχόμενος ἰθαγενής ἐστι καὶ ἐγχώριος, καὶ ἄλλως πως γνωστέος αὐτοῖς. Δι' ὃ καὶ ἄλλην σφραγῖδα τοὺς ὁρῶντας ἀναδιδάσκουσαν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ τὰ ἐπίσημα ἐπέθεντο τούτοις, τὰ ἱερώτατα ἄμφια. Τὴν μὲν τελειοποιοῦσαν ἀπόκαρσιν ἀνήρτησαν οὐ χάριν δοκιμασίας, ὡς οἱ δεινοὶ τοῦ ψεύδους λογισταί φασι, καὶ τὴν ἀλήθειαν κιβδηλεύοντες, οὐδὲ ὡς τρυτάνην ἀμφίῤῥοπον τὸν μετασχηματισμὸν πεποιήκασιν· ἀλλ' ἵνα διὰ μαθητείας ὁ μετασχηματισθεὶς γαλακτοτροφηθῇ, δι' ὑπακοῆς μειρακιωθῇ, διὰ προσευχῆς ἡλικιωθῇ, δι' ἐγκρατείας ἀῤῥενωθῇ, καὶ διὰ ταπεινώσεως τελεσφορηθῇ, καὶ οὕτω, καθά τις ἀνεπίληπτος στρατιώτης Χριστοῦ, τῷ στρατολογήσαντι αὐτὸν παραστῇ γεννάδας, ὁπλιτοπάλας, ἀκοντιστής, τὴν ἁγνείαν ἐνδεδυμένος ὡς θώρακα, ὡς θυρεὸν τὴν μετάνοιαν, ὡς κόρυθα τὴν ὑπακοήν, ὡς τόξον τὴν προσευχήν, ὡς δόρυ τὴν ἡσυχίαν, ὡς φάσγανον τὴν ἐγκράτειαν, ὡς κουλεὸν τὴν ὑπομονήν, καὶ ὡς σάκος ἑπταβόειον τὴν ταπείνωσιν· καὶ ἁπλῶς ἀγωνιστὴς ἐντελέστατος, μήτε διὰ τὸν ἐμπρόσθιον πόλεμον τοῦ Σατᾶν τὸν ἀναιδῶς δηλαδὴ καὶ κατὰ πρόσωπον ὑπαντῶντα παλινδρομῶν, μήτε διὰ τὸν οὐραῖον καὶ ἀφανῆ ἐμπροσθοδρομῶν· ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς ἀγχιμάχοις τῶν παθῶν λογισμοῖς προθρώσκων ὥς τις ἀκαταμάχητος, ἐν δὲ τοῖς ὑπούλοις καὶ ἐνεδρεύουσι παρεκκλίνων ὥς τις ἀνεπιβούλευτος· τοὺς ἐκ δεξιῶν τῆς νίκης καιροσκοποῦντας τὴν ἔφοδον διὰ δεξιᾶς συνέσεως ἀμυνόμενος, καὶ τοὺς ἐξ ἀριστερῶν κατατρέχοντας κατασοφίζων ἱεροῖς ψαλτῳδήμασιν. Ὁ γὰρ ἀληθὴς στρατιώτης τοῦ Θεοῦ οἶδεν ἐπὶ δεξιὰ

17. Nihil ergo indecens aut contra canones monasteriorum præfecti perpetrant, quando eos qui accedunt ad ipsos, dehinc habitu transmutant, nec exspectant elapsum triennium. Concessum quippe ipsis est hoc indiscriminatim facere, cum qui accedit ingenuus est et loci incola, vel alio quovis modo illis notus. Quocirca et aliud signum, quod intuitos docet ovilis ipsius insignia, imposuerunt iis, sanctissima nempe indumenta. Porro perficientem et consecratricem tonsuram suspenderunt, non probationis gratia, quemadmodum aiunt graves mendacii ratiocinatores, veritatisque adulteratores, neque mutationem habitus instar trutinæ in utramque partem vergentis effecerunt ; sed ut qui habitu est transfiguratus, per disciplinam lactetur, per obedientiam adolescat, per orationem juvenescat, per continentiam virilitatem sumat, et per humilitatem absolvatur ; sicque tanquam inculpatus Christi miles ei qui conscripsit ipsum assistat strenuus, armatus luctator, jaculator, castitatem indutus sicut thoracem, pœnitentiam velut clypeum, obedientiam quasi galeam, orationem tanquam arcum et sagittam, silentium et quietem veluti hastam, continentiam ut ensem, patientiam ut vaginam, atque humilitatem loco scuti septem pellibus bubulis constantis ; denique perfectissimus pugnator, qui neque propter Satanæ pugnam anteriorem, quæ nempe impudenter et ad faciem occurrit, remeet, neque propter posteriorem ac latentem anterius accurrat ; verum in cominus præliantibus affectuum cogitationibus, prosiliat quasi aliquis inexpugnabilis, in subdolis autem, occultis et insidiantibus declinet ad modum hominis ab insidiis tuti : tum eos qui a dextris invadendæ victoriæ occasionem observant,

(10) νδ'. Minus bene δ'. loco paulo ante citato Balsamonis, in utraque editione, Parisiensi et Anglicana.

(11) *Ἐν τῷ Τρούλλῳ*. Οἶκος ἦν οὗτος περιφανὴς ἐν καλῷ τῶν βασιλείων Κωνσταντινουπόλεως κείμενος, ait Blastares in Præfatione ; sed ediderunt βασιλέων, sicut initio ejusdem Præfationis οἰκονομίαν posuerunt pro οἰκοδομίαν, et post unam paginam ἐκφυᾶσιν loco ἐφιᾶσιν, et ubi de synodo Carthaginiensi, Σαρινσία, quæ est Καισαρινσία, circa finem vero θεῖκοὺς vice θεῖναι· demum in fine ἐδέξατο pro διετάξατο. magna securitate, ut passim.

(12) *Δωδεκαετοῦς ἡλικίας*. Verum ille canon Trullanus οὐχ ἧττον ἢ δεκαετὴς habet.

per dextram intelligentiam propulset, eosque qui a sinistris incurrunt sagittet sacris Psalmorum canticis. Verus quippe Dei miles novit ad dexteram pariter et sinistram rigidum salutis telum vertere.

18. Cum ergo militem Dei constituerit eum qui suscipitur ille qui suscipit, eum qui deducitur ductor, discipulum magister, ipsum Regi et Deo ostendit, ut solers exercitus dux, atque lenibus colloquiis priorem ejus ad Deum professionem per secundum juramenti expers propositum firmare nititur. Id quod etiam fieri solet in terreni regis militibus deligendis. Verum hic quidem sola conscriptio militaris servitii peragitur; illic vero et mundanæ captivitatis liberatio donatur. Nam carnalem pedicam quam ipsi Satan injecerat, per gladium carnis ac spiritus divisorem scindit[9]. Tum sicut hominem qui compedes mundani carceris effugit, commilitones atque comites eum excipiunt, ut magnum Paulum custodes carceris; et quemadmodum aliquem a latronibus raptum vel in captivitatem ductum, atque a latronum manibus aut e captivitate liberatum salutant, osculantur, amplectuntur, ac per unguentum et aromata arte confecta suscipiunt[9]; denique post divinum osculum succedit lampadum gestatio, cum deductione et victoriæ canticis.

19. Eo modo eaque causa per me interim intelligitur, inexploratorum ignotorumque illam tonsuræ consummationem suspendi ac differri; non sane ut instar scenicorum sanctum monachorum habitum ludificentur, et instar canum ad suum vomitum revertantur[10]. Rasophorus itaque qui a præposito suo admonetur, per tonsuram consecrari, et muneris gratiam differt, quin etiam potius causificatur, in sua potestate esse, mala pœnitentia duci, atque ad mundanam redire priorem conversationem, similis est homini in maris pelagus delapso, et ad salutem quidem inveniendam pedibus manibusque connitenti, dexteram vero trahentis, ipsum ad salutem aversanti; homini qui quærat fenoris excisionem, et feneratoris acceptilationem dirumpat; homini qui terræ semina mandat, nec spicas tollit; aut juxta convenientiorem sermonem, viro verberoni qui vellet per ignem transire, quod pedicæ molestiam non ferret; viro qui metueret cum armis validis pugnare, aggrederetur tamen pugnam sine armatura; viro qui plenum lumen gigantis seu solis repudiat[11], sibique cæcutienti parva scintilla mederi vult; viro denique qui portus salutem pro naufragio reputabit.

20. Hæc nobis ita dijudicata et decreta sunt; sic divinorum canonum ardua elocutio complanata

A μεταγαγεῖν ἠδ' ἐπ' ἀριστερὰ τὸ ἀζαλέον τῆς σωτηρίας ἀκόντιον.

ιη'. Ὅταν τοίνυν καταστήσῃ στρατιώτην Θεοῦ ὁ ἀνάδοχος τὸν ἀναδεχθέντα, τὸν ὁδηγούμενον ὁ καθηγητής, καὶ τὸν μαθητὴν ὁ διδάσκαλος, ἐμφανίζει αὐτὸν τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ, καθά τις στρατηγὸς δεξιὸς, καὶ μαλακαῖς ὁμιλίαις ζητεῖ τὴν πρὸς Θεὸν προτέραν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ διὰ δευτέρας ἀνωμότου στηρίξαι προθέσεως. Τοῦτο ὅπερ συνήθως καὶ εἰς τὴν τοῦ ἐπιγείου βασιλέως στρατολόγησιν γίνεται. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν μόνη ἀπογραφὴ στρατιωτικῆς τελεῖται δουλώσεως (13)· ἐνταῦθα δὲ καὶ τῆς κοσμικῆς αἰχμαλωσίας ἀπολύτρωσις δίδοται. Τὴν γὰρ σαρκικὴν
B ποδοκάκην ἣν ὁ Σατὰν αὐτῷ περιέθετο, τέμνει διὰ μαχαίρας μεριζούσης σάρκα καὶ πνεῦμα. Καὶ ὡς ἤδη τοῦ κοσμικοῦ δεσμωτηρίου τὰς ἀλυκτοπέδας διαδράντα τὸν ἄνθρωπον δέχονται οἱ συστρατιῶται καὶ συνηγήτορες, καθὼς τὸν μέγαν Παῦλον οἱ δεσμοφύλακες· καὶ ὡσεί τινα λῃστευθέντα ἢ αἰχμαλωτισθέντα, καὶ ἐκ τῆς λῃστείας ἢ τῆς αἰχμαλωσίας ἐλευθεριάσαντα, κατασπάζονται καὶ ἀγκαλίζονται, καὶ διὰ μύρου καὶ ἀρωμάτων μυρεψικῶν ὑποδέχονται· καὶ τέλος διαδέχεται τὸν κατὰ Θεὸν ἀσπασμὸν λαμπαδουχία καὶ προπομπὴ, καὶ νικητήρια ᾄσματα.

ιθ'. Οὕτω καὶ διὰ ταῦτα κατανοεῖται τέως ἐμοὶ τῶν ἀδοκιμάστων ἀναρτᾶσθαι τὴν διὰ τῆς ἀποκάρσεως τελείωσιν· οὐ μὴν ἵνα κατὰ σκηνικοὺς διαπαίζωσι
C τὸ μοναχικὸν ἅγιον σχῆμα, καὶ κατὰ κύνας εἰς τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπιστρέψωσιν. Ὁ γοῦν παρακαλούμενος ῥασοφόρος ὑπὸ τοῦ οἰκείου καθηγητοῦ τελειωθῆναι δι' ἀποκάρσεως, καὶ τῆς δωρεᾶς τὴν χάριν ἀναβαλλόμενος, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ δικαιολογούμενος ἐπ' ἐξουσίας ἔχειν κακῶς μεταμέλεσθαι, καὶ εἰς τὴν κοσμικὴν προτέραν ὑποστρέφειν ἀναστροφὴν, ἔοικε τῷ πεσόντι πρὸς θαλάττιον πέλαγος, καὶ ἀναῤῥιχωμένῳ μὲν σωτηρίαν εὑρεῖν, ἀποστρεφομένῳ δὲ τὴν δεξιὰν τοῦ τοῦτον πρὸς σωτηρίαν ἑλκύοντος· τῷ ζητήσαντι χρεῶν ἐκκοπὴν, καὶ τοῦ δανειστοῦ διαῤῥήσσοντι τὴν ἀθώωσιν· τῷ κατὰ γῆς χώσαντι σπόριμα, καὶ μὴ ἀνεχομένῳ τὸν ἄσταχυν· ἢ κατὰ λόγον ἁρμοδιώτερον, ἀνδρὶ μαστιγίᾳ θέλοντι διὰ πυρὸς διελθεῖν, ὅτι ποδοκάκης
D κάκωσιν οὐχ ὑφίσταται· ἀνδρὶ μετὰ σθεναρῶν ὅπλων δειλαινομένῳ μαχέσασθαι, καὶ τολμῶντι τὴν μάχην ὁπλοφορίας ἀπάνευθεν· ἀνδρὶ τὰ φῶτα παραιτουμένῳ τοῦ γίγαντος, καὶ τὴν ἀβλεψίαν σπινθῆρι μικρῷ θεραπεύοντι· ἀνδρὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ λιμένος λογιζομένῳ ναυάγιον.

κ'. Ταῦτα οὕτως ἡμῖν ἐγνωματεύθησαν καὶ διετυπώθησαν· οὕτως ἡ τῶν θείων κανόνων ἀνάντης ἑρ-

[8] Hebr. IV, 12. [9] Act. XVI, 23 sqq. [10] Prov. XXVI, 11; II Petr. II, 22. [11] Psal. XVIII, 6.

(13) *Στρατιωτικῆς δουλώσεως*. Qua de servitute militiæ adiri velim nunquam laudatum satis Valesium in Annotationibus ad Eusebium et ad Evagrium. Chrysostomi locus est insignis, hom. 18, in epist. ad Hebræos, Τῶν ἐν ταῖς τάξεσι στρατιωτῶν, καὶ δούλων ὄντων, πολλάκις ἐν χρείᾳ καθίστανται. *Sæpe indigent militibus qui sunt in ordinem relati, et qui sunt servi.*

est; sic asperum et impervium iter transitu facile et molle tritumque redditum fuit, ut nobis interea videtur. Si ergo placeat quoque sanctitati tuæ, gratia Deo sit, sin minus, fiat quemadmodum in prœmio tibi declaravimus.

μηνεία ἐξωμαλίσθη· οὕτως ἡ τραχεῖα καὶ ἀδιόδευτος εὐδιόδευτος κατέστη καὶ μαλακότριβος, ὡς ἡμῖν τέως δοκεῖ. Εἰ μὲν οὖν δόξει ἀρεστὴ καὶ τῇ σῇ ὁσιότητι, χάρις τῷ Θεῷ· εἰ δὲ μή, γενέσθω καθὼς σοι ἐν τῷ προοιμίῳ παρεδηλώσαμεν.

INDEX ANALYTICUS

AD

THEODORI BALSAMONIS, ZONARÆ ET ARISTENI COMMENTARIOS IN CANONES SS. APOSTOLORUM, CONCILIORUM ET EPISTOLAS SS. PATRUM.

Revocatur Lector ad numeros crassiores textui insertos. Numerus Romanus tomum, Arabicus paginam indicat. Tomus secundus editionis Beveregii quam secuti sumus, apud nos incipit a columna 455 tomi nostri secundi.

—

A

B

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

FINIS TOMI CENTESIMI TRICESIMI OCTAVI.